הועתק והוכנס לאינטרנט
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים תשס"ה

משניות

תפארת ישראל יכין ובועז

נזיקין ב

אחת וחמשים הוספות

עם

פירוש המשניות

להרמב"ם

הוצאת חיים וברכה

נוי יארק, בשנת חמשת אלפים שבע מאות שלשים וארבע

ששה סדרי משנה עם פירושים תפארת ישראל, יכין ובועז
ונ"א הוספות יוצאים לאור מחדש בהוצאת חיים וברכה
עם פירוש המשניות להרמב"ם שנתוספו במהדורה זו
בסוף כל ספר.

תפלה הנאמרת לאחר הלמוד, גם מפתחות פרקי המשנה
על סדר האלפא ביתא עם פתח התיבה ימצא הקורא
בתחילת כל כרך.

הוצאת חיים וברכה (חיים וויינרייך)

נוי יארק, בשנת חמשת אלפים שבע מאות שלשים וארבע

Published by
SENTRY PRESS, INC.
New York, N.Y. 10013

© Copyright 1974 by Chaim Weinreich

Printed in U.S.A. by
SENTRY PRESS, INC.
New York, N.Y. 10013

משניות

סדר נזיקין

עם

א) פירוש רבינו עובדיה מברטנורה ז"ל . ב) תוספת יום טוב

להג"מ יום טוב ליפמאן בהר"ר נתן הלוי העליר ז"ל .

(שני אלה הוגהו עתה ע"פ הדפסותיהם הראשונות ועי"ז הוסרו השבושים שרבו מאד בהדפסות שאחריהן).

ג) **מהרש"א** (חא"ג) מהג"מ שמואל אליעזר הלוי אידלש ז"ל אבד"ק אוסטראה .

ד) **תוספות חדשים** מהג"מ שמשון חסיד ז"ל מאלטונא (בעהמ"ס גזירת שמשון) ומהג"מ שאול ז"ל אבד"ק אמשטרדם (בעהמ"ס בנין אריאל) ועוד מגאוני זמנו (כמש"נ באמשטרדם בשנת לחל"ת) והחדושים רבים מהר"ז ומהרמ"ז הכהן בלוך ז"ל (כמש"נ בווילנא והוראדנא תקע"ח) .

ה) **תוספות ראשון לציון** מהג"מ ישעיה ברלין (פיק) ז"ל .

ו) **שנות אליהו** על סדר זרעים
ז) **אליהו רבא** על סדר טהרות } מרבינו אליהו ז"ל
ח) **באורי הגר"א** על תמיד מדות וקנים } (הגר"א מווילנא)

ט) **תוספות רע"ק** מהג"מ עקיבא איגר ז"ל אב"ד ור"מ דק"ק פוזנא והמדינה .

י) **חדושים** מהג"מ לוי יצחק ז"ל אבד"ק ברדיטשוב.

יא) **חדושים** מספר **לשון הזהב** מהג"מ דוד טעבלי כ"ץ שיף ז"ל אבד"ק לונדון והמדינה .

יב) **חדושים** מס' זרע יצחק מהג"מ יצחק חיות ז"ל.

יג) **חדושים** מהג"מ אלעזר ז"ל אבד"ק בראדי .

יד) **מלא הרועים** מהג"מ יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב , [בהוספות רבות] .

טו) **משנת רב [ברוך טעם]** מהג"מ ברוך פרענקל תאומים ז"ל אבד"ק לייפניק [בהוספות רבות].

טז) **בית שאול** מהג"מ יוסף שאול הלוי נאטאנזאהן ז"ל אבד"ק לבוב , [בהוספות רבות] .

יז) **חדושים** מהג"מ משלם זלמן אשכנזי ז"ל אבד"ק לובלין .

יח) **נמוקי הגרי"ב** מהג"מ יהודה בכרך ז"ל אבד"ק סיני .

יט) **דרכי המשנה וכללותיה** מהג"מ יעקב האגיז ז"ל (מספרו עץ חיים) .

כ) **תולדות רבינו הקדוש** מס' בית רבי .

כא) **דקדוק לשון המשנה** מהג"מ שלמה לעוויזאהן ז"ל .

כב) **העתקת המלות הלועזיות** מהרב ר' מאיר דארמיצער ז"ל .

ועל כל אלה הוספנו :

אחת וחמשים הוספות חדשות נכבדות

כלן כוללות פירושים חדושים והגהות **מגאוני קדמאי ובתראי** ורבים מהם היו גנוזים עד כה **בכתבי יד קדשם** שעין הדפוס לא שזפתם עוד , והנם נקובים בשמותיהם מעל"ד .

ואלה שבע ושלשים ההוספות החדשות:

א) **פירוש רב האי גאון** ז"ל על סדר טהרות.

ב) **פירוש הריבב"ן** למס' שקלים, מרבינו יהודה ב"ר בנימין הרופא ז"ל ממשפחת הענוים.

גם הצגנו לקוטים למס' שקלים מכת"י קדמוני משנות המאה הראשונה לאלף הששי.

ג) (כת"י) ספר **מלאכת שלמה** על כל שתא סדרי משנה מהקדוש הג"מ **שלמה העדני** ז"ל (יכיל כשמונה מאות דפים (פאליא) בכתב רש"י ספרדי, והכ"י היה ביד הרחיד"א ז"ל והתום שמו עליו, ומזכירו לשבח בשה"ג במע"ג אות ש' סמן נ"ז ובמע"ס אות מ' סי' קכ"ד). [בסדר זרעים וטהרות הוצג אצל פנים המשניות].

ד) פי' **תפארת ישראל** להג"מ ישראל ליפשיץ ז"ל אב"ד דק"ק דאנציג. עם הלכתא גבירתא לסדר זרעים ומועד. בפירושו נעשה חדש ומועיל להבדיל בין הפשט ובין הפלפול, ונדפסו זה לעמת זה בשם „יכין" „ובועז" כאשר עשה הגאון המחבר ז"ל בפירושו הארוך לסדר טהרות שנדפס בהוצאה זו. — גם נתקנו בו אלפי שבושים וטעיות הדפוס שנפלו בהוצאות הקודמות.

ה) (כת"י) **פירוש הארוך** לבעל **תפארת ישראל** ע"ס טהרות (תחת פירושו שנדפס עד כה) פירוש נפלא מאד. וקרא שמו בהקדמתו **עטרת תפארת** והיה ספון בכי"ק. גם נלוו עליו „הלכתא גבירתא" ופתיחה „מראה כהן" ו„קרית ארבע".

ו) **מסגרת זהב** מהג"מ ברוך יצחק ליפשיץ ז"ל בנו של בעל הפירוש תפארת ישראל.

ז) **שנות אליהו** למס' שבת מרבינו אליהו ז"ל (הגר"א מווילנא). עם הערות מהג"מ נפתלי הירץ הלוי ז"ל אבד"ק יפו.

ח) (כת"י) ספר **משנה ראשונה** באור נפלא על סדר זרעים מהג"מ אפרים יצחק ז"ל דיין ומו"ץ בק"ק פרעמשלא, בבי דינא רבא של הצדיק הג"מ יוסף אשר עהרינבערג ז"ל.

ט) (כת"י) ספר **משנה אחרונה** באור נפלא על סדר טהרות מהג"ל (שניהם יכילו בכתב יד ערך מאה ושבעים באגען).

י) (כת"י) ספר **יש סדר למשנה** לסדר זרעים ומועד, מהג"מ ישעיה ברלין (פיק) ז"ל, בעה"מ תוספות ראשון לציון.

יא) **חזון נחום** להג"מ אליעזר ב"ר יעקב נחום ז"ל, לקוטים מספרו להרבה מסכתות מס' קדשים וטהרות.

יב) **יין הרקח** חדשים להרבה מסכתות, מהג"מ אלעזר ז"ל אבד"ק בראדי ואמשטרדם (בעהמ"ס מעשה רוקח על התורה וכו').

יג) **בית מאיר**, חדושים להרבה מסכתות, מהג"מ מאיר פוזנר ז"ל, אבד"ק שאטלאנד והמדינה (בעהמ"ס בית מאיר על הש"ס ושו"ע וכו').

יד) **מעשה ארג** מהג"מ יצחק יהודה אייזיק ז"ל מקאמארנא למסכת מכשירין, זבים, וטבול יום.

טו) **חדושי מהרי"ח** על כל שתא סדרי משנה, מהג"מ יואל חסיד ז"ל מאמטשיסלאוו (בכל ספרי המשניות (חוץ ממשניות ד' דיבראוונא) לא נדפסו חדושיו רק על סדר זרעים וטהרות בלבד).

טז) ספר **יעיר קנו** על מסכת קנים, מהג"מ מנחם אליעזר ז"ל בנו של בעהמ"ס עטרת ראש.

יז) (כת"י) **הגהות וחדושים** לסדר נשים ונזיקין, מהג"מ צבי הירש קאלישער ז"ל אבד"ק טהארן (בעהמ"ס מאזנים למשפט).

יח) (כת"י) **הגהות וחדושים** מהג"מ אליהו גוטמאכער ז"ל אבד"ק גרידץ (בעהמ"ס צפנת פענח).

יט) (כת"י) **צבי תפארת** מהג"מ צבי הירש ז"ל (נכדו של בעהמ"ס חכם צבי ז"ל) אב"ד ור"מ דק"ק ברלין והמדינה (בעהמ"ס צבי לצדיק והגהות על הש"ס).

כ) **הגהות הרש"ש** מהג"מ שמואל שטראשון ז"ל, ועליהן נלוו גם הערות (מכ"י) מבנו הג"מ מתתיהו ז"ל.

כא) (כת"י) **שער הציונים** לסדר זרעים מהג"מ ישכר ז"ל (בעהמ"ס פתחי שערים).

כב) (כת"י) **בן אריה** חדושים לסדר מועד ונשים מאת הג"מ זאב בן אריה ז"ל אבד"ק טעלז (בעה"מ הגהות בן אריה על הש"ס).

כג) **מעיני יהושע** על מסכת מדות קנים ואהלות, מהג"מ יהושע העליר ז"ל אבד"ק טעלז (בעה"מ דברי יהושע וחסן יהושע וכו').

כד) (כת"י) **חלופי גירסאות ושנויי נוסחאות** ע"פ ספרי משניות מדפוסים ישנים, וע"פ תלמוד בבלי וירושלמי, ונכללו בהם הגהות בעל שיטה מקובצת לסדר קדשים.

כה) (כת"י) **אור גדול** מהג"מ ירוחם יהודה ליב פערלמאן ז"ל, הנודע בשם „הגדול דמינסק".

כו) (כת"י) **יתרון האור** חדושים רבים מהמפרש **אור גדול** הנ"ל, שלא יכילם הגליון במקומם, בסדרי מועד נשים נזיקין וקדשים, נדפסו בסוף כל חלק.

כז) (כת"י) **חשק שלמה** חדושים מהג"מ שלמה הכהן ז"ל מו"צ דק"ק ווילנא.

כח) (כת"י) **משנת רב יוסף** לסדר זרעים וטהרות, מהג"מ יוסף רייזין ז"ל אבד"ק סלאנים (בעה"מ שו"ת עדות ביהוסף וכו').

כט) (כת"י) **הגהות** על סדר טהרות מהג"מ יעקב ווידנפעלד ז"ל אבד"ק הרימלאו.

ל) (כת"י) **גליון מהרא"י** לסדר זרעים מהג"מ אברהם יונה יעווגין ז"ל מהוראדנא (בעהמ"ס נמוקי טהרא"י על הרמב"ם).

לא) **תפארת יעקב** תקונים והערות לפי' תפארת ישראל מהג"מ יעקב צבי שפירא ז"ל אבד"ק אסטרין.

לב) (כת"י) **אהבת איתן** מהג"מ אברהם אבלי ז"ל אבד"ק ווערזאן.

לג) (כת"י) **תוספות אנשי שם** לסדרי זרעים וטהרות. ילקוט חדש ונפלא מבהרי מבארי המשנה ומפרשיה. נלקטו מספרים נכבדים רבים מאד.

לד) (כת"י) **לקוטים** באורים נפלאים למשניות. נלקטו ונאספו מספרים רבים, ממבהרי מפרשי המשניות.

לה) (כת"י) **ציונים**. מראה מקומות לדברי המשנה בבבלי ירושלמי, תו"ב, תוס', רא"ש, מימוני, סמ"ג, טור, שו"ע, והרבה שו"ת.

לו) **הקדמת הרמב"ם** ז"ל לסדר זרעים (מוגהת ע"פ משניות ד' נאפולי משנת רנ"ב), עם הגהות **מהר"י ברלין** ז"ל. גם **הקדמת הרמב"ם** ז"ל לסדר טהרות (מוגהת ע"פ כ"י מרבינו בצלאל אשכנזי ז"ל) וכביבה הערות מלוקטות מס' מי נפתוח

לז) (כת"י) **חלוקת הקדמת הרמב"ם** ז"ל מסדר טהרות לסימנים מהג"מ יהודה אלבוטיני ז"ל, (מכ"י שנכתב בשנת ה' רס"א)

גם הוספנו בו: א) הקדמת הרע"ב ז"ל לסדר טהרות עם הערות מס' חזון נחום. ב) דברי המו"ל את פירוש הרע"ב בראשונה מתוך הכ"י, בוויניציא שנת ש"ז. ג) דברי המו"ל את פירוש התוי"ט בראשונה, בשנת שע"ה. ד) הסכמות הגאונים בעל עוללות אפרים והשל"ה על התוי"ט.

עוד זאת עשינו לתועלת הלומדים, כי הדפסנו פנים המשניות לספר שנות אליהו להקל על הלומד שיהיה הבאור קרוב להמשנה על אתר. — גם הצגנו בראש העמודים את שם הפרק כפי שהוא בגמרא, לפי שהראשונים בהראותם לאיזה פרק יקראוהו בשמו.

הוספות על ההוספות

אמרו המדפיסים: לכל ההוספות הרבות והנכבדות הנ"ל שעטרנו בהן את המשניות לא אמרנו עוד די, ולא נלאינו במלאכת הגדולה הזאת, וב"ה אזרנו חיל, ויגענו ומצאנו עוד ארבע עשרה מרגליות טובות להוסיפן בעטרת המשניות. לפאר ולתפארת, ולתועלת רבה. ואלה הן:

א) **פירוש הראב"ד** ז"ל למסכת קנים.

ב) **סלע המחלוקת** כולל השגות הרז"ה על פי' הראב"ד.

ג) **פירוש הרא"ש** למס' קנים, עם תקונים מס' יעיר קנו.

ד) **פירוש למס' אבות ממחזור ויטרי** לרבינו שמחה ז"ל תלמידו של רש"י ז"ל, ומיחסו לרבינו יעקב ב"ר שמשון ז"ל בן דורו של רבינו תם ז"ל (הפירוש הזה נדפס פעם אחת במחזור ויטרי ע"י חברת מקיצי נרדמים, והחברה נתנה לנו לבדנו הזכות לעטר בו את המשניות). והצגנו עליו גם **נוסחת כתב יד אחר** שנמצאו בו שנויים רבים וגדולים.

ה) **סדר תנאים ואמוראים** ממחזור ויטרי הנ"ל ולא נדפס בו רק כהציו, והשלמנוהו כלו ע"פ כ"י מינכען יע"פ כ"י הרחיד"א ז"ל עם הערות הרחיד"א עליו

ו) **באור מהרש"ה** לפירוש מחזור ויטרי הנ"ל, מאת הג"מ שמעון הלוי איש הורוויץ ז"ל אבד"ק לייפציג.

ז) **הוספות לתוספות ראשון לציון** להג"מ ישעיה ברלין ז"ל, שלא נדפסו רק במשניות דיהרנפורט בשנת תקס"ו, והמשניות ההם יקירי המציאות מאד.

ח) **מדרש שמואל** להג"מ שמואל די אוזידא ז"ל לפי' ש"ח.

ט) **באור הגר"א** ז"ל למסכת אבות.

י) **פירוש זרע יצחק** למסכת אבות להג"מ יצחק חיות ז"ל (נדפס בשלמות).

יא) **רוח חיים** להג"מ חיים מוולאזין ז"ל לפרק שנו חכמים (הוצג על הגליון בתוך הלקוטים).

יב) **לקוטי בתר לקוטי** מספר שושנים לדוד, בית דוד, משנת חכמים, אמתחת בנימין, הון עשיר ולחם שמים. מלבד אלה שנדפסו על הגליון בתוספות אנשישם ובלקוטים.

יג) **חדושים והגהות** מהג"מ אברהם שמעון טרויב ז"ל אבד"ק קיידאן (בעל ההגהות והציונים לס' הלכות גדולות).

יד) **ציור חדש ונפלא לתבנית הבית ולמזבח** ע"פ שטת בעל הפי' „תפארת ישראל", מצוייר בדקדוק רב ע"י הכם מומחה (כי הציור שלו שנדפס כבר במשניות תפ"י הנהו משובש מאד)

מלבד פרק שנו חכמים שהוספנוהו במשניות אלה, שנשמט מרובי המשניות.

זכרון לראשונים

נפקוד לטוב קצת מהספרים מדפוסים הקדמונים היותר מובחרים, יקרי המציאות מאד שהיו לנו לעינים ולתועלת רבה לברור ההגהה המדויקת ולנוסחאות ישרות, ואלה הם:

א) **משניות** דפוס ראשון, עם פירוש הרמב"ם.
דפוס נאפולי (שנת רנ"ב).
(והוא יקר המציאות מאד, ולא נמצא בכל העולם מדפוס זה רק בעשרה ספרי משניות כאלה, כמ"ש הרב בעל ד"ם בהקדמתו למס' ברכות, ואף ברובי בתי עקד הספרים הגדולים שבעולם לא נמצאו).

ב) **משניות** עם פי' הרמב"ם הר"ש והראב"ד.ד' וויניציא (ש"ו).

ג) **משניות** שנדפס ראשונה עם פי' הרע"ב.
ד' וויניציא (ש"ז).

ד) **משניות** עם פירוש הרמב"ם והרע"ב.
ד' ריווא די טרינטא (ש"ך).

ה) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' מנטובא (שכ"א—שכ"ג).

ו) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' באסיליאה (ש"מ).

ז) **משניות** עם פי' הנ"ל. ד' וויניציאה (שכ"ו).

ח) **משניות** שנדפס ראשונה עם התוי"ט על ידי עצמו.
ד' פראג (שע"ה).

ט) **משניות** שנדפס ג"כ ע"י בעל התוי"ט בעצמו עם הוספות רבות. ד' קראקא (ת"ג).

י) **מתניתא דבני מערבא**, שתא סדרי, נדפס מכ"י שנמצא בארץ הקדם. ד' קעמבריזש (תרס"ב).
(והוא יקר המציאות, כי לא נדפסו מכמו רק מעט עקזעמפלארים).

יא) **ירושלמי** דפוס ראשון. ד' וויניציאה (ר"פ ?).

יב) **תלמוד בבלי**, מסכתית רבות.
ד' וויניציאה (רפ"א—רפ"ו).

יג) **כל השס"ם** בבלי שהניח אותו הריעב"ץ ז"ל וסידר אותו להדפסה עם ציונים מהחל ועד כלה, ועל גליונותיו חדושיו והגהותיו. דפוס פפד"מ (תס"ב—תע"ד).

יד) **אלפסי** דפוס הראשון. ד' קושטא (רכ"ט) (יקר המציאות מאד).

טו) ספר **דקדוקי סופרים**. מאיר העינים בנוסחות כ"י רבים.

טז) ספר **ערוך השלם** להרה"ג החכם מר חנוך יהודה ד"ר קאהוט ז"ל.

ועוד ספרים רבים כאלה שהיו לנו לעינים ולתועלת רבה במלאכתנו מלאכת שמים הזאת

ואלה **הספרים הנבחרים** אשר מהם נלקטו **תוספות אנשי שם** (הנ"ל אות ל"ר).

א) **לחם משנה** על משניות להג"מ משה ב"ר נח יצחק ליפשיץ ז"ל נדפס בקראקא שצ"ז בהסכמת המהרש"א והב"ח. ב) **עץ חיים** להר"י חאגיז ז"ל. ג) **באר אברהם ומי באר** להג"מ אברהם ב"ר חיים ליסקר ז"ל. ד) **לקט הקמח** להר"מ חאגיז ז"ל. ה) **קול הרמ"ז** להר"מ זכותא ז"ל. ו) **לחם משנה** להג"מ אורי פייווש הר' יוביל האמילבורג ז"ל. ז) **הון עשיר** להג"מ עמנואל הי' ריקי ז"ל. ח) **לחם שמים** ח"א להריעב"ץ ז"ל. ט) **לחם שמים** להצ"ל ח"ב, **ומשנה לחם** הוספות לח"א. י) **מים חיים** לבעה"ט ספר פרי הדש. יא) **פי שנים** פי' הרא"ש לסדר זרעים עם הרבה חדושים מהמו"ל ה"ר אלישע גאליקו ז"ל. יב) **בית דוד** להג"מ דוד קורינאלדי ז"ל. יג) **שושנים לדוד** להג"מ דוד פארדו ז"ל. יד) **אמתחת בנימין** להג"מ בנימין וואלף פרידבורג ז"ל. טו) **בני יששכר** להג"מ יששכר בער בן מהרש"ה ז"ל בעל נזירות שמשון. טז) **משנת חכמים** להג"מ משלם מקרעמניץ ז"ל. יז) **מי נפתוח** להג"מ יהודה ליב ערל ז"ל בעל אפיקי יהודה. יח) **מי נפתוח** חלק שני על אהלות נגעים ופרה כתב יד המחבר הנ"ל. יט) **כנסת ישראל** להג"מ גדליה ליפשיץ ז"ל. כ) **פאת השלחן** להג"מ ישראל משקלאב ז"ל בעל תקלין חדתין.בא) **נזיר שמשון** להג"מ יעקב שמשון סניגא ז"ל. כב) **נמוקי הגרי"ב** להג"מ יהודה בברך ז"ל. כג) **יין הרקח** להג"מ שמחה יואל הכהן ז"ל. כד) **שש המערכת** להג"מ שמעון ל"ש ז"ל. כה) **רץ למשנה** להג"מ צבי הירש ב"ר וואלף ז"ל אבד"ק עקצין. כו) **תא הרצים** להנ"ל. כז) **משנת ר'** נתן להג"מ צבי אויערבאך ז"ל. כח) **לקוטי המשנה** להג"מ שרגא פייווש פרענקיל ז"ל בעל ס' ציון לדרש. כט) **קול סופר** להג"מ חיים סופר ז"ל בעהמ"ח ס' מחנה חיים. ל) **זכרון יהודה** להג"מ יהודה זונדיל ב"ר נחמיה ז"ל. לא) **אומץ יוסף** להג"מ יוסף יהודה ז"ל דיין דק"ק ברעסלויא. לב) **זרע קודש**. לג) **עת לחננה**. לד) **אמרות טהורות**. שלשתם להר"ש פרינד ז"ל.

ומלבד כל אלה נאספו אליו פנינים יקרים מהרבה מפרשי הש"ס בבלי וירושלמי, ומפרשי הרמב"ם והטור והש"ע.

ראשי תבות בשנויי נוסחאות.

ד"ן דפוס וויניציא. ד"ם דקדוקי סופרים. ד"נ מי' מגד'. ד"פ משניות עם פי' התוי"ט דפוס רמזון, דפוס פראג (שע"ה). ד"ק דפוס קושטנטינא (רי"ף). ד"ק משניות עם פי' המו"ם דפוס עני, דפוס קלמקא (נדפס ג"כ ע"י המסגר מו"ם עם הוספות). ד"ר דפוס רמזון. ד"ש דפוס שחלוניק (גמרא). ד"ש דפוס סולצמו. כי"א כתב יד אוקספורד (גמרא). כי"ה כ"י המנוכ (גמרא). כי"ל כ"י לונדון (גמרא). כי"מ כ"י מינכען (גמרא). כי"פ כ"י פלוריץ (גמרא). כי"פ כ"י פאריז (גמרא). כי"ק כ"י קעמבריזש סוף ספר המשניות שנדפס בקעמבריזש מהכ"י המונח עם בתולר הספרים. נעם, מתניתא דתלמודא דבני מערבא. הכ"י הזה מולאו מתוך הקדם ויש לקיום מוכיחות שהכ"י הזה היה לפני הכ"ר יהוסף אבוכזי ז"ל המובא בספר מלחמת שלמה. כי"ר כ"י רומא (גמרא). משב"ב משנה שבנגלי (דפוס רמס). משבי"ר משנה שבירושלמי (דפוס וויניציא). משד"נ (או ד"נ) משניות דפוס נאפולי. (הוא הדפוס הראשון של המשניות עם פי' הרמב"ם. עמ' רנ"ב). משד"פ משניות ד' פיזרו משדרנו"פ משניות ד' נאפולי ופיזרו: צה"מ ציון המשנה (שבגנלי או שבירושלמי). ש"נ שנוי נוסחאות.

אליכם אישים אקרא

דרשו מעל סדר זרעים. וקראו בהקדמת מחבר (תוספות יום טוב). והתבוננו מה ראה על ככה. ומה הגיע אליו לתברם. ומצנה יורעו דרכיו והתועליות הנמשכות מהם. והיה אך למותר להרפים שנית ההקדמה ההיא. אבל ראיתי כי טוב לעורר הלבבות ולהזכירם בזכרון טוב התפלות שחוברו לה יחדיו מרבי נחוניא בן הקנה לכל באי בית המדרש. בכניסתו וביציאתו. ואלו הן:

בכניסתו מהו אומר

יהי רצון מלפניך ה' אלהי. שלא יארע דבר תקלה על ידי. ולא אכשל בדבר הלכה. וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור. ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה ואשמח בהם:

ביציאתו מהו אומר

מודה אני לפניך ה' אלהי. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש. ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה. והם משכימים לדברי' בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. אני רץ לחיי העולם הבא. והם רצים לבאר שחת. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם. ואני אבטח בך:

ואחר שעסק למוד המסכה הוא מחצות הלילה. כמו שאמר בס"ל הכל בתריסת בסוף הספר. ראיתי לתלות נפלי כל מעיין בספר מצוות זה. סדר הברכות. כאשר הם בטו"ח סימן מ"ו. למען יסיו לזכרון בין עיניו לברך תחלה:

ברכות התורה

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו לעסוק בדברי תורה. והערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו. ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה אנחנו וצאצאינו. וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה: ברוך אתה ה' המלמד תורה לעמו ישראל:

ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם. אשר בחר בנו מכל העמים. ונתן לנו את תורתו. ברוך אתה ה' נותן התורה:

כתוב בספר שני לוחות הברית דף קפ"ג ע"ב ובספר תוצאות חיים דף ה' וזה לשונם כשפותח הספר [ללמוד בו] יאמר:

הנני רוצה ללמוד כדי שיביאני תלמוד זה לידי מעשה. ולידי מדות ישרות. ולידי ידיעת התורה. והריני עושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה. בשם **יהוה** ובשם **אדני** מתיחדים **יאהדונה"י** על ידי הנעלם (בדחילו ורחימו):

מלאתי כתוב לומר קודם הלמוד כל זה ויועיל להגיל משכחה בעזלת הש"י:

יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה ח"ו וישמחו בי חבירי. שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא. ולא על מותר אסור. ולא על אסור מותר. ולא יכשלו חבירי בדבר הלכה. ואשמח בהם:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות הן בדיני איסור והיתר הן בדיני ממונות הן בהוראו, או בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך: ומה ששגיתי כבר העמידני על האמת כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה:

יערף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב צור תעודה חתום תורה בלמודי (כל זה יאמר ג"פ ישר והפוך):

ברוך אתה ה' למדני חקיך (ג"פ ישר והפוך): בחקתיך אשתעשע לא אשכח דברך (ג"פ ישר והפוך):

שיר המעלות הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות שאו ידיכם קודש וברכו את ה' יברכך ה' מציון עושה שמים וארץ:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ליחד י"ה בו"ה בשם כל ישראל הריני רוצה ללמוד כדי שיביאני התלמוד לידי מעשה ולידי מדות ישרות ולידי ידיעת התורה: (ומח"כ יאמר י"פ) זכר דבר לעבדך על אשר יחלתני.

תפלה על הנפטר אחר הלמוד

אָנָא יְ־מִלֵּא רַחֲמִים אֲשֶׁר בְּיָדְךָ נֶפֶשׁ כָּל חַי וְרוּחַ כָּל בָּשָׂר אִישׁ יִהְיֶה נָא לְרָצוֹן לְפָנֶיךָ תּוֹרָתֵנוּ וּתְפִלָּתֵנוּ בַּעֲבוּר נִשְׁמַת (פלוני או פלונית) וְגָמוֹל נָא עִמָּהּ בְּחַסְדְּךָ הַגָּדוֹל לִפְתּוֹחַ לָהּ שַׁעֲרֵי רַחֲמִים וָחֶסֶד וְשַׁעֲרֵי גַּן עֵדֶן וּתְקַבֵּל אוֹתָהּ בְּאַהֲבָה וּבְחִבָּה וּשְׁלַח לָהּ מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים וְהַטְּהוֹרִים לְהוֹלִיכָהּ וּלְהוֹשִׁיבָהּ תַּחַת עֵץ הַחַיִּים אֶצֶל נִשְׁמַת הַצַּדִּיקִים וְהַצְּדָקָנִיּוֹת הַחֲסִידִים וְהַחֲסִידוֹת לַהֲנוֹת מִזִּיו שְׁכִינָתְךָ לְהַשְׁפִּיעָה מְטוּבְךָ הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים. וְהַגּוּף יָנוּחַ בְּקֶבֶר בְּמְנוּחָה נְכוֹנָה בְּחֶדְוָה וּבְשִׂמְחָה וְשָׁלוֹם כִּדְכְתִיב יָבֹא שָׁלוֹם יָנוּחוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם הוֹלֵךְ נְכוֹחוֹ. וּכְתִיב יַעֲלֹזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. וּכְתִיב אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ. וְתִשְׁמוֹר

לזכר

אוֹתוֹ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וּמֵרִמָּה וְתוֹלֵעָה וְתִסְלַח וְתִמְחוֹל לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא וּזְכוֹר לוֹ זְכֻיּוֹתָיו וְצִדְקוֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְתַשְׁפִּיעַ לוֹ מִנִּשְׁמָתוֹ לְדַשֵּׁן עַצְמוֹתָיו בַּקֶּבֶר מֵרֹב טוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים דִּכְתִיב מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וּכְתִיב שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה וְיִשְׁכּוֹן בֶּטַח בָּדָד וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה וְאַל יִרְאֶה פְּנֵי גֵיהִנֹּם וְנִשְׁמָתוֹ תְּהֵא צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים וּלְהַחֲיוֹתָהּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עִם כָּל מֵתֵי עַמֶּךָ. יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים אָמֵן:

ולנקבה

אוֹתָהּ מֵחִבּוּט הַקֶּבֶר וּמֵרִמָּה וְתוֹלֵעָה וְתִסְלַח וְתִמְחוֹל לָהּ עַל כָּל פְּשָׁעֶיהָ כִּי אָדָם אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יֶחֱטָא וּזְכוֹר לָהּ זְכֻיּוֹתֶיהָ וְצִדְקוֹתֶיהָ אֲשֶׁר עָשְׂתָה וְתַשְׁפִּיעַ לָהּ מִנִּשְׁמָתָהּ לְדַשֵּׁן עַצְמוֹתֶיהָ בַּקֶּבֶר מֵרֹב טוּב הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים דִּכְתִיב מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ וּכְתִיב שֹׁמֵר כָּל עַצְמוֹתָיו אַחַת מֵהֵנָּה לֹא נִשְׁבָּרָה וְתִשְׁכּוֹן בֶּטַח בָּדָד וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה וְאַל תִּרְאֶה פְּנֵי גֵיהִנֹּם וְנִשְׁמָתָהּ תְּהֵא צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים וּלְהַחֲיוֹתָהּ בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים עִם כָּל מֵתֵי עַמֶּךָ. יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים אָמֵן:

מפתחות פרקי המשנה על סדר האלפא ביתא

אות א

אין עומדין להתפלל ברכות פ"ה:
אלו דברים שבין ב"ש וב"ה ברכות פרק ח:
אלו דברים שאין להם שיעור פאה פרק א:
*) אלו מפסיקין... פאה פרק ב:
איזהו ערים ... כלאים פרק ו:
אין אסור משום כלאים כלאים פ"ט:
אין תורמין ... תרומה פרק ב:
אין נותנין דבילה תרומה פרק יא:
אוכלין עראי ... חלה פרק ג:
**) אגדרוגינוס בכורים פרק ד:
א"ר עקיבא ... שבת פרק ט:
אלו קשרים ... שבת פרק טו:
אור לארבעה עשר פסחים פרק א:
אלו עוברין ... פסחים פרק ג:
אלו דברים בפסח פסחים פרק ו:
אלו הן הממונים שקלים פרק ה:
אמר להם הממונה צאו וראו יומא פרק ג:
אין צדין ... ביצה פרק ג:
ארבעה ראשי שנים ר"ה פ"א:
אם אינן מכירין לאם הסנה פ"ב:
אין דורשין בעריות חגיגה פ"ב:
ארבעה אחין ... יבמות פרק ג:
אלמנה לכהן גדול יבמות פרק ז:
אלו נערות ... כתובות פרק ג:
אף על פי ... כתובות פרק ה:
אלמנה ניזונית כתובות פרק יא:
ארבעה נדרים ... נדרים פרק ג:
אין בין המודר ... נדרים פרק ד:
ארוסה ושומרת יבם סוטה פרק ד:
אלו נאמרין בכל לשון סוטה פ"ז:
ארבעה אבות נזיקין קמא פרק א:
אלו מציאות ... מציעא פרק ב:
איזהו נשך ... מציעא פרק ה:
אחד דיני ממונות סנהדרין פרק ד:
ארבע מיתות סנהדרין פרק ז:
אלו הן הנחנקין סנהדרין פרק יא:
אלו הן הגולין מכות פרק ב:
ארבעה שומרין הן שבועות פרק ח:
אלו דברים מקולי ב"ש עדיות פ"ד:
אין מעמידין בחמה ע"ג פ"ב:
איזהו מקומן של זבחים זבחים פ"ה:
אלו מנחות נקמצות מנחות פרק ו:
אלו טרפות ... חולין פרק ג:
אותו ואת בנו חולין פרק ה:
אין בערכין ... ערכין פרק ב:
אין מקדישין ... ערכין פרק ז:
אלו קדשים ... תמורה פרק ג:
ארבעה מתרוטרי כפרה כריתות פ"ב:
אמרו לו אכלת חלב כריתות פ"ג:
אמר להם הממונה בואו והפיסו תמיד פרק ג:
אמר להם הממונה ברכו תמיד פ"ה:
אבות הטומאה כלים פרק א:
אלו כלים מצילין כלים פרק י:
אלו מטמאין ... אהלות פרק ב:
אדם וכלים ... אהלות פרק ו:
ארובה ... אהלות פרק י:
אלו בהרות ... נגעים פרק ז:
ארץ ישראל טהורה מקואות פ"ח:
אלו חוצצין באדם מקואות פרק ט:
אוכל מעשר טבול יום פרק ד:

אות ב

ב"ש אומר הפקר לעניים פאה פ"ו:
בראשונה היו אומרין שביעית פ"ד:
בנות שוח ... שביעית פרק ה:
בצל ... תרומה פרק י:
בגד שצבעו ... ערלה פרק ג:
במה מדליקין ... שבת פרק ב:
במה טומנין ... שבת פרק ד:
במה בהמה יוצאה שבת פרק ה:
במה אשה יוצאה ... שבת פרק ו:
בכל מערבין ... עירובין פרק ג:
באחד באדר ... שקלים פרק א:
בג' פרקים בשנה הורמין שקלים פ"ב:
בראשונה כל מי שרוצה יומא פ"ב:
בא לו כהן גדול ... יומא פרק ז:
ביצה שנולדה ביום טוב ביצה פ"א:
בג' פרקים בשנה כהנים תענית פ"ד:
בני העיר ... מגילה פרק ג:
בש"א אין ממאנין יבמות פרק יג:
בתולה נשאת כתובות פרק א:
בש"א הקדש טעות נזיר פרק ה:
בן סורר ומורה סנהדרין פרק ח:
בן זומא אומר ... אבות פרק ד:
בעשרה מאמרות אבות פרק ה:
בש"א כל הניתנין זבחים פרק ד:
בחמה המקשה ... חולין פרק ד:
בשלשה מקומות הכהנים שומרים תמיד פרק א:
בזמן שבהן גדול תמיד פרק ז:
בשלשה מקומות הכהנים שומרים מדות פרק א:
במה דברים אמורים קנים פרק ג:
בהרת עזה ... נגעים פרק ב:
בנות כותים ... נדה פרק ד:
בא סימן ... נדה פרק ו:
בו ביום נמנו וגמרו ידים פרק ד:

אות ג

גדיש שלא לוקט תחתיו פאה פ"ב:
גט פשוט ... גטין פרק י:
גיר הנשה ... חולין פרק ז:
גופה של בהרת נגעים פרק ו:

אות ד

דיני ממונות ... סנהדרין פרק א:
דיני ממונות (זה בורר) סנהדרין פ"ג:
דם חטאת ... זבחים פרק יא:
דם שחיטה ... כריתות פרק ה:
דם הנדה ... נדה פרק ז:

אות ה

היה קורא בתורה ברכות פרק ב:
הרואה מקום שנעשו בו ברכות פ"ט:
הפאה ניתנת במתנבר פאה פ"ד:
הקלין שברמאי ... דמאי פ"א:
הלוקח פירות ... דמאי פרק ד:
הלוקח מן הנחתום דמאי פרק ה:
המקבל שדה ... דמאי פרק ו:
המזמן את חבירו ... דמאי פ"ז:
החטים והזונין ... כלאים פ"א:
המבריך את הגפן ... כלאים פ"ז:
הפיגם והירבוזין ... שביעית פ"ט:
התורם קישות ... תרומה פרק ג:
המפריש מקצת תרומה תרומה פ"ד:
האוכל תרומה שוגג תרומה פ"ו:
האוכל תרומה מזיד תרומה פ"ז:
האשה שהיתה אוכלת תרומה פ"ח:
הזורע תרומה ... תרומה פ"ט:
היה עובר בשוק ... מעשר פ"ב:
המעביר תאנים ... מעשר פ"ג:
הכובש השולק הטולת מעשר פ"ד:
העוקר שתלים ... מעשר פ"ה:
המוליך פירות ... מעשר שני פ"ד:
הנוטע לסייג ... ערלה פ"א:
התרומה ותרומת מעשר ערלה פ"ב:
התרומה והבכורים בכורים פ"ב:
המוציא יין ... שבת פ"ח:
המצניע לזרע ... שבת פ"י:
הזורק מרה"י לרה"ר שבת פי"א:
הבונה ... שבת פי"ב:
הדר עם העובד כוכבים עירובין פ"ו:
המוצא תפילין ... עירובין פ"י:
האשה בזמן שהיא בבית פסחים פ"ח:
התרומה מה היו עושין בה שקלים פ"ד:
הוציאו לו את הכף יומא פ"ה:
הישן תחת המטה ... סוכה פ"ב:
החליל ... סוכה פ"ה:
המביא כדי יין ... ביצה פ"ד:
הקורא את המגילה למפרע מגילה פרק ב:
הקורא את המגילה עומד מגילה פרק ד:
הכל חייבין בראיה חגיגה פ"א:
התולש ... יבמות פ"ד:
הבא על יבמתו ... יבמות פ"ו:
הערל ... יבמות פ"ח:
האשה שהלך בעלה יבמות פ"י:
האשה שהלכה ... יבמות פט"ו:
האשה שהלך בעלה וצרתה יבמות פרק ט"ז:
האשה שנתארמלה כתובות פ"ב:
המדיר ... כתובות פ"ז:
האשה שנפלו לה נכסים כתובות פ"ח:
הכותב לאשתו ... כתובות פ"ט:
הנושא את האשה כתובות פי"ב:
השותפין שנדרו ... נדרים פ"ו:
הנודר מן המבושל נדרים פ"ז:
הנודר מן הירק ... נדרים פ"ח:
הריני נזיר ... נזיר פ"ב:
הנכרים אין להם נזירות נזיר פ"ט:
המקנא לאשתו ... סוטה פ"א:
היה מביא ... סוטה פ"ב:
היה נוטל ... סוטה פ"ג:
המביא גט ... גיטין פ"א:
המביא גט לאחר ... גיטין פ"ב:
השולח גט ... גיטין פ"ד:
הניזקין ... גיטין פ"ה:
האומר התקבל גט זה גיטין פ"ו:
הזורק גט לאשתו ... גיטין פ"ח:
המגרש ... גיטין פ"ט:
האשה נקנית ... קדושין פ"א:
האיש מקדש ... קדושין פ"ב:
האומר לחבירו ... קדושין פ"ג:
המניח את הכד ... ב"ק פ"ב:
הכונס צאן לדיר ... ב"ק פ"ג:
החובל בחבירו ... ב"ק פ"ח:
הגוזל עצים ... ב"ק פ"ט:
הגוזל ומאכיל ... ב"ק פ"י:
המפקיד ... מציעא פ"ג:
הזהב ... מציעא פ"ד:
השובר את האומנין מציעא פ"ו:
השובר את הפועלים מציעא פ"ז:
השואל את הפרה ... מציעא פ"ח:
המקבל שדה מחבירו מציעא פ"ט:
הבית והעלייה ... מציעא פ"י:
השותפין שרצו לעשות ב"ב פ"א:
המוכר את הבית ... ב"ב פ"ד:
המוכר את הספינה ... ב"ב פ"ה:
המוכר פירות ... ב"ב פ"ו:
האומר לחבירו בית כור ב"ב פ"ז:
היו בודקין ... סנהדרין פ"ב:
העיד ר' יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור עדיות פרק ז:
העיד רבי יהושע בן בתירא על דם גבילות עדיות פרק ח:
השובר את הפועל ... ע"ז פ"ה:
הורו בית דין ... הוריות פ"א:
הורה כהן משוח ... הוריות פ"ב:
המזבח מקדש את הראוי לו זבחים פרק ט:
השוחט והמעלה ... זבחים פי"ג:
הקומץ ... מנחות פ"ב:
הקומץ לאחר ... מנחות פ"ג:
התכלת ... מנחות פ"ד:
התודה ... מנחות פ"ז:
המנחות והנסכים מנחות פי"ב:
הרי עלי עשרון ... מנחות פי"ג:
הכל שוחטין ... חולין פ"א:
השוחט אחד בעוף חולין פ"ב:
העור והרוטב ... חולין פ"ט:
הזרוע והלחיים ... חולין פי":
הלוקח עובר חמורו בכורות פ"א:
הלוקח עובר פרתו בכורות פ"ב:
הלוקח בהמה ... בכורות פ"ג:
הכל מעריכין ... ערכין פ"א:
השג יד ... ערכין פ"ד:
האומר משקלי ... ערכין פ"ה:
המקדיש את שדהו ערכין פ"ח:
המוכר את שדהו ערכין פ"ט:
הכל ממירין ... תמורה פ"א:
המביא אשם ... כריתות פ"ו:
הנהנה שוה פרוטה מעילה פ"ה
השליח שעשה שליחותו מעילה פ"ו.
החלו עולים במעלות תמיד פ"ו:
הר הבית ... מדות פ"ב:
המזבח היה שלשים ושתים מדות פ"ג:
החרם ... כלים פ"ד.
העושה שלשה פטפוטים כלים פ"ז
הקלתות ... כלים פ"ז.
התנור שחצצו ... כלים פ"ח:
הסייף והסכין והפיגון כלים פי"ג
השידה ... כלים פי"ח:
המפרק ... כלים פי"ט:
הכרים והכסתות כלים פרק כ:
הנוגע בכובד העליון כלים פכ"א:
השולחן והרולפקי כלים פכ"ב:
הכדור והאמום ... כלים פכ"ג:
הבגד מטמא ... כלים פכ"ז:
הטומאה בכותל ... אהלות פ"ז:
הבית שנסדק ... אהלות פי"א:
העושה מאור ... אהלות פי"ג:
הזיז ... אהלות פי"ד:
החורש את הקבר אהלות פי"ז:
הכל מטמאין ... נגעים פ"ג:
הפורת ... נגעים פ"ח:
השחין והמכוה ... נגעים פ"ט:
הנתקים ... נגעים פי":
המביא כלי חרס ... פרה פ"ה:
המקדש ונפל ... פרה פ"ו:
האזוב הקצר ... פרה פי"ב:
האשה שהיתה כובשת ירק טהרות פרק ב:
הרוטב והכרישין טהרות פ"ג:
הזורק טומאה ... טהרות פ"ד:
השרץ והצפרדע ... טהרות פ"ה:
הקדר עם עם הארץ טהרות פ"ח:
הנועל בית הבד ... טהרות פ"י:
הטמא שירד ... מקואות פ"ב:
המניח כלים ... מקואות פ"ד:
המפלת ... נדה פ"ג:
הרואה כתם ... נדה פ"ח:
האשה שהיא עושה צרכיה נדה פ"ט:
השותה לשתות ... מכשירין פ"ד:
המעלה פירותיו לגג מכשירין פ"ו:
הרואה ראיה אחת ... זבים פ"א:
הכל ממטאין בזיבה ... זבים פ"ב:
הזב והטהור ... זבים פ"ג:
הנוגע בזב ... זבים פ"ה:
המכנס חלות ... טבול יום פ"א:
המכבים ידיו לבית המנוגע ידים פ"ג:

אות ו

ואלו דברים מתעשרין דמאי פ"ב:
ואלו מגלחין ... מועד קטן פ"ג:

---

*) נוסחת שלפנינו ואלו. **) נמשנות שלפנינו גם הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים מוסיף נכורים דק שלשה ערקים ופרק אגדרוגינוס לא מצינו אלא בתוספתא ואם תחכם סזה נעה לאחר מ"ש בסוף בסמ"ג דקא חשיב גם פ' אגדרוגינוס למס' בכורים קשה למה לא קא חשיב נאות ב"ץ פרק שנו מכמים שהוא לדעת המ"ג פרק ו נאמנות ושיין מ"ש בס"ד בסוף מסכת בכורים על הגליון.

מפתחות פרקי המשנה על סדר האלפא ביתא

ואלו מותרין .... נדרים פ"ב :
ואלו נדרים .... נדרים פי"א :
ואלו הן הנשרפים סנהדרין פ"ע :
ואלו הן הלוקין .... מכות פ"ג :
ולד חטאת .... תמורה פ"ד :
ולד חטאת אחר .... מעילה פ"ג :

אות ז

זיתים מאימתי מקבלין טהרות פ"ע :
זיעת בתים .... מכשירין פ"ב
זיתים שכבשן בטרפיהן עוקצין פ"ב :

אות ח

חמשה לא יתרומו תרומה פ"א
חמשה דברים .... חלה פ"א :
חבית שנשברה .... שבת פכ"ב :
חלון .... עירובין פ"ז :
חומר בקדש .... חגיגה פ"ג :
חמש עשרה נשים יבמות פ"א :
חרש שנשא פקחת יבמות פי"ד :
חזקת הבתים .... ב"ב פ"ג :
חטאת העוף שעשאה זבחים פ"ז :
חטאת העוף מועלין בה מעילה פ"ב:
חטאת העוף נעשית קנים פ"א :
חמשה שמלאו .... פרה פ"ז :

אות ט

טרף בקלפי .... יומא פ"ד :
טבול יום .... זבחים פי"ב :
טבעת אדם .... כלים פי"ב :

אות י

יש מביאין בכורים בכורים פ"א :
יציאות השבת .... שבת פ"א :
יום הכפורים .... יומא פ"ח :
יו"ט שחל להיות ע"ש ביצה פ"ב :
יו"ט של ר"ה .... ר"ה פ"ד :
יש מותרות .... יבמות פ"ט :
יש נוחלין .... ב"ב פ"ח :
ידיעות הטומאה .... שבועות פ"ב :
יש בכור .... בכורות פ"ח :
יש בערכין .... ערכין פ"ג :
יש בקרבנות .... תמורה פ"ב :
יש בקדשי מזבח .... תמורה פ"ז :
יש מביאין את הטומאה אהלות פ"ח:
יש בשיער לבן .... נגעים פ"ד :
יש מעלין .... מקואות פ"ז :
יוצא דופן .... נדה פ"ה :
יש צריכין .... עוקצין פ"ג :

אות כ

כיצד מברכין .... ברכות פ"ז :
כל זית שיש לו שם פאה פ"ז :
כל פאה .... כלאים פ"ב :
כרם שחרב .... כלאים פ"ה :
כלאי הכרם .... כלאים פ"ח :
כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאכל אדם שביעית פ"ז :
כלל גדול אמרו בשביעית כל המיוחד למאכל אדם שביעית פ"ח :
כלל אמרו במעשרות מעשרות פ"א :
כרם רבעי .... מעשר שני פ"ה :
כיצד מפרישין .... בכורים פ"ג :
כירה .... שבת פ"ג :
כלל גדול אמרו בשבת שבת פ"ז :
כל כתבי הקדש .... שבת פט"ז :
כל הכלים נטלין .... שבת פי"ז :
כיצד מעברין .... עירובין פ"ה :
כיצד משתתפין .... עירובין פ"ח :
כל גגות העיר .... עירובין פ"ע :
כל שעה .... פסחים פ"ב :
כיצד צולין .... פסחים פ"ז :
כל הרוקין .... שקלים פ"ח :
כיצד אשת אחיו .... יבמות פ"ב :
כל כנויי נדרים .... נדרים פ"א :
כל כנויי נזירות .... נזיר פ"א :
כהן גדול ונזיר .... נזיר פ"ז :
כשם שהמים בודקין סוטה פ"ה .
כל הגט .... גיטין פ"ג :
כיצד הרגל מועדת .... ב"ק פ"ב :
כהן גדול דן .... סנהדרין פ"ב :
כל ישראל יש להם חלק סנהדרין פרק י :
כיצד העדים נעשים זוממין מכות פ"א .
כל הנשבעין .... שבועות פ"ז
כל המטמאין באהל עדיות פ"ג :
כל הצלמים .... ע"ז פ"ג :
כהן משיח .... סוטה פ"ג :
כל הזבחים שנזבחו זבחים פ"א :
כל הזבחים שקבלו דמן זבחים פ"ב :
כל הפסולין .... זבחים פ"ג :
כל הזבחים שנתערבו זבחים פ"ח .
כל החדיר מחבירו זבחים פ"י :
כל המנחות שנקמצו מנחות פ"א :
כל המנחות באות מנחות פ"ב :
כל קרבנות צבור .... מנחות פ"ח :
כסוי הדם .... חולין פ"ז :
כל הבשר .... חולין פ"ח :
כל פסולי המוקדשין בכורות פ"ה :
כיצד מערימים .... תמורה פ"ה :
כל האסורין .... תמורה פ"ו :
כל העזרה .... מדות פ"ה :
כלי עץ .... כלים פ"ב :
כלי מתכות פשוטיהן כלים פי"א :
כלי מתכות במה הוא כלים פי"ד :
כלי עץ אחר .... כלים פט"ו :
כל כלי עץ .... כלים פט"ז :
כל כלי בעלי בתים כלים פי"ז :
כל הכלים יש להם כלים פכ"ה :
כלי זכוכית .... כלים פ"ג :
כל המטמאין באהל אהלות פ"ג :
כוורת .... אהלות פ"ט :
כל המשלשלין .... אהלות פט"ז :
כיצד בוצרין .... אהלות פי"ח :
כל ספק נגעים .... נגעים פ"ה :
כל הבגדים .... נגעים פי"א :
כל הבתים .... נגעים פי"ב :
כיצד משהרין .... נגעים פי"ד :
כל הראוי .... פרה פ"י :
כל המעורב למקוה מקואות פ"ו :
כל ידות הכלים.... מקואות פ"י :
כל היד .... נדה פ"ב :
כל משקה .... מכשירין פ"א :
כל ידות האוכלין טבול יום פ"ג :
כל שהוא יד .... עוקצין פ"א :

אות ל

לא יאמר אדם לחבירו מעשר שני פרק ג :
לולב הגזול .... סוכה פ"ג :
לולב וערבה .... סוכה פ"ד :
לא יחפור .... ב"ב פ"ב :
לפני אידיהן .... ע"ז פ"א :
לא היו בופתין .... תמיד פ"ד :

אות מ

מאימתי קורין את שמע ברכות פ"א:
מי שמתו .... ברכות פ"ג :
מלבנות התבואה .... פאה פ"ג :
מאימתי כל אדם מוהרין פאה פ"ח:
מאכילין את העניים דמאי דמאי פ"ב:
מאימתי מוציאין שביעית פ"ב :
מעשר שני אין מוכרין מעשר ב' פ"א:
מעשר שני ניתן לאכילה מעשר ב' פ"ב:
מפנין .... שבת פי"ח :
מי שהחשיך .... שבת פכ"ד :
מבוי .... עירובין פ"א :
מי שהוציאוהו עו"ג עירובין פ"ד :
מקום שנהגו .... פסחים פ"ד :
מי שהיה טמא .... פסחים פ"ט :
מצרפין .... .. שקלים פ"ב :
מעות שנמצאו .. שקלים פ"ז :
משילין פירות .... ביצה פ"ה :
מאימתי מזכירין .... תענית פ"א :
מגילה נקראת .... מגלה פ"א :
משקין בית השלחין מועד קטן פ"א:
מי שהסך .... מועד קטן פ"ב :
מצות חליצה .... יבמות פי"ב :
מציאת האשה .... כתובות פ"ז :
מי שהיה נשוי .... כתובות פי"ז :
מי שאמר הריני נזיר מגלה נזיר פרק ג :
מי שאמר הריני נזיר ושמע נזיר פרק ד :
מי שקינא לאשתו סוטה פ"ז :
משוח מלחמה .... סוטה פ"ח :
מי שאחזו קורדיקוס ניטין פ"ז :
מרוכה .... ב"ק פ"ז :
מי שמת .... ב"ב פ"ע :
משה קבל תורה .... אבות פ"א .
מומין אלו .... בכורות פ"ז :
מעשר בהמה .... בכורות פ"ע :
מחט או מבעת .... כלים פ"ע :
מגדל .... אהלות פ"ד :
מראות נגעים .... נגעים פ"א :
מקום שהיה רשות היחיד עירובין פרק ו :
מעין .... מקואות פ"ה :
מי שטבל .... מכשירין פ"ה :
משקה טבול יום טבול יום פ"ב :
מי רביעית .... ידים פ"א :

אות נ

נוטל אדם .... שבת פכ"א :
נושאין על האנוסה יבמות פי"א :
נערה שנתפתתה כתובות פ"ד :
נערה המאורסה .... נדרים פ"י :
נגמר הדין .... סנהדרין פ"ו :
נומי הפרדן .... כלים פכ"ע :
נסר .... אהלות פי"ב :
נטל לידו אחת .... ידים פ"ב :

אות ס

סאה תרומה סאה תרומות פ"ה :
סוכה שהיא גבוהה סוכה פ"א :
סדר תעניות כיצד תעניות פ"ב :
סדר תעניות אלו תעניות פ"ג :
ספק אבל חלב .... כריתות פ"ד :
סנדל עמקי .... כלים פכ"ד :
סגום .... אהלות פט"ו :

אות ע

ערוגה .... כלאים פ"ג :
עד אימתי חורשין בשדה האילן שביעית פרק א :
עד אימתי חורשין בשדה הלבן שביעית פרק ב :
עושין פסין .... עירובין פ"ב :
ערבי פסחים .... פסחים פ"י :
עגלה ערופה .... סוטה פ"ע :
עשרה יוחסין .... קדושין פ"ד :
עקביא בן מהללאל אבות פ"ג :
עד כמה .... בכורות פ"ד :
על אלו מומין .... בכורות פ"ו :
עשרה בתים .... נגעים פי"ג :

אות פ

פירות הוצה לארץ .... תלה פ"ב :
פרת חטאת .... זבחים פי"ד :
פתחו של היכל .... מדות פ"ד :
פרת החטאת .... פרה פ"ד :

אות צ

צלוחית שנפל לתוכה מים פרה פרק ט :
צלוחית שהניחה מגולה פרה פי"א :

אות ק

קרחת הכרם .... כלאים פ"ד :
קונם יין .... נדרים פ"ח :
קדשי קדשים ששחטן בראש המזבח זבחים פרק ו :
קדשי קדשים ששחטן בדרום מעילה פרק א :
קדשי המזבח .... מעילה פרק ד :
קן סתומה .... קנים פ"ב :

אות ר

ר' אליעזר אומר האורג שבת פי"ג :
ר' אליעזר דמילה .... שבת פי"ט :
ר' אליעזר דתולין .... שבת פ"ב :
ראובן ב"ד .... רלש השנה פ"ג :
רבן גמליאל .... יבמות פ"ה :
ר' אליעזר אומר פותחין נדרים פ"ט:
ר' חנניא סגן הכהנים עדיות פ"ב :
ר"י אומר ששה דברים עדיות פ"ה :
ר' יהודה בן בבא עדיות פ"ז :
ר' ישמעאל אומר שלשה אבנים ע"ז פרק ד :
רבי אומר .... אבות פ"ב :
ר' ישמעאל אומר העומר מנחות פרק י :
ראשית הגז .... חולין פי"א :
ראובן אחיו .... תמיד פ"ב :
ר' אליעזר אומר עגלה בת שתים פרה פרק א :
ר"א אומר פרת חטאת פרה פ"ב :
ר' יוסי אומר .... מקואות פ"ג :
ר' יהושע אומר .... זבים פ"ד :

אות ש

שלשה שאבלו .... ברכות פ"ז :
שלשה ארצות .... שביעית פ"ז :
שביעית משמטת .... שביעית פ"י:
שתי נשים .... אהלות פ"ד :
שמונה שרצים .... שבת פי"ד :
שואל אדם מחבירו שבת פכ"ג :
שלשה עשר שופרות שקלים פ"ז :
שבעת ימים קודם יוה"כ יומא פ"א:
שני שעירי יוה"כ .... יומא פ"ז :
שני דייני גזירות כתובות פי"ג :
שלשה מינין .... נזיר פ"ז :
שני נזירים .... נזיר פ"ח.
שור שנגח ר' וה' פעמים ב"ק פרק ד :
שור שנגח את הפרה ב"ק פ"ה :
שנים אוחזין .... ב"מ פ"א :
שבועות שתים שהן ד'. שבועות פ"א:
שבועות ב' שהן ד'. אמי. שבועות פ"ב:
שבועת העדות .... שבועות פ"ד :
שבועת הפקדון .... שבועות פ"ה :
שבועת הדיינין .... שבועות פ"ו :
שמאי אומר .... עדיות פ"א :
שתי מדות .... מנחות פ"ע :
שתי הלחם .... מנחות פי"א :
שלוח הקן .... חולין פי"ב :
שום היתומים .... ערכין פ"ו :
שלשים ושש כריתות כריתות פ"א :
שיעור כלי חרס .... כלים פ"ג :
שלשה תריסין .... כלים פכ"ד :
שלש על שלש .... כלים פכ"ח :
שנים שמאין .... אהלות פ"א :
שבעת ימים קודם לשריפת הפרה פרה פרק ג :
שנים שהיו שומרים פרה פ"ח :
שלשה עשר דברים טהרות פ"א :
שש מעלות .... מקואות פ"א :
שמאי אומר .... נדה פ"א :
שק שהוא מלא פירות מכשירין פ"ג :

אות ת

תפלת השחר .... ברכות פ"ד :
המיר נשחם .... פסחים פ"ה :
תנור תחלתו ארבעה כלים פ"ה :
תנור שהוא עומד בתוך אהלות פ"ה:
תינוקת .... נדה פי" :

פתח התיבה

והוא ליח ראשי תיבות שבסדר זה. מסודרים על פי **א. ב.** אמנם ידיע להיי כי כל ראשי תיבות שתחלתן אחת או שתים מאותיות השמוש. כמו **ב. ד. ה. ו. כ. ל. מ. ש.** לא יבקשו ולא ימצאו בסדר ראשון השמושיי. ויבוקש הדבר וימצא כתוב. בהאות הראשון כי שם ביתו. למשל. במלת **דבלא"ה** לא ימצא באות **ד'** רק יסיר הד' שהוא אות השמוש. ויחפש וימצא באות **ב'**. ולמראה עיניו ישפוט. שרצוני לומר **דבלאו הכי**. וכן בכל דבר וענין.

א א' לחד. א"א לי לפסר. לין לומריס. לי לומרת. אבדל"ש לין בו דעת לישמל. אה"ט לו אהט"ו לא המומלה. אה"ם לחכל המת. אוכומ"ש לו אומ"ש לו אומש"ק לוכלין ומסקין. או"כ לדם וכליס. א"ח לין חוסטין. לילו חייב. אח"כ לחר ק. אח"צ לילו חוכן. א"י לילו יולע. או"י לומן יוסף. אי"ל לין לומר. אילה"ק לין לסקטות. א"כ לם כן. אב"ל ליכל לומיר. א"ל לומריס לו. למרו לו. אל"כ לם לא ק. אלת"ה לי לא תימה הכי. אמה"ח לבר מן החי. אממ"ם לו אמחמ"ם לילו מחיק מ' סלה. אמחט"ו לו אמחוט"ו לין מחיקין טומלה. אמ"ט לילו מסמת. אמ"ט לחמרות סהורות. אמת"ב לחמתחת בנימין. אמ"צ לילו מלסרף. אמק"ט לילו מקבל טומלה. א"נ לי מני. לי נימה. לילו נחמן. א"ע לת עלמו. אע"נ לף על גב. אע"כ לא על כרחך. אעפ"י לף על פי. אפ"ה לפילו הכי. א"צ לילו לריך. אשאמק"ט לשלילו מקבל טומלה.

ב באה"מ נלהכל המת. בא"י בלרן ישראל. בלילו יולע. ב"א בלר לברים. ב"ד בית דוד. בי"ש בני ישכר. בית שמול. בא"צ בי לצבעות. בלילו לריך. ב"ב בנא בתרא. בב"א בנת אחת. בבי"א במהרה בימינו למן. בד"א במה דברים לחמורים. בדבר לחד. בדל"ש בו דעת לשמל. בהמ"ק בית המקדש. בו"ת בנו ותלמידו. בה"ב בית הבליעה. ביהב"ד בית הבד. ביוה"כ ביום הכפורים. בי"ם בית סלה. ביה"פ בית הפרס. ביה"ש בין השמשות. בל"ז בלא זה בלא"ה בלאו הכי. בל"כ בא לכלן. במע"ש במעשר שני. במ"א לו במק"א במקום לחר. במקום לחד. ב"נ בן נח. בנ"א בני לדם. בנוסחא לחרינא. בס"פ בסוף פרק. ב"ב לו בעה"ב לו בע"ב בעל הבית. בעוב"ש בעור ובשר. בפ"א בפעם לחר. בפעם לחד. בפ"ע בפני עלמו. ב"ק לו בי"ק בית קבול. ב"ק בבא קמא. ברו"ט ברוח טפח. ברוה"ק ברוח הקודש. ב"ש ב' שערות. בית שמלי. בשע"צ בשער לחוב. בת"ר בתר רובא:

ג גא"צ ג' לצבעות. ג"ט ג' טפחים. גטעג"ט ג' טפחים על ג' טפחים. ג"י ג' ימים. ג"כ גם כן. ג"ל ג' לוגין. גע"ג ג' על ג'. נעגא"צ ג' על ג' לצבעות. ג"ש ג' שיים. גזירה שוה.

ד ד"א דבר לחר. דבר מ'. ד' לחמות. דף מ'. דאו' לאורייתא. דאמ"ק דלילו מקבל.

ד"א דפוס המשמרדם. ד"ב ד' בחסיליאה. ד"ו ד' ווייליא. דו"ב ד' ווייליא ובחסיליאה. ד"מ ד' מעמוכה. ד"נ ד' לפחולי. ד"ס דקדוקי סופרים. ד"פ ד' פרלא. ד"ק ד' קרלקא. דבב"ח דבכלי חרס. דבבה"ג דבבהלי גוונא. דב"מ דבנא מליעא. ד"ה דברי הכל. דבור המתחיל. דף ה'. ד"ו דף ו' וכו'. ד"ט ד' טפחים. ד"י ד' ימים. דל"ש דעת לשמל. דלא שייך. דלא שכיח. דמדא"צ דמדלילו לריך. דמדאמ"צ דמדלילו מלסרף. דמ"ר ד' מרלות. ד"ס דברי סופרים. דעק"ל דעד קשיא לי. ד"ת דין תורה. דברי תורה:

ה ה"א הלכה מ'. ה"ב הלכה ב' וכו'. ה"ה הרי הוא. הוא הדין. הלכה ה'. הו"א הוה למינא. הו"ל הוה ליה. הול"ל הוה ליה לומיר. הו"ע הון עשיר. ה"ט הייט פעמא. ה' טפחים. הלממ"ם לו הלמ"ם הלכה למשה מסיני. ה"מ הני מילי. הומ"ל הוה מלי לומיר. ה"נ הכי נמי. הע"ש הערב שמש. הערב שמש. ה"פ הכי פירושא. הכי פריך. ה"ק הכי קאמר. הר"ב הרב רבינו ברטנורא:

ו ובזא"ז ומה אחר זה. ובי"ח ובימות החמה. וביה"ג ובימות הגשמים. וב"כ וב' כרעים. ובב"ש ובכל שהוא. ו"ב ויליאה בחסיליאה. והנ"מ והני מילי. ובעו"נ ובעזרת נשים. ו"ט ו' טפחים. ויק"ט ויקבל טומלה. וי"א ויש לומרים. וכ"ה וכן הוא. ול"נ ולי נראה. ול"ק ולא קשיא. ולא קאמר. ולרמל"ם ולרבינו משה למלך. ולרב"ם ולרבינו כסף משנה. ולפמ"ש ולפי מה שכתבתי. ולפי מה שכתב. ול"א ולא לאמרינן. ול"ג ולא גרס. ולא גזרינן. ומש"ה ומשום הכי. ומדהו"ל ומדהוה ליה. ונ"מ ונפקא מינה. ונמ"ל ונעשה מלאכתינו. וצ"ע ולריך עיון. וק"ו וקל וחומר. וק"ט וקבל טומלה. וקבלת טומלה:

ז זא"ז זה לצל זה. זב"ז זה בזה. ז"ט ז' טפחים. ז"י ז' ימים. ז"ר זרע יצחק. זכרון יהודה. ז"ק זרע קדש. זכנ"ז זה כנגד זה. ז"ל זה לשונו. זכרונו לברכה. ול"ז זה לזה. זמ"ז זה מזה. ז"נ ז' נקיים. זע"ד זה על זה:

ח ח"א ח' לחמות. ח"נ חני נרים. ח"ל חולה לחרן. חצ"פ לו חצפ"ר חני פרס. חרא"ב חזרת רלשי לברים. ח"נ חזון נחום. חרד"ן חריפותא דבחרא. ח"ש חני שיעור. חצ"ט חני טפח. חשו"ק הרש טוסה וקבן:

ט טב"י טבול יום. טואו"כ טומלת לוכלין. טו"ז טומלת ז'. טו"ם טומלת מת.

טוה"ג טומלת הגוף. טו"ח טומלה חמורה. ט"ז טמא ז'. טטו"ז טמא טומלת ז'. טטו"ע טמא טומלת ערב. ט"מ טמא מת. טומ"י טומלה ישנה. ט"ם מעות סופר. טע"ט טפח על טפח. טו"ע טומלת ערב. טו"ק לו ט"ק טומלה קלה. טומ"צ טומלה לרעת:

י י"א יש לומרים. יבדל"ש יש בו דעת לשמל. יב"נ יהוסע בן נון. יה"ר יין הרקח. יוה"כ יום הכפורים. יח"א י"ח למות. י"ט י' טפחים. יי"נ יין נסך. י"ל יש לומר. יע"ש יעיין שם.

כ כ' כתב. כ"א כל לחד. כי לם. כבאבדל"ש כבלון בו דעת לשמל. כבעוב"ש כבעור ובשר. כ"ה כן הוא. כולה הלי. כה"ג כהלי גוונא. כהן גדול. כ"ז כל זה. כל זמן. כזבכאב"פ כזית בכדי לכילת פרס. כ"ח כלי חרס. כי"ב כיוצא בו. כ"כ כן כתב. כמו כן. כ"מ כלי מתכות. כנ"י כנסת ישראל. כנ"ל כך נראה לי. כמחבר לעיל. כסמ"א כסוף פרק א'. כסמ"ב כסוף פרק ב'. כ"ע כלי עץ. כולי עלמא. כע"ו כלי עור. כעל"פ כולי עלמא לא פליגי. כ"פ כי פליגי. כמה פעמים. כפ"א כפרק א'. כפ"ב כפרק ב' וכו'. כצ"ל כך לריך לומר. כרפ"א כרים פרק א'. כרפ"ב כרים פרק ב'. כ"ש כל שהוא. כל שכן.

ל ל"א ליתא לחרינא. לא לאמרינן. ל"ג לא גרסינן. לא נזרי'. ל"ד ולא דוקא. לא דמי. להז"ז לשון הזהב. להה"מ לקומי המשנה. להה"ק לקמו הקמה. לח"ם לחם משנה. לח"ש לחם שמים. להה"ד לשון הרע. לכ"א לכל לחד. לבה"פ לכל הפחות. ל"ל למה לי. ל"מ לא מבעי. לולא מסתלפינא. למ"ד למאן דלמר. ל"נ לשון נקבה. לי נראה. ל"פ לא פליג. לפ"ז לפי זה. לפע"ד לפי עניות דעתי. לפמ"ש לפי מה שכתבתי. לק"ט לקבל טומלה.

ל"ש לא שנא. לא שייך. לא שכיח. לת"מ לא תתן מכשול:

מ מ"א משנה מ'. מקום לחר: מאהט"ו מאה הטומלה. מ"ב משנה ב'. מ"ד משנה ד'

וכו'. מאן דלמר. מדא"א מדלי לפסר. מדה"ל מדהוה ליה. מדכ"ב מדכתב כן. מדל"ק מדלא קלמר. מדטבו"י מדטבול יום. מד"ס מדברי סופרים. מה"ת מן התורה. מה"ט מהלי מעמא. מחטו"מ לו מחוט"ו מחזיקין טומלה. מ"ט מלי מעמא. משנה ט' מב"ש מכל שכן. מ"ט מכל מקום. ממ"נ ממה נפשך. מנ"ל מנא לן. ממ"ס מחזיק מ' סלה. מ"ם מ' סלה. מר סבר. מע"ש מעשר שני. מעל"ע מעת לעת. מצ"ע מלד עלמו. מק"ט מקבל טומלה. מק"א מקום לחר. מ"ב מי באר. מ"ח מים חיים. מלה"ר מלא הרועים. מל"ח משנה לחם. מ"נ מי נפתוח. מ"ר משנת רב. מר"ן משנת ר' נתן. מש"ח משנת חכמים. מ"ש מלי שנא. מה שכתב. מולאי שנת. מש"ה משום הכי. משא"כ מה שאין כן. בשבו"מ משכב ומושב. משכח"ל משכחת לה. מז"ש מזיר שמשון. נט"י נטילת ידים. נ"ל נראה לי. נ"מ נפקא מינה. נכסי מלוג. נע"נ נ' על נ':

ס ס' ספק. ס"ד סלקא דעתך. סד"א סלקא דעתך לומינא. ס"ט ספק טומלה. סי' סימן. סי"ט לו סיט"ו סימן טומלה. ס"ל סבירא ליה. ס"ם סוף סוף. ספק ספיקא.

ספ"א סוף פרק א'. ספ"ב סוף פרק ב'. ס"פ סוף פרק:

ע ע"א עד לחד. עכין לחר. ע"ג על גבי. עגא"צ על ג' לצבעות. עג"ט על ג' טפחים. עו"ב עור ובשר. ע"ז עבודה זרה. על זה. ע"ח עץ חיים. על"ח עת לחננה. עטק"ו על מסרת קודש. עו"ט עוף טהור. ע"י על ידי. על ידו. עי"ז על ידי זה. עב"ל עד כלן לשונו. עכ"פ על כל פניס. ע"כ על כן. עד כלן. על כרחך. עבלה"ט עד כלן לשונו הטסור. ע"מ על מת. עדל"ת עשה דוחה לא תעשה. עמ"ח על מחלה. עמונמ"ל עמוד ועשה מלאכתו. עמ"ש עיין מה שכתבתי. עיין מה שכתב. ע"פ על פי. על פני. עפ"א עיין פרק א' וכו'. ע"ר עטרת ראשי. ע"ט על סברת. ערב"מ עיין רבינו כסף משנה:

פ פ"א פרק א'. פירש לחר. פעם לחד. פ"ט פותח טפח. פרק ט'. פי' פירוש.

פ"ק פרק קמא. פה"ש פלת השלחן. פר"ח פרי חדש. פ"ש פי שיים:

צ צ"א לד לחד. לד לחר. צמ"פ למיל פתיל. צמו"פ לו צמוש"ש לומר ופשתן. צ"ע לריך עיון. צ"צ למת לדק.

ק ק' קשה. קא' קלמר. ק"א ק' לומה. קו' קושיא. ק"ו קל וחומר. ק"ט קבל טומלה.

קיי"ל קיימא לן. קמ"ל קא משמע לן. ק"ם קול סופר. ק"ק קדש קדשים. קרונ"ב קרחת וגבחת. ק"ש קריאת שמע:

ר ראב"ב ראשי אברים. רב"א לו רבא"ו רבינו אלי' ווילנא. ר"ה ראשי הרבים. רה"ש ראש השנה. רי"ב ר' יהודה בנבדך. רל"מ רץ למשנה. רמ"ז ר' משה זכותא. רש"ש ר' שמואל שטרלשון. רמ"ל רבינו משנה למלך. ר"מ ור"ב רוב מנין ורוב נמין. ר"פ רים פרק. ריש פרשה. רתו"ם רבינו תוספות יום טוב. ר"י ר' יהודה. ר' יוסי. ריב"נ רבי יוחנן בן טורי:

ש שבעוב"ש שבעור ובשר. שבא"י שבארץ ישראל. שבב"ח שבכלי חרס. שהב"ח שבכלי חרס. שה"ם שם המערכת. ש"ל שושנים לדוד. ש"ז שבבים לדוד. שרו"ם שחין ומכוה. ש"ל שער לבן. שלבה"ט שלא כנגד הטומלה. שלב"ם שלא כמדבר. ש"ם שמע מינה. שמד"ם שמדברי סופרים. שע"צ שער לחוב. שע"ש שער שחור.

שפ"נ לו שפהבנ"ד שפסרת המד. שפ' שפירש. שלב"ז שלא בזמנה.

ת ת"ח תלמיד חכם. תוי"ט תוספות יום טוב. תה"ר תא הרבים. ת"ב תורת כהנים. ת"ק תנא קמא. ת"ל תלמוד לומר. תהלה לדוד. תיסוק ליה:

לשון הרמב"ם. מסכת מכות היא נקשרת בנוסחאות עם מסכת סנהדרין. ובכללה היא מנויה. ואמרו שבשביל שאמר ואלו הן הנהנקין הדביק אליו ואלו הן הלוקין ואין זה טעם אמת אבל היא מסכת בפני עצמה ונסמכת לסנהדרין מפני שאין רשות לבני אדם לענות ולהלקות. אלא השופטים בעצמם כמו שאמר הכתוב (דברים כ"ח) והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו. ע"כ:

מסכת מכות

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין. והכי קתני אותן עדים בעמלתו זוממין. ואין עושין בהן דין הזמה. כלומר שאין מקיימין בהם ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו. כילד הן נעשים זוממים: מעידין אנו באיש פלוני. כהן שהוא בן גרושה. בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד והרי הוא חלל: אין אומרים. אם הוזמו והם כהנים יעשה זה בן גרושה לקיים בו כאשר זמם. דהא כתיב (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם. לו ולא לזרעו. ואם תעשה חלל והוא כהן פסלת את זרעו לעולם ואם תאמר נפסול אותו לבדו ולא זרעו. בעינן כאשר זמם לעשות וליכא. שהרי הוא זמם לפסול הגדון *ואת זרעו: אלא לוקה ארבעים. דאמר קרא (שם כ"ח) והגדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע והיה אם בן הכות הרשע. משום דהרשיעו את הרשע. והיה אם בן הכות הרשע. אלא עדים שהרשיעו את הצדיק ואתו עדי אחריני והצדיקו את הצדיק דמעיקרא ושויאהו להנך רשעים. והיה אם בן הכות הרשע: אין אוטרים יגלה זה. דכתיב

פרק א **א כיצד** העדים נעשים זוממין וכו'. כתב הר"ב הכי קתני אותם עדים בעמלתו זוממין ואין עושין בהם דין הזמה וכו'. דתנא קמי אדתנן בסיומא דסנהדרין דזוממי בת כהן אין עושין בהם דין הזמה בזממו לעשות לה. וקתני הכא יש עוד עדים *זוממים אחרים שאין עושין בהם דין הזמה ח)כל עיקר. אלא מלקות [מרבעים]. וכילד כו'. גמ': באיש פלוני. עיין מ"ש במשנה ו' פרק ג' דסנהדרין: שהוא בן גרושה. לשון הר"ב בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד. וכן לשון רש"י. כלומר קודם שהולידו אביו בהאת בעת ההריון. ללשון רש"י בפירוש ההומם בפסוק ועירד ילד. ע"ש: בן גרושה. יש לדקדק אמאי לא נקט מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר וכו' דזה הוה שייך בין בישראלים בין בכהנים ובן גרושה לא פסול אלא בכהנים ויש לישב דנקטיה משום דקאי אזוממי בת כהן. ולכך נקט מידי דשייך בכהונה. תוס': בן חלוצה. והוא חלל מדרבנן. הר"ן. ועמ"ש במשנה ג' פ"ע דיבמות: אלא לוקה ארבעים. כתב הר"ב דאמר קרא והצדיקו וכו' משום דהרשיעו וכו' בתמיה. אי הצדיקו והרשיעו בדיינים קאמר. וצדיק ורשע בבעלי דינין ל"ל והצדיקו לדיק וכו' לכתוב כי יהיה ריב בין האנשים ונגשו אל המשפט ושפטום והיה אם בן הכות למה הוזכרה כאן לדקת לדיק וכי כל מקום שהצדיקו ב"ד את הזכאי ואיחבו את החייב יש מלקות. דאתא קרא למתני מלקות בהצדיקו והרשיעו. אלא על כרחך בעדים משתעי. עדים בקריש בהרשיעו ואתו עדי אחריני וכו' והיה אם בן הכות הרשע אם הזמה זו בת מלקות היא שאינו יכול לקיים בה דין הזמה נגזרה כגון בעדי בן גרושה או גלות. והפילו השופט והכהו. רש"י. ובגמ' ותיפוק ליה מלא תענה פירש"י כל טוטפי לאוין מלקות. אלא במקום שפירש לך בו עונש וכאן שאינו יכול לענשן בעונש הכתוב בהן יצקו. ע"כ. ומשני משום דהוי לאו שאין בו מעשה. וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו עמ"ש במשנה ג' פ"ג. ועיין בפרקין משנה ג': שהוא חייב לגלות. וא"ת היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן. והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמרינן גבי אכילת חלב [כדתנן בפ"ג דכריתות] וי"ל דמיירי כשהרגו בו רגלים לדבר שנשמט הברזל מקתו. ואיכא למימר דלא נתכוון. אבל קשה מהא דתנן בפ"ב משנה ג' דשבועות ב) [איזו גולה לאו כה"ג דומיא דאוהב גולה] [*כלומר וכי לא מיירי כמי בכה"ג]. ואמאי איזו גולה כיון דרגלו לדבר וי"ל דשאני שונא דיש לנו לומר טפי דבשנאה הכהו ועוד י"ל דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר. ומ"מ אוהב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים. בודאי אי הוה אמר לא הרגתיו

ח) כל עיקר. בתוי"ע ד"ל (פרלא וקרלקא) ממש. ב) בתוי"ע ד"ק מגומגמים הדברים ופה נתקנו עפ"י התוס'.

יכין תפארת ישראל יכין

פ"א א) ה"ק כילד העדים נעשין זוממין ונענשין, בשלו לאפשר לקיים בהן דין הזמה, כלומר עונש שרצו לחייב לאותו שהעידו עליו: ב) כהן: ג) דבן חלוצה כמו חלל מדרבנן עכ"פ הוי: ד) ויפסל זרעו מלהנשא לכהן, כשאר חלל, כדכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו: ה) דכתיב ועשיתם לו, ולא לזרעו. [והא דלא נקט הן דיצא בשעת שמות ממזר, דשייך בכל ישראל. דיינו משום דקאי אזוממי בת כהן דסייס בה מסכת סנהדרין ולכן נקט בעדות כהונה [תוס']. ולפעד"נ דקמ"ל דאף בכן גרושה תייבין מלקות, ולא מצו למימר לאסרו בתרומה כאמו [כפנסדרין מ"ח ח'], ואיכ יחייבו להזוממין ממון ולא מלקות כלקמן י"ד. דהכא שאני דאינו ידוע כמה ממון יפסידוהו בכפ"ג לוקה ואינו משלם. או ל"ל דנקט בן גרושה משום חלוצה, ולאמשינן אף דלדו רק לעשותו חלל דלכנן לוקה]: ו) מדהכא בשבנה. [ואי"ל הכי יכול לפטור עצמו מגלות, שיאמר מזיד הייתי. י"ל דמיירי שם רגלים לדבר שהיה שונג, כך כ' תוס'. והקשה מהכא"ת הכי גם בכ"ז אין לדם מעיד עצמו רשע, רק בהעידו בחלל חלב בשונג, שיכול לומר מזיד הייתי שאינו רוצה לסייע חוליו לעזרה [תוס' כ"מ ד"ג ב'], מצא"כ סכא. ולפעד"נ דגם הכא מצי למימר שאינו רוצה לחטוא מלעלות

יבדיד' מתקיים שפיר קרינן ביה כאשר זמם לעשות לאחיו. אלא די"ל שדינם אמת שלא חלקה התורה בפסולי יוחסים עיי"ש ('ונראה ראיה ליה דבנים' אצל בנו"ח לא אמרינן ולא לאשתו אשר זה יפסיק גם למצרי ב'). ובדברי תוס' הנ"ל קשה לי כיון דפסיקא לחו הדין דבמעידים על מצרי שני אין אומרים דיעשו העדים מצרי שני (בפי קושייתם הנ"ל) א"כ יקשה על הירושלמי לר' יוסי דס"ל ביבמות דס"ד בכל שאינו פוסל לאשתו. א"ב מצרי שני אינו פוסל לאשתו. וישאר קושייתם דאמאי ל"א דיעשו מצרי שני. וצ"ע: [אות ב] תוי"ט ד"ח כיצד כו' זוממים אחרים. ומשכחת לה עוד בהעידו על שורו של אלוני שהרג הנפש והזומם דאין משלמין הכופר וכן בהעידו עליו שגנב ואין לו לשלם והזומם אף שגם להם אין לשלם מ"מ אין נסכרים בעבד עברי. והטעם מפורש בסוגייא דכופרא כפרה והני לאו בני כפרה נינהו. ופירוש שלא הרג שורם אדם. והריטב"א כתב כיון דכופרא כפרה אין ממשכנים אותו [דהוי איבעיא דלא אפשיטא בב"ק]. וברמב"ם פסק דמשפק משכנים] וכיון שיודע בעצמו שלא היה כמו שהעידו לא היה נותן וכיון שכן אין כאן דין הזמה (וק"ל דלפ"ז יהא הדין באומרים ששורך הרג שלא בפניך דלא ידע שמשקרים יחיו העדים חייבים לשלם כופר). ובשם הרמב"ן כתב דהטעם דעיקר עדותן לחייבו מיתה בד"ש כדכתיב וגם בעליו יומת ולגבי מיתה בידי שמים לא מעלה ולא מורידו שאין השמים צריכים לעדותן וא"כ לגבי המיתה בידי שמים ל"ש כאשר זמם ומסילא פטורים מכופר שהכופר במקום מיתה בידי שמים היא ("ום"מ לוקים משום דהרשיעו לפנינו את הצדיק) ושאין נסכרים בע"ע הטעם דכתיב ונמכר בגנבתו ולא בזממו. ובכל הנך כיון דלוקים מקרי עדות שאתה יכול להזימה. או דבהני כיון דליכא צד לקיים בהו הזמה לא קאי עלייהו כאשר זמם ולא בעי' עדות שאתה יכול להזימה (תוס' ריש דף ב') וק' לי מסיגיא כתובות דל"ג ע"א ונימא כל הלוקה אינו משלם וכו' מתקיף לה אביי ונתרי תב"ד. משמע דאם לאו בני התראה נינהו ניחא יותר דראוי יותר לענוש ממון מעונש מלקות כיון דליכא התראה. אבל אם בני התראה ראוי לומר דלוקה ואינו משלם והא אדרבא בהיפוך י"ל דאם אינן בני התראה שייך להקשות דנימא בכל עדות ממון דלוקה

פ"א א כיצד העדים. נ' ע"ת: אלא לוקה כו'. מיי' פ"ב מה' עדות ה"ח סמ"ג עשין ק"י טוש"מ מי' נ"מ: מעידין אנו. נ' ע"ת מיי' פ"ח מה' עדות ה"ח סמ"ג עשין ק"י טוש"מ מי' נ"מ:

שנויי נוסחאות

פ"א א באיש פלוני. בכי"מ ובכי"ף ובכל"ם על איש פלוני; בר"ג את איש פלוני וכ"ה בכס"י ובכי"ף כ"י ד'קוסטא'. או (בן) חלוצה. בכי"מ ליתא; בכל"ם ובן חלוצה וכן בסמוך. יעשה זה. בכמסכי"ל ייעשה.. (הי"ל לגיר"ה). (או) בן חלוצה. בכי"מ ליתא. לוקה ארבעים. בכי"מ ..את הארבעים וכן בסמוך; בכל"ם סופג את הארבעים ובסמוך לוקה את הארבעים ועי' רש"י. באיש פלוני שהוא חייב לגלות. בכי"מ על איש ..שהייב גלות וכ"ה שהייב גלות בכס"י ובתוס' ובכל"ם; בכי"ף את איש.. שהוא חייב גלות וכ"ה שהיא חייב גלות במסכי"ל.

תוספות חדשים

פ"א א בתוי"ט ד"ה אלא כו' הלא ע"כ בעדים משתעי כו'. והא דכתיב והרשיעו את הרשע ובן הכות הרשע לשון יחיד קיים דקאי לעדים. י"ל לאוכות דעד אלוקי דינו בעדים הלבשומים במ"ש רע"ב במשנה ז' לו י"ל דכל ג' עדים קרויין בלשון יחיד לאוכות דאין חייבים עד שיאמרו שני בן ואמאי ג"כ כאן לע"ג דלא עבדינן כהו דין הזמה ולינו נלמד מבם דעדים זוממין חידוש הוא ואין לך בו אלא חיובו: (מהתוס"ת ז"ל)

תוספות רעק"א

פ"א א [אות א] הרע"ב סר"ה אין אומרים כו' ואת זרעו. ואפילו אם מעידים על מצרי שני דלא באו לפסול זרעו מ"מ לא אמרינן שיעשה זה מצרי ב'. דמ"מ אשתו נפסלת שפסלה בביאה וקרינן בו' לו ולא לאשתו. תוס'. והריטב"א כתב שאין זה מהור דלגבי זרעו שהם פרעו שלו שייך לומר בעינן באשר זמם אבל לגבי אשתו כיון

הרגתיו. יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד. כמו בלא אכלתי [חלב]. אבל כיון דסתיק כהודאה דמיא. תוס': אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו. כתב הר"ב שאם נתאלמנה וכו' יטלה לוקח ואם מתה יירשנה וכו' וכך יתנו העדים לבעל. וכך דעת הרמב"ם בר"פ כ"א מה' עדות. ורש"י הקשה דליכא למימר שאותן הדמיס יתנו הזוממים שהרי לא זכות ספיקה באו להפסידו אלא זכות ספיקו שהוא מלפה שאם תמות בחייו יירשנה ויפה כח זכותו מכח זכותה שהוא אוכל פירות הקרקע המיוחדת לכתובתה תמיד. ולא היא. ועוד שהוא מיחזק ועומד. והיא מחוסרת גובייא. ואם באו למכור לאחר זו זכות ספקה וזה זכות ספקו. שלו נמכר יותר משלה. וזה יהיו הזוממים מחוייבים לשלם. וי"ל דס"ק שמין זכות ספקה כמה אדם רוצה ליתן בעובדת הגלה שלה. ואותו לא ישלמו שכל השאר היו מפסידים אותו בעדותן. אבל אותם דמיס לא היו מפסידין אותו שהרי עתה כשהוזמו אם היתה רוצה למכרה יתן לה הבעל ברצון עובדת הגלה זו. ובשומא זו מפסידין הזוממין ויתנו יותר מאלו היו שמין זכות ספקו. כילד הרי שהיתה כתובתה מאה מנה אם בא למכור זכות ספקו יתן לו הלוקח חמשים מנה וכשהיא מוכרת כתובתה עולה זכותו ס' מנה. לפי שאין זכות ספקה שוה כמו זכות ספקו. כדפרישים. לכך כשהוא מוכר זכותו בחמשים מנה. היא מוכרת בארבעים מנה. והשתא בדרך זה עולה יפוי כח וזכות הבעל כמה שהיא תחתיו לשמים מנה. וא"נ דלה"ל דשמין זכות ספיקו. וזהו שנתנין לבעל. ומתני' הכי קאמר אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובה זו שהיא תלויה בספק שאם תתאלמן וכו'. ושמין ב"ד זכות ספיקו ויתנו לו. כך פירש"י והתוס'. ומ"ש בכ"מ שרש"י כתב על פירושו שלבו מגמגם בו. לא עיין יפה. שלא על פירושו זה כתב כן אלא על הפירוש ששמע מזולתו. ומיהו ודאי דליתנא דמתני' דחיקא טובא לשני הפירושים הללו. גם הרא"ש הקשה עליו. ופי' שהיא כפשוטה על דרך בבא הסמוכה לה. אומדין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידו אלף זוז בין ליתנם מכאן ועד שלשים יום וכו'. ה"נ שמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שהייבוהו ליתן מיד. שתהיה בידו עד זמן שתתאלמן או תתגרש. או שמא לא יצטרך לפורעה לעולם. כי שמא תמות בחייו. אלא דבבא הסמוכה. דשומא ידועה. אבל שומא זו מסיק דשמין באמה אם היא יולדת בצער דבר מיתה מצוי בה. וגם אם היא קנתרנית אין הבעל יכול לסבלה ויגרשנה. וכן שמין בקרקע המיוחדת לכתובתה אם היא עידית או זבורית. דבכל זה נותן הלוקח את שיעור: בכתובתה. וא"ת ולחייבו שאר כסות ושונה דהא מפסדי לאשה. וי"ל דמיירי שמעשה ידיה שהן בידו שון כשאר כסות ושונה ושוד י"ל שלאומרת גרשתני וא"כ מחלה לבעלה אותן שלשה דברים. תוס'. ובפירוש שאר כסות ושונה. עיין מ"ש במשנה ד' פרק ד' דכתובות: ב שלא הגיס המביאו לידי מכות. פי' הר"ב מלקות

מלא

אומדין. נ"ק פ"ח פ"ה: אומדין כו' אלף זוז. מיי' שם ה"ג ממ"ב פס מוה"מ שם: [ביי פ' מזנה זו בכ"י פ"ם ק"ח ד"ה המעכב לפי. המוקי הגכ"ב]: מכאן ועד"לי יום, ירושלמי שביעית פ"י ה"ח: ב מעידין אנו. ד' ע"ב כתובות: ל"ג מ"ג: לוקין ומשלמין. עיין ירושלמי מכות פ"ז ה"ה כתובות פ"ג פ"ח שבועות פ"ד הגה"ו:

שנויי נוסחאות

מעידים אנו באיש פלוני שגירש. כפי' ר"ח מעידנו את איש.. וכ"ה את איש במס"ב וכרי"ף; בכי"מ בפלוני.. ולא נתן לה כתובתה. כרי"ף. כתובה. ובין למחר. במס"ב וכרי"ף בין למחר, כרי"מ. ובין מחר. אומדין. בכי"ק וכרי"ף ד' ריוח אומרין; בד"ל אומר; במס"ב אלא אומרי'. שאם נתאלמנה. בכי"מ ..נתארמלה ושי' רש"י; בכי"ק ליתא לכל הגגה הזאת עד סוף המשנה. באיש פלוני. בכי"מ וכרי"ף את איש.. שהוא חייב. בכי"מ שחייב. ליתנו (לו) בד"ל ובמס"ב ליתנם לו, וכ"ה במס"ב וכרי"ף (ובהם ליתא); בכי"מ לתת(ל"ל לתתם) לו. ועד ל' יום והוא אומר מכאן ועד י' שנים. בכי"מ ועד עשר שנים והוא אומר בתוך שלשים יום ונמצא זוממין וע' כס' ערוך לנר. וכ"ה ונמצאו זוממין כרי"ף וכרל"ם. אומרין. בד"ל אומר. ויהיו בידו אלף זוז. במס"ב ויהיו אלף זוז בידיו. בין נותנן. במס"ב נקלת דפוסים וכרי"ף ד' ריוח בין נותנין וכן בסמוך; במס"ב בין ליתנם וכן בסמוך; בכי"מ בין ליתנן לו. (יום) בין (נותנן) בכי"מ ובין (ליתת) וכן הוא בכרי"ף כ"י. ב מעידין אנו. כפי' ר"ח מעידנו. באיש פלוני.. בכי"מ וכרי"ף את איש.. שחייב. בד"ל ובכי"ק ובמס"ב וכרי"ף שהוא חייב. לוקין ומשלמין. בכי"מ הרי אלו לוקין.. המביאו. במס"ב ד"ח המביאן וכן בסמוך מביאן וכ"ה בכי"ף; בכי"ק שמביאן; בד"ל שהוא המביאן ובכ"ס מביאן גם בסמוך וע' רש"י וע"ב; כפי' ר"ח ליתא (שלא המשלמין) ע"ש:

ראשון לציון

פ"א א תי"ט בסר"ה בכתובתה וא"ה כו' ונכיסים שאר כסות ושונה כו' עיין יכל"מ:

יכין תפארת ישראל יכין

מלעלות לרגל, או לשאר מלות שבעולם שאינה יוצאת מפה [בלקמן פ"ב מ"ז]: ז) דכתיב הוא יגוס, הוא ולא זוממיו: ח) וכנון שאין נט בידם. ואע"ג דלא רחיקו אין רחוק. י"ל דמיירי שאמר ששלם בפניהן או ששלם ביום זה ואומרים הם להד"מ שאותו היום רחיקו אלא פרע בעצמו שהיה הוא או היא עמנו במקום פלוני: ט) ור"ל ואיך ישלמו כל הכתובה שלו להפסידו, שמא היום או מחר יגרשה או ימות, ויצטרך בלא עדותן ליתן כתובתה, ונמצא שלא הפסידוהו כלום: י) שיקנה מהבעל זכותו בהכתובה: יא) ר"ל שמין כמה היה אדם נותן להבעל בעבור שיתן לו הבעל היום זכותו בכתובתה, בתנאי שאם לאחר זמן תתאלמן או תתגרש האשה, יתן לה הלוקח סך כתובתה שקיבל, ואם תמות היא בחיי הבעל, שהדין הוא שירשנה בעלה, יהיה הלוקח תחת הבעל, שלא לפרוע הכתובה, ושיהיה הוא הנכסי מלוג ונכסי לאן ברזל של האשה. וכל מה שהיה נותן הלוקח להבעל עבור זכות כל אלה, זהו מה שלו העדים להפסיד להבעל, דהרי מהשעודו שכבר נירשה, אינו יכול למכור כל הנ"ל, ולהכי כסך דמי המקח הנ"ל, ישלמו העדים להבעל. [והיינו דאמרינן בס"ם, דשמין בבעל, ובאשה, ובכתובתה. ל"ל שאלוקת הקונה באופן הכ"ל, נותן שיניו בהבעל ובהאשה, מי מהן זקן או חולה שעי"ז שכיח שימות מקודם. גם מי מהן קפדן או כעסן, שעי"ז שכיחי גירושין, כמו שתקנו חז"ל גם מקוכר לכעסים קפדנים. גם נותן שיניו בהבדה שימד לה הבעל לכתובתה, הסמינה היא אם רוה. או משוייה להשתלף. וגם מתבב ומי השאר והכסות שתיב ליתן להאשה משך זמן הנ"ל, וכל זה ישומו הנ"ד. ואי"ל ישלמו העדים ומי להאשה השאר והכסות שלו להפסידה. ליתא, דהרי רק לה ולטובתה לא להעיד כמה שתמרו שתגרשה, לבעבור שתבעה הכתובה מהבעל. ועי' תוס' כתובות [דפ"ע כ']: יב) ר"ל שם חיוב שלהן שבתורה: יג) דשם חיוב מלקות שלהן נפקא מלא תענה, ושם חיוב תשלומין שלהן ילפינן מכאשר

תוספות רעק"א

דלוקח ואינו משלם ומ"ם ל"א מקרי עדות שא"א יכול להזימה דעל עדות ממון דבשום אופן לא בני תשלומים נינהו לא קאי עליהו כאשר זמם כמו בב"נ. אבל אי בני התראה נינהו ליכא קושיא כיון דבלא אתרו דליכא מלקות משכחת הזמה בממון בלא אתרו וקאי כאשר זמם גם על עדות ממון א"כ בהתרו בו א"א לומר דילקה ולא ישלם דא"כ בטלה העדות לגמרי דהוי עדות שאא"ל. ולתירוצם קמא דמלקות מקרי יכול להזימה ניחא אבל לתירוצם הב' קשה וצ"ע: [אות ג] בטשנה בין נותנן מכאן ועד י' שנים) מדלא כתב הרע"ב אוקימתא דהש"ס דמיירי בטלוה על המשכון דוקא ראין שביעית משמטתו, צ"ל דהרע"ב ס"ל בהפוסקים דפסקו כל"ב דהטלוה על עשר שנים אין שביעית משמטתו. וקשה לי דלמאי צריכות לל"ק לאוקמי בטלוה עה"מ. הא בלא"ה נימא דלא הפסידו לו הכל דהא מסתמא יעשה הטלוה פרוזבול. ועיין ברמב"א דהקשה הא יהא נאמן לומר פרוזבול היה לי ואבד. ותירץ דרבא לא ס"ל האי דינא. אבל מ"ם קשה כנ"ל דהא מסתמא יעשה הטלוה פרוזבול וינבה חובו וצ"ע. ("אפשר. דלדעת רש"י נכלל בטומר שטרותיו. ולתוס' קתני דבר דמדאורייתא אינו משמט עיין בדברי רבינו בשביעית פ"י מ"ה. ובכתובות פ"ט מ"ט. וד"ל): [אות ד] תי"ט ד"ה בכתובתה שאומרת גרשתני

בל המשלם אינו לוקה. דכתיב כדי רשעתו. על רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו על ב' רשעיות. ומדקאמרי רבנן משלם ואינו לוקה. ולא אמרי לוקה ואינו משלם ש"מ דכל היכא דאיכא תרתי מלקות ותשלומין לא אמרינן ילקה ולא ישלם אלא משלם ואינו לוקה. וכן הלכה:

ג משום לא תענה. שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם. כגון מעידים אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה לוקים העדים משום לא תענה. הכא דאיכא אזהרת לא תענה ואיכא נמי כאשר זמם. לוקים שמונים ואין הלכה כר"מ: משלשין בממון. עדים זוממין שחייבין בתשלומין מכלמין הממון לפי מספר העדים. אם היו שלשה עדים והוזמו. כל אחד משלם שלש הממון שהיו רוצים להפסידו: ואין משלשין במכות. שאין כל אחד מהעדים לוקה שלש מלקות אלא כל אחד לוקה ארבעים דבעינן ועשיתם לו כאשר זמם. וכל אחד מהם מבקש להלקות הגדון מלקות שלש וממון מלטרף כשיתן כל א' מהם שלש הרי קיבל

וחכמים אומרים כל המשלם אינו לוקה[יד]:

ג מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות ארבעים. ונמצאו זוממים. לוקין שמונים. משום (שמות כ') לא תענה ברעך עד שקר. ומשום (דברים י"ט) ועשיתם לו כאשר זמם דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אין לוקין אלא ארבעים[טו]. משלשין בממון[טו]. ואין משלשין במכות[יז]. כיצד[יח] העידוהו שהוא חייב להברו מאתים זוז. ונמצאו זוממין משלשין ביניהם[יט] אבל אם העידוהו שהוא חייב מלקות ארבעים ונמצאו זוממין כל אחד ואחד לוקה

מלא תענה ["כדתנן במתני' דלקמן ועמ"ש בדבור דלקמן] דגמר ממוליא שם רע. מה מוליא שם רע לוקה ומשלם [דכתיב (דברים כ"ב) ויסרו אותו ועשו אותו. וקיי"ל ויסרו זה מלקות] אף כל לוקה ומשלם. מה למוליא שם רע שכן קנס [וכל קנס חדוש הוא ומחדוש לא ילפינן]. סבירא להו עדים זוממין קנסא הוא. ועמ"ש במשנה ג': כל המשלם אינו לוקה. כתב הר"ב דכתיב כדי רשעתו. על רשעה אחת וכו' אלא משלם ואינו לוקה. דבפירוש רבתה תורה עדים זוממין לתשלומין מכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם. יד ביד למה לי. דבר הניתן מיד ליד. ומאי ניהו ממון. גמ' פ"ג דכתובות דף ל"ב. ועיין מ"ש ברפ"ח דב"ק וטוד שם מכנה ג'. וא"ת ומהיכא תיתי להלקותו. והא לא תענה לאו בתין בו מעשה הוא כמ"ש לעיל ברים פרקין וי"ל כמו שכתבו התוס' בדבור המתחיל ורבנן וכו' דלבתר דגלי לן קרא והלדיקו דסייך ביה מלקות. יש לנו לומר דלקי מלא תענה [עיין מ"ש במכנה דלקמן] ©ובגמ' ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה [דממון ודאי לא בעי אזהרה. תוס'] מבעי ליה לאזהרה לעדים זוממין [שמעידין באיש פלוני שחייב מלקות דלא ענש טונש הגוף אא"כ הזהיר. תוס'] ורבי מאיר נפקא ליה מוהנמאריס ישמעו וירלו ולא יוסיפו עוד ורבנן ההוא מיבעי ליה להכריזה [לאחר שנענשו לריכין ב"ד להכריז [על] כך וכך נהרג פלוני כהיום דתנן במכנה ד' פרק בתרא דסנהדרין לענין זקן ממרא] ור' מאיר הכריזה מיבעי וירלו נפקא ולאזהרה מלא יוסיפו. ["ומ"ש הר"ב ש"מ דכל היכא וכו' כלומר גבי עדים זוממים דהוו קיימינן. דהא בפ"ה דב"ק מכנה ג' כתב דבכל התורה כולה לוקה ואינו משלם מון מהובל וכו'. אלא ה"ק בענין עדים זוממים. לענין הרמב"ם שזה בעדים זוממים. והחובל בחברו בלבד]: **ג** משום לא תענה. לענין הר"ב שהרי כשאי אפשר לקיים בעדים ועשיתם וכו' הכא דאיכא וכו' לאו דאתיא ליה במ"ש דהא ק"ו פריכא הוא. דאדרבה דמשום בא"א לקיים וכו' הלכך לוקה. אבל כשמתקיים אימא דהו לא לקי משום לא תענה אלא ה"ק דהואיל ומשכחת לה שחייבהו הכתוב להלקות משום לא תענה כשא"א לקיים וכו'. כדכתיב והלדיקו את הלדיק וכו' הלכך הו נמי מחייבהו משום לא תענה אפי' כשמתקיים ועשיתם כיון דגלי לן קרא דוהלדיקו דסייך ביה מלקות בלא תענה הלכך לעולם נחייבהו מכוח לא תענה ובהך סברא כיון דגלי לן קרא וכו' כמ"ש במכנה דלעיל לא פליג אדרבנן אלא דר"מ יליף ממוליא שם רע כדכתבתי לעיל. דהואיל ומוליא שם רע חייב בלא מעשה הכי נמי עדים זוממין. וכיון דגלי לן וכו'. וא"ת ומ"מ תקשה להר"ב ל"ל למתני בהא דהרי כשאי אפשר וכו' תיפוק ליה משום דנפקא לן ממוליא שם רע וכו' לא קשיא דמוליא שם רע גופיה לא ידענא דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרבע. דלמדנו ויסרו דבמוליא שם רע מוסרו דסורר ומורה והתם כתיב בן. וילפינן ליה מבן הכות הרשע כמו שסביאו התוס' בד"ה גמר [ממוליא שם רע] וכו'. גמ' דכתובות פ"ד דף מ"ו: משלשין בממון. כתב הר"ב אם היו שלשה עדים וכו' דהא מקשינן ג' לנגעים. כדתנן במכנה ז'. ועוד י"ל דמשום מלקות אילטריך לאסבורי בשלשה דמלקות אפשר בהשלשה. ביגיע לכל אחד[ואחד]י"ג ואי אפשר לאגוזתו לנגעים: ואין משלשין במכות. כתב הר"ב דבעינן ועשיתם וכו' וממון מלטרף וכו' הרי קבל וכו' אבל להלקות שלא קיבל כלום אלא שמלקים לעדים כאשר זממו להלקותו ואע"פ שיהיו נלקים בין שלשתן המלקות האחד. לא נתקיים כאשר זמם שאין כאן מלקות

יבין תפארת ישראל יבין

מכאשר זמם: יד) דקיי"ל בעדים זוממין ובחובל בחבירו [ונגנב וגזלן, כמכות דט"ז ח'], דאף שנתחייבו בחטאן מלקות ותשלומין, בפירוש חייבתן תורה רק תשלומין ופטורים ממלקות. משא"כ בשאר עבירות, כשבאין בהם חיוב ממון ומלקות כאחת, לוקה ואינו משלם [עי' כתובות דל"ב ב' ורמב"ם פ"ב מגניבה]: וכן הכי קיי"ל: טז) ר"ל מחלקין חיוב התשלומין של הזוממין, כפי מספר העדים, שיתן כל אחד חלקו: יז) ר"ל אם רצו לחייב לאדם מלקות והוזמו, אין מחלקין המלקות לפי מספר העדים, רק כל א' וא' יקבל: יח) כ"ל דשוהל כיצד, כדי דלא תימא דוקא בנתחייבו מלקות משום לא תענה. כגון שהעידו שהוא בן גרושה, אין משלשין במכות. אלא אפילו בנתחייבו מלקות משום כאשר זמם, כגון שרצו לחייבו מלקות, דדמי לרצו לחייבו ממון, אפ"ה רק בממון משלשין ולא במלקות:

שנויי נוסחאות

ג באיש פלוני. בכי"מ את איש. מלקות. בכי"מ סכות. כאשר זמם. בד"ג ..זמם וגו'; בכי"ק ובמסכי"ל ..זמם לעשות לאחיו. אין לוקין. בד"ג ובכי"ק ובמסכי"ל אינן לוקין. שהוא חייב. בכי"מ שחייב וכן בסמוך. (אבל אם) העידוהו. במסכי"ל ובכי"ק ליתא. ארבעים. בכי"מ את הארבעים.

תוספות חדשים

ב תוי"ט ד"ה כל המשלם כו' והא לא תענה לאו שאין בו מעשה הוא. ולפי' לרבי יוחנן דאמר בסנהדרין דעקימת שפתים הוי מעשה הא לוקמינן התם דף ס"ה דשאי עדים זוממים שיקר בהלתיה הוי והכאים לין בו מעשה. (הרמ"ן):

תוספות רעק"א

גרשתני כו'. ואע"ג דהאשה שאומרת גרשתני נאמנת דהחזקה אין אשה סעיה פניה בפני בעלה ה"מ היכא דליכא עדים. אבל הכא דאיכא עדים דמסייעי לה מעיה וסעיה. תוס'. ואף דאם לא העידו היתה נאמנת. מ"מ הפסידו בעדותן דאם לא העידו באמת לא היתה יכולה להעיז. מהרש"א. ולענ"ד בפשוטו כיון דקורם עדותן לא היתה אומרת גרשתני ואגן דנין השתא דאינה מגורשת והבעל פטור ממילא בעידנא דאסהידו עדיין לא נתחייב הבעל ממון וכיון דאנו דנין השתא דאינה גרושה מה בכך דהיתה יכולה להפסיד הבעל בשקר וכי בשביל זה יפטרו העדים. ודו"ק. ('עיין בתוס' יבמות דף קס"ז סוף ע"א ודו"ק). ובעיקר דברי תוס' תמוהים לי דלמאי צריכים לבא מדין מחילה דלפ"ז מיירי ע"כ באומרת מיד גרשתני דאי לאחר שהעידו העדים מה בכך דמחלה הלא העדים בעדותן הפסידו לה שכ"ז וכי בשביל שמחלה אחר כל המשלם. מיי' פ"ח מה' סנהדרין ה"ל ופ"ח מה' סנהדרין ה"ב בסה"מ מי' ל"ח: **ג** מעידין אנו כו'. מיי' פ"ח מה' סנהדרין ה"ל כמ"ג בטור ק"י:

כך יפטרו העדים מלשלם לה. וגם יצטרך לומר דמתני' דלא כר"מ דס"ל דדבר שבממון תנאו בטל ולא מהני מחילתה. ואמאי ל"א בפשיטות דהיא אומרת אחר כך שגירשה בפניהם ושפיר מסהדי והמזומים משקרים. או שאומרת שגירשה בפני עדים אחרים מקומים שהעידו אלו כיון דמודית שהעדים העידו אמת או שמקודם נפטר לה א"כ לא נפסדה בעדים אלו וא"צ לשלם לה מדין הוסה דהא מודית דכבר נפסדה בשכ"ו מקומם. וצ"ע: (ואף דבאמת אינה מגורשת ומוכרחים לסברא דמחלה. אך קושית רבינו כיון דמודית אין כאן חיוב על העדים וד"ל): **ב** [אות ה] תוי"ט ד"ה כל המשלם. ובגמ' ורבנן האי לא תענה כו') לא זכיתי להבין דמשמע דס"ד דהש"ס דס"ל לרבנן דליכא מלקות משום לא תענה. הא בבן גרושה באמת לוקים ואצטריך לאו דל"ת לזה. ואם דפירכתא דבמעידים שחייב מלקות וחזומו דללקו שמונים ומתרץ דההיא לאזהרה לע"ז הייגו דלוקה משום כ"ז היצרך הלאו לזה לאזהרה ללקות משום כ"ז ואינו לוקה על לא תענה בפ"ע. הו"ל למסרך הכי כיון דבבן גרושה לוקה לילקי בזה שמונים אבל לישנא דל"א מאי דרשי ביה אינה מיבן וצע"ג: גם קשה לי בדברי תוס' ד"ה ורבנן וא"ת דלא לילקי משום דלאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכו' וי"ל דעדיפא מינה משני. משמע דהו"מ לתרץ כן אלא דעדיפא משני. ותמוה לי איך אפשר לתרץ כן. א"כ בבן גרושה אמאי לקי וכן לתירוצם דעדיפא משני עדיין יקשה אמאי לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לאזהרת מב"ד. וכן במה רחקשו דלמ"ל כדי רשעתו למה לא הקשו על גוף הדין דאמאי לקי בב"ג. וצלע"ג:

מלקות אחד כלל משא"כ בממון שמלטרף ויש כאן קבלת ממון כאשר זמם להוציא ממנו: **ד** עד שיזומו את עצמן. כתב הר"ב דכתיב והנה עד שקר העד. עד שיהיה השקר בגופן של עדים מדלא נאמר עדות שקר. הרמב"ם: אין אלו זוממין. והוא עדות מוכחשת ונדחו דבריהם של אלו [ואלו] ואלו אין שם עדות כל עיקר. הרמב"ם: שהרי אתם הייתם עמנו וכו'. ואין אלו יודעים אם זה הרג את זה ביום זה במקום פלוני כמו שאתם אומרים או לא הרגו. הואיל והעדים שהזימום לא הגיעו על עצמה של עדות כלל. אם אמת היה לו שקר הרי אלו זוממין. אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה היינו עמכם ועם אלו כל היום ולא היו דברים מעולם הואיל והשכחה בעדות עצמה היא אינם זוממים ואל"ל אם לא אמרו כלל עמנו הייתם אלא שאמרו הורג והרוג היה עמנו ולהד"מ שזו מוכחשת היא. מהרמב"ם פי"ח מה' עדות. ועיין לקמן מ"ש להטור: במקום פלוני. רחוק מאותו מקום שאתם אומרים יותר ממהלך יום. הר"ן: ונהרגין על פיהם. ר"ל שהרגו העדים על פי אלו שהזימו. ואע"פ שהם תרי ותרי לפי שהעדות על עצמם של [עדים] ולא באו להעיד על [עצמה] של עדות לא לקיימה ולא לבטלה. לפי שהם אומרים אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאתם אומרים או שלא הרג ואין עליו לדעת עדות אבל מה שאנו מעידין שאתם הייתם במקום פלוני ביום פלוני. לפיכך מומתין דבריהם ויהרגו העדים. הרמב"ם. ולשון הטור סימן ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידין על נופן של העדים והן אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאילו העידו עליהם שהרגו נפש או שחללו שבת. ע"כ. ונראה לשברתו כל שאמרו עמנו הייתם הרי הם מעידים על נופן וכאילו אמרו שהרגו נפש וכו' ואפי' העידו ג"כ על הורג והרוג. **ה** איסטטית היא זו. כתב הר"ב כלומר זאת הכת היא סרה וכו'. ובגמ' אפי' כת דאשתוה נמי לא אמר ר' אבהו בקדמו והרגו. מאי דהוה הוה [ולמה לי למתני אלא כת דאשתוה] אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת אחת נהרגת. אי איכא טפי אין נהרגין. הא בלבד קאמר [משמע שיש עוד אחרת]. קשיא. [*ולקמן אכתוב בזה]. ומ"ש הר"ב פירוש אחר וכו' דשבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמת לה כת דאשתוה תו לא מקבלים שהדותא דכת שניה וכו' דלא קרינא לה ועשיתם וגו' וכן פי' הרמב"ם. ויש לתמוה מאי איסטטית היא זו. והא לאו מכוח המזימין קאתינן עלייהו. אלא משמע דאיכא דהא מכוח דהו לא מקבלים שהדותא וכו' הוא ומחזיקין למוזמין ולכל המעידים כמותם שהם שקרים ושהמזימים העידו באמת. ונראה בעיני דיש לפרש דר' יהודה שאמר איסטטית היא זו לדבריהם דרבנן קאמר להו לדבריכם דשבירתו דמקבלים שהדותא דכת שניה. ואין מחזיקין למוזמים ולמעידים כמותם שכולם עדים שקרים הם. אפ"ה לא הוה לכו לדון להרגה לכל המוזמים. אלא הוה לכו לומר איסטטית היא זו אבל לדידי בלאו הכי איכא נהרגת אלא כת דאשתוה בלבד. מכוח דאין מקבלין וכו'. וא"ת ומאי דוחקיה דהרמב"ם דמפרש דר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו. ונראה בעיני מכוח דלפי מאי דמפרש הרמב"ם ניחא ליבנא דמתני' דתנן אלא כת דאשתוה בלבד ואחלה לה קושית הגמ'. דהא השתא דאמרן דלר' יהודה לאחר דאתזמת כת דאשתוה תו לא מקבלים וכו' לא משכחת אלא דוקא אי קטלה לה לכת דאשתוה. ולפיכך שפיר קתני אינה נהרגת אלא כת דאשתוה בלבד אבל אבל היא נהרגת ואפילו איכא טפי דאי לאו הכי שאינה נהרגת לא משכחת דלא מקבלין שהדותא דכת שניה אבל גמ' דסלקא לה למתני' בקושיא היינו דשבירא ליה דלא אמרי' טעמא דר' יהודה מכוח דאין מקבלין וכו' אלא דטעמיה כפשטא וכפי' הראשון שכתב הר"ב. ואל תקשה דאף ע"ג דלשנא דמתני' ניחא לפירוש הרמב"ם מכל מקום לא הוי ליה לחדש שברא זו בדברי ר' יהודה דס"ל דאין מקבלין וכו' ולפרש דלא כהגמ'. דאה"ל לאיהו לא חידש שברא זו. ולא מלבו היתה זאת אלא שברא זו עצמה. היא שברא שמזכרת בגמ' בדברי ר' יהודה בהאי עובדא דהיא איתתא דאיית' שהדי ואשתקור ואיית' שהדי

ארבעים[ט]): **ד** אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן[ג]). ביצד אמרו מעידין אנו באיש פלוני. שהרג את הנפש. אמרו להם היאך אתם מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה עמנו אותו היום במקום פלוני אין אלו זוממין[יא]). אבל אמרו להם היאך אתם מעידין. שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני[יב]). הרי אלו זוממין ונהרגין על פיהם[יג]): **ה** באו אחרים והזימום[יד]). באו אחרים והזימום אפילו מאה כולם יהרגו רבי יהודה אומר איסטטית[טו]) היא זו[טז]) ואינה נהרגת אלא כת הראשונה

קיבל מה שרצו להפסידו בין כולם לבל מכות לא מלטרפין: **ד** עד שיזומו עצמן.[ג]) שיזומו אותן בעסקי גופן. לא בעסקי הממון [והחרוג] כדמפרש ואזיל ונפקא לן מקרא דכתיב (דברים י"ט) והנה עד שקר העד. עד שיהיה השקר בגופן של עדים: **ד** ואפילו היו מאה. כתות שהעידו זו אחר זו בעדות אחת וכת א' הזימה את כולן. כולן יהרגו: ג) איסטטית היא זאת. כלומר זאת הכת סרה וסטית היא שכך נטלו עלה ביניהן להזים כל הכת להעיד בעדות זאת פירוש אחר ג) איסטטית היא זו. וכי עדות זו [יורה] שכל ד) איסטטים היא. שמובנת כל הטוגע בה: אינה נהרגת אלא כת הראשונה בלבד. דשבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמת לה כת ראשונה. תו לא מקבלים שהדותא דכת שניה דאתיא לאסהדה ואיתזמת לא

מ"ח מה' עדות. ועיין לקמן מ"ש להטור: במקום פלוני. רחוק מאותו מקום שאתם אומרים יותר ממהלך יום. הר"ן: ונהרגין על פיהם. ר"ל שהרגו העדים על פי אלו שהזימו. ואע"פ שהם תרי ותרי לפי שהעדות על עצמם של [עדים] ולא באו להעיד על [עצמה] של עדות לא לקיימה ולא לבטלה. לפי שהם אומרים אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאתם אומרים או שלא הרג ואין עליו לדעת עדות אבל מה שאנו מעידין שאתם הייתם במקום פלוני ביום פלוני. לפיכך מומתין דבריהם ויהרגו העדים. הרמב"ם. ולשון הטור סימן ל"ח ומפני זה האחרונים נאמנים כיון שמעידין על נופן של העדים והן אינן נאמנים על עצמן לומר לא עשינו כך וכך והוי כאילו העידו עליהם שהרגו נפש או שחללו שבת. ע"כ. ונראה לשברתו כל שאמרו עמנו הייתם הרי הם מעידים על נופן וכאילו אמרו שהרגו נפש וכו' ואפי' העידו ג"כ על הורג והרוג. **ה** איסטטית היא זו. כתב הר"ב כלומר זאת הכת היא סרה וכו'. ובגמ' אפי' כת דאשתוה נמי לא אמר ר' אבהו בקדמו והרגו. מאי דהוה הוה [ולמה לי למתני אלא כת דאשתוה] אלא אמר רבא ה"ק אם אינה אלא כת אחת נהרגת. אי איכא טפי אין נהרגין. הא בלבד קאמר [משמע שיש עוד אחרת]. קשיא. [*ולקמן אכתוב בזה]. ומ"ש הר"ב פירוש אחר וכו' דשבירא ליה לר' יהודה דלאחר דאתזמת לה כת ראשונה תו לא מקבלים שהדותא דכת שניה וכו' דלא קרינא לה ועשיתם וגו' וכן פי' הרמב"ם. ויש לתמוה מאי איסטטית היא זו. והא לאו מכוח המזימין קאתינן עלייהו. אלא משמע דאיכא דהא מכוח דהו לא מקבלים שהדותא וכו' הוא ומחזיקין למוזמין ולכל המעידים כמותם שהם שקרים ושהמזימים העידו באמת. ונראה בעיני דיש לפרש דר' יהודה שאמר איסטטית היא זו לדבריהם דרבנן קאמר להו לדבריכם דשבירתו דמקבלים שהדותא דכת שניה. ואין מחזיקין למוזמים ולמעידים כמותם שכולם עדים שקרים הם. אפ"ה לא הוה לכו לדון להרגה לכל המוזמים. אלא הוה לכו לומר איסטטית היא זו אבל לדידי בלאו הכי איכא נהרגת אלא כת דאשתוה בלבד. מכוח דאין מקבלין וכו'. וא"ת ומאי דוחקיה דהרמב"ם דמפרש דר' יהודה לדבריהם דרבנן קאמר להו. ונראה בעיני מכוח דלפי מאי דמפרש הרמב"ם ניחא ליבנא דמתני' דתנן אלא כת דאשתוה בלבד ואחלה לה קושית הגמ'. דהא השתא דאמרן דלר' יהודה לאחר דאתזמת כת דאשתוה תו לא מקבלים וכו' לא משכחת אלא דוקא אי קטלה לה לכת דאשתוה. ולפיכך שפיר קתני אינה נהרגת אלא כת דאשתוה בלבד אבל אבל היא נהרגת ואפילו איכא טפי דאי לאו הכי שאינה נהרגת לא משכחת דלא מקבלין שהדותא דכת שניה אבל גמ' דסלקא לה למתני' בקושיא היינו דשבירא ליה דלא אמרי' טעמא דר' יהודה מכוח דאין מקבלין וכו' אלא דטעמיה כפשטא וכפי' הראשון שכתב הר"ב. ואל תקשה דאף ע"ג דלשנא דמתני' ניחא לפירוש הרמב"ם מכל מקום לא הוי ליה לחדש שברא זו בדברי ר' יהודה דס"ל דאין מקבלין וכו' ולפרש דלא כהגמ'. דאה"ל לאיהו לא חידש שברא זו. ולא מלבו היתה זאת אלא שברא זו עצמה. היא שברא שמזכרת בגמ' בדברי ר' יהודה בהאי עובדא דהיא איתתא דאיית' שהדי ואשתקור ואיית' שהדי

ר אין העדים. ה' פ"ח מ"ו: אבל פ"ח קב' עדות ה"ב: אבל אמרו לדם. ב' פ"ח: **ה** באו אחרים. ה' פ"ח מ"ו: פי"ח מה' עדות ה"ג ופ"ב הל' ה' מ"ו פוס' מ"ו: איסטטית. מ' מוס' ה' ע"ב ל"ה ח בפנים:

שנויי נוסחאות

ד שיזומו (את) עצמן. במב"כ שיזומו.; בד"נ וכי"ק שיזומו.; גרי"ף ליתא וכן ליתא בהוס' (ופס שיזומו) אולם בהוס' ד' ווינ"ל וקרקא שהוזמו עצמן; בגמוקי יוסף שיזומו בעצמן. ועי' בפי' ר"ח. (אמרו). בכי"מ ליתא. באיש פלוני. בכי"מ ובריב"ף את איש.. מעידין שהרי נהרג זה או ההורג היה. במב"כ ..הנהרג הזה..וכ"כ בריב"ף; במב"כ ד"ח ..או ההורג זה.. וכ"כ בריב"ף כ"י; בד"נ וכי"ק מעידין שזה הרג את זה שהרי ההורג היה. (אותו היום). בריב"ף באותו היום; בכי"מ ליתא. שהרי (אתם) הייתם עמנו אותו היום). בכי"מ שהרי עמנו הייתם ולית"ל: **ה** אפי' מאה כולם יהרגו. בכי"מ אפי' הן מאה יהרגו; במב"כ ..יהרגו. איסטטית. במב"כ איסטטית ועי' רש"י והוס', בד"נ אסטטים; במב"כ ועי' רש"ב; בכי"ק אסטסית; איסטיטים; בכי"מ אסטני". ואינה נהרגת. במב"כ אינה.; במב"כ ואינו נהרג וכ"כ במפניות שעם פי' הרע"ב דפוס ראשון, ריוות ומנעונה; בכי"מ אין נהרגין. הראשונה. בכי"מ ראשונה.

תוספות רעק"א

ד [אות ו] חי"ם סד"ה במקום פלוני. ממהלך יום ולא תליא בגמלא פרחא. גמ'. ולדעת תוס' יבמות קס"ז ע"א בשם הר"ר מנחם אם העדים מתרצין עצמן שהלכו בגמלא פרחא נאמנים אלא א"כ שתקו מדלא אמרו הכי ש"מ רבשקר העידו:

ט) כרע"ב ד"ר וכד"ם ובד"ק שיזומו. כ) כ"ה כרע"ב ד"ר ונכון הוא. ג) כאן לתוב כרע"ב ד"ר איסטטית ואינו נכון. ד) כ"ה ברע"ב ד"ר כרפ"ב ד"ק איסטסים.

יט) דדוקא בממון מתחלק, דכשיקבלו הדיון, הרי מלטרף בידו כפי שרצו להפסידו, ומתקיים שפיר כאשר זמם. אבל במלקות אם ילקו לכל א' רק חלק מה מהמלקות, אליך יתקיים כאשר זמם, הרי הם רצו לחייבו מלקות שלם: כ) ר"ל בגוף עצמן: בא) ואפילו אומרים ג"כ עמכם ועם הסורג והנהרג, עכ"פ הרי הכחישו העדות עצמה, והו"ל הכחשה ולא הזמה, מיהו העדות בטל: בב) שרחוק ממקום המעשה שאמרתם, יותר ממהלך יום. [כ"כ הרי"ן, וכן העתיק רתוי"ט. ותתע"ל דכותינו ז"ל, קיצור לשון יש כאן, דהרי בס"ם [ד"ה ת] אמרו: בפירוש דסגי ממזרח בירה למערב בירה, בכדי דלא יוכל לרחות ממקום הזמה למקום המעשה. אלא כשלא כוונו השעה, כגון שהעדים שהידו שהרג בלפרת, והמזימין אומרים דבפניה היו עמהן במקום אחר, אז צריך שיהיה בין ב' המקומות יותר ממהלך יום, וכדקאמרינן התם בס"ם]: בג) דזאת עדות אחרת היא, דהיינו על גוף העדים, והאמינתן תורה. משא"כ בכל הכחשה למה נאמין לאלה יותר מאלה. [מיהו בדיני נפשות, אפילו וודאי הוכחשו, כגון שבא הרוג בריגליו, פטורים מלוס, מדסו"ל לאו שניהן לאזהרת מיתת ס"ד שאין לוקין עליהן מלקות, רק מכת מרדות [רמב"ם פי"ח מעדות ה"ו]. ולפ"ז מ"ש [בס ה"כ] דכאמרו עמכם ועם הסורג הסיון, בדיני נפשות פטור, מדסו"ל הכחשה, דלא ידעינן מאן מנייהו משקרן. ק' הרי אפילו ידעינן שמשקרו פטורים. ג"ל דהתם מיירי באומרים שהרג בשוגג ומייב גלות]: בד) המזימין הראשונים הזימו גם לכת עדות הב': בה) בלשון יון מחלוקת ופרעור: בו) ר"ל שעורלין

סהדי ולמשתקר וקלמר ריש לקיש הוחזקה זו. ולמר ליה ר' יוחנן לא הוחזקה זו כל ישראל מי הוחזקו. ולמרינן לימא ר"ל דלמר כר' יהודה ור' יוחנן דלמר כרבנן. למר לך ר' יוחנן הלא דלמרי לפי' לר' יהודה ע"כ לא קלמר ר' יהודה הלא התם דלמרי לחמו כ"ע גבי הנהו הוו קיימי וכו' ופי' הרי"ף לימא ר' יוחנן דלמר כרבנן דכיון דלמרי רבנן לפי' מלה יהרגו. סמעינן מינה דסברי רבנן לע"ג דלחזומא דלכונה לי לתיא כת בניה ומסהדא על לוחו פלוני שהרג לת הנפש מקבלינן סהדותא וקטלינן לפומה. וכן לי לחזומא לה כת בניה ומ"ו וכו'. ומס"ה כד מתזמו כולן יהרגו כולן דכל כת וכת קרינא בה ועשיתם לו כלאשר זמם והו"ל ר' יוחנן דלמר לא היא הוחזקה וכו' למימרא דמקבלינן סהדותא דמלן דלחי ומסהיד בתר דלמתקור סהדי קמלי כרבנן ור"ל דלמר כיון דלמתקור סהדי קמהי לא מקבלינן וכו' כר' יהודה דלמר לין להרגת וכו' וכיון דלחזומא לה כת הרלכונה לא מקבלינן וכו' ומס"ה כד מכהדי ומתזמי לא קטלינן דלא קרינא בה וכו'. ע"כ. דחזינן הסתא דסברת זו דלר' יהודה לין מקבלין וכו' לחר שהוזמה והרגת הרלכונה היא סברת דס"ל לגמ'. אלא דלמסקנת הגמ' לא קיימא הך סברא הלא מעמיה דר' יהודה מכוס דלמרי לחמו כ"ע גבייהו הוו קיימי כלומר לוסטטיס היא זו. וכפירוש הרלשון שכתב הר"ב ועל המסקנא הזאת ודאי דקשיא קושיא הגמ'. דכיון דחזינן דלוסטטיס היא זו לפילו כת הרלשונה לא תהרג ומשנינן לה ס"ק לוסה וכו' וקשיא הא בלבד קלמר ולילא לפרוקה. וכ"כ הרמב"ן בספר מלחמות דזו הסוגיא דקלי ליכנא דמתני' בקושיא דוקא למסקנא היא אבל אלילא לימא דלמרן לא קשיא. אלא הדרבא דוקא כשכת הרלשונה נהרגת הוא [דמשכחת] דלא מקבלין אבל בלאו הכי לא. ולפי שלאותה סוגיא דלימא ניחא לישנא דמתני' ולא קלי בקושיא. מס"ה תפס לו הרמב"ם בפירוש המשנה כפי לוחה סוגיא. אע"ג דלמסקנת הגמ' לא קיימא לפי שגראה בעיניו יותר לפרש המשנה בתחא קיימא בלא קושיא. ועלה בדיבו ששני הפירושים שכתב הר"ב גם בגמ' ושהרלשון שכתב הר"ב הוא הרלשון שבגמ' ובמסקנא. אלא דלישנא דמתני' קלי בקושיא דלא הוה למתני בלבד. והפירוש הלחר שכתב הר"ב הוא הרלשון שבגמ' בדשלקא דעתיה לימא וכו'. ולחותו פירוש ניחא לישנא דמתני' ובדוקא נקטה בלבד. וילא לנו ג"כ מכל זה ששני הפירושים שזכר הר"ב בפירוש מלא לסטיסות [והלוף הגירסאות] גם שניהם עולים לשני הפירושים. ולא חלקם הר"ב אלא לפי שהלשון הרלשון מלא בפירש"י והעתיקו כלשונו פי' המלה ופי' הענין. והלשון הלחרון מלא בפירוש הרמב"ם ובדברי הרי"ף והעתיקם ג"כ כלשונם בפירוש המלה והענין. לבל ודאי דלשני הלשונות פירוש מלא לסטיסות וגרסתו לוחה נהלה כלל בפירוש הענין: **ן שנאמר נפש תחת נפש.** בעדים זוממין כתיב ולא תחוס עינך נפש בנפש. רש"י. *)[*ולא גרסינן במשנה נפש תחת נפש שלוחו כתיב בפרשת משפטים בוני יגלו]: לעשות לאחיו והרי וכו'. משמע שהרי לחיו עדיין קיים. רש"י: יבול משעה שקבלו עדותן. ובלא להם הזמה מיד קודם גמר דינו של נדון יהרגו. רש"י: עד שיגמר הדין. דהשתא מקיימו שפיר נפש תחת נפש דמשיגמר דינו מקרי גברא קטילא. כדלשכחן במשנה ד' פ"ח דסנהדרין ולא משגגמר דינו ברח וכו'. ועמ"ש במשנה ט' דלחר שנהרג לא וע"ש: **ן להקיש בלשה לעניים.** ה"ג בכל הטוסחלות והכי מ יתי לה בכולף ב"ב דף ק"ס. ולכלוכה לפכא הוה ליה למתני להקיש עניים לג': מה ג' מזיקין הנעשה. כ"י: ת"ל עדים. לומר לפילו מלה לין לסס לנא דין בני עדים. כ"י. והתוס' כתבו תימה לימא דעדים לחא לפילו לחרבעה וגמלא לחד מהן קרוב לו פסול יותר מן הנשים דכתיבי בקרא לבל עכי מלרבעה לא. וי"ל דכיון שכת לחת מזמת בתי כתות ה"ה מלה. ע"כ: ר"ש לומר מה בנים לינן נהרגים וכו'. ר"ש סתמא ר"ש בן יוחלי הוא שהוא תלמיד ר"ע ולין להוש בנשנה קודש לרבו כמ"ש התוס' ב"מ דף ד' [סוף ע"ב] לברייתא. וכבר כתבתי כיולא בזה במשנה י' פ"ג דבכורים: [*מה שנים וכו'. כתב הר"ב ולמר מר וכו'. ועיין עלין בפירושו

*) הדברים הללו מובאים ע"י התוי"ט בסוף סדר טהרות (ד' קרלסקי) בהסמעות.

יכין — תפארת ישראל — יכין

בעוברין זה על זה, להוש בעלת רשע לבל המעיד בדבר זה: כו) ר"ל לוחן שהוזמו מכת הנשיים. דס"ל לר' יודא דלין מקבלין זוממי זוממין: כח) של הנידון: כט) ר"ל דמשמע מקרא שלחיו עדיין קיים: ל) והוזמו: לא) ולע"ג דקרא דנפש בנפש רק ברולח כתיב. עכ"פ הש"ס יליף נמי מנה עדים ברלו לחייב מלקות בנ"ש דרשע רשע, והייבי גליות יליף מנה בנ"ש דרולח רולח. [והקשה בני הכ"ת המופלג כ"ה יעקב עזריה שליט"א כיוש כר מלוה שו, דעכ"פ מדיקש הש"ס למחייבי מלקות ולמחייבי גלות לבל חד קרא בלחפי נפשיה, ש"מ דלא גמרינן

ראשון לציון

ן במשנה שנאמר (נפש תחת נפש) ג"ל נפש בנפש וכן לקמן (נפש תחת נפש) ג"ל נפש בנפש (דברים י"ט) וכן כתב המהרש"ל וכן מתחיל דבורו של רש"י נפש בנפש בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש ועיי' יסל"מ: תוי"ט ד"ה שנאמר נפש תחת נפש כו' עמ"ש לעיל בס"ד בנוסחת זו במתני' וגם לקמן (דף ד' ע"ב, שורה ז') מבנה ע' ד"ה והשייה כו' כתב הרי"ט דבוה ניחא דקרא דאמר נפש תחת נפש כו' וחק"ע: **ן סתני' אלא** להקיש בלשה לעניים כ"ב מ"ס ע"ב בהרא"ש ליתא להקיש שייב לבלשה וחידוש מהרי"ט שלא ראה גירסת הרא"ש:

תוספות רעק"א

ן [אות ז] במשנה והרי אהיו קיים. וכתב הריטב"א לא דנפקא לן מאחיו דחאי ודאי ששיר מקרי לאחיו אף אחר מיתה ובדבתיב להקים לאחיו

ן אין העדים. הי' ס"ג מהלכין ל"ב ע"ב. מיי' פ"ב מה' עדות ה"ח סה"ג עמין ק"י ולאוקלי"ל בוה"מ סי' ל"ח: ן על פי שנים עדים. הי' ע"ב: אלא להקיש. ל"ג ק"ס ע"ב: אפילו מאה. ימיי' שם פ"ח ה"ב בוה"מ עמ:

שנויי נוסחאות

ן אין העדים זוממין נהרגין. בכי"ק וכן בכי"ל ..הזוממין..בכי"מ וברא"ם אין העדים נעשין זוממין. שיגמר הדין. במכי"ל שיגמר וקבסמוך שייהרג (נפנג); ברא"ם ..הדין על פיהם. (שהרי) הצדוקין. בכי"ק ליונא וברא"ם ליתא. שיהרג שנאמר נפש תחת נפש. בכי"מ וברא"ם שיהרג הנדון שני' נפש בנפש וכ"ה בכי"ל ועי' כס"מ. א"ל (חבמים). בד"ל ובכי"מ ליתא. וא"כ, בכי"מ ומבכי"ל א"כ. לבה נאמר נפש תחת נפש יכול כו' הא אינו. בכי"מ..נא' נפש בנפש הא אין והבלר ליתא וכ"ה כנא"ם (וכס מה ת"ל נפש בנפש): ר' שמעון עדים עדים או שלשה עדים. בכי"מ..או על פי שלשה.. ומלו כלן המלות על פי בעשות עפ"י כה"ק בלינס מוגהים (בלשר בכר הענינו ע"ז בנ"ל בכמה מקומות) וכ"ה ע"ם גם בכי"ק ובכי"מ לן בס ליתא למלות יומת המת ויכול היות כי הכונה לפסוק ע"ו בס כפ' יש בעניגא דעדים זוממין לן לפ"ו היה ג"ל בס עפ"י שני.. ולא שנים, לן גם בס יש ספרי כה"ק בלינס מוגהים שכתוב בגם שנים והגר"א הניח כן במבנ"ב עפ"י שני עדים או ע"פ שלשה.. ומכון הוא, לן הילקוט סדרו בפרשה י"ו ע"ם ועי' ד"ס. פרט (הכתוב) בשלשה. בכי"מ פרט לך.. וכ"ה ברא"ם (וכס ליקה); במכבי"ל ליתא למלה בשלשה; בכי"ק ..שלשה. שלשה לשנים. ברא"ם בלן שנים ל ש ל ש ה ועי' הוי"ט וברא"ל: מזומין כו' השנים יומו. בכי"ק מומים.. יומו וכ"ה מומין גם בד"ל וכ"ה יומו גם במבני"ל (ובס שנים); בכי"מ..שנים מזומין וכ"ה בכי"ק וברא"ם. (אה) השלשה. במבני"ל ליתא. אפילו מאה. בכי"מ שאפילו..; בכי"ק אפילו הן.. וכ"ה בתוס' וברא"ם. ר' שמעון. ברא"ם ר' ישמעאל.

בפירושו למשנה ג' פ"ו דסוטה]: עד שיהיו שלשתן זוממין. עיין מ"ש במשנה ב' פ"ה דסנהדרין בשם התוס' דדוקא בשניהם עדותן וכו'. ומ"ש הר"ב והוא שהעיד וכו' בתוך כדי דבור. דוקא בשלישי וכן אם הם יותר אבל לא בשנים הראשונים וכ"כ בהדיא הטור סימן ל"ח ובעור תוך כדי דבור מפורש רפ"ד דגזר. ומ"ש הר"ב אבל אם העידו וכו' הרי הן ב' כתות לכל דבר וכפירש"י ועיין מ"ש במשנה דלקמן דהתוס' והרמב"ם חולקים בזה: ר"ע אומר לא בא השלישי וכו'. לשון רש"י לא הוצרך ללמדנו זאת דממילא ידעינן שנים מזימין את השלשה שהרי השנים כשרים לכל עדות וממילא ידעינן שאין זוממין עד שיזמו כולם שהרי כולם כאחד נעשו עדים וקרא כתיב והנה עד שקר העד ולא בא וכו' ע"כ. וכתב הרמב"ם ודברי ר"ע ור"ש קיימין ואין עליהם חולק ע"כ. וכן אין שניהם חלוקין זה על זה והא דמתניין בלשנא דפלוגתא: הא אשכחן טובא דסותיה ולא פליגי וכמ"ש במשנה ו' פרק ג' דבכורים אבל כ"י כתב ז"ל וריב"א מפרש דר"ע חולק על ר"ש ומפרש כך לא בא השלישי להקל עליו ולומר שלא יזומו עד שיזמו כולם אלא להחמיר עליו לומר שנהרג מיהא כשניהם אבל אם הזמו שנים הראשונים נהרגים אע"פ שלא הזם השלישי ועוד פי' הר"י גיאות דאם הזמו השנים אע"פ שלא הזם השלישי נעשו כולם זוממים. ועכ"ם שכתוב השלישי שנטפל לשנים שעברו והעידו שקר כיולא בהן אלמא שהשנים הזמו ולא השלישי. דאילו הזם השלישי גם הוא היה נקרא עובר עבירה. והרי נעשה דין שלישי כדין הבנים בטפולו להם ולא בהזמתו. ומ"מ אף לפירוש זה הלכה כר"ש דת"ק אית ליה דר"ש והוה ליה ר"ע יחידאה ע"כ. והתוס' פ"ה דסנהדרין דף מ"א פירשו דר"ע אית ליה דר"ש ומוסיף הוא מה שנים גמלא אחד מהן קרוב וכו' כדתנן לקמן דאילו לר"ש תתקיים העדות בשאר: על אחת כמה וכמה ישלם שכר וכו'. לשון הר"ב שמדה טובה מרובה וכו' במדה טובה הוא אומר (שמות ג"ד) עוקר חסד לאלפים. במדת פורענות הוא אומר (שם) על שנאי ועל רבעים רש"י. ועיין מ"ש בסוף פרק בתרא: **ח** מה שנים שנים. גמלא אחד מהן קרוב וכו'. יש לפרש שהוא סיוע לדברי ר"ע דגם לענין זה הוקם השלישי לשנים. או שנאו מפני מחלוקת ר' יוסי ור'. כ"י. וכבר כתבתי לעיל דברי התוס' ["ולא ידעתי למה הוצרך למלא טעם למה שנאו. ומבואר הוא שנתלה בפירוש הכתוב שנאו]: ["עדותן בטילה. נראה לי שזה מכלל אמרם ז"ל הרי זה בא ללמד ונמצא למד שהרי עדיין לא שמענו בשנים שעדותן בטלה]: **בזמן** שהתרו בהן וכו'. דברי ר' הן ור' יוסי פליג וסבירא ליה אפילו בזמן שלא התרו בהן. וכ"ה בהדיא בגמ'. והקשו התוס' א"כ היאך מצינו ידיעו ורגליהו כשטתנין נעו שם במעמד קרובים. והיה לנו לומר דעדות הכשרים בטל והאי דומיא דדיני נפשות. דבריהן אשת איש שם בה מיתה ב"ד. וגם לרבי נמי קשה שפעמים יתמיון אחד מן הקרובים להעיד. ומה שתירלו דתרתי בעינן שיכונו להעיד ושיעידו בב"ד ואי אלו הכי לא פסלי. והא דפריך מה יעשו שני אחין וכו' א"פ שמא יבא ויעיד אחר שכבר העיד אחיו. והוא לא ידע שכבר [העיד ואפיע] הוא לאחר כדי דבורו. תירולם זה אינו עולה לפירוש הר"ב שמפרש לעיל דלאחר כדי דבור בקל העד. ואמר מר כל מקום שנאמר עד הרי כאן בנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד: עד שיהיו שלשתן זוממין. והוא שהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבירו של חבירו. אבל אם העידו שניים ואחר זמן העידו האחרים. הרי הן שתי כתות לכל דבר: רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו. שלא תאמר הואיל ובא השלישי היתה העדות מתקיימת לא יעשו בו דין הזמה. למדך הכתוב שאף הוא נדון: על אחת במה וכמה. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות: **ח** במה דברים אמורים בדיני נפשות. דכתיב (במדבר ל"ה) והלילו העדה ומהדרינן לאוקמתא: אחד דיני ממונות. נמי עדותן בטלה: בזמן שהתרו בהן. בדיני נפשות איירי כלומר כי אמרינן דבטלה. זהו בזמן שהקרוב או הפסול נמתחף מתחלה להיות מן המתרין בעובר עבירה אבל אם לא התרו בהן. ולא כיון להיות עד בדבר. לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה.

והלכה

נהרגין עד שיהו שניהם זוממין. אף שלשה אינן נהרגין עד שיהיו שלשתן זוממין) ומנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. רבי עקיבא אומר לא בא השלישי אלא להחמיר עליו ולעשות דינו כיוצא באלו) ואם כן ענש הבתוב לנטפל לעוברי עבירה. כעוברי עבירה. על אחת כמה וכמה ישלם שכר לנטפל לעושי מצוה. כעושי מצוה לח) **ח** מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה לט) אף שלשה נמצא אחד מהן קרוב או פסול עדותן בטלה מ). מנין אפילו מאה תלמוד לומר עדים. אמר רבי יוסי במה דברים אמורים בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות. תתקיים העדות בשאר. רבי אומר אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות מא) בזמן שהתרו בהן מב). אבל בזמן שלא

יכין תפארת ישראל יכין

לו) ודוקא בהעידו כל ג' תוך כדי דיבור של חבירו [עי' רפ"ב דגזיר שיטורו]. דאל"כ עדות אחרת היא. מיהו אף בלין נהרגין עד שיזמו כולן, עכ"פ מדהן עדות אחת, נתבטל כל העדות [ולרא"ד תתקיים העדות באותן שלא הוזמו. ואילה"ק כמה פליגי ת"ק ור"ש, הרי בגז אמרינן בכל דוכתא אין היקש למחלה [בכריתות כ"ב ב']. י"ל ע"פ מש"כ תוס' [יבמות פ"ו ג' ד"ה אף] דהיכא דלא מסתבר ל"ת אין היקש למחלה. א"כ ס"ג י"ל דלת"ק לא מסתבר לומר לאוקמי ג' לב' גם לומר שלא יאמינו לב' שלא הוזמו מפני שהוזם השלישי. ולר"ש לא מסתבר להיקש של ת"ק לומר היקישא דג' לב', שיזמו ב' לג' שהן רבים מהן]: לו) דקמ"ל קרא, דאף דגם בלא השלישי היה נידון, אפ"ה בהוזם גם הוא, נהרג. אבל בהוזמו רק ב' מג' העדים, הן נהרגין. ופליג בהא אר"ש. [וי"ל דלא פליגי]. מיהו שיוכלו ב' להזיש לג', ס"ל לר"ש ולר"ע דא"ל קרא, דב' כשרין לכל עדות שבעולם: לח) דשכר מלוה גדול מעונש העבירה [יומא דפ"ו ג']: לט) דהרי לא נשאר לעדות רק ג': מ) ודוקא בשכל ג' העיד תוך כ"ד של חבירו ולכעיל סי' ל"ו. ואילה"ק הרי אין היקש למחלה [בכריתות דכ"ב ב'] והרי בב' אפילו העידו שלא הכ"ד בנמלא אחד מהן קרוב עדותן בטילה. י"ל היכא דלא מסתבר לא אמרינן אין היקש למחלה וכן משמע מהוס' [יבמות פ"ו ג']: מא) בשאי' קרוב או פסול נתבטל כל העדות אפילו הן ק': מב) בדיני נפשות מיירי. ודברי ר' הן. דמדשתתף הקרוב עם שאר העדים, להתרות בהחוטא

בהורת

תוספות רע"ק

לאחיו שם. קרבו שאו את אחיכם. ובגמ' לא נפקא לן רק מדכתיב כאשר זמם. וללמוד בק"ו אשר עשה אין עונשין מהדין, אלא לרווחא דמלתא נקטי רבנן ועדיין אחיו קיים ואע"ג דלא נפקא מלאחיו. ודבוות' טובא דנקט חד קרא בטקום קרא אחרינא:

אף שלשה. מיי' שם פ"ב ה"ג סמ"ג שם טור ח"מ שם: רבי עקיבא אומר. כסנהדרין מ' ע"ב פ"ה: **ח** מה שנים. ה' מה שנים. ירושלמי כאן פ"ה ה"ד: בתרגום פ' י"ל ה"ה ביצין פ"ה ה"ד. ובי' פיסה ספ"ו פ"ב: אף שלשה. מיי' שם פ"ה ה"ג סמ"ג לאחרן כי"ב עוש"ב מא"מ סי' ל"ו פ"ה: אא"ר יוסי. ר' ע"ה: אחד דיני ממונות. עי' מנוחות דף ל"ה ע"א תוס' מי. מיי' פ"ה מהל' עדות פ"ג סמ"ג לאחרן כי"ב:

שנויי נוסחאות

שיהיו שניהם זוממין. בכ"י שיזומו שניהם וכ"ה בל"י, בכ"י שבכי"ש שיזומו.; בלע"ב שהוזמו שניהן. שיהיו שלשתן זוממין. בכ"ם וכל"י שיזומו שלשתן. אפילו מאה. בכל"ם אפילו הן.. וכ"ה בכי"מ (וכס שאפילו). אלא להחמיר. במשב"ב להקל אלא.. וכ"ה בכי"י. ולעשות דינו כיוצא באלו. במשב"ב בקנ"ת דפוסים לעשות.. וכ"ה בלח"ב; בכי"מ „מוצא באלו (?). ואם (בן). בע"י ד' מלכות ובכי"ף אם וליתא וכן ליתא בלח"ם (וכס ואם); בד"ב ובכי"ק ואם כך; במשבי"ר אם כך. לנטפל כו' (כעוברי עבירה). בכי"ק ליתא; בכי"ף את הנטפל..; וכ"ה בלח"ם וליתא למלת את. ישלם שכר. בכי"ק ובכי"ף שישלם.. וכ"ה בכל"ם (וכס שכר טוב). לעושי מצוה כעושי. בד"ב ובכי"ק ובמשבי"ר ובכי"ף לעושה מצוה בעושה. ועי' בסנהדרין. **ח** מה שנים. במשב"ב ומה שנים אולם במשב"ב ד"ו ובמסגיות ישנים ובכי"ק ובמשבי"ר בלעמנו והרש"ל הגיה במשב"ב ומה, ול"ל. ודוקא בא שגם זה דברי ר"ש כס במבואר בסנהדרין מ' ע"א ע"ב. ועי' תוי"ט. מנין אפילו. בכי"ף ומנין. וכן הגיה הרש"ל במשב"ב וכן הוא בסנהדרין (שם) וכס ..שאפילו. אמ' ר"י. בד"ב ר"י אומר. במה ד"א. בכי"ק במ'. רבי אומר. בד"ב ר' מאיר.. בזמן שהתרו. במשב"ב בהגהת הרש"ל ואימתי בזמן.. ועי' רש"י. שלא התרו בהן. בכי"ף ..בהן לא:

תוספות הדשים

ח בתוי"ט ד"ה עדותן בטלה כ"כ ר' שהרי עדיין לא שמענו כו'. ולינו מוכן כיון דקרוב פסול להעיד. מ"מ לא נשאר אלא אחד ואין לך שמיעה גדולה מזה:

ראשון לציון

ח תוי"ט סד"ה עדותן בטילה כ' שהרי עדיין לא שמענו כו'. עי' יסל"מ:

והלכה כרבי: ת ואחד מתרה בו באמצע. המתרה מלטרף עם הכת של עדים שהוא רואה אותם. והם רואים אותו בשעת ההתראה. לפיכך אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו מלטרפים אלו עם אלו. והם כולם עדות אחת: הוא והן נהרגין. הוא נהרג דאכתי איכא כת אחת שלא הוזמה. והם הנזמין נהרגין שהרי הוזמו: שלא התרו בהן. מה יעשו שני אחרים[מג] שראו באחד שהרג את הנפש[מד]: ת היו שנים רואין אותו מחלון זה. ושנים רואין אותו מחלון זה. ואחד מתרה בו באמצע[מה]. בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו[מו]. הרי אלו עדות אחת[מז]. ואם לא[מח] הרי אלו שתי עדיות[מט]. לפיכך אם נמצאת אחת מהן זוממת יהוא והן נהרגין[נ] והשניה פטורה[נא] רבי יוסי אומר לעולם אין נהרגין עד שיהו פי שני עדיו

דבור שרי הן ב' כתות לכל דבר דהתוס' סברא להו דלא אמרו שהן שתי כתות אלא להזמה בלבד. לא לגמלא קרוב וכו' כמבואר בדבריהם. הלכך צריך לומר שדעת הר"ב בזה כדעת הרמב"ם פ"ה מהלכות עדות דלא בעינן תרתי אלא בכוונתו להעיד בלבד מפסלי. ולענין קוביית התוס' מנתינת גט. מצאתי למהר"ר ו אלק כהן שכתב בס"ע סימן ל"ו דיש לתרץ שהרי יכול המגרש להזמין עדים כשרים. ואז לא יפסול הפוסל בסוגתו כמ"ש שם סעור דכיון דהזמין עדיו והוציא את אחריהם מכלל העדות לא כל כמיניהו לבטל העדות. ע"כ.

ומיהו בהא דלענין חוך כדי דבור דעת הרמב"ם [בפרק עשרים] כדעת התוס' דלא אמרו אלא לענין הזמה ואין להאריך בזה: מה יעשו שני אחין שראו. עם שליחי מן הסוק באחד וכו'. רש"י: ת ואחד מתרה בו באמצע. תימה אמאי הולרך לומר ואחד מתרה שאין מן העדים. ויש מפרשים דנקטיה משום ריש דקתני רואין אלו את אלו ומסתמא היינו ע"י המתרה שאומר לעדים לאלו ואלו ראו את [המעשה] הרע שזה [עושה] וגרלה למשי"ח דנקט לאפוקי מדרבי יוסי דאמר בסיפא. אינו חייב עד שיהו פי שנים עדים מתרין בו. תוס': בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו. ל' הר"ב אם היו שתי הכתות שבשתי החלונות רואים אותו וכו'. וז"ל הרמב"ם בפירושו כשיהיה זה המתרה רואה שני העדים שבחלון זה ובני העדים שבחלון אחר וכמו כן הן כולן רואין את המתרה וכו'. ע"כ. ול' מקצתן לא דייק הכי ולשון התוס' שמקצתן רואין אלו את אלו. מלטרפין יחד אף אותם שאין רואין. ע"כ. ולקמן אעתיק לשון הרמב"ם שבחבורו: ואם לאו וכו'. מסקי התוס' דמיירי כשאין רואין המתרה ואין המתרה רואה אותם. אלא שמעו המתרה שמתרה כך ובכך שני דהא קיימינן לרבנן דפליגי אדרבי יוסי דבסמוך ולא בעי פי שני עדיו מתרין בו כמו ר' יוסי. ע"כ. וכלומר דאי המתרה רואה אותן או הן רואין אותו מלטרפין והוי השתי כתות כעדות אחת כדקתני ריסא בזמן שמקצתן וכו' אלמא לא בעינן שיהא כל השנים וכו' אלא בחד שני וכמבואר בדבריהם. וז"ל הרמב"ם בפ"א מהלכות עדות היו שני עדים רואין וכו' ואם לא היו רואין אלו את אלו ולא ידע אותן המתרה הרי אלו שתי עדיות. ע"כ. נראה מדבריו שחזר ממ"ש בפירושו ומפרשו בחבורו כדברי התוס' שמקצתן דוקא הוא. ולפיכך התנה בסיפא ולא ידע וכו' דאילו ידע המתרה בלבד הוי כמקצתן שראו וכו' והוי ככת אחת: והשנייה פטורה. אם הזומה הכת השנייה אחר שנהרג הרוצח פטורה היא דכיון שנהרג הזורג על פיהם. מוד אין נהרגין דקי"ל לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין דכתיב (דברים י"ט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא כאשר עשה ל"ו. ועמ"ש במשנה ד' פ"ג דב"ב דמשמע דלענין ממון אפילו כאשר עשה נמי מחייבינן ליה לשלומי. ודעת הרמב"ם בפרק כ' מהלכות עדות דלא מכניע לענין ממון אלא דאפי' לענין מלקות נמי אפילו לקה זה שהעידו עליו לוקין אנו. ואתר הכ"מ למלות מנין לו כל זה ואשתמיטתיה דלענין ממון יש לו על מה לסמוך לאותה ששנינו במשנה ד' פ"ג דב"ב. אך הביא דברי התוס' דרב"ק שהעתקתי אני שם בב"ב דמיישבין למה בממון אפי' כאשר עשה ואין דבריהם מספיקים לענין מלקות. ולפיכך תירץ הכ"מ דסברא ליה להרמב"ם דזה שאמרו ולא כאשר עשה דדוקא בהריגה היא שכיון שנהרג זה על ידיהם גדול עונשם מכשות דומה לדבר [סנהדרין דף ס"ד]. נותן כל זרעו למולך פטור שנאמר מזרעו ולא כל זרעו הבל במלקות לא שייך כולי האי. ועוד י"ל דמאחר שאלהים נגב בעדות אל לולי שזה הגדון היה חייב מיתה. לא היה מניח הקב"ה להסכים על ידיהם שתאבד נפש אחת מישראל

ומדהוסכם

בתירת עדות, עדות מ' הוא. והא דקאמר בשהתרו. וסרי וגדלי סני בשיתכוון לרצות עדות, ולמה לי שיתרה דוקא. כ"ל משום דבלי התראה יוכלו כל קרובי הרוצח לפטרו ממיתה, שיאמרו ראינו ונתכוונו להעיד. [ועי' תוס' ד"ו ת' ד"ה שמואל ותו' סנהדרין ד"ע מ'] אלא קמ"ל דבהתרה אפילו אומר אח"כ בלא התכוון להעיד לא מהימן אם לא שיאמר בפירוש בשעת ההתראה דלהו לאסהודי אתא. או כ"ל דהא דנקט שהתרו בו, היינו משום דכשהתרו בו צריך לשאל להמתרה אי נמחזי אתא לו לאסהודי, משא"כ בשאלא התרו, מסתמא מדהוא קרוב למחזי אתא, וא"ל לבאלו. מידהו אי נימא דאך שהתרו בו אסהודי מלתא דרבי יוסי היא, לא קשה כלל, דהרי אינו ס"ל במשנה ט' דהעדים בעצמן צריך שיתרו: מג) בלירוף מ' מהסוק: מד) ובדיני ממונות נמי, קיי"ל אם נתכוון לרצות כדי להעיד, מלטרף הקרוב לבטל כל העדות. וי"א דצריך נמי שיבוא לב"ד להעיד. דתרתי בעינן, שראה כדי להעיד ויעיד. וי"א דבלא ידע הכשר שזה קרוב לו, לא נתבטל עדות הכשר. מיהו כשהזמין התובע עדים כשרים, בשום גוונא לא נתבטל עדותן ע"י שראו נ"כ הפסולין [ח"מ ל"ו]: מה) ואפילו היה המתרה פסול להעיד, כגון שהוא קרוב [וכגון שאומר שלא מתכוון להעיד], שני בהתראה זו, דאפילו ההתראה מפי הנהרג מהני, כשמעוה העדים, וגם שמעו שהשיב הנהרג של מנת כן [רמב"ם פי"ב מסנהדרין]: מו) כ"ל דהאי מקלתם, אב' הכתות ועל המתרה קאי. ור"ל בין שקלת מכל כת רואין מ"ע

יבין תפארת ישראל יבין

זה את זה, אף שאין המתרה רואה אותן ולא הם רואין אותו רק שמעו קולו כשהתרה. ובין שהמתרה רואה קלת מכל כת וכת והן ראו אותו, [וע"פ בתוי"ט כאן ד"ה ואם, כ' אז בין רואין המתרה. וא"ל והן רואין וכו', דבכה"ג צריך שיראו מ"ע שניהן, וכ"ה בנמב"ם פ"ד מעדות], אפ"ה אב' הכתות לא ראו מ"ע כלל זא"ז, אבל כולן ראו המעשה ושמעו ההתראה: מז) דאין נהרגין עד שיזומו כולן. וגם אם נמלא מ' מהן קרוב או פסול והתכוון להעיד, עדותן בטילה. וה"ה בהוזם מ' מהן, בטל כל העדות: מח) שבב' הכתות הללו ובהמתרה, לא היו קלת שראו זא"ז: מט) הכל כת שראו זא"ז מחשב לעדות אחרת לבד. וה"ה בב' שראו עדות אחת, אין העדות מתקיים עד שיראו זא"ז. גם צריך שיראו כאחת בשעה מ' [רמב"ם פ"ד מעדות]: נ) הוא הנהרג מדאיכא כת שראו זא"ז, אלא הוזמו. וכת הב' שהוזמו נ"כ הנהרגין, מדמלטרפין מדראו זא"ז: נא) פשיטא דהרי לא הוזמו. רק קמ"ל דאפילו הוזמו גם כת הב' אחר שנהרג הרוצח, פטורים דכתיב כאשר זמם ולא כאשר עשה, ולא אמרינן כבר הותלש העדות מקודם כשהוזמו הראשונים. מיהו בממון אעפ"י שלא ראו מ' את הבירו, מלטרפין לעדות מ'. ואפילו זה אומר שהשהו ביום פלוני, וזה אומר שהשהו ביום אחר, ולא ראה מ' ההלואה שראה חבירו, או שבפני מ' הלוהו, ובפני מ' הודה שלוה ממנו, מלטרפין [רמב"ם פ"ד מעדות]. וכ"כ לענין הזמה, דסואל דממון איתא בחזרה, אפילו לאחר מעשה נעשה זוממין [וש' ת"ש פ"ג דב"ב סי' ת"מ]. אמנם לרמב"ם [פ"כ

ת חיו שנים מי. ר' פ"ו מ"ה פ"ד מהלכות עדות הל' ח' סמ"ג פסין ק"ס: לפיכך כו' ס' פ"ח: רבי יוסי. סנהדרין ס' פ"ע:

שנויי נוסחאות

מה יעשו שני אחין שראו באחד כו' כסנהדרין שם „אחין ואחד שראו.. ועי' שם בד"ס; בד"ל „יעשו בשני אחין שראו באחת וכ"ה באחת גם בכי"ק (וכם „שהרג זה את חבנפש); בכי"ף ד' ריוון מה יעשה שני אחין שראו כאחד שהרג זה ולולי ג"ל בשני אחין: ת ואחד מתרה. בד"ל אחד.. הרי אלו עדות אחת. בכי"מ הרי הן..(הרי אלו) שתי. בכי"מ ליתא. רבי יוסי אומר. בכי"ק ובכי"ף ר' יוסי בר' יהודה.. וכ"ה במסכי"ל (וכם „בי רבי..) אין נהרגין. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל ובכי"ף אינו נהרג. עד שיהו (פי) שני עדיו. במשב"ל ובמסכי"ל ליתא; בכי"ף „פי שנים וליתא למלת עדיו.

תוספות רע"א

ת [אות ח] במשנה הוא והן נהרגין. אע"ג דבשעה שהעידו בבר הי' מחוייב מיתה ל"א גברא קטילא קטיל כיון דאז עדיין לא נגמר דינו לא מקרי בר קטלא דשמא לא יבאו עדים. ואם יבאו עדים שמא לא יהא עדותן קיימת כיון דבעי' דו"ח. וכן בהעידו שבלוני גנב וטבח ביום א' ובאו עדים אחרים והזימום אבל גנב וטבח בע"ש ג"כ נקראים זוממים דבקנס לא מקרי מחוייב ממון עד שעמד בדין (ע' רפ"ד דכתובות) אבל בממון בח"ג לא חיו זוממים כיון שבשעה שהעידו כבר היה מחוייב ממון קרוב לודאי שיבואו עדים ויעידו וכיון דלא בעי דרישה וחקירה מסתמא תתקיים העדות (גמרא דף ה' ע"א ובתו' שם); ולענ"ד היה נראה בפשוטו דגבי ממון כל שיודע בעצמו האמת שמחוייב ממון עליו לשלם משא"כ אמרי' שכבר היה מחוייב הממון משא"כ בטיתה דבידיעתו ובהוראתו אינו חייב מיתה ורק ע"י גמ"ר של ב"ד מתחייב קטלא. וכן בקנס דבעי' דוקא ירשיעון אלקים ומעוד שלא נתחייב בב"ד לא מקרי מחוייב ודו"ק:

ומדהוסכם ונעשה הוכחה היא זו דגברא קטילא קטלי. ע"כ. וכסברא זו שכתב בתירוץ האחרון כבר קדמהו הרמב"ן בפירוש התורה אבל אאסר שהרמב"ן לא נתכוין לתרץ הקושיא. אלא לתת טעם על ולא כאסר עשה ובין לענין מיתה או מלקות וממון דלא כאסר עשה. ואע"ג דאסברה לה לענין חיוב מיתה לא שנא אלא דנקט בחייב מיתה דהוא ריסא דקרא. דאמר נפש תחת נפש. ובין כך ובין כך לבי מהסס בדבר. שאחרי שלא מצינו שחלק הכתוב בין מיתה למלקות וממון. דאלו ניקוס ונחלק מסברא דנפשין והרי אאסר שיש להכתוב טעם אחר על ולא כאסר עשה. ולאותו הטעם לא יהיה שום סברא לחלק. וכשלמא ממון מלאתו המצה דב"ב שהיא מרחה פיס לחלק. נאמר שיש לסמוך על קבלתם או אולי מקרא מלאו ודרשו. אע"פ שלא הזכירוהו חכמי הגמ'. אבל הרמב"ם שהוסיף מדיליה לחלק גם במלקות ודאי כל המטעמים לא יועמו לחיך עד שיביא ראיה לדבריו מדברי חכמינו ז"ל שהם קבלו או דרשו כן. כ"ש שאלו הטעמים בעצמם הם חלושים מאד וכ"ש להעמיד עליו בזמן כזה: שנאמר על פי שנים עדים. כלומר שיהא הדבר כולו שהוא העדות וההתראה קס ע"פ שנים העדים. כ"י: דבר אחר על פי וכו' שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שמא יחליף המתורגמן בלשון העדות ועוד כשישמעו הם מפי העדים יתכן להם לחקור אותם יותר. כ"י. ונראה בעיני דאע"ג דאין אנו צריכין לטעמים דקרא. דר"ש הוא דדרש טעמיה דקרא מ"מ בכאן אנו צריכין לכך. דאי לאו דמסברא בעלמא נפקא לן מנא ליה לר' יוסי להוציא אנו ב' הדרשות מן הכתוב אלא דעיקר קרא דרשי עד שיהו פי שני עדיו וכו' ודבר אחר מסברא אית ליה ואסמכיה אקרא. וקסבר דמלתא דסברא כי היא לא איצטריך קרא אלא כי אתא קרא לאסמוכינן עד שיהו פי שני עדיו וכו' והשתא דכתיב קרא אסמכינן נמי עליה אלא תהא סנהדרין שומעת וכו': **ו' ובא לפני** אותו ב"ד. בתחילה בזמן כזה: שנאמר בו אין סותרין לחזור ולשאל ולידון אולי יזכה. רש"י. וכגמ' לפני אותו ב"ד הוא דאין סותרין הא לפני ב"ד אחר סותרין. הא תני סיפא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין וכו' אמר אביי לא קשיא כאן בא"י כאן בח"ל. דתניא וכו' מה"ל לאדון אותרין את דינו מפני זכותה של א"י פירש"י אולי הועיל למצוא לו פתח של זכות: **ופלוני ופלוני עדיו.** דלמא יש להזימם או להכחישם: **סנהדרין** עוהגת בארץ ובח"ל. דת"ר והיו אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם (במדבר ל"ה) למדנו דסנהדרין עוהגת בארץ ובח"ל א"כ מה ת"ל בשעריך בשעריך אתה חייב להושיב [כלומר אתה חייב לדון בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר. וכח"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר. ופלך פירש"י הפרגיא. והיינו מלכות כמ"ש לשונו במשנה ג' פ"ג דתענית: **ובחוצה לארץ.** כתב הר"ב כ"ז שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר לבלתי שמוע וגו' בזמן שיש כהן וכו' מסיים הרמב"ם וכלבד שיהו הסנהדרין בלשכת הגזית כלומר במקדש ממש. ע"כ. ובפ"ה דסנהדרין דף מ"א מפרש רש"י טעמא דשנאמר (דברים י"ז) וקמת ועלית אל המקום. מלמד שהמקום גורם. ע"כ. ולא דק דהוה לענין המרתא דזקן ממרא כתי'. ולגביה נדרש הכי בפרק הנחנקים דף פ"ז. ומינן לדיני נפשות אחרינא אלא משעבית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא (שם) נפקא לן. בפ"ק דעבודה זרה דף ח'. מלמד שהמקום גורם. ות"ת והרי ג"ז בזקן ממרא כתיב. ואלמלי מנלן בשאר דיני נפשות וכך כתבו התוס' שם וז"ל ות"ת מנלן קפידא במקום בשאר חייבי מיתות אלא בזקן ממרא דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא

שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן. שלריכין שיהיו הדיינים מבינים בלשון העדים. ולא יצטרכו להעמיד מלין ביניהם. וכן הלכה: **ז' סנהדרין.** הסמוכים בארץ. יש להן רשות לדון דיני קנסות ודיני נפשות. בין בארץ בין בחוצה לארץ. כל זמן שיש ב"ד הגדול בלשכת הגזית שנאמר (דברים י"ז) לבלתי שמוע אל הכהן או אל השופט. בזמן שיש כהן מקריב פ"ג מזבח. יש שופט בדן דיני נפשות. בזמן שאין

מתרין בו שנאמר (דברים י"ז) **על פי שנים עדים**(נב). דבר אחר על פי שנים עדים שלא תהא סנהדרין שומעת מפי התורגמן(נג): **ח' מי שנגמר דינו וברח. ובא לפני אותו בית דין**(נד) אין סותרים את דינו(נה) כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין של פלוני. ופלוני ופלוני עדיו(נו). הרי זה יהרג. סנהדרין נוהגת בארץ ובחוצה לארץ(נז)

יבין תפארת ישראל בועז

מעדות] גם במלקות אחר שנלקה הבידון ג"כ נעשין זוממין, ולא מצאנו ראיה לדבריו (**א**): נב) ר"ל דמשמע שיהיה כל העדות והתראה ע"פ ב' העדים. ולא קיי"ל כן: נג) רק שיבינו הב"ד בעצמן דברי הבעלי דין והעדים, אף שאין יכולין להשיב באיזה לשון, עכ"פ יבינו הלשון: נד) שכתבתי לפניהן. וה"ה לפני ב"ד אחר. רק אם הב"ד הב' בא"י אז סותרין את דינו, דאולי הועיל לו זכות א"י שיצא זכאי. [ואעפ"כ באותו כ"ד אין סותרין, אעפ"י שמושבן השתא בא"י ואיכא למימר אורחא דא"י יתקיים השתא שפי ממעיקרא [כנ"ב דף קנ"ח כ']. עכ"פ לא ליבעו נפשייהו. והו כיון דכבר גמרו דינו לחיוב, הו לא אלו חזו ליה זכותא. אלא יושיבו ב"ד אחר לדונו בשתא. א"נ, מ"ש מתני' לפני אותו ב"ד, היינו בשאין עדיין בשקומין. משא"כ בשאין השתא בא"י, כב"ד אחר דמו. א"נ, משום דבכ"ד אחר יש אלוק בין א"י לא"ל, להכי פסק ותני אותו ב"ד, דבכה"ג אין שום חילוק]: נה) לחזור לישא וליתן, אולי יגלה זכות: נו) וביום פלוני וכו' [בסנהדרין פ"ה מ"א]. ודוקא ברוצח. אבל בשאר חייבי מיתה, צריך שיהיו אותן עדים שהעידוהו בראשונה, דבעינן יד העדים תהיה בו בראשונה, אם היה להן יד מעיקרא. רק ברוצח נגלי קרא דא"ל [בסנהדרין דמ"ה כ']: נז) בכל זמן שיש סנהדרין בלשכת הגזית, יש ג"כ דין סנהדרין בח"ל בכל פלך [היינו מלכות], ודינן שם אפילו דיני נפשות:

פ"א (א) ושאלני הרב החכון המאה"ג מה"ר ליזר מדרישין זצ"ל דלמא טעם הרמב"ם דלקי, משום דלקי דא"א לחייבו מלקות משום כאחד זמם, מדנפשר מכאחד עשה, עכ"פ מתחייב מלקות משום לאו דלא תענה. כדאשכחן בעדות דבן גרושה, דכהתם מדאיתו נעשה מכאחד זמם, לקי משום לא תענה, ה"ל ומא הכא. **השבתיו** דה"ל ע"פ מ"ש תוס' [שבת קנ"ד א'], דאין לוקין על לאו דלא תענה, מדנכלל בו גם לאו שיתן לאחרת מיתת ב"ד, ורק בבן גרושה או בהעידוהו לגלות, דלא צריך הלאו דלא תענה לאזהרה לכאחד זמם, ומצא שלא נכלל לאזהרת מיתת ב"ד, להכי מיד בשעת עדותו כבר מתחייב מלקות מהלאו דלא תענה, עכה"ד תוס'. **א"ב** בכל עד שרצה לחייב לאדם מלקות, לא לקי משום לא תענה. מדשיעמריך לאזהרה לכאחד זמם. ואף דכשהלקוהו להלה פקע כאחד זמם, אפ"ה לא מתחייב בעדות דבן גרושה. וא"ל [ב"ק דע"ד ב'], עד שהוכחת לוקה משום לא תענה, אף דבשעת הגדה היה צריך הלאו דלא תענה לכאחד זמם שהיא אזהרה מיתת ב"ד, ולא אמרינן כיון דפקע דהרי לא הוזם לא מתחייב למפרע. כ"ל דעכ"פ כמו דלר"א לקי בכל נוגע בין שהוזם אח"כ או לא [דאע"כ לשני הש"ס התם דהא דלר"א לקי היינו בלא הוזם], כ"כ לר' יוחנן דקיי"ל התם כוותיה, עד שהוכחת לא לקי אף שאי אפשר להזימו אח"כ, כגון שנעשו העדים שריפה אח"כ. ועל כרחך ה"ם, משום דבשעת הגדת העדות לא מחייבו מלקות על הלאו דלא תענה לא הדרי להתחייב למפרע, והיינו כדברינו, משום דבשעת הגדה פטורים היו. וכך כ' מהי ע"ר רש"י [סנהדרין דפ"ז ב' ד"ה דלא]:

ציונים

שנוי נוסחאות

שנ' עפ"י שנים עדים. בכי"ף ..עדים וכו' עד (?). ד"א (עפ"י שנים עדים). בכי"מ ובכי"ף לימא. כפי תתורגמן. בד"ל המתורגמן; ב כ י"ק בפפי (?) התרגמן: ו' מי שנגמר. בד"ל מושנגמר. באיש פלוני. בכי"מ את איש.. ה"ן יהרג. בהסכיר ..ייהרג; בכי"מ ..נהרג. בארץ ובח"ל. בכי"ק בין בארץ בין בח"ל.

תוספות חדשים

ט בפשנה ד"א עפ"י פנים כו'. ויש לדקדק מאן קאמר הא ד"א אלא תהא כו' אי ר"י קאמר א"כ סותר דברי הרמב"ם ואי חכמים אמרו א"כ הל"ל וחכ"א ובראה לייחס דלעולם ר"י קאמר ונא לתוק דברי הרמב"ם: ד ה א דיני ממונות נמי כתיב על פי דלא שייך התראה וא"כ הילך יכול לומר דע"פ ת"ר להורות התראה לכך מתרץ דבד"מ יש דרש אחר אלא הא כו'. רק לפ"ז יקשה אמאי דלעל דמקנה אם נאמר שיש לומר מאמר ג' דלמא אמי לחודי דאפי' בשלשה אריכין כולם להתרו' דאי לא אתרו כולם א"ל דלא הוה עומו לעיתה. רק י"ל הכא בד"ל כתיב ע"פ שנים או שלשה וא"כ בשלשה לא כתב ע"פ ולא שייך לומר כו' אבל ב: "ג כ' ע"פ שנים או על כ' שלשה

ראשון לציון

ט תוי"ט ד"ה והשוביה פטורה כו' דהוה ריבא דקרא דאמר נפש תחת נפש כו' עי' יסל"מ:

תוספות רעק"א

[אות ט] בפשנה מפי התורגמן. וכן לענין הבעלי דיינין שלא ישפטו הב"ד שענותיהם מפי המתורגמן.(רמב"ם פכ"א מה"ס. והר"ן רפ"ד דשבועות):

לקוטים

ט תוי"ט ד"ה ד"א וכו' אנו צריכים וכו'. ולעד"ן מסוגרך הכי"ו לעשם זה לומר דעת אמאי סגי בשמוענין הפ"ד ל ס ו נ ס

מאין כהן אין שופט: סנהדרין ההורגת אחת בשבוע. אחת לשבע שנים: נקראת חובלנית. שלריך שיהיו מתוים בדין. [ויחזירו] בדיני נפשות לזכות: לא נהרג אדם מעולם. ביבדקו העדים בדבר בלא ידעו להשיב. אם רואה הוא מה ראיתם. מרפה הרג או שלא הרג. ואם תמצא לומר שלא הרג. שמא במקום שייף נקב היה. ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת: אף הן מרבים שופכי דמים. מחוך כך אין מכלין הרשעים ומרבים לשפוך דם:

סנהדרין ההורגת אחד בשבוע(נח). נקראת חובלנית(נט). רבי אליעזר בן עזריה אומר אחד לשבעים שנה. רבי טרפון ורבי עקיבא אומרים אילו היינו בסנהדרין. לא נהרג אדם מעולם(ס) רבן שמעון בן גמליאל אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל(סא):

ממרא וי"ל דדרשינן כ"ז בסנהדרי גדולה [במקומה] כדין אלא מוזכה. אז שופטים תהן לך בכל שעריך. לשפוט דיני נפשות. נסתלקו הם. בטלו כל דיני נפשות. ע"כ. כלומר הסתא דגלי לן קרא בזקן ממרא דקפיד אמקום אית לן למדרש נמי כ"ז וכו' אלא מוזכה וכו' וא"כ אין לתפוס על רש"י דנקיט ליה קרא דוקמת ועלית דכיון דגם שייסה בזקן ממרא כתיבי מה לי הא. ומה לי הא. ועוד דרש"י פירש כן בעבודה זרה [ח"ע] והאי קרא בדיני נפשות כתיב בזקן ממרא. ור"ל דמזקן ממרא למדין לכל דיני נפשות. אינרא דדעתו כך. אבל בעיני נראה דגם שם בעבודה זרה אין הפירוש לא כמ"ש הוא ולא כמו שכתבו התוס' דהא איכא למידק אגמרא אמאי לא נסיב ליה קרא דוקמת ועלית דנסבה ליה הברייתא דפרק הנהנקין ולמה לה לגמרא לאנסובי קרא אחריני. אלא נ"ל דהכי דרים ליה דכתיב ועשית וגו'. ואם אינו ענין לזקן ממרא שכבר נאמר בו מקום. הנהו ענין לכל שאר דיני נפשות לומר שהמקום גורם. והשתא בדוקא נקט גמרא קרא דועשית. ושפיר קאמינא דשלא בדקדוק נקט רש"י קרא דוקמת. והא דאמרינן דהמקום היינו לשכת הגזית. עיין מה שכתבתי במ"ב פרק בתרא דסנהדרין: אחד לשבעים שנה. בגמ' איבעיא להו אחד לשבעים שנה נקראת חבלנית. או אחד לשבעים שנה אורחא הוא. תיקו: לא נהרג אדם מעולם. פירש הר"ב שיבדקו העדים וכו' ואם המלא לומר שלא הרג. פירש"י שיאמרו בדקנוהו לאחר מיתתו מכל י"ח טרפות. ע"כ. ומ"ש הר"ב שמא במקום שייף נקב היה. מסקי התוס' דלאו דמיישינן להכי. דהא אזלינן בתר רובא. אלא הכי קאמר רוב פעמים לא היה נהרג בע"י בהוא מרבה בבדיקות לו אפשר שלא יכחיש אחד מהם חבירו. ע"כ. ומ"ש הר"ב ואם מגלה עריות הוא ראיתם כמכחול בשפופרת. פירש"י ואין עדים מסתכלין בכך. שפופרת קנה חלול שותים בו כחול לכחול עינים. מכחול הוא קיסם דק. שבו נוטלין הכחל מתוך הקנה. ע"כ. ובגמרא ורבנן סברי להו מסירלו מגאפים שיגהנו עינן נאוף שבוכבין בקירוב בשר ונוהגים בדרך תשמיש. וכתבו התוס' הימא עובד ע"ז ומחלל שבת מאי איכא למימר. דהתם לא מצינו למפטריה. והיכי קאמר לא היה אדם נהרג. ויש לומר. דמכל מקום קאמר שפיר לא היה אדם נהרג. משום דלא שכיחי כולי האי כי אם ברולא ועריות. ע"כ. וכדמות ראיה לדבריהם דהני שכיחי. מהא דתנן במ"ש פרק בתרא דסוטה מסרבו הרלאים וכו' מסרבו המגאפים וכו': אף הן מרבים שופכי דמים בישראל. קפיד טפי על שפיכות דם מעל גילוי עריות לפי שהוא רע לגמים ולבריות. והרי חומרא יתירא מודעת לרשיאה (בגמרא) [נהמית] שלא בעדים. כדתנן במ"ה פרק ט' דסנהדרין וע' לשון הרמב"ם שהעתקתי שם:

יכין תפארת ישראל יכין

נח) ר"ל פעם א' בז' שנים: נט) ר"ל משחתת, שמחבלת ומשחתת העולם: ס) שהיינו מרבין עליו בשאלות ובדיקות, עד שלא יהיה אפשר להם להעדים שלא יכחישו א"ע זא"ז, ותתבטל העדות: סא) דמהוך כך אין הרלאים מכירלאין שידוגיה ואף שבוגרין אותו לכיפה, אז נידון בדינא דמלכותא [כמ"ש פנהדרין פ"ה פי' ט'] דהרי ע"כ היינו טעמא דת"ק. היינו בלא היה שם התראה כהוגן, אז שיש עכ"פ לומדנא דמוכח שזה הרגו. משא"כ בשהוכחשו בבדיקות, יש לומדנא לחיבך [ול"מ נ"ל דמודו ר"ש ור"ע בשהוכחשו בבדיקות זהות. שבוגשין הדיון לכיפה, רק דבב"ג ס"ל שמוזה לא יתירא הוצאה]:

דבר הסתם לא שיין לדרוש התראה ולא לאיזה דרכה ושוב זכיתי ומצאתי כן מפורש בספרי להדיא דבאך קרא דיקוש דבר אחיה ע"פ ולולי לא ע"פ כתבו ולא ע"פ מחורגמן ע"כ. והשתא כיון דאיכא קרא בד"מ מינה ילפינן נמי לד"ג מקרא דמשפט אחד יהיה לכם אך לא ידענא לפי"ז אמאי תנן במתני' לעבא דבר אחר כיון דאיכא לאוקמי מרוייהו (ש"ל): ד"ה ודרשינהו וכו' לבי מהסס וכו' יפה הירן הכ"ד נר"ו במאי דתנן לעיל מט' ר' אלעזר אומר לעשות לאחיו ולעיין אחיו דוקא במיתה שיין זה בהמלקות וממון אפילו אחר שלקה לו שולם אבל אחיו קיים הוא ולולי ע"ם וכן הירן הרב הגדול מוסר"ם אלגאזי בס' זהב שבא ע"ם אך אפיק שם בקשיא על המלקות ממאי דאמרינן בסוגיא דף כ' אמתני' דמלשין בממון דחייבי מלקות אתיא דבע רבע מחייבי מיתות וק"ל אין ג"ם לאתויה ע"כ. ולפע"ד הא נמי ל"ק דאתיי דוקא הוא דאית ליה הך ג"ם הכל הכא פליג עליה ומשמי לאתיתין דהתם בעינן אחר דבעינן כאשר זמם וכו' וידוע דק"ל כרבא (שם): ד' במשנה מי שנגמר וכו' ז"ל הרמב"ם ספי"ג מס"ם מי שנגמר דינו בבית דין שיהיה במ"ל ובכת לב"ד שבא"י סוחרין אם דינו טל"ם ואם היו לוחין ב"ד עומדין וכו' ולפי"ז א"ם מתיחסין דלא תיקני דאשו בשופטי עסקינן דמשיקרא בית ולבסוף הוי מעלמו דהא קתני וכא לבני אותו כ"ד אלא דיכון שראה שלבו לא"י הלך לפניהם דעוד ושובר שיים לשם לשהור ד"ט ויש לו לזיה הקות הכללות ובסיפא קתני כל מקום וכו' כלומר בא"ם ובזה א"ם נמי שמיכות הדין בא"ח סנהדרין מוהנה בא"ה ובא"ח לגלוי דבסי מיירי בכא קמייתא (שם): תי"ם ד"ה אחד וכו' לינעיא וכולי נדדי הבעיא היינו דממה שהם רא"ע ולא אמר אלא א' לעי שם והו לא איכא למשמע דקא אמרינן אלא ר"ל דנקראת חבלנית אף בהכי אז דילמא כיון דבעיה מנ' ת"ק אמר א' בכנוע ואתא איכו ואמר א' לעי בנה בלע"ד ולא אמר בע' מממע דלא קאי על ת"ק אלא ר"ק אלא ר"ק אלא ר

פרק ב **א הגולין**. עיין במ"ד: היה מעגל בחבית וכו'. קלת קשה לחמי לא קאמר ונפסק החבל ונפל עליו. כדקתני בסיפא וגרהה לומר דנפל*) [פי'] שנשמט מידו. ולכך לא ר"ל נפסק. דה"כ לא אתיין כר' דאמר לקמן נפסק אינו גולה. תוס'. ועיין מ"ש במ"ג: היה יורד בסולם. יש לומרים דתנא לא זו אף זו קתני לא זו מעגל דודאי יש להייבו גלות. דלמה לא מזהר. אלא אף מבשל חבית דבפיר מיזהר שלא יעבר חביתו אם נפל והרג חייב. ועוד דלא זו אלא אף יורד בסולם דטפי מיזהר כדי שלא יפול. אם הרג חייב. תוס': כל שבדרך ירידתו גולה. כתב הר"ב דכתיב ויפל וכו'. והרמב"ם הטעים בטעם יפה בפ"ו מהלכות רוצח שהרי דרך נפילה מצוי ברוב הטעמים להזיק. ודבר קרוב הוא להיות. שהרי טבע הכבד לירד למטה במהרה. הואיל ולא זרז עצמו והיקן מעשיו יפה בשעת ירידה יגלה. אבל דרך עלייה אין זה דבר הקרוב להיות ברוב הטעמים אלא כמו פלא הוא והוא כמו אנוס. ע"כ. ומ"ש הר"ב לאחוויי אפי' ירידה שהיא לדרך עלייה. פירש רש"י כגון הרוצה לרביס ידו בכח. וגרזן בידו ומשפיל חבלה את גופו ובותה לפניו כדי לרביס בכח ובהשפלתו הרג. דלא תימא הואיל ולדרך עלייה היא פשוט מגלות דהא כתיב ויפל. [ע"כ]. וכשהרג בעלייתו לאחוריו פטור. והייבו דתנן אלא בדרך ירידתו אינו גולה: רבי אומר אינו גולה. פירש הר"ב ר' שבר ונשל הבריל מן העץ המתבקע מדלא כתיב מעצו. וכתיב מן העץ מוכיח דיש אם למסורת כלומר כמו בגמטריה כתב של חיבה גריכין אנו לדורשה. ולא לפי המקרא ונשל בקמץ הע"ן והוא מהקל שהוא פועל עומד בעצמו. שהבריל עצמו נשל. ולפי המסורת ונשל לשון רש"י פירושו שהשיל. וכ"כ התוס' שהוא ונשל כמו והשיל. ע"כ. ולא יתכן לפרש הדבריס כשמשמען בחיבת נשל במקום השיל. דהיאך תתחלף השיל שהוא בין הפעיל והא בנשל שהוא נפעל ותולדה. כ"כ אחי אפשר לומר שהמלה בעצמה תחסר הה"א והיו"ד הוראת בין הפעיל. שהרי לפי המסורת אנו אומרים ומאין לנו אלא ככתוב ואפילו הוראה מבך קמ"ן על האל"ף שיב למקרא אנו בורחים ממנו מפני המסורת גם לא נמצא חסר שתי

*) הכ"ח בגמ' מגיה דנפלא דריסא.

ההוראות

יכין תפארת ישראל יכין

הקדמת פ"ב ג' פיני שונג הן. א) שונג גמור שאין שם פשיעה אבל היה יכול לזהר, כגון משלשל בחבית להורידה או יורד בסולם ונפל החבית או האדם והרגו, חייב גלות; וכן בהיה אבן בחיקו וידע בו, ושבה ונפל האבן והמית, בכל כה"ג היה יכול לזהר וחייב גלות, ולפיכך לא חייבה התורה גלות רק להורג דרך הורדה דכל מוריד עיניו למטה והיה יכול לזהר: ב) שונג שקרוב לאונס, כגון שורק אבן, והוציא הלא ראשו מחלון וקבלה, או שאירע שאר אונס דלא הו"ל למרמי אנפשיה, וכן כל רציחה שאירע בדרך עלייה, כגון שרצה להעלות חבית או היה עולה בסולם, ונפלו והמיתו, פטור מגלות: ג) שונג שקרוב לפורר, כגון ששפע, שהיה הולך בחשיכה וסכין בידו, ותקעו בלב חבירו, או שדחפו בגופו והמיתו, אינו נקלט בגלות, וכל מקום שימצאנו גואל הדם רשאי להרגו. מיתו גם שונג גמור, רוקא במת תחת ידו מיד, אבל בהבהו מכת מות, אפילו שהם בו רוב שנים, או שמת מכה בחו פטור מגלות [כ"ו מרמב"ם פ"ו מרוצח]:

פ"ב א) לערי מקלט: ב) אבן ענול וחלוק, ממגלגלין אותו על עוזה הטיט שבגג להשות הסדקים: ג) מלמעלה למטה: ד) ולריכה כולבו. דלא תימא דוקא במעגילה חייב מדלא נזהר יפה, להכי קמ"ל אפילו חבית, דוודאי נזהר שלא תשבר, אפ"ה חייב. וקמ"ל הו עולה בסולם, אף דבהא וודאי מזהר היה שלא יפול ותשבר מפרקתו, אפ"ה בנפל חייב גלות. [וג"ל דמשו"ה לא נקט נמי הכא בהיה קשור בחבית בחבל, בנסיפא. דלפי דברינו בכה"ג לא הוה קמ"ל רבותא כל כן בנבא דחבית, דאף דיכול לזהר ליתא חבל עב וחזק, עכ"פ בשעת נתיקת החבל אין בידו לדעת מזהר בו שלא יתנתק. משא"כ במוריד בחבית בידיו, אפשר שיהיה מזהר שלא ישמט מבין ידיו]: ה) ממטה למעלה דדוקא בהמיתו בהורדה חייב, דכתיב ויפל עליו: ו) להתוויה ירידה שאפילו היא לגורך עלייה, כמבקע עצים, שמשפיל החולה הקרדום לאחוריו, כדי להרימה אח"כ יפה, אם המית בדרך ירידה בם חייב. וכהמית בהעלאה שלפניו, אף שהיא לגורך ירידה פטור: ז) כ"ל דמשו"ה לא נקט בקיצור, בדרך עלייה אינו גולה. דקמ"ל דאפילו העלה כדי להוריד עי"ז לאחוריו. וכלפיל, אפ"ה כיון שלא היה בדרך ירידתו פטור. א"נ קמ"ל אף שלא היה דרך עלייה וכגון שהולך ככין בידו ונתקע בלב חבירו, אינו גולה, דזו פשיעה היא ואינו נקלט מדלא הוה דרך ירידה: ח) שנאמר ויפל עליו. וטעם הכתוב, דבדרך ירידה מצוי להזיק, מדדרך כל דבר ליפול למטה, וגמלא עלול להזיק, ונם האדם המוריד הדבר, עיניו למטה, ויכול לזהר יפה, ולכן יענש בגלות. ומשא"כ דרך עלייה ב' לטיבותא, בחינו מלוי כל כך שיקרה ההפך מרלונו, ונם אין עיניו במה שלאחריו למטה, ולהכי הו"ל קלת אנוס, ומה"ט כל שאין בו עלייה וירידה, כפלונתא דרבי ורבנן לקמן במשנה, אזלינן בתר אומדנא דמהוי שונג או אונס או פשיעה וכדדרשינן מקרא: ט) מריד של קרדום: י) דלר' מדכתיב ונשל הבריל מהעץ, ולא כתיב מעצו, ש"מ דהלא ונשל פעל יולא הוא, כמו ונשל כ' אלריך את הגוים [דברים ז'], דהו"ל ונשל כמו ויושל בפיעל, דהוא וודאי יולא. ור"ל שהבריל בבקרדום הבשל בקעת מעץ המתבקע, והבקעת קפץ והמית. ולרבנן, עכ"פ המשך המקרא הכא לא משמע שיהיה כולל יולא. דמדלא כתיב ונשל הבריל את העץ, רק כתיב מן העץ, ש"מ דהכא פעל עומד הוא, וה"ק קרא, הבריל עצמו נשל ונשמט מהעץ. [ווהו לפע"ד כוונת הש"ס דלרבי יש אם למסורת, ר"ל דדרשינן המלה כמו שכתוב בתורה בכל דוכתא במשמעות פעול יולא. ולא אזלינן בתר המשך המקרא. ולרבנן יש אם למקרא, ר"ל אף שלא מחסר לנו המלה כן, אפ"ה דרשינן לה כפי הגלות לנו להמשך המקרא. אב"י עי' קלת

פרק ב **א אלו** הן הגולין. היה מעגל במעגלה. אבן אלקה טגולה שמטגלגלין אותה ע"ג הסיד. או הטיט שבעליה להשות הסדקים: היה משלשל בחבית. מלמעלה למטה: אבל אם היה טושך במעגילה. ממטה למעלה: כל שבדרך ירידתו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) ויפל עליו עד שיהא דרך נפילה. וכל להתוויי אפילו ירידה שהיא ללורך עלייה: נשמט הבריל מקתו. מבית יד שהוא הקוע בו: רבי אומר אינו גולה. רבי סבר ונשל הבריל מן העץ זה עץ המתבקע. ולא עצו שהוא הקוע בו. ורבנן סברי מן העץ. מעצו שהוא הקוע בו. והלכה כחכמים. דעץ המתבקע [כח] כתו הוא. וע"

כח

פרק ב **א אלו** הן הגולין. ההורג נפש בשגגה. היה מעגל במעגילה) ונפלה עליו והרגתו. היה משלשל בחבית) ונפלה עליו והרגתו. היה יורד בסולם ונפל עליו והרגו. הרי זה גולה). אבל אם היה מושך במעגילה) ונפלה עליו והרגתו. היה דולה בחבית ונפסק החבל ונפלה עליו והרגתו. היה עולה בסולם ונפל עליו והרגו הרי זה אינו גולה. זה הכלל) כל שבדרך ירידתו גולה. ושלא בדרך ירידתו) אינו גולה). נשמט הבריל מקתו) והרג. רבי אומר אינו גולה). וחכמים אומרים

שנויי נוסחאות

פ"ב א אלו נד"ל ואלו וכ"ה בפי' ר"מ ועי' בריטב"א. ההורג נפש. בכי"מ ..את הנפש. מעגל. בד"ל ובכי"ק מעגיל. הלה יורד. בכי"מ או הלה.. והרגו. במפר"ב והרגתו ומיו נכון. בכי"מ בכל המכנה והרגו: (אם) הלה מושך. בכי"מ ליתא. הבכא דהיה דולה.. והרגתו ליתא בכי"ק בטעות. שבדרך ירידתו. בד"ל ובכי"ק שבדרך הורדתו וכן בסמוך וכ"ה במפר"ב וכן בסמוך. מקתו. בכי"ק מקנתו וכ"ה בעוזר ע' קנת ועי' ערוך הבלס:

לקוטים

פ"ב א חוי"ם ד"ה היה מבשל וכו' דאמר לקמן נפסק וכו' הכי הוא בס"ם לקמן דף מ' דהא דקתני נפסק אינו גולה רבי הוא ועי"ם בפירש"י וכוונת התוס' הכא דגיתא ליה לתנא למיהבי מלתא פסיקתא לכ"ע וכ"ם דל' הוא המסדר המשנה ודלא כהג"ר שבגיה בדברי התוס' דל"ל דאמר לקמן נמטו וכו' ולישה. (ס"ל): שם ד"ה היה יוכל וכו' שלא יעבר וכו' אין מוכחה לומר בהוא מהר שלא יעבר החבל דא"כ מיירי בנפסק והא שלא כדבריהם דלעיל אלא הל"ל בהוא מהר שלא תשבר מידו כדי שלא תשבר. (בס): שם ד"ה ר' וכו' למסורת וכו' הקשה הרמ"ן דמאי אריות מבוא אם למסורת תיפוק ליה שבאתר המקומות שמכר מלה זו הוא פועל יולא כמו ונשל כ' אלריך את הגוים אלא וכו' ולמה לא נפרשה בשאר הבנותיה וכולי ע"ש. ולענ"ד דהוכרח ר' משה דמיהורא דקרא משמע ברבנן דאע"ג דבעלמא הוא יולא הכא הוא פועל עומד דמאחר דבכבר כתיב ונשמט ידו בגרון ל"ל לאימר הו ונשל הבריל וכו' הוי סגי לאימר וכבל מן העץ דפשיטא שבל הגרון קאי אין מדהדר ואמר הבריל ש"מ דל"ל בהבריל עצמו נשמע משה"ה הוכרח ר' לאימר דאף על גב דפשטיה דקרא משמע הכי ליתא דיש אם למסורת והו"ל כלומר כתיב ונשל בהבריל ומיקר טעמיה דר' שבגמיכו לזה הוא משום

כח כחו אינו גולה: **ב** זרק את האבן לרשות הרבים. ואע"ג דקרוב למזיד הוא שהיה לו לחשוב שבני אדם מצויים ברבות הרבים תמיד הכא עסקינן באשפה העשויה ברבות הרבים להפנות בה בלילה. ואינה עשויה להפנות בה ביום וזמנין דמקרי ליתיב בה. ומשום הכי גולה. דלאו פושע הוא ולא אנוס גמור הוא: והוציא הלה את ראשו וקבלה פטור. דכתיב (דברים י"ט) ומלא את רעהו. פרט לממליט את עצמו: אם יש רשות לניזק. שנתן לו בעל הבית רשות ליכנס: מה חטיבת עצים רשות. דאי בעי עייל לחטוב. ואי בעי לא עייל: יצא האב הרודה את בנו. דמצוה קא עביד: גולה. מן העץ המתבקע. רבי אומר גולה. והחכמים אומרים אינו גולה: **ב** הזורק אבן לרשות הרבים והרג. הרי זה גולה. ר' אליעזר בן יעקב אומר אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלז את ראשו וקבלה הרי זה פטור. זרק את האבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה. ואם לאו אינו גולה. שנאמר (דברים י"ט) ואשר יבא את רעהו ביער. מה היער רשות לניזק למזיק ליכנס לשם יצא חצר בעל הבית שאין רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. אבא שאול אומר מה הטבת עצים רשות. יצא האב המכה את בנו. והרב הרודה את תלמידו ושליח בית דין: דעץ המתבקע כח כחו הוא וכו' כלומר אבל רבי סבירא ליה דהאי לאו כח כחו הוא. והיינו דאמריגן בגמ' וכח כחו לרבי היכי משכחת לה. כגון דשדא פיסא [רגב אדמה] ומחיה לגרמא [עץ החריות] ואזיל גרמא ומחיה לבאהא [אסכול התמריס] ואתר תמרי ואזיל תמרי וקטול: מן העץ המתבקע. ילא קיסם וניתז למרחוק והרג. רש"י: **ב** הזורק אבן לרשות הרבים. כתב הר"ב הכא עסקינן באשפה העשויה בר"ה להפנות בה בלילה וכו' כלומר וזרק בה ביום אבל באשפה שאינה עשויה להפנות בה אף בלילה וזרק בה בלילה ומקרי ויתיב וכו' אנוס הוא. דלית ליה לאסוקי אדעתא דמקרי ויתיב כיון שאינה עשויה ליפנות כלל. תוס'. וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מהלכות רוצח: דאלו. נמצא בכתוב מי האיש הלזה (בראשית כ"ד) ובנוסח משנה דבירושלמי הלה: הרי זה פטור. כתב הר"ב דכתיב ומצא פרט לממליט וכו' גמ'. למימרא דמצא מעיקרא משמע ורמינהו מצא. פרט למצוי שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב וכו' [במשנה ב' פ"ט דערכין ובפירושה] אמר רבא הכא מעניה דקרא ומצא דומיא דיער מה יער מידי דאיתיה מעיקרא אף מצא ממי מידי דאיתיה מעיקרא. והתם מעניה דקרא ומצא דומיא דהשיגה ידו מה השיגה ידו מסשתא אף מצא ממי מסשתא. ובפרק המחנקין בסנהדרין דף פ"ו דרשינן כי ימצא פרט למצוי. ורמינן קרא כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל (דברים כ"ב). ה"נ כי ימצא פרט למצוי. כגון בל בית פלוני דשכיחי נבייהו. ומס הקבו בתוס' על ומצא פרט למצוי דערכין. ותירצו די"ל דריבויא הוא. ע"כ. ולא כתבו הך דהכא. ונראה דה"ל יש לתרץ דריבויא הוא. אבל אין נראה לחלק בין היכא דדרשינן פרט למצוי לו פרט לממליט. דהא ליכא ביניהו אלא דבר הלמד מעניו וכי דרשינן פרט לממליט שמעינן דהיכא דכתיב ומצא. ושנלמד מעניו פרט למצוי דדרשינן ליה. ופמ"ם במשנה ב' פ"ט דסוטה: רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם. תיטעריך למתני ולמזיק. דלא תימא שאם יש למזיק ג"כ רשות ליכנס דפטור. משום דעל הניזק להרחיק ולשמור את עצמו מן המזק. כשיודע שיש להלה ג"כ רשות ליכנס: מה חטבת עצים רשות. כתב הר"ב דאי בעי עייל וכו' לכאורה דאי בעי חטב הל"ל אלא דהכי מסיק בגמ' משום דקשיא לן מה חטבת עצים רשות דלמא מצוה כגון דסוכה. ודמערבה. ואע"ג דמשני לה דחטיבה עצמה איכא מצוה. דאי מצא חטוב איכא חוטב וכו' הא הדר אמר רבא דמנופיה דקרא איכא למשמע דמיירי ברשות מדכתיב ואשר יבא את רעהו ביער. מה יער דאי בעי עייל וכו' דאשר משמע אי בעי. ופרכינן וכל היכא דכתיב אשר דאי בעי הוה. אלא מעתה ואיש אשר יטמא ולא יתחטא את משכן ה' טמא ונכרתה (במדבר י"ט) אי בעי מיטמא. ואי בעי לא מיטמא. לוקמו מייב לך הכתוב כרת אם נכנס למקדש בטומאתו זו. אבל כי מיטמא במת מצוה דלא מצי מיטמא ה"נ דפטור. ומסיק התם עוד טומאתו בו כתיב (שם) עוד *קרא יתירה לדרשא הוא: יצא האב המכה את בנו. להטותו לדרך אחרת. רש"י. ועיין בפירוש הר"ב במשנה דלקמן. ומ"ש שם: ושליח ב"ד. המלקה ארבעים לחייב מלקות. רש"י. ולשון הראב"ד [פ"ה מהלכות רוצח] שליח ב"ד שם לא מלקה [יותר] ממה שאמדוהו ב"ד ומת תחת ידו. ע"כ. והרמב"ם פ"ה מהלכות רוצח כתב שליח ב"ד שהכה את בעל דין הגמגם

מלבא

שנויי נוסחאות

ב הזורק אבן. בכי"ק ובמשב"ל זרק את האבן וכ"ה בנרע"ב; בד"ל זרק האבן. הרי זה גולה ראב"י אומר. בכי"ק גולה ר' עקיבא אומר אינו גולה (?) ר' ליעזר ב"י אומר. מכשיצא הה. בד"ל ובכי"ק מכשיצאת; במשני"ר משיצאת; בכי"מ משיצת. הוציא הלז. במסב"ב „הלה; במסב"ב ד"ו לפסיגו; בד"ל ובכי"ק והוציא„. וכ"ה במסב"ל (ונסב הלה). יצא חצר. במסב"ב [אף כל רשות, לניזקולמזיק להכנס לשם] יצא חצר לולם בכי"מ ובמסב"ב ד"ו ליתא והרס"ל והרס"ל הוסיפו זאת וכן בסיוך [אף כל רשות]. שאין רשות לניזק (ולמזיק). בכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ונסב שאין לניזק רשות) וכן ליתא בספיקתא זוטרתי פ' סופרים וב"ב ד"ווייליא וק"ק ליתא. גם למלת לניזק והוסיף המהרש"ל למלת לניזק וב"לוגלין שלא הביאו הדבר הדפיסו כלפיהו מן המשניות ועי' בערוך לנר (ד"ס). הטבת עצים. עי' רע"ב; בכי"ק ובמשב"ל „חטצים„. רשות יצא. במסב"ב רשות אף כל רשות יצא. ועי' לעיל. האב. בכי"מ אב. (והרב) הרודה את תלמידו. בכי"מ ליתא; במס"דפו' ליוזא. תלמידיו. ושליח ב"ד. בכ"מ ושלוח..

תוספת רעק"א

פ"ב ב[אות י]תי"ט ד"ה מה. קרא יתירה. קשה לישתוק מאשר ולא בעי קרא יתירה וי"ל דאשר אורחיה דקרא חיא. (תוס'):

לקוטים

דגמיר ג"ם נאמר עץ למעה ונאחר עץ למעלה מה למעלה מן העץ המתבקע אף למטה וכו' כדאית לה בברייתא ע"ע להרמ"ז מה שהשיגו להמ"ל ז"ל עוד בדבור זה ע"ד הדקדוק מיומקו עמו ע"ש. (ס"ל):

יבין תפארת ישראל יבין

דמיון לדברי ר"ר שלמ"ה בספרים [פ"ו ג'] רש"י ד"ה יכול): יא) שניתז בקעה מהעץ המתבקע והרג: יב) דכח כחו הוא: יג) אע"ג דכל זורק אבן מתחילה לרשות הרבים הו"ל עלייה לצורך ירידה ובכה"ג אמרינן דפטור כסי' ו', הכא מיירי שהמית בשעת ירידת האבן, ומיירי נמי שזרק האבן ביום לאשפה שבר"ה, ואין רגילין בני אדם לפנות שם ביום רק בלילה, ולבעמים גם ביום. דבכה"ג לאו פושע ולאו אנוס הוא. אבל ברגילין לפנות שם גם ביום, פושע וקרוב למזיד הוא. ובאין רגילין לפנות שם ביום כלל, אנוס הוא. ובשניהן אינו גולה, דרק בשונג גולה: יד) דכתיב ומצא רעהו, ולא בממליט עצמו: טו) ר"ל אף שיש רשות גם למזיק ליכנס שם, אפ"ה חייב. ויהיו בים רשות רק לניזק ליכנס שם, אינו גולה, דקרוב למזיד הוא: טז) דלא מצינו חטיבת עצים שיש בה מצוה מלד עצמה: יז) שהכהו שלמוד חורה או לומנות: יח) שהכהו שיגגת על למודו. [וב"ל דנקט בלא מכה, וברב רודה. דרודה הוא לשון ממשלה. כמו הרודים בעם הפשוטים כמלאכה [מ"א ס'], וכל"א [אינטרייבען]. ור"ל אע"פ שהרב המכה כוונתו שיעמד לדבריו, לא אמרינן לעוכת עצמו עשה. ובלא נקט לשון הכאה, דקמ"ל אפילו לא הכהו בשעת למודו, רק כדי שיעמד מה שלמדהו אחר, אפ"ה פטור]: יט) לרמב"ם ר"ל שהכהו שלילת דינא. ולראב"ד מיירי שהכה לחייב מלקות, והכהו יותר ממה שאמדוהו ב"ד. [והא דתני לקמן [פ"ד מי"ד] דנפוסיף לו א' ומת, גולה. י"ל דהתם מיירי בעשה במזיד]:

ותכ"א אינו גולה. מיי' פס הל' מ': **ב** הזורק אבן כו' חי' פ"ז ב"ק ג"ב ס"ב: אם יש רשות וכו'. מי' ב"ק ג"ב ע"ב מה"א דלא בני מוי' פ"ו מה' רוצח ה' ו"ח: בה היער. ז' ס"ב:

אלו הן הגולין פרק ב מכות

מלבא לדין והמיהו בבגנה: **ג האב** גולה ע"י הבן. לשון הר"ב כמלא הכהו ללמדו תורה. לו מוסר. לו אומנות. דמוסר נמי כתיב (משלי כ"ט) יסר בנך ויניחך. ואומנות הא תנן בסוף קדושין לעולם ילמד אדם את בנו אומנות וכו': **חוץ** מעל ידי גר תושב. כתב הר"ב שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג. גמ' שלאמר (במדבר ל"ה) והיו לכם הערים למקלט. לכם ולא לגרים. ומ"ש דנהרג משום דקיי"ל [בסנהדרין דף נ"ו] דבן נח אין לריך התראה אלא אזהרתו זו היא התראתו. ומסיים הרמב"ם בפירושו אבל כשהרג ישראל לגר תושב יגלה ישראל ע"כ. ומתני' הכי קאמרה הכל גולין ע"י ישראל וישראל גולין על ידו. כלומר הכל אית בהו תרתי שבין שהוא ההורג או שהוא הנהרג. כל שיש יד ישראל באמצע בין שישראל נהרג או הורג. הרי יש כאן גלות לההורג. חוץ מעל ידי גר תושב. אלא ע"פ שאם ישראל הרג לגר תושב גולה. מ"מ אם הוא הרג לישראל אינו גולה אלא נהרג. כך נראה בעיני. וס"ל להרמב"ם דהא דאמרינן בגמ' חוץ מעל ידי גר תושב אלמא גר תושב נכרי הוא אימא סיפא גר תושב גולה וכו' אמר רב בהגא לא קשיא כאן בגר תושב שהרג גר תושב כאן בגר תושב שהרג ישראל. דדוקא נקט גר תושב שהרג ישראל אבל איפכא לא. דאי לאו הכי הכי אל"ל שאני סיפא דבר מיניה הוא דהשתא הוה משמע דכל היכא דלאו בר מיניה הוא בין שהוא ההורג בין שהוא הנהרג אין כאן גלות. אלא ודאי דישראל שהרג לגר תושב אין הכי נמי דמחייב גלות. ואני תמה על הכ"מ שכפ"ה מהלכות רוצח הביא על לשון הרמב"ם שם ישראל שהרג בשגגה את העבד לו את הגר תושב גולה. והשגתו מלשון המשנה דתנן הכל גולין ע"י ישראל וכו' חוץ מע"י גר תושב הרי בהדיא שישראל אינו גולה ע"י גר תושב. וע"ל שטעות סופר יש בכאן ולריך למחוק גר תושב עכ"ל. ובודאי שהשגתו זו לאו השגה היא שהוא הבין דרכה דמתני' דתנן חוץ מע"י גר תושב כשאר ע"י דתניין שהמכוון ע"י זה שהרג והכא הא מפקא לה הגמ' מכי הא דהא אמרי' כאן בגר תושב שהרג ישראל. דש"מ דהאי ע"י לאו כגוונא דאיתך הוא. אבל למאי דפריש"ת ניחא ליכא דע"י וכ"ש שהרמב"ם בפירושו העתיק חוץ מגר תושב. וכן הוא בפירש"י שבמשנה ובגמ'. ובעל הכמת שלמה הגיה לגרוס כך והרי הראב"ד שפשיטו ג"כ להרמב"ם כמו שאכתוב בסמוך לא הפס עליו מן המשנה. והיינו טעמא דבגמ' מוכחת בידים מוכיחות דהאי ע"י לאו כאיתך הוא דא"כ לשון כאן בגר תושב שהרג ישראל לא הוה ניחא ואי נמי גירסתו ג"כ מגר ולא ע"י. אבל מה שהשיגו הראב"ד הוא מדהוצרכו עבד וכותי מן הרבוי. אלמא גר תושב לא. ועוד כי יכה את רעהו כתיב (דברים י"מ). **ע"כ.** אובעיני שגם זו אינה השגה כלל דעבד וכותי מצריכין לרבוי ביהא גם הוא גולה כשהורג לישראל מהא"כ גר תושב והכי דייק ליכא דגמ' הכל גולין ע"י ישראל לאתויי עבד וכותי. ס"מ דבהורג לישראל מרבינן להו. והא דתנו רבנן עבד וכותי גולה ולוקה ע"י ישראל וישראל גולה ולוקה ע"י כותי [ועבד] איכא למימר דסיפא משום לוקה אילטריך למתני. וכדמסיק כגון שהכהו הכאה בארון בה ג)שיעור מיתה. וקמ"ל דלא מקשינן הכאה לקללה דבקללת עבד וכותי פטור. דכתיב (שמות כ"ג) בעמך לא תאור. בעושה מעשה עמך. ומלשון הכתוב רעהו לא קשיא דכיון דלענין ערי מקלט אשכחן דגר תושב הלוק מן הנכרי דנכרי אין ערי מקלט קולטות לו. כדכתיב (במדבר ל"ה) ולבני ישראל תהיינה אבל לגר תושב קולטות כדכתיב (שם) ולגר ולתושב. הלכך אע"ג דאמעטו כשהרג הוא לישראל. מדכתיב והיו לכם דשמע מינה שהוא אינו גולה. מ"מ אין לנו למעט ביהא ג"כ הישראל שהרגו פטור מן הגלות. כיון דאשכחן שהם בכלל מלות ערי מקלט כשהרג מגר תושב. וא"כ ה"ה כשהרג מישראל. אלא דכשהוא הורג לישראל אמעטו מלכם. מכל אלין: דהשגותיו של הראב"ד אינן השגות כל שכן שהשגתו של הכ"מ מעיקרא לאו השגה היא. ולשון הגמ' דלא נקטה אלא כאן בגר תושב שהרג לישראל דייקא כדעת הרמב"ם. ולפיכך אין למחוק מספרו של הרמב"ם כאשר כתב הכ"מ. וכ"ש שכן נמצא ג"כ בפירושו. מלבד ראיה את זה מצאתי בספרי. שדרכו רעהו פרט לגכרי. רעהו פרט לגר. ומ"מ לא אפשר לאלות בשום פנים בטעות סופר מ"ש בשני חבורים שונים. אלא יש לנו לומר דדחי לה להא דספרי מקמי מסמעות גמרא דידן: וגר תושב אינו גולה אלא על ידי גר תושב. ועל ידו מיהא גולה דכתיב לבני ישראל ולגר ולתושב בתוכם תהיינה שש הערים [נמ']: **הסומא** אינו גולה. כתב הר"ב דכתיב בלא רצחה פרט לסומא. אבל רוצחה במקום אחר. פרט לסומא שאינו רוצחה בשום מקום. רש"י. והרמב"ם סוף פ"ו מהלכות רוצח יהיב טעמא מפני שהוא קרוב לאונס: רבי מאיר אומר גולה. כתב הר"ב בלא רצחה לרבות את הסומא. לאו דבלא רצחה לרבות רבויא הוא. אלא הכי מפרשינן בגמ' בלא רצחה למעט. בבני דעת למעט. הוי מיעוט אחר מיעוט. ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות. ורבי יהודה בבני דעת פרט למתכוין הוא דאתא. ומפרשינן בגמ' דף ז' פרט למתכוין להרוג את הבהמה והרג את האדם. לנכרי והרג את ישראל. לגפל והרג בן קיימא. ונראה לי דהוא הדין לכל אינך דתנן במשנה ב' פ"ט דסנהדרין. וכתבו התוס' דהכא. ורבי מאיר סבר פרט למתכוין ג)וכו'. שמעינן משנה. ותרתי שמעינן

ג **האב** גולה ע"י בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה לו מוסר ולו אומנות: הכל גולים ע"י ישראל. ואפי' עבד לו כותי: חוץ מע"י גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) בלא רצחה. פרט לסומא: רבי מאיר אומר גולה. בלא רצחה לרבות את הסומא. ואין הלכה

ג **האב** גולה על ידי הבן. **והבן** גולה על ידי האב. הכל גולין על ידי ישראל. וישראל גולין על ידיהן. חוץ מעל ידי גר תושב. וגר תושב אינו גולה. אלא על ידי גר תושב. הסומא אינו גולה. דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר גולה.

ג **האב** גולה ע"י בנו. כשלא הכהו ללמדו תורה לו מוסר ולו אומנות: הכל גולים ע"י ישראל. ואפי' עבד לו כותי: חוץ מע"י גר תושב. שאם הרג בן ישראל בשוגג אינו גולה אלא נהרג: הסומא אינו גולה. דכתיב (במדבר ל"ה) בלא רצחה. פרט לסומא: רבי מאיר אומר גולה. בלא רצחה לרבות את הסומא. ואין הלכה

ג **האב** גולה על ידי הבן. **והבן** גולה על ידי האב. הכל גולין על ידי ישראל. וישראל גולין על ידיהן. חוץ מעל ידי גר תושב. וגר תושב אינו גולה. אלא על ידי גר תושב. הסומא אינו גולה. דברי ר' יהודה. ר' מאיר אומר גולה.

ג **האב** גולה. חי ע"ג מיי' פ"ה מה' רוצח ה"ה סמ"ג כסין פ"ה: הכל גולין וכו'. מיי' שם ה"ג: וגר תושב. כפי' יהושפט יגמות פ"ח ה"ח: הסומא אינו גולה. פי' ע"ג יהושפט מגילה פ"ד ה"ז מיי' פ"ו מהל' רוצח פ"ד סמ"ג עשין ע"ח:

שנויי נוסחאות

ג ע"י חבן. במשני"ל ע"י בנו וכ"ה ברע"ב. **והבן** (גולה). במשני"ל ליתא. וישראל (גולין). בכי"מ ליתא. חוץ מ(ע"י) גר תושב. במשב"ל ליתא עפ"י הגהת הרש"ל והרש"ל לפי' רש"י והוספות ועי' ריטב"א וחו"מ (ד"ס). (אינו) גולה (אלא). בכי"מ ליתא וקבייה הגר"א במשני"ר ליתא גם למלת גולה.

תוספת רעק"א

ג [אות יא] בהרע"ב סד"ה האב. או אומנות. בגמ' מוקי בלומדו אומנות אלא שיש לו אומנות וגמיר אותו אומנות אחריתא. דאל"ב אלא דמיירי שאינו מכהו לייסרו אמאי נקט בן מצי מאחר (ברות הוס'):

לקוטים

ג **הר"ב ד"ה האב** כו' לו אומנות ז"ל הרמב"ם בפי' שלא ללמדו תורה ולא מדה טובה ולא מלאכה שיתפרנס בה ע"כ ונראה דבמ"ש שיתפרנס בה כיון למ"ש בגמ' דמייירי ש מ ל מ ד ו אומנות אלא דבכר גמיר אומנות אחריתי שבכר יש בו כדי להתפרנס. (ש"ל): **תוי"ט ד"ה רמ"א** וכו' ואין מעוט וכו'. בב"ק דף פ"ו ע"ק הכו' דלא לכתוב שום מעוט וממילא מרבי' ליה ולא קילקו מידי וקראה לפי שהתי' מבואר דאי לא כתיב שום מיעוט אולי הוה ממעטי' ליה בלאו מדה מהמדות שבתורה ודרשת בסה והיינו דאתהו מעוטי ודומה לזה מיקלו ז"ל גבי בלע ופרע. (ש"ל):

ג) אפילו נתכוון להכותו לאומנות, אבל בכר ידע הבן לאומנות אחר כדי חיותו, וכ"ם בהרגו בשוגג כפסוקו: בא) אפילו עבד כנעני, לו כותי. אבל עכו"ם אינו גולה: בב) כשהרגן בשוגג: בג) דבהרג ישראל לגר תושב בשוגג, אינו גולה: בד) אבל בהרג לישראל אפילו בשוגג חייב מיתה [עי' כ"מ פ"ה מרוצח], דאדם מועד לעולם, והיה לו לזהר, ולהני פלגין דבאיכה עסה. דגרע משוגג דפליגי בה לקמן, דהכא שאני מדאינו בן ברית, כ"ע מודים דבשגגה עסה: בה) דכתיב בלא

ג) כ"ם בתוי"ט ד"פ ובכסופים אחרונים בשמיעו מלת „ובעיני". ב) בתוי"ט ד"פ ש"ם. ג) הכ"ח מוחק מלת „וכו'". מיהה

יבין תפארת ישראל יבין

רצחה, משמע שיכול לרצחה. ומעם הכתוב, מדאמרם הוא: בו) מדיש מיעוט אחר מיעוט, מדכתיב נמי בלי דעת, דמשמע שיכול לידע, וס"ל מיעוט אחר מיעוט, לרבות סומא. [נ"ל דגם סומא אינו פטור רק בשאינו יכול לידע כלל. וכן נ"ל בוגת מיעוט אחר מיעוט לרבות בכל דוכתא, כ"ל דהמיעוט הב' ממעט באותן שנכללו בהמיעוט הראשון, ורק משאשת המיעוטא נתמעט ודו"ק וכזה נמי יתורץ קושית תוס' יומא [ד"ס ע"א] ד"ס תרי מי' שם]:

הלכה כר"מ: השונא. כל שלא דבר עמו שלשה ימים מחמת איבה. ואין הלכה לא כר' יוסי ברבי יהודה ולא כר"ש אלא השונא איבה ואינו נקלט שחזקתו שהוא קרוב למזיד: **ד** להיכן [גולין] לערי מקלט. ומ"ב עיר של לוים נמי כולן קולטות. אלא שאלו שם ערי מקלט בין נכנס שם רוצח לדעת שהקלטנו ובין נכנס שלא לדעת קולטות. ושאר ארבעים עיר לדעת קולטות שלא לדעת אינן קולטות. ואם הרגו נוהל הדם לשם פטור: **ה** ומכוונות היו להן הדרכים. שהיו מושים הדרכים שיהו מכוונות לערי מקלט שלא יהא הרוצח הועה בדרך. ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת הדרכים. כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם: וידברו אליו. מדברים לגואל הדם אל תנהוג מנהג של טופסי דמים. בשגגה בא מעשה זה לידו: הוא מדבר ע"פ עצמו. אין ת"ח מזקקין לדבר לגואל הדם בעבורו אלא הוא טוען טענות לעצמו. ואין הלכה כר"מ: ואחד מזו לזולב). שנאמר (דברים י"ט) תכין לך הדרך(לג) ושלשת וגומר. ומוסרין להן שני תלמידי חכמים(לד) שמא יהרגנו בדרך. וידברו אליו(לה) ר' מאיר אומר אף הוא מדבר על ידי עצמו(לו). שנאמר (שם) וזה דבר הרוצח:

מיכה: רבי יוסי בר יהודה. בגמ' מוקמינן רבי יוסי בר יהודה היא. שמע מינה דלא גרס בהדיא בר יהודה. וכן משמע עוד בגמ' סוף פ"ק אמתני' ר"י אומר עד שיהו פי בני עליו וכו'. ומ"מ לא שלחתי יד להגיה כיון שהר"ב והרמב"ם השמיטו ר"י בר יהודה: **השונא.** כתב הר"ב כל שלא דבר וכו' כדתנן במשנה ה' פרק ג' דסנהדרין: מפני שהוא כמועד. כמותרה עליו ועובר על התראה דודאי לדעת הרגו. רש"י. ובגמ' והא לא אתרו ביה. והתראה בעינן. כדתנן בריש"ה דסנהדרין. ומשני [ריב"י היא] דס"ל התראה לא בעינה אלא להבחין בין שוגג למזיד: זה הכלל כל שהוא יכול לומר לדעת הרג וכו'. בגמ' תניא כילד אמר ר"ש יש שוגג וכו'. נפסק גולה נשמט אינו גולה פירש"י נפסק [אחבל]. דומיא דנשמט הברזל מקתו [היא] דנשאר האנד בידו ונשמט דומיא דמן הענ המתבקע שאין נשאר בידו כלום: **ד** לשלש שבעבר הירדן וכו'. כתב הר"ב. ומ"ב עיר וכו'. בגמ' דכתיב (במדבר ל"ה) ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר. ומסיים בה הרמב"ם פ"ח מה' רוצח כל הערים אשר תתנו ללוים ארבעים ושמנה עיר. הקישן הכתוב כולן זו לזו לקולט. ע"כ. [*וכזה מתיישב דלא תקשה שאמר הכתוב (שם י"ח) באחרלכם לא תגאל. וללוים אמר (שם) בתוך בני ישראל לא ינחלו נחלה הואיל ולגורך ישראל הופרשו. וכ"כ הרמב"ן ז"ל שם בפי' החומש] ומ"ש הר"ב אלא שאלו שם ערי מקלט בין נכנס וכו'. גמ' לתרוצי דלא תנן אלא שם. והאיכא עוד מ"ב. והוה מצי למימר ממי דאיכא ביניהו פלוגתא דר"י ור"מ דסוף פרקין: **לא** היו שלש שבעבר הירדן קולטות. ומפני מה הבדילם משה אמר מלוה שבאה לידי תקיימנה. גמ': **ה** ומכוונות להן הדרכים. עיין בריש קדושין בלשון דרך: שנאמר תכין לך הדרך. כתב הר"ב ומקלט מקלט היה כתוב על פרשת הדרכים. פירש רש"י בכל מקום שהיו שני דרכים מפולגים. אחד פונה לעיר מקלט היה עץ תקוע בראותו דרך וכתוב בו מקלט. גמ' מאי קרא תכין לך הדרך עשה הכנה לדרך: ומוסרים לו שני תלמידי חכמים וכו' וידברו אליו. פי' הר"ב בשגגה בא מעשה זה לידו. בברייתא. והיינו דכתב הרמב"ם בפ"ה מה' רוצח כשמשיבין אותו מוסרים לו וכו' כדתנן לקמן ולא מפרש לה דכשמקדימין וכו' דלקמן שמוסרין לו משום וכו' דאי בתחלת הנישה היאך יוכלו להחליט ונומר בשגגה. דלמא לא היא: ר"מ אומר אף הוא מדבר וכו'. כתב הר"ב אין ת"ח מזקקין וכו'. וכ"כ הרמב"ם ולדבריהם ל"ג אף. והכי איתא בברייתא בגמ'. ותו התם אמרו לו הרבה שאילות עושה.

פירש"י

יכין תפארת ישראל בועז

כז) שלא דיבר עמו ג' ימים בשנאה [בסנהדרין פ"ג מ"ה], והרגו בשונג: כח) ואף שלא התרו בו, ס"ל דא"ל התראה רק לידע שהוא מזיד, והכא רגלים לדבר שהזיד, והרי סוקלין וסורפין אחזקות [בקדושין דף ע"א]: כט) וקיי"ל דכל שונא, ואפילו מסתבר לדעת עשה לא נולה ולא נהרג, דאין כל החזקות שוות: ל) דאמר"ג דעבר הירדן היה רק חלק החמישי מא"י, אפ"ה היה להם ג' ערי מקלט כמו בא"י, מבוש דבגלעד נפיקי רוצחים, שהיו מרי נפש (א). לא) ואף דמה דהוה הוה [ועי' תוס' סנהדרין דט"ו ב' ד"ה שור]. וסכא ליכא לתרוצי כמ"ש תוס' [סנהדרין דל"א ב'] בשם ר"ת כהן, שכתב דאילה"ק הלכתא למשיחא רק בשא"א להך דינא רק בשיעשה איסור, שכא א"א לומר כן דסרי ה"ג עשה איסור. וכ"ש בקושית מה דהוה הוה, דאז לא נקט ליה כלל רק סיכא דבני למסבר קראי [ביומא ד"ס ע"ב]. וכ"ל דאף דבבר שמשיגן מלוה שבא לידו אל יתמילנה מדכתיב ושמרתם מצותי [ביומא דל"ג א'], עכ"פ מדא"ל דהיינו רק באפשר לקיימה, ומה"ע נמי סמתחיל במצוה א"ל גמור [בירושלמי פפ"ק דר"ה]. להכי קמ"ל סכא דאע"ג דהפרשת כל הו' ערים מלוה א' היו, ומשרע"ס לא היה בידו לגמור כל המצוה, ואפ"ה הפרים מה שהיה יכול, ואף שלא קלטו עדיין]. מיהו נם אחר מ"ב ערי הלוים קלטו. רק שאלו הוה קלטו בין נכנס לדעת או שלא לדעת. אבל אחר מ"ב ערי לוים רק בנכנס לדעת קלטו, ואם לאו, פטור הגואל הדם כשהרגו שם: לב) שהיו עושים דרכים מיושרים בלי עיקול וסיבוב מכל עיר לערי מקלט, ומסירין מהם כל מכשול וכל תקלה וכל תל וכל גי, ועל כל נהר עשו גשר, כדי שלא יתעכב הבורח: לג) דבכל פרשת דרכים המפולגל, תוקעין עץ בהדרך שלעיר מקלט וכותבין עליו מלת מקלט: לד) להגואל שלוחו כשפסקו דינו לגלות: לה) שיפייסו לגואל הדם כשיפגשנו, שלא יהרגנו: לו) וא"ל ת"ח, שבעצמו יוכל להתגאל, ואינו נראה כמקטין חטאו. ולרבנן פיוס אחרים מועיל עפי. ואפשר דלר' מאיר צריך הוא לפיוס גואל הדם, לומר שניתי. מדכתיב וזה דבר הרוצח. אבל מודה ששולחין עמו ב'

פ"ב (א) ומסיים בם"ם, דכתיב נגעד קרית סועלי און עקובה מדם. אמר"ל שהיו עוקבין [ר"ל אורבין] להורג נפשות. ותמוה הרי ערי מקלט רק לשונג. ונדחק רבינו מהרש"א לתרץ, משום דבתחלה א' שונג וא' מזיד גולה [בלקמן מ"ז]. וגם זה תמוה וכי עבדינן תקנתא לרשעא. וא"ל דבג"ז ק' מה דמסיים הש"ם, שהיו עוקבין להורג נפשות [כ"כ בדפוס סלוויטא], והול"ל להרוג נפשות. אע"כ ה"ק הש"ם, מדכתיב פן יכה לבבו, ובגלעד שהיו מרי נפש ומחוממי לב עפי, היו עוקבין ואורבין להורג נפשות, ויהיה שונג או מזיד, חוזרין אחריו להרגו. להכי היו צריכים נמי הרבה ערי מקלט, למהר להגלל במה. וברוך ה' שסייר עיני בזה:

שנויי נוסחאות

ר' יוסי (כר יהודה). במכב"ר ..בי רבי.. במכב"ר ליתא עפ"י הרמ"ל והרמ"ל ועי' הוי"ט. ר' שמעון. בר"ל ר"ישמעאל. (זה הכלל). בכי"ק ובכי"מ ובמסכי"ל ליתא. כל שהוא יכול. בכי"מ ..שיכול. ושלא לדעת. בכי"מ שלא.. ד להיכן. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל לאיכן. תתנו מעבר לירדן כו'. בכי"ק ובמסכי"ל ..לירדן וגו' ושאר הכתוב ליתא; בד"ל ..ואת שלש הערים וגו'. ששתן. במסכי"ל ש ל ש ת ן: הומכוונות להן דרכים. בכי"ק ומכוונות; בכי"מ מכוונין להן דרך; ועי' הוי"ט והטוסחא מכוונין כיון יותר מכוונה להכתוב חכין וגו'. ועי' בדע"ב ושלשת (וגו'). בד"ם ליתא; בכי"מ ליתא גם מלת ושלשת; במסכי"ל ושלשת את גבול ארצך. ומוסרין ל ה ן. בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל ..לו וכ"ה בכי"מ (ושם סוסרין). (אף) הוא מדבר ע"י עצמו. בד"ל ובכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ושם ..עפ"י עצמו) ועי' הוי"ט. ובריטב"א מ' ע"ב ד"ה א"ל הרבה שליחות כתב ח"ל: פירש"י ז"ל הרבה דברים כו' ולפי"ז כי מאיר מולק הוא ולא גרסינן אף הוא מדבר, ובטוסחי דידן נמי לא גרסי' אף, אבל הוא במקצת טוסחאות. ומודי הרב ז"ל היה מפרש דדרך מלוה הפס כ' מאיר (?) לכון זה, ואכי פי', זה המקבלת של זה דבר הרוצח אין לדרשו בעצמו זה כי הרבה שליחות אחרות עושה כלומר לדרשות אחרות הוא צריך כדאיתא לקמן. עכ"ל

השונא אינו גולה. מיי' שם ה"ה במ"ב שם: ר"א השונא נהרג. מי' ע"ב: **ד** להיכן גולין. פ' ע"ב: לערי מקלט. מיי' פ"ה מה' רוצח ה"א סמ"ג עשין ע"ה: שנאמר וכו' לא היו שלש כ'. מיי' שם פ"ח הל' ז"א ממ"ב עשין ע"ה ע"ו: הן ומכוונות להן דרכים. פ' ע"ב מיי' פ"ח מה' רוצ' ה"ה: ומוסרין להן שני ת"ח. מיי' שם פ"ה ה"ח:

תוספת יום טוב — אלו הן הגולין פרק ב מכות — ר"ע מברטנורה

פירש"י דברים שאינם נעשים ע"י האדם. נעשים ומתקבלים ע"י הרבה בלוחים: ן רבי יוסי בר' יהודה אומר וכו'. כבר כתבתי במ"ו פ"ג דבכורים כמה מקומות שנשנה בל' פלוגתא וליכא דפליג. ומ"מ בכאן אפשר שרבינו הקדוש מחבר המשניות רומז בזה שנשנו בלבון פלוגתא שהוא עלמו חולק עליו בזה. וכדאיתא בברייתא בגמ'. רבי אומר מעלמן הן גולין בסבורין הן אחד מזיד ואחד שוגג קולטות. והן אינן יודעין שבשוגג קולטות. במזיד אין קולטות. ועיין בפרק דלקמן משנה ט"ו ומ"ש שם: בתחלה. תחלה משפטן של רוצחים ועיקרו. זהו. אחד שוגג ואחד מזיד וכו'. ולוקח טעמא מקרא (דברים י"ט) וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו [והכהו נפש ומת וגם] וגו'. מכמע אם הרגו בטומה יגום. וכתיב בתריה ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת. מי שלא נתחייב מיתה וכו'. שנאמר (במדבר ל"ה) והשיבו העדה את הרוצח מיד גואל הדם. ברייתא בגמ': ואחד שעבר ממשיחתו. כתב הר"ב דמשנגמר דינו כלא כהן גדול. ומה שכתב הר"ב דקרא אחרינא כתיב וכו' ולרבנן כיון דלא כתיב הכהן הגדול לא דרשי ליה אלא חד מהנך הוא. גמ': בדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. כתב הר"ב והם פשעו בו'. דאי לאו הכי. מאי אכפת בקללתם והכתיב כלפור לעוד כדרור לעוף כן קללת חנם לא תבא (משלי כ"ו ב'). גמ': משנגמר דינו מת כהן גדול ה"ז אינו גולה. כתב הר"ב דמשנגמר דינו כ' וכו' כאילו גלה. ותימא מאי סברא היא זו דהוי כאילו גלה משום שנגמר דינו. דבשלמא להחמיר עליו כדאשכחן בפרק בן סורר מ"ד אם משנגמר דינו ברח [ואח"כ] הקיף זקן התחתון דהייב ניתא. דאמרי' סוגיל ונגמר דינו אין הקפת זקן פוטרו מדינו בנתחייב בה. אבל לומר דנגמר דינו בה להקל עליו זו אינה סברא כלל. וכגון' אמרי' בטעמא דאינו גולה. דמיתת כהן מכפרת. ופירשו התוס' שהרי אינו גלה יום אחד ומת כהן גדול [הוא] חוזר. ואינו לא מת אפילו שהה כמה שנים אינו חוזר. ש"מ דמיתת כהן מכפרת מגלות. ע"כ. והוי ק"ו. ומה מי שגלה כבר ילא עכשיו. מי שלא גלה. אינו דין שלא יגלה: אם עד שלא נגמר דינו כו'. חוזר במיתתו של שני. דאמר קרא (במדבר ל"ה) ויעד בה עד מות כ"ג אשר משח אותו בשמן הקדש. וכי הוא מושחו אלא זה שנמשח בימיו [משנעשה זה רוצח]. [רש"י] מאי הו"ל למעבד [למה נעשה מאחר דלא הוה כ"ג כשהרג זה] הו"ל לבקש רחמים שינגמר דינו לזכות ולא ביקש [נמ'] והלכך ליכא לאוקמי קרא לאחר שנגמר דינו. ן החורג כהן גדול וכ"ג שהרג. ובתרוייהו לא היה שם כ"ג אחר. הרמב"ם פרק ז' מהלכות רוצח: אינו יוצא משם לעולם. עד מיתת

ן ר"י בר יהודה. פ' פ"ג: בתחלה אחד שונג כו'. מ"ו פ"ה מה' רוצח ה"ו: אחד משוח בשמן המשחה. ר"ח פ"ל מ"ו. פס' לוקח ה"ם ממ"נ בפרק כ"ז: רא"א אף משוח כו'. סוגיות י"ג פ"ב: משנגמר דינו כו'. ר"ח פ"ג מ"ו. פ' מה' רוצ' ה"ב. ר"ח: ן נגמר דינו בלא כה"ג. ר"ח פ"ב מ' ירושלמי מכות פ"ח ה"ח סוגיות פ"ג ה"ב. ועי' יומא ע"ב ע"א הרל"ה ונוגן: והחורג כה"ג. סנהדרין י"ח פ"ב: ואינו יוצא לא לעדות כו'. מו"ר פ"ג מה' מ"מ ה"ח:

שנויי נוסחאות

בתחלה. בכי"ק ובמפי"ר בתחלה. ובסמי הלה מוגבה תמיד כמו לבתחלה. מקדימין. בכי"ק היו מקדמין. (בב"ד) הרגוהו ושלא. בד"ל ובכי"ק ובמפי"ר ניתא כן ליתא בכי"מ (ובס ומי שלא). (מי) שנתחייב גלות. בד"ל ובכי"ק ליתא כן ליתא במפי"ר (ובס שנתחייב..). והשיבו אותו) העדה (אל עיר מקלטו וגו'). בכי"מ ליתא. אחד משוח בשמן. בכי"י ובריטנ"ל אחד בהן. המרובה בבגדים. בכי"מ מרובה בגדים. (מחזירין את הרוצח. בכי"מ מחזיר..; בד"ל ובכי"ק ובמפי"ר ניתא בנמצ' ד"ו והוסיפון הכי"ל והרכ"ל עפ"י רש"י אבל לפי"ז בדברי ר"י נראה קלת במיותר (ד"ס). מספקות. בד"ל מספיקות; בכי"מ אין מספקות. משנגמר דינו מת. בכי"ק ובכי"מ ובמפי"ר נגמר דינו ומת. ועי' בפי' ר"מ ובנע"ב. ומנו אחר. בד"ל ובמפי"ר. בהן אחר. ולאחר מכן. בד"ל ובכי"ק לאחר.. במיתתו. בכי"ק למיתתו: ן נגמ"ר בלא כה"ג. בכי"מ בלא כה"ג אינו יוצא משם לעולם. (החורג כה"ג). בכי"מ החורג בלא כה"ג. ול"ל הכי"ל: „החורג כה"ג או כה"ג שהרג אינו יוצא משם לעולם פי' רש"י [ועי' תוס' סנהדרין י"ח ע"ב ד"ה אינו יוצא וברש"י שם] בגון שנגמר דינו קודם שמינו (ג"כ) [ב"ג] ולא הגיע הדם מדסיק והני סיפ ועוד דמרישא שמעינן לה. לכך הגהנו דאשלו היה שם כ"ג כשנג"ד פסיק ואני אינו יוצא כו' וגזה"כ הוא שלא נתן הכתוב כפרה לכ"ג אלא בשלין בדמיה בייכות לכ"ג, לכפרה נכתבו ולא לדמיתה. ואפשר שעשה הכתוב מפני שהעון תמוה מאד. ויש שמתו בעשה כ"ג המכפר מיתה ממלא בעשה לגלה דנקיט הכי לאמתוניון דאע"ג דהוה כ"ג בשעת רמיה לא אמרינן שמיתתו וכפרתו באין כאחת ואין הטעם הזה מתחוור לי עכ"ל. ועי' רמב"ם בתחבו ובתוי"ט. ולע"ע בכ"ז; נמשב"ב ד' ווימא וקראקא ניתא. (ואינו יוצא). בכי"מ אינו..; בפי' ר"מ ניתא ועי' שם בהגס"ם.

ן ר' יוסי בר יהודה אומר. בתחלה) אחד שונג ואחד מזיד מקדימין לערי מקלט ובית דין שולחין ומביאין אותו משם. מי שנתחייב מיתה בבית דין. הרגוהו. ושלא נתחייב מיתה. פטרוהו. מי שנתחייב גלות. מחזירין אותו למקומו. שנאמר (במדבר ל"ה) והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו וגו'. אחד משוח בשמן המשחה. ואחד המרובה בבגדים(לח). ואחד שעבר ממשיחתו(לט) מחזירין את הרוצח. רבי יהודה אומר. אף משוח מלחמה. מחזיר את הרוצח. לפיכך אמותיהן של כהנים(מ) מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו(מא). משנגמר דינו(מב) מת כהן גדול. הרי זה אינו גולה(מג). אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו. ולאחר מכן נגמר דינו. חוזר במיתתו של שני(מד): ן נגמר דינו בלא כהן גדול(מה). החורג כהן גדול. ובהן גדול שהרג(מו). אינו יוצא משם לעולם(מז). ואינו יוצא(מח) לא לעדות מצוה(מט).

ן ואחד המרובה בגדים. שאחר שנגנזה לוחית של שמן המשחה לא היה מתחנך להיות כ"ג אלא בלבישת שמנה בגדים: ואחר שעבר ממשיחתו. שאירע לכ"ג ביה"כ ומנו אחר תחתיו במיתת כל אחד מאלו הוא חוזר. אע"פ שהאחר חי. דשלש פעמים כהן גדול כתיב בפרשה: רבי יהודה אומר אף משוח מלחמה. דקרא אחרינא כתיב (במדבר ל"ה) לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן. ורבנן כיון דלא כתיב בהאוא קרא הכהן הגדול לא דרשי ליה. והלכה כחכמים: שלא יתפללו על בניהם שימותו. והם פטרו שהיה להם לבקש רחמים על דורם שלא יארע בהן תקלה. ולא בקשו: משנגמר דינו. לגלות. דמשנגמר דינו ושומד לגלות. כאילו גלה: ן נגמר דינו בלא כ"ג. שלא היה כ"ג בעולם: לא לעדות מצוה. כגון אמותיהן של כהנים מספקות להן מחיה וכסות כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו. משנגמר דינו מת כהן גדול. הרי זה אינו גולה. אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול ומנו אחר תחתיו. ולאחר מכן נגמר דינו. חוזר במיתתו של שני: ן נגמר דינו בלא כהן גדול. והחורג כהן גדול. ובהן גדול שהרג. אינו יוצא משם לעולם. ואינו יוצא לא לעדות מצוה.

יכין — תפארת ישראל — יכין

שיפייסוהו גם הם. והא דלא שלחו עמו, שאר גבורים שילוהו. ו"ל דחשש שמא יקח גואל הדם רבים עמו שחזקים יותר מהמלוים: לו) בתחלת משפט כל רוצח: לח) לאחר שנגנז שמן המשחה ע"י יאשיה [ביומא דיב כ'], התחנך הכוה"ג בלבישת ח' בגדים [כפ"ז דיומא], ואז לא נקרא כהן משוח, רק מרובה בגדים: לט) שכשולד מוס עובר בכוה"ג או שנטמא כוה"ג או הוחלה, אז מינו אחר תחתיו. וכשחזר ראשון ונתרפא, חוזר לשון לעבודתו, והשני נקרא משוח שעבר: מ) של כל הכהנים הכ"ל [ולא זנוס אבותיהן. דמשתמא היה שכן ממלא מקום אבותיו [כרמב"ם פ"ד מכלי מקדש]. וגם הוא עלמו לא יפרנסו, דזהו נגד כבודו דמחזי כמתירא מפניו. גם מתוך שחשד שלא שלא התפלל, או שלא היה ראוי שתקובל תפלתו לכך נהרג זה. אבל בלחמות י"ל אהכתם קלקלה השורה. ולכן נמי אמותם ולא אבות, דנשים רבי לבב עפי [מגילה י"ד ב']. ועוד דא"כ כל עני יברת נפש כדי שיפרנסו הכוה"ג ודו"ק]:

מא) ואפשר שתקובל הפלתן, מדפשעו שלא התפללו שלא יארע בימיהן כך. דאל"כ קלת חנם אל תבוא כתיב: מב) של החייב לגלות: מג) דהרי אפילו כבר גלה, יוצא במיתת כוה"ג. א"כ העומד לגלות, דכגלה דמי [במגמות דק"ב ב'] ומיתת כה"ג כבר כפרה עליו, אינו דין שנפטר [ודו"ק]: מד) אף שלא הרג זה בימיו [פי' מ"ת]. עכ"פ פשע, שהיה לו להתפלל שיאלה דינו לזכות: מה) שהיה כה"ג מת כשנגמר דינו: מו) דבתרוייהו מיירי שלא היה כה"ג אחר שם כשנגמר דינו: מז) דיאלה במזיד מיתר להרגו. ובילא בשוגג חוזר ונולה והסרגו הרג. [בן משמע בס"ם דקאמר לא יפה ליאתו תמוה מרליתו מה ליאתו בשוגג, גולה, ס"ג ליאתו בשוגג, גולה. וודאי כוונת הס"ם שדינו שחוזר וגולה. ולכן לא זכיתי לבין דברי הרמב"ם [פ"ה מרוצח הי"א], שכ' שהסורגו גולה. וע"פ]: מח) כל מי שגלה: מט) ר"ל לעדות החוזה. וה"ה לעלות לרגל, או לשום מצוה בעולם, ואפילו להגיל

כנון לעדות החדש: וכל אדם. חוץ מגואל הדם שהרגו חוץ [לעיר] מקלטו אינו חייב עליו. דכתיב (שם) אין לו דם. וגואל הדם רשות בידו להרגו. והלכה כר"ע. והני מילי שלא מזיד. אבל יצא שוגג. כל אדם שהרגו נהרג עליו: הכל הולך אחר הנוף. בגמ' מפרש דלף אחר הנוף קאמר. שאם היה עיקרו בתוך התחום של ערי מקלט וטפו נוטה חוץ לתחום כיון שנגגם החת נופו. נקלט. הואיל ועיקרו לפנים. ושדינא נופו בתר עיקרו. ואי עיקרו בחוץ ונופו בפנים. כי היכי דבנופו לא מצי קטיל ליה. בעיקרו נמי לא מצי קטיל ליה. דשדינא עיקרו בתר נופו לחומרא: **ח** מעלים היו שכר ללוים. בארבעים ושתים ערי שנים הם קולטות מעלה הרוצח שכר לבעה"כ ולא לעדות ממון[נ]. ולא לעדות נפשות. ואפילו ישראל צריכים לו. ואפילו שר צבא ישראל. כיואב בן צרויה. אינו יוצא משם לעולם. שנאמר (במדבר ל"ה) אשר נס שמה. שם תהא דירתו. שם תהא מיתתו[א]. שם תהא קבורתו[ב]. כשם שהעיר קולטת. כך תחומה קולט[ג]. רוצח שיצא חוץ לתחומו[ד]. ומצאו גואל הדם. רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם[ה]. ורשות ביד כל אדם[ו]. רבי עקיבא אומר רשות ביד גואל הדם[ז]. וכל אדם איך היה בין עליו[ח]. אילו שהוא עומד בתוך התחום. ונופו נוטה לתוך התחום. או עומד חוץ לתחום. ונופו נוטה לתוך התחום. הכל הולך אחר הנוף[ט]. הרג באותה העיר[י] גולה משכונה לשכונה. ובן לוי[יא] גולה מעיר לעיר[יב]: **ח** כיוצא בו[יג] רוצח שגלה לעיר מקלטו ורצו אנשי העיר לכבדו. יאמר להם רוצח אני. אמרו לו אף על פי כן. יקבל מהן. שנאמר (דברים י"ט) וזה דבר הרוצח[יג]. מעלים היו שכר ללוים[יד]. דברי רבי יהודה. מות כהן הגדול ואם יצא התיר עצמו למיתה. כדתנן בסמוך רוצח שגלה וכו'. הרמב"ם פס: כך תחומה קולט. כדתניא ושב בה [נפ] ולא בתחומה ישיבה אמרה תורה דלא. הא קליטה מקלטה. ועיין בגמ': רבי יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם. דכתיב (שם) ורצח גואל הדם. ולא כתיב אם רצח. ור"ע אומר רשות ביד גואל הדם. מי כתיב ירצח. גמ': וכל אדם אין חייבין עליו. ה"נ בכל המוסחאות. וכן העתיקה הרמב"ם בפ"ה מהלכות רוצח. ובספר חכמת שלמה נמחק אין. ונראה מהוס דקניא ליה דהיינו רשות. היינו אין חייבין והוה ליה לתנא לכללינהו ולמתני רשות ביד גואל הדם. וביד כל אדם. וי"ל דכלפי דקרא נקט לגואל הדם בהדיא. בגאמר ורצח גואל הדם. הלכך אר"ע רשות בידו. כלומר שהתורה נתנה רשות לגואל הדם דבפירוש אתמר בכתוב. ומכללא נמי שמעינן דכל אדם אם הרגו. אין חייבין עליו. שנאמר אין לו דם. ועיין מ"ש במ"ב פרק בתרא דבילה. ומ"ש הר"ב וה"מ שלא מזיד. אבל יצא שוגג כל אדם שהרגו נהרג עליו. מפרש טעמא בגמ' שלא יהא סיפו חמור מתחילתו. מה תחילתו [הרציחה] במזיד נהרג בשוגג גולה. אף סופו [נלאתו חוץ לתחום] במזיד נהרג. בשוגג גולה: הכל הולך אחר הנוף. כתב הר"ב בגמ' מפרש דלף אחר הנוף קאמר וכו' ושדינן נופו בתר עיקרו ואי עיקרו בחוץ וכו' דשדינן עיקרו בתר נופו. ומבוס דבכולו גמ' שדינן טף בתר עיקר. אלמדריך הכא למימר דלעניין מקלט זממין דשדינן עיקר בתר עף לחומרא. רש"י [סוף דף י"ב]: הרג באותה העיר. רוצח שגלה לעיר מקלט. וחזר והרג באותה העיר בשוגג. גולה משכונה לשכונה בתוך העיר. כי מן העיר אינו רשאי לצאת מפני רציחה ראשונה. רש"י. ובגמ' מאי קרא. כי בעיר מקלטו ישב (שם) [וקרא יתירה הוא דמאי למכתב כי ישב שם] עיר שקלטתו כבר: ובן לוי. שהוא מושבי העיר והרג בשוגג גולה מעיר לעיר. שהוא רשאי לצאת מן העיר שלא גלה שם. רש"י: **ח** כיוצא בו. בעל ח"ם הגיה דאינו מן המשנה. אלא שהוא סיף מימרא שכתבתי לעיל עיר שקלטתו כבר. וגם שם ליתנא יתירא הוא. וטפי ניחא למימר דמן המשנה הוא. ודתנא מסדר סדר בליתנא דמ"ח בפרק בתרא דשבועות דהתם קאי אדלעיל מיניה המחזיר חוב בשביעית וכו'. *)אמר לו אעפ"כ וכו'. ועיין בסוף פרק קמא דדמאי [ד"ה הא]. ומ"ש שם. וכן מה שכתבתי בסוף ב"ב [מ"ז ד"ה וכן]. ומיהו יש ספרים דל"ג לה הכא: שנאמר וזה דבר בעלמא וכו'. כלומר דבור בעלמא וכו'. כמ"ש הר"ב שם במסכת שבועות: מעלים היו שכר וכו'.

*) כ"ה בכתו"ם ד"ה והכל דבור אחד עם הקודש ובד"מ התיבות אמרו לו דבור בפ"ע וכבר העיר ע"ז בתוספות תדשים בשם מסיגות ישנים. כתב

יכין — תפארת ישראל — בועז

להגיל נפשות (ב): ג) נקט הכא אף דכ"ם הן מנפשות. משום דבעי למנקט כולהו גוונא כאפשר: נא) אפילו אמרו הרופאים שהאויר שם מסוכן ט: נב) דבמת כשכבר נגמר דינו מוליכין עלמותיו לשם ואין לקוברן אלא אבותיו עד אחר שימות כו"ל: נג) אנפים אמה סביב: נד) דוקא במזיד: נה) דאמרינן לעיל דב' ח"ח שילוחו ישחיטוהו שלא להרגו. היינו בדרך שנם לשם. אבל הכא שעבר על המצוה וילא, פוטר הוא: נו) ר"ל מצוה קטנה דכל כה"ג לגבי מצוה ממש רשות קרי לה [כילה דלא ת"]: נז) מכל מקום לאו ספיר עביד הכורנו [כך נ"ל. וא"ל להגאות דינו מהרמ"ל, דמדקאיל ליה דהיינו רשות, להכי גרם תייבין עליו]: נח) ה"ק אף אחר הנוף, דבין שהיה רק הנגע תוך התחום, כשהגיע אצלו מבחוץ, נקלט ומסיר להרגו: נט) אחר הגולה והרג בעיר מקלטו בשוגג: ס) שהוא מתישבי העיר, והרג שם: סא) מדרשאי לצאת מהעיר שלא גלה לשם: סב) אי נרשינן לה קאי אסוף משנה ה' דדרש מזה דבר הרוצח דצריך הרוצח לדבר, ה"נ הכא: סג) דסגי בדיבורו שיאמר שהרג: סד) במ"ב ערי הלוים

תוספת חדשים

פ"ב ז בתו"ם ד"ה וכל אדם כו' וגולה מעוה דקניא ליי כו'. *הומה לי דרשות פירושו עכ"פ דבור לכתחלה. ואין חייבין כו' בדיעבד הכל לכתחלה אסור וזה מוכח מקרא מדפי' לגואל הדם פ"מ שיש לו מעלה יותר משאר כל אדם וקיל. גם קשה על תירוצו דעדיין ק' למה מבמה ד"ע בלבונו ולא קתני רשות ביד כל אדם גם למה ליה כלל למיתני כל אדם כיון דלא פליג בזה על ר"י רק ה"ל לאתני אף ביד גואל הדם רשות אלא בדכתבתי דהחילוק ים לכתחלה ודיעבד וק"ל. (ממכות פ"ה ז"ל:) **ח** תו"ם ד"ה אמרו לו. מיהה שם דבור אחד עם דבור הקודש וכ"פ המחבר הוב בסגיעית אל"ל אעפ"כ כו' וכ"מ במשנה שבועות:

תוספות רעק"א

ז [אות יב] בתוספות חדשים. תי' ט ה לי דרשות פירושו. וכ"כ הריטב"א:

שנויי נוסחאות

(ולא לעדות ממון). בד"ל ליתא. ואפילו ישראל כו'. בכי"מ אפי' כל ישראל וכ"ה בפי' ר"ת (וכם ליתא) ואפילו שר צבא ישראל). שר צבא (ישראל). בכי"ק צבא ישר; בכי"מ שר הצבא וליתא. (אשר נס) שסה. בכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר ליתא וכן ליתא במבני"ר ד"ו וקרלקא. שם תהא מיתתו שם. בכי"ק ובמבני"ר ושם. ושם. ורשות. בד"ל רשות. (אין) חייבין עליו. במבני"ר ליתא תולה במבני"ר ד"ו הוא בוסחתו ולי"ה בכל המקומות ועי' ריטב"א י"ב ע"א ד"ה מ"ש דרוה"ל ועי' בתו"ט ובגלא"ל. נוטה לתוך התחום. בד"ל ובמבני"ר ובמבני"ר ..בתוך. ובן לוי. בד"ל ובן בן לוי והרמב"ם העתיק בהכורו ובן לוי.. מעיר לעיר. בד"ל מעיר לעיר כיוצא בו ולתא"ל בהפס שם פי' הרמב"ם ואחר הפי' מהלכות המשנה: כיוצא בו רוצח שגלה כו'. ועי' במשנה הסמוכה: **ח** (כיוצא בו). וכ"ה בכל מקום; בכי"מ ליתא וכן ליתא בילקוט פ' בוסטים רמ"ז תתקל"ב ובתנחומא הסופרים שבועות כמ"ם המהרש"א [ול"ע שם], ועי' בהי' הריטב"א [שהוא לקיים המוסתא ובזוהקי] והמהרש"ל בהגה שהוא ביאר קודם המשנה כו' עי' הוי"ט ובמה במשניות בדפוסים הבדפים מתקונו וכתבו [לא דק בשתי המהדורות שהדפיסו שהוי"ט בעצמו גם שם בדפס] ס"ת ל"ג והוא מהתוי"ט [בד"ס כיוצא בו] אבל אינו אמת מן מנהגו התוי"ט שבמקומו כי בכל הדפוסים הוסיפו שבידי בגמ' ומשניות אחת ועכ"ל ל"ל דל"ל בהתוי"ט ומיהו ים ספרים דל"ג [שהם] ובנוהו לאת דבי"ב (ד"ס) ועי' מה שהבאתו בשם ד"ל שם תהא דירתו. ר"ג ע"ל: בשם שהעיר קולטת. מיי' פ"ה מה' רוצח הי"ל: אלא שהיא עונשת. ר"ב ב"ל מיי' פ"ה מה' רוצח הי"ל: דרגו באותה העיר. ר"ב ע"ב מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ה סמ"ג בשין ע"ה ע"ג: **ח** כיוצא בו. ר"ב ע"ב שבועות פ"ו מ"ה מיי' פ"ז מה' רוצח ה"ו: מעלים היו שכר. ר"ג ע"ל ובהגלמו מעשר שני פ"ה ה"ה מיי' פ"ח מה' רוצח ה"ו:

פרובה: תוי"ט ד"ה וכל אדם כו' ולא הוה מוסחא דרוש לה דכתיב ג' פעמים שמה באותה הרמב"ם כו' וכן העתיק הכ"מ אין חייבין עליו ה"ג כל המוסחאות וכן העתיק ראשון לציון פ"ב ז בפשנה שם הא דיהבו בתוספתא דרוש לה דכתיב ג' פעמים שמה באותה פרובה: תוי"ט ד"ה וכל אדם אין חייבין עליו ה"ג כל המוסחאות וכן העתיק הרמב"ם כו' וכן העתיק הכ"מ אין חייבין ובגרסתם והבריתם גם בבריתא דלקמן י"ב ע"א ר"ע אומר רשות ביד גואל הדם וכל אדם חייבין עליו נראין אמו לגניבה דל"ל אין חייבין ומיתא לפ"ז דלא חקר הש"ס לקמן שעמא דר"ע ור"י הגלילי גם בפלוגתא דכל אדם כמו שחקר עשה פלוגתייהו בעמין גואל הדם ע"ש. משום דלדעת התו"ט ושייעתיה אין בזה פלוגתא בכל דכל אדם בין ר"י הגלילי לר"ע. ועי' יסל"מ: **ח** תוי"ט פר"ה אמרו לו אעפ"כ כו' ומיהו ים ספרים דל"ג הכא עי' יסל"מ: הוב

בסוף המשנה הקודמת; גם בס' מלא"ם כתב כי יש גורסין הדבור כיוצא בו בסוף מ"ז (וכמו שהוא בד"ס), רק מה שהה המלא"ם ז"ל להעמיס זאת בהגהת הרמ"ל, אין זה נכון. מקלטו. בכי"מ ובמבני"ר מקלם; בד"ל ובכי"ק הסקלם. אמרו לו. בכי"מ ואם אמרו לו וכ"ה בכי"ר. מעלים היו. בכי"ק ובכי"מ מעלות.. וכן בסמוך; במבני"ר ומעלות.. וכן בסמוך מעלות וכ"ה בפי' ר"ת ובנ"ל גם בפי' רב"י ע"ם ובנר עמד ע"ז בעמון לגר (ד"ס).

כתב הר"ב בארבעים וארבעים עיר ומ' אבל בשש ערי מקלט כ"ע מודו וכו' דכתיב (במדבר ל"ה) והיו לכם הערים למקלט לכם לכל גרכיכם. אבל ארבעים וארבעים עיר דכתיב (שם) ועליהם תתנו. לא אחת אלא לאקושיהו לקלימה. גמ': רבי מאיר אומר לא היו מעלים להם שכר. דסבר עליהם תתנו כי הכי. מה הכי לכל גרכיכם. אף הכי נמי לכל גרכיכם. גמ': וחוזר לשררה שהיה בה. אם היה נבחר לו ראש בית אב חוזר לגדולתו כשיעור לעירו במיתת כ"ג. רש"י. וטעמא דר"מ אכתוב לקמן: רבי יהודה אומר לא היה חוזר וכו'. כתב הר"ב דכתיב ושב אל משפחתו וכו' האי קרא בעבד עברי כתיב והיה פליגי ר"י ור"מ בברייתא בגמ'. אלא דמסיימינן בה וכן בגולה ומפרשינן כדתניא ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו (שם) לארץ אחוזתו הוא שב. ואינו שב למה שהחזיקו אבותיו. דברי ר' יהודה. ר"מ אומר אף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו גמר שיבה שיבה מהתם. פירוש דהתם בעבד עברי דייק ר"מ. ואל אחוזת אבותיו ישוב כאבותיו. שאף הוא שב למה שהחזיקו אבותיו [דמשמע דשררה משל אבותיו החזיק בה. דהכי קיי"ל לכל שררה שבקרב ישראל שהוכה לה זוכה לעולם ולזרעו כדילפינן בספרי פ' שופטים בפ' המלך מבקרב ישראל. ופסקה הרמב"ם בפ"ד מהלכות כלי המקדש] ושוב דסיפא דהוא קרא דעבד עברי יתירא הוא. דמני למכתב ושב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ולסתוק. אלא מופנה הוא לדון הימנו גז"ש לרוצח נאמר כאן ישוב ונאמר להלן ישוב הרוצח. ומ"ש הר"ב ואין הלכה כר' יהודה. תימה דקיי"ל ר"מ ור' יהודה הלכה כר"י וכמו שפסק ג"כ בפלוגתא דריסא. וכ"כ הרמב"ם בפירושו והלכה כר"י בבני המאמרים וכ"פ בחבורו [סוף] פ"ז מהלכות רוצח. ואין כדאי לומר שהכריע דהלכה כר"מ. משום דלישנא דואל אחוזת אבותיו ישוב. דייק טפי כר' מאיר:

לא היה חוזר. מ"י שם פ"ז ה"ד.

שנויי נוסחאות

מעלים (לחם) בכי"מ ליתא:

רבי מאיר אומר לא היו מעלים להן שכר. וחוזר לשררה שהיה בה(פיה).

דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה(פיו):

הלויים. אבל בו' ערי מקלט א"ל ליתן שכר לבעל הבית: סה) כשחוזר במיתת כה"ג: סו) והלכה כר"י:

מאי אולמא וכו'. א"כ למה הכא לא דחי עשה דעליית לרגל או פסח דכרת, לשוין בכל לכך עשה של המתחייב גלות דלא שייך רק נגיה. ואת"ל כיון לכך עשה דכמקלטו יהב שייך נגיה כל אדם כשיתחייב גלות, לא מחשב כאינו שוה בכל, ורק עשה דכהן דלא שייך נגיה ישראל כלל, הו"ל אינו שוה בכל [כמיר דל"ת ב']. עכ"פ ק' הרי בכל דוכתא עשה חמור דוחה עשה הקל [כתוס' פסחים נ"מ א'], וכ"כ עשה דרבים לאורייתא דחי עשה דיחיד, ותרוייהו אפילו אינו בעידנא [עמנ"א תמ"ו סק"ב]. א"כ למה הכא כל מלות עשה בעולם לא דחי לעשה דגלות. וב"ל לפי מ"ד [ב"מ ל"ל ע"ב] דאין עשה דהשבת אבידה דוחה עשה ול"ת, אף בעשה ול"ת דרבים דקינלא דאינן שוה בכל. א"כ כ"ש תרי עשה דאין נדחין מחד עשה, אף דהתרי עשה קילי. דהרי לענין דחייה, עשה חמור מל"ת. א"כ בגולה נמי איכא כמה עשה, והשיבו אותו אל עיר מקלטו, ושב בה, בעיר מקלטו ישב. **אמנם** חמיהני הרי כללא אמרינן דרק ג"ד, ע"ז ג"ע ש"ד עומדים בפני פיקות נפש [כסנהדרין ע"ד א']. ואת"ל דזהו דוקא להצלת חיי עצמו, ולא להצלת אדם אחר. ליתא דהרי אפילו לחלל שבת מוהר כדי להציל נפש, מדכתיב ודי בהם ולא בימות בהם [ביומא דפ"ה ב'] דמשמע שמותר לעבור כל עבירה בעולם כדי להציל חבירו. והרי כל המקיים נפש אחת מישראל הו"ל כאילו קיים עולם מלא [כסנהדרין נ"ז א'], ואיך לא יהיה מותר לזה לעבור על איזה עשה כדי להציל כל ישראל אם הוא ביולד בן לרויה וכדומה. ודוחק לומר דלע"ג דהוא מהמת העשות הצ"ל מותר לעשה, עכ"פ מותר גואל הדם להרגו, וכיון שכן אינו מחוייב וגם אינו רשאי להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה [כת"מ תכ"ו], וזהו האיסור דרמי עליה. ליתא, דמלבד שהדבר מודחק בשני עצמו, דבמשנה לא קאמר הך טעמא, בנ"ז ק' נמי וכי אינו מחוייב להכניס א"ע לספק סכנה כדי להציל כל ישראל, וכי אסור לישראל לפגוע הדלת בעד גואל הדם עד שיגיל הלה כל ישראל. וצ"ע:

פרק ג א ואלו הן הלוקין. אית דוכתי דתנא ואלו כמו ברים פ"ט דסנהדרין. וברים פ"ב דפאה. ובירושלמי הכא ובסנהדרין ל"ג בו"י: **הבא** על אחותו וכו'. כתב הר"ב תנא חייבי כריתות לאשמעינן דיש מלקות בחייבי כריתות [פירוש אם התרו בהן משום מלקות] שאם עשו תשובה ב"ד של מעלה מוחלין להן אבל חייבי מיתות ב"ד אינן בכלל מלקות ארבעים שאם עשו תשובה ב"ד של מטה מוחלין להם את המיתה. וכתיב (דברים כ"ה) כדי רשעתו משום רשעה אחת אתה מחייבו. ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות. אבל חייבי כריתות כיון דאי עביד תשובה מוחלין לו ב"ד של מעלה הלכך קא לקי. ואע"ג דהשתא מיהת לא עביד תשובה ואכתי עונש כרת עליו. ונמצא אתה מעניש שתי רשעיות. לא פסיקא מלתא לכרת הואיל והוא תלוי בתשובה. הכי מסיק רבינא בגמ' [*ועמ"ש במ"ש בד"ה וי"ש וכו'] **ועל אחות אשתו ועל אשת אחיו.** וכן

פרק ג **א ואלו** הן הלוקין. אלו לאו דוקא דתנא ושייר לוקין מלקות בחייבי כריתות. ותנא אלמנה וגרושה לאשמעינן אלמנה וגרושה חייבין עליה משום שני שמות. ותנא טבל ומעשר ראשון אלא נעלה תרומתו דלא מפרשא אזהרה דידהו בהדית. וכן הקדש שלא נפדה. ואיידי דתנא הקדש. תני מעשר שני דתרוייהו מלקות דידהו משום מאסרי פדייה וכן ברובן איכא לד חדוש: נתינה

פרק ג א ואלו הן הלוקין(א). הבא על אחותו. ועל אחות אביו. ועל אחות אמו. ועל אחות אשתו. ועל אשת אחיו. ועל אשת אחי אביו. ועל הנדה(ב).

פ"ג א) שייר טובא אף דתני אלו. רק קמ"ל הך מלתא כמו לד חידוש, וכמו שנפרש בכל חד וחד: ב) קמ"ל אף דבולה מיני

פ"ג **א** ואלו הן הלוקין. י"ג ע"א כמנוסח ל"ג ע"ב ירושלמי הרומות פ"ז ה"א בהיגיה פ"ב ב"ח: הבא על אחותו. מיי' פ"ט מה' סנהדרין ה"א[מן ס' מ' עד מ' ז'] וסמ"ג מה' מיסורי ביאה ה"ז:

שנויי נוסחאות

פ"ג א ואלו. וכ"כ במשב"ב; במשב"ב ד"ו וקרלקא וכלי"ק וכלי"מ ובמשכי"ל אלו וכ"ה בכלי"ו ובכרע"ב ועי' קוי"ט.

נת נה. מן הגבעונים היא. ומלקות דידה מלא תתחתן כם: אלמנה. שנתאלמנה מאיש אחר. והיא גרושה חייב עליה שני מלקות: משום שני שמות. משום שני אזהרות. שנאמרה מפורשות במקרא. ואזהרה לתכרוייהו קאמר: גרושה. והיא חלוצה היו חייב עליה משום שני שמות שהחלוצה היא כתובה. אלא מרבויא מייתינלה [דתניא] גרושה אין לי אלא גרושה. חלוצה מנין ת"ל אלמנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה[ה] לכהן הדיוט. ממזרת ונתינה[ד] לישראל. בת ישראל לנתין ולממזר[ה]. אלמנה וגרושה[ו]. חייבין עליה משום שני שמות[ז]. גרושה וחלוצה. אינו חייב אלא משם אחד בלבד[ח]: **ב** הטמא שאכל את הקדש. והבא אל המקדש טמא. והאוכל חלב. ודם. ונותר. ופגול. וטמא[מ]. השוחט. והמעלה[נ] בחוץ[א]. וכשנתגיירו הכל מותרין. חוץ ממגרי ואדומי עמוני ומואבי. אבל שבעה עממין מותרין לבא בקהל כמו באר האומות אלא שיהושע גזר עליהן בזמן שהמקדש קיים ובא דוד וגזר עליהם לעולם. כמפורש בדבריו סוף פרק י"ב מהלכות אסורי ביאה. וכתב שם המגיד דלדעתו בכ"מ שהזכירו נתינה אגל ממזרת. הוא אגב גרירא. דומיא דחלוצה אגל גרושה. ע"כ. ועיין בסמוך. ואין להשיב על שיטת התוספת אמאי לא תשיב נמי לאו דבגיותן. דכבר כתב הר"ב דתנא ושייר. ודתנן נתינה דבשאר דוכתי רגיל לבטא ממזרת ונתינה. תני לה נמי הכא בהדה. ויש עוד חלוקי דעות בשיטת התוספות. דלג"י שכתבתי במצנה ג' פ"ט דיבמות [ד"ה וחלוצה]. אף בניהם אסורים עולמית כמו ממזרים. והמגיד כתב דלא אסרה תורה אלא אותן שנתגיירו: אבל בניהם שנולדו אחר גרותן מותרין גמורין דבר תורה שלא מצה בהם התורה דורות לאחור. ובא יהושע ודוד וגזרו עליהן. ע"כ. וכ"כ הר"ן ריש פ"ג דכתובות. ובזה אין הכרע בדברי הר"ב ועיין במ"ח פ' קמא דעבודה זרה: גרושה וחלוצה וכו'. כתב הר"ב שחלוצה היא כתובה אלא מרבויא מייתינן לה וכו' וכ"כ רש"י ומשמע לפירושם דבחלוצה להודה איכא מלקות דאורייתא. אלא דמשום שני שמות אין לחייבם בשתים ביחד. וכבר כתבתי בפ"ט דיבמות מ"ג דחלוצה לא מתסרא כלל מדאורייתא. וע"ש. וכ"כ התוס' דהכא [ד"ה גרושה]: **ב** הטמא שאכל את הקדש וכו'. מכאן ולהלן לא יכולתי לעמוד על סדרן של הלאוין. למה סדרן התנא על זה הסדר אלא ככתוב ומלאתו כיולא בזה לבעלי הפיוט באחרות שיסדו לחג השבועות. אלא שמרו שם סדר קדימה ואיחור. ובריש כריתות שנויין ג"כ כסדר דהכא: הטמא שאכל את הקדש וכו'. ואזהרתיה מבכל קודש לא תגע ואל המקדש לא תבא (ויקרא י"ב) ולא תגע אזהרה לאוכל דמקצת קדש למקדש. מה מקדש[*] [יש באזהרתו] נטילת נשמה. שהבא אל המקדש [והוא] טמא בכרת. אף אזהרת קדש. דבר שיש בו נטילת נשמה. והיינו אכילה שעשה עליה כרת דאילו בנגיעה ליכא כרת. כדתניא בגמ': והאוכל חלב ודם. כדכתיב (שם ז') כל חלב וגו' לא תאכלו. וכל דם לא תאכלו. בפרשת לו: נותר. כתיב ביה (שמות כ"ב) וברפת את הנותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרת פיגול נמי מהכא מדכתיב כי קדש הוא כלומר מפני שהוא קדש שנפסל. למדנו מכאן כל שבקדש פסול. בא הכתוב ליתן ל"ת על אכילתו. אזהרת טמא. והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל (ויקרא י"ז): השוחט קדשים בחוץ. או מעלה קדשים בחוץ. אזהרת מעלה הבמר לך פן תעלה (דברים י"ב) [וכ"מ שנאמר השמר פן. היינו אלא ל"ת] [*כשהוא כתוב על ל"ת. אבל כשכתוב אעשה. הוה נמי רק עשה. וכמ"ש פרק קמא דכריתות

*) כתוי"ט ד"ר (פו"ק) דבר שיש בו.

יכין תפארת ישראל בועז

חייבי כרת מיהו, אפ"ה בהתרו בו למלקות, ולקה ופב, נפטר מכרת: ג) חלוקה אסורה רק מדרבנן [כאמ"ש ו'. ולכ"י וכ"כ אפורה מדאורייתא]. לוקה רק מכת מרדות. ונקט חלוקה הכא, כבבל דוכתא לגב גרושה (א): ד) נתינים שנתגיירו בימי יהושע [ונקראו כך ע"ש בנתנן חוטבי עצים למקדש] ולתום' [כתובות דכ"ע ג' ד"ה אלו], אסורים מדאורייתא מלא תתחתן. ולרמב"ם [פ"א מאישות ופי"ב מא"כ] אסורים רק מדרבנן, ג' זכריים לא נקיבות, מגזירת יהושע כל זמן שהמקדש קיים, ודוד גזר עליהן לעולם. ולר"ן [רפ"ג דכתובות], ולהמגיד [פי"ב מא"כ] זרע הנתינים לכ"ע אסור רק מדרבנן. ואפ"ה נקט להו הכא לגב ממזרי, בבבל מקום: ה) וכל הגך, חזובי לאוין מיהו, ושייר עוד לאוין עובדא. רק נקט הגך, לאסמעינן סיפא, דאלמנה וגרושה לוקה ב': ו) אלמנה שנתגרשה: ז) דאיסור גרושה חל על איסור אלמנה, מדהו"ל מוסיף. שבשנתגרשה נאסרה גם לכהן הדיוט. מיהו גם באלמנה לחוד חייב ב' מלקות, משום לא יקח ולא יחלל [רמב"ם פי"ז מביאה]. ולרש"י נס בגרושה לחוד חייב ב' [בקידושין פ"ח ג']. [ואילו"ק לרש"י מסיפא הכא. דגל דבסיפא לא קאמר רק דמבוס שביא גם תלוקה לא אחוסף מידי]: ח) כ"ל דאפשר דר"ל דגם ממזרות דרבנן דמשום חלוקה פטיר, משום דרבנן יצאו לאיסור חלוקה מקרא דגרושה, שבבר לקה עליה, להכי לא עדיף מאיסור דאורייתא כה"נ, דבדנפקו מחד קרא לא לקו ב': ט) של מוקדשין: י) כולהו לו לו קתני:

יא) שהחטא לו הקטיר קדשים חוץ לעזרה:

פ"ג (א) ומהו מכת מרדות. לערוך [ערך מרד], ר"ל שעל שמרד בדברי חכמים מכין אותו בלא מנין ובלא מספר ובלא לאומד כבמלקות, רק כפי הנראה לב"ד. וכן כ' הרמב"ם בפי' המשניות [מזיר פ"ד מ"ג]. וקרוב לזה כתב הר"ן [שלחי מכות] וז"ל יכולו באסטר [עוש] בל"ת, כפול לשנים, ובלי מנין רק כפי שודא דדייני, דהיינו כפי שיראו הב"ד לורך שעה. אולם בסנהדרין [ד"ז ב'] משמע שהכוונו במקל. ובתוספות כתב הר"ן [בגי"ף שם ד"פ ע"א], דבכל עבירה ממשכת, שעובר עדיין על איסור דבריהם, מכין אותו על שתא נפשו. אבל בשיכולו על שבבר עבר על דבריהם, לא מסתבר שיכולו יותר ממלקות דאורייתא, רק כפי אומד הב"ד, ואין מדקדקין במנין וברלועה אוך שתא. וק"ל להר"ן דבכל עבירה ממשכת גם באיסור דרבנן מכין אותו כל שת"ל, א"כ למה נקט הש"ס [בתובות דפ"ו ג'] דוקא בלוגב ושוכה שהן דאורייתא, דמכין כך, הרי גם בדרבנן דינא הכי. ונ ל דהתם קמ"ל דאפילו על שלא עשה בפועל, בהא דוקא בדאורייתא יכולו כך, משא"כ בעשה דרבנן לא. אבל הר"ן מיירי בעובר בהמשך בפועל אל"ת דרבנן, אבל בעשה דרבנן, כגון שאינו רוצה להליץ נר חנוכה לא יכולו כך. והן אמת שבעירובין [דכ"ח ב'] קאמר דרק בדאורייתא יש חלוק בין עשה לל"ת, אבל בדברי סופרים לא ולא יליפינן דרבנן מדאורייתא דהרי בדאורייתא עשה דוחה ל"ת ולא איפכא ובדרבנן ל"ת דידהו דהי עשה דאורייתא דיש כח להכמים לעקור דבר מה"ת בשב ואל"ת בלוגב ושופר ומגילה, ולא איפכא. ואפ"ה אין משם הוכחה דלמא לענין היוב מיתה ביד"ש קאמר שאין חילוק בדרבנן בין עשה לל"ת. אבל לענין מרדות י"ל דיש ביניהן חילוק. מיהו מכתובות [דפ"ו א'] משמע דגם בעשה דרבנן מכין עד שתא נפשו [ותוס' שם]. א"כ נ"ל דכוכה ולוגב דנקט ל"ל, אלא ה"ה עשה דרבנן. ולפי דברי הר"ן הנ"ל דדוקא בעבירה ממשכת מכין עד שתא נפשו, א"כ הא דקאמר הירושלמי [מזיר פ"ד ה"ג] אמתני' שלא ידעה האשה שהפר לה בעל ובתחה, דמכין אותה עד שתא נפשו,

וכך נשנו עוד ברים מסכת כריתות. ותמהני דכולן נשנו בכאן כסדרן בפ' אחרי [מות]. חוץ מאלו הפתים דאשת אחיו כתוב קודם לאחות אשתו: ונתינה. כתב הר"ב נתינה מן הגבעונים היא ומלקות דידה מלא תתחתן. כבר כתבתי במשנת י"ח דבר בפ"ק דמכות דזו היא שיטת הרמב' דלא תתחתן דוקא בשבעה עממים ולאחר שנתגיירו והיינו נתינה שלא נתגיירו זולתן וכמ"ש בהדיא הרמב"ם סוף פרק י"ב מהלכות אס"ב אלא לדידהו כשבועלה בגיותה טובר בלא תקה. ולשיטת הרמב"ם כל הנגרים שוים דדרך היתון נאסרו משום לא תתחתן

אלמנה לכהן גדול מי' פי"ם מה' מנהלין ה"ל [פ' קנ"ח] ופמ"ו מה' מ"ל ה"ב: אלמנה וגרושה, קדושין ע"ח פ"ל מי' פי"ז מה' מ"ג ה"ב: גרושה וחליצה מי' פ"ז ה"ז: **ב** הטמא שאכל כו'. י"ג ע"ל. כל המצנה נמי' פי"ט מהלכות סנהדרין:

שנויי נוסחאות

(ממזרת כו' לנתין ולממזר). בד"ל לממזר ונתין ועי' ערוך לנר; בכי"ק ובמצנ"ל ליתא. אינו חייב. בכי"מ אין חייבין עליה וכ"ה עליה גם בד"ל. משם אחד. במצנ"ל משום אחת ואינו כמן וכ"ה משום גם בד"ל ובכי"ק; בכי"מ ובמצנ"ל משום שם אחד ועי' ד"ס: **ב** אל המקדש. בכי"מ למקדש; בכי"ק ובמצנ"ל על (?) המקדש. והאוכל. במצנ"ל ואוכל. בד"ל ובכי"ק ובמצנ"ל האוכל. השוחט והמעלה. בד": ..ומעלה: בו מצנ"ל בהגהת הרש"ל והשוחט ומעלה.

תוספת חדשים

פ"ג א בתוי"ט סד"ה ועל אחות אשתו כו'. וכ"ל דהתנא לשנא דאחות נקט ואתי וזה עוד לזכור דבר שיכנית בעל שה (ממהורש"ת ז"ל):

ב בתוי"ט ד"ה נותר כו' בא הכתוב ליתן ל"ת כו'. וכ"כ רש"י אבל בפסחים דף כ"ד ע"א ליתא דזה הוי לאו שבכללות ואין לוקין עליו וכתבו שם התוספת דגמרו' פיגול מותר בג"ש דשון עון. אבל הרמב"ם פי"ח מהלי פ"מ כתב ג"כ כרש"י וכ"ל דשל לדחות סוגיא דשם משום דבאן דף י"ח פריך שאם גמרא ולוקו משום כי קודש הוא כו' משמע דלוקין עליו גם התו' שם ובאן הביאו זה וסיתי בקושא גם סוגיא דלעיל דף ט"ז משמע דלוקין עליו. ולכן פסק כן: (ממהורש"ת ז"ל)

ראשון לציון

פ"ג ב תי"ט ד"ה נותר כתיב כיה כו' למדנו מכאן כל שבקודש כו' ע' יסל"מ:

ואלו הן הלוקין פרק ג מכות

דכריתות מ"ח בסד"ה והפסח וכו') לאחרת שותה ילפינן בזבחים פרק הבותח והמעלה [דף ק"ו] ליכא דיליף מולא יזבחו עוד וגו' (ויקרא י"ז) וליכא דיליף לה מגז"ש דהבאה הבאה. שותה ממעלה. רש"י: והאוכל חמץ בפסח. שנאמר (שמות י"ג) ולא יאכל חמץ:

והאוכל והעושה מלאכה ביה"כ. מלאכה בהדיא כתיב (ויקרא כ"ג) וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה. והאכילה ילפי' בפרק בתרא דיומא [דף פ"ח] ליכא דיליף מג"ש דעיטו עיטו. נאמר כאן עיטו ונא' להלן עיטי פירש"י על דבר אשר עיטה את אבת רעהו (דברים כ"ב) מה להלן לא עבר אלא א"כ הזהיר אף כאן לא עבר אא"כ הזהיר. ואיכא דיליף מבת שבתין. מסבת בראשית מה להלן וכו'. ואיכא דאמרי ג"ש לא לריכא דהיא נופה שבת איקרי והו"ל כי שבת לעונש ואזהרה:

והמפטם את השמן. לאזהרתו ובמתנותיו לא תעשו כמוהו (שמות ל'). רש"י. ולשון מפטם כתב בערוך רוקח מרקחת מעשה רקח תרגום ירושלמי מפטם. איש בריא. גבר פטים. ע"כ. ועוד מצינו כלי נקרא פטום במ"ז פ"ג דר"ה. וכן בקטורת [לאזהרתו]. במתכונתה לא תעשו לכם (שם). רש"י: והשך בשמן המשחה. דכתיב (שם) על בשר אדם לא יוסך. רש"י. ומ"ש הר"ב שעשה מרע"ה. וכ"פ רש"י. הכי ילפינן בפ' קמא דכריתות דף ה' מדכתיב (שם) ואשר יהן ממנו מאותו של משה. ועוד תניא התם שמעולם לא נעשה שמן אחר. ולא עוד אלא שכולו קיים לעתיד לבא. שנאמר (שם) שמן משחת קדש יהיה זה לי לדורותיכם: **והאוכל נבלות.** שנאמר (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה. וטרפות. שנאמר (שמות כ"ב) ובשר בשדה טרפה לא תאכלו: **שקצים ורמשים.** וכן הלשון במ"ג פ"ז דשביעית. וכ"ל דבשקצים נכלל דג טמא. וכן שרץ המים והוא הכריות שבמים שאינן בצורת דג טהור ולא בצורת דג טמא. כגון כלב המים והצפרדעים וכיוצא בהן. ועל כולם הוא אומר (ויקרא י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ועוד טמא שנאמר (שם) ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו. וכרע העוף. שנאמר (שם) כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא. ואיזה שרץ העוף. כגון זבוב או יתום או דבורה וכיוצא בהן. ועל כולם הוא אומר (ויקרא י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ועוד טמא שנאמר (שם) ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו. וכרע העוף. שנאמר (שם) כל שרץ העוף ההולך על ארבע שקץ הוא. ואיזה שרץ העוף. כגון זבוב או יתום או דבורה וכיוצא בהן. ועל כולם הוא אומר (ויקרא י"א) ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו. ועוד טמא

לא תוכל לאכלו. כדכתיב (בראשית מ״ג) ויאמר מנאת מאת פניו: והקדש שלא נפדה. לא כתיב ביה לאו בהדיא. אלא אתיא לאזהרה דידיה גזירה שוה דחבץ חבץ מתרומה. ואע״ג דמיעט רחמנא ומתו בו[ולא]במעילה. ממיתה מיעטיה.ולא מאזהרה: באוכל נבלה שהוא חייב. משום שרץ השורץ על הארץ (ויקרא י״א). ואע״ג דלית בה כשיעור: אף חצה אחת כברייתה. ולית הלכתא כר׳ שמעון דלא קריבריה אלא לבריה שיש לה *)נשמה לבדה: ג עד שלא קרא עליהם. אדמי לובד לאבי וגו׳ אבל לאחר שקרא עליהם אינו לוקה אם אכלן לפי שהן ממוצ של כהן. וזו דברי ר״ע. אבל חכ״א בכורים הנמה מעכבת בהן. קרייה אין מעכבת בהן. והאוכלן אחר שנאמרה בעזרה. אע״פ שעדיין לא קרא עליהן. אינו לוקה. והלכה כחכמים. ואזהרתן מדכתיב (דברים י״ב) לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו׳. ותרומת ידיך. ואמר מר ותרומת ידיך אלו הבכורים דאילו תרומה אינה טעונה הבאת מקום. ובכורים ומי אינו לוקה עליהן אלא אם אכלן אחר שרלו פני ירושלים קודם הנתתן בעזרה. אבל אכלן בגבולין קודם שיכנסו לירושלים אינו לוקה: קדשי הקדשים הוץ לקלעים קדשים קלים חוץ לחומה. כל הני אזהרתן אלא תוכל לאכול בשעריך וגו׳.וכל נדריך אשר תדור שכל אכילה חוץ למקום הקבוע לה מקריא אכילת שעריה: ומעשר שני. לעולם תנן מעשר שני טמא אלא נפדה כדפרשינן. והכא תנן מעשר שני טהור שאכלו חוץ לחומה ודוקא שאכלו חוץ לחומה אחר שרלה פני ירושלים הוא אלא אבל האוכל מעשר שני בגבולים קודם שיכנס לירושלים אינו לוקה דכתיב (שם) לפני ה׳ אלהיך תאכלנו. ואח״כ לא תוכל לאכול בשעריך:המזותיר. אינו לוקה דכתיב (שמות י״ב) לא תותירו ממנו עד בוקר. והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו. בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה לומר אם עברת על לאו. קיים עשה שבה ואיתך לוקה. ועוד לא תותירו הוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין

*) גר״ב ד״ר שמה.

והקדש שלא נפדה. כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב. רבי שמעון אומר כל שהוא. וחכמים אומרים כזית. אמר להם ר׳ שמעון אין אתם מודים לי באוכל נבלה כל שהוא חייב אמרו לו מפני שהיא בברייתה. אמר להן אף חצה אחת בברייתה(א): ג האוכל בכורים עד שלא קרא עליהן(ב). קדשי קדשים חוץ לקלעים(ג). קדשים קלים ומעשר שני(ד) חוץ לחומה(ה). השובר את העצם בפסח הטהור הרי זה לוקה ארבעים(ו). אבל המותיר בטהור(ז).

מוס. בשעריך תאכלנו. ואמרו בכאן לא תוכל לאכול בשעריך. ובהא הקבלה ג״כ בזה [המוספתא] לא תוכל לאכול בירושלים כשעריך. כלומר לא תוכל לאכול מעשר בטומאה בירושלים כמו שתאכל בכור בטומאה בשעריך ע״כ. ומ״ש הר״ב ואזהרתיה מלא בשרתי ממנו בטמא וכ״כ הרמב״ם בפירוש. גם במין המלות. ותימא דמאי אזהרה שייך במה שהוא עלמו אומר ומתודה שלא עשה כן. ודלמא לא הוזהר עליו בלאו אלא מכלל עשה. והוי עשה. ובגמ׳ דף י״ט תניא ר״ש אומר לא בשרתי וכו׳ בין שאני וכו׳ עד והוא ממא והיכן מוזהר על אכילה דכתיב (דברים י״ב) לא תוכל לאכול בשעריך וגו׳ ולכאן הוא אומר(שם מ״ו) בשעריך תאכלנו הטמא והטהור בבכור בעל מום שאוכלים בקערה אחת ואין חוסמים. והרי ממא בטומאת הגוף אוכל ומטמא בשר בנגיעה והטהור אוכלו הרי טומאת עלמו וקאמר רחמנא הלא ממא דברי לך נבי בכור. הכא לא תיכול: אף חצה אחת בברייתה. הקבו התוס׳ בפ״ז דחולין דף ל״ו דא״כ תרומה היאך עולה בק״ש הא אמרי׳ נבי ניד הנשה (שם משנה ה׳) דבריה לא בטלה. וכ״ת דהתם הייט טעמא דבטלה עולה הכיאור עמו. כמו ניד שרלים ואבר מן החי ושופות טמאים. *אבל תרומה מותר עד שימרח אחתי ערלה וכלאי הכרם לא ליבטלו. ע״כ. ומ״ש הר״ב ולית הלכתא כר״ש דלא קריבן בריה אלא בשמה בלבד וכ״כ הרמב״ם והכי איתא במסקנא דבגמ׳. דרבנן בריית נשמה חשיבא. דחטה לא חשיבא *אבל התוס׳ דחולין הקשו דהא ניד הנשה שם משנה ג׳ תנן דאכלו אפי׳ אין בו כזית חייב. וטעמא משום דבריה הוא. וכדכתב שם הר״ב. ותירלו דרבנן לדברי ר״ש קאמרי לדידן כל דפרים הכתוב. לא תאכל ניד. לא תאכל טוף טמא. כלומר פירש בין גדול בין קטן. דכולהו מקרי ניד וטוף. ובלבד שיהיו שלמים. וכן בטבל. אי הוה כתב לא תאכל חטה של טבל. הוה חשיב בריה. אלא לדידך דחשבת חטה בריה אלמא ליח לך טעמא משום דמפרש. מ״מ לא דמי לגמלה. לגמלה איכא נשמה. ע״כ: ג האוכל בכורים וכו׳. כתב הר״ב אם אכלם אחר שרלו פני ירושלים. עמ״ש הר״ב לקמן בטעם מעשר שני: חוץ לקלעים. עיין בפירוש הר״ב משנה ג׳ פ״ה דזבחים: המותיר וכו׳ אינו לוקה. כתב הר״ב דכתיב לא תותירו וגו׳ והנותר וגו׳ קיים עשה שבה. ועיין בפירוש הר״ב סוף משנה דלקמן. ובספרי פרשת תצא לא תחסום שור [דסמיך לפרשת מלקות] מה חסימה

מיוחדת

יבין תפארת ישראל בועז

[ועי׳ לקמן]: ב) קמ״ל הכא אף דלא מפורש לאו דידהו כל כך: בא) ואע״ל א״כ נמה נקט טבל ולא תרומה ודכוותייהו. י״ל דר״ש ס״ל דרק מבל אסור משום בריה, דחשיב כנאסר מתחלת ברייתו, דערלה לא חשיב אכילה. משא״כ תרומה וכחומה. [דאף דס״ל לר״ש כ״ש לחמות, אלו ד״ש היא תנינא דר״ש כ״ש הכא. ולמאן דס״ל הכי, כ״ל דאפ״ה נקט טבל ולא תרומה, ואעה ולא קמת, לרבותא דרבנן]. מיהו רבנן ס״ל דאינו כבריה, רק בהיה בו נס נשמה. והכי קיי״ל: בב) פרשת אדמי מובד וגו׳. אבל אחר שקרא לא נקה, דממונו של כהן הוא. מיהו זה דברי ר״ע. אבל חכמים קיי״ל כרבנן, דבהנחה בעזרה סגי, אע״ג שלא קרא, אינו מעכב. לפיכך דוקא באכלן קודם שהיה חייב מלקות, אבל אחר שהמיתן אף שלא קרא עדיין, פטור. מיהו דוקא באכלן אחר שנכנסו לירושלים, אבל באכלן קודם לכן לב״ע לא נקי באכלן. מיהו זר חייב עליהן מיתה משנכנסו לירושלים, ואפילו לאחר הנחה, דדינן כתרומה [רמב״ם פ״ג ה״א מבכורים]: בג) כך נקרא חומת העזרה, ע״ש קלעי אוהל מועד שבמדבר (ג): בד) הכא מיירי בטהור: בה) חומת ירושלים. ודוקא אחר שהכניסן לירושלים, וכנועל בבכורים. וקמ״ל כל הנך, מעשה שבסי׳ כ׳: בו) נקט הך לאו, משום כיפא, דקמ״ל דבטמא לא נקי: בז) דיתקן לעשה. דהרי אחר הלאו דלא הותירו כתיב עשה באש תשרופו. וכל בה״ג הו״ל העשה תיקון ללאו שלא יעלה. ותו דנותר הו״ל נמי לאו שאין בו מעשה שאין לוקין עליו. אבל התרתא ספק, קיי״ל

(ג) אמנם לפמ״ש תוס׳ [ב״ק דל״ד ב] דהמפניות היו קודם רבי, רק רבי סדרן. וכן מוכח לע״ל במ״ק [די״ח א] דקאמר כאן קודם גזירה וכו׳, א״כ נכנס המשנה קודם יוחנן בוה״ג שנר הגזירה, והוא עלמו הי׳ הי זמן רב קודם רבי. וכ״כ א״ר יוסי שהי זמן רב קודם רבי אמרינן כלים שלאת בשברה, א״כ כל מסכת כלים כבר סדורה היתה בימיו. וכ״כ אמרי׳ [ע״ז די״ד ב׳] נמירי דע״ז דאמ״ש ת׳ פרקי הוה. אלמא שהמפניות כבר היו סדורות בלשון, רק רבי סדרן בפרקים, ובסדורן זא״ז. ומ״כ דכל מסנה שאין בה מחלוקת כך היתה מסורה בלשונה וכהוייתה ממשרע״ש. ומה״ש אמרי׳ פרק איזה מקומן בכל יום מלאין שם שום חולק, כך נמסרה לנו בלשונה ממשרע״ה מפי הנבורה, א״כ מה״ש ל״ל דשמיר נקט הכא והכא קלעים, משום דבימי משרע״ה רק קלעים היו. כך נלפע״ד:

מ״ר ע״ח:

שנויי נוסחאות

אין אתם,במשנ״כ אי אתם. נבלה כל שהוא חייב. בכי״ק ובמשנ״כ,,כל שהוא שהוא חייב,,וכ״ה במשני״ל (ופס בטעות נבלה,,); בד״כ. ,,כל שהיא שהוא,, ובס״י גריס נבלה שהוא חייב: ג עליהן במפניות ד׳ ליוות ווימלא ס״מ ופס״ו ומטוכא עליהן שם. השובר. בכי״מ והשובר. דטהור. בכי״ק ובמשני״ל טהור.. המותיר(בטהור) בד״ל ובכי״ק ובמשני״ל ליתא בטעות כדמוכח מפסחים פ״ד ע״ח:

ראשון לציון

מתני׳ אמר (לון) לף הנה אחת ג״ל לנה:

תוספת רעק״א

פ״ג ב [אות יג] תוי״ט ד״ה אף. אבל תרומה מותר עד שימרח. תמוה לי דמה״מ גם אבל לא יהיה בדי׳ דהא קודם פירוח לא חל איסור אבל ואצלע״ג:

[אות יד] בא״ר אבל התוס׳ דחולין, אבל הפוסקים כתבו דבפי׳ בריית נשמה אלא דגיד ואפ״ה שקרי בריית נשמה דבא מבה נשמה, והא דנבילה לא שקרי בריה היינו דלא נאסרה מתחלת ברייתה. וכן פסקי׳ בש״ע יו״ד סי׳ ק׳. וקשה לי הא דנבילה לא שקרי בריה נפקא מברייתא דחולין אבל צפור שהורה בחייה בכ״ש בפיתתה בכזית ולמידין מזה דלא שקרי בריה לחייב בכ״ש ה״נ לענין ביטול והא י״ל דלענין ביטול שקרי בריי׳ דנבילה יש בו ג״כ איסור דאינו זבוח לחרבה פוסקים ולגבי איסור זה הוא מתהלת ברייתו דמיד יש בו איסור דא״ו, והברייתא דמיירי לענין ללקות בזה הוא דאסרי׳ דלענין

והקרש שלא נפרו. עי׳ תוס׳ נמיס פ״ה ע״ח ד״ה נוטיח: כמה יאכל מן הטבל. ירושלמי בטעות פ״ג ה״ב: וחכ״א כזית. מיי׳ פ״ה מה׳ מאכלות אסורות הל׳ י״ם ופ״ו ה״ב: באוכל נבלה כו׳. מיי׳ שם פ״כ ה״ח סמ״ג לאון קל״ב: מפני שהוא בברייתה. עי׳ ירושלמי נזיר פ״ו ה״ח מיי׳ שם פ״כ ה״ח סמ״ג לאון קל״ב: אף חצה אחת בברייתה. עי׳ תוס׳ חולין ל״ו ע״ח בתוס׳ ד״ה מ״ש דבנגן וכו׳ מה שביאר נמיה: ג האוכל בכורים. יו״ד פ״ח ה״ח מיי׳ פ״ה ירושלמי בכורים פ״ח ה״ו: קדשי קדשים כו׳ קדשים קלים. מיי׳ פ״ח ה״ח: מעכה הקרנות ה״ה סמ״ג לאון שכ״ה: ומעשר שני. מיי׳ פ״ב מה׳ מעשר שני ה״ה סמ״ג לאון רמ״ד: השובר את העצם. מיי׳ פ״י מה׳ קר״ש ה״ח סמ״ג לאון עכ״ו: המותיר בטהור והשובר בטבא. פסחים פ״ב כ״ח ע״ד עמ״ח שטות כ״ל ע״ב מיי׳ שם ה״ח הי״ח:

ואלו הן הלוקין פרק ג מכות

מיוחדת שאין בה קום ועשה. והרי הוא לוקה. כך כל מצות לא תעשה שאין בה קום ועשה הרי הוא לוקה. ר"ש אומר והלריקו את הלדיק והרשיעו את הרשע. לדקהו כדי שלא ילקה. ומ"ש הר"ב דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. עיין בפירושו לרים מס' תמורה ומ"ש שם בס"ד: **ד הקורח** קרחה. כתב הר"ב מכוס דמחייב על כל קרחה וקרחה וכו' כדילפינן מדכתיב קרחה יהיה הוא מלי למכתב לא יקרחו בראשם. וכתב הרא"ש והא דלא תנא בהדיא במתני' מכוס דלא מתני ליה קרח קרחה אחת על המשה[מתים] מכוס דבשריטה מרבה ליה מלגפם. ובקרחה ליכא ריבויא. ע"כ. ומ"ש הר"ב מכא"כ בחוכל חלב וחלב וכו'. ודתנן במשנה ב' והאוכל חלב. טעמא מכוס דאוכל חייב כרת. ותנגנו לחייבי כריתות מהמעם שכתב הר"ב ברים פירקין: **והמקיף** פאת ראשו. פירש הר"ב מכוה לדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. אחורי אזנו אין ביער כלום וכך במלתו אין ביער כלום אבל בלדעיו שבאמלע יש ביער. ואם הוא מכוה ומיעל כל הביער שבלדעיו למידת אחורי אזנו ופדחתו זהו מקיף סוף הראש. לשון ר' יהודה ברבי נתן תלמיד רש"י ז"ל: **והשורט** שריטה אחת על המת חייב. הכא לאו דוקא נקט שריטה אחת. אלא מכוס דבעי לפלוגי לקמיה בין שריטה אחת לשתי שריטות נקיט ליה נמי [הכא]. וכמדומה דלא נרסי' ליה: ריב"ן הא"ל: שרט שריטה אחת על המשה מתים וכו'. [כתב הר"ב

ד הנוטל אם על הבנים. י"ל ע"ל ע"ז ע"ל תוקין קמ"ל ע"ל: ר"יהודה אומר. עי' נמוכבאמת ע"ל: משלח ואינו לוקה. מיי' פ"ב מה' שחיטה ה"ל סמ"ג לאון לס"ס מוס"ל ס"ל סי' רל"ב ס"ב: זה הכלל כו'. מיי' שם פ"ב ופס"ז מה' סנהדרין ה"ל ופי"ח ה"ב ופ"ח מה' מלכים ה"ז וס"ח מה' מעמות ענ"ש ה"ב: **ד הקורח** קרחת כו'. כ' ע"ל מיי' פי"ט מה' סנהדרין ה"ד (פי' קמ"ב) ופי"ב מה' מלכים ה"ז המ"ו סמ"ג לאון ס"ב מוס"ל י"ד פי' ק"ס ס"ס: **והמקיף** פאת ראשו. מיי' פי"ט מה' סנהדרין ה"ד (סימן קמ"ו) ופי"ב מה' מלכים ה"ח שם מוס"ל י"ד פי' קפ"ח סעיף כ': **והמשחית** פאת זקנו. מיי' פי"ט מה' סנהדרין ה"ז (פי' קמ"ח) ופי"ב מה' מלכים ה"ז סמ"ג שם מוס"ל שם ע"י: **והשורט** שריטה אחת. מיי' שם נמ' סנהדרין ה"ד ס"ו ס"ח: שרט שריטה מי' ה' מתים. מיי' פי"ב מה' מלכים ה"ט סמ"ג שם מוס"ל י"ד פי' ק"ס ס"ח:

שנוי נוסחאות

ד אם על הבנים. בד"ל בנים. מצות ל"ת. בכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ל מצוה בלא"ת: **ה שריטה.** בכי"ק שירטה וכן בסמ"ג. ולהלן שריטות. המת. בד"ל מת. (חייב). בכי"מ ליתא והוא מיותר דא ואלו' הן הלוקין קמ"ל כאיכ.

תוספת רעק"א

הלאו לא הוי מתחלת ברייתו. ולומר דלענין איסור עשה ליכא כלל דין בריה דסברת רז"ל דבריה לא בטל כיון דתורה אחשביה לענין ללקות עליו בב"ש. אבל לענין איסור עשה לא אחשביה קרא. א"כ מה הקשו תוס' לר"ש ערלה וב"כ לא ל ב ט ל. הא לר"ש מעיקרא ל י ת א כלל לדין בריה לא בטל דהא לא הזינן דאחשבי' דהא לר"ש ממילא כ"ש לסלקות: **ד** [אות טו] בחרע"ב ד"ה כל מצות ל"ת. ושחטה או שמתה. זה לני' הריי"ף דר"י פ"ל קיימו ולא קיימו אבל לגירסת רש"י ותוס' ר"י פ"ל בטלו ולא בטלו דס"ל דהתראת ספק שמה התראה. דזה מקרי ס' התראה דשמא לא יבטל אבל ר"ל פ"ל דל"ש התראה לזה אפר קיימו ולא קיימו דה"ה אם הזהירו ב"ד לקיים העשה ולא קיימו מ"מ לוקה וזה לא מקרי התראה ספק כיון דצריך שיעשה מעשה לעבור עצמו ובהכי מיירי מתני' ב' דפרקי' והבא אל הסקדש מסא דלוקה אף דהוי לאו הנל"ע דכתיב וישלחו מן המחנה ולא ישמאו את מחניהם אלא דמיירי דהזהירוהו ב"ד לצאת

ומכתה לו שמתה. לקח העבוט מביתו ונכנס שאינו יכול לקיים העשה הרי זה לוקה: **ד הקורח** קרחה. מכוס דמחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה ועל כל פאה ופאה מה שא"כ בחוכל חלב וחלב. מש"ה הנגהי במתני'. אבל שאר לאוי גרידי שאין בהן חדוש לא תנא: קרחה. על מת כדכתיב (דברים י"ד) ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ואע"ג דגבי כהנים לא כתיב על מת. כבר למדו בגזרה שוה מקרחה קרחה. מה כישראל על מת אף בכהנים על מת ושיעור קרחה כגרים: [המקיף] את ראשו. *) [מכוה] לדעיו לאחורי אזנו ופדחתו. ואפילו על גלוח שבמספרים שאין בו השחתה. חייב על פאה הראש. דדוקא בזקן כתיב השחתה ואינה אלא בתער. אבל בפאה הראש הקפה כתיב בכל ענין שהוא מקיף חייב: שריטה אחת על המשה מתים או המש שריטות על מת אחד. דכתיב (ויקרא י"ט)

*) ברע"ב ד"ל מכני.

ומכתה

יבין תפארת ישראל בועז

לוקין עליו: **והשובר.** עלם בפסח מצה אינו לוקה. דאמר רחמנא (שם) ועלם לא תשברו בו בבשר ולא בפסול: **ד לוקה ואינו** משלח. דסבירא ליה לר' יהודה שלח תשלח מעיקרא משמע ואף ע"ג דכתיב שלח תשלח אחר לא תקח. ולאו למימרא דאם לקחת תשלח אלא לא תקח. אבל שלחנה קודם לקיחה. ולאין זה הניתק לעשה: **והבנים** אומרים משלח ואינו לוקה. קסברי שלח לאחר לקיחה משמע והוי לאו הניתק לעשה. והלכה כחכמים: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים. ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. ואם באת והעבטת עבוטו הכב תשיב לו את העבוט. כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה. אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים

ד הנוטל אם על הבנים, ואינו לוקה ואינו משלח(ב). וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה(ג). זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. אין הייבין עליה(לא): ד הקורח קרחה בראשו(ב). והמקיף פאת ראשו(ג) והמשחית פאת זקנו(ד). והשורט שריטה אחת על המת(ה) חייב(ו). שרט שריטה אחת על המשה מתים. או המש שריטות על מת אחד. חייב על כל אחת ואחת(ז). על הראשה(ח)

(שם) אינו לוקה ארבעים: (ב) הנוטל אם על הבנים. רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח(ב). וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה(ג). זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. שאמרה תורה אם עברת על לאו קיים העשה כגון לא תקח האם על הבנים. ואם לקחת שלח תשלח. לא תבא אל ביתו לעבוט עבוטו. ואם באת והעבטת עבוטו הכב תשיב לו את העבוט. כל אלו אם קיים העשה אינו לוקה. אבל לא קיים העשה כגון שלקח האם על הבנים

(ד) אמר המפרש במלה גם שהוספתי, מתורץ קו' רכ"מ לרמב"ם שכ' דעשה דלכורי מלוה אינו דומה לל"ת ועשה דבעלות הקן. והקשה, הרי קודם לקיחת האם אינו רק לאו דלא תקח, ולכאר אח"כ כבר לקחה, אינו רק עשה. ולדבריו ל"ק דעשה דשלח לעולם משמע. בין קודם לו אחר שלקח משמע, מיהו בל"ז לא הבנתי דמי הגיד לו לרבינו כ"מ דכל עשה שאינו דוחה ל"ת ועשה כיצד דוחה בשאין הל"ת ועשה יחד. ול"כ הכא בשלוקח האם עובר על הל"ת, וכשאינו משלחה אח"כ, יעבור על העשה. ג"כ ע"י שילוח לקיים עשה דלכורי מלוה ישמרך לעבור על ל"ת ועשה, ומה לי אם אין מצוה לאחת או לא, עכ"פ יעבור על שניהם: (ה) דאף דקיי"ל כר' יוחנן דהתראת ספק שמה התראה [כרמב"ם פט"ז מסנהדרין]. אפ"ה בהא קיי"ל כר"ל דבקיומו ולא קיימו תלוי חיוב כל לאו שניתק לעשה, אף דבא בהא תלוי, [כמכות דפ"ו ורמב"ם פי"ג מסחיבה], משום דמקומות שבש"ס [חולין קמ"ח ח'] מוכח דקיי"ל קיימו ולא קיימו. מה"מ לא קשה מאי הרי בכל דוכתא קיי"ל כר"י לגבי ר"ל לגבר מחלת [ביבמות ל"ו ח']. די"ל שאני הא, דסתמא דגמ' חולין סל"ל ס"ל כוותיה. וכעין זה תי' הום' [ע"ז דע"ח ח' ד"ה רב אחז]: מיהו אילפ"ל היכא אפשר לן למסבר בהא כר"ל, הא מעמיה דר"ל דס"ל שמתה מאליה חייב היינו משום דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין [בכמות דע"ז ח']. אבל אמן הא קיי"ל לאו שאין בו מעשה פטור [ברמב"ם פט"ז מסנהדרין], והרי הכא לאו שאין בו מעשה הוא, שהיה לו לשלחה קודם שמתה ולא שלחה. י"ל דבכגר עגמר היינו כשלקחה ועבר על הלאו, רק שהי' אפשר לו לתקון בשילוח, וכשמתה אזל תיקונו [ועמ"ש סנהדרין פ"ט סי' כ"ב]:

(ד) אמר המפרש במלה גם שהוספתי, מתורץ קו' רכ"מ לרמב"ם שכ' דעשה דלכורי מלוה אינו דומה לל"ת ועשה דבעלות הקן. והקשה, הרי קודם לקיחת האם אינו רק לאו דלא תקח, ולכאר אח"כ כבר לקחה, אינו רק עשה. ולדבריו ל"ק דעשה דשלח לעולם משמע. בין קודם לו אחר שלקח משמע, מיהו בל"ז לא הבנתי דמי הגיד לו לרבינו כ"מ דכל עשה שאינו דוחה ל"ת ועשה כיצד דוחה בשאין הל"ת ועשה יחד. ול"כ הכא בשלוקח האם עובר על הל"ת, וכשאינו משלחה אח"כ, יעבור על העשה. ג"כ ע"י שילוח לקיים עשה דלכורי מלוה ישמרך לעבור על ל"ת ועשה, ומה לי אם אין מצוה לאחת או לא, עכ"פ יעבור על שניהם: (ה) דאף דקיי"ל כר' יוחנן דהתראת ספק שמה התראה [כרמב"ם פט"ז מסנהדרין]. אפ"ה בהא קיי"ל כר"ל דבקיומו ולא קיימו תלוי חיוב כל לאו שניתק לעשה, אף דבא בהא תלוי, [כמכות דפ"ו ורמב"ם פי"ג מסחיבה], משום דמקומות שבש"ס [חולין קמ"ח ח'] מוכח דקיי"ל קיימו ולא קיימו. מה"מ לא קשה מאי הרי בכל דוכתא קיי"ל כר"י לגבי ר"ל לגבר מחלת [ביבמות ל"ו ח']. די"ל שאני הא, דסתמא דגמ' חולין סל"ל ס"ל כוותיה. וכעין זה תי' הום' [ע"ז דע"ח ח' ד"ה רב אחז]: מיהו אילפ"ל היכא אפשר לן למסבר בהא כר"ל, הא מעמיה דר"ל דס"ל שמתה מאליה חייב היינו משום דס"ל לאו שאין בו מעשה לוקין [בכמות דע"ז ח']. אבל אמן הא קיי"ל לאו שאין בו מעשה פטור [ברמב"ם פט"ז מסנהדרין], והרי הכא לאו שאין בו מעשה הוא, שהיה לו לשלחה קודם שמתה ולא שלחה. י"ל דבכגר עגמר היינו כשלקחה ועבר על הלאו, רק שהי' אפשר לו לתקון בשילוח, וכשמתה אזל תיקונו [ועמ"ש סנהדרין פ"ט סי' כ"ב]:

מיעיקרו [כמיר דל"ע], ואפ"ה בהשיבו בשם, לא ביטל רק מלות עשה [שם ד"מ פ"ח]: [אב"י רק יוסר לכלי לגרד [שולבע] מהזקן בגדול, רק כמן לו בעלם]. אולם בין בדלם בין בזקן חייב המקיף, וגם הגיקף חייב כהשחה לגיו ראשו. ואפילו לא העה, אסורה מיהו אינה [י"ד קפ"ח]: לה) [ווקומדקרמלגון] על מת בין ביד בלפרגיו בין בכלי. מיהו גם בשרט ח"ע על נער אחר, עכ"פ אסור [ו"ח]. וביעור חיובו כ"ש. מיהו אפילו להכות ביד חבלות בראשו, אסור למה. רק במלטער על גדול בתורה שמת, שרי כ"ג דמלטער רק על התורה [י"ד קפ"ח]: לו) וקמ"ל הגך, דבהתרו בו התראה ח', חייב על כל קרחה וקרחה, ועל כל פאה ופאה, ועל כל שריטה ושריטה. משא"כ בהכל הרבה זיתים חלב בהתראה ח', חייב רק ח': לו) אף שהיה רק התראה ח': לח) בגלח פאת הראש:

שרט לנפש לא תתנו. לחייב על כל שריטה ושריטה. ועל כל נפש ונפש. ואע"פ שלא היתה שם אלא התראה א' והיו כל חמש שריטות בבת אחת חייב: על הראש שתים. אחת על ימין ואחת על שמאל: ועל הזקן ב' מבאן וב' מבאן. מקום חבור הסנטר לעצם. אחת מימין הסנטר ואחת משמאלו ושבולת הזקן באמצע. הרי שלש. וחבור הלחיים מכאן ומכאן. הרי חמש. להי העליון המחובר ללחיים ולחי התחתון שבימין. ולחי העליון והתחתון שבשמאל. הרי שתים מכאן. ושתים מכאן. וסוף הזקן שהשער יוצא ממנו כעין שבולת לפיכך נקרא שבולת הזקן. ה"ז חמש: אינו חייב אלא אחת. דכיון דלאו אחד הוא הרי הוא כאוכל כ' זיתים של חלב בהתראה אחת: עד שיטלנו בתער. אפילו זקן קלי. דכתיב ביה גילוח והשחתה: מלקט. כלי העשוי כעין מלקחים. ללקט את השער: רהיטני. הוא מעלד בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרס עליס פני הלוח. ואין הלכה כר' אליעזר: ן כתיבת קעקע. מקרע בסכין על בשרו כעין תותיות. ואח"כ ממלא את הקרעים דיו או כחול: כתב. על בשרו בדיו או בכחול. ולא קרע בסכין. או קרע [בסכין] ולא מלא בדיו או בכחול. אינו חייב עד שיכתוב*) ויקעקע. לישנא דקרא נקט דכתיב כתובת קעקע. כתיבה בריבה. והדר קעקע. אבל לעולם הקעקע תחלה. ואח"כ הכתב. וקרא הכי משמע. וכתובת בתוך הקעקע. לא תתנו בכם: שיכתוב שם השם. בגמרא מפרש דשם ע"ז קאמר. הכי מפרש לקרא לא תתנו בכם בשם ע"ז כי אני ה'. ולא תכתפו אחרים עמי. ואין הלכה כר' שמעון: ן אינו חייב אלא אחת.

*) כרש"ב ד"ל ויקרע.

שתים. אחת מבאן. ואחת מבאן[לא]. ועל הזקן שתים מבאן. ושתים מבאן. ואחת מלמטה[לב]. רבי אליעזר אומר אם נטלו כולו באחת. אינו חייב אלא אחת. ואינו חייב עד שיטלנו בתער[לג]. ר' אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט[לד]. או ברהיטני[לה]. חייב[לו]: ן הכותב כתובת קעקע[לז]. כתב ולא קעקע. קעקע ולא כתב. אינו חייב. עד שיכתוב ויקעקע. בדיו. ובכחול. ובכל דבר שהוא רושם[לח]. רבי שמעון בן יהודה משום רבי שמעון אומר אינו חייב עד שיכתוב שם השם[לט] שנאמר (ויקרא י"ט) וכתובת קעקע לא תתנו בכם אני ה'[מ]: ן נזיר שהיה שותה ביין כל היום. אין חייב אלא אחת[מא].

הר"כ] דכתיב ושרט לנפש לא תתנו דמלי למכתב לנפש לא תשרטו. לשון אחר מרבויא דוי"ו. ריב"ן. ודמרבינן מלנפש לחייב על כל נפש ונפש. נראה לי מדלא כתיב למת כדכתיב גבי קרחה. וכתיב לנפש. אע"ג דעניו לנפש המת אלא משום הכי אפקיה בלשון נפש לחייבו על כל נפש ונפש אפי' לא שרט על כולן אלא שריטה אחת: על הראש שתים. דשתי פאות יש לו לראש שהראש בשתי תחיכות. מקום שער מתיכה אחת. ומקום הפנים והזקן תחיכה אחת. ומתחברות זו עם זו בגד האוזן מלפניו מקום שלוטזין מעפל"ח [בלשון אשכנז שלח"ן] ושם נקרא פאה. שבשם סוף הראש מקום חבור הפרקים. וגמלא שיש לו שתי פאות. לדעת מכאן ולדעת מכאן. וחייב עליהן שתים אפילו נטלן בבת אחת בשתי ידיו. ואע"ג דחד התראה קא מתרה ליה אל תקיף. דזיל הכא אוכא פאה. וזיל הכא פאה אוכא. ריב"ן. וכתב עוד לאת טעם למה. ולשון דחוק מאד. והתוס' בריש מסכת שבועות דף ג' כתבו ואע"ג דהתם מלרבי קרא לחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות. ור' אליעזר [דפליג בסיפא] ליה ליה [מחלקות]. ע"כ. ובעיני נראה דהיינו טעמא משום דלא חייבו רחמנא אלא למת. ולפיכך הוה אמינא דכל של מת אפילו הרבה אחת הוא. וכן אחת אפי' לכמה מתים ליכא אלא חדא ובדאין הכי נמי בקרחה אחת על כמה מתים משום דליכא רבויא אבל בפאה דלא חליא רחמנא בשום דבר אחר אלא הקפה בעלמה קאסר. הלכך ודאי כל פאה שיש לו. והוא מגלחה. דחייב עליה. כך כ"ל: ועל הזקן שתים מבאן וכו'. ל' הר"ב מקום חבור הסנטר וכו' הרי חמש. על

לחי העליון וכו'. כדי להסביר הענין יפה העתיק שתי לשונות וכיצד לדבר אחד נתכוונו. הל' הראשון עד הרי חמש. הוא מדברי הר"ן שכתב כן בשם רש"י ז"ל. והלשון דמלחי העליון עד וסוף הזקן. הוא מהרמב"ם בפירושו ובחבורו פי"ב מה' ע"ז. וסנטר. פירש התשבי בל' אשכנז קי"ן: עד שיטלנו בתער. כתב הר"ב אפילו זקן וכו'. דכתיב ביה גילוח והשחתה. אבל במספרים מותר דלית בהו הכחתה שהרי מיכר שם השיער. הר"ן: רהיטני. כתב הר"ב הוא מעלד וכו' כלי שבו מחליק וכו'. וכן פירש בסוף מסכת ב"ק. אבל בפי"ב דשבת פירש דמעלד הוא קופין קטן. וזה לא יתכן לפרש בכאן. ובפרק י"ג דכלים מ"ד מפרש שהמעלד הוא שמגסר בו הגסרים. ומה שהוא מחליק בו נקרא מפסלת. והר"ן פירש רהיטני הוא דוגמת המלקט. על שם שהוא רץ בגלוחו וקל. נקרא כך. כדמתרגם וירץ ורהט: חייב. דהכי נמי עושין השחתה. ודרך לגלח בהן. ועביד בהו השחתה וגלות. ומ"ק ס"ל אע"ג דמשחיתים אין דרך לגלח בהן. גמ' [דף כ"ח]: ן עד שיכתוב שם השם. כלומר על אותה שריטה [וכתוב] את השם. הר"ן. וקרייתא מלת שם בקמ"ן: ן אינו חייב אלא אחת. כתב הר"ב על מה שהתה תוך כדי דבור של התראה. כדלשכחן בהתראת מיתת ב"ד כמו שפסק הרמב"ם [ריש] פי"ב מהלכות סנהדרין. שלריך שיעבור ויעשה תכף להתראה בתוך כדי דבור. אבל אחר

תוך

יכין תפארת ישראל יכין

לט) ואפילו בתלשן כאחת ובהתראה א' אפ"ה חייב ב': מ) עי' לעיל סי' ל"ד: מא) לזקן לבד קאי, מדכתיב ביה הסתתה: מב) הוא לבת קטן: מג) [הובעל] קטן. דלקח שמשחית כמו תער אפ"ה שרי לרבנן, מדאין דרך לגלח בו [תלמיד רש"י בפירושו בפ"ם דכ"ח ע"ז]: מד) וקיי"ל דאינו חייב רק בתער: מה) [איינגעעלעט שריפט]. והיינו שטורע על עיר בשרו בכלי, או עוקץ במחט, ואח"כ מחבך שם בלבע, או שמותן שם לבע ואח"כ מורע, חייב. מיהו הנסרע אף שלא סייע פעור אבל אסור [י"ד ק"פ]: מו) כגון [פולפער] שבך רגילין, וכדומה: מז) מלה הראשונה בקמץ. ור"ל אינו חייב עד שיכתוב בקעקועו שם ע"ז: מח) ר"ל משום שאני ה'. וקיי"ל דחייב על כל מה שיכתוב בקעקע או אפילו על לורה שירשם שם [שם]: מט) מיהו באמרו לו אל תשתה כל השיעורים הללו, שתחייב עליהן כך וכך מלקות

תוספת רעק"א

לא רצה. ולאיתר מ"ד דס"ל דלא לקי אא"כ ביטל העשה בידים כגון ששתה את האם אבל לא בשתה. צ"ל בם נסא דשתני הנ"ל דלא הוי נל"ע כיון דהוי לאו שקדמו עשה. ובתוס' שבועות (דף ד' א') ד"ה אבל וכו' ומיהו הא נמי חשיב התראת ספק למ"ד בטלו ול"ב דחשיב התראת ספק אפי' שיבר כנפים. תמוה לי הדמיון דהתראה בשעה ששובר כנפים לאו מלתא דהא עתה אינו עובר על שום לאו אלא דמבטל העשה והתראה בשעת העבירה דהיינו הלקיחת האם היה ספק שמא לא יבטל העשה בידים. אבל בשבועה דהתראת הוא בשעת הוריקה דבזה לא יאכל עוד ועובר שבועה בזה מקרי התראת ודאי בכל שאתה אומר ששייך אתראה בשעה שוורקו ליה אז הוי התראת ודאי:

ציונים

על הראש שתים. נמצאת ג' ע"ב ומי' מוס' שם ל"ה חייב מי' שם ה"ה מ"ר שם מוש"ג שם מ' קפ"ח מ"ח; על הזקן שתים. ע' תוס' שנעשה ג' ע"ח ל"ה ובל מי' שם ה"ז מ"ב שם מוש"ב שם פגיע י"ז; ואינו חייב. כזיר מ' ע"ב מי' וסמ"ג שם מוש"ב שם פגיע י"ז: ן הכותב כתובת קעקע. כ"ח ע"ח: כתב ולא קעקע. מי' ע"ב מה' מ"ז ה"ה; סמ"ג נתרן מ"ח מוש"ב י"ל מ' מ"ר ק"ם מ"ח: ן נזיר שהיה שותה. כ"ח ע"ח נזיר נ"ח מ"ב מ"ב ע"ח קדושין ב"ז ע"ב חולין מ"ג ע"ב ירושלמי נזיר מ"ב ה"ס מ"י פ"ה מה' נזירות ה"י סמ"ג לאוין ל"ב:

שנויי נוסחאות

על הראש. נד"ל וכי"מ חייב על הראש וכ"ה בסמנשות מ' ע"ב וכי"ף (כי"ף ד' ריוות וחייב) וכמ"ם וכרש"י וכריעב"ל עש (ד"ס) ולולי ל"ה גם בריע"ב והמלה חייב שנסוף הדבור הקודם שם ע"ין לדבור על הראש. ואחת מלמטה. בכי"ק וכי"מ וכמבי"ל ..מלמטן. ר' אליעזר. בכי"ק וכמבי"ל וכרי"ף ר' אלעזר וכן בסוויך. אם נטלו כולו. במבי"ל ..נטלו כולן: במבני"ל ..נטלן כולן. עד שיטלנו. בכי"ף אלא עד.. אפילו לקטו. בכי"ק ..ליקטו; במבי"ל ..אם ליקטון בד"ל..לקטן. במלקט או ברהיטני. בכי"ק במלקטת או בריטני; בכי"ף ד' ריוות ..ברהטני; בכי"ף דיקוטנת ..ברמיטני: ן ולא קעקע. בכי"ק ובמבי"ל ..קיעקע ובנסמנון. בדיו (ובכחול). במבי"ל מן ד' ספד"מ ומלוך בידו..; בכי"ק ובמבי"ל וכרי"ף ד' ריוות ..ובכוחל; בכי"מ ליתא. בן יהודה. בכי"ק ב"ר יהודה וכ"ה נד"ל. (משום ר' שמעון) אומר. נד"ל; ובכי"ק וכי"מ וכרי"ף אומר משום ר"ש; במבי"ל ליתא. (שם) חשש. במבי"ל בהגהת הרש"ל ..את השם; נכ"מ וכריטב"ל ליתא: ן ביין. במבי"ל בהגהת הרש"ל יין. אין חייב. נד"ל ובכי"ק ובמבי"ל וכרי"ף אינו..

תוספת הדשים

ה בתוי"ט ד"ה ועל הזקן כו'. והרא"ש סבירא דעת ר"ת ושייט וילא אלהים לא יעביר תער על כל זקנו: ן ברע"ב ד"ה כתב כו' כתיבה בכיאת ובלר קעקע אבל לעולם כו'. וכיצ"ן פי' דהכתיבה היא תחלה ואחר כך הקעקע. וב"ח נ"ד סי' ק"פ פסק דעל שמיטם חייב והוכיח כן מדקתני כתב ולא קעקע כו' משמע אם עשה שמיטם בכל ענין חייב וכ"כ הס"ך שם:

(ממהורש"ת זנ"ל):

לאחרת עונש מלקות כשאר לאוין. שהרי הוצרך להזהירו. *שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה.[*ועמ"ש ברש פרקין[ד"ה הנא]]: אף לא סמיר. לשון הר"ב לף כהן וזיר דחשבתו לאו וכו'. וז"ל הריב"ן לף זיר. זיר וכהן קאמר. ולא דייק: **י מנין** שהוא סמוך לארבעים. הרמב"ם בפירושו ובחבורו [רים פי"ז] מהלכות סנהדרין יהיב טעמא שהתורה אמרה יכנו במספר כלומר בלא יכנו בלא בעור אלא במנין משוער כפי כח שיוכל לסבול ומה שאמרה ארבעים הוא שאין מוסיפין על מ' אפי' היה חזק וברית כשמשון. ולפיכך אין משערין להכות יותר מל"ט. שאם יארע שהוסיף והכה עוד אחת נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו. ולא עבר על פן יוסיף: רבי יהודה אומר ארבעים שלמות הוא לוקה וכו' בין כתפיו. דכתיב (זכריה י"ג) מה המכות האלה בין ידיך (וילמר) [ואמר] אשר הוכיתי בית מאהבי. ורבנן ההוא בתימוקת של ההכאות. מדכתיב לא יוסיף מכלל שאם צריך לגרוע גורעין: אלא במכות הראויות להשתלש. ואין מוסיפין לעולם על

הקברות וקטבר *)לנפש לא יטמא בעמיו האמור בכהנים ועל נפש מת לא יבא האמור בנזיר: אף הלובש כלאים. בשעה שהיה חורש: אינו מן השם. לאו של לבישת כלאים אינו בשביל החלש: אף כהן ונזיר. דהשבתו לאו. אינו בשביל חרישה אלא בשביל הליכה למקום טומאה. ומיהו ת"ק השיב להו בכלל לאוי התלש. לפי שאינו יכול לחרוש בשוריה אלא"כ הולך עמהם ומנהיגם: **י מנין** שהוא סמוך לארבעים. שנורש לומר אחריו ארבעים. דהיינו תשע ושלשים. אי הוה כתיב ארבעים במספר. הוה אמינא ארבעים במנינא. השתא דכתיב במספר ארבעים. במספר הגורש לומר אחריו ארבעים. דהיינו תשע ושלשים: והיכן הוא לוקה את היתרה. שהיה ראויה להשתלש דתשע ושלשים ראויות להשתלש שלש מלפניו. ושתי ידות אחת על כתף זו ואחת על כתף זו. וזו של ארבעים היכן לוקה אותה: בין כתפיו. ואין הלכה כר' יהודה: **יא** אין אומדין אותו וכו'. שכל הלוקין בב"ד היו לריכין לאמדן בתחלה שלא ימותו מחמת

הטומאה[סב]. חנניא בן חכינאי אומר אף הלובש כלאים[סג]. אמרו לו אינו השם[סד]. אמר להם אף לא הנזיר הוא השם[סה]: **י** כמה מלקין אותו ארבעים חסר אחת[סו]. שנאמר (דברים כ"ה) במספר ארבעים מנין שהוא סמוך לארבעים[סז]. רבי יהודה אומר ארבעים שלמות הוא לוקה. והיכן הוא לוקה את היתירה[סח] בין כתפיו[סט]: **יא** אין אומדין אותו אלא במכות הראויות

*) בד"ח תקנו אלנפש.

יכין תפארת ישראל בועז

עליו, אפילו התרו בו למלקות: סב) בבית הקברות, הרי לאו ז' וח', דחייב ב' משום דכתיב בה לנפש לא יטמא, ומשום נזיר דכתיב ביה על נפשות מת לא יבוא [כ"כ רש"י ור"ב] (**טז**): סג) בשעה שחרש: סד) דלא משום חרישה חייב: סה) דרק משום טומאה חייב, ולא משום חרישה. ולת"ק עכ"פ מדאי אפשר לחרוש רק כשילך אצל הבהמה להנהיגה במקום הטומאה, הו"ל בכלל חרישה, והוה מלי למנקט עוד טובא, רק תני וסיים: סו) לא נקט ל"ט. מדמזכר בקרא מ', דלא לייסב ליסגא דקרא: סז) דה"ק קרא, תוך מספר ארבעים יכנו, כפי שיוכל לסבול אם מעט או הרבה, אבל לא מ' שלמות אף שהאדם חזק מאד לסבלן: סח) דכל המלקות משלשין, שלש על כתף זה, ושלש על כתף האחרת, ושלש לפנין על החזה [ממשנה י"ג]. והרי רק ל"ט מלקות ראויין להשתלש, והיכן לוקה את היתירה: סט) ולא קיי"ל כר"ש:

עין, אפילו התרו בו למלקות: סב) בבית הקברות, הרי לאו ז' וח', דחייב ב' משום דכתיב בה לנפש לא יטמא, ומשום נזיר דכתיב ביה על נפשות מת לא יבוא [כ"כ רש"י ור"ב] (**טז**): סג) בשעה שחרש: סד) דלא משום חרישה חייב: סה) דרק משום טומאה חייב, ולא משום חרישה. ולת"ק עכ"פ מדאי אפשר לחרוש רק כשילך אצל הבהמה להנהיגה במקום הטומאה, הו"ל בכלל חרישה, והוה מלי למנקט עוד טובא, רק תני וסיים: סו) לא נקט ל"ט. מדמזכר בקרא מ', דלא לייסב ליסגא דקרא: סז) דה"ק קרא, תוך מספר ארבעים יכנו, כפי שיוכל לסבול אם מעט או הרבה, אבל לא מ' שלמות אף שהאדם חזק מאד לסבלן: סח) דכל המלקות משלשין, שלש על כתף זה, ושלש על כתף האחרת, ושלש לפנין על החזה [ממשנה י"ג]. והרי רק ל"ט מלקות ראויין להשתלש, והיכן לוקה את היתירה: סט) ולא קיי"ל כר"ש:

מכלאים הי"ל]. ואילה"ק אי"כ למה בלמת לא נקט המשנה כן. י"ל דה"ט דלא רצה תנא לאחריך בלשני, בור הקרם ובור חולין, ומזה ל"ל רבינה למ"ם הר"ן. [נדרים ד"נ ב'], והובא נ"כ ברע"ז [בי"ד ק"ב סק"ה], דלרבנן לתני בדם הוה כמין באינו מינו, משום דזה אסור וזה מותר. והרי מינו דומתו הכא בכלאים אף שבשיהן מין א' בשבע, אפ"ה מדאיתן חלוקין מתשבו כמין בא"מ. גם לא ידענא מה התמיה רבינו הריב"ן בעל הפירוש הש"ם בשלמי מכות, בהך סוגיא בד"ה המרביע וכו', בפוף דברי כתב וז"ל, וזה תימה, כונתו ז"ל שלא מינו דומתו. ולבע"ד מה תימה יש, הרי מינו דומתו בדם ודם לרבנן. עכ"ל בני הרב המאה"ג שליט"א הגאב"דקק נלמדסבערג: (**טז**) והקשני אדם הקשה בברזל ה"ג י"ג הגאב"דקק ק"ב מהו' יעקב צבי שליט"א, וז"ל הא נקי נמי משום לא יחל דברו, כמ"ש הרמב"ם רים הל' מירות, וא"כ תשעה לאוין נינהו. **השבתי** לו, ולמה לא הקשה מעלת י"ב ל"ל מנה במשנה, היה בותה יין כל סיום אינו [חייב] אלא אחת, והרי לרמב"ם רים מירות הל"ל, עכ"פ חייב ב'. **אמנם** לפעד"נ למאי דמסיק הש"ם דהאי תנא לית ליה איסור חל על איסור ואפי' בכולל דאל"ב לתני סבועה בכולל בהדייהו, אי"כ לריך לייסב הארך אלו זע"ז הנך ח' לאוין דנקט תנא. וע"כ ל"ל כרמב"ם בפי' המשניות, דבכל הלאוין דמתני' לא שייך אין אחע"א, דכל לאו הוא בנוף אחר, וד"ל דבכור שור הוא בנוף אחר, ופטר חמור הוא נ"כ לאו בנוף אחר. ולאו דכלאי בהמה בהדי הדדי קאתו עם הכך לאוי דלעיל בשמלבו. ולאו דכלאי כרם על נוף אחר, דהיינו הזרעים בזרעו, ולאו דשביעית על נוף הקרקע, שהוא נ"כ נוף אחר. ולאו דיו"ט ל"ל דרמב"ם ס"ל דמייבי בר"ה של שביעית, לאו בהדי הדדי קאתו שביעית ויו"ט. ולאו דכהונה על נוף אחר, שהוא נ"כ נוף אחר. **אמנם** עדיין לא הבינו הרמב"ם לאיך יחול איסור נזיר על כהונה. וע"כ ל"ל דלרמב"ם מיירי שהזירו אבוי בעובדו קטן, אז חל עליו המירות אף כשגדל, וכמ"ש הר"ב שפ"ג דסוטה. וגם דברי הרמב"ם [בפ"ב דמירות] יש לפרש דס"ל כר"ב בזה, דלא כתב שם רק שיטול להזירו עד שיגדיל. אבל בפיר י"ל דס"ל לרמב"ם דאותו מירות שהזירו בסתים קטן מתקיים גם אח"כ. ואי"כ כהנדל"ן נר"ה של שביעית, חל יו"ט ושביעית וכהונה ומירות בפעם א' [ועי' יבמות דל"ג א']. א"ב מהיכן גם קושית מהר"ץ ח"ל כ"י, דהרי בכה"ג ליכא גם בל יחל דברו, שהרי לא דיבר כלום. ומה"ט י"ל נמי קושיתי דלעיל מה' שוהה יין כל היום דאינו חייב רק א', ולא נקט תנא לאו דלא יחל דברו, משום דלא פסיקא ליה, דמי לא מצי אינו בהזירו אבוי בקטנותו. **אולם** גם בל"ז יש לברר הקושיא דמבואר"ה לא נקט תנא הכא והרס לאו דלא יחל דברו, משום דתנא דייר [ובפרש הרב דלא אתי הנא לאפוי ר' גלאוי], וכך כתב תוס' במכילתן [דכ"ב א', ד"ה מתקיף]. ותא"ג דקאמרי בגמ' תנא תני שמונה ואת אמרת תני ושייר אין הכונה הכא דמדתני מינן ע"כ לא תני ושייר, אלא ר"ל דאתנא נקט כל השמונה, ובגיהן יו"ט, וכיון דנקט יו"ט, אם איתא דמחייב אינו"ט ב' של יו"ט, דבינו"ט לא שייך שייר, כיון דנקטי', [כך ל"ל פירוש דברי בעהוס', דאל"כ הרי במכשל ביו"ט נמי נקט מינין, לוקה חומר]. מיהו הא תינא ביו"ט דנקטי' הנא, הו"ל למתני ב' הלאוין דכתיבי גביה. אבל לאו דבל יחל דברו לא כתיב בנזיר, רק מסיקנא דהדר מיר ילף לה [בכתרים ד"ג א']. וכיון דלא כתיב בפירוש בנזיר, מצינן ספיר למימר דתני ושייר לי': **ובמו** כן ל"ל לר' חנינא בן חכינאי דנקט הלובש כלאים ג"כ בתחני', ולא חש לתוכחת ת"ק דאינו מן השם של הריבה. והקשה לדברי דא"כ הו"ל לתני נמי דאכל איסור באיתה שעה. וא"ל משום דבאכילה אינו מוכרח שיאכל אז איסור. משא"כ

תוספות רעק"א

(אות יו) תוי"ט ד"ה ביום טוב. שאל"כ לא היה יכול לחייבו מיתה. אבל ח"כ דלוקין ול"א דלאו אחרת כרת הוא דח"כ ל"צ אזהרה דהרי פסח ומילה עונש כרת אף דלא הזהיר. וגם לקרבן ל"צ אזהרה ודא דקתני בריש כריתות דפסח ומילה ליכא קרבן היינו דעל אין בו מעשה ליכא קרבן. כך מבואר בסיני' שם. ועי' בתוספות בב"ק דק"ה ב' ד"ה מאי וכו' שכתבו בשלמא בעונש שבועה דהיינו קרבן שייך (דלא ענש אא"ב הזהיר) דפסח ומילה ליכא קרבן משום דלית ב' לאו אף ע"ג דאיכא כרת עכ"ל. הא בסוגיי' אסרי' דקרבן ל"צ אזהרה, ובן בשבועות ד"ה ב' ד"ה ל"ת מ"ל כתבו דלא מהייב תפארת אא"ב יש בה לאו מידי דהוי אפסח ומילה עכ"ל וק' כנ"ל. ועי' בתוס' זבחים דף ק"ו א' ד"ה אזהרה שהקשו בעצמם בן על פירש"י דהתם. **ואשר** לדחוק דתוספות בב"ק ושבועות הנ"ל ס"ל דסוגייא קאי לרבינא דאליבא מצינן למיסר דקרבן בעי אזהרה כמ"ש תוספות זבחים שם. ועי' ברש"י יבמות דף נ"ה א' ד"ה לכרת ובתב דלא הו"ל לעונשו כרת אלא אם כן הזהיר. וצ"ל דמ"ל לרש"י דרי"צ ס"ל כרת בעי אזהרה משא"ה ס"ל דליכא מלקות בחייבי כריתות:

הלומד: אמדוהו לקבל ארבעים. חסר אחד. אלא ליסנא דקרא נקט: אמדוהו אומד אחד. לפי מלקות. כגון אמדוהו ללקות מ"ב: ואם לאו. שלא אמדוהו אלא למלקות אחת: **יב** על העמוד. שהוא נעוץ בקרקע זקוף ונגבוה כדי להשען עליו: וחזן. שמש שליח בית דין: נפרמו. נקרעו חוטי התפירה: מאחוריו. של לוקה: ורצועה של עגל. שנאמר ארבעים יכנו וסמיך ליה לא תחסום שור בדישו: כפולה לשנים. ושנים לד'. ד' רצועות תפורות זו ע"ג זו. וב' רצועות. לקות של חמור: עולות ויורדות בה. כעין קלקלי של אוכף ושעמא מבוס דכתיב (ישעיה מ') ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו אמר הקב"ה יבא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע [ממי] שאינו מכיר אבוס בעליו: יבא

להשתלש ע). אמדוהו לקבל ארבעים עא). לקה מקצת. ואמרו שאין יכול לקבל ארבעים פטור. אמדוהו לקבל שמנה עשרה. משלקה אמרו שיכול הוא לקבל ארבעים. פטור עב. עבר עבירה שיש בה שני לאוין. אמדוהו אומד אחד. לוקה. ופטור עג). ואם לאו עד) לוקה ומתרפא והוזר ולוקה: **יב** כיצד מלקין אותו. כופת עה) שתי ידיו על העמוד עו). הילך והילך עז). והזן הכנסת עח) אוחז בבגדיו עט). אם נקרעו נקרעו. ואם נפרמו נפרמו פ). עד שהוא מגלה את לבו פא). נמרא: **יא** אמדוהו לקבל י"ח. כלומר שאמדוהו לקבל חצי ארבעים שהוא עשריס. אין אומרים ילקה כ"א כדי שיהו יכולין להשתלש אלא ילקה י"ח. רמב"ם פי"ז מהלכות סנהדרין: אומר אמדוהו ללקות מ"ב. גמ'. ופי' הריב"ן דאשובין אותן שלא אומר לגלו אחד. אבל אמדוהו מ"א שלא אוסיפו אלא שתים. לוקה ומתרפא וכו' דמכות אינן רשויות להשתלש לא מלקין ליה: **יב** כופת שתי ידיו על העמוד. לשון סר"ב שהיה נעוץ בקרקע זקוף וגבוה כדי להשען עליו. וז"ל ריב"ן נעוץ בקרקע וגבוה כנגד ב' אמות או אמה ואלי. והוא כפוף ומוטה על אותו העמוד. כאדם הסמוך על בריח דלת ותולה ידיו למטה וכופתין לו ידיו בגלדי העמוד ע"כ. ועיין במשנה י"ג: וחזן הכנסת. כתב הריב"ן שמש הקהל ולא שמעתי בו משמעות. ואני כבר הערתיך דברי הערוך במשנה ג' פ"ק דשבת: נפרמו. פי' הר"ב נקרעו חוטי התפירה. וכן פירש ריב"ן. ועוד להר"ב שני פירושים במשנה ה' פ"ק דסוטה: מגלה את לבו. שאינו מכהו על כסותו. שנאמר והכהו ולא לכסותו. הרמב"ם פרק ט"ז מהלכות סנהדרין. ומלאתיה בספרי פרשת כי תצא: כפולה אחד לשנים. ושנים לארבעה. לשון הר"ב ארבע רצועות תפורות זו על גב זו. ואין כן במשמע לשון המשנה. וז"ל הריב"ן כפולה אחת לשתים. ועוד רצועה אחרת כפולה לשתים. היינו שתי רצועות שהן ארבע. ע"כ. בגמ' [בהגהת החכמת שלמה] יליף לה מדכתיב והפילו ולא כתיב יכהו דמליגן למשמע מינה דרשא דבמשנה דלקמן דאינו מכה לא עומד וכו' אלא מוטה. מאי והפילו במשמע מינה תרתי. ומלאתי*) ירושלמי דברים אל תקרי והפילו אלא והכפילו: ושתי רצועות עולות ויורדות וכו'. פי' הר"ב כעין קלקלי של אוכף. וז"ל הריב"ן עולות ויורדות כן דרך תפירה של רצועה אחת רחב רצועה בנקב כנגד מטה. ואחוז ואחוב

*) כתוי"ע ד"ל (פי"ק) בשם ירושלמי.

יבין — תפארת ישראל — בועז

ע) דבכל מלקות אומדין כמה יכול לסבול, ובאמדוהו שיכול לסבול ה' לא יקוהו רק ג', דב' הנשארים אינן יכולין להשתלש: עא) חסר א': עב) ועיין סנהדרין [פ"ד פי' ח'] : עג) ודוקא באמדוהו שיכול לקבל מ"ב, דהו"ל עכ"פ ג' לעבירה ב': עד) באמדוהו רק ל"ש לו פחות: עה) קוסר: עו) העמוד נעוץ בארץ, ונגבוה עד אחת לבו, כדי שיהיה יכול לכפפו להאדם הנלקה, ממעל לעמוד, גם שיהיה יכול להלקותו גם לפניו. והנלקה עומד והוא כפוף ממעל לאותו העמוד, וב' ידיו קשורין לאחרו עד הגלי ידיו על אורך לדלי העמוד: עז) כל יד ולגד א': עח) שמש הקהל: עט) בבית הטאר: פ) ר"ל שנקרע התפירה [ועיין פוסה פ"ח מ"ב] : פא) שמש יכוהו שלים. ועי' קרישמ בית הטאר עד שמתגלה לבו, יכול להפשיט בגדיו גם מב' כתפיו, שאין מכהו רק במערומיו: פב) של הנלקה. ולאו דוקא מאחוריו. אלא מלדדי אחוריו כדי שיוכל להכותו על כתפיו. רק נקט מאחוריו, דרמוז לקרב האבן טפי לאחוריו כדי למעט יסוריו, שיתרד בשירתה בשניף הרצועה, והרי אפילו בהייב מיתה כתיב ותהבת לרעך כמוך [בסנהדרין דמ"ה א'] : פג) כדי שתבוא הכאה מלמעלה בכח: פד) ר"ל ב' רצועות הין, שבל אחת כפולה לב', ויהיה עי"ז ד' קצוות בין כולם [כך פי' רש"י. ולולא מסתפינא היה ל"ל דמדנקט הכרלופה בילו לשון יחיד, וכ"כ דבסיפא נקט עולות ויורדות בה, הכל לשון יחיד ש"מ דרק רצועה אחת היה ברישא ובסיפא ושיא היתה כפולה לב', ואחוז וכיפלה שיהיה מי"ז כעין ארבע] : פה) של המור: פו) כ"ל דלאו ב' רצועות של המור ממש הין, רק רצועה א', דבסכופלה יהיו כעין ב' רצועות. דוגמת ארבע רצועות דרישא, דלרש"י הכ"ל סימן פ"ד רק ב' רצועות כפולות הין. וכן מוכח קצת מלקמן דקאמר ידה טפח, לשון יחיד, דעל אותה רצועה של המור קאי דמקלה ממנה היה משתמש לבית יד, ובה אגודים ב' הרצועות של עגל. והאי עולות ויורדת בה דקאמר, הכי פירושה, שהיה בב' הרצועות של עגל במקום שנכפלו בשמלא ב' נקבים בכל א', ומניח רצועה א' על חבירתה ומסוון ב' הנקבים שברצועה זו נגד ב' הנקבים שברצועה האחרת, ובהנקבים הכ"ל אחוב ב' קצוות של רצועת החמור ממטה למעלה, ואחוד ואחוב אותן ב' הקצוות דרך ב' הנקבים שבלד התחיבה הראשונה, ללד הבית יד, והיינו ולד מטה, דהיינו עם הקצה שהניח מהרצועה כפולה שהכניס בהנקבים בתחלה [והיינו דקאמר בש"ס אניחתא לית בה וכו', ר"ל דאביי רצה לדייק ממתניתין מדקתני מגפת על פי כליסו, ש"מ כל חד וחד לפום גביה עבדינן ליה, ר"ל כל א' וא' כשילקוהו לפי רוחב גבו עבדינן ליה רצופה אחוכה או קלרה. ושל זה מקשי רבא א"כ נפשיה לה רצופת טובא

לב"ד

מגפ"כ לבוש על כרחך כך הוא הדרך שיחרוה כשהוא לבוש. ליתא, דמ"כ מה מקשי עולא בש"ם ונלקי נמי משום זורע ביו"ם. וכי מוכרח שיהיה לא. ומ"ל דה"ק, דכמו בשחיפה ע"י חרישה הו"ל כזורע לעניין כלאים, ה"נ הו"ל כזורע לענין יו"ם כמ"ש רש"י בחמת בגמ'. ליתא, דאע"ג דר"מ היא דס"ל המקיים כלאים בכרם לוקה [וכדקאמר בש"ס], ור"ע מחייב אף בלאו שאין בו משהה [בכריתות ד"ג ב'], אכ"פ היינו רק בכלאים, דדייק הכי, מדהוה מצי למנקט בהמחך לא תרביע ובדך תזרע כלאים, או הוה מצי למנקט, כלאים לא תרביע בהמחך ולא תזרע בדך, ש"מ דלהכי סמך כלאים לבדך, כדי שנבין נמי ממיעוטא דקרא כלאים שדך לא, ר"ל אפי' בלא זרעתו לא תעשה. ומ"כ ה"ל מחפש. והכי נמי אמרי' במ"ק [ד"ב ב'] דמחפש בכלאים לוקה משום מקיים. ועל כרחך מפשטא דאמרן. אבל בשבת או ביו"ם, וכי ס"ד דס"ל לר"ע דבשבת ויו"ט יהיה ערוך לעקור ולהלום מקודם כל הסדות והגיונות כדי שלא יחחייב בסיקומן. על כרחך דלא מחייב בשבת אמקיים לר"ע, מ"כ לא מחייב נמי אמחפש לרבנן. אע"כ דקושית עולא לאו אמחפש בכלאים קאי, אלא דעולא ק"ל דהו"ל למנקט דבהדי לחרש זרע. ומ"כ קשה אפיר קושיתו וכי מוכרח לזרוע בשעת חרישה על כרחך צ"ל דאע"ג דאין הדרך כן מקשי דהו"ל למתני זורע. מדהוא מאותו ענין של חרישה. מ"כ לר"ח בן חכינאי דנקט נמי לובש כלאים אע"ג שאינו מענין של חרישה הו"ל למנקט נמי לובש. אע"כ כדאמרן, דבכל מילי דלא נקט מהם קצת במתני', י"ל חני ושייר ודו"ק] :

שנויי נוסחאות

לקה מקצת. כמש"ל דפו"י לוקה.. , במשב"ב ולוקה מקצת . ואמרו שאין . במשב"ב בהגהת הרש"ל ואמרו.. וכו בסמוך וכן הגיה בפי' המיוחס לרש"י וכ"ה ואמרו גם בדי"ב (ושם ..אינו) והולי גם בסמוך וכ"ה אינו גם בכי"ק ובמשניי"ר , במש' דפו"י ובכי"מ ..אין. משלקה כו' שיכול . במשב"ב ומשלקה.. , בד"ל ודפו"י ובכי"ק ובכי"מ ובמשני"ר ..יכול. לאוין . בכי"ק לוים. **יב** כופת (שתי). בכי"מ לתת. העמוד . בכי"ק עמוד . הילך והילך. בד"ב הלך והלך , בכי"ק הלן והלן. בבגדיו. במשב"ב ד"ו ר"ם בבגדו . נקרעו נקרעו . בכי"מ בכ"ם נפרמו נפרמו. שהוא מגלה . בכי"מ שמגלה . נתון מאחריו . בכי"ק ובמשני"ר נתונה מאחוריו וכ"ה נתונה. גם בד"ל ובמשב"ב . עומד עליו . ונכון הוא לפי נוסחתם , בכי"ק ובמשניי"ר ..עליה ונכון הוא לפי נוסחתם וכ"ה בכי"מ, אולם בד"ל ובמשב"ב ..עליו ואינו נכון לפי נוסחתם עי' בדבור הקודם ורצועה של עגל בידו . במשב"ב ורצועה בידו של עגל . אחד לשנים ושנים לארבעה ושני . בפי' המיוחס לרש"י אחת לשתים ושתים לארבע ושתי וכ"ה נכון וכן הגיה הגר"א בגמ' וכ"ה ושתי גם במשניות דפו"י . רצועות עולות. במשב"ב יש כאן הוספה בטעות רצועות של חמור. ועיין ד"ם :

תוספות הרשים

יב בתי"ם סד"ה כפולה כו' ומלאתי ירושלמי כו'. וכן איתא בילקוט ועיין במסרס"ת :

ראשון לציון

יב במשנה וחזן הכנסת אוחז בגבדיו. משום דכתיב ונקלה אחיך מעוה לעולו מו"סוטה מ"ע"א ד"ם והכאן:

ואמרו כו' פשוט אמרוהו כו'. כ"ל ע"ב מיי' שם ס"ב מפ"ג לאוין קצ"ם: עבר עבירה כו'. מיי' שם ס"ל וע"ש בכ"מ: **יב** כיצד מלקין אותו. כ"ל ע"ב מיי' פפ"ג מה' סנהדרין ה"ח מפ"ג נאוין קצ"ם:

ותוחב בנקב אחר דרך מעלה וגרלה כמעלה ומוריד: **יג ידה** טפח. ל' הר"ב בית יד וכו'. ול' הריב"ן מקל שתלויה בה: **יד והקורא** קורא. הא מפסיק פסיקא לן דבעי קרייה. כדאמרינן [בברייתא דף י"ח] בקרא תהיה בקריאה תהא. ולהכי קחני הכא והקורא. ריב"ן. ומ"ש הר"ב והשלישי אומר על כל הכאה והכאה. לשון הברייתא והשלישי אומר הכהו. ומסיים הרמב"ם [פרק ט"ז] כל זמן שמכה על פיו הוא מכה. ע"כ. ולפיכך בשם ספריס שכתוב בל' הר"ב אומר בדלי"ת הוא ט"ס. (גמ')*): **ושמרתם** את דברי הברית וכו' עד וחוזר לתחלת המקרא. וכ"ה נוסח במסב"ג אבל בס"ת ל"ג וכן ליתא במשנה שבירושלמי גם הרמב"ם סוף פט"ז מה' סנהדרין לא העתיק זה כלל: **ואם מת תחת ידו פטור.** פי' הר"ב שהכהו ברשות ותנן [במ"ב פ"ב] ילא האב וכו' ושליח ב"ד. ריב"ן: **הוסיף** לו עוד רצועה אחת. כתב הר"ב כגון דטעה במניעה. דאי לא טעה אלא שהכהו במזיד אין מזיד גולה. ורצועה אחת דתנן הוא כיצד להלקותה וכלומר שהלקהו עוד אחת ולא שהוסיף רצועה על הד' רצועות. ובברייתא בגמ' [יוסיף להכותו על אלה] מכה רבה אין לי אלא מכה רבה [בזמן שהכהו מכות הרבה על האומר] מכה מועטת [אפי' שתי מכות או אחת] מנין ת"ל לא יוסיף [לא יוסיף להכותו על אלה] א"כ מה ת"ל מכה רבה לימד על הראשונות שהן מכה רבה [ופי' הריב"ן מכה רבה] [שיתן להכותו בעל כרחו] וגרלה לי אל"ל בכל כחו: **טז דברי** ר' חנניא בן גמליאל. הע"פ שבמשנה אין מחלוקת. הא אמרינן בגמרא אמר ר' יוחנן חלוקים עליו חבריו על רבי חנניא בן גמליאל ועיין במשנה ו' פרק ב' ומ"ש שם. ובפירוש הרמב"ם ואין הלכה כר"ח. אולי מדאמרינן חלוקין עליו חבריו כתב כן הע"ג דליתא בגמ' אמר רב אדא בר אהבה אמר

*) כתוי"ט ד"ל הכ"ל ליתא למלת גמ'.

יג ידה טפח. בית יד שהרצועה תלויה בה אורכו טפח: ורחבה. של רצועה של עגל טפח: וראשה מגעת ע"פ ברסו. לכך לריך שיהא בבית יד של רצועה נקב שהחזן המלקה יכול להאריך ולקצר הרצועה כרצונו. אין מלקין לאדם אלא ברצועה שראשה מגעת ע"פ ברסו שהוא עבורו: שליש מלפניו. דכתיב (דברים כ"ה) והכהו לפניו כדי רשעתו. לפניו כפי רשעתו אחת. ולאחריו כדי שיהיה מלפניו. על לבו. מאחריו. שלש על כתף זו ושלש על כתף זו: מכה בידו אחת. אבל כשמגביה הרצועה מגביה בשתי ידיו: בכל כחו. דכתיב (שם) מכה רבה: **יד** והקורא קורא. דכתיב (ויקרא י"ט) בקרא תהיה. בקריאה תהא שקורין עליו אם לא תשמור לעשות וגו'. ונדול שבדיינים קורא. והשמוך לו מוכה. והשלישי*) אומר על כל הכאה והכאה ומצוה על הקורא לגמלס להשלים המקראות בסוף המלקות. ואם לא גמלס חוזר וקורא פעם שניה וממהר לקרא ולהשלים כשישלים המלקה להלקות: ואם מת תחת ידו פטור. מפני שהכהו ברשות: הוסיף לו. כגון דטעה במניעה: נתקלקל. שהוליא רעי מחמת ההכאה: פטור. דכתיב (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. והרי נקלה שתלכלך: ואשה. אף במיס דבשתה מרובה. ואין הלכה כר' יהודה: **טז** נפטרו מידי ברתן. אם עבו חבובה:

*) ברע"ב ד"ל אומר ופי' תוי"ט.

העושה

יג ידה טפח. (פ"ו) ורחבה (שם) טפח. וראשה מגעת על פי ברסו (ז) ומכה אותו שליש מלפניו (אא). ושתי ידות מלאחריו (אב). ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב. אלא מוטה (אג). שנאמר (דברים כ"ה) והפילו השופט. והמכה מכה בידו אחת בכל כחו (אד): **יד** והקורא קורא (אה). אם לא תשמור לעשות וגו' (שם כ"ח) והפלה ה' את מכותך ואת מכות וגו' וחוזר לתחלת המקרא (או) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'. וחותם (תהלים ע"ה) והוא רחום יכפר עון וגו'. וחוזר לתחלת המקרא (אז). ואם מת תחת ידו פטור (אח). הוסיף לו עוד רצועה אחת (אט) ומת הרי זה גולה על ידו (). נתקלקל (אי) בין בריעי. בין במים (אכ) פטור (אכא). רבי יהודה אומר האיש בריעי. והאשה במים (אכב): **טז** כל חייבי כריתות שלקו. נפטרו ידי כריתתם (אכג). שנאמר (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. כשלקה הרי הוא כאחיך.

יג ידה (פ"ו) טפח (פח). ורחבה (פט) טפח. וראשה מגעת על פי ברסו (ז) ומכה אותו שליש מלפניו (אא). ושתי ידות מלאחריו (אב). ואינו מכה אותו לא עומד ולא יושב. אלא מוטה (אג). שנאמר (דברים כ"ה) והפילו השופט. והמכה מכה בידו אחת בכל כחו (אד): **יד** והקורא קורא (אה). אם לא תשמור לעשות וגו' (שם כ"ח) והפלה ה' את מכותך ואת מכות וגו' וחוזר לתחלת המקרא (או) ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'. וחותם (תהלים ע"ה) והוא רחום יכפר עון וגו'. וחוזר לתחלת המקרא (אז). ואם מת תחת ידו פטור (אח). הוסיף לו עוד רצועה אחת (אט) ומת הרי זה גולה על ידו (). נתקלקל (אי) בין בריעי. בין במים (אכ) פטור (אכא). רבי יהודה אומר האיש בריעי. והאשה במים (אכב): **טז** כל חייבי כריתות שלקו. נפטרו ידי כריתתם (אכג). שנאמר (דברים כ"ה) ונקלה אחיך לעיניך. כשלקה הרי הוא כאחיך. דברי ר'

יבין תפארת ישראל יבין

לב"ד, וכי אפשר להם לב"ד שיסיח כל כך לטועות מוכנין לפניהן, כפי רוחב גבות בני אדם הרבים. ופל זה מצאתי אבקתא אית ביה, ר"ל פעיבה יש שם, **דשיעו** שלטעות החמור שהכניס דרך הנקבים שבלטעות הפגל, שונגן אחר שהכניסן הנקבים למעה, וכשהיה הגב של הנלקה רחב, קטר ליה, ר"ל תוכף ודוחק הפעיבה סמוך לרצועה הפגל, כדי שתהיה הרצועה להלקות ארוכה, וכשהיה גב הנלקה קצר, מרפה לה הפעיבה רחוק מהרצועות של עגל. כדי שיתארך עי"ז הכית יד. ובהון ס' שהאיר עיני בדבר שלא פירשו לנו רבותינו]. אמנם להכי הלקוהו ברצועה של עגל וחמור, על שם הכתוב ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו. רק לקחו עגל תחת שור, דשל עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. והרי גם שור בן יומו נקרא שור [בב"ק דס"ה ב'] פו) [המדגריפף] של פקיע המלקות [דהיינו רצועת החמור שקשורה בה לעגל]: פח) תרוכה עפה לכל הפחות: פט) של כל רצועה של עגל: צ) ר"ל שאורך כל רצועה היה, בבדי שבשיכה בה יגיע קצה העליון של רצועה כנגד טיבורו של נלקה, והיינו בהכאות שבתחפיו: צא) על המזה. וג"ל דכשהכהו על החזה היה כופף קומתו קצת לאחוריו, דהא בעינן והפילו, ואי יכפפו לגד פניו היאך יהיה יכול להלקותו על החזה: צב) ר"ל שלש על כל כתף: צג) ר"ל שהיה הנלקה כפוף על העמוד: צד) אבל הגביה הרצועה בב' ידיו: צה) גדול הדיינים קורא הפסוק במהיות ובקול, והדיין הב' מונה המלקות, והדיין הג' אומר בכל הכאה, הכה! שאם ירצה שיחלש, לא יאמר שיכה: צו) אם גמר הפסוק קודם שנגמר המלקות, חוזר לתחלת הפסוק: צז) ברמב"ם פט"ז מסנהדרין לא נרס מן ובמרתם עד לתחלת המקרא, ומאן דגרס ליה לא גרס בריש לא וחוזר לתחלת המקרא: צח) המלקה פטור מנלות. מדהכהו ברשות: צט) ר"ל הכאה אחת, שעשה והכה הכאה אחת יותר מהשומה: ק) והיינו בלא אמר לו הדיין הג' הכה! כסי' ל"ה. מיהו בהוסיף במזיד, אפילו לא מת עבר החזן המכה על לאו. וה"ה לכל מכה חבירו הכאה שאין בה שום פרוטה לוקה [רמב"ם פט"ז מסנהדרין]. ואפילו המריס יד על חבירו להכותו, ולא הכהו, מיד נקרא רשע, ואסור לגרפו לתוך עשרה, ורק כשמקבל עליו לעשות דין עם המוכה, מתירין לו מיד [מ"מ ת"כ פ"ח]. [ולפי גירסת רכ"מ [פט"ז מסנהדרין הי"ב] נס בתכה ישראל לעכומ"ז חייב מלקות. והוא תימה, וצ"ע]. אולם כדי להגיל את עצמו מן אחר, או כדי להפרים אדם ג' מאיסורא מוחר להכיתו [מ"מ תכ"ח פי"ב]: קא) המוכה: קב) שע"י חרדתו וכאב ההכאה, המיל ריעי או השתין. וג"ל דלהכי קאמר נתקלקל דר"ל נתבזה, ולא קאמר הוליא רעי, או השיל מים, לומר לך דבזוי בעינן, דהיינו שיצא דרך בגדי מכנסיים לחוץ, לעיני כל ונתבזה, ונם מדקאמר נתקלקל, ולא קלקל, ס"מ דלריך שיכירו שע"י חרדתו נתהווה כן, דאלי"כ כל אדם יעלר א"ע בנקביו עד שעה שילקוהו כדי להפטר ממלקות שחייב: קג) מדכבר נתבזה ביותר. מיהו בנתקלקל מחמת פחד קודם שהתחיל להלקותו, לא נפטר: קד) דבשתה מרובה: קה) לאו דוקא, אלא אפילו לכתחילה לוקה ופטור מכרת כשעב.

ובכי

העושה מצוה אחת על אחת כמה וכמה. אית דמפרשי דעל חייבי כריתות שלקו קאמר. מי שקיבל עליו הדין ועשה מצוה כשלקה על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשו. ויפטר מידי כרת. שמדה טובה מרובה על מדת פורענות. ואית דמפרשי דמלתא באנפיה נפשה קאמר להודיע מהן שכרן של מצות. ק"ו מעגמן של עבירות: ממקומו הוא למד. מחייבי כריתות דאיירינן בהו אינו למדין שהיושב ולא עבר עבירה מעלין עליו שכר כעושה מצוה. דכתיב בעריות (ויקרא י"ח) וכרתו הנפשות. ואומר (שם) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם וסמיך ליה לא תקרבו לגלות ערוה. הרי שמי שיושב ואינו מגלה ערוה הכתוב קורא אותו עושה מצוה. וכתיב בה וחי בהם. כדרך שהעניש כרת במי שעושה עבירה. זה דוקא במי שבא עבירה לידו וכבש יצרו ולא עבאה. כיוסף הצדיק וכיוצא בו: **תזן** לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קנה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל. ולזכות אותן: סליק מסכת מכות ומצות קיב). שנאמר (ישעיה פ"ב) ה' חפץ למען צדקו קיג) יגדיל תורה ויאדיר קיד): סליק מסכת מכות

חנניא בן גמליאל. אמר ר' חנניא בן גמליאל מה אם העובר עבירה אחת נוטל נפשו עליהקו). העושה מצוה אחת. על אחת כמה וכמה שתינתן לו נפשוקז). ר' שמעון אומר ממקומו הוא למדקח). שנאמר (ויקרא י"ח) ונכרתו הנפשות העושות וגו'. ואומרקט) אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. הא כל היושב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר בעושה מצוהקי). רבי שמעון בר רבי אומר הרי הוא אומר (דברים י"ב) רק חזק לבלתי אכול הדם כי הדם הוא הנפש וגו'. ומה אם הדם שנפשו של אדם קצה ממנו הפורש ממנו מקבל שכרקיא). גזל ועריות שנפשו של אדם מתאוה להן ומחמדתן הפורש מהן על אחת כמה וכמה שיזכה לו ולדורותיו ולדורות דורותיו עד סוף כל הדורות: **תזן** רבי חנניה בן עקשיא אומר רצה הקדוש ברוך הוא לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. כגון פרשת שקלים ורמשים כדי להרבות שכר כשהן בדלים מהם אע"פ שבלאו הכי לא היו אוכלין אותן שנפשו של אדם קנה בהן: למען צדקו. להצדיק את ישראל. ולזכות אותן: סליק מסכת מכות

יכין — תפארת ישראל — יכין

והכי קיי"ל [רמב"ם פי"ז מסנהדרין]: קז) דהרי אפשר שיעשה המלמדו וימות ע"י המלקות [כמי"ד]: קז) דמדת השלומי מלוה מרובה ממדת תשלומי עבירה [כיומא פ"ו ע"א] ולפיכך זה שנתחייב כרת, ועשה מצוה על ידה מדקבל עונשו, תנתן לו נפשו ופטור מכרת: קח) מחייבי כריתות דאיירינן בה, נלמד ג"כ דמפורש שם דבמקיים מצוה ממיה נפשו: קט) בסיוס א) הפרשה נאמר: קי) בכבש ילרו מלעבור עבירה שנדמלה לפניו. וכ"ש בלקה שעשה מצוה ממש, מכ"ש שהיה נשמתו: קיא) שנאמר בדם, למען ייטב לך ולבניך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה': קיב) כ"ל דתורה נקראה אותן המצות שהשכל מחייב לעשותן או שלא לעשותן מצד היושר, כגזל ושפיכות דמים וכחומה, או כאכילת שקלים ורמשים שהטבע קץ בהן. ונקראו בשם תורה, מדת"ל לצוות עליהן, מדמצוה הקדש בטבעו עליהן, רק

א) פסוק זה נאמר קודם פרשת עריות ע"ש כפי אחרי מות. (אהבת איתן).

לקוטים

תזן במשנה ונכרתו הנפשות וגו' הקי' הרמ"ז ז"ל דמאי אצטריך פ' דונכרתו הי לו כפי אשר יעשה דמדסמיך לאיש לא תקרבו כדקתיב הכ"ב ש"מ שפיר דהיושב ולא עבר הוא כעושה מצוה ואינו ע"פ הקדמת הרב בעל העיקרים ע"ש ולעד"ן דאי הוה מייתי קרא דאשר יעשה לאוד הוה אפשר למדחי דומי בהם ר"ל לעפ"ב וכדמתרגמי' ויחי בהון בחיי עלמא וכן פירש"י בהומש והתנא בעי לכוליה שתינתן לו נפשו בעה"ז ג"כ וכפרש לפי' קמא דהכ"ב שכראה שיקר מש"ה מייתי מתלה ונכרתו וכו' דמיירי בעה"ז וממילא דומי בהם ממי לף בעה"ז קאמר שנפטר מידי כריתתו ויהנים שני היין (ש"ל): שם ד"ה היושב ולא עבר הול"ל שיושב ולא עבר אלא נראה דקמ"ל מאי דאמרי' היכי דמי בעל תשובה באותו פרק ובאותו מקום וכו' וש"ש

כעולם ש"מ כל דור ודור הוא שתי שנים וי"ע יום וי"א שעות וכ' שלשים וי"ד מלקים וזה הוא דור עכ"ל: (ממהרש"א ז"ל

ציונים

היושב ולא עבר עבירה. כ"ג ע"ב קידושין נ"ם ע"ב: יומא מ"ב קידושין פ"א כ"ם: **תזן** רבי חנניא בן עקשיא. כ"ג ע"ב:

שנוי נוסחאות

חנניא. בכי"ק ובמשכ"ל ובמכ"ל חנניה וכן בסמוך; בכי"מ חנינא וכן בסמוך. (אבר רחב"ג) מה. במשכ"ל בהגסת הרס"ל ואמר.. במשכי"ל ומה ליתא וכן ליתא בכי"ק. מן בגליון שם הוא היה אומר ומה; בכ"ג מהדורת הילדסיימער אומר משום ר' חנינא בר' יוסי מה העובר כו'. נוטל נפשו עליה. בכי"ק ובמשכי"ל נפשו נטלת עליה וכ"ה בכי"מ (ושם ..עליו) וכ"ה בתנדות התלמוד (ושם ..על ידו) וכ"ה בילקוט (ושם ..לו) וכ"ה בכה"ג (ושם ממנו אולם בה"ג הל"ל עליה). ר' שמעון אומר ממקומו. בכי"מ ר' ישמעאל.. במקומו וכ"ה ר' ישמעאל גם בע"י. (העושות וגו'). בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל העושות מקרב עמם: בכי"מ ליתא. שכר כעושה. בכי"מ שכר הרבה מעשה כעושה ומחק שם המלה הרבה. בר רבי. בתנדות התלמוד בר' יהודה. (כי חדם הוא הנפש וגו'). בכי"מ ליתא; בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל ליתא למלת וגו'. ומה (אם) חדם. בכי"מ ליתא. קצה. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשכי"ל חתה. ומחמדתן. בכי"ק ומתחמדתן. שיזכה. במשכי"ל שזכה. (ולדורותיו) בע"י הראשון ליתא. (ולדורות דורותיו). בכי"מ ליתא: **תזן** חנניה. במשכי"ל חנינא. וכ"ה בכי"מ ובמשכ"ל בכל הדפוסים הישנים. הקדוש (ב"ח). בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל המקום.. וכ"ה בכי"מ (ושם ליתא):

תוספת הדשים

תזן בתוי"ט ד"ה דברי רחב"ג כו' אבל בתנורו כו'. וע"ש במשנה למלך פ"ו עלים. שם ד"ה העושה כו' ומסיים ריב"ן כו' לינו פחות כו'. וקשה הא"ן שיך כ"כ דורות כל ימות עולם ומאלהי בקדמה של בה"ג שבתב התורה נכרתת ב' אלפים שנה קודם העולם וכתיב דבר עם נאלף דור שהוא תתקע"ד דורות קודם המבול (ממהרש"א ז"ל

תוספת יו"ט — שבועות שתים פרק א שבועות — ר"ע מברטנורה

מכדי תנא ממכות סליק מ"ש דתני שבועות. משום דתני חייב על הראש שתים. אחת מכן ואחת מכן. ועל הזקן שתים מכן. ושתים מכן. ואחת מלמטה. חדא [אזהרה] דמחייב עלת תרתי. תנא שבועות שתים שהן ארבע. גמ'. והוסיף הרמב"ם מדיליה לתת עוד טעם מפני שהוא נ"כ ממעשה הדיינים שאין רשות לכוף על השבועה אלא לשופט:

מסכת שבועות

פרק א **א שבועות** שתים[א]. שהן ארבע[ב]. ידיעות הטומאה[ג]. שתים[ד] שהן ארבע[ה]. יציאות השבת[ו]. שתים[ז] שהן ארבע[ח]. מראות נגעים[ט]. שתים[י] שהן ארבע[יא]. שבועות שתים שהן ארבע. נ"ל פ"ת ומ"ב כל הפרק נ"ל פ"ת ר"ם ע"ב ירושלמי שנת פ"ת פ"ת מיי' פ"ת מהלי שבועות ה"ג ה"ב פוס"ע יו"ד מיי' לל"ו מ"ת: ידיעות הטומאה כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת מיי' פ"ת מה' שבועות ה"ת: יציאות השבת כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת ה"ל פ"ת שנת מ"ב מה"ב לאון פ"ה מהל' שנת מה"ב לאון פ"ה פוס"ע לא"ת פיי שם"ו: מראות נגעים כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת ה"ל ע"ב נכפים פ"ת פ"ת:

א שבועות שתים שהן ארבע. נ"ל פ"ת ומ"ב כל הפרק נ"ל פ"ת ר"ם ע"ב ירושלמי שנת פ"ת פ"ת מיי' פ"ת מהלי שבועות ה"ג ה"ב פוס"ע יו"ד מיי' לל"ו מ"ת: ידיעות הטומאה כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת מיי' פ"ת מה' שבועות ה"ת: יציאות השבת כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת ה"ל פ"ת שנת מ"ב מה"ב לאון פ"ה מהל' שנת מה"ב לאון פ"ה פוס"ע לא"ת פיי שם"ו: מראות נגעים כו'. נ"ל פ"ת נ"ל ע"ת ה"ל ע"ב נכפים פ"ת פ"ת:

שנויי נוסחאות

פ"א א השבת. נד"ל שבת. מראות נגעים שנים שהם ארבעה. כנ"מ .. שתים שהן ארבע וכ"ה כנ"ל (כ"י פלורינ) ועי' תוי"ט:

ראשון לציון

פ"א א תוי"ט ד"ה מראות נגעים כו' ותמן נמי במס' נגעים כו' עקיבא בן מהללאל אומר כו' עיין יסל"מ:

לקוטים

פ"א א תוי"ט ד"ה ידיעות וכו' לא הבינותי וכו' ז"ל התוס' בד"ה גבי הדדי כתיבי ודמיין להדדי כ ע ע מ ת דכתיבי גבי הדדי לחוד הוה סבי כדתנא במס' מדרים ומ"ת גבי מראות נגעים ליתני כלהו וכו' וידוע דבכה"ג יש דרך יפה למאות קבר לקוי ומ"ת דהכתת דוקא הוא דקי ולא בל"ז עיין בפל"ה ופתח הכא כ"ל כוונתם דבלמת בל"ז לק"מ על הס"ם דליתני כלהו במראות נגעים דז"ל דשלמי הכא דתי.ת הרבי כמ"ם התוי"ט לכל הפתח שהוסיפו מן פ ס ו ב י ת דנדרים דבעוסם דכתיבי גבי הדדי לחוד סבי ממילא דהכ"ל דבעומת דדמיין להדדי לחוד סבי אלא דהכא קומעת ד מ ל ת ת קתמרי כס"ם הליכא תרתי ומיהו אה"נ דנחדא סבי הפתח ק' דליתני לכלהו נמי במראות נגעים תע"ב דליכא אלא תד טעמא: (ס"ל)

פרק א **א שבועות** שתים. כתיבי בקרא בהדיא. (ויקרא ה') לו נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להטיב. אוכל להטיב. לא אוכל להרע במעגה את עצמו. וה"ה לכל דבר שהוא הין ולהו להבא. דלהרע או להטיב להבא מבמע: שהן ארבע. יש לרבות עוד שתים אחרים דלא כתיבי. והן. הין ולהו דלשעבר. כמו אכלתי ולא אכל [מן] לא אכלתי ולא כל: ידיעות הטומאה. לו נפש אשר תגע בכל דבר טמא (שם) האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו: שתים. כתיבי בקרא דכתיב (שם) ונעלם ממנו והוא טמא. מבמע שנעלמה ממנו טומאה. ועל ידי אותו העלם אכל בשר קודש. הרי אחת. או נכנס למקדש. הרי שתים: שהן ארבע. יש לרבות עוד שנים חיובים אחרים העלם קודש. והעלם מקדש. וזכור הוא את הטומאה: יציאות השבת. הוצאה מרשות היחיד לרשות הרבים ולפיכן מקרא מן ויצא משה ויעבירו קול במחנה וגו' (שמות נ"ו) לא תפיקו מרכות היחיד לרשות הרבים: שתים. אחת לעומד בחוץ והושיט ידו לפנים ונטל החפץ והוליאו ואחת לעומד בפנים ונטל החפץ ממקומו. והוליאו לחוץ: שהן ארבע. יש להוסיף עוד שתים דהכנסה אע"ג דלא כתיבי. שכשם שהקפידה תורה מרשות לרשות בהוצאה. כך הקפידה על הכנסה. אחת לעומד בפנים. והוציא ידו לחוץ ונטל חפץ והכניס. ואחת לעומד בחוץ ונטל חפץ ממקומו. והושיטו לפנים והניחו: מראות. נגעים שתים. כתיבי הסדרים. לא נמי דהל' שבת חמירי שיש בה סקילה. אבל מה שהקבו התוס' גבי מראות נגעים. ניתני לכולהו דדמיין להדדי בקרבן עולה ויורד ותירלו דליתא בדלי דלות. ע"כ. לא הבינותי קושיתם דהא הכא דכתיבין בהדדי אמרי' נמי [נ"ל נמי אמרינן דכתיבין בהדדי]: הטומאה. פי' הר"ב לו נפש וגו' האמור בויקרא אצל טומאת מקדש וקדשיו כדמסיק בגמ' דף ו' דכתיב בפרשה זו לו בגבלת חיה טמאה לו בגבלת בהמה טמאה. והרי בהמה בכלל חיה [שנאמר (ויקרא י"א) זאת החיה אשר תאכלו וכמיך ליה כל בהמה] בהמה למה נאמרה. נאמר כאן בהמה טמאה. ונאמר להלן [בהוכל קדשים בטומאת הגוף. בנו את אהרן] בהמה טמאה. מה להלן טומאת קדשים. אף כאן טומאת קודש. וכתיב הכא לכל טומאתו וכתיב התם [בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה] עוד טומאתו בו. מה להלן טומאת מקדש. אף כאן טומאת מקדש: שתים. ל' הר"ב כתיבי בקרא דכתיב ונעלם [ממנו] והוא טמא. מבמע בנעלמה ממנו טומאה וכו'. ודקרי להו ידיעות. פי' הר"ב בריש פרק ב': שהן ארבע. כתב הר"ב יש לרבות עוד וכו' כרבי ישמעאל דסוף פרק ב'. גמ': יציאות השבת. כתב הר"ב הוצאה וכו' ולפיכן מקרא [כו'] לא תפיקו. וכן פירש"י. הכי דרשינן בריש פרק י"א דשבת דף נ"ו. ובפ"ק דשבת מפרש הר"ב מאל יצא ועמ"ש בס בדבור שתים שהן ארבע: שהן ארבע. כתב הר"ב יש להוסיף עוד שתים דהכנסה. עמ"ש בריש פרק קמא דשבת והא דהתם תנא שתים שהן ארבע בפנים ושתים שהן ד' בחוץ ואילו הכא לא תני אלא שתים שהן ארבע. מתרלים בגמ' התם דעיקר שבת. תנא חיובי ופטורי. הכא חיובי תני. ופטורי לא תני. והא דנקט הר"ב הכא תחלה העומד בפנים. ולעיל נקט תחלה העומד בחוץ. וכן לשון רש"י וכן מלינו במשנה א' ריש פ"ק דשבת. אבל בספר דמעיקרא תנן בפנים קודם בחוץ והדר פתח לפרושי בחוץ דסיים בה. ומדליכא קפידא. לא קפיד נמי רש"י וכן הר"ב והתחילו פעם בעומד בחוץ. ופעם בעומד בפנים: מראות נגעים שנים. שנים נרסינן ולא שתים דמרתה לשון זכר הוא. כדכתיב (שמות נ') את המרתה הגדול הזה. ותנן נמי במס' נגעים

יבין — תפארת ישראל — יבין

פ"א א) ר"ל ב' מיני שבועות כתובים בתורה בפירוש, דהיינו בנשבע בהן או בלאו, דלהבא: ב) ר"ל ועוד מרבינן ב' אף שאין כתובים בתורה בפירוש, דהיינו בנשבע בהן או נאו דלעבר, כגון שאכלתי או שלא אכלתי: ג) בחדש שנטמא ואכל קודש או נכנס למקדש: ד) ב' כתובים בפירוש. והן, שנעלם ממנו שנטמא, ואכל קודש או נכנס למקדש: ה) ר"ל עוד מרבינן ב' דלא כתיבי, דהיינו בשיודע היטב שנטמא, רק שנעלם ממנו שזה קודש או בזה מקדש, ואכל או נכנס: ו) הוצאה שמרשות היחיד לר"ה: ז) ב' כתיבי בפירוש. והן ההוצאה של העומד בחוץ או של העומד בפנים: ח) ר"ל עוד מרבינן ב' דלא כתיבי, דהיינו הכנסה של העומד בחוץ או של העומד בפנים. [ולא תני ב' שהן ד' בחוץ וב' שהן ד' בפנים, כדתני בריש שבת. מדלאין כאן עיקר שפעיין לא תב תנא להתרץ]:

כתיבי בקרא (ויקרא י"ג) שלת ובהרת: שהן ארבע. תולדה דשלת ותולדה דבהרת דלא כתיבי בקרא בהדיא: **ב** שיש בה ידיעה בתחלה. לידיעות הטומאה קאי. ולידי דזוטרי מיליהו. מפרש לה בריש‍א. והדר מפרש שבועות דנפשי מיליהו. ויליאות. ומרלות. כל חדא וחדא. מפרשא במסכת דידיה. להכי לא פרשינהו כהאי מסכת‍א. ולא תנינהו הכא אלא משום דדמו להדדי בשתים שהן ארבע: ידיעה בתחלה. לידע שנטמא: וידיעה בסוף. מבאכל את הקדש בהעלם. או נכנס למקדש [בהעלם] ויצא. ונודע לו שבטומאה אכל. או בטומאה נכנס: והעלם בינתיים. כשאכל את הקדש נעלמה ממנו טומאה או קודם. או נכנס למקדש ונעלמה ממנו טומאה או מקדש: הרי זה בעולה ויורד. עולה לעשיר ויורד לעני. עשיר מביא חטאת בהמה. ועני חטאת העוף. ודל שבדלים עבירות האיפה. והיא מנחת חוטא האמורה בכ"מ: שעיר הנעשה בפנים. שעיר של יום הכפורים שמביא מדמו לפנים: תולה. להגין עליו מן היסורין: עד שיודע לו. שאכל קדש בטומאה

נגעים[פ]. שנים[י] שהם ארבעה[יא]: **ב** כל שיש בה ידיעה בתחלה[יב]. וידיעה בסוף[יג]. והעלם בינתיים[יד]. הרי זה בעולה ויורד[טו]. יש בה ידיעה בתחלה. ואין בה ידיעה בסוף. שעיר שנעשה בפנים[טו] ויום הכפורים[יז] תולה[יח] עד שיודע לו[יט]. ויביא

נגעים [פרק קמא מסנה ד'] מרלות נגעים ר' יוסה בן הרמנים אומר שלשים ושנה עקביא בן מהללאל אומר שבעים ושנים. תוס'. ויתכן לפי זה לגרוס שהם ולא שהן. אבל מרלות לא קשיא לגרוס מרלאים) ואע"פ שכן נמצא בפירוש הרמב"ם במשנה ג' וד' פרק קמא דנגעים דמרלה שם לזכר בסימן הנקבה: שהן ארבעה. כתב הר"ב תולדה דשלת וכו' כדפי' בריש מסכת נגעים: **ב** כל שיש בה ידיעה בתחלה וידיעה בסוף וכו'. שהרי הוא אומר ונעלם. מכלל [לידע] והוא ידע. הרי כאן שתי ידיעות. בריית‍א בגמרא ופרכינן אלא מעתה נבי סוטה כתיב ונעלם מעיני איש מכלל דהוי ידע מעיקרא. לו הוה ידע מי בדקו לה מיא. והא תניא ונקה האיש וגו' בזמן שהאיש מנוקה וכו' [כדפירש הר"ב במשנה ג' פ"ק דסוטה] ותו נבי תורה כתיב (לחזב כ"ח) ונעלמה מעיני כל חי מכלל דאיכא דהוה ידע בה. והכתיב [שם] לא ידע אנוש ערלה ומסיק ידיעת בית רבו [שלמד בבית רבו שהטונע בטומאה טמא] שמה ידיעה. פרש לתיטוק בשבה בין הגכרים: שיש בה ידיעה בתחלה. כתב הר"ב לידי דזוטרי מיליהו וכו'. הע"ג דנפשי מיליהו מבשבועות ביטוי. דבידיעות איכא תרי פרקי קמאי. ומשבועות ביטוי איכא אלא פרק ג'. מ"מ מילי דכל שבועות נפשי טפי. שבועות ביטוי. [שבועות עדות]. שבועות פקדון. ודייניס. תוס'. וכתבו עוד וליכא למימר דמיגה דסליק מפרש בריש‍א. דהא ממרלות נגעים סליק. ע"כ. כלומר והואיל ולא מפרש בה הכא. תו ליכא לפרש בריש‍א אלא במאי דפתח. דהא מאי דסליק לא פרים בה ולא מידי: יש בה ידיעה בתחלה וכו'. שעיר הנעשה בפנים וכו' שהרי הוא אומר בשעיר זה (ויקרא ט"ז) וכפר על הקדש. מטומאה שבקדש. יכול על כל טומאה שבקדש יהא שעיר זה מכפר. ת"ל [שם] ומפשעיהם לכל חטאתם. חטאים דומיא דפשעים. מה פשעים שאינן בני קרבן. אף חטאים שאינן בני קרבן. ומנין ליש בה ידיעה בתחלה וכו' פירש הר"ב במשנה דלקמן והו אמרי' בגמ' ותכפר כפרה גמורה ומשני לא כתיב מחטאתם כדקאמרת השתא דכתיב לכל חטאתם (מכלל דבני חטאת ניהו) [ל"ל להגך דאתי לכלל חטאת]. בריית‍א בגמ' דף ז' ח': שעיר הנעשה בפנים. פי' הר"ב שעיר של יום"כ. שמביא מדמו לפנים. שלשה שעירים נעשין לעבור ביום הכפורים אחד מתן דמו לפנים וחבירו משתלח לעזאזל כמ"ש באחרי מות. ואחד קרב במזבח החיצון במוספין. והוא כתוב בפרשת פנחס עם שאר כל מוספי המועדות. רש"י: ויום הכפורים. הוא שלמו מוציל עם הקרבנות. שנאמר (ויקרא כ"ג) כי יום כפורים הוא. לשון רש"י במשנה דלקמן: תולה. פירש הר"ב להגין עליו מן היסורין. הני מסקינן בגמ' דף ח'. ופירש"י במשנה שאע"פ שאינו יודע שחטא יש לו לדאוג שכל השוגגים צריכין כפרה לכשידעו אלמא קודם ידיעה [עשיה] הן: עד שיודע לו. לשון הר"ב שאכל קדש בטומאה. וכן לשון רש"י והדא מתרתי נקט. וה"ה שנכנס למקדש:

ב יש בה ידיעה כו'. ז' פ"נ בית פ"ד מה' שגגות ה"ל פמ"ג לאחרן ריש"ת ובשין נפ"ז:

שנויי נוסחאות

ב כל שיש בה. בתמב"ג את שיש בה. הרי זה בעולה. בד"ג. זו עולה. שעיר שנעשה. בד"ג וכי"ק השעיר הנעשה וכ"ה הנעשה במב"ג ומבני"ר. ויוה"ב. נכי"ק יה"כ וכן במשנה בסמוכה, והולי הכוה ביום הכפורים, ועי' רע"ב ותוי"ט. שיודע לו. כד"ג שחודע.. ; ב מ מ ב י"ר שיתידע.. ; ב כ י"ק שתחוודע..

לקוטים

ב תוי"ט ד"ה כל וכו' בית רבו וכו' מזה הו"ל להקי על פי' הר"ב דפי' ידיעה בתחלה ידע בטומאת דהיינו דלא בסוסקא דגמ' וכן הקי' הרמ"ז ולפ"ה וגם על הרמב"ם בפי"ח מה' שגגות שכתב כדברי הר"ב סק' כן בשם סרל"מ והמת נ"ע ולעד"ן דהרמב"ם ז"ל דייק מדלמר תניי בס"ם קסבר ר' ידיעות בית רבו הויא ידיעה ומדקאמר קסבר ר' משמע דאיהו לא ס"ל כוותיה וכיון דאמוראי אתרתי לא ס"ל כוותיה דר' בהא לא נקטי' טותיה אלא הפסיק שבתו דר' במאי דמיפיק ליה מוועלם מכלל דידע וכו' ולא כר"ע דמפיק ליה מוועלם ונעלם ב"ם דר"ע לשיעתיה אמינא חייב על הנעלם מקדש ולפיכך אייתר ליה תר אבל לדידן לית לן קרא יתיה והילכך ים לתפוס לאיתו דר' ז"ם הרמב"ם שם ומכן שדין שגגת מקדש כך הוא וכו' שגא' ונעלם ממנו וכו' מאחר שגא' ונעלם ממנו מכלל שביאתה שם ידיעה בתחלה ונאמר והוא ידע הא לעדת וכו' ע"כ כרי מבואר דהשם לאייתו דר' ומיהו במאי דס"ל לר'ידיעת כ"ר שמה ידיעה בהא לא נקטינקוותיה וכדאמרן אלא בשהם מבהנו דמוכח דס"ל דבעי' ידיעה ממש בתחלה ובמ"ש התוס' דפג' בד"ה אי ר' ישמעאל וכו' והוכיחו כן ממתני' דפ"ב דקלי לפרושי פרקין וקתני נטמא וידע משמע שהידיעה היא אחר שנטמא דהיא ידיעת הטומי לאפוקי ידיעה ב"ר שהיא קודם הטומאה ע"כ זה ל"ל לדעת הרמב"ם ואחריו נמשך הר"ב ז"ל (ס"ג):

יכין תפארת ישראל יכין

ט) שנאכל המצורע בהן לטומאה: י) ב' כתיבי בפירוש, שלת ובהרת: יא) עוד ב' לא כתיבי, ומרבינן להו. וכן, התולדה דשלת והתולדה של בהרת. והשתא מפרש הכא תחילה ידיעות הטומאה דזוטרן מליהו, והדר מפרש דיני שבועות דנפשין מיליהו. ויליאות ומרלות מפרש כל חדא במסכת דלה, דרק לגב גרדא דב' שהן ד' הוה נקט להו הכא: יב) קודש שאכל הקודש, וקודש שנכנס למקדש ידע שנגע בשרץ [אף שלא ידע שפי"ז נטמא, עכ"פ ידיעת בית רבו שבלתי ספק לגמד שם שהטונע בשרץ נטמא, שמה ידיעה, אף שאחר ושכח אותו הדין], וידע ג"כ שזה קודש ושזה מקדש: יג) דאחר שאכל הקודש, ואחר שלא מהמקדש, נודע לו שטמא היה: יד) דבשעת אכילת הקודש ובשעה שהיה במקדש נעלם ממנו טומאתו: טו) ר"ל מביא קרבן שעולה לעשיר ויורד לעני. דהיינו שעשיר מביא חטאת בהמה, ועני חטאת עוף, ודל שבדלים עשירים איפה סולת. וזהו מנחת חוטא האמור בכל מקום [והמשנה מביאין קרבן עולה ויורד [ופי' שבטים. שמיעת קול [היינו שבועת העדות שבפר'] בעוי שפתים [כשבגע להרע לו להיטיב ושבר]. בטומאת מקדש וקדשיו. יולדת. מצורע אחר שנטהר. דגם יולדת חטאת מקרי, דמחמת כאב לידה מחלעת בלבבה בשבועה לבלי להודקק עוד לבעלה [כגדה ל"ח ב'], ואע"ג דבשאר נשבעים כשנמר בלבו צריך שיוליא בשפתיו [בשבועות כ"ו כ'] . ושוב הרי אפילו באמר בפירוש לאו לאו דהו"ל שבועה [בשבועות דל"ו א'], עכ"פ אינו חייב מלקות או קרבן עד שיזכיר שם או כנוי [כרמב"ם פ"ב משבועות]. יל' דיולדת אגב כאב גדול של לידה, מחשב גמר שבלבה כאילו בשבעת בפירוש. וכ"כ מצורע מקרי חוטא, דשל ז' דברים נגעים באים, ואחד מהן לשון הרע [בערכין דט"ז]. ואע"ג דבעלמא לא מייתי קרבן אהך שבועות [שתוס' בתמילתן ד"ח א'] . הכא מדבפרישהו משמיים עד שהוחלש ש"מ שהיה לפי המאוחרת חטאו בכך . וג"ל דמבו"ם חמירי הכך ס' יותר מאחר מייתי חטאת, דבאיכך בשאין לו בכדי חטאת ממתינין לו בשמים עד שתשיג ידו והכך בשאין לו בכדי חטאת מחוייב להביא בלולות . פ"ע מבוש דשבועות בשוי אין המעשה בעלמה אסורה רק בתנאי בשעה מעשה אחרת, שג"כ לבדה אינה אסורה, דשאומר לא ידעתי עדות אינו אסור רק בשבור שבאמת ראה. וכ"כ בשבועת בטוי . וכ"כ לשמא ע"ע אינו אסור, ולכנוס לשקדש לבד אינו אסור, רק מעשה שניהן יחד עביר אסורה, לכן אין תשובתו שלימה. דוגמתו אשבחנא דאשם תלוי צריך ביאיה שוה כ' שנים, ואחר חטאת פני כאשטרוזא כר דנקא [כריתות דכ"ב ב'] דמדמסופק אינו שב בכל לבו . ולהכי בהכך התמיר בהן שכתוב ביאיתו בלולות, וגם בלבי לדות . וכ"כ ביולדת ומצורע מלבגיל חטאת, דרוב נפיס מתעברות ויולדות [יבמות קי"ט א']. ולשון ברע אין אדם ייגל מהן בכל יום [כ"ב קס"ד כ'], לפיכך ג"כ התמיר בהן בכתוב ביאיתו בלולות, ורק מדשבנו בכר עבנן בחלקת כאב ויסורין, להכי בהכך היקל בהן בכתוב קלת שלא יצטרכו להביא בלבי לדות] : טז) ג' שעירי חטאת נעשין ביו"כ. ב' שמטיל עליהן גורלות, כאותו שעלה הגורל להשם, מכנים דמו לזרוק לפני לפנים, והוא הנקרא פ נ י מ י, וחבירו משתלח לעזק. ושעיר השלישי הוא לקרבן מוסף, וזורק דמו במזבח החיצון ונקרא מה"ע ח י צ ו ן : יז) עלמותו של יום [ואילה"ק מאי נ"מ, וכי אפשר לפייר שבפיס כלי יו"כ. דנ"ל דא"ל דאף שלא ידע שחטא, ע"פ צריך שיתמין ביו"כ מכפר, דאלי"כ אין יו"כ מכפר [כיומא דפ"ה ב'], וכבה"ג בכא אף שנעשה השעיר בפנים אין תולה לו]: יח) מגין עליו מיסורין שרלויין לו, מדהיה לו להפגיה הטב שלא יבוא לידי סונג : יט) שטמא

שבועות שתים פרק א שבועות

ג אין בה ידיעה בתחלה. לשון הר"ב שלא ידע בטומאה זו מימיו וכן לשון רש"י. ולמסקנא דגמ' שכתבתי ברים מתני' דלעיל לא משכחת חלא בתנוק שנשבה לבין הנכריים וכן פירש הרמב"ם. ולישנא דבטומאה זו לא משמע הכי. ואע"ג דהכא יש לישב פירש"י דמפרש במשנה דלא כמסקנת הגמ' כי כך דרכו במ"ש בהרבה מקומות. ומהן במשנה ג' פ"ע דיבמות [ד"ה ולא מזומת]. אבל ברים פ"ב דכבר עלתה המסקנא ליכא לתרוצי בהכי ושם לתמיק ל' התוס' בזה: שנאמר מלבד חטאת הכפורים. כתב הר"ב והקשן הכתוב. עמ"ש בזה במשנה ג' פ"ז דיומא [ד"ה עם תמיד]. ומ"ש הר"ב ללמדך כו' מה פנימי וכו' אף שעיר שנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה וכו'. וא"ת כיון שהוקשו א"כ יכפר פנימי אחידיה ואחדחיצון. ונפקא מינה דהיכא דלא עבד חיצון דלא היה להם שעירים כלל הלוך. ומשני בגמ' אמר קרא אחת. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. ונכפר חיצון אחידיה ואחדפנימי ואע"ג דאי אפשר שיביא חיצון ולא פנימי. דפנימי מיקרב ברישא. נפקא מינה לטומאה דאירע בין זה לזה אמר קרא אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה: **ד** ושעירי ר"ח מכפרין. פי' הר"ב דכתיב בשעיר ר"ח לחטאת לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה' וכו' גמ'. ונכפר גמי אפילו בשאר עבירות [כל חטא שלא נודע דהא קרא סתמא כתיב] תנא דבי ר' ישמעאל הואיל וזה בא בזמן קבוע [שעיר יום"כ דחיצון] וזה בא בזמן קבוע. מה זה אין מכפר אלא על טומאת מקדש וקדשיו. אף זה וכו'. וכתבו התוס' ד"ח בד"ה מה פנימי וכו' דאפילו הכי אצטריך להיקשא דמלבד חטאת הכפורים כדפי' הר"ב במשנה דלעיל ללמד על החיצון שמכפר על אין בה ויש בה ולא אמרי' דמעצמו מוכרע דזהו שמכפר. דאמאי מוקמת לה וכו'. דאי לאו היקשא הוה מוקמת לחיצון באין בה ואין בה. ושעירי ראשי חדשים ורגלים באין בה ואין בה עבירות. ולא הוה דרשי' כדדרשים תנא דבי רבי ישמעאל לענין טומאת מקדש. אלא הוה דרשי' מה זה וכו' מכפר באין בה ואין בה וכו'. אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי. על כרחך דרשינן כדדרשים תנא דבי רבי ישמעאל. ע"כ. ומ"ש הר"ב ושעירי רגלים יליפינן מבעיר ר"ח בהיקש וכו' ושעיר בוי"ו בגמ' דף י' תינח כל דכתיב ביה ושעיר *עצרת [ויה"כ] דלא כתיב ביה ושעיר מנלן. אלא אמר רבי יוסה אמר קרא (במדבר כ"ט) אלה תעשו לה' במועדיכם. הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. והא ר"ח לאו מועד הוא. איכרא כדאמר אביי ר"ח נמי אקרי מועד. דכתיב (איכה א') קרא עלי מועד. פירש"י במסכת תענית [דף כ"ט ד"ה קרא עלי]. תמוז דההוא שתא של שנה שניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בכ"ט בסיון מלוי מליוה. לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בח' באב וכמו הטעם בלילה ההוא בט' באב. בכו בכיה של חנם. והוקבעה להם בכיה לדורות לשבור בחורי בחורבן הבית. ע"כ. וכתבו התוס' דף ט' בד"ה כדאמר וכו' דמ"מ חיצון דיום הכפורים יצא מכלל היקש הזה (מדאתקש ליה היקשא דחיצון) [ל"ל דעדיפא ליה היקשא דחיצון] לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב' כפרות וגם אלא תהא כפרתו פעמים בשנה. ע"כ: שעירי הרגלים מכפרים. דאית ליה נמי היקשא דמועדיכם דהוקשו כולם לדר"ח. מה דר"ח במלאת דקדש מכפרי אף דרגלים במלאת דקדש מכפרי. ובים בה ויש בה בר קרבן הוא. ויש בה ואין בה שעיר שבפנים הולה. ואין בה ויש בה. שעיר שבחוץ מכפר. על כרחך אין מכפרין אלא על שאין בה ואין בה: וכי תימא נכפרו אדר"ח. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה כתיב (ויקרא י') לאותה טובא עון ואין אחר טובא עון. וכי תימא נכפרו אדיום הכפורים. הא אמרן אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ויה"כ אחידהו נמי לא מכפרים דאמר קרא אחת כפרה אחת מכפר. ואינו מכפר שתי

*) נרע"ב ד"ה ושעיר חטאת אחד מלבד וכ"ה בתוי"ט ד"ה (פרקא וקראתי) וכ"ה ברש"י כאן וכפי הנראה אין כתוב אל תאיית הכתוב. כפרות

ג אין בה ידיעה בתחלה. שעיר הנעשה בחוץ. שנאמר מלבד חטאת הכפורים. על מה שזה מכפר זה מכפר. מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה. אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה: ד ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. שעירי הרגלים ושעירי ראשי חדשים מכפרים. דברי רבי יהודה. ר' שמעון אומר שעירי הרגלים

בטומאה ויבא קרבן עולה ויורד: **ג אין בה ידיעה בתחלה.** שלא ידע בטומאה זו מימיו. זה לא בא לכלל קרבן עוד לעולם. שהרי אין קרבן בא אלא על שם בו ידיעה בתחלה: שעיר הנעשה בחוץ. הקרב במזבח החיצון במוספין של יום"כ: ויה"כ. עצמו מכפר עם השעיר: שנאמר. בשעיר הנעשה בחוץ. (במדבר כ"ט) *) שעיר עזים אחד חטאת מלבד חטאת הכפורים. וחטאת הכפורים הוא השעיר הנעשה בפנים. והיקיש הכתוב ללמדך שעל מה שזה מכפר זה מכפר. מה פנימי אינו בא אלא על דבר שיש בו ידיעה. ומאי ניהו ידיעה בתחלה כדלעיל מקרא דכתיב לכל חטאתם דמשמע לאותם שיבואו לכלל חטאת שכתחילה להם ידיעה בסוף. ואי אפשר לבא לכלל חטאת אא"כ היתה לו ידיעה בתחלה. אף שעיר הנעשה בחוץ אינו מכפר אלא על שם בו ידיעה ומאי ניהו ידיעה בסוף ולא בתחלה. דלא אתיא לכלל קרבן ומכפר זה כפרה גמורה בלא תלייה: **ד** שעירי הרגלים. בכל הרגלים נאמרו שעירי חטאת במוספין: ושעירי ר"ח מכפרים. דכתיב בשעיר ר"ח (פס כ"ה) לחטאת לה' חטאת שאין מכיר בו אלא ה'. שעיר זה יהא מכפר. והיינו שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ושעירי רגלים יליפינן משעיר ר"ח בהיקש דשעיר הוה מלי למכתב בכולהו

ד"ח בד"ה מה פנימי וכו' דאפילו הכי אצטריך להיקשא דמלבד חטאת הכפורים כדפי' הר"ב במשנה דלעיל ללמד על החיצון שמכפר על אין בה ויש בה ולא אמרי' דמעצמו מוכרע דזהו שמכפר. דאמאי מוקמת לה וכו'. דאי לאו היקשא הוה מוקמת לחיצון באין בה ואין בה. ושעירי ראשי חדשים ורגלים באין בה ואין בה עבירות. ולא הוה דרשי' כדדרשים תנא דבי רבי ישמעאל לענין טומאת מקדש. אלא הוה דרשי' מה זה וכו' מכפר באין בה ואין בה וכו'. אבל השתא דאיכא היקשא דחיצון מפנימי. על כרחך דרשינן כדדרשים תנא דבי רבי ישמעאל. ע"כ. ומ"ש הר"ב ושעירי רגלים יליפינן מבעיר ר"ח בהיקש וכו' ושעיר בוי"ו בגמ' דף י' תינח כל דכתיב ביה ושעיר עצרת [ויה"כ] דלא כתיב ביה ושעיר מנלן. אלא אמר רבי יוסה אמר קרא (במדבר כ"ט) אלה תעשו לה' במועדיכם. הוקשו כל המועדות כולן זה לזה. והא ר"ח לאו מועד הוא. איכרא כדאמר אביי ר"ח נמי אקרי מועד. דכתיב (איכה א') קרא עלי מועד. פירש"י במסכת תענית [דף כ"ט ד"ה קרא עלי]. תמוז דההוא שתא של שנה שניה ליציאת מצרים שנשתלחו בה מרגלים בכ"ט בסיון מלוי מליוה. לפיכך אירע בו יום חזרת מרגלים בח' באב וכמו הטעם בלילה ההוא בט' באב. בכו בכיה של חנם. והוקבעה להם בכיה לדורות לשבור בחורי בחורבן הבית. ע"כ. וכתבו התוס' דף ט' בד"ה כדאמר וכו' דמ"מ חיצון דיום הכפורים יצא מכלל היקש הזה (מדאתקש ליה היקשא דחיצון) [ל"ל דעדיפא ליה היקשא דחיצון] לפנימי ואית לן למימר דאין מכפר ב' כפרות וגם אלא תהא כפרתו פעמים בשנה. ע"כ: שעירי הרגלים מכפרים. דאית ליה נמי היקשא דמועדיכם דהוקשו כולם לדר"ח. מה דר"ח במלאת דקדש מכפרי אף דרגלים במלאת דקדש מכפרי. ובים בה ויש בה בר קרבן הוא. ויש בה ואין בה שעיר שבפנים הולה. ואין בה ויש בה. שעיר שבחוץ מכפר. על כרחך אין מכפרין אלא על שאין בה ואין בה: וכי תימא נכפרו אדר"ח. ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה כתיב (ויקרא י') לאותה טובא עון ואין אחר טובא עון. וכי תימא נכפרו אדיום הכפורים. הא אמרן אחת בשנה. כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. ויה"כ אחידהו נמי לא מכפרים דאמר קרא אחת כפרה אחת מכפר. ואינו מכפר שתי

ציונים

ג אין בה ידיעה כו'. פ' כ"ג מ"ז שם ה"פ: על מה שזה מכפר כו'. יומא פ' פ"ב: מה פנימי כו'. שי' טוס' מ' ע"ג ד"ה מה פנימי: **ד** ועל שאין בה ידיעה. פ' פ"ח מ"ז שם פ"ט: ר"ש אומר שעירי הרגלים. פ' פ"ג:

שנויי נוסחאות

בעולה. כמ"ש וכמ"ק עולה: **ג** בתחלה. כמ"ק בתחלה. שעיר. כמ"ק ששעיר. ויוה"כ. כמ"ק יוה כ ועי' במשנה הקודמת. הפנימי כו' החיצון. כמ"מ פנימי..חיצון וכ"ה ברש"י. שיש בה. נד"; וכמ"ק וכמ"מ וכמפנ"ל שיש בו וכן בסמוך וכמון הוא. החיצון אין מכפר. כמ"ק וכמפנ"ל ..לא יכפר; ברש"י ..אינו מכפר וכן לעיל גבי פנימי: **ד** שעירי הרגלים. בד"ג וכמ"ק וכמ"מ וכמ"פ וכמפנ"ל ..רגלים וכן בסמוך.

תוספת חדשים

פ"א ג בתוי"ט ד"ה שנאמר כו' ומ"ל כו'. ואין להקשות א"כ מיון למה בא כלל יש אמר לטומאה שלידעה בין זה לזה (תוס'):

תוספות רעק"א

פ"א ג [אות א] במשנה ויה"כ מכפר. דלאו בר קרבן הוא לעולם דאם יוודע לו לא יתחייב קרבן ביון דלא היה לו ידיעה בתחילה. ואף מחטאת קבועה אמור שלא יהא המור אין בה ויש בה. תוס' לקמן ד' י"מ ע"א ד"ה הרי העלם וכו': [אות ב] תוי"ט ד"ה שנאמר כו' ואחיצון. אף דבזה לא אתיא לכלל חטאת מ"מ אין לחוש ביון דחלי נמי על יש בה ואין בה דאתיא לכלל חטאת. וגם א"א למעט מאחת בשנה דכפרה זו לא תהא אלא פ"א בשנה ביון דעיקר כפרתו הכתובה בו דהיינו יש בה ואין בה אינו אלא פ"א בשנה. ואף דלגבי חיצון גם כן דרשינן כפרה א' מכפר ואינו מכפר ב' כפרות כמ"ש התי"ט במשנה ד' ומטעם דאתקש לפנימי וא"כ אם איתא דפנימי מכפר גם אדחיצון א"כ יהא כפרת חיצון פעמים בשנה. וכן בהיפוך אם איתא דחיצון מכפר אדפנימי ג"כ יהא חיצון מכפר ב' כפרות. וא"כ

בחד שינויא דכפרה אחת מכפר או דבכפרה זו לא תהא וכו' מתרצא ב' פירכות דהש"ס צ"ל דאדרבה לא נילף בהקישא חיצון מפנימי לענין אחת. בדי דשהקישא נוכל ללמוד דמכפר פנימי אדחיצון ג"כ או איסבא. (כ"ז נדברי תוספות דף ח'): [אות ג] בא"ד דפנימי מיקרב ברישא) דאי ליבא אלא חד יעשו פנימי ולא חיצון (כן סיים בתוס') ויש לעיין הא בליבא אלא חד שעיר א"א לעשות פנימי בלי הגרלה. וכבר עמד בזה הגאון מו"ה נה חיים צבי ז"ל בספרו מעין החכמה דמ"ו אות מ"א: **ד** [אות ד] תי"ט ד"ה ושעירי ר"ח. עצרת [ויה"כ] דלא כתיב ביה כו'. תיבת ויוה"כ הוא טעות דיה"כ ל"ש הכא דהא לא יליפינן כלל מר"ח לר". ובש"ס הוא דפריך לה לר"מ דלדידיה גם יה"כ יליפינן מר"ח. ובתו' כתבו באמת לחד תירוצא דלר"מ ל"צ להיקשא דר"י די"ל בלא"ה מסתמא כל הרגלים שוים זה לזה והש"ס דפריך לר"מ עצרת ויוה"כ מנ"ל עיקר הקושיא לא מעצרת אלא מיוה"כ:

יכין תפארת ישראל יכין

היה כשאכל וכשנכנס: כ) כגון חטוק שנשבה בין העכו"ם, ולא שמע מעולם שנולד בארץ נטמא, אף שידע שנגע בארץ ונכנס למקדש ושאכל קודש: כא) שאחר שאכל או נכנס נודע לו שנטמא בארץ עמא: כב) הוא שעיר מוסף יו"כ הנ"ל: כג) ומ"ל תו קרבן אחר: כד) בשעיר מוסף שבחוץ: כה) ר"ל מלבד שעיר שבפנים: כו) ר"ל ידיעה בתחילה [במשנה כ']: כז) בסוף: כח) קודם הקרבת השעיר רק אחר"כ: כט) שעירי חטאת שבמוסף שמקריבים בכל הרגלים: ל) ר"ל אז שעיר חטאת מוסף של ר"ח: לא) ונפקא מינה

בכולהו רגלים וכתב ושעיר. וא"ו מוסיף על ענין ראשון. להקיש בעל מה שזה מכפר אלו מכפרים: כל השעירים כפרתן שוה. כל שעירי המוספין בין שעירי רגלים. בין שעיר ר"ח. בין שעיר הנעשה בחוץ ביוה"כ. כפרתן שוה שסם מכפרין בין על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. בין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. בין על טהור שאכל את הטמא. ונפקא מינה לטומאה שאירעה בין זו לזו. אבל שעיר הנעשה בפנים ביה"כ לא נחלקו עליו שהוא חולה על ידם בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף כדאמרינן: היה ר"ש אומר. האי דהדר נקט לה משום דבעי למימר אמרו לו מהו שיקריבו זה בזה: כהו שיקריבו. אם אבד שעיר שהופרש ליום הכפורים ונתכפרו באחר ונמצא זה ברגל לו בר"ח. מהו שיקרב לכם שעירו של יום: אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה. ר"מ הוא דקאמר ליה לרבי שמעון בשלמא אי אמרת כולן כפרתם שוה יקרב שהרי כולן כפרה אחת הן מכפרים. אלא לדידך זו שהופרשה לכפר על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף. היאך יקרב ברגל לכפר על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. או בר"ח לכפר על הטהור שאכל את הטמא: לכפר על טומאת מקדש וקדשיו. וכיון דבזה שוין. אע"פ שכפרתן חלוקות יכול הוא ליקרב: **ה** משמו. של ר"ש דפלוקים הם שעירי ר"ח גם משעירי הרגלים. להכי פריך ליה. וה"ה נמי דהוי מצי למיפרך לת"ק אשעירי יה"כ עם שאר השעירים. ומסתבר נמי דהאי דכתב הר"ב ר"מ הוא דקאמר ליה. וכ"כ רש"י. אלא דוקא שהוא אמר לו שהרי ר"ש שתמא שהוא רשב"י כפי' הר"ב במתני' דלקמן הוא היה אחר דורו של ר"מ כדכתב הרמב"ם בפ"ד מעשה פרקיו סשיבו לו לר"ש אליביה סברתו של ר"מ: **ה** מוסיף עליהן של רגלים כו'. מפרש בגמ' דלא דרים אותה טומאת עון ואין אחר טומאת עון. והקשו התוס' והימא דרגלים אינן מכפרין אלא על מה שעשירי ר"ח מכפרים. וי"ל דש"ל דאחקוש רגלים לעשיר אחיון מה אילו מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו. אף שעירי רגלים כן. ע"כ: מוסיף עליהן של יה"כ כו'. והא מדרגלים לא מכפרי אדיה"כ ש"מ דמסמע ליה דרשא דאחת בשנה. אע"ג דבפנימי כתיב. א"כ של יה"כ לא ליכפרו נמי אדרגלים דאחת כתיב שאני הכא דאמר קרא (שמות ל') וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר

יכין תפארת ישראל יכין

מנה בטומאה שאירע בין רגל לר"ח, ואחר ר"ח נודע לו, קודם רגל שלאחריו: לב) ר"ל בשר קודם טמא, ולת"ק מתכפר בשעיר חוץ [כפ"ו]: לג) שבמוסף יו"כ ורגלים ור"ח: לד) דמכפרין כולן על שלא נודע בתחלה רק בסוף, ועל שלא נודע כלל אף בסוף, ועל טהור שאכל טמא. ונפקא מנה לטומאה שאירע בין מוסף זה למוסף אחר, כשר נתכפר. אבל שעיר שבפנים שביה"כ, כ"ע ס"ל שהולה על שנודע בתחלה ולא בסוף: לה הא דהדר נקט ליה. ה"ע, משום דבעי למימר בסוף אמרו לו מהו וט' ולא נקט הך א"ל קודם דברי ר"מ, מדבעי למסמך הפלוגתא שבעיקר הדין נבי הדדי: לו) ר"ל שעיר מוסף יו"כ: לז) באבד שעיר שהופרש למוסף יו"כ ונתכפרו באחר, וחזר ונמצא ברגל לו בר"ח, מה שיקריבהו למוסף הוא: לח) ר"ל בשלמא לר"מ שכולן כפרתן שוה, שפיר יקרב. אלא לדידך, זו של יו"כ שהופרשה לכפר על שלא נודע בתחלה רק בסוף, האיך יכפר ברגל על שאין ידיעה כלל. או האיך יכפר בר"ח על טהור שאכל הטמא. וה"ה דק' הך קושיא לת"ק מעשיר יו"כ עם שאר שעירים שחלוקין לת"ק, רק דלר"ש קשה נמי משעירי רגלים עם שעירי ר"ח שג"כ חלוקים לר"ש: לט) ולפיכך אף שכפרתן חלוקה דשאי להקריבן: מ) של ר"ש בן יוחאי שהוא סתם ר"ש שבמשנה:

תוספות רעק"א

(אות ה) תוי"ט ד"ה **על** חטהור. ולא שתי עונות. והא דלא מכפר ציץ אדידיה ואדר"ח היינו משום דאותה נושא ואין אחרת נושא עון. ולר"מ דאסר כל השעירים כפרתן שוה א"ב ע"ב דלא דריש עון אחר הוא נושא וכן לא דריש אותה צ"ל הא דלא מכפר ר"ח אדציץ דעון הערה משמע למיגמ דדוקא הערת ולא עון דקדשים וכן בהיפוך בציץ עון הקדשים ולא עון הערה. ג מ ר א (ותוספות): [אות ו] שם ד"ה ר' מאיר. דילוף הקישא כו'. דס"ל לר"מ נבי ר"ח דרשינן לחטאת לה' חטא שאינו מכיר בו אלא ה' דהיינו אין בה ואין בה כדס"ל לר"י. וכן ס"ל נמי כר"ש דילפינן עון עון מציץ לטהור שאכל את הטמא. וילפינן רגלים ויה"ב מכפרין. אבל לא שעירי ראשי הדשים. ועל מה שעירי ראשי הדשים מכפרין. על הטהור שאכל את הטמא[לב]. רבי מאיר אומר כל השעירים[לג] כפרתן שוה על טומאת מקדש וקדשיו[לד]. היה ר' שמעון אומר שעירי ראשי חדשים מכפרין על הטהור שאכל את הטמא[לה]. ושל רגלים מכפרין על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. ושל יום הכפוריב[לו] מכפר על שאין בה ידיעה בתחלה. אבל יש בה ידיעה בסוף. אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה[לז]. אמר להם יקרבו. אמרו לו הואיל ואין כפרתן שוה. היאך קריבין זה בזה[לח]. אמר כולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו[לט]: **ה** רבי שמעון בן יהודה אומר משמו[מ]. שעירי ראשי חדשים מכפרין. על הטהור שאכל את הטמא.

כפרות ואע"ג דבפנימי כתיב. הא אתקש חיטון לפנימי: על הטהור שאכל את הטמא. דאמר קרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה והאי קרא בשעיר דר"ח כתיב [כדפירש"י בפי' החומש] וילף עון עון מצינו מה להלן טומאת בשר. שאין הצץ מרצה על טומאת הגוף אלא על טומאת חלב דם ובשר שקרב בטומאה אף כאן טומאת בשר. אי מה להלן לרצות אף כאן לרצות עון העדה כתיב אלמא מכפר על עון אנשים הוא. ומכפר דר"ח אדידיה ואדלין. נפקא מינה להיכא דנשבר הצץ. אמר קרא עון. עון אחד הוא טומא ולא שתי עונות. ומהאי טעמא נמי אינו מכפר אדרגלים כדאיתא בגמ' ד"י. ולר"ש חטאת לה' מאי עביד ליה. ומסתבר דדריש ליה כדרים לקיש אמר הקב"ה שעיר זה יהא כפרה על שמעטתי את הירח וכו'. ור' יהודה א"כ נימא קרא חטאת [על] ה' מאי לה' [כו']. ס"מ תרתי: רבי מאיר אומר כל השעירים כפרתן שוה. דיליף הקישא דמועדיכם אף לחיטון דיה"כ. דעדיפא ליה הך הקישא מהקישא דלפנימי. תוס' דף ט' בד"ה כדאמר וכו'. ומ"ש הר"ב אבל שעיר הנעשה בפנים וכו' לא נחלקו עליו וכו' שהוא אינו מכפר כפרתן. כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות. והן אינן מכפרין כפרתו. אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה. גמ': אמרו לו מהו שיקרבו וכו' כתב הר"ב כ"מ הוא דקאמר ליה לר"ש. משום דלר"ש אלימא קושיא. ומסתבר נמי דהאי דכתב הר"ב ר"מ הוא דקאמר ליה. וכ"כ רש"י. אלא דוקא שהוא אמר לו שהרי ר"ש שתמא שהוא רשב"י כפי' הר"ב במתני' דלקמן הוא היה אחר דורו של ר"מ כדכתב הרמב"ם בפ"ד מעשה פרקיו סשיבו לו לר"ש אליביה סברתו של ר"מ: **ה** מוסיף עליהן של רגלים כו'. מפרש בגמ' דלא דרים אותה טומאת עון ואין אחר טומאת עון. והקשו התוס' והימא דרגלים אינן מכפרין אלא על מה שעשירי ר"ח מכפרים. וי"ל דש"ל דאחקוש רגלים לעשיר אחיון מה אילו מכפר על דבר שיש בו כרת דהיינו טומאת מקדש וקדשיו. אף שעירי רגלים כן. ע"כ: מוסיף עליהן של יה"כ כו'. והא מדרגלים לא מכפרי אדיה"כ ש"מ דמסמע ליה דרשא דאחת בשנה. אע"ג דבפנימי כתיב. א"כ של יה"כ לא ליכפרו נמי אדרגלים דאחת כתיב שאני הכא דאמר קרא (שמות ל') וכפר אהרן על קרנותיו אחת בשנה. קרנותיו דמזבח הפנימי הוא דכפרה אחת מכפר ואינו מכפר

ר"ם אומר כל השעירים. י"פ"ש: היה רשיא ט'. ס"ס ה ר"ש בן יהודה אומר. י"ע"ב:

שנויי נוסחאות

על הטהור שאכל (את) הטמא. כ"י"מ. מהור שאכל טמא וכ"ה בסמוך וכמשנה הסמוכה וכ"ה בכ"ק וכמצ"ל כאן ובסמוך (ועי' במשנה הסמוכה) וכ"ה בד"נ כאן, ובסמוך ..הטהור שאכל טמא (ועי' במשנה הסמוכה). היה ר' שמעון. בד"נ ..ר' ישמעאל. (שעירי) ר"ח. בד"נ ליתא נוסחא. ושל יוה"כ מכפר. בד"נ ובכ"ק ובכי"מ ובמ ס ב י ר ..מכפרין ובוסחתא הוא הנשנה וכן הגיה הרב"ל בד' ראשון במשנה הסמוכה (ה"ס) וכן יסגיה שם הב"ה. בתחלה. בכ"ק בתחלה. מהו שיקרבו. בד"נ ובכ"ק ובכי"מ ובמצ"ל מה הן.. היאך קריבין (זה בזה). בד"נ ובכ"ק ובכי"מ ובמצ"ל היאך הן קריבין וליתא: **ה** בן יהודה. בד"נ בר' יהודה. הטהור שאכל את הטמא. עי' בנשנה הקודמת; בד"נ ובכ"ק הטהור שאכל טמא; במצ"ל הטהור שאכל מן הטמא.

ראשון לציון

ד בפשנה אמר (לקן) ל"ל לסם: תוי"ט סר"ח אמרו לו כו' כדכתב הרמב"ם בפ"ד מעשה פרקיו כו' עיין יסל"מ:

לקוטים

תוי"ט ד"ה א"ל וגו' לא דוקא וכו' מע"ג דבכמה דוכתי מצינו דר"מ ור"ש בדור א' היו כמ"ש הרמ"ן מכמה דוכתי בפ"פ והנה כנס ממנין הכי תלמידים תחלומים דר"ע שסימנם ליסי"ם ומה גם דהרמב"ם גופיה בהקדמה יהו המוקה כתב כן שסמיכם קצנו מר"ע וכו' ישמעאל ע"ם מ"ת קרוב לומר דר"מ קיים שפי וכ"ש בזמנו כיה כך בבנים ובבני מתיבתים דבכי הרמב"ם אבדדי וכיון שכן אין כאלה להמיים דר"מ דהוה קיים ליעני מר"ם דוחר מיה בשני מהו שיקרבו זה בזה ודומה לזה אמרו בגיטה אהניא דקהלא קדישא אמרו ר"ש והגיהו אמרו הלכה כר"מ ובזוק אמרו ואם אינו קבוני

מנה כ"ל לייסב קלת דבריו ז"ל וו גלאה ג"כ כוונת הרמ"ז ז"ל אלא שקיר ע"ם ולפיכך סתם עליו הכ"ו אלא בא לכלל ייסוכו. ודע שזה שכתבו לר"ש והכ"כ דקך מ"ל ר"מ הוא וכו' כבי לאיתמר בגמ' אמתני' דלקמן דף י"ב אלא דהתם לו

[אות ה] תוי"ט ד"ה **חטהור**. ולא שתי עונות. והא דלא מכפר ציץ אדידיה ואדר"ח היינו משום דאותה נושא ואין אחרת נושא עון. ולר"מ דאסר כל השעירים כפרתן שוה א"ב ע"ב דלא דריש עון אחר הוא נושא וכן לא דריש אותה צ"ל הא דלא מכפר ר"ח אדציץ דעון הערה משמע למיגמ דדוקא הערת ולא עון דקדשים וכן בהיפוך בציץ עון הקדשים ולא עון הערה. ג מ ר א (ותוספות): [אות ו] שם ד"ה ר' מאיר. דילוף הקישא כו'. דס"ל לר"ם נבי ר"ח דרשינן לחטאת לה' חטא שאינו מכיר בו אלא ה' דהיינו אין בה ואין בה כדס"ל לר"י. וכן ס"ל נמי כר"ש דילפינן עון עון מציץ לטהור שאכל את הטמא. וילפינן רגלים ויה"ב

שבועות שתים פרק א שבועות

מכפר שתי כפרות הא דתנון לפי' שתי כפרות. גמ': ן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו שעיר וכו'. ואע"ג דאמרי' אחת כפרה אחת וכו' כבר כתבו התוס' [דף י"ב ע"ב] דאין זה ב' כפרות אלא מה שקרבן אחר מכפר. לי נמי כפרה אחת לכולנו ואחת למוד. ע"כ: שעיר הנעשה בפנים וכו' מכפרין. כתב הר"ב דכתיב ומפנעיהם וגו' ופנעים אלו מרדים וכ"ה אומר (מלכים ב' ג') מלך מואב פשע בי ואומר (שם ח') אז תפשע לבנה בעת היא. ברייתא בגמ': הודע ולא הודע. פירש הר"ב בין עדע לו ספיקן וכו' דליכא לפרושי דעדע לו שגגתו שבנג ודאי דא"כ הוה ליה חייבי חטאות ואשמות ודאין ותנן במסכת כריתות [פ"ו מ"ד] חייבי חטאות ואשמות ודאין שעבר עליהן יה"כ חייבין להביא לאחר יה"כ. אבל חייבי אשם תלוי פטורין. רש"י: עשה ולא תעשה. בגמ'. היכי דמי אי דלא עביד תשובה. זבח רשעים תועבה. אי דעביד תשובה [כל יומא דמי דתניא]. עבר על מצות עשה ועשה תשובה. לא אז משם עד שמוחלין לו. וכדאסיק הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא. ומשני מתני' בדלא עביד תשובה ורבי היא דסבירא ליה על כל עבירות שבתורה בין עשה תשובה ובין לא עשה תשובה יום"כ מכפר חוץ מפורק עול. ומגלה פנים בתורה ומפר ברית בבשר. אלא עשה תשובה יום"כ מכפר. ואם לאו אין יה"כ מ כפר. וליף להו מקראי. וקרא דזבח רשעים תועבה בשאר יומי. [רש"י]: ן אחד ישראל ואחד כהנים. וליף לה בברייתא בגמ' [דף י"ג ע"ב]. דכתיב (ויקרא ט"ז) וכפר את מקדש וגו' ועל כל עם הקהל יכפר. אמנו סלק לכפרה אחת במתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות. פירש"י דאילו בטומאת מקדש וקדשיו ליכא למימר דאמנו. שהרי הפר מכפר על הכהנים. ובשעיר הפנימי על ישראל: מכפר על הכהנים. דהא כתיב בתר מעשה פר ובשעיר וכפר על הקדש וגו'. והתם' כתבו דבשעיר הפנימי כתיב אשר לעם ולא להכהנים. ע"כ. וא"ת אדאין הכהנים מתכפרים בפנימי. בחיצון מנלן דלא. נראה לי מדהכא חיצון לפנימי כדכתיב (במדבר כ"ט) מלבד חטאת הכפורים כדלעיל. ותדע דהך סברא מעלייתא היא. דהא לקמן ליף לה ר"ש בשעיר המשתלח דלא מכפר על הכהנים מדאתקיש לפנימי ואמרינן דרבי יהודה לית ליה דהיקש למלתא אחריתא אחת [ר"ל למרא וקומה] ב"מ דאי לאו הכי הוה ליף לה: אלא שדם הפר. רש"י כתב אלא שהפר מכפר גרסי'. ול"ג שדם הפר ["ולכון אלא אסברא לה הר"ב. דהא דקתני מה בין הוה כאילו קתני אין בין וכו' ובימוקו עמו דהא ברישא נמנה אחד ישראלים ואחד וכו' ועיין בסוף פ"ק דב"ק]: רבי שמעון אומר כשם וכו'. גמ'. הא ודאי אומר. מאי הושוו דבני כפרה ניהו מיהו כל חד בדנפשיה. ומאי טעמא דר"ש דכתיב (ויקרא ט"ז) ולקח את שני השעירים. אתקיש שעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב ביה אשר לעם. אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות.

ר"ש וסתם ר"ש הוא ר"ש בן יוחאי: ן ועל זדון טומאת מקדש וכו'. סתמא דתלמודא נקיט לה: שעיר הנעשה בפנים ויום"כ מכפר. דכתיב (ויקרא ט"ז) ומפנעיהם לכל חטאתם. ופנעים. אלו מרדים: ההמורות והקלות וכו'. כולה מתני' מפרשה בגמ' הכי בין קלות בין חמורות. בין שעבון בזמיד. בין שעבון בשוגג. [אותן שעבון בשוגג] בין נודע לו ספיקן בין לא נודע לו ספיקן כלומר בין נודע לו שבא לידו ספק חלב ואכלו בין אלא נודע לו שבא לידו ספק חלב. ואלו הן קלות עשה ולא תעשה. ואלו הן חמורות כריתות ומיתות ב"ד: ן אחד ישראל ואחד כהנים. הכי קאמר. אחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משוח. מתכפרים בשעיר המשתלח בשאר עבירות ואין חלוק ביניהם. אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו כל מה שבשעיר הפנימי מכפר על ישראל דהיינו תליית ישראל על שם בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף וזדון טומאת מקדש וקדשיו וכן כפרת שעיר החיצון פרו של כהן גדול הקרב ביום"כ מכפר על הכהנים: ר"ש אומר כשם. שאתה מודה בדם השעיר הפנימי במכפר על ישראל כפרתו בלא שום וידוי שאין וידוי בשעיר הפנימי. אלא בשעיר המשתלח. כך דם הפר בלא שום וידוי מכפר על

מוסיף עליהם של רגלים. שמכפרין על טהור שאכל את הטמא. ועל שאין בה ידיעה. לא בתחלה ולא בסוף. מוסיף עליהן של יום הכפורים. שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא. ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. מוסיף עליהן של יום הכפורים. שהן מכפרין על הטהור שאכל את הטמא. ועל שאין בה ידיעה בתחלה. אבל יש בה ידיעה בסוף[פא]. אמרו לו מהו שיקרבו זה בזה. אמר להם הן. אמרו לו אם כן יהיו של יום הכפורים קרבין בראשי חדשים. אבל היאך של ראשי חדשים קריבים ביום הכפורים לכפר כפרה שאינה שלה. אמר להן בולן באין לכפר על טומאת מקדש וקדשיו[פב]: ן ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו[פג] שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין[פד]. ועל שאר עבירות שבתורה. הקלות והחמורות. הזדונות והשגגות. הודע ולא הודע. עשה ולא תעשה. כריתות ומיתות בית דין[פה]. שעיר המשתלח מכפר[פו]: ן אחד ישראלים. ואחד כהנים. ואחד כהן משוח[פז]. מה בין ישראלים לכהנים ולכהן משוח. אלא שדם הפר מכפר על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו[פח]. ר' שמעון אומר

ן ועל זדון טומאת מקדש וכו'. י"ג ע"ב יומא פ"ה מ"ו פ"ז מ"ו פ"ח מ"ב שגגות הים ס"פ"ג עמין רפ"ז: על שאר עבירות. מ"ו פ"ח כה"ר השנה ה"ב: הודע ולא הודע. כריתות י"ח פ"ב כ"ו ע"ח: ן אחד ישראלים ואחד כהנים כו'. י"ג פ"ב: שהפר מכפר על הכהנים וכו'. מ"ו פ"ח מפ שגגות הא' ס': שנוי נוסחאות מוסיף. כד"נ ומוסיף..; בכי"ק ובמכי"ר מוסף..וכן בסמוך. שמכפרין. כד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמכי"ר שהן מכפרין. טהור שאכל את הטמא. וכ"ה כד"נ ובכי"ק ובמכי"ר: במכי"ר הטהור.. מוסיף כו' של יוה"כ. בכי"מ ומוסיף. שהן מכפרין. כד"נ שמכפרין; בפי' ר"ח שמכפר וע' במס' הקודמת. הטהור שאכל את הטמא. כד"נ ובכי"ק טהור.. ועי' במשנה הקודמת. (ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף). כד"נ ובכי"ק ליתא. על פי' הרמב"ם שאין לו הבנה כהב הר"ם לייבב עפ"י המשנה הנ"ל וכוונת הרמב"ם להעיר על המסכון הזה וכי הוא מונן מאלין: אבל גם זה דוחק ואולי יש כאן מסכון דברים בפירושו. מהו שיקרבו. בכי"מ מה חן.. : כד"נ ובכי"ק אומר היה שיקרבו וכן הוגה בכי"פ: במכי"ל אומר היה רבי שיקרבו ובמכי"ר ר"ח תקנו ר"ש. בראשי חדשים. במכי"ר לראשי.. אבל היאך של ראשי חדשים. בכי"מ אלא של ר"ח היאך. ביוה"כ. כד"נ ליוה"כ. (לכפר) בפרה שאינה שלה. בכי"פ לבפרה.. וליתא: כד"נ ובכי"ק ובמכי"ר ..שלהם: ן ויוה"כ מכפרין. כד"נ ובמכי"ר ..מכפר וכן הוגה בכי"פ וכ"ה בכי"ק (וסם יוה"כ..). ועל (שאר). במכי"נ על.. וכ"ה בכי"מ (וסם ליתא בטעות). המשתלח מכפר. בגליון כי"פ המשתלח ויוה"כ מכפר ועי' כתי' הרמב"ם י"ג ע"ב: ן ישראלים. כד"נ ובכי"ק ובמכי"ר ישראל וכן בסמוך. (ואחד כהנים) וא' כהן משוח. בכי"ק..משיח ובכל המסכה וליתא וכ"ה משיח גם כד"נ ובמכי"ר בכל המסכה. לכהנים ולכהן. בכי"ק ובמכי"ר ..לבין בהן. מכפר. כד"נ יכפר. על טומאת. כד"נ ובכי"ק ובמכי"ר ועל..

לקוטים

המליצו הדבר דמעיקרא הוה נעי למימר דדבון דתל"ל ר"י הא ר"ק ליה בגלמא לדיני אע"ג דאין כפרתן שוה ניחא דאמינא לב ב"ד מתנה עליהן ואמטו נכבי יקרבו אלא לדידך דלית לך לב ב"ד וכו' אמאי יקרבו ודמי מ"ל דלמא ר"מ היא ור"ק בגלמא לדיני דאמינא כל הבעירים כפרתן שוה וכו' ומ"מ פי' כן בסביעות רש"י והר"ב ז"ל משום דהכי מסתמא עפי פשטא דמתני' דקתני סומ"ל ואין כפרתן שוה וכו' ס"מ דמתך הוא דפריך ליה (ס"ל):

יכין תפארת ישראל יכין

מא) והרוויח לפי דבריו, דתו ל"ק לר"ש הא"ך קרבין זב"ז: מב) ר"ל בסיה במזיד בלא הרהור, דאל"כ אינו מתכפר רק במלקות. ובהך בבא דנקטא מהניתין כ"ע מודו: מג) והן תולין ג"כ לים בו ידיעה וכו' כמשנה ב': מד) ה"ק בין קלות בין חמורות, בין שעבון במזיד או בשוגג, ואותן שעשה בשוגג בין שנודע לו בשתא שבא לידו ספק עבירה, בין לא נודע לו כלל [דאלו נודע לו בשתא שבא לידו וודאי עבירה, הרי חייבי חטאות ואשמות שעבר עליהן יו"כ חייבין בקרבנן. ורק חייבי אשם תלוי שעבר עליהן יו"כ פטורין]. ואלו הן קלות, עשה ולא תעשה, והחמורות, כריתות ומיתות ב"ד ובביעת כרת ושקר: מה) והשיטו לא עשה הטובה. מיהו אנן קיי"ל דשעיר משתלח מכפר על החמורות רק בעשה הטובה, דבלי תשובה אינו מכפר רק על הקלות [רמב"ם פ"ח מתשובה ה"ב]: מו) מתכפרין בשעיר המשתלח בשאר עבירות: מז) ר"ל מה בשעיר פנימי מכפר אז הולה על ישראל, דהיינו בים ידיעה בתחלה ולא בסוף [במשנה ב']. וכמו כן בזדון טומאת מקדש וקדשיו [במשנה ו']. כ"כ כל מה בשעיר הנעשה בחוץ מכפר על ישראל [במשנה ג'], בכל אלו פר יו"כ מכפר על הכהנים [והא דלא נקט כהן המשוח בכל. ה"ע מבוס דאין בוה"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו [בספ"ב דהוריות ובלהי מסכת פרה]. ומזה נ"ל דאיה לרא"ד

ור"י אמר לך להכי אתקום שיהיו שוים במראה ובקומה ובדמיס הוא דאתא ולא משגינן בגמ' לר"ש מגא ליה שיהיו שוים וכו'. אבל התוס' רפ"ו דיומא פירשו דתלתא קראי כתיבי וכו'. כמ"ש שם בשמם. וכתבו עוד דבהכי נימא מלי דקשיא למלי מייתי קרא דולקח לא שני הכעיריס הוה ליה לאתויי מקרא קמא דמאה עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים (ויקרא ט"ז) אלא קרא קמא לאגמריך שיהיו שוים בדמיס דהוא קרא אחרי בדמיס. דגמרינן מינה [דמדעם] ליהוי וקרא הניין דהכא להקישא אבל לומר שיהיו שוים במראה וקומה לא הוי דרשינן כלל. כיון דלא אשכחן בשאר זבחים שיהיו שוין במראה וקומה. אלא מדמייתר לן קרא בתרא דרשינן. ע"כ:

ר"ע מברטנורה

על הכהנים על טומאת מקדש וקדשיו. *אייתר ליה וידויו של פר במקום וידוי של שעיר המשתלח לכפר על הכהנים בשאר עבירות. ואין להם כפרה בשעיר המשתלח:

כשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר על ישראל[מח]) כך דם הפר מכפר על הכהנים[מט]). כשם שוידויו של שעיר המשתלח מכפר על ישראל[נ]) כך וידויו של פר מכפר על הכהנים[נא]):

שנויי נוסחאות

מכפר על ישראל כו' מכפר על הכהנים, נכ"י פ "ישראל על טומו"ק.. הכהנים על טומו"ק. כשם שוידויו. נכ"מ וכשם.. נד"נ ..שוידוי וכן נסעיף וכ"ס כאן גם במסני"ר:

תוספת רעק"א

ן [אות ח] הרע"ב ד"ת רבי שמעון. אייתר ליה וידויו של פר. דחד וידוי מכפר על אין בה ויש בה מה ששעיר הנעשה בחוץ מכפר על ישראל אבל וידוי שני דאייתר ע"כ דבא לכפר על שאר עבירות. ורבי יהודה סבר דוידוי ראשונה לכפר על עצמו והוידוי על החייב. גמרא:

יכין תפארת ישראל יכין

לגלכ"ד פ"י מסגנות]: מח) על טומאת מקדש וקדשיו בלי הוידוי, דהרי אין וידוי בשעיר פנימי: מט) על טומאת מקדש וקדשיו בלי הוידוי, ואם כן אייתר ליה וידוי דפר, לכפר על הכהנים בשאר עבירות שאינן מתכפרין בשעיר המשתלח: נ) על שאר עבירות:

ב' לכפר על ביתו ואחיו הכהנים בכדי ש י ב א זכאי ויכפר

פרק ב **א ידיעות** הטומאה. נטמא וידע. שנטמא בשעת טומאה או אחרי כן: נעלמה ממנו טומאה. וע"י אותו העלם אכל קדש הרי א' ד' דכתיבי. ונעלם ממנו והוא טמא טומאה. ולפי שאינו חייב עליה. אלא ה"כ ידע בתחלה שנטמא. ואח"כ נעלמה ממנו מש"ה קרי לה ידיעות: נעלם ממנו הקדש. או המקדש ואכל קדש. או נכנס למקדש וזכר לטומאה. הרי שתים אחרות דלא כתיבי: נעלם טמנו זה וזה. היו ממנין הידיעות. אלא הא קמ"ל דאע"ג דבשעת אכילה קדש. או כניסת מקדש. אינו זכור. לא לטומאה. ולא לקדש. חייב קרבן עולה ויורד:

פרק ב **א נטמא** וידע. ל' הר"ב וידע שנטמא וכן פירש"י וכתבו התוס' מתוך פירושו מבמע ברולה לפרש כולה מתני' בידיעה גמורה שפירש וידע שנטמא *ואע"ג דמוקי מתני' כר' [כמ"ש ברים מסנה ב' דפ"ק] דאמר בידיעת בית רבו שמה ידיעה מ"מ נקטה לה במתני' שתים ידיעה. אע"ג דלא לריך. והמדקדק יכול לפרש כולה מתני' בידיעת בית רבו. עכ"ל. וכבר דקדקתי בביולא בזה בלבוקרים" והר"ב ברים מסנה ג' דפרק קמא. ועוד דע שעם זה צריך שתהא לו ידיעה שנטמא. לריך ג"כ שתהא לו ידיעה שזה מקדש. וזה קדש. וכ"כ הרמב"ם בהדיא בפרק י"א מהלכות שגגות: ונעלמה ממנו הטומאה. כתב הר"ב ולפי שאינו חייב אלא א"כ ידע בתחלה

פרק ב **א ידיעות** הטומאה[א]) שתים שהן ארבע[ב]). נטמא וידע[ג]). ונעלמה ממנו הטומאה. וזכור את הקדש[ד]). נעלם ממנו הקדש. וזכור את הטומאה[ה]). נעלמו ממנו זה וזה. ואכל את הקדש ולא ידע. ומשאכל ידע[ו]). הרי זה בעולה ויורד[ז]). נטמא וידע[ח]). ונעלמה ממנו טומאה. וזכור את המקדש[ט]). נעלם ממנו מקדש. וזכור את הטומאה[י]). נעלם ממנו זה וזה. ונכנס

שנטמא וכו'. קרי לה ידיעות. והיינו גמי טעמא דלא הכן אלא שתים שהן ארבע. וכשתדקדק בהם תמצאם ארבע שהן שמנה. ידיעות טומאה תחלה בין לקדש. בין למקדש. וכן ידיעה בסוף. הרי ארבע ידיעות וידיעות הקדש. או המקדש תחלה וכן בסוף. הרי עוד ארבע. אלא דאוקמן ידיעות שבתחלה הוא דקא חשיב להו. וכדאמרינן טעמא בגמ'. ד' קמייתא דאיתנהו בכל התורה כולה כלומר דבכל התורה כולה לא בעינן שיהא לשונן ידיעה בתחלה. אבהו קא חשיב. ד' בתרייתא דאיתנהו בכל התורה כולה באין אדם מביא חטאת אא"כ נודע לו בחטאת. לא קא חשיב: נעלם ממנו הקדש וכו'. כתב הר"ב הרי שתים דלא כתיבי כלומר לא כתיבי בהדיא אלא מרבויא דונעלם דרשינן לה בסוף פרקין: נעלם ממנו זה וזה. כתב הר"ב אינו ממנין הידיעות. אלא הא קמ"ל וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ולא קשיא אמאי לא חשיב להו ולהוו שם. דמכיון דחשבינן ידיעת הטומאה לקדש וכן למקדש. וכן ידיעת המקדש גם ידיעת הקדש. אין

להוסיף

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ב א) ר"ל טומאת מקדש וקדשיו. ומשום דאינו חייב קרבן בטומאת מקדש וקדשיו, רק בידע מתחלה [כפ"א סי' י"ב], משא"כ בכל התורה כולה, להכי קרי ליה ידיעות: ב) לעיל [כפ"א] פירש דיני ידיעות. והשתא מפרש היכא משכחת לה שתי ד'. ונקט כל הולה נבי אב דידה: ג) שנגע בשרץ, אף שלא ידע שעי"ז נטמא. וידע נ"כ שזה קודש: ד) ר"ל ואח"כ נעלם ממנו שנגע בטומאה. אבל ידע שפיר שזה קודש ואכלו. הרי אב א'. או נעלם וכו': ה) הרי תולדתו. או נעלמו וכו': ו) זה אינו ממנין הידיעות, רק ככלל בב' בני דריסא; דקמ"ל דאף דבשעת אכילת הקודש או בשעת כניסתו למקדש, נעלם ממנו הרתי, ר"ל שנטמא, ושזה קודש, רק אח"כ נודע לו: ז) ר"ל חייב קרבן עולה ויורד [פי' פ"א סי' ט"ו]: ח) ר"ל שאח"כ נעלם ממנו שנגע בטומאה אבל ידע שפיר שזה מקדש

תוספת רעק"א

פ"ב א [אות ט] תוי"ט ד"ה נטמא ואע"ג דמוקי מתני' כרבי. בלא"ה הא בממנ"פ בתין דקתני במתני' דח יב של העלם ק ש ומקדש מדכתיב ו נ ע ל ם ב'

פ"ב א ידיעות הטומאה; ד"ל ע"א ע"ב כלא ק נטמא וידע כו'. מיי' פי"א מה' שגגות ס"ל:

שנויי נוסחאות

פ"ב א (ו)נעלמה ממנו (ה)טומאה. נד"נ ליתא וכ"ה ברע"ב וכן ליתא ל"ס גם נכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסני"ר. וזכור את הקדש. נד"נ ונכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסני"ר ..לקדש וכ"ה כפי' ל"ה. הקדש וזכור את הטומאה. ומסני"ר קדש וזכור לטומאה. וכ"ה נכי"מ ונכי"פ וכ"ה לטומאה גם נד"נ ונכי"ק. נעלמו. נד"נ ונכי"פ נעלם. ואכל כו' ומשאכל. נד"נ ונכי"ק אכל..משאכל וכ"ה אכל גם במסני"ר. נטמא וידע כו'. הגהת הלת עד סוף המשנה ליתא נד"נ בטעות. ונעלמה ממנו טומאה. נכי"ק ונ מ נ ו י"ר נעלמה.. הטומאה. את המקדש נכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסני"ר למקדש וכן נסמוך לטומאה. מקדש. נכי"ק המקדש. נעלם ממנו ו"ו. נכי"ק ונכי"מ ונכי"פ ומסני"ר נעלמו.. ונכנס כו' ומשיצא. נכי"ק נכנס.. משיצאו כ"ה נכנס גם במסני"ר:

ב אחד הנכנס לעזרה. כיון שכבר נמנו כל לחת בפרט: ב אחד הנכנס לעזרה. דבעזרה נאמר כרת לטמא הנכנס כדתנן במשנה ח' פ"ק דכלים. וכן אפרש בס"ד: אלא במלך וכו'. עיין במשנה ה' פ"ק דסנהדרין ומ"ש שם בשם התוס': במלך. כתב הר"ב דאמר קרא וגו' וכן תעשו וגו' לדורות ובימי משה הוא מלך שעליו נאמר (דברים י"ג) ויהי בישרון מלך. רמב"ם. ועמ"ש בדבור וכ"ד מהלכים וגו': ואורים ותומים. כתב הר"ב אחיו כ"ג והיו שם אורים ותומים. כלומר וכיון שאחיו כ"ג היה א"כ היה שם אורים ותומים והקשו התוס' אע"ג דאהרן היה בבנין המשכן וכי נשאלו באורים ותומים לעשות משכן הלא קודם שנתכסן אהרן ע"י המלואים נעשה המשכן. ע"כ: ובסנהדרין של שבעים ואחד. כתב הר"ב ובימי משה היו שבעים זקנים. וכן פירש"י. וכך כתב הרמב"ם כהן ובסנהדרין פ"ק משנה ה'. אבל שם פי' הר"ב משום דמשה במקום סנהדרין הוה קאי. וכפירש"י שם ושטמא דמסתבר הוא. לפי שלא נמצא מינוי שבעים לסנהדרין כי אם בפרשת מתאוננים והיה זה אחר שנעשה המשכן כמו שנאמר (בנמדבר י"א) ולקחת אותם אל אהל מועד ועוד נאמר (שם י') ויסעו מהר ה' והמשכן נעשה בעודם בסיני ולפירושם דהכא צריך לומר דשבעים זקנים שנאמרו במתן תורה בסוף פרשת משפטים ושבעים מזקני ישראל. הם היו מיוחדים שבעדה לכל דבר שבקדושה כעין סנהדרין בגלוה בהם אח"כ בפרשת אספה לי שבעים איש: ובשתי תודות. כתב הר"ב בשני לחמי תודה. גמ'. דאמר קרא ואעמידה שתי תודות גדולות מאו גדולות אילימא ממין גדול ממש. לימא פריס. אלא גדולות במינן [מאותו מין שהיו. הביאו גדולות ולא קטנות. רש"י] מי איכא חטיבותא קמי שמיא. והתנן [בסוף מנחות] נאמר בעולת בהמה אשה ריח ניחוח ונאמר בעולת העוף אשה ריח ניחוח מלמד שאחד המרבה ואחד הממעיט וכו' פירבו החוס' ולפיכך לא הוה ליה להתפאר בכך. כיון שמצוה בזה כמו בזה. אם מתכוין לשם שמים. ע"כ. [ועמ"ש בסוף פ"ב דחגיגה] אלא גדולות שבתודה. ומאי ניהו חמץ. דתנן [ריש פ"ז דמנחות] התודה היתה באה וכו'. דאלות החמץ הוי גדולות מכל מצה: ובשיר. כתב הר"ב השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני. פירש"י הוא מזמור של חנוכת הבית. לכך אומר אותו. ע"כ. ובברייתא בגמרא מסיים ושיר של פגעים. עד כי אתה ה' מחסי עליון שמת מעוזך. ואומר ואומר מזמור לדוד בברכו מפני אבשלום בנו ה' מה רבו צרי ויגו'. אבל הרמב"ם בפירושו ובחבורו פרק ו' מהלכות בית הבחירה לא כתב ג"כ אלא מזמור ארוממך. וכתב הכ"מ בשלמא מה רבו צרי ניחא דאיכא למימר דש"ל אלא היו אומרים אלא בימי עזרא שהיו צרים מתלוצצים על הבנין. אבל איכא דאין צרים מתלוצצים אין אומרים אותו. אבל יושב בסתר משמע דלעולם אמרינן ליה. וי"ל דנמי לא אמרינן ליה אלא כשיש צרים הנלחמים בהם. דכתיב מחץ ישוף יומם וגו'. יפול מלדך אלף וגו'. עכ"ד. ואין ספק אצלי דאשתמיטתיה מ"ש התוספות בטעם למה אין אומרים יושב בסתר אלא עד כי אתה ה' מחסי. דאי לאו הכי לא הוה קשיא ליה מיושב בסתר טפי ממה רבו צרי שכתבו וז"ל דכתיב לעיל מיניה ובלומת תרלה דמשתעי באויבים שהיו מצרים להם בשעת הבנין. אבל מכם ואילך לא משתעי בהו. ע"כ: ובית דין מהלכין וכו'. גמ' למימרא דב"ד קמי תודה אזלי. והכתיב (נחמיה י"ב) ואלך אחריהם הוצעה ואני שרי יהודה. ה"ק ב"ד מהלכין ושתי תודות מהלכות וב"ד אחריהם [כלומר דתני ב"ד מהלכים והדר מפרש כילד. שתי תודות היו מהלכים אחלה. והב"ד אחריהם] וא"ת והאמר לא אשיב מלך וגבאי וכו' וי"ל דאין הכי נמי שהם לא היו מהלכין כלל. ואלא הא דתנן במלך וכו' ע"פ מלך קאמרינן וכן ל' הרמב"ם בפ"ז מהלכות בית הבחירה אין מוסיפין וכו' אלא ע"פ המלך וע"פ גבאי. ואחרים ותומים. וע"פ סנהדרין של וכו' והא דלא כתב באורים ותומים ע"פ. משום דפשיטא הוא דאורים ותומים להכי עבידי שיהו נשאלים בהם: הפנימית נאכלת. פליגי תנאי בגמ' חד אמר זו היו מהלכות כלומר ב' כהנים נושאים אותם זה אצל זה והיא הפנימית הך דמקרבה אצל חומה. וחד אמר זו אחר זו. והוי הפנימית הך דמקרבה לב"ד. ומ"ש הר"ב וע"פ גבאי נאכלת וכו'

ב אחד הנכנס לעזרה. ר"ל ע"א ועי"ב פי' פ"ג מכ' נ"אח מקדש הי"ב פמ"ב עיין ד"ש: שאין מוסיפין על העיר ועל העזרות כו'. פופה מ"ה ע"א סנהדרין נ' ע"א ר"ל ע"ב ועי' מוס' דף פ"ו ע"א ד"ה אין יכולמי סנהדרין ע"א ס"ב הייי פ"ו מה' בית הבחירה הי"א ופ"ה מה' סנהדרין פ"א פה"ג עשין מ"ב: ובשתי תודות. פ"ו ע"א מי' פ"ע מ"ב בית הבחירה הי"ב ר"ג:

שנויי נוסחאות

ב הנכנס. במשניו"ל נכנס וכן נסמוך. העזרה. במשניו"ל עזרה. ונביא ואורים ותומים. בד"ל ובכי"ק ובנביא ובאורים ובתומים וכ"ס ובאורים גם בכי"מ ובכי"פ ובמשניו"ל. ובסנהדרין. במשניו"ל וסנהדרין. וב"ד. בכי"פ ב"ד. (וכל ישראל אחריהן). בד"ל ובכי"ק בכי"מ ובכי"פ ובמשניו"ל ליהא וכן לא הוכירו הרמב"ם גם בתמיה י"ב לא מזכר שהלכו ישראל אחריו (ד"ס).

ראשון לציון

פ"ב ב בשנה ובשתי תודות ובסיר עיין תוספות פסחים ס"ד ע"א ד"ה קרא:

תוספות רעק"א

ב (אות י) הר"ב ד"ה ובשתי תודות בהקיף סביב. סבהוץ לפירש"י ולתוס' (דף ט"ו ב') מבפנים:

לקוטים

תוי"ט סד"ה ואורים וכו' הלא קודם וכו' ר"ל כמ"ש התו' עצמם בד"ה אין עורה מתקדשת אלא בשייכי מזבח תימה למ"ד במנחות אין מזבח בבמה היאך מתקדשת וכו' וי"ל דיון שהכל בא בבת א' הקידוש ושעיית מזבח לא תשבי מזבח בבמה וכו' וכל העבודה היתה מהנכה ומתקדש מקומו ע"כ ר"ל דמ"מ ביום שהוקם המשכן ומזבח ומתקדש בו ביום אינו נתתנן אהרן באורים ותומים ל"כ הכל בא בבת אי ולפי' שסיר דצריך אורים ותומים כי היכי דילפי' דצריך מזבח דהכל בא בבת אחת ולפי' דהכוס ז"ל לא תבו לתרץ לפי שסמכו על מ"ש לעיל והרמ"ז הירן בע"א ע"ע: (ש"ל)

יכין תפארת ישראל יכין

מקדש, ונכנס. הרי אב ב'. לו נעלם וכו': טו) מה שהוסיפו אח"כ בימי יהושפט שהוסיף קדושה על סר הבית [בפסחים ל"ב א'] : י) ר"ל על ירושלים : יא) ר"ל צריך שיהרגו הכל, ואז נתקדשה כהראשונה. [ואילה"ק א"כ הא"ן קידש נתחיב תומות ירושלים בב' תודות, הרי לא היה שם מלך ואורים ותומים [כיומא כ"א ב']. י"ל לזכר בעלמא עביד, דבאמת לא היה צריך לזה, דקדושה ראשונה של ירושלים ובס"מ שקידשה שלמה קידשה גם לעתיד לבוא [בערכין דל"ב ב']. ורק קדושת א"י לעניין תרומת ומעשרות לא קדשה לע"ל רק מה שחזר וקידש עזרא [רמב"ם פ"ו מבית הבחירה הע"ז]: יב) מקריבין ב' תודות, והרי יש בכל א' מ' חלות, דהיינו ג' מילי מלה ומין א' המן, ובכל מין יש י' חלות, ותורמין ד' חלות מכל המינין, ולוקחין הב' לחמי ממן שתרמו מב' התודות, ונושאין אותן

ח) עי' רש"י דף ט"ו ע"ב כתב שהיו אומרים מזמור לתודה והיינו שיר של תודה דברייתא. (אהבת מיה):

ב אחד הנכנס לעזרה. רלשונה: ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין [וכו']. נפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר קרא (שמות כ"ח) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו. קרא יתירא הוא למדרש לדורות. ובימי משה הוא מלך וגביא ואהיו כהן גדול. והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים אף לדורות כן: ובשתי תודות. בשני לחמי תודה. והיו נושאים אותן *בהיקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים. ושם אוכלים האחת ושורפים השניה. וע"ש גבאי נאכלת וע"פ גבאי נשרפת. והיינו דתנן הפנימית נאכלת. והחיצונה נשרפת. ומנחמיה בן חכליה גמר. דכתיב ביה (נחמיה י"ב) ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל') ובית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים

ב אחד הנכנס לעזרה. רלשונה: ואחד הנכנס לתוספת. שהוסיפו עליה אחרי כן: שאין מוסיפין [וכו']. נפיכך היא קדושה כראשונה: אלא במלך. דאמר קרא (שמות כ"ח) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו. קרא יתירא הוא למדרש לדורות. ובימי משה הוא מלך וגביא ואהיו כהן גדול. והיו שם אורים ותומים ושבעים זקנים אף לדורות כן: ובשתי תודות. בשני לחמי תודה. והיו נושאים אותן *בהיקף סביב עד סוף הגבול שמקדשים. ושם אוכלים האחת ושורפים השניה. וע"ש גבאי נאכלת וע"פ גבאי נשרפת. והיינו דתנן הפנימית נאכלת. והחיצונה נשרפת. ומנחמיה בן חכליה גמר. דכתיב ביה (נחמיה י"ב) ואעמידה שתי תודות גדולות: ובשיר. השיר שהיו אומרים ארוממך ה' כי דליתני (תהלים ל') ובית שני אע"פ שלא היה שם לא מלך ולא אורים

למקדש ולא ידע. ומשיצא ידע). הרי זה בעולה ויורד: ב אחד הנכנס לעזרה. ואחד הנכנס לתוספת העזרה). שאין מוסיפין על העיר) ועל העזרות. אלא במלך ונביא ואורים ותומים ובסנהדרין של שבעים ואחד). ובשתי תודות). ובשיר). ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריהם). וכל ישראל אחריהם). הפנימית נאכלת).

אוכלין וטומאת הקדשה שקדש שלמה הבית בראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. ועבודה דאחמיה בן חכליה לזכר בעלמא הוא: ג נטמא בעזרה. וידע שנטמא והשתחוה בהעלם זה כלפי פנים. אע"פ שלא שהה. או השתחוה כלפי חוץ. והוא דשהה כדי השתחואה. ובעור השתחויה היא כדי שיקרא אדם פסוק זה ביטוב. ויכרעו אפיים [ארצה] על הרצפה ויתחוו*) להודות לה' כי טוב כל"ח והוא פסוק בדברי הימים (כ' ז'): או שבא לו בארוכה. שיצא לו דרך ארוכה בים קצרה ממנו ללאת ואפילו לא שהה תחלה חייב: ובקצרה פטור. שיכא דלא השתחוה ולא שהה. ויצא לו דרך קצרה פטור: זו היא מצות עשה שבמקדש. דים כאן ויצאו מן המחנה כל טמא: שאין חייבין עליה. ב"ד פר העלם דבר. שאם שגגו וטעו בהוראה זו. והורו לו שיצא בארוכה אין מביאין על שגגת הוראה זו פר העלם דבר של לבור: ד ואיזו הוא מצות עשה שבנדה. שדומה לזו שבמקדש. שאירע לו הטומאה משבא בהיתר לידי כניסה אם שגגו ב"ד בהוראה זו חייבים עליה פר העלם דבר: היה משמש עם הטהורה. שנכנס בהיתר ואמרה לו נטמאתי עכשיו ופירש מיד בקושי האבר חייב אלא יעמוד בלא דישה עד שימות האבר ויפרוש בלא קושי וזהו העשה שבנדה: ה רא"א השרץ ונעלם. דאמר קרא (ויקרא ה') או

*) נכה"ק מדויקים והגהות.

וכו' הכי מסיק בגמרא כלומר שאין מעשה בדבר למה זו נאכלת ולמה זו נשרפת. אלא ע"פ הגבית ברוח הקודש עשו כן. דליכא למימר דחילוקה כי אחיה קדשה המקוש והפגימת היא לא נפסלה ביונא ומלכך נאכלת. דהא בלא הא לא סגיא: וכל שלא נעשה וכו'. כתב הר"ב וכית שני אפ"פ שלא היה שם לא מלך וכו' הקדושה שקדש שלמה הבית [וכו']. עיין בפירוש הר"ב משנה ו' פ"ח דעדיות ומ"ש שם בס"ד: אין חייבין עליה. וכן הוא בכל הנוסחאות ויש לפרש דה"ק הנכנס למקוש פלוני. והנכנס למקוש פלוני והנכנס וכו'. כולם אין חייבים על המקוש שנכנס כל אחד ואחד: ג נטמא בעזרה. פירשו התוס' [ד"ה תנהו] דאלטריך לאשמועינן דלא תימא דלא חייבתו התורה כרת אלא לנטמא בתוך דקרא כל הנוגע וגו'. ולא יתחטא את משכן ה' טמא וגו' (במדבר י"ט) משמע דחייבי בחוצה ברלוי להתחטא קודם שיטמא את המשכן. ע"כ. ובגמ' ילוף לה אף לנטמא בפנים. מדכתיב את משכן ה' טמא. וכתיב (שם) כי את מקדש ה' טמא. והרי משכן אקרי מקדש כדכתיב (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב (שם) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ומקדש אקרי משכן דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתתי משכני בתוככם [כל הניתן בתוככם קרוי משכן. רש"ן] ולכתוב לו אידי ואידי משכן. או אידי ואידי מקדש וידעינן דבין במשכן שנמשח בין במקדש שהוא בית עולמים. מהייבו הכתוב. אלא אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים. וכתבו התוס' תימה למאי לא קתני שתים שהן שם. כיון דמצריכין קרא לטומאה שבפנים. וי"ל דמתני' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. ע"כ: נטמא בעזרה. כתב הר"ב וידע שנטמא. עמ"ש ברש פרקין בשם התוס' ובשם הרמב"ם: והשתחוה או ששהה וכו' בא לו בארוכה וכו'. שעורין [הללו] הלכה למשה מסיני הם כמי שנטמא בתוך העזרה. רש"י: והשתחוה. פי' הר"ב כלפי פנים אע"פ שלא שהה וזו כריעה בעלמא. גמ'. [*ומ"ש הר"ב או השתחוה כלפי חוץ והוא דשהה וכו'. גמ'] ופירש"י מחייב משום שהייה. ע"כ. והדין עמו דהא לו ששהה תנן דמשמע דעיקר חיובא משום שהייה היא. והא קמ"ל הגמ' דהשתחויה דכלפי חוץ בעי שהייה ואי לא לא. אבל לא דלא לחייב אלא בשהייה יש עמה השתחויה. ולפי זה ליכא ביניהו דתרי ליטני דבגמ' אלא בלישנא דמיתניין מר מתני אריש. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ"ש [הר"ב] ובעור השתחויה ר"ל דשהייה. ומ"ש כדי שיקרא פסוק זה ביטוב. לא במהירות ולא באריכות. הרמב"ם: שאין חייבין עליה. לשון הר"ב ב"ד פר העלם וכו' כדתנן במ"ד פ"ב דהוריות ושם מפורש: ד מצות עשה שבנדה. דאמר קרא (ויקרא ט"ו) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה אחת עליו. גמ' ופי' התוס' מעליו דרש דהא ותהי אלטריך למדרש בפ' החולץ [כמו שכתבתי שם בסופו] דאפילו בשעת נדתה קפדין תוספין בה: שחייבין עליה. פירש הר"ב אם שגגו ב"ד וכו' כמפורש במשנה ד' פרק ב' דהוריות: ה רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם וכו'. כתב הר"ב דאמר קרא או

בנבלת

והחיצונה נשרפת. וכל שלא נעשה בכל אלו. הנכנס לשם[יח]. אין חייבין עליה: ג נטמא בעזרה[יט] ונעלמה ממנו טומאה[כ]. וזכור את המקדש[כא]. נעלם ממנו מקדש וזכור לטומאה. נעלם ממנו זה וזה. והשתחוה[כב]. או ששהה בבדי השתחואה[כג]. *בא לו בארוכה[כד] חייב. בקצרה פטור[כה]. זו היא מצות עשה שבמקדש[כו]. שאין חייבין עליה[כז]: ד ואיזו היא מצות עשה שבנדה שחייבין עליה[כח]. היה משמש עם הטהורה. ואמרה לו נטמאתי. ופירש מיד[כט] חייב[ל]. מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו[לא]: ה רבי אליעזר אומר (ויקרא ה') השרץ. ונעלם

מסכן ה' טמא. וכתיב (שם) כי את מקדש ה' טמא. והרי משכן אקרי מקדש כדכתיב (שמות כ"ה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם וכתיב (שם) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ומקדש אקרי משכן דכתיב (ויקרא כ"ז) ונתתי משכני בתוככם [כל הניתן בתוככם קרוי משכן. רש"ן] ולכתוב לו אידי ואידי משכן. או אידי ואידי מקדש וידעינן דבין במשכן שנמשח בין במקדש שהוא בית עולמים. מהייבו הכתוב. אלא אם אינו ענין לטומאה שבחוץ תנהו ענין לטומאה שבפנים. וכתבו התוס' תימה למאי לא קתני שתים שהן שם. כיון דמצריכין קרא לטומאה שבפנים. וי"ל דמתני' לא איירי אלא בטומאה שבחוץ. ע"כ: נטמא בעזרה. כתב הר"ב וידע שנטמא. עמ"ש ברש פרקין בשם התוס' ובשם הרמב"ם: והשתחוה או ששהה וכו' בא לו בארוכה וכו'. שעורין [הללו] הלכה למשה מסיני הם כמי שנטמא בתוך העזרה. רש"י: והשתחוה. פי' הר"ב כלפי פנים אע"פ שלא שהה וזו כריעה בעלמא. גמ'. [*ומ"ש הר"ב או השתחוה כלפי חוץ והוא דשהה וכו'. גמ'] ופירש"י מחייב משום שהייה. ע"כ. והדין עמו דהא לו ששהה תנן דמשמע דעיקר חיובא משום שהייה היא. והא קמ"ל הגמ' דהשתחויה דכלפי חוץ בעי שהייה ואי לא לא. אבל לא דלא לחייב אלא בשהייה יש עמה השתחויה. ולפי זה ליכא ביניהו דתרי ליטני דבגמ' אלא בלישנא דמיתניין מר מתני אריש. ומר אסיפא ואין להאריך בזה. ומ"ש [הר"ב] ובעור השתחויה ר"ל דשהייה. ומ"ש כדי שיקרא פסוק זה ביטוב. לא במהירות ולא באריכות. הרמב"ם: שאין חייבין עליה. לשון הר"ב ב"ד פר העלם וכו' כדתנן במ"ד פ"ב דהוריות ושם מפורש: ד מצות עשה שבנדה. דאמר קרא (ויקרא ט"ו) ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה אחת עליו. גמ' ופי' התוס' מעליו דרש דהא ותהי אלטריך למדרש בפ' החולץ [כמו שכתבתי שם בסופו] דאפילו בשעת נדתה קפדין תוספין בה: שחייבין עליה. פירש הר"ב אם שגגו ב"ד וכו' כמפורש במשנה ד' פרק ב' דהוריות: ה רבי אליעזר אומר השרץ ונעלם וכו'. כתב הר"ב דאמר קרא או

בנבלת

יכין תפארת ישראל יכין

מהלכת סמוך לב"ד, שהיא פגימת בין לחם החילון עב"ד: יז) ר"ל והלחם שהלך ראשון נשרף שם בקלה הגבול. ומלות נגיעים היא זו שנאכלת וזו נשרפת: יח) בטומאת הגוף: יט) ר"ל מי שאפילו נטמא בעזרה. וכ"ש בנכנס לשם בטומאה, ובעזרה קמיירי. מיהו בירושלים נמי מצורע שנכנס לשם כשנקדש חייב [עי' רמב"ם פ"ג ממקדש ה"מ] משא"כ בשאר עיירות לא נקי: כ) אחזר ושכח שנטמא: כא) או נעלם וכו': כב) שבשעה ששכח שנטמא או בשעה ששכח שהוא במקדש כרע כלפי פנים לף שלא שהה שיעור השתחוויה: כג) ואפילו ג"כ השתחוה כלפי חוץ, צריך שישהה כדי השתחוויה, דהיינו בכדי שיוכל לקרוא פסוק זה ביטוב, לא במהירות ולא באריכות. „ויכרעו „אפים „ארצה „על „הרצפה „ישתחוו „והודות „לה' „כי „טוב „כי „לעולם „חסדו [ד"ה כ' ז'] או בא וכו': כד) שהיה יכול לצאת בדרך קצרה, ויצא בדרך ארוכה, ואפילו לא שהה תחלה קודם שיצא, או אפילו רץ בארוכה עד שלא שהה בהילוכו כדי הילוך בדרך קצרה, גם לא שהה כשיעור השתחוויה: כה) ואפילו הלך עקב בצד גדל, ושהה בהילוכו כל היום, ובצבר שלא יעמוד ושהה, דשהיותיו מצטרפין לשיעור השתחוויה כלעיל וחייב: כו) שאומרים לנטמא לא: כז) ר"ל בעינו ב"ד והורו שיצא בארוכה, אין חייבים פר העלם דבר על הוראה זו [הגהות פ"ב מ"ד]. ואע"ג דאיכא נמי עשה דמילה ופסח שאין ב"ד חייבין עליה. התם הייגו משום דאין יחיד חייב עליה חטאת כלל, משא"כ הכא חייב יחיד עליה עכ"פ קרבן עולה ויורד ואח"ה ב"ד פטורי: כח) שומה לתך דלעיל, שאירע לו טומאה אחר שנכנס בהיתר, ואפ"ה כשגגו ב"ד בהוראה זו חייבין עליה פר העלם דבר: כט) בקושי אחר: ל) כרת כשאר בועל נדה: לא) אלא יסמוך א"ע על ידיו ורגליו, שלא יגע בגוף האשה, ויעמוד כך בלי דישה, עד שימות האבר, ואז יפרוש ממנה בלא קשיי. וזהו העשה שבנדה, שאותה תורה ותהי נדתה עליו, ר"ל אע"ג שהיא נדה, תהיה עליו וכמוהה לו, שלא יפרוש ממנה: ר"ל

והחיצונה נשרפת. יחשלמי מנחדין פ"ח ה"ג: וכל שלא נעשית בו. ע"ז ע"ל: ג נטמא בעזרה בו. ע"ז ע"ג מ"י. ע"ב מה ביאת מקדש הכ' ל"ח כ"ב כ"ג ופ"ל מפני שנטמא הלכה ב' ג': והשתחוה או ששהה בו. ירושלמי יומא פ"ב ה"ב מזיל ע"ב כ"ב: בא לו בארוכה בו'. ע"ז ע"ל: ד זו היא מצות עשה שבנדה. ע"ז: היה משמש עם הטהורה בו'. ירושלמי יומא פ"ח ה"ח מזיל ע"ב ה"ב מ"ו פ"ד מ"ג מיקוני ביאה ה"ח מ"ב מ"ג לאוין קי"ח ונסין רמ"ב מוכ"ב ור"ד מ"ו קפ"ה מ"ב: שיצ אתו הנאה לו בו'. מ"ו נמי' מפר כתובה לכתובות דף נ"ח ע"ב ד"ה ופליגא דהכא (עיין כש"ם): הראיא השרץ ונעלם ממנו. ע"ח ע"ב נדה כ"ח ע"ב:

שנויי נוסחאות

וכל שלא נעשה. נד"ל כל.. וכ"ה נכי"מ וכ"כ"ם ובמסכי"ל (ובס נעשית כמו ס ול מסכ"ב) וכ"ה בכי"ק (ובס נעשת). אין חייבין. במסכ"ב ..חייב. ועי' הוי"ט: ג ונעלמה ממנו טומאה. נד"ל וכי"ק ובמ"ס כ"י ר נעלמה ..הטומאה וכן בסמוך המקדש. את המקדש. בכי"ק וכי"מ וכי"פ ובמסכי"ל למקדש וכן בסמוך למומאה וכ"ה נד"ל (ובס זכור וכן בסמוך). נעלם ממנו ו"ז. נד"ל נעלמו.. והשתחוה נד"ל וכי"ק ובכי"פ ובמסכי"ל השתחוה. בבדי השתחואה. בכי"ק וכי"מ וכי"פ בדי.. וכ"ה נד"ל ובמסכי"ר (ובס השתחויה). בא לו. נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל ובא לו; במסכ"ב או בא לו. בקצרה פטור זו. נד"ל וכי"ק ובמסכי"ר ובקצרה..; בכי"מ ..זו; ד ואיזו. נד"ל וכי"ק וכי"מ ובמסכי"ר איזו. שחייבין. בכי"מ שחייב. (מיד). בכי"מ ליתא בטעות. (חייב). במסכי"ר ליתא. (מפני שיציאתו. נד"ל וכי"ק ובכי"מ וכי"פ ובמסכי"ר ליתא:

תוספות רעק"א

ן [אות יא] במשנה: בא לו בארוכה חייב. ואפילו רץ במרוצה עד שלא שהה ביציאתו אלא בשיעור דרך קצרה בהילוך בינוני מ"מ חייב. ובן בקצרה פטור אפילו מהלך כל היום עקב בצד גדל. ואם שהה בסירוגים אבל" דלא אשאשיטא אם שהיות מצטרפים:

בגבלת שרץ טומאה וכו' ללמדך וכו' דאילו אחר מחייבי קרבנות מחייב ר' אליעזר אפילו לא עבר בו באיזה הטא שחטא כדתנן במסכת ב' פרק ד' דכריתות. גמ': ר"ע אומר וכו'. איידי דבעי למכתב בסמוך והיה לדרשא דדרשינן כמ"ש בר"פ קמא בדבור הטומאה וכו' כתיב גמי שרץ כדתנא דבי רבי ישמעאל כל פרשה שנאמרה ונשנית. לא נכנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה. ומ"ש הר"ב דהלכה כר' ישמעאל מכוס דבגמ' פ"ק דף ד' דר' ס"ל כוותיה. כ"כ הכ"מ פי"א מהלכות שגגות:

ממנו[ב]). על העלם שרץ חייב. ואינו חייב על העלם מקדש. רבי עקיבא אומר ונעלם ממנו והוא טמא. על העלם טומאה חייב. [י]ואינו חייב על העלם מקדש. ר' ישמעאל אומר ונעלם ונעלם שתי פעמים. להחייב על העלם טומאה ועל העלם מקדש:

לו בגבלה שרץ טמא ונעלם ממנו. וקרא יתירה הוא. דהא לעיל כתיב לו נפש אשר הגע בכל דבר טמא. ושרץ בכלל דבר טמא הוא אלא ללמדך שאם ידע שנטמא ודאי ואינו יודע אם בשרץ אם בגבלה אינו חייב קרבן אם אכל קדש עד שתהיה לו ידיעה בתחלה [ה]אם בשרץ נטמא או בגבלה נטמא וכ"ע שבר דכיון דידע ודאי שנטמא הע"ג אלא אתברירא ליה הטומאה שנטמא אם בשרץ או בגבלה חייב. ותרוייהו פטרי על העלם מקדש ור' ישמעאל מחייב. והלכה כרבי ישמעאל:

רע"א ונעלם ממנו. ג"ע"א מי' ירושלמי שנטמא פ"א הלי לא: רי ישמעאל אומר ונעלם מו. כריתות י"פ פ"א ירושלמי שם ופ"ג ה"ה: להחייב על העלם טומאה כו'. מיי' פי"א מהל' שגגות ה"א וה"ב:

ישנויי נוסחאות

ה שרץ חייב בו'מקדש. בכי"ק השרץ הוא חייב. המקדש וכ"ס הוא גם בכי"מ וכ"ס השרץ הוא גם במשנה"ל וכ"ס השרץ הוא גם בד"נ (ומס בגעשת המטאה ממקום המקדש). טומאה חייב בו'מקדש. בד"נ ובכי"ק ובמשנה"ל הטומאה הוא חייב. המקדש וכ"ס הוא גם בכי"מ. ר' ישמעאל. בכי"ק ובכי"פ ר' שמעון ומומת מסוף פרקן דס"ס הוא (ד"ס). ונעלם ונעלם שתי פעמים. בד"נ ובכי"ק ובכי"פ ובמשנה"ל ונעלם ממנו ונעלם ממנו שני פעמים; בכי"מ ונעלם ממנו שני פעמים. טומאה. סקדש. בד"נ: ובכי"ק ובמשנה"ל הטומאה. המקדש:

תוספות חדשים

פ"ב ה בתי"ם סד"ה ר"ע כו' כ"כ הכ"מ. ול"ע דלגי' ביבמות דמ"ג ע"א גבי סתם והמ"כ מחלוקת דלגן הלכה כסתם מבטע דרבי ס"ל דאין הלכה כסתם מ"כ לגמה נסמוך על דברי רבי והוי ליה לפסוק הלכה כר"ע דהלכה כמותו ממכלו ועוד דר"מ ס"ל כמותו (ממהורים"ת ז"ל):

יכין תפארת ישראל יכין

לב) ר"ל דסמכינהו קרא להך ב' מלות, דכתיב לו בגבלת שרץ טמא ונעלם ממנו. והרי קרא יתירה הוא, דכבר כתיב אשר הגע בכל דבר טמא: לג) לתרוייהו פטור בהעלם מקדש. וכהא קמפלגי, דלר"מ נמ בנעלמה ממנו טומאה פטור, עד שתהיה לו ידיעה בתחלה במה נטמא, אם בשרץ לו בגבלה. ולר"ע סגי בידע תחלה שנטמא, אף שלא ידע במה:

תוספות רעק"א

ה [אות יב] במשנה ואינו חייב על העלם מקדש. ופטור אפילו מחטאת קבוע משום דהוי דבר שבכלל ויצא לדון בדבר חדש. תוס' דף י"ס ע"א ד"ה הרי העלם מקדש וכו'. ולענ"ד הי' נראה דהא לבאורה בהעלם המקדש אמאי חייב לר' ישמעאל הא קי"ל המתעסק פטור חוץ מהלבים וערוות שכן נחנה וכיון דהוא לא ידע שזה מקדש וחשב שהוא בית דעלמא והוי מתעסק. וצ"ל דקרא דאשר חטא בה דילפינן מינה פרט למתעסק כתיב רק בחטאת קבוע. אבל עולה ויורד שייך גם במתעסק. ולפ"ז ניחא דלר"א ורע"ק דאינו חייב בעולה ויורד על העלם מקדש. ממילא ליכא לאחיובי חטאת קבוע דהא הוי מתעסק. ומיושב ומדוקדק היטב לשון מתני' ואינו חייב על העלם מקדש ולא קתני ואינו חייב על העלם קדש. והיינו דמתני' בא לומר דאינו חייב כלל ואילו באכל בהעלם קדש נהי דאינו בעולה ויורד מ"מ חייב חטאת כמו כל ח"כ שוגגים ואין בזה מתעסק כיון דנתנה. ונכון מאד בעזה"י: [אות יג] הר"ב ד"ה ר"א"א. אם בשרץ נטמא. וכתב הרימב"א בשם הרמב"ן דוקא בה"ג דהלוקים בשמותיהן ובשיעורן. אבל בין נבילת בהמה לנבילת חיה או בין שרץ לשרץ ליכא קפידא:

הקדמת פרקים הבאים להתפארת ישראל.

ארבעה מיני שבועות הן, שאפשר שיתחייב על ידיהן. א) שבועת בטוי, ב) שבועת שוא. ג) שבועת עדות, ד) שבועת הפקדון.

(א) שבועת ביטוי הוא שבטא ונשבע על דבר בהן או כלאו. ויש בה ארבעה מינים. ב' להבא שיעשה או שלא יעשה. וב' לשעבר, שנעשה כך או שלא נעשה כך. ובכל הד' דוקא בנשבע בדבר שאפשר שיהיה. אבל בלא אפשר כגון שנשבע שיעלה לרקיע, או אפילו בנשבע שלא יעלה, הו"ל שבועת שוא: מיהו בב' דלהבא, צריך נמי שישבע על עצמו, אבל בנשבע על אחר שיעשה או שלא יעשה, אינו בכלל בטוי. רק בנשבע בן במוד, חייב מנת מרדות בשהתרו בו, דדבר זה מביא לשבועת שוא כשלא יקיים האחר כפי שנשבע זה [רמב"ם פ"ה משבועות]. אולם בכל ד' מיני בטוי כשנשבע והיה בהיפוך, בב' דלעבר עובר משום לא תשבעו בשמי לשקר. ובב' דלהבא עובר גם משום לא יחל דברו. ובכלן אם היה בשוגג מביא קרבן עולה ויורד. ואם במוד לוקה. [ושוגג דלשעבר היינו דידע שזה הטא ושנשבע שקר רק סבור שאין חייב על זה קרבן, אבל בסבור שמותר לישבע לשקר או ששכח המעשה בשעת שבועה אנוס הוא. משא"כ בלהבא כיון דבשעת שבועה היתה דעתו מיושבת עליו, אף דאח"כ שכח שנשבע ועבר, חייב קרבן, [כך כתב רש"י שבועות דכ"ו ב']. וכך מסתבר לפע"ד והרי הש"ס התם דייק ומותיב איזהו שבועת בטוי לשעבר, משמע הא להבא פשוט דשכח שנשבע חייב. וגם קרא מוכח כן, דהרי כל עיקר פטורה דשכחה מוכחינן מדכתיב האדם בשבועה, והרי מזה לא מוכח רק דבשעת שבועה צריך שיהיה אדם מיושב. ותן טדלא נקט תנא בבטוי נמי ואין חייבין על שגגתה גרידתא כדנקט לקמן בעדות ופקדון [פ"ד מ"ב ופ"ה מ"א], על כרחך מדיש בבטוי שחייב על שגגתה גרידתא. והיינו בלהבא. אולם הרמב"ם [פ"ג ה"ו משבועות] פסק דגם להבא בשכח שנשבע ועבר פטור מקרבן, ומשכח"ל שוגג בלהבא שיהיה חייב, כשנזכר בשעת מעשה שנשבע, רק סבור שעל דבר א' נשבע, וכ"ש בשסבור שאין חייב על הטא זה קרבן]. חוץ מנשבע שיעשה ולא עשה, אינו לוקה, מדהו"ל לאו שאין בו מעשה. (ב) שבועת שוא יש בה ג"כ ד' מינים. (א) שנשבע במוד [ולאפוקי בטועה מחשב אונס] על דבר שידוע לג' בני אדם שאינו במו שנשבע, כגון שנשבע על אבן שהוא זהב, וכדומה. ובאינו ניכר לג' בני אדם, הו"ל כשבועת ביטוי דלשעבר, [ערלה"מ פ"א משבועות] [ונ"ל דאפשר בנשבע שלא אכלתי, וניכר לג' בנ"א שאכל, לא הוה שבועת שוא רק בטוי, דדוקא בעמוד של אבן אע"ג דלא מפורסם, רק לג' בנ"א, כיון דבידיעה תליא, א"כ גם שאר השומעים שבועתו אם יתודע להם שהוא אבן, יהיה גם להם מפורסם שנשבע לשוא. אבל בלא אכלתי, כיון דבראייה תליא, א"כ בלא ראו שאר השומעים שאכל האיך אפשר שיתפרסם להם שנשבע לשוא, וכ"ש כשידוע לג' בני אדם שהוא כמו שנשבע, אינו שבועת שוא ודו"ק]. (ב) שנשבע על דבר שאין בו שום ספק לשום אדם. כגון שנשבע על שמים שהוא שמים, ועל הארץ שהוא ארץ. ובכלל זה, הנשבע שבועה שאינה חלה עליו ואינו מחוייב בה [שטה מקובצת. ב"מ ד"ב ב']. (ג) שנשבע לבטל שום מצוה דאורייתא, שלא יניח תפילין, או שיאכל טריפות וכדומה. אבל מותר לשבע להבא לקיים מצוה [כנדרים ד"ח א']. ונ"ל דדוקא בשיש שם השש שלא יקיימת ראל"כ. אסור. (ד) שנשבע על דבר שאי אפשר לו לעשות, כגון שנשבע שלא יישן ג' ימים רצופים, או שיעלה לרקיע, ובדומה. בכל אלו הד' מינין עובר משום לא תשא את שם ה אלהיך לשוא. ואם עשה במוד לוקה, ואם בשוגג פטור מכלום [כל זה נכלל בפרק ג' דמכילתין]. (ג) שבועת העדות, היינו עדים שידעו עדות ממון ותבען בעל העדות או שלוחו הבא בהרשאה, שיעידו לו, ונשבעו שאין יודעין. אז אם במוד חייבין קרבן עולה ויורד [עי' פ"א סי' ט"ו]. וכן אפי' בשוגג, דהיינו ביודעין שאסור להם להכחיש ולומר שאינן יודעין, גם יודעין שנשבעים לשקר, רק חשבו שאין חייבין קרבן על זה, אז דינו כמזיד. אבל בשחשבו שאין זה איסור להכחיש, או ששכחו העדים העדות, ונשבעו שאינן יודעין, ואח"כ נודע להם שידעו, אז אנוסין הן ופטורין [כל זה כללת פ"ד דמכילתין]. (ד) שבועת הפקדון, דהיינו כל שיש לתבירו ממון אצלו בהלואה או בפקדון, או שגזל מחבירו וכדומה, ונשבע לו או לשלוחו הבא בהרשאה מבעל הממון, שאין לו אצלו כלום, ואפי' לא תבעו בעל הממון, עובר משום בל תשקרו [ואם

פרק ג **א שבועות** שתים. שאוכל ושלא אוכל: הם השתים המפורשות. דכתיב (ויקרא ה) להרע לו להטיב דמשמע להבא לא לאכל להרע. לאכל להטיב: שאכלתי ושלא אכלתי. הם השתים הנוספות ממדרש חכמים: מדבר ומביא קרבן. בשביל בטול דבורו. וכיון דמשום בטול דבורו הוא. אף זה בטול דבורו הוא: שהאומר לא לאכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה. אע"ג דשתייה בכלל אכילה. אינו חייב אלא אחת דהוה ליה כאוכל שהוא ואכל כל שהוא (מהייב) בכ"ש. מפרש נמי כבריה דמי. פירש רש"י כבריה בשאר אסורים דמי. בריה טעמא מאי משום דחביבה. מפרש נמי איהו אחשביה דאסריה עליה: וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. דהא אשכחן שבועה העדות אלא דהתם מדבר ואומא הוא. וכן משכחת מגדף לר"מ במשנה ב' פ"ק דכריתות וכש בגמ' דף ז' בריתא דר"ע סבירא ליה דמגדף מביא קרבן. וכן כזר שאני דלא מביא קרבנו על דבורו אלא לאתברויי ליה חטרא. גמרא ותוספות: **שלא** אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת. כתב הר"ב אע"ג דשתיה בכלל אכילה מפרש בגמ' דילפינן מקרא כמ"ש

פרק ג **א שבועות** שתים שהן ארבע. שבועה שאוכל ושלא אוכל ואכל כל שהוא. חייב. דברי רבי עקיבא. אמרו לו לרבי עקיבא היכן מצינו באוכל כל שהוא. שהוא חייב. שזה חייב. אמר להן רבי עקיבא וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. שבועה שלא אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת.

פרק ג **א שבועות** שתים שהן ד' מפרש שתים שהן ד' בריתא והדר דיני דשבועות. ובידיעות מפרש מילי דידיעות בריתא. והדר מפרש שתים שהן ארבע. תוס' פ"ק ד"ג: שאכלתי ואלא אכלתי. כתב הר"ב הם השתים הנוספות ממדרש חכמים. כר"ע במתני' ה': היכן מצינו באוכל כל שהוא חייב. גמ' ולא והרי גמלה [כדתנן בר"ב פ"ג דמכות] בריה שאני. והרי הקדש שהוא חייב מעילה כש"פ כדתנן בר"פ ה' דמעילה ואפי' בפחות מכדי הא בעינן ש"פ שהו שעורו והא *מפרש דר"ע מודו מדפי' הר"ב לקמן שהאומר לא לאוכל דעתו לאסור עלמו בכל שהוא ש"מ דמפרש שבועה [*בלא אוכל כל שהוא ואכל כל שהוא] לכ"ע [מהייב] בכ"ש. מפרש נמי כבריה דמי. פירש רש"י כבריה בשאר אסורים דמי. בריה טעמא מאי משום דחביבה דאסריה עליה: וכי היכן מצינו במדבר ומביא קרבן. דהא אשכחן שבועה העדות אלא דהתם מדבר ואומא הוא. וכן כזר שאני דלא מביא קרבנו על דבורו אלא לאתברויי ליה חטרא. גמרא ותוספות: **שלא** אוכל. ואכל ושתה. אינו חייב אלא אחת. כתב הר"ב אע"ג דשתיה בכלל אכילה מפרש בגמ' דילפינן מקרא כמ"ש

במשנה

תפארת ישראל

כחש ולא נשבע, עובר משום בל תכחשו]. ואם היה במזיד, אף שהתרו בו אינו לוקה, רק משלם הקרן עם תוספת חומש מלבד, דהיינו שכשהיה הקרן ד', משלם ה' לבעל הממון, וחייב גם אשם גזילות. וה"ה אם היה בשוגג, דהיינו שלא ידע שחייבין על דבר זה קרבן, אבל ידע שיש אצלו הממון וידע ג"כ שאסור לשבע בן. אבל בשכח שיש אצלו הממון, או שסבור שמותר לשבע בכפירתו, הרי זה אונס ופטור מכלום [כל זה מתבאר בבללות פ"ה]. (ה) בכל ד' מיני שבועות הנ"ל בין שנשבע מפי עצמו, או שהשביעו אחר, אפי' עכו"ם או קטן, ועונה אמן. או הן, או כיוצא בזה בלשון, שמובן ממנו שמקבל עליו השבועה, דינן שוה לחיוב. אבל בשבועת עדות ופקדון אפי' השביעו אחר, ולא אמר אמן, רק השיב אינני יודע לך עדות. או אין לך בידי, חייב. וכן בכל ד' מיני שבועות אם היו באונס, בין שהיה האונס בתחלתו כמו שכתבנו בסי' ג' וד', או שאנסוהו לשבע, או שהיה אנוס בסופו, שאנסוהו לעבור, פטור. וכל ד' מיני שבועות הנ"ל וחיובן אינו רק בנשבע בשם או בכנוי. אבל איסורא בכל גוונא איכא [רמב"ם פ"ב משבועות ה"ד]. ולר"ן ריש נדרים [ד"ב א'] אפי' בלא שם או כנויו לקי:

יכין

פ"ג א) כילד: ב) הנך ב' כתיבי בפירום, דכתיב להרע לו להטיב (א): ג) הנך ב' הוסיפו ממדרש חכמים: ד) דחייב קרבן בשוגג ומלקות במזיד. דס"ל דבלשון בני אדם אכילה משמע כל שהוא: ה) דס"ל לחכמים אף בשבועות ומדרש הולכין אחר לשון בני אדם, אע"פ אין כוונתו לאסור על עלמו יותר משיעור אסור תורה. [עוד נ"ל דס"ל דדוקא כשמשמעות לשון בע"א רק בחלא גוונא, הולכין אחריו בנדרים. משא"כ הכא, בלשון בע"א משמע אכילה כדאמר בלשון תורה, ומשמע נמי טעימה פורתא, להכי הולכין אחר לשון תורה [ועיין בגרמ"א פ"ד משבועות ס"א ד"ה ודע, דהיכא דלשון תורה סותר לשון בני אדם, אי הולכין בנדרים אחר לשון בע"א או לא]. ואילה"ק הרי גם באיסור תורה באכל בריה חייב בכל שהוא. וגם בשבועות בפירום שלא יאכל כ"ש חייב. ובנדר מדבר, אפילו בסתם א"ל כזית, מלא הזכיר לשון אכילה, והרי בהנך אפילו לבנן מודו דדינן בכ"ש. י"ל התם ה"ע, בריה תורה אחשבם. ובפירום כ"ש בשבועתו, איהו אחשבם. ובנדר סתם אע"ג דאיהו אכילה, סגלה מיסה הוס, והרי אסר ע"ע הנאתו. ומה"מ אף בקרבן מעילה נמי חייב בהנאה כ"ש. דהתם נמי לאו משום אכילה חייב, רק משום דנהנה, ופני בהנאה בשום פרוטה]: ו) ר"ל מדבר שלא חטא בדיבורו לא מביאו שביא קרבן. על כרחך הכא רק משום ביטול דבורו חייב. ה"נ מדדעתו לאסור עלמו כ"ש הרי ביטל דיבורו, [אבל מדבר ואומא אשכחת טוכא שמביאין קרבן, בשבועות העדות, דמי מביא קרבן בשביל דיבורו. וכ"כ מגדף לר"מ בשבועה (כריתות ד"ג ח') נמי מביא קרבן על דבורו] (ב): ז) אף דשתיה בכלל אכילה, אפ"ה חייב רק ח', דהו"ל לעיל. ואפ"ה סמוך לה לעדות, מדמי ליה, דבשניהן חייב מזיד בשוגג, דבשניהן לא נאמר ועלם, ודמו נמי תרוייהו אהדדי דשתיהן חטא בשביעות ובעריות: (ב) ואילה"ק הרי במזיד נמי מביא קרבן על דיבורו בשוף מירתו אף שלא חטא בדיבורו, דהרי לא קיי"ל דמיר חומא הוא מדהו"ל שיטה דקאמרי הכי [בנדרים ד"י ע"ח], ואין הלכה כשיטה. י"ל עכ"פ אינו מביאו על שעבר על דיבורו. רק לאתיר במה שאסר ע"ע. ואף שבמיר שנמנא מביא קרבן על שעבר על דיבורו. התם מביא קרבן על שעשה מעשה, משא"כ בשבועה אפילו בלא עשה מעשה, דהיינו כשנשבע שלא ולא

*) זהו נגד מש"כ בהקדמת הספר לוח כ' ע"ס. (הכתב מיהן)

בועז

פ"ג (א) ונ"ל אלהכי שני תנא מסדרא דקרא, דבקרא [סוף פרשת ויקרא] נקט להרע תחלה, ותנא נקט להרע לבסוף. משום, דקרא נקט להטיב לבסוף לרבותא, אף דבכה"ג פטור ממלקות אם עבר מדהו"ל לאו שאין בו מעשה, אפ"ה חייב קרבן עולה ויורד. משא"כ במשנה מדרשא נקט נמי שאכלתי ושלא אכלתי, ובה הוה רבותא איפכא, דלא מבעיא באכלתי, וודאי הוה שבועת בטוי ולא שבועת שוא, דאף שיש עדיים שלא אכל, עכ"פ לא ראינו אין ראיה. אלא אפילו בנשבע שלא אכל בדבר אחר, דבקרא נזכר תחלה שבועת עדות, ואח"כ פומאת מקדש וקדשיו, ואח"כ בטוי, ואח"כ פקדון. ותנא נקט תחלה פומאת מקדש וקדשיו, ואח"כ בטוי, עדות, פקדון. ונ"ל דקרא נקט תחלה יחד הנך ג' שהן בקרבן עולה ויורד. רק הפסיק בין עדות לבטוי עם פומאת מקדש וקדשיו, אע"ג דעדות ובטוי שניהן שבועות ודמו אהדדי. ה"מ משום דשניהן שבועות ואינו הוה נקט להו סמוכין, אפשר לומעני דוגעלם דכתיב בבטוי אעדות נמי קאי והרי באמת בעדות חייב במזיד בשוגג. להכי אקדים קרא ונקט תחלה שבועת העדות שהוא רע לשמים ולבריות, ולהכי הוה דינו נחיד, שחייב מזיד בשוגג. והדר נקט פומאת מקדש וקדשיו וסמיך ליה בטוי, דג"כ שוו אהדדי, שאינן רק רע לשמים, וחייב עליהן רק בשוגג [כש"ס כ"ס ב']. וסמך כל אחד ג' יחד, מדחייב על סוגן עולה ויורד. אבל בקדון שדינו מיוחד שחייב אשם, יחדה לו תורה פרשה אחרת. **משא"כ** הנא דידן, תחלה נקט פומאת מקדש וקדשיו, מדזוטר מלייהו פסק ומדי להו [כש"ס ד"ג ח']. והדר נקט שוגד לה בטוי דדמי לפומאת מקדש וקדשיו דתרוייהו חייבים קרבן רק בשוגג, ותרוייהו חטא שבין אדם לחבירו. והדר סמיך לה עדות לבטוי, דשתיהן שבועות מיהו, ושתיהן בקרבן עולה ויורד. ובסוף נקט פקדון שדינו מחולק מכל הנך לגעיל לענין אשם, כמ"ש

תוספות רעק"א

פ"ג א [אות יד] תוי"ט ד"ה היכן מצינו באוכל. מפרש דס"ל מודו וכן באמר שלא אטעום אבל בלשון אכילה קיי"ל כרבנן דאינו חייב בפחות מכזית. וכ' בס"ל דס"ל דבנדרים אולי' אחר לשון בני אדם. אלא דס"ל דבלשון בע"א אכילה אף בכ"ש ורבנן ס"ל דמתמא אמרינן דעתיה דלא אסר עצמו יותר מאיסורי תורה ודעתיה בבזית וקי"ל כרבנן. ומ"מ אסור לו לאכול בחצי זית כמו בכל איסורים דחצי שיעור אסור מה"ת. והו דעת הרמב"ם והר"ן. וכתב הרמב"ם בנשבע שלא אשתה נראה דאינו חייב אלא ברביעית כשאר איסורים. ועיין בבית הלל יו"ד סימן רל"ח ובתשובה הארכתי למצוא ראיה לזה. והנה בבוגא מבעי' ליה אם מעמי' דרע"ק דס"ל בר"ש דב"ש למבות או דבעלמא ס"ל כרבנן והכא ה"מ כיון דספרש חייב. ובתוד"ה ולא אמרו. ודוקא בשאר איסורי' וכו' הוכרחו לכך דלא יקשה דאם מעמא דרע"ק דס"ל כר"ש הא ר"ש מודה דלקרבן צריך כזית. ולענ"ד היה נראה כפשוטו דה"ק דלרבנן דסעמייהו

פ"ג א שבועות שתים וכו' ר"ם פ"ג: שבועה שאוכל ושלא אוכל. ג' ס"מ נלרים פ"ו ע"ח עיי' לך כ"ס ע"ח: היכן מצינו כו'. עי' תוס' כ"ל ע"ב ד"ה היכן: שבועה שלא אוכל ואכל ושתה כו' חייב שתים. כ"ב פ"ב ומהגמי מע"ם פ"ב ה"ח יומא פ"ח ה"ג מיי' פ"ד מה' שבועות ה"ב וה"ח סמ"ג לאוין רכ"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ג א שבועה שאוכל ושלא אוכל שאכלתי ושלא. ככי"ם שתים אוכל ולא אוכל שהן ארבע אכלתי ולא. א"ף (לר"ע). ככי"ם ליתא. כל שהוא (שהוא) חייב. ככי"מ וככי"ף ליתא. א"ל (ר"ע). בד"ל וככי"ק וככי"פ ובמסכי"ל וככי"ף ליתא. וכי היכן. וכ"ה בד"ל וככי"פ ובמכב"ב; ככי"ק וככי"מ ובמסכי"ל ליתא; ככי"ף ד' ריוות והיכן. במדבר ומביא קרבן שזה מדבר ומביא ככי"ק וככי"מ במדבר סביא..; רס"ל הגיה כמכב"ב במדבר שהוא סביא קרבן שזה מביא לפי שאינו נפטרו ד"ו וכס ליתא לאמלה שזה מדבר ומביא קרבן (ה"ס) וכ"ה שהוא מביא גם בגמ"ם:

תוספות יום טוב

פ"ג א [אות יד] תוי"ט ד"ה היכן מצינו באוכל. מפרש דס"ל מודו וכן באמר שלא אטעום אבל בלשון אכילה קיי"ל כרבנן דאינו חייב בפחות מכזית. וכ' בס"ל דס"ל דבנדרים אולי' אחר לשון בני אדם. אלא דס"ל דבלשון בע"א אכילה אף בכ"ש ורבנן ס"ל דמתמא אמרינן דעתיה דלא אסר עצמו יותר מאיסורי תורה ודעתיה בבזית וקי"ל כרבנן. ומ"מ אסור לו לאכול בחצי זית כמו בכל איסורים דחצי שיעור אסור מה"ת. והו דעת הרמב"ם והר"ן. וכתב הרמב"ם בנשבע שלא אשתה נראה דאינו חייב אלא ברביעית כשאר איסורים. ועיין בבית הלל יו"ד סימן רל"ח ובתשובה הארכתי למצוא ראיה לזה. והנה בבוגא מבעי' ליה אם מעמי' דרע"ק דס"ל בר"ש דב"ש למבות או דבעלמא ס"ל כרבנן והכא ה"מ כיון דספרש חייב. ובתוד"ה ולא אמרו. ודוקא בשאר איסורי' וכו' הוכרחו לכך דלא יקשה דאם מעמא דרע"ק דס"ל כר"ש הא ר"ש מודה דלקרבן צריך כזית. ולענ"ד היה נראה כפשוטו דה"ק דלרבנן

ב שבועה שלא אוכל ואכל פ"ח. כ"ג ע"ג מי"י פ"ד מה' שבועות ה"ה: חייב על כל אחת ואחת. מ"מ' פס ה"ז: ב שבועה שלא אשתה. כ"ג ע"ג מי"י פ"ל מה' שבועות ה"ב: ד שבועה שלא אוכל טו'. כ"ג ע"ג ירושלמי מע"ש פ"ב ה"ח ירושלמי יומא פ"ח מי"י פ"ה מה' שביעות ה"ה סמ"ג לאוין רמ"ח מיק"מ ל"ל מ"ל ל"ח ס"ג: ואכל נבלות וטריפות כו'. כ"מ ע"ב כ"ג ע"ב ירושלמי יומא ע"ג ע"ב ירושלמי נזיר פ"ח ס"ב: ר"ש פיטור. מי"י פס ה"ה. אמר קונם אשתי נהנית לי. כ"ל ע"ח מרמ"ב פס ס"ז:

שנויי נוסחאות

ב ופת שעורין ופת. בכי"מ ובכי"ם ובכי"ף פת.. פת וכן כסמון: ד איבלים. בכי"ק אכלים.ישקצים ורמשים. בכי"ק ושקצים ורמסים וכ"ם ורמסים גם כסמון. ר"ש פוטר. בכי"ק ר"ש אומר פטור. קונם; בכי"ק קונם. והוא אכל. בד"ל ובכי"ק ובכי"פ ובמכ"ל והוא שאכל; בכי"מ הוא שאכל.

תוספות רעק"א

דטעמייהו דסתם אכילה בכזית היינו מהראי דשבועה שלא אוכל היינו כזית א"ו דרע"ק סבר כר"ש ולר"ש סתם אכילה בב"ש אלא דהל"מ דא"ח קרבן עד שיאכל כזית א"כ ממילא במה דנשבע שלא יאכל היינו שלא יאכל כ"ש בלשונא דקרא דאכילה בב"ש. וממילא חייב קרבן כיון דעבר על שבועתו ולא גרע מנשבע שלא יזרוק צרור לים ווהיב קרבן והיינו דלאותו צד קיים' בלשון בני אדם כלשונא דקרא דלרבנן בכזית ולר"ש בכ"ש. ונראה דזהו כוונת רש"י. וברור (עיין בתשובה לרבינו סימן קנ"ר): [אות טו] שם במשנה שבועה שלא אוכל ושלא אשתה. וכן בהיפוך שלא אשתה ושלא אוכל בני' דוקא שאכל ושתה. אבל שתה ושתה בהעלם אחת אינו חייב אלא אחד ולא דשתייה בכלל אכילה וחייל בכולל דמנו דחייל על אכילה חייל ג"כ על השתייה (ולא ידעתי דלה"ם אף בשתה פ"א לחייב ב' דאסיר מכח כ' השבועות ואמאי נקטי תיס' שתה ושתה) הכיון דאמר תחלה גלי דעתיה דכי משתבע בתר הכי לא אוכל אין דעתו רק על אכילה. כך מתבאר מדברי תוס' בסוגיין (דף כ"ג ד"ה כגון כו'), ונלע"ד דיל דאף בתירוצם א' מודים לזה לדינא אלא דלא ניחא להו לחלק בכך לסברת המקשן דלא נהת לההיא סברא דגלי דעתיה. (*כ"פ.ויש לעיין הא זהו פשיטא וחתום) בעצמם כתבו בלשון אפילו אמר וכו'): ב [אות טו] הר"ב ד"ח חייב. וכן של שעורים. דמדלא אמרי' פת חטים ושל שעורים ושל כוסמין ליכא ראיה דאילו אמר כן דלמא ע"י תערובת דוקא. היינו שלא יאכל פת שיש בה ה' מינים בערבוביה. ונראה אף לר' יונתן דס"ל משמע שניהם כאחד ומשמע זה או זה. זהו דוקא בנשבע שלא אוכל חטרים וחלב דאסור אפי' באחד מהם לחוד. דחתם עכ"פ אילו אוכל חטרים בפ"ע וחלב בפ"ע חייב וא"כ כל אחד הן מין איסורו בזה אמרי' דמשמע ג"כ א' בפ"ע וכמו בסקלל אביו ואמו דעכ"פ כ"א הוא מין דאיסור. אבל הכא בפת דמפרשינן בערבוביי' א"כ המין שאסר עליו הוא פת שעשוי מחטים ושעורים וכוסמים בערבוביי' ואילו אוכל פת חטים וגם פת שעורים ופת כוסמין אינו חייב. דלא הוי מין דאיסורא רק חצי שעשוי משלשתן והו לא תליא בדרבי יונתן דבלא ערבוביי' אינו המין שאסר עליו. ובחבתי מזה בתשובה סי' מ"ו): ד[אות יז] במשנה אוכלים שאינם ראוים לאכילה. ואם אסר שבועה שלא אוכל עפר ואכל כזית חייב. ובפחות מכזית איכעי' דלא אפשיטא דאפשר דמחייב בכ"ש מפני שאין זה מידי דאכילה דליצטרך שיעור: [אות יח] בהרע"ב ד"ה ר"ש. באומר שבועה שלא אוכל שחוטות וטריפות. דאילו באמר סתם שלא אוכל אין נבילות בכלל דהוי דברים שאין ראוים לאכילה. ובנשבע בפירוש

במסכת ג' פ"ח דיומא. [ד"ה לימו] ולי בעית לימא סברא דת"ל לוים לחבריה נטעום מידי ועיילי ואכלו ושתו ופירשו התוס' דבלשונם הוו קרו לאכילה טעימה. וכתב הר"ן בשם בעל הלכות גדולות דאע"ג דלית לן קרא. לוקמיך סברא דמהו דתימא בנדרים הלך אחר לשון בני אדם ולא קרן להו לוגבי הכי. קמ"ל: ד ואכל נבלות וכו'. כתב הר"ב דרלוויין לאכילה הן. לי לאו דרחמנא אסריהו. וכ"כ רש"י. וכלומר והולל ולי לאו דרחמנא אסריהו הוו רלוויין לאכילה הלכך יש כאן מקום חיוב וכדמסיק לקמן. דסיימו בכולל דברים המותרין עם דברים האסורים. כך נראה לי לפרש כדי דלא תקשה לן דר"ב אדר"ב דלכאורה דבריו הראשונים הם מליבא דמסקנא כפירש"י וגירסתו דמסקינן בגמ' [דף כ"ד] אלא כדרבא וכו' וחייב אפי' בלא כולל בהדיא כיון דנשבע סתם שלא יאכל הרי כולל דברים המותרים ואסורים וכו'. ומאי דכתב הר"ב הכא דבכולל בהדיא הוא כגירסת הרי"ף והרמב"ם פ"ה מה"ם דנרס משכחת לה וכו' ואין להאריך: דבי שמעון פוטר. כתב הר"ב דליתיה אסור כולל. ועמ"ם בספ"ה דכריתות [ד"ה רש"א]: קונם אשתי נהנית לי. לריך לפרש במידי דלא משועבד לה. כמ"ש כיולא בזה בשם התוס' במסכת ב' פ"ג דנדרים וע"ש בפי' הר"ב דרפ"ב: והוא אכל. ולריך שידע כן בשעת

בשבועה

שבועה שלא אוכל ושלא אשתה. ואכל ושתה חייב שתים: ב שבועה שלא אוכל. ואכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין: אינו חייב אלא אחת*. שבועה שלא אוכל פת חטין ופת שעורין ופת כוסמין ואכל. חייב על כל אחת ואחת*: ג שבועה שלא אשתה. ושתה משקין הרבה. אינו חייב אלא אחת. שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. ושתה. חייב על כל אחת ואחת*: ד שבועה שלא אוכל. ואכל *אוכלים שאינן ראוין לאכילה*. ושתה משקין שאינן ראוין לשתיה. פטור*. שבועה שלא אוכל. ואכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים. חייב*. רבי שמעון פוטר*. אמר קונם אשתי ליו* אם אכלתי היום. והוא אכל נבלות וטרפות שקצים ורמשים* הרי אשתו אסורה*: וחוזר ואוכל בהעלם אחד: שלא אוכל ושלא אשתה. הוו להו שתי שבועות. ואע"ג דמכי אמר לא אוכל אתחיל לאסר ליה בשתיה דשתיה בכלל אכילה וכי הדר ואמר הו לא אשתה הוה לן למימר דאין שבועה חלה על שבועה [שאמר] הכא כיון דאמר בריש לא אוכל. והדר אמר לא אשתה. גלי דעתיה דהך אכילה דאמר בריש אכילה גרידתא היא: ב חייב על כל אחת ואחת. מדקאמר פת פת על כל מין ומין ס"מ לחלק. דהי להאסור עליו מינים הללו ותו לא. ה"ל למימר פת חטים. *וכן כל שעורים וכן כל כוסמין: ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש. בגמ' מוקי לה כגון שהיה חברו מסרב בו ואומר לו בא ושתה עמי יין ושמן ודבש. היה לו לומר שבועה שלא אשתה עמך והו לא. דכי אשתבע אמאי דמסרב בו אשתבע יין ושמן ודבש למה לי ס"מ לחלק: ד ואכל נבלות חייב. דרלוויין לאכילה הן לי לאו דרחמנא אסריהו: ר"ש פוטר. דמשבע ועומד הוא עליהם. ופלוגתא דר"ש ור"ק בכולל דברים המותרים עם דברים האסורים. כגון *באומר שבועה שלא אוכל שחוטות וטרפות. ת"ק סבר מנו דחיילא שבועה משחוטות. חיילא נמי אטרפות. דאסור חל על אסור באסור כולל ור"ש סבר אין אסור חל על אסור באסור כולל. ואין הלכה כר"ש: אשתו אסורה. שהרי אכל אוכלים ואפי' לר"ש. דטעמא

דפטור

יכין תפארת ישראל בועז

דהו"ל כאכל ואכל בהעלם א' [ומה"ת לא הוי תנא מלי למיקט שבועה שאוכל, ושתה דפטור. לו שבועה שלא אוכל ושתה חייב. י"ל דהרי בהא לא הוי קמ"ל רק דשתיה בכלל אכילה, והרי זה פשוט מבכרא ומקרא [בס"ם]. רק דלא לאמעיטן, דאע"ג דעכ"פ אכילה ושתיה ב' מיני אכילה הם, אפ"ה לא מתחייב רק באכל ואכל, דחייב רק א'. והא דלא נקט לשעבר, שבועה שלא אכלתי, ואכל ושתה חייב רק אחת. י"ל דנקט מלתא דמפורש בקרא, כמו שתלמוד בבבא דלעיל [בטעו ב'] בדיה ובלאורה וכו'. או י"ל דמדאכל ושתה והדר נשבע שלא אכל, ס"מ דלא אתחייב בשעת שבועה לשתיה באכילה, ופשיטא דלאינו חייב רק אחת]: ה) אף דבשאמר שלא אוכל כבר אתחייב בשתיה, ואיך חל אח"כ שלא אשתה, הרי אין שבועה חל על שבועה. י"ל דמדאמר אח"כ בפירוש שלא אשתה, הוכיח פיהו על תחלתו, וגלי דעתיה דאכילה גרידתא קאמר בריש: ט) ל"ל דה"ה באמר שלא אוכל מינים הרבה חייב רק אחת דהרי בש"ס דייק בסיפא מדקאמר פת פת ל"ל: י) דמדקאמר פת פת על כל מין ומין, ס"מ לחלק, דאי כוונתו לאסור עליו כל המינים הללו, הו"ל פת חיטין, וכן של שעורים, וכן של כוסמין. ואף דבש בכה"ג רק ספיקא הוא, ולמא כוונתו לחלק, וספיקא דאורייתא לחומרא. י"ל דעכ"פ הסתא ספיקא היא, ואסור להביא קרבן על כל א' מחשש חולין לעזרה: יא) קמ"ל הך בבא. מדמיירי שהפליגו בו שיהה כולם, ומדהו"ל שבועה שלא אשתה, ותו לא, ומדפירש כל א', ס"מ דכוונתו לחלק: יב) אי אתה וכו': יג) דלא התכוון רק לראוין. [ונ"ל דלאכי לא נקט כאמר שבועה שאוכל ואכל שאינן לראוין פטור. דיל דבכה"ג פטיעא דפטור, דוודאי התכוון כשנשבע, למפטר נפשיה משבועתו בכל מה שיאכל. ומה"ע בסיפא נקט שלא אוכל ואכל נבילה, דבאמר שאוכל, ואכל נבילה פטור לכ"ע*), דכ"ם הוא משפר, דנבילות לראוין מל"ע): יד) מדרלוויין לאכילה מל"ע.. ודוקא בכולל, שאמר שבועה שלא אוכל נבילות וטרפות, דאל"כ אין איסור חל על איסור: טו) רס"ל דאפילו בכולל לא חל איסור על איסור: טו) ר"ל שלא אהנה ממנה. דהי בשלא תהנה ממני, לא חל שבועתו דמשועבד לה [והיה חייב רק משום שבועת שוא]. אם לא שפירש שאסר איתה רק בהנאה שממנו שאינו משועבד לה: יז) וידע זה בשעת שבועה, דאל"כ נדרי שגגת הוא: יח) ואפילו לר"ש לעיל, דעכ"פ בתנאי חל

שבועה

*) א"ה בהוספתא פ"ב ה"ח איתא להיא דר"ש מחייב, ומוכח בתוספות כ"ד ד"ה אלא.

המבועה דאל"כ הוי נדר שנגה. ונדרי שגגות מותרים כדתנן בפ"ג דנדרים במשנה ב': ה שאתן לפלוני. גמ' מאי אתן. אילימא לדקה לעני. מוסבע ועומד מהר סיני הוא בגאמר נתון תתן כלומר ותנן לקמן נסבע לקיים המצוה. ולא קיים פטור. אלא מתנה לעשיר: ושלא איש. עיין בפי' הר"ב רפ"ב דנדרים: אמר לו ר"ע א"כ וכו'. פי' הר"ב דרי"ע דרים בכל התורה רבויי ומיעוטי וכו'. והלכה כר"ע ואפ"ה רגילות לפרש בכלל ופרט וכלל. כדלקמן פ"ו משנה ה'. וכבר האריכתי בזה בס"ד במשנה ט' פ"ד דב"מ ע"ב. ועיין בתוס' דפ"ק דף ד' ע"ב ועיין משנה ח' פ"ח דבכורות [*נס עמ"ש בפרק ו' דסנהדרין משנה ד' בד"ה וחכ"א וכו']: נסבע

ר"ע מברטנורה

דפטור בקמייתא לאו משום דלאו בני אכילה נינהו. אלא שאין שבועה חלה על דבר אסור: ה ואחד דברים של אחרים. כדמפרש שאתן לפלוני: שאין בהן ממש. תרי גווי מסמע. כגון שינה ומסמע שאין בהם הנאה. כגון שאזרוק צרור לים: מרבוי

ה אחד דברים של עצמו[ה]. ואחד דברים שיש בהן ממש. ואחד דברים שיש בהן ממש. ואחד דברים שאין בהם ממש[א]. כיצד אמר שבועה שאתן לאיש פלוני. ושלא אתן[ב]. שנתתי. ושלא נתתי. שאישן. ושלא אישן[ג]. שישנתי. ושלא ישנתי. שאזרוק צרור לים. ושלא אזרוק[ד]. שזרקתי.

ה אחד דברים של עצמו. כ"ה פ"ח ע"י ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב שבועות פ"ג ה"ט פמ"ד פ"ח ה"ג שבועות ה"ב כפ"ג נתנין נל"ע בנ"ע פנ"ע ו"ד סימן נ"ו פ"ט:

שנויי נוסחאות

ה ואחד דברים שיש בהן ממש. בד"נ ובכי"ק ובכי"ם ובמכו"ר אחר. (שבועה) שאתן לאיש פלוני ושלא אתן בכי"מ.. לפלוני.. ולוקח וכ"ה ולוקח בכא"ם (וכם ושלא אתן לפלוני): בכי"פ ..ושלא אתן לאיש פלוני.

תוספות רעק"א

במפורש שלא יאכל נבילות הא אין איסור חע"א אע"כ במפורש נבילות ושחוטות והוי כולל. וא"ל דהא ליתא בלאו והן דהא בנשבע לאכול נבילות ושחוטות לא חל על נבילות דלעבור על איסור לא מהני כולל. הא מ"מ חל שיאכל נבילות דהיינו נבילה מסרחת. אלא דבנשבע שלא יאכל נבילות לא הוי כולל מכח מסרחת דאמרי' לא אסר עליו אלא דבר אסור ואין מסרחת בכלל אלא היכי דכלל בשבועתו שחוטות דהיינו דרצה לאסור עצמו בדברים מותרים אמרי' דגם מסרחת בכלל. זהו שיטת תוס'. אבל רש"י ס"ל דלמסקנא לא מוקמינן במפורש נבילות ושחוטות דזהו ליתא בלאו והן אלא דמיירי בסתם והוי כולל מכח שחוטות. (והן משכחת לה. דהא אוכל סתם קאמר ומקיים שבועתו בדברים המותרים) ואי דהוי דברים שא"ר כיון דבעצמותו ראוי לאכילה אלא דארי'רבים עלה לא סקרי דברים שאינם ראויים אלא באין הזא לאכילה בעצמותו כגון עפר. והרע"ב דנקט דפירש נבילות ושחוטות לא הוי צ"ל מקורם ואכל נבילות חייב דראוים לאכילה אי לאו דרחמנא אסרינהו. הא אף באינו ראוי לאכילה בעצמותו כיון דבמפורש אסרן עליו הוי שבועה דהא בנשבע שלא יאכל עפר ואכל נ"כ חייב. ורש"י הוצרך כך לשיטתו דלמסקנא מיירי בסתם שלא יאכל. והתיי"ם שכתב כך נ"ל לפרש כדי שלא הקשה דר"ב אדר"ב. לא ידעתי כוונתו הגדולה בזה:

יבין תפארת ישראל בועז

מבועה על דבר מצוה. [וצ"ל דנקט כך תנאי דאיסור אשתו, לרבותא, דלא נימא מדאסר אשתו עליו וודאי אין כוונתו על הנבילות. ומה"מ נמי לא נקט בלאו בכריתא, קונם אשתי וכו' אם לא אכלתי, ואכל נבילות אשתו מותרת. דרק אשתו אסורה קמ"ל. ומה"מ לא נקט נמי להפך בכריתא. משום דממ"נ אי באמר קונם אשתי וכו' אם לא אוכל (נבילות) ואכל אח"כ נבילות פטיעת דאשתו מותרת דכיון דסו"ל כנסבע שיאכל כשאכל אח"כ נבילות אמרינן דנתכוון לקיים שבועתו, וכלשיל סי' י"ג. וא"כ הכא דאמרינן שנתכוון לקיים שבועתו כדי שלא תאסר אשתו עליו. ואי באמר קונם אשתי וכו' אם אוכל (נבילות), דסו"ל כנסבע שלא יאכל. בכה"ג נ"כ באכל אח"כ נבילות אשתו מותרת, דלא גרע מנסבע להדיא שלא יאכל (ואכל) נבילות. דבלא כלל פטור [ופי' ס"ם דכ"ד רפ"ב]: יט) כאוכל ולא אוכל: ב) כדמפרש ואזיל, שאתן לפלוני וכו': בא) כדמפרש ואזיל שאישן וכו': כב) היינו דברים של אחרים אבל יש בהן ממש. ולאו בלדקה לעני מיירי, דהרי מוסבע ועומד בתורה. רק מיירי במתנה לעשיר (ג): כג) היינו דבר שאין בו ממש והן של עצמו. ולא אמרינן דכוונתו שלא יישן לעולם, ולא חייל כלל, מדהו"ל שבועה שוא, רק תלינן לחומרא דנתכוון שלא יישן כל זמן שאפשר להתקיים בלי שינה (ד): כד) היינו נמי שבועת אין בו ממש

ורבנן. ולפי נימא דבלשעבר כ"ע מודו דשמה אכילה, א"כ היכא קאמרו רבנן היכא מצינו כ"ם חייב, הרי מצינו ספיר לשעבר. ולפי בלשעבר כ"ע מודו דלא שמה אכילה, א"כ מה מהדר לסו ר"ע היכן מצינו מדבר ומביא קרבן, הרי עכ"פ מצינו בלשעבר שג"כ מדבר ומביא קרבן ואפ"ה שיעורו בכזית. ולבאורה היה נ"ל דבלשעבר נמי פליגי רק נקט מלתא דכתב בקרא להדיא. או נ"ל דמהא מוכח כרמב"ם [בפ"ד מהבטות] דלא דלרבנן בנסבע שלא אוכל ואכל כ"ם פטור, עכ"פ איסורא איכא, בכל תני שיעור מדחזי לאסתרופי [כרמ"ל שם]. להכי נקט תנא כה"נ ולא בשעבר, לאשמעינן דרק בחייב פליגי, ואיסורא מיהא איכא לכ"ם. אבל אי"ל הרי לשעבר על כרחך כ"ע מודו דל"ם אכילה, מטעם דהיכן מצינו אוכל כ"ם חייב, דלאלא ליכא להביא, דהיכן מצינו מדבר ומביא קרבן וכו', דיש להביא ראיה לקמן הרי מגדף, דליכא להביא נס על זה כתירוץ הש"ם, סתם מדבר וחופא, ליתא דהרי לשעבר נמי מדבר וחופא הוא. הא בורכא, דשאני מגדף דהדיבור בעצמו חטא, משא"כ הנשבע לשקר בשעבר אין הדיבור בעצמו חטא, ולא שאכל מקודם: (ב) הבי אמרינן בש"ס. וקי"ל כיון דבמשנה קאמר לאיש פלוני, א"כ לשה הו"ל מוסבע ועומד מהר סיני, וכי מחוייב ליתן לדקה דוקא לעני זה. ומ"ש מכהנים וגויים אלו נהנים לו, יתן משברותיו לאחרים [גדרים דפ"ג ב']. וכ"ל דהכי מקשי הש"ם, דמדקאמר שבועה שלא אתן לדקה לפלוני, על כרחך מיירי במחוייב ליתן לו, והיון עני אחר לפניו רק זה המבקש ממנו שיתן לו, אז שיודע שנערך לו. דאי בשאין ביכולתו, אז שיש עני אחר לפניו, א"כ אין זה לדקה כיון שאינו מחוייב ליתן כך, והרי הוא נסבע רק על הלדקה. אלא ע"כ שבאמת מחוייב ליתן לו, ואתא מקשי הרי מוסבע ועומד הוא. מיהו הא דמשני בש"ם דמיירי במתנה לעשיר, לאו דוקא, דה"ה מתנה לעני, ור"ל בנתן כסף כדאמר שבועה שלא אוכל. והרע"ב דנקט דפירש נבילות ושחוטות לא הוי צ"ל מקורם ואכל נבילות חייב דראוים לאכילה אי לאו דרחמנא אסרינהו. הא אף באינו ראוי לאכילה בעצמותו כיון דבמפורש אסרן עליו הוי שבועה דהא בנשבע שלא יאכל עפר ואכל נ"כ חייב. ורש"י הוצרך כך לשיטתו דלמסקנא מיירי בסתם שלא יאכל. והתיי"ם שכתב כך נ"ל לפרש כדי שלא הקשה דר"ב אדר"ב. לא ידעתי כוונתו הגדולה בזה:

דלריך כזית, א"כ נ"ל לרבנן לתקשוי לר"ע היכן מצינו בעלמא וכו', הו"ל לתקשוי מה ובה, מ"ם שלא אוכל משאוכל. ולפי משום דבאוכל כ"ע מודו דסני בכ"ם, א"כ ה"ל לר"ע להסיבם מנה ובה, היכן מצינו בשום עשה שבתורה שנפטר בכ"ם כי הכא. אע"כ דגם בשאוכל פליגי אי סני באכל כ"ם. וכן משמע בגמ' [דכ"ב א'] דקאמר מחלוקת בשלא אוכל, אבל בשלא אעשה, כ"ע ס"ל דסני בכ"ם. ומדלא אשכח שם מידי דמודו בה רק בשלא אעשה, ש"מ דבכל גווא פליגי. דאע"ג דבשבע שיאכל ואכל עפר מודו רבנן דנפטר, דהא אחשבים [בשבועות דכ"ד א'] שלא לקיים שבועתו. אבל בנשבע שיאכל ואכל תני שיעור, לא יצא לרבנן. אם כן ק"ל למה באמת נקטה משנה פלוגתייהו בשלא אוכל, ולא נקט פלוגתייהו בגוויה דרישא דפתח בה, דהיינו בשבועה שאוכל, וד"ע לקולא דפטור א"ע בכ"ם, ורבנן לחומרא. ואת"ל דהאי חייב דקאמר ר"ע, ר"ל בהיה מזיד חייב אפילו מלקות. וא"כ משו"ה מדלגה לאשמעינן דלר"ע אפילו מלקות חייב באכל כ"ם, לפיכך לא מלי למנקט בנשבע שיאכל ואכל כ"ם, דלר"ע פטור ולרבנן חייב. דהרי בכה"ג אפילו לא אכל כלל, פטור לר"ע ממלקות, אי משום התראת ספק, או משום לאו שאין בו מעשה [כרים מכילתן ל"ע ב']. ואפילו לר"ע דס"ל [כריתות ד"ג א'], דכל לאו א"ל מעשה, עכ"פ ס"ל דמעשה זוטא בעינן [בסנהדרין דס"ה א']. עכ"פ ק"ל דהו"ל למנקט פלוגתייהו בשאכלתי ולא אכלתי, דסמיך הך גווא דרישא לפלוגתא דר"ע

ורבנן. ולפי נימא דבלשעבר כ"ע מודו דשמה אכילה, א"כ היכא קאמרו רבנן היכא מצינו כ"ם חייב, הרי מצינו ספיר לשעבר. ולפי בלשעבר כ"ע מודו דלא שמה אכילה, א"כ מה מהדר לסו ר"ע היכן מצינו מדבר ומביא קרבן, הרי עכ"פ מצינו בלשעבר שג"כ מדבר ומביא קרבן ואפ"ה שיעורו בכזית. ולבאורה היה נ"ל דבלשעבר נמי פליגי רק נקט מלתא דכתב בקרא להדיא. או נ"ל דמהא מוכח כרמב"ם [בפ"ד מהבטות] דלא דלרבנן בנסבע שלא אוכל ואכל כ"ם פטור, עכ"פ איסורא איכא, בכל תני שיעור מדחזי לאסתרופי [כרמ"ל שם]. להכי נקט תנא כה"נ ולא בשעבר, לאשמעינן דרק בחייב פליגי, ואיסורא מיהא איכא לכ"ם. אבל אי"ל הרי לשעבר על כרחך כ"ע מודו דל"ם אכילה, מטעם דהיכן מצינו אוכל כ"ם חייב, דלאלא ליכא להביא, דהיכן מצינו מדבר ומביא קרבן וכו', דיש להביא ראיה לקמן הרי מגדף, דליכא להביא נס על זה כתירוץ הש"ם, סתם מדבר וחופא, ליתא דהרי לשעבר נמי מדבר וחופא הוא. הא בורכא, דשאני מגדף דהדיבור בעצמו חטא, משא"כ הנשבע לשקר בשעבר אין הדיבור בעצמו חטא, ולא שאכל מקודם: (ג) הבי אמרינן בש"ם. וקי"ל כיון דבמשנה קאמר לאיש פלוני, א"כ לשה הו"ל מוסבע ועומד מהר סיני, וכי מחוייב ליתן לדקה דוקא לעני זה. ומ"ש מכהנים וגויים אלו נהנים לו, יתן משברותיו לאחרים [גדרים דפ"ג ב']. וכ"ל דהכי מקשי הש"ם, דמדקאמר שבועה שלא אתן לדקה לפלוני, על כרחך מיירי במחוייב ליתן לו, והיון עני אחר לפניו רק זה המבקש ממנו שיתן לו, אז שיודע שנערך לו. דאי בשאין ביכולתו, אז שיש עני אחר לפניו, א"כ אין זה לדקה כיון שאינו מחוייב ליתן כך, והרי הוא נסבע רק על הלדקה. אלא ע"כ שבאמת מחוייב ליתן לו, ואתא מקשי הרי מוסבע ועומד הוא. מיהו הא דמשני בש"ם דמיירי במתנה לעשיר, לאו דוקא, דה"ה מתנה לעני, ור"ל בנתן כסף כדאמר שבועה שלא אוכל. וכשיסכן באמת יהיה מותר לאכל קצת לקיום הגוף. ולפי"ז אפשר לומר דהכי כוונת תוס', דהרי לפ"ז בנסבע בפירוש שלא יאכל אף שיסתכן, אין הסבוע חלה, מדהו"ל נסבע לבטל המצוה [כרמ"ם פרק נערה שנתפתתה סי' ג', וב"ק פ"ח מ"ו וכתובות פ"ז מ"י]. ולא דמי לנסבע שלא יאכל מלה דחל בטולל כלעיל. דהכא שאני, דאפילו חל מדהה מחשב פקוח נפש, משא"כ במלה דמצוה. א"כ כ"ם באמר סתם שלא אוכל, אמרינן דמדלא חל אלעולם מחשב נסבע לבטל מצוה והרי נס כשיסבע כן יהוייב לעבור לבסוף, בנה"ע וודאי לא נתכוון כלל אלעולם, רק כל זמן שאפשר להתקיים. אמנם עוד תרצו תוס', דסתם אפשר ספיר שאמר שלא אוכל לעולם, בנסבע על ככר שלפניו. ותמהני דאי סתם בנה"ע מיירי, הדרא קו' הש"ם סתם [דכ"ע ב'] לדוכתא, דא"כ פת פת ג"ל. דהרי כמו דמוקי רב פפא סתם במסקין בפיפא, דבמונחים לפניו ולא קאמר אלו ש"מ לחלק. כ"כ באוכלין דמי, ודאי במונחין לפניו כוונתו לחלק, ופת פת ג"ל. ונ"ל דבל"ז ק' אפילו לא נימא כרבעתו"ם, ק' למה לא מוקי הש"ם סתם אוכלין דרישא נמי במונחין לפניו. אע"כ דוקא במסקין דלא מלי למימר פת פת, להכי במונחים לפניו אמרינן דמדלא קאמר אלו, ש"מ לחלק. משא"כ במאכל אפילו מונח לפניו, אף דים הוכחה מדלא קאמר אלו ש"מ לחלק, עכ"פ איכא הוכחה נמי לאיפכא, מדלא קאמר פת פת, ש"מ לנמסר נפשיה מאמריכא קאתי. להכי מיצטריך למוקמא דבקאמר בשאמת פת פת. ומהורץ ג"כ קושיתינו לתוס'. אולם מה שלא רבינו ת"ח לתרץ קו' תוס', דשבועה שלא אוכל, אפילו כוונתו לעולם, לא הוה בוא, מדאפשר לאדם להתקיים בשהייה, דאף דשהייה בכלל אכילה [כלעיל סימן ז'], זהו דוקא בקבע זמן לאכילה, אבל בדקאמר אמרינן מדא"א להתקיים, וודאי כוונתו לאכילה לגד. ותמהני מה יענה רבינו בשבועה שלא אוכל ולא אסתה במשנה ט', דהייב ב', ואמאי הרי מדקאמר סתם לעולם באמר, והו"ל שבועה שוא. ול"ע:

ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד כו'. גי' ע"פ כ"פ ע"פ תמוה כ' ע"ב ע"י יומא: שבועות פ"פ ה"פ פ"פ פ"כ: ן נשבע לבטל את המצוה. כ"ז ע"פ כ"פ פ"ב המצוה. כ"ז ע"פ כ"פ פ"ב ע"י לדרים פ"ז ע"ב מ"ר פ"ב פכ' מנוסת הי"ל פ"ע פמ"ב לאחרן כ"ת כמ"ל עוס"ע י"ד פ' כ"י פ"ה: לקיים ולא קיים פטור. מ"ר פס כמ"ז פוס"ע פס פ"ב: ן שבועה שלא אוכל כבר זו. כ"ז ע"ב ג' ע"ב כ"ת פ"ה תמוה ג' ע"ב יומא: נדרים פ"ב ה"ב פ"ב ה"ב (גרסת הפ"מ) שבועות ע"ב ה"ב פ"ה ה"ב מ"ר: שבועות ה"י ופ"ו ה"ז ו"ב פכ' נדרים ה"ב פמ"ב לאחרן רמ"ת מוס"ע ו"ד פ' ה"ג פ"ה פ"ה ופכ"ת ומשנן כ"מ פ"ה:

שנויי נוסחאות

על העתיד. בכי"ק לעתיד. אמר (לו) מרבוי הכתוב. בכי"ק ..מרבוי הכתב ולאתת וכ"ה הכתב בס גם בסמוך כ"פ. ריבה. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל ריבוי וכן בסמוך. לכך ריבה. בד"ל לכך אף ריבה: ן לקיים ולא קיים. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובכי"ם ובמסני"ל לקיים את המצוה.. שיהא. בכי"מ שהוא. כדברי ריב"ב. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל דברי ריב"ב וע"י רש"י ותוס' ובגמרת הירושלמי. אמר ריב"ב. בכי"ם ובגמ"ם דאמר.. וכ"ה בגמ' כ"ה ע"ב והרש"ל הגיה בס אמר ולפי הנוסחת כדברי מלת דאמר עדיף (ר"ם). מה אם הרשות. במסני"ל ומה..: בכי"מ ..דבר הרשות נמש' ד"ו (בס"ו) ..שבועת הרשות וכן בסמוך שבועת מצוה ובאה במכה ד"פ וד"ק ע"ו הגו"ע בעומו בס נ"ח ועי' ד"ס. עליה טהר סיני (הרי הוא) חייב עליה. במכ"נ עליו.. עליו: בכי"פ ליתא. (אם) אסרת. בכי"ק ליתא. שכן עשה (בה). בכ"פ שעשה בה: בכי"מ שעשה וליתא וכן ליתא בסמוך. כהן. בד"ל ובכי"ק ובמסני"ל בהין. (שאם נשבע לבטל ולא בטל פטור). בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמסני"ל ליתא וכן ליתא כ"ר ת"ם: ן שלא אוכלנה (שבועה שלא אוכלנה). בכי"ק ובכי"ף ליתא ועי' בכס"ו במשנה ובגמ' ובתוס' ובר"ן ובהו"ש.

ראשון לציון

ן בפשנה מצות פהא מובנא כו' עיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

ן [אות יט] בפשנה כדברי ריב"ב. כתבו תוס' דריב"ב לא מחייב רק בלקיים דהיינו נשבע ל י ש ב בטוכה אבל נשבע לקיים שלא יאכל

ן נשבע לבטל את המצוה וכו'. אמר רחמנא להרע או להטיב. אמנם הוא מחייב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייב במקום להרע. או ירע במקום להטיב והם דברי רשות. הרמב"ם. ולכאורה דאילו בדבר מצוה כשנשבע להטיב ולאכול דבר אסור הוא מירע לנפשו. וכשנשבע [להרע] שלא לאכול המן בפסח. הוא מטיב לנפשו: לקיים ולא קיים פטור. עיין במשנה ד' דבכולל חייב: שלא עשה בה לאו כהן. דאם נשבע לבטל לבו' וכו'. דאם ישבע לבטל מה שנשבע עליו מהר סיני ליכא ק"ן לחייביה כשלא יבטל. אלא יעשה כמושבע ועומד מהר סיני. ולפיכך בזה אף ר"י בן בתירא מודה: ן שבועה שלא אוכל כבר זו וכו'. וכתב הר"ב טעמא וכו' וכי הדר אמר שלא אוכל. כיון שאכל ממנו כזית חייב. פירוש דהכי משמע שלא אוכל שעור אכילה מכבר זו. ולא נקט כבר זו אלא למשרי נפשיה באחרינא. כ"כ הכ"מ פ"ד מהלכות שבועות [הלכה ט'] בשם הריעב"א ועמ"ש בשם התוס' במשנה ט': שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה. כתב הר"ב לאשמועינן שאם נשאל לחכם על הראשונה וכו'). וכתבו התוס' שראה כיש ספרים דל"ג שלא אוכלנה

*) בתוי"ט ד"ה והתוס' כתבו.

ושלא זרקתי. רבי ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבא. שנאמר (ויקרא ה') להרע או להטיב(ה"). אמר לו רבי עקיבא אם כן אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה. דברים שאין בהן הרעה והטבה מנין. אמר לו מרבוי הכתוב(ו'). אמר לו אם ריבה הכתוב לכך. ריבה הכתוב לכך(ז'): ן נשבע לבטל את המצוה(ח'). ולא ביטל פטור(ט'). לקיים(י') ולא קיים פטור(י"). שהיה בדין שיהא חייב כדברי רבי יהודה בן בתירא(י"א). אמר רבי יהודה בן בתירא מה אם הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני. הרי הוא חייב עליה. מצוה שהוא מושבע עליה מהר סיני אינו דין שיהא חייב עליה. אמרו לו לא. אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כהן. תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו כהן. שאם נשבע לבטל ולא ביטל פטור(י"ב): ן שבועה שלא אוכל כבר זו(י"ג). שבועה שלא אוכלנה(י"ד). שבועה שלא אוכלנה.

מרבוי הכתוב. לכל אסר יבטא האדם. ופלוגתא דר"ע ור' ישמעאל דר"ע דרים בכל התורה רבוי ומעוטי ורבי ישמעאל דרים כללי ופרטי. ר"ע דרים לו נפש כי תשבע ריבה. להרע לו להטיב מיעט. לכל אסר יבטא. חזר וריבה ריבה ומיעט וריבה. ריבה הכל. מאי ריבה. ריבה כל מילי לשעבר כלהבא. ומאי מיעט מיעט דבר מצוה. ור' ישמעאל דרים לו נפש כי תשבע כלל. להרע לו להטיב פרט. לכל אסר יבטא חזר וכלל. כלל ופרט וכלל לא אתה דן אלא כעין הפרט. מה הפרט מפורש להבא אף כל להבא. והלכה כר"ע: ן נשבע לבטל את המצוה. פטור משום שבועת בטוי אבל לוקה הוא משום שבועת שוא: שהיה בדין שיהיה חייב כדברי רבי יהודה בן בתירא. כלומר שאילו לדברי ר' יהודה בן בתירא הוא חייב משום שבועת בטוי שהיה ר"י בן בתירא אומר מה אם הרשות וכו': שלא עשה בה לאו כהן. וקרא כתיב להרע לו להטיב. דמשמע דבר שיש בו הן ולאו. ואין הלכה כר"י ב"ג: ן שבועה שלא אוכל כבר זו שבועה שלא איכלנה. טעמא דאמר שלא אוכל. והדר אמר שלא אוכלנה הוא דאינו חייב אלא אחת שאין שבועה חלה על שבועה אבל אמר תחלה שלא אוכלנה. והדר אמר שלא אוכל ואכלה כולה חייב שתים. דכי אמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל כולה וכי הדר אמר שלא אוכל כיון שאכל ממנה כזית חייב הלכך השבועה האחרונה חיילא ומחייב כי אכיל מינה כזית. וכי הדר אכל כולה מחייב משום שבועה ראשונה: שבועה שלא אוכלנה שבועה

יכין — תפארת ישראל — בועז

ממש, דזריקת גרור מילי דכדי הוא. מיהו כל זה בחדא לריעותא והדא לטיבותא כאתן לפלוני, או שאינן. אבל בב' לריעותא כגון שזרק פלוני או שיכן פלוני, שהוא של אחרים ונם אין בו ממש, פליגי בגמרא וקיל"ן דגמי חייב: בה) דפליג אמתניתין דרים מכילתן דתני ב' שכן ד': כו) מדכתיב נפש כי תשבע וגו', כלל. להרע או להיטיב. פרט. לכל אסר יבטא, כלל. הו"ל יחד כלל ופרט וכלל, דמרבה כל דבר שהוא להבא כעין הפרט: כז) דס"ל דבכל התורה דרשינן כל כלל ופרט וכלל, בדרך ריבוי מיעוט וריבוי, דמרבה הכל, אף מה דלא דמי לפרט [ועי' רש"י סוכה ד"ב ע"ב החילוק בין כלל ופרט וכלל לריבוי מיעוט וריבוי]. ולהכי מרבינן הכא שבועה דלעבר. ואהני מיעוט, למעט רק היותר פחות באפשר, והיינו בנשבע לבטל המצוה: כח) בין עשה או לא תעשה: כט) משבועת בטוי. אבל חייב מלקות מיד כשנשבע, משום שוא: ל) פטור לגמרי, דאפילו משום שוא לא נקי. דאף דלא חלה שבועה, אפ"ה מצוה לזרוזי נפשיה בשבועה [יד ריב ו]: לא) דס"ל חייב לקמן (ד"ן): לב) גם לדידך, ור"ל מדכתיב להרע או להיטיב, היקבו אהדדי, דבמה שזה מדבר זה מדבר. וא"כ מי קרא במצוה ומי מיירי, לדיך שיהיו שניהן שוין הלאו והכן בג' דברים, בעניינו הנוף ובעניני הנפש, ובאופן המצוה. וזה א"א. דאי הרעה דקרא מיירי שנשבע לבטל מצוה דהיינו שנשבע שלא יאכל מצה בפסח, דהו"ל רעה לנוף ולנפש, א"כ הטבה ומי מיירי כך כשנשבע שיאכל מצה, דהיינו הטבה לנוף ולנפש. אבל הרי בכה"ג לא דמי הרעה להטבה באופן המצוה, דהרעה מיירי בביטול מצוה, והטבה בקיום מצוה. ומי הרעה מיירי בקיום מצוה, כגון שנשבע שלא יאכל גבילה, דהו"ל רע לנוף וטוב לנפש, א"כ הטבה ומי מיירי שנשבע שיאכל גבילה, והרי זה טוב לנוף ורע לנפש, והרי לדיך שיהיו שוין גם בזה. ומי נימא דהרעה מיירי שנשבע שלא יאכל גבילה, והטבה מיירי שנשבע שיאכל מצה, דמי להדדי בעניני הנוף והנפש, ובקיום מצוה, עכ"פ לא דמי, דהרעה מיירי בלאו, והטבה בעשה. אלא ס"מ דקרא לא מיירי במצוה כלל: לג) כל שלא אוכל משמע כזית, שהוא שיעור אכילה. והא דקאמר כבר זו, למפטר נפשיה מאחרינא קבעי: לד) ר"ל ואח"כ אמר שבועה שלא אוכלנה דמשמע טולה:

(ד") ותמוה דהאי שהיה בדין דקאמר מיותר לגמרי. ול"ל דנקט הכי, דלא תקשה מאי קמ"ל בנשבע לקיים ולא קיים. דבשלמא לבטל ולא ביטל קמ"ל דלדוקא לעניין קרבן פסור, אבל אע"פ חייב מלקות משום שוא, אבל בקיים ולא קיים, הכי וודאי פטור ממלקות וכ"ש מקרבן, ולמה ליה למהגייה. אלא קאמר שהיה בדין שיתחייב קרבן מכח ק"ו. או ל"ל דנקט הכי, דלא תימא דהאי לקיים מיירי רק בנשבע לקיים לא תעשה, ולא חיל, משום דאין איסור חל על איסור. והכי נמאת הא ליתא, דהכי בהא גם ר' יהודה מודה לפטור [כתוס' ד"ה לקיים]. להכי קאמר שהיה בדין וכו', דמדליף חיובא מק"ו, הו ליכא למימר דקאי אנשבע על לא תעשה, דהכי אין איסור חל על איסור מקרא נפקא לן [הולין ק"ג א' וקי"ג ב'], א"כ וכי אהני ק"ו לנשואי קרא. אע"כ דמיירי ה"ק אמילו בנשבע לקיים עשה לפטור. ונפיר שייך ק"ו:

פירוש הקצר

לב) דלהרע ולהיטיב זהו לאו וכן. ולדיך שיהיו שוין במשמעות, דאם הרעה היינו לבטל מצוה, ר"ל שנשבע שלא יאכל מצה, א"כ הטבה ג"כ כך, שנשבע לבטל מצוה, דהיינו שנשבע שיאכל גבילה, והרי זה אינו הטבה. ואם ההטבה היינו לקיים מצוה שנשבע שיאכל מצה, א"כ הרעה ג"כ כך, לקיים מצוה, שנשבע שלא יאכל גבילה, והרי זה אינו רעה. אע"כ דקרא לא מיירי במצוה כלל:

שלא אוכלנה. אע"ג דמכבועה שלא אוכלנה *)[שניה] שמעי' דאין שבועה חלה על שבועה חנא לן שבועה שלישית. לאשמועינן דחיובא הוא דליכא אשבועות בתרייתא. הא שבועות הן ולא יצאו לבטלה ואם ימצאו מקום יחולו. שאם נשאל לחכם על הראשונה. עלתה שניה תחתיה ונאסר בדבר. משום שבועה שניה וכן אם נשאל על השתים. חלה השלישית. *לפי שהחכם עוקר הנדר מעיקרו והוי כמי שלא נדר. וחלה השניה למפרע. שהרי הראשונה כמי שאינה הוחל ונשאל עליה וכן כשנשאל על השתים הרי כאילו אינם. וחלה השלישית למפרע: ח אם לא ראיתי גמל פורח באויר. כלומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי שלישית ואפ"ה שמעינן שאם נשאל וכו' מדקתני אינו חייב אלא אחת ולא קתני חייב אחת. והשתא הוי כי האיש בנדרים פ"ב משנה ג' כדפי' הר"ב שם. ומ"ש הר"ב שהחכם עוקר הנדר מעיקרו: עיין בפירושו שפ"י דנדרים: [*זו היא שבועת ביטוי וכו'. למעוטי אוכל ולא אכל ממלקות. שאין בו מעשה בסוגיא דלעיל דף כ"ח] [ע"ב]: ח איזו היא שבועת שוא. עיין במשנה ז' פ"ד דאבות: על העמוד של אבן וכו'. אבל של זהב לא שכיח. הלכך לא אפיך נמי למתני על העמוד של זהב כדמפיק על האים וכו': אם לא ראיתי גמל פורח באויר. ל' הר"ב כלומר יאסרו כל הפירות שבעולם עלי אם לא ראיתי וכו'. בגמ' מוקמינן לה באומר יאסרו כל פירות וכו' ובתבו התוס' פירוש בשבועה ובפרק ארבעה נדרים (דף כ"ד) גרסי' ליה בהדיא. ע"כ. דה"ג שאם יאסרו וכו' בשבועה אם לא וכו' וכתב הר"ן דטעמא דאינו שבועת בטוי ואין הפירות נאסרין עליו. ואפ"ה לקי משום דהא ודאי לא נתכוין זה לאסור הפירות. שאם היה מתכוין לכך הוה ליה לאסור בלא שום תנאי שהרי עכשיו ג"כ פירות אסורים עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו. אלא ודאי לאו לאסור הפירות נתכוין אלא לקיים שראה אותו דבר. ומש"ה לוקה משום שבועת שוא. ע"כ. וכיונא בזה דברי הראב"ד בהשגות פ"ג מהלכות שבועות ולדבריו יאסרו כל פירות שבעולם לאו דוקא אלא ה"ה חד פירא וכן במשנה ב' פ"ג דנדרים. קונם אם לא ראיתי וכו' פי' הר"ב קונם עלי כבר זה וכו' אבל התוס' דהכא וכן הרא"ש הכא. ובנדרים. מפרשים דהכא דוקא באומר כל פירות וכו' והוי שבועת בטוי אלא דהיינו טעמא דאין פירות נאסרים משום דאי אפשר לו לחיות בלא כל פירות וכו'. ומש"ה לקי מעשה שבועת שוא. שנשבע על דבר שא"א. שהרי אי אפשר לו לחיות בלא אכילת כל פירות. ואע"ג דלא אמר לעולם מסתמא לעולם נאסרו עליו. דאיזה זמן תתן לו לא מסתבר שלא יהא אסור אלא רגע אחד והא דאמר יאסרו וכו' אם לא ראיתי. הוה מלי למימר שבועה שלא אוכל כל פירות אלא אשמועינן דאע"ג שלא אסרם עליו אם ראה וכו' וסד"א דלפורתא רבא חזא ואסיק אמתא גמלא. קמ"ל דבטלה דעתו אצל כל אדם. עכ"ד. והתם בנדרים דליכא למלקי מכוח נדר שוא. דלא אסכחן נדר שוא. הלכך אסברה לה הר"ב בכבר ולא בכל הפירות. דאי בכל הפירות אפי' כי לא תלי בנוזמא לא היו נאסרים עליו. שא"א לו לחיות וכו'. וגם מלקות ליתא בנדר שוא. ולא הוה אשמועינן מידי דאתי בנוזמא. אלא הוה ליה למתני קונם כל פירות שבעולם עלי מותר. ומדתלי בנוזמא ש"מ דבאומר קונם כבר זה אם לא ראיתי וכו' היא מתני' ולא באומר כל פירות כי הכא: גמל הפורח באויר. כתבו התוס' תימה דהכא קתני גמל פורח.

ולא

*) גרע"ב ד"ה קפייתא והקן דהוי"ע כלפינו.

יכין תפארת ישראל בועז

(ו) *אבל הוא גירסת הרי"ף ותוס'. ובש"ס בבלי וירושלמי ובמשניות גרסינן שלא אוכל וכו' פעמים שלא אוכלנה. וקאמר בגמ' דנקט הכי, לאשמעינן דאפילו בכה"ג, חיובא הוא דליכא, שלא שבועה מיכא, שאם החיר הכם ראשונה, מצאה שבועה ב' מקום לחול וחייב עליה. ובתבו תוס' דגרשה לש"ג ב' פעמים שלא אוכלנה, ואפ"ה אשמעינן לה דוקיא דגמ', דמצלא קאמר תנא, "חייב אחת" רק שאינו חייב אלא אחת" ש"מ דשבועה ב' ג"כ איתא, רק שאינו חייב עליה. וג"ל דלש"ם דגרס ב"פ שלא אוכלנה, גרסותא תני לה, דלא מצייני שלא אוכל ושלא אוכלנה, דשבועה ב' לא דמי כלל לשבועה א' ולא נכלל בה, רק סתר אותה. דהרי שלא אוכלנה, משמע אכל קצת ממנו אוכל, אלא שלא היתה יכולה לאכול, נהכי וודאי אמרינן בנשאל על הראשונה חלה ב'. אלא אפילו בשלא אוכלנה ושלא אוכלנה דשבועה ב' נכללת בקמא, אפ"ה שבועה מיכא, ואי מסכח דווחה חיילא. ואי"ל אי הך דגרסתא אתא תנא לאשמועינן, לא הוה צריך למנקט ב"פ שלא אוכלנה, רק נקט ב' שבועות קמייתא בהן. [ועי' תוס' דל"ע ב'] לעיקר נקט במתניתין דבשאוכלנה והדר שאוכל, חייב רק אחת. ובאמר תחלה שאוכל בכר זו, והדר שאוכלנה, באמת חייב שהיס. דבכה"ג אשמעינן נמי הך דגרסתא דלעיל ספיר, דאע"ג דבכה"ג וודאי נכללת שבועה ב' בא', ואפ"ה היינא ליכא שבועה מיכא, ולא צריך למתני תו שלא אוכלנה פעם ב'. ודוחק לומר דחיובא דמלקות אתא לאשמעינן, ובהן ליכא מלקות, מדהו"ל לאו שאין בו מעשה, רק קרבן ליכא. ליתא. דפשיטא דכמו דהדר חל בהן משתמע נמי דחל נמי בלאו וחייב מלקות. ג"ל דלהכי נקט מתני' בלאו, לאשמעינן רבותא לעניין פטורא. דלא נימא, דכשאמר שלא אוכל והדר שלא אוכלנה, כשאכל כזית קמא בכר עבר אשבועה ראשונה אח"כ כולה עבר אשבועה ב', ולחייב תרתי, קמ"ל. אבל אי הוה נקט שאוכלנה ואאוכל, וודאי פשיטא דכשלא אכלה חייבי ב' חיובי השבועות כאחד, ופשיטא דחייב רק א'. ורק בנשבע שיאכלנה, אם אכלו ב' השבועות זה"ז, ולא רצה להאריך. עוד י"ל דלהכי לא נקט ב' פעמים בהן, דהרי פשוט דבנוזמא דנקטה מתניתין אינו חייב אחמייה מכוח שוא, דכיון דשמייה מתלי תלי, א"כ אין כאן שוא. א"כ אי הוה תני ב"פ בהן, שאינו חייב אלא אחת, היינו קרבן א', דהרי בנשבע בהן פטור ממלקות, כדאיתא מכילתין [ד' ג' ב'], והוה סד"א דשמייה עליה"פ שבועה

*) כך הוא. נוסח: שבועה שלא אוכלנה רק פעם אחת גירסת כו'.

ליה לקבן בפרקין דנשבע לקיים המצוה חייב וכו' מבואר דס"ל דאפילו בנשבע שלא יאכל דברים איסורים חייב. והנה הר"ן כתב בפרקין דרצ"ח א' ו"ל ואע"פ שהשבועות חלים לריב"ב אף בקיום ל"ת כדאיתא בפרקין והיינו בדעת תוס' לעיל ד"כ הנ"ל (ום"ם לישנא כדאיתא בפרקין לא ידעתי היכן איתא כן בפסורש הא י"ל דנשבע לקיים היינו ס"ם לישב בסוכה ובדומה): ן [אות כ] בהרע"ב ד"ה שבועה שלא אוכלנה. לפי שחכם עוקר נדר מעיקרו. וכן הוא לשון רש"י. ודקדק סוה בתשובת מהר"ם מינץ הובא בש"ך סי' רל"ח סכ"א דבהחרת בעל דמינו נייו ואינו עוקר מעיקרא אף שהיפר הראשונה אין השנייה חלה. אף דבכל היכא דאין אחש"א אמרי'דמתלי תלי וקאי ולאחר דפקע הראשונה חלה השניה מ"מ בשבועות ונדרים אינו כן דבעי' שיהול מיד בשעה שמוציא מפיו עיי"ש. ולענ"ד אין ראיה דהא מבואר במתני' וי"ר דנשבע לקיים המצוה לא חל דאינו בלאו והן אולם זה לענין קרבן אבל לענין לאו דבל יחל שלא בענין איתא בלהבא כדאיתא בסוגייא דכ"ו ב' דלהרע או להטיב רק בקרבן כתיב ה"ג לא בעי' איתא בלאו והן.וכ"כ הר"ן להריא

שחייבין על זדונה מכות. מיי' פ"ח מה' שבועות ה"ג: שבועת שוא כ"ע פ"ג מיי' שם פ"ז: ח איזו היא שבועת שוא. כ"ע פ"ה ה"ה ע"ש מיי' פ"ח מה' שבועות ה"ד שם ע"ש לחיין מ"ש ד"ה ומ"ש עוש"ע ח"ד מ"ו הל"ו פ"ד: אם לא ראיתי גמל שפורח באויר. ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב מיי' פ"ה מה' שבועות הכ"ח שם מוש"ע שם פ"ה:

שנויי נוסחאות

מכות. בד"ל מלקות. שגגתה (קרבן עולה ויורד). בד"ל שגגתה פטור ולית ח שם הדבור דשבועת שוא חייבין כו' לא במשנה זו ולא בלשם המשנה הסמוכה מזה נראה כי יש כאן תסרון דברים מן שגגתה עד שגגתה ו ה ד"ם לא דק כזה. (שבועת שוא כו' פטור). בכי"פ ליתא; בכי"ק ובמשכי"ל ובכי' ר"ח דנוקה היא להמשנה הסמוכה וכ"ה במשכ"ל ד"ו שי וכ"פ"ו: ח איזו היא. וכ"ה בד"ל ובמשכ"ל; בכי"ק ובכי"מ ובמשכי"ל ואיזו היא. ועי' בדבור הקודם. אמר על העמוד. בכי"מ כיצר.. עמוד וכ"ה עמוד גם בכי"פ. שאי אפשר. בד"ל ובכי"ק ובמשכ"ל ..אפשר לו לחוס במשכ"ל ד"ו שי וכ"פ"ו ליתא למלה לו וסתוי"ע הסיבה גם מהמשניות וזיין ס"ח ריל כחסרון המלה לו ובד"ת הקיפו אתיכ בטעות למלת אם; במשכי"ל ..אפשר לו להיות. אם לא ראיתי. בכי"פ שאי אפשר ואמר ראיתי כו' וג"ל ..אם לא ראיתי כו' כדמוכח מגמ' (ד"ס). שפורח באויר. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשכי"ל פורח.. וכתוב הוא; בכי"פ שהוא פורח באויר אם לא ראיתי בדרך זו בשולי מצרים ועי' הוי"ע וגגמ' הירושלמי.

תוספות חדשים

ח במשנה שהוא של זהב. וכ"ה אם נשבע שבועה של אבן אמשנה על דבר הידוע כמ"ש המרבי"ם בפרק ה' והוא מן הירושלמי ושלא נשבע לשמות הידוע דוקא שיוכר לו; בני חדש מה שא"כ לאינו ויכר אלא לאנשים מיוחדים כגון שנשבע על השמש שהיא קטנה מן האדם אע"ג אמין הדבר כן לאינו לוקה(הרמב"ם סיף פ"ה מה"מ):

תוספות רעק"א

נבילות לא חייל דאין איסור הע"א. וע' בתוס' לעיל ד"כ ב' ד"ה דכי בו' ומיהו לריב"ב ראית

(ה) דמדאי אפשר שיעבור על שבועה ב' עד שעבר על שבועה ראשונה, כבר נכלל שבועה ב' בא', ולא חיילא תו שבועה ב'. אבל באמר תחלה שלא אוכלנה והדר שלא אוכל, לא נכללת ב' בא', דבקמא לא אכר ע"ע רק כולה, ובשבועה ב' אתסרה אפילו בכזית ממנה (ן): לז) הא דקתני זו היא למעוטי שאוכל ולא אכל דפטור ממלקות מדאין בו מעשה: לז) שיודעין ג' בני אדם. דאל"כ בטוי הוה: לח) ולא נקט נמי אפילו כבשיפא בחיים ואמה. ה"ט דעמוד זהב לא שכיח. ולא נקט על אבן שטוח אבן. דזה פשיטא דהוה שוא, דהייט בתנם, כדכתיב לשוא הכתי את בניכם, רק קמ"ל הנהו דבד"א שהן שקר: לט) נקט אים ואמה, אף שאין ידוע שאין דבריו

בועז

(ן) *אבל הוא גירסת הרי"ף ותוס'. ובש"ס בבלי וירושלמי ובמשניות גרסינן שלא אוכל וכו' פעמים שלא אוכלנה. וקאמר בגמ' דנקט הכי, לאשמעינן דאפילו בכה"ג, חיובא הוא דליכא, שלא שבועה מיכא, שאם החיר הכם ראשונה, מצאה שבועה ב' מקום לחול וחייב עליה. ובתבו תוס' דגרשה לש"ג ב' פעמים שלא אוכלנה, ואפ"ה אשמעינן לה דוקיא דגמ', דמצלא קאמר תנא, "חייב אחת" רק שאינו חייב אלא אחת" ש"מ דשבועה ב' ג"כ איתא, רק שאינו חייב עליה. וג"ל דלש"ם דגרס ב"פ שלא אוכלנה, גרסותא תני לה, דלא מצייני שלא אוכל ושלא אוכלנה, דשבועה ב' לא דמי כלל לשבועה א' ולא נכלל בה, רק סתר אותה. דהרי שלא אוכלנה, משמע אכל קצת ממנו אוכל, אלא שלא היתה יכולה לאכול, נהכי וודאי אמרינן בנשאל על הראשונה חלה ב'. אלא אפילו בשלא אוכלנה ושלא אוכלנה דשבועה ב' נכללת בקמא, אפ"ה שבועה מיכא, ואי מסכח דווחה חיילא. ואי"ל אי הך דגרסתא אתא תנא לאשמעינן, לא הוה צריך למנקט ב"פ שלא אוכלנה, רק נקט ב' שבועות קמייתא בהן. [ועי' תוס' דל"ע ב'] לעיקר נקט במתניתין דבשאוכלנה והדר שאוכל, חייב רק אחת. ובאמר תחלה שאוכל בכר זו, והדר שאוכלנה, באמת חייב שהיס. דבכה"ג אשמעינן נמי הך דגרסתא דלעיל ספיר, דאע"ג דבכה"ג וודאי נכללת שבועה ב' בא', ואפ"ה היינא ליכא שבועה מיכא, ולא צריך למתני תו שלא אוכלנה פעם ב'. ודוחק לומר דחיובא דמלקות אתא לאשמעינן, ובהן ליכא מלקות, מדהו"ל לאו שאין בו מעשה, רק קרבן ליכא. ליתא. דפשיטא דכמו דהדר חל בהן משתמע נמי דחל נמי בלאו וחייב מלקות. ג"ל דלהכי נקט מתני' בלאו, לאשמעינן רבותא לעניין פטורא. דלא נימא, דכשאמר שלא אוכל והדר שלא אוכלנה, כשאכל כזית קמא בכר עבר אשבועה ראשונה אח"כ כולה עבר אשבועה ב', ולחייב תרתי, קמ"ל. אבל אי הוה נקט שאוכלנה ואאוכל, וודאי פשיטא דכשלא אכלה חייבי ב' חיובי השבועות כאחד, ופשיטא דחייב רק א'. ורק בנשבע שיאכלנה, אם אכלו ב' השבועות זה"ז, ולא רצה להאריך. עוד י"ל דלהכי לא נקט ב' פעמים בהן, דהרי פשוט דבנוזמא דנקטה מתניתין אינו חייב אחמייה מכוח שוא, דכיון דשמייה מתלי תלי, א"כ אין כאן שוא. א"כ אי הוה תני ב"פ בהן, שאינו חייב אלא אחת, היינו קרבן א', דהרי בנשבע בהן פטור ממלקות, כדאיתא מכילתין [ד' ג' ב'], והוה סד"א דשמייה עליה"פ שבועה

*) גרע"ב ד"ה קפייתא והקן דהוי"ע כלפינו.

שבועות שתים פרק ג שבועות

ולא קתני כעולי מלרים. ובפרק ארבעה נדרים גבי נדרי הבאי. תנא שולי מלרים. ולא קתני גמל פורת. ע"כ. והר"ן לפי דרכו מכתבתי דמעמא דמוחר בפירות מטוס דאמרינן דעתיה דלא נתכוון וכו' מייסב שפיר תמיהה זו והעתקתי לשון סס פ"ג דנדרים ומסנה ב': נחש בקורת בית הבד. פי' הר"ב כתבנית קורת בית הבד ולורתה. בגמ' בטרוף · ופירש"י סיס בו חריצים כקורת בית הבד כך דאיתי נתס ממומר. ופרכינן כולהו נמי מיטרף טריפין. ומפני כבגבו טרוף פירש"י נשבע שהיה טרוף בגבו ואין נתס עמוו בחברבורות אלא בגרוט. ע"כ. והתוס' בנדרים פ"ג [דף כ"ה] הקשו מה ענין ממומר לקורת בית הבד. ופירשו 1)פלט"ח בלע"ז. וז"ל הרא"ש בטרוף. רחב ואיט ענול. ע"כ. וכולהו טריפין הייט בבטנס. והר"ן כתב דבירושלמי קאמר *) במרובע ומטולל הוא מרא דמימרא דהכא ודירושלמי. ותו בגמ' דנדרים וליתני טרוף. ומפני מלתא אגב אוריתא קמ"ל. דקורת בית הבד גבו טרוף למאי נפקא מיניה למתח ולממכר. לומר לך המוכר קורת בית הבד לחבירו. אי גבו טרוף אין. אי לא לא: שבועה שלא נעידך. פירש הר"ב בטול מצוה היא. וכן לשון רש"י. ומסיים הייט דבר שאי אפשר. ע"כ. ולדבריהם הא דתנן בחר הכי נשבע לבטל את המצוה נראה בעיני דה"ק שבועה שלא נעידך והייט נשבע לבטל וכו'. וכן בלא לעשות סוכה. ורא"ל להרמב"ם שכתב בפ"ה מה' שבועות הנשבע לבטל המצוה וכו' שלא יעשה סוכה וכו' וכן הנשבע שלא אעיד וכו'. הרי זה לוקה מטוס שבועת שוא. מפני שהוא מצוה להעיד. וכן האומר לחברו שבועה שלא אדע לך עדות הרי זו שבועת שוא. שאין בידו שלא ידע לו עדות. ולדבריו נ"ל שאפשר לפרש דשלא נעידך חרתי משמע. שלא נדע לך וזה א"ל. וכן משמע שלא נעיד מה שיודעים. והייט דיש בה ג"כ משמעות שלא נדע וכו' כדאמרן. הלכך תני ליה קודם נשבע לבטל וכו': [*זו היא שבועת שוא וכו'. למעוטי אכלתי ולא אכלתי דחייב קרבן ור"ע היא דרים פרקין בסוגיא דלעיל דף כ"א [ע"ב]: ⊤ שבועה שאוכל בכר זו. שבועה שלא אוכלנה הראשונה שבועת בטוי. והשניה שבועת שוא. תימה דשניהם שבועת בטוי דשבועה שאוכל. הייט כזית כמו שבועה שלא אוכל [כדפי' הר"ב במ"ז] ושלא אוכלנה הייט שלא אוכלנה כולה [כדפי' נמי לעיל] ואמאי יש לחלק *בין אוכל לשלא אוכל. תוס' [דף כ"ט ע"ב]: והשניה מטוס שבועת שוא

1) פלאט"ח, פלאך. *) פירוש טרוף מרובע.

יכין תפארת ישראל בועז

אמת רק מכח חזקה, שהוחזק שזה אים ושזלת אמה: מ) ר"ל שאמר יאסרו עלי כל פירות שבעולם בשבועה אם לא ראיתי. וג"ל דלהכי נקט בתנאי, דקמ"ל דאף דהשביעה היה רק בתנאי, אפ"ה מחשב שוא, ולא אמרי' דכוונתו היה רק לאסור הפירות על עצמו, להכי נשבע בתנאי זה שלא אפשר. אמנם להוס' מיירי שאסר ע"ע כל פירות שבעולם, והשוא הוא מדא"א להתקיים בלי פירות. וג"ל, דלדבריהם ג"כ נקט הך תנאי לרבותא, דלא מבעייא באסר ע"ע כל פירות שבעולם להדיא, ודאי הוא שוא, אלא אפילו רק בחלה שבועתו בתנאי, כיון שא"א שיתקיים התנאי הו"ל שוא: מא) לא בגודל קאמר דים. הרבה נתיסים שנחלים ועבים כקורה זאת, רק ר"ל שנשבע שראה נתס שהיה כולו אפילו בגבו מגומר בחברבורות כלורת קורה הכ"ל. או ר"ל שנשבע שראה נתס רחב בגבו כקורה, ולא ענול. וי"א דר"ל נתס מרובע כקורה. וקמ"ל גמל דלא הימא ליפירא לבה חזי, ואסיק ליה שמא גמלא, דבכה"ג דעתיה בטל אגל כל אדם. וקמ"ל נתס דסד"א חזוקא גמל פורת, דלא אסר כלל, אבל נתס אף אמרו מלוי דלמא מקרי וחזי, קמ"ל: מב) זהו נשבע לבטל וכו': מג) דהו"ל חיובו מטוס שבועת שוא. [וג"ל) דלהכי נקט זה דהו"ל נשבע לבטל מצוה. דלא תימא אין זה נשבע לבטל מצוה, דדלמא כוונתם לא נעידך מדאין אנו יודעים לך עדות, וא"כ הא"ין נחייבים. להכי קאמר זהו וכו', כ"ל דעכ"פ משמעות לשונם הוא שיודעים ואינן רוצין להעיד]: מד) אף דבכולן יכול לפטור א"ע בסיתעסק במצוה דפטור ממצוה [בסוכה כ"ו א'] וכדומה. אפ"ה הוה שוא, דמי יודע אם תזדמן לו מצוה לידו. ואם כבר נזדמנה פטיטא דפטור, והו"ל כנשבע על אבן דהוא אבן שחייב מטוס שוא. מיהו בנשבע שלא לגבוה לילית, אינו שוא, דאינו מחוייב לגבוה בגד של ד' כנפות [גרמ"מ פ"ה מבגדות הי"ח] ודו"ק. [אמנם ק"ל אמאי הוה שוא מ"מ מודדין למוכסים יאסרו לי כל פירות שבעולם אם אינן של בית המלך, ועתה בגבו הוא, כנדרים [דכ"ז]. ואם מדאין דברים שבלבו סותרין לאמרי פיו, אינו שבועת איסור, ואי בדיעבד הוה שבועת איסור לא היה במקום הפסד מותר לכתחילה, א"כ ס"ל נימא למפטר נפשיה שנשבע שלא יקיים מלוה זו בשעה שאינו חייב בה, ובכרע סוכה. ודוחק לומר דתנא ליתנא קטיעה נקט ור"ל שנשבע בפירות על שעה שחייב בה. אלא כ"ל**) דוקא באומר בלבו היום דשתה ליתנא שלא אוכל היום משמע. אבל באומר בלבו מחר באמת אסור. א"כ י"ל דה"ל מיירי באמר בזמן חיוב, דשתמא היום משמע]: מה) כל האומנים שנזכרו במשנה, ואפשר בשלא נעידך אין טוקין דאולי באמת לא יכולו להעיד שנכתבו העדות: מו) רק על שבועת שוא: מז) שונג לא מכח"ל בשוגג, רק בלא ידע שיתחייב עליה, או שנשבע שלא יבנס הפילין ולא ידע, שהיא מלוה. וג"ל דהא דקאמר הכא זו היא וכו' אע"ג דבבר הני לה במשנה ז', דקמ"ל דאפילו הכי דמלי פטר נפשיה. כסי' מ"ד, אפ"ה חייב: מח) ולא אמרינן בכה"ג מתני חלי וקאי כמשנה דעיל, ולא הוה שוא. דדוקא בשיש ב' השבועות אמרינן הכי, ולא בשתרו אהדדי ב' השבועות: מט) ר"ל אף על שבועת בטוי דהרי על שבועת שוא

*) מפורש בהו"ל בנס המב"ם ע"ם ד"ם שבועה. **) ע' יור"ד סימן ר"ל סי"ד ס"ק נ"ג.

שבועה שלא נעידך. ואם לא אסר להם בואו והעידוני והם נשבעו שלא להעיד לו י"ל אף אם תבעה אח"כ להעיד מ"מ חל השבועה בטולל דמיו דחל שאסורים להעידו כ"ז שלא יתבעם לחעיד דאין עליהם חיוב ומצוה להעיד בראיתא בטוש"ע חוה"מ סי' כ"ח חל נמי אף על שעה שיתבעם. ע' בספתחין דף כ"ד ע"א בשם תירושלמי: ⊤ [אות כב] תוי"ט ד"ה שבועה · בין אוכל לשלא אוכל. ולזה הסכימו כל הראשונים ונותנים טעם לדבר דשלא אוכל הייט

אסר לעדים כו'. מיי' פ"ח ה"י ופ"ם ה"ד והפ"ו פמ"ג סס: נשבע לבטל את המצוה. מיי' סס פ"ה ה"ד ופ"ו פמ"ג סס פוס"ע י"ד סי' רע"ח סעיף פ"ז: שבועת שוא שחייבין כו'. כ"ז פ"ג: ⊤ שבועה שאוכל בכר זו. כ"ע ע"ח מ"ע ר"ח מיי' סס ה"ג: ו שבועת בטוי וכו'.

שנויי נוסחאות

ואם לא. כנ"ס וכמס"ל אם. שלא נעידך. כנ"ל הוא סיום הוסכה. ונשבע לבטל הוא מסנה נפ"ע; כנ"ל .. נעידך זו היא שבועת שוא ועי' לקמ"ע. מכות. נד"ג מלקות: ⊤ (על) שבועת שוא. נד"ל ליתא וכן ליתא נסמוך: ו נוהג. נד"ל וכנ"ל וכנ"מ וכנ"ם וכמכנ"ל נוהגת.

תוספות רעק"א

נדרים ד"ח א'. ובירון שכן י"ל דרש"י ס"ל במה רקתני עלתה שני' בראשונה משמע דלכסרי חל אף לענין קרבן ובזה יקשה הא כשנשבע שבועה שנייה שלא יאכל ליתא בלאו והן דאילו נשבע שיאכל לא היה חל דהוי נשבע לבטל המצוה והוא שוא. וא"כ עם דמצד אחע"א ליכא קושיא דמתלי תלי עד דפקע ראשונה מ"מ הא לא חל מצד דליתא בלאו והן. לזה כ' רש"י דהכם עוקר חנדר ולפטרע איתא בלאו והן דאם היה נשבע שיאכל היה נ"כ חייל אחר דנשאל על הראשונה ונעקר שבועה ראשונה. ובאמת כש"ע סי' רל"ח סי"ו מי שנשבע וכו' ובש"ך שם ס"ק כ"ב ואפשר דעת המחבר לחלק דשאני הבא דהשבועה הב' הוא נגד שבועה הא' ע"ש. ולענ"ד זה א"א דא"כ אמאי באמת אם נשאל על הראשונה חלה שנייה כראשונה דמשמע דראי לענין קרבן נהי דהשבועה הב' אינו נגד השבועה הא' הא מ"מ ליתא בהן דבנשבע שיאכל נעשה שבועה שוא ולא חלה לשבועת בטוי, אע"כ ברור דבנשאל על הראשונה חזר השנייה לשבועת בטוי. והפרת בעל באמת לא חייל השני' לענין קרבן כיון דליתא בהן. אבל מ"מ לענין בל יחל חייב על השני' כמו בכל אאחע"א דלאחר דפקע הראשונה חל השנייה (המאמר הזה והקדום מבואר ג"כ בדברי רבינו בנדרים אות ק', וע'. אך מהמת שיש טעם חידוש לכן הדפסתי כש"מ):

ח [אות כא] במשנה דחל שאסורים להעידו כ"ז שלא יתבעם לחעיד דאין עליהם חיוב ומצוה להעיד בראיתא בטוש"ע חוה"מ סי' כ"ח חל נמי אף על שעה שיתבעם. ע' בספתחין דף כ"ד ע"א בהו' בד"ה אלא הן וכו'

ברחוקים ובקרובים. כגון אחין לפלוני. בין רחוק בין קרוב: בבשרים ובפסולים. בכסר לעדות ופסול: מפי עצמו. שהוליא הוא שבועה מפיו אבל אם הטביעהו אחרים אכלת ולא אכלת. ואמר לא אכלתי. ואכל. או להפך. פטור אם לא ענה אמן. ואם ענה אמן אחר שהטביעו חברו הרי נתבע מפי עצמו וחייב: **יא** שבועת שוא [כו'] ברחוקים ובקרובים. נשבע על איש שהוא אסור. בין רחוק בין קרוב: אחת זו ואחת זו. אחת שבועת שוא ואחת שבועת ביטוי מושבע מפי אחרים חייב בדעני אמן: ובנשים ו)ברחוקים ובקרובים נא). בבשרים ובפסולין נב). בפני בית דין. ושלא בפני בית דין. מפי עצמו נג). וחייבין על זדונה מכות. ועל שגגתה קרבן עולה ויורד נד): **יא** שבועת שוא. נוהגת באנשים. ובנשים. ברחוקים. ובקרובים נה). בבשרים. ובפסולים. בפני בית דין. ושלא בפני בית דין. ומפי עצמו. וחייבין על זדונה מכות. ועל שגגתה פטור. אחת זו ואחת זו נו) המושבע מפי אחרים חייב. כיצד נז). אמר לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום ולא אכלתי תפילין. אמר שוא. פי' הר"ב בין יאכל בין לא יאכל. שהרי יגלתה שבועה לבטל על דבר שלא אפשר לו. ומאותה שעה הוא עובר. אפילו קיים שבועתו גמ' [ופירש"י]: ו מפי עצמו. כתב הר"ב ואם ענה אמן אחר שהטביעו חברו וכו' חייב מדתנן לקמן אחת זו ואחת זו [כו']. וילפינן לה מדכתיב (במדבר ה') ואמרה האשה אמן. אמן. גמ'. ופי' הר"ן דלא לא דמיא כמוליא שבועה אמאי מבדקא. אפי' מושבע מפי אחרים אין כאן. שהרי לא אמרה כלום אחר שבועה. דלא דמי למשביע עדים [כדפי' הר"ב בר"פ דלקמן] שהרי הם סופרים אחר שבועה. ועונים על דבריו אין אנו יודעים לך עדות. אלא ודאי כמוליא שבועה מפיו דמי. ע"כ. ולישנא למידק דילף דדוקא בשכפל אמן אמן כי האשה. דהאי דכפלה האשה הייטו משום גלגול הוא כדתנן במשנה ה' פרק ב' דסוטה:

יבין תפארת ישראל בועז

שוא כבר עבר בשעה שנשבע שבועה ב', שנשבע לבטל המלוה (ן): ג) אינו דבעי למהוי השבועת עדות אינה נוהגת בנשים, אבל בבעוי דנוהגת בנשים: נא) כגון שאתן לקרוב או לרחוק: נב) ר"ל בין שהשבע בשר לעדות או פסול. וא"מ כ"ל דקמ"ל דבשבע שבועת עדות והוא קרוב או פסול וכו' עכ"פ חייב משום בטוי: נג) ר"ל דוקא שאליא שבועה מפיו. וה"ה בהטביעו אחר וענה אמן, או הן. ולא אמא לאפוקי רק בהטביעו אחר שאכל, והטיב אחר השבועה אכלתי, דבכה"ג בפקדון ובעדות חייב אף אלא קיבל השבועה. וכ"ם בשהק אחר שהטביעו דפטור, אף בפקדון ובעדות חייב בשתק אחא"כ אם רק כפר קודם שהטביעו, אפ"ה בבעוי ובשוא, פטור בכה"ג: נד) הא דהדר תני לה וכבר תני לה לעיל משנה ז'. חייט משום דתני הכי לגשים ונשים וכו' קמ"ל דכולהו חייבין. וה"ט נמי דהדר הכי מוכח דשבועת שוא במשנה י"א אף דכבר תנא לה ב"פ בפרקן במשנה ז' ובמשנה ח': נה) בנשבע על איש שהוא אסור. או אסכא, בין רחוק או קרובו: נו) בעוי או שוא: נז) כ"ל דלהכי קאמר כיצד. דלא תקשי הא לעיל אמרי' דוקא בנשבע מפי עצמו חייב. להכי מפרש דלאו בכל מושבע מאחרי' חייב, רק בענה אמן, וכדמסיק [וכפי' כ"ג]. מיהו בש"ם ל"ג כיצד: נח) קרבן בשונג ומלקות במזיד, דשייכן בטוי הוה (ך):

שוא כבר עבר בשעה שנשבע שבועה ב', שנשבע לבטל המלוה (ן): ג) חייב דבעי למהוי השבועת עדות אינה נוהגת בנשים, אבל בבעוי דנוהגת בנשים: נא) כגון שאתן לקרוב או לרחוק: נב) ר"ל בין שהשבע בשר לעדות או פסול. וא"מ כ"ל דקמ"ל דבשבע שבועת עדות והוא קרוב או פסול וכו' עכ"פ חייב משום בטוי: נג) ר"ל דוקא שאליא שבועה מפיו. וה"ה בהטביעו אחר וענה אמן, או הן. ולא אמא לאפוקי רק בהטביעו אחר שאכל, והטיב אחר השבועה אכלתי, דבכה"ג בפקדון ובעדות חייב אף אלא קיבל השבועה. וכ"ם בשהק אחר שהטביעו דפטור, אף בפקדון ובעדות חייב בשתק אחא"כ אם רק כפר קודם שהטביעו, אפ"ה בבעוי ובשוא, פטור בכה"ג: נד) הא דהדר תני לה וכבר תני לה לעיל משנה ז'. חייט משום דתני הכי לגשים ונשים וכו' קמ"ל דכולהו חייבין. וה"ט נמי דהדר הכי מוכח דשבועת שוא במשנה י"א אף דכבר תנא לה ב"פ בפרקן במשנה ז' ובמשנה ח': נה) בנשבע על איש שהוא אסור. או אסכא, בין רחוק או קרובו: נו) בעוי או שוא: נז) כ"ל דלהכי קאמר כיצד. דלא תקשי הא לעיל אמרי' דוקא בנשבע מפי עצמו חייב. להכי מפרש דלאו בכל מושבע מאחרי' חייב, רק בענה אמן, וכדמסיק [וכפי' כ"ג]. מיהו בש"ם ל"ג כיצד: נח) קרבן בשונג ומלקות במזיד, דשייכן בטוי הוה (ך):

ל"ל דשאוכל לבד משמע כזית. אבל הכא דאמר ב' השבועות סמוכות ומשתמע בסכוך, אי רק על כזית בתכון בשבועה קמייתא הו"ל לפרש יותר: (ך) ותמהני דעפי הו"ל לתנא למנקט תרוויהו בלהבא, דהו"ל אלא אוכל בטוי, ואלא אניח תכילין שוא. בשלמא בשמואל [ש"ם כ"ה א], דכל דליתא בלהבא הו"ל שוא ולא בטוי, א"כ אלא אמתני הפילין נמי מדליתא להבא הו"ל שוא, אבל הרי קיי"ל כרב התם [כי"ד רל"ז ס"א]: וג' ל מכאן ראיה לרמב"ן [י"ד ססר"ו] דנדר בלשון שבועה מהני. א"כ הי הוה נקט להבא, היה נריך תנא לחלק דבשהמאכל והתפילין של המשביע, אפי' לא ענה אמן, לקי [כרי"ן נדרים דפ"ו א'] דאע"נ דשבועה לא הוה עד שיוליא מפיו, נדר בלשון שבועה הוי' אסור אלו על חבירו. ומהא נ"ל דליה נמי לרמב"ם [פ"ה ד] שפירש רפ"ז דברין בעינגא [כי"ד קל"ז סק"ו]. אמנם ק"ל למה לא נקט תנא בפשוטה, משביעך אני שאכלת ושהמחת תפילין וענה אמן חייב. ואח"ל דבוחא קמ"ל, אפי' אמר המעשה קודם השבועה, אפ"ה בהטביעו אח"כ חייב. או דקמ"ל דאפי' שכיר המעשה קודם השבועה דוקא בענה אמן חייב ולא בהטיב לא אכלתי. עכ"פ למה נקט הכי נוונא בטוי, דנם במלוה כל לשעבר בטוי הוה [פרמב"ם פ"ה משבועות], אפי' הו"ל למנקט חד בטוא, שראיתי גמל פורח בטויר, או שלא ישנתי ג' ימים. ול"ע:

תוספות רעק"א

שלא יאכל שום אכילה מסנו ועל כל בזית וכזית שבו נשבע. וכמו כן בשבועה שאוכל חיינו שיאכל כל בזית וכזית שבו וחייב לאכלו כולו דעל כל בזית ובזית שבו נשבע בין לענין שאוכל ובין לענין שלא אוכל. ומ"ם יש חילוק בין שבועה שאוכל כבר זו לאומר שבועה שאוכלנה לענין אם נשרף נקצת הכבר דבשבועה שאוכל דחל השבועה על כל בזית וכזית צריך לאכול הנשאר אבל בשבועה שאוכלנה דלא חלה השבועה אלא על אכילה כולה וכיון דנשרף קצתו ואינו יכול לאכול כולה בטלה השבועה וא"צ לאכול הנשאר:

כ"פ ע"ב: והחיבון על זדונה מכות נו'. כ"ז ע"ב: **יא** שבועת שוא נוהגת נז'. כ"פ ע"ב: והחיבון על זדונה נו'. כ"ז ע"ב: אחת זו ואחת זו, מיי' פ"ב מה' שבועות ה"ח סמ"ג לתוין לפ"ח פוס"ב ד"ה כ"ל"ל ס"ב: לא אכלתי היום, כ"פ ע"ב: ולא הנחתי תפילין. עי' ירושלמי שבועות פ"ב ה"ח מיי' שם פ"ה ה"ם:

שנויי נוסחאות

ברחוקים ובקרובים. ממס"ב בקרובים וברחוקים. בפני ב"ד ושלא. נכי"ם בין בפני ב"ד בין שלא וכן בסוף. מפי עצמו כו'. זדונה כו' שגגתה כו'. נד"ת ופפי..; נכי"מ..עצמן. זדונן.שגגתן וכן בסוף. מכות. נד"ל סלקות וכן במשנה הסמוכה. **יא** ברחוקים בקרובים נד"ל בקרובים וברחוקים. ומפי עצמו. נד"ל ונכי"ק ומסבי"ל שוא. פטור. ממכיות דפוסים חדשים שטורין. (אחת) זו (ואחת) זו. נכי"ק אחד זו ואחד זו; ממסבי"ל אחד זה ואחד זה; נכי"ף זוו זוו. (כיצד אפר). נד"ל ונכי"ק וכמסב"ב וכי"ף לימא. לא אכלתי בו'. במסב"ב אם לא.. והקיפוה; נד"ל ונכי"ק אם לא אכלתי היום ואם לא. תפילין (היום). נד"ל ונכי"ק ונכי"מ וכי"פ ליתא.משביעך אני.נכי"מ משביענכי"ל למשביעך לא משביעכני והיא הטוטה קמה ונלתי מצוה ועי' ס"ב ב"ק פ"ט מ"ו:

תוספות הדשים

מ בתוי"ם ד"ה והשניה כו'. ומלותה שעה הוא עובר כו'. וכיצד עושה אומרים לו שיאכלנה מוטב שיעבור על שבועת שוא ולא יעבור על שני שבועות וכן איסכא אם אמר שלא אוכל ושבועה שיאכלנה אומרים לו שלא יאכלנה כו'. (הרא"ש בשם הירושלמי):

פ"ד א שבועת העדות כו'. נ"י פ"ש כ"ם פ"נ: בכשרין ולא בפסולין. ירושלמי סנהדרין פ"ג ס"ט: אלא בראויין להעיד. מי"ל פ"ו מה' שבועות ה"ל שמ"ג נתרון כמ"ל: מפי עצמו ומפי אחרים. ירושלמי שבועות פ"ש ה"ל: בין מפי עצמו כו'. מי"ל שם פ"ש ה"ג שמ"ג שם: **ב** והייבין על זדון השבועה כו'. נ"י פ"ש מי"ל פ"ל שם שבועות ה"ג: ואינן חייבין כו'. מי"ל שם ה"ג:

שנויי נוסחאות

פ"ד א ולא בנשים. בכ"פ אבל לא.. ומפי אחרים אין. בד"נ וכ"ק ספי אחרים אינן וכ"ה מפי גם בכי"מ וכ"ס אינן גם במסכי"ל. שיכפרו בהן. בד"נ וכ"ק וכ"מ וכ"פ ובמסכי"ל ..בו. בין מפי עצמו. בד"נ ..עצמם. שיכפרו (בהן) בב"ד. בכי"מ ליתא; בד"נ וכ"ק וכ"פ ..בו וכ"ה במסכי"ל (ומס וכב"ר): **ב** זדון השבועה. בד"נ וכ"ק וכ"מ וכ"פ ובמסכי"ל ..שבועה. עם זדון. במסכי"ל ועל זדון (?). ואינן חייבין. במסכי"ל ואינו חייב וכ"ס בד"נ (ומס אינו..).

ראשון לציון

פ"ד א ברע"ב ד"ה שבועת העדות כו' נאמר כאן בנים ונאמר להלן כו' עיין יס"מ:

תוספות רע"א

פ"ד א [אות כג] במש' שבועת העדות, ואפילו מספק יכול להשביעו שמא יודע לו עדות אף דהוא עצמו לא ידע שיש לו זכות בממון זה. ברמוכח מהחיא דאמרי' בסוגיין (דל"ב ב') הכל מודים בעידי מיתה. הר"ן [אות כד] בפשנה ולא בנשים. אף דאמרי' בסוגיי' הכל מודים בעדי מיתה דחייב ביון דהאמינו חז"ל לע"א להעיד שמת בעלה אם היה מגיד היה מועיל. א"כ משכחת לה שבח"ע גם בנשים דהא גם נאמנות להעיד שמת בעלה, צ"ל כיון דבקרא כתיב והוא עד בענין שיהי' ראוי לעדות ואשה לאו שם עדות עלה. דאף דנאמנת מת בעלה היינו מכח דייקא ונעבא מוכח דשפיר מעירה אבל לא מדין עדות. ודווקא בעד אחד כשר והוא עד מיתה דשם עד עליו דהא יכול להצטרף עם אחר זנם הא מועיל עדות: בזה חייב אבל באשה משום מועילעדותה להוד איכה חייבת דמ"מ לאו שם עד עלה. ואולם עריין בהא דקתני ואינ אלא בראויי' להעיד

פרק ד א שבועת העדות

דס"פ: **ולא** בקרובים. כתב הר"ב דכתיב לא יומתו אבות על בנים וגו' כמו שהעתקתי במשנה ד' פ"ג דסנהדרין ע"ש: **ולא** בפסולים. כתב הר"ב כגון וכו' וגזלן כלומר אע"ג דאינו בר מלקות (שנתן [נ"ל שנתקה] לעשה דהשבון כמ"ש במשנה ג' פ"ק דסנהדרין: **ואינה** מוהגת אלא בראויין להעיד. כתב הר"ב לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן. מכלל דמלך מדאורייתא אינו כשר להעיד. והכי איתא בהדיא בגמ' (וכלומר) דממעטינן מבחק בקוביא וכ"ש מלך [וכלומר] שהוא מדאורייתא ופירש"י דכתיב (דברים י"ז) שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך והבא להעיד נריך לעמוד לפני הדיין ודרך בזיון הוא לו. ע"כ. ולפ"ז אף במלכי בית דוד איירינן דאינן ראויין להעיד וכן דקדק הרמב"ם בלשונו פ"ג מהלכות סנהדרין לומר דאף מלכי בית דוד אין מעידין והייטו דבגמ' אדאמרינן למעוטי מלך מפרש רש"י דתנן [סנהדרין דף י"ח] לא מעיד ולא מעידין אותו אע"ג דריש דאותה מכנה במלכי ישראל נטית כדמפורש התם ועמ"ש בס"ד במשנה ה' פ"ב דסוריות. [*ונעמא דבפסולי עדות מדרבנן איכא מוהגת. פירש"י הואיל וסוף סוף אי מסהיד. לא מקבלינן ליה. ולא קריינן ביה והוא עד]: **בפני ב"ד**. עמ"ש במ"ה פ"ט דב"ק: **ושלא** בפני ב"ד מפי עצמו. דילוף ליה מג"ש דתחטא תחטא מפקדון. וסבר דון מינה ומינה כלומר דדיינין מינה לחייבו אף מפי עצמו. ומינה כי התם דמחייבי בין בב"ד בין שלא בב"ד. פירש"י דונסבע על בקר כתיב משמע בין בב"ד. בין שלא בב"ד. ועמ"ש בר"פ דלקמן [*ומ"ש במשנה ה' פרק בתרא דמנחות]: **מפי** עצמו. כתב הר"ב אם מפי עצמו נשבע שבועה וכו' וכן ל' רש"י. וכן אם עבה אחר השבועה כדפירשו הר"ב ורש"י בר"פ דלקמן גבי שבועת הפקדון. ועמ"ש שם בס"ד: **ומפי אחרים.** כתב הר"ב כגון מעיד וכו'. ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. אע"ג דלא עבה אחר אבן הוא אומר ומעבה קול אלא אם לא יגיד ונשא עונו וכתב הר"ב וקרא במושבע מפי אחרים כתיב בגאמר ומעבה קול אלה ועמ"ש במשנה ה': **עד שיכפרו** וכו'. עמ"ש במשנה ג': **וחכמים** אומרים בין מפי עצמו וכו'. דסבירא להו דון מינה ואוקי באחרה כלומר לאחר שהבאת מפי עצמו לשבועת העדות מפקדון אוקי באחרה בדין הכתוב בשבועת העדות דמפי אחרים במשפטו דוקא בב"ד ה"ג מפי עצמו שהבאת אינו אלא בב"ד. ועמ"ש בזה במ"ה פרק בתרא דמנחות: **ב** *) **והייבים** על זדון השבועה. פירש הר"ב דלא כתיב בה ועבלה. וכן פירש"י ובמשנה ב' פ"ב דסוריות לא פירש הר"ב כך. ומש אפרש בס"ד: **ועל** שגגתה עם זדון העדות. לשון הר"ב שיודעים שבועה זו אסורה וכו' כ"ה בגמרא. וממילא שיודע לו עדות. דאי לאו הכי אינה אסורה. והייטו זדון העדות וכן פירש הר"ב ריש פרק דלקמן לענין פקדון. ולשון רש"י בפירוש המשנה עם זדון העדות. שמזידים שם ויודעים לו עדות. אבל שוגגים שם על הקרבן וכו' שיודעים שבשועה זו וכו': **ואינן** חייבין על שגגתה. לשון הר"ב אם שוגגים שם לגמרי כשבורין שאין יודעין לו עדות. ואח"כ נזכרו וכו' כל זה לשון רש"י. ותמהו התוס' דתיפוק ליה דבקושטא קא משתבעי. ותירץ הר"ן דרש"י כך הוא אומר שבאותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין. יודעין היו. אלא שלא היו מתכוונים לשום לב. אבל לא היו לריכים ידיעה אחרת. ומלא [מה שנשבעו] אין אנו יודעים לא נשבעו על לב באותה שעה יודעים היו שהרי מיד כשנתיישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה. ואפ"ה כיון שהיו שבורין לשבע על האמת. פטורים. משום דאנוסים היו. ע"כ. והבאתא אחי שפיר שפירשו רש"י והר"ב ששגנו בידיעת עדות. ולא פירשו ששגנו בשבועה שבשבועה שמוחרים לגמרי. וכמ"ש התוס'. וכ"פ הרמב"ם.

*) דכתר זה שייך לקמן פ"ה מ"א על והייב על זדון שבועה כו' גבי שבועת פקדון ומש שהר"ב בדריתות מ"ש הכוי"ט. (תו"מ): ולעכא

פרק ד א *שבועת העדות נוהגת באנשים *ולא בנשים[א] ברחוקין ולא בקרובין. בכשרים. ולא בפסוליו[ב]. ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד[ג]. בפני בית דין ושלא בפני בית דין. מפי עצמו[ד]. ומפי אחרים[ה]. אין חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין. דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים בין מפי עצמו ובין מפי אחרים. אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין[ו]: **ב** והייבין[ז] על זדון השבועה[ח]. ועל שגגתה עם זדון העדות[ט]. ואינן חייבין על שגגתה

פרק ד א שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים.

דכתיב (ויקרא ה') והוא עד ברואי להעיד הכתוב מדבר ואשה אינה ראויה להעיד דכתיב (דברים י"ט) ועמדו שני האנשים אנשים ולא נשים. והוא קרא בעדים הוא דכתיב נאמר כאן שנים. ונאמר להלן שנים. ע"פ שנים עדים (שם י"ז): ולא בקרובים. דפסולי עדות נינהו דכתיב (שם כ"ד) לא יומתו אבות על בנים. בעדות בנים. וה"ה לשאר קרובים: ולא בפסולים. כגון חייבי מיתות וחייבי מלקות וגזלן. דאיקרו רשעים והתורה אמרה אל תשת רשע עד: ואינה נוהגת אלא בראויין להעיד. לאפוקי מלך שאינו מעיד והפסולים לעדות מדרבנן כגון משחקי בקוביא ומפריחי יונה: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד מפי עצמו. אם מפי עצמו נשבע שבועה שאינו יודע לדעדות חייב. בין נשבע בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד: ומפי אחרים. כגון משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני. ואמרו לו אין אנו יודעים לך עדות אינם חייבין עד שיכפרו בב"ד. דכתיב (ויקרא ה') אם לא יגיד ונשא עונו במקום שאילו היה מגיד היה מועיל. וקרא במושבע מפי אחרים כתיב. ואין הלכה כר"מ: **ב** והייבין. קרבן עולה ויורד על זדון השבועה. שהרי לא נאמרה בה ועבלה: ועל שגגתה עם זדון העדות. ביודעים שבשועה זו אסורה אבל אין יודעים אחייבים עליה קרבן: ואין חייבים על שגגתה

ר"ע מברטנורה

ר"ע מברטנורה

*) ומ"ש במשנה ה' פרק בתרא דמנחות: כתב הר"ב אם מפי עצמו נשבע שבועה כדפירשו הר"ב ורש"י בר"פ דלקמן גבי שבועת הפקדון. ועמ"ש שם בס"ד: **ומפי אחרים.** כתב הר"ב כגון מעיד וכו'. ואמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. אע"ג דלא עבה אחר אבן הוא אומר ומעבה קול אלה אם לא יגיד ונשא עונו וכתב הר"ב וקרא במושבע מפי אחרים כתיב בגאמר ומעבה קול אלה ועמ"ש במשנה ה': **עד שיכפרו** וכו'. עמ"ש במשנה ג': **וחכמים** אומרים בין מפי עצמו וכו'. דסבירא להו דון מינה ואוקי באחרה כלומר לאחר שהבאת מפי עצמו לשבועת העדות מפקדון אוקי באחרה בדין הכתוב בשבועת העדות דמפי אחרים במשפטו דוקא בב"ד ה"ג מפי עצמו שהבאת אינו אלא בב"ד. ועמ"ש בזה במ"ה פרק בתרא דמנחות: **ב** *) **והייבים** על זדון השבועה. פירש הר"ב דלא כתיב בה ועבלה. וכן פירש"י ובמשנה ב' פ"ב דסוריות לא פירש הר"ב כך. ומש אפרש בס"ד: **ועל** שגגתה עם זדון העדות. לשון הר"ב שיודעים שבשועה זו אסורה וכו' כ"ה בגמרא. וממילא שיודע לו עדות. דאי לאו הכי אינה אסורה. והייטו זדון העדות וכן פירש הר"ב ריש פרק דלקמן לענין פקדון. ולשון רש"י בפירוש המשנה עם זדון העדות. שמזידים שם ויודעים לו עדות. אבל שוגגים שם על הקרבן וכו' שיודעים שבשועה זו וכו': **ואינן** חייבין על שגגתה. לשון הר"ב אם שוגגים שם לגמרי כשבורין שאין יודעין לו עדות. ואח"כ נזכרו וכו' כל זה לשון רש"י. ותמהו התוס' דתיפוק ליה דבקושטא קא משתבעי. ותירץ הר"ן דרש"י כך הוא אומר שבאותה שעה שנשבעו אין אנו יודעין. יודעין היו. אלא שלא היו מתכוונים לשום לב. אבל לא היו לריכים ידיעה אחרת. ומלא [מה שנשבעו] אין אנו יודעים לא נשבעו על לב באותה שעה יודעים היו שהרי מיד כשנתיישבו נזכרו בלא שום חדוש ידיעה. ואפ"ה כיון שהיו שבורין לשבע על האמת. פטורים. משום דאנוסים היו. ע"כ. והבאתא אחי שפיר שפירשו רש"י והר"ב ששגנו בידיעת עדות. ולא פירשו ששגנו בשבועה שבשבועה שמוחרים לגמרי. וכמ"ש התוס'. וכ"פ הרמב"ם.

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ד א) דכתיב ועמדו שני האנשים [אמר בני הרב המאסיג מהר' ברוך יצחק שליט"א בחכמתו, דקמ"ל כפלא בכולה מתניתין, והרי מדקתאמר באנשים אינ"ל לומר ולא בנשים, וכן בכולהו. אבל קמ"ל דבפסולין אפילו קבלוהו עליהן אינו אייב קרבן, דלפ"ג דעדותו מהני [כמ"מ ס"י כ"ב], עכ"פ אינו בר סגדה דקרא [ועי' מ"ש לקמן סי' מ"ח]: ב) מחמת עבירה [ועי' פנהדרין פ"ג מ"ג]. וא לה"ק כרי כל סנהו מלאינן מייבין תעדות, חייבין משום כעוי [כס"ם דכ"ה כ'] ואי"כ מה ל"מ אם חייבין משום זה אי מכוש זה. כ"ל דכ"מ דשבועת עדות לריך בב"ד דוקא. ואפילו בפני ב"ד נמי כ"מ דבעדות אפילו מושבע מאחרים וסביב לא ידעתי, חייב, מאל"כ בכעוי: ג) למעוטי מבחק בקוביא ומפריחי יונים, אף דפסולין רק מדרבנן, עכ"פ עדותן לא מהני, ולא מידי אפסדיה. וכ"ש מלך דפסול מדאורייתא: ד) ר"ל דוקא בנשבע בעצמו אין חילוק בין נשבע בב"ד לו בחוץ: ה) ר"ל שהשביעו אחר ואמר מבביעני עליך שתעידני. והשיב לא ידעתי העדות. אבל עניית אמן לו לשם אחר המוכן שמקבל שבועתו, כנשבע בעצמו דמי [בפ"ג. סי' כ"ג]: ו) מיהו השבועה יכול להיות קודם בבא לב"ד [וכמ"ג]: ז) קרבן עולה ויורד: ח) ר"ל בין שהיו מזידין בהכל, שידעו העדות וידעו נ"כ שבשיקרו חייבים קרבן. לו על וכו': ט) ר"ל ששוגגין הן שבורין

שגגתה. אם שוגגים הם לגמרי כסבורים שאין יודעין לו עדות ואח"כ נזכרו. שהרי הן אנוסים. ולא קריבן בהו ונשבע על שקר: ג ובאו לב"ד והודו פטורים. ואפי' כפרו חוץ לב"ד על כל שבועה שאין כפירה חוץ לב"ד חשובה כפירה: כפרו בב"ד חייבין על כל אחת ואחת. דאמר קרא (ויקרא ה') והיה כי יאשם לאחת מאלה לחייב על כל אחת ואחת: מה טעם. אין חייבים אלא אחת אפילו שתקו וכפרו לבסוף. ולא אמרינן כפירה קיימא אכולהו לחייבם על כל אחת ואחת: תיאיל. ואילו כפרו בב"ד בפעם

שגגתה. ומה הן חייבין על זדון השבועה. קרבן עולה ויורד(א): ג שבועת העדות כיצד. אמר לשנים בואו והעידוני. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות(ב). או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות. משביע אני עליכם. ואמרו אמן(ג). הרי אלו חייבין. השביע עליהן חמשה פעמים חוץ לבית דין(ד). ובאו לבית דין והודו(ה) פטורים(ו). כפרו(ז). חייבים על כל אחת ואחת(ח). השביע עליהן חמשה פעמים בפני בית דין וכפרו. אינן חייבין אלא אחת(ט). אמר רבי שמעון מה טעם הואיל ואינם יכולים

ומיירי בב"ד. דאף ר"מ לא מחייב מפי אחריס אלא בב"ד. והשתא מפני' אפילו כרבנן דלא מחייבי אלא בב"ד. דמתני' איירי בב"ד. ולאו בדוקא נקט ואמרו אמן. דהיינו מושבע מפי עצמו. ומשום דאמר לב"ד הוא דלא מהני אלא בשבועה מפי עצמו ומתני' ר"מ היא. דאילו רבנן לעולם אין חייבים עד שיכפרו בב"ד. אלא ר"ה כפרו ואמרו אין אנו יודעים לך. דבב"ד מיירי. ולא נקט ואמרו אמן אלא להשוקי אם שתקו. וכן מסקי התוס' דמתני' אפי' כרבנן. ונקט ואמרו אמן כדי לקצר. וה"ה אפילו אמרו אח"כ אין אנו יודעין לך עדות. ע"כ. וכתב הר"ן דאיכא למידק כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו מפני מה חייבים כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות אין יכולין לחזור ולהודות. וכ"ת הכא במאי עסקינן בחוץ כדי דבור לא משמע הכי בגמרא דבקלי ומריא בחידך בבא שכפרו שניהם כאחד. ומוקמינן לה בחוץ כדי דבור [כמ"ש בס הר"ב] ומריבא לא דייקינן מידי. לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאיט חוזר ומגיד בחר ובמעמד קול אלה כתיב. ומפני דדרך העדים להשמע אלא להגיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין. ובחר שבועה אמרו יודעים אנו לא מקרי חוזר ומגיד אלא הבאתם התורה עון בלתי יודעים אלא בחר אלה ואע"ג דאמרינן דעדים המתומים על הבטר כמו שנחקרה עדותן בב"ד ואין יכולין לחזור ולהעיד כדאמרינן בפ"ב דכתובות [משנה ג'] שאני התם דלא שייכא אלה דכבר נגמר עדותן לבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בחר השבעת הובע. עוד נראה שקרוב הדבר דמאין אנו יודעים. ליודעים אנו. לא מקרי חוזר ומגיד אלא בדאשמעה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולים לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא משום נפשייהו רשעים. שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביע. ובהכי מתרלה קושיא [דלמאי נקט מתני' במושבע מפי עצמו] דלאמעינן הך רבותא נקט במשביע מפי עצמו. ובב"ד עסקינן. ע"כ. כלומר דלהכי נקט אין אנו יודעים לך משביעך ואמרו אמן. דאין רגילות שיאמרו אח"כ עוד פעם אחרת אין אנו יודעים וכו' כיון שכבר אמרו זה אלא רגילות להשיב אמן. ובהכי אמעינן הך רבותא דאפי' אמרו בתחלה אין אנו יודעים וכו' לא הוי חוזר ומגיד ואילו היה רולה לעשות מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [ע] אין אנו יודעים וכו' לפי שעוד אח"כ כשמשביעין אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר"ן עיין בב"י ח"מ סימן כ"ט: השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד וכו'. אחיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה

בב"ד

ולישא למימר דלא סברי להו דבהכי פטור. דהא שמעינן נמי מרישא דאינן חייבין אלא כשיודעים שבשבועה זו אסורה הא לאו הכי פטורים. אלא דרש"י והר"ב באו להשמיענו חדוש זה דאע"פ דיודעים היו. כדכתב הר"ן. אבל ודאי דה"ה בשגגנו בשבועה דפטורים. והרמב"ם בחבורו שוף פ"א מהלכות שבועות כתב לתרוייהו. מז"ל אבל אם לא ידעו שהיא אסורה. או שבכחו העדים ובשבעו וכו' הרי אלו אנוסים ופטורים: ג או שאמרו לו. בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות. ואמר להם משביע אני עליכם שאמרתם ואמרו אמן חייבים. אבל אם שתקו אחר השבועה כאן כאן קבלת שבועה. רש"י. וירחה מלשונו דוקא שתקו. הא כפרו ואמרו אחר השבועה אין אנו יודעים לך חייבים

ומיירי בב"ד. דאף ר"מ לא מחייב מפי אחרים אלא בב"ד. והשתא מפני' אפילו כרבנן דלא מחייבי אלא בב"ד. דמתני' איירי בב"ד. ולאו בדוקא נקט ואמרו אמן. דהיינו מושבע מפי עצמו. ומשום דאמר לב"ד הוא דלא מהני אלא בשבועה מפי עצמו ומתני' ר"מ היא. דאילו רבנן לעולם אין חייבים עד שיכפרו בב"ד. אלא ר"ה כפרו ואמרו אין אנו יודעים לך. דבב"ד מיירי. ולא נקט ואמרו אמן אלא להשוקי אם שתקו. וכן מסקי התוס' דמתני' אפי' כרבנן. ונקט ואמרו אמן כדי לקצר. וה"ה אפילו אמרו אח"כ אין אנו יודעין לך עדות. ע"כ. וכתב הר"ן דאיכא למידק כיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביען אח"כ ולא הודו מפני מה חייבים כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו בב"ד אין אנו יודעין לך עדות אין יכולין לחזור ולהודות. וכ"ת הכא במאי עסקינן בחוץ כדי דבור לא משמע הכי בגמרא דבקלי ומריא בחידך בבא שכפרו שניהם כאחד. ומוקמינן לה בחוץ כדי דבור [כמ"ש בס הר"ב] ומריבא לא דייקינן מידי. לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יגיד דמיניה דרשינן דאיט חוזר ומגיד בחר ובמעמד קול אלה כתיב. ומפני דדרך העדים להשמע אלא להגיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין. ובחר שבועה אמרו יודעים אנו לא מקרי חוזר ומגיד אלא בדאשמעה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרינן שאין יכולים לחזור ולהודות לא מטעם חוזר ומגיד אלא משום דלא משום נפשייהו רשעים. שהרי כפרו בתחלה אחר שהשביע. ובהכי מתרלה קושיא [דלמאי נקט מתני' במושבע מפי עצמו] דלאמעינן הך רבותא נקט במשביע מפי עצמו. ובב"ד עסקינן. ע"כ. כלומר דלהכי נקט אין אנו יודעים לך משביעך ואמרו אמן. ובהכי אמעינן הך רבותא דאפי' אמרו בתחלה אין אנו יודעים וכו' לא הוי חוזר ומגיד ואילו היה רולה לעשות מושבע מפי אחרים לא היה יכול להתחיל אמרו [ע] אין אנו יודעים וכו' לפי שעוד אח"כ כשמשביעין אין רגילות להשיב אלא אמן ואין זה מפי אחרים. ובעיקר סברת הר"ן עיין בב"י ח"מ סימן כ"ט: השביע עליהם ה' פעמים חוץ לב"ד ובאו לב"ד וכו'. אחיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה

בב"ד

יכין — תפארת ישראל — יכין

שפטורים מקרבן, אבל זדו בעדות, שיודעין אותה, וגם יודעין שהשבועה אסורה: י) דאע"ג דכתב ומאר חייבי חטאת אפילו לא ידע מעולם שזה חטא או שהיה תינוק שנשבה בין האומות ולא ידע מעולם מישראל ודתם, אפ"ה לכפידע אחטא מביא חטאת על כל חטא וחטא, וכ"ם בכתב דחייב, [כרמב"ם פ"ב משגגות ה"ז]. בשבועות שאני דכתיב בים אדם בשבועה לדבר אחד עם ידיעה, להי פטור מקרבן, כשסבורין שבשבועה זו מותרת לגמרי. ומב"ם כשסכתו העדות בשעת שבועה [ותמיהני מאד למה לא תני נמי כה"ג גבי בעוי לעיל פ"ג מ"ז]. [ועי' מש"כ בהקדמת פ"ג סי' ג']. ובשלמא לרש"י שם יש לישב קלת, דמשום דעכ"פ בלהבא חייב בבעוי על שגגתה גרידתא, אבל לרמב"ם שהבאתי שם דגם בלהבא פטור בבעוי בשגגתה גרידתא קשיא וצ"ע]: יא) *) ולא קתני דחייבים נמי מלקות מדלא שייך בכל מזיד, דהרי בים שם עונש אחר משום כאבר זמם, אין לוקין משום לא תענה, ורק באין כאן עונש כאבר זמם כרים מכות אז לקו משום לא תענה. ותו דבטודו בעצמן שהזידו בעדות מביאין קרבן ואין לוקין. ותו הרי אי"ה התראה רק בספק

*) עי' רש"י והוס' דל"ז אי' אחד. ומ"ש מדלא שייך כו' עד ותו דבריה אלו אין להם הכנס כלל ולריך תקון.

שנויי נוסחאות

ומה הן חייבין על זדון השבועה. במשנה"ל ומה הוא חייב על זדונה וכ"ה זדונה, גם בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ; הגר"א במשנה"ל מחק אלא השבועה וגריס זדון ע"ש ובפי' ר"ח: ג לשנים. נד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמשנה"ל לעדים וכ"ה בכי"ף ובריא"ש. (או שאמרו לו אין אנו יודעין לך עדות). בכי"מ ובכי"פ ליתא למלי לו; בכי"ק ליתא בשבועת כל הכנוי. (הרי אלו) חייבין. בכי"מ ובכי"פ ובמשנה"ל ליתא. עליהן חמשה. במשנה"ל עליהם חמש וכ"ה עליהם בכ"מ. לבית דין והודו. בד"נ לפני ב"ד והודו הרי אלו וכן בסמוך בפרו הרי אלו. בפרו חייבין. בכי"מ בפרו בב"ד חייבין וכ"ה בכי"ק ובכי"ר וברע"ב: על כל אחת ואחת. בכי"מ. ואחת אר"ש מה טעם שפני שהן יכולין לחזור ולהודות ועי' בק"א על הרו"ב ויקרא כ' פי"ב ועי' ירושלמי ר' יודן בעי מי ולא מייתי הכיתא מפני שהן כו' דמי לתינוק ממש דליתא בתשנתו ע"ש בפל"מ. (ר"ם). בפני ב"ד ובאו. בד"נ בין בפני ב"ד בין שלא בפני ב"ד. (?); בכי"ק בפני ב"ד ובין שלא בפני ב"ד (?). א"ר שמעון מה טעם. בד"נ א"ר ישמעאל מה הטעם ובפרקהאוזר משנה כ' נס בד"נ ר"ש וכ"ה הטעם גם בכי"ק ובמשנה"ל. הואיל ואינם יכולים. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמשנה"ל מפני שאינם יכולים.

תוספות רעק"א

דמוקמי' דאתי לטעוני משחק בקוביא וכן הוא בהרע"ב בוה הא פס"ע דרבנן כשרים לעדות אשה וא"כ משכחת בוה ק"ש באם חשביעה אותם לומר מה בעלי דשם עד עליהם דהא מדאורייתא חוי עד אלא דסמורי משעם דאם חי' מגיד לא מוקיל בדאי' ביומא ר"פ יה"כ וא"כ בעדות סיתה דחי' מועילי' בעדותן

שבועת העדות פרק ד שבועות

בב"ד אלא הכפירה. דלהגדה דוקא קפיד קרא דלהוי במקום הראוי להגדה. תוס'. ועמ"ש במשנה ה': ד כפרו שניהם ה"ר"ב תוך כדי דבור. גמ'. דלא אפשר לגמרא. ופי' תוך כדי דבור כתב הר"ב ברש"י פ"ד דנזיר שהוא בכדי שיאמר שלום עליך רבי ומש"ה מסקינן בגמ' דהא דכפר השני בתוך כדי דבור. הייט שהתחיל תוך כדי דבור אע"פ שלא היתה כל הכפירה תוך כדי דבור. וזה לי אפשר דהא דאמר שבועה שאין לי יודע לך עדות הוי טובא יותר משלום עליך רבי. וכתבו התוס' וא"ת אמאי שני חייב. לימא אני לא עביתי שלום שכפר הראשון כבר ואילו היה חוזר בו תוך כדי דבורו גם אני הייתי חוזר בי תוך כדי דבורי. *ואומר ר"י דכיון שהעיד זה תוך כדי דבור של ראשון חשיב כאילו שניהם העידו בבת אחת בגמלוס ויכול גם הראשון לחזור ולהודות תוך כדי דבור של עדות שני כמו השני ואין לבני יותר בהות לחזור מראשון. אלא לשניהם שוים. ולכך אין שני יכול להלות שלוס בחזרת הראשון: והשני פטור. פי' הר"ב שכיון שכפר הראשון שוב אין השני ראוי להעידו דאע"ג דקם לבעה [ורוב בני אדם אין נשבעין לבקר והיה משלם]. דבר גורם לממון אלו כממון דמי. גמ': כפר אחד והודה אחד. הכופר חייב. גמ' השתא בזה אחר זה דתרוייהו קא כפרי אמרת הראשון חייב ובני פטור כפר א' והודה א' מבעיא לא גריכי כגון שכפרו שניהם. וחזר א' מהן והודה בתוך כדי דבור. והא קמ"ל דמהו דתימא דהא דרישא תוך כדי דבור מהני. הני מילי כפירה וכפירה. אבל כפירה והודאה אימא לא. קמ"ל. ומאי דתמהו התוס' על זה והניחו בתימה. דהא מרישא נמי שמעינן דהודאה דתוך כדי דבור מהני דאי לא תימא הכי שני אמאי חייב וכדפרישית לעיל בשמם מפשיט פטיט לה הר"ן. דמתני' הכי מפרשה הכופר בעמד בכפירתו בלבד הוא שחייב. אבל האחד שחזר והודה פטור. ופוטרת קמ"ל. דאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כדי דבור כדבור דמי. בכפירה וכפירה דהרי גברי. ובכפירה והודאה דחד גברא. והכא קמ"ל טפי כגון שכפרו שניהם בזה אחר זה. וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת הבני. וקמ"ל דכפירה והודאה אפי' בשני עדים חדא מלתא היא. ולזה נתכוין הרי"ף ז"ל שכתב בתוך כדי דבור של חבירו. עכ"ד: שתיהם חייבות. כתב הר"ב בגמ' פריך דראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה ומה הפסידה הראשונה בכפירתה. מסיים הרמב"ם בפירושו שהיו יכולים לומר ידענו כי היה שם כת אחרת בשעת חבירותן. עוד כתב לפי שהיה אומרת ידענו שזולתינו יעידו וכו' הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו ע"כ. ומ"ש הר"ב ומשני כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בגשותיהם. פירש"י כשלו שתי אחיות ואינן כשרים בעדות אחת. וקשיא גוסמות דקאמרי דמשמע דהדרוייהו גוסמות אמאי דכיון שהאחת מתה לה הרי נתרחקו. והרמב"ם בפ"י מהלכות שבועות כתב קרובין לחובת לא לתבע בגשותי. ולדידיה קשיא מפי דבחד

בפעם ראשונה שוב לא היו יכולין לחזור ולהודות. שכבר הגידו שאינם יודעים לו שום עדות. ושוב אין חוזרים ומגידים. הלכך אע"ג דלא כפרו אלא לבסוף כל השבועות היו לבטלה חוץ מן הראשונה. דאם מה שמתקו בראשונה כפירה היא. שוב אינם ראויים להשביעו ואם אינה כפירה הרי מושבעין ועומדין. ומה זו שבועה על שבועה. על כרחך כי כתיב לאחת אחת לחייב על כל אחת ואחת. השבועה חוץ לב"ד וכפרו בב"ד כתיב השבועות חוץ לב"ד שהיו משביעין שיבואו לב"ד ויעידו לא יאלו לבטלה *ראיות לחלק שאם כפרו שם בראשונה היה ראוי לחזור ולהשביעו: ד כפרו שניהם כאחד. בתוך כדי דבור: בזה אחר זה. שהיה בין זה לזה יותר מכדי דבור: הראשון חייב. אבל השני פטור. שכיון שכפר הראשון. שוב אין השני ראוי להעיד. שהוא יחידי: שתיהן חייבות. בגמ' פריך ראשונה אמאי חייבת הא קיימא כת שניה. ומה

לחזור ולהודות): ד כפרו שניהן כאחת שניהן חייבין(א). בזה אחר זה. הראשון חייב. והשני פטור(ב). כפר אחד והודה אחד. הכופר חייב(ג). היו שתי כתי עדים. כפרה הראשונה ואחר כך כפרה השנייה. שתיהן

יכין תפארת ישראל יכין

כ) ר"ל להכי פטור על שבועות האחרונות, דממ"ש אם האמיקות הראשונות ככפירה, שוב אין ראויין להשביעו. ואם אינן ככפירה, לא חלה שבועה על שבועה, דהרי מושבעין ועומדין. וא"כ הא דכתיב לאחת, דדרשינן מנה לחייבו על כל א' וא', אשבעתו חוץ לב"ד וכפרו בב"ד קאי, משום דחוץ לב"ד לא היו השבועות שאחר הכפירה לבטלה, דיכולין אח"כ לחודות בב"ד. [וגמ"ל דלהכי נקט ר"ש מ"ע וכו'. דמלבד דר"ש בכל דוכתא דרים טעמא דקרא [בקידושין דס"ח כ'], הכא כוותא לגלויי דינא דליכא דר"מ [לעיל כמ"א], דס"ל דמושבע אפי' עלמו חוץ לב"ד נמי חייב, וכד א' מפי עלמו חוץ לב"ד אליבא דר"מ כמושבע מפי אחריס בב"ד לגבן, ולא יהא חייב רק א'. קמ"ל דעשמא דרבנן דחייב רק א', מדאין יכולין לחזור ולהודות. משא"כ חוץ לב"ד הרי יכולין לחזור ולהודות]: (כא) ודוקא בהתחיל השני בכפירתו חוץ כדי דיבור של כפירת הראשון [עי' רפ"ד דמיר], דהו"ל כהעידו ממש כאחת, ויכולין בניהן לחזור חוץ כדי דיבור של כפירת הב': (בב) דבשבועה העדות צריך שיסיים להתיבע ממון. והכא מדכפר הראשון, שוב אין מועיל עדותו של ב' ואף דעכ"פ ע"י עדותו יתחייב שבועה לגבע ואפשר שעי"ז יודה. י"ל דעכ"פ דבר הגורם לממון אלו כממון דמי. ואילה"ק אמאי ראשון חייב מ"ש מהמביע עדי קנוי דלכ"ע פטור [בשבועות דליב א'] מדעדיין צריך לעדי הכירה וכש"כ רש"י שם א"כ ה"ג מאן יימר שיעיד השני, וכמו שכפר בתחלה. י"ל דהא דמצריכין לענין עדות שיהא גורם לממון, אין הכוונה שצריך שבעדות יתחייב ממון, דהרי זה פטור עד מב' עדים אין עדותו לבד מחייב ממון עד שיעיד גם חבירו, רק צריך שיעיד על דבר שאם יש ב' עדים על דבר זה יצטרך הלה לשלם. לפיכך עדות קנוי, אפילו יהיה שני עדים על הקנוי לא תתחייב האשה עדיין ממון דקנוי בלי סכירה אלו כלום הוא. משא"כ בכל עדות עד א' מהב' עדים [ודוקא לענין שיתחייב כממון אלו לא הוה גורם כממון [כרמב"ם רפ"ג מגניבה]. אבל דבר הגורם שהוא בבר אלו, לשתחייב כממון, כשנרף שטר של חבירו, חייב, דדבר הגורם כממון דמי [כרמב"ם פ"ז מתובל]. ואילה"ק אמאי בכפרו שניהן בתחת שניהן חייבין, הרי כל אחיהו בזה"ז אפילו בכ"א חייבו, [קידושין ד"ג ע"ב ושירוכין ד"ג ע"א]. נ"ל דזה דוקא בראשון מוציא את השני מלמול, כגון מקדש ב' אחיות, דע"י שקידש הראשונה, א"א לקדושי שניה לאחר. וכ"כ בשקנה שניהם הראשונה בלעון א"א שתמול שניהם בשניה בדרום. אבל אם אין עדות שניה מדאין כאן עדות, מדאין כאן עדות כלל, והו"ל כאין עד הראשון בטולה, שאין עד השני יכול לטוחל כלום. והרי אפילו בכר בפר הראשון, אם היה עוד עד אחר היה גם השני חייב, ממלא שאין עד הראשון מוציא כלום. וקרוב לסברא זאת כתבו תוס' [ביבמות דמ"ב א' ד"ה הא]: כג) נ"ל דלהכי לא קאמר בהם חייב, ופטיעא דאכופר קאי. אלא דקמ"ל דקאמר בש"ם דמירי שכפרו שניהם התלה זה את זה, וחזר א' והודה תוך כדי דיבור. להכי קאמר ספיר הכופר חייב, ור"ל הכופר שעדיין עומד בכפירתו חייב, ולא אותו שהודה אחר כך. וקמ"ל הך בבא, דאפילו היכא, דהוה הודאה של ראשון תוך כדי דיבור של כפירת

דהרי אינו אינו יודעים. וגם כמושבע מפי עצמו משבחת לה כגון שאמר משבים אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתעידוני ואמרו אמן. ואח"ב אמרו אין אנו יודעים ואם אמרו כן חוץ לב"ד אין כאן מעילה בשבועה בלל. כי לא אמרו רק אמן להעיד בב"ד והם באמת הודו והעידו בב"ד ע"ש: ד [אות כח] תוי"ט ד"ה כפרו ואומר ר"י. והריטב"א כתב דדוקא בב' עדים שניהם חייבים אבל בג' עדים הראשון פטור אף דהיה יכול לחזור ולהודות תב"ד של חבירו פ"ם ביון דבשעה שכפר לא היה עליו שם כפירת ממון דהא העדות ראוי להתקיים בב' האחרים: [אות כט] בתוס' חדשים, ול"נ דא"כ כו' אלא בתוך ב"ד כנ"ל. הדברים נפונים ע"פ דברי הרשב"א שהעתקתי (כרבור הקיום) דבשלשה עדים הראשון פטור:

ד כפרו שניהם כאחד. ל"ח צ"ב מ"ל עם מ"ב: כפר אחד. מ"ל עם מ"ל: היו שתי כתי עדים. ג"ב פ"ל דוקמי שבועה פ"ה פ"ל: בפרה הראשונה. מ"ל עם מ"ב:

שנויי נוסחאות

ד כאחת. במס"ב כאחד. (שניהן) חייבין. בכי"מ וככי"ס ליתא. בזה אחר זה. בד"ב וככי"ק זה אחר זה. (והשני פטור). בד"ב וככי"ק וכמסכי"ל ליתא וצ"ל רפ"י ורע"ב. כתי עדים. בכי"ק .עדים מעידות אותו:

תוספות חדשים

פ"ד ד הרע"ב ד"ה שתיהן וכו' הא קיימא כת שניה כו' עכ"ל. והקשו התו' מאי פריך הא קי"ל הכופר בעמד בשם עליה עדים חייב ותיקנו ס"מ דליתהו קמן אבל הכא דקיימו עדים קמן ס"ל לרש"ם דתשיב כפירת דכיון בעלמא: בתוי"ט ד"ה שתיהם חייבות כו' ולדידיה קשיא טפי כו'. ול"נ דא"כ הוה ראשון מכת ראשונה פטור דהרי עד שני יצטרך עם א' מכת שניה דהא א"א לגמלס שיכפרו שניהם בכת א' אלא *בתוך כדי דיבור כ"ל ד"ה כפרו כו' א"כ הראשון לא כפר ממון בעדותו: (מומבורכ"ח ז"ל)

תוספות רעק"א

קתני סיפא ובאו לב"ד והודו פטורים אף במושבע מפי עצמו דחייב הר"מ אפילו כפרו שלא בב"ד הוינו דלא חזר וכא והודה בב"ד אבל אם הודה אח"כ בב"ד לא. דלענין זה לא אמרינן דון מינה ופקדון משום דבערות בה"נ בפירות דברים בעלמא הוא שהרי כפר במקום שאין הפרות מועיל והודה במקום שצריך משא"כ בפקדון שכפירתו בכל מקום שוה הר"ן: [אות כז] שם ברש"ב ד"ה הואיל. יראויות להלק. בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ג' הקשה דהא אף אם יודה אח"כ בב"ד ולא הוי בכלל עובר שבועת עדות לאפרע מ"מ לוקה משום שבועת ביטוי דנשבע לשקר בפה דנשבע חוץ לב"ד שא"י לו עדות וא"כ הוא רשע וארבעים בכתפיה ואיך נקבל מסנו עדותו. ובתוס' פי' ב"ח פקי"א כתב דבשבועה מפי אחרים משבחת בשאומו בכל דאין בו משום שבועת העדות גם שבועת ביטוי אין בו

ומה הפסידוהו הראשונים בכפירתם. ומשני דמתני' לחייבי כגון שהיו העדים על כת שנייה קרובים [בנשותיהן] שלא היו כשרים להעיד בשכפרה כת ראשונה ונשותיהן נוסשות. מהו דתימא כיון דקי"ל רוב נוסשים למיתה הוו להו כלילו מהו ותפטר כת ראשונה דהא קיימא שנייה. קמ"ל השתא מיהא לא שוב ומגלא שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת ראשונה בלבד ולפיכך חייבין: **ה** תשומת יד. [הלוה] שפס ביהו ממון: ואבדה. שמלא אבדתי: חטין ושעורין וכוסמין. ריפא אשמועינן מין אחד וחביעות חלוקות. וסיפא אשמועינן תביעה אחת כולם פקדון. ומינין חלוקים: **ן** נזק וחצי נזק. בחלי נזק לאחרות דממונא הוא ולא קנסא דאמרינן בעדות של קנס אין חייבין: תשלומי כפל ותשלומי ד' וה'. מכוס [קרנא]: ושאנם איש פלוני ופיתה את בתי. מכוס בושת ופגם דממונא הוא: ושהבני בני. הכאה שאין בה חבורה שאינו חייב עליה מיתה. וכיון דליכא מיתה

חיבות. מפני שהעדות יכולה להתקיים בשתיהן[בד]: **ה** משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון. ותשומת יד וגזל ואבידה[בה]. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות[בו]. אין חייבין אלא אחת. שבועה שאין אנו יודעין. שיש לך ביד פלוני. פקדון. ותשומת יד וגזל ואבידה. חייבין על כל אחת ואחת[בז]. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון חטין ושעורין וכוסמין[בח]. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות[בט]. אין חייבין אלא אחת. שבועה שאין אנו יודעין לך עדות שיש לך ביד פלוני חטין ושעורין וכוסמין. חייבין על כל אחת ואחת[ג]. משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזקלא[גא] וחצי נזקלא[גב] תשלומי כפלא[גג] תשלומי ד' וחמשהלא[גד] ושאנם איש פלוני את בתילא[גה] ופתה את בתילא[גו] ושהבני

מיתה. דהכא אפי' חוץ לב"ד ולריך שיוציאו שבועה מפיהם והראב"ד השיגו וכתב עליו שטעות גדולה ונכנסה בו. ואני אומר שאפשר וקרוב לומר שמשנתינו זאת הכריחו לומר כן ולא ניחא ליה במה שכתבתי דלרבותא נקט הכי וא"ל וכו': חייבין על כל א' וא'. טעמא מסתבר ההיא דמתני' ג' פרק דלעיל: **ן** נזק וחצי נזק. כתב הר"ב בחלי נזק לגרורות דממונא הוא. גמ'. והא קמ"ל. ופירש"י ואיידי דתניא הא. תנא בהדיה תשלומי ד' וה'. ואונס ומפתה. דממון שאין משתלם בראש הוא. דומיא דחלי נזק שאין משתלם בראש. ודכוותה משנינן בשמעתא קמייתא דסנהדרין [דף ג'] [וע"ש בפי' הר"ב] וסיפא קמ"ל שהכל בי חבורי ביוה"כ. או הדליק נדשי. לאפוקי מדרבי נחוניא דאמר המתחייב כרת פטור מן התשלומין. ואיידי דתנן בהדייהו שהבני בני. דקרובה לגד מיתה. ואשמועינן דהואיל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה. חייב בתשלומין. ע"כ. ומ"ש הר"ב דאמרינן בעדות של קנס אין חייבין. *דקי"ל מודה בקנס פטור. הלכך לא הוה אלא גורם לממון דאילו הודה היה פטור. ולאו ממון הוא. גמרא: ושאנם איש פלוני וכו'. כתב הר"ב משוס בושת ופגם. פירש"י פגם בתולה כתובתה מאתים ובעולה מנה. ע"כ. וכותא דמרן לא ידענא דלא אשכחן זכותא לאכיה בכתובה. ותו דמתני' היא מ"ז פ"ג דכתובות. פגם רואין אותה כאילו היא שפחה ממכרת וכו' ומפרשינן בגמ' להסיח לעבדו שיש לו בו קורת רוח וכו' כדפירש הר"ב שם: ושאנם וכו'. כתב הר"ב משוס בושת ופגם וכו'. דמסתמא ממונא קא תבע ולא קנס שאם הודה לא ישלם כדפי' הר"ב במ"ד פרק דלקמן. *ומסתבר דכשם שהולך שם ר"ש כמו כן הולך בכאן לענין עדות ומ"ש שם במ"ג. ובפ"ע מה"ש שהעתיק שם הרמב"ם דין שאנם וכו' לענין שבועת העדות. כתב פליו הכ"מ בלמדו ממשנה דנשנה בפקדון גרלה דל"ג כלל במשנה דהכא ובאנם וכו' אם לא דאשתמיטתיה"). והא דכתב הר"ב וכן רש"י

*) וע"ש במשנה למלך ובלחם משנה (תו"ת).

בשת

כפירת השני, מהני, וכ"ש בהודה א' ואח"כ כפר הב' שחייב: בד) מיירי שבשעת דחייה העדות רחוקים היו כולם, וכשכפרה הראשונה, היתה השנייה קרובין בנשותיהן לחובא ונחבע, ונשותיהן נוסשות. וסד"א מדרוב נוסשין למיתה, כמהו דמו, ולפטרה כת ראשונה מדלאן מפסידין לו ממון, דהרי יש כת אחרת, דרחוק שתקרב ונתרחק כשר לעדות [בת"מ ל"ג פ"ג]. קמ"ל דעכ"פ עדיין חיות נשותיהן. אבל באין קרובים, בלאמת כת ראשונה פטורה, מדלאן מפסידין לו כלום בכפירתן. ואף דהכופר בממון שם עליו עדים חייב, וא"כ מ"ש עדים. י"ל דהכא דכת ב' קמן כפירת דבריס בעלמא הוא: בה) כך מקרא הלוחת מעות, שהוסס ביד ובריסת המקבל לעשות בו כרלונו: בו) שמלא אבדתי וכוסר. והשיבו העדים על כל תביעותיו אלה, אין אנו יודעין. או שאמר לבן בוחו והעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון וכו', והשיבו הן בעלמן שבועה וכו' [כך

ל"ל ומתורץ קו' רתוי"ט. ומלינו דוגמת זה לקמן פ"ו מ"ו. ביה מלא וכו', ע"ש]: כו) בכל אלה שתבעת מפלוני: בח) מדפרטו בשבועתן כל מיני הטענות: כט) ריפא קמ"ל מין א' והביעות חלוקות, וסיפא קמ"ל איפכא, וקאמר תנא לו שאמרו הן בעלמן שבועה וכו': ל) כולהו לו לו קתני: לא) ר"ל חלי נזק לגרורות, דבשאר חלי נזק, דהו"ל קנס, פטורים, מדיכול להודות ולפטור, א"כ לא הפסידוהו ממון, דלאו דהפסידוהו, דאלו הביאו לא הוה מו מלי פטר נפשיה בשתא בהודאה. מכא"כ השתא בלא הביאו עכ"פ משוס דבשעת השביעה היה יכול הלה להודות, דהרי אפילו ראה עדים ממשמשים ובאים והודה פטור [ב"ק דע"ח א'] לא הוה כפירת ממון. מיהו נקט תנא כל הנך ואינך לרבותא, דאף בהנך שיש בהן לד פטור, אפ"ה חייבין קרבן. או תבלומי וכו': לב) חייבים משוס קרנא. או תשלומי וכו': לג) משוס בושת ופגם דממונא הוא [עי' כתובות פ"ג מ"ז]. או

ה משביע אני עליכם כה' ל"ג ב"ל מיי' פ"ע מה' שבועות הפ"ו: שבועה שאין אנו יודעין כה. מ"ר עם: משביע אני עליכם כו' שבועה שאין אנו יודעין כו'. מיי' עם הפ"ז: **ן** משביע אני עליכם כה. ל"ג ע"ל מיי' פ"ו מה' שבועות ה"ב:

שנויי נוסחאות

ה הבנא דפקדון ותשומת יד נמי לוקיה ליתא בשבועות בד"ל. יודעין שיש לך. בכי"ק ובכי"מ ובמסכי"ל יודעין לך עדות שיש לך. ותשומת יד וגזל ואבדה חייבין. בכי"פ תשומת יד גזל אבידה חייבין. ובכ"ה שם בסמוך שעורים כוסמין כ"פ. ותעידוני כו' (פקדון) חטים. במסכ"ל ותעידו. וליתא וכן ליתא גם בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמסכי"ל. (לך עדות) שי"ל בי"פ חטין. בכי"מ ליתא. **ן** תשלומי כפל תשלומי. בד"ל ובכי"ק ותשלומי כפל ותשלומי. ושאנם איש פלוני (את בתי) בד"ל ובכי"ק ובכי"פ ליתא וכן ליתא בכי"מ (ובם ליתא גם לגלי איש), וכן ליתא במסכי"ל (ובם שאנם).

ראשון לציון

ד תוי"ט סד"ה שהיהם חייבות כו' שהנוסס הכי הוא כמי כו' ואע"פ שרובן לעיתה רש"י והר"ן. ותוס' כתבו ד"ה קמ"ל לין לפרש קמ"ל דאין רוב נוססין למיתה דבהדיא מוכח בפרק כל הנע דף כח. דרובן למיתה אלא סי' מע"ג דרוב נוססין למיתה השתא מיהא לא שביב ע"כ:

תוספות רעק"א

ן [אות ל] תוי"ט ד"ה נוק. דקי"ל מודה בקנס פטור. צ"ל מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: [אות לא] שם ד"ה ושאנם. מסתבר דכשם. ובחי' הריטב"א כתב לחלק דבזה אף ר"ש מודה דהתם גבי חביעת אונס ופתה נופייהו. אבל לגבי עדים לא בעי לאשרוהינהו ב' זמני ובי תבע סתם שיבואו ויעידו בין אקנסא בין אבושת ופגם משביע לחו.

יבין תפארת ישראל יבין

כפירת השני, מהני, וכ"ש בהודה א' ואח"כ כפר הב' שחייב: בד) מיירי שבשעת דחייה העדות רחוקים היו כולם, וכשכפרה הראשונה, היתה השנייה קרובין בנשותיהן לחובא ונחבע, ונשותיהן נוסשות. וסד"א מדרוב נוססין למיתה, כמהו דמו, ולפטרה כת ראשונה מדלאן מפסידין לו ממון, דהרי יש כת אחרת, דרחוק שתקרב ונתרחק כשר לעדות [בת"מ ל"ג פ"ג]. קמ"ל דעכ"פ עדיין חיות נשותיהן. אבל באין קרובים, בלאמת כת ראשונה פטורה, מדלאן מפסידין לו כלום בכפירתן. ואף דהכופר בממון שם עליו עדים חייב, וא"כ מ"ש עדים. י"ל דהכא דכת ב' קמן כפירת דבריס בעלמא הוא: בה) כך מקרא הלוחת מעות, שהוסס ביד ובריסת המקבל לעשות בו כרלונו: בו) שמלא אבדתי וכוסר. והשיבו העדים על כל תביעותיו אלה, אין אנו יודעין. או שאמר לבן בוחו והעידוני שיש לי ביד פלוני פקדון וכו', והשיבו הן בעלמן שבועה וכו' [כך

שבועת העדות פרק ד שבועות

בשם ופגם עמ"ש בזה בפ' דלקמן מ"ד: ושחבל בי חבירי וכו' ביוה"כ. כתב הר"ב דאע"ג דבעום כרת חייב ממון. וטעמא מפורש במ"ג פ"ח דב"ק [בפירוש הר"ב]: ן שאני כהן וכו' פטורין. כתב הר"ב שאין העדים חייבין אלא כשכפרו דבר שיש בו תביעת ממון כדפירש הר"ב במ"ח דלקמן: שאיני בן גרושה וכו'. נקט לה כל' חיוב וכל' שלילה: שאיש פלוני כהן וכו'. משנה יתירה היא דהא אפי' מגה לפלוני ביד פלוני תנן במי"ב שילח ביד עבדו פטור אלא הא קמ"ל דוקא שאים פלוני כהן פטור בכל ענין דלא משכחת בה חיובא דלא שייך בה הרשאה. אבל מגה לפלוני ביד פלוני זימנין דמשכחת חיובא כמו בבא בהרשאה. גמ': שאנם אים פלוני וכו'. כתב הר"ב דבעינן שישמעו מפי התובע. כדפי' במי"ב. ומ"ש ובגמרא מוקים לה בבא בהרשאה. וכן פירש"י ולאו בפירוש אתמר אלא מכללא אתמר מדרישא שאים פלוני כהן וכו' דייקינן הא מגה לפלוני ביד פלוני חייבים ומוקים לה בבא בהרשאה כמו שכתב לעיל. מהכא בעינן דסיפא נמי שאנם אים פלוני בתו של פלוני דהוי נמי מגה יתירה דהא תנן במשנה י"ב שלח ביד עבדו וכו' אלא הכי נמי בבא בהרשאה וכו'. וכן הרמב"ם בפירושו מפרש בבא בהרשאה אבל בחבורו פרק י' מהלכות שבועות כתב שאנם פלוני לו פיתה בתו המאורסה פטורים שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת בית דין ואינו חייב בתשלומין. ע"כ: ושחבל בי בני וכו' פטורים. כתב הר"ב שאם העידוהו היה מתחייב מיתה. ולא ממון. כדפירש הר"ב במשנה ב' פ"ג דכתובות: ן שאמר אים פלוני ליתן לי וכו' פטורים. פירש הר"ב שאפי' הוא כדבריו אין חברו חייב ליתן לו כלום בבדיל אמירה זו ואפי' הוא עני אינו חייב לו אלא מטעם גדר ונמצא שאין עליו חיוב ממון בשום גד. שאין ב"ד יורדין לנכסיו אם אינו רוצה לקיים גדרו. אלא שמגדין אותו או מכין אותו עד שיקיים מוצא שפתיו. גראה לי: מאתים זוז. עמ"ש בזה במשנה ו' פ"ג דסנהדרין: בפקדון.

ועמ"ש

מיתה אינא ממון: ושחבל בי חברי ביוה"כ. ונקט לה דאע"ג דבעום כרת חייב ממון: ן שאני כהן. פטורין. שאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעת ממון: שאנם איש פלוני או *ובתו דקתני אחים פלוני כהן דלעיל קאי. [דתנא לעיל מייתי שאים פלוני כהן לו לוי. ואינו בן גרושה. ועליה קאי]. או שהבעלים שאנם אים פלוני את בתו של פלוני. פתה בתו של פלוני. בנילה). ושחבל בי חברילה) ושהדליק את גדישי ביום הכפורים לו). הרי אלו חייבין: ן משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן. שאני לוי. שאיני בן גרושה. שאיני בן חלוצה לו). שאיש פלוני כהן. שאיש פלוני לוי. שאינו בן גרושה. שאינו בן חלוצה. שאנם איש פלוני את בתו. ופתה את בתולה). ושחבל בי בנילמ). ושחבל בי חבירי. ושהדליק גדישי בשבתמ). הרי אלו פטורין: ן משביע אני עליכם. אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז. ולא נתן לימא). הרי אלו פטורים מב). שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדונמג): ט משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו ותעידוני מד) הרי אלו פטורים. *מפני שקדמה שבועה

שים לו על חבירו. אף שבועת העדות לריך שתהיה על תביעת ממון שים לו עליו. וזה שטוענ"אמר אים פלוני ליתלי מאתים זוז אינה תביעת ממון שים לו על חברו שאפי' הוא כדבריו שאמר לו חברו שיתן לו מאתים זוז אין חברו חייב בו כלום בבדיל אמירה זו: ט מפני שקדמה שבועה לעדות. ורחמנא אמר (ויקרא ה') ומעמה קול אלה

יבין תפארת ישראל יבין

פתה וכו', לו שהכני וכו': לד) בלי חבורה, דפטור ממיתה וחייב בתשלומין. לו בחבל וכו': לה) לו שהדליק וכו': לו) אחבל בי חבירי כמי קאי. וקמ"ל דאף דחייב כרת חייב בתשלומין, וכולהו לו לו קתני: לז) כ לבו לו לו קהני וכלעיל, וא"ל דקמ"ל הני, אף שמשכידין להתובע תרומות ומעשרות, עכ"פ אין כאן כפירת ממון, דהוי אדם כופר לו ממנו. ועוד דלא זכה עדיין בהממון, ואין לו בו עדיין שום זכות לתבעו בדין, דכושה וכתובה, דלכל מי שירלה היבדלל יתן, דבעינה כתיב בה [מתולין קי"ח ב'] ואין לו לכהן אלא מהקדמה ואילך [חולין קי"ל ע"ב]: לח) של עלמו, ופטור מטעם קלב"ם. וי"ל דבבהו של בלוני אחר קאמר, ופטור מטעם דלא הסביעו התובע. והא דלא נקט במשכיען דלמבן, שמגה לשמעון ביד לוי. ה"ט משום דבכה"ג אף דבשלית פטור, עכ"פ בבא בהרשאה חייב. אבל הכי אכילו בא בהרשאה כטור, מדלא מטי לידו הממון מעולם, דמתנה קרינא רחמנא [בנדרים דפ"ג ב'], ומה"ט לא דמי לכתובה וילושה. וה"ע דנקט כל הנך לאשמעינן דוקא בהנך פטורים אף דחייבין עליהן קרבן משום שבועת בטוי, אם היו שוגגים בקרבן. הא במגה פלוני ביבך, משכח"ל חיוב קרבן, אם בא בהרשאה מפלוני. אי ס"ל דקמ"ל דוקא מקרבן פטורים הא מלקות חייבים בכולהו, אפילו בשאלים פלוני כהן וכו' דהרי עכ"פ נשבעו לשקר. מיהו דוקא בעגה הלה אמן אי הן, אבל בהשיב לא ידענא עדות פטור משום בטוי, וכמ"ש בהקדמה רים פ"ג: לט) דחייב מיתה ופטור מתשלומין: מ) אחבלה נמי קאי, דבכולהו חייב מיתה, ולהכי פטור מתשלומין אפילו לא התרו בו למיתה: מא) והשיבו אין אנו יודעין, ונמלאו שקרנים. וכגון שבזמן קרוב קודם השבועה אמר בפניהן ליתן לו המתנה, דאז לא מלו למימר שכחנו [רין שבועות שטיו ח']: מב) דאפילו המשביע עני לא הוה הגוזן רק כעודר לגדקה, שאין ב"ד יורדין לנכסיו, רק שכופין אותו לקיים נדרו, ואין כאן כפירות ממון [וא"ל עוד דהרי יכול להחיר נדרו, כי"ד רכ"ח ס"כ, וע"ש]: מג) נקט פקדון, מדהוא מזכר לחשון בהפסוק: מד) וקבלו שבועתו, ובזמן קרוב אח"כ ראו לו עדות, ואמר בזאו

יש בגר דיוק מלישנא דשתני' דשם הרי הן לעצמה דשה דבושת ופגם אין לאביה דהכלל לפי שהקנס ניתן ניתן ג"כ בו"פ ולזה לריה"ג דנתארסה ונתגרשה אין לה קנס וכן לר"ש דקטנה אין לה קנס,סמילא הבו"פ היא לאבי' ומאן תבע. לזה כתבו תוס' דאיתיא ברע"ק דנתארסה ונתגרשה יש לה קנס וקנסה לעצמה.וכרבנן דאמרי קטנה יש לה קנס וממילא מבח ההיקש גם הבו"פ לדירה (וכן בתב בפירוש הרא"ש שם משנה ג' דלא כהרמב"ם) וכדוד בעזה"י.ובדברי תוס' כתובות ל"ח ב' הנ"ל נבער אנכי מדעת כוונת דבריהם הקדושים במ"ש שם ור"י מוקי הך בע' בבושת ופגם וכו' ואע"ג דתנן בריש נערה לא תפיקה וכו' ואבו"פ נמי קאי דקתני הרי הן וכו',דנראה דהוצרכו לחילוקם מבח מתניתין דר"פ נערה מבח דקדוק דהרי הן,הא בלא"ה מיני' וב' מוכח כן מדאמר' דאם יש בגר בקבר דלבנה הוי הבו"פ הא בו"פ מגיע על המעש' שבנערותה ומיר זבה בהם האב ולא תלי בהעמדה בדין,ובהכרח מטעם כיון דהקנס הוא שלה כיון דלא עמד בדין עד שבגרה גם בו"פ שלה מטה ההיקש.וא"ב יקשה בממנ"ם דנימא דלא ישלם כלל כמו דאינו משלם קנס מבח אין אדם מוריש.וצריכים להילוקם דדוקא למי שזה משלם זה משלם ואם יש בגר בקבר מגיע לה הכל והקנס אינה מוריש וזכה הבועל מההשקר והבו"פ משלם לבנה דלענינה לא אתקש.וביותר התמיה דנקטו זה לקושי' ואע"ג דתנן בריש נערה ובו'ואבו"פ נמי קאי.כאילו באו להקשות מבח זה הא אדרבא אלא לו היינו דייקי'ממתני' דהתם דמקשי' זה לזה לא היה מקום בלל לפיר"י דאמאי בו"פ לבנה ולא להאב דזכה האב מיד. ועע"ג: ט [אות לג] במשנה מפני

עמ"ש בפרק בתרא משנה ב': **יא** שבועה שאין אנו יודעים לך עדות. עמ"ש במשנה ה': והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו' פטורים. כתב הר"ב שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום. וכ"כ הרמב"ם. וז"ל הר"ן הקשה הרמב"ן ז"ל למה לי למתני הכי פשיטא. דאי מכוס קרובים או פסולים. הא תנן ברישא דמתני' [כלומר ברים פרקין] דאינה מועלת בהן. ואי מכוס עד מפי עד דקמ"ל דפסול פשיטא והא קתני לה בסנהדרין בהדיא [בפרק ג' משנה ו'] ואיתן דאתא לאשמועינן אם האמינו הנתבע על עצמו שאם [ידעו] יבאו ויעידו. ר"ע מברטנורה

אלה והוא עד לו ראה או ידע שקדמה העדות לשבועה. ולא שקדמה שבועה לעדותו: **י** אם יודעים אתם לי עדות וכו' פטורין. דכתיב והוא עד עד שייחד לא עדיו: **יא** והם יודעים לו עדות עד מפי עד וכו' פטורים. שאם העידוהו לא היתה עדותן מועלת לו כלום: **יב** עד שישמעו מפי התובע. דכתיב (שם) אם לוא יגיד מלא הוי"ו ואל"ף למדרש הכי. אם [לו] לא יגיד כלומר לתובע ונכא טוען. שא אם לאחר לא יגיד. פטור: **יג** מצוה אני

לעדות(פח): **י** עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין. עד שיהיה מתכוין להם(פט): **יא** אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני ופלוני. שאם אתם יודעין לי עדות. שתבואו ותעידוני(צ). שבועה שאין אנו יודעין לך עדות. והם יודעין לו עדות. עד מפי עד. או שהיה אחד מהן קרוב או פסול. הרי אלו פטורין(צא): **יב** עד שילח ביד עבדו(צב). או שאמר להן הנתבע(צג). משביע אני עליכם שאם אתם יודעין לו עדות. שתבואו ותעידוהו. הרי אלו פטורין. עד שישמעו מפי התובע: **יג** משביע אני עליכם שאם אתם יודעים לי עדות שתבואו ותעידוני הרי אלו פטורין. דרסינן התם עד לאחד שאמר ליה הרי לא מקובל עלי כמים. יכול יהא חייב ת"ל והוא עד לו ראה את הכסר להעיד עדות ממון. יצא אחד שאינו כשר להעיד עדות ממון. עכ"ל. ובהכי ניחא לי דבגמ' מייתי בריתא אמתני' דילוף ליה מדכתיב אם לוא יגיד ונשא עונו. בראוויין להגדה הכתוב מדבר. והרי להר"ב והרמב"ם סברא הוא. קרא למה לי. אלא ודאי דהא קמ"ל כדאמר בירושלמי ומגמלא למד שזה בנסתייב מגמ' דידן אלא היה יכול להסתייב מגמ' דידן אלא בראוויין להעיד אילמריך למתני' הכא דאפי' אם יש ג' עדים והבנים כשרים פטורין. דעדות שבטלה מקלתה בטלה כולה. ע"כ. ולריך לומר שכשרתם דמה שמעטו במסכתא אחריתי לא קשיא. ומש"ה אע"ג דהא דעדות שבטלה מקלתה וכו' כבר שמעטה במשנה ח' פרק קמא דמכות. אפ"ה אשמעינן הכא דאין שבועה חלה עליהם. ותדע שכן היא שכשרתם. דהא על עד מפי עד לא קשיא להם ולא מידי אע"ג דכבר שמעטה בפרק ג' דסנהדרין משנה ו' אלא דסבירא להו דממסכתא אחריתא לא קשיא. וכמ"ש כבר בשמם ברים ברכות ומקומות אחרים: **יב** שילח ביד עבדו כו' פטורים. כשלא כא בהרשאה דהא במשנה ז' דייקינן בגמרא דבא בהרשאה יכול להשביעם ומתחייבים בהשבעתו. ועוד קרוב אלי לדקדק דתנן עבדו ולא תנן [שילח] ביד אחר. דהיינו טעמא דעבדו היינו עבד כנעני. ואין קנין לעבד בלא רבו נמלא שלא יוכל להרשהו. וזו כיוצ גדולה היא אלי לדעת הטור בכי' קכ"ג שכתב דאין יכול להרשות לעבדו הכנעני דהא תנן עבדו לפי שעבדו מלתא דפכיקא הוא דלעולם לא בא אינו יכול לבא בהרשאה. ותוכתא להמרדכי שכתב שם בב"י דס"ל דאף לעבדו יכול להרשות: **יג** משביע אני עליכם. קרא ושמעה קול אלה כתיב ותניא בגמ' אלה אין אלה אלא בשבועה. וכן הוא אומר (במדבר ה') והשביע הכהן את האשה בשבועת האלה. ומנין לשבועת אלה שאין עמה שבועה כאלה בים עמה שבועה [ובתוס' ל"ג בכא זו] ושבועה שאין עמה אלה. כשבועה שים עמה אלה ת"ל ושמעה קול אלה. ושמעה אלה ושמעה קול. פירש"י מדהוה ליה למכתב ושמעה אלה שמעת מיניה דהיא שבועה כל שים בה אלה. וכתב קול אלה. יתירא. לדרשא אחא. לחייביה באחד משתי הקולות. ע"כ. ועיין עוד מה שהכתוב בדבר זו היא אלה וכו': **מצוה** אני עליכם וכו'. כתב הר"ב והוא שיאמר מצוה וכו' בשבועה. גמ'. דאל"ה מאי קאמר ופירש"י בשבועה מזהיר את הנש באחד מכל הלבועות הללו. ע"כ. ולכאורה שם או כמו וכדמסקינן במתני'. וכן דעת הרמב"ם פ"ט מה"ש דנש או כמו בני. וכתב הר"ן דטעמא דעיקר שבועה כי כתיבא בשם כתיב. כדכתיב (ויקרא י"ט) ולא תשבעו בשמי לשקר ח"ל לא תשא את שם ה' אלהיך (שמות כ') וה"ה לכיוצ. כדכתיב (ויקרא י"ט) וחללת את שם אלהיך וכו' ואיסורא מיהא אינא בלא שם וכמו וכו'. וכתב עוד הר"ן ואחריס סוברין דלא בעינן לא שם ולא כיוצ ומתני' תרי גווני שבועות קתני. מצוה אני עליכם ובשבועה אפי' בלא הזכרת השם חייבים.

וכן

יבין תפארת ישראל בועז

והעדוני וכפרו: מה) והתורה אמרה והוא ראה או ידע, שראה וידע כבר: מו) ר"ל עד שייחד עדיו. מיהו באמר משביע אני עליכם כל העומדים כאן, חייבים הברי ויחדן. רק דמסתפינו מיירי שאינו יודע מי מבני הכנסת יודע לו עדות והשביע שיודע יעיד לו: מז) נ"ל דר"ל לא מבעייא דבקאמר מבביע אני עליכם שתעידוני, דפטורים כשיודעין עד מפי עד, משום דאינן בני עדות. אלא אפילו באמר שאם אתם יודעים וכו' והרי יודעים הם רק שפסולים להעיד. והשיבו אין אנו יודעין. או שאמרו הן בעצמן שבועה וכו' [ועיין לעיל סימן כ"ו]: מח) מדאינן ראויין להעיד (א): מט) דוקא עבד כנעני דאי אפשר להרשותו [בח"מ קכ"ג י"ג]. אבל אחר, הרי אפשר שיכול להשביעו וכנון שבא בהרשאה [ולפוסקים דס"ל שם דנש לעבד מרשה, והא מיירי, בלא הרשאה, נ"ל דנקט עבדו לרבותא, אף דיד עבד כיד רבו [בכ"מ פ"מ מ"ג] וכ"ש דאי איתא דהאי עבדו שלוחו הוא, הרי בכל התורה כולה שלוחו כמותו [קידושין ד"מ א'] עכ"פ שאני הכא דאפקיה קרא אם לוא יגיד, דר"ל אם לו לא יגיד): נ) נראה לי דקא משמע לן אפילו בא בהרשאה עכ"פ כיון דהאי ג"כ הכתבע והמורשה הוא כבעל"ד עצמו

פ"ד (א) והקשה הרמב"ן מה קמ"ל הכא, קרוב כבר תנינן ברים פרקן. וכמו כן עד מפי עד כבר תנינן בסנהדרין [פ"ג מ"ו]. ותי' דאלמריך הכא לאשמעינן אפי' האמינוהו הבעלי דבר. **אולם** לפמ"ש לעיל [פי' ח'] גם הא כבר שמעינן ממשנה ח'. לפיכך נ"ל דקמ"ל הך דבמימן מ"ז. אל נ"ל דקמ"ל דאפילו מבטוי פטורים, לא מבעיי' ברישא שבשבועין הוא, הרי מיסבא מאחרים פטור בבטוי רק בענה אמן [וכלעיל פ"ג סי' נ"ג]. אלא אפילו בשיפא שנשבעו הן בעצמן, עכ"פ מדקאמרו שאין אנו יודעין לך עדות, והרי אמרו אמת, דמדאין יכולין להעיד לו עדות, נמלא

ל עמד בבית הכנסת כו'. ל"ה פ"ל מ"ו: שם ה"ם: **יא** אמר לשנים כו'. ל"ה פ"ל: הרי אלו פטורין. מ"מ: שם פ"ו ה"ם: **יב** שלח ביד עבדו. ל"ה פ"ל מ"ח ע"ב: עד שישמעו מפי התובע. ל"ג פ"ב מ"ז: פ"ו מה' שבועות ה"ז: **יג** משביע אני עליכם כו'. ל"ה פ"ל מ"ו: פ"ו מה' שבועות ה"ו: הלי ג"ב:

שנוי נוסחאות

י שאם אתם יודעין. בכי"מ אם. וכן במשנות הסמוכות; בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל אם יודעין אתם וכן במשנות הסמוכות. (עד שיהא מתכוין להם). וכ"כ במכב"ב; בכי"פ עד שתכוין.; בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ומסכי"ל ליתא. **יא** (איש פלוני ופלוני). בכי"מ ובכי"פ ליתא וכן ליתא בכ"מ בגמ' וכ"כ נכון. (שבועה שאין אנו יודעין לך עדות) בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ומסכי"ל ליתא וכן ליתא בכי"ף ולקמן בגמ' בכרייתא ונכון הוא. **והם יודעים.** בד"ל ובכי"ק ובכי"פ ומסכי"ל ..שיודעים. **יב שילח.** בד"ל ומסכ"ל שלח: **יג משביע אני..** במסכ"ב משביעני אני, והוא שפת יתר אולם במסכ"ב ד"ל שי ובכי"פ משביע אני; בכי"מ משבי' אני.

תוספות הדשים

יא בתוי"ט ד"ה והם יודעים לו כו' דעדות שבטלה מקלתה כו'. ובקצה דזה בלא כמלן דלי"ל שם במכות ממון קיים העדות כשאר ולי' ס"ל דוקא בשנתבטו להעיד גם העידו בב"ד כדכתב התוי"ט בשם התוס' שם ומלן עדיין לא בלו להעיד: (ממהורש"ם ז"ל): **יב** בתוי"ט סר"ה שילח כו' הוא סוף גדולה כו' והיותה כו'. ולי"נ דאינו דאיה דל"ל דתקן עבדו דאע"פ דידו כיד רבו וכדאיתא בפי' הר"ב ובגמרא בב"מ פ"ח משנה ג' ובשאר דוכתי וה"ל דיוסים כלילו הבביעו בעצמו קא מבמע לן ואדרבא יש לסייע לממרדכי מדלא קאמר בגמרא דיקא מאי דאייתי כאן בלא הרשאה דאני עבדו ולא תני אחר אע"ל דל"ל דאייתי לשיל בהרשאה וקמ"ל דגם בעבד שייך הרשאה: (ממהורש"ם ז"ל)

ראשון לציון

יא תוי"ט סר"ה **והם** יודעים כו' וכמ"ש בבר בשמם ברים בברכות כו' עיין יסל"מ:

תוספת רעק"א

שקדמה שבועה לעדות. עיין ברמב"ם שאחר

שאסר משביע אני וכו' אסרו אסן.וק"ל דבזה למאי צריך לטעם שקדמה שבועה לעדות הא בלא"ה בסה שאמרו אמן דהוי כשבועה א"כ נשבעו שיעידו לו כשידעו. ומה שאח"כ לא העידו הוי כשובדים על שבועת בימוי ומה שייך בזה לשבה"ע. ולולי דברי הרמב"ם הייתי ספרש דהיא השביע אותם לבשתדעו. והם לא הסיבו בכלל. ואחר שעה ראו עדות. ואח"כ תבע אותם הלא השבעתי אתכם ועתה כאו והעדוני ואסרו אין א"י לך עדות דפטורים מטעם דקדמה שבועה לעדות. וצ"ע: **יב** ואות לך] תוי"ט ד"ה שילח

שבועת העדות פרק ד שבועות

וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מלוה אני עליכם בשם או בכינוי חייבים. וכי קתני וכל הכינויין הרי אלו חייבין לא דבעינן שם או כינוי. אלא לומר דמשביע בכינוי לא הוה כמשביע בשמים ובארץ ופטורין. ע"כ. ודע דבגמ' איתא גבי משביע נמי דמסיים בשבועה. אבל גם הרמב"ם בפירושו לא העתיק כן. אך בחבורו פ"ט כתב המשביע עליו בשבועה או שא"ל מלוה וכו' בשבועה: בחנון ורחום וכו' וכל הכינויין. דהא לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. ועמ"ש לעיל בשם הר"ן. ומפרשינן בגמ'. דהא דכתיב אומר בחנון וכו' וכל הכינויין דהוי כמי שנשבע בו יתברך. אע"פ שאין אלו שמותיו אלא כינויין בעלמא. הייט טעמא דכמי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ. דהיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודלא במי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. הכא היון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר. ול"ל דלא דמי לכינוי שבועות דתנן ברים נדרים דהכא [דבעינן שישבע בו יתברך לא סגי בכינוי אלא כשנוקל לפרש שבוועתו במי משמו וכו': המקלל בכולן חייב דברי ר"מ. דת"ר אים כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (שם כ"ד) מה ת"ל והלא כבר נאמר (שם) ונקב שם ה' מות יומת. יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינויין. ת"ל אש אים כי יקלל אלהיו וגו' מ"מ. דר"מ. ומהכא [שמעינן] דפלוגתא דר"מ ורבנן בשם המתברך וכן ירחה מל' הר"ב בפירוש דברי חכמים. ולפיכך לשון בכולן דתנן כמו לכולן. וכן זה שכתב הר"ב. וכן ל' רש"י והרמב"ם באחד מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרכי בלישנא דמתני'. ועמ"ש בשם הרמב"ם במשנה ה' פ"ז דסנהדרין: המקלל אביו ואמו וכו'. וחכמים פוטרין. בבא זו שמיה עוד במשנה ח' פ"ז דסנהדרין. ועמ"ש שם בש"ד: יכבה אלהים וכן יכבה אלהים. ל' רש"י יכבה ה' אלהים. וכן יכבה אלהים גרסינן במתני'. וכן כתוב ונקוד בסדר מבנה מוגהת ודוקנית. ע"כ. ולדעתי נראה דברישא ל"ג אלהים כלל. [*אלא יכבה ה' וכן הוא בפירש"י דפוס ישן]. ובספר ח"ם כתוב וז"ל ברי"ף גרס בתרוייהו שם יו"ד ה"י והוא אלה וק"ל ע"כ: זו היא אלה הכתובה בתורה. דהא כתיב בה (דברים כ"ט) ככל אלות הברית. רש"י. ועמ"ש ברים מגתיו. ותו בגמ' מנין לאלה שהיא שבועה. שנאמר ויבא אותו באלה וגו' (יחזקאל י"ז י"ג) וכתיב (ד"ה ב' ל"ו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר

*) יכבה ה' וכן יכבה אלהים.

יכין תפארת ישראל בועז

עצמו, א"כ אין כאן תביעת ממון: נא) בש"ם אמרינן דה"ק משביע אני בשבועה: מלוה וכו' בשבועה. וכתב הרמב"ם [פ"ט משבועות] דלריך נמי שיזכיר השם או כינוי אחד כל ל' (ב): נב) ר"ל בשם אחרי, ומרש"י נראה שר"ל שאמר המשביע, אני משביעך בהשם שבכתב בא' ד', והיינו שפיר דכלל בכינוי וכל הכינויין דנשם א' ד' ויו"ד ה"א רק כנוי הוא אלא דקאמר שדי וצבאות שהן מן שמות שאינן נמחקין, ואינן כנויין: נג) ר"ל בשם ידוד (ג): נד) אף דלפעמים מלת לבאות הוא חול (ד): נה) ר"ל מברך השם: נו) דבעינן שם המיוחד [ועי' סנהדרין פ"ז מ"ב]: נז) ר"ל שאמר לכל א' מהעדים יכבה אלהים אם לא העידני: נח) ר"ל או שמע א' שקורא בתורה הכתוכה. ואמר הוא להעדים וכן יכבה אלהים אם לא תעידני [כך פי' רש"י וא"כ ותמהני א"כ שמע קורא בתורה ל"ל, או מלת אלהים אחר מלת וכן יכבה ל"ל. אמנם בש"ם גרסינן בלישא יכבה ה' אלהים. א"כ ל"ל דבלישא רבותא קמ"ל אפ"ג דכתורה יכבה ה' כתיב, והוא מוסיף אלהים אפ"ה הו"ל אלה דקרא. וסיפא רבותא קמ"ל אף שנינה אלהים תחת הויה, אפ"ה ל"ש

אני עליכם. אוסרכם אניגא). הרי אלו חייבין. בשמים ובארץ. הרי אלו פטורין. באליף דליתיגב). בירד היינג). בשדי. בצבאותיד). בחנון ורחום. בארך אפים ורב חסד. ובכל הכנויין. הרי אלו חייבין. המקלל בכולנהה) חייב. דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרינו). המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרינז). המקלל עצמו וחברו בכולן. עובר בלא תעשה. יכבה אלהיחז). וכן יכבה אלהיחח). זו היא אלה הכתובה אני עליכם וכו'. והוא שיאמר מלוה אני עליכם בשם בכינוי חייבים. וכי קתני וכל הכינויין הרי אלו חייבין לא דבעינן שם או כינוי. אלא לומר דמשביע בכינוי לא הוה כמשביע בשמים ובארץ ופטורין. ע"כ. ודע דבגמ' איתא גבי משביע נמי דמסיים בשבועה. אבל גם הרמב"ם בפירושו לא העתיק כן. אך בחבורו פ"ט כתב המשביע עליו בשבועה או שא"ל מלוה וכו' בשבועה: בחנון ורחום וכו' וכל הכינויין. דהא לא כתיב אלא ושמעה קול אלה. ועמ"ש לעיל בשם הר"ן. ומפרשינן בגמ'. דהא דכתיב אומר בחנון וכו' וכל הכינויין דהוי כמי שנשבע בו יתברך. אע"פ שאין אלו שמותיו אלא כינויין בעלמא. הייט טעמא דכמי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. ולא דמי לנשבע בשמים ובארץ. דהיון דליכא מידי אחרינא דאיקרי רחום וחנון ודלא במי שהוא חנון במי שהוא רחום קאמר. הכא היון דאיכא שמים וארץ בשמים ובארץ קאמר. ול"ל דלא דמי לכינוי שבועות דתנן ברים נדרים דהכא [דבעינן שישבע בו יתברך לא סגי בכינוי אלא כשנוקל לפרש שבוועתו במי משמו וכו': המקלל בכולן חייב דברי ר"מ. דת"ר אים כי יקלל אלהיו ונשא חטאו (שם כ"ד) מה ת"ל והלא כבר נאמר (שם) ונקב שם ה' מות יומת. יכול לא יהא חייב אלא על שם המיוחד בלבד. מנין לרבות את הכינויין. ת"ל אש אים כי יקלל אלהיו וגו' מ"מ. דר"מ. ומהכא [שמעינן] דפלוגתא דר"מ ורבנן בשם המתברך וכן ירחה מל' הר"ב בפירוש דברי חכמים. ולפיכך לשון בכולן דתנן כמו לכולן. וכן זה שכתב הר"ב. וכן ל' רש"י והרמב"ם באחד מהן הוה להו למימר לאחד מהם אלא דמסרכי בלישנא דמתני'. ועמ"ש בשם הרמב"ם במשנה ה' פ"ז דסנהדרין: המקלל אביו ואמו וכו'. וחכמים פוטרין. בבא זו שמיה עוד במשנה ח' פ"ז דסנהדרין. ועמ"ש שם בש"ד: יכבה אלהים וכן יכבה אלהים. ל' רש"י יכבה ה' אלהים. וכן יכבה אלהים גרסינן במתני'. וכן כתוב ונקוד בסדר מבנה מוגהת ודוקנית. ע"כ. ולדעתי נראה דברישא ל"ג אלהים כלל. [*אלא יכבה ה' וכן הוא בפירש"י דפוס ישן]. ובספר ח"ם כתוב וז"ל ברי"ף גרס בתרוייהו שם יו"ד ה"י והוא אלה וק"ל ע"כ: זו היא אלה הכתובה בתורה. דהא כתיב בה (דברים כ"ט) ככל אלות הברית. רש"י. ועמ"ש ברים מגתיו. ותו בגמ' מנין לאלה שהיא שבועה. שנאמר ויבא אותו באלה וגו' (יחזקאל י"ז י"ג) וכתיב (ד"ה ב' ל"ו) וגם במלך נבוכדנצר מרד אשר

*) יכבה ה' וכן יכבה אלהים.

עצמו, א"כ אין כאן תביעת ממון: נא) בש"ם אמרינן דה"ק משביע אני בשבועה: מלוה וכו' בשבועה. וכתב הרמב"ם [פ"ט משבועות] דלריך נמי שיזכיר השם או כינוי אחד כל ל' (ב): נב) ר"ל בשם אחרי, ומרש"י נראה שר"ל שאמר המשביע, אני משביעך בהשם שבכתב בא' ד', והיינו שפיר דכלל בכינוי וכל הכינויין דנשם א' ד' ויו"ד ה"א רק כנוי הוא אלא דקאמר שדי וצבאות שהן מן שמות שאינן נמחקין, ואינן כנויין: נג) ר"ל בשם ידוד (ג): נד) אף דלפעמים מלת לבאות הוא חול (ד): נה) ר"ל מברך השם: נו) דבעינן שם המיוחד [ועי' סנהדרין פ"ז מ"ב]: נז) ר"ל שאמר לכל א' מהעדים יכבה אלהים אם לא העידני: נח) ר"ל או שמע א' שקורא בתורה הכתוכה. ואמר הוא להעדים וכן יכבה אלהים אם לא תעידני [כך פי' רש"י וא"כ ותמהני א"כ שמע קורא בתורה ל"ל, או מלת אלהים אחר מלת וכן יכבה ל"ל. אמנם בש"ם גרסינן בלישא יכבה ה' אלהים. א"כ ל"ל דבלישא רבותא קמ"ל אפ"ג דכתורה יכבה ה' כתיב, והוא מוסיף אלהים אפ"ה הו"ל אלה דקרא. וסיפא רבותא קמ"ל אף שנינה אלהים תחת הויה, אפ"ה ל"ש

אני עליכם. אוסרכם אניגא). הרי אלו חייבין. בשמים ובארץ. הרי אלו פטורין. באליף דליתיגב). בירד היינג). בשדי. בצבאותיד). בחנון ורחום. בארך אפים ורב חסד. ובכל הכנויין. הרי אלו חייבין. המקלל בכולנהה) חייב. דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרינו). המקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי רבי מאיר. וחכמים פוטרינז). המקלל עצמו וחברו בכולן. עובר בלא תעשה. יכבה אלהיחז). וכן יכבה אלהיחח). זו היא אלה הכתובה

ל"ע ע"ח] דרבא סבר למדרש השם ככתבו בפרקים עד דדרש ליה האי סבא דלעלם כתיב, קשה וכי רבא נעלמה ממנו המשנה דכל ישראל וכו' דהוה ואני ליה לעלם כתיב, דמוכח דהוה היינו שקולתו בנקולתו. והו קשה רחב"ת [שם בע"ח] דאמרי' דלהתלמד עביד, מאי להתלמד שייך בשיקולתו נקולתו, הא אפי' תנוקת של בית רבן יודעין. אע"כ הוה השם, היינו שמשתמש בשם מ"ב. ומלבד זה מוכל לתרץ קושיתם, דאפשר לומר דמתני' מיירי במשביעו בשם יה, אז באותיות יו"ד הי ויו הי דוודאי לא גרע מכנוי. וכן משמע מדפשטי דבגן במקלל בכולן. (ד) ותמהני שלא הזכיר תנא אל, אלוה, אלהים. ותא"ל דבכה"ג מצו סמכי למפשר נפשייהו דסברי דע"ז קאמר [כש"ם דכ"ע א']. ליתא, דא"כ בהוי"ה נמי מצינו שנקרא בו ע"ז [וכתוב שם]. ותא"ל בהויה רק מישועת דמישועת הוא שנקרא בו ע"ז, והרי אפי' ר"מ דחיים למישועת. למישועת דמישועת לא חיים [כע"ז דל"ד ב'] ולהכי

ראשון לציון

יב במשנה וכן יכבה אלהים כפי הפיסקא בגמרא ל"ז ע"א יכבה וכן היתה גרס"י שם ד"ה ויתיב וקאמר מתני' דתנן כו' יכבה וכן יכבה עוד שם גרס"י ד"ה אמר ליה רב יהודה הכון דבריך אמור יכבה וכן יכבה לף סבי להדיא דל"ל יכבה ומשמה עונה קמ"ן ול"ע על התי"ט והרש"ל: הוי"ט ד"ח יכבה אלהים כו' והוא אומר וכן יכבה אלהים כו' עיין יסל"מ:

תוספת רעק"א

דתנן עבדו ולא תנן שילח ביד אחר. לע"ד היה נראה דנקט עבדו לרביתא אף עבדו בגופו ע' בב"מ דף צ"ו. (אח"כ ראיתי שכ"ב בתוס' חדשים). עב"פ הדין ברור דע"י שליח בלא הרשאה אין חייבים ומה סאד תמוהים לי דברי הרמב"ם פ"ט ה"ז מהלכות שבועות וישבעו אחר חביעת בע"ד עצמו או שלוחו. הא בשלוחו אינן חייבים והו"ל לפרש אם היה על ידי הרשאה. ולא מצאתי מי שהעלה בזה וצע"ג:

אם לא תעידוני. או שמע א' שקורא בקללות שבתורה יכנה אלהים. ואמר הוא לעדים וכן יכנה אלהים אם לא תעידוני. או שאמר אל יכנה אלהים אם תעידוני. או יברכך ה' אם תעידוני. וייטב לך אלהים אם תעידוני. בכל אלו ר"מ מחייב דמכלל לאו אתה שומע הן אל יכנה אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יכנה. [וכן] יברכך אלהים אם תעידוני הא אם לא תעידוני יקללך. ובכל אלו אין הלכה כר"מ:

אשר השביעו באלהים: אל יכך וכו' ר"מ מחייב. כתב הר"ב דמכלל לאו אתה שומע הן וכו'. בגמרא רמינן דהא ר"מ ליה מכלל לאו וכו' כדפי' הר"ב במ"ד פ"ג דקדושין. ומסקינן ה"מ בממונא אבל באיסורא אית ליה. לטון הר"ן ובגטין ובקדושין אית בהו ממונא דהיינו כתובה ותקליה. וכתב עוד וכי אימא והא התם בגדרים [פ"ק מ"ד] אמרי' דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא. איכא למימר וכו' כמו שהתקתי לטונו בגדרים פ"ב מ"ב: וחכמים פוטרין. פירש הרמב"ן ז"ל דאע"ג דשמעינן להו לרבנן בעלמא דאית להו מכלל לאו אתה שומע הן. הכא מש"ה פטרינן דבעינן קרא כדכתיב (ויקרא ה') ונשבעה קול אלה אבל לא שמעה ברכה ונשמעה מתוכה קללה. הר"ן:

בתורה(ג). אל יכך. ויברכך. וייטב לך(ד). רבי מאיר מחייב(א). וחכמים פוטרין(ב):

וחכמים פוטרים. מיי' שם ה"ז פיה"מ שם מ"ג:

שנויי נוסחאות

אל יכך. כמ"מ אמר אל יכבה. וכ"ה יכבה גם בד"מ וכמ"ק וכמשני"ר ויברכך. בד"מ וכמ"ק וכמ"מ וכמשני"ר יברכך; במשב"ב ד' באסילי וקרקא ויברך. וחכמים פוטרין. בד"מ וכמ"ק וכמשני"ר ור' יהודה. וכן העיר הרמב"ן לקמן ל"ו ע"א ד"ה השתא שכ"ם הוסמת במקלת ספרי ספרד וכ"ה בתי' הרשב"א שם. (ד"ם) ועי' הרמב"ם:

תוספות חדשים

יג בתוי"ם סד"ה אל יכך כו' כמו שהתקתי לטונו כו'. פי' דהתם איסורא דלית ביה ממונא הוא דאדר לא משכחת בלי חפצא וכן סוטה אמרינן הכא בגמרא דהוי גבה ממונא לענין כתובה. אבל התוס' דהכא ד"ה ס"ג מחלקין בין א סור ממור לאיסור קל ע"ש:

יכין תפארת ישראל בועז

ג"ש): נט) דכתיב בשבועת העדות ונשמעה קול אלה: ס) אם תעידני. ולא העיד. ואו אם קתני: סא) דס"ל מכלל הן נשמע לאו, וס"ל שפיר ונשמע קול אלה (ה): סב) דס"ל אף דמכלל הן נשמע לאו, עכ"פ צריך לפרש כדכתיב ונשמעה קול אלה ולא המדוייק מכלל ברכה דעכ"פ קול ליכא, ולהכי פטור. וכללא דפרקן, שבועת העדות צריך י' דברים. (א) שישביענו התובע בעצמו לא שלוחו הבא בהרשאה [משנה י"ב]. (ב) שיתבע ממון [מ"ת]. (ג) שיהיה הממון מעלטל [מ"ה]. (ד) שקדמה ידיעתן העדות לשבועה [מ"מ]. (ה) שאין עדים אחרים בדבר כאן [מ"ד]. (ו) ושהתובע ייחד עדיו [מ"י]. (ז) ושהעדים כפרו אחר תביעתו [מ"ג]. (ח) ושהכפירה היתה בב"ד [מ"ג]. (ט) ושהשבועה היתה בשם או בכנוי [מי"ג]. (י) ושהשביעו בלשון שמבינים [פוטה דל"ב ח'. ועי' רמב"ם פ"ע משבועות]. אם חסר חד מהנך, או שהן קרובים או שאר פסולין לעדות, פטורים משבועת עדות. אבל חייבין משבועת בטוי כשנשבעו הן בעצמן או פנו אמן אחר שבועתו. והחילוק ביניהן עי' בהקדמת פ"ג. ומה דאמרינן בש"ס [דל"ה ב'] כל שאמה האמור בשיר השירים קודם, נדחק רבינו הרא"ש בפירושו דר"ל לידע פירוש מלת שאמה שבשה"ש. ול"מ כ"ל לעניין אם אמר לו הנני משביעך בשם שאמה שבשה"ש, חייב דלא נרע מכנוי:

ולכי לא מלי שהדי למפטר בהא. עכ"פ קשה דלא"כ הו"ל למשרע"ה להשביע ליסראל בשם הויה [עי' ש"ם דפ"ע מ"]. ותו קשה א"כ למה בסיפא בתחילתן בתמר יכך אלדים חייב, אמאי הרי מלו פטר נפשיהו דסברי בע"ז קאמר. אע"כ דבין בשם הויה או בשם אלדים לא מלו פטרי נפשיה בטענת דבע"ז קאמר, מדאסור להשביע בשם ע"ז, רק בש"ם קאמר התם דמשרע"ה תשם שיורו היתר לעצמן אף שבאמת לא יועיל. א"כ הדרי קשיתן לדוכתה, דלמה לא הזכירה המשנה איך שמות שאינן ממחיקים. וע"ל דרק לדוגמא נקטה משנה כאן ד' שמות, וכדנקט ד' כנויין חנון ורחום וכו' לדוגמא: (ה) ואף דר"מ ס"ל דצריך תנאי כפול בכל מילי [בקידושין פ"ג מ"ד], ה"מ בממונא, אבל באיסור א"ל. ואף דבגדרים אסורא הוא, ואפ"ה מצריך ר"מ תנאי כפול [בגדרים פ"א מ"ג]. תירץ הר"ן דגדרים מדאסר חפצא עליו, הו"ל כאיסור דאית ביה ממונא, ומה"ש בקידושין וגם צריך. ת"כ, עכ"ל. ותמהני דגם שכל עיקר עניינו איסורא, וכ"כ גדרים כל עיקר עניינו שאוסר א"ע בדבר, יחשבו ממונא, ושבועת העדות שכל עיקר עניינו ממון יחשב איסורא בלא ממונא. ולולא מסתפינא היה נ"ל דכיון דכל דיני תנאי מתנאי ב"ש וב"ה ילפינן [בקידושין דס"א א'] ונלעיל. א"כ הא דבעינן ת"כ ואמר דיני תנאי, דוקא בתחייב עצמו בשום דבר לעשות או לבלי לעשות, די"ל כל דלא כפלי לתנאי' לא בדוקא התם, ולהכי התנאי בטל והמעשה קיים, וה"ט דגדר, גם, וקידושין. משא"כ בשבועת העדות שאין המשביע מתחייב א"ע בשום דבר, רק שמתקנון להשביעם שיעידוהו, וכי ס"ד שכוונתו שאף כשלא יעידוהו יחברכו, אתי דישנא לתנאי פרהשנא, גם קוב לא יקבנו גם נרך לא יברכנו, והרי כל עיקר כוונתו להשביעו,

והרי שמעינן לי' לר"מ דס"ל אין אדם מוציא דבריו לבטלה [בערכין ד"ה ח']. ומה"ש לא בעי הכא נמי הן קודם לאו, כדחזינן במשנה:

פרק ה **א שבועת** הפקדון. באנשים ובנשים. אחדי דתלא בשבועת העדות באנשים ולא בנשים תנא נמי הכא לגולהו: בקרובים. שבעל הפקדון קרוב לזה שהפקדון אצלו: בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד. אם מפי עצמו נשבע שהוציא שבועה מפיו או שנעה אמן אחר השבועה ואח"כ [הודה] חייב קרבן. דכתיב (ויקרא ה') וכחש בעמיתו כל דהו: מפי

*) נרע"ב ד"ל כפר ועי' בהו"ר.

פרק ה **א שבועת** הפקדון*). נוהגת באנשים ובנשים. ברחוקים ובקרובים. בכשרים ובפסילים(ב). בפני בית דין ושלא בפני בית דין. מפי

פרק ה **א בפני** בית דין. עמ"ש במ"ה פרק ט' דב"ק: מפי עצמו. ה"ג בדברי הר"ב שהוציא וכו'. ואח"כ הודה חייב קרבן. וכ"כ רש"י והר"ן. ומה שהיה כתוב בדברי הר"ב ואח"כ כפר. אין לייסבו דאילו מתחלה בשעת השבועה קבל [עליו] לתת הפקדון מאי מהניא ליה כפירתו שאח"כ. אלא שבשעת השבועה כפר ואח"כ הודה ולעומר דאילו לא הודה מי מחייבו בקרבן. וה"ש בשבועת העדות דפרק דלעיל נמי. אלא דהכא איכא פלוגתא בגמ' ואיכא מ"ד דאילו בלו עדים לא מחייב קרבן. דלא הוה כפירתו אלא כפירת דברים דעל כרחו ישלם. להכי מפרש לה בהודה דאתיא ככ"ע. ומ"מ כיון דאותו מ"ד אתותב לא הו"ל להר"ב לפרש אליבא דאיכא למטעי ולומר דדוקא הודה. ולא כי בלו עדים. אלא

לפוס

שנויי נוסחאות

פ"ה א בכשרים. נכי"ק ובכשרים.

תוספות חדשים

פ"ה א בתוי"ם ד"ה כיפי עצמו כו' ולא כי בלו עדים. כמה"כ דבריו אינן מוכרחים דפשוט הוא דאף כי בלו עדים לא מחייב קרבן אא"כ הודה ג"כ א"כ אפיר מסתם הר"ב ונתב סתם דבריו והודה וזה ברור:

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ה א) בין שחייבוהו הדיינין לזה לשבע מדהודה במקלת, או לומר משום דטען נאנסו. ובין שנשבע מעצמו מדכפר הכל, דפטור משבועה מדינא דמשנה, אפ"ה בנשבע לשקר חייב משום שבועת הפקדון: ב) כ"ל דכולהו גריכי. נשים, אף דאין לה מה לפרוע, ושמא תמות קודם בעלה ולא יבוא לגלל פרעון, וסד"א דלא הוה תביעת ממון. וקמ"ל קרוב, אף שראוי ליורשו, וקפסיק ותני אפילו בעל הממון נוסם בשעת שבועה, ונתבע זה ע"י שלוחו של מפקיד, והרי שמא ימות הלה קודם פרעון ולא יבוא לידי פרעון כלל. וקמ"ל פסולין, אפילו תכוד על השבועה שאין שבועתו מועלת לו לפטור א"ע, אעפ"כ בנשבע חייב בסולמו:

שבועת הפקדון פרק ה שבועות

לפוס דהיסת העתיק לשון רש"י ועל רש"י לא קשיא כמ"ש בהרבה מקומות שכן דרכו לפרש במשנה דלא כמסקנא כי פירושו הוא במשנה בעליה הגמ'. וא"ה טעמא מאי יתחייב בשם עדים והרי לא תועיל לו כפירתו. שכשיבואו העדים יתחייב לשלם. כתב הרמב"ם בספ"ח מה' שבועות שהרי הועילה מעתה ומעתה לא יבואו העדים או יבואו ולא תתקיים עדותן. או יפסלו. ולפיכך הייב. ע"כ. ועוד נראה בעיני דרש"י נקט הודה אע"ג דלמסקנא אף בעדים מחייב מכוס דבעדים מיהת לא משכחת דמחייב אלא כשאין לו קרקעות. א"נ דמחל על השעבודים. דאי אית ליה. הא סגירא לן שעבודא דאורייתא. כמ"ש בסוף ב"ב. ותנן במ"ה פרק דלקמן דאין משבעין על הקרקע וקיי"ל בפ"ק דב"מ דף ד' דכן על כפירת שעבוד קרקעות. וא"כ התוס' שם. והכא [דף נ"ז ע"ב]. וכיון דלאו מלתא פסיקא הוא הלכך דייק רש"י לפרושי מתני' בהודה וכלומר שאין כאן עדים. דאילו יש עדים לאו מלתא פסיקא לחוביה ליה. ובהכי מחייב הר"ב שפיר דדייק נמי לפרושי בהודה אע"ג דלמסקנא אף בעדים משכחת לה. ועיין מה שכתוב בר"פ דלקמן [ד"ה והוודאה] בענין שבועה על כפירת שעבוד קרקעות. ומ"ש הר"ב דכתיב וכחש בעמיתו כל דהו. וכ"כ רש"י. וא"ל דקאי למימר טעמא דמפי עלמו חייב. דהא ההוא מוגבע על שקר יליף לה רש"י כמ"ש בשמו בר"פ דלעיל ופי' ה"ש דרש"י בא לומר דחייב מפי עלמו אף בלא טענת התובע. וא"ל תן לי פקדוני וכו' דמכנה דלקמן. לאו דוקא קאמר. וזהו דשמעינן מוכחש בעמיתו כל דהו כדלעיל דף ל"ב [ע"א]. ע"ל: ומפי אחרים היינו חייב עד שיכפור בו בב"ד דברי ר"מ. משום דמוגבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב. ומשבועת העדות גמריגן לה. וס"ל לר"מ דון מינה ומינה. והתם בב"ד כדפרישית בפרקין דלעיל. רש"י: וחכמים אומרים וכו'. כיון שכפר בו חייב. דסגירא להו דון מינה ואוקי באתרה כדפרישנא בפרקין דלעיל רש"י*): ועל בגנתה עם זדון הפקדון. פי' הר"ב שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. וכן פירש"י. ובכלל דבריהם שכתבו שאינו יודע בחייב בשבועה זו קרבן איכא למשמע הא שיש איסור בשבועה זו יודעים הם וכדפירכו במ"ב פרק דלעיל לענין שבועת העדות. וכדאי' התם בגמ' [דף נ"ח ע"ב]. וה"ה להכא אלא שסמכו אדלעיל והר"ב סמך לעיל גמי אדהכא כמו שכתב אבל זכור הוא שהפקדון אצלו. דה"ה לעיל גמי: ואינו חייב על בגנתה. עיין בפירוש הר"ב מ"ב פרק דלעיל ומ"ש שם: בכסף שקלים. כתב הר"ב דהכי כתיב גבי איל אשם בערכך כסף שקלים. דבגריתות פרק דם חטאת [דף כ"ב]. יליפינן לה שכל האשמות [הם בכסף שקלים] מאשם מעילות דכתיב בערכך כסף שקלים בשקל הקדש לאשם. תוס'. והר"ן: ב שבועת הפקדון כולל. א"ל תן לי פקדוני וכו' כבר כתבתי לעיל דהכא לאו דוקא שאמר ליה וכו' כדילפינן מוכחש בעמיתו. ומשום דלענין שבועת העדות דוקא כדילפינן מולוא יגיד כמ"ש הר"ב בפרק דלעיל משנה י"ב. הנא נמי הכא כדאיתא בגמ' פרק דלעיל דף ל"ב. ומ"מ בעמיתו דייקא. דאע"ג דהכחשה כל דהו אפי' בלא תביעה סגי. מ"מ השבועה צריכה שהיא בפני עמיתו. וזהו שהרמב"ם בפ"ז מהל' שבועות אחר שכתב דחייב אע"פ שלא הבעו. כתב אחר הכשבע לבעל הממון עלמו. או לשלוחו הבא בהרשאתו שלוחו של אדם כמותו. כך ל"ל בזהו סברת הרמב"ם. והצריך שהשליח יבא בהרמאה.

*) כאן שיך הדבור והייבים על זדון כו' שכתוב"ש פ"ד מ"כ (הו"מ)

מפי אחרים. ולא עכה אמן כגון מבגיע אני עליך שתחזור לי פקדוני. ואמר אין לך בידי כלום. אינו חייב עד שיכפור בב"ד: וחכמים אומרים[וכו']. והלכה כחכמים: והייב על זדון השבועה. דלא כתיב בה ונעלם. זדון השבועה. בזכור על הפקדון ויודע שמתחייב על כפירתו קרבן: ועל שגגתה עם זדון הפקדון. שאינו יודע שחייב בשבועה זו קרבן. אבל זכור הוא שהפקדון אצלו: בכסף שקלים. הקנוי בשני סלעים דהכי כתיב גבי איל אשם (ויקרא ה') בערכך כסף עצמו). ומפי אחרים) אינו חייב עד שיכפור בו בבית דין. דברי רבי מאירה). וחכמים אומרים בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בו חייבו). וחייב על זדון השבועה). ועל שגגתה עם זדון הפקדון). ואינו חייב על שגגתה). ומה חייב על זדונה. אשם בכסף שקלים). ב שבועת הפקדון כיצד. אמר לו תן לי פקדוני שיש לי בידך). שבועה שאין לך

ג) משבע בעלמו, לו עכה אמן, לו הן, לו מלה אחרת שמובן ממנו שמקבל עליו שבועה זו שהשביעו חבירו [כמכ"ם פ"ב מהשבועות] הו"ל כנשבע בעלמו, ולהכי אפילו אלא בב"ד חייב: ד) ר"ל ובהשביעו התובע, והשיב הוא אין לך בידי: ה) דמוגבע מפי אחרים בפקדון לא כתיב, רק משבועת עדות ילפינן לה בג"ם דתחטא ההטא [בשבועות דל"ד א'], ולפיכך דון מנה ומנה, שיהיה הכפירה בב"ד דוקא [בדפ"ד]: ו) אפילו אלא בבית דין, דס"ל דון מנה ואוקי באתרה, והרי בשבועת הפקדון לא מזכר אצריך ב"ד: ז) שהאיר בב' העניינים שידע שהפקדון בידו ומחייב קרבן על שבועת שקר זו: ח) ר"ל או בשאינו שבור שאינו חייב קרבן על שבועה זו, אבל אחיר וידע שהפקדון בידו. משא"כ בשאר עבירות, בין במזיד גמור, לו אפילו בשגגת קרבן, פטור [בכרת דס"ע א'], רק צריך שישגג בגוף, שיחשוב שאין זה חלב, לו שיחשוב שאין חייב עליו כרת, ומכ"ם בשבר שמוהר חלב לגמרי: ט) כשבור שמוהר לשבע שבועה זו בשקר, ומכ"ם בשכח שהפקיד בידו. משא"כ בשאר עבירות בכה"ג חייב. ושעמא דמלתא משום דבשבועת הפקדון לא כתיב ונעלם: י) ר"ל הקנוי בב' שקלים. דילפינן כל האשמות [חוץ מאשם מצורע ואשם מיר] מאשם מעילה שמפורש בו כן [זבחים דמ"ח א']. וא"ל דלכי הני הכא מה חייב. מפני שיש לה קלבה, משא"כ*) בבטוי ועדות שאין לה קלבה ורק למלוה ממוכחר צריך חטאת בשלא [כתוב נזבחים הנ"ל וכריתות ד"ו ע"ב]: יא) ר"ל דאף דבשבועת הפקדון אפילו לא תבעו, וכפר ונשבע, חייב [כרמב"ם פ"ז מהשבועות ה'] אפ"ה נקט אמר לו. דקמ"ל דאפילו בהבעו, חזקא ביכול לומר אין לי, שהוא הבעל דבר לו שלוחי, אפילו בלי הרשאה, דבכל דוכתא לבר ממשביע עדיין, שלוחו של אדם כמותו [רא"מ פ"ז ה"ו]. אבל בתבעו אחר, ונשבע לו, פטור מאשם. עוד ל"ל דכל עיקר דלאה לאשמעינן בהך בבא, דקמ"ל אף

*) תמוה דגם בעבודה הני הכי פ"ד מ"ב גם אין בני חטאת אלא עולה ויורד (תרומת מיכון).

אפשר לו לאיתנם לאחר ולהפקיע חובו וא"כ גם בראית ליה בנ"ח חייב בכפר בעדים וכבר ראיתי להאו"ת סי' פ"ח סקי"ז ליישב דברי תוס' בשבועות דף ל"ז שכתבו דלמ"ד שעבוד דאורייתא משכחת קרבן שבועה בחחל השעבוד או בלית לי' קרקע והקשה בדרישה דא"ב אמאי בשטר פטור הא ליה לי' קרקע ותי' האו"ת דודאי ר"י לא איירי בחחל השעבוד ואפ"ה בעיים חייב משום דחכמים הפקיעו השעבוד וקרקע ומטלטלים שווים במלוה ע"פ וקושי' תוספות לא היה רק היכי משכחת לדין דאורייתא שבועה במלוה ע"פ ואחא תירצו שפיר דמשכחת במחל לו השעבוד ע"ש ובהיות כן תקשה אתוס' בב"מ דהא גם בראית לי' בנ"ח משכחת שפיר כיון דלבתר דהפקיעו חכמים השעבוד מטלוה ע"פ לא שייך בקרקע שעבוד יותר מבמטלטלין וצ"ל דתוס' בב"מ ס"ל דאם אית להו בנ"ח שייך בהו שפיר שעבוד לענין קדימה שאם יש בע"ח מוקדם קודם לגבות נגר הבע"ח מאוחר משא"כ במטלטלים דלית בהו דין קדימה וא"כ שפיר מקרי שעבוד אם היה לו בנ"ח והנה הרמב"ן תי' אקושי' תוס' דאיך משכחת קרבן שבועה לפ"ד שעבודא דאורייי' דכיון דאינו עומד לגבות מלקוחות גם מדאורייי' בלא שטר שיכולי'לטעון דלמא פרעך ומש"ה לא הוי כפירת שעבוד. וע' בהרא"ש ס"פ שבועת הפקדון שהלק עליו דאכתי מקרי שעבוד אם היה ברור שלא פרע ולענ"ד שפת הרמב"ן מובנת היטב דטעמא מאי מפטר משבועה בשטר ע"י שיש לו שעבוד נכסים והא גם מטלטלין שהוביב לשלם אם יש לו וע"ב משום דעיקר סמיכת דעת הלוה אמקרקע דבמטלטלין אפשר לו למכור או ליתן במתנה ולא יגבה כלום או שמא יש עוד בע"ח אחרים משא"כ על המקרקע ברור שעבודי' מפי שאף אם יש

משום דלהוציא ממון מהברו לא סגי בלא הרשאה ולא דמי לבאר שלוחין דעלמא דבדבורא בעלמא נעשה שלוחו כדמשמע רפ"ב דקדושין אבל כשבא בהרשאה הרי הוא כמותו דהא אפי' בשבועת העדות דליכא מיעוטא דולוא יגיד ולא לאחריים. אפ"ה מהניא כדכתב הר"ב בפרק דלעיל משנה ז'. וגמ' ערוך הוא שם. וכן העתיק הרמב"ם בפ"ט מהלכות שבועות לענין שבועת העדות או שלוחו. ומ"מ ר"ל כשבא בהרשאה דאי לאו הכי לא כדכתב הר"ב לעיל אלא שהרמב"ם סמך על מ"ש בפ"ז דקדיש לענין פקדון

ר"ע מברטנורה

כסף שקליס: ב מפני שיכול להזור ולהודות. אחר כפירה. נמלא שכל שבועה הוא כופר ממון: ג שבועה באחרונה. אין לך בידי. ולא לך ולא לך בשבועה. והשתא קיימא שבועה אחולו. ואין הלכה [לא] כרבי אליעזר. ולא כר"ש: אפילו אמר חטה ושעורה וכוסמת. דסבר ר'

בידי. או שאמר לו אין לך בידי. משביעך אני. ואמר אמן(ז). הרי זה חייב. השביע עליו חמשה פעמים. בין בפני בית דין. ובין שלא בפני בית דין. וכפר. חייב על כל אחת ואחת. אמר רבי שמעון מה טעם מפני שיכול לחזור ולהודות(ח): ג היו חמשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו פקדון שיש לנו בידך. שבועה שאין לכם בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. ולא לך. חייב על כל אחת ואחת. רבי אליעזר אומר עד שיאמר שבועה באחרונה(ט). רבי שמעון אומר עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. תן לי פקדון. ותשומת ידמו(י). גזל. ואבדה. שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. פקדון. ותשומת יד. וגזל. ואבדה. חייב על כל אחת ואחת. תן לי חטין. ושעורין. וכוסמים. שיש לי בידך. שבועה שאין לך בידי. אינו חייב אלא אחת. שבועה שאין לך בידי. חטין ושעורין וכוסמין. חייב על כל אחת ואחת. רבי מאיר אומר אפילו אמר חטה. ושעורה.

דלריך הרשאה. וכ"ש בעדות דלא מהניא בלא הרשאה:. ולפיכך הני תמה על הכ"מ שעל זה שכתב הרמב"ם בפ"ז דלענין פקדון או לבלוחו וכו' כתב דגרשה דיליה לה מדמעטי' בשבועת העדות ואם לא יגיד. הא אם לאחר פטור מכמע דבפקדון דלא כתיב אם לא יגיד חייב. כדקיי"ל בכל התורה כולה שלוחו של אדם כמותו. עכ"ד. וזה דבר תימה דא"כ בפקדון אפי' בלא הרשאה כמו. כיון דבעדות מהניא בהרשאה. אלא דכל בלא הרשאה אינו כמותו לענין הוצאת ממון. ולפיכך אף בפקדון לריך הרשאה וכשבא בהרשאה אפי' בשבועת העדות גופיה מהניא. ואתיא שבועת הפקדון במכ"ש ולא במדאלטריך כמו שחשב הכ"מ: משביעך אני. לא שהחורה מיירתו בשבועה ושלוך משביעו בלא מצינו שיתחייב השומר שבועה מן

התורה. אלא כשהודה שהוא שומר. ורולה לפטור עצמו מחיוב התשלומין. אבל לא בכופר בהוא שומר. אלא אם השביעו. והלה נשבע קאמרינן: משביעך אני ואמר אמן. לרבנן דסברי להו מפי אחרים נמי חייב אפי' חוץ לב"ד. הוי מצי לפרושי מפי אחרים. והכא ליכא לתרוצי כמ"ש בשם הר"ן בפרק דלעיל משנה ג' אלא (הכא) אחידי דלעיל. הגא נמי הכא בכה"ג. ובדרך שאמר בגמ' אריבא. כמ"ש לעיל: ג היו חמשה תובעים אותו וכו'. הרמב"ם העתיקה בספ"ט מהלכות שבועות ג"כ. לענין עדות. ואני מלאתי שכן שנאוה לענין עדות. בספרא פרשה ויקרא: רבי אליעזר אומר וכו' ור"ש אומר וכו'. מסתבר דלי היכי דפליגא אריבא פליגי נמי אסיפא דהא בספרא פרט"ו ופכ"ג דמרבינן לחייב על כל אחת ואחת נקטינן בתחילה חמשה הובעים ואח"כ חמשה תביעות. ש"מ דלרבות חמשה הובעים מסתבר טפי מחמשה תביעות. ואפ"ה פליגי. כ"ש אחמשה תביעות. וממכתיבו נמי נלמד כך שהרי שנאה חמשה הובעים קודם חמשה תביעות. אלא דקשיא קלת דהוה ליה למתני פלוגתייהו בשבועת העדות שבכה הכמיה בפרק דלעיל משנה ה'. וכן אתה מולא במשנה דלקמן דפליג ר"ש ולא כן במשנה ו' [דפרק דלעיל] ואולי שהם אמרו דינם בפקדון. וכך קבלם רבי ונשאם במקומם: רבי שמעון אומר וכו'. כתב הר"ב ואין הלכה כר"ש וב"כ הרמב"ם וכן פסקו במשנה ז' פ"ט דקדושין ועמ"ש ברפ"ב דקדושין[ד"ה שהקדשין]: שבועה שאין לך בידי פקדון ותשומת יד וכו'. עיין בפירוש הר"ב. משנה ג' פ"ג: תן לי חטין ושעורין וכו'. עיין בפירוש הר"ב פרק דלעיל משנה ה': רבי מאיר אומר כו' חטה וכו' כתב הר"ב דסבר רבי מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר מדקאמר חטה ולא אמר חטין ושעורין וכו' ש"מ לא אתא לאפלוגי ולמימר דוי"ו פרטא הוי אע"ג דבגמ' [דף נ"ח] לא אמר האי פירושא דמין חטה. אלא לשמועה דס"ל תני בלא וי"ו. אבל לר' יוחנן דתני בוי"ו לא אמרינן ומכמע דלדידיה לא לריך

יכין תפארת ישראל יכין

דתחלה קאמר אין לך בידי ואח"כ השביעו סתם, אפ"ה חייב: יב) עי' מ"ש פ"ד סי' י"ג: יג) אחר שכפר [וע"ל דגם הכא קאמר ר"ש מה טעם, דקמ"ל לגלוי דינא אליבא דר"מ דס"ל דמדילפינן משבע מתחרים בפקדון מעדות, ילפינן מנה ומנה כלעיל סי' ס'. ולהכי סד"א גם הא מחשב מנה [כפ"ד מ"ג] ולחייב רק א', קמ"ל]: יד) שיאמר אין לך בידי, ולא לך, ולא לך בשבועה. [והא דנקט הך דינא דס' תובעין אותו הכא, ולא לעיל [פ"ד] גבי עדות, וסברי התם ג"כ כך דינו [כרמב"ם פ"ט משבועות הי"ז]. כ"ל משום דליכא דמתניתין דתני הן לנו פקדון וכו' משמע שכל הס' טוענים פקדון א' שבולן שותפים בו, ותבע א' בכם כולם תן לנו פקדון וכו', ורבותא קמ"ל דאפ"ה בשאמר לא לך ולא לך וכו' חייב על כל א' וא'. וס"ת בפקדון דסני בשיטים שליח לבולן מלי שפיר למנקט סך רבותא. אבל בעדות,

אף דאפשר שיטיו כולן שותפין בהפקדון שתובעין אותן שיעידו עליו, עכ"פ א"א שיהא א' תובע בעד כולן, ואפ"ה יתחייב העד על כל א' וא', דממ"נ אי לא בא בהרשאה אין יכול להשביען כלל (בשבועות ל ה'), ואי בא בהרשאה, א"כ אפילו אמר לא לך ולא לך אינו מחייב על כל א' וא', דמדכתב בהרשאה מחשב לענין עדות בלבד, דלאמרינן שבועות דלא ב'), דאע"ג דכתיב בעדות אם לו לא יגיד, אפ"ה בא בהרשאה הוה בבע"ד, והו"ל כאילו כפר לו בכל הה' תביעות. אבל כ"ל דאורחא דמלתא נקט דבקת שבועת הפקדון דשייכא אפילו אלא בב"ד, אפשר שיהיו ה' תובעין אותו ביחד, משא"כ שבועת עדות אינה רק בב"ד (כפ"ד מ"א) ולא אורחא שיהיו ה' תובעין ביחד]: טו) הלוה, שם לוה בידו וברשותו לעשות בה מה שירלה:

תוספות רע"ק

בע"ח אחרים המוקדם נובה ואם מברו לאחרים טורף מלוקח וא"כ שפיר ב' הרמב"ן כיון דבמלוה ע"פ אינו ראוי לגבות מלקוחות מחשש פרעון וכמו כן אם יש בע"ח אחרים אין לו דין קדימה מה"מ יותר משאר בע"ח

שאשר

ציונים

השביע עליו כו'. נ"ל ק"ו ע"פ: חייב על כל אחת ואחת. מיי' שם ה"ב: ג היו המשה תובעין אותו. מיי' שם ה"ו: שבועה שאין לכם בידי. ל"מ ע"פ: שבועה שאין לך בידי. מיי' שם: עד שיאמר שבועה באחרונה. ירושלמי מזיל ס"ד ה"ג ועי' לדלים פ"ח ה"ג: עד שיאמר שבועה לכל אחד ואחד. נדלים פ"ו ע"ח פ"ו. כ"כ קדושין מ"ד ע"א פ"ו ע"ח עי' ירושלמי נדלים פ"ח ה"ג: תן לי פקדון כו' שבועה שאין לך. מיי' שם הני"מ ע"ב ע"ב: הן לי חטין כו'. כ"ג ע"ב: שבועה שאין לך. מיי' שם ה"ג: רמ"א אפילו אמר כו' ירושלמי בשיטין פ"ט ה"ג:

שנויי נוסחאות

משביעך אני. בכי"מ ובכי"פ משביעיכני ועי' בס"ג ספ"ג. (הרי זה) חייב. בכי"מ ליתא. בכי"ק יש כאן הוספה מיותרת ..חייב השביע עליו חמש פעמים חוץ לב"ד ובא לפני ב"ד והורה פטור כפר חייב על כל אחת ואחת השביע עליו כו': ב(פני) ב"ד ובין שלא ב(פני). בד"ג ובמסני"ל ..בין שלא..; וכ"ה בכי"פ (ומס ליתא). חייב על כל או"א. בד"ג בשעות אינו חייב אלא אחת. טעם. בכי"ק ובמסני"ל המעם. שיכול. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ ובמסני"ל שהוא יכול: ג (אורתו) אמרו. בכי"מ ואמרו וליתא וכ"ה ואמרו בד"ג ובכי"פ ובמסני"ל; בכי"ק ..ואומ' (ואומרים). בידי ולא לך ולא לך חייב. בכי"פ..ולא לך ולא לך ולא לך (ג"פ). וכ"ה בכי"ק ובמסני"ל (ובהם בידי לא לך..) ר' אליעזר. בכי"מ ובכי"פ ובס"ג ובגמ' הירושלמי ובכלי קדושין מ"ד ע"א ר' אלעזר ועי' הגהות הגרא"ם (ד"ס). עד שיאמר. בכי"פ אינו חייב עד שיאמר. בד"ג ליתא בשעות שבועה באחרונה רש"א עד שיאמר. ותשומת יד גזל. בד"ג ובכי"ק ובס"ר גזל; בכי"פ תשומת יד גזל. וכן בסמוך. שבועה שא"ל כו' אלא אחת). בכי"מ ליתא כאן וכן בסמוך (ובסמוך ליתא גם במסני"ל בע"ס בדמוכת מגמ' נ"ח ע"א אפרמי מחייב אכללי לא מיחייב (ד"ס). (רמ"א בו' ואחת). ליתא בשעות הדמוכת מהגמ' ובשאר הדפוסים [הוסיפו אחר"כ] הכיסוהו מן הגמ' אבל נשמע גם בהם מלהוסמת (ד"ס) והחזירה הקוי"ע. אפילו (אמר) חטה. בכי"מ ליתא:

תוספות חדשים

ג בתוי"ט ד"ה רמ"א כו' דתני בוי"ו נ"ל כו'. דנלי תוי"ט אלו קיין לגולמן ובכר תמהו עליו הב"ד הבומים לדוד יע"ש:

לפרש מין חטה קאמר. ואנן כר' יוחנן לגבי שמואל קיי"ל. מ"מ סבירא ליה להר"ב דאע"ג דגמ' לא קאמר הכי אלא לשמואל היינו משום דלר' יוחנן דתני בוי"ו לא קשיא ליבנא דאפי' דאיכא למימר דאסמעינן דוי"ו פרטא הוי אבל מדקאמר חטה ולא חטין וכו' ודאי דאף לר' יוחנן מין חטה קאמר. אלא דבגמ' לא איריא אלא בלישנא דאפי'. אבל לפי האמת לכ"ע פלוגתייהו במין חטה. דר"מ סבר ליה מין חטה קאמר וכלומר והרי טועמו בשום פרוטה ובחדא נמי הוי מלי לאסמועינן דמין קאמר. אלא דאמילתיה דס"ק מהדר וקאמר דמסכחת אלא אפי' כשלא אמר אלא חטה בטורה וכו' ומהא שמעינן דבפחות מש"פ לא מחייב. ובספרא לאסמה בה פרט לפחות מכ"פ. ולא ידעתי למה נדחק הכ"מ בספ"ז מהל' שבועות על שכתב הרמב"ם פחות מפרוטה איגה ממון וכו'. הביא ממרדכי לחמו שכתב דתנן בפרק הגוזל קמא דף ק"ג שעל פחות מש"פ קרן. אינו משלם חומש. ומפשטיה דקרא משמע דכל שאינו משלם חומש אינו חייב להביא אשם. ע"כ. והרי משנה שלימה היא כאן בקרבן עצמו. וכן הביא לכפרא לאסמה בה בקרבן כתיב וכן נמי בגמ' [שם] אמתני' ת"ר יוחנן פרוטה מכולם מלטרפת וכו': **ד** אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו משלם בשת ופגם ע"פ עצמו. ות"ת לטר באלוסה דתנן במשנה ד' פרק נ' דכתובות מה דינו והרמב"ם בפ"ח מהל' שבועות העתיק המשנה כלשונה. אבל בפ"ב מהל' נערה כתב דמשלם בושת ופגם ולטר ע"פ עצמו. וכ"כ טור ח"מ סי' קע"ז וכתב הכ"מ בשם הגיד רבינו יהושע מכני בנו של הרמב"ם שיש לדקדק כך מהמשנה עצמה. לפי שאילו לא יתחייב לשלם לטר ע"פ עצמו היו חכמים אומרים לר"ש אע"פ שאינו משלם קנס ולטר ע"פ עצמו. ואין לומר אילו היה מתחייב לשלם לטר ע"פ עצמו. היו אומרים משלם בשת ופגם ולטר [ע"פ עצמו] לפי שתחלת המשנה אשם ופיתית. והשיבותו בענין שהוא כולל לאונס ולמפתה. והוא בשת ופגם לבד. עכ"ל: **ה** נגבת את שורי וכו' אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס ע"פ עצמו חייב. אבל לא אמרו לו אע"פ שאינו משלם קנס הרמב"ם פ"ח מ' שבועות ולא התבאר בגמ' למאי צריכא לכל הני בבות:

ר' מאיר הטוען את חבירו חטה מין חטה קאמר. וכן שעורה וכן כוסמת. דכתיב (שמות ט') והחטה והכוסמת. והוי כאילו טוענו חטין ושעורין וכוסמין. ורבנן סברי גרגיר ה' של חטה. ושל שעורה. ושל כוסמת קאמר. ואין הלכה כרבי מאיר: **ד** שאינו משלם קנס ע"פ עצמו. וכיון דכי אודי לא מחייב כי כפר נמי לא ממונא כפר ליה: אבל משלם בושת ופגם. הלכך ממונא כפר. ופלוגתא דרבנן ור"ש דר"ש סבר כי אמר ליה אנסת או פיתית את בתי. קנסא קתבע מיניה. שמיו קלובין חמשים כסף. ולא קא תבע מיניה בושת ופגם. שאין דמיו קלובים. דלא שביק אינש מידי דקיים. ותבע מידי דלא קיים. הלכך קנסא כפר ליה. ופטור. ורבנן סברי בושת ופגם קא תבע ליה. דלא שביק אינש מידי דכי מודה ביה לא מפטר ותבע מידי דכי מודה ביה מפטר הלכך כי כפר ליה ממונא כפר ליה וחייב. ואין הלכה כר"ש: **ד** המית שורך את עבדי. קנסא הוא דמבלס ל' סלעים אפי' אינו שוה אלא דינר: א"ל עבדו הפלת את שיני. קנסא הוא שוגיא עבדו לאחרות בשביל ר' מאבריו:

ד אנסת ופיתית את בתי. כתוספות מ"ב ע"א ס"ו מוכ' נקמן ל"ח ע"א ד"ה לאנסה מ"ר שם פ"ח ה"ג: שאינו משלם קנס ע"פ עצמו. עי' יומלמו שבועות פ"ח ה"ג: משלם בושת ופגם. מיי' שם פ"ח ה"ג: **ה** נגבת את שורי וגו'. מיי' שם פ"ח ה"ג: נגבתי אבל לא מברתי. מיי' שם ה"ז: המית שורך את שורי. יומלמו כתוספות פ"ב ה"ו: המית שורך את עבדי כו' אינ' הבלת בי חבורה. מיי' שם ה"כ ופ"ז: אינ' עבדו הפלת את שיני. מיי' שם ה"ג: זה הכלל כל המשלם. מיי' שם ה"ח:

שנויי נוסחאות

ד אנסת ופיתית. בכי"ק ובמכני"ר אנסת ה ופתיתת. ולא פתיתי. בכי"פ ולא פתיתי את בתך. משביעך אני בכי"מ ובכי"פ מש עיכני וכן בכל הפרק ועי' לעיל. **ה** נגבת. בכי"ק נגבתה וכן בסמוך חבלתה, ועשיתה, וסימיתה. (ולא) מברתי. בכי"פ ליתא. לא המית. בה"ל לא המיתו. אמר לי חבלת. בה"ג ובכי"ק ובמכני"ר א"ל חברו. ולא עשיתי (בך חבורה) בכי"ק ובמכני"ר ליתא.

תוספות רע"א

שאפשר לו לכפור והא כאמר שתים י"ל דמש"ה אסור משום דהוזה בדבר שא"י לכפור ע"ש ולפי הנ"ל י"ל דהרמב"ם סובר גם כן כהרמב"ן דהיכי שאינו ראוי לגבות מחשש פרעון לא הוי שעבוד קרקעות ומה שב' הרמב"ם דפטור במודה בדבר שא"י לכפור היינו מה"מ גופי' משום דמקרי שעבוד קרקעות ולק"מ (מהרב הגאון מו"ה בונם זצ"ל אחי רבינו הרב הגאון בעהמ"ח ת' וחוס' רע"ק זצ"ל)]: **ד** [אות לו] כמשנה ר"שפוטר שאינו משלם קנס עפ"ע. מסקנת הסוגי' פ"ד דכתובות דמ"ב דר"ש סבר אף היכא דאילו הודה חייב ממון בגון שתבעו על חקנס העמרתיך בדין ונתחייבת לי ס"ם אמור מקרבן שבועה דבעי' דוקא דומיא דפקדון דעקרו סמון והכא ר"ש לדבריהם דרבנן קאמר דעב"ם היה לכם למפטרי' בלא עמד בדין:

יבין תפארת ישראל בועז

מז) דס"ל דנאו מגרעין אחד מתבע דאינו שוה פרוטה, רק על המון: יז) וכיון דלא מודה מפטר, פטור עליו מקרבן שבועה: יח) וה"ה לער. רק לא נקט לה תנא, מדקאי גם אמפוהה דאין לה לער (בכתובות ליט ב'). מיהו ר"ש ס"ל דלא שביק מלמתבע דבר הקליב בתורה כחמשים כסף של קנס. והבע בושת ופגם שלריך לומר מקודם. ורבנן ס"ל דאפ"ה עיקר הביעתו רק מה שאין יכול הנתבע לפטור ח"ע (א): יט) אפילו לר"ש לעיל. דהרי כשיודה מחייב ח"ע בקרן והוא קליב, וגם אין יכול לפטור ממנו כשיודה, להכי וודאי קרן נתבע, ולכ"ע חייב. ולא נקט ליה רק משום סיפא, דבשכופר רק הקנס, פטור: כ) מדלא כפר רק הטביחה ומכירה והרי אינו חייב קרבן עבור שבועתו לבקר על הקנס. ואם אפילו היה חייב ממונא עבור טביחה ומכירה, עכ"פ כיון דהודה בנגיבה פטור מכפילא, ולפיכך אפילו יבואו עדים אח"כ שטבח ומכר פטור לגמרי, דד' וה' אמר רחמנא, ולא ג' וד' (בכ"ק דע"ס ג'). [והא דלא נקט לה לעיל גבי עדות (בפ"ד). ה"ט מדהיה לריך להאריך שתבען שיעידו נמי על הטביחה, דאלי"כ בג"ו פטורים מקרבן מדכתיב אם לו לא יגיד (בפ"ד מי"ב). מבא"כ סבא בפקדון אפילו בלא תבעו. וכדמשמע פשטותא דמתניתין שלא תבעו על הטביחה, אם"ה היה לאוי שיתחייב (כלעיל סי' י"ח) נולא טעמא דאמרן]: כא) לא מיירי בקרן תמה דהרי פלגא מקא קנסא הוה, אלא מיירי בשור המועד. אבל אם אמר המית וכו': כב) שחייב לשלם לו שלשים שקלים קנס לרבו, אפילו לא היה שוה רק דינר, או אפילו שוה מנה: כג) אבל אם אמר לו וכו': כד) דהא שילא העבד בקטיעת א' מב"ד אבריו ג"כ רק קנס הוא. או נ"ל דקמ"ל דסד"א כיון דבאחר חייב עכ"פ לשלם לו דמי עינו לכהי נגי עבד הו"א דדמי עינו ושו דהו"ל ממון ולכלל בשחרור כל גופו שהוא קנס, והו"ל כטועטו נגבת דבכלל בטענתו ממון וקנס וחייב, קמ"ל דבעבד כל דמי שחרור גופו קנס הוא דהרי כל דמיו של רבו: כה) נ"ל דזה הכלל לאהוי מוליא שם רע ועדים זוממין. מיהו בכל דוכתא שפטור משום שבועת עדות ופקדון, חייב עכ"פ משום שבועת בטוי [רמב"ם שפ"ד, ופ"ע סי"ד משבועות]. [והא דלא נקט נמי בכולה פרקן דשבועת פקדון לריך שיהיה בשם ובכתי, דבאקט לה לעיל (בפ"ד). משום דשבועה בשם רק בעדות בתיבה, מדילפינן אלא אלא (בשבועות דל"ה כ'). ול"כ פשיטא דמנה ילפינן בפקדון בג"ש דתחתא תחתא, בשבועות דל"ד כ'):

נאנסת, ס"נו שפי דהתם אפילו ר"ש מודה דחייב דאפילו קנס קתנע מכניע עדי קנס נמי חייב (ועי' תוס' שם ד"ה לו). ודוחק לומר דבאמת דלמא גם בעדות פליג ר"ש רק דבתא קמ"ל דאפילו בפקדון דלא מסתבר שיתבעו קודם שבאו עדים, אפ"ה פליג ר"ש. אך י"ל משום דבל"ז ק' לומר דלא נקט תנא פלוגתא דר"מ ורבנן בחטה ושעורה נמי לעיל (פ"ד מ"ה). אע"כ דכל הפלוגתות דבשני הפרקים נמר להו התנא עד לבסוף. עב"פ ק' היכא ס"ל דר"ש לומר שעיקר תביעתו הקנס אבו בטופמי עסקינן, הרי כשיתבעו קנס, בין שיודה לו לא יודה, יהיה פטור מלשלם. דהרי אפילו דאמר עדים ממשמשין ובאין והודה, קיי"ל מודה בקנס ואח"כ בלו עדים, אפילו בכה"ג פטור, בהתחייב עצמו בכלום (כב"ק דע"ד כ' ורמב"ם פ"ג מנזיבה) והכא נמי כשיודה שאנס בתו שתחייב ח"ש בבושת ופגם שהן ממונא, והיכא ס"ל שיתבעו הקנס. אמנם ל"ל מדקיי"ל דשבועת פקדון שייכא אפילו בלא בב"ד (כלעיל מסנה ח'), משא"כ שבועת הטעות אינה רק בב"ד (כלעיל פ"ד מ"ח). והרי מאי דקיי"ל מודה בקנס הים בו ממון ואח"כ בלו עדים פטור, היינו רק בהודה בב"ד. דב' לטיבותא בעינן, שיתחייב ממון בהודאתו. ושיהיה הודאתו בב"ד. אבל בהודה קנס שאין בו ממון אפילו הודה בב"ד, לו שהתחייב בהודאתו ממון, רק שהודה בלא בב"ד, בתרוייהו אם בתו עדים אח"כ חייב לשלם. (כרמב"ם שם). א"כ קושיות הנ"ל מתורלים על נכון, דבשבועת הפקדון הכא, ע"כ מיירי שהבעו תוך לב"ד שישלם לו, והיה להתובע עדים, דבסבר אם יודה ויתן לי מוטב, ואם ירלה לפטור א"ע ע"י כפירתו לו ע"י הודאתו, אביא עדים בב"ד, דהרי הודה שלא בב"ד בקנס, ואח"כ בלו עדים, חייב לשלם (כרמב"ם שם), בכה"ג כתר ליה ר"ש בהסביעו וכפר חוץ לב"ד, ומדמב"ם היה יכול לפטור א"ע כשיודה בב"ד לפיכך אינו ממון עדיין, משא"כ לעיל בפ"ד בעדים, דע"כ רק בהסביעה בב"ד מיירי וכדאמרן, ועל כרחך הכתבע עומד שם דאל"כ אין בפני בע"ד ופטורים מקרבן, שהרי לא הוציל עדותן (כה"מ כ"ח ס"ו), וכיון שעל כרחך הבע"ד שם, מסתבר שירא התובע להזכיר דבר מהקנס, דלמא ע"ז יקדים הנתבע ויודה קודם שיעידו העדים, להכי בעדות נס ר"ש מודה דוודאי דעתיה אבושת ופגם. אמנם אין לדקדק למה לא נקט הכא תובל בשבת ויו"כ ואיכ דתני בני שבועת עדות. י"ל דלא צריך דמשבועת עדות שמעינן להו נמי בני פקדון, ורק לדוגמא נקט אונס ומפתה לאשמעינן פלוגתא דר"ש ורבנן:

ר"ע מברטנורה

שבועת הדיינין פרקו שבועות

תוספת יום טוב

ציונים

פרק ו **א שבועת** הדיינין. השבועה שהדיינים משביעים ע"י הודאה במקלת הטענה צריך שלא תהא הטענה פחות מב' מעות כסף. שהוא שלים דינר שהדינר שם מעות. והוא משקל ל"ו שעורות בינוניות. נמלאו שתי מעות משקל ל"ב

פרק ו **א שבועת** הדיינין. כתבו התוס' הא דלא נקט נוהגת באנשים ובנשים כדתנן לעיל נבי פקדון משום דמלתא דפשיטא הוא. ולעיל לא תני אלא דלא נימא גילף שבועת הפקדון משבועת הטעות עכ"ל. ותמיהני להא בשבועת בטוי. ושבועת שוא. דנמי מלתא

פרק ששי **א שבועת הדיינין** «.

פ"ו **א** שבועת הדיינין נ"א פ"ב:

לקוטים

פ"ו א תוי"ט ד"ה שבועת וכו' ותמיהני וכו' י"ל דס"ל להתוס' ז"ל דבשלמא הכא דבטוי ושוא דסמיכי מתם לשבועת העדות התם אפ"ל דשייך לומר דסמיכו אחידי דבעי וכו' אע"ג דמלתא דפשיטא אבל הכא דמוסלג ממנו הכרה לא שייך למיהני מלתא דפשיטא אחידי דהנא לעיל בשבועות העדות וכ"כ דלעיל בפקדון אע"ג דהוי מופלג מודעות אע"ו' מ"מ סס ז"ל דלא ניחא ליה ולכולי אבל לרש"י וכן לרא"ש דפי' כרי"ם גבי שבועת הפקדון דלא אע"ו' אלא אחידי דתנא וכו' ל"ל לדידהו והלי דלא שייך הכא תיכוך התוס' אלא ז"ל כמ"ש הרי"ש מדידיה וע' בסמוך (ס"ל): **באר"ד** היא עמה וכו' כלי דבשבועת הפקדון איכא חדא שבועה דהויא בדיינין מדאורייתא דהיינו היכא דמודה בפקדון אלא דטוען נגנבו וכו' וכמ"ש לקמן בסס הר"ן וא"כ כבר הנא ליה בפ' דלעיל דשבועת הפקדון באנשים ובנשים וכל מיני שבועת הפקדון בכלל אלא דהכא אתא לאוסא מן הכלל שבועה ע"י הודאה בטקלה לתך מלתא לתוד דבעי טענה ב' כסף משא"כ בלאיך דהוי אחי' בטענת פרוטה וכן בשבועה ע"ו עד אחד לדעת קצת פוסקים דבמתלוקת שוויה אלא בספרהם ע"ש והביא ראיה הרי"ש ע"ז מדברי הרמב"ם ספי"א דפ' בשבועות הדיינים שהבאנו לעכר חייב משום שבועת הפקדון בלשם וס' ס"מ דפ' שבועת הפקדון אאה נמי קאי ובאותו סדר עצמו לעיל מינה נמי כתב הרמב"ם בגירור טפי וז"ל הדיינין שהשביעו אח הנשבע בכל ל' וכו' שבועת הדיינין היא שבועת הפקדון בעצמה וכו' ע"כ והוא מתי לתוב זה לפי ברמיתי להב"ד

תפארת הקדמה לפרק ששי ישראל

שלשה מיני שבועות הן שהבית דין מחייבים לאחד מבעלי דבר לשבע ואלו הן: שבועה דאורייתא. שבועת המשנה. שבועת היסת. שבועה דאורייתא הוא כל שבועה שחייבתה תורה לישבע ע"י טענתו. ושלשה מיני שבועה דאורייתא הן (וסימנך שמע), שבועת שומר, כשטוען שנאבר ממנו הפקדון (ועי' רפ"ג דב"מ) · מודה במקצת. עד א' המחייב שבועה לכופר הכל. אמנם שבועת המשנה, היא כל נשבע ונוטל שתקנו חז"ל בזמן המשנה. ונמנו הרבה מהן (לקמן רפ"ו). ושבועת היסת, היא שבועה שנתקנה בדורות האחרונים בזמן האמוראים (בשבועות ד"מ ע"ב), ככל כופר הכל דמדאו' פטור מלשלם, והכמים הסיתוהו אעפ"כ לשבע בדי להפיס גם דעת שבנגדו, דאע"ג שהנתבע מוחזק ויש לו ג"כ חזקה דאין אדם מעיז לכפור נגד מלוה שלו, אפ"ה לתובע יש ג"כ חזקה דאין אדם תובע אא"כ יש לו עליו. והחילוק בין שבועה דאורייתא לשאר מיני שבוע' דרבנן, ד שהן חמשה (סימן), חשוד, מוריד, שם, הפוך. א) חשוד, ר"ל דבשבועה דאורייתא אם הנתבע חשוד, אם התובע טוען טענת ודאי, הרי התובע נשבע שבועת המשנה ונוטל משא"כ בשבועה דרבנן, אם היה החשוד לשבועה נשבע ונוטל, שבנגדו נשבע היסת ונפטר. ואם החשוד נתחייב היסת, אז פטור הנתבע לגמרי (עי' ח"מ צ"ב): ב) מוריד ר"ל, בשבועה דאורי' אם לא רצה המחויב בה לשבע אותה, מורידין את התובע לנכסי נתבע להשתלם מהן. משא"כ בשבועה דרבנן, כל נשבע ונוטל, לא יבול עד שישבע. וכל נשבע ונפטר שלא רצה לשבע, מנדין אותו ל' יום, ואח"כ יכוהו מכת מרדות ונפטר. וי"א דאפי' נשבע ונוטל, אם תפס וממאן לשבע לא מפקינן מני', ודינו כנשבע ונפטר הנ"ל. ג) שם, ר"ל בשבועה דאורייתא צריך שישבע בשם או בכנוי, שיאמר הריני נשבע בה' אלהי ישראל. או הריני נשבע במי ששמו רחום, דנון, או כדומה מהכנוים, או שיאמר הרי הוא ארור לה' אלהי ישראל או למי ששמו רחום, חנון, וכדומה, אם הוא חייב לזה כלום. או שישביעוהו ב"ד בא' מלשונות הנ"ל, והוא יענה אמן (ונהגו להשביע בארור ולא בלשון הריני נשבע). משא"כ בשבועה דרבנן א"צ שם או בנוי, רק יאמר הריני נשבע, או הרי הוא ארור, שהעניין כך וכך. ד) הפוך שבועה ר"ל בשבועה דאורייתא אם המחויב שבועה אינו יכול לשבע, כגון מודה במקצת שהתובע טענו ק', והוא מודה ג', ועל ג' האחרים טוען איני יודע אם נתחייבתי (וב"ש איני יודע אם פרעתי), שאז אינו יכול לשבע אותה שבועה שחייבתו תורה על הכפירה, דהרי טוען על הכפירה איני יודע, אז לא מהפכין השבועה על התובע רק מתוך שאין יכול לשבע מ שלם. וכ"כ כל המחויב שר"א שאינו רוצה לשבע, אינו יכול להפוך השבועה על שבנגדו, לומר השבע וטול. משא"כ בשבועה דרבנן, בשטוען איני יודע אם לייתי, נשבע שאינו יודע ופטור (ורק בטוען איני יודע אם פרעתי. חייב לשלם (ה"מ ע"ה ס"ט). וכ"כ בכל שבועה דרבנן מצי למימר לתובע השבע וטול [חוץ מנשבע ונוטל, שאינו יכול להפוך השבועה לומר לנתבע השבע שבועת המשנה והפטר. אבל יכול לומר לו השבע היסת והפטר. מיהו יוכל הלה ג"כ להפך עליו היסת, לומר השבע אתה היסת וטול, וכשלא ירצה התובע לישבע ההיסת, פטור הנתבע]. אמנם בזה שוין שבועה דאורייתא ושבועת המשנה, דבשניהן צריך נקיטת חפץ, שיניח ידו בשעת שבועה על ס"ת [עי' סמ"ע פ"ז סקל"ו]. והאידנא סגי יכולם בשיאחז תפילין בידו בשעת שבועה [ש"ך פ"ז סק"מא]. ואפילו בדיעבד בנשבע בלא חפץ לא מהני. משא"כ בשבועת היסת, אפילו לכתחילה סגי לישבע בלי נטילת חפץ [כל זה מבואר בה"מ סי' פ"ז]. אבל כללא דכל ג' מיני שבועות, שאין משביעין שום שבועה אלא א"כ שאם יודה הלה יתחייב ממון. משא"כ בשטענו שהבטיח לו מתנה [ולרש"ז בטוען עני לעשיר שהבטיח ליתן לו צדקה, והוא כופר, חייב לשבע]. או בטענו דבר שאין בו רק הפסד טובת הנאה שאינה ממון, כגון שטוען ש ש לו בידו מעות של צדקה שרוצה להלק לעניים, וזה משיב שכבר החזירו להתובע. וכ"כ בטענו קנס שחייבתו קרא, דדינו כשמודה פטור, לכן כשהוא כופר בכל, אין בכל הנך שבועה כלל, [כל זה בסי' פ"ו]:

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ז א) כך נקראת שבועת מודה במקצת, משום שהדיינין משביעין אותה. ואתה לאפוקי שבועת בטוי ועדות ופקדון, דתניון בפרקי דלעיל, דכולן לא חייבוהו הדיינין לשבע, רק הוא נשבע אותה מעצמו. ואע"ג דשבועת שומר כשטוען נאנסה, וכ"כ שבועה שמחייבו ע"ח, ג"כ הדיינין מחייבין אותה, ואפ"ה א"ל כפירת ב' כסף וגם ח"ל הודאה כלל [בלקמן סי' ג']. י"ל דאפ"ה לא קרי שבועת הדיינין

הכא. מכוס דשבועת הדיינין היא עלמה שבועה הפקדון. וז"ל הרמב"ם בפרק י"א מהל' שבועות דבר ברור וגלוי שכל הנשבע שבועת הדיינים לו שבועה היסת בשקר. שיהא חייב משום שבועת הפקדון. ע"כ. ועיין לקמן: שבועת הדיינין. ל' הר"ב שהדיינין מכביעין ע"י הודאה במקלת הטענה וכו'. רש"י [ועמ"ש לקמן בדבור וההודאה]. וכתב עליו הר"ן פירוש לפירושו שלע"פ שבשבועת הפקדון [*שבועת הדיינין] היא בטוען נאמנות. לו נאבדו לו נגנבו. וכן שבועת ע"א שבועת הדיינין נמי היא. הכי קתני שבועת הדיינים של מודה מקלת. לריך שתהא הטענה שתי כסף והמודה ש"פ. ולאו כל שבועות הדיינין קתני. לי נמי דשבועת הפקדון לאו בכלל שבועת הדיינין היא. דשם אחר יש לה ושבועת הפקדון מקריא. ושבועת הפקדון חולת כל עשה שבועה בעל ידי פקדון. ושבועת ע"א לא נמי כיון דלא נכתבה בהדיא ליתא בכלל שבועת הדיינים. ע"כ. וטעמא דשבועת עד א' לא בעי הודאה במקלת. ולא כפירת שתי כסף. מפרש בגמ' דף מ' דתניא כל מקום שנשים מחייבים אותו ממון. עד א' מחייבו שבועה. ונשים מחייבים בפרוטה דממונא הוא. הכי נמי עד א' מחייבו שבועה בטענת וכפירת פרוטה: שבועת הדיינין. כתב הר"ב דנקיט חפלא בידיה. כדאשכחן באברהם דכי השביע לאליעזר אתפסיה בברית מילה בגאמר (בראשית כ"ד) שים נא ידך תחת ירכי ואשביעך. גמ'. ותמהו התוס' דשבועת העדות. ושבוי. ופקדון. כשהוא מונשבע מפי אחרים דהוי דומיא דשבועת הדיינים. ליבעי בהו אנקיטי חפלא ע"כ. ומ"ש הר"ב שבועת היסת. מפרש רש"י [שם ע"ב] לשון בושת שנמו חכמים עליו שבועה כמו אם ה' הסיתך והוא פכוק בשמואל א' כ"ו ושם פירש"י על הסתה לשון בושת. 1) אמיטמיל"ש בלע"ז ע"כ. ומ"ש הר"ב והמחוייב שבועה מדבריהם וכו' זה לשון הרמב"ם והשבועה המחוייבת מדרבנן אע"פ שהיא נזכרת במשנה [בו'] : הטענה שתי כסף. ונתב הר"ב לריך שלא תהא הטענה פחות משתי מעות כסף וכן לשון רש"י ועיין מה שכתוב לקמן בזה בש"ד : שתי כסף. פירש הר"ב שתי מעות כסף וכן פירש"י ומשיים דהא שתי לשון נקבה הוא. ע"כ. וטעמו של דבר מפורש בירושלמי שאמרו סוף מטבע כסף. מעה. כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב. (שמות כ"ב) כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים. ואי אתה מולא מטבע כסף מוזכר בתורה פחות ממעה שהוא גרה כדמתרגמינן שבריס גרה. עשרין מעין. אין לך לחייב בפחות ממטבע [זו]. ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מנין לך שיהו שנים. ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים. הר"ן. ועמ"ש לקמן ומ"ש במשנה ה' : הטענה שתי כסף. לשון הר"ב שאם היה מה שנפר לו פחות משתי כסף וכו' . וכן ל' הרמב"ם. ומשיים וכן אמרו ז"ל כפירת טענה שתי כסף. ע"כ. ורב הוא דאמר הכי בגמ' [דף ג"ש]. ופירש"י טענה דתנן במתני' לאו אתחלת טענה קאי אלא אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לבד הודאת הפרוטה דבעינן שתהא אתחלת הטענה שתי כסף ופרוטה. ע"כ. והכי איתא מקרא דכתיב כסף או כלים. מה כלים שנים. אף כסף שנים. ואי איתא דאתחלת טענה אתא לא לכתוב כסף כלל. ואנא אמינא מה כלים שנים. אף כל שנים שהה ליה נמי בהאי כללא. כסף דכתב רחמנא למה לי. אם אינו ענין לטענה. תנהו ענין לכפירה. ומשואל פגיג וסבירה ליה דאילטריך לכתוב כסף. דאי לא כתב לא הוה מצי למילף מכלים אלא שנים. אבל דבעינן דבר אחר אימא לא ולתייב בכל מידי דטעין ליה תרי. ואפי' אינן שתי כסף. קמ"ל כסף. דבעינן דבר אחר. ולגופיה לתחלת טענה לריך קרא. ולדידי' מתניתין הטענה שתי כסף. טענה עצמה שתי כסף. ונמצינו למדין מז"ש הר"ב בתחלת המשנה שלא תהא הטענה פחות משתי כסף. וכן ל' רש"י שלא כאו לדקדק בפירוש הטענה ממש. וכן רש"י הביא אה"כ פלוגתא דרב ושמואל כלומר דבלבון הטענה פליגי רב ושמואל בפירושה אלא דהר"ב נסיב לפרש אליבא דרב מכוח דהגא ר' חייא לסייועיה לרב. וכן פירש הרמב"ם אליבא דרב. אבל במשנה ז' פרק ד' דב"מ הטעיה הר"ב לבון רש"י שם. והוא אליבא דשמואל. כי לא פורש כלום בדברי הרמב"ם שם. אבל הראה מקום על פירושו דשלא. ונשמע בנבא כילד שתי כסף וכו' אכתוב עוד מזה בש"ד : והתודאה בשוה פרוטה. דמשמעותו בשבועת הדיינים ע"י הודאת מקלת הטענה הוא כדפירש הר"ב. ומשיים רש"י בלמדוה מאשר יאמר מי הוא זה. [בגמ' פרק ט' דב"ק דף ק"ז דעירוב פרטיות כתב כהן. וכי הוא זה דכתיב בפרשת שומרים. שדי בפרשת אם כסף תלוה. ועמ"ש במשנה ו'] וכתב עלה ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו דהיינו שבועה. ע"כ וכתב הר"ן וא"ת ולמה הוא נשבע הא קיי"ל שיעבודא דאורייתא. ומלוה על פה גובה בין מן היורשים בין מן הלקוחות [כמ"ש בסוף מסכת ב"ב] וכיון שכן הא דהודה הוא הודה בקרקעות ותנן בפרקין הודה בקרקעות ובפר בכלים פטור. תירלו בתוס' בשאין לו קרקע ומיהו הני מילי לדינא דאורייתא. אבל הכתא דתקון רבנן דמלוה על פה אינו גובה מן הלקוחות כדאיתא בפ"ק דקדושין [כמ"ש שם בסוף [מס'] ב"ב] אפי' מהבדי שהדי דאוזפיה ולא פרעיה. [כלומר שהוא אינו מודה מקלת ויש עדים על המקלת דקיי"ל דהוי כהודאת פיו מק"ו דבהודאתו לא מחייב בקנס] *יש לו קרקע ישבע על השאר. מטוס דלבתר תקנתא אין כאן שיעבוד קרקעות. עכ"ל הר"ן. ומ"ש בשם התוס' כבר כתבתי כן בשמם ברפ"ה ודאי נמי דמחל על השעבוד. ואלא קביל מה בפירש הר"ב דבשבועות התורה יורדין לנכסיו. ולריך לדחוק דהיינו למשלמין דוקא. אבל להר"ן ניחא דכיון דשל לקוחות לא משתעבדי אין להם דין בשבודא דאורייתא [*ועיין סברא זו בפ"ב דהוריות משנה ה' בדבור שהמלך וכו'] ואלו אדידהו קא

1) אויפהעלונג, אנרייצונג.

משתנע

ל"ב שעורות: והתודאה. שמחייבתו ליתבע לא תהא פחות מש"פ. שאם היה מה שנפר לו "פחות משתי כסף. או מה שהודה פחות מש"פ. לאו הייב שבועה דאורייתא. אבל משביעין אותו שבועת היסת מדברי סופרים. והמחוייב שבועה מדאורייתא נקיט חפלא בידיה כגון ספר תורה. או תפילין כשנשבע. והמחוייב שבועת היסת. לא נקיט הנשבע חפלא בידיה. אלא חזן הכנסת או המשביעו נקיט חפלא בידיה בשעה שחבירו נשבע

הטענה שתי כסף. והתודאה בשוה פרוטה 2)

2) קונטרס שתי כסף קונטרס י"ל ע"ב ב"מ ל"ה ע"ב נמצאתי כ' ע"ב ירושלמי קונטרס פ"ל ה"ל מ"י ע"ב מה' טוען ונטען ה"ל פמ"ג עמ"ן ל"ה מש"ע ה"מ כ"ו פ"ח ס"ל :

תוספות רעק"א

פרק ו א [אות ל"ו]

בהרע"ב ד"ה והתודאה. פחות משתי כסף . ואם תבעו ב' מחבין והודה לו בא' מהם חייב דבכלים לא בעינן ב' כסף . (גמרא דף מ' ב') ודעת הרמב"ם פ"ג דטוען דאאר' אינו שוה פרוטה . והרמב"ן ס"ל דבעי ש"פ : [אות ל"ד] תוי"ט ד"ה והוצרא' ויש לו קרקע ישבע על השאר. ודעת תוס' פ"ק דמציעא דמ"ם צריך שלא יהי' לו קרקע בנ"ח. דלענין בנ"ח לא פקעי הז"ל השעבוד . אבל אם אין לו רק קרקע משועבדת בזה הוא הסברא כיון דתקנו הז"ל דלא לגבות ממשעבדי הוי כמחל השעבוד :

לקוטים

שהכין בדברי התי"ט דר"ל דשבועת הפקדון בעי שני ב' כסף כמו בשבועת הדיינין והאריך להביא כל סוגיית הש"ס וכל דברי הפוסקים על זה וסיים בה וז"ל והוכרחתי לבאר זה לפי שראיתי להתוי"ט שכתב דשבועת הדיינין היא עצמה שבועת הפקדון והא ליתא וכו' דשבועת הפקדון הייבו הטוען לחבירו כוס פרוטה וכו' ושבועת הדיינין היא הנשבעה שמשביעין וכו' שנשבע בטענת ב' כסף וכו' ושבועת השומרין היא וכו' ומ"ש התי"ט מלי הרמב"ם וכו' אין לו ענין בזה כלל דהנה לא אמר הרמב"ם אלא שכל הנשבע וכו' שחייב קרן והומש ואנשם כמו שחייב בשבועת הפקדון אבל פשיטא דמלוקות זו מזו דשבועת הפקדון מבארת לה בפרוטה ושבועת הדיינים ליתא אלא בב' כסף וכו' ומ"ש עוד התי"ט ועיין לקמן וכלומר בלי הר"ן וכו' ערבינה ערבא לריך ומאי דבריהנא הוא העיקר בש"ד ע"כ ובמה אתכן הוא זה נלא זוכר כי מי לא ידע בכל אלה הדלוקים הם לענין זה ואין זו כוונת התי"ט כלל כאבר ביאתו ואין זה אלא כל קבל דו רוח יתירא ביה לשלח לשונו לומר על עמוד התורה הר"ן ז"ל דעבריה ערבא לריך כאילו לגמריה לו לסבריה דהבל לריך הרב ושאלי ליה מאריה :

יכין תפארת ישראל יכין

הדיינין רק בשבועת מודה במקלה, דבכולן לא כתיב בפירוש ונקרב בעה"ב אל האלהים, והיינו דיינין, רק במודה במקלת: ב) ה"ק אומתי הדיינין מחייבין שבועה למודה במקלת, דוקא בשטענה שכופר בה הנתבע, היא לא פחות מב' מעין, אבל בהודאה במודה בה, שאריכה להיות שוה פרוטה. וכך הוא הדין בשבועה המשנה שאריכה כפירת ב' מעין [ועיין רש פרק דלקמן]. אבל שבועה דאוריי' שמחוייב השומר לשבע בשבועתו נאמנו [עי' שקדמת פ"ג דב"מ], וכ"כ שבועה דאורייתא על כופר הכל ועד א' מכחישו, וכ"כ כל שבועת היסת שתקנו רבנן בזמן האמוראים לכל כופר הכל, לכל אלו בני בכפירת פרוטה וא"ל הודאה כלל. וי"א דשבועת שומרים לריך כפירת ב' כסף [מ"ת פ"ת ד' ה' ו']. אמנם אפילו מודה במקלת דוקא בטענו מעות או פירות שהלוה לו. אבל בטענו דבר משויה שהשאיל

נשבע לו. ושלשה מילי שבועות הן דאורייתא ולא יותר. המודה במקצת הטענה. ומי שעד אחד מעיד כנגדו שהוא נשבע להכחיש העד. ושבועת השומרים. וכל שאר שבועות המזכרים במשנה. הם בתקנת חכמים. והם כענין של תורה בנקיטת חפץ. ואין הפרש בין שבועה דאורייתא לשבועות המזכרות במשנה. אלא שהמחוייב שבועה דאורייתא ולא רצה לישבע. ב"ד יורדין לנכסיו ופרעים ממנו משלם. והמחוייב שבועה מדבריהם בהקנת חכמים ולא רצה לישבע. משמתין אותו עד שיפרע או עד שישבע. ואם עמד בנדויו שלשים יום ולא רצה לישבע. ולא נכלם. מכין אותו מכת מרדות ומתירין לו נדויו והולך לו ואין יורדין לנכסיו: אין לך בידי אלא פרוטה פטור. שאין ההודאה ממין הטענה. שזה טענו כסף וזה הודה לו נחושת. ודוקא שלא טענו אלא משקל שתי מעות כסף או יותר. אבל אם טענו מעבע כסף. הרי הודה לו במעבע: שתי בכף ופרוטה. קא סבר טענו חטים ושעורים דשמואל וכן לרש"י ומי דמפרש בריבא שהוא פלוגתא דרב ושמואל. והכא מפרש אליבא דשמואל. ורליתי להר"ן שכתב בשם הרשב"א שהוא אומר אע"ג דקיי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה. היינו משום דתני ר' חייא לסיועיה דרב אבל בפלוגתא דשה ודוקא [כלומר בפירושא דבבא זו דלשמואל דוקא טעין. ולא שה. ולרב שה קאמר] נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה

נדוי

ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור ג). שתי כסף לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור ה). שתי כסף ופרוטה לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. מנה לי בידך. אין לך בידי פטור. מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר. חייבי. אין לך בידי אלא מנה לאבא בידך.

וכ"כ רש"י. ואליבא דשמואל מפרשינן הכי בגמ' וס"ל דהאומר שתי כסף. דוקא אמר. ולא שה. ולכך פטור. דמה שטענו לא הודה לו. ובילד. אמאי דכמיך ליה קאי. דאם אין ההודאה וכו'. אבל לרב שה קאמר. וטענות דחסרא ליה לטענתו דלא טעין שתי כסף ופרוטה. וכילד אריבא קאי. דקתני הטענה שתי כסף וכו'. וקשיא להר"ב דמפרש בריבא אליבא דרב. והכא מפרש אליבא דשמואל. ולריתי להר"ן שכתב בשם הרשב"א שהוא אומר אע"ג דקיי"ל כוותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה. היינו משום דתני ר' חייא לסיועיה דרב אבל בפלוגתא דשה ודוקא [כלומר בפירושא דבבא זו דלשמואל דוקא טעין. ולא שה. ולרב שה קאמר] נקטינן כשמואל דהלכתא כוותיה

מסתבע. ולפיכך יורדין לנכסיו דאמרן הכל בכלל בין מטלטלין בין מקרקעי. והא לא תקשה דקודם הקנאתא דרבנן לא שייך יורדין לנכסיו לקרקעות דהלי ליכא דאמרינן [דף מ"ח] יורדין לנכסיו ליכא ביניהו. בתר תקנתא אתמר דלמר בר רב אשי אמרי' הכי. ואין ה"ב דקודם הקנאתא ליכא ביניהו למר בר רב אחי. אלא יורדין למטלטלין: בשוה פרוטה. והיא אי שעורה של כסף. לשון הר"ב ברים מסכת קדושין: ואם אין ההודאה ממין הטענה פטור. דכי הוא זה. משמע ממין הטענה: **כיצד** שתי כסף יש לי ביד וכו' פטור. פירש הר"ב שאין ההודאה ממין הטענה וכו'.

פ"ו א ואם אין ההודאה ממין הטענה. כד"נ „ממין הטענה; בכי"ק ואם אין ההודאה מן הטענה וכ"ה במפנ"ל (ומס ההוריית). לי בידך. כד"נ: ובכי"מ ובכי"פ יש לי.. (אלא פרוטה). כד"נ ובכי"ק ובמפנ"ל ובכ"ג ובכי"ף ג' קושטי' וכ"י ליתא בטעות כדמוכח בגמ' ל"ע ע"ב (ד"ס). (אלא פרוטה) חייב. בכי"ק בטעות פטור ולית"ל ועי' בדבור הסמוך. (מנה לי בידך אין לך בידי פטור). כד"נ מנה יש לי.. ; בכי"ק ליתא עי' בדבור הקודם וכפי הגרלה נמצא שם המלות אלא פרוטה חייב מנה לי בידך אין לך בידי. מנה לאבא כו' לך בידי בכי"ק ובמפנ"ל „לו בידי וכ"ה במפנ"ב ד"ו שי וכפ"ו ולובלין ובכ"ג ובכי"ף וכ"ה יסר (ד"ס) וכן הגיה הגרטנ"ן.

אור גדול

פרק ו א בתו"ס ד"ה **ואם** כו'. דכי הוא זה משמע ממין הטענה. והודאה במקצת הטענה נמי ילפינן מכי הוא זה ובגמ' אסרו כתיב הוא וכתיב זה חד למודה מקצת הטענה וחד למודה ממין הטענה. ויעויין בב"מ (ח' א') דלאבוה דרבי אבהו דריקי האי הוא והאי זה חד למודה מקצת הטענה וחד להעדאת עדים דפטור ולדידיה מאיים שם בגמ' דמודה ממין הטענה לית ליה וסבר ליה כר"נ דתנן טענו חיטין והודה לו בשעורין פטור ור"נ מחייב. והנה הגר"א שם מוחק האי וסבר ליה כר"נ כו' יעו ש. ונשאלתי על בוינתו של הגר"א דמוחק זה. והשבתי בשום משום קו' הלח"מ סוף פ"ד מטוען דהרמב"ם פסק בר' חייא דהעדאת עדים חייב שלא תהא הודאת פיו גדולה מהעדאת עדים ותלה פסק זה בשם הגאונים הא הוא מיברח כיון דקי"ל ברבנן דטענו חיטין והודה לו בשעורין פטור א"כ סמיל מוברח הא דר' חייא יעושה"ם בלח"מ דנשאר בקושיא. מינה הבריח

יכין תפארת ישראל בועז

לו להחזיר לו בעינא, אפילו בטוענו ב' מחטין והודה בא' וכפר בא', חייב שבועה דאורייתא (סס פ"ב) (א): ג) מיהו בטענו שזה ק' זיגרין לי בידך, והודה לו כלי זה דוקא, הו"ל הודאה ממין הטענה. אבל בטענו כלי זה דוקא, והודה לו שזה כ' לך בידי, אין זה ממין הטענה (ח"מ פ"מ מ'): ד) אריבא קאי, דקאמר דאריך טענה ב' כסף, והרי איכא להסתפוקי אי ר"ל דכל הטענה סגי בשתיהא ב' כסף, או ר"ל דמה שטענו יותר ממה שהודה הלה, יהיה ב' כסף, להכי שואל התנא כיצד: ה) מבשבועה דאורייתא, מדלא כפר רק ב' כסף פחות פרוטה. ואי"ל הרי בלא זה פטור. מדטענו כסף והודה לו פרוטה נחושת, ואין ההודאה ממין הטענה, י"ל כל הטוען מעות היולא בהולאה, ואינו אומר ממטבע פלונית דוקא, הו"ל כטענו שזה [ח"מ פ"מ ע' י']. וי"א דדוקא בטענו הלוה, אבל בטענו פקדון, אפילו טענה מעות, דוקא קאמר [סס פ"י]: ו) כ"ל דאף דכבר בבבא דב' כסף ופרוטה שמעינן לעיל דינא במודה במקצת. קמ"ל הכא אף דאית ליה מנו שהיה מודה לו פחות מזה, ואפ"ה מדטענו מנה הוה מודה במקצת גמור, ולא היה מעיז לגמרי, אפ"ה חייב. והייט דקאמר בתר הכי מנה לאבא וכו', משום

הסברא נוהגת לע"ד, דהרי בכל יום ויום מתרבה הכסף בעולם ע"י שיתנו הכסף, לכן לא יהיה נחשב כל כך כמאבלים בזמן הקודם, ויתיקרו. דאף שגם גדולי הארץ נתרבו יותר מאשר לפנים, עכ"פ גם האומלים נתרבו עכשיו יותר מעובדי האדמה. ופוק חזי כמה בפלני איכא בבוקא. וזה סיבת היוקר עכשיו, דבכל מקום שהכסף יותר מצוי מהמאכלים, אז המאכלים ביוקר, כשיבת הרבים בקשה מה"מ לכע"ד [כתובות ק"ו ע"ב]. ובמרוס שהמאכלים רבים מהממעות, אז הכל סם בזול, כבכל שיר קטנה ועייה, והמאכלים רבים והאוכלים מועטים. ובהא מתוקן אלני קו' התוס' [שבועות דמ"ד ב' ד"ה התקבלת], שתמהו רבותינו איך הסתגה כל כך שיווי הכסף, שבזמן הש"ס נתנו בעד [קווינס] כסף, ובזמנם של הוס' נתנו בעד [קווינס] זהב, כ"ה [קווינס] כסף ועי' ש"ל הוס' כתובות [לש"ס א' ד"ה נתן]. ולדבריו מתורץ, דזה הכל לפי רבוי הגמגא [בנבערגווערק] במחפורת, דאם מצאו זהב יותר, ניקר הכסף. וכשנמצא כסף יותר, יתיקר הזהב. והרי בזמנינו כוב נתיקר הזהב יותר מבזמן ההוס', דהרי מתיגים בעד י"ז [קווינס בראנדזילבער], שהוא ווהלי כסף נקי, א' [דוקאטען] שהוא א' [קווינס] בקירוב. אמנם מה שהניח הסמ"ע בל"ע אם השתא סגי בפרוטה מאה לשבועה וקידושין. תמה מאוד מה מסתפק רבינו בזה, ואיך החליט דינו, הרי פי' הז"ל ברור מלבו [קידושין די"ב א'], סבר ר' יוסף למימר פרוטה כל דהו, [פירש רש"י לפי מה שהדורות כותבין לו מוסיפין לותה], ומקשי והתניא א' מה' מאיסר אמלקי. ומחלוקת הש"ס בס שאינו כן. אלמא דהפרוטה קלוב ושומר בכל עת בשוה. **איברא** גם על פשוט הפשוטי שכ' הסמ"ע הנ"ל והוצאת דברי מרמ"א [י"ד סי' ס"ה] ק"ע, דהרי יוצא שהדינר הוא משקל ל"ו שעורות, ולהמעדני יו"ט הנ"ל הן א' קווינס. וא"כ אם ל"ו שעורות שהוא דינר, יהיה משקלו לאמה א' כסף. ולפי דברי רמ"א וסמ"ע הנ"ל בהשלא שוה ב' [זילבער גרשטן] נמשות שלנו, ק' איתכן שלאמה א' ככף נקי יהיה ממכר בעד ב' [זילבער גרשטן]. וקרוב יותר לומר כדברי תמודות הנ"ל בס' סלעים בל פדיון הנן הן קרוב לג' רייכס מסאלער, שכל ר"ש היה בימיו א' לאמה וחצי, וכן שקלתו בזמנינו, ואיה משקלו א' לאמה וחצי בערלינער. ומלא יהיה הסלע י"ח [זילבער גרשטן] וחצי. וכ' מעין שהן סלעים דינר יהיה א' [זילבער גרשטן] וחצי. והפרוטה שהוא חלק ס"ד מן א' [זילבער גרשטן] וחצי, יהיה $\frac{9}{32}$ מן [פריישטן פפענינג], או $\frac{1}{7}\frac{9}{64}$ שהוא בקירוב מן [פאלנישטן גרשטן]. ולפ"ד [י"ד ס"ה] סלע הוא קרוב לג' ר"ש. ורגאון רבינו אליהו ווילנא זצוק"ל כתב [בי"ד ס"ה ובאה"ע סי' ס"ו] שה' סלעים של פדיון הנן הן ר"ש שלנו, ולא וחשוב שיהיה לפ"ז ב' מעין ב' זילבערגרשטן וחצי שהן ג' שבענינג. ופרוטה יהיה בכמו חצי פפענינג פריישים בקירוב:

פ"ו (א) ושיעור ב' מ ע י ן, הוא כסף נקי במשקל ל"ב שעורות ביטוניות. ופרוטה הוא כסף נקי במשקל חצי שעורה [מיהו פרוטי דכסף לא היה להם [כתובות דק"ו ע"ב]. ולמעדני מלך [ברכות פ"ב אות פ] ל"ב שעורות הן שלשית קווינס. וכן כתב ג"כ בדברי חמודות [בכורות פ"ח אות יט]. ומלא ל"ו שעורות שהם דינר הן קווינס בלס. ולרש"ו [ב"ד ס"ה ס"ק]. ל"ח שעורות ומחצה הן קווינס בלס. ואני שקלתי, והיה ק"ו גרעיני שעורים ביטוניים א' קווינס בערלינער. ושיעור שוויין לפי מטבע שלנו. הסמ"ע [ח"מ ס"ח ס"ק ב'] כתב שסלע הוא ג' [זילבערגרשטן פריישים]. ודיגר, הוא חצי [זילבער גרשטן], שהוא ג' [פאלנישטן גרשטן]. ומלא ב' מ ע י ן שהן שלש דינר, הן ב' [פפענינג פריישים], או א' [פאלנישטן גרשטן]. ולפי שדינר הוא קנ"ב פרוטות [בכידושין די"ב א']. א"כ ב' מעין שהן שלש דינר הן ס"ד פרוטות. א"כ פרוטה הוא $\frac{1}{64}$ [מפאלנישטן גרשטן] או $\frac{1}{32}$ [מפריישטן פפענינג]. ותמה הסמ"ע היך דבר קל כזה יהשב ממון להבניע עליו ולקדש בו אשה. ותירץ שבזמן חכמי הש"ס היה הכסף ביוקר והפירות בזול, וכ' עוד לדפ"ז השתא לא סגי בהכי לשבועה ולקידושין, והניח בל"ע. הנה מ"ש סמ"ע שבזמן הש"ס היה הכסף ביוקר והפירות בזול, כך כתבו ג"כ התוס' [מחות ק"ז ע"ב ד"ה ככם], וכן אמרינן [ב"מ דל"ה א'] פרח זו בה' סלעים עלית זה בה' סלעים, והרי ה' סלעים הן לפי חשבון זה י' [זילבער גרשטן], או ב' זהובים [פאלנים], ואין לך זול גדול יותר מזה. וכן לכסף מולא [בנבערג ווערק] שהופרים אותו מתחת מעמקי ארץ, ומלמעלה מתרבה ומתרבה. אמנם מה שהניח הסמ"ע בל"ע אם השתא סגי בפרוטה מאה לשבועה וקידושין. תמה מאוד מה מסתפק רבינו בזה, ואיך החליט דינו, הרי פי' הז"ל ברור מלבו [קידושין די"ב א'], סבר ר' יוסף למימר פרוטה כל דהו, [פירש רש"י לפי מה שהדורות כותבין לו מוסיפין לותה], ומקשי והתניא א' מה' מאיסר אמלקי. ומחלוקת הש"ס בס שאינו כן. אלמא דהפרוטה קלוב ושומר בכל עת בשוה. **איברא** גם על פשוט הפשוטי שכ' הסמ"ע הנ"ל והוצאת דברי מרמ"א [י"ד סי' ס"ה] ק"ע, דהרי יוצא שהדינר הוא משקל ל"ו שעורות, ולהמעדני יו"ט הנ"ל הן א' קווינס. וא"כ אם ל"ו שעורות שהוא דינר, יהיה משקלו לאמה א' כסף. ולפי דברי רמ"א וסמ"ע הנ"ל בהשלא שוה ב' [זילבער גרשטן] נמשות שלנו, ק' איתכן שלאמה א' ככף נקי יהיה ממכר בעד ב' [זילבער גרשטן]. וקרוב יותר לומר כדברי תמודות הנ"ל בס' סלעים בל פדיון הנן הן קרוב לג' רייכס מסאלער, שכל ר"ש היה בימיו א' לאמה וחצי, וכן שקלתו בזמנינו, ואיה משקלו א' לאמה וחצי בערלינער. ומלא יהיה הסלע י"ח [זילבער גרשטן] וחצי. וכ' מעין שהן סלעים דינר יהיה א' [זילבער גרשטן] וחצי. והפרוטה שהוא חלק ס"ד מן א' [זילבער גרשטן] וחצי, יהיה $\frac{9}{32}$ מן [פריישטן פפענינג], או $\frac{1}{7}\frac{9}{64}$ שהוא בקירוב מן [פאלנישטן גרשטן]. ולפ"ד [י"ד ס"ה] סלע הוא קרוב לג' ר"ש. ורגאון רבינו אליהו ווילנא זצוק"ל כתב [בי"ד ס"ה ובאה"ע סי' ס"ו] שה' סלעים של פדיון הנן הן ר"ש שלנו, ולא וחשוב שיהיה לפ"ז ב' מעין ב' זילבערגרשטן וחצי שהן ג' שבענינג. ופרוטה יהיה בכמו חצי פפענינג פריישים בקירוב:

שנויי נוסחאות

פ"ו א ואם אין ההודאה ממין הטענה. כד"נ „ממין הטענה; בכי"ק ואם אין ההודאה מן הטענה וכ"ה במפנ"ל (ומס ההוריית). לי בידך. כד"נ: ובכי"מ ובכי"פ יש לי.. (אלא פרוטה). כד"נ ובכי"ק ובמפנ"ל ובכ"ג ובכי"ף ג' קושטי' וכ"י ליתא בטעות כדמוכח בגמ' ל"ע ע"ב (ד"ס). (אלא פרוטה) חייב. בכי"ק בטעות פטור ולית"ל ועי' בדבור הסמוך. (מנה לי בידך אין לך בידי פטור). כד"נ מנה יש לי.. ; בכי"ק ליתא עי' בדבור הקודם וכפי הגרלה נמצא שם המלות אלא פרוטה חייב מנה לי בידך אין לך בידי. מנה לאבא כו' לך בידי בכי"ק ובמפנ"ל „לו בידי וכ"ה במפנ"ב ד"ו שי וכפ"ו ולובלין ובכ"ג ובכי"ף וכ"ה יסר (ד"ס) וכן הגיה הגרטנ"ן.

בדיני. ולהו הא בהא תליא דאע"ג דקיי"ל כרב בכפירת הטענה אפכר לפרושי כולה מתני' בדוקא. ופטור דרישא משום מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו. וכי תימא כיון דקיי"ל כרב. אם איתא דדוקא קתני לא ה"ל למתני שתי כסף דלא אפשר לאחויביה בהודאת מקצת דהא חסרא לה טענה. אלא ה"ל למתני דינר לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה פטור. איכא למימר אין הכי נמי. אלא משום דצבי למתני בסיפא שתי כסף ופרוטה יש לי בידך. אין לך בידי אלא פרוטה חייב. ולאסמעינן דטענו חצין וכו' נקט נמי בריש שתי כסף וההודאה בפרוטה. והע"פ שאין זה טוח לי. ליגמא דרש"י דייקא לי הכי. בפירשה למשנתינו אליבא דשמואל. עכ"ל. כלומר דהואיל ואע"ג דבריש כתב שהוא פלוגתא דרב ושמואל אפ"ה סתם ופי' בסיפא הכא אליבא דשמואל בלחוד. ס"מ דבסיפא פסיקא ליה דהלכה כשמואל. ובאבי ודאי מהיסבין דברי הר"ב שבפירושו בכאן. דאע"ג דפירש בריש כרב משום דתני ר' חייא לסיועיה לרב. אפ"ה הכא בסיפא מפרש כשמואל. אלא שעדיין קשיא לי מה שהקשיתי לעיל מפירושו דמשנה ז' פ"ד דב"מ בשם פירש גם לרישא דהכא כשמואל. ואילו הכא סתם לרישא כרב. דאדתנן סתם הטענה שתי כסף. פירש שטענו שוה שתי מעות כסף יש לי בידך. וזה יודה לו מהם ס"פ ויכפור בשאר. וזה ודאי כשמואל דרישא. *)מדמפרש שטענו שוה כלומר שכך מוטן בהדיא. וכדמסקינן הכא אליבא דשמואל. דאי סתמא דוקא קאמר. ולשון של הר"ב שם. הוא לי' רש"י דהתם. ולפיכך קרוב אני לומר דרש"י ס"ל גם בריש כשמואל כדדייק ליגמא בב"מ. ומש"ה מסיים פירושו בסיפא דהכא. כשמואל נמי. ולא תידוק מינה דמאן דס"ל כרב בריש אפ"ה יפרש הסיפא כשמואל. והואיל והרשב"א עצמו (ואי) [וכן כ"ל] נמי הר"ן כתב שאין נוח לו לפרש כך. אלא דליגמא דרש"י דייקא ליה. אלכך כשר הדבר לפני יותר לפרש פירוש הנוח ולתרץ דיוקא דברש"י דלא תידוק מינה. והיינו טעמא דאף בריש כשמואל ס"ל כמ"ש בב"מ. ועוד יש לי לומר דלא תידוק מדברי רש"י אע"ג דלא ס"ל כשמואל משום דהא נקט בריש דפלוגתא דרב ושמואל הוא ולרב א"ל פירוש בסיפא כלל דממילא רווחא שמעתא דטעמא דחסרא ליה טענתא שכן הגמ' ניחא ליה לרב וקשיא ליה לשמואל משום דלרב פסיקא לן בטעמא דמתני'. דהא חסרא ליה טענתא. וגם הרמב"ם בפירושו שמפרש הרישא כרב. לא פירש בסיפא כלום משום דאין צריך לפירוש. והלכך נמי רש"י דמפרש כשמואל לאו בדוקא נקט הפירוש. אלא מדהתחיל לפרש בריש כרב ושמואל. מכיון פירוש הסיפא כשמואל. משום דאליבא צריך פירוש. אבל לרב א"ל פירוש. הלכך לא פירש אלא אליבא דשמואל. ולא משום דכשמואל דוקא ס"ל ומ"מ אע"ג דמהא דהכא ליכא למשמע מינה דל' רש"י כמאן ס"ל מהא דב"מ ודאי מוכח דכשמואל ס"ל אף בריש. וא"ת אמאי סבר כשמואל. והא תני ר' חייא לסיועיה לרב לא קשיא דהואיל ורב אמר מתרץ בריתא אחת אליבא דשמואל ס"מ דסבירא ליה כוותיה. ורב אמר מרא דגמ' ובתראה הוא הלכך יש לפסוק כשמואל וכ"ש דבלאו הכי הלכה כשמואל בדיני ואע"ג דהר"ן מתרץ דלא תקשה על הפוסקים כרב מהא דרב אמר דמתרץ כשמואל וכתב דליכא למידק דמשום הכי סבירא ליה כשמואל שכן רגילות האמוראים לפרש ולתרץ אליבא דמאן אע"ג דלא ס"ל כוותיה לא קשיא על רש"י דאע"ג דמתורץ מאן דלא פסיק כשמואל. מ"מ ליכא לאקשויי אמאן דפסיק כוותיה מהא דרב אמר. כך כ"ל לשטת רש"י ואין עליו שום קושיא לא הכא מדידיה ולא מבבא מציעא דהכא אבל להר"ב אע"ג דפירושו דהכא יש לישבו דלא תקשה מדידיה. משום דבהרשב"א יכולין אנו לפרש בדבריו. מ"מ מפירושו דב"מ אפירושו בריש דהכא ודאי דקשיא. דהתם מפרש כשמואל וכפירש"י והכא כרב ובפירוש הרמב"ם: מפני שהוא כמשיב אבדה. שהיה יכול להעיז פניו ולכפור. ומדלא העיז הרי הוא כמשיב אבדה פטור מטבועה. כדתנן פרק ה' דגטין. רש"י: **ב** אמר לו בפני עדים הן. כתב הר"ב וכגון שאמר אתם עדי דשוב אינו יכול לטענו משנה הייתי בך. הכי איתא בגמ' פרק ג' דסנהדרין דף כ"ט. ופירש רש"י במשנה אני בך שוחק הייתי בך בשביל שהיית בוחלני מה שלא היה: אין לך בידי. לשון הר"ב לא היה דבריס מעולם. וכן לשון רש"י דף מ"ב. וז"ל הרא"ש פירש"י כגון שאומר להד"ס. רצונו לומר שפירש דבריו *ואמר אין לך בידי מעולם. אבל אם אמר שתים אין לך בידי לא הוחזק כפרן דמני למימר אין לך בידי עתה קאמינא. שהרי פרעתיו לך ומתרץ דבוריה הוי ואין סותר דבריו הראשונים. ע"כ. ולגוסתתינו בדברי רש"י והר"ב דלא כתבו כגון שאומר. נראה לכאורה דאין ר"ל שפירש דבריו וכו'. אלא כל האומר אין לך בידי. משמע להד"ס. ולפי זה אינו יכול לחזור ולתקן דבריו. ולדעת רב הא שכתבו הטור בסימן ע"ט ובפ"ק דב"ב בגמ' דף ו' מייתי למתני' דהכא. ואמרי' עלה מאי אין לך בידי. להד"ס: חייב. פירש הר"ב לשלם ואינו

*) בהוי"ט דכוס פרלא וקדלקא ומפרש.

ב מנה לי בידך אל"ל כ"ל ב"ג ע"ל. מ"ר. ס"ל עכ"ל מעה ה"ל ופ"ו כ"ו ופ"ל עכ"ל טוטן ה"ל. סמ"ג בסין ל"ה נוסע"ב. ה"מ ס"ו. ע"ם ס"ו. אין לך בידי חייב. ע"ל ביגון דף י"ג ע"ל. תוכ' ל"ם ולא (בגיון הפ"ס): מנה לי בידך כו'. מ"ר. פס"ו מה' מלוה ה"ל כמ"ב בס פוס"ע מ"מ כיסן פ' ס"ג:

שנויי נוסחאות

חמשים (דינר). כמשני"ר ליתא. (מפני) שהוא. בכו"ע ליתא: **ב** א"ל (בפני עדים) הן. וכ"ה בד"ג ונת"כ בדי ריוזא, ווייטא (ס"ט וסס"ו) ומנטוסה, אולם במשב"ב בכל הדפוסים הישנים ובכ"י כן במשניות כי"ק ובמשני"ר ובכי"ף ליתא, וכפי סברתה הובא זה מן הגליון הבא רק בתור פירוש ועי' רש"י וכ"ן ורע"ב. למחר. בכי"ק ובמשני"ר ולמחר. נתתיו לך. בכי"ם א"ל נתתיו לך. (אין לך בידי הייב). במשני"ר ליתא ועי' תו"ע.

תוספות רעק"א

[אות לט] בהרע"ב ד"ה מפני שהוא כמשיב אבידה. כשאין הכן טוטן וודאי. נלע"ד הכוונת הרע"ב שטוטן ברי עפ"י אביי שכך אמר לי אבא דמקרי ברי אלא דפטור משומדבבה"ג בבנו מעיז, וזהו דעת הראב"ד. וע' בר"ן דף ש"ם ע"ב דהרמב"ן דחה דברי הראב"ד הנ"ל דמפי אחר לאו ברי מקרי מדתנן פ' יש נוחלין וכו' והר"ן כתב עלה וז"ל ולי איננה תשוב' על הראב"ד לפי שבדברי חכמים הוא פוסק ולרבנן הכי הוי קושטא דמלתא דבא בטענה אחרים אינטענתו טענת ברי ומש"ה אסרו בבנו מעיז עכ"ל. ולא זכיתי להבין דאם אינו טענת ברי מה צורך לטעמא דהוי כמשיב אבידה רבבנו מעיז הא בלא"ה אינשבוע' בטענת שמא כ"א שבועת שומרי' ושותפים אע"כ דמקרי ברי ושטיר הק' הרמב"ן וצ"ע: (כ"ם ולא זכיתי להבין הא בגמרא משני לראב"י דלא אמר ברי לי. וע"כ עיקר הטעם דאינשבועה בטענת שמא משום מש"כ אבידה): **ב** [אות מ] ברע"ב ד"ה פטור. אבל משביעים אותו היסת. מרבתב הרע"ב במתני' זו ולא כתב כן מקודם במתני' שלפני זו עלה דקתני מנה לי בידך אין לך בידי פטור. דס"מ חייב היסת משמע דהרע"ב ס"ל דההלכה כלישנא בתרא. דר"ג קאי רק אטיפא דנתתי לך דהוי דברא דממונא אבל בלהד"ם אינו חייב היסת אולם הרע"ב פ"י מ"ז דב"ק כתב במפורש דבמוטען להד"ם חייב היסת: [אות מא] הוי"ט ד"ה אין לך. ואמר אין

יכין תפארת ישראל יכין

משום דבכך מנו פטור מטבועה, מדיכול להעיז: ז) אפילו מטבועת היסת. אבל מקבל בחרס שהאמת כדבריו: ח) דמיירי שהכן טוטן כמדומה שק' לאבא בידך, ומדיכול שכנגדו להעיז לכפור הכל.

אור גדול

הגר"א דלא נרמי זח בגמרא וא"כ י"ל הפי' הא דקאמר בגמ' שם לאבוה דרבי אפסוריקי דסודה מסין המענה ליה לי' היינו על הקרא דליה דקרא אתי לסמוך המענה ועכ"ז אפשר דאית ליה כן מסברא ולא בעינן קרא לזה. וא"ש דברי הרמב"ם דתלה הא דפסק כר' חייא בדברי הגאונים. ויתיישב נמי בהכי הא דהקשה הר"ם בשסמ"ק בב"מ שם דר' יוחנן אית ליה בשבועות רבעי ממין המענה ועכ"ז אית ליה בירושלמי דהעדאת עדים פטור. ומה שהיתרץ הר"פ משום דלא סבר הקו"ח משום דפריך תורת הזמה תמוה דהא ר' יוחנן לאו תנא הוא ובמ"ש התוס' כתובות (דף ח') וא"כ איך סליג על הברייתא דאבוה דר' אפסוריקי דכיון דבעי קרא למעוטי העדאת עדים ע"כ דאית ליה הקו"ח ולא פריך תורת הזמה וא"כ ממילא לדידן

סו"ל שפיר כמשיב אבידה שפטור אפילו מהיסת [כפ"ם דגיטין]. אבל בטוטן הכן ברי, חייב בכנגדו מבועה דאורייתא [מ"מ ע"ה כ'] ט) ולדידן חייב היסת: י) לשלם, מדהוחזק כפרן, דהרי תחילה

טודם

נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. וכ"כ רש"י דף מ"ב. ופירוש לפירושו שכשחוזר אח"כ וטוען פרעתי אינו נאמן בשבועה וכו'. ואהא מסיים ומי דבשלא בב"ד כלומר שזה שאמר אין לך בידי היה שלא בב"ד. אם כא לב"ד וטוען פרעתי לא הוחזק כפרן. ונאמן. ובפ"ק דב"מ פירש הרא"ש הטעם משום דעביד אינש דלא מגלי טענתיה אלא בב"ד: **מפני** שצריך ליתנו לו בעדים. כיון שאמר ליה אל תתנהו לי אלא בעדים. מהא שמעינן דאפי' לאחר הלואה יכול המלוה לומר ללוה אל תפרעני אלא בעדים דהא

ר"ע מברטנורה

לשלם. ואינו נאמן בשבועה שהרי הוחזק כפרן. והוא שכפר בבית דין אבל שלא בב"ד לא הוחזק כפרן: **ג** אלא ליטרא בסף פטור. שאין כאן הודאה ממין הטענה: לתך. חלי זהב יש לי בידך. אין לך בידי. אלא דינר כסף. וטרסית. ופונדיון. ופרוטה חייבי). שהכל מין מטבע אחתי). כור תבואה יש לי בידך. אין לך בידי אלא לתך קטנית. פטורי). כור פירות יש לי בידך. אין לך בידי אלא לתך קטנית. חייבי). שהקטנית בכלל פירות. טענו חטין והודה לו בשעורים. פטורב).

בידך. אמר לו הן. אל תתנהו לי אלא בעדים). למחר אמר לו תנהו לי. נתתיו לך. חייבב). מפני שצריך ליתנו לו בעדים). **ג** ליטרא זהב יש לי בידך. אין לך בידי אלא ליטרא כסף). פטור). מחני' לאחר הלואה היא וקתני בהדיא חייב מפני וכו'. ויש בחמה וכי לאחר הלואה במה נתחייב. בשלמא בשעת הלואה בקבלת המעות נתחייב. אבל לאחר מתן מעות במה נתחייב. וא"ל שאין זו קשיא שאין הטעין מטעם שעבוד. אלא מפני שכל שאמר ליה אל תפרעני אלא בעדים אין הלוה עשוי לפורעו בלא עדים. ואי טעין ואמר פרעתיו בלא עדים אמרינן שקורי משקר. שכיון שהמלוה יכול לברר שהתרם בו. אין הלוה עשוי לפורעו אלא בעדים. כדי שלא יחזיקנו המלוה בין הבריות כלוה ואינו משלם. ולפיכך אין הדבר תלוי בקבלתו של לוה. אלא כל שהתרה בו המלוה וא"ל אל תפרעני אלא בעדים. אם טען הלוה בלא עדים פרעתיו. אנן סהדי דשקורי משקר. הר"ן. והמגיד ריש פט"ו מהלכות מלוה כתב הטעם משום דעבד לוה לאיש מלוה: **ג** ליטרא זהב יש לי בידך וכו'. צריך לדקדק אמאי צריכי כל הנך ואיכא מיניהו דתני לחודי. תוס' דף מ"ח סוף ע"א: אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור. פי' הר"ב שאין כאן הודאה ממין הטענה. ואפי' לרב דס"ל בסתמא שוה טוען. ליטרא אחני. דכיון דטוענו משקל ודאי דוקא קתני. גמ' [ורש"י] סוף דף ל"ט: דינר כסף וטרסית ופונדיון ופרוטה. או או קתני. רש"י ריש דף מ': וטרסית. מעה קטנה. רש"י שם. ופונדיון מפורש בפירוש [הר"ב] במשנה ה' פ"ד דב"מ: שהכל מין מטבע אחת. בגמ' פרכינן לשמואל דאמר דוקא טוענו אמאי חייב. ומוקמינן כשטוענו בדינר מטבעות. פר"ח כלומר טוען דינר זהב נתתי לך לתת לי בו מטבעות. הוא אומר לא נתת לי אלא דינר כסף לתת לך מטבעות ויש לך בשיווי בידי טרסית או פונדיון. או פרוטה. וקמ"ל דפרוטות איתא בכלל מטבעות שא"ל ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שוה קתני היאך מפרש הסיפא דקאמר שהכל [מין] מטבע אחד. ומהדרינן דה"ק שכל דין מטבע. אחד הוא כלומר ריסא דקתני ב' כסף ואמר דשוה הוא והדר תני ליטרא זהב דדוקא הוא והדר תני דינר זהב דשוה הוא וקאמר שכל דין מטבע אחד הוא דבכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב. כך פירשו הרמב"ן ז"ל והר"ן: **טענו** חטין והודה

יבין תפארת ישראל יבין

הודה שחייב. ודוקא כשהודה תחלה אמר הוא או התובע אתם עדי. וכ"ש כשאמר מודה אני בפניכם שאני חייב וכו', או שקבל קיין על הודאתו בפני עדים, או נתן לתובע כתיבת ידו על זה, או שהודה לפני ב"ד. דאי ליכא חד מהנך, מלי למימר דרך שחוק הודיתי תחלה, ומשעה הייתי בך. ואפילו כפר לגמרי שהודה תחלה, ועדים מכחישין אותו, טענינן ליה אנן שדרך שחוק הודה, ומילי דכדי לא דכר איכם. מיהו בהודה השתא שהודה תחלה, לא טענינן ליה אנן שדרך שחוק הודה, רק לריך ביטעון כן הוא בעצמו [ת"מ פ"ח ג']. והא דהוחזק כפרן הכא, דוקא בהיתה כפירתו שאח"כ בב"ד. דאל"כ לא הוחזק כפרן ויכול לומר אח"כ בב"ד, פרעתי [ת"מ ע"ט י']: יא) בין שא"ל בשעת הלואה או אח"כ מחוייב לעשות כדברי המלוה [ת"מ סי' ע' ס"ג] ומיירי שא"ל כן בפני עדים, דאל"כ נאמן אח"כ לומר ששלם, במנו דאי בעי כפר שא"ל כן: יב) לשלם. וא"ל שכנגדו שום שבועה קודם פרעון. אבל חייב לשבע ביום אחר הפרעון: יג) ואי"ל כיון דשלא בשעת הלואה א"ל המלוה כן, במאי משתעבד לו הלוה. י"ל דאאו משום שיעבוד מתחייב לוה כשטוען שפרעו שלא בעדים, רק מטעם דאנן סהדי דכשהתרה בו כן המלוה, לא יפרענו שלא בעדים. וכשאומר שאח"ה פרעו ביני לביני, בקורי משקר [ר"ן]. ומה"ש כשאמר פרעתיך בפני פלוני ופלוני ומתו, או אינו כאן, באמת פטור מלשלם. ואפ"ה כשטוען פרעתי ביני לביני, לא מהימן במנו דטען כלעיל, דמנו במקום עדים הוא, דאנן סהדי שלא יפרענו ביני ביני [כ"י ח"מ ע' ס"ג]. עוד י"ל דמנו גרוע היא, ולא אמרינן לה, דטפי מיחא ליה לומר שכחתי התרתך ופרעתיך ביני לביניך, משיאמר פרעתי בפני פלוני ופלוני והלכו להם, דיחשבו העולם הלוה לשקר ירחיק עדותו [הרא"ש]: יד) לבתר שפירש הכא ריסא, דהיינו טענה והודאה, וכל הבייך לזה. הדר ומפרש הכא סיפא, דהיינו כל דיני ממון הטענה: טו) מדאין ההודאה ממין הטענה: טז) או או קתני: יז) שבועה דאורייתא: יח) ר"ל כל התובע מעות שוה קאמר, וכלעיל סי' ה': יט) קמ"ל דקטנית אינו בכלל תבואה, ואין ההודאה ממין הטענה: כ) כבר שמעינן כן מליטרא זהב וכו' אלא משום יתירא שמעינן דשעור אפילו מדמי שעורין [ולדידן חייב ריסא כלל כופר הכל]. וטעם הפטור דיכול לתבע לומר משטה הייתי בך, מדהבעת ממני דבר שאינו [כך כתב רמ"ה. וכן מסיק שב"ך בח"מ סי' פ"ח]. ולרש"י ותוס' טעם פטורו, דמדלא תבעו שכנגדו גם הטעורים ש"מ דמחלן לו. [ואילו"ק הרי אלא תבע מוכו כמה שנים, אין שתיקתו כמחילה [ח"מ רפל"ח]. יל דזהו דוקא בלא היה ראוי לו לתבוע, משא"כ הכא, לא מכעיי ליה [כמי' פ"ח פעי' י"ב] דכל חיטין ושעורין הייתו בשאלה אותן בשעה אחת, וודאי בשתבע הא' היה לו לתבוע גם הב'. אלא אפילו למאן דאמר התם שא"ל שיהיה הלואה שניהן בשעה א' אפילו הכי כיון שתובע ממנו, היה לו לתבוע כל מה שיש לו עליו. ולא גרע מכונגרת שפסקו מלווה, ולא תבעה, דמחלה נדוייתה [כתה"ש קי"ג ס"ז], דהתם נמי מדפסקו לוגם היה לה לתבוע נדוייתה]. והנ"מ בין ב' הטעמים הנ"ל הוא, ביודע בעצמו שחייב שעורין, או בין עדים שחייב שעורים, או שהודה לו שעורין בב"ד, או דאחר שהודה שתבע שעורין אמר התובע אתם עדי, ושתק שתבע, בכל הני נוונא לטעם ראשון חייב, מדאין כאן טענה משטה. ולטעם ב' פטור. מיהו בטעמו חיטין ומיהר והודה שעורין, ואמר התובע גם שעורין היה בדעתי לתבעו, והב"ד רואין שהתבע הערים להודות שעורין כדי להפטר, אז חייב לשלם כהודאתו, וחייב גם שד"א על המאר לב"ע. אם לא שטעון שהתבע אח"כ בפירוש משטה הייתי

ג ליטרא זהב יש לי בידך. ל"מ ע"ב מוטו"ע מ"פ פ"מ פ"ח פ"ח פ' ה': דינר זהב יש לי בידך. מיי' פ"ג מה' מוכן ה"ח ע"י מ"מ ממ"ג מ"מ ל"ה מוש"ע מ"מ מ' פ"ח ס"פ: כור תבואה לי בידך כו' כור פירות לי בידך פוש"ע שם ס"ז: טענו חטין והודה לו בשעורים פ' ע"ח ב"ק נ"פ ב"ב נ"מ פ' פ"ח ע' תוכ' שם ד"פ והודה ימשלמו כתובות פ"נ ס"ד מיי' שם ס"י פוש"ע שם ס"ב:

שנויי נוסחאות

(א"ל הן). במשנ"ר ליתא. אל תתנהו לי אלא בעדים בד"ל ובכי"מ ובמשנ"ר א"ל אל תתנהו לי (במשנ"ר ליתא בטעות למלת לי) אלא בפני עדים וכן בסמוך. וכ"ה בפני עדים גם בכי"ק ובכי"פוק בסמוך. למחר. בד"נ ובכי"ק ולמחר. נתתיו לך חייב. במשנ"ר א"ל נתתיו.. מפני שצריך ליתנו (לו). בד"נ ובכי"ק מפני שהוא צריך.. וכ"ה במשנ"ר (ושם.לו ליתנם); בכי"מ ובכי"פ ..ליתן לון במשנ"ב ליתא הולם במשנ"ר ד"ו מני וכפ"ו כלפיהו: **ג** (יש) לי. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ר ליתא וכן ליתא בסמוך. וטרסית ופונדיון. בכי"פוטרסית..; במשנ"ב מן דסוס פפד"מ והלאה בטעות ..ופונדיות. עי' ד"ם. מטבע אחת. בד"נ ובכי"ק ובכי"פ ובמשנ"ר ..אחד. תבואה (יש) לי. בכי"ק ובמשנ"ר ליתא וכן בסמוך. (לתך) קטנית חייב. במשנ"ר ליתא בטעות. בכלל פירות. בד"נ ובכי"ק ובמשנ"ר ..הפירות.

תוספות רעק"א

לך בידי מעולם. והא דלא מהימן לומר אין לך בידי מעולם שטעיתי שהייתי סבור להיות חייב ואיני חייב כלום. במנו דאמר פרעתי. דמסתמא מידק דייק ואינו מצוי לטעות משה"ה אינו נאמן במנו. תוס' גיטין פ"ק דף י"ד ע"א ד"ה ולא פש וכו':

אור גדול

לדידן דבעינן האי קרא דר' אפטוריקי למסין הטענה ממילא נשאר הקו"ח וא"כ אפילו נימא דר' יוחנן לא מחשיב ליה לר' חייא לתנא ופליג עליה עכ"ז איך יפלוג על הברייתא דר' אפטוריקי. וגם קשיא על הגמ' שם דקאמר מתניתא קא רמית עליה דר' חייא ר' חייא תנא הוא ופליג דל"ל לכל זה הא אף אם ר' חייא לאו תנא ולא מצי למפלג על הברייתא מ"מ הכא שפיר

קאמר ר' חייא משום כיון דמוכרח דהברייתא דר' אפטוריקי ס"ל כר"ג דל"ב ממין הטענה ממילא לדידן דהלכה כרבנן ליתא להברייתא והוליל תנאי הוא ר"ג ורבנן ויתיישב שפיר אף אם ר' חייא הוא אמורא ולא תנא, אבל לגירסת הגר"א לפי מה שפירשתי יתיישב הכל ברווחא דבולהו סברי כרבנן רק דפליגי אי מסין הטענה ידעינן מסברא ולא בעינן קרא לזה והקרא אתי למעם העדאת עדים. אי דבעינן מיעוט למסין הטענה וממילא ליכא קרא למעם העדאת עדים ושפיר ילפינן העדאת עדים מקו"ח ואשה"מ. וגירסת הגר"א וצללה"ה סרווח טובא בפתחו של אולם ותורת אמת היתה בפיו. כן השבתי על כוונת הגר"א:

והודה לו בטעורין פטור. בפרק ח' דב"מ מתנה ב' כתב הר"ב לף מדמי טעורים. וכתב הטור סימן פ"ח וטעמא דחייב כאילו הודה [התובע] שאינו חייב לו טעורים. וכתב מ"ל הרא"ש ז"ל דוקא כשא"ל הלויתיך חטין באותו יום ובאותה שעה. והלה אומר טעורים היו. דאם איתא שהלוהו שעיסה. היה טוען שעיסה. כיון שבפעם אחת הלוהו. אלא ודאי הודה שלא הלוהו טעורים. דאי לא תימא הכי פשיטא שהוא חייב שאין אדם מוחל על שאר תביעותיו אם לא תבע אלא אחת. ע"כ: ורבן גמליאל מחייב. דלא בעי הודאה ממין הטענה. רש"י דף מ' ודף מ"ב. ולומר דבשבועה הוא דמחייבו. אבל מדמי טעורים אף הוא פוטרו. ולא פליג בהא אדרבנן. וכך משקי התוס' סוף פרק ג' דב"ק סוף דף ל"ה. וכתבו התוס' בפרקין דף מ"א דבריתא הוי ליה לפליגי ורב בטעמא ליטרא וכו'. ולשמואל ברים פרקין בטעמא אתי כסף וכו'. אלא נטר עד לכסוף ופליג אכולהו. ע"כ. ולי נראה מדאתי ור"ג מחייב ולא תני ורבן גמליאל אומר חייב. דרבינו הקדוש קבל פלוגתא דחכמים ור"ג בטעמא חטין וכו' שכך נמצא בבית המדרש כשנחלקו הא"ק הא דבעינן דהודאה ממין הטענה לאו כ"ע היא. אלא משנה ראשונה בעינן טעמא חטין וכו' ור"ג מחייב סיה: **דטוען לחברו בכדי שמן.** ל' הר"ב כדים מלאים שמן. וכן לשון רש"י דף מ"ב. ובין אדמון. ובין חכמים. סבירא להו דטוענו בקנקנים ג"כ. ובהא פליגי. אדמון סובר טוענו חטין ובטעורין. והודה באחד מהן חייב. וחכמים אומרים פטור דבעינן טענה והודאה בדבר אחד. זו היא סוגייתא גמ' דהכא דף מ' ע"ב דבהא פליגי. אבל בפרק בתרא דכתובות מבנה ד' מפרש הר"ב דפלוגתייהו דטוען עשרה כדי שמן. אי יש בלשון הזה ג"כ קנקנים אי לא ולכ"ע טענו חטין ובטעורין. והודה באחד מהן חייב. וזו היא סוגייתא גמ' דהתם [דף ק"מ]: **והורה לו בקנקנים.** הא דפתח בכך. וסיים בקנקנים. כתבתי בפרק בתרא דכתובות [מתנה ד']: **בכלים פטור משבועה]: הודה במקצת הקרקעות פטור.** אלעזריך דלא תימא טעמא דפטור בריתא משום דהוי כטענו חטין והודה לו בטעורין. תוס' דף מ'. ופירש בחכמת שלמה דלא תימא דס"ל דאפילו טענו בשני מינים והודה באחת הוי כמו טענו חטין והודה בטעורין דפטור: **במקצת הכלים חייב.** פירש הר"ב ע"י גלגול שבועה ועיין בפירושו למתנה ה' פ"ק דקדושין: **ד' אין נשבעין על טענת חרש.** כתב הר"ב והרש שאמרו חכמים בכ"מ וכו'. מתני' היא ברים מסכת תרומות ועיין בפירוש הר"ב שם. גם

בתוספתי

הטוען לחבירו בכדי שמן. בטומת ק"ח ע"ב: אין ההודאה ממין הטענה. מיי' פ"ב הי"ב טומ"ע שם מ"ח: טענו כלים וקרקעות. ירושלמי שם ג"מ ה' ע"ב מיי' שם פ"ה ה"ב סמ"ג שם טומ"ע ח"מ מ"ר ל"מ פ"ה: שהנכסים שאין להם אחריות כו'. קדושין כ"ו ע"א ג"מ ל' ע"ב קיצ"ב לקמן מ"ע"ב ירושלמי קדושין פ"ח ה"ב מיי' פ"ה מה' מתנה ונפקין ה"ב סמ"ג עשין ל"ה טומ"ע ח"מ מ"מ ל"ה ב"ה: **ד'** אין נשבעין על טענת חרש. נ"ח ע"ב ג"מ ל"ח ע"ב ירושלמי כלן פ"ה ה"ז מיי' פ"ב מה' מלוה ונפקין כ"ר"ב סמ"ג עשין ל"ה טומ"ע ח"מ מ"מ ל"ה:

שנוי נוסחאות

ור"ג מחייב. במשנ"ר ור"ש.; בד"ל ובכי"ק ר"נ.. הטוען (לחברו) בבדי. בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר שהטוען. (?) בכי"מ ...בריי ולית; במשנ"ב ד"ו שני ולפ"ו ..חברו.. ושי' ס"ב כפ' בהרא דכתובות. והודה (לו מקצת) ממין. בכי"ק ובמשנ"ר והודה מן ולית ובן ליתא בכי"מ ובכי"פ ובכי"ף ובכי"ם: בד"ל והודאה ממין ולית ושי' בכפ"י ובריע"ב. אין ההודאה ממין. בכי"ק אין הודאה מן ובכי"ם במשנ"ר. והודה בכלים. בד"ל ובכי"ק ובכי"ם ובמשנ"ב ד"ו שני ובפ"ו ובמשנ"ר הודה.. וכפר בכלים (ממ"ר). בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר ליתא. לפי מוסחאנו אבל הכף לת"ל הדבור הודה במקצת הקרקעות פטור היה ניחא התסרון הוא כי ה„פטור" דהודה במקצת קרקעות קאי גם אלמעלה, אבל לפי מוסחאה המה שבא לת"ל הכף הדבור הודה במקצת הכלים חייב (עי' בדבור המחוק) הוי התסרון חסרון דמיבכר; והנה לפי מ"ם בגמ' הירושלמי „כיון מתחיל כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים חייב" (לפי הקון הפנ"מ המוסרה) אי"ם דומל לומר דכוונתם ג"כ להעיר על התסרון הנ"ל דלפי"ז יש לתקן המנה. ועי' בם בפנ"מ ובמרכ"פ ועי' עוד בדבור הסמוך בסם ד"ם. הודה במקצת הקרקעות פטור במקצת הכלים חייב. בכי"מ ובכי"פ ..קרקעות .ב ל י ם..; בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר הבדל הודה במקצת הכלים חייב במקצת הקרקעות פטור וכ"ה בר"ו שני ורפ"ו וסדר שאינו הגון הוא דלי שהנכסים כו' משמע דקלי אמאי דסליק מיניה כו' ונראה שם פי' הירושלמי כיון מתני' כפר במקצת קרקעות פטור במקצת כלים אחריות זוקקין. בד"ל

יכין תפארת ישראל יכין

בך [עי' סי' פ"ח ס"ך פקכ"ח]. וי"א דלכל הטעמים הנ"ל צריך שיכוונו הטעות, שיאמר התובע חטין הלויתיך בשעה פלוני, ויסיבו הנתבע שעורין הלוהני באותה שעה, דאל"כ חייב, דאין כאן מסטה, גם מחילה אין כאן, דאדם עשוי לתבוע רק חציעה מ' מתביעותיו [כל זה מתבאר בסי' פ"ח]: בא) דס"ל דא"ל הודאה ממין הטענה. וי"ל דאף לר"ג עכ"פ פטור מטעורין וחייב רק שבועה [תוס' שבועות ד"מ ע"א ד"ה והודה, וכ"ק דל"ה כ']: בב) דא"ל י' כדים שמן לי בידך: בג) כדים רקים: בד) דס"ל דלשון התובע משמע שתובע קנקנים ושמן, והו"ל טענו חטין ושעורין והודה לו בא' מהן, דחייב לשלם הודאתו וחייב שד"מ: בה) דס"ל דלשון התובע משמע שתובע רק שמן, והו"ל טענו חטין והודה לו בטעורים: בו) אף לדבריכם דפלגיתו עלי [ולי"ל לעיל סי' כ"ח אתיא עפי' ספיר כפשוטו]. וקיי"ל כאדמון. מיהו בטענו י' כדי שמן לי בידך, לכ"ע אינו תובע רק הכדים. אבל בטענו י' כדים מלאין שמן וכו', לכ"ע שמן וקנקנים קטנין. ובטענו מלא עשר כדים שמן לי בידך, לב"י שמן לבד קטנין, ולפ"ד אין חילוק בין מלא י' כדים, לי' כדין מלאין [ת"מ פ"ח י"מ]: בז) משד"ח. אבל חייב לשלם מה שהודה, ונשבע היסת על השאר: בח) קמ"ל דלא תימא דשם ה"ע דפטור מדס"ל טענו חטין ושעורין והודה לו בא' פטור, והרי לא קיי"ל כן. להכי קמ"ל דטעם פטורו מדס"ל קרקעות, שאין נשבעין עליהן שום בד"א, רק בנגלות ע"י שהודה במקצת המטלטלין [סי' ל"ה]. וכ"כ בכפירת שעבוד קרקעות הכי דינא [פ"מ סכ"מ]: בט) ליתבע לף על הקרקעות, דבנגלות נשבעין עליהן: ל) לוגדין. כמו ויאכרוהו בזיקים. וכ"כ זקוקה ליבם, ר"ל מגודה וקשורה בו: בלשון

תוספות רעק"א

ג [אות מב] במשנה אר"ג רואה אני את דברי אדמון, בתוס' הקשו דלמאי נ"מ בדינו דאדמון דיש בלשון הזה לשון קנקנים הא בלא"ה חייב לר"נ דס"ל טענו חטים והודה בשעורים חייב. ותירצו דנ"מ דאם תבעו עשרה כדי שמן ואמר אין לך בידי אלא ה' חייב גם קנקנים בהודאתו עיי"ש. ולענ"ד קשה דמנ"ל דין זה דנהי דס"ל לאדמון דיש בלשון הזה ל"ק היינו דיכול לומר רעתי היה על קנקנים ג"כ ומצרכת לישבע אבל לומר דבודאי יש בלה"ז ל"ק אינו מוכרח ואפשר דזה שמודה יאמר אין לך בידי אלא ה' דהוי כאומר ה' כדי שמן יכול לומר לא היה כוונתי בהודאתי על קנקנים. ועל קושייתם הא י"ל דנ"מ בהודה יו"ד מדות השמן בלא קנקנים דאם יש בלה"ז לשון קנקנים ותבעו גם קנקנים מחייב לישבע על הקנקנים ובאמת

ג"ז אינו מוכרח כלל דדלמא דוקא בהודה בקנקנים בזה יכול התובע לומר כוונתי הי' ג"כ על קנקנים כיון דאפשר לכללו בלשון כדי שמן ובאמת מניע לו קנקנים דהא הודה לו קנקנים מסתמא תבע ממנו גם קנקנים אבל בלא הודה קנקנים י"ל דתביעתו רק שמן דבאמת אינו מניע לו קנקנים וחשתא הוא דמודה גם קנקנים לי בידך. ועל קושייתם י"ל בפשוטו דנ"מ דהקנקנים שוים כמו השמן ותבע יו"ד כדי שמן והודה לו יו"ד קנקנים ריקנים. דלאדמון כיון דבאמת היו מגיע לו קנקנים מפרשים בלשון כדי שמן דתבע גם קנקנים והייב לישבע על השמן אבל אי אין בלה"ז ל"ק כיון דהודאתו דקנקנים הוא שוה כמו שמן שתבע לו פטור דטענו חטים בדינר והודה לו שעורים דינר ודאי דפטור. וצ"ע לדינא:

חייב (כ"ו שבגיה הפנ"מ) היינו שהכי גרסי סדרו וכ"ה הלשון כיון מתני' בכ"מ שמגיה במשנה ודברי הפנ"מ לתינו מרחה (ד"ם) ועי' בדבור הקודם. שהנכסים שא"ל שהנכסים שיש להם אחריות נקנים בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להם אחריות זוקקין. ובא בעות מלשון המשנה קדושין כ"ו ע"א (ד"ם). לישבע עליהן. בד"ל ובכי"ק וישבע עליהן:

מדבר: וטענת קטן. כגון שטוענו קטן. דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו ואין בנתינת קטן כלום. [והחרם] והשבועה בקטן הוא. ודוקא שבועה דאורייתא. הוא שאין נשבעין על טענת קטן. אבל שבועת היסת חייבין לישבע על טענתו: אבל נשבעין לקטן ולהקדש. הבא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. וכן המקדים נכסיו וילא עליו שטר חוב. ובא בעל חוב ליפרע מן הנכסים של הקדש. צריך שבועה: **ה** העבדים. והשטרות. והקרקעות וכו'. דכתיב (שמות כ"ב) על כל דבר פשע. כלל. על שור על חמור על שה על שלמה. פרט. על כל אבדה. חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כענין הפרט. מה הפרט מפורש. דבר המטלטל וגופו ממון. אף כל דבר המטלטל וגופו ממון. יצאו קרקעות שאינן מטלטלין. יצאו עבדים שהוקשו לקרקעות. יצאו שטרות שאע"פ שהם מטלטלין אין גופן ממון. שכל אלו אין נשבעין עליהן. והקדש אין נשבעין עליו דכתיב (שם) כי יתן איש אל רעהו. ולא ג)[אל] הקדש: אין בהן תשלומי כפל. דבהני דוקא דרבינן כענין הפרט דכתיב באותה הפרשה יכלם שנים: ולא תשלומי ארבעה וחמשה. דכל היכא דליכא כפל ליט משלם ד' וה'. דכיון דליכא כפל הוו להו תשלומי ג' וד'. ותשלומי ד' וה' אמר רחמנא ולא תשלומי ג' וד': שומר חנם אינו נשבע. שומר חנם אין עליו אלא שבועה. דכתיב (שם) ונקרב בעל הבית אל האלהים אם לא שלח ידו. ואותה הפרשה בשומר חנם נאמרה. ועל העבדים ועל הקרקעות ועל השטרות אינו נשבע. דילפי' לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל. כסף או כלים פרט. לשומר חזר וכלל. כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כענין הפרט. מה הפרט מפורש דבר המטלטל וגופו ממון. אף כל וכו' יצאו ג) [קרקעות דלאו מטלטלים וכו']. וכל הני דאמרי' בהו אינו נשבע. דוקא שבועה דאורייתא אבל שבועת היסת לעולם חייבין לישבע: נושא שכר אינו משלם. גזיבה ואבדה הכתוב בו לחיוב. דכתיב (שם) אם גנוב יגנב מעמו ישלם לבעליו. ועבדים וקרקעות ושטרות אינו משלם. דכתיב בשומר שכר (שם) כי יתן איש אל רעהו כלל. אמור או שור או שה וכל בהמה פרט. לשומר חזר וכלל וכו' כדאמרינן לעיל. רעהו כתיב בשומר חנם ובשומר שכר דמשמע רעהו ולא הקדש. ושואל. ושוכר. לא הוזכרו כאן. למטוטי בהו עבדים וקרקעות ושטרות. והקדשות. דלא שייך שאלה בקרקעות. ולא בשטרות על הרוב. וכ"ש שכירות שאינו שייך בשטרות. וכן לא שייך שאלה ושכירות בהקדש שאסור להשאיל

נשבעין על טענת. חרשלא). שוטה. וקטן לב).
ואין משביעין את הקטן לג). אבל נשבעים לקטן לד). ולהקדשלה): ה ואלו דברים שאין נשבעין עליהן לו). העבדים לז). והשטרות לח).
והקרקעות. והחקדשות לט). אין בהם תשלומי כפל. ולא תשלומי ארבעה וחמשה מ). שומר חנם אינו נשבע. נושא

מ) בתוספתי: וקטן. כתב הר"ב דאמר קרא כי יתן איש אל רעהו. ואין בנתינת קטן כלום. גמ'. ופירש"י וכי יתן איש ועלה כתיב ונקרב בעל הבית לשבועה כדאמרינן בב"ק [דף ס"ג]. אין נתינת קטן כלום. דהא איש כתיב. והחרם והשבועה בקטנים הם בלא דעת. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל שבועת היסת חייבים על טענתו. שלא יהיה זה מוטל ממונו בכהאי קטן ויאך לו בחנם. כך הורו רבותי. ולזה דעתי נוטה. והקון עולם הוא וכו' [*החרם והשבועה אין נזקקין להן וכו' לא לשבועה קלה וכו']. הרמב"ם [סוף] פרק ה' מהל' טוען: אבל נשבעין לקטן. פירש הר"ב הבא ליפרע מנכסי קטן לא יפרע אלא בשבועה. גמ' ופריך הניחא [משנה ז' פ"ט דכתובות] מנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. תרתי למה לי ומשני הדא לקטנים והדא לגדולים: ולהקדש. פי' הר"ב המקדים נכסיו וילא עליו שטר חוב וכו' גמ' ופריך הניחא [שם] מנכסים משועבדים לא תפרע אלא בשבועה. ומה לי משועבדים דהדיוט ומה לי משועבדים לגבוה. אלמריך סד"א הדיוט הוא דאדם עושה קנוניא על הדיוט. אבל הקדש אין אדם עושה קנוניא על הקדש. קמ"ל. וכרים פ"ו דערכין אתרכתי בזה בס"ד. ושם מפורש ג"כ דבהקדש דמים איירינן עיין שם: **ה** ואלו דברים שאין נשבעין עליהן העבדים והשטרות וכו'. משנה זו שנויה ג"כ בפרק ד' דב"מ משנה ט'. ושם כתבתי מה שנראה לכתוב בה ואין צורך להכפיל הדברים. עיין שם: שומר חנם אינו נשבע. כתב הר"ב ד לפינן לה מדכתיב כי יתן איש אל רעהו כלל ספק או כלים פרט. גמ'. כבר כתבתי ברפ"ז דב"ק. דלמסקנא דגמ' התם לא מדרש בכלל ופרט וכלל. אלא כל דבויא הוא וכו'. וחמור ושור ושה. חד למטוטי עבדים. וחד למטוטי קרקעות. וחד למטוטי שטרות בין מכפל בין מכבועה. ע"ש. והשתא אתי שפיר דספק או כלים דרשינן לעיל ברים פרקין מה כלים שנים. אף כספ שנים. מה כספ דבר אבוד וכו'. הוס' פ"ד דב"מ סוף דף כ"ז. [*והקדשות דאינו נשבע טעמא שכר אינו משלם שכר]: שומר חנם אינו נשבע טעמא שכר אינו משלם. כתב הר"ב ושואל ושוכר לא הוזכרו כאן וכו' דסוי מלי למימר שואל אינו משלם אונסין ונגיבה ואבדה דאתקש לשומר שכר. דכתיב (שמות כ"ב) וכי ישאל איש וי"ו מוסיף על ענין ראשון כדדרשינן בפ' השואל [דף ק"ח] הרא"ש. ומ"ש הר"ב דלא שייך שאלה בקרקעות. כ"כ הרמב"ם שהקרקעות אין בהם דין שאלה ולא שייס בהן על הרוב. אלא גבי שטרות הוא דכתב על הרוב ותמיהני למה לא שייך שאלה בקרקעות. ובהדיא אמרי' בגמ' דספ"ח דב"מ האי מאן דלא לחבריה אושלן בי גרגותי כרי ואזל כמה גרגותי באתריה עד דמתרמי ליה. ועוד הביא הרמב"ם בתחורו כפ"א מהל' שאלה

מ) כ"ה בהוי"ע ד' פרשב. אך בד' קדמקא בתוספת ובמרכם הכונה אל התוספת יום טוב שלו ובד"ח מקו בתוס' רים פ"ק דמגילה אלא ערך, כי לא כיון התוי"ט כ"א לדברי בתרוויהו שמה. ב) בר"כ ד"ל ולא להקדש. ג) בר"כ דפו"י עבדים וקרקעות ומטלטלים.

יבין תפארת ישראל יבין

לא) שאינו שומע ואינו מדבר: לב) בין שאמר הקטן ק' לי בידך, או שאמר ק' היה לאבא בידך, בין שהודה לו הנתבע במקצת, בין שכפר הכל וע"א מכחישו, (וי"א דשבועה ע"א נשבעין לקטן), בין שבועת שומר, אפילו תבעו כשהוא גדול עבור שומר לו בקטנותו ונאבד, בטלן פטור מש"דאו (וי"א דשבועת שומרין נשבעין לקטן). אבל שבועת שותפין או אפטרופסת, או שבועת היסת, נשבעין לקטן. וי"א דעכ"פ צריך שהגיע הקטן לכלל פעוטות (דהיינו כבר ו' וז' כל חד לפום חורסיה) [מגיעין רש ג' וח"מ ליה]. מיהו על טענת חרש ושוטה אין נשבעין אפילו היסת. וי"א דחרש דיש לקטן (כל זה בח"מ ס"ו): לג) אפילו להסך עליו היסת: לד) לעיל קאמר על טענת חרש וכו' ור"ל שהן פוטרין. וה"ק נשבעין לקטן, ר"ל כשתובע לקטן, והיינו כל זמן שהתובע נשבע ליטול מהקטן. ודוקא בשאיה להקטן הנאה מהעסק, כגון עסק משא ומתן, או שסכיר בזמנו נשבע וטול מהקטן. אבל בלא היה להקטן הנאה מהעסק, כגזקין וחבלות, אף שמודה הקטן פטור, אף אחר שהגדיל (שם): לה) מי שהיה חייב לא', והקדים לטה נכסיו קדושת דמים, דלא חל הקדש להפקיע השעבוד, ואעפ"כ דינו הוא שהמלוה יפדה הנכסים מהקדש בדבר מועט, כדי שלא יאמרו הקדש יוצא בלא פדיון (כפ"ו מערכין מ"ב). אפ"ה כשבא המלוה לגבותן, נשבע שלא נפרע, דאף בהקדש חייבין לקטנים: לו) שיש שבועה דאורייתא מג' מיני שבועות הנ"ל ברים פרקין: לז) אפילו עבד עברי (ח"מ רכ"ז סל"ג): לח) בחמר ב' שטרות מסרתי לך, והודה בא': לט) הקדש לגיהנ"ם. אבל שבועת היסת נשבעין על כולן (וי"מ): מ) רק להקדשות קלי, שיש בהן שור ושה. דמיעטיה קרא, רעהו ולא של הקדש:

ת) אלו דברים שאין נשבעין עליהם. מ"ב ע"ב מ"ו ע"א מה' מוטן ומסכן ה"ח כמ"ג עיין ל"ד ע"ב ה"מ סימן ל"ה פ"ח: העבדים והשטרות נ"מ ל"ו ע"ח עיי' ירושלמי לקן פ"ו ה"ז ותמוה פמת פ"ד: אין בהם השלומי כפל. מי' פ"ב מה' גניבה ה"ח וכ"ג כמ"ג עיין ב"ח שור ח"מ סימן ש"ב: שומר חנם אינו נשבע. מי' פ"ב מה' שכירות ה"ח כמ"ג עיין פ"ם ס"ם ח"מ סימן ל"ה ס"ם ומסיגן ס"ח כ"ח:

שנויי נוסחאות

ה ואלו. בד"ב ובכי"ק ובמבכי"ל אלו וכ"ה בס' כ"ח. אין בהם. בכי"מ ואין. נושא שכר. בכי"ק ונושא..

תוספת הדשים

ה במשנה אין בהם העלומי כפל דבקרקע שייך נמי גזיבה כגון מסיג גבול דעבו לי נמי בספים עטומות דר"מ מודה נמי בלין שומדות לעור (הוס'): ברע"ב ד"ה נושא שכר כו' אם שם וכל בהמה מי'. ל"ל אם שה פרט וכל בהמה לשמור חזר וכלל וכו' וכ"ה בגמ' ובתוספת ובפי' הר"ב פ"ה דב"מ:

לקוטים

ד במשנה ואין משביעין את הקטן לשלוח ק' דהוא"ל ואין מכביעין אותם דהוא קלי אלא הא"ו אלא מי' דהכא דמוח דינו של הרמב"ם שפתנו הר"ב דמ"מ על טענת קטן נשבעין שבועת היסת ומסיים שם הרמב"ם ואינו יכול להוסיף על הקטן (דאין טענת היסת) שאין משביעין את הקטן כלל ומ"ז כתב הרים והשועה אין מקקין על טענתם וכו' לא לשבועה קלה וכו' כמ"ש הרי"ט והשאלת הי"ק מהרי' אין נשבעין על טענת חש"ו וממילא ס"מ נמי דאין מכביעין אותם דמ"ש והיינו מדינא דאורייתא ואח"כ תני ואין מכביעין את הקטן שנראה לא מוך א"ל דה"ק ואין מוסיפין שבועה על הקטן ממילא ס"מ דעל טענתו נשבעין מיהא היסת מבא"ל בתרים ושועה דאל"כ מיקר שבועה מהיכא הייני: **שם העבדים** בסדלא דהני תלת עבדים שטרות קרקעות כבר כתב הרי"ט במלינא ואתכי יש להבין למה שנה הקדמות בלחרונה ונ"ל כדי לסמוך להו אין להן תשלומי דו"ם דלא שייך אלא בהו וכמ"ש הר"ב שהם בב"מ ועי"ל דהנא הקדם בלחרונה לרמוז דלא כדי דומיא דכלהו דליכא בהו שבועה כלל (אלא היסת) משא"כ בהקדם דאתפ"י אמין בהן שבועת היסת הקון חכמים שישבע כעין של תורה כדי שלא יוליו בהקדש כמ"ש הרמב"ם רפ"ה מה' טוען:

תוספתא וז״ל היא השואל פורנדק מחברו לליה. אין פחות מיום א׳. לשביעה. אין פחות מב׳ ימים. לעמודין. אין פחות מל׳ יום. ע״כ. וז״ל התוס׳ והוי מלי למימר נמי דשואל ליכו מעלם אם נאנסה. לו אפי׳ אם נגנבה. דהא אתקיש לשומר שכר. ואם שאל בית ונברף. פטור. ועוד דמס״ה לא תני [לה] דלא שייך בהקדש שאלה. ע״כ. וכן הרא״ש לא כתב אלא דלא שייך שאלה בהקדש. וז״ל כ״י פ״ד דב״מ והא דלא קתני במתני׳ שואל ליכו מעלם משום דסיפא ד׳ וה׳ לא קאי אלא אהקדשות [כמ״ש עם כב״מ] ובהקדש לא שייכא שאלה. ע״כ. נמצא דעיקר תירוצא הוא מהקדש. דאי שייך בהקדש אע״ג דבקרקעות ומטרות לא שייך הוי ליה למתני כי היכי דתני ד׳ וה׳ אע״ג דלא שייך אלא בהקדש: רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן וכו׳. פירשו הר״ב במשנה ט׳ פ״ד דב״מ: ן רבי מאיר מחייב שבועה. כתב הר״ן וא״ת והא היכך הוא [דקיי״ל דפטור משבועה דאורייתא. כמ״ש במשנה ב׳ פ״ח דב״מ] י״ל משכחת לה בכבלרן. וא״ת אמאי פטרי רבנן מטמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע. שהרי אע״פ שהתלת החיוב במחובר לקרקע [היא] הרי הוא כקרקע). כיון שעכשיו ליכו חייב לו אלא דמיהן של עגבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין. י״ל דמהא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא במחובר לקרקע אע״ג שבשעת [השבת] הפקדון בלרן הנפקד הרי הוא כחובב קרקע. אבל הרמב״ם כתב דחביעת תשלומי עגבים שבלרן ליכה תביעת קרקע ונשבעין עליה. וא״ת מנאתיו. משכחת לה כגון שבלרן המשם מהן. והמשם אחרות טטוטות עדיין. זה אומר עשר גפנים אלו יש בידך וראיתים שבלרת ה׳ מהן. והלה אומר ה׳ בלורות אלו מסרת בידי וטטוטות היו ובלרתים ובעינא לאשלומי לך. וה׳ טטוטות אלו לא היה דברים מעולם ושלי הן. נמצא דלר״מ דס״ל כבלורות דמיין הרי זה כחובב ממנו מטלטלין וקרקע וזה כמודה מקצת הקרקעות. ומקצת מטלטלים. דהייט העגבים שבכר בלר דלאו הוא וכופר במקצת קרקעות ומקצת מטלטלין דהיינו חמש אלו שאינן בלורות ומשו״ה חייב. ולרבנן דאמרי לא כבלורות דמיין. אין כפירתו אלא בקרקעות. ע״כ: וחכמים אומרים כל המחובר וכו׳. כתב הר״ב והלכה כחכמים ודוקא בדין השומרים. כשימסרם לו בתורת שמירה. ע״כ. וא״ת אמאי בעינן הודאה ומקצת והא כי הוא זה דמייה ילפינן דבעינן הודאה במקצת כתבתי ברש פרקין בדבור והשודאה. דשדינן ליה אפרשת אם כסף תלוה. וי״ל דלאו דעקרינן לגמרי מכרשה שכתוב בה שהיא פרשת שומרים אלא עירוב פרשיות אמרינן וקאי נמי אפרשת אם כסף וכמ״ש התוס׳ והרא״ש שפ״ע דב״ק. אלא שאין זה הפירוש עולה לדעת הרמב״ם דבהדיא פסק בפ״ב מהלכות שכירות שאין אחד מן השומרים צריך להודיה במקצת. וכן פירש״י התם דעירוב פרשיות דקאמר דהיינו שאינו כתוב כלל במקומה ועקרינן ליה לגמרי מפרשת שומרין. ושדינן ליה לפרשת אם כסף תלוה בלחוד. אבל בשומרין אפי׳ כפר הכל חייב. א״כ אמאי בעינו במשנתינו והלה אומר אינו אלא חמש. דאפי׳ כפר הכל לחייב. ואנן מסברתי לך תנן דהיינו לשמור. ולרש״י מיהת יש לדחוק דמסרם לו היינו בתורת חליפין כלומר שהחליפם בגפנים אחרים. ומ״מ ליכא דאינן אלא וכו׳. משמע דמהדר להו בעיניהו. דאי לאו הכי היה ראוי שתהיה התשובה לא היו אלא וכו׳. וכ״ש להרמב״ם שפירש למשנתינו בהדיא בדין שומרין דנשארת הקושיא אמאי תנן דהודה במקצת ול״ע. ומ״ש הר״ב אבל גבי מקח וממכר וכו׳. בכל הני קיי״ל דדבר העומד ליבלר כבלור דמי. וכ״כ הרמב״ם בפירושו. ונעמו כמ״ש הטור סימן ל״ה ז״ל כל המחובר לקרקע כקרקע דמי. וכתב הר״י הלוי ודוקא לענין שומרין. אבל מאן דמזכין לחבריה עגבים העומדים ליבלר כיון דאדעתא למשקל זביניהו ניהליה כבלורות דמיין ודענן בהו דין מטלטלין בכל מילי כגון דין לוגאה ובבועה. וכיוצא בהן. דקי״ל כל העומד ליבלר כבלור דמי. והכא הייט טעמא דגבי שומר לאו כבלורות דמיין. כיון דלשמירה הן כשהן מחוברין לקרקע. ואדעתא דהכי מסריהו ניהליה. הוה ליה כקרקע. דהא לאו למתלשינהו מסריהו ניהליה ע״כ לשון הטור. והכריחוס לחלק בין שומרין לשאר דברים כפי מה שנ״ל פשוט שהיא גמרא דפרק נערה שנתפתתה במסכת כתובות [ד׳ נ״א] דאמרי׳ בפשיטות כל העומד לגזוז כגזוז דמי. כמו שהעתקתי במשנה ז׳ פ״ח דב״ב ומדמחלקים ביניהם בסברא ש״מ דבחדא מחתא ניהו. ובגונא חדא מיירי לו שכירות וגם שאר דברים בלריך לקרקע קלת. לו שכירות וגם שאר דברים באין לריך. דאל״כ לחלק בהני דשכירות ולריך ואינך באין לריך. ומכיון דהרמב״ם בחבורו פ״ה מהלכות טוען לענין מודה מקצת כתב דוקא באינן לריכין לקרקע אמרינן כבלורות דמיין. וכ״כ לענין מקח וממכר ואולאה בפ״ח מהלכות מכירה ש״מ דבשכירות אף באינן לריכין לקרקע ס״ל דלאו כבלורות דמיין. וכן סתם וכתב בפ״ב מהלכות שכירות המוסר לחברו דבר המחובר לקרקע לשמור. אפי׳ היו עגבים העומדים להבלר. הרי הן כקרקע. בדין השומרים. ולא כיאר שזה דוקא בלריכין לקרקע. אלא דלביתתיה דבפירוש מבתתיו קאזיל שהיא לענין שומרין בלבד ובאין לריכין לקרקע. ואפ״ה אמרו רבנן דלאו כבלורות דמיין משום דלא דמי שמירה לשאר דברים. ותמיהני על הכ״מ שבפ״ח מהלכות מכירה כתב שסובר הרמב״ם דע״ל לא פליגי רבי מאיר ורבנן אלא בלריכין לקרקע. אבל אין לריך לקרקע אפילו רבנן מודו. ופוסק הרמב״ם כחכמים. ואפ״ה

תוספת שבועות הדיינין פרק ו שבועות

שכר אינו משלם[מא]. רבי שמעון אומר קדשים שחייב באחריותן[מב]. נשבעין עליהן[מג]. ושאינו חייב באחריותן[מד] אין נשבעין עליהן: ן רבי מאיר אומר אומר יש דברים שהן בקרקע. ואינן בקרקע. ואין חכמים מודים לו. כיצד עשר גפנים טעונות מסרתי לך. והלה אומר אינן אלא חמש. רבי מאיר מחייב שבועה[מה]. וחכמים אומרים כל

ר״ע מברטנורה

להשאיל ולהשכיר ההקדשות: ן רבי מאיר אומר יש דברים שהם כקרקע. עגבים הטומחות ליבלר הוא דאיכא בין חכמים לרבי מאיר. דרבי מאיר סבר עגבים הטומחות ליבלר

מא) ה״ה שאר שומרים, שאינן נשבעין ואינן משלמין בהן אפילו פשיעה. רק נקט שומר חנם גבי שבועה, משום דבו נזכר שבועה בתורה תחלה, וגבי תשלומין נקט ש״ם, משום דבו נזכר תשלומין תחלה [כך נ״ל. מיהו לפמ״ש כ״י דאפילו פשיעה פטור מלשלם, שפיר נקט ש״ת אינו נשבע, דאע״ג דש״ת חיובי שומר שכו הם היותר מוצעים מכל השומרים, שאינו חייב לשבע רק שלא פשע ושלא שלח ידו וגו׳, אפ״ה בהכי אפילו לשבע הכי שבועות א״ל, דאין בו שום חיוב תשלומי שומר, דאפילו בשלח בו יד, אינו חייב משום חיוב שומר רק מדהוא גזלן. ובתשלומין לא נקט שוכר. משום דדינו כש״ם. ולא נקט שואל. מדלא שייך שאלה בהקדש. אמנם לפ״ך כולן חייבין בפשיעה]. אבל השומר שכר מפסיד שכרו עד שישבע שומרן כראוי (כל זה בת״מ ל״ה וס״ו וס״ח): מב) שאמר הרי עלי קרבן והפרישו: מג) דס״ל דגורס לממון כממון דמי והרי חייב באחריותה: מד) שבהפרישו אמר הרי זו קרבן דאז פטור מאחריות: מה) מיירי בתבעו עגבים שא״ל עוד לקרקע, ומש״ה ס״ל לר״מ דהו״ל כבלורות וכמטלטלין דמי:

יכין תפארת ישראל יכין

ליבלר כבלורות דמיין. וחכמים סברי להו כבלורות דמיין. והלכה כחכמים. ודוקא בדין שומרים. אבל גבי מקח וממכר ולוואה ומודה במקלה הטענה בכל הני קיי"ל דדבר הטומד ליבלר כבטור דמי וכן הלכה: **עד הזיז.** קורה של עליה הבולטת מתוך הבית וכללא דמלתא לעולם אינו חייב שבועה דלוריתא עד שיטענו דבר שבמדה או שבמשקל או שבמנין. ויודה לו במקלת המדה. או במקלת המשקל. או מקלת מנין: **ן המלוה את חבירו על המשכון.** נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו בשעת הלואתו. לא שנא משכנו שלא בשעת הלואתו. ואם אבד לו בנגב והיה המשכון כנגד החוב יצא משכונו בחובו. ואין להם זה על זה כלום. ואם החוב יתר על המשכון משלם לזה מלוה לזה. ואם המשכון יותר על החוב משלם מלוה לזה. ואם נאבד באונס שאומר שכר פטור. גם המלוה פטור. וכשבע שבאונס נאבד. וגובה חובו כולו: שקל. חצי סלע: לא כי. לא כן דנפקא לן ממשמעות דכי הוא זה. והר"ן בפרקין כתב דבמכילתא מפיק מכסף או כליס. מה כסף שדרכו למנות. אף כליס שדרכן להמנות. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה ובמשקל ובמנין. אינה טענה. ע"כ. ולא קשיא דהא לאטריך לכדדרשינן ברים פרקין מה כסף דבר חשוב וכו' דהכל איכא למדרש במה כסף. ומ"ש הר"ב וכללא דמלתא אינו חייב עד שיטענו וכו' ויודה לו במקלת המדה וכו'. לישנא דברייתא ולאתויי טוענו בית זה מלא דלא תימא דכיון דאמר בית זה מלא. וזה מחזיר לו חסר. נראה החסרון. והרי הוא כזה אומר עד הזיז. וזה אומר עד החלון. קמ"ל דלא. עד שיודה בדבר שבמדה וכו'. וכתבו התוס' דטעמא דכשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין ידוע מה בימיהם. א"ב בעינן שיזכור מדה בהודאתו. ע"כ: **חייב.** ל' הר"ן לדיין דקיי"ל הילך פטור. [כמ"ש ג"כ לעיל] על כרחין כהרקיבו פירות מיירי [וכ"כ התוס']. וכאומר עד החלון והרקיבו בפסיעתו [ובעינא] לשלומי לך עסקינן. ומה שהנחת אתה מוטל ממי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומו שנתקלקלו הפירות ובעינא לשלומי לך. ותמיהני מה שהנחת אתה מוטל למה פטור. והרי כשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה. ועדיין הוא עומד בה. וא"ל דהיינו טעמא משום דבשעה שהודאה יוצאה מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה. ע"כ: **ן המלוה את חבירו על המשכון.** כתב הר"ב נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו וכו'. מבואר במשנה ז' פ"ו דב"מ: ושקל. פירש הר"ב חצי סלע. עמ"ש משנה ו' פ"ק דשקלים: והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרים היה שוה חייב. כתב הר"ב הרי הוא הודה במקלת הטענה. ולא אמרי' שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אא"כ שיחזיר לו משכונו. וכל עוד שלא יוכל לחזור לו משכונו נמצא שלא הודה לו בשום היזק. משום דמשכון אינו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף לזה שישלם לו חובו. אע"פ שרוצה לעכב המשכון אצלו בדמי שויו שאומר ומובר בלא תחמוד. ואע"פ שאפשר שאין ב"ד מזקקין לכוף את הלוה כל זמן שעובר בלא תחמוד. היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם שמכין אותו עד שתצא נפשו באומר כוכה היני עושה. אבל אין הלוה

נפטר

יבין תפארת ישראל בועז

מו) דס"ל דלאו כבלורות דמי, והו"ל כקרקעות. [וא"ל הרי בל"ז הו"ל הודאתו הילך דפטור מבלא"ו. י"ל דמיירי שבלר אותן חמש שמודה בהן, ומודה שחייב לו דמיהן. ואפ"ה לרבנן פטור מבל"ת, משום אותן ה' שטונות שבפר, שאינן רק כקרקע (הרשב"ת) וי"ל דמיירי שתבע מעות הענגים שבלר מכל י' הגפנים, ואפ"ה לרבנן דינן כקרקע, מדאתו עשנתייהו מחמת קרקע]. וקיי"ל כר"מ דכהלוסין דמיא, לענין מודה במקלת (ת"מ ג"ה), ולענין שאינן נקנין רק במשיכה כמטלטלין (קל"ג), וכמו כן לענין שיש בהן אונאה כשאר מטלטלין (קל"ז). וה"ט מדקיי"ל בכל דוכתא כל העומד לגדול כגחור דמי (כתובות נ"ח, וב"ק כ"ע ב'). אבל לענין חיובי שומרין ושבועתן, דינן כקרקע, מדלא מסרן לו רק לשמירה ולא להלשן (ת"מ ש"ח פ"ה). ובשכירות קרקע יש חלוק, אם כבר הגיע זמן פרעון השכירות הרי טוענו מעות. ואם לא הגיע זמן פרעון השכירות, רק שהמשכיר טוענו שידור בו ב' חדשים כפי שהשכיר לו, ויתן לו אח"כ השכר, וזה משיבו לא שכרתי רק לחודש א', הו"ל כתביעת קרקע [ש"ך ל"ה]: מז) ר"ל דלריך שיהיה התביעה והודאתה דבר שבמדה או משקל או מנין: מח) והלה מודה י' כורין, והלה משיבו אינו יודע אלא וכו': מט) משבועה דאורייתא. ואפילו תבעו בית „זה מלא", אפ"ה לא הוה דבר שבמדה, דכשחסר מעט נמי נקרא מלא. א"נ משום דלריך שיזכיר בטענתו מדה או מנין [ת"מ פ"ח] (ב): נ) קורה הבולטת מהכותל: נא) שדא"ו. והוקא בנתעשנו הפירות בפסיעתו. דאל"כ הילך הוא, ולעיל: נב) דדינו כשומר שכר [ושי' כ"מ פ"ו מ"ז]: נג) בלא אונס: נד) סלע הוא ד' דנרין, ושקל הוא חצי סלע: נה) ר"ל

פטור

המחובר לקרקע הרי הוא בקרקעי[מ]. אין נשבעין אלא על דבר שבמדה. ושבמשקל. ושבמנין[מא]. כיצד בית מלא מסרתי לך[מב]. וכים מלא מסרתי לך. והלה אומר איני יודע אלא מה שהנחת אתה נוטל. פטור[מג]. זה אומר עד הזיז[מד]. וזה אומר עד החלון. חייב[מה]: **ן המלוה את חבירו על המשכון.** ואבד המשכון[מו]. אמר לו סלע הלויתיך עליו. ושקל היה שוה[מז]. והלה אומר לא כי. אלא סלע הלויתני עליו. וסלע היה שוה. פטור[מח]. סלע הלויתיך עליו. ושקל היה שוה. והלה אומר. לא כי. אלא סלע

ברים פ"ז דב"ק דף פ"ג [נ"ל פ"נ] בד"ה דבר שאין מסויים וכו' מסקי מפיק מכסף או כליס. מה כסף שדרכו למנות. אף כליס שדרכן להמנות. מכאן אמרו כל טענה שאינה במדה ובמשקל ובמנין. אינה טענה. ע"כ. ולא קשיא דהא לאטריך לכדדרשינן ברים פרקין מה כסף דבר חשוב וכו' דהכל איכא למדרש במה כסף. ומ"ש הר"ב וכללא דמלתא אינו חייב עד שיטענו וכו' ויודה לו במקלת המדה וכו'. לישנא דברייתא ולאתויי טוענו בית זה מלא דלא תימא דכיון דאמר בית זה מלא. וזה מחזיר לו חסר. נראה החסרון. והרי הוא כזה אומר עד הזיז. וזה אומר עד החלון. קמ"ל דלא. עד שיודה בדבר שבמדה וכו'. וכתבו התוס' דטעמא דכשאין חסירה אלא מעט מקריא מלאה ואין ידוע מה בימיהם. א"ב בעינן שיזכור מדה בהודאתו. ע"כ: **חייב.** ל' הר"ן לדיין דקיי"ל הילך פטור. [כמ"ש ג"כ לעיל] על כרחין כהרקיבו פירות מיירי [וכ"כ התוס']. וכאומר עד החלון והרקיבו בפסיעתו [ובעינא] לשלומי לך עסקינן. ומה שהנחת אתה מוטל ממי בכגון זה הוא כלומר המדה שהנחת הרי היא במקומו שנתקלקלו הפירות ובעינא לשלומי לך. ותמיהני מה שהנחת אתה מוטל למה פטור. והרי כשאנו רואים הפירות הודאתו ידועה. ועדיין הוא עומד בה. וא"ל דהיינו טעמא משום דבשעה שהודאה יוצאה מפיו בעינן שתהא בדבר שבמדה. ע"כ: **ן המלוה את חבירו על המשכון.** כתב הר"ב נעשה עליו שומר שכר לא שנא משכנו וכו'. מבואר במשנה ז' פ"ו דב"מ: ושקל. פירש הר"ב חצי סלע. עמ"ש משנה ו' פ"ק דשקלים: והלה אומר לא כי אלא סלע הלויתני עליו וג' דינרים היה שוה חייב. כתב הר"ב הרי הוא הודה במקלת הטענה. ולא אמרי' שלא הודה לו שיתחייב לשלם לו אא"כ שיחזיר לו משכונו. וכל עוד שלא יוכל לחזור לו משכונו נמצא שלא הודה לו בשום היזק. משום דמשכון אינו פרעון הוא ויכול המלוה לכוף לזה שישלם לו חובו. אע"פ שרוצה לעכב המשכון אצלו בדמי שויו שאומר ומובר בלא תחמוד. ואע"פ שאפשר שאין ב"ד מזקקין לכוף את הלוה כל זמן שעובר בלא תחמוד. היינו כדי לכוף את המלוה שלא יעבור עבירה זו כשם שמכין אותו עד שתצא נפשו באומר כוכה היני עושה. אבל אין הלוה

פוסק בשכירות דאפי' אין לריך לקרקע הרי הן כקרקע מטעם הר"י הלוי. עכ"ד. ודברי תימה הן דמי דאקון להר"י והרמב"ם לאלק בין שכירות לשאר דברים. אם לא מבאתיו והשיא דפרק נערה. וכיון דמוקמינן להיא דנערה דבגזז דמי בשאר דברים ס"מ דמשמעתיו בשומרים ובשומרים פסק דאפי' אינן לריכין לקרקע הרי הן כקרקע. ס"מ דפלוגתייהו אפי' בא"ל לקרקע. כ"ם שדברו בפירוש המשנה כך הם בהדיא. אלא שבהם י"ל דאשתמיטתיה להכ"מ. אבל הדברים בעצמם מוכרעים מדברי הר"י הלוי שהביא הוא. דאין לאלק ולאוקמי שכירות בלריך לקרקע ושאר דברים באינן לריכים לקרקע. ועיין במשנה ז' פ"ח דב"ב כתבתי דעת ר"ח והרא"ם בענין כל העומד לאגוס וכו'. וכן דעת הר"ן והרשב"ם. גם כתבתי שם מה שתמהתי על הטור בזה: **אין נשבעין אלא על דבר שבמדה וכו'.** התוס'

אין נשבעין אלא על דבר שבמדה. מיי' פ"ד מה' טוען ונטען ה"א סמ"ג עשין נ"ה טוש"ע חו"מ סימן פ"ח סע"ב כ"ג בש"ע: **ן המלוה את חבירו על המשכון.** מ"ג בי"ח ג"מ ג"ד כ"ב מ"ז: אי"ג שע' מלוה ולוה ה"ד סמ"ג עשין נ"ב טוש"ע חו"מ **ס** סימן ע"ב ס"ע ופיהן ס"ו וב"ב:

שנויי נוסחאות

ביצד. בכי"ק ובמשכי"ל כ י צ ד אמר; בד"ל ..אמר לו. ר"מ מחייב (שבועה). בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל ובכלי (במקומות המובאים בציונים) ובכי"ק ליתא. **שבמדה ושבמשקל ושבמנין.** בכי"ק ובמשכי"ל שהוא במדה ובמשקל ובמנין; בד"ל שהוא במשקל במדה ובמנין, וסדר עוסתיהו הוא הסדר הרגיל (בימ"ל ע"ב, כ"ה ע"א ובכל המקומות המובאים בציונים) (ר"ס). (**ביצד**) **בית.** בד"ל ובכי"ק ובכי"פ ובמשכי"ל.. א"ל בית ובי"ה בכי"מ (ושם ליתא). (**וכים מלא מסרתי לך**). בד"ל ובכי"ק כ"י ליתא; בכי"פ ובכי"מ ובמשכי"ל כים.. **והלה אומר.** בד"ל והוא..: **ן אמר לו.** בכי"מ ובכי"פ ואמר.. (**לא כי אלא**). במשכי"ל ליתא, כפי הנראה בטעות.

ראשון לציון

ן חוי"ם ד"ה אין נשבעין כו' התוס' ברס"ז כו' ועי' יש סדר למשנה:

לקוטים

בתוי"ט ד"ה חייב וכו' וכ"כ התו' וכו' עמו הס"ר התו' ז"ל לא כתבו כלי הר"ן שהרקיבו הפירות דז"ל למ"ד הילך פטור צריך להעמיד בגון שזה עומד שמודה אינן בעין ע"כ גר' דלא בעו למימר שהרקיבו אלא שנאבדו מן הטוש לגמרי בפסיעתו ובעי לשלומי וכ"ל שהתנו כן כי היכי דלא תיקשי כמ"ש הר"ן אח"כ דמה שנאמר אתה מוטל אאלי פטור וכיי כשאנו רואים כמ"ש הרי"ט מש"ה לוקמוה בדאיתנו לפירות בטוש כלל דהשתא אין הודאתו ידועה. ושוב ראיתי להר"ב נ"ת ז"ל בשער המ' שהבין גם הוא כל' התוס' כדברי הר"ל שנאבדו לגמרי בפסיעה אלא שכתב דטעמא דמו' משום כים דמיירי במעות דלי בעי הקנו לא שייך כן במעות ולא מהא לפס"ד לא לריך דבמעות אמי שייך מעות שהלואו ולישנא דתנן גבי מעשר פירות שהרקיבו ומעות שהלואו. ושוב הרשבתי יפה בדברי התו' ול"ל בדור שלין כוונתו בדברי מעיקרא וכמו שהבין נ"כ הרב המ' אלא שדעתם במ"ש שם הר"ב התרומות דשם בעל התו' דגרי' אינו

שבועת הדיינין פרקו שבועות

ר"ע מברטנורה

נפטר מחיובו בכך והייב בבא לגלות ידי שמים לפרעו את העולם. הכי מסיק הר"ן: סלע הלויתני עליו ושתים היה שוה וכו' פטור. לוקימנא לה בגמ' פרק המפקיד דף ל"ה במאמינו לוה למלוה שאינו ברשותו שאל"כ מחוך שצריך לישבע שאינו ברשותו. נשבע נמי כמה היה שוה ע"י גלגול. אע"פ שבשווי אין מאמינו. היינו משום דלא קים ליה למלוה בגויה. ומלוה אינו מאמין למלוה דקים ליה בגויה משום דמקיים בים וסלף בוגדים ומדס(מגלי י"ל) דאי לאו דבוגד ורמאי הוא לא היו מלריכין לו מן השמים שיהא לוה. אבל לוה מאמין למלוה שאבד. דמקיים בים תומת ישרים תנחם (שם) שאם לא שאבד נאמן ושבר הוא. לא היה מעשרין אותו מן השמים. וכתב הר"ן וא"ת אם במאמינו אמאי מחייבים למלוה שבועה שאינו ברשותו [כדפירש הר"ב] י"ל אע"פ שהאמינו. כיון שהחייב לו זה שבועה משביעין נמי את המלוה. שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון. ע"כ. ומדלא לוקימנא הכי בבבא דלעיל במאמינו. מש"ה דייק הר"ן התם דכופין לוה לפרוע אע"פ שאין מחזיר לו משכונו כמ"ש לעיל בשמו: מי שהפקדון אצלו. אע"ג דאתן במשכון אינו ליה בכל פקדון* מבוש דבכל פקדון דינא הכי שאם טוען האומר אבד וכו' לפטור מתשלומין. מהוייב לישבע שאינו ברשותו. כך נראה לי. אלא דקשה לי. דא"כ בגמ' דהמפקיד דף ל"ה דרב הונא אמר הכי. ונשבע שאינו ברשותו. אמאי לא מפיק ליה ממתני' מדאתי פקדון ולא משכון דאינו אינו הלה את הפקדון. וא"ת ולמה שנה הטעם דנשבע אחלה. ולא שנה הטעם דעיקר שבועה למה היא. דשמא נתן עיניו בה. תי' הרמב"ם בפירושו לפי שזה הטעם כולל כל משכון. אבל טעם שמא נתן עיניו בה אינו כולל כל משכון. שאם היה המשכון לשון זהב. או חתיכת כסף שאינו כלים ולא בגדים שיש בהם רקמות. וכיולא בהן. אין כאן טעם שמא עיניו נתן בה. ע"כ. וכ"כ בריש פרק ו' מהל' שאלה שאם הפקדון דבר שכל מינו שוה ומצוי בשוק לקנות כמוהו. כגון פירות או יריעות של צמר ושל פשתן הטוות בכל עניעם או קורות שאינן מצויירות וכו'. וכתב המגיד אע"פ שלא נהבאר בגמ'. נראה נכון דלמה יחסר הלה וכו' ע"כ. ומפירוש המבאר נראינו שנתבאר לו זה מהמשנה עצמה: ויוציא הלה את הפקדון. פירש הר"ב ויפסלנו לעדות ולשבועה. וכפירש"י. והקנו התוס' וכי עבדינן תקנה לרביעי. אלא מעמא שמא יוציא הלה הפקדון ונמצא שבועת לוה לבטלה. ע"כ. וכך מסיים הרי"ף. ונמצא שם שמים מתחלל:

*) נר"ב ד"י מסר מלת המשכון ופלגא שלא הסביר התוי"ט מלה זו כדרכו תמיד.

הלויתיך עליו. ושלשה דינרים היה שוה חייבנ"). סלע הלויתני עליו. ושתים היה שוהנ"). והלה אומר לא כי. אלא סלע הלויתיך עליו. וסלע היה שוה. פטורנ"ח). סלע הלויתני עליו. ושתים היה שוה. והלה אומר לא כי. אלא סלע הלויתיך עליו. וחמשה דינרים היה שוה. חייבנ"ט). ומי נשבעס) מי שהפקדון אצלוסא). שמא ישבע והס=) ויוציא הלה את הפקדוסג):

כן היה: אלא סלע הלויתני עליו ושלשה דינרים היה שוה חייב. שהרי הוא הולה במקלת הטענה שהסלע שוה ארבעה דינרין. וכיון שהלוה חייב לישבע כמה היה שוה המשכון שלו. והמלוה חייב לישבע על המשכון שאינו ברשותו ואע"פ שמבלס דמיו. מכוס דחייבינן שמא עיניו נתן בו. ב"ד מחייבין את המלוה תחלה שאין המשכון ברשותו. ואח"כ משביעין את הלוה כמה היה שוה. שמא ישבע הלוה תחלה ולא דקדק בשומא. ויוציא המלוה את המשכון ויפסלנו לעדות ולשבועה והא דתנינן בסיפא מי נשבע. מי נשבע תחלה קאמר: מי שהפקדון אצלו. המלוה שהיה המשכון אצלו נשבע שאין *)המשכון ברשותו:

שנויי נוסחאות

[חמשה דינרין. במס"ל .. דינר ואינו נכון. ומי נשבע. נד"ל ונכי"ק ובמס"ל מי הוא הנשבע וכ"ה מי גם נכי"מ ונכי"פ. ישבע זה. במס"ל יישבע. (הי"ד ליל"ק). הלה. נכי"ק הלו:

תוספת רעק"א

[אות מד] הוי"ט ד"ה מי. תני ליה בלשון פקדון) בלקוטי מהרי"ל דייק מזה דגם משכון מקרי פקדון, ומי שנשבע שלא לקבל פקדון אסור להלות על המשכון. והובא להלכה בהגהת ש"ע יו"ד סי' רי"ז סס"ח: [אות מה] בא"ד מש"ם דבכל פקדון. איננו מובן לי דאמו מפורש במתני' מי נשבע תחלה דנשמע מזה דצריך המלוה לישבע שאינו ברשותו ווורה לנו מתני' בלישנא דפקדון דבכל פקדון הדין כן דישבע שא"ב. הא באמת לא קתני במתניתין רק מי נשבע. אלא כיון דבאמת הדין דשומר צריך לישבע שא"ב מוברחים אנו לפרש דמי נשבע תחלה א"כ לא נשמע ממתני' דמלוה צריך לישבע שא"ב ללמד על פקדון דעלמא גם למה דמשני אביי (בב"מ דף ל"ה) גזירה שמא יסעון ויאמר אחר שבועה מצאתיה; א"כ מי נשבע היינו דתמלוה נשבע כמה היה שוה א"כ לא נזכר כלל במתני' משבועה שא"ב ובויותר דהא באמת אינו נשבע שא"ב דהא מסיפא מוכח דמיירי במאמינו(פירוש מרישא דסיפא כמו דמשני רב אשי שם) אלא דברישא מה"ת

לקוטים

ספרים לא מוקמי שלך אלא כי אינא ליה מיד ליד ממש וכ"ד הרמב"ם ג"כ ודלא כהרי"ם דס"ל דאפי' קיימת בלגמא וסמכת ע"ל דהתו הכא. אלא נהך סיעתא ומס"ם לא הזכרו לאוקמי בבבא קמא ומ"ש הר"ן ז"ל אלא שאינם לפנינו ולא מצי אינא לנו מיד ליד ומס"ם לא מיקרי שלך ו"ש שאינו נעון אלו לפנינו דלפי מ"ש לעיל הו"ל שאינו בעולם אי דנאבד וכיולא בזה ונמצא שם הפרש לענין דינא בין הנוס' לפר"ן ז"ל: (ב"ל)

יבין תפארת ישראל בועז

פטור הלוה משדא"ו, דהרי כפר בכל. רק ישבע המלוה תחלה שבועת המסנה שאינה ברשותו, שמא עיניו נתן במשכון [דרק כספיטר האומר א"ע מתשלומין בשבועתו זאת, אז נבד היא שדא"ו, כת"מ רל"ד ב']. ואח"כ ישבע הלוה היסת כדבריו. ואפילו מאמין לוה למלוה שנאבד המשכון, אפ"ה צריך המלוה לשבע הלוה, דחייבינן שמא אחר שישבע הלוה, יוציא המלוה המשכון ויכחישנו, ונמצא שם שמים מתחלל [ת"מ ע"ב ע']: נו) ר"ל חייב הלוה שדא"ו על דבריו, דהרי הודה במקלת. מיהו קודם שישבע הלוה, ישבע המלוה תחלה שאינו ברשותו, מטעם דלעיל. אמנם בטוען הלוה לוני יודע כמה היה שוה, ישבע המלוה שבועת המסנה שאינו ברשותו, וינגעל בה שבוה כדבריו, ואח"כ יכלס הלוה שקל. ובמאמין לוה למלוה שאינו ברשותו, או שיש למלוה עדים שנאבד המשכון, בוטל המלוה השקל בלי שבועה, רק יקבל בהרס שבוה כדבריו, דהרי לוה יודע בוודאי שחייב, ומסופק בפרעון [שם י' י"א]: נז) נמצא מלוה חייב לי סלע שהמשכון שוה יותר מהחוב [ולמה שהתבנו בב"מ פ"ו סי' נ"ה, דלרש"י וס"ך על המותר אינו רק שומר חנם, מיירי הכי שנאבד בפשיעה]: נח) ר"ל פטור המלוה משבועה דאורייתא, דהרי כפר בכל. מיהו במאמינו לוה שנאבד, נשבע מלוה רק היסת בשוה היה המשכון כחובו. ובאינו מאמינו שנאבד, ישבע המלוה שבועת המסנה שאינו ברשותו, וינגעל בה שבוה היה כחובו: נט) ר"ל חייב המלוה שבועה דאורייתא, מדהודה במקלת. ויכולל בשבועתו שאינו ברשותו (ג): ס) ר"ל בכל מקום שאמרנו שהלוה ישבע, מי נשבע תחלה קודם לוה: סא) ר"ל המלוה, שהמשכון הנפקד היה אצלו: סב) ר"ל שבשבע לוה תחלה: סג) ויבור שנשבע נשקר ונמצא שם שמים מתחלל. ולהכי אפילו

(ג) ולכאורה כולה מסנה שאינה צריכא היא דמי לא ידעינן בין במלוה בין בלוה דכופר הכל פטור ומב"מ חייב במסנה א' בפרקן. ול"ל דריסא דריסא דלוה כופר הכל קמ"ל דפטור משבועה אע"ג דליכא נביה סברא דאין אדם מעיז פניו בפני בע"ח מדידע שמשקר דהרי המלוה לא קים ליה בגוויה, בשווי המשכון, [כב"מ ל"ה א'] קמ"ל דאפ"ה כל כופר הכל רחמנא פטריה [ולא כרש"י ב"ק ק"ז א', ועי' הוספת כתובות י"ח א' ד"ה חזקה ודו"ק]. וסיפא דריסא דלוה מודה במקלת קמ"ל דלא ממא דנהוי לוה כאומר כ' ידענא שאני חייב לך ואידך כ' מסתפיקנא אם חייבנא לך, דשמא איתא למשכן נגד ואני חייב לשלם לך עד שתחזר משכוני קמ"ל כר"ן [שבועות דש"י ע"ב] דהך רק עיקול הוא, אבל עכ"פ חייב לשלם. ובריסא דסיפא קמ"ל במלוה כופר הכל דפטור, דסד"א מדליכא נביה סברת אינו יכול להעיז בפני בע"ח, דהרי לא עשה לו פובה, ולהכי להוי כפקדון הכופר הכל חייב שבועה [ברש"י ב"ק ק"ז א']. ואפילו לתוס' הכ"ל בכתובות דס"ל דאינו יכול להעיז הייע מדאחכירו מכיר במשקר במזיד, הכא שאני שהלוה יתלה שהמלוה לא קים ליה בגויה ולא בקי באומד, קמ"ל דגם כופר הכל זה פטור משבועה. וסיפא דסיפא קמ"ל במלוה מודה במקלת מיב, אע"ג דאית ליה סבור מגו דכפר הכל, ויכול להעיז כנ"ל, אפ"ה כל מודה במקלת ההורה הייבתו. מיהו בלומר המלוה אינו יודע כמה היה שוה, ישבע המלוה שבועת המסנה שאינו ברשותו ויכולל בה שמשקר בשוויה, ופטור. דהרי הו"ל כאינו יודע אם נתחייבתי כלום. ובמאמינו לוה שנאבד, או שיש למלוה עדים שנאבד, נשבע המלוה רק היסת שמשקר בשוויה ופטור. אמנם בלומר המלוה שיודע שהמשכון היה שוה יותר מהחוב, אבל אינו יודע כמה, הו"ל מלוה מחוייב שבועה, שהרי הודה במקלת ששוה קלת יותר מחובו, ואינו יכול לשבע, מדמסופק כמה היה שוה, ולהכי שלם כדברי הלוה, רק הלוה יקבל בהרס שבאמת כדבריו [וי"ח]. רק בהודה הלוה שלא רצה המלוה המשכון, מדהיה לרוב וחתום, פטור המלוה, דכל שידוע מתחלה שאין המתבע יודע, לא אמרינן שיש

מתוך

(ד) במשכון הוא דבר המלוי דאז ליכא למיחש שמא עיניו נתן בו, אפ"ה ישבע (ד):

מתוך שאינו יכול לשבע משלם. ומס"ע בעיזי דאכלי מושלא ונתבע מסופק כמה הפסידו [ב"ב דל"ו]. וכ"כ בשור שנגח הפרה, ומיתה מסופק כמה הפסיד [ב"ק מ"ו מ"]. בכולן מדידוע שהנתבע מסופק לא הו"ל מתוך שאינו יכול לישבע משלם [כך מסיק הש"ך בסי' ע"ב סקנ"ח]. **ובתבעו** זה את זה, דהמלוה אומר שהמשכון שוה פחות מחובו, ולוה אומר ששוה יותר, המלוה נשבע ב' שבועותיו כלעיל, והלוה נשבע היסת שסות כדברי ופטורים. ובמאמינו לוה למלוה שנאבד, אז גם המלוה ישבע תחלה רק היסת שהיה שוה פחות מחובו. **ואי"ל** הרי לפי מ"ש לעיל כי"ב ג"כ כל שנשבע הלוה, צריך מלוה שישבע תחלה שאינו ברשותו, אפילו מאמינו שנאבד, י"ל הכא ליכא למיחש שיוציא המלוה המשכן, דאם היה בידו היה מוציאו לגמלר כדי להגלל מהיסת: (ד) **אמרינן** בש"ס (ב"מ דל"ד ב') א"ר הונא משביעין לכל שומר שילוה לשלם, שבועה שאינו ברשותו. ומקשינן מהך מתני' דתני בה ד' נבי. ב' נבי קמאי, לוה, בהיה הלוה כופר הכל, פטור משבועה, ובמודה במקצת חייב. והדר תני ב' נבי בבעלוה, בכופר הכל פטור, ובמב"מ חייב. ומסיים מי נשבע מי שהפקדון אצלו, שמא ישבע זה ויוציא הלה הפקדון. תאיילא, אי לימא אפילו, תיפוק ליה דשבועה נבי מלוה היא, דמנ"מ. אלא אפילו דרישא, דלוה מב"מ ואמרי רבנן דלשתבע מלוה, דשמא וכו'. ומקשינן אי לימא כדרב הונא דנשבע נפקד שאינה ברשותו, היכא אפשר אח"כ שיוציא הפקדון. עכ"ל הש"ס, וק"ל לרב"י (ה"מ ע"ב ב') דכשהפקיד המלוה המשכן אצל הלוה שישמור חנם, חייב המלוה עליו הש"ס כשמנע מו נאבד אצל הלוה, (ודלא כב"ח שם דחולק), א"כ מה מקשי הש"ס לרב הונא, אדרבה ממתני' מוכח כרב הונא, דמדקאמר בפיסא דרישא דהיכא דלוה מב"מ נשבע לוה, ולא חייבינן בכפיסא שמא יוציא הלוה הפקדון, ש"מ מהוא דאי אפשר שיוציאו, שהרי המלוה ישבע שאינו ברשותו, וכרב הונא. והא דקאמר בפיסא מי נשבע מי שהפקדון אצלו, אפיסא דכיסא קאי, כפשוטה דהמשך המשנה, וה"ק, דהשתמלוה מב"מ, מי נשבע. מי שהפקדון אצלו, ר"ל דהא דיש חיוב השבועה על המלוה, דוקא כשהמשכון הוא אצלו, אז נשבע הוא. אבל כשחזר והפקידו אצל הלוה, כיון דלוה א"ל לשבע שאינו ברשותו, דהרי נניח ליכא למיחש שמא עיניו הן בה, לפיכך לא יבטע מלוה כמה היה שוה, דשמא אחר שישבע מלוה יוציא לוה הפקדון. וכן משתבר ליסנא דמתני', דקאמר מי שהפקדון אצלו וכו', ויוצא הלוה הפקדון. והרי אין ממשכן חיריגן. ואו מי שיי שם מלוה אז לוה, שיהיה לריך שיאמר מי שהפקדון וכו'. אע"כ כדבריו דקאי אתרווייהו. **ואמרו** לי שכבר נתקשה בזה הגאון בעל ב"ש החרון. ולא רליתיו. **אמנם** לכאורה היה נ"ל ממ"ל בש"ס בתר הכי, דרישא דכיסא דהיינו מלוה כופר הכל ק' לרב הונא, דלמה פטור, לשתבע ע"י גנוב כמה היה שוה, מדמשתבע בל"ז שאינו ברשותו. ומהדר במאמינו שאינו ברשותו. ומקשי תו, ומתמי' מי כמה שוה. ומתרץ לא קיש ליה בגווה. ומהמי' מלוה לוה דקיש ליה בגווה. ומתרץ מלוה מקיים בלוה וסלק בונדיה ישדם, ולוה במלוה והומת ישרים תנחם. עכ"ל הש"ס. **א"כ** אי לימא דסיפא דכיסא מיירי בהפקיד מלוה המשכן לוה, א"כ כולה מתני' ורישא דרישא מיירי בהכי. וא"כ הדרא הו קו' הש"ס לדוכתא, למה בדרישא בלוה כופר הכל, בכל נוגע פטור הלוה משבועה כמה היה שוה, הרי ליכא בשחזר המלוה והפקידו אצל הלוה, דמחוייב לוה שבועה שאינו ברשותו דשמא עיניו הן בה כדי לכופר הכל, וא"כ נשתבע נמי ש"ו גנוב כמה היה שוה. דליכא למיחש שמאמינו מלוה לוה שאינו ברשותו, דא"כ יאמינו נ"כ כמה שוה. ואי"ל בתירץ הש"ס דלא קיש ליה בגווה. דהרי לוה קיש ליה בשוויה של משכן, א"כ ע"כ כולה מתני' וסיפא דכיסא נמי מיירי בכסי, דמלוה פנוי לן רישא מסיפא. ומקשה שפיר ממ"ל לרב הונא. **אבל** ק' דה"ת לאביי ורב אחי הכם דמוקי לכולה מתני' מיירי בים עדיס בדאיתא למשכן, אלא לרבא ורב יוסף, דס"ל דכולה מתני' מיירי בים עדיס שנשרף מו נגנב המשכן, א"כ לא נעמיך כלל לנוח לכל הסברות שתהא במאמינו, כמ"ש הוס' שם, דהרי בכה"ג ליכא נגנוב כלל, מדיס עדיס לעיקר שנשרף ושאינו ברשותו, א"כ הדרא קושיתן לדוכתא, דלמה לעולם הך מי נשבע וכו' קאי אסיפא ולאמעטינן הדין ליכא דהדרה מלוה לוה המשכון, ולא נעמיך נמי לומר שיש עדיס שנגנבה. **ואת"ל** עכ"פ מדק' רישא דסיפא לרב הונא, נעמיך לנוח לכל הסברות שאמרנו. ליתא דוקי בנ"ז לא מינן לאוקמי לרישא שיש עדיס שנגנבה, רק דמדוחינן ספי לוקמה מי נשבע אסיפא דסיפא דסמיך לה, וניחא נמי ליפא דפקדון דבהדרה מלוה למשכן לוה מייתי, ומנ"ל לש"ס להקשות דאם אינתא לדרב הונא דמשתבע מלוה שאב"ר היכא מפיק לה. ליתא די"ל בלמת מה"מ ישבע ליה ברישא, מדכתר נשבע מלוה שאב"ר. ואי נמי נאמר דרישא נמי בהחזירו מלוה לוה, א"כ וודאי מצי לוה לאתבועי כמה היה שוה. ותו דנם לאביי ורב אחי לא ניחא, דליכא למימר דמדסיפא דכיסא בהחזירה, רישא דרישא נמי בהחזירה, דא"כ כולה מתני' מיירי בהחזיר מלוה לוה המשכון. א"כ ע"כ פטור דרישא דסיפא אלוה קאי, דליכא למימר דקאי אמלוה, דהרי אפילו במלוה מב"מ אם החזירו אינו נשבע, כנסיפא דכיסא. אע"כ אלוה קאי, ואמאמה, וכי מטוס דמלוה כופר הכל, יפטור לוה משבועה כמה שוה ע"י גנוב. ותו מה פטור שייך בני לוה, הרי הוא הוגב ממלוה. אע"כ דלאו כולה מתני' בחדא מחתא מחתינן, רק סיפא דסיפא מיירי בהחזירה, וק' אפיר קושיתינו הנ"ל דטקמא הכי ולא נעמיך לדחוקי נפשן. **אמנם** נ"ל דהנה **אאמו"ר** ע"ר רביגו הגאון זצ"ל הקשה, למה ש"ס שנשבע שנאנס נוגב בכרו (כב"מ דנ"ח ס"ד ב"ג), דלמא האמינתו תורה בבדל"ו רק לפטור ולא לגנות. ואת"ל מטוס לחייב בכרו וודאי, וספק שמא לא נאנס, להכי אין ספק מוציא מידי וודאי. עכ"פ לב"ו וש"ך הנ"ל, בחזר ש"ס והפקיד לבעלים, ישבעו בעלים ויטלו מהשומר שכר מנ"ל שנאמנים בעלים בשבועה ליטל, והרי קרא ב' ולקח בעליו ולא ישלם. **ולפע"ד** נו"ת נראה לתרץ קושית ע"ר זצוק"ל, ממה שהקשה הר"ן בשם הרמב"ן (בשבועות דפ"ו ע"ב) בסיפא דרישא לוה מב"מ דמי הלוה, כיון שיתר על המשכון, אמאי ישבע לוה שלא"ו, הרי אי אותא למשכון ביד המלוה, וודאי א"ל לפרוע על שיעור המלוה המשכון, א"כ לחוי לוה כבוטן ב' וודאי נית לך, ואיכך ב' לא ידענא אי אית לך, דלמא משכון נגד הוא, ואינו חייב לך כלום, והרי בכה"ג וודאי פטור משלא"ו. והיכן כיון דמודה בעיקר החוב, דהרי אפילו יסנו להמשכון ביד המלוה, עכ"פ חייב לוה לגמלוה גם לדברי לוה, דהרי מב"מ, רק שא"ל לבעלים עד שיחזיר המשכון, להכי מחסב ספיר מב"מ. עכ"ל הר"ן. **א"כ** מהורץ קו' ע"ר זצוק"ל דוודאי כיון שנאבד מחויב ש"ם לשלם לבעלים שהפקידו אצלו, ואע"ג שא"ל לבעלים עד שישבע שלא פשע. הא רק עיקול הוא. ומלתא אחריתא ניכו ולא מהסב על ידו נשבע ונוטל. ולפ"ז גם קושיתינו הנ"ל לרב"י מתורלת, דס"ת בלוה מב"מ דהיינו בסיפא דרישא, יפה תירץ הר"ן דלקח שהמשכון בידו של מלוה, עכ"פ כיון בלוה מב"מ, חייב לשלם, רק שאכל נעקל מלשלם הדינר שמודה עד שיחזיר לו משכונו. אבל בסיפא דכיסא שהמלוה מב"מ, אי נימא דמיירי שהחזירה המלוה והפקידו לוה, א"כ במודה מלוה במקצת, אינו חייב שבועה כלל, דהרי ק' קו' הרמב"ן דהו"ל כל' וודאי אינו חייב לך, דהיינו מה שהוא נגד דמי הסלוחה. ומה שהמשכון שוה יותר על הלוואה אינו יודע אם אני חייב לך, דשמא המשכון אותא נגד ואינו חייב לך כלום. וליכא לתרוצי כתירוץ הרמב"ן דכיון דמב"מ א"כ וודאי חייב לשלם, ומה שמעקל מלשלם מלתא אחריתא היא. ליתא, דאם המשכון ביד הלוה וודאי פטור המלוה מכלום. ואפילו בשבועת הלוה לא ס"ל שיגבה לוה, דשמא משכון גבוה הוא, ואיך ישבע לגבות. וק' אפיר קו' אאמו"ר ע"ר הגאון זצוק"ל. לפיכך ליכא לאוקמא בהכי:

פרק ז **א כל** הנשבעין. נשבעין ולא משלמין. לא הקנה תורה לתובע לישבע ויטול. אלא לתבע שישבע ולא ישלם דכתיב (שמות כ"ב) ולקח בעליו ולא ישלם. מי בעליו לשלם הוא נשבע: **ואלו נשבעין** ונוטלין. **בתקנו להם חכמים** לישבע

פרק ז **א נשבעין** ולא משלמין. כתב הר"ב דכתיב ולקח בעליו ולא ישלם וכו' גמרא. ופירש הר"ן רישא דקרא שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו את הבעלים ולא ישלם. והאי לא ישלם.קרא יתירא הוא. דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא ישלם. ואם אינו עכ"ל דמומנא אית ליה גביה ואידך עביד לאתמומי. אימא ישבע התובע ויטול. ובעל אחד נמי סד"א שלא אמרה תורה שישבע הנתבע להכחיש את הטד. אלא ישבע ההובע. ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל פי שנים עדים. קמ"ל. ע"כ: **ואלו נשבעין** וטולין הבאר וכו'

פרק ז **א כל הנשבעין שבתורה**). נשבעין ולא משלמין). **ואלו נשבעין**

פ"ז **א** כל הנשבעין שבתורה. מ"ל ע"ל מ"ה ע"ל כל הפקר. בתוכות פ"ז ע"ב ב"ק נ"ו ע"ב ק"ו ע"ל: נשבעין ולא משלמין. מיי' פ"ל מה' גזלה ופפון ה"ב בכ"ג עמון נ": מוקש"ם מ"מ מיומן פ"ש פ"ל:

שנויי נוסחאות

פ"ז **א** ואלו. נכי"ק ונמסכ"ל אלו.

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ז א) דהיינו שומר, ומודה במקצה, ומי שעד מ' מכחים טענתו: ב) וה"ה לדיין בכל כופר הכל, נשבע הנתבע:

וכו'. ומקשו [תוס'] הכא דהא נשבעין וטוטלין טפי מיהו דהא ליכא פונמת כתובתה. ועד אחד מעידה שהיא פרועה. ומנכסי יתומים. וכולהו דקתני לקמן בפרקין מבנה ז' כסף שאמרו וכו'. ותנן נמי בפרק הגוזל בתרא משנה ג' המכיר כלי וספריו ביד אחר וכו' ישבע כמה נתן ויטול. ותנן נמי בפרק ח' דכתובות משנה ה' המוציא הולאות על נכסי אשתו. ישבע כמה סולית ויטול. ואמאי לא תנינהו לכולהו הכא דמדקתני אלו ליכא למימר דתני ושייר. ובתירוץ התוס' דהכא ודפ"ג דב"מ דף ל"ד דלא חשיב אלא שאין כנגדו ראוי ליטבע. ומוציא הולאות בכלל שכיר הוא. לא מתיישב המכיר כלי וכו' ובפ"ח דכתובות דף פ' מסקי דלא השיב אלא לאותן שצריך להשמיענו דטוטלין. דלא תימא אף בשבועה לא יטלו. ואילו הפונמת ודכוותה אי לאו דשמעינן הוה אמינא דטוטלין בלא שבועה. והלכון מוכיח כן דבהני דהכא קתני נשבעים וטוטלים משמע דאתא לאשמעינן דטוטלין. ובפונמת ודכוותה קתני לא יפרע אלא בשבועה. משמע דאתא לאשמעינן דבלא שבועה אין טוטלין. והר"ן הקשה על זה משכנגדו תמוד על השבועה דקתניב אע"ג דמדינא אית ליה למסקל בלא שבועה. משום דהוה ליה מחויב שבועה שלי"ל ומשלם. כמ"ש הר"ב במשנה ב' פ"ח דב"מ. ותירץ בשם הרמב"ן דאילו נשבעין וטוטלין אטולי מלתא קאי. והפונמת כתובתה דסיפא וחברותיה בכגון זה נשבו. אלא מהוש דתנינהו התם בפרק הכותב [דף פ"ז] קתני הכא כסף שאמרו והא דלא קתני ההיא דמכיר כלי משום דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שברשותו. וכן מוציא הולאות על נכסי אשתו אלא דמי מלא מבטל הבית טרוד בפועליו. והני מילי כשתובעו בזמנו וכו' מפורש יפה במשנה י"ב פ"ט דב"מ. ומ"ש הר"ב ואם שכרו אלא בעדים נמי וכו'. ואי נמי שכרו בעדים. אלא שאין עדים שעשה עמו מלאכה. נמי אין המכיר נשבע וכו' דהא מתוך שיכול לומר וכו' כן מוכח בפירש"י. המגיד פי"א מהל' שכירות. ומ"ש הר"ב דמתוך שיכול לומר לא שכרתיך משולם וכו' וא"ת והיכי אמר מנו בכה"ג דהא אף לא חיישינן דבעל הבית משקר אלא הכי קאמרי' דמתוך שהוא טורוד בפועליו סבור שפרעו ולא פרעו. וכיון שכן כי ליכא מנו מאי הוי וכי משום דליכא מנו אזלה לה טרדת פועליו. י"ל הכי קאמרינן. ודאי כי טוענין שפרעו. ודאי קושטא קאמר. ובכי גמור הוא. דאי מסתפקא ליה וטוענין בדמי. לא הוה אמר מלתא דידע דמספקי ביה רבנן מהוש טרדא והוה טוענין בלא שכרו כלל. הר"ן. וכ"כ התוס': והוא אומר נתתי. כתב הר"ב אבל אמר ליה שמים קבלת לי. והוא אומר לא קבלתי אלא אחד. נשבע בעה"ב שבועת התורה וכו' ואינו נותן לו אלא אחד. וזה כסברת הרי"ף דבקבלה לא תקנו כלום. אלא הניחו על דינו דאם הוא מודה מקצת נשבע שבועה דאורייתא ואם כופר בכל נשבע היסת. וכתב הר"ן וא"ת ולמה לא תקנו בקבלה [כמו"ש הר"ב במשנה י"ב פ"ט דב"מ] דאלמא תקנת השכיר שנשא נפשו על שכרו. דהא שקלה רבנן לשבועה מבעל הבית אמרינן [כמ"ש הר"ב במשנה י"ב פ"ט דב"מ] דאלמא ראוי לחייבו שבועה מפני תקנת שכיר. י"ל הני מילי היכא שהם חולקים על כל השכירות. ואי מהימן בעל הבית לומר פרעתי פסקה ליה לחיותיה לשכיר לגמרי. אבל כי פליגי בקבלה אי אפשר שיהיו חולקים אלא בדבר מועט שהרי שכירות של פועלים ידוע הוא וליכא בהוא [כפירש] כדי חייו דשכיר. ולפיכך לא תקנו שבועה אלא בעל הבית. ע"כ: רבי. יהודה אומר עד שתהא שם מקצת

ונוטלין). השכיר. והנגזל. והנחבל. ושכנגדו חישוד על השבועה. והחנוני על פנקסו). השכיר כיצדה). אמר לו תן לי שכרי שיש לי בידך. הוא אומר נתתי. והלה אומר לא נטלתי. הוא נשבעו) ונוטלו). רבי יהודה אומר עד שתהא שם מקצת הודאה. כיצד. אמר לו תן לי שכרי המשים דינר שיש לי בידך. והוא אומר התקבלת דינר זהב):

ליטבע וליטול. וכולהו מפרש להו לקמן במתני': השכיר. תקנו לו חכמים ליטבע וליטול מפני שבעל הבית טרוד בפועליו ואינו נזכר. והני מילי כשתובעו בזמנו. שכיר יום זמנו כל הלילה שלאחריו. ושכיר לילה זמנו כל היום שלאחריו. אבל תבעו לאחר זמנו בעל הבית נשבע היסת בספרעו ונפטר. ואם שכרו אלא בעדים נמי אין השכיר נשבע ונוטל. דמהוך שיכול לומר לו. לא שכרתיך משולם. יכול לומר לו נמי. שכרתיך ונתתי לך שכרך: והוא אומר נתתי. אבל אמר לו בעים קבלת לי והוא אומר לא קבלתי לך אלא אחד נשבע בעה"ב שבועת התורה כדברי. ואינו נותן לו אלא אחד: ר"י אומר. ואין הלכה כר"י לא

לקוטים

פ"ז א במשנה שיש לי בידך. יתור נפים דהוא"ל הן לי שכרי והו לא אלא כלו' שים לי עדיין בידך דאמרי לא אלים ומאלא שהרי קוך הומן הוא ואמרי יכול לחיות בידך ונתן לם רמז ממ"ש הר"ב ז"ל מהגמ': (ש"ל)

שם חמשים דינר מלתא לא: לוכמים קמ"ל שאינ מין מטבע מ' וכדלעיל פ"ו מ"ג ולשמואל דהתם נ"ל דא"ל התקבלת דינר זהב במטבעות. (שם): תי"ם ד"ה ואלו וכו'. דתנא ושייר וכו' כתב פרמ"ז זה אינו כלל גמור דכתב ים דף כ"ח וכ"ם שם כתב וז"ל והתוס' העלו דכל היכא דהני עניינים וכו' אמרינן תנא ושייר וכו' ע"כ. ודבריו סתו' הנה הנם בר"פ אלו נערות אמנם נראה דלא שייכי הכא דהם אמרו התם דכל היכא דקתני אלו ואלו כמו אלו נערות שם לכן קנס ואלו נערות שאין וכו' לא שייך למידק הכי ע"כ ואין זה שייך סנא דליכא אלו ואלו אם לא דנאמר דמשום דתלי היכא כל הנשבעין וכולי דמי להרמ: (שם)

יכין תפארת ישראל בועז

ג) שתקנו בהן חכמים שישבעו התובעים בנקיטה חפץ ויטלו כפי טענתן: ד) כולהו מפרש ואזיל. והאי ואלו נשבעין ונוטלין דהני הכא, אהנך שמזכרו במשנה ז' לקמן נמי קאי, רק תחלה מפרש תנא הנהו, והדר תנא אינך. והא דלא תני נמי במתניתין המכיר ביד אחר שקנה חפציו בנגנבו, דנשבע לוקח כמה נתן ונוטל [כנ"ל פ"י מ"ג]. וכמו כן לא תני הכא המוציא הולאות על נכסי אשתו, דישבע כמה הוציא ויטול הולאותיו מהשבח [בכתובות פ"ח מ"ה]. י"ל דה"ט, דהכך ב' לא מחשבו נשבע ונוטל, מדמעכב המובע מה שבידו. [אבל תנא ושייר לא שייך הכא, מדקתני אלו. מיהו בספר יכין שמועה [דש"ת] כ' כשם תוס' דהיכא דתני עניינים הרבה, אז גם בדתני אלו תנא ושייר. ובני ברק המופלג מהו' משה מרדכי שליט"א הביא לדברין מעדיות פ"ד מ"ח. ועי' פירושי שם סי' ח'): ה) כ"ל דלהכי תלי כילד. לאשמעינן דאילו הודה במקצת קצילה, בלאמת נשבע שוכר ונפטר, דקצילה מדכר דכיר ספיר, ואם מכחיש הכל, פטור לגמרי, וכדקאמרינן בש"ס. א"נ לאיתך ניסי, דקמ"ל אע"ג דבלאמת אינו מודה במקצת, דהרי אומר התקבלת ואינו כופר שכ קצץ לו כמו שתובע. וכ"כ במשנה ב' נקט כילד מדבלאמת אין שם מודה במקצת דהרי הילך הוא. וכ"כ במשנה ג' נקט כילד, משום דג"כ אין שם מודה במקצת גמור, מדלא פרעו שיווי החבלות, והרי אפשר שהחבלה האחת שוה כהב' חבלות שהובע הלה אלא טולהו דונמת מב"מ כן. מיהו במשנה ד' לא פליג ר"י, משום דגם לת"ק רק בשבועה דאו' שכנגדו נשבע ונוטל [עי' מ"מ ל"ב פ"ח]. וכ"כ במשנה ה' לא פליג ר"י להצריך שיהיה מב"מ, מדאין הבה"ב כופר ודאי ומודה שאמר לזה ליתן. ובמשנה ו' הרי בלאמת פליג ר"י וע"ש: ו) בנקיטת חפץ: ז) תקנו כך, משום דבעה"ב טרוד בעסקיו ומאי שיבכח. ודוקא שהבעו השתא בזמנו. אבל בתבעו לאחר זמנו, אז זוכר בעה"ב ספיר, ולפיכך נשבע הוא רק היסת ונפטר. וכמו כן בלין עדים ששכרו ושעבה מלאכתו, מהימן בעה"ב בהיסת, מדיש לו לבעה"ב מנו דלא שכרתיך, אי לא עשית מלאכתי. וה"ה בנהונין על הקצילה, נשבע בעה"ב היסת ונפטר, דהקצילה מדכר דכיר (א) · ח) וקיי"ל

מקצת

פרק ז (א) ועי' מ"ש ב"מ פ"ט מ"ב, ובש"ס מקשינן לרמב"ח דס"ל דבלין עדים שעשה מלאכתו, דמהימן במנו דלא שכרתיך משולם. ומקשינן א"כ שבועת השומרין היכא משכח"ל, דהימן לומר נאנסו במנו דלא היה דברים משולם. והקשו תוס' [ד"ה "מתוך" הסני] למה לא הקשה קושיתו למאי דאמרי' מנו בכל התורה כולה. ותירצו דכל עיקר קושית הש"ס הוא, דאי נימא מנו ממציא לאינו מציא, א"כ בשומר נמי. דאף דכשאומר נאנסו אינו מציא, וכשיאמר להב"מ יצטרך להציא. אפ"ה נימא מנו, דהרי ה"ל כשאומר נתתי שכרך, אינו מציא, דידיעתו שנשכח, וכשיטעון להב"מ מציא. והר"ן [דש"ינ ב'] הוס ף כה דברים, דהא דלא מקשה ממ"בת לנהימן במנו דכופר הכל, די"ל התם משו"ה חייבתו תורה

66

י) [לא] בסכיר. ולא בנגזל. ולא בנחבל: ב למשכנו שלא ברשות. וכגון שרשותו עדיס שנכנס לביס חבירו. ואין בידו כלום. ולא מסס °וכליס תחובים לו תחת כנפיו: הרי זה נשבע ונוטל. שהרי הדברים מוכיחים שהעדיס מעידים שמשכנו שלא ברשות. והוא דטעין ליס האיך במידי דלמיד ביס. אבל אס טעין ליס בכסא דכספא וכי האי גונא במידי דלא למיד ביס. ולאו כל כמיניס ליכבע וליטול. אלא יכבע הנחבע לבניס. לו לרשות. לו עשה עצמו כמוליא תחת כנפיו ולא הוליא כלום: הרי זה נשבע ונוטל. כתב הרמב"ם בפי' משנה

*) כרע"ב ד"ה אלא ותקן התו"ט כלפנינו. דלקמן

מקלת הודאה. לרבי יהודה לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה על הנתבע. והפכוה חכמים על התובע [נאלו] הסנויס לאן. רש"י: ב למשכנו שלא ברשות. פי' שלא ברשות בעליס. ובלא ברשות ב"ד. המגיד סוף פ"ג מהל' גזילה. בשם הרב אבן מיג"ש. ומ"ש הר"ב וכגון שרשותו עדיס וכו' וכליס תחוביס וכו'. כן דעת התוס' והרא"ש. דלו' לאו הכי אלא ידעו העדיס שהוליא כליס כלל אין בעל הבית נאמן בשבועה. °דשמא לא הוליא אלא

ב הנגזל כיצד. היו מעידין אותו *) שנכנס לביתו למשכנו שלא ברשותו, והוא אומר כליי נטלת. והוא אומר לא נטלתיו). הרי זה נשבע ונוטל). רבי יהודה אומר עד

ב הנגזל כיצד. פי' פ"ל מפ' גזילה ה"ב ממ"ב עמין פ"ג מיע"ש ה"מ פימן מ' ס"ח:

שנויי נוסחאות

ב הנגזל כיצד. במשנ"ב נגזל.. לביתו למשכנו. בכי"מ ובכי"ס לתוך ביתי.. וכ"ה בד"מ ובכי"ק (ובכס ומשכנו) וכ"ה במכי"ל (ובס ושישבנו). הוא אומר בליי נטלת. בד"מ ובכי"ק אמר לו תן לי כלי שנטלתה וכ"ה במכי"ל (ובס כיליי) וכ"ה בכי"מ (ובס ואמר.. כליי..) וכ"ה בכי"ס. ה"ן נשבע. במשנ"ב הוא נשבע.

תוספות רעק"א

פרק ז ב [אות מו] ברע"ב ד"ה למשכנו וכלים תחובים לו תחת כנפיו. כתבו תוס' והיה נראה מזה דאין הלכה כר"ח דאמר מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שיש לו נ"דנשבע על השאר שלא תהא הוראת פיו גדולה מהעדאת עדים דהא הבא לא חשיב העדאת עדים כהודאה במקצת מדאמר ר"ו עד שיהיה שם הודאת מקצת חסענה. ור"ו אומר דאינו ראיה דאיכא לאוקמי כגון שהחזיר כבר מה שראו העדים עכ"ל. ולכאורה תמוה מאד דאמר אר"י והוא אומר לא נפלתי אלא א' דמיירי ע"כ דלא החזיר לו כבר הא אם בבה"ג אף באינו מודה כלל הוי הודאת מכח ההעדאת עדים והולל לר"י סתם ולא החזיר לו מכבר והוא תמיה רבתא והנלע"ד על פי מה שנתפקתי בהתוא דינא דר"ח בפקרון כה"ג אם נימא דבמו דהודאת פיו אינו מחויב שבוע' דחוי הילך ח"נ העדאת עדים דמה שהעדים מעידים הוי הילך או דבשלמא בהודאת פיו הוי הילך דכל היכא דאיתא היא ברשות בעלים דהא הבעלים יכולים למוכרו ולהקדישו אבל בכופר ועדים מעידים דאינו ברשות בעלים להקדיש דהא בגזלן אף שיכול לחוציאו בדיינים א"י

יכין תפארת ישראל בועז

כת"ק. ואילה"ק במודה במקצת נהוי ב"ב כל' ידענא וכ' לא ידענא שדינו דמתוך שאל"מ ואמאי יצטרך שכיר לשבע. י"ל דלאו בוודאי שכח השדינן ליה. דא"כ נס בלית ליה מנו היה ראוי שיתחייב לשלם. כמש"כ תוס' [שבועות מ"ם ב' ד"ה „מתוך" הרלשון]: ט) ב' עדיס: י) שאמר בפניהן שרוצה לכנוס למשכנו על חובו שלא ברשות ב"ד, וכ"ם בשאמר שרוצה לגוזלו. ולאוהו ככנס ריקן, ויוצא וכליס תחת כנפיו [ת"מ ל']. והרי כל החוטף מחבירו משכון לפילו בשוק, והוא שלא ברשות ב"ד, אפילו באמת חייב לו, הרי הוא גזלן, ולשמ"ע פסול לעדות ולשבועה [ת"מ שי"ע ו'], וכ"ם זה שנכנס לביתו למשכנו. ורק לג' דברים מותר אפילו לכנוס לביתו ולמשכנו בעל כרחו ואפילו שלא ברשות ב"ד [כי' ג ע ש]. גזילתו שרוצה בעין ביד אחר, שיש לו עדיס שהוא שלו, מותר לכנוס לחוטפו [ת"מ סי' ד']. וכן ערב שלא רצה לוה לפרוע, מותר לכנוס לחוטף משכון, אבל לא ערב קבלן [שי' מ"ם שלחי ב"ב לות פ"א], דזהו דינו כלוה. וכן שכירות שחייב לו עבור שסכר ממנו גופו, בהמתו, ביתו, כליו, ולא זקפן עליו במלוה, ולא שלם לו, מותר לכנוס להחוטף משכון ממנו [ת"מ ל"ז ל"ד]: יא) לא נטלתי כליס. וכ"ם בשמודה שנעל רק שאומר שלי נטלתי, דבטולן כיפר הכל. וכ"ם בשהודה במקצת [ורבותא קמ"ל נכנס למשכנו, דאע"ג שגילה מתחלה דעתו שנכנס למשכנו אפ"ה עשו נגיה תקנת גנזל שישבע תובע ויטול, ומכ"ם בלא אמר כן מתחלה, רק לאוהו נכנס ריקן ויצא וכליס תחת כנפיו. ואילה"ק עכ"פ ל"ל דנקט הכא מפידין אותו כלל, פשיטא דבעדים מיירי, כמו בריבא בשכיר דלא נקט לה בפירוש במתני', וקאמרי' בש"ס דמיירי בש"ם עדיס. י"ל דבריבא לא הוה צריך לפרש תנא, דפשיטא דצריך עדיס דאל"כ אית ליה מגו, כדקאמר בש"ס, דהרי בשכיר עשה לו טובה, שעבד עבודתו ואינו יכול להעיז. משא"כ הכא בגזל סד"א אפילו בלא עדיס חייב שבועה, דליכא למימר דסד"א שיהיה דינו כשאר כופר הכל דפטור, ליתא, דאתה ה"ע מדיכול להעיז, כדרבה [ב"מ ד"ג ע']. אבל הכא דלא עשה לו הגנזל טובה, סד"א דאפילו בכופר הכל יהיה חייב שבועה, אפילו בלא עדיס. והרי לרש"י [ב"ק דק"ז ע'] כופר הכל בפקדון בלתא חייב מה"ע שבועה. קמ"ל דה"ג דוקא בים עדיס שלקח היה חייב שבועה, דלא דמי לכופר הכל בפקדון דאפשר דמשתמע ושלם לבסוף, אבל הכא הרי מחזיקו רשע שגזל, ואמזיקי אינשי כרשיעי לא מחזקינן [בשבועות מ"ו ב']: יב) בכל דבר שהתובע אומר בו, ושדרך להניחו במקום שנכנס זה. ומיירי שהעדיס ראו שילא עם הכליס תחת כנפיו, ולא ידעו כמה כליס הוליא. ומיירי נמי שראו עתה בידו קלת כלי הנגזל, דאל"כ מהימן לומר שלי נטלתי, או בחובי נטלתי במנו דהחזרתי [ס"ך ל' סק"ד]. ואם לא היה הב"ב בהחדר שנכנס זה, רק שומר הבית או וטול הב"ב. אבל שכירו ולקיטו

תורה שבועה, דמדמ"מ רגלים לדבר דאתמוני משתמע, עכ"ל. וק"ל הרי כל עיקר קושית הש"ס הוא לרמב"ם, והרי ליהו ס"ל דד' שומרים א"ל שבועה רק בהודה במקצת וכפר במקצת ואמת נאנסה [כב"מ ד"ה ת"], א"כ מה מקשי לדידיה, דלמא משו"ה חייב שומר שבועה משום אתמוני וכו"ן. ואת"ל עכ"פ שבועה שלוה ברשותי לא שייך נגב אתמוני. [כרש"י ב"מ ד"ו ת"]. עכ"פ ק"ל אי נימא דכל דאיכא שברת אתמוני לא מהני מנו, א"כ הדרא קו' הר"ן לדוכתא, דכמו במודה במקצת מחייבינן שבועה מחשש אתמוני, כ"כ בשכיר במתיתן, אף דאין עדיס, ראוי לחייב לנע"ה שבועה מחשש אתמוני, דאף דאית ליה מנו, ירא לומר לא היו דברים מעולם שיעיז, דמיחת ליה עפי לומר נתתי לך שכרך, שיהלה שכיר שעכח השתא ויחכר לאחר זמנו, ואיכא שפיר ע"י שעמתו רגלים לדבר, כמו במודה במקצת, ומדאינו יכול לשבע יבגע שכיר. ואפי' אע"ל דדוקא במד"מ מחשב רגלים לדבר בפי מסברתיך וסרעתיך. עכ"פ ק"ל מה מנמי הש"ם דאפקיד נבי' בשטר. וק"ל אי בשטר, הו"ל הך דמודה בה כפירת בעבוד קרקעות [כב"מ ד"ד ב']. ואף דרמב"ה פ"ל דוקא בכפירת קרקעות שפוד משבועה, ולא בכפירת שיעבוד קרקעות [בכתובות דפ"ז ב']. עכ"פ בשאינו יכול לכפור, ודאי שפור ליה מטעם היגך, והכא מדאיכא שטר אינו יכול לכפור. ואת"ל מדמלי לומר לאנסו אהנייהו, משו"ה לא מחשב היגך, דהרי שפיר יכול לכפור הכל בהא"ג. ליתא, דאל"כ אית ליה נמי מנו אף בכפפקיד בשטר, דעל אותן שיש שבתנו בשטר היה טוען שנאנסו, ואחיך שבלא שטר יכפור, והרי לרמב"ם לא מחייב שומר שבועה עד דאיכא הודאה. ואת"ל דהך מנו של השומר, מדיש שטר ואינו יכול להעיז ויש רגלים לדבר הוה ליה כמודה במקצת דלא אמרינן נביה מנו דבפר הכל דאינו יכול להעיז, ואתמוני קמשתמע. וס"ל אי טען לאנס' אתרוייהו ואיחיך כפר, הו"ל ככופר הכל' עכ"פ ק"ל, כיון דודאי הך דכפירה אינה מוזכרת בשטר, דאל"כ האיך מלי כפר ליה. ואל"כ ליהמן עכ"פ במנו דהוה טעין אהך דכפירה נמי לאנסה. ואת"ל דמיירי דקיימי תר דכפירה קמן [כתוס' ב"ק דק"ז ת']. תמוה מאד דבריהן, דהרי בב"מ [ל"ח ת'] אמריק בפירוש לרמב"ם ג' פרות מסרתי לך, ואתו כולן בעידן אחילה. ותו. ק"ל אמאי שסקטו עוד שם, דאף דקיימי כפירה קמן ליהמן במנו דהוה מודה להך דכפירה, והוה כפר לאיחיך דטען שפעתי, וא"כ הו"ל הילך והוה פטור. ואיתיה להילך הו"ל כופר הכל, ומודה במקצת במנו דכופר הכל לא אמרי' עכ"ל. וק' הרי וודאי הא דמודה מקצת אינו נאמן במנו דכופר הכל, ה"ע מדרגנלא לדבר דאתמוני קמשתמע, וכלעיל. והכא בהילך מלי אתמוני איכא עכי במודה בהך דליתא קמן, מאינו מודה הך דליתא קמן. אע"כ דכוונתם דמשו"ה אין מודה במקצת לאמן במנו דכופר הכל, מדאינו יכול להעיז, והכא נמי אם יודה הך דליתא קמן, שפיר יהיה הטעה לכפור כל הסאר שאין המשאיל רואה. וכן כתבו בפירוש שם. ואפ"ה לא הוצילו רבע"ו תוס', דעכ"פ קשה לרמב"ם לשהיה הדרא קו' לדוכתא, דהרי אינו ס"ל הכא מנו דהעז' לאתמוני משבועה כל דלא שייך אתמוני. ול"ע:

הנגזל להקדיש דמסתפינן מביתו מה ביתו ברשותו. א"כ נקרא אינו ברשותו י"ל דלא הוי הילך. ומהאוא דינא דהש"ע סי' ע"ה ס"ד אבל אם הבעו חפצים שוה מנה סקדון והלה אומר אין לך בידי כלום והעדים מעידים שראו בידו כשנתבע מאותם חפצים שוה נ' הוחזק כפרן והתובע נשבע ונוטל. אין ראיה דעתה כשמעידים אין הפקדון בעין אלא שאז בשנתבע וכפר היה בעין לפ"ז נלע"ד דשטחיות דברי תוס' כך דלבאורה קשה עוד על תוספות בקושייתם דלמה הקשו מדר"י אמאי לא הקשו בפשיטות דלמאי צריכים לתקנת גנזל הא בין דהעדאת עדים כהודאת פיו דוי מודה בפקצת חשוד דשכנגדו נשבע ונוטל א"כ למאי צריך תקנה ביחוד בזה הא בכל מודה בפקצת חשוד תקנו דכשנגדו נשבע ונוטל ולזה נראה דתוס' היה מסופקים בפפיקתינו הנ"ל ולזה לא הו"מ להקשות כן די"ל דגם בהעדאת עדיסל הפצים מקרי חילך ושפיר צריכים לזה תקנת גנזל. לזה הקשו מדר"י דהא בדר"י ג"כ הוי הילך. וגם הא על ר"י קשה כנ"ל דבמודה במקצת לפ"ל תקנת גנזל הא בכל מודה בפקצת חשוד שכנגדו נשבע ונוטל וק"ב דר"י מיירי בהילך דבין דחוי בעין מודה במקצת תקנו ביה תקנת גנזל (וכמו שכ' הרמב"ן במלחמות נבי שביר ומדקדוק לשון הגמרא כל שהשבועה נוטה אצל הבעה"ב דומה משמע דליכא מודה בפקצת גמור עיי"ש) ולזה הקשו דהא בלא"ה הוי העדאת עדים והוי כעין מודה בפקצת גמור. ותרצו דמיירי בהחזיר היינו דבאמת לא מקרי הילך כיון דאינו ברשותו להקדיש אלא דמיירי שהחזיר לו חכבר. ומש"ה לא אמר ר"י קד שיהא מקצת הודאה דהיינו בלא החזיר. דבזה לא צריך לתקנת גנזל דחוי על ידי העדאת עדים מודה בפקצת והילך לא הוי וכנ"ל. וכא משבחת לה אלא במודה מסש ובזה שפיר חוי הילך דשטעה שמודה ורוצה להחזיר הבעלים יכולים להקדישו כמ"ש תוס' פרק קמא דסציעא בסוגיא דתקנו כהן. אבל בענין אחר לא משבחת דבאינו מודה אם החזיר שכבר לא הוי כעין דאורייתא. ואם לא החזיר ל"צ לתקנת גנזל ור"ל: [אות מז] בתי"מ ד"ה למשכנו. דשמא לא הוציא. אף דאמר תחלה שיכנס

דלקמן דקנס קנסו חכמים לגזלנים כדי שלא ירבה היזק בני אדם. ע"כ. וכתב הר"ב דאם טוען בדבר שאינו אמוד וכו' יכבע הנתבע ויפטור. וכ"כ הטור סימן ל' בשם רב האי. וכיון שהר"ב דעתו שהעדים צריך שיעידו שראו כלים תחובים לו ליכא למימר לטעמא דמוסרין לו שבועה כמ"ש ב"י בשם המפרשים דבהני שהדי לא מפסיל דאפשר דעפר לו גרגרות היה וכו' אלא טעמא כמ"ש מהר"ר אלקים כהן ז"ל לפי שאינו מכחיש העדים בפירוש שהוא אומר שלא נטל יותר ממה שראוי לו שהיו כלים שלו לא הוי גזלן ליפסל לשבועה: ג הנחבל. קנס לחובל כדי שלא ירבה היזק בני אדם והתגרותם. הרמב"ם. והראב"ד כתב עליו בפרק ה' מהל' חובל. דלא הוי קנס אלא שלין דרך בני אדם לחבל בעצמן. על כן שאמינוהו לזה בשבועה: שנכנס תחת ידו. פי' ידו רשותו. המגיד שם: הרי זה נשבע ונוטל. כתב הר"ב ודוקא וכו' אבל וכו' שעלתה לו גזילה בגנבו. דגזילת גויים אינה לו חיובא כולה הוא. רש"י. ומ"ש הר"ב ואין שם אחר ביוכל לומר שמא אחר עשה. ולא קשיא דא"כ יתבעהו לאותו אחר. דה"ק שמא אחר עשה על פיו [דגנבו]. שא"ל לחבול בו כדי שיתבע לזה מידי דהוה דחייבינן שמא חבל בעצמו. והכי איתא בגמ' ודלמא לאחר אמר ליה. דליכא אחר: ד שבועת העדות. כתב הר"ן הקשה הרשב"א ז"ל מאן מוכח דעבר עליה במזיד. דלמא אשתלי ולאו במודה שהזיד דידע הוא ולא העיר. אין אדם נאמן לטוויה נפשיה רשיעא והעלה דעריך עיון. ולדידי לא קשיא דכל שהיה עדות קרוב כל כך דאי אפשר להלות בו שכחה לא אמרינן דלמא אשתלי [ואכיא ראיה לדבר] ובמודה שהזיד שמי מסכחה לה לאע"ג דאין אדם משיב עצמו רשע. ה"מ לפסלו לעדות אחר אבל זה שמחייב עצמו ממון שהרי הוא אומר שאינו יכול ליכבע מפני שהוא חשוד. הו"ל הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון. דהודאת בעל דין כמאה עדים דמי. עכ"ל הר"ן. וגראה דוקא בדיחיה ליה לתובע שיכבע ויטול. אבל בלא"ה יכול לומר לו הנכבע והפטר לו תודה ותפלה. דהא בכי הא זכות הוא לו במה שאומר שהוא חשוד. דבשבועה דאוריתא קים לן דלא מפנינן. והשתא מהפך ליה כשנאמינהו שהוא חשוד. וזו היא דעת הרמ"ה שכתב הטור סי' ל"ב וז"ל אי ניחא ליה לתובע ליכבע וליטול. כי אמר [הנתבע] חשוד אני נכבע ונוטל. ע"כ. °אבל הרמב"ם פ"ב מהל' טוען כתב דאין אדם נעשה חשוד עד שיבואו עליו עדים שהוא עבר עבירה בנפסל בה. אבל המודה מפי עצמו שהוא חשוד ושעבר עבירה שנפסל בה: אע"פ שחוטמין לו ואין רואין לעשותו עד בתחלה. אם נתחייב שבועה משביעין אותו שארי אומרים לו אם אמת אתה אומר. הנכבע. ולא מפני שעבירת עבירה אסור לך להישבע. ואם שקר אתה אומר. הודה לבעל דינך. ע"כ: ואפילו שבועת שוא. כתב הר"ב ושבועת בטוי לא

קתני

יכין תפארת ישראל בועז

ולקיטו של בעה"ב, וכ"ש אדם אחר, שעל כל אלה לא הוטל עליהן שמירת הבית, לא מהני שבועתן שיטול בעה"ב. [ואילה"ק לחוי שומר כעד, וסרי בטוען מנה בספק ע"פ גרי דעד, חייב שד"א [פת"מ ע"ה כ"ג], וסכת מלאינו יכול לשבע, שהרי יש עדים שגזל, ישלם גם בלי שבועת הוטם. ואת"ל שומר אפילו בשא"ל נגלה הו"ל כבעל דבר ואינו עד [כת"מ קכ"ח]. עכ"פ בשכיחו ולקיטו, בלא מסר לו שמירת הבית, לחוי עכ"פ כעד. נ"ל דמיירי בפטולי עדות, כאשה וקרוב]. מיהו בלא היה שום אדם בהאחר, רק שהעדים ראוהו נכנס ריקן ויוצא וכלים תחת בגדיו, ובה"ב חוסדו אלקח כך וכך, אינו נשבע הלא אפילו היסת, רק מחריימין סתם על מי בלקח ובוסר, ופטור. וכ"כ בלא ראוהו העדים יוצא עם כלים תחת בגדיו, אף שאמר אחלה שנכנס למשכנו, אמרינן עביד לינם דגזיס ולא עביד. ולהכי אפילו מכחיש העדים ואמר לא נכנסתי, אמרינן מלתא דלא רמיא לאינש לאו אדעתיה. ולפיכך נשבע היסת ונפטר. וי"ח [ת"מ ג']: יג) ונחקלקל דאל"כ הילך הוא, דלא גרע מפקדון דפטור מה"ע [פמ"ש שם ס"ך כפי' פ"ז]. וקיי"ל כרבנן (ב): יד) ד"ל שנכנס ברשותו שלם, והבעה"ב היה שם: טו) אף שלא ראו עדים שחבלו. מיהו כשהחבלה הוא בתקום שאי אפשר שיחבול בעצמו, כגון נמלא נשיכה בגבו, ואין שם אחר שנוכל לומר שהאחר נשכו, אז נוטל בלא שבועה: טז) שהשביעו שיעיד לו ולא הגיד, ואח"כ נודע שידע מהעדות, ומיירי שהיה המעשה בזמן קרוב, שוודאי לא שכחו בשעת שהשביעו, דאל"כ לא נפסל, דמאי למימר שכחתי. או דמיירי שמודה שהיה מזיד, דאף דאין אדם משיס א"ע רשע, היינו לפסול א"ע לעדות של אחר. אבל לפסול א"ע לעצמו, מהני [ר"ן]. מיהו קיי"ל דבכה"ג בהודה בעצמו שפסול, רק לשבע וליטול אינו נאמן, אבל בנתחייב שבועה לפטור א"ע, משביעין אותו [ל"ב ס']: יז) שנשבע שלא הפקיד אצלו, ונתברר

שהפקידו

(ב) וק"ל ל"ל נר"י הודאה, הרי מדאין העדים יודעים כמה הוציא, לפחות היה כלי א', וא"כ לחוי כתובנו ק', וכופר הכל, ועדים מעידים שחייב ג', דחייב ס"דא (כב"מ ד"ג א'). ואת"ל ר"י לא ס"ל הך ק"ו דב"מ וכ"ל דעדים אין מחייבין שבועה, מדאיכא למפרך מה לעדים שכן יכולין בהומה [כלפס ד"ל א']: עכ"פ קשה דת"ק דיקן על ברחך דס"ל הר' חייא החס, דעדים מחייבין שבועה, והכא מדאינו יכול לשבע מדחסף וטו"ל גזלן, משלם. דאי נימא רק בגזל ס"ל לרבנן הכי, א"כ יהיה החס דינא דר' חייא דעדים מחייבין שבועה, דלא כתמן. וא"כ בשלמא אי כל עיקר שבועה בגזל הכא, הוא מחקנת חכמים, שפיר צריך לאתמעי הך בבא. אלא לפי מה שהיכחנו שיש כאן שבועה דאו', רק שחכמים תקנוה שיבשבעה הובא, משום דהתנבע גזלן. א"כ ל"ל לאתמעינן הך בבא כלל, הרי כ"ש הוא מהשוד על השבועה בסיפא דנשבע שבגדו אף שאינו חשוד בממון זה, מכ"ש הכא שהתבע חשוד באותו ממון, מכ"ש שבגדו נשבע ונוטל. ואי"ל דבכא דגזל מיירי בשהחזיר הגזלן אותן הכלי' שרצו העדים שהוציא [כתוספית שבועות מ"ו א' ד"ה נשבעו], ובכה"ג כל עיקר השבועה היא מדר' החקנה. לכאורה זה דוחק. דקרי מתני' סתמא קתני וגם הפוסקים סתמו ולא הזכירו דבר מזה, ואת"ל דיון דשבועת העדים רק מק"ו

מהודעת

(ב) אות ח"ת) תי"ם ד"ה שבועת העדות אינש דנוים ולא עביר. נפרא (ומה שיש לוישב קושית תוס' בזה עיין בדברי רבינו בב"ב פ"ג אות י"ט): ד [אות ח"ת] תי"ם ד"ה שבועת העדות אינו מובנה דהרמב"ם חולק על הר"ן, דיל דס"ש הרמב"ם אם נתחייב שבועה משביעים אותו הייינו דהתיבא אינו רוצה לישבע וליטול ורוצה רוקא שישבע הוא

ג נחבל כיצד. פיי' פ"ם מה' חובל ומזיק פ"ו פמ"ג עפין ע' מוא"ג ת"ם סימן ל' כפ"ז: ד שבגנדו חישוד על השבועה כיצד. כ"ק ק"ם ע"ב פיי' פ"ב מה' מיתן ומפקן הלכה ג' והלכה ז' פמ"ג עפין ל"ה מוא"ב ת"ם סימן ל"ב פ"ז; אחת שבועת העדות. מ"ם פ"ח ופי' מוא' כ"ק ק"ם ע"ב ד"ה אחת:

שנויי נוסחאות

שהתא (שם) מקצת תודאה. בד"ל שיהיה .. החודאה ליתא; בכי"ק ובמשכי"ר שיהא שם.. (כיצד) אמר לו. בכי"ק יאמר לו וליתא וכן ליתא בד"ל (וכ"ה ואומר לו). שני כלים נטלת. בכי"ק ובמשכי"ר שני כלי; בכי"מ נטלת שנים; ג הנחבל. במשכ"ר נחבל. (היו) סתרין. בכי"מ ליתא. שנכנס תחת ידו (שלם) ויצא. בד"ל ובכי"ק ..לתחת ידו..; במשכי"ר .לתוך ידו..; בכי"מ ובכי"פ ..לתוך ביתו.. וליתא. ואמר לו חבלת בו. בכי"ק ובמשכי"ר אמר לו חבלתה בו. וכ"ה בד"ל (ושם.. חבלת בו ועשית בו הבורה וכמו שגות בד"ל ובכי"מ ובכי"פ ופי' בסמוך). והוא אומר לא חבלתי תי"ז. בד"ל ..לא חבלתי ולא עשיתי הר"ז; בכי"מ ..לא חבלתי ולא עשיתי בך חבורה.. וכ"ה בכי"פ (ושם לא חבלתי בדולא..) ופי' בדבור הקודם, והוא מיותר דגם בלא חבורה נשבע ונוטל וגם שם הבלה חבורה היא כדפי' רש"י ל"ג ע"ב (ד"ס). שתהא (שם), בכי"ק ובמשכי"ר שיהא שם; בד"ל שיהיה וליתא. (כיצד) אמר לו. בכי"ק ליתא וכן ליתה בד"ל (ושם אומר לו). והלה אומר לא חבלתי (בך). בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ר והוא.. וליתא וכ"ה והוא גם בכי"מ ובכי"פ; ד ושבגנדו. במשכ"ר שבגנדו. אחת שבועת העדות ואחת. בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ר אחד.. ואחד.

ראשון לציון

פ"ז ד בפשנה אחת שבועת העדות ואם תאמר מאלי לא תשיב שבועת מלוה וי"ל משום דשבועה במלוה לא כתיב אלא מפקדון אחיו. תוס' ב"ק ק"ד ע"א ד"ה אחד: שם ואפילו שבועת שוא ע' תוספות מ"ו ע"ב:

תוספות רעק"א

לגיתו לפשבנו פ"ם דלפא לא משבנו דמי לא אמר ר"נ האי מאן דנקט נרגא בידיה ואמר אויל ואיקפלי לדקלא דפלניא ואשתכח דקטיל ושדי ל"א דהוא קטליה אלמא אבל תרמב"ם כו'. לענ"ד

שקר מפיו: היה אחד מהן משחק בקוביא. תנא פסולא דלוייתא וקתני פסולא דרבנן: מפריחי יונים. אית דמפרשי אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך והייגו בחוץ. ואית דמפרשי שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעלים. ויש בהן גזל מפני דרכי שלום: וסוחרי שביעית.

עוכים כחורה מפירות שביעית. והתורה אמרה לאכלה. ולא לסחורה: חזרה *) [שבועה למקומה. אית דמפרשי בגמ' חזרה לפיני לשבועת הר סיני שסשביע הקב"ה את ישראל לא תגזול. והוא יפרע מן הכופר ממון לחברו. אבל ב"ד אין נזקקין לא לשבועה ולא לפרעון. ואית דמפרשי חזרה [שבועה] למהויב לה על זה שהודה במקלת וכיון שאינו יכול ליתבע מהרי

שואיה). היה אחד מהן משחק בקוביאיה). ומפריחי יוניים בא). וסוחרי שביעיתב). שבנגדו נשבע ונוטל. היו שניהן חשודין. חזרה השבועה למקומהבג). דברי רבי יוסי. רבי מאיר אומר יחלוקובד):

קתני וכו' ואע"פ שכפלו יצרו וכו' אינו חשוד בכך על שבועה [לשעבר] להוציא שקר מפיו. רש"י. ומ"ש הר"ב אבל בעוי לשעבר וכו' ותנא שבועת בוא וכל דדמי ליה כל שבועה לשעבר. גמ' [ורש"י]: משחק בקוביא ומלוה בריביה וכו'. עמ"ש במשנה ג' פ"ג דסנהדרין: שבנגדו נשבע ונוטל.

ולא אמרי' מתוך שאינו יכול ליתבע מהלס כמ"ש הר"ב במשנה ב' פ"ח דב"מ. כדי שלא יפקיעו ממנו ממון. ממי שהיה רולה היה מלוה לו פרוטה ויתבע כל אשר לו ויהא מודה מקלת כמה שחייב. ויתחייב שבועה. ומתוך שאינו יכול ליתבע יקח כל אשר לו בלא שבועה. לכך תקנו שיתבע שבנגדו. משא"כ התם שזה שאינו יכול ליתבע לא מחמת שהוא חשוד. אלא עתה בתביעה זו אינו יכול ליתבע מחמת המלוה שהרי

לא הלריכו ליתבע שבנגדו. תוס' דהכא [דף מ"ז] ודב"מ: חזרה השבועה למקומה. חזרה למהויב לה ויהלס מה שתבעו בו בלי שבועה. לפי שהוא מחויב שבועה ואינו יכול ליתבע וכל המחויב שבועה ואינו יכול ליתבע מהלס ואין לו על אותו שתבעו אלא חרס סתם. והלכה כרבי מאיר לא כר"י דאמר יחלוקו. הרמב"ם. ומ"ש ר"י אומר יחלוקו הכי מסקי בגמ' דר"י הוא דאמר יחלוקו. [*והא דפסק כרבי מאיר לגבי ר"י מבואר בראיות בספר הרי"ף אבל הטור סי' ל"ב כתב בשם רב האי והרא"ש. שפסקו כר"י דיחלוקו]:

*) כל המוסגר בדע"ב (בשבנה זו ובמשנה שלאחריה) אין שני הלאי מרובע ליתא בדע"ב ד"ר בעשרת הדיבות ומעובן ליתאייהו הדברים גם בדפוס שלאח"כ ליתא מעבודה ווימלילה. והתוי"ע בד' פו"ק הגיה את המלה תחזה ולא הוסיף באור עליה אך בראשית האמנה הסמוכה הוסיף המלות שניהן בסעיף ומוצלין מבב"ב כו'. אולם במכ' ג' לאמשטרדם (תע"ו) שעה הפי' לתם הסבה (ואולי גם בספרי הראשונים הקודמים לדפוס זה) ממלא הנאור גם לדבור חזרה כמו ב"ות ופיינו (אך בל. מוקף) וכפי הנראה אחד המגיהי' שם הוסיף זאת מנפשו לבון הרע"ב, ואל"ל לומר כי היה לפני המדפיסים הנם פי' הרע"ב בב"י, כי לא נכון לא היה חסר בדברון בכך הבלבה בשלמן וכמו שהוא בפי' הרמב"ם, וגם לא היה חסר הפי' בראש מ"ה על הדבור לא שיאחר כמו שפי' רש"י. וגם מלאכים הגיה בשמה בדברי הר"ב בראש מ"ה שבא"ל לא שיאמר לו בחוב על פנקסי וכו' אלא בזמן שיש רגלים לגבר שבעל הבית מודה שא"ל הן וכו' ולא שייחס כו' ובסוף משנה זו לא הגיה מלומה רק הגיה מהגמ' מחלוקת רבו ואינו בבבבל עם רבותיו שבארץ ישראל.

יבין תפארת ישראל בועז

בהפקיד בידו. אבל בהעידו שהיה הפקדון בידו בשעה בכפר, דאז ליכא למימר שאבד ממנו ומשמעו בכפירתו עד שימלאנו, בכה"ג אפילו לא נשבע נפסל מיד. ובתרוויהו לא מלי למימר שכתבי שהפקיד בידי, דבפקדון הו"ל למרמי אגפשיה [וכנ"מ לי"ה ס'], וא"כ טענתיה היא נגד הזקה שאינו שוכח, והכי סוקלין ומורפין לחזקה [בקידושין ד"ש ע"א], ומה"ט לא דמי לעדים כמ"ש לעיל סי' ע"ז: יח) עי' פ"ג מ"ח. ור"ל אפילו שבועת שוא שאינו רק רע לשמים. וג"ל דנקט עדות ופקדון ושוא, אף שבאלו אינו חייב שבועה מן התורה, וכ"ש בנשבע שבועה דאורייתא לשקר, כגון מודה במקלת, או שומר, או נגד עד א'. וה"ה בעבר על שבועה בטוי, או בעבר על חרס הקהל. וי"א דבשבועה דלהבא שלא אוכל ואכל, לא נעשה חשוד [נ"ב ב']: יט) [ווירפעל]. וה"ה שאר שחוק. וכולהו דוקא באין לו אומנות רק השחוק במעות [ל"ד ע"ב]: כ) אפילו ברבית דרבנן. וי"א דברבית דרבנן לא נפסל רק המלוה [ל"ד י"]: כא) עי' סנהדרין פ"ג מ"ג: כב) ממסתחר בפירות שביעית, שהותר לאכלן ולא לסתחר בהן [ועי' סנהדרין שם]. וה"ה בחשוד אשאר איסור תורה או דרבנן, או שיש עדיש שלקח ממון חבירו שלא כדין [ח"מ ל"ג]. [וב"ל דתנא נקט ג' מיני חשודים וכולן דרך לא זו אף זו א) בתחלה נקט עדות ופקדון, שחשודים על שבועה וממון, ב) והדר נקט שוא דחשוד רק לשבועה בלי ממון, ג) והדר נקט ד' מיני חשודים לממון בלי שבועה, וכולן בדרך לא זו אף זו. לא מבעיא קוביא, שביעה חבירו שסבר שהוא ירוויח, ונמלא שוא גזלו לחדיא. אלא אפילו רבית דרבנן, דאיכא נותנו לו ברבון, אפ"ה מחשב כגזלן. ולא מבעיא רבית שעכ"פ לקח מעות שאינו שלו. אלא אפילו אם תקדים יונתי ליונתך, שגם התחוד אפשר שיפסיד אם תקדים יונת אחיך, וסד"א דלא דמי לקוביא, דהתם נועשה בחכמתו בשחוק, והעשה א"ע, לחכי שפיר הו"ל כגזלן. משא"כ דמפריחי יונים יודע דתליא במקרה, וסד"א דהו"ל כתליסין ומחנו מתחלה ג"ז, קמ"ל. ולא מבעיא כל הנהו דלקחו ממון חבירם שלא כדין. אבל שביעית, הרי הוא נותן עכור המעות ג"כ פירות לחבירו, וסד"א דלא הו"ל תחוד, קמ"ל]: כג) י"א דר"ל לסיני, שהשביע שם הקב"ה לישראל שלא לגזול, וישרא הוא מהכופר ממון חבירו, אבל ב"ד אין נזקקין לא להשביע ולא להפרעון. וי"א דה"ק חזרה שבועה למהויב לה מדהודה במקלת, ומדאינו יכול ליתבע מלס: כד) והכי קיי"ל (ג):

שבועת אביהן. וא"כ תיבק מנה לפי סברת הש"ס דכמו דהתם מתוך שאינ"מ, כ"כ בב' חשודים ממי נימא מסאינ"מ. אע"ב דאין כיונת הש"ס

מהודאת פיו שמעינן לה, א"כ לא עדיף מנה. והרי נאמר הוא דברי העדים שהוגית ואינו יודע מה הוגית, ואיכך תובע בלי זו וזו הוגאת, הרי בכה"ג מדמעטו כלים ידועים הו"ל כטוענו חיטין, ואיכך ממשיב אינו יודע אם אלו או אחרים, הו"ל כמשיב איני יודע אם חטין או שעורין, ובכה"ג פסקינן דפטור לגמרי [כה"מ פ"ח י"ז]. ואפ"ה הקנו הכא בגזלן דחייב. ליתא, דהתם הרי גם בחיטין ושעורין בכה"ג פסק הש"ך [ח"מ פ"ח י"ב], דבאמרו עדים שאינן יודעין מה לקח, אם חטין או שעורין, חייב שבועה. ואו דאפי' לגבי נתבע נופיה ל"ל דדוקא באומר בפירוש איני יודע אם חיטין או שעורי' לקחתי, דבכה"ג נמי שייך טענת המשנה או מחילה. אבל באמר יודע אני שגזלתי, אבל איני יודע מה גזלתי, וודאי בכה"ג לא שייך לא מחילה ולא משנה [ועי' ח"מ ל' ס"י]. רק ב"ל דיש"ל דלעולם בגזל דגזל מיירי במחויב שבועה ע"י העדים. ואפ"ה אצריך לאמשמעינן, דקמ"ל דאף שלא ראו שגזל, והוא מודה אף שבכפתי למשכנו חזרתי בי, וכלים שהוצאתי אני היו, אפ"ה מגד התקנה יתבע גזלן ומוטל [בסמ"ע ל' סק"ג]. ובכיסא בחשוד קמ"ל אף שאינו חשוד לאותו ממון, אפ"ה שבנגדו נשבע ונוטל: (ג) והנה בח"מ סי' ל"ב פלוגי, דלרב"י קיי"ל כרי"ף, דבשניהן חשודין מתוך שאינ"מ. ולרמ"א קיי"ל כרא"ש ומרדכי דיחלוקו. וק"ל דרמ"א, הרי אתבע חייב ס"דא, ושבנגדו חייב רק חיסת, ובכל דוכתא אמיר ס"דאו שפי מחיסת לענין נחתון לנכסיה, ולענין מאינ"מ, ולאחר עניינים. וא"כ למה הכא יחלוקו בשוה אמחויב ס"דאו עם המחויב רק חיסת. וכ"ל מדאמרי' בש"ס [דמ"ז א'], דבהא דאמרי' בתתגיתן חזרה שבועה למקומה, פליגי, דרבותינו שבבבל אמרו חזרה שבועה לפיני ופטור, ורבותינו בבא"י ס"ל חזרה שבועה למהויב לה, ומשאינ"מ. ואמרי' תו דרבותינו שבבבל רב ושמואל, דתנן, וכן היתומים שהיתומים לא יפרעו רק בשבועה. ואמרו רב ושמואל דמתני' מיירי דוקא בתת מלוה ואח"כ לוה, אבל בתת לוה ואח"כ מלוה, כגון בתחייב מלוה שבועה לגבי לוה, ומלאין יכולין יורשי מלוה לגבות שבועה עצמה שהיה חייב אביהן, פעורי יורשי לוה מלבלם, א"כ ה"נ בב' חשודין מדא"י אתובע לגבות פעור. ולבאורה קשה דאדרבה, דכמו דבתת לוה אחלה, בעל השבועה דהיינו המלוה, שאינו יכול לגבות, מפסיד, ה"נ בב' חשודין, שהתבע שהוא בעל עיקר השבועה, מתוך שאי"ל יפסיד ויבלם. ואי"ל דהוכחת הש"ס, דכמו דהתם המחויב שבועה דרבנן שאינו יכול לגבות מפסיד, ה"נ בב' חשודין אף שאין מחויב אתובע רק שבועה דרבנן, בשאינו יכול לגבות מפסיד. ליתא, דלמא שאני הכא בב' חשודין, דכל עיקר שבועת אתובע, רק מדאינו יכול אתבע לגבות, ולמא בכה"ג נמי רב ושמואל מודו דאף דגם אתבע א"י לגבות, יבלם אתבע. ואת"ל הרי בנ"ז קשה מנ"ל לרב ושמואל דמשנה וכן היתומים בתת מלוה אחלה דוקא מיירי, הרי מתני' סתמא קתני, דמשמע אפי' תת לוה אחלה, אפ"ה יורשי מלוה מוטלין מיהת בשבועת היורשין, אף שאין יכולין לגבות

היו שניהם חשודין כו'. יומ"ט פ"ז הל"ח מ"ו. פ"ב מה"ל מיינ. פ"ב מה"ל עיינו ונשנו ה"ד פמ"ב עיין ל"ה מ"ה ח"ה מימון ל"ב מ"ב:

שנויי נוסחאות

היה (אחד מהן). בכי"פ ליתא וכ"ה יפר תאוד אבל לא מלאתי לו תאר ונגמ' מ"ז ע"א בלא"מ אי' גם בכ"ו זה (ד"ס), אולם יש לו תאר בעי' ר"מ. ומפריחי יונים וסוחרי שביעית. בכי"ק וב..בכי"ל מפריח.. וסוחר.. ונכון הוא. שניהן חשודין. בכי"ק שנים. (?) חזרה השבועה. בד"ג וכי"ק ובכי"מ ובכי"פ ובמ"ב ר"ר ..שבועה. למקומה דברי ר' יוסי רמ"א יחלוקו. בכי"מ למקומה ר' יוסי אומר יחלוקו ועי' בגמ' וכתוי"ע:

תוספות חדשים

פ"ז ד בתוי"ם סד"ח חזרה כו' דיחלוקו. ועמא"ל מבוא הקושיא ליה לבמגדו לפי סהוא ממי חמור לפיך מפסיד המי אבל בעלמא מחויב שבועה ואינ"מ עיין בהגהת מיימוני פ"ד הל' י"ד מס' גזילה:

תוספות רעק"א

וכן בהיסת דיפטר לגמרי בזה אמרי' דהתובע יכול להשביעו. אבל במודה במקצת והתובע רוצה לישבע ולבטל כדין שבנגדו חשוד י"ל דאין ה"נ דטענתו מע"ה וכהר"ן, וחכי משמע דס"ל להרמב"ם דלחיוב עצמו משיונן ליה לחשוד ע"פ דיבורו מרכתב הרמב"ם אח"כ אבל אם הוא מחנשבעים ונוטלים אין משביעין אותו. ובמיר הביא לשון הרמב"ם ואח"כ כתב כהר"ן הנ"ל. משמע דלא פליגי:

ה והחנוני על פנקסו כיצד. כי' פרש"י מ"ר ע"ב בפ"ק נגל המשנה להכל כל פוסה: אמר לו תן לבני מו'. מ"ר פע"ר מה' מלוה ולוה ה"ה מ"מ מכון ל"ד פוס"ם חו"מ מימן ל"ל מ"ל: אמר בן ננס. כ"ה ב' ע"ב:

שנויי נוסחאות

ה והחנוני. כ"מ וכ"פ וחנוני. **לא** שיאמר. כ"מ וכ"פ לא שאמר. **כתוב** (על) פנקסי. נד"ל ..על פנקסך (?); כ"מ וכמ"ל כתוב בפנקסי. שאתה חייב. כ"מ וכמ"ל שאת.. **אלא** אמר לו. נד"ל וכמ"ל ..אומר לו. **לבני**. כ"מ לבניי. (הן) לפועלי בסלע. כ"מ ליתה וכן ליתה נד"ל וכ"מ וכמ"ל (ובהם ולפועלי..); כמ"ל ..סלע. **הוא** נשבע ונוטל והן נשבעים ונוטלין. ברש"י (מ"ר ע"ב) שניהם נשבעין ונוטלין סבעה"ב, ועי' עוד ברש"י בגמ' שם ד"ה אמינא שיהם כו' וכ"מ דף ו' ע"א ברש"י ובתוס'. ובמיות ההדשים הוסיפו [שניהם נשבעין] **הוא** נשבע. **אמר** ב"נ (כיצד). כמ"ל ליתה. **אלו באין** כו' ואלו באין. וכ"ה כמ"ל ד"ו רפ"ל בלסיליה ומ"מ כמ"ל מן דפוס ווינציא ס"ע והלאה; נד"ל וכ"מ וכל כל"י וכמ"ל וכמ"ל אלו ואלו באין לידי.. **שלא** בשבועה. כ"ה בלא שבועה:

ראשון לציון

ה במשנה כתוב על פנקסי שאתה חייב לי מאתים זוז עיין ר"ע מ"ה פ"ג דסנהדרין ד"ה מאתים:

תוספות רעק"א

ה [אות מט] במשנה הוא נשבע ונוטל. היינו דהבעה"ב מודה שצוהו ליתן. ואם אין הבעה"ב מודה בזה א"צ לישבע אפילו היסת דלא הוי כפירת ממון כיון דאפילו אם יודה שעשאו שליח לא יטול אלא בשבועה ומי יסר דמשתבעת הר"ן בשם הרא"ה:

ה לא שיאמר לו כתוב על פנקסי וכו'. אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שה"ל תן וכו'. רש"י [דף מ"ז]. וכתב הטור סימן ל"ח בשם הרא"ש מדתנן על פנקסו. ולא קתני החנוני אומר לבעל הבית אתה אמרת וכו' אומר שאלו סומכין על מה שנמצא בפנקסו אע"פ שהפועלים טוענים ברי והוא אינו טוען ברי. כיון שאומר שכך מצא בפנקסו. הרי הוא כברי. היכא דאיכא רגלים לדבר שלוה לו בעל הבית וכו' והוא כתב שנתן דהוה מלוה דשכיח ואזלינן בתר פנקסו. אבל בעלמא לא: תן לבני וכו'. ל' הר"ן והא דקתני פועלים ובניס רבותא אטמוטינן. דלא תימא [הא] דמחויב חנוני שבועה היינו כשהמחה פועלים אלמו שהוא לריך) [נמלס נמי] לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד. סלקא דעתך שיטול חנוני בלא שבועה קמ"ל. ע"כ. וכיון דבחד בבא מתניין ל"ק דשוה זו ואין לריך לומר זו: בסלע מעות. כלומר בסלע שאתן לך הן להם מעות שיוכל הפועל להוציא אותם בפרוטרוט. ועיין במתני' דלקמן דתנן בדינר מעות. וכמשנה ו' פ"ב דמעשר שני בסלע מעות. והרמב"ם פט"ז מהל' מלוה. והטור סי' ל"ח העתיקו הן לפועלי סלע: והן נשבעין ונוטלין. ולא הוה כאומר הלוויתני ואינו יודע אם פרעתיך [כדתנן במשנה ז' פרק בתרא דב"ק דחייב לשלם] דהכא כיון דמפסיד בעל הבית שבירא ליה לת"ק דתקנו רבנן שבועה שיבשבו פועלים. הר"ן: אמר בן ננס כיצד אבל הר"ב אבל הר"ן העתיק אלא הוא נוטל בשבועה. לפי שאין חיובו ברור והן נוטלין בלא שבועה. דהו"ל ג) [כמנה] הלוויתני שהרי חשוד הוא ישלם]: [**ה** שניהן נשבעין ונוטלין מבעל הבית. דה"ל חנוני. פועלים לא מהימנו לי בשבועה] אם האמנתיכם דלא אמרת לי בשהדי הב להו. וכן פועלים אמרי ליה ג)חנוני לא מהימן לן בשבועה. וכשמייתם נשבעין ונוטלים מבעל הבית בשבועה. וכשמייתם נשבעין ונוטלים זה בפני זה כי היכי דליכסוף חנוני מפועלים. או פועלים מחנוני: אלו ואלו באין לידי שבועת שוא. שהרי על כרחך אחד מהן נשבע לשוא ונמצא שם שמים מתחלל. אלא אלו ואלו טוענין בלא שבועה. ואין הלכה כאן

ה והחנוני על פנקסו כיצד. כיצד. לא שיאמר לו כתוב על פנקסי. שאתה חייב לי מאתים זוז. אלא(ב) אמר לו תן לבני מאתים חטין. תן לפועלי בסלע מעותיכ). הוא אומר נתתי. והן אומרים לא נטלנו. הוא נשבע ונוטלכ). והן נשבעין ונוטלין(ב). אמר בן ננס כיצד. אלו באין לידי שבועת שוא ואלו באין לידי שבועת שוא(ג). אלא הוא נוטל שלא בשבועה והן נוטלין שלא בשבועה

ב) בכ"ב ד"ר וד"ס וד"ק לתנוני לא מהימנא. ב) בהוי"ע דפוס פרמא וקרלקא ליתן לפועלים. ג) בהוי"ע דפוס פרמא וקרלקא כמו. ולי'

יכין תפארת ישראל בועז

בה) נקט חנוני מדרגיל שם בידו תמיד מעות ופירות ושייך ספיר שיאמר תן לבני וכו': בו) דוקא כשיש רגלים לדבר שנתן, כגון שאמר לו וכו': בו) ומודה שה"ל כן. ולא מהימן במנו כמו בשכיר לעיל, דהכא אינו מכחישו כלל. אבל בכופר, נשבע היסת ונפטר: בח) דהחנוני יאמר פועלים לא מהימנו לי בשבועה, אם האמנתיכם, דלא אמרת בשהדי הב להו: בט) דהפועלים יאמרו לא מהימן לן חנוני בשבועתו. ובהא לא פליג רבי יהודה דלריך שיהיה שם הודאה במקלת, דהכא דמי לשם ע"ה כנגדו שמחייבו שבועה מדאורייתא, ולא דמי כלל לשומר הבית לעיל סי' י"ב, דהוא כבעל דבר הוא. ולכתחילה לריך שישבעו כל א' בפני חבירו. מיהו אפילו חד מנייהו עכו"ם לריך שישבע אידך, דאף די"א דאין נשבעין אפילו על פי ברי של עכו"ם [בת"מ קע"ט י"ד] עכ"פ הכא שהוא ליטל, כ"ע מודו דאינו נוטל רק בשבועה [ש"ך ל"א סק"ג]. והא דנקט פנקסו. י"א מסוס דבכה"ג אפילו אינו טוען חנוני ברי רק טוען שמלא כן כתוב בפנקסו, נאמן בשבועה. וי"א דנקט פנקסו לרבותא, דאפ"ה לריך שיטעון חנוני ברי [שם ס"ד]. והא דנקט בן ופועלים. כ"ל דקמ"ל בן אע"ג שאין הנתבע לריך לשלם לבנו, דשטותא דמתיתין משמע ספי דמיירי בבנו המשמשו, וודאי הוא שמוך על שולחנו, אפ"ה חנוני נוטל רק בשבועה. וקמ"ל פועלין, אף שהפועלים רבים, וג"כ נשבעים ונוטלים, אפ"ה חנוני בשבועה מיהו יטול [ועי' ת"מ סי' ל"ד סכ"ז והו"ק. כך כ"ל ולא כרתו"ע. והא דפתח ונקט בחנוני לחוד ומסיים בחנוני ופועלים דשניהן נשבעין, והרי בכל חדא איכא רבותא, דחנוני אף דהו"ל בע"כ לגביה כאי' אם נתחייבתי אפ"ה נוטל בשבועה ע"כ, וכפועל אף דהו"ל בע"כ לגביה כאינו יודע אם פרעתיך, אפ"ה לריך לשבע ולינול. א"כ הו"ל למנקט נמי פועלים ברישא. ואיכא לאימר דמשו"ה לא נקט פועלים ברישא, מש"ה סר"ן במתני', דלא נקט תנא רק הנך דסד"א דאין נוטלין אפילו בשבועה, דא"כ למה נקט פועלים בסיפא. אע"כ לרבותא נקט פועלים בסיפא דאף דפועלים שבעים, אפ"ה גם חנוני בשבועה מיהו נוטל, ואפילו היו פועלים ברבה, ולעולם. א"כ ברישא נמי נקט להו מה"ט. וב"ל לפמ"ש [בת"מ סי' ל"א] דדוקא במה חנוני פועל נוטל בלי שבועה, אבל במה פועל, חנוני בכל גווגא לריך לשבע, וכן כ' הר"ן [דשע"ז כ'] א"כ י"ל דלהכי נקט ברישא חנוני לחודא להשמיענו דאפילו באין פועל שם אפ"ה חנוני נשבע. משא"כ בפועל לחוד, א"ל לשבע. ואפשר זהו כוונת הר"ן במתני' ד"ה והא דקתני חנוני ופועל וכו'. ע"ש]: ל) כ"ל דר"ל דהרי שבועת שוא הוא בנשבע לשנות הידוע לאדם כלעיל

למילף דינא דב' חשודים שיהיה שוה לדין מת לוה תחלה, דהרי יש לחלק כדאמרן, רק איכא ילף, דינא דמת לוה תחלה מדין דב' חשודין. וה"ק, בשלמא אי ס"ל לרב ושמואל בב' חשודים דמתון אחין התובע יכול לשבע משפיד, איכא ספיר לאימר דמנה יליף רב ושמואל בק"ו דין דמת לוה תחלה, דמה בב' חשודים, דנתחייב גם הנתבע שבועה דאו', וכל עיקר שבועת התובע הוא רק מדלא היה יכול הנתבע לשבע, אפ"ה מדאין יכול תובע לשבע משפיד. מכ"ש במת לוה תחלה, דשבועה רק אתובע דמי, מכ"ש בראוי לומר שבשלא יכול תובע לשבע יפסיד, אלא אי אמרת דבב' חשודים ישלם הנתבע, הרי איכא ק"ו איכא, מה התם בב' חשודין דטוען הנתבע ברי, וגם ליכא גביה חיוב ממון כלל רק חיוב שבועה, אפ"ה אי שנתחייב עיקר השבועה מפסיד, מכ"ש במת לוה תחלה דלא טען נתבע ברי, וגם איכא גביה חיוב ממון, רק שלריך תובע ליטבע לעלו, מכ"ש דכשאי"ל ישלם הנתבע. ואת"ל בב' חשודי' מגרע גרע, דאף דטען נתבע ברי, עכ"פ כל עיקר שבועת תובע רק מכח נתבע שאינו יכול לשבע בא. עכ"פ מג"ל לרב ושמואל לאוקמא סתמת דמתני במת מלוה תחלה דוקא. אע"כ דה"ס, משום דס"ל בב' חשודין דחזרה שבועה לשני ופסול, וא"כ ילפי ספיר מנה אין הוא הדין במת לוה תחלה בק"ו וכדאמרן, וא"כ על כרחך דמתני' ביתומים במת מלוה תחלה מיירי. עכ"פ קשה כיון דלפי דברימו רב ושמואל לא ילפי הך דינא דב' חשודים מבבא דיתומים במתני', רק טעמא דנפשייהו קאמרי, א"כ מנא להו בב' חשודין דבאינן יכולין שניהן לשבע דמפסיד התובע הרי מדעיקר שבועה אתנבע רמי, מפי מסתבר שיפסיד הוא וכרבותיו שבא"י דס"ל מבא"ל. וב"ל מדים להסתפק בהא דאמרי' דבחשוד שכנגדו נשבע ונוטל, הר"ז תקנת חכמים, אבל אחין היה הדין מדאו', אי דפטור החשוד לגמרי אי משא"ל"מ. ונראה דתליא זה בב' תרוצי תוס' [ב"מ ד"ס א'], שהקשו מ"ש בני חשוד דאמרי' שכנגדו נשבע ונוטל, ומ"ש בני ב' ידענא וב' לא ידענא דאמרי' משא"ל"מ. ותרצו ב' תרוצים, או דאי בחשוד נימא משא"ל"מ, לא שבקת חיי לחשוד, דכל עיקר שבועת התובע הוא רק מדלא היה יכול הנתבע לשבע, אפ"ה מדאין יכול תובע לשבע משפיד. מכ"ש במת לוה תחלה, דשבועה רק אתובע ר

בכן נגס: **ן ונתן לו.** והפירות לכורין ומונחים ברה"ר ואין מוחזק בהן לא חנוני ולא בע"ה: **ונתתו באנפליא.** תיק העשוי למעות: **ישבע בע"ה.** שבועה כעין של תורה ויטול דכיון דחנוני מודה שמכר והפירות הם חוץ לחנותו בעה"ב נשבע וטוטל: **אמר לו נתתים לך.** והולכתן לתוך ביתך. ואלו הפירות שלכורין ומונחים שלי הם שנתתי כאן למוכרן. והלה מודה אלו הם הפירות שמכרת לי בדינר. הואיל והלוקח מודה במקח והחנוני כופר בלא מכר את אלו. ישבע החנוני שבועה כעין של תורה. ויטול: רבי יהודה אומר וכו'. רבי יהודה הסיפא פליג. ואמר דבין בזו בין בזו בעל הבית נשבע. וטוטל. דכיון שהפירות הם חוץ לחנות הוי כאילו הפירות הם ביד בעל הבית. וכל שהפירות בידו. ידו על העליונה. והוא נשבע וטוטל: אמר לו לשולחני וכו'. אמטעינן תנא פלוגתא דר' יהודה ורבנן. בין במעות של שולחני. בין בפירות של חנוני דאי אשמעינן פלוגתייהו בחנוני. הוה אימא בפירות אמרו רבנן דמי אמר לו נתתים לך והולכתן לתוך ביתך ישבע החנוני ויטול. לפי שהחנוני עשוי ליתן פירות קודם שיקח הדינר. אבל בשולחני שאינו עשוי ליתן האיסרין קודם שיקח הדינר. אימא מודו ליה לר"י. דלעולם בעל הבית נשבע וטוטל. ואי איתמר הא. הא קאמר ר' יהודה דלעולם בעל הבית נשבע וטוטל. מפני שאין השולחני עשוי ליתן האיסרין עד שיקח הדינר. אבל בחנוני שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המעות. אימא מודה להו לרבנן. לריכא. ואין הלכה כר' יהודה:

הפונמת

וכו' לפיכך תנא ליתנא דליכא למטעי: מעות. פרוטות של נחושת. רש"י. ולאו דוקא פרוטות. דהא רבי יהודה איסר קאמר.

כל

יבין תפארת ישראל בועז

[כלעיל פ"ג מ"ח]. והרי הכא נמי יהוא לכולנו שא' מהנשבעין וודאי משקר. אי ר"ל הרי חייב לא' ואינו יכול להכחיש לשום א' מהן, והו"ל שבועה לבטלה (ד): לא) והלכה כת"ק: לב) והגבייהן הלוקח וחזר והגיהן בר"ה: לג) בשם המעות שבאולתך. ור"ל שעי"ז שכחת [ולא נקע שטוען שבמזיד טופר. דל"ל דקמ"ל דאע"ג דמסתבר דזכריו, אפ"ה בסיפא מהימן חנווי בשבועה, דלא דמי לשכיר, דהתם בעה"ב עדיף]: לד) בנקיטת חפץ. והטעם, מדאינן לא ברשות הלוקח ולא ברשות המוכר. ורק מדמודה חנווי שכבר מכר זה הלבור, עומד טפי ברשות לוקח, להכי תקנו שישבע לוקח: לה) המונחין ברה"ר: לו) ובדינר זה שלמתם. ואלו הלבורין כאן לא מכרתים לך עדיין: לז) דמדאינו מודה שכבר מכר לו אלו הלבורין כאן, עדיין ברשות מוכר הן עומדין: לח) לרמב"ם ר"י אסיפא קאי, דגם בסיפא ס"ל דישבע בעה"ב מדאין לבורין ברשות חנווי. ולרש"י ורא"ש ר"י אריסא קאי, דבריסא א"ל בעה"ב שבועה כלל, מדכבר קנה הלבורין בהנבהה, לפיכך ס"ל לר"י דדינו כסיפא הכל דפעור בדינא דמשנה: לט) ר"ל מטבעות קטנות: מ) ר"ל אין דרכו לגבור בר"ה המעות בנותן, עד וכו': מא) לכן מסתבר שפי שכבר נתן הלה הדינר. ולהכי גם בסיפא ישבע הבעה"ב [ולרש"י גם הכא אריסא קאי ולעיל]. והא דלא קאמר בחנוני בהאי ליתנא דקאמר בשולחני, אין דרך וכו'. ה"מ דדרך חנווי להקיף, רק דזה מודה שלא מכר בהקפה. והא דלא נקט בשולחני כמו דנקט בחנווי, כל שהאיסר בידו ידו על העליונה. ה"מ משום דלפעמים מחליף בעה"ב איסר שלו בפרוטות של שולחני. לפיכך תנא ליתנא דליכא למטעי בה. מיהו אלטריך פלוגתייהו בפירות ובמעות, דבפירות קמ"ל אף דדרך חנווי למכר ליתן לבעה"ב, ומסתבר שנתן קודם שלקח הדינר, אפ"ה ס"ל לר"י דבעה"ב נשבע. ובסיפא קמ"ל דאף שאין דרך השולחני ליתן המעות

בד

ולא"י אם פרעתיך: **ן ונתן לו.** פירוש שהגביהן לוקח והניח ברה"ר. המגיד פרק כ' מהל' מכירה [*אבל להר"ן דלקמן אין גרלה שהגביהן הלוקח וכן גרלה דעת הר"ב]: **ישבע בע"ה.** פי' הר"ב כיון שהחנוני מודה שמכר. ואינו חובב ממנו אלא דמיכן. הר"ן: **אמר ליה נתתים לך והולכתן לתוך ביתך.** פירוש חנוני טוען שמעשה שהיה כך היה שבא אליו בעל הבית ואין בידו דינר. ואמר לו תן לי דינר פירות ועכשיו אביא לך את הדינר. ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואח"כ חזר אליו ופרע לו את הדינר. ובעל הבית טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות משולם. ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן ברה"ר. הר"ן: **ישבע חנוני.** פירש הר"ב הואיל והלוקח מודה במקח. וז"ל הר"ן משום דמעשיה דחנוני מעלה בהו טפי. לפי שלדבריו אין לבעל הבית שום דרלא בפירות שלו. ובעה"ב מודה לחנוני שהן שלו. אלא שנתן לו הדינר בבטלן: אמר לשולחני וכו'. הכא נמי שהמעות לכורין ומונחין ברשות הרבים. ומ"ש הר"ב לריכותא דאי איתמר בהא. בהא קאמרי וכו' אבל בחנוני שהוא עשוי ליתן הפירות קודם שיקח המעות משום דפירי עבידי דמרקבי וכיון דמרקבי לא משהי להו גמ' [דף מ"ח]. והייט טעמא דר"י לא אמר בחנוני בההוא ליתנא דאמר בשולחני. לפי שדרך החנוני להקיף אלא דהכא מודה החנוני שלא מכר בהקפה. הר"ן והתוס' [דף מ"ח ד"ה כ' יהודה] וכתבו עוד התוס' דבסיפא לא מלי ר' יהודה למימר כל שהאיסר בידו וכו' לפי שלפעמים בעל הבית טוען איסר בפרוטות. והתם לא שייך למימר כל שהאיסר רש"י. ולאו דוקא פרוטות. דהא רבי יהודה איסר קאמר.

ן ישבע בעל הבית. פי' ישבע בעה"ב. מי"ל פ"ב מה' מכירה ה"ח ממ"ב עמון פ"ב מיש"ע ח"מ סי' נ"ח ס"ע: ישבע בעה"ב פי' ישבע שולחני. מי' אם ס"ע ממ"ב אם מיש"ע אם: רא"א אין דרך שולחני. יומלמי עניבים פ"ו ס"ל:

שנויי נוסחאות

ן א"ל תן לי (את) הדינר. בד"ל ליתא ון ליתא בכי"מ (ומס וא"ל): במסכ"ב ..תן לי אותו דינר.. א"ל נתתיו לך ונתתו באונפלי. בכי"מ וא"ל.. בד"ל באנפלי. וכן בסמוך וכ"ה בערוך (ע' אספול) ובכי"ף לך בכי"ף כ"ל באנפילי וכ"ה ברש"י; בכי"ק. באנפולי וכן בסמוך; במסכי"ר ..באנפלי וכי' רע"ב. **ישבע בעל הבית.** במסכי"ר יישבע.. **ן נתן לו (את) הדינר** בד"ל ליתא; במסכות ד' ריווא ווימיא שנתן.. וכ"ה במסכ"ב; בכי"מ שנתן.. הדינר נתן לו את הדינר. א"ל הן לי את הפירות א"ל נתתים. בכי"מ וא"ל.. וא"ל נתתיו. **והולכתן לתך ביתך.** במסכ"ב והולכתים.. ; בכי"פ ..לביתך. **ישבע חנוני.** בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר. **החנוני** וכ"ה בכי"פ (ומס ים כלן הוסיפה אימתי בזמן שהפירות צבורין בפניהן והן עוברין עליהן אבל השיל קופתו לאחורין הממע"ה וגמ' מ"מ ע"ל כתוב גם בכ"י זה „תוש" מרי' כו') (ד"ס). **על העליונה.** בכי"ק ובמסכי"ר לעליונה. **אמר לשולחני.** בד"ל אמר לו.. (את) **הדינר.** בד"ל ליתא וכן ליתא בסמוך. **ישבע** בעה"ב נתן. בכי"מ בעה"ב שנתן לו את הדינר נתן. **נתתים לך והשלכתם** במעות דפוס ליוון ..והשלכתה; בכי"מ ..והשלכת; במסכ"ב **והשלכת**; בד"ל נתתיו.. **לתוך ביסך** בכי"מ בעשות ביתך. **ישבע שולחני.** בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר ..השולחני. **שולחני ליתן איסר.** בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ר **השולחני** לחיות נותן איסר. **עד שיטול דינרו.** בכי"ק ובמסכי"ר עד שהוא נוטל את דינרו וכ"ה בד"ל (ומס ליתא למלת את); במסכ"ב ..דינר.

תוספות חדשים

ן בתב הר"ב רבי יהודא אסיפא קאי כו' זהו פירוש הרמב"ם ועיי' ברש"י דמפי אריסא

ראשון לציון

ן במשנה **אבר** לחנוני כו' ישבע בעל הבית. עיין תוספות מ"ה ע"ל.

ז הפוגמת כתובתה. שמוליאה שטר כתובתה ומודה שנתקבלה מקלתה: לא תפרע אלא בשבועה. אם טוען הבעל נתקבלה טולה: עד אחד אומר וכו'. ומנכסים משועבדים [ומנכסי יתומים [כו']]. ונפרעת שלא בפניו. כולהו לאכסס קיימי. כסס שאין אחד מאלו נפרע אלא בשבועה כך היתומים אינם נפרעים אלא בשבועה. יתומים. הנפרעים מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. ומיירי מתני' כגון שאלו היתומים שבאים להפרע מהן אומרים אין אנו יודעים אם פרע אביהן זה החוב אם לאו. אבל אם טענו אומר לנו אביהן אלא לוה מעות הללו ולא נתחייב בחוב זה מעולם. הרי היתומים שמוליאים שטר חוב על היתומים הללו נפרעים מהם אלא בשבועה. שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי. והם אינם יכולים להכחיש העדים שמעידים שאביהם לוה המעות הללו. ולא עוד דבשבועה מיהת שקלי יתומים מן היתומים אלא שמת מלוה בחיי לוה אבל מת לוה בחיי מלוה כבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה אלא נתקבל כלום. שהנפרע מן היתומים אפי' בשטר גריך שבועה. ואין אדם מורים ממון שהוא חייב עליו שבועה לבניו. לפי שאין הבנים יכולים לישבע שבועה שנתחייב אביהם. ואע"פ שכן הדין. אם דיין א' דן שישבעו היתומים שבועה שלא פקדנו ויפרעו ממון היתומים האחרים בשבועה זו מה שעשו עשו: שלא פקדנו אבא. בשעת מיתה: ושלא אמר לנו. קודם המוטל בעריסה. ולא כתב אפי' מולד וכו'. ומשום כך כתב המגיד דכת"ק פוסק וע"כ לא פליגי ר' יוחנן ותנא קמא אלא בולד אבל בקטן

ז כשם שאמרו הפוגמת כתובתה לא תפרע אלא בשבועה. ועד אחד מעידה שהיא פרועה לא תפרע אלא בשבועה. ומנכסי יתומים לא תפרע אלא בשבועה. והנפרעת שלא בפניו. לא תפרע אלא בשבועה. וכן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה. ולא אמר לנו אבא. ושלא מצינו בין שטרותיו של אבא ששטר זה פרוע. רבי יוחנן בן

כל מטבע של נחשת קאמר. ועיין בפירוש הר"ב משנה ו' פ"ב דמעשר שני: **ז כשם** שאמרו. משנה היא במסכת כתובות פ"ט [מ"ז]. רש"י. ועיי"ש ועמ"ש ברים פרקין בשם הרמב"ם: **ומנכסי** יתומים. ממ"ש במשנה ד' פ"ו: וכן היתומים. פירש הר"ב יתומים הנפרעים מן היתומים וכו' אבל מת לוה בחיי מלוה וכו' ואין אדם מורים ממון שהוא חייב עליו שבועה וכו' ולא דמי למתני' ד' דחזרה שבועה למקומה. דפרשינן שהנתבע ישלם דהכא היינו טעמא דאמרינן כיון דתובע אינו יכול לישבע שיפסיד מעות שאין כאן פשיעה לנתבע כלל אבל במתני' דלעיל כיון שהנתבע אינו יכול לישבע מפני פשיעתו ומדינא משלם ואינו בדין שיהא חוטא נשכר. כשאין התובע יכול לישבע שיפטר. ואע"פ שהתובע ג"כ מפני חשדו אינו יכול לישבע אינו דומה שבועת התקנה בעלמא לשבועת התורה שמחייבהו לשלם. הר"ן לעיל. ומ"ש הר"ב ואע"פ שכן הדין. אם דיין אחד דן וכו' בגמ' [דף מ"ח] משום דאיכא מאן דפליג אהאי דינא. הלכך אמרינן מאן דעבד ודן וכו' מאי דעבד עבד: **ושלא** מצינו וכו' שובר על שטר זה. רש"י. ומסיים המגיד [פי"ז מהל' מלוה] ושיטה הטטר בין שטרותיו פרועין דתרתי בעינן [כמ"ש הר"ב] בסוף פ"ק דב"מ: רבי יוחנן בן ברוקה אומר אפי' מולד הבן וכו'. כתב הר"ב וכן הלכה. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולפיכך נראה לי שאף בחבורו פרק י"ז מהלכות מלוה [הלכה ה']. פוסק כוותיה. ואע"פ שכתב אפי' מולד המוטל בעריסה. ולא כתב אפי' מולד וכו'. ומשום כך כתב המגיד דכת"ק פוסק וע"כ לא פליגי ר' יוחנן ותנא קמא אלא בולד אבל בקטן

יבין תפארת ישראל בועז

עד שיקבל הדיינר, אפ"ה ס"ל לרבנן דשולחני נשבע. וקיי"ל בטולהו כת"ק [ג"מ]. מיהו כל זה במודים שכבר נתן הדיינר, אבל במכחישין זא"ז בנתינת הדיינר, דזה אומר נתתי לך הדיינר וזה מכחיש, כ"ע מודים דהו"ל כופר הכל ופטור: מב) בכתובות [פ"ט מ"ז]: מג) ר"ל אשה שמודת שקבלה קלת מכתובתה, ותובעת הנכתר, והבעל טוען שפרע הכל, נשבעת ונוטלת. דלא מהימנא במנו דבעי אמרה לא קבלתי כלום. משום דאמרינן דפרע דייק והמפרע לא דייק, ונכחה כמה קבלה. וכל שאפשר להנות בשכחה לא בייך מנו (ה"): מד) טולהו אכסס קאי, ור"ל כסס שכל אלו לא יפרעו אלא בשבועה, כן יתומים וכו'. מיהו לא אשה בכתובתה בלבד, אלא ה"ה בשאר בע"ח בהיה בו א' מאלו לא יפרעו רק בשבועה. והא דנקט להו באשה. רבותא קמ"ל, דאפילו באשה דמקלינן בה בשאר דוכתא בגבייתא כתובתה משום היינא [בכתובות דפ"ד א' ודל"ז ב'], אפ"ה לא תפרע אלא בשבועה. ומה"ט נמי תלינן הכא דין דיתומים ואשה אחדדי במלת כסס, לאמטעינן דכמו דבאשה לא חיישינן לקולא שהקילו גבה בדוכתא אחריתא, כמו כן ביתומים אף שהקילו גבייתו בדברים אחרים אפ"ה לא יפרעו רק בשבועה. [ובזה מדוייק נמי לישנא, אלא נקט וכן היתומים מן היתומים, וכדמפרשינן באמת כס"ם [דמ"ת א'], אלא נקט וכן היתומים לא וכו'. דזהו כל שיקר הרבותא דקמ"ל, דאף שהן יתומים, לא הקילו גבייתו] מה) ר"ל יתומים שבאו לגבות מיתומים: מו) אף שאין יורשי הלוה הובעים אותן שישבעו. אבל מהלוה גופי', ת"ל שישבעו רק בדעתן שישבעו: מז) ר"ל אלא לוה לנו ע"י אדם אחר: מח) הוא בעצמו, ששטר זה פרוע: מט) מלות ששטר זה פרוע, אכולהו קאי אלא אדם, ואלא אמר וכו' ואלא מלאנו וכו' ששטר זה פרוע, דבמלאנו כתוב כן והשטר היה נמצא בין שטרות קרועין

תוספות רע"ק

ז [אות נ] ברע"ב ד"ה ונפרעת הנפרעים מן היתומים. וכתב הר"ן דקאי גם אריש וה"ק כשם שאמרו הפוגמת וכו' בכל הנך גם היתומים לא יפרעו אלא בשבועה בגון אונס ומת. וכן ע"א מעיד שהוא פרוע ומת. וכן ביתומים הבאים לגבות מלקוחות. (יונלע"ד דלפי' הר"ן לא נראינן

ז במשנה רבי יוחנן בן ברוקה כו' גירסת הרא"ש והפוסקים העיד רבי יוחנן כ"כ. דמטעם זה בתב פ"ה בפ' י"ז דרבינו מאיר ספק טעל בלא שבועה: **ז** בתוספתא דכ"ה גירסת הרא"ש כ"ל דמטעם דלר"י בע"ה

ז הפוגמת כתובתה כו'. בתוספתא פ"ז מ"ח ירושלמי מכתובות פ"ו ה"י ירושלמי כאן פ"ז ה"ז מיי' פ"ז מה' אישות ה"ל ופי"ל מה' מלוה ולוה ה"ח מ"ב בעין מ"ח ובסומן ל"ה טוש"ע אה"ע מ"ל מי' ל"ו ס"ז ס"ע ס"ל ס"מ סימן פ"ל ס"ל: ועד אחד מעידה. מיי' פפ"ז מה' מלוה ולוה ה"ה ופפ"ו מה' אישות הפ"ל סמ"ב שם טוש"ע אה"ע שם ס"ח ופוש"ע ח"מ שם ס"ב: ומנכסים משועבדים. מ"ב פ"ב מכתובות פ"ז ע"ל מי' ס"ל בה' מלוה ובה' אישות שם ס"ל סמ"ב שם טוש"ע אה"ע שם ס"ל ס"מ ופוש"ע ח"מ כו' קי"ד ס"ל: ומנכסי יתומים. מיי' שם בה' מלוה ובה' אישות שם הי"מ טוש"ע אה"ע שם ס"ל ופוש"ע ח"מ סימן ק"ח ס"ז: ונפרעת שלא בפניו. שם ובה' אישות שם מ"ו ופוש"ע אה"ע שם מ"י ופוש"ע ח"מ מ"ו קי"ג ס"ז: וכן היתומים לא יפרעו. מ"ז ע"ל מ"ח מ"ל מתניתין פ"ח ע"ל מי' קי"ז מה' מלוה ה"ל סמ"ב בעין ל"ל כוש"ע ח"מ סימן ק"ח ס"ה: שבועה שלא פקדנו אבא. ב"מ כ' ע"ב ירושלמי כתובות פ"ב ה"ז ב"מ פ"ל בה"מ מי' מ"ל בגדלין פ"ח ס"ו:

שנויי נוסחאות

ז כתובתה. בד"ג את בת'בתה. וע"א מעידה כו' **והנפרעת שלא כו'.** בכי"מ הסדר **וחנפרעת כו' עד אחר כו' ועי' בפ"ע** דכתובות מ"ז (ומ"ח) ובס"ל בס כל העוסקות שם. **משועבדים.** בכי"ק ובמבני"ל המשועבדין. **ובנכסי יתומים (לא תפרע אלא בשבועה).** בד"ג ובכי"ק ובמבני"ל ובדי"ף ליתא; בדי"ף כ"י ליתא **ומנכסי יתומים.** וכן מתקו הדת כדמשמע מרש"י וסה"ן ואיני יודע למה ומכתובות פ"ז ע"ל מוכח שמשמע בע"ס (ד"ס). בכי"ם ליתא בטעות (והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה). **וכן היתומים.** בפי' הרמב"ם ז' נאמנולי בן היתומים וכמו הוא אולם במבנה גופא בד"ג הוא כלפניו והד"ם ל"ה בעדותו. (שבועה) **שלא פקדנו.** בד"ג ובכי"ק ובכי"ג ובכי"פ ובמבני"ל ליתא. **ולא אמר.** בכל הכ"ל ושלא.. וב"ה במבנ"ב ד"ו שני וכ"ן לוגלין וקלחקא; במבני"ל שלא.. **ושלא מצינו.** במבנ"ל שלא.. **בין שטרותיו.** בד"ג: ובכי"ק שטר בין שטרותיו. **ר' יוחנן בן ברוקא אומר אפילו.** בכי"מ ובכי"ם **אמר** ר"י בן ברוקא; בד"ג ובכי"ק ובמבני"ל ובדי"ף ובכי"ם העיד ר"י ב"ב שאפילו.

תוספות חדשים

אריכא קאי ולדידיה בע"ה אין צריך שנוטה כלל. ודעת הרא"ש כרש"י שכתב ז"ל והלכה כרבן יבנה בע"ה ע"ל דמשמע דלר"י בע"ה

קודם לכן. שטר זה פרוע: הרי זה נשבע. שלא מלא בין שטרותיו של חבירו שטר זה פרוע וכן הלכה: רבן שמעון בן גמליאל אומר. והלכה כרשב"ג: ח שלא בטענה. שלא בטענת ברי. אלא בטענת שמא [שטוענו] שמא עכבת משלי. ומשום דכל הני מורו היתר לעצמם לפי שטרחו בנכסים. מס"ה רמו רבנן שבועה עליהו: ואפוטרופים. שנתעסקו בממון אדם להכניס ולהוציא. ולשלם ליהן. [אבל] באפוטרופוס של יתומים אם מינהו ב"ד ישבע. ואם אבי יתומים מינהו לא ישבע: והאשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. שהוציאה בעלה חוטית לו לאפטרופא על נכסיו: ובן הבית. אחד מן האחין שנתעסק בנכסים משמת אביהן: חלקו. ולא הביאוהו בשעת החלוקה: נתגלגלה לו שבועה. אלא אחרי ברוקה אומר אפילו נולד הבן לאחר מיתת האב. הרי זה נשבע ונוטל[ג]. אמר רבן שמעון בן גמליאל [ד]אם יש עדים שאמר האב בשעת מיתתו שטר זה אינו פרוע הוא נוטל שלא בשבועה[ה]: ח ואלו נשבעים שלא בטענה[ו]. השותפין[ז]. והאריסין[ח]. והאפוטרופין[ט]. והאשה הנושאת והנותנת בתוך הבית[י]. ובן הבית[יא]. אמר לו מה אתה טוענני. רצוני שתשבע לי חייב[יב]. חלקו השותפין והאריסין[יג]. אין יכול להשביעו[יד]. נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר[טו] מגלגלין

בקטן אפילו ח"ק מודה. ע"כ. אין נראה כן אלא דקטן מוטל בעריסה בקטן הטולד דמי: רבן שמעון בן גמליאל אומר. ת"ק סבר דאפ"ה אין מוטלין אלא בשבועה. דשמא להשביע את בניו אמר כן כדי להשביעם. תוס' [דף מ"ח ע"ב ד"ה אם אמר]: ח ואפוטרופסים. פי' הר"ב שנתעסקו וכו'. אבל אפוטרופסין של יתומים וכו' עיין במכה ד' פרק ה' דגיטין: חלקו השותפין והאריסין. וה"ה לאחר. שאם חלקו אינו יכול להשביעו. הרי"ף: נתגלגלה לו שבועה ממקום אחר. נתחייב לו כו' הל"ל. וכן כתב הרמב"ם בפרק ט' מהל' שותפין הלכה ז'. והטור סימן ל"ג. אלא דאמת נקט לשון טופל על לשון מגלגלין

יבין תפארת ישראל בועז

קרועין, אז הוא בחזקת פרוע. מיהו כל זה במת מלוה בחיי לוה. אבל במת לוה תחלה, ואין כתוב נאמנות בשטר שהאמינו לוה למלוה לגבות בלי שבועה, מ"כ כבר נתחייב מלוה שבועה לבני לוה, והרי אין יורשי מלוה יכולין לשבע לוחה שבועה שהיה חייב לאביהן שלא פרע. לכן לא יגבו כלל. מיהו בעבר החיין והגבה להן בשבועה, או בקדמו יורשי מלוה ותפסו מיורשי לוה, אין מוציאין מידן. דרק לכתחלה לא יגבו. ודוקא בהיה חייב לאביהן לוחה שחייב הבא לגבות מיתומים. אבל בשאר שבועות שהיה חייב לאביהן, כגון שהיה פונס שטרו, או שאר שבועות דלעיל במשנה שאין נותנין רק בשבועה, אז אפילו מת לוה תחלה ואח"כ המלוה, נשבעים יורשי מלוה ג' שבועות הנ"ל ונותנין [ק"ח]: ג) וא"ק ס"ל כיון דלכל היותר, א"ל לישבע רק שלא מלא שטר בין שטרותיו, וא"כ זה שמוסיף אם יולד, אין מניח כתב שזה פרוע אלא היה קורעו מיד, מדלא ידע מי יורשו, וקיי"ל דכשמולד אחר שמת אביו פטור מכל ג' השבועות. מיהו בקטן המוטל בעריסה כשמת אביו, א"ל לשבע לכשיגדל רק שלא מלא בין שטרותיו אבל א"ל לשבע שלא פקדו, דקטן שאינו יכול לנוחתו בעצמו, גם ע"י אחר אינו מנוחו [שם]: נא) וא"ק ס"ל דלמא להשביע בניו אמר כן. והכי קיי"ל [פ"ח]: נב) ר"ל שלא בטענת ברי, רק שטוענו שמא עיכב משלו. וטעמא דנשבעים, משום דכל אלו מורי היתירא בשביל שכר טרחם: נג) כל שהיה חתת יד מעות או בחינה של שותפות בלי משקל מדה או מניין [ל"ג]: נד) שקבל שדה מחבירו לזרעה, ושהלקו בחבואתה הוא ובעל השדה: נה) שמינהו ב"ד לאפטרופוס בנכסי יתומים [פגיטין פ"ה מ"ד]. או במינה אדם לחבירו אפוטרופס בנכסיו, אלא עדיף מאריס: נו) אשה שהרשה בעלה שתתעסק במשא ומתן שלו. ואשה אשה נושאת ונותנת הוא [פי' פ"ג]: נז) ר"ל א' מהאחין שמתעסק בשביל כל אחיו בנכסי יתומין. וכל המזכירים כאן א"ל שבועה רק בשיהפדום בטענת ב' כסף [שם]: נח) פירוש דריסא הוא, ור"ל הבותפין והאריסין וכו' שאמרו לבעלנדן מה אתה טוענני, ושבעלנדן השיב רצוני שתשבע לי, חייב (ך): נט) ונהגרס אשה, ופירד הבן בית מהעסק, ולא נשאר לא' מהן שום דבר להשוב עוד עם הנתבע, וגם בשותפין לא נשאר עוד שום דבר בחבריתא שאינו קשור במדה משקל ומניין. לאפוקי אפילו בנשאר דבר קלוב וידוע מניינו ומשקלו, דכמתולק דמי [שם]: ס) על טענת ספק, מדשתקו אחר שחלקו והלכו להן מחלו זל"ז: סא) אחר שחלקו:

ואפ"ה הוא מוטן שפרע באמת, ומדמחזקינן ליה לטוען שקר להכי שפיר אית ליה מנו [כך כוונת תוס']. אמנם בכוגיא דפוגמת [כתובות דפ"ז ב'] אמרי' דלהכי פוגמת כתובתה מצבע, דפרע דייק, דמפרע לא דייק, ורמי רבנן שבועה עלה כי היכא דתידק. הקשו שם, הרי בשכיר נמי מחזקינן לגע הב שבכח, ואפ"ה כשאין עדים שבכרו מהימן במנו, א"כ ה"נ פוגמת להמיומה במנו דלא פגמה. והניחו בקושיא. וג"ל דלהכי לא תרצו דבפוגמת שאני, דמחזקינן לה לשבחה לגמרי, ובברה בטוענת אמת, ובכה"ג דמי לגמרי למת בעלי במלחמה דלא מהני לה מנו, וכמ"ש תוס' בכתובות הנ"ל. ליתא, דא"כ היכא רמינן שבועה עלה, הרי מלבברה שהאמת כלבריה, תיבע בשקר. אולם נ"ל לתרץ קושיתה, דבגי' ק"ל, מלי פגמת פוגמת דאמרי' דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידק, א"כ בשכיר נמי דמחזקינן ליה לגעבה"ב בשבח, גרמי שבועה עליה ויידוק. ואי"ל דבשכיר באמי, משום כדי חייו, דאע"ג דבש"ם מקשי ומשום כד"ח דשכיר משמדינן ליה לגעבה"ב, היינו לפי הש"ד שאין שום חיוב על הב"ב. אבל למסקנא דקאמר דמסתבר שלא יפטור בעה"ב מכל וכל, דהרי מרוח בפועלין, א"כ מה"ע שפיר אשבר לומר דמשום כדי חייב דשכיר מספכינן הבשבועה עליו. ליתא דא"כ מה מקשי הש"ם, אי הכי אפי' קלן נמי וכו'. ומה קושיא, הרי בקלילה ליכא חשש כדי חייו [עי' ר"ן שם]. ונ"ל דעק"ל דהתם בפוגמת אמרי' דפרע דייק. והרי הכא בשכיר הבשבע"ב הוא הפורע, ואפ"ה מחזקינן ליה לגע דייק. אע"ב ג"ל דהכא דאמרי' בפוגמת דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידק, אין הכוונה דמכח השבועה תידק השתא בשעת שבועה, אלא שע"י שתלה בתחלה שגריכה לשבע בסוף כשיהיה לה שכתבה שמו, תלייק מתחלה שפיר בשעת פרעון. וא"כ ה"ת התם, אבל נני שכיר, אע"ג דייקוק בעה"ב בשעת פרעון, דהרי דפרע דייק, עכ"פ אח"כ שרדת פועלים יסכיחנו ולא מהני דייקי אלו בשעת פרעון. ואע"ג שאפי דברי תוס' הנ"ל מסתפק בפרעון, ואיך ירמה ליבשע כשהוא מכופק. י"ל דעכ"פ דעתו נוטה עכי שהאמת לדברו ובשבע באמת ולא יכרוס משום השבועה. א"ב גם קושית רבעתות' בפוגמת מתורלת שפיר, דכיון דזכינו לדון דהאי דרמינן שבועה עלה כי היכא דתידק, אינו ר"ל כי היכא דתידק בשעת שבועה רק בשעת פרעון, א"כ ה"ת אי אמת לבשוף לא תסול רק בשבועה. מס"ע תלייק בשעת פרעון, מדיודעת שגריכה ליבשע בסוף. אלא אי נימא דקו' התוס', שהיה בסוף נאמנת במנו לאפטורי משבועה, הדרת מסתתו לדוכתא דע"ז לא תלייק בתחלה וד"ק: (ו) ובש"ם מליין אדקאמר בריסא ואלו בשבעין שלא בטענה, ומקשה אמו בשופטי עסקינן. ב"ל דר"ל דסד"א דשלא בטענה דקאמר, היינו שלא טענו חבירו כלל. ואמ"ג דקאמר בסיפא מה אתה טוענני, סל"א דר"ל שהשלא מתחיל לומר להחובע מה יש לך לטענו עני, וזה מעשה שטות הוא שיאמר לו כן. ומשי דהא דקאמר בריסא שלא בטענה, ר"ל שלא בטענת ברי, רק שהחובע התחיל לומר להנתבע מחוסדו. והא דמסיים תנא מה אתה טוענני ר"ל רבותא קמ"ל, דאע"ג שלא התחיל החובע לתבעו, רק שהתבע הרגיש שחוסדו והתחיל הוא לומר לו מה אתה טוענני. לו ר"ל דהרבותא הוא אע"ג שלא הביב לו החובע אח"כ בפירוש שחוסדו, רק א"ל הבעל לי, אפ"ה צריך לשבע. וכ"ש בלמר לו בפירוש שחוסדו דמשבעינן ליה אלן. ואי נימא דלא כרש"ז [ל"ג ס"ח], אלא אפי' אם אין רגלים לדבר מלד דבר אחר לחשדו, אפ"ה משביעו, דסני ברגלים לדבר מדהוא שותפו או אריסו וכדומה [ועי' פי' ע"ה סי"ו]. א"כ י"ל דמתני' מיירי בא"ל תחילה שחוסדו, ולא הוזכר במשנה. רק דה"ק מה אתה טוענני, ר"ל הרי אין לך רגלים לדבר והוכחה לחשדני,

---

ציונים

ארשב"ג אם יש עדים. מי' בגלא"ם פ"ל דב"מ מוקפ"ב נגנין הפ"ם) מיי' פ"ז מה' מלוה ה"ב כמ"ג עטין ל"ה סק"ל שם: ח ואלו נשבעין שלא בטענה. מיי' פ"ם מה' שותפין ה"ח סמ"ג עטין ס"ב סוס"ה ח"מ סי' ל"ג ס"ח וכנ"ב לוקפ בכסוגות פ"ם דף ק"ח ע"ב: חלקו השותפין כו' נתגלגל לו שבועה. מיי' שם ה"ו סמ"ג שם סוס"ע שם ס"ו:

שנויי נוסחאות

אמר רשב"ג. בד"ל וכ"ל וכמכ"ל רשב"ג אומר וכ"ה בגע"ב. מיותתו שטר. בכ"פ מיתה ששטר. (הוא) נוטל. בכ"ל וכ"ל וכמסכ"ל ליתא וכן ליתא בד"ג (ושם נוטלין) וכ"ה בס"ג: ח והאריסין והאפוטרופין. בד"ל האריסין והאפוטרפין; בכ"ל ..והאפטרופין; במסג"ל והאפיטרופין; במכ"ב ד"ו שי ובפ"ו ולונלין. והאפטרופסין. הנושאת והנותנת. במסג"ל הנושאה ונותנת וכ"ה ונותנת גם בנ"מ ובמכ"ב ד"ו שי ובפ"ו; בכ"ל הנשאה ונותנת בקמ"ן התח הכ"ן (בכ"ו זה המגא בהרגה מקוומות להמיתם הה"ל בכיומי לשימן הרגה והקמן ממלגה ע"ל מה ל"ה). אתה טוענני. בד"ג ובכ"ל טוענני; בכ"פ תטענני. אין יבול להשביעו בכ"ל ומסכ"ל אינו יבול להשביען וכ"ה להשביעגס בכ"מ ובכ"פ: בד"ג אינו חייב (?) להשביעו. נתגלגלה לו. בד"ל ..עליו:

תוספת הדשים

הלכה כמוהו דסוגין דעלמא דכל העיד הלכה הוא והמיס על הו"ם שלא העיד לעין ס"א על זה (בוסמים לדוד): בתוי"ט מד"ה רבי יוחנן בן ברוקה כו' נקטן הטולד דמי. כלומר מיתת האב דומי מאר מיתת האב דומי:

תוספות רעק"א

גרסינן במתניתין מנכסי יתומים): [אות נא] שם במשנה אם יש עדים. להפוסקים הסוברים דעד מסייע פוטר משבועה הא דקתני עדים לאו דוקא דהא בע"א סני. אלא עדים היינו עדות הסועיל. הרא"ש ריש ב"מ סס"ו ג' (וע' בדברי רבינו בב"מ פ"א אות ה'):

תוספת יום טוב — כל הנשבעין פרק ז שבועות — ר"ע מברטנורה

מגלגלין עליו וכו' : והשביעית משמטת את השבועה. כתב הר"ב לאו להאיך שבועות דהותפין קלי וכו' אלא מלוה וכו'. כדכתיב (דברים ט"ו) שמוט כל בעל משה ידו. רש"י. וגמ' [ל' מ"ע] מנא הני מילי [דמשמט שבועה] דאמר קרא (שם) וזה דבר השמיטה ואפי' דבור משמטת. וכתב הר"ן ואיכא למידק שבועת מודה מקלת דמלוה פטיטה דכיון דממון אין כאן. שבועה אין כאן. וג"ל דהכא כמתבע קודס שביעית. והודה במקלת וכפר במקלת. ואותו מקלת שכפר בו אין שביעית משמטתו. שכל ממון שכפר בו קודס שביעית אע"פ שעברה עליו אינו משמט. והני איתא בפירוש בירושלמי במסכת שביעית מלוה נמשה כפרנית אינה משמטת. וכ"כ הרמב"ם בפ"ט מהל' שמיטה [הלכה ח'] . ונמצא שאותו ממון שכפר בו לא נשמט בשביעית וסד"א כיון שתבעו קודס שביעית והודה במקלת וכפר במקלת ותביעת אותו מקלת במקומה עומדת אלא נשמטה בשביעית ישבע עליה לאחר שביעית . קמ"ל דשביעית משמטת שבועה כיון דהשמיטה אותו מקלת שהודה בו נמצא שאינו אלא כופר בכל . ואף השבועה שבאה מחמת אותו מקלת של הודאה נשמטה . שכיון שהממון נשמט . אף הדבור של שבועה שבא מכחו נשמט :

עליו את הכל. והשביעית משמטת את השבועה (סב) :

כן מגלגלין גם את זו עליו . וכדרך שמגלגלין בשבועת שהודה שבועה שהיא כעין של הודה. כך מגלגלין בשבועת היסת : והשביעית משמטת את השבועה. לאו להאיך שבועות דהותפין קלי . דהא אין שביעית משמטת שותפות ולא שבועה . אלא מלוה ושבועתה היא משמטת :

ציונים

והשביעית משמטת את השבועה . מיי' פ"ט מה' שמיטין ה"ז, פמ"ג עשין קפ"ט פ"ב"ם הו"ם עשין מ"ז ס"ו :

תוספות רעק"א

ח [אות נב] תוי"ט ד"ה והשביעיות. וכתב הר"ן. ובתשובות תולדות ארם להרשב"א סי' שפ"ב כתב עוד לפרש כגון שהלוה ערב שביעית ונשבע לו לפרוע בשביעית זמן פרעון והגיע השמיטה משמטת את המלוה. ולולי שאסרה תורה שהיא משמטת את השבועה היינו אומרים שיהא חייב לפרעו מחמת שבועתו דאע"ג שדמלוה מחוייב לומר משמט אני יהא הלוה חייב לומר לו אף עפ"כ מחמת שנשבע לפרעו אלא דאמר רחמנא דאפי' הא משמטת (ובענין שזמן הפרעון הגיע קודם או בתוך השמיטה הסמ"ע בסי' פ"ז ס"ק מ"ו) :

יכין — תפארת ישראל — בועז

סב) לאו משבועת הותפות קלי , דאין שביעית משמטת שותפות ושבועתה . רק משבועת מודה במקלת קלי , דבתחייב לו שבועה מדהודה במקלת קודס שביעית, ועבר שביעית , פטור מלשבע (ז) :

והוא מביאו ראיה שתשבע לי , דאע"ג שאין לי הוכחה הריני חושדך , אפ"ה הייב : (ז) ומבאן נ"ל ראיה לרש"י במאי דפליגי רש"י וגאונים , [כמ"ש הר"ן שבועות דס"ל מ'] , דלגאונים שייך היכך אפ' במלוה . ולרש"י דוקא בפקדון ולא במלוה. ונ"ל דפלוגתייהו , דלרש"י להכי במלוה לא שייך היכך , דממ"נ אי נתן למלוה המקלת קודס שאמר אין לך בידי רק נ' , כ"ע מודים דכופר הכל הוא , ואפי' לרב ששת דס"ל היכך הייב [כנ"מ ד"ד מ'] אפ"ה בכה"ג פטור . ואי באמר אחר שתבעו אין לך בידי רק נ' והיכך ונתנן לו מיד . זה לכ"ע מודה במקלת נמור הוא , ואפי' לרב נחמן [שם] דס"ל היכך פטור , אפ"ה בכה"ג חייב שבועה , דבשעת הודאה כבר נתחייב לו שבועה , ולהכי אף שאח"כ נתן לו המקלת שהודה, לא נפטר מהשבועה שכבר נתחייב בה . ולהכי לרש"י לא משכח"ל פטורים דהיכך , רק אם בשעת הודאה היה הנשאר עדין ביד הלוה , ואפ"ה יהיה ברשות המלוה , וכיון בפקדון דוקא , ובהא פליגי ר"נ ור"ש , אי מחשב כופר הכל או לא . אבל לגאונים דס"ל דגם בהלואה שייך היכך , ע"כ דס"ל אף אם אחר שהודה במקלת , נותן בשעת ההודאה , מה שהודה , מחשב לר"נ ככופר הכל . אמנם הר"ן הכא הקשה , הדקאמר תנא שביעית משמטת שבועה , הרי מדנשמט המקלת שהודה , פטיטא דכופר הכל הוא ופטור . ותירץ דלא מיירי תנא הכא בהודה לו אחר שביעית מהלואה שקודם שביעית , רק מיירי שכבר קודם שביעית הודה לו מקלת , ונתחייב שבועה. עכ"ל. א"כ ס"ת לרש"י דאפי' אם קודם שנשבע נתן לו מה שהודה, אפ"ה מדנתחייב כבר שבועה בשעת הודאתו , לא יפטור מ"ע אח"כ בשילם מה שהודה, מ"כ שפיר מצריך לאמעיקן הכא , דאילו בשביעית שנשמטה ונעקרה ההלואה לגמרי מעיקרו , פטור . אלא אי נימא כהגאונים, הדרא קו' לדוכתא , דהרי לפי' אם פרע המקלת שהודה שלא נעקרה ההלואה מעיקרא, אפ"ה פטור משבועה , מכ"ש בהפקעת שביעית שנעקרה ההלואה מעיקרא , מכ"ש דפטור משבועה , ומאי קמ"ל מתני' . ואת"ל הכא בשביעית ס"ת משום דלא נתן מעות ממש שהודה, סד"א דמגרע גרע . אי מבוש דלא נפקע המקלת שהודה תוך כדי דבור מהודאתו פיו , רק לאחר זמן כשחל שביעית , להכי לא מחשב ככופר הכל . ליתא דא"כ ק' ליפסא לרב ששת דס"ל היכך חייב , מה בשביעית הכא , דלא פרע ממש , וגם הפקעת ההלואה היתה לאחר זמן רב משהודה, מכ"ש בשאמר לו הוך כדי דיבור משהודה היכך , וגם פרע ממש מקלת שהודה , מכ"ש דהול"ל דפטור . אע"כ דפלוגתייהו דר"נ ור"ש הוא רק בפקדון , ובהכרח דלעיל פליגי כרש"י , ולהכי שאני שביעית מהיכך . אמנם ק"ל הרי רש"י ס"ל [בב"ק דק"ז א] כופר הכל בפקדון חייב שבועה , ואמאי פטר ר"נ בהיכך . וא"כ הרי רש"י סתר א"ע . וצ"ע . וצ"ל דדוקא בכופר הכל ממש בפקדון אמרינן מדיכול להעיד חייב שבועה , משא"כ האומר היכך דחיינן דלא היה יכול להעיד לכפור הכל דהרי אומר ליה על המקלת היכך , להכי על השאר שכפר הכל פטור אע"ג שהוא פקדון . ואעפ"כ לא זכיתי להבין מנ"ל לרש"י דבפקדון אפ' כופר הכל חייב שבועה דאו' , והתורה רק כי הוא זה אמרה , דהיינו מודה במקלת דוקא . וצ"ע :

תוספת — ארבעה שומרין פרק ח שבועות — יום טוב

פרק ח **א ארבעה** שומרין הן וכו' . כתב הר"ב והמשנה הזאת מפורשת בהשוכר את הפועלים . ועמ"ש שם . וז"ל רש"י והמשנה הזאת כבר שנויה בהשוכר את הפועלים כל כי הלי גוונא. והאי דהדרה ותניה הכא משום דבעי למתני חיובי ופטורי דקרבן שבועה דידהו . תנא ברישא חיובי ופטורי דממון דידהו. לפי שקרבן השבועה בחיובי ופטורי תלוי בכך שאם נשבע על דבר שהיה מחויב עליו אם הודה. ובשבועתו פטר עצמו מלשלם. נמצא שכופרו ממון וחייב קרבן שבועת הפקדון)[ומשלם קרן] וחומש ואשם . ואם נשבע על שקר . על חנם כגון שאם הודה לא היה משלם . אינו חייב קרבן שבועה . שלא כפרו ממון כדמפרש ואזיל אמר לשומר חנם וכו' עד פטור שאינו הודה לא היה משלם. נמצא שאם הודה לא היה משלם. ומ"ש ואשם. ולפוס ריהטא כתב כן . ולא דק. דהייט אשם והייטו קרבן . והנכון בעיני להגיה בדבריו . וכן צריך להיות וחייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן . והומש . ואשם אלא שאף הר"ן

ר"ע מברטנורה

פרק ח **א ארבעה** שומרין הן. שומר חנם.והשואל. נושא שכר*). והשוכר . שומר חנם נשבע על נשבע על הכל . שלא פשע : שלשה]: נושא שכר. שומר*) בשכר:

*) כ' מלות אלו נחוספו בד"ק . ונראה שבתבם התי"ע להגיה ברש"י קודם שהוסף לכתוב מן ומ"ש ואשם וכו' עד סוף הדבור , ולאחר שהוסף לכתוב ומ"ש וכו' שבת להעתיק הקולמס על כ' מלות אלו ונדפסו גם הם בתוך התי"ע ואין להם מובן באשר הערל"ל.

ציונים

פ"ח **א** ארבעה שומרין הן. מ"ש ע"ל בל הפקדן נ"מ נ"ג ע"ל נ"ד ע"ב. שומר חנם נשבע על הכל . מיי' פ"ל מה' שכירות הי"ב פמ"ג עשין פ"פ טוש"ע ח"מ סי' לא"ל פ"ש :

ראשון לציון

פ"ח **א** תוי"ט ד"ה ארבעה שומרין כו' והייב קרבן שבועת הפקדון (ומשלם קרן) וחומש שני מלות ומשלם קרן נטשות לדפס כי ברש"י בלעגיגו ליתא וכן בהר"ן שבכיא התי"ט בסמוך ליתא לגי' תיכום הללו ומעתה בין הכין את אשר הגיה התי"ט: בא"ד והייב קרבן שבועת הפקדון ומשלם קרן והומש (ואשם כו') לכתורה מלת ואשם מיותר דהייטו אשם הייטו קרבן כמ"ש בסמוך לעלם

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ח א) שומר בשכר . והא דלא קרי ליה שומר שכר דקמ"ל אפילו לא שמר לו בשכר, רק שנשא שכר בשמירתו זה, כגון שהפקיד בידו

משלם את הכל. כל הנך דתנינן במתני' שבויה. ושבורה. [ומתה]. וגניבה ואבדה. אבל מתה מחמת מלאכה. אינו משלם. דלאו לאיקמה בגילתא שאלה והמכנה הוא מפורש בהשוכר את הפועלים: **ב** ואמר אמן פטור. שאינו חודה לא היה משלם כלום. ממלא שאין כאן כפירת ממון. ואע"פ שנשבע לשקר. לא חייבה תורה קרבן שבועה. אלא היכא שכפרו ממון. וכן הדיין אינו יכול להשביע אלא על דבר שאם הודה היה חייב לשלם ממון: **ג** היכן שורי א"ל אבד. אמר לשומר חנם היכן שורי אמר ליה הבד. מבביעך [אני] ואמר אמן. והעדים מעידים אותו שאכלו] משלם את הקרן ולא כפל. ואם הודה לו מעצמו עד שלא באו עדים. משלם קרן וחומש. ואשם. כדין שבועת הפקדון דאינה באה עד שמודה ושב מרבעתו ובא להתכפר: אמר ליה נגנב משביעך אני וכו'. דשומר חנם הפוטר עצמו בטענת גנב ונשבע ובאו עדים. משלם כפל. דכתיב (שמות כ"ב) אם לא ימצא הגנב. אם לא ימצא כמו שאמר. אלא שהוא עצמו גנבו. ישלם שנים. אבל אם בא לפטור עצמו בטענת אבד. אינו משלם כפל: הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. אבל כפל לא דמודה בקנס פטור: **ד** אמר לאחד מן השוק וכו'. הכא לא גרסינן משביעך אני. דהא בלא שבועה מחייב כפל. מזה גנב ממש הוא. ובגנב כתיב ישלם שנים. ואין לריך שבועה: עדים שמשמשין ובאין. רבותא אמטיינן דאע"ג דמחמת ביעתותא דעדים מודה. אפ"ה מהניא הודאה

כתב כל' רש"י ואעפ"כ גראה בעיני להגיה כן בין בפירש"י בין בדברי הר"ן]: והשואל משלם את הכל. ויש עליו שבועה שאינו ברשותו. כמ"ש בספ"ו עיי"ש: **ב** פטור. כתב הר"ב ואע"פ שנשבע לשקר לא חייבוה תורה קרבן שבועה וכו'. פירוש מה שחייב על פקדון. אבל משום בעוי קיי"ל כמ"ד בגמ' דחייב כמ"ש הרמב"ם בסוף פרקין: **ג** משביעך אני. עמ"ש במשנה ב' פ"ה: היכן שורי אמר ליה אבד וכו' היכן שורי אמר ליה נגנב וכו'. שנויה במשנה ז' מ' פ"ע דב"ק. וע"ש: **ד** ראה עדים שממשמשין ובאין. כתב הר"ב רבותא אמטיינן וכו' ובאו עדים שנגנב וטבח ומכר וכו' וכן לשון רש"י. דאינו אין כאן עדים על הגניבה אלא אפי' אם אחרים הם וכדתנן בהדיא במ"ב פ"ז דב"ק. ועיין שאכלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו שנגנב. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. אמר לו אינו יודע מה אתה אומר. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו אבדיא. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שאכלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו נגנב. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו נגנב. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו אבדיא. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שאכלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו נגנב. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו אבד. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו נגנב. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שגנבו. משלם תשלומי כפלים. הודה מעצמו. משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו אבדיא. משביעך אני. ואמר אמן. והעדים מעידין אותו שאכלו. משלם את הקרן. הודה מעצמו משלם קרן וחומש ואשם. היכן שורי אמר לו נגנב. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. אמר לו איני יודע מה אתה אומר. והוא שמת. או נשבר. או נגנב. או אבד

ועיין בפירוש הר"ב סס משנה ד': **ה** אמר לו מת. ושלא מחמת מלאכה. כדפירש הר"ב ברים פרקין: משביעך אני. אעפ"ג דלא פטר כפסיה במידי. מכביעו לאמת דברין. וכבר כתבתי במשנה ב' פ"ה דכל שבועת הפקדון איכא שבועה במחויב שיבעא. אלא שאם הבביע והיתה בבפירת ממון שיתחייב בו אינו חודה. חייבתו התורה בחומש ואשם. ואין נראה לפרש דמשביעו שבדבריו כן הוא. ושאין הסור ברבותו. שהבהמה היא מבלל הדברים שאינם מצויים לקנות בשוק כדכתב הרמב"ם בהדיא ברים פ"ג מהלכות שאלה. ועל אותן דברים מחויב ליתבע שאינו ברשותו אעפ"פ בשאם כדלעיל סוף פרקו' דשבועה שאינו ברשותו יכול ליתבע ואין לריך שיאמר שבדבריו כן הוא. וא"כ אכתי מתני' מאי קמ"ל הא לא נתבע לשקר כלל. שהאמת הוא שאינו ברשותו. אלא ודאי שבבועה זו שבדבריו כן הוא לאמת דברין בעלמא משביעתו ולא שמחויב בשבועה: **ן** זה הכלל כל המשנה מחוברה לחובה וכו'. בב"ח וכן בירושלמי ל"ג לזה הבלל קמא אבל הר"ן העתיקו. ואפבר בהוא ל"ג זה הבלל בהרא: זה הבלל כל הנתבע להקל על עצמו חייב. הא נתבע שלא להקל. אלא שמשנה בין מחוברה לחובה. בין מפטור לפטור. נעשה בנתבע להחמיר על עצמו ופטור:

סליק מסכת שבועות

אמר גנבתי. אבל לא טבחתי ולא מכרתי. אינו משלם אלא קרן[יט]: **ה** אמר לשואל היכן שורי אמר לו מת[יט]. והוא שנשבר או נשבה או נגנב. או אבד. נשבר[יט]. והוא שמת או נשבה או נגנב או אבד. נשבה. והוא שמת או נשבר או נגנב או אבד. נגנב. והוא שמת או נשבר או נשבה או אבד. והוא שמת או נשבר או נשבה או נגנב. משביעך אני ואמר אמן. פטור[יט]: **ן** היכן שורי[יט]. אמר לו איני יודע מה אתה סרו[יט]. והוא שמת. או נשבר. או נשבה. או נגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. חייב[יט]. אמר לנושא שכר. והשוכר. היכן שורי. אמר לו מת. והוא שנשבר או נשבה. נשבר. והוא שמת או נשבה. נשבה. והוא שמת או נשבר[יט]. נגנב. והוא שאבד. אבד. והוא שנגנב[כא]. משביעך אני. ואמר אמן. פטור. מת. או נשבר. או נשבה[כב]. והוא שנגנב. או אבד. משביעך אני. ואמר אמן. חייב[כג]. אבד. או נגנב. והוא שמת. או נשבר או נשבה. משביעך אני ואמר אמן. פטור[כד]. זה הכלל. כל המשנה מחוברה לחובה. ומפטור לפטור. ומפטור לחובה פטור. מחוברה לפטור. חייב. זה הכלל. כל הנשבע להקל על עצמו חייב. להחמיר על עצמו. פטור[כה]:

סליקא לה מסכת שבועות

יכין — תפארת ישראל — יכין

שלא נשבע: טו) אף שע"י שראה שהעדים באו נתירא והודה בגנב ואח"כ באו העדים ואמרו בג"כ שבא ומכר, אפ"ה מדהתחייב את עצמו בקרן קודם שבאו העדים, פטור מכפל. ומדשפטור מכפל פטור ג"כ מטביחה ומכירה שבפר בה, דד' וה' חייבתו תורה ולא ג' וד' [ועי' ב"ק פ"ז מ"ב]: טז) שלא מחמת מלאכה: יז) מקרבן אשם, דהרי שואל חייב על הכל, והרי גם לפי שבועתו חייב לשלם, נמלא שבשבועת שקר שלו לא כפר ממון. אבל עכ"פ חייב משום דבטענתו רצה לפטור עצמו מהשלומין: כ) בכל אלו, בין לפי טענתו בין האמת, פטור הוא מלשלם, ולא פטר א"ע בטענתו מהשלומין: בא) בב' אלו, בין לפי טענתו בין לפי האמת, חייב הוא לשלם, נמלא שגם בזה לא פטר עצמו מהשלומין בטענתו, להכי פטור מאשם: בב) ר"ל אם טען מת או וכו': בג) דהרי כפי שקרה באמת, חייב היה לשלם, ולפי טענתו רצה לפטור א"ע מהשלומין, נמלא שכפר ממון: בד) דהרי כפי טענתו, התחייב לשלם, וכפי שהיה באמת, פטור מהשלומין, ואין כאן כפירת ממון כלל: בה) הנך ב' בני סתרי אהדדי, דמריש מסמע הא כל שאינו לא להקל ולא להחמיר על עצמו, פטור. ומסיפא מבמע איסבא. רק דבכל דוכתא בה"ג, רק בלא קמא דוקא. וה"ק כל הנשבע להקל וכו', הא כל שאינו לא להקל ולא להחמיר, נ ע ש ה כנשבע להחמיר ופטור. [ובבגילת סתרים שלי כתבתי, דכל היכא דסתרו אהדדי ריש וסיפא, מצינו ג' מיני תרוצים בש"ס. (א) נ ע ש ה. כי הכא, ובקידושין [ד"ס כ'], וכ"כ בפסחים [די"ט ב'] אמרינן מדקתני ריש וסיפא אהדדי, אמרינן דריש דוקא וסיפא לאו דוקא. והיינו בכבכת נעשה. (ב) ולפעמים מדסתרי דיוקא אהדדי אמרינן מ ש כ ש ת א הוא, כגילה [דכ"ד ב'], וגיטין [דע"ג פ"א]. (ג) ולפעמים בשאין עמם דיוקא דריש בעמם דיוקא דסיפא אין לתלות זכ"ז [כתוב תולין דע"ו ד"ה אמר ר"א]:

נשלמה מסכת שבועות

אור גדול

אינגו מתחייב על המביחה דטעיקרא דבעינן המביחה אחר הגניבה. זה נ"ל ברור בפירוש הירושלמי. וזה צ"ע לבאורה על הראב"ד דבתב (בריש פ"ד דגניבה) דאף מבח ומכר קודם שנשבע חייב דזה דלא בהירו'. ואפשר משום דבש"ם דילן ב"ק (ק"ו ב') פריך לה מחך מתני' ודחק לשנויי בתירוצי אחריני מבלל דלא ס"ל כן רק אף אם המביחה ומכירה מקודם השבועה עב"ז בשבועתו נתחייב ד' וה'. שוב ראיתי בשמ"ק ב"ק (ק"ו ב') שהרא"ש כ"כ להדיא מסברא דדוקא שהמביחה הי' אחר שטען טענת גנב והקשה דאמאי לא סתרא הגמ' כן וכ' דבאמת רו"ם לתרץ. ובתוס' רי"ד שם הקשה ג"כ והוביח סיגה דחייב אף בבבה מקודם וז"ש ש"ב' להסביר דהא החסץ ג"כ אינו בעין וא"כ גם בבל לא ליחייב וע"כ דחייב מקודם אם נשבע בסוף ח"ג לענין מביחה ומכירה. וזהו כדעת הראב"ד הנ"ל. נמצא דהוא מחלוקת הראשונים:

אמר גנבתי. בד"ו ובכי"מ ובכי"פ ובמסכי"ר ואמר.: **ה** אז נשבה אז נגנב אז אבד. בד"ו אז נגנב אז נאבד אז נשבה. ואינו נכון. (נשבר) והוא שמת. בכי"ק ליתא בעמ"ר בו"ל .והוא מת וכ"ל בסופך. בד"ו ליתא בבשות הבנול דנשבה והוא כו' ובמסכי"ר ליתא הדבור דנשבר והוא כו': **ן** היכן שורי אמר לו. בתסכי"ר א"ל איבן.: בכי"מ ..וא"ל. אמר לנישא שכר והשוכר. בכי"ק ..ולשוכר; בכי"מ ובכי"פ .אז לשוכר. שנשבר אז נשבה כו'. בתסכי"ר לסדר ..אז נשבה נשבה והוא שמת אז נשבר נשבר והוא שמת אז נשבה ובמתי דסיים פתח: והוא שמת אז נשבר נגנב והוא שאבד אבד והוא שנגנב משביעך אני ואמר אמן פטור מת אז כו' ואמר אמן חייב אבד אז נגנב והוא כו' אמן פטור זה הבלל. בכי"מ אז נשבר היכן שורי וא"ל מת אז כו' ואמר אמן חייב היכן שורי וא"ל נגנב אז אבד והוא שמת כו' אמן פטור (?) והוא אבד אבד והוא שנגנב משביעבני ואמר אמן פטור זה הבלל וכ"פ בכי"פ (ובס בהוגן אז נשבר משביעבני ואמר אמן היכן כו' אמן פטור היכן שורי א"ל נגנב והוא שאבד, אבדנו פטור זה הבלל וא"ל בבייהם אז נשבר משביעבני ואמר אמן פטור היכן שורי וא"ל מת כו' (ד"ס). חייב אבד אז נגנב כו'. בכי"ק ובמסכי"ר שנגנב: בד"ו ..אבד והוא שנגנב אז שמת אז כו'. (משביעך אני ואמר אמן) פטור. במסכי"ר לי"ה. זה הבלל כל המשנה כו' זה הבלל כל הנשבע כו'. בד"ו זה הבלל כל הנשבע כו' ולהחמיר כו' פטור המשנה מחוברה לפטור מחוברה לחובה ומפטור לחובה פטור ומחוברה לפטור חייב וכ"ה ולהחמיר גם בכי"ק (ומס ליתא לזה הבלל קמא וכן ליתא ב"שני"ר); בכי"מ ובכי"פ ליתא לזה הבלל בתרא וכן ליתא בתוספתא ובכ"ן ועי' תוי"ט:

כשהשלים לדבר על הדינין והדיינים. וכל מה שהוא מעשה הדיינים מיוחד בו מן [המלקות] וחיוב השבועות. בא לדבר בענין עדויות ורוב ענין זאת המסכת הוא [לזכור] בה כל ההלכות שהעידו עליהם אנשים ברורים נאמנים. ושעדותם ראויה לסמוך עליה. והוא שער מן הדינים שהעדויות צריך לזכרם לפני הדיינים. וכן כל עדות מהם הם היו מעידים אותו בב"ד. וסדר אותה אחר מסכת שבועות. בשביל שמסכת שבועות יש צורך אליה תמיד. ועדיות הם [הודעת] הדברים שהעידו בם לפני השופטים בעתים ידועים. וקבלו אותם מהם. הרמב"ם בהקדמת פי' המשניות. ועוד כתב במסכת זאת ספ"ב וז"ל הזכיר מאמרות הרבה בכאן ואע"פ שאינם מכוונת המסכת ואין בם עדות. וכמו כן הלכות הרבה שבאו במסכת זו ואין בהם עדות מוסיף מאשר הוזכרו במקומותיהן מן המשנה. הוא מה שאומר לך. והוא כי כל דבר שבא במסכת זו. כולם הלכות דברו בהם והעידו בהם במה שהעידו וזכרו בהם בטה שנזכר. ודנו בהם במה שדנו ביום אחד ובצבור יום אחד בעצמו. והוא יום שהושיבו ר"א בן עזריה בישיבה והוא אמרם עדיות בו ביום תקנוה. וכן כל מה שיאמר במשנה בו ביום [כמו במסכת סוטה ובמסכת ידים]. בשביל אותו היום הוא אומר. ולזה הטעם תמצא בזו המסכת הלכות מענינים משונים. ודע זה ושמרהו:

התחיל במשנה ראשונה שניה ושלישית. אע"פ שאין בהם עדיות. לפי שהם (גם) (כ"ל כל"ל ג')

מחלוקות שמאי והלל ואין הלכה כאחד משניהם בשלש משניות אלו. אח"כ חזר לתת טעם לחזור דבריהם ואע"פ שאין הלכה כמותם. והביא כל מה שדומה להם. אח"כ הביא ההלכות שדעת שמאי עצמו בהם כדעת חכמים אח"כ ההלכות שסברת שמאי בהם אינה כסברת חכמים. אח"כ ההלכות שחזרו ב"ה להורות כב"ש וסיים הפרק. וחזר על העדיות שהם כוונת המסכת הרמב"ם בפי' מ"ג. ואין דבריו מוכנים לי. והראב"ד כתב בסוף הפרק כי השלשה פסקות הראשונות שהן בתחלת הפרק נשנו בדרכן. מפני שנדחו דברי ב"ש וב"ה מעדות חכמים. ועדות הגרדיים. וע"י ששנה חלוקת הכמים על דברי ב"ה שלא כל החכמים מודים לדברי ב"ה שנה כמו כן משנת כרשיני תרומה שהיה ר"ע חולק על כולם. וכן הפורט וכו'. יש על ב"ה מחלוקת אחרת זולת מחלוקת ב"ש. א"נ איידי דתנא מחלוקת שמאי עצמו. תנא נמי הנך כולהו [עד] אלו דברים שחזרו וכו'. ואיידי דתנא שלשה פסקות ראשונות שלא עמדו דברי ב"ה. תני נמי הנך פסקות אחרונות שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש:

רבינו עובדיה שמאי אומר פרק א עדיות מברטנורה

פרק א **א שמאי** אומר כל הנשים דיין שעתן. כל הנשים הרוחות דס. דיין שעתן. לטמא טהרות שנגעו בהן משעת ראייתן ואילך. ולא אמרינן מקמי הכי נמי הוה דס וכותלי בית הרחס העמידוהו והיתה טמאה מקודם שכל הנשים מטמאות בבית החיצון. ואע"פ שלא יצא הדס לחוץ. וטעמא דשמאי דלא חיים דלמא מקמי הכי הוה דס. שאם אתה אומר כן. לכו של אדם נוקפו תמיד בשעת ביאה ופורש מאשתו ונמצאת מבטל בעות ישראל מפריה ורביה: מפקידה לפקידה. בדקה היום ומצאה טהורה. ובדקה לסוף שבוע ומצאה טמאה. חוששים למגעה מבדיקה ראשונה ואילך. שמא עם כלוך ידיה ראתה. וכותלי בית רחס העמידוהו. ולביטול פריה ורביה לא חיישינן. דבדוקה לטהרות הוא דמשמאינן להו מפקידה לפקידה. ולא לבעלה. ושמאי אומר הי מטמאת לה לטהרות לבו נוקפו ופורש נמי מתשמיש: לא כדברי זה ולא כדברי זה. לא כדברי שמאי. דמיקל טפי. ואינו עושה סייג לדבריו. ולא כדברי הלל שהפריז על מדותיו ומחמיר יותר מדאי. דודאי כולי האי ימיס רגיס לא מוקמי כותלי בית הרחס דס: מעת לעת מטמאת על יד מפקידה לפקידה.

תוספות יום טוב

מסכת עדיות

פרק א **א שמאי** אומר כל הנשים[א] דיין שעתן[ב]. והלל אומר מפקידה לפקידה[ג]. אפילו לימים הרבה[ד]. וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה. אלא מעת לעת ממעטת על ידה[ה]

פרק א **א שמאי** אומר כל הנשים וכו'. משנה זו שנויה כלשונה ברים מסכתא נדה וכס מקומה. גם שם הרחיב הר"ב יותר בביאורה. ומה שראוי להוסיף הגמי יוסף שם בס"ד: שמאי

יכין תפארת ישראל יכין

שם קריאת מסכת זו כתב **אאמ"ו** הגאון זצוק"ל שהוא עדיות בחיבור תדע ממה שכתב כמה פעמים הלכה כפלוני, מדתנן בבחירתא כוותיה. ומ"ש בעירובין [דס"ד] האומר שמועה זו נאה וזו אינו נאה, אסור. אינו רק כשמסיים אינו נאה. ורישא לרבותא אף באמר עמו זו נאה, דמשמע דרק שאינה נאה כזו, אפ"ה אסור, עכ"ל ע"ד צוק"ל. **אבו"ת** זה אמת ברור, דדרי אשכחנא לרבותינו חז"ל [שבועות מ"ה ב'] דקאמרו, כמה מעליא הא שמעתתא. אולם בקריאת שם המסכת, לא משמע כן מרש"י [קידושין נ"ד ב'] שפיר דתנן בבחירתא כוותיה, וז"ל מסכת עדיות קרי ליה בחירתא, שכל דבריהם העידו מפי גדולים, עכ"ל. ומדל"ק בחירתא חיינו עדיות, וגם מדקאמר מלת העידו, ולא קאמר אמרו, משמע מפי דלרש"י נקודתו בצירי. וי"ל:

פ"א א) שרלו דס [מי' נדה פ"ח מ"ח]: ב) לטמא טהרות שנגעו אח"כ, אבל לא איתן שנגעו למפרע. ולא חיישינן שמא אז כבר היה הדס בבית החיצון, ונמצא שהיתה אז כבר טמאה אף שלא יצא הדס מגופה. דאי ניחוש כה"ג, גם הבעל יחוש לזה לפרוש מאשתו, שמא תראה אח"כ ויתבטל מפרייה ורבייה: ג) דס"ל דכל טהרות שנגעה משעת הבדיקה האחרונה שמצאה אז"ע טהורה, עד שעת ראיית הדס, כולן טמאין. אבל לבעלה איה טמאה למפרע: ד) ר"ל אפילו שהתה ימים הרבה בין בדיקה לראייה: ה) ר"ל אחר. כמו ועל ידו החזיק [נחמיה ג'] דר"ל אח"כ. ולרש"י [רפ"ח דנדה] פירוש, דר"ל ע"י כח. [וק"ק דלפ"ז היה ל"ל מתמעטת]. ול"מ

פ"א א שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן. שנה פ"ג פ"ח נדה ג' פ"ח: אלא מעת לעת. מי' פ"ג מה' הממלי מעכב ומוקב ה"ל ספ"ב ובין המ"ב:

שנויי נוסחאות

פ"א א והלל אומר מפקידה לפקידה. בכי"מ הלל. וכן במשנה הסמוכה; בתוס' שלמן כלו מבדיקה לבדיקה.

ראשון לציון

פ"א א ברע"ב ר"ח שמאי אומר כו' ופורש מאשתו ונמצאת מבטל כו'. עיין יס"מ:

לקוטים

בפתיחה ד"ח התחיל וכו' ואין דבריו מוכנים לי. כפי הנראה נסתל מועתק מדמנה לו ומעתיק דבריו ע"פ הנסתל שלפניו ואח"כ אכתוב פי. ונס וז"ל והתחיל במשנה ראשונה וסיים לפני זו אע"פ שאין בהן עדות לפי שהם ג"כ מחלוקת שמאי והלל ואין הלכה כאחד מהמהם נשלם המשניות אח"כ חזר לתת טעם לחזור דבריהם ואע"פ שאין הלכה כמוהם והביא כל מה שדומה להם אח"כ הביא ההלכות שדעת שמאי עצמו בהן כדעת חכמים אח"כ ההלכות שסברת שמאי בהם אינה כסברת חכמים אח"כ ההלכות שחזרו ב"ה להורות כב"ש וסיים הפרק. וחזר על העדיות שהם כוונת המסכת הרמב"ם בפי' מ"ג. ואין דבריו מוכנים לי. והראב"ד כתב בסוף הפרק כי השלשה פסקות הראשונות שהן בתחלת הפרק נשנו בדרכן. מפני שנדחו דברי ב"ש וב"ה מעדות חכמים. ועדות הגרדיים. וע"י ששנה חלוקת הכמים על דברי ב"ה שלא כל החכמים מודים לדברי ב"ה שנה כמו כן משנת כרשיני תרומה שהיה ר"ע חולק על כולם. וכן הפורט וכו'. יש על ב"ה מחלוקת אחרת זולת מחלוקת ב"ש. א"נ איידי דתנא מחלוקת שמאי עצמו. תנא נמי הנך כולהו [עד] אלו דברים שחזרו וכו'. ואיידי דתנא שלשה פסקות ראשונות שלא עמדו דברי ב"ה. תני נמי הנך פסקות אחרונות שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש: הלכה כמו שהתחיל במ"עדה וכיון שהתחיל במאי דמיתני תנא מסיים בית הבלישית אבל מהא דמשנה ז' ודאי קנינ (כ"ד):

ב שמאי אומר מקב לחלה. והלל אומר מקביים [ט] ל' הרא"ד ים לסמוך מעטם דבריהם על מה שאמר הכתוב ראשית עריסותיכם הלה תרימו וגו' וכמה עיסות כדי עיסת מדבר. והעומר עשירית האיפה. איפה ג' סאין שהן י"ח קבין. ממאי סבר עשירית מלבר. איתי תרין קבין. והב על י"ח קבין. הוי ליה עשריס קבין. עומרייהו כמה הוה. תרין קבין וכו'. ומלאתי כדבריו בשם ירושלמי מפרש טעמא דשמאי והלל משום דאיפה י"ח קבין. ועשירית מלבר. היינו ב' קבין. ולאותו שעור צריך להפרים חלה להלל. ומאי סבר דצריך שתי חלות לעומר. בשיו עושין ממנו שתי אכילות. אחת בבקר. ואחת בערב. וכעומר אכילה א' חציב שמאי עיסת מדבר. ע"כ: חמשת רבעים חייבים. כתב הר"ב שכן הלכה. ועמ"ש במשנה ד' פ"ק דחלה: **ג** הלל אומר. הא דקדיס לשמאי עמ"ש במשנה ט' פ"ג דסוכה: מלא. אין מים שאובים פוסלים המקוה. טעמא דהלל כי ההיא דאמרה הגדולה שלמדת תורה בלח. כדכתיב (שמות ג') ושמן זית הין הלכך היא חשובה לפסול את המקוה ואע"פ שלאמרו בתורה מדות קבעות מזאת כיון דמים שאובים לפסול המקוה מדרבנן הוא. אזלינן בתר המדה הגדולה שמפורשת בתורה. הרא"ד. ועיין בפירוש הר"ב

מפקידה לפקידה[ה]. ומפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת[ו]. כל אשה שיש לה וסת[ז]. דיה שעתה[ח]. המשמשת[ט] בעדים הרי זו כפקידה[י]. ממעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה: **ב** שמאי אומר מקב לחלה[יא]. והלל אומר מקביים[יב]. וחכמים אומרים לא כדברי זה. ולא כדברי זה. אלא קב ומחצה חייבים בחלה[יג]. ומשהגדילו המדות[יד]. אמרו חמשת רבעים חייבין[טו]. רבי יוסי אומר חמשה פטורין. המשה ועוד חייבין[יז]: **ג** הלל אומר מלא

ב' זמנים הוזכרו בהם לעמת טהרות למפרע. והלך אחר הקל שבבניהן לם מפקידה לפקידה יותר על מעת לעת. הלך אחר מעת לעת ולא הטמא אלא טהרות שנגעה מאתמול בשעה הזאת. ואם מעת לעת יותר על מפקידה לפקידה. כגון שבדקה עלמה שחרית ומצאה טהורה. וערבית מצאה. טמאה. לא מטמאינן אלא הכל טהרות דמבדיקת שחרית ואילך והלכה כחכמים: על יד. אחר כמו ועל ידו שחזק בספר עזראל[א] [ב' ג' ח']. שהוא כמו ואחריו החזיק [שם ט"ז ב]: וסת. קבוע שנקבע לה זמן הראוי ג' פעמים. ובדקה בשעת וסתה ומצאה טמאה. דיה בעתה ולא חייבינן דלמא מקמי הכי הוה. דודאי לאוקי בזמנו בא: והמשמשת בעדים הרי זו כפקידה. הרבי קמני וס"ק ומשמשת בעדים לאומר מלוה על כל אשה לשמש בבני עדים שבודקת בהן. אחד לפני תשמיש ואחד לאחר תשמיש: ה"ז כפקידה. הטד שלאחר תשמיש ה"ה כפקידה: ממעטת על יד מעת לעת. ועל יד מפקידה לפקידה. דמהו דתימא שמא תראה שעת דם] כחרדל ותחפנה שבבת זרע ולא להוי כפקידה. קמ"ל מהני' דעד שלאחר תשמיש הוה כפקידה. אבל העד שלפני תשמיש אינו כפקידה. שמתוך שהיא מהומה לביתה לאומר בהולה לשמש אינה מלגבת אותו לחורין ולסדקין: **ב** שמאי אומר מקב לחלה. עיסה בים בה קב חייבת בחלה: קב ומחצה חייבים בחלה. שהן ז' לוגין ובילה וחומש

בילה למדה מדבריה. והוא אומר לגולגולת עשירית האיפה שחייב בחלה. כדכתיב (במדבר ט"ו) ראשית עריסותיכם כדי עיסת מדבר והוסיפו שתות בירושלמיות ומלאו שם מדבריות ונכנסים בחמש ירושלמיות. ולוג הנשאר. ובילה. וחומש בילה. עולים ללוג ירושלמי. שהלוג מדברי שבה ביצים. התנא בחמשה ביצים גדולים. נמצא הלוג חסר ביצה גדולה. הן בילה וחומש בילה התת הבילה גדולה. שהחומש בילה שהוא שתות מלבר טוסף על הבילה. נמצאו שם ביצים גדולים שהן לוג גדול. הרי הן שם לוגים גדולים שהן קב ומחצה: משהגדילו המדות. זו היא מדה לפורית שהוסיפו שתות על של ירושלמית נמצאו השם לוגין חמש. שהן חמשת רבעי קב. שהקב ד' לוגין: חמשה ועוד חייבים. דקסבר ר' יוסי מדה מדברית היו ביצים גדולות מצלו אחד מעשרים בבילה לכל בילה. והלכה כחכמים דקב ומחצה ירושלמי דהיינו בשם לוגין ירושלמיות שהן שבעה לוגין ובילה וחומש בילה מדבריות הן שעור חלה והן

א) עזרא ב' הכונה לספר נחמיה' (ג' ח). ב) לשון שם אמרו אך אולי היתה לפניו המשנה ואח"ו ראיתי מראה שהלשון שם ט"ז הוא עשות ואין כונת הר"ב על לשון הכתוב אלא שהוא סיכום המלות ועל ידו סחזיק.

יכין **תפארת ישראל** **יכין**

היה נ"ל שהוא כמו על יד הידדן דהיינו כמו מלת אצל, ור"ל דאם המעל"ע פחותה מפקידה שאלה ממעטת חומר המעל"ע: ו) דאם יש בין בדיקה לראייה עפי ממעת לעת, טמאה רק מעל"ע למפרע, דהא שהטמא למפרע רק קנסא הוא, על שלא בדקה בבוקר ובערב כתקנת חכמים, ודי בקנס קל: ז) דבבדקה חוץ מעל"ע טמאה רק עד הבדיקה למפרע: ח) ר"ל שיש לה הרגל בזמן קבוע ג"פ, לראות בו דם, וראתה השתא ביוסתה, [ומלת ווסת הוא בלשון חכמים הרגל. כמו, כך הוא וסתו של פלוני [נדרים דפ"ו]. וכ"כ שעוי ופת תחלת חולי מעיס [סנהדרין ק"ח א'] (אב"ע ס"ל דמקורו בלשון חומי שנקרא אוזום שר"ל הרגל. ותתימה על מוסף הערוך אלא הכיא מקור למלה זו): ט) דחזקה לאורח שבזמנו בא, ואמ"ע כלל למפרע, ולא חיישינן שבכל פעמים הראשונים השתה הדם נ"כ בבית החילון: י) ה"ק ומשמשת בעדים. ור"ל לף דבים לה וסת דיה שעתה. אפ"ה מלוה לה לבדוק במעלית קודם ואחר תשמיש, כשעסוקה בטהרות. אבל בזה"ז שאין לנו תרומה וטהרות אטלו אין לה וסת, א"ל בדיקה כלל לתשמיש [ש"ך י"ד קפ"ו]: יא) ר"ל א' מהבדיקות הב' הללו, הרי זו כפקידה, שלא תחוש ממנו ולמפרע. דדוקא בבדקה אחר תשמיש מהני, ולא חיישינן שנתכסה הדם בשכבת זרע. אבל בדיקה שקודם תשמיש לחוד לא מהני, משום שאז אינה בודקת יפה, מדממהרת לתשמיש: יב) ר"ל עיסה שנעשת מקב קמח, חייבת בחלה. ועטעמיה, דס"ל הא דכתיב ראשית עריסותיכם, היינו כדי עיסה של המדבר, שהיה כמאכל המן לכל א' מישראל עומר ליום, והוא עשירית האיפה. ומדאיפה

ג' סאין שהן יחד י"ח קבין, א"כ העומר הוא $1/10$ של י"ח קבין: וס"ל לב"ש שהוא $1/10$ מלבר, שהוא $1/9$ מלגו, דהו"ל ב' קבין. ואמרה תורה עריסותיכם לשון רבים, היינו שכל ב' קבין יחשבו ב' עריסות, א' לשעורת בוקר וא' לשעורת ערב, שיפריש מהן כשהן דגן ב' חלות, ואשתכח שמכל קב יפריש חלה א': יג) דס"ל עריסותיכם דכתב בלשון רבים, עריסות דכל ישראל משמע, א"כ הרי שיעור עיסה של המדבר ב' קבין: יד) ר"ל קב ומחצה ירושלמיות, שהם הוסיפו כבר על המדה, ועשו מו' ה', נמצא שי"ח קבין מדבריות שהן איפה, הן ט"ו קבין ירושלמיות. וס"ל נמי כנ"ל דעריסותיכם דכל ישראל משמע, רק ס"ל דעומר שהוא עשירית האיפה הוא $1/10$ מלגו, נמצא שחלק עשירית מע"ז קבין, ירושלמיות, הוא $1\,1/3$ ירושלמיות, והן $1\,4/5$ קבין מדבריות. והכי קיי"ל. ומפני שכל קב מדברית היא כ"ד ביצים, נמצא $1\,4/5$ קב הן מ"ג ביצים וחומש בילה [וסימנך ה ח ל ה כמניינו]. וזהו שיעור סעודת מן שאכל כל א' מישראל ליום. וכל מדה מרובעת שהיא י' אגודלים על י' אגודלים בגובה ג' לגודלים [ועוד $1/100$ מרוחב גודל בגובה בקירוב], מחזיק כשיעור זה [י"ד אב"ע ס"ן פק"ד]. ושיעור רוחב אגודל הוא רוחב ז' שעורות בינונית זו בלד זו בדוחק, והן אורך ב' בעורות בריוחא [רמב"ם פ"ט מס"ת]: טו) שאם"כ חזרו והוסיפו בלפורי על המדות, ועשו מן ו' ירושלמיות ה' לפוריות: טז) דמדהוסיפו כך, נמצא $1\,1/2$ קבין ירושלמיות שהן $6/4$ קב, נתהוו בלפורי $5/4$ קב: יז) דס"ל שבהוסיפו בלפורי, עשו מו' ו', נמצא $1\,1/2$ קב

ירושלים יתם

ציונים

בל א שהה: ומשמשת בעדים ביו"ד שם ס"ה וה"ל: ב שמאי אומר מקב לחלה. בנה פ"ו ע"ה: חמשת רבעים חייבין. חלה פ"ב מ"א שם שם ע"ו ע"ב מפחים פ"ח ע"ב מ"ו ע"ו מה"ל בטבלים הל' ע"ו בפ"ב עשרן קפ"ח טוש"ע א"ח סיכן הל"ו ב"ח ומיפ"ע י"ד סיכן סל"ד ב"ח: ג הלל אומר מלא הין כו'. שבת ט"ו ע"ח:

שנויי נוסחאות

המשמשת. בד"ל ונמצא ב"ב ד"ו (רפ"ח) המשתמשת. [בכסבה זו בכל המקומות שהוכלו ונכנו המשניות במקום לאמר אם ב שבה לו בגמ', יש לעיין בם המוסמך]. ב לחלה. בכי"ק חלה. (אלא). קב. בכי"ק ליתא. ומשהגדילו. בנמב"ב ד"ו בפ"ח ומשהגדילו; ב כ ר ר מ משהגדילו. וכ"ם נשבת ע"ו ע"ח. רבעים חייבין. בכי"מ ..חייבין בחלה וכ"ם בכבת בם: ג מלא הין. בנמ' ד' מעטוה מלא אין בפירוש הרמב"ם; בכי"ק הקוד מלא.. [בו"ח קמ"ן]

תוספת חדשים

פ"א ב ברע"ב ד"ה קב כו' שהן כו'. מפורש יפה בפי' הר"ב משנה ו' פ"ב דחלה ע"ש: ג בתוי"ט ד"ה הלל כו' ע' מ"ש כו'. מבוס דבמלי בא לבוסיף:

באורי חנר"א

פ"א ג במשנה הלל אומר מלא הין מים שלוגין פוסלין את המקוה אלא שלדבריהם לומר בלשון רבו. ובירש הרע"ב ו"ל בלומר הין הוא לשון משנה אלא כך שמע מרבותיו. ובמב"ם קיבל מלמיו ז"ל מפני שהיו שמעיה ואבטלינן גיבו הלכה אלא הוא יכולין ל ולא מפיהן מלא הין. ואמרו הין במקום הין. בדרך דמי מדם עד היום שליפם יכולין לתחוך בלוחיות מהרש"ש. ובזה הלל גם הוא אומר הין כמו שהיו לבותיו לומרים. והקשה הרב הגאון ז"ל. אם הם אמרו מתחת ע"ח

ראשון לציון

שם ד"ח על יד. אחר כמו ועל ידו החזיק כו'. עיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

פ"א ב [אות א בחי"ם ד"ה שמאי אומר לי הראב"ד. והרשב"א בחי' פ"א דשבת כתב דבתבו בשמו של ר"ת כיון דכתיב חלה תרימו תרומה ותתנו לכהן בעינן שיהא בה כדי נתינה ואין נתינה פחות מכביצה. ושמאי אזיל בתר דעת בעה"ב דתרם א' מב"ד נמצא מפריש מקב ביצה. והלל אזיל בתר דעתא דנהתום מפריש א' מס"ח נמצא מפריש מקביים ביצה

מ"ג בילים וחומש בילה. ורמב"ם אזן וחקר ותקן ובדק ומצא שמקבל ס' מלות ועשרים דרה"ס מקמח חטים הוא שעור הקמח החייב בחלה. ומקבל הדרה"ס ידוע במלרים היום. ובכל ארץ ישראל שהוא מקבל ס"א גרגירי שעורות בקרוב: **ג** הין. שיש עבר לוגין: פוסלין את המקוה. אם נפלו בתוכו קודם שנשלם שעורו. אבל לאחר שנשלם. אפילו המלאך לתוכו כל מים שאובים שבעולם שוב אינן פוסלים: שחייב אדם לומר בלשון רבו. כלומר הין אינו לשון מצוה אלא לשון הוראה אלא כך שמע מרבותיו במעיה ואבטליון. ורמב"ם קבל מאחיו ז"ל שמפני שהיו שמעיה ואבטליון גרי לדק לא היו יכולין להולות מפיהן מלת הין והיו אומרים אין במקום הין. כדרך בני אדום עד היום שאינם יכולים לאחוך באותיות*) [אתה"ע] והיה הלל גם הוא אומר. אין. כמו שהיו רבותיו שמעיה ואבטליון גרי לדק אומרים: גרדיים. אומרים: משער האשפות. הזכיר אחגא שם אומנתן שבוגתן לומר לך שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש. שאין לך אומנות תחותה מן הגרדי. שאין מטמידים הימנו לא מלך ולא כהן גדול. ואין שער בירושלים פחותה. מכנער האשפות. והכריעו בעדותן לכל חכמי ישראל: **ד** שלא יהא אדם עומד על דבריו. שלא יהא סרבן לעמוד קיים בשבועתו: אבות העולם. הלל ושמאי

היין) מים שאובין. פוסלין המקוה(ו) אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו(ז). ושמאי אומר תשעה קבין(א). והבמים אומרים לא כדברי זה. ולא כדברי זה אלא עד שבאו שני גרדיים(ב) משער האשפות שבירושלים(ג) והעידו משום שמעיה ואבטליון שלשת לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה(ד) וקיימו חכמים(ה) את דבריהם: ד ולמה מזכירין את דברי שמאי והלל לבטלה ללמד לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו(ו). שהרי אבות העולם(ז) לא עמדו על דבריהם(ח):

מסנה ג' פ"ב דמקואות: הין. ג"ל אין. והיינו דאיכא בין פירוש הר"ב לפירוש הרמב"ם. ומה בפירש הר"ב מהרין י"ב לוגין. פירשתי במסנה ג' פ"ע דמנחות: אלא שהאדם חייב לומר בלשון רבו. והר"ב לא העתיק אלא. ובן בפ"ק דשבת הובאה בגמ' דף ט"ו. ול"ג אלא. וכתב הראב"ד וז"ל. והטעם לדברי רבו. שראה לגלות כי מפני שהין היא המדה הגדולה המזכרת בתורה היא החשובה לפסול את המקוה בשאובין. ואיך לא. טכ"ל. והיינו טעמא שחייב לומר בל' רבו שהרי יש טעם בל' למה אמר כן. כ"ש בלפטמים לאפשר בכבישתו לל' אחרת. שאפשר דלא למשמע מיניה בהאוהו הל' כפי המקום בל' שאמר רבו. [ועיין במסכת כלים [מ"ש הר"ב] פ"ח מסנה ט'. ומ"ש הר"ב דבמעיה ואבטליון גרי לדק היו. עמ"ש בזה במסנה י"פ"ק דאבות]: ושמאי אומר ט' קבין. קבבר כיון דתשעה קבין הם דאוים לטבילת בעל קרי ובהם יש להשיג כדי להשתנף כל גופו [לא] בחות מכאן. אלכך הם הבובים לפסול את המקוה בשאובין. דבעור טבילה פוסל טבילה. בעיר מהכי לא. הראב"ד: והבמים אומרים ג' לוגים מים שאובים פוכלים. טעמייהו דרבנן כיון בהם בהוגים לשעיר נכסי קרבנות לבור הבובים הם לפסול. ואע"פ בנאמרו בתורה לקרבנות לבור מדות גדולות מזו. כגון חלי ההין. ובלבים ההין. כיון דאשכחן דרבינית ההין דהוא ג' לוגין תביב לגבי נכסי לבור.

לעניין [זה] נמי חביב. ופסול ליה בשאובין. ואע"ג דאשכחן בלוג שהוא ממדות האמורות בתורה. התם לגמרא יחיד בלאוד הוא. לא לגמרא לבור. א"ב התם לגמן בלבד הוא. שהרי אין יין במנחה הבאה בפני עלמה. אבל מדת ג' לוגין הוא מדה ליין ושמן במנחת נסכים. הראב"ד. אבל הרא"ש בפרק מרובה [דף פ"ז] וכן בסוף נדה בהל' מקואות כתב מבום דהוי דבר חבוב והזו לרחילת אדם בדאמרי' בפ"ק דשבת [דף י"ד] [כמו שכתב שם הר"ב במסנה י"ח דבר בתחלה היו טובלים במי מערות סרוחים ומותנים על גבן ג' לוגין מים שאובין והיו אומרים לא אנו מטהרים אלא אנו מטהרים] ע"כ. [*ועיין בסוף מסכת זבים]: שני גרדיים. כתב הר"ב הזכיר התנא שם אומנתן וכו' שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי שאין מטמידים ממנו לא מלך ולא כ"ג. כ"כ רש"י בפ"ק דשבת דף ט"ו. ומבריתא דסוף מסכת קדושין [דף פ"ב] למד כן: דת"ר כל שעסקו עם הנשים בורו רע. כגון הלורפים. והבריקים. והנקורות. והרוכלים. והגרדים. והספרים. והסוכנין. והגרע. והבלן. והבורסקי. אין מטמידין מהן לא מלך ולא כ"ג. מאי טעמא לא משום דפכיחי. אלא משום דזיל אומנתייהו. ונמלינו למדין בז"ש הר"ב שאין לך אומנות פחותה מן הגרדי. רצונו לומר הוא וכל דבוחיה השנוים עמו בבריתא. והרמב"ם בפ"א מהלכות מלכים לא העתיק אלא מבוכסים ולהלן. *ולא פסל לגרדי מן המלכים י"ל דמ"מ אמטיינן מתני' שאע"פ שבורו רע. קבלו חכמים את עדותן. והכריעו לכל חכמי ישראל. ואריך לי עיון דבהלכות כלי המקדש לא העתיק כלל מהבריתא הזאת שיהו אלו פסולים להתמנות לכ"ג ואפשר דלא גרס בבריתא ולא כ"ג: **ד** לא עמדו על דבריהם. ולא עמדו

*) בר"ב ד"ה אתה"ע. והרי"ט תקן בלפניו. ולכאו' הגי' היאבה נכונה.

תכמים

יבין תפארת ישראל יבין

ירושלמיות שהן ל"ו בילים ירושלמיות, עשו מל"ה בילים ירושלמיות, ל' בילים לפרישות, שהן ה' רביעיות קב לפרישות [דכל רביעית הוא ו' בילים]. ונשאר עוד בילה א' ירושלמית, והיינו הועוד דקתמר: יח) הוא י"ב לוגין, וכל לוג מחזיק ו' בילים: יט) ר"ל כל מקוה שאין בה מ' סאה בישור מקוה, אם נפל לתוכה הין שאובין נפסלה: כ) ר"ל אף הרין הוא ג' קבין, ושפי הול"ל ג' קבין, מדהוא לשון המורגל יותר במשנה. ואפ"ה קאמר הין, מדהמע כך ובלשון זה מרבו. [אמנם לפי אמר רבו בלשון זה, בדי לגלות טעם הדבר, שהמקוה נפסלה רק מדרבנן, ולהכי הקילו גבה שלא תפסל רק בהין שהיא מדה היותר גדולה במילוו בתורה בלת של הנסכים. והגאון רבינו אליהו ווילנא זלוק"ל פי' דה"ק, שחייב אדם לומר בלשון רבו קאי אמלת מלא, דמיותר לגמרי במשנה, דהוה סגי לומר הין שאובין פוסלין המקוה להכי קאמר אלא שחייב וכו'. ור"ל משום מרבו של הלל היה תבעלין שהיה גר, לא היה יכול לבטא יפה הה של מלת הין והיה משתמע כאילו אומר אין מים שאובים וכו', ושלא יעשו הלמידיו שבוונתו אין מים שאובין פוסלין, להכי הוסיף מלת מלא. ולהכי

מדחייב לומר בלשון רבו, אמר הלל ג"כ מלת מלא, אף שהוא היה יכול לבטא יפה מלת הין]: כא) מדהבמים להבהתף בהן בל גופו לטבילת בעל קרי, להכי ביעור טבילה פוסל טבילה: כב) [ליימוועבער]: כג) קמ"ל דאף שאומנתם היתה בזייה [בקידושין דפ"ב], וגם מקום מדורן היה היותר מבוזה בירושלים, אפ"ה הכריעו כל חכמי ישראל בדבריהן. ולמדך שאין מסתכלין בקנקן אלא במה שיש בו: כד) דעשו הבמים חיזוק לדבריהם לפסול בביעור היותר קטן שמלינו בנסכי יין במזבח [ואף דמלינו לוג א' שמן בנמנחת יחיד. כ"ל מדנילוש בנמנחה אינו דומה למים שהן בעין. גם אין להקשות לר' יודא דס"ל לנסכי מים בתב לוג היה [בסוכה מ"ח ב'], והרי לתוס' [ז מים דק"ו] נסוך מים דלוריתא הוא, א"כ למה לא נילף מהתם דהרי דמי מים למים. כ"ל מדלינו מפורש שיעורו בקבא, לא ילפינן מנה]: כה) ר"ל שמלי והלל מודו לשן. ולהכי רק הכא נקט חצא הכי ולא לעיל בהבך דלא הודו להאומרים לופכא ועלה קאי לפ"ז שפיר מסנה ד': כו) להיות [דעכפהאבריס], שהוא חסרון גדול בנפש האדם ומביעה גדולה מלבוא אל התמתבז) דהרי

הודו

שאדם חייב לומר בלשון רבו. בלבות ב"ז ב"ל שנם פ"ן פ"ל בכירות ה' ע"ל: שלשת לוגין בים שאובין כו'. מיי' פ"ל מה' מקואות ה"ג פסק"ב בבין ובא"ת פוס"ב ו"ל פ"מן כ"ל בציון ב"ל:

שנויי נוסחאות

המקוה. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ את המקוה. (אל"א) שאדם חייב. בכי"ק לומר ובן ליתא ובכי"מ (ובס שחייב אדם). בלשון. בכי"ק בלשון. ושמאי אומר תשעה. בכי"מ שמאי.; בכי"ק ..תשעת. שלשת. בכי"ק ובכי"מ ששלשת. וקיימו (חבמים): בכי"ק ליתא: ד שמאי והלל לבטלה. בכי"מ בית שמאי ובית הלל לבטלה; בד"ל ובכי"ק ובעכ"ב ועוד.. לבטלן. על דבריו. בכי"ק ..דברו.

תוספות הדשים

בתוי"ט סד"ה ב גרדיים כו' וע"ע כו'. והכריו ע"ע דהא בכי' נלכים פתב הרמב"ם בהדיא לקמעמידין מלך ולא כ"ג לא קבב כו'. (ס"ל):

באורי הגר"א

שלא היו יכולין לחתוך אותיות. יאמר גם הלל שיכול לחתוך כו'. אלו לשון רבו שייך בזה. ולשון רבו ניחא. שאמר לשון רבו אף שאינו לשון מצוה אלא לשון הוה. ועל פי דאמרן קבה דהוא אמר בלשון רבו. על רבו נופא קבה אמה לא אמר בלשון מצוה דלשון מצוה לחוד ולשון הוה לחוד. ואמר הרב הגאון ז"ל(אב"ם דהא יש לדקדק לעניין מאי אמר הלל מלא. מלא מיותר בכו' כוי לים לעיתר הלל אומר הין מים שאובין כו' מה לי מלא הוא ים לומר דבעיים ואבטליון אמרו הין שלא יבלו לומר הין לכך הוסיפו לומר מלא דאי לא אמרו מלא הוי אמינא דאין מים שאובין פוסלין כו' דהין אומרים בלי לכך אומרו מלא ובאמת לא בעיון בלל לומר שאין בלי לומר שאין פוסלין את המקוה דהיאך יכול לבעות לי כתיב מלא מים שאובין ואיך הפסד לומר אין בלי לומר שאין מלא מים שאובין פוסלין

*) ועי' לעיל רבא פ"ל דבעיים מ"ב.

ראשון לציון

ג תוי"ט ד"ה שני גרדיים כו' כ"כ רש"י בפ"ק דשבת דף ט"ו. ז"ל רש"י שני גרדיים

תוספות רעק"א

ג [אות ב] תי"ם ד"ה ב' גרדיים. ולא פסל לגרדי מן המלכים. עיין מה שתירץ בזה בתשובת תשב"ץ ח"א סימן מ"ג;

חכמים על דבריהם. הרמב"ם. ועמ"ם במכנה י"ב: **ה** ו סמוך עליו. נ"ל יסמוך עליו. והיא טעתא הראב"ד שכך פירש שאם ירצה לב"ד האחרון הלכה כדברי היחיד [יסמוך] עליו. כלומר יקבע הלכה כמותו כמו שמלאנו בתמורה מן האחרונים שהן קובעין הלכה

ה ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין, הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין. שאם יראה בית דיראת דברי היחיד ויסמוך עליו(כח). שאין(כט) בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו(ל) עד שיהיה גדול ממנו בחכמה(לא) ובמנין(לב). היה גדול ממנו בחכמה. אבל לא במנין. במנין. אבל לא בחכמה. אינו יכול לבטל דבריו(לג). עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין(לד): **ן** אמר רבי יהודה אם כן למה מזכירין דברי

וסמאי: **ה** ויסמוך עליו. כלומר שעשה כדברי היחיד והניח דעת הרבים: אין ב"ד. אחר שיעמוד אחריו יכול לבטל דברי ב"ד הראשון שעשה כדברי היחיד עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין. בחכמה. הייט שראם שיביבה של ב"ד האחרון יהיה גדול בחכמה מראם שיביבה של ראשון. ובמנין. שיהיו מנין התלמידים שביבה של אחרון מרובים ממנין התלמידים שביבה של ראשון: **ן** למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין. כדי לבטלן. יחיד שלא עשה שום ב"ד כדבריו. והן דחויים ובטלין. למה מזכירין אותן כלל. ומבני שאם יאמר אדם כך אני מקובל. ויתמה בשראה שאין עושין כקבלתו. יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונלתו דבריו:

רובע

חכמים שהן מרובים יותר על הראשונים ש"כ לשה כדברי ראשונים ל"ל דבריו. ולפי שהיה הראב"ד מבין דבריו ב"ד בדברי כו'. מגיל: כ' פ"ח מו"ק ג' ע"ב ביומא כ"ו ע"ב ע"ז כ"ו ע"ב ירושלמי פרק ה"ח נגע פ"ח ה"ו ע"ז ע"ב ה"ח פי' ע"ב מ: ממרים ה"ב ע"ב פשין ב"ה:

שנויי גוסחאות

ה דברי היחיד. כפי"ק את דברי..; כפי"ש יחיד. ויסמוך. כפי"ק ונד' מנמוסה יסמוך ועי' חו"ע. **שאין**. בכס"מ המלויים בכנלי וקבירים בביעות אין. עד שיהיה גדול. כפי"מ אלא א"ב גדול וכ"ה בכל המקומות המובאים ביעוים. דברין (עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין). כפי"ק דברו..; כפי"מ ליתא ועי' הוי"ע: **ן** דברי היחיד (בין המרובין) לבטלה. בד"ב ומעטוכה ובמשנ"ב ..לבטלן וכ"ה כפי"ק (ובס את דברי..); כפי"מ..יחיד לבטלהוליתא.

תוספות חדשים

ה בשש'ויסמוך'. נהוס' והביאה הראב"ד נתן עוד עשה שלא יעבוד אליהם עשה ויסמכו עליהם:

באורי הגר"א

פוסנין. משמע לכל לי לא היה מלא פוסלין הוא תמוה. ע"כ לין בחיי"ק והוא כיון הין. הלל היה לומר הין בכי' ומעש"כ אמר בלשון רבו תיבת מלא אפ"ש שלשון בלל הין בכי' ולא יכול לטעות בלל. א"כ תיבת מלא מיותר אעפ"כ אמר תיבת מלא בלשון רבו. וכבו הוכרח לומר מלא. וזה מיין לומר היבה יתיבה בכדי שיאמר בלשון רבו:

ראשון לציון

גרדיים משער הלבשות במסכתא עדיות מסרש למה הוכר שם לומותיה ושם מקומם לומר שלא ימנע אדם עלמו מנית המורים שלין לך לומות פחותה מגרדי שלין מעמידין ממנו לא כ"ג ולא מלך בדלמרינן בקדושין דף פ"ב ולין שאר גירומלים פחות משער הלבשות והכריעו כו'. וכתבתי בחכ"ם במסכת עדיות לא נמלא דבר זה אלא מוונת רש"י על הוספתא פ"א דעדיות לכן שם ליתא בלשון זה ולשם הוזכרו שם מקומם ושם לומותיהן והלא לין לך לומות ירודה אלא גרדי ולין לך מקום יוחר משער הלבשות אלא מה אכזה העולם לא עמדו על דבריהן במקום שמועה על אחת כמה וכמה שלא יפא אדם שומד על דבריו במקום שמועה. ע"כ: בסוף הדור ולאשר אלא גרם בגרייתא ולא כ"ג. ודע דהכסף משנה דין ו' בפ"ח מהלי מלכים העתיק הבריית' דקדושין ב' ע"א. כערתסקמו שהוא לפניו לין מעמידים מפר לא מלך ולא כ"ג ולא הערה כלום מהשמטת הרמב"ם דין דכ"ג ובלתי ספק שהוסחה שלפניו ברמב"ם שם בה"ל לין מעמידין מלך ולא כ"ג לא קנב ולא ספר כו' כך היה לפני הכ"מ ל"ל דבספר הרמב"ם שהיה לפני הכ"מ לא היה כתוב כך ומיהום הוא. גם שלא דקדק בכ"מ ל"ע. **ה** תי"ם ד"ה שאינו דין כו' שיהא גדול ממנו כו' כדאמרינן(ברכות דף כ') ול"ל תענית דף כ"ד:

לג

יבין תפארת ישראל יבין

הודו בית שמאי וב"ה לגרדיים: בח) כדאשכחן שראה לפעמים להאמוראים דברי היחיד בבמשנה, ופסקו כוותיה. אי נ"ל דר"ל לסמוך על היחיד לפעמים בשעת הדחק, כדאמרינן בדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק [גיטין די"ט]: כט) כ"ל דר"ל כמו ולין ב"ד וכו'. כמו שאסר כירה מוכן, דר"ל ולין וכו' [בילה פ"א מ"ח]. [אב"ו לפמ"ש ע"ר נ"ו לקמן פי ל"ב, דמנין הייטו מנין התלמידים, מוכל לומר דמלת שאין הוא נ"ש למ"ש תחלה שאם ירצה ב"ד דברי היחיד, דקשה דאם כל כך יתכמו הדור שאחרון יותר על הראשונים שימלאו שבראל לגעות אחר הדעת שדחוה הראשונים א"כ למה לו להזכיר דברי היחיד, גם

בל"ז יוליאוה בחכמתם. ע"ז קאמר שאין וכו' עד שגדול גם במנין מספר התלמידים, ויוכלו לקבל גם דברי היחיד הזה למניינם. עכ"ל בני הרב אליע"ז]. ואפשר שזהו דעת הראב"ד שהביא רתוי"ט]: ל) שגדול בדור הקדוש: לא) שיהיה ראש ב"ד האחרון מופלג בחכמה יותר מהקדוש: לב) שיהיה מנין התלמידים של ב"ד האחרון והם חכמי הדור, מרובים משל ב"ד הקדוש. וי"א דר"ל במנין הסנים, כ"ל שיהיה ראש ב"ד האחרון זקן מהראשון: לג) כפל הנא דבריו, דלא תימא אי לא קחני בחכמה לא במנין: לד) חזר הנא ושלם, למימרא שיהא מפורסם מאד גדלו של אחרון משל ראשון. ואפשר דלעיל

שהזכיר

80

ן רובע עצמות. רובע קב של עצמות המת מטמאים באהל. ופחות [מרובע] אין מטמאין אלא במגע ובמשא. אבל לא באהל וסברי בית שמאי דרובע קב מטמאים ואפילו הן ממתים הרבה: ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה. כלומר מגוף אחד של מת א' ולא ממתים הרבה. ואפי' של מת אחד אין מטמאין עד שיהיה ברובע הקב רוב בנין דהיינו רוב גודל הגוף. לו רוב מכן עצמותיו של אדם ויהיו קב"ה עצמות. במקום עצמותיו של אדם רמ"ח: אפילו מעצם אחד. אם עצם אחד של מת ממלא רובע קב מטמא באהל. והלכה כבית

היחיד בין המרובין לבטלה[לח]) שאם יאמר האדם כך אני מקובל. יאמר לו כדברי איש פלוני שמעת: ן בית שמאי אומרים רובע עצמות מן העצמים[לט]). בין משנים בין משלשה[מ]). ובית הלל אומרים רובע עצמות מן הגויה[מא]). מרוב הבנין. או מרוב המבנין[מב]). שמאי אומר אפילו מעצם אחד[מג]):

בתבורו פרק סגזכר שאחר שהעתיק משנה דלעיל שאין ב"ד יכול לבטל וכו' עד שיהא גדול וכו'. כתב וז"ל בד"א בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג אבל אם בשאר דיני תורה אבל דברים שרצו ב"ד לגזור ולאסרן לעשות סייג אם פשט איסורן בכל ארץ ישראל אין ב"ד הגדול האחר יכול לעקרן ולהתירן אפי' היה גדול מן הראשונים. עכ"ל. ולהראב"ד שם דלא שני ליה בין תקנות שהם לכייג לאיסור לסייג. דסבירא ליה דכל שפשט איסורן בכל ישראל אין ב"ד אחר יכול לעקור אפי' היה גדול וכו'. והשתא נוכל לפרש משנתו דר' יהודה דמניגו דברי יחיד שאין ב"ד עושין לעולם כדבריו. למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה. ומ"מ להראב"ד עלמו יש פי' אחר בפי' המשנה. ואין צריך לכל זה כמו שאתיתיה לשונו בסמוך. ואכתי בל' הר"ב לא ניחא לי שכתב למה מזכירין וכו' כדי לבטלן מאי כדי דקאמר דמשמע דהזכרה היא סבה הבטלה ואתמהה דאדרבא אילו לא נזכרו מב"ש שהיו בטלים ומבוטלים אלא קיימין ולא נזכרין. ולפיכך אני אומר שז"ש כדי לבטלן כשגגה היא שיאמר מלפניו. בראותו זה הל' בפירוש הראב"ד. ומפני טרדת העיון הנתיק כן בתוך פירושו ולא דק שאינו ענין לפי פירושו כלל. ופירש הראב"ד כך הוא הוזכרו דברי היחיד כלל. כדי לבטלן לדורות. שאם יבא אחד ויאמר כך אני מקובל. יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת. ואם לא הוזכרו דברי היחיד כלל. היה סבור המקובל מרבו כי הוא קבלה מיד המרובין. מפני שאין דברי היחיד נזכרים כלל. והא דקתני אמר ר' יהודה א"כ למה הוזכרו. אריש דמתני' קאי. כלומר הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובים. למה הוזכרו דברי היחיד וכו'. עכ"ל. ולדבריו בא רבי יהודה להשיב על טעם שהזכירה המשנה שאם יראה ב"ד וכו' וקאמר איהו דאדרבה לא להלכה נזכרה שאם יראה ב"ד וכו'. אלא לבטלן נזכרו שלא יאמר אדם אחד אין מטמאין עד שיהיה ברובע הקב רוב בנין וכו' כך פירש"י בפ"ז דנזיר דף נ"ב. והא דפי' הר"ב שם משנה ב' וכן לקמן ספ"ו דרוב בנין או רוב מנין ממש אפי' אין בהם רובע קב וכן פירש עוד ברים פ"ב דאהלות. הוא פירוש הרמב"ם ספ"ו ובנזיר. ואף באהלות הוגה כך בפירושו. כמ"ש הכ"מ בפ"ב מהל' טומאת מת. וכך בא לידי פירוש המשניות להרמב"ם דסדר טהרות. מוגהים מא"י. ומלאתי הוגה כדברי הכ"מ: מרוב הבנין. פירש הר"ב דהיינו רוב גודל הגוף. ועיין עוד

ן שאם יאמר האדם כו'. יהומנו מנוקים פ"ח ה"ח: ן בש"א רובע עצמות. נזיר נ"ב ע"א מיי' פ"ג מה' טומאת מת ה"ט וש"ם בכ"מ:

שנויי גוסראות

האדם. נד"ל וכי"ק וכי"מ אדם. אני מקובל. כי"מ מקובלני. יאמר לו. כי"ק וכמפנ"כ יאמרו לו. (איש) פלוני. כי"מ ליתא: ן (הבנין או מרוב). כי"מ ליתא:

ראשון לציון

כל יהודה כי הוי מעי להאמה בו' ועדיפא ה"ל להגיה דאפי' כל פפא שהיה בתלמי עונא אמר הכי ברכות כ' ע"ב ודקדוק הזה איכא למידק על הכ"מ עלמו שבתב הכי פ"ב דין ג' כמו שהעתיקו התי"ט.

תוספות רעק"א

ן [אות ג] בר"ב ד"ה ובית הלל. עד שיהיה ברובע הקב. ובתוספות פירשו מרוב בנין היינו שהרובע בא מרוב בנין שקיצה מכל אחד מעם. או שעשה בן מרוב מנין. ובזה רובע סתם מטמא אף שאין ברובע רוב בנין ולא רוב מנין. מ"מ כיון שבא מרוב בנין או מרוב מנין מטמא באהל. ואם הוא רוב בנין או רוב מנין אפי' אין בו רובע מטמא. (עיין בדבריהם נזיר דנ"ט):

למקומות

ן תי"ט ד"ה ולמה וכו' כשגגה וכו' נ"ל דלפשר לישב דברין ז"ל דס"ק למה הזכיר סברת היחיד בלי יחיד ל"פ לומר שזה הוא כדי לבטלן מכל הכולה לוהם יבטלם בלומרו יחיד וכיון שלבה כבריסומעיקרא לאמלי תמינו כדי לבטלן בלמור לוקן בלי יחיד עפי הוה מיתא דלא לימא להו כלל ומשמי שאם וכו'.(ס"ל) בא"ד להשיב וכו' לאו דוקא דהא להראב"ד לא אמר ר"י שום דבר ועשם לסתור דברי ס"ק אלא כלומר שהוא מפרש עשם שנות דברי היחיד איכא מת"ק. (ס"ל): *)

*) עי' בסוף הפרק לקוטים למ"ז.

יבין תפארת ישראל בועז

שהזכיר הב"ד הראשון, קלי מלת ממנו אב"ד קמא, אבל בכא ז שלא נזכר בה מלת ב"ד הבירו קלי מלת ממנו על עלמו, כמו ממנו פנה ממנו יחד, וי"ל לא לבד שנגד הב"ד הראשון יהיה גדול שאפשר שמעלמו היה קטן בערך, ויהיה זה הב"ד האחרון כנגם הגדול מנגם הבירו. אבל צריך שיהיה הב"ד האחרון מיבר גדלו והפארתו מתוך עלמו: לה) ר"ל א"כ, למה הזכירו דברי היחיד היכא דהוי לבטלה לגמרי, דהיינו בדבר שפשט איסורו בכל על כל ישראל, שאז אפילו יהיה הדור האחרון גדול בחכמה ובמניין, אין הב"ד האחרון מבטל דברי הקודמין [ראב"ד. ולרמב"ם דוקא בשהוא ג"כ סיג וגדר]. אלא ה"ק שמזכירין דברי היחיד, שאם וכו' (א): לו) ר"ל רובע קב עלמות מת שמטמאין באהל, [דבפחות מכן אמ"ע רק במגע ומשא] אותו רובע קב שני אם הוא מב' עלמות. וא"ל רוב מניין דהיינו קב"ה עלמות ממת, או רוב בניין, דהיינו ב' שוקים וירך א' [בגבולות דמ"ה א'], דבחדא שני, או רובע קב או רוב מניין או רוב בניין [ועי' מ"ש אהלות פ"ב סי' י"]: לו) ר"ל אפילו אין הרובע קב רק ממתים הרבה: לח) ר"ל ממת א': לט) ר"ל דכמו כן רוב בניין או מניין בג"כ מטמא באוהל, נמי צריך שיהיה מן גויה אחת [ועי' לקמן פ"ו סי' ג'] ורש"י ותוס' [מיר נ"ב ב'] ה"ק מב' או ג' עלמות. ור"ל אם ב' או ג' עלמות נשבר מכל א' קלת, ויהיה השברים הסם מן הקטנים או מהגדולים, אם כל התיכה העלמות הסם מחזיקים רובע מטמאים באהל ובע"ה צריך שיהיו רוב מניין או רוב בניין ומכל א' נשבר קלת, אם הרוב בניין או רוב מניין שנשבר מכל עלם קלת מחזיק רובע מטמא באהל. וי"א דה"ק ב"ה דהתמי בני רובע סקב, מרוב בניין או רוב מניין ור"ל דלב"ש שני הרובע מעלמות מעורבים גדולים וקטנים ובע"ה צריך שיהיה הרובע או מהגדולים אפילו הם מעטים, או מהקטנים שרבים מהן מחזיקים רובע: מ) כשממלא עלם א' רובע הקב, מטמא באוהל:

פ"א (א) ובמגילת סתרים בלי כתבתי שם בזה ג' חילוקים (א) כל דבר שידוע שהוא מוהר מן התורה, ואפ"ה אסרוהו משום סיג שלא יבוא לאיסור דאורייתא. כגון בשר עוף שאסרוהו בחלב, משום סיג שלא יבואו להתיר גם בשר בהמה בחלב. וכ"כ אתם יינם, שנאסר משום סיג בנותיהן. וכ"כ אסרו לעשות מלאכה בע"פ מחלות ולמעלה, לסיג שיתבטל מלעשות הפסח, והאידנא ליכא פסח [מג"א הס"ח] וכ"כ יו"ט שני [בילה ד"ד כ'] אע"ג דהאידנא בקאינן בקביע דירתא, ורחוק הדבר שישכח כל הדור הקביעות, אפ"ה מדנאסר משום סיג שלא יבואו לאיסור דאורייתא כשישכחו הקביעות, להכי בכל כה"ג אפילו הב"ד האחרון גדול מהראשון אינן יכולים לבטל תקנת הראשונים [רמב"ם פ"ב מממרים]. (ב) כל דבר שתיקנו הב"ד תקנה. כגון שתקנו שתוך מהלך יום סביב לירושלים יעלו פירות מע"ש ממש לירושלים [בבילה ד"ש ג']. וכ"כ הלל שתיקן פרוזבל [גיטין דל"ו ב']. וכ"כ מה שתיקנו ב"ש וב"ה שלא לחרוש בערב שביעית משלרת ואילך [מ"ק ד"ג ב']. בכל כה"ג דוקא כשהב"ד האחרון גדול מהראשון בחכמה וגם במניין חכמי הדור, יכולים לבטל תקנת הראשונים. (ג) אולם כל שנאסר רק משום חשש, כגון שאסרו בזמן תכלת, ליתא בטלית שפתן, משום שיתכבה בה בגילה [מנחות ד"מ ע"ב], והאידנא ליכא תכלת. וכ"כ אסרו משקין מגולין, משום שנתא מסן נחש [ע"ז ד"ל] והאידנא אין נחשים מצויין [כי"ד קפ"ו]. וכ"כ אסרו משי עם צמר. משום שיתחלף לו משי בפשתן [כלאים פ"ם מ"ב], והאידנא הכל בקיאין במשי [כי"ד הנ"ח]. וכ"כ אין מספקין ואין מרקדין בשבת וי"ט משום שמא יתקן כלי מיר [בילה דל"ו ב'], והאידנא אין בקיאין

יבין תפארת ישראל בועז

כל דבר שידוע שהוא מוהר מן התורה, ואפ"ה אסרוהו משום סיג שלא יבוא לאיסור דאורייתא. כגון בשר עוף שאסרוהו בחלב, משום סיג שלא יבואו להתיר גם בשר בהמה בחלב. וכ"כ אתם יינם, שנאסר משום סיג בנותיהן. וכ"כ אסרו לעשות מלאכה בע"פ מחלות ולמעלה, לסיג שיתבטל מלעשות הפסח, והאידנא ליכא פסח [מג"א הס"ח] וכ"כ יו"ט שני [בילה ד"ד כ'] אע"ג דהאידנא בקאינן בקביע דירתא, ורחוק הדבר שישכח כל הדור הקביעות, אפ"ה מדנאסר משום סיג שלא יבואו לאיסור דאורייתא כשישכחו הקביעות, להכי בכל כה"ג אפילו הב"ד האחרון גדול מהראשון אינן יכולים לבטל תקנת הראשונים [רמב"ם פ"ב ממרים]. (ב) כל דבר שתיקנו הב"ד תקנה. כגון שתקנו שתוך מהלך יום סביב לירושלים יעלו פירות מע"ש ממש לירושלים [בבילה ד"ש ג']. וכ"כ הלל שתיקן פרוזבל [גיטין דל"ו ב']. וכ"כ מה שתיקנו ב"ש וב"ה שלא לחרוש בערב שביעית משלרת ואילך [מ"ק ד"ג ב']. בכל כה"ג דוקא כשהב"ד האחרון גדול מהראשון בחכמה וגם במניין חכמי הדור, יכולים לבטל תקנת הראשונים. (ג) אולם כל שנאסר רק משום חשש, כגון שאסרו בזמן תכלת, ליתא בטלית שפתן, משום שיתכבה בה בגילה [מנחות ד"מ ע"ב], והאידנא ליכא תכלת. וכ"כ אסרו משקין מגולין, משום שנתא מסן נחש [ע"ז ד"ל] והאידנא אין נחשים מצויין [כי"ד קפ"ו]. וכ"כ אסרו משי עם צמר. משום שיתחלף לו משי בפשתן [כלאים פ"ם מ"ב], והאידנא הכל בקיאין במשי [כי"ד הנ"ח]. וכ"כ אין מספקין ואין מרקדין בשבת וי"ט משום שמא יתקן כלי מיר [בילה דל"ו ב'], והאידנא אין בקיאין

כבית הלל: **ח** כרשיני תרומה. בערבי קורין לה כרסנ"ה. והם מאכל לגמלים ואין בני אדם אוכלין מהם אלא מדוחק בשנות רעבון. ומפריכין מהם תרומה. הואיל ונאכלים לאדם לפרקים ע"י הדחק. ואינה קדושה כשאר תרומות: שורין. אותן במים ושפין על (בסרן) [ג"ל בסבר] בטהרה בנטילת ידים כדין כל שאר אוכלים של תרומה. בסתם ידים טמאות אן ופוסלות את התרומה: ומאכילין. לבהמה בטומאה. ואינו חושש אם מעמא אותן בידים בשעת שמאכילין לבהמה הבל כל זמן שאינו מאכילן לבהמה אסור לטמאן בידים: שורין בטהרה. שבריתן במים מכשירתן לקבל טומאה. ואם בורה אותן בטומאה נמצא הבסרן וטומאתן באים כאחד וזה בלבד אוסרים בית הלל משום היכר כדי שידעו שהן תרומה: יאכלו צריד. ל' יובש כמו לריד של מנחות שהוא מקום של מנחות שלא הגיע שם שמן. אף כאן יאכלו יבשים שלא יהא עליהן משקה בשעת אכילה. כדי שלא יהיה היכר שהוכשרו לקבל טומאה: כל מעשיהם בטומאה. ואפי' הבריה. והלכה כבית הלל: **ט** הפורט סלע ממעות מעשר שני. מי שיש לו פורטן בסלע כסף להעלות לירושלים מפני מסלוי הדרך: בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות. אם בא לפרוטן יכול הוא לפרוטו כולן. ונותן מעות בשביל כל הסלע: ובית הלל אומרים. לא יפרוט אלא חציין. שכשיבא לירושלים יהיה צריך לפרוטות מיד לקנות לרבי שעודה. ואם ירצו הכל אלא שולחני לפרוטו יוקירו הפרוטות. ונמצא מעשר שני נפסד. לפיכך יש פרוטות עמהן להוציא במקצת ולכשיבלו יפרוט בכסף שבידו מעט מעט. שקל הוא חצי סלע: אין מחללין כסף ופירות על כסף. מי שיש לו חצי דינר כסף של מעשר. ופירות של מעשר בויש לו חצי דינר כסף. ולא ילרפס יחד לחללם על דינר: והבמים מתירים. בלה"ג ע"י לירוף פירות. כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף ופירות שוין דינר על חצי סלע שהוא ב' דינרין מודים חכמים שאין מחללים. והלכה כחכמים: **י** הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. שהיה מחליף סלע שבידו. וגוטל פרוטות להוציאם לצרכי סעודת מעשר: בית שמאי אומרים. אם בא להחליף כל הסלעים שבידו במעות יחליף. וב"ה אומרים לא יחליף אלא חציין שמא לא ישהה בעיר עד שיוציא את כולן. ויפקידם בעיר עד רגל אחר. והפרוטות מתעפשות והם יחזור ויחליפם בסלעים נמצא שולחני מכתבר ב' פעמים. ומעשר שני נפסד: הדנים לפני חכמים. שמעון בן עזאי. ומעון בן זומא. ותנן המצרי: בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות. הסלע הוא ד' דינרים וכשבא להחליף הסלע לא יקח אלא בדינר אחד פרוטות וג' דינרים יהיו כסף: וברביעית כסף ברביעית מעות. בדינר רביעי של כסף לא יקח אלא ברביעיתו מעות של נחשת. וג' חלקים כסף. שנמצא לוקח מעות אחד משה עשר בסלע בלבד: ארבעה אספרי בכסף. הדינר ממנה אספרי. ומעבע הוא בארץ יון שעד היום קורין לו אספר". נמצא הסלע עכרים אספר"ו כשהוא מחלל בדינר יחללנו על ארבעה אספר"ו כסף. ואספר"ו אחת נחשת נמצא לוקח נחשת ח' מעשרים בסלע בלבד: יניחנה בחנות ויאכל כנגדה. לא יחלל כלל על פרוטות שמא ישכח ויעשה אותן חולין. אלא יניח

תוספות יום טוב

עוד בספ"ו: **ח** כרשיני תרומה. משנה זו שנויה בפרק ב' דמעשר שני משנה ד'. וע"ש: **ט** הפורט סלע ממעות מעשר שני וכו' · גם זו שנויה שם מ"ח. וע"ש: **י** הפורט סלע של מעשר שני בירושלים. גם זו שנויה שם

ח כרשיני תרומה[מא]. בית שמאי אומרים שורין ושפין בטהרה[מב] ומאכילין בטומאה[מג]. בית הלל אומרים שורין בטהרה[מד]. ושפין ומאכילין בטומאה[מה]. שמאי אומר יאכלו[מו] צריד[מז]. רבי עקיבא אומר כל מעשיהם בטומאה[מח]: **ט** הפורט סלע ממעות מעשר שני[מט]. בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות[נ]. ובית הלל אומרים בשקל[נא] בכסף. ובשקל מעות[נב]. רבי מאיר אומר אין מחללין כסף ופירות. על הכסף[נג]. וחכמים מתירין[נד]: **י** הפורט סלע של מעשר שני בירושלים[נה]. בית שמאי אומרים בכל הסלע מעות[נו]. ובית הלל אומרים בשקל כסף. ובשקל מעות[נז] הדנים לפני חכמים[נח] אומרים בשלשה דינרים כסף ובדינר מעות[נט]. רבי עקיבא אומר בשלשה דינרים כסף וברביעית כסף ברביעית מעות[נט] ורבי טרפון אומר ארבעה אספרי כסף[נט] שמאי אומר יניחנה בחנות ויאכל כנגדה[ס]:

יכין תפארת ישראל בועז

מא) משנה היא במסכת מעשר שני, [פ"ג מ"ד]. ור"ל מין למח מאכל בהמה, ומדחזי ע"י דחק גם לאדם לפיכך חייבת בתרומה. מיהו מדעיקרא לבהמה להכי מוהר לעמאותו: מב) דרך לסרוקן כדי להחליל לבהמה או לספסל על בשרו להתקות, ואמר ב"ש דקודם שינע בהו לסרוקן, יטול ידיו תחלה, בכלל תרומה, שלא יטמאן בסתם ידים מדחזי מדיין לאדם, וכ"כ במספסף יטול ידיו גזירה שמא יאכלנו בלי נט"ו: נג) לבהמה: מד) מדהוסכר במים, הרי יטמאן בידים סתם שניות לטומאה ודלמא ממלך עלה לאדם: מה) ביובש לבהמה, אלא ישרה אותן, כדי שלא יוסרו להטמאות מיד ומחמיר טפי דאפילו בגוע"ר לא יסרה אותן: אפילו בכירלה להאכילן לבהמה, אף בשאר תרומה שרי בכה"ג בכרם בים גזר פיקולו בהן: מו) אפילו הבריה: מז) גם זאת משנה היא בס [מ"מ]. ור"ל מי שרולה להחליף מעות נחושת של מעשר שני על מעות כסף מפני מצא הדרך. דאין לירושלים מחליפין רק פירות על מעות. ואם כ"ה נחושת על כסף ולא איפכא, משום דנחושת מחשב פירה ונספא מחשב מעבע. אבל בירושלים הדין בהיפך. אבל כסף על כסף כאן וכאן אסור להחליף: מח) ר"ל דמותר ע"ל להחליף אפילו כל הפרוטות של מעשר שני שהן בטוויי סלע, בעד מעות כסף, כדי שלא יתעפשו לו הפרוטות בדרך ויפסיד המעשר: מט) הוא חצי סלע: נ) שבשביולו הכל עם סלעים לירושלים, וירלו להחליפם על פרוטות כדי לקנות על יד על יד מאכלים, יתיקרו הפרוטות ויפסיד המעשר: נא) ר"ל בים לו בהחי דינר פירות ובהחי דינר מעות כסף, לא יחללם בביתו על דינר שלם: נב) דמשום דהפירות מועטים, אינן כדי פדיון לבדן. אבל בים לו בדינר פירות, שיש בהן כדי פדיון, לכ"ע אין מלטרפין עם מעות לחללן על כסף: נג) גם זה מסנה [שם]. ור"ל שמחליף סלע כסף על פרוטות נחושת, כדי לקנות בעדן שם מאכלים: נד) ר"ל שיחליף הוקא הכל בפעם א', דאל"כ כל פעם שיחליף ילטרך ליתן קילבן לשולחני [אחשיא], ג) ויפסיד המעשר [תוס' כ"מ דמ"ה ג', ד"ה בכל]: נה) דשמא לא ישהה כל כך בירושלים עד שיוציא כל הפרוטות ויתעפשו עד רגל הבא. ולתה"ל כשלא מהעיר יחליפם במטבע כסף. אי אפשר שעי"ז שוב יפסיד קילבן שיתן לשולחני בעבור זה: נו) בן שמעון בן עזאי, ובן נגס, ותנן המצרי ותנגיה בן חכמאי השמיע הר"ב מלמעות כולם]: נז) ר"ל חלק הד' ממעות כסף שיש לו יחליף בפרוטות: נח) ר"ל רביעית מדינר כסף. דהיינו חלק ע"ז מסלע יחליף בפרוטות: נט) הדינר הוא ה' אספרים. ור"ל חלק הכ' מסלע יחליף בפרוטות: ס) ולא יחליף כלל, שמא ישכח ויוליאן בקיאין בכלי שיר [לא"ח ש"מ ס"ג]. בכל כה"ג בפסק הטעם שבעבורו אסרו ואינו מלוי לאופן האיסור, אז אפילו ב"ד קטן יכול לבטל לבכרי ב"ד הגדול הקדוש. והחילוק בין סיג לאחשש הוא, סיג איינו שלא יעבור במזיד, ואחשש איינו שאחשש שיתעבר בשוגג. ויו"ש שי שאחשמוהו בכלל סיג, אע"ג דאיש גם יבאהו הקפיעות לא יעברו על"ש במזיד. אפ"ה לא דמי לכסות לילה ומשי הכ"ל, דהכל היינו שידמה בעינו להיתר גמור ויעבור בשוגג

ציונים

ח כרשיני תרומה. מעשר שני פ"ג מ"ד: שורין בטהרה ושפין. מיי' פ"ג מה' תרומות ה"ז: **ט** הפורט סלע מעות בעשר שני. מע"ש פ"ב מ"ח קונטרס י"ל ע"ב ב"מ ב"ה ע"ב נמוקות ל' ע"ב ירושלמי מע"ש פ"ב ה"ב: בשקל כסף ובשקל מעות. מיי' פ"ה מה' מע"ש ומ"ל הע"ו: והחכמים מתירין. מיי' שם הע"ו: **י** הפורט סלע של מע"ש. מעשר שני פ"ב מ"ב ג"ע מ"ה ע"ש: בשקל בכסף נו'. מיי' שם הי"ד: הדנים לפני חכמים. פנחדרין י"ז ע"ב:

שנויי נוסחאות

ח כרשיני. בכי"ק כרשני. בה"א. בכי"מ ובה"א. דכרי ב"ה ליתא בכי"ק. שמאי אומר יאכלו צריד בכי"ק ונמצ"ב ב"ש אומרים.; נד"ל וכל הדפו"י וכפי' המצ"ב והלא"ד צריד; בכי"מ .יאכל עדיין עדיין (?). ר"ע. בכי"ק ור"ע: **ט** מכנה זו ליתא בכי"ק ובכי"מ, ובלמצ"ב ובלא"ד והוס' באנן ובכרע"ב מפרשים לוה: ,ובלמת מינו יודע לאה הובאת מכנה זו באן דלא לאלגי בה ממלי ועי' בפי' הרא"ד בסוף הפרק (ד"ס). בכל הסלע. במצ"ב בכל סלע. רמ"א (אין). במצ' ריוא ווייגיא ליתא ווי' תוס' ב"מ מ"ה ע"א סד"ה לפלגי בסלעים וה"ו ר"מ רבא בלון ס"ה. בכסף ופירות. עי' הוס' שם; וכפי' הרא"ד כסף פירות ע"ש: **י** (אומרים) בשקל בכסף ובשקל. בכי"ק שקל .ושקל וליתא. הדנים כו' דינרים כסף, בכי"ק ליתא בטעות מן דנרים בכסף עד דנרים בכסף דינ"רים בכסף וברביעית (כסף ברביעית) מעות. בכי"ק ורביעת בכסף ורביעת מעות. ועי' בדבור הקודם; במצ"ב ליתא וכן ליתא במשניות דפו"י: בכי"מ דינרי כסף.. וברביעית מעות. ור"ט בו' אספרי (בכסף), בכי"מ ר"ט.. (וכ"ה בכי"ק) וליתא:

תוספות הדשים

ט ברע"ב ד"ה וחכמים מתי'ן בכס"ג ע"י לירוף פירות הוא פי' הרמב"ם. לבל לבהמ"ר סם דבלעי ר"מ. וחכמים לי הכסף דוקא כסף לחסון ולא כסף שני לו לא וסברי דבנן מהלגין כסף על כסף לפי' בדינר שלם עיין שם: **י** ברע"ב ד"ה הדנין לפני חכמים פי' הר"ב שמעון בן עזאי כו' ו רמב"ם הוסיף במעון המצרי ותנגיה בן חכמאי. (יפסר דל"ל תנן): שם ד"ה וברביעית כו' שמאלא לוקח מעות אחד מס"ר בסלע עכל ו ולא דלא כרמב"ם ודלא כרא"ד דלכולם מותר ליקח בשמיעת מעות והוא הני דינר וש"ש והוא בפירוש הר"ם במעשר שני פ"ב משנה ט':

הסלע אלל המעני ויאכל כנגדה עד שתכלה. והלכה כדברי ב"ה בלבד: **יא** שנטלו חפויו. רבותי פירשו מל' חפי פותחת [נדה דף פ"ט] שהם הכיסים הכולטים מן המפתחות שנוהגים לעשות בארץ ישמעאל אף כאן רגילים לעשות בכסא של כלה כמין שיניים בולטים כדי שיסמכו עליהן. ורמב"ם פי' חפויו פתוחין ולשון שעושים מעלים לו מחבטים ומדביקין לותן בכסא הכלה: ב"ש מטמאים. דאכתי חזי לשיבה: ב"ה מטהרין. דלא חזי לכלה והוי כנבבר: אף מלבן הכסא טמא. כלומר אף מלבן הכסא בפני עצמו בלא הכסא ובלא חפויו טמא. כ"ש שהכסא בלא חפויו טמא: מלבן. לורת לבינה מרובעת עושין על הכסא ויושבין עליו: כסא שקבעו בעריבה. הבית כסא ממקום לאחר וקבעו בעריבה דרך ישיבתו ועריבה הינה טמאה מדרס דחזיא לשיבה ולא ליבב עליה: ב"ש מטמאין. דלא בטל כסא ל בי עריבה: ב"ה מטהרין. ממדרס ד טל כסא לגבי עריבה. אבל כסא העבור בנוף העריבה עצמה. מודו ב"ש וב"ה דטהור: שמאי אומר. אף כסא העבור בעריבה טמאה טמא מדרס: **יב** אלא בבאה מן הקציר. כמעשה שהיה שהלכו בני אדם לקטור חטין ונכנסו כתם לאחד מהן ומת. ובאה ומודיעה בב"ד ושלחו ומלאו כדבריה ולא החירו אלא דוגמתו שיהא הדבר קרוב. אבל ממדינת הים אינה נאמנת: אלא בהווה. מעשה שהיה כדרכים וס"ס לשאר מקומות: שאין האחין נכנסין. לנחלת בעלה. דרחמנא אמר ע"פ בני עדים. וגבי נשואים דידה הוא דאקילו מכוח ענוגה: מספר כתובתה. מנסה שהתקינו לכתוב בשטר כתובה: כשתנשאי לאחר. והרי היא נשאה ואל"כ תטול כתובתה: **יג** מי שהציו עבד וחציו בן חורין. כגון עבד של ב' שותפין

יא בסא של כלה[פא] שנטלו חפויו[פב]. בית שמאי מטמאין[פג]. ובית הלל מטהרין[פד]. שמאי אומר אף מלבן של בסא[פה] טמא[פו]. בסא שקבעו בעריבה[פז] בית שמאי מטמאין[פח] ובית הלל מטהרין[פט] שמאי אומר אף העשוי בה[צ]: **יב** אלו דברים שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי[צא]. האשה שבאה ממדינת הים[צב]. ואמרה מת בעלי. תינשא. מת בעלי תתיבב[צג]. ובית הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר בלבד[צד]. אמרו להם בית שמאי אחת הבאה מן הקציר. ואחת הבאה מן הזיתים. ואחת הבאה ממדינת הים. לא דברו בקציר אלא בהווה[צה]. חזרו בית הלל להורות כבית שמאי. בית שמאי אומרים תינשא ותטול כתובתה[צו]. ובית הלל אומרים תינשא ולא תטול כתובתה. אמרו להם בית שמאי התרתם את הערוה החמורה לא תתירו את הממון הקל. אמרו להם בית הלל מצינו שאין האחים נכנסין לנחלה על פיה[צז] אמרו להם בית שמאי והלא מספר כתובתה נלמוד שהוא כותב לה. שאם תינשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליך. חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי: **יג** מי שהציו עבד וחציו בן חורין[צח]. עובד

סס מ"ע וע"ס: **יא** בסא של כלה וכו'. מכאן זו שמויה בפכ"ב דכלים מתני' ד' וכסס מקומה. ומה שראוי להוסיף כה. הגני יוסיף סס בס"ד: **יב** אלו דברים שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש. כתב הרמב"ם בהקדמת פי' המשניות וז"ל הטעם שהגריכו לכתוב דעת אים אחד ואח"כ חוזר מן הדעת ההיא כגון שאמרו ב"ש כך. וב"ה כך וכך. וחזרו ב"ה להורות כדברי בית שמאי. כדי להודיעך אהבתם האמת וסגברה הצדק והאמונה. שהרי אלו האנשים הנכבדים החסידים הצדיקים המופלגים בחכמה כשראו דברי החולק עליהם טובים מדבריהם ועיזוו כגון. הודו לו. וחזרו לדעתו. כ"ש שאר האנשים שראותו האמת נוטה עם בעל דינו יהיה כמו כן נוטה לאמת ולא יקבה טורף וזהו דברי הכתוב לדק לדק תדרוף. ועל זה אמרו חכמים הוי מודה על האמת ראו לומר אע"פ שתוכל להגיד נפשך בטענות תוכחות כשתדע שהם אמת דברי חברך אשר טענתך עליו גלויה מפני חולשתו או מפני יכלתך להטעות האמת חזור לדבריו והריב נטוש. עכ"ל. ולפי שקודם לדברים הללו העתיק מכנה ה' ומכנה ו' דפרקין בטעם למה מזכירין וכו'. נראה מפני כך שדברים הללו לקחם ממשנה ד' דפרקין ואע"פ שאינה שמויה על המכניות הללו שאנו בה מ"מ ממנו למד לאנו ולא עוד אלא שלא העתיקה כלל לענין מה שהיא שמויה לפנינו: האשה שבאה ממדינת הים וכו'. שמויה בר"פ ט"ו דיבמות ומכנה ב' וע"ס: ב"ש אומרים תינשא ותטול כתובתה וכו'. שמויה שם מכנה ג': **יג** מי שחציו עבד וכו'. מכנה זו שמויה

יכין — תפארת ישראל — בועז

לחולין: סא) משנה היא [כלים פכ"ב מ"ד]. וכך הוא המנהג כל בסא, ד' מסגרות כמרובע קבועין על ד' רגלי הבסא. והמרובע הזה נקרא מלבן. ועל המרובע הזה מחובר דף ליישיבה. והדף הזה נקרא הפוי המלעי. אמנם לכלה בימי חופתה עושין כעין ג' דפנות על הדף הנ"ל סביב, כדי שתשב דרך כבוד שתסמוך זרועותיה ונבה עליהן, ואלו הדפנות נקראו בשם הפויין: סב) ר"ל שמיטלו ג' הדפנות הנ"ל: סג) דמדחזי עדיין ליישיבה מקבל טומאה: סד) דמדלא חזי לפי מה שהוא מיוחד לכבוד הכלה, הוה כנשבר אף דחזי עדיין לריך ליחדם ממדם ליישיבת כל אדם ויעשה בה מעשה, בחכמים [כלים פ"כ מ"ד]: סה) ר"ל אפילו לא נשתייר מהבסא רק הרגלים עם ד' מסגרות הנ"ל: סו) אפילו ביטל נס דף המושב, מדחזי ליישב עליו נס בלא אותו דף: סז) דעריבה אינה נעשה מדרס הוא, מדאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתיו לגוים, דאינו מיוחד ליישיבה. אבל זה קבע בתוכה בסא ממקום אחר: סח) ר"ל כשישב עליו הזב, נטמא במדרס, דלא בטל בסא לגבי עריבה: סט) דאינו נטמא במדרס, משום דבעריבה אמרינן עמוד ונעשה מלאכתיו: ע) אף שייחד נוף העריבה למושב ועשה בה תקון מה לבסא כך, מהטמא במדרס: עא) קמ"ל שלא יהביים אדם מלהודות האמת אף בכח בידו להעמיד דבריו. דהרי ב"ה רבו מב"ס, ואפ"ה הודו: עב) מכנה היא [ביכמות פע"ו מ"ב]: עג) אף שאין לה עדים, והרי הוחזקה בא"ח, ואין דבר בבעבריה פחות משנים [ביכמות דפ"ח א'], אפ"ה נאמנת, דמשום ענינה הקילו נבה ואמרינן דדייקא ומנסבא: עד) שיהיה דוגמת מעשה שהיה, שבאה מהקציר ואמרה מת בעלי, ישלחו ומלאו כדבריה והתירוה [וביבמות גרס במתניתין, ובאותה מדינה, ור"ל לאפוקי בבאה ממדה"ים]: עה) מדהיה כך, ורגיל להתהלם ונמות מהחיים לו מנסיכת מחיים: עו) משנה היא [שם מ"ג]: עז) דלממונא לא מהימנא: עח) [גיטין פ"ד מ"ם], דהיינו עבד של

יא בסא של כלה. כלים פ' כ"ב מ"ד: ובית הלל מטהרין. מיי' פכ"ב מה' כלים ה"ב: מיי' מה' כלים ה"ח: **יב** האשה שבאה ממדינת הים. ריבמות ג"ב ע"ב ע"ד ע"ה ע"ב טטעמות ל"ב ע"ח מיי' פ"ד מה' גירושין הי"ד פס"ב עכין ל' פוס"ם אה"ע סימן י"ז סעיף מ"ב: ובה"א לא שמענו. ריבמות קפ"ז ע"ב: אחת הבאה מן הקציר. מיי' וכסמ"ג שם בוס"ם שם: תנשא ותטול כתובתה. מיי' פפ"ז מה' מיאוה הל' ל"ח כפ"ב עכין מ"ח עוס"ב אה"ע סימן י"ז סמ"ב וסמ"ר: ומספר כתובתה נלמוד. ירושלמי כתובות פ"ד ה"ח: **יג** מי שחציו עבד וחציו בן חורין. עבד וחציו ב"ח. שבחיים פ"ח מ"ל מגיגה ל' ע"ח בעין מ"ח ע"ח ב"ב ע"ב ע"ח מכיי' ירושלמי מו"ק פ"ל. ה"ז:

שנויי נוסחאות

יא שנטלו חפויו. בכי"ק שנטלו... כה"ג ובמשב"ב ד"ו רפ"ח ..חופיו בכי"מ דפנין. מטמאין. בכי"ק מטמין וכן בסמוך. העשוי (בה). בכי"מ שעשוי ולית: **יב** להורות כדברי. בכמ' ד"ו ביוזא ומטוטה להורות וכ"ה בהשב"ב דין רפ"ח שעם פי הרב"ד בכל הפרק (אולם סמב"ם שעם שי' הרמב"ם בם להורות) וכ"ה בהשב"ב בהלכות פ"ה מ"ב (ובם ..לדברי). שבאה. בכי"ק שבאת. ובה"א. בכי"מ בה"א. (בלבד). בכי"מ ליתה. א"ל ב"ש. בכי"מ בש"א. ארת הבאה בו' ואחת הבאה בו' ואחת הבאה. בכי"ק אחד. ואחד.. ואחר.. וכ"ה בכי"מ (ובם בכולן באה). חזרו ב"ה להורות כב"ש. בד"ב ובכי"ק כדברי ב"ש וכ"ה בכי"מ (ובם וחזרו). ועל לעיל מי"ב. והטול בתובתה. בד"ב ..בתובת וכן בסמוך וכ"ה בכי"ק אלא ובסמוך ליתה למלת בתובה. הרמורה. בכי"מ חמורה. לא תתירו (את). ביבמות קנ"ז ע"ב ולא נתיר וליתה וכן ליתה בד"ב ובמשב"ב כאן. עד פיה. בד"ב ובמשב"ב ד"ו רפ"ח. פיהם (?) נלמוד בכי"ק נלמד וכמו הוא. ליך. בכי"מ ליבי. חזרו. בכי"מ וחזרו. להורות. עי' לעיל מי"ב:

תוספות הדשים

יג במשנה מי שחציו עבד כתב הר"ב ה"ג שקיבל רבו תני דמיו עכ"ל והרמב"ם פוסף וכן ליש היו לו אדונים הרבה ומחבר מ' מהם הלקו מכריתן הבאלים לשחרלם וכ"כ הר"ב לקמן ד"ה כוסין:

שמאי אומר פרק א עדיות

ר"ע מברטנורה

שגאסר לא תוהו בראה. יבמות ס"ב ע"א: אלא מפני תקון העולם. מיי' פ"ז מה' מכירה ה"ז פמ"ב עטין פ"ז פוסק"ש יד מיפון רפ"ז פטיר פ"ב: יד כלי חרש מציל על הכל. הגיגה כ"ב ב"ח: אינו מציל כו' מפני שהוא טמא כו'. ואין כלי מתא חוצץ. מיי' פכ"ב מה' פרטלת מת ה"ח:

שנויי נוסחאות

יג דברי בית הלל. בד"ל וכלל המסורת דפו"י ובכי"ק ובמסב"ב כדברי ב"ה. א"ל ב"ש. עי' במקומות שבציונים; בד"ל ובדפו"י ובכי"ק ובמסב"ב בש"א. ליבטל. בכי"ק ובכי"מ יבטל. חזרו פו' להורות כב"ש. בכי"מ וחזרו..כדברי ב"ש וכ"ה כדברי בד"ל ובכי"ק ועי' מי"ב: יד על הכל. בכי"מ את.. ובש"א בכי"ק ובכי"מ בש"א. האוכלין. בכי"ק האכלים וכ"ה בסהגך בדברי ב"ם אך לא בדברי ב"ה, ודע דבכי"מ וה בכל מקום יבוא אכלים תחת אוכלים וכ"ה נכון. אמרו להם ב"ה. בד"ל אמר.. והלא שהרתם. בד"ל ..מהרת. לעצבו מהרנו אבל כשטהרת את הכלי מהרת לך ולו חזרו. בד"ל ובכי"ק ובמסב"ב ד"ו רפ"ל עצמו..; בכי"מ עצמו לא טהרנו אלא כשטהרתם את הכלי מהרתם לבולן [לחויות לך ולו] וחזרו. להורות. עי' מי"ב:

לקוטים

ו בתוי"ט ד"ה מרוב וכו'. פי' הרמב"ש וכו' מה מאד דחוק ליאמר דמתני' עם פירושו ז"ל ועם כל מה שהתקן ועמת מכן הכ"מ שם אמתי לא פלטו' ביאה וכיצה המוס' דמיר כיצה קרוכה לענין דיצה ביצה הרמב"ם לאמנם מתיסבת עפי' על ג' מסגתנו שהם ,ל פי' ובס"ל וכו' פי' מעיקר הגויה מרוב הבינלו מרוב המנין ברמ"ת לחברים יש וכו' ואם תפס קב"ה עלמות וקלן ר"ע מן כל מ' ולו' עד שהעמידן על רובע דמטמא בהאל ע"כ וה"ה כרוב בין לדידהו פגון שבפס שני מוקים ויכן לי דהייגו רוב בנין וקלן עד שהעמידן על רובע דמטמא בהאל. ולאיי לבב"ד שכתב דלהרמב"ם ז"ל המ"ש של מרוב בבנין וכו' הם מקלתיה וה"ק רובע עלמות מן הגויה ממקצה רוב בבנין וכו' ולא בעי' רוב ע"כ ולולו שמעו לאנשי מה שהוא מפיו לולי לא היה כותב כן דמה שייך לומר ממקצה רוב בבנין בשלמא בנמין מוכל לפרש כן בדוחק אבל ברוב בנין לא שייכי דברים אלו דאמרי ר' בנין

שנויים בפ"ד דגיטין מגנה ה' וע"ש: יד כלי חרס מציל על הכל. פי' הר"ב כלי חרס המוקף למיד פתיל וכו' דכתיב וכל כלי פתוח וגו' מי שמטמא דרך פתחו עיין בר"פ ו' דמסכת כלים ומ"ש שם בס"ד: אבל כשטהרת את הכלי טהרת לך ולו. פי' הר"ב לאכל בכלי שטף דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מהם ויטבילם ויטתמם בהם בלא הזאה ג' וז' ידע שנטמאו באהל המת וכו' הלכך עשו דין שוה לכל ואמרו דאין כלי שטף גזול בלמיד פתיל לא בשל חבר וכו'. וכן כתב הרמב"ם בפירושו. וז"ל בפכ"ג מהל' טומאת מת ולמה לא אמרו כלי חרס של עם הארץ לא יציל על הכל ושל חבר יציל על הכל שהרי הוא טהור. מפני שאין עם הארץ טמא בעיני עצמו שאומר הואיל ולי חרס מציל על הכל. אחד לי ואחד החבר. ולפיכך חשו וגזרו שלא יציל על הכל. ע"כ. והייגו דכתב הר"ב ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של ע"ה לא יציל וכו'. כלומר אכל של חבר יציל. וא"ת ואכתי לא לתקנו בחבר כלום. מאי אמרת דאי הכי לא יבמע לנו העם הארץ וכשנשאל מהם כלי שטף יאמר שהוא טהור. לפי שסובר שכלו טהורים ומציל. ליתקן דלהזות עליהם החבר כי היכי דמטביל אותם. אע"פ שהעם הארץ נותן לו בחזקת טהרה. הא מלתא מהדלא בגמ' דפרק ג' דחגיגה דף כ"ב דפרשינן דהדרו להו ב"ה לב"ש כי שאלינן מיניהו מטבילין להו ומכני טמא מת בני הזאה ג' וז' ומגא לז' יומי לא מוכלי אינשי. כלומר וא"כ לא מוכל לשאול מהם כלי שטף. וזה דבר שאי אפשר. וז"ל הרא"ש מגא לז' יומי לא מוכלי אינשי. ושלא ישאל מכלי של ע"ה כלל לא אפשר לפי שאין כל הטרף מזוי אצל החבר. הלכך על כלי עץ שיכול אדם לטהרו מטומאת מגעות והסיעות ומכל טומאת ערב לא נמנע מלשאול ממנו וכי שיילינן מיניהו מטבילין להו. אבל אוכלין ומשקין וכלי חרס שאין תקנה בטבילה אין מוחלין ממנו. וכיון שאנו צריכין לשאול ממנו כלי עץ. כיון שטומאת מת אין לו תקנה בטבילה נזרו טומאה על החבר כדי שיראה אותו עם הארץ. וינהג גם הוא טומאה בשלו. וזה עליו ויטבילו כראוי. ואם נשאל עוד ממנו אין לנו לחוש לטומאת מת. ע"כ. אבל במשנה ג' פ"ה דאהלות מפרש הר"ב דבכלי חרס של ע"ה הוא שאמרו שאינו מציל וכן פי' שם הר"ם גם בפ"מ דכלים

שותפים ושחברו אחד מהן. א"כ שקבל רבו ממנו חלי דמיו. ושחבר חלוי באותן הדמים: תקנתם את רבו. שאינו חסר כלום: לישא שפחה אינו יכול. מפני לד מיוחדת בבו: בת חורין אינו יכול. מפני לד עבדות בבו: כופין את רבו ועושהו בן חורין. וה"ה אם היה עבד של מאה שותפין ואחד מהם שחברו. שכופין את כולם לשחררו: יד כלי חרס מציל על הכל. כלי חרס המוקף למיד פתיל מציל על כל מה שבתוכו א) כשהוא באהל המת ולא יטמא כל מה שבתוכו דכתיב (במדבר י"ט) וכל כלי פתוח אבר אין למיד פתיל עליו טמא הוא. הא יש עליו למיד פתיל טהור הוא ומה שבתוכו. לא אמר כלים ולא אכל אוכלין ומשקין ובכלי חרס הכתוב מדבר דכתיב וכל כלי פתוח במי שמטמא דרך פתחו ואינו מטמא דרך גבו: אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין ועל כלי חרס. אבל על שאר כלים אינו מציל כדמפרש ואזיל: מפני בית. מפני שהוא טמא על גב עם הארץ. שכל הנו לא אזל ע"ה בין כלים בין אוכלים ומשקין. כולן בחזקת טמאין לפי שאינם בקיאים בהלכות טומאה וטהרה. והוכבין על טמא שהוא טהור: ואין כלי טמא חוצץ. אין מציל מפני שטומאה אינה כלי טהור בלבד אבל כלי טמא אינו מציל על מה שבתוכו וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאים הן אינן מציל: לעצמו טהרנו. לע"ה לבדו טהרנו. ולא חייבינן דלמא אתי חבר לאשתמושי בהו שהרי הם בדלים ממגעם. ובלאו הכי כמי כל מאכלים טמא. הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס. שאין להם טהרה במקום כשהיו בתוך למיד פתיל של כלי ע"ה אמרינן להו טהורים הן. ושתמשו בהן הן שמחזיקין כלים בחזקת טהורים. ואין לחוש שמא ישאל החבר מהן ושתמש בהן שהרי הן אצלו בחזקת טמאים. ואין להם טהרה עולמית. אבל כבלי שטף. דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מיון ויטבילם ויטתמש בהם בלא הזאה ג' וז' ידע שנטמאו באהל המת. וחושב דטבילה בעלמא סגי להו להבילה מטומאה ב) שנטמאין אגב עם הארץ. והייגו דאמרן לך ולו. דאתי חבר לאשתמושי בהו. הלכך עשו דין שוה לכל ואמרו דאין כלי שטף גזול בלמיד פתיל לא בשל חבר ולא בשל ע"ה. ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של ע"ה לא יציל בלמיד פתיל לפי שהוא בחזקת טמא ואין כלי טמא מציל. לא היו עמי

מציל על מה שבתוכו וכלים של עם הארץ הואיל ובחזקת טמאים הן אינן מציל: לעצמו טהרנו. לע"ה לבדו טהרנו. ולא חייבינן דלמא אתי חבר לאשתמושי בהו שהרי הם בדלים ממגעם. ובלאו הכי כמי כל מאכלים טמא. הלכך אוכלין ומשקין וכלי חרס. שאין להם טהרה במקום כשהיו בתוך למיד פתיל של כלי ע"ה אמרינן להו טהורים הן. ושתמשו בהן הן שמחזיקין כלים בחזקת טהורים. ואין לחוש שמא ישאל החבר מהן ושתמש בהן שהרי הן אצלו בחזקת טמאים. ואין להם טהרה עולמית. אבל כבלי שטף. דאיכא למיחש שמא ישאל החבר מיון ויטבילם ויטתמש בהם בלא הזאה ג' וז' ידע שנטמאו באהל המת. וחושב דטבילה בעלמא סגי להו להבילה מטומאה ב) שנטמאין אגב עם הארץ. והייגו דאמרן לך ולו. דאתי חבר לאשתמושי בהו. הלכך עשו דין שוה לכל ואמרו דאין כלי שטף גזול בלמיד פתיל לא בשל חבר ולא בשל ע"ה. ואם באו לגזור שלעולם כלי חרס של ע"ה לא יציל בלמיד פתיל לפי שהוא בחזקת טמא ואין כלי טמא מציל. לא היו עמי

את רבו יום אחד. ואת עצמו יום אחד. דברי בית הלל. אמרו להם בית שמאי תקנתם את רבו ואת עצמו לא תקנתם. לישא שפחה אינו יכול[ע"ב]. בת חורין אינו יכול[ג]. ליבטל והלא לא נברא העולם. אלא לפריה ורביה. שנאמר (ישעיה מ"ה) לא תהו בראה. לשבת יצרה. אלא מפני תקון העולם. כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכותב שטר על חצי דמיו. חזרו בית הלל להורות כבית שמאי: יד כלי חרס מציל על הכל[ד] כדברי בית הלל. ובית שמאי אומרים אינו מציל אלא על האוכלין. ועל המשקין. ועל כלי חרס[ה]. אמרו להם בית הלל מפני מה. אמרו להם בית שמאי מפני שהוא טמא על גב עם הארץ[ו] ואין כלי טמא חוצץ. אמרו להם בית הלל והלא טהרתם אוכלים ומשקין שבתוכו. אמרו להם בית שמאי כשטהרנו אוכלים ומשקין שבתוכו. לעצמו טהרנו[ז]. אבל כשטהרת את הכלי טהרת לך ולו[ח]. חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי[ט]:

דכלים

אחרות מקבלין מהן. לפי שהן סבורים שהן בקיאין ושומרים כליהם בטהרה וכלים שלהם מלילין:

א) כ"ה ברע"ב ד"ר ודפוס ריוונא, מנגנה, ווינציאה, אך בדפוסים הראשונים של הנו"ש וכן אמ"כ נשמטו הדברים מן שבתוכו עד שבתוכו. ב) בר"ב ד"ר שטמאין

יבין תפארת ישראל יבין

כמה שוהפין ושחברו מ' מהן. וחלוי דנקט לאו דוקא: עב) מלד חירות שבו, שאסור בשפחה: פ) מלד עבדות שבו שאסור בבת חורין: פא) ר"ל כלי חרס שלמיד פתיל עליו, ועומד באוהל המת ומגיע על כל מה שבתוכו בין אוכלין או משקין או כלים, דכל שבתוכו תחת הכסוי הממורת סביב להכלי, טהור. מ"ב הכי פירושא, המת בבית וטהרות בעלייה ואחרובה שהוחה מהבית להעלייה, ותחב כלי חרס בנקב שאחרובה ונסתם עי"ז האחרובה, אז הכ"ח שאינו מטמא מגבו חולך בפני הטומאה, ומגיע על כל הטהרות שבעלייה: פב) ולא על שאר כלים: פג) דכל מה שביד ע"ה טמא הוא, ומלא שהכלי חרס שיחטון בפני הטומאה, טמא הוא: פד) דהרי האוכלין שלו לא יאכל החבר, מדקן טעמין, וגם בכלי חרס שלו לא ישתמש החבר, דאין טבילה לכלי חרס הטמא: פה) שישאלין החבר ממנו, ויטבילן מחשש טומאה ע"ה, וישתמש בהן, והרי מדלא אלן הכלי חרס עליו, טמא טומאת מת ולריך הזאה ג' וז'. אמנם כדי שיטמא לגו הע"ה, מבו"ה אמרנו שגם כלי חרס של חבר אינו מגיע על שאר כלים באהל המת. וי"ל דרק בכלי חרס של ע"ה נזרו, ומשהבר כפירש קמא מדיקנו שתמא: פו) כשהודיעו ב"ש שעמן

וכלים מטמה ב' וריש פ"י לכר"ש. ועוד שם [פ"מ] מטמה ו' לכר"ב והכר"ש. וכן נראה בעיני שדעת רש"י כך הוא. ולדבריהם הא דלמרן לכבעה יומי לא מוקמי לה כלומר ולפיכך אמרו דשל ע"ה אינו מוכן. ולא ישאל מהם שום כלי שטף. וכתב הרמב"ם בריש פ"י ממסכת כלים וז"ל וממה שראוי שתדעהו וכו' שע"ה לא נחשבהו במה שנפעמו עליו בטומאה [בשקרן] שאנחנו נאמר יבא לדבר טומאה ויאמר [עליו] טהור [כי ודאי לא נחזקהו בדברים ושקרן] ואמנם בפעמו זה למיעוטו ידיעתו שהוא יטעה ויחשוב בדבר הטמא שהוא טהור ולא שמור ג"כ מן הטומאות ולא ידע חלוקן ומניעם. ע"כ. [ופי' כלי שטף. תמלא ברפ"ה דזבים] [בד"ה וכלי שטף]:

ולא רוב מנין שטורם כרוכב מ"ב אין יפכן על זה לי מקום מרוב בנין אדרבא אין שם באותן העמות כלל מן הרוב בנין וכבר הקשה מרן שם שדברים אלו נראים ספר שפע לי המשנה ודמתק לישב כדאמרן ע"ש:

רבינו עובדיה רבי חנינא פרק ב עדיות מברטנורה

פרק ב **א רבי** חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר הבשר שהוא שלישי בטומאת בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנגע זה הבשר שהיה מתחילה שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות בני שהרי נגע בראשון ונעשה שני. ומלא שהוסיפו לו טומאה של טומאתו. דמעיקרא שלישי. והשתא שני. ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם המור ממנה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאים הוהו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורם שנאמר בטומאתה אוכלים טמא הוא. הוא טמא. ואין מטמא אוכל כיולא בו.מ"מ רבנן גזרו שיהיה אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה שנפסל בטבול יום הוא שלישי לטומאה. דטבול יום הוא פוסל את התרומה מן התורה. זעשה אותו שלישי: בנר שנטמא בטמא מת. האי גר של מתכת הוא ולא של חרס דכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה אם אב הב ואם ראשון ראשון. דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב. ודרשינן חרב הרי הוא כחלל. שהחרב שנגע במת. נעשה אבי אבות כמת עצמו. וכשנגע בטמא מת שהוא אב. נעשה גם כן החרב אב. וכל שאר כלים כחרב לדין זה. חוץ מכלי חרס. נמצא הגר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף רבי עקיבא על דברי ר' חנניה סגן הכהנים. שהרי ר' חנניה לא היה אלא להחזיר הכלי שני. ור"ע היה להחזיר הכלי ראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי. כשמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת. שהנר עצמו נעשה אב. כמו שאמרנו. נמצא שחוזר הכלי להיות ראשון. ואעפ"כ לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא הייסיגן ליה. ומותר להוסיף בדיים: **ב** לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טרפה אע"פ שפסול זה היה בו קודם הפשט. הואיל ולא ניכר*) אלא לאחר הכתוב אלא באמילה. כדכתיב (דברים כ"ו) בשעריך תאכלנו. אבל אם מת עורו אסור ועטון קבורה. ואשמועינן ר"ע דהיינו דלא הוכר טרפותו עד לאחר הפשט. המיתתו שמיתתו והפשטו לעורו כאילו נזרק דמו במקדש: יאותו הכהנים בעורו. ואינו נשרף: אין לא ראיתי ראיה. שמא לא אירע בימיו שנמצא טרפה לאחר הפשט ואם אירע ושרפוהו. הוא לא ראה: אלא יצא לבית השריפה. הואיל וקודם הפשט בא והלכה כר"ע בבכור בעל מום שהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה. לא.

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ב א) [פסחים פ"ח מ"ו]: ב) ר"ל אף שלא נטמא רק בשני לטומאה: ג) דבשר שנטמא בשני נעשה שלישי, וכשנגע עכשו בשעת שריפה בהבשר שנטמא באב, שהוא ראשון, נעשה השלישי שני. דאף דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, עכ"פ מטמא מדרבנן [כמ"ש ביבקש דעת סוף סי' נ"ב]. ואפ"ה שרי, משום דבל"ז שייכן לשריפה עומדין: ד) של תרומה, דשל קודש אסור בהגאה, ונשרף בבית הדשן בעזרה: ה) ר"ל באדם לו בכלי שנטמא טומאה דאורייתא, ומבע ולא העריב שמשן עדיין, דאז דינן כשני לטומאה, והשמן הנוגע בהן נעשה שלישי: ו) [לאמפע] שאינה של חרס, דכל כלי בינגע באב הטומאה שע"י מת נעשה כמותו, חוץ מכלי חרס: ז) דמה הוא אבי אבות, והנטמא בו הוא אב. והגר שנגע בהנטמא הוא אב כמותו, והשמן שהיה החלה שלישי כשישמוהו בהגר שהוא אב, יעשה השמן ראשון [ופי' מ"ש פסחים פ"ח פ' ל"ב]. והוסיף טפי מר' חנינא, דשלישי מותר לעשותו ראשון: ח) של קדשים [זבחים פ"ב מ"ד]: ט) אף שנערף הקרבן אחר הפשט: י) לא נודע עריפות הבהמה עד אחר שהופשטה: יא) קמ"ל אפילו בכור בעל מום שנשחט

בתון

תוספות יום טוב

פרק ב **א רבי** חנינא סגן הכהנים העיד ארבעה דברים. מימיהם של כהנים) לא נמנעו מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה). עם הבשר שנטמא באב הטומאה. אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו). הוסיף רבי עקיבא מימיהם של כהנים. לא נמנעו מלהדליק את השמן) שנפסל בטבול יום). בנרי) שנטמא בטמא מת. אף על פי שמוסיפין טומאה על טומאתו): **ב** אמר רבי חנינא סגן הכהנים מימי לא ראיתי עור) יוצא לבית השרפה). אמר רבי עקיבא מדבריו למדנו שהמפשיט את הבכור ונמצא טרפה). שיאותו הכהנים בעורו). וחכמים אומרים לא ראינו אינו ראיה אלא יוצא לבית השרפה: **ג** אף הוא העיד על כפר קטן שהיה בצד ירושלם.

פרק ב **א מימיהם** של כהנים לא נמנעו וכו'. משנה זו שנויה במתני' ו' פ"ק דפסחים וע"ש: **ב** מימי לא ראיתי עור וכו'. משנה זו שנויה במתני' ד'פי"ב דזבחים ושם מקומה ומה שראוי להוסיף בה הגני יוסף שם בס"ד: והתירו

*) כרע"ב ד"ה עד.

ציונים

פ"ב א רבי חנינא סגן הכהנים [פסחים י"ד ע"ב]: לא נמנעו מלשרוף כו' לא נמנעו מלהדליק כו' [מ"ז מ"ו] [מ"ג מ"ב] פסולי המוקדשין פ"ב: ב אר"ח סגן הכהנים כו' [פסחים ק"נ ע"ב]: שהמפשיט את הבכור כו'. [חב"א כו' מ"ו ע"ב מכ' בכורות ב"ו] [ובפירושה כתן שלבה כר"ע וכחכמים [ע"ש בכ"מ]: אלא יוצא לבית השריפה. מ"ו מ"ם מכ' פסולי המוקדשין פ"ב: ג אף הוא העיד כו'. גיטין מ' ע"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ב א רבי חנינא. בכי"ק ר' חנניה וכן נסמוך. שמוסיפין טומאה. בכי"ק ובכי"מ שמוסיפין לו.. הוסיף ר"ע בכי"מ ..ר"ע ואמר. (טומאה) על טומאתו. בד"ג ובכי"ק ובכי"מ לו טומאה..; במכב"ב ולחמריה במכנה ד' ביוזא ובכשונה לו על.. ולאמר: ב שהמפשיט. בכי"מ משהפשיט. ונמצא טרפה. בד"ג ובמעיות דפו"י ובמכב"ב ד"ו רפ"ה ונמצאת.. לא ראינו אינו ראיה. במכב"ב אין לא ראינו ראיה וכ"ה בכי"ק (ופס אן..) וכ"ה בד"ל ובמכב"ב ד"ו רפ"ה (ונהס הן..) וכ"ה בכל המנ"ה דפו"י ועי' לע"ב:

כל הפטוי של אותה גנה אין בה כי אם ארבע אמות דהיינו אמה בולר. ואמה סלו. מרוח מזרחית. ואמה בולר. ואמה סלו. מרוח מערבית. וכן מדרום לצפון. דאינון מארבע אמות מרובעות. ובמזרחיק כדי עבודתה מזו. וכדי עבודתה מזו ונמלא זורע שתי אמות אמצעיות מרובעות. עכ"ל. ואע"פ שזהי ג"כ שעת הרמב"ם בפירושו וכמו שהתבאר. לא זהי שעתו בחבורו שכ"כ בהל' כלאים פ"ח [הלכה ז'] גנה קטנה שהיא מוקפת גדר ועירם את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כותליה. אם יש בה מלא בולר וסלו מכאן. ומלא בולר וסלו מכאן. הואיל והיא מוקפת גדר. זורעים בתוכה ירקות. ואם אין כביעור הזה. אין זורעים בתוכה מפני שגרמה הכל כערים אחד וירק בתוכו. ע"כ. ולטעמיה דבחבורו אזיל שהוא פוסק כש [הלכה ג'] בדין הערים שאין גדר נדון להפסקה. ושהרקתה שאנו צריכים הייה מן הגדר לא מן הגפנים. ואע"פ שבפירושו לריש פ"ו דכלאים לא פי' כן. אלא כשטה דהכא בפירושו. מ"מ דבריו שבחבורו בחדא שטה ניהו וכן דבריו שבפירושו [חדא ניהו]. וקשיא לי על הר"ב שברישי פ"ו דכלאים פוסק כשטת הרמב"ם בחבורו. וכמ"ש שם. ואילו הכא כתב כשיטתו שבפירושו: **ה ולא** אמר בהם לא איסור והיתר. רמב"ם: ופירשך ר' יהושע בן מתיא. פי' הר"ב אימתי חייב ואימתי פטור. אמוס בוגה דאשכחן בין בבעלי חיים דכתיב (בראשית ג') ויבן את הגלע. רש"י פ"ק דכתובות דף ו' ועמ"ש בספ"י דשבת: **ואם** להוציא ממנה לחה פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש דמשנה ה' פ"י דשבת [גמ' רפ"ד דשבת דף ק"ז] ושם פסק הר"ב דאין הלכה כמותו ועיין בהל' שבת להרמב"ם פ"י ומ"ש שם המגיד [הלכה י"ז] ואין להאריך כאן. ומ"ש הר"ב שהפתח היא המלאכה וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו. שהיו עומד להכנים אויר. ולהוציא לחה תמיד. אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי הוא להכנים ולהוציא אם היה צריך. מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן שהיו עומדין להכנים ולהוציא. אבל לעשות לה פה דמיא למשכן. תוס' פרק י' דשבת דף ל"ד [ד"ה ור"ם] ועמ"ש ג"כ במשנה ה' פ"ב דשבת: **אם** מתעסק שלא יעשנו פטור ואם לרפואה חייב. ובכוף פט"ז דשבת כתבתי דאף לנתק חייב. והייטו דפירש המגיד פרק י' מהל' שבת אחת דמתעסק שאינו לד כדרכו. אלא מתעסק בו: **ה ולא** אמר בהם לא איסור והיתר. רמב"ם: ופירשך ר' יהושע בן מתיא. פי' הר"ב אימתי חייב ואימתי פטור. אמוס בוגה דאשכחן בין בבעלי חיים דכתיב (בראשית ג') ויבן את הגלע. רש"י פ"ק דכתובות דף ו' ועמ"ש בספ"י דשבת: **ואם** להוציא ממנה לחה פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש דמשנה ה' פ"י דשבת [גמ' רפ"ד דשבת דף ק"ז] ושם פסק הר"ב דאין הלכה כמותו ועיין בהל' שבת להרמב"ם פ"י ומ"ש שם המגיד [הלכה י"ז] ואין להאריך כאן. ומ"ש הר"ב שהפתח היא המלאכה וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו. שהיו עומד להכנים אויר. ולהוציא לחה תמיד. אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי הוא להכנים ולהוציא אם היה צריך. מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן שהיו עומדין להכנים ולהוציא. אבל לעשות לה פה דמיא למשכן. תוס' פרק י' דשבת דף ל"ד [ד"ה ור"ם] ועמ"ש ג"כ במשנה ה' פ"ב דשבת: **אם** מתעסק שלא יעשנו פטור ואם לרפואה חייב. ובכוף פט"ז דשבת כתבתי דאף לנתק חייב. והייטו דפירש המגיד פרק י' מהל' שבת אחת דמתעסק שאינו לד כדרכו. אלא מתעסק בו: אירוניות. פי' הר"ב כלי חרס סתומים וכו'. ואירוניות פירוש

*) פי' על לפסין אירוניות. תו"ת

עטגבים מכל לדדי הערים: תזרע. הגנה. והוא שיריחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם שהם שפחים לכל רוח וזרע האחר: ואם לאו. אתן הגנה גדולה כל כך: לא תזרע. ואע"פ שמריחיק כדי עבודת הכרם מפני שהזרע גרמה עם הכרם כאילו הם כלאים: **ה** ופירשן רבי יהושע. אימתי חייב. ואימתי פטור: אם לעשות לה פה חייב. אמוס בוגה: ואם להוציא ממנה לחה פטור. דמלאכה שא"ל לגופה היא שהפתח היא המלאכה. *) וזו א"ל להיות לה פתח מעכשיו. ואין כאן אלא איסורא דרבנן. ומשום לערא לא גזור. והוי פטור ומותר: אם מתעסק שלא ישבנו פטור. דא"ל לגופו של דבר הגלוד. ואם היה יודע בעומד ולא ישבנו. לא היה לד. ובהאי גמי לא גזרו רבנן.

בוצר וסלו מבאן. תזרע"ד). ואם לאו. לא תזרע"ה): **ה** שלשה דברים אמרו לפני רבי ישמעאל ולא אמר בהם לא איסור והיתר. ופירשן רבי יהושע בן מתיא"ו). המפים מורסא"ז) בשבת. אם לעשות לה פה"ח) חייב"ט). ואם להוציא ממנו לחה"י) פטור"א). ועל הצד נהש בשבת. אם מתעסק שלא ישבנו פטור"ב). ואם לרפואה"ג). חייב. ועל לפסין אירוניות"ד) שהם טהורות באהל

ויבק בתוכו. ע"כ. ולטעמיה דבחבורו אזיל שהוא פוסק כש [הלכה ג'] בדין הערים שאין גדר נדון להפסקה. ושהרקתה שאנו צריכים הייה מן הגדר לא מן הגפנים. ואע"פ שבפירושו לריש פ"ו דכלאים לא פי' כן. אלא כשטה דהכא בפירושו. מ"מ דבריו שבחבורו בחדא שטה ניהו וכן דבריו שבפירושו [חדא ניהו]. וקשיא לי על הר"ב שברישי פ"ו דכלאים פוסק כשטת הרמב"ם בחבורו. וכמ"ש שם. ואילו הכא כתב כשיטתו שבפירושו: **ה ולא** אמר בהם לא איסור והיתר. רמב"ם: ופירשן רבי יהושע בן מתיא. פי' הר"ב אימתי חייב ואימתי פטור. אמוס בוגה דאשכחן בין בבעלי חיים דכתיב (בראשית ג') ויבן את הגלע. רש"י פ"ק דכתובות דף ו' ועמ"ש בספ"י דשבת: **ואם** להוציא ממנה לחה פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש דמשנה ה' פ"י דשבת [גמ' רפ"ד דשבת דף ק"ז] ושם פסק הר"ב דאין הלכה כמותו ועיין בהל' שבת להרמב"ם פ"י ומ"ש שם המגיד [הלכה י"ז] ואין להאריך כאן. ומ"ש הר"ב שהפתח היא המלאכה וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו. שהיו עומד להכנים אויר. ולהוציא לחה תמיד. אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי ראוי הוא להכנים ולהוציא אם היה צריך. מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן שהיו עומדין להכנים ולהוציא. אבל לעשות לה פה דמיא למשכן. תוס' פרק י' דשבת דף ל"ד [ד"ה ור"ם] ועמ"ש ג"כ במשנה ה' פ"ב דשבת: **אם** מתעסק שלא יעשנו פטור ואם לרפואה חייב. ובכוף פט"ז דשבת כתבתי דאף לנתק חייב. והייטו דפירש המגיד פרק י' מהל' שבת אחת דמתעסק שאינו לד כדרכו. אלא מתעסק בו: אירוניות. פי' הר"ב כלי חרס סתומים וכו'. ואירוניות פירוש

עיירות

*) פי' על לפסין אירוניות. תו"ת

יכין תפארת ישראל בועז

סיעור ב' אמות לכל לד סביב להגינה: לד) הגינה שבאמצע, מדים גדר מפסיק. וכשהגדר מבחוץ מרחיק ו"ט: לה) מדגרלה הכל כערים א' וירק באמצעה. ולהכי אפילו מרחיק מהכותל ו' עפחים, שהוא סיעור עבודת הכרם, אפ"ס אסור: לו) למה לא אמר בה לא איסור ולא היתר, מדים בה פנים לקולא ופנים לחומרא: לז) מנקב המכה שבגוף: לח) שמרחיב הנקב כדי שיאחר פתוח תמיד: לט) משום בוגה, דבבעל חי נמי שייך בגיין, כדכתיב ויבן את הגלע [רש"י בתוכות דיו ע"ב]. גם חייב מבוש מכה בפנים [רש"י שבת ק"ו א']: מ) שמתכוון רק להוציא הלחה עכשיו: מא) ומותר לכתחילה, אף שממילא נעשה פתח, עכ"פ מלאכה שא"ל לגופה היא, מדא"ל להפתח, ואינו אסור רק מדרבנן, ובמקום לערא לא גזרו [א"ח שכ"ח כ"ח]. ומ"מ טוב לעשות בכה"ג ע"י עכו"ם [מג"א שם ושי' בקופת הרוכלין לד ז' כ']: מב) ומותר, דא"ל לגוף הגילוד, דהרי אם היה יודע שלא ישבנו לא היה לדו [א"ח שפ"ז ז']: מג) וה"ה לשחוק עמו, רק אורחא דמלתא דנקט: מד) כמו עירוניות. והוא כלי

דרב יוסף, דדים נקים מסתסק דלמא אינו עושה רו"ם כלל, והרי לדברי אביי מוכח דעכ"פ עושה ר"ום מדרבנן, דהרי חיבת הקודם לא גרע מסתיפה ובולר לגת. ועל זה מסיק לו אביי דאנעי" דר"ל היינו אי חבת הקודם שהכשרו מדאו', עושה ר"ום מדאורייתא, דעדיף מסתיפה ובולר לגת, שהכשרן גופיה מדרבנן. ואתא מסיק הש"ס, דמכלל דס"ע ס"ל חיבת הקודם שהכשרו מדאורייתא. עושה רו"ם מדאורייתא דעדיף מסתיפה ובולר לגת שהכשרן גופיה מדרבנן, ואתא מסיק הו הש"ס דמכלל דס"ע ס"ל חיבת הק דם לטומאת עצמו, מכשיר מדאו' מדכתיב והכשר. א"כ בין לבי' הסוגיא שבגמו החלה, בין לפי' הבי, לא זכיתי לראות טוס מקום דמז דס"ע לרב יוסף דהכשר חיבת הקודם לטומאת עצמו, הוה דרבנן. ואי משום דמדמו חיבת הקודם לסתיפה ובולר לגת לעניין ר"ום, אימא נמי דדמו להדדי גם לעניין קבלת טומאת עצמן, דהוו דרבנן. ליתא. דילמא מתוך כ"ם קאמרו לרב יוסף ור"ן, דמה שהיפה ובולר לגת דהכשרן לטומאת עצמן גופיה מדרבנן, אפ"ה עושין רו"ם, כ"ם חיבת הקודם דהכשרו לטומאת עצמו דאו', מכ"ם דעושה ר"ום עכ"ם דרבנן. ע"כ דברי רביע הרמב"ם נסתרים בל"ע, דהרי אין שום מ"ד דפליג אחיבת הקודם לטומאת עצמו דהכשרו לאו דאו'. ואם נאמר דלרמב"ם, ר"א דפסק אבעיי' דר"ל מקרא דכל האוכל וכו', ס"ל דדוקא אוכל הבא במים מכשיר, ולא חיבת הקודם מכשיר כלל מדאו'.

ליתא דא"כ מה מקשה הש"ם לר"א, אמו רשב"ל ליתא ליה דאוכל הבא במים דוקא מכשיר. מלי קו', הרי ע"כ ליה לרשב"ל דמים דוקא, דהרי לדידיה גם חיבת הקודם מכשיר מדאורייתא. ואתא שפיר פליג ר"א דא"כ מה ממעט קרא דכל האוכל. אמ"כ כדאמרן, דכל הפלגול שבין ר"א ור"ל הוא רק לעניין אי מהני הכשר חיבת הקודם לעניין לעשות רו"ם, אבל לעניין דלהני לק"ע עצמו, לכ"ע דאורייתא. ודברי רביע הרמב"ם נסתרים בל"ע, אם לא שנאמר שהיה לרמב"ם גירסא אחרת בש"ס. ומה שעורכי בני הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שנים"א לאסור דסמך הרמב"ם אהגיגא דסכתים [דל"ה א'] דקאמר התם בפירוש דילפותא דברייתא מוהכשר לרבות עלים ולגונה, אינו אלא מעלה בעלמא, ופי' רש"י

וכלים מטמה ב' ורים פ"י להר"ש. ועוד שם [פ"מ] מטמה ו' להר"ב והר"ש. וכן גרלה בעיני בדעת רש"י כך הוא. ולדבריהם הא דלמרן לכבעה יומי לא מוכלי חיבי כלומר ולפיכך אמרו דשל ע"ה חיבו חולן. ולא ישאל מהם שום כלי שטף. וכתב הרמב"ם ברים פ"י ממסכת כלים וז"ל וממה שראוי שחדעהו וכו' שע"ה לא נחשבהו במה שנפעם עליו בטומאה [בשקרן] שאמרו יבא לדבר טומאה ויאמר [עליו] טהור [כי ודאי לא נחזקהו ברשע ושקרן] ואמנם שפעמו זה למיעוט ידיעתו שהוא שהוא יטעה ויחשוב בדבר הטמא שהוא טהור ולא יטמור נ"ל מן הטומאות ולא ידע חלוקן ומניעם. ע"כ. [ופי' כלי שטף. תמלא ברפ"ה דזבים] [בד"ה וכלי שטף]:

ולא רוב מנין שעוכים ברובע א"כ איך יתכן על זה לי מקפת מרוב בנין אדרבא אין שם באותן העצמות כלל מן הרוב בנין וכבר הקשה מרן שם שדבריה אלו נראים שפר פשט לי המשנה ומדתן לישב כדאמרן ע"ש:

בנין לא שייך אלא בעוקים ויריכים והגלעות והשדרה ואלו הנגיעו של אדם כמ"ש הרמב"ם שם ורוב בנין ר"ל בגון כ' שוקי ויכך א' כדאיתא התם ומלן כוונת הרמב"ם ז"ל דבשאר עצמות הטמא שאין בהן רוב בנין

רבינו עובדיה רבי חנינא פרק ב עדיות מברטנורה

פרק ב **א רבי** חנינא סגן הכהנים העיד. מלשרוף את הבשר שנטמא בולד הטומאה. בולד של ולד קאמר הבשר שהוא שלישי בטומאה בולד של ולד כלומר שנגע בשני ונעשה הוא שלישי לא נמנעו מלשרפו עם הבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לטומאה. וכשנגע זה הבשר שהיה מתחילה שלישי בבשר שנטמא באב הטומאה חוזר להיות בני שני נגע בראשון ונעשה שני. ונמצא שהוסיפו לו טומאה על טומאתו. דמעיקרא שלישי. והשתא שני. ואעפ"כ לא נמנעו מלשרפו עם חמור ממנה דהואיל ואף זה הקל לשריפה עומד לא חשו אם מטמאים אותו יותר ממה שהיה. ואע"פ שאין אוכל מטמא אוכל מן התורה שנאמר בטומאת אוכלים טמא הוא. הוא טמא. ואין מטמא אוכל כיולא בו.מ"מ רבנן גזרו ביטיה אוכל מטמא אוכל: השמן. של תרומה שנפסל בטבול יום הוא שלישי לטומאה. דטבול יום הוא פוסל את התרומה מן התורה. ונעשה אותו שלישי: בגר שנטמא בטמא מת. הלי גר של מתכת הוא ולא של חרס דכל כלים חוץ מכלי חרס שנגעו בטומאת מת נעשו כמותה אם אב אב ואם ראשון ראשון. דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב. ודרשינן חרב הרי הוא כחלל. שהחרב שנגע במת. נעשה אבי אבות כמת עצמו. ונשנגע בטמא מת שהוא אב. נעשה גם כן החרב אב. וכל שאר כלים כחרב לדין זה. חוץ מכלי חרס. נמצא הגר של מתכת שנגע בטמא מת נעשה אב הטומאה. והשתא הוסיף רבי עקיבא על דברי ר' חנניה סגן הכהנים. שהרי ר' חנניה לא היה אלא להחזיר השלישי שני. ור"ע היה להחזיר השלישי לראשון. שהשמן שנפסל בטבול יום שהוא שלישי. כשמדליקין אותו בגר שנטמא בטמא מת. שהגר עצמו נעשה אב. כמו שאמרנו. נמצא שחוזר השלישי להיות ראשון. ואעפ"כ לא נמנעו. דהואיל ויש שם טומאה עליו לא הייסינן ליה. ומוסיף להוסיף בדיים: **ב** לא ראיתי עור יוצא לבית השריפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טרפה אע"פ שפסול זה היה בו קודם הפשט. הואיל ולא מיכר*) אלא לאחר הפשט: ע המפשיט את הבכור ונמצא טרפה. הא קמ"ל ר"ע דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא התירו הכתוב אלא באכילה. כדכתיב (דברים ט"ו) בשעריך תאכלנו. אבל אם מת עורו אסור ועטון קבורה. ואמרו עיקר ר"ע דהיכא דלא הוכר טרפותו עד לאחר הפשט. התירו שחיטתו והפשטו לעורו כאילו מזרק דמו במקדש: יאותו הכהנים בעורו. ואינו נשרף: אין לא ראיתי ראיה. שמא לא אירע בימיו שומאת טרפה לאחר הפשט ואם אירע ונשרפו. הוא לא ראה: אלא יצא לבית השריפה. הואיל וקודם הפשט בא והלכה כר"ע בבכור בעל מום כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה. לא.

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ב א) [פסחים פ"ח מ"ו]: ב) ר"ל אף שלא נטמא רק בשני לטומאה: ג) דבשר שנטמא בשני נעשה שלישי, וכשנגע עכשו בשעת שריפה בהבשר שנטמא באב, שהוא ראשון, נעשה השלישי שני. דאף דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, עכ"פ מטמא מדרבנן [כמ"ש ביבקש דעת סוף סי' נ"ב]. ואפ"ה שרי, משום דבל"ז שייכן לשריפה טומדין: ד) של תרומה, דשל קודש אסור בהנאה, ונשרף בבית הדשן בעזרה: ה) ר"ל באדם לו בכלי שנטמאו טומאה דאורייתא, וטבלו ולא שריב שמשן עדיין, דאז דינן כשני לטומאה, וכשמן הנוגע בהן נעשה שלישי: ו) [לתמפיר] שאינה של חרס, דכל כלי שנגע באב הטומאה שע"י מת נעשה כמותו, חוץ מכלי חרס: ז) דמת הוא אבי אבות, והשמן שהיה תחלה שלישי כשיטמאהו בהגר שהוא אב, יעשה השמן ראשון [ופי' מ"ש פפחים פ"ח סי' ליב]. והוסיף עפי מר' חגיגא, דשלישי מוחר לעשותו ראשון: ח) של קדשים [זבחים פ"ב מ"ד]: ט) אף שנשרף הקרבן אחר הפשט: י) לא נודע שריפות הבהמה עד אחר שהופשטה: יא) קמ"ל אפילו בכור בעל מום שנשחט

בחוץ

פ"ב א רבי חנינא סגן הכהנים פפחים י"ד ע"ח: לא נמנעו מלשרוף כו' לא נמנעו מלהדליק כו' מ"ר פ"ם מ' פפוני המוקדשין ה"ה: ב אר"ח סגן הכהנים כו' זבחים ק"ב ע"ב: שהמפשיט את הבכור כו'. והב"א כו' מ"ר פ"ב מה' בכורות ה"י (וכפירושה בתן שבלבה כ"ל ובחמים וע"ש בכ"מ): אלא יצא לבית השריפה. מ"ר פ"ם מה' פפוני המוקדשין ה"ב: ג אף הוא העיד מו'. גיטין מ' ע"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ב א רבי חנינא. בגי"ק ר' חנניה וכן בסמוך. שמוסיפין טומאה. בכי"ק ובכי"מ שמוסיפין לו.. הוסיף ר"ע בכי"מ ..ר"ע ואמר. (טומאה) על טומאתו. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ לו טומאה..; במכב"ב ולחריה במשנה ר' ייחוא ומכוונה לו על.. ויהא: **ב** שהמפשיט. בכי"מ משהפשיט. ונמצא טרפה. בד"ל ובמשניות דפו"י ובמכב"ב ד"ן רפ"ל ונמצאת.. לא ראינו אינו ראיה. במכב"ב אין לא ראינו ראיה וכ"ה בגי"ק (ובס אן..) וכ"ה בד"ל ובמכב"ב ד"ו רפ"ח (ובהס הן..) וכ"ה בכל המשניות דפו"י ועי' רע"ב:

*) בגע"ב ד"ר עה.

רבי חנינא פרק ב עדיות

ג והתירו. וכן העתיק הר"ב וכפ"ב דגטין בגמ' דף כ' מייתי לה וגרסינן והכמיכוהו: לפי דרכך אחה למד שהאשה כותבת את גיטה. כלומר אע"פ שהוא לא העיד אלא בדבר שבממון. וקשיא דוהאים את שוברו מאי אלטריך להשמעינן דהא נמי אינו אלא דבר שבממון. וי"ל דכותבת את גיטה והאים שוברו מתני' היא בפרק ב' דגטין משנה ה'. ואהכי קאמר דמכאן אנו למדין לותה המשנה. ל"ל. ואהכי תקשה היאך אחה למד שהאשה כותבת את גטה מהא דשטרי הלואה. דבהלואה א"ל לשום שטר מן התורה כמ"ש בסוף ב"ב. הא מלתא מיתרלה במה שכתבו התוס' בגטין פ"ב [דף כ'] אהיא סוגיא דבעי למפשט מהכא דאשה ידעה לאקנויי והקשו דשטרי הלואה אין צריך אקנויי ותירלו דמסתמא כיון בהיה מלוה לכל בני העיר גם הם היו עושים לו טובה. ומוהנים לו במתנה. או מוכרים לו שדות. דפעמים אלא היו קונים לו אלא בשטר. כגון שדי קנויה לך או מכורה וגם הבעורות האלו היה כותב לותם ואחרים חותמים. ע"כ: שאין קיום הגט אלא בחותמיו. פי' הר"ב העדים החתומים וכו'. ולא דק נפרש כהלכה אלא כמ"ש בם בשם הר"ן דכלומר עדי מסירה ועוד אפשר דמשום הסובר נקע הכי. [וכל שטר קרוי גט כמ"ש הר"ב ברפ"י דב"ב]: **הסכין והאדם טהורים.** פירש הר"ב דספק טומאה ברה"ר היא וכו' דאילו רשות היחיד אע"ג דסכין אין בו דעת ליכאל וכל כה"ג אף ברה"י טהור כמ"ש הר"ב במשנה ו' פ"ג דטהרות. הכא דאדם עסיק בה נסאלין עליה. גמ' [דפסחים דף י"ט]. ועמ"ש בשם הכ"מ במשנה ד' פרק ד' דטהרות: **והבשר טמא.** כתב הר"ב ומתני' אינו בבהמת קדשים שהעבירה בנהר סמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה. בגמ' פ"ק דפסחים דף כ' בפרה של זבחים שלמים וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ופירש"י להכי נקט פרה של זבחי שלמים לפי שהעור והבשר לבעלים. ומתעסק ליפות העור והבשר בנהר סמוך לשחיטתה ומשקין אותה כדי שתהא נותה להפשיט כדאמרי' בסומא דבילה. ע"כ. ולאמרינן דעדיין משקה טופח עליה. פירש"י ואי אפשר שלא יפלו מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט. ע"כ. ומיין במשנה ו' פ"ד דמכשירין. דמים תלושים מכשירים. וכ"פ שם הרמב"ם בהלכה. ומכולקא קושית התוס' [דף כ' ד"ה ובשעת] בזה. ועיין בתוס' דפסחים דף ט"ז [ד"ה חד]. ואין להאריך בזה. ומ"מ פי' הרמב"ם ועדיין משקה טופח עליו בענין אחר וז"ל כי הפרה כבנכנסה בנהר יתמלא נופה שבפנים במים. וכשנשחטה נכשר הבשר באותן המים והוא מתעמא. ע"כ. ומ"ש הר"ב דאי לאו הכי לא היה הבשר טמא וכו' דכל משקה בית מטבחיא דכן. משנה היא בפרק בתרא וכשם פי' הר"ב הדם והמים ובהכי ניחא דלא מתכשר בדם היולא בבחיטה דמכשיר. כדתנן במשנה ה' פ"ב דחולין. והכי אמרי' בהדיא בפסחים דף כ' דבדם לא מתכשר. משום דדם קדשים לא מכשיר. והרמב"ם שפ"י מהל' טומאת אוכלים כתב דהכא לא אמרן אלא להתעמא מדין תורה אבל להתעמא מדבריהם אין הקדש צריך הכשר אלא חבת הקדש מכשירו. אע"פ שלא הוכשר במשקה. כמו שבארנו [בפי"ב מהל' שאר אבות הטומאות הלכה י"ג]. ע"ש. וכמ"ש ברפ"ג דזבחים ונמ"ש רפ"ח לקמן בדבור והלבונה וכו'] והשיג הראב"ד דמדאורייתא היא אלא דמבעיא לי מונין בו ראשון ובני. והכ"מ השיב דזה לרש לקים [בחולין דף ג'] אבל לרב יוסף ליתא אלא מדרבנן ופסק כוותיה דבתרא הוא. ע"כ. וקשיא לי דאין הלכה כבתרא אלא מאביי ורבא ואילך כמ"ש הרא"ש בספ"ק דב"מ: **ואם** נמצאת בפרש הכל טהור. לפי שהמשקין שבו משקה הרוח ואינו ראוי לכלום ואינו מן כלל משקה. הרמב"ם. וכרב

אפהאשה כותבת את גיטה. עם כ"ת פ"ת כ"ב ע"ב מיי' פ"ד מה' גירושין ה"ב כמ"ג פטין ג' מוש"ע אה"ע פימן קכ"ג ס"ח; ועל מחטו שנמצאת בבשר פסחים י"ם ע"ת מיי' פ"י מה' פוטלת לוכלין הל' י"ז:

שנויי נוסחאות

ג (והיה בו זקן אחד). בד"ב ליתא בעטוה; בכי"ק ..בה.. (והיה) מלוה לכל בני הכפר. בכי"מ ..כפר וליתא. בכתב ידו. בכי"ק ..ידיו ולית נמון. והתירו. עי' הוי"ט. לפי דרכך אחה למד. בכי"מ ולפי דרכו למדנו. מרמ"ב שנמצאת. בכי"ק הפחם..; ב"ח ..שנמצא. ואם נמצאת בכי"מ אם..:

תוספות רעק"א

פ"ב ג [אות ד] בתי"ם סד"ה והבשר מטא. כמ"ש הראש"ש פ"ק דב"מ. עיין בספר תוספת שבת סימן ש"מ ס"ק י"ח. ועיין בתבואות שור סימן ל"ב סק"ח ובחידושים שבת דקל"ח א':

לקוטים

ג תוי"ט ד"ה והתירו וכו' ו. כבירוכו. נראה לפי גי' סב' עם מ"ם הוא ז"ל בדבור בלתי"ו בשם התוס' דמסתמא כיון שהיה מלוה לותם היו הם עושים לו טובה ונותנים לו שדות במתנה וסרי זה גר' שהוא כמו רבים מלותרת דאשור אלא ג"ל כמ"ש מרן הרב"י בי"ד סי' ק"ס שהם גם הוא ז"ל על דברי התו' הללו דהא הוי רבים ואינן דע"כ לא אסרי' רבים מוקדמת ומאוחרת אלא סמוך להלוחה קא אבל בטופלגת הרבה אין לחוש ואפי' מתנה מרובה כל שאינה שתה ע"כ ובשתה יש לעכם שפיר שלוה רמז התנא בגמרא והתירו דהוא"ל והכשירו אלא כלו' התירו משום רבית. (ס"ל) שם ד"ה לפי וכו' דמסתמא וכו' ועיין מ"ש לעיל בסמוך בשם הרב"י ומכלל דברים אלו למדנו שגם הנייר היה שלו בל הזקן ולפי' בשטרי מתנה ומכירה דנעי' ספר המקנה דהיינו שהמקנה יכתוב הנטר מ"מ הזקן הוה מקני ליה מיהליהו וכ"ל מאי דתנן הלשה כותבת את גיטה היינו מדי שהנייר שלה ומקנה לותן לבעל דאשה יודעה לאקנויי כדמסיק התם בסגיית דגיטין ולפי דברי התוס' מ"ם יהולא דמתני' וכותב בכתב ידו דאל"ב הוא"ל וכותב הוא ואתרים וכו' אלא לשנוי אחא שאר בתינות דהיינו שטרי פקאלה. (ס"ל)

יבין תפארת ישראל בועז

בחוץ כדינו, אף שאין דמו מזרק במקדש, אפ"ה בלא מודע טריפתו עד אחר שהופשט העור מותר: יב) הסט"ח: יג) להיות עדים על הסט"ח: יד) התירו לעשות כן, דאעפ"כ יהיה השטר כשר אף שהמלוה כתבו: טו) קמ"ל דאף באיסור אבת אים מהני: טז) שקבלה כתובתה. [וב"ל דקמ"ל שובר. אלא תימא דוקא בשט"ח שלא נתתייב מלוה בכתב אחר בשפוך משטר"ח, אבל אשמעינן אפילו שובר שבבר נתתייב הבעל בכתובה בשפוך משטר, אפ"ה בותבו הבעל. והא דנקט בשל אלא לוה שבותב שובר. כ"ל דקמ"ל דלא תימא דוקא בשעת הדחק שאין הבותן בתב יודע לבתוב, מותר המקבלו לבתבו. אבל בקע גע ובובר, שאינהן בתבים בעת ג', ואינהן יודעין לבתוב, ואפ"ה מותרים לבתוב לבפר, אפשר בעה ואתים שובר). יז) ר"ל קיום השובר, דבל בתב התחייבות קרוי גט [בתוס' גיטין ד"ב ג' ג']: יח) ר"ל בל חוזק השטר נעשה רק ע"י עדים החתומים בו. אמנם בגט אבה, רק עדי מסירה בדתי [בתה"ע סי' ק"ל]: יט) שנעשאת במת והכירה שהתא. אבל ליבא למימר מדגזרו טומאה על בלי מתבות הנמלאים, דהרי בבה"ג) לא גזרו על ספק בלים, ומ.ו זה שב' במקדש: כ) של קדשים, ויש ספק אם נגעה המחט בהאדם ובסכין שבידו: כא) דעזרה ר"ה היא, וספק טומאה בר"ה טהור [ועי' יבקש דעת סי' ס"ה]. דאילו ברה"י אף הסכין וה"ה המחט, הוא דבר שאין בו דעת לשאול, וכה"ג שפיקו ברשות היחיד, עכ"פ מדהטלטל הסכין ע"י האדם, הו"ל בים בו דעת לשאול [בפסחים י"ט ב'] והרי בבל יום בו דעת לשאל אזלינן בתר מגיע ולא בתר מגיע בהמחט, לשאול [בפסחים ד"ע ע"ב דבירושלים לא גזרו על ספק בלים, ומ.ו זה שב' במקדש. (אבנת איתן). ב) עי' מדה דף ה' ע"ב בגמ' ורש"י והוס' וקודם שבא יוחנן בפ"ג ויקן שבעות בוודאי היה אותו הבהמה בשעת שחיטה ואפשר השוחט בעצמו. (בס)

פ"ב (א) ותמוהין לי בזה דברי תוס' [חולין ד"ב ב' ד"ה דליתא]. שהקשה בש"ם שם לגמה בעמא בשחט מוקדשין צריך אחרי' ראשון אותו אלא בגע, בשיל' לבותב. ומתרץ הש"ם, דליתא קמן דבשיל'. והקשה בתוס' לגמה בלין אחרי' ראשון אותו בעמא הקרבן, הרי עזרה ר"ה וכל ספק טומאה בר"ה טהור. ותרצו דאי לאיר בבמה אתא ספיר, דהו"ל ר"ה. ותמהני מאוד היאך אתא ספיר. דעכ"פ מדאזלינן בתר מגע ולא בתר מגיע. והרי המגע שהיא הבהמה הוא אין בו דעת לשאול. ואי"ל דהא דאמרי' כל ספק טומאה הבאה בידי אדם בשאלין עליה ר"ל אבל בשמטלטל האדם רק את המגיע ולא את המגע. ליתא, דא"כ היאך אמרי' בשמה, [בס] דבאין בו דעת לשאול אזלינן בתר מגע ולא בתר מגיע. הרי

בבהמת קדשים שהעבירה בנהר שמוך לשחיטתה ועדיין משקה טופח עליה שהוכשר הכשר לקבל טומאה באותן המים דאי לאו הכי לא היה הכשר טמא ואע"פ שרוחצים אותו בבית המטבחים בעזרה א)וכל משקה בית מטבחיא דכן. ואין מכשירין את הכשר לקבל טומאה. ואי קשיא איך הכשר טמא וידים טהורות. והלא אוכלין טמאין ממחין את הידים מדרבנן. הא לא קשיא מידי. דקיי"ל אין טומאת ידים במקדש שכשנזרו על טומאת ידים לא נזרו בה במקדש: **ד** בכרם. ג)שהיו יושבין שורות שורות של חמים. כשרים זו הנטועה שורות שורות של גפנים: על ביצת טרופה. בקערה ג)שנתערבה החלבון והחלמון יחד ונתוגה ע"ג הירק. וגנע טבול יום בבילה אע"פ שהיא חולין. דאין שייך תרומה בבילה. ובטבול יום אינו פוסל בחולין

ד שלשה דברים אמר רבי ישמעאל לפני חכמים בכרם ביבנה[כז]. על ביצה טרופה[כח]. שהיא נתונה על גבי ירק של תרומה. שהיא חבורה[כט]. ואם היתה כמין כובע[ל]. אינה חבורה[לא]. ועל שבולת שבקציר[לב]. וראשה מגעת לקמה. אם נקצרה עם הקמה הרי היא של בעל הבית[לג]. ואם לאו. הרי היא של עניים[לד]. ועל גנה קטנה שהיא מוקפת ערים[לה]. ומלא יש בה כמלא בוצר וסלו מבאן[לו]. ומלא

אחי בגמ' דפסחים [דף כ"]: **ד** בכרם. פי' הר"ב שהיו יושבין שורות שורות וכו' ככרם זו וכו'. ומפיים הרמב"ם והפ"י קרא כגפן ישראל כרם שנאמר (ישעיה ה') כרם היה לידידי. וכ"כ בכלבות פ"ד מכנה ו': על ביצה טרופה וכו'. עיקרא במשנה ב' פ"ג דמסכת טבול יום וע"ש: ועל שבולת שבקציר וכו'. תנן לה במ"ב פ"ה דפאה וע"ש: ערים. פי' הר"ב המם גפנים וכו'. עיין ברפ"ו דכלאים: אם יש בה כמלא בוצר וכו' חזרע. פי' הר"ב הגנה. והוא שירחיק הזרע מן הגפנים כדי עבודת הכרם וכו'. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ולדבריהם הלנו יהיה הערים מבפנים לגדר הגנה והיא בעת הראב"ד בהסנות פ"ח דכלאים. שכתב מוקפת ערים שאמרו. מבפנים היא וכבר פרשתיה במסכת עדיות. וז"ל בפירושו.

כל

ד) בר"ב ד"ר. דקיי"ל משקה בית מדבחיא. ב) בר"ב ד"ר כסניו. ג) ב"ב ד"ר שתערב. ד) כ"ה בר"ב ר"ר והר"ח: העגבים

יכין תפארת ישראל בועז

וכבר הוכשר הכשר לקבל טומאה ע"י חיבת הקודש דמכשיר מדאו' [בחולין לו ב' ומנחות ק"ב ב'] וכשנגע בו טומאה נפסל. אבל שיחזיר הקודש הנפסל ויעשה רשות ומי, זהו מדרבנן. ובפ"ם מסתפק דאפשר שגם זה מדאורייתא והיא בתיקו [בתוס' חולין ל"ז א' ד"ה כי]. ואין להקשות עכ"פ נטמאו הידים מדרבנן כשנגעו בהכשר. י"ל לא נזרו חכמים על טומאת ידים במקדש (ב): מפני דמשקה סרוח אינו מקו"ט, ולא נגעה בהכשר כלל: בד) התורה המלה ליין, שנאמר ושתו ביין מסכתי. והתלמידי חכמים המסיעים חכמת התורה המשמחת לב היין, המלים לגפנים, (והיחידים שבהן המלו להסכילות [בפוטה פ"ט מ"ט]. אולם בית מדרשם שבם הוא מקום גדולם ונטיעתם, ונקרא מה"ע כרם: בה) בעוקרו בכף החלבון והחלמון יחד. ואל"כ אינו חיבור דנשמט מעל הקלחין [בעבודה יום פ"ג מ"ב]: בו) ולפיכך בגנע טבול יום בבילה הטרופה שעל גבי הירק, אף דטבול יום שהוא שני אינו פוסל הבילה שהיא חולין, אפ"ה ע"י חבורו עם התרומה, נעשה כמותה, ונפסל הבילה והירק: בז) שקודם שנגע בו הטבול"י, נהנפחה הבילה ע"י ביטול ע"ג הירק כאבעבוע כובע: בח) מדחלול במקום מגעו: בט) מי שקלר שהוא, ובמקום שקלר שכח לקלור שבולת, או כמה שבלות [פיאה פ"ה מ"ב]: ל) דלא קריגן בה לא תשוב לקחתה: לא) מדהו"ל שכחה: לב) נילה קטנה בפחות מח' אמות ברוחב, מוקפת גדר, וה' גפנים נטועות חוץ מהגדר מכאן, וה' גפנים כמוך לגדר שבגנדו, ועירים והכביב הגפנים סביב על הכתלים (וי"א דמירי דגדר הגינה מבחוץ לגפנים דאל"כ א"ל להרחיק כלל דהגדר מפסיק. ולא קיי"ל כן) [י"ד ל"ח סס"א]: לג) ר"ל אם הגינה רחבה שיהיה לכל לדדי הגדר שבוכבים עליו הגפנים, רווח לכל לד תוך הגינה כשיעור שיהיה המלקט הענבים, יהיה יוכל לעמוד עם סלו שמכנים בו הענבים. והוא

שיעור

הרי אי אפשר שיהיה הנגע דשאבד"ל ולא המגיע, רק ע"י אדם שמגיעו יחד. דבכה"ג אמרי' אתם דלא אזלינן בתרה. ול"ע], והא דנקט הידים טהרות, והרי אם נתנו שנגעו הידים בהמחט נטמא כל גופו. היינו מדים לחום שמי שנגעו הידים בבשר שוודאי נטמא, וקמ"ל דא"ל לטובלן דלא נזרו על טומאת ידים במקדש: (ב) והא דמוקי לה [בפסחים ד"כ ע"א] בהעביר הקרבן סמוך לשחיטה נמים, וכהפפסיק נגף ממים שבשוך על הבשר, והוכשר הבשר ע"י לקבל טומאה מהמחנ, ויחזור ויעשה ראשון ושני, אינה"ק ומה לריך לזה הרי חיבת הקודש הכשירתו. וי"ל דאוקימתא דפסחים הכ"ל דאיינו אי מיתת חיבת הקודש אינו שוטה ראשון ושני. אמנם לרמב"ם [פ"ו מטומאת אוכלין], גם ביקבל טומאת עצמו אין חיבת הקודש מכשיר רק מדרבנן, ומוקי למתני' דיקן כאמת בהעבירה בנים. ואתקשה בו הראב"ד הרי בחולין [שם] מסתפק רק אם חיבת הקודש עושה ראשון ושני, אבל לטומאת עצמו, קאמר התם בפירוש דהוי דאו'. ומה שתי' הר"מ דרמב"ם ס"ל כרב יוסף שהם הבוא בהראה לגבי ר"ל, ואיהו ס"ל דחיבת הקודש רק מדרבנן. כבר תמה ע"ז רחוי"ם כהן, דזה רק מאביי ורבא ואילך [כרא"ש פ"ק דע"מ אות מ"מ]. ולפעד"נ דאי מינא כי"א דכל היכא דאליג אביי או רבא עם חד מקמאי, אין הלכה כתלמיד במקום הרב [כמ"ש הרי"ף ב"ק ד"ע ב], מ"כ ל"ל דע"ש יש בהרמ"ן, וא"ל דרמב"ם ס"ל כרב יוסף דהוא רביה דאביי, ואיהו ס"ל דחיבת הקודש מדרבנן. אמנם מלבד זה אני תמה על ב' רבותיהו אלה, האיך פירשו הסוגיא [חולין דל"ו ב] הנ"ל. דהנה רש לקים אבנו' ליה דהם אי מונין מחמת חיבת הקדש ראשון ושני אי לא. ובעי ר"א למסמע ליה, מדתניא מכל אוכל אשר יאכל, אוכל שבא במים מכשיר, ושלא בא במים אינו מכשיר. ור"ל דליכא למימר דאינו מכשיר כלל, דהרי כבר אתרבי מוהכשר וגו' דגם חיבת הקודש מכשיר, אע"כ ל"ל דהא דקאמר הברייתא שאינו בא במים אינו מכשיר, ר"ל לעשות ראשון ושני. ואהא מפני *(ר' יוחנן) דקרא דמכל אוכל וגו' לגופה אצטריך, לגרלים ולמת. ואהא קאמר הש"ם מתיב רב יוסף וכו'. והנה נפי' מתיב רב יוסף זה, יש לפניהו ג' דרכים, לו דקאי על רש לקים, כלומר מאי מבע"ל אי חיבת הקודש עושה ר"ש או לא, הרי לא גרע משחיטה דעושה ר"ש, וכ"כ מקפי ר' זירא דחיבת הקודש לא גרם מבוטר לגת דנ"כ עושה ר"ש. ולהרוייהו מתיב אביי. דמסתר לא מוכח רק דעושה ר"ש מדרבנן, כשחיטה וכבוטר לגת דנ"כ אין עושין רו"ש רק מדרבנן. זהו הפי' הא' בסוגיא. אולם אם נפרש כן, א"כ ק' מה הדר קאמר רב יוסף לאביי אמינא לך וכו' דר"ל מדאמרת לי ולר"ז דחיבת הקודש עושה ר"ש דרבנן, א"כ מאי מבע"ל לר"ל. ומסדר ליה אביי, דאבע"ל דר"ל היינו אם עושה ר"ש דאורי'. וקשה ומה צורך לפ"ם לכל כפילות דברים הכ"ל לגה צורך, דפשיטא מדמסדר ליה אביי כבר לעיל לר' יוסף ולר"ז, דמשחיטה ומבוטר לגת לא מוכח רק דחיבת הקודש עושה ר"ש מדרבנן, מוכח ממילא כבר מדברי, דמאחר לא אפשר אבע"ל דר"ל דאיהו בעי אי חבת הקודש עושה ר"ש דאורייתא. לבן מסתבר שפי דמתיב רב יוסף לא קאי אאבע"ל דר"ל, אלא אברייתא קאי דקאמרה אוכל הבא במים וכו'. וכן משמע לישנא דרב יוסף ודר' זירא, דקאמרו באבע"ל דידהו, והא אלו אוכל הבא במים הוא ור"ל היכא קאמרה הברייתא דאוכל שאינו בא במים אינו מכשיר, דע"כ ר"ל שאין עושין ר"ש, והרי שחיטה ובוטר לגת לא בא במים ואפ"ה עושין ר"ש. והשיב לזה אביי דהיינו מדרבנן עושין ראשון ושני, וברייתא דקאמר דאינו בא במים אינו מכשיר לעשות ר"ש. היינו מדאורייתא, ואהא הדר תו רב יוסף וקאמר לאביי, אם כדבריך א"כ מה מבע"ל לר"ל אם חיבת הקודש עושה ר"ש או לא. דס"ד

*) ר"י ליתא שם. אחבת

לקוטים

ד בטשנה שלישה משום דאיכא לפרושי מהיחיד דאלו בטבול יום כמ"ם הכ"ב אלא שגנע טמא מת ממש וא"מ בטמא שהוא מבור שהיקה הוא לאשון מדאורייתא ואי לא הוה חבור לא היה אלא שני מדרבנן שנטמא מן הבילה שאין אוכל טמא אוכל מן התורה ונאמת דהרמב"ם כן פי' למשנתינו ודלא כפירוש הר"ב ולפי האמת גם פי' הר"ב אמיתי שהרי כך נשנה בפ"ג דטבול יום לענין טבול יום וא"כ סד"א שם ד' דברים קמ"ל דלא דהיינו הך דיוון שבעיד לענין אחד אי בא הטומאה לו בע"י הו לא צריך דבגל גדול שנו חכמים כל המשנה בכפ"ג דע"י כל שהוא חבור באב הטומאה חבור בע"י ונמצא שאינה אלא ג' דברים ונוכל לפרש אי פירוש הרמב"ם אי כפי' הר"ב שהוא מדהרא"ד ז"ל.(ל) ברע"ב ד"ה אם וכו' שנתנפחה ו' מי' והראב"ד פי' כמין קובע שהיא שלימה ודומה לובע הוא חבור מפני שאמצעת לבן ולבן ע"כ ועמ"ש במס' ג' פ"ג דע"י: (שם) הוי"ם ד"ה בכרם וכו' ומפיים וכו' לא סבי ליה בטעמא דשורות וכו' דהא כל דבעים שמי בשורות מרעים עפי מרכם ומ"ש כרם דנקט: (שם)

שנויי נוסחאות

ד בכרם. ב כ"י ק בקרן (?). ביצה. בד"ל ואחרי' במסב"ב ד"ו רפ"ח ביצת. שהיא חבור. בכי"ק שיחא.. ואם היתה. בד"ל. היית. וראשה מגעת. בכי"ק ..מגיע ונכון הוא.נקצרה בכל כ"ק נקצרת. הרי (היא). בד"ל ובדפו"י ובמב"ב דפו"י ליתא. כמלא בוצר. בכי"ק מלא.. ומלא בוצר (וסלו) בכי"ק מלא.. וליתא:

תוספות הרשים

פ"ב ד ברע"ב ר"ה עד בילה כו' ונגע ע"י בבילה כו' ע"כ ל"ד דה"ה שאר טומאות הוי אלו ירק כבילה ממש ולא כלמר שהירק נטמא מן הבילה ע"ש כרמב"ם.

תוספות יום טוב

ד על ביצה טרופה פטול יום פ"ג מ"ב מ"ר"ש אבל"ר"ש ה"ל ובמ"ק בפ"ג דבמ"י ע"ש: ואם היתה כמין כובע. מ"ר: ועל שבולת שבקציר. פאה פ"ה מ"ב מ"ר"ש פ"ל מס' מעשרות עכ"ר ה"ג: ועל גנה קטנה כו'. ירושלמי בלאים פ"ו ה"מ:

כל הפנוי של אותה גנה אין בה כי אם ארבע אמות דהיינו אמה בולר. ואמה סלו. מרוח מזרחית. ואמה בולר. ואמה סלו. מרוח מערבית. וכן מדרום לצפון. דאיתון מארבע אמות מרובעות. וכשמרחיק כדי עבודתה מזו. וכדי עבודתה מזו ומגמלא זורע שתי אמות אמצעיות מרובעות. עכ"ל. ואע"פ שזהו ג"כ שטח הרמב"ם בפירושו וכמו שהתבאר. לא זוהי שיטתו בחבורו שכ"כ בהל' כלאים פ"ח [הלכה ז'] גנה קטנה שהיא מוקפת גדר ועירם את הגפנים סביב לה מבחוץ על כל כותליה. אם יש בה מלא בולר וסלו מכאן. ומלא בולר וסלו מכאן. הואיל והיא מוקפת גדר. זורעים בתוכה ירקות. ואם אין כשיעור הזה. אין זורעים בתוכה מפני שנראה הכל כערים אחד ורק בתוכו. ע"כ. ולטעמיה דבחבורו אזיל שהוא פוסק שם [הלכה ג'] בדין הערים שאין גדר גדול להפסקה. ושהרקחה שאנו לריכים תהיה מן הגדר לא מן הגפנים. ואע"פ שבפירושו לרים פ"ו דכלאים לא פי' כן. אלא כשטה דהכא בפירושו. מ"מ דבריו שבחבורו בחדא שטה ניהו וכן דבריו שבפירושו [חדא ניהו]. וקשיא לי על הר"ב שברים פ"ו דכלאים פוסק כשטת הרמב"ם בחבורו. וכמ"ש שם. ואילו הכא כתב כשיטתו שבפירושו: ה ולא אמר בהם לא איסור והיתר. לאפים מורסא ולד נחש קלי ובלפסין אירוניות לא אמר בהם לא טומאה ולא טהרה. רמב"ם: ופירשן ר' יהושע בן מתיא. פי' הר"ב אומתי חייב ואומתי פטור. וכן אותם*) המחבתות באיזו טומאות מתטמאות ובאיזו אינן מתטמאות. הרמב"ם: אם לעשות לה פה. בתוספתא תני הכא אם לקולפה כדרך שהרופאים של עכשיו עושין דמתקן לה פתח. רש"י בספי"ג דשבת דף ק"ז: חייב. פי' הר"ב משום בזה אם לקולפה כדרך שהרופאים של עכשיו עושין דמתקן לה פתח. רש"י פ"ק דכתובות דף ו' ועמ"ש בספ"י דשבת: ואם להוציא ממנה לחם פטור. פירש הר"ב דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא. כר"ש דמשנה ה' פ"י דשבת [גמ' רפ"ד דשבת דף ק"ז] ושם פסק הר"ב דאין הלכה כמותו ועיין בהל' שבת להרמב"ם פ"י ומ"ש שם המגיד [הלכה י"ז] ואין להאריך כאן. ומ"ש הר"ב שהפתח היא המלאכה וזו אינה צריכה להיות לה פתח מעכשיו. שאינו עומד להכנים אויר. ולהוציא לחם תמיד. אע"פ שנעשה פתח גמור שהרי רצוי הוא להכנים ולהוציא אם היה צריך. מ"מ לא דמי לפתחים שבמשכן שהיו עומדין להכנים ולהוציא. אבל לעשות לה פה דמיא למשכן. תוס' פרק י' דשבת דף ל"ד [ד"ה ור"ש] ועמ"ש ג"כ במשנה ה' פ"ב דשבת: אם מתעסק שלא יעשנו פטור ואם לרפואה חייב. ובסוף פט"ז דשבת כתבתי דאף לבתק חייב. והיינו דפירש המגיד פרק י' מהל' שבת אהא דמתעסק שאינו לד כדרכו. אלא מתעסק בו: אירוניות. פי' הר"ב כלי חרס סתומים וכו'. ואירוניות פירוש

*) פי' על לפסין אירוניות. קו"מ

יכין תפארת ישראל בועז

שיעור ב' אמות לכל לד סביב להגינה: לד) הגינה שבאמצע, מדיש גדר מפסיק. וכשהגדר מבחוץ מרחיק ו"ע: לה) מדגרלה הכל כערים ג' ורק באמצעה. ולהכי אפילו מרחיק מהכותל ו' טפחים, שהוא שיעור עבודת הכרם, אפ"ה אסור: לו) אמה לא אמר בה לא איסור ולא היתר, מדים בה פנים לקולא ופנים לחומרא: לז) מנקב המכה שבגוף: לח) שמרחיב הנקב כדי שיסתר פתוח תמיד: לט) משום בזה, דבבעל חי נמי צייך ביניין, כדכתיב ויבן את הצלע [רש"י בתוכות דיז ע"ב]. גם חייב משום מכה בפעים [רש"י שבת ק"ז ג']: מ) שמתכוון רק להוציא הלחה עכשיו: מא) ומותר לכתחילה, אף שממילא נעשה פתח, עכ"פ מלאכה שא"צ לגופה היא, מדא"צ לפתחה, ואינו אסור רק מדרבנן, ובמקום צערא לא גזרו [אית שב"ח כ"מ]. ומ"מ טוב לעשות בכה"ג ע"י עכו"ם [מג"א שם ושי' בקופת הרוכלין לד ז' כ']: מב) ומותר, דא"צ לגוף הניצוד, דסרי אם היה יודע שלא יעשנו לא היה נוטל [אית שע"ז ז']: מג) וה"ה לשחוק עמו, רק אורחא דמלתא דנקט: מד) כמו עירוניות. והוא כלי

דרב יוסף, דרים נקים מסתפק דלמא אינו עושה רו"ש כלל, והרי לדברי אביי מוכח דעכ"פ עושה ר"ש מדרבנן, דסרי חיבת הקודם לא גרע משחיטה וכולר לגת. ועל זה משיב לו אביי דאמרי' דר"ל הייבו אי חבת הקודם שהכשרו מדאו', עושה ר"ש מדאורייתא, דעדיף משחיטה וכולר לגת, שהכשרו נופיה מדרבנן. ואהא מסיק הש"ס, דמכלל דס"ע ס"ל חיבת הקודם שהכשרו מדאורייתא. שעשה רו"ש מדאורייתא דעדיף משחיטה וכולר לגת שהכשירן נופיה מדרבנן, ואהא מסיק הו הש"ס דמכלל דס"ע ס"ל חיבת הקודם לטומאת עצמו, מכשיר מדאו' מדכתיב והכשר. א"כ בין לרי' הסוגיא שבגמו החלה, בין לפי' הב', לא זכיתי לראות סוס מקום דמו דס"ע לרב יוסף דהכשר חיבת הקודם לטומאת עצמו, הוה דרבנן. ואי משום דמדמו חיבת הקודם לשחיטה וכולר לגת לעניין ר"ש, אימא נמי דדמו להדדי גם לעניין קבלת טומאת עצמן, דהוו דרבנן. ליתא. דאימא מתוך כ"ש קאמרו רב יוסף ור"ז, דמה שחיטה וכולר לגת דהכשרן לטומאת עצמן נופיה מדרבנן, אפ"ה ע"ש רו"ש, כ"ש חיבת הקודם דהכשרו לטומאת עצמו דאו', מכ"ש דעושה ר"ש על ס"ש דרבנן. ע"כ דברי רבינו הרמב"ם נפארים בע"ש, דהרי אין שום מ"ד דפליג אחיבת הקודם לטומאת עצמו דהכשרו לאו דאו'. ואם נאמר לדרמב"ם, ר"א דפסק לבעיי' דר"ל מקרא דכל האוכל וכו', ס"ל דדוקא אוכל הבא במים מכשיר, ולא חיבת הקודם מכשיר כלל מדאו'. ליתא דא"כ מה מקשה הש"ס לר"א, אמו רשב"ל ליה ליה דאוכל הבא במים דוקא מכשיר. מאי קו', הרי ע"כ ליה לרשב"ל דמים דוקא, דסרי לדידיה גם חיבת הקודם מכשיר מדאורייתא. ואהא שפיר כליג ר"א דא"כ מה ממעט קרא דכל האוכל. אע"כ כדאמרן, דכל הפלטול שבין ר"א ור"ל הוא רק לעניין אי מהני הכשר חיבת הקודם לעניין לעשות רו"ש, אבל לעניין דלהני לק"ט עצמו, לכ"ע דאורייתא. ודברי רבינו הרמב"ם נפארים בע"ש, אם לא נאמר שהיה לרמב"ם גירסא אחרת בש"ס. ומה שעוררני מר הרב המאה"ג מהו' ברוך יצחק שליט"א דאפשר דסתם הרמב"ם אמוגיא דפסחים [דל"ה א'] דקאמר התם בפירוש דילפותא דגרייתא מוהכשר לרבות עלים ולגוזה, היא אלא מעלה בעלמא, ופי' רש"י

ציונים

ה הנפים מורסא בשבת. שנת ק"ז ע"א כתובות ע"ב ע"ב ירושלמי ברכות פ"ב ה"ו שבת פ"ח ע"ב כ"ל (כ"ח ע"ב) מיי' פ"ו מ"ש שבת ה"ח קמ"ג לאורן פ"ה מוע"ק אות"ח פ"מן שב"ח סעיף כ"ח: ועל הצד נחש בשבת. שבת שם מיי' שם הכ"ה סמ"ג שם מוש"ע א"ח סימן שפ"ז ס"ו: ועל לפסין אירוניות. ביצה ל"ב ע"ב ירושלמי שם ובריה ע"ל ה"ל מיי' פ"ח מה' מכל' מסמלו' מעכב ומוסב ה"ג:

שנויי נוסחאות

ה והיתר. וכ"ה בכמ' דפו"י ובמכב"ב ד"ו הפ"ל; בכי"ק ובמכב"ב ולא היתר. ופירשן (ר') יהושע בן מתיא. במכב"ב בדפו"י ופירשו..; בכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ובס מתתי'). הנפים מורסא. בכי"ק המיפש (?) מורסה וכ"ה בתוספתא כ"י וויטן; בכמ' ריווא וויטיא מורסן. לעשות לה. בכי"ק. בה. (ועל) הצר. בכי"ק ובכי"מ ליתא. אם מתעסק. בכי"ק..במתעסק; בכי"מ ..במתבוון. לפסין אירוניות. בד"ל ..ארוניות; בכי"מ אלפסין ארוניות; בכי"ק אלפסים עירוניות; בהוס' אתן אילפסין עירוניות. ועי' קוי"ע.

לקוטים

ה בפשנה שלישה דלא תימא דהיכא לאוכוסי חד דהיינו הכ מתם לפתק קמ"ל דהיינו הך וכמ"ש התי"ט כאן וכ"כ ג"כ ספי"ו דשבת בשם הרמב"ם ז"ל ו"ל בדברים שם במין אלוד בין לגורן או שלא לגורן או לפתח חייב ואי"כ אינו אלא שלשה ועי"ש דרך הפי"ט אי"ש דיוקא דמהרי' דבבבא דהלד מתם שיעה מלשמא דרבנא ובקדים בפיטוד משום דה"ק מתעסק וכו' פטור הא כל שאינו מתעסק אלא לאחק וכו' נעשה לרפואה וחייב ובריש הוי מיפכא דוקא לעבות לה פה חייב הא לא"ה אלא לחקל הכאב וכדומה נעשה כמו להוציא ליתה ופעור והשתא לא תיקשי דיוקא דאינו לא נריש ולא בסיפא ומעין זה כתב כה"ע ז"ל:

מיטמא מגבו והלי אין לו לויר: וטמאות במשא הזב. בטומאות היסט אחס נתעלטלו לו נתנטנטו ממנה הזב. טמאים. אע"פ שאין להם לויר: מפני שלא נגמרה מלאכתן. דתתיכה בחותכין אותן בחמגטן זו היא גמר מלאכתן ואין הלכה כר' אלעזר בר צדוק. אלא לבונן בכבשן הוא גמר מלאכתן הלכך מיטמאות במגע הזב אפילו קודם שחלקן: ן מלילות. שבולים שלא בצלו על גרגן וטוענן באכניס ומשקה זב מהן ומוכל בו: יגמור. מאחר שרסקן וכתתן מערב שבת. יגמור ויאכל בשבת. ולא דמי למשקים שבו שאסורין גזירה שמא יסחוט. דהכא אפילו יסחוט ליכא איסורא דאורייתא. משום דמשקים אתו ממילא: לא יגמור. כדי לאכול לאחר שקדש היום. דאסורין בשאר משקים שבו. והלכה כר' ישמעאל: ן עיר של זהב. עטרת זהב עטויה כמין עיר צורת ירושלים. ולא חיישינן דלמא שלפא ומחויא ואתיא לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים: ומפריחי יונים מין ממיני השחוק אם תקדים יונתך ליונתי אתן לך כך וכך. פירוש אחר שמגדל יונה מלומדת להביא יונים לבית בעליה ויש בהן גזל משום דרכי שלום ולא גזל גמור: ספק נגע ספק לא נגע ספיקו טהור. משום דטומאה עוברת היא ואינה נחה במקום. הלכך ספקו טהור ואפילו ברשות היחיד: ן סנדל של סיידין. מנעל של עץ שנועלין ברגליהם המתעסקים בסיד להגן על רגליהם שלא ישרפו בסיד

המת[מה]). וטמאות במשא הזב[מו]). רבי אלעזר בן צדוק אומר אף במשא הזב טהורות. מפני שלא נגמרה מלאכתן[מז]): ן שלשה דברים אמר רבי ישמעאל. ולא הודה לו רבי עקיבא. השום[מח]*) והבוסר[מט]), והמלילות[נ]). שריסקן מבעוד יום[נא]) שרבי ישמעאל אומר יגמור לא יגמור[נב]). ורבי עקיבא אומר לא יגמור[נג]): ן שלשה דברים אמרו לפני רבי עקיבא. שנים משום רבי אליעזר. ואחד משום רבי יהושע. שנים משום רבי אליעזר. יוצאת אשה[נד] בעיר של זהב[נה]). ומפריחי יונים[נו]) פסולים לעדות[נז]). ואחד משום רבי יהושע. השרץ[נח] בפי חולדה[נט]). ומהלכת על גבי כברות של תרומה. ספק נגע ספק לא נגע ספקו טהור[ס]): ן שלשה דברים אמר רבי עקיבא. על שנים הודו לו. ועל אחד לא הודו לו. על סנדל של סיידים[סא]). שהוא טמא

*) הייגו ג' דברים כלומר מיגין דשייך בהו סחיטה לר"ע ולא לר' ישמעאל (תוס' שלמן) ועי' ס"ל.

ברור ואינה הלכה: מפריחי יונים. עמ"ש במשנה ג' פ"ג דסנהדרין על פי' אחר שכתב הר"ב: השרץ בפי חולדה. כעוין בפ"ד דטהרות משנה ב'. ועי"ש בפירוש הר"ב ומ"ש שם בס"ד. ועוד עמ"ש שם פ"ו משנה ב': ן סנדל של סיידים. פי' הר"ב מנעל של עץ וכו' מפני שהסיד שורף את העור. רש"י פ"ו דשבת דף ס"ו. ומקשה בגמ' אמאי טמא מדרס הא לאו להילוכא עבידן. פירש בתוס' דהואיל ואין עשוי כלל לנעול. רק לשמור רגליו שלא ישרפו בסיד. לאו להילוכא עביד. ומשני שכן הסיד מטייל בו עד שמגיע לביתו. [ע"כ]. ויש תימה בכ"מ פכ"ה מהל' כלים שכתב דחכמים פליגי במתני' ולא היא דבהך הודו

יבין — תפארת ישראל — בועז

כלי חרס כעין כדור חלול, ואחר שברפוהו בכבשן, חולקין אותו באמצע, ונעשה ב' אלפסין. וכך עושין בני העיר שמקפידין לעשות כליהן יפים. אבל הכפריים אוכלין עליו גם קודם שנחלק: מה) כל עוד שלא חתכן, דמגבו אין כלי חרס מקבל טומאה, ומתוכו אי אפשר שיטמא, דהרי שהוא הוא מכל לד כבלמיד פסיל: מו) דבנעטנן הזב נטמאו בהיסט [ועי' יבקש דעת סי' כ']: מז) מדלא חלקן עדיין. וה"ק סבר מדעומד להחלק הוה כלי [תוס' בילה דלי"ב ע' ד"ה אלפסין]. וכ"ל דר"ל משום דלא מיאסר רק חלוקתן שהוא דבר קל ואינו מעשה לומן: מח) [קנלבעל]: מט) ענבים שלא נתבשלו עדיין: נ) גרעיני תבואה משבולת שלא נתבשל יפה. והרב כולן לרסקן, ומיס הנכבשין מהן עשויין לטיבול הפת: נא) בערב שבת, והניח לא עליהן כובד שיכבשו מימיהן: נב) ר"ל א"ל לסלק הכובד מהן בשבת, אלא יזובו וילכו, ואפ"ה טובלין בהן בשבת. ולא דמי למשקין שבו גזירה שמא יסחטו. דהיינו רק בענבים שלימים, אבל הנהו דנתרסקו כבר מע"ש, אפילו סחיטה להו בשבת, ליכא איסור דאורייתא, מדבל"ז יצאו המשקין. ועוד הרי אין חיוב סחיטה מן התורה רק בזיתים וענבים בלבד [מ"ח פ"ב פ"ב]: נג) וקיי"ל כר' ישמעאל, אפילו בזיתים וענבים: נד) בשבת לר"ה: נה) הוא עטרת זהב, בדמות ירושלים וכלורתה. וקמ"ל דלא חיישינן לשלפא ומחויא, דאשה חשובה המלובשת בו, אין דרכה למשלף ולמחוי: נו) הוא מין שחוק שאומר לחבירו מי שתקדים יונתו לפרוח קודם יונת חבירו, יתן לו חבירו כך וכך: נז) [עי' מ"ש סנהדרין פ"ג מ"ג]: נח) מת: נט) [עי' מהרות פ"ד מ"ד]: ס) ואפילו אדם אוחז בהכבר, וא"כ יש בו דעת לטמול בהטוגע [כלעיל סי' כ"א]. עכ"פ טומאה עוברת היא מטמאה נחה ואין בו דעת לטמול בהטוגע בה: סא) הוא סנדל עץ

בלונם

ן השום והבוסר. שנם י"ע פ"ח: ולולמלמי ב"ת פ"ד ה"ב: ן יגמור משתחשך. מיי' פכ"ח מה' שנת הלי' ב"ה ופומן ע"ב ס"ב: ן יוצאת אשה בעיר של זהב. שנם כ"ע ע"ב קלח ע"ח ולולמלמי שנת פ"ו ה"ח ה"ח כ"ה פ"ח ה"ו: ומפריחי יונים. כ"ה כ"ג ע"ח סנהדרין כ"ב ע"ב ירולמלמי כ"ה פ"ח ה"ד מיי' פ"ו מה' עדות ה"ד ממ"ב לאיין כ"ל בוס"מ חיי מימן ב"ל פעוף ב"ב השרץ בפי חולדה פהלות פ"ד מ"ב חולין ע' ע"ב מיי' פפ"ו מה' אבות הטומאה ה"ו: ן על סנדל. שנם פ"ו ע"ח מוכפת דלנלים כ"ב פ"ד מיי' פכ"ה מה' כלים הי"ח:

שנויי נוסחאות

ר' אלעזר בן צדוק. בכי"ק ..בר צדוק; בעטב"ב ר' אליעזר וכ"ה בד"ב (ובס בר) ובכפי"י. הוב. בכי"ק זב: ן אמר ר' (ישמעאל ולא הודה לו ר') עקיבא. בד"ב ליתא. והבוסר והמלילות בכי"מ הסדר והמלילות והבוסר. מבעוד יום שרבי. בכי"מ ..יום אם יגמור שרבי: ן (ואחד משום ר"י שנים משום ר"א): בכי"מ ליתא. יוצאת. בכי"ק יוצא. לעדות. בכי"ק ובכי"מ מן העדות. ואחד. בכי"מ אחד. הולדת. בכי"ק החולדה: ן סנדל. וכ"ה בכי"ק ובכי"מ; בד"ב ואחריו בטטב"ב ובמס' דפו"י בסא סנדל ופתוי"ט מתקה מהמטיות והכ"ת מהגמ'.

תוספת הדשים

ן במשנה מפני שלא נגמרה מלאכתן כתב הר"ב דהתחיכה היא גמר מלאכתן ע"כ ותיק סבר תחיכה לאו חסרון מעשה הוא דהוי ליה כמגופת הבית ואלים מבלאים רבה ועי' בפי' הרלב"ד:

*) עי' תוס' הגיגה דכ"ג ע"ב ד"ה והא מס"כ על הגמרא נמחות דף כ"א יגאו עצים כו' פי' בלי הכשר כו' ע"ש ועי' תוס' זבחים דף ל"ד ד"ה ואפי' מנחות דף כ"א ד"ה יגאו.

(להבת אליהו)

לקוטים

ן שלשה לאפוקי אחרת דאתן בשבת פי' חבית תלות דבש שריסקו מע"ש ויאמר מעלמן אסורין ור"א מתיר ולא חימא דהכיא נמי במחלוקת שניה דר' ישמעאל ור"ע קמ"ל שאם הוא לא דבהוא אפילו ר"ע מודה דמדינא סרי דל"ד למשקין שבו דמעיקרא אוכל ושתה משקה אבל דבש מעיקרא אוכל ולבסוף אוכל דאיתא בסיתא סדרי פ"ק דשבת

הודן לו ובריתא דשבת הטעתו. דהתם תניא חדא דלא הודו לו: **ועל** שירי תנור לרבעה שהיו אומרים ג' והודו לו. ברים פ"ה דכלים הכן ושיריו ד' דברי ר"מ. וחכ"א בד"א בגדול וכו' ואפ"ה שפיר קאמרינן הכא דהודו לו. דהיינו כלפי שאמרו ג'. וג"ל דהיינו דאלטריך למתני שהיו אומרים ג'. ולמלי כ"מ תנא מה שהיו אומרים. אלא לומר דעל שהיו אומרים ג' הוא דהודו. אבל על אמרו ד' לא הודו דתנור ז' אפי' בפחות מלרבעה סגי. כי הוי רובא כדפירש הר"ב התם. א"ל ים לפרש דר"מ וחכמים דהתם קא פליגי בדר"ע. והודו לו דהכא דלר"מ כ"ע בארבעה דוקא ס"ל דין בגדול דין בקטן ולחכמים כ"ע בגדול דוקא בארבעה. אבל בקטן וכו': שירי תנור ד'. פירש הר"ב אם היה גדול הרבה. עיין רש"י פ"ה דכלים: תנור. פי' הר"ב מתם תנור שבמשנה וכו'. ועיין בפירושו לרפ"ה דכלים ועיין לשון רש"י שכתבתי ברש"י פ"ב דב"ב: בשא שנטלו שנים מחפויו. שהיה במתני' ז' פכ"ב דכלים: **ת** האב זוכה לבנו וכו'. ל' הר"ב לפי שקרוב מצוה הבן להיות דומה לטובת האב וכו'. כ"פ הרמב"ם [זולת בחכמה מפרש שכשהוא חכם הוא מלמד לבנו על הרוב] ומסייים ואלה הדברים נוהגים על הרוב. וכן רוב הדברים הטבעיים הם על הרוב וכו'. ובתוספתא חכמים חולקין על ר"ע שאין האב זוכה לבנו בחמשה דברים אלא עד הפרק בעדיין לא הגיע לעונת חיוב מצות. אבל משהגיע לפרק אם הוא לדיק זוכה לעצמו. ואם לאו אין אביו זוכה לו. ע"כ. ומ"ש הר"ב ול"ל שאם אדם זוכה הויין ליה בנים נאים וכו'. אשרי מיהו ראתה. וכוונה למה שאמרו בירושלמי פ"ק דקדושין הלכה ז'. והביאו הראב"ד וז"ל בטוי: דכתיב (תהלים ל') והדרך על בניהם. בכח. דכתיב (שם קי"ב) גבור בארץ יהיה זרעו. בעושר. דכתיב (שם ל"ז) נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי לדיק נעזב וזרעו מבקש לחם. בחכמה דכתיב (דברים י"א) ולמדתם [אותם] את בניכם. בשנים דכתיב (שם) למען ירבו ימיכם וימי בניכם. ע"כ. ומכולהו קראי מוכח שזכות האב היא שיהו בנים מתואריס כדברי הר"ב: **לפניו**. לשון הראב"ד

ועל שירי תנור. מי"ש פ"ה: על כסא שנטלו שנים כו'. כלים פכ"ב מ"ז: וחכמים מטהרין מי"ר פ"ה פ"ל: **ת** האב זוכה לבן. יהושלמי קאמרן פ"ה ה"ז:

שנויי נוסחאות

(ש נ י ם) מחפוייו. במשנ"ב ד"ו ובמש' ד' מטוהרה. מחופיו; בכי"ק חפוייו וליתא: **ת** זוכה. בכי"ק וכה בתוס' שלמן זבאי. לבן (בנוי ו)בבח. בכי"מ לבנו (וכ"ה בתוס' שלמן) וליתא ומוכח מהירושלמי שהגיה הראב"ד שנמצא בטעות (ד"ס); בתנודות התלמוד וכס' הלגודה. .בחמשה דברים בנוי.. ובמספר הדורות (לפניו). בד"ל ומספר.. וכ"ה בתוס' שלמן בתיקון מספר דורות.; בכי"ק ..שלפניו; בכי"מ ליתא.

לקוטים

די"ע ובעמא דת"ק דתסר התם גבי חלות דגם לומר אלא בזרה אשו שלמן מבוסקן ע"ב: (ס"ל) בר"ב ד"ה שר"ע וכו' לקבל וכו' והראב"ד פי' דאלכתי חוי ליביבה ע"י הדחק וחכמים מטהרין דלא חוי מפני שפיות ישיבת נער ע"כ והרמב"ם מס' בטען אחר וז"ל וק הכסף כסיסודו מלאורים בני ליחות ונתגלה הענן חכמים מטהרין שבנר נסתק תלרו וחזר בכלל שברי כלים ומ' ע"כ: (שם)

ת במשנה זוכה מוכח לא הכן אלא אבה שע"י חמשה דברים אלו זוכה ג"כ האב בחמשה דברים כגנדן שחייב הבן לעשות מלאכה ומבקה מלגים ומעביל ומגיע כמ"ש הראב"ד פ"ב. (שם):

חוי"ם ד"ה לפניו וכו' לאבהם וכו' בזה א"ש שבאורך תנא לאחוי קרא שאמר קודא הדורות וכו' שבכוון זה דשיטו רש"ל על אבהם לגיבו ע"ה: (שם)

יכין תפארת ישראל יכין

שלובם המסייד על נעליו שלא ישרפו בהסיד: סב) כשלבשו הזב. דאף דמה שלובשו להבן על נעליו לא חשוב עי"ז כמלבוש, אכ"פ לפעמים הסייד מעייל בו הוך ביתו, והשיב שפיר עשוי להליכה [שבת דס"ו]: בג) תנורים שלהן עשויה כמין קדירה בלי שולים, ומחברו בטיט בקרקע, ולכסת הקרקע הוא תחתית התנור. וקאמר הכא דתנור גדול שנשברו דפנותיו, ונשאר בו נובה ד' טפחים, מקבל טומאה עדיין, דעדיין ראוי לשימוש: סד) [עי' כלים פכ"ב מ"ו]. ור"ל שנטלו ב' לוחות במקום מושבו: סה) דדוקא בטיטלו כל חפויי המושב ולא נשאר רק מלבן לא ס"ל כב"ש לעיל [פ"א מי"ח], אבל בנשאר מ' מקבל טומאה מדחזי עדיין לקבל רמונים [בך פירשו רבותי. ול"מ שיה נלפע"ד, דלה של מושב הכסא, וכמו כן ג' הדפיס שמסבבים אותו, כ' לסמוך בהן זרעותיו כשיושב, ושל' מלחוריו לסמוך בהם הגב, על דף ודף מלאו נקרא ת פ ו י. וזה מוכח מדנקט תנא, לעיל מהך משנה דהכא [בכלים פכ"ב מ"ו], ככא שנטל חפוי האמצע [ר"ל מקום המושב, וגם דף שסומך בו גבו] והחילונים קיימין, [ר"ל שני התפויין הצדדיין לסמוך בהן פזרעות קיימין עדיין], עמא [וס"א מקום שיכול להפוך הכסא, שיהיה החפוי א' שתן הלד לתחתית הכסא, ויושב על חפוי השני שבנגדו בלד האחד]. נטלו החילונים והאמצעי קיים, טמא [מקום שיכול ליושב עליו בלי סמיכת פזרעות. וכן במיוחד לבלה, עסור בס"ג, מדאין ראוי עוד לבלה, [בסם מ"ד ולעיל פ"א סי' ס"ד]. ובתר סבי תני מסיפ ד', והיא שמבארה בתן]. נטלו ב' מחפויו זה בלד זה, [ר"ל בכסא שנשבר מושבו הכ"ל, וא"כ ניטלו גם ב' מתפויו זה בלד זה, דהיינו דופן א' שסומך עליו הגב, והדופן שבלתו שסומך בו זרעותיו, דמשתה אינו יכול להפכו ולישב על החפוי הפלוני שנשאר עדיין שלם, דכיון דאין חפוי הב' קיים, הוא מעשה לפול, וא"כ אין הכסוי ראוי עוד למושב], ר"ע מעמא [מקום דחזי למסמכי' תגודת ולמיתב עלה. וכדמעמלינן במעה, בנשאר תרוכה וכ' כרעים מה"ע [כסוכה דע"ז א']. וחכמים מטהרין [דס"ל דוקא גבי מעה עמא מדחזי למסמכי' תדבר אחר, מטום דעשוי להחזיר הכרעיים להתרוכות למקומן [כרי"ב פי"ת דכלים מ"ע]. אבל הכא בכסא ס"ל דהתפוי שנשבר אינו עשוי להחזירו למקומו, ולפיכך כשינטלו ב' מחפויים זה כלד זה, לא תשיב תו כלי, ואמק"ע תע"ג דחוי למסמכי' תדבר אחר, דהאי טעמא לחוד לא מהני, וכר"ב הכ"ל]: סו) ר"ל מזכה לבנו. [וב"ל שהוא כמו זכין לאדם [גיטין די"א ב']. דר"ל מזכין. וטעמא כ"ל משום דכל מזכה הוא ג"כ זוכה, שהנהנה שיקבל זה המתנה ממנו, דאי לאו דשכיח ליה ניית נפשיה, לאו הוה יהיב ליה מתנה [במגילה כ"ו ב'] וכ"ש הכא שייך לשון זוכה עפי' שגם האב בעצמו זוכה בזה, אלא שמזכה גם לבנו. אמנם מלינו גם בדוכתא אחריתא שהשתמש חז"ל בפועל במקום מפעיל, כמו התולן ליבמתו, שהוא כמו המתלין [ועי' מ"ש יבמות פ"ב סי' י"ב]: סו) שיאריך ימים כמותו. דעל פי הרוב קרוב הבן בטבעו להאב בשאר הדברים. [מיהו בתוספתא משמע דע"י שפאב לדיק מזכה לבנו בדברים הללו ואפשר דלפ"ז יתישב נמי לשון זוכה דהיינו שזוכה כדי לחזור ולזכות]: סח) כ"ל דלפי מה דאמרינן [ירושלמי פ"א דקידושין סלכה ז'], דרק ה' דברים מזכה האב לבן, א"כ האי מספר הדורות דנקט תנא, תנאי היא. ור"ל אף שאמרו שמזכהו שיאריך ימים כמותו, היינו רק כשיסכים לזה מספר הדורות שלפניו. שאם נגזר שיקרה שום דבר בדור ג' או ד', ונקבע בהגזרה גם הזמן, שיהיה דבר זה לזמן פלוני, אז על כרחך שיאריך אז יתקצרו ימי הדורות, כדי שתבוא הגזירה בזמנה ולדור הקבוע. וכדאמרינן [במ"ק כ"ח א']. קא דחקי רגלא דבר נתן, הרי שהאריך רב ששת למות בעבור זה קודם זמנו. וכ"כ אמרינן [תענית ד"ה], לא לימות שאול ושמואל, כבר הגיע זמנה של מלכות בית דוד. מכל זה מוכח דמדחי נברא מקמי נברא, ולא השגיחו משמים על ימי אבותיהם, דק לפי הדורות שלפני עצמן.

הרא"ב"ד הא' דקאמר לפניו והוא הקן מפני שאין דרכו לגלות קן הדורות: לא גלה אותו לאדם אלא לאברהם לבדו בגלות מצרים. אלא לפניו הוא גלוי קן הדורות: אף ע"פ שנאמר ועבדום וגו' ונאמר ודור רביעי ישובו הנה. פירש הר"ב הרי מספר הדורות שהוא דור רביעי הוא הקן של ארבע מאות שנה. וז"ל הרמב"ם לפי שקהת מיורדי מצרים ומשה מיולדי מצרים ובני משה נכנסו לארץ שירד ממנה קהת והם דור רביעי לפי [שמה] שאמר הש"י ודור רביעי ישובו הנה. הוא מתחיל משעה שנעשו מן ר"ע מברטנורה

שתבא להם אותה הטובה: הוא הקץ. שקבב הקב"ה לאותו דבר שיהיה לזמן פלוני. ולדור פלוני. כמו ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ודור רביעי ישובו הנה. הרי מספר הדורות. שהוא דור רביעי. הוא הקן של ארבע מאות שנה: י שנאמר והיה מדי חדש בחדשו. כשיבא חדש באותו החדש שמת בו ילא

והוא הקץ(שם). שנאמר (ישעיה מ"א) קורא הדורות מראש(ש). אף על פי שנאמר (בראשית מ"ו) ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה. ונאמר (שם) ודור רביעי ישובו הנה(א): ו אף הוא היה אומר חמשה דברים של שנים עשר חדש(ב). משפט דור המבול שנים עשר חדש. משפט איוב שנים עשר חדש. משפט המצריים שנים עשר חדש(ג). משפט גוג ומגוג(ד) לעתיד לבא(ה) שנים עשר חדש. משפט רשעים בגיהנם שנים עשר חדש. שנאמר (ישעיה ס"ו) והיה מדי חדש בחדשו(ו). רבי יוחנן בן נורי אומר

מ' שנה שעמדו במדבר. וג"ל דהא' דקאמר ובמספר דורות לפניו הוא הקץ. ה"ל קאמר. כלומר אע"פ שעתן קץ לגלות ישראל. ולשעבוד שלהם בשנים. מ"מ לענין הטובות והנחמות האמורות להם. [במספר] הדורות הוא תולה לפי שהוא רואה את הדור שהוא זכאי ומתגלגל עמהם עד שמגיע לאותו הדור. וכן היה בשעבוד מצרים אע"פ שנגאלו בסוף ארבע מאות שנה לא יצאו *)לגבית הארץ עד דורו של יהושע. וכן היה בגלות בבל לסוף שבעים נגאלו שהיו שנת שתים לדריוש. אבל ירושלים לא נבנתה עד סוף שלשים ושתים לארתחששתא כי אז נתישבה העיר. ובאותו הפרק חזר נהמיה לבבל. וכן לימות המשיח כשיגאל אותם הקב"ה לא יכנסו מיד לארץ. אבל יוליך אותם למדבר העמים כנבואת יחזקאל כ' [ל"ה] עכ"ל. ומ"ש שרואה אותו הדור שהוא זכאי וכו' לשיטתיה הזל דלא פי' ובמספר הדורות דקאי ג"כ להאב זוכה לבן וכו'. אלא שהוא ענין בפני עצמו. אבל לפי' הר"ב דקאי נמי על האב זוכה לבן וכו'. צריכין לומר דאע"פ שזכות הדור גרמה להתגלגל עד אליו. מ"מ גם זכות אב היא שגרמה הא' והא' גרים דאי' לאו זכות האב אף זה הדור לא היו זוכין עדיין: י משפט דור המבול שנים עשר חדש. כלומר אלא שנגפו בבת אחת אלא מתחלת [מכתן] עד סופה י"ב חדש. שהיו ממוקים והולכים עד שיכלו דכתיב [ישעיה י"ח] [ו'] וקן עליו העיט וכל(חית השדה) בהמת הארץ]עליו תחרף קיץ וחורף.הרי שנה שלמה [סדר עולם].הרא"ד: גוג ומגוג.הכי גרסינן וכן כתוב ביחזקאל ל"ח [ב'] אל גוג ארץ המגוג. וכל הנבואה על גוג שהוא המלך. ובסי' ל"ט [ו'] כתיב ושלחתי אש במגוג וגו' וי"ם דל"ג ומגוג כלל. וי"ל לפי שלא שנאמר על מגוג אלא ושלחתי אש ולא מזכר בו דין י"ב חדש. אבל יש ספרים דגרסי מגוג בלא וי"ו וזה ודאי טעות: שנאמר והיה מדי חדש בחדשו, ובמשפט רשעים קמייתי דכתיב וילאו וראו בפגרי האנשים וגו'. הם אותם שכפרו בעיקר ובים בידם תלוי הדבר. אבל [שאר רשעים] דינם י"ב חדש. הרא"ד. וכאשר הגהתי כן ג"ל מסדר עולם ומפרש קמא דר"ה

*) ג"ל שבו לשבת בארץ.

דף

יכין תפארת ישראל יכין

ול"ם היה כ"ל דמספר הדורות הייתי סיבה זרעו דגם רבוי בנים רגיל להיות הבן כאב, וגם הוא קלוב מרלם: סט) ר"ל דהגזירה שהוא לפי מספר הדורות הוא קלון וקלוב, ואינו משתנה לפי טבע אביו כל זה. [ומצינו מלת קץ לשון סוף, כמו קץ כל בשר בא לפני. וכ"כ בא קיצינו ר"ל סופינו, והוא מלשון קצה. אבל שבא הוא לשון קצבה [בעשיתמונג], כמו קץ הפלאות [דניאל י"ב] שר"ל זמן הקצוב להפלאות. וכמו כן מה קיצי כי אתריך נפשי, ר"ל מה נקצב עלי, דכשאדע זה אתריך הנפקיע נפשי, ועוד הרבה כמותו]: ע) כ"ל דר"ל דאלמלא הגזירה של הדורות, קדומה ומשמית היא. או כ"ל שמביא ראיה שיקרה להבן מה שקרה להאב בב' דברים הנ"ל, מדכתיב קורא הדורות מראש, דה"ק קורא, הקב"ה קורא ונוזר מה שיקרה לדורות, ממה שקרא בבר לראש, דהייתו האב, שהוא ראש לדורותיו: עא) כ"ל דה"ק, דאף דלפי ב' מקראות הללו, לא היה אפשר שיהיו אותן ג' דורות שלפני דור הד' יותר מת' שנה, אפ"ה הכתוב של קורא הדורות וכו', תולה אריכות ימי חיי הבן לפי אריכת ימי חיי האב, כשאין גזירה חלוקה אחרת

ל' משפט דור המבול יב"ח. עיין ירושלמי שביעית פ"ת ה"ח: משפט רשעים בגיהנם יב"ח ר"ה י"ז ע"ל ע"ש שנת נ"ג ע"ב ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ב:

שנויי נוסחאות

והוא הקץ (ש ג'). בכי"ק הוא.. וכ"ה בכי"מ (ובס ליתא) וכ"ה באה"ת ובתוס' שאנן. אעפ"י. באה"ת ואעפ"י. (ונאמר) ודור כו'. בכי"ק ואומר..; בכי"מ באה"ת אומר..; בכי"מ ליתא; בהוספתא כתיב ודור..ע"ם ועי' הוסי' שאנן. ישובו הנה. בכי"מ ..הנה כי לא שלם עון האמורי עד הנה: ו (הרי) אומר. בכי"ק ובכי"מ אמר וליתא וכן ליתא בד"נ (ובס בעעות אומר). (משפט גוג ומגוג לע"ל י"ב חדש). בד"נ ליתא בעעות; במשב"ב ד"ו רפ"ח שעם פי' הרא"ד ..גוג מגוג.. ובס במשנה שעם פי' הרמב"ם ליתא למלת מגוג וכן ליתא בכי"ק וכן ליתא בכי"מ (ובס ליתא לאלת לבוא) ועי' תוי"ט: בע"י ד' ראשון ליתא למלת לעתיד לבוא. (ריב"ב אומר בו' עצרת בו' ומדי שבת בשבתו). בכי"מ ליתא כ"ו; בכי"ק ..העצרת.. מדי..:

ראשון לציון

ו' תוי"ט ד"ח משפט גוג כו' דבתיב ישעיה כו' הרא"ד סדר עולם וכן ביאר רש"י בישעיה שם:

*) לפי הלשון הכוונה על כל המשה דברים, אבל הרא"ד לא כתב כן רק על דור המבול, דמוכחי קראי. ואם הלשון הוא ע"ם ול"ל אל דור המבול, מלי לפי דברי וכו' דקאמר. דהא ליתא מלון דפליג. במסורת בקראי, ושאלי וכן מוכח דכתב.

עומדת כנגדה: עב)*)לפי דברי הרא"ד נוסף עליהן עוד ו"א ימים שנת החמה יתירה על שנת הלבנה. וכן מוכח לע"ד ממבול שהתחיל בי"ז בחשון ופסק בכ"ז בו בשנה האחרת: עג) אף לבתר מ"ם רש"י [ואחת ז' שפ"ה] שכל מכה היתה משמשת חודש [וכן הוא בג"ר שם]. י"ל דלאו דוקא חודש מלומלם שמשה המכה, אלא קצת ימים יותר. [אבל אין לומר דהא דתנא תשיב הכא י"ב חודש למשפט מצרים, פיינו מתחילת כיתת משרע"ם לפרעה שיוציאם. ליתא, דסרי אח"כ כשגזר פרעה תכבד שעבודם וגו', היה משרע"ם נעלם ו' חדשים כדאמרן בג"ר [סוף פרשת שמות]: עד) גוג הוא שם המלך שיבוא לנלחם על משיח, ומגוג הוא שם ארץ. לנמרך שניהן יענשו: עה) שי' יחזקאל ל"ח: עו) במשפט רשעים קמייתי [שי' ישעיה ס"ו פ"ו]. דבאפיקורסים ואביריהם כתיב כי הולעתם לא תמות. אבל בשאר רשעים כתיב, והיה מדי חודש בחדשו וגו', ור"ל כשיבוא יום החודש שמת בו, לא יבוא להשתחוות לפני. [ומ"ב דמשו"ם בעת המולד וביום שיתחר ליום נאות ליך על קבר אמות, כי אז יש להשמה השפעה גדולה להפין אורה עד לשבלא דגרמת

שבקבר

ראשון לציון

תוספת יום טוב — רבי חנינא פרק ב עדיות — ר"ע מברטנורה

דף י"ז. ועיין במשנה ע"ז פרק ג' דלקמן: שנאמר ומדי שבת בשבתו. פירש הר"ב כלומר לאחר שיהיו בגיהנם כל כך ימים כמו שים מיום ראשון של פסח וכו' עד עצרת וכו' והאי דקאמר בשבתו מפני שי"ט של עצרת תלוי בי"ט של פסח. משא"כ בשאר מועדים שאין תלויים זה בזה. הרא"ב"ד. וכן פירש הרמב"ם. וכ"ל דריב"ן מודה נמי לת"ק דיש רשעים שנדונים י"ב חדש כדכתיב מדי חדש בחדשו. אלא דקאמר דאיכא נמי דאינן נדונים אלא כמפסח ועד עצרת וכו' ולת"ק דרשין שבת בשבתו נמי כמו חדש בחדשו. כשיבא שבת בחותו שבת שמת בו. וקמ"ל דאם מת בסוף החדש דלא תימא כשיבא תחלת אותו חדש יבא להשתחוות. ומתקיים בו מדי חדש בחדשו. אלא מדי שבת בשבתו כשיבא אותו שבת. כך נראה בעיני:

שם בסד"ה שנאמר וזהיה מדי חדש כו' ועיין במשנה ע"ז פ"ג דלקמן וצמ"ם הפ' מגיהנם כו' ע"ש ד"ה פושעי:

מן הפסח ועד העצרת[יז]. שנאמר ומדי שבת בשבתו[יח]:

ילא מגיהנם. ויבא להשתחוות לפני [ה'] : שנאמר ומדי שבת בשבתו. כלומר לאחר שיהיו בגיהנם כל כך ימים כמו שים מיום ראשון של פסח דאיקרי שבת. דכתיב (ויקרא כ"ג) וספרתם לכם ממחרת השבת וגו' עד עצרת שהוא ממחרת השבת השביעית ילא מגיהנם ויבא להשתחוות:

יכין — תפארת ישראל — יכין

שבקבר]: עו) ר"ל כמניין הימים שבין פסח לשביעות. ואפשר עוד שבכל שנה בין פסח לעצרת נפקד עונם [ואפשר שמטעם זה ג"כ נהגו ישראל קלת אבילות בימים ההם עבור תגיתיו שחטאו ואינם]: עח) רלה לומר דזמן השתחויתה של הנפש יהיה כלות זמן הקלוב משבת לשבת, דהיינו מאותו יום דכתיב בה וספרתם לכם ממחרת השבת, וכתיב עד ממחרת השבת השביעית [ויקרא כ"ג] ואף דכתיב נמי מדי חודש בחדשו. הייגו דיש רשעים נדונין לי"ב חודש, ואינא נמי דמידונין מ"ע יום. ולת"ק מדי שבת בשבתו, ר"ל דלא תימא יום א' בחודש מבוב חודש [כל"ה ד"כ] ולפני בי"ח חודש ויום א', להכי קאמר מידי שבת בשבתו, דחוקא כשיגיע לותה שבת נפטר מהעונש ויבוא להשתחוות. עוי"ל דקבלה היתה בידם כך וקרלי אסמכתא בעלמא הוא:

כל המטמאין פרק ג עדיות — מברטנורה

ציונים

רבינו עובדיה

פרק ג **א כל** המטמאין באהל. כגון המת. והנגע. ומלוא תרוד רקב. וכל אותן המטמאין רפ"ב דאהלות: שנחלקו. שיעוריהן לחלאים: והכנסיון. כשהן מחולקין: לתוך הבית. דהיינו לתוך אהל אחד: רבי דוסא בן הרכינס מטהר. דסבר לא מלטרפי לכשיטור: הנוגע בכשני חצאי זיתים מן הנבילה. [פתח באהל] ומפרש נבלה. לומר לך דכי היכי דס"ל לר' דוסא שאין מלטרפין לטומאה אהל. ה"נ ס"ל שאין מלטרפין טומאה מגע ומשא. בין במת. בין בנבלה: הנוגע בחצי זית ומאהיל על חצי זית. שהמאהיל על המת. טמא כאילו היה עם המת באהל. וכל הנך מאהיל דריסא בטומאה רצוצה איירי. שאין בין הטומאה ובין האהל פותח טפח. ומש"ה חכמים מטמאים דאהל כי האי נגיעה היא. וסיפא דתנן אבל הנוגע בכחצי זית. ודבר אחר מאהיל עליו וכו' דמודו רבנן דטהור. מיירי כשיש פותח טפח בין הטומאה ובין האהל. דבהא מודו רבנן דאין מלטרפין. דנגיעה ואהל שני שמות הן. וכל שהן משני שמות אין מלטרפין. ור' דוסא סבר דאפילו בטומאה רצוצה אין מלטרפין: אמר רבי מאיר וכו'. ר"מ פליג את"ק דאמר דחכמים פותח טפח בין הטומאה והאהל מודו רבנן דטהור ואין מלטרפין. ואמר איהו דאף בזו פליגי רבנן על ר' דוסא ואמרי דנגיעה ואהל חד שמא הוא. הלכך מלטרפין לכשיטור ומטמאין. ואין הלכה כר"מ: חוץ מן המגע עם המשא. כגון שנגע בחצי זית והשיב חצי זית: משא עם אהל. שהשיב חצי זית. והאהיל על חצי זית: משם אחד. כגון מגע ומגע. מבא

תוספות יום טוב

פרק ג **א כל** המטמאין באהל וכו'. עיקרה בהלות רפ"ג כי שם מקומה. ומה שראוי להוסיף בה הגמי יוסף שם בס"ד

פרק ג **א כל** המטמאין באהל[א]. שנחלקו[ב] והכנסיון[ג] לתוך הבית[ד]. רבי דוסא בן הרכינס מטהר. וחכמים מטמאין[ה]. כיצד. הנוגע בכשני הצאי זיתים מן הנבילה. או נושאן. ובמת הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כחצי זית[ו]. או נוגע בכחצי זית וכחצי זית מאהיל עליו[ז]. ומאהיל על כשני חצאי זיתים. מאהיל על כחצי זית. וכחצי זית מאהיל עליו. רבי דוסא בן הרכינס מטהר. וחכמים מטמאין. אבל הנוגע בכחצי זית. ודבר אחר מאהיל עליו. ועל כחצי זית[ח] או מאהיל על כחצי זית ודבר אחר מאהיל עליו. ועל כחצי זית[ח] טהור. אמר רבי מאיר אף בזה רבי דוסא מטהר וחכמים מטמאין. הכל טמא[ט] חוץ מן המגע עם המשא[י]. והמשא[יא] עם האהל. זה הכלל כל שהוא משם אחדי[יב] טמא. משני שמות

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ג א) [אהלות פ"ג מ"ח] דהיינו מת וכל הבא ממנו [כמבואר פ"ב דאהלות]: ב) שיעורן: ג) כשהן מחולקין: ד) ר"ל תחת אהל א': ה) אף דבשאר שיעור טומאות נמי פליגי וכדמוכח מסיפא דמתניתין. כ"ל דלרבותא הר' דוסא נקט אהל, דאף דאהל מלרף כל שתחתיו להיות כמונעין, אפ"ה בחלק השיעור אין מלטרף לר' דוסא. או כ"ל דנקט אהל דקמ"ל דאף באהל שיש לומר דהמקום שמאהיל על חצי זית זה אינו מאהיל על זה אפ"ה ס"ל לרבנן דמלטרף [ועי' ס"ז מ"ד ד"ה זה הכלל:

פ"ג א) [אהלות פ"ג מ"ח] דהיינו מת וכל הבא ממנו [כמבואר פ"ב דאהלות]: ב) שיעורן: ג) כשהן מחולקין: ד) ר"ל תחת אהל א': ה) אף דבשאר שיעור טומאות נמי פליגי וכדמוכח מסיפא דמתניתין. כ"ל דלרבותא הר' דוסא נקט אהל, דאף דאהל מלרף כל שתחתיו להיות כמונעין, אפ"ה בחלק השיעור אין מלטרף לר' דוסא. או כ"ל דנקט אהל דקמ"ל דאף באהל שיש לומר דהמקום שמאהיל על חצי זית זה אינו מאהיל על זה אפ"ה ס"ל לרבנן דמלטרף [ועי' תוי"ט תרומות ס"ז מ"ד ד"ה זה הכלל:

פ"ג א כל המטמאין באהל אהלות פ"ג מ"ח מולין קכ"ד ע"ח קכ"ה ע"ח: והכמים מטמאין כו' כחצי זית טהור. פ"ו פ"ד מכ' טומאת מת מ"ו"ל: כל שהיא משם אחד. מולין קכ"ה ע"ח מיי' שם:

שנויי נוסחאות

פ"ג א והכנסיון לתוך. במשנ"ב ד"ו רפ"ח והכנסיון..; ככי"מ בתוך. הרכינס. בהפנ"ב ד"ו דפ"ח הרכינוס בכל הפרק; בכי"ק ארבינס בכל הפרק; בכי"מ ארבינ' בכל הפרק. הנוגע בכחצי זית (ומאהיל על כחצי זית או נוגע בכח"ז) וכח"ז מאהיל עליו ומאהיל על כב' ח"ז מאהיל על בח"ז וכח"ז מאהיל עליו ר' דוסא. במשנ"ב ליתא וכ"ה וליתא גם בד"נ ובדפו"ר; בכי"מ הנוגע בכחצי זית ומאהיל על כח"ז או נוגע בכח"ז וכח"ז מאהיל עליו ר' דוסא בכי"ק ומאהיל על כל כב' ח"ז מאהיל.. אבל הנוגע בכח"ז וד"א כו'. בכי"מ ..הנוגע בח"ז (או מאהיל על כח"ז) ד"א והסלר כמוסמות משמעו (וגם בסמוך ד"א) ונמחק שם המלות המוקפות. (**או מאהיל על כח"ז ור"א מאהיל עליו ועל כח"ז**). במשנ"ב ליתא וכמש' דפו"י ליתא; בד"נ ליתא מן אבל הנוגע כו' עד סוף המשנה. אף בזה ר' דוסא. בכי"ק ובכי"מ ר' דוסא בן ארבינס, המגע. בכי"מ הנוגע.

ראשון לציון

פ"ג א במשנה זה הכלל

משה ומשה. אהל ואהל: **ב** אוכל פרוד. כגון לבור של אגוזים וביצים ובקדים בכסהן נפרדים זה מזה אין בהם כביצה שהוא שיעור טומאת אוכלים לטמא אחרים: אינו מצטרף. אם הן טמאים ונגעו בהן טהורות כשהן לבורין אינן מצטרפין זה עם זה לטמא הטהרות. כיון שאין בכל אחד מהן בפני עצמו כשיעור טומאת אוכלין: אכימון. עשוי כמדת המטבע שיולא אצל שעדיינו אצל טבעו עליו צורה. ואין פודין בו מעשר כני דכתיב (דברים י"ד) וצרת הכסף בידך דבר שיש עליו צורה: מטבילין ידים להטאת. מי שנגע באוכלין ומשקין טמאים. וכיוצא בהן מדברים שמטמאין את הידים ואין מטמאין כל הגוף. הרי זה מטביל ידיו בלבד. וכשר ליגע במי חטאת ולהזות מאפר הפרה על הטמא: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. ולריך טבילה לכל הגוף. דמעלה עשו במי חטאת שאם נטמאו ידיו נטמא גופו משא"כ בתרומה וקדשים: **ג** מעי אבטיח. הזרעונים והמשקה שבתוך האבטיח: וקניבת ירק. עלין מעופשים שמסירים מן הירק: מנה ומנה ופרס. כל אחת מנה ואחי. ובגיר מסכי לא חשיב גז שזו פחות שבגזות: כל שהן. לאו דוקא דבפחות משנים סלעים לא מהייבי רבנן בראשית הגז. אלא משום דרבי דוסא יהיב שיעורא רבא קרי חנא לשיעורא זוטא דרבנן כל שהן. והכלע משקלו כ"ד מעיס ומשקל כל מעה ט"ז גרעיני שעורה: **ד** חוצלות. מחצלאות עבויות מגמי וכיוצא בו ויש להם שפה סביב: טמאות טמא מת. שהרי יש להן בית קבול. אבל לא טומאת משכב ומושב. לפי שאין ראויות לשכיבה ולא לישיבה: וחכ"א מדרס. דחזו גמי לשכיבה: הקליעות. חוטין מעשה עבות: טהורות. שאינן חשובות לריג ואין זה בגד: חוץ משל גילגילון. הקליעות של אבנט שחוגרים בו שבגד הוא חשוב: כולם טמאות. דכולה חשובים בגד חוץ מן הקליעה שעושים מוכרי הגמר לקבור בה אגודות של גמר. **ה** קלע. שזורקים בו האבנים כמה דאת אמר (שופטים כ') קולע באבן (שמואל א' כ"ה) יקלענה בתוך כף הקלע: בית קבול

יבין תפארת ישראל יבין

יא) לפרורים, לו שהן פירות קטנים שאין בכל אחד כביצה: יב) לכביצה שהוא השיעור לקבל טומאה ולטמא אחרים. מיהו מדרבנן גם כ"ש מק"ט אבל אינו מטמא [תוי"ט טהרות פ"ב מ"ח]: יג) ואילה"ק מדאמרינן בטבול יום [פ"ב סמ"ה] דנושים הרבה, אפילו יש בכ"א כשיעור אינן חיבור אלא שנגע, מכ"ש דהול"ל הכא דכשאינן כשיעור בכ"א אמ"ל. י"ל הכא בית ביתיהן משקה העומד, ואולו רבנן ור' דוסא לשטייהו [טהרות פ"ח סוף מ"ח] דלרבנן הוא משקה העומד מלרבן, ולר' דוסא אינו מלרבן. משא"כ הוא בטבול יום, הרי ע"כ דמיירי שאין משקה ביניהן, דאל"כ למה לאמרינן יומו, והרי כולן הו"ל כנגעו בראשון, דהמשקה שנגע בהן נעשה החלה [כטהרות סוף פ"ח], אלא דבאין משקה ביניהן מיירי, ולהכי אינן חיבור: יד) [מעשה המעשר שני פ"א מ"כ]. ובלשון יון נקרא מטבע שאין עליו צורה אסימוניאה [ופי' מ"ש רש"י ד"ה דכ"ח]: טו) דבטע ידו במאכל טמא, נטמא ידו ולא גופו, וטובל ידו ואז מותר ליגע במי חטאת, וכשרים להזות מהן עם אפר פרה על הטמא: טז) ולריך לטבול כל גופו. והוקא למי חטאת עשו מעלה זו, משא"כ לתרומה וקדשים: יז) [מעלאנע] והגרעינים והלחלוחית שבתוך האבטיח נקרא מעי, משום דתלויין כל חלקי הלחלוחית שבתוכה יחד זה בזה כעין חוטי מעיים: יח) עלין מעופשין שמסירין מירק: יט) [תוליו פי"א מ"ב]. ור"ל שכל אמר הרחל שיגזוז, יסקול ק"ן זוז, וכל זוז משקלו ל"ו שעורות, אז א' קוינע. נמצא כל אמר

בס"ד: **ב** אוכל פרוד. פי' הר"ב כגון לבור של אגוזים וכו'. כך פי' הרמב"ם. ["ומ"ש הר"ב שהוא שיעור וכו'. עמ"ש בזה ברפ"ב דטהרות]. והראב"ד מפרשה כאותו שבעינו במשנה ח' פ"ח דטהרות ר' יוסף אומר אוכל פרוד אינו מצטרף. ומייתי ע"י משקה כדאיתא התם: מחללין מעשר בני על אסימון דברי ר' יוסף. דברים וצרת הכסף בידך לרבות כל דבר הנלרר ביד. גמ' פ"ד דב"מ דף מ"ז. ובמשנה ב' פ"ק דמסכת מעשר שני סתם לן כרבנן: לחטאת. פי' הר"ב למי חטאת ולו'. שהפרה אדומה היא נקראת חטאת בהחלט כדאמר רחמנא חטאת היא. רמב"ם: אם נטמאו ידיו נטמא גופו. פירש הר"ב דמעלה עשו וכו' עיין במשנה ה' פרק ב' דמגיגה והתם סתם לן כחכמים: **ג** חמש רחלות וכו'. בעוה במ"ב פי"א דחולין ועיין שם: **ד** הה צלות טמאות טמא מת. פי' הר"ב מחצלאות וכו'. ויש להם שפה סביב ואע"ג דמדרבנן מטמאין אע"פ שאין להם בית קבול. [כמ"ש הר"ב ברים פ"ב דכלים] הכא היכא דלית להו גדנפא. עבוין לסיכוך. תוס' פ"ק דסוכה דף כ'. ועיין פ"ע דכלים משנה ו': וחכ"א מדרס. לכון הר"ב דחזו גמי לשכיבה ואימא אף מדרס. גמ' שם: גלגילון. פי' הר"ב אבנט שחוגרים וכו' וכ"פ במשנה י"א פי"א דנגעים גם הרמב"ם פי' שם כך. ומפיש ואולם הוא נגזר מן והגליונים ע"כ. ובפירושו שבכאן נראה דגורס פתיגיל ומפרש שהיא מלה מולכנת מן פתיל גיל: **ה** ארוג טמאה. אפילו לר' יוסף טמא

ב אוכל פרודי) אינו מצטרפי). דברי רבי דוסא בן הרכינס. וחכמים אומרים מצטרפי). מחללין מעשר שני על אסימוניי) דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים אין מחללין. מטבילין ידים לחטאתי) דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים אם נטמאו ידיו נטמא גופו): **ג** מעי אבטיחי) וקניבת ירקי) של תרומה. רבי דוסא מתיר לזרים. וחכמים אוסרין. חמש רחלות גזזות מנה מנה ופרסי) חייבות בראשית הגז. דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים חמש רחלות כל שהן): **ד** כל החוצלות) טמאות מתב) דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים מדרסג). כל הקליעותד) טהורות) חוץ משל גלגילון) דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים כולם טמאות). חוץ משל צמרים). **ה** הקלעב) שביבת קבול שלה ארוג) טמא

יבין

יא) [מעשה המעשר שני פ"א מ"כ]. ובלשון יון נקרא מטבע שאין עליו צורה אסימוניאה [ופי' מ"ש רש"י ד"ה דכ"ח]: טו) דבטע ידו במאכל טמא, נטמא ידו ולא גופו, וטובל ידו ואז מותר ליגע במי חטאת, וכשרים להזות מהן עם אפר פרה על הטמא: טז) ולריך לטבול כל גופו. והוקא למי חטאת עשו מעלה זו, משא"כ לתרומה וקדשים: יז) [מעלאנע] והגרעינים והלחלוחית שבתוך האבטיח נקרא מעי, משום דתלויין כל חלקי הלחלוחית שבתוכה יחד זה בזה כעין חוטי מעיים: יח) עלין מעופשין שמסירין מירק: יט) [תוליו פי"א מ"ב]. ור"ל שכל אמר הרחל שיגזוז, יסקול ק"ן זוז, וכל זוז משקלו ל"ו שעורות, אז א' קוינע. נמצא כל אמר

ציונים

ב אוכל פרוד. בכ"ק פרוד. ר' דוסא (בן הרבינס). בכ"ק ליתא. וחכ"א אין מחללין. בכ"ק וכ"מ והבמים אוסרים וכן ג"ל במכ"ב. ז"ו רפ"ח; בד"ל ים בכ"ל ו' חכמים ושעות. נטמא גופו. בכ"מ ..כל גופו: **ג** וקניבת. בכ"ק וקיובת. גזזות. בכ"ק וכ"מ גוזזות. רחלות כל שהן. בכ"ק וכ"מ ..גוזזות כל שהן וכ"מ גוזזות כאן גם בד"ג: **ד** גלגילון. בכ"ק בלגליון; בכ"מ גיגילו: **ה** הקלע שביבת קבול שלה ארוג. בכ"מ קלע.. בכ"ק ..של בית קבול שלה ארוג.

תוספות דרדשים

פ"ג ב בתוי"ט סר"ה אוכל פרוד כו' ומייתי כו'. ול"ג ראיה לדבריו דבפ"ג דטהרות מ"ב איתא שם אם היו פרודין אפי' הן סתה עתור פי' ויתים שהן מונחים בתוכו אם אין נגוע מ' כביצה אין מצטרפין וכן פסק הרמב"ם בפ"ט מה' ע"א ואם החכמים כאן פליגי היל למתני שם שם מקומם ועוד דקי"ל הלכה כעדיות ומה לא פסקה הרמב"ם (ממהורש"ח ז"ל):

ופ"ב בהכ"ש מ"ב

ג במשנה וחכמים אוסרים ודוקא בקניבת. ירק של נגעים אבל בשל בע"ב אף דבנן מודו דמותר ודוקא בשמטליגן אבל אם מכניסן אסור דלא נהג מנהגינו תרומה פי"א משנה ה' דטהרות (הראב"ד) וכן פסק הרמב"ם פי"ו מה"מ. אלא דגרים איסכא ע"ש: **ד** במשנה וחכ"א מדרס במסכת סוכה דף כ' מסקינן דבדעבדים כ"ע ל"פ דטהורות ובדאמרא מי ל"פ שבן עמאות כי פליגי אלא בשאר מקומות מ"ב כיון דליכא דיחיב עליהו בדעבדיה דמי ומ"ס כיון דמיקרי ויחיב בדאמרא דמיא (הראב"ד):

כל המטמאין פרק ג עדיות

ממא משוס חרוג כל שהוא. הראב"ד. ועיין זה בפירוש הר"ב דרים פרק כ"ז ממסכת כלים: ושל עור רבי דוסא בן הרכינס מטהר. דקא סבר תשמים קלע לאו חכמים הוא כדי לעשותו כלי. לפי שאינו עשוי [אלא] לזרוק בו אבנים ומעשה מקל בעלמא הוא עושה. הראב"ד: בית הפקיע. פירש הר"ב הבית יד שלוחז בו וכו' ורוצה להפקיע וכו' כלומר להוציא. ועיין בפירוש הר"ב רפ"ה דמסכת שקלים בדבור על הפקיע. ומה שכתבתי שם: ן השבויה אוכלת בתרומה דברי ר' דוסא אומר כלומר אמר רבי דוסא לה ערבי הלו [הערביים שעופי זמה דתשעה קבין ירדו לעולם וכו' ולרבותא נקטיה. תוס'] וכי מפני שמיטך לה בין דדיה פסלה מן הכהונה [כלומר אין עוהגין בהן הפקר לאונסין בבעילה אלא לשתק עמהן. רש"י פ"ג דכתובות דף ל"ו]: האשה שאמרה נשביתי וכו'. הכי כתיב לן תנא במשנה ה' פ"ב דכתובות: שהפה וכו'. כ"א ל"ג וכן גרלה שהיא ג'הרמב"ם דאל"כ אין לו לפרש על העיקר שבידינו הפה שאסר וכו' אי איתא דגרס ליה בהדיא במשנה: ן ארבעה ספיקות וכו' כיצד הטמא עומד וכו'. פירש הר"ב מלורע עומד וכו' ומשנה זו שנויה מתני' ב' פ"ו דטהרות ושם מפרש הר"ב עוד פירוש אחר וע"ש: ן שלשה דברים רבי צדוק מטמא וכו'. שנויה במשנה ה' פי"ב דכלים. וע"ש ובמשנה דלעיל מינה מ"ש בשתיהן בס"ד. ומ"ש הר"ב במסמר השולחני דרבנן מטהרים משוס דתשמישו עם הקרקע עמ"ש בזה במ"ה פרק י"א דכלים: ט ארבעה דברים ר"ג מטמא וכו'. שנויה מתניתין ו' פי"ב דכלים וע"ש ובמשנה ג' דהתם מ"ש

טמאה[לא]. ושל עור[לב]. רבי דוסא בן הרכינס מטהר[לג]. וחכמים מטמאין. נפסק בית אצבע שלה[לד] טהורה. בית הפקיע שלה[לה] טמאה: ן השבויה[לו] בתרומה[לז] דברי רבי דוסא. וחכמים אומרים יש שבויה אוכלת. ויש שבויה שאינה אוכלת. כיצד. האשה שאמרה נשביתי וטהורה אני. אוכלת. שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. ואם יש עדים שנשבית והיא אומרת טהורה אני. אינה אוכלת: ן ארבעה ספיקות. רבי יהושע מטמא. וחכמים מטהרין[לח]. כיצד הטמא עומד[לט]. וטהור עוברים[מ]. הטהור עומד. והטמא עובר[מא]. טומאה ברשות היחיד וטהרה ברשות הרבים[מב]. טהרה ברשות היחיד וטומאה ברשות הרבים. ספק נגע ספק לא נגע[מג] ספק האהיל ספק לא האהיל[מד] ספק הסיט[מה] ספק לא הסיט. רבי יהושע מטמא. וחכמים מטהרין[מו]: ן שלשה דברים רבי צדוק מטמא וחכמים מטהרין[מז]. מסמר השולחני[מח]. וארון של גרוסות[מט]. ומסמר של אבן שעות[נ]. רבי צדוק מטמא. וחכמים מטהרין[נא]: ט ארבעה דברים רבן

שלה. המקוש שמשימין בו האבן ברוגים להשליך: בית אצבע שלה. כמין נקב קטן שמכניסין בו האצבע: בית הפקיע. הבית יד שלוחז בו כשמסבב הקלע בהויר ורוצה להפקיע ולהשליך האבן: ן השבויה. אוכלת בתרומה. ולא חיישינן שמא הנכרי בא עליה ועשאה זונה ופסלה מן התרומה: שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. כשם שהאמינוה כשאמרה נשביתי כך יש להאמינה כשאומרת וטהורה אני: ן הטמא עומד. מלורע עומד תחת האהל לו תחת האילן: וטהור עובר. דרך שם. ספק נגע ספק לא נגע. לו ספק האהיל האילן והאהל על שניהם ונטמא הטהור. ספק לא האהיל ולא נטמא הרי ספק אחד. לו בשיה הטהור ב)עומד והמלורע עובר. זה ספק שני: טומאה ברה"י וטהרה ברה"ר. כגון חגות הפתוחה לרה"ר ספק נכנס ספק לא נכנס: או שהטהרהג) ברה"י והטומאה ברה"ר. הרי שני ספקות אחרות: רבי יהושע מטמא. דסבר הואיל ורה"י מצותפת בספק טומאה זו הוי ספק טומאה ברה"י וספקו עמא: וחכמים מטהרין. דסברי הואיל וספק טומאה ברה"ר מצותפת בה הוי ספק טומאה ברה"ר וספיקו טהור. ואין הלכה כרבי יהושע: ן מסמר השולחני. בהשולחני תולה בו כף המאזנים. ורבותיו פירשו מסמר קבועה בעמוד שלפני השולחני להעמיד בו תרים החגות ומטהרין רבנן משום דתשמישו עם הקרקע: אבן השעות. אבן שיש בה קוים ורשומים עליהם שמות השעות וחתוב בה מסמר וכו מכוונים את השעות וקורין לו בלע"ז אירליי"ו 1) ובערבי אלבלאט"ה: וארון של גרוסות. העושים גריסים של פול ברחיים שלהם יש להן כמין ארון

תוספת חדשים

ן במשנה וארון של גרוסות פירש הר"ב דפליגי אי הוי כלי עץ העשוי לאחת או לא ע"כ וקשה לפ"ז מה טיבו של ארון להבליטו בין המסמרים ולכוונת הרמב"ם ז"ל ניחא דמפרש דאלו ארון קאי על המסמר שעשוי בעגלה שלו:

ראשון לציון

ן ברע"ב ד"ה וארון של גרוסות כו' דיבור זה נ"ל למעלה קודם"ה אבן השעות כו' וכן הרמב"ם ז"ל מפרשים על סדר המלה אבן של גרוסות כו' ואח"כ מפרשים אבן השעות.

של עץ: ר' צדוק מטמא. אותו ארון דתורת כלי עליו: וחכמים מטהרין. דכלי עץ העשוי לאחת הוא ואינו עשוי לבטל. ורבי

א) בכתובות דל"ו ע"ב פירש"י בת כהן. ובגיס הרשב"ן לו אמתו. ב) בר"ב ד"ר שובר והמלורע עומד. ג) בר"ב ד"ר בהס"ר והטומאה ברה"י. 1) לשון אוכר

יבין תפארת ישראל יבין

עשוי כעין מגיבה גדולה, ובאמצעות המגיבה יש גומא שמשים שם האבן במשליך, והוא הבית קבול. ולפעמים עושין הבית קבול מארבע של פתן: לא) ר"ל אז הקלע מקבל טומאה, אף שהבית קבול קטן: לב) אם הבית קבול עשוי מעור: לג) ר"ל אין מקבל טומאה, מדאין בהעור ה' על ה' טפחים כשיעורו לקבל טומאה [כלים פכ"ז מ"ב]. ואין תשמיש הקלע עושהו כלי. דעכ"פ מדאין עשוי רק לקלוע הו"ל כמקל בעלמא: לד) הוא נקב קטן שבראש הקלע, שבו מכניס האבן כשקולע: לה) אם חוטי מצי שבתחתית הקלע מבחוץ, כדי להשמיע קול בהויר כשמתנענעים בשעת זריקה. והרי גם כשנפסקו אלה, עדיין ראוי להפקיע בהקלע: לו) אבל כהן שנשבית: לז) ולא חיישינן שנבעלה והתחללה: לח) [טהרות פ"ו מ"ב]: לט) ר"ל אם המלורע עומד תחת אהל: מ) בשמוך לאותו אהל, דאי ביותר היו שניהן תחת אהל א', נטמא הטהור כיון דהמלורע עומד. משא"כ בשהטהור עומד ומלורע עובר, טהור [נגעים פי"ג מ"ז]. מא) אז הטהור וכו': מא) אז טומאה וכו': מב) אי עוברה וכו': מג)שם ספק אם המלורע אז הטומאה שברשות זה,נגעי

בהטהור והטהרה (בזין)[שם] כו דעת לישאל שברשות אחר.[ואילה"ק עכ"פ בטהור עומד תחת האהל ומלורע עובר הרי כל ספק טומאה שנולד דרך הטבורה אז דרך אויקה אמ"ט, מדאין לטומאה מקום [בטהרות פ"ד מ"ב ובזיר דפ"ד א']. י"ל דהיינו בספק מגע, ולא בספק שהוא אם האהיל [כר"ב פ"ד דטהרות מ"ד ופ"ו דטהרות מ"ב]. וספק נגע דקתני, מיירי בשם ספק שמא בשעה שעבר הטמא תחת האהל עמד קלת, דאז אף בספק מגע טמא] : מד) הגיע ונגע: מה)דספק טומאה בר"ה מבואה בא, וספיקו טהור: מו) [כלים פי"ב מ"ה]: מז) יתד, שהשולחני תומך בו הדף שמחובר שפתו העליונה בטהל חבוטו, ופותחו בשלחן לפניו ותוחמו למעה ביתד: מח) ר"ל אז מסמר של ארון וכו'. שתומך ומחזק בו בארון הטיבה, שנותן בו הגריסין הטחונין שמוכר, ומדבריהן לתמיכה להבי כלל להו תנא יחד במלת מסמר דגריסא. [ולרמב"ם פ"י מכלים לא קאי מסמר לארון. וצ"ע א"ב למה הפסיק בו תנא בין מסמר למסמר]: מט) מסמר שתקוע באבן בבו רשומים שעות היום בעגול לחלק ה שון, וכשיגיע אל המסמר נפס, מיד ידע השעה, כעין [זאנענלייגער] שלנו: נ) דאין חשובים כלי. ולרמב"ם אף ארון גרוסה נוסיף טהור,

מדקבוע

לדוק סבר פעמים ה) מהקנים לאחו לטלטלו ואין הלכה כרבי לדוק: **ט** טני. כלי של מתכת שבעלי בתים משימים בו גרוטאות ושברי כלי מתכות. ור"ג מטמא הכסוי. דסבור הוא נמי משום דכסוי נמי יש לו בית קבול. וחכמים מטהרין. דסברי כיון דלא נעשה אלא לכסות אינו חשוב כלי: ותלוי המגרדות. מסמרים שהולים בהם המגרדות בבתי מרחצאות. והנכנסים שם כל אחד לוקח מגרדת [ומגרד] בה רגליו וגופו: וגולמי כלי מתכות. שלריכים לטוף לגרדו להקים בקורנס או שמחוסר אוגן או אוזן אינן טמאים לדברי חכמים עד שתגמר מלאכתן: טבלא שנחלקה לשנים. טבלא של חרס שיש בה לבונין. ונעשית שתי חתיכות שוות שאין אחת מהן גדולה מחברתה בהא פליגי ר"ג וחכמים. והלכה כחכמים: **י** [אין] טומנין את החמין מי"ט לשבת. דסברי ב"ש אין אופין אלא א"כ עירב בפת ואין מבשלין אלא א"כ עירב ג) בתבשיל. ואין טומנין אלא א"כ היו לו חמין טומנין מערב י"ט. וב"ה סברי דאופין ומבשלין וטומנין על עירוב של תבשיל בלבד: אין זוקפין. מעורה של חוליות שנתפרקו חוליותיה. אין מחזירין אותן. דהוי כבונה ויש בנין בכלים. וב"ה סברי אין בנין בכלים: גריצין. ככרות עבות: אלא רקיקין. ככרות דקות דסברי ב"ש אין אופין פת מרובה ביו"ט משום טרחא וב"ה אומרים אופין פת מרובה ביו"ט שבזמן שהפת מרובה יפה היא נאפת: וחרי. עושה גדולה הנאפת על גבי גחלים. ואין הלכה כר"ג בכל מה שמחמיר כדברי ב"ש: **יא** מבבדין בין המטות. שאוכלין שם ורגילין היו להסב על גבי מטות ולאכול: מוגמר. לבונה ע"ג גחלים כדי לסריח בה לבל לגמר את הכלים דברי הכל אסור: מקולם. כרעיו וכני מעיו תליין ג) [בלהו] חולה לו כשלולהו והיו עושים זכר לפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) ראשו על כרעיו ועל קרבו. מקולם כגבור זה שכלי זייניו עמו. תרגום וכובע נחשת. וקולסא דנחשת: וחכמים אוסרים. בשלשתן. כיבוד משום אשווי גומות ומוגמר משום דלאו לורך לכל נפש הוא שאינו אלא למשונגים ביותר. לו

ה) ל"ל מטלטלים אותו לתקנו וכ"ה בפי' הר"ב בפי"ב דכלים מ"ד (הו"ח) וכפי' משנת חכמים בכלים שם כתב כי המשמח כאן היא הבנוה ושם בכלים יש לתקן כמו כאן ועי' שם במשנה אחרונה. ב) בר"ב ד"ל על התבשיל. ג) ברע"ב ד"ה כנגדו ותקן התוי"ט בלשונו. ד) והוא מהירושלמי ביצה פ"ב ה"ו ע"ש ובערוך.

מ"ש בשתיהן בס"ד: **י** שלשה דברים ר"ג מחמיר וכו'. שנויה במשנה ו' פ"ב דביצה וע"ש: זוקפין. תרגום [בראשית ל"ז] וגם נצבה אף אזדקפה. הרמב"ם: וחרי. פי' הר"ב עושה גדולה וכו' כמו והנה שלשה כלי חורי על ראשי (בראשית מ'). הרמב"ם ד). ["ובערוך ערך חר כלומר חררות גדולות הרלויות למלך]: **יא** אף הוא אמר ג' דברים להקל וכו'. שנויה במתני' ז' פ"ב דביצה וע"ש: **יב** שלשה דברים

גמליאל מטמא. וחכמים מטהרין נא). בסוי **טני** נב) **של מתכות. של בעלי בתים** נג). **ותלוי המגרדות** נד). **וגולמי כלי מתכות** נה). **וטבלא שנחלקה לשנים** נו). **ומודים חכמים לרבן גמליאל בטבלא שנחלקה לשנים אחד גדול ואחד קטן. הגדול טמא והקטן טהור: י שלשה דברים רבן גמליאל מחמיר כדברי בית שמאי** נז). **אין טומנין את החמין מיום טוב לשבת** נח). **ואין זוקפין את המנורה ביום טוב** נט). **ואין אופין פתין גריצין** ס) **אלא רקיקין** סא). **אמר רבן גמליאל מימיהן של בית אבא לא היו אופין פתין גריצין אלא רקיקין. אמרו לו ומה נעשה לבית אביך. שהיו מחמירין על עצמן. ומקילין על ישראל להיות אופין פתין גריצין וחרי** סב): **יא** אף הוא אמר שלשה דברים להקל. מכבדין בין המטות סג). **ומניחין את המוגמר ביום טוב** סד). **ועושים גדי מקולס** סה) **בלילי פסחים** סו) **והכמים אוסרים** סז): **יב** שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר. **וחכמים**

ציונים

כדי סני של מתכות. מ"ו פ"ב מה' כלים ה"ו: ותלוי המגרדות. מ"ו פ"י מה' כלים ה"ב: **וגולמי כלי מתכות.** פ"ו ה"ח: **טבלא שנחלקה.** כו' הגדיל ממא. מ"ו פ"ב שם ה"ב: **ר' שלשה דברים** ר"ג מחמיר כו'. נ"ל ה"ח פ"ב ה"ב: **יא אף הוא אמר שלשה דברים להקל.** ביצה פ"ב ע"ב: **וחכמים אוסרין.** מ"ו פכ"ח מה' שבת ה"ב ופ"ד מה' יו"ט ה"ו ופ"ח מה' תמו ומלא הי"ח מוס"ש ס"ח סימן שכ"ז ס"ב וסימן תק"ב ס"ח וסימן תקי"ח ס"ד וסימן תפ"ו: **יב שלשה דברים** ראב"ע מתיר. ביצה ב"ב פ"ח:

שנויי נוסחאות

שלש מתכות. נכי"ק מתבת. **של** בע"ב. נכי"ק ושל בע"ב. **המגרדות.** נד"ל ונדפו"י ומסב"כ המגררות בכי"ק המגרירות. **לשנים.** נד"ל ומסב"כ לשתים וכן בסימן: **י פתין** גריצין. נד"ל פתן.. בכל המסם. נכי"ק אתן גריצות ובסמוך כ"פ גריסות; נכי"מ ..גריסין בכל המסם. **וכמה נעשה לבית.** נכי"ק מה..; נד"ל ונדפו"י ומסב"כ ..נעשה להם לבית; נכי"מ ..להם לבבור בית. **שהיו מחמירין (על) עצמן.** נד"ל ליהא. נכי"מ שמחמירין לעצמן. **על ישראל.** נכי"ק על כל ישראל; נכי"מ לכל ישראל. **פתין.** נכי"ק את פתן. **וחרי.** נכי"ק והורי; נכי"מ **וחרירין: יא אף הוא אמר.** נכי"ק ..אומר. **בין המטות.** נכי"ק את המטות. **המוגמר.** נד"ל ונכי"ק ומסב"כ ד"ו רפ"ח המגמר. **בלילי פסחים.** נכי"מ בערבי..: **יב** ר' אלעזר. נד"ל ונדפו"י ומסב"כ ד"ו רפ"ח ר' אליעזר.

תוספות הדשים

יא בשנוה מכבדין כו' ואף על פי שהקנקנ עפר (הרמב"ם):

ראשון לציון

י תוי"ט סד"ה **וחרי** כו' וכעיון ערך חר כו' עיין יש סדר למשנה:

יכין | **תפארת ישראל** | **יכין**

מדקבוע בארץ ואינו מתטלטל. ולת"ק לפעמים מטלטלו לתקנו: נא) [בס מ"ז]: נב) ר"ל כסוי של מחבת העשוי כעגלה, והוא סל: נג) וכסוי שאינו מחובר בהכלי מיירי. ופליגי אם מחשב כלי בפני עלמו לקבל טומאה, משום דמשהמם לפעמים בפני עלמו. אבל של עץ, לכ"ע טהור דפשוטי כלי עץ טומאתו מדרבנן, ומדהשמיטו בפ"ע לא שכיח, אלהא דל"ש ל"ג בה רבנן [בפירוקין דפ"ג ב']: נד) [הענגעל] שבמגרדות הסוס לתלותו בו. דרבנן ס"ל דהו"ל כשאר תלאי כלים שאינן מק"ט [בכלים פט"ו מ"ד]. ור"ג ס"ל מדמסייע התלאי בפעת מלאכה דהיינו שאוחז בו כשמגרד הסוס, הו"ל כתלאי נפה [שם]: נה) כלי מתכות חדש שלא נגמר עדיין יפה, מדלריך בסוף לשופו ולהחליקו: נו) שבחלקה לב' חלקים שוין. דר"ג ס"ל דמקבל טומאה עדיין, מדאי אפשר לגמלם ושמא הא' גדול מחבירו כשערה. [ואע"ב דעבלא הו"ל אין בה דלים. נ"ל כיון דגם בהא מסוטה יצפינו, היינו דוקא בכסוטה שפק טומאה או לא, ולא במסופק בטיהורו [ועי' תוס' סוטה כ"ח ב' ד"ה בכרשות]. ואת"ל א"כ מכ"ש דהו"ל למשריה לטבלא בכה"ג, דהרי בכה"ג בסוטה אם וודאי טומאת רק שיש ספק אם נעבלה לגדול או לקטן, דהו"ל ספק בטיהורה, אינה שותה [בסוטה דכ"ד]. י"ל דלא דמי א"א לגמלם לגאר ספק בטיהורו, דהכא א' מהם מחבת לר"ג בוודאי טומאת, [ועי' רמב"ם פט"ז מאה"ט ה"ג] ורבנן ס"ל דבידי אדם אפשר לגמלם [ועי' תוס' חולין כ"ח ב']: נז) [ביצה פ"ב מ"ו]: נח) כשלא עבה עירוב תבשילין גם מחמין טמונים. דס"ל כל מלאכה שעושה מיו"ט לשבת, לריך לעשות דומיתה בעירוב תבשילין, ונקט טומנין לרבותא, אף שעשה עירוב הבשילין בדבר מבטל וטמינה הוא בכלל ביטול אפ"ה אסור, וכ"ש אפוי ומבושל, שה ב' ענייני נפרדין שלריך.

ולחכמים בתבשיל אחד סגי להכל כב"ה [ביצה פ"ב מ"ו]. ולא קיי"ל כן [ועי' פ"ב דביצה פי' ה']: נט) מעורה של חוליות שנתפרקו זמ"ז, אסור להחזיקן, דאע"ג דבכה"ג אין בניין וסתירה בכלים, עכ"פ גזרו שמא יתקע בחוזק ויתחייב חטאת, וביו"ט דקיל לא גזרו [כמג"א תקי"ט סק"ד ושי' בקיצור הרובלין פי' ליה]: ס) פת עבה: סא) עגומות דקות, ועשמים משום טרחא: סב) אפילו ליסה מרובה שלריך לחררות גדולות. וסכי קיי"ל [א"ח תקי']: סג) ר"ל מותר לעשותה עם מכבדת בין האפאים שנפלו שם פרורים כשישבו עליהן לאכול. דבמקום מועט כזה לא חיישינן שיעשה גומות במכבדת בקרקע, אפילו אינו מרולף. וטוהנין לאסור אפילו במרולף. רק עם דבר רך כבירסטע של שערות או לגף אוזן שרי אפילו באינו מרולף [א"ח שלי"]: סד) להניח בשמים על נחלים וקיי"ל דאסור משום מכבה, והרי ריח אינו דבר השוה לכל נפש דאינו רק למפונקים. וס"ה דאסור להניחן בנגד כדי שיריח הבגד, או לשפוך מים מריחין על בגד, להוליד בו ריח [א"ח תקי"ח]. וג"ל דמלת יו"ט דנקט הנא קאי גם אריסא, דרק ביו"ט ולא בשבת שרי. רק מדסיסא אוירי בשפת, להכי נקט בסוף ב' בני קמאי ביו"ט [ועי' מ"ש פ"ב דביצה פי' ל']: סה) קלום הוא כובע מלחמה. ור"ל אלו שלם ומעיו תליין כרוכין בשפוד ממעל לראשו כעין [העלס] שלבשין במלחמה: סו) שנהגו בהן כך זכר לפסח. ובכאן מוכח דרבן גמליאל שנזכר במשניות אלו אינו ר"ג הזקן שהיה אביו של רשב"ג שכהרג בזמן המורבן, רק ר"ג בן רשב"ג הנהרג, והוא היה נשיא אחר ריב"ז, ומכ נשיאותו אחר חורבן הבית: סז) כיבוד משום גומות. ומוגמר מדאינו שוה לכל נפש רק למפונקים, ונדי מקולם, משום דמחזי כאוכל

למי שריתו רע. גדי מקולס מפני שנרחה כאוכל קדשים בחוץ. והלכה כחכמים: **יב** פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה. לעוי. ואמרו חכמים משהו הוא ואינו תכשיט לה. ולא פרתו של ר"א בן עזריה היתה אלא של שכנתו. ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו: ומקרדין בי"ט. כמין מגרפה קטנה של ברזל שסיניה דקות. ומחכין ומגרדין בה את הבהמה ואע"ג דעביד חבורה: ברחים שלהן. קטעות העצויות לכך: מקרצפים. כמגרה של עץ שסיניה נסות ואין עושין חבורה: אף לא מקרצפים. דגזרינן קרלוף [אטו] קירוד. ואין הלכה כר"א בן עזריה. אלא במקרדים את הבהמה בלבד משום דכהא קס ליה בשטתיה דר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

תוספות יום טוב

דברים ר"א בן עזריה מתיר וכו'. שמיה במתני' מ' פ"ב דביצה. וע"ש: אוסרין(סח). פרתו יוצאה(סט) ברצועה שבין קרניה(ע). ומקרדין(עא) את הבהמה ביום טוב(עב). ושוחקין את הפלפלין ברחים שלהן(עג). רבי יהודה אומר אין מקרדין את הבהמה ביום טוב. מפני שהוא עושה חבורה. אבל מקרצפין(עד). וחכמים אומרים אין מקרדין. אף לא מקרצפין(עה):

וקיי"ל כוותיה. וחכמים דפליגי עליה סברי כרבי יהודה דאמר דבר שאין מתכוין אסור. ואין כך הלכה:

יכין תפארת ישראל יכין

כאוכל פסח בחוץ. אף שיכהנו כולן כך, פן יבוא מ' ממקום אחר שלא נהנו כך ויחללוהו. והכי קיי"ל [מ"ת תפ"ו]: סח) [ביצה פ"ב מ"ח]: סט) לר"ש ואפילו בשבת: ע) וקיי"ל דבין לשמירה לו לעוי הו"ל כמשא ואסור משום שביתת בהמתו. וי"א דגם ביו"ט מלווה על שביתתה [ש"ה]: עא) כמו מגרדין, דהיינו לסרקה ולחككה בו, [שטריגעלן] בל"א: עב) ואפילו במגרדת שסיניה דקות ושוטות חבורה, לא מיחל ושרי: עג) וקיי"ל דאסור, מדמחזי כעובדין דחול. אבל במחוכה וע"י שעוי, שרי, כשאר תבלין [מ"ת תקי"ד: עד) עם מגרדת של עץ שסיניה נסות ואינו חובל: עה) דגזרינן קרלוף אטו קירוד [ועי' מה שכתבתי פ"ב דביצה סי' ל"ע]. מיהו הך שלנו משיר שער מטונף, דהו"ל סכיך ריפא דיתא ליה בה ולכ"ע אסור [כך נ"ל הכוונה בא"ח תקכ"ג]:

פרק ד א ביצה שנולדה ביום טוב וכו'. כ"ש אומרים שאור בכזית. שכל כשנה ברפ"ק דביצה. וע"ש:

ב בהמה שנולדה בי"ט וכו'. עד שהוא אסור. כ"א ל"ג: וכולהו שכן הוא דהא אפרוח רב ושמואל ולא תימא ר' יוחנן פליגי ביה בפ"ק דביצה דף ו'. וכן מייתי התם ברייתא עגל שנולד בי"ט מותר. אלא ודאי ל"ג להו כמשנה לא בהמה ולא אפרוח: הכל מודים שהיא מותרת. ולא שייך טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה משום דע"י לידה הוכנה לגדל אפרוחים. דאילו גמלת במעי אמה אינה מגדלת אפרוחים. וגם טובה יותר לאכול. אכל ולד הוא טוב לאכילה ורלוי לכל דבר אם נמחטה אמו ונמלא במעי אמו. כמו אחר הלידה כ"כ הרא"ש שם. ומ"ש הר"ב כשיטורו של זה. ולא יליפינן ביעור מאכילה: **ב** הכל מודים שהיא מותרת. והוא שידוע בעובר שכלו לו חדשיו: ואפרוח שיצא. הכל מודים שהוא אסור

פרק ד א אלו דברים מקולי בית שמאי. ומחומרי בית הלל. ביצה שנולדה ביום טוב. בית שמאי אומרים תאכל. ובית הלל אומרים לא תאכל. בית שמאי אומרים שאור בבזית. וחמץ בכבותתה: **ב בהמה** שנולדה ביום טוב. הכל מודים שהיא מותרתו. ואפרוח שיצא מדכתב רחמנא לתרוויהו שאור וחמץ. ש"מ שיטורו של זה. לא כשיטורו של זה. ולא יליפינן ביעור מאכילה. וב"ה סברי יליפינן ביעור מאכילה: **ב** הכל מודים שהיא מותרת. והוא שידוע בעובר שכלו לו חדשיו: ואפרוח שיצא. הכל מודים שהוא אסור

פירש הר"ב משום שרץ העוף. כיון שלא נתפתחו עיניהם. אתרבו מכל השרץ השורץ. כדאיתא בגמרא דביצה שם. אבל תימה דהסיא רבי אליעזר בן יעקב היא דס"ל אף בחול אסור. ואילו הכא לא אסרינן אלא בי"ט. אלא טעמא

יכין תפארת ישראל יכין

דאסור מדאורייתא. ואפילו לטלטלה אסור, רק מדנקטו ב"ש לרבותא דאיתירה האכל, נקטו ב"ה נמי לא תאכל [ועי' שאר פרטי דדין מ"ש פ"ב דביצה סי' כ']: ד) באכילה כ"ע לא פליג דבכזית חייב. כי פליגי לענין איסור חייב לענין ביעור מאכילה: ו) ולא מחשב גולד, דומיא דבי"ש היה מוכן מצב אמו בשחיטה ואפילו אמו

פ"ד א) הנא ושייר הגך דמסכת אהלות [פי"א מ"ג ד' ה' ו'] ואע"ג דבתענית [די"ד ח'] משמע דבמה אלו לא תנא ושייר. ל"ל דמה אלו שאני מאלו שתם, מיהו הגך דרים עדיות פלוגתות דשמאי והלל הם ואינן בכלל שיור]: ב) [ביצה פ"א מ"א]: ג) אפילו מחרגולא שעומדת לאכילה, מדהוכן מאתמול, דגזרו בכל יו"ט אטו יו"ט שאחר שבת

ציונים

פ"ד א אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה. עי' ירושלמי פאה פ"ב ה"ב שנם פ"ז ה"ב [כ"ל דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה] מיתוכין פ"ו ה"ד ומה פ"ח ה"ב ביצה פ"ח ב"ב ינמות פ"ח הי"ן בתוכות פ"ח ה"ח גזיר פ"ב ה"ו סוטה פ"ב ה"ח: ביצה שנולדה ביו"ט. ביצה נ"פ"ח: לא תאכל. מיי' פ"ח מה' יו"ט הי"ט מש"ג לאיין ע"ה מיש"ש ג"ח מינן הקי"ב פ"ח: בש"א שאור בכזית. ביצה נ' פ"ח יומא פ"ט ע"ב ירושלמי פסחים פ"ה ה"ד: זה וזה בכזית. מיי' פ"ח מה' חמץ ומצה ה"ב טוש"ע א"ח סימן תמ"ב ס"ז: **ב** בהמה שנולדה ביו"ט שהוא אסור. דאפרוח שיצא מן הביצה. מיי' פ"ב מה' יו"ט ה"ח מה"ב לאחין ע"ה טוש"ע א"ח סימן תנ"ח ס"ה וסימן תקי"ב ס"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ד א בכזית וחמץ בכבותתה. בכי"ק כזית. בכבותתה וכן בסמוך; כד"ל ובדפו"י ובמשב"ב ד"ו רס"ח ..בכותתה: **ב** (בהמה שנולדה בי"ט מודים שהוא אסור). בכי"ק ליתא לולם בריש ביצה ליתא שם, ע"ש בס"ב, וכן ליתא בכי"מ ועי' תו"ע.

תוספות חדשים

פ"ד א ברע"ב ד"ה **ביצה** כו' ביו"ט שלאחר הבשת עסקינן ע"כ ולאסרה ביום שנולדה בכל י"ט גזירה אטו יו"ט אחר הבשת גמרא דיש ביצה:

ראשון לציון

פ"ד ב תי"ם סד"ה **בהמה** שנולדה כו' אלא ודאי ל"ג להו כמשנה כו'. עי' יש סדר למשנה:

לאסור. משום שרץ העוף: **השוחט היה ועוף.** הבא לבחוט חיה ועוף בי"ט ונמלך בב"ד כילד יעבה: ב"ש אומרים. ב"ד מוריס לו שיבחוט לבתחלה ויחפור בדקר נעון שיש לו מבעוד יום. כלומר שיעקר אותו ממקום נעילתו ויעלה עפר ויכסה בו. ומיירי כשהוא נעון בעפר תיחוח הרחוי לכסות שאינו מחוסר כתישה: דקר. יחד שנועלין בארץ. לשון וידקור את שיעיסה[במדבר כ"ה]: שאפר בירה מובן הוא. לוה אמלתייהו דב"ש וב"ה קאי אלא מלתא באנפה נפשיה היא. וה"ק ואפר בירה מובן הוא. ולא שנו אלא שהוסק מערב י"ט. אבל הוסק בי"ט אסור דליכא למימר מאתמול דעתיה עליה. ואם רחוי ללגלג בו בילה שעדיין הוא רמץ אם מותר לכסות בו. אוידי דחזו להפוכי בו ללגלג בו בילה שקיל ליה נמי ומכסה בו: **ג הבקר לעניים הבקר.** מי שהבקיר לעניים ולא לעשירים. דין הבקר יש לו. והיו חייב בלקט שכחה ופאה ולא במעשרות. דכתיב בלקט ופאה (ויקרא י"ט) לעני ולגר העזוב אותם מה ת"ל תעזוב אותם. למד על עזיבה אחרת דהייט הבקר שהיא כזו. מה זו לעניים ולא עשירים. אף הבקר לעניים: עד שיבקיר אף לעשירים בשמטה. דכתיב (שמות כ"ג) והשביעית תשמטנה ונטשתה מה ת"ל ונטשתה לימד על נטישה אחרת. דהייטו הבקר שהיא כשביעית מה שביעית לעניים ולעשירים. אף הבקר לעניים ולעשירים: כל עומרי השדה של קב קב. אם היו כל עומרי השדה כל א' מהן קב. ואחד של ארבעת קבין ושכחו. הרי זה שכחה יותר על כן היו שכחה וכן אם היו כל העומרים שני קבין. ואחד משמנה קבין ושכחו. הרי זה שכחה) יותר על כן אינה שכחה: **ד** לגפה. גדר לבנים סדורות זו על זו בלא טיט: ולכלים. כלי המחריבה: ב"ש אומרים אינו שכחה. פלוגתייהו דב"ש וב"ה בעומר שהחזיקו בו להוליכו לעיר. ואתנו בגד הגפה. לו בגד הגדים. ושכחו שם. שב"ש אומרים הוא שכחה. שהרי זכה בו. וב"ה אומרים שכחה. פירוש אחר ב"ש אומרים [הוא] שכחה אפילו בעומר שלא החזיק בו כלל לא הוי שכחה. דהואיל והיתה אגל דבר המסויים עתיד לזכות. וב"ה אומרים שכחה כל זמן שלא החזיק בו. ומודים ב"ה שאם החזיק בו ואח"כ שכחו שאינו שכחה: **ה** כרם רבעי. שהוא צריך פדיון אם בא לאכלו חוץ לירושלים וה"ה לכל עץ מאכל: אין לו חומש. דלא כתבה תורה בו שהבעלים מוסיפין את החומש כדרך שכתבה במעשר שני: ואין לו בעור. הוא חייב לבערו מן הבית בערב פסח של רביעית ושל שביעית כשמבער המעשרות כדכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש מן הבית: יש לו חומש ויש לו בעור. ב"ה יליפי קדש קדש ממעשר. מה מעשר יש לו חומש. ויש לו

מן הביצה[ז]. הכל מודים שהוא אסור[ח]. **השוחט חיה ועוף ביום טוב**[ט]. בית שמאי אומרים יחפור בדקר[י] ויכסה. ובית הלל אומרים לא ישחוט אלא אם כן היה לו עפר מוכן[יא]. ומודים שאם שחט שיחפור בדקר[יב] ויכסה. שאפר בירה מוכן הוא[יג]: **ג** בית שמאי אומרים הבקר לעניים הבקר[יד]. ובית הלל אומרים אינו הבקר. עד שיובקר אף לעשירים. כשבמטה[טו]. כל עומרי השדה של קב קב ואחד של ארבעה קבין. ושכחו. בית שמאי אומרים אינו שכחה[טז]. ובית הלל אומרים שכחה[יז]: **ד** העומר שהוא סמוך לגפה[יח]. ולגדי שיח[יט]. ולבקר. ולכלים[כ]. ושכחו. בית שמאי אומרים אינו שכחה. ובית הלל אומרים שכחה[כא]: **ה** כרם רבעי[כב]. בית שמאי אומרים אין לו דומש[כג]. ואין לו ביעור[כד]. ובית הלל אומרים יש לו[כה] חומש

ובית

כדאמר רב הסס דלא דמי לבהמה שנולדה בהיתר מוכנת לגב אמו. אבל אפרוח היו מוכן לגב אמו. ומוקלה הוא. וכן העתיק הרמב"ם ברפ"ב מהלכות י"ט: השוחט חיה ועוף ביו"ט וכו'. [משנה] זו שנויה בפ"ק דבילה משנה ב'. וע"ש: **ג בית שמאי** אומרים הבקר וכו' שנויה ברפ"ו דפאה. וע"ש ועמ"ש בשם התוס' ברפ"ח דכתובות: **הבקר.** וה"ג בפאה. ופירוש הבקר כמו הפקר כמ"ש בשם הר"ש והראב"ד מסיים פה וכן בלשון תורה בקורת תהיה. כלומר מופקרת היא שאינה ח"ל לא יומתו כי לא חופשה ע"כ. וכפי הפשט הוא דקאמר הכי. אבל החכמים ז"ל העתיקו דבקורת מלקות הוא. כלומר בקרייתה תהא כמ"ש הר"ב במשנה י"ד פ"ג דמכות: **ד** העומר שהוא סמוך לגפה וכו'. שנויה במשנה ב' פ"ו דפאה וע"ש: **ה** כרם רבעי וכו'. שנויה משנה ו' פ"ז דפאה. וע"ש ועוד היא שנויה במשנה ג' פ"ה דמע"ש:

שנויי נוסחאות

בדקר. בכי"ק בדקל וכן בסמוך. ובה"א לא ישחוט. בכי"ק ..לא ישחוט חייה ועוף ומיובר הוא. לפר מובן. בכי"מ ..מיכן מבעו"י. ומודים. בכי"ק מודים. שאפר בירה מובן (הוא). בד"ל ובכי"ק ..הכ רה מובן ולית: **ג הבקר.** בכי"מ **הפקר** (בפ"ל) בכל המשנה וכ"ה הפקר במס' דפו"י וכ"ה בדע"כ. **עד שיובקר.** בד"ל ובדפו"י ובכי"ק ובמכב"ב ד"ו בפ"לשיבוקר ועי' רע"כ. **עומרי.** בכי"ק עמרי. **קב** (קב). במכב"ב דפו"י קב וקב. בכי"מ ליתא. **ארבעה קבין ושכחו.** בד"ל ארבעת..; בכי"ק ארבעים (?).; במכב"ב בדפו"י ..ושובחו: **ד** משנה זו ליתא בכי"מ וכן לא היתה כאן לפני הרל"ם (פאה פ"ו מ"ב). **לגפה.** בכי"ק לגפא. **ולבקר.** בכי"ק לבקר. ועי' במלאים בפאה שם: **ה יש לו** (חומש ויש לו) בעור. בד"ל ובדפו"י ובמכב"ב ליתא; בכי"ק ליתא גם למלת בעיר.

השוחט חיה ועוף. בילה ג' פ"ח: לא ישחוט כו' ושוריפ שאם שחט כו'. מיי' פ"ב מ"ו יו"ט ה"ח במ"ב שם מו"ש ת"ת סימן תע"ח ס"ח: **ג** בש"א הבקר לעניים הבקר פאה פ"ו מ"ח ב"מ ל' פ"ב ירושלמי פאה פ"ח ה"ה ופ"ה ה"ח פ"ב בתוספות פ"ח ה"ח: עניים ס"ח: **ד** העומר שהוא סמוך לגפה. פאה פ"ו מ"ב ירושלמי בתוספות פ"ח ה"ח: ובה"א שכחה. מיי' פ"ה מה' תפוח מעשים ה"ב: **ה** כרם רבעי. מעשר שני פ"ה מ"ב פאה פ"ז מ"ו קדושין כ"ל ע"ב:

טריפה מוכן לכלבים הוה מוכן לקדש. ואין לאסרו משום הכנה כבילה, דדוקא בילה מאתמול נגמרה, אבל ולד כבר נגמר מקודם י"ט מכמה ימים. ומיירי בידוע שכלו לו חדשיו, דאז ח"ל להמהין קודם שיתעוהו ז' ימים עם יום לידתו [י"ד ע"ז] והאידנא אין בקיאין בזה [מג"א תנ"ח סק"ט]: ז) ביו"ט, דבחול נשתר מיד אף שלא נפתחו עיניו ולא נדלו כנפיו [י"ד ע"ז בט"ז שם סק"ח]. וי"ל דאף בחול אסור עד שיגדלו עוות עם קנים על כל גופו, והכא מיירי שנולד עם עוות [ש"ך ופ"ח שם]: ח) דאפרוח שבקליפת הביצה לא הוה חזי ביה"ם [א"ח תקי"ג]: ט) ר"ל הרולה לשחוט ביו"ט, מה יעשה: י) ר"ל בחניה נעולה מעיו"ט בעפר תיחוח, בא"ל כתישה כשמכסה בה, יעקרה ממקומה ויכסה בעפר היולא. ובשעה הדחק מותר לכסות בעפר דק או בחול יבש אפילו אינו מוכן [רע"ז ת"ח תל"ח סקי"ב]: יא) [ופי' מ"ש בילה סימן ו' וז"]: יב) ה"ק אבל נמי מודו שאפר בירה מוכן הוא, אם האפר הוא מהיסק דאתמול. ובאפר מהשקה דהיום, לריך שיהיה הם כרחוי ללגלג בו בילה. דאל"כ רק בשעת הדחק שרי [ופי' מ"ש בילה פ"ח סי' ע']: יג) [פאה פ"ו מ"ח], ור"ל בהפקיר רק לעניים הו"ל הפקר ופטור ממעשר, דילפינן מלקט שכחה ופאה שמופקר רק לעניים. מיהו בהפקיר רק לעשירים, כ"ל דמודו ב"ש דאינו הפקר. [ומלת הבקר כ כ ר ת הוא כמו הפקר כ פ ר,

לאה שהבקר כ כ ר ת הוא ליתא דקרא, כמו בקורת תפיס, דר"ל מופקרת לכל אדם היא זו, ואינה אסת אים, כי לא חופשה, ולא תפסו בה קדושין]: יד) דבשביעית הכל מופקר אף לעשירים. והחומר לב"ה דמדאינו הפקר הייב בתרומות ומעשרות: טו) דאלו לעמייהו [פאה פ"ו מ"ה], דד' עומרים אינו שכחה, ולהכי ס"ל הכא דרוקין כאילו נחלק לד': טו) דלית להו רוקין: יז) [שם מ"ב] והוא גדר אבנים בלי טיט: יח) עומרים לבורים: יט) כלי מחרישה שבשדה: כ) בעומר שסמוך לגפה וכו', לב"ע הוה שכחה, דמ"ש. אלא דמיירי פלוגתייהו בעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר, דלב"ע כשנשכחו אח"כ אינו שכחה, דלריך שישכח מלד עלמו, משא"כ זה ע"י שהחזיק שנטלו בידו להוליכו, עי"ז שכחו, דשבר שכבר פרחו [כשם מ"ג]. מיהו ב"ה ס"ל דהכא אף שנטלו בידו להוליכו עכ"פ כשחזר והניחו אח"כ בלא דבר מסויים כגפה וכו', עי"ז כבר ביטל החזקתו הראשונה, דעשה כן מדהשם שישכחו, והו"ל כאילו הו שכחה מלד עלמה [ופי' מ"ש פאה פ"ו ס"ו ז']: כא) [פאה פ"ו מ"ז]. ולאו דוקא כרם, דה"ה כל עץ מאכל, בשנת ד' מנטיעתו מעלה פירותיו לירושלים ואוכלן שם, כמו מעשר שני: כב) דכשפודה הפירות בביתו א"ל להוסיף חומש מלבד כמעשר שני: כג) דא"ל לבערו מהבית כשמבער המעשרות בערב פסח שנת ד' וז' בשמיטה: כד) דילפי קודש ממעשר

אלו דברים פרק ד עדיות

ר"ע מברטנורה

ויש לו ביעור. בית שמאי אומרים ויש לו פרט. ויש לו עוללות(כא). והעניים פודים לעצמן(כב). ובית הלל אומרים כולו לגת(כג): ן חבית של זיתים מגולגלים(כד). בית שמאי אומרים אינו צריך לנקב(כה). ובית הלל אומרים צריך לנקב(כו). ומודים שאם נקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה(כז). הסך בשמן טהור ונטמא. ירד וטבל. בית שמאי אומרים אף על פי שהוא מנטף. טהור(כח). ובית הלל אומרים כדי סיכת אבר קטן(כט).

וב"ה אומרים כולו לגת. והא מלתא נמי תומרא לב"ה שהוא מחמיר אלל העניים משום גזל בעל הבית. הרא"ד: ן אינו צריך לנקב. כתב הר"ב ואע"פ שהמוהל היולא מהן וכו' דמוהל מכשיר כדתנן במסכת ה' פ"ז דמכשירין. וע"ש. וכ"ל להגיה בל' הר"ב מוחל בחי"ת דהכי הלי' התם במכשירין ועוד במסכת ג' פרק ט' דטהרות. ובמקוואות פ"ז משנה ג' וד'. ומייתי לה נמי הכי בפכ"ב דשבת דף קמ"ד. אע"פ שכ"כ ג"כ הר"ב במשנה ה' פרק ט' דטהרות. ורא"ל כמו כן בה"א בפירוש רש"י וכתוס' פ"ק דיבמות דף ט"ו. ועוד בתוס' פ"ג דחגיגה דף כ"ה ופ"ק דשבת דף י"ז. ואמנם דברי הר"ב נמשכים אחר לשון הרמב"ם. שבאלו כתב ג"כ בה"א. אבל בפירושו דטהרות ומכשירים. בחי"ת. וכן בחבורו פי"ח מהלכות ט"א וכן בערוך הערתך בחי"ת: ומודים שאם נקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה. ואי קשיא לך הכיא דגרסי' בכלים פרק [י']חבית שנקבה וסתמוה שמרים הלילה. אלמא סתימת שמרים הוא סתימה ומלגת בהאל המת בגמ' ד פתיל. התם לאו בגלוי דעתא תליא מלתא אלא בסתימה תליא מלתא הלכך כל מידי דסתים מגיל. והוא דקאי באפי נפשיה. אבל לענין הכשר כיון שע"י טורח התמים נבקעה הסתימה והמשקה אינו מתקיים בה. הא גלי דעתיה דלא בעי ליה למשקה. הרא"ד: שהיא טהורה. ופעמים אומרים בהחלט שם הטהרה על דבר שאיט מוכשר כמו שבאר במסכת מכשירין. הרמב"ם: אף ע"פ שהוא מנטף טהור. דבטל ע"ג גופו מבא"כ במפה דפרק ח' דברכות [משנה ג']. הרא"ד בשם ירושלמי: אבר קטן. והוא האצבע הקטנה. מאצבעות היד. הרמב"ם. וברפ"ח דשבת דחגן נמי כה"ג ומפרש בה לאצבע קטנה בברגל. וכמ"ש הר"ב שם. ועוד פירשו שם בקטן בן יומו. והכי איתא בגמרא התם [דף ע"ו] ואולי דמדלא מייתי התם מתני' דהכא ומפרשינן נמי בהא"ג. הוא דסבירא ליה להרמב"ם דדוקא התם מפרשינן הכי אבל לא הכא אלא כמשמעה ומסתמא אבר היד היא שבכין. ובחבורו סי"ב מהלכות טומאת אוכלין העתיק ל' המשנה. מפא"כ בפי"ח מהלכות שבת ובפ"ב דכלים מבנה ב' הגן כדי סיכת (אבר) קטן. ופי' שם הר"ב והר"ש. כמו בשבת. ואע"פ שלא הובאה בגמ'. אבל הרמב"ם העתיק שם בפירושו ובחבורו פי"ח מהלכות כלים הלכה י"ג כדי סיכת אבר קטן: כדי סיכת אבר קטן. פי' הר"ב ויותר מבעור זה טמא בשביל השמן שנטמא בהטמאו ונשאר על בשרו ושמאהו וכו'. וכן כתב הרמב"ם בפירושו. ונראין דבריהם שאדם מתטמא מהשמן ולריך לומר דמיירי בטומאת ידים. כלומר שאם נגעו הידים בשמן נטמאו. אבל נוף האדם אי אפשר שיחזר ויטמא מן השמן שלא

בעור. אף כרם רבעי יש לו תומם. ויש לו בעור. וב"ש לא יליפי קדש קדש ממעשר: יש לו פרט ויש לו עוללות. דכתולין אבבי ליה: והעניים פודין לעצמן. הפרט והעוללות שלקטו ואוכלין אותן במקומן ומעלין הדמים לירושלים: וב"ה אומרים כולו לגת משום דילפי ממעשר. ושבירא להו מעשר בני ממון גבוה הוא. הלכך אין לעניים חלק בו. ודומה בים המעולות עם שאר היין. והבעלים מעלין הכל לירושלים: ן מגולגלים. כבושים במלח כדי למתקן: אינו צריך לנקב. החבית. ואע"פ שהמוהל היולא מהן אף על גבן. אינו מכשירן לקבל טומאה. דלא מיחא ליה באותו מוהל היולא. ואמן בעינן משקה דניחא ליה דכתיב (ויקרא י"א) וכי יתן מים על זרע. כתיב יתן. וקריגן יותן. מה יתן דניחא ליה. אף יתן דניחא ליה: צריך לנקב. לעשות מעשה לגלות דעתיה דלא ניחא ליה באותו מוהל שיהיה אף על גבי הזיתים ורולה הוא שלא דרך נקב שעשה בחבית: וסתמוה שמרים שהיא טהורה. שכיון שנקבה גלי דעתיה דלא ניחא ליה ושוב אין אותו המוהל מכשירן לקבל טומאה: אף על פי שנטף טהור. אע"פ שהשמן נוטף מבשרו לאחר שנטבל טהור: כדי סיכת אבר קטן. אם לא נשאר מן השמן על בשרו אלא כדי סיכת אבר קטן טהור. ויותר מבעור זה טמא. בשביל השמן שנטמא בהטמאו

ויש לו ביעור. ב"ש אומרים ויש לו פרט. ויש לו עוללות(כא). והעניים פודים לעצמן(כב). ובית הלל אומרים כולו לגת(כג): ן חבית של זיתים מגולגלים(כד). בית שמאי אומרים אינו צריך לנקב(כה). ובית הלל אומרים צריך לנקב(כו). ומודים שאם נקבה וסתמוה שמרים שהיא טהורה(כז). הסך בשמן טהור ונטמא. ירד וטבל. בית שמאי אומרים אף על פי שהוא מנטף. טהור(כח). ובית הלל אומרים כדי סיכת אבר קטן(כט).

תוספות הדשים

ה בתו"ס ד"ה ובה"א כו' תומרא ל"ה כו' וקשה פ"ב הוי ג"כ לב"ם תומרא לחיבר. ועוד לשיל גבי שבתה כוס סברתה לחיבר. ול"ג דלב"ה הוי קודם ולין מקדמין בו אם האמה והכי איתא בגמ' קדמין דף כ"ד ע"ב מנקלמר ב"ה כולו לגת ס"מ דסבר כר"מ דהוי קודם ע"ם. (ממהרש"ל ז"ל): ן ברע"ב ד"ה מגולגלים במלת לבאורה אין נראה שיהא איתא ליה במוהל אלא בזיתים הטמודים לשמן דניחא ליה שיתרבכו וזה לשון מגולגלים וכ"כ רש"י ובוס' ביבמות דף פ"ו ע"ב וכן מוכח מדברי הרמב"ם בחבורו פי"ח מהלכי מיטמאי אוכלין דתחיי בזיתי שמן. (ממהרש"ל ז"ל):

בשמנה ומידים שאם נקבה כו' ואפילו נקבה מאליה כיון שסתמתה הין לוהה בחבית נקובה אע"פ שסתמוה בשמרים אחר כך אין מכשיר (הראב"ד):

לקוטים

ה תוי"ם ד"ה ובה"א וכו' תומרא וכו' הקי הקדום בה"ע דבה כי פליגי בחבוטות דלעיל אב"ש וקאמרי דכו' שבתה וכו' לעניים לתומרא הבני ליה וכו' תני תומי דסתרי מהדדי ועוד דבירוש' שבעתקתי בפ"ח מ"ה דבתוזות מפורש דכל שעדיין העניים לא זכו בו לא מיקרי תומר לעניים מה שאין אנו מניחים לאותם ליקח לכן כו' בשיני וכו' ע"כ ול"ל לחרן בע"ד הראב"ד ז"ל דבשלמא לעיל מיקרי שאיר תומרא לגבי ב"ה כשאנו מחייבין אותו ליתן לעניים דאם לא היה חייב היה נשאר לו אותו הדבר בחנם משא"כ הכא דכי נמי נפיק מלוהנו לעניים מ"מ לריך לפדותו אי לעדות להעלותו לירוש' משא"כ ליכא גבי ב"ה מלתא קולא ותומרא ומשא"כ אולי בהא אחר העניים ומה שהקי מן הרגנ"

יש לו ביעור. מי' פ"ם מה' מעשר שני ונטע רבעי ה"ב: כילו לגת. מי' שם ה"ל פוס"מ י"ל סימן נ"ל ע"ו: ן חבית של זיתים. יבמות פ"ו ע"ב: צריך לנקב. ומודים שאם נקבה מי' פי' פי"ח מה' עוקלאת אוכלין ה"ז: הסך בשמן טהור. ירושלמי גלטות פ"ק ה"ג:

שנויי נוסחאות

ן אינו צריך לנקב. בד"ל ובמכ"ב ובדפו"י ..לינקב וכן בסמוך: בכי"מ אין צריכה לנקב. (ובה"א צריך לנקב). בכי"ק ליתא בכי"מ ובה"א צריכה ואיתא נמי לנקב. בשמן. בכי"ק שמן. ירד וטבל. בכי"מ ..למבול. (שהוא) מנטף. בד"ל ובכי"ק ובמכ"ב ד"ו רפ"ל ליתא; בכי"מ שמנטף.

תוספות הדשים

ה בתו"ם ד"ה ובה"א כו' תומרא ל"ה כו' וקשה פ"ב הוי ג"כ לב"ם תומרא לחיבר. ועוד לשיל גבי שבתה כוס סברתה לחיבר. ול"ג דלב"ה הוי קודם ולין מקדמין בו אם האמה והכי איתא בגמ' קדמין דף כ"ד ע"ב מנקלמר ב"ה כולו לגת ס"מ דסבר כר"מ דהוי קודם ע"ם. (ממהרש"ל ז"ל): ן ברע"ב ד"ה מגולגלים במלת לבאורה אין נראה שיהא איתא ליה במוהל אלא בזיתים הטמודים לשמן דניחא ליה שיתרבכו וזה לשון מגולגלים וכ"כ רש"י ובוס' ביבמות דף פ"ו ע"ב וכן מוכח מדברי הרמב"ם בחבורו פי"ח מהלכי מיטמאי אוכלין דתחיי בזיתי שמן. (ממהרש"ל ז"ל):

בשמנה ומידים שאם נקבה כו' ואפילו נקבה מאליה כיון שסתמתה הין לוהה בחבית נקובה אע"פ שסתמוה בשמרים אחר כך אין מכשיר (הראב"ד):

לקוטים

ה תוי"ם ד"ה ובה"א וכו' תומרא וכו' הקי הקדום בה"ע דבה כי פליגי בחבוטות דלעיל אב"ש וקאמרי דכו' שבתה וכו' לעניים לתומרא הבני ליה וכו' תני תומי דסתרי מהדדי ועוד דבירוש' שבעתקתי בפ"ח מ"ה דבתוזות מפורש דכל שעדיין העניים לא זכו בו לא מיקרי תומר לעניים מה שאין אנו מניחים לאותם ליקח לכן כו' בשיני וכו' ע"כ ול"ל לחרן בע"ד הראב"ד ז"ל דבשלמא לעיל מיקרי שאיר תומרא לגבי ב"ה כשאנו מחייבין אותו ליתן לעניים דאם לא היה חייב היה נשאר לו אותו הדבר בחנם משא"כ הכא דכי נמי נפיק מלוהנו לעניים מ"מ לריך לפדותו אי לעדות להעלותו לירוש' משא"כ ליכא גבי ב"ה מלתא קולא ותומרא ומשא"כ אולי בהא אחר העניים ומה שהקי מן הרגנ"

יבין תפארת ישראל בועז

פ"ד (א) [ומ"ש רחו"ש דהא מלתא נמי תומרא לב"ה היא כגל פרקן, דהרי מחמיר לגבי עניים. והקבה בתוס' הדפיס, מ"ב ב"ם מחמרי להיפך גבי בעה"ב. ותירץ הוא דתומרא לב"ה, דדינו כמע"ם שאין מקדש בו אדם [בקידושין נ"ד ב'] ותמהני דנמדד לו כמדתו לרחו"ש, אבל במדה יותר ספופה, דאי לעניין קדושין, ודאי יש חומר שפי לב"ם דמתקדשת ונאסרה לעלמא, יותר מחומרת ב"ה דאינה מתקדשת בו. וכעין זה הקשו תוס' קידושין [דס"ח א' ד"ה לתומרא], ותירולם לא בייך הכא. ולפעד"ל כיון דפלוגתייהו דלב"ם חולין גמורים הם, רק לריכים פדיון מדכתיב הלוים אחליה והדר אכליה, וב"ה יליפי קודם קודם ממעשר, דהוי כמעשר בני. א"כ בלא קידושין יש כמה וכמה חומרות במעשר, שאין מוכרין ואין ממשכנין אותו וכדומה, וגם בירושלים יש כמה חומרות בדמי מעשר, שאינו קונה שם בהן רק פרי מפרי ונדונו מהארץ וכדומה, שהוא לב"ם

פ"ד (א) [ומ"ש רחו"ש דהא מלתא נמי תומרא לב"ה היא כגל פרקן, דהרי מחמיר לגבי עניים. והקבה בתוס' הדפיס, מ"ב ב"ם מחמרי להיפך גבי בעה"ב. ותירץ הוא דתומרא לב"ה, דדינו כמע"ם שאין מקדש בו אדם [בקידושין נ"ד ב'] ותמהני דנמדד לו כמדתו לרחו"ש, אבל במדה יותר ספופה, דאי לעניין קדושין, ודאי יש חומר שפי לב"ם דמתקדשת ונאסרה לעלמא, יותר מחומרת ב"ה דאינה מתקדשת בו. וכעין זה הקשו תוס' קידושין [דס"ח א' ד"ה לתומרא], ותירולם לא בייך הכא. ולפעד"ל כיון דפלוגתייהו דלב"ם חולין גמורים הם, רק לריכים פדיון מדכתיב הלוים אחליה והדר אכליה, וב"ה יליפי קודם קודם ממעשר, דהוי כמעשר בני. א"כ בלא קידושין יש כמה וכמה חומרות במעשר, שאין מוכרין ואין ממשכנין אותו וכדומה, וגם בירושלים יש כמה חומרות בדמי מעשר, שאינו קונה שם בהן רק פרי מפרי ונדונו מהארץ וכדומה, שהוא לב"ם

שנים: כה) פרט, הם הנרגרים שנפרטין ונופלין בשעת בציר. ועוללות הם גרגרי ענבים יחידים שאין להם כתף ונטף [פאה פ"ז מ"ג וד'], ופרט ועוללות שייכים לעניים. וא"ל לב"ם דאפילו בכרם רבעי נמי שייכים לעניים. וה"ה שאר מתנות עניים דחייב בו, דכתוב גמור חשוב: כו) ומעלין הדמים לירושלים כבירלו לאכול הפירות כאן: כז) דמשון גבוה הוא כמע"ם, וכיון לבעלים שיעלוהו לירושלים אז דמיו (א) : כח) ר"ל שהוא מלשון גלגול. דדרך טבשי זיתים לשמן, להכניסם מקודם בכלי יחד [הנקרא מעטן בלשון המשנה] עד שיזיעו ויתרככו, וע"י שנתרככו מאד מהדבקים הזיתים יחד [בטהרות פ"ע מ"ח] ועי"ז לא אפשר לגלגל כל זית וזית בפ"ע, מחמת רכיכו ודבוקו. אבל כשרוצה לאכלן כך כמות שהן, לא אינו מניחן כל כך בהזיעה זמן מרובה, עד שיתרככו מאד ויתדבקו, רק כדי שיתרככו קצת, שיהיו ראויין לאכילה, ואז עדיין יהיה אפשר לגלגל כל זית וזית בפ"ע, ואעפ"כ יולא מהן מוהל ע"י זיעתן, ובכה"ג לריכי הכא: כט) אם התבית, לגלות דעתיה דלא ניחא ליה במוהל היולא, כדי שלא יכשיר המוהל את הזיתים לקבל טומאה. א"ל לזה, דבל"ז ידוע, דמדרולה לאכלן כך, וודאי לא ניחא ליה במוהל היולא, שעל ידו מתרככים הזיתים ביותר ואינן נאותין לאכילה (ראב"ד). וי"א דמשו"ם א"ל לנקב, משום דבל"ז המוהל אינו כשמן להכשיר הפירות [רש"י יבמות דע"ו ב'] : ל) דלריך לעשות מעשה לגלות דעתיה. ולי"ל הנ"ל, משום דס"ל מוהל מכשיר כשמן [במכשירין פ"ו מ"ה]: לא) מדבבר גלה דעתו במעשה, הו אין המוהל מכשיר. דכי יותן דומיא דכי יתן בעינן להכשיר, והא לא ניחא ליה: לב) דשמן הטופף מבשרו אחר שנטבל, כבר נתבטל על הנוף: לג) ר"ל אם לא נשאר מהשמן על בשרו רק כדי סיכת אצבע קטנה אצבע קטנה שביד, אז נתבטל על הנוף ונטהר עמו, אבל ביותר מזה לא בטל. ואם יש בשמן שעל ידו רביעית, מטמא גם לנוף בטומאת ידים, בכל נוגע במאכל טמא עד שיטבלו [ועי' ביבקש דעת סי' ג"ה]:

שלא

בהעמלו. ונשאר על בשרו ועמלתו. והשמן שעל בשרו לא טהר במקום. שאין לך משקה מקבל טהרה במקום אלא המים בלבד ע"י השקה: ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן. טהור. מפי מהני עמלו: משקה טופח (ה)ומטפיח]. שיש לחלוח בכף עד שכשיגע בכף אחרת ידבק בה לחלוחיה גם היא. ואין הלכה כר"י: ן בדינר ובשוה דינר. ומשקל הדינר ל"ו שעורות כסף: פרוטה. חצי שעורה כסף: איסר. משקלו ד' גרעיני שעורה. ונקרא אטלקי. על שם שהיה מטבע היוצא באיטליה: בגט ישן. כדמפרש ואזיל שכתב לגרש את אשתו. ואחר שנכתב הגט נתייחד עמה. ב"ש סברי לא אמרי' גזרה שמא יאמרו גיטה קודם לגבה. אם יסתה את הגט בגה לו שנתיים בין כתיבה לנתיבה ויהיו לה בנים ממנו בתוך זמן זה. ואח"כ יגרשנה בו. וכשירצו זמן הגט קודם לולדת הבן. יהיו סבורים שנתן לה משעת כתיבה. והוי פגם שיאמרו מן הפגומים נולד. ופסק ההלכה לא יגרש אדם אשתו בגט ישן. ואם גרש ושלך הבעל למדינה אחרת תגשה בו לכתחלה: ולנה עמו בפונדקי. יש שם עדי יחוד. ואין שם עדי ביאה. ב"ה סברי הן הן עדי יחוד. הן הן עדי ביאה. ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות כשיש יכולת בידו לבעול שלא לשם זנות והרי קדשה בביאה. וב"ש סברי לא אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה עד שיראו שנבעלה: ח מתירין את פוטר הוא את אשתו במשנה ד' פ"ח דגטין עמו בפונדקי וכו'. שם מכנה ט' ועש"ס: ובית הלל אומרים בגט ישן וכו'. [בגמ] זו בטוה ועש"ס: המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי וכו'. שם מכנה ט' ועש"ס: ובית הלל אומרים לריכה הימנו גט שני. פי' סר"ב ב"ש סברי הן הן עדי יחוד וכו' ואין אדם וכו'. כשיש יכולת בידו לבעול שלא לשם זנות. כ"כ הרמב"ם וסייס בה וסוי יודע ענין זה כי הוא נפלא מאד ונפתחים בו מעטולים. ע"כ. ונראה בעיני שכזכוין למה שכתב בחבורו פ"י מהלכות גרושין שלא אמרו חכמים חזקה זו שאין אדם וכו'. אלא באשתו שגרשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל שתם [ח"ג ההוא שכתבתי שפ"ט דכתובות שהרי אשתו היא ובאשתו הוא בחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בועל אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות או יפרש כי הוא לשם קדושין ואל"ל בשפחה או נכרית באינה בת קדושין שאין חוששין להן בלב. עכ"ל. ואם אי אתה אומר שלכך נתכוין מהו הטבח שנשתבח. ואינה מנעול הוא בשפחה ביתור לשון שכתב כשיש יכולת בידו וכו' אלא מובר שלזה הוא בתכוין: ח בית שמאי מתירין את הנרות לאחין וכו'. שנויה בספ"ק דיבמות וע"ש:

א) בתי"ש ד"ק מפסק בא"ה המת סמלם דהא וא"ל שהוא ט"ש וא"ל ובלאה כי"ת ובלאה כבי. ב) כ"ה ל' הרמב"ם אבל בתי"ש ד"ר הלשון ב"ה לקולא.

יבין תפארת ישראל בועז

לד) שנטמא כשהוא בעין קודם שנכנסו, וכך אותו: לה) אז טהור. ואם ביותר, טמא: לו) ר"ל כשבשרו רק עדיין לא מהשמן אז השמן טהור ואם בכדי להטפיח טמא, והא דמחמרי הכא טפי מלעיל. ס"ע, כדי שלא יאמרו שמן טמא נטהר בטבילה: לו) כשבשרו לא כל כך מהשמן עד שכשיגע באצבעו, שם ירטב גם אצבעו ג"כ טהור השמן, ובזיותר, טמא [כן פי' סר"ב ורש"ם]. אבל בערוך ורמ"א (בי"ד קכ"ט י"ג) פירשו, שכשירטב אצבעו בם, יוכל לרטב עם האצבע גם מקום אחר: לח) (קדושין דפ"א), והוא כסף במשקל ל"ו שעורות [ופי' מ"ש שבועות פ"ו מ"א]: לט) הוא כסף במשקל חצי שעורה (פ"ש): מ) ר"ל מטבעה איסר היוצא (באיטאליען): מא) (גיטין פ"ח מ"ד): מב) וקודם שנתנו לה. דגזרינן שמא יאריך זמן בין כתיבה לנתינה, ותלד ביני ביני בנים מבעלה, וכשתוציא אח"כ הגט שזמני קודם לידת הבנים, יוציאו לעז פגם על בניה שאחר קבלת הגט נולדו בדרך זנות. וב"ש ס"ל דלא גזרינן. וקיי"ל דאם כבר גרשה בגט כזה, תנשא לכתחילה. וי"א דכשבלה לה גט, וביני ביני נתיחדה עמו, דוקא בנשאת בו כבר לא תצא (אה"ע קמ"ח א'): מג) (שם מ"ט) ונתיחדו בעדים: מד) מדלא רצו שבבעלה: מה) דמדנתיחדה וודאי בעל, ומשום שאשתו היתה וודאי אינו בועל לשם זנות, דהרי רצו יהוא והיא את עידי היחוד, ויכול לבעול אדעתא דהכי לשם קדושין: מו) אינו מורגל עמה. ובחזיון דניסי אהדדי, חוששין לה. מיהו

*) עדותו אינה נכתה כי גם הר"ב ור"ה מפרשים כהבנון.

לד) שנטמא כשהוא בעין קודם שנכנסו, וכך אותו: לה) אז טהור. ואם ביותר, טמא: לו) ר"ל כשבשרו רק עדיין לא מהשמן אז השמן טהור ואם בכדי להטפיח טמא, והא דמחמרי הכא טפי מלעיל. ס"ע, כדי שלא יאמרו שמן טמא נטהר בטבילה: לו) כשבשרו לא כל כך מהשמן עד שכשיגע באצבעו, שם ירטב גם אצבעו ג"כ טהור השמן, ובזיותר, טמא [כן פי' סר"ב ורש"ם]. אבל בערוך ורמ"א (בי"ד קכ"ט י"ג) פירשו, שכשירטב אצבעו בם, יוכל לרטב עם האצבע גם מקום אחר: לח) (קדושין דפ"א), והוא כסף במשקל ל"ו שעורות [ופי' מ"ש שבועות פ"ו מ"א]: לט) הוא כסף במשקל חצי שעורה (פ"ש): מ) ר"ל מטבעה איסר היוצא (באיטאליען): מא) (גיטין פ"ח מ"ד): מב) וקודם שנתנו לה. דגזרינן שמא יאריך זמן בין כתיבה לנתינה, ותלד ביני ביני בנים מבעלה, וכשתוציא אח"כ הגט שזמני קודם לידת הבנים, יוציאו לעז פגם על בניה שאחר קבלת הגט נולדו בדרך זנות. וב"ש ס"ל דלא גזרינן. וקיי"ל דאם כבר גרשה בגט כזה, תנשא לכתחילה. וי"א דכשבלה לה גט, וביני ביני נתיחדה עמו, דוקא בנשאת בו כבר לא תצא (אה"ע קמ"ח א'): מג) (שם מ"ט) ונתיחדו בעדים: מד) מדלא רצו שבבעלה: מה) דמדנתיחדה וודאי בעל, ומשום שאשתו היתה וודאי אינו בועל לשם זנות, דהרי רצו יהוא והיא את עידי היחוד, ויכול לבעול אדעתא דהכי לשם קדושין: מו) אינו מורגל עמה. ובחזיון דניסי אהדדי, חוששין לה. מיהו

נמשכו

ואם היה שמן טמא מתחלתו[ו]. ב"ש אומרים כדי סיכת אבר קטן[ז]. ובית הלל אומרים משקה טופח[ח]. רבי יהודה אומר משום בית הלל טופח ומטפיח[ט]: ן האשה מתקדשת בדינר ובשוה[י] דינר כדברי בית שמאי. ובית הלל אומרים בפרוטה. ובשוה פרוטה[יא]. וכמה היא פרוטה. אחד משמנה באסר האיטלקים[יב]. בית שמאי אומרים פוטר הוא את אשתו בגט ישן[יג]. ובית הלל אוסרין. איזהו גט ישן. כל שנתייחד עמה אחר שכתבו להב[יד]. המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקים[טו]. בית שמאי אומרים אינה צריכה ממנו גט שני[טו]. ובית הלל אומרים צריכה ממנו גט שני[יח]. אימתי בזמן שנתגרשה מן הנשואין. אבל אם נתגרשה מן האירוסין. אינה צריכה ממנו גט שני. מפני שאין לבו גס בהם[יט]: ח בית שמאי מתירין את

שלא היה טמא אלא ממנו טמא [ו"א] דהא אין אדם מקבל טומאה אלא מאב כמ"ש ברפ"ה דזבים. ואין לך שמן נעשה הכי כדמוכח בריש כלים] וכן גרשון דברי הראב"ד דבטומאת ידים מיירי. ולשון הרמב"ם בספ"ב מהלכות טומאת אוכלין. הרי הוא טהור כשהיה מקודש. וכן בסיפא כתב סך שמן טמא וטבל. לא טהר השמן וכו' ואם לאו וכו' בטל במיעוטו. הרי בסברתו דע"י טבילת האדם נטהר השמן. כפי התנאים הנמוים במבנתיהו וכן פירש הראב"ד ולא ידעתי למה כתב הכ"מ שהראב"ד מפרש משנה זו בענין אחר מפירוש הרמב"ם. ומ"ש הר"ב שאין לך משקה וכו' משנה ח' פ"ד דמכשירין: ואם היה שמן טמא מתחלתו וכו'. והא דמפלגינן בין טמא מתחלתו לטהור מתחלתו מפני שטומאתו חוסבתו. א"ג גזירה שמא יאמרו ראינו שמן טמא עולה לה עטרה במקום. הראב"ד: ן בדינר וכו'. שנויה בריש קדושין. וע"ש: ובית הלל אומרים בפרוטה. וא"ת כי קבלה קדושין מאחר הוי נ) ב"ש לאומרא. ואמאי מני לה הכא גבי חומרי ב"ה "וי"ל דלא [לגבי] אתשול בבית המדרש וכו'. תוס' ריש קדושין ועמ"ש במשנה ד' פ"ח דברכות: בית שמאי אומרים בגט ישן וכו'. [בגמ] זו בטוה וע"ש: המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי וכו'. שם מכנה ט' וע"ש: ובית הלל אומרים לריכה הימנו גט שני. כ"כ הרמב"ם וסייס בה וסוי יודע ענין זה כי הוא נפלא מאד ונפתחים בו מעטולים. ע"כ. ונראה בעיני שכזכוין למה שכתב בחבורו פ"י מהלכות גרושין שלא אמרו חכמים חזקה זו שאין אדם וכו'. אלא באשתו שגרשה בלבד או במקדש על תנאי ובעל שתם [ח"ג ההוא שכתבתי שפ"ט דכתובות שהרי אשתו היא ובאשתו הוא בחזקתו שאינו עושה בעילת זנות עד שיפרש שהיא בעילת זנות או יפרש שעל תנאי הוא בועל אבל בשאר הנשים הרי כל זונה בחזקת שבעל לשם זנות או יפרש כי הוא לשם קדושין ואל"ל בשפחה או נכרית באינה בת קדושין שאין חוששין להן בלב. עכ"ל. ואם אי אתה אומר שלכך נתכוין מהו הטבח שנשתבח. ואינה מנעול הוא בשפחה ביתור לשון שכתב כשיש יכולת בידו וכו' אלא מובר שלזה הוא בתכוין: ח בית שמאי מתירין את הנרות לאחין וכו'. שנויה בספ"ק דיבמות וע"ש:

כדי סיכת אבר קטן. משקה טופח כה. מיי' פ"ג מה' טומאת אוכלין הכ"ח: ן האשה מתקדשת בדינר ובשוה דינר. קדושין ג' פ"א ירושלמי שבועות פ"ו ה"א ופי' קידושין פ"א ה"ח ויבמות פ"א ה"ו: בפרוטה ובשוה פרוטה. מיי' פ"ג מה' אישות ה"א סמ"ג עשין ס"ח טור"ש אה"ע סימן כ"ז ס"ו: וכמה היא פרוטה. קדושין ג' פ"א כ"מ פ"ד ה"ב: בשש"א פוטר אדם את אשתו. גיטין פ"ט ירושלמי פ"ט ה"ט ויבמות פ"ט ה"ו קדושין פ"א ה"ח; נמ"ר ישן עי' ירושלמי יבמות פ"ד ה"ח: וב"ה אוסרין עי' כל שנתייחד עמה. מיי' פ"ב מה' גירושין ה"ה סמ"ג עשין ל' טור"ש אה"ע סימן קמ"ח ס"ה: המגרש את אשתו. גיטין פ"ח פ"ח קדושין פ"ב ה"ח: בש"א אינה צריכה עי'. מיי' ירושלמי גיטין פ"ח ה"ד: צריכה ממנו ג"ש עי' אבל אם נתגרשה. מיי' שם פ"ח ה"ח סמ"ג שם טור"ש אה"ע סימן קמ"ט ס"ג: ח בית שמאי מתירין עי'. יבמות י"ג פ"ח ע' פ"ח ה"ו ירושלמי יבמות פ"ח ה"ו ופ"ג ה"ח עי' ירושלמי גיטין פ"ז ה"ב:

שנויי נוסחאות

(ואם) היה. כ"כ"מ אם..: בכי"ק ליתא. טופח. רי"א משום ב"ה טופח, בכי"מ ליתא. ומטפיח. בכי"מ ומטפיח; בד"ע ובדפו"י ומטפח: ן באיסר האיטלקי. בכי"ק באסר האטלקי. פוטר הוא (את). בכי"מ פוטר אדם את; בכי"ק פוטר הוא אדם את; בד"ע ליתא. איזהו (גט) ישן. בכי"מ ואיזהו וכ"כ בכי"ק (וכס ליתא). אחר שכתבו. בכי"ק ובכי"מ מאחר.. ולנה עמו. בכי"ק ..עמה ואינו נכון ולולי ל"ל ולן. (הנשואין אבל אם נתגרשה מן) האירוסין אינה. בכי"מ .ומודים שאם נתגרשה מן האירוסין שאינה; בכי"ק ליתא בטעות (וכס שאינה, ומזה נראה כי גם שם ל"ל הנוסחא ומודים שאם.). צריכה (ממנו). בכי"מ ליתא: ח ב"ש מתירין. בכי"ק ב"ש אומרים מתירין. מן חלצו עד סוף המשנה ליתא בכי"ק ובכי"מ.

תוספות רעק"א

פ"ד ן [אות ה] בתוי"ט ד"ה ובה"א וי"ל דלא לחכי אתשיל לקוטים

הירוש' בהא נמי י"ל דפהיא איתמר גבי מתני' דלעיל משום

ח) בר"ב ד"ר חסר מלה זו והוסיפה הגרי"ט אבל לפ"ז מיותרת סמלי משקה. ומלאתי ליהרמב"ם במכנו' ד'אפולי בזה"ל ופירוש טופח שילחלח בכף ליחלות שבשיגע בם בכף האחרת שנלחלח אותם גם היא. ובדפוסים שלח"ל הקנו בזה"ל ופי' טופח שילחלח בכף בשמן, טופח ומטפיח שילחלח כו'וע"ש זה יש ל גיס גם בר"ב משקה טופח שילחלח בכף. כונת ומטפיח שיש לחלוחיה כו',

את חצרות לאחין. לרת ערוה מתירין לותה להתיבם לאחיו. דלית להו דרשא דאשה אל אחותה לא תקח לצרור דמשמע מינה לא תקח לא היא ולא לרתה ולא לרת לרתה: חלצו. הלרות מן האחין: ב"ש פוסלין. הלרות מן הכהונה. שחלילן חלילה: וב"ה מכשירין. שחלילן אלא לצורך היתה והרי היא כחולה מן הלכרי: נתיבמו. לאחין: ב"ש מכשירין. לותה לכהנים. אם נתאלמנו מיבמיהן: וב"ה פוסלים. שנבעלו לאסור להן והנבעלת לאסור לה עשאה זונה וזונה אסורה לכהן: לא נמנעו. ואע"פ שבני הלרות שנתיבמו כדברי ב"ש. ממזרים הם לדברי ב"ה. שהרי באסור אבת אחת הם עליהם. ואבת אחת בברית ובני חייבי כריתות ממזרים הם. אעפ"כ לא נמנעו ב"ה מלישא נשים מב"ש. לפי שהיו מודיעים להם לותה הבאות מן הלרות ופורשים מהם: אלו על גב אלו. משחיליה כליהם אלו לאלו: **ט** מופנה. שרוי בלא אשה: מאמר. קדושין וביבמה אין תופסים אלא מדברי סופרים: אשת עמו. דשברי ב"ש בעלת מאמר היא הבועל בכעוסה. ובשנפלה לאחותה לאחר קדלא מיתברה מבוס לאחות זקוקה: והלה. זו הלא אף מן החלילה. מבוס לאחות אשה: מוציא אשתו בגט. דלא אלים מאמר לבוייה בכעוסה. וזו אוסרתה מבוס לאחות זקוקה. ולריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקלת ולא פקעי קדושין בלא גט. ולריכה חלילה. דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקה היא ולריכה חלילה לזיקתה ובריאה יהיב לה גטה והדר חלין לה: אי לו. אוי לו על אשתו בלריך להוליאה בגט: ואי לו על אשת אחיו. שהוא לריך לחלוץ לה: י המדיר את אשתו מתשמיש המטה. כגון שאמר יאסר הנאת תשמישך עלי אבל הנאת תשמישי לאסור עליך לא מתסרא. דהא מבועבד לה. דכתיב (שמות כ"א) ועונתה לא יגרע: ב"ש אומרים שתי שבתות. אם הדירה שתי שבתות ממתין שכן מלינו ביולדת נקבה שטמאה שבועיים: וב"ה אומרים שבת אחת. שכן מלינו בנקבה שהיא טמאה שבעה. ומריקן מידי דשכיח דהיינו הכעס שכועס אדם על אשתו ומדירה. דהוא מידי דשכיח. מנקבה שהוא מידי דשכיח. לאפוקי יולדת נקבה דלא שכיח כולי האי. וב"ש סברי גמריקן מידי דהוא גרס לה. דהיינו נדר האיש שהוא גורם לה לשהות. מלידה שעל ידו באה לה. לאפוקי נדה דממילא קאתי לה. ויותר על שבת אחת לב"ה לו שתי שבתות לב"ש יוליא ויתן כתובה. ואפילו היה נמל שעותו לשלשים יום. לו שפן. שעותו לעשה אדשים: המפלת לאור שמונים ואחד. שולדה נקבה. וליל שמונים ואחד שהיתה ראויה למחר להשיא כפרתה

יבין תפארת ישראל בועז

בשתיחד עם משודכת שלו אפילו ניסי אהדדי, וב"ש עם אשה אחרת, אין חוששין, ואפילו בסרלו עדיים שנבעלה ממנו, אמריקן דלשם זנות הוא. ובכולהו קיי"ל כב"ה [אה"ע קמ"ט ס"ב]: מו) [יבמות פ"א מ"ד], ור"ל מי שנשא אשה שהיא ערוה לאחיו, ועוד אשה אחרת, ומת בלי בנים, אז לותה שהיא לרת הערוה מותרת להתיבם לאחיו: מח) הלרות לאחין: מט) ר"ל הלרות שחללו אסורה לכהן, דחללה אסורה לכהן מדרבנן [אה"ע ו']: נ) דשלא לצורך נחללה, וכהחללה מנכרי דמי: נא) הלרות לכהן כשנתאלמנו מיבמיהן: נב) דמדנבעלה לאסור לה, נעשת זונה, שאסירה לכהן: נג) ולא חששו שמא זאת האשה לרת ערוה היתה ואסורה לשוק עד שתחלון. אבל בנים משוק גם לב"ש כשרים, דהרי רק בני חייבי לאוין מינהו דמותרין לקהל: נד) ולא חששו שמא זאת האשה מזרע לרה שנתיבמה היא, שלב"ה חייבי כריתות היא שבמה ממזרים. ואפ"ה לא נמנעו, מדהיו מודיעין זה לזה במה שהן מתמירין (ב): נה) להשאיל כליהן זע"ז, מדהיו מודיעין להן במה שהן מתמירין: נו) [יבמות פ"ג מ"ה]: נז) שרוי בלא אשה, וה"ה בנשוי ובלרית: נח) שקדשה בכסף, כי כך תקנו מכמים. והרי קדושי כסף ביבמה אינן תופסין רק מדרבנן, דמדאוריי בועלה והיא אשתו: נט) הנשוי האחות האחרת: ס) ר"ל בעלת המאמר שלא בעלה עדיין מותר ליבם אותה: סא) דס"ל דהמאמר עושה אותה ככנוסה בגר, ונמצא שאין אחותה זקוקה לו כלל: סב) מבוס המאמר שעשה בה: סג) מבוס זיקתה: סד) דס"ל מאמר עושה אותה רק ככנוסה במקלת: סה) אוי לו: סו) שהפסידה בלא פשיעתן: סז) שלריך לחלון גם לה ואסור ליבמה, מבוס מקלת קנין שבאחותה ע"י המאמר: סח) [כתובות פ"ה מ"ו]. ור"ל שאמר לה כשגדר, הנאת תשמיכך עלי, דבאמר הנאת תשמישי עליך, לו שבועה שלא אשמשך לא מתסר, דמשועבד לה: סט) המהין ב' שבתות, ואח"כ לו יותר נדרו לו יגרשה, דס"ל דיליף מיולדת נקבה שטמאה שבועיים, דנדר דמי ליולדת, שהוא גרס לה: ע) כטומאת נדה דאוריתא שטמאה ז"י. דס"ל נדר דמי לנדה, דכעס הבעל מלוי כמו נדה שנ"כ מלוי: עא) [בכיתות פ"א מ"ו]. ור"ל יולדת נקבה,

ט שלשה אחים כו'. יבמות כ"ט ע"א ירושלמי יבמות פ"ג ה"א: מוציא את אשתו. מי"ו ע"ז מהי יום ומלילה ל"ו ע"ב עין ל"ב מוס"ל אה"ע סימן קע"ה ס"ו: ד המדיר את אשתו. נתיבות פ"ה ע"ב ע"ה ע"ז ירושלמי כתובות פ"ו ה"ב: שבת אחת. מיי' פי"ד מה' אישות ה"ו כס"מ לחון פ"ח בוס"ב אה"ע סימן ע"ו ס"ט: המפלת לאור פ"א כריתות ז' ע"ה פסחים נ' ע"ב:

שנויי נוסחאות

ב"ש מלישא נשים. נד"נ ונדפו"י וכמס"ב לשא.. והטומאות. נד"נ ונדפ"י וכמס"ב והטמאות: **ט** לשתי. נכי"ק וכנ"מ שתי. מופנה. נד"נ ונדפו"י מפנה וכן בסמוך. מת (אחר). נכי"ק ניתה. ועשה בה. נכי"ק עשה.. זו היא שאמרו. כ"ה נכי"ק וכנ"מ; נד"נ ודפו"י ומסב"ב זהו.. אי לו ע"א ואי לו כ"ה במסב"ב פירוש; נד"נ אלו.. ואלו וכ"ה במסב"ב ד"ו דפ"ב עם פי' סרלבי"ן; נכי"ק אילו..ואילו וכ"ה במס"ב וכ"ה הנ"ל עם פי' הרמב"ם וכ"ה בכל המפרשות דפו"י: נכי"מ אוי לו. אוי לו: י לאור שמונים. נכי"ק ונכי"מ אור לשמונים.

תוספות חדשים

י ברע"ב ד"ח ובה"א כו' ויותר על שבת א' לב"ה כו' יוליא ויתן כתובה ע"כ לו יתמרע ויתיר שבועתו (הרמב"ם שם): במשנה המפלת כו' וכ"ה מתירין, מתנלר כרים בריאות לאיזה ענין תולקים בגיל ע"א ליולדת נקבה ולא מתלקן בגיל מ"א לזכר (הרמב"ם)א

תוספות רעק"א

בבה"ס, קשה לי דלמאי הוצרכו לזה דלו יהא דאתשיל כתם מ"ם חשיב מה שיש בו הקולא לב"ש בלא קדשה אחר אם צריכה נמ.ובב"ם דברבי' ולאחני בהדי מקולי ב"ש וכו' הייגו דלאחני הצר קולא של בית שמאי אף דמשכחת בו צד חומרא. ומשנינן רבי אתשיל לענין הצד דבית שמאי להחמיר (עיין בתי"ם פ"ח דברכות מ"ד) והרי פרבי' דלאחני לענין צד הקולא לב"ש.א"כ ממילא הכא יהא דחשיב לענין הצד קולא לב"ש. וצ"ע:

לקוטים

דעומר שהוא סמוך לנפש וכו' וא"כ י"ל דדוקא בהכנה אמרינן דלא מיקרי חומר לענייש לפי שמעיקלא היינו בכלל שכחה אי מבוס ריוחו במקום מבויש ולא מבוס שהתיקן בו א"כ לאו מייש שכחה ולא שייכי בו הענייש מפ"ש הכא דלעולם פרט ועולות הוו אלא שהם פרט ועולות דגבוה א"כ שייכי בהו הענייש אלא שאוריש לוקחים מבוס דפרט כרמך אמר לחמנא (ס"ל):

תפילה: ב"ש פוטרים מן הקרבן. מלילה בעיה. אע"נ דלאחר מלאת הוא הואיל ולילה היא. ולא יצתה שנה ראויה לקרבן. דלילה מחוסר זמן קרבן הוא. דכתיב (ויקרא ז') ביום צוותו. הלכך לענין קרבן כיום מלאת דמי: וב"ה מחייבין. הואיל ולאחר מלאת הוא דתפילה: סדיקא). **בל פטתים:** ב"ש פוטרין. לפי סדרך סדין שלובשין אותו בלילה. ולילה שם בו פחיל תכלת. שהוא לאר לבוש בדם חלזון הוי כלאים בסדין של פשתים. וביום שהוא מצותו אחי עשה דלילה ודחי לא תעשה דלא תלבש שעטנז. אבל בלילה שאין מצות לילית נוהגת בלילה. דכתיב ורחיתם אותו פרט לכסות לילה. אי לבוש לילית בסדין מחייב מטום לא תלבש שעטנז. וסברי ב"ש נזרינן סדין בלילית אפי' ביום דלא מחייב. גזירה מטום כסות לילה דמחייב מטום כלאים. וב"ה סברי לא גזרינן: בלכלת השבת. בלבלה מלאה פירות שייחדה לשבת: ב"ה מחייבין. במעשר מיד. אפי' קודם שבת דכיון שיחדה לשבת הוקבעה מיד. וב"ש סברי דאין השבת קובעת אלא לאחר שתבשם: **יא** ואח"כ בא לארץ. שאין גזירות מהגת אלא בארץ מטום טומאת ארץ העמים [ומי] שנדר גזירות בח"ל מחייבין אותו לעלות לא"י ולהיות נוהג שם גזירותו: נזיר ל' יום. קנסינן ליה שיקיים שתים גזירות בא"י שהוא ל' יום: נזיר בתחלה. צריך לנהוג בא"י כמנין הימים שנדר בגזירות והימים שנהג גזירות בח"ל כאילו לא נהג בהם גזירות כלל: אלו מעידין שנדר שתים. ב' גזירות: ואלו מעידין שנדר חמש. באותה שעה שאתם אומרים שנדר שתים. אנו מעידים שנדר חמש גזירות והוא אומר שלא נדר כלל: נחלקה העדות. הואיל ומכחישות זו את זו. נתבטלו דבריהם ואין

בית שמאי פוטרין מן הקרבן[ב]. **ובית הלל מחייבין**[ג]. **סדין**[ד] **בציצית. בית שמאי פוטרין**[ה]. **ובית הלל מחייבים**[ו]. **בלכלת השבת**[ז]. **בית שמאי פוטרין**[ח]. **ובית הלל מחייבין**[ט]: **יא מי שנדר נזירות מרובה**[י]. **והשלים נזירותו. ואחר כך בא לארץ**[יא]. **בית שמאי אומרים נזיר שלשים יום**[יב]. **ובית הלל אומרים נזיר בתחלה**[יג]. **מי שהיו שתי בתי עדים מעידות אותו**[יד]. **אלו מעידים שנדר שתים. ואלו מעידים שנדר חמש**[טו]. **בית שמאי אומרים נחלקה העדות. ואין כאן נזירות**[טז] **ובית הלל אומרים יש בכלל חמש. שתים.**

פ"ק דכריתות וע"ש: סדין בלילית. כתב הר"ב ולילית שיש בו פחיל תכלת שהוא למר וכו' הוי כלאים בסדין של פשתן. וביום דהוא מצותו. אתי עשה דלילית ודחי לא תעשה דלא תלבש שעטנז. ולא"ת דסיכא דאפשר לקיים שתיהם לא אמריגן דדחי [וכמ"ש במשנה ד' פ"ב דיבמות] והכא אפשר לקיים שתיהם בשלא ילבש אלא טלית של למר. כבר הזרנו התוספת. בפרק אלו נערות [דף מ' ד"ה כגון]. שאין זה חשוב אפשר. ולי נראה דקושיא מעיקרא ליתא דכיון דדרשינן סמוכין. [דכתיב(דברים כ"ב) לא תלבש שעטנז למר ופשתים יחדו. וסמיך ליה גדילים תעשה לך] למסרי כלאים בלילית אי אמרת דאין מצוצין חוטי תכלת בטלית של פשתן. א"כ כלאים דשרי רחמנא היכי משכחת לה. כ"מ פ"ג מהלכות לילית [הלכה ו']: **בית שמאי פוטרין.** פי' הר"ב דגזרינן סדין בלילית אפילו ביום דלא מחייב. גזירה וכו'. ואפילו ממינו נמי פטרי ליה דלמא אתי למיעבד תכלת. והלכך שייך שפיר לשון פטור הוס' פ"ד דמנחות דף מ' [ד"ה סדין]. וכתב רש"י ואי קשיא כיון דמדאורייתא חייב היכי מצו רבנן לעקור דבר מן התורה ולמפטריה מלילית מטום גזירה הניא. הא אותיבנא ביבמות פרק האשה רבה [דף י'. ומסיגין דכל דבר שאמרו לך ב"ד שב ולא תעשה מצות עשה זו שבתורה ורצו עשה לדבריהם אין זה עוקר דבר מן התורה. דממילא מיעקר ולא איהו עקר לה בידים. ע"כ. ועמ"ש בריש פ"י דיבמות בדבור אלא מזה ומזה: [ג)בלכלת השבת כו'. נשנה במשנה ב' פ"ד דמעשרות]: **יא מי שנדר נזירות מרובה** וכו'. נשנה במשנה ו' פ"ג דנזיר וש"ש: מי שהיו שתי בתי עדים וכו'. שם משנה ז'. וע"ש: אלא

א) כ"ה ב"ע"ב ד"ל אך מד' ריוזא והגאה נשמטו הדברים מן סדין עד סדין. ב) בתוי"ט ד' פרק יש פתן דבור ו"ל בלכלת השבת כו' נשנה במשנה ב' פ"ד דמעשרות כרש הדבריס שאמרתי שם דלא תני לה הכא בעדיות עשות הוא בידי עכ"ל. כן אמר התוי"ט שם בד' הנ"ל. אך אח"כ בד' קראקא מחק שם במעשרות את הדברים הנ"ל וכתב כי היא שנויה בעדיות ולפי"ז היה צריך למחוק כאן רק את הדברים מן ברש כו' עד הסוף ובכת ומחק גם את ראמנים דבורו בלכלת השבת כו' נשנה במ"ב פ"ד דמעשרות. ועי' עוד בגלאכת שלמה במעשרות שם ובהערה.

יכין תפארת ישראל בועז

מאסורה לבעלה י"ד ימים, ואח"כ טובלת ומותרת לבעלה. אבל אסורה מקודם ומלכנס למקדש עד שתביא קרבנותיה ביום פ"ח מלידתה. וזאת נתעברה אחר הי"ד יום והפילה בליל שלפני יום הבאת קרבנותיה, דהיינו בליל שלפני יום פ"ח. [אבל ביולדת זכר אי אפשר, שהרי טמאה רק ז' ימים, ואח"כ טובלת ומותרת לבעלה, ומביאה קרבנותיה ביום מ' מלידה, וא"כ איך אפשר שתפיל וולד בל"ג ימים, והרי ילידת ולד הוא מ' יום [כנדה ד"ל ע"א]: עב) ר"ל מהקרבן שחייבת מלידה ב'. דלקח דלידה ב' אחר מלאות היתה. עכ"פ לילה אינה ראויה לקרבן, וכילדה תוך מלאת דמי, דאז הוה שני בקרבן א' לכמה לידות: עג) קרבן לבד גם ללידה ב', דאחר מלאת הוא: עד) של פשתן שמתכסה בו האדם על מטתו: עה) מלעשות בו לילית. דשתם סדין תמיטו בלילה, אלא פטור מלילית. והרי התכלת שבלילית שהוא למר לבוש [בלויתא], הוא כלאים בסדין פשתן, והו"ל בלילה כלאים שלא במקום מצוה, וגזרינן ביום אטו בלילה. ואפילו מלילית פשתן נמי פטור, דגזרינן שיעשה מלמר, ויש כח ביד חכמים לעקור מצוה בשב ואל תעשה [יבמות דפ"ע כ']: עו) בלילית אם לבשו ביום, דהתורה התירה בפירוש כלאים בלילית, אף דאפשר שלא בכלאים, ולא גזרינן ביום אטו לילה: עז) [משנה פ"ד מ"ב]. ור"ל של פירות שיחדן לסעודת שבת, דמדאשבוד הוא, קובע למעשר. מיהו זה רולה לאכלן אדעי קודם שבת: עח) [מעשר], דאין שבת קובע רק באוכל בשבת: עט) דביחדה לשבת שני גם להאוכל קודם שבת שיתחייב במעשר: פ) [נזיר פ"ג מ"ו] דהיינו יותר מפשתם גזירות, בהוה ל' יום: פא) והרי גזירות שנמר בח"ל אינו עולה לו: פב) דדי בכך, אף שנדר גזירות מרובה: פג) שצריך לשמור בא"י כל הגזירות שנדר: פד) [שם מ"ז]: פה) וב' כתי העדים מעידין על דבר א', והוא לאומר שלא נדר כלל: פו) דמדמכחישות זא"ז בטל עדותן. אבל בהלוחה כה"ג נס ב"ש מודו לב"ה [בסנהדרין דל"א ע"א] דבטלומת

בגזירות

שוטרין מן הקרבן. מיי' פ"ח מה' פחוטלי לעלה פ"ח: סדין בציצית. ממנות מ' ע"ח מנחת כ"ה ע"ח: וב"ה מחייבין. מיי' פ"ג מה' ציצית פ"ו בפ"ח פשין כ"ז: פוע"ש ח"ה סיפן ס' ע"ה: בלכלת השבת. מעשרות פ"ד פ"ג: וב"ה מחייבין. מיי' פ"ה מ"ג: מעשר הכ"ג: יא מי שנדר נזירות. מיי' י"ב ע"ב מיי' פ"ב מה' נזירות הכ"א: מי שהיו שתי כ"ע. מיי כ' פ"ח ירושלמי יבמות פ"ז ה"ה פנה דנין פ"ה ה"ג: יש בכלל חמש שתים. מיי' פ"ב מה' נזירות ה"ע:

שנוי נוסחאות

(בלכלת השבת כו' מחייבין). ככי"ק ליתא ושי' ב לקוטים בשם הרלב"ד. בכי"מ ובמכב"ב ..שבת..: יא מי שנדר. בכי"ק ובכי"מ ..שנזר. והשלים נזירותו. בכי"ק ..את נזירותו; בכי"מ השלים. שלשים (יום). בכי"ק ליתא. בתחלה. בכי"ק בתחלה. שנדר שתים.. שנדר חמש בש"א. בכי"ק שנזר.. שנזר וב"ה בכי"מ (ומש ..שלש בש"א ומוכח מיהר שמשם הדפיס חמש הוא הנכון ד"כ). העדות. בכי"מ עדותן. בכלל חמש. בכי"מ ..שלש ועי' לעיל.

לקוטים

בתב הראב"ד בפוף פרקין הבה הבאנו כל הדברים הנמנים כאן מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובירושלמי בגמרא דמיר ובתוספתא דעדיות פ"ג נרס שהם כ"ד דבריסוסא ישמדיר לא בנו ממניינא דפלוגתא היא ובית שמאי לקולא דקא סברי אינו מדיר ומסתברא דהכי הוא מיניה. ביאה שלדה. שאור בכית. הפיחתו מיה ושוף. הנקר לעניים. כל עומרי השדה. שעומר שהוא סמוך. כרם רבעי אין לו תומש. יש לו פרט. חכית של זיתים. הסך שמן טהור, אם היה שמן[טמא].הלאה מתקדשת. פוטר אדם אשתו. המגרש את אשתו ואם עמו. בית שמאי מחירין את הנכרת היא ולא מכירה מדת היא. שלשה לחיים. המדיר את אשתו. המפלת לאחר שמנים ואחד. סדין בלילית. בלכלת שבת. מי שנר נזירות הרבה. מי שהיו כתות עדים. אנס שהוא ניון תחת הסדק. הרי כאן כ"ג הלאים המדיר את אמו כ"ד. ובכתובות פרק האשה שהאמלה וכו' מקבו לה בגמרא דגרי מערבא ולמה לא תניא מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל והכן אתמיה מתניתא[דבר]שהוא קל מבני לדדין והומר מבני לדדין אבל הכא אומר מלד לאד ונקל מלד אהד לעמר קולא הוא אבל האשה ואומר הוא אבל הבעל ובולה מילתא כדאיתא התם:

אלו דברים פרק ד עדיות

רבינו עובדיה

מברטנורה

אין כאן עדות כלל: וב"ה אומרים יש בכלל חמש שתים. ויהיה נזיר שהוא: יב אדם שהוא נתון תחת הסדק. לאכסדרה מנסדקה תקרתה ונחלקה לכנים. וכלים מלד זה ומומאה מלד זה. הכלים מהורים. שאויר [הסדק] מפסיק וגורם באין הטומאה עוברת לנד הכני ואם אדם נתון שם בתוך ברלפת האכסדרה כנגד הסדק: ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: באין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל טפח: וב"ה אומרים אדם חלול הוא. ואע"פ שכני מעיו בתוכו חלל שבתוך הגוף חשיב חלל טפח:

תוספת יום טוב

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק וכו'. נשנה במשנה ג' פי"ח דאהלות [ועיין במשנה ד']: שיהיה נזיר שתים: יב אדם שהוא נתון תחת הסדק(פי). בית שמאי אומרים אינו מביא את הטומאה(פח). ובית הלל אומרים אדם חלול הוא. והצד העליון מביא את הטומאה(פט):

יב אדם שהוא נתון תחת הסדק מקרתה ונחלקה לכנים. וכלים מלד זה ומומאה מלד זה. הכלים מהורים. שאויר [הסדק] מפסיק וגורם באין הטומאה עוברת לנד הכני ואם אדם נתון שם בתוך ברלפת האכסדרה כנגד הסדק: ב"ש אומרים אינו מביא את הטומאה: באין מביא את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל טפח: וב"ה אומרים אדם חלול הוא. ואע"פ שכני מעיו בתוכו חלל שבתוך הגוף חשיב חלל טפח:

שנויי נוסחאות

שיהיה נזיר. נכי"ק שיהא..

יכין — תפארת ישראל — יכין

בגזירות בדיבורו תליא לא אמר מלת שתים לו חמש, א"כ שהרי לגמרי זע"ז משא"כ בהלוקה הרי גם הכת שאמרה שהלוהו המש מודה שהלוהו שתים [כך כ"ל, ודאיה לדברי מדאמרינן סוף פ"ג דגזיר, דבמוקה כ"ע ס"ל דגם בגזיר אין הכחשה, ולכ"ע חייב עכ"פ ב' ע"ש ודו"ק]: פז) [אהלות פי"ח מ"ג]. וי"ל אכסדרה שסתימה מג' רוחות, ורוח ד' כולו פרוץ, ונסדקה התקרה, בתיכון שמחלקה רוח הפרוץ, וכשרולה לצאת מחלק ח' באכסדרה יולא דרך חלי רוח הפרוץ שבאותו חלק, וא"ל לצאת דרך הלי האכסדרה האחרת. ולפיכך אם היה טומאה בחלי אכסדרה זו, וכלים בחלי אחרת, הכלים טהורה, דאויר הסדק מפסיק. [ומה"ע נקט נמי אכסדרה, דאלו בית שאין פתחו רחב, ואינו רק כלל ח', אינו היה נסדק תקרה שלו והטומאה בפחלק בלפנים, לא היה סדק שבתקרה מפסיק, מדלריך לכנס מחלי חלק ח' לתחילו כשרולה לצאת דרך הפתח שהוא בחלי החלק הפני שבלדו, לפיכך אף שנסדקה התקרה היה הכל כבית ח'). מיהו הכא היה אדם מונח למעה ברלפה נגד הסדק: פח) דאף בכל דבר חלול אחר, אינו היה מונח תחת הסדק היה מביא הטומאה, והרי אדם נמי חלול הוא. כ"ל דס"ל לב"ש דאהל בידי שמים לא הוה אהל [כפוכה דל"ח] : פט) ואף בשמנו מלא מעיים. אע"פ הו"ל כעליהם מקופלים [אהלות שם], דאף שהחלול מלא מביא הטומאה. ורק כל הלול שביטל שם מלואו הו לא מחשב אהל [כפוכה ד"ד ח']. והכא לא ביטל אדם חלל שהו במלואו ע"י מעשהו, רק מעלמן נתבטלו. ואפשר דס"ל דב"ש כיון דהמעים לא יטלו משם לעולם, הו"ל כעפר ובטלו. כך נ"ל:

רבי יהודה פרק ה עדיות

תוספת יום טוב

ר"ע מברטנורה

פרק ה א רבי יהודה אומר משה דברים מקולי ב"ש וכו'. לאו דאיכא הני ותו לא. אלא כשנכנסו לכרם ביבנה. והעידו כל אחד על אותו שבידו. העיד ר' יהודה על אלו. רש"י פ"ח דשבת דף ע"ז. והרא"ש כתב וז"ל נ"ל כי התנאים שנזכרו בזה הפרק לקולי ב"ש ולחומרי ב"ה כולם מוסיפים הם על הפרק הראשון שמנו פ"ב. כי התנא שמנה הפרק הזה ס"ל בהנך דהתי פרקא דב"ש לחומרא וב"ה לקולא. ומיהו אע"ג דהנך דיחידאי נינהו הנהו דמשכחא בהו סתמא דמתני' אלבתא נינהו. ע"כ: ובית הלל מטמאין. כדפי' הר"ב בר"פ בתרא. ופ"ש: מפני שגדילה באיסור. מבוס דבילה כגופה דמי ולפיכך כשנטרפה התרנגולת אף הבילה אסורה. ואפילו בבילה שנגמרה לגמרי קודם שנטרפה. דהא אכילא בה נמכרת בשוק קאי. והא דתנן מפני שגדילה באסור הא מפרקינן לה בגמ' [דחולין דף ל"מ]. אימא שנגמרה דטרפה אינה יולדת [כמ"ש הר"ב בכפ"ו דתמורה] הר"ן פ"ג דחולין אפיסקא דנמתבדו רגלים

פרק ה א רבי יהודה אומר ששה דברים מקולי ב"ש ולחומרי ב"ה כולם מוסיפים הם על הפרק הראשון שמנו פ"ב. כי התנא שמנה הפרק הזה ס"ל בהנך דהתי פרקא דב"ש לחומרא וב"ה לקולא. ומיהו אע"ג דהנך דיחידאי נינהו הנהו דמשכחא בהו סתמא דמתני' אלבתא נינהו. ע"כ: ובית הלל מטמאין. דם נבילות ב"ש מטהרין. לגמרי. דלא המיב כנבלה: ביצת נבלה. כגון שנתנבלה בסמיטה. ומצאו בה ביצים לאחר שחיטה: אם כיוצא בה נמכרת בשוק. שקליפתה קשה. ונגמרת כאלו בילים הנמכרות בשוק: ואם לאו. שאינה נגמרת: אסורה. דכבני מעיה היא

פרק ה א רבי יהודה אומר ששה דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל(א). דם נבלות. בית שמאי מטהרין(ב). ובית הלל מטמאין(ג). ביצת הנבלה(ד) אם יש כיוצא בה נמכרת בשוקה(ה). מותרת(ו). ואם לאו. אסורה(ז). כדברי בית שמאי. בית הלל אוסרין(ח). ומודים בביצת טרפה שהיא אסורה. מפני שגדילה באיסור(ט).

פ"ה א רבי יהודה אומר כו' מנחות ק"ב ע"ב: דם נבילה. כריתות כ"א ע"א: ב"ש ממחרין. מיי' ע"א פסי לנות הטומאה ה"ד פפ"ג עשין מ"ה: ביצת הנבלה. יבוא מי בילה פ"א ה"א ע"ז ע"ב ס"ז: וב"ה אופרין. עיין נמ"א ס"ב מה' מאכלות אסורות ס"י פפ"ב לאו קל"ב עוא"ע יי"ד סימן ס"ו ס"ו וס"ב: ומודים בביצת טריפה. חולין נ"ח ס"ב: אסורה. מיי' ופפ"ב שם עוא"ב עש:

שנויי נוסחאות

פ"ה א הנבלה. נכי"מ נבלה וכ"ה ברע"ב. (יש) כיוצא בה. ברע"ב ליתא. מותרת. במש' ד' ריוות ומלא יו גם בד"ם וד"ק מותר ומלו לון. (ואם לאו אסורה). בכאכ"ד ליתא. בביצת טריפה. בד"ל בביצה. ובי"ה בכי"ק(ובם טרופה(?)). שגדילה. בכי"מ שנידלה;

תוספות חדשים

פ"ה א במשנה ביצת הנבלה כו' ב"ה מוסרין ולא קם"ל דמהשותפ לת הרנגולת ומלא בס בילסגדולות ומחרות לאכלן בחלב אלמא לאו כגופה דמי לא קשיא דהתם בשר עוף בחלב דרבנן כו' אבל נבלה אסורה דאורייתא הוא (הרלב"ד):

אור גדול

פ"ה א במשנה ביצת הנבלה כו'. ואפילו לב"ה אינה אסורה רק מדרבנן דמן התורה מותרת ראיא שתגמר לאחר

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ה א) מלבד הנך דפרקן דלעיל: ב) לגמרי, דאינו כנבילה: ג) ברביעית, ולא בכזית כבבר [כרים פ"ח] ח): ד) שמלא בה בילה, או שילדתו לאחר שתנבלה: ה) שקליפתה קשה: ו) אפילו לאכלה: ז) דהו"ל כנופה: ח) אפילו קליפתה קשה, ואפילו מהה מיד כשתנבלה או אפילו נתנבלה בסחיטה, דלא נגמרה באיסור אע"ה אסיר מדרבנן: ט) דבילת טריפה אסור מדאורייתא [שיך י"ד פ"ו סי' ק"ח]. ואפילו ילדה או שחטה מיד שנטרפה, גזרינן שמא שתהיה לא מעורה בגידין שאסירה מדאורייתא [שם] ובילים שילדה הרגנולת ואח"כ נשחטה ונמלאת טריפה. אז בטולד פה המכה, אסורים הבילים שילדה תוך ג"י. ובלא הולד, אמרינן הבהמה אנקב, ומותרות. אבל בזותרת אבר, כל הבילים שילדה מעולם אסורות [י"ד פ"ח]. ואף דבבסירה ששחטה ומלא בה בילה, כשקליפה קשה, מותר לכתחילה לאכלה בחלב. ובקליפה רכה ונגמר החלבון והחלמון, רק בדיעבד מותר בחלב כשאינן מעורות בגידין. אבל במעורות, או כשהחלמון לבד נגמר אפילו אינו אסור אפילו בדיעבד [כש"ך י"ד פ"ז סי' ק"ט]. אלמא כשנגמר החלמון והחלבון לא אמרינן דהי"ל כנופה. י"ל התם דבשר עוף נופה בחלב רק מדרבנן, להכי לא גזרו רבנן בבילה [שם]. מיהו אפרוח שגולד מבילת נבילה וטריפה, מותר [י"ד פ"ו ס"ד כ']. [אבל ולד של בהמה טריפה אסור, ואע"ג דרוב טריפות אינן יולדות [כש"ך ג"ו סי קמ"ה], עכ"פ לרפ"ת שם כוונת הש"ס טריפה רק אינה מתעברת א"כ משכח"ל כשמתעברה קודם שנטרפה וילדה אח"כ. ואף דלאיית רפ"ת מש"ם דקאמר אי הדרה טעונה ב), אפ"ל אינה מכרעת, דש"ם רלה למשוטי רק דטריפה כשהיתה מעוברת מקודם אפשר שחלב אח"כ, אבל לעולם לנברר אפשר כשיהה לריך תרתי, כמי שתתעבר ותלד, וכדמשמע שפי מבעותא דליאנא טריפה אינה יולדת, ואתה קאמר הש"ם אי הדרה טעונה, ר"ל אם חזרה ונתעברה אותה שילדה אחר שנטרפה. עכ"פ אין כך וכך אפשר שטריפה וודאית שנתעברה מקודם תלד אח"כ לא דמי לאפרוח מבילת טריפה ואסור, דדוקא אפרוח מבילה, שנולד בתר שנתהווה הבילה כעפרא בעלמא, להכי

היא השיבה: דם נכרית ב"ש מטהרים. דכתיב בפרשת זב (ויקרא ט"ו) דברו אל בני ישראל בני ישראל מטמאים בזיבה ואין הנכרים מטמאים בזיבה. ורבנן גזור עליהו כזבים לכל דבריהן. ב"ש סברי כי גזור רבנן ה) ברוקה ומימי רגליה סהן מטוין תדיר. אבל דם הזיבה סאין מצוי כל כך לא גזרו בה רבנן. עבדו רבנן היכרא. ולא ממאו דם זיבה של נכרית. כדי שידעו דטומאת הנכרי דרבנן היא ג) כי היכי דלא [נשרפו עלה תרומה וקדשים: ברוקה וכמימי רגליה. דם הנכרית מטמא ברוקה וכמימי רגליה דהייגו לה ולא יבש. וזו היכרא בלבד עבו לה שאם היתה טומאה דאורייתא היה הדם מטמא לח ויבש. עכשיו שאין מטמא אלא לח מכירים דטומאה דרבנן היא: ודם טהרה של מצורעת. דם טוהר שראתה המצורעת שילדה לאחר שבעה לזכר ושבועיים לנקבה: בטובה. שהאוכל מחזיק טובה לבעל הפירות שהאכילהו מפירותיו: ושלא בטובה. שאינו מחזיק לו טובה: אין אוכלים בטובה. שאסור להחזיק טובה לבעלים דרחמנא אפקריהו: החמת. כמין גחל של עור שנקב וגרגר: צרורה עומדת. אינה מקבלת טומאה אלא א"כ היא צרורה כעומר שהיתה קבורה ונקמט העור. ונתקשה על המקום הצרור. עד שהוא עומד מאליו ומחזיק מה שמשימין בתוכו: אע"פ שאינה צרורה. אלא נקמט העור מאליו. ולא נתקשה על מקום הקשר. אחיל וקשרו ומחזיק הרי זה מקבל טומאה: ב העוף עולה עם הגבינה. שאין איסורו אלא מדברי סופרים: לא עולה. גזירה שמא יעלה גבינה עם בשר בהמה בחלפס רותח. דהוא אסור מן התורה דהייגו מבשל: ובה"א אין תורמין. מי שיש לו שמן שחייב להפרים ממנו תרומה וזיתים שחייב ליטלה דמתני' דתרומות ממש. ומיבעי הר"ש דהא דתני אין תרומתו תרומה בתורם בעלה מדעת כהן דאיכא גזל המעבר. כלומר שלריך לתרום לדרוך זיתים ועגבים והייגו דפי' ג"כ הר"ב שם במשנה ח' ממוש פסידא דכהן. ע"ש. והא דקתני דלכתחלה לא הא דיעבד תרומתו תרומה. בנטל רשות מן הכהן. דזימנין דמיחא ליה לכהן בזיתים ועגבים יותר מכמן ויין. ואפי' לכתחלה אסור. דיעבד תרומתו תרומה. עכ"ד. וגם לדברי הר"ב יש לישב כן. ויתא מפי כדאמרינן בפ"ג דקדושין דף ס"ג דדתקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמי. ולא מוקמינן בתרי תנאי. כ"ש הכא דאפשר בהדיא דתני בשם רבי יוסי כלישנא דמתני' דהכא והתם הוי

ה) כר"ב ד"ל ברוקה ומימי רגליו. ג) כר' ריוחא ליתא לגי' מנוח ולו הוסיפם הרי"ש הכל כר"ב ד"ל ליתא דרבנן יש ולא נכרש. מריכן

יכין — תפארת ישראל — יכין

ולגרסת "אלא בטובה", ר"ל דאסרו לו לכנים בשדה שלא מדעת ב"ב כדי שלא ירגיל א"ע כן בשאר שנים: טו) [כלים פכ"ו מ"ד]. והוא [שלויך] שנקבה ונטהרה עי"ז מטומאתה, וחזר וקשר הנקב: יז) ר"ל אם לרוחה כל כך עד שכשיתיר הקשר, אפ"ה יעמוד הנקב סתום ומכוון, אז מקבלת טומאה: יח) ר"ל אף בלא נקמט העור ע"י הקשר כל כך, עד שכשיתיר הקשר יסתר סתום, אפ"ה מדאשתר עכ"פ סתום ע"י הקשר, מקבל טומאה: יט) [חולין פ"ח מ"א]. דכשאוכל על השולחן מין זה, מוהר להעלות שם מין אחר. ולא חיישינן שיאכלם יחד רוחה, דעוף בחלב רק מדרבנן אסור ולא גזרו: כ) דגזרינן שמא יאכלם יחד רוחה [י"ל סי' פ"ח]. ונ"ל דהא דנקטו כ"ה ולא נאכל פשיטא, כדי אפילו הפלאה לבד אסור, מכ"ש לאכלן. אלא דקמ"ל דהפלאה ואכילה שווין, דכמו בלא נאכל אדו אפילו כ"ש לאפילו בלונו אסור, כ"כ בלא עולה ס"ל גב"ה דאפילו בלונו אסור, ולא אתריין גזירה לגזירה סיא, דהפלאה אינו אכילה לא מתבר גזירה [כחולין ז"ד כ"ן]: כא) [תרומות פ"ח מ"ד]: כב) דאין מפרישין תרומה מדבר שלא נגמר על הגמר [ופא דאמרינן

דאלו כסרות בטוף: דם נכרית. כגון בת"ג פ"ד דנדה ופ"ט: ובית הלל אומרים אין אוכלים אלא בטובה. והר"ב העתיק אין אוכלים בטובה וכן היא הגירסא בס"ח וכן בת"ב פ"ד דשביעית. אבל הראב"ד גורס כגירסת הספר ומפרש וז"ל. וא"ל דטעמייהו דב"ה מכוס דגזרי שביעית אינו שאר [שני] שבוע כדי שלא יהא אדם רגיל ליכנס בבדה חבירו וכגיגתו ובפרדסו שלא מדעתו אבל מן [התורה] ודאי מותר. דכתי' (שמות כ"ג) ובשנה השביעית תשמטנה ונטשתה במכילתא מגיד שהוא פורק בה פרעות. אלא שגדרו חכמים מפני תקון העולם. ע"כ. ועיין בפרק ד' דע"ז מ"ג: החמת ב"ש אומרים צרורה עומדת. כר"מ דמתני' פכ"ו דכלים. וכולהו תנאי דהתם דלא כר' יהודה דאינהו ס"ל ב"ה לקולא. הראב"ד. וסיינו נמי דסר"ב והרמב"ם שם. וכן בחבורו ספכ"ד מהלכות כלים. פסקו כת"ק דהתם ולא כב"ה דהכא: ב העוף עולה עם הגבינה וכו'. עיקרה בפ"ח דחולין וע"ש: תורמין זיתים על שמן וכו' כדברי ב"ש וב"ה אומרים אין תורמין. ופי' הר"ב מי שיש לו שמן כו' וזיתים וכו' אינו יכול לתרום מן הז' היש. כפי הבעור וכו' דכתיב כרגן מן הגורן וכו' וכ"פ הרמב"ם. ואי קביא דבמ"ד פ"ק דתרומות דתנן אין תורמים זיתים על השמן וכו' ואם תרמו ב"ש אומרים וכו' וב"ה אומרים אין תרומתן תרומה. ההיא לאו ר' יוסי היא. כך נראה בעיני שזו היא שעת הרמב"ם. וכן בחבורו פ"ה מהלכות תרומות לא העתיק מכנה דהכא כלל ש"מ דס"ל דיחידאה היא. וכך יש לפרש שהיא דעת הר"ב. אלא שראיתי להר"ש בפירוש מסכת תרומות שהביא מן הירושלמי שתי ברייתות שהן כדברי ר' יוסי. דהדא הני כמן הכא דלא פליגי אלא בלכתחלה ומביאם בה בהדיא הכל מודים שאם תרם שאין לריך לתרום. ותני לידך בכסם ר' יוסי כי האי לישנא דמתני' דתרומות ממש. ומיבעי הר"ש דהא דתני אין תרומתו תרומה בתורם בעלה מדעת כהן דאיכא גזל המעבר. כלומר שלריך לתרוח לדרוך זיתים ועגבים והייגו דפי' ג"כ הר"ב שם במשנה ח' ממוש פסידא דכהן. ע"ש. והא דקתני דלכתחלה לא הא דיעבד תרומתו תרומה. בנטל רשות מן הכהן. דזימנין דמיחא ליה לכהן בזיתים ועגבים יותר מכמן ויין. ואפי' לכתחלה אסור. דיעבד תרומתו תרומה. עכ"ד. וגם לדברי הר"ב יש לישב כן. ויתא מפי כדאמרינן בפ"ג דקדושין דף ס"ג דדתקינן ומוקמינן מתני' בתרי טעמי. ולא מוקמינן בתרי תנאי. כ"ש הכא דאפשר בהדיא דתני בשם רבי יוסי כלישנא דמתני' דהכא והתם הוי

דם נכרית. וזה ל"ג ע"ל מ"ל. ומשמע דמסכת ע"ל מ"ל: ודם טהרה שמ"מ הוי ברוקה וכמימי רגליה. הוי. שם פ"ם ס"ה: אוכלין פירות שביעית. הוי. ע"ל מ"ל. שמיטין המ"ל מ"ל: ב ששה מרוכות. מ"ל ס"ל: העוף עולה עם הגבינה כו'. שנמ ל"ג מ"ל הולין ק"ד ע"ב: אינו עולה ואינו נאכל. הוי. פ"ם מ"ל מלכות אכולות הי' מ"ל נתין קכ"ל מוש"ע י"ד סימן פ"ח ס"ל: אין תורמין. ציי' יומא מהלכות פ"ג כ"ג נתין פ"ד כ"ב הוי. פ"ם מ"ל מרוכות. מ"ל כמ"ל עמין קנ"ד מוש"ע י"ד סימן פ"ט:

שנויי נוסחאות

נכי"ק שגדלה. ודם טהרה בד"ל ודפו"י וכמבנ"כ.. טהורה ול"ל טהור והגריעב"ן ממק"ו בגמ' שלו. ובה"א ברוקה. בכי"מ ובי"ח מטמאין ברוקה. ושלא בטובה בדברי ב"ש. בכי"מ "דברי ב"ש. (אלא) בטובה. נכי"מ ליתא וכן ליתא בלע"ב ועי' הוי"פ: ב אינו עולה ואינו. נכי"ק ובכי"מ לא עולה ולא. על שמן. על יין. נכי"ק ובכי"מ "השמן "היין.

תוספות חדשים

שם במשנה החמת כו' כתב הרלב"ד ע"פ התוספת' יש לי לפרש דב"ם שבני בעינן לזכר עומד כי"מ דאמר לזכר עולם עמא וב"ה שבני אע"ג שליה לזרוק אלא לזכר עשה טמאות פ"ם דמשמע דבליה לזכר כגון אף כ"ה מודה:

אור גדול

לאחר מיתה. ולא אסרו ביצת נבלה שנגמרה רק משום גזירה אטו ביצת טריפה דאסורה מן התורה דגדילה באיסור. תוס' ביצה ל"ו ב', ד"ה ביצים. ועיין ביו"ד (סי' פ"ו). ולענין חלב מתה עיין בב"י יו"ד (סי' פ"ז) דכתב דאסור משום נבילה. והרדישה סלת עליה דתוי כמו ביצה שנגמרה. והובא בהגהות רע"א (שם סע"ף ו') ובהגהות רש"א (שם). ולבאורה צ"ע מתוס' בכורות כ"ה א"ב ד"ה שער. דהוכיחו דחלב של פסולי המוקדשין לאחר שחיטת דמיתר מדבעי בגמ' (שם ו' ב') למילף חיתר חלב מדאסר רחסנא חלב של פסולי המוקדשין ולא קאמר דאיצטריך משום ההוא דלאחר שחיטה יעו"ש. ואי בהדר ישה והאחרונים הגיל דחלב הוי בכסי ביצה שנגמרה. א"כ אי חלב אסור משום אבר מן החי אף בשחיטת אסור החלב דחשיטת

לריכין למוקמי בתרי תנאי אליבא דחד תנא דהוה מלתא דחיקא טפי. אבל מיהת להרמב"ם ליכא לפרושי הכי מדלא כתב בחבורו דמדעת כהן בדיעבד תרומתו תרומה כמתני' דהכא להר"ם. ויש עוד תירוץ אחר בדברי הר"ם על פי הירושלמי. וכתבו ג"כ הראב"ד בפירושו דהכא. דמתני' דהכא ליתא בזיתים על המן אלא בשמן על הזיתים. וההוא דלא דאמר הר"ב לא ס"ל דא"כ ה"ל לפרש. ועוד דנדחק הר"ם לפי תירוץ זה במתני' דסוף לוחו פרק ולכך אין להאריך בזה: הזורע ד' אמות שבכרם וכו'. פי' הר"ב דס"ל לב"ש דבורה אחת קרויה כרם וכו' דתנן במשנה ה' פ"ד דכלאים. ומסיים בה בסיפא לפיכך הזורע ד"א שבכרם וכו' כהכא. והיינו דאיכא בין רבי יוסי דהכא לתנא דהתם. דלר"י דהכא כי אתמל בבי מדרשא לענין הזורע אתמל והוי ב"ה להומרא. ולתנא דהתם כי אתמל לענין הטעמא אתמל. אלא דלפיכך הזורע וכו' ומשום דבבי מדרשא לענין הטעמא הוא דאתמל והוי ב"ה לקולא הלכך לא חשבינן לה בפ"ד בהדי הנך דלכ"ע הוי מקולי ב"ש וחומרי ב"ה. ועמ"ש בריטב"א פרקין בשם הראב"ד: המעיסה. שנויה בפ"ק דחלה משנה ו': מטבילין בחרדלית וכו'. שנויה במשנה ו' פ"ה דמקוואות: גר שנתגייר וכו'. שנויה בסוף פ"ח דפסחים ועמ"ש שם בס"ד: ג רבי ישמעאל אומר. הגירסא בסוף פ"ג דידים וע"ש: מי חטאת וכו' וב"ה מטמאין. דלא כסתמא דמתני' ד' פרק בתרא דמסכת פרה וע"ש ובמשנה ה': הקצח ב"ש מטהרין וכו'. שנויה בפ"ג דעוקצים: הקצח. פי' הר"ב זרע בחור. שקורין לו ניי"ן בלע"ז [*וב"כ בפ"ג דעוקצים משנה ו'. ועוד בסוף פ"ק דשבת יום] וזה לשון הערוך והפין קלח וכמון יזרוק. פירוש קלח דומה לכמון. אלא שהקלח בחור ובלע"ז ניי"ל ע"כ. וכתב עליו הראב"ד ז"ל ולין דעתי מיושבת עליו לפי שלא ראיתי מימי אדם שזרעם בכוסה וכתיב (ישעיה כ"ח) והפין קלח וכמון יזרוק. ואני שמעתי כי הוא אלקרוביי"ל והיא 2) אלכמו"ן. אלא שהכמון אריך ממנו מעט. והיינו דכתיב והפין קלח וכמון יזרוק וכתיב (שם) לא בחרוז יודם קלח וגו' כי במטה יחבט קלח וכמון בשבט. ופליגי בה ב"ש וב"ה לי הוה אוכל לו לאו. כי הריח שלו קשה כדתניא בברכות פרק כילד [דף מ'] היתן למזרח גרגו דמו ברחמו. ואכילהו קשה. כדתניא בריש דבריתא. קלח אחד משמיש מממני המות. אלא

2) אלכמון (הוא לשון ערבי) דער קיממעל.

יכין — תפארת ישראל — יכין

דאמרינן [שם בתרומות] דגם לב"ש לא מהני רק לתרומות עלמן. התם דלא כרבי יוסי]: כנ) [כלאים פ"ד מ"ה] ר"ל תוך ד' אמות שסמוך לכרם, שכך שיעור עבודת הכרם: כד) דס"ל מה שאסרה התורה בכלאי כרם הזרע והכרם, גם שורה מ' מקרי כרם ובהכי פני: כה) [מלה פ"ח מ"ו]. ור"ל אם לם בלופן כך, שנתן קמח ע"ג רותחין. וה"ה בעשה אוסכה: כו) מהלה, כ"ל דטעמייהו דס"ל כעין ביטול הוא ולא ליסה, ולא מחייבי בחלה רק בלם במים לוגנין [וכ"מ מירושלמי שם]: כז) בחלה. ושכי קיי"ל [י"ד שפ"ע מ'] : כח) [מקוואות פ"ה מ"ו] ר"ל בקלוח גשמים שיולד מאליו, ומ"ל אשבורן: כט) דכל מי גשמים צריך אשבורן לטבילה: ל) [פסחים שפ"ח. וגל"ל*] דנקע ערבי ל' רגים דלא תקשי הרי ממתינין מלטבילו עד ביתרפא. להכי קאמר ערבי, ר"ל שמל תוך אחה ימים, והיינו שמל ונתרפא תוך ז' קודם פסח]: לא) כבל גר בלריך טבילה אחר שנתרפא ממילתו [י"ד רס"ח]: לב) ר"ל גר הטרים מטעלה: לג) ולריך הזאה ג' וז'. דחיישינן שמא יטמא נפש הבאה, ויאמר אשתקד נמי נטמאתי קודם שנטבלתי, ואם"ה טבלתי ואכלתי פסח, השתא נמי אטבול ואוכל. ולא ידע דאשתקד עכו"ם הוה דלא נו מקבל טומאה. אבל ישראל שמל בערב פסח, ד"ה שאוכל פסח לערב [ועי' מ"ש בנוטו שם סי' מ"ב שפ"ח דפסחים]: לד) [ידיש שפ"ג]. החכמים נזרו על כהבי קודש ביטמאו הידים [ועי' יבקש דעת סי' נ"ה], אבל קהלה ס"ל דאינו בכלל כהבי קודש: לה) שהוא על אדם וכלים הטמאים, והזרו ונטפו ממנו: לו) דלא כשתמא דמתניתין [פרק פי"ב מ"ד] ולי"ל ב"ש במקוה ב"ה אינה משנה. ר"ל דלריך לברוש להיפך יתיישב שפיר [ועי' הר"ב רפ"ב דיבמות ורבינו תוי"ע תולין פ"ת מ"ח ד"ה וכ"ה]: לז) [עוקלין פ"ג מ"ו]. ור"ל [קיממעל] שחור: לח) ר"ל אינו מקבל טומאה, מדאינו רק לאכילה לעלמו:

ציונים

הזורע ד"א בכרם. בלאים פ"ד מ"ה ובוכלאי כלאים פ"ד ה"ח: ובר"א קידש. מיי' פ"ו מה' כלאים ה"ג פמ"ג נאמרו ר"פ עוקצים י"ד: מימון בלי' בפיר כ"ח: המעיסה. תוס' פ"ח מ"ו פפחים ל"ז ע"ב: ובה"ח מהריבון. מיי' פ"ו מה' מ"ר נטריש מי"ב עוקצים ומיל שב"ע ס"ח: מטבילין בחרדלית. מקוואות פ"ח מ"ו: ובה"א אין ממבילין. מיי' פ"ט מה' מקוואות הל"ז פ"מ"ב עפ"ין ר"מ"ח טוב"ע ר"ל פ"מון ר"ח פ"ב: גר שנתגייר ע"ם. ספחים פ"ג ע"ח: השורש מן הערלה. מיי' פ"ו מה' מ"ל קנין פפח ה"ז: ג קהלת א"מ את הידים. ידים פ"ג מ"ה מגילה ז' פ"ח: ובה"א מטמא את הידים. מיי' פ"ע מה' מ"ל הכומלה ה"ו: ב"ש מטהרין. מיי' פע"ו מה' פרה אדומה ה"ח ופ"ש בכ"מ: הקצח עוקלין פ"ג מ"ו:

שנויי נוסחאות

המעיסה בכי"מ המעסה. בחרדלית. בלה"ד בהר דלית. ערבי פסחים בכי"ק ערב פסחים; בכי"מ בערבי. ואוכל (את פסחו). בכי"מ ליתה. ג ר' ישמעאל. בכי"ק ובכי"מ ר' שמשון ועי' תוי"ע. קהלת אינו מטמא כו' ובת"א מטמא. בכי"מ .אינו מטמא.. מטמ' וכ"ס מפורש אינה מטמאה בכי"ו זה מגילה ז' ע"ח; בכי"ק קוהלת אינה מטמא.. מטמא (ולפי דרך הכי"ו הזה בכמה מקומות להשמיט את הכי לסימן הקנה). הקצח. בכי"ק הקצת.

אור גדול

לא מהניא ליה בשו דהמיתה לא מהניא ליי. א"כ מאי מקשו תוס' שם דמאי מייתי הגמ' מהלב פסולי המוקדשין דלמא קאי על לאחר שחיטה דמאי מהניא השחיטה להחלב. אם לא דניכא דהחלב הוי כאבר המדולדל דשחיטה אינה עושה ניפול. אבל מיתה עושה ניפול. ולכך השחיטה מהניא להחלב אבל לא המיתה. וא"ע דסנ"ל. ולכך נראה דס"ל בחב"י דכל זמן שלא נחלב לא רמיא לביצה שנגמרה. ויש לעיין בזה:

ראשון לציון

ג תוי"ם ד"ח הקצח פי' הר"ב וכו' ומתב עליו הראב"ד וכו' עיין יסנ"מ:

*) עי' פסחים נ"ט ע"ב בתוספת (אהבת היהן)

וב״ה מטמאין. כיון דרגילין לתת לחמו בחולין. חשיב חולין וכן למעשרות. כמו שנחלקו לטומאה כן נחלקו למעשרות שהטמאו טומאת חולין. מחייבו במעשרות: **ד דם** יולדת. שהתה שבוע לזכר. וכשבועיים לנקבה ולא טבלה: בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה. שמטמאים להיס ואין מטמאים יבשים לף דמה מטמא לח. והיו מטמא יבש. והיו חשיב כדם נדה שמטמא לח ויבש: וב״ה אומרים מטמא לח ויבש. כל זמן שלא טבלה כדם נדה הוא חשיב. ואע״פ שהוא בתוך ימי טוהר: ומודים ביולדת בזוב. שצריכה לספור ז׳ ימים נקיים. כדין כל שאר זבות. שאם לא ספרה ולא טבלה. והרתה דם בתוך ימי טוהר. שהוא מטמא לח ויבש. דדם זיבה הוא חשיב כל זמן שלא ספרה ולא טבלה: **ה** חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרוייהו זקיקן להלי ולהלי קמא דמיבם פגע בלחות זקוקתו דהוא כלתה: משום ב״ש יקיימו וב״ה [אומרים] יוציאו. בגמרא ביבמות פרק ד׳ אחין מפקינן לה ב״ש אומרים יוציאו וב״ה אומרים יקיימו. וכן הלכה שאם קדמו וכנסו יקיימו: **ו** שער הפקודה. לשון פקדון שהפקידה הבהרת את השער בעור הבשר והלכה לה כגון שהיתה בו בהרת ובה שער לבן. הלכה הבהרת והניחה לשער לבן במקומו ואח״כ חזרה הבהרת. עקביא בן מהללאל מטמא. כיון שנהפך שער לבן בבהרת אע״פ שזו הבהרת שהיא עכשיו היא אותה שהפכה אותו לשער לבן. ממא: והחכמים מטהרין. דכתיב (ויקרא י״ג) וסיא הפכה שער לבן. שהפכתו היא ולא שהפכתו חברתה: והדם הירוק. עקביא בן מהללאל מטמא. דשבר כקרן כרכוס היה שהוא מן הדמים הטמאים אלא שלקה: היה מתיר שער בבור בעל מום שנשר מן לאחר שחיטה. אהני נמי וכו׳. ושתמא כרבי יהודה ורבי יוסי פליג עלה בסוף פ״ג דכתובות. ע״כ. והקרוב לומר שהר״ב העתיק

יבין תפארת ישראל יבין

לט) מדטעמו בלחם, וגם מועיל לרפואה, חשיב אוכל: מ) לב״ם פטור ממעשר ולב״ם חייב: מא) [נדה פ״ד מ״ג]. ור״ל דם שיולא מרחמה אחר ז׳ לזכר וי״ד לנקיבה ולא טבלה עדיין: מב) דטמטא לח ולא יבש, דטמאותו רק משום נזירה אטו קודם ז׳. ולהכי כדי שיכירו שאין עומאתו מדאורייתא, שמאותו רק לח ולא יבש: מג) מדאורייתא, ככל דם יולדת, דביומי וטבילה תלי רחמנא שבעבר: מד) שהיתה זבה גדולה כשילדה, דאז צריכה אחר הז׳ ימים מלידה ז׳ נקיים: מה) בלא ספרה ז׳ נקיים אחר ימי טומאת לידה הו״ל דמה כדם שאר זבה דטמא מל״ע מדאורייתא. ובספרה ולא טבלה, פליגי, ובלעיל: מו) [יבמות פ״ג מ״א]: מז) ר״ה אשה ובתה וכדומה: מח) דתרוייהו זקוקות להלי ולהלי, וקמא דמיבם פגע בלחות זקוקתו, אבל בנפלו אינן לפני לא אחד גם ב״ש ס״ל דחולץ לשניהן, ורק בעשה מאמר ברלבונה פליגי [נלעיל פ״ד מ״ו]: מט) בש״ס מהכך לה דלב״ה יקיימו, והכי קיי״ל: נ) [הא דמייתי תנא הך משנה דל״ל חוזר בך, קודם שהודיענו הד׳ דברים. כ״ל דה״ע, משום דלבסוף מייתי דאמר דוגמת השקוהו וכו׳, לא תלעזר כן חנוך כו׳ וסקלו אחרונו. וא״כ, אחר שסיפר עניין מיתתו לא היה שייך למתני שא״ל חזור בך. ומכ״ש לת״ק שאמר שברכוהו, וודאי לא מסתבר שאחר שברכוהו יעשוהו אב״ד. רק קודם שזגל א״ל כן]: נא) שיחבבוני בוטה על שבזיתי הברורות: נב) שאלמד הדין בהסך ממה שקבלתי מרבותי, שאני ידעתי שהם היו הרוב, ואתם לומרים שהחולקים עליהן היו הרוב [ועי׳ בפירוש הרא״ש כמ״ש]: נג) ר״ל ואפילו הייתי באמת מכל שהאמת כדבריכם, והייתי חוזר בי, אם״ה הייתי ממאן בהטרות, שלא יאמרו מפני וכו׳: נד) [נגעים פ״ה מ״ג]. ר״ל לשון פקדון, בהפקידה הבהרת השער לבן בבה על העור, והלכה לה. כגון, בהרת סגרים בעולה בה שער לבן, דטמא, וחזרת הבהרת וגרפלה, ונשאר השער במקומו, דטהור, וחזרה הבהרת במקום השער. דלחכמים טהור, מדקדם הבער להבהרת. ולעקביא טמא, מדבתחלה קדמה בהרת להשער. מיהו בלא היה בתחלה בהרת רק שער לבן ואח״כ עולד הבהרת במקומה, לכ״ע טהור: נה) [נדה פ״ב מ״ו] אשה ברלתה דם בהיה במרלה ירוק כאחרון, טמא, דס״ל אדום הוא אלא שלקה מרלתו [כתוס׳ נדה ד׳ ע״ט]: נו) בהלכה:

שהטעם יפה לגב. דאמר רבי חנינא הרגיל בקלח אינו בא לחולי הלב. ומוקמינן לה התם בטעמא בלחוד. ב״ש סברי כיון דהוא גופיה לאו בר אכילה הוא אינו אוכל וכו׳. וב״ה סברי כיון שהטעם שלו יפה לגב הוי אוכל וכו׳: **ד דם** יולדת שלא טבלה וכו׳. שנויה במתני׳ ג׳ פ״ד דנדה. וע״ש: **ה** ארבעה אחים וכו׳. שנויה בריש פ״ג דיבמות. ושם הארכתי בס״ד: **ו** העיד ארבעה דברים. כדקא חזיל ומפרש. הרא״ב״ד: שלא יהיו אומרים וכו׳. [חדא] ועוד קאמר כלומר אפילו [בשאת וכ׳] שלא לחזור בי מבוש הברה. ולא אתא נעשה רשע בפני המקום כי הוא בוחן לבות. אפילו הכי לא אחמנה לאב״ד אע״פ שהייתי חוזר. שלא יהיו אומרים וכו׳. כך כ״ל: הוא היה מטמא שער הפקודה וכו׳. עיקרה במסכת נגעים פ״ה משנה ג׳ וע״ש. והא דכתב הר״ב כגון שהיתה בו וכו׳ אינה למימר משום דאיתא נמי ההוא דר״ע דהתם ולכך אמר כגון: ודם הירוק. עיקרה במשנה ו׳ פ״ב דנדה. וע״ש: הוא היה מתיר שער בבור וכו׳. עיקרה בסוף פרק שלשה דבכורות וע״ש. [ומה שכתב הר״ב הסדרים בגיזה ובעבודה עיין בפ״י דחולין משנה ב׳]. ומ״ש הר״ב ז״ל ועקביא שרי דמנו דמהניא וכו׳ לא שמר הסדר הנכון. דכיון דכבר פי׳ דחכמים אוסרים משום גזירה דלמא אתי לאתהווי וכו׳ תו לא סני בטעמא דבריותא דמנו דמהניא וכו׳ אלא דאריכים ג״כ אומר דלא גזר. ועוד דאם רבנן מודו דמהניא וכו׳ אלא דאפ״ה גזרו וכו׳ אבל הרמב״ם כתב מחחלה טעמא דבריותא בדברי עקביא ואח״כ כתב דחכמים אוסרים משום שמא יבהה. ומוב מלאתי בפירוש הרא״ב״ד שאחר שפירש דברי חכמים. כתב עקביא סבר לא גזרינן הלכך הכל מותר. אבל [היכא] דמת דברי הכל אסור דבשחטו הוא דברי עקביא דסבר מנו דאהני היתר חכם לעורו וכבדו ולמלו

יבין — **ובית הלל מטמאין**[לט]. וכן למעשרות[מ]: **ד** רבי אליעזר אומר שני דברים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. דם יולדת שלא טבלה[מא]. בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה[מב]. ובית הלל אומרים מטמא לח ויבש[מג]. ומודים ביולדת בזוב[מד] שהוא מטמא לח ויבש[מה]: **ה** ארבעה אחים[מו] שנים מהם נשואין שתי אחיות[מז]. מתו הנשואים לאחיות. הרי אלו חולצות ולא מתיבמות[מח]. ואם קדמו וכנסו יוציאו רבי אליעזר אומר משום בית שמאי יקיימו. ובית הלל אומרים יוציאו[מט]: **ו** עקביא בן מהללאל העיד ארבעה דברים. אמרו לו עקביא חזור בך בארבעה דברים שהיית אומר. ונעשך אב בית דין לישראל[נ]. אמר להן מוטב לי להקרא שוטה כל ימיו[נא]. ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום[נב]. שלא יהיו אומרים בשביל שררה חזר בו[נג]. הוא היה מטמא שער הפקודה[נד]. ודם הירוק[נה]. הוא היה מתיר[נו] שער בבור בעל מום

ראשון לציון

ו בפשנה אמר (לקן) ל״ל לקם:

שנויי נוסחאות

ד ר׳ אליעזר בכי״ק ר׳ לעזר וכ״ה בהוספתא ועי׳ במסנה הסמוכה.וב״ה (אומרין) מטמא לח. במסכ״ב וכמס׳ ד׳ ניזוק ווינלילה ומנעבה.. מטמאין.. ; במסכ״ב ד״ו רפ״ח וב״ה מטמאין. ולית״. ומודים . בכי״ק ומודין (?). **שהוא** מטמא . בכי״מ שהיא מטמא (?) : **ה** (מהם) נשואין . וכ״ה בד״נ ; בכי״ק ..נושאין ; במס׳ ליזוזת וזיטלת ומנשובה ובמסכ״ב ליתה. הנשואים לאחיות . בכי״ק . את אחיות ול״נ״כחנושאין. ר׳ אליעזר אומר משום ב״ש יקיימו וב״ה (אומרים) יוציאו ; בכי״ק ר׳ לעזר אמר משם.. וכ״ה ר׳ אלעזר גם בד״נ (ופס ליתה) וכ״ה גם בכי״מ (ופס ב״ש אומרים וליתה למי משום) וכ״ה גם בהוספתא ועי׳ במשנה הקודמת: **ו** עקביא . בכי״ק עקביח וכן לקמן. (עקביא) חזור בך בארבעה . בכי״מ ..מארבעה וליתה. לישראל.בכי״מ בישראל להקרא . בכי״ק ליקרות. לעשות. שעה אחת רשע לפני (המקום). בד״נ ובכי״ק לעשות..; בכי״מ לעשות רשע שעה אחת לפני וליתה (?). שלא יהיו כו׳ חזר. בכי״ק שלא יחו.. ; בד״נ חוזר. שער הפקודה. בד״נ ובכי״ק בכי״מ ..פקודה. הוא היה מתיר . בד״נ ודפו״י ובמסכ״ב והוא.. בעל מום . בד״נ ובכי״ק ובעל מום .

ובי״ה מטמאין. ריי״ פ״ח מה׳ פומאת אוכלין הי״ב: וכן למעשרות. מיי׳ פ״ב מה׳ מ״ה הי״ב: **ד** דם יולדת שלא טבלה. נדה ל״ד ע״ב: מטמאין לח ויבש. מיי׳ פ״ה מה׳ מעשה׳ פ״ב ומוסב ה״ב: **ה** ארבעה אחים. יבמות כ״ג ע״ב ריה״ע פ״ח: חולצות ולא מתיבמות שם. מיי׳ פ״ב מה׳ מ״ו: דדם הירוק. נדה י״ט ע״ב בכ״ד״ן פ״ז ע״ב: והבכים משהרין. מיי׳ פ״ב מה׳ בומאת אכלת ה״ז ופ״ח מה׳ מעשה׳ מעבר ומוכב ה״ח ופ״ה מה׳ אבות הטומאה ה״ז ומ״ב נתון קי״ח ועפין כמ״ח ע״ב ר״ד מיכן קע״ח פ״ח: שער בבור בעל מום. בכורות כ״ה ע״ח:

רבי יהודה פרקה עדיות

ר"ע מברטנורה

דברי הראב"ד הללו ושים הסדרון וט"ס בדבריו. ועין בלשון דסוף פרק ג' דבכורות: ["בחלון. אין זה כשאר לשון תלונות. כמו לא יפתח אדם תלונותיו. וחלון כנגד חלון דפ"ג דנ"ב מכנה ז' שהם המשקיפין ממנו מהבית לאחר או לרשות אחרת. או לרבות הרבים. או שנעשה להכניס אור או אויר לאדר שהחלון בו. והיא מלשון ויפתח את חלון. (בראשית ח') וכן ויסקף אבינלך בעד החלון (שם כ"ו) והוא המפולש בכותל. אבל חלון דהכא אינו פתוח מעבר לעבר אלא פתוח בפנים האדר. ולא מכהון ועשו להניח אדם שם את הפלגו וכמו שבינינו ג"כ במעילה רפ"ו ובתמיד פ"ס מכנה ג'] : בברכמית. כך שמה. או על שם מקומה. רש"י פ"ג דבכורות ד"ש ט" : דוגמא. כפי' אחר שכתב הר"ב ומסיים ולא השקוה. ר"ל שלא השקוה מי המרים. אלא מים אחרים היה שהשקוה. וכלומר שלא כתבו מגילת סוטה ומחקוה אלא מגילה בעלמא כתבו ומחקו והשקוה וכ"כ הראב"ד. וכן דברי הרמב"ם גם התוס' דבכורות ועמ"ש לקמן בשם הערוך: ונדוהו. פירש הר"ב לפי שזלזל בכבודן של שמעיה ואבטליון. דגם לפירוש הבני אחמר בעבור דוגמא ודמיון וכו' היה ג"כ טעמו לומר שלכך עשו דוגמא וטימן לפי שהיתה גיורת. והם גרים. וכאילו הם לא כבדו להרחיקה להתפחה בדת ישראל. כמ"ש הרמב"ם. והראב"ד מפרש כי חבר אותם לעבות שלא כדין. לפי שאין עושין כן שמא יוציאו על מי המרים לומר שאין בודקין. ע"כ. ועיין במשנה ה' פ"ג דסוטה. ועמ"ש לקמן: הם ושלוש בעקביא נתגדה שאין וכו'. בחכמה ובירא חטא בעקביא בן מהללאל. וא"ת וכי מטא פעים ים בדבר. שאע"פ שאין גזול ממנו בדורו. אם יחטא ואחם ופלגו אלהים זה השופט אשר יהיה בימים ההם שאין לך שופט אלא בדורו. יפתח בדורו וכו'. ויש לומר דס"ל דהא דאמר דוגמא הבקוה לא נתכוין לזלזל בכבודן אלא. ובפירוש שכתב הערוך בשם רב האי גאון דה"ק עקביא בן מהללאל לא השקוה מי סוטה אלא היו כמיירלאין אותה שמא תודה שטמאתה והרחו כאילו מי סוטה הן. כדרך שאמר בלעם (מלכים א' ג') גזרו את הילד החי. ואלא לעבות כן. אלא שם דרך חקירה כדי שיתגלה לו הסוד. ע"כ. וכזכר ר' יהודה כיון שאף לדברי עקביא להתירלאות כדי בתודה היו עושים כן ה"כ אין כאן זלזול כלל. אבל ה"ק סובר שהיה זה זלזול. שאע"פ שלהתירלאות היו עושים לא היה להם לעבות כן שמא יוציאו לעז על מי המרים וכמ"ש לעיל בשם הראב"ד. ור' יהודה ה"ק כיון שאין העזרה נגעלת וכו' בחכמה ובירא חטא כמותו א"א לנו לומר שהיה נכבל בזה ח"ו ושהיה בא ע"י כך לכלל נדוי. וכ"ש לגרסת הר"ב דגרס בעונה. והיינו טעמא דכיון שהוא היה עונו מכל אדם אשר על פני העזרה. לא אפשר שיצא דבר קלף מלפניו להכזאת את שמעיה והבטליון גדולי ישראל א"ו. ועוד כ"ל לומר דאפשר דלא פליגי ת"ק ור' יהודה בלשון דוגמא ואף לר' יהודה היה זלזול בדבר. ואפ"ה אמר בא"ו שנתגדה כיון שאין בחכמה ובירא חטא כמותו. א"א שב"ד הקטן ממנו יבחנו. ומתני' דייקא הכי. דלפירוש קמא לא הל"ל א"ו שנתגדה אלא ה"ל למימר א"ו זלזל. ויש לי כדמות ראיה לזה. דבמשנה ז' פ"ג דתענית. דשלח לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה גוזרני עליך גדוי. ושם משום כבוד המקום ב"ה היה. ופירש"י בגמרא דף כ"ג אלמלא חוני אתה ואדם גדול. ע"כ. ואי ס"ד דדעתו דרש"י דר"ל כדמביים במתני', אבל מה אעשה לך שאתה מתחטא וכו' כבן המתחטא וכו' ושאתה רצונו. כלומר וכיון שנעשה רצונך רואין אנו שאתה כבן המתחטא וכו' לא ה"ל לרש"י לפרש ואדם גדול. אלא ואתה כבן המתחטא. אלא ש"מ דס"ל לרש"י דתרתי קאמר אלמלא חוני אתה שאתה אדם גדול גוזרני וכו'. ומפני שאדם גדול אתה א"א לגזור. והדר קאמר אבל מה אעשה לך שאינך אדם גדול. ואלא חוני אתה לא הייתי יכול לגזור עליך שאתה מתחטא וכו' ולכן אבל מה אעשה לך דייק ליה לרש"י לפרושי הני דהוה מצי למימר אלמלא חוני אתה שאתה מתחטא וכו' גוזרני וכו'. ואי משום אל תעמוד בדבר רע לא רצה לכתוב בגדוי הא הוה מצי למימר גוזרני וכו' קודם ועליך נאמר שמא אבינך וגו'. ולדקדוק זה דמלכון רש"י [מוכח] אע"פ שיש גדול ממנו כל שהוא אדם גדול אין מנדין:

יבין תפארת ישראל יבין

נז) חור שבכותל. ואורחא דמלתא נקט: נח) ולא יהיה מוהר למרו אחר שחיטה, יתהנו לבכור בעל מום, כדי שיגדל אמר ויבכרו, וכשיגדל עי"ז לבכור, יכשל בו בגיזה ועבודה: נט) מי סוטה: ס) מדאיתן מזרע ישראל, וכתיב אלה בתוך עמך: סא) ואילה"ק הרי קיי"ל דקטל גרים לא מקרי קטל [קדושין דפ"ג ב'] ומה"ע מותר גרים וממזרים זב"ז. י"ל דקטל לא מקרי, הבל עם מקרי, דהרי רות אמרה עמך עמי: סב) כך שם המשה: סג) בלא מחקו מגילת סוטה, רק הטעוה מן הבכור בעל מום היה מחירו בהגאה לכהן: וחכמים אוסרים. דלא שריית ליה אמר העוסר מחיים אתי לאהוויי לבכור כדי שתהיר אמרו כל בעה ואתו בה לידי תקלה [שיגזוז] ויעבוד בו. ופסולי המוקדשים הסירו בגיזה ועבודה. דכתיב (דברים י"ב) הזבח ואכלת בשר. תזבח ולא גיזה [וכו']. ופקביא שרי דמגו דמהניא שחיטה לגמר המעבר בו להחירו לאחר שחיטה מהני נמי לגמר התלוש ומוגח בחלון: אין משקין. מי סוטה: לא את גיורת ולא את המשוחררת. דכתיב (במדבר ה') ולאלה ולשבועה בתוך עמך. פרש לאלו שאינן בתוך עמך): דוגמא השקוה. מפני שהיו דוגמתה כ ומר גרים כמותה לפיכך השקוה. ולא מן הדין. פירוש אחר דוגמא השקוה. עשו דוגמא ודמיון והראו לה כאילו משקים אותה מי המרים אבל לא השקוה: ונדוהו. לפי שזלזל בכבודן של שמעיה ואבטליון: שאין עזרה נגעלת. בעבור פשחים שנכנסים לשחוט פשחיהם דאמרינן נכנסה כת ראשונה נגעלו דלתות העזרה וכו'. וכן בכת שניה. וכן בכת שלשית. לא היה נמצא בכל העזרה. מוכתר בעטה

*) נ"ל עיין.

שנשר והניחו בחלון[נז]. ואחר כך שחטו וחכמים אוסרים[נח]. הוא היה אומר אין משקין[נט] לא את הגיורת ולא את שפחה המשוחררת[ס]. וחכמים אומרים משקין[סא]. אמרו לו מעשה בברכמית[סב] שפחה משוחררת שהיתה בירושלים והשקוה שמעיה ואבטליון. אמר להם דוגמא השקוה[סג]. ונדוהו ומתו[סד] בנדויו וסקלו בית דין את ארונו. אמר רבי יהודה הם ושלום שעקביא נתגדה שאין עזרה נגעלת בפני כל אדם מישראל בחכמה ובירא חטא כעקביא בן מהללאל[סה] ואת מי נדוי[סו].

שנויי נוסחאות

(לא) את חגיורת. נכי"ק ונכי"מ ליתא. (שפחה) המשוחררת. נכי"מ ליתא. נכי"ק ונכי"ק „משוחררת. בברכמית (ש פ ח ה משוחררת). נע"י ד' לאשון בברכמית.; נכי"ק ליתא. דוגמא. נכי"ק דינמה. (את) ארונו. נכי"ק ליתא. עזרה נגעלת בפני כל. נ"ל ונמצא"כ העזרה וכ"ה נכי"ק (נוסח „על כל וכמו שהוא נכי"מ). בישראל (בחכמה ו)בראת חטא. נכי"מ בישראל וליתא. ואת מי נדו. במשנ"כ „נידוי; נד"נ „נידוחו.

תוספות חדשים

ן בחר"ב ד"ח לא אח הגיורת כו' בהוך עתך כו' עכ"ל ובירושלמי מייתי לה מן בני ישראל ולא גרים וכן הוא פירוש רש"י בברכות דף י"ט. והראב"ד מייתי ספרי מי הטעה כו' ולא כבבר שטחה כל יחיה מאחר שהוא יודע פה שהיא לאודה לגות וכו' ובירושלמי אמר מ"ט דרבנן ואמרת אליהם לרבות את הגרים וכ"ה בבבלי דסוטה דף כ"ב

בעטה ובירכה חטא. כעקביא בן מהללאל: שפקפק. שזלזל: סוקלים את ארונו. לאו דוקא סיקלים אלא מניחים אבן בלבד להיכר שחבירו הוא בדילים ממנו: **ן** בד' דברים. שער פקודה ודם הירוק. ושער בכור התלוש. והקקלת גיורת ומשוחררת: מוטב להניח דברי היחיד. משום דהוא נמי מרבים קבל. והוו דבריו כדברי רבים. מש"ה קאמר מוטב להניח וכו'. דאי לאו הכי מאי מוטב דקאמר. והלא דאורייתא היא דכתיב (שמות כ"ג) אחרי רבים להטות והייב להניח דברי היחיד בעל כרחו. אלא טעמא דאמר מוטב ולא אמר חייב משום דאף הוא מרבים קבל כדפרישית ואין הלכה כעקביא בן מהללאל בכל ארבעה דברים הללו:

אליעזר בן חנוך שפקפקפי) בטהרת ידיסח) וכשמת שלחו בית דין והניחו אבן על ארונו. מלמד שבל המתנדה. ומת בנדויו סוקלין את ארונוסט): **ן** בשעת מיתתוע) אמר לבנו. בני חזור בך בארבעה דברים שהייתי אומרפא. אמר לו ולמה לא חזרת בך. אמר לו אני שמעתי מפי המרובים. והם שמעו מפי המרובים. אני עמדתי בשמועתיפב). והם עמדו בשמועתן. אבל אתה שמעת מפי היחיד ומפי המרובין. מוטב להניח דברי היחיד. ולאחוז בדברי המרובין). אמר לו. אבא פקוד עלי לחבירך). אמר לו איני מפקיד. אמר לו שמא עילהפה) מצאת בי. אמר ליה לאו. מעשיך יקרבוך) ומעשיך ירחקוך):

מדרבנן. ונתקיימה בישראל ונתחזקה. ע"כ: בטהרת ידיס. ר"ל שסידים מיממאות מבלי שאר הנוף בדבר פלוני ובדבר פלוני כמו שהתבאר במסכת ידים. הרמב"ם: **ן** אני שמעתי מפי המרובים. והם שמעו מפי המרובים. פירש הראב"ד וז"ל נראה כי הראשונים [נמנו] על אלו ד' דברים והיו מחלה לאחלה. הוא שמע מן המחלה האחד. והם שמעו מן המחלה האחר. והוא עומד בשמועתו. והם עמדו בשמועתן. לא נמי עקביא היה אומר כי אותן ששמע מפיהם היה הרוב. וחבריו אמרו כי האחרים שבגנדם הם היו הרוב. עכ"ל: מוטב להניח דברי היחיד וכו'. לשון הר"ב משום דהוא נמי מרבים קבל. והוו דבריו כדברי רבים שאין מתנאי המקבל [אלא שיהיו דבריו מרבים. [הרמב"ם]:

*) לפנינו שם רב הונא וכן תקנו שם בד"ת אבל ע"ש בגליון הש"ס שהגיה בשם הכ"מ דג' רב אחא.

יבין תפארת ישראל יבין

מעמד: סז) שזלזל: סח) שהידים יתממאו ולא כל הגוף. כשנוגעו בדבר פלוני לא פלוני, כמבואר במסכת ידים: סט) אלא דוקא, רק מניחין אבן גדול על ארונו לסימן שהמדה: ע) על עקביא: עא) המדברים במשנה ו': עב) כ"ל דהייט בלימוד. אבל במעשה היה צריך לעשות כמו שאומרים הרוב, דהתורה אמרה אחרי רבים להטות. והם היו בזמן הבית והסנהדרין גדולה, והמורה כנגדן דינו מקום ממרה. [ופי' סנהדרין פי"א מ"ב]: עג) ר"ל ובזה נחלקו, שלדי אומר שהרוב הסכימו כדעתי, והם אמרו שבדעתם הסכימו הרוב, ולהכי אף דבכה"ג לא שייך שתשמע להם מכוח אחרי רבים להטות, עכ"פ מוטב וכו' [ימה"ש נמי קאמר מוטב, ולא

מ"ל חייב אתה לאחת וכו']: עד) דסבור היה בכדי שיקרבוהו מ"ל שיחזור בו. לכאי מ"ל פקוד עליהן בפירוש שיקרבוני: עה) דבר של גנאי: עו) גם אם לא אלוה כך: עז) גם אם לא אלוה שיאחבוך לכן חזור בך ג"כ בד' דברים הנ"ל. [ואת"ל עכ"פ מה זיק, אדרבה ע"י לימוד יתחכיחו ביותר. כ"ל שאין הפירוש של יקרבוך אי ירחקוך, לשון פודפה, שמודיעו מה שיהיה, ו ו ע ר ד פ ן ד י ך להם לאוהב אי אויב מ א ב ן. אלא לשון אוי ז א ל ל ע ן ד י ך להם לאוהב אי לשונא מ א ב ן. כי כך רגוני, שפ"ז תתאדל ביותר לעשות משפ"ע כדי למנוע תן בעיני ס' ואדם. ואם תעשה מעשים רעים, אני רואה שירחקוך מעשיך הרעים, כדי שתרגיש ותשוב לעשות מעשים טובים, ומצא תן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם]:

ר"ע מברטנורה **רבי יהודה בן בבא פרק ו עדיות** תוספת יום טוב ציונים

פרק ו **א רבי** יהודה בן בבא") העיד. שמאנים את הקטנות. כגון שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות. אחת גדולה ואחת קטנה. מת בעלה של גדולה ומצאת זקוקה ליבם בעל הקטנה ודוחה זיקתה את נשואי אחותה הקטנה. ואוכרתה עליו שאין נשואי קטנה כלום. מלמדים את הקטנה שתמאן בו ומיאון עוקר נשואים הראשונים ומותר לה הר"ב. וחדא דר' אלעזר דהתם במשנה י"א בא יבם על הקטנה. וחזר ובא על הגדולה כו' דלריבי תרוויהו. וליכא למשמע חדא מאידך

פרק ו **א שמאנים** את הקטנות. לשון הר"ב כגון שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות וכו' משום קטנה דדוקא יתומה היא כדפירש הר"ב וא"כ ה"ה דגדולה היא יתומה. אבל נשואי הגדולה כשואין נמורין בין יש לה אב בין שהיא יתומה. ומיין בפרק י"ג דיבמות משנה ז': הקטנות. תרתי חדא דר' אליעזר במשנה ז' פרק י"ג דיבמות וכדמפרש

פ"ו **א רבי** יהודה בן בבא העיד חמשה דברים. שמאנים את הקטנות.

*) מלת העיד ליתא בר"ב ד"ה ולא בד"פ ובהוספה בד"ק לג"ל.

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ו א) ר"ל ב' אחים נשואין ב' אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה. מת בעל הגדולה, זיקתה שהיא מדאורייתא אוסרת

שפקפק בטהרת ידים. פי' פ"ו מה' פ"ח הי"ל בפ"ג עמון ומ"ב פ"ב ה"ל פיטום הנ"ל פרוש ב"ג: מלמד שבל המתנדה טו. בלבוש ר"פ פ"ל הי"ל פ"א מ"ו שם פ"ז הי"ד בפ"ג שם פ"ב שם פ"ג: **ן** אני שמעתי מפי המרובין. עיין יבמות נה פ"ל פ"ל:

שנויי נוסחאות

אליעזר בן חנוך. בכי"ק את אליעזר בן הגר. בד"ל ובכי"מ אלעזר בן הנך; בע"ו ד' ולאמן ר' אלעזר בן הגר ועי' במלאכ"ש. בטהרת ידים. בכי"מ בטהרת ידים. אבן על ארונו מלמד שבל המתנדה. בכי"מ אבן גדולה על ארונו ללמדך. בכי"ק ללמד שבל המנודה. וכ': ללמד גם בד"ל. ומת (בנדויו) סוקלין (את) ארונו. בכי"ק ליתא למלי בנדויו; בד"ל ליתא למלי את: בכי"מ ומת ב"ד סוקלין. **ן** (בני). בע"י ד' ולאמן ליתא. בארבעה. בכי"מ ובע"י הגיל מארבעה. א"ל ולמה. בכי"ק ובכי"מ. ואתה למה: בד"ל אל אבי אתה למה. מפי היחיד (ומפי המרובין). בע"י ד' ולאמן ליתא; בכי"מ מן היחיד ולא מן המרובין. דברי היחיד ולאחוז בדברי. בכי"ק את דברי היחיד..; בכי"מ ..יחיד ולאחוז דברי. פקוד עלי לחבירך. במסכ"כ ..חבירך; בד"ל פקד עלי חבירך וכ"ה בכמ' דפו"י; בכי"ק פקד עלי לחבירך וכ"ה לחבירך גם בכי"מ. מפקיד. בכי"ק מפקד וג"ל מפקד. (א"ל) שמא עילת. בד"ל עולה וכ"ה בכי"ק (ומס ליתא); בכי"מ ..עול. ומעשיך ירחקוך. בכי"מ מעשיך..:

פ"ו א ריב"ב העיד חמשה דברים. בלבוש כ"ז פ"ל מה' מ' פ"ח יהודה שלמי יבמות פ"ב מ"ל: שמאנים את הקטנות. מי' פ"ה מה' יבום הלכה כ"ב כ"ו כ"ח ג' ופ"ז הל"ו מפ"ב בעין כ' פוסק מה"מ פ"מן קפ"ה פרוש י"ח ופ"מ קפ"ח פ"ח ומ"ה ומעיף מ' י':

שנויי נוסחאות

פ"ו א בן בבא. בד"ל ובכי"ק בן אבא. וכן הוא בכ"ב ד"ל

רבי יהודה בן בבא פרקו עדיות

מלידך כמ"ש שם בס"ד. והעיד ר' יהודה בן בבא דבשתי הקטנות מלמדים שתמלן. וליכא למימר דלא העיד אלא בחדא. ומאי קטנות. קטנות דעלמא. דה"ל גבי ומשיאין את האשה נשים ונימא מאי נשים. נשים דעלמא. גמ' פ"ק דגדה דף ח'. וא"ל שזהו שכתב הר"ב וכן יש לאחרת כיוצא בזו במסכת יבמות פרק ב"ש דר"ל הסיא מתני' י"ל דהתם ולומר דתרתי נינהו. ולא אלא נתכוין אלא למבנה ז' דהתם ולומר שהיא כגון הך דהכא: ושמשיאים את האשה ע"פ עד אחד. כדתנן בסוף יבמות: ושנסקל תרנגול וכו'. כתב הר"ב ואע"ג דכי יצא שור כתיב וכו' שכל מקום בנאמר שור וכו'. וכ"כ רש"י בפ"ד דברכות דף כ"ז. ופמ"ש במסכת ד' פ"ק דסנהדרין. ובספ"ס דב"ק: שהרג את הנפש. לשון הר"ב שנקר מוחו של תנוק. וז"ל רש"י [בברכות שם] שניקר קדקדו של תינוק במקום שהמוח רופף) ונקב את מוחו: ועל היין בן ארבעים יום וכו'. לשון הר"ב ומקמי הכי פסול. דהוה ליה יין מגתו. וכן לשון רש"י בפ"ק דגדה [דף ח']. ר"ל דתניא בפ"ו דב"ב דף ל"ז ויין מגתו לא יביא ואם הביא כשר [ועיין בפירוש הר"ב מבנה ו' פ"ח דמנחות. ומ"ש שם] והעיד על [היין]בן ארבעים יום דלכתחלה נמי יביא אפילו יש הרבה ממין אחר. תוס'. וכפ"ד דברכות [דף כ"ז] כתב רש"י. ועל יין בן ארבעים יום שלא מבלו יין מגתו. ובא לכלל יין גמור וקרינא ביה נסך שכר: ועל תמיד של שחר וכו'. כתב הר"ב שפעם אחת וכו' והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום. ועל אותה העיד ר' יהודה בן בבא. הרמב"ם: ב על אבר מן המת. עיין במסכת דלקמן אבר שיש עליו בשר כראוי וכו' וכן במ"ז פ"ק דאהלות: אבר מן החי. עיין בפי' [הר"ב] ריש מתני' דלקמן ומ"ש שם: שהחי עושה משכב ומושב. פירש הר"ב דהיינו הזב כשהוא חי וכו' כל זה מבואר במ"ו פ"ד דזבים. וע"ש: ג כזית בשר הפורש מן אבר מן החי. כתב הר"ב אבר שפורש מן האדם החי וכו' כל זמן שהוא אבר שלם וכו' כלומר דאילו חסר הטעם טהור כדלקמן. ומה שכתב דכתיב בהלל חרב לו במת אבר שהבדילתו החרב מן החי. לפי שאין הפרש בין חלל חרב. לו החנוק. לו הנסקל וזולתם. מת נקראים הכל. אלא לכך נאמר בחלל חרב. לומר אבר שהבדילתו וכו'. הרמב"ם. ועיין לקמן בדבור אבר שיש וכו' וכן בריש פ"ק דאהלות. ומ"ש והבשר הפורש מן החי וכו' כדתנן לקמן ושם אפרש בס"ד: רבי אליעזר מטמא. באהל. ורבי יהושע ורבי נחוניא ממהרים מלטמא באהל. כ"פ הרא"ד. אבל אין דעת הרמב"ם

ושמשיאין את האשה על פי עד אחד[ב]. ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש[ג] ועל היין בן ארבעים יום שנתנסך על גב המזבח[ד]. ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות[ה]: ב העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אלינתן איש כפר הבבלי. על אבר מן המת שהוא טמא[ו]. שרבי אליעזר אומר לא אמרו אלא על אבר מן החי. אמרו לו והלא קל וחומר ומה מן החי שהוא טהור. אבר הפורש ממנו טמא[ז]. המת שהוא טמא. אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא[ח]. אמר להם לא אמרו אלא על אבר מן החי[ט]. דבר אחר מרובה טומאת החיים מטומאת המתים. שהחי[י] עושה משכב ומושב מתחתיו לטמא אדם ולטמא בגדים[כ]. ועל גביו מדף[כא] לטמא אוכלים ומשקין[כב]. מה שאין המת מטמא[כג]: ג כזית בשר הפורש מאבר מן החי. רבי

ומותר ליבם הגדולה וכן יש לאחרת כיוצא בזו במסכת יבמות פ' ב"ש: ושמשיאין את האשה. שהלך בעלה למדינת הים ובא עד א' בלבד. ואמר במת. מטיחין לוהה על פיו: ושנסקל תרנגול שהרג את הנפש. שנקר מוחו של היונק. ואע"ג דכי יצא שור כתיב. אחד שור ואחד כל בהמה חיה ועוף. שכל מקום בנאמר שור. אינו למדין שור שור מסבה. מה להלן ה"ה לכל בהמה חיה ועוף. אף כאן ה"ה לכל בהמה חיה ועוף: ד) ועל יין בן ארבעים יום. ומקמי הכי פסול. דהוה ליה יין מגתו: שקרב בארבע שעות. שפעם א' בימי מלכות יון. לא היו להם כבשים לתמידין. ונאתהו להקריב התמיד עד שהאיר הקב"ה את עיניהם ומצאו בני טלאים מבוקרים בלבבת הטלאים. והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום: ב על אבר מן המת. אתין בו כזית. דכזית מן המת לעולם מטמא לדברי הכל כמת עצמו. ולא נחלקו אלא על אבר קטן שאין בו כזית: לא אמרו. אינרים אין להם טיעור אלא על אבר מן החי. אבל אבר מן המת שעורא בעי לטמויי: מרובה טומאת החיים. השתא פריך על ק"ו והכי קאמר דין הוא שיהא אבר מן החי מטמא בכל שהו אע"פ שאין אבר מן המת מטמא בכל שהוא. שקנ"מ במרובה טומאה החיים מטומאת המתים: שהחי. דהיינו הזב כשהוא חי: עושה משכב ומושב. כל כלים שתחתיו ואפילו הן מאה לטמא אדם לטמא בגדים כדכתיב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו: ועל גביו מדף. כל הכלים בעל גבי הזב אפילו הן מאה זה על גב זה טמאים טומאת מדף דהיינו טומאה קלה שאינן מטמאין אדם וכלים. כמו משכב ומושב שהן תחתיו. אבל מטמאים אוכלים ומשקים. ומדף הוא לשון קול עלה נדף (ויקרא כ"ו) כלומר טומאה קלה. פירוש אחר לשון ריחו נודף. שריח טומאת הזב הולכת למרחוק לטמא כל הכלים בעל גביו. אע"פ שלא נגע בהם: מה שאין המת מטמא. דכלים שתחתיו של מת אין טמאים אלא ראשון. ושני. ושלישי בלבד. מדין מגע. שהכלי שנגע במת. הרי הוא כמת. ועושה הכלי שנגע בו אב. והג' שנגע בו נעשה ראשון ואין אינן מטמאין כלים. דאין כלים מקבלים טומאה. אלא מאב הטומאה. וכן כלים בעל גביו של מת אינן טמאים אלא ראשון. שני. ושלישי בלבד. מדין מגע. ולא מדין משכב ומושב: ג כזית בשר הפורש מאבר מן החי.

אבר

ושמשיאין את האשה ע"פ עד"א. נקמן פ"ח מ"ב יבמות קב"ו ע"ש קפ"ב ב"ש ירושלמי יבמות פפ"ו ה"ש מיי' פ"ו"ב הל' נישואין הל"א ספ"ב עטין כ' בוס"ב אה"ע סימן ל"ז סעיף ג': ושנסקל תרנגול בירושלים. ירושלמי פירונין פ"ו ה"ש מיי' פ"ו מה' נזקי ממון ה"ב כמ"ב עטין פ"ג: ועל היין בן ארבעים יום כה. מיי' פ"ו מה' מעילה מזנח ה"ט ספ"ג לאוין ס"ס: ועל תמיד של שחר שקרב מ". ירושלמי ברכות פ"ד ה"ה תענית פ"ד ה"ה: ב על אבר מן המת. מיי' פ"ב מה' טומאת מת ה"ד: אבר הפורש מבנו. מיי' שם ה"ג: עושה משכב ומושב. מיי' פ"ח מה' טומאת מת ה"ג: ומטא ה"ל: ג כזית בשר הפורש מו'. הוצין קכ"ב ס"ב:

שנויי נוסחאות

עלי גב המזבח. בד"נ וככי"ק וכמשב"נ על גבי..: ב (ור') נחוניא בן אליעזר בו' הבבלי. בכי"ק ..נחוניה בן אלנתן.: בכי"מ בן (?) נחוניא בן אלנתן.. בבלי. על אבר מן המת. כתוס' בתוך של אבר שלם.. שר' אליעזר אומר. בד"נ ..אמר, בכי"ק ובכי"מ שר' אלעזר.. אלא (על). בכי"ק ובכי"מ ליתא וכן ליתא בפי' הרא"ד ובתוס' שלק. (והלא) ק"ו. בכי"מ ליתא; בכי"ק ..ק"ו הוא. ומה מן החי. בכי"ק ובכי"מ מה אם החי. המת שהוא טמא אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא. בכי"מ הסגון אינו דין שיהא אבר הפורש מן המת טמא. (על) אבר מן החי. בכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"מ (ומס ..החי בלבד). טומאת. מטמאות. בד"נ מטמאת. מטמאת. לטמא אוכלין. בכי"ק ולטמא אכלים וכ'. ולטמא גם בד"נ ובפו"י. מה שאין המת מטמא. בכי"מ מה שהמת אינו מטמא.

ראשון לציון

פ"ז א תוי"ט סד"ה ועל תמיד של שחר כ' ועל אותה העיד ר"י בן בבא הרמב"ם. עיין יש סדר למשנה.

ה) כרע"ב ד"ה בא הדבור הזה אחר הדבור שקבא בד' בו' והתוי"ט הקדימו כמו שהוא לפנינו ואולי היה הדבור הזה לפני הרע"ב, אלתרון גם במשנה.

ו) כן מס' נידוי עיקוצין פ"י ה"א:

להוהה הקטנה על בעלה מדאין כשוהיה מדלורייתא כלום. להכי מלמדין הקטנה שתמלן, ויהעקרו כשוהיה מעיקרא, ועי"ז יהיה מוהר לעשות מלוה דאורייתא שתהיבם הגדולה [יבמות פ"ז מ"ז]. והא דקאמר קטנה לכון רבים. הייט מדיש עוד אחרת [שם מי"א], דהייט בנשלו ליבם ב' יבמות אחיות, א' גדולה וא' קטנה, ובעל הקטנה ואח"כ הגדולה, מלמדין הקטנה שתמלן ויקיים הגדולה: ב) שלמר לה מת בעלה [כשלמי יבמות]. אף דמדינא לריך ב' עדים, משום עגונה סמכו אחזקה דאשה דייקה ומנשבה: ג) שניקר מוח התינוק. דשור דכתב רחמנא לאו דוקא: ד) וקודש מ' יום לכתחילה פשל [כב"ב ל"ז]: ה) כשנאנסו מלהקריב מקודש. וקמ"ל דאא עדיין נקרא בוקר: ו) אף שאין בו כזית בשר מטמא גם באהל: ז) כ"ל דר"ל דאף דק"ו דאורייתא, עכ"פ באבר עצמו ליכא ק"ו אלא בחמת שנפרש ממנו, והרי באבר ליכא ק"ו: ח) כשהוא זב: ט) דכל הכלים שתחתיו הזב הפ"ט הן ק', אף שלא נגעו בזב, טולן אבות הטומאה: י) ר"ל וכל הכלים שעל גביו אפילו לא נגעו בזב, טולן טומאה קלה לטמא וכ': יא) ולא אדם וכלים: יב) דרק כלי שנגע

אבר בפירש מן האדם החי דינו בהוא מטמא כל זמן שהוא אבר שלם במגע ובמשא ובאהל כמת עצמו דכתיב (במדבר י"ט) באהל חרב או במת האבר שבדילתו החרב מן החי הרי הוא כמת. והבשר הפורש מן החי הינו מטמא עד שיהיה אבר שלם וכשפירש כזית בשר מאבר מן החי ר"ל מטמא כדמפרש טעמא ואזיל: עצם כשעורה. מן המת מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל דכתיב (שם) *) [ועל] הנוגע בעצם והלכה למשה מסיני שהוא מטמא בכשעורה וכשפירש מאבר מן החי ר' נחוניא מטמא וכו': מצינו אבר מן החי כמת שלם. כדילפינן מקרא בחלל חרב או במת: אם טמאת כזית בשר הפורש מן המת. כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת יהא טמא שכן יש בו חומרא אחרת שעצם כשעורה הפורש ממנו נמי טמא: אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. בתמיה. שהרי אין בו זאת החומרא: שכן טהרת עצם כשעורה הפורש ממנו. דהא הכא לעיל עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי ר"א ור' יהושע מטהרין ומדברי עצמו עכו פרכא למה מצינו שהביא וכן לרבי נחוניא: שהבשר נוהג בגבילות ובשרצים וכו'. דכתיב (ויקרא י"א) והנוגע בנבלתם. בגבלתם ולא בעצמות. ולא בקרסים. ולא בעלפים. אלמא אין העצמות מטמאים. מכוס נבלה: אבר שיש עליו בשר בראוי. אבר אינו מטמא אא"כ יש בו בשר וגידים ועצמות דכתיב (במדבר י"ט) אז בעצם אדם מה אדם יש בו בשר וגידים ועצמות. אף כל יש בו בשר וגידים ועצמות. ואם חסר מן הבשר שהיה עליו ונכאר בו בשר כראוי שיעלה ארוכה ויבריא אם הוא מחובר באדם הוי. מטמא מכוס אבר. ואינו דקאמר חסר הבשר טמא. אבל אם נחסר כל שהוא מן העצם שבאבר. שוב אינו מטמא מכוס אבר והיינו דקאמר חסר העצם ועוד דהא לר' אליעזר אין טומאת אבר מן המת אלא כשיש עליו בשר כזית

*) בגמ"ב ד"ר וכל והתו"ש הגיה בלפנינו. טהור

אליעזר מטמא). ורבי יהושע ורבי נחוניא מטהרים). עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי. רבי נחוניא מטמא). ורבי אליעזר ורבי יהושע מטהרין. אמרו לו לרבי אליעזר מה ראית לטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי. אמר להם מצינו אבר מן החי כמת שלם. מה המת כזית בשר הפורש ממנו טמא). אף אבר מן החי. כזית בשר הפורש ממנו יהיה טמא. אמרו לו לא אם טמאת כזית בשר הפורש מן המת. שכן טמאת עצם כשעורה הפורש ממנו). תטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי שכן טהרת עצם כשעורה הפורש הימנו. אמרו לו לרבי נחוניא. מה ראית לטמא עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי). אמר להם מצינו אבר מן החי. כמת שלם. מה המת עצם כשעורה הפורש ממנו טמא). אף אבר מן החי. עצם כשעורה הפורש ממנו. יהיה טמא). אמרו לו. לא. אם טמאת עצם כשעורה הפורש מן המת. שכן טמאת כזית בשר הפורש ממנו). תטמא עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי. שכן טהרת כזית בשר הפורש ממנו. אמרו לו לרבי אליעזר מה ראית לחלוק מדתיך. או טמא בשניהם או טהר בשניהם. אמר להם מרובה טומאת הבשר מטומאת העצמות שהבשר נוהג בגבילות ובשרצים). מה שאין כן בעצמות). דבר אחר. אבריה) שיש עליו בשר בראוי) מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. חסר הבשר. טמא). חסר העצם. טהור).

הרמב"ם כן. אלא דמטהרים לגמרי שהרי פוסק כר"י בפירושו גם בחבורו פרק ג' [מהלכות פ"מ]. ואילו סברה ליה דלא טהרו אלא מאהל הוה ליה לכתוב בשר הפורש מאבר מן החי בהדי הני דמטמאו במגע ובמשא ולא באהל. דמני להו שם ברים פ"ג [הלכה ג']. וכן בשר הפורש מן החי. מטהר לגמרי כמבואר מלשונו שם פ"ב [הלכה ג']. וכמו שיתבאר בסמוך בס"ד: עצם כשעורה מן המת. כתב הר"ב דכתיב ועל הנוגע. כך הגהתי. ועמ"ש בזה במשנה ה' פ"ק דכלים: אבר שיש עליו בשר כראוי. פירש הר"ב שיעלה ארוכה. ומפרש ברים פ"ז דאיזה שהוא פחות מכזית. ומ"ש הר"ב דכתיב לו בעצם אדם וכו'. וכ"כ הרמב"ם. ועמ"ש בזה במשנה ה' פ"ק דכלים: חסר הבשר טמא. פי' הר"ב חסר מן הבשר שהיה עליו. ונשאר בו בשר כראוי. בסמוך אפרש מאי דומקיה דלא פירש חסר משיעור בשר כראוי. דהא עלה קיימינן. וטמא הייגו במגע ומשא וכדתנן בסוף מתני' ה' פ"ק דכלים. וכן פי' הר"ם למשנתינו זו בסוף פ"ק דאהלות ואף הראב"ד מפרשו כך אלא דהוא מפרש באבר מהחי. משא"כ להר"ב כמ"ש לקמן: חסר העצם טהור. פירש הר"ב כלומר טהור מכוס אבר. אבל טמא מכוס בשר. ופירש דברי הר"מ ברים פ"ג מהלכות טומאת מת דזהו באבר מן המת. דאינו באבר מן החי אם חסר מהעצם כל שהוא טהור לגמרי. אע"פ שכל הבשר קיים. מפני שבשר הפורש מן החי טהור [ועיין במשנה ה' פ"ב דאהלות]. אבל אם חסר מבשרו אם נשאר מן הבשר כדי להעלות ארוכה. מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. ואם לאו מטמא במגע ובמשא. ואינו מטמא באהל. [כדתנן בפ"ק דכלים מ"ה] ע"כ. וכיון דאיירינן באבר מן המת ל"ל שם בבשר כזית. וה"ק דמטמא מכוס בשר באהל. דאי לא תימא הכי אלא דחסר שיעור כזית. א"כ אין לאן טומאה כלל בבשר כדתנן [*לקמן] ובמ"ה פ"ב דאהלות. דלעיל. הלכך על כרחנו בבשר שיש בו כזית

שנויי נוסחאות

ג ור"י ורבי נחוניא. בד"ג ובכ"מ ר"י.. ור"א ור"י. בכ"מ ר"א. מצינו אבר מן החי. בכ"ק ובכ"מ "שאבר.. וכן בסמוך. אף אבר. בכ"ק ואף.. וכן גם בסמוך גם בד"ג. א"ל לא (אם). בד"ג ודפו"י ובמכ"ב ל תקן. בכ"מ ליתא למלי לא וכן ליתא בכע"ב. המת שכן טמאת עצם בד"ג "טהרת וכ"ה בסמוך שכן טהרת כזית (?). התטא בד"ג ונטמא; במכ' דפו"י נטמא ופ"ה במכ"ג; בכ"ק טמא. מה המת עצם (כשעורה). בד"ג ובכו"י ובמכ"ב ליתא. לא אם טמאת. בכ"ק ליתא למה לא בד"ג וכ. פו"י ובכ"מ ובמכ"ב ליתא למלי אם הוי' לעיל. להלוק מדותיך. בכ"ק "את מדותיך וכן גם כן בד"ג בסמוך להלק". אן טמא כו' או טהר. (וזה לעיל) וכן בסמוך ב"ה בכ"ק ובמכ"ב; במש' ר' ליזוה וויינגלא ו נטוכה "או טהור וכן בסמוך. וצי' נפי' הרמב"ד. טומאת הבשר כו' העצמות. בכ"מ "בשר "עצמות. חסר הבשר כו' העצם בכ"מ "בשר" עצם.

לקוטים

פ"ו ג במשנה דבר אחר אבר שיש עליו כזית בשר מטמא כו' הסר הבשר טמא חסר העצם טהור. ופי' הרב"ב הסר העצם טהור כלומר שהוא טהור מכוס אבר אבל טמא מכוס בשר. וכתב הכסף משנה בגבולו התי"ט דזהו דוקא באבר מן המת. דאלו אבר מן החי אם חסר מן העצם שבשל העצם קיים שבשר הפורש מן החי טהור לגמרי. עיין בתי"ט ומסיים וכיון דאיירי באבר מן המת ל"ל דאיירי שיש בבשר כזית ועי"ש שמתקן בזה. ולדעתי דברי הכסף משנה תמוהים ממה שהוכיח דאיירי באבר מן המת דאי באבר מן החי אם חסר העצם טהור לגמרי שהבשר הפורש מן החי טהור. הא דברי המשנה חסר העצם טהור הן דברי ר' אליעזר. והוא סובר שמטהרינו הבשר הפורש מן החי ממש. ועוד ע"כ מוכח דמטהרינו אבר מן החי דאי באבר מן המת מאי קאמר דאם נחסר מהבשר עמא מטמא אבר אם יש שיש עליו בשר כדי להעלות ארוכה. הא אליבא דר' אליעזר

יכין תפארת ישראל יכין

בו נעשה אבי אבות הטומאה, בין שהוא חתך המת או עליו או בלחי, וכלי הב' במגע בהרמתון, נעשה אב, והכלי הג' נעשה ראשון, והכלים האחרים שנגעו בג' טהורים, דאדם וכלים אינן מקבלין טומאה רק מאב הטומאה [ועי' ביבקש דעת ח' ע']. והא דלא קאמר מטיעות שרק בזב הי מטמאים, משא"כ במת כל מגעו הוא מהמת טהור חוץ מדמו. כ"ל דלא להביא ראייה מאבני המת בעצמו: יג) בשגע, משא, ואוהל, כאמה"ח עצמו שבהוא שלם: יד) לרמב"ם לגמרי, ולראב"ד רק באהל מטהרים: טו) במגע ומשא: טז) בגבילה בכזית, ובשרץ בכעדשה: יז) ועצמות שרץ לו גבילה,

טהורים. לכן גם באמה"ח, שהמרחי בבשר ולא בעצמות: יח) ממת לרבנן לעיל מ"ב, לו מחי לכ"ע. וכל אבר אינו מטמא עד שיהיה בו בשר גידין ועצמות: יט) דהיינו בכדי שאם היה האבר מחובר בחי, היה חוזר ומתרפא ע"י הבשר הזה. והוא פחות מכזית: כ) דאף שלא נשאר בשר כשיעור הנ"ל מטמא במגע ובמשא, באמה"ח, מכוס הבשר [כלים פ"ח מ"ה]. מיהו באמה"ח באין עליו בשר כלל טהור וכמ"ש בס"ד [כלים פ"ח מ"ה], ובמת, מכוס העצם [דאינו מכוס בשר המת, טהור לגמרי כבאין בו כזית [באהלות פ"ב מ"ה]: כא) באמה"ח, טהור לגמרי אף בכל בשרו קיים. ובמת,

רבי יהודה בן בבא פרקו עדיות

אמרו לו לרבי נחוניא. מה ראית לחלוק מדותיך. או טמא בשניהם. או טהר בשניהם. אמר להם מרובה טומאת העצמות. מטומאת הבשר. שהבשר הפורש מן החי טהור[ב]). ואבר הפורש ממנו והוא כברייתו[ג]) טמא. דבר אחר בזית בשר[ד]) מטמא במגע. ובמשא. ובאהל. ורוב עצמות[ה]) מטמאים במגע. ובמשא. ובאהל. חסר הבשר. טהור. חסר רוב עצמות. אף על פי שטהור מלטמא באהל. מטמא במגע ובמשא[ו]). דבר אחר כל בשר המת שהוא פחות מכזית[ז]). טהור. רוב בנינו[ח]) ורוב מנינו[ט]) של מת. אף על פי שאין בהם רובע[י]). טמאין[א]). אמרו לו לרבי יהושע מה ראית לטהר בשניהם. אמר להם לא אם אמרתם במת שיש בו רוב. ורובע ורקב[יא]). תאמרו בחי שאין בו רוב. ורובע ורקב[יב]):

כזית מיירי וקאמר דמכוס בשר מטמא באהל אע"ג שמכוס אבר לא היה מטמא באהל. ומ"מ מטומאת מגע ומשא לא יצא. כל שיש בעצם כשעורה. דאין סברא לומר דעצם כשעורה הפורש מאבר מן המת. לא יהא דינו כעצם כשעורה הפורש מן המת עצמו. והרי זה דומה ממש לתמיהת הכ"מ בפ"ב מהלכות טומאת מת על הכנת הראב"ד ברוצה לחלק כן בכזית בשר הפורש מאבר מן המת וכתב עליו הכ"מ שזה תימה שאין סברא לחלק. ע"כ. וכן פירש הר"ב בהדיא בפ"ב דאהלות מ"ה. אבר מן המת עצם [כשעורה] הפורש ממנו כמת. וז"ל הר"ם בסוף פ"ק דאהלות. חסר עצם טהור לגמרי וכלבד בלא יהיה בו כזית בשר. וכגון דהסר עצם לגמרי דליכא עצם כלל דאי חסר עצם מבריהו גריך עצם ישאר ממנו עצם כשעורה דבעינן אחר לא הוי טהור לגמרי. ע"כ. והשתא דאמרן דטהור לא הוי ממגע ומשא. ניחא דה גרך הר"ב לפרש הסר בשר טמא דחסר מבשר שעליו ובאחר גרמוי להעלות תרומה. דהשתא טמא אף באהל. ועלה קאי חסר העצם. טהור. הייגו מאהל. ואי הוה מפרש חסר בשר כפירוש הר"ם שכתבתי א"כ טמא הייגו במגע ובמשא. ויהיה חסר עצם טהור אף ממגע ומשא וזה אינו כדכתבינן והא לא קשיא שיפרש חסר עצם לגמרי. כדפי' הר"ם. ויהיה טהור גמי לגמרי אף ממגע ומשא. זה גראה להר"ב שהוא דוחק גדול לפרש חסר דהייגו דוקא לגמרי. דהא סתמא חבר תנן. ואדרבה מכמע טפי שאינו חסר אלא כל שהוא. ומשום שזו היא סברת הר"ב. לכך ג"כ מסיים אבל טמא מכוס בשר ולא מסיים וכשאין עליו כזית בשר וכדמסיים הר"ם. לפי שאינו רוצה לחדש חנאי במשנתינו דבר שלא נשנה בפירוש ולהכי קאמר דמכוס בשר טמא. כלומר דהא מהני' לא אמרה שחסר הבשר. בבבא זו דחסר העצם. ומכוס כך נמי לא פירש חסר העצם לגמרי. אלא הניח המשנה במכמעה דחסר כל שהיא: שהבשר הפורש מן החי טהור. דהא לא מרבינן מקרא אלא עצם אדם. מה אדם וכו'. כדפירש הר"ב וטהור לגמרי קאמר כמ"ש לעיל. וכן מייגו בבהמה שאבר הפורש ממנה בחייה. יש לו טומאת נבלה ובשר הפורש ממנה בחייה טהור לגמרי. כדפירש הר"ב ורוב גוהו בגדול ופירש"י דזהו רוב הגוהה באדם גדול. באינו גם באחרים. דבני בוקיס וירך א' הוי רוב גוהה הגוף בלא הראש דלגבי (מנין) [נ"ל מנין] המת לא חשיב ראשו דבבריאה דאהלות קתני איזהו בנינו. הבוקיס. והירכים הגוף והשדרה. ל"א הוחיל ורוב בנינו בגודל גרסינן. והכי ליכא דמוספתא בגודל בגובה. ע"כ. והר"ב שכתב והללעות. במקום הגוף כ"כ הראב"ד לעיל פ"ק משנה ז'. והר"ם רים פ"ב דאהלות וכן העתיק הרמב"ם פ"ב מהלכות טומאת מת [הלכה ח']. וכך מלאתי בתוספתא דאהלות בפ"ג") : אף על

*) וכן הגיה בשנה מקובלת בדפ"י שם .

אם אמרתם במת. מיר נ"מ ע"כ:

שנוי נוס־אות

ואבר הפורש. בכי"ק אבר.. בברייתו. בכי"ק בבריתו. ורוב עצמות. בכי"ק בעצות ובעצמות. הסר הבשר.. רוב העצמות. בכי"מ ..בשר ..עצמות. אע"פ שטהור כו' מטמא. בד"נ ובכי"ק ..שטהר.. ; בכי"מ ..ישטהורין.. מטמ' . (ורוב מנינו). בכי"מ ליתא. שאין בהם רובע ובכ"ה בד"נ ובכי"ק ; במש' דפו"י ובמשב"ל ..רוב . במת שיש בו ר ב . בכי"מ . מפני שיש שם רוב :

לקוטים

אבר מן המת עיבור כדאיתא בע"ב . ועוד לפי פירושו דמיירי שיש באבר מן המת כזית בשר אינו לומר הוכרח לאוקמי שיש בו כדי להעלות תרומה אלא אם יש בו כזית בשר ממילא מטמא באהל משום כזית בשר . וכן כתב הרע"ב בפרק ו' דטהר דבשר כדי להעלות תרומה הוא שמות מכזית וכתב שם התי"ט שזה מוכרח ע"כ שהוא שמות מכזית דאי יש בו כזית היינוק לי' משום כזית אע"ד דכזית בשר הפורש מן החי טמא ע"ש . ואי כדברי הכ"מ והתי"ט דאיירי באבר מן המת ויש בו כזית בשר כדי להעלות תרומה היינוק לי' משום כזית אע"ב דאיירי באבר מן המת אבל אינו משום בשר . מצוה דהוא דברי רבי אליעזר והוא סובר דבשר הפורש מן החי טמא . ואינ לף אם הסר העצם כיון שיש בבשר כדי להעלות תרומה אמא לף שאין בו כזית בשר כמו שפוסק הרמב"ם בפרק ג' דין ג' מהי טומאת מת ומחניתן ע"כ שיש בו כדי להעלות תרומה דאל"כ אפילו נחסר הבשר טהור . וזה אחי שאר פירוש הרע"ב לפירוש משנתינו שהוא דברי רבי אליעזר . ולהכי זה דאיתי שכתב התי"ט על דברי הכ"מ הנ"ל דבריו נכונים אבל לא נראה שהיתה כך כוונת הרע"ב שברי דבריו מוצתקים מפי' הרמב"ם ושם בפירוש הרמב"ם מבואר דאיירי באבר מן החי וזו שברי הרע"ב מסיים ז"ל טהור משום אבר אבל אמא משום בשר ואי באבר מן המת בלאו הכי משמא משום עצם כשעורה אלא ע"כ כוונת הרע"ב והרמב"ם בפירוש המשנה באבר מן החי והרמב"ם בפירושו במסכת אהלות וכן בתורה חור בו דמבואר שם דטהור לגמרי ואין לנו במשנתינו אלא כפי' הרא"ם והראב"ד ע"ש עכ"ל . ולפי מה שכתבתי דברי הרע"ב והרמב"ם מבואריים היינו אין בדבריהם שום קושיא

יבין תפארת ישראל יבין

עכ"פ טהור מלטמא באהל, מדלא נשאר כזית בבשר. [וי"ם דיק באבר ממת מייתין, וה"ק, חסר הבשר ר"ל בטיל ממנו כל הבשר, טמא במגע ובמשא משום העצם. חסר העצם, ר"ל בטיל כל העצם, טהור לגמרי, דהרי הבשר אינו כזית]. נמצא המרובה טומאת בשר מטומאת עצם: (בב) טהור לגמרי לכ"ע: (בג) עם בשר נידון ועצמות: (בד) ממת: (בה) רמ"ח עצמות יש באדם, ורובן קכ"ה: (בו) הומ"ל דמרובה טומאת עצמות מטומאת בשר בשיעורין, דהרי כשעורה מטמא במגע ובמשא, ובשר פחות מכזית טהור לגמרי. אלא עדיף מה נקט דאפילו כל אד ואד בשיעורין, ושאין גם בטומאת אהל, אפ"ה מינו בעצם חמיר מבשר: (בז) ר"ל אם כל בשרו פחות מכזית. ומשכח"ל בנפל [פתלין דפ"ע ב']: (בח) כל בנין הגוף הוא ב' בוקיים וב' ירכיים והללעות ושדרה. ורוב בניינו הוא ב' בוקיים וירך א' [בכורות דפ"ם א']: (בט) ר"ל אז רוב מנין רמ"ח עצמות: (ל) דיבבא קב עצמות מת, לפילו אין בהן רוב בניין אז רוב מנין, מטמא באהל [ועי' לעיל פ"א סי' ל"ע]: (לא) באהל, והוה מצי למימר דבשר כל שאינו כזית טהור ובעצם כשהוא כשעורה טמא. אלא דבשיעוריה לא קמיירי: (לב) דרוב עצמות ממת אף באינן רובע, אז רובע אף שאינן רוב מטמאין באהל: (לג) מת אלם פנקבר ערום באחרון שים, ומכוסה בשים, ונרקב שם, אז מצוה אפיים מהרקב, מטמא במשא ואהל ולא במגע [עי' ביבקש דעת סי' ח']: (לד) להכי כזית בשר אז עצם כשעורה הפורשין מהחי, אין למדין אותן ממת להחמיר:

כשכלה לחותו. ונעשה כמין עפר זהו רקב שמטמא כמטה המיוד. וטיעורו מלא חפנים של אדם ביטני. ואין מלא תרוד רקב מטמא אלא מן המת שנקבר ערום באדון של שש ומכוסה בכסוי של שש עד שנודע בודאי שאין בו תערובת רקבון של בגד או של עץ או עפר אחר. אבל מת שנקבר בכסותו או באדון של עץ או בעפר. אין לו רקב. וכן מת שנקבר חסר אבר. אין לו רקב:

לקוטים

ולא שוס מזלה רק דבמשניתינו ס"ל דברי רבי אליעזר והוא סובר דאבר מן המת הנכסר הפורש ממנו שמא הוכרח לפרש לבל שמא משום נסר אבל בתוכו וכן במס' אהלות דבאמת קי"ל דלא כדברי ר' אליעזר ע"כ סי' דעהור (עמרי (מס"ז):

פי שאין בהן רובע כתב הר"ב דרובע רב עצמות כל מת מטמאים וכו' [וכן רוב מנין וכו'] אע"פ שאין בהן רובע. ועיין בפירושו משנה ז' דפרק קמא ומ"ש שם בס"ד:

פרק ז **א העיד** רבי יהושע. פדיון פטר חמור שמת. שם בהפרישו לפדיון פטר חמור. ומת: בחמש סלעים. של פדיון הבן שחייב באחריותן: בפדיון מעשר שני. דאם אבד אינו חייב באחריותו דהרוח כסף חייביה רחמנא לאכול בירושלים. והא אזל ליה. ובעמא דרבי אליעזר בכן מצינו בהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם. בנאמר (שמות י"ג) ופטר חמור תפדה בשה וגו'. וכל בכור בניך תפדה: וחכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. לפדייה סקסתיו ולא לד"ח: **ב** לא פסלו את צירן. דהקלו בצר של מגבים טמאים שאינו אוסר [הערובתו]. מפני שאין להם דם ואינו אלא להלוחית בעלמא. וזו היתה מבנה ראבונה. ועדותו של ר' צדוק הוסיף על דברי מבנה ראשונה לומר שהוא טהור. דלא מבעיא דאינו אוסר את הערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור: **ג** על זוחלין שרבו על הנוטפים. זוחלין הן כגון נחרות שהם נגרים ע"ג קרקע לשון זוחלי עפר (דברים ל"ג) ודינן כמעיין. שהן מטהרים בזוחלין ובכל שהן. והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת חיים. וכן לטבילת זבין. ובבתערבו זוחלין בנוטפין. ורבו הזוחלין. דינן כזוחלין. וכשרים לקדש בהן מי חטאת. ולטבילת זבים. ומטהרים בזוחלים ובכל שהן: בבירת הפליא. שם מקום: **ד** עלי אגוז. הקליפה החיצונה של אגוז. דהייגו הקליפה הירוקה כשהיא לחה אם עצאה כמין מרזב להיות המים הזוחלים נכנסים בה ומקלחים ממנה לחוץ. דין זוחלים יש למים המקלחים ממנה והם כשרים לגבי חטאת ולטבילת זבים וכו'. ולא אמרינן הואיל ונכנסו בתוך קליפה זו שיש לה בית קבול. ומכם מקלחין לחוץ בוב לא יהיה להם דין זוחלים. לפי שאותה קליפה איננה מחוברת כלי: לפני לשכת הגזית. סנהדרי גדולה שיושבים בלשכת הגזית: **ה** קלל של הטאת. שנתנו ע"ג השרץ. ולא נעמא הכלי שאפר הפרה בתוכו דהא אין כלי חרס מטמא מגבו אע"פ כן האפר טמא. מבוס דמונח במקום טמא והתורה אמרה (במדבר י"ט) והניח מחוץ למחנה במקום טהור: שר"א מטהר. דסבר הואיל והכלי

ציונים

פ"ז א על פדיון פטר חמור. בכורות י"ג ע"ב מ"ו: פ"ב מ"ו: בכורים ה"ו: שר"א אומר הייב באחריותן. ירושלמי מעורות פ"ו ה"ד: ב העיד רבי צדוק על ציר חגבים. ת. מות פ"ו מ"ו פ"ב מ"ו: מלכות מ"ו: מלכות לבכורות פכ"ב פפ"ב לתרין קל"ו: פרה"ב ר"ד פ' פ"ב פ"ב: ג על זוחלין שרבו על הנוטפין. מקואות פ"ב מ"ה מ"ו: פ"ד מ"ו: מקואות פ"ב פפ"ב עשין מ"ח מוס"ע י"ד פרק ב"ח פ"ב: ד העיד ר' צדוק. זבים פ"ה פ"ב: על זוחלין שקלחן בעלה מ"ו: שם הפ"ו פפ"ב שם פוס"ע שם פ"ו: ה העיד רבי יהושע מ"ו. פרה פ"ו מ"ב: על קלל של חטאת מ"ו. מ"ו פ"ד מ"ו: פרה לתוספה פ"ח:

שנויי נוסחאות

פ"ז **א** שאין בו לכהן בכי"ק ובכי"מ שאין באן.. באחריותן. בכי"ק באחריותו;כי"מ באחריות ומ"ו בסמוך. באחריותן (אלא) בפדיון. בכי"ק ובכי"מ באחריותו בפדיון וליתא. (של) מע"ש. בכי"ק ליתא: **ב** ציר. בכי"ק צר. שנבבשו. בכי"מ שכבשן. לא פסלו צירן. בכי"ק ..אה צירן; בכי"מ אלא צירן. **ג** על זוחלין. בכי"ק ובכי"מ(ובקמא שם הסמוכה) ובמשב"ל ד"ו רפ"ל. הזוחלין. הפליא. בכי"ק הפיליא; בכי"מ הפליי'. והכשירוהו. בכי"ק והכשירו; בכי"מ והתירו: **ד** שקלחן בעלה. בכי"ק ובכי"מ שקילחן בעלי וכ"ה בעלי גם בד"נ. שהן כשרים. בכי"מ כל (?) שהן.. באהליא. בכי"ק באהליה. לפני לשכת הגזית והכשירוהו. בכי"ק ללשכת הגזית והכשירו, וכ"ה והכשירו גם בכי"מ (וגם בלשכת.): **ה** (איש הדר). בד"נ ובכי"ק ..חדיד; בכי"מ ליתא.

ראשון לציון

פ"ז **א** הרע"ב ד"ה **כפדיון** מעשר שני כו' שנאמר ופטר חמור תפדה בשה וגו' וכן כתב הרמב"ם בפירושו למס נס גיין בכורות יב ע"ב קאמר טעמא דר"ל דכתיב אך פדה תפדה וגו' וכתיב אך דכתיב בפרשת קרח י"ח פסוק ט"ו וכן כתב הראב"ד בפירושו אולם קבל שבתנו הרמב"ם והר"ב כתיב סוף לפני תמיים בלשבת

פרקא ז **א העיד** רבי יהושע. פדיון פטר חמור שמת. שם בהפרישו לפדיון פטר חמור. ומת: בחמש סלעים. של פדיון הבן שחייב באחריותן: בפדיון מעשר שני. דאם אבד אינו חייב באחריותו דהרוח כסף חייביה רחמנא לאכול בירושלים. והא אזל ליה. ובעמא דרבי אליעזר בכן מצינו בהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם. בנאמר (שמות י"ג) ופטר חמור תפדה בשה וגו'. וכל בכור בניך תפדה: וחכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה. לפדייה סקסתיו ולא לד"ח: **ב** לא פסלו את צירן. דהקלו בצר של מגבים טמאים שאינו אוסר [הערובתו]. מפני שאין להם דם ואינו אלא להלוחית בעלמא. וזו היתה מבנה ראבונה. ועדותו של ר' צדוק הוסיף על דברי מבנה ראשונה לומר שהוא טהור. דלא מבעיא דאינו אוסר את הערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור: **ג** על זוחלין שרבו על הנוטפים. זוחלין הן כגון נחרות שהם נגרים ע"ג קרקע לשון זוחלי עפר (דברים ל"ג) ודינן כמעיין. שהן מטהרים בזוחלין ובכל שהן. והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת חיים. וכן לטבילת זבין. ובבתערבו זוחלין בנוטפין. ורבו הזוחלין. דינן כזוחלין. וכשרים לקדש בהן מי חטאת. ולטבילת זבים. ומטהרים בזוחלים ובכל שהן: בבירת הפליא. שם מקום: **ד** עלי אגוז. הקליפה החיצונה של אגוז. דהייגו הקליפה הירוקה כשהיא לחה אם עצאה כמין מרזב להיות המים הזוחלים נכנסים בה ומקלחים ממנה לחוץ. דין זוחלים יש למים המקלחים ממנה והם כשרים לגבי חטאת ולטבילת זבים וכו'. ולא אמרינן הואיל ונכנסו בתוך קליפה זו שיש לה בית קבול. ומכם מקלחין לחוץ בוב לא יהיה להם דין זוחלים. לפי שאותה קליפה איננה מחוברת כלי: לפני לשכת הגזית. סנהדרי גדולה שיושבים בלשכת הגזית: **ה** קלל של הטאת. שנתנו ע"ג השרץ. ולא נעמא הכלי שאפר הפרה בתוכו דהא אין כלי חרס מטמא מגבו אע"פ כן האפר טמא. מבוס דמונח במקום טמא והתורה אמרה (במדבר י"ט) והניח מחוץ למחנה במקום טהור: שר"א מטהר. דסבר הואיל והכלי

ב העיד ר' לזוק וכו'. משנה זו כמנין נ"כ במתני' ט' פ"ו דתרומות. ומ"ש הר"ב טהור שאינו אוסר וכו'. וכ"פ שם. ועמ"ש שם בס"ד: **ג** העיד ר' לזוק וכו'. נמנית משנה ה' פ"ה דמקואות וע"ש: **ד** בעלה אגוז. פירש הר"ב הקליפה החיצונה הירוקה. וכן פירש הרמב"ם וז"ל בפ"ט מהלכות מקואות שאין עלה האגוז הלא שהוא לובש חבוש ככלים. ע"כ. ועיין בפירוש הר"ב משנה ה' פ"ה דמקואות: **ה** העיד רבי יהושע וכו'. שויה במתני' ג' פ"ו

פרק ז **א העיד** רבי יהושע ורבי צדוקא) על פדיון פטר חמורב) שמת שאין בו לכהן כלום). שרבי אליעזר אומר חייבין באחריותן כחמש סלעים של בנך). וחכמים אומרים אין חייבין באחריותן. אלא כפדיון של מעשר שניה): **ב** העיד רבי צדוקי) על ציר חגבים טמאים שהוא טהורי). שמשנה ראשונה חגבים טמאים שנכבשו עם הגבים טהורים. לא פסלו צירן): **ג** העיד רבי צדוקפ) על זוחלין) שרבו על הנוטפים) שהם כשרים). מעשה היה בבירת הפליאי). ובא מעשה לפני חכמים והכשירוהוי): **ד** העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוזיד). שהן כשרים). מעשה היה באהליאו). ובא מעשה לפני לשכת הגזית). והכשירוהו: **ה** העיד רבי יהושע. ורבי יקים איש הדרית). על קלל של חטאתי) שנתנו על גבי השרץ. שהוא טמא). שרבי אליעזר מטהרא).

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ז א) [בכורות פ"ח מ"ו]: ב) ר"ל שם שהפרישו שיהיה לפדיון פטר חמור שלו: ג) ולא"ל ליתן לו שה אחר: ד) כשהפרישו לפדיון הבן ונאבדו קודם שנתנו לכהן חייב באחריות: ה) בכשנאבד פטור: ו) [תרומות פ"י מ"ט]: ז) ומותר בהנאה, דאינו רק לחלוחית בעלמא [י"ד סי' פ"ה]: ח) והוסיף הוא, דאפילו הוא בעין מותר: ט) [מקואות פ"ה מ"ה]: י) כך נקראין מי נחלים ונהרות, שעובלין בהן אף שאין בהן מ' סאה. וגם מטהרין אפילו בשעה שמובלין והולכין. וגם כשרים לגבי חטאת, ולטבילת זב, שצריכין מים חיים: יא) כי נקראים מי גשמים, שחלוקין מזוחלין בכל ג' דברים הנ"ל, שהם צריכין שיהיו מ' סאה לטבילה. ומטהרין רק כשהן מכונסין ועומדין. ופסולים לגבי חטאת ולטבילת זב: יב) דבמתערב, נוטפין בזוחלין, והזוחלין רוב, דינן כזוחלין. ומיהו לענין שלא יהא צריך מ' סאה, כל שמעורב שם זוחלין, אפילו הנוטפין רוב, מטהרין בכ"ש [מקואות פ"ח מ"ו]: יג) כור קטן שבמקום שמו פלוא, ונתערבו בהבור נוטפין בזוחלין שהיו מחובר לנהר הזוחל והולך: יד) ומאלגמים, שעליו רחבים ביותר, כפף עלי אגוז ועשה מהן כעין מרזב, שיזרמו בהן הזוחלין למקום שילכו, ולא יבלעו וגם לא יתפשטו על הקרקע: טו) כשאר זוחלין. וקמ"ל דלא חייבי הטלים ככלים, וא"ל יהיה שאיבה. ואף שיש שם בית קיבול בהטלים. א"ל קמ"ל דלא מחשב כאילו הטבירון על דבר המקבל"ו, דעלי אגוז אינו ראוין לאכילה, ואינו מקבלין טומאה: טז) שם מקום: יז) לפני סנהדרין גדולה: יח) [פרה פ"י מ"ג]: יט) ר"ל כל חרס שמניחין בו אפר פרה: כ) דאף דכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, עכ"פ באפר פרה הקפידה תורה ואמרה והניחו במקום טהור[במדבר י"ט ט']:כא)דס"ל

פרשת בא י"ג פי"ג. ועל הפ"ס דלא מייתי מן המוקדש כתנאי יסוד בקונטרס שערי המאוחרין: **ד** בפשנות **ובא** מעשה לפני לשכת הגזית נראים כה ע"ג מיהא ולא מעשה

פ"י דפרה וע"ם: **העיד** רבי פפיים וכו'. מעוה במסנה ב' פ"ג דגזר. וע"ם בריטא ומ"ש סס: **ן העיד** רבי יהוסע וכו'. עיקרה ברים פ"ג דתמורה. ועיי"ם: **ן ארוכות** **על נחתומים**. עיין במסנה ב' פרק ט"ו דכלים. ומ"ם סס: **תנור** שהתכו חוליות. עיין במסנה ו' פ"ה דכלים: שהיו אומרים עד הפורים. כיון דאמר מר שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום. אתי לזלזולי בחמץ. פירש"י שכבר מן הפוריס ואילך התחילו הדרשנים לדרוש ברבים בהלכות הפסח. הוזקקו הנומעים לעשות פסח לסוף שלשים יום. ואם יעברו ב"ד את השנה. לא יתקבלו דברי בעלי ב"ד לנומעין לדחות את הפסח. שכבר שמעו מן הדרשנים. ע"כ. ואיכך מידע ידיע דשהא מעברתא ברומבנא תגיא מלתא. וסברי חוסבנא הוא דלא שליק להו לרבנן עד האידנא. גמ' פ"ק דר"ה דף ז': **על תנאי**. פירש הר"ב אם ירצה הגשיא. דת"ר אין מעבדרין את השנה אלא א"כ ירצה הגשיא. כהדרין פ"ק דף י"א. ולא מלאתי טעם בדבר: ל **טול רשות**. לדבר על עסקי גבור. רש"י. סס: **מהגמון**. בברייתא דסנהדרין תני מסלטון. ועיין סוף מסנה א' פרק א' דגיטין

העיד רבי פפיים[כג] **על מי שנזר שתי נזירות**[כד]. **שאם גלח את הראשונה יום שלשים. שמגלח השניה יום ששים. ואם גילח יום ששים חסר אחד יצא. שיום שלשים עולה לו מן המנין**[כה]: **ן העיד רבי יהושע ורבי פפיים**[כה] **על ולד של שלמים. שיקרב שלמים. שרבי אליעזר אומר שולד שלמים לא יקרב שלמים**[כו]. **וחכמים אומרים יקרב**[כו]. **אמר רבי פפיים אני מעיד שהיתה לנו פרה זבחי שלמים ואכלנו בפסח. ואכלנו ולדה שלמים בחגיגה**[כה]: **ן הם העידו**[כה] **על ארוכות של נחתומים**[כז] **שהן טמאות**[א]. **שרבי אליעזר מטהר**[ב]. **הם העידו על תנור שהתכו חוליות**[ג]. **ונתן חול בין חוליא לחוליא**[ד] **שהוא טמא**[ה]. **שרבי אליעזר מטהר**[ו]. **הם העידו שמעברין את השנה בכל אדר**[ז]. **עיהיו אומרים עד הפורים**[ח]. **הם העידו שמעברים את השנה על תנאי. ומעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות מהגמון בסוריא**[ט]. **ושהה לבא. ועברו את השנה על תנאי לבשירצה רבן גמליאל. וכשבא אמר רוצה אני. ונמצאת השנה**

שנויי נוסחאות

רבי פפיים. כפי"ק ר' פפים ועי' נסמון; כפי"מ ר' פפום. **שאם גלח**. כפי"ק ..גילח. **שמגלח השניה**. כפי"ק מגליח **את השניה** וכ"ה כפי"מ. **עולה** (לו). כפי"מ ליתא: **ן ור' פפיים**. וכ"ה כפי"ק לקן וכם ון פפים לכו במסנה הקודמת. **ולד** (של) **שלמים**. כפי"ק וכפי"מ ליתא. (שר"א שולד שלמים וכו' וחב"א יקרב). כפי"ק ..ולד..; כפי"מ ליתא. **ולדה** (שלמים). כפי"ק **את ולדה**..; כפי"מ ליתא: **ן ארוכות**. בד"נ ודפו"י ארובות וכ"ה בפי' הרמב"ם; במסב"ל ד"ו רס"ל מעם פי' הרלב"ד עריבות ועי' בתלב"ד ובתר"ב. **שהתכו חוליות**. כפי"ק שחיתכו חליות; כפי"מ היחבי חליות. **חוליא לחוליא**. כפי"ק חוליה לחוליה. (**הם העידו שמעברין כל** הפורים). כפי"מ ליתא בטעות, כי בל"ה ז' ע"ת וסנהדרין פ"ו ע"ת הוסף גם בכ"י זה דהכן (ד"ס). (**את**) **השנה** ע"ת .. בד"נ ליתא. **ומעשה**. בד"נ וכפי"ק וכפי"מ **מעשה**. **מהגמון בסוריא**. כפי"ק וכפי"מ ..שבסוריה; במסב"ל ד' בלסיליאה נסתה מספסר. **ושהה**. בד"נ ושהא. **על תנאי לבשירצה** ר"ג. בד"נ: לשירצה..; כפי"ק ..בשירצה..; כפי"מ על מנת שיריצה.. (**ובשבא אמר רוצה אני ונמצאת**). במסב"ל ליתא וכן ליתא בד"נ (רק המלה **ונמצאת** ליתא); כפי"ק וכפי"מ ..אמר להם..:

תוספת חדשים

פין ן במשנה של מחומין כו' דוקא של נהומין אבל של בעלי בתים טהורות עד שיחדוש לכלי שמא לזרך היכה שיפה אותם. (הלא"ר):

תוספת יום טוב

על מי שנזר שתי נזירות. נזיר ו' ע"א ע"ב ע"ב בתי"ל ע"ב מזרות ה"ב בפמ"ג פפין קב"ז: **ן על ולד שלמים**. תמורה י"ח ע"א ב"ה ז' ע"א מי' ע"ד מ' ל' פמורה ה"ח: **ן הן העידו** על ארובות של נחתומים. כלים פפ"ו מ"ב מי' ע"ה מה' כלים פ"ח: **על תנור שהתכו חוליות**. כלים ע"ה פ"ו ב"מ ב"מ פ"ח ב' מות י"ם ע"ח ירושלמי מ"ק פ"ג ע"ד מי' מב פפ"ו ה"ה: **הן העידו שמעברין את השנה**. כ"ה ז' כ"ח סנהדרין ע"ו ע"ח ירושלמי מגילה פ"ח ה"ה מי' ע"ל ע"ב' קדוש החדש פי"ל: **שמעברין את השנה על תנאי**. מי' מב ה"ג: **ומעשה** ברבן גמליאל. סנהדרין י"ח ע"ח פ"ש:

כג) גיל כמ"ם כי סס כתב הר"ב כן בשפנה ח' ע"ם (נמוקי הגרי"ב): **כד**) בר"נ ד"ל מתחיל כאן דמוד בפ"ע ונראה שהי' לפניו הגי' במשנתו שר"ח מעבר ותמרים מעמאין.

יכין תפארת ישראל יכין

דמקוש דעכ"פ תוך הכלי חרס עתור, שפיר קרינן ביה מקוש עתור: כב) [מיר פ"ג מ"ב]: כג) סמוכין ביחד, וכרי סתם נזרות ל' יום. ו כתחילה צריך לגלח יום ל"ח: כד) דיוס ל' של ראבונה עולה לכלן ולכלן: כה) [תמורה פ"ג מ"ח]: כו) רק כוגסו לכיפה וכוגר לפניו שיחות ברעב. דאל"כ אתא להתיר שתרבה לו ולדות, ובינו ובינו יכבל בתאם בנוזה ועבודה: כז) משמע דפליגי בהא אתא"ק דס"ל ברבאי להקריבו לכל קרבן צורלה: כח) בחג העצרת, דליכא למימר דמיירי בחג אחר, דא"כ היה עובר בעשה בגלא הקריבו ברגל ראתכון [בר"ה ד"ו ב']. ואפשר דלעולם בחג הסוכות קאמר, ומיירי בהיה חולה בעצרת ולא היה יכול להקריבו לא סס: כט) [כלים פפ"ו מ"ב]: ל) דפין שעורכין עליהן הבלק לעשות לחמין: לא) מקבלות טומאה. אף דפנוטי כלי עץ אמקע"ו מדאורייתא, עכ"פ מדרבנן מקבלות טומאה כשמשכין לחדם וכלים

ראשון לציון

כגית תוספות (ועיין פירש הר"ב): ן הר"ב ד"ה ואכלנו ולדה שלמים בחג. בחג הסכוות קאמר כו' עיין יש סדר למסנה: ברע"ב סד"ה שמעברים את השנה בכל אדר כו' למפורש בפסחים פרק מקום שהגו דף יו ע"ל. אבל ליתו מפורש כלל רק הכי ליתא עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו. אבל בכתות יוד ע"ב וסנהדרין יג ע"ב מפרש הב"ם התחד הוה לכה בהיב ודרשיב זה ניסן ואין אמר ניסן ותקי' עיבר ביום שלשים של אדר ועשה בדשמואל דאמר שמואל אין העברין ביום שלשים של אדר כו', ואולי כוונת הר"ב במ"ם כמפורש בפסחים כלומר מה שפי' הוא בעצמו סוף פרק מקום שהגו וע"ב. ועיין יש סדר למשנה:

כה) [כלים פפ"ו מ"ב]: כו) [תמורה פ"ג מ"ח]: כז) בר"נ ד"ל מתחיל כאן דמוד בפ"ע ונראה שהי' לפניו הגי' במשנתו שר"ח מעבר ותמרים מעמאין.

ואם לאו לא תהיה מעוברת: **ח** מוסף היורה של שולקי זיתים. דרך שולקי זיתים ולבעים שם להם יורות גדולות וטובים להם תוספת טיט של שפחם שיעלו בה המים בעת רתיחתם. ושל שולקי זיתים עמא. לפי שאותה תוספת צריכה לכלי ומשתמשין בה והתורה אמרה נבי תנור וכירים (ויקרא י"א) וטמאים יהיו לכם. ודרשינן לכם כל שבצרכיכם כלומר הדבר מן הכלי שאתם צריכים לו ומשתמשין בו הוא שמקבל טומאה: ושל צבעים טהור. שאין הלבעים משתמשים באותה תוספת לפי שירחים עמא יפסד לבעם: **ט** על החרשת שהשיאה אביה. אע"ג דהוית אסת איש גמורה שהרי קבל אביה קדושיה כשהיא קטנה אפילו הכי יוצאה בגט. ומקבלת את גיטה כשהיא חרשת ואע"פ שאין לה דעת לפי שהאשה מחגרת בטל כרתה. הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן. וסיא יתומה דלא *)סיו נשואיה אלא מדרבנן. שאוכלת בתרומה דרבנן ולא גזרינן תרומה דרבנן אטו תרומה דאוריתא: מרישׁ. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת השבים. שאם היה מעריבו לקעקע בירתו ולהחזיר מרישׁ עלמו ימנע מלעשות הבורה: שלא נודעה לרבים. שהיא גזולה: שהיא מכפרת. וא"ל להביא אחרת: מפני תיקון מזבח. שלא יהיו הכהנים עלבים שאכלו חולין בטשחטו בעזרה. ומגלא מזבח בטל שמגביעים מלעבוד עבודה:

*) כר"ב ד"ר דלא הוו נשואים.

מעוברת: **ח** העיד מגדם בן סגנאי[מ] על מוסף היורה של שולקי זיתים[מא] שהוא טמא[מב]. ושל צבעים שהוא טהור[מג]. שהיו אומרים חלוף הדברים[מד]: **ט** העיד רבי נחוניא בן גודגדא[מה] על החרשת שהשיאה אביה[מו] שהיא יוצאה בגט[מז]. ועל קטנה בת ישראל שנשאת לכהן[מח]. שהיא אוכלת בתרומה[מט]. ואם מתה. בעלה יורשה[נ]. ועל המרישׁ[נא] הגזול שבנאו בבירה[נב] שיתן את דמיו[נג]. ועל החטאת הגזולה[נד] שלא נודעה לרבים[נה]. שהיא מכפרת[נו]. מפני תיקון המזבח[נז]:

דגטין: **ח** מוסף היורה וכו'. שטיה במתני' ה' פ"ה דכלים: שהיו אומרים חלוף הדברים. פי' הרא"ש ז"ל מפני כי הלבעים חסים על מי הלבע אלא יתפזרו ויחר ממה שאין שולקי הזיתים מקפידים על שליקתן. שאין למים לורך אלא מעט. וכשבא מגחם בן סגנאי *)שהיה לבע. והיה בקי בעניין. ורלה שהגמר והפשטן עולים למעלה ואין מניחין למים להתפזר. קבלו ממנו עדותו. ע"ל. והר"ב הלריך שיעמד בו משום דאי לאו הכי גם בשאיהם לא היה בו שום טומאה דלעליקה עצמה אינה לריכה כ"כ. והראשונים היו סוברים דבשל לבעים. הוא לורך גדול: **ט** העיד ר' נחוניא בן גודגדא וכו'. שנויה במשנה ה' פ"ה דגיטין. ושם הארכתי בס"ד: רבי נחוניא בן גודגדא. ובגיטין וכן ביבמות פי"ד משנה ב' גרס ר' יוחנן בן גודגדא: [*מרישׁ. פי' הר"ב קורה. ועיין בפירושו למסכת זבים פ"ד משנה ב': שיתן את דמיו. ובגיטין גרס מפני תקנת השבים. וכן היא גירסת הר"ב גם בכאן]:

*) כ"ה בהוספתא כאן פ"ג.

יבין תפארת ישראל יבין

האלטער] של הרומיים שהיה מושבו [בזיריען] היא סוריא. והיה לריך ליטל ההרמנא מזמן לזמן. והלך ר"ג לשם להרשאתו. וקמ"ל דדוקא סוריא שהיא רחוקה, וליטל רשות מהגמון שהוא עניו שמעבבו מאד ואינו יודע מתי ישוב. אבל בשיבוא בין הזמנים למהר ממתינין: מ) [גליס פ"ס מ"ה]: מא) כשאין היורה מחזיק הזיתים שרוצין לבשל, מוסיפין בשפת היורה כפה מטיט בנובה סביב: מב) ר"ל שמקבל טומאה מדמשתמש שם. ואע"ג דלא עדיף שם מכלי אדמה שאמקט"ו, י"ל כיון דמחובר למתכות לא גרע מעין המשמש מתכות שמקט"ו [בגליס פי"ג מ"ו]: מג) דאין ממלאין הלבע נגד הכפה מטיט, שלא תתקלקל הלבע. רק עושה הכפה שלא תעבור הרתיחה: מד) שהיו סוברים דלסימום הלבעים, הכפה מטיט הוא לגרך יותר, דחם עפי על הלבע שלא תעבור ברתיחתה. אבל מנחם שהיה לובע היה בקי בעניין, דאדרבה מי הלבע לא לאפשר שיעבור רתיחתן כל כך בנקלות בכשמן, ולהכי רק בשמן טמאו להכפה מדמשתמש שם: מה) [יבמות פי"ד מ"ב]: מו) כשהיא קטנה: מז) אף שקדושיה מדאוריתא, ואין בה דעת בגרושין. ע"פ משום דאשה מהגרשת בעל כרחה, א"ל דעתה: מח) כשהיא יתומה, דאז נשואיה רק מדרבנן מדהיא קטנה:

מט) בתרומה דרבנן, ולא גזרינן אטו דאוריתא: נ) ואם דלא אשמעינן ממי שמותר לעמוד לה בשמתה. ה"ע, משום דבירושה הלא וכיון דירשה בעלה לא יזדקקו לה בני משפחתה והו"ל כמת מעה [יבמות דפ"ע ב']. ואילה"ק עכ"פ היכא שירלו לעשות בקבורתה אליך בריכן שיעמוד לה כסלר בעל לאשתו. ואת"ל גם בעל ממש י"ל דמותר לעמוד אף שלא לעורך, עכ"פ הכא רק מעשה מת מלוה שריכן, ומדים ישראל כאן אינו מת מלוה. ותו קשה וכי מה"ט ממי נימא דכה"ג ומיר יהיו מותרים לעמוד לקרוביהן מוריעיהן מדמחשבו כמת מלוה. י"ל דבאמת לאו מת מלוה ממש היא, אלא לעפ"כ כל היכא דמסתבר יש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת גם בקום ועשה, כמו שהאמינו לאשה שאמרה מת בעלי שתנשא משום דייקא. וכ"כ סקלו לא' שרכב על סוס בשבת [יבמות ד"ל כ'] ועי' תוס' [יבמות דפ"ע ד"ה כיון, ותוס' גיר דמ"ג ב' ד"ה והא]: נא) קורה: נב) שבנאה הגזלן בתרמון שלו: נג) בכשתלריכה לקעקע הבניין כדי להחזיר הקורה, חייבין שיעמוד מלבוד עי"ז: נד) בגזל בהמה והקריבה לחטאת: נה) אלא מודע לג' בני אדם שגזלה: נו) וא"ל להביא חטאת אחרת: נז) שיעמדו הכהנים מלהקריב קרבנמבן אדם שלא יכירוהו,מחשש שיאכלו חולין בעזרה:

ר"ע מברטנורה **העיד ר' יהושע בן בתירא פרק ח עדיות** תוספת יו"ט ציונים

פרק ח **א העיד** רבי יהושע על דם נבילות שהוא טהור. מלטמא כנבלה בכזית. אבל מטמא ברביעית. שאין לך דבר שיטמא דמו כבשרו אלא הבשר בלבד. ולעיל[ריש פ"ה] דתנן דם נבלות ב"ש מטהרין לגמרי הוי ב"ש מטהרים ובית הלל מטמאין. אבל לא כנבלה במטמא בכזית אלא ברביעית

פרק ח **א העיד** רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא

במשנה ג' פרק ד' דטהילה. ומדאילטריך הכא לקרא ס"מ דבשאר דברים אין דמו כבשרו. וקשה א"כ ברביעית אמאי ליטמא. ובהדיא

בהוא

פרק ח **א** העיד רבי יהושע בן בתירא. בנחות ק"ג עיין יחזקאל שנת ע"ח ס"א שקלים ע"ב ה"ב ע"ח פ"א: על דם נבלות. מיי' פ"א מה' אבות הטומאה ה"ד:

ח על מוסף היורה של שולקי זיתים. מיי' פי"ז מה' כלים ה"ג: **ט** העיד ר"נ בן"ב. יבמות קי"ב ע"ב קי"ג ע"א גיטין נ"ה ע"א: על החרשת. מיי' פ"ו מה' גירושין הכ"ב בה"ב עיין כ' פוס"ב מה"ב כיטין ק"פ ס"ו: ועל קטנה ב"ר. מיי' פ"ג מה' אבות הטומאות ה"ג: ואם מתה בעלה יורשה. מיי' פ"ב מה' אישות ה"ד פה"ב עיין מ"ח פוס"ב מה"ב פי"ז ס"ג: ועל המרישׁ הגזול. גיטין נ"ה ע"א ס"ו ע"ב ל"ה ע"ה ס"ו ע"א יבומלמי נ"ק ע"ם ס"ג מיי' פ"ח מה' גזילה ואבידה ה"ה סמ"ג לאוין קל"ו פוס"ע מ"מ כיטין ע"מ ס"ח: ועל החטאת הגזולה. יבומלמי תרומות פ"ח ס"ח הוריות פ"ב ה"ב מיי' פ"ח מה' מעילות מזבח ה"ד:

שנויי נוסחאות

ח מגדם בן סגנאי. בכי"מ ר' מגדם בן סיגנוי; בכי"ק ..בן סינני. **עוד** (מוסף היורה של שולקי זיתים. בכי"ק ..היורא.. ; בכי"מ על שקלי זיתים (?). ושל צבעים. בכי"מ ושל צבעונין (?): **ט** ר' נחוניא בן גודגדא. בכי"מ ר' יוחנן.. וכ"כ בכי"ק (ושם .גדגדא) ועי' תוי"ט. שהיא יוצאה. בכי"ק (כדרכו בכל הכי") ..יוצא. בבירה. בכי"ק בבירה. נודעה לרבים שהיא מכפרת. בכי"מ נודע לבעלים שמכפרת, ומשמע מגיטין כ"ה ע"ב דע"ס הוא ושם הוא גם בהכי"ר כבדפוס (ד"ס):

בהיות ברייתא דמנחות [דף ק"ג ע"ב] דלעיל מסיים בהו אמר ר' יהושע בן בתירא מעשה והיו מחרין ערודיאות לחריות בהמברטיא של מלך והיו עולי רגלים שוקעין עד רכובותיהן בדם. ולא אמרו להם דבר. ס"מ דכמהעיד רבי יהושע בן בתירא שיהא טהור לגמרי העיד. איברא דהא מ"מ אתא שכתב הר"ב אבית הלל דמטמאין. בלא מטמאו אלא ברביעית. איתא התם [דף ק"ל] שכך אמר רבי יוסי בר יהודה הואיל ויכול לקרוש ולעמוד על כזית ומסקי התוס' שם שם ריבוי למדרש מיניה דדם נבלה מטמא אם סברא מוקים הרבוי ברביעית הואיל וכו'. ע"כ. ול"ל דאמי רבוי דלדם נבלה מרבוי לדם הסרן דביה מרבינן כסרן עצמו כדתנן במעילה. אבל הראב"ד פירש בריש פרק ה' הואיל וקרוש וכו' כלומר וכיון שהוא קרוש דומה לבשר. וגזרו עליו מטוס כזית נבלה. ע"כ. מ"מ לא אמר רבי יוסי בר"י אלא אבית הלל דריש פ"ה דהתיא מתני' ר"י בנאה וכדתנן בריש פ"ה דמכילתין ופליגא על עדות זו דרבי יהושע בן בתירא. דרבי יהושע בן בתירא מטהר לגמרי. והכי איתא בהדיא התם בגמ' [דמנחות] בס דרבי [יוסי בר'] יהודה ור' יהושע בן בתירא פליגי. ובפ"ח דשבת דף ע"ג איתא ההיא דר' יוסי בר יהודה דב"ה לא טמאו אלא ברביעית וכו'. ובס לא הובאה הברייתא דר' יהושע בן בתירא אלא גריכא לה התם. ולפיכך הקרוב אלי שהר"ב כשכתב כך לפרש לעדותו של רבי יהושע בן בתירא. כהתיא דב"ה דמטמאין. ובדביעית. שלא זכר אלא ההיא דשבת. ואשתמיטתיה. דבמנחות איתא בהדיא דהתיא דבית הלל מטמאין. ועדות זו דרבי יהושע בן בתירא. לא אמרו דבר אחד. אלא כשטיהר רבי יהושע בן בתירא. לגמרי טיהר. ואין ל"ל לפרש דברי הר"ב שמתבון למ"ם הרמב"ם בפירושו וז"ל שאינו מטמא כמו הנבלה. לפי שאין לך דבר וכו'. אבל דם נבלות הוא כמו משקין טמאין וכן יתבאר בירושלמי באמרם דם נבלות מטמא ברביעית ובגמ' שקלים [פ"ג ה"ג] מאי טהור. טהור מלהכשיר. אבל לטמא. מטמא. ואמנם ברביעית כמו שבארנו. עכ"ל. דאי כך היא כונתו שמטמאים טומאת משקין לא הוה ליה לכתוב אלא לפרש. אבל דעתו ודאי דברביעית מטמאין כנבלה עצמה. ועוד מידי הוא טמא אלא מטוס הא דב"ה והתיא דב"ה ודאי בטומאת נבלה ממש היא מהך טעמא נופיה דהוה ליה לגמרא לפרש דטומאת משקה קאמרינן. וכן הוא בהדיא בפירש"י דשבת [דף ע"ז ד"ה ב"ם] שכתב שכ"ל דאף ב"ש לא טהרו מטוס טומאת משקין ס"מ דב"ה שטמאו מטוס טומאת נבלה ממאוהו. ויותר מזה מבואר בתוס' דשבת [שם] ומנחות [שם]. דבטומאת נבלה אמרו ב"ה. הלכך ודאי דז"ם הר"ב דברבי יהושע בן בתירא שטמא ברביעית היינו מטוס נבלה. וקביא עליו מהתיא ברייתא דמנחות. ודע דלהרמב"ם דמפרש לה טומאת משקין ברביעית. אלו לכל טומאה מגריך רביעית. אלא לפסול הגויה הוא דבעינן שיהא במשקין רביעית כדתנן במשנה ה' פ"ד דמעילה. אבל לטומאת מגע לא אמרו בו שעור כלל. והיינו דבתבורו פרק ח' מהלכות פאר אבות הטומאות סתם וכתב. דם הנבלה אינו מטמא כנבלה. אלא הרי הוא כמשקין טמאין. שאינו מטמא לא אדם ולא כלים מן התורה. ע"כ. ועיין בפ"ד מהלכות טומאת אוכלין: על אפר חטאת וכו'. פי' הר"ב מעלה עשו בקדש ובאפר חטאת וכו' ואסמכוה אקרא דכתיב כף ח' וגו' מלאה קטרת. וכן פי' הרמב"ם. ובמשנה ב' פ"ג דחגיגה תנן לקדש. ולא תנן התם הך דאפר חטאת. ופי' הר"ב בס דכתיב כף אחת ולא כתב שהוא אסמכתא אלא משמע דלימוד גמור הוא. ועוד קשה הינא קדש דאיכא למסמך אהך קרא. אבל אפר חטאת דליכא למסמך דקרא לא מיירי אלא בקדשי מזבח. ובגמ' פ"ג דחגיגה דף כ"ג אדתנן הכלי מגרף לקדש מנא הני מילי אמר ר' הנין דאמר קרא כף אחת וגו'. הנהוב עשאו וכו' ומותיב עלה מדהכא דהוסיף ר"ע הסלת והקטרת וכו'. ומדהוסיף על אפר חטאת ודאי על כרחך דרבנן הוא. דאי מקרא דרבי חנין ליכא למילף אלא קדשי מזבח. אבל אפר פרה לא. ומכאי דר"ע הוסיף כלי שאין לו תוך דמגרף מדרבנן. ופליגא דרבי חנין. פירש"י דאמר לירוף דקדש דאוריתא. אדרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן דאמר מעדות של ר"ע נביא משנה זו דכלי מגרף לקדש. שמעינן מהכא בהדיא דרבי חנין דדרים לה לקרא קא דרים לה דרשה גמורה ולא אסמכתא בעלמא. ואין הכי אמי דלא דרים ליה אלא לקדש. אבל אפר חטאת ודאי דאף לדידיה אינו מגרף אלא מדרבנן. וכן מה שהוסיף ר"ע לא הוסיף אלא מדרבנן. ובכלי שאין לו תוך. אבל ר"י דס"ל דאף לקדש אין לירוף מדאורייתא אלא מדרבנן. לא נסיב קרא אפילו למסמך עליה. וא"כ יש לתמוה על הר"ב והרמב"ם דפירשו לירוף קדש מדרבנן. ונסבו להו קרא דרבי חנין וקאמרי דהוה אסמכתא. וכוב ראיתי בכ"מ פי"ב מהל' אבות הטומאות שכתב ג"כ הרמב"ם בלירוף הקדש מדרבנן. ושרמז יש בתורה כף ח' וגו' וכתב עליו הכ"מ שפסק כר"י מטוס דהוא מריה דגמ' טפי מר' חנין ומ"מ קרא דאיתי ר' חנין כתבו לרמז בעלמא. ע"כ: הוסיף ר"ע. כתב הר"ב דאילו מעדותו של ר"ש בן בתירא לא שמעינן אלא על הטמא וכו'. ורמב"ם פירש דמעדותו של ר"ש לא שמעינן שמגרף אלא כלי שיש לו תוך וכו' ולא דהרמב"ם הוא זה הפירוש אלא תלמוד ערוך הוא [חגיגה דף כ"ד] שכתבתיו לעיל. ומפני כך אני תמה ג"כ על פירושו של הר"ב שמפרש מדנפשיה דלא כהגמ':

ברביעית: שנגע טמא במקצתו [שטימא את] כולו. מעלה עשו בקדש ובאפר חטאת שאע"פ שהם גופים הנוקים [שם] מונחים בתוך כלי אחד וגגע דבר שהוא מטמא לקדש במקצתן. נטמאו כולן שהכלי מגרפן להתחיבן כאילו הן גוף א'. והכמהה לקרא דכתיב (במדבר ז') כף אחת עשרה זהב מלאה קטורת. הכתו' עבה לכל מה שבכף אחת: הוסיף ר"ע. דאילו מעדותו של ר"ש בן בתירא לא שמעינן אלא על הטמא. ובא רבי עקיבא והוסיף אפילו מבול יום שאינו טמא אלא פוסל בלבד. אם נגע במקצתן פסל את כולן. ורמב"ם פירש דמעדותו של ר"ש לא שמעינן במגרף אלא כלי שיש לו תוך אבל כלי שאין לו תוך לא במעינן במגרף. ובא ר"ע והוסיף שאפילו בלא וקטרת לבונה וגחלים. שאינו בתוך כלי אלא לבורים ומונחים על לוח או דף שאין לו תוך. הרי הן כאילו מונחים בתוך כלי. ועשיים כאלו

טהור). **העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו. שטימא את כולו). הוסיף רבי עקיבא על הסולת**

ציונים

שנויי נוסחאות

פ"ח א שנגע טמא. כבי"מ שנגע מבול יום. שטימא את כולו. בד"ג בעשות ..אף כולו. (עב"ל) הסולת (ועל) הקטורת. בכי"ק ליתא וכן ליתא בכי"ג (וכם ואמר..והקטורת.. וקליתא בכל המקומות בציונים. וכן ליתא למלי על הכ' גם בד"ג:

לקוטים

פ"ח א תוי"ט ר"ח עד אפר וכו' בפוסק כר' יוחנן וכו' לא זכיתי ליוד לפוף דעתו ז"ל דהא כיון דאיכא התם בס"ם דתגיגה בר קפרא דסגיאא ליה נאי בר' חנין נראה דעדיף מר"י שהוא הגא מה תאמר דלאו בר קפרא נוביה קאמר הכי אלא ריש לקיש אמר כן אליביה הכא נמי רבי יוחנן לאו איכו אמרה אלא רבי חייא בר אבא אמר כן מסמיה ועוד דהוו רבים בר"ח דאיכא נמי רב נחמן אמר רבה בר אבוה דמתרגן בכי דמדאו' יש לו תוך מגרף וכו' ועלה על דעתי עמר בוהי דעת הר"ב לפסוק כר' חנין ומש"ה התם בחגיגה לא כתב שהיא אסמכתא אלא לימוד גמור ובר"ח דלירוף דאוריתא אבל הכא דבעל כרחך מייני רבי עקיבא בדרבנן כדאמרי' התם בס"ם פירש דהויא אסמכתא אלא דאכתי יש לנמגס בזה וכ"ם דל"ל לאמר כן לפירש הרמב"ם דהתם נמי כתב שהוא אסמכתא אם כן ודאי דעתו כתו בתבור לפסוק כר"י ולא ידענא אמאי ושיין בסמיך (ס"ל):

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ח א) לגמרי, ודלא כב"ה [דיש פ"ה]: ב) דהכלי מגרף מה שבתוכו מדלגרייתא. וי"ל דלירוף מדרבנן. אבל לי"ל דאף כשהיין תוך כלי רק כשהאפר מונח לבור נטמא הכל, ומשום דאין מונין ראשו ושני בחטאת [פרה פ"ב מ"ו] הא"ל כל גרגרי האפר כנוס

כלילו הן נוף אחד: והנחלים. אותן שבהן גדול חותה במחתה ביום"כ. אם נגע מבול יום במקצתן. נפסלו כולן. ומעלה עשו בהן *כאלין הנחלים בני קבולי טומאה: ב קטנה בת ישראל. והיא יתומה כדפרישנא בשלהי פרקין דלעיל. והוסיף כאן כשנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. דמעתה דלעיל לא שמעינו שאוכלת בתרומה אלא כשנבעלה: שהורהנה. שנתמשכנה ביד עובדי כוכבים: ועדיה. אותן שהעידו שהורהנה: האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. ודוקא לזאת שעדים מעידים עליה שלא נטמאה. הוא דאמרי רבנן האמינו לה. ושלא כדין רחקוה בני משפחתה. אבל אם אין לה עדים כל אשה בתחבשה ע"י ממון בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה. אסורה לבעלה כהן. לא שנא הורהנה מדעתה ול"ש נתבשה: ג אלמנת עיסה. משפחה אחת שנתערב בה שפק הלל כל אחד מבני המשפחה שפק אם הוא אותו שפק שנתערב בהן אם לאו ואשה שנשאת לאחד מבני אותה משפחה ומת בעלה. היא קרויה אלמנת עיסה. שכמו שהעיסה בלושה ומעורבת כך זאת האשה מעורבת מספיקות שפק אם בעלה הוא אותו שפק חלל. ואפילו אם הוא אותו שפק חלל שמא אינו חלל לפי האמת ור' יהושע מכשיר אותה לכהונה שם כאן שפק ספיקא ונקולא. ור"ג סבר אע"ג דבעלמא שפק ספיקא לקולא. הכא שהני דמעלה עשו ביוחסין: שהעיסה בשרה לטמא ולטהר. כלומר שהמשפחה שנתערב בה שפק חלל הרי היא בחזקת כשרות כשאר המשפחות המיוחסות. וכמו שאחר המשפחות אומרות זו נטמאה ומתרחקים ממנה. וזו טהורה ומקרבים אותה. כך משפחה זו שנטמע בה שפק חלל אין יכולים לומר הואיל ונטמע בה שפק אין נריכים יותר לבדוק כשטמאים נגיס איזו נטמאה ואיזו טהורה. כדי לרחק

כאילו הן נוף אחד: והנחלים. אותן שבהן גדול חותה במחתה ביום"כ. אם נגע מבול יום במקצתן. נפסלו כולן. ומעלה עשו בהן *כאלין הנחלים בני קבולי טומאה: ב קטנה בת ישראל. והיא יתומה כדפרישנא בשלהי פרקין דלעיל. והוסיף כאן כשנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. דמעתה דלעיל לא שמעינו שאוכלת בתרומה אלא כשנבעלה: שהורהנה. שנתמשכנה ביד עובדי כוכבים: ועדיה. אותן שהעידו שהורהנה: האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. ודוקא לזאת שעדים מעידים עליה שלא נטמאה. הוא דאמרי רבנן האמינו לה. ושלא כדין רחקוה בני משפחתה. אבל אם אין לה עדים כל אשה בתחבשה ע"י ממון בזמן שיד העובדי כוכבים תקיפה. אסורה לבעלה כהן. לא שנא הורהנה מדעתה ול"ש נתבשה: ג אלמנת עיסה. משפחה אחת שנתערב בה שפק הלל כל אחד מבני המשפחה שפק אם הוא אותו שפק שנתערב בהן אם לאו ואשה שנשאת לאחד מבני אותה משפחה ומת בעלה. היא קרויה אלמנת עיסה. שכמו שהעיסה בלושה ומעורבת כך זאת האשה מעורבת מספיקות שפק אם בעלה הוא אותו שפק חלל. ואפילו אם הוא אותו שפק חלל שמא אינו חלל לפי האמת ור' יהושע מכשיר אותה לכהונה שם כאן שפק ספיקא ונקולא. ור"ג סבר אע"ג דבעלמא שפק ספיקא לקולא. הכא שהני דמעלה עשו ביוחסין: שהעיסה בשרה לטמא ולטהר. כלומר שהמשפחה שנתערב בה שפק חלל הרי היא בחזקת כשרות כשאר המשפחות המיוחסות. וכמו שאחר המשפחות אומרות זו נטמאה ומתרחקים ממנה. וזו טהורה ומקרבים אותה. כך משפחה זו שנטמע בה שפק חלל אין יכולים לומר הואיל ונטמע בה שפק אין נריכים יותר לבדוק כשטמאים נגיס איזו נטמאה ואיזו טהורה. כדי לרחק

ועל הקטורת. והלבונה. והנחלים[ג]. שנגע טבול יום במקצתם. שפסל את כולם[ד]: ב העיד רבי יהודה בן בבא. ורבי יהודה הכהן. על קטנה בת ישראל שנשאת לכהן[ה]. שהיא אוכלת בתרומה שנכנסה לחופה אף על פי שלא נבעלה[ו]. העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב. על תינוקת שהורהנה באשקלון[ז] ורחקוה בני משפחתה[ח] ועדיה[ט] מעידים אותה שלא נסתרה ושלא נטמאה[י]. אמרו להם חכמים אם מאמינים אתם שהורהנה. האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושלא נטמאה. אל תאמינו שהורהנה: ג העיד רבי יהושע ורבי יהודה בן בתירא על אלמנת עיסה[יא]. שהיא כשרה לכהונה[יב]. שהעיסה[יג] כשרה לטמא ולטהר[יד]. לרחק

והלבונה ונחלים. הע"ג דלאו אוכל נינהו מיבת הקדש מכשרתן לטומאה. רש"י בתגיגה. ועיין במשנה ה' פ"ד דזבחים ובדפי"ב דמנחות: והנחלים. פי' הר"ב אותן שכ"ג חותה במחתה ביום"כ. שבמה שהוא חותה הוא מכניס אבל גחל ס של כל יום. תגיגן נתפזר ממנו כקב גחלים היה מכבדן לאמה. כלומר שלא היה חוטם להם. הרמב"ם. ור"ל כיון שלא היה חוטם להם ש"מ שמעולם לא שהוס לאותן גחלים שיהיו קודש. וירושלמי הוא הביאוהו התוס' בתגיגה [דף כ"ג ד"ה אלא] ומפרשים עוד לירושלמי בענין אחר ודגחלים דהכא בכל גחלים הוא. ואע"ג דנתפזר היה מכבדן. משום דלא נתקדש אלא הצריך לו. אבל מה שאין צריך לו לא. ויכול להפסידו: ב שהורהנה. פי' הר"ב שנתמשכנה. משכון בלשון ישמעאל רה"ן. ערוך. ["ומלאתי הפרש בין משכון להרהון בחבורו של הרמב"ם בהלכות מ"ש [פ"ג הלכה י"ח] מן הירושלמי דמשכון אמרו שם על המשכן בחובו שבבר חייב לו. והרהון אמרו שם על אלוה עבשיו עליו ול"ל דהכא נקט התנא זה הלשון לרבותא דנתמשכנה מדעתן]: ועדיה. בפסולי עדים קמיירי. כגון עבד ושפחה העידו. הרא"ש. כלומר דאל"כ מאי סברי בני מבשפחתה שרחקוה. *הואיל והיה לה עדים שלא נטמאה: האמינו שלא נסתרה ושלא נטמאה. כתב הר"ב ודוקא לזאת וכו' אבל אם אין לה עדים וכו'. בזמן שיד הנכרים תקיפה ואשקלון יד הנויים תקיפה היא דאתרן פלשתים היא. ועוד כבר גלו ישראל. רש"י פ"ב דכתובות דף כ"ו. וז"ש דכבל גלו גרלה מדתנן התם שזה ר' זכריה בן הקצב היה בשעה שבגלות האומות לירושלים ["כדתנן במשנה ט' פ"ב דכתובות. ומשמע ליה דבהורבן היה: ג ורבי יהודה ב"ב. בגמ' פ"ק דכתובות דף י"ד מייתי לה וגרס ר' יהושע בן בתירא: אלמנת עיסה. דאלו בת עיסה דאין לה חזקת כשרות החמירו אפילו בספק כפיקא. כך פירשו התוס' שם בד"ה אלמנת עיסה וכו'. אבל בתר הכי בד"ה ת"ר איזו היא אלמנת עיסה וכו'. כתבו דר"ת מוחק מהברייתא אלמנת. ולענין בת קהני ודקאי אמתני' דהכא העיסה לאמנת לטהר וכו'. ע"כ. ס"מ דל"ג במתני' אלמנת. ובפרק י"מ מהלכות אסורי ביאה דייק הכ"מ מלשון הרמב"ם כדברי התוס' הראשונים: לטמא ולטהר לרחק ולקרב. פירש הר"ב שבודקת ואומרת זו טמאה כדי לרחק וכו'. וכן נמצא עוד במשנה דסוף פרקין. אבל התוס' דכתובות פירשו לטמא ולטהר שייך לענין ממזרות ונתינות [כדתניא פ"ד דקדושין דף ע"ב] ממזרי ונתיני עתידין לטהר לרחק ולקרב שייך אחללות. כדתנן הכהנים שומעים לכם לרחק ולא לקרב.

ועמ"ש

יבין תפארת ישראל יבין

אחד, ליתא, דהא דאין מונין בחטאת הייתו בכולן בני קבלת טומאה, אבל אפר אמקט"ש רק מלד מעלה בעלמא: ג) דוקא גחלים שמכניס הר"ג ביו"כ, בכל הגחלים שחתה לא במחתה מכניסן, אבל גחלים שחוהין הכהנים בכל היום, אינן מלטרפין, מדמתפזרין כקב גחלים מהן [ביומא פ"ד מ"ד]. ע"ל דמיירי שדחק עבו"ש וגכנס לעזרה אע"ג שאינם רשאי לכנסם אפילו רק לעזרת נשים, ונגע בהגחלים בביד הכה"ג להכניסן לק"ק [ועי' כלים פ"ח מ"ח]. מיהו הכי סילהו מדגדולה קדושתן שוויתהו כפרת חטאת שאין מונין בה לאכון ומכי: ד) והוספתו של ר"ע היא, דאף שלין חוך לכלי מלטרף מה בעלינו: ה) כפהיא יתומה: ו) דמפרקן דלעיל משמע דוקא כשנבעלה לבעלה: ז) שנתמנכנה ביד עכו"ם על חוב. [מיהו מלת משכן כולל גמי משכנו

*) עי' ש"ך ח"מ סימן ע"ב ס"ק ט' ד"ה ונוד. (מזרח מיכן)

בעל כרחו שלא בשעת שלותה *). והרהן הוא כשנתן משכן בשעת הלוותו]: ח) מלהכשיל לכהן, לף דמדעת נתמשכנה, חייבינן שלאסה: ט) שהעידו שהורהנה: י) רק שהיו פסולי עדות. ולהכי נקט עדיה, ר"ל שהיו קרוביה: יא) ר"ל משפחה שנתערב בה שפק חלל ואינו ידוע, שהמשפחה היא פעיסה בלולה שלא ידע בה הדברים שנתערבו בה, וא' מהמשפחה נכא אשה ומת: יב) דהו"ל שפק ספיקא, שפק שמא בעלה לא היה הספק שנתערב, או שפק שאינו חלל. מיהו בת מהמשפחה, אף דאיכא בה נמי שפק ספיקא, פסולה מדינא לה חזקת כשרות, וביוחסין החמירו: יג) ר"ל כזו עדות אחרת היא [כמו שאפר כרה וכו' ריש בילה]. ור"ל כשרים ג"כ להעיד על עלמן שזה טמא ושזה טהור, לענין ממזר ונתין שפסולים

לענין

נאמנים ומדינא אסורה להם כדאמרינן פרק ג' דקדושין (דף ס"ו א') אי מחיסן לך כבי תרי זיל אפקה. ולזה אמרו חכמים להם נתי דשפחתה דירת לא מחיסן עלה.

ב על קטנה בת ישראל כו'. מיי' פ"ו מה' סלוטות ה"ג: העיד ר"ש הכהן כו' על תינוקת כו' כסנוות כ"ו ע"ב ירושלמי כתובות פ"ב ה"ט: אל"ל הכמים אם מאמינים אתם. מיי' פ"ח מה' איסורי ביאה הכ"ג סמ"ג לאין קכ"ב סוס"ע אה"ע סימן ז' סעיף כ"ג וסימן כ' כ"ה: ג העיד ר"י וריב"ב על אלמנת עיסה כו'. כתיבה י"ד ע"ב קדושין ס"ה ע"ב מיי' ירושלמי כתובות פ"ל ה"ט קדושין פ"ד ה"ד מיי' פ"ו מה' טומאת אוכלין כ"ג:

שנויי נוסחאות

ב רבי (יהודה בן) בבא. בד"ג והפו"י ובכי"ק ..בן אבא; בכי"מ ר' אבא. שהיא אוכלת. בכי"מ שאוכלת. שנכנסה בכי"מ שנכנסת. בני משפחתה. בד"ג ובכי"ק בני המשפחה. ועדיה. בד"ג והפו"י ובמסכ"ב ועדים. (ואם) אין אתם. בד"ג אם.. ; בכי"ק (ונתן): ג ור' יהודה ב"ב. בכי"ק ובכי"מ ור' יהושע ב"ב ועי' תוי"ט. שהעיסה. בכי"ק והעיסה.

תוספות הדשים

פ"ח א במשנה שנגע טבול יום כו' פסל את כולם ע"כ לף דטבול יום שני ושלישי נקודם טבילה מ"מ טבול יום לאינו אלא פוסל בין בקודם בין בתרומה בדתנן במשנה ד' פי"א דפרה אלוכל דתכמים:

תוספות רעק"א

פ"ח א[אות ו] בהרע"ב סר"ה הנוסף רע"ק. שאין הנחלים בני קבולי טומאה. בתוס' יומא דס"ח כתבו דבאחר חטאת דאין לו טומאה מ"אורייתא' בלל בזה ליבא דין צירוף רק בטמא אבל לא בטבול יום. ובחנך דרע"ק דיש בהם טומאה דאורייתא גם בטב"י הוי צירוף עיי"ש. מזה מוכח דס"ל לתוס' דנחלים יש להם טומאה דאורייתא: ב [אות ז] תוי"ט ד"ה ועדיה. הואיל והיה לה עדים שלא נטמאה. ואף דבשבויה אפילו עבד ושפחה נאמנים כדקתני בכתובות בפ"ב מ"ט. מ"מ אשר דבני משפחתה חשיו להחמיר על עצמן וחכמים אמרו להם לפי דעתם דס"מ ביון דאתם מאמינים שהורהנה תאמינו ג"כ שלא נטמאה ודוחק. וביותר היה נראה דעדים היה עבדה ושפחתה דאין נאמנים בשבויה בדאיתא בסוגיא דכתובות וכ"כ התי"ט בכתיבות שם. ומדינא אין נאמנים בלל שהורהנה דוה אפי' עבד ושפחה דעלמא אין נאמנים לאסור. אלא דאצל בני משפחתם היו דירת לא מחיסן עלה.

ועמ"ס בסוף פרקין בשם הראב"ד: אמר רשב"ג ר"א אמר רבן גמליאל. והיא עיקר דהא בכתובות רמיון לה אדר"ג דהתם בדלקמן: אבל מה נעשה וכו'. כתב הר"ב אע"ג דבעלמא וכו הכא באי. דמעלה עצו ביוחכין. היכא דלא טוענת ברי. אבל בטוענת ברי אפילו בחד ספיקא מכביר ר"ג בפרק קמא דכתובות: **ד** איל קמלא. פירש הר"ב מין חגב וראשו ארוך וסברי רבנן דאורבה סלעה חרגול חגב כתיבי. והני אין ראשן ארוך. הלכך כל שיש ראשו ארוך לא. ור' יוסי בן יועזר דורש בכלל ופרט וכלל. ומרבה כל כעין הפרט שיש לו ד' סימנים דהשבינן במשנה דסוף פ"ג דחולין. ואיכא מ"ד בראשו ארוך לא פליגי דלכ"ע שרי [ה"ג התוס'] והכא בכנפיו חופין את רובו ע"י הדחק קמיפלגי. מ"ס רובא כל דהו בעינן. ומ"ס רובו דמיגכר בעינן גמרא פ"ב דע"ז דף ל"ז: דבן. פי' הר"ב טהור תרגום טהור. דכי. וטהורים דכיין. הרמב"ם: דאינון דכיין. כתב הר"ב איכא מ"ד דכיין טהורים לגמרי. דטומאה מפקין להו דאורייתא דדרים כל מפקה אסר ישתה בכל כלי יטמא בהכשר כדאיתא בפ"ק דפסחים דף ט"ז. והא דתנן בפרק ז' דפסחים מ"ז סלין מרלה על טומאת הדם. הסא דלא כר' יוסי בן יועזר כדאיתא בגמרא. ועיין בפי' הר"ב במ"ו פרק ט"ו דכלים שמפרש ג"כ שהן טהורות לענין הכשר וכן פי' הרמב"ם שם ובכאן. ומ"ש הר"ב איכא למ"ד. דכיין טהורים מלטמא אחרים. וכו'. במ"ט פ"ד דטהרות. ואיכא נמי מ"ד התם במ"י דאפילו אחרים מטמאים מדאורייתא. והיינו אוכלים אבל לא כלים. עיי"ש בפירוש הר"ב: ודיקרב למיתא מסאב. כתב הר"ב ה"ק וכל דיקרב ולאו למיתא מסאב אבל ספק וכו' ואע"ג דספק טומאה ברשות הרבים טהור דאורייתא. דכל איסור ספק מסוטה וכו' ומה סוטה רה"י וכו'. גמ' פ"ב דע"ז [דף ל"ז] הלכתא מסוטה גמרינן לה. מה סוטה רה"י וכו' כלומר והלכך ליה לן לאתויי אלא דומיא דסוטה. והואיל ולית לן בסוטה אלא רה"י ממילא ספק ברה"ר טהור. להעמד דבר על חזקתו. והלכתא גמירי לה לאי דוקא אלא העמד וכו' כ"פ התוס'. ובגמרא דרש מסכת נדה איתא עטמא דהעמד וכו' אבל במי"א פ"ד דטהרות מייתי ליה הר"ב דספק טומאה ברה"ר טהור. מלבור טמא בפסח וכו'. ובשם אפרים בש"ד. ומ"ש הר"ב ואין מורין כן. פירש"י ברבים דלא לזלזולי בים בפי: **ד** העיד ר' עקיבא מטוס נחמיה אים בית דלי שמטיאים האשה וכו'. בטוה בסוף יבמות. ואף ע"פ שר' יהודה בן בבא העיד על זה לעיל רפ"ו. הא תנן התם ביבמות [דף קי"ג] אחרים לא היו מטיאין אלא הוא. ועכשיו כשהעיד ר' עקיבא מטוס נחמיה מלקט עצם עצם והכל טהור.

פי'

שלא להושיב ב"ד על כך. מיי"ס: **ד** העיד ר' יוסי בן יועזר איש צרידה. ספ"ח פ"ז פ"א נדרים י"ט ע"ח ע"ז נ"ז ע"ח: ועל מעשה בית משבחייא סל' מיי' יומ"ט רבינו פ"ג ה"א מיי' ז"ל מה"ל עולת חודש יב"ו: ודיקרב במיתא מסתאב. מיי' ספ"ו מה' טומאת אוכלין ה"ה: וקרו ליה יוסי שריא. מיי' פ"ב מה' ממר"ם ה"ח: **ה** העיד ר"ע כו' שמשיאין האשה עיים ע"א. יומא קע"ו ע"א קב"ב פ"א מיי' פ"ב מה' נזירות הכ"ו ב"מ ע"ב עמין ב' מוס"מ לה"מ פ מן ז"ז סמוך נ"ה העיד ר"י על עצמית שנמצאו כו'. מיי' מ"ס פ"ח כאן פ"ב:

שנויי נוסחאות

אמר רבן (שמעון בן) גמליאל כו"ל ליתא וכן ליתא בכי"מ (ובס אמר להן..) ועי' הו"ש קבלנו. כי"ק קיבלנו. שגזר ריב"ז. בכי"ק ונזר.: בכי"מ שהרי אמר..; בד"ל נגמר (?).. בתי דינין. בכי"ק בית דין. הכהנים. בכי"מ שהכהנים **ד** (ר') יוסי. במס"ב ליתא; בכי"מ יוסף וליתא. איל קמצא דכן. בכי"ק אייל קמצייא דכי; בכי"מ איול.. משקה בית מסבחייא. בכי"מ משקי בי.. (דאינון) דכיין. בכי"מ ..דכן וליתא וכן ליתא בכי"ק (ובס דבאן) ודיקרב במיתא מסתאב. בכי"ק ודי יקרב למיתה מסאבן בכי"מ ועל דיקרב למיתא מסאב. וקרו לי' יוסי. בכי"ק וקרון.. בכי"מ. יוסף: **ה** משום נחמיה איש בית דלי. בכי"מ ר' נחוניא איש מדלי. בד"ל ודפו"י בשום.. האשה. בכי"ק ובכי"מ את האשה. עצבות. בכי"ק ובכי"מ העצמות. בדיר. במס"ב בדירת. העצים אמרו וכ"ה בכי"ק: בד"ל ודפו"י ובמס"ב העצים שהם טמאים אמרו: בכי"מ העצים מסי' וליתא לאלי שהם. מלקט בו' (והכל) טהור. בכי"מ מלקטין ..טהור וליתא:

תוספות הדשים

בתוי"ט ד"ה ארשב"ג כו' והיא עיקר ועוד הא עדיות בו ביום שהוציאו לרמב"ן לגניזה נמצא כדאיתא בברכות דף כ"ז ובס היה ר"ג: (ממהרש"ל ז"ל) **ד** במשנה העיד ר' יוסי בן יועזר כו'. ר"ל שהחכמים העידו זה כמו עדיות בו ביום נמצא כמ"ש בתוי"ט בשם הרמב"ם בפירוש והוא היום נגיע כתה דורות לאחרי כדאיתא בגרים מסכת תכות: (מהר"ל) ברי"ב סד"ה דאינון דכיין כו'

תוספות רעק"א

מ"מ והו רק ביש עדים שנשבעת ואנו באנו להאסין לה סדין עדות אבל הבא דבל האיסור רק מכח דמהימנת לתם. סמילא גם להתיר ראוי לכם להאמינה. ונשיירי אפי' אם לא העידו דלא נמסאה תב"ד של

יכין תפארת ישראל יכין

לבוא בקהל, בהתערבו במספחתן לף ע"ג שהן קרובים: יד) לעניין פסול כהונה. ולא אמרינן מדהשודין להיות להכשר פסולין במספחתן, החבוד על הדבר אינו נאמן עליו אפילו בשבועה [פי"ד ק"ע] דעכ"פ הבלי נושאין לא נחשדו. ואפשר עוד דמשנתינו לאו לענין נאמנות קרובים מיירי רק ר"ל בכל אלמנת עיסה כשירה בין בהתערב בה אלמנת ספק פסול לישראל*) כגתין וממזר, לו בהתערב בו ספק פסול לכהונה כחלל: טו) אמר רבן גמליאל, גרסינן, דמסכת עדיות נמנת ביום שהוציאו רמב"ע בבסיליות [בברכות כ"ז א'], ובס היה ר"ג, שהוא נתמנה לנשיא אחר ריב"ז [ועי' גמ"ש בבלבולי הבסיליות בתוות פ"ב מ"ת]: טז) ר"ל אנו מאמינים עדותכם: יז) להכשיר אלמנת עיסה לכתחלה: יח) וקיי"ל דמבכשלת לא הלת: יט) מין חגב: כ) ר"ל שמותר בלכילה: כא) דס ומיס שבבית מטבחייא בבעזרה: כב) י"ל דר"ל דאין מקבלין טומאה, מדטומאתן רק מדרבנן, במקדש לא גזרו. וי"ל דר"ל שאין מכשירין דבר אחר לקבל טומאה, אבל הן עצמן מקבלין טומאה מדאורייתא. מיהו י"ל דגם שיעמלו לאוכלין אחרים נמי דאורייתא: כג) ר"ל דוקא בוודאי נגע במת. אבל ספק אם נגע בטומאה, אפילו בטומאת מת, אם בר"ה יעמידו על חזקתו וטהור וקודם עדותו אמרו, הלכה ואין מורין כן: כד) מ"התיר ג' דברים שנהגו בהן איסור: כה) [שלו יבמות] בהעיד לה ע"א שמת בעלה: כו) שהם עמלים ה"ג בגמ'. ול"ל שאין זה הדין שהעיד עליו אלא ה"ק שפעם א' מלאו עצמות שהן טמאים. והיינו שניכר שהן עצמות מת, בדיר הבעלים, והעיד הוא שאמרו הכמים וכו': כז) הנפ"ש שמצאום טמונים שם בכמה מקומות, אפ"ה א"ל להפס אחר קברים אחרים, רק יקבעו הגולגלים, והמקום

*) עיין כתובות דף י"ד ע"ב, (אבנת איתן)

המערכה. והיא היתה במקלוע מזרחית לפונית של עזרת נשים ומלאו סם עלמות של מתים. ואמרו חכמים מלקט עלם עלם. והכל טהור. ולא חייבין שמא נטמאו בהם אדם וכלים. משום דעזרת נשים דין רה"ר יש לה. והוי ספק טומאה ברה"ר דספקו טהור. ובמס' זבחים פרק בתרא [דף קי"ג] מייתי גמ' ברלו לגזור טומאה על כל ירושלים בשביל לוקן עלמות שנמלאו בדיר הצלים. אלא שאמר להם רבי יהושע לא ביפה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו: **ן שמעתי שמקריבים אף על פי שאין בית.** [לפי] שקדושה שקדם בלמה את הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. וכן קדושת ירושלים קדשה לעולם. אבל קדושת שאר ארץ ישראל לא קדשה בבבוא ראשון אלא לשעתה עד שחזרו שלי בבל וקדשוה קדושה שניה. ואותה קדושה עכו קלעים. ואיכא מ"ד דלא פליג. ומר דשמיע ליה אמר וכן מר. וקלעים לעטיעותא בעלמא. ודעת הר"ב והרמב"ם נראה דס"ל כמ"ד דל"פ מדלא פירשו כלום. ועיין מ"ש לקמן. ומדלא הגן בלשון פלוגתא ליכא לאוכחי ד"ל דמשום שהעידו נכנה שלא בלשון פלוגתא. וכיולא בזה במ"ע פ"ז דעירובין: **אלא** שבהיכל בונים מבחוץ. מעתה הקלעים לפנים ממקום החומה. ובונים את שהומה מבחוץ שלא יזנו עיניהם מן ההיכל. רש"י [דשבועות שם]: ומעשר שני אע"פ שאין חומה. והא דתנן במ"ה פ"ק דמעשר שני. ואם אין מקדש ירקבו. שהוא הגת ס"ל דלא קדשה לעתיד לבא לא קדושה ראשונה ולא קדושה שניה. וכן נמי דהא דתנן במכשה ב' פ"ב דשבועות וכל שלא נעשה בכל אלו. הנכנס לשם אין חייבים עליה. שבירא ליה הא' תנא דבאחת מכל אלו [תנן]. ולא בכל אלו. ונמצא שעזרא היה יכול לקדש. ואיכא נמי אמורא אחר בשבועות דמפרש להאוא מתני' גופא דבאחת מכל אלו תנן. וס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא. כך היא דעת הראב"ד בהשגותיו לסוף פ"ו מהלכות בית הבחירה והשיג בזה על הרמב"ם שפוסק כרבי יהושע דהכא מהיא שתמא דמעשר שני. וגם הכ"מ סגיא זה בל"ע. לפי שהרמב"ם פסק ג"כ להאוא שתמא [פ"ז מהל' מ"ש הלכה ט"ו וי"ח]. ואני תמיה דשבועות פ"ב דף מ"ז דאהנהו אמורא דפליגי במתני'. וכל שלא נעשה בכל אלו וכו' מטעמא אי דאשונה קדשה לעתיד לבא. אי לא. אמרינן כתנאי דהכא. ודחינן לה וכמ"ש לעיל. ואמאי לא אכתי תנא דמעשר שני דודאי פליג אמתני' דהכא ואכתי גונא אתא נמי בזבחים דף ק"ז [ע"ב] ולא מייתי הא' תנא דמעשר שני. וכ"ם בפ"ק דמגילה דף י' דאיתא נמי פלוגתא דאמורא. והתם בהר דרחו לתך דהכא מייתי תנא דברייתא דס"ל דלא קדשה לעתיד לבא. ואמאי לא מייתי התם מכנה ההיא דמעשר שני. אלכך כ"ל דמהתיא ליכא למשמע. דדלמא אע"ג דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. ומן הדין אוכלין מעשר שני אע"פ שאין חומה. אפ"ה אמרו חכמים שלא לאכול וירקב. ואולי מטעם דבשאין מקדש אין העם רגילין בטהרה. והואיל וכן אין על הרמב"ם שום תמיה. לפי שפוסק כתך דהכא מהטעמים שכתב הכ"מ. ואפ"ה שפיר פסק בהלכות מעשר שני דאם אין מקדש ירקב. ואע"פ שבהלכות בית הבחירה העתיק ג"כ הא דאוכלין מעשר שני. י"ל דזהו דין תורה וכמך על מ"ש בהל' מעשר שני. מה שהחמירו חכמים במעשר שני שאם אין מקדש ירקב. כך כ"ל לישב לדברי הרמב"ם. ומ"מ לא קשיא על הראב"ד דלמה לא הביא הגמרא מתני' דמעשר שני. דבשבועות. וזבחים. תקשה ולטעמיך למה לא מייתי הברייתא דבמגלה. ובמגלה שהביא ברייתא ולא מתני' דמ"ש י"ל משום דבהתיא ברייתא אדכר תנא ר' יהמעאל ברבי יוסי. מש"ה מייתי לה. משא"כ מתני' דמ"ש דשתמא מהגייא ובטולי דוכתין כי מסתם סתים הא אמרינן מתן תנא: שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. פירש הר"ב מקדש וירושלים. אבל קדושת שאר א"י לא קדשה וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף [פ"ו] מהלכות בית הבחירה. ומסיים בה הכי. ולמה אמי אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושתן לעתיד לבא. ובקדושת שאר א"י לענין בכיעית ומעשרות וכיולא בהן לא קדשה לעתיד לבא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני שכינה. ושכינה אינה בטילה. והרי הוא אומר (ויקרא כ"ו) והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים [מגילה כ"מ] אע"פ שנטמאין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב שארץ בכיעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש

ן אמר רבי אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל[כה] עושים קלעים[כו] להיכל[כז]. וקלעים לעזרות[לא]. **אלא** שבהיכל בונים מבחוץ[לב] ובעזרה בונים מבפנים. אמר רבי יהושע שמעתי שמקריבין אף על פי שאין בית. ואוכלים קדשי קדשים אף על פי שאין קלעים[לג]. קדשים קלים ומעשר שני אף על פי שאין חומה[לד]. שקדושה ראשונה[לה] קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא[לו]:

פי' הר"ב ולא חייבין שמא נטמאו בהם אדם וכלים דעזרת נשים דין רה"ר יש לה וכו'. כ"כ הרמב"ם ומסיים ולא הפרו באחרן ג"כ כדי שירחו אם יש שם קבר אלא לקטו מה שמצאו בלבד. ולא גזרו טומאה על ירושלים וכו' כמ"ש הר"ב. ובהכי אתי שפיר ליתא דמלקט עלם עלם דהוי להגמו דהגין בסוף פ' ט"ז דאהלות אומר שאין לו שבות קברות וסגי ליה בלקיטת עלם עלם כל הגמלא. ולא מחזיקין ביותר כ"כ הראב"ד בסוף מכילתין: **ן כשהיו** בונים בהיכל עושים קלעים להיכל. פירוש כשהיו בונים בימי עזרא. ופליגי אמוראי בגמ' פ"ב דשבועות דף ט"ז איכא מ"ד דס"ל דקדושה ראשונה בטלה לה. ופליג אהדי' יהושע. ואם אין בית אין קרבן לפיכך עכו קלעים. ואיכא מ"ד דלא פליג. ומר דשמיע ליה אמר וכן מר. וקלעים לעטיעותא בעלמא. ודעת הר"ב והרמב"ם נראה דס"ל כמ"ד דל"פ מדלא פירשו כלום. ועיין מ"ש לקמן. ומדלא הגן בלשון פלוגתא ליכא לאוכחי ד"ל דמשום שהעידו נכנה שלא בלשון פלוגתא. וכיולא בזה במ"ע פ"ז דעירובין: **אלא** שבהיכל בונים מבחוץ. מעתה הקלעים לפנים ממקום החומה. ובונים את שהומה מבחוץ שלא יזנו עיניהם מן ההיכל. רש"י [דשבועות שם]: ומעשר שני אע"פ שאין חומה. והא דתנן במ"ה פ"ק דמעשר שני. ואם אין מקדש ירקבו. שהוא הגת ס"ל דלא קדשה לעתיד לבא לא קדושה ראשונה ולא קדושה שניה. וכן נמי דהא דתנן במכשה ב' פ"ב דשבועות וכל שלא נעשה בכל אלו. הנכנס לשם אין חייבים עליה. שבירא ליה הא' תנא דבאחת מכל אלו [תנן]. ולא בכל אלו. ונמצא שעזרא היה יכול לקדש. ואיכא נמי אמורא אחר בשבועות דמפרש להאוא מתני' גופא דבאחת מכל אלו תנן. וס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא. כך היא דעת הראב"ד בהשגותיו לסוף פ"ו מהלכות בית הבחירה והשיג בזה על הרמב"ם שפוסק כרבי יהושע דהכא מהיא שתמא דמעשר שני. וגם הכ"מ סגיא זה בל"ע. לפי שהרמב"ם פסק ג"כ להאוא שתמא [פ"ז מהל' מ"ש הלכה ט"ו וי"ח]. ואני תמיה דשבועות פ"ב דף מ"ז דאהנהו אמורא דפליגי במתני'. וכל שלא נעשה בכל אלו וכו' מטעמא אי דאשונה קדשה לעתיד לבא. אי לא. אמרינן כתנאי דהכא. ודחינן לה וכמ"ש לעיל. ואמאי לא אכתי תנא דמעשר שני דודאי פליג אמתני' דהכא ואכתי גונא אתא נמי בזבחים דף ק"ז [ע"ב] ולא מייתי הא' תנא דמעשר שני. וכ"ם בפ"ק דמגילה דף י' דאיתא נמי פלוגתא דאמורא. והתם בהר דרחו לתך דהכא מייתי תנא דברייתא דס"ל דלא קדשה לעתיד לבא. ואמאי לא מייתי התם מכנה ההיא דמעשר שני. אלכך כ"ל דמהתיא ליכא למשמע. דדלמא אע"ג דקדושה ראשונה קדשה לעתיד לבא. ומן הדין אוכלין מעשר שני אע"פ שאין חומה. אפ"ה אמרו חכמים שלא לאכול וירקב. ואולי מטעם דבשאין מקדש אין העם רגילין בטהרה. והואיל וכן אין על הרמב"ם שום תמיה. לפי שפוסק כתך דהכא מהטעמים שכתב הכ"מ. ואפ"ה שפיר פסק בהלכות מעשר שני דאם אין מקדש ירקב. ואע"פ שבהלכות בית הבחירה העתיק ג"כ הא דאוכלין מעשר שני. י"ל דזהו דין תורה וכמך על מ"ש בהל' מעשר שני. מה שהחמירו חכמים במעשר שני שאם אין מקדש ירקב. כך כ"ל לישב לדברי הרמב"ם. ומ"מ לא קשיא על הראב"ד דלמה לא הביא הגמרא מתני' דמעשר שני. דבשבועות. וזבחים. תקשה ולטעמיך למה לא מייתי הברייתא דבמגלה. ובמגלה שהביא ברייתא ולא מתני' דמ"ש י"ל משום דבהתיא ברייתא אדכר תנא ר' יהמעאל ברבי יוסי. מש"ה מייתי לה. משא"כ מתני' דמ"ש דשתמא מהגייא ובטולי דוכתין כי מסתם סתים הא אמרינן מתן תנא: שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. פירש הר"ב מקדש וירושלים. אבל קדושת שאר א"י לא קדשה וכו' כ"כ הרמב"ם בסוף [פ"ו] מהלכות בית הבחירה. ומסיים בה הכי. ולמה אמי אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדושתן לעתיד לבא. ובקדושת שאר א"י לענין בכיעית ומעשרות וכיולא בהן לא קדשה לעתיד לבא. לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני שכינה. ושכינה אינה בטילה. והרי הוא אומר (ויקרא כ"ו) והשמותי את מקדשיכם ואמרו חכמים [מגילה כ"מ] אע"פ שנטמאין בקדושתן הן עומדים אבל חיוב שארץ בכיעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש

ן אמר רבי אליעזר שמעתי כשהיו בונים בהיכל. מגילה י' ע"א בונים ע"ז ע"א זבחים נפ"ז ע"ב מי' ירושלמי מעשר שני פ"ג ה"ג: שבהיכל בונין מבחוץ. מיי' פ"ז מה' בית הבחירה הל"ב [אחזא נה מפיהם הל"ם ופ"ם]: שבעתי שמקריבין ראע"פ שאין בית. שם זבחים מ"ב ע"א מיי' פ"ו הל' מ"ב: שקדושה ראשונה כו' מיי' ירושלמי מעשר שני פ"ג ה"ג ופי' כנהדרין מ"א ה"ב [לפי' אל מק"ם] מיי' שם פי"ל והל"ז:

שנויי נוסחאות

ן ובעזורה(בונים). בכי"מ ליט'. ואעפ"י. בכי"ק ובכי"מ אעפ"י. שקדושה. בכי"מ שהקדושה. קדושה לשעתה וקדשה. בכי"ק קדישה. וקדישה: בד"נ ודפו"י קדושה.. וקדושה:

הוספות חדשים

כו'. לעהר מה שעמלה תומת דסכ"ב פסק בפ"ד דעדיות מ"י וכן משמע דעהו בסוף פ"ק דפסחים דמסקי' לקבל טומאה דאוויתא ובכלים פט"ו פסק דלין מקבלין טומאה מעקום בית מעבחיים והנה שם דרך בדרך הרמב"ם. אבל כלן כתב הרמב"ם וכן הכ"ם דאע"ג דטומאת מקבלין דאוויתא מ"מ מסקינא מעבחיים הוליכתא אמרינן דעכוין דכן אמת רב פפא בפ"ק דפסחים ע"ם. ואע"ג שנאמר בקומיא לא תם לה. כיון דלא איתותב וכ"ם בתבוהו פ"י מהלכות פ"ל ובתב הטעם דהלכתא נמיתא לה. (מ מ ס ו ר ס "ח ז"ל): ן בתוי"ט ד"ה כשהיו כונין כו'. לשיכן עכו קלעים. להסיר העזרות להקריב קרבן. (רס"י): שם בתי"ט ד"ה ומעשר שני כו' מתני' דמעשר שני דבשבועות וזבחים תקשה כו' לאוי להגיה כך דזבחים תקשה ולטעמיך כו' דגמלה ומבועות וגמלה ומבועות שהביא כו':

תוספות רעק"א

העראתן דהורהנה. דס"מ כיון דמדינא א"נ לאסור אלא דמצד דמהימנא לבם. ממילא מהימנא ג"כ על שלא נטמאה. וזהו לשיטת הסוברים בתשובת הרשב"א דאי מהימנא לך לא מצד שיש רגלים לדבר בענין זה שכך היה אלא בעי' דווקא דמהימן ליה דאינו משקר בשום פעם ושפיר חוי מסנ"ם:

יכין תפארת ישראל יכין

ישאר בטהרה. וזה מבוש כבוד עיר הקודש שלא יחזיקוה בטומאה. גם עהרו האדם והכלים שם, לף שאפשר שנגעו בטומאה, עזרה ר"ה היא, ולא ספק טומאה בר"ה עהיר: כח) כשעלו מבבל: כט) [לומהעגע]: ל) במקום כיתלים. לף שאין דיק כמחילה, מדהו"ל מחילה הלויה [בפירוכין דע"ז כ']. [ואת"ל היה להם לעשות הקלעים מגיעות לאחרן דשפיר נקראות מחילה. ואי"ל פב"פ מתנדנדות ברוח, וכל כה"ג אינה מחילה [בסוכה דכ"ד כ']. עכ"פ היה להם לתקען באחרן ביתידות, כמו שהיה בהאל מועד [בדפ"י תרומה כ"ז פי"ט]. י"ל דעכ"פ לא גרע מסוכה בכה"ג דאין עושין מחילות מיריעות פשתן אף שקשרן היטב במה יתנתקו [בא"ח תר"ל פ"י], מכ"ם הכא דיש לן למיחש, דבכה"ג יפשלו כל הקרבנות שבקרבנו, וכמדבר שאני דע"פ הדיבור היה שאמר הקב"ה ועשו לי מקדש]: לא) כדמשיק אליבא דר' יהושע, דקדושה ראשונה קדשה לשעתה, וקדשה לעתיד לבא. ואפ"ה ס"ל דעשו קלעים לעטיעותא בעלמא [כמגילה ד"י פ"א]: לב) מחוץ לקלעים, שלא יזנו עיניהם מהקודש: לג) ר"ל חומת העזרה [ונקט לישנא דקרא סוף תרומה קלעי החצר סביב]: לד) חומת ירושלים: לה) בקדשה שלמה: לו) וקיי"ל דקדושת א"י לענין מעשר ובכיעית דוקא לותה הארץ שנתן להם טרם, והחזיקו בה עולי גולה, חייבת גם השתא במעשר מדאורייתא, דמדלא התנגא נביא בפירוש שיחזרו עכו"ם ויטלוה מהן, לא אתא כיבוש עכו"ם ומבטל חזקה דידן. אבל מה שבבשו

ז אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו. הלכה למשה מסיני. שאין אליהו בא לטמא ולטהר[יא] לרחק ולקרב[יב] אלא לרחק המקורבין בזרוע[יג]. ולקרב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע[יד] ועוד אחרת היתה שבפא[טו]. וקרבה בן ציון בזרוע כגון אליהו

רבים. וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש. ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ח"י. וכיון שעלה עזרא וקדשה. לא קדשה בכבוש. אלא בחזקה שהחזיקו בה. ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא הסניה. הוא מקומם היום. ואע"פ שנלקח הארץ ממנו. ומייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שבארנו בהלכות תרומה ע"ל. וכתב עליו הכ"מ ואינו יודע מה כח חזקה גדול מכח כבוש. ולמה לא נאמר בחזקה ג"כ משנלקח הארץ מידינו בטלה חזקה. ומו דראשונה שנתקדשה בכבוש וכי לא היה שם חזקה. אמו מי עדיפא חזקה בלא כבוש. מחזקה עם כבוש. ונריך לי עיון. עכ"ל. וג"ל לתרץ דשכירא ליה דכבוש נכריס אחא ומבטל כבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס בנתן להם רבינו להחזיק בה. לא אחא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן. ואין להביב מנתינת הב"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהש"י נתן לישראל הארץ. כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם. וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת הלומה הזאת מידינו. לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלוה מידינו. ואין קרקע נגזלת כנ"ל לייבב דברי הרמב"ם: **ז הלכה למשה מסיני.** לכון הרמב"ם לא נשמע ממשה רבינו ע"ה זה הלכון. אבל נשמע ממנו זה הענין לפי שמשה סיפר בביאת המשיח. ולכון התורה. אם יהיה נדחך בקצה השמים וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' ומל ה' אלהיך וגו' וזולת זה והגיד להם גם כן מפי הגבורה בהקדמותיו וסבותיו. והיקדים לותו הדברים ליסר לו הארץ. והוא אליהו. והודיע להם שהדברים הללו לא יוסיף ולא יגרע בתורה. אבל יסלק ויסיר החמשים בלבד. ואין בזה מחלוקת. ולא הבהם. אבל נפלה המחלוקת ברשות שיסיר. מה הם. ע"כ. ועיין מ"ש במשנה ב' פ"ב דסוטה. ועמ"ש לקמן בס"ד. ועיין במשנה ב' פ"ב ומשנה ג' פ"ג דתמורה: ["ועוד אחרת היתה שם וקרבה בן ציון בזרוע. כגון אלו אליהו בא וכו'. פי' הר"ב וחס החנא על כבוד הברייות וכו' ללמדך כמה צריך אדם ליזהר וכו' וכן פי' הרמב"ם. והקשה רש"ל ז"ל בתשובותיו סי' י"ב דמה לכון הרע שייך בזה. אדרבא בכבוש עצותן יהיו כל העם שוגגים והם מזידים חס ושלום. וכן קשה ג"כ במשפחה הכשרה שאותה פרסמו ולמה לנו עוד אליהו לקרבה ותירץ שזרוע של בן ציון היה מאימת מלכות שנלטה אז על ישראל בלא ירא שמים והיתה ממיתה כרצונה כל העוברים על פיה. ואמריכן לענין יחוס בפרק עשרה יוחסין בדקו עד מקום הסכנה ופירשו שם שאינם מחוייבים להכנים עצמם בסכנה כגון זה. ולפיכך לא פירשו הפסולים כי היתה סכנה להם. ובכשרים אין ה"ג שמה שפרסמו אותה לא היה מועיל. אעפ"כ הכניסו עצמם בסכנה כדי לפרסם הכשרות עכ"ד. ובעיני הוא דוחק גדול לומר שעל הכשרות הכניסו עצמם בסכנה שהכשרה נותנת שבינתם בויש שלא לסכן עליהם ואדרבה אם פירשו הסכנה שלא לפרסם הפסולים. שמשם יש לבא מכבול עון לעבור על לאוין. מה שא"כ אף אם לא יפרסמו הכשרים וימנעו העם מלהתחתן בהם אין כאן איסור. אם לא שנאמר שע"י כן יבאו הם להתחתן בפסולים. וינוחו לכלל איסור. מ"מ אידך גיסא קרוב יותר לאיסור ואפ"ה פירשו. כ"ש בהך גיסא. ומה שהקשה למה צריכין לאליהו על המשפחה שפרסמו כשרותה זו אינה קושיא דכגון אלו אליהו וכו' כלומר שמתרחקה שלא כדין ולא שנגס בפרסם אח"כ כשרותה שא"ל שיהיו בויש ממש הדומה לו. וכן מה שתירץ על כבוש העדות שהיה מפני הסכנה. זה אינו מספיק אלא על זמנו של בן ציון שהיה שעת סכנה לפי אומד דעתו. אבל כשאין סכנה אין רשאין לכבוש העדות. א"כ לאחר שנשברה זרועו של בן ציון. כ"ש רבינו הקדוש מחבר המשניות שלא היה סכנה זו בימיו למה כבש עדות. אלא ל"ל פשוט דמש"ה לא פרסמה רבינו הקדוש לפי שכבר נטמעה בין הכשרות. עד

ז הלכה למשה מסיני. שהרלה לו הקב"ה למשה בסיני דור דור ודורשיו. והרלהו שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב. לברר [ספק] משפחות המעומעות מי נטמע. ומי לא נטמע. אלא יניחם והם כשרים לעתיד לבא דהלכה היא משפחה שנטמעה נטמעה: אלא לרחק המקורבים בזרוע. שהכל מחזיקים אותן בפסולים אלא שנתקרבו בזרוע. אבל משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה יניחנה בכשרותה: בית הצרפה. כך שם המשפחה: ורחקה. הכריז עליהן שהן פסולין: בן ציון. חיצם אלמא הוא ובעל זרוע: ועוד משפחה אחרת היתה שם. שהיתה פסולה: וקרבה בן ציון בזרוע. והכריז עליהן שהן כשרים להתחתן בהם. וחס החנא על כבוד הברייות ולא הזכיר שם המשפחה הפסולה שקרבן בן ציון בזרוע. כמו שהזכיר שם המשפחה הכשרה. ללמדך כמה צריך אדם ליזהר שלא לספר בגנות חברו. ולהיות כוסה קלון. אם כך בפסולים. כ"ש בכשרים: כגון אלו. שנשרותן ופסלותן ידועה. אלא

ז אמר רבי יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו ורבו מרבו. הלכה למשה מסיני. שאין אליהו בא לטמא ולטהר[יא] לרחק ולקרב[יב] אלא לרחק המקורבין בזרוע[יג]. ולקרב המרוחקין בזרוע. משפחת בית צריפה היתה בעבר הירדן ורחקה בן ציון בזרוע[יד] ועוד אחרת היתה שבפא[טו]. וקרבה בן ציון בזרוע כגון אליהו

יכין — תפארת ישראל — בועז

עולי גולה אח"כ, פטור מדאורייתא ממעשרות, דאתא כיבוש עכו"ם ומבטל כיבוש ישראל (**א**): לו) להממזרים ונתינים שנתערבו בהמשפחות ולטהר עי"ז המשפחה שנתעלבה בהן שהחזיקה בספק פסול. וכן צריך לפרש לרחק ולקרב דה"ק משפחה שנתערב בה פסול חששו לפסול כל המשפחה, אין אליהו בא לפרוש את הפסול כדי לקרב ולטהר עי"ז הספקיים. [כך כ"ל דאל"כ למה לא יקרב אותן שחשבו שהן פסולין בטעות אף שלא נפסלו ביד חזקה רק בטעות, ואפשר י"ל דדוקא במרוחקין בזרוע, שהן עצמן ידעו כשרותן יהיו נזהרין מלהנשא לפסולין, לאפוקי במרוחקין בטעות, ודאי לא נזהרו מלהתערב בפסולין ודאין]: לח) להחללים שנתערבו בהכהנים: לט) אותן שמפורסם כפולין, והתערבו ביד חזקה: מ) נגר אלא היה, וכתב המלך פכלן: מא) שהיתה פסולה, והעלים הנא שמה, מדחש על כבוד הבריות. אבל לא חשש, שיבטלו בה המשפחות [ומלבד זה אין כאן המקום להודיע פסלותן, רק לדוגמא נקטן, וכדקאמר, כגון אלו וכו']: מב) שפסלותן וכשרותן ידוע:

פ"ח (א) [כך כ' הרמב"ם [בפ"א מהרומות ה"ו, ופ"ו מבית הבחירה ה"ל]. וכך פירש רתוי"ט כאן דבריו. ואילה"ק א"כ נ"ל הרמב"ם לחלק בין ירושלים לשאר א"י, דהרי ירושלים ומי ההזיקו בלון בורש, ודינה ככל א"י. י"ל דירושלים ומקדש מדלא זוה שבועה משם לא היה צריך שורא לקדשן [וכמ"ש שם אות י"ד], ושאר א"י היה צריך שורא לקדשה בחזקה ודוחק. אמנם הרא"ש [בפ"ו מבהירה] כתב שנתנה לו בסוד ה' ליראיו. [ובעיין זה כתב גם בפ"ח מלוגב ה"ה, ע"ש] שרק שאר א"י שכבשו עולי בבל נתקדשה ע"י עזרא, אבל ירושלים ומקדש לא קדשן אלא נשתן, לפיכך הנכנס עתה לשם, אינו חייב כרת. אמנם מהו הארץ שכבשו עולי בבל. כבר פירש ובאור הרמב"ם בפ"א מתרומות ע"ש]:

אלא שנתרחקו בזרוע ונתקרבו בזרוע: לקרב אבל לא לרחק, המשפחה הכשרה שנתרחקה בזרוע הוא מקרב אבל אינו מרחק לותה שנתקרבה בזרוע: שנאמר והשיב לב אבות על בנים. בעתיד לומר ברוח הקודש זה מבני בניו של זה. ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים. ובנים אלו התלמידים.

ציונים

היה לב כולן שוה. ולא יפול ביניהן מחלוקת: אליהו בא לטמא ולטהר. לרחק ולקרב. רבי יהודה אומר לקרב. אבל לא לרחק[מג]) רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת[מד]). וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב. אלא לעשות שלום בעולם[מה]). שנאמר [מלאכי ג') הנני שולח לכם את אליה הנביא וגומר והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם[מו]): סליק מסכת עדיות

הכל לגנותן ודאי בפרסים] : לטמא ולטהר לרחק ולקרב. פי' הרא"ש טומאה וטהרה פסלות והכשר אמר. וכן רחוק וקרוב. אלא שהטומאה הוא פסלות גמור ורחוק וקרוב הוא הולד פגום שאמרו חכמים ח"ל הטומאה פסול כהונה. ע"כ. ועמ"ש במסכת ג': שנאמר הנני שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב וגו'. ל' הר"ב שעתיד לומר ברוח הקדש זה מבני בניו של זה ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים וכו'. נראה לפרש שכונר הר"ב דהאי דתנן שנאמר הנני וגו' לא מדברי החכמים הוא. אלא מדברי המחבר המשנה. שהביא זה המקרא אחרי דברי כולם. לומר שמחלוקתם הוא בזה הפסוק [ועיין במשנה ו' פ"ז דכותה וסוף פ"ג דמגילה] וסיימו הא דפירש הר"ב שעתיד לומר זה מבני בניו וכו' היא סברת ת"ק ור' יהודה. אלא שזה אומר לרחק ולקרב. וזה אומר לקרב ולא לרחק. לפי שסברתו שאינו) המתב אלא לרחק הכשר בלבד. וזהו שבא לפסיר והלך מפרש ולדברי ר"ש אבות אלו החכמים וכו' אבל לדברי חכמים אתיא קרא כפשטיה לב אבות על בנים. ולא הולרך לפרש. וז"ל הרמב"ם אבל חכמים אומרים אין עושין ביוחסין. כל הנקרא בשמו הכל יתיחסו אל האמת והתורה היא אב הכל אבל המעשיות והרעות הם הבנאות שכין בני אדם לפי שהם חנם והוא חומם בשנאתו [אותו] והוא אמרם לעשות שלום בעולם. ע"כ. והראב"ד מפרש דברי חכמים לעבות שלום מן האומות. אבל גם פירוכו דכולהו תנאי פליגי בהאי קרא. וז"ל. אלא לרחק את המקורבים בזרוע וכו'. דכתיב והשיב לב אבות על בנים וכו' מכמע ליה על קירוב משפחה קאמרב) רבי שמעאל אומר להשוות את המחלוקת שם בין החכמים בדברי תורה רבי שמעאל דרש מהאי קרא דלעיל דכתיב זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חקים ומשפטים. וכתיב בתריה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'. והשיב לב אבות על בנים וגו'. כלומר על החקים והמשפטים ישוב לב אבות עם לב בנים. אלא תהיה עוד מחלוקת ביניהם. [ונראה לי דמסברא דנילין לומר דתיק"ו שאמרו בגמרא היא מעריקון תבבי יתרן קושיות ואבעיות אע"פ שמשמעותה ל"ל תהא קאי. כמוטריקון דדייתיקי. שפירש הר"ב במשנה ז' כפ"ק דב"מ. וכלומר שהקושיא קאי ובמקומה עומדת] וחכ"א לעבות שלום בעולם כלומר לעבות שלום לישראל מן האומות. ולבשר אותם על ביאת הגואל. וזה יום אחד לפני ביאת המשיח. והייטו דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא לפני בא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים. ולב בנים על אבותם. כלומר לב האבות והבנים אשר נפל בם מורך מפחד. וברתו אלה פה ואלה פה מפני ברותם. יביב אותו היום לגבורתו. וישיבו אלה את אלה. ויתנחמו זה בזה. אמן. וכן יהא בימינו. והא דכתיב בסיפא דקרא פן אבא והכתי את הארץ חרם. לדעת כולם על המקרא הראשון הוא חוזר. וכך הוא פירושו. זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב וגו' ואם תזכרו. הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו'. פן אבא והכתי את הארץ. כלומר זכרו תורתי פן אבא והכתי את הארץ חרם. ואם תזכרו לא אבא [לעבות הארץ חרם]. אבלה לכם מושיע ורב והושיע אתכם מאויביכם. אמן כן יהי רצון [ע"כ] : סליק מסכת עדיות

ה) בד"ח תקנו באין הענין אך לגלא ארוך הוא. ועי' לעיל בסוף דיה הלימ כו' בלשון הרמב"ם. ב) כך היה אפשר ביושבת הראב"ד במשנה.

יבין תפארת ישראל יבין

מג) אפילו הידועים בפסול כשהערבו יבתוק: מד) שבין החכמים: מה) בין הם לחבירו: מו) אבות ובנים לעניין יוחסין קאמר, שיסגיחו האבות על הבנים שלא יהערבו בפסולין בשונג, והבנים יסגיחו על כבוד אבותיהן, ולא יהערבו בפסולין במזיד. ולר"ש, אבות היינו חכמים, ובנים הם התלמידים, שלא יהיה ביניהן מחלוקת. ולחכמים, אבות היינו המושלים ורודים על חבריהם, ובנים היינו הנכבשים והנעלבים, דלפעמים זה גרם ולפעמים האחר גרם המחלוקת שביניהן. ולעתיד יביב הקב"ה לב האבות הנ"ל, דהיינו המנהיגים הרודים בעם, על הבנים להלן ברחמים, ולב בנים הנ"ל, דהיינו העם הנכבשים, על אבותם לכבד למנהיגיהם, ויהיחדו רבבות לבבות, בלבבות הבהבות, ובאהבות נעבבות, נפש הבנים והאבות, לאחדותו יח' נעבות נקרבות, כי מאור אחד משולבות מחולבות, אמן: בשלמה מסכת עדיות.

ינילון וכו' לפי"ז נ"ל דחכמים לא פליגי אר"ש דאיכ סוגיין דעלמא הו"ל כיחידאה והשתא ריק ספיר יהור לשון חכמים לא לרחק וכו' כלומר דלא אתו לפליגי אלא על ת"ק לגבי דאמר לרחק ולקרב אבל לא על ר"ש אלא דר"ש דרים לקרא בתמלוקת התורה לגבי וחכמים על כל מחלוקת שנם במילי דעלמא ישיש גנולו שלום הכל שלום ין יקום בגיא (בס).

שנויי נוסחאות

להשיות המחלוקת. בדפ"ל ..המחלוקות; בכי"ק את המחלוקת; בכי"מ ..את המחלוקת. ורבב"א לא לרחק ולא לקרב. בכי"מ והב"א לקרב ולא לרחק. שלום בעולם. וכ"ה בכי"ק; בכי"מ לעולם; בד"ב והפו"י וכן בכ"ב ..ביניהם. שנאמר כו'. בכי"מ בא הכתוב במלואו:

לקוטים

והשתא ליק נמי קושייתו הקשיה דיוק שפרסמו הכשרה מה עזרן לאליהו דהא מה שפרסמו אינו אלא בהזכרת שם לבד כמו שקבלו ומיהו לא ידעו מי הם ויהיו הם ועשום הם בתורה ומשרתל ולאיש ידועים עד מיסה אליהו ויאמר כן נ"ל (בס): **ב מ ש נ ה להשיות** המחלוקת מדלא אמר דדברי חכמים לא לרחק ולא לקרב אלא וכו' ב"מ דלא פליג עם הקודמין ע אלא בא להוסיף עליהו דהא בכלל המחלוקת שהיו בין חכמי ישראל אוכא מילי דתליין ביוחסין וכדאמרינן בקדושין דף ע"א דאיכא מ"ד בפ"י עיסה לבבל והיכא מ"ד איכא בבבל עיסה לפ"י וכן שאר דברים כיוצא בזה וכשיבא אליהו להשות המחלוקת יבוא ג"כ מחלוקת זה וממילא מרחק ומקרב ועמ"ש עוד לקמן. (בס): שם שנאמר הוצרך לזה מי היכא דלא תיקבי דיוקן דדיב"ר אמר בן מפי הקבלה הל"מ היכי פליגי עליה אמיתת קושיא זו הוכרח הרמב"ם לפרש שלא נשמע ממרע"ה זה הלי וכו' כמ"ש הקי"ע משמו וזה עלמו רמז הגמ' נוסיף בהגיאלו הם' דלא הוא הלכתא קרא ל"ל אלא דהבלכה לא היתה רק באליהו יבא לפסוק המחלוקת ובאיזה תמיסה היינו דפליגי בפירוש דרך קרא וכזה לא היקבי הו היכי פליגי על הסלכה. (בס): **תוי"ט ר"ח שנאמר** וכו' דמכלא לא לרחק ולא לקרב. מי"ש פ"ב מהלכות מלכים ה"ב. סליק בס"ד

כבר כתבתי בפתיחת עדיות מה טעם פתח בה אחר שבועות. לפי שהיא נמשכת אל מסכת סנהדרין.
אלא שיש דין קדימה אליה למסכת מכות ושבועות. והנה אחר שהשלימם. התחיל לדבר על ע"ז.
וז"ל הרמב"ם לפי שענינה דבר מוכרח לשופט שידענו ואז יהיה שלם כשידע נימוסי העבודות ההם וחקותם. ומה שצריך אליהם. ואז ידע איך ידין עליה. כי כל מי שיעבור לכוכב שבתי בעבודת כוכב נוגה. או יתפלל לכוכב צדק. בתפלת מאדים. אינו חייב מיתה. כמו שבאה הקבלה הברורה. והניח זו המסכתא לאחרונה מפני שלא יקרה ענין ע"ז אלא באחד מני אלף. ולימים רחוקים ע"כ. והתוס' כתבו בתר דתני סנהדרין דאיירי בעובד ע"ז תני נמי להא מסכתא [דע"ז] בסדר ישועות. ומיהו מכות ושבועות דשייכי בסנהדרין להכי תני להו בתר סנהדרין. ואח"כ חוזר לסדרו ושונה ע"ז והוריות ע"כ.
ולדברידם עדיות ואבות לאחרונה יסעו. ושתיהן שוות בענין הקבלה:

תוספות יום טוב

פרק א אידיהן. פירש הר"ב שם כעין לגנאי לחגיהם ולמועדיהם. דלכון תברא הוא כדכתיב (דברים ל"ב) כי קרוב יום אידם. גמרא. ופירש"י ואעובדי ע"ז קלי. כדכתיב בהסיא פרשה יקומו ויעזרכם. וכתב הרמב"ם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת: של גויים. עובדי עבודה כוכבים. רש"י. ועיין בפירוש הר"ב במסכה דלקמן: שלשה ימים. זמנין דהני מגילת בסוף כי הכא וכו' תוס'. ובכתבים ברים יומא: שלשה ימים. ומי בעינן כולי האי למיחש דמעלה על לבו שמחת הגו. והתנן [במסכת ג' פרק ה' דחולין] בתרבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו'. ואלו הן ערב יום טוב וכו'. התם דלאכילה. סגי בחד יומא. שאינו טרוד לפני החג על עסקי אכילה להכין שלשה ימים קודם לכן. אבל להקרבה. להכין לרבי הקרבה צריך ג' ימים. הלכך אסור לשאת ולתת וכו' משום דשם ע"ז שגור בפיו ואזל ומודה. גמרא [דף ה' ע"ב]: לשאת ולתת. פירש הר"ב למכור ולקנות. משום דאזלי ומודו וכו' [ומפיים רש"י דף ו' ע"א] ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך. ע"כ. כלומר לא ישמע בגרס שלך. הר"ן. ועמ"ש הר"ב במשנה ד' ומ"ש שם בש"ד: ולשאול מהן. שהגרי ישמח כשישראל צריך לו. ולריכי דאי הנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואי הנא לשאול מהן משום דאשיבא ליה מילתא. וידע דהדר ליה את כליו בעין. אבל ללוות מהן לערבא בעלמא אית ליה. אמר תוב לא הדרי לי זוזי. ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מפרעינא השתא מיהא אזל ומודה. אבל ליפרע מהן. דתו לא הדרי זוזי. אימא לערבא אית ליה ולא אזל ומודה צריכא. גמ': ב) [*להלוותם. פר"ת דוקא בהגס. אבל ברבית שרי. כדאיתא בקדושין לזכן וכו' ולא לוקח כו'] : **ב** וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור וכו'. הכמים הייט ת"ק. הן בלא אידיהן אינא ביעייהו ת"ק סבר הן בלא אידיהן [כדקתני לפני אידיהן וכו' ס"מ שלשה לפניהם. לבד הליך קאמר] ורבנן בתרתי סברי הן ואידיהן. ואי בעית אימא וכו'. גמרא: לאחר אידיהן מותר. כתב הר"ב ובגולה וכו'. ועוד משום ירקה. לכון הרמב"ם במשנה ד'. אבל אגחנו אמוסים. ונתקיים בנו מה שנאמר (דברים ד') ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן. ע"כ. ומ"ש הר"ב והאידנא וכו' דכל הני דאתסור בזו המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע"ז ממש. ואלו הגויים אלו עובדי ע"ז ממש הם. כלומר בחיים יודעים בעיב ע"ז כל כך וכדאמרינן בפ"ק דחולין [דף י"ג ע"ב] גויים שבח"ל אלו עובדי ע"ז הם אלא מנהג אבותיהם

ג) הדבור המוקף בב' מגלי מרמוז ליפת בבע"ב ד"ר ונאלו שם הרבה דברים אחרים והסמיטום בד' ריוות והוסיפו את הדברים האלה והתוי"ט שלא היה לפניו הרע"ב ד"ר תכב כי אלה דברי הרע"ב המה. ב) דבור זה ליתא בתוי"ט לא בד' פראג ולא בד' קראקא ובד' המבטרדם (תפ"ו) הוא מובא בשם התוי"ט ובזה פלא.

מסכת עבודה זרה

פרק א לפני אידיהן (א) של עכומ"ז שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהן (ב). להשאילן. ולשאול מהן (ג). להלוותן. וללוות מהן (ד). לפורען. ולפרוע מהן (ה). רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שהוא מיצר לו. אמרו לו אף על פי שמיצר הוא עכשיו. שמח הוא לאחר זמן: **ב** רבי ישמעאל אומר שלשה ימים לפניהם ושלשה ימים לאחריהם אסור. וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור. לאחר אידיהן מותר (ו): **ג** ואלו אידיהן של עכו"ם.

ר"ע מברטנורה

פרק א לפני אידיהן של עכו"ם. שם כעין לגנאי לחגיהם ולמועדיהם. לשאת ולתת. *למכור ולקנות משום דאזלי ומודו לע"ז ביום אידם: להשאילן. בהמה וכלים. מידי דהדרא בעינא: להלוותם. מעות. דלא הדרי בעין. דמלוה להוצאה נתנה: לפורען. כשהן נפרעין אזלו ומודו לע"ז ביום אידם: מפני שהוא מיצר. על משיחו בחיים חוזרים לו. ולא אזל ומודה: שמח הוא לאחר זמן. למחר ביום אידו ואזל ומודה. ואין הלכה כר"י. ודוקא במלוה בשטר אסור להיפרע מהם. אבל במלוה על פה שרי. מפני שהוא כמגיל מידם: [ב] לאחר אידיהן מותר. וכן הלכה. ובגולה שאין אנו יכולים להעמיד עלמנו מלשאת ולתן עמהם שעיקר פרנסתינו מהם. ועוד משום ירקה. אינו אסור אלא יום אידם בלבד. והאידנא נהוג עלמא היתר אפי' בכל יום אידם מבוש דקים להו לרבנן בגוייהו דלא אזלו אבל להקרבה. להכין לרבי הקרבה לריך ג' ימים. הלכך אסור ומודו מ) [בכל הני דאתסרי בזו המסכתא מיירי בעובדי אלילים לשאת ולתת וכו' משום דשם ע"ז שגור בפיו ואזל ומודה. גמרא וע"ז [דף ה' ע"ב]: לשאת ולתת. פירש הר"ב למכור ולקנות. משום דאזלי ומודו וכו' [ומפיים רש"י דף ו' ע"א] ועבר ישראל משום לא ישמע על פיך. ע"כ. כלומר לא ישמע בגרס שלך. הר"ן. ועמ"ש הר"ב במשנה ד' ומ"ש שם בש"ד: ולשאול מהן. שהגרי ישמח כשישראל לריך לו. ולריכי דאי הנא לשאת ולתת עמהן משום דקא מרווח להו ואי הנא לשאול מהן משום דאשיבא ליה מילתא. וידע דהדר ליה את כליו בעין. אבל ללוות מהן לערבא בעלמא אית ליה. אמר תוב לא הדרי לי זוזי. ואי תנא ללוות מהן משום דקאמר בעל כרחיה מפרעינא השתא מיהא אזל ומודה. אבל ליפרע מהן. דתו לא הדרי זוזי. אימא לערבא אית ליה ולא אזל ומודה לריכא. גמ': ב) [*להלוותם. פר"ת דוקא בהגס. אבל ברבית שרי. כדאיתא בקדושין לזכן וכו' ולא לוקח כו'] : **ב** וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור וכו'. הכמים הייט ת"ק. הן בלא אידיהן אינא ביעייהו ת"ק סבר הן בלא אידיהן [כדקתני לפני אידיהן וכו' ס"מ שלשה לפניהם. לבד הליך קאמר] ורבנן בתרתי סברי הן ואידיהן. ואי בעית אימא וכו'. גמרא: לאחר אידיהן מותר. כתב הר"ב ובגולה וכו'. ועוד משום ירקה. לכון הרמב"ם במשנה ד'. אבל אגחנו אמוסים. ונתקיים בנו מה שנאמר (דברים ד') ועבדתם שם אלהים אחרים עץ ואבן. ע"כ. ומ"ש הר"ב והאידנא וכו' דכל הני דאתסור בזו המסכתא מיירי בעובדי אלילים וע"ז ממש. ואלו הגויים אלו עובדי ע"ז ממש הם. כלומר בחיים יודעים בעיב ע"ז כל כך וכדאמרינן בפ"ק דחולין [דף י"ג ע"ב] גויים שבח"ל אלו עובדי ע"ז הם אלא מנהג אבותיהם

ד) הדבור המוקף בב' מגלי מרמוז ליפת בבע"ב ד"ר ונאלו שם הרבה דברים אחרים והסמיטום בד' ריוות והוסיפו את הדברים האלה והתוי"ט שלא היה לפניו הרע"ב ד"ר תכב כי אלה דברי הרע"ב המה. ב) דבור זה ליתא בתוי"ט לא בד' פראג ולא בד' קראקא ובד' המבטרדם (תפ"ו) הוא מובא בשם התוי"ט ובזה פלא.

יכין תפארת ישראל יכין

פ"א א) הוא כעין להגאות עכו"ם: ב) לקנות מהן ולמכור להן: ג) שאלה, היינו היכא דהדרא בעינא: ד) הלוואה, שייך במשות שייכן לאולאה: ה) דבטלן שייך לד טובה לעכו"ם. ות"ל משום דכל חיך ג' ימים מכין לרבי הקרבה, יכין להקריב ולהודות לע"ז גם על טובה זאת ביום אידו ויעבור ישראל על לא ישמע על פיך. אבל משום לפני עור לא עבר ישראל, מדאפסר בלא"ה לעכו"ם להקריב ולהודות לע"ז כמו בילה. כיהו בתון לו לישראל מבכון לו שטר, מותר להשתלם ממנו אפילו ביום אידו, דהו"ל כמגיל מידו. [ואף דעכ"פ אזל ומודה, בתוס טובה כן, דהו"ל כמודה לע"ז על זוק שלו, דהרי מדתין לו מבכון לו שטר היה יכול להפקיע הלוואתו לגמרי, ולא ישראל קבריס לאזל ומודה. כך נ"ל כוונת הש"ם [ד"ז ב'] כמ"ש דהו"ל כמגיל מידו). וקיי"ל דבה"ל אפילו בחגאות עלמן מותרין כל הנהו, מדאין עוברי ע"ז [י"ד סס' קמ"ח] : ו) הא אידיהן גופייהו אסור, ולה"ק שרי:

שנויי נוסחאות

פ"א א אסור לשאת ולתת עמהן. נכי"מ ..לישא ולתן; בד"נ ..מלשאת ולתת; נכי"ק ..מלשאת ומלתת וכ"ה במפנ"ר (ונס אסורין..) להשאילן בו'.בד"נוכי"ק ומפנ"ר מלהשאילן ומלשאול מהם מלהלוותן ומללוות מהן מלפורען ומלהפרע מהן. מפני. שהוא מיצר (לו). במפנ"ב ..שמיצר הוא לו; בכי"ף ..להם (ונס שמיצר); בד"נ ונכי"ק ונמפנ"ר ליתא וכן ליתא בכי"מ ונכי"ף ד' קופסא (ונס שמיצר). (א"ל אעפ"י שמיצר הוא). בכי"ק ליתא כ"ז בעות; נכי"מ א"ל חכמים.; בד"נ ומפנ"ר ..שהוא מיצר; בכי"ף ליתא לאלה הוא. **ב** ר' ישמעאל. במפנ"ר ר' שמעון, אלא בנ"; גם רבי ישמעאל. לאחריהם אסור. בפי' ר"ת אסורין. לפני אידיהן אסור לאחר. בד"נ לפניהם אסור ולאחר וכ"ה ..ולאחר גם נכי"ק: **ג** ואלו. בכי"מ ונמפנ"ר אלו הן וכ"ה אלו גם נכי"ק.

תוספת חדשים

פ"א א ברע"ב ד"ה שמח הוא לאחר זמן כו' אבל כו'. היינו כשידיע בקיפס עליהסאפ"ה מלוה ע"ם נפרעינן אלא יכפור בעם אחרת אבל כשאין ידיעו הקיפס אפי' מלוה בשטר אוכדה היא. (תוס' בשם הירושלמי):

תוספות רעק"א

פ"א א [אות א] ברע"ב ד"ה ראשית ולתת למכור ולקנות. ודבר שאינו מתקיים מותר למכור לחם. ולקנות אסור. ודבר מתקיים מותר לקנות סתם. עיין בהרע"ב בפרקין מ"ד וכתי"ם שם:

אור גדול

פ"א א במשנה אסור לשאת ולתת עמהן. ואם עבר ונשא איפלגו בה ר' יוחנן ור"ל בגמ' (ו' ב'). ובתוס' שם ד"ה תניא כתבו דנראה לר"י דהלכה כר"יוחנן(דאסור) אע"ג דתניא בוותי' דר"ל בו' דלקמן'על משנה ב' סיסיק נשא ונתן איכא ביניייהו וקא מפרש דדכמים דמתני' אית להו נשא ונתן אסור כר' יוחנן ומתני' עדיפא מברייתא. ויעיין במהר"ם שנדחק. ול"נ דכוונתם בפשוט דאף דמחלוקת במתני' וכתסא בברייתא ל"א הלכה כתם דברייתא וכוונתם להא דאמרינן יבמות (מ"ג א') דרבי לא שנאה ר"ח מנין לו ומש"ה העיקר כמתני' דשנאה במחלוקת ולא סתם הלכה כמאן ולא כתם ברייתא יעיש"ם. וזהו שכתבו דמתני' עדיף ומש"ה אין הלכה כתם ברייתא. ופשוט:

ומ"ז ממש]: ח) ג קלנדרא. ח' ימים לאחר תקופת טבת: סטרנורא. ח' ימים קודם התקופה. לפי שראה אדם הראשון יום שהיה מתמעט והולך. אמר אוי לי שמא בשביל שחטאתי חוזר העולם לתהו ובהו עמד ושב שמנה ימים בתענית [ובתפלה]. כיון שנפלה התקופה. וראה יום שמאריך והולך. אמר מנהגו של עולם הוא. עמד ועשה שמנה ימים טובים. לשנה אחרת. עשאן לאלו ואלו ימים טובים. הוא קבעם לשמים. והם קבעום לע"ז: קרטסים. יוסף) תפיסת בו מלכות וקבעום יום אחד: גינוסיא. יום שמעמידין בו מלך: יום הלידה. יום שנולד בו המלך: שרפה. שברפו עליו כלי תשמישו כדרך שנורפין על המלכים: יש בה ע"ז. כלומר אותו היום יש להם אחד לע"ז. וכן משנה לשנה כל ימי בנו. וכל הנך דהשבינן עד השתא חשיבי להו ואסורים ג' ימים לפניהם. אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמן הקבוע לרבים. אלא כל אחד כשמגלח עושה יום אחד: ובלוריתו. שמניח בלוריתו מאחריו כל השנה כולה ואינו מגלחה אלא משנה לשנה ויום שמגלחה עושה יום אחד: ויום שעלה מן הים. ומקריב זבחים לע"ז על שנגאל. בכל הנך אינו אסור אלא אותו היום ולא לפניו. דלא חשיבי כולי האי: ד עיר שיש בה ע"ז. ביום אחד [יש] לבני העיר היום. לע"ז שבעיר: חוצה לה. ואפי' סמוך לעיר מאד מותר לשתות ולתת עם היושבים חוץ לעיר אחין נמשכים אחר אותה ע"ז שכן מנהגם יום אחד של אלו אינו ביום אחד של אלו: מהו לילך שם. באותה העיר ביום ע"ז שלהם: בזמן שהדרך מיוחדת לאותה העיר. שהדרך הכבוש מכאן לאותה העיר מיוחדת לאותה העיר לבדה. אסור לילך שם. משני שנראה כמהלך שם לעבוד ע"ז. ואם היה דרך מסלול הולך גם לעיר אחרת מותר. שהראה אומר למקום אחר הוא הולך: היו בה חנויות מעוטרות. וסומן הוא להם שאותם חטיות ג) של ע"ז ליטול מהם מכס: ושאינן מעוטרות מותרות. דבאותם שאינם מעוטרות. לא שקלי מיניה מכס' לע"ז ולא מטא מוחרות

ח) בר"ב ד"ר מעשה כאן יום כ. ויין ג' מסר אבל ביכר מהגליון הלוק שים במקום שלפנינו מעשה יום ד'. שם ג"ל הגיון ג', זיון ד' מעשה קודם ד"ה הין בה תגויות והתי"ע תקן כלפנינו. ב) נרע"ב ד"ר שתפסה בו רומי מלכות כו'. ג) כ"ה בנע"ב ד"ק ובדע"ב ד"ר של כומרים כו' ובד"ת עבו הרכבה. ד) בתוי"ע ד' פרלא יום שתפסה בו רומי מלכות. פי' רש"י שנלחמו עם יונים ונצחום ומלכו בכל העולם וכתבו ההוס' אומר הרר"ם בלשון יון הוא תפוס תפיסות שתים. קרא לשון תפיסה ופיס לשון שיש ונגמי אמרינן דע"ם תפסה רומי מלכות אחת בימי קלסנרא מלכתא ואחת שתפסה בימי יונים (ולפנינו בתוס' הגי' הר"ר שמעי').

יכין תפארת ישראל יכין

ז) [קאלענדעא] בלשון לאטיין היה זה שם כולל לראש חדשים וראש שנתן [ועי' בשבילי דרקיע שלנו סי' ג' ברים מועד]. אמנם ח' ימים אחר תקופת הסתיו, מדמורגים אז כבר שנתארך היום, לכן לקחו אז היום הטוב לראש שנתן וקראוהו קאלענדעא: ח) שמו בלשון רומי הוא זאטורנאליוס, והוא חג שהיה להן בסוף השנה, כשנתמעט אז היום כבר מאד. לכן עשו אותו חג לכוכב שבאחי הנקרא בלשונם זאטורן, הממונה לפי דעתם על כל כלייה והשבתה. אמנם חז"ל שבשו המלה בכוונה, מדהיה אז ע"ז הנעבדת, שלא לעבור על לא יבמע על פיך. וקראוהו כפי הראוי בלשונו הקדושה בשם נוטריקון סטר מרא, ר"ל שאז החמה עומדת מן הצד, ר"ל מרוחק, והייגו בחורף [ועי' בתוי' חו"י ד"ם פ"ב, דבכל כי כפ"ג לית ביה בזמנינו משום לא ישמע על פיך]: ט) יום תפיסת מלכות רומי. והוא מלה יוונית שמשמעותה שטר חוב כירושלמי [קידושין פ"ג ה"ד] אי לא יתן לך קרטסים לא חייב ליה כלום וכתב ר"ל שהתחייבו הלומות בשטר להכיר מלכות רומי עליהן: י) יום העמדת המלך עע"ז: יא) של מלך עע"ז: יב) שברפו בו כלי תשמישו של המלך: יג) ר"ל אז חשוב להם אותו היום להיות חג לע"ז: יד) של כל אדם: טו) כך נקרא בלשון לאטינא [האחרלאקקון]: טו) והשייכים להשמחה: יז) שמונגין בה היום לע"ז שבה: יח) לשתות ולתת עמהן, דכך נהגו דרך היושבים בה יחוגו לע"ז: יט) לעיר שיחוגו בה היום לע"ז דרישא מיירי בשדר שם: כ) דנראה כמהלך לחוג עמהן: כא) [ואילה"ק הרי בבשר בחלב אקדים אסור, ותיישינן לחשדא אף דאשבר שעשה בהיתר [כי"ד פ"ז]. ואת"ל בתם מבום בחלב אקדים לא שכיח לא יתלו בו. ליתא, דס"ל מי שכיח שולף ישראל לחוג לפ"ז ואפ"ה קאסר בריש. ותו דעכ"פ הרי גם בסמה לא תצא בוג שבאוהרה דמחזי כחולה לחיוגי [שבת י"ד ב'], אף דאשבר ושכיח שיולאת בוג כדרכה בהיתירא. וכ"כ חלר שיש לה כ' פתחים, צריך להדליק בשניהן מבום חשדא [שבת כ"ג א'], אף דאשבר בהיתר. וגיל דבכל הוה בעין ספק ספיקא. דיחשבו שמא לעיר אחרת הולך, ואתיל שולף לאותו העיר, שמא לא יחוג עמהן. עוי"ל דכל לעשות מעשה רבה כי הך לחוג עמהם, דנראה כבופר, וודאי כל אלם אד לזמנו לזכות לא חייבינן לחשדא. כמו ביאל"ג שיש לה כ' פתחים, דמותר לעבור מה"ע לפני פתחה בשעה שמתפללין [ברכות ד"ח ב']. וה"ל הכא. אם לא שאין מבום דרך לעיר אחרת, אז יש קלת הוכחה לחשדא] : כב) תג לע"ז: כג) כך היה להן סימן שהקונה במעוטרות, צריך ליתן מס לע"ז. ובחטיות חוץ לעיר מיירי:

ולא

כל מיתה שיש בה שריפה כו' אבל יום תגלחת מי"ו פ"ם בה' פ"ג ומי' בחגגות ממ"ג נאחין פ"ה מוס"ע י"ד סימן קפ"ח ס"ז: ובגרי שעשה משתה כו'. י"ד פ"ל מי' יוראלמי נאן וירושלמי דמאי פ"ל ה"ב גיטין פ"ה ה"ם: ד עיר שיש בה עבודה זרה כו' י"ם פ"ב מי' פ"ע מה' ע"ז ה"ם פפ"ג נאחין פ"ה מוס"ע י"ד סימן קפ"מ ס"ח: בזמן שהדרך מיוחדת כו'. מי' ומס"ג שם מוס"ע שם: עיר שיש בה ע"ז. י"ב פ"ב: המעוטרות אסורות. מי' פ"ע מה' ע"ז כי"ב ממ"ב נאחין פ"ו מוס"ע י"ד סימן קכ"ב פ"ג:

שנויי נוסחאות

קלנדא וסטרנורא וקרטסים. במכ"ב ..וקרטיסים..; במכני"ר קלנדס וסטרנליא..; בכי"ק קלנדים וסטרנליא וקרטיסים; בד"נ קלאנדיר ושנטורניא וקרטיסים ועי' בגמ' הירושלמי סנטוריה לעכו; בכי"מ ..וסטרוניא..; בכי"ף ד' קונסטא ..וסטורניא וקרטיסים; בכי"ף ד"ו ובכי"ן שם ..וקרשטים; בכי"ב ד"ר .סטרטוריא.. גנוסיא. בכי"ק ובמכני"ר גינוסיא; בד"נ גינוסיא וכ"ה בכי"מ. יום תגלחת. במכ"ב (עפ"י פירש"י ולינו מוכרח כ"כ כי יוכל היות כי הדכרים שם מפרש"י והוא סוף הדבור הקודם ומן שהוא בכע"ב ד"ר) (אבל) יום תגלחת, לבל במכ"ב דפו"י ובכל מקום ליתא (ד"ם). ויום בו'ויום שיצא (בו)מבית. בכי"ק ובמכני"ר יום.. יום.. במכ"ב ליתא, (ועכו"ם שעשה משתה לבנו). בכי"מ ויום..; בד"נ ובכי"ק ובמכני"ר ליתא ובן ליתא בכי"ף וכן ליתא בגמ' נבי אי"ר אבי לף אבן נמי תמיה כו' וכן בדף (י"ד א) מייתי ליה מברייתא (ד"ם). (בלבד). בד"נ ובכי"ק ובמכני"ר ובכי"ף ליתא: ד תובה מותר. במכ"ב תובה לה.. (?) והנ"ח מחקה. לאותו מקום. בד"נ ובכי"ן ..המקום. ואם היה יבול להלוך בה. בד"נ ובכי"ק ובמכני"ר ואם יכול לילך בה. והין בה חנויות. בכי"ק והיה..; במכ"ב ד"נ ..חנויות. זה היה מעשה. בפי' ר"ח מעשה היה:

תוספות חדשים

ג ברע"ב ד"ח יש בה ע"ז כו' כל ימי בנו. כ"ם בפירש"י שבגמרא. אבל בפירש"י להרי"ף וכ"כ הר"ן כל ימי בנו: בתוי"ם ד"ה ויום גינוסיא כו' בנו מלכות כו'. ובפ"ם ליתא בגמי מלכות ע"פ פירש"י:

מותרות. כתב הר"ב דבאותם וכו' לא שקלי מיניה וכו' ולמזבן מיניהו דבר המתקיים וכו' וז"ל רש"י ולא משום דמשא ונותן ביום אידם ה"מ לזבוני להו דלמא מזבן ליה בהמה ואזיל ומקריב לה לע"ז. לא נמי דכך לוקח להיות שמח ואזיל ומודה. אבל למזבן מיניהו דבר המתקיים שרי דסתם מוכר עצם הוא. ע"כ. ואע"פ שהר"ב פירש ברים פרקין לשאת ולתת למכור ולקנות לא קשיא כדמסיק הרא"ש דלרש"י יש במכירה גד איסור וגד היתר. וכן בלקיחה. כלומר גד איסור דמכירה דבר המתקיים וגד היתר דידה דבר שאינו מתקיים. גד איסור דלקיחה דבר שאינו מתקיים. וגד היתר דידה דבר המתקיים: דן אלו דברים האסורים למכור לעכו"ם. לעולם. הרמב"ם פ"ט מהלכות עכו"ם. וטעמא דכיון דלהקרבה לריך להם קא עבר על לפני עור לא תתן מכשול. דבן נח מוזהר על עכו"ם. כך כ"ל. והכי איכא למידק בגמ' בפיסקא ולבונה. דטעמא דמתני' משום ולפני עור הוא. והבית יוסף ריש כימון קנ"א כתב דאפשר שכתב לעולם שאפי' בלא ביום חגם אסור. לא נמי לומר שלענין זה אין חילוק בין בימיהם להאידנא כדלעיל במתני' ב'.ע"כ: ופירושן אסור. מ"ש הר"ב אבוק פירש"י קשור: וחצב. כתב הר"ב קנים בעוסיסמהן הלוקר"א. כ"פ הרמב"ם גם התוס' בשם הערוך. עוד פירשו וכ"פ רש"י בל' שני שהוא מין עשב שבו תיחם יהושע את האדן. ע"כ. והוא מיהו דתנן נמי במשנה ח' פ"ק דכלאים וע"ש: רבי מאיר אומר אף בגזירותיהם דקל טב וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"מ. וכתב רמב"ם והלכה כר"מ שאסור למכור דברים אלו גזירה שמא יקריב מהם לע"ז אולי שבא לומר דלכך הלכה כמותו דהלכה כר"מ בגזירותיו כדפי' הר"ב ברים פ"ה דכתובות. דאל"ה לא ידעתי למה פוסק כמותו כ"ש למה שכתב בפירושו דרבי יהודה חולק וסובר שאין מקריבין אבל לע"ז. וקו"ל ר"מ ורבי יהודה הלכה כר' יהודה. ואי משום דגמ' מפרשינן לכל הני דאמר שאין מוכרין מאי ניהו. זה אינו מכריע כלל להלכה דלא אתינן לפרושי אלא משום דלא ידעינן מאי קאמרינן: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה וכו'. מתני' שנויה בפ"ד דפסחים מבנה ג' וכשם האריכתי בם"ד: וסיחים. מפורש בפרק ה' דב"ב מבנה ב': ושבורים. כתב הר"ב שאף השבורים חזו למלאכה וכו' כך פירש הרמב"ם כאן ובפסחים נמי לע"ז הגאה מיניהו. ולמזבן מיניהו דבר המתקיים שרי ביום אידם. בסתמו המוכר עצם ולא אזיל ומודה: דן אצטרובלין. פירש דאחרזא: בנות שוח. מין ממיני התאנים הגדולים הלבנים אסור לישראל למכור אלו לעכו"ם: ופטוטרות. בפטוטרותיהם קאמר כלומר בעוקלין שלהם שהם תלין בו. דמסתמא העכו"ם רולה להקריבן תקריבת לע"ז: תרנגול הלבן תרנגולין. לקח עכו"ם מישראל תרנגולים הרבה מותר למכור ביניהם תרנגול לבן וכיון דשקיל אחריני לאו לע"ז בעי להו: ופירושן אבות. אם פירש דלע"ז בעי להו אסור. ואלעזריך לתתי דס"ד אמינא הלי גברא לאו לע"ז בעי להו. והא דקאמר הכי סבר [כי היכי] דההוא גברא אחיק בה. כ"ע נמי אחיקו. ואימא הכי כי היכי דליתבו לי קמ"ל: דקל טב. *[פירות] דקל מטבח שפירותיו רגילין להקריב מהן לע"ז: והצב. קנים שעושין מהן 1) הלוקר"א: ונקליבם. מין עשב משובח מאד. והלכה כר"מ: ן אין מוכרין בהמה גסה. דגזרינן מכירה אטו שכירות והשאלה. שהיא בהמתו של ישראל ויעשה בה העכו"ם מלאכה בשבת. וע"י סרסור דליכא לאחלופי בשכירות שאין הסרסור משכיר. שרי למוכרה: שלטים ושבורים. שאף השבורים חזו למלאכה. שטותים בהם: רבי יהודה מתיר בשבורה. ואין הלכה כר' יהודה: בן בתירא מתיר בסוס. ואפילו הסוס שהליידים מביאים עליו

1) נוקבר ראשר. הטופות

מעוטרות מותרות[ד]: דן אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים[ה]. אצטרובלין[ו] ובנות שיח[ז] ופטוטרותיהן[ח] ולבונה[ט]. *תרנגול הלבן. רבי יהודה אומר מותר למכור לו לבן בין התרנגולין[י]. ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לולא[יא] לפי שאין מקריבין חסר לע"ז. ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן[יב] אסור. רבי מאיר אומר אף דקל טב[יג] וחצב[יד] ונקליבם[טו]. אסור למכור לעכו"ם: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם[טז] מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה[יז]. עגלים וסייחים שלמים ושבורים[יח]. רבי יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירה מתיר בסוס[יט]:

מעוטרות מותרות[ד]: דן אלו דברים אסורים למכור לעובד כוכבים[ה]. אצטרובלין[ו] ובנות שיח[ז] ופטוטרותיהן[ח] ולבונה[ט]. *תרנגול הלבן. רבי יהודה אומר מותר למכור לו לבן בין התרנגולין[י]. ובזמן שהוא בפני עצמו קוטע את אצבעו ומוכרו לולא[יא] לפי שאין מקריבין חסר לע"ז. ושאר כל הדברים סתמן מותר ופירושן[יב] אסור. רבי מאיר אומר אף דקל טב[יג] וחצב[יד] ונקליבם[טו]. אסור למכור לעכו"ם: ן מקום שנהגו למכור בהמה דקה לעכו"ם[טז] מוכרין. מקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין. ובכל מקום אין מוכרין להם בהמה גסה[יז]. עגלים וסייחים שלמים ושבורים[יח]. רבי יהודה מתיר בשבורה. ובן בתירה מתיר בסוס[יט]:

יבין תפארת ישראל יבין

כד) ולא נזרינן אטו הא:כה) לעולם. דלהקרבה בעי להו:כו) לרבעלניסע: כז) תאנים לבנות, וכן חטובות: כח) ר"ל בפטוטרותיהן. ור"ל התאנים שים בהן עדיין העוקלין, לתליתן בהן סביב לע"ז להקרובת: כט) [ווייריך]: ל) דמדלוקח גם תרנגולים אחרים, ולא הקפיד על לבן, להכי מוכח שהוא מסרוב דלאו לע"ז קבעו [כע"ז דל"ד כ']: לא) משא"כ במוכר לבן בין שאר תרנגולים לא יקטע כדי לעשות מן הספק, דמדמסתבר להלוח בהיתר, אסור לקטע משום לעבד"ח שאסור מדאורייתא [כח"מ רע"ב פ"ע]: לב) שפירש שקומה לע"ז: לג) מין דקל חטוב: לד) י"א שהוא הקנה של [הלוקקפר]. וי"א שהוא מין עשב שבו תיחם יהושע את אדנות הבנעים בין גבול זה לזה, מדשרשיו יורדין בעומק בשוה [כע"ב דכ"ו ח']: לה) י"א מין תמרה חטובה, וי"א מין עשב חטוב ויקר: לו) ולא חשבו להרבעה: לז) דגזרינן מכירה אטו שאלה ושכירות, ויעבוד בה עכו"ם בשבת. או להכי אסרו מכירה, דשמא ימכרנה בע"ש בין השמשות, ואחר שיטענה העכו"ם, יגער בה ישראל שמכרה ומכרת קולו כדי שתלך, והו"ל מחמר אחר בהמה בשבת. מיהו ע"י סרסור ישראל שרי למכור, דאין סרסור בשכירות, ולפיכך ליכא למגזר מכירה אטו שכירות. גם אין הבהמה מכרת קול הסרסור דניחוס שתלך ע"י נערתו: לח) דנמי חזו למלאכה כל דהו, [בך כ' הרמב"ם והר"ב. ותמהני הרי ברים בכורות אמרינן דאפילו עובר אינו רשאי למכור, אע"ג דלא חזי למלאכה כלל [וע' בכורות ד"ב כ'] ודו"ק. אבל רש"י כאן פירש, דשבורה אסור משום אטו שלימה, ולא הו"ל נזרה לגזרה, משום דבבת אחת כך נזרו [כתוס' חולין ק"ח א']: לט) דסתמיה לרכיבה עליה, וחי נוסח מ"ע, ואפילו סוס המוסיב עליו עוף שלדין

תוספות חדשים

ה בשמנה ולבונה דוקא לנוחה זכה כן מבואר בכ"ם ואפשר שרמזו התנא בסוף לו ותרנגול הלבן דלבונה זכה נמי לענה היא לאפוקי שהורה דמותר בע"ם סרמב"ם ז"ל (פ"ג): שם קוטע את אצבעו. אע"ג דגער ב"ת דאורייתא כגר בהנו התוס' בסוגיא דלעיל אהסיא דבוק בל עכו"ם בהמה תעקר דים בה בידה לעקור דבר מן התורה היכא דגלה קלת מעם ע"ם. והמפרשים הילכו דאיירי בסם לדיכא לגר: ן במשנה מקום שנהגו כו' והאידנא נוהגין היתר למכור הכל. דאין רגילין לתמר

תוספות רעק"א

ה [אות ב] במשנה ותרנגול הלבן. באומר תרנגול למי מותר למכור לו תרנגול לבן. ובאומר מפורש תרנגול לבן למי לכ"ע אסור למכור לו לבן בין התרנגולים. והבא מירי באומר זה חת בזה מליני אם מותר למכור בין התרנגולים. ואם בא מירי באומר זה חת בזה מליני אם מותר למכור לו לבן

הטופות סלדין בהם. קסבר המי טומא את עצמו. ורבנן סברי דוקא אדם טומא את עצמו. הלכך אם לא היה מיוחד לאלה לרכוב עליו מיהר. אבל להביא בעל חי אחר חוץ מהאדם אסור. ואין הלכה כבן בתירא: ן כל דבר שיש [בו] נזק לרבים. כגון כלי מלחמה חרבות ורמחים: בסילקי. טירה גבוהה ומס יושבים לדון בני אדם ומפילין אותם ממס ומתים: גרדום. בנין אחד והוא עבור לדון דיני נפשות: איצטדיא. מקום המוק מכניסים מס שור נגח והורג את האדם: בימה. כעין מגדל קצר וגבוה. עשוי כדי לדחוף האדם מהם והוא מת: דימוסיאות. בנינים שאינם לא לעורך ע"ז. ולא להמית בני אדם: כיפה. 1) תרקאולנ"ו בלע"ז. דרך עבור שלהעמיד ע"ז בבית מרחצאותיהם:

ן אין מוכרין להם דובין ויאריות וכל דבר שיש בו נזק לרבים. אין בונין עמהם בסילקים. גרדומאא). ואצטדיאמב) ובימהמג). אבל בונים עמהם בימוסיאותמד). ובית מרחצאות. הגיעו לכיפהמה). שמעמידין בה ע"זמו) אסור לבנות: ן ואין עושים הכשיטין לע"ז. קטלאותמז). ונזמים. וטבעות. רבי אליעזר אומר. בשכר מותרמח). אין מוכרין להסמט) במחובר לקרקע. אבל מפרש הר"ב כפירש"י דהתם ודהכא.: ן אין מוכרין להם וכו'. והין בונים עמהם וכו'. וכדי שלא יהפם ישראל אם אסור לבנות עמהם. רש"י: ביכום אות. ה"ג רש"י ומפ' בגין שהיו לעורך ע"ז. וקורין לו אלט"ר והוא בימה של אבן [אלהת] ומקריב עליה זבחים דהוי תמימים דתמימים לעבו"ם. והקשו עליו בהוס' [דף מ"ז ע"ב] דבמשנה ז' פ"ג אבן שחצבה מתחלה לבימות פירש"י מקום מוכן עבודה זרה עצמה [ומ"ש הר"ב אם] ועוד דהכי גמי בהוא מסמם למכמי ע"ז אמאי מותר לבנות עמהם וכי הוא סברא להתיר לבנות עמהם מקום שיקטיר עליו במחתה לע"ז. ובפירוש רש"ם כתב דימוסיאות ופירש שהוא בנין שלא לעורך ע"ז. ע"כ. והיא גירסת הר"ב. ועוד מפרשים דימוסיאות ל' מרחצאות. אבל גירסת הרמב"ם ופירושו כדברי רש"י שכ"כ בפ"ע מהלכות ע"ז: הגיעו לכיפה. כתב הר"ב דרך העכו"ם להעמיד ע"ז בבית מרחצאותיהם.

1) גיוועלב.

ן אבל מוכר הוא משיקצץ. שלא יהא מוכר לו הממובר אלא לאחר

ואמ"ג דלא מתסר מרחק מסום ע"ז במעמידין בם כדתנן פ"ג מ"ד. מ"מ אסור ליסראל לסייע להעמיד הע"ז בם. ב"י סי' קמ"ג: ן ואין עושין תכשיטין לע"ז וכו'. ר' אליעזר אומר בשכר מותר. וכ"ל התוס' [בד"ה הגיע לכיפה] · דלא מכתבר מיתר שום תגא לעשות לכתחלה תכשיטי ע"ז והין לומר דסרי רבי אליעזר מסום איבה כדסרינן בדף ב' לילד את הכהרית. דלא דמי דהתם ודאי איכא איבה דליכא לאסתמוטי. אבל הכא איכא לאסתמוטי נמימר דאסור לן למיעבד בום תכשיטי ע"ז. ואיכא למימר נמי דאתא לאסתמוטינן דבדיעבד שכרן מותר דה"כ הייגו ר"א האמורא דגמ' [דף י"ט ע"ב] דאמר אם בגם שכרו מותר. ונראה שלא היה כתוב בספר רבינו שלמה מדלא פירש מאי קטלאות. ע"כ. [ומפורש במשנה דרים פרק ו' דשבת] גם בירושלמי ליתא. וכן לא העתיקה הרי"ף והפוסקים: אין מוכרין להם במחובר לקרקע. היינו לרבי מאיר כדאים ליה. ולר' יוסי כדאים ליה דוקא בא"י דאי בח"ל הא א"ר יוסי דמוכרים אפילו שדות כדאיתא במתני' בסמוך ולא אסור טפי מהובר לקרקע מקרקע עצמו. כיון דתרוויהו אלא תתן להם חנייה בקרקע מתסרי. ואיכא מ"ד דדוקא שדות מוכרין בח"ל אבל מחובר לקרקע לא. וטעמא דמלתא דכיון דמחובר לקרקע אסור למכור משקלן לא התירו במחובר ולהכי תנן סתמא אין מוכרין להם במחובר לקרקע. דמשמע אפילו בח"ל ואפילו לר' יוסי אבל בשדות דלא אפשר בלא"ה התיר רבי יוסי. והראשון יותר נכון. הר"ן: במחובר לקרקע. פי' הר"ב

יכין תפארת ישראל יכין

בו מותר מה"ט. ולרבנן דוקא אדם הי טומא מ"ע, ולא שאר בעל חי. והאידנא דפרסתיהו מלומלמת, סמכו אהא דקאמר בפ"ם [דפ"ז] דחיטי ושערי שרי למכור להם מדלא אפשר, ה"נ לא אפשר, ואע"פ בעל נפש יחמיר [ב"ד קל"א ד']: מ) לרמון לדייניהן: מא) גרמדוס בלשון לאטיין הוא בניין ברחוב עם מעלות סביב. ועליו יושבין הדיינין לפסיט. והן חשודין לדון שלא כדין: מב) [פריערהעלע], שלוחמין שם שוורים פרלים עם אדם שנתחייב מיתה בדינם: מג) מגדל גבוה לדחוף משם הנידון: מד) כמין [מהעלטער], שלא לע"ז ולא למשפט רק לשעשוע בני אדם בונין אותו: מה) [געוועלב] שעל [הימעל] והוא כמין אלון עמוק שבכותל וסתום מלאחריו: מו) אפילו במרחץ: מז) [האלזבעגדער]: מח) דהזמנה לאו מלאכה היא. וכנסר לקמן [פ"ב מ"ג] ויש בל"ג הך כולה בבא במתניתין דלא מסתבר שיתיר בם תגא לעשות קטוטין לע"ז: מט) באדן ישראל: נ) ר"ל כל דבר שמחובר לקרקע. דכתיב לא תחנם, לא תתן להם

ראשון לציון

ן במשנה אבל בונין עמהם בימוסיאות. גירסת הערוך ערך דמוס ג' דימוסיאות הוא לבון מרמאות וכ"כ הוס' מכמו בכמה לאות ע"ם ע"ז ע"ב ד"ה בימוסיאות: ן במשנה אבל מוכר הוא מסיקצץ. עיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

ן [אות ד] ברע"ב ד"ח בן בתירא, אלא לדכוב עליו מותר. זהו אינו מפורש בסוגיין וי"ל דמעמייהו דרבנן דאסור משום כלי זיין כדס"ל לרבי בברייתא. גם י"ל דרבנן ס"ל דכל סוסים אסור משום לא פלוג דאמו סוס מיוחד לעופות כמ"ש תוספות בשבת דצ"ד א'. ובתוספות בשמעתין ד"ה ובן בתירא כ' דלא פליגי אלא בסוס המיוחד לעופות ומשמע דס"ל כהר"ב. או דכוונתם דעיקר פלוגתא לענין חי נושא א"ע רק בסוס המיוחד לעופות דכן בתירא ס"ל דגם בזה חי נושא א"ע. ורבנן סברי דבזה ל"א חי נושא א"ע ומ"מ אלא כל סוסים אסורים לסבור משום לא פלוג (ואך מדברי תוס' בסוגי' דט"ז ד"ה אלא. משמע בפירוש דס"ל כהר"ב). ובתוס' הנ"ל כתב עלה וא"ת מנ"ל התם דמעמי' דרבנן דאסרי הכא משום דס"ל דאין חי נא"ע בעופות דלמא מעמייהו כר' דגזרו משום תורת כלי זיין. ותמוה לי הא לא נזכר כלל מזה התם דמעמייהו דרבנן דפליגי לענין חי נא"ע בעופות הא אסרי' רק שם דב"ב ור' נתן אסרו ד"א היינו מדמתיר גם במיוחד לעופות מוכח דס"ל כר"נ. ורבנן אינו מוכרח אי דלא ס"ל כר"נ או דאפשר דג"כ ס"ל כר"נ ומעמייהו משום כלי זיין. ורש"י לעיל ד' ז' ע"ב נקט באמת הטעם לרבנן משום כ"ז, ולומר דסברת התי' דהא דדייקי התם דבן בתירא ס"ל כר"נ ודלמא מיירי במיוחד לרכיבה ע"כ משום דבמיוחד לרכיבה גם לרבנן מותר (ולא ס"ל כדבריהם בשבת דרבנן אסרו בכל הסוסים, והראיה ע"כ דב"ב מתיר משמע בכל הסוסים. אלא משום דפליגי רק במיוחד לעופות) ע"ז טובב והולך קושייתם דלמא רבנן ס"ל דמיוחד לרכיבה ג"כ אסור משום כ"ז וב"ב דמתיר זהו רק במיוחד לרכיבה ואין ראיה דסברי כר"נ. א"כ בהיפוך הו"ל למנקט קושייתם דדלמא ב"ב סבר ג"כ דבמיוחד לעופות ל"א חנא"ע ומיירי רק במיוחד לרכיבה, ועכ"פ מה דנקטו דמפורש התם דטעמייהו דרבנן דפליגי בזה על ר"נ זהו לא נזכר שם בכלל. גם תמוה לי על תירוצם דמדכיילי להו עם שאר בחמה גסה משמע דהאי סוס ספוסשאלה ושבירות ונטיוני עריין קשה דלמא טעמייהו דרבנן כאידך טעמא דר' רבי מוקין סחין ליה ברחיים. וצע"ג. גם יש לעיין למ"ש תוס' בשבת הנ"ל דרבנן ס"ל דגזרו בכל סוסים משום סוס המיוחד לעופות א"כ מאי פרכינן במוניא אהחיא דר' אלא תורת בחמה גסה מאי היא. י"ל בפשוטו דמיוחד לעופות יש בו תורת בחמה גסה דהא עושים מלאכה וגזרו בכל סוסים משום לא פלוג. וכ"ז צ"ע (יובן הקשו באמת בהוס' ד"ה אלא. אך לשיטתם בשבת קיימת הקושיא): ן [אות ה] במשנה ואריות. אבל בלאו דהוי נוק לרבים לא הוי איסור מדין

הגליון נפסחים ע"ד משנה ג' נפס הפוסקים: ן במשנה אין מוכרין כו'. וכל דבר שיש בו נזק לרבים ע"כ וכל שלמר למוכרו לעכו"ם אסור למוכרו לישראל תשוב שימכור לעכו"ם וכן לישראל ליסטים. (גמרא דף ע"ו ע"ב):

ן אין מוכרין להם חבלן כו'. ס"ז כ"ם מיי' פ"ט מכל' מע"ז ה"ח ופ"ב מכל' נזקי ממון ה"ב ומ"ג נתנין מ"ה מוס"ע ל"ד סימן קל"ח ס"ב: הגיע לכיפה כו'. מיי' ע"ב מהלי ע"ז הלכה י"ל במ"ג שם סוס"ב י"ד סימן קמ"ג ס"ב: ן ואין עושין תכשיטין כו' י"ב ס"ב: אין מוכרין י"ל ע"ב:

שנויי נוסחאות

ן אין מוכרין (להם) בכי"ק ליתא. וכל דבר שיש (בו) נזק. ובמכנ"ר ולא כל דבר שיש בו.. וכ"ה בכי"ק (ונם ..נזקה וכ"ל נזקא כמו שהוא בפי' ר"ח) וכ"ה בד"ב ובכי"מ (ובהם ליתא). אין בונין. בד"ב ובכי"ק ובמכנ"ר ואין.. בסילקי. בכי"ק בסלקי.. גרדום. בד"ב ובמכנ"ר וגרדון; בכי"ק וגדרון. ואצטדיא. במכנ"ר איצטדייא; במשנ"ר ואיסטדייא; בכי"ק ואסטרייא: בכי"מ אסטריבא. ובימה. בכי"ק ובימא. בונין (עמהם) בימוסיאות ובית מרחצאות. בכי"מ "דימסיאות ומרחצאות ולוהה; במשנ"ר.. דימוסיאות ומרחצאות; בד"ב.. דימוסיאות ומרחצאו'; בכי"ק.. דימוסיות ומרחצות ועי' בערוך. הגיעו. וכ"ה בכל מקום; במכנ"ר הגיע. אסור לבנות. במכנ"ר ..לבנו'; בכי"מ ובמכנ"ר ..לבנותה; בד"ב ובכי"ק אסור מלבנותה והד"ר מבית בפס ד"ל אסורים לבנותה ולהיו כן: ן (ואין עושין כו' בשכר מותר). בד"ב ובכי"ק ובמכנ"ר ליתא ועי' תוי"ט. ובתב בתוס' רבי אלחנן (ל"ו), ויש ספרים דגרסי במשנה אין עושין לע"ז קטלאות ונזמים וטבעות. ובס' ר"ת מונש, ויש ספרים דגרסי נמי בברא במשנה ר' אליעזר אומר בשכרו מותר, ולהיו ברוב ספרים לא זה ולא זה" (ד"ס); בכי"מ אין עושין..נשברו מותר. ולולי גם המלה בשברו הבלה בתוס' ר' אלחנן (עי' לעיל) שהיא מנומגמת קצת ל"ל נשברו, ובתוס' ליתא למלי בשכר והכ"ת הגיה במשנה שכר' ועי' בהוס' נסופו. וע"ע. קוטלאות. במכנ"ר קטלאות.

תוספות חדשים

לאמר אחר בהמתו ואינה מכרה לגוי ולא אלא מחמתיה. גם אין רגילין להפליג בהמות לעכו"ם כו'. (תוספות ד"ה אומר). ועיין בערוך"ם. ועיין מ"ם על בערוך"ם. ועיין מ"ם על

דהתורה אמרה לא תחנם לא תתן להם חנייה בקרקע בחס לא יהיה להם קרקע ישיבתן ישיבת ערעי היא. הרמב"ם פ"י מהל' ע"ז וסתמא תנן ולאו דוקא בבעה אומות. דא"כ ה"ל לתנא לפרושי אע"ג דלדעת התוס' שכתבתי בריש פ"ג דמכות דלא תתחתן דכתיב דוקא בשבע אומות הוא. והאי קרא דלא תחנם בהדי הדדי דלא תתחתן כתיב שכן הוא אומר לא תכרות להם ברית ולא תחנם ולא תתחתן בם. פירשו בתוס' דהכא [ד"ה דאמר] דשאני לא תתחתן דליכא לאוקמי אלא בשבע אומות. שהרי כל שאר האומות מותרין לבא בקהל בנירותן חוץ מאותן שאסר הכתוב מלרי [אדומי] עמוני ומואבי. אבל מהגת חנם אין בוס טעם לחלק בין שאר אומות לשבע אומות מיהו קשיא דכריתות ברית שכתיב אצל לא תחנם אי בשאר אומות אירי הכתיב גבי שלמה וחירם מלך צור (מלכים א' ח') ויכרתו ברית שניהם. ועוד דמשמע כל שאר אומות לא הוזהרו על כריתות ברית דהא בגבעונים כתיב (יהושע ט') בקרבי אתה יושב ואיך תכרות לך ברית משמע הא בשאר אומות מותר. וי"ל דלא תכרות ברית נמי לא קאי אלא בשבע אומות. וטעמא רבה איכא ועניגא דקרא נמי מוכח דכתיב (דברים ז') וכל גויים רבים ועצומים ממך מפניך החרים תחרימם לא תכרות להם ברית. ואיכא למימר דכיון דבשעת כבוש קיימי בלא תחיה בלא בשעת כיבוש קיימי באיסור כריתות ברית א"נ מבוש דאחדוקי בע"ז טפי אבל שאר אומות לא. ע"כ: משיקצין. אע"ג דה"ל מחובר מעיקרו. הר"ן. אבל הרא"ש מסיק דר' יהודה מפרש למלתיה דת"ק אבל מותר הוא מביתנה לקון דלא משמע ליה דקאמר ת"ק משקלן דמה חדוש הוא זה וכי בשביל שהיה מחובר לקרקע לא ימכרנו לו אחר שנקלן. ע"כ. ודתנן רבי יהודה אומר בלשון חולק ל"ק דעובדא אבכאן הכי כמ"ש במשנה ו' פ"ג דבכורים: ואין צריך לומר שדות. פירש הר"ב דאיכא תרתי דאיסורא וכו'. נמי' אי הכי בתים נמי איכא תרתי אחדא חנייה קרקע ואחדא דקא מפקע ליה ממזוזה אמר רב מברבא מזוזה חובת הדר הוא פירש"י ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דכתיב ביתך דרך ביתך ביאתך אלמא נמי שנכנס ויוצא לתוכה אזהר רחמנא. ע"כ. והא דלענין מעשרות הויא הפקעה לאו [מטוס] שאין העכו"ם מעשר מה שיזרע בה ויקלרנה דהיא לאו הפקעה היא שזהו חוב המוטל על בעל התבואה אבל הויא הפקעה לענין שאם יזרעה ישראל פטור שזורע דכל זמן שהיא של ישראל כל מי שזורע חייב במעשר. דקרקע התייבת הוא שזרע וכי זבנה לעכו"ם בא"י והרי הוא כקרקע ח"ל שאין בה חיוב מעשרות. וכ"כ התוס' פ"ד דגיטין דף מ"ז [ד"ה אמר רבה]. ותימא דהכא אמרינן לר"מ דס"ל דיש קנין לעכו"ם בא"י. ובפרק ד' דפאה משנה ט' דתנן הלקט וכו' של עכו"ם חייב במעשרות אא"כ הפקיר. כתב הר"ב דר"מ ס"ל דאין קנין וכ"כ עוד בפרק ה' דדמאי משנה ט' מעשרין מכל ישראל על של עכו"ם וכו' וכ"כ עוד במשנה י' פרק ב' דמכשירין. ומיהו בדמאי כתב הר"ש דהתם שעת ירושלמי היא. וירושלמי לטעמיה. דמפרש הכא בית אינו מצוי להתברך מתוכו. שדה מצוי הוא להתברך מתוכו וכדבריו כתבו התוס' בפ' ר' ישמעאל דמנחות דף ס"ו [ע"ב] ונמצינו למדין דמ"ש הר"ב דר"מ היא דס"ל אין קנין וכו'. ההיא נמי כשעת ירושלמי אבל לגמ' דידן ההיא מתני' לאו ר"מ היא וה"ל כי אמרי' בפ"ד דגטין עלה דההיא מתני' דפאה דהתם מייתי לה דס"ל דאין קנין לא אמרינן דר"מ היא אלא דהכי ס"ל מתני'. ותו דתנן לה התם דסברה יש קנין ובשדה דישראל ולקטיהו עכו"ם. וכ"ת הא מפקרי וקיימי דכל לקט ושכחה ופאה הפקר הן דנכי דמפקרי אדעתא דישראל. אדעתא דעכו"ם מי מפקרי: ובסוריא. אדם לובה שבבש דוד ואינה קדושה בקדושת הארץ משכירין להם בתים ולא גזרינן וכו' אבל לא שדות דאיכא תרתי לאיסורא. ותימה דכי נמי תרתי לאיסורא מלי הוי דשכירות שדות בא"י גופא לא הוא אלא גזרה ואלו מקום ונגזור גזרה לגזרה והכי פריך לה בגמ' ומסיק דס"ל כבוש יחיד שמיה כבוש ומכירה דסוריא איכא איסורא בין בתים בין שדות. הלכך שכירות שדות בסוריא לאו גזרה היא משום שכירות שדות דלאו גזרה היא אלא איסורא דאורייתא ומיהו לא אתמור בה רבנן למגזר שכירות דבתים אטו מכירה אבל שדות דאית בה תרתי וכו'. ור' יוסי אומר בא"י משכירין בתים דליתא בהו תרתי לא גזרו. ובסוריא ס"ל דכבוש יחיד לא שמיה כבוש. ובדה דאית בה תרתי גזרו וכו'. וכתב"ל כיון דמרחק לא גזרינן: בארץ ישראל משכירין להם בתים. כתב הר"ב ובלבד שלא ישכיר לג' וכו'. ולדלמא אזיל עכו"ם דזבין מישראל ומזבין לתרי תרתי פלגי ומעכב השלישית לעצמו לכולי עלמא לא מייסינן. גמרא: אף במקום שאמרו להשכיר. הר"מ בסוריא דוקא ולא בא"י ולר' יוסי אפילו בא"י כלומר ומתני' דתנן במקום שאמרו רבי מאיר היא. והכי איתא בגמ' [ו"אפ"ג דהוי סתם שאחר מחלוקת ואפ"ה פסק הר"ב במשנה דלעיל כרבי יהודה משום דר"י אמר שמואל °פסק כן לעיל בגמ'. והוי ככל שאר כללות בעל פסקי הלכות שאינם

מוכר הוא על מנת לקיים. פיי' פ"ו פה' פ"ז פ"ל פמ"ג לאוין מ"ה פוס"פ ר"ל פימן קנ"ח פ"ז: אין משכירין להם בתים. כ' פ"ג: בארץ ישראל. מיי' שם ה"ג: אף במקום שאמרו להשכיר. כ"ז ע"ח פ"י פ"ג: בכתים ה' ע"ח מיי' פ"י פ"ג: ס"ו פוס"א ר"ל פימן קנ"ח פ"י:

שנויי נוסחאות

מ ש י ק צ י ן. בכי"מ מה שקיצץ. (הוא) לו על מנת. בכי"ק ליתא; במסכ"ב ליתא למנת לו. ובסוריא משכירין (להם) בכי"ק ובמסכי"ל ליתא וכן ליתא בסמוך בגי מו"ל ופס ליתא גם בד"ל ובכי"ק. בא"י משכירין בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל אף בא"י.. (אבל לא שדות). בד"ל ובכי"ק ובמסכי"ל ליתא:

תוספות חדשים

ח ברש"ב ד"ה ר"י כו' בלא ישכיר עכ"ל וכ"ה בלא ימכור עוד סימן קנ"ח:

תוספת רעק"א

מ"ין מכירה נכה דסתם ארי שביר הוא אצל מלאכה. ואפי' לרבנן דאפרי אף בשבורה היינו משום דהרואה סובר דבשהיתה שלימה מברה לו משא"כ הכא. גסרא ותוס'. ובזה מיושב קושית הלח"מ פ"ז ה"ח מהל' ע"ז:

ט נאות ו] תוי"ט ד"ה אף פסק כן לעיל בגמ'. לעיל דף ז' ע"א כתבו תוספות בקושייתם להובים מהך דהכא דשמואל לא ס"ל הדכללא דמחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם. אבל בתירוצשסלפי' מהרש"א כתבו באמת כמ"ש הרי"ט כאן דר"י א"ש ס"ל נ"כ לכללא דמחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם אלא דפסק להדיא שבמקום הזה אין הלכה כסתם:

חנייה בא"י בקרקע: נא) ר"ל לאחר שנקלן הדבר המחובר, מותר למכרו: נב) והכי קיי"ל [קי"ח ז'] : נג) דגזרינן שכירות אטו מכירה דאסור מדאורייתא: נד) דאיכא נגייהו תרתי, דמפקיע הבדה נמי ממעשרות שהיא חובת קרקע. ואף דבבית נמי איכא ב' דמפקיעו ממזוזה. לאו חובת הבית רק חובת הדר היא: נה) והכי פיי"ל [ספ]:

ולר' יוסי אפילו בח"י: לא לבית דירה אמרו. אלא להכניס בם תבן ועצים וכיולא בזה: מפני שהיא נקראת על שמו. והעכו"ם מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בה בשבת ולא דמי לבדה של ישראל שחרים עכו"ם עושה בה מלאכה בשבת דבדה לאריסות עבידא והעכו"ם אריסותא דנפשיה קא עביד. אבל מרחץ לא לאריסותא קא עבידא ואין כבל יודעים בישראל הבירה לעכו"ם ולכך אסור. ובזמן הזה שדרך להוריד אריס למרחץ לבנה. למחלה לבליע ולרביע. כדרך שמורידין לשדות. שרי להשכיר מרחץ לעכו"ם ואע"פ [שהעכו"ם עושה בה מלאכה בשבת מידע [ידעי] שהעכו"ם אריס בה.ואריסות דנפשיה קא עביד:

שאמרו להשכיר. לא לבית דירה אמרו. מפני שהוא מכנים לתוכו ע"ז שנאמר (דברים ו') לא תביא תועבה אל ביתך). ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ.מפני שהוא נקרא על שמו):

אלא היכא דלא אפשיקא להדיא בגמ' הלכה כמאן. ושוב ראיתי בספר כריתות בחלק יומת עולם שער ג' שכתב בשם ירושלמי דפרק החולץ ודפ"ק דמגילה רב במוהל בר הבא משום רב אחא הדא דאתמר כשאין מחלוקת אבל אם יש מחלוקת אבל אם יש ל"א בהא הלכה כסתם. וכתב עלה וגראה לי דילפינן מתוך זה דאם יש סתם אבל המחלוקת עצמו. כמו שיש שני תנאים חולקים בדבר אחד ואח"כ תכף דעת בלישי. אין הלכה כסתם. אלא א"כ יש מחלוקה לפניו וסתם במקום אחר כמו בפרק אחר או באותו פרק ריחוק מן המחלוקת ע"ל. ומ"ם דעת בלישי לאו דוקא אלא מה שמתחלה יש מחלוקת והם שתי דעות קורא למה שאחר כך דעת בלישי ואע"פ שהיא דעה א' משתיה הקדומות.

עוד שם מירושלמי שאם יש בין יחיד וחכמים מחלוקת וכו' ע"ש שאין להאריך במה שהיו מעניינו]: במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה. אמרינן עלה בירושלמי הא במקום שנהגו למכור מוכר הוא לו ואפילו לבית דירה ומשכיר הוא לו ואפי' לבית דירה והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכנים עכו"ם לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות [דף כ"ב] הלכך באדם שאינו מצוין לברם אחר ע"ז אסרו חכמים אלא להשכיר לבית דירה. וכן כמי בסוריא מפני סמיכותה לארץ ישראל. אבל בחוץ לארץ שאין אנו מצוין לברם אחריה משכירין אפילו לבית דירה. ולישנא דמתני' נמי דיקא הכי. דקתני סיפא ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ. ואם איתא דאיסור בית דירה בכ"מ נמי. ה"ל למתניה ולא ישכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ס"מ דאיסורא דרישא ניתא אלא בארץ ישראל וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש"ה תנא סיפא בכל מקום. הר"ן: לא לבית דירה אמרו. ל' הר"ב אלא להכניס בם תבן ועצים וכיולא בזה כלומר לאפוקי להכניס בו יין נסך שאינו רשאי להשכירו לכך. ואם עשה כן שכרו אסור כדברי הראב"ד בפרק י' מהלכות ע"ז: מפני שהוא נקרא על שמו. כתב הר"ב והעכו"ם מחממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בו. לבון הרמב"ם ויכנסו בו העכו"ם ויאמרו רחצנו וכו' וזה יש אלול הבם למי שישמע זה ואינו יודע שהוא שכור וכו'. ומה שהעתיק הר"ב שהיא נקראת. כן הוא בירושלמי:

מ ש ה ו א מנינים לחוכי. כמ"ש שמכנים.. וכ"ה במכנ"ל (ובם ובכל"ל ונכי"ק לתיבה). לא תביא תועבה אל ביתך. נכי"ק ולא .ביתך וכו' וכ"ה ולא גם כמ"ל וכ"ה גם במכנ"ל (ובם .ביתך והיית חרם כמוהו וכו'). ובכ"מ לא ישכיר. כמ"ל בכ"מ לא ישכור וכ"ה בכ"מ גם בל"ג. שהוא נקרא. בל"ג ובכי"ק ובמכנ"ל שהיא נקראת וכ"ה בל"ג ובהע"ב:

תוספות חדשים

מ בחוי"מ ר"ח אף בו קוס כו' ריחוק מן המחלוקת עכ"ל. וקשה הלקמן בפ"ה דפלוני רבע"ג ורבנן ואמרי' בגמ' דהלי הרבע"ג מבוס דסתם כוותיה שם וכוי סמוך ע"ב. ועוד מלינו כן בפפ"ג דנכורות ופנני פלוגתא דעקביא ורבנן: (מהורש"ם זצ"ל):

תוספות רעק"א

[אות ז] בתוספות חדשים סד"ה וקשיה. גבי אלונתא דעקביא ודב:]. וכן בהרא"ש פ"ג דערובין[ב' בתב והא דתנן במתני' והבהנים בהלה ובתרומה לא תני כמחלוקת ואח"כ סתם דה"ה לישראל נמי וכו' הובא בתי"ט שם משנה ב'. משמע הכלא"ה היה נקרא מחלוקת ואח"כ סתם אף דחסתם סמיך אצל המחלוקת וכ"כ עוד הרא"ש פ"ח דערובין סי' ג'דלהייא בר רב דקאמר קרסף א' לשתיהן הא מוקי סיפא בר"מ והוי מחלוקת ואח"כ סתם עי"ש וכ"כ תוס' שם הרי דסיפא לגבי רישא מקרי סתם שאחר המחלוקת:

יבין תפארת ישראל יבין

נז) מיהו האידנא, אף דקיי"ל שכירות לא קניא וכו"ל בית ישראל, עכ"פ דינא דמלכותא היא דשכירות קניא כמכר, שהרי אפילו נפל בית המשכיר אינו יכול להוציאו, להכי הו"ל שכירות כמכר. עוד י"ל מדמהנין לעולם מם קרקעות להבר, אינו גופו של ישראל, ושרי [ס"ך שם ס"ק י"ז]: נז) על שם בעליה ישראל. ונמצא כשיתממו עכו"ם בשבת, יתבדהו שהעכו"ם שכירו של ישראל. מיהו האידנא שדרך להשכיר מרחץ כשדה למחלה, שליש, לו רביע. מותר להשכיר כולם. [ואף בנאסר במיין. ל"ל דשאני הכא דעשה האיסור יהוא, כמו באין מהרין בגלוי משקין מה"ש בזה"ז מדאין נחשים מצוין ביניהו [כ"ל קע"ז. ומנ"ל אית ל' סק"ז, וסי' תס"ח סק"ח]:

פרק ב **א אין** מעמידין בהמה בפונדקאות. העכוון להתאכסן שם עוברי דרכים לפי שהעובדי כוכבים חשודים על הרביעה אפילו נקבות אבל נשי חבירים ופעמים שאינו מולאה *)ומרביע את הבהמה: ולא תתיחד אשה עמהן. אפי' ביחוד שכיולא בו אבל יעבר ישראל מותר. כגון שאפשר עמו. אבל עובד כוכבים אסור דעכו"ם אין הבהמה משמרתו: לא מותר כגון שאשתו עמו וכו' כדתנן במשנה י"ב פרק בתרא דקדושין: מפני שחשודים על העריות. גמ' ותיפוק ליה משום ס"ד וכו' ר' אידי אמר אשה בלי דינה עליה ["ופירשו התוס' [דף כ"ה ע"ב] וכן כתב הרא"ש לפי שהיא אומללה ופעלה ואינה

*) בר"ב ד"ר ורוגע.

בת

יבין תפארת ישראל יבין

פ"ב א) [ווירטסהויז]: ב) והאידנא שאין חשודין שרי [י"ל קנ"ג], דס"ל דמהניתין בר"מ [ע"ז כ"ג א'], אבל אין קיי"ל כרבנן אתם דלקולא, דבכל סופרים הלך אחר המיקל [תוס' ריש פרקן]: ג) אפילו הן רבים וגם נשותיהן עמהן, דבכה"ג בישראל אפילו פרוצי שרי, דנשותיהון משמרתן. אפ"ה בעכו"ם אין אשתו משמרתו: ד) ר"ל אף דבאשה ליכא למיחש שיתגרה דטבע כל אדם לרחם עליה

ציונים

פ"ב **א** אין מעמידין מי' כ"ג ע"א י"ד ע"א מי' ירושלמי פ"ה ויר"ומלמי בגיעות פ"ה ס"ג פפחים פ"ל ס"ג מ"ו פכ"ב מה' איסורי כיאה הי"ה פמ"ב לאון קכ"ו מוכ"ב י"ל כיאן קי"ג ס"ה: ולא תתיחד אשה עמהם. מ"ו. שם ס"ו בפ"ב שם מוס"ב שם פ"ד מוס"ב פ"ב סיאן כ"ב פ"ג: ולא תתיחד אדם עמהן מ"ו. פ"ג מה' מוס הי"ז בס"ב מ"ו מ"ב מוס"ב י"ד מ"ו קי"ג פ"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ב **א** בפונדקאות. נכי"ק בפונדקיות. שהשודין. בל"ג ונכי"ק ובמכנ"ל בכל המשנה שהם חשודים. הרביעה נמסני ר ההרבעה: בל"ג ובכי"ק הבהמה. ולא תתיחד. נכי"מ לא.. וכן בסמוך לא יתיחד וכ"ה בלא"מ בנגלי

אין מעמידין פרק ב עבודה זרה

בת מריבה כלום מרחמין עליה. ולאין הורגין לאותה]: מפני שמילדת בן לעכו"ם. והר"ב העתיק במגדלת. וכן ל' הרמב"ם בפי' לכל בגמ' גרס שמילדת וכן ברייי' אך בלא תניק גרס שמגדלת כדלקמן ובירו' ל"ג כלל במתני' הטעם מפני וכו' וכן ברי"ף לכל גרסת התוס' במכנה כגרסת הספר בגרלה מלבוגס בד"ם ורמיהו וכו': אבל עכו"ם מילדת בת ישראל. כתב הר"ב בזמן שאחרות עומדות על גבה. כדתניא בברייתא ואפ"ה לא שריא אלא ברשות ישראל דוקא כמו שאפרש לקמן בס"ד: בת ישראל לא תניק בנה של עכו"ם. מפני שמגדלת בן לעכו"ם. ברייתא: אבל עכו"ם מניקה בנה של ישראל. ירושלמי. שנאמר (ישעיה מ"ט) והיו מלכים אומניך ושרותיהם מיניקותיך. הרא"ש: ברשיתה. דיבראלית אבל לא תמסרנו להוליכו בביתה שלא תהרגנו. רש"י. ובגמ' מייתי ברייתא דתני בה עכו"ם מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה וכתבו התוס' פי' ואפי' ברשות ישראל. דכמו דתני הכא במילדת ה"ל הכא במניקה. דהנקה דומיא דמילדת היא. ויולדת היא שתמא ברשות ישראל היא [דאין היולדת הולכת אצל המילדת. והיינו טעמא דבמתני' לא תני ברשותה גבי מילדת מכוס דלא אילטריך] ואפ"ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ע"כ. וכ"כ הרא"ש והטור סי' קכ"ד ושיין מ"ש במכנה דלקמן. והרמב"ם לא העתיק בחבורו פ"ט מהלכות עכו"ם אלא כלשון המשנה. אפשר דעתו דהא דתניא ואחרות עומדות על גבה. פירוש דברשותה היא ובין במילדת ובין במניקה שני ברשותה לפי שאז משתמא אחרות עומדות על גבה א"ל יולאות ונכנסות עומדות ע"ג קרינא ביה. כמ"ש ג"כ התוס' מדלקמן פ"ד משנה י"א ואולי בזוהי דעת הר"ב ולפיכך בריש דלא תגן בהדיא ברשותה. הוסיף לבאר בזמן שאחרות וכו' אבל בסיפא במניקה דתנן בהדיא ברשותה לא הוצרך להוסיף ולבאר ותנא דמתני' דתנא בסיפא ולא בריש מכוס דמשתמא דיולדת דברשותה דידה היא ביולדת: ב אבל לא רפוי נפשות. כתב הר"ב ואם אמר לו סס פלוני וכו' מותר סבר ביולי מבחיל לו [מדלא בעי לאתסויי מנאי לא סמיך עלי וביולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת] [רש"י] וכי היכי דמבחיל לי מבחיל לאינש אחריגא. ואתא ההוא גברא לאחרוני נפשיה. רש"י: אבל לא ביאו לביתו. פירוש במקום שאין רגילים בני אדם כל כך. אבל ביחוד ממש לא אילטריך דתיפוק ליה קף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם מכוס ס"ד וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה תוס' [דף כ"ע ד"ה אבל]. ומ"ש הר"ב ואי רואה במרחה פי' רש"י לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העכו"ם כיון דקפיד אהכי וכו': ג אלו דברים של עכו"ם אסורין. ואיסורן איסור הנאה. היין. והחימצ של עכו"ם שהיה מתחלתו

אדם עמהן מפני שחשודין על שפיכת דמים. בת ישראל לא תילד את עובדת כוכבים. מפני שמילדת בן לעכו"ם. אבל עכו"ם מילדת בת ישראל תניק בנה של עכו"ם. אבל עובדת כוכבים מניקה בנה של ישראלית ברשותה: ב מתרפאין מהן רפוי ממון. אבל לא רפוי נפשות. ואין מסתפרין מהן בכל מקום דברי רבי מאיר וחכמים אומרים ברשות הרבים מותר אבל לא בינו לבינו: ג אלו דברים

לא תילד את העובדת כוכבים. מפני שמגדלת בן לעובדת כוכבים ובסבר מותרת משום איבה: אבל עובדת כוכבים מילדת את בת ישראל. בזמן שאחרות עומדות על גבה. אבל בינה לבינה לא. בתוספות על שפיכות דמים שמא תהרגנו: ב רפוי ממון. בהמתו: רפוי נפשות. גופו. [ואם אמר] לו סס פלוני יפה לך אפילו רפוי נפשות מותר להתרפאות ממנו: אבל לא בינו לבינו. ואי רואה במרחה מותר. דמימר אמר העכו"ם הואיל ומסתפר הכי אדם הטוב הוא ומתירא להורגו: ג שהיה מתחלתו יין. לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה. דטעמא דמתסר בהנאה משום דלמא

עכו"ם מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה וכתבו התוס' פי' ואפי' ברשות הישראל. דכמו דתני הכא במילדת ה"ל הכא במניקה. דהנקה דומיא דמילדת היא. ויולדת היא שתמא ברשות ישראל היא [דאין היולדת הולכת אצל המילדת. והיינו טעמא דבמתני' לא תני ברשותה גבי מילדת מכוס דלא אילטריך] ואפ"ה אינו שרי אלא באחרות עומדות על גבה ע"כ. וכ"כ הרא"ש והטור סי' קכ"ד ושיין מ"ש במכנה דלקמן. והרמב"ם לא העתיק בחבורו פ"ט מהלכות עכו"ם אלא כלשון המשנה. אפשר דעתו דהא דתניא ואחרות עומדות על גבה. פירוש דברשותה היא ובין במילדת ובין במניקה שני ברשותה לפי שאז משתמא אחרות עומדות על גבה א"ל יולאות ונכנסות עומדות ע"ג קרינא ביה. כמ"ש ג"כ התוס' מדלקמן פ"ד משנה י"א ואולי בזוהי דעת הר"ב ולפיכך בריש דלא תגן בהדיא ברשותה. הוסיף לבאר בזמן שאחרות וכו' אבל בסיפא במניקה דתנן בהדיא ברשותה לא הוצרך להוסיף ולבאר ותנא דמתני' דתנא בסיפא ולא בריש מכוס דמשתמא דיולדת דברשותה דידה היא ביולדת: ב אבל לא רפוי נפשות. כתב הר"ב ואם אמר לו סס פלוני וכו' מותר סבר ביולי מבחיל לו [מדלא בעי לאתסויי מנאי לא סמיך עלי וביולי קא משייל לנסותי אם אומר לו אמת] [רש"י] וכי היכי דמבחיל לי מבחיל לאינש אחריגא. ואתא ההוא גברא לאחרוני נפשיה. רש"י: אבל לא ביאו לביתו. פירוש במקום שאין רגילים בני אדם כל כך. אבל ביחוד ממש לא אילטריך דתיפוק ליה קף בלא מסתפר אסור להתיחד עמהם מכוס ס"ד וכן יש לפרש לעיל גבי מניקה תוס' [דף כ"ע ד"ה אבל]. ומ"ש הר"ב ואי רואה במרחה פי' רש"י לראות אם מסתפר יפה באומנות וסבר העכו"ם כיון דקפיד אהכי וכו': ג היין והחומץ של עכו"ם. כלומר

שחשודין על שפיכת דמים. פירוש: ר"ג ע"ח: בת ישראל לא תילד בו'. כ"ו ע"ח ירושלמי ב"ק פ"ד ה"ב מ"ר פ"ס מא' ע"ז הפ"ז פרמ"ב לאיזן מ"ה וכ"ד פוס"ע ל"ד פ"ס ב"ר: אבל נכרית בו' מי' פס פוס"ע סס פ"ח: בת ישראל לא תניק בו' ירושלמי ב"ק פס מ"ר פס פוס"ע סס פ"ח: אבל נכרית בו' מ"ר פוס"ע סס פנ"ד מ"ר: ב מתרפאין מהם רפוי ממון בו'. כ"ו ע"ח ירושלמי כלן פ"ב ה"ב מ"ר ע"ד מה' רוצח ה"ע ממ"ב לאיזן מ"ה פוס"ע ל"ד מימן קנ"ה פ"ח: ברה"ר מותר. מ"ר פס ה"ח ממ"ב סס פוס"ע ל"ד מימן קנ"ו פ"ח: ג אלו דברים בו'. כ"ב ע"ג של נכרים בו'. כ"ב ע"ג ירושלמי עבלה פ"ב ה"ח: היין. ירושלמי מכומות פ"ח ה"ב ומכלה סס מ"ר פ"ח מה' מתנות מכומות ל"ח ממ"ב לאיזן קמ"ה פוס"ע ל"ד מימן קכ"ב פ"ח: ותחימין. ירושלמי ע"ז ופס מ"ר סס ה"ב כמ"ב סס פ"ח ע"ד סס פ"ב:

שנויי נוסחאות

(מפני שמילדת בולע"ו). בד"ב ובכי"ק ובכי"מ ובמכנ"ב ליתא. ועי' הוי"מ. מילדת בת ישראל. בד"ב ובכי"ק ובכי"מ ..את בת ישראל. (בנה) של ישראלית ברשותה בד"ב ובכי"ק ובמכנ"ב .בת ישראל.. במסכ"ב בנה של ישראל.. מולס במסכ"ב ד' פירוש ווייעלה ובחלוניקי מעסחנו וליתא: ב מתרפאין. במסכ"ב מתרפין; בכי"ק ומתרפין: ג מהחלתו יין. בד"ב ..של יין.

תוכפות חדשים

פ"ב א בתוי"ט סד"ה מפני בו'. ואין הולגין אותה. אל"ב אבל יכולה להטמין עצמה ולומר עובדת כוכבים היא מבחל"ב אים. (הרא"ש בשם הירושלמי):

יכין תפארת ישראל יכין

עליה, אפ"ה עכו"ם תמודין על הזנות [שם]. והאידנא אין נזהרין בזה, וכתב אח"ז הנאון מהר"ם פאדוואז זצוק"ל [בתשובה סי' כ"ו] שנקראות טובות על דת. אולם בתכובת חות יאיר [סי' ס"ו], כתב ללמד זכות עליהן, מדמענים המלכות מאד על זה [ומכ"ש בטוסעיה על הפאסט] לא חסידי בהא [ועי' מ"ש לעיל סוף פ"ח ובעדיות פ"ח סי' ל"ה בגלל ג'], ואפ"ה מסיים דיש להזהירם בזה [ועי"ש תשובה ע"ג: ה) והשתא איכ חסודין על כך: ו) מיהו בידוע שהיא מילדת שרי משום איבה, ודוקא בשכר ובחנם [קכ"ד ועי' ל"ת סי' ש"ל ס"ב. אמנם נזמינו שהמלכות מענם מאוד למילדת אז לרופא שלא יעך בסיקראתוסו לעכו"ם, אז לרופא שאינו ישראל כשלא יעך אצל ישראל אפשר שיש להקל, ועי' כרמב"ם [פ"ח משמיטה סי' ח']. ואפילו לראב"ד שם דרק בדרכנן הקילו בכה"ג, י"ל אפשר שגם אחיכת העכור [מהגעבערמוטער] בשבת, שהוא הוא הדבר שיש בו חשש איסור דאורייתא, אפשר דהו"ל מלאכה שא"ל לגופה, והרי קיי"ל כר' יוסי דנימוקו עמו דס"ל [ספי"ח משבת] דבישראל אותכין העכור אף דהוא פגי עד הפרב בקשירה, דאל"כ האיך יתמיר את"ק לומר דרק קושרין. ואפ"ה מותר לאתנו. על כרחך רק משום דגם אחיכת העכור אינו איסור דאורייתא, לכני לא דייקינן בה כולה פלי. א"כ הוא הדין בעכו"ם. ואם ה לפע"ד דשכ"ם אשנה לאתנו בא"ומל ובדומה ולא במספרים כמו שנהגו במול]: ז) ברשות ישראל ובמעמד ישראל. לא שהמילדת מומחת דלא מרעי חזקתה: ח) אא"כ חלבה רב ומלערה: ט) בבית של ישראלית: י) ר"ל מותר להניח ע"ז לרפאות בהמתו. וכ"ל דקמ"ל *) דאפילו בשכר שרי: יא) לרפאות נוף הישראל. מיהו באמר לו סס פלוני יפה לך, מותר, דירא שיאל לאחרים. אמנם אם שכשלא יתרפא ודאי ימות, שרי, אף דאפשר שיקרב מיתתו. כיון, דאפשר שיגלל לגמרי, לא חיישינן לחי שעה [ועמ"ש בפירושינו יומא פ"ח]. מיהו ברופא מומחה דלא מרעי לומנתיה, או בעוסה בשכר, שלא יפסיד שכרו, בכל גוונא שרי [י"ד קל"ה]: יב) והכי קיי"ל [קל"ו]. מיהו ברואה ישראל במרחה, שיגלא יפה, מותר נס בינו לבינו, והאידנא בלא זה לא חסידי בהכי. [מיהו הא דבלא גוונא אסור לראות במרחה משום לא יעכם נגד [כי"ד קנ"ו וקפ"ב] היינו רק במקום שלא נהגו האנשים לראות במרחה, דאל"כ שרי, כרין שכא. וכתב עוד שאעפ"כ חסידים נוהגין שלפול בזה. ולא נ"ל לבתר מ"ש רמ"א [קל"ו] דבשעורה לשעבר הלבוך מפניו בכל דוכתא שרי. א"כ בכל וולא לאון ואחשש מיהו ביאות בשעבו אז לבוך בפניו, אז אוש שנוי בבגדיו וכובעו, אפילו רק בפסק הוא, אפ"ה שרי. כמו שבתירו משום בבוד הבריות לעלעל מוקלה, ולפוליא מרפ"ד לבהמלית בשבת בלי לקנת ת"ע [בא"ח שי"ב ת' ושם סי"ו], וכ"כ בגילה חלי זקנו ושמע שמת אביו שמגלח הנשאר [י"ד ש"ל ב']. מב"ם הבא דת"ת שנמצא רבב על בגדיו חייב מיתה [בשבת קי"ד], ואף דאין ת"ת בזה"ז [כי"ד רמ"ג ושל"ד, ועי' סא"ע ספ' רפ"ב] עכ"פ בזה"ז שבבוד התורה בשווינו בל"ו בבר ירדה אחורנית עבר משלות, אדרבה חיוב עלינו להקפיד על בבודה לבלי להשפילה יותר, ויהיה לשחוק בעיני הבריות עי"ז, לבני בבל גוונא מותר. והלעתי דבריה הנ"ל בילדותי לפני ע"ר אאמ"ו הגזנוק"ל והודה לדברי; יג) אפילו לינו יודע שמתנשך. וד' מדות ביינן, (א) יין שוודאי נתנשך ממנו לע"ז, אסור בשתייה והנאה מדאורייתא. (ב) שתם יינן מנגע בהן העכו"ם, אתא בנהם וגזר ולא קבלו מניה. ואתא דיאל וב"ד וגזרו שלא לשתותו במסיבת עכו"ם או בביה עכו"ם, משום גזירת בותיהן. (ג) אתו ב"ש וב"ה ורלו שיש לחמיר בדבר הרבה, וגזרו לבלי לשתות שתם יינם אפילו בבית ישראל, והבל משום שרך

*) דברים אלו המוסרין ונריכין תיקון ונ"ל דאפי' בשכר נוקא בהמתו שרי. וכדעת המהרש"ל והנ"מ ביו"ד סי' קנ"ה אבל לא כן דעת הש"ך ע"ש:

דלמא נסכיה לע"ז. והומן לא קא מנסך לע"ז: וחרם הדרייני. אדרייאנוס קיסר היה מגבל טיט ביין ועשה ממנו כלים ולא היה מגרפן בכבשן. ונוטלים אותן במלחמה וכשרוצים משימים אותם סחרסים במים. ונימוחים שם והטיט בוקע למעה וכאחר היין מזוג במים. ועל שם אדרייאנוס נקרא חרס הדרייני: עורות לבובים. קורעים הבהמה מחיים כנגד הלב כמין נקב עגול. ומוציאין הלב ומקריבין אותו לע"ז: משוך מותר. כאין טוכין לע"ז אלא עגול. והלכה כרשב"ג: היוצא אסור בהנאה. שכבר נעשה תקרובת: לתרפות. לטעות ע"ז [למרהיק. רש"י]. מקום ערותה של אשה נקרא בית תרפה: עשתם. דאזלו *)ומודו [לע"ז ועוד] דזבני מידי דלריך לתקרובת ע"ז. והלכה כרבי עקיבא: ד נודות. של עור: ד נודות העכו"ם. נד"ל נוארות של גוים.

*) כי"ב ד"ר ומודו על דזבני.

ד נודות העכו"ם. הוצרכנו לאסור אף כתם יינם אף בהנאה. אף על פי שלא נאסר אלא משום בטיהן שאם לא היינו אוסרים אותו כי אם בשתיה. הרואין סוברין אמר שמשום נסוך נאסר ויבאו להתיר יין נסך ודאי בהנאה. ולפיכך רצו להשוות ייעות שלהם. וא"ת א"כ גזירת בטיהן למה. הירן רבינו שמואל יין שבתנסך לע"ז מעטעת הוא ומטשופת לא חייבינן. והרמב"ן ז"ל מוסיף דלשמא נתנסך לא חייבינן דאם איתא דנסכיה לא הוי מזבן ליה. וכדאמרינן בריש פרקין בגמ' [דף כ"ב ע"ב] אם איתא דאקנייה לא הוי מזבן ליה והע"ג דמשמע בכולה מכילתין דערלה ומזייפי לנכוכי נמי של ישראל. אמם משום דחביבי להו מלאה ליהנות ע"ז שלהן בשל ישראל. אבל במאי דמנסכי להו לע"ז שלהם אינן מוכרים ולא נותנין לאדם לישראל. ולהכי אצטריך למגזר מבוש בטיהן. ע"כ: שדה ה מתחלתו יין. ופשיטא דמשום דאחמיר לא פקע איסורא מינה. והיינו שכתב הר"ב לאפוקי היכא דקנה הנכרי חומץ מישראל דלא מתסר בהנאה דטעמא וכו' והומן לא קא מנסך לע"ז. וכן ל' רש"י. וכגמ' אמרו לאמעי' חומץ שלנו ביד נכרי דאין לריך חותם בתוך חותם וכו' והיינו הך. ומדאמר דלא מנסך אף בשתיה היה לנו להתירו כיון דלאו בר ניסוך הוא. ולא שייך ג"כ גזירת מבוש בטיהן אלא כ"ל ברש"י לא רצה לכתוב בו היתר שתייה כמ"ש התוספות בשם ר"ת [ד"ה אי משום] שהקפיד על רבינו משולם שהתיר חומץ שלנו שנגע בו נכרי ואמר כי אין אנו בקיאים בטיב חומץ כי מעטים בכל יום בדעות הלורות יש קורין אותו חומץ ויש קורין אותו יין: ועורות לבובין. פירש הר"ב קורעים הבהמה מחיים וכו' וכעבודה זו מקריבין אף העור. ולפיכך כל עור שיש בה סימן כזה אסורה. וז"ל הרמב"ם בפרק ז' [הלכה ג'] מהלכות ע"ז בהמה שהקריבה כולה לע"ז אסורה בהנאה אפילו פרשה ונעלמיתיה וקרניה וטלפיה ועורה הכל אסור בהנאה. לפיכך אם היה בעור סימן שיודע בו שזה העור תקרובת ע"ז הוא כגון שהיו עושין שקורעים קרע עגול כנגד הלב. ומוציאין הלב. הרי כל אותן העורות שהן כך אסורין בהנאה: רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כרשב"ג. גמרא. ועיין מ"ש במשנה ז' פ"ח דערובין: בשר הנכנס לע"ז. שהנכרי רוצה להכניסו מיתר בהנאה. אם נזהר ישראל ליטלו עם כניסתו קודם שיקריבנו לאותו. רש"י דף ל"ב ע"ב: מפני שהוא כזבחי מתים. פירשו הוס' בשם ר"י [ל"ב ע"ב ד"ה והיולא]. דלהכי מיהדר ואתי מפני וכו' לומר לך דאסור ומטמא [כדאיתא בגמ' ועיין במשנה ח' פרק ג' ועוד בריש פ"ק דחולין] ובשם ר"ת פירש דהכא בתקרובת שהיא כעין פגים דבתחילה [ש"ל בשרן שהיה זבוח לפני ע"ז אינו אלא אסור דורון. ואיתא דקתני מפני שהוא כזבחי מתים ולא קתני זבחי דמטמא זבח ממש. ע"כ. ובירושלמי גרס זבחי בלא כ"ף: ד נודות וכו' אין איסורן איסור הגאה. כתב הר"ב ואם הכנים בה הנכרי יין לקיום וכו'. מפרש בפרק ב' דבילה דמכניסו לקיום ג' ימים הוא. ומש"ה מטרן ג' ימים דכבולעו כך פולטו. מרדכי. ובפתות

מכן

אסור. וה"ה חומץ שכר, היכא דים לאום שמא עירב בו יין כדי להכניסה מקחו, דהא אסור לקמהו [כי"ד קי"ז], לכאי אפילו בכמרתיה על האדון אסיר: טו) הם כלי חרס שבלעו יי"ג הרבה, עד כ"מכיומין בו מים לשתות פולטים יינם לתוך המים: טז) שנוקב הבהמה בחייה נגד לבה, ומוציא הלב ומקריבו לע"ז, ועי"ז נאסרה כל הבהמה בהגאה, ואפילו קרניה טלפיה ועורה אע"ג דבקדשים מותרים, חומרא דע"ז דכתיב בה לא ידבק בידך מאומה חמיר מקדשים כלקמן מ"ה: יז) שלע"ז רגילין לנוקבה רק בעינגל. ודוקא שספת הנקב אדום דיכר שנעשה מחיים: יח) בעולו הישראל קודם שנכנס, דהזמנה לתקרובת ע"ז לאו מלאה היא: יט) ר"ל אף שלא נזבח לע"ז ורק תקרובת הוא: כ) בלשון לאיין נקרא מקום מעוקם ומבוזה [טורפא]. ור"ל עכו"ם שהולכין לבית ע"ז למרחוק, הנקרא בל"א [וואלפהרט] [ועי' מ"ש גיטין פ"ג פי' כ"ו]: בא) שלא יבא ויודה לע"ז כשיקנה לו ימכור יפה: כב) כלעיל [פ"א מ"ב] והא דתני לקמן שמא הכא ולא בדים מכילתן דהרי שם מיירי מעניין האיסור מו"מ. וכ"ל דה"ט מבוש דשייכי הכא, מדאיתא הכיסך מבבא דלעיל דנכנס מוכר ויולא אסור, תנא נמי הך בבא דהולכים אסורים והבאין מותרים: כג)[שלוך]

שלו

יבין תפארת ישראל יבין

במתיהן. וזהו אי מי"ח דבר שנגזרו [עי' פ"א דשבת גזירה י"ז]. (ד) כשרלו ב"ד של אחריהן שלתוקין הרבה בניסוך, אסרו כל שתם יינם אפילו בהגאה. וכל זה לרשב"א, אבל לתוס' שתייה והגאה משתם יינן בבא א' נגזר בי"ח דבר, ודיוקא לא אסר רק לעצמו [עי' ב"י בטור י"ד קל"ג]. ובאר כללי מנגו עכו"ם ביין, עי' לקמן פ"ב. ולפ"ז השתה שלין רגילין לנסך לע"ז, י"א דנאסר רק בשתייה, וכן נהגו. וטוב להחמיר שלא לקנותו [י"ד קכ"ג]. ונ"ל דשמכו להתיר מי"מ שבו, כיון דמורבנן הוא, במקום פסידא שרי [בתוכות ד"ה ע"א], ורק לכתחילה אסור. ולא"כ ה"ל כשלא יהיה לו יין לא יהיה רגל הקונים מלו אצלו, ויפסיד מסחור שלו, והרי כל שעת הדחק כדיעבד דמי [כרע"ז י"ד ל"א סק"ב ועי' לעיל פ"א סימן ל"ע]. מיהו יין שנתבשל עד שברתיות נתמעט קלת בבישול, שרי לכתחילה לשתותו עם עכו"ם. וכ"כ בהתערב בו בשמים הרבה לו לוקקער הרבה, עד שנשתנה טעמו מחמתן, שרי לכתחילה [י"ד קל"ג]. אשנם בתבונת חו"ו [סי' קי"א] אסר, אם לא שאין בו טעם יין כלל, ע"ש]: יד) אף שהיה חומץ חריף שמבעבע כשיספכו לארץ, דאז אינו נאסר במנגו עכו"ם [כי"ד קל"ג ו']. עכ"פ זה שכבר היה ביד עכו"ם מקודם,

וחרם הדרייני. פוס"מ שם פי"ג: בזמן שהקרע שלו עגול. מיי' פ"ז מה' ע"ז ה"ב כמ"ש עשין פ"ז עובה"ע ל"ד סימן קל"ב מ"א: ד עורות הנכרים וכו'. כ"מ ע"ב:

שנויי נוסחאות

וחרם הדרייני. נכי"ק ובמכי"ר אדרייני. נד"ל אנדרייני ובהוס' כ' מלהקן וחרם הדרייני כן גורס הכי וי"ג הדרייני' (ד"ס). משוך מותר. נד"ל ובכי"ק ובמכי"ר ומשוך.. בשר. נד"ל ובכי"ק ובמכי"ר ובשר. לעכו"ם נד"ל ובכי"ק ובמ"ם לבית ע"ז. כובחי מתים. נד"ל ובכי"ק ובמכי"ר ובחי. ועי' בתוי"ט: (דברי ר"ע). נכי"ק ובמ"ם ליתא ובגמ' כ"ה בכון מדקאמר בגמ' (לב,ב) מ"ט מ"מ דאיכא תקרובות ע"ז מני ריב"ב היא כו' ולא קאמר ובכו לה בריב"ב משמע דסתמא ליתני (ד"ס). להרפות. נ כ י ר ק בתרפות; נד"ל בתרפות שלהן. אסור לשאת ולתת עמהם (והבאין מותרין). נכי"ק. מלשאת ומלתת.. וכ"ם במכי"ר וכ"ה וליתא נד"ל (ונס בטעות עמהם וחכמים מתירים ונ"ל והבאים מותרים): ד נודות העכו"ם. נד"ל נוארות של גוים.

תוספת הדשים

ג בתוי"ט ד"ה היין כו' מקום יי"ג לגמא כו'. ואי"ת ונ"ל קרא מי נפק מכלל שלא זבח וי"ל דאה"ל דוביחה וטיבוד בני עניעים הן וכו'. (הוספות): שם סד"ח ועורות כו'. בתן כך כו' הוקא שיש עליה קורע דם לו מלינו דאז ניכר שנעשה מחיים ואי לאו מוחר (גמרא דף ל"ב): שם במשנה והבאין מותרין והוקא כשבאין יחידים אבל שיירא אסורים שמא דעתן לה"ר (גמרא דף ל"ב):

ראשון לציון

ד תוי"ט ד"ה נודות כו' ומש"ה מעתן ג' ימים דכבולעו כו' עיין יסל"מ:

אור גדול

פ"ב ג בפשנה ועורות לכובין. עיין בתוי"ט ועיין בתוספות חדשים וז"ל הבריתא בגמ' איזהו עור לבוב כל שקורע כנגד הלב וקדור כמין אירבה יש עליו קורט דם אסור אין עליו קורט דם מותר אמר ר"ח לא שנו אלא שלא מלחו אבל מלחו אסור אימא מלחו העברתו ע"ב. ויעוי' רמב"ם פ"ז מעכו"ם ה"ג ובלח"מ שם דתמה על השמטת הרמב"ם הדין דקורט דם ומלחו יעושה"ם. ונראה

מכן מסכסך כמ"ש בטור י"ד סי' קל"ה: חרצנים וזגים. לכון הר"ב פסולת של ענבים. וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ. ופירושו מגומגם דמאי הוי הפסולת אלא הגרעינים והקליפים. ובפירש"י ליתא והקליפים שבחוץ ונראה דפסולת של ענבים הם הקליפים שהוא עיקר הענב יותר מן הגרעין ובי"ס כתוב בלבון הר"ב גרעינים בלא וי"ו. ומהו גרעין ומהו קליפים. עיין במשנה ב' פ"ו דמזיר: המוריים. עיין במשנה ו' מ"ש שם בס"ד: **ה** מפני מה אסרו. כתב הר"ב ולרבנן קא בעי לה דאסרו לה בהכילה ולא בהנאה. רש"י. ולומר בכל גבינות של עכו"ם: בקיבה. הלב הקרוש שבתוך הקיבה. לכון הר"ב במ"ה פ"ח דחולין. ועיין מה שכתבתי שם: והלא קיבת טולה חמורה. שהטולה אסורה בהנאה. ומועלין בה. רש"י: שדעתו יפה. שאינו קץ ומואס בה מורפה הומי"ל בלע"ז. גומעה. ולא הודו לאומרים כן להתירה לכתחלה. אבל אמרו לא נהגין ולא מועלין וכל היכא דתנן הכי שריא מדאורייתא. אבל רבנן דגזרו בה. והכי משמע לא נהגים מדרבנן. ואם נהגה אין בה מעילה. אלמא מדליתא בה מעילה ש"מ שאי אפשר אלא בהכמה בקיבת הטולה הני תלתא בני: **ה** מפני מה אסרו *)גבינת של עובדי כוכבים. בהכילה. ולרבנן קא בני. ומשום שורפה חיה. דפירש"י בעלמא היא: חלב של בהמה טמאה ליכא למיחש דקים לן דחלב בהמה טמאה אינה נקפה: בקיבת

*) גר"ב ד"ר גמיה.

וקנקנים. של חרס: אין איסורן איסור הנאה. ודיניהו הכי. אם חרסים הם מותר לתת לתוכן יין מיד. ואם הכנים בהן הנכרי יין לקיום ממלא אותם מים ומשהה המים בתוכן שלשה ימים מעת לעת אלא שמטרה המים בכל יום מעת לעת של שלשה ימים. ומשים מים אחריים תחתיהם. ואח"כ מותר לנסך בתוכו יין. ואם יצאו י"ב חדש שלא היה בהם יין של נכרים מותרין מיד אחר שנה בלי ערוי: הרצנים וזגים. פסולת של ענבים וגרעינים שבפנים והקליפים שבחוץ: לחיים. כל י"ב חדש אסורים בהנאה: ויבשים. לאחר י"ב חדש מותרין אפי' בהכילה: המוריים. טומן של דגים ורגלין היו שמטרבין בו יין. אבל אם ניכר ממנו שלא נתערב בו יין כולי עלמא לא פליגי דשרי: בית אוניקי. שם כפר שרוב עגלים הנמצאים שם קרבים לעבודת כוכבים. ר"מ חייש למיעוטא וסבר דאף ע"ג דרוב עגלים הוו מיעוטא כנגד שאר בהמות היישינן למיעוטא. וכל הגבינות הנמצאות שם אמרינן דלמא בקיבת עגלי ע"ז הנמידן. וחכמים לא חיישי למיעוטא. ואין הלכה כר"מ בכל מקום. אם תאמר הא אמרינן לעיל דשרי בגבינת עובדי כוכבים. בהכילה. ומשום שורפה חיה. דפירש"י בעלמא היא: בקיבת

יבין תפארת ישראל בועז

פ"ב (א) והקשה שם רש"ז סק"ח, א"כ רמי בר דיקולא שגלה מאחלי בפורלני, ואמאי לו רב חסדא דלמא מיי"ל הוה. והביא לו לאחר יב"ח הוה [בחולין ק"י ע"א]. וקשה מה מהני, דעכ"פ מי יודע שתמדן עכו"ם במים תחלה. ואח"ל דכך היו רגילין, ותולין במלוי בין לסקל בין להתמיר אפילו בספק איסור דאורייתא [כי"ד סי' ל"ב ס"ז וש"ם קכ"ח כ"כ]. עכ"פ ק"ל מה קא"ל רב חסדא דלמא דיי"ל הוה, וכי יי"ל רוב הוה. או וכי קיי"ל כר"מ דחיישינן למיעוטא. והרי ע"כ יי"ל מעוטא הוא, דאל"כ למה אסרכו ב"ם וב"ה למגזר אחתם ייגם ב"ח דבר, הרי פשוט דאסור דספיקא דאורייתא לחומרא [וע' מ"ש לעיל סי' י"ג]. וגי"ל דמ"ש דלמא דיי"ל הוה ל"ד, אלא ר"ל דלמא מאחתם ייגן הוה כמ"ש הר"ן [בע"ז שם ס"ב] דכל היכא דתני יי"ל, כולל נמי אחתם ייגם, הון מהיכא דפירש דמייירי ביי"ל שנתיסר ממש. וא"כ ה"ל גם אחתם ייגם, אסור בהנאה, ונמצל בפורלני שלהן הו"ל כדרך הנתון. **א"כ** גם קשיא רש"ז יחורץ דנסתם יין מ"ל תימוד במים תחלה. ומה"מ מקשי שפיר דלמא דנזל הוה, דאע"ג דיצרא"ל מעוטא, בממון אין הולכין אחר הרוב. ואף לענין תביעת ממון היכא דליכא חזקה אזלינן בת"ר [כתוב' ב"ב כ"ג ע"ב ד"ה תון], עכ"פ לענין איסור גזל, דהרי לא אבדן אדם רק הניחן שם, י"ל דאסור (דאזלינן) [דלא אזלינן] בת"ר:

ציונים

אין איסורן איסור עולם. מיי' פ"ע הי"ז כמ"ג נאון מ"ה פוס"ע י"ד סימן קמ"ח כביף ר"מ: המוריים וגבינת ב"א. נ"מ ע"ב צ"ו. ירושלמי תרומות פרק י"א ה"א וצ"ו. בנס פ"ח ה"ד: אין איסורן איסור הנאה. מיי' פ"ב מה' מאכלות אסורות ה"י"ג סמ"ג נאון קל"ב סוס"ע י"ד סימן קפ"ו ס"ג: **ה** אר"י שאל ר"א כו'. כ"מ ע"ג ספ"ם רבא פ"ח ופוק כי פוגים דוגיד יקום שם לכמ' המקש"ל (כה"ע): מפני שבעמידין אותה כו'. מיי' פ"ב מה' מאכלות אסורות הי"ב סמ"ג נאון קל"ב סוס"ע י"ד סימן קפ"ו ס"ג:

שנויי נוסחאות

ויין (של) ישראל. בד"ל ובכי"ק וכמכני"ל ליתא. (דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה). בכי"ק ליתא. **החרצנים** כו' המוריים כו'. בכי"ק וכמכני"ל בא סדור דמוריים כו' קודם הדור דהרצנים כו' מולם הסקלא ועריא גם בגמ' הירושלמי הוא בהסדר אסר לפנינו. **והזגין**. בכי"ק וכמכני"ל והזגין, **יבשין** מותרין. בכי"ק וכמכני"ל ויבשין. **וגבינת בית אוניקי** (של עכו"ם). בכי"מ וגבינות בית אינקי וליתא; בד"ל וכי"ק וגבינה ותנייקי; כמכני"ל והגבינה ותיריקי.. ואולם בגמ' לא משמע כן. (ואיסורן) בגמ' ד"ל ווינמא ליתא. **דברי ר"מ וחכ"א** כו' הנאה), בכי"ק ליתא: **ה ר' יהושע** בע"י ר' עקיבא. וע"י בסמוך. **מהלכין בדרך**. בכי"מ הולכין.. (**א"ל**) **מפני מה**. בד"ל ובכי"ק וכמכני"ל ליתא. **גבינות העכו"ם**. בכי"ק וכמכני"ל גבינה. בכי"מ גבינת בית אונקי. **בקיבה** של נבלה. בד"ל בקיבה נבלה; בכי"מ וכמכני"ל בקיבת נבלה; בכי"ק בקיבת הנבלה. **והלא קיבת עולה**. בכי"ק וכמכני"ל ..קיבת העולה וכ"ה בד"ל (וכש והרי.). **מקיבת** נבלה. בכי"ק וכמכני"ל ..הנבלה. **ואמרו כהן**. בכמכני"ל אמרו.. ; בכי"ק אמרו לו בל יז). **אבל** אמרו אין נתנין. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ וכמכני"ל אלא אמרו לא..

אור גדול

ונראה לי דהנח אף דמרש"י משמע קצת דהא דאמרינן עגול אסור משוך מותר היינו אם חתכוהו בעיגול או אם חתכו משוך. **פ"ם** מהירד' משמע דזה אינו אלא סימן אם נחתך מהיים או לאחר שחיטה דבנחתך מחיים דרך חקרע להיות נמלל ולהתעגל משא"כ בלאחר שחיטה יעושה"ט בירו' והובא הירו' הלו בתוס' גיד מה"ק [והוא גורס

*) בקיבת עגלי עבודה זרה. ואע"ג דפירשא בעלמא היא אסור דשאני ע"ז דכתיב בה (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם: השיאו לדבר אחר. ולא רצה להגיד לו טעמו של דבר מפני שעדיין לא עברו י"ב חדש שנגזרה גזרה זו. וכי גזרי רבנן גזירה לא מגלו לטעמא עד תריסר ירחי שתא עד שתתפשט גזירתן. דלמא איכא דלא סבירא ליה לטעמא ואתי לזלזולי בה וטעמא דאסרו גבינות העכו"ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת עכו"ם שהיא נבלה. ואע"פ שהוא דבר מועט כנגד כל החלב. כיון שהוא מעמיד החלב ועושה בו מעשה לא בטל דקיי"ל הכל הולך אחר המעמיד. ומשום בשר בחלב לא היה אסור כיון שהבשר בפני עצמו מותר אינו אסור בחלב אע"פ שמעמידו עד שיתן בו טעם אבל דבר של איסור מעיקרו. אוסר בהיתר. אע"פ שאינו נותן בו טעם כל זמן שהוא מעמיד: כי טובים דודייך מיין. הקב"ה אומר כן לכנסת ישראל: אין הדבר כן

*) גר"ב דל"ד ובקיבת עגלי ע"ז אע"ג כו' שאני כו' והד"א עם הדבור בורפה מי"

כתיב בשעה שתלמידים קטנים תהא מכבש לפניהם דברי תורה. הגדילו ונעשו ת"ח תהא מגלה להם סתרי תורה. ע"כ. ומ"ש הר"ב וטעמא דאסרו גבינות של עכו"ם מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של שחיטת עכו"ם. ועור לאו פירשא הוא ואסור. רש"י. והא דנקט של שחיטה לרבותא בעלמא שאפילו שחטה עכו"ם אכתי נבלה היא. וז"ל הרמב"ם שמא יעמיד בעור קיבת נבלה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר ידע ששחיטת עכו"ם נבלה. ע"כ: השיאו. לשון שאול' מביאו לשון מביא עלה. ואית דגרסי השיאו וגפרש הטעו לשון השיאני. ע"כ: דודיך. לשון זכר. דודייך לשון נקבה והכי אמרה כ"י יעקבי הקב"ה מנשיקות פיהו כי אמר לי טובים דודייך מיין. רש"י. ובתוספתא פ"ט דפרה איתא נמי כה"ג ונכתב דודך קמא חסר יו"ד ותניין בחד יו"ד. ו"ל דאעפ"י שנכתב ביו"ד בפסוק שאל לו סיוף הוא אם קורא כאילו נכתב בלא יו"ד. אבל הר"ם סם רים פ"י מייתי לה ובשתיהון בחד יו"ד: אמר לו כי טובים וכו'. משום דבהכי מתיישב דרישא דקרא לנסתר ישקני וכן פיהו וסיפא דודייך לנוכח אלא דה"ק שקני וגו' כי אם ח"ל כי טובים וכו' שמעתי מפי מהר"ר מאיר בא"ך ז"ל: אין הדבר כן. פי' הר"ב אלא כ"י אמרה

יכין — תפארת ישראל — בועז

נמי אסרו גבינות אוניקי, אלא דברי רבי היא, ומניו דונמתו דפ"ח דסנהדרין וע"ש: מב) ר"ל לא נהגין מדרבנן לכתחלה, ואין מועלין בדיעבד. מיהו מדאין מועלין בה, ש"מ פירשא בעלמא היא, ורק משום חומרא דקדשים דאסור בהנאה לכתחלה. משא"כ בנבילה דמותרת בהנאה הו"ל למימר דגם לכתחילה מותר כשאר פרש נבילה: בג) לא רצה לומר לו טעם האמיתי, ורק לדהותו בעלמא אמר לו פעם כך ופעם כך. דהרי אפילו ר' מאיר לא אסר מה"ט רק גבינת אוניקי, שעכ"פ רוב עגליהן לע"ז. אבל בשאר מקומות, גם לר"מ מותרים, מדהו"ל מיעוטא דמיעוטא: מד) ר"ל שמא ומשך מחשבתו לדבר אחר. או ר"ל מלשון הנחת השיאני: מה) שלא רצה לגלות לו הטעם האמיתי, מדלא עברו עדיין י"ב חודש משעה שנגזרו סנהדרין על הגבינות. ובכל כה"ג אין לגלות הטעם עד שתתפשט הגזירה, דשמא יפקפקו בטעם האיסור, וגם זה היה סוד דאל"כ למה לא אמר לו כן. אמנם עיקר הטעם שאסרו גבינת עכו"ם, אף דאין לחוש לחלב טמא, שהרי אינו נעשה גבינה. אבל יש לחוש שמא העמיד החלב עם עור קיבת נחורה, דגם העור גופו מעמיד החלב, והרי רוב הקיבות משחיטת עכו"ם הוא, שהוא נבילה. ואף שיש ס' בחלב נגד העור. דבר המעמיד לא בטל בס'. ואפילו ראה הישראל החליבה, וגם עשה הטעם"ם הגבינות לפניו בשבים וכדומה. אפ"ה כבר נאסר בתמיין. אם לא שחלב והגבינות של ישראל, אז הרי בשעשאן הנכרי לפניו בהיתר [יז קע"ו, ש"ך ורט"ז סק]. ואם החלב של עכו"ם, צריך שיהיה הישראל הדבר המעמיד להוך החלב [רפ"ח שם סקט"ו] (ב): מו) לשון נקיבה. ור"ל שהקב"ה אומר

(ב) [וגי"ל [דוחלכתא קשזא] שלנו, שמעמידין ישראל החלב עם [לאב], והוא הלב בקיבת עגלים, שהגבינות מותרות, אע"ג שעמד הלאב בהקיבה ימים רבים, עכ"פ הרי יש ס' בחלב נגד הלאב ואח"ל מעמיד לא בטל. י"ל הרי הלאב הקרוטה פירשא בעלמא הוא, והוא רק הוא המעמיד, ומעט החלב הנלוז שהיה שם שאינו מעמיד בטל בס' [כש"ך פ"ז סקל"ט]. ואע"ג דעכ"פ הו"ל מבטל איסור לכתחילה במיז, דאסור אפילו באיסור דרבנן [כי"ד סי' ל"ט], ואם עשה כן במיז אסור אפילו נמי שנתערב בשבילו, נמי באיסור דאורייתא. ורמ"א דמיקל [כי"ד כ"ז ס"י], ע"כ היינו רק נעשה כן בשונג. ותו דעכ"פ הישראלים העומדים על החליבה אינן בני

תורה

איר גדול

נצלל ונתבטל ואפשר פירשו דשפתי הקרע ספיקלצדדין כמ"ש הערוך בערך צל ד"ינו"ש רצל הוא תרגום של מפה דין יעו"ש] גם הובא בפיר"ח על הגמ', וא"כ מזה סבור דהחכמים סליגי של רשב"ג דהא הברייתא יהיב סימן בין מחיים ללאחר שחיטה בקורם דם ורשב"ג אי לא אפשר דלא שמיע לי' הברייתא שהביא חנמ' מקודם. אבל לדידן דידעינן הברייתא ע"כ פליגי. והאי דקאמר בהברייתא קדור כמין ארובה דפירש"י עגול. באמת איננו מוכרח דקדור פירושו נקוב ולא עגול כמ"ש חערוך בערך קד. [רק רש"י לפי האמת דבעי עגול לפירושו תנ"ל ספרש כן אבל מדבריהם אינו מוכרח וכנ"ל]. וא"כ אשה"מ האי דלא הביאם הרמב"ם משום דהלכה כרשב"ג. שוב ראיתי בפר"ח שכתב ג"כ בעין זה בלא חירו' חנ"ל. ובאמת בלא חירו' אין שום

התחלה לדברים אלו כמובן. וכבר חמה על הטר"ח בס' פרשת הכסף על הל' ע"ז. אמנם לפמ"ש עפ"י דברי הירו' אשה"מ כנ"ל בפשיטות. ואף שמלשון הרמב"ם נראה שמפרש ג"כ כפירש"י ולא כמ"ש עפ"י הירו'. מ"מ יש לדחוק בדבריו ולקיים הפי' הנ"ל במו שפירשתי עפ"י הירו' בבדי שיתיישב תמיהות הכה"מ הנ"ל היטב. עכ"פ איך שיהיה בזה מדברי הירו' מצאתי מקור נאמן לדברי הרמ"א יו"ד (סי' ל"ו סעי' ה') דענגל לא תלינן בסבה והוא ממהרי"ל בשם קבלה בידו וגם נקב פתוח שמקורו מדברי ר"ח שהובא בסרדכי. ועפ"י הנ"ל מקום מקומם מהור מדברי הירו' דמחיים נעשה עגול ופתוח ולא לאחר שחיטה וא"כ מזה שעגול ופתוח הוי סימן שנעשה מחיים והוא מקור גמלא לדבריהם הקדושים. ומזה נצמח הקבלה שלהם:

השיאו לדבר אחר. פוספסא פרה פ"י: אמר לו ישמעאל מו. עיין גר"ם פ"י דפרה מסכת מ"ו ומ"ין בתוכנת מרגיל"ם סימן רפ"ל (בנין הש"ם):

שנוי נוסחאות

(חזר) אמר לו. במסני"ל ..ואמר לו; בד"ל ובכי"ק (וכם בעטות אמרו לו) ובמכ"ג ליתא. בקיבת עגלי ע"ז. א"כ בד"ל בקיבת ע"ז. א"כ לפה. בד"ל ובכי"ק וא"כ.. השיאו לדבר אחר. בד"ל והשיאו.. וכ"ה בכי"ק (וכם ..אחר). ישמעאל (אחי). במסב"ל ליתא. והכי כי ישמעאל חנגיה דר"ע אלמיד כי יהודע הוה ואין אלכין אתי מת כ"כ ובאמת בע"י המוסת שאל כי ישמעאל את כ"ע אבל בע"י ד"ל המוסת כי יהודע (ה"ס). דודיך מיין או כי טובים דודייך (א"ל כי טובים דודייך). בד"ל דודיך ביו"ד אחת בכולן וכם בפעם הג' דודיך מיין וכ"ה בכ"ב ד"ל; בכי"ק דודיך מיין או ..דודיך מיין א"ל.. דודיך מיין; בכי"מ. דודייך מיין א"ל..דודיך מיין; במסני"ל ליתא בעטות. אין הדבר כן. בכי"מ אינו כן:

ראשון לציון

ה בשנה השיאו לדבר אחר בענין ערך סח איתא הסיטו פירש הסיטו כלומר שעקיקו ע' יש סדר למשנה:

באורי הגר"א

ה א"ל ישמעאל אחי הפיך אתה קורא כי טובים דודיך מיין לו כי טובים דודיך אמר לו כי טובים דודיך א"ל אין הדבר כן שכרי חכיכו מלמד עליו לרוח שמנוך טובים. ועיין כרע"ב ובתוס' י"ט ואמר סרב פגמון פי' אחר והכי נרים מתני' דלא דייק כלל בראתי' אם נאמר דודיך לשון זכר לו דודייך לשון נקבה רק הכי גרים היאך אתה קורא כי טובים דודיך מיין לו כי טובים דודיך בשביל דודיך לשון זכר והשאלה היה בענין אחר. דלפום ריהטא יש לדקדק במתניתין דאמר בתחלה כי טובים דודיך מיין לו כי טובים דודיך ותו לא ולא אמר יין ע"כ נ"ל דס"ל כי טובים דודיך מיין פי' כי טובים קאי אדלעיל לישקני מנשיקות פיהו דזה הוסיף שכתב ודודיך שי' דבכי' סופרים מיין שי' בדברי סופרים יש בהם הסיגות שביין יין נקבה הוסיף לו כי טובים דודיך פי' כי טובים קאי אדודיך והשתא כ"פ כי טובים דודיך פי' בטובים יותר דודיך שהוא דברי סופרים מיין פי' יותר מיין דהוא גוף התורה מ"ל כי טובים דודיך מיין

ונעתקים

וכו' כלומר תקנות שתקנו וכו' והיינו דשיליה להאי קרא כלומר כ"י חומרים טובים תקנת וכו' ואף על פי שאין אנו יודעים הטעמים כי טעמם ונימוקם עמהם. אבל בגמ' אמרה כ"י לפני סקב"ה רבש"ע ערבים עלי דברי דודים יותר מיינה של תורה מאי שנא האי קרא דשיליה אמר ר"ש בן פזי ואי תימא ר"ש בר אמי מרישא דקרא קאמר ליה ישקני מנשיקות פיהו. אמר ליה ישמעאל אחי חבוק שפתותיך זו כוז (כדמתרגמינן והכוקיהם ולכוסיהן) ואל תבהל להביב [ואל תדקדק להקפות] שמעינן דלאו דסיפא דקרא הביב לו וכן רש"י מפרש דברי דודים דברי סופרים מיינה מעיקר תורה. ע"כ. דטעמו דר"ש היינו פירושיהן ודקדוקיהן במדות שהתורה נדרשת בהן ולא קאי אתקנות וע"ל דדעת הר"ב דרש"י לא פי' כן אלא קודם שאמרו בגמ' דרשא דישקני. אבל באר דאמרן ישקני וכו' סיפא דקרא דכי טובים על התקנות נאמר דאילו פירושם ודקדוק המדות מאי חביקה שייך בהו הרי טעמם גלוי ונודע לכל: חבירו מלמד עליו. שהוא לבון זכר וכנסת ישראל היא דקאמרה לפני שכינה לריח שמניך טובים וגו' עלמות להבוך לא שייך למימר לנקבה. רש"י: **ן חלב** שהלבו עבו"ם ואין ישראל רואהו. ואע"ג דטהור חיור וטמא ירוק הייתכן במה נתערב ואפילו להעמיד בו גביעה אבור דשמא הטמא שאינו מעמיד ישאר בגומות עם הכסוכי. גמרא. אבל לעיל בגביעות העכו"ם ליכא למיסר מהאי טעמא דכיון שהעכו"ם עושה לגרמו ליכא למיחש דלמא טריב בו דבר טמא. תוס': דחפת והשמן. כתב הר"ב כל הני אסורין מפוס חתנות.

שהרי חבירו מלמד עליו לריח שמניך טובים(מז): ן אלו דברים של עכו"ם אסורין ואין איסורן איסור הנאה. חלב שהלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו(מח). והפת(מט) הדחק. והשמן ונמנו

ן ואלו דברים כו' ואין איסורן איסור הנאה. ל"פ פ"ג: חלב שהלבו נפרי כו'. ירושלמי תרומות פ"ח ה"ג שנת פ"ח ה"ל מי"ז פ"ג מב' מהלכות אבות הו"ג פמ"ג נאמרו קל"ב מוס"ש ר"ל פימן קפ"ו פ"ח: וחפת והשמן שלהם. עי' ירושלמי שביעית פ"ח ה"ל הפ"ם פ"ג ח"ח שנת פ"ח ה"ל מי"ז שם מ"ל ה"פ ממ"ג נאמרו קמ"ח מוס"ש ר"ל פימן קי"ב ס"ח:

שנויי נוסראות

ן אלו. במב"ב ואלו. והפת והשמן שלהם רבי. בד"נ הפת. וכ"ה בכי"ק ובמפני"ר (ובכסה ..שלהם ושלקות רבי).

באורי הגר"א

(ובמשניות שלנו לא כתיב כאן מיין אבל הגלון גרים ל"ל כי טובים דודיך מיין) מי' דכי טובים קאי אדלעיל ודודיך יש בגן תשיבות ומכתוב שבקרא יין הכל לא יהיה אמר לו לין הדבר כן שהרי חביבו מלמד עליו לריח שמניך טובים וקאי עוונים על שמן ה"נ קאי טובים על יין ועי"כ ה"פ בקרא כי טובים יותר טובים דודיך הוא דברי סופרים מיין מהתורה גופה שחמורים ד"מ מד"ת (ובילקוט מביא בשם פסיקתא רבתי אמר ר"ש בר אבא הביבים דברי סופרים כדברי תורה שנאמר והבן כיון העוב הבריית בשם ר"י אמור דברי סופרים מדברי תורה שנאמר כי טובים דודיך מיין והוא כדברי ר"י שאמר לרבי ישמעאל שהרי חביבו מלמד עליו ולישא בגמרא דעבודה זרה פ"ב ל"ח ע' מאי כי טובים דודיך מיין כי אמר רב דימי אמר אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע עריבים עלי דברי דודך יותר מיינו של תורה). אמר הבותב כבר אמרתי דברי הגלון ז"ל לפני הרב המאור הגדול החריף ונקי המפורסם מהו' שמואל ר"י אב"ד דק"ק אלטיפאלוה והוא ס"ב של הרב הגלון ז"ל (והראה לי במדרש*) אבל לע"ע לא ביאתי יכול למצוא שהרב אני בשרדא דמעות ומי שיראה לתכם במדרש למצוא זה הענין יותר כמדומה לי שיבין יותר המעיין דברי הרב הגלון ז"ל:

*) ת"ל אבל יגעתי ומצאתי לין לשבח הגלון ממ"ר בשה"ם פסוק ישקני, דאיתא שם ג"כ הענין הזה שבאולו לדבר אחר, ע"ש, ואח"כ איתא שם (כ"ה בירושלמי הוא בהוס' דעבודה זרה ל"ם ה' ד"ה מאי שנא בש"ל קמא) רבי הונא בעי אם נהפלגו היה מבקש היה לו להפלגו מתשה הבדעות שבתורה ואלו הן אלא אמר אמר מאיר כוי ע"כ, מזה מובן

יכין תפארת ישראל בועז

לומר כן לכנסת ישראל. והכי מסתבר דהרי ריסא דקרא פתח בנשתר, ישקני מנשיקות פיהו, וסיפא קאמר דודיך לנוכח. אע"כ ה"ק קרא, דאמרה כנ"י ישקני הקב"ה מנשיקות וגו', דהרי אמר לי טובים דודיך מיין: (מז) שהוא לבון זכר, וכולה דברי כנ"י הן, שאומרת להקב"ה ישקני וגו' כי טובים דודיך לך, שהן חכמי הדור, טובים ומוטעמים לי דבריהם יותר מיינה של תורה עצמה. דלכל דבריהם יש טעם המובן לאדם, אף שמעלומין הטעם. אבל זאת חוקת התורה, טעמיה לעלמים מכל מי [והיינו דמסיים קרא, דכדי שיהיה ריח שמניך טובים, ולא תגעל בפסם בגזירת חכמים, עלמות אהבוך, ר"ל ע"כ יאהבו להעלים טעם גזירותיהן, ומזה לו בזה שטעם איסור הגביות וגם טעם העלמת הטעם סוד הוא וכמש"כ לעיל סי' מ"ה): מח) זה הבלל בחלב עבו"ם שחלבו ואין ישראל רואה. (א) באין דבר טמא בעדרו, אפילו החליב העכו"ם לעורך עלמו, סגי בראה ישראל בכלי תחלה קודם שהחליב העכו"ם לחוסו, שלא היה שם דבר טמא. ובכטף הכלי לפניו סגי. ולריך שמי שישראל יושב ומבמר מבחוץ שלא יביא חלב ממקום אחר. ולא אפילו לא ראה החליבה כלל מותר בדיעבד. מיהו לכתחילה לריך שיראה עכ"פ תחלת החליבה [קע"ו ס"ך סק"ס]. (ב) בים דבר טמא בעדרו, לריך שיחליב לעורך ישראל. וגם שיראה הישראל בכלי תחלה. גם יראה תחלת החליבה. גם שישראל משמר בחוץ בחופן ביוכל לראות החליבה כשולה, אף שבאמת אינו רואהו כלל, ואפילו נכנס ויוצא סגי, דמרתת עכו"ם שמא יראנו. (ג) אבל בים דבר טמא בעדרו וגם העכו"ם החליב לעורך עלמו, לא לריך שיראה ישראל בכלי, וגם יראה כל החליבה מתחלה ועד סופו, מדלא מרתת עכו"ם. (ד) כל רואה שאמרנו סגי אפילו בקטן או קטנה בני ח' וע' בנים ברואין החליבה, ובחריפי סגי בבר ו' וז' [פר"ת שם סק"ט]. (ה) שפחות החולבות בהמות ישראל בדיר ישראל, כל באין בית עכו"ם מפסיק, מותר לכתחילה שתחלוב יחידית. ואם בית נכרי מפסיק, אסור לכתחילה ומותר בדיעבד [ע"ך שם י"ג]. (ו) בל היכא בגאסר החלב, אוסרת אפילו כלים שנתבשלה בהן. ואף דבביטול עכו"ם מותרים הכלים. י"ל דהכא שאני, דהו"ל ספק איסור דאורייתא, שמא עירב בם דבר טמא [שם פ"ח]. (ז) וכ"כ בגאסרה החלב, אפילו עשה הישראל אח"כ מהחלב גבינה, דאז מוכח שהוא טהור, דהרי טמא אינו מעמיד, עכ"פ שמא נשאר מעט מחלב הטמא שעירב, בגבי הגבינה בעין, ולא בטל [שם]: (ח) פירו בהחליב העכו"ם לעשות גביות, דאז מסכ"ת יערב הלב שמא, וגם הישראל בחמת עוסק ממנו גביות, אז מותר בדיעבד אפילו לא ראה החליבה כלל [ש"ך שם סקי"ח וכ"ח וכ"ס]: מט) בת עכו"ם אינו אסור רק בחמשה מיני לבן

לבד להעמיד, רק בע"י הי"ם ימהר להעמיד, ובכה"ג לא הוה זוז"ג. ע"ס הרי גם בזה היקל סמרדכי, וכמ"ש הש"ך בשמו [כי"ד כ' ס"ז סקל"ו]:

תורה, ויש לחוש שלא ידקדקו שיהיה [הלאב] רק מחלב קרום, ושמא הלגול [שבלאב] העמידוה בהקיבה מעל"ע, וכשיתמו הלגול בהחלב, מבטל איסור לכתחילה. אבל"ס עכ"פ ספק סביקא הוה, דשמא לא היה שם [לאב] לגול כלל, או שמא לא העמידוה בהקיבה כ"ד בעות. ותו הרי אפילו היה ודאי שם קלת לגול, כמו שרגיל להיות, אפ"ס לא מחבב מבטל איסור לכתחילה. מדאין כוונתו לבטל הלגול רק הקרום, וכמו שמותר לעתון חיטין מתולעים מה"ע [כס"ך פ"ד סק"מ ועי' שפתי דעת סי' ל"ב סק"ב]. ואי"ל דעכ"פ הו"ל ספק ריסא דהו"ל כמתכוון, בכל איסור שבתורה אפילו באינו מלאיסור מלאכה של שבת [כשבת קל"ג ע"ב]. י"ל דהרי בבר כתב הר"ן [ביל הנסה דרל"ח ע"ב], דדוקא במעשה האסור אמרינן פ"ר. ולא בהנאה אסורה, ול"ל טעמו, דדוקא כשהמעשה העלמה אסורה, ואותרה רק מדאינו מתכוון לה, לכהי כיון שידע בתחלה שהעשה המעשה לנשיף ולא אפסר בלעדה, הו"ל כאילו התכוון לה. משמ"כ דבר האסור משום הנאה, אף דע"י פ"ר ידע בתחלה שתהיה נשוף, אפ"ה כיון דרק הנהלה אסורה, לפיכך מדאינו רולה ליהנות, הו"ל כלא נהנה. ומה"ט בשעשה, מוכרי בסות מוכרין לדרכן לפרלות לקונים ונלבד בלא יתכוון מפני החמה או מפני הגשמים [כב"ק דקי"ג ע"ב]. דאע"ג דיש שם מעשה האסור אפ"ה כיון דלריך שי איחסוב ליהנות, וכיון דלא נהנה לנשוף ברלון, הלאה בע"כ לא בטה הנאה, וכ"כ הר"ן שם להדיא. ובהא מתורץ שי לע"ד מה דאמרינן בע"ז [ד"ל ב'] דבתחזרו לו מעות לפני ע"ז, דאינו אסור לבשות ולהנביהם רק מדבלאה כמתחווה לע"ז. ואמאי הרי בל"ז לאסר מפוס פ"ר שמתחווה לע"ז, אע"כ כרבינו הר"ן הנ"ל, דכל בהמעשה בעלמה אינה אסורה רק כשיאמרה עמה בשעת מעשה מהשנה שבלב, כנשעשה, הנ"ל. ע"כ השתחווה לע"ז שי תלוי רק בלב [סנהדרין דס"ב ע' וכריתות ד"ג ע'] והרי המנהיב המעות לא רולה לעבדה בהשתחוויתו זאת, והרי ההשתחוויה בלי הכוונה זאת אינה אסורה, ולא די בשם שיתכוון להמעשה שעושה, רק שיתכוון שי לשתחוה לע"ז. ואע"ב נשחיטת התולעים ובעירוב [שבלאב] ג"כ הדין כך, דיון שבבל מבטל איסור לכתחילה דאסור, לא די שיתכוון לבטל, רק שיתכוון שע"י שבטל האיסור יהנה מנוף האיסור בעלמו, א"כ בתולעים הלגול שבהלאב שאינו נהנה בתערובותם כלל, ורק הדא"ח בלעדן יבטלו, לפיכך בכל כה"ג אינו נאסר ע"י פ"ר. ואף אח"ל דגם הלגול [שבלאב] מועיל לשעמיד החלב, ויין דרגיל לסיות שם לגול, א"כ לא נשאר לו רק חד ספק, לא העמידו הלגול מעל"ע בהקיבה או לא. אפ"ה י"ל דהרי בבר החליב המשבלת [כי"ד סס' פ"ח] דבמעמיד קיי"ל דרק מדרבנן אסור, א"כ הו"ל ספק דרבנן. ואף גרמנ"א [תמ"ב סק"ש] דמעמיד אסור מדאורייתא, עכ"פ ספיקא דהלגותא מעורב בם"ס היכא דיש ספק אם יש שם איסור כלל [כש"ך י"ד ס' ס"ו סקס"ו. ועי' חוס' ב"ב דל"ב ב' ד"ה והלכתא]. וכ"ש בהעמידו [בלאב] שבקיבה כדרכה, הו"ל ספק כפול בפו"ח דאינו רק ספיקא דרבנן ונקולא. ותו ל"ל דאפילו העמידו בלגול שבקיבה בעלה, עכ"פ מדמערבין [הלאב] עם יי"ם קודם שיעמידו בה החלב, וגם יי"ם מהני להעמיד, א"ל הו"ל זוז"ג ומותר וכרי כאן אין [הלאב] הלגולה הכרח גדול לפייש להעמיד, דבכה"ג לא הוה לאורכין זוז"ג מותר [לרש"ז י"ד קמ"ב סק"ד]. דהרי יכול להעמיד בקרום או בדבר אחר המותר. ואף אח"ל הבל יש כח [הלאב] בשמו [כי"ד כ' ס"ז סקל"ו]:

וגמנו עליו והתירוהו כדמסיק במתני': ושלקות. כל דבר שבשלו אותו העכו"ם ואפילו בשלו אותו בכליו של ישראל ובפניו אחין לאום לתערובת איסור ולגיעולי עכו"ם אסרוהו חכמים בשולי עכו"ם והוא שלא סייע בו ישראל לא בתחלה ולא בסוף ולא אסרו מכוס בשולי עכו"ם אלא דבר שאינו נאכל כמו שהוא חי ושולה על שלחן מלכים ללפת בו את הפת אבל אם הגר אחת מאלו אין בו מכוס בשולי עכו"ם: וכבשין שדרכן לתת בהן יין. ואין איסורן איסור הנאה לפי שאין טעם היין ניכר בהן אבל באכילה אסורין: טרית טרופה. [מין] דגים טהורים שטורפין אותן דק דק ואינן ניכרין ואסורין כבלקאו מן העכו"ם שמא [נכתב עמהם דג טמא: וציר שאין בה דגה. דג קטן שנקרא*) כלבית ודרכו שהוא גדול

והשמן שלהן(ג) רבי ובית דינו התירו בשמן(א) ושלקות(ב) וכבשין שדרכן לתת לתוכן יין(ג) והומץ(ד) וטרית טרופה(ה). וציר שאין בה

דר"ל אף הבלקות. וז"ל הר"ן והפת והשמן שלהן והבלקות מפורש בגמ' שאיסורו של פת משום חתנות. ושמן ג"כ. ואף שלקות פירש"י ז"ל שמשום חתנות נאסרו. וא"ת א"כ המאי פלגיהו חנא דמתני' לפת ושלקות בתרתי הרי בהיתם מכוס בשולן ומשום חתנות. י"ל דשתי גזירות היו תלמידי שמואל והגל גזרו על פתן ושמן מכוס יין כדאיתא בגמ' דהרוויהו שייבי בהדי יין. שמן מפני שהוא מבקה כמוהו ופת משום דבביחא מלתא דאכיל מינה ושתי אבל על הבלקות לא גזרו. ואמרו ב"ד אחרינא וגזרו בכל הבלקות משום חתנות ומש"ה פלגיהו חנא דמתני' בתרתי. ע"כ: **הפת.** כתב הר"ב ופת של נחתומין התירוהו. וכפ"ב דפסחים מ"ב כתב בלשון מנהגא. והייט טעמא דאמרינן בירושלמי והביאו הרי"ף פת מהלכות של עמעוס הוא וכו' והתירוהו מפני חיי נפש. ופירש הר"ן של עמעוס שלא נמנו עליה להתירה אלא שיצא הדבר בהיתר. ע"כ. ועיין במשנה ט' פרק דלקמן ובמשנה ח' פ"ב דמכשירין: רבי ובית דינו התירו בשמן. וכך היא גירסת הר"ב במשנה. וז"ל הר"ן כתב רש"י ז"ל דל"ג ליה דהא ליהו לא שרייה אלא רבי יהודה נשיאה בר בריה שריה כדאמרינן בגמ' וכו'. אבל כיון שכתוב כן בגירסת הרב אלפס ז"ל אית לן למימר דרבי הייט רבינו הקדוש התיר את השמן ולא קבלו ממנו ואתא רבי יהודה נשיאה בר בריה *וקבילו מיניה ע"כ: **וכבשין.** לכבוש דגים וירק ורחם וכגלים של בהמה בחומץ. רש"י. וז"ש בחומץ לו דוקא דהא אין הגן שדרכן לתת וכו' וחומץ. שמא מיני דעיקר כבישה לא כך היא אלא כגון במיס ומלח הרבה בהוכה. וז"ל הר"ן ירקות כבושים במיס אם דרכן וכו' ועמ"ש ברפ"ב דעוקצין: **שדרכן** לתת לתוכו יין. אבל בידוע אסור אפילו בהנאה וכו'. ופי' הטור סי' ק"ד שדרכן היינו שלפעמים נותנין בהן יין. ובידוע היינו שכולן נותנין לתוכן יין אע"פ שאינו יודע שנתנו לתוך אלו. ע"כ. ואף רש"י פי' כן כמו שאני מעתיק לבוא בסמוך ומאי שנא ממוריים [דמתני' ד'] דברו רבנן בהנאה [ורובא דעלמא שדו ביה חמרא והוי בידוע] התם לעבודי זוהמא [והוי כמאן דאזיל לאבוד] הכא למחוקי טעמא. גמ': **וחומץ.** אדלעיל קאי שדרכן לתת לתוכן יין וחומץ ואין לפרש דחומץ היינו שלא היה מתחלתו יין וכשקנה החומץ מישראל דהא כתבתי במ"ג דאף בשתיה שרי מן הדין. ועוד הא הגן במתני' דלקמן שאין דרכן לתת וכו' וחומץ. דמותר באכילה. אי לאו דקאי אדלעיל כדפרישית הוה קשיא אהאדדי דהכא אסור באכילה ולקמן שרי: **וציר.**

*) גרי"ב ד"ל שנקראת. אבל נפ"ז הוליל והרבה שהיא גדולה ומ' הכל גלי"ל כמו שהוא לשון רבי".

יבין תפארת ישראל יבין

דגן: ג) אסרוה מכוס חתנות, שלא יתקרב לו כל כך. מיהו בפת אם סייע ישראל אחם לו ביעבור, לו הבליך קיבס שנקרס פני הפת, שנפח הישראל האש לו ביעבור, לו הבליך קיבס בהנור, מותר. דסני בעשה רק היכר להודיע דפת עכו"ם אסור [וי"א דאפילו בגמר פפת, יש תקנה להחזירו לתנור ע"י ישראל, אם הפת מבבית ע"ז. והקילו בכל זה בפת יותר מבשלקות, משום דחיי נפש הוא]. ואם הכשיר התנור פעם א', ולא עמד התנור אח"כ מעל"ע בלי הישק, אפילו אפה בו כמה ימים, הכל מותר. אמנם מדלא נתפשט נזירה הפה בכל מקום, לכן נהגו היתר בפת נהתוס עכו"ם אפילו משוח בביצים, וכמו כן [בפעעספערקיכען] אף שבלילהו רכה אפ"ה אין בו מכוס בשולי עכו"ם, דקישחא עיקר [וי"ח]. ואף שמלוי פה ישראל, אפ"ה מותר פת נחתום עכו"ם, כשהוא יפה מבל ישראל. וכן בי' ימי תשובה ים לזהר [ש"ך קי"ב סק"ח וט"]. אבל פת בעל בית עכו"ם אסור בכל מקום, רק במקום שאין פת ישראל מצוי, או בדאיכא למיחש לאיבה של עכו"ם, ולא מצי לאשתמוטי מנייה, שרי [בס ס"ח ופרי"ח בשם הריק"ש]. אבל פת ישראל שלפה ואפאה עכו"ם, אסור בכל דוכתא [ש"ך שם סק"ז]: נא) והכי קיי"ל [קי"ד ז']: נב) בישול עכו"ם היינו כל שנתבשל אז נגלה אז שנאפה ע"י עכו"ם [ש"ך קי"ב סק"ז]. וכן נדין, דשרי בכל דוכתא ובכבת אפיה בבישול. ואח"ל א"כ למה אמרנו לעיל סי' מ"ט דפת עכו"ם אינו אסור רק בה' מיני דגן, הרי גם בשאר מינים עכ"פ לאסר מכוס בישולי עכו"ם. נ"ל דמיירי דאסר בכפת הנוח אל מסרך תגאים לדקמן]. ודוקא אם הוא ממין שעולה על שולחן מלכים, אפילו הוא עלמו אינו עולה, כגון שהבשר בחום, או בני מעיים וכדומה. וגם צריך שיהיו רוב בני עיר אין אוכלין את המין הזה כשהוא חי [עפר"ח], אז חשוב הוא. ולהכי בים בו ב' חגאים הנ"ל, אפילו המאכל של ישראל, ונתבשל בכלי של ישראל, ובבית ישראל, אסרוהו משום חתנות. או משום שמא יאכילנו איסור. ואם נאכל בתורת מאכל ממש כאורז ושאר תבשיל, אז אפילו אינו עשוי ללפת בו הפת, אסור. אבל דבר שבא לקינוח סעודה, צריך שיהיה ראוי גם ללפת בו הפת [פר"ח]. ולפיכך [איינעמאכטע פריכטע] של עכו"ם

דגן: ד) אסרוה מכוס חתנות, שלא יתקרב לו כל כך. מיהו בפת אם סייע ישראל אחם לו ביעבור, לו הבליך קיבס שנקרס פני הפת, שנפח הישראל האש לו ביעבור, לו הבליך קיבס בהנור, מותר. דסני בעשה רק היכר להודיע דפת עכו"ם אסור [וי"א דאפילו בגמר פפת, יש תקנה להחזירו לתנור ע"י ישראל, אם הפת מבבית ע"ז. והקילו בכל זה בפת יותר מבשלקות, משום דחיי נפש הוא]. ואם הכשיר התנור פעם א', ולא עמד התנור אח"כ מעל"ע בלי הישק, אפילו אפה בו כמה ימים, הכל מותר. אמנם מדלא נתפשט נזירה הפה בכל מקום, לכן נהגו היתר בפת נהתוס עכו"ם אפילו משוח בביצים, וכמו כן [בפעעספערקיכען] אף שבלילהו רכה אפ"ה אין בו מכוס בישולי עכו"ם, דקישחא עיקר [וי"ח]. ואף שמלוי פה ישראל, אפ"ה מותר פת נחתום עכו"ם, כשהוא יפה מבל ישראל. וכן בי' ימי תשובה ים לזהר [ש"ך קי"ב סק"ח וט"]. אבל פת בעל בית עכו"ם אסור בכל מקום, רק במקום שאין פת ישראל מצוי, או בדאיכא למיחש לאיבה של עכו"ם, ולא מצי לאשתמוטי מנייה, שרי [בס ס"ח ופרי"ח בשם הריק"ש]. אבל פת ישראל שלפה ואפאה עכו"ם, אסור בכל דוכתא [ש"ך שם סק"ז]: נא) והכי קיי"ל [קי"ד ז']: נב) בישול עכו"ם היינו כל שנתבשל אז נגלה אז שנאפה ע"י עכו"ם [ש"ך קי"ב סק"ז]. וכן נדין, דשרי בכל דוכתא ובכבת אפיה בבישול. ואח"ל א"כ למה אמרנו לעיל סי' מ"ט דפת עכו"ם אינו אסור רק בה' מיני דגן, הרי גם בשאר מינים עכ"פ לאסר מכוס בישולי עכו"ם. נ"ל דמיירי דאסר בכפת הנוח אל מסרך תגאים לדקמן]. ודוקא אם הוא ממין שעולה על שולחן מלכים, אפילו הוא עלמו אינו עולה, כגון שהבשר בחום, או בני מעיים וכדומה. וגם צריך שיהיו רוב בני עיר אין אוכלין את המין הזה כשהוא חי [עפר"ח], אז חשוב הוא. ולהכי בים בו ב' חגאים הנ"ל, אפילו המאכל של ישראל, ונתבשל בכלי של ישראל, ובבית ישראל, אסרוהו משום חתנות. או משום שמא יאכילנו איסור. ואם נאכל בתורת מאכל ממש כאורז ושאר תבשיל, אז אפילו אינו עשוי ללפת בו הפת, אסור. אבל דבר שבא לקינוח סעודה, צריך שיהיה ראוי גם ללפת בו הפת [פר"ח]. ולפיכך [איינעמאכטע פריכטע] של עכו"ם

ציונים

רבי ובי"ד התירו בשמן מ"ר שם הגי' כ"ג סמ"ג שם מוכ"ב שם בימון ק"ד ס"ו: והשלקות. מ"ר שם פ"ס מ"ג שם כיבון ק"ג פ"ח: וטרית טרופה. מ"ר שם פ"ג הכ"ג בפמ"ג שם בוש"ב שם פימון ק"ד פ"ר:

שנויי נוסחאות

התירו בשמן. במשב"ל. השמן; בכי"מ. את השמן. (ושלקות) וכבשין. בכי"ק ליתא וכן ליתא במבני"ל (וכם בבשים) ואי' לעיל בדבור והפת: במבנ"ל והשלקות.. לתובן יין וחומץ. בכי"ק ובכי"מ ובמבני"ל בהן. וכ"ה בד"ל (וכם בפעות ..יין ושמן. שאין בה דגה (כלבית שוטמת בו). בד"ל שאין בו.. ליתא וכן ליתא בכי"ק (וכם שאין בהן.) וכן ליתא בכי"מ ובמבני"ל ובכי"ק ובכל"ם ובכרע"נ ועי' בר"ן.

תוספות הדשים

בתוי"ט ד"ח הפת והשמן כו' ולית' עו' י"ל כו'. וגם פ"ח הבלה טעם אחר בשם הר"ן שהפת אסיר נתבטל ע"י ישראל כיון שהעובד סוכנים לו ועכו"ם אסור משום חתנות. ומש"ה פלגיהו חנא לפת ושלקות בתרתי:

באורי הגר"א

שאלו לפי' הגאון אם כי טוכים קלי אלעיל או לעטוף על דוגין, ולכן בעי רב הונא שיהא ראוי להפליגו ממשה מקלות שבהורה מלהפליג מביר השיריים דד"ח עדיף מקנלה, אבל לפי פשט הגי"ש ודעימי' בשלון על זכר ונקבה, היה לו לרב הונא לקבלות שהיה לו להפליגו נזכר ונקבה שבהורה, או היה לו לקבלות פחם שהיה לו להפליגו אליה דבר שבהורה ומה עמן בתמשה מקבלות לכאן, הלא כמו זר נתבב, הכן דוחה כי סיבות הגאון אמת הפסיר ואינה אמת היה בפיהו, ואגב גרלה אודיעך כי במדרש הנ"ל נפל בטוס בלשון המאמר וצריך לתקן הלשון כמו הכא, וקודם מלות אל"ל אין הדבר כן, נ"ל אל"ל כי טוכים דוגין מיין, שמסרו שם מלות אלו הוא טעות הדפוס ע"ש:

תוספות רעק"א

פ"ב ו [אות ח] תוי"ט סד"ה רבי כו' וקבילו מיניה ע"כ. עפ"ש בבומה פ"ב משנה מ"ו:

אין מעמידין פרק ב עבודה זרה

מפורש במשנה ד' פרק ו' דנדרים: והחילק. פירש הר"ב מין דגים טהורים ואין להם סנפיר וכו'. עמ"ש בסוף פרק ג' דחולין: וקורט. גרגיר. ערוך. ומ"ש הר"ב דסכין חגב חריפותא [דחלתית] ממתקת טו' דחל"ה הא אמר מר טותן טעם לפגם מותר. גמ': הרי אלו אסורים. למטעי בידוע דכבשין *) גמרא: ן וישראל רואהו. כתב הר"ב אלו דוקא רואהו וכו' העכו"ם אדתותי מרתת והוא יודע שחלב טמא אסור לישראל. טור סימן קט"ו: והדבש. למאי ניתוש לה לו משום טירודי. [שמא טירב בו יין] מסרא סרי לי מכוש בשולי עכו"ם הא נאכל כמות שהוא מי לו משום גיטולי עכו"ם טותן טעם לפגם הוא ומותר. גמ': והדבדניות. פי' הר"ב החלות שרודין וכו'. כ"פ הרמב"ם ומסיים וגם אותם החלות לא תאסור ואע"פ שהדבש מבלע הסבעה מבשיר מכלל הסבעה משקין כמו שנבאר במסכת מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל. לא משקה. עד שמתיכין אותו ומוציאין דבשו. פ"כ. ומ"ש הר"ב פירוש אחר אסכולות של ענבים וכו' כן פירש"י. ומ"ש הר"ב ואין בהן משום הכשר משקה וכו' דסתמן לאכילה גמרא לתרוצי הא דבי"ח דבר דפ"ק דשבת היא הגזירה הי"ב הבולר לגת הוכשר כמ"ש שם הר"ב. ומבני דהבולר קא בעי לה למשקה. וכלומר גזירה שמא יבלור בקופות מוזפפות דאז ניחא ליה במשקה כדכתב הר"ב התם בשבת דהכי איתא התם בגמ' [דף ט"ז] ושם מקומו ובכאן לא חש הגמ' להאריך ועמ"ש במ"ע פ"ד. ואל תתמה על פי' הראשון דדבדניות הם חלות דבש והיכי רמי עלה מהבולר דהכי רמי מדבבולר מוכשר אע"ג דלא גריך למשקה ה"ג יהא מוכשר אע"פ שאינו גריך: וכבשין שאין דרכן וכו'. הר"ן: וטרית שאינה טרופה. פי' הר"ב שיאכר ראש הדג ושדרותיו קיימין ויכר שהוא טהור לשון הרמב"ם שיאכר ראש הדג ושדרתו גראים עד שידוע מאותה טורה שהוא גדל בתוך [ניר של] דגים טהורים וכשיש ניר דג טמא מעורב עמו לא יגדל בו כלבית: והחילק. מין דגים קטנים טהורים ואין להם סנפיר וקשקשת ועתיד לגדל אחר זמן. ודגים קטנים ממאים הדומים להם מתערבים עמהם ואינם ניכרים אבל שאינה טרופה. אבל טרית אין הדגים ממאים דומים לה ולכך שרי כשאינה טרופה: חלתית. כך שמה בערבי וחותכין קרטין בסכין ואסורה משום שמנונית דסכין דאגב חריפותא [דחלתית] ממתקת היא טעם השמנונית הנבלע בה: ומלח סלקונתית. מלח שכל גדולי רומי אוכלין אותו ורגילין למשות אותה בחלב חזיר ובשומן דגים טמאים והיא גסה ולבנה ביותר: ן וישראל רואהו. לאו דוקא רואהו אלא כיון דאי קאי חזי ליה אע"ג דכי יתיב לא חזי ליה העכו"ם אדתותי מרתת אמר השתא קאי וחזי לי: והדבדניות. חלות שרודין מן הכוורת בבשם הדבש אע"פ שהם מוטפות לא חיישינן שמא יערב בהם יין נסך. פירש אחר אסכולות של ענבים אע"פ שהיין מוטף מהן אין בהן משום יין נסך. ואין בהם משום הכשר משקה שיהא מוכשר לטומאה וסתמן לאכילה. ולא ניחא ליה במשקה המוטף מהן: וטרית שאינה טרופה. ואע"פ שהיא עשויה חתיכות [נשאר] ראש הדג ושדרותיו

*) נד"ח נשמט היו"ד ממלת דכבשין והוסיפו ביין והוא טעות דכבר כ' התי"ע נד"ה וכבשין דעיקר הכנישה לא היה אלא במים.

ן ואלו מותרין באכילה. נ"פ פ"כ: חלב שחלבו נכרי כו'. ירושלמי מכומות פ"ח ה"ב שנם פ"א ה"ד וירושלמי כאן ה"ב מיי' פ"ב מה' מאכלות אסורות הי"ז סמ"ג לאוין קמ"ח פוס"ע י"ד סימן קפ"ו ס"א: והדבש. מיי' שם פי"ז הלכה כ"ג סמ"ג שם פוס"ע י"ד סימן קי"ד פ"ז: והדבדניות כו' וכבשין כו'. מיי' שם הל' כ"ד פוס"ע שם פ"ט: וטרית כו' וציר כו'.

שנויי נוסחאות

והחילק. בד"נ ובכי"ק וה ח ל ק. ח ל ת י ת. במסב"ב ד"ו חילתית. ובמלח סלקונטית. במסב"ב ..שלקונדית; בכי"מ ..סלקונדרית; במסבי"ר ..סלוקנרית: ן אלו. במסב"ב ואלו. והדבש. בד"נ ובכי"ק ובמסבי"ר הדבש. והדבדניות. כ"ה בכל הדפו"י שלפני שתי"ע ובד"פ שעם שתי"ע רק בד"ק נדפס והדבדניות ברים ונראה שהוא ט"ס שבסב"ב וכן בשתי"ע בסב"ד נדפס גם שם בדל"ת ובדפוסים שלאחריו הדפוסו גם בסב"ב ושתי"ע ברי"ם; במסנ"ב והדבדבניות; בכי"מ והדבדבניות וכגמ' שם והדבדבניות; ברא"ש ד"ו והדבדבניות; בד"נ והדבדמניות; בכי"ק והדבדמניות; אע"פ שמנטפין. בכי"מ ובמסבי"ר ..שסנטפות: בד"נ ..שהם מנטפות; בכי"ק אע"פ סנטפות. (משום) הכשר. בכי"מ ליתא. לתת לתוכן. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמסבי"ר ..בהם.

תוספות חדשים

ן ברש"ב סד"ה וציר כו' כלבים. וכ"כ רש"י [ובסב] שהכלבית היא דג טמא לגבי הרמב"ם*) פי' שהוא טהור ועי' בטור י"ד סי' פ"ג לגבי דירושלמי רפ"ז דמדריש מכמע שהוא טהור דקאמר המודר מדגה אינו אסור אלא בכלבית ע"ש: (ממוהרש"ם ז"ל):

*) עי' בטר"ן דכלבית הוא שם לדג קטן מאד בין טמא בין טהור ובאן מיירי בטהור.

ראשון לציון

ן אי"ש ד"ה והדבדניות פי' כי"ב כו' כ"פ הרמב"ם ומסיים וגם אותם החלות כו' בקצת דפוסין איתא כמו הכל החלות אבל בפירוש הרמב"ם ליתא הלחות ועי"ש ועיין יש סדר למשנה:

*) זהו נגד דברי רש"י דל"ה ע"ב ד"ה ואיר ע"ש. (להבת אוקן):

יכין תפארת ישראל בועז

דגים שקורעין אותן ומולחין אותן כמו [ההערינג] אלינו, וחיישינן לתערובות דג טמא. ולכן יש לזהר נמי מלאכול [זאלדעלגען], דלף שהוא מין דג קטן טהור, עכ"פ ע"י שנכבש במלח זמן מרובה נמוחו קשקשיו, ושמא נתערב בו דג של טמא, וכן שמעתי מפה קדוש של אאמ"ו הגאון ק"ל, שהיה נזהר מלאכלן מה"ט [זעי' לקמן ס"ח]: נו) דרך ניר של דגים טהורים שמתגדל בו כלבית [וי"ג כלבית], והוא שרץ קטן כמין דג טמא [כן נ"ל. ועי' שבת דע"ז ב' ותולין דל"ז א', מ"ש רש"י בב' המקומות ודו"ק]. אבל כשמעורב בהניר גם ניר של דג טמא, שוב אינו מגדל כלבית. ואילה"ק כשיש שם כלבית נמי שמא בניר טמא הניח בו העובד כוכבים כלבית. י"ל דמה דקאמר הש"ס שניר טמא אינו מתגדל בו כלבית, לא שאינו גולד בו, דבשיהן *)אינו גולד רק שבניר טמא אינו נשאר חי (ג): נז) הוא מין דג טהור שלין לו סנפיר בקטנותו ומותר, אבל חיישינן שנתערב בו דג טמא: נח) מין פרי חריף שמתחכין אותו לקרעין קטנים בסכין של איסור: נט) [זאלקאנדיות] נקרא בלשון לעזיין. והוא מלח שילוב יחד עם בשמים, ומתאיקין פיו בשומן חזיר: ס) אע"ג דכבר שמעינן לה מדיוקא דרישא, [במ"ו]. אפ"ה הדר ותנא לה, דמרישא הוה משמע דלריך לראותו ממש. ומיתורא דסיפא קמ"ל למטעי אחיתרא, דלא תידק מרישא דדוקא רואה לריך, קמ"ל דאפילו ביכול לראותו מהני דבכה"ג מרתת עכ"ס [פי' לשון כמ"ו]: סא) אף בתבשיל. עכ"פ נאכל כמו שהוא חי: סב) י"א דר"ל חלות דבש, דאין חוששין שמא שכך עליהן יין להטעים הדבש, מדמתקלקל הדבש עי"ז. וי"א דר"ל אכסולות ענבים שלקטן להכילה שמשקה מוטף מהן, קמ"ל דמשקה המוטף מהן לא נקרא יין וכן משמע בש"ס וכלקמן פרק ד' מ"ח: סג) ר"ל אף שהדבש או היין מוטף מהן, והרי גם דבש דבורים הוא בכלל הסבעה משקין [יד דם שחט סי'], יין, דבש דבורים, דם, מים, שמן, חלב, טל, שמכשירין לק"ע [כר"ב רפ"ג דטהרות, ומש"ל קי"ח סק"ז], אפ"ה הכא אינו מכשיר, מדלא ניחא ליה במשקין היולאין ורק ברסקן מתבשל משקה כשלהי עוקלין: סד) ר"ל דקמ"ל דלא גזרינן דלמא מקרי ועריב. מכוש דמדיוקא דרישא סד"ח דלריך שידע שלא עירב בו: סה) ר"ל שנקרע הדג לפתיחות

(ג) ובהג"א ברש"ש ע"ז סי' מ"ח, כתב וז"ל בכלבית הוא דג שהור שקורין ברבוטא, וכ' עוד שר' יודא חסיד אמר שהאוכל ברבוטא לא יזכה מלאכל מלוחין, ופעם א' רצה רבינו אפרים לפתיחו, והראוהו בחלוס שהתיר שרצים, וחזר בו ואסרו. וכל הפוסק מלאכלו יטותו ברכות על ראשו, עכ"ל. והנה אמותינו ספרו לנו שזה כנ' מו' ס' שנה שרצה גדול הדור א' תלמה"ח להתיר דג א' שנקרא בל"א [קוואפפע], מחמת שראה [במיקראסקאפ], והוא זכוכית המגדיל, שים לו קשקשין. ואיזה עליה כולה עלמא, ונפק בוסרא דיהו לאיסורא ונשתקע ההיתר. ולפע"ד אף דבכל מילי שנהגו בשעות, אין כאן איסור משום מה דקיי"ל דדברים שנהגו איסור אי אתה רשאי להתיר בפניהן [פסחים דנ"א א'], וא"כ נראה יפה התירה הגאון הנ"ל [הקוואפפע] ולאף בנהגו בה איסור, היינו משום שלא ידעי שים לה קשקשת. עכ"פ לולי שידעו רבותינו מהו [באראנאט] שסיכיר הנ"א הנ"ל, לא היה אז לחם בשעריס במלחמת תנופה. דרבותינו הרבב"ם והביריו אנשי נרפת היו, ובלשון לרפת דג [הקוואפפע] נקרא [באראנאט], ומדכתבו שהוא דג טהור, ש"מ שבבר ידעו רבותינו מקשקשיו הקטנים ואפ"ה נאסר במיין. ול"מ היה נ"ל דכל שאין נראה בלי זכוכית לא נקרא קשקשת, דלריך שיהיה לבוש [בגדה דנ"א ב'], וזה אינו רק נקודה קטנה שלא שנשה בו העין, וודאי לא נקרא לבוש. תדע דב' שערות של קטנה שתחבב על ידן כגדולה, שלריך שיהיה כדי לבוש ראשן לעיקרן, וכי ס"ד דבגראין בזכוכית המגדיל שכן גדולים כך, התחב גדולה. אז האוכל תתיכת חלב שנראה בזכוכית המגדיל שהוא כזית, וכי ס"ד שיתחייב. וב"כ בשיעור ד' מינין בולוב, ובכל אותן שהיברים שבהתה שים שיעור לעקיבתן ובשאר שיעורים, לא ס"ל שלגך בתר השיעור הנראה בזכוכית הנ"ל, דכל מה שנראה כך אינו באמת כפי שנראה, והתורה אמרה לנו רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכוכית. ולא דמי כלל לעובדי דמייתי הש"ס הכא [ל"ט א'] יע"ש. ובן אנו ראיין [בהאאל] קשקשים קטנים בזכוכית המגדיל, וכי ס"ד להתירו מ"ו משום זה. ע"כ יפה כתבו רבותינו בשתקע הדבר ולא יאמר התירו]:

ודרוהיו קיימין ונכר שהוא טהור: עלה של חלתית. דהא לא מפסקו לה בסכין: וזיתי גלוסקים מגולגלים. זיתים הכנוסים בכלי עגול ומתחממים ונעלרים מאליהן ונעשים כגלוסקים מגולגלים כמו בילה מגולגלת שנתחממו: השלהין אסורין. אם נתרככו הזיתים כל כך עד שכשלוקח הזית בידו הגרעין שבתוכו מתחלת ונופל מאליו אסורין. דמחמת היין נתרככו. ואין הלכה כרבי יוסי: מן הסלולה. מן הכל שלפני המעטי אכורים שמזלף עליהם יין כדי שיתרככו: מן ההפתק. ממקום שסוגרן בעוקלים אותם שם זה על זה מותרין שאינו מזלף עליהן יין עד שיתנו לפניו למכור: וכן לתרומה. וכן כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין. כל הגמלא לפניו אסור שמא תרומה היא. אבל הבא מן האולר מותר דאדעתותי מרתת דלמא שמעי רבנן ויפקירו כל האולר: הסלחין. הר"ן: וזיתי גלוסקאות המגולגלין. פירש הר"ב זיתים המכוגסים וכו' שנתחממו ונרפו מהמת שמנן. רש"י. וכגמרא פשיטא לא נגרסא אע"ג דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ"ל הני מחמת מכתא הוא דרפו: השלוחין. הר"ב הטתיק הסלחין. וכן הוא בגמ' ובפירש"י. אבל בירושלמי כגרסת הספר שיש בה דגה[פה]. ועלה של חלתית[פו]. וזיתים גלוסקאות המגולגלין[פז]. רבי יוסי אומר השלוחין אסורין[פח]. החגבים הבאים מן הסלולה[פט] אסורין[צ]. מן ההפתק[צא] מותרין. וכן לתרומה[צב]:

דג טהור. ומפרש הכ"מ פ"ג מהלכות מאכלות אסורות ובב"י סימן פ"ג דהיינו לומר שהוא מכיר בטביעות עין בראש ושדרה שהוא ממין דג פלוני שהוא טהור. וכ"כ הרא"ב"ד. ואע"פ שהר"ן דהה זה הפירוש דא"כ מאי מותיב בגמ' וכו'. י"ל דהכי מותיב וכו': עלה של חלתית. מפרש בגמ' דלא נגרסה אלא לקורטין שבה כלומר הנדבקין בעלין. וקמ"ל דלא חיישינן שמא ערבו בהן מאותן קורטין שתתכו מן העלין בשביעה דנכרי ונתנן בעלין משום דאי איתא דהכי הוה מסרק ברקן כלומר נופלין היו מן העלין. הר"ן: וזיתי גלוסקאות המגולגלין. פירש הר"ב זיתים המכוגסים וכו' שנתחממו ונרפו מהמת שמנן. רש"י. וכגמרא פשיטא לא נגרסא אע"ג דרפו טובא מהו דתימא חמרא רמא בהו קמ"ל הני מחמת מכתא הוא דרפו: השלוחין. הר"ב הטתיק הסלחין. וכן הוא בגמ' ובפירש"י. אבל בירושלמי כגרסת הספר וכן היא גרסת הרמב"ם וכתב פירוש הסלוחין כאילו אמר הסולחין וכמו רוכב ורכוב ע"כ. ור"ל בגמ' פ"ק דב"מ דף ח'. ועוד מבכה סוף פ"ד דזבחים ועמ"ש במ"ג פ"י דגדרים: מן ההפתק. פירש הר"ב שאינו מזלף עליהן וכו' רש"י. ומסיים הר"ן דמקלקל להו: לתרומה. פירש הר"ב כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין. דתרומה אין דמיה יקרים. שאינה ראויה אלא לכהנים. רש"י בגמרא:

יכין תפארת ישראל יכין

נסות, ועי"ז נכר שהוא טהור. ולא גזרינן הא אטו הא: סו) אף שיש קרטין בהעלין, לא חיישינן שנדבקו שם גם קרטין שנתתכו בסכין אימור: סז) כ"ל דר"ל זיתים שבכשן נלכלה, עד שנתנפחו ונתרככו כגלוסקאות, ואינו מניחן בכביסה עד שיתבקעו, רק בעוד אפשר לגלגל מוליאן [ועי' מס בתפתי עדיות פ"ד מ"ו]. וקמ"ל דלא חיישינן שמא זלף עליהן יין: סח) ר"ל אותן זיתים שנפרכו מאד עד שהגרעינין משתלחין ונופלין מתוכו, אסורים, דחיישינן בע"י יין נתרככו. ולא קיי"ל כן: סט) מסכל של חמוני: ע) דלחמוני זילפן ביין: עא) ר"ל מן החבית בפותקין וזורקין את החגבים לשם שבלודו, ושם אין מזלפן ביין: עב) כהן החשוד למכור תרומה לשם חולין, הדגים שלפניו בסל אסורין מחשש שזלפן ביין תרומה. אבל מהאולר מותר לבני לזלף, דחיישינן שיתגלה הדבר, ויאסרו חכמים אולרו:

פרק ג **א כל** הצלמים אסורים. בהגלה: שהם נעבדים פעם אחת בשנה. כשהשמש באותה מעלה שהגלם עבוי בו דאע"ג דאיכא טובא שאינן אלא לנוי ואינן נעבדין. ר"מ לטעמיה דחייש למיעוטא: כל שיש בידו וכו'. דהני ודאי נעבדים הם דמשום חביבותייהו אשקלינהו להכי תפלי בידייהו. והוסיפו עליהם בברייתא חרב ועטרה וטבעת. והלכה כחכמים. ואין אסורין אלא כשעומדין על פתח המדינה ובכפרים שאין דרכן לעבות עורות לנוי דכרי הכל אסורין ואפילו אין בידו דבר דלמפלחינהו עבדי להו: ח"ע תחת כל העולם כולו. עטרה. מעיקרא סבור גדיל כלילא בעלמא ולבסוף סבור כעטרה לכלב [חלוף למלך]. טבעת. מעיקרא סבור אישתיימא [שליח העושה חותם המלכות] בעלמא. ולבסוף סבור שחותם את עלמו תחת כל העולם כולו

*) כתוי"ט דפוס קראקא ליתא מכ"ן עד סוף הדבור אך בדפוס פראג איתא כלפנינו.

פרק ג **א כל** שיש בידו מקל או לפור או כדור. פי' הר"ב דהני ודאי נעבדים הם דמשום חביבותייהו אשקלינהו להכי חפלי בידייהו כדמפרשי' בגמ' מקל שבודה את עלמו [לשון גנאי] תחת כל העולם כולו כמקל. לפור שתופס את עלמו תחת כל העולם כולו כלפור. כדור. שתופס את עלמו תחת כל העולם כולו ככדור. פירשו התוס' שהעולם עגול כדאיתא בירושלמי שאלכסנדרוס מוקדון עלה למעלה עד שראה כל העולם [כולו] ככדור. ע"כ. *) ומ"ש הר"ב הוסיפו עליהם בברייתא חרב ועטרה וטבעת. סייף מעיקרא סבור לבטש בעלמא. ולבסוף סבור שהורג למיתה

פרק ג **א כל** הצלמים[א] אסורים[ב]. מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה דברי רבי מאיר[ג]. וחכמים אומרים אינו אסור אלא כל שיש בידו מקל. או

פ"ג **א** כל הצלמים אסורין פי' ע"ג: אינו אסור כו' מ"ר פ"ז מהי ע"ז ה"ו סמ"ג נאון כ"ב בוז"ב יי"ל סימן קפ"ח סעיף ח':

שנויי נוסחאות

פ"ג **א** (פעם) אחת. נד"ל וכ"ל ליתא. שיש בידו מקל. נד"ל ליתא.

ראשון לציון

פ"ג **א** הרע"ב ד"ה כל שיש בידו כו' הוסיפו עליהם בברייתא חרב. ושטרה כו' בגמרא מ"ש ע"ח ליתא סיף וכ"ה בתוספתא פרק ו':

תוספת חדשים

פ"ג **א** הרע"ב ד"ה שם בידו כו' לעמיה וכו' דבריו ז"ל בתו קת סתומים ובגמ' הכי מוקמינן במקומו של ר"מ היו כולם עובדין אותן פעם אחת בשנה וגזר ר"מ על כל המקומות אטו אותו מקום (כן הוכיחו התוספות מהיא דבית אוניקי דפ' דלעיל). וכן מבואר בשיטת הרמב"ם. (ב"ל): ברע"ב ד"ה שהם כו' ר"מ כו' ומסיים בגמרא

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ג **א**) כ"ל דנקט „כל" לרבוי אפילו אינו צורת אדם [כס"ד קמ"ח סק"ג]: ב) בהגלה: ג) אף דרובן נעשין לנוי, ר"מ חייש למיעוטא

תוספות רעק"א

פ"ג **א** [אות ט] בתוס' חרשים ד"ה ומביים. אבו אותו מקום. היינו דלר"מ דחייש למיעוטא ולא הוי המיעוט כמאן דליתא גזרינן שאר מקומות אבו אותו מקום דהוא מיעוטא. ולרבנן דל"ה לסיעוטא ומיעוטא כמאן דליתא לא גזרינן. ר"ן:

דגזר אטו מקומות אחרים ולר"מ מקום ולא גזר דבאמת בית אוניקי לא היו בהתיר לע"ז כי אם מיעוט והוי מיעוטא דמיעוטא. (תוס': הר"ב ד"ה כל כו' והלכה כחכמים עכ"ל וכ"ם הרמב"ם וכל הפוסקים. ופקפה כסי (בעל) מעשה נוקח דאמאי לא פסק כרבב"ג ובלגלא דכ"מ שמה כו' הלכה כמותו עכ"ל ולפי מ"ש תתי"ע פ"ח דעירובין להוכיח כמיעוט דהרמב"ם ליתא ליה להאי כללא לא קשה מידי:

שנויי נוסחאות

וזיתים גלוסקאות המגולגלין. במכ"ב וזיתי. וכ"ה נד"ל וכ"ק (ובהם קלוספא מגולגלין) וכ"ה במכני"ר (ובס .קלוסקא..). השלוחין. במכנ"ב השלחין ועי' הוי"ע. החגבים (הבאים) מן הסלולה. ג מ ב נ י"ר והחגבים מן הסלילה ואיתא וכ"ה ואיתא גם נד"ל (ובס וחגבין) וכ"ה ואיתא גם בכי"ק (ובס חגבים). מן ההפתק. במכני"ר ומן.. וכ"ה נד"ל (ובס האפותק); וכ"ה בכי"ק (ובס האפותק); בכי"מ הבאין מן.. וכן לתרומה. נד"ל ובכי"ק ובמכני"ר ..בתרומה:

ציונים

ועלה של חילתית. מיי' פ"ב מ"ג הלכה כ"ב כ"ג בס"ג עם מס"מ עם ס"מ: זיתים גלוסקאות כו' החגבים הבאים כו' מיי' שם פי"ז הני כ"ד פס"ג עם מס"מ עם ס"מ:

למיתה: רשב"ג אומר כל שיש בידו וכו'. עמ"ס ברפ"ג דבכורות [משנה ג'] : כל דבר. תנא אפילו גרור אפילו קיסם. בעי רב אבי חפס בידו טוהה מהו. מי אמרינן כולי עלמא זלו בחפיה כטוהה. או דלמא הוא גיהו דזל בחפי כולי עלמא כטוהה. תיקו. ע"ס: **ב** מצא תבנית יד או רגל. אינו יד ע"י שנעבר לפי שזה הוא שברי צלמים. אבל מתחלת עשייתו נעשה צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת איזה אבר בעשה וממעשהו יתבאר אם מתחלת עשייתו נעשה נפרד או אם נעבר מצורה שלמה. הרמב"ם: **ג** ועליהם צורת חמה וכו'. דהני [הלנה] דחשיבי ליירי להו ופלחי להו. למידי אחריני לגוי בעלמא עבדי להו. גמרא: צורת דרקון. כתב הר"ב והומריס שהוא צורה לתלי הלבנה. הרמב"ם כתב שכן נאמר לו ופירש תלי הלבנה הוא שגלגל הלבנה עושה מגלגל חמה כמ"ש בפ"ב דר"ה משנה ו' בדבור לגפונה וכו' וכשתעריך אופן הלבנה ואופן החמה שקראתי אותם שם כך. שנה יהיה זה בדמות תלי שהוא תנין: יוליבם ליס המלח. עמ"ש ברפ"ב דפסחים: רבי יוסי אומר שוחק וכו'. בגמ' מייתי כמה קראי דבעי רבי יוסי לאוכחי מיניהו. וחכמים הביאו לו ואין להאריך: או מטיל ליס. היינו ליס המלח דנקט ת"ק. כרבה דרפ"ב דפסחים בגמ' דף כ"ח. תוס'. ומבוא דליס המלח אחל לא בעי שחיקה: אמרו לו אף היא נעשה זבל. וקא סברי זה וזה גורם איסור. ורבי יוסי סבר זה וזה גורם מותר. וכוותיה פסק הר"ב לקמן במשנה מ'. וכן פסק עוד במשנה י"א פ"ב דערלה. ובספ"ו דתמורה. וכתבו התוס' [ד"ה א"ן]. דהא דסברי חכמים ברפ"ב דפסחים דחמץ מפרר וזורה לרוח. מבוא דיש לחלק בין חמץ כתיב לא יאכל. והלכך היינו אסור אלא בדרך הנאה גמורה אבל בע"ז כתיב לא יבבק בידך מאומה מן החרם ואפילו כל דהו. א"נ רבנן דהתם היינו ר"י דהכא. ע"כ: **ד** פרוקלוס. מין גוי היה. רש"י: אמר לו אין משיבין במרחץ וכשילא א"ל וכו'. ובירושלמי גרסינן כשילא. וכן גרסה. לפי

ב המוצא שברי צלמים כו' מ"א ע"א מיי' פ"ז מה' ע"ז סה' ע"ז כ"ו סמ"ג לאוין כ"ב פוס"מ י"ל סימן קמ"ג סי"א: במצא תבנית יד כה. מיי' ופמ"ג שם פוס"מ שם: **ב** המוצא כלים כו' מ"ב ע"נשעל המכובדים אם רין. מיי' פ"ז מה' ע"ז ה"ח כמ"ב עטין כ"ב פוס"מ י"ל סימן קמ"ג סי': רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח כו' מ"ב ע"ב מ"ב ע"א מ"ח מ"ב כמתים כ"ח מ"ג. עי' מבוטא לשל"ם מיי"ל סימן לש"מ (בלוין הש"ם) מיי' ס"ח מה' מ"ז פ"ז כ"ו סמ"ג שם פוס"מ י"ל סימן קמ"ו בביב י"ב: **ד** שאל כו' את ר"ג בעכו. מ"ר ע"ב: אני לא באתי בנבולה. עיין נעוכי אנן הגיבא דף י"ג ע"ב ד"ה אין מוחמין (בלוין הש"ם):

שנויי נוסחאות

רשב"ג אומר כל שיש בידו. במשב"ב „אף כל שיש". לולם בהסב"ב ד' פיזבו ווייטיא (ר"ם) ועוד ליתא למלי אף כל ומלה אף ליתא גם במשב"ב ד' יוסטיטלן ובכל המשמות דפו"י ומדפיס: **ב** שברי צלמים. במשב"ל „כלים. שכיוצא בהן. בכי"מ שבוצא..: **ג** חמה כו'. בכי"ק החמה וכ"ה בכי"ף ד"ק (ובס גם חלבנה). דרקון. בכי"ק ובמשב"ל ובכי"ף הכ"ל הדרקון: בד"נ הדרוקן. שעל המכובדין כו' שעל המבוזין. בד"נ ובמשב"ל ובכי"ף הכ"ל על.. ועל.. וכ"ה בכי"ק (ובס הנבוזין). אף (הוא). במשב"ב ד"ו ליתא. שנאמר. בכי"ק ובמשב"ל ונאמר; בד"נ שונאמר ומו' הסופר כזה על כ' הנוסחאות עיין לפנין; בכי"מ ובכי"ף הכ"ל ובתיב. ולא ידבק. בד"נ ובמשב"ב ובמשב"ל לא.. והוא עפ"י בכי"ק שלים מוגהים: **ד** פרוקלוס בן פלוספוס. בכי"מ פרקולוס..; במשב"ל פרקלוס בן פלוסלוס וכ"ה בכי"ק (ובס פרקלוס כמו שהוא בד"נ (ובס גם פלוסלוס)) וכ"ה בכי"ף הכ"ל לולם בכי"ף ד"ו „פלוסלוס. את ר"נ בעכו. בד"נ את רשב"ג.. וכ"ה בס' הגנודה. (שהיה רוחץ) במרחץ של אפרודיטי.. בכי' ליתא; בד"נ „אנפורדם. וכ"ה בפעם הכ', בפעם הנ' לאפרודיטי ובפעם הד' אנפרדיטי. מפני מה. בכי"ק ובמשב"ל ומפני.. וכשיוצא. בכי"מ ובמשב"ל ובס' ל"ם כשיצא ועי' הוי"מ ובפי' הרשב"ם.

ב הרי אלו מותרין. דכי הוו שלמים ספק עבדום ספק לא עבדום. ואפילו אם תימלי לומר עבדום שמא בטלום ולבך שבדום. והוי ספק ספיקא ולקולא: שביוצא בהם נעבד. תבנית יד לבדה הן עושים מעיקרא ועובדין אותה: **ג** צורת חמה צורת לבנה. פי' הרמב"ם ז"ל לא שימלא ענול ויאמר זהו השמש או כמין קבה ענול ויאמר זו לבנה אלא שימלא אורה שמיתאים אלו הוכרי שמים לשמש וירח. כמו שאמרו שאורת השמש אורת מלך משוטר יושב על ענלה וכן כל כיולא בזה: צורת דרקון. אורת נחש שיש לו לילין וקשקשין כקשקשי הדג. והומריס שהיא אורה לתלי הלבנה. והיתה נעבדת באותן הימים ואפילו לרבנן דאמרי לעיל באחר כל הצלמים מותרים. מודו דהכא אסורי דאורחייהו למפלחיהו: שעל המכובדים. כלים נאים שמשמשין לעני ולכבוד. כגון שרים וגזמים ומבטעות וכיולא בהם: מבוזים. כגון יורות וקומקומים ומחמי חמין ודומיהן. והלכה כרשב"ג: וזורה לרוח. שלא יהנה ישראל ממנה: אף הוא. אם יזרנו לרוח גם עתה יש הנאה לישראל ממנו שהיא נעשית זבל: **ד** אפרודיטי. אורת כוכב נוגה. כך פירש הרמב"ם ז"ל: צפור. או כדורי. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל שיש בידו כל דבר: **ב** המוצא שברי צלמים. הרי אלו מותרים[ה]. מצא תבנית יד או תבנית רגלו[ו]. הרי אלו אסורים[ז]. מפני שכיוצא בהן נעבד: **ג** המוצא כלים. ועליהם צורת חמה. צורת לבנה[ח]. צורת דרקון[ט]. יוליכם ליס המלח. רבן שמעון בן גמליאל אומר שעל המכובדין[י] אסורים[יא]. שעל המבוזין[יב] מותרין[יג]. רבי יוסי אומר שוחק וזורה לרוח. או מטיל ליס[יג] אמרו לו אף הוא נעשה זבליו[יד]. שנאמר (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם[טו]: **ד** שאל פרוקלוס בן פלוספוס[טו] את רבן גמליאל בעכו שהיה רוחץ במרחץ של אפרודיטי[יז]. אמר לו כתוב בתורתכם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם מפני מה אתה רוחץ במרחץ של אפרודיטי. אמר לו אין משיבין במרחץ[יח]. וכשיצא אמר לו אני לא באתי אין משיבין. דבר תורה במרחץ. לפי שאדם עומד שם ערום: היא

יכין תפארת ישראל יכין

למיעוט: ד) אם סייף, עגרה, וטבעה. ודוקא בעומד על בער העיר. מיהו בכפרים, כולן ובכל מקום ע"ז הם, מדאין דרכן לעבוהן לגוי. אמנם בזמנינו, הכל לפי הגראה אם נעשה לעבודה לו לגוי [ס"ך שם סק"ד]: ה) דמסתמא לא כבדה מאליה, דהעטו"ם כל זמן שעובדה אומרה מזה, רק העטו"ם סברה ובטלה [שם ס"כ]: ו) ויש לו מובב רחב [ולרמב"ם הפילו אין לו מובב] דדוקא בטורה של ברזל בלומה אמרינן לעולם דלריך שיאחוז בידו מקל דאל"כ אמרינן לגוי נעשה, אבל יד או רגל לא נעשה לגוי: ז) ר"ל לוה שעושין עובדי החמה, שהיא כדמות מלך הנקרא [פעבום] שיושב משוטר בעגלה הנקרא [פלעטאן]. וכמו כן יש לגבנה לוה מיוחדת. אבל תמונת חמה ולבנה ממש, אף דאסור לעשותן ולהשתמש בהן בוקעות, עכ"פ אינן אסורים בהנאה דאין דרך לעבדן [ס"ך שם סק"ח]. אמנם בשל רבים או בעשאן להתלמד, הפילו לעשותן ברי [שם ס"ד]: ח) הוא כעין מחט שיש לו סנפירין בין חוליות הטאר, ונקרא בלבון לאטיין [ד ר מ ק מ כ י], ובל"א [דרלכנ] ובהגהו הפילו רבנן דמבנה ר' מודו, מדוודאי נעבדין: ט) ה"ה בימיהם, כל שאינו מבוזין [שם, שם, סק"ו]: י) הפילו כשהלורות בקועות. וי"א דדוקא בבולעות [שם]: יא) כגון מטבעות יורות וכוסות: יב) מדאינו נוהג בה מנהג אלוה, בלקמן סוף מבנה ה' והכי קי"ל. מיהו בזה"ז שאין עובדין לגורות הללו, כולן מותרין רק שאין להשתמש [שם נגמ א]: יג) ר"ל לו בוחק את הע"ז ומטיל ליס לו לגהר: יד) כשיזרנה לרוח: טו) וקיי"ל כר"י: טו) נכרי היה. ולפסר דמדהיה פרוקלס פילוזוף, לכן נקרא בן פילוזופוס, על שם התאר שלו, כמו בן הבקר: יז) כך שמה של הע"ז הסיא בלשון יון, שפירושו אמת הזמה שאמרו בממונה להללית בטיזאון. והיא לוהה של עובדי מוגה בנקרא ג"כ [פעבום] [ועי' תשובת חו"י ד"ה ע"ב דבכל כפ"ג ליכא הסתא מבוס לא ישמע על פיך, כמ"ש לעיל. ונ"ל ראיה לדבריו מסוף משנתינו שאין מוהג ביה מנהג אלהי מוחר]. והעמידוהו שם לקיבוץ המרחץ ומוחר לרחוץ בה בלי הסחקת טובה [כפ"ד מ"ג]: יח) דברי הורה, משום דעומדין שם ערומים [ואף דגם זהו דין תורה שאסור לאומרו במרחץ אפילו בלשון חול [כפ"ח פ"ה כ']. אמרינן בש"ס, דהוא שאלו בחדר הפנימי שבמרחץ, שם אסור להשיב כלל בד"ת, וכשילא לחדר האמצעי, דשם מוחר בשאילת בלוס, וה"ג משום איבה הבגשון, היה שם מוחר להשיבו אין משיבין במרחץ [ול"מ כ"ל דמש"ה נמי לא א"ל אסור להשיב במרחץ, דזהו וודאי ד"ת, אבל אין משיבין וכו' ר"ל אין מוהגין כך, לו אינו מהלאוי. אמנם כשילא לגמרי א"ל התשובה דלקמן [עי' תוס']. ואף דהיה יכול לומר לו, אח"כ אשיבך, דזה מוחר אפילו בפנימי, ולא היה לריך אח"כ לומר בחמצעי אין משיבין במרחץ. אפשר שגם כזה איכא למיתה לאיבה ביני ביני, בשלא ידע עדיין למה אינו משיבו. או כ"ל דלהכי לא השיבו כן שלא יחבוב שרוצה להקשיבה מה יביב, דסרי לא ידע ההגמון הטעם למה לא ישיבנו מיד ויתמה

עליו

היא באתה בגבולי. שהמרחץ קדש לה והמרחץ נעשה לכל הבא לרחוץ. ועוד תשובה אחרת אין לומרין נעשה מרחץ גוי לאפרודיטי. דמרחץ לאו דבר של גוי הוא. אלא נעשה אפרודיטי גוי למרחץ. שאפרודיטי משמש במרחץ. והוא עופל והיא עיקר: ביב. תרין עמוי בקרקע לאוליא בופיים ברשות הרבים: **ה** הן מותרין. ההרים עלמן מותרין לזריעה ולחרוש מהן אבנים דמחובר לא מיתסר: ומפני מה אשרה אסורה. כלומר כי היכי דדרשינן אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם ה"ג תחת כל עץ רענן אלהיהם. ולא עץ רענן אלהיהם. ולמה אסרה תורה °לכתיב (דברים ז') ואשריהם תגדעון: מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. שאדם נטעו וסבר רבי יוסי שאילן שנטעו ונבסוף עבדו אסור. ותנא קמא סבר הואיל ובתחלת נטיעתו לא נתכוין לעובדו אין העבודה שעובד אותו אחר שהוא מחובר אוסרתו דהוי כמי שעובד להר. ואין הלכה כרבי יוסי: אני אובין. אפרש: ואדון לפניך. אחרי שאין לנו לדרוש מיעוטא מתחת כל עץ רענן יש לומר שלא נאמר אלא למסור להם סימנים מקום שרגילים אמוריים לעבוד שם ע"ז כדי שיתפשום ישראל ויבערום. ומיעוטא דהרים וגבעות מיהא ממעטינא ממשמעותיה שלא נהא לנו לאבד ההרים. אבל עץ רענן נהא לנו לאבד בנאמר (שם י"ב) ואשריהם

בגבולה. היא באתה בגבולים. אין אומרים נעשה מרחץ לאפרודיטי גוי. אלא אומרים נעשה אפרודיטי גוי למרחץ[א]. דבר אחר אם נותנין לך ממון הרבה אי אתה נכנס לע"ז שלך ערום. ובעל קרי. ומשתין בפניה. וזו עומדת על פי הביב[ב]. וכל העם משתינין לפניה[ג]. לא נאמר אלא אלהיהם את שנוהג בו משום אלוה אסור. ואת שאינו נוהג בו משום אלוה מותר[ד]: **ה** הגוים העובדים את ההרים. ואת הגבעות[ה]. הן מותרין[ו] ומה שעליהם אסורים. שנאמר (דברים ז') לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת[ז]. רבי יוסי הגלילי אומר (שם י"ב) אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם. אלהיהם על הגבעות. ולא הגבעות אלהיהם[ח]. ומפני מה אשרה אסורה[ט]. מפני שיש בה תפיסת יד אדם[י]. וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור[יא]. אמר רבי עקיבא אני אובין[יב] ואדון לפניך[יג]. כל מקום שאתה מוצא הר

לפי שבנמרא אמרו דלא השיבו כלל במרחץ לפי שאסור להרסר בדברי תורה במרחץ אלא כשילא השיבו שאין משיבין במרחץ כלומר שלא הייתי יכול להשיבך עד שבאתי שילאתי ואי גרסינן כשילא נוכל לתרוצי דה"ק א"ל אין משיבין במרחץ כשילא. וכ"כ הר"ן והתוס'. ומיהו כתבו עוד דג' בתים יש במרחץ. ובפנימי שבני אדם עומדים שם ערומים ולא לבושים אפילו הרהור אסור ואין משיבין שם כלל. אבל באמצעי שבני אדם עומדים שם ערומים ולבושים. הרהור מותר שם. ולהשיב בדבר אסור ומותר. ג"כ מותר שם. שכל שאינו אומר עיקר טעמו של דבר אינו אלא כהרהור. ובבית זה האמצעי הוא שא"ל אין משיבין במרחץ. וכשילא מבית האמצעי לבית החיצון. אמר ליה עיקר טעמו של דבר דהיינו אני לא באתי בגבולה ע"כ. ולפי זה גירסת וכשילא אתי שפיר. ומ"מ נראה דגרסתם היתה כשילא בלא וי"ו: היא באתה בגבולי. דאי לאו הכי שלא בטובת ר"ג כבטובת אחרים דמי. שהיה אדם חבוב וטובה היא להם כשהוא נהנה מהן. ותנן [פ"ד מכנה ג'] ע"ז שהיה לה גינה ומרחץ וכו' אין נהנין מהן בטובה. גמרא: ובעל קרי. כי היא דאמרינן בפ"ב דחגיגה דף ט"ו שמא באמצעי עוברה. ופירש"י כלי שרתאין בו כל הנוף וי"ל שהטיח אדם שם שכבת זרע וכו': ומשתין בפניה. דכיון שאין עבודתה בכך. לא דמי לבעל פעור דמיחייב אפילו נתכוין לבזותה. כמ"ש בפרק ז' דסנהדרין משנה ו'. [משנה ד]גמ'. ועיין [מ"ש] בפרק דלקמן מכנה ה': **ה** ומה שעליהם. כגון אם שעליהם. שנאמר לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. ואע"ג דאינו לאו עכו"ם מקרו. ולא מתסרי. גזירת הכתוב היא: שהרים וגבעות שהן קרקע עולם אין בהם כח לאוסרן. אבל ע"ז מיקרא הוי ואלוה שעליהם כתלוה של אחר ע"ז. שנאמר לא תחמוד [כסף וזהב] עליהם. על כל שהן נעבדין משמע. רש"י: ומפני מה אסרה אסורה. כתב הר"ב כלומר כי היכי וכו' ולמה אסרה תורה וכו'. וכן לשון רש"י. ופירשו התוס' [דף מ"ה ע"ב] דלכי בעי (ליה) לרבי יוסי מבוס דאי לאו דאיכא טעמא באשרה. הוה אמינא גלי קרא דאינה אסירי והא הרים וגבעות. והוה אמינא דלא דרשינן ההרים אלהיהם. ע"כ: וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור כתב הר"ב וסבר ר' יוסי שאילן שנטעו ונבסוף עבדו אסור. וא"ק כבר וכו'. אבל בלפוי הר אף רבי יוסי מודה דאסור. גמ'. ועיין במכנה ז': כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וכו'.

גירובלמי

יבין תפארת ישראל יבין

עליו איך יתן תחילה מבלי שידע התירון להקושיא]: יט) שהמרחץ קדש להאורה: כ) דמרחץ אינו גוי לה, ולקמן: כא) נמלא שהמרחץ עיקר והיא עופלה ונמלא שאין המרחץ תשמישי הע"ז כאן שאבנת אלא דמי עפי לדמות חמה ולבנה שעל המבוזין שמותרין כלעיל מ"ג: כב) [רעגגא] שהשופכין מקלחין בו מהמרחץ לחוץ: כג) והרי אין זו עבודתה כפעור ונתבטלה בזה [כפ"ד מ"ה]: כד) ואכי קיי"ל [י"ד קמ"ב י"ד]: כה) ה"ה מעיות, אי אילנות אלא נטען לשם ע"ז דבטעון לעבדן, זהו אסירה בתורה: כו) לזרוע שם, ולחוטב מהם אבנים, דכל מחובר לא נאסר מהם ע"ז. מיהו פירות של אילן הנעבד, דוקא מה שהוציא האילן כבר קודם שנעבד מותרין. אבל הפירות והשריגין ואפילו העלין שיוציא האילן אחר שנעבדהו, אסורים בהנאה [קמ"ה א']: כז) לפויו. וה"ה משמשי הר הנעבד, אסורים, דגזירת הכתוב הוא כך דאף דמחובר אין הוא עצמו אסור אבל משמש עליו אינו אסור, וכ"כ כל תשמישיו אסורים. אבל בעשה בנופן מעשה, כגון שחפר בהר מערה לשם ע"ז, אף מחובר נאסר מיד, אף שלא עבדו עדיין. וי"א דוקא כשעבדו [ש"ך קמ"ה סק"כ]: כח) דימתא נמי, אחת הר מוחר, דאין מקרא כלל בשם הלוה: כט) דימתא נמי, אחת עץ רענן אלהיהם, ולא עץ רענן אלהיהם: ל) שאדם נטעו: לא) דש"ל דהא שאר מחובר נאסר אפילו נטעו ואח"כ עבדו, מדעכ"פ יש בו תפיסת ידי אדם, וא"ק הבר דאשירה מיירי בנטעו לשם ע"ז, אבל מחובר לא נאסר. והכי קיי"ל [קמ"ה א']: לב) הביאהו ולפרש דבריך, דהרי לפי מה שאתה דורש ריבא דקרא אלהיהם על ההרים וגבעות, למדרש דהרים וגבעות שנעבדו מותרים, א"כ סיפא דקרא ואחת עץ רענן מה דרשת ביה: לג) דלמה צריך קרא להזכיר עץ רענן, דאי בנעבד מיירי, הרי

לקמן

שנוהגו בו כבי פיי ע"ז מה' ע"ז הי"ח במ"ג נאון מ"ה מוש"ע י"ד סימן קפ"ב ס"ק י"ד: **ה** הגוים העובדים את ההרים. מ"ה פ"ח מיי' ע"ח מה' ע"ז הי"ח במ"ג נאון קמ"ה מוש"ע יי"ד סימן קמ"ה ס"ק: הן מותרין ומה שעליהן אסורין. פי' יכולמי נאון פ"ה ה"ח; מפני שיש בה תפיסת ידי אדם. פיי' שם ה"ב כפ"ב שם מוש"ע שם:

שנויי נוסחאות

היא באתה. נד"ל וכי"ק וכ' מכי"ל ..באת נ"מ"ל באה. **אין אומרים.** כי"ף ועוד אין.. ועי' רש"י ועע"ב. **לאפרודיטי** (גוי). במסכ"ב ד' ראש ובמסכי"ל גוי לאפרודיטי; נד"ל וכי"ק ליתא. **אלא** (אומרים). במסכ"ב ..אומר ובמסכ"ב ד"ו ..אומ'; כי"ק ובמסכי"ל ליתא וכן ליתא נד"ל (ונס אבל). **נעשה אפרודיטי גוי למרחץ.** נד"ל נעשה **היא אפרודיטי גוי..** כ"ק נעשית היא אפרודיטי גוא..; במסכי"ל נעשית אפרודטי גוי.. (אי) **אתה נכנס לע"ז שלך.** כי"ק ..לבית ע"ז שלך וליתא וכן ליתא גם במסכי"ל (ונס לתוך ע"ז שלך) וכ"ס לבית ע"ז גם כי"מ; נד"ל ..לבית עבודת שלך ובמסמה סמלם זרת המקומה נסלר פעו. **ומשתין בפניה.** נד"ל וכי"ק ..לפניה. וזו שמדת. במסכ"ב זו.. ע"פ הביב. נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל על הביב. **וכל העם.** כי"ק ובמסכי"ל וכל אדם ועי' נדנור הסמוך. **לפניה.** נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל בפניה; כי"מ ומשתינין כל העם בפניה. **לא נאמר אלא אלהיהם.** במסכי"ל ולא..; כי"ק בטעות. **אלהיהם..** **את שנוהג.** נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל ..שהוא נוהג. (**ואת שאינו כו' מותר**). במסכ"ב את.. נד"ל ליתא; במסכי"ל ליתא לגל' בו: **ה שעליהם אסורים.** נד"ל וכי"ק ..אסור. **עליהם** (ולקחת). כי"ק ובמסכי"ל ..ולקחת לך; במסכ"ב ליתא. **ומפני מה.** נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל מפני מה. **הפיסת.** במסכי"ל תפושת וכן בסמוך. **אובין** (ואדון) **לפניך.** נד"ל וכי"ק ובמסכי"ל אהיה אובין לפניך; כי"ף ד' קושטא אהיה אודין.. **שאתה מוצא.** כי"ק שאת..

תוכפות רדשים

ה בפשנה **שנאמר לא** תחמוד כו' הך קרא לאו דמחובר אירי אלא גנוי

הוספות רעק"א

ה [אות ו'] ברע"ב ד"ה וטפני. דכתיב ואשריהם תגדעון. כך הוא לפי סוגיא דהבא דמאן דאוסר נטעו ולבסוף עבדו היינו רק התוספת ואתיא ליה מקרא דואשריהם תגדעון דמשמע דגידוע אסור וקיקר מותר וקרא דואשריהם תשרפון מיירי בנטעו מתחלי לכך דכולו אסור. אבל למה דמסיק רב אשי דף פ"ח ע"א ובתבה התי"ט בס"ז ד"ה גדעו ופסלו דתוספת לכ"ע אסור ומאן דאוסר אוסר

בירושלמי פריך מבית הכחירה. ומסיק ע"פ נביא נבנה סס. תוס': דע כים סס ע"ז. פירש הר"ב כדי שיחפצום ויבערום וכו' אבל עץ רענן לוה לנו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש. הכי תניא ובגמ' ורבנן [הלי ואשריהם תשרפון באש מאי עבדי ביה] מיבעי ליה לאילן שנטעו מתחלה לכך. ורבי יוסי נמי מבעי ליה להכי ואילן שנטעו ולבסוף עבדו נפקא ליה מואשריהם הגדעון. איזו עץ שנדעו אסור [מה שהאילן אח"כ דקאמר הגדעון מכלל דעיקרו יעוזב בקרקע ויהנה ממנו] ועיקרו מותר. הוי אומר אילן שנטעו ולבסוף עבדו וס"ק אילו לא נאמר תשרפון באש הייתי אומר אשריהם הגדעון באילן שנטעו מתחלה לכך. הכתוב דכתיב ואשריהם תשרפון באש אומר ליה ואשריהם הגדעון לאילן שנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן דרבי ביה דגידוע ע"ז קודמת לכבוש ארץ ישראל. כבוש א"י קודם לבטול ע"ז. ורבי יוסי נפקא ליה מאבד תאבדון וכו' והיינו דלעיל נקט הר"ב ואשריהם הגדעון. ויש סוגיא אחרת בגמ' דף מ"ח דרבי יוסי מואשריהם לשון רבים משמע ליה תרוייהו. ורבנן ילפי היתירא מואשריהם הגדעון. ורבי יוסי מבעי ליה לגדועי ע"ז קודמין וכו' ולאיתה סוגיא אף לרבנן בתוספתא אסור. ופליגי בעיקר. דלרבי יוסי אף העיקר אסור. ועמ"ש במשנה ז': ן סמוך לבית ע"ז. כתב הר"ב שהיה אחד מכותלי בית ע"ז וכו'. ובירושלמי מפרשינן מהני בשקדש הכותל לע"ז. ולפיכך כשסמך ישראל בהיתר סמך. הר"ן: כונם לתוך שלו. כתב הר"ב ואינו מניחו פנוי מ' ועושה סס בית הכסא לתיעוקות דלא בעי בהו לניעותא. דאילו לגדולים לניעותא בעי. גמ'. ומבורש בגמ' דלא בעי תרתי אלא דעביד בית הכסא א"ל דגדיר ליה וכו'. וכן צריך לפרש דברי הר"ב דאו לו קאמר. וז"ל העור סימן קמ"ג יעבה כסס בית הכסא ואם אינו רשאי ימלאה קולים: ארבע אמות. כ"א ל"ג וכן הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ע"ז לא העתיק ארבע אמות: אבניו ועציו ועפרו מטמאין. כתב הר"ב ואפילו חלקו בל ישראל לפי שאין בדירה. ותימה דמפרש בסמוך דטומאת ע"ז דרבנן והכי איתא בגמ'. ובדרבנן הא קיי"ל דיש בדירה כמו שפסק הר"ב במשנה ד' פ"ז דדמאי ואולי דמשום הומרת ע"ז אמרו דאין בדירה והכי נמי אסכחן בדרבנן דאין בדירה במשנה ג' פ"ק דבילה. ונם סס מפורש. וכן סס סוף פ"ד: בשרץ. פירש הר"ב שמטמא במגע וכו' ואינו מטמא בכעדשה כשרץ. אלא בכזית כמתים דאתקש נמי למת. שנאמר (מלכים ב' כ"ג) וישלך את עפרו אל קבר בני העם. גמ' פרק ט' דשבת דף פ"ג [ע"ב]: שנאמר שקן. לשון שרץ"). רש"י: בנדה. ואתקוש לשרץ למשמיש. ותנא קמא סבר דאתקש לנדה שאינה מטמאה לאחרים אם נחתך אבר ממנה. כנדה שאינה מטמאה לאחרים. גמ' סס דף פ"ב [ע"ב]: שנאמר תזרם כמו דוה. בע"ז מטמאי. רש"י: מה נדה מטמאה במשא. דכתיב (ויקרא ט"ו) וכל הנוגע בכל כלי אשר תשב עליו. אלמא טומאתה לכלי אשר נשא אותה. ואע"פ שלא נגעה. שאפילו היה עשרה כלים זה על זה כולם בכלל אשר תשב עליו הן. רש"י. ובפ"ט דשבת מפרש דאתקוש לזב וכו'. וכן כתב הר"ב במ"ו פרק בתרא דזבים. וע"ש: ן בית שבנוי מתחלה לע"ז. וסיו עובדין את הבית עצמו. רש"י. ומש"ה אסור מיד [כדתנן במשנה ד' פרק דלקמן] דאילו לא היה הבית

ן מי שהיה ביתו וכו'. מ"ז מ"ל שנת ס"ב ע"ל מיי' ס"ה מה' ע"ז ה"ב סמ"ג (לאוין מ"ס מוה"ש י"ל סימן קמ"ג ס"ל): אבניו עציו ועפרו. ירושלמי שנם ס"ב ה"ל: מטמאין כבדרן. מיי' פ"ו מה' אבות הטומאה ה"ב: דע"א בנדה. שנת ס"ב ע"ל יקוט יחזקאל רמז ס"ג: ן שלשה בתים הן. מ"ז ס"ב ירושלמי שבת פ"ם ה"ל:

שנויי נוסחאות

וגבעה נשאה. נד"ל וכ"ק „נשאת: ן מי שהיה ביתו. בס"ק כל מי: כרי"ף וכפי' ר"ח וברש"י וכרא"ש „בותלוי ל"ע"ז. בר"ן וכ"ק ובמסכי"ל לבית ע"ז. כיצד יעשה. נד"ל „עשה. בתוך שלו (ארבע אמות) ובונה. בר"ן ובמסכי"ל לתוך. ולאיתא וכ"ה לתוך גם בר"ן וכ"מ ועי' רש"י ורע"ב. (היה) שלו. במסכ"ב ליכא לולם במסכ"ב דפ"י עד ד' בנבנסתי לאיתא. נדון מחצה על מחצה. נד"ל ידין.; בר"ן ובמסכי"ל ידון מחצה למחצה. עציו. נד"ל וכ"ק ובר"מ ובמסכי"ל ועציו. תשקצנו. במסכי"ל תשקצנו וגו'; נד"ל ובר"ק תשקצנו ותעב תתעבנו כי חרם הוא. מה נדה. בר"ק ובמסכי"ל מה הנדה. מטמאה. מטמאה. בר"ק ובמסכי"ל מטמא. מטמא: ן שלשה בתים הן. בר"ף ד' קושטא שלשה בתים הן וכו' ולאיתא עד איזו אשרה כו'. בית שבנוי. נד"ל ובר"ק ובמסכי"ל „שבנאו. ל"ע"ז. נד"ל ובר"ק לשם ע"ז וכן בסמוך. סיידו וכיירו בר"ק ובמסכ"ל „וכיירו (בדל"ת) וכן בסמוך ועי' תוי"ט ותוס' ר' אלחנן (כ"י) וכיירו בדל"ת כן גורס רב"ו, ור' רגיל לגרוס וכיירו ברי"ם וקונות מרוים ת"י כיוון אחת ומסם הין לברר אם הוא בדל"ת לו ברי"ם עכ"ל (ד"ס). ועי' בערוך הנלס.

הוספות חדשים

בעי ע"ז התלוה אלא בכאה כמ"ם בתוספות בד"ה ת"ק סבר כו' דכי היכי דתוקן דמי ע"ז לסיני אע"ג דאיכא בהו מדא לעיכותא דהיינו שאינן מעבדין ה"ל לסוי הר המחובר אע"ג דאיכא תדא לעיכותא שהוא מחובר אפ"ה אסור: ן בבשנה שנאמ' תזרם כו' וכ"ע דאמר לא הכיא מקרא מפורש בד"ה כי כ"ע דכתיב והאיתו את הנדה מן הקודש ולא מכוש שהוא מוקדש מ"מ זהו מפורש יותר (מתוכש"ת ז"ל): הרע"ב ד"ה אבניו וכו' ואפי' כו' עכ"ל. כן פירש"י. אבל

*) בד"ס ודל"ק שקן וכ"ה בר"ש ד"ו ובד"ח הגיהו בלשונו.

יכין תפארת ישראל יכין

אמרת אפילו נטעו ואח"כ עבדו באמת גם הוא אסור, ומהקרא משמע דתחת עץ רענן נדרש כאלהיהם על הברים, שיהיה הוא עלמו מותר. ואי בשלא נעבד העץ רענן, רק הע"ז עומדת תחתיו, פשיטא דמותר: לד) ורק לסימן כתבן קרא, כדי שנדע איה נחפש ע"ז לאבדה: לה) שהיה א' מכותלו משמש גם לבית ע"ז. ואף שאין הבית עצמו נעבד [ולא כר"ב. ועי' ש"ך רקמ"ג]: לו) ואותו הרווח ימלא אבנים או קולים, כדי שלא תהנה הע"ז [קמ"ג]: לז) הכותל: לח) שאם הכותל עובי ג' אמות יחבוב מהם רק אמה א' לכניסת הד' אמות: לט) שמטמא במגע ולא במשא, אבל שיעורו בכזית,

ראשון לציון

ן בבשנה סיידו וכיירו לע"ז כמשנ"ג וכן בגמרא מ"ז ע"ב ותוס' איתא וכיידו אבן בערוך איתא וכייר בר"ש עיין יש סדר למשנה.

כמת, ולא בכעדשה כשרץ. אבל בשאינו מכיר אבנו, רבאי אמור לעכו"ם אלקו בכל מקום שהוא: מ) לבן שרץ: מא) מטמא גם במגע. ודוקא בנעבד הבית בעצמו: מב) ביאת הבית עצמו נעבד דנאסר מיד אף אלא עבדו עדיין [כפ"ד מ"ד]. או בשהתחוה לבית הבמוי. דאף דבאילן שהיה תלוש ולבסוף הברו ונעבד, כמהובר דמי ולא נאסר. אפ"ה בית שאין לו שרשים מחוברין בארץ כתלוש דמי [קמ"ה ס"ך סק"ג]. אבל בית שייחדו לדירת ע"ז, הו"ל תמיטי ע"ז, דאינו אסור עד שיסתמם בו [ס"ך שם סק"ט]: מג) מיד כנבנלו:

תוס' רע"א

אוסר אף העיקר ואמרינן שם דטעמא דר"י דאוסר דדריש ואשריתם תשרפון כ' מיני אשרות משמע דאפ' נטעו ולבסוף עבדו אוסר כולו. ולרבנן ילף לה מואשריהם הגדעין ורק התוספת אסור. א"ב הו"ל להרע"ב: למנקט הכא קרא דואשריהם תשרפון. אח"כ ראיתי שכל דברים אלו נכללו בדברי הת"ם ד"ה דע שיש כו': ן [אות יא] ברע"ב ד"ה אבנין מטמאין. קשה לי הא בשעה שהיה הבותל קיים היה ניכר ומבורר חלק שלו זה בצר שלו וזה בצר שלו אלא דלאחר נפילה נתערבו ובכה"ל ל"ש בלל ענין בדירה בס"ש

פחות וליור: וחידש. לו מחידש: נוטל מה שחידש. ומאר כל הבית מותר: הכנים לתוכו ע"ז. לפי שעה ולא הקלהו להמשים ע"ז: שלש אבנים הם. לענין בטול: אבן שחצבה מתחלה. מן ההר: לבימוס. להושיב ע"ז עליה: סירדה וכיירה. והיא היתה תלובה ועומדת: נוטל. ישראל. מה שחדש. הנוי והאבן מותרת: העמיד עליה ע"ז. לפי שעה ולא הקלה האבן לבימוס. וסילקה. הרי זו מותרת. ואינה לריכה בטול: גדעו. לבסס עבודת כוכבים לעבוד הגידולים שגדלו בו מעתה: נוטל מה שהחליף. הענפים שגדלו במקום לותן שגדע וסורפן כדין אשרה והשאר מותר: איזו היא אשרה. בגמרא מפרש דאשלם אשרות דתנן לעיל קלי וסכי קהני שלם אשרות הן. שהיה דברי הכל. ואחת מחלוקת רבי שמעון ורבנן. ואיזהו אשרה שנחלקו ר"ש ורבנן. כל שיש תחתיה ע"ז. דרבנן קרו לה אשרה ואסרי לה כל זמן שיש ע"ז תחתיה. ורבי שמעון אומר אינה אשרה אלא כל שעובדין אותה. אבל כל שיש תחתיה ע"ז אין זו אשרה. ואין הלכה כר"ש: ד"ן לא ישב בצלה. הלי לל להו

תחת

וכפירים" כאן. ולעיל בבית. ומכיים ואע"פ שלא בטלו העכו"ם או אפילו היתה של ישראל מומר שאין ע"ז שלו בטלה [כדתנן במשנה ד' פרק דלקמן] הכא בטיל שאין נאסר אלא חידוש. והתוא חידוש (שבטל) [ל"ל שנשל] אסור בהנאה לעולם ובגמ' מוקי לה בגון שלא נעבד הבית מעולם. אבל אם הבתחוה לה עכו"ם אח"כ נאסר כל הבית וכעי עכו"ם לבטלה. ואם הבתחוה לה ישראל אסורה עולמית. ע"כ. וליכא לפרושי דהאי טעל מה שחידש לעכו"ם קאי. דא"כ למה לי שיטול מה שחידש בכל דהו סגי וכדתנן לקמן כילד מבטל וכו'. נעל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה הרי זו בטלה. אלא ודאי לישראל קאי. הר"ן: גידעו ופסלו לבסס ע"ז. לבון הר"ב לעבוד הגדולים שגדלו בו מעתה. ואי לא גדעו ופסלו לא. דרבנן דס"ל במתני' ה' דאילן בנטעו ולבסוף עבדו מותר. ומיהו מסקינן בגמ' דאף רבנן לא פליגי אדר' יוסי אלא בעיקר. דר' יוסי ס"ל דאף העיקר נאסר בנטעו ולבסוף עבדו. ורבנן סברי שאין העיקר נאסר. אבל בהוספת מודו דנאסר והא דתנן הכא גדעו ופסלו לאשמועינן דאע"ג דעשה מעשה בגוף האילן אפ"ה אין עיקר האילן נאסר: העמיד התחתיה ע"ז וביטלה. ואע"ג דכי לא בטלה נמי לא הוי מבמשיה דהא אליבא דרבנן קא מוקמי לה. דאמרי אילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר. והכא מסתמא לא נטעו מתחלה לבך מדלא מפרש עלה שנטעו מתחלה לבך. מ"מ כל זמן שלא בטלה איסורא דרבנן איכא. שבטעה שע"ז נראית תחתיה נראה כאילו נטועה מתחלה לבך. תוס'. ואתמיהתיה להכ"מ בפרק ח' מהלכות ע"ז כשכתב בך מדנפשיה. והר"ן כתב דמדברי רש"י ז"ל נראה דאילן נמי כל שנטעו יאיר. כתנום דמי. ולא התיר אילן שנטעו ולבסוף נעבד. אלא בשנטעו גרעין דלאו אילן היה כשנטעו. ע"כ: ובטלה. וכן גרסת התוס' כמ"ש לעיל גם גרסת הר"ן והרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו פ"ח מהלכות ע"ז. והטור סימן קמ"ה הטעיק ונטלה וכ"ה ברי"ף: ד"ן לא יסב בצלה. משום דקא מתהני מע"ז. ומדלא קתני לא יעבור כמו בסיפא ש"מ דהכא ברי ונעמא משום דמדינא אפילו יסיבה הוא ליה למשרי כל היכא שלא מכוין דהא קיי"ל בפרק כל שעה [דף כ"ה ע"ב] דאפשר ולא קא מכוין ברי אלא דחיישינן שמא יסבה ביסיבה

עלמו נעבד הוי משמעי ע"ז דלא נאסר עד שיעבד. הר"ן: וכיירו. פירש הר"ב פחות וליור ולבון אדמית בבית אריזים בבית דמטלל בכיורא דאריזא ואחריס כן: נוטל מה שחדש. עיין בפי' הר"ב לקמן באבנים. ומה שאכתוב שם בבמ"ד: הבנים לתוכה ע"ז. לבון הר"ב לפי שעה ולא הקלהו להמשים ע"ז. ואת הבית עלמו לא נתכוין לעבוד והוליאה ישראל. ברי בית זה מותר. כך פירש"י ונעמא דמלתא דכיון שלא נעשה אלא להמשים ברלוי אינו נאסר משום משמעי ע"ז. ומיהו כל שע"ז בתוכו מתסר מדרבנן. והא דתניא בספרי לא תידש אלא הבנים לתוכו ע"ז והוליאה מותר שנאמר (דברים י"ג) והבדלתם את שמם מן המקום. דמשמע מדאורייתא צריך להוליאה. ההיא אסמכתא בעלמא. הר"ן: אבן שחצבה מתחלה לבימוס. לבון הר"ב להושיב הע"ז עליה. ומסיים רש"י. ועובדין את הבימוס עלמו כע"ז. הרי זו אסורה ואפילו לא העמיד עליה. כתבו התוס' [ד"ה נית]. דה"ה כשחצבה להיות ע"ז עלמה והא דנקט לבימוס אלא היה תשובה בעיניהם לעבדה אלא אותה שדומה לבימוס לפי שבימה מתנים עליה ע"ז: נוטל מה שחידש. לשון הר"ב נוטל ישראל.

יכין תפארת ישראל יכין

מד) שעשה על הכותלים פעורי ליורי כיורים עם ליאים: מה) לעבוד לאח"כ הבית המסויד והיה בנוי תחלה לגירת אדם: מו) לו שחידש בו דבר לבסס ע"ז: מז) ואסור החידוש בהנאה, ומאר הבית אינו אסור כל עוד שלא עבדו. מיהו בעכו"ם החידוש, ביטל הכל, ומותר כולו: מח) ולא התטון לעבוד הבית: מט) אפילו דעתו להחזירה: נ) מדלא הקלהו רק לפי שעה: נא) כ"ל דר"ל אפילו לא ייחדו רק להושיב ע"ז עליו, דיש בע"ז עלמו, דגם הוא נעבד: נב) מיד: נג) לפי שעה מיירי כרישא: נד) כולהו דיש בבית, ואפ"ה לא כללוה הגא יחד, משום דבריסא יש קלת חילוק דבבית

לריך שיחברם בקרקע לבסס ע"ז. ובבימוס שני בשחצבה בתחלה: נה) אף שלא עבדו עדיין: נו) הוליא ענפים חדשים: נז) מיירי שנטעו מתחלה להעמיד תחתיה ע"ז, דאל"כ לא חמיר מאילו היה עלמו ע"ז, דלא נאסר במחובר [ר"ן]: נח) כ"ל דוקא בבטלו מותר האילן. אבל בבטלה משם, כיון דבסס ע"ז שתחתיה נטעה, עדיין באיסורו עומד [עי' פ"ד מ"ד]. מיהו הרמב"ם והטור גרסו ונטלה: נט) ר"ל הא דאמרינן לעיל דאילן שתחתיה ע"ז אסור, פליגי בה ר"ש ורבנן: ס) האילן עלמו דוקא: סא) לאחר שיסירו מתחתיו העורה:

תוספת רעק"א

בס"ש תוספות בתמורה הובא בתי"ש פרק ו' ס"ג דתמורה, וכ"כ התוי"ט פ"ו מ"ז דרמאי וצ"ע. אח"כ הראני לי דהקשו בן בתה"ד סי' של"ז וע"ש:

הבנים לתוכה ע"ז. מי' פ"ם מה' ע"ז ה"ל סמ"ג נאון מ"ה מוס"ע י"ל סימן קמ"ה ס"ג: אבן שהצבה מתחלה מו' סירדה וכיירה. מיי' שם סוס"ע שם ס"ד: העמיד עליה מו'. מיי' שם ה"ה מוס"ע שם ס"ד: שלש אשרות הן. מ"ם פ"ח מהלכי עבו"ז פ"ט ה"א: אילן שנטעו מתחלה מו'. מיי' פ"ה מה' ע"ז ס"ג סמ"ג נאון מ"ה מוס"ע י"ל סימן קמ"ה ס"ו: גידעו ופיסלו מו' העמיד תחתיה מו'. מיי' שם ה"ל סמ"ג שם מוס"ע שם: כל שעובדין אותה מו'. מיי' וסמ"ג שם מוס"ע שם ס"ו: ד"ן לא ישב בצלה. מ"ם ע"ג מיי' פ"ז מה' ע"ז מו' י"ל פ"ג נאון מ"ם מוס"ע י"ל סימן קמ"ג ס"ם:

שנויי נוסחאות

הבנים לתוכה ע"ז והוציאה. בד"ל ובכי"ק ובמבני"ר ..לתוכה.. ונכון הולן במסב"ב ד"פ"ז ווי"ל ובאלומקי ובמנות דפו"י (מלבר ד"ל) הוסחא בטעות גם כאן העמיד עליה ע"ז וסילקה והגיה המהרש"א כלפנינו (ד"ם). שהצבה. בכי"ק שהצבה. לבימוס. בכי"ק לבומוס. וכיירה. בכי"מ וצ"ירה. (והידש) נוטל מה שחידש. במסב"ב נוטל מה שמייר וכיר ומותרת ולית"ל וכ"ה ולית"ל גם בכמ' ד"ו (ס"ו) ובס"ו ריוות ומנעונה. הרי זו מותרת. בד"ל הרי זה מותר. הרי זו אסורה. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמבני"ר חדי זה אסור. העמיד תחתיה ע"ז וביטלה כ"ה במסב"ב ד"ו ובמסב"ב ד"ה. ונטלה וכ"ה גם בכי"מ(ובס תחתיו וכמו שהוא בד"ל ובכי"ק ובמבני"ר)אעי' הוי"ט. ה"ן מותר. במסב"ב הרי זו מותרת.איזן(היא)במסב"ב ליתא ולית"ל במסב"ב ד' ווימינא ובכל המקומות. שיש תחתיה. בכי"ק ובמבני"ר שתחתיה. ר' שמעון אומר. במסב"ב ד' פירוו כאן ר' ישמעאל. ומעשה בצידן. בד"ל ובכי"ק מעשה.. ול"ה במבני"ר (ובס בציידן). ומצאו תחתיו. בד"ל ובמבני"ר ובכי"ף ובכי"ם והיה תחתיו. אמר להן ר' שמעון. במבני"ר ..ר' יהושע. בדקו. בכי"ק בירקו (בקל). ובדקוהו. בכי"מ בדקוהו. אמר להן האיל. בכי"מ א"ל ר"ש האיל. להן (את) האילן. בד"ל ליתא. הכ"ת מכיא בסס ס"ת לבס..

תוספות חדשים

הרמב"ם מתכורו פ"ח כתב מידון מתלה על מתלה דבדלבנן יש בריה ומתקנא של

ראשון לציון

תוי"ט ד"ה וכיירו סיכם הר"ב פחות וליור לבון אדמית כו' ז"ל הערוך

ואחי לכווני: אבל העברה בעלמא דלא שייך למיתם בה כולי האי בדי ותחתיה דאסור משום טומאת ע"ז. הר"ן: בצלה. כתב הר"ב לאו תחת גוף וכו' אלא מן האילן והלאה דכהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר גל אחרון. וכל זמן שלא עברו מדת אורך הגל את מדת גובה קומת האילן הגל עב והשוך. מכאן ואילך הגל דק וקלוש. רש"י בגמ'. ועמ"ש ריש פרק ה' דפסחים: ואם עבר טמא. גמרא מ"ט לו אפשר דליכא תקרובת ע"ז [ומגלה האילן מהיל על התקרובת ועליו מני ר"י בן בתירא היא דתניא ר"י בן בתירא אומר מנין לתקרובת ע"ז שמטמא באהל שנאמר (תהלים ק"ו) וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמא באהל. והמיבי דלא קאמרינן משום היא עצמה בהיא ע"ז ומאהלא עליו דהא לא שאני לן בין מאהיל על המת ועליו. אלא שהמת עצמו מאהיל עליו כדתנן בהדיא בריש פרק ג' דעדיות. וריש פ"ג דאהלות. ולכאורה אין נראה לומר דר"י בן בתירא דוקא תקרובת סבירא ליה דמטמא. אבל לא ע"ז עצמה. חדא שאין זו סברא. ועוד דקרא גופיה דכתב זבחי מתים מבמע דע"ז עצמה מתים קרי לה. וכי אמרינן דזבחי מתים לטמויי באהל. כ"ש דמתים גופייהו דהייגו ע"ז עצמה דמטמא באהל דהא מתים קרינהו [והא דבפרק ר"ע במסכת בכא דף פ"ג ע"ב. מסקינן דאין טומאת אהל לע"ז בגל. בין לעצמה בין לתקרובת שלה. אלא ר"י בן בתירא נקט תקרובת לרבותא כ"ש ע"ז עצמה. ואפשר דגמ' נמי דנקטה א"ל דליכא תקרובת ע"ז שהוא נ"כ מבוס רבותא בעלמא דאפילו מבוס חבשת זו היכא למיתם הבל דאיתי בת"ס פ"ק דחולין דף י"ג [ע"ב] דמפרשינן דלר"י בן בתירא טומאה זו דאורייתא היא. ועיין מה שכתוב לקמן בבס רש"י ור"ן ורמב"ם] ואפ"ה בגוזלת את הרבים התירו מבוס דהבא מבוס חבש תקרובת הוא. ובגוזלת את הרבים לא גזרו בחבשא זו. ע"כ. דם"מ דמבוס ע"ז עצמה לא הוי בומנא כלל אלא מתים הבש תקרובת בתהיה ולדמבמע ודאי ליבא דגמ'. לכן אפשר לי לומר דאין ס"ל דאף לר"י בן בתירא אין טומאת אהל אלא בתקרובת ולא בע"ז עצמה. ואל תתמה דהכי אשכחן בהדיא בגמ' לענין ביטול. דבע"ז מועיל הביטול כדתנן בסוף פרקין ובמשנה ד' פרק דלקמן ואילו בתקרובת אמר רב נידל אמר רב הייא בר יוסף א"ר שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם. אף תקרובת אין לו בטילה לעולם. כדאיתא ר"פ דלקמן דף כ': ועבר. בדאיכא דירכא אחרינא [הקלר כזה. תוס'] מש"ה דיעבד אין. לכתחלה לא. אבל בדליכא דירכא אחרינא עובר אף לכתחלה. ואיכא מאן דמתני בהדיא עובר ואיירי בדליכא דירכא אחרינא. גמ': טהור. פירש הר"ב דטומאה דרבנן היא. וקרא דמייתינן אסמכתא בעלמא היא. רש"י והר"ן וכן דעת הרמב"ם בריש פ"ז מהלכות אבות הטומאות. ועמ"ש לעיל [ד"ה ואם]. בשם התוס' דחולין: [יאבל לא בימות החמה וכו' ולא בימות הגשמים. ולא קהני ואם זרע אסור כדקתני ריסא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דלא אסרו אהבלה בדיעבד. הרא"ש פ"ק דחולין סימן מ"ג: והחזרין. פירש הר"ב חזרת ובערבי הס"ח. ובמשנה ו' פ"ב דפסחים מסיים לטו"גא בלע"ז. וכתב הרמב"ם חזרין רבוי חזרת: רבי יוסי אומר אף לא ירקות וכו'. כתב הר"ב לדבריהן של רבנן קאמר וכו' והלכה כר"י וזה וזה גורם מותר ולא קיי"ל כמתני' [ד]אבל לא בימות החמה. מבקנת הפוסקים. והקשה הר"ן דהא אף ר"י אוסר זה וזה גורם לכתחלה כדתנן [סוף פ"ק דערלה] רי"א וכו' אין מוטעין אגוז של ערלה. ותירץ דבאלו אתם אהוא כמבטל איסור לכתחלה. אבל כגון ירקות דמתני' דהנהא ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור לכתחלה. ע"כ. ועמ"ש לקמן: שהגמיה.

תחת גוף האדם קאמר דלא שוי מלי למתני הו ואם ישב טהור דהא קתני סיפא דאם עבר טמא. אלא מן האילן והלאה דכהחמה במזרח או במערב יש לכל דבר גל אחרון: לא יעבור תחתיה. תחת הגוף מהאילן שהאילן מאהיל עליו ואם עבר טמא: היתה גוזלת את הרבים. סגופה טוטה לרה"ר: טהור. דטומאה דרבנן היא ואיכא דגוזלת הרבים לא גזרו רבנן: ירקות בימות הגשמים. שהאילן קשה להם במונע החמה מלבא: אבל לא בימות החמה. שהגל יפה להם: והחזרין. חזרת. וכערבי הס"ח: לא בימות החמה [ולא בימות הגשמים]. שהגל יפה להם לעולם: שהגמייה. עלין העוסרין מן האילן בימות הגשמים ובגמרא פריך דהא בטעין

ישב בצלה[סב]. ואם ישב טהור. ולא יעבור תחתיה. ואם עבר טמא[סג]. היתה גוזלת את הרבים[סד]. ועבר תחתיה. טהור[סה]. וזורעין תחתיה ירקות בימות הגשמים[סו]. אבל לא בימות החמה[סז]. והחזרין[סח] לא בימות החמה ולא בימות הגשמים[סט]. רבי יוסי אומר אף לא ירקות בימות הגשמים. מפני שהגמייה[ע] נושרת עליהן. והוה להן לזבל[עא]: **ת** נטל ממנה עצים[עב]. אסורין

לרבי יוסי דאמר זה וזה גורם מותר. לעיל בפרקין גבי מפרר וזורה לרוח. ואע"פ שנעשה זבל. דהיכא שהאיסור והאיסור שניהם גורמין להבית הדבר. כגון שהקרקע של היתר. והזבל של ע"ז של איסור גורמין לצמיחת הירקות. סבירא ליה לרבי יוסי שהוא מותר. והיכי קאסר הירקות הכא מפני שהגמייה נושרת עליהן. ומשני בר"י הכא לדבריהן של רבנן קאמר לדידהו דאמריתו זה וזה גורם אסור. היה לכם לאסור הירקות מפני שהגמייה נושרת עליהן והיא הווה להם לזבל. ורבנן סברי שאני הכא שאין האילן של ע"ז מועיל לירקות כלום שמה שמשבית להם בגמייה. פונה להם בגל. והלכה כרבי יוסי וזה וזה גורם מותר: **ת** נטל

הימנה

דגמ' נמי דנקטה א"ל דליכא תקרובת ע"ז שהוא נ"כ מבוס רבותא בעלמא דאפילו מבוס חבשת זו היכא למיתם הבל דאיתי בת"ס פ"ק דחולין דף י"ג [ע"ב] דמפרשינן דלר"י בן בתירא טומאה זו דאורייתא היא. ועיין מה שכתוב לקמן בבס רש"י ור"ן ורמב"ם] ואפ"ה בגוזלת את הרבים התירו מבוס דהבא מבוס חבש תקרובת הוא. ובגוזלת את הרבים לא גזרו בחבשא זו. ע"כ. דם"מ דמבוס ע"ז עצמה לא הוי בומנא כלל אלא מתים הבש תקרובת בתהיה ולדמבמע ודאי ליבא דגמ'. לכן אפשר לי לומר דאין ס"ל דאף לר"י בן בתירא אין טומאת אהל אלא בתקרובת ולא בע"ז עצמה. ואל תתמה דהכי אשכחן בהדיא בגמ' לענין ביטול. דבע"ז מועיל הביטול כדתנן בסוף פרקין ובמשנה ד' פרק דלקמן ואילו בתקרובת אמר רב נידל אמר רב הייא בר יוסף א"ר שאין לה בטילה עולמית שנאמר ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בטול לעולם. אף תקרובת אין לו בטילה לעולם. כדאיתא ר"פ דלקמן דף כ': ועבר. בדאיכא דירכא אחרינא [הקלר כזה. תוס'] מש"ה דיעבד אין. לכתחלה לא. אבל בדליכא דירכא אחרינא עובר אף לכתחלה. ואיכא מאן דמתני בהדיא עובר ואיירי בדליכא דירכא אחרינא. גמ': טהור. פירש הר"ב דטומאה דרבנן היא. וקרא דמייתינן אסמכתא בעלמא היא. רש"י והר"ן וכן דעת הרמב"ם בריש פ"ז מהלכות אבות הטומאות. ועמ"ש לעיל [ד"ה ואם]. בשם התוס' דחולין: [יאבל לא בימות החמה וכו' ולא בימות הגשמים. ולא קהני ואם זרע אסור כדקתני ריסא ולא יעבור תחתיה ואם עבר טמא דלא אסרו אהבלה בדיעבד. הרא"ש פ"ק דחולין סימן מ"ג: והחזרין. פירש הר"ב חזרת ובערבי הס"ח. ובמשנה ו' פ"ב דפסחים מסיים לטו"גא בלע"ז. וכתב הרמב"ם חזרין רבוי חזרת: רבי יוסי אומר אף לא ירקות וכו'. כתב הר"ב לדבריהן של רבנן קאמר וכו' והלכה כר"י וזה וזה גורם מותר ולא קיי"ל כמתני' [ד]אבל לא בימות החמה. מבקנת הפוסקים. והקשה הר"ן דהא אף ר"י אוסר זה וזה גורם לכתחלה כדתנן [סוף פ"ק דערלה] רי"א וכו' אין מוטעין אגוז של ערלה. ותירץ דבאלו אתם אהוא כמבטל איסור לכתחלה. אבל כגון ירקות דמתני' דהנהא ממילא אתיא לא דמי למבטל איסור לכתחלה. ע"כ. ועמ"ש לקמן: שהגמיה.

יבין — תפארת ישראל — יבין

סב) אפילו כשהגל רחוק מאוד מתחתית האבירה, שאינה מאהלת על היושב שם, אסור. בין שנעבדת לו בע"ז מוגח עדיין תחתיה. מיהו דוקא ליבב בם אסור, דבמת יתכוון ליהנות. אבל לעבור בגל זה, אפשר ולא מכוון בדי. רק לעבור תחתיה ממש, דוקא בכהוא רץ, ובאי אפשר בעמין אחר שרי [קמ"ב ס"ע]: סג) דומלו יש תקרובת ע"ז תחתיה, והאהיל האילן עליו ועל התקרובת דמטמא באהל. [וכתה שהקשה רתוי"ע הרי האבירה בעצמה מטמא כהאהיל עליו. כ"ל לפמ"ש לעיל סי' ס"ב, דמתניתין מיירי ג"כ בע"ז מוגח תחתיה, וכ"כ בס"ע [קמ"ב ע'] . א"כ קאמר שפיר הכא דאפילו נעלה מבש אי אפשר שלא יהיה שם תקרובת, ולרתוי"ט רק תקרובת ע"ז מטמא באהל ולא ע"ז עצמה]: סד) שטפה טוטה לר"ה: סה) דטומאה דרבנן הוא ובכה"ג לא גזרו: סו) שלא לא קשה לה: סז) שהגל יפה להן לא: סח) חזרת, [מעעررעטטיך]: סט) שהגל יפה להן לעולם. וקיי"ל דכל הירקות מותר ליטע תחתיה מבוס דגם הקרקע של היתר גורם הגיחל. ואף דגם זה וזה גורם לאסור לכתחלה, עכ"פ מבוס דהגמייה ממילא נוכרת להכי מותר ההכאה אפילו לכתחילה [ס"ק קמ"ב סי' קכ"ה]: ע) עלין שלה: עא) לדבריהן דרבנן קאמר. לדידי מדהוה זו"ז גורם מותר גם בימות החמה, אבל לדידהו גם בחורף לאסר מבוס הזבל. ורבנן ס"ל דבחורף מזיק יותר בגל ממה שמבשיל בזבל: עב) מהאבירה נטל הישראל עצים. דאילו נטל העכו"ם ממנה עצים

הימנה. מן האשרה: חדש יותץ. שהסיק הראשון במסיקין שהנור הוא מחסמו ומחזיקו. והרי נתקן בהסורי הגלה. והא מתניתין אתי אליבא דמ"ד זה וזה גורם אסור. ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן. שלא יאפו בו את הפת בהיסק זה עד שיצטנן התנור כדי שלא יהנה מעצי איסור: הפת אסורה. בגמרא קאמר והא שאבוקה כנגדו שכל שעה שהיה פת נאפה היה דולק האור בפי התנור ואופהו. שהיה נהנה מן האיסור בשעה שהיה האיסור בעין ויש שבח עצים בפת: יוליך הנאה לים המלח. דמי כגר שנתערב: ברבור. יש לאורגיס עץ עבוי כדמות מחט של סקלין ומעבירין אותו על הפתי כשהוא מתוח לפניהם באריגה. ואשמועינן מתניתין פלוגתא דרבי אליעזר ורבנן בהך הריתי דאי אשמועינן בקמייתא הוי אמינא בהך קאמר ר"א משום דבעידנא דקא גמרה פת אקלי ליה איסורא. אבל ברבור דאיתא לאיסורא בעינה. אימא מודה להו לרבנן. ואי איתמר בסאיך. בהא קאמרי רבנן אבל בקמייתא אימא מודו ליה לר"א לריכא. והלכה כר"א ואפילו חבית

בהנאה. הסיק בהן את התנור. אם חדש יותץ(ק"ג). ואם ישן יוצן(ר"ע). אפה בו את הפת. אסורה בהנאה(ש"ח). נתערבה באחרות. בולן אסורות בהנאה(ש"ח). רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח(ש"ו). אמרו לו אין פדיון לע"ז(ש"ח). נטל הימנה ברבור(ש"ט) אסור בהנאה ארג בו את הבגד. הבגד אסור בהנאה. נתערב באחרים ואחרים באחרים. בולן אסורין בהנאה. רבי אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח. אמרו לו אין פדיון

עמ"ש בספ"ג דמעילה: **ט** חדש יותן. כתב הר"ב הא מתני' אליבא דמ"ד זה וזה גורם אסור ואין הלכה. הלכך בין חדש בין ישן יוצן וכו' כדי שלא יהנה וכו' דאפילו למ"ד זה וזה גורם מותר לא שריגן לכתחלה כמ"ש לעיל הלכך ישן כיון דסגי ליה בלימון ולא מפסיד מידי אלא איסור הגלה לחודיה. לכך לריך לימון. אבל חדש אם נאמר יותן יפסיד החטר הלכך כדיעבד חשיב ליה. תוס' פ"ב דפסחים דף כ"ו. והכא לאו ממילא הוא. כמו בירקות דלעיל: הפת אסורה בהגלה. כתב הר"ב והא שאבוקה כנגדו וכו' ויש שבח עצים בפת. והכי נמי במתני' ד' וה' בפרק שלשה דערלה. אבל לא כן בריש פ"ב דמעבר שני. וטעמא למדתי מהתוס' פרק בתרא דמכילתין דף ס"ו [ע"ב. ד"ה אמר רבא] שכתבו דלא שייך לאסור שבח עצים בפת אלא דוקא באיסורי הגלה משום דיש שבח עצים בפת. היינו שבח הגלה דעצים בתוך הפה וחשיב נהנה מן העצים והביאו ראיה לדבר. וכן נראה שם מפירש"י. וכ"כ התוס' ג"כ בפ"ב דפסחים [דף כ"ו]. והלכך בעינא מעשר שני שאפו בעצים של חולין השבח לשני. והין חולקין השבח לעצים של חולין וכ"ש דהתם חומרא הוא: **אסורה בהגלה.**

ה"ג ה"ל להר"ב לכתוב אמאי לא אמרינן יאסר חון מדמי איסור שבו כדאמר רשב"ג בפרק בתרא [דף ע"ד] כמ"ש הר"ב במ"ו פ"ג דערלה. דה"ג פרכינן בירושלמי בסיפא ארג בו את הבגד אסור בהגלה ומבני לה כי היכי דמבני הר"ב התם בערלה דחיישינן שמא יחזור וימכרנו העכו"ם לישראל. וכמו שהביאו התוס' דהכא. וסיימו בו וכן יש לפרש באפה את הפת דדרך ליקח פת מן העכו"ם. ע"כ. וא"ל באחר שהתירוהו כמ"ש הר"ב במ"ו פרק דלעיל ושם פירש הר"ן דבימי רבי הוחר. ועיין בר"ן פ"ה גבי הסיא פתא דחיטי דנפל עליהם חביתא דיין נסך וכו' אך רבים החולקים וס"ל שלא הותר בימי רבי וכן דעת התוס' עלמס דף ל"ה בד"ה מכלל דאיכא וכו'. ועיין במ"ח פ"ב דמכשירין. לכך לריך לומר דה"ק דדרך ליקח פת מן העכו"ם. כדי להאכיל לפועליו העכו"ם. ופת דהכא אסור בהגלה וחיישינן. כך נ"ל. ולפ"ז מ"ש הר"ן דהתם בערלה דתנן חבשיל שבשלו בקליפי ערלה ידלק ולא אמרי' יאסר חון מדמי איסור שבו דהיינו דוקא בחבשיל שנאכל כמות שהוא אי [א"ג שהיו עולה על שלחן של מלכים. שנקח מן העכו"ם הא בשאר המבושלים לא ידלק אלא יאסר כרשב"ג. ע"ל. דוקא לשטתו דס"ל דבימי רבי הוחר ומזיקן לתרוחי דהא דלא תנן הכא בפת דיאסר מטוס דלאחר שהוחר איכא למיחש שיחזור וימכרנו לישראל אבל לדבירא להו דבימי רבי לא הוחר ונעשה כדתיבנא שמא יקנה לפועליו העכו"ם התם אמי בערלה בשל חבשיל מיירי. ומטוס חבשא דשמא יקנה לפועליו הוא: **נתערבה באחרות** בולן אסורות. י"מ מטוס דדבר שבמנין הוא. כגון בכרות בעל הבית דחביבי [כדתנן במשנה ז' פ"ג דערלה וע"ש מגנה ח'] ולא בטלי. אבל בכרות שאינן חשובות בטלי ברובא. ואחרים פירשו דכיון דאיסורי ע"ז נינהו אסורים בהגלה אע"פ שאין דבר שבמנין. הר"ן. ונעמ"ש במשנה ט' פ"ה: **יוליך הגלה לים המלח.** פירש הר"ב דמי בבר שנתערב. וכ"כ הרמב"ם בפ"ז מהלכות עכו"ם. והקשה הר"ן דה"ל למימר יוליך דמי אחד מהן לים המלח ומאי יוליך הגלה אלא ודאי משמע דהגלת עצים קלי כדברי רש"י ז"ל והרי אין המדומע והמחומץ פוסל אלא לפי חשבון. [כדתנן במשנה ו' פ"ה דתרומות] גם הרא"ש כתב דכיון שנסתלק הגלת נוף האיסור הותר הכל אבל בלא תערובות לא הקילו להתיר בהולכת הגלה לים המלח עכ"ל. ונעמא כתב הר"ן דכי היכי דלא שריגן למכור חון מדמי האיסור ביין נסך גמור כמ"ש הר"ב במשנה י' פרק בתרא ולע"פ דבמכירה אינו נהנה מן האיסור כלל כ"ש הכא שנהנה ממנו לאחר שיוליך הגלתו לים המלח אלא שהלך ליכא למשרי אם הפת היא בעינה ולא נתערבה הואיל ויש בו ודאי תערובת ע"ז. כך כתב לדברי האוסרים בלי תערובת. אע"פ שדעתו מסתמת לרש"י גם בזה דר"א מרישא קאי. ואף בלא תערובת הוא אומר יוליך הגלה לים המלח כיון שלא נתערב בפת ממשו של איסור לא דמי לעירוב יין נסך. ע"כ. ובמשנה ו' פ"ג דערלה כתבתי דלהרמב"ם ושכן נראה גם דעת הר"ב לר"א נמי לא סני יוליך אלא ע"י מכירה ונמלא שאינו נהנה אף בכאן מ"מ ס"ל דלא תקנו שום איסור אלא בתערובות בלבד. ומ"ש הר"ב והלכה כר"א וכו' גמ'. ומ"ש אפי' חבית של יין נסך היינו אפילו יין נסך גמור ולפיכך לא הותר אלא בחבית שנתערב בחביות דאילו סתם יינם אף יין ביין מותר כדלקמן פרק בתרא משנה י' ומיהו אף בסתם יינם בחבית בחביות לריך ג"כ הולכת הגלה זו. כמ"ש הרמב"ם בהדיא בפרק ט"ז מהלכות מאכלות אסורות: **נתערב באחרים ואחרים באחרים.**

כתבו

יבין — תפארת ישראל — יבין

הרי ביטלה בטיף פרקן: עג) דהסיסק ראשון מחזק התנור ונאסר לעולם: עד) ולכן התנור ולא יאפה בהיסק זה. מיהו לכן קיי"ל כלעיל דוז"ל נורס מותר בדיעבד, והכא שלריך לנתן התנור, כדיעבד דמי [כתוס' שבתים כ"ו], ולהכי אפילו בחדש סגי בלימון, מדלריך אח"כ נמי עצים דהיתר [ושי' ש"ך קמ"ב סק"י]: עה) מיירי בשאבוקה, של איסור כנגדו בהנאה מהאיסור כשהוא בעין: עו) דכבר דבר שבמנין הוא ולא בטל: עז) ר"ל דמי הפת הנאסר שנתערב: עח) וקיי"ל כר"א [קמ"ב כ'] : עט) לעשות ממנו [וועבער-שיפפכען], שמנית

אם חדש יותץ. פי' ירושלמי עגלה פ"ג ה"ג פפחים פ"ג ה"ז (לקמ"ס): ואם ישן יוצן כו' יוליך הנאה לים המלח מיי' ומ"ב שם פוס"ב שם ' נסל המנח כרכור. ירושלמי עגלה פ"ג ה"ז מיי' שם הי"ד פוס"ב שם ס"ג: יוליך הנאה לים המלח. מיי' שם פוס"ב שם:

שנויי נוסחאות

ט יוצן. בכי"ק יצן. את הפת אסורה. בכי"ק ובמכני"ב את חצי הפת אסורה. נתערבה באחרות. בכי"מ ובכי"ף ..באחרות ואחרות באחרות. יוליך הנאה. בד"ן ובמכב"ד ן יוליכנה ואינו נכון. הימנה ברבור. בכי"ק סמנו ברבר וכ"ה כרכר גם בכי"מ וכ"ה במכני"ב (וכס סמנה); בד"ל סמנו כדבר וכ"ה בדא"ם ד"ן; ברש"י ד"ן ביריבר ובד' יוסמיעלן ביריבור. (ואחרים באחרים). בד"ל ובכי"ק ובמכני"ל ליתא ובי' לעיל.

תוספות חדשים

ט חר"ב ד"ח הפת אסורה כו' שאבוקה כו' עכ"ל. עיין בפ"ך יו"ד נסי' קמ"ב מה שכתב בתוספה לתלק בין ע"ז לשאר איסורין:

אור גדול

פ"ג ט במשנה יוליך הנאה לים המלח. עיין ברע"ב דהלכה כר"א אפילו חבית בחביות. ועיין בר"ן שהביא מרבינו יונה שהחמיר וסובר דלא אמר ר"א יוליך הנאה לים המלח אפי' בתערובות חביות בחביות כל שהוא מאיסורי תורה והביא ראי' מהא דתנן רפ"ב דערלה בגד שצבעו בקליפי ערלה וחבילי תלתן של בלאי הכרם דבנתערבו כולם ידלקו. והר"ן דחה דבחקנה לא מיירי. עיי"ש. ולא הבנתי כלל הא אך דלא מיירי מתקנה מ"מ איך שייך הלשון כולם ידלקו הא כיון דשורף אחד שוב הוי כהוליך הנאה לים המלח ראינך לא בעי שריפה וא"כ איך שייך הלשון כלל דכולם ידלקו וא"כ א"ש ראיית רבינו יונה ודחיית הר"ן אינה מובן כלל. אמנם אפשר דמר"מ דאסר דבנתערבו כולן ידלקו איננו ראי' דאשר דבאמת איננו מובר בר"א והא דהירו'דקדק מרישא שם בגד שצבעו בקליפי ערלה. ידלק דמשמע דלכ"ע לית ליי' תקנתא דאף דאשר דלא אתיא כר"א אכתי קשיא אמאי לא תני פלוגתת ר"א בהא דלא שייך להקשות כן

תוספת יום טוב — כל הצלמים פרק ג עבודה זרה — ר"ע מברטנורה

כתבו התוס' דר"ת לא גרס ואחריס באחריס. ור"י בר ברוך גריס ומפרש וכו' כמ"ש הר"ב לפתי הדעות במשנה ו' פ"ג דערלה ובפסחים פ"ב דף כ"ז כתבו דבסדר המשנה ליתיה. לא הכא בע"ז ולא התם בערלה: **י** כיצד מבטלה. פי' הר"ב עכו"ס לאשרה. ומגלן שהבטול מועיל מפרש הר"ב בפרק דלקמן משנה ד'. ומ"ש הר"ב ואפילו בטלה בעל כרחו. עמ"ש בזה בפרק דלקמן משנה ה': שפייה לצורכה וכו'. פי' הר"ב שפאה הרגוש ואכות וכו'. ונראה שכולל כל הבטולים וקורלן בכלל שפייה ואתא לאשמועינן החלוק שבין לצורכה ושלא לצורכה. וכן יראה לשון הטור סי' קמ"ו. אבל הרמב"ם מפרש שפייה גרידתא. ומבמע דעתין בפני עצמו הוא. וכן לשונו בחבורו ספ"ח מהלכות עכו"ם. או שפאה שלא לצורכה וכו' שפאה לצורכה וכו' וקבה דמאי שלא דבשפייה תלן לצורכה מפי מדאיך והרי שוים הם:

כל הצלמים פרק ג עבודה זרה

י כיצד מבטלה[פא]. קרסם[פב] וזירד[פג]. נטל ממנה מקל או שרביט. אפילו עלה. הרי זו בטלה[פד]. שפייה[פה] לצורכה אסורה. שלא לצורכה מותרת[פו]:

חבית של יין נסך שנתערבה בחביות של יין של היתר מוליך דמי אותה חבית לים המלח והשאר כולן מותרות בהנאה: **י** כיצד מבטלה. עובד כוכבים לאשרה: קרסם. קסמים יבשים שבאילן נטלן לגרסו לשרוף: וזרד. כרת ענפים לחים שבה: שפאה. תרגוס ואכות אותו טחון (דגרים ס') ושפיה יתיה: לצורכה. כדי ליפותה. ואין מבטל ע"ז אלא עובד ע"ז גדול ובן דעת שידע בעוב ע"ז ומשמשיה. ואפילו אם בטלה בע"כ הרי זו מבוטלת:

שנויי נוסחאות

י קרסם וזירד. בכי"ק קורסם וזירדיה; במסנ"ב ד"ו קורסים וזורד; במשנ"ל ..זירד. הרי זו בטלה. במשנ"ב ד"ו הרי זה..; בכי"ק, בטלהו"ה במשני"ל ..ביטלה. שפייה. במשנ"ב שיפה; במשני"ל שפאה וכ"ה בד"ק; בכי"ק שפיה. לצורכה אסורה שלא לצורכה. בד"ל ובכי"ק לצרכה ..ושלא לצרכה. וכ"ה ושלא גם במשני"ל:

תוספות רעק"א

י [אות יב] במשנה לצורכה אסור'. והשפאים מותרים. נמרא:

אור גדול

כן בפלוגת ר"מ ורבנן. ובדוחק יש להעמיד זה בכוונת הר"ן. אמנם אכתי קשיא לי מובחים (דף ע"ד) דקאמר רב ב ט ב ע ת של ע"ז שנתערבה בק' ונפל א' מהם אין הגדול דהוותרו. **חא** אפילו בעצמו יכול להפיל דחוי כמוליך הנאה. והתם משמע דדוקא נפלה ולא הפילה בידים. וע"כ כרבינו יונה. ובזה תמוה לי נ"כ דברי התוס' זבחים (דף ע"ב) בד"ה בולן דכתבו באמצע דבריהם דלפי"ז לקמן בהתיא דסבעת זכוכות מהני הולכת הנאה ותמוה כנ"ל דלפי"ז ליל נפלה הא בידים יכול להפיל. גם לא הבנתי מ"ש שם וביבמות (פ"א ב') דגבי פת אסור למכור חוץ מדמי איסור משום שמא יקנה ליתן לפועליו. הא כיון דנותן דמים בעדו הוי בהולכת הנאה. אמנם ז"א דהא נותן הדמים לעכו"ם ולא לים.

תוספת יום טוב — ר' ישמעאל פרק ד עבודה זרה — ר"ע מברטנורה

פרק ד א שלש אבנים זו בצד זו. כתב הר"ב וכ"ם אחת ע"ג שתים שזו עיקר מרקוליס ותחלתו. רש"י: **בצד** מרקוליס. לשון הר"ב בצד אלכע אמות של מרקוליס. ורבנן סברי וכו'. גרלות עמו כלומר סמוכות לו דאיכא למימר דמיה נפול. ומסקי התוס' [ד"ה במקורבות]. דהייגו כגון אמה או חלי אמה. ומ"ש הר"ב בין שתים בין שלש אבנים. אמלתא דר' ישמעאל מהדר. דאמר שתים. אבל לרבנן ה"ה אחד נמי אסור והכי קאמרי שגדלות עמה כל האבנים שגדלות עמה בין שלש בין שתים בין אחד. ובגמ' איתא נמי כה"ג ר' ישמעאל אפי' תרתי נמי לתסרו. וכתבו התוס' ה"ה דהוה מלי למימר אפי' חדא נמי מתסר אלא מבוס דבמתני' נקט שתים מותרות. נקט נמי הכא

פרק ד א רבי ישמעאל. זו בצד זו. וכ"ם אחת על גב שתים שזו עיקר מרקוליס. [מרקוליס שם ע"ז הנקרא נלשונם מערקוריס]: בצד מרקוליס. בצד ד' אמות של מרקוליס כלומר שהאבנים רחוקות ד' אמות מן המרקוליס וידוע דלאו מינה נפל ובהא קאמר רבי ישמעאל דג' אבנים אסורות שאין מרקוליס פחות מג' אבנים ועושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. וקטן הנעשה בצד גדול עבדי ליה בכל דהו ואין חושבין שיהיה אחת על גבי שתים. ורבנן סברי אין עושין מרקוליס קטן בצד מרקוליס גדול. הלכך גרלות עמו כלומר סמוכות לו. דאיכא למימר מינה נפל. בין שתים בין שלש אסורים. אין גרלות עמו מותרות. והלכה כחכמים: **ב** מצא בראשו של מרקוליס:

שנויי נוסחאות

פ"ד א רבי ישמעאל אומר ת"ם ע"ג: שנראית עמו אסורות, מיי' פ"ז מה' ע"ז הי"ז ספ"ג נאתין מ"ה: **ב** מצא בראשי מעות. כל"ל ע"ג מיי' פ"ז מה' ענוד: זלה הפ"ו ממ"ב נאתין מ"ה עיש"ע י"ז פימן קי"ם פ"ז:

פ"ד א ושתים מותרות בכי"מ שתים.. שנראות עמו אסורות ושאין נראות עמו מותרות. בד"ל **את שהוא** נראה עמו אסור ואת שאין נראה עמו מותר וכ"ה בכי"ק ובמשני"ל (וגרס ..שאינו נראה..) ונוסח הדפוס עדיף דקאי אהכי"ו וכדאמר בגמ' ועי' במיזוגי גלאנטי (ד"ס):

תוספות רעק"א

פ"ד א [אות יג] בתי"מ ד"ה בצד. דהיינו בכבנן. בעניי לא נראה בן אלא דתוס' מסקי דנראית עמו זהו מקרי מקורבות לכ"ע אסורי דאמרינן דממנו נפל ואפי' אחת אסורה. ושלוגתייהו בתוך ד"א אם אינם יראות עמו דלאו מינה נפל ומ"ל לר"י דאם אין גובה בינתיים דרבן לעשות מרקוליס קטן אפילו מב' אבנים ואסורות ואחת מותרות. ואם גובה בינתיים אין

יכין — תפארת ישראל — יכין

שמים בו המורג פקע מוט הערב, גזרקו בין חוטי המתי כשאורג: פ) קמ"ל רישא לרבותא דרבנן אף בשעת גמר הפת ליתא לאבוקה בעין, אפ"ה אסור. וקמ"ל סיפא לרבותא דר"ת, לף בשעת גמר הבגד איתא לכרכר בעין, אפ"ה שרי. ולגירסת הספר דגרס רק ברישא פ"ת כתערבה באחרים, ורק בסיפא גרס ואחרים באחרים, י"ל דקתני רישא לרבותא דר"ת דאפילו במד תערובות שרי בהולכת הנאה לים המלח. ונקט סיפא לרבותא דרבנן דאפילו בב' תערובות אסור פדיון [ותוס' גם בסיפא לא גרסו, ואחרות באחרות] ויש לומר עוד דנקט רישא באכילה לרבותא דר"ת, וסיפא בהנאה לרבותא דרבנן: פא) העכו"ם להאשירה, דכל זמן שלא באתה לרשות ישראל מהני ביטול העכו"ם. אבל משמכי ע"ז אף משבא ליד ישראל עכ"ם מבטלה [קמ"ו סעי' ב']: פב) נטל ענפיה היבשים: בג) כרת ענפיה הלחים [וכמ"ק ד"ג ה' כתב דשי' בעצמו דזיכוד שייך בתוקן היבשים והלחים יחד]: פד) ואפילו ביטול בעל כרחו מהני [קמ"ז]: פה) אם תהך מגופה שפאים, [שפעהגע] בל"ת: פו) נ"ל דקמ"ל אפילו כרת מגוף עלמה, אפ"ה לצורכה אסורה, ומכ"ם ברישא שלא תהך רק הענפים:

תוספות רעק"א

פ"ד [אות יב] בתי"מ ד"ה בצד. דהיינו בכבנן. בעניי לא נראה בן אלא דתוס' מסקי דנראית עמו זהו מקרי מקורבות לכ"ע אסורי דאמרינן דממנו נפל ואפי' אחת אסורה. ושלוגתייהו בתוך ד"א אם אינם יראות עמו

אור גדול

כן בפלוגת ר"מ ורבנן. ובדוחק יש להעמיד זה בכוונת הר"ן. אמנם אכתי קשיא לי מובחים (דף ע"ד) דקאמר רב ב ט ב ע ת של ע"ז שנתערבה בק' ונפל א' מהם אין הגדול דהוותרו. **חא** אפילו בעצמו יכול להפיל דחוי כמוליך הנאה. והתם משמע דדוקא נפלה ולא הפילה בידים. וע"כ כרבינו יונה. ובזה תמוה לי נ"כ דברי התוס' זבחים (דף ע"ב) בד"ה בולן דכתבו באמצע דבריהם דלפי"ז לקמן בהתיא דסבעת זכוכות מהני הולכת הנאה ותמוה כנ"ל דלפי"ז ליל נפלה הא בידים יכול להפיל. גם לא הבנתי מ"ש שם וביבמות (פ"א ב') דגבי פת אסור למכור חוץ מדמי איסור משום שמא יקנה ליתן לפועליו. הא כיון דנותן דמים בעדו הוי בהולכת הנאה. אמנם ז"א דהא נותן הדמים לעכו"ם ולא לים.

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ד א) וכ"ם מ' על ב': ב) שם האליל זה הוא מערקור שהמנוהו עובדיו על סוחרים ועוברי דרכים, ומקיימין שם זה העבוי מלבן בפרשת דרכים, ובידו הנעוויה מורה הדרך, ולפעמים זקפו לבן מ' ע"ג ב' לבנים, שיהיה לבן העליון דומה הראש, וב' לבנים שתחתיו שבולטין מזה ומזה דומה הידים. ואלו הב' ההמוטות, מרקולס גדול נקראין, וכל העובר שם מעובדיו מסליך שם לבן לכבודו, וזהו עבודתו: ג) ר"ל כל שסמוכות לו תוך אמה: ד) אפי' מ' או ב' שמונחים שם יחד, או ג' זו בצד זו, אסורות, דאמריק ממרקולים גדול נפל לשם: ה) דבשרחוקות ממרקולים אינן אסורות רק כשמונחות מ' על ב', דאז מרקולים בפ"ע הוא. ור' ישמעאל ס" אפי' רחוק בד' אמות ממרקולים הגדול, אסור, דלפעמים עמו מרקולים קטן, דהיינו ג' לבנים זו בצד זו, בצד מרקולים גדול:

מעות כסות או כלים הרי אלו מותרין. והוא שלא יהו מונחין לגוי [כגון] שהיו המעות מונחים בכיס קשור ותלוי לו על צוארו. כסות מקופלת ומונחת על כתפו. או על ראשו. כלים שמי מונחים על ראשו. שכל אלו אינם דרך גוי: **ג** שלא בטובה. שלא יעלה שכר לכומריה: **ד** ע"ז של נברי ואסורה מיד. דכתיב (דברים ז') פסילי אלהיהם תשרפון באש. כשהן טהורין בהן מנהג אלהות אבל אם בטלה הרי אלו מותרים: ושל ישראל. בזמן בית לו בה שותפות. ואין כן הלכה. דעכו"ם אין מבטל ע"ז של ישראל אפילו יש לו בה שותפות: וישראל אינו מבטל ע"ז של נברי. ואפי' נתן לו הנכרי רשות: עבדה לע"ז והוי כשבר מקל לפניה דדמי לזביחה] ואע"ג

פחסה

שאין בהם עבודה לגבוה. כעין פגים מקרי. ויינות וממנים וסלתות נמי פגימה דכעין פגים הוא דהא איתנהו במקדש יין לנסך. שמנים וסלתות למנחות. ובכולהו הני חייבינן דלמא עביד בהו הקרובת כעין פגים שנסך היין. והקטיר קצת מהשמן והכולת. ואלו בנמלאו שריה הן. כדעבדינן במקדש ומש"ה מיתסרי. הר"ן: פרכילי עגבים. כשהעגבים כרותים עם הזמורות נקראים פרכילי עגבים. כך פי' הר"ב במשנה ג' פ"ק דעוקצין: **ג** נהנין מהן. דאין הקדש לע"ז עד שיקריב בתקרובת.רש"י: שלא בטובה. פירש הר"ב בלא יעלה שכר לכומריה.וכפירוש רש"י. והקשו בתוספות פרק דלעיל דף מ"ד דלשון בטובה לא משמע הכי. ואדרבה בשכר מיבעי ליה. ועוד דאי בשכר. בסיפא כי איכא לאהניה הלק בהדה דברי [ועיין לקמן] אמאי הא מרויח לע"ז. ושם מפרש"י שלא בטובה שלא יחזיק טובה לע"ז. ע"כ. ונראה הר"ל וכ"ש שלא יתן שכר. והכה"ח דרים פרק ה' דעדיות. ומשנה ב' פרק ד' דבכורים לענין פירות שביעית. וכן פירש הר"ן בשם הראב"ד. אבל התוס' כתבו לע"פ שמתנים להם שכר שרי. ולא דמי למתני' ד' פ"ק דחגיגה מעוטרות אסור ליקח מהם משום מכשול ע"ז. דהתם מיירי שהמכשול הוא לצורך הע"ז. ובהכי מתרלה נמי דבפ' ד' דנדרים משנה ו' במודר הנאה דאסור ליקח ממנו אלא בפחות כדהקשה מינה הר"ן על פירש"י. וכיון דלא לע"ז עצמו לא קשיא מינה כלל: שלא בטובה. פי' הר"ב שלא יעלה שכר לכומריה. איכא דמתני לה בגמ' אריסא. ואיכא דמתני לה אסיפא. והרמב"ם [פ"ז] פוסק לקולא כמאן דמתני אריסא. אבל זהו לפירושו דמפרש בטובה בדברים כהראב"ד והוי מדרבנן ולהכי אזלינן לקולא. כ"כ הר"ן. אבל בשאר הפוסקים מפרשים כמאן דמתני אסיפא ואפי' יש לאחריה חלק בטובה עם כומריה: **ד** נברי מבטל ע"ז שלו. כתב הר"ב דכתיב פסילי אלהיהם תשרפון באש כשהן טהורין בהן מנהג אלהות. אבל אם בטלום הרי הן בטלים. וכ"כ הרמב"ם בפרק ח' מהלכות ע"ז. ולריך לומר דס"ל אלהיהם למה לי. דאי לבדלעיל משפסלו נעשה לו לאלוה לחוד אתא. הוה מצי למכתב פסיליהם תשרפון באש. אלהיהם דכתב קרא למה לי דודאי דליכא למטעי דכל פסילים אפילו שאינם אלהים שהלריכן הכתוב שריפה אלא אלהים אבמוטינן כשהן מהגין וכו'. ומיהו בגמ' [דף כ"ב] דמאן דדרים פסילי אלהיהם משפסלו לאלוה נפקא ליה שפוסל אלהו מדכתיב בשריפה דקרא לא תחמוד כסף וזהב עליהם ולקחת לך. וקשיא אהדדי. כתיב לא תחמוד. וכתיב ולקחת לך. הא כיצד פסלו לאלוה לא תחמוד. פשלו מאלוה ולקחת לך. פירש"י דפסילי דרישא דקרא תרי גווני משמע ודרשינן ליה לאיסור והיתר דקרא: ושל חברו. וע"א ושל ישראל וכן העתיק הר"ב ופי' בזמן שיש לו בה שותפות ואין כן הלכה וכו'. ובגמ'. דרבי בילדותו שנה ושל ישראל ולומר דשותפות. וסבר ישראל אדעתא דעכו"ם פלח. וכיון דעכו"ם מבטל דנפשיה. דישראל נמי מבטל. ובזקנותו שנה ושל חברו סבר ישראל אדעתא דנפשיה פלח. כי מבטל נכרי דנפשיה. דישראל לא בטיל: ביטל משמשיה. דמשמשיה בתרה גרירי. הר"ן:

יכין — תפארת ישראל — יכין

ו) של מרקוליס: ז) והוא שאין מונחין שם דרך גוי, כגון שהמעות בכיס ותלוי בצוארו, והכסות והכלים מונחים מקופלים על ראשו או על כתיפו. דאל"כ הו"ל גוי ע"ז ואסור עד שיתבטל. מיהו כל הקרובת ע"ז אפי' ביטול לא מהני, וגרע בהא מע"ז נופה [קל"ט כ'] : ח) בלשון לאטיין נקראו זמורות עגבים משולבות כשרשרות במעשה אומן, (פערגולא]: ט) בכלי זכוכית: י) משום תקרובת ע"ז. מיהו דוקא הנהו, דכל תקרובת ע"ז אינו נאסר מיד כשהניחו לפניה, רק אם מינו קרב לפנים בביהמ"ק. דאל"כ לא נאסר רק בעשה בו מעשה, דומיא דזביחה או זריקה, כגון ששבר מקל לפניה, שהוא כעין זביחה, או שזרקו להמקל לפניה. שהוא דומיא דזריקה. וגם צריך שיהיה דרך לעובדה באותו הגוף, אף שאין דרך לעבדה באותה מעשה. וה"ל במתניתין יינות שמנים וסלתות חזיין לפנים למנחות. ופרכילין נמי שמא בלבן מתחלה לכך הו"ל כעין ביכורים שבפנים [ועי' י"ד קל"ע ג'] : יא) דאין הקדש לע"ז עד שיקריבו בתקרובת : יב) שלא יחזיק טובה לבעליה עומר לו [דלמק]. וכ"ש שאסור ליתן שכר : יג) מדלא קאמר מהנין ממנה אפי' בטובה. כ"ל דה"ק, דוקא בטובה דומיא דשלא בטובה, דהיינו בהחזקה טובה. אבל בשכר אסור [כפ"ק מ"ד] יד) אף שלא עבדה עדיין: טו) ה"ג ול"נ ישראל:טז) וכ"ש ע"ז שלו

שתים. ע"כ. ולשון הרמב"ם בפ"ז מהלכות עכו"ם וכן אבני מרקוליס כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה: **ב** הרי אלו מותרין. כתוב אחד אומר (דברים כ"ט) והתרתם את שקוציהם ואת גלוליהם עץ ואבן [כסף וזהב] אשר עמהם. מכאן שסיו מקריבים עץ ואבן. וקרי ליה שקוצים. אלמא כל מה דמקריבים קמיה מתסר. וכתוב אחד אומר (שם ז') לא תחמוד כסף וזהב עליהם. אבל עץ ואבן לא כתיב. הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר שלו מי אסור. שאינו שלו מותר. אף עמהם דבר שלו אסור. ושאינו שלו מותר. אבל איפכא לא דא"כ לא יאמר עליהם. גמ': פרכילי עגבים. ויינות ומנים וסלתות שבלים. הני מדין הקרובת מיתסרי. דבגמ' דף כ"א ע"ב מוקמינן להו כגון שבלבן מתחלה לכך והוו כעין פגים כיון שהיו באים במקדש לבכורים [דלא כרש"י שמפרש שבבלירתה בראשון] מעות. כסות. או כלים. הרי אלו מותרין[ז]. פרכילי עגבים[ח]. ועטרות של שבלים. ויינות ושמנים. וסלתות[ט]. וכל דבר שביוצא בו קרב על גבי המזבח. אסורי[י]: **ג** ע"ז שהיה לה גינה. או מרחץ. נהנין מהן[יא] שלא בטובה ואין נהנין מהן בטובה[יב]. היה שלה ושל אחרים נהנין מהן בין בטובה ובין שלא בטובה[יג]: **ד** ע"ז של נברי. אסורה מידי[יד]. ושל ישראל. אין אסורה עד שתיעבד. נברי מבטל ע"ז שלו. ושל חברו[טו]. וישראל אין מבטל ע"ז של נברי[טז]. המבטל ע"ז ביטל

שנויי נוסחאות

ב כסות או כלים (הרי אלו) מותרין. בכי"מ או כסות. מותרין וליתה. ועטרות. במכנ"ל עטרות.. ויינות ושמנים. בכי"מ יינות שמנים וכ"ה שמנים גם במכנ"ל. קרב על גבי. בכי"מ ..לגבי; בד"ל ליקרב..: **ג** שהיה לה גינה. בד"ל ובכי"ק ..גנה; במכנ"ל שיש בה.. וכ"ה שיש גם בכי"מ. נהנין מהן. בכי"מ בכל המכנ"ל מסנה. (בין) בטובה ו(בין) שלא. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמכנ"ל ליתא: **ד** (אין אסורה עד) שתיעבד. בכי"מ אינה..; בד"ל ובכי"ק ובמכנ"ל משתעבד וליתא. ושל חברו. בד"ל ובכי"ק ובמכנ"ל ושל ישראל וע"ז הוי"ט. וישראל אין. בד"ל ובכי"ק ובמכנ"ל ..אינו. ע"ז ביטל במכנ"ל ..מבטל.

תוספות הרשים

ד חוי"ט מר"ת ושל חברו כו' כי מבטל נכרי כו' מסמע דוקא תלוה של ישראל אי"ל לבטל אבל אבל הלקו יכול לבטל אף שיש לישראל שותפות בגוף והיינו כשהוברר חלקו של עכו"ם וכ"כ הגסת הרא"ש ומסיים אם אפילו למאן דלית ליה בירור אבל יש בירור דאיסור עכו"ם דרבנן מיבטל ומעתה יקשה מתני' ד' פרק דלעיל. וע"ש בחי"ע ד"ה אינו דלא היקן כלום בהיתרא. ואפשר דפירושו נמי הואיל דישראל לא מלי מבטל גם אבל דידיה לא בעיל:

ראשון לציון

ב חוי"ט ד"ה שלא בטובה כו' דל' בטובה לא משמע הכי כו' עיין יש סדר למשנה:

תוספות רע"א

עושים מרקוליס קמן רק מג' אבנים ולאחר ד"א הכל מותר:

וכל דבר טו. מיי' שם פוס"ע שם פ"ג: **ג** עבודה זרה שהיה לה גינה כו'. כ"מ ע"ב לעיל מ"ב ע"ב מיי' פ"ז מה' ע"ז הי"ז סמ"ג לאוין מ"ה פוס"ב יו"ד סימן קמ"ב ס"ב: **ד** ע"ז של נברי אסורה מיד. כ"מ מיי' ס"ז ומלמי כלן פ"ב ה"מ מיי' פ"ז מה' ע"ז הי"ל סמ"ג לאוין מ"ה פוס"ע יו"ד סימן קל"פ ס"מ: נברי מבטל ע"ז שלו. נ"ב פ"ב מ"ב ע"מ לקמן כ"ד ע"ב מיי' פ"מ פה' ע"ז ה"ט סמ"ג לאוין מ"ה פוס"ע יו"ד סימן קמ"ו ס"ה: וישראל אין בבטל כו'. מיי' שם פוס"ע שם כ"מ: המבטל ע"ז מבטל משמשיה. מיי' שם פוס"ע שם פע"ו יו"ג:

תפארת ישראל

ראשון לציון

ה איצה בטילה. פירש הר"ב דלפוס שעה רתח עלה והדר פלח לה. דאמר קרא (ישעיה ה') והיה כי ירעב והתקיף וקלל במלכו ובאלהיו ופנה למעלה. וכתיב בתריה ואל ארץ יביט. דאמ"נ דקלל במלכו ובאלהיו. ופנה למעלה [פנה לבו למעלה למים] אל ארץ יביט [חוזר ועובד ע"ז שלו] גמ'. ולא דמי להא דמתני' ד' פרק דלעיל דקאמר ליה זו עומדת על הציר וכל העם מסתיין לפניה ליבו נוטה בה מנהג אלהות מקרי. דהתם כל שעתא ושעתא בזלזולא קיימא. גמרא שם [דף מ"ד ע"ב]: רבי אומר בטלה. לשון הר"ב פלוגתא דר' ורבנן כשמכרה לעכו"ם אבל מכרה לישראל אורף דברי הכל בטלה. וכן לשון הרמב"ם. וממילא דעכו"ם דאמרן אף לאורף הוא דפליגי דאי לא תימא הכי לאמוטיקן רבותא דאפילו באורף עכו"ם דברי הכל בטלה. ובגמ' איתא בהדיא מחלוקת באורף עכו"ם וכו'. וז"ל הר"ן מחלוקת באורף עכו"ם כלומר שמכרה עכו"ם לאורף חברו דהתם אמרי רבנן דלא בטיל דסבר המוכר כיון דלוקחה עכו"ם הוא פלח לה ולא חבר לה. אבל באורף ישראל דברי הכל בטל. דמידע ידע עכו"ם. דישראל חבר לה ע"כ. וכתב עוד ומשכנה כגון שאומר אם לא הבאתי לך מכאן עד יום פלוני הרי היא שלך והגיע הזמן ולא פדאה דהוי ליה כמכירה דאם לא כן מאי רבותיה באורף. ע"כ. ובב"י סימן קמ"ו כתב דגראה מדברי הרמב"ם דלא מפליגינן [בין] אורף ישראל לאורף עכו"ם אלא במכרה אבל לא במשכנה. ע"כ. ולי אין נראה כן מדבריו דאדתידוק מרישיה שכתב שמכרה לאורף ישראל בטלה. ולא נקט לו במשכנה דם"מ דבמשכנה אף באורף ישראל לא בטלה. תידוק מסיפא איפכא שכתב אבל אם משכנה או מכרה לעכו"ם לו לישראל שאינו אורף וכו' איצה בטלה דם"מ דדוקא משכנה לישראל שאינו אורף הא לאורף בטלה. וכן בכ"מ כתב כדברי הר"ן. וכמעי' דמכרה דנקטי הר"ב והרמב"ם בפירושו לאו בדוקא נקטי. אלא מכרה דתנן ברישא נקטי וה"ה למשכנה: ן מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברים. פי' הר"ב ופעמים שהמלכים עוברים בדרך אחרת ואין חוסכין להם. הלכך לאו משמשי ע"ז חשיבי. וכן ל' רש"י. וז"ל הר"ן כיון שלפעמים וכו' לא קציעי למחשביהו משמשי ע"ז. ולאלתר מייתאי מיניהו והוי ליה כע"ז שהניחו עובדיה דשרייא. ע"כ. והתוס' כתבו והכומריס שעבדוס לא עשאום ע"ז אלא לאורף המלכים וכשראוין שאין המלכים חוסכין בהם גם הם מבטלים אותה. ע"כ. והרמב"ם מפרש בענין אחר שכשמולך מלך אחר מקומין בימוס אחרת וזהו כשהמלכים עוברים ר"ל ממלכותן. ולא ידעתי למה הרמב"ם בחבורו. וכן העור לא העתיקו בבאר זו: ן שאלו את הזקנים ברומי. כלומר דבר זה נשאל לחכמי ישראל ברומי. הר"ן: יאבד עולמו מפני הטועים. ומ"ת יוכיבוס. יאבד הטועים. לא קשיא שהרי מליו שאובדים במלאת ספקס וסאתס כענין יושבי הארץ אחרן כגון לא נאבדו כמו שנאמר

ה כיצד מבטלה. נ"ג ע"א: קטע ראש אזנה. מיי' ע"ח מה' ע"ז פ"י מ"ב ו"ד פימן קמ"ו ס"ז: פחסה. מ"ב מ"ה: רקק בפניה. מ"ב ע"ב: לא ביטל. מיי' שם מה"ב שם ס"ח: ן ע"ז שהניחוה עובדיה. נ"ג ע"ב מ"ר יהוזלמי לקן ס"ב ה"ד מיי' פ"ח מה' מס' ע"ז הי"ח עוש"ע י"ד פימן קמ"ו ס"י: ן שאלו את הזקנים ברומי. נ"ד כ"ב מכילתא יתרו ע"ז:

שנויי נוסחאות

משמשיה מותרין. במסב"ב משמשין.: בד"ל ו ב מ ב נ י ר משמשיה סבוטרין בכי"ק..מובטלין; בכי"מ ובוא"ב הן מותרין. ה שלא חיסרה בטלה. בכי"ק שאין (?) היסרה ביטלה וכ"ה ביטלה גם במבני"ל. רקק בפניה. במסב"ב רק.. גערה וזרק. בד"ל גיערה זרק וכ"ה זרק גם בכי"ק ובמסב"ב ובמבני"ל: ן בשעת מלחמה. בד"ל ובכי"ק ובשעת.. בימוסיאות. בד"ל ובכי"ק בוסטיות. מותרות בכי"ק ובמבני"ל סותרין: בד"ל אסורין ומוכח מגמ' דטעות היא (ד"ס). שמעמידין אותם. במסב"ב ..אותה: ן למה אינו מבטלה: בד"ל ובכי"ק ו ב כ י"ר מ ובמבני"ל מפני מה.. אלו לדבר. בכי"מ אם לדבר. שאין צורך לעולם (בו). בכי"ק שאינו צורך העולם בו; במבני"ל ..העולם בו; בד"ל ..בעולם וליתא; בכי"מ שאין העולם צריך לו. ולכוכבים(ולמזלות) בד"ל ובכי"ק לי לו: במבני"ל לכוכבים ולמזלות להרים ולגבעות. שאין צורך לעולם בו וינוח דבר שצורך העולם בו, בד"ל ובכי"ק ובמבני"ל שאין צריך העולם בו ויקיים דבר..; בכי"מ שאין העולם צריך לו ויקיים דבר שהעולם צריך לו. מ־זיקין. בד"ל ובמבני"ל מחזיקין. שאומרים תדעו שהן אלוהות. בכי"ק ובמבני"ל ויאמרו תדעו..; בכי"מ ויאמרו.. אלהות; בד"ל ויאמרו תדעו שאין (?).. שהרי הן לא בטלו. במבני"ל שהרי אילו בטלו ואילו לא ביטלו; בד"ל ובכי"ק שהרי הן אילו לא בטלו; ביקוט כ"י. לא בטלו אלא עולם במנהגו נוהג ושוטים שקלקלו שתיירין ליתן את הדין ועי' גמ':

ראשון לציון

ן בפשוט אמרו (להן) נ"ל להם וכן כל להן דלקמן נ"ל להם:

יכין תפארת ישראל יכין

לון לה ביטול עולמית אפי' במשותף בה עם העכו"ם [קמ"ו ח'] יו) אפי' הם כבר ביד ישראל, נתבטלו עם ע"ז שנתבטלה בעודה ביד עכו"ם [שם י"ג]: יח) הכה בקורנס עד שנהמעך פניה דוקא: יט) דרק לפי שעה רתח עליה, והדר פלח לה: כ) אפי' לאורף ישראל אסרי רבנן [וי"ח]: בא) והכי קיי"ל. מיהו משמשי ע"ז שמשכן ולא פדאן, נתבטלו [שם ס"ח]: כב) מיהו בהיו יכולין להזיר אליה ולא חזרו, נתבטלו [שם]: כג) אבני גזית שמזה ומזה בדרך המלך, שכשהמלך עובר, מוציאין שם ע"ז, וכשעובר שם משתחווה לה: כד) ר"ל לפעמים המלך עובר בדרך אחרת, ואינו חושש למה שהניחו כאן הע"ז, וסו"ל כע"ז שהניחוה עובדיה בשעת שלום, דשריא. אי נמי שכשירצו שהמלך יבזה אותה, גם הן מבטלין אותה [כך כתבו הרי"ן ותוס', וק"ל מה איריא בימסאות, הרי גם הע"ז בעלמא נמי מותרת מה"ט ואפשר דבע"ז נוסף לא קיימא נסתמא. אבל מ"ש הר"ב דמשום שמעמידין אותה רק לפי שעה לא נאסרה, כך כ' רש"י במתני' לפי הס"ל, אבל לא קיי"ל כן, דאפ"ה כשהקלוה לכך אסור [ס"ך קמ"ס ס"ק י"ח]: כה) ואם יאבד הטועים תתבטל הבחירה, שכל א' יהיה ירא לנפשו. משא"כ כשיאבד הע"ז, לולא הטעם של איבוד העולם, הי' ראוי שיבטלה הקב"ה, דלא תתבטל הבחירה עי"ז, דהרי יכול לעשות אחרת. [והא דהקשו על ע"ז ולא הקשו על שאר עבירות, דכל הגוזל ראוי שיאבד גזילתו, וכל אוכל איסור ראוי שלא ישבע. י"ל שאני ע"ז דתמידי שטוגע בכבוד עצמו ית', והוא תכלית הבלמת כל בני שלם שיכירו הבורא שלם, לפיכך חשבו, שראוי שיעבר הקב"ה האדם מחטא זה]: כו) ר"ל נגדיק את העובדים לעבד הטמים לבקש להם התנצלות, דבעלמא בשיטה כולן י"ל שאין הקב"ה חושש לטפשים הללו וכדאמרינן בענל כלום מתקנא אלא נבור בגבור וכו', וכי בשביל שוטים הללו יאבד הקב"ה עולמו לכן מניח כולן לחודיע שאין חושש. אבל אם יאבד קצת מהן ויקיים קצת מהן, הרי ידעו שחושש לפגם כבודו ית', יאמרו א"כ למה לא יאבד עולמו עם כולן בעבור כבודו, בלתי ספק ח"ו הם כחו מלבטלן: כז) והאחרים בטלו ולא

ח גת בעוטה. שבעטה ודרכה עכו"ס: אע"פ שהוא נוטל בידו. ענבים מתוך היין. ונותל' בתפות. מקום אסיפת הענבים העשוי כמין גל קרוי חפות וסבר תנא דידן דאינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. וזו משנה ראשונה היא ואין הלכה. אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך: מה שבבור אסור. אם יגע בו עכו"ס אחרי כן: **ט** דורכין עם העכו"ם בגת. ולא אמרינן מסתכר באיסורי הגתה הוא *)[ואפילו] בשתיה סבר האי תנא דשרי כל זמן שלא ירד לבור. ומשום גורם מומאה ליכא שמשנה דדרך בהם עכו"ם [מעט]. נטמאו. ונמצא שאין הישראל גורם טומאה: אבל לא בוצרין עמו. לפי שמתגאים בגת טמאה. והעכו"ם מטמא הענבים במגעו. והישראל הבולר עמו גורם טומאה. וסבר האי תנא אסור לגרוס טומאה לחולין שבאי"י ואפילו הם של עכו"ם. ואין הלכה כמשנה זו דקיי"ל כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך הלכך אין דורכין עם העכו"ם

*) גר"ב ג"ל ואפילו.

ח לוקחין גת בעוטה מן העכו"ם(כח) אף על פי שדרא נוטל בידו(כט) ונותן לתפוח(ל). ואינו נעשה יין נסך עד שירד לבור. ירד לבור(לא) מה שבבור אסור. והשאר מותר(לב): **ט** דורכין עם העובד כוכבים בגת(לג) אבל

בגת

מהני' י' אי נמי דאין דרך נסוך ברגל [כדלקמן דף ל"ז] ואפי' מתכוין. ונחלקו בזה הפוסקים: לתפוח. פי' הר"ב מקום אסיפת וכו' קרוי תפוח. עיין בפירוש משנה ב' פ"ב דתמיד: ואינו נעשה יין נסך וכו'. לכון התוס' אינו נעשה וכו' כך הגירסא. וי"ס שגורסים באינו והוי סיפא פי' דריסה. אבל אותם ספרים שגורסים ואינו בוי"ו. וא"כ נשמע דין אחר באפי' נגע עכו"ס בקלוח המוכך מן הגת וירד לבור אינו נאסר. וקשיא אמאי הצטריך למתני אע"פ שבטל בידו ונותן לתפוח. הא מכיפא שמעינן יותר שאינו נעשה יין נסך כלל עד שירד לבור. וי"ל דלא זו אף זו קתני ח"ב תנא סיפא לגלויי דישא דלא תימא דמתיה לתפוח אל התפוח הוי כאילו ירד לבור. קמ"ל סיפא דירד לבור דוקא. ע"כ: עד שירד לבור. כתב הר"ב ואין הלכה אלא כיון שהתחיל היין להמשך נעשה יין נסך גמ'. ופירש"י שהגת עשויה כמדרון ומשנה שהוא נמשך מצד העליון לצד התחתון קרוי יין. ע"כ. ובגמרא דביין נסך אחמירו רבנן אע"ג דלענין מעשרות לא נקרא יין עד שיקפה כדתנן במשנה ז' פ"ק דמעשרות א"ב מיסלה בחבית כמ"ש במשנה ז' פ"ז דב"מ: לבור. בור היו עושין לפני הגת. והכלי נתון שם לקבל היין. ויש שמחזין הבור בסיד והיין משתמר בתוכה ואינו מאבד טעם. והוא בור סוד [כלומר דתנן בפ"ב דאבות משנה ח'] רש"י: מה שבבור אסור. פירש הר"ב אם יגע בו עכו"ס אח"כ. וכן פירש"י. ומסיימי התוס' והשאר מותר. ואפי' יגע בו עכו"ס. דומיא דדישא דמתיה לתפוח מיירי בנגיעה אף מותר דסיפא מיירי בנגיעה: מותר. אף בשתיה כי דישא דלוקחין משמע דמותר אף בשתיה. תוס'. ועיין בפ"ה הר"ב משנה דלקמן: **ט** דורכין עם העכו"ם בגת. כתב הר"ב ומשום גורם טומאה ליכא שמשנה שדרך בהם העכו"ם מעט נטמאו. וכן פירש"י ומסיימו התוס' דאין לפרש דורכין. בתחלת דריכה ומעטם שנטמאו הכל בגת טמאה. דא"כ ישראל העושה פירותיו בטומאה אמאי לא דורכין עמו כיון שנטמא הכל בגת טמאה [ועיין לקמן. וכן בפירוש הרמב"ם שכתוב לקמן] אלא בסוף דריכה. וכן מ.מע בירושלמי. ע"כ. והו מכיים רש"י ומשום מסייע ידי עובדי עבודה ליכא בהעכו"ם לא נטוה על כך: אבל לא בולרים עמו. פירש הר"ב לפי שמתגאים בגת טמאה והעכו"ם מטמא הענבים במגעו. תמיהה לי דכיון דבגת טמאה מותרת היפוך ליה דמהגת מיטמא בלא נגיעת העכו"ם. וכן קשיא דאי מותרין לטומאת מגע עכו"ם. למה לי דמותרה בגת טמאה. ולכון רש"י לפי שמתגאים בגת טמאה וגורם טומאה הוא שנתינתן לגת לכם דריכה הוא ודריכתן תמומאם [לפי שהוכשרו ע"י משקין היולאין בבעת דריכה. הר"ן] וקודם דריכה ודאי לא מקבלי טומאה דסתמן לא הוכשרו. והא דקיי"ל הבולר לגת הוכשר [במשנה י"ח דבר פ"ק דשבת] [דף ט"ו] היינו היכא דהוכשר ודאי. ע"כ. וז"ש התוס' [ד"ה אבל]. דמשה"ה לא פירש"י שמא יבולרו בכלים טמאים דאפי' אם בולרו בכלים טמאים לא נטמאו עד שלא הוכשרו דסתמא לא הוכשרו. ע"כ. ולכון הרמב"ם וזה הטעם לאסור שיבולר העכו"ם עמו. לפי שעיקר בידינו הבולר לגת הוכשר. וכשמגע בו עכו"ס הגה טמאו ויהיה הוא טוחר לטמא כשהוא בולר עמו וכו' אבל מה שהיר

לנטוע

יכין — תפארת ישראל — יכין

ולא יהנו דמפני שם לעולם לורך לרם לא בטלו: בח) שבעט ודרך העכו"ם הענבים שבשם. [ואע"ג דמשניות שבאין עד סוף ספרק, כולן מדברים מכשיעות ענבים ויי"ל, ולפיכך עפי שיש שיחכרם תנא לפרק דלקמן שמדבר ג"כ מי"ג. ל"ל דמבו"ה תנבן תנא לפרקן שמדבר משייני ע"ז, כדי שלא לסיים הפרק עם הוכחת שעות שע"ז אלהות]: כט) ענבים מתוך היין: ל) הוא מקום קבולה הענב ס. ור"ל אף שנגע העכו"ם ממש בידו בענבים שנדרכו בגת ובהשרף בם, אפ"ה ברי, דאכתי לאו יין הוא. ולב"ר דס"ל [י"ד קכ"ג י"א] דבנגע, ברגל נמי איסר, א"כ מה רבותא דלקח ענבים בידו, מהדריכה שדרכה ברגלו. י"ל דרבותא היא די"ל דבהדריכה איכא למימר דבעבידתיה עריך.משא"כ בלוקח ענבים בידו אין כאן עבידתא: לא) הוא הבור שלפני הגת, שסדין אותו שלא יבלע היין, והיין מקלח מהגת להבור, ואם לאחר שירד נגע בו עכו"ס אסור: לב) אף אם יגע בקלוח מותר. ואמן קיי"ל, דמשהתחיל היין להמשך, אפילו נמשך רק בהגה עצמו אז נאסר במגע. ובפיגה ישראל החרלנים למעלה והיין נכתר בהגת לבדו נקרא המשכה, דאז אפילו נגע עכו"ס רק בחרלנים בשם בהן טופח על מנת להעפיה נאסר היין [קכ"ג י"ז]: לג) של עכו"ס, ואע"ה הוה משהכר באיסורי הגתה, דס"ל דכל זמן שלא ירד לבור אפילו בשתייה ברי. [ואילה"ק עכ"פ גורם טומאה לחולין שבא"י, שוכשרו הענבים פ"י היין היולא, ויתעמא מהגת של עכו"ס שהוא עמא. ואי"ל משום דבבר הוכשרו כשבולן, ודהרי הבולר לגת הוכשר [כשבת דש"ו]. ליתא, דשתם לא הוכשר רק מדרבנן מגזירות י"ח דבר, והבתא כשבולן, יכשיון מדאורייתא, ויגרוס שיקבלו טומאה דאורייתא. י"ל דמיירי שבבר הלך עכו"ם בדריכתו שתי ושרב, והוכשרו ונטמאו בבר. מיהו אנן קיי"ל דחולין מתוקנים

שבא"

ח לוקחין גת בעוטה כו'. עד שירד לבור. ומכל מקום ומכל מקום לתוך התפות. ואינו נעשה. בד"ל ובגי"ק ומכבני"ל אינו. במכב"ב ואינו עושה ושי' חוי"ע. עד שירד לבור. נכי"מ לתוך הבור. (ירד לבור). במכב"ב ד' קרמקא נמשמ שבגנה והמסר"ם שיש לפניו דפוס זה הוסיפו (ד"ם):

לקוטים

פ"ד ח תוי"ם ד"ה עד זמו' קרוי יין. ונעשה כולו יין נסך ואפי' מה שלא נמשך כך סיים רש"י והוכיח הר"ן שבדבריו עיקר וכתב דרבנו יונה הארפתים ז"ל מקילין לומר דהא דאמרינן מכיון שהתחיל לימשך דוקא משהתחיל להמשך לבור אבל מתחתוש לעליונה של גת הוה המשכה לשאות יין נסך ולפיכך הם מתירים לדרוך עם הנכרי בגת פקוקה כל שלא ירד ממנה כלום לבור וכו' זהו דרך פירושם ואינו מתחוור בלשונה נקראת המשכה אלא בגת עצמה אבל מן הגת לבור ירידה נקראת ולא המשכה ובדתנן במתני' עד שירד לבור ולדבריהם הו"ל לרב הונא לומר יין מכיון שהתחיל לירד נעשה יין נסך אלא ודאי אפי' בגת עצמו קרוים המשכה ונעשה יין נסך והכי איתא בתוספתא דהגיגא הא הלוקח ענבים מן הנכרים ומלא התחיו נמחיות מותר אבל נמחיות אסור אלמא דאפי' בגת עצמו כל שהוא נמשך נעשה יין נסך כדברי רש"י ז"ל וכ"כ הרמב"ם בפ"ח מה' מאכלות אסורות ע"כ. (בית דוד):

ט תוי"ם סד"ה דורכין וכו' וכן משנה בירושלמי. דאמר דורכין עם הנכרי בגת כדא דאה אמר והוא דהלכו עליו דריכת שתי ושרב אבל לא הלכו עליו שתי ושרב לא. תוספות. (בס):

שנויי נוסחאות

ח להתפות. בד"ל ובכ"ק ובכי"מ ומכבני"ל לתוך התפות. ואינו נעשה. בד"ל ובגי"ק ומכבני"ל אינו. במכב"ב ואינו עושה ושי' חוי"ע. עד שירד לבור. נכי"מ לתוך הבור. (ירד לבור). במכב"ב ד' קרמקא נמשמ שבגנה והמסר"ם שיש לפניו דפוס זה הוסיפו (ד"ם):

לבעוט עמו לפי שסבת הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עכו"ם והוא מוכשר כמו שהוא עיקרנו. ע"כ. הא קמן דז"ם הר"ב לפי שטותגס בגת טמאה מלטון רש"י הטתיק כן. ומטוס שט"י דריכה יהא מוכשר. אבל בלא"ם סתמא לא האכשרו. ואין העכו"ם מטמא במגעו. וז"ם הר"ב והעכו"ם מטמא העגבים במגעו מלטון הרמב"ם הטתיק כן דס"ל דבבירה הוכשרו מן הסתם ומליגו למדין שאין הרבבת בני הפירושים טוליס כאחד. ולפיכך לא ה"ל להר"ב להברס בלשון אחד: לא בוצרין עמו. כתב הר"ב וכבר הלו תנא אסור וכו' ואין הלכה כמבנה זו וכו' וקיי"ל מותר לגרוס טומאה לחולין שבא"י כשהחולין הם של עכו"ם. אבל ישראל עובר עבירה הוא לפי שמטמא התרומה וכו' כדמסיק הר"ב לקמן וכן פירש"י גם הרמב"ם מפרש כן. ותגן במ"ב פ"ק דמעשרות העגבים משהבאתיו חייבים במעשרות ולפיכך הויין טבולין לתרומה קודם בבירה משא"כ לענין חלה שלא אסרו בסוף פ"ה דנגעין ובשביעית אלא משטיול המים. וכיולא בזה תירלו התוס' התם בגיטין [דף ס"א] ועיין עוד מזה לקמן. גם עמ"ש עוד בזה בכפ"ה דשביעית בס"ד. ומ"ש הר"ב ומיהו ישראל הבולר כרמו לכתחלה לא יקח עכו"ם עמו וכו' משום מגע עכו"ם לעבותו יין נסך אתמר בגמ' דף נ"ט: לא דורכין. שדריכתן בעבירה בגת טמאה. ודריכתן הוא עיקר טומאתן כשעשין מבקה הן טמאין ע"י הגת. רש"י. ומסיימי התוס' [ד"ה אין טורין]. דאלעזריך לאשמועינן בסוף דריכה דאסור לסייע ידי עוברי עבירה אע"פ שכבר התחיל בעבירה. ע"כ. ומשום דדריכה חד מעשה הוא הלכך אסור אע"פ שכבר טמא בתחלת דריכה ולא דמי לטמא בגת שכתבו התוס' לעיל דתו ליכא למיסר לדרוך עמו כיון שכבר נטמא וכן לא דמי למוליכין עמו חביות דסיפא ודמיא ללא עורכין אע"ג דנטמא בליסה. ולהרמב"ם אף בבירה בכלל מלאכת הדריכה היא ולפיכך אף ע"פ דלסברתו כבר נטמא בבירה. אפ"ה אין דורכין. וכן לשונו כבדרכו העגבים [וגאפה הפת] נשלמה העבירה ולפיכך מותר לאתה עמו אח"כ. ע"כ: לא לטין ולא עורכין עמו. שכל מעשה עריכה זו בעבירה. רש"י: לפלטר. פירש הר"ב במשנה ד' פ"ה דדמאי: ו אם יש לו עליו מלוה. פירש הר"ב שזה היין מטועבד לו בחובו. שעשה לו ישראל יין זה אפותיקי לגבות הימנו. רש"י: אסור. שמא נגע בו. לבון הרמב"ם פרק י"א מהלכות מאכלות אסורות. כל יין שנגע בו העכו"ם הרי זה אסור. שמא נסך אותו. שמחשבת העכו"ם לע"ז. הא למדת שיין של ישראל שנגע בו העכו"ם דינו כסתם יינו שהוא אסור בהנייה: מותר. דנתפס כנגב אפילו על הכניסה. ומפ"ה לא חיישינן שמא נגע דמרתת. הר"ן: ועלה. פירש הר"ב מת אבל עלה חי אסור מטוס דמודה וכו' על שגילל. ומסתמא נסכיה בעלייתו ואסור בהנאה. רש"י: וזרקה בחמתו. וכ"א ל"ג בחמתו וים קלת פנים לגרסא זו דבגמ' דמותיב נטל את החבית וכו' ודייק בחמתו אין שלא בחמתו לא גרלה בלא מטמתיו היא. אלא ברייתא מייתי דהא גריס בה זה היה מעשה בבית שאן. וכמתני' ל"ג בבית שאן [אך בספר הרא"ש ראיתי במשנה בבית שאן] ומדמייתי ברייתא ס"מ מטוס דבמתני' ל"ג בחמתו. ומ"מ גרלה ודלא דמתני' נמי דוקא בחמתו. דאי לא תימא הכי אדמותיב מברייתא לסתייע ממתניתין. אלא ס"ל גמרא דברייתא מיפרשא למתני' ולא

ישראל שהוא עושה בטומאה. מיי' פ"ב מה' תרומות ה"י: נחתום שהוא בטומאה. יבמות ק"ד: ל' נכרי שנמצא עומד כו'. כ' פ"ב מיי' פ"ב מה' מ"א ה' כ"ם ממ"ג לחוון קמ"ל עושה ו"ל סימן קכ"ח פ"ב: מדדו בקנה כו'. מיי' שם ה"ע ממ"ג שם טוש"ע י"ל סימן קכ"ד סע"ב: ו' עולין לחמו אסור אין לו עליו מלוה. במכ"ב מלוה עליו ..מלוה עליון בד"נ ..ואין לו.. וכדדו במשנ"ב מדדו. ועי' רע"ב. הצרעה בקנה. כריב"ם ..בקנה (ונגעו). תוס' בד' קוכטא ליתא. (או ש)היה מטפח. במשנ"ב מטפיח; בטשני"ר.. מתפח (?); בד"נ ליתא וכן ליתא גם בכי"ק (ומס מטפיח). חבית מרותחת. בד"נ החבית מרותחת; בכי"מ ..המרותחת וכ"ה בכש"י ובכרע"ב. בבל אלו היה מעשה. בכי"ק ובכי"מ כל אלו.; בד"נ זה היה.. וכ"ה ברש"י; במשנ"ב ד' פיזרו ליתא למלי היה. ור' שמעון מתיר. בד"נ ובכי"ק ר' שמעון..; בכי"מ ..מתיר בשתיה וכ"ה בריב"ם ובכי"מ אולם בריב"ם ד' קוכטא ליתא וכן משמע מהגמ' כשהוא מתיר כו' דליתא. וזרקה (בחמתו) לבור. בד"נ ובכי"ק ובמשנ"ל ליתא וכן ליתא בכי"מ בגמ' בכל הדפוסים הישנים וכן ליתא בה"ג ובס גרים בגמ' ובתוס' נעל ועי' תוי"ט (ד"ס):

שנויי נוסחאות

ט ישראל שהוא עושה. בכי"מ וישראל שהוא עושה פירותיו ועי' רש"י ורע"ב. חביות. במשנ"ב ובמשנ"ל חביות. נחתום שהוא עושה. בכי"מ. עושה לחמו. מוליכין עמו פה. בד"נ מביאין.: ו' עולין מלוה אסור אין לו עליו מלוה. במשנ"ב מלוה עליו ..מלוה עליון בד"נ ..ואין לו.. וכדדו במשנ"ב מדדו. ועי' רע"ב. הצרעה בקנה. כריב"ם ..בקנה (ונגעו). תוס' בד' קוכטא ליתא. (או ש)היה מטפח. במשנ"ב מטפיח; בטשני"ר.. מתפח (?); בד"נ ליתא וכן ליתא גם בכי"ק (ומס מטפיח). חבית מרותחת. בד"נ החבית מרותחת; בכי"מ ..המרותחת וכ"ה בכש"י ובכרע"ב. בבל אלו היה מעשה. בכי"ק ובכי"מ כל אלו.; בד"נ זה היה.. וכ"ה ברש"י; במשנ"ב ד' פיזרו ליתא למלי היה. ור' שמעון מתיר. בד"נ ובכי"ק ר' שמעון..; בכי"מ ..מתיר בשתיה וכ"ה בריב"ם ובכי"מ אולם בריב"ם ד' קוכטא ליתא וכן משמע מהגמ' כשהוא מתיר כו' דליתא. וזרקה (בחמתו) לבור. בד"נ ובכי"ק ובמשנ"ל ליתא וכן ליתא בכי"מ בגמ' בכל הדפוסים הישנים וכן ליתא בה"ג ובס גרים בגמ' ובתוס' נעל ועי' תוי"ט (ד"ס):

תוספות חדשים

י בתי"ט סד"ה אסור כו' אסור בהנאה. ודוקא אי לא ידעינן אי נסך או לא. אבל אי ידעינן שודאי לא יסך מותר בהנאה (לח"מ שם):

לא בוצרין עמו). ישראל שהוא עושה בטומאה(לח). לא דורכין ולא בוצרין עמו(ט). אבל מוליכין עמו חביות(י) לגתה(לט). ומביאין עמו מן הגת(מ). נחתום שהוא עושה בטומאה. לא לשין ולא עורכין עמו(מא). אבל מוליכין עמו פת לפלטר(מא): ו עובד כוכבים שנמצא עומד בצד הבור של יין. אם יש לו עליו מלוה(מב) אסור(מג). אין לו עליו מלוה(מד) מותר(מה). נפל לבור ועלה(מו). ומדדו בקנה(מז). התיז את הצרעה בקנה(מח). או שהיה מטפח על פי חבית מרותחת(מט). בכל אלו היה מעשה. ואמרו ימכר. ורבי שמעון מתיר. נטל את החבית וזרקה בחמתו לאוסרו. משום דמודה לעבודה זרה על שגלל: ומודדו בקנה. לו שהיה העובד כוכבים מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. לו שהתיז העובד כוכבים את הצרעה מיינו של ישראל על ידי הקנה ולא נגע בידיו ביין: המרותחת. שהיתה החבית מעלה רתיחות וטפח העובד כוכבים בידו על הרתיחות אין דרך נסוך בכך: רבי שמעון מתיר. ואין הלכה

בגת. וקיי"ל מותר לגרוס טומאה לחולין שבא"י כשהחולין הם של עכו"ם הלכך בוצרין עם העכו"ם. ואע"פ שגורס טומאה לחולין אין בכך כלום. ומיהו ישראל הבולר כרמו לכתחלה לא יקח עכו"ם עמו אפי' להביא עגבים לגת. משום לך [לך] אמרין מזיל כו': וישראל העושה פירותיו בטומאה. עובר עבירה הוא לפי שהוא מטמא התרומות והמעשרות שבהם הלכך אסור לסייעו כדי שלא יהא רגיל בכך: אבל מוליכין עמו. חביות ריקניות לגת. ומביאין עמו. חביות מלאות מן הגת. דמאי דהוה הוה מאחר שנטמאו מותר ליתן סיין בחביות טמאות: ו אם יש לו עליו [מלוה] אסור. אם יש לו על היין מלוה. שזה היין מטועבד לו בחובו לא הוא כממונו ונגע ביה לראות היאך הוא: נפל. העובד כוכבים לבור מלא יין: ועלה. מת אע"ג דנגעים בשעה שנפל אינו אסור בהנאה הואיל ולא נתכוין ליגע. אבל עלה חי. בעלייתו לאוסרו. משום דמודה לעבודה זרה על שגלל: ומודדו בקנה. לו שהיה העובד כוכבים מודד יינו של ישראל בקנה: והתיז. לו שהתיז העובד כוכבים את הצרעה מיינו של ישראל על ידי הקנה ולא נגע בידיו ביין: המרותחת. שהיתה החבית מעלה רתיחות וטפח העובד כוכבים בידו על הרתיחות אין דרך נסוך בכך: רבי שמעון מתיר. ואין הלכה

יכין תפארת ישראל יכין

שבא"י מותר לטמאן להדיא, ולתולין הטבולין לתרומה, מותר עכ"פ לגרוס לכן טומאה [רמב"ם פט"ז מטומאת אוכלין ה"ט ושי' כ"מ שם]: לד) דהרי כבבלרן יכסיתן, וכשיתנו לכלי של עכו"ם יתטמאו: לה) שעובר עבירה לטמא התרומה והמעשרות שבתבואתו: לו) אף שכבר הגיע הע"ס שתי וערב וכבר הוכשרו עי"ז ונטמאו כבר, עכ"פ שלגי ע"ה מעכו"ם, דע"ה נלעווה שלא לטמא הבואתו, וכשמסייעו באותו מעשה, אף שנטמאו כבר, הרי מסייע ידי עוברי עבירה הוא: לז) ריקנית: לח) מדאינו מסייע בגוף המעשה בעשה הע"ה בעבירה: לט) דמעשה אחרת הוא, ומה דהוא הוא: מ) אף דכבר נטמאו בליסה, ליסה ועריכה חדא מלתא היא, וכולה בעבירה. וכמו שאסור מה"ט הדריכה ביין כן אסרו העריכה בעיסה, אף שכבר התחיל הע"ה ונטמאו: מא) הוא מוכר הפת, דמעשה אחרת היא וכבר נטמא. וקיי"ל דלעבל מותר לגרוס טומאה, ובחולין מתוקנין מותר לטמא להדיא [כלשון פי' ל"ג]. ואפ"ה אסור לדרוך [ולבלור] עם הע"ה הטבל, מדגורס שיאכלם בעבירה [תוס' הכא דל"ו ה"]: מב) שעשה לו הישראל היין אפותיקי מפורש, אף שהיין ברשות ישראל, וכ"ש שמשכנו ביד עכו"ם: מג) שמא נגע בו לראות האיך הוא: מד) על היין, אף שהישראל חייב לו: מה) אפילו אין על היין שום חוזה, ואפילו נמלא על ידו קלף היין, תלינן שמדופני החבית לקח הקלף: מו) מת. דאילו עלה חי, אף דבנפילתו לא נתכוין, אמרינן דבעלייתו הודה לע"ז על שגילל ויסכו [קכ"ד כ']: מז) ר"ל או שמדד העכו"ם היין שבבור בקנה המדה: מח) שהיה בקנה שביתו את הצרעה מהיין, ולא נגע עם ידו ביין: מט) שהיין העלה רתיחות, וטפח הרתיחות ממנו, ואין דרך ניסוך בכך [עי' קכ"ד י"א]: וקיי"ל

הלכה כרבי שמעון: זה היה מעשה והכשירוהו. אף בשתייה: **יא** המטהר יינו של עובד כוכבים. ישראל שדרך עובדים של עובד כוכבים בכשרות כדי למוכרו לישראל. ואינו נותן מעות לעובד כוכבים עד שימכרנו לאחר זמן: ונותנו ברשותו. של עובד כוכבים: בעיר שיש בה עובדי כוכבים וישראל מותר. דמרתת עובד כוכבים דלמא חזי ליה הכך ישראל דעבדי ברה״ר ומפסידנא. ואפילו אין מפתח וחותם שרי. והוא שאין בבית הפתוח לרשות הרבים ובעיר שיש בה עכו״ם וישראלים מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. אסור עד שיאבד שומר. הר״ן. ועוד הקשו התוס׳ בשם ר״ת אדמפרש לקמן ברשות עכו״ם אחר. אפילו בעיר שאין ישראלים דרים שם שרי. משום דעכו״ם אחר מרתת. וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד. כי א״ל שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו. כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד. ועוד מאחר דמיירי בעכו״ם שכתב לו התקבלתי. ומעתה מה חלוק יש בין עכו״ם זה לעכו״ם אחר. אפילו ביד המוכר. ייגו של ישראל הוא [אך בזה י״ל דכיון שיש לו שייכות בביתו אסור טפי. וכיונא בזה בתשובת רשב״א בב״י סוף סי׳ קל״ח]. לכן נראה לר״ת להעמיד משנתינו בשם מפתח וחותם. וכן פירש״י בפירושים ראשונים [והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדכר ליה אלא דמתני׳ כלל. הר״ן] ובלא כתב לו העכו״ם התקבלתי. והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה. ופתח פתוח לרה״ר אע״פ שהוא ייגו של עכו״ם מותר. כיון דמפתח וחותם בידו שהעכו״ם ירא פן יראהו ישראל טורח ומזייף [*ויגיד לישראל שיהרו] ויפסיד למכור ייגו. ולא דמי לעכו״ם שנמצא בגד הבור של יין דאהדרינן ליה לו מלוה עליו [במתני׳ דלעיל] דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שירגישו שום אדם. ואתי נמי שפיר למאן דאמר שהפקידו בבית עכו״ם אחר. דבבית עכו״ם אחר הוי ייגו של ישראל שאין לעכו״ם אחר שום דבר על היין (וכגון) ז״ל וכיון) שם מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף. אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר. וסיפא דקתני והלה כותב לו התקבלתי הוי ייגו של ישראל והלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון שברשות העכו״ם דבקל ינסכנו ולא דמי להסיא דנמצא בגד הבור שהתירנו באין לו מלוה על היין. דהתם איכא תרתי לטיבותא ייגו של ישראל וברשות ישראל. דרשות ישראל מוציל כמו מפתח וחותם. ע״כ. ובב״י סוף סי׳ קל״ח הביא תשובת הרשב״א. דמפרש לרישא כדקתני בלא התקבלתי. ובלא מפתח וחותם. אלא דברשותו הייגו שאין העכו״ם דר שם. ע״ש. שאין רצוי להאריך בפירושים שונים. גם בש״ע שלו לא העתיק אלא כדברי התוס׳: בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים. דהוסיף הוא אפילו בלילות שאם לא ירגלו זה ירגלו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מרה״ר. תשובת רשב״א. ב״י

ולא פליגי. ודמתני׳ סתמא קתני משום דסתם זריקה משום דחמה היא לו זרק. ולמסקנא דמסיק דקאזיל מיניה מינים שדותהו עד שנופל לתוך היין. ולאו זריקה ממש היא. ומש״ה בחמתו אין. דהוי מגע ע״י דבר אחר אלא בכוונה. אבל שלא בחמתו לא. אבל כי זרק ממש אפילו שלא בחמתו שרי. איכא למימר לא״א דל״ג בחמתו דבתי מעשיות היו. אלא דמתני׳ וזריקה ממש ושלא בחמתו היתה. ואלא דברייתא בחמתו ולאו זריקה ממש: **יא** ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרה״ר וכו׳ מותר. אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו. אסור עד שיאבד שומר. הר״ן. ועוד הקשו התוס׳ בשם ר״ת אדמפרש לקמן ברשות עכו״ם אחר. אפילו בעיר שאין ישראלים דרים שם שרי. משום דעכו״ם אחר מרתת. וזה תימה גדולה דכיון שאין שם מפתח וחותם ניחוש פן ינסכנו הנפקד. כי א״ל שהנפקד ירא מן המוכר פן יעליל עליו. כי מה חושש המוכר אם ינסכנו הנפקד. ועוד מאחר דמיירי בעכו״ם שכתב לו התקבלתי. ומעתה מה חלוק יש בין עכו״ם זה לעכו״ם אחר. אפילו ביד המוכר. ייגו של ישראל הוא [אך בזה י״ל דכיון שיש לו שייכות בביתו אסור טפי. וכיונא בזה בתשובת רשב״א בב״י סוף סי׳ קל״ח]. לכן נראה לר״ת להעמיד משנתינו בשם מפתח וחותם. וכן פירש״י בפירושים ראשונים [והאי דלא מדכר מפתח וחותם לא קשיא משום דלא חזינא בכולהו תנויין דמדכר ליה אלא דמתני׳ כלל. הר״ן] ובלא כתב לו העכו״ם התקבלתי. והלכך בעיר שישראל ועובדי כוכבים דרים בה. ופתח פתוח לרה״ר אע״פ שהוא ייגו של עכו״ם מותר. כיון דמפתח וחותם בידו שהעכו״ם ירא פן יראהו ישראל טורח ומזייף [*ויגיד לישראל שיטרחו] ויפסיד למכור ייגו. ולא דמי לעכו״ם שנמצא בגד הבור של יין דאהדרינן ליה לו מלוה עליו [במתני׳ דלעיל] דהתם כיון שאין מפתח וחותם סומך על זה שיוכל לנסכו קודם שירגישו שום אדם. ואתי נמי שפיר למאן דאמר שהפקידו בבית עכו״ם אחר. דבבית עכו״ם אחר הוי ייגו של ישראל שאין לעכו״ם אחר שום דבר על היין (וכגון) ז״ל וכיון) שם מפתח וחותם אין לחוש שיטרח הנפקד ומזייף. אפילו בעיר שכולה עובדי כוכבים יש להתיר. וסיפא דקתני והלה כותב לו התקבלתי הוי ייגו של ישראל והלכך במפתח וחותם שרי אבל בלא מפתח וחותם אין להתיר כיון שברשות העכו״ם דבקל ינסכנו ולא דמי להסיא דנמצא בגד הבור שהתירנו באין לו מלוה על היין. דהתם איכא תרתי לטיבותא ייגו של ישראל וברשות ישראל. דרשות ישראל מוציל כמו מפתח וחותם. ע״כ. ובב״י סוף סי׳ קל״ח הביא תשובת הרשב״א. דמפרש לרישא כדקתני בלא התקבלתי. ובלא מפתח וחותם. אלא דברשותו הייגו שאין העכו״ם דר שם. ע״ש. שאין רצוי להאריך בפירושים שונים. גם בש״ע שלו לא העתיק אלא כדברי התוס׳: בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים. דהוסיף הוא אפילו בלילות שאם לא ירגלו זה ירגלו זה דאפילו בלילות אין רגל כל העולם כלה מרה״ר. תשובת רשב״א. ב״י

לבור. זה היה מעשה והכשירוהו: **יא** המטהר יינו של עכו״ם ונותנו ברשותו בבית הפתוח לרשות הרבים. בעיר שיש בה עכו״ם וישראלים. מותר.

יכין — תפארת ישראל — יכין

ג) וקיי״ל דבמדבר בקנה ואיכא אסור בשתייה ומותר בהנאה, דבכולן מוכח דאין כוונתו לנסך, רק מתעסק במלאכתו, ובכה״ג אסור רק בשתייה. ובמקום הפסד קצת יש להקל בכה״ג בהנאה אפילו נגע בהיין ממש, כשמוכח שאין כוונתו לנסך [קכ״ד י״ט]. וכלל מגע יין, הדין מחולק לג׳ עניינים, דהיינו במגע ביין עצמו, או בנגע בהיין ע״י דבר אחר, (א) שנגע ביין עצמו. כל מגע עכו״ם ביין שהאסר בהנאה, צריך ה׳ תנאים. (א) שיהא שהוא יין. (ב) שיתכוון לינע בהיין. לאפוקי בנפל שם ועלה מת, או תינוק שנגע, דלאו בר כוונה הוא. (ג) אף שמתכוון לינע בהיין, אם מתכוון אז להתעסק בדבר אחר, כגון למדדו בידו או בקנה המדה לגיל וכדומה, לא מחשב מגע לאסור בהנאה. (ד) נגיעה האוסרת היא ביד או ברגל [וי״א דוקא בידו]. (ה) וצריך שמי שיסכסך [שווענקעלן] בל״ח, בהיין, ואפילו בסכסוך מועט אוסר, ואפילו סכסך בפיו כגון שסתם ממנו, או אפילו מלק במינקת בחבית והעלהו לפיו מחשב כסכסוך. בחסר חד מהנך, אינו אסור בהנאה רק בשתייה [קכ״ד י״ח]. ולכן בנגע אפילו ביין עצמו ולא בסכסך, מותר בהנאה [ש״ך סס ס״ק כ׳]. (ב) בנגע ע״י דבר אחר יש בו ח׳ חלוקים (א) אם נגע בכלי יין פתוח, והיה בסמנע כל חמש תנאים הנ״ל נאסר היין בהנאה [קכ״ד י״ז]. וי״א דצריך שמי שיגביה הכלי. ולכן כל שנגע בכלי פתוח, ושכסך ולא הגביה, במקום הפסד מותר בשתייה [קכ״ד י״ז, וקכ״ה א׳]. (ב) כיהו בשפך יין מהכוס אחר שהגביהו, הוא בסכסוך, ואסור רק בשתייה [קכ״ד י״ח]. ולדידן שהעכו״ם שנינו אין עע״ז. כל יין שאסור מלד הדין רק בשתייה, לא במקום הפסד מותר אף בשתייה [ש״ך קכ״ג מ״ג, וקכ״ד י״ח, וקכ״ס סק״ח]. ומי שוד שם קכ״ד ס״ק ע״ח]. ולהכי במקום הפסד מותר ג״כ היין שנשאר בידו אחר שיצא ממנו, אפילו בשתייה [ש״ך קכ״ה סק״ח]. (ג) אם נגע בכלי יין פתוח והגביה ולא שכסך, מותר בשתייה, וכ״ש בהרתי לטיבותא, שנגע בכל יין הפתוח, ולא הגביה ולא שכסך דמותר בשתייה [קכ״ד י״ז וי״ח, וקכ״ה י׳]. (ד) וכל זה בכלי שפיר, דאפשר דיאחז ליה בשכסוך, מדלא משתפך כל כך מהר. אבל בכלי שפיר רחב, דלא ניחא ליה בשכסוך, שמא ישתפך. וגם אין הכלי מלא מאד, דבכה״ג ליכא למיחש שיגע בו כרגע, מבלי שירגיש הישראל, אז אפילו הגביה הכלי ושכסך, מותר בשתייה, כל זמן שלא נגע בגוף היין בעצמו [קכ״פ י׳]. (ה) נגיעה ע״י דבר אחר בכוונת מגע, רק במקום הפסד מרובה מותר בשתייה בזה״ז [ש״ך קכ״ד סקע״ח]. אבל נגיעה על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע כגון שהכניס או הוציא הברזא מהכלי, או שלא בכוונת יין, מוהר אף בשתייה [קכ״ד כ״ד]. (ו) לדידן אין חילוק בין קדיש נגיעת היין להכלי קודם מגע עכו״ם להכלי, או שקדם מגע העכו״ם להכלי קודם שסכך לתוכו היין להכלי, שרי כשלערף אלו שנגע שלא בכוונה [קכ״ד ש״ך סקנ״ו]. (ז) כל זה בכלי פתוח. אבל בכלי סתום אפילו אינו מסתם, אפילו הגביה ושכסך, והכלי ג״כ מלא מותר בשתייה [קכ״ד סכ״ה]. (ח) נגע העכו״ם להכעים או להלעיג את הישראל כדי לאסרו עליו, ואפילו נגע ביין עצמו, ואפילו אמר העכו״ם שלא ידע שנאסר היין ע״י כך, ואומדנא דמוכח שכוונתו להכעיס, מותר בשתייה, ויש לסתותו בפני העכו״ם, שלא ירגיל א״ש בכך [ספר׳ קכ״ד]: (נא) שנדרך יינו של נכרי על ידו בכשרות, כדי שיהיה מותר לישראל: נב) אם נכרי: נג) אם״ה בעיר שישראלים רגילים לבוא שם כל שעה: נד) דמתירא שמא יראהו ישראל, נכנס, ויפסל יינו. מיהו לכתחילה צריך מפתח

ציונים

יא הטטהר יינו של נכרי ס״ל ע״ל ע״ר ר״ע ולפני כפוגים ס״ל ה״ם קדושין ע״ל ה״ל מ״ז ס״ג הה׳ ס״ל ה״ב וכ״ו בהגנות ס״ג נתרין קס״ם סוס״ב ר״ל סימן קל״ח ס״ב:

שנויי נוסחאות

מעשה והכשירו בלה״ם מעשה בבית שאנהתירו: **יא** ונותנו ברשותו. בד״ל ובכי״מ ונתנו... בבית הפתוח. במסב״ב ד״ו בטעות ובבית.. וכן הדפיסו אח״כ גם במעניות ד׳ ווייניאל ריווח ומנטובה; בד״ל ובכי״מ ובמסב״ל בבית שהוא פתוח וב״ה בכי״ק (ומס פותח). וישראלים. בד״ל ובכי״ק ובמסב״ל וישראל.

הוספות הדשים

ו הר״ב ד״ה זה כו׳ לף בכתיב עכ״ל וכן פירש״י אבל הרמב״ם בפי״ב מהמ״א כתי׳ דמותר רק בהנאה. והראב״ד השיגו עליו״ם בל״מ:

לקוטים

תוי״ט ד״ה ונותנו וכו׳ דמ״ל ליעבדינהו וכו׳ וי״ל לד׳ רש״י ז״ל דה״ב הוה משמע דאין עוד סוס לד היתר אחר אלא בכותב התקבלתי ולישא שיש לו עוד אחרת והיא מ״ם סרבב״ם הכיאה מכן בסימן קל״ח שאם פרע לו ביום אל מקנת בעמין שיש לישראל תלק בו ע״ש וע״ל ודאי דגם רש״י יסבור כן דין זה דפסוט הוא ומה גם דאפשר ג״כ למנוע תקון אחר לגר מהך דרבב״ם דהיינו שהודה הגוי בפני עדים שלהו היין של ישראל לגמרי והמעות עבו שער מלוה ביניהם ועשה לו הישראל אפוטיקי על היה נכסים שלו דהשתא אין לו שייכות לגוי ביין כלל (זה כ״ל פסוט דמותר אפילו לפי דברי הרמב״ם והרין שבביאת הש״ך שם ס״ק י״ג ע״ש) ודוק בדברי רש״י והרי״ב דמש״ה כתבו כגון שכתב לו התקבלתי וכו׳ וסיפא רבותא קמ״ל דאע״ג דלפי האמת לא קבל כלום מני בכותב התקבלתי ומה שכתי עוד התוס׳ דמיחוש פן יסכנו הנפקד כי דהנפקד נמי נתפס עליו כעבד דיהא שמא יעליל עליו המוכר שהאליהו דאע״ג דלא מיים אם יסכנו חיים מיהא אם יתליפנו ומה שהקשו עוד (שלא הביאו אתי״ט) דהיכי פריך בגמרא הא איכא רופלין המתחזין בעיירות וכי מה יעבו הכוכלין שהוא של ישראל דליתיה הגוי פסח לה נמי ל״ל דה״ע דלא קאמר הש״ס בשאמת ויהום לעובדים ובנים לו לאוכרים משום דמנייהו ודאי לא מיהתי אבל רוכלים מייני שמתעלין חדיר ובכר היו שם פעם אחרת ודמו

מותר בשתייה, וכ״ש בהרתי לטיבותא, שנגע בכל יין הפתוח, ולא הגביה ולא שכסך דמותר בשתייה [קכ״ד י״ז וי״ח, וקכ״ה י׳]. (ד) וכל זה בכלי שפיר, דאפשר דיאחז ליה בשכסוך, מדלא משתפך כל כך מהר. אבל בכלי שפיר רחב, דלא ניחא ליה בשכסוך, שמא ישתפך. וגם אין הכלי מלא מאד, דבכה״ג ליכא למיחש שיגע בו כרגע, מבלי שירגיש הישראל, אז אפילו הגביה הכלי ושכסך, מותר בשתייה, כל זמן שלא נגע בגוף היין בעצמו [קכ״פ י׳]. (ה) נגיעה ע״י דבר אחר בכוונת מגע, רק במקום הפסד מרובה מותר בשתייה בזה״ז [ש״ך קכ״ד סקע״ח]. אבל נגיעה על ידי דבר אחר שלא בכוונת מגע כגון שהכניס או הוציא הברזא מהכלי, או שלא בכוונת יין, מוהר אף בשתייה [קכ״ד כ״ד]. (ו) לדידן אין חילוק בין קדיש נגיעת היין להכלי קודם מגע עכו״ם להכלי, או שקדם מגע העכו״ם להכלי קודם שסכך לתוכו היין להכלי, שרי כשלערף אלו שנגע שלא בכוונה [קכ״ד ש״ך סקנ״ו]. (ז) כל זה בכלי פתוח. אבל בכלי סתום אפילו אינו מסתם, אפילו הגביה ושכסך, והכלי ג״כ מלא מותר בשתייה [קכ״ד סכ״ה]. (ח) נגע העכו״ם להכעיס או להלעיג את הישראל כדי לאסרו עליו, ואפילו נגע ביין עצמו, ואפילו אמר העכו״ם שלא ידע שנאסר היין ע״י כך, ואומדנא דמוכח שכוונתו להכעיס, מותר בשתייה, ויש לסתותו בפני העכו״ם, שלא ירגיל א״ש בכך [ספר׳ קכ״ד]: (נא) שנדרך יינו של נכרי על ידו בכשרות, כדי שיהיה מותר לישראל: נב) אם נכרי: נג) אם״ה בעיר שישראלים רגילים לבוא שם כל שעה: נד) דמתירא שמא יראהו ישראל, נכנס, ויפסל יינו. מיהו לכתחילה צריך מפתח

תוספת יום טוב — רבי ישמעאל פרק ד עבודה זרה

ס"ם קל"ח: עד שיושיב שומר. תימה היינו רישא דישראל ועכו"ם דרין בה. ואין לומר דאלטריך ליולא ונכנס דהא נמי שמעינן מריבה דקתני דרין בה. ולא שיהא נותן עינו בעכו"ם כל היום. וי"ל הוה אמינא עד דאיכא ישראל עובדא. קמ"ל דאפילו בחד סגי. תוס': רבי שמעון בן אלעזר אומר כל רשות עכו"ם אחת היא. פירש הר"ב וכי היכי וכו' ה"ג ברשות עכו"ם אחר לריך וכו'. גמ'. דחייביגן לגומלין. ופירש"י אע"ג דהאי עכו"ם שהביא שלו ייחד לו קרן זוית ליישראל לא נגע דנתפס עליו כגנב חייביגן דלמא שביק ליה לעכו"ם חברו בעל היין דלא מרתח לנסוכי כי היכי דהדר ישראל וחבין מהאי עכו"ם זימנא אחריני ומפקיד ליה נבי ההוא דלבנון ליה לנסוכיה. ע"כ. ומ"ש הר"ב והלכה כרשב"א כ"כ הרמב"ם [פי"ג מהמ"א הלכה ד'] ובכ"מ וב"י נדחק למצוא טעם. אבל הרשב"א [*והרא"ש] והר"ן פסקו כת"ק: **יב** ואסרו חכמים. פירש הר"ב דלא מרתח דסבר אי חזו לי ותבעו לי אמינא דידי הוא ויאמר ויהי מה אם ידעו בו לא יקחו ממני. הרמב"ם פי"ג מהל' מאכלות אסורות:

אין השומר צריך להיות יושב ומשמר. הולין נ' ע"ב מיי' פ"ב ה"ד כמ"ב פ"ב ובו"ב פ"ב: **יב** המטהר יינו של נברי נו.פ"ל ע"ל ומיי' פ"ג מיי' פ"ב ה"ב ממ"ב פ"ב שו"ע פ"ב:

שנויי נוסחאות

עד שיושיב שומר. נכי"ק עד שיושב שם שומר; נכי"מ עד שיהא שם שומר; במסב"ג עד שישב ומשמר. ואין השומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ בד"ע ובכי"ק אין; במסבי"ר אין שם שומר צריך להיות יושב ומשמר אע"פ (?) נכי"מ. אלא אע"פ. (בל) רשות עכו"ם אחת היא. במסב"ג ליתא; נכי"מ ..הנוים..; נכי"ק ליתא למלי היא; בד"ע ובמס כי"ר ..באחת: **יב** ונותנו ברשותו. נכי"מ ונתנו..התקבלתי בד"ע ובכי"ק ובמסבי"ר שנתקבלתי; בכי"מ שקבלתי. (מוהר) בד"ע ובכי"ק ליתא וכן ליתא בתוספתא פ"ח ובי' בתורת חיים (ד"ס). אבל אם יצאה ישראל להוציאו ואינו מניחו. במסב"ג ..להוציא..; נכי"ק ..אינו מניחו ובכ"מ בי"ג (ומס ..אם רצה..); נכי"מ ..רצה.. ואינו מניחו לו: (חכמים) במסב"ג ליתא.

לקוטים

לדרים בעיר דמרתח נוי שמא אותו ישראל אמר לכם וכו' כ"ו מ"ל לדלין קת בעד רש"י והר"ב ז"ל ומ"מ כל המחבונים הפסו עיקר שיטת התוס' ז"ל:

יכין — תפארת ישראל — יכין

ואותם. ובדיעבד סגי במפתח לו אותם, ולא דמי לעיל מסנה י', דהתם היין של ישראל הוא ואינו חושש להפסדו. אבל באין עכו"ם דר באותו חצר שפחות נר"ה, אפילו בלי אותם כלל שרי [קל"ח א', וש"ך שם סק"ד]: נה) לא שאין הבית פתוח נר"ה: נו) אפילו היה בו ב' אותמות דחייביגן שמא זייף אותם: נז) מיהו בנתנו ברשות עכו"ם אחר שאינו בעל היין, מותר במפתח ואותם וא"ל שומר. ודוקא שאין העכו"ם כפוף תחת העכו"ם בעל היין, דבכפוף תחתיו בעיין שאינו יכול למחות בו כביגיע ביין, הו"ל כאילו היה ברשות בעל היין [שם]: נח) אפילו אינו בעל היין, ואינו כפוף תחתיו, אפ"ה אסור בלי שומר, והלכה כת"ק [שם]: נט) אפילו בעיר שטולה עכו"ם אפ"ה מותר במפתח ואותם א' לכתחילה. ובדיעבד כגי רק בואותם א', דהו"ל כ יגו של ישראל ביד נכרי, דסגי בחכי: ס) וי"ל דבאותם הוך אותם, לא במפתח ואותם מותר בהפסד מרובה [ש"ך שם]. כלל יחוד עכו"ם עם היין (א) אם נתייחד העכו"ם עם היין, והוא באופן שמתירא כל שעה שמא ירחנו הישראל, שרי היין בדיעבד. אבל באינו מחירא, לא אם יש עם על היין ב' חותמות, או מבגר ואותם א', שרי להניחו לכתחילה ביד עכו"ם. ובאותם א' שרי בדיעבד. ובפתוח במנופה בחוזק רק בהפסד מרובה שרי [קכ"ט א', וקל"ל א']. (ב) מבגר א' לא הוה כאותם א' [קי"ת ד']. (ג) ב' קשרים מבוגים הוה כב' חותמות. וב"ב ב' אותיות ישראליות שלא נעשו בדפוס א' יחד, הוה כב' חותמות [ק"ל ה' ו']. (ד) חבית של עץ לריך שיהיו החטוקים שקורין [בייפען] בל"ח מכסים כל דופני החבית, והסולים כפולים, והמנופה יהיה נפתח בחוזק, ויחתוך כל הברזות שיהיו שוות לדופן החבית, ויכסה הברזות בעור או בטס ויקבעהו במסמרות סביב, ואח"כ יניח המותם חליו על העור והטס וחליו על החבית, ועוד אותם ב' בדונמת הרלמון בלר הסני מהמגופה. מיהו בדיעבד אפילו בחבית עץ פשוט ורק באותם א' סגי. אבל אם לא תתך הברזות בשוה לדופן החבית, אפילו בדיעבד אסור [שיך קיל סק"כ]. (ה) בלי מהודק יפה, שעורה גדול להסיר המנופה, ואותם א' חליו על המנופה וחליו על החבית, הוה כאותם הוך אותם [תשו' מהרי"מ ג"ש]. (ו) שק מאותם אינו אפילו כאותם א', רק אם הפך התפירות לפנים. ואם אתם הדבר הנשלח וגם הסק, הו"ל כב' חתימות [קי"מ ד']:

תוספת יו"ט — השוכר את הפועל פרקה עבודה זרה

פרק ה **א השוכר** את הפועל. עכו"ם שפכר את ישראל. רש"י: שכרו אסור. פירש הר"ב קנס וכו'. גמ'. ומנוס הומרא דיין נסך קנסו אע"ג דבביעית לא קנסו פועל דלא נפיש אגריה כמ"ש במשנה ד' פ"ח דשביעית: שכרו מותר. פירש הר"ב וכגון שאמר ליה כל חבית וחבית בפרוטה. ובחבית שאינו

פרק ה **א השוכר** את הפועל לעשות עמו ביין נסך. להריקו מכלי אל כלי או להוליך חביות ממקום למקום ואפילו בפתח יינם: שכרו אסור. קנס הוא שקנסו חכמים ביין נסך ובפתח יינם: שכרו מותר. וכגון שאמר לו העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה אבל אם אמר לו העבר לי ק' חביות במאה

פרק ה **א השוכר** את הפועל לעשות עמו ביין נסך. שכרו אסור.

שכרו לעשות עמו מלאכה אחרת. אע"פ שאמר לו העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום. שכרו מותר.

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ה א) עכו"ם שפכר ישראל להוליך יי"נ לו להוליכו: ב) וה"ה בפתח יינם. שהו בזמה"ז לכתחילה לא ישכיר עצמו לו בהמתו, ביתו, לו כליו לפתח יינם. ובדיעבד מותר [קל"ג ש"ך ד']. וגם לכתחילה יהגו להקל וט"ב להחמיר [קכ"ג א']: ג) מיהו בשכרו (העביר

פ"ה **א** השוכר את הפועל וכו'. ס"ב ע"ל מיי' פ"ב מעכו"ם מאכלות אסורות הלכה ס"ו ע"ז פמ"ג נלון קמ"ם מוס"ב י"ד סימן קל"ב פ"ל:

שנויי נוסחאות

פ"ה **א** (חבית של) יין. נכי"מ ליתא.

לקוטים

פ"ה **א** שכרו מותר. פירש"י דלא על גב דאגרא דיהיב לא מפוס מלאכה אחרת היא וכגון דיפרש לא שפיר ע"ב ולי"ז מי' קי' לאולמו וכן דלי' כמנוסי מוסרכ"ל גלל נעי

במלה פרוטות. ומגלגת חבית של יין נסך ביניהם. שכרו אסור: השוכר את החמור שכרה אסיר. הא מתני' נקט ליה משום סיפא. וסיפא אתא לאסמועינן דאע"ג דהשוכר את החמור עליו. סתמא שכרה נמי להנית לגינו של יין ומזונותיו עליה. סד"א דהוי כאילו שכרה מעיקרא להביא עליה יין נסך ושכרו אסור. קמ"ל: **ב** ידיחם. במיס לוגיס: מעשה בביתום בן זונין. מתני' אסורי מחסרא והכי קתני דאם נותן טעם לפגם מותר ומעשה נמי בביתום בן זונין בהיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברה חבית של יין נסך על גביהם ובא מעשה לפני חכמים והתירום: כל שהוא בהנאתו בנותן טעם. מאלם נהנה מטעמו של איסור: כל שאין בהנאתו בנותן טעם. שאינו נהנה בטעמו של איסור: כגון חומץ. של איסור שנפל בתוך גריסין של היתר עתן טעם לפגם הוא. והוא

השוכר את החמור להביא עליה יין נסך. שכרה אסורה). שכרה לישב עליה אף על פי שהניח העובד כוכבים לגינו עליה. שכרה מותרה): ב יין נסך שנפל על גבי ענבים). ידיחן) והן מותרות. ואם היו מבוקעות) אסורות). נפל על גבי תאנים. או על גבי תמרים) אם יש בהן בנותן טעם) אסוריב). מעשה בביתם בן זונן שהביא גרוגרותיג) בספינה ונשתברה חבית של יין נסך ונפל על גביהן ושאל לחכמים והתירום יד). זה הכלל כל שבהנאתו בנותן טעם. אסור. כל שאין בהנאתו בנותן טעם. מותר. כגון חומץטו) שנפל

שאינן של יין נסך אלא כגון של שכר ואע"פ שא"ל העבר לי חבית של יין נסך שכרו מותר ופירש"י שדי פרוטה לגהרא. א"נ לא שקיל מיד ככרי ואיכך מכתרו דהא לא שייך שכר ההוא חבית בהדי איכך דכל חדא קנין אגרא באפי נפשה. ע"כ. ומ"ש הר"ב אבל אם א"ל העבר לי מאה חביות במאה פרוטות וכו' שכרו אסור. פירש"י דכל כמה דלא אעבריהו לכולהו לא יהיב ליה מידי הלכך אגרא שייך ביה. וכתב הר"ן וכי תימא אפ"ה יוליך פרוטה אחת ליה המלא ואיכך ליתתרו. דקיי"ל חבית יין נסך שנתערבה בחביות [אחרות] יולך דמי אחת ליה המלא [כדפירש הר"ב במשנה ט' פ"ג] י"ל לא דמי דהיכא בהיא חבית דאיסורא לא גרמה הנאת חביות של היתר. אבל הכא אפשר דהך חבית דאיסורא גרמה כל השכר שאילו לא רצה להעביר לו חבית של איסור שמא לא היה שוכרו כלל. ע"כ. ול"ל שאת החבית היא מאותן

חביות שהתנה עמו. וכ"ש לדברי הרמב"ן שכתב העור סי' קל"ג דהכא היינו טעמא שאין לו תקנה בהולכת הנאה ליה המלא. דכיון שבקבלות היא כולה אגרא אבל חדא וחדא יהיב. ע"כ. והיינו דכתב הר"ב ומגלגת חבית של י"נ ביניהם. וכ"ה בברייתא [דף ס"ח] וכי היכי דגווגא דאיסורא דוקא כשנמצאת ביניהם ה"נ גווגא דהתירא דתנן במתני' מיירי נמי אע"פ שנמצאת ביניהם בין אותם שהתנה עליהם אפ"ה שכרו מותר דהא עלה דמתני' קיימי'. ואמרי' אבל אם אמר ליה העבר לי מאה חביות וכו' שמעינן מינה דבחדא מתתא גינהו. וכן ליכנא דברייתא חבית חבית בפרוטה ומגלגת יין נסך ביניהם שכרו מותר. והא דתנן אע"פ שא"ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. לאו למימרא דדוקא כשכרו למלאכה אחרת ואח"כ א"ל העבר לו ג"כ חבות של י"נ. הא לי מעיקרא היתה העברת חבית די"נ בכלל המלאכה שהתנה עמו דשכרו אסור. אלא לעולם אע"פ שהיא בכלל המלאכות שהתנה וכדתניא בברייתא ומגלגת ביניהם. וה"ק אע"פ שא"ל העבר וכו' והודיעו שזה החבית בכלל המלאכה חבית של יין נסך היא אפי' הכי שכרו מותר כלומר שאר השכר. וכדפירש"י. ומגלגת למד דומגלגת ביניהם דתני בברייתא בגווגא דהיתרא לאו למימר משום דמגלגת והוא לא ידע כשהתנה ועשה מלאכתו. אלא אפילו א"ל וכו'. ומשום דבגווגא דאיסורא הוי ומגלגת רבותא דאפ"ה אסור הלכך תני לה נמי בגווגא דהתירא ומגלגת וה"ג (מתני) [במתני' תנא] לה גווגא דאיסורא בריסא והדר תני גווגא דהתירא והוי סיפא איידי דריסא. ובברייתא אחרת שבגמ' דלא תני נמי אלא גווגא דהיתרא בלחוד תני נמי א"ל העבר לי וכו' כדתנן במתני' ולרבותא כדפירש"י. כך נ"ל: השוכר את החמור להביא עליה. עמ"ש במשנה ד' פ"ה דב"מ: אע"פ שהיא הנכרי לגינו עליה שכרה מותר. פי' הר"ב דאע"ג דהשוכר וכו' סתמא שכרה נמי להניח לגינו של יין וכו'. קמ"ל. דכיון דאי לא מחית ליה לא מצי א"ל נכי לי אגרא דלגינא הרי זה כאילו לא שכרה לכך. גמרא: **ב** ידיחם והן מותרות. בירושלמי מפרש דמיירי בענבים המחוברים לאשכול אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות מפני נקב הנשאר בזנבו. תוס'. והר"ן כתב דמהירושלמי מוכח דאם היו הענבים מטולטלים מעוקצן וקרובים לינטל. כמבוקעות דמו ואסורות: נפל על גבי תאנים וכו' ל"ג בס"א. וכ"כ התוס' דל"ג דאי גרס הל"ל הסורי מחסרא והכי קתני אבל בתאנים יבשים נותן טעם לפגם הוא: כל שאין בהנאתו בנותן טעם מותר. מדכתיב (דברים י"ד) לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה. נבלה הראויה לגר קרויה נבלה. שאינה ראויה לגר [שהסריחה] אינה קרויה נבלה. גמ' [דף ס"ח]: בגון חומץ שנפל ע"ג גריסין. כתב הר"ב וד' מיני מותני טעם וכו'. [ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון

יכין תפארת ישראל יכין

להעביר ק' חביות של שכר, והיה ביניהן חבית יי"נ, אם אמר לו העביר לי כל חבית בפרוטה, יקח מהעכו"ם רק ל"ט פרוטות, כדי שלא יתערב ביניהן הפרוטה שמיי"נ [ט"ז קל"ג סק"ז]. ולכתחילה אסור להשכיר לו כן. אבל בא"ל העביר לי ק' חביות בק' פרוטות, ולא אמר חבית חבית בפרוטה, טולן אסורות [שם ג'], ולא מהני הסלקת הפרוטה ליה המלא, כדשריין בחבית יי"נ שנתערבה באחרות [משנה י']. דהכא שאני, דאפשר האי חבית דאיסורא גרמה כל השכר, דאולי אי לא רצה להעביר האיסור, לא היה העכו"ם שכרו כלל: ד) נקט הך בבא משום סיפא: ה) קמ"ל אף דמסתמא מתחילה שכרו להניח לגין יין שלו עליה, וסד"א דכשכרו מתחלה ליי"נ דמי. קמ"ל דעכ"פ אם לא יניח לגינו עליה לא יוכה משכרו כלום, להכי צרי [שם ס"ב]. [כך מייתי הלריכותא בש"ס [דף ס"ח]. ול"ש נ"ל לפי מאי דמסיק הש"ס [דף ס"ב] *)דבתמרין מדנפיש אגרייהו קנסינהו, אפשר נומר דלריך תנא למנקט כ' בני, דריסא קמ"ל דאף דבפועל לא נפיש אגר אפ"ה משום חומר דיי"נ קנסינהו. ונקמ"ל סיפא בתמרין דאף דנפיש אגרייהו,

*) לפמ"ש תוס' שם ד"ה תמרין אין זה ענין ליי"נ רק לגזירת ע"ש. (אהבת איתן)

אפ"ה בהכלעה בני]: ו) ולא שהה עליהן מעל"ע: ז) בלוגים: ח) לו שיעבל עוקליהן: ט) כשאין בהן ס' נגד היין שבלעו: י) שדרכן להיות בלי עוקץ [לא בענבים שדרכן להיות תלויין בהשכול], ועי"ז הו"ל כמבוקעות: יא) שאין בהן ס' נגד היי"נ: יב) מיהו יין בתאנים יבשים, נעל"פ הוא ומותר. [אבר המחבר, הנה בתוס' וריי"ף ורא"ש ל"ג הך בבא כלל. רק מרש"י בגמ' ולאח שהיה גירסתו בגירסת הספר. ולפעד"נ דמדלא מקשה הש"ס לקמן [דס"ז ח'] לרבא דמוקי לריש דמתניתין בענבים מבוקעות דאסורות דתני, דמיירי בנ"מ, וק' א"כ למה שני תנא בלישני למנקט בריש אסור ומליעתא בבפל ע"ג תאנים נקט בנ"מ, ש"מ שפי דריש אסור כמשנו קאמר. אע"כ דל"ג האי מליעתא כלל. ואפ"ש מקשי בש"ס שפיר לרבא מעשה לפתור, דלרבא דמי גרוגרות לענבים מבוקעות, מדאין להן עוקץ, וא"כ אינהו בל"ט, וא"כ למה נקט במתני' כמעשה דמותר. ולאביי י"ל מדאסור בריש בענבים, ש"מ דבא"מ בל"ט, וכהמעשה שרי לגמרי, ודו"ק]: יג) תאנים יבשים: יד) מדמותן טעם לפגם: טו) של יין נסך:

השוכר את החמור. מיי' ופפ"ג שם פוס"ם שם: שכרה לישב עליה. מיי' שם הל' י"ז פוס"ע שם ס"ב: ב יין נסך שנפל ע"ג ענבים. פ"ה פ"ב מיי' שם פ"ז הל' ב"ח הל' ג"ב פמ"ב לאוין קע"ח פוס"ע ר"ד פינן קע"ל ס"מ: נפל ע"ג תאנים. מיי' שם הלכה ג' (וגרס כגירסא המוס') פוס"ע שם ס"ב: זה הכלל כו' בגון חומץ כו'. פוס"ע שם פמ"ב י"ב:

שנויי נוסחאות

להביא עליה. במשנ"ר „עליו ולינו נכון. לישב עליה. במשנ"ר „בהן (העכו"ם) לגינו. במשנ"ב עכו"ם.. ; בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ר ליתא. ב (נפל על גבי תאנים בו' בנ"ם אסור). כ"ל ליתא בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר ובכי"ף ובכל"ם ועי' הוי"ע ובריטב"א. במשניות ד' ריווח ווינא ודי"פ ור"ק ליתא למלת אם. מעשה בביתם בן זונן שהביא. במשנ"ב ומעשה בביתום.. בכי"מ ובמשנ"ר.. בן זונין שהיה מביא וכ"ה בד"ל (ונס „בביתום..) וכ"ה בכי"ק (ונס „ זונון..) ונשתברה חבית של יי"נ (ונפל) ע"ג. בכי"מ ונשברה.. ; בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר „ונשתברן חביות.. וליתא. ושאל לחכמים והתירום. בד"ל ובכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ר ובא מעשה לפני חכמים והתירו. כל שבהנאתו. במשנ"ב ד"ו „שהנאתו ; בכי"מ כל בהנאתו ; בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר כל שהוא בהנאתו. כל שאין בהנאתו. בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר ובל שאינו.. ; במשנ"ב ד"ו כל שאין הנאתו. חומץ שנפל ע"ג גריסין. בד"ל ובכי"ק ובמשנ"ר החומץ שנפל לגריסין; בכי"מ „לתוך הגריסין:

תוספות חדשים

פ"ה ב במשנה ידיחם כו' והוא אלא שהו זמן רב דאו ודאי בלעו ונלעו לשער נ"ט. וכיאר הש"ך סימן קל"ד ס"ק כ"ז זמן רב מקרי כשהה מעט לעת:

ראשון לציון

פ"ה א במשנה אף על פי שהניח העובד כוכבים לגינו פירוש כדים גדולים ערוך וכן מבואר שבת פ"ב מ"ב:

לקוטים

גאלגתני ל"ל שכתב שדבר ס אלא תמוהים בעיני כל בעל דת ומכת זה הבריים דע"ה הוא ומ"ל שכרו מותר דאגרא דיהיב ליה משום וכו' ע"כ ולעד"ן דאין כאן ס"ס כלל אלא כוונת רש"י לאוקמתא דרבא בס"ס (והוא פי' הר"ב) דשאני לן בין א"ל ק' חביות וכו' להיכא דא"ל כל חביות

תוספת יו"ט — השוכר את הפועל פרקה עבודה זרה — ר"ע מברטנורה

ג נכרי שהיה מעביר כו' כו' שיפתח כו' פ"ש ע"ש מ"ר פ"ג מה' מ"ל ה' ע"ז פ"ג לאוין נמ"ש פוגש ע"ד סימן קכ"ש פ"ש:

שנוי נוסחאות

ג מעביר עם ישראל. בכי"מ סעביר לישראל וכ"ה בתוס' כ' אלתקן ובריטב"א (ב"ס) וכן הגיה הב"ח במס"ב. אם היה בחזקת המשתמר. בכי"ק ובמסני"ל. משתמר וכ"ה בד"נ. אם הודיעו. בד"נ ובכי"ק ובמסני"ל ואם מודיעו וכן במשנה בסמוכה. ויגוב, במס"ב ד' פירוש ויגב ועי' עוד במשנה הסמוכה. שיפתח ויגוף ותיגוב. במס"ב שיפתח את החבית.. ; בד"נ ובכי"ק ובמסני"ל גם במס"ב ד' פירוש ווילוף ..ותיגב:

תוספות חדשים

בתוי"ט ד"ה כגון חומץ כו' פי' כו' כ"ל מו"ס בהג"ה סי' ק"ג וכן מוכח מב"י שם דסדבש עצמו מטונפת בבשר: ג בתוי"ט ד"ה בדי שיפתח כו' זימנין דחליס. מתמלא הנקב מלמעה כלאפלה (רש"י):

ראשון לציון

ב תוי"ט ד"ה כגון חומץ כו' ותמיה לי דמה ענין זה למשנה כו' עיין יס"מ:

לקוטים

ותנית בפרוסה ובודאי דה"ג עתן לו פרוסה בעד חבית של י"ג ואפ"ה כל שאר הבשר מותר ואין פרוסה זו מפסדת לאחרות ומעמא דכל חדא לגרא באפי נפשה כמ"ש רש"י ז"ל שם וז"ש כאן דתנ"ג דאגרא דיהיב לא מבטל מלאכה אחרת סיא כלומר שאין כל הבשר מבוטל מלאכה אחרת דהא עתן בשר ג"כ מבוטל י"ג אפ"ה הבשר של מלאכה אחרת מותר וכ"ת אמאי והרי פרוסה של י"ג מעורבת בו ומ"ה קאמר ובגמ' מפרש לה בפיר כלומר דאמ"ג דיומנין דכל הבשר אסור היכא דאל"ל ק' תניות וכו' אבל הכא מתני' מייתי דאל"ל כל חבית ותנית בפרוסה דאין שייכות לפרוסה זו עם אחרות. (ש"ל)

ב ברש"ב ד"ה כגון וכו' אלא וכו' ולפיכך מותר לאכלם אפי' אחר שיעמוד דיין שבעה שנפל היו רותחין נתלם בת המומן ושוב לאו מבית אפי' אחר שנעמוד כן מסיק הפר"ת בסי' ק"ג ס"ק חי ע"ש: (ש"ל)

ג מטונית וכו' בדבש. פי' במשקה הנעשה מדבש כהיא שפירשתי למשנה ב' פ"ב דקדושין ע"ש]. ומ"ש הר"ב ויש מסביה בתחלה ולבסוף פוגש. כגון כו' לו הטעם הנלוע בכלי שאינו בת יומא שנכנס בו משובח ואח"כ נפגם. ותמיהה לי דמה ענין זה למסביה ולבסוף פוגש דלא אמרן אלא על הדבר שבשעת תערובתו מסביה ולבסוף פוגש. ולכך יש לאסור המאכל ההוא מפני שבתחלת תערובתו היה משובח מחמת האיסור שנתערב בו. אבל בכלי שאינו בת יומו כשנתבשל בו המאכל והנבלע בקדירה מתערב בתבשיל כבר נפגם טעמו וריחו לא עמד בו ונמצא שזה התערובת פוגש מתחלה ועד סוף הוא. גם הרמב"ם בפירושו שמשם העתיק הר"ב אלו ד' חלוקי טוחני טעם. לא כתב כלל להא דקדירה שאינה בת יומא. ובגמ' שילטי פרקין סוף דף ע"ה ואמ"ד נותן טעם לפגם מותר גיעולי נכרים דאסר רחמנא [במדין דכתיב תעבירו באש ופהר דבעי הגעלה] היכי משכחת להו. אמר רב חייא ברייה דרב הונא לא אסרה תורה אלא קדירה בת יומא דלא נותן טעם לפגם הוא [עמ"ש ברש"ו דנזיר]. מכאן ואילך לשתרי. נזירה שאינה בת יומא משום קדירה בת יומא. ס"מ דמשום נזירה הוא. אבל משום עצמו נותן טעם לפגם ממש הוא: ג נכרי שהיה מעביר כדי יין וכו'. מסיק הרא"ש בשם הרמב"ן דמשתבר ליה דמיירי בחבית שתומה בפקק של עץ וכיוצא בו אע"ג דהנכרי יכול לסלקו וליגע בלא זיוף כלל. כיון דבחזקת משתמר מותר. אבל בפתוחים לגמרי. לא. דכיון שהם על כתפו ויכול ליגע בהן בהדיא חיישינן דלמא נגע ולא מרתת כלל דמשתמיט למימר להחזיק בחבית נתכוונתי שלא יפול. ואע"ג דמתני' שתמא קתני ומשמע דאיירי בפתוחות דומיא דאחרינא [דמתני' ה' מוכח כמו שאפרש שם. וכן מתני' י' פרק דלעיל נכרי שנמצא בלד הבור וכו'. אפילו לפירוש ר"ת דבמשנה י"א כמ"ש שם] שתמא דמעביר חביות של יין ממקום למקום היינו שהוא בפקק של עץ וכיוצא בו שלא יצא היין בטלטול החבית והוי דומיא דאיך דבפתוחות איירי שבפקק של עץ הייט פתוחות כיון שיוכל לפתוח בלא זיוף. ע"כ. ועיין מ"ש בסוף משנה ז': אם היה בחזקת המשתמר. לשון הר"ב כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר. וכן דעת הרמב"ם בפי"ב מהלכות מאכלות אסורות. אבל התוספות דקדקו דאי הכי מכללא דסיפא שמעינן לה ולשתוק מלישנא דבחזקת המשתמר. ומדקתני בחזקת המשתמר דהייטו שימור הטוב טפי. אלא מתני' דוקא בבא דרך עקלתון שיכול לבא עליו פתאום שלא ירגו. ודקדקו דאפי' סבירא ליה הגמרא: אם הודיעו שהוא מפליג. שעורו בכדי וכו'. רש"י. ופי' הר"ב אם שהם כדי וכו'. וכן לשון רש"י. וז"ל הרא"ש והודיעו שהוא מפליג פירוש אא"ל מדעתו להפליג בסתם או שאמר ליה המקום. ויש בתוספתא הפלגה כדי שיסתום ויסתום ויגוב אבל אם אין בתוספתא הפלגה כדי שיסתום ויסתום ויגוב. אפילו שהם זמן מרובה מותר דבכל ענין מרתת נכרי דלמא אתי השתא וחזי ליה. ע"כ: בדי שיפתח. פי' הר"ב כדי שיפתח את כל מגופת החבית ואי אפשר לנוטלה שלא תשבר כולה. רש"י. ומ"ש הר"ב ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג וחייסי לפתיחת נקב משום דלא מינכר וכו', ורשב"ג סבירא ליה נמי דמלמעלה לא ידיע לפי שלמעלה [מירתו] הנכרי והשוה סתומו. למטה מיהא ידוע. דלמטה לא יוכל הנכרי למרתו. וכשיפתח ישראל את המגופה ירגש מתחתיה אותה סתימה. ורבנן כיון דמלמעלה לא ידיע לא מסיק אדעתיה דאיך וחזי ליה. א"ל זמנין דחליס גמ'. ומ"ש הר"ב והלכה כרשב"ג דבמשנה ה' סתם לן תנא כותיה. גמרא. ועמ"ש בפ"ח דערובין [משנה ז'] בקפדניא

*) ברע"ב ד"ה כשמצאתן כו'.

והלכה

והוא שיהיו הגריסין רותחין בשעה שנפל בהן המומן שלא פוגם בהם מתחילה ועד סוף. ואחרבנה מיני נותני טעם הם יש טעם מסביה מתחלה ועד סוף כגון היין בתבשיל של בשר לו של דגים. וזה אסור איסור ודאי. ויש טעם פוגם מתחלה ועד סוף כגון שמטונית הדגים לו הבשר בדבש. וזה מותר לכתחלה. ויש פוגם בתחלה ומסביה בסוף. כגון הדבש ביין שהוא פוגם בו לשעתו וכשיהה בו עד שיפגם עליו כח היין. וגם בו הדבש ריח וטעם. ויש מסביה [בתחלה] ולבסוף פוגם. כגון שומן הבשר עם החמאה לו הטעם הנלוע בכלי שאינו בן יומו שנכנס בו מבושל. ואח"כ נפגם. ואלו הסנים אסורים מספק. לפיכך אם הגריסין הללו שנפל בהן חומן לא היו רותחין הרי הן אסורין מספק שהחומן בגריסין מקדים ומסביה ואע"פ *)כשמרהיחין אח"כ פוגם טעמו. הוי מסביה ולבסוף פוגם. ואסור: ג אם היה בחזקת המשתמר. כל זמן שלא הודיעו שהוא מפליג הוי בחזקת המשתמר ואפי' הפליג מיל. דהנכרי מירתא ואומר השתא אתי ישראל וחזי לי: אם הודיעו שהוא מפליג. ומתרחק ממנו וחביות סתומות הם: בדי שישתום. אם שהם כדי שיקוב הנכרי נקב במגופת החבית ויחזור ויסתום הנקב ותיבש הסתימה אסור: ישתום. יפתח כמו (במדבר כ"ד) שתום העין שעיו פעוחה: רבן שב"ג אומר. אינו אסור אלא אם שהם כדי שיפתח את כל מגופת החבית: ויגוף. ויעשה מגופה אחרת: ותיגוב. ותיבש ותיבש אבל לנקיבת חור במגופה של חבית לא חשבו משום דמנכרא מלתא ודוקא במגופה של סיד הוא דפליגי רבנן עליה דרשב"ג וחייסי לפתיחת נקב משום דלא מינכר שהסיד לבן ואינו מיכר בין חדש לישן. אבל במגופת טיט מודו רבנן לרשב"ג דלא מיתסר היין עד שישהה כדי שיפתח המגופה כולה. ויגוף. ותיגוב.

יכין — תפארת ישראל — יכין

מו) רותחין שפוגם טעמן. ודוקא באבלן רותחין. אבל בחר ולונגן, הרי פוגם ולבסוף הסביה אסור. וכ"כ בנפל על גריסין לונגנים שמסביתן אף שחזר והרתיחן, הרי הסביה ולבסוף פוגם אסור [י"ד ק"ג]. [וב"ל דמה"ט נמי נקט תנא „כגון", והרי פשוט מוכן כל שאין נ"ט לשבח מותר. אלא דקמ"ל דאפילו בחומן בגריסין לאינו נטל"פ מל"ע, דהרי כלוגנין מסביה [בכס"מ דס"ז ל"], ורק מלד שהן רותחין פוגם בהן חומן, ופל"ח דהו"ל כפוגם מחמת ד"ח כ"ש לקמן, אפ"ה שרי, ועתוס' [דס"ו כ' בסוף הפמוד]: יו) והן סתימות בפקק: יח) אלא הודיעו ישראל שמפליג, ומפיגו שהה אח"כ זמן רב: יש) אף דבקל יעביר הפקק, ירא הוא שיבוא ישראל פתאום: כ) ר"ל שאמר להעכו"ם שמתרחק ממנו, ושהה ישראל כדי וכו': כא) ר"ל שיפתח העכו"ם קלת מהמגופה [והוא מלבון סתום עין ר"ל פתוח עין קלת]: כב) ר"ל ואם סתומה בטיט יבא ליך שישהה עד שיסתום בטיט חדש, ושיגנב ויתיבש אותו טיט, שלא ירגיש הנכרי שנסתמו מחדש אז לאסר היין: כג) אינו אסור עד שישהה כדי וכו': כד) כל המגופה: כה) שיעשה מגופה אחרת, שבשיפתח לגמרי, מתקלקל המגופה הראשונה: כו) והתיבש המגופה של טיט. והכי קיי"ל. מיהו בהפסד מרובה, בסתום במגופה שרי. ובתתום בחותם א

והלכה כרשב"ג: **ך** המניח יינו בקרון או בספינה. עם הנכרי: בקפנדריא. בדרך קלרה שנכנס בשער זה ויוצא משער שנגדו: ורחץ. במרחץ: מותר. דכיון דנכרי לא ידע דשכי מרתת ולא נגע. ואשמועינן במתני' פלוגתא דרבן שמעון ב"ג ורבנן בהך תלתא נבי. דלא תנא נכרי שהיה מעביר כלי יין. הוה אמינא התם מרתת הנכרי דסבר הכתא ה) לחתחזי לי. אבל בספינה וקרון מפליג ליה לספינתיה ועביד מאי דבעי ולא מרתת. ולא תנא ספינה וקרון ולא תני המניח נכרי בחנותו הוה אמינא בספינה וקרון מרתת דסבר דלמא בחוריתא אחריתא חזיל וקאי מלד אחר וחזי לי. אבל במניח נכרי בחנותו דליכא למימר אחיד ליה לבבא ועביד כל דבעי. אימא לא. קריכא. ובטולהו הלכה כרשב"ג: **ך** דלפקי. כלי שמניחין בו כוסות ואשיכות באוכלין ומשקין וממנו טוטלין ומשימין על השלחן ואין אחד מן המסובין נוטל כלום מן הדלפקי אלא מן השלחן: ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. הואיל והרחיב לו הרשות אף מה שעל הדלפקי אסור דסמכא דעתיה ונגע ג) כוליה: חביות פתוחות. שמלאות בבית שסגיהו שם: כדי שיפתח ויסתום ויגוב. שתמא כרשב"ג דהלכתא כותיה: **ך** בולשת. חיל שמחפשין ומחרין הבתים. תרגום ויחפש. ובלם: **ך** תן לנו את דמיה. דהא לא קנו. והוא אינו חייב להם אלא מעות שכיון שהם שתומות הרי זה ראיה שלא פתחום שאם פתחום לא חזרו לכותמם שאין חיות אדם עליהם. ומיהו דוקא שתומות במגופה של טיט. אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו. וכי מהדר לפקק לאו משום חיותא אלא אורחא דמלתא. הר"ן: בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות. ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן. אבל שתומות שנפתחו חייבין להו. הר"ן: לפי שאין פנאי לנסך. עיין

ה) כרע"ב ד"ה אתי מזי. ג) כרי"ב ד"ה בכוליה

ך המניח יינו בקרון[ב]) או בספינה[ב]) והלך לו בקפנדריא[ב]). נכנס למדינה[ל]). ורחץ[לא]). מותר[לב]). אם הודיעו שהוא מפליג[לג]). כדי שישתום ויסתום ויגוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח. ויגוף ותיגוב[לד]). המניח עובד כוכבים בחנות אף על פי שהוא יוצא ונכנס. מותר. ואם הודיעו שהוא מפליג. כדי שישתום ויסתום ויגוב. רבן שמעון בן גמליאל אומר כדי שיפתח ויגוף. ותיגוב[לד]): **ך** היה אוכל עמו על השלחן. והניח לגינה על השלחן. ולגינה על הדולבקי[לה]) והניחו ויצא. מה שעל השלחן אסור. ומה שעל הדולבקי מותר[לו]). ואם אמר לו הוי מוזג ושותה. אף שעל הדולבקי אסור[לו]). חביות פתוחות אסורות. סתומות כדי שיפתח ויגוף ותיגוב[לח]): **ך** בלשת עובדי כוכבים[לט]) שנכנסה לעיר. בשעת שלום. חביות פתוחות אסורות[מ]). סתומות[מא]) מותרות[מב]). בשעת מלחמה[מג]) אלו ואלו מותרות[מד]). לפי שאין פנאי לנסך[מה]): **ך** אומנין של ישראל ששלח להם עובד כוכבים חבית של יין נסך בשכרן. מותרים לומר לו תן לנו את דמיה[מו])

ך בקפנדריא. פי' הר"ב בדרך קלרה שנכנס וכו'. ועיין בפירושו בסוף ברכות: המניח נכרי בחנות וכו'. כתב הר"ב ואשמועינן וכו' אבל בספינה מפליג ליה לספינתיה ועביד מאי דבעי. לפי שבקרון וספינה כי מפליג להו אינו רואהו מרחוק מה יעשה בתוכה משא"כ במעביר חבית. והיה נראה לפרש דמה שאין כן מעביר חבית עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא לבדו ואין אחר לא יכול לשאתו. והכי דייק ליכא דעם ישראל דמשמע שהישראל מכייבו. אלא שראיתי שהרמב"ם כתב בפי"ב מהמ"א נכרי שהיה מעביר עם ישראל כדי יין ממקום למקום והוא הולך אחריהן לשמרן. גם העור שקב"ע כתב שהיה נכרי מעביר לו חבית וכו'. ומ"ש הר"ב אבל במניח נכרי בחנותו וכו' לריכא. כלומר קמ"ל דלא חיישינן להכי ומ"מ דאי ידעינן דאחיד לבבא חיישינן כיון דאית ליה שיכות בבית ואית ליה לאתמוטי דברכות עומד עם בהרי הישראל הניחו שם. וכן נמי שמעינן שאם הפליגו הספינה ביום במקום שאי אפשר לו לראות אסור ובהדיא שנו כן בתוספתא. ב"י סי' קכ"ט בשם הרשב"א. וכ"כ העור: אע"פ שהוא יולא ונכנס. כל היום כולו. הרמב"ם פי"ב מהל' מ"א: **ך** ולגינים של הדלבקי. והם פתוחות. דומיא דבעל השולחן. הרא"ש. כמו שכתבתי לעיל. וכן נמי מדקתני סיפא חביות פתוחות אסורות מכלל דבריהם אפילו פתוחות מותרות. הר"ן: **ך** סתומות. מותרות

ה) המניח יינו בקרון. מ"ע ע"א: כדי שיפתח מיי' פי"ב מה' מ"א הי"ח פמ"ג לפנין רמ"ח מוס"מ ס"ל סימן קכ"ם ס"א: המניח נכרי בחנות וכו'. חולין ג' וסמ"ג סס מוס"ע סס: **ה** היה אוכל עמו על השולחן כו' חבוות פרוחות כו'. מ"מ ע"א מיי' פי"ב מה' מ"א הי"ם מוס"ע ס"ל סימן קכ"ם ס"ב: **ך** בולשת עכו"ם שנכנסה לעיר. ע' ע"ב מגמ מ"א ע"א כתוס' ב"ז ע"א דה ג' ע"א מיי' פי"ב מה' מ"א מ"ל מל"ד מ"ב לפנין קמ"ח מוס"ע ס"ל סימן קכ"ם מגיף ו"ב: **ך** אומנין של ישראל. ע"א ע"א מיי' פי"ג מה' מלכים אמרכות ס"ב ממ"ב לפנין קמ"ח מוס"ע ס"ל סימן קכ"ב ס"ב:

שנויי נוסחאות

ך בקפנדריא. במשכ"ל לקפנדריא; כ כי"ק לקפונדריא. נבנס. בכי"מ ונכנס. ויגוב. במשכ"ב ד' פיזרו ויגב וכן בסמוך. שיפתח ויגוף ותיגוב. במשכ"ב שיפתח את החבית וכן בסמוך; בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ב ובמשכ"ב ד"ן ..ותיגב. וכן בסמוך; במשכ"ב ד' פיזרו ..ויגב וכן בסמוך. המנית עבו"ם (בחנות). במשכ"ב ד' פיזרו ליתא; בד"ב ובכי"ק ..את נכרי בחנותו וכ"ה במשכ"ל (ובס את הנכרי). שהוא יוצא במשכ"ב שיצא: **ה** (והניח) לגינה על השלחן ולגינה. בכי"מ ולגין על השולחן ולגין ולגיתא; במשכ"ב ..לגיגין.. ולגין וכ"ה במשניות דפו"י; בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ל והניח לפניו לגין.. ולגין. הדולבקי. בד"ב ובכי"ק בכל המקום הדלפקי; במשכ"ל בכל המקום הדולפקי: בכי"מ בכל המקום הדלובקי. ברא"ש ד"ן הדובלקי. והניחו וקלי על הגוי. בכי"מ והניחו וקלי על סלגיון. מה שעל. בכי"ק כמלה אחת משעל (כמו מזה בידך). (ומה) שעל הדולבקי במשכ"ב ליתא. אף שעל הדולבקי. בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ל אף מה שעל.. סתומות בדי כו' ותיגוב. בכי"ק ובמשכ"ל וסתומות.. ותיגב; במשכ"ב סתומות מותרות.. ואולי גא זה במשכ"ב מפרשי: **ך** בלשת (עכו"ם) במשכ"ב ובמשכ"ל בולשת וליתא וכן ליתא בד"ב ובכי"ק; בכי"מ בלשת שלגנים ועי"כתונות (כ"ז ע"ה). שנכנסה לעיר. בכי"מ שנכנסו.. סתומות מותרות בשעת. בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ל וסתומות.. ובשעת. (לפי) שאין פנאי. בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ל ליתא; בכי"מ ..שאין לתן.; **ך** אומנין (של) ישראל. במשכ"ל האומנין.; בד"ב ובמשכ"ל

יכין — תפארת ישראל — יכין

ממש, שרי אפילו שלא בהפסד מרובה [קכ"ע מ"]: כו) ענלה: בה) והיה עמו נכרי: כט) ר"ל בדרך קלרה בשביל, וקרונו שלא יכול ליכל בשביל, הניחו ליכל לאחריו בדרך הגדול המרוך. לו שנכנס וכו': ל) ר"ל להעיר: לא) והקרון הניח ליכל לפניו: לב) דמדמסופק הנכרי מתי יבוא, מתירא ליגע בהיין: לג) לא נאסר בשהה כדי וכו': לד) ולריכא, דסד"א דוקא מעביר דתני במשנה ג' שרי, מדעומד היין וגם במקומו, ירא העכו"ם שישראל כשיגע בו. להכי קמ"ל דאפילו קרון וספינה, דאף שהולכים כל שעה ומתרחקים, אפ"ה לא חיישינן שבשיראה העכו"ם שהפליג יגע בו, דעכ"פ ירא שמא מלד אחר יבוא וירגנו. וקמ"ל חנות במשנה ד', דאף שבשיראה יסגור הדלת ויגע בהיין, וכשיסגור לא יראה נתפס כנגב, מדיש לו שיכות בבית, שישראל הניחו שם, אפ"ה מותר, דעכ"פ לא יסגור, דחיים שלא יחשדנו ישראל עי"ז. מיהו בסגר בחמת הדלת, נאסר היין. ובטולהו קיי"ל כרשב"ג [קכ"ע]: לה) הוא הסולחן שעורכין עליו המאכלין והמשקות קודם שיבואו להבולחן שאוכלין עליו. וקרא בלשון לאטיין [דעלפיקוס]. ומיירי אפילו שכלי היין פתוחות על הדולבקי: לו) כבעומד ההולבקי מוץלפיטוט ידו: לו) ומפרש תנא מה אסור לא. חביות וכו': לח) סתמא כרשב"ג. מיהו בהפסד מרובה, יש להקל בפתוח אף שהשה [שם ז']: לט) חיל מלחמה שבולטין ומחפשין ולוקחין מה שימלאו: מ) אפילו היו פקוקות במגופה של עץ, ומלאן אח"כ ג"כ פקוקות כמו שהיתן מחשבו פתוחות, ואסורות. ולא אמרינן אילו לקחו יין משם לא היו מטריחין וחוזרין ופוקקין במגופה, דאמרינן דעשו כן מדרך דרך בני אדם: מא) בטיט: מב) דאילו פתוחים, כולי האי וודאי לא היו מטריחין, לפתוח שוב בטיט, דכרי אין אימת אדם עליהן: מג) שלחמו הבולטת על אותה עיר וסביבותיה וכבושה: מד) אפילו היו חיל של אותה עיר: מה) מיהו סתומות שמלאן פתוחות, אסורות: מו) אף שנכנסה לרשותן, כיון שלא נתרלו לקבל בשכרן, אין חלירו של אדם קונה לו בעל כרחו [בת"מ

תוספות חדשים

ך בשנה אומנין של ישראל שרמנים גרים בין בפירושו בין בחיבורו לאומנין ישראל: בתוי"ם **ד"ה בשעת** מלחמה כו' חייבין להו. בין בכרכוס של אותו מלכות ובין בכרכוס של מלכות אחרת: (הר"ן)

ראשון לציון

ך במשנה המניח עובד כוכבים בחנות אף על פי כו' נחולין ג' ע"א ליתא המניח עובד כוכבים בחנותו וישראל יולא ונכנס מותר: **ה** במשנה הדולבקי גירסת הערוך דלפקי וכן גירסת הרב ברטנורא:

אומנין ישראל; בכי"ק אומנין וישראל (ז). ששלח. בכי"ק ובמשכ"ל ששילח. (בשכרן) מותרין לומר לו תן. בד"ב ובכי"ק ובמשכ"ל מותר שיאמרו לו תן וליתא; במשכ"ב ..מותר לומר תן; בכי"מ ובמשכ"ב ד"ן ..מותר לומר לו תן.

במ"מ פ"ב דכתובות: ן ואם משנכנסה לרשותן אסור. פירש שקבלוה בשכר. אבל בהכנסה לבד לא נאסר שאין חנוני של אדם קונה לו בעל כרחו. ב"י סי' קל"ב בשם רבינו ירוחם: פסק עמו עד שלא מדד דמיו מותרים. פי' הר"ב דמשיכה בנכרי קונה כמו בישראל [עמ"ש במ"ד פ"ה דמעילה] ומכי מדד מסתמא מוסך. ומ"ש הר"ב וכשמודדו לישראל בכליו. בשטת הרמב"ם אמרה שכתב בפי"ג מהמ"א שאם מדד בכליו של נכרי דמיו אסורים משום לכלי נאסר ככתם יינם כלומר משום עובדא יין כדלקמן. אבל הראב"ד הביאו דהא קיי"ל דיין [ביין] בשאם יינם מוכר הון מדמי יין נסך שבו כדפי' הר"ב לקמן מכנה י'. וכ"כ טור סי' קל"ב דבדיעבד לא נאסר בכלי הנכרי אע"פ שיש בו עובדא יין מהאי טעמא. ומ"מ לפי מה שאכתוב בסמוך אין זו הסגה על פי' המשנה. אלא להרמב"ם שפוסק כך להלכה. ואף להלכה יש לייסב: מדד עד שלא פסק דמיו אסורים. פירש הר"ב דנכרי לא קנייה השתא במשיכה וכו' הלכך כי נגע ביה דמאחר שבא לרשות הנכרי אין הישראל מזהר בו ויש לחוש שנגע: הגה"ה בש"ע. והכ"י מפרש דודאי נגע בו. ומש"ה תקן מדד ולא [תוא] משך דלכלול בו שאחר שמשכו נגע בו. ואיני יודע האיך נכלל בו דאי משום דלא תנא משך. כי תנא מדד מאי הוי שאין נגיעה בכלל מדד יותר מבכלל משיכה. ואטו תנא רמוז רמוז בעלמא. אלא מסתבר דלא קפיד תנא למתני (מדד) [נ"ל משך] כיון שכן הדרך לעולם מדידה קודמת למשיכה. שאין הקונה מושך עד שנמדד לו מדתו ביקנה ואח"כ מושכו והואיל ומכילתין לאו בדיני מקח וממכר אינו קפיד. ותני תחלת המשיכה והקודש לה וממילא דלענין קנייה לריך שתהא ג"כ משיכה וכדתנן במקומו במשנה ז' פ"ה דב"ב: המשפך. טרייטו"ר בל"א מלמעלה פיו רחב ולמטה נקב קטן. ומושיבים אותו על פי גלוחית של לוקחים שפיהם לר ומופכין יין מן המדה לתוכו והוא יורד לתוך הגלוחית. רש"י: עכבת יין. פירש הר"ב אוגנים שמתעכב יין על פיו ובירושלמי גרסינן בקו"ף ומפרש כמה דתימא [הוסע ז' ח'] עקובה מדם פירוש לכלוך יין. הר"ן. ומ"ש הר"ב שלא יצא כשפה או ב' טפין. לפוס ריטבא כתב או שתי טפין וללא אורך. דהשתא טפה אחת שתים מבטיא. עיין בפירושו ריש פ"ב דיומא. ורש"י והר"ן לא כתבו כן: אסור. פירש הר"ב דמתסר חמרא דישראל משום ההיא טפת יין נסך שבמשפך. מפרש בגמ' דמתסרא משום גזוק שחבר יין שבקרקעיתה של גלוחית. וכתב הר"ן והאי אסור. בהגאה קאמר ומש"ה דוקא כי איתי ביה עובדא יין הא לאו הכי לא עדיף מעודות הנכרים וקנקיהם שאין אוסרין יין הכנעם בהם בהגאה כדתנן בפ"ב משנה ד' לדברי חכמים. ולפי זה אין דקיי"ל כראב"ג בתערובת סתם יינם דימכר כולו לנכרים חוץ מדמי איסור שבו [כדפירש הר"ב במשנה י'] לא קיי"ל כי הך מתני' דכיון שאינו נהנה מאותו עובדא יין כלל אמאי מיתסר בהגאה. ולפיכך יש לתמוה על הרב אלפסי ז"ל שכתבה אלא [פי"ג] שאפילו לראב"ג דשרי בימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו דוקא במפרש אבל בסתם אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור. עכ"ל. והרמב"ם בפרק י"ב העתיקה לבבא זו לכך יש לפרש שדעתו כמ"ש הר"ן והרי"ף ובזה נסתלקה מעליו השגת הראב"ד שכתבתי לעיל. ומסתייע לזה סברתו של הרמב"ם שאכתוב במשנה י' דס"ל דימכר לחוד בלא הוצאת הגאה לא מהני. ואני תמיה על הראב"ד שעבר על פרק י"ב ולא השיגו עד בואו במה פי"ג וכן תמיהני על הכ"מ שלא הגין בעד הרמב"ם מהא דהר"ן. וגם לא העיר בזה שלא השיגו בפרק י"ב ואין לומר דבפרק י"ב יש לפרש דאסור בשתיה קאמר ומשום כך לא השיגו. וכדעת אחרים שכתב הר"ן ג"כ. דהא לעיל מהך בבא בהעתיק הרמב"ם דין המערה דטיפא דמתני'. כתב שם ס"מ דכל מקום שכתב הרמב"ם אסור בסתם משמע בהגאה כמבואר מדבריו ריש פרק י"א [סימן ח'] ע"כ. ומשום כך השיג עליו הראב"ד שם דלא כך אלא בשתיה בלבד. והעיר לא העתיק לבבא זו דמשפך. ולשתיה אזיל דס"ל כהראב"ד כמ"ש לעיל. וא"כ מבארינו אינה הלכה כדבריו הראשונים של הר"ן וזהו שכתבתי לעיל מי במפרש הרישא במודד בכליו של ישראל דוקא אין להשיגו משום דלמשתיו בכליו של נכרי היה לעולם אסור אף בפסק קודם במדד: המערה מכלי אל כלי. פירש הר"ב ישראל שעירה מכלי אלו לכלי שביד הנכרי או לכלי שיש בו יין נסך. וכ"כ הרמב"ם בפירושו. ויש לתמוה דזו ואל"ל זו קאמרי דיון שנאסר הנלוק בכלי שביד הנכרי באין איסור היין באותו כלי אלא בסתם יינם הא לאו נסך ודאי שביד כ"ש כשיש בו יי"נ ממש. וי"ל די"נ דקאמרי לאו דוקא יין נסך ממש אלא כלומר יין שלהן מה שא"כ

יכין תפארת ישראל יכין

ר']. ונם בסתם, אמריגן איסורא לא ניחא ליה דלקני [כ"מ דף ל"ו כ'] : מז) והתרלו בקבלתה : מח) ובזה"ז מותר בהגאה [קל"ג ג'] : מט) אע"ג דתנא דמילתן ס"ל דאסור לגרום טומאה לחולין שבא"י [כפ"ד מ"ע] הכא מיירי שכבר מכר : נ) אם כבר קבל השער כמה יתן, בעד כל מדה ומדה : נא) דמשפסק כבר סמכה דעתו לקנות, בהמעות שכבר נתן, ויי"נ לא הוה עד שיגע העכו"ם הקונה בהיין. ומלא דבעבעת מעירה מותר היה היין. וזה לרש"י דבנכרי מעות קונה ולא משיכה. וכמו כן לר"ת דמשיכה קונה בעכו"ם ולא מעות, עכ"פ מהמשך העכו"ם קנה, ויי"נ לא הוה עד שיגע בהיין עצמו : נב) ונתנו להעכו"ם : נג) דמשהמשיכו להעכו"ם אף שלא קנאו עדיין עד שיפסוק עמו השער, עכ"פ אז טוב לא מזהר ישראל בהעכו"ם שלא יגע בהיין. מיהו אם מזהר הישראל שלא יגע בו, דמיו מותרים [קל"ג ס"ו סק"כ]. ובזה"ז מותר בדיעבד [קכ"ג א'] : נד) ומעט יי"נ היה כבר בשולי הגלוחית. נה) באותו משפך : נו) ר"ל שיש בהמשפך אוגנים שמעכב ומשאיר שם היין אחר שסיפך אותו בו : נז) נאסר היין של ישראל שנדד בו אח"כ, מדמעורב בו הטפה שבמשפך

ציונים

המוכר יינו לנכרי. שם נקטן פ"ב מ"ח ירושלמי קטוקין פ"ח ה"ד מיי' שם הל' כ"ג פוס"ם שם פ"ט: נטל את המשפך. פ"ג מ"ח מיי' פ"ג מה' מ"ח פ"ג שם ג' לאון קכ"ם: המערה מכלי אל כלי. מיי' שם הלכה י"ג סמ"ג שם טוש"ע י"ד סימן קכ"ו ס"ה:

שנויי נוסחאות

(ואם) משנכנסה לרשותן אסור. במשנ"ב ליתא; בכו"ק וכמשכי"ל אם.. ; בד"ל אם משכנסה לרשותו; בכי"מ ואם לרשותו.. (של עכו"ם והוא ומדד לתוך צלוחיתו של ישראל. בכי"ק ובמשכי"ל של עכו"ם נטלו ומדד לתוך..; בד"ל ליתא ומוכח מהגמ' דליתא בטעות (ד"ס). עכבת יין. בכי"ק ובמשכי"ל עקבת..; בד"ל עקיבת.. ועי' תוי"ט והריטב"א הביא את שתיהן. מכלי אל כלי. בד"ל ובכי"ק ובמשכי"ל מכלי לכלי.

לקוטים

ן במשנה משנכנסה בתכית לא שייך בה דוק מייס א"כ לכאורה הולל משהכניסוה לו משהכניסוה אלא לרמוז דבהכנסה לבד לא נאסר כמ"ש רבינו סתי"ע ז"ל אלא ר"ל משנכנסה לרשותו על ידי דבורו דקבלה עליה בשכרו: (ש"ל):

הנכרי לו לכלי שיש בו יין נסך: **את שעירה ממנו מותר.** היין שנשאר בכלי העליון שביד ישראל מותר: **ואת שעירה בתוכו.** והקלוח שיצא מכלי ישראל אף על פי שלא הגיע לכלי שביד העובד כוכבים וכל שכן מה שהגיע לכלי של עובד כוכבים אסור דנקוט חבור. ומתניתין דכרי היין שנשאר בכלי שביד ישראל מיירי כגון דקטף קטופי שקודם שנגע הקלוח בכלי התחתון שביד הנכרי פסק העליון המחובר לכלי שביד ישראל ולא היה כאן נגוע שיחבר מה שבכלי העליון למה שבכלי התחתון. א"נ דנפק נפולי שהצליך היין מן הכלי העליון כדרך שמצליכין מן המזרקים ולא היה שם כלום וקלוח שיחבר בין היין שבכלי אשר ביד ישראל לכלי שביד נכרי. אבל אם היה שם חבור כל מה שנשאר בכלי העליון שביד ישראל אסור. דקיי"ל נגוע חבור א)ואסור ביין נסך וכן הלכתא: **ח** ומים במים. מים שנתנסכו לע"ז לו שנעבדו. במים של היתר בכל שהוא לא שנא נפל התירא לגו איסורא לו איסורא לגו התירא ב)אסור במיעוט בכל שהוא. ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר עופל מכלי בפיו רחב ויש ביין היוצא מן הכלי שיעור גדול בבת אחת. אבל המעורה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טיפה טיפה. ונפל לתוך יין של היתר אפילו כל היום כולו. אמרינן קמא קמא בטיל. ואם עירה היתר לתוך איסור כל מה שעירה ממנו לתוך האיסור אסור ואפי' חציה מלאה לתוך טיפה אחת. ומסקינא דמלתא לפי ההלכה כל איסורין שבתורה בין במינן בין שלא במינן בטעם טעם. הוץ מטבל ויין נסך דבמינן במשהו. שלא במינן בנותן טעם. יין נסך משום חומרא דעבודה זרה. וטבל. כהתירו כך איסורו כמו שחטה אחת פוטרת את הכרי כך חטה א' עובה את הכרי כולו טבל. ואם איסור משאר איסורין נתערב בהיתר אם נתערב מין בשאינו מינו דאיכא למיקם אטעמא אם תרומה היא שנתערבה בחולין יטעמנה כהן ואם דבר איסור יטעמנה נחתום גוי אם אומר שאין בהערובה טעם התרומה או טעם האיסור הכל מותר. ואם נתערב מין במינו דליכא למיקם אטעמא או מין בשאינו מינו ואין כאן כהן או גוי שיטבל לסמוך עליו. אם האיסור הוא מחלב ודם נבלות וטרפות שקצים ורמשים וכיוצא בזה. מעשרין אותו בשבעים אם יש שבעים כל היתר כנגד האיסור הכל מותר. ואם לאו הכל אסור. ואם האיסור הוא תרומה וחלה ובכורים. משערים אותו במאה של היתר. ואם ערלה וכלאי הכרם משערין אותו במאתים: אלא

א) גר"מ ד"ל ואוסר. ב) שם אוסר.

אל כליו[נא]. **את שעירה ממנו. מותר**[נב]. **ואת שעירה לתוכו**[נג]. **אסור: ח יין נסך. אסור ואוסר בכל שהוא**[נד]. **יין ביין. ומים** [וכו' מותר] ל"ק שכ"כ הרמב"ם בפי"ב מהלכות מאכלות אסורות נכרי שהיה אותו הכלי בקרקע וישראל לקח לתוכו יין היין מותר. ואם נגנב עם ישראל כדי יין ממקום למקום הנכרי הכלי נאסר היין. וטעמא פי' הכ"מ בשם התוס' דמה לי נוגע בקנה בטנה [כמ"ש במשנה י' פרק דלעיל דאסורותן] מה לי נוגע בכלי [נ"ל בשולי הכלי]. ע"כ. וכתב עוד הרמב"ם כלי שתוס מותר לטלטלו הנכרי ממקום למקום ואע"פ שיין מתגדגד שאין זה דרך היכוך. ע"כ. וכבר העמיד הא דנכרי שהיה מעביר וכו' בחביות שתומות כמ"ש שם סימן ט"ז ומפני כך אני תמה על הרמב"ן והרא"ש. דבהיא דנכרי מעביר וכו' [בחבו] דמיירי בשתומה בפקק של עץ מבוס דאי לאו הכי חיישינן שמא יגע וכו' וכמ"ש שם בשמם. ותיפוק להו דאי לאו הכי נאסר מפני הגדוד שהרי הרמב"ן והרמב"ם ס"ל בהכי כמ"ש ב"י סי' קכ"ה ושם כתב העור שכן גם דעת הרא"ש ז"ל. אע"פ שבסימן קכ"ד כתב שאין כן דעת הרא"ש הב"י תמה עליו שם היכן כתב כן. ועוד יש לפרש דמ"ש הר"ב והרמב"ם לכלי שביד הנכרי ולא התנו שהוא מגדגדו היינו טעמא דשתם אותו כלי בידו באויר אותו ולא ע"ג קרקע. שאם הכלי עומד על הקרקע להיות אורך יאחזנו בידו אלא שתם אותו כלי בידו באויר אותו. וכיון שכן א"ל לתנאי הגדוד שהרי לא אפשר בלא גדוד. וזהו שדקדק הרמב"ם וכתב נכרי שהיה אותו הכלי בקרקע וכו' מותר. דאי לא בקרקע היה אסור. לפי שאי אפשר בלא גדגודו. וכ"כ הכ"מ בהדיא בפרק י"ג של מ"ם שם הרמב"ם בדין ריסא דמתני' פסק ואח"כ מדד שאם מדד לכלי ישראל שביד הנכרי אסור. ופירש הכ"מ דדוקא שבהנכרי מגדגדו אם הוא מונח בקרקע או שהיה אותו בידו באויר דאז על כרחו הוא מגדגד. ע"כ: **ח** יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. כל היכא דתני יין נסך אף שתם יינם במשמע הא"כ פירש. והכי מוכח בכמה דוכתי במכילתין דקרי לשתם יינם יין נסך. הר"ן. ומיהו איסור שתם יינם אינו אוסר בתערובתו אלא בשתייה. דבהנייה יש היתר לתערב. ע"י הולכת הגאה ליס המלח כמ"ש הר"ב במשנה י': **אסור.** תמיהה לי דאיסור עצמו תנינא לה במשנה ג' פרק ב' ומיהו כך רגילות המשניות לכנות בקיצור מה שמפורש כבר כמ"ש בשם התוס' ברים ברכות ובשאר דוכתי: **ואוסר בכל שהוא.** כתב הר"ב ובלבד שיהיה האיסור הנופל לתוך ההיתר מכלי שפיו רחב וכו'. אבל המעורה יין נסך מכלי קטן שאינו מוציא אלא טיפה טיפה וכו' אמרינן קמא קמא בטל במפני שאין דרך לערות בכלי כזה אין אנו רואין כנפול ומעורב אלא מה שירד כבר ומש"ה אמרינן קמא קמא בטל משא"כ בשאר כלים שדרך הוא לערות מהן כיון שסוף היין לירד על ידו. א"א לומר בו ראשון ראשון בטל שכל העומד ליפול ולהתערב חשבינן ליה כמעורב כבר. הר"ן. ועיין [מ"ם] במשנה ו' פ"ח דזבחים. ועל קמא קמא בטיל כתבו התוס' פירוש אפילו מתרבה היין נסך לבסוף מ"מ אמרינן קמא קמא בטיל. והקשו על זה ומסקינן דלא אמרינן הכי אלא עד שיפול כ"כ מן הי"ב בין הכל שלא יהיה ההיתר [פחות מ] ס' שאם אין בהיתר ס' חוזר ומיעור ונאסר [הכל]. אבל

ח) יין נסך אסור ואוסר בכ"ש. ע"ג ע"א ימשלמי עכלה פ"ב ה"ו מיי' פמ"ז מה' מ"א הל"ח וסמ"ו הל' ו' ו' סמ"ב לאין קמ"ח טוש"ע י"ד סימן קל"ו ס"א:

שנויי גוסחאות

את שעירה ממנו. נד"ל וכ"ק וכ"מ וכמצי"ר המעורה ממנו. **ואת שעירה לתוכו.** בכי"מ וכמצי"ר **את: ח בכל שהוא.** נד"ל וכ"ק בל שהוא. ומים במים בכל שהוא. בכי"מ..מים במים במשהו.

אור גדול

פ"ה ח בשנה יין נסך אסור ואוסר בכל שהוא. עיין בתוי"ט. ועיין בר"ן **ד ה ב י א** מתוספתא **ד מ ב ו א ר** בסתמיינם דאוסר במשהו והקשה מתוספתא זו על שי' הר"ת דס"ל דכתם יינם אינו אוסר במשהו. וכתב הר"ן וליבא למיסר דהתוא תנא דברייתא סבר דכל מין במינו במשהו דאם כן למה לי' לתתני מפני שטפה של יין נסך אסורה ואוסרת במשהו. כל איסורין שבתורה נמי דיינהו הכי דבמינן במשהו יעושה"מ. ונראה דאשר ליישב עפימ"ש התוס' והרשב"א דולין (ע"ש ב') גבי ציר דבשל דבריהם לא אמר ר"י מין במינו לא בטל. א"ב בשאר איסורי דרבנן לא אמרינן מין בטינו לא בטל. ולהכי דקדק יין נסך דיעוין רמב"ן במלחמות פסחים (בדף כ"ו) לענין עירוב את ובגד וכן בר"ן (לעיל סוף פ"נ) דשאר איסורין דאורייתא לא חמירי מסתם יינן. וא"כ בסתם יינן שפיר אמרינן מין במינו בטשהו כמו בשאר איסורין דאורייתא ואשה"ט:

יכין תפארת ישראל יכין

בשאר בו מבתחלה מדהיה מחובר עם היי"נ שבלוחות ע"ז נגוע חבור: ישראל שעירה יין שבידו לכלי שביד נכרי, לו לכלי שיש בו סתם יינן: נד) היין שנשאר בכלי העליון שביד ישראל, מותר. וחקא אם קודם שנגע הקלוח ביין התחתון, כבר נפסק הקלוח משפת כלי העליון. דאל"כ נגוע חיבור, אם לא בהפסד מרובה [קכ"ו מ']. מיהו דוקא במעורה יין ליי"נ האסור בהנאה אמרינן שלא במקום הפ"מ נגוע חיבור. אבל במעורה לתוך סתם יינם, גם אמרינן ביחוד איסור של כלי התחתון גם על העליון כאילו הוא עמו גוף א', רק הוא כמעורב התחתון בעליון ובטל בס' [אם פ"ה]: ס) הקלוח בעצמו, אף שלא בא עדיין לכלי רק קלהו התחתון: סא) בנתנסך ודאי לע"ז מייריי. ודוקא בהורק היין המותר לתוך האיסור, אז אפילו יש ס' בהמותר, אפ"ה אסור בהנאה, משום דביי"נ כל שהאיסור עומד במקומו, הוא חשוב יותר מן ההיתר הבא עליו, ואוסרו במשהו. ורק בהפ"מ אם נפל היין ההיתר הרב, בפעם א' לתוך האיסור, ויש ס' בההיתר, שרי. אבל בפעמים יי"נ לתוך יין היתר, והיה הכלי שעירה ממנו פיו לר והקלוח דק, אז אמרינן קמא קמא דנפל בטל, דאע"ג דקיי"ל דנגוע חיבור. לא שייכו אחשבים כמעורבים, רק שיהיה דין אותו יין שלא נתערב כדין היין שנתערב, מדמחוברים יחד בקלוח [ודו"ק]. מיהו דוקא בדאיכא ס' נגד כל מה שנפל שריגן בעירה האיסור מכלי שפיו לר [ס"ך קל"ד

דברי הר"ב גרלה כפירוש הראשון מדסתם והיא שטת הרמב"ם [פי"ו מהל"מ] וכ"כ תוס' בשם רש"י. ועיין במ"ב פ"ז דמקוהות דמהתם יש ראיה לסברת התוס'. ומ"ש הר"ב ומסקנא דמלתא לפי ההלכה וכו' לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא שלאורות הלכה בכל האיסורין הוא ולתתא. ומ"ש חוץ מעבל דהיינו דתנן זה הכלל לאתויי עבל. גמ'. ומ"ש יין נסך כתבו התוס' [ד"ה חוץ מעבל]. וה"ה דמים במים במשהו. ע"כ. ומ"ש הר"ב מטוש חומרא דע"ז. גמ'. ופירש הרמב"ם שנאמר בו (דברים י"ג) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ומ"ש הר"ב וטבל כהתירו כך איסורו. גמ' [דף ע"ג]. עמ"ש בזה בספ"ג דאהלות. ומ"ש הר"ב ואם איסור משאר אסורים כו' יטעמנו נחתוש נכרי עיין בפירוש מכנה ה' פ"ז דחולין. ומ"ש ואם נתערב וכו' דליכא למיקם לטעמא וכו' משערים אותו בששים. דילפינן מזרוע בשלה דאיל מזיר שמתבשלת עמו ואינה אוסרת אותו והוא אחד מס' באיל. כדאיתא בפ"ז דחולין דף ל"ח [ע"ב]. ומ"ש ואם האיסור הוא תרומה וכו'. מבוארים אותו במאה וכו'. ואם ערלה וכו' במאתים. מפורש ברפ"ב דערלה. וכתב הרמב"ם ואמרנו בשביעית שדינו אוסרת כל שהוא במינו כמו שנתבאר בפ"ז משביעית [בסופו] אינו חולק על אלו העיקרים לפי שאינו אוסר באכילה. אבל חייב לאכלו בקדושת שביעית בלבד ולפיכך החמיר בשביעית בזה הענין. לפי שאין שם איסור אכילה. אבל הוא אוכל בזמן שביעית כמו שנתבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הזיקור והדמיון ג"כ בדבר האוסר. ע"כ. וכתב עוד במשנה דלקמן ומן בפסח במשהו [כדפירש הר"ב סוף מסכת ח' פ"ג דפסחים] בין במינו בין שלא במינו. ואמנם יצא מכלל דין איסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קלוב ואין איסורו חוזר לעצמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה. אבל איסורו הוא תלוי בזמן וכשעבר הזמן סר איסורו ולפיכך לא התנה בו הגמ' כמו שהתנה ביין נסך וטבל. ע"כ: יין במים ומים ביין במותן טעם. בד"א בשנפל המשקה המותר לתוך המשקה האסור אבל אם נפל המשקה האסור לתוך המשקה המותר. ראשון ראשון בטל והוא שיורק מגללול קטן שהיה מריק ויורד מעט מעט. הרמב"ם פט"ז מהמ"א: בנותן טעם. יש מפרשים דהיינו בששים כמו בשאר האסורין. והראב"ד כתב ביין שנתערב במים עד שיש בו יותר מכדי מזונה פונמו ומותר אפילו אם יש במים ששה חלקים מן היין מותר אפילו בשתיה וכן פי' ר"י טור סי' קל"ד וטעמייהו מדאמרינן בגמ' פ"ו דב"ב דף ל"ו רמא חלתא ואתא תלתא ופלגא וכו' פלגא בשיתא פלגי ולא כלום הוא ומתני' דקתני בנותן טעם. פירש הר"ן דלא מיירי אלא בנ"ט לבדו ולא בפונמה: ט ואוסרין בכל שהן. עמ"ש ברפ"ח דזבחים: בכל שהן. אפי' בכל שהן לין פירושו שאפילו במשהו מאסורין אלו יאסור תערובתו בשאלה. דהא דוקא דבר שבמינו אא"ב הלך הלך והלי אלי כל שהן הכי קאמר בכל אחד מאיסורים אלו אם הוא דבר שבמינו אוסר תערובתו אפילו ריבה עליו אלף כיולא בו. הר"ן: יין נסך. פי' הר"ב חביות אחת באלף חביות וכן פירש"י והרמב"ם. והכא כשאיסור ואיתר כל אחד בפני. ולא דמי לתערובות דלעיל. ומתני' דלקמן. והלכך הא דתנן במ"ט פ"ג בפת שנאפה בעלי אשרה. מיירי בבכורות שהן דבר שבמינו וכלכון הראשון שכתב הר"ן שם אע"פ שהוא מפרש בכאן בכל שיש בו מכוש לתת דע"ז לא בעינן דבר שבמינו. וזה כדעת אחרים שכתב לעיל. לפירוש הר"ב ודעימיה ליתא. ומ"ש הר"ב ואין כן הלכה אלא כדאתינן וכו' מולך דמי אותה חביות וכו' דאשבינן לה כאילו הוכרה ונטלה. וכתב הראב"ד [פט"ז מהמ"א] דה"ה לשאר האוסרין בכל שהן שימכרו חוץ מדמי איסור שבהן. ודבריו עיקר. הר"ן בריש מתני' דלקמן והכ"מ בפט"ז מהמ"א כתב שאף דעת הרמב"ם כן: ושאר הנסקל ועגלה ערופה. פירשן הר"ב בפ"ב דקדושין מכנה ט'. והר"ב כ"כ על ולפ"ר מצורע. וחולין כו' וכ"כ רש"י. ואולי שבגירסת המשנה שלהם היו קדומים. אך גם בקדושין נשנו כמו שהוא בכאן בספרים שלפנינו. ועוד מפורשים שם. מה שלא פורש בכאן: ושעיר נזיר. כתב הר"ב דקדושין מפרש הר"ב מקדש יהיה גדל פרט שער ראשו. והכי איתא התם בגמרא. ומ"ש הר"ב ואם נתערב אגודה וכו'

ט ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן. עמ"ש בפ"ח דזבחים עמ"ש בפ"ו דמעילה כ"ה ע"ב: ועבודה זרה ועורות לבובין. מי' ע"ז מי' ע"ז הנ' ח"ם בפמ"ג לאורן ס"ה ס"ש ס"ב ירבו מימן קיים ס"ה: ושאר הנסקל כו' ושעיר נזיר

שנוי נוסחאות

מין במינו במשהו. כ"ל וכ"ק ומסכי"ל. בכל שהוא. ושלא במינו בנ"ם. כ"ל ושאין מין במינו בנ"ם: ט אלו אסורין ואוסרין. כ"מ ואלו אסורין ואיסורין אסור ומינו נכון. בכל שהן. כ"ק ומסכי"ל בכל שהן; נד"ל בכל שהוא; נמסכ"ל בכל שהו. וצפורי מצורע. כ"ק ומסכי"ל וצפורי..

תוספות חדשים

ח בתוי"ט ד"ה בנותן עמ כו' והלא"ר כו' בהלי"ם פרק המוכר פירות סימן ע' מוכח דלאו הוא הלא"ר שמא אלא הוא רבי אברהם אב"ד וע"ש:

ראשון לציון

ט במשנה אלו אסורין ועיין תוס' זבחים ע"ב ע"א ד"ה ולינגלו כו' שהגיהו בקומיא דב"ל למיתסב הכא עוד כמה דברים ע"ש: חוי"מ סד"ת יין במים כו' והוא שיורק(מגלול)קטן כו' ל"ל מגלול ח"ל רש"ל ע"ב ע"א מלגלול קטן גרסי' והוא סך קטן. ובעיונינן לגבי בגדים בפ' בתרא דף ק"ג ע"ב גרסינן לגלול קטן והוא קצר של מכי ע"כ ולהיתי גם ברמב"ם בפ' ט"ז מהלי מאכלות אסורות דין כ"ח לגלול קטן וכן בהראב"ד אבל בהור דגם שם נפל טעות בדבוס. והעד דכ"מ שם שמיק מלגלול (וכן מוכרח כמ"ש בשם רב"ל) וכן בעוכ"ע י"ד סימן קל"ד סעיף מ' מלגלול קטן:

אור גדול

ט במשנה יין נסך. עיין בתוי"ט מ"ה שהביא שהר"ן בריש מתניתין דלקמן לענין חביות בחביות. ונסתפק הר"ן אולי חביות לאו דוקא. רק קיתון קטן אבל חביות דהוי דבר שבמנין דלא בטיל לא. ולא הבנתי הא הר"ן (לעיל שם"ג) הוכיח מהירו' דאף היכא דמראורייתא לא נתבטל מהני הולכת הנאה. וא"כ אמו המירא דבר שבמנין מהיכא דמדאורייתא לא נתבטל מתערובות מסש בממש. ועיין. וא"כ לענין שתם יינם פשיטא דאף חביות גדולות מהני הולכה. ויתיישב בהכי מ"ש הר"ן תיכף אחר זה בשם הראב"ד ובתב ודבריו עיקר. הא מקודם נסתפק בזה ואיך כתב תיכף כדברי הראב"ד בדברים חשובים. ולתנ"ל יתיישב דשאר איסורים הוי בטתם יינם ובמ"ש הרמב"ן במלחמות פסחים (בדף ב"ז לענין עירוב פת ובגד: שם במשנה ושאר הנסקל כו'. כתב הר"ן מיירי בכנון שהן דבר שבמנין דשאר הנסקל אם חי כו' ואם מת הוא מיירי בהתיכה ממנו שנתבשלה בקדרה בתתיכה חשובה שנתבשלה כו'. מבואר דהתיכה חייה לא חשיב ראוי' להתכבד ולפי"ז סותר הר"ן את עצמו (שם בדף ס"ז א') שכתב ושפעינן מתני' דבפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן במס' ערלה (פ"ג) מי שהי' לו חבילי תלתן בו' קיי"ל כר"מ דטתם מתני' הכא כוותי' כו' וכו'

יכין תפארת ישראל יכין

סק"ח וג' וד'). מיהו סתם יינם שלנו די בים ס' בלח, לו ברוב ביבם, אפילו נתערב מין במינו [תוס', רא"ש שם]: סב) מים שנתנסכו לע"ז שנתערב במים של היתר: סג) ר"ל בטל בס'. וקי"ל הסתא בכ! האיסורים המלויין בזה"ז בטלין בס' חוץ מדבר תשוב, בע"ח, בריה, מחיכה הראוי להתכבד, מעמיד, עביד לטעמא, עביד לאחותא, חמץ בפסח, ע"ז ומסמיה והקרובתה, כולן אינן בטלים כלל בין בלח בין ביבש, בין במינו לו באינו מינו [ועי' מש"כ בס"ד בפירושינו פפ"ז דחולין]: סד) בנתערב דבר שבמנין מהן מין במינו יבש ביבש: סה) חביות ח' באלף היתר לא בטל. ולדיוק בטל [שם]: סו) עי' פ"ב סי' ט"ז: סז) ב' לפרים שעקר המעורע לעהרתו: סח) כל ימי גזירותו, לו בשעה שמגלת שערו לשלמן תחת הדוד של שלמים, אסורים בהנאה:

אסורות בהנאה: ופטר חמור. אסור בהנאה כל זמן שלא נפדה: ובשר בחלב. חתיכת בשר שנתבשלה בחלב ונתערבה באלף חתיכות אוסרת את כולן בהנאה. וסבר הלי תנא דדבר שדרכו לימנות ואיסורו איסור הנאה. אוסר את חבירותו בכל מקום. וכל הני דתניב במתני' דבר שדרכו לימנות הוא. ואיסורן איסור הנאה: הרי אלו. למעוטי איסורי הנאה שאין דרכן לימנות. או שדרכן לימנות. ואינן איסורי הנאה. שאינן אוסרין את חבירותן בכל שהן: יין שנפל לבור. של יין: כולו אסור בהנאה. שהיין שמשנסך נע"ז אוסר במינו בכל שהוא. אבל סתם יינם של גויים שלא ידענו בו שנתנסך ודלי אע"פ שאסור בהנאה אינו אוסר חבירותו בהנאה אלא ימכר כולו לגויים חוץ מדמי אותו סתם יינן. וכן הלכה: יא שזפתה עובד כוכבים. אורחא למרמי בה חמרא פורתא לאעבורי *)[קומרא] דזפתא: מנגבה. במים ואפר: ושל עץ. דבעיא זפת טובא. ובלעה חמרא טפי: רבי אומר ינגב. בכל אבן. ואין הלכה כרבי: ושל חרס. בין לרבי בין לרבנן. אע"פ שקלף הזפת אסור. דחרס בלא זפתא בלע ליה חמרא: יב כלי תשמיש. של סעודה. ודוקא כלי מתכות. או כלי חרס המצופים באבר. וכלי זכוכית בכלי מתכות [דמי]: את שדרכו להטביל. כלומר כלי הראוי ליטהר בטבילה וא"ל תקון אחר

*) גר"ב ד"ר קוניא ותקן התוי"ט כלפיטו.

המלה. וכדפי' הר"ב במתני' לעיל. ועוד במ"ט פ"ג. וכבר כתבתי שם דהולכת הנאה היא אחר שימוש. דחדא בלא לידך לא סגי וז"ל הרמב"ם בפי' משנה לעיל חבית של יין נסך שנתברר לו שנתנסכה לע"ז כשנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לנכרים ויטול שיעור דמי אותה חבית ושליכם לים המלח. וזהו פי' יוליך הנאה לים המלח שקדם לו דברו בפ"ג מזו המסכתא. ע"כ. ועמ"ש במ"ז בדבור לאסור וכו'. ועל זה שמחלקין בין יין נסך לפתם יינם. כתב הר"ן לעיל בספ"ג. וז"ל יש לספק אחר איסורין שבתורה למי דומין. ודעת הראשונים ז"ל דלפתם יין מדמינן להו. מפני שלא מצינו לד חמור לכל איסורין יותר מפתם יינם. לדרבה מצינו בהן לד הקל שאין אוסרין במשהו כמותו. ע"כ. ונתבתי זה לתשובה על מה שהיה קשה בעיני במ"ו פ"ג דעבודה וחמתי לא מדמין אחר איסורין ליין נסך ודלי: יא שזפתה נכרי. כתב הר"ב ואורחא למרמא בה חמרא פורתא לעבורי קומרא דזפתא לשון רש"י. ופירוש קומרא גרהא שהוא לשון קיטור הכבשן: וחכמים אומרים יקלוף את הזפת. ואח"כ ינגבו. הר"ן והרא"ש: ושל חרס כו' אסורה. כתב הר"ב דחרס בלא זפתא בלע לה חמרא. וכ"כ רש"י. וכלומר שאע"פ שהזפת נקלף לא הוסר בזה טעם היין. לפי שהחרס עצמו מלבד הזפת בלע כשנתן היין בזפתה. ואין הפירוש בלא זפתא שאפילו בלא זפתא בלע מהדריבה דכולה מתני' בלא דרך בה היא כדאיתא בגמ'. ולשון הר"ן מכוש דחרס בלע טובא: אסורה. ואינה נאסרת בנגוב אלא בעירוי. דניגוב אינו מפנים בכלי חרס. וכיון דצריך עירוי אין צריך קליפה. דעירוי מפנים אף בלא קליפה כ"ז שלא דרך בה. דלא גרע מקנקנים שמכניסין לקיום [דתקן במ"ד פ"ב]. הרא"ש: יב הלוקח כלי חשמיש מן הנכרי. פי' הר"ב כלי סעודה. גמ'. כלי סעודה אמורין בפרשה. כלו' בפרשת כלי מדין. ופירש"י דכתיב (במדבר ג"א) כל דבר אשר יבא באש. ואין דרך להשתמש ע"י אור אלא כלים של ארכי סעודה. ע"כ. ובגמ' דאפי' כלים חדשים בשמע דהא שנים וליבן כחדשים דמו ואפ"ה בעי טבילה. וברמב"ם פ' י"ז מהמ"א כתוב במקנה הספרים וכלים חדשים אינן צריכין טבילה וג"ל וכלי חרסים וכו'. ומ"ש הר"ב ודוקא כלי מתכות וכו'. גמרא. כלי מתכות אמורין בפרשה דכתיב (שם) אך את הזהב וגו'. רש"י. ומ"ש או כלי חרס המצופין באבר. מפרש בגמ' דבאבר סופו לאלינו שאפשו מתכות. ומ"ש וכלי זכוכית הואיל וכי נשברו יש להן תקנה [ע"י התכה] ככלי מתכות דמי. גמ': את שדרכו להטביל יטביל. פי' הר"ב במקוה הכשר לטבילת אשה דכתיב (שם) אך במי נדה יתחטא. מים שנדה טובלת בהן. דמדכתיב אך חלק. דלא תימא. במי נדה מי חטאת דבעי הזאה ג' וז'. וכ"ת דבעי הערב שמש [נדה] דכתיב (שם) תעבירו באש ובאבר והלי ובהר קרא יתירא לומר דטהרה בטבילה בלא הערב

יבין תפארת ישראל יבין

שם) כל זמן שלא נפדה: ע) חתיכת בשר שבלע חלב ונתערבה בחתיכת היתר: עא) שמבלעו ביו"כ: עב) הרי נקט הרי אלו וכו', למעוטי היכא דאסור בהנאה ואינו דבר שבמנין, או שהוא דבר שבמנין ומותר בהנאה: עג) שנשפך חבית יי"נ בפשט ג' לבור, דאי אפשר לומר קמא קמא בטל: עד) יין שוודאי נתנסך לע"ז, ונתערב במינו אוסר בכל שהוא. אבל סתם יין, מודה דימכר חוץ מדמי יין האסור: עה) עי' לעיל פ"ג מ"ט: עו) שמחה בפיס בזפת, שלא תשאב היין, ודרך ליתן לתוכו אח"כ מעט יין להעביר ריח הזפת: עז) מקנקן במים ואפר ואח"כ שוב במים ואפר, והיינו בשהכלי יבש ואם הוא לח מקנח באפר ומים, ואח"כ שוב אפר ומים [קל"ח ס"י]: עח) דבעי זפת טובא, ובלע חמרי טובא: עט) ואח"כ ינגבו. וכ"ם דמהני עירוי: פ) ולדיוקים

ופטר חמור. מיי'פפ"ז מה"ל פ"ל ה"ז כסה"ג לאוין קפ"ל: ובשר בחלב. מיי' שם פ"ג: ד יין נסך שנפל לבור. פ"ל פ"ל נבוקות ל"ז פ"ל ריטבלמי מעלה פ"ג ה"ל ויטבלמי כתן פ"ג ה"ג: רשב"ג אומר יסבר כולו כו' לעיל ע"ל ע"ב: יא גת של אבן שזפתה נכרי. פ"ד ע"ב מיי' פי"ל מה' מ"ל ה"ב כ"ל כ"ב סמ"ג (לאוין קמ"ח פוס"ע י"ד סימן קל"ל ס"ל: וחכ"א יקלוף את הזפת כו' הרי זו אסורה. מיי' וסמ"ג שם פוס"ע י"ד שם: יב הלוקח כלי תשמיש כו' פ"ב ה"ב מיי' פי"ז מה' מ"ל ה"ב סמ"ג לאוין קמ"ח פוס"ע י"ד סימן ק"ל ס"ל: וסימן קכ"ל כ"ל:

שנויי נוסחאות

(ושעיר המשתלה). בד"ל וכבי"ק וכבי"מ ובמסבי"ר ליתא ועי' בהגהות הגר"ל בגמ' ובד"ס; בכי"מ בלו ושור. הנסקל ועגלה ערופה אח' ובשר בחלב. בכל שהן. בד"ל ובכי"ק בכל שהן; במסב"ר בכל שהוא: ד יסבר כולו יסבור (לנכרי). בד"ל יסבור כולו ולית. שבו. בכי"ק ובמסבי"ר שיש בו: יא שזפתה. בכי"ק שזיפתה. מנגבה בד"ל מנקבה (?). יינגב. במסבי"ר יינגב. יקלוף. בד"ל ובכי"ק ובמסבי"ר יקלף. שקלף. בכי"ק ובמסבי"ר שקולף:

תוספת הדשים

ד יסבר כולו כו' והלכה למעשה יין נסך ממש יין אין אסור חבית בחביות מוסר חוץ מדמי אותו חבית וסתם יינם אפי' יין מוסר בהנאה חוץ מדמי אותו יין:

יא בתוי"ט ד"ה וחכ"א כו'וכתב"ם. ומסיים הרמ"ם אבל אם ילא לעשות פירוי גיומים ספיר דמי בלה קלוף: יב בסשנה הל קח כו' ודוקא בלוקח אבל בשאלה מן הנכרי אין צריך טבילה. (גמרא). וישראל שאבל כלי מיבראל תכיו שקנה מן

ראשון לציון

תוי"ט ד"ה הרי אלו אסורין כו' ולי לכתי קשה מהנאה דמעילה. ולא"ם. עיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

מ [אות יד] ברע"ב ד"ה ופטר חמור שלא נפדה. בכו"פ הקשה דא"כ בלא"ה אינו בטל דהוי דבר שיל"ם:

אור גדול

וכי תיסא כל הני דמתני' חשיבי טובא ודסי לששה דברים ואפי' רבנן סודו בהו ליתא דבריש פרק התערובות משמע דאפי' חטאות המתות ושור הנסקל לדברי חכמים בטלין הן כו'. יעושה"ם. ולחנ"ל לק"ם דבנתבשלה וראוי להתבבר גם רבנן מורו משא"כ התם דאיירי בחיה. ועיין:

השוכר את הפועל פרק ה עבודה זרה

ר"ע מברטנורה

שמש סגי ואי לא כתב במי נדה ה"א ובהר כל דהו פירש"י אפי' במקום חסר. גמרא. ["ונמ"ש במ"י פ"ו דמקואות] ויש להמוה על הר"ב שלא הצריך ג"כ בפשוט כדי להסיר ולמרק האיסור שעל גביהן כמו שהצריך בהגעלה וכמ"ש הפוסקים: יגעיל. פי' הר"ב ברוחחין שזה שנאמר כל אשר יבא באש תטבילו באש. פירושו בדרך תמשיש כן הגעלתו. כדפירש"י בפי' החומש. ומ"ש הר"ב ואח"כ מטבילו. כדילפינן מוטהר. ומבמי נדה כמ"ש לעיל. (ובכאן)[ובליבון]שלא הצריך הר"ב לשופן תחלה הוא כדעת הטור ונתן טעם לדבר כי האש יעביר הכל ולא דמי להגעלה שאין כח המים ככח האש. ולשון הגעלה כתבתי פירושו במ"ז פי"א דזבחים: שפה. פירש הר"ב טועלה בקרקע קשה י' פעמים וכו' ואוכל בה טון. וכ"פ הרמב"ם בפירושו. ויש לדקדק מה ראה במתני' שצוה בשפוד ואסכלה הכשרו לרותח ובסכין הכשרו של טון. ותירץ הר"ן די"ל שהכשרו של רותח לא היה צריך לטהרו בשפוד ואסכלה ולא בסכין לפי שכבר הוא בכלל מה שצוה להגעיל יגעיל. לבן בחור ילבן בחור אבל שהוצרך לטנותו בשפוד ואסכלה שמפני שטיטו בהן לענין קדשים דבהגעלה סגי להו כדאיתא בגמ' [זבחים דף ל"ז]. ["ומטיה הוא במי"א פי"ז דזבחים וטעמא מסיק רב אשי דהתם כי בלע התירא בלע. וכהגעה מותר היהב לוע בתוך דופני הכלי. ומעולם לא הוכר איסורא. וכי פלט לא היתא לאיסורא בעיניה] קמ"ל. דהכא מלבן. והכשרו של טון ומי בשפוד ואסכלה לא היה צריך לטנותו לפי שאין להם תשמיש בטון. ואי נמי משתמש בהן בטון פשיטא דהדחה בעלמא סגי להו כדין כלי תשמישו של טון. אלא שבסכין משום אגב דוחקא דסכינא בלע מה שחותכין ממנה. הוא שצריך שיפה ונעילה אפילו בטון. ולפיכך שנה הכשרה. ודעת הרמב"ם בפי"ז מהמ"א דשיפה הוא הכשר אפילו לרותחין. עכ"ל הר"ן. ולפי זה פירש שיפה השחזה ברחיים. וכתב ב"י סקק"א שחזר מדבריו שבפירושו לפי שהירושלמי מוכיח כך. וא"ש דגרסי' בגמ' ונועלה בוי"ו. והר"ב לא הצריך בסכינים טבילה. וכן נראה לבון הרמב"ם בפירושו שכתב ואם השחיז או ליבן וכו' זהו תכלית ההכשר אבל לענין טומאה וטהרה אי אפשר בלא טבילה במי מקוה. ע"כ. מבמע דאילו לענין אהור והיתר א"ל. וטבילה זו שהצרכנו בכאן משום איסור והיתר היא כמ"ש ג"כ הרמב"ם לעיל מהך. וכן בחבורו פי"ז מהמ"א כתב טבילה זו וכו' אינה לענין טומאה וטהרה וכו'. ול"ע דמנלן לחלק בין סכינים לשאר כלי שטודה לענין טבילה. ובחבורו אין נראה שמחלק אלא שהכל צריך טבילה. ומ"ש הר"ב וכולן שנשתמש בהן עד שלא הרתיח וכו' מותר. דעתן טעם לפנס מותר והתורה לא אסרה ניטולי נכרים אלא קדירה בת יומא. גמרא [דף ס"ז ע"ב]. והעתקתיה לעיל מסנה ב': סליקא לה מסכת עבודה זרה

ציונים

השפוד והאסכלה. מיי' שם ה"ב שם מוס"ב אות"ל פ"ו מ"ב: הסכין שפה והיא טהורה. מיי' שם ה"ז כמ"ב שם פוס"ע י"ל פימן קל"ח סעיף ג': **שנויי נוסחאות**

יב יטבילו. יגעיל. כנ"ל יטבול. יגעול. **ילבן** באורילבן (באור). כנ"מ ללבנו באור ילבנו באור: נד"נ וכנ"ל ומכנ"ל ליתא. **והאסכלה.** במכנ"ל **והאסכלא**; במכנ"ב ד"ו **ואיסכלא. הסכין.** נד"נ וכנ"ל ומכנ"ל **והסכין.**

תוספת חדשים

מן הנכרי צריך טבילה (תוספות): בתוי"ט ד"ה **את** שדרכו כו' אפי' במקום חסר. אע"ג דבכינעיות סגי מדלורייתא לטבול מחטין ולעורות הייט מטומאה לטהרה אבל בלי מדין חידוש הוא ונעי מ' סאה הוספות): תי"ט ד"ה **שפה** וכו' משום איסור וכו' אחר המחילה לא ידענא מה ענין טבילה לאיסור והיתר הרי אין הטבילה מעכבת מהם שום איסור הנדבק בהם ומ"ש הרמב"ם בחבורו כ"ק טבילה זו אינה לענין טומאה וטהרה מדלורייתא אלא מד"ס הוסיפו לו עכרה להסיר מטומאת נכרים וכן דאיתי לרבב ס"ז בכ"ס קיד שכ"כ בפסיעות דטעם הטבילה כדי שיצא מטומאתו של נכרי לקדושתו של ישראל ע"כ והר"ב לא הוצרך לפי עוד דפשיטא דמ"ש סכין משאר כלים בלו צריך להמיסן בקדושת ישראל (ס"ג):

לקוטים

יב ברע"ב ד"ה **את** וכו' בס"ם מתבאר מן הברייתא דלא סגי בטבילה בלידתא אלא בחדשים ממש אבל ישנים שנשתמש בכם בענן בעי הדחה ונעילה ומיהו נ' דטעמו בל הר"ב דכיון דסך הדחה אינה אלא לטעבר ולמרק האיסור שעליהם לא קפיד תנא למיתנייה כי היכי דלא תשיב מי הספוג דנעי קודם הגעלה בכלים שתשמישן ע"י רותחין (ס"ג):

יכין תפארת ישראל יכין

עירוי ג' ימים [זעו' פ"ב פי' כ"ד]: **פא)** אם הם כלי סעודה של מתכת או זכוכית, אע"ג שהם חדשים צריך להטבילן במקוה כשירה. מיהו כלי חרס אע"ל טבילה, רק המלוסין אבר [גלאזירט] מבפנים או בחוץ או בשניהן יחד, יטבול בלא ברכה. **ובאפשר** יטבילם עם כלים הצריכים ברכה ודאי. וכל הצריך הגעלה או ליבון, מגעילן או מלבנן ואח"כ מטבילן [ק"כ א'] ועבילת כלים כל שלא לטומאה הוא מד"ס, [כרמב"ם פי"ז ממאכלות] ולא כבאר הגולה: פב) כגון יורות וקדרות של מתכות שמבשל בהן: פג) שאחר שינקו היטב ע"י שפשוף מבפנים ובחוץ, ואחר שיסיר כל הלודה שבתוך הכלי, יכניסן לאורה רותחת [אא"ת תל"א רע"ז י"]: פד) כשפודין ואסכלאות ישנים, שנתנו עליהן המאכל על האש בלי רוטב: פה) עד שיהיו נלוטות נתזין ממנו [שם ס"ד]: פו) [רשסט] שלולין עליו: פז) אף דכבר תנא את שדרכו לבן ילבן. קמ"ל שפוד ואסכלא, אף דבקדשים סגי להו הגעלה [בזבחים פי"א מי"א], התם התירא בלע: פח) משחיזה במשחזת, או טועלה בקרקע קשה, עשר פעמים במקומות מחולפין: פט) דאח"כ מותר להשתמש בה דרך ערלי בלונן חריף. ואף דלכל לונן בהדחה בעלמא סגי, הכא שהי דאיכא דוחקא דסכינא וחריף. מיהו להשמיש קבע, אפילו לונן שאינו חריף, צריך שילבן סכין של איסור ולהטבילה אחר כך. ובמשחיזה במשחזת ומגעיל, הוה כמו ליבון. והוא שיכול לנקות הקתא יפה [אא"ת תנ"א ח"י י"ד]:

נשלמה מסכת עבודה זרה.

להטביל יטבילפא). להגעילפב). יגעילפג). ללבן באורפד). ילבן באורפה). השפוד והאסכלהפו). מלבנן באורפז). הסכין שפהפח). והיא טהורהפט):

נשלמה מסכת עבודה זרה

לשון הרמב"ם כאשר נשלם לו מה שהיה צריך אל השופט התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים. האחד כדי להודיע שהתחכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלות עם מעם לפיכך ראוי לכבד תחכם [מכם] ולהושיבו במעלה נכבדת. כשביל שהגיע ההוראה אליו. שהוא בדורו כמו אלו בדורם. וכן אמרו [ר"ה כ"ד] אם באנו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו'. ואמרו שמשון בדורו כשמואל בדורו וכענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל משפט פלוני או תקנת דיין פלוני ואין הדבר כן. שהמשפט אינו לפלוני השופט אלא להקב"ה שצוה אותנו בו כמ"ש (דברים ז') כי המשפט לאלהים הוא אבל הכל משפט א' וקבלותו איש מפי איש (על) הדורות החולפים. והענין השני. שהוא רוצה לזכור במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים ע"ה. כדי שנלמד מהם המדות הטובות. ואין אדם צריך לזה הדבר כמו הדיינים. שעסקי הארץ כשלא יהיו בעלי מוסר אין ההיזק לכל ההמון אלא לבעליו בלבד. אבל השופט כשלא יהיה בעל מוסר וצנוע. יזיק עצמו. ויזיק לבני אדם. לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים. כמו שאמר הוו מתונים בדין. וצריך שיוסר השופט בכל הענינים שיש במס' אבות כגון שיהיה מתון בדין ואל ימהר פסק דין שאפשר שיהיה בדין ההוא ענין נסתר. כמו שאמרו ע"ה דין מרומה. ואין לו להאריך הדין כמו כן כשידע שאין בו דבר נסתר שזה נקרא עינוי הדין ויש לו להשתדל בחקירת העדים ולהזהר בשעת החקירה שלא ילמדו העדים מדבריו מה שיסייעם על ענינם. ואין ללמד טענה לבעל הריב וזה נקרא עורכי הדיינים. ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ. שמא יהיה לבוז. ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת שיצטרכו אליו. שמא יאבד האביון. ואל יבקש מנוחה ותענוגים פן יאבד האמת. ואל תמשכהו התאוה. והאריך מאד במוסר הדיינים. וסוף דבריו ואחר שנראה שהשופט צריך לכל אלו המוסרים כדי להוסר בהם א"כ מה נחמד ונכון היה תיקון מסכת אבות אחר מס' סנהדרין. ומח שגלוה אליה. לפי שהיא כוללת אלה המוסרים. ועוד נוסף עליהם ענינים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה חיושר והיראה. ע"כ. וקרא למסכת זו בשם אבות. כי על האמת החכמים הם האבות. כענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו זכרונו לברכה. וכן נקראו התלמידים בנים שנאמר ושאר ישוב בנך (ישעיה ז' ג'):

ר"ע מברטנורה — משה קבל פרק א אבות — תוספת יום טוב

פרק א **א משה** קבל תורה מסיני. אומר אני לפי שמסכת זו אינה מיוסדת על פי' מלוה ממלות התורה כשאר מסכתות שבמשנה. אלא כולה מוסרים ומדות. וחכמי אומות העולם נ"כ חברו ספרים כמו שבדו מלבם בדרכי המוסר כילד יתגסן האדם עם חבירו. לפיכך התחיל התנא במסכת זו. משה קבל תורה מסיני לומר לך שהמדות והמוסרים שבזו המסכת לא בדו אותם חכמי המשנה מלבם אלא אף אלו נאמרו בסיני: מסיני.

מסכת אבות

פרק א **א משה** קבל תורה[א] מסיני[ב]. הכל קבל משה שנאמר (דברים ט') ועליהם כל הדברים ודרשו פ"ב דמגלה [ד' י"ט ע"ב] מלמד שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים. ואע"פ שדקדוקי סופרים לא היו אלא בדרך רמיה בלבד כמו שפרשתי בהקדמה יאמר קבל כי על הרוב ידבר כמו שביאר הרמב"ן בהקדמת פירוש החומש בחמשים שערי בינה שנברא בטולם שעל הרוב יאמר נברא. כך נ"ל:

פרק א **א משה** קבל תורה מסיני. פירש הר"ב ממי שנגלה בסיני. ושם כשנגלה בסיני קבלה בכללותיה ופרטיה ודקדוקיה ולא נתחדשה לו הלכה. וכמו שמנו בתורת כהנים שהביא רש"י בפירושו תחלת פרשת בהר סיני. ולהורות זו הוא אומר מסיני. ולא דבר רק הוא שהרי זה אות על הדת. אחת היא לאחמה כנסת ישראל שקבלוה. ברם היא ליולדתם. התלמידים בנים הם לה' מה שעתיד תלמיד ותיק לחדש לזקנים: ממי שנגלה בסיני: מסיני.

יבין — תפארת ישראל — יבין

כתבו קמאי, דלהכי נקראת מסכת זו אבות, משום דכל המוסרים המובאים בכל ספרי חכמי ישראל ואה"ע, כולן כלולים במסכת זו לפי שמדייק בדבריה היטב. ולכן דבריה הם חאבות לדבריהן המרומים בה. ולפע"ד נקראת כן, משום דנכבדות מדברי בה איך יבונן האדם הדעות והמדות שלו. והן הן חדרך ארץ שקדם כ"ו דורות לנתינת התורה [כמ"ש ויפ"ר צו ס"ם ומסתים קי"ח א']. ולא לבד בדרך מבני כהקדמת מבה להכליה, כ"א גם בדרך שכר, דהרי משרע"ה לא זכה להיות סדור בין ישראל להקב"ה, רק ע"י מדותיו היקרים. נמצא שחישרות הדעות והמדות הן אבות מולידות שמירת התורה, אשר בה ישלים גופו ונשמתו לשלם חיובין לאלדים ואדם:

פ"א א) כ"ל דמתחיל מקבלת התורה. אלא יתשוב האדם דסני לסלמת נפשו בשיעסוק בתורה ויקיימה, ואף אלא יתקן מדותיו יזכה לעוה"ב. דליתא, דקשה עונש של מדות [כיבמות כ"ג א', וכ"ב דפ"ם]. וכן אחז"ל דהעוסק בתורה ואין לו מו"מ בתמורה ואינו מתנהג בנחת עם הבריות, אוי לו [יומא כ"ו א']. וכן רבה דעסק בתורה חי מ' שנה, ואחיי דעסק גם בנ"ח חי ס' שנה [כיבמות ק"ה א']. לכן מתחיל מהתורה ומסיים הם אמרו וכו', ללמדך שגם הד"א תורה היא, וכולן קבלנו מסיני: ועונ"ל לבני מתחיל עם תורה דאם אין תורה אין דרך ארץ. וכל מי שאינו מתמיד בתה"ק, ובהתגלות אלהי, שוב אינו מתמיד ג"כ שיבניחו עליו ועל מדותיו וכל המוב שיעשה הוא להתפאר, או מתולמת מבנו. וכל הרע שימנע ממנו הוא רק מירלת עונש בע"א, וברי היא כנושא מסוה, לכן מתחיל ביסוד הכל היא התורה: ב) ר"ל מ ש ה שהיה עניו מאוד, עי"ז קבל ה ת ו ר ה שממשלה למיס שמניחין מקום גבוה ומתאספים בגמוך [בתענית ד"ז א']. ולכן קבל התורה מסיני הגמוך בהרים [במגילה כ"ע א']. להורות דרק ע"י ענוה מקור לכל המדות

ישרות

כ"ו) אלא המקום והמשפטים והחורות וגו' בהר סיני ביד משה. אחר"כ, ובמ"ב פ' לו אשר צוה ה' את משה בהר סיני כו'. לה' לרבות אם כולם נאמרו בלוחותיהם כולותיהם ובנים פרשה בהר וכו' מה ענין שמיטה אצל הר סיני כו' אלא מה שמיטה כו' מסיני אף כולם כו' ודקדוקיהם מסיל. ובפ' במקומי שם בהר סיני ביד משה מלמד שמיכתם הלכותיה ודקדוקיה ופרושיה ע"י משה מכיס דברים שם אלה המוקים אלו המדרשות כו' ע"ם ושם אלה המות וגו' שכולם נמסרו למשה מסיני וכירושלמי פרק שני דשלה שם כל ספר דברים הדברים מקרא משנה תלמוד ואגדה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו בבר נאמר למשה מסיני כו' יש דבר שיאמר ראה זה חדש הוא וגו' מביאו תביאו ואומר לו בבר היה לעולמים ע"ם. ובגמרא פ"ה דברכות (ה' א') מלי דבתיב ואתנה לך את לוחות וגו' מלמד שכולם כו' מסיני. ובפ"ב דמגילה (י"ט ב') מלי דבתיב ועליהם כל הדברים כו'

פ"א א משה קבל תורה מסיני. ומלמד כי הכל כמו שלמד מסיני. ולא אמר לנו פרשה ר"ג ופי' בהקדמת המשנה ז"ל בחלק ראשון:

תוספות הדשים

למה נקרא מס' אבות כי הכלל כמו שלמד עובד את הבורא יתברך בחיוב בחינה שעובד זה כן הוא מדתו בתורה לסבור כן בתורה ומצותיו כמו הרב הג' אב"ד מויקלבפורג על מגנה כ"ם במקום כ"ה אינו מפנה כי מדרינת כ"ם גדולה ממדרינת כ"ם. ולכך כמינא הגולל כ"ב אז יהיה הלכה בכ"ם. לכך עתה בזה העולם הלכה בכ"ם כי מדרינת כ"ם היא למעלה מזה העולם ואין זה העולם יכול לסבול אותו. וזה כרמז שב"ם במקום כ"ה על מדרינת כ"ה אינו מפנה אינו אלם במדרינתו עכ"ד. ומלא כמו שעובד אדם את הבורא כ"ה סבריתו בתורה לפי בחינתו ובלמה כ"מ הוא מעולם המתבבה לכך הוא דן דינא דגרמי שהן על המתבבה ולכך כ"מ מוכר מתבבה מוצא מידי מעשה ומלא במדה שעובד הבורא ובזה הבחינה כ"ה מדתו בתורה ובלמה אמות הוא המדות שעבדוס בכם את הבורא יתברך כל אחד כפי בחינתו בעבודתו כן מדתו בתורה ומלא זו המס' כמו לא לתורה שבע"פ ולכך מקראת בשם אב ולכך סובר כ"מ אחריות לאו ע"ם כי הוא למעלה מזה העולם והוא בעולם המתבבה למעלה מזה העולם ואינו מבנית כלל בעסקי זה העולם וכ"ם בחינתו בעבודת הבורא כ"ה ולכך סובר אחריות לאו טעות סופר: בשם כבוד אדוניו מו"ר הרב הגאון הגדול בוצינא קדישא מו"ה לוי יצחק ז"ל אב"ד דק"ק ברדיטשוב:

פ"א א במשנה משה קבל תורה מסיני נראה לפרש כוונתו שזה משה שמתנה תורה על ידו מסני עצומתו כי רבה שמעשה זה זכה הסר עצמו שמתנה התורה עליו כמאמרם ז"ל על פסוק למה תרצדון הרים גבוהים ויכיה ה"פ

ראשון לציון

פ"א פתיחת הפי"ט, ומלמדו שמשון בדרו מ' שם מיתת בדן (דהיינו שמשון) בדורו כאהרן בדורו יפתח בדורו כשמואל בדורו כו':

באורי הגר"א

פ"א א משה קבל כו'. שנאמר (ויקרא

משה קבל פרק א אבות

ומסרה ליהושע. שכל מה שקבל מסר ליהושע. אבל במשה לא יוכל לומר שנמסרה לו כי לא נמסר לו כל התורה. שהרי שער החמשים לא נמסר לו כמאמרם ז"ל [ר"ה דף כ"א ע"ב] על אלו שקבל כלומר כל מה שהיה ראוי לו לקבל קבל מסיני. כך פירשו המפרשים: ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. לומר שהע"פ שלא כל הנגסיה היו נביאים נמסרה להם התורה כולה כמו שנמסרה להקודמים להם אבל מכלן ואילך בשתמעטו הדורות לא נמסרה כולה. אבל קבל כל אחד כפי כחו. ומ"מ התורה שבידו קבלה היא אצלו אים מפי איש עד משה רבינו ע"ה מסיני: כנסת הגדולה. כתב הר"ב שנקראו כן לפי שהחזירו עטרה ליושנה וכו' באו ירמיה ודניאל ולא אמרו גבור ונורא. ירמיה אמר האל הגדול הגבור ה' צבאות שמו [סימן ל"ב] ולא אמר הנורא. דניאל אמר הגדול והנורא [סימן ט'] ולא אמר הגבור: הם אזרו ג' דברים. פירש הר"ב שיש בהם קיום התורה. וכמשנה י' פ"ב מפרש ג"כ מרגלא בפומייהו כמו שמפרש הוא היה אומר לקמן במשנה ב': והעמידו תלמידים. אמרו לבון עמידה לפי [מגילה כ"א ע"א] שמימות משה עד ימות רבן גמליאל היו לומדין בעמידה [כדפירש הר"ב בסוף סוטה] והרב יושב על הכסא. במדרש שמואל בשם רבי יוסף ן' נחמיאש. ועשו שהוא נכון כפי הלבון. מ"מ אין זה תכלית המכוון שיעמדו או שיבכו ולמה זה אמר והעמידו הל"ל ולמדו שזהו תכלית הכונה. לכך נ"ל שהוא אומר והעמידו תלמידים להעמידם על רגליהם בל ימוטו. כלומר להעמידם על רגליהם בהבנת אמיתתה של התורה. שזהו עמידה וקיום כי שקר אין לו רגלים וכדרך שאמר המשורר (תהלים ע"ג) כמעט נטיו רגלי. ומפני שכ"ל הרבה לפיכך הולרך להזכיר על ההעמדה שאע"פ שיהיו הרבה. בעבור כל זה יהיה הלמוד באופן שיהיו עומדים קיימים על האמת. כי אולת זה אין זה העמדת תלמידים. אבל הם הוזים שוכבים בתרדמת האולת. ואלה אנו מכלל הדברים אלו שאין אנו מקיימים המוסר הזה. אלא כשמלמדין האמת והלדק לא אולת. ועיין מה שאכתוב בס"ד במשנה ו': ב העולם עומד וכו'. פירש הר"ב לא נברא העולם אלא וכו' ובמשנה שבכוף פרקין כתוב במדרש שמואל בית ספרים נמלא בנרסי העולם נברא: על התורה. פירש הר"ב שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי וגו' וגו' שאין אנו מקיימים המוסר הזה. אלא כשמלמדין האמת והלדק לא אולת. ועיין מה שאכתוב בס"ד במשנה ו': ב העולם עומד וכו'. פירש הר"ב לא נברא העולם אלא וכו' ובמשנה שבכוף פרקין כתוב במדרש שמואל בית ספרים נמלא בנרסי העולם נברא: על התורה. פירש הר"ב שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי וגו'

א) ברע"ב ד"ל בכן ובדפוס קראקא הקו ההו"ע בלפנינו והתקון אינו מוכרח. ב) בנ"ב דפו"י בדבר ובד"ר נדר ונ"ל נדר כמ"ש לפנינו.

יכין תפארת ישראל יכין

ישרות יזכה אדם לתורה: ג) הן הסופרים שאחר יהושע: ד) שעלי הסופרים האחרון מסר לשמואל ראש הנביאים. משוס שאחר משה פסקה הנבואה מישראל, כמ"ש ודבר ה' יקר בימים ההם [שמואל ג']. ובא שמואל ולימדם איך להתנהג בהשרות שמחות ובקדושת התורה כדי להגיע לנבואה. והן הן בני הנביאים. וכן נמסר הלימודים הללו מנביא לנביא, עד חגי זכריה ומלאכי שהיו סוף הנביאים והתחלת אנשי כנה"ג: ה) הן ק"כ גדולי הדור, ובימיהן כמה נביאים [מגילה י"ד ע"א], שעלו מהגולה עם עזרא, שרצו שהנבואה פוסקת ואין נודל גדר ועומד בפרץ, לכן הקנו הקנות הרבה וסייגים הרבה לשמירת התורה: ו) הזהירו: ז) כל בת ובת מכנ"ל הזהירו מוסר מ' הנאות לדורה. יהושע שרצה שנשתכחו ג' אלפים הלכות בימי אבל משה [בתשובה ט"ו מ"ו], הזהיר לסופרים, הוו מתונים בדין. דבאסורים ספיקא דאורייתא לחומרא. אבל בדיני ממונות כל חומרא זה קולא לזה, לכן תתיישבו יפה שמא לא כך קבלתם. והזקנים שרצו שפסקה הנבואה, הזהירו לזקנים. שהאריכו ימים אחרי יהושע ולותם הזקנים לאחרים עד שהגיעו להלתם של נביאים. שהן עלי הכהן ושמואל הרמתי: לאנשי כנסת הגדולה. ק"ך זקנים היו זרובבל שריה רעליה מרדכי בלשן שהיו בימי עזרא כשעלו מן הגולה בבית שני. ומכללם חגי זכריה ומלאכי ונחמיה בן חכליה וחבריהם. ונקראו כנסת הגדולה. לפי שהחזירו העטרה ליושנה [יומא ס"ט ע"ב]. במשה אמר (דברים י') האל הגדול הגבור והנורא. באו ירמיה ודניאל. ולא אמרו גבור ונורא. והם החזירום כבתחלה לפי שאמרו הן הן גבורותיו הן הן נורלותיו. שאלמלא כן היאך לומה כזו יכולה להתקיים בפני כמה לומות: הם אמרו שלשה דברים. הרבה דברים אמרו. אלא שלשה דברים הללו אמרו א)[הן] שיש בהם קיום התורה: הוו מתונים בדין. שאם בא דין לפניך פעם ושתים ושלש. לא תאמר דין זה כבר בא לפני ושניתי ושלשתי בו. אלא הוו מתונים. כלומר ממתינים קודם שתפסקו הדין: והעמידו תלמידים הרבה. לאפוקי מרבן גמליאל דאמר [ברכות כ"ח ע"א] כל תלמיד שאין תוכו כברו אל יכנס לבית המדרש קמ"ל שמלמדין תורה לכל אדם וא"ל לבדוק אחריו. ובלבד שלא יהיה ידוע מעשיו שמעשיו מקולקלים וכאלו טומעניה. א"ל אשמועינן [יומא ס"ב ע"ב] שאם העמיד תלמידים בשבילותו יעמיד תלמידים בזקנותו דכתיב (קהלת י"א) בבקר זרע זרעך ולערב אל תנח ידך: ועשו סיג לתורה. ב) גדר שלא יבא לידע באסור תורה כגון שביות לעריות ושבות לשבת דכתיב (ויקרא י"ח) ושמרתם את משמרתי. עשו משמרת למשמרתי: ב משורי. משורי שלאחר שמתו כולן נשתיירה שקבלה בידו. והוא היה כהן גדול אחר עזרא: הוא היה אומר. כלומר כך היה מרגלא בפומיה תמיד וכן כל ר' פלוני אומר. הוא היה אומר שבמסכתא זו. פירושן היה רגיל לומר כן תמיד: העולם עומד. לא נברא העולם אלא בשביל ג' דברים הללו: על התורה. שאלמלי לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. ועיין מה שאכתוב בס"ד במשנה ו': ב העולם עומד וכו'. פירש הר"ב לא נברא העולם אלא וכו' ובמשנה שבכוף פרקין כתוב במדרש שמואל בית ספרים נמלא בנרסי העולם נברא: על התורה. פירש הר"ב שאלמלא לא קבלו ישראל את התורה לא נבראו שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי וגו'

הוו מתונים בדין מנהלין ז' ע"ב מכילתא פרשה בא פ"ו בפרי דברים פ' ט"ו במד"ר נשא פ' י' ומ"ר מתותא משפטים סימן ו' ומדלש מבלי פ' כ"א מ"ר פ"ב מה' מנהלין ה"ז סמ"ג לאוין ל"ח פוס"ע. תו"מ פ"ו ה"ח: והעמידו תלמידים הרבה. מ"ר פ"ח מה' פ"ב סמ"ג עשין י"ב פוס"ע ל"ד כ"ל רמ"ם פ"ג: ועשו סייג לתורה. מ"ר פ"ב מה' ממרים כ"ב פוס"ע ה"מ פ"ב כ"ח: ב שמעון הצדיק היה משיירי כנה"ג כו' ירושלמי תענית פ"ד ה"ב מגילה פ"ב ה"ו במד"ר פ' נשא פ' י"ב המתמה נשא פ' מן י"ם מדרש שמואל פ' כ"ו פרקי דר"א פ' פ"ז פסיקתא רבתי פ"ה פ"ג: על שלשה דברים העולם עומד עיין במה מ"ש סימן ל' וכנ"ל שם:

שנויי נוסחאות

פ"א א הם אמרו. במתו"ר (במתעור ויקרי) וחס. הוו מתונים. בכי"ק היו.

תוספות הדשים

מ"ם מסיני כמו ממשלת נביאים שכ"ל מתחת חטאת וכו' הכל בתורה מתחת היותו עניו כמו סיני (ס"ל): ברע"ב ד"ה הוו מתונים בדין כו' פעם אחת כו' עכ"ל. וכ"י הביאו הרע"ת פי' פ"א מהוון לשון קשה כלומר שיהיו מחקשין ומתחממין בו שמהוך כך יצא הדין לאמתו:

ב בתוי"ט ד"ה העולם כו'. נכרא כו' אבל הרמב"ם פ'.

הוספות רעק"א

פ"א א [אות א] ברע"ב ד"ה לאנשי כנסת הגדולה. ונקראו בנסת הגדולה. יומא דף ס"ט ע"ב: [אות ב] באד"ר באו ירמיה וכו'. הייגו

באורי הגר"א

וגו': ומסרה ליהושע. שנאמר (במדבר כ"ז) ואת מהודך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל. ובתמורה (ט"ז מ') בשעה שנפטר משה רבינו לג"ע כו' א"ל רבי לעזר הנתתיך שעה מ' והלכתי כו' לא כך כתבת בי (שמות ל"ג) ומשרתו יהושע וגו' לא ימיש וגו': ויהושע לקנים. שנאמר (שופטים ב') ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע אשר ראו את כל מעשה ה' וגו'. אחר"כ: וזקנים לנביאים. שנאמר (ירמיה ז') ואבלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח (שם). ואיכא אחרי יהושע כתיב (שופטים ב') ויעל מלאך ה' מן הגלגל וגו': ונביאים כו' לאנשי כנ"ג. שהם היו בימי נביאים האחרונים: הוו כו'. במ"ש בסנהדרין (ז' ב') דרש בר קפרא מנין לא מילתא כו' הוו מתונים כו' דכתיב לא תעלה במעלות ואמרי ליה אלה המשפטים. ובספרי (פ' דברים) ולמה את שפטיהם וגו' שיהיו מתונים בדין כו': והעמידו כו'. כמ"ש ביומא (ס"ב ב') היו לו תלמידים בילדותו ישיו לו תלמידים בזקנותו שנאמר בבקר זרע זרעך וגו': ועשו סיג כו'. כדרך שעשתה התורה סייג לדבריה ה"ה אומר (ויקרא י"ח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב וגו' הרי הוא אומר (שם) איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו וגו' לדבר המביא כו' ובמ"ר פ' נשא ק"פ ב' כיצד יעשה אדם סייג לדבריו כדרך כו' וכ"ש אומר וכל אשה בנדת עניה לא יעשה מכל אשר

לא התורה לא נברלו שמים וארץ. דכתיב (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי [שבת פ"ח ע"א]: ועל העבודה. עבודת הקרבנות שכך שניו במסכת תענית [כ"ו ע"ב] אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ ומניו שבשביל הקרבנות שהקריב נח נשבע [הקדוש ברוך הוא] שלא יביא מבול לעולם. הרי שהעולם עומד על הקרבנות: ועל גמילות חסדים. דכתיב (תהלים פ"ט) עולם חסד יבנה. וגמילות חסדים הוא לשמח חתנים. ולנחם אבלים. ולבקר חולים. ולקבור מתים. וכיולא

ולפי שהוקשה לו דעבודה וגמילות חסדים הייו תורה. לכך מפרשה על קבלתה ויהיה פירוש הכתוב אם לא בריתי שקבלתם יומם ולילה. גם חוקות שמים וארץ לא שמתי. ועיין כיולא בזה סוף פ"ג דנדרים. וקשיא לי שא"כ על התורה שאמר אינה אחרה כלל ואינו דומה לאיך. ולכך נ"ל דהתורה היא ההגיון ולמוד התורה. והייו דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה. כענין שנאמר (יהושע א') והגית בו יומם ולילה. ובפירש"י ליתא

ועל העבודה. ועל גמילות חסדים: **ג אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק. הוא היה אומר אל תהיו כעבדים** שאלמלא וכו' אלא על התורה. שנאמר אם לא וכו': ועל העבודה. כתב הר"ב עבודת הקרבנות שכך שניו במסכת תענית אלמלא מעמדות וכו'. וכ"כ רש"י. ולא דייקי שאינה לא משנה ולא ברייתא. אלא מימרא אמוראים. רבי יעקב בר אחא אמר רב אסי וכו'. בפ"ד דף כ"ז ע"ב. ויש לדקדק דלכון המאמר אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. וא"כ אין זו ראיה לשבשבילם נברלו שהרי אפשר לומר שאחרי שהם נברלו לא היה להם קיום אילו אין מעמדות. אבל לא שהמעמדות סבת בריאתם שיהיו נברלים לכתחלה בשבילם שאין כח המקיים הדבר שכבר הוא גדול ככח הממציא דבר שלא היה. וא"כ מגלן מזה המאמר שיהא כח העבודה גדולה עד שבשבילה נתהוה ונברא העולם. ומלאתי לזה המאמר דאיתא נמי בפ' בני העיר במסכת מגילה דף ל"א. והתם הכי אתמר אמר ר' אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ. שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי. וכתיב (בראשית ט') ויאמר ה' אלהים במה אדע כי אירשנה אמר אברהם אביו ע"ה רבש"ע שמא ח"ו ישראל חוטאים לפניך וכו'. אמר לו קחה לי עגלה משולשת וכו'. ודרשי בריתי בין הבתרים ואמר לא שמתי. ש"מ שהעבודה סבת שימת העולם ובריאתו. וא"ת איתא בזמן שבית המקדש קיים. אבל משחרב מאי איכא למימר. י"ל שבשביל שלפה הזמן שבית המקדש קיים נברא. ועוד שהרי סיים המאמר המזכר אמר לפניו תיקן בזמן וכו'. והשיבו כבר תקנתי להם סדר קרבנות כל זמן שקורין בהם מעלה אני עליהן כאילו מקריבין לפני קרבן. ובפירש"י דתענית כתוב גמגום דמגא יליף ליה להא: **ג איש סוכו.** היה אדון למקום הנקרא סוכו. ואינם כלכון אדון כדתנן אישי כ"ג במסכת יומא [דף י"ח] ופי' הר"ב שם בפ' קמא משנה ג' אישי אדוני. [ועיין בפרק ד' דחלה משנה י' בד"ה אישי תקוע וכו']: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב ע"מ לקבל פרס. פירש הר"ב אלא מאהבה בלבד. כלומר שעל זה האיר שתהא העבודה מאהבה בלבד לפי שזו היא עיקר העבודה אבל לא שהוא ר"ל שהעבודה שעל מנת לקבל פרס היא אסורה. שמ"מ עובד ה' הוא. ומפני כן לא נמנעה התורה הבלמה להודיע הבכר והטובה. אלא שאם יעבוד לתקות שכר לו מניעת ההיזק. הנה אינו במעלה כמו העובד מאהבה שאין לו בעבודתו שום פגייה כלל. ורלה התנא להזהירנו שנסיה מן העובדים מאהבה. אבל לא שיוציא העובד לתקות שכר מכלל העובדים. לא כן הוא. וכמאמרם בפ"ק דב"ב [דף י' ע"ב] האומר שלש זו לצדקה בשביל שיחיה בני. כדי שיהיה לי חלק לעולם הבא. הרי זה צדיק גמור. ועוד שאם לא אחה אומר כן אתה מקפח ח"ו רגליהן של שונאי ישראל. כי איה שוקל איה סופר אשר יאמר כי הוא זה העובד מאהבה. הייטב בעיני ה' שכל העובד ומתכוין שיתקיים בו יעודי התורה שנאמרה שנו מפיו ב"ה אלא יהיה מקבל שכרו הטוב על זה. לא ניחא למרייהו דאומרו הכי. וכן אמר רבי ברים פ"ב והוי מהשב הפסד מעות כנגד שכרה. וכמ"ש שם בס"ד. וכן בסוף פ"ב ונאמן הוא בעל מלאכתך וכו'. וע"ש מה שאכתוב על ודע מתן שכרן וכו' ועזריה אמי במעון דמשנה ב' פרק קמא דזבחים יוכיח. ואף זה התנא לא לבך נתכוון. ואני אומר שמדברי עצמו אתה לומד כן. ושהוא נשמר בעצמו מזה שלא נכשל בדבריו. מדאמר אל תהיו כעבדים וכו' ולא אמר אל תהיו עובדים על מנת לקבל פרס. ובזה היה מלמד לתלמידיו בדרך קצרה. אבל הורה באמרו אל תהיו כעבדים וכו'. כלומר דודאי המשמשין ע"מ לקבל פרס. עבדים הם. אבל אתם אל תהיו במותן אלא גדולים מהם ועבדו מאהבה בלבד. וראיתי לרבינו מהר"ר ליוזא מפראג ז"ל בספר דרך חיים שכתב אמר אלא הוו כעבדים וכו' ולא די לו באמרו אל תהיו וכו' לפי שממאמרו אל תהיו היה נשמע ששולל ואוסר מלהיות כעבדים המשמשים וכו' וזה אינו שאין זה איסור שגם העובד כן הוא לדיק נמור. אבל לא בא אלא להורות שיש עוד מעלה ומדרגה יותר גדולה והיא העובד מאהבה. ולכך הוצרך לכפול ולומר אלא הוו כעבדים וכו' לומר שאין תכלית כוונתו אלא שתהיו כעבדים המשמשין שלא ע"מ וכו'. וזו היא המעלה היותר גדולה. אבל אין רצונו לומר לאסור לשמש ע"מ לקבל פרס. אלו דבריו ודעתו ז"ל. ומעתה לא ולמד שהתנא הזה הנה כפי שלמותו וחכמתו נתחכם מאד בדבריו בבתחלת לשונו הורה על זה שלא יבטל העובדים ע"מ לקבל פרס. אלא שגם העובדים להפרע לקבל שכר הוא קורא אותם עבדים. וגם הוסיף ביאור לבאר אלא הוו וכו' לומר הלא כה דברי נאם אני שהייו אבל לא שכוונתי באמרי אל תהיו וכו' לאסור. אך עיקר כוונתי שתהיו וכו' להישירכם אל השלמות היותר שלמה במעלה. ולא לאסור הזולת כאמור. ומעתה על אחת כמה וכמה שלא ישמע ע"פ דבריו של התנא טעות לדוק וביאתם שהיו אומרים שנתכוין לומר שאין כאן קבול פרס כלל כמו שנשכר בדברי הר"ב בפי' מבנה י"ח. אלא שהוא היה לפרש בפירוש שיהא מפורש לכל שומע. [*ורלתי בחוס' דחוס' פרק קמא דר"ה דיש דף ד' שכתבו דמתני' בנכרים שתהיו על הרשאות. ע"כ. והמיהני היאך אפשר לומר כן שהתנא נקט מלתיה על העכו"ם. וכ"ש דכל הני מילי דאבות מרגלא בפומייהו הוי. לפי פי'*) אחד דהר"ב לעיל במשנה ב'. וגם רבינו הקדוש לא הוה ליה לקבעו במשנה. ד"ה הם אמרו.

*) נתוי"ט ד' קראקא „לא" והטוב „אחרי" בעגוד לפירושו נמ"ל בד"ה הם אמרו כו'. וכ' הפירושים אלה בלו יחד בפ"ב מ"י ועי' הוי"ש לעיל במ"ל

ועל גמ"ח ע"ח פרקי דר"א פרק י"ב: **ב** אל תהיו כעבדים כו' ע"ז דף י"שפ"ח ובי"הכנס"ת בח"ל וכו' הוס' כ' ד' ע"ל ד"ה בשביל שאתם מ' ע"ב ד"ה שיהם מתוקת מלא סיתן ב"מיי פ"י פס' תענית ה"ל:

שנויי נוסחאות

ג אנטיגנוס בכי"ק אנטיגנס בסדור עבודת ישראל לר"י בעטר הביא בשם רש"ל „כי הגי' הקדומה אנטיגנס בטו"ן פתוחה וכ"ה בב' סדורים כ"י.

תוספות חדשים

פי' ז"ל אומר שהבאה ויש התורה ובמעלות ומדות והם ג"ח ובמילת מלות התורה והם הקרבנות תהיה סתכדת הקון העולם וסדר מציאתו ע"ד השלם ע"כ ולא"ש כפי לי הפ"ם שביא הגו"ע לקמן ד"ה ועל העבודה כו"ע"ם (ס"ל):

באורי הגר"א

ועל העבודה. כמ"ש בסוף מגילה (ל"א ב') מה"מ אי"ר אמי אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר (שם) אם לא בריתי וגו': ועל ג"ח. שנאמר (תהלים פ"ט) כי אמרתי עולם חסד יבנה וגו' וכ"כ בתה"ר וכתיב (הושע ו') חסד חפצתי ולא זבח ודעת אלהים מעולות שבמיה תכיבים ועבודה, וכי"כ אמי (מגילה פ"ג) ושלשה בפיתחך (ישעיה נ"ל) ואמרים דברי כפיך זו ת"ח ונגלל ידי כסיתיך זו ג"ח לנטוע שמים וליסוד ארץ אלו הקרבנות: **ג** אל תהיו כו'. כמ"ש כעבדים (ס"ב ה') תנא נאהבה וגו' שלא יאמר אדם אקבל כו' אמוד מאהבה וסוף כו'.

ראשון לציון

ג בתו"ם ד"ה אל תהיו כו'. (ועוד"ם אני במעון) דמשנה ב' פ"ק דזבחים יוכיח נ"ל ושמעון אמי עזריה: **באר"ד** וראיתי בתוס' פ"ק דנ"ה כו' בשם דמתני' בעובדי כוכבים שרוחין על הרשאות כו' לפיכו דפוס פ"פ דמיין בכתב בשם ה"י (בעין) לומות העולם שתהיו על הרשאות וכ"כ הוספות בעבודת כוכבים י"ט ע"ב להדיא בזה"ל ע"מ לקבל פרס

תוספות רעק"א

דירמיה לא אמר נורא אמר בבליים מרקדים בהיכלו איה נוראותיו. ודניאל לא אמר גבור אם- בבליים משעבדים בבניו איה גבורותיו. אתו אינהו ואמרו הן הן גבורותיו וכו':

יכין תפארת ישראל יכין

שלו: (י) דתכלית בריאת האדם הוא שיבלים נפשו ע"י גופו, בג' דברים (א) בהשכלה לאסוף חכמות [הוא חיובו לעלמו]. (ב) בשמירת המצות [הוא חיובו להקב"ה לשמוע בקולו בתורתו, אף שלא יבין לשמעם טעם דבריו]: (ג) ובמדת החסד ונדיבות [הוא חיובו לחבירו]. וכולם כללם התנא בדבריו. דתורה היינו ההשכלה, דהיא עומדת ברחש כל החכמות וכולם כלולות בה. ועבודה, הוא עבודת ה' לשמור מצותיו. וג"ח הוא חיובו לחבירו. דכ"ש שלא ירע לו. והאחר בג' אלו יתרומם ויתנשא בעה"ז

המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב. שלא על מנת לקבל פרס[א]. **ויהי מורא שמים עליכם**[ב]: **ד יוסי בן יועזר איש צרדה. ויוסי בן יוחנן איש ירושלים**[ג] **קבלו מהם**[ד]. **יוסי בן יועזר אומר יהי ביתך**

לא לין דבריו כי אם על העכו"ם. ונחה שקטה דעתי ברלותי דבריהם ריש פרק קמא דפסחים דף ח' ריש עמוד ב' שכתבו דמתני' מיירי בכה"ג באם לא תבא לו הטובה שהוא מגפה. הוסה ומתחרט על הלדקה שעשה אבל מי שאינו תוהה ומתחרט הרי זה לדיק גמור. וכן משמע ברים ר"ה ובפ"ק דב"ב [סם]. ולפ"ז הא דקאמי בר"ה עכו"ם לדוגמא בעלמא שהם תוהים כדאיתא התם בגמרא. אבל מבגתינו ביבראל התוהים. ודבריהם הכי קאמרי דמתני' בכגון עכו"ם וכו'. והיינו יבראל התוהה. כמו עכו"ם שהוא מן הסתם תוהה]:

פרס. כתב הר"ב הוא שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום. וכלומר בזהו ההפרש שיש בין פרס לשכר. כי השכר הוא שיתן בדין. וכ"כ הרמב"ם: שלא על מנת לקבל פרס. וג"ל על מנת שלא לקבל פרס. ואותה נוסחא לא הביאותי דלא שייך לומר שיעבוד ע"מ ועל תנאי שלא יתן לו שכר דמשמע מינה שאם יתן לו שכר לא יעבדהו. ואע"פ שבעל מדרש שמואל כתב שלנוסחא הראבונה אע"פ שהוא עובד על הסתם ולא ע"מ וכו'. מ"מ הוא יודע שסוף השכר לבא. והרי הוא מקוה אל הגמול. אבל עובד ע"מ שלא לקבל פרס. היינו שבפירוש עובד ע"מ שלא לקבל רק מלהבה גמורה. ע"כ. תיקן הענין אבל לא הלשון. ומה שהשיב על נוסחת הספר שהרי אע"פ שאינו עובד אלא מלהבה. יודע הוא שהשכר סופו לבא. אומר אני שאין זו דרך עובד מלהבה. שא"כ אין לך עובד בשכר גדול מזה. אבל העובד מלהבה הוא שבעינינו מקלר תמיד בעבודה. וחושב בנפשו שלא עבד הראוי לו לרוב אהבתו בו יתברך. וכך היה הלל אומר וכשאני לעצמי מה אני כפירוש הר"ב במשנה י"ד. ולא עוד אלא שלא מלבד שלא יקוה לתקות שכר. אבל ירא לנפשו פן יחטא בקלורו בעבודתו. ואמנם. והוא שמסיים התנא ואומר ויהי מורא שמים עליכם. וכמו באפרש וכך היתה מדת האבות שכן אברהם אביו ע"ה אע"פ שהובטח בזרע אמר אח"כ ואנכי הולך ערירי. וזהו ענין פחד יצחק. ויעקב ג"כ ירא שמא נחלקלק בחטא. זאת היא נחלת עבדי ה' העובדים מלהבה והעולה על רוחם היו לא תהיה שום תקות שכר כלל. ולכך גרסת ספר היא הנכונה. כך ראתה לי: ויהי מורא שמים עליכם. פירש הר"ב שהעובד מירלה מזהר ממלאת לא תעשה וכ"פ הרמב"ם. ולפי מה שכתבתי למעלה הוא תנאי. בעובד מלהבה עצמו. ומה שכינהו להם שמים לומר שהירלה הזאת לא תהיה ירלת טוגם. שגם היא עבודה היונית. ולד פניה יש בה. אבל הירלה שהזהיר עליה הוא לירלה מלד גדולתו ית'. וזה הורה בביטוי שמים בשם גרלה גדולתו וכחו בבריאות השמים וכל לבאם ותנועתם באין הפסק. כך ג"ל: **ד יוסי בן יועזר** וכו' כדתנן מכנה ב' פ"ב דחגיגה ושם [דף ט"ו ד"ה יוסי] פירבו התוספות בשם הירושלמי שבימיהם היתה מחלוקת ראשונה בישראל ולכך אומר אני שלפניהם לא הוזכרו זוגות כי היה הא' לראש בחברו ואין שני לו. מה שא"כ מימות אלו והילך שנתפרדה החבילה והיו לשנים ראשים. ואעפ"כ כל תורתם אמת שהרי קבלוה. ואין המחלוקת אלא בדברים התלוים בסברא להדרש באחת מן המדות שהתורה נדרשת בהן כמו שהרמיב הרמב"ם הדבור בזה בהקדמתו לפי' המשניות: קבלו מהם. פירש הרמ"ה משמעון ואגטינגוס. וכתב רבי יוסף ו' נחמיאש שלמדו תחלה לפני שמעון הצדיק ונפטר. והם עדיין לא למדו כל צרכם וחזרו ללמוד לפני אגטינגוס הממלא מקום שמעון הצדיק עד שנפטר ג"כ. והם מלאו את מקומו. ע"כ במדרש שמואל. ואין נראה מה

וכיוצא בזה: **ג** פרס. לשון ערך. בערכך מתרגמינן פורסניה והוא מה שאדם נותן למי שעבד אותו והוא אינו חייב בדין ליתן לו כלום. כמו מה שיתן אדם לבנו קטן. או לאשתו. או לעבדו מפני קורת רוח שעשו לו. ואפילו לתקות פרס כזה לא יעבוד אדם את בוראו. אלא מאהבה בלבד: ויהי מורא שמים עליכם. אע"פ שאתה עובד מאהבה עבוד ג"כ מירלה. שהעובד מאהבה זריז במ"ע. והעובד מירלה נזהר ממלות לא תעשה. ומצאת דעבודתו שלימה. וכן אמרו חכמים. עבוד מאהבה עבוד מירלה. עבוד מאהבה. שאם באת*) לגעות דע שאתה אוהב ואין אוהב בוגע. עבוד מירלה. שאם באת לבעוט. דע שאתה ירא ואין ירא בועט: **ד** יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. כל התנאים הנזכרים בפרק זה זוג זוג. פלוני ופלוני קבלו מפלוני ופלוני הראשון מהם נשיא. והשני אב בית דין: יהי ביתך בית ועד לחכמים. כשילו החכמים להתקבץ ולהתועד יהיה ביתך מוכן לדבר זה שיהיו רגילים לומר נתקבץ בביתו של פלוני. שאי אפשר שלא תלמוד מהם איזה דבר חכמה. משלו משל למה הדבר דומה לכבשה לתאותו של בעל אע"פ שלא לקח כלום מ"מ ריח עוב קלט והוליא

*) עי' מ"ש בהורה תמימה (דברים ו', ה') דמדברי הרמב"ם בפירושו כאן המובא לא יש כח כו' משמע שבאם לפנין המוסחא ביבוש שאם באת לגעות כו' כו שא והוא מלשון שבאם וכמ"ש פירמו בירושלמי סס"ל דשבועות בכיבול מפני שבלול עשה שבאם מן שלא מי לא במוך עופא עון, גועה כתיב.

יכין תפארת ישראל יכין

ובעה"ב: יא) ר"ל אל תשמור ג' חיובך הנ"ל כעבד שקל במדותיו, שבעד כל שימוש קל שיעשה לרבו, יבקש שכר, כי כל כוונתו לטובת עצמו. אלא הטוב עצמך כעבד נרלנו לעבודתו ית', בגופו קנוי לרבו, ואיך יעיז לבקש שכר. וגם החשוב שכל עבודתך לו ית' רק שימוש קל הוא, ואינו ראוי לשכר. (וג"ל דמה"ע ג"ל החיוב והשלילה. מדנקט בריבות ג' דברים, כעבדים, המשמשין, פרס. ואי הוה נקט רק ריבות, לא הוה ידענו אהי קאי אזהרת אל תהיו, אם על כעבדים, דר"ל אלא תתבטלו בכעים למקום. או על המשמשין, ר"ל רק בשביל דבר גדול רשאי אתה לקוות שכר. לכן מסיים הדיוק בלשון ברור]: יב) ר"ל אע"ג דלענין קיום המלות אמרתי שלא תזכר אז בשכר עכ"פ בעת יזדמן לך מעה יסיר מורא וכו' מעונש, או ג"ל דה"ק ואפילו העשה כן, ואפ"ה הסבול לרות, תהיה מלהרהר אחר בוראך, דמוטב שתחשוב א"ע שמא עדיין לא מלאת חיובך, משתחשוב מ"ו את ה'

ויהי מורא שמים עליכם עי' פ"ג מה' יסודי התורה פ"ה סמ"ג עשין לא מוש"ע אורח"ח סימן לא פ"ח בהגה:

שנויי נוסחאות

הוו כעבדים. נד"ג וכנ"ל וכמת"ו היו.. שלא על מנת לקבל. בכי"ק על מנת שלא לקבל וכ"ה בהוצאת הלבנות ס' הבשתן פ"ד וכנ"ל במת"ו ועי' תו"ש: **ד** יוסי בן. ויוסי. בכי"מ וכמת"ו יוסף.. ויוסף. קבלו מהם. עי' תי"ט שם בורסין..מפ"ו וכן משמע מפי' המיוחס לרש"י. יוסי בן יועזר אומר. בכי"ק ..איש צרידה אומר.

תוספות חדשים

ג בתוי"ט ד"ה שלא ע"מ כו' וכ"ל כו'.ובלבות דר"ג פ"ם מסיים כדי שיהיו שכרכם כפול לעתיד לבא, מ"כ יש לקיים הגירסא דהיק ע"מ בלא לקבל פרס בעוס"ז:

ברע"ב ד"ה ויהי מורא כו' וכן אמרו חכמים כו'. ירושלמי פרק מי דברכות על מתני ואהבת את ה' כו' בכל לבבך כו'.

ראשון לציון

פרס פירוש בתוספה אם לא הבא שאלתו כמו בעשרין לומות העולם כו' ודברי הוספות לו מבוארין יותר מדברי הוספות פסחים מ' ע"ב אשר אלא שהוי"ע להסקיע דעתו: **בשנה** על מנת לקבל פרס ס' מהנה עיין בעזוך ותני מוקב לדוד לעבדים עשאי מנהה תרגום נטלי פרס (במואל ב' מ) ועי' בפירוש המשניות להרמב"ם דבריו מוכן לזה ובענין עצמו שהקשה הר"ר אברהם אל בספר נחלת אבות כי הנה יעודי התורה כו' (ולבד מ"ם בזה הקי"ע) עיין בחדושי אגדות מהרש"א בסוס עבודת כוכבים י"ט ע"א כתב לי"ב גם כן בזה שאמר כעבדים המשמשין את הרב שלא ע"מ לקבל פרס איזהו עבד הוא שאינו מקבל פרס מרבו ע"ש המלא נתת. ועיין יסל"מ:

באור הגר"א

ויהי כו' כמ"ם (דברים י"ג) ואותו תירלו וכיוצא ועיין בשבת (ל"ח ה') **ד** יהי ביתך כו'. שאמר (דברים י"א) ולדבקה בו ולאמרו בספרי וכי אפשר לדבק בה' אלא הדבק בחכמים סד:

ואליה עמו: והוי מתאבק בעפר רגליהם. כלומר שתלך אחריהם. שהמהלך מעלה אבק ברגליו. והשולך אחריו מתמלא מאבק בהוא מעלה ברגליו. פירוש אחר. שתשב לרגליהם על הארץ שכך היו נוהגים שהרב יושב על הספסל. והתלמידים יושבים לרגליו על גבי קרקע: **והוי שותה בצמא את דבריהם.** כאדם למא שאותה לתיאבון ולא כאדם שבע שקן במזונו שמואס אפילו בדברים הערבים וטובים: **ה יהי ביתך פתוח לרוחה.** כביתו של אברהם [מגיה ע"ה] שהיה פתוח לארבע רוחות העולם. כדי שלא יצטרכו האורחים להקיף למקום הפתח: **ויהיו עניים בני ביתך.** ולא יקנה עבדים לעמו. מוטב שיהא ישראל מכסיו ולא זרע כנען האחור: **באשתו אמרו.** מדקאמר עם האשה ולא אמר עם אשה. למדנו שבאשתו אמרו. אית דמפרשי באשתו נדה בלבד. שלא יבא לידי הרגל עבירה. ומדברי המשנה נראה דאפילו באשתו שהורה וכן אמרו חכמים [חגיגה ה'] מגיד לאדם מה שיהו אפי' שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לו בשעת הדין אלא א"כ צריך לפייסה לדבר מצוה כגון רב דשא ובחק ועשה צרכיו: **מכאן אמרו חכמים.** רבינו הקדוש שסדר המשניות כתבה מדברי חכם זה שאמר ואל תרבה שיחה עם האשה למדו חכמים לומר כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו מלאתי כתוב כשאדם מספר לאשתו קורותיו כך וכך אירע לי עם פלוני היא מלמדתו לחרחר ריב. כגון קרח שספר לאשתו מה שעשה משה שהניף את הלוים הנופה והביאתו בדבריה לידי מחלוקת. א"כ מתוך שהוא מספר לה שבדבריו גיזותו ובייבוהו אף היא מבזה אותו בלבה. וזה גורם רעה לעצמו: **ובוטל מדברי תורה.** שממשך אחר דברים בטלים ואינו טוסק בתורה המשנתא דברי קבלה עד מסיני. והיינו נמי דעל מכאן אמרו חכמים וכו' מפרש הר"ב רבינו הקדוש כתבה וכו' ולא פירש כן אדהכא ובעל מדרש שמואל כתב באשתו אמרו וכו' רבינו הקדוש קאמר לה וכ"כ עוד בשם הר"ר אפריים. ומשכאן אמרו חכמים. חכמים הבאים אחריו הוסיפו על דבריו ע"כ. וכן מצינו בסוף סוטה שהוסיפו אחריו במשנה משמת רבי וכו'. אבל קבלה לי על זה הפי' לשון אמרו דקאמר התנא ואילו רבי אמר כן על דברי יוסי והרי הן דברי ימיל ואיך אמר אמרו: **קל וחומר באשתו אחרי.** מפני החשד. כ"כ רש"י. לפירוש השני שכתב הר"ב על באשתו אמרו: **כל זמן שאדם מרבה וכו' גורם רעה וכו'.** לשון מדרש שמואל כל זמן בין בהיות אשתו טהורה בין בהיותה בימי טומאתה אין ראוי להרבות דבורו עמה. כי אם היא נדה ושמאה הדיבור מביאו לידי תאוה. והתאוה לידי מעשה ואין לך רעה גדולה מזה שגורם רעה לעצמו. ואם היא טהורה יותר טוב היה שהזמן ההוא שיושב בטל בשיחה בטלה. יהיה עוסק בדברי תורה. וז"ם וכוטל מדברי תורה כשמרבה שיחה באשתו טהורה ע"כ. וזה

יבין תפארת ישראל יבין

בשמשנה נ' בהדייהו. רק מלת מהם קאי לשמעון ולשמעיגנום, שמתחלה למדו משמעון וכשנפטר ועדיין לא שמשו כל צרכן, שוב למדו מאנטיגנוס. ואפשר עוד דמשום דאנטיגנוס היה גדול מהם, דהרי המנהג נשיא לפניהן להכי לא כלל ליה בהדייהו: **טו)** בית קבוץ: **טז)** אף שנזכרנו מנע רבים מתוך ביתך [בסנהדרין ד"ק ע"ב]. היינו דוקא מ ת ו ך ביתך, ור"ל מקום מסתורין שלך. אבל על כל פנים השהדל שיחתו ת"ח אצלך בביתך, דממעשיהם תלמוד יותר מלימודיהם, דמה"מ גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה [בברכות ד"ו כ"]: **יז)** ר"ל אף שעי"ז יוגרם לך טרחהך עמם [ולקח למשל אבק רגליהם, שתהיה צריך לפנות אחריהם], אל תקון בזה: **יח)** ר"ל מדבל דבר המורגל אדם קץ בו [בגדה ל"ח ב'], לכן תהיה נזהר לחבב דבריהם, שלא השיג עבירה תחת מעשה [ונקט ד ב ר י ה ם, ולא א מ ר י ה ם. דקמ"ל דאפילו יחלקו שמר בדין ייקנטרוך, אפ"ה תדע כי

ד **והוי מתאבק בעפר רגליהם.** מיי' פ"ו מה' דעות ה"ב: **ה יהי ביתך פתוח לרוחה** מכ"ל ד"ח זוטא פ"ם: **ויהיו עניים בני ביתך** כ"מ פ' ע"ב מיי' פ"ו מה' מתנות עניים ה"י ופמ"ג מעשין קכ"ג טוש"ע יו"ד כ"י ל"ת ס"ו: **ואל תרבה שיחה עם האשה.** עיקוין כ"ג ע"ב נדרים כ' ע"ת מכ' ד"ח לבה פ"ח מיי' פ"ה מה' דעות ה"ד טוש"ע אה"ע סימן כ"ה ס"ג:

שנויי נוסחאות

והוי שותה בצמא. כבי"ק ושותה בצמאה. וכ"ה בסדור רפ"ז: **ה יוסי ב"י** (איש ירושלים). כבי"מ ליתה; במה"ו יוסף. וכן הוא בסמוך ונתאי. ושמעון ב"ש. ואבטליון (ווי"ן). **מכאן אמרו** (חכמים). כבי"מ ליתה; כבי"ק „החכמים. **כל זמן** שאדם מרבה. כבי"ק „שהאדם..; כבי"מ כל המרבה וכ"ה בפי' רבינו יונה ור"י הו"ע. **יורש גיהנום.** כבי"מ ובמה"ו יורד לגיהנם: **ן ונתאי.** כבי"ק ומתאי וכ"ה בסדור כ"י וכן בסמוך:

תוספות חדשים

ה במשנה ויהיו עניים כ"ב ואל תרבה שיחה עם האשה כו' ק"ן בשאת הבנו ע"כ. יש לפרש ענין זה עם מ"ש רב יוסף לדביתהו אקדימו ופפיקו ריש"ג לעניי כי היכי דליקדמון לבייתכון א"ל מיגלו לייתים להו א"ל קרא כתיב כי בגלל הו' בגלל הוא שחזר בעולם ע"כ. והי"פ יהי ביתך פתוח כו' משום דסוף דסוף ויהיו עניים

באורי הגר"א

והוי מתאבק כו'. ר"ל שתלך תמיד אחריהם כמ"ש (משלי י"ג) הולך את חכמים יחכם ומשלו להמני מוכר בשמים שנאמר כאמר בו ובאדר"נ פי' שאר"ל שתשב לפניהם על הארץ ותקבל דבריהם בהיותם בילדותם בתחת וזעם כדרך שקבלו אבותיו מהר סיני נאומה כו' וכמ"ש בפ"ג דברכות (כ"ח ב') והודעתם לבניך וגו': **והוי שותה** כו'. כמ"ש (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא וגו': **ה יהי ביתך פתוח** כו'. כמו אברהם אבינו שנאמר (בראשית כ"ח) ויטע אשל וגו' ויקרא שם וגו' ואמרו (אדר"נ) ביתו של אברהם אבינו מפולש כו' ולא הכל אכל ושתה וברך לשמים וכל שהיה שואל מאי כו': **ויהיו עניים** כו'. כמ"ש (חוזה נ"ח) ואוכל פתי לנדי ולא אכל יתום ממנה וגו'. וע' באדר"נ: **ואל** תרבה כו'. שמוה נעדר קרח כמ"ש ברבה ו"ש מכאן אמרו כו':

וזה שכתב הר"ב דמדבריו נראה דאפילו באשתו טהורה. ורש"י מסיים לפי שביטל מדברי תורה. ע"כ. והובא לידי מסקנות מאדן ישראל מסדר זרעים קדשים וטהרות. ובתוכס גם מסכת זו והונח כל המרבה שיחה וכו': ן וקנה לך חבר. לשון הר"ב ואפי' אתה צריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו. אבל ברב לא שייך לומר קנה לך שהרב צריך ללמד לקנותו בחנם. ודברי הגלו שלא בדקדוק כתבם שכיון שמפרש החבר בחברת למוד התורה כמו שמסיים אבל ברב וכו' שצריך ללמד בחנם. מאי כדי שתקנה אהבתו דקאמר כדי שתקנה חברתו מיבעיא ליה למימר. אבל תחלת דבריו לקוחין הם מדברי הרמב"ם. ולא אמר לענין חברת הלמוד. שכך כתב וקנה לך חבר. זכר אותו בלשון קנייה וכו' שצריך לאדם שיקנה אותה לעצמו שיתוקנו בו מעשיו וכל ענייניו כמו שאמרו [תענית כג.] או חברותא או מיתותא כו' וצריך שיסתדל וכו'. שיסמכהו להאבתו וכו'. ע"כ. ובמדרש שמואל כתב בשם ה"ר יהודה לירמ"ח שהקשה למה לא הזהיר על שיקח תלמידים שהרי אמרו [תענית ז'. מכות י'.] הרבה למדתי מרבותי וכו' ומתלמידי יותר מבולם. וגתן טעם לזה שהתלמידים כל מגמת פניהם הוא ללמוד. לכן אינם לומדים אלא במקום שלבם חפץ בו יותר או ממי שגראה להם שהם לומדים ממנו יותר. ומאחר שלא ימצא האדם מי שיראה להיות תלמיד לו. לכן לא הזהיר התנא עליהם. ע"כ. ורביע מהר"ר ליווא ז"ל בספר דרך חיים כתב שלא אמר קנה לך תלמיד שאין ראוי לעשות דבר זה. לעשות האדם עצמו לרב וליקח לעצמו שם חשיבות לומר תלמוד ממני כמו שעושים בארצות הללו ע"כ. ואע"פ שדבריהם האמת והצדק. בעיני נראה שהקושיא מעיקרא לאו קושיא היא לפי שבכר קדמוהו להתנא קמאי דקמאי אנשי כנסת הגדולה שהם אמרו והעמידו תלמידים הרבה ולא אמרו אלא כשהתלמידים חפצים שבעל כרחם א"א ומי שאינו ראוי להעמיד תלמידים לא דברו. שהרי אמרו והעמידו דהיינו על רגל האמת כמו שפירשתי שם בס"ד. וזה לא יוכל לעשות אלא מי שיש בידו האמת ולא אמרו במתגאים ובמתגשאים לאמר אני אמצוך ואהיה ראש וקצין עם להרבות בישיבת התלמידים שהרי כל דבריהם דברי מוסר ועצות לדק. אבל במי שבידו הכח להעמיד תלמידים הרבה עליו אמרו והזהירו להעמיד תלמידים הרבה וע"ד שנאמר (משלי ז) ועצומים כל הרוגיה. זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה [שם ע"כ] אבל במי שלא הגיע למדה זו ומתגשא לאמור. גם הוא בכלל ורבים חללים הפילה. ובק"ו ממי שלא הגיע להורא' ומורה שזה לפי שעה ולעתים מזומנים להוראה ולאים מן האנשים וזה מידי יום יום ולתלמידים רבים ושבשתא כיון דעל על כ"ש וק"ו בן בנו של קל וחומר שעליו נאמר (משלי ז') ורבים חללים הפילה. ואין זו קושיא שא"כ למה אמרו בשתים והעמידו תלמידים הרבה. שעל זה ועל כיוצא בזה נאמר (הושע י"ד) ולדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם. ומ"ש הר"ב שהרב צריך ללמד בחנם מפורש במשנה ג' פ"ד דנדרים ואע"פ שבמקרא יכול ליטול שכר כדאיתא התם. עיקר אזהרת התנא לעשות לו רב. הוא בלמוד המשנה והגמ' דאילו מקרא מדה ואינו מדה כדאיתא בשפ"ב דב"מ [נ"ג ע"א]: ן הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע. שכנו באדם קרוב לו אמר בו לשון הרחקה וברשע שאינו שכנו לא הולך לומר הרחק שאינו קרוב. רק הזהיר שלא יתחבר לו. ואמר על השכן רע ועל שאינו שכן רשע ואם שייהם רשעים. לפי שסבות הרשע היא רעה לשכנו. וקרבתו היזק גדול. אבל הרשע שאינו קרוב לאדם אין רשעו גורם לאדם שום רע. אף שהוא רשע לשמים אא"כ הוא מתחבר אליו. כך כתב במדרש שמואל בשם החכיר הר"ר יוסף ן' שושן. ובשם הר"ר יהודה לירמ"ח כתב שדקדק אמאי קאמר הרחק שהוא מהפעיל ולא אמר התרחק שהוא מבנין התפעל. ואמר שאם יבא שום אדם לשכון אצל השכן רע לפי שאינו מכירו. שיתיקהו ויזהירהו שלא ישכון עמו. ע"כ. ובעיני נראה שבשביהם אחז לו התנא לבון המקרא. בהרחקה. כמו שנאמר הרחק מעליה דרכך במשלי ה' ואי אתה מוצא מתרחק בלשון התפעל בכל המקרא. ובהתחברות. כמו שנאמר בהתחברך עם אחזיהו פרץ ה' את מעשיך בד"ה [ב'] כ'. והיינו דמסיים ואל תתייאש מן הפורענות כמו שהוא בכתוב הזה: ואל תתייאש מן

אומר. עשה לך רב[ב]. וקנה לך חבר[ג]. והוי דן את כל האדם לכף זכות[ד]: ן נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע[ה]. ואל תתחבר לרשע[ו]. ואל תתיאש מן

בתורה: ן עשה לך רב. רמב"ם פירש אע"פ שאינו ראוי להיות לך רב. עשה אותו רב עליך ולא תלמוד ביניך לבין עצמך ואני אמעטי עשה לך רב. ה) שיקבל לו רב אחד בילמוד ממנו תמיד. ולא ילמוד היום ב) מאחד ולמחר מן האחר. ואע"ג דבמסכת עבודת זרה [דף י"ט] אמרו הלומד תורה מרב אחד אינו רואה סימן ברכה כבר פירשו ואמרו הני מילי בסברא שעוד לו לבמוע סברת הרבים אבל לענין גמרא מאחד רב מעלי כי היכי דלא לפגום ליפניה: וקנה לך חבר. ואפילו אתה צריך לקנותו בדמים יקרים ולפזר עליו ממון כדי שתקנה אהבתו אבל ברב לא שייך לומר קנה לך רב שהרב צריך ללמד בחנם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. כשהדבר בכף מאזנים ואין לו הכרע לכאן ולכאן כגון אדם שאין אנו יודעים ממעשיו אם לדיק הם רשע ועשה מעשה באפבר לדונו לזכות ואפבר לדונו לחובה. מדת הסידות היא לדונו לכף זכות. אבל אדם שהוחזק ברשע מותר לדונו לחובה שלא אמרו אלא [שבת ל"ו .] החושד בכשרים לוקה בגופו מכלל שהחושד ברשעים אינו לוקה: ן הרחק משכן רע. שלא תלמוד ממעשיו ועוד שלא תלקה עמו במפלתו דאוי ראוי לשכנו: ואל תתחבר לרשע. שכך אמרו חכמים כל המדבק ברשעים אף על פי שאינו עושה כמעשיהם מוטל בכר כיולא בהם. למה הדבר דומה לנכנס לביתו של בורסי אע"פ שלא לקח ג) ממנו כלום מ"מ ריח רע קלע והוציא עמו: ואל תתיאש מן הפורענות. שלא תאמר רשע זה שמעשיו מגליחין אלך

ראשון לציון

ן ברע"ב ד"ה עשה לך רב כו'. אבל לענין גמ' כו'

באורי הגר"א

ן עשה לך רב. כמ"ש וידבר משה ואהרן ואמרו (במכילתא פ' בא) עיין שם שהיה משה אומר לאהרן למדני ואהרן למשה והיה הדיבור יוצא מבין שניהם: וקנה לך חבר. כמ"ש (קהלת ד') יש אחד ואין וגו' עוכים השניים וגו' ואמר (מלאכי ג') אז נדברו וגו' ובמ"ש ברכות ס"ג ב' מאי דכתיב חבר על הבדים כו' ולא עוד אלא שמעפשים שחבירו מעמידו על האמת כמ"ש בפ"ק דמגילה (ה' ב') קרי עליה עוזרים השמש וגו' וו"ש קנה כמ"ש (משלי כ"ג) אמת קנה וגו' וכמ"ש (מכות י' מ' הענית ז' ה') ומחבירי יותר מהם: והוי דן כו'. כמ"ש בגמרא (שבועות ל"מ) בדרך תשמע עמיתך הוי דן כו': ן הרחק כו'. כמ"ש בח"ב פ' מקוצע ובמתניתין סוף פי"ב דבעיים תולין כו' מבלן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו. ובכנה. יהודה וישכר וזבולון שבעים של משה ואהרן נאמר יהודה מחקקי ומבני יישכר יודעי בינה לעתים ומזבולון מושכים בשבט סופר ולאוכן שניע על קרת נשתתפו עמו: ואל תתחבר לרשע. כמ"ש

מפ"ז: וקנה לך חבר עי' מסדר ז' פכא פיפקא ע"ה ופי' מזגמ"ז פפ"ז: והוי דן את כל האדם לכף זכות עי' שבת קכ"ז ב"ג שבועות ל' פ"ח ועי' מגמ דלא"ז פפ"ז מכו' דלא"ז פ"ב מ"ז שם ה"ג: ן הרחק משכן רע פיי' פ"ו מהלי דעות ה"ח (פה"פ): ואל תתחבר לרשע. מכילתא יתרו פסוק לא: ואל תתיאש כו'. תנחל"ל פ"ב:

שנויי נוסחאות

ן הרחק. י"ג ברח ועי' כוי"ט:

תוספות הדשים

עמיים בני ביתך ומיהו אל תרבה שיחה לפיש דבר זה דמי היכי כו' עם האשה דבוון שדעתה קלה מהל סבורה שאתה שוגה ודמילא לייחת לה. ומה באתה אמרו לף שהיה לא להתבונן דבשבת שהם בנים המה ג"כ כמו ק"ו בחשת תבנו שתאמר בלי ספק דמילא לייחת לרו (ס"ל): ולפי הגלאה מאבות דר"ג משמע דהוי פירוש ויהיו עניים בני ביתך שילמד את בני ביתו לדיות עשהמתין ויהיו אוהבים אם העניים: ן בשמנת ואל תתחבר לרשע. ואפילו לתורה. הכי איתא באבות דר"ג פ"ש: ברע"ב ד"ה ואל תתיאש כו' שלא תאמרכו' ורש"י פירש שאם אתה עשיר אל תבטח בעשרך כו' וק אם בא עליך רעה

ראשון לציון

ן ברע"ב ד"ה עשה לך רב כו'. אבל לענין גמ' כו'

באורי הגר"א

ן עשה לך רב. כמ"ש וידבר משה ואהרן (במכילתא פ' בא) עיין שם שהיה משה אומר לאהרן למדני ואהרן למשה והיה הדיבור יוצא מבין שניהם: וקנה לך חבר. כמ"ש (קהלת ד') יש אחד ואין וגו' עוכים השניים וגו' ואמר (מלאכי ג') אז נדברו וגו' ובמ"ש ברכות ס"ג ב' מאי דכתיב חבר על הבדים כו' ולא עוד אלא שמעפשים שחבירו מעמידו על האמת כמ"ש בפ"ק דמגילה (ה' ב') קרי עליה עוזרים השמש וגו' וו"ש קנה כמ"ש (משלי כ"ג) אמת קנה וגו' וכמ"ש (מכות י' מ' הענית ז' ה') ומחבירי יותר מהם: והוי דן כו'. כמ"ש בגמרא (שבועות ל"מ) בדרך תשמע עמיתך הוי דן כו': ן הרחק כו'. כמ"ש בח"ב פ' מקוצע ובמתניתין סוף פי"ב דבעיים תולין כו' מבלן אמרו אוי לרשע אוי לשכנו. ובכנה. יהודה וישכר וזבולון שבעים של משה ואהרן נאמר יהודה מחקקי ומבני יישכר יודעי בינה לעתים ומזבולון מושכים בשבט סופר ולאוכן שניע על קרת נשתתפו עמו: ואל תתחבר לרשע. כמ"ש

ה) בר"ב ד"ה „שיקבע". ב) בר"ב המ"ל „עם אחד ולמחר עם אחר". ג) בר"ב הנ"ל „עמו".

יוחנן: כז) אף שתדמה שתכם גדול אתה, ואינך צריך לרב, אפ"ה עשה וכו'. [ואפשר עוד שלהכי קאמר לך, ולא מלת כ ע ר ך. לומר שכל הדברים שתשמע מידרוש הרב בקהל, תחשוב כי לך נוגעים הדברים. מיהו לא קאמר קנה לך רב כדקאמר בתר. מדאסור ללמד תורה בשבר [בבדיים ל"ז ה'.]. והספקה שיתנו להרב, אינו לשכר, רק כדי שיהיה לבו פנוי לתורה ["ל רמ"ו, פכ"ח]: כח) תבזבז מעות כדי שיתחבר לך הבר יקר, מדמותר לך לקנותו. דבלימוד בחברה הצליח יותר [בתענית ד"ז ה'.]. ולא קאמר קנה לך תלמיד, אף שמתלמיד לומד אדם יותר מרב ומחבר [בשם, ומבות ד"י ע"ה]. ה"ע, מדאינו מדרך המוכר שישתדל להיות רב, וכמ"ש שנא את הרבנות. והא דקאמר ואעמידו תלמידים הרבה, היינו כשיבקשוהו לא יהיה בכלל מוצא בר [בסנהדרין ל"ה ב'.]. אז דהתם לפרנסם קאמר]: כט) ומכ"ש לרבך והבירך, שבבלא תדומם לכף זכות לא תרוויח מהם כלום: ל) כשהוא כעשן, נאותן, אז בעל קנאה, וכדומה, לא די שלא תתחבר עמו, שלא תלמוד ממעשיו ויזיק לנשמתך, אלא תתרחק ממנו שלא יזיק לנישך: לא) דברע רק לשמים, דיך כשלא תתחבר עמו שלא תלמוד ממעשיו. אבל לא

חלך ואדבק עמו הואיל והטעה מסחקת לו. לכך אמר ואל תתיאש מן הפורענות כלומר דע במהרה תבא עליו פורענות כי פתאום יבא אליו: **ח** אל תעש עצמך בעורכי הדיינין. כלומר אל תעשה עצמך בעל דין לפני הדיינים. שאסור לאדם לגלות דינו לא' מבעלי הדין ולומר לו עשה כך בשביל שחזקה בדיך ואע"פ שיודע שהדין עמו. פ"ל בעורכי הדיינין כגדולי הדיינין ובתלמיד היושב לפני רבו מדבר. שלא יעשה עצמו כגדולי הדיינים לדבר לפני רבו כפוסק את הדין. עורכי לשון ערכאות של עובדי כוכבים [גיטין מ' ע"ב יו"ד ע"ב] ערכאות של בית דוד. ומפי אחרים שמעתי אל תעש עצמך כגדולי הדיינים לסוף בעלי דינים שיבואו לדין לפניך: יהיו בעיניך כרשעים. שלא יטה לבך לאחד מהם לומר איש פלוני חשוב הוא. ולא יטעון טענת בקר. שאם אתה אומר כן לומר לו עשה כך הרי זה כאילו הם טוענים בפני הדיינים. וכך פירש"י בבלן. גם בפ"ב דשבת דף קל"ט. וז"ל הרמב"ם עורכי הדיינים הם אנשים שלומדים הטענות והדינין עד שיהיו בקיאים בני אדם בדיניהם שהם מתברים שאלות כשיאמר הדין כך. וענה כך. וכשיטענו בעל הדין כך. תהיה תשובתך כך. כאילו הם עורכי הדין ובעלי הדין לפניהם. ולזה קורא עורכי הדיינים כאילו ערכו הדיינין לפניהם ע"כ. ולפי זה מלת עורכי מושבת שתי מלות הדיינין*) לפני ואינה נכמבת למלת הדיינים בלבד. ובספר לב אבות כתב שבמע דהכי פירושו שהוא כעורך הדיינים עצמן כי הדין בספקו הדיינים לזכות לזה הוא בכבת מה בסידר זה טענותיו וא"כ זה עורך את הדיינים לדון דין זה. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ר מתתיה הילהרי וז"ל לא כלקח דעתך שיטעון לבעל דין דברי און ומרמה שאלה הם רשעים גמורים. אלא אפי' דברי אמת. ושתהא הדין בעבור מה שיעשה כהיא דפרק נערה שנתפתתה [דף נ"ב] בדין רפואה שאין לה קנבה שהיא כמזונות וגפרעין מנכסי הבעל ויען להם רבי יוחנן קונו לה מידי לרפואה כדי שיהיה דבר שיש לה קנבה. ע"כ. ויצא לי מזה פירוש דברי הר"ב שכתב ולומר לו עשה כך וה"ל למימר תהא טוען כך כדברי הרמב"ם. אלא בדעתי דלהביאו עצה לעשות מעשה כהוגה דר' יוחנן וכן עוד לר"ל בפרק הסותב דף פ"ו שהביא עצה למהול לבתובתה. אבל ללמדו סדור דבריו וטענותיו כל שאין בו שקר אפשר דלהר"ב אין להתחסד ולהשמע מזה. אבל ודאי דלהרמב"ם היינו כן אלא דאף סדור דברים בעלמא נמי אסור. וז"ל הר"ר יונה הובא במדרש שמואל לא דבר כאן במלמד טענות של שקר להברו. כי אדם כזה הוא רשע גמור ועבירה גדולה היא זו. והכא במילי דחסידותא עסקינן. אלא במי שמסדר לו טענותיו שבפיו ומטעים אותם. ועורך לפני הדיינים ומגלה לו את הדין. ואמר שאין ראוי לעשות כן כי יחשדוהו. ע"כ. ומדברי כולם למדנו דהיינו דאמר התנא כעורכי דב"ד שהילו אמר אל תעש עצמך עורך הדיינים. היה בשמעו שהעריכה אסורה מלד הדין ואינגה. ועוד נ"ל בדקדוק עצמך שאמר התנא ולא שנה בלשון קנרה אל תהיה וכו' מכוס ההוא דר"י דאמריגן בגמ' דלהכי יהיב עצה שיה קרובו וסבר מבשרך אל תתעלם. ואחר כך נתחרט ואמר עשינו עצמנו כעורכי הדיינים. דסבר אדם חשוב שאני. ושמעינן מהכא דאילו לא היה אדם חשוב. יפה היה עושה מכוס מבשרך אל תתעלם. והיינו דקאמר התנא אל תעש עצמך כלומר כפי עצמך שאתה אדם חשוב. אל תעבה אותך כעורכי אבל זולת זה אשרי שרי. ולפי זה אפי' שלא לקרובו שרי כשאינו אדם חשוב והא דאמר רבי יוחנן מכוס מבשרך היינו דאי לאו הכי למה לו לעבות כן להפסיד בכנגדו דמאי חזא דמאי דהאי כומק טפי. וכן אזהרת התנא לא בא אלא על אדם חשוב מדדייק למתני עצמך. אבל כשאינו אדם חשוב אפילו מדת חסידות אין כאן כיון שאינו מלמדו לטעון בקר. אלא דלמדנו מרבי יוחנן שאמר מכוס מבשרך אל תתעלם. דאי לאו הכי היה מתעלם ולא מלד חסידות אלא דמה לו להרויח לזה. ולהפסיד לזה. ואם הוא קרובו ואינו אדם חשוב יקיים נמי ומבשרך אל תתעלם. כך נראה בעיני. [*אבל לגון רש"י אדם חשוב שאני שלומדים הימנו ויש שיטתו אף שלא לקרובים. ע"כ. א"כ כל שלא לקרובים הוא בכלל האזהרה דאל תעש וכו']: יהיו בעיניך כרשעים. אבל שניהם כלדיקים לא שא"כ לא יחפש בטענותיהם ודין כל אחד לכף זכות ולא ירד לאמיתת הדין. אבל כשאינם בעיניו כרשעים יחפש בטענותיהם של כל אחד ובדמאות של כל אחד ובשביל כך ירד לאמתת הדין. גם יש לומר דכיון

הפורענות. ולא אמר שידאג מן הפורענות כי דבר זה מדה מגונה מי שהוא דואג מן הפורענות אבל אל יתיאש מן הפורענות. כלאשר עשה המן שהיה בוטח בגודל עשרו וכהרף עין נהפך עליו הללתתו וזהו לשון ואל תתיאש. דרך חיים: **ח** אל תעש עצמך כעורכי הדיינים. פירש הר"ב כאותן האנשים שעורכים ומסדרין טענות בעלי הדין לפני הדיינים שאסור לאדם לגלות דינו לאחד מבעלי הדין ולומר לו עשה כך וכו'. ואע"פ שהתלת דבריו נראין ממדרש עורכי דיינין שהם עצמן מסדרין כך לפני הדיינים. וכך פירש"י בפרק בתרא דסוטה דף מ"ז [ע"ב] לוחשי לחישות מהלחשים עם הדיינים לפתוח להם פתח בזכותו של זה ובחובתו של זה. ע"כ. וכפירש"י בפרק ד' דכתובות דף נ"ב. אבל מסוף דבריו אתה למד שגם החלת דבריו שעורכין ומסדרין טענות בעלי הדין לפני הדיינים: לא שהם מטעימים בעצמם לפני הדיינים אלא ע"י שמגלין לבעל דין

הפורענות[לא]: **ח יהודה בן טבאי. ושמעון בן שטח קבלו מהם. יהודה בן טבאי אומר. אל תעש עצמך כעורכי הדיינין**[לב]: **וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים**[לג]. **וכשנפטרים מלפניך**

---

*) כ"ה בהוי"ט דפש דאשון פרלג וקראקא וכן הוא גמון והכוונה שפי' עורכי הדיינין כאלו אמר עו כי הדיינין לפני הדיינין ובד"ח הוגה לפניהם ובוא טעות ועי' במד"ש בשם הי"ר מנחם נכות מאור שלפי' זה ראוי לגרוס הדיינין כיו"ד לאתת וחבא מלת דיינין שם במקום טעות ע"כ.

ח אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. עי' ירושלמי כתובות פ"ל ה"י וירושלמי נ"ב פ"ב ס"ל מ"ז פכ"ל מ"ו בהלכין ה"י ועיי' שם בכ"מ שפרש למעות מבלה מקום דין זה: ממ"ג בעין ק"ו שוב"ש ח"מ ס' ז' ס"ח: וכשהיו בעלי הדין כו' פ"ל שם פכ"ב ה"ו:

שנויי נוסחאות

ח בעורכי הדיינין. בכי"ק בערבי..: בכס"י כאורכי. וכ"ה בפי' מהר"ו: **וכשיהיו בעלי דינים.** ב מ ש ב ר ב **וכשיהו..**: בכי"ק ובכי"מ **וכשהיו בעלי הדין. כרשעים.** בכי"מ בטעות כפשעים. **וכשנפטרים.** בכי"מ בטעות **ובשמפטרים.**

תוספת חדשים

רעה אל תהיאש לפי שהיבועה קרובה לבא. לפ"ת זכתי קמ"ל תנא בדבור אחד:

ראשון לציון

כי היכי דלא לפגום כו' שם לאיתא כי היכי דלא לפגוע ופירש"י שלא יתחלקו הלבועות כו' עיין שם:

באורי הגר"א

(ד"ה ב' כ') בהתחברך עם אחיכו וגו' וכן בהתחבר אמון ליוחד ויהושפט עם אחאב. אהר"ג: **ואל תהיאש כו'.** במ"ש בפ' המקון (נישון ל"ה ב') מאי דכתיב אשרי אדם מפחד תמיד כו': **ח אל תעש כו'.** בפי' הולין (קל"ט ב') שפתותיכם דברו שקר אלו עורכי הדיינין: **וכשיהיו כו'.** במ"ש (שמות כ"ג ו') לא תטה משפט אביונך בריבו. ואמרו במכילתא אביון במצות שהוא רשע. והתבוב בודאי מדבר שקר ועם חבריו האמת: **וכשנפטרים.** כמש"ל בלדק הטפוט כו':

יבין **תפארת ישראל** **יבין**

התרחק ממנו מחשש שיחטיאך, דהרי אין אדם חוטא ולא לו [בקידושין פ"ג ב'], וגם אולי כשיראה שאינך שונאו, תזכה להחזירו בתשובה: לב) שיתגלגל לך ע"י הסכן רע זה, או מפרענות של רשע, דכבר נאמר בהתחברך עם אחיהו פרק ד' אם מעשיך [ד"ה ב' כ' פל"ז]. ואמרו אוי לרשע אוי לשכינו [גמיס פי"ב מ"ו]. ואמרו משניתן רשות למשחית אינו מבחין בין טוב לרע [ב"ק ד"פ ע"ח] או נ"ל דר"ל אם ח"ו יפגם עונם משמים אל תתיאש דכתיב ושבח לה"א ושמעה בקולו כי אל רחום ד' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולכן אקרא לך כרב המובל ליונה מה לך תישן קום קרא אל אלהיך, ודע כי כל עוד שהרעם כבד יותר יתעבר האויר החם [שוויילע לופט]. נמצא שבכלל במצות מועטות אלו ב' עניינים, שלא ירום לבו בהללתה, ולא יתיאש בבלתי הללתה, כי העולם העובר רק כחלום יעוף: לג) המיעץ לבעל דין מה יעשה, נקרא כך, מדמעריך עי"ז הדיינין לזכותו, כמעשה דר' יוחנן [כתובות נ"ב ב'], וכמעשה דר"ע [שם דפ"ו א']. ואמר כעורכי בכף הדמיון. דר"ל אפילו לקרוב דשרי ליעלו, אפ"ה אדם חשוב לא יעשה כן [כתובות נ"ב ב']. ומדת חסידות שנו כאן בכל מכילתן [בב"ק ד"ל ע"ח]: לד) שתחשדם שטועים שקר, ואולי מתפסם בדבריהם:

תוספת יום טוב — משה קבל פרק א אבות — ר"ע מברטנורה

שעכ"פ הא' מן הבעלי דינין הוא עושה שלא כדין וכן בעל הדין הבני שיש לו דין עמו הרי הוא כמוהו שכך אמרו [שבועות נא.] לענין שבועה העומדים שם לומריש זה לזה סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו' והמרו שם [ע"ב ומ"ז ע"ב] שבועת ה' תהיה בין שניהם מלמד שהשבועה הלה על שניהם. וכל זה כיון שיש לזה דין עמו. שניהם נקראו רשעים עד שקבלו את הדין. ואז שניהם צדיקים. כי קבלת הדין אחר המחלוקת שהיה להם. הוא מחמת הצדקות שיש בהם. דרך חיים: בשקבלו עליהם את הדין. כתב הר"ב שלא תחשוד וכו'. דהוי אמינא כיון דאיכא למחשד. אין זה בכלל והוי דן את כל האדם לכף זכות. צריכא: [*ט והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו. פירש הר"ב בעל הדין או העדים. ואע"ג דבריש לא קתני אלא עדים מכל מקום זיל בתר טעמא דשמא וכו'. דשייך ודאי אף בבעלי הדין. ועוד דוהוי זהיר וכו' מלתא באפי נפשיה הוא. והלכך ילמדו דקאמר על כל מי שיכול ללמוד קאמר והכל במשמע עדים ובעל דין]: י שמעיה ואבטליון. פירש הר"ב גרי לדק היו. וכך כתב הרמב"ם בהקדמתו לחבור משנה תורה ומשמע שהם בעצמם היו גרי לדק ולא יתכן כיון שהיו נשיא ואב בית דין כדפירש הר"ב במשנה ד' ואין גר כשר לדון כדפירש הר"ב במשנה ב' פרק ד' דסנהדרין [*כל שכן להיות אב בית דין כדתנן במשנה ד' פרק קמא דהוריות]. וזה לשון רבינו ליונה בספר דרך חיים שמעיה ואבטליון אמרו שהיו שקבלו גרים. וכן מוכח בגיטין [דף נ"ז ע"ב] ויומא [דף ע"א ע"ב]. אבל אין הפירוש שהם עצמם היו גרים. שא"כ איך אפשר למעוטן נשיא ואב בית דין. אלא שבאו מן גרים ובודאי אמן משראל היו ולכן היו מותרים למעוטן נשיא ואב בית דין. אבל יש בפירשו כי הם עצמם גרים היו בודאי זה טעות גמור. ע"כ: אהוב את המלאכה. כתב הר"ב אפילו יש לו במה להתפרנס וכו' דהשתא אינו עושה המלאכה מפני שברה אלא להאבתה בעצמה. והיינו אהוב דקאמר. ולא אמר עשה מלאכה. וכתב הר"ב שהבטלה מביאה לידי שעמום. הכי אמר רבב"ג במשנה ה' דפרק ה' דאבות [דף נא.] אפשר אלעזר דאמר שהבטלה מביאה לידי זמה. ואיכא ביניהו מבחק. דמשום שעמום ליכא ומשום זמה איכא כדפי' הר"ב שם. והאפשר לומר דדוקא באשה שייכא זמה. שהנשים דעתן קלות להתפתות. וכן אתה מוצא בפרק דלקמן מבנה ז' מרבה שפחות מרבה זמה. ואילו ברבוי עבדים תנן מרבה גזל: ושנא את הרבנות. פירש הר"ב בפי' אחר שהרבנות מקברת את בעליה. כדאמר מר [בפ"ק דסוטה] [דף י"ג ובריות נ"ה ע"ב] מפני מה מת יוסף [קודם אחיו] מפני שנהג עצמו ברבנות. רש"י. [וירחיק עצמו מכח שנאה הפך אהוב המלאכה לפירוש התוי"ט. מתני' נ' דפרק דלקמן. וע"ש: יא חכמים הזהרו בדבריכם. מה בהזהיר לחכמים הזהרו בדבריכם. כך אלא שאם יפול ספק בדבריהם של חכמים יבואו הטומטים לכלל טעות משא"כ בדברי הדיוט שאין מסגיחין על דבריו. לכן

ט) לפנינו הגי' דבר. ב) לפנינו ושקול. ועיקרסתו כגי' הכי"מ ע' ד"ס שם.

הזהיר

אין אתה רואה לו תובה: כשקבלו עליהם את הדין. שלא תחשוד החייב לומר גזלן היה זה אלא תאמר שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול. א"כ נתחייב אחד מהם שבועה ונשבע לא תאמר לשקר נשבע: ט והוי זהיר בדבריך. שלא יאמר הדיין שמא כך וכך היה מעשה או אם היה הדבר כך היה פלוני זכאי ומתוך דבריה הללו לומד בעל הדין או העדים לומר דבר שלא היה: י שמעיה ואבטליון. גרי לדק היו. ומבני בניו של סנחריב הם. ושמעתי שמפני שהיה אבטליון אב בית דין. נקרא בשם זה שפירושו אב לקטנים. כי עליא בלשון ארמי קטן כמו א"ר יוחנן [מגילה ה' ע"ב] כד הוינא עליא כשהייתי קטן. א) ליתו עליא ועליתא. יבואו קטן וקטנה. [יבמות קי"ד ע"א] אף כאן אבטליון אביהם של יתומים קטנים: אהוב את המלאכה. אפילו יש לו במה להתפרנס חייב לעסוק במלאכה. שהבטלה מביאה לידי שעמום [כתובות נ"ט ע"ב]: ושנא את הרבנות. ולא תאמר אדם גדול אני ונגלה לי לעסוק במלאכה. דאמר ליה רב לרב כהנא [פסחים קי"ג ע"א] פשוט בטלתא בבוקר ב) ומול אגרא ולא תימא כהנא אנא גברא רבא אנא וסגיא לי מלתא. פי' אחר ושנא את הרבנות התרחק מלנהוג שררה על לבור שהרבנות מקברת את בעליה: ואל תתודע לרשות. כדי ליטול רבנות על ידיה. לי נמי אל תתודע לרשות. שלא יעבירוך על דעת קונך כמו שאירע לדואג האדומי: לרשות. השררה קרויה רשות מפני שהרבות בידה לעשות כרצונה: יא הזהרו בדבריכם. שלא

*) פי' שלשון העומד מרשות עליון.

יהיו בעיניך כזכאין כשקבלו עליהם את הדין(ה): ט שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים(ו). והוי זהיר בדבריך(ז). שמא מתוכם ילמדו לשקר: י שמעיה ואבטליון קבלו מהם. שמעיה אומר אהוב את המלאכה(ח). ושנא את הרבנות(ט). ואל תתודע לרשות(י): יא אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם.

יכין — תפארת ישראל — יכין

לה) שלא תחשוד (להתבע)[להתובע] לגזלן, או לשקגדו לנכבע לשקר. דכמה גדול עונם החושד בברים [כתבת נ"ז ח'], וכמה גדול שכר הדן חבירו לכף זכות [כתבת קכ"ז ב']: לו) לולי עי"ז יכחישו א"ע: לז) בריבוי חקירות שלך: לח) נ"ל, משום דע"י ג"ד יתפרנס אדם א"ע. או ע"י גופו ב מ ל א כ ה. או ע"י מ מ ו כ ו במו"מ. או ע"י ש כ ל ו בלימוד חכמתו לאחרים. ויעלו התנא שיאהב ללמוד מ ל א כ ה להתפרנס ממנה שכל עוד שיאהב מלאכתו יעשה אותה בשלימות ובנקלות יותר, וכמ"ש ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה. וכ"כ בחזקוניך אשתעשע לא אשכח דבריך. וכן מצינו ראינו כל יום בעלי מלאכה כבידה כשפנים וכדומה שמזמרים בעת מלאכתן להקל עבודתן. ולא להתפרנס מחכמתו, שהרבה מחלת לב עמה, ובפרט אם ילמד להתפרנס מחכמת התורה, איך יתמם בהבר הקודש לתמוך בה קערת עדשים שלו. וגם להתפרנס במו"מ תמאס מדרגת לומנת לסטין [קידושין פ"ב ח'] : לט) ר"ע ואם נדחקת להתפרנס מהכאתך, ומיטו לוחך לרב, עכ"פ תשנא מלהתרברב על אתן מרעיתך, תהלם ברחמים כאב לבניו ולא כאדון הרודה בעבדיו, דלא לכך המטך עליהם. וכמו שאמר ר"ג [סוכות ד"י פ"ח] כלום שררות אני נותן לכם, עבדות אני נותן לכם. וכל המתגאה הוא כעבו"ז [בסוטה ד"ד], ופרנס המתגאה על הבור עונו חמור מאד עד הקב"ה [בר"פ דיי"ז ח']. וגם כל חלי וכעס שמור לו מהבדחקים ממנו. וזהו שאחז"ל [יומא פ"ו ב'] רבנות מקברת בעליה, ר"ל ההתרברבות של הרב, תקברנו עם בריאת גופו, וכבודו, ושכלו, ולדקתו, כולן ימסו כמשום מוסס עמו: מ) דכשהולכה להתפרנס במו"מ, עכ"פ לא יהיה לך שום הכרה ועסק בהלואה, וכמ"ש חז"ל [עירובין דפ"ח ב'] שאינו רואה פני גיהנם [עי' רש"י שם]. והיינו בין לגות לו להלות, דבין כך וכך יצטער תמיד מהפסד

ר) לפנינו הגי' דבר. ב) לפנינו ושקול. ועיקרסתו כגי' הכי"מ ע' ד"ס שם.

ט הוי מרבה לחקור את העדים עי' פל"ד סה' סנהדרין כ"ג ופ"ח מה' עדות ה"ל ופ"ג מ"ח סמ"ג עשין ק"מ עוש"ע חו"מ סימן פ"ו ס"ג ופ"ו מ' ס"ד: ו אהב את המלאכה עי' פ"ה מ' ו' שוש ה"ח ופ"ג מה' ת"ת ה"י עוש"ע יו"ד סימן רפ"ו סעיף ב"ח בהג"ה: **יא** חכמים הזהרו בדבריכם עפת דני אליהו רבה פ"ב ע"ב הינו:

שנוי נוסחאות

כזכאין בשקבלו. כו"ל ובמכב"ל ..לבשקבלו; בני"ק כצדיקים שקבלו והמסחה שקבלו היתה כפי הנ"ל גם לפני רש"י וכ"ה כצדיקים גם ברבנו יונה; במתי"ו לבשיקבלו:

תוספות חדשים

י במשנה **ואל** תתודע כו' עיין באבות דר"נ דיש שם הרבה פירושים על האי בגא דאל תתודע לרשות:

ראשון לציון

י תוי"ט ד"ה **אהוב** את המלאכה כו' ולא אמר עשה מלאכה וכתב הר"ב כו' עיין יש סדר למשנה:

באורי הגר"א

ט הוי כו'. במ"ש (דברים י"ג ע"ו) ודרשת וגו'. ומדאורייתא אחד דיני כו': **והוי** זהיר כו'. שנאמר (במות כ"ג) מדבר שקר תרחק מן הגוזל: **י אהוב** את כו'. כשם שהתורה ניתנה בגבורת כו' שנאמר (במות כ' ט') בשם ימים תעבוד ועבדת וגו'. אמנם דרכי נתן ואמרו בכר קדמך יזכרך בגאמר ויכל אלהים וגו' ואמרינן בפ"א דקדושין (לי ב') כלה חייב עם וגו' חייב ללמדו לומעת כו' ואמרינן (ב"מ לי ב') הודעת לוהם זה בית חייהם: **ושנא** כו'. במ"ש (פסחים פ"ו ב') לוי לרבנות שמקבלת כו' ולאמרו מיוסף (בספ"ק דסוטה) ואמרו בתנדא נוסף אשה חסר לב זה המקבל הרבנות: **ואל** תתודע כו' כמלש (משלי ל') לעלוקה כו' זה המיטות והרשות ואמרינן הרחק מעליה כו' ועי' בפרק קמא דענודה זרה (י"ז א'): **יא חכמים** הזהרו כו'. כמו שמהרה התורה בדבריה כמ"ש (סנהדרין ל"ח ב') כל מקום שמקרו המיעים חשובין בלשון טו':

שלא חייבו מקום למינים לטעות בדבריכם: שמא תחובו חובת גלות. כלומר אע"פ שבמקום שאתם בו אין שם מינים. יש לחוש שמא יגרום החטא ותתחייבו גלות. ותגלו למקום שיש שם אנשים המרשים פיהם בתורה שלא כהלכה. והם כעין למים הרעים. ויביאו מתוך דבריכם דברים שאינם הגונים וישתו התלמידים הבאים אחריכם מאותם דברים דברי מינות וימותו בעונם: ונמצא ש"ש מתחלל. שישאלו אותן דעות בעלות בעולם כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק וביתוס תלמידיו שאמר להם אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס. ואמרו הם. אפשר פועל עושה מלאכה כל היום וטורח. ולערב אינו מקבל פרס וילאו למינות הם ותלמידיהם ונקראים צדוקים וביתוסים עד היום: **יב** הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום. פירשו באבות דרבי נתן כיצד היה אהרן אוהב שלום. כשהיה רואה שני בני אדם מתקוטטים היה הולך לכל אחד מהם שלא מדעת חברו. ואומר לו ראה הברך איך הוא מתחרט ומכה את עצמו על בחטאת לך. והוא אומר לו שאבא אליך שתמחול לו. ומתוך כך כשהיו פוגעים זה בזה היו מנשקים זה את זה. וכיצד היה מקרב את הבריות לתורה כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו ומראה לו פנים להוכות. והיה אותו אדם מתביש ואומר אילו היה יודע לדיק זה מעשי הרעים כמה היה מתרחק ממני ומתוך כך היה חוזר למוטב. הוא שהנביא מעיד עליו (מלאכי ב') בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון: **יג** נגד שמא אבד שמיה. מי שממשך שמו למרחוק מתוך

ההוא מתבייש בנפשו וכו': **יג** נגד שמא אבד שמיה. פי' הר"ב מי שממשך שמו וכו'. וכן פירש הרמב"ם. ובדרך מיים מדקדק שיוי

יכין — תפארת ישראל — יכין

הכבוד. וכן אחז"ל [פסחים קי"ג א'], כל אשרלו אפר אתה, אפר לא אתה ודאתה מעות הרעות מיהו: מא) ד"ת נמשלים ליין, כא"ש ובהו ביין מסכתי [משלי ע' פ"ה], והדברים שבהם יסבירו העניינים העמוקים, הם כמים שימצאו בהם היין החזק שיהיה ראוי לשתייה. לכן הזהיר פה לרבותיהם של ישראל, שיזהרו מלומר מלתא דמסתמע לתרי אפי, במא תגלו למקום שאפיקורסת גוברת, בעם מימי ראש ולענה שלהן ימרסו יומיכם, לפרש דבריכם בנטייה למינות, ויבאו התלמידים הבאים אחריכם, שיטעו באפיקורסת, ותמות נשמתם. ובני העולם יתנו סרחון אלה הגמדים בכם, שיחשבו שמכם למ ו כ, ומגלא ב"ש מתהלל: מב) נקע הגל אחר במעיה ואבעליון מדשיה תלמידה [פיומא דל"ב ב'] . ומדשיה עגוזתן מגד [כפת דל"א א'], לכן לימד ג' מכניות רלופים בעניין עגוזה, אחת בדיבור. והב' במעשה. והג' במחשבה: מג) כאן מזהיר בעניין הענוה בדיבור, שכוללת ג' עניינים, האיך ידבר עם הגדול ממנו, והאיך עם חבירו השוה לו, והאיך עם הקטן ממנו: מד) ולכן בעניין חיובו לרבו ולגדול ממנו, אמר שילמוד אדם מאהרן, האיך שמח לגדולת משרע"ה, והלך לקראתו, וקראו אחיו, מבשבחר להיות רבן של ישראל. ואף שהיה קטן ממנו בשנים ובאחר דברים היה שקול כמוהו [ברש"י ואתא כ"ת פנ"ו]. כ"כ אתה תכבד לרב בעדתך, אף שיהיה קטן ממך: מה) ובעניין חיובו לחבירו, אמר הוה אוהב שלום, לבני יוגרס מחלוקת ביניך לביני. אבל גם תרדוף שלום, בשבחבירך עקש ופתלתול, ונגרס מחלוקת ביניכם, הוה רודף ומתעמל בדבורך אחרי השלום שברח ממך להשיבו למכונתו, כמ"ש בקש שלום ורדפהו [תהלים ל"ד]: מו) ובעניין חיובו לתלמידיו ולאן מרעיהו, אמר, אהוב אפילו אותן שאינן ראויין להקרא אדם מגד חולשת שכלם, רק בשאר בריות יחשבו, ותיעיב להם בגופניות, ובדוחניות, שבשתוכיחם תחום על כבודם, לא בזעף וקצף, כ"א בדברי רצוי בחן וחסד, כאב רחמן לבניו. כי רק עי"ז תקרבם לתורה, דאין אדם שומע עצת שונאו, רק עצת אוהבו [עי' פ"ב פי' מ"א] וכן מצינו שהתנהג עם הגר שבא לפניו ועם אחר בא"א שקנטרוהו כמבואר בפ"ב דשבת וכן מליטיהו קודם בנתמנה נשיא שהיה חוטב עצים ושואב מים, ולא הודיע על עצמו כמבואר במדרש וכן אמר הכי לאוהב את הבריות לא אמר את אדם, מדאמריכן [ביומות פ"ג א'] אלה הקרויין אדם וכו', דאפילו עובד כוכבים, לו המקנטרך על חנם כהך דשבת שקנטרוהו על לא דבר ואין ראוי לקרותו אדם אשר בצלם אלקים עשה אותם, אלא בם בריות נאות להם לעפ"כ תדבר עמם בנחת, ובזה תקרבם לתורה: מז) כלן מזהיר בענווה במעשה, והזכיר ד' מיני מעשה שחוצה בהן המתגאה, ועגבן בלדן. ולכן אמר כן בלשון ארמית כלשון עמו, כדי להזהיר מאוד מהן לכל אדם: מח) [מלת נגד ר"ל ממושך, כמו גוד אריה [סוכה ד"ד ב'] דר"ל מצוך ופעלה. רק דאם פ' הפעול היא ג', חסירה היא ביוויי כמו, נגם, גם]. ור"ל, המעשה הא' שמרשם הגאותן, מי שרוצה להרחיב ולגדל שמו בעולם, שיהיה שמעו הולך בהוא מוצל בעירו על הכל, לבלי ימרו את פיו. לא זה עכו, אבד שמיה, דמדלה כבוד שאינו ראוי לו, יאבד גם להמעט שהיה לו [ולהכי קאמר בדישא שמא, ובסיפא שמיה, ודו"ק], וכמבחש"ל כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו [עירובין די"ג א']. ואמריכן גמלא בעי קרני אודנא דהוא"ל נזיזה מינה [סנהדרין ק"ו א']: והכלל דכל המתגאה נתאנה, שאבד דברדפו אחר הכבוד יכבדוהו, וכשיתנהג בענווה יפיצוהו, והוי

הזהיר יותר לחכמים. במדרש שמואל בשהחסיד הר"י ן'שושן: למקום מים הרעים. לשון הר"ב שמראין פנים בתורה שלא כהלכה. והם כעין למים הרעים ולשון מסורס הוא שהמים הרעים הם כעין לפנים [בתורה] שלא כהלכה ולשון הרמב"ם מים הרעים כעין למינות: וישתו התלמידים הבאים אחריכם. כתב הר"ב כמו שקרה לאנטיגנוס איש סוכו עם צדוק וביתוס וכו' וילאו למינות הם ותלמידיהם וכו' וכיוצא בזה כתב במ"ו פרק בתרא דידים נתחברו עמהם כהות מיסראל וכו' ואין זה שום ממש לדברי החנא שאינו מיירי אלא מפני התלמידים הבא ס אחריכם. ומצאתי בפי' הרמב"ם פרק יב טחנין דף קע"ו ע"ב שכתב בשם אבות דרבי נתן מעשה לצדוק וביתוס שהיו שונים לתלמידיהם דברי אנטיגנוס אל תהיו כעבדים וכו' ושעו התלמידים וכו' וכך ראיתי באבות דר' נתן בפ"ה: **יב** ורודף שלום. כענין שנאמר (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו: אוהב את הבריות. לפי שהם בריותיו של הקב"ה לפיכך ראוי שתאהבם ונם שתהיה האהבה מזה הפנים ולא מפנים אחרים כגון מפני הגאה המגיע לך מהם. וקרוב לזה פירש במדרש שמואל: ומקרבן לתורה. פירש הר"ב שאהרן כשהיה יודע באדם שעבר עבירה היה מתחבר עמו וכו' וקלת קבה בזה גראה מתנגד למאמר נתאי הארבלי באמר ואל תתחבר לרשע וראיתי בפי"ב מאבות דר"נ מה ת"ל ורבים השיב מעון כשהיה אהרן מהלך בדרך פגע בו באדם רשע נתן לו שלום למהר בקש אותו האיש לעבור עבירה אומר אוי לי איך אחטא [עיי אח"כ] ואראה את אהרן בושתי הימנו שנתן לי שלום ממלא אותו האיש מונע עצמו מן העבירה. ע"כ. וכ"כ הרמב"ם היה מתחול לו לשלום והיה מתאהב אליו והיה מראה לספר עמו. והיה האיש

יב הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום פי' סנהדרין ו' ע"ב תו"כ פ' שמיני פי' פ"ה מה' דעות פ"ו:

שנויי נוסחאות

יא מים הרעים. בכי"ק המים. : יג נגד שמא אבד שמיה. במכב"ב נגיר.. ; בכי"ק ..אבד שמא ; בד"ל נגד שמיה.

באורי הגר"א

יב הוי מתלמידיו של אהרן. במ"ש (מלאכי ב') כביתי היתה אתו החיים והשלום: אוהב כו'. במ"ש (תהלים ל"ד) בקש שלום ורדפהו ב ק ש ה ו במקומך ורדפהו במקום אחר (ירושלמי פ"ח דשקלים) ובמ"ש במשה רבינו (במדבר ט"ז) ויקם אל דתן ואבירם ואמרו (סנהדרין ק"י ה') מכאן כו' (במדבר כ"ח) ויעלת מלאכים אל סיחון כו' ואע"פ שאמר לו הקב"ה להלחם עמו (מ"ל שם): אוהב את הבריות במ"ש (ויקרא י"ט) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה (ת"כ פ' קדושים): ומקרבן לתורה. במ"ש (בראשית י"ב) ואת הנפש אשר עשו בחרן (עי' סנהדרין נט"ב):

לקוטים

יג במשנה נגד שמא יש נפ' דר"ל שמוסך ומגדיל שמו של הקב"ה שמראה בשבחו ובסהות דמחת קמיה דרבא דא"ל סיימתיהו לכלהו שבחי דמרך ובוא אמר ומ"מ דלא מוסיף בשבח הקב"ה דהיינו בעשה תשלהו קבע שאינו מחדש דבר בשבחו של הקב"ה יסוף ו"ל"ת והרי הם תרתי דסתרן ולפי' דלא ילף קטלא חייב שאם ילמוד ידע באיזה ענין מותר להוסיף דהיינו בשבחים כעין מה שנאמר בתורה וכמ"ש המפ' ז"ל ובוא קרני ודאשתמש בחגא חלף כנגד איזה לדם שבאיב איזה סדר תפילה מחבר אחר ואומר שהוא מיבבר כדי בלא לטרוח עצמו ווהו מתלבש בעלות שאינה בלו ולפיהבו יתיישב ג"כ עשה לומרו זה בלי אחרי כדי שלא ישמעו מלה"ש שאין אנו רשאים להרבות בשבחו יתי' מדעתו מה שהם רשאים לעשותו ויקטרגו באמרם אי"כ מאי רבותייהו מנן שהביא בכתם יותר מבלנו כמש"ל שאין הרשאים מלה"ש לומר שיהא שם שיאמרו ישראל: (ב"ל)

הכבוד. וכן אחז"ל [פסחים קי"ג א'], כל אשרלו אפר אתה, אפר לא אתה ודאתה מעות הרעות מיהו: מא) ד"ת נמשלים ליין, כא"ש ובהו ביין מסכתי [משלי ע' פ"ה], והדברים שבהם יסבירו העניינים העמוקים, הם כמים שימצאו בהם היין החזק שיהיה ראוי לשתייה. לכן הזהיר פה לרבותיהם של ישראל, שיזהרו מלומר מלתא דמסתמע לתרי אפי, במא תגלו למקום שאפיקורסת גוברת, בעם מימי ראש ולענה שלהן ימרסו יומיכם, לפרש דבריכם בנטייה למינות, ויבאו התלמידים הבאים אחריכם, שיטעו באפיקורסת, ותמות נשמתם. ובני העולם יתנו סרחון אלה הגמדים בכם, שיחשבו שמכם למ ו כ, ומגלא ב"ש מתהלל: מב) נקע הגל אחר במעיה ואבעליון מדשיה תלמידה [פיומא דל"ב ב'] . ומדשיה עגוזתן מגד [כפת דל"א א'], לכן לימד ג' מכניות רלופים בעניין עגוזה, אחת בדיבור. והב' במעשה. והג' במחשבה: מג) כאן מזהיר בעניין הענוה בדיבור, שכוללת ג' עניינים, האיך ידבר עם הגדול ממנו, והאיך עם חבירו השוה לו, והאיך עם הקטן ממנו: מד) ולכן בעניין חיובו לרבו ולגדול ממנו, אמר שילמוד אדם מאהרן, האיך שמח לגדולת משרע"ה, והלך לקראתו, וקראו אחיו, מבשבחר להיות רבן של ישראל. ואף שהיה קטן ממנו בשנים ובאחר דברים היה שקול כמוהו [ברש"י ואתא כ"ת פנ"ו]. כ"כ אתה תכבד לרב בעדתך, אף שיהיה קטן ממך: מה) ובעניין חיובו לחבירו, אמר הוה אוהב שלום, לבני יוגרס מחלוקת ביניך לביני. אבל גם תרדוף שלום, בשבחבירך עקש ופתלתול, ונגרס מחלוקת ביניכם, הוה רודף ומתעמל בדבורך אחרי השלום שברח ממך להשיבו למכונתו, כמ"ש בקש שלום ורדפהו [תהלים ל"ד]: מו) ובעניין חיובו לתלמידיו ולאן מרעיהו, אמר, אהוב

ציוי לשון דמתחלה שונה שמא ואח"כ שמיה. ומפרש שכך הוא אומר נגד שמא ר"ל שם הברכה נגיד. וזה מורה על המשכה אבל אין זה ראוי כ"א אחד שמו של בעל הברכה שהברכות מקברת וכו'. וי"ג נגד שמא אחד שמא באל"ף. ובמד"ש נגד שמא המושך שמו לעבות לו שם כשם הגדולים אחד שמיה שהיה לו כבר. ויאחר קרח מכאן ומכאן. ובשם שחסיד הר"י ן' שושן כתב שהגרסא הנכונה בשיטה בשי"ן מ' אל"ף. והא דאמר בלשון תרגום עיין שוף מכילתין: ודלא מוסיף יסיף. פי' הכ"מ בפ"ג מהלכות ת"ת דלפי שאומר נגד שמא כלומר מי שלומד להגדיל שמו אחד שמיה. ופן תאמר בלבבך לא שלמוד עוד כי שמא יהיה למודי בשביל הכבוד ויאחד [כו']. לזה אמר ודלא מוסיף יסיף ודאי כי הלומד ומורש קשה מהכל ובלפי האומר קודם שלמד שלא ילמוד. לזה אומר ודלא יליף קטלא חייב ואין זה כמו יסיף. דהכא חייב מיתה ואם יש לו זכות תולין לו. ע"כ. [וזה דלא נפירוש הר"ב במפרש הא דלא יליף קשה מדלא מוסיף]: ודישתמש בתגא. פי' הר"ב בכתרה של תורה ומה שאמר תגא סתם ולא פירש של תורה. לפי שסתם כתר כתרה של תורה. כי כל הכתרים זולתו אינן כלום. מדרש שמואל בשם הר"ר ן' שושן: **טון** ["עשה תורתך קבע. כתב הר"ב שלא תחמיר וכו' וזה דלא כדעת בית אביו של רבן גמליאל שהוא מב"ה כדלקמן שהרי היו מחמירין וכו' כדתנן שבפ"ב דבילה ובמשנה י' פ"ג דעדיות]:

ג ודלא מוסיף יסיף. פי' הר"ב בפ"ג דמגילה ל"ח ע"ב ד"ה אלא מ"ש ר"ל אלא מ"ש ר"ל מי שלומד ומוסיף ומגדיל יסיף. ודישתמש בתגא חלף. נ"ל פי' לכמ"ז פסוק כ"ב בהגדה: ודישתמש בתגא חלף. נ"ל פ"ד מ"ה מגילה ל"ח ע"א ומ' נדרים ס"ב ע"א מ"ו מ"ו פ"ב מס' מ"ת ה"י מ"ג עיין יב"ב פ"ב ר"ד מימן רמ"ו פסוק כ"ל בפנ"ה: **טון** עשה תורתך

שנויי נוסחאות

ודלא מוסיף יסיף. בכי"ק די לא מוסיף יסוף; בכיבו ונוס' ..יסתן; בכמה"ו ודסוסיף יוסיף **ודלא** [מוסיף] יסיף. **ודלא** יליף קטלא חייב. בכי"ק ודילא יילוף..; בכי"מ ..קטלא חייב **ודלא** יסבר קטלא קוסטין בפי' מחו"ו כתב יש מבינות בכ' בכן **ודילא** יסבר קטלא קסטין. אם אינו סובר בתלמודו הכל קוסטין ומתגמין עליו שביתתו קרובה לבוא. ואין דברי ודי **לא** ישפר מי שאינו מספר בתלמודו [לבנין דבר מתוך דבר] ושלבתן לשון אחד הן ע"ל. ובהעתקת כי"מ בספר נזר שלום ח"ל ..**ודלא** יסבו [קטלינן מקטלן] ובפי' הגרלה תקון המו"ל הוא. **ודישתמש**. בד"ו ובכי"מ ובמשנ"ב **ודאשתמש**; בכי"ק ודי **אשתמש**: **יך** ואם **לא** עכשיו. בכי"ק אם..:

תוספות חדשים

יג בר"ב ד"ה ודישתמש כו'. וי"מ כו' ולא ידעתי למה כתבו בסם י"מ ה"ה נמי דמגילה דף כ"ח ע"ב וז"ל תנן סתם ודאשתמש בתגא כו' אמר ר"ל זה שמשתמש בתי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' ע"ש (מהורש"ם ז"ל):

ראשון לציון

יג במשנה **ודישתמש** בתגא חלף מגילה כ"ח ע"ב ושם איתא ודאשתמש בתגא חלף תני (ובעיון ערך תג איתא אמר) ריש לקיש זה המשתמש בתי ששונה הלכות כתרה של תורה וז"ל רש"י **בתגא** כתר תורה חלף עבר מן העולם.ע"כ. ועתה תראה כי הפי' הנני שכתב הר"ב נוסח לשה אמר ריש לקיש אבל הפירוש הראשון ומכ"ם הפירוש הבלשון שכתב הר"ב הם נגד מאמר ערוך דבגמרא דילן בלי שום חולק וגריך ביאור ופניב.גם בלא הערך הנ"ל מסוגיא דמגילה גריך ביאור. וז"ל הרמב"ם בפירושו ומי שמשתמש בתגא ימות הלה לומר מי שמתפרנס בתורה ומקבל ממנה הועלה ונאת היתה כונתו בזה המאמר כמו שיתבאר בזאת המסכת ונאמר בו על דרך הסימן תלמיד אין גברא אחרינא לא רצה לומר שאין מותר לו לתלמיד חכם שיקבל שום משא מדם אלא מתלמידיו עד כאן. והנה כוונת הרמב"ם (באמרו ואלא היתה כונתו בזה המאמר כמו שיתבאר בזאת המסכתא) בגירור לפי מה דתנן לקמן פרק ד' וכן היה הלל אומר ודאשתמש בתגא חלף והביאו רבי יצחק נמה שאמר ולא קרוש לתפור בשם (דהיינו להתפרנס מהתורה וכמו שהאריך הר"ב שם עיין שם) ולהיה וכך היה הלל אומר כו' הא למדת כו' אם כן ידיש מוזיחות דפירוש במאמר שאמר הלל דאשתמש בתגא חלף כמו שביאר הרמב"ם מי שמתפרנס כו' ולויתא לגרייתא דתני ריש לקיש זה המשתמש בו' ושמי בגרייתא מקמי מתני' אמור מעתה פי' הר"ב בלשון הבלבי לוגנו לא בגרייתא דלא כמהני' דלקמן. ודע דזה שדקדק הר"ב בלשון הנני תלמיד גברא אחרינא כו' שאין תלמידיו כו' דוקא קאמר שאין תלמידיו אבל בתלמידיו מותר לשמש ואדרבה על המונע הלמידו מלשמשו אלוהו מונע ממנו חסד כו' כמבואר בתוספות ע"ז ע"א ע"ב. וקי"ל כן להלכה בעור ש"ע יו"ד סי' רמ"ב סעיף כ' מיהו מגברא אחרינא אינו שונה הלכות מבמע דמותר לא"ח בוקבל ממנו שימוש וכן מוכח לדבריו משובדת דריש לקיש שם בגמרא אחר ליה הלכה לן הרבנה טורי ובעבת בל לקיש כו'. בר"ב ד"ח **ודישתמש** בתגא המשתמש בשם המשורש כו' לשון הלוה איתא נאמרת דר"ל סוף פרק ל"ב דאשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעולם הבא:

ציוי לשון דמתחלה שונה שמא ואח"כ שמיה. ומפרש שכך הוא אומר נגד שמא ר"ל שם הברכה נגיד. וזה מורה על המשכה אבל אין זה ראוי כ"א אחד שמו של בעל הברכה שהברכות מקברת וכו'. וי"ג נגד שמא אחד שמא באל"ף. ובמד"ש נגד שמא המושך שמו לעבות לו שם כשם הגדולים אחד שמיה שהיה לו כבר. ויאחר קרח מכאן ומכאן. ובשם שחסיד הר"י ן' שושן כתב שהגרסא הנכונה בשיטה בשי"ן מ' אל"ף. והא דאמר בלשון תרגום עיין שוף מכילתין: ודלא מוסיף יסיף. פי' הכ"מ בפ"ג מהלכות ת"ת דלפי שאומר נגד שמא כלומר מי שלומד להגדיל שמו אחד שמיה. ופן תאמר בלבבך לא שלמוד עוד כי שמא יהיה למודי בשביל הכבוד [כו']. לזה אמר ודלא מוסיף יסיף ודאי כי הלומד ומורש קשה מהכל ובלפי האומר קודם שלמד שלא ילמוד. לזה אומר ודלא יליף קטלא חייב ואין זה כמו יסיף. דהכא חייב מיתה ואם יש לו זכות תולין לו. ע"כ. [וזה דלא נפירוש הר"ב במפרש הא דלא יליף קשה מדלא מוסיף]: ודישתמש בתגא. פי' הר"ב בכתרה של תורה ומה שאמר תגא סתם ולא פירש של תורה. לפי שסתם כתר כתרה של תורה. כי כל הכתרים זולתו אינן כלום. מדרש שמואל בשם הר"ר ן' שושן: **טון** ["עשה תורתך קבע. כתב הר"ב שלא תחמיר וכו' וזה דלא כדעת בית אביו של רבן גמליאל שהוא מב"ה כדלקמן שהרי היו מחמירין וכו' כדתנן שבפ"ב דבילה ובמשנה י' פ"ג דעדיות]:

יכין תפארת ישראל יכין

להפך, דהמבקש עצומה ימצא כבוד, והמבקש כבוד ימצא בושה. כי גם בעודו בתקפו, העומדים לפניו בלבושם יכבדו לו, ויבזוהו בלבם. כי חולם אחריו כל אדם ישחק, ויכזוהו כסיל, ונאותו, שוטה. חולם כגללו, יד כל אדם בו, ולא ישיחוהו לגביה ראשו. וגם מן השמים נלחמו הכוכבים ממסילותם לחורידו ולהשפילו, כי הקב"ה ובצ"א בונאים להגאותן כתובה, ואפילו יהיו בו כל המדות היפות, יהיו כגדות כבויים, כשלא ילין עליהן אור עצומה מלמעלה, דאל"כ הם בעיני כל כמה זהב בלא חזיר: מט) המעשה הב' שבו מרומם הגאותן, שאינו רואה ללמוד ולהוסיף הכמה, לא מבוש שאינו שבבר יודע דיו. לא מבוש שכל מלמדו שכל בעיניו. לא מבוש שירא שהמלמד ירלה מערומי שכלותו. על זה אמר ודלא מוסיף בלימודו, זה עצמו שיהיה נאסף קודם זמנו. דתכלית חיי האדם הוא, שיוסיף שלימות, וזה שמדמה שבבר הכלים א"ע כל לרבו, למה לו חיים: נ) המעשה הג' שמרבה הגאותן, הוא שממלאן לומד לאחרים, מה שיודע יותר מהן, בהבנו שבשלמדם ידיעתו, במה יהיה אח"כ כחו גדול עגדם. ולפעמים גם מבוש שהתלמיד בשל בעיניו מלהתעסק בו. על זה אמר, ודלא יליף וכו'. כמשמ"ל [ע"ו ד' ע"ב] ועלומים כל הרוגיה, זהו מי שהגיע להורלה ואינו מורה. דהוא כמומע הדר מהיוונקים והורג נפשותם, לכן אחת דתו להמית. ולא לבד בתורה אלא כל היודע דבר שיש בו צורך בעולם, צריך לפרסמו כשא"ל לו לפרנסתו, וכו' יוחנן [יומא פ"ד ח'] שהתאמץ מאד לידע רפואת לפידנא, וכבודע לו, מיד דרשה ברבים. וכן בבן קמצר והביריו אלא רצו ללמד ידיעתם, נאמר עליהם וכם רשעים ירקב [יומא דל"ח ב']: נא) המעשה הד' של הגאותן, בכל פעולותיו בלדקות ובמע"ט, הוא כדי להתגאות בעיני הבריות, ואין כוונתו לעבוד את ה', כ"א באורי

יב ודלא מוסיף יסף. לאמרו בסוף הענינים מן הלילה על היום שבריה לאמיה. לפי שנאמר (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' שמים וארץ וגו' ושמים נגד יום וארץ נגד לילה והיא אמו כמ"ש (בר' מ') בני אמי וגו' (איוב מ') עבום יצאתי וגו' אשוב שמה: ודלא יליף. כמ"ש (תדר"ן ס"פ כ"ה) (דברים ד') שאמר לך ושמור נפשך כו'

מתוך שרבה ורבנות. מהרה יאבד שמו. שהרבנות מקבלת את בעליה. נגד לכון מסיכה. תרגום משכו. נגידו: ודלא מוסיף. מי שאינו מוסיף על למודו: יסיף. יסוף מפיו מה שכבר למד ויסכה תלמודו. ויש שגורסין יאסף כלומר יאסף אל עמיו וימות בלא עתו: ודלא יליף. קבה מדלא מוסיף הלכך קטלא חייב כלומר ראוי הוא שיהרגוהו כמו שאמרו [פסחים מ"ט:] עם הארץ מותר לקרעו כדג ומנבו: ודישתמש בתגא. המשתמש בכתרה של תורה כאדם המשתמש בכליו חלף ועבר מן העולם. תגא בלשון ישמעאל כתר וים מפרשים תג"א ר"ת „תלמיד „גברא „אחרינא. שאסור לאדם להשתמש בתלמידים שאינן תלמידיו. ואני שמעתי ודישתמש בתגא המשתמש בשם המפורש חלף ואבד שאין לו חלק לעולם הבא: **יך** אם אין אני לי. אם אין לי זוכה לעצמי מי יזכה בשבילי: וכשאני לעצמי. ואפילו זכיתי לעצמי. מה הוא הזכות הזה. ובמה נחשב הוא. כנגד מה שאני חייב לעשות: ואם לא עכשיו. בעולם הזה. אימתי. כי אחר המות לא אפשר לזכות עוד. פירוש אחר אם לא עכשיו בימי הבחרות. אימתי. שמא בימי הזקנה לא יעלה לידי: **טון** עשה תורתך קבע. שיהיה עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה

יב ודלא מוסיף יסיף. לאמרו בסוף הענינים מן הלילה על היום שבריה לאמיה. לפי שנאמר (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה וגו' שמים וארץ וגו' ושמים נגד יום וארץ נגד לילה והיא אמו כמ"ש (בר' מ') בני אמי וגו' (איוב מ') עבום יצאתי וגו' אשוב שמה: ודלא יליף. כמ"ש (תדר"ן ס"פ כ"ה) (דברים ד') שאמר לך ושמור נפשך כו' מלה"ד כו': ודאשתמש כו'. כמ"ש בברכות ס"ב ומה בלשנו כו': **יך** אם אין כו'. כמ"ש (תהלים מ"ט) אח לא פדה וגו': וכשאני כו'. כמ"ש (איוב כ"ה) ומה יזדק לעם וגו' אף כי לעם וגו' וכיוצא הרבה: ואם לא כו'. כמ"ש (קהלת ט' י') כל אשר תמצא ידך כי אין מעשה וגו' ולמדמין בפ"ב דבכרות (ל"ט ע"א) ודקאמר שלמה כי לבבו הוא כו': **טון** עשה הרמב"ם

בתורה וכשתהיה יגע מן הלמוד תעשה מלאכה. ולא שיהיה עיקר עסקך במלאכה וכשתפנה מן המלאכה תעסוק בתורה. ומלאתי כתוב עשה תורתך קבע שלא תחמיר לעצמך ותקל לאחרים. לא תחמיר לאחרים ותקל לעצמך. אלא תהא תורתך קבע. לך כמו לאחרים. וכן הוא אומר בעזרא [ז' י']. כי עזרא הכין לבבו לדרוש את תורת ה' ולעשות ולמד לבני ישראל. כמו שהכין לבו לעשות. כך היה מלמד לבני ישראל: אמור מעט ועשה הרבה. כמו שמלינו באברהם [אבינו ע"ה] שאמר תחלה (בראשית י"ח) ואקחה פת לחם וסעדו ויקח בן בקר רך וטוב: והוי מקבל את כל האדם. כשאתה מגיעים אורחים לביתך לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע. שכל המותן פניו כבושות בקרקע. אפילו נתן כל מתנות שבעולם מטלין עליו כאילו לא נתן כלום. ג' לאזהרות הזהיר במאי כנגד ג' מעלות שהזכיר ירמיה. חכם גבור ועשיר. כנגד חכם אמר עשה תורתך קבע. כנגד עשיר אמר. אמור מעט ועשה הרבה. כנגד גבור אמר הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. שיכבוש יצרו וילחום כנגד לבו הרע. ומצינו לזמרו הכובש את יצרו: **מצ'** עשה לך רב. לעצמך הוראה מדבר עכשיו. אם בא דין לפניך ונסתפקת בו עשה לך רב. והסתלק מן הספק. ולא תפסוק עליו אתה לבדך כי הא דרבא כי הוי אתיא טרפתא לגביה. הוי מכניף לגולהו טבחי דמתא מחסיא אמר כי היכי דלמעיין שיבא מכורא: ואל תרבה לעשר אוטדות. שהמפרישים מעשרות מאומד אינו נטול דתרומות משנה ו' מכובה מבלעתן מכלל דאיכא שלשה בר מהנך והייט אומר. וכן פירש הר"ב סס ס"מ דאף לרבנן לא נאסר אומד

יבין תפארת ישראל בועז

דברים כנגד הג"ד שאמר שמעון הצדיק: נו) כנגד התורה שאמר שמעון הצדיק, אמר הוא עשה תורתך קבע (**א**): נח) זה אמר נגד העבודה. אמר, אמור מעט, ר"ל בעבודתך לאלהים תבטיח מעט [כמו ואתה אמרת היטיב אטיב עמך], ורק לעתים רחוקים תבטיח לקיים להבא מצוה פלונית, דאי"כ כדר גדול נדרת לאלהי ישראל [בנדרים ד"ח א']. והדבר מסוגל בכל האומר כן, יבואו עליו עטובים מלקיימן. ולכן עוד שלא תידור ורק מעט ובמקום הכרח מותר לשבע כדי לכפות יצרו [במיר ד"ו ב']. וכבועז בכנתתגבר יצרו בשבע חי ה' [ויקרא רבה]: נט) זה אמר נגד הג"ח שאמר שמעון. וכלל כאן, ריע ומכרי, עביר ועני, נקלה ונכבד. ומדקאמר האדם בהא הידיעה כלל ממי עטו"ם [עי' תוס' יבמות ס"א א']: ס) ולא בפנים זועפות. וחזו הג"ח הראשון שתעשה להתורה. וגם לחברת האנשים, שעי"ז יתגבר אהבה בין אדם לחבירו. אולם עי"ז יבוזה גם העושה, שעי"ז ירבו אויביו, וא"ל לאדם הגלחה גדולה יותר ממה שירבו אויביו ומכביו של אדם. ובלעדי אויביו ורעיו, האדם הוא בעשרו ובעמיתו בהגלחה אז בלתי הגלחה, כעדעד בערבה, כמ"ש חז"ל אז הברותא אז מיתותא [תענית כ"ג א']: סא) הוא רבן גמליאל הזקן בן רבן שמעון בן הלל הבבלי שנעשה נגיא [בשבת ט"ו א']. ונ"ל דכל היכא שהיה מבניו של הקודם, לא קאמר גניס קבל, דכל המגיע בן ממלא מקום אביו, הו"ל כמי [בב"ב קע"ז א']: סב) נעזל [במשנה ו'] אמר דרך כלל שישתדל שיהיה רב בעירו. וכאן מדסיים והסתלק מהספק בהא הידיעה, מוכח דבפרטות מיירי, ור"ל בכל ספק שיקרה לך בתורה עשה לך רב לפיולו לקטן ממך, להתיעץ עמו, למען הסתלק מהספק, וכמשחז"ל [הוריות ד"ג ב'], דרב בכל עריפות דאתה לקמיה, מכלל

פ"א (**א**) וכלל נזק ה' כללים להצלחות תלמוד ולזכרון. והם

(**א**) שלא תלמוד דרך **ערעי**, בין ערעי ועצלות **הגוף** דהיינו דרך בביבה, או יושב פרקדון, ידא אפותא דרגא לביתא [פסחים ק"ב א'] או לממון ידו בצלחת בחורף, ויקרו לי' בר מיתה תורה [פסחים מ"ט א'], דכולן מייבים המחשבות לבלי להבין הדבר יפה. וכ"ש לבלי לאכול אי להתעסק במלאכה בשעת הלימוד. ובין ערעי של **המחשבות**, לחבוב בדברים אחרים בשעה שלומד. ואין לך דבר שמרפא ומבלה ההשגה והשכל והזכרון, כביזור המחשבות. **ולכן** תקנה זה שלומד בקול, שעי"ז יתפזרו שאר המחשבות. ומלבד זה, הלימוד בקול עושה רושם בנפש עפי ונשאר יותר בהזכרון, וכ"ל אמרינן [עירובין כ"ל ב'] בהאי תלמיד דהוה גרס בלחישה, לאחר ג' שנים שכח תלמודו. **וביותר** מזיק להזכרון מחשבת הלאות, כמשחז"ל [בהדרין כ"ו א'] מחשבה מועלת לד"ת, ופי' רש"י לאות מכאבת הלימוד. וכן אמרי' אמי [מנחות ק"ב ב'], דלא הוה ידע להביבו על שאלתו מדהוה סמיך אפלטירא. ואמרו עוד [עירובין ס"ה א'], שמעתתא בעי ציעותא. **ולא** די מחשבת ענוי, אלא אפי' מחשבת שמחה יתירה ג"כ מזיק לשכל ולזכרון מה שלומד אז. וכדאמרינן [בעיה כ"א א'] לרי היום סאכוני באשישות ונעא מגלי מלתא דבעי טעמא. **אולם** שמחה בהדבר עצמו שלומד, הוא הוא המחזק כח השכל והזכרון, כמ"ש בחוקותיך אשתעבא, ר"ל כשיהיה לי לומדי לעששוע ונהת אז לא אשכח דבריך. ועל כל אלה אמר, עשה תורתך קבע ולא ערעי. (**ב**) **יש** ג"כ במשמעות מלת קבע, עניין **מנוחה**, וה"ל מניחת הנפש, שלא ילמוד במקום המולה ממדברים רבים או קול דופק, או שאר עניין מרעים, שכל אלו מפזרים ההבנה והתפיסה והזכרון. רק יהי' לו מקום התבודדות והשקטה ללימודו, דזה מועיל מאד להבנה ולזכרון ולשמירה. **ולכן** טוב שילמוד בחדר מרווח ויפה, עם רבוי תלמות. וגם בשפר יפה, ודפוס נאה [בפסחים קי"ב א'], כי כל אלה, יתנו מנוחה ובמחה להנפש ומרהיבין דעת האדם [בברכות כ"ו ב'] להגיה לו מעצמו. ועי"ז יתחדשו בלבו הדברים היטב. (**ג**) **יש** ג"כ במשמעות מלת קבע, עניין **המשך**, שלא יהא לימודו פסקי פסקי, ללמוד מעט ולהפסיק, ללמוד מעט ולהפסיק, כי ההפסקות הללו מפזרות ההבנה הלימוד. ומה"ט לא יהיה סדר לימודו בעניינים הרבה ליום, רק יהיה קבוע ומוחזק לכל היותר בג' עניינים, ממשחז"ל [עירובין כ"ד ב'] העושה הורתו חבילות הבילות מתמעט. דע"י שידלוג הרבה מעניין לעניין, לא יהיה פנאי לאמר שלמד להשתרש יפה בהנפש, שכל מחשבה דוחקת חבריתה, ונכנרו שיהן יחדיו. **ואפי'** בעניין אי לא יפנה **מדפוס לדפוס, ומחדר לחדר**, או אפי' **ממקום למקום** באותו הדר, ואפי' רק מזמן לזמן לא יפנה אלא רגיל לקבוע שעה מיוחד קבוע ללימוד זה, ושעה אחרת מיוחדת ללימוד אחר. כי כל שיזור נאות יחזק כח הזכרון, וכל שנוי יחליפו. (**ד**) **יש** גמי במשמעות מלת קבע, עניין **חוזק וגירוד**, שהעשה חיזוק ללימודך, ולא תזח מהעיין עד שתרגיש שהוא קבוע

מצ' כל האדם. בכי"מ **כל אדם**: **מצ' עשה** לך רב. בכי"מ ..רב. **וקנה לך חבר**:

ראשון לציון

מצ' ברע"ב ד"ה עשה לך רב כו' כי הא דאכא כי הוה אתיא טרפתא כו' סהדרין ז' ע"ב הוריות ג' ע"ב ושם אתיא רב אשי:

באירי הגר"א

תורתך קבע. כמ"ש בפ"ק דיומא והבכת בכ עשה אותה קבע ולא כו': **ומלאכתך עראי**. כמ"ש בפ"ו דברכות (נ"ה ב') הילל ואמרה דגנך כו' אמור כו'. כמ"ש בב"מ (פ"ו ה') כתיב ואקחה פת וגו' וכתיב ואל הבקר גו' מכלן לגדיקים שאומרים מ ע ט כו': **והוי** כו' כמ"ש (כתובות קי"ל ב') עוד המלבין כו': **מצ' ר"ג** אומר עשה כו'. פירש הרמב"ם שהכל דבר אחד שיעשה לו רב כדי להסתלק כו' וכן ואל תרבה כו' מפני הספק. וכמ"ש (הדושין פ"א כ') (ויקרא י"ט) ולא ידע ונשא עונו ע"ז ידון כל הדוויס:

לקוטים

מצ' במשנה האדם אדם ליק אלא הדם הידוע דס"ינו כשבא לפניך בהשכל דאליה אלא שבא בהנעון כמו לוהן נכרי בלא לפני שמאי ואמר גייליי ע"ח שאיה כ"ג וכו' שאו כ"ל לשמאי שאין לקבלו בגראה מכם שדמתו באמת הבנין כנ"ל כי היכי דלא היקני מדידיה אדידיה לו אלא יאמר המתעקש שהיה נאה אוהם ואין נאה מהיים ילוגה. (ס"ל): **מצ' חי"ם** אד"ח **רנ"א** וכו' מעיקרא לא וכו' ואין לכה' אמאי לא אנא הכא מיד ריב"ז קבל מהלל וכו' שיה לכבוד הלל וזרעו לפי שאמר הלל נהג מכילות ריב"ז מ' שנה ואח"כ חזר הבינאות לרב המלוכה ולפי לא אלא כי להסביק ביניהם בריב"ז לייחם כל כדר יהוה נשיאותו דהכי לאכתן הכי קנוד טובא לכבוד הנשיאות אע"ג הוה הנוחן סגיא כי הוה דאבכתן דמתני לבריה אחרים לומרים וכו' וא"ל מי הם הללו וכו' א"ל בני אדם שנקנו לעקור כמודך וכבוד בית לאיך וכו' זה לאדתי מדברי הרב עברם מלמדות ז"ל. (סס):

קבע. מיי' שם כ"ז סמ"ג עשה עוש"ב שם: אמור מעט ועשה הרבה. ע"ג ב"מ פ"ו ע"ח ומי' מגמומת ו"כ מ"ו ל':

אומר. והיינו כשאינו מרבה במתכוין. ומיהו להרמב"ם שכתבתי שם אסור שלא במתכוין. וכן דברי הר"ם שם. ורבינו בדרך חיים מפרש מתני' כאבא אליעזר בן נומל [שזכרו הר"ב במשנה ב' פ' (חגיגה) דדמאי] בסובר לאף תרומת מעשר שיש לה שעור מיעלה באומד ובודאי במעשר ג"כ הכי סבירא ליה [והכי איתא בגמ' [דבכורות דף ג"ע] וגמ"ש בפירש הר"ב משנה ז' פרק בתרא דבכורות] ולכך אומר אל תרבה שאע"פ שהתירה לך התורה לעבר באומד מ"מ אל תרבה לעשות כן כדי להסתלק מן הספק. ע"כ. ולא קשיא דמאי שלא דתקן מעשרות הוא שם לכלל המתנות שבזרע הארץ. כמו שכתבתי לשון ירושלמי במשנה ד' פרק ב' דמעשרות. ועיין ברש"י פ"ד דדמאי. אבל ראיתי בפי' הר"ם משנה ז' פ"ק דתרומות שכתב דברתה דאבא אליעזר בן נומל לא סבירא ליה הא דאל תרבה וכו'. וכ"כ התוס' דגטין ודבכורות הנ"ל: **יוסי שמעון בנו.** והוא מהרוני המלכות וסוף פרק קמא דכריתות [דף ח'] שביע רבב"ג אומר המעון הזה לא אלון אלילה עד שיהא (ברביעית) [בדיוקין] ועל כרחנו רבן שמעון זה אינו במזכר לקמן בסוף פירקין שאותו לא היה בימי הבית שלא הזכירו בפ"ק דשבת [דף ע"ו] כי אם עד שמעון השני. ואולי כשאמר מאמר זה עדיין לא עלה לגדולה שם רבן דוגמת בן זכאי במשנה ב' פ"ה דסנהדרין ואע"פ שראיתי טעם אחר בזה בספר עטרה מאמרות מה שראה לי כתבתי: **טוב משתיקה.** וכן הטבחת בספר מדרש שמואל. וכיש ספרים גרסינן אלא שתיקה. כתב הר"ב ותדע לך וכו' דאי לא בא לראיה על הקודם. היה ראוי שיקדים לזה וכל המרבה דברים וכו' שהוא יותר ראוי להסמיכו אל ולא מלאתי לגוף טוב משתיקה: **יוסי רבן** שמעון בן גמליאל. הוא נכדו של שמעון הנזכר במשנה הקודמת. וזהו אביו של רבי הוא רבינו הקדוש. ובו מתחיל הפרק השני: העולם עומד. פירש הר"ב שבזה הפירוש דלא תקשה אדתנן במשנה ב' שלשה דברים אמרים בעליהם העולם עומד. ואע"פ שפירש שם הר"ב שהוא על בריאת העולם שבשבילם נברא. עם כל זה לא היה צריך לקיום העולם ג"כ זולת אלו השלשה. דהואיל והם סבה לשיהא נברא אחר שלא היה. כ"ש שיהיו סבה לשיתקיים אחר שהוא נברא. דמאי דלא הוה הוה בשבילם. כל שכן דמאי דהוה שיהא בהוייתו בשבילם. לפיכך מפרש הר"ב דהנך דהכא על יישובן של בני אדם נאמרו. ולא על סבת הויית העולם בכללו. שהרי תורה ועבודה וגמילות חסדים יוכל להתקיים בבני אדם ואע"פ שאינן מתישבין ביחד כראוי מצד שאין דין אמת ושלום. כי יהיו שרידי ה' יחידי סגולה שיתקיים על ידם השלשה עמודים שבמשנה

יכין תפארת ישראל יכין

כל טובתא דמתא, כי היכא דלמטייה ביצא מכשורי: סג) לא במעשרות ממש קאמר, דזהו דין, ובמסכת זו רק מדות כשהו כמש"ל. ומו מה אל תרבה, איסור גמור הוא, דהמרבה במעשרות מעשרותיו מקולקלין [במיתות ג"ל ב']. אמנם משל הוא דנקט, [ולפיל משנה י"א], וה"ק אם תרצה מכח ספיקתך להחמיר, כאמפרים מעשרות מאומד, המרבה במעשרות כדי לצאת מהספק. על זה אני אומר לך, דכמו שאמרנו, כמו כן המחמיר בדין מדיני התורה. לכן תשובה ברוב יועץ: סד) הוא בן ר"ג תקן. הוא רשב"ג הנהרג בזמן החורבן. ומדקאמר כן קודם שנתמנה לנשיא, קרלוהו שמעון: סה) משתיקה גרסינן, ובתלמיד היושב לפני רבו עסקינן, שהוא עדיין בנוף המבקש רוח חיי חכמה בקרבו, עליו אמר שאפילו בדרך מלאכה לעתים רחוקים לא מלאתי שאים כזה ירוויח כלל כוח דבר משתיקה. מדהוא יושב בספל מבושם, על כן לא ירומם. דמלבד שיתבטלו הרוחים כחסר דעת, וכמו שחשבו לרב כהגא שהיה אדי כמו בועל מלבד כל אלה השתיקה מזיק לו ומי להפיסה ולהדוד ולזכרון, דרק ע"י הפלפול והקושיות שלו והתרוצים שיתרץ לו רבו, יבין הדבר לאיכורו [בב"מ פ"ד א']. גם ע"י הדבור יחזקו הדברים בלבו היטב, ולעד בבעור יתלבן, וכל הנרם בלחישא עד מהרה הוא בוכח [בעירובין ג"ד א']: סו) וכשלא ירקד הלימוד ע"י הפלפול, יהיה כעוזחן ברחיים של גרוסת, לא יאכל רק פת הדראה, ולכשהו בערי [בכתובות ע"ז א']. מכוס דלא ידע הסתעפות הענייניים היטב כשיבוא לידו מעבה, ומאן האי דלא חש לקמחיה. [ביומא מ"ו א']: סז) שע"י רבוי דברים שלא לצורך, מסבב שגיאה בדבריו, שיתבלבל על ידן טוענת שומע ומשמיע, ונורם שלא יבינו התלמיד היטב, ונורם גם שישתכחו דבריו מהר, כמו שתקנו בגמ שלא יאמר בפני נכתב לשמה, דאי מפבת לדבוריה אתא למגזה [בגיטין ד"ג א']. ולהכי הזהירו חז"ל, לעולם יגמד אדם להתלמידו דרך קצרה [בחולין פ"ג ב']: סח) הוא רשב"ג אבי רבי. וי"א שהוא שמעון שבמשנה י"ז, זקינו של אב רבי. רק הכא קרי ליה רבן, מדקאמרה לאחר שנתמנה לנשיא: סט) ר"ל

מתקיים

יון שמעון בנו אומר כו' ר' קולא רבא ע' מגורא פפ"ז קבלת רבא ה' ה' מגומא ויצא פינון ו': ולא המדרש עיקר אלא המעשה נפ"ל ר"נ פ"ז: **יון** על שלשה דברים העולם עומד. ירושלמי הבנים פ"ב ה"ב מבלה פ"ב ה"ע דבריה רבה עקב פ"ל מגומא שהיים פינון פ"ו ממ' דמ"ז פרק שלוים:

שנויי גוסחאות

יון לגוף. בכי"מ לדבר. (**אלא שתיקה.** בד"ב ובכי"מ ובמתו"ו ובמבב"ב משתיקה ולשתה: **ולא המדרש** (**הוא ה עיקר.** בכי"ק **לא המדרש**,; בכי"מ ובמתו"ו ליתה). **מביא חטא.** במתו"ו **מרבה חט**: **יון העולם עומד.** בד"ב ובכי"ק ובמתו"ו ..קיים.

ראשון לציון

יון ברע"ב ד"ה ובלי המרבה דברים כו' שכן מצינו בתורה כו' ובוסיפה מצינו כו' הדברים תמוהין דבא תורה בעצמה ידעה כי לא נצטוה על הנגיעה והאיך כתמינה בתוספת כשם שאין הנגיעה במיתה כו' אמנם נראה לאיתה בתמיה פ"ה לדה"ר עשה סייג כו' ע"ב כיצד דמצוה שהמקם לא היה יכול להכשיל את הארם שהוא ידע שאין לאסור בנגיעה אבל תורה לא ידעה והדם הראשון עשה סייג ואמר לה שיש לאסור בנגיעה לכן נשאלה. ומבואר בזה כוונת הכתוב ולאדם אמר כי שמעת לקול אשתך אשר צויתיך לאמר לא תאכל ואתה הוספת נגיעה אל"ב לא היה לך להתאונה כי היא נשאלה ע"י הנגיעה. ונכון הוא. עי' יסל"מ:

באורי הגר"א

יון ולא מלאתי כו'. כמ"ש (משלי י"ז) גם אויל מחרישי גו' ועי' סוף פ"ע דפסחים ונאמר (משלי י") והוסף שפתיו משכיל: **ולא המדרש** כו'. כמ"ש בפפ"ב דברכות (י"ז א') שכל טוב לכל עושיהם לעומדיהם לא נאמר אלא לעושיהם לעושיהם כו': וכל המרבה כו'. כמ"ש (משלי י"ט) ברוב דברים לא יחדל פשע:

לקוטים

יון תוי"ט ד"ה שמעון וכו' ואולי וכו' זה דו ק לשבחו על לבון כל ימי גדלתי דתמצא דנסוף ימיו היה אומר כן אמנם מ"ש הר"ב עשרה מאמרות נכון מאד יע"ש. (ש"ל): **יון** בפשנה **שלישה** לע"ב דלבאורה אי"ה לימלא שלבתו יחד אדם יש דין אל"ב הרי יש מחלוקת ואין פלוס מש"ם קמ' דאדרבא בשהולכין לדון עי"ז אמר שיוצא הדין לאותיו מתרבה הפלוס ניעסס בדבריו וגם על העם הזה על מקומו יצא הפלוס. (בפ):

בגמרא שמעון הצדיק. ולא תתמה שהרי אמרו [ברכות דף י"ז] לא נברא העולם אלא לענות לזה על פסוק כי זה כל האדם ועמ"ש [סוף] מסכת ד' פ"ג דסוטה: העולם עומד. וג"ל קיים וכתב בדרך חיים שהיא הגירסא הנכונה: שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם. בזכריה ח' [ט"ז]. ולעיל מיהא כתיב כאשר זממתי להרע לכם וגו' כן שבתי זממתי בימים האלה להטיב את ירושלים ואת בית יהודה אל תיראו אלה הדברים אשר תעשו וגו'. ובפירוש רש"י שפטו בשעריכם וסמיך ליה אולי יחנן ה' צבאות ע"כ. וכ"כ במדר"ש בשם הרשב"ם. ולא קרב זה אל זה דאולי יחנן בעמוס ה' [ט"ו] נאמר שנאו רע ואהבו טוב והציגו בשער משפט אולי יחנן וגו'. עוד בפירש"י ובמשנה טברייה אין שם פסוק:

ר"ע מברטנורה

לזכות את הזכאי. ולחייב את החייב: ועל האמת. שלא יעקרו אדם בעמיתו: ועל השלום. בין המלכות. ובין אדם לחבירו:

הדין(ט). ועל האמת(יא). ועל השלום(יב). שנאמר (זכריה ח) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם(יג):

שנויי נוסחאות

(שנא' כו' בשעריכם). בכו"ק ליתא ועי' הו"ט בכס מסנה מבריימים וכן כתב בפי' מהו"ר שמבריות מדויקות אין כתי המקרא אמת ומשפט וכו' ע"ש.

לקוטים

בשנה שנאמר. הוצרך לאחויי קרא דמיהא מוכח מבדין עצמו שייך ביה משפט של שלום וזכו ביולוע ומדאמרי' נרפ"ק דסנהדרין דף ו' ועליה כמי קאמר הכא ומוכח בהדיא כן מן הפסוק מדלא קאמר אמת ומשפט ושלום אלא שלום בלא וי"ו: (ב"ל)

יכין תפארת ישראל יכין

מתקיים קצת, אף שלא יאמרו הג' שזכר שמעון הצדיק: ע) שלא יעוול הוא בעצמו לחבירו, לגופו, ממונו, כבודו, ונשמתו: עא) שלא יגרם ע"י שקרנות או מלשינות שלא יראו לחבירו: עב) לא די שלא יסבב רעה לחבירו, אלא אפילו אם רואה שאחר יראו לחבירו, יעריה לתווך שלום ביניהן. או ר"ל שייטיב לחבירו בגוף ובממון, ובעלה, שעי"ז יגרום אהבה ושלום בעולם [או ג"ל שזכר כאן ג' כלי מעשה של אדם. מעשה, דיבור מחשבה. שבכולם לא יגרום לחבירו רעה. דדין הייתו מעשה, ואמת הייתו דיבור, ושלום הייתו מחשבה הנפש והתלות המחשבות והתשיבות אל"ז. וכולן לא זו אף זו קאמר דאפילו לחשוב על חבירו רעה אסור, דלריך לדונו לכף זכות [בשבת קכ"ז כ]: עג) וכתיב לעיל ממיה, כי בשבתי וזממתי להטיב את ירושלים ואת בית יהודה וגו':

פרק ב **א רבי** אומר. שיבור. שיכרות: כל שהיא תפארת לעושה ותפארת לו מן האדם. שיהא נוח לו. ויהיו נוחין בני אדם ממנו. וזה יהיה כשילך בכל המדות בדרך האמצעי ולא יטה לאחד מבתי הקצוות שאם הוא כילי ביותר. יש תפארת לו שאוסף ממון הרבה אבל אין בני אדם מפארין אותו במדה זו. ואם הוא מפזר יותר מן הראוי. בני אדם המקבלים ממנו מפארים אותו. אבל אינו תפארת לעושה. ואינו נוח לו שהוא בא לידי עניות בשביל כך. אבל מדת הנדיבות שהיא אמצעית בין הכילות והפיזור. היא תפארת לעושה. ששומר את ממונו ואינו מפזר יותר מן הראוי. ותפארת לו מן האדם. שבני אדם מפארים אותו שנותן כמו שראוי לו ליתן. וכן הדין בשאר כל המדות: כגון

פרק ב **א איזהו** דרך [ישרה] שיבור לו האדם וכו'. והוי זהיר וכו' לפי שהדרך שיבדר לו וכו'. הוא דבר הרשות ועלה טובה הוא דקמ"ל. אבל אינו מחייב לאדם בכך. ואילו והוי זהיר וכו' מחייב הוא לאדם שיהא זהיר וכו' לכך היתה תחלת דברי פיהו איזהו דרך שיבור וכו' בלשון נסתר. ואח"כ אמר והוי זהיר בלשון נוכח לחייבו בכך. דרך חיים. ועמ"ש במסכת ט'. והזהיר דרך בלשון נקבה. עיין בזה ברש מסכת קדושין: והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. לענין זהירות להיות זריז ומהיר במצוה קלה כמו שהוא זריז ומהיר במצוה חמורה. הוא אומר ומזהיר לפי שאין

פרק ב **א רבי** אומר(א) איזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושה. ותפארת לו מן האדם(ב). והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה(ג).

יכין תפארת ישראל בועז

פ"ב א) הוא רבינו יהודה הנשיא דור הז' מהלל (א): ב) ג' דרכים הם ברואי האדם להשלים מ"ע בהן בעולמו, והן: (א) דרך חיובין [פפליטטען] לה' ולאדם, והן המצות המפורשים בתורה. (ב) דרך המדות [טוגענדען], שלא מזכרו בתורה בפירוש, אבל משתמעין מתוך דבריה, מה ברואי מהן לאדם שיעשה לותן וממה ימנע מ"ע, כגאוה ועזות, כעס וסבלנות, קמצנות ותרלית וכדומה. והן כמו המצעיים בין חיובי האדם לחבירו ולעצמו. (ג) דרך ארץ [זיטטען], שאינן ההמדות שמזיק בהן לחבירו, רק יבזו נפשו. כגון כשאינו נקי בגופו ובמלבושיו [סוף פוטה], ושאינו לוטש בעשיית לרכיו ובהשמים [ברכות ס"ב מ' ומדש די"ז מ'], או שהוא רעבתן [פסחים מ"ע מ'], או שכור [מיר כ"ג מ'], או לוטש במבגל [ברכות כ"ב מ'], או עלל [פסחים ד"ג ע"ב], או מבזבל [ברכות מ"ג כ'], או אוכל בשוק [קידושין ד"מ ע"ב], או שחקן [אבות פ"ג מי"ג], או עלבן [שבת ד"ל ע"ב], או לוטות ממנהג המקום שהוא שם בעניינו [פסחים ד"ג ע"ב], וכדומה הרבה מאלו. ועל כולן אמר רבי שיבור האדם לעשות כל הג' דרכים באופן נאה ומתקבל בעיני הבריות בחברתה אותה בחברתה, דהייתו שהמעשה בעצמה נאה, וגם בעיני הרואין כשירואה בו, דהייתו שהיא נאות ג"כ לפי מדרגות האדם העושה. א"נ ר"ל שיהיה מחשבתו טובה, ועי"ז היא תפארת לעושיה, דהייתו אדם העושה את המצוה, ותפארת לו מהאדם דהייתו המעשה בעצמה טוב שאותה יראו הבל"ח. דאע"ג הגדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה, אף שרק המחשבה ולא המעשה לתפארת. אין זה בזה לגל, רק לאדם גדול שיודע לשקול היטב העבירה נגד המצוה, תדע דאל"כ מנוב וגרמה כדי ליתן לדקה וכדומה. א"נ ר"ל דיבור ר"ל לזקק, דכל מצוה שהיא תפארת בעיני הקב"ה וגם בעיני האדם, כטלית נאה ותפרוג נאה, צריך לזקק מחשבותיו שיהיו לשם שמים לבד, דבקל יטה אחוריו. והוה זהיר במצוה קלה זו לטהר ולקדש מחשבתך בעת עשיית המצוה וכו', דהייתו לעבותן במהיות ונעימות, ולא בקול המולה והתלהבות זר. ויזהיר כי כל הג' דרכים הנ"ל הם מתנים לפעמים, משום שהגוים המיר, בפועל, ובזמן, ובמקום, ובמאורע, אסר לפיהן פעולה מבוארת התהפך לפעמים להיות גרוע, וגרוע הטוב להיות משובחת [יש לדבר בזה הרבה. והלכתי בהן בפירוקי ראשי אבות בארוכות בפ"ד]: ג) כמו

ציונים

פ"ב א רבי אומר איזוהי דרך ישרה. נדרים כ"ב ע"ב ועי' שמיד כ"ח פ"ח: והוי זהיר במצות כלה כבחמורה. נדרים נ"ע ע"ב שבתי נלה פ"ק ע"ב ופ"ק ל"ז ופ' קמ"ו מדבם תמלים מזמור מ' אות ג' ועי' מדב"ת רבה פ"ם ופכ"ו:

שנויי נוסחאות

פ"ב א לעושה. במתו"ו ובכ"י לעושיה. ותפארת לו. בד"ו ובכ"ק תפארת. כבחמורה. בכ"ק בחמורה.

באורי הגר"א

פ"ב א כל שהיא כו'. במ"ש (משלי ג' ד') ומצא חן ושכל וגו' אלקים ואדם: והוי כו'. במ"ש (משלי כ') אורח חיים פן תפלס נתו מעגלותיה לא תדע ועיין רש"י שם ובילקוט ר"פ עקב: והוי זהיר במצוה קלה כו'. בירושלמי (פ"ח דפאה) אורח חיים פן תפלס נתו מעגלותיה לא תדע. עלטל הקב"ה מקון שבכן של עושי מצות כדי שיהיו עושין אותן באמונה. ובספרי (פ' ראה) כל הדבר אשר אני מצוה כו' שתהא מכיונה עליך מצוה קלה כבחמורה, ושם לשמור את כל המצוה כו' שתהא כו' ושם לשמו ולעשות את כל המצוה כו' שתהא כו': והוי מתבב כו'. כמ"ש (בם ד') פלס מעגל רגליך וכל דרכיך יכונו ובמדרש רבה ריש בחוקותי חשבתי דרכי ואשיבה רגלי וגו' חשבתי הפסד מצוה כו' ונפ"ם דב"ב (ע"ח ב') ובאו חשבון אלו שמחשבין כו':

הוספת יום טוב — רבי אומר פרק ב אבות — ר"ע מברטנורה

שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. לא נתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה. ולא טוגם המבטל מעשותן. דאילו עוגשין של מצות לא תעשה מפורשין הן. סקילה שריפה. הרג. וחנק. כרת. ומיתה בידי שמים. ומלקות. הטוגם הקל לעבירה קלה. והחמור לחמורה: הוי מחשב הפסד מצוה. מה שאתה מפסיד ממחוריתך וממונך מפני עסק המצות. כנגד הבכר שיעלה לך ממנה בעוה"ז או בעוה"ב שיהיה יותר מאותו הפסד: ושכר עבירה. הנאה שאתה נהנה בעבירה

שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. והוי מחשב הפסד מצותה) כנגד שכרה:). ושכר עבירה:) כנגד הפסדה:). והסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה: דע מה למעלה ממך:). עין רואה:). ואוזן שומעת:). וכל מעשיך בספר נכתבין:):

שאין אתה יודע וכו'. ולא סר"ל כשיבאו לידך שתי מצות החמת קלה והחמה חמורה ואין לאל ידך לעשות שתיהן כאחת אלא תעזוב הקלה ותעשה החמורה. שזה אין הפסל סובלו. אלא לענין זהירות בלבד הוא אומר וכל אחת ואחת בפעמה כ"פ ר"י אברבנאל ודרך חיים: שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. פירש הר"ב לא נתפרש בתורה שכר המקיים מצות עשה וכו'. וז"ל הרמב"ם מצות עשה לא ההבאל שכר כל א' מהן מה היא אלא הנה וכו' ונתחא דהא נמצא למען ירבו ימיכם וגו' למען ייטב לך וגו' למען יאריכון ימיך. אבל בדרך חיים מפרש הנה

דקאמר הכא שאין אתה יודע מתן שכרן וכו'. לענין הטורת והזריזות אי נמי ההולאה וזה בכלל טורת הוא שאמר שאין אתה יודע דלפום לעדת אגרא. אבל לענין המצוה עצמה הרי שאמר למען ייטב לך ודייק לה מדתנן כוף חולין לענין שלוח הקן ומה אם מצוה קלה וכו' ק"ו על מצוה חמורה שבתורה. ומה ק"ו הוא אם אי אתה יודע מתן שכרן. אלא לענין הטורת וההולאה הוא שאי אתה יודע. ועל זה אומר ק"ו וכו'. וכתב עוד דהא דתנן [ברים פאה] אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעוה"ז והקרן קיימת לו לעולם הבא כבוד אב ואם וכו' אין בזו הודעת מתן שכר בכמותה אלא בתיכותה שאלו הן במקבלין עליהם בזה ובבא. אבל בעור וגודל השכר עדיין צריכין אנו למ דעי. שאין אתה יודע. ואולי יש מצוה אחרת שעשרה בעוה"ב גדול כל כך שסקול יותר מהפירות והקרן שבמצות אלו. כי יפה שעה אחת קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז. וזה שאמר בס ותלמוד תורה כנגד כולם אינו ענין כלל לאי אתה יודע מתן שכר של מצות שהוא לא נאמר אלא במצות. אבל בין תלמוד תורה למצוה לא אמרו דפסיקא דשכר תלמוד תורה מרובה. עכ"ד: מתן שכרן. יש שכר לפעולתך מן השי"ת והרי הוא כענין מלכותא דארעא שתמלא מי שעובד למלך. ושכר הפעולה קובה. ותרתה שיקבל עליה שכר מאת המלך יותר ויותר מן הראוי והקבוע. לפי שהיא נאותה לו למלך. לו מלד אחר. ושכר זה איני ראוי להקראות שכר בהחלט שהרי איני הוא השכר הראוי. אבל זה שמו אחר יקראו לו מתן שכר. לפי שיש עמה מתנה מרובה. ואינה מתנה ג"כ בהחלט. שהרי שכרו אתו. והייני נמי דתנן מתן שכרן שבעתיד נתת רוח שלפניו בעביית המצוה. מתן אדם ירחיב כראוי יתברך. וזה ענין הכתוב בעצמו שאומר (ישעיה מ') הנה שכרו אתו ופעולתו לפניו. שכך הוא אומר הנה שכרו אתו. מלת הנה מורה על דבר ברור וידוע. כי שכרו ודאי וברור שהוא אתו. ועוד זאת שיש שפעולתו לפניו. שהפעולה אמנם היא לפניו יתברך ובמחינה זו שכרו כפול ומכופל במתנה מרובה כאמור. כך נ"ל: והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה וכו'. שאע"פ שאין שכרה ידוע כמה הוא. ידענו שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ושכר האמתי הוא בעוה"ב ואין ערך אליו מהטוב הגשמי שאתה מפסיד וכמו שדרשו [ברכות נ"ד.] על עין לא ראתה. וכמאמרם. יפה שעה אחת של קורת רוח וכו' ורבי לא חלק בזה על אנטיגנוס. אבל אמר שאחר יפגע בך מגוול זה הוא שטן הוא יצר הרע. שאז ראוי שתחשוב הפסד ושכר כדי להעבירו מעליך. הר"י אברבנאל. וכך כתוב בדרך חיים. ולפי מה שכתבתי שם במשנת אנטיגנוס אלא בא לגלול ולהוציא העובד בשכר מכלל עובדי ה'. ולא דיבר אלא שהעבודה היותר נכבדת ואין למעלה הימנה הוא העובד אלא על מנת לקבל פרס. ה"כ דברי רבי הן אמורין בכלל. ועל הרוב. ואנטיגנוס על הפרט הוא אומר ומי יתן אלא יהיה בכלל אלא מה שבפרט: דע. לפי שהתכלות הזה אינו בראייה הושיית. אבל בראייה השכל. לכך חזר ואמר דע. ועיין ברפ"ג: מה למעלה ממך. שאם אתה למעלה אימת האדם על הגבור. כ"ש בהגבור למעלה. וממך לא רחוק אבל למעלה ממך ממש. בענין שאמר שויתי ה' לנגדי (תהלים ט"ז): עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים. יש דברים שמגיע עליהם הראיה כמעשה הרבעים. ויש דברים שמגיע עליהם הסמיעה. כדבר אחת הגבלות. ולכך הוא אומר עין רואה. ואוזן שומעת. וכדי שלא תאמר יש שכתה לפני כסא כבודו. לכך הוא אומר וכל מעשיך בספר נכתבים הוא ספר הזכרונות שזכר הפייטן בפיוט ימים הנוראים. וגם בתורה נאמר

ר' ספרך

יכין — תפארת ישראל — בועז

שהזהרתיך לעשות כל מצוה באופן נאה ומתקבל, כ"כ אזהירך בכל מצוה שהיא קלה לעשות בלי טורח וחסרון ביס, או שבכרה לו עשה קל, תהיה זהיר לעשותה בשמחה כאילו היתה חמורה מאד ושכרה רב: ד) דהחילוק בין שכר ועונש שבין מצוה למצוה, אינו ברבוי ומיעוט לבד, כ"א יש עוד חילוק ביניהן באיכות דכל מצוה תתן הבלמה אחרת לנפש. דלרבי הנפש הם כלרבי הגוף, דהיין והזהב הבובים יותר, והלחם והבגדים לגרמים יותר. כ"כ יש מצות שבכרן רם ונשא. ויש שאינן מנושאין ורמים כל כך, אבל נגרמים יותר למעלות תחתונות של הנפש. ולכן העליס הקב"ה מלהודיע בכרן, כדי שיהדוף אחר כולן, בכולן לריכים לו: ה) ההפסד שיתגלגל לך בעולם עובר ע"י עביית המצוה: ו) בעולם הגלוי: ז) הרווחת ממון לו עונג שיתגלגל לך כשתעשה העבירה: ח) למעלה מהשגתך: ט) לעומק לבבך אשר בם תתרוג מחשבות הטא בלך: י) דברי חטא שתדבר: יא) מעשה הטא שלך, כל הג' רשומים לגלא לפניו ית', ואם בישתקו לך בשמים ולא תענש עליהם כרגע, לפניו ית' אינם שכחוים. [ועיינין ספר שמור כאן ובאאר דוכתא בחיין וגם"ם כבר פירשתים באריכות ובלתיות בדרושותי לר"ה. ובפירוש ראשי אבות אחרון שזכרנו. ובאן נאמר בקיצור, שמרמז על שלוני הסבות בתחדיות שבעולם שבולן קשורין זב"ז, וכן כל הגופות וכל מעשיהן תלויין בהן, והן בהן, וכולן בעולם הרוחני בהופן נפלא מאד, למעלה הרבה מהשגת האדם. וכל פתחדיות הנ"ל תלויין זב"ז בלאתיות ומלות ופרקים שבספר. והוא הוא ספר הבריאה. וזיינו דקאמר הכא וכל מעשיך בספר הבריאה הזה נכתבים, ושם עשו רושם, שקלקלת

הוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה. נ"ב ע"ח ע"ב בתמ"ל נפש פ"ג: דע מה למעלה ממך. מהרש. מלבי פ"ה:

שנויי נוסחאות

ואי אתה בא. בכי"ק ומשב"ב ואין אתה:

ראשון לציון

פ"ב א חוי"ם ד"ה והוי זהיר כו' שזה לון הבכל סובלו [ע' ריטב בח"ק ט"ע"ח כתיב בלם מעגל רגלך כו' ובנדרים נ"ט ע"ב תנא בקור חולים כו'] עי' יס"ל:

באורי הגר"א

והסתכל כו'. כמ"ש בסוף פ"ב דנדרים (כי לא) ובעבור תהיה ירא'ו על פיכם לבלתי תחטאו זו הנשמה כו': דע כו' עין כו'. כמ"ש (לעיל נ"ד) כי עיניו על (כל) דרכי אים(שם נ"ח) וכל נתיבי ספור (ירמיה נ"ב) לאבד עיניך פקוחות על כל דרכי בני(משלי ה') כי נכח עיני ה' דרכי איש ונו'. ועי' ביאור שם וביאור הרבב: ואוזן כו' כמ"ש(תהלים נ"ד) הטוטע אזן הלא ישמע ונו': וכל מעשיך כו'. כמ"ש (לעיל נ"ז) ביד כל אדם יחתום לדעת כל אנשי מעשהו:

לקוטים

פ"ב א הר"ב ד"ה ושכר וכו' הגאה

וכו' כן פירש"י אבל הוא קלת דמוק לגרס שכר עבירה דר"ל הנאה ועוד דלפ"ז הו"ל מיוסלת הוי מחשב שכר מצוה כנגד הפסדה והפסד וכו' דר"ל הטוב לעיקר שכר המצוה שהוא רב כנגד מעוט הפסדה והמע"ס ז"ל פי' שהוא דבוק עם מה שלמעלה שלא"פ אלא התבאר שכר מצוה יש לגמרה וז"ל אבל מ"ע שתמצא אותה שיתחייב העובר ע"יה טוגם גדול דע שבעבירה יש ג"כ שכר גדול וכו' וג"כ אמר שכר עבירה בכלא תעשה לוחה גם זה לא התבאר אמנם תלמידנו מעשה שהמשל אבר עוגם עושהו גדול שכר הנתנו כפי הערך הכולל וכו' ע"כ ולעד"ן דלפי' לפי ע"ד מאמרם ז"ל גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה ויהיה מאמר זה דבוק מדלעיל שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות שים מי שכרו מרובה מתבונן שהכל הולך אחר כוונת הלב מעין מה שפי' התי"ע. וי"ש שאם בלת לעשות מצוה שלא לשמה משוב הפסד שים לך על הכוונה שהיא שלא לשמה שהוא נוסף על השכר שים לך על מעשה המצוה עצמה והדבר כן בהשבו בעבירה לשמה שאין שתחשוב השכר שים לך על הכוונה הטובה שהוא יותר ויותר על מיעוט הפסד שים לך על עניו עשיית העבירה עצמה כי שבכל הולך אחר הכוונה הראתה לגא נמי. (ג"ל):

ח)בעבירה. כנגד הפסד שעתיד לבא לך ממנה: **ב** דרך ארץ. מלאכה או סחורה: שיגיעת שניהם משכחת עון. שהתורה מתשת כחו של אדם והמלאכה מפרכת ומשברת את הגוף ומתוך כך יגיע״ר בטל ממנו: וכל תורה שאין עמה מלאכה. וא״ת יהי עמל בתורה תמיד. ויגיעתה תהא משכחת עון. ומה צורך למלאכה. לכך הוזקק לומר וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. לפי שאי אפשר לו בלא מזונות. ומלטטם את הבריות ומשכח תלמודו: יהיו עוסקין עמהם לשם שמים. ולא כדי ליטול עטרה לומר כך וכך עשיתי בשביל הלבור: שזכות אבותם מסייעתן. שזכות אבותם של לבור ולדקתן העומדת לעד היא המסייעת אל העוסקין עמהן להאיר לאור לדקן ולא מצד טוב השתדלותן של העוסקים: ואתם מעלה אני עליכם שכר. אע״פ שאין הדבר בא לידי גמר טוב מצד מעשיכם. אלא בשביל זכות אבותם של לבור. מעלה אני עליכם שכר כאילו אתם עשיתם היצועה הזאת בישראל. הואיל ואתם עוסקים לשם שמים. פירוש אחר כל העוסקים עם הלבור להכריח ולכוף את הלבור לדבר מצוה ולדקה לו לפדיון שבויים יהיו עוסקים עמהם לשם שמים שזכות אבות של לבור מסייעתן להם מה ב)שפקו עליהם ואפילו ממון הרבה. והלדקה שיעשו תעמוד להם לעד. ואתם המתעסקים לכוף את הלבור למצוה זו מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם זאת המצוה מממונכם ממש. ורמב״ם פירש ואתם מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם. אם בשעה שאתם עוסקים עם הלבור נתבטלתם מעשיית איזו מצוה בשביל עסקי הלבור מעלה אני עליכם שכר כאילו עשיתם אותם מצוה שנתבטלתם ממנה: **ג** הוו זהירים ברשות. אתם המתעסקים בצרכי לבור אע״פ שאתם צריכים להתוודע לרבות כדי לפקח על עסקי רבים. הוו זהירים וכו׳: ג)**ד״** עשה רצונו כרצונך בדרך חיים. דאי לאו הכי הוה משמע שהיא חוזר על האבות שזכר: מעלה אני עליכם. נמצא כך בלשון חכמים. כמו ואני ועקיבא בן יוסף ערב בדבר. ובמד״ש כתב במפרשים שבעבור הקב״ה. אומר אני שזכרו למעלה לפ״ש. ע״כ. והוא דוחק: שכר הרבה. לשון ד״ח בי״ם גרסינן שכר הרבה. ופירושו שכר הרבה מאד יש לכם לפי שאתם עוסקים בצרכי לבור שהם רבים. ומאחר שהם רבים הרבה שכר יש לכם כאילו עשיתם הרבה. ע״כ: **ג** הוו זהירים ברשות וכו׳. כתב הר״ב אע״פ שאתם צריכים להתוודע לרבות כדי לפקח וכו׳ דעל כיולא בזה לא אמר שמעיה [בפרק דלעיל משנה י׳] כי זו מצוה רבה היא להתוודע להם לפקח על עסקי לבור ומרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו. מד״ש בשם רש״י ן׳ נחמיאש כתב שבמכתב ירושלמית הגרסא ברלוזך בבי״ת. והשוונה שלא תעשה המצוה כמתקלף בלף וחמה ועגבון לב אלא ברצון ובשמחת לב כדי שגם הוא יעשה רצונך ברצונו שלפעמים יעבה הקב״ה רצונו של אדם

ב רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא(ב) אומר. יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ(ג). שיגיעת שניהם משכחת עון(ד). וכל תורה שאין עמה מלאכה(ה). סופה בטלה(ו). וגוררת עון(ז). וכל העמלים עם הצבור(ח). יהיו עמלים עמהם לשם שמים(ט). שזכות אבותם(י) מסייעתן(יא). וצדקתם עומדת לעד(יב). ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם(יג): **ג** הוו זהירין ברשות(יד)*). שאין מקרבין לו לאדם. אלא לצורך עצמן. נראין כאוהבין בשעת הנאתן(טו). ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: **ד** הוא היה אומר(טו). עשה רצונו

מספרך אשר כתבת. אמחנו מספרי. והיה מספיק למניעת העבירות. כמיסתכל וידע ממעשיו בספר כתבון. ואין זה אלא כדי שפעלו וגמולו יבלם לו. הבל לא ידע ויבין לא זאת כי אם בהקדים לו הודיעה שם רוחה ושמע. לכך הוצרך להקדים גם אלו הפנים. וכתב בדרך חיים. כי אמר עין ואזן בלשון יחיד כי לא אדם הוא שיש לו עיני בשר ודם. חס ושלום: **ב** בנו של רבי יהודה הנשיא. הוא רבי שבחילת הפרק: יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ. פי׳ בדרך חיים לפי שהדרך ארץ קודם בזמן להלמוד תורה להכי טופל תלמוד תורה עם דרך ארץ במלת עם. ע״כ. ואני מלאתי להר״ש שפי׳ במשנה ד׳ פ״ז דטהרות שהוא כמו רוחה חיים עם אשה. דחיים הוא עיקר והכי גמי* תורה עיקר: וכל העוסקים עם הלבור כו׳. נראה דלפי׳ אחר שכתב הר״ב. שמכריחים הלבור וכו׳ שיכריחו לשם שמים. דר״ל ואל יחושו על הלבור שלא יוכלו לשאת המשא הכבד הזה שזכות אבותם מסייעתם לתת וכו׳ ואפילו ממון הרבה. ובלבד שיהיה העסק הזה שמכריחים כו׳ לשם שמים. ולא לשום לד פנייה אחרת בעולם. ועוד נ״ל לפרש דשזכות אבותם וכו׳ נמשך למעה לואתם מעלה וכו׳ והכי קאמר הוו שמים. ולשם שמים. כשתכריחו הלבור לצדקה ולפדיון שבויים ואני מעלה עליכם וכו׳ שהרי הלבור הנותנים. זכות אבות היא שמסייעתן לתת. ואפי׳ הכי לדקתם של הלבור שנתנו עומדת לעד. כך גם אתם אע״פ שלא נתתם אלא שכפיתם והכרחתם לבור גם אני מעלה וכו׳ כמו שלדקת הלבור עומדת לעד. אע״פ שזכות אבותם היא מסייעתם. ונהכי אתי שפיר דלא תנן בלשון נסתר כמו שהתחיל וכל העמלים וכו׳. ועוד שהיה לשון קצרה ואני מעלה עליהם וכו׳ אלא דאי הכי הוה משמע דקאי גמי על הלבור כמו ולדקתם וכו׳. ולאיזך פירושא יש לפרש דהא דקאמר ואתם וכו׳ כמ״ש

ג) פירוש שלשון העומד מרבות עצמו. ד) בר״ב ד״ר מן העבירה. ה) בר״ב ד״ר מיפסקו. ו) בר״ב ד״ר מרשם סי׳ ד׳ אלא ד״ה אל הפרוש מן הלבור. בלף

יכין — תפארת ישראל — יכין

שקלקלת עליך מעשה בראשית ופי׳ לקמן פ״ג סי׳ ק״ו]: יב) הימנו רבי בבמבנה ה׳ [בשבת ל״ב ב׳ וקידושין ס״ג א׳]. רק שבחייו קרלוהו רבי סתם, ואח״כ נקרא רבי יהודה הנשיא: יג) ר״ל לימוד התורה הוא יפה רק כשיש עמה מוסר ועצות: יד) דרך ע״י יגיעתך בשתיהן, ובתכה ממך כל אפשריות לחטוא: טו) לף שגם המשגיח ישרה: טז) מטרדת תמידי לבקש המערכתיך כל שעה: יז) שע״י העניות יוגרם לחטוא: יח) ר״ל בצרכי לבור, ועי״ז מתבטלין ממלאכתן, ובדי גם מלימוד התורה רבאין להתבטל כשאי אפשר לעשות ע״י אחרים [בפ״ק ד״מ א׳]: יט) ולא להתפאר, וכ״ש שלא להשתדר על הלבור בשביל זה: כ) של לבור: כא) להמתעסקין, שיעשו פרנסתן בלי יגיעה [וב״ל דמס״ע קאמר אבותם במ״ס, ומסייעתן בנו״ן, לגלויי דאמאי דקאי האי לא קאי האי. או דמן מסייעתן הוא כמדברים כאדם בלשון ארמית]: כב) אף שע״י עסקן עם הלבור מתבטלין מתורה ומעסק בפרנסה. והרי רק ע״י יגיעת שניהן משכחת עון, אפ״ה לדקתם זאת עומדת להם בכל דבר: כג) שיעלה עליכם הקב״ה שכר הלימוד ועסק במלות שנתבטלתם מהן ע״י עסק הלבור, תשתלמו כאילו עשיתם אותן: כד) אתם העוסקים בצרכי ליבור כשתטרכו להתוודע עם אדוני הארץ שברשות וכח בידם להטיב לליבור [ברש״י שבת קי״ח ב׳]. הוו זהירין לבלי לבטוח בהבטחתם, לפזר להם ממון הלבור במתנות יותר מדי. גם לא תבטחו בהבטחתם לגלות להם עניינים, שאפשר שיזיקו ללבור עי״ז: כה) בשעה שיקבלו המתנות: כו) מדקאמר לעיל [מ״כ] שלריך לעסוק בתורה ובמלאכה אמר כאן

נעשה

ב יפה תלמוד תורה עם ר״א. נמצא״ל כי נעשה פי׳ ב׳ קה״ל פ״ז פסוק י״ח מ״ו ז״ב מכ׳ פ״ח ה״ו פמ״ג עמון ג׳ מוס״מ יו״ד מ״ו רמ״ו סעיף ב״מ בהגה״ה: וכל העמלים עם הצבור. מ״מ״ל כנה פ״ב ה״ת:

שנוי נוסחאות

ב סופה בטלה וגוררת עון. בכי״מ ובמתו״ן לסופה.. וכ״ה בכ״י (נסח ..לגרור עון וכ״ב); בכי״ק ..לגורר עון ואולי ג״ל כמו בכ״י לגרור. העמלים כו׳ עמלים עמהם. בכ״ו יוכה העוסקין. עוסקין וכ״ה עוסקין גם בנע״כ ועי׳ רש״י; בכי״מ ..עמם במתו״ן העוסקיוהעמלין.. עוסקין ועמלין.. מעלה אני עליכם שכר (הרבה) באלו עשיתם. בכי״א וכרכ״ו ליתא: בכרכ״ו יוכה ליתא גם למלת שכר וכן ליתא גם בכ״ל בכרכ״ו; בכי״ק מעלין עליכם שכר באלו.. ג (לו) לאדם. בכי״ק ובמת״ו ליתא וכן בסמוך. נראין כאוהבין. בכי״ק ונראין.. בכי״מ ..באוהבין לאדם: ד היא היה כו׳ שפני רצונך. בכי״מ גם הדבור הזה בסוף מ״ס. וכמ״ו כתב אולת הסלכה כתובה בפ׳ כ״.

ראשון לציון

ב תוי״ט ד״ה מעלה אני עליכם נמצא כך בלשון חכמים כמו אני ועקיבא כו׳ פעמים הרבה בספרי המקובלים ומוכח נ״כ בתשובת גאון שבע סי׳ ע״ג ד״ה ואשר שאלת ממני כו׳ ועליו אמר רבי ישמעאל כל כיודע כו׳ ואני ועקיבא עכשיו בדבר: ג תוי״ט סר״ח הוו זהירין ברשות כו׳ ומרדכי ורבינו הקדוש יוכיחו [ע״ מגילה ע״ז ע״כ לרוב אמרו ולא לכל אחיו] ועיין יסל״מ:

באורי הגר״א

ב יפה תלמוד תורה כו׳. כמ״ש (קהלת ז) טובה חכמה עם נחלה ועיין יקוש סס: ובל תורה כו׳. כמ״ש ברפ״ו דברכות (ל״ב ב׳) ת״ל ותספת דגנך כו׳: וצדקתם עומדת לעד. כמ״ש ברכות (ל״ב ב׳) ולאני. לא תשכחך זה מעשה סיני הן על כפיס תקותיך עי׳ העניה ד׳ ל׳: ואתם כו׳. פי׳ הרמב״ם שלא שימנע עשיית מצוה כו׳ וכמ״ש בפ״ל דברכות (ו׳ ע״ל) ופ״ו דשבת (פ״ג ה׳) מאי ולהושבי גו׳ וכמ״ש (מכות פ׳ כ׳) ע״פ פנים וגו׳ אם כן עכ״ה הכתוב לעטפל כו׳ ק״ו לעטפל לעוסי כו׳: ג הוו כו׳. כמ״ל פ״ח: ד הוא היה כו׳. כמ״ש

תוספות רעק״א

פ״ב ב [אות ג] בתי״ט סר״ח יפה כו׳. תורה עיקר. ועיין בתוס׳ ישנים יומא דף פ״ד ע״ב ד״ה תשובה. ובהגהות מיימון פרק ג׳ מה׳ ת״ת:

בחף וחמה להעניבו בחחרונה. כענין להסמדס עדי עד ולהחכידו חבל כסהוח עוסה ברצון חחריתו ינגח מחד: בטל רצונך וכו'. ג"ל דעבה (רצונך) [רצונו] וכו' חמר כלפי מ"ע ולפיכך חמר בטל רצונך וכו' כנגד מצות ל"ת: הלל חומר וכו'. רחיתי חחד קדוש מדבר מוהר"ר מנחם עזריה בספרו עבדה מחמרות מחמר חקור דין חלק ב' פי"ע שהלל זה הוח בן בע של רבי שרחן בכבול עם יהודה חחיו. פרק מקום שנהגו [דף כ"ח] וכחן שנה רבי על עצמו לח ימוחו מפיך ומפי זרעך ומפי זרע זרעך. וחח"כ סמך להלל זה. דברי הלל הזקן חבי היחס שחמר חין בור ירח הטח. ומוני הלכות לח דקדקו בזה ומומים גבי חין בור ירח חטח. הוח היה חומר. ע"כ. וחס קבלה היח נקבל. וחס לדין הנה רש"י כתב בהדיח שזהו הלל הזקן שבפרק הרחשון. והרמב"ם כתב על לכסחפנה וכו' דזה דומה למה שקדם ממלות שמחי חברו עבה תורתך קבע. ע"כ. וסמך דבריו הללו לכחן. לפי שרבן גמליחל חמר בענין העמלים עם הלבור וכו' וגם להסמיך לקבלת ר' יוחנן בן זכחי ממנו דתנן במשנה ח'. וזו היח סבה בעצמו שגרמה לבעל המחמרות שגורס במשנה דלקמן הלל חומר ושהוח הלל הזקן: אל תפרוש מן הלבור. פי' הר"ב שחיטו רוחה בחמת לבור. וקביח לי דחי מבוס הח. יש לבעל הדין לחלוק ולומר מבל חומרים לגרבה לח מעוקלך ולח מדובבך. ורש"י מסיים וחיטו רוחה סימן ברכה לעולם. בפרק חחרון דחענית. ע"כ. ועוד י"ל דודחי דחמת לבור עדיפח מלגרבה בבן מדה טובה מרובה. חי נמי שחיטו רוחה וימות בלח עתו חו יגלה ממקומו: שחי חפבר לשמוע. פי' הר"ב כלומר לח יהיו דבריך מבוסקים וכו' שמח יעבו וילחו למיבת. וח"כ היינו הח דחבטליון פרק קמח מבנה י"ח ותו למה לי. חבל הרמב"ם לח פירש לענין מיבת חלח שלח יהיו פבוטי הדברים מרוחק מחד ובבל מן הדבור בהוח חומר לח יהיו דבריך לריכין לפירוש רחוק והסתכלות יתירה. וחז (יבעה) [יבינם] הבומע. ע"כ. ולח כחבר הבין בבל מד"ם דדברי הרמב"ם בדברי הר"ב: שבסופו להבמע. פי' הר"ב לח הגלה סודך וכו' כי עוף הבמים יוליך חת הקול. דריבה דקרח (קהלת י') גם במדבך מלך חל תקלל ובחדרי מבבבך חל תקלל עשיר: ואל תחמר לכבחפנה חבנה. ולי"ק לגרבה רש"י [דנרם] שחפבר לבמוע ומפרש בדברי תורה וכו'. דח"כ הוח כפל לבון. חדח דלחזק דבר

ברצונך. פזר ממונך בחפצי שמים כרצונך כחילו פזרת חוחס בחפציך. חחס עבית כן יעבה רצונך כרצונו. כלומר יתן לך טובה בעין יפה: בדי שיבטל רצון אחרים. יפה עלת כל הקמים עליך לרעה. ואני שמעתי שחין זה חלח דרך כבוד כלפי מעלה והרי הוח כחילו כחוב בדי שיבטל רצונו מפני רצונך. כחותה חחמרו בפ' במה חבה [דף ס"ג] כל הבוחה מצוה בחקבה חפילו גזר דין של ע' שנה מתבטל מעליו: אל תפרוש מן הבבור. חלח הבתתה בלרתם בכל הפרבם מן הלבור חינו רוחה בנחמת הלבור [תענית י"ח ע"ח]: ואל [תחמן בעצמך עד יום מותך. שהרי יוחנן כהן גדול [ברכות כ"ט ע"ח] שמש בבהונה גדולה שמונים שנה ולבסוף נעבה לדוקי: ואל תדין חבירך עד שתגיע למקומו. חס רחית חבירך שבח לידי נסיון ונכשל. חל תדינהו לחובה עד שהגיע לידי נסיון כמוהו ותגלל: ואל תחמר דבר שאי חפשר לשמוע וסופו להשמע. כלומר לח יהיו דבריך מבוסקים. שחי חפבר להבינם בתחלה ובטיון ראבון. ותסמוך שחס יעמיק השומע בהם לבסוף יבינם. כי זה יביח בני חדם לטעות בדבריך שמח יטעו וילחו למיבות על ידיך. פירוש חחר לח תגלה סודך חפילו ביבך לבין עצמך ותחמר שחין כחן מי שיבמעך לפי שסופו להשמע כי עוף הבמים יוליך חת הקול. והגירבה היח לפי פירוש זה בסופו להשמע חבל רש"י גורס ואל תחמר דבר שחפבר לבמוע בסופו להשמע ובדברי תורה מדבר חל תחמר על דבר תורה שחתה יכול לבמוע עבשיו שתבמע חותו לבסוף חלח הע חזיך ושמע

שמח יעבו וילחו למיבת. וח"כ היינו הח דחבטליון פרק קמח מבנה י"ח ותו למה לי. חבל הרמב"ם לח פירש לענין מיבת חלח שלח יהיו פבוטי הדברים מרוחק מחד ובבל מן הדבור בהוח חומר לח יהיו דבריך לריכין לפירוש רחוק והסתכלות יתירה. וחז (יבעה) [יבינם] הבומע. ע"כ. ולח כחבר הבין בבל מד"ם דדברי הרמב"ם בדברי הר"ב: שבסופו להבמע. פי' הר"ב לח הגלה סודך וכו' כי עוף הבמים יוליך חת הקול. דריבה דקרח (קהלת י') גם במדבך מלך חל תקלל ובחדרי מבבבך חל תקלל עשיר: ואל תחמר לכבחפנה חבנה. ולי"ק לגרבה רש"י [דנרם] שחפבר לבמוע ומפרש בדברי תורה וכו'. דח"כ הוח כפל לבון. חדח דלחזק דבר

יבין תפארת ישראל יבין

עבה וכו': בז) כבתעבוק בתורה שהוח רצון שמים, עבוק בזריזות ובבמהה בלי פיזור מחבבות בדברים חחרים, כמו שתתעבק בענין פרבבתך שתייחד בל מחבבותיך לעבבך: בח) שיבוח לך פרבבתך בזריזות ובלי טרחח, דבזמן שישראל עוסין רצונו של מקום, מלחכתן נעבית ע"י חחרים [ברכות ל"ח ב']: בט) בבבתותיך לחרליות ילחמו בך נגד חיוביך לבמוע בקול ה': ל) רצון המתנבדים לך והרוצים להריע לך, יבטל למען הבבוד ולבלעיבך. וחפי' רצון עצמו כ"י [הייבו פיזור הבבע הבבועי] יבטל למען טובתך [במ"ק דע"ז ב]: לא) מדקחמר ר"ג [בפ"ב] הלוך יתנהגו עם הלבור, הזכיר נמי בבח דברי זקינו הלל בעבבק הממונה למנהיג לעבור: לב) בלל בזה ה' עניינים (א) שלח יפרוש מממנהיו הלבור, וכמ"ש חז"ל חזל לקרבתח חזל לנמוסיח [ב"מ דפ"ו ע"ב]: (ב) בבמתבבסין לקבוע שיעור לימוד, חו להתפלל, חו להתיעץ בעבבק מלים חו בנרבי לבור, לח יחמר יחליטו הם מה שירלו ואני מהרלה בבך חו בבך, רק לריך ליעץ לטובה הלבור ולבייע בבל דבר לעבודת ה'. (ג) בבהלבור ולח הוח שרויים בלבר, ידנים לרתם בחילו הוח עלמו ג"ב שרוי עמם בלבר [בתענית י"ח ח']. (ד) בבמתפלל על עלמו, ישתתף ח"ע בתפלתו עמהן, לבלול ח"ע בבלל בל הלרבין בזחת. (ה) חמנם בל עוד, בבמתמנת למנהיג הלבור, חף שחז חיך רבחי להתערב עמהן ממש, בלח ידעו שחתה בחחד מהן ושוה להן, חפ"ה לח תפרוש מהן לגמרי, בחילו חתה המדון שחין בבודו להתערב בין עבדיו, שעי"ז תחבד להבבהם שיחבבוך לזר המתנבלה עליהם. וזהו שחמר בחבם היודע לרקח הבלסול והבעבוה במבקל נחות שוה בשוה, לפי הזמן, והמקום, והחדם, הוח החיים המולבח, חשר יהיה חהוב, ומכובד לבל. [ומבור חלח הדברים המועטים, בי הם סוד יקר, חבל יבבלו בו רוב בני חדם במדת הן חסר והן יתיר]: דג) חל הבעבח בעוסה הזקת הבלחתך ובעוסה חזקת לרבקך. דחשרי חדם מפחד תמיד. דשבמה נפל מבבסלו בסוף ימיו [בניעין דפ"ח ב]. ויוחנן בה"ג זקן בן פ' שנים נעבה לדוקי [ברכות כ"ט ח], והי' דבר היולח מהבלל, דהרי חמרו [יומח ל"ח ב] דבינן שילחו רוב שנותיו של חדם ולח הטח, שוב לינו חוטח, דחין למדין מהבללות חפי' במקום שנחמר בהן חוץ [בפיהמין כ"ז ח]. לבן חל תפרוש מהלבור ברבבותח, בדי שיהיו לך חוהבים לעמוד לך בעת לרבך, וגם הם יטו לבך בעלתם ליבך בדרך ה': לד) בבחתה מנהיג הלבור ותדון חדם שעבר עון חבר חטח, בפיע חוהו בחמלה, חל תבזהו, חבל הלטער על רפיונו שלח היה יבול לעמוד בנסיונו. דעדיין לח הגעת למקומו ועמדת בנסיון. במ"ש שבמע"ה [משלי י') חל יבחו לנגב וגו' ונמלח יבלס שבעתים: לה) תוכחה למנהיג לנמלס ולדקדק מחוד בבל מלה שיבבר בבמוליח מעות. דחס בל חדם רחוי שידע מה שידברו לח ידבר מה שידע, מב"ם המנהיג שמחוייב בן. דלפי משקל העניינים שתחת ידו. בן יגדל הנזק בשיבמע סוד מסודותיו להזץ: לו) דחנים לבוהל, ועוף השמים יוליך חת הקול: [ולהגרסא שחי חפבר לבמוע, י"ל שבוח תוכחה לרב שבמלמד לחלמידיו ומב"ם

בבחתר וחחמר חיי הוכם שחי חפבר להתנלות הדבר הזה וכמה שבתוב [קהלת י] ובחדרי מבבבך וגו' ומי' פ"ח דב"ב (ד' ע"ח): ואל תחמר לבבחפנה חבנה

ך אל תפרוש מן הצבור. פי' פענים י"ח פ"ח לקבן פ"ד מבנה ה' בב"ח מיפ"ב מ"ה מ"ו מקב"ל פ"ה: ואל תאמן בעצמך כי' בלבות ב"ם ב"ח ירושלמי שבת פ"ח ה"ב: ואל תאמר לבשאפנה אשבח. פי' מדבש פחליס מזמור קי"ם שבוק שם נעבוה לה' מ"ו פ"ג מה' פ"ם ה"ב:

שנויי נוסחאות

ברצונך. עי' חוי"ם. בטל רצונך. בד"ב ובטל. מפני רצונך. ובספרים (בדוחים) שוספה בלן מבנה זו רבי ראובן בן איצטרובלי אומר אין אדם נחשד בדבר אלא א"ב עשאו או עשה כיוצא בו או שחשב לעשותו או שראה שהעבקים בו והפה אזנו לשמוע את דבריהם. הוא היה אומר הרמסיות והפרחצאות ואיסטרטיות לשם מלכות זו עושין ואינו לשם שמים. ולמה מו"ק דף י"ח ע"ב (בחור עבודת יבלאל). הלל אומר. בבי"ק ר' חלל. ובתב בפי' ממ"ו הילל בתב במבעות בבינו גרבוס ור' אבריס בלח ר' ו. וזח הילל הזקן אבל בתעתיקים בלבלו הבורה וטעו בדי של מנין הבבות ותתלבה לבם ד' בריס וב' ר' הלל בו' ע"ם. ועי' חוי"ע. אל תפרוש. בד"ם ובבי"ק ו ב בי ' מ ובמבב"ב אל תפרוש עצמך. (ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע). בבי הבולה מבב"י היבה לפנינו גם הנוסחה שאפשר; בבי"ק ..שאיפשר לו להשמע שסופו (?) בבולה שסופו (להשמע, ליבה, (ודע דבבל"י זה יבוח הרבה פעמים המלה איפשר במקום ב' המלות אי איפשר): ברביע יוסף ..וסופו להשמע; בבי"מ ליבה לבל הדבור; במהו"ל ..שאיפשר לשמוע וסופו להישמע.

ראשון לציון

ך ברע"ב ד"ה בדי שיבטל רצון אחרים כו' בלהה שאחרו בפ' במה חבה (דף סג ע"ח) בו' ע"ב דלישתקלת בבמנן אחר: תוי"ם ד"ה בטל לוחך בו' אמר בלפי מ"ע. עיין יסל"מ:

באורי הגר"א

(ס"ב ב"ג) מובל בחדם לדיק מובל ביולח בלבים וכמ"ש נפ"ג דת"ק מ"ו ב'): בטל בו'. בבי"ם בפ"ח דגיטין (ז' ע"ח) דוס לבי וגו' הבסם בו': אל תפרוש. בבי"ם (שבות י"ז) ויקבו אבן ושיבו אחיהו וע"בפ"ל דתענית י"ח ע"ח: ואל תאמן בו'. בבי"ם (יחזקאל י"ח) ובבוב לדיק מבדקתו וגו' ובמ"ם בפ"ד דברבות (ב"ע ח'): ואל הדין בו'. בבי"ם (בבלבות ו') הבפלים וגו': ואל תאמר בו'. פי' שלח תאמר דבר

ומעמ מיד: לבשאפנה. מעסקי לעסוק בתורה: **ה** בור. ריק מכל דבר ולפילו בטיב מסה ומתן ליט יודע. והוא גרוע מעם הארץ. תרגום והלדמה לא תסס [ברלשית מ"ז]. ולרעה לא תבור: ולא עם הארץ חסיד. לבל ירא חטא לפבר שיהיה שהרי הוא בקי בטיב מסה ומתן: ולא הביישן למד. שהמתביים לשאול ממה ילעיגו עליו. ישאר תמיד בספקותיו: ולא הקפדן. הרב שמקפיד על התלמידים כשאולים לותו לא ילמד כראוי. אלא לריך שיסביר פניס בהלכה לתלמידיו: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. דכתיב (דברים ו') ולא מעבר ליס היא. לין התורה מלויה בלותם שהולכים מעבר ליס [עירובין נ"ה ע"א]: ובמקום שאין אנשים. ליש ברלשם ולהורות הוראות: **ן** על דאטיפת אטיפוך. רשע טיית ומלסעם לת הבריות ומליפן בנהר. ובאותה

תאמר לבשאפנה אשנה. שמא לא תפנה(ליז): ה הוא היה אומר אין בור ירא חטאלח). ולא עם הארץ חסידלט). ולא הביישן למדם). ולא הקפדן מלמדמא). ולא כל המרבה בסחורה מחכיסב). ובמקום שאין אנשים. השתדל להיות איש(ג): ן אף הוא ראה גולגלת אחת הטיפסד). אמר לה על דאטפת אטפוך(מח) המרבה בסחורה.

הוא כופל. ושוד דו"ל דלתה למימר דלפילו שלא לשמוע מזולתך אלא לשמוע בעלמך אל תאמר לבשאפנה אשנה: **ה** אין בור ירא חטא. עיין בפרק דלקמן משנה ט'. ובפי' הר"ב סס: עם הארץ. מפורש בדברי הר"ב במשנה י' פ"ה: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. אמר כל לפי שאפסר וכבר נמצא מי שהרבה בסחורה ויחכם. כענין ר"א בן חרסוס. לו לוקפא וכאילו רבים הביאוס הפרסים. מדרש שמואל. ופירש עוד בשם החסיד דאמר מחכים שהוא פועל יוצא וחוזר למה בלמר ואין הקפדן מלמד. ואמר שכל המרבה בסחורה אינו ממכים כלומר שבעהות הפנאי ילמד להחריס לבל לא יחכימס: המרבה בסחורה. דוקא קאמר המרבה. דבלא מסה ומתן להחיות גופו גם תורתו אינה מתקיימת כדאמריען לקמן אם אין קמח אין תורה. ואמריען נמי לעיל יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ: השתדל. עניגו ההרגל והמחשבה לדבר. ותרגום ויאבק איש עמו [ברלשית נ"ב] והשתדל גברא עמיה. הרמב"ם: **ן** על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון. וא"ת ע"כ הרלשון בנהרג כשלתה

יכין — תפארת ישראל — בועז

[ומכ"ש למחבר ספר] שלא יאמר דבריו דרך תוכחה, שא"א להגיעו רק בסוף אחר עיון גדול [ומזה נמי שלא לכתוב בספר הרבה ולאחי תיבות שאינן מוכרגלין שע"ז יבולה זמן שלומד בו]: לו) גם זה לאזהרה למגיע הטרוד הרבה, וכמו כן לכל אדם הטרוד בעסקיו, שכשיהיה לו פנאי קצת בחמלע טרדותיו לא יאמר מה אוכל ללמוד בזמן מועט כזה, אלא כשיהיה לו פנאי הרבה מעסקי אשה ולמוד, שמא לא תפנה, והרביעית בעה הסמויה שאבדת, הוא חלק קטן מחייך שמחובר כולו מחלקים קטנים כולה, וע"י התרשלותך לא יאבד עבודתך זאת לך לעולם (ב): לח) בור הוא אדם בער וריק, והוא כשאדם בור, שלא נזרע בלבו גם תורה גם ד"א, מוסר, ודרך ישרה. והוא גרוע יותר מע"ה שיש בו עכ"פ דרך ארץ [כפוסף דכ"ב א]. ואדם בור בזה, אפשר שיהיה ירא אלהים ושלא יחטא, אבל כל עבודתו בצדקת ויובר, אינו רק מירלת עונש, וכל חיובין לאלהים ואדם, הם כמימוסים מוכרחים בעיניו. והוא אינו עושה אותן מתוס שירא מ ה ח ט א ע ל מ נ ו שיהיה לתוכבה בעיני ה', כי לא התבוררו בנפשו אהבה וחיוב הראוי לאלהים ואדם: לט) הרבה מיני ע"ה יש [בראש"ה ס"פ אלו שובין]. והכלל מיירי באדם המוני, שהדריכו אותו במדות ישרות, רק בלא למד תורה ולא הורגל לפני חכמים גרמות מעשיהם והנהגותיהן. לכן אי אפשר שיהיה חסיד, ליך לפנים משורת הדין, דלדבר זה לריך הרגל לרחות עשיית מעשים כאלו, שיקנו רושם בנפשו: מ) דכתוב שיפגוש כבודו כשיטאל על דבר עמוס או תמוה שירלה בספר אז שיסמע ולא יבין, מפני שירא שיחזיקהו כחסר דעת, הוא נשאר חסר דעת תמיד: מא) מי שהוא קפדן וכעסן, אינו רחוי ומסוגל להיות מלמד לתלמידים או מורה לעדה, דמלבד שע"י הכעס יסתלק חכמת המלמד באותו שעה להסביר דבריו יפה [כפסחים פ"ו ב], ויתבלבלו דעת משמיע ושומע. בל"ז איך ישגיח התלמיד על דברי שונאו, הוא הרב או המורה שהוא ככבשן אש היורה זיקים חיים ומוה סביבו בזעף ובחימה. ואולם דברי הכמים בנחת נשמעים. [ומ"ש חז"ל [כתובות ק"ג ב] זרוק מרה בתלמידים היינו כשמתעצלים מלהשגיח יפה. וגם אז לא ישיר ברב כל חמתו, וכ"ש הדורש עוד לעמו, לא יהיה רק כזורק מרה, שבשגיגו אל השומע בכדי נפשק הכעס מהשמיע. שחוצת הרב לרחש על הבלתי יודעים ועל התועים שבתלמידיו, אחיקו ישא עלות הבלאים, ובדברי חן ואהבה יקרבם תחת כנפי השכינה, למען יכירו ויודעו אמיתי הוא, המיעלה

רק לטובתם]: מב) דכשמטיבב בטרדות, אפי' בסחורה דלריך נמי השכלה, אפ"ה לא רצוי זה כרצוי זה, ובא זה ואיבד את זה, שע"י שמתבטחתו מפוזרים, לא יחכים א"ע או אחרים. וכמ"ש חז"ל [עירובין נ"ה א] לא מעבר ליס היא, לא תמלא ד"ת בסוחרים הפרסים ליס: מג) כשיראה הדור פרוץ מרובה על העומד בפרץ, ומרגיש בנפשו כי רוח ה' נוסעה בו ויחל לפעמו. יתחזק בה' ויבטח בעזרתו לעמוד ברחש ולהתחזק בדבר ה', לבוף התועים ללכת בדרך ישרה. וי"א דה"פ אפי' במקום שאין אנשים ואתה הביאוני עומד בין הגנסין, שיתדמו כאילו אתה בתמת עוק נגדם, השתדל להיות איש, ולא השתפק במעט חכמתך כי רבה היא בעיני הטייס הלו. וי"א לעניין ליעות קאמר, דהלגע לכת עם אלהיך [בברכות כ"א ב]: מד) והתפעל על בזיון הגוף שלא נקבר: מה) ר"ל בלתי ספק גם אתה בזית אחרים

מזיקה

ציונים

ה אין בור ירא חטא. ירוגלמי בכלות פ"ט ה"ח מוסיפתא בלכות פ"ו: ולא הביישן למד. פס' ד"ל זוסף פ"ב: ובמקום שאין אנשים נוי. כ"ר בכנס פ"ב ע"ח: **ן** אף הוא ראה גולגולת נוי. מוגה כ"ב ע"ח:

שנויי נוסחאות

לבשאפנה. ב כ י ר ק בשאפנה: **ה** ובמקום ש א י ן אנשים כו'. במחז"ו. שאין איש.. ובברכות (ס"ג ע"ח) מבילו בני אדמי באתר דלית גבר תמן חוי גבר (סדור עבו"ר) וע"ס: **ן** גולגולת (אחת). במחז"ו ליתא. שצפה. בסדור כ"י צפה. אבר לה. בכ"ק ואבר.. (עיל) דאטפת אטפוכוסוף מטיפיך. בד' ריוון ווינא ליתא; בכ"ק אל (?) דאטיפת אטיפוך.. ; בד"ל ..מטיפוך ; בפ' מחז"ו כתב ים מטיפות שכתוב בתן דעטפת עטפוך וכיא היא שהיות מהה"ע מתחלפות אמם אל לאותה ויש שכתוב בתן על דאקפות אקפון [ויקפ הגרול] מתרגם וקפא מרלא:

ראשון לציון

ה תוי"ט ד"ה ולא כל המרבה בסחורה כו' וכבר נמצא כו' בענין רבי אלעזר בן חרסוס לו לוקפא כו' [שובדא דאלפ' מבואר בענים כ"א ע"א שהלך לסחורה אמנם ר"א בן חרסוס משמע ביומא ל"ח ע"ב שכל השבר היה לו מאבין והיא לא עסק כלל בסחורה ולא אדע כוונת התי"ט בזה]. וע' יסל"מ.

באורי הגר"א

אמנם כו'. כמ"ש (משלי כ"ו) אל תתהלל ביום מחר כי וגו': **ה** ולא הביישן למד. כמ"ש (משלי ל') אם נבלת בהתנשא ואם זמות ונו'עי' ברמב (ס"ג ע"ב): ולא הקפדן מלמד. כמ"ש (שם) ודבר ה' אל משה פיום ונו'כשם שאני הסברתי כו' הכי בכעס כו': ולא כל וכו'. כמ"ש ברים פ"ה דעירובין (נ"ה ע"ו) ולא מעבר ליס היא לא תמלא לא בסחרים כו': **ן** על דאטפת כו'. כמ"ש (שמות כ"א) ואם לא ידון (מ"ל כ"ד) מרשעים יצא רשע כו' ומ"ש (מכות י' ב') שמזמנן לפונדק אחר כו':

לקוטים

ן וזוי"ש ד"ה על דאי וכו' וא"ת וכו' ולעד"ן דמעיקרא כל דברי הגל כזה הם דרך רמז וזה ע"ד מה שהיו שנגלה ע"י רבי אלעזר בן חרסוס המלי"ו אלה"ה בס' הגלגולים שמוגים הרוחא שמתגלגל בשקחות אמם ולפי' אמר אף הוא ראה כלומר ראה בחכמתו והיין בעין שלו וברוח הקדש

כשאתה חושב למפרע תמצא שהוא לא הרג. והרי הכל הרגו קין והוא לא הרג. וא"כ מגליה שאמר על דאטפת אטפוך. וכ"ש דקשיא על מה שאמר וסוף מטיפיך יטופון. דדלמא לא. ומעשים בכל יום כמה רלחנים במתים על מטתם בידי שמים. ["ורלחיתי אני קושיא זו שהוקשה במדרש רבה פרשת ואתחנן על פסוק שופך דם האדם באדם דמו יישפך. אמר ר' לוי והרי כמה בני אדם שהרגו ומתו על מטותיהם. השיבו אותו מהו באדם דמו יישפך כשיבואו כל בני אדם לעתיד לבא לאותה שעה דמו יישפך. ע"כ. וקושיא רלשונה נמי שעל הרישא הנה רלתיתי המאמר הזה על דאטפת וכו' דאיתא בברייתא פ' החליל דף כ"ג וסס פירש"י הוטל למים והכיר בו שהוא רוצח. ע"כ]. ובפירש"י דעל מסכתא דידן כתוב יש מקומות שלא נהגו לומר זו ההלכה. ע"כ.

ר"ע מברטנורה

וסוף מטיפיך יטופון: ן הוא היה אומר: ובאותה מדה מדדו לך: וסוף מטיפיך יטופון. שלא היה הדבר מסור בידן להרגך אלא לב"ד והקב"ה מסרך בידן שמגלגלים חובה ע"י חייב

אבל הרמב"ם גם הר"ב וכל המפרשים העתיקוה. ובעל מדרש שמואל אמר בתירוץ הקושיא דסיפא דלכך אמר וסוף מטיפיך כלומר דלסוף על ידי גלגול המקרים בדברי רז"ל והסכים לדעתם פיטא"גורא [ומאר חכמי האומות כאשר הזכירם האברבנאל בפרשת תלא] סופו שיטבף. ובקושיא הראשונה נדחק מאד לומר דהכל שאני שאמרו ז"ל שהאין בקדושה אבל הגולגולת שפע עליה שהרגה ולא שהלילה. שההריגה יותר מצויה מהלילה. עכ"ל. ולא יתכן בעיני כלל לומר שלא היתה כוונת הלל במאמרו זה כי אם מה שהוא הגלגול. שהוא אמנם מדברים הנעלמים ורחוי להסתירם כי אם לסדרידים אבר ה' קורא. ולא היה רבינו הקדוש מחבר המאמר הזה ושנאו במשנתו. כי כמו שאין המקרא יוצא מידי פשוטו. כך אין המשנה יוצאת מידי משמעה המובן לכל. והיה מניח מאמר זה עם שאר מאמרים מקובלים אצלם שהמיחוס בעל פה ולא כתבם במשנה. ועוד אמי מדקדק בסדר המשניות הללו שכיון דזה אינו הלא מאמר על דבר שקרה שראה גולגולת לא הוה ליה להכניסו בין הדבקים בין ענייני מוסרים שהוא היה אומר דהוו מרגלן בפומיה והוה ליה לאחר זה המאמר לבסוף. כ"ש שבלשון אחרמי אמרו לא היה לו לערבו בין קודם לקודם. וכן דברו אשר דבר היה לבנות עצם גולגולת המת ולמה זה לא יסב פניו לאמר כלפי הטומעים. ואמי הוה ליה למימר על דאטיף אטיפה. וסוף מטיפיה יטופון. גם יש לדקדק מאי אף דקאמר. לכך נראה לי לומר דה"ק דכמו שאמר אין בור וכו'. וכל דכותיה נבלול הפחיתות. כן אף הוא ראה וכו' וא"ל על דאטפת וכו' ונמשך לו דמשם ולהלן הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה וכו'. להייב בהם אם פחיתות אם מעלות. וזה לפי שבראה הגולגלת הזאת א"ל על דאטפת וכו' כלומר משתמת הדעת עתן והשכל מחייב דעל דאטפת אטיפוך ולסוף מטיפיך יטופון. כי במדה שאדם מודד בה מודדין לו. שכך היא המדה וכן השכל מחייב. אלא שעם כל זה המליאות מכחישו. שהרי הרבה הרגים ולא הרגו והרבה הורגים ולא נהרגים. וכדי להשכים המליאות שלא יהא מכחיש למה שמחייבו השכל. והוא שעב"פ הכל במדת אמת וכפיות לדק בשפע. לפיכך הוא היה אומר ומרגלא בפומיה מן אז והלאה מרבה בשר מרבה רמה וכו' להרגיל בפי הבריות כי מתחייב הכל בחיוב אמתי ובמדת יושר שהרי אתה מוצא מרבה בשר מרבה רמה וכו' לענין הפחיתות מרבה הורס מרבה חיים וכו' לענין המעלות. הרי כי מדות הקהונות בעולם יבדות ותמיומות הם. ומן הגלויות אתה דן להסתרות לה' אלהינו שגם המה בלדק ויושר נמשכים. אלא שאין בנו כח להשכילם ולעמוד על תכונתם. כענין שנאמר (ישעיה נ"ה) כי לא מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי. ונמצא א"כ שזה המאמר על דאטפת וכו' לא אמרו בדרך חיוב לחייב שכך הוא ושכן יהיה. אלא בדרך הנחה היה אומר שכך היא ההנחה כפי השכל ומפני שהמפורסם מכחישו כדי שלא יבא האדם א"ו לומר דליתי דין ולית דיין לפיכך הוא היה אומר והרגיל בפיו להשמיע בקהל רב מרבה בשר וכו'. מרבה תורה כו' לומר שלמראה עיניו נכפוף בטוב טעם ודעת שכשם שאנו נמשכים כאדר בין לרע בין לטוב. כן כל המדות שבעולם נהונות על הסדר ואע"פ שאין בנו כח להשיג. ואחרי שזה המאמר דאטפת וכו' אינה גזירה מוחלטת שכך יקרה בהחלט. שהרי אפשר שזה הנשמע לא שטף וכן השוטף אפשר שלא יושטף. ולכך לא אמר המאמר כאומרו להשמיע לרבים. אלא בינו לבין עצמו אמר כן לגולגלת שהיא עצם בלתי שומע ומניח ההנחה שכן ראוי [להיות] דעל דאטפת וכו'. והקושיא מן המליאות ג"כ אינו בפירוש כלל אבל ע"י מאמרו הנמשך שמכאן ואילך הוא היה אומר מרבה בשר וכו' המשכיל יבין היטב. וכל דברים שכיונא באלו ראויין לאמרן שהמשכילים הם שיבינו אבל לא כל השומעים פן למבמע אזניו יוכיח ויכפוע למראה עיניו שהשאלה היא אמיתית ושאין עליה תשובה כי לא יסכיל אף לא יבין ענין התשובה ושאר א"כ נבוך עם השאלה. ויבא א"ו לידי מכשול. ואמר בלשון אחרמי שהוא הלשון המורגל בפי ההמון בזמנים ההם כדמוכח בפ' ה' דשקלים שהרי ענין דברו באילו ידבר עם גולגולת הלסטים. גם כדי שההמון יבינו מאמרו כמשמעו שכן הוא על דאטפת וכו' ולמשכילים הבין דברו ועניו במה שהיה אומר אח"כ מרבה בשר וכו' והיה אומרו בלשון הקודש. כך נראה בעיני: מטיפיך יטופון. להשמיעם שאפילו הרבים שהרגו את היחיד כולם יהרגו. לכך אמר לו הגולגולת האחת שמטיפיה ואם היו רבים כולם יטופון. מדרש שמואל: יטופון. פי' הר"ב שלא היה הדבר מסור בידן להרגך כו' שמגלגלין חובה ע"י חייב וכו' וזוהי דעת הרמב"ם בפ"ח מהפרקים שהקדים לפי' מסכתא זו שאע"פ שהיה בדין הקב"ה שזה יהרג לא גזר על זה שיהרגהו הוא. וזה כאילו אמר הש"י שהמולדים לעתיד מהם לדיקים מהם רשעים. וזה אמת. ולא מפני כן התחייב פלוני הרע להיות רע וכו' אבל בבחירת עצמו הוא שעשה ופעל הרע. לכך עונש יענש והרבה שלוחים היה למקום שיהרג זה. ולפי שהאיש הוא איש דמים וחייב. נתגלגל על ידו וגמולו ישיב לו הש"י ברחמו. וכ"כ בפ"ו מהל' תשובה. ואע"פ שהרמב"ן בפ' לך לך הביא על דברים הללו ואמר שאפילו גזר על פלוני שיריע לפלוני וקדם אחר ועשה גזירתו של הקב"ה זכה בדבר מצוה. והאריך עוד. אני אומר שאפילו עודה לדברו שאם

ן תוי"ם ר"ח אל דאטפת כו' ולא יתכן בעיני כלל לומר שלא היתה כוונת הלל במאמרו כו' שהוא אמנם מדברים הנעלמים כו' וז"ל רלב"ם סי' מ' בת גדולה מחכמי ישראל המאמינים וכולם אמתו מחוייבים לשמוע דברי אלו האתרונים כי היא אמונה אמתית ועיקר מעיקרי התורה לתרץ קושיית לדיק ורע לו. אמנם לדרוש בה דרשים נראה ודאי שהוא דבר בלתי הגון כי לא עוברים לאתו מאמותיו ורבותיו ע"ה אותם שבתבה בספריהם ואעולם לא דברו בה כי אם ע"ד רמז ותיבה ונתנו עליה שהוא סוד גדול ולשון הרמב"ן ז"ל בפירוש איוב יעיד שכתב שם כו':

לקוטים

שעניו גולגולת אחת דייקא וכו' כלו' הים אי שהיה מגולגל ע"פ המים (ואל תתמה שגם רבי' אלר"י ז"ל השיג לזה בחוה קדמו שהיה רוחה ו"ו ל ע מגולגלים בדלת"מ) ומזה ידע בודאי שזה היה בשון הריגה ולפי' א"ל על דאטפת וכו' ולדרך המד"ש שע"י גלגול הוא הכל ואמרו בלי תרגום בשביל זה שאמר וסוף מטיפיך וכו' שלא להיות פותח פיו לשון דסוף סוף לינו מוכרח שע"י התשובה אם' ליגל מן העונש ולפי' אמרו בלי אמרמי שלא יבינו המקטרגים ומטעם זה ג"כ שלינו דבר מחוייב ומוכרח לא אמר המאמר בלי גזרה וכמשמיע לרבים ומפני שזה דבר שראוי להסתירו בסוד ה' ליריאיו אמר בלי דמשמע נמי לפי פשוטו שראה גולגלת ממש של רוצח ושאיל כן כפי פשוטו ע"מ שהשכל מחייב כי פוטל אדם ישלם לו ובדרך האמת וכו' והשתא באופן זה לא יוכל לנאת א"ו תקלה ע"י דברין כי שהמוניים שאין מביטים לאותו אלא ע"פ פשוטו ממש לא דעת ולא תבונה בהם לשעמיק שאלה בל מה שהרגים הר"ב תי"ע ולא יבאו לידי מבוכה והתלמידים והמכמים אם לא יבינו עומק דברין בכך הקדים לזה ולא הביאן למד ואם יאמרו יודעים רמז דברין שאמיתי ולפי' אמר אף וכו' שהוא מקובר עם מ"ש לעיל ודוק שכי' לפי קטוניתי כי בד"א יתוקן כל מה שהק' הרי"ע ז"ל ואם תעיין בעומק דברי רש"י ז"ל דפ' החליל שהעילותו למים והסיר בו שהוא רוצח המגלה דקרוב לודאי שכיון לזה שאמרם וכל רז לא חים ניה אלא שגם הוא ז"ל סתם הדברים והזכירן בהמשך העצם הנ"ל. (ש"ל):

יבין תפארת ישראל יבין

שזרקה גלגלתם למים, אז עשית מעשה אחרת לבזותן, ונשתלמת מדה כנגד מדה, שלא בעלה [כסנהדרין ל"ו]: מז) שיתבזו גם הם בזו אז בדומה לה. וקמ"ל דלא הסיר קובה"ה ח"ו למעבד דינא בלא דינא [ברכות ד"ס כ]. ועוד דאדם מתחלם מדה כנגד מדה. וקמ"ל סיפא, דאפי' נגזר עונש לחוטא אפ"ה אותו שנעשה שבע אפי' של הקב"ה, יקבל עונשו, מדמב"ם הוא לא התכון לקיים גזירת ה' [ביהות בהגריתו זרע אחאב], רק בעבור לבו הרע. והראיה ברורה על זה פרעה במלרים: מז) ה' מיני תחלות יש שיקילו באדם מעבוריו כאדר זא"ז. תחלה מיד כשנולד ישתוקק רק אפילה ושתיה. ואח"כ גם לממון. ואח"כ יתעורר בו גם חוש המשוש במשגל וכדומה. ואח"כ

חייב. ועתיד הוא לחת"כ להבוע מהן מיתתך: ן מרבה בשר מרבה רמה. המרבה באכילה ובתיה עד שנעשה שמן ונבעל בבר מרבה עליו רמה בקבר וקשה רמה למת כמחט בבשר חי. וקמל"ן הלי הגיה שכל רבויין קשים לאדם תון מרבוי תורה וחכמה ולדקה: מרבה דאגה. שמא יגזלוהו לו שמא יבואו עליו לשעיר והרגוהו. וחסיד אחד היה מתפלל המקום ילילני מפזור הנפש. ושאלו ממנו מהו פזור הנפש. אמר להם שיהיו לו נכסים מרובים מפוזרים במקומות הרבה ולריך לפזר נפשו לחשוב לכאן ולכאן: מרבה נשים מרבה כשפים. סדרה נקיים ואחל בתחלה אדם מקשטו עלמו ואוכל ובותה ומרבה בשר. ואח"כ מבקש להרבות נכסים. ולאחר שהרבה נכסיסורואה שיש בידו סיפוק לפרנס נשים רבות. הוא מרבה לו נשים. ולאחר שהרבה נשים. כל אחת לריכה שפחה בתבשלנה. הרי מרבה שפחות. וכיון שיש לו בני בית מרובין לריך לשדות וכרמים לספק יין ומזון לבני ביתו. ומרבה עבדים לעבוד השדות והכרמים. לכך הן סמוין בסדר זה: מרבה תורה מרבה חיים. דכתיב (דברים ל) כי היא חייך ואורך ימיך: מרבה הבמה. שנתן מעט לדבריו. והסבורות שלו מהיבות על לב השומעין. מרבה ישיבה. הרבה תלמידים מתקבלים ובאים לשמוע סברותיו. ואית דגרסי מרבה ישיבה מרבה חכמה מי שמרבה בתלמידים התלמידים מחדדים אותו. ומרבין ומוסיפין על חכמתו: מרבה עצה. מי שמרבה ליטול עלה. מרבה תבונה. מבין דבר מתוך דבר. מעלות שיועליו מתנים לו: מרבה צדקה מרבה שלום. שנאמר שאמנם נפשו עליו תאכל בכאב ההוא שהוא רואה ויודע ומכיר בגופו אשר היה בו. [ומהך קרא למד חד מאן דאמר בסוף פ' שואל

קדש אחר ועשה שזכה. עם כל זה אינה תשובה לדברי הרמב"ם. לפי שזה העובה הרע שדברי הרמב"ם נאמרין עליו. הוא אמנם אשר לא פעל ועשה לקיים מאמרו של מלך ברוך הוא. אלא זדון לבו הביאו לכך. ורחמנא לבא בעי. ולאחר יובנו דברי הרמב"ם כך. תסתלק ממנו גם השגת הראב"ד בס. גראה לי: ן מרבה רמה. פירש הר"ב בקבר וקשה רמה למת כמחט בבשר חי. פירש המדרש שמואל בשם הר"י ן' טוסן ז"ל. לא שדעתם בהמת מרגיש. אלא שכל מי שדעתו מקיה יש לו להלטער בחייו על ניוול גופו ושיתבדל ממנו אותו ניוול ויתחבר וירגיש מעתה הרמה בתנאיו גופו. כמו שמרגיש המתו בבשר חי. וימצטר בניוולו ולא ירבה בשר. כי מרבה בשר מרבה רמה. עכ"ל. ולא הביאותי מה יתאונן אדם מי על ניוולו והוא לקבר יובל עמון בעפר ואין רואה ומי ידע בכל אלה. הלא רמה תכלמנו לו תולעת תאכלנו. והואיל ואין רואה בניוולו ממנו אין הניוול נחשב למחומה. כ"ב כשהוא המנול בחשבון שם הרי הוא מה ואין אהו יודע עד מה מן הניוול. לאיזו סבה א"כ ילטער על זה בעודו בחיים חיותו. אבל דבריהם נאמרים באמת. שלמת עלמו קשה ולא שקיימו בזה ההרגשה למת ועשו מה שאינו ישנו. אבל אמרו הקודמי הזה כלפי נפשו של המת. הרואה בניוולו של הגוף ומלטער מאד על זה והרי הנפש הוא קיים. והשכימו בזה גם חכמי האומות רואה לומר בהשאלת הנפש. וזה באמר הכתוב לאיוב י"ד [כ"ב] אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל. יאמר בשרו יכאב כפירוש הראב"ע לשון השחתה כמו וכל חלקה טובה תכאיבו [מלכים ב' ג' י"ט]. והוא לשון מושאל לדברים הבאים מרגיבים שהשחתה בהם כמו הכאב אל האדם. ע"כ. ומבאר הכתוב בגופו אשר היה בו. [ומהך קרא למד חד מאן דאמר בסוף פ' שואל

מרבה בשר(מ"ח). מרבה רמה(מ"ט). מרבה דאגה(נ"א). מרבה נשים(נ"ב). מרבה כשפים(נ"ג). מרבה שפחות(נ"ד). מרבה עבדים(נ"ה). מרבה תורה. מרבה חיים(נ"ח). מרבה ישיבה(נ"ט). מרבה חכמה(ס"א). מרבה עצה(ס"ב). מרבה תבונה(ס"ג). מרבה צדקה(ס"ד).

יכין תפארת ישראל יכין

בא באמנים וילה שיבבדוהו. ואח"כ כשיתחיל להזקין יבקש מסרהיס ועוזרים לו. וכבולן ברדיפתו אחריהן ישיג הפוכן: מח) ר"ל תאוה א' שרודף אחר תענוגים להרבות בשרו ולהשמינו: מט) לא לבד אחר מותו התרבה בו הרמה עי"ז, ונפשו עליו תאבל על ביזיון הגוף, דקשה רמה למת כמחט בבשר חי [בשבת קנ"ב א] וכלועק על ביתו שנפל. אבל גם בחייו עצמו הוא סבת השחתתו, דכבר אמרו הרופאים שכשיש מכה מהלכת ח"ו לו דבר ל"ע, תאחז בפרטות רק הבריאים והחזקים האוכלים למעדנים, ותחוס על האומללים והחלשים: נ) תאוה ב' שמתאווה להרבות ממון: נא) כי ביום ובלילה לא יעוה מדאגת הפסד, שיפחד שיוזל שארתו או שיפסיד. או בלא ישלמו לו בע"ה, גם יסבוהו מקיטיו שביב ומקצאו יעוללו שביבו בעדת דבורים לבוורת דבש, ולא ימלא קורת רוח בעולמו: נב) תאוה ג' שאחזתו עולמם המבגל, ולבעבור שבאחת רגיל וקן בה [בגדה ל"ח ב], לא יסתפק באחת מהת אלהים להרחיב דעתו [ברכות דל"ז ב], אלא רוצה לשתות בכל כוס שיראה: נג) ישיג הפוכו, כי הקלר נפשו ודעתו, כיחבו לעבעיים שע"י רבוי המשגל יוחלש כח הגוף, והשכל, והזכרון, ויתעוהו מחשבותיו בבלבולו לדרוש בחובות ומכפיס שיבתלו שהאבו אשה שראה ותומדה: נד) תאוה ד' שרודף אחר כבוד, ולכן מרבה נערות יפות בביתו, לשמח אותו ומביא להרבות כבודו: נה) שהשפחות שעשקו עמהן שהן בני תרבות רעה, ימשכוהו לעות ויתבזה כבודו בפרסום: נו) תאוה ה' שמבקש עבדים, להתחזק עמו להרבות ממונו: נז) ישיג הפוכו, דהן עלמן כרובם יעשו כן קנוניא, להוניתו לגזלו ולרשעו. ועתה נגד ה' מיני עמל הנ"ל שמביא האדם הכך המבוקש. חובב עתה התגא ה' דברים אחרים שיתמדו כולו הן לרעת האדם, וישיב על ידן טובות גדולות.

וגם אלה נקטן תגא כסדר. דמתחלה לומד האדם ולוסף שמועות הרבה בתורה. ואח"כ הולך לישיבת הכמים ללמוד חדוד הסכל, כדי להליך גם העלומות התורה [ובמ"ש תו"ל בריש לגמור והדר לסמוך [שבת פ"ג א]. ואח"כ כשבבר הגיע להוראה, מתיעץ בכל דבר חמור עם חבריו, כי היכא דלמטייא ביבא מבשורא [בהוריות ד"ג ב]. ואח"כ כשיתחזק על כסא ה'. עושה משפט ולדקה לכל עמו. ואח"כ על ידי כל הנ"ל קונה לו שם טוב. אמ"כ זוכה לעה"ב: נח) אף שהשגתה רק בעמל רב, עד שיקיה החלב ביונק משדי אמו, ורק בעמל כזה היא נקנת [ברכות ס"ג ב], וגם נקראת הוביה, שמתשת כחו של אדם [בפנהדרין כ"ו ב]. אכ"ה תמתן וידיה הרפאיה, שאף שתהלים הגוף עכ"פ תחזק כח החיות שבו, כי אמה נתנה הקב"ה להחיות הגוף והנשמה, כמ"ש כי היא חייך ואורך ימיך [דברים ל"ב פמ"ו], ואומר רפאות תהי לבריך ושקוי לעלמותיך [משלי ג' ח']. והעמיד תנא בבא זו נגד התאוה הא' הנ"ל, דהתם מבלה גופו, והכא יחזק גופו: נט) שסוקד ומתמיד ומעיין ומדקדק היטב בדברי תורה, ויושב לפני חכמים ללמוד דרך המעמיקים, אך ע"י בחדוד יבקש האמת ע"י שידון מהמפורסם על הסהום: ס) אף שע"י התמדתו בתורה, יהיה שכלו כמו זר בעניני העולם ובמו"מ שלהן, אפ"ה אני חכמה שכנתי ערמה תאמר תה"ק [במשלי ח' פי"ב], וידע גם חכמה במילי דעלמא כאחד מהם, כשילטרך לו לפרנסתו בלי דאגה. הרי בבא זו נגד מרבה נכסים מרבה דאגה הנ"ל: סא) כשיבב ברחם, יתיעץ בכל דבר קשה עם רבותיו וחבריו: סב) דע"י ההתיעצות והפלפולים, יפתחו עליו מרובות הסמים, ויבקעו עליו מאורי אור מדשים בחכמה. הרי בבא זו נגד בבת מרבה כשיס שיבלבלו ויחלישו שכלו: סג) כשהתפרסם שמו והוחזקו ידיו לעשות משפט ולדקה לכל מבקש עזרתו

ן מרבה עבדים מרבה גולן. ע' פסחים קי"ב ב"ב ב"ל פ' ריש פ' פ"ד:

שנויי נוסחאות

ן מרבה דאגה. בעבור ערך דין מרבה דיון (ת"ב דאבה כתיב). אבל ראיתי במגן אבות לרבי"ן דוראן שכתב בפירושו הלו וז"ל מרבה דאוון כך הגוסחת בספר רבינו משה ז"ל ובספר לפפתים וכ"ה במשניות שלנו והוא לשון דאגה כמו דאגה ודאגתן בני"ת והבי"ת והו"ו מתחלפין כמו גוויה גביה עכ"ל ופליאה שלא העיר כי דוה בעומו הוא מל"מ (ערוך השלחן) וכ"ה דיון גם בפי' מהו"ן. מרבה נשים מרבה כשפים. בכי"ק ובמהו"ן בא הרבוד הזה אחר הדבוד מרבה עבדים כו' וכ"ה ברבינו יונה (ובסם הדבוד דמרבה עבדים כו' קודם לדבוד מרבה שפחות כו'). מרבה ישיבה מרבה חכמה. בכי"ק מרבה הבמה מרבה ישיבה וכ"ה ברבינו יונה וברע"ב. (מרבה עצה מרבה תבונה). בד' ריטוא וויטיליה מרבה עצה מרבה תורה; בכי"ק ליתא וכן ליתא כל באור ע"מ ברבינו יונה ועי' רע"ב. ולולי גם לוחן הגרסין זה באו רק להוסיף גם עצה גם תבונה כהולאות מהמרבה ישיבה; בממו"ן הסדר מרבה תורה מרבה חכמה, מרבה עצה מרבה תבונה, מרבה ישיבה מרבה שלום, מרבה חכמה מרבה צדקה קנה כו' (?):

ראשון לציון

ן הרע"ב ד"ה מרבה בשר כו' וקשה רמה למת כו' ברכות יח ע"ב בבת יג ע"ב קל"ב ע"ח: הוי"מ ד"ה מרבה רמה

באורי הגר"א

ן מרבה בשר כו'. במ"ש (איוב י"ד) אך בשרו עליו יכאב: מרבה נכסים כו'. במ"ש (קהלת ג') כי כל ימיו וגו' גם בלילה וגו': מרבה נשים כו'. במ"ש (יחזקאל י"ג) המספחות וגו' וכן נאמר (במות כ"ב) מכספה בלשון נקבה: מרבה שפחות כו'. במ"ש בשורא (י) ואיל אלן ואמרו בריאות (י"ח ע"ח) שבולם שפחה חרופה בעלו במ"ש ויק"ר (פ"ע) קדקד פער מתהלך בלשמיו על אשה שפחה חרופה במ"ש (ניעוין י"ג ע"ח) דהיא בביתה וזילא: מרבה עבדים כו' במ"ש (פסחים קי"ג ע"ב) אשה דבריה זוה כגנון את בניו אבנו את הגזל וכמ"ש (הושע י"ב) כנען בידו מאזני מרמה: מרבה תורה כו'. במ"ש (משלי ג') כי מאריך ימים ושנות חיי

ופעוס יוסיפו לו. ונאמר (שם ט) כי בי ירבו ימיך: מרבה ישיבה כו'. במ"ש בפרק א' דתעניה(ז"ח) מאי דכתיב ברזל בברזל יחד ואיש וגו' ובייבו דאמר ר"ח הבבה כו': מרבה עצה כו'. במ"ש (משלי י"ב) שומע לעצה תבב. (שבויה מ') אם מי טוען ויבינמו: מרבה לדקה כו'. במ"ש (שעיה כ"ז) לא יחזיק במעוזי יעשה שלום וגו':

שואל דמס' שבת [דף קל"ב:] שכל שאומרים בפני המת יודע עד שיתעכל הבשר] ועל זה כיוונו באומרם קשה רמה למת ש"ל מגד הנפש היודעת זה. ותדע שכן היא דעתם ז"ל שבמת לא הזכירו בשר ובחי אמרו בבשר חי. והוה להו להשוות הלשון ובשאמרו כמחט בחי. או שיאמרו נ"כ בבשר המת אבל דעתם שהוא קשה למה לא לבשר המת שאינו מרגיש כלל. אבל למה הוא קשה. ירלו בזה לנפשו. ואל תתמה שקורא לנפש בשם מת. שכן הוא אומר בכתוב (דברים י"ח) ודורש אל המתים. ובלי ספק שעינו אל נפשות המתים. אבל כלפי שהדרישה הוא במקום שהם הגופים המתים שם היא הדרישה לכך אומר ודורש אל המתים. אע"פ שהדרישה בעצמה היא אל נפשות המה. אף כאן הקושי הוא על נפש המת וכלפי שפעל הקושי נעשה במת עצמו. יכול בעל הלשון שיאמר קשה למת. אע"פ שהמכוון בהגעת הקושי שהוא על נפש המה. כך נ"ל. [*ומצאתי בס' כל בו בהלכות אבל. שכתב בטעם הקבורה שהוא מפני שקשה לנפש כשתראה הנוף מתבזה ומוטל בלי קבורה. ועל דרך זה אמרו קשה רמה למת כמחט בבשר חי והדמיון הזה דמיון במליאות הקושי לא בדמותו. עכ"ל. גם מצאתי בתשובת הרשב"א כי' בס"ט שכתב ג"כ בפשיטות שאין נער למת בחזמל. *והחטוטין יוכיח]: קנה לעצמו. להצמצמו"ז מדרש שמואל בשם ר"י ן' נחמיאס. [*ומצאתי סעד לזה הפי' שכן בעינו בפ"ק דשקלים משנה ד'. שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן. ופי' הר"ב להגאתן. ומ"מ נ"ל לפרש בעינו שקנה עצמותו ור"ל שבהיות לו שם טוב הנה נתמצם והיה מה שהוא שכל שאין לו שם טוב הנה הוא כלא היה. וידוע שגדר השם הוא המורה על עצמות הדבר שזהו מה שקרא האדם שמות לכל חי. ולכן אם השם טוב הרי זו הוראה על עצמותו כי כשאין שם טוב ראוי לו שלא היה. והרי הוא כלא היה ואין כאן קנין של כלום]: ח קבל מהלל ומשמאי. בשלשלת הלל לא הוצרך להזכיר שממנו קבלו. ועשיו מזכיר ברבן יוחנן בן זכאי שלא היה מבני בניו ועוד שהוא היה לו תלמידים הרבה ורבתה המחלוקת מהם ואחריהם הזכיר שאע"פ שנחלקו בכמה דינים מ"מ עיקר ההוראה קבלוה וכמו שזכרתי ברים פרק קמא: כי לכך נוצרת. לשם כך יצאת לאויר העולם כדכתיב (בראשית א') ויהי ערב ויהי בקר יום השני [שבת פ"ח.] מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית שאם אין מקבלין ישראל את התורה יחזיר העולם לתוהו ובוהו ומלא עכשיו שהובה גדולה מוטלת עליו ולא בטובה הוא עושה. רש"י: חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן ב"ז. לא מנה רק הגדולים שנמסרה להם הקבלה. אמנם הרבה תלמידים היו לו. *מד"ש בשם הרשב"ץ: אליעזר בן הורקנוס. לפי שהתלמידו היו קוראים בשמו. רש"י: בור סיד וג"ח בור. וכתב הר"ב דהכי גרס ולא

קנה שם טוב. פס' ל"ח יומא פ"ב: ח ריב"ז קבל מהלל ומשמאי. מפ' פוסקים פס"ז ה"ל: חמשה תלמידים היו לריב"ז. מדרש קהלת פ"ז פ"ז ז':

שנויי נוסחאות

קנה לו חיי. במהר"ו קונה..: ח למדת תורה הרבה. כק"ק וכל"י עשית.. וכ"ס בכל"מ ובמה"ו (ובכס תורתך). אל החזיק. בכל"ק ..חזק. לכך נוצרת. בכ"י מחד ..נוצרת שמונים תלמידים היו לו לחלל חזקן כי' כל הבריאה של סוכה דף כ"ס עד מיד נשרף, אבל בפירוש שבתוב בס פנינ המפנינים כתב ז"ל במנים תלמידים כי' לא גרסינן לה הכא אלא בתס' סוכה פרק ראשן (עכו"ל). היו לריב"ז. בכ"ם ובמה"ו היו לו.. מונה שבחן (רבי) אליעזר. בכ"ק ליתא מבלן והלאה בכולם וכן מסמע מרש"י עי"ת וי"ש: ויש גם גרשא לא גרסי רבי בכולהו, ובמה"ו ג"כ ליתא כאן ואיתא לקמן (בהוא היה אומר), בכולם. סיד. במכב"ב סוד ועי' תוי"ט.

תוספות חדשים

פ"ב ח במשנה לבך נוכרת ולא קאמר נברלת לפי בלשון ירמה הוא על דבר שלא בא לעולם אלא שלנו בכנן אמו וידוע מדברי רז"ל פרק המפלת שמלמדים אותו כל התורה בעודו בבטן אמו ואחר כך נלאתו לאויר עולם מסכחין אותו פרי מי שלמד תורה ברבה די לו אם יגיע למדרגה שיאמר לו בעודו מוכר ולא נברא עדיין לכן אין להחזיק טובה לעצמו אם נמד תורה הרבה כי לכך נוכר בשעת יצירה שיהא למד אם טובה: (מפי אמ"ו הגאון הגדול אב"ד ור"מ מוהר"ר שאול זש"ל):

ראשון לציון

אבל אמרו הקושי הזה כי' בלבי נפשו של המת הדומה בטולו של אנוף כי' וכבוה זו כתב גם כן בספר חסידים סימן תתפ"ג וכנגיל ראיה מן התורה עי"ש:

תוספות רעק"א

מ [אות ד] תוי"ט סד"ה מרבה. והחטוטין יוכיח. ע' תשובות שבות יעקב חלק ב' סי' צ"ז: ח [אות ה] תוי"ט סד"ה הכשה. בשם הרשב"ץ. ע' בחי"ם פ"ה מ"ב דסומה:

באורי הגר"א

קנה שם כו'. כמ"ש (משלי כ"ב) נבחר שם מעשר מטוב כמ"ש במדרש שם: קנה לו דברי תורה כו'. כמ"ש (דברים ל') כי היא חייך והוכך ימיך וכמ"ש בספ"ק דקידושין (מ' ע"ח): ח כי לכך נוצרת כו'. כמ"ש (איוב כ') כי תדם לעמל יולד ואמרינן בפרק הלק (מ"ע ע"ב) ליני יודע אם לעמל פה כו' כשהוא אומר לא ימות וגו' ועדיין כו' כשהוא אומר לא ימות וגו':

יבין תפארת ישראל בועז

עזרתו: סד) שעי"ז יהיה לו שלום עם כל, ויאהבוהו ויכבדוהו הכל. והרי זה עומד נגד מרבה שפחות שיבזו כבודו: סה) ע"י ד' הל"ל: סו) ומ"ל לירא שיתעפורהו ממנו. וסר"ז נגד הבבא מרבה גזל. ועתה פקנו בבא יתירתא, מה שאין בה' מיני עמל הראשונים. קנה לו וכו': סז) (ג) וג"ל דמבוא דכסדר רבי המשניות לא רצה להפסיק סדר היחוס מהלל הזקן עד ימיו, להכי הזכיר דברי ריב"ז בסוף. רק כדי שלא נטעה לומר שהיה אחר רבי, להכי תני נביה ריב"ז קבל מהלל: סח) מדאיה ריב"ז נדול בתורה ובכל החכמות מאד [פסוכה כ"ח א'], להכי אמר על עצמו אם למדת וכו': סט) לומר כח ידי עשתה לי החיל הזה: ע) שלירתך בזכרון וחדוד השכל יותר מחבריך, גרמה לך שגדלת חכמה, ולא עמלך, ואפשר שחבריך לפי שיעור מיעוט הכנתם, עמלו והשיגו לפי שיעור, יותר ממך, ושכרם גדול משכרך: עא) חשב רק היותר גדולים שבתלמידיו: עב) הוא סתם ר"א שבמשנה, בעל אמת שלם אחותו של רבן גמליאל [בלעיל פי' ס"ז]: עג) הוא סתם רבי יהושע שבמשנה בעל פלוגתא דר"א בן הורקנוס. והיה מקורב בבית הקיסר [בתענית ד"ל ב' ותולין כ"ט ב'], והיה לוי ומשורר בביהמ"ק [בערכין י"א ב'], וחי עד אחר החורבן [בגיטין דנ"ו א' וברכות כ"ז ב']: עד) הוא בעל בת בתו של ר"ע הזקן [תוספתא פ"ג דע"ז]: עה) הוא ר' יהודאי. וי"א שהוא ר' נחמיה [שבת קמ"ג]. וי"א דהוא ר"מ [שיבוצין די"ג]: עו) ר"ל אמר

(ג) שלשול הנשיאים כך הוא. שמעון הצדיק היה הנשיא הראשון, ואחריו אנטיגנוס, יוסי בן יועזר. רבי יהושע בן פרחיה, רבי יהודה בן טבאי, שמעיה הבירו של אנטיגנוס. אלו הששה מזכר שלשולם בפ"ק דמכילתא ובתוספתא [פ"ב מ"ב]. אח"כ נתמנו בנשיאות ר' יהודה בן בתירא ואחיו ר' יהושע בן בתירא, [וכמדומה שלא אחריהו ימים בנשיאות, ולהכי לא זכר נשיאותם במשנה]. ובשעלה הלל מבבל, שהיה תלמיד שמעיה ואבטליון, מהלו לו בני בתירא נשיאותם, ע"י מעשה שהיה [בפסחים ס"ו א']. ואחריו רבן שמעון בנו. ואחריו רבן גמליאל בנו, הוא רבן גמליאל הזקן. ואחריו רשב"ג בנו. אלו הג' מזרע הלל, ונהגו נשיאתן ק' שנים אחרונים קודם חורבן בית המקדש [בשבת ע"ו א']. והרב רשב"ג זה ביבנה בזמן החורבן, וכולא מ' מעשרה הדורי מלכות. ואתמה רבן יוחנן זכאי תלמיד הלל [בסוכה דכ"ח א']. וג"ל דלהכי לא מינו לנשיא את רבן גמליאל בן רשב"ג הנהרג, מיד אחר שנהרג אביו. משום גזירת המלכות שהיה עליון על כל בית אביו שנגזר על כולן הריגה, ולא שבקש רבן יוחנן בן זכאי מהקיסר להחיותם, ונעתר לו [בגיטין נ"ו ב']. או משום שהיה רבן גמליאל בשעת הריגת אביו עדיין ילד כך [כמשמע מתוס' ביצה דכ"ג א' ד"ה תלישר]. ונהג רבן יוחנן בשיאותו מ' שנה, מן קודם חורבן עד לאחריו [בר"ה ל"א ב']. ולכל הפחות היה עוהג נשיאות שנה או שנתיים אחר החורבן [חוס' שבת ג"ד ב' ד"ה הוה]. [ואחמב"ר רוב שנות נשיאת ריב"ז כמעט כולם היו אחר החורבן דהרי ק' שנים האחרונים של ביהמ"ק היה הנשיאות לרבן גמליאל וזרעו [בשבת ע"ו א']. ותו נ"ל דבק' שנים הללו, הנו בהן הלל נשיאותו ס' שנה או יותר, דהרי ריב"ז תלמיד הלל היה [בסוכה כ"ב א'] ונמלך מ' שנה [בר"ה ל"א ב']. ותיקף כשנמר מ' שנות לימודו, עלה לנשיאות ולימד מ' שנה, דמ"כ נכס"פ שנה אם שנתיים לפני הלל למד, ול"ח או ל"ע שנה הנשאריים למד לפני שמעון ונמליאל, ושמעון מזרע הלל, וא"כ אח"ל שהלל מת קודם מ' לפני החורבן, וא"כ ריב"ז התחיל ללמוד עוד ליותר שנים קודם לזה לפני הלל, וא"כ כלו ימי מ' שנות למודו כמה שנים קודם החורבן, ותיקף הנו נשיאותו בפני הבית, וא"כ הליך אמרי' בשבת [ס"ו א'] דק' שנה האחרונים של ביהמ"ק היו מיוחדים לנשיאות הלל וזרעו. אלא ע"כ שהלל מי עד מ' לפני החורבן. וריב"ז למד אלו שנה או שנתים וכשכלו מ' שנות למודו בנה או שנתים קודם החורבן, אוקמוהו לנשיאות, ומדהיו ימי נשיאותו לפני הבית רק שנה א' או ב' להכי לא חשב לו בשבת בשנים האחרונים של ביהמ"ק]. אחריו מינו

סיד לומר כבור טוח בסיד: שאינו מאבד טפה. כך הוא היו שוכח דבר אחד מתלמודו: אשרי יולדתו. מאושר במדות טובות עד שכל העולם אומרים עליו אשרי מי שילדתו. וי"א ע"ש שהיא גרמה לו שיהא חכם. שהיתה מחזרת על כל בתי מדרשות שבעירה. ואומרת להם בבקשה מכם בקשו רחמים על העובר הזה שבמעי שיהיה חכם ומיוש שגולד לא הוליאה ערשתו מבה"מ. כדי שלא יכנסו באזניו אלא ד"ת: חסיד. שעושה לפניס משורת הדין: ירא חטא. מחמיר על עצמו ואוסר עליו דברים המותרים מירחתו שמא יבא לידי חטא. דאם לא כן מאי רבותיה אפילו עם האדם אפשר להיות ירא חטא: מעין התגבר. לבו רחב ומוכיח פלפול וסברות מדעתו: אבא שאול אומר משמו. של רבן יוחנן בן זכאי: ואליעזר בן ערך בכף שניה. מאלתי כתוב דאבא שאול לא נחלק על ת"ק. ושני הדברים אמרם רבן יוחנן בן זכאי ובטיהם אמת. דלענין הבקיאות והזכרון היה רבי אליעזר מבריע. ולענין הריפות והפלפול היה רבי אליעזר מבריע

שאינו מאבד טפה[יז]. **רבי יהושע אשרי יולדתו**[יח]. **רבי יוסי חסיד**[יט]. **רבי שמעון בן נתנאל ירא חטא**[כ]. **ורבי אליעזר בן ערך מעין המתגבר**[כא]. **הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו. אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים. ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם. ורבי אליעזר בכף שניה. מכריע את כולם**[כב]: **ת אמר להם צאו וראו**[כג] **איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר**

בור סיד. כי בור סיד ר"ל בור של סיד ומה שבח יש בזה לבל בור סוד שסדוה יפה ומטמיד המים אלא יבלעו בקרקע. ובשלמותו סיוד ובא חסר יו"ד כדרך נחי העין. מדרש שמואל בשם הרשב"ן. ובפירש"י פ"ד דע"ז דף כ"ה הועתק בור סיד בגרסת הספר: שאינו מאבד טפה. כלומר לענין זה הוא שדומה לבור סוד ולא בכל בחינותיו לפי שיש בבור הזה כמי לגריעותא שאין מימיו מתוקים כמו באר מים חיים הואיל ואלו לוגס אלא מכוגסים ולא מובעים כלל ועוד שמואבים מטעם הסיד ולפיכך הולרך לבאר שאינו מאבד טפה. מדרש שמואל: חסיד. פירש הר"ב שעושה לפניס משורת הדין. ועמ"ש בסוף מסכת סוטה: ירא חטא. פי' הר"ב מחמיר על עצמו וכו' דאל"כ מאי רבותיה וכו' כדלעיל מ"ה ועמ"ש בסוף [מסכת] סוטה: ואליעזר בן הורקנוס אף עמהם. כתב הר"ב שמלה כתוב דאבא שאול לא נחלק על ת"ק וכו' ומ"מ כיון שדברי אבא שאול בא על דברי ת"ק הולרך להזכיר כי אף אליעזר בן הורקנוס שאתה שבחת אותו אפי' הוא בכלל וכו'. אבל הת"ק שדבריו ראשונה בא לא הולרך לפרש. שבאמר וכל חכמי ישראל ממילא אף אליעזר בן ערך עמהם בכלל. מדרש שמואל: ת צאו וראו. כדאמרינן בעלמא [ברכות י"ם.] נפק דק ואשכח. והמכוון בכל זה ילאת השכל והשתוטטו להתבונן בעיון ולהשכיל היטב. וזהו לשון ראו כמו ולבי ראה הרבה חכמה (קהלת א'). ובמדרש שמואל [*שהרי"א נורס בראשונה בא וראו] ושהעיד הר"י ן' שושן שכן היא הגרסא בכל הספרים בטוליטולה ובכל מהוזותיה ומפרש לפי שאתו עמו היא הדרך הטובה אמר להם בא ואבל בדרך רעה אמר לא כי לא יגור עמו רע: שידבק בה האדם. כתב מדרש שמואל הר"ר יונה ז"ל פי' כי בוראי בכל הטובות והישרות יש להדבק. אלא ר"ל במדה אחת להיות בה שלם לטולם. כי טוב לאדם לאחוז במדה אחת לטולם בשלמות. ונקל אליו להסיג ממנה הטובות החסובות כולם מהיות בו כמה מדות ואינו שלם באחת מהן ע"כ. ובפתיס יסק. עכ"ל. ואומר אני שעם זה יתישב באע"פ שאלו החכמים אמרו איזו היא דרך ישרה וכו'. הנה רבי שהיה אחריהם חזר ואמר כדתנן ברים פרקין איזוהי דרך ישרה וכו' לפי שהוא לא אמר על מדה א' שידבק בה ושעל ידו יוכלם לאמור אלא הוא אומר שבכל מדה ומדה שאדם מודד פועל ועושה. איזוהי דרך שיבור לו שיבחין בה שבך ראוי שיפעל ושיעשה. ולכך ר' אומר שיבור ולא קאמר שידבק בדרכה:

יכין — תפארת ישראל — בועז

אמר מדה משובחת שהיה כל א' מופלג בה ביותר: עו) כבור מסוייד שלפני הבית, שלא נאבד בו טפה מהיין שיוצר לתוכו. כך התורה שבמסלה ליין [בתענית ד"ז ח'], מה שלמד ממנה מרבותיו לאיד בהשוקה רבה, עד בלא בכח שום דבר מלימודו [בסוכה כ"ח ח']: עח) שלמו הדריכתו לתורה ולמדות ישרות. וכבר בשהיתה מעובדת ממנו, חזרה בבתי מדרשות ובקשה שיתפלגו שיהיה העובר זה ת"ה ולדיק כך כתב רש"י בספר מדרש שמואל על אבות. ואני מצאתי בירושלמי [יבמות ד"ה ח'] שאמו טוליכה עריסתו לבית הכנסת בשביל שיתדבקו אזניו בדברי תורה: עט) שעשה הכל לפניס משורת הדין. ולא נמלא כתב ידו ביד עכו"ם לעולם, מחשש שיוליכנו עכו"ם בשבת [שבת ד"ע ח']: פ) שהיה לדיק גדול עושה מלאכה, שהיה ירא מהחטא עצמו, רק לבלי להקניט הקב"ה ולא מירחת עונש לו תקות שכר, והיה זה בהפלגה יתירה, דאל"כ מה רבותיה, הרי אדם כזה רק אינו בור כלגיל משנה ה': פא) שהיה חרוץ מופלג: פב) פלונתא דת"ק והבא שאול, היינו הפלונתא לי סימי עדיף לו טוקר הריס עדיף [הוריות י"ד ח']: פג) ר"ל אלו מלאן לפי מדרגתכם. אבל שוטטי לדון לפי כח

מינו את רבן גמליאל בן רשב"ג הנהרג. הוא ר"ג שהיה לו מחלוקת עם ר' יהושע בעניין תפלת ערבית [ברכות כ"ז ב'], הוא רבי יהושע בן חנניה שהיה לוי משורר בביהמ"ק על הדוכן [בעירובין ד"ל ב'], הוא ר' יהושע שהי' אב"ד בימי רבן גמליאל [בב"ק דע"ד ב'], גם הוא שהם רבי יהושע שבבש"ם והיה תוכן גדול [בהוריות ד"י ח'] ואפ"ם היה עני גדול, ובעל מלאכה לעשות מתכין [ירושלמי ברכות ד"י"ד ב'] והיה כבן בית אצל הקיסר [ברכות נ"ו ח' והולין נ"ם ח', והעניות ד"ז ח' ובאחר דוכתי טובא]. והיה לו לרבן גמליאל נ"כ מחלוקת עם ניסו ר"ח בן הורקנוס [בב"מ דנ"ט ב'], הוא ר"ח הגדול שמכר בכל מקום במכנה שהם בשם ר"ח. ושניהן, ר"ח ור' יהושע היו תלמידי רבן יוחנן בן זכאי [ניתין דנ"ו ח']. והיה רבי יהושע תמיד באהבה בחברת ר"ג [במס"ם פ"ה מ"ט, ועיתיבין פ"ד מ"ח, והוריות פ"ג מ"ז, וסוכה דמ"ח ב', והוריות ד"י ע"ב], עד שהי' מעשה שמחלקו בתפלת ערבית דשות, שנתחוזה ביומין מחלוקת גדולה, והושיבו לרא"ע עמו בגשיאות [בברכות כ"ז ב']. וכשנפטר רבן גמליאל זה, מנו בגשיאות את בנו, הוא רשב"ג השני. הוא רשב"ג שהיה לו מחלוקת עם ר"מ ור' נתן תלמידי ר"ע [הוריות י"ג ב']. הוא רשב"ג שהלכה כמותו בכל מקום [בב"ב קע"ד ח']. ורק הלכה כרבי בנו נגדו [ברש"י סנהדרין כ"ג ב' ורא"ש אלו מנלחין סי' ע"ם]. וכשנפטר רשב"ג זה, מנו בנו ר' יהודה הנשיא תחתיו, הוא רבינו הקדוש. ואחריו מתמנה בנו רבן גמליאל [בכתובות דק"ג ע"ב]. ומסופק הש"ם אם היה ר"ם אחיו נשיא אחריו [בניתין דע"ו ח']. ואחריו מתמנה ר' יהודה נשיאה תלמיד רב אמי, והוא היה כבר בתחלת האמוראים [בע"ז דל"ג ב', ותוס' ר"ה ד"כ ע"א]. ואחריו מתמנה אבל בנו, והוא היה כבר בסוף כל האמוראים אחר אביי ורבא. וכפי הנראה, ר"י נשיאה אביו המריך ימים הרבה מתחלת האמוראים עד סוכן. וגזרה המלכות גזירה בימי אבל זה שכל הסומך יהרג, ולכן היה הוא הנשיא האחרון, עשירי לאבל הראשון. וכשראה הנשיא הזה שיפוא הגליות, לכן כתב המסורה לתורה, ומסר לכל גם העברותות לחשבון המועלות, שעד ימיו היה בסוד לנשיא ובית דינו, והיו מקדשין ע"ם ראייה, ובא הוא ומסר לכל החשבון. אבל אותו אבל שתקן הפרוחבל, אבל הראשון היה [ברש"י ניתין דנ"ו ח' ד"ה בשביעית בזה"ז]. ובכל זה שנה מהר"מ קוקן בהקדמתו למסיות שנדפסו בהעתקה אשכנזית בווין שנת תקע"ז].

רבי יוסי הכהן חסיד. פו' שנת י"ם ע"ם פ"ם.

שנויי נוסחאות

יהושע אשרי. בד"ל וכי"ק וכי"מ ובמחז"ו **יהושע בן חנניה**. יוסי חסיד כי"ק ובמחז"ו ..הכהן חסיד. מעין. במשכ"ב כמעין. (אף) עמהם. כי"ק וכי"ו ליתא. אליעזר בבף. בד"נבעעות אליעזר..; כי"ק ובמחז"ו ..אליעזר בן ערך.. מבריע. כי"מ היה מבריע: ת דרך ישרה. כי"ק וכי"מ ובמחז"ו ..טובה. האדם. כי"ק אדם וכן בסמוך.

לקוטים

ח בפשנה אם למדת תורה הרבה כו'. לאיתי לבתוב כאן אשר מצאתי במכתב לבמר"ר חייסרגוסי מבני בניו של הגאון הקדוש מהר"ר יוסף סרגוסי בעל הגם מברוש היסיליא רבו של בל הרבר"ז וז"ל פיהבו בראשונים דמ"ם אם למדת תורה הרבה וכו' אי"ל אל התחיק טובה לעצמך ראומרך שלבר מלרת ובבר יצאת י"ח במה שבינות היילרה האלהית בבריאתך אל האמר בן כי דע לך שעבודת השי' לא ידע לאדם ערבה ואין לה תבלית. ובמעבי מפי הרב הגדול מרן מהר"ר אברהם סבמדרי שבמע מפי סופרים לים מפי אים מפי הרמב"ם שאדם גדול לא היה רוצה לקרות וידוי יום"כ כי יודע בעצמו שלא עשה דבר עבירה ולמה ידבר שקרים לפניו יתברך והוא הוחמו אמת והשיבו הרמב"ם אלו ידעת אתה הלבב כמה חומר עבודת השם יתעלה וכמה צריך לעבוד לה האלוה הזה והיום מקיף העבודה הראויה והמוכרחת לאדון הזה היום יודע בודאי שאין בל יום שאין אתה עושה בל האמור בוידוי ושוב מוסף בבנה ובהנה ובל אדם נידון לפי גודל הבמתו שהרי מינו שדוד המלך ע"ה בתב עליו עון א"ל והיה היתה מגורבת מאוריה ושון הביגהו אף כי היה חייב מיתה ועון ליים בל המלך שאול אף כי היה רודפו והיה חייב מדין מחתרת וכן בל כיוצא בזה לפי מה שהוא אדם כן משבטו ושאתו ואף על דבר זה שבחרת עתיד אתה ליתן את הדין עכ"ל ומאוד יתרד בשם ויולפ ובמסתברים הנבה נסבו בהגלות גלות אמרי קדוש אבי התעודה הרמב"ם הללו כי אם יצאה מחבבו"ן נשם אדם אז יבנס לבנו ובמרירות יצאת לבקר רחמי שמים הרחמים והסליחות כי אל רחום הוא וכעין הוידוים מדע מ"ם גוזי סאר"י: (חסדי אבות).

הלוה ואינו משלם. כתב הר"ב הוא הפך הרואה את הנולד כו' ולא אמר סתם מי שאינו רואה את הנולד לפי שאפשר כו' שיגיל עצמו בבוא הנולד. ולריך לומר שמ"ש לעגיל ומתוך כך מחשב וכו'. אינו עיקר פירוש הרואה את הנולד. אלא שמתוך כך נמשך ג"כ שמחשב וכו' אבל עיקר כוונת הרואה את הנולד הוא מה שמפרש לופה ומביט במה שעתיד להיות וזה בכל עניניו ועסקיו דעל שמתוך כך מחשב וכו' לא שייך שיגיל וכו'. ובמדרש שמואל כתב בשם הר"י לירמיא שעם היות שהרואה את הנולד היא דרך טובה. הבלתי רואה בנולד אינה היא רעה לפי שמלינו אנשים הרבה שעם היות שאינם רואים את הנולד הם הולכים בדרך ישרה או האנשים שמקיימים התורה לשם שמים לא לתקות בוש שכר. ולא מפחד שום עונש. אלא לשמה וזאת היא העבודה היותר שלימה שבעבודות ולכן לא א"ר שמעון שדרך הרעה היא מי שאינו רואה את הנולד. ע"כ: המקום. הוא מקומו של עולם וכן הוא אומר [דברים ל"ג] ומתחת זרועות עולם. אבל העולם לא יכילנו שנאמר [מלכים א' ח'] השמים ושמי השמים לא יכלכלוך. רש"י: וצדיק. פירש הר"ב הקב"ה שהוא צדיקו של עולם שנאמר [דברים ל"ב] לדיק ויסר הוא. וכן [נחמיה ט'] ואתה לדיק על כל הבא

אומר עין טובה[פד]. רבי יהושע אומר חבר טובה[פה]. רבי יוסי אומר שכן טוב[פו]. רבי שמעון אומר הרואה את הנולד[פז]. רבי אלעזר אומר לב טוב[פח]. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך. שבכלל דבריו דבריכם[פט]. אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנה האדם[צ]. רבי אליעזר אומר עין רעה[צא]. רבי יהושע אומר חבר רע[צב]. רבי יוסי אומר שכן רע[צג]. רבי שמעון אומר הלוה ואינו משלם[צד]. אחד הלוה מן האדם. כלוה מן המקום[צה] ברוך הוא. שנאמר (תהלים ל"ז) לוה רשע ולא ישלם[צו] וצדיק חונן ונותן[צז]. רבי אלעזר אומר לב רע. אמר להם רואה אני את דברי אלעזר בן ערך. שבכלל דבריו דבריכם[צח]: ו הם אמרו שלשה שלשה

מכריע: ט עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו מבקש דברים יתירים ואינו מקנא בברואה שיש לחבריו יותר ממנו: חבר טוב. שמוסיפו בברואה אותו עושה דבר שאינו הגון: שכן טוב. מצוי אצלו בין ביום בין בלילה. ואינו חבר טוב אינו מצוי אצלו בכל עת: הרואה את הנולד. לופה ומביט במה שעתיד להיות ומתוך כך נמנע מחשב הפסד מלוה כנגד הפסדה: לב טוב. ושכר עבירה כנגד הפסדה: לב טוב. לפי שהלב הוא המניע לכל שאר הכחות והוא המקור שממנו מובנים כל הפעולות. ואע"פ שיש לפעולות אברים מיוחדים מ"מ הכח המשורר לכל התנועות הוא בלב לפיכך אמר ר' אלעזר לב טוב. ומפני זה אמר רבן יוחנן בן זכאי רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם: איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם. הולרך לשאול מהם זה. ולא הבין מתוך דבריהם הראשונים שהדרך הרעה היא הפך הדרך הטובה. לפי שלא כל מה שהוא טוב יהיה הפכו רע. כי מדות התמידות והוא העושה לפנים משורת הדין היא טובה ומי שאינו הסיד ומעמיד דבריו על דין תורה אינו רע. והפשר היה לומר שאם ההסתפקות והיא עין טובה היא דרך טובה. בקשת היתרונות אינו דרך רעה. לפי שאינו מזיק לשום אדם בזה וכן בשאר המדות. לפיכך הולרך לשאול מהם איזו היא דרך רעה שיתרחק ממנה האדם: הלוה ואינו משלם. הוא הפך הרואה את הנולד שאם לא יכלם לא ימלא מי שילוה. ויהיה מיטל ברעב. ולא אמר שאם מי שאינו רואה את הנולד לפי שאפשר לאדם שאינו רואה את הנולד. שלא יבא לידי הקלה. שיגיל עצמו בבוא הנולד ההוא: וצדיק חונן ונותן. הקב"ה שהוא לדיקו של עולם חונן ונותן למלוה מה שלוה זה ממנו ולא פרע לו נמצא הלוה נשאר חייב למקום: ו הם אמרו שלשה דברים. בדרך ארץ ובמוסרים ובמדות. דאינו בענין האסור והמתר והפעור והחיוב דברים הרבה

יבין תפארת ישראל יבין

ההמון, א' זה וכו' ביזכה בסוף כמוכם: פד) שבעובת מדתו, מסתפק במעט שיש לו ומתמה בהלאת הבינו, ואינו מקנאו, ואינו חוגג ואינו טועם. דכל אלו מחלישין כח הזכרון, אבל כשיהיה בעל מדה זאת, יהיה כבור סיד שאינו מאבד טפה: פה) שכשיעלה להסיל חסרונותיו, לא יתביים מלפניו ולא יכעס, בידעו שלבו המיס עמו, וישמע עלהו. כמו שהיתה אמו לר' יהושע: פו) שכשיש טובים עושים טובות ז"ל אף בהפסד של עלמן, עי"ז מתרגל כל א' מהן בחסידות: פז) ולכן עושה לעצמו נדר לבלי לבוא לחטא: פח) שלבו תמיד שמח ומזומן להיטיב לכל ועי"ז חדוותא מסתיים שיתחדד שכלו כמעין המתגבר [וע"ל דלב טוב הוא מלא הגוף, שהתרגל כך פל שנעשה לו לטבע שני. מבא"כ עין טובה, היינו שמתנהג במדות הטובות מכח הכבל. ומתחת ברק ע"י הכבל יכריח ילרו, אינו עושה הטוב בשמחה וכהשלמה כראוי [ועי' רמב"ם פ"ח מפרקיו]: פט) שכשהלב שוקט ושמח, יבקיף על כל אדם לטובה, וירבו מוהביו בחבר טוב, ושכן טוב. וגם במנוחת נפשו יוכל להסקיף את העולם. ויאהב נפ ה' בכל לבבו ונפשו: צ) אף דמדיוקא דרישא משמע ממה יתרחק. אפ"ה משום דלכל אדם ב' קלוות, ובינינו אדם ממולעת, למשל עין טובה היא קלה א'. וכנגדה עין רעה, ובינינו עין שאינה טובה ולא רעה אלא בינונית. וכן כולם. לכתי שאל בחיזה דבר יתרחק גם ממדה הממולעת [גם יש מדה טובה שאין הסוכה רע, כהתנהגות לפנים משורת הדין, ואז ליל להתרחק ממדה שבינונית]: צא) דכשהשקפת עין שכלו לשפוט הכל לרעה, אינו מסתפק בשלו, ומקנא חבירו, ודנו לכף רעה, ומהרהר אחר רבו, ואחר הקב"ה, ומסתפק ביסודות הדת, ובאולה משמים, ובפירוסה שקבלנו ואינו זוכה לאור התורה. ויורד לעיהנם: צב) שמפחדו תמיד להתעות מדרך היסר: צג) שמכעיסו תמיד, ומכחית מדותיו: צד) הוא הפך הרואה הנולד, שאינו רואה שכשלא יכלם עכשיו, לא ימלא לבא מי שילוה ונמצא מת ברעב. ולא אמר סתם מי שאינו רואה הנולד. מהאפשר שאינו רואה את הנולד, ואעפ"כ הולך בדרך ישרה. לכתי אמר הלוה ואינו מכלם, דשייכו שחושב שרואה הנולד, שכשישלם לא ישאר לו פרוטה, ואינו מסקיף יותר להלן, שהמעות שלה לא יתקיים לו לעולם, ומת ברעב: צה) כשעושה מעשה שתגרם אותו לחטוא, כהולך למקום לו מתעסק בענין העלול לחטא, נמצא שלה הסיבה הזו מהקב"ה, ולא הסיבה בקלות כמו שקבלה: צו) דאמ"ל דה"פ מי שלוה ואינו משלם הוא רשע, דא"כ הול"ל מלת רשע לבסוף, אלא ע"כ ה"ק דכל רשע למקום, לזה הסבה, ומביא א"ע בשביעה לידי חטא, ולכיוכ היכף בהלוותו, נקרא רשע כמו שלוה לף ביודע בשבה שלוה ביותר מהבאר שלא יוכל לשלם: צז) לכל אדם יש חיובים ומכבעים [פפליכטען לוגד רעכטע], חיובים מה שהוא חייב לאחרים, ומשפטים מה שאחרים חייבים לו. והצדיק חונן ומשותר מחיובי אחרים לו, ונותן להם יותר ממה שחייב הוא לאחרים. מיכו ה"ל מדהקדים מלת לדיק, ש"מ דה"ל ה"ק, הצדיק לפני הקב"ה חונן ממה שראוי לו לקבל מהקב"ה, ונותן יותר ממה שחייב להקב"ה, דהיינו מדרואה את הנולד, מקדים א"ע במותר לו [כיומות ד"כ פ"א]: צח) שהלב הוא שורש הכל, וכשהשורש מורקב בחלון, אין בכל אדו והדרו כי' ברכה. כן אם הלב רע, יוגבר יצר הגוף על הכל.

ט הרואה את הנולד. עי' מהיל ג"ב פ"ח ובכס"מ הי"ח ופי' במד"ל פ' נפ פ"ה:

שנויי נוסחאות

את דברי אליעזר בי"פ. בד"נ ובמשב"כ ..ר' אליעזר וכן בסמוך; בכי"ק ובמס' ד"מ..ב"ע מדבריכם. וכן בסמוך. אמר להם. בכי"מ חזר ואמר.. אחד הלוה. בכי"ק ..לוה. ב"לוה. בהי' ובכי"ב אלו לוה. המקובב(ב"ה). כ"ה בד"ק ובכי"ק; בד"נ ובכל המס' דפו"י ובד"ם ובמשב"ב ובמחז"ו ליתא. וצדיק חונן. בד"נ ובדפו"י ובמה.ש"ו צדיק.. וכולא עפ"י כה"ק שאינם מוגהים: ו המאמרו שלשה(שלשה'.בד"נ ובכל הדפו"י ובכי"מ ובמחז"ו ובמשב"ב ליתא וכן ליתא בכי"ק (ובכ וחן... וכן הוא בלחדי"נ פע"ו).

תוספות חדשים

ט בפשנה לב טוב. ובלחנות דר"נ פי' לב טוב לשמים לב טוב לבריות: חוי"ם ד"ה הלוה ואינו: בכלם פי' מדרש שמואל: שם ד"ה המקום. הוא מקומו של עולם. עי' בבראשית רבה פרשה פ"ח מבואר יותר:

באורי הגר"א

ט עין טובה. כמ"ש (משלי כ"ב) טוב עין הוא יבורך: חבר טוב. כמ"ש (קה ג') אם לגוים וגו' ולעמים יתן הון (עי' יומא ל"ח ע"ב): שכן טוב. כנ"ל בפ"ה מדבל יהודה. שנאמר יהודה ומקני וגו': הרואה את הנולד. כמ"ש (קהלת ב') החכם עיניו בראשו וגו' ואמרו (בב"ר פס וביומבלמי פוטה סס"ח) בראשיתו רואה כו': לב טוב כו'. כמ"ש (משלי ט"ו) וטוב לב וגו' והרבה מקראות כזה: שבבלל כו'. כמ"ש בירושלמי (ברכות פ"ח ע"ס) הנה בני לבדלי ונו' אלו יהבת לבך לי אמא ידעת דאמ טולה דילי: עין רעה כו'. כמ"ש (משלי י"א) ומונע בר יקנהו לאום: חבר רע. כמ"ש (קה ג') אם לגוים וגו': שכן רע. כמ"ש בס"ח: לב רע. כמ"ש (במדבר ט"ו) ולא תתורו ונו' (במד"ר פ"ם י"ח) שיגא ולבבה תרי מרגלי כו' העין הולך אחר הלב כו' ועין בינלקוט ס"פ אלה ז"ם רואה אני כו' שבבלל דבריו כו':

הרבה לומרו. לו נמי לאו הבלטה דברים הוי מרגלא בפומייהו תמיד: יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ולימתי יהא זה כשלא תהי נוח לכעוס. שאם אחה טוח לכעוס לו לאפסר שלא חזלזל בכבוד חברך הרי דבור אחד. שוב יוס אחד לפני מיתתך. הרי שתים. והכליבי הוי מהחמם כנגד אורן של חכמים וכו': שוב יום אחד לפני מיתתך. לפי שאין אדם יודע אימתי ימות ועבה תשובה היום שמא ימות למחר: והוי זהיר בגחלתן. שלא תחגא בהן קלות ראש: שלא תבוה. שלא תעגם על ידן: נשיכת שועל. רפואתו קשה לפי שעיגו דקות עקומות ועקובות וצריך הרופא לחתוך הבשר באיזמל ולהרחיב הנשיכה: עקיצת עקרב. קשה מנשיכת נחש: ולחישתן. דבורן: היולא מפי הערף ששרף בשעה שהוא לוחש. פי' אחר. הערף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים כדכתיב (תהלים נ"ח) אשר לא ישמע לקול מלחשים. כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבא לפייסו מעזר ממנו ומאבדו שיהא ג"כ רשאי לפזר ולאבד ממון חברו. אלא שלא דבר ר' יוסי כלפי אותו האדם. ואע"פ אמר אלא במי שגם ממנו חביב עליו אף כאן לענין כבוד ג"כ לא אמר אלא במי שגם כבודו חביב עליו: והוי זהיר בגחלתן. פי' הר"ב שלא תגהג בהן קלות ראש. ואל תתגעגע עמהן. ואל התגאה עליהן. אבל הוי חברתך להודיע להם שתתקרב בעת שיקרבוך. ואל הוסיף להתקרב אליהם יותר ממה שיקרבוך. שלא הפסיד כונתם כך ותתפוך אהבתם לשנאה ולא תגיעך מהם המעלה אשר תקוה. והמשיל זה במי שמתחמם באש שאם יגיב ריחוק ממנו יהגה בחומו. (וכו') [ואם יוסיף להתקרב ישרף]: שנשיכתן נשיכת שועל וכו'. כלומר שפעמים הם מזיקים בפעל שלם. וזה כמו הנביאה. ואמר שהיא כנשיכת השועל שרפואתה קשה. ולפעמים שאינם מזיקים בפעולה שלמה. וזה כמו עקיצה בלבד. ואמר שהיא כעקיצת עקרב. ולפעמים שאינן מזיקין כי אם בדבור בלבד ואמר שזה כלחישת הערף. כך נראה לי. [ואמנם ג"ל שד שאלו הלשונות הם כינויים להרמות ונידויים ומפתות. דרכנן לפי שכן נמצא לחכמי הגמרא כינויים. כמו הוא מפיק לאפך פולמי דטורא בפרק הזהב דף (מ"ז) [מ"ז] וכדבפרק מרובה [דף פ"מ] גזרתיהו לשוקך בגזרא דפרזלא. ה"נ היו אלו הכינויים בבמשנתינו ג"כ ללשונות של נידויים חרמות ומפתות בלשונות של חכמי המבנה]: לחישת ערף. שורק בפיו בלע"ז (1) שיפל"א כדרך שעושים לחזיר אלו זה לזה. רש"י: שרף. פירש הר"ב הערף הזה אינו מקבל לחש כשאר נחשים. כדכתיב אשר לא ישמע לקול מלחשים. דקרא דלעיל מיירי מסיים כמו פתן חרש יאטם אזנו (תהלים נ"ח ה') ומ"ש הר"ב כך תלמיד חכם אם תקניטנו ותבא לפייסו אינו מקבל פיוס. ומסיים הרמב"ם ואתה תדע זה מענין נחש שהתרים כנגד רבו אלישע בנפל בחלי מטונף כהתבאר מדברי חכמים מענין ארבעה אבים מלוכעים וכן עם אחרים. ובכלם התבאר הגזק בהסינו: וכל דבריהם כגחלי אש. אף קלות שבקלות. כי פורץ גדר של חכמים כגון יחוד של פגיה שסתם אשה נדה היא. שנאמר [ויקרא ט"ו] תהיה בנדתה עד שתבא במים [ותנן במשנה ג' הבא עליו. הרמב"ם: ו יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ולא פליג אדתנן לקמן פרק ד' משנה י"ב כבוד חברך כמורא רבך. דהתם בחברים שהם חברים בתורה. דרך חיים. ובמר"ם כתוב דיש ספרים דגרסי גם כאן יהי כבוד תלמידך וכו' וכתב דא"א לגרוס כבוד חברך כשלך שא"כ אם הוא בטבע שלא יקפיד על כבודו. נמצא שאף לכבוד חברו לא יחוס. וזה ודאי דאינו. וכך אמר דוד המלך ע"ה [תהלים פ"ו] הולך תמים וגו' נגזה בעיניו נמאס ואת יראי ה' יכבד. אמנם בתלמיד יגדל היטב אמרו יהי כבוד תלמידך כשלך. כי דיו לתלמיד להיות כרבו ע"כ. ולי נראה דאי משום הא לא איריא שלא אמר התנא שיהא חביב עליו כשלו. אלא כשכבוד עצמו חביב עליו. והיינו דלא קאמר יהי כבוד חברך בעיניך כשלך. ושיה בלבון קרא. אלא דבמי שגם כבוד עצמו חביב עליו הוא מדבר. ולכך האריך לומר חביב עליך. ותדע שכן הוא שהרי במשנה י"ב שאמר ר' יוסי יהי ממון חברך חביב עליך כשלך. וכי סלקא דעתך שאם יהיה אדם לפייסו

דברים[צא]). רבי אליעזר אומר[ק]) יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. ואל תהי נוח לכעוס[קא]). ושוב יום אחד לפני מיתתך[קב]). והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים[קג]). והוי זהיר בגחלתן שלא תבוה[קד]). שנשיכתן נשיכת שועל[קה]). ועקיצתן[קו]). עקיצת עקרב[קז]). ולחישתן[קח]). לחישת שרף[קט]). וכל דבריהם[קי]) כגחלי אש[קיא]): **יא** רבי

1) ליפטן.

יבין תפארת ישראל יבין

ויתחברו אלו הדומין לו, חבר רע וסכן רע, ואלו יעשה נדר בפני חטא, משחתו בו מוס בו: צט) כל אחד מהן הזהיר ג' דברים, כמוזכר במשניות דלקמן עד משנה ט"ו: ק) הזהיר על ג"ד שראוי להשלים הנפש בהן. מדות ישרות, שמירת המצות, לימוד התורה: קא) במדות, הזהיר ביותר מכעס, שבה תלויין מדות רעות רבות. ומשום דכל כעס בא לרוב ע"י שפגע לו בכבוד חבירו מעט, וחבירו חוזר ומקניטו מעט יותר, ושוב האחר משיבו קשות יותר ויותר, וכמ"ש חז"ל [סנהדרין ד"ז ע"ו], הלא הגרא דמיא לבדקא דמיא. לכן יעלו התנא אם תרצה להשמר מכעס שמפרק הגוף והנפש, יהי כבוד וכו', דכמו דלא ניחא לך ביזיון גם ברמז, ג"כ השמר לבלי לומר לחברך דבר שיפגע כבוד חבירך גם רק במקצת. וכמו שבאם אזלזל אחרים, לא ניחא לך שיזלזלוך יותר ממה שאזלזלת כן אם אזלזלך לא תזלזל למזלזליך יותר ממה שזלזלך [כגילה ד"ב ע"ב]: קב) כל מזהיר על קיום המצות. שהאדם לבו נוטה יותר להטות מלהצטדק משום דבחטאו ישיג הטוב מהר. אבל הטוב והטוב בע"ו החטא לו המצוה ליום הכפר יבוא, ובוליגא מבא מקרא [בסוכה נ"ו]. לכן טוב מדעתך, כאילו הפתא יום א' לפני מיתתך, וקרוב יום ה'. ולא אמר פן תמות היום. מדיבול להתגלגל מדאין מרגים בעצמו חולשה וחולי עדיין. אבל רחוי לאדם לחבוש, מה לא יוכל להתהוות בין היום למחר: קג) זה אמר כנגד לימוד התורה שנקראת אור, שנאמר והורה אור [משלי ו' כ"ג]. אמנם אפשר לקבל האורה מהאור מרחוק, אבל א"א שיתחמם מהאור מרחוק. להכי אמר הוה מתחמם וכו', ר"ל לא תסתפק להיות מואר מלימודים מרחוק, אבל ראה שתתקרב אליהם ותחמם הרגשותיך כשתראה מעשיהם בהתלהבות קדוש, דגדולה שימושה של תורה יותר מלימודה [בברכות ד"ז ב']: קד) תזהר שלא תפגע בכבודם ע"י שאתה רגיל תמיד עמהם. דאף שידמו לך כגחלים שוממות בלי כח להבה לעשות לך רעה, התירא מהם שלא תכוה: קה) שעיגו עקומות ולהכי נשיכתו קשה להרפא: קו) כשחלשים מלבשך רק יעקלוך [שטעכנן בל"א]: קז) שעקיצתו מסוכנת ע"י החרס שמצוע בכל הגוף: קח) [ליפטן]: קט) כשחלשים אפילו מלעקלך בקרוב לך, ורק מרחוק יגפו הכל כעפס עליך: קי) שהוא כחם מאורם מאד, שבהבל פיו נופף וממית כרגע, ולכן נקרא שרף: קיא) אף אם לא יקללו אותך, רק יחברו ויספרו נפשם לפני ה' שיראם עליהם: קיב) שעשים ומבעירין בהשחת שרוף וכלה גם בריחוק מקום, אף את הדברים שאין בהן חיים, דקב"ה הבע ביקריה:

ו. יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך. מפי ד"ל שאמר ב"ג ומי"ל נקמן מ"ד מ"ג ומי"ל מ"ד מ"ד מ"ד מ"ד מ"ד עשות ה"ג: ואל תהי נוח לכעוס. מיי' פ"ח מה' דעות ה"ד וס"ג מה' תשובה ה"י: בשוב יום אחד לפני מיתתך. שנא פ"ג מ"ל קה"ל פ"ב מיי' פ"ז מה' תשובה ה"ח וס"ג: והוי מתחמם כנגד אורן של ת"ח. מנחומא ימנו פיקון י"ב: והוי זהיר בגחלתן כו'. כ"ל וירא פ"ב מפיק. מ"ל רבנו פרחיה ב' מ"ו ג': שנשיכתן נשיכת שועל. נמדב"ר מתוספתא נמזבר מ"ו מ"ו:

שנויי נוסחאות

כבוד חברך. כמ"מ פמון.. ובמאמר בדבלי ר"י כבוד.. אולם בעוה"ר עלום מנין בפס כי"מ גם בדבלי ר"י פמון.. ועי' הוי"מ בפס מדרש שמואל. (והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים). כמ"מ ..של תלמידי חכמים; בד"ל ליתא בעעות. ,ונראה מפמ"ו דאחר"ל כי מכלון עד סוף המבנה אינו מן המבנה. כך מצאתי לבר"מ די לימאלמו"(עבו"י) והרמב"ם כתב ,אבל אמרו והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים אינו מתאמרים אבר הוכיח בפס לבל הוא ממה שמע מעולמו ויש מספר לאחו ומפני זה לא נמנה מבלל דבריו" וכ"ש כתב בסוף הבבור ובוא יום אחד כו', ,אלמה דבריה אלו מבגליתא בשמיה דר"מ בן הורקנוס מפני שהם דברים אלהיכן לבל אדם הדיר" ובסוף הדבור בפסיקתו כו' וזה הדבור אינו מן הבי' שמיה דר"מ כי לא היה אומרו בכל יום, ובפעם אחת שיבת אל לבו ליזהר בכבוד חכמים די לו זמן מרובה כי אינו דבר הצריך זכירה בכל יום בני הראשונים ועי' רש"י ורע"ב ובמת"ו. בגחלתן שלא. כמ"ז בגחלתן.. וכ"ה בכי"ק וכר"י (ובפס ..שמא). וכל דבריהם. בכי"מ ואף כל..:

באורי הגר"א

ואל תהי כו'. כמ"ש(קהלת ז') אל תהל הכל וגו' כי בעם וגו' ואמרו (שבת ק"ם ע"ב) לא יהיה בך אל זר וזכו': ושוב כו'. כמ"ש בסוף פכ"ג דשבת שלאמר בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגו': והוי מתחמם כו'. כמ"ש (ישעיה נ') לכו ונלכה וגו'. וכמ"ש (בראשית י"ג) וגם לגוים ההולך וגו' מי גרם לו הליכתו עם אברהם ולמד ממעשיו ויפאר בם מאד וגו': והוי זהיר כו'. כמ"ש (מלכים ב ה') ויראת ועתה וגו' ועיין בפי' הרמב"ם ובאגדה הפרד נא מעלי ד"ש: והוי זהיר כו'. שבדם לו פרידת עולם ר"ל שנאמר

פ"ה דנדה. תנוקת בת יום אחד מטמאה בנדה] וחכמים גזרו אף אם טבלה. בהרי גזרו על יחוד פנויה. ל"ם טהורה ול"ם טמאה. רש"י: **יא** עין הרע. פירש הר"ב כמו עין רעה. ואמר במוליאין את האדם מן העולם ואין ל"ל שיתרחק אדם ממנה ולפיכך אמר ר יהושע לעיל שהדרך שיתרחק ממנה האדם היא חבר רע. וזהו חדוש יותר. כ"פ במדרש במואל: יצר הרע. רוב התאוה. הרמב"ם: ושנאת הבריות. כתב הר"ב בפרמב"ם פי' במואם חברת הבריות ואוהב ליבב ימידי. וז"ל רוב הכעס והוא חולי המרה המסורה מביאה האדם למאוס כל אדם עיניו ובגלאהו. ויטיב לו חברת החיות והתבודד במדברות ובוערות. ויבחר לו מקום מאוי מיובב. זה אלמלא לא מלד פריבות רק לרוב תאותם וקנאתם בעולתם. אלו ימיתו האדם בגלא ספק. כי יחלה גופו וימית טרם עתו. ע"כ. ומ"ם עיד הר"ב אדם קבה שמביא עליו בגלאת הבריות כתב במדרש במואל שיש מפרשים שהכל מקללין אותו ותחול עליו קללתם. ויגלא מן העולם בהרי אמרו חז"ל [מגילה ט"ו] אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך וכו': **מוציאין** את האדם מן העולם. עיין בפ ד מבנה כ"א: **יב** יהי ממון חברך **חביב עליך כשלך.** ממ"ם במשנה י': **והתקן עצמך ללמוד תורה** שאינה ירושה לך. **וכל מעשיך יהיו לשם שמים.** ר' חנינא בן דוסא אומר: הוי מתפלל בעד שלום המלכות שלולי פחדה איש את רעהו חיים בלעו אותנו. ר' חנינא בן תרדיון אומר: הוי מקבל פיוס: **יא** עין הרע. כמו עין רעה. שאיש מסתפק במה שיש לו. ומחזר אחר דברים אחרים. ויש מפרשים עין הרע. שמכניס עין הרע בממון חבירו או בבניו ומזיק לו: ושנאת הבריות. בגלאת חנם. ורמב"ם פירש שמואס חברת הבריות ואוהב ליבב יחידי. ואני במעיני אדם קבה במביא עליו בגלאת הבריות. ונורם שהכל בוגאים אותו: **יב** התקן עצמך ללמוד תורה. בלא תאמר הואיל ואני חכם. ואני אני חכם. תורה חוזרת לאכסניא שלה ואינו צריך לבקש אחריה: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. אף בשעה שאתה עוסק באכילה ושתיה ובדרך ארץ לא תתכוין להנות גופך אלא שתהיה בריא לעבות רצון קונך: **יג** הוי זהיר בקריאת שמע. לקריאתו בעונתו. וכן בתפלה להתפלל כל תפלה ותפלה בעונתה: קבע. כאדם שיש עליו חובה דבר קבוע ואומר אימתי אפרוק מעלי חוב זה. אי נמי קבע. כאדם שקבוע לו לקרא פרק אחד פרשה אחת שאומר אותה בקריאה בעלמא. ואינו אומרה בלבון תחנונים. כאדם שמבקש רחמים: כי אל חנון ורחום הוא. רולה בתחנונים ועל ידי התחנונים הוא מרחם מידו: ואל תהי

יב וכל מעשיך יהיו לשם שמים. כ"ל שכיקשת לנפי פפקת כ"ב כ"ל אל מ"ל פ"ר הכ' דעות פ"ג: **יג** אל תעש תפלתך קבע. פי' בנכות כ"ת ע"ב מ"ל פ"ד הכ' בפלה הפ"ו פפ"ג לאיין ה"ם מוש"ע אוי"ח סימן ק"ח ס"ג:

שנויי נוסחאות

יא עין הרע. בכ"ל ובמת"ו **עין רעה**, ולפי כ"י היקר המוסגת בלפניו ופירשה ומביא ראיה לפ"ז ממס "שאמר בגלון עין הרע בלבון זכר כו' ע"ב ועי' רע"ב: **יב** ממון חברך. עי' לעיל מבנה יו"ל. **והתקן.** בכי"ק התקין. **שאינה ירושה לך.** בפי' לבות בגמתו"ע כתב "במשניות נקוד מלמעלה לומר שאין גורסין אותן": **יג בקריאת שמע.** במבכ"ג בקריאת.. (**ובתפלה**). במחז"ע **ותפלה** ובפי' בס "ותפלה אין הנו גורסין במבכ" ובכ"י. **ובתפלה ובתפלה** לא גרסי'. ל"ל ק"ש ותפלה חדא מילתא היא וכן לתא גם בכ"י ע"ם ועי' בהו"ע וג"ע. **אלא** (**רחמים** ו)**תחנונים.** בכי"ק ובמחז"ע ובכי"מ ובכ"י ליתא. **המקום** (**ב"ה**). בד"ל ובכל הדפוסים ישיש ובמבכ"ג ליתא (**כי**) **אל חנון ורחום** (**הוא**) **ארך אפים ורב חסד** (**ונחם על הרעה**). בכ"י **אל חנון ורחום ארך.** וליתא למלות כי, **הוא** ופסוק הוא ביונה ד'; ובפי' תחז"ו כי **אתה אל חנון** כו'; בכב"י **כי חנון ורחום הוא..** ופסוק הוא ביואל ב'; בכי"ק ובמחז"ע **כי אל רחום וחנון הוא.** ובל"ה בכי"מ כפי המובא נמוה שנוס לך ליתא שם למלת אל: בד"ע ליתא למלי ונחם על הרעה.

באורי הגר"א

(**ובכרים כ"ג**) לא יבא עמוני וגו': **יא** עין הרע כו'. שבולם הין בבלעם והיולאו מהיו מן העולם ובמ"ם בסוף ס': **יב** והתקן כו'. כמ"ם (במ"ר פ' פנחס) (במדבר כ"ו) יפקוד ה' אלהי הרוחות וגו'ק"ת לך לת וגו' אל"ל שקב"ה נמיך היו יושבים ויהושע כו' ואמרו יומא (ע"ב ע"ב) ג' כתרים הן זר לתון כו' כתר תורה עדיין כו': **וכל מעשיך.** כמ"ם (משלי ג') בכל דרכיך דעהו וגו' ואמרו אינה פרשה קטנה שכל גופי התורה כו' ועיין סוף בדכות (ס"ג ע"ח):

יכין תפארת ישראל יכין

קיג) מזהיר נ"ב על ג' חיובי אדם, ת ו ר ה ע ב ו ד ה, ג " חז קיר) שעיקר כהה ורעה בעניני אמונה שלמדה תורה, מסתפק בדבריה ובדברי הדם, אם תורה מבמים, ובהסתרת הנפש, וכדומה ביסודות התורה: קטנו) שילרו נובר עליו ומונעו מלעבוד ה' ולקיים מצותיו: קבנו) בשונאת הבריות מלהביב להם בגד"ח: קיז) מדלון לו על מה ביהמוך הלאתו בזה ובבא [בפ"ח מ"ב]: קיח) בנגד ג"ח הני לה, שתסתדל ותבמח להרבות ממינו ולא לבמעיטו. ואם כך בממון שיבנו בחזרה, כ"ם כח גופו וכבודו ובכלו, הבתדל להזקק ולהרבותם ולא להחליבם ולהמעיטם [דבכל הנך שייך ג"ח]: קיט) משום תורה הני לה. ור"ל הזהרו לתקן עצמך מכל הקלקולים בימיעוך מלימודה, הן בדאגת פרנסה, או חולבת הגוף, או מיעוט הבכל, או בסבר לעבר. הוה מחבב כחילו כל אלה מתוקנין לך בבבתך ללמוד: קב) להבינה בלי יגיעה ובלי יחוד כל המחבבות אליה. [ומ"ר מובאה קהלת יעקב. הייבו לבלל ובחלל, כדבתיב כי לא תבבה מפי זרעו, ולעניין קיום מלותיה בלא תבתנה בבוא זמן או מקום או דור. אבל לבל יחיד אינה ירושה. ואפילו אביך ואבי אביך בבוא ת"ח, אדרבה זה גורם בלא תהיה ת"ח, בלא יאמרו בהתורה ירושה [בנדרים פ"א א']. ואפילו אתה בבר דור רביעי בתורה, אבל לא תשוש בתורה מוריעה [בב"מ פ"ה א']. הייבו רק בשאיבה לריך לא יגיעה קבה בלחבים. אבל בהתלמדה דרך ערבי עם מחבבות זרות, לא במעבו שתמילוה]: קבא) לבעיין עבודה הני לה. ור"ל אפילו בעבקה לצרכי הגוף וממון הבוון לחזקה לעבודתו יתי' [ועי' ברכות ס"ג א']: קבב) הזהיר על ג"ד בתפלה בהיות ג"כ בבלל עבודה: קבג) אינו ר"ל שיקרא ק"ם ויתפלל, או בלא יעבור עוקבן, דזה חיוב נמור הוא, ומבילתן רק מחבירות ידבר [בב"ק ד"ל ע"א]. אבל הזהיר, דמדבן חוב נמור, והאדם אומרם כמה פעמים ביום, לכן מלוי בלא יבוון בבן הינב, לכן הזהיר בלן הבגא שיזבר אדם לבוון בבן מאוד. ק"ם מבני בים בה הזהרת אדם לעלמו בל עבקרי אמונבתינו הקדושה, דהייבו בבבבה ראבונה אמונת יחוד הבם ב"ה ואהבתו וילבתו ולימוד התורה, והייבו הייבו להקב"ה. ובבבה בבייה הית בה אמונת תורה מבמים ומבירה מלוהיה בדפתח והיה אם שמוע תבמע אבר אבבי מלוה. וגם אמונת הבנהה בבבר ועונם בעה"ז, וגם רמז על בבר ועונם עה"ב וכדמבייים לבמען ירבו ימיבם כימי הבמים על האדמה, והרי זה א"א רק בעה"ב, וה"ל רק לבמען זה תעבו מלוהי, ולא עבור עוה"ז. פרבה ג' אזהרה יתירה לבלי להתעות אחר פתויי יל"ה בתאות או במחבבות אפיקורבים וכמ"ם ולא תתורו אחרי לבבבם הייב יל"ה ואחרי עיניבם הייבו מחבבות תיעות בבל חטאי העולם ע"י ב' אלו יהיו. ומהבל הנך בבפרבייות הללו הם עקריים לזרע ישראל וחיובו בעולם, לומו הקב"ה לחזור עליהם בבל יום. ואם אעפ"ב יאמרם אדם בלי בוונה, הרי בל אחירתו לחבם. וב"ב בתפלה, מלבד בבבולן מדבר אל המלך במ"ם בדרך אתה וכו' ואיך יעיז פניו לחיות אז אין פיו ולבו בוון, גם בל"ז איבן יוכל לחשוב ביקבל ה' הפלתו, אם לא התהבן בן לפניו בהבנעה יתירה, ותחת זה היו מחבבותיו עבים בבל זיות בבלותיו ותעתועיו, ואפבר גם בדברי עבירה, ואיך לא יתבוסם לומר בבוף תפלתו לפני יודע מחבבות היו לרלון וכו' והגיון לבי, ומה ישיב אם יעבהו ה' בגערה, מה הגיה עתה בלבבך. ולבן אמרו חז"ל אין תפלתו של אדם נבמעת אא"ב מביים בפיו בבבו, נפבו הייבו המחבבות, בבבו הייב ביבניה עליהן יפה בלא יתעו ובלא הבבה לפני מי אתה עומד, בבאמר נבא לבבבו אל בפיה אל אל בבמים: קבד) ר"ל אפילו אם אתה שלך מתפלל וכו', ר"ל אפילו ההבוון בפי' המלות: קבה) להתפלל רק בפי בהדברים מבודרים וקבועים, בחבבך מפני בי בן חובתך: קבו) להתפלל דרך התחנונים, בעני הטומד בפתח המלך בלב בבבר [בברבות דב"מ]. ולפיבך אחדם בבל יום דבר בבל ברבה בבי בפיבת נפבך עליך: קבז) דג' מיני תפלת ים ובולן בלולים במקרא זה. (א) שילולו הקב"ה מלרות, ולא שתבת ונבל תורה אחד לבבינה [בבבת ג"ב א'] יתריך אפו ולא יעבינו הבמה יבוב עוד. (ב) בייחיד לו בהעבות ממם, אף דלפי מעבינו הין רלוין לו, ירב חבדו הקב"ה עמו. (ג) בבייבוב ימהול לו

הקב"ה

תהי רשע בפני עצמך. אל תעשה דבר שהוא ולמחר תרשיע אתה לעצמך בו. ורמב"ם פירש אל תהי רשע בעיניך. כלומר לא תחזיק עצמך ברשע שמתוך כך אתה יוצא לתרבות רעה לגמרי. ואני שמעתי אל תהי רשע בדבר זה שתפרוש מן הצבור. ותעמוד בפני עצמך: **יד** לאפיקורוס. לשון הפקר שמבזה את התורה ומחשיבה כאילו היא הפקר. אי נמי משים עצמו כהפקר ואינו חס על נפשו לחוס שמא תבא עליו רעה על שמבזה את התורה לו לומדיה: ודע לפני מי אתה עתיד. בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס אלא יפה לך לגנות לדעתו: **מן** היום קצר. מי העולם הזה קצרים הם: והמלאכה מרובה. התורה ארוכה מאדם מדה: ובעל הבית דוחק. שנאמר (יהושע ט') והגית בו יומם ולילה: **מן** לא עליך המלאכה לגמור. לא שברך הקב"ה לגמור את כולה כדי שתפסיד שכרך אם לא תגמרנה. ומאי תאמר איני לומד ואיני עושה שכר. לא אתה בן חורין ליבטל. על כרחך העולם

תהי רשע בפני עצמך (קכח): **יד רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה** (קכט), **ודע מה שתשיב לאפיקורוס** (קל), **ודע לפני מי אתה עמל** (קלא). **ונאמן הוא בעל מלאכתך** (קלב) **שישלם לך שכר פעולתך** (קלג): **מן רבי טרפון אומר היום קצר** (קלד) **והמלאכה מרובה** (קלה) **והפועלים עצלים** (קלו) **והשכר הרבה** (קלז) **ובעל הבית דוחק** (קלח): **מן הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור** (קלט). **ולא אתה בן חורין ליבטל ממנה** (קמ). **אם**

יתבדל לפיכך הזהיר עליהם ביותר. ובמדרש שמואל כתב דרבינו יונה גרים הוי זהיר בק"ש יותר מבתפלה. ופירש הטעם כי זמן התפלה הוא רחב עד ד' שעות וזמן ק"ש קצר כותיקין עם הנץ החמה וזהו לשון הוי זהיר כי לריך זהירות גדולה. ע"כ: **יד הוי** שקוד ללמוד תורה מה שתשיב לאפיקורוס. רבינו יונה ז"ל פירש הוי שקוד ויגע בלמוד התורה כדי שתדע להשיב לאפיקורוס. כ"כ במדרש שמואל. ונמליגו למדים דלא גרסינן ודע וכן גרלה בפי' הרמב"ם דל"ג ודע. אבל בס"א גרסינן ודע מה שתשיב וכו'. וכתב במדרש שמואל בשם הר"ש אלמוסניגו שלכן אמר ודע מה שתשיב. אמר מה שתשיב לאפיקורוס דעהו אתה בידיעה שלימה ולא יהיה תשובתך אליו מקובלת אלא אם כן אז מלומדת מאחר כי כן לא תגלה אזנו. ע"כ. ובאמרו מה שתשיב הודיע שלא תלך אתה אצלם להקשות להם על סברתם אלא אם יבואו אליך ויקשו לך דע מה שתשיבם. אמנם אתה לא תתחיל לבסות בך את הכלב. מדרש שמואל: שקוד. עיין בפי' הר"ב במשנה ט"ו פ' בתרא דסוטה: לאפיקורוס. פירש הר"ב לשון הפקר במבזה את התורה וכן המבזה לומדיה. וכדמסיים בפי' הבני ובך פי' בהדיא ברים פ' חלק [נ"ט ע"ב]: ודע לפני מי אתה עמל. פי' הר"ב בתשובה זו שאתה משיב לאפיקורוס שלא יפה לך לגנות אחר דעתו. לכאורה לפירושו לפני מי מוסב על האפיקורוס. אבל גראה שדבריו מועתקים מפירוש הרמב"ם. והוא מפרש דלפני מי מוסב אל הש"י. וז"ל הרמב"ם ואמר אע"פ שתלמוד דעות האומות לדעת איך תשיב עליהם. הבמר שלא יעלה בלבך דבר מן הדעות ההם ודע שמי שתעבוד לפניו יודע לפון לבך והוא אמרו ודע לפני מי אתה עמל ר"ל ביאור לבו באמונת הש"י. ע"כ: ונאמן הוא בעל מלאכתך משלם וכו'. כתב במדרש שמואל בסוף פירקין בשם הר"ר יונה ז"ל שמה שאמר ר"א ונאמן וכו' לא פליג על מאמר אל תהיו כעבדים במ"ג דפ"ק ודבר כתבתי בזה ברים פירקין בדבור והוי מתשב ומ"מ אין ענין זה מקושר לדבריו הראשונים ומלאתי בגא"י מוגה דגרס ומי הוא בעל מלאכתך והו לא מידי: **מן** אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה. לפי שאמר לעיל והשכר הרבה וימשך לאדם מזה לומר הנה אקבל שכר הרבה כשאלמוד שעה א' ואח"כ אני יושב בטל מתורה כי כבר יש לי שכר הרבה לקבל לכך אמר אם למדת תורה הרבה נותנין לך שכר הרבה. דאל"ה לא. שהרי אדרבא יש עליך עונש בשון בטול תורה. כ"כ מד"ש. ומתיישב בזה הא דתנן בסוף מכות [דף ק"י]. נאמר בעולת העוף אשה ריח ניחוח ובמנחה אשה ריח ניחוח ללמדך אחד המרבה ואחד הממעיט וכו' דהיינו זה שמקריב מנחה מכתמת עני הוא כדפירש"י בפרשת ויקרא נפש כי תקריב קרבן מנחה מי דרכו להתנדב מנחה עני ע"כ. ובזה הוא שאומר התנא שהן שוין לפי שהעני

הקב"ה הטליו לגמרי, **ויכחס על הרעה** שראוי לו. אבל כל ג' מיני התפלות תביא רק ע"י שהקב"ה **חנון ורחום** לך, דסיימו בשתפלה דרך תחנונים: קכח) הנה זה מציעה גדולה בכוונת התפלה, כשיתבונן אדם בעצמו ויתיאש מן הרחמים, ויהשוב שכל הפלותיו לא יועילו לו: קכט) ג' דברים נלרכים להצלחה בלימוד (א) **השקידה והתמדה**, דאם לא יתמיד לחזור בכל יום לימודו שמלתמול, תקדש ילאה להיות, ולא ישתרש הענין בלבו היטב. ולכן אמר הוא שקוד וכו'. [ואמר שקוד בפעול, ולא שוקד בפועל. דכל פועל יש בידו לעשות או כלי לעשות. אבל הפעול מוכרח במעשהו מפני את הפועל. כן תשתדל בעצמך שהרגל בשקידה, שלולי אין בת בן לאנשים בשום פנים]: קל) ב) **העיון והתעמקות** בהעניינים שלומד. שלא יהיו אנשים דבר שלומד עד שישאל ויטיב לעצמו על ד' שאלות, מי, מה, למי, או אם מי, מתי, איה, איך, ולמה. שבשתדע להשיב על אלה הד' שאלות, יבורר לך כל דבר חמור ועמוק. גם ישקיף סביבות הענין-שלמד יפה, אם אין בו שהירה במה שלמד כבר. גם ישאל א"ע אם אין שם בהדבר שלומד מלה יתירה, ולמה נכתב מלה זאת, וכדומה בהשאלות, עד שיבורר לו הדבר כשמלה חדשה. ועל הענין הזה, אמר, ודע מה וכו', ר"ל לא די שלריך אתה לידע הטעם של כל דבר כפי הראוי ופפי שמוכר הישראלי הכשר לשאול. אלא לריך אתה נ"כ להתבונן בכל דבר הטעם שתוכל להשיב לאפיקורס כשתזדמן עמו, שאינו מתרלה בקבלתיו האמונה, רק במה ששכל אנושי סובל: קלא) (ג) **הסברת הדעת**, וכל מחשבה אחרת בשעה שלומד. ועל זה אמר, ודע לפני מי אתה עמל בלימודך, אלא התבונן לפניו שתעשק במחשבתך בענייניה אחרים בעת עסקך במלאכתו. ונאמן הוא וכו': קלב) בענייני עסקי פרנסתך הגופניים, כי בידו מונחת גם הצלחות הזמני: קלג) בעבור פעולתך השלימה בלימוד התורה, לא תעזוב להתיגע בפרנסתך למלוד [בברכות ל"ה ב']: קלד) ר"ל ימי חיי אדם קצרים מלהשיג בהן השלמתו הראוי, דכמעט שיפתח עין בכלו לראות שהעולם ועניינו הבל המה יחד, כבר שיבה זרקה בו, ועוד מעט ואינו: קלה) ר"ל מציין חיוביו לאלהים ואדם רבים במניין ואיכות: קלו) ר"ל כחות הגוף והנפש, עצלים הם וטוטים יותר להרע מלביטב: קלז) בעה"ז ובעה"ב, כמ"ש הכתוב כי היא חייך ואורך ימיך: קלח) דלא תימא דאין הקב"ה מקפיד אם יעלים האדם א"ע בתורה ובמצות או לא, דכמה יקפיד האב מאד שיעלים הבן א"ע, ק"ו הקב"ה. ועיקר כוונת התנא, שיזדרז האדם בכל כחותיו בקיום התורה, מדיש בה ה' דברים הנ"ל, שיש בכל א' מהן די בזכרונה לזרז האדם, מב"ש כשנם כולם יחד בה: קלט) דאף שהמלאכה מרובה וכדאמרן, אפ"ה לא התיאש אם לא תוכל לגמור כולן: קמ) שלא תחשוב מפני שהמלאכה מרובה כל כך, בוודאי יסתרלני

הקב"ה

יד הוי שקוד. בכי"ק ..שקד; בכי"מ הוי זהיר. (ודע) **מה שתשיב לאפיקורוס**. בד"ל ובכי"ק ליתא וכן ליתא במתי"ו (ומה ובר"י..את אפיקורוס) וכן ליתא בכי"מ (ומה ומה שתשיב..). **ונאמן הוא בעל מלאכתך**. בכי"ק ובכי"מ ובמתי"ו ובכי"י ומי הוא בעל.. (ישישלם לך שכר פעולתך). בכי"ק ליתא: **מן** והשכר הרבה. במתי"ו ושכר.. מהפי' שם משמע קצת כי הדבור הזה היה לפניו אחר הדבור והמלאכה מרובה ולפי בי' מתי"ו ושכר ניחא והנראה כי אעפ"י שאנלים הם בכל"ז מבקשים שכר הרבה, אך יפי מיסתמו והשכר קבה קלת הסדר: **מן** ליבטל (מסנה). בכי"ק ליתא.

תוספות הדשים

יד בתוי"ם ד"ה הוי שקוד כו' הכל בס"ה מ'. ורש"י בסנהדרין פירש מגיל וזריז וכן בגמרא סנהדרין ל"ח ע"ב ל"ג ודע וכ"ל מפי' רש"י שם ואיתא שם בגמרא אמר ר"י ל"ם אלא לפיקורוס אבל לכל אפיקורוס ישאל כל שכן דפקר עפי. ותמיהני אלא הגילו הר"ב והתי"ט: (ממהורש"ם ז"ל):

ראשון לציון

יד הוי"ם ד"ה הוי שקוד כו' וכן נראה בס' הרמב"ם דל"ג ודע וכן בבאהד' ל"ח ע"ב ליתא וע' יסל"מ. **מן** תי"ם ד"ה אם למד כו'. בדפי' הר"י בס' ויקרא נשם כי תקריב כו' וכן איתא מאמות ק"ד ע"ב וע' יסל"מ:

באורי הגר"א

יד שקוד כו'. במ"ם (מכלי ח') שקוד על דלתותי יום יום וגו': ודע לפני כו'. כי"ל בכל דרכיך דעהו: **ונאמן** כו'. במ"ם בה"ל פרשת ל"מ אמ ה' נאמן לבלם שכר וכמ"ש בפ"ד דמגמות (מ"ד ע"ב): **מן** היום קצר. במ"ם (ליוב ח') כי לא ימיהו וגו' וכוונא. והמלאכה מרובה. במ"ם (ליוב י"ה) לחובה מאמן מדה ומחנה וגו': **והשכר** הרבה. במ"ם (מכלי ח') וכל תפניך לא יבוו בה ובוונא: **ובעל** הבית דוחק. במ"ם (יהושע א') לא ימוש וגו' (דברים ד') וקן יבוהו וגו': **מן** לא עליך כו' ולא כו'. במ"ם (דברים י"ח) אמר אבי מלאה אתכם היום שלא תאמר כי אם אמרה

שהעני עושה כפי כחו וממונו. לפיכך שוה מיעוטו לפני הש"י כמו המרובה של העשיר. אבל ודאי מי שבכחו לעשות הרבה ושעה מועט. ודאי באינו שוה לעושה מרובה. וכן כמי כשהעני עושה יותר ממנהה. ודאי שפגרו ג"כ יותר גדול. ולא אמרן שעון המרובה והמועט אלא כבעריך ג"כ המנדביס מה ערכם וכדאמרן. ובמתני' כמי דאמרן אם למדת תורה הרבה ביכול הוא לומר. וכיולא בזה כי' בדרך חיים ועיין פ"ד מ"י: נותנים לך שכר הרבה. אבל תבלומין לא שייך לומר הרבה כי אין התשלומין רק מה שראוי לבלם. ולא הרבה. דרך חיים: ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. ולא תעלה על דעתך שכשתקבל המתנה הרמוזה במתן ובהרבה שיעשה משכרה. מד"ש: ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. כלומר מה שאני אומר לך ונאמן וכו'. אין הכונה כדי שתעבוד ע"מ לקבל פרס רק כונתי היא זאת שתדעהו דרך ידיעה לבד וכדלעיל. ויש גורסין ממתן שכרן בעי"ן. ולאותה גירסא י"ל דאתא למימר דאפי' מתן בהיא המתנה בהאי עלמא ליכא ולכך אל תתמה בראותך הצדיקים אם מרעה אל רעה יאלו. כך כתוב במד"ש:

למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה(קפא). ונאמן הוא בעל מלאכתך(קפב) שישלם לך שכר פעולתך(קפג). ודע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא(קפד):

ר"ע מברטנורה

העול מוטל עליך לעבוד: לעתיד לבא. לעולם הבא:

(ונאמן כו' פעולתך). כמה שנוס ליתא. ודע מתן. בכי"מ וכי שב"ב שמתן ועי' הוי"ט:

באורי הגר"א

אחוכה מאדם מדם וגו' פביר יום אחה עד ילה כבביר יומו ועב"ת ובמ"ש: ודע כו'. כמ"ב (סוף מולין) (שמות כ') למען יאריכון ימיך בעולם שהולו אלוה ולמען ייטב וגו'. וכמ"ש (משלי ל"ח) ותבחק ליום אחרון וכ"ש:

יכין תפארת ישראל יכין

הקב"ה מלקיים כולן, ואם אחטא, הקב"ה ימחול לי [תגיגה דט"ו ח'] אבל הקב"ה חפץ שתעשה בהמלאכה הרבה הזאת כל שביכלתך: קמא) בעה"ז ובעה"ב: קמב) מלאכת פרנסתך: קמג) כשתעשה המלות בשלימות האפשרי, דרק אז נקראת פעולה. דאל"כ נקרא רק מעשה: קמד) שכשתעשה הכל כאשר לייתיך, ואעפ"כ תסבול לער ודוחק, דע כי כאן אינו עולם השכר או העונש, רק עולם הנסיון, ולפעמים תתנסה פה, ואם תעמוד בהנסיון, שכרך הרבה מאד לע"ל דאז תקבל שכר אמיתי גדול ורב מאד [ובזיינו דקאמר שמתן שכרן, ל"ל תשלומי שוה"ז יכונה שכר. אבל תשלומי שוה"ב הוא מתנה, ל"ל יותר ויותר מאשר יקווה, דמה רב טובך אשר צפנת ליראיך כתיב]:

תוספת יום טוב עקביא בן מהללאל פרק ג אבות ר"ע מברטנורה

פרק ג א עקביא בן מהללאל אומר וכו'. בזמן הבית היה כדתנן במ"ו פ"ה דעדיות שאין העזרה נגעלת בפני כל אדם מיסראל בחבמה וביראת חטא כעקביא בן מהללאל. אפ"ה לא רצה להפסיק בין שלשלת הלל עד רבי וכמו ואח"כ חוזר לסדר הקבלה והזכיר מאמרי הלל כדי להסמיך אליו ר' יוחנן בן זכאי שקבל ממנו ואח"כ הזכיר מאמרי תלמידיו וסמך להן מאמר ר' טרפון שהוא דומה למאמר רבי אלעזר אחרון התלמידים: דע. חזר ואמר מלת דע לפי שלפני מי אתה עתיד וכו' אינו בהסתכלות וראיה מוחשת כי אם שיאמין זה בדרך ידיעה. מד"ש: מאין באת ולאן אתה הולך. באלת המקום שבא משם בל' אין כמו מאין באו אנשים. ושאלת המקום שיבא לשם בל' אנה. כמו אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח (תהלים קל"ט ז') ובפסוק אחד במיהם בפלגב בנבעה. אנה תלך ומאין תבא. דרך חיים. ומלת לאן האלף קמוצה: אתה הולך. כי האדם הולך לבית עולמו ומתקרב אל המיתה כי יום המות מיום הולדו הוא. במיום בעולד הוא מתקרב והולך אל המיתה וע"כ נקט לשון הוה ולא לשון עתיד. מד"ש: למקום עפר רמה ותולעה. ולא אמר שיהיה עפר רמה ותולעה. שכך אמר הכתוב (בראשית ג') כי עפר אתה ואל עפר תשוב. דרך חיים: לתת דין וחשבון. תחלת דין קאמר ולפיכך הקדים דין לחשבון. ואמר לתת דין באדם יעשה חטא מתחייב מזה דין. לכך שייך לומר שהוא נותן הדין. כי מי שבא על העברה מתחייב מזה דין. ולכך אמר ליתן הדין וכן מ"ש בב"ב בפ' הספינה [דף ע"ג] נבי [הנהו]"(תרי) אוזר עתידין ישראל ליתן דין

*) כ"ה בתי"ט ד"פ וד"ק וע' ד"ס שכ"ה בהגדת הת מוד.

עליהם

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ג א) ר"ל לסיבה המביאה לעבירה, שהיא כמו היד להכלי לאחזה בה: ב) אורחא דתנא דתני והדר מפרש, כמו יש מוחלין וכו' [ב"ב פ"ח מ"ח] וכדומה לרוב: ג) דג' סבות הן ביחטא האדם, (א) משום נאותו ולהיטתו לכבוד המדומה, שמתבושם כשלא יתנהג בכלי הדעת המלעיגים על עבודת הבורא. (ב) מבוא להיטתו אחר האות האחרונה, באכילה ובתאוה ומשגל. או שאהבת הבצע עוור עיניו. (ג) בעבור כי הוכה בסמוכרי האפיקורסה, וחושב כי אין חשבון ודעת בשאול. אולם כל הג' סבות מקור משחת אל נפש, שיחשוב ויפעול פעולותיו כאילו הוא בעולם נצחי, שלא יחליפו ולא ימיר אותו. ויסבח כי כל חייו הוא כחלום יעוף בהזמן שמתחלקת, לעבר, הווה, עתיד. לכן אם אד הנאות דולקת בגבו, מזכירו התנא ה ע ב ר, מאין באת. מטפה סרוחה, ואם כל הוויתיך מיוסד על טיפה רותחת, איך תוכל להתגאות. ואח"ל בזה בויש כל אדם, שלם מרקב כזה נברא, עכ"פ כדי בזיון וקלון, שסמלך והלך כולם שוין, מתוך הטיפה הוליאו הוייתם להעולם, ואיך יתגאו הולעיס בחלה: ד) ואם אם התאות הגופניות בערה בך, אז התבוננות הוווה ישקיע בך הלהב הזר הזה. ולכן ראה לאן אתה בעלמך הולך ומוליך ל"ע מעה מפה לגלגל כעופרת למקום רמה ותולעה, דרדיפתך אחר התאות הם, הוא הוא שיקבר חייך, ולא תרוויח רק למלא ביותר חור קברך עם חמת זוחלי עפר קטנים עם גדולים

פ"ג א עקביא בן מהללאל אומר כו' ירושלמי פיפה פ"ב ה"ב ויק"ל מצרפ פ"ה ק"ל פ' י"ב עי' מכבת בלה לנתי פ"ו ומתמ' ל"ח לנה פ"ב:

שנויי נוסחאות

פ"ג א עקביא כו' הסתכל. בכי"ק עקביה.. השתכל. ואי אתה בא. במה"ו ואין וכ"ה בכי"ק (וכמ את בא). ולאן. בכי"ק ולאין וכן בסמוך. וחשבון מאין באת. בכי"ק וחשבון דע מאין.. מטפה סרוחה. במה"ו מטיפה סליחה סרוחה. ובלו כלן כ"ו מפתחות יחד מטיפה סרוחה לפניהו גם סליחה סרוחה כמו שהא במס' ר"ה פ"ג. ל(מקום ספר) רמה. בכי"ק ליתא.

באורי הגר"א

פ"ג א הסתכל בשלשה כו'. כמ"ש (קהלת יב) וזכור את בוראך וגו' ודרש ר"ע (מד"ר פ' מצורע פ' י"ח) באיזה זה ליתה סרוחה בוראך זה רמה ותולעה. בוראך זה ממ"ה הקב"ה וע"ב ואמרו בסוטה כתב ועפר ומים מים זהו מלון בלה ועפר לאן אתה הולך וכתב ולפני מי כמ"ש (איוב ל"א) ובוד כל אדם יתבוש וגו': מאין באת כו'. כמ"ש (תהלים כ"ח) הן בשון מולדתי וגו'. (איוב י"ד) מי יתן טהור מטמא וגו': ולאן כו'. כמ"ש (בראשית ג') כי עפר אתה וגו' (קהלת י"ב) ישב העפר וגו' ובתיב (איוב כ"ה) לאנה רמה ובן אדם תולעה וגו': ולפני מי כו'. כמ"ש (קהלת

ר"ע מברטנורה

ב בשלומה של מלכות. ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו. דכתיב (חבקוק א') ותעשה אדם כדגי הים. [ע"ז ד' ע"ב] מה דגים שבים כל הגדול מהבירו בולע את חבירו. אף בני אדם. אלמלא מורא של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו: יראי ה' איש אל רעהו. הרי כאן שנים שכינה ביניהם(ט) שנאמר (מלאכי ג') אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע(יא) ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחשבי שמו(יב). אין לי אלא שנים. כנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה. שהקדוש ברוך הוא קובע לו שכר(יג) שנאמר (איכה ג') ישב בדוד וידום כי נטל עליו. פירש הר"ב כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד וכן פי' הרמב"ם. אבל גרסתו כגרסת הספרים שכתוב במד"ם בשם הרמ"ה וכ"כ בדרך חיים די"ם גורסים מנין שאפי' אחד שיושב ומונה שמעלה עליו הכתוב כאילו קיים את התורה כולה

יכין תפארת ישראל יכין

[רמה, הם הקמנים, [מאדמן]. ותולעים, הם הגדולים]: ה) ואם מימי אדם האפיקורסת רתחה בך, הבט לתוך הע תיד, שתקון דין וכו', ואולי תעשה בחשבונך, ואבדת במזיד כל ההללאה הגדולה הזאת. ואמר לפני ממש"מ, ולא לפני הקב"ה. אלא ר"ל מי שיגלה חייב לפני הסופט עדיין רשות בידו להעתיק משפטו לפני המלך או לבקש חסדו. ואם אבד משפטו גם לפני המלך יעתיק משפטו לפני הקיסר שהוא מלך מלכים. ואם גם לפני הקיסר אבד משפטו, ימסור דין לשמים, דבאין דין בארץ מותר לומר ירא ושפוט. אולם כל זה במשפט אחרלי, אבל אז במשפט השמיימי הממה"מ כ"י יושב למשפט עליך והוא קדוש שאין אמתו יכולים לכרם המלא כמו שנרגיטו בפגימותיו. הוא האמיתית הגמור בהרוחנית, שאין דרך לך להגלל בשום עניין בעולם: ו) ר"ל הוא מתפלל כן תמיד, עד שיתאחו שמך בשם ההולר מ ת פ ל ל: ז) אפילו של אומות העולם [בימיה כ"ע פ"ז]. אולם לא קאמר בשלום המלך. מדים מדיות שהמנהיגים רבים, כהזקנים שבימי בימים הקדמונים, וכמדינת [שוויץ] בזמנינו. או משום שר' חנינא מי שמוך לזמן החורבן, ואת הושיב הקיסר נגד מלך [פילעקעניג] בה"י, והוא השליט באחרן. והשם מלכות כולל גם זאת ההנהגה ולכן הזהיר על זה, משום שבשעת המנהיג תלוי הלחמת כל אדם, כמו שיעץ ריב"ז בזמן החורבן [בגיטין נ"ו א']. ולא לבד מלכות, אלא גם כל מנהיג בעירו ועדתו נקרא בשם מלך והוה מתפלל בשלומם כדי שיהיה להם מנוח לפקח על טובת הכלל, ומה"ע עושין מי שברך בכל שבת לפו"מ ונאמר יה"ר בכל יום קריאת התורה בעד לומדי התורה לבעבור כי הם נושאי הנרות לפני בני דורם להנהיגם בדרך ישרה: ח) ד' דברים יש שבעבורן יכול האדם לבטוח אלא ירע לו אחזק ממנו. (א) משום שהחזק ההוא, הוא גדול ונכבד בדרגת שמים ומדינות, אלא יזלזל בכבוד הנרע לשום אדם. (ב) משום שהוא אוהבו וריעו. (ג) כשהרעה ההוא בדרגת שיעשה לו, תהיה רעה גדולה עד מאד, עד שאפילו יהיה לב של החזק ההוא קשה כאבן, ירך לבבו מלהרע בה כן לחביבו. (ד) כש דע שהאדם המריע לא ישיג ע"י הרעה שיעשה, הגאה של כעוס. ועל כולן, אמר התנא, אלא יועילו, כשלא ישיג

ג"כ מורא של מלכות. ולהכי קאמר, אפילו איש, דהיינו גדול ונכבד [כמו אישי כה"ג, דר"ל אדוני]: ט) היינו אוהבו: י) דשמת רחמיו לבלעו בעודו חי מרגיש כאב הבליעה ולא יחוס: יא) היינו שלא בלי הרגשת טעם הלעיסה, ולא חס שעושה התועבה הזאת לרעהו בעבור הגאה מועטת. אולם רק הירא שיענשהו המלכות עבור זה, היא המגעהו מלהרע לך. ולכן לא די שתתפלל שלא יהא מרידה במלכות, והיה אומתה מוטלה על הבריות, רק התפלל ג"כ שיהיה שלום והשקט למנהיג בבריאות גופה, ובביתו, ועם שכניו ובאהלו, כדי שיהיה לו מנוחה ופנאי להכניס על טובת הכלל המיד: יב) במנוחה ושלוה, שאין להם מניעה מלדבר בענייני התורה: יג) ר"ל עניין מענייני התורה [אנגעלעגענהייט] בל"ח, כמו ועל דבר אשר לא קדמו [דברים כ"ג פ"ה] דאפילו באין לומדים מיירי: יד) שאין זוכין לרחמים פני השכינה [כסוטה דמ"ב א'] דמדיומבים בטלים מעבודת ה' בלי הכרח מהתעסקות אחר, ה"ל כבוזים ומתלוצצים עליה. [וה"ה א' שיושב ושוקד בענייני סיפורי מעשיות וכדומה, הו"ל מה"ע כלן. רק נקע כ', מדבכתתה איכה מלוייה, ויזכירו ז"ל. דמה"ע מותר לקרות בשבת לאור הנר כשאחר קורא עמו משמרו [כפ"ח ע"ר פ"כ]: טו) מדלא קאמר ולא לן, ס"מ דאפילו באמת לא לן, אלא שיסיבתו דומה ללן, דהיינו שמספר מדברים אחרים שא"ל: טו) ר"ל יש השגחה פרטית מהקב"ה עליהן. דהקב"ה מאיר עיניהם טפי: יז) דבריהם דקרא מזכיר דברי מכחשי ההשגחה, שאומרים שוא עבוד אלהים וגו'. ומשתמה מתעסקין במחשבה מטופת הנילה בשעות פנויות, שאין להם עסק אחר. ומסיים הכתוב, לז, ר"ל בשעות הפנויות שמדברים אלה להכחיש ההשגחה, נדברו ירא ה' וגו' ויקשב ה', ר"ל אומרים שהקב"ה שומע להם ומקשיב כל דבריהם, ולכן מהמשים מלדבר אז דברי הבאי [כעניין שויתי ה' לנגדי תמיד, שהוא עיקר גדול בתורה] [ברים ל"ח]. ולכן וישמע ה' רגוש ויפיק שאלתם [כמו לעקו וה' שומע, הר"ל [ערהערען בל"ח], ויכתב וגו': יח) ר"ל אף לאותן שאפילו בשאין עוסקים בעבודתו יה', מהרהרים תמיד מעמו הוה, שמורה השגחה בכל הזמנים: יט) חוטף לו שכר [כר"ה כ"ו כ'], שמשרה שכינה עמו. אף דמן הראוי היה

ב בשלומה אוהבי מתפלל בשלומה של מלכות ע"ז דף ד' ע"ב: אבל שנים שיושבין כו' עיין בברכות דף ו' ע"ב:

שנויי גוסחאות

הקב"ה. במחז"ו הוא הקב"ה: ב רבי חנינא. בכי"ק ובכ"י ר' חנניה. שאלמלא. בכי"ק שאלולי. איש את רעהו חיים בלעו. בכי"ק. בלעגו וכ"ה במחז"ו (וכם בסעוה איש אל רעהו וכ"ה בהפי' שם). ר' חנינא ב"ת. בכי"ק ובמחז"ו ובכ"י ר' חנניה.. ובכון הוא. שיושבין. בכי"ק ובכ"י שהיו יושבין וכן בסמוך. ויש ביניהם דברי תורה. בכי"ק ובכ"י ועוסקין בדברי תורה: בפי' מחז"ו ועוסקין בתורה. שכינה ביניהם במחז"ו ובכ"י ..שרויה ביניהם וכ"ה במשניות ד"מ. איש אל רעהו. בכי"ק ..רעהו וגו'. ספר זכרון. בד"ל ובמה שלום ובמשב"ב בספר זכרון והוא ע"י הה"ק שאינם מונהים. (לפניו) בעוה שלום ליתא וכדבור הקודם. ולחושבי שמו (אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד כו'. בכי"ק ליתא; במחז"ו. ומנין אפילו. וכ"ה בהפי' שם (ושם משמע קצת כי לא הין לענין במשניות המלה אין לי אלא שנים וכתב עוד ,אין לנו גורסין דבר זה [ומנין שאפילו כו' כי נטל עליו] במשנת ר' אפיים ושלה מפניות מדוקות אלא מסיים לירלו כ' ולחושבי שמו'). ועוסק (בתורה). בכי"ק ושונה ולימד. שהקב"ה קובע לו שכר. בכי"ק מעלה עליו הכתוב כאלו קיים את כל התורה כולה שנ' כו' וכ"ה גי' הרמ"ם (הוצאת בר"י) וכן היתה גי' הרמב"ם ועי' הוי"ט ועי' ברטנורא (דף ו'):

באורי הגר"א

י"ח) ודע כי על כל וגו'. (שם י"ב) כי אם כל מעשה הצדיקים וגו': ב הוי מתפלל כו'. כמ"ש (חבקוק א') ותעשה אדם כדגי הים וגו' ואמרו בפ"ק דע"ז (ג' ע"ב) מה דגים שבים כל הגדול כו' ושיעו דהנן ר"ח פ"ה כו': שנאמר וכמוסב לנים כו'. ר"ל בנאמר בכתיבת דקרא כי אם בתורת ה' וגו' ושיין ברמב"ם:

ג שלשה שאכלו. בכי"ק נ"שהיו אוכלין וכן נסמוך. שלחן (אחד). בר"י ליתא וכסמוך ליתא. כאילו אכלו. בכי"ק הרי כאילו .. של סעודה (ב"ה). בר"ע ובדפו"י ובמפר"ש ליתא:

תוספת חדשים

פ"ב ג ברע"ב ד"ה ולא אמרו כו' כך סמעתי. ולאשתי תכמה בס' ע"ו מעבר הקדושה הוכיח מהזוהר וסותר סברת זו דלעיל דזקא דברי תורה ממש ע"ם וכן נראה פשטא ליפנא דמתני' מדלא קאמר ולא מברכין ברכת המזון אבל הכא לא משמע אם אמר דברי תורה לאחר יוצאים הא מתניא לברך ברכת המזון ועוד אבו ברמיני מעשה עסקינן דלא מקיימי מצה דאוריתא וכל מסכת זו היא מוסרים ומדות ושוב למה נקע שלשה ופירוש רשב"ש הוא דחוק.

(ממהורש"ת ז"ל):

[ובגליון מהמיות דפוס ד"פ אחר בהבית דברי הר"ח כי בזה"ל וע' בתא"ת ר"ם ק"ב וע' בתי"ט ד"ה ולא אמרו. וכו' מיהו יש לייבב ע"פ מ"ם בתג"ל סי' קל"ג סק"ב בשם בב"ח שגם על ג' מינין דמתני' בג' מינין מיירי שלין מברכים בהמ"ז ולכן קאמר שבהמ"ז דהיינו בשלשה פת יצאו. עכ"ל):

ראשון לציון

פ"ב ג במשנה אבל שלשה שאכלו כו' עיין יסל"מ תי"ם סד"ח שלשה שאכלו כו' והרשב"ש כתב כי נקט שלשה לפי שבתם שולחן אינם אלשה שלשה לזימון. ע"כ: עוד יתכן לומר דנקט שלשה דלא לפסר דליתא בהו חד דגמור כדאיתא סנהדרין ג' וכן שמעתי מהם חכם אחד:

באורי הגר"א

ג שנאמר כי כל שלחנות כו' לפני זה נאמר (ישעיה כח) וגם אלה היין שגו ובשכר תעו הכן ובניה וגו' כי כל וגו' לת מי יורה דעה וגו':

שנאמר יבש בדד וידוש כי נטל עליו. ע"כ. ולגירסת הספר נראה מ"ש מד"ש בשם הרמב"ם שמפרש כי נטל עליו שכר משלם לו כרי הוא כנטל שכרו כבר במזומן הוא. ע"כ. ועיין בפירש"י שאעתיק בסמוך שמפרש פי' אחר. וראיתי במד"ש שכתב ל' הר"ב כמו שהוא לפנינו ובפירש עוד כי נטל עליו ל' סכך. תרגום וסכות ותטל כלומר שהשכינה סוככת עליו להגילו מכל נרה ומוקה להיות לל על ראשו. ע"כ. ובספרים שלנו כתוב זה הפירוש בדברי הר"ב בסוף משנה ז' ועוד ראיתי שם בספר מדרש שמואל בפירש"י ז"ל שהעתיק במשנה זו וכתב בה שנמצא כתוב במשנה ו' בפירש"י ז"ל וידוש וכו' כי נטל עליו שכר על ראשו עסק. ואמרי לה ל' סכך. כמו וסכות וכו' גם בפירש"י הנדפס בדרך חיים כתוב זה הפירוש. ואי לא מסתפינא אנא אמינא דלקמן מקומו ולא כאן. כי שם בראתה משנה קאמרינן דשכינה שרויה ואפילו אחד. ודרש"י גרס התם שנאמר יבש בדד וידוש כי נטל עליו. ול"נ כל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ועוד נ"ל דרש"י גרים ליה לכל מקום וגו' בכאן. ולפיכך לא פירש בו כלום. כי אין לדיך לבוש פירוש. דבהדיא כתיב וברכתיך. ואין לך קניטות שכר גדול מזה. כך נראה בעיני. ובדרך חיים כתב דבספרים שלנו הגרסא ומנין שאפי' אחד שעוסק בתורה שהשכינה עמו והקב"ה קובע לו שכר. רש"י בכאן כי נטל עליו כמו וסמוך וכו' ובגמ' פ"ק דברכות דף ו' וכי מאחר דאפי' אחד. תרי מיבעיא. תרי מכתבי מיליהו בספר הזכרונות חד לא מכתבי מילי. ע"כ. והא דמוסיף באחד והקב"ה קובע לו שכר לאו למעוטי שנים משכר אלא משום דבאחד פרים ליה קרא בהדיא. כדכתיב כי נטל עליו. ודרשינן לתרוייהו כמו וסכות. וכן נמי גמילת שכר ולהכי פירש ליה קרא באחד משום דמיגיה תילף במכל שכן לשנים: **ג** שלשה שאכלו וכו'. פירש במדרש שמואל בשם לב אבות. דנקיט שלשה. דבפסוק שהביא לראיה. שם מדבר ג"כ מבלשה. והם החכם. והכהן. והנביא. והחסיד ז"ל נתן טעם למה שלשה כי שנים יתעסקו בדברים ויהיו נדונים כשוגגנים. אבל כשהם שלשה היה להם לשלישי להזכירם. והרשב"ם כתב כי נקט שלשה לפי שסתם שלחן אינה שלשה לזימון. ע"כ: ולא אמרו עליו דברי תורה. כתב הר"ב ובברכת המזון שמברכין על השלחן יוצאין ידי חובתן וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה. והברכות הן ג'. כי הטוב ביבנה תקנוה ונמצא שהן כנגד ג' אמות דלקמן. ועוד שהם כנגד אב"ן שכן הנביאים. והשלישית דוד ובנמה תקנה. והם ראשונים לספרי הכתובים. ולאמרי לה כנגד מקרא. משנה. תלמוד. ל"ל לפרש על דרך הנדרש בפ"ב דערובין דף כ"א נשבימה לברמים. אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות. נראה הפרחה הנפן אלו בעלי מקרא פתח הסמדר אלו בעלי משנה. הגלו הרמונים. אלו בעלי תלמיד. ופירש"י סמדר גדול מפרח. כך משנה מפורשת יותר מן המקרא. הגלו הרמונים. גדלו כל לרכן וכו'. וכן אתה מוצא באלו הנלשה ברכות. שהמקרא מפורשת יותר מן הראשונה. שאין בראשונה אלא הזכרת המזון שהש"י זן אותנו ובשביל ארץ טובה שנתן לנו לאכול מפריה ולשבוע מטובה. והשלישי מפורשת עוד יותר. שמתפלל על המזון. זונו פרנסנו וכו'. גם על בנין המקדש שהיא תכלית הגאולה הארץ כי הש נעבוד את ה'. ואע"פ שהלבתי ליונים להדמות בברכת המזון לדברי תורה אנ"ך. אי נמי מקרא משנה תלמוד מכל מקום לא נתישבה דעתי בפסק הזה לגאת י"ח בכך. דודאי דרבי שמעון לאו בהכי מיירי. דאמר ברשעי עסקינן שאינן מברכין ברכת המזון שהיא מצות עשה מן התורה. ומילי דאגדות. מילי דחסידות מינהו. כדאמרינן בפרק המניח (דף ל') מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דאגדות ולבון רש"י ורגילין בני אדם לפטור עצמן בברכת המזון: באילו אכלו משלחנו של מקום. שמעלה עליהם כאילו הקריבו קרבנות על דרך

מה

בנים: וידום. לבון קול דממה דקה כדרך הסוגה יחידי שהוא סוגה בלחש: כי נטל עליו. כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד: **ג** ולא אמרו עליו דברי תורה. ובברכת המזון שמברכים על השלחן יוצאין ידי חובתן. וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה כך שמעתי: מזבחי מתים. תקרובת ע"ז דכתיב (תהלים ק"ו) וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודת כוכבים קרויה לואה דכתיב (ישעיה נ') לא תאמר לו: בלי מקום. בשביל שלא הזכירו שמו של מקום [ברוך הוא] על השלחן: *) שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני השם. ויש אומרים מרחשו של מקרא הוא יוצא. דכתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אם למקרא. שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה מקרא. משנה. ותלמוד. שנאמר אדם לדבר בהן על הכלחן

*) בר"ל דפו"י דכתיב.

בדד וידום כי נטל עליו): **ג** רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שלחן אחד(א), ולא אמרו עליו דברי תורה(ב) כאילו אכלו מזבחי מתים(ג). שנאמר (ישעיה כ"ח) כי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום(ד). אבל שלשה שאכלו על שלחן אחד ואמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו משלחנו של מקום ברוך הוא(ה). שנאמר (יחזקאל מ"א) וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'(ו):

בנים: וידום. לבון קול דממה דקה כדרך הסוגה יחידי שהוא סוגה בלחש: כי נטל עליו. כאילו נתינת כל התורה כולה היתה בעבורו בלבד: **ג** ולא אמרו עליו דברי תורה. ובברכת המזון שמברכים על השלחן יוצאין ידי חובתן. וחשוב כאילו אמרו עליו דברי תורה כך שמעתי: מזבחי מתים. תקרובת ע"ז דכתיב (תהלים ק"ו) וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים: מלאו קיא צואה. ועבודת כוכבים קרויה לואה דכתיב (ישעיה נ') לא תאמר לו: בלי מקום. בשביל שלא הזכירו שמו של מקום [ברוך הוא] על השלחן: *) שנאמר וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה'. מיד כשדבר בדברי תורה נקרא שלחן אשר לפני השם. ויש אומרים מרחשו של מקרא הוא יוצא. דכתיב והמזבח עץ שלש אמות. אל תקרי אמות אלא אמות. כמו יש אם למקרא. שלש. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואמרי לה מקרא. משנה. ותלמוד. שנאמר אדם לדבר בהן על הכלחן

*) בר"ל דפו"י דכתיב.

יכין תפארת ישראל יכין

דוקא לב' דברים זכותם [בברכות ד"ג ב' ותענית ד"כ ע"ב]: ב) דבריסא דקרא כתיב טוב ה' לקויו וגו' טוב ויחיל ודומם וגו'. ועלה קאי קרא דבתר הכי, יבש בדד וידום, ר"ל אפילו מי שעוסק בהתקוה לה', דהיינו שיאיר עיניו בלימודו, כשיבש בדד, גם זה יכול להדמים ולהשקיט נפשו, כי ניסל שכר על עסק זה, מדעב"פ מאמין שהקב"ה משגיח עליו אפילו כשיושב יחידי: בא) לא נקט שאוכלים. דבשעת הסעודה אסור לדבר, שמא יקדים קנה לושט [בתענית ד"ה ב']. רק כשיושבים אחר שאכלו חייב בדברי תורה. ובשעת הדחק יוצא בבהמ"ז [מג"א ק"ע]: כב) כל מ' לפי כחו. דמחוייב כל אדם כן, לגלוי דעתו, שמעמיד האדם שאוכל כדי לחיות, אבל אינו חי כדי לאכול, ועי"ז מעיד על עצמו שאינו כבהמה שאוכלים כדי לעשות פעולות גופניות, רק שאוכל כדי שיהיה לו כח לעבודת ה'. מיהו נקט ג' שאכלו, דבא לו ב' שאכלו ולא למדו אח"כ, י"ל שמא אין להם פנאי. אבל ג' מסהמא יש להם פנאי, דאל"כ לא הסיבו יחד, שהיה כ"א חושש שמא יקדים לגמור סעודתו קודם לחבירו, ויהיה צריך להמתין עליו לבהמ"ז [כא"ח קי"ג]: כג) הם בהמות שנשחטו לע"ז. והטעם מדאכל גם הוא רק כדי לחזק נושו לעבוד ע"ז שהבלים ומתים עם הנוף, ואלה הם אלהי נכר כלו: כד) בריסא דקרא כתיב תוכחה לזילוים שכל תכליתם אכול ושתות, ומסיים כי כל שולחנם מלא קיא צואה, ר"ל במקום לואה שאין שם דברי תורה, כך שלחנות כאלה הם בלי מקום, ר"ל שאין שם שריית שכינתו ית' שהוא מקומו של עולם: כה) ר"ל ככהנים עבדי ה' דמשולחן גבוה קזסו, שאכילתן מצוה, שכהנים אוכלין ובעלים מתכפרין [כפתים נ"ע ב']. כמו כן אלו אכלו לחזק גופם לעבודת ה': כו) דברי נבי מזבח בתיב, ומה

קרלו

המלחן. ואז קרוי מלחן אחר לפני ה'. כך פירש"י: **ד** הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי. ומחשב בלבו דברי הבלי: הרי זה מתחייב בנפשו. לפי שלילה הוא זמן למזיקים. והמהלך בדרך יחידי הוא בסכנה מפני הליסטים. וכמה פגעים רעים. ואם היה מחשב בדברי תורה היתה תורתו מסמרתו: **ה** עול מלכות. משא מלך ומריס: דרך ארץ. עמל ופורח הפרנסה לפי במלאכתו מתברכת: הפורק ממנו עול תורה. האומר קבה עולה של תורה ואינו יכול לסובלה: **ו** עשרה שהיו יושבים בדין. גרסינן: בעדת אל. ואין עדה פחותה מעשרה שנאמר במרגלים (במדבר י"ד) עד מתי לעדה הרעה הזאת. ילמו יהושע וכלב הרי עשרה: ומנין אפילו חמשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט. בלשה דיינים. ומני בעלי

ד רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה. והמהלך בדרך יחידי(ו). והמפנה לבו לבטלה(ח). הרי זה מתחייב בנפשו(ט): **ה** רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה(ל) מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ(א). וכל הפורק ממנו עול תורה(ב). נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ(ג): **ו** רבי חלפתא איש כפר חנניה אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם(ד). שנאמר (תהלים פ"ב) אלהים נצב בעדת אל(ה). ומנין אפילו חמשה(ו). שנאמר (עמוס ט') ואגודתו על ארץ יסדה(ז).

מה שארז"ל כהנים משלחן גבוה קא זכו. מדרש שמואל. וכיצו מקום להקב"ה. מפורש בפ"ב מבנה מ': **ד** והמפנה לבו לבטלה. ול"א ומפנה. והיא גי' הר"ב שכ"כ הנעור וכו' ומחשב וכו'. וכ"כ במדרש שמואל על לבון הר"ב דגרס ומפנה ול"ג והמפנה. וכתב עוד בשם החסיד ז"ל שטעות הוא שנפל בספרים שכתוב והמפנה כי לא ימנע לו הנעור מפנה לו לא. אם מפנה היינו המפנה. ואי לא למה יתחייב. ולית גגר דיפרקיניה ע"כ. ובשם הרשב"ם כתב הנעור בלילה ואפי' בבית והמהלך בדרך אפילו ביום. ובשמיהם ביחידי עסקינן. אבל אין גורסין הנעור בלילה יחידי. ומבתבן לפי שמזיקין פוגעים בו. ע"כ. ולדברי ים לקיים גרסת והמפנה. וכן לפירוש הר"ר מנחם שבמדרש שמואל ואין להאריך ובדרך מיים עשה לגירסא זו עקריה ומפרש הנעור בלילה ניזוק דלא אבדי ליליא אלא לבינתא. או לגרסא. כדאמרינן בעירובין (דף ס"ה.). והמפנה לבו לבטלה ואפי' ביום. וכלומר שהוא נמשך אחר הבטלה ומבקש הבטול אבל הנעור בלילה היינו אע"פ שאינו מבקש הבטול כל שאינו יגע או לומד או עוסק במלאכתו שכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה. ולגרסת ומפנה לריך לדחוק דהא דלא קאמר רק והמפנה לבו לבטלה. בלילה. מכוס דאי הכי הוה מבטא במפנה לבו לבטלה כדי שיסן. ע"כ. ועיין מה שכתבתי במבנה מ': **ד** עול תורה. הרמב"ם: מעבירין ממנו וכו'. לשון הרמב"ם ואמרו חרות על הלוחות. חירות על הלוחות מתולדות הזמן. ועניני המלכים. למי שמקבל ועוסק מה שנכתב על הלוחות. ע"כ. וכתב במדרש שמואל בשם הרב מתתיה הילברי שהרמב"ם גורס שנאמר (שמות ל"ב) חרות על הלוחות קרי חירות ע"כ. וגמלא לשון זה בברייתא דשנו חכמים: וכל הפורק ממנו עול תורה. פירש הר"ב האומר קשה עולה של תורה ואינו יכול לסובלה ולא דמתחייב בנפשו דלעיל במשנה חמור מגוחנין [עליו] עול הכלא בפורק דודאי דליתא אלא דמתחייב בנפשו דאמרן היינו אם יפגעו בו לסטים או מזיקים מתחייב בנפשו. ודמו היה גדרם מעלמו. כמו ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש (בראשית ט') כדפירש"י שם אבל אפשר שלא יארעו כל רע. אבל הכא נותנין עול וכו' ולא יוכל מלט") מבא עולים הללו. גרשה לי: **ו** עשרה שיושבין ועוסקים בתורה. לשון הר"ב עשרה שהיו יושבין בדין גרסינן וכן מצינו עשרה בדינו בדיני ערכין. כדתנן בריש סנהדרין. וכנים ואחד כשקבלו עליהם. אי נמי יחיד מומחה. ע"ש בפי' הר"כ. [ועיין לקמן]: ומנין אפי' תמכה. ורשב"ם כתב מנין בלא וי"ו. וכן כל מנין הכתובים כאן בלא וי"ו הם כתובים במבנה. מד"ם. וג"ל מבוס דלא שייך לקבר הענין ולומר ומנין אלא א"כ היה כבר מונח קיים שכן הוא. ולא ביקש אלא מנין יש לו סמך מן המקרא בלבד. אבל כאן אין כאן מונח קיים כלל והוא מבקש למצוא הדין בעצמו שכך הוא. לכך שייך שפיר טפי למהני מנין בלא וי"ו שאין לו קשור למעלה אלא מנין בפני עצמו הוא: חמשה שנאמר ואגודתו וכו'. בהוס' פרק קמא דסוכה דף י"ג מקיימים גרסא זו. ועיין לקמן [והא דכתב הר"ב כהים שם

יכין — תפארת ישראל — יכין

קרשו שולחן. אלא ה"ק דשולחן שלפני ה', ר"ל שלומד עליו הוא כמקריב במזבח. וכן אמרינן [סוכה דמ"ע ב'] הרולה לנסך יין ע"ג מזבח, ימלא נרון מ"ח יין, דנופש קדוש כמזבח אדמה לעבודת ה': כו) מלת יחידי לנעור בלילה נמי קאי, דנעור בלילה אפילו בעיר, והוא יושב שם יחידי, או מהלך בדרך אפילו ביום והוא יחידי ומפנה וכו': כח) שאינו חושב בעבודת ה' ותורתו: כט) אבל בב' לשיבותא דנעור ביום בעיר, אפילו הוא יחידי, אולי טריד בעסקיו הוא, מדהוא ביום בעיר. וכ"כ בהולך בדרך בחברת מרעים, אפילו בלילה, אולי חבריו טרדוהו. [ויש גורסים ו ה מ פ נ ה וכו'. ולא"כ ג' מילי תני, דהנעור בלילה יותר מדאי, מסתכן בנופו ובכלו. והמהלך בדרך יחידי מסתכן רק בגופו. והמפנה לבו ליבא תמיד בטל, מסתכן רק בכלו, דבטלה מביאה לידי שעמום [בכתובות ל"ע ב']. בכולן מתחייב בנפשו. וה"ה לכל המסתכן בנפשו, אף בגילו, מקרי חובת [בתענית ד"כ ע"ב]: ל) מייריי אף בספקות מדינא, מדאמרם בעול מלכות לעבוד אחרון, אז בעול ד"א לפרנס בני ביתו: לא) מדעביד בלא דרך הטבע ומסר נפשיה אמלאה, מתעביד ליה ניסא שלא בדרך הטבע [בתענית ד"כ א']: לב) שאינו טרוד בכל הנ"ל וא"כ מוטל עליו עול הורה, והוא פורקו: לג) עד שאפילו שבאילה נלמוד לא יהיה לו פנאי, כעבד שבופך לו רבו קיטון על פניו ואומר לו אפשי בשמושך [בסוכה כ"ח ב']. מיהו כשאינו נוקן על עצמו עול הורה ואינו פורקו, רק בכנים לו פנאי ללמוד, אז לומד, משלמין לו מה כנגד מה שלא בטלה [בסוטה ד"ח ב'], ואין פורקין ואין סתנין עליו אחר מיני עול, רק בדרך הטבע: לד) הוא השפעה אלהית להאיר עיניהם בחכמה, וכלעיל סי' ט"ז: לה) ואין עדה פחותה מי' [במגילה דכ"ג ב']. וכשעוסקין בתורה נקראו עדת אל. ולא"ג דבה' ג' וב' כמי כן, וכדמוסיים בסיפא. עכ"ש לפי רבויים, תתרבה ההשפעה. [ביהו בברכות [ד"ו ח'], מייתינן ברייתא דדמיא קלת למתניתין, ומני שם י' לתפלה, וג' לדין, וב' לעסק תורה. אבל הכא כולהו בעסק תורה מייירי, ודו"ק]: לו) כדאשכחן ב"ד של ה' לסמיכת זקנים ולענלה ערופה [בסנהדרין פ"א מ"ג]: לז) הרבה נדחקו רבותינו בפי' דאיזה זו, ע"ש. ולפעד"נ ע"פ מ"ד [במגילות דכ"ע ב'] דעשה"ז נברא בה'. דמלבד פי' הנעלם, כ"ל דר"ל בד' היסודות, אש, רוח, מים, עפר, והאורה של הרקבתן [וכן יש קלת זה בפי' הד"ק בקצת של ואגודתו על ארץ יסדה, יע"ש. ובעבפיים התדשים אמרו שיש לכל דבר שבעולם ה' יסודות, גפרית, מלח, כסף חי, מים, אדמה, ושו' בספר הברית ח"א ד"מ ע"א. וכ"כ יש בחיות הבהמיות שבאדם ה' חושים, עשב, ריח, משוש, רחייה, שמיעה. וכ"כ יש בנשמת אדם ה' מדריגות, נפש, רוח, נשמה, חיה, יחידה. וכ"כ יש בכ' לוחות הברית בכל אחד ה' ציווים, וכ"כ יש בכל התורה ה' חומשי תורה, יה'

ה) כל המקבל עליו עול תורה נמדליל ע' הוקם ע' י"ם: ו) עשרה שיושבין ועוסקין בתורה, ע"י בלכות ו' ע"ל ומיי' הלכ' פוקה י"ב ע"ל ל"ה בשנם שמיה לבד:

שנויי נוסחאות

ד (ר') חנינא. בר"י ר' חנניה וכ"ה בכי"ק וליתא. **ו** ה מ פ נ ה. בכי"ק ובסדור עבו"ר ומפנה ומי' כתוי"ט: **ה** מעבירין ממנו. בנוה שלום. מעליו. נותנין עליו. במחז"ו ובנוה בלוס נוחרין.. **ו** בסדור עבו"ר אתה: בפסחים (סדורים) לתרים תרים מוקדמות לזו המפנה המפעת ע', יו"ד, י"ל. ר' חלפתא איש כפר. בסדור עבו"ר ר' חלפתא בן דוסא איש כפר ו כ"ה בסדורים הר לפנינו. עשרה שיושבין. בכי"ק. שהיו יושבין. בתורה. בכי"ה בדברי תורה. שכינה (שרויה). בכי"ק חשבינה וליתא. ומנין אפילו. בר"י ובכל המפנה. שאפילו. ועי' הוי"ע בשם הרשב"ם. חמשה שנאמר ואגודתו וגו'. בכי"ק ובמחז"ו. שנאמר בקרב אלהים ישפוט ובאמוך גגי ג' ואגודתו וגו' ועי' רע"ב.

באורי הגר"א

ד ר"ח כו'. ומבנה כו' כמ"ש (דברים ד') ופן יסורו מלבבך וגו' וכתיב שם) ובמוד נפשך וגו': ה"ה כל המקבל עו'. עול מלכות כמ"ש בפ"ה דעירובין (נ"ה ע"א) חרות על הלוחות חירות מגליות ואמרו בפ"ק דבבא בתרא (ק"ע ע"ל) ויתלו מעט ממשא מלך וגו' כ"ש: ועול ד"א. כמ"ש בפ"ו דברכות (נ"ה ע"ב) בזמן ביסראל שובים וגו' בשאמר ועמדו זרים וגו': וכל הפורק כו'. כמ"ש (שם) ובזמן שאין עשים כו' שנאמר ולספת דגנך ולגשיך אלא כו' שנאמר ועבדת וגו' ר"ל כמ"ש תחת אשר וגו' ועבדת הרי עול מלכות ועול ד"א ועבדת ולספת בר"ל:

*) כ"ה בטוי"ע דשום ראשון ובדשוסיס תדבים תקנו אלא עוכך מבשא, והתוי"ע הפם ליבה דקרא (ישעיה מ"ו. ב').

לגודה עוסקים בתורה אע"ג דגרסתו שיושבין בדין. עסק התורה במכ"ם הוא כמ"ש לקמן בפ"ד] : אפילו שנים וכו'. ומאחר דאפילו תרי תלתא מבעיא. מהו דתימא דינא שלמא בעלמא היא ולא תהיא כשיטה. קמ"ל דדינא נמי הייגו תורה. וכי מאחר דאפי' תלתא. עשרה מבעיא. עשרה קדמה שכינה ותהיא. תלתא עד דיתבי. גמרא פ"ק דברכות דף ו' ואדאתמר התם קאמר לה ולא אתמר התם חמשה. וכמד"ש כתב דבעשרה נלב. ר"ל עומד כבוכול והם יושבים. מש"כ בחמשה דלא כתיב נלב: ומנין אפי' אחד. עיין מה שכתבתי במשנה כ'. גמ' דברכות השתא חד תרי מבעיא וכו': שנאמר בכל המקום וגו'. כבר כתבתי לעיל מה שכ"ל בזה דהכא איכא למגרס בגאמר ישב בדד וגו'. והייגו שנמצא בכאן בפירוש הר"ב כי נטל עליו לבון סבך וכו' וכן בפירש"י כעדותו של בעל מדרש שמואל. ולא כדיגו אשר דן לגרסו בפירש"י דלעיל. וכמו שכתבתי שם בס"ד. ואע"ג דהתוספות מקיימין גרסא ואגודתו בחמשה כמו שכתבתי לעיל והוא ממאי דאתמר בגמ' פ"ק דברכות דף ו' מנין לכלשה וכו' שנאמר בקרב אלהים ישפוט. ובאותה מימרא עצמה איתא נמי ומנין אפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שכינה עמו שנאמר בכל מקום וגו'. מהא ליכא למכמע. מכוס דאיכא למימר דאמתניתין ג' דלעיל אתמר הכי. וזה גראה יותר לפי' הר"ב שהרי מפרש דבמתני' דהכא גרסו' שיושבין בדין. וא"כ אחד נמי שיושב ודן מיירי כדפירש"י לעיל. והלכך הא דאתמר התם לענין יושב ושוסק בתורה ממתני' דלעיל הוא. וקלת קשה התם בגמ' דסוגיא ומתני' היא מאי קמ"ל כיון דתניגא. וא"ת ולגרסא זו דאתמרן דגרס הכא ישב בדד וידום היכא שייכא בדיין הדן. לא קשיא דאיהו נמי כשמע הטענות ומשיין בדינים הרי הוא ישב בדד ודומם. כיון באין עוד עמו שיוכל להיות מדיין עמו בדין ואדרבה בדיין יחיד הדן. קרוב הוא יותר שיהיה דומם ומשיין בלבד מאחד שהוא עוסק בתורה באע"פ שהוא יחידי אפשר וקרוב הוא שהוא גורם בפה לקיים בנפשיה (משני ד') כי חיים הם למוציאיהם קרי ביה למוציאיהם [שיבוגין ל"ד ע"א] משמ"כ לדון אדריך מיון ומחשבה: ן ובן בדוד הוא אומר כי ממך הכל וגו'. על אותו מעשה שקבן כסף וזהב לבסמ"ק אמר דוד פסוק זה. רש"י. ומשום דאיכא למדחי דדלמא דוד שאני שהתנדב לבהמ"ק שהש"י לוה עליה בפרטות ושיה בהניח ה' אלהיך וגו' אי נמי רבים שאני. לכך לא אמר כמו שנאמר כי ממך הכל וגו' לפי שאינה רואה גמורה. דרך חיים: רבי יעקב אומר כן הגרסא בספר מד"ם ושמצא כתוב שזה ר' יעקב הוא אביו של ר"א בן יעקב שאמרו עליו במשנתו קב ונקי. וכן כ"ל לגרוס. דהא ר"ש כבר נשנו דבריו לעיל מסכה ג' ואי משום דדמי להא דר"מ הבוכח וכו' ה"ל לשנותו אחר דברי ר"מ. וכ"ש דר"מ קדים לר"ש בזמן [*כמו שתראה בס"פ רביעי מהעשרה פרקים שבהקדמת הרמב"ם לפי' המשניות] וכיון שהם שניים זה אצל זה ה"ל להקדים דברי ר"מ אע"פ שנמצא כן במ"ש בפ"ק דמכות מכנה ז' [ד"ה ר"ש]. ומיהו יש לומר דכיון דדברי ר"ש הם דומים ג"כ לדלעיל מיניה מכנה ד' המהלך בדרך יחידי וכו' הלכך שמנו לבין שניהם. [*ועוד נראה לי דמעיקרא לאו קושיא. הואיל ור' דוסתאי אמרה במדרש בשם ר"מ. ולא ר"מ נופיה. הלכך שפיר מקדים ר"ש]: המהלך בדרך. שהוא מקום סכנה. וי"מ דלאו דוקא אלא ה"ה בבית אלא דבדרך שכיחי אינן ויר ואפשר שיפסיק: ומה נאה ניר זה. דלא תימא דוקא אינן שהוא רואהו מרחוק ואומר מה נאה שזהו ודאי שיפסיק. אלא אפי' ניר שנמצא בלבו כשהוא מהלך אפ"ה הוי הפסק. דרך חיים: מעלה עליו הכתוב. פי' בדרך חיים דסמיך ליה אקרא דרק המר לך דתנן לקמן וכ"כ במד"ש במשנה דלקמן אבל בכאן מפרש דסמיך ליה על פסוק הקוטפים מלוח עלי שיח. (איוב ל' ד'). דדרשוהו [תניגה י"ב] על הפוסקים מדברי תורה ועוסקים בדברי שיח. וכן מתורגם דשבקין

פתגמי

יכין — תפארת ישראל — יכין

וכ' ספרי תהלים ד'. נמצא שה מספר קדוש שכו נאגד הכל. ואפילו כתיבת שם הקדוש, אין כותבין י' לא ז', אבל מספקין לכתוב ה', והייגו דאמרינן בהגדה, כה' נראה ודו"ק]. מ"כ י"ל דה"ק ואגודתו על ארץ, ר"ל הקב"ה כ"י נאגד לארץ, אם יש שם כמו אז כאשר יסוד, שנאגדה השגחתו בהארץ ע"י שנתיסדה בה', כמו כן בכל מקום ה', כ"י נאגד השגחת הקב"ה ביניהן ביותר: לח) כדאשכחן דיני ממונות ומלקות בג': לט) ואלהים הייגו דיינים, שהן ב"ד של ג': מ) דב' ג"כ נקראו ב"ד [כתובות כ"ב א']: מא) ומדקאמר אבות אלוך, ש"מ דאפילו ליחיד בא: מב) נ"ל דלאו דוקא בדרקא מיירי. אלא ה"ק אם אדם מעלה לו כח, כעושר, גבורה, חכמה, זכרון, קול נעים, וכדומה, הקריבהו לה', להשתמש בו בקודש: מג) אף דרק בממון כתיב, ה"ה בשאר עניינים שקבלנו מיהו ית': מד) אע"ג דלעיונא בתורה אסור בדרך. עכ"פ מחויב לגמור דברים פשוטים, שלא יטריחוהו כל כך [בתענית ד"י ע"ב, וכלעיל מ"ד] ומפורש בתורה, ובלכתך בדרך. ונקט בדרך, מדלגה לכיים מתחייב בגופו, דכל הדרכים בחזקת סכנה. מיהו ה"ה בביתו כשפוסק באמצע לאמוח לאיסורא מיהו איכא. לו י"ל דרשתה קמ"ל דלפיכך בדרך שמצויים אילן ויר לא מחייב כלום: מה) וה"ה שאר דברים בעלים, רק

שנויי נוסחאות

איש אל רעהו. נכי"ק בטעות ..את רעהו. (ויקשב ה' וישמע וגו'). נכי"ק ובמתי' ליתא: ן רבי אלעזר (איש ברתותא). בד"ע ר' אליעזר.. נכי"ק ובמתי"ו ר' אליעזר בן יהודה. וכיש בנכונות (נ"ז ע"ב) (ומס איש כפר ברתותא, ובירושלמי דמלי דלים פ"ה כפר בירתותא, ובפי' מחז"ו בשם המכילתא בשלח פ' ויושע כפר חותא) : נמוה בלוס ר' אליעזר בן יהודה ולית. ובן בדוד הוא אומר. נכי"ק וכן הוא אומר בדוד. ר' שמעון. נכי"ק ובכי"מ ובמתי"ו ובסדוקים ובכי' ר' יעקב ושי' הו"ש, אך בספר הכוות עולם מקיים הטוסתא ר"ש בכן בזוכר בהב כעין דברים אלו ע"ש. המהלך בדרך. וע"ג יחידי אלא לפי' בתנורה כו' (פי' מחז"ו וכ"ב ברש"י) במשנתו. נכי"ק ובמתי"ו בשנתו. מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה. נכי"ק מה נאה אילן זה כ' פעמים; נכי"מ ..ומה נאה ניר זה מה נאה דירה זו; בהעתקת כי"מ שכנה בלוס בא שדה במקום ניר.. מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. עי' הו"ש, ובפי' מחז"ו משמע קצת שהיה ל"ש ו' במשנה ..שני הקוטפים מלוח כו' ע"כ; נכי"ק מעלין עליו כאילו. וכ"ש בנע"ב; בכי"ו הר"ן מחחייב בנפשו וע"ג מעלה עליו הכתוב וכן מביא ג"ר זו בפי' מחז"ו:

תוספות חדשים

ן בשנה ומנין שאפילו אחד כו' לכאורה לא מוכחא מילתא כיב מדנקט לבון יחיד. דהא אפשר עוגא הכי לשנא על כל יבראל ונראה דלא מיירי הגא ביחיד שעוסק בתורה הגלגים שהרי כבר נאמר מכב אל הבנים כו' אע"ג דומנין דלא אתרמי ליה מבר עוב לו רב לגמוד עמו מכל מקום הוא מלמא דלא שכיחא אבל מבבתא שפיר ביחיד עוסק לבדו במעשה מרכבה מיתבן ולא במרכבה ביחיד אא"כ היה מכם ומנין כו' אא"כ אם לא מצא כן שילמוד לו ע"כ צריך לגמוד ביחידי ומעשה מרכבה הייגו שמעין בשמות הקודש בשם המפורש כפי'

באורי הגר"א

ן ושונה. כמ"ש בפי' דתניגה (י"ב ע"ב) כל הפוסק כו' שנאמר הקוטפים וגו'. ובפ"ה דב"ב (ע"ע ע"א) כל הפוסק מדי"ת מ"שנאמר מהתם יצלו וגו':

הלם המחריבה. כמו מירו לכם מיר (ירמיה ד') : **ח** כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בשביל שלא חזר עליה מעלין עליו כאילו מתחייב בנפשו במתוך שכחתו הוא בא להתיר את האסור ונמלאת הקלה באה על ידו. וכגנתו עולה זדון. לו נמי כאילו מתחייב בנפשו לפי שאותה משנה היתה משמרתו. ועכשיו שנשכחה אינה משמרתו: תקפה עליו משנתו. שהיתה קשה עליו ומתוך הקושי שנה בשכחה: **ט** כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. אמי שמעתי שמקדיש במחשבתו ירא חטאו לחכמתו שהוא חושב בלבו ללמוד בשביל שאהיה ירא חטא וזה ע"ד שאמרו תחלת המחשבה הוא סוף המעשה: חכמתו מתקיימת. שהחכמה מביאתו למה שלבו חפץ. והוא נהנה בה: וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו לומד ע"מ לעשות הוא"ל ואין לבו פונה להיות ירא חטא אין חכמתו מתקיימת שמתוך שהיא מונעת אותו מללכת אחרי שרירות לבו הוא

קז

פהגמי אוריתא מן לוח לבסון מטול מילי דעלמא. וכיון שכן הוא מתורגם. מלתא דפשיטא הוא. ולא"ל להזכיר הכתוב בהדיא וסמך על המבין. כי אין דרך התנא לפרש. ואפשר נמי דהוא דורש שיח. אילן. כמו וכל שיח השדה (בראשית ב') שפירשו המפרשים אילן. והיינו דנקט מה נהה אילן זה ע"כ ובפירש"י כתוב הכא ל"ג מעלה עליו הכתוב דהא לא כתיב קרא. ע"כ. וכן העתיק הר"ב מעלין עליו וכו'. אבל במשנה דלקמן העתיק ג"כ בזה הלשון. והע"פ דהתם מייתי מקרא דהשמר וגו'. והא דלא תנן הכא מתחייב בנפשו בנאמר וכו' כדלעיל משנה ד' אלא תנן מעלה וכו' כאילו וכו' נ"ל דהכא לא הוי אלא הפסק דרך ערלאי ומיד הוא חוזר אל מבוחו. אבל לעיל קאמר דמפנה לבו לבטלה. ובמד"ב מפרש בשם הר"ם אלמוסינו דלהכי קאמר הכא מעלה וכו' להורות שר' חגיגה בן חכינאי [לעיל משנה ד'] דבר בחיים אבר לו המקום והזמן הגאות אל ההתבודדות ע"כ. ולפירוש השני שכתב הר"ב דהכא במדבר וכו'. מטיקרא לא קשיא ואדרבא דמטלה

עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשומ): **ח** רבי דוסתאי ברבי ינאי משום רבי מאיר אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתומ). מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשמח). שנאמר (דברים ד') רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניכמט). יכול אפילו תקפה עליו משנתונ) תלמוד לומר (שם) ופן יסורו מלבבך כל ימי חייכנא). הא אינו מתחייב בנפשו. עד שישב ויסירם מלבו: **ט** רבי חנינא בן דוסא אומר כל *שיראת חטאו קודמת לחכמתונב) חכמתו מתקיימתנג). וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאונד) אין

*) בא ו' הכתוב מחוכר אל הסומר—חטא וכשוכו ירלתו ירלתו חטא כלומר ירלתו מהחטא וכמו בכפ"ק אלילי כספו (ושעי' כ' כ') מחכבות אוכך (ירמי' ד' י"ד) ועי' הוי"ש.

עליו הוי חדוש דלמוד תורה כנגד כולם: **ח** כל השוכח. לאחויי אפי' מחמת עצלות. וכמו שאפרש בס"ד. וכמד"ם כתב אפילו מחמת שהוא טרוד למצוא טרף לביתו אפ"ה מתחייב בנפשו. כי מקרא מלא הוא (תהלים ל"ה) הבלך על ה' יהבך וגו' ואין נפטר רק מי שתקפה וכו': **דבר** אחד. שאין לך דבר אחד שאין תלויים בו דברים רבים ולפיכך בדבר אחד בשכח נתקיים פן תשכח את הדברים. מד"ש. ול"נ דכתיב השמר לך ושמור כפל דהיינו לתת שמירה לכל דבר: עד שיבא ויסירם מלבו. כלומר שיבא ויפנה לבו לבטלה ובזה יסירם מלבו ואע"פ שאינו מתכוין בע"י כך יסורו מלבו. דהא לא כתיב פן תסירם אלא פן יסורו. ואליהם מבמע. והכי דייק ליבנא דמתני' מדלא קתני יכול אפי' לא הסירם לפי שלא נתמעט אלא תקפה בלבד. אבל הסרה דממילא נמי בחזרה דפן יסורו. כך פי' בדרך חיים. ומ"מ צריך לחלק בין הסרה דהכא ע"י שיבא בטל לבין המפנה לבו לבטלה דלעיל [משנה ד'] לאחה גרסא דגרסי' והמפנה דהוה מלתא באפי נפשה וקתני עלה דמחייב בנפשו. ואילו הכא לא קתני אלא מעלה עליו הכתוב כאילו וכו' ולפיכך אני אומר דג' חלוקות בדבר חדא שמתכוין להסיר ד"ת מלבו. ובחלוקה זו לא מיירי תנא דידן ולא ר' חגיגא בן חכינאי. אבל זה בכלל כל הפורק עול תורה דר' חגיגא בן דוסא. חלוקה בנייה שאינו מתכוין ומבקש שיסור ד"ת מלבו ושישכחם אבל אינו לא ישכחם הוא ניחא ליה רק שרוצה יותר בבטלה מבעסק התורה ומבקש ואחוזר על הבטלה וזהו המפנה לבו דר' חגיגא בן חכינאי וקאמר דמתחייב בנפשו. והחלוקה השניה היא שאינו רוצה יותר בבטלה מבד"ת. אבל כשבא דבר בטלה לידו יושב בטל ומתרשל בזה מלחזור על למודו וחלוקה זו היא דמתני' דידן שיושב ומלבו דהיינו שע"י שיושב בטל הנה הדברים מוסרים ע"י כן מלבו. כנ"ל: **ט** כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו'. כתב הר"ב שמקדים במחשבתו יראת חטאו לחכמתו וכו'. ובהכי מיתרץ דלא פליג אהדלל שאמר בפ' דלעיל משנה ה' אין בור יראת חטא. דהכא במחשבה קאמר ולא בפועל. שאין בור יודע איזהו חטא שיראת ממנו אבל במחשבה יכול לחשוב ולירא מכל דבר שיהיה חטא. ועיין לקמן משנה י"ז [ד"ה אם אין הכמה]. ובמד"ם מדייק דיבא לסיפא דמדיוקא דריבא משמע שאם בא לאחת אין חכמתו מתקיימת. ומדיוקא דסיפא משמע דאם בא לאחת מתקיימת. ותירץ דהא אמרינן [נדה ט"ז:] שגוזרין עליו אם יהיה חכם או טפש. והשתא לא אמר כל שיראת חטאו וכו' אלא לבטל הגזירה ההיא. ואם יראת חטאו קודמת אפי' הגזירה שיהיה טפש מקיימין בידו חכמתו. כדאמרי' [במס' מגילה] [דף ו' ע"ב] לאוקמי גרסת שיעתא דבמיא ואם חכמתו

קודם

ח ר' דוסתאי בר' יגאי כ"כל השוכח כו' מכות ל"ם ע"ב ע"ש:

שנויי נוסחאות

ח ר' דוסתאי. בכ"ק ר' דוסתי. ברבי יגאי. בד"נ ובמס"נ בר.. וכ"ה במשניות ד"ק; ובמשניות ד' ליונא וויניגא ובכלב ורבי.. ובשהקדמת הרמב"ם לס' זרעים בפי'. משום ר"ם אומר. בכי"ק אומר ומשם ר"מ אומר והד מיותר. כל השוכח דבר אחד ממשנתו. בכי"ק ובכתו"ל הלמיד חכם שהוא יושב ושונה ושכח דבר אחד.. ועי' הוי"ש ד"ה כל כו'. מעלה עליו (הכתוב). בכי"ק מעלין עליו ועיתא וכן ליתא בדע"נ. (כל ימי חייך). בכתו"ל וכו"ל ליתא. (בנפשו). בכי"ק ובכתו"ל וכו"ל ליתא.

ט ר' חנינא. בכי"ק ר' חגיגה וכל שחכמתו קודמת. עי' הוי"ש סד"ה כל שיראת חטאו כו'.

תוספת חדשים

המפרשים על זה אמר הכתוב בכל המקום אבר אזכיר את שמי ואבו מעשה מרכבה אפילו בלמוד אלא ביחיד אפילו אחוא אליך ונרכתיך: מלת"ל הגאון הגדול אל"ר וא"מ מוסר"ל שאול זצ"ל:

ראשון לציון

ח בשמנה בל הבוכת דבר אחד כו' מכות ל"ע ע"ב פ"ם ל"ם ועיין יבל"מ: יכול אפי' הקפה עליו כו מכות שם ל"ע וע' יבל"מ:

באורי הגר"א

ט כל שיראת כו'. במ"ם (תהלים קי"ל) ראשית חכמה יראת כי' וגו':

תוספות רעק"א

פיג ט [אות ו] בשמנה שיראתו חטאו וכו' חכמתו מתקיימת. באבות דר"נ סב"ב שנאמר (תהלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה'

יבין תפארת ישראל יבין

קמ"ל הכי, אף שהן בעמו של מקום ב"ה: מו) אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהרי משבח להקב"ה. עכ"פ גלי אדעתיה שאין עיני ולבו קשורים בדברי אלהים חיים: מז) ע"י שיתעצל מלחזור עליה תמיד: מח) אף דבאמת אינו מתחייב בנפשו, דהרי לומד הוא, רק שאינו חוזר ליומודו. עכ"פ מדהתעצל מלחזור ליומודו, גלי אדעתיה שאינו חושש כשיבכחה: מט) דליכא למימר דלרלאיית עין ממש קאי, דר"ל שרלו נסיס גדולים במדבר, ליתא, דהרי התורה לכל ישראל נאמרה, והדורות אחרונים לא רלו נסיס. אע"כ דלרלאיית עין הכל קאי, ור"ל דברים שהשקפת בעין שכלך, הזהר שלא תשכחם: נ) שהיה עיניין שלמד חזק ועמוק יותר מכח הבנתו. ולכן מדלא הבין מתחלה יפה, לכן שכחה ג"כ מהר. ומד"ל שהזהירה תורה שלא יצא מעיניין עד שיבינו היטב [והרי באמת אין הדבר כן, רק כדים לגמור, [ר"ל יגמור כל העניין] והדר לסבור [כשבת דף"ג ג'], ר"ל שלמוד תחלה כל העניין אף שלא יבינו כדור, ואח"כ יחזור פעם, דע"י הסקפתו אז סביב העניין טוב, לפעמים ילמוד עליון מתחתון. וכך דרך תפ"ק, בת מלך היא, ולא תתן אהבתה לכל רוחי פעם מיד בפעם ראשונה, ולא תגלה סודותיה רק למי שדברה עמו פעם ופעם]: נא) דמשמע דוקא כשהיו הדברים שלמד תקועים מתחלה בלבו היטב [ובפירושיו אתרוך לאמת אתרבו כאן להבין מימרא דר"ל [בתענית ל"ע ג'] לכוונה עם מתניתן דידן]: נב) שמתחיב ומקדים ירא מחטא ומחביבהו יותר מהתחכמות הלמודי, שירא להתהכם בדבר שאפשר שיבא לחטא: נג) שיסמר מלחטוא, והרי כל החטא נכנס בו רוח טעות [בסוטה ד"ג ג']: נד) שאומר בלבו אקרא ספרי אפיקורסים שהוא החכמת הלמודי ולא אחטא, ממלא שמחתיב יותר ההתחכמות מהירלה שמא יחטא;

קודם וכו' הואיל ולא למד ע"מ לעשות. הגה אע"פ שהגזירה שיהיה חכם מטפשין אותו ואין חכמת מתקיימת על הטון אשר חטא אלא למד תורה לשמה דהיינו לבמר ולעשות [ותוכל להתקיים הגזירה בשאר עניני שיהא חכם ולא בלמוד התורה כ"כ בבבא הבניה] ואם בא שיהם כאחד מניחים אותו כפי טבעו כפי הגזירה שאם היא שיהיה חכם מתקיימת. ואם שיהיה טפש אינה מתקיימת. ע"כ. וכתב עוד דאית דגרסי כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. וכל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו אין חכמתו מתקיימת ודבור כל שחכמתו וכו' דומה גרסא זו: שיראת חטאו. כי אין לדיק באדם אשר יעשה טוב ולא יחטא. ולהכי קאמר שיראת חטאו. שירא מן החטא שהוא מוכן שיחטא ולא קשיא דה"ל למימר כל שיראתו מהחטא קודמת וכו'. דרך חיים. ושיין בר"פ דלקמן [בד"ה] הכובש את יצרו: כל שמעשיו מרובין מחכמתו. כתב הר"ב הכא מיירי שזריז במצות עבה. וא"ת קודמין מיבעי ליה כגון שיראת חטאו. ובמד"ש כתב בשם רבינו יונה דקשה איך אפשר שיהיו מעשיו מרובין מהכמתו במה שאינו יודע איך יעשה אלא במה שמקבל על עצמו לעשות כל הדברים אשר ינידו לו החכמים ולא יסור ימין ושמאל. הרי זה מעשיו מרובין מחכמתו. כי מעתה מעלה עליו כאילו קיים כל התורה כולה. כיון שבדעתו לקיים מה שיאמר לו החכם. וכן מפורש בהגות הר' נתן [פכ"ב] דתנן התם כל שמעשיו מרובים מהכמתו שנאמר נעשה ונשמע שהקדימו נעשה לנשמע וקבלו שכר כאילו עשו הכל קודם שנשמע וכל שחכמתו מרובה ממעשיו אלא יאמר אשנה הלכה ואקיימנה. ע"כ. והשתא מהורן שפיר דמרובין היינו קודמין כשנין נעשה ונשמע והא דלא נקיט קודמין. לפי שא"א שיקדמו המעשים בעצמם. שהרי אינו יודעים אלא הקבלה שיקבל עליו לעשות היא שתקדם. וכשמקבל הרי מקבל הכל יוהר ממה שילמד לעולם. ולפיכך חנן מרובין שיון להשמיענו זאת שהקדימה היא הקבלה. והקבלה היא במרובה מהחכמה ובהכי נמי אין מקום לשואלים שנמצאו חכמים הרבה באומות שחכמתם מרובה ממעשיהם וחכמתם מתקיימת כמו שמוכרה השאלה בדרך חיים. ותירץ דמשנתינו בשתים בני אדם וכו'. ועוד תירץ דהכא בחכמת התורה בלבד וכו'. ולדידן מעיקרא אינה שאלה דכיון שהמרובים הוא בקבלה. אפשר שחכמיהם קיימו וקבלו עליהם להתנהג ע"פ החכמה ההיא שילמדוה. ולפיכך חכמתם מתקיימת בהם: וכל שחכמתו וכו'. יש מחליפים וגורסים כל שאין מעשיו וכו'. ואין צורך לאותו התירון שתירצנו גבי כל שיראת חטאו וכו' דשייך נמי הכא. וקל להבינו. מד"ש: * כל שרוח הבריות נוחה הימנו. פירש הר"ב כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה. וכן פירש"י ובמד"ש בשם הרבב"ם שנאמר (משלי ג') ומצא חן וכשכל טוב בעיני וגו' ואומר (תהלים ק"ג) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו אוהב שהוא ירא שמים: ["נוחה הימנו. ובהאי לישנא תנן בסוף מס' סבעית רוח חכמים נוחה הימנו. ובשם כתבתי לשון הר"ם ולבון רש"י שפירשו בעניין החזקת טובה. ובפרק הזהב [ים] דף מ"ח פירש"י ים נחת רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה ודעתם נוחה עליהם. והימנו על ידו ע"כ. ולשונו בפ"ק דקדושין סוף דף י"ז וקאי אהאי דסבעית אין רוח חכמים וכו' ומרבינ שני הפירושים ביחד. אין דעת רוח חכמים נוחה עליהם במעשיו לשומר אין מחזיקין לו טובה וכו' כמ"ש בסוף סבעית. והמיהני על מה שפירש"י בפרק הגוזל קמא דף ל"ד ע"ב במקבל מבעלי תשובה שאין רוח חכמים נוחה הימנו. שאין רוח חכמה וחסידות בקרבו. ע"כ. אכן ראיתי במשניות כתובים בסוף סבעית שהגיה שם במשנה רוח") מחכמה]: וכל שאין רוח הבריות וכו'. לריכא תרוייהו דאי תנא ריפא כל שרוח וכו' הוה אמינא הא כל שאין וכו' ליכא למשמע דאפשר שאין רוח הבריות נוחה הימנו בשביל שהוא נוטה אל קצה האחרון מהחסידות. ואפי' הכי רוח המקום נוחה הימנו. קמ"ל. ואי תנא סיפא כל שאין וכו' הוה אמינא הא כל [בים] [ברוח] וכו' ליכא למשמע לפי שאפשר ברוח הבריות נוחה הימנו. ובקרבו ימים אחרו. קמ"ל. דסימן מובהק הוא בשני הפנים. בין הטוב. בין הבלילה. ומטעמא דכתיב [יחזקאל ל"ו] ואת רוחי אתן בקרבכם הרי רוח הבריות רוח המקום. ולא קתני שרוח כל הבריות נוחה וכו'. דלא מיישינן למיעוטא. כדאשכחן במרדכי [מגילה ט"ו]. שנאמר [אסתר י"ן ורצוי לרוב אחיו ולא

*) וכ"ה רוח חכמה גם בגמ' ב"ק שם בכ"י מינכן.

ר"ע מברטנורה

קן בה ומואסה ומגיחה: כל שמעשיו מרובים מהכמתו. הכא מיירי שזריז במצות עשה. ולעיל בכל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. מיירי שמזהר במצות לא תעשה: ו' כל שרוח הבריות נוחה הימנו. כל מי שאהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה

הכמתו מתקיימת[יח]. הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו[יט] חכמתו מתקיימת[כ]. וכל שחכמתו מרובה ממעשיו[כא] אין חכמתו מתקיימת[כב]: ו' הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו[כג]. רוח המקום נוחה הימנו[כא]. וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו[כב]. אין רוח המקום נוחה הימנו[כג]. רבי דוסא בן הרכינס

ראשון לציון

ו' תוי"ט ד"ה כל שרוח הבריות כו'. שכל מי שמשך עליו חוט של חסד בידוע כו' וז"ל רב חמא בר פפא (סוכה מ"ט ע"ב) כל אדם שיש עליו חן בידוע שהוא ירא שמים שנאמר וחסד ה' מעולם ועד עולם על יראיו:

באור הגר"א

כל שמעשיו כו'. במ"ש בפ"ל דשבת (ל"ח ח') מאי דכתיב והיה אמונת עתך וגו' ופ"ש לי יראת ה' כו' ושם ויאמר לאדם הן יראת ה' הוא וגו' ועתה וגו': ו' כל שרוח כו'. במ"ש (משלי ג') ומצא חן וכשכל טוב בעיני אלקים ואדם:

תוספות רעק"א

[אות ז] שם שמעשיו מרובין כו' חכמתו מתקיימת, באבות דר"נ שם שנא' נעשה ונשמע:

יכין תפארת ישראל יכין

נה) המנהגין הדבר שיבוא לעשות, מדלא חסם שמא יאבד עולמו וקרא לוות הרחק מעליה דרכיך [בפ"ז דע"ז]. מיהו, לאחר שנתברר היטב בקדושת התורה וירא, מותר ומצוה לעיין בספריהם, וכמו שהזהרונו חז"ל. דע מה שתביב לאפיקורוס. ואפשר בזה נכלל ממי במתניתין. ודו"ק: נו) שהוא נריך יכר ואפילו אינו למדן כל כך: נז) אל תבזהו על מיעוט חכמתו. דמדלומד ע"מ לעשות, הבא לעזר מסייעין לו, ויפתחו לו שערי אור החכמה: נח) שאינו עובה כפי שלמד: נט) דכל לומדו רק להתיהר היה, ומבוש שתאות הגופנית גברה בו בבהמה, לבסוף תתגבש והתעבר חכמתו, כי נרקב ברב חכמתו מלמעה. [ואפשר עוד דמוות מתניתין מדים ב' מיני מלות שבליות, ומשיות [רעליגיעזע ומתרלליעב פפליכטען]. ועליהן קאמר תנא, כל שמעשיו מרובין מחכמתו, ר"ל שעשה מלות התורה לף שחכמת פלטוסי לא תשיגם, אז תהא שחכמתו מתקיימת, שגם [העזגעגלטען], שם מלות הבליות שיגיע עמהן, מלד חכמתו יקיימן ולא מלד חוזף ולכיעות. אבל כל שחכמתו מרובה לו ממעשיו דהיינו שיבעת רק על חכמתו, ויאמר בשה שלא יכין לא יעשה, דע כי גם המעשים שחכמתו מסכמת עמהן לא יעשה רק בחוזף ומפוזה שעל פניו, וכשיראה מזה לעולמו יפכור גם על [העזגעגלטען]: ס) שאומר גם חיוביו לבני אדם להיטיב להם, וכ"ש שלא להרע להם ועי"ז דעתם נוחה הימנו ויאהבוהו: סא) ר"ל הקב"ה אוהבו: סב) מדאינו בומר חיוביו להם. לף שבומר מלות שבין אדם למקום, ולומד תורתו: סג) כדאמרינן [יומא דפ"ו א'], ואהבת את ד"א שיהא שם בשים מתאהב על ידיך, שבזמן שאדם קורא וגונה וכו' ומשלו ומתנו בתמונה, ודבורו בנחת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו. אשרי פלוני שלמד תורה וכו', ראו כמה נאין מעשיו כמה מהוקנים דרכיו, ועליו הכתוב אומר ישראל אשר בך אתפאר. אבל בזמן שאדם קורא וגונה ואין משאו ומתנו בתמונה וכו', ואין דבורו בנחת

למעלה: שינה של שחרית. שהולך ויכן עד שעונת ק"ש עוברת: ויין של צהרים. מוכך לבו של אדם דכתיב [קהלת ב'] למשוך ביין את בשרי ומביא אותו לידי שכרות: ושיחת הילדים. מבטלת את אותיותיהם מלעסוק בתורה: וישיבת כנסיות של עמי הארץ. שמתכנסים ומדברים בדברים בטלים: **יא** המחלל את הקדשים. המביא קדשי המזבח לידי פגול ונותר וטמא. או המועל והנהנה בין בקדשי מזבח בין בקדשי בדק הבית: והמבזה את המועדות. ימים של חול המועד עושה בהן מלאכה. או עוסק בהן מנהג חול באכילה ושתיה: *) והמלבין פני חבירו ברבים. המחניף פניו מאדימות תחלה ואח"כ מתלבנות שהנפש יש לה שתי תנועות אחת לחוץ ואחת לפנים. וכשמביישין את האדם. בתחלה הרוח מתנועע לצד חוץ כמי שמחמלת חמה ופניו מאדימות. וכשאינו מולא טענה כילד יסיר הבושת הרוח מעל פניו הוא רוחב בקרבו ונכנס הרוח לצד פניו מפני הצער. ופניו מתכרכמים ומתלבנים. וזהו שאמרו [ב"מ נ"ח ע"ב] בענין ההלבנה דאזיל סומקא ואתי חיורא: והמפר בריתו. שלא מל. או שמל ומושך ערלתו לבטות המילה כדי שלא יראה שהוא מהול: והמגלה פנים בתורה. שמראה פנים ופירושים בתורה שלא כהלכה

אומר[פד] שינה של שחרית[פה]. ויין של צהרים[פו]. ושיחת ילדים[פז]. וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ[פח]. מוציאין את האדם מן העולם: **יא** רבי אלעזר המודעי אומר[פט] המחלל את הקדשים[צ]. והמבזה את המועדות[צא]. והמלבין פני חברו ברבים[צב]. והמפר בריתו של אברהם אבינו עליו השלום[צג]. והמגלה פנים בתורה ולא לכל אדם וכו'. מד"ש: ויין של להריס. פי' הר"ב מושך לבו של אדם וכו' כי בשחרית האדם הוא עלול מחמת השינה. ובערב כבר הוא יגע מבקש לנוח. ובלהריס האדם בכחו ביותר עד שהוא שמח לגמרי. דרך חיים: **יא** המחלל את הקדשים וכו' אין לו חלק לעולם הבא. ובכלל הפיקורוס דתנן ברים חלק דאין לו חלק לעולם הבא איתנהו לכל הני. כ"כ במד"ש. ובדרך חיים כתב שאפשר שהן בכלל אין תורה מן השמים דתנן התם ועיין לקמן בסמוך וי"ל ג"כ דהתם דפרק חלק אפילו יש בידו כל התורה והמצות אין להם חלק לעוה"ב. אבל הני דהכא דוקא אם הני זכאי ואני חייב. ואלו חמש הם בכלל המובות מכריעים לכף חובה. ופירוש זה נראה עכ"ל. ועמ"ש בספ"ק דקדושין ולקמן סוף פ"ד: המחלל את הקדשים וכו'. בפרק חלק דף נ"ט ע"א [ת"ל כי [דבר ה'] בזה וכו' (במדבר ט"ו) מכאן א"ר אלעזר המודעי המחלל את הקדשים וכו' כלשון המשנה. ופירש"י מחלל ומבזה בכלל כי דבר ה' בזה. וכתוב בפירש"י דהכא דהמלבין לא קתשיב בפרק חלק. ולא ידענא היכי מפיק ליה מקרא עכ"ל אבל בגרסת ספרים שלנו איתא נמי בפרק חלק. ובמד"ש מפרש דאיתיה בכלל כי דבר ה' בזה. שהרי מבזה הבירו ברבים ואין לך אפיקורוס גדול מזה ע"כ. ול"נ שהוא בכלל כי דבר ה' בזה לפי שהאדם נברא בצלם אלהים והרי הוא דבר ה' כלומר ענין ה' ולצלמו. ודבר יאמר על ענין. כמו הלא דבר הוא (שמואל א' י"ז) ושוב כי ויאמר אלהים נעשה אדם נמי מאמר הוא. הוי כי דבר ה' בזה. [*כדאמרינן בפ"ד דר"ה דף ל"ב והעתיקו הר"ב ברפ"ה ברראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. (תהלים ל"ג ו')]: והמלבין וכו'. כתב הר"ב המתביש פניו מאדימות תחלה. וי"מ דגרסינן והמחדיש במשנה. וכן נמצא במקצת פירוש רש"י: והמגלה פנים בתורה וכו'. כתב הר"ב

כגון

*) כר"ב ד"ל בא דבור זה אחר דבור והמפר בריתו. ועי' ט"ו.

יכין תפארת ישראל יכין

בשתת עם הבריות, מה הבריות אומרות עליו. אוי לו לפלוני שלמד תורה וכו', אשרי לאדם שלא למד תורה, פלוני שלמד תורה ראו כמה מקולקלין מעשיו, וכמה מקולקלין דרכיו, ועליו הכתוב אומר, עם ה' אלה ואמרו יאמו: סד) זכר ד' דברים שגריכים מאוד לברישות הגוף ולהשלמת האדם, ואפ"ה כשלא יזכר בהן יאבד על ידן עולמו: סה) משל לכל כובד ועצלות, והרי מיעוטו יפה ולריך מאוד לברישות הגוף ביומו אחר יגיעתו. אבל מי שיכן כל הלילה, הין לו שום התעצלות, דהרי כבר נח כל הלילה: סו) משל לרדיפת התענוגים, כשהוא בלי טרך לחזק הגוף. דהנה היין הוא מבחר התענוגים, מדשתן כח חיות לגוף, וכמ"ש חז"ל [ב"ב נ"ח ב'] ברים כל המוון אינא אחר. אבל רק מיעוטו יפה, לשמח הנפש, אבל רובו קשה, דמבלבל השכל. כמ"ש חז"ל [סנהדרין ד"ע ע"א], זכה משמתו. לא זכה משמתו. וגם רק בבוקר ראוי לשתותו מעט כדי לזרז האדם למלאכת המיש, או בערב, שבלא זה יוכ לישן. והכל לפי האדם וטבעו. אבל יין של להריס, לאחר שמילא כרסו והתחזק גופו דיהו, בא זה ולאיבד את זה, עאז היין יבלבל שכלו ויכביד גופו ויקטע רגליו, ויסבב שיהיה האדם בכל שחרית היום ككלי אין חפץ בו לתורה ולחכמה: סז) הוא משל לשמחק והתלות, שג"כ מיעוטו יפה, להבליג ונשמח הנפש[פסחים קי"ז ת"ל]. אבל רק עם אנשים גדולים, שיש במילי דבריחותא עמהם דברי השכל, וכמ"ש ועלתו לא יבול [וכסובה כ"ח ב']. אמנם שיחת ילדים, הן מסתמא דברי שחוק והתול בלי הלוחות תבונה ודעת, לא ישמחו הנפש, רק יבלבלו התלותות השכל: סח) משל לשיחה בעילה. הוא ג"כ מיעוטו יפה, אחר שהתעמל האדם בחכמה, ראוי לו להתענג קלת בין רעיו בדברים של מה בכך, דמדת"ל לא זה ההחזקת השכל, הנות הנפש על ידן כמו שיעוח הגוף ע"י הבינה. אבל זה רק בין אנשים ككבדים שגם שיחת חולין שלהן לריך לימוד [בכובה כ"ח ב']. משא"כ בבית המתכנסין שם ע"ה, ודברו שם לה"ר וגבול פה, וכדומה מהדברים שאין בהן בכל וירלת שמים או שום הועלת

מחר, מוסר או חכמה, שם לא הנות הנפש, אבל יבערו בה אם זה. ועל אלה הד' דברים יפה אמר התנא, שמוציאין את האדם מעולמו ונלאחותו, ר"ל הע"פ שהוא כבר שם: סט) זכר כאן ה' מיני אפיקורסות: ע) (א) הם הכת האפקורסים היותר גרועים שבעולם, שמכחישים במציאות אלוה ית'. ולכן מחללי הקדשים, שלדעתו הנפסדת אין בוש קדושה בעולם, והכל כחולין גמורים וכאפס ותהו מחשב לו אפילו היותר קדוש שבעולם. ואין דברי התנא יוצאים מידי פשוטם, כי לדעתו המוסחתת אין אלהים ואין עבודה, אין קרבנות ואין תודה, כי אין מנהיג לבירה, וכל הקדשים כחולין גמורים הם: עא) (ב) זהו כת ב', המודים שיש אלוה ממלא. אבל יכחישו שהעולם מחודש. רק יאמינו בקדמות העולם ككדמות הכורא ית'. ולכן מבזה המועדות, בכולן נתנו רק לעדות שחידש הקב"ה עולמו. דבשבת, הדבר מפורש, כי ששת ימים עשה ה'. ובאחר מועדות, נמי הן זכר ליציאת מלרים, ולאותות ומופתים שעשה הקב"ה לישראל במדבר. והרי זה תלוי בזה, שהמאמין שהקב"ה הוליח העולם מאין ליש, יצטרך להאמין ג"כ שיש כח בידו לבטלו כחפלו, והמכחיש זה, מכחיש זה, ומבזה המועדות, שהשב בזהו לבזיון לסיבה העליונה ית', שבגנות על עולם הנפל הזה [ולהכי לשון נקב לשון חולין, שאינו בזיון, והכא נקט לשון בזיון]: עב) (ג) זהו כת ג' המאמינים שהעולם מחודש מאלוה ית'. אבל יכחישו שהאדם נברא בצלם אלהים, ובנשמתו בעלת קיום, רק יחבוב שמהרכבת בגוף הגוף נתחוות הנשמה, וכן תפסד בהפסדו. ולכן אינו חושש לכבודו, ומלבין פני חבירו גם ברבים שלדעתו הנפסדת האדם והבהמה מקרה א' להם. [ובעל יין לנטן כתב דלהכי קאמר תבירו, דאינו המכיים שונאו בנפשו, אינו בכלל אפיקורוס, דילמו אינו, בכל עוברי עבירה. אבל המבזה תבירו, ר"ל שלא עשה לו שום רעה ואפ"ה מבזהו, הוא הוא האפיקורוס, בשבה כן ביד רמה ומבזה וכופר בלים אלהים שבאדם, ודפח"ת]: עג) (ד) זהו כת ד', המאמין ג"כ שהאדם נברא בצלם אלהים, בעל שכר ועונש בעה"ב. אבל מכחיש ומפר

בכך

יא המחלל את הקדשים. בהבדלין ב"ש פ"ל ירושל' ספרים פ"ו הב"ב בפרי פ' שלח פ"י מנח דב"ל רבנ מי כ"ח מי"ו פ"ג מס' תענית ה"ד: והמלבין פני חבירו ברבים כו' עי' ב"מ נ"ח ב"ל וכבהליון ק"ז ת"ל מ"ו ש ופ"ו מס' דאבע פ"ח: והמפר בריתו של א"א. עי' ירושלמי פאה פ"ח ה"ל מעבה פ"ו ה"ל. ע' ב"ש ב"ב מס' תענית הלכה י"ד:

שנויי נוסחאות

שינה של שחרית. בכי"ק שינת שחרית. ושיחת ילדים בר"ל ובכי"ק ובכ"י .הילדים. (בתי) בנסיות. במתו"ו ובפירושו ליתא וכן ליתא מעה בלוס (ובס בנסיות): **יא** ר' אלעזר. בכי"ק ר' ליעזר. ובס"ד ין לפ.ינו ר' אליעזר אבל בכל הכ"י ובד"י שם כלפיהו כאן. (והמלבין פני חבירו ברבים). בר"י בא דבור זה אחר הדבור והמפר בריתו וא"ה גרע"ב ד"ל; כמתו"ו בא דבור זה אחר הדבור והמגלה פנים ס' וכ"ל בפירושו (והנהם והמאדים.. ועי' הוי"ט) וכ"ה הסדר גם בסנהדרין (צט, ח) ודש"י כאן מפרש דברי ר"ל כפי הנוסחא אבל היתה לפניו שמה עפ"י הדרשה בגמ' והיה אחר שם הדבור והמלבין כו' כמו דליתא שם בכי"ק וקרי ובהרגם מן הרשבו"ם (ועי' ד"ם שם) וכפי הנראה היה הסר לפניו שם גם הדבור אע"פ שיש בילו תורה ומע"ש; בכי"ק ובכי"מ ליתא ועי' הוי"ט ד"ה המחלל כו'. והמפר בריתו כו'. בגמב"ס בא דבור זה אחר הדבור והמגלה פנים כו'. (עליון השלום). בד"נ ובכי"ק ובמשניות דפו"ש ובמשב"ב ובמתה"ו ובכ"ש ליתא.

באורי הגר"א

שינה של שחרית. במ"ש (מבלי כ"ו) הדלת הכוב על ציר ועצל וגו'. אדר"נ: ויין של להרים. במ"ש (קהלת י') אמרתי אלך וגו' בגבורה ולא בשכר ועי' אדר"נ: ושיחת הילדים. שבטלין מד"ת והלדם נמשך אחריהם ונאי לא ישוב וגו'. שם ע"ש: וישיבת כו'. במ"ש אשרי האיש וגו' כי אם וגו': **יא** המחלל כו'. במ"ש (יחזקאל כ"ב) קדשי בזית וגו' (שמואל א' ב') לאמר תבשלו בשר וגו': והמבזה כו' במ"ש (פסחים קי"ח ע"א) כל המבזה את כו' שנאמר אלהי מסכה וגו' את חג המצות וגו': והמלבין כו'. במ"ש בפס"ו דברכות (מ"ג ע"ב) מות כו' שנאמר היא מוצאת וגו': והמפר כו' במ"ש בפ"ו חלק (ל"ט ע"א) ד"א כי דבר ה' בזה זה המגלה פנים בתורה ואת מצותו הפר זה המפר ברית בשר הכרת בעולם הבא. מכאן אמר ר' אלעזר המודעי כו';

כגון המתרגם ומזרעך וגו' ואין זה פשוטו של מקרא. וכך פי' במ"ט פ"ד דמגילה. וכסי הארכתי בזה בס"ד. ומ"ש עוד הר"ב ובכלל זה הדורש דרכות של דופי. מסיים רש"י כמנחה [מפלרין נ"ט] שהיה דורש למה לו למשה לכתוב ותמנע היתה פלגש (בראשית ל"ו): אף ע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים אין לו חלק לעוה"ב. כתב הר"ב ולא חזר בתשובה וכו' אע"פ שבאו עליו יסורין וכו' דאינו בלר עבירות יסורין עם המיתה ממדקין ונמ"ב בסיף יומא. ועמ"ש בתחלת המשנה בשם דרך חיים. ועיין סוף פ"ד. ובמד"ש כתב בשם הר"ר אפרים דתורה ל"ג ושל"כ הרשב"ם: יב לתשחורת. לשון הר"ב לאדם בחור שבערותיו שחורות וכדתנן במשנה ח' פרק ג' דנדרים הטודר מבחורי הרחם והחש תנן דנשים וקטנים אינם במשמע שלא נקרא בחורי הרחם אלא אנשים אבל קרחים ובעלי שיבות בכלל ואפשר דנדרים שאני דהולכין בהם אחר לשון בני אדם אבל בכאן בלשון חכמים שבמשנה אין המכוון אלא לבחור דאילו בחיטו בחור הרי הוא בכלל לרחם ואין לו אלא ב' קלות. או הרחם ובכללו כל אים בעל מעלה או התשחורת ובכללו כל אים בחין לו מעלה: והוי מקבל את כל האדם בשמחה. פירש הר"ב תעמוד בשמחה. מקבל כמו מקבל וכו' וז"ל המעתיק לפי' הרמב"ם ז"ל שמפרש מלת מקבל מהקבלת פנים וכאילו הוא מקבל הגזר מן מקבלות הגולות (שמות כ"ו) אשר הוא מן הארמית. תרגום נגד לו נכח. וכן אומר בזה הענין בערבי כל פנים והקבלה אומר פנשני פלוני בשמחה לו בזעף ובלשון ההוא פי' הרב") מקבל הגה. ודעהו. עכ"ל. ולא ידעתי למה לא פירשו כן אלעזר פ"ק משנה ט"ו. והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות: בשמחה. וזה יותר ממה שאמר שמאי בסבר פנים יפות. הרמב"ם: יג שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה. פי' הר"ר יונה כלומר אבל המשנה הזאת מדברת בסיגים ע"כ. והא דלא תנן הכי בהדיא כמו בתינוק. תמידי. משא"כ אלו תנן הסיג דלערוה הוא כובד ראש והירחה. אבל לא במרגילין כ"כ במד"ש: מסורת סיג לתורה. מ"ש הר"ב אחת אחפי' מזידים. אחת אחפי' מוטעים.

כהלכה. כגון המתרגם ומזרעך לא תתן להעביר למולך. ומזרעך לא תתן להעבירה לאחרותה. ואין זה פשוטו של מקרא. ובכלל זה הדורש דרכות של דופי. פירוש אחר מגלה פניה. שמעון פניו לעבור על דברי תורה בפרהסיא ביד רמה. ואין לו בושת פנים: אע"פ שיש בידו תורה ומעשים טובים. ולא חזר בתשובה מאחד מעבירות הללו שבידו. לקח ע"פ שבאו עליו יסורים ומת ביסורים אין לו חלק לעולם הבא. אבל אם חזר בתשובה קודם מותו. אין לך דבר שעומד בפני התשובה: יב הוי קל לראש. לפני אדם גדול זקן ויושב בראש בישיבה. הוי קל לעבוד עבודתו ולשמש לפניו: ונוח לתשחורת. לאדם בחור בשערותיו שחורות איך לריך להקל עצמך כל כך הלא תעמוד לפניו בנחת וביישוב: והוי מקבל וכו'. נגד כל אדם בין בחורים בין בשחורים תעמוד בשמחה. מקבל כמו מקבל מתרגום נגד קבל. פירוש אחר הוי קל לראש בראשיתך כשאתה בחור. הוי קל לעשות רצון בוראך. ובזקנותך כשהשחרו פניך מפני הזקנה תהא נוח לו: יג מסורת סיג לתורה

שלא בהלכה[יד]. אף על פי שיש בידו תורה ומעשים טובים[טו]. אין לו חלק לעולם הבא[טז]: יב רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש[יז]. ונוח לתשחורת[יח]. והוי מקבל את כל האדם בשמחה[יט]: יג רבי עקיבא אומר[כ] שחוק[כא] וקלות ראש[כב]. מרגילין לערוה[כג]. מסורת. סייג לתורה[כד].

יכין תפארת ישראל יכין

ברית של אלהים. שמכחיש בכרת הקב"ה ברית את אלהי"ה לחיות לאלהים אחרים. להבניח עליהן יותר מעל כל אדם, ולהת לחם בפומבי התורה שים בה חוקים ומשפטים ותורות, כפי בהתחיל כבר נאמרה בימי אברהם, וגמרה ע"י מבדע"ה [ברמב"ם פ"ט ממלכים. וכ"מ כי בם לאינו יודע מל"ל לבינו הא. ולפע"ד הוליח כן מפסיקתא שבאיה הילקוט על הפסוק בחודש הבלישי, יפ"ם. אולם ל' ע דבש"פ [חולין דק"א כ'] אמרינן וכי תורה פעמים נתנה. ול"פ]. ובהרו זרע אלע"ה לחיות עם קדוש בבאים בעולם, ללמד לבני עולם כאביהם אברהם, להכיר היולר ב"ה. ולפי דעתם הנפסדת, מכחים בתורה מבמים, ואומר ברק מלות הטבעיות ישלימו הנפש. ולפיכך אין חיוק בין ישראל לבאר אומות, והיה כעם ככהן, כאים כאחה, כולן מלותיהן וענשן ובכרן שוה: עד) (ה) אבל מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, שמכחים תורה בבעל פה, והיינו הפירוש שמסר לנו בע"פ ממבדע"ה, ואומר בה פירושים אחרים שלא כהלכה המקובלת לנו: עה) שלמדו ועשו מלות קודם שהתפקרו. או שעבו כן אח"כ כדי להחיחר אין הוכ: כבדן: עו) וכל המעיין בלן, כלולים בהא דהגיגו רים חלק, ואלו שאין להם חלעה"ב, האומר אין תורה מבמים, דהיינו אפילו ספר רק במקלת ממנה [בסנהדרין דל"ע ח'], וכל פירש מבנה זו בגיתי על פיסוד של יין הלבנון וכן עשיתי בכמה דברים במסכת זו, שהאתי דברי ליסוד לפירושי, מדבם ערבים מאד ואמיתיים. אבל בגיתי כאן ובשאר דוכתי כמה דברים כפי אשר הורני אני שבשמים]: עז) הנה האדם אפשר שיפגם עם אדם אחר שלמעלה ממדרינתו. או עם מי שלמטה ממדרינתו. או עם השוה למדרינתו. ועם כולם צריך שיחזיק שלום אם ירלה להשיג ההצלחה היותר גדולה שבעולם, דהייט להיות

אחוב לכל. לכן הסירמו התנא, אם נפגבת עם אדם שהוא לך לראב וגדול ממך, אל תחבוב א"ע בגדול ונגדו, רק החשיב א"ע כלבב קל ונגדו, ותכניע את עצמך לפניו ויאהבך כבן: עח) ר"ל ואם נפגעת עם מי שלמטה ממך, אפילו הוא כל כך התחיך שלריך ליהן לך תשחורת, הייטו מס, אפ"ה לא תרגיש לו שאתה אחוב, אלא הוה טח ועניו ונגדו, ויאהבך כאב: עט) ואם עם השוה לך ונפגבת, הוה מקבלו בכבוד ובשמחה, לשון יאהבך כאח: פ) התנא מנה כאן ה' סייגים לבני לביא לבבת חטא: פא) כולל לעג, [בפאטטען] בל"ת כמ"ש שחוק לרעהו אהיה [איוב י"ב ד'] . וכ"כ היחוק, [בפאס] כמו הלא משחק אני [משלי כ"ו י"ט]: פב) [לייכטזין]: פג) (א) ע"י זלזול כבודו אפשר שיחטא האדם. ולכן זאת שהוא המיוחד בבחטאים שא"א בלי שהתחפות בו ב' בג"ל, ואפשר שיגלל ממנה ע"י שיחבובם מלבבוע אותה לדבר עבירה, או ע"י שיתייאב יפה מה שהא בסופו כשאפשר שיתפרסם קלונו בקהל. וביותר כשיעמוד לעיניו הבושה הכמור לו בעולם הנלחי, וחרפתו לא תמחה, אבי דרי חובבנא. אולם ע"י הלמוק והלילות יחד, יהיו ניסי אהדדי הלים והלשה ויתחברו יחד ולא יתבוששו. וע"י הקלות ראש, לא יחבוב מי אחריתו מרה כלענה. נמלא שאלה ירגילוהו לעבוה. מיהו לא קאמר עלבות וכובד ראש סיג לפני עבוה. דעלבות וחלאי מדה גרועה הוא מאוד, ואין הכניעה בורה עם העלב [שבת ד"ל ע"ב]. וכובד ראש נמי רק בשעת התפלה יפה [ברכות ד"ל ע"ב], ובשאין מגיעות נחלות בעבודת ה'. אבל אמר התנא בכללא ישנית היטב בעין פקיחת בלא ההפך השמחה לשחוק, וקלות הנוף לקלות הראש, יפול גם ברשת החטא הגדולה הזה של זאת: פד) (ב) ע"י שכלו אפשר שיחטא האדם,

---

ציונים

יב הוי קל ולראש. מפ' ערך אין פ"ב: יג שחוק וקלות ראש. פמ"ר פ' פשפטים פרשה לי פמ"ת דרש דנפ פ"ב מיי' פ"ב מה' דעות ה"ז:

שנויי נוסחאות

(שלא בהלכה). בכי"ק ליתא וכן בפי' מחז"ן לא גריס לי' וכפי' הבלאה גם הרמב"ם וכ"ל ל"ג ונ"ל. (תורה) ופע"פ. בפי' מחז"ן ל"ג לה ועי' הו"ל: כתב הרפ"א יש ספרים שכתוב בהם אע"פ שיש בידו תשובה ומע"ט (וכ"ם בסדור הפ"ה) וא"ל שהוא טעות כי אין לך דבר עומדת בפני התשובה שכ"ל (שבו"י) ובד"ם סאנהדרין בם מביא כי כ"הגם בילקוט כ"י ובכי"ף ד' קוטנא. ומביא שם עוד כי בגדולת התלמוד המוסחא. ופע"פ בפשרע"ת: יב קל לראש ונוח לתשחורת. בכי"ק קל ראש ונוח תשחרות. וכן לאמת לשון זה בירושלמי תענית פ"ג ה"ב שפל ברך ונוח השחורת ומכל הפירושים יש לכון (בדומק) לעומת זאת, הפי' הלי שברש"י והוא פי' הב' שברע"ב. האדם. בד"ל אדם: יג מרגילין לערוה. בכי"ק ובכי"מ ובפי' מחז"ן מרגילין את האדם. (מסורת סיג לתורה). במחז"ן ובכי"ר נא דבול זה אחר הדבור מעשרות כו'; בכי"ק הוא היה אומר מסורות.; בכי"מ ליתא.

באורי הגר"א

יב מסורת. כו'. במ"ש בפגיל:(ג' ל') ובדרים (נ"ז ע"ב) ויבינו במקרא וגו':

*) כ"ם בדברי המעתיק שם אלו שמוי"ע בד"ל כתב הרמב"ם ובאמת אחת ובד' למשערדם תקנו הרב והקיפו לת המלה הרשב"ם ובדפוס ראמעקראמן בכאו והדפיסו הרב (בכ"מ).

לתורה. המסורת שמסרו לנו חכמים בהסרות ויתרות שבתורה הם גדר וחזוק לתורה שבכתב. בעל ידיהם אנו מביאים כמה מצות איך יעשו אותם. כמו בסכת בסכת בנסים הסרים ואחד מלא שממנו אנו לומדים להכשיר סוכה בג' דפנות וכ"ן מועדי ה' אשר תקראו אתם שבכתב חסר בג' מקומות. ללמד אתם אפילו שוגגים אתם אפילו מזידים אתם אפילו מוטעים: מעשרות סייג לעושר. דכתיב עשר תעשר. [תענית ט'] עשר בשביל שתתעשר: נדרים סייג לפרישות. בזמן שאדם מתחיל בפרישות ומתירא שלא יעבור. מקבל עליו בלשון נדר שלא יעשה כך וכך. וע"י כן הוא כובש את יצרו: סייג לחכמה שתיקה. במה אנו קיימין אי בשתיקה מדברי תורה הרי כבר כתיב והגית בו וגו'. אי בשתיקה מרכילות ולשון הרע וקללה דאורייתא היינו. הא אינו מדבר אלא בשתיקה מדברי הרשות שבין אדם לחברו שיש לו לאדם למעט הדבור בהם כל מה שאפשר. ועליהם אמר שלמה

בגמ' ספ"ב דר"ה דף כ"ה. ופירש"י שוגגים מאליהן כשבורין שאות ראוי להתעבר. מוטעים ע"י עדי שקר. ע"כ והא דמזידים. כך העתיקו ג"כ התוס' דף כ"ב בד"ה להטעות וכו' אבל הרמב"ם בספ"ב מהלכות קדוש החדש העתיק אנוסים: מעשרות סייג לעושר. במד"ש דבמשנה ירושלמית גורס מעשרות סייג להורה ופירש שע"י כן יוכלו מקבלי המעשר להחזיק בתורה וללמדה כמאמרם ז"ל לא נתנה תורה אלא לאוכלי תרומה [וכבר כתבתי במשנה ט"ו דפ"ק דמעשרות [שהוא] שם לכלל המתנות] והר"ר ישראל פי' דכתיב (דברים י"ד) ואכלת לפני ה' אלהיך [וגו'] מעשר דגנך וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך. ע"כ: נדרים סייג לפרישות. פי' הר"ב בזמן שאדם מתחיל בפרישות וכו' מקבל עליו בלשון נדר וכו'. עמ"ש ברים נדרים בדבור כנדרי כשרים וכו': סייג לחכמה שתיקה. ולא אמר שתיקה סייג לחכמה כמו בתיך. שכן דרך לשנות כך באחרון להודיע שהוא אחרון. כ"כ בדרך חיים. ובמד"ש כתב דבאמי הא לפי שאין שום סייג

יד הוא היה אומר חביב אדם שנברא מעשרות. סייג לעושר פ"ה). נדרים סייג לפרישות פו). סייג לחכמה שתיקה פו):

לחכמה כי אם השתיקה בלבד. ולהכי הוי סייג קודם. כלומר סייג החכמה אינה אלא שתיקה. מבא"כ איך דאע"ג שכל אחד סייג לאותו דבר. מ"מ יש לאותו דבר ג"כ סייג אחר מלבד זה: שתיקה. פירש הר"ב מדברי הרשות וכו'. ועליהם אמר שלמה (משלי י"ז) גם אויל מחרישו חכם יחשב. ומבואר שהאויל כשמחרישו יחשב לחכם. שמעינן מינה דכל השותק הרי הוא חכם. ועוד דלעיל מינה כתיב הכך אמריו יודע דעת יקר רוח איש תבונה ועליה קאי גם אויל וגו' ולפי שלשון המשנה סייג לחכמה. ניחא ליה להר"ב למינקט קרא דכתיב כיה חכם: **יד חביב** אדם שנברא בצלם אבה יתירה וכו' שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם. פירש"י חביב אדם שנברא בצלם. לכן מוטל עליו לעשות רצון קונו. ע"כ. ובכל אדם אמר ר"ע. וכמו שהוא הראיה שממנו הביא שהוא נאמר לבני נח לא לבני ישראל לבדם ורצה ר"ע לזכות את כל אדם אף לבני נח. ומאמר מלא אמר הרמב"ם בפ"ח מהלכות מלכים [הלכה י'] . וז"ל וזה משה רבינו ע"ה מפי הגבורה לכוף את העולם לקבל מצות שנצטוו בני נח. וכל מי שלא יקבל יהרג והמקבל אותם הוא הנקרא גר תושב בש"מ וכו' כל המקבל שבע מצות ונזהר לעשותן. הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעה"ב. והוא שיקבל אותן ויעשה אותן. מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה. והודיענו ע"י מרע"ה שבני נח מקודם נצטוו בהן. אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם. ולא [נ"ל אלא] מחכמיהם. עכ"ל. ומעתה אי תמה למה זה רחקה הדרך מן המפרשים ולא רצו ללכת בה לפרש דברי ר"ע שאמר מאמרו כלפי כל אדם כי אם ישראל בלבד. ונסמכו במאמרם ז"ל אתם קרויים אדם וכו' והרי זה דרש על דרש. וכזה נכנסו בדוחק ענין הנשם. וכפי' הכתוב שהביא לראיה. אבל בעיני זו הדרך דרך סלולה ומרווחת כי בא ר"ע להיותר לכל בני עולם כאשר נצטוינו מפי מרע"ה כדברי הרמב"ם. ואם בכפיית חרב הרג ואבדן נצטוינו כ"ש בכפיית דברים. להמציך לבם אל רצון קונם וחפץ צורם. יזכרם לטובה. ושהם חביבים שנברא בצלם להורות נתן בלבם. כי זאת הורת האדם לעשות חוקי אלהים ומשפטיו מלא אשר הוא צוה כדברי הרמב"ם דהואיל שחבבו לברא בצלמו. לכן מוטל עליו לעשות רצון קונו כפירש"י. והשתא אתי כפיר דנקט להך קרא. אע"פ שיש כמה מקראות הקודמים אליו שנאמר נעשה אדם בצלמנו. אבל זה המקרא הוא שנאמר גבי המצות שנצטוו בהם. לכך הביא זה הכתוב שכן אמרו הש"י בטעם המצוה אשר צוה אותם כי בצלם אלהים עשה את האדם ולבני נח נאמר הכתוב. ולבני נח אמר ר"ע דבריו הללו. ואתי נמי שפיר שאמר שנברא בצלם. וחסר הנסמך שהוא אלהים הנאמר בכתוב. ואילו גבי בנים אמר שנקראו בנים למקום. והיינו טעמא שזו ג"כ מדברי התוכחה להוכיחם ולומר שהם נברא בצלם ובחיזה צלם נברא בצלם אלהים כלומר שהבריאה היתה בצלם אלהים אבל הואיל ואינם מקיימים מצותיו ואע"פ שאם מקיימים אינם מקיימים מפני אשר צוה אותם אלהים. הנה הם חסרים מתואר צלם אלהים. וטוד מענין צלם שהוא כפירוש הרמב"ם בתחלת ספר המורה שהוא

ההצנע

יכין — תפארת ישראל — יכין

שאפשר שיחשוב מהו ח"ו על התורה אולי חלו בה ידי אדם להוסיף או לגרוע בה דבר. לפיכך מזכירו התנא, כי כבר הסייג והגדר בטוי, ע"י המסורת שנמסר לנו בה אפילו כל מלא או חסר, וכל הלותיות שבתורה מעויים לנו, ואפילו על כל טפת דיו קטנה שבה, כנקודות בעל אותה מלה, לאחנו יושבים עליה ז' נקיים, וא"כ איך אפשר שהוסיף או גרע בה אדם בוש דבר: פה) (ג) ע"י ממונו ועשרו אפשר שיחטא האדם. שיגאה לבו בעשרו לאמור, לי כסף ולי הזהב, והן כל אלה ידי עשתה לי את החיל הזה. אולם המעשר הוא סייג לעושר, שעל ידו נקל לו לזכור כי לה' הארץ, ורק כשכיר שנה הוא יושב בקניינו, ונותן שכרו והולך: פו) (ד) ע"י רדפו אחר תאות הגופניות אפשר שיחטא האדם. ואפילו יעשה לפניהן נדר לפרוש גם מהתיתר, יש לחוש שאם על המיסיר אינו חושש, מכ"ש שלא יחוש מלעבור על הגדר המוחר מהתורה. לכהי יען התנא, נדרים סייג לפרישות מהתאוה

דלא יתמר מלהטוא בתרתי, בהמדר, ובהאיסור: פז) (ה) ע"י לשונו אפשר שיחטא האדם, דע"י רוב דברים, גם בלי דעת ידבר לה"ר רכילות ולצות וכדומה. לזאת סייג לחכמה שתעמוד לו שלא יבוא לחטוא בלשונו, הוא השתיקה. [וידידי הרב מהר' זעליג הר"פ נ"י מתאדעשען שולרני לומר דה"פ, משום דכל חכמה שאדם לומד, אם לא לעבות לה סיג שלא יתבדה כל כך מסר, לא יחטוף מסר מעניין לעניין דהו"ל כזורע חטה בשדה וחרלן במפולת יד, שלא יקווה לעשות עצבים טובים, כי כאשר זרע כן יגדל כלאים, וכמשתו"ל [שיבובין נ"ד ב'] העושה תורתו תכיות, תכיות, מתמעט, וכמ"ש כבר לעיל בפ"ח מט"ו. אבל צריך להמתין מעט בין עניין לעניין, להתישב יפה על מה שלמד, למען ישתרש הענין במחשבותיו היטב, ויך שרשיו בלבנון. וכן אמרו חז"ל [בבים תוכת כהנים] שהפסקות היו משמשות ליתן רווח למשה להתבונן יפה בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין]: פח) כ"ל דשאדם גרסינן דהיינו אפילו עכו"ם [כתוס' יבמות, דפ"ח ח'] . דהרי מדכיים בסיפא הביבין ישראל ש"מ

דרישא

סיג להכמה שתיקה פי' שם כ"ה:

שנויי נוסחאות
(מעשרות סייג לעושר). בכי"ק ליתא ועי' הוי"ש: **יד חביב** אדם שנברא בצלם. בנוסח שלום „בצלם אלהים.

תוספות חדשים
יג בתוי"ט ד"ה מכורת כו'. אבל הרמב"ם כו' בס"ם דיון דף כ"ה ליתא בהדיא אלא אפילו מודיין:
יד בתוי"ט ד"ה חביב כו' הנקדא גר תושב כו' והוא שיקבל עליהם בפני שלשה מבנים (הרמב"ם):

ראשון לציון
יג תי"ם פר"ה מעשרות סייג לעושר כו' ומכ"ל ישראל פירש כו' למען תלמד ליראה את ה' אלהיך. ע"כ. ועיין תוספת קדושין כ"ד ע"א ד"ה אלא:

באורי הגר"א
מעשרות כו'. כמ"ש בפ"ק דתענית (ע' ע"א) עשר בשביל שתתעשר כו' ובתענית לה וגו': נדרים סיג. כמ"ש (תהלים קי"ט) נשבעתי ואקימה וגו' וכמ"ש בפ"ק דנדרים (מ' ע"א) לגרוי עצמו ונאמר (דנה ג') מי ה' שכני וגו' ואמרו (דנה רבה פ"ו וס"פ אחרי) ליגרו נשבע כו': סיג לחכמה כו'. כמ"ש (משלי י') והוסך שפתיו משכיל וכן (שם י"ז) חוסך אמריו יודע דעת וגו' אוטם שפתיו נכון:

קונטרס
פ"ג יג בחוי"ט סד"ה מכורת וכו' אבל הרמב"ם וכו' מראה דהיינו הך והרמב"ם רלה לפ' דברי הכמים דוודאי לכן בדיינו דמצאתא עשיקין ולא נתבדו ב"ד הגדול לעשות במאיד דבר בקביעות המועדות הון לזמנן לכא אוכך אלא במאיד ת"ו אלא כוונת מ"ש מוידין כ"ל כגון שהם רוצים שלא לא יעברו השנה יבא מין בהדם האביב והא"ה במאיד הם רוצים לעבור כגון בשביל המרי פסחים וכדומה בדאי בר"ה וכמ"ש הרמב"ם בה' קדוש החדש ולפיכך נתחכם הרמב"ם לכתוב המוסים כלומר שהם המוסים מלד מה שבשביל אותו טעם מוכרחים לעבר עם הירוח יוצאים שבאמת אז הוא זמן האביב ממש ומאד זה נק' הים מוידים. (ב"ל)
שם ד"ה סייג וכו' דשאי הא וכו' וכעין חיים ראיתי שכתב איפכא ממש דהא דלא קאמר שתיקה סייג להכמה כמו בסוך דלעיל

תוספת יום טוב — עקביא בן מהללאל פרק ג אבות — ר"ע מברטנורה

ההשגה השכלית אשר בו יתייחד האדם. ונהעלם בחמתת מה שהוא והנה תכלית ההשגה השכלית הזאת הוא ידיעת אלהים כפי האפשר בכח האדם והשגתו. ולפיכך נתחכם החכם הכלם הזה שלא אמר אלהים בלשון אלהים כפי שהם חסרים בחמת מידיעת אלהים והכתוב שאומר בלשון אלהים עשה לומר שכן נברא בלשון אלהים היתה כונת הבריאה באדם שיהא לו הכנה שכלית מגעת לידיעת אלהים. אבל לפי שבחמת לא ידעו ולא יכינו ובחסיבה יתהלכו ולא יגלה הכונה אל הפועל מן הראוי שיאמר שנברא בלשון אלהים לחרי שהכונה שהיא השגת אלהים לא נשלמה. ואין בהם אלא הכנה בלבד. ואותה ראוי להקרא לשון בלתי הנסמך שהוא אלהים. זה נראה לי בפי' מאמר ר"ע. ולפי זה מדוקדק יפה המשנה שאחר זו הכל לפיו וכו' כמו שאבאר שם בס"ד. ועוד שגם בזה יש ג"כ הבה יתירה נודעת בישראל שאע"פ שבבר חבבם כמו לכל אדם בלשון אלהים אשר עשהו בו · אעפ"כ לא זז מחבבן עוד ביתר שאת ויתר עז שנקראו בנים למקום. וזה שאת ומעלה יתירה. ובכלי חמדה היא התורה אשר נתן להם. וזהו עוז. כענין שנאמר תהלים

(חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם). נסדור עכו"י ..בצלם אלהים וכ"ה נמה בצלם; נכי"ק ונסדורים כ"י הסיון לפני בעל עכו"י) ונסדור רפ"ז ליתא כ"ן; במה"ש ובר"ש ליתא לפ"ז שנברא בצלם. ועי' תוי"ט וכפי' מקו"ן. שנאמר בצלם. נכי"ק ובמתו"ן וכל"י ..בי בצלם.

לקוטים

דלעיל דהכתיקה פיהם עיקר הגדר לקיים החכמה אלא לי מסיני התכמים דגודרים את עצמם להיות מיכרים מעלה בני אדם וכו' ע"כ ובלמה יש גדרין לכלון ולגלון ולפי' לא ידענא מלי לחדון ביה ומיהא לעיקר ההגנם כ"ל להגיעו עם מ"ם הר"ב שאין הכונה בחמרו שהיקה מל"ה ולפי' לא אמר כמו בחיוך דבהו שיוך שפיר זה עם זה דמסורת שבהולה הוא סיג לתורה וכן מעשרות שנכלכים סיג לקיום וריבוי הנכסים עשרם וכ"כ נדרים סגולי דפרישות סיג לאותו פרישות משמ"ש הכא דא"א לומר שהיקה שבחמה סיג להכמה שה אינו דאדרבא קדש מעיב והגיה בו וכו' ולפי' ביאם הלשון ואמר סיג לחכמה שהיקה כלומר שהיקה בדבר אחר דהיינו בדברי הרשות: (ב"ל)

יד בפשנה חבה יתירה נודעת וכו' כפל לי זה ג"ל לפרנו נמחי דאי' נפ"ק דבבת דהעולם מתנה לתבירו לריך לבודישו ולריך ובכהיב ומכם לא יהא לי קרן וכו' ומכני ל"ק הא בחלתא דעבידא לעלויי הא בחלתא דלא עבידא לעלויי והשתא ז"ם הכא מאחר דבך מלאת שאדם נברא בלם הוא מלאת דעבידא לעלויי לפילו לתמוקות בכ"ל דבהדיא כתיב ויברא אלהים את האדם בלמו וא"כ למה זה הולרך הקב"ה לחודישן כפי שבראם אמר לסם כי בלשון וכו' א"ל זה מרוב חבתו היתירה וה"ל בנבא מלעבה שמקרא בנים לפקום וכו' כך נמי מלאת דעבידא לעלויי כדכתיב בני בכורי ישראל ולמה הולרך לומר לסם נפי' בנים אתם וכו' הא ודאי מיתבון היכנו וה"ל נסיפא הא ידוע בודאי שהתורה טובה ולפילו הכי לומר לסם בפירוש כי לקח טוב נתתי לכם לתוב התיבה וזה מ"ם ג"כ שהולרך הנא לאחויי הני הלתא קראי ודוק בזה יהיישבו כמה מדייוקי רבינו הרי"ם ז"ל ע"ש: (ב"ל)

יכין — תפארת ישראל — בועז

ריבא בכל מין האדם מיירי, ור"ל לפילו בעכו"ם. וכן הרמיה דמייתי הנא מקרא דעשה את האדם, הרי בעכו"ם נמי מיירי, דלבני נח נאמר [וכמ"ש רתוי"ע], וגם מלך עי והתמשה מלכים שתלה יהוצבע, הורידם קודם הערב, ב"מ שגם לעכו"ם יש לנו אלהים (א): פט) היינו כח בכלי חפצי בעל בחירה, וזהו לנו אלהים, בכח בירו יה' לעבות כפי רלונו. משא"כ שאר הברואים שלמעלה ובלמעה ממדריגת האדם, כמלאכים ובהמות כולם מוכרחים בטבעיהם: צ) שהקב"ה הודיעו החבה שברחו בנלם אלהים: צא) שאמר הקב"ה כן לנח, וגלה לו יקרת האדם, וזה מעיד על גודל החבה, עד שמודיעו במחבבו כל כך, [משא"כ הנך קראי דבראשית שנאמר נעשה אדם בלמינו וכו', כי בנלם אלהים עשה וכו'. אמר הקב"ה כך שלא בפני עוש אדם]. וכוונת התנא, דמכוח כך יראה האדם להיטיב לכל, אפילו למי שאינו בן ברית, וכ"ש שלא יגרוס לו מזק לגופו ממונו וכבודו, ולא יבזהו להלבין לנלם אלהים המלין מפניו: צב) שוב יותר מכל

הדפוס. וכמה מהן שלא נשתלמו כלל בעה"ז, כהחסיד ר' יחיאל שהעבה למות נפשו להגיע שריפת הספ"ן בנלמוה מהקיסר מאקסימיליאן בשנת רס"ב ע"י הסתת המומר פפנפעדקאדן ס"ע עם הכומרים קבר של רשעים שלו. ורייכלין הכ"ל השליך נפשו מגגד, ובפעמותיו הכריע לב הקיסר ניקח ציווי הכ"ל לחזרה, ועי"ז רדפוהו רובו ומרדוהו מיני הכומרים ולחקיהו עד שמת בדוחקו ובשבירת לבו. וכי ס"ד שכל המעשים הגדולים האלו לא ישולמו לעה"ב לאחר ספרנוד ח"ו והרי הקב"ה אין מקפח שכר כל ברים. ואת"ל דאף אלו התסידים הכ"ל אע"פ שקיימו הז' מלות של בני נח [בסנהדרין נ"ו ב], אפ"ה אין דינם כגרי תושב, מלבד קבלום בכני נ' חבירים [בע"ז דסל"ד ב]. ובנ"ז נ"ל אין מקבלין גרי תושב רק בזמן שהיובל נוהג [בערכין כ"ט א], אפ"ה מלבד עשו מעשה עשו, יש להם הלעה"ב [בע"ז ד"י]. עכ"פ ק' הרי זה פשוט שגם היותר הטיל שלהן אינו משמש בתובל, מלבד לקרא לאדם, וק' שפיר אמאי, הרי יש לו לגם אלהים, וגם לדיק וחסיד נמעטין היה, ויש לו נ"כ חלעה"ב. א"כ למה לא יקרא אדם. אמנם עוד ק"ל אמאי שכתבו תוס' הנ"ל דעכ"פ מקרי האדם, ותמוה דאם אינן בכלל אדם אינן בכלל אדם, ומפעמותיו הכריע לב הקיסר בס"ם [בנימין דמ"ז ב], דבכלל והאדרך נתן לבני אדם, נלגלו נ"כ עכו"ם. ותמוה, דאם אטהיהן אינן בכלל אדם, אין יגלגו הם בכלל בני אדם. אולם הארי ה' עיני, שדבר גדול אח"ל בזה. דכשהבונן היטב מעמד ישראל עכשו, ומעמד שאר האומות עכשו, נראה שם ביניהן ב' הילוקים גדולים. דהנה אז כשהיו ישראל במדרים, היו כל בני העולם נישראל בשאר אומות, כיתומים ואין אב, בחשיכה אפילה שכמו כולם יחד. ולא ידעו את ה'. ולא פרעה בלבד אמר לא ידעתי את ה', אלא אפי' ישראל לא הכירו את אביהם שבשמים כלל, עד שהולרך משה"ע לשאל להקב"ה והיה כי יאמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. ואפי' כשעברו אח"כ בים סוף רפואה בידם, והיתה ע"ז בלותה שעה בחיקם. כמ"ש [בסנהדרין ק"ג ב'] על פסוק ועבר בים צרה, שבסל של מיכה עבר בים. מזה מובן שהיו אז משוקעים בכל טיופי הועבות ממרלות במלריים ובמנהגיהם, ולא ידעו כלל מהיוביהם לה' ולחבירים, ולעלמן. וכ"ש שהיו כן שאר האומות, שאפי' היותר נגוים מהם, ביוונים וכדומה, הי כל עבודתם ת עבות ממרלות, לשור ולחמור יחדו, ושאר חיתו יער ובהמות בהרי אלף, ומתפללים לעמחים ולאילנות לעץ ולאבן, לדרים והרות, בלילו הם אלהות, גם בניהם ובנותיהם יוצאו לשדים וכל הדריהם העלו עשן מלם אדם. ויזכר אלהים את העולם כולו, ואת בריתו את אברהם עבדו, ויבחר בזרעו אחריו שיהיו הם ככהנים ומלמדין לשאר בני עולם, וירד ה' ע"י מן השמים בתוכבי מלרים, ארץ החמה בזמן ההיא, בין העם הנילו ומנולל, ויפתח בלבת עיניהם האמומים, בהכותו את פרעה ואת אלרו במכות גדולות ונורלות לעיניהם. ובהיותו מוחם החת הבטבו, שמעו הם שלעקו אליו מן השמים, למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ [הסנהה], בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ [יחולה]. למען תדע כי לה' הארץ [שכר ועונש]. אז פתחו הבנים הבלים עיניהם, וראו מי הוא המנהיג לבירה. ומה שהסר להם עוד בידיעת ה' ודרכיו, הלאו המשכילים ביהר עוז בקריעת יש סוף, אז הורו באצבע עליו, ואמרו זה אלי ואנוהו, ויאמינו בה' ובמשה עבדו. ועוד לא הי' די. עד שהתנלה עליהן בפוס בי גדול במרלה נשלאה ומרלה על סיני. ומבין להבות אש עד לב השמים חוסך ענן וערפל הבמעשה מלותיו הוקותיו והורותיו, הכולים כל חיובי האדם. גם למדם אח"כ סדורי הנהגות ברות, בחלוק המחנות, ובנקיות, ודגלים, וחלוצות החרוצה, וכלי הקודש וכדומה. בתוכן שכל בכת הלאתה בזה ובבת לא מודע להם מכח בכלם, רק ע"י הקב"ה בכבודו ובעלמו. אבל לא כן שאר האומות. אלף דאז בכל הזמן ההוא שהקב"ה את ישראל להשלמתן, עדיין היו כל בני עולם הוויס שוכנים בתרדמת אולת ובתהום תועבות מרלות. עכ"ל כל מה שהיתו אח"כ בכבות הלאתם בזה ובבת, מהיוה להם ע"י הם עצמן, בתוכן שמוכל לומר הן עשו את עצמן. דהרבה שהבו ולמדו מתורת ה' בשר הישראלי, בזמן הרב מאז ועד עתה. והרבה מחיובי האדם ומדרך המדות והמוסר, למדו ע"י תורך הזמן והטבע, ע"י שבקע עליהן אור השכל מעט מעט כאור נוגה הולך ואור. עד שבשמיהל היום על היותר גדול שבאומות, אפ"ה הוא מוגבר יותר גם מהמובהר שבהן שלפני זה אלפים שנה יגיע לקרסוליו. ורק בזמן רב, ובערהה רבה עשו הן את עצמן. נמצא שם לישראל ולאומות האחרות, לכל מ' מעלה לבדיית. המעלה לאומות על ישראל, בהן בבחירתם החסדית ובכח עצמן ממש עשו את עצמן, וזה ודאי יותר מעלה מאשר לישראל, בנמשכו בפחת רחמים בכח אלהים להשלמתן. והין להם להחזיק טובה לעצמן, דמה שהפליגו אותן יד ה' היתה עמם בכל אלה, ורק בזכות אבותיהם. אמנם אעפ"כ יש מעלה לבדיית נ"כ לישראל

דהאומות

(תהלים כ"ט) ה' עוז לעמו יתן. [*שדרבוהו ז"ל בפרק פרת חטאת [בזבחים דף קט"ז] על התורה]: שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם. ולא הביא מקרא (שמות ד') בני בכורי ישראל שהוא קודם. לפי שאותו מקרא הפסד לפרשו על אותו הדור בלבד שרצה להוציאם ממצרים הם בחבבם להוציאם ממצרים וקראם בני. ומנגן לדורות הבאים. לכך הביא זה המקרא. בנאמר אצל מצות בנצוויו בה לדורי דורות עד עולם חוק ולא יעבור לא תתגודדו וגו' בהם חובות הגוף המוטגים בכל מקום ובכל דור ודור. וקראם בנים. כך נ"ל. ובמדרש שמואל פי' בשם החסיד ז"ל בלבד הביא זה המקרא לפי כבו הודיע לישראל בעצמם שהם בנים. כמ"ש בנים אתם וגו'. וכן לעיל בצלם אלהים עשה את האדם הודיע לבני האדם בעצמם. וכן לקיון בלקח טוב נתתי לכם ע"כ. וזה ילדק לפי' הרמב"ם בהבה יתירה נודעת. אבל לפי' הר"ב דלא

ר"ע מברטנורה

למקום [גרוך הוא] עם האדם אלא אף חבה גלויה וידועה לכל: שנאמר כי לקח טוב. כל מעשה בראשית שנאמר בו וירא אלהים כי טוב. לא נברא אלא בשביל התורה שנקראת לקח כמה דאת אמר (דברים ל"ב) יערוף כמטר לקחי: הכל

שנקראו בנים למקום(אב). **חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום**(אג). **שנאמר**(דברים י"ד) **בנים אתם לה' אלהיכם**(אד). **חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה**(אה). **חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם**(או). **שנאמר** (משלי ד) **כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל**

דייק נודעת להם. אלא נודעת כלומר גלויה לכל. אין הראיה מזה שנאמר להם אלא שנגלה ומפורסם לכל בני עולם ילדק יותר מה שפירשתי: כלי חמדה. היא התורה שנקראת חמדה כמ"ש (תהלים י"ט) תורת ה' תמימה וגו' וכתיב בתריה הנחמדים מזהב ומפז רב. כך פי' במדרש שמואל בשם הר"ר ישראל ז"ל. ול"נ שלכך קראה כאן כלי חמדה. לפי שמדבר שבה נברא העולם. ובבריאת העולם נאמר חמדה כמו שתקנו חז"ל בברכת שבת לומר המדת ימים אותו קראת. ושמיה מתרגום ירושלמי דמתרגם ויכל וחמיד והכונה שתכלית הבריאה ושלמה נחמד בעינינו יתברך. ולכן אמר עליהם כי טוב. והיינו דפי' הר"ב כי לקח טוב שהיא הבריאה שנאמר בו כי טוב. ולפי שהטוב שייך בדברים הגשמיים והחמדה הוא יותר קרוב אל הדברים השכליים. שהחמדה הוא בנפש. לכך לא קראה כלי טוב כמו בנאמר בבריאה כי טוב. אבל קראה כלי חמדה. ומקרא מלא הוא זה. שנאמר (בראשית ג') כי טוב העץ למאכל וגו' ונחמד העץ להשכיל. הרי שהטוב נאמר אצל אכילה גשמית. והחמדה נאמרה אצל

השכלה

יכין תפארת ישראל בועז

מכל אדם: צג) בכל האומות חביבין בניהם בהן אצל אלהים ולעפ"כ כשיראינו מאד לאבד שיהתלק מהן הצלם, וכמ"ש הז"ל [מגילה דל"ח ע"א] דאסור להסתכל בפני אדם רשע, ש"מ דרוח הטומאה שורה עליו, כ"ש עכו"ם רשע. אבל ישראל מדוקדקים בניהם, אף כי פגום לע"ז [קידושין ל"ו ע"א], ש"מ דאף שהטעו אבותיהם חביבותא קיימי [בתענית ד"ה ב'], מבוא שדומין כ"י לאביהן, וא"א ביתמת אצלם הצלם מכל וכל: צד) שהודיעם שמחבבם בבניה: צה) אבל מה שנאמר בני בכורי ישראל, רק לפרעה נאמר, ולא זכו לשמוע כן לא מאביהם: צו) נ"ל דר"ל חביבין לותן ישראל בניתן להם וכו'. ור"ל הת"ח בניתן להם במתנה התה"ק להתעסק בה. ונקט כאן ג' מיני חיבות בכל ג' יתירה מחברתה, לאומות, ישראל, והת"ח. ולפי גודל חביבות של כל ג', כן יגדל יותר הטוהם של המוגע בם. ונקראת התורה כלי חמדה, מדהיא כלי לאומות להשיג על ידה הגלחת הארלי והשמיימי, כמ"ש כי היא חייך ואורך ימיך. והיא כל כך חמודה, בכל דבריה לחמרי טעם, מתוק לנפש ומרפא לעצם. עד שכל האומות מוצרים ושמעתלים, אף שהיכן מוצלין ח"ע מחוייבים לשמור מצותיה, הפ"ה יחמדוה ויכבדוה ויקדשוה ויכירו אלהותה, ומי שמכחיש דבריה יכוהו הפיקודוס בזוי ומגלה: צז) דבר זה סומך ח"ע על המדרש רבה על הכסיק, ואהיה אצלו אמון דדרשוהו לבון לאומות. משל למלך שרוצה לבות פלטין ורואה בדפטרלות [אבנים בל"א] שלו, ולפיהו בונה הארים והפשפשין בהפלטין. כך כ"ש הקב"ה נסתכל בתורה ורואה איך יבנה העולם (ב):

בהאומות ע"י שכל מה שהשיגו לא השיגו רק בכח שכלם, לכן יש מצות רבות בתורה שמרוממים מאד משכל האנושי, בכל חוקי התורה, עדיין לא יעשום כי לא יגיעום [בל אחרית הימים כשיפוך ה' רוחו על כל בשר]. ועוד דמשום שכל מה שהשיגו, לא השיגו רק בשכל אנושי, לכן מי ומי מהם שהתרשל מלפתות עינו באורך הזמן, עדיין הוא בקצב בטוף הוועות הראשונות, כרוב הוכני אפריקה, וגם באוסיון ואמעריקה יש אומות רבות הולכות עדיין בחשכה ושובדים אלילים אלמים וחובחים בניהם לשדים כאבותיהם מעולם, כי לא ידעו את ה' ואת תורתו לא הכירו. לא כן ישראל, הם שומרים כל חוקי התורה אף אותן שלא עלה משכל האנושי. וגם כל העם מקבון ועד גדול באמונתו יהיו, בשכל בצער מעשוריו ייעק שדי תורת ה', והיא תכריחו לפתוח עינו לראות דרך החיים. וזהו שאמר הכתוב עם זו יצרתי לי, ר"ל אני עשיתים, כמ"ש הוא עשנו ולא אנחנו, לכן תהלתי יספרו, אותי נאה שיבחו. ולא שיתפארו את עצמן בזה. וכן הוא אומר ועמך כולם צדיקים לאחרי הסכלים שבהם לעולם יירשו ארץ החיים, כירושה בלי יגיעה. וכל זה מכני שהם כלל מעטי, שאני בעצמי יצרתיו אף עשיתיו, ומעשה ידי הם להתפאר. לפ"ז יש להם לישראל בעניין מעלתם ושלמותן, דוגמת לאדם הראשון. דכל אדם כשבא לעולם, הוא נברא חסר דעת, עד שהזמן והלימוד והשכל יתפתחו קמעיהם בו לעשותו איש. לא כן אדם הראשון בקומתו ובגיונו נברא [ר"ה י"א ע"ב], ותיכף כשנפחו בו רוח חיים, הוה ברוח ממללא בהשכל ודעת, יודע היונין כולם. חה, מפני שנ"כ היה שוה במשפטיו עם ישראל, שהרי גם הוא היה יוצר כפיו של הקב"ה בעצמו כמותם. והנה כל שמקרה הבן ומעשיו, דומין למקריות ומעשה אביו, ירגלוהו בשם אביו, כמ"ש בזאת יבוא אהרן אל הקודש, דר"ל כל כה"ג שמרשו אחריו, וכ"כ להיות בריתי את לוי [מלאכי ב' פ"ל], דר"ל כל זרעו אחריו, וכ"כ ונקשו את ה' אלהיהם ודוד מלכם [הושע ג'], דר"ל המלך שהוא מזרעו, וכ"כ ועבדו דוד מלך

עליהם [יחזקאל ל"ד], שהכוונה על מלך המשיח שהוא מזרעו. וכ"כ מקראות אומתינו הקדושה בשם ישראל על שם אביהם, לא בלבד מפני בכל מעשה שלימה, ולא יצא ממנו שום אומה אחרת. כ"א גם מפני שכל מה שקרה לאבינו הזקן הזה, לסבול רדיפות ומרעין ביסין מעשויו עד ימי זקנתו. כ"כ רבות צרותי מנעורי יאמר נא ישראל וגו'. לכן נקראו על שמו. ולפ"ז אין נכון לקרוא לכל בני עולם בשם אדם, דאדה"ר היה נקרא כך מדמונר מאדמה, אבל כל זרעו הרי מבשר ודם מולדו. אבל רק ישראל נאות להם שם זה, לא בעבור כבודם, רק מדמקרותם והשלמתן הסיגו מידי הקב"ה בעצמו כמו אדה"ר ולא מכח עצמן. ולפיכך כל מקום שנאמר בתורה אדם הכוונה רק על ישראל. כמו אדם כי יקריב, דמיירי רק בישראל, כדאמרי' [חולין די"ג ב'], מכה ולא כולכם, להוציא מומר. מכם, בכם חלקתי ולא באומות. ואמנרך בש"ם קרא אחרינא, דאתם אתם נקבל מדרים ונדבות גם מאומות. אבל שם אדם. אין נאות להן, דהם בערתה רבה עשו את עצמן, ואין דומין כלל בזה לאדה"ר. אבל כל מקום שכתוב בני אדם גם לאומות העולם בכלל, שכולן בניו ובכדין של אדה"ר הן כמוהו. וכ"כ כל מקום שכתוב האדם בהא הידיעה ודאי זה אינו שם של אדה"ר. בהיה שם עצם כרעי אלו אדם. דהרי כל שם עצם פרטי לא יבוא לעולם בהא הידיעה, כמו אלא מוכל לומר אברהם ויצחק ויעקב, כ"כ רבות לומר האדם על שם אדה"ר. אלא ודאי דעכה"ג פירושו [מעצם] בל"א, ונקרא הנשמה אלהון אדם. ובכה"ג ודאי גם האומות בכלל, שכולן שם בריאות שכליות עם אלהים כמוהו. היוצא מדבריהו שמה שנקרא רק ישראלי אדם אינו להם שם של שבח כל כך, רק משיר עליהם אלא הם בעצמן קלסו הקליפה הנשמה מהאב האטום, אלא נעבור שהיו כהומר ביד היוצר ב"ה: (ב) זהו מדרש פלאי. והארכתי לפרשו בספרי הארוך למסכת זו [ראשי אבות]. וכאן לקצר אני צריך. ונאמר דידוע למבינים כי כל העולם והברואים מהיותר קטן עד היותר גדול בנו, עם כל אבריהם ומעשיהם והרכבת יסודותיהם, עומדים קבועים ומחוזים יחד בהידור ובשבול נפלא [ועי' לעיל פ"ב סי' י"א] ראכפתרא בל"א, כולן מתלימות זו בזו בגלגלי

נודעת להם (שנקראו בנים לפקום). במחז"ו ובל"י ליתה. רביבין ישראל שנתן להם כלי חמדה. במחז"ו ובל"י ..חמדה שבו נברא העולם וכ"ה בכי"ק (ובכ ליתה למ' המדה כאן ובכמוך). (חבה יתירה כו' נברא העולם). במחז"ו ליתה:

ראשון לציון

יד תי"ם ד"ה שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם ולא הביא מקרא בני בכורי כו' [ומנגן לדורות הבאים. לשון בכרא זו מיכא למיתק קלת בבא ל"א ע"א שוד בם פ"ח ע"ב וכן פ"ז ע"ב ע"א דבכולהו מייתי בני בכורי ישראל על דורות לתר דור אלא ממצרים ע"ם והו"ל לאתויי בכל אותן המקומות קרא בנים אתם אבל למ"ם הת"ם בשם מד"ם ניחא] ועיין יש סדר למבנה: בחי"ם ד"ה בלי המדה היא התורה כו' ובטנים מתרגום ירושלמי דמתרגם ויכל וחמיד כו' עי' יסל"מ:

באורי הגר"א

יד שבו נברא העולם. כמ"ש (מגלי ג) ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים וגו' ואמרו (ב"ר פ"א ועי' זוה"ק) בראשית ברא אלק ראשית אלא הורה בעצמו נראשית הכמה:

הסכלה: **טון** הכל לפוי והרשות נתונה וכטוב העולם נדון. על כלל העולם הוא אומר בין ישראל בין שאר האומות. וז"ש העולם. והיינו גמי הכל. ומב"ה לא נכנס במכנה זו בתחלתה הוא היה אומר לפי שהיא נמכרת למאמר מסנה הקודמת באמר בה חביב אדם וכו' על אומות העולם כולם בכלל להמכיסם ולהיותם אל המלות אחר נלעוו בהם כאחר פירשתי בס בס"ד. ועכשיו הוסיף תת כח התוכחה. ולכולם בכם יקרא הכל לפוי וכו' וכטוב העולם וכו' כישראל כאומות העולם: הכל לפוי והרשות נתונה. כתב הר"ב בכם הרמב"ם שפירש הכל לפוי כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות. הכל גלוי לפניו. ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה לדיק לו רשע כי הרשות נתונה בידו וכו'. שאין ידיעת הש"י כידיעתינו. והע"פ שאנו אומרים בו ידיעה כמו שאנו אומרים ידיעה בנו. אין זה אלא בשתוף גמור. וכמו שאין בנו כח לדעת אמתת מציאתו יתברך כמו שנאמר ההקר אלוה המצא אם עד תכלית שדי המצא. (איוב י"א ז'). כך אין בנו כח להשיג ולמצוא דעתו כי הוא ודעתו אחד. לא כדעת האדם שהוא ודעתו שנים. הוא שהגביה אומר כי לא מחשבותי מחשבותיכם. אלו דברי הרמב"ם בסוף הח' פרקים שהקדים למס' זו. וכמו בחבורו פ"ה מהלכות תשובה. ומשולם בספרו המורה פרק עשרים מהלק השלישי וסם האריך. [והראב"ד השיג עליו בספ"ה מהלכות תשובה וז"ל. לא נהג זה המחבר מנהג החכמים שאין אדם מתחיל בדבר ולא ידע להשלימו. והוא החל בשאלות וקוביות והניח הדבר בקושיא והחזירו [לאמונה וטוב היה] לו להניח הדבר בתמימות התמימים חכמים ז"ל. (כי זה שאמר) [אמרו מאמר כיו"ב] שלא הבלים שאמר עליו הראב"ד. הרי משנה בלימה שנינו ברים פרק ב' דחגיגה כל המסתכל בד' דברים ראוי לו שלא בא לעולם. מה למעלה מה למטה מה לפנים מה לאחור. ואין אני רואה שום חילוק בין דברי החכם התנא לדברי הרמב"ם שבמה שאמר התנא ראוי לו שלא בא לעולם. שנמצא שאוסר עליו להסתכל ולעיין ולחקור אחר אלו הדברים ולמה לו לעשות כן. ובזה העיר לבוח [פני] האדם טוב היה לו לתנא לשתוק. כי שמא יבא הרהור בלבב. וה"ת בזהו כוונת התנא שלא יבא הרהור בלבב. א"כ אף דברי הרמב"ם כן שהודיע לנו שאין להשיג לכן לא יהרהרו כי לא יכינו. ואני אומר דהנא דידן נמי כשאמר הכל לפוי והרשות נתונה כוונתו להודיע בשניהם אמתיים. וכדברי הרמב"ם בפירושו. ולכאורה ה"ל להתנא לומר הרשות נתונה והכל לפוי לומר (חשוב) [ל"ל הרשות] בחירה ביד האדם ואין דבר נעלם אבל לפוי ומודע לו יתברך להעניש ולהשכיר שזהו העיקר אשר עליו יסוד כל התורה. והיא הבחירה. ואחריה נמשך הידיעה להעניש ולהשכיר אבל להודיע תחלה שהכל לפוי אין טעם בדבר. כי מה לנו לדעת שיודע כל דבר אם לא שכבר מודע שהרשות נתונה. אלא ודאי דעת התנא להעיר ולומר שאף שהכל לפוי אינו סותר את הבחירה. שעם כל זה הבחירה ביד האדם. כי הרשות נתונה. וכשאמר כך הרי העיר על השאלה. ולא השיב דבר והיינו טעמא דממילא משמע שאין כאן תשובה מדלא ביאר התשובה אבל על כל פנים באשר מוכח מדבריו שנאמרו בלשון אע"פ שכבר העיר על ענין שתירת דבר הכמוס בו. עוד ראה זה ראיתי מלאתי במדרש רבה בפרשת בראשית בפרשת כ"ב בענין הריגת קין והבל וז"ל אמר רבי שמעון בן יוחאי קשה הדבר לאמרו וא"א לפה לפרשו. לבני אתליטין שאין עומדים ומתגוששים לפני המלך היו רלה המלך פירשן לא רלה לפרשן נתחזק אחד על חברו והרגו. והיה מצוה ואומר מאן יבעי דינא קדם מלכא כך קול דמי אחיך לועקים אלי מן האדמה עכ"ל. הרי ממש כדברי הרמב"ם שהעיר על המלך שיכול לפרשן כי ידע וראה שמתגוששין. ולא תירץ לומר למה לא פירשן אלא שקשה הדבר לאומרו ואי אפשר לפה לפרשו ואפ"ה לא נמנע ההלהי החכם רשב"י מלהעיר על זה. ומה שלא אמר הרשב"י כן על חטא אדם המוקדם שהיה יכול הקב"ה להפריעו. כ"ל שי"ל כי בקין והבל רמוזה הבחירה. שפשט

רומזים

יכין תפארת ישראל בועז

צח) ר"ל כל טוב שיוקח בעולם, רק על ידה יובג, כמ"ש כי היא חייך ואורך ימיך. אם רק תורתי אל תעזובו, ר"ל, אם רק יקיימו כל חיובים כפי רצונו יה' בלי שום חסרון: צט) ר"ל הקב"ה יודע הכל מה שיעשה בעולם. ואפ"ה הרשות והבחירה נתונה לכל אי' להיות לדיק לו רשע. אלא תאמר כיון שהקב"ה ידע לתמול שיעשה האדם היום מלוה פלונית או עבירה פלונית, א"כ מוכרח האדם לעשותה וכיון שכן אינו ראוי לבכר לו לעונש. ליתא. דזה היה שפיר אם היתה ידיעת הקב"ה כידיעת בשר ודם שמוכלת תחת הזמן עבר הוה עתיד. אבל הרי הקב"ה ברא הזמן, ומצאה אינו נופל תחתיה לומר בו עבר ועתיד, דכל ידיעתו הוא בהווה. וכיון שכן, אין ידיעתו מכריח את האדם במעשהו. ולפיכך מה שלא נבין איך אפשר שיהיה ידיעה ובחירה יחד, זהו משום שלא נוכל להשיג איך יהיה אפשר ידיעה שאינה נופלת תחת הזמן, דהרי כך היא ידיעת הבורא ב"ה, שוודאי אינה נופלת תחת הזמן, מדהוא היה קודם התהוות הזמן. וזהו שאמר התנא, הכל לפוי. ולא אמר הכל ידוע, דבכל ידיעה שייך עבר ועתיד, אבל מלת לפוי, היינו שרואה הדבר כהווה לפניו [וזהו כוונת הרמב"ם פ"ו מתשובה בקרא כי לא מחשבותי [שאינם נופלים תחת הזמן] מחשבותיכם [שייך בהם עבר ועתיד]. ונסתלק בזה קו' הראב"ד]:

ר"ל

טון הכל צפוי. והרשות נתונה אם). **טון** הכל צפוי. כל מה שאדם עושה בחדרי חדרים גלוי לפניו: והרשות נתונה. ביחו של אדם לעשות טוב ורע. כדכתיב (דברים ל') ראה

ר"ע מברטנורה

טון הכל צפוי. ד"ה הכל לפוי (ב') כו' ובנוי בחבורו כו'. וז"ל הרמב"ם פרק ב' מהלכי יסודי התורה הלכה י' הקב"ה הוא היודע והוא הדעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין בו כח לאומרו ולא באוזן לשמוע וכו' עיין שם באריכות:

ראשון לציון

טון במשנה **הכל** לפוי והרשות נתונה. כתב הר"ב בשם הרמב"ם כו' והראב"ד השיג עליו כו' ואני אומר שגם מנהג החכמים כו' ועיין ריב"ם שיבן קי"ח שאריך בזה בדברים שמתיישבים על הלב. ועיין יהל"מ:

באורי הגר"א

טון הכל לפוי. כמ"ש (ירמיה ל"ב) המתי יפלא מכל דבר וכיוצא בזה: והרשות כו'. כמ"ש (דברים ל') ראה נתתי לפניך וגו' וברכה וגו' והמרו ברכות (נ"ב ע"ב) הכל בידי שמים חוץ מי"ש שנאמר ועתה ישראל מה וגו':

לקוטים

טון תוי"ט **ד"ה הכל** וכו' שכוח ודעתו שנים וכו' לפ"ו י"ל דרך הלשה דהתנא בעצמו מהכון בדמו קושייתו וכדברי הגיגו הרמב"ם וז"ש הכל לפוי מן הקב"ה ואפ"ה הרשות נתונה וכו' ומ"ש אין לפשר שהרשות הנא הכל כלו' הכל לפוי דאמרן הרי הפכר זה לזה מתרץ שא"א להבין זה לפי דוב המעשה כלו' שבאדם הם דברים נפרדים כוח ודעתו וזהו רוב המעשה לגיותו נברא משא"כ לגבי הקב"ה שהוא ודעתו וכו' הכל אי בלא פיכוד: (ב"ל) בא"ד שנינו ברפ"ב דחגיגה וכו' יש להות דל"ד דשתם אותם ההקירות מה למעלה ומו' הם דברים דאהו ממילא התעוררות שהתנא בלא כל אדם הנכם יהיה לו סכל ולפיכך יפה עשה התנא לשנות דלא בפנים מפלא"ם סבא שהקיפה זו אינה עולה על דעת הכמוניים אלא לעומדים שהיא מקיפה פילוסופית ובכלות ולא"כ נכפ"ג כיצא לעולם דשתיקתו יפה מדבורו בלא נעשה

שנויי נוסחאות

טון הכל **צפוי**. בערוך (ע"ד כעד) מביא מוסמא הכל צפון (ע"ש שמנאר מבנה זו ומסמוכה) וכ"ה נפי' מהר"ו.

תוספות הדשים

טון בתוי"ט **ד"ה הכל** לפוי (ב') כו' ובנוי בחבורו כו'. וז"ל הרמב"ם פרק ב' מהלכי יסודי התורה הלכה י' הקב"ה הוא היודע והוא הדעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין בו כח בפה לאומרו ולא באוזן לשמוע וכו' עיין שם בארוכות:

רחה נתתי לפניך היום [את החיים] וגו' : ובטוב העולם נדון. במדת רחמים והטפ"כ אין הכל שוין במדה זו לפי שהכל לפי רוב המעשה. המרבה במעשים טובים עתידים לו רחמים מרובים. והממעיט במעשים טובים ממעטים לו ברחמים. פירוש אחר והכל לפי רוב המעשה. לפי רוב מעשיו של אדם הוא נדון אם רוב זכיות זכאי. אם רוב עונות חייב. ורמב"ם פירש הכל לפוי. כל מעשה בני אדם מה שעשה ומה שעתיד לעשות הכל גלוי לפניו ולא תאמר כיון שהקב"ה יודע מה שיעשה האדם א"כ הוא מוכרח במעשיו שיהיה לדיק או רשע כי הרשות נתונה בידו לעשות טוב ורע ואין שם דבר שיכריחהו כלל וכיון שכן הוא בטוב העולם נדון להפרע מן הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקים. שהתורה חטא ברצונו ראוי שיענש. והצדיק היה צדיק ברצונו וראוי שיקבל שכר. והכל לפי רוב המעשה. לפי מה שאדם כופל ומתמיד בעשיית הטוב כך שכרו מרובה שאינו דומה המחלק מאה זהובים לצדקה במאה פעמים לנותן אותם בפעם אחת וגרסת רמב"ם היא. והכל לפי רוב המעשה אבל לא על פי המעשה: **טון** הכל נתון בערבון. רגלוהי דבר גם אינון ערבין ביה [סוכה נ"ג ע"א] לאחר דמתבעי חמן מובילין יתיה: ומגודה

ובטוב העולם נדון). והכל לפי רוב המעשה(קא): **טון** הוא היה אומר הכל נתון

רומזים על הילדים הבנים שבהם הבחירה תלויה יצר טוב ויצר הרע. כמבואר במורה חלק שני פרק ל'. סוף דבר הרמב"ם הטיב לאחר דבר ונהג מנהג החכמים והשלמים התנאים האלהיים זלה"ה] וכמדרש שמואל כתב דמעיקרא לאו קושיא לפי שידיעת הש"י היא כלופה ומביע העשיה שעושה האדם והרי אין ראיית האדם למעשה אלהו. מכרחת העשיה ההיא. כך לפיית הש"י מעשה האדם. אינו מכרחתו. ואין שייך לומר בידוע מה שעתיד יעשה האדם. וא"כ מוכרח שיעשה. כי לפניו יתברך אין קדימה ואיחור שאינו בתוק הזמן. וכתב שהר"ם אלמוסגינו כתב שזהו דעת הרמב"ם עצמו בהבדילו ידיעתו מידיעתנו שהוא בזה הצד בעצמו שידיעתו היא תמיד בהווה ואין עתיד לפניו יתברך. אבל הכל הווה וכמו שבערכינו ידיעת ההווה אינה מכרחת. כן ידיעתו תמידי בהווה ואינה מכרחת. אבל הספק שביד הבריות בזה לפי שאין אנו יכולים לייר איך תהיה ידיעתו המיד בהווה אף מה שהוא עתיד בערכינו.ולכן הבריים הרמב"ם שאין ידיעתו כידיעתנו. ושלא נסתבש בזה. והיינו נמי דתנן הכל לפוי בלבון עבר כי הכל גלוי לפניו. לא מביע בעתיד עכ"ד [ודע זה שאמר המד"ם שידיעת הש"י היא כלופה ומביע העשיה בעושה האדם וכו' הן הנה מסקנת דברי הראב"ד [שם] שאומר שידיעת הש"י כידיעת

לפי (רוב) המעשה. בכ"ק ליתא. ועי' ברע"ב בגירסת הרמב"ם וכ"ה בשמו גם בר"י וכפי' מ ח ז"ו ועיין בהוי"ע ובשם מהר"מ אלשיך הבינה הטוסתא העולם נדון אבל לא ע"פ רוב המעשה וכ"ה בכס"ו בכ"ל ובפי' מתז"ו; ובגליון המשניות ד"פ ו"ק כ' נ"ל אבל לא לפי רוב המעשה:

תוספות הדשים

בחוי"ם ד"ה ובטוב העולם כו' לא נמצא כדברין בפי' הרמב"ם כו'. אבל בתבורו בהלכות תשובה פ"ה הלכה ב' כתב וז"ל וכיון שכן הוא נמצא זה התורה הוא הפסיד את עצמו כו' ע"ם ולפשר שלזה כיון ס"ב כאן:

באורי הגר"א

ובטוב כו'. כמ"ם (תהלים ס"ב) ולך ה' חסד כי אתה וגו' וכמ"ם בפ"ק דר"ה (י"ז ב') בתחלה ואמת ולא"כ ורב חסד: והבל כו'.כמ"ם (שם) כי אתה תשלם וגו':

לקוטים

להעיד לב המעיין כלל ובוב רלויהי לזרמ"ו ז"ל שגם הוא דתה רלויה זו בטעמה אחרת ע"ע אלא דמ"מ ניכרים דברי אמת דה"ל במשנתינו כיון התנא למ"ם הרמב"ם וכדברי התי"ט דלקמן בפסוק: (מ"ו) **טון** ברע"ב ד"ה הכל וכו' רגלוהי וכו' ואין הכוונה במ"ם הכל נתון וכו' כל בני אדם דא"כ הוליל כל אתיים כדלקמן אלא ר"ל בכל דרכיו של אדם ועניינו. (שם)

יכין תפארת ישראל יכין

ק) ר"ל גם עונשן של רשעים בעה"ז אי בעה"ב, לא בדרך נקימה ועונש ח"ו, כ"א לעובתן היא, כאם מלרף וכבורית מכבשים לנקות כתמי שמהן שהבילו עמם, כדי להביאן בסוף כל סוף לאור בחור החיים: קא) כ"ל דר"ל לפי גודל המעשה בעצמה דהיינו האופן בנעשה בו [כאו ועטוחך תרבני, אר"ל תגדלני], ולא לפי ריבוי המעשים. וגודל המעשה נשקל לפי טבע הפועל העשה, דהיינו כפי מה שהיה צריך לכבוש יצרו טפי, דקמלן שנתן לדקה מקבל שכר יותר מפזרן. ובזו פירשתי ולך ד' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, ר"ל כפי מעשה עצמו וטבעו, לא כפי עשקו. כמו ואיש במעון ומעשהו בכרמל. ולפי מחשבת הפועל, דלמשל א' עשה לדקה להתפאר. והשני עשה וכוונתו לשם שמים. ולפי מקרה שלו, דלמשל עשיר בנתן הרבה לדקה ולא לפי עשרו, נעשה [בכתובות ס"ו ב'], והשני נתן פרוטה לעני בשעת דוחק עצמו, מקבל שכר [בחגיגה ד"פ א']. ולפי הפעול, דא' נתן לדקה לעני הגון, מקבל שכר טפי מאילו נתנה לעני שאינו הגון [ב"ק דע"ז ע"ב]. וכזומה הרבה בעניינים אלו, הן בלדקות הן בחטא. ודבר זה אפשר להיות נשקל

דרגלוהי

דרגלוסי דאיתם איתן ערבין: והגבאים. לשון הר"ב יסוריס ופגעים רעים. ולשון הרמב"ם משל על המות ושאר עונשים וכו' כלשון הר"ב במעודה פרוסה: מדעתו ושלא מדעתו. ובמד"ם בשם הרשב"ם דאית דגרסי מדעתן ובלא מדעתן. והיא עיקר ושב אל הגבאים וכגון ההיא דמגיגה [פ"ק דף ד'] [ע"ב] היכי יכלת להו כו'. א"כ ליהוי במיתה. הייגו מדעתן ושלא מדעתן אלא במעות הקב"ה. ע"כ: והדין דין אמת. פי' הר"ב שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו. פי' הערוך בכח ובעלילה. ע"כ. ובמד"ם בשם הרשב"ם דבמכניות כתיב והדן דיין אמת. ובשם הר"ר אפריים דיש גורסין והדן דין אמת. ויש גורסין והדיין דיין אמת: והכל מתוקן לסעודה. פירש הר"ב אחד לדיקים ואחד רשעים וכו' מלבד הבטיין לעיל מסכת י"א ובריש פרק חלק. ועיין בספ"ב דעדיות: **יץ אם אין תורה אין דרך ארץ וכו'.** פי' הר"ב דרך ארץ מבלו ומתנו יפה וכו' ואם אין דרך ארץ סוף שתורתו מסתכנת ממנו. ולא בא אתנא לומר על קדימה ואיחור שלריך שיקדים האחד לחברו שאם אתה אומר כן אין גם אחד מהם (לא)יסיה במליאות. שאם אין האחד הלא א"כ שיקדים לו האחר. וכל

ומצודה פרושה. יסורין ומיתה: החנות פתוחה. ובני אדם נכנסים שם ולוקחים בהקפה: והחנוני מקיף. ומאמין לכל הבא ליטול. כך בני אדם חוטאים בכל יום והקב"ה ממתין להם עד בא עתם: הפנקס פתוחה. לכתוב בה ההקפות כדי שלא ישכח: והיד כותבת. שלא תאמר אף על פי שהפנקס פתוחה פעמים שהחנוני טרוד ואינו כותב הכל לכך אמר והיד כותבת: וכל הרוצה ללוות וכו'. הייגו והרשות נתונה דלעיל שאין איש אדם מוכרח ללוות שלא ברצונו: והגבאים. יסוריס ופגעים רעים: לדעתו. פעמים שזוכר את חובו ואומר יפה דנתני: ושלא לדעתו. פעמים ששכח וקורא תגר כנגד דיני של מקום [ברוך הוא]: ויש להם על מה שיסמוכו. על הפנקס. ועל החנוני שהוא נאמן על פנקסו כך היסורים הללו הן נסמכים על מעשיו של אדם הנזכרים לפני המקום [ברוך הוא] אף על פי שהם נשכחים מן האדם: והדין דין אמת. שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו [ע"ז ג' ע"א]: והכל מתוקן לסעודה. אחד לדיקים ואחד רשעים יש להם חלק לעולם הבא לאחר שגבו מהן את חובן: **יץ אם אין תורה וכו'.** אין משאו ומתנו יפה עם הבריות: אם אין

בערבון[קב]). ומצודה פרוסה על כל החיים[קג]). החנות פתוחה[קד]). והחנוני מקיף[קה]). והפנקס פתוח[קו]). והיד כותבת[קז]). וכל הרוצה ללות. יבא וילוה[קח]). והגבאים מחזירים תדיר בכל יום[קט]). ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו[קי]). ויש להם על מה שיסמוכו[קיא]). והדין דין אמת[קיב]). והכל מתוקן לסעודה[קיג]): **יץ רבי אלעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ[קיד]). אם**

בן והכל מתוקן לסעודה. פנה דכ"ל נכנס ע"ל: **יץ** אם אין תורה אין דרך ארץ. סמ"ג נני אליעזר לנה ע"ם:

שנוני נוסחאות

בן ומצודה פרוסה. בכי"ק והמצודה פרושה. (והחנוני מקיף והפנקס פתוח). כמה בלוס ליתא; בכי"ק וכמה"ו ובכמ"ו ובכי" ..פתוחה. (וכל הרוצה ללות יבא וילוה). בכי"ק וכמה"ו ..בא ולוה; כמה בלוס ליתא; גם לון פירוס לדבור זה ברש"י ובפירוס מהז"ו. מחזירין תדיר. בכי"ק מחזרין תמיד וכ"ה תמיד גם ברי"י ואולי גם ברבי". מדעתו ושלא מדעתו. בכי"ק וכמה"ו ובכי" לדעתו ושלא לדעתו ועי' תוי"ט. והדין דין אמת. עי' תוי"ט. מתוקן. בכי"ק מותקן: **יץ** ר' אלעזר. כמש"כ ר' אליעזר.

באורי הגר"א

בן ומצודה כו'. כמש שכתוב (איוב י"ח) ועל שבכה יתהלך: והיד כו'. כמש שכתוב (איוב ל"ז) וביד כל אדם יחתום: ונפרעין כו'. כמ"ש (שם ל"ד) המצמך כו': והכל מתוקן. כמ"ש (איוב מ) יבכו עליו חברים וכמ"ש (נש"ה) דנ"ב (ע"ה ע"ה):

לקוטים

במשנה והיד. הייגו ידו של אדם ממש כדכתיב וביד כל אדם יחתום. (ב"ל) תדיר בכל יום. בפ"ק דיה פליגי ל"מ וכ"י וכ' יוסי אומר אדם כידון ומשמע התם דבלבו אליבא דר"ע דבש פליגי דהגיא התם אר"י מבוס ר"ע מפני מה אמרה תורה נסכו לפני מים בתנ וכו' ע"ם והכתא מגיגא לגמרא דקי אמא רבי יוסי הוא אליבא דר"ע דס"ל אדם נתון בכל יום ח"ם מתחיין תדיר בכל יום (ס"ל) ברע"ב ד"ה ושלא וכו' הגר וכו' ומ"ם ז"ל על פ"ד ויעבר הוא לפי בריותיו אלא כמות מלך ב"ו וט' הוא על פי הדוב: (שם)

יכין תפארת ישראל יכין

לשקל רק ע"י הקב"ה, וכמ"ש כי אל דעות ד' שהוא יודע מחשבות אל כ"מ. ולו נתכנו תוכן מדת העלילות בעצמן האיך הם: קב) כל מה שיש לו לאדם בעולמו, הוא בטוח בקיומו, דהרי התנוס לו במתנה רק כדי שימלאו דבר גמלכנו בהן, דהכל ממושכן להקב"ה המלריך אפו ומלוה לו לאדם טובות שאינן ראויין לו, על הבטחון בהולי שבאורך הזמן יטוב מחנותיו, ויפרע ע"י הטובות ההם בזה חובתו למקום. וכוונת התנא להודיע, שהאדם מסוגל בעולמו למרעין ביכין יותר מלהללהה, אפשר לו בנקל יותר להתהוות עני מלהתהוות עשיר, להתהוות חולה מלטוב להבריא, נקל לו להאות ח"ע יותר מלהחיות, להשאר בכל מלהתהכם, וכן כל זרה נקל לו יותר ליפל לתוכה מלהגלל ממנה. ורק להללה ח"ע ברוחניות בעשותו רצון שמים נקל לו, מדמונת רק בבחירתו. וזה מבוס שזהו תכליתו. ולפי"ד פי' מ"ש חז"ל [מגילה כ"ה א'] דלגבי משה ירלה מלתא זוטרתא היא, דתמוה דעכ"פ האיך קאמר ליכראל מה ד' בולל מעמך כ"א ליראה. אבל לפי דבריו בהמת הירלה מל"ע מלתא זוטרתא היא ונקל לו לאדם להשיגה יותר מכל טובות הזמניות. ולפ"ם ירבו החוטאים מבוס דלפתח חטאת רובץ, ועל שאין נעשה פתגם מעשה הרע מהרה לכן מלא לב בל"א לעבות רע. אמנם לגבי משה, ר"ל אותו הדור בסיה אצל משרע"ה, אשר עין בעין יראה אתה ד', וכל פעם שחטאו, והנה כבוד ד' יראה בעמן, ולאו עד כמה החטא גורם, אז בחמת הוה מלתא זוטרתא לירא את ד' ולקייים מצותיו: קג) דאא זו בלבד שבעצמו לנזק יותר מלהבתכר, כי גם עולמו לפניו כמשדה שמפזרין עליה גרעינין, והעוף עומד ומשתוקק לעוף לתוכו. כן יש ג"כ באדם עצמו נטייה להכריע ח"ע לרעתו יותר מלטובתו, ומתוקים לפניו הסבות ביוכל בהן להתרוסס, ולהחליש ח"ע, ולהמית ח"ע, ולהשאר סכל, עד שבתשוקה ממרלה ימהר אל פתו: קד) ר"ל לא בלבד עולל מק נופו, אאא גם הפסד נשמתו עולה לו יותר מהשלמתה, דאע"ג שיש לו בחירה חפשית, עכ"פ יש לו נטייה יותר להתהוות רשע מלהיות לדיק, כל חטא מזומן לפניו בחמת פתוח ובה יין מתוק, כי העבירה נופה הפתחו כאשר ירלה מהיקותה החלטית: קה) הילה"ר הוא התאוה בבאדם הוא החמוני המקיף ומקרב האנשים אל סחורתו [כמו מקיפין בבני מעיים חולין ד"ל]. דגם אם לא ירלה האדם הדבר שמחטיאו, ילרו יפתהו ליבך לשם, וכמ"ש חז"ל [תמוזמת ס"פ אלה]. עיקא ולבא סרסורי

דעבירה: קו) הוא ספר הבריאה [בת"ש לעיל פ"ב פי' י"א], אשר שם כל מעשיו לעוב לו גרע יעשו רושם, והוא מוכח תמיד פתוח, שבנקל מאד יהיה נכתב שם כל מעשיהו. וכפי הרשום שם בכתב יוכר דברי אמת, כן לפיהו יבוב להשתלם ממנו, עבור כתובת קטקע בכתב בספר אלהים זה: קו) שאין שכחה לפניו ית': קח) אפילו לזמן מרובה הקב"ה מאריך לו אפו. ואפילו עשה עבירה החמורה ביותר, אפ"ה אינו נענש עליה מיד, ולא נעשה פתגם מעשה הרע מהרה, כאילו אין מבגיחין במעשיו: קט) ר"ל הפרעונות ממקריים בלוחו הקב"ה, שמשתלמין מהאדם כפי שראוה מן חטות החטא, הם כל עת ורגע מלויין ועפים בחוצות, לתפוס פעם בע"ח זה ופעם בע"ח אחר: קי) ר"ל בין שסיבב הסבה בדעתו וברצונו בעצמו לבוא לגלות. כגון שהלך לים והשתכן, נשא לשוק ונגנב שחורתו, הלוה לאדם ולא פרע לו, לכל דבר ודומלה. ולפעמים גם שלא מדעתו, רק מעצמה באה הגזה, כגון שאש שרף ביתו, או גגבים חתרו לוגלו, או תל נפל עליו, וכדומה. א"נ מדעתו ושלא מדעתו אע"ג שבבר בכח לגמרי חפלו ומואל למה נענש. ואת"ל א"כ מה הועיל הטוב. לבני הסיב יש לתן על מה שיסמוכו דבידעו שלא לחנם נענש יגמר בלבו מעבשיו לדקדק טפי במעשיו ויטוב אל ד' וירחמהו וגו': קיא) בגם לם תראה שא"ו לדיק סובל לרות, לא תהרהר ח"ו, רק דע כי יש סבות ליסוריו שעליו יסמוכו, והכל בלדק. דאו שהוא הרע לעצמו בעצמו, ולא נשתמר יפה, ולא היה לדיק כל כך שיעשה לו גם. או שבעבור מיעוט לדקתו היה לריך עדיין לנסיון. או שבאמת נשתגם על חטא שלא ידעת, והקב"ה מדקדק עם הלדיקים כחוט השערה [בב"ק ד"ג ע"א]. או שאבות אבלו בוסר ובני בנים תקהינה [בבכורות ד"ז ח']: קיב) שמשתגם רק בהיובו ולא יותר: קיג) ר"ל לא לבד בלדיקים יסוריהן בעה"ז הוא כדי להתקיון לשעודות לויתן בע"ע [ר"ל ממה שהכינו בני אדם לעצמן בעת שנתגלו נופן ונשמתן יחד], דלפום לערה אגרה. וכמו כן טובת רשעים שיהיו להן משמים בעה"ז, הוא כדי להתקיון לע"ע, שהקב"ה מאריך אפו להם אולי ישובו בינו בינו. אבל גם עונשי עה"ב אלהן אינן נקמה ח"ו, רק כדי באחר שהלבינו יפה יפה בתמי הנשמה שהביאה עמה מעולם לעולם ע"י חטאים, תשוב לחזות בטעם ה' בחסד. ואם לא עלתה, עכ"פ לא תרד: קיד) אלו תורה ממש קאמר, דהרי כמה ע"ה שלא למדו, וכמה חסידי אה"ע שלא שמרו התורה, ואפ"ה הן

בעלי

אין דרך ארץ וכו'. סוף שתורתו משתכחת ממנו: אם אין דעת וכו'. דעת הוא *)שמועה טעם לדבר. וביאה. הוא שמבין דבר מתוך דבר אבל אינו מרגיל לו טעם. והם אין דעת לתת טעם לדבר אין ביאה. אחר שלא ידע טעמו של דבר כאילו לא ידעו ומ"מ הביאה היא קודמת לפיכך אם אין ביאה אין דעת: אם אין קמח אין תורה. מי שאין לו מה יאכל איך יעסוק בתורה: אם אין תורה אין קמח. מה יועיל לו הקמח שבידו הואיל ואין בו תורה נותן לו שלא היה

*) כר"ב ד"ר שמרלה. לו

שמיש שאומרים לאדם זה שלמד תורה כמה מקולקלין מעשיו [יומא דף פ"ו] וכו': אם אין חכמה אין ירא"ה וכו'. כבר פי' הר"ב לעיל במשנה ט'. במשנת כל שאין יראת חטאו קודמת לחכמתו שלריך שתקדום לו המחשבה שלמד בשביל שיהיה ירא חטא. ויש לפרש בשאין הר"ק אם אין חכמה. אז לע"פ שמחשבתו הוא להיות ירא חטא אין יראתו יראה כי לא ידע להזהר עוד וכדתנן במשנה ה' פ"ב אין בור ירא חטא. וכן אם אין יראה היינו במחשבתו. אין חכמה. כלומר אין חכמתו מתקיימת כדלעיל משנה ט' והשתא בבא זו דומה לקודמת. שבחלוקה הראשונה שבקודמת מה שהקדים בה והוא התורה. הוא סבה על הויית השני והוא דרך ארץ. ובחלוקה שניה מה שהקדים והוא דרך ארץ הוא סבה לקיום הבני והוא התורה. כן בבא זו ג"כ בחלוקה ראשונה הקדים החכמה והיא סבה להויית השני והוא יראה. ובחלוקה שניה מה שהקדים והוא היראה הוא סבה לקיום השני והוא החכמה. וכן ביאה סבה להויית הדעת שאם לא יבין על מה יתן טעם ודעת והדעת סבה לקיום הביאה שאם לא ידע טעמו של דבר הנה מה שהבין היה כלא היה. וכן הקמח סבה אל הויית התורה שודאי אין קדימה זמנית לקיום הגוף על השכלת הנפש. והתורה סבה לקיום הקמח שאם אין תורה טעם יעגם ולא יהיה קמח וירעב וימות כך נ"ל. וכזו הגירסא היא עיקרית. ויש ספרים גורסין בבבא זו בחלוקה הראשונה אם אין יראה וכו' ויש לפרש לפי שיש לירא מעלה. והיא חשובה יותר מהחכמה. שודאי בתכלית החכמה היא היראה. אבל קשה בבא הרביעית דתנן בחלוקה הראשונה אם אין קמח וכו' והיה ראוי להקדים אם אין תורה וכו'. ובד"ח מיישב לפי שבבר הזכיר בבא ראשונה בחלוקה ראשונה אם אין תורה לא רצו לסדר עוד כן. והיינו נמי טעמא שלא הסמיך בבא האחרונה הזאת לבבא הראשונה. והואיל והיא אחרונה יש עוד טעם שלא התחיל בה אם אין תורה וכו'. שה"כ יכיים בתורה וזה גנאי להזכירה אחרונה עכ"ד. ולפי דרכו אני אומר דלכך לא רצה להתחיל אם אין תורה וכו'. שא"כ היה הכיוס אין תורה. וזה אין ראוי לכיים משום אל תעמוד בדבר רע. כדפי' הר"ב בסוף מסכת מועד קטן. וסוף מסכת ידים: דעת. פי' הר"ב הוא המרגה טעם וכו' וא"כ זש"ה (תהלים קי"ט) טוב טעם ודעת למדני הן מלות נרדפות: קמח. לא אמר חטים או לחם לפי שלא הגריכו שיהיו לו חטים. שדרך להכניסם לימים הרבה. וגם לא יסתפק בלחם שהוא ליום [אחד] או לשבוע [אחד] שעליו נאמר (דברים כ"ח) והיו חייך תלואים זה הסומך על הפלטר [מנחות ק"נ ע"ב] אלא באמצעם שיהיה לו קמח לקצת ימים מוכן לעשות ממנו לחם. גם שאר תבשילים נעשים מקמח. מד"ש בשם לב אבות: כל שחכמתו מרובה ממעשיו וכו'. לא פירש בה הר"ב כלום לפי שכבר נשנה כיולא בזה במשנה ט' ולא בא התנא הזה אלא להודיע הענין במשל נאה הזה וכן כתב

הרמב"ם

אם אין הכמה. פי' מכתובת פנשה ע' סימן י"ד: אם אין דעת. כי' פירש הכיים כזאולי ק"ב ועי' מ"ר פ' הפשטים פ' נ"ח:

שנויי נוסחאות

אם אין הכמה כו'. עי' תוי"ט. אם אין ביאה כו' אם אין דעת כו'. בכו"ק ובמהר"ו ובכ"י הסדר אם אין דעת.. אם אין ביאה.. ועי' תו"ט.

באורי הגר"א

ין אם אין הכמה כו'. כמ"ש (תהלים קיא) שכל עושיהם וגו' ונאמר (משלי ב) אם לבינה תקרא וגו' אז תבין יראת ה': אם אין יראה כו'. כמ"ש (תהלים שם) ראשית חכמה יראת וגו': אם אין ביאה כו'. כמ"ש (משלי ט"ו) לב נבון יבקש דעת ונאמר (מבלי ב') אם לבינה תקרא וגו' אז תבין וגו' ודעת אלקים תמצא. ונאמר (שם ט) התחלת חכמה יראת ה' ודעת קדושים בינה (שם ד') והקביבו לדעת בינה: אם אין קמח כו'. כמ"ש בפ"ו דברכות (נ"ה ע"ב) ולספת דגק הכהנ כו': אם אין תורה כו'. כמ"ש (דברים כ"ח) תחת אשר לא עבדת וגו' בשבע וגו' ובעירום וגו' ונאמר (ויקרא כ"ו) אם בחקתי תמאסו וגו' בשבעי לכם מעשה לחם וגו':

בעלי מוסר וד"ח. אלא כ"ל משום דלכל אומה יש דת אלהי שבולת ג' עקרים, דהיינו, (א) שיש תורה משמים, (ב) שיש שכר ועונש, (ג) שיש השארת הנפש. [ולא נחלקו האומות זמ"ז רק בפירושן]. ואלו שלשה העקרים הראשיות נקראין כאן תורה, ולכן מי שאינו מאמין בהן, הרי האדם כבהמה לפניו ואין הנפש חשובה בעיניו לנהוג בה יקר במוסר וד"ח כנימוסי עם ועם, וכל מה שיעשה בזה, הוא מלד הכרח: קטן) דאם אין הנפש חשובה בעיניו לנהוג בה יקר, איך אפשר שיאמין בג' שרשי הדת שהן רק משום שהנפש יקרה. זה הכלל [דרעליגיאן ועזגעגנד] אחוזים יחד, במי שאין זה אין זה. או כ"ל דתורה היינו הויבו למקום ב"ה, דלא היינו יודעים במה נקדש לפניו אם לא תה"ק תורה לנו החוקים הקדושים הם. ודרך ארץ, היינו חובנו לאדם חבירנו, וקאמר הכא דמי שהוא אפיקורוס כופר בתורה משמים, גם שמירתו וחיובו לבני אדם, אינו בלב שלם, וכ"כ מי שהוא לבוש בי"ש ואינו נזהר בחיובו לחבירו גם זה אין חוכו כברו, ובאיזה כשיתנסו בזה או בזה יתגלה מלפניו לבם הנסתר: קטן) דכשאין בו חכמה להשכיל גדולת הבורא ב"ה להתבושש לפניו, איך אפשר שתהיה בו יראה מאהבה. אבל אפשר שתהיה יראתו כמי שיראת מחזק ממנו, ואין זו היראה המתבקשת: קיז) כדכתיב ראשית חכמה יראת ה' [תהלים קי"א], דכשאין יראת ה' על פניו לא יתבושש להחליט בהתחכמתו משאת שוא ומדוחים אף שיהיה נגד כבודו ורצונו ית', וחושב תועבה מה' ית"ר. ומכ"ש שלא יהיה בו חכמת הא"ק, דמלבד כי נקלתה בעיניו העסורות מלהעמיק בה כראוי, גם ההוסיה היא בעצמה התרחק

ממקום טומאת כזה שבמוחו: קיח) דעת הוא מושכל ראשון שמשיגו האדם בה' חושיו. והבינה, הוא היקש השכל שיולד לו ע"י ב' הקדמות שהשיגם בחושיו. והן על ג' תמונות [וכמ"ש הרמב"ם בפ"ז מהגיון]. למשל כל אדם חי, וכל חי מרגיש, אלו הן ב' הקדמות שהשיג ע"י ה' מה' חושיו, ונקראו דעת, אמנם אלו הב', יולידו בכח הבינה את תמונה הג' שכל אדם מרגיש. וכמו כן כשתאמר כל אדם חי, ואין אבן חי. הן ב' הקדמות בע"י הדעת. ותולדתן בבינה, שכל אדם אינו אבן. או שתאמר כל חי מרגיש, וקלת חי לבן והולדתו שקלה לבן מרגיש [וכל מ' מאלו הג' כולל שוב ל"ו חבורים, יע"ש]. ולכן אמר התנא שכל שלא השכיל האדם יפה המושכל הראשון, א"א שיבנה עליו בחדוד השכל דבר אחר. ואם לעפ"כ יבנה, יסוד מופל הוא, ורוח קטן יכה בעיטו לרסיסים: קיט) ר"ל ואם לא יבנה על מה ששמע, להוליד ממנו בחדוד גם מה שלא שמע, אז נראה בעליל שכל מה ששמע, לא ידע והשיג בלבו יפה. דעלי כן, אין להשכל קץ לבנות עליו בנקלות דבר אחר. וכמו שהשבח רב נחמן בר יצחק [פסחים ק"ס ב'], גמרנאה וסברנאה אנא. ואל"כ אף ששמע הרבה נקרא לפי מלא ספרא [מגילה כ"ח ב'], רק דהתנא נקט בהנך ג' התכלית קודם הסיבה דהרי ד"א קודם לתורה כ"ו דורות וכ"כ יראה קודמת לחכמה שנאמר ראשית חכמה יראת ד', וה"ב דעת קודם לבינה, משום שהאדם בחולשתו מקדים המאוחר בהם, וה"ק: קב) דכשאין קמח בביתו לפרנסתו, אין דעתו מיושבת עליו ללמוד תורה [במנחות ק"ג ב']: קבא) שהמבטל תורה מעושר, סופה לבטלה מעוני [אם לא שזכות

תולה

הרמב"ם בפירושו כל שמעשיו מרובין כבר פירשנו ובאתרנו וכו': ושרשיו מועטין. המעשה דומה לפרשים לפי שהם עיקר כדאמרי' לעיל [סוף פרק קמא] לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה. מד"ש בשם הרשב"ם: שנאמר והיה כערער בערבה וגו'. לעיל מיניה כתיב אחור הגבר וגו' שאינו בוטח בה' מיזמין לו פרנסתו אלא מרבה בגזילות ובוטח בבני אדם המחזיקים ידו. והיה כעץ שתול לעיל מיניה כתיב ברוך הגבר וגו'. רש"י. וכתב במד"ש דרוח ועקירה מפורש נמי בקרא דסיון דכתיב ערער לשון יחידי. וערבה לשון מיסור לרוחות דאית בים הרתי לריעותא שכיון שאין אילנות סביביו וגם הוא במיסור שאין סביביו הרים וגבעות. אין מונע לרוח הבאה בו ויכהו עד שיזיזנו ממקומו. ונפשוט והיה כעץ שתול מבואר מדאמר ועל יובל ישלח שרשיו שזה ודאי להודיע שהוא מוסרש יפה בארץ ולא יזיזוהו כל הרוחות שבעולם ע"כ. וכפירוש רש"י דל"א שאין כתיב במשנה לא והיה כערער ולא והיה כעץ שתול. ויתכן בשיטי שבדרשא עשתה הר"ב והרמב"ם. דאל"כ. היה להם לפרש הדרשות. אבל בדרך חיים כתב שלא בא להביא ראיה מן הכתובים אלא באדם ההגון לו הבלתי הגון כל אחד כמשל באילן ולא ביקש לו ראיה על שאר המשל אלא ממילא אתיא ליה וכו': [*על מים. כך הגהתי ושאין לגרוס על פני מים כי הפסוק שמביא תנא דידן הוא מספר ירמיה סי' י"ז [ח']. ונשתבשה הגרסא לגרוס פני מתהלים ח' [ג'] המורגל יותר בפי כל מהפסוק שבירמיה שהוא מה שמביא התנא ושם לא נכתב תיבת פני. והטעם שלא הביא הפסוק שבתהלים אע"פ שדוד המלך ע"ה מוקדם לירמיה היינו טעמא שר"ל שאפילו כל הרוחות וכו' אין מזיזין אותו ממקומו. וזה יותר מבואר בפסוק שבירמיה שבו נאמר ועל יובל ישלח שרשיו] : יחן רבי אליעזר בן חסמא. בהוא עלמו נקרא חסמא כדאיתא במדרש רבה פרשת אחרי [פכ"ג] שלא ידע לפרוש על שמעא בייאושו ואמרו ליה דין יתקרי רבי. ובא לפני ר' עקיבא ולמד וכו' אמרו אתחסם ר' אליעזר וקרו ליה ר"א חסמא [*וכן נכנה ר"א חסמא במ"ה פ"ג דתרומות] : קינין ופתחי נדה.. קינין מסכת שלימה היא ופתחי נדה מסגה ברים פ"ב דערכין.

בל שמעשיו מרובין בהכמתו. כ"ל מנ' דני אליהו דנה פרק י"ח: ושרשיו מרובין בטין זה בפרק לרבי אליעזר פרק י"ב: יחן קינין ופתחי נדה. ע"ל נכ"מ ס"ל מס' יפורי תמורה הלכה י"ג:

שנויי נוסחאות

מועטין. בכי"ק ובמחז"ו מעוטין וכן בסמוך. והרוח באה. במחז"ו ..באה. כפי' כש ..באה; כ"י"ק ..באתה. (שנ' והיה בו' תשב). בכי"ק ליתא וגם ליתא הרמ"י פן הכתוב גם בסמוך וכן ליתא בנ"א דרב"ו ועי' תוי"ט ועי' בר"י. אבל בל שמעשיו. בכי"ק ובפי' מהר"ו ובר"י ובל. נושבות. בפי' מהר"ו י"ב נושבות. אין מזיזין. במחז"ו אין מזיזות. שנאמר בו'. עי' לעיל: יחן ר' אליעזר (בן) חסמא. במח"ו ובר"י ר' אליעזר חסמא וליתא וכ"ה וליתא בכי"ק (ושם חסמא) ועי' תוי"ט.

תוספות חדשים

יחן בתוי"ט ד"ה ר"א חסמא כו'. ובכ"מ פרק ז' משנה ה' *)ארסיון בן חסמא וכ"ע שלא הגיה שם ועי' באבות דרבי נתן דגרים ג"כ בן חסמא.

*) גם שם במשניות ד"פ ודיק ליתא לגלא בן וכן בדפוסים האחרונים הוסיפו ואתחנו בשמעון שם.

ראשון לציון

יחן[תי"ט ד"ה ר"א חסמא גרסי' ולא כמ"ש בספרים כו'. דמוק מאד לשבש הספרים גם הכא גם בתגיגה ג' ע"א וגיטין ס"ב ע"א. אלא מראה דגם אבין בשמו היי חסמא ולכן קולו לו בן חסמא אף אחר אותו המעשה קראו אותו חסמא. ולכן הכוונות דלמעלה היו קודם המעשה וסוגיות דתרומות פ"ו מ"ה ספרים ל"ב ע"א יומא י"ט ע"ב נגעים פ"ג מ"ב ופ"ג מ"ג ומקוואות פ"ה מ"ג סן הכא אחר המעשה]: באו"ד וכן נכנה רבי אליעזר חסמא במשנה ה' פ"ג דתרומות ועיין מ"ש מצנה ה' פרק ז' דבכא מציעא:

באורי חגר"א

יחן קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות. פי' אף שלכאורה דיני הקינין והנדה כל פרטיהם הוא לפי ענין החשבון כמ"ש בסוף קנין כמה דברים ע"פ חשבון וכן בנדה ימי הזיבות והפרוש והעוונות וה"ל שלא הוצרך להם בהתלה רק הכללים וכל הפרטים נעשו ע"י ענין החשבון לזה אמר קינין כו' הן הן גופי הלכות כ"ל שיהיו חשובי ומ"כ ה"ל שחשבון תקופות וגמטריאות גם הן גופי הלכות לזה אמר תקופות כו' ספרים לחכמה:

יכין תפארת ישראל יכין

תולה לו [בפסוקה ד"כ ע"א]. לא שהוא בכלל ומשלם אל שונאיו על פניו להאבידו [יומא פ"ז א'. ודו"ק]: (קבב) כבר נשנה לעיל [מ"ט], רק דהכא נקטים בשביל משל נאה במציאה על זה. ואפשר עוד דממעטין דקאמר הכא, ר"ל שמתחכם על מעשיו המיוחדים לו בתורה, להתבונן במופלא ממנו, אם יסכים שכל אנשי בעשייתן: קכג) האדם כמשל בתג"ך לאילן. וחכמתו היא תפארתו, בהפארת הענפים לאילן. ושמירת מצות התורה, הוא השורש לאילן עץ הדעת הזה. אמנם כשיתחכם יותר מדאי, הו"ל כאילן שנזנז כל אחותיו לענפיו, ועי"ז נתרוסס כחו בשרשיו, כיחוש בעצב כל אילן שכשיתפשט כחו למעלה ביותר, כן תס לריק כחו למטה, ושניהן יהיה שכה שיתעקר בנקלות, ע"י מיעוט השרשים, וע"י הכרעת הענפים. וכן לים כזה, ע"י רבוי הסתעפות החחכמותו בחיקי ה' הנעלמים, כן יתמעטו ויתרופפו שרשי יראת ה' בלבבו, ושניהן יהיו שכת נפילתו כשיתחזק רוח אפיקורסת בנפוף, לעקרו לגמרי משדה הללחתו הנלחית: קבד) ר"ל לא מבעייא בלא יעשה עוד פרי הבואה במצות, משום שהאפיקורסת עקרתו, אלא אפילו הפירות באיביהן ופרחי המצות היפים שכבר עשה והיו לחוד על פ כ ו ו אשר שם פירותיו, נמי אבדו מידו, כמ"ש ודקת הדיק לא תעלנו [יחזקאל ל"ג פי"ב], דהרי תוהה על הראשונות [ל"ה תוס' ד"ד א']: קכה) ויאמר דקרא הוא [ירמיה י"ז פ"ה], אחור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו, ומה' יסור לבו. דקשיא ליה מדכתיב ואשר יבטח באדם, ל"ל הו למכתב ושם בשר זרועו. ותו באיזה אופן הבטחת באדם, מה' יסור לבו. אע"כ דה"ק, אחור הגבר הבטוח בתורה ובחכמה, אשר יבטח בכח אדם ובשכלו האנושי. לא ושם בשר זרועו, ולזה בכח בשרירות תאות הבשריי, ובשבות ב' אלה מה' יסור לבו לבלי לשמור מצותיו ותורותיו. אם כזה יהיה כערער בערבה, ר"ל כעץ יחידי הצומח בארץ מיסור ושוח, שבהרגל אין שם מעין מים חיים, ולכן קרקעיתו יבש, ולהכי אין שרשיו מרובין ולא מחוזקין בקרקע היבשה, ומדעומד ערער ויחיד בלי אילנות סביבו למחסה, נקל לרוחות לעקרו מהר: קכו) ר"ל לא ירמה בכר הטוב למצות בכבר עשה, כלעיל סי' קכ"ד: קכז) ר"ל יונח כעלים יבשים במדבר, מדנעקרו שרשיו: קכח) זהו נ"ט, דלהכי נעקר, משום שעמד בארץ מלחה, ואין שם מוסב ותיות לשרשיו. וזהו הפסד הב' בלי, שמכח האפיקורסת, יהיה כאילן בנעקר, ולא יעשה עוד פירות המצות: קכט) שיעשה המצות אף שלא יבין טעמם: קל) ההתחכמות, והתאוה, והגאוה, וחמדת הממון, הם הערות מרות שיעקרו האדם מארץ החיים. אבל למי שלבו תמים באלהיו, לא יזיזהו כמלא נימא לעבור מצות אלהיו: קלא) ויאמר דקרא [שם] בריך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו. והוא כפול. אע"כ דה"ק ברוך הגבר הגבור הכובש את יצרו, אשר בעמיי המצות יבטח בה', שודאי לעובדת האדם לזה אותם. ולפיכך יקיימם אף שלא יבין טעם. והיה גם ה' מבטחו ר"ל מבלר עוז שלו [כמו ויורד עוז מבטחו, משלי כ"ה] לגום שנה למחסה מהערות היצר הנ"ל. ומסיים בחר הכי, והיה וגו': קלב) מימי התורה: קלג) מעין: קלד) כל שילוח בשופל, הוא שליחות שאינו חוזר [כמו בשלח פרעה את העם]. ה"כ ר"ל שרשיו ששלח, לגלח לא ישובו להמתק: קלה) חיס היצר לתאוות הארציות הנ"ל לא יפגיע עליו כלל, כי באהבתו לאלהיו לא יכוה בו: קלו) הוא משל להתחכמות האנושי שהם כעלים באילן, לשמור פירות המצות. ולהכי נקט לשון יחיד, עליהו, דהמעט החכמות שלו, מלא חן וחסד כעלה מ' ירוק ורטוב, כך יעשה זה הירא מיום שמתחכם לך עד מקום שרשאי: קלז) ר"ל כשירא לו בעולמו: קלח) ר"ל א"ל לדאוג שלא יוכרע עי"ז לחטוא: קלט) דנס אם ע"י דוחק ועוני ימנע מלעשות פרי המצות, רחמנא לבא בעי, ונחשב כאילו עשאן [בקידושין ד"מ ע"א]: קמ) קרבנות העוף קריין קנין, מלשון קן לעפר. ויש בהן הלכות חמורות שלריכים ההעמקות מאד, כשנתערב מהן קרבן חובה בנדבה, או עולה בחטאת [בפ"ג דקנין]: קמא) כל

הן הן גופי הלכות. עיקר תורה שבעל פה. שמקבלים עליה שכר: תקופות. ענין הלוך המזלות: וגמטריאות. חשבון האותיות: פרפראות להחכמה. כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה לקטת דרך תענוג כך החכמות הללו מכבדות את בעליהם בעיני הבריות:

הן הן גופי הלכות[קסב]. תקופות[קסג] וגמטריאות[קסד] פרפראות לחכמה[קסה]:

["וז"ש הר"ב שהיא לריכה לעבול ל"ה מבילות דברי ב"ש הן בברייתא בפ' המפלת דף כ"ט אבל לב"ה רק ל"ה. ואולי הוא טעות סופר בדברי הר"ב ולריך להיות ל"ה. אך י"ל דלהפליג אמר כדברי ב"ש כי לא בא כאן לפסוק הלכות לכך כשר היה הדבר לפניו לעבות הפלגה. ואע"פ שאינו אלינא דהלכתא שהן דברי ב"ש ועוד דהרי התוספת מסקי התם [ג' ע"א ד"ה ש"מ] דהלכה כרבי יוסי בן יהודה שאמר דיה מבילה באחרונה. וא"כ אף דברי ב"ה נדחין הלכך ספיר קאמינא דלא נתנוין הר"ב אלא להפליג שהרי אף אילו היה מנקיט לדברי ב"ה היה נמי אלא כהלכה]: הן הן גופי הלכות. לא בא למעט באר הלכות שבתורה דהא לא ממעיט אלא תקופות וגימטריאות. אלא נקט הני לפי שהם דומים לתקופות וגימטריאות שהם חשבונות [ועיין לקמן] כ"כ בדרך חיים. וכתב עוד דלרבותא נקטינהו שאע"פ שאלו קיימין ופתחי נדה הם חשבונות הבאים מהמת בפק שאירע בהם. ואילו תקופות וגימטריאות אין בחשבונות בפק אפ"ה אינהו עדיפי ע"כ. ובכ"מ בפ"ד מהלכות יסודי התורה מפרש דה"ק קיימין הם דבר קל הערך ופתחי נדה מוסאם דבר מכוער. אעפ"כ אלו הן גופי הלכות כלומר עיקרי התורה מלד השכר הגדול. ותקופות וגימטריאות אע"פ שמשאם דבר מעולה מאד [עיין לקמן בפירוש גימטריאות] אינם עיקריים אלא כמו פרפראות לחכמה. וכוף לכאן לעתיק לקמן בס"ד: הן הן גופי הלכות. וכיולא בזה בכוף פ"ק דחגיגה הן הן גופי תורה ומפרש בגמ' דהתם דהן והן גופי תורה קאמר. כמ"ש הר"ב שם. וה"ל דכוותה. ומשום דר' אליעזר תסמא תלמיד רבי עקיבא היה והיה אחר ההוכן כמ"ש הרמב"ם בפ"ד מן העשרה פרקים שבהקדמה לפירוש המשניות. ואין לדיי קיימין שייכות אלא בזמן שבה"מ קיים. הלכך אלטריך לאתשיבן דאף הן גופי הלכות אפילו בזמן שאין בה"מ קיים לפי שהתלמוד שבהם במקום עבודה היא כמ"ש במ"ב דפ"ק: גופי הלכות. והא דלא תנן הכא גופי תורה כדתנן בסוף פ"ק דחגיגה. דהכא על הספיקות הוא אומר. ואין מזה כלום בתורה שבכתב. אלא בהלכה שבעל פה שעליה חכמים: תקופות. פי' הר"ב ענין הלוך המזלות. וכן פירש"י. ועל שם שמקיפים העולם בהיקף נקרא מהלכם תקופה. ובפירש"י גמלא ג"כ ל"א ענין גודל הלוך חמה והפוך [שלו] ברבוע. ע"כ. בזהו תקופה בלשון מחשבי העברונות שהוא כשתתפך החמה ללכת מרובע הגלגל לרובע אחר. וכמ"ש הר"ב במ"ב פ"ק דסנהדרין מעברין מפני התקופה. ואף על פי שעכשיו אין אורך לפי שיש סדר לשנות העבור מ"מ בימי ר"א חסמא עדיין היו מחשבין וקובעין. שעד ימי אביי ורבא לא נהגו על הסדר. כמו שכתב הרמב"ם בפרק ה' [הלכה ג'] מהלכות קדוש החדש. לכך לריך לומר שדברי ר"א חסמא הן על הידיעה מן המהלכים בלבד. ולא מה שנמשך מהם שהוא קדוש החדש. ועבור שנה. בלענין זה ודאי שהן והן גופי הלכות הן. אבל דברו אשר דבר הוא לבני אדם שלומדים זה לדעת אותם. ובהיות שלמים בחכמה. ואמר שאין זה אלא פרפראות. כך נראה לי: וגמטריאות. פירש הר"ב חשבון האותיות. כמו (בראשית מ"ג) ראו שמה שאמר יעקב רמז לרד"ו שיש שיעמדו ישראל במצרים. וכן (ויקרא ט"ו) בזא"ת יבא אהרן רמז לבית ראשון שיעמוד ת"י שנים גם רש"י פי' גימטריאות חשבון האותיות ונוטריקון. וכן בערוך פירוש גימטריאות שבמקום אחד כותבין א'. במקום מאה כותבין ק' ע"כ. ונראה לי שהוא שם מובאל ולקוח מלשון יון שקוראים כן לחכמת המדידה והתשבורת. וחכמינו השאילו השם לכל עניני חשבון ומספר וכ"כ המפרש להלכות קדוש החודש פרק שמונה עשר [הלכה י"ג] וראיתי בדרך חיים שמפרש כך לגימטריאות דמשנתינו שרלה לומר חכמת המדידה והתשבורת ע"כ. [*כדראיתא [ברש"י] פרק כלל גדול דף ע"ם] וא"כ ראוין הדברים למי שאמרן. לפי שעל רבי אליעזר חסמא זה העיד רבי יהושע שיודע לספר כמה טפות יש בים כדאיתא בפ"ג דהוריות דף י'. וזהו חכמת ההנדסה שהקדמותיו המדידה והתשבורת. ולפי שהוא היה בלא גם בכל אלה ראוי היה הוא שיאמר כן. ואילו אדם אחר בלא היה שלא בחכמות אין מן הראוי שיאמר כך דוגמת מאמרם ז"ל ברים קהלת. ולפיכך זה הפירוש בגימטריאות שהוא בחכמת המדידה והתשבורת קרוב לכמוש. ועיין מה שכתוב לקמן בשם המגיד. וכן זו החכמה קדומה בזמן להתקופות שבלעדה לא יריס איש את ידו ואת רגלו במסלך המזלות לבא הבמים וכסיליהם. ואעפ"כ למעלת חכמת התקופה ומשאה. שנאה קודם לגמטריא אף על פי שיש לגמטריא קדימה זמנית: פרפראות

להחכמה

גופי הלכות. נסי"ק וכי"מ ובכס"י „תורה ושי' תוי"ט ד"ה גופי הלכות. וגימטריאות פרפראות. בכי"ק ובפי' מ מ ז"ו וגימטרייה.. ; בעלון „פרפרייות:

ראשון לציון

בשנה תקופות וגמטריאות פרפראות לחכמה ז"ל הוספות פסחים קיד ע"ב ד"ה עד שמגיע לפרפרת כו' פרפרת כלומר ממתכת המאכל כמו פרפראות לחכמה כו':

באורי הגר"א

תקופות כו'. כמ"ם בפרק ז' דשבת (ע"ה ע"א) אמר' כי היא הכמתכם וגו':

לקוטים

יד בשנה וגמטריאות כתב הרי"ע שראה שהוא שם משלל ולקוח מלשון יון ע"כ ואני נער ולא אדע מ"מ נקט הכתוב לשון מלשונות הנכרים כגון שטפת דע"י פירושו בלשון נכרי אנו יודעים ספר הכתים וכן הן לה' אלקינו וגו' שאמרו ז"ל כן בלשון יוני אמר ובן ר"ל דשינו לשונם הקדוש בתוך המבנה לדבר בלשון הול כגון זה של גמטריאות וכל כיולא בו דה"א לומר דה"א לפרש אותו הענין בלשון הקדש אלין לו בם בלשון הקדש אלא בשאר הלשונות דה"א מ"א ודאי שהרי העולם ומלואו נברא בלשון הקדש וא"כ א"א לשום דבר קטון לו גדול אלא יש לו שם בלשון הקדש כפי טבעו המאיר מלכותי לותיות ועוד שיש כמה דברים שיש להם שם מפורש בלשון הקדש ואף על פי כן באיזה מקומות נכתבו או נאמר בלשונות אחרות לפי נראה נשיני שהדבר הוא הפך ממ"ש הקי"ע שתיבות אלו אף הם לשון הקדש והם שרש אותו לשון הנכרי שא"א לכל לשון ולשון אלא יהיה לו שרש בלשונו הקודש הקדוש והקב"ה להללות תפארת גדולה לשון הקדש שבו הלוי כל הלשונות כתב בהוריתו קצת תיבות הרגילות בלשונות הנכרים להללות שאעפ"י שהם מדברים בו ג"מ הוא לשון הקדש שהרי נכתב בתורה וכמו כן עשו חז"ל בדבריהם שהם דברי הלשון חיים ובזה יבש ויביש כי לותיות היבות

יכין תפארת ישראל יכין

ימי אשה נחלקין לז' וי"א ימים, שחוזרין חמיד חלילה, דהיינו תחלה מבעה שרואה דם פעם ראשונה, מונה ז' ימי נדה, ואח"כ י"א ימי זיבה, וחוזרת חלילה המיד בחשבון זה. ויש חילוק גדול בין ראתה דם בחלו או בחלו [ועי' בהקדמתי לסדר טהרות ביבקש דעת סי' ע']. ובשבחה בחיזה יום עומדת, יש בלבול גדול בעניינה, ולריך עיון רב לתקנה שלא תבוא לאיסור כרת [בפרטין ד"ה א'] : קמב) אף שקיימין נראה ערכן מועט, ומהגין רק בזמן שביהמ"ק קיים. ופתחי נדה נמי עכ"פ נראין מאוס ומגונה, ובניהן רק חשבונא בעלמא הן [דוגמת זה מלינו חולין ל"ה ב']. אפ"ה הן הן גופי הלכות התורה, שרשאי לעשות עיקר לימודו בהן: קמג) הוא חשבון הקפת שחמה והלבנה [כראנלאנגיע] בל"א: קמד) הוא חכמת המדידה והתשבורת, שנקראת בלשון יון [געאמעטריע], ר"ל מדידת הארץ. ור"א בעל המאמר זה היה בקי בכל אלה [בסוריות ד"י ע"א]: קמה) ר"ל הן בקיאות שעודה לחכמת התורה. דהתורה היא דוגמת הלחם לגשמה, שמוגת ממנה, וכמ"ש לכו לחמו בלחמי [משלי ט' ה']. וכאשר יערב לאדם הלחם יותר, כשיטפל לו בפרפרות, למרוח על הלחם חמאה וכדומה, כן המתק לו התורה ביותר אם יטפל לה שאר החכמות לדקות וטבחות [רמב"ם שפ"ד מיסודי התורה]. אמנם כמו שהאוכל חמאה לו פרפרות בלי לחם נפשו קלה בו ולא ישבע, כמו כן העוסק משאר החכמות האלה עיקר בהתעסקות, לא תשבע נפשתו מהן ולא יתפלו לה קיום. דאף דחשבון התקופות לריך ללמדם לעניין קידוש החודש, וגם כדי לידע חכמתו וגדלותו של יוצר בראשית, ומה"ש היודע לחשוב תקופות ומזלות ואינו חושב נקרא חוטא [בשבת דפ"ם א']. וכ"כ חכמת המדידה, עמיקה וחמודה ונלרכת לדיני סוכה וכלאים וכדומה. אפ"ה חזקא קיימין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות, מדים בהן עשה ולא תעשה אסיר ומותר. משא"כ תקופות וגמטריאות הן רק טפלים להתורה כפרפרות לפת וקמ"ל דאע"ג שיש דמיון להך דרישא עם הך דסיפא אפ"ה לא דאי זה כראי זה הוא עיקר ואיך טפל:

לקוטים

תוספת עקביא בן מהללאל פרק ג אבות יום טוב

לחכמה. פירש הר"ב כמו הפרפראות שרגילין לאכול בסוף הסעודה וכו' כך החכמות הללו מכבדות וכו' וא"כ פירוש לחכמה כמו של חכמה. ולשון רש"י לפי שאינם אלא פרפראות כלומר עניני חכמה. וסוף לשון הכ"מ דלשיל דלחכמה רצה לומר להכמת הגמ' שהיא ראויה להקרא חכמה בתם להיות עסקה בפירוש מלותיו יתי' ולגודל שברה הייתן לעוסקים בה ומקיימי מצותיה. לפיכך אלו החכמות אינם אלא כמו פרפראות לה שאינם דברים עיקריים כמו היא ע"כ. וקשיא לי דא"כ בריבא נמי הו"ל למימר הן הן גופי חכמה. ומצאתי להמגיד ברפ"ח מהלכות גניבה שפירש תקופות שהיא חכמת החשבון כמו שאמרו לחבוב תקופות וגימטריאות חכמת המיעור. פרפריות לחכמה פירוש לחכמת התבונה הקרויה חכמה ובינה. ע"כ. וגם ע"ז הפירוש קשה שתקופות משמע מהלך הכוכבים ותקופותיהם ולא החשבון. ורלייתו מלחשב תקופות אדרבה מבם רלים שאין התקופה הוא החשבון. ועוד יש לדקדק מאי פרפראות שהם באים אחר הסעודה

אלו הם שרשי אותו הלשון חול מלבד שבאותה מלוה אלו ספור שבתבו תיבות אלו הולכו לכך מחמת הגמטריא או המטריקון או סירוף היולא מהם שלוי לאותה מלוה או סיפור: (הון עשיר)

והרי אלו קודמים. אלא גראה ודאי דלדבריו פירוש פרפראות הדברים הרגילים לבא קודם הסעודה להמשיך האכילה וגם הר"ב מפרש ג"ז במ"ה פ"ו דברכות. והשתא דאתית לשכי אמינא אלא דתקופות היינו תכונה עצמה שהוא מהלך המזלות לבא הימים וכסיליהם ואמר שהוא עם הגימטריא הקודם אליה הם פרפראות הממציאים לב האדם לחכמה שאין אחריה חכמה בחק האדם. והיא חכמת האלהות. שמידיעת גלגלי השמים ידע ויכיר הבורא יתברך כי הוא רוכב שמים. שמהגרכב יודע הרוכב. ואף לפי' רש"י והר"ב בגימטריאות שהן חשבון האותיות אפשר לפרש שר"ל לחכמה חכמת האלהות והוא שבספר יצירה ודומיו שמשתמשים מאד בחשבוני האותיות וטטריקון וצירופיהם. ולפ"ז אפשר ג"כ לומר שסיון ההגא בתקופות וגימטריאות לשני הענינים ביחד שהתקופות הם פרפראות לחכמה המושגת בעיון ובמחקר. וגימטריאות הם פרפראות לחכמת האלהות המקובלת אצלינו כל זה גראה לי:

שנויי נוסחאות

תוספת יום טוב בן זומא פרק ד אבות ר"ע מברטנורה

פ"ד א הלומד. בכי"ק הלמד.

לקוטים

פ"ד א בבשנה איזהו חכם ידוע ממה"ל בהפרש שבין חכם לעבון שחכם הוא בקי בעניבסא ועבון המבין מסברא והם אי"ל. הלומד מכל מי שיש רוצה שיבן ברכה מיהו שיש דוקא לסברא אבל לגמרא לא שזה מלמדו בלשו מ' וזה כלל אחר ומשתבש בגרסתו וז"ש איזהו חכם שבכר נקרא חכם בגירסא מי שיוכל ללמוד מכל אדם שא"ל ללמוד אלא סברא ואחר כתבי מצאתי כן לפרש עין חיים ע"ש. תוי"ט ד"ה איזהו וכו' ויב לקי' וכו' לעד"ל דסר"ב ד"ל שרצוי להתהלל מפי הנויים וקי"ל. (ס"ל):

פרק ד **א איזהו** חכם. פירש הר"ב שרצוי להתהלל בחכמתו. ויש להקשות ממה שאמר ירמיה [ט' כ"ב]. אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל גבור בגבורתו ואל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי וגראה לי דלא קשיא דס"ל להגא דידן שז"ש כי אם השכל וידוע אותי הוא עצמו בכלל החכמה והגבורה והעושר שזכר. וכך הוא אומר אל יתהלל חכם בחכמתו וגו' כי אם שהיא החכמה השכל וידוע אותי. ואל יתהלל הגבור כי אם שהיא הגבורה השכל וידוע אותי וכן העשיר לא יתהלל כי אם שהעושר הוא השכל וידוע אותי. שהכתוב אמר בדרך שתומה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לבאול איזהו שכיון בו הכתוב וחקר ומצא חכם שלומד מכל אדם. ופי' הר"ב שמצא כוונתו לש"ם והיינו ממש השכל וידוע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לש"ם שלא יחטא לפניו. אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו. שתכלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל להון ומצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו מי השכל וידוע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ואמרו בפ"ק דברכות [דף ח.] גדול מי שברכה מגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעצמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מסתפק ונבהל להון. לא יסיח פנוי לעבודת הבי"ת: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. פירש הר"ב וסיפא דקרא כי

פרק ד **א בן** זומא. לפי שלא האריך ימים. ולא נסמך שיקרא רבי. היו קורין אותו על שם אביו. וכן בן עזאי ושניהם שמם שמעון: איזהו חכם. הכי קאמר איזהו חכם שרצוי שיתהלל בחכמתו: הלומד מכל אדם. ואע"פ שהוא קטן ממנו שכיון שאינו חס על כבודו ולומד מן הקטנים. ויכריס הדברים בחכמתו הוא לש"ם ולא להתיהר ולהתפאר בה: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. וסיפא דקרא כי עדותיך שיחה לי כלומר הייתי לומד תורה מכל

פרק ד **א בן** זומא אומר*) איזהו חכם. הלומד מכל אדם ב). שנאמר

ולכך שאל איזהו חכם וכו' וכן כולם דרך שאלה. לומר כיון שהכתוב אמר בדרך שתומה שיש חכם להתהלל וכן גבור ועשיר ויש לבאול איזהו שכיון בו הכתוב וחקר ומצא חכם שלומד מכל אדם. ופי' הר"ב שמצא כוונתו לש"ם והיינו ממש השכל וידוע אותי. וגבור הכובש יצרו והוא גבורה לש"ם שלא יחטא לפניו. אין לך השכל וידוע אותי גדולה מזו. שתכלית הידיעה הזאת היא לירא מפניו ולשמור מצותיו. ועשיר השמח בחלקו ולא נבהל להון ומצא פונה כל ימיו לעבודת שמים והיינו מי השכל וידוע אותי. ולפיכך נאמר אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ואמרו בפ"ק דברכות [דף ח.] גדול מי שברכה מגיע כפו יותר מירא שמים וכו'. וזה גם כן מזה הטעם בעצמו שאם הוא ירא שמים. ואינו מסתפק ונבהל להון. לא יסיח פנוי לעבודת הבי"ת: שנאמר מכל מלמדי השכלתי. פירש הר"ב וסיפא דקרא כי

יכין תפארת ישראל יכין

פ"ד א) לפי שכל אדם שואף אחר ד' דברים מאד, וכן, החכמה, והגבורה, והעושר, והכבוד. ולכן אין רגע שלא יבחל להשיג מ' מאלה הד'. אולם בכולם יהיה ההתהלותו בהפך מתכליתו. דהרי ירצה להקרא חכם, והרי לכן אינו רוצה ללמוד משום אדם, בחשבו שהוא בחמת חכם מכל. או שיחשוב בכשיודע וילמד מקטן ממנו, לא יקראוהו עוד חכם. והרי לכן נאמר חכר דעת. וכ"כ ירלה להתעשר למען התעב. והרי לכן יתעמל בימים ולילות ויקבר מיין ויסתכן כדי להשוף הון. ואיה הענג שהיה ראוי לו להשיג בעשרו. וכ"ב ירלה להקרא גבור, שיירחוהו כל אדם. ולכן בגפול מ' משונאיו בידו, ישחקהו כעפר ע"פ רוח, ויכהתו תחת רגליו. אמנם הם לדמיו ימרובו, ליום ימעדו רגליו, אז יקילו וירגנו כל שוכני עפר יחדו, להדפו ולרדפו עד החרמה. ואיה גבורתו. וכ"ב ירלה שיכבדוהו הכל. ולכן יפה באפיו מלוא לוגמיו רוח גאותו, ויקומם מלותיו בטוום ובדבור. והנה גם החונפים אותו בפניו, אחריו ישחקון וישפכו עליו קיקלון, ואיה כבודו. [ומי' מ"ם לשיל פ"א פי' פ"מ]. לכן ייעלו התגא הלוך ישתדל שיגיע בכל מ' מהן תכליתו: ב) דהחכמה הוצג ע"י ב' דברים, (א) ע"י רבוי הלימודים שקבל מהקודמין. (ב) ע"י השכלת עצמו, שיבנה בשכלו על אותן הלימודים

שלמד. אולם השכלת האדם שמעצמו, מבלי שיקדימה לימוד שברות מאחריים היא לרוב דלה ורזה. לא לבד בחכמת התורה שכל עיקריה בנוייים, על מה שקבלנו מאבותינו, ואין לחכמת האמוטי שום הכרע נגדה, וכדאשכתן בעדיות [פ"א מ"ג], שב' גרדיים הדיוטים ופפלים הכריעו לכל חכמי ישראל, שרצו לדון בכח חרילות שכלם על דין מ', ובאו ב' גרדיים הגל"ל והעידו שקבלו שלא כשברת הבעלי הריסין הנ"ל, וקיימו חכמים דבריהם. אלא גם בשאר חכמות שוודאי תלויין בהשתכלות אנושי, אם אפילו בחכמות התורה היכא שיודע האדם הקבלה, רק שהשפק שלו הוא במלתא דתליא בסברא, אעפ"כ אין לחריף וחרוץ השכל לסמוך על דעתו לבד. דכל עוד יותר שעמוק העיון, יותר אפשר ועלול לטעות בו. והאומר אזנו לשמוע דברי שכנגדו, עליו אמר שסמע"ה [משלי י"ב פפ"ו] דרך אויל ישר בעיניו, ושומע לעצה חכם. ואפילו כשהתולק עליו הוא קטן בדעת, לפעמים הקטן ההוא בעין חולשתו לא יכול להגיע כראוי במלא מחט שדקית שנפתח עליו בחכמה רק השקפה קטנה, והגדול השומע דבריו, ישמע חכם ויוסיף לקח, דברוחב לבו ובעיון המחודד יביא ראיות לדברי הקטן וימלאם כנים. ולכן אמרו חז"ל [תענית ד"ז מ'] דתורה נמשלה לאם, דמה אם קטן מדליק הגדול, כך בר"ת קטנים מחדדים

מכל מלמדי ואפילו מן הקטנים ממני ולא הייתי מושך לבבודי. כי עדותיך שיחה לי. כלומר הייתי למד הורה מכל מלמדי. דאין לפרש בר"ל שנעשה משכיל יותר מן מלמדיו שאין זה חדוש שלאחר שלמד האדם מלומדו הוא מתחכם ומשכיל בלמודיו ואין חדוש שיהא משכיל יותר ממה שהשכילו מלמדיו. דרך חייס. ומ"ש הר"ב כי עדותיך שיחה לי שכל כוונתי לבשם שמים כיון שכל שיחתי היה בתורה: הכובש את יצרו. יגר הרע נקרא יגר שהוא לפי שקדם וכליה בגוף הוא לבדו. מד"ש בשם הר"ר יוסף קארו. ועוד פירש שהוא יגרו המיוחד לו ונתעלם בו יותר ממה שיתעלם ויתיחד בגר הטוב כי טבע האדם נוטה יותר אל יגר רע ועמ"ש מבנה ט' על פירקת הטוא[כו']: שנאמר טוב ארך אפים מגבור. כתב הר"ב הכי הוי פירושא דקרא טוב ארך אפים הבא מגבורה וכו' דאלא פירוש דקרא טוב ארך אפים יותר מגבור הוה קשיא למה שאם הוא ארך אפים מגבורה אין זה טוב ג"ל: אשריך בעולם הזה. שלא תצטרך לבריות. ולעולם הבא

(תהלים קי"ם) מכל מלמדי השכלתי(ד). איזהו גבור הכובש את יצרו(ה). שנאמר (משלי טו) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר(ו). איזהו עשיר. השמח בחלקו(ז). שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך(ח). אשריך בעולם הזה. וטוב לך לעולם הבא(ט). איזהו מכובד. המכבד את הבריות(י). שנאמר (שמואל א' ב') כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו(יא): **ב** בן עזאי

פי"ד א איזהו גבור הכובש את יצרו. ממיד נ"ג ע"א. איר נכה ד' נ' מנחות ע' ויקרא כ"ח מדרש שמואל פ"ה מדרש משלי פע"ו: איזהו עשיר. חמיד ל"ב ע"א ומדל"ר ע' מקום ע' כ"ב מנחומא קו"ב מקום: אשריך בעולם הזה כתי נכנות ח' ע"א מוגין פ"ד ע"ב:

שנויי נוסחאות

השכלתי. במתי'ו ובסדוניס השבלתי כי עדותיך שיחה לי ומי' רע"ב. לעולם הבא. נכי"ק בעולם..:

מגבורה הגבורה וכו' דאלא פירוש דקרא טוב ארך אפים יותר מגבור הוה קשיא למה שאם הוא ארך אפים מגבורה אין זה טוב ג"ל: אשריך בעולם הזה. שלא תצטרך לבריות. ולעולם הבא

ק"ו לבבר ודם: ובוזי יקלו. למדנו שעותנותו של הקב"ה. שלא אמר ובוזי אקלל אלא יקלו מעצמם. ובכבוד הצדיקים הקפיד יותר

בגאמר

יכין — תפארת ישראל — בועז

הגדולים. וכ"כ אחז"ל [מכות ד"י] הרבה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם. וה"ה בשאר חכמות ראוי לשמוע ולבחון דברי המולך עליו. וזהו ממש מ"ש חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, דהיא היא כמו האמור כאן, דהאיש הכם לא יראה את הנולד, שעי"ז שעומד על דעתו ישאר חסר דעה, רק רואה בשכלותו על לעברו של עכשו, שילמדך להודות להקטן: ג) אפילו מקטנים ממני למדתי: ד) ר"ל אף דלפעמים הקטנים אמרו לי דבר חדש דרך שיחה נאה בעלמא, אמי בהבטה היתירה שמצאתי ס', הרחבתי החריץ הקטן שפתחו לי הקטנים האלו, עד כפתח האולם, וראיתי כי אמת אתם (א): ה) דאם נהלל גבור, אינו משוש שיש כח בידו לחנוק ולרלח רבבות בני אדם כתוריס ובני יונה, דא"כ מהו משובח יותר מפריצי חיות ארי ונמר יחדו. אבל תהלתו הוא, שאינו רך לבב, ומשתמש בגבורתו לתכלית נעלה, ואינו חושש לנזק הגוף, וגם חרף נפשו למות, רק למען השיג התכלית הנעלה ההוא ברולה להשיגו. ואין לך תכלית יותר נעלה ונשגב, מלהלבים נפשותינו ברוח נדיבה נזאת, שלא תהיה קשורה ומשועבדת להיי האדליי והאוות הילר. ומכ"ש כשילרו מפתחו לגקים ולנטור מבוגלו, הרי אם ישמע לקול ילדו, כבש רק אוויותיו של שולא, דהיינו נופו. אבל כשייטיב לשולאו, כובש פיימיותו, כי עתה יכיר גם השולא בעצמו עם איזה אים אשר רוח נדיבה בו רצה ללחוש, ויתביים ויכלס ויהי לו עבד עולם: ו) ר"ל בין בתחלה טרם התגלע הריב, ובין בסוף כאשר כבר יצא הקלף, בשניהן טוב כניסת היצר. אם בתחלה, ודאי טוב ארך אפים מהגבור, אף שיוכל להשיב למקניטו, אפ"ה טוב דשמע ואדים חלף בישתא מאה [בסנהדרין ד"ז ע'] ואם בסוף שכבר הולרך ללחוש עם אויבו וכבשו כבר, כמה יפה הוא וכמה שבח ראוי לו כשמושל ברוחו להשיב לשולאו, יותר משישתבח לוכד עיר, ר"ל שולאו [ופי' תוס' תענית ד"ה א' ד"ה לא]. ולמי ראוי יותר להשתבח, להכובש גבור רוחו, או לכובש אלש ארדף. והרי הכובש את עצמו כבש גבור רוחו: ז) דהרי ידוע דמי שהשיג התכלית, עוד יותר מאותו שלא השיגו. וא"כ המתענג להשיג דבר מה, ומשתפק בהמעט שאנו ה', כבר השיג התכלית. אבל אותו שאינו משתפק במה שהשיג, לא השיג תכליתו, וגם לא ישיגו לעולם, וישאר תמיד עני. דהרי מתענג לתכלית שלא ישיגו: ח) והרי גם הגנב והגזלן אוכלים יגיע כפם, ואיך אמר אשריך וטוב לך. אע"כ ה"ק, אם יגיע כפיך הוא רק למען תאכל, ולא למען לאסוף הון, אז אשריך וע"ל, אשריך בעה"ז וכו': ט) דהמשתפק במועט, הוא בלב שמח תמיד מוצלח, נמצא שאשריו בעה"ז. אמנם גם בעה"ב טוב לו עי"ז, שע"י שישתפק במועט, אינו עובר על לא תחמוד, ואינו גוזל, ואינו מרמה, ואינו עובר על שאר מצות ה' כדי להרוויח באיסור, משום שירא מעוטם עה"ב: י) וזה בדרך הטבע, כשבח ומשובח. דמדמכבד לכל אדם, יתהבוהו ויכבדוהו גם הם. אבל גם דרך שכר מהקב"ה, דבשביל שיכבד אפילו לכל שפל, וודאי עושה כן מפני כי יחשוב כי בלעם אלדיש עשה ה' את האדם, ונזר אלהיו על ראשו. לכן יסבב הקב"ה שיכבדוהו הכל ג"כ, ונר אלהים אשר בקרבו המאיר לעולם כולו בכבוד, יהיה מבשיק כאבוקה בשירה מאירה יותר מאשר יקווה משבעו: יא) ר"ל להביא ראיה שיהיה המכובד ככבד מכל אדם בדרך הטבע, דזה פשוט. אבל מייתי ראיה שגם הקב"ה יהן לו כבוד בדרך שכר, דהרי אמר קב"ה כי מכבדי אכבד, ר"ל אוסיף להבהיק כבודם יותר מהראוי לפי דרך הטבע. אבל בוזי, דהיינו המבזים הבריות ואינן חושבין לכבוד האומן שעשאן אשר חותמו על פניהם [בתענית ד"כ ע"כ] אינו ראיה

פרק ד (א) אולם לפע"ד אפשר דכלל נמי תנא בגימוד הזה שאמר איזהו חכם הלומד מכל אדם, ר"ל דבכל אדם שיפגש ילמד ממנו, שיתבונן היטב על כל עניינו, שאם הם בהשכל ובמוסר, יתמה על טוי שלהן וילמדם ממנו. ואם ימצא חטא שכלות וחסרון בדבריו ותעותיו, מלבושיו או מעשיו, ירחם איך נמצאה העושה כן, ויהיה מזהר וגשמר לעצמו מלעשות כמוהו. וכן בכל מדה נכונה, כעס, וגאוה, קמצנות, וזולנות, וסברות, ועצלות, וכדומה. ועליו אמר שמעש"ה [משלי כ"ד פ"ל] על שדה איש עצל עברתי ועל כרם חסר לב, ר"ל הצלתי על המתעצל מלהשלים נפשו בין בשעוסק בדברים שהן ארכיו, כתורש שדהו, ובין בשעוסק בתעוגיו, כנוטע כרמו, הצלתי הגידולין שיתהוו בעצלותו בשדהו ובכרמו, והרא והנה עלה כולו קמשונים וגו' וחומה ואבניה נפרצו וגו'. וב"כ כשיפגע אדם באוהבו, ושבחתו בדבר מה, יתבונן היטב על עצמו, אם לא יעשה בו אוהבו לשבחו בדבר שאין בו, ויתעצל שיהיה השבח ההוא ראוי לו. אשנם ביותר יש לו להשכיל להשגיח על דברי שולאו שמחרפו ומגדפו ויריב בקולו. אז יעשה אותו כאפרכסת להקשיב היטב ברוח שקט על כל נדוף קטן וגדול שיאמרו לו אלו המוכיחים הנאמנים. ועל זה אמרתי פ"א בדרשותי, על הכסוקים כל גוים סבבוני וגו' סבוני גם סבבוני וגו' סבוני כדבורים וגו', אלרכתי לפרש ג' מיני אויבים שיש לו לאדם. ופה נפרש רק כח אויבים הפנימי, שהם כדבורים מציאים לבב לכוורתינו וקול רעש שיעשה בדעכם כאם קולים בקול חרופיהם וגדופיהם סביב לנו, בזה היה אור במושבותינו דבזה יתינו לנו אויבינו יותר מאוהבינו. כי האוהבים שלנו. על כל פשעינו תכסה אהבתם. ולפיכך תכרותתינו הגדולים ירחו הקטנים

הגדולים. וכ"כ אחז"ל [מכות ד"י] הרבה למדתי מרבותי, ומחבירי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולם. וה"ה בשאר חכמות ראוי לשמוע ולבחון דברי המולך עליו. וזהו ממש מ"ש חז"ל איזהו חכם הרואה את הנולד, דהיא היא כמו האמור כאן, דהאיש הכם לא יראה את הנולד, שעי"ז שעומד על דעתו ישאר חסר דעה, רק רואה בשכלותו על לעברו של עכשו, שילמדך להודות להקטן: ג) אפילו מקטנים ממני למדתי: ד) ר"ל אף דלפעמים הקטנים אמרו לי דבר חדש דרך שיחה נאה בעלמא, אמי בהבטה היתירה שמצאתי ס', הרחבתי החריץ הקטן שפתחו לי הקטנים האלו, עד כפתח האולם, וראיתי כי אמת אתם (א): ה) דאם נהלל גבור, אינו משוש שיש כח בידו לחנוק ולרלח רבבות בני אדם כתוריס ובני יונה, דא"כ מהו משובח יותר מפריצי חיות ארי ונמר יחדו. אבל תהלתו הוא, שאינו רך לבב, ומשתמש בגבורתו לתכלית נעלה, ואינו חושש לנזק הגוף, וגם חרף נפשו למות, רק למען השיג התכלית הנעלה ההוא ברולה להשיגו. ואין לך תכלית יותר נעלה ונשגב, מלהלבים נפשותינו ברוח נדיבה נזאת, שלא תהיה קשורה ומשועבדת להיי האדליי והאוות הילר. ומכ"ש כשילרו מפתחו לגקים ולנטור מבוגלו, הרי אם ישמע לקול ילדו, כבש רק אוויותיו של שולא, דהיינו נופו. אבל כשייטיב לשולאו, כובש פיימיותו, כי עתה יכיר גם השולא בעצמו עם איזה אים אשר רוח נדיבה בו רצה ללחוש, ויתביים ויכלס ויהי לו עבד עולם: ו) ר"ל בין בתחלה טרם התגלע הריב, ובין בסוף כאשר כבר יצא הקלף, בשניהן טוב כניסת היצר. אם בתחלה, ודאי טוב ארך אפים מהגבור, אף שיוכל להשיב למקניטו, אפ"ה טוב דשמע ואדים חלף בישתא מאה [בסנהדרין ד"ז ע'] ואם בסוף שכבר הולרך ללחוש עם אויבו וכבשו כבר, כמה יפה הוא וכמה שבח ראוי לו כשמושל ברוחו להשיב לשולאו, יותר משישתבח לוכד עיר, ר"ל שולאו [ופי' תוס' תענית ד"ה א' ד"ה לא]. ולמי ראוי יותר להשתבח, להכובש גבור רוחו, או לכובש אלש ארדף. והרי הכובש את עצמו כבש גבור רוחו: ז) דהרי ידוע דמי שהשיג התכלית, עוד יותר מאותו שלא השיגו. וא"כ המתענג להשיג דבר מה, ומשתפק בהמעט שאנו ה', כבר השיג התכלית. אבל אותו שאינו משתפק במה שהשיג, לא השיג תכליתו, וגם לא ישיגו לעולם, וישאר תמיד עני. דהרי מתענג לתכלית שלא ישיגו: ח) והרי גם הגנב והגזלן אוכלים יגיע כפם, ואיך אמר אשריך וטוב לך. אע"כ ה"ק, אם יגיע כפיך הוא רק למען תאכל, ולא למען לאסוף הון, אז אשריך וע"ל, אשריך בעה"ז וכו': ט) דהמשתפק במועט, הוא בלב שמח תמיד מוצלח, נמצא שאשריו בעה"ז. אמנם גם בעה"ב טוב לו עי"ז, שע"י שישתפק במועט, אינו עובר על לא תחמוד, ואינו גוזל, ואינו מרמה, ואינו עובר על שאר מצות ה' כדי להרוויח באיסור, משום שירא מעוטם עה"ב: י) וזה בדרך הטבע, כשבח ומשובח. דמדמכבד לכל אדם, יתהבוהו ויכבדוהו גם הם. אבל גם דרך שכר מהקב"ה, דבשביל שיכבד אפילו לכל שפל, וודאי עושה כן מפני כי יחשוב כי בלעם אלדיש עשה ה' את האדם, ונזר אלהיו על ראשו. לכן יסבב הקב"ה שיכבדוהו הכל ג"כ, ונר אלהים אשר בקרבו המאיר לעולם כולו בכבוד, יהיה מבשיק כאבוקה בשירה מאירה יותר מאשר יקווה משבעו: יא) ר"ל להביא ראיה שיהיה המכובד ככבד מכל אדם בדרך הטבע, דזה פשוט. אבל מייתי ראיה שגם הקב"ה יהן לו כבוד בדרך שכר, דהרי אמר קב"ה כי מכבדי אכבד, ר"ל אוסיף להבהיק כבודם יותר מהראוי לפי דרך הטבע. אבל בוזי, דהיינו המבזים הבריות ואינן חושבין לכבוד האומן שעשאן אשר חותמו על פניהם [בתענית ד"כ ע"כ] אינו ראיה

בן זומא פרק ד׳ אבות

ב הוי רץ. למצוה קלה. במנ״ר פ׳ נשא פי׳ מפי׳ דאל״ז פ״ב: שמצוה גוררת מציה. פפרי פרשת שנת פיכקא קו״ב ד״ר פ׳ מלת פ״ו מתחומא ויקבל סימן מ״ו ויקבא סיכן ו׳ מלת סימן מ״: ששכר מצוה. מצוה. מנת דבי מליהו דנה פרק פ״ו: **ד** הוי שפל רוח. בסי׳ לת״ז פ״ב מיי׳ פ״ב מה׳ דעות פ״ב:

שנויי נוסחאות

ב (כבחמורה). בד״ל בחמורה; בכי״ק ובמתנ״ו ובאבד״ל ליתא ועי׳ תוי״ט, ובמדבר רבה (פ״י אות ח׳) שכן אמרו חכמים בראתה מחשבת הקל שמא יבילך לידי חטוד הוי רץ למצוה קלה שיבילך להחמורה ועי׳ רש״י: **ד** מאד מאד הוי שפל רוח. עי׳ תוי״ט; בכי״ק ליתא בעצות (מאד מאד כו׳ ר״י ב״ב אומר).

באורי הגר״א

פ״ד ב הוי רץ למצוה קלה כו׳. ביאורבלמי פ״ה דפאה אורח חיים פן תפלם נעו מעגלותיה לא תדע עלמל הקב״ה מתן שכרן של עושי מצוה כדי שיהיו עוסקין בתמידה ושם כתיב מכל משאר נשר לכך כי ממנו רוחות חיים מכל מ״ב (שם) לך בתורה הבמר שלין לתה יודע מלאיה מכן יולא לך חיים הסוה הכתוב מצוה קלה שבקלות לחמורה שבחמורות קלה שבקלות זה מלות הקן ומצוה חמורה שבחמורות זה כבוד אב ואם וכשהיתן כתיב ואחרתה ימים ובספרי פי׳ ראה כל הדבר אשר אנכי מצוה וגו׳ שהרא מביאה עליך מצוה קלה בחמורה ושם לשמור את כל המצוה וגו׳ שתהא כו׳ ושם לשמור ולעשות את כל המצוה שהיא כו׳. וכמ״ם (דברים ד׳) אם ינדל יפה וגו׳ ואמרו מבות (י״ ע״ב) יודע היה מפה שאינן קולעות כו׳ ראה כמה רע על חי מצה שלא הגיע זמנה: וברוח כו׳. כמ״ם (משלי ד׳) מכל משמר נצר וגו׳ כי ממנו וגו׳: שמצוה כו׳. שנאמר אם בחקותי תלכו וגו׳ אם לא תשמעו וגו׳: ועבירה גוררת כו׳. ספרי פרשה ראה כי יהיה אים שולה לרשעו ואחרא לו מבאן אמרו עבר אדם על עבירה קלה פעם אחת עבור על עבירה חמורה עבר על מצה ולהבה לרעך כמוך וגו׳ וגו׳ם ובורת מן העבירה: ששכר מצוה כו׳. כמ״ם בפ״ק דע״ב (פי ע״ב) מאי דכתיב רודף צדקה וגו׳ הקב״ה ממציא לו כו׳: ושכר כו׳. כמ״ם (ויקהל ג׳) ונתתי מבשול לפניו וגו׳: **ד** מאוד כו׳. כמ״ם (ירמיה י״ג) שמעו ואזנ

ב אומר הוי רץ למצוה קלה[יב] כבחמורה. ובורח מן העבירה[יג]. שמצוה גוררת מצוה[יד]. ועבירה גוררת עבירה[טו]. ששכר מצוה. מצוה. ושכר עבירה עבירה[טז]:

ג הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם[יז]. ואל תהי מפליג[יח]. לכל דבר[יט]. שאין לך אדם שאין לו שעה[כ]. ואין לך דבר שאין לו מקום[כא]: **ד** רבי ליעזר איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח[כב]. שתקות אנוש לבשר ודם. ומה תולעת ורמה. היום כאן ומחר בקבר. שלא יטעה לבו בגופו. שלא יאמר גופי נאה. גופי חזק. גופי יפה. שיטעה לבו בגופו. שלא יאמר אני אב לבנים. אני רב לתלמידים. אני חכם לחכמים. אני עשיר לעשירים. אני גבור לגבורים. אני עני לעניים. אני בעל תורה לבעלי תורה. אני בעל מצות לבעלי מצות. אני בעל צדקה לבעלי צדקה. אני בעל מוסר לבעלי מוסר. אני בעל חכמה לבעלי חכמה. אני בעל בינה לבעלי בינה. אני בעל מלאכה לבעלי מלאכה. אני בעל מלחמה לבעלי מלחמה. אני בעל כבוד לבעלי כבוד. אני בעל ברכה לבעלי ברכה. אני בעל אמונה לבעלי אמונה. אני בעל אמת לבעלי אמת. אני בעל שלום לבעלי שלום. אני בעל רעים לבעלי רעים. אני בעל חסד לבעלי חסד. אני בעל יראה לבעלי יראה

*) אחריתו הוא שובו רמה. ומלאתי כיולא בזה לרש"י במשלי י"ח [כ"ג] בפסוק תחנות לדיקים אך טוב תקות רשעים עברה שפירש בטוחים ומקוים לגיהנם ע"כ. ש"מ שכיון שהוא בטוח שיהיה כף יתן שיאמר עליו תקוה. וכתב בד"ח דהיינו טעמא דלא תקן בתקותך לפי שאין אדם מקוה שיהיה רמה אלא ה"ק שכל אדם מעותד ומוכן לשיהיה רמה ואמר שאדם במספר אדם אים שמלד חבור אדמה ואישות ר"ל כהותיו נעשה בשר שסופו רמה ע"כ. והנה לא חס על אחד שאדם יותר במספר [*שהאחד הוראה על האחבור האדמה והאישות]. ובמד"ש כתב בשם ר"ע מברטנורה מדות הדרך האמצעית היא המשובחת. במדת הגאוה אינו כן אלא יפה לקנה האחרון של שפלות הרוח. לפי שהגאוה היא מאוסה ביותר. ועוד שרוב בני אדם נכשלים בה ולא בדילי איכפי מינה. לכך צריך לעשות לה הרחקה יתירה: ה' הלמד תחתו כי כבנך יאכלם עש וגו' ע"כ. עוד כתב במדרש שמואל על דקות כשמשמעו ופירוש שתקות אדם ותאותו ותוחלתו לבל יקבר קבורת חמור ע"כ. ואני אומר שתע"פ בודאי כל אדם מקוה ומצפה לקבורת אדם עם כל זה אין תקותו ותוחלתו על הרמה. ואילו יקבר ולא תגלוע בו רמה אז טוב לו. ומכ"ש שכן מצינו כמה שהעידו עליהם ז"ל (ב"ב י"ח.) שלא שלטה בהם רמה. ומעשה רב הא דר"א בר שמעון בפרק הבוכר את הפועלים (דף פ"ג.) לכך אני אומר שמה שהביא לכל המפרשים ז"ל שנתלבנו בפירוש המלה הזאת לפי שחשבו שברכו קוה. ואינו כן. לבל שרבו קו מלשון קו לקו לו לו (ישעיה כ"ח.) ואין תי"ו הבנייה תמורת ה"א אבל להוספת בלבד כמו תפארת הלבשת וכן הוה מולא (יהושע ב') תקות תוב הבני ומזה נפרש קו לקו מלשון תוב המשיחה דהיינו מדה במדה בקו המדה ומזה עלמו נפרש תקוה רשעים עברה. שנדונים בקו מדתם לעברה זעם ורה. ומזה הוא שאמר תגא דיהן שתקות אעם רמה. כי קו מדתו הוא הרמה כך נראה לי [ושוב ראיתי במדרש רבה פרשת ברחשית יקוו המים. יעשה מדה למים היאך כמה דאת אמר (זכריה י"ב) וקו ינטה על ירושלים]: כל המחלל שם שמים בסתר. וא"ת והרי פירש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא דחלול השם הוא חוטא ומחטיא. וכתבתי שם דהייט החוטא ואחרים למדין ממנו וכ"כ הר"ב במשנה ט' פ"ה דלקמן א"כ לא משכחת לה בסתר. וי"ל כמ"ש בדרך חיים דהא דקאמר בסתר לאו למימרא שהוא בסתר. רק שאין הרבה יודעים מזה וכו'. עוד פי' כגון עברה תלמידי חכמים ביחד. ואחד נגב או נכנס לבית הזונה ואין יודע מי הוא וכו'. ובמד"ש כתב בשם רבינו יונה בחלול [שם שמים] בסתר המזכר כאן הוא חלול שאינו מודה באלהותו או נשבע לשקר שנאמר (ויקרא י"ט) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת וגו' ע"כ. ובשם רבינו אפרים דמתניתין בתלמיד חכם העובר בסתר באיש עבר בגלוי היו לומדין ממנו והיה חלול השם. ע"כ. [*ובעיני הוא דוחק גדול שהרי אכ"פ לא עשה בגלוי ואין כאן חלול השם. וגם ליפנא דמתניתין לא משמע הכי. ולכן נראה לי דודאי כל שעשה בסתר אין כאן חלול השם ותגא קתני המחלל שם שמים. וא"ת היכי משכחת לה חלול השם בסתר. נראה לי דמשכחת לה בעבירה שאי אפשר כי אם בהאמרה אולתו. כגון כל העריות וכיולא באלו שהאשה הם אי אי אעשה ואף מפותה במה שמתרלית. הוא מפני שדנה בעצמה שאין איסור הואיל והוא רולה ויש חלול השם ואין ה"ב האוכל איסור וכה"ג ביחידות ואין רולה לא הוי חלול השם כלל]: אחד שוגג ואחד מזיד. לשון הרמב"ם אתה יודע מן הכתוב שהשוגג יש לו חטא. ומפני זה צריך כפרה בקרבן. וה' יתברך אמר בו ונסלח לו מחטאתו אשר חטא. אבל אינו כמזיד אלילה ליוסר דרכי השי"ת להשוות המזיד והשוגג בדבר מן הדברים. אבל כוונתו הנה. בחלול השם אם יהיה במזיד או בשוגג נפרעין ממנו בגלוי אם היה מזיד עונש מזיד. ואם היה שוגג עונש שוגג. אבל שני העונשים בגלוי ע"כ. וכן פירש"י דלעניין בגלוי הושוו שוגג ומזיד לא לכל השוגשין. והביא ראיה מהא דנתחייבו כליה על שהשתחוו לעגל שבוכדנצר ולא כלו כדאמרינן [מגילה י"ג]. הם לא עשו אלא לפנים וכו'. ופירש מד"ש בשם הרי"א דלעניין פרעון שבגלוי רלוי להשוות השוגג למזיד להורות שזה שחטא בסתר לפי ערך החטא היה בגלוי לפניו יתברך כי אין נסתר מנגד עיניו. ולהכי הדר תני בחלול השם עומר שלבך השוגג כמזיד להפרע ממנו בגלוי. לפי שהחלול השם הוא חטא בו יתברך שהוא המיד גלוי וכו' ע"כ: ה' הלומד על מנת ללמד מספיקין בידו וכו'. לאו

*) בר"ח תקנו יתבוב לאתריתו והוא. למידק

ציונים

כל המחלל שם שמים בסתר. עי' תוספתא סוטה פ"ו הגה דנו אליהו רבה פ"ג: ת"ת הלומד על מנת ללמד בו' כו' בב"מ פ"ג מס' מ"ם הי' בלוגות:

שנויי נוסחאות

ש בג ו א' מזיד. הש"י גזרה בשוגג.. בסזיד: ה' ר' ישמעאל (בנו). בכ"י ר' שמעון בנו; בד"ש ובנוס שלום ובמחזיו ובמשב"ב ליתא, אולם בכי"ק ובסדור כ"י ובאדר"נ כפ' כ"ז) סות כלפניהו; במקלת סדורי הדפוס בטעות ר' ישמעאל בר יוסי. הלומד. בכי"ק הלמד.

באורי הגר"א

ובאחיהו ואל תגבהו. (דברים ח') ודם לבבך ושכחת וגו' (שם י"ז) לבלתי רום לבבו והדרכה כיולא ועיין בפ"ק דסוטה (ס"ע"ה); ה' הלומד על מנת כו'. כמ"ש מכות (י' ע"ב) מן התורה מן הנביאים מן הכתובים נדרך שאדם רולה ליכך מוליכין אותו:

יבין תפארת ישראל יבין

רוח הוא, הוא שלבו נשבר בקרבו בידעו כל חסרונותיו ומלירים לפניו תמיד, אף שנעלמו מעיני הבריות. ולהכי במשרע"ה כתיב ומשה עניו מאד, דוקי ס"ד שמשרע"ה לא ידע שהוא מוכבר מין האנושי, ודיבר ה' עמו פנים אל פנים ושכינה מדברת מתוך גרונו, מה שלא זכה שום יולד אשה. משא"כ דוד המלך ע"ה אמר ואני שפל בעיני, וכן הם רוב תחנוני ההלים באופן זה. וי"ל בפני כל אדם אפילו לפני אותן שתדמה שהן יותר בפלים ממך. ואפילו בפני אותן שירלו להשפילך ביותר. ואמר מאד מאד, דהיינו הענוה המתדיי שלך לא תסתפק בה להשוב לומר הנני שפל רוח די, אלא תהיה שפל רוח מלהשוב שאתה שפל רוח. פ"ג להכי קאמר מאד מאד, היינו לא לבד בדיבור, שזהו נאותך כאומר הנה יש בי כל המעלות ולא חסר לי רק הענוה, אקבע גם האבן טוב הזה בכתרי אלא מאד מאד הוי שפל רוח גם בפנים במחשבותיך: כד) ר"ל אמיתת גדולתו שעליה ראוי ביקוריה, לא יצוא רק כשיפסק כל הארלות שלו ונתהפך לרימה. או ר"ל שתקותו אדם החלש שיתאוה להתרבדב, היא רימה שלו. שכל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו [משלי י"ג ב']: כה) ב' מיני מחללי השם ניכו. (א) העובר עבירה בפרהסיא אפילו לתיאבון, דעכ"פ מחלל ומיקל כבוד שמו ית' עי"ז, שמניד לכל שאינו חושש לעוויו. דאפילו תקפו יצרו ומותה לתיאבון, עכ"פ היה לו לעשות בסתר [כתענית דפ"ז ח'], ולחוש על כבוד קונו, ולא לחלל שמו ית' בפרהסיא. וזה חלול השם אפילו בלדיק גמור, דלפי גדלו יודע שעיני הכל לופות עליו, לפיכך צריך להשמר גם מן הדומה לביעור [מחולין מ"ד ב']. וס"ל אמרינן [יומא דפ"ו ע"א] היכי דמי חלול השם. אמר רבא כגון אנא וכו', ור' יוחנן אמר כגון אנא וכו'. (ב) אבל עוד יש חלול השם באופן אחר, ובכה"ג מיירי הנא הכא, דהיינו שבאמת אין פחד אלהים נגד עיניו, כמינין ואפיקורסים שעוברים עבירות ביד רמה בסתר אפילו בלי שום הנאה, כי מכחיש שם אלוה נמלא, או שם תורה משמים, או בהשנחה, או בשכר ועונש וכדומה. ואעפ"כ אינו חוטא בגלוי, מדחושש לכבוד עלמו כי רולה להחזיק מ"ע לדיק. ולכן לא דמי לשאר חוטא בסתר כשתקפו יצרו, דזה חס על כבוד קונו, להכי גם הקב"ה חס על כבודו, ואינו מגייחו להעניחו בגלוי. אבל זה, שבאמת כבוד הקב"ה ותורתו קל בעיניו, ופושע עליו כחזיר, זהו הוכוח האמיתי, ולכן יעשוהו בגלוי, למען ידעו הכל שהוא רשע מוחלט, כשיתגלגל שיתגלה בגלוי לעיני השמש: כו) דברי זה האפיקורס אפילו היה יודע שאסור, היה עובר. והרי מה"ע מומר אינו מביא קרבן על שגגתו, מדאינו

ספיקין בידו ללמוד וללמדה). והלומד על מנת לעשותה). ספיקין בידו ללמוד וללמד. לשמור ולעשותה). רבי צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם). ולא קרדום להפור

למידק ללמד ולא לעשות שלאים אחר אלה לו אמר אלהים מה לך לספר חקי. ועיין מה שכתבתי לקמן בשם הכ"מ: מספיקין בידו ללמוד וללמד. כלומר מספיקין בידו שיהא לומד ומלמד על מה שהיה מחשבתו ללמד ולומר על לאחמוטינן דולחי שהתקיים מחשבתו הטובה שבקש ללמוד. אבל בגדון דידן רבותא אחמטינן דכבדעתו ע"מ ללמד שמספיקין בידו ללמד. וגם למידו שעם עלמו טולה בידו ולא יגרע דבר כי ה' יתן חכמה כ"כ במדרש במוהל. ובדרך היים כתב דלומד על מנת ללמוד לעצמו בלבד. ולזה אין לריך הרבה למוד אין ה"כ *)אלין מספיקין כל מה שיחשב אבל בלומד הלכה אחת הסגי ליה והכ"מ בפ"ג [הלכה י'] מהלכות תלמוד תורה מפרש ע"מ ללמד. כלומר שאין כונת למודו לבמה רק להתכבד בשיעתו ראש ישיבה כמ"ש בפרק קומס [דף ס"ב]. להבה את ה' שלא תאמר אקרא וכו' אבנה וכו' שאהא זקן ויושב בישיבה או שבוונתו על מנת ללמוד וליטול שכר כמו שלומד ליזה לומנות מספיקין בידו ללמוד וללמד כפי כוונתו ולא יותר אבל הלומד על מנת לעשות הוי לומד לשמה וכו'. והיינו דר' לדוק אחמטינן דלומר ע"מ ללמוד בלבד הוא עון וז"ש אל תעשם עטרה וכו': לשמור ולעשות. בלא"פ שלא היתה כונתו אלא לעשות מספיקין בידו גם לשמור מהעבירות. שלא יהא כשובל וסרן בידו. כך כתב במד"ש ובמשנה אבות שמא"י נמתק לשמור. וכן נראה דולחי שבכלל על מנת לעשות יש ג"כ לשמור מן העבירות. כי אילה שיהא כוונת העושה ואינו נשמר מן העבירות טוב בעיני ה' ויפיק רצונו וכמו שכתבתי בתחלת המבנה אבל כוונת לעשות כלומר לקיים התורה: אל תעשם עטרה וכו'. כלומר אל להתכבד בה. וגם אל להתפרנס בה ותרווייהו לריכא. דרך היים: ולא קורדום להפור בה. כתב הר"ב דשכר למוד אסור ליטול דכתיב (דברים ד') ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם וגו' מה אני בחנם וכו' [וכתיב] כאשר צוני כלומר שצוני ללמוד בחנם דאי לא כאשר צוני אמרי קאי דליכא למימר בשכר דהיכי לימא כאשר צוני וכי צוהו בכך דלא סגי דלא לשקול אגרא וליכא למימר נמי דכאשר צוני הכי קאמר כאשר צוני ולא מצלמי אני אומר דולחי ישראל לא היו מפקפקים בכך דהא כתיב (שמות י"ט) כך יאמרו לבית יעקב. אלא ודאי ה"ק כאשר צוני ללמוד בחנם הר"ן פ"ד דנדרים דף ל"ז. ומ"ש הר"ב וכן הדיין וכו' דיניו בטלים כדתנן במשנה ו' פ"ד דבכורות ועמ"ש

*) כל' תדשים הגיהו דמספיקים הוא טעות כאשר תראה בד"מ.

אל תעשם עטרה להתגדל בהם. נדרים ס"ב ע"א מס' דמ"ז פ"ב מי' ע"ב מכ' מ"ם ה"ו פמ"ב עמ' י"ב פרש"ב י"ב סימן רמ"ו פרוף כ"א בהגה"מ:

שנויי נוסחאות

מספיקין בידו ללמוד וללמד. עי' רע"ב והיא ג' רבי' ועי' תוי"ט. והלומד. בכ"ק הלמד. (לשמור) ולעשות. בכי"ק ובכ"י ליתא ועי' תוי"ט. (רבי) צדוק. בנוה שלום ליתא. אל תעשם. בסדור עבו"י ..תעשה וכן בסמון ..בה ..בה. קרדום לחפור בהם. בכס"י בקרדום.. בנ"ל שם קרדום לאכול מהן וכ"ה גם בכי"ק ובכי"מ וכ"ה גם במתו"ו (וכם קורדום): בנ"י ..להחזיק בהם.

תוספת חדשים

פ"ד ה בחוי"ם ד"ה ולא קרדום כו' הר"ן פ"ד דנדרים כו' אבל תוספות כתבו שם וז"ל ומסתמא משה לא נטל שכר מישראל שעשיר היה:

באורי הגר"א

אל תעשם עטרה כו'. במ"ש בנדרים (פ"ה א') ואמנם לת ובו' שלא יאמר אקרא כדי שיקראוני רבי כו': ולא קרדום כו'. במ"ש בפ"ח:

ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום להפור בהם. וגזרסינן והכי פירושא. הלומד על מנת להיות תמיד עוסק בתורה ואין בדעתו להיות נוטל חסדים עם הבריות. כדבה [ר"ה י"ח ע"א] דעסק בתורה ולא עסק בגמילות חסדים אע"ג דאינני ליה להעסוקי גמי בגמילות חסדים מכל מקום מספיקין בידו ללמוד וללמד. ותהיה מחשבתו נעשית. והלומד על מנת לעשות. שהוא רולה לעסוק בתורה ולהיות ג"כ נוטל חסדים כאבי [שם] דעסק בתורה ובגמילות חסדים מספיקין בידו להבלים מחשבתו. ויזהה ללמוד וללמד לשמור ולעשות. ויש מפרשים הלומד על מנת ללמד בשביל שיקרא רבי וגורסין אין מספיקין בידו ללמוד וללמד וברוב הספרים מלאתי כגיר' ראבונה ועיקר: אל תעשם עטרה להתגדל בהם שלא תאמר אלמוד בשביל שאקרא ר'ושיבוני בראש אלא למוד מלאכה וסוף הכבוד לבוא: ולא קירדום להפור בהם. ולא תלמוד תורה כדי לעשות ממנה מלאכה שתפרנס בה כמו קורדוס לחפור בה. שהעושה כן מועל בקדושתה של תורה וחייב מיתה בידי שמים כמי שנהנה מן ההקדש. *)ומלמדי תינוקות נוטלין שכר שימור התינוקות בלבד שנשמרין אותן שלא יפשטו ויזיקו ושכר פיסוק טעמים. שאין הרב חייב לטרוח וללמד להלמידים פיסוק הטעמים. אבל שכר למוד אסור ליטול. דכתיב (דברים ד') ואותי צוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים כאשר צוני ה' אלהי מה אני בחנם אף אתם בחנם. וכן הדיין אסור ליקח שכר פסוק הדין אלא שכר בטלה בלבד דבר שהוא ביכר כמה מפסיד מבטול מלאכתו כדי לכמוע טענות בעלי הדין ובלבד שיטול מבעיהם בשיה ואם נוטל יותר מזה דיניו בטלים. ומה שהתירה תורה לת"ח ליטנות מדברי תורה הוא שתתכר בחוריהו בטוק קודם כל אדם וגם שיפטר מכל מסים ושולים והרטוניות. ואפי' בסף גולגלתא חייבין הלבור ליתן עלו. ואפי' הוא עשיר ויש לו ממון הרבה יכול הוא לשאול בדין שיפטרוהו. ואם ת"ח חולה הוא ומדוכא ביסורין ומרבין הטם להביא מטה גדולות מפני כבוד הורתו מלוה עליו שיטול. ואין זה בכלל נאות מדברי תורה האיל ואי אפבר לו להתפרנס בדרך אחרת. וכן ת"ח שמיטו אותו הלבור עליהם פרנס או ראש הסדר. ומתעסק בצרכי לבור.

*) עי' בו"ת קנית הגה תבונה כ"ב. (אחנת לוין) נוחר

יבין תפארת ישראל יבין

שב מידיעתו [כתולין ד"ס א'] : כו) אין ר"ל שלומד רק ללמד ולא לעשות, דא"כ רשע הוא, והרי הז"ל אמרו על זה [יומא ע"ב ב'] חבל על דלת ליה דרתא ותדעי לדרתיה עביד, ואמרו [תענית ד"ז א'] כל העוסק בתורה שלא לשמה נעשית לו כסם המות, ואמאי מספיקין וכו'. רק ר"ל במלה שאין בהן מעשה כאמונות ודעות. או בדיני שאינן נוהגין בכל אדם כניטין וחלילות. או זר שעוסק בדיני קדשים. או העוסק בדיני טומאה וטהרות בזה"ז : כח) שיפתח הקב"ה לבו, ויסור מלפניו טרדות הזמן, כדי שיבין הדברים ברורים. ואח"כ יזמן לו תלמידים הגונים וחבירים מקשיבים, ויהיונו לבון למודים, להפיק מחכמתו לאחרים : כט) במלות שייך בהם מעשה. אף שאין כוונתו רק להבלים עלמו בעשיית המלוה, אפ"ה מספיקין וכו' : ל) זכור ושמור ב' עניינים הם. דזכור היינו שיתעסק במחשבתו בעניין הזוא. ואעפ"כ אפשר שישכחהו לאחר זמן. אבל שמור היינו לאו דוקא שיתעסק עתה מחשבתו בהעניין, רק שהעניין שמור בלבו כמאן דמונח בקופסא, ואא"ל שישחכח מלבו, כדבר השמור במקום לטוב, דבכל עת שירלה ימלאנו. [וזהו מ"ש חז"ל, זכור ושמור כדיבור א' נאמרו [שבועות ד"כ ע"ב], דהקב"ה לוה שנזכיר ענין אחת כל כך הרבה פעמים, אד שיהיה שמור בלבינו כל כך, אד שבעת מעשה נזכרנו בכל ענגותו. וכן סר המשקין בתחלה לא זכר את יוסף, שבגאותו לא התעסק מחשבתו בהבטחתו להזכיר לרת יוסף לפני פרעה, ואח"כ ושכחהו לגמרי, שאפילו הזכירו אדם לא היה זוכר. והרלוים, שלבסוף לא סיפר לפרעה רק כי פותר חלומות הוא, אבל לא פעול שנעשה לו, כי נוגב גונבתי וגו'. כך נ"ל. וכיבנו בעל הפיקרים בכ"ו לשליחי ורבינו בעל הפקידה שער נ"ה פיכבו באופנים אחרים יע"ש]. והנ"ב ר"ל שהקב"ה מזכהו שיהיה למודו שמור בלבו אף שלא יתעסק בו, עד שבשיזדמן לו המעשה יזכור הענין כולו : לא) ר"ל כשתלמוד המלות או הקיומה, לא הכוון כדי שיכבדוך. וה"ל אמרינן בש"ס, לאהבה את ה' אלהיך, שלא תעסיק בתורה כדי שיקרלוך חכם ורב, רק עשה מאהבה, וסוף הכבוד לבוא [נדרים דפ"ב ע']. ואע"ג דאמרינן. לעולם יעסוק בתורה ומלות אפילו שלא לשמה, שמתוך זה בא לעשות לשמה [פסחים ד"נ ע"ב]. היינו בתחלת למודו. משא"כ בשבבר יושב בתיק התורה ויוזק משביה, על זה אמרינן [ברכות ד"ז] בעוסק בתורה שב"ש מות לו שלא ברכה. כיוהו דוקא בעוסק בתורה או מודיע שבוה ת"ת, כדי שיכבדוהו. אבל בילא שיזלזלוהו, שרי לכוסיב כתר התורה על ראשו ולומר אנא מלכא, ובדאמרינן שם

מוחר לו ליקח מהם פרס ואפי' שכר הרבה יותר מכדי פרנסתו כדי שיהיו מזונותיו ברוחה. ומתוך כך יהיה גדול וירום ומתויים בעיניהם כדתכתיב בכ"ג [יומא י"ח ע"ח] דכתיב ביה הגדול מאחיו ודרשו חכמים גדלהו מאחיו [שיהיו] אחיו הכהנים מעשיריים אותו מגלהן וחכמים הרחבוים שהיו נמנעים מזה מדת חסידות היתה בהם אבל לא מן הדין: ן כל המכבד את התורה. הדורש החסרות והיתרות שבתורה ומרבה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה אין לך כבוד תורה גדול מזה. א"ג המכבד ספר תורה ומכבד לומדי התורה והעוסקים בה. כל אלו בכלל מכבד את התורה הן: ן החושך עצמו מן הדין. במקום שיש גדול ממנו אי נמי לומר לבעלי הדין שיתפשרו: פורק ממנו איבה. שהיולא מביא דין חייב שונא לדיין שאומר בלבו לא היפך בזכותי: וגזל. שמא יחייב הזכאי ונמצא שגזל בא על ידו: ושבועת שוא. שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה ונמצא מביא לידי שבועת שוא. אי נמי קרי תגא לשבועת שקר שבועת שוא כגון האומר לא לויתי ולוה דבשעת שבועה יצאה מפיו לשוא: והגם לבו בהוראה. בלא עיון ובלא המהנה:

בהם[לב]. וכך היה הלל אומר[לג]. ודישתמש בתגא חלפי[לד]. הא למדת כל הנהנה מדברי תורה. נוטל חייו מן העולם[לה]: ן רבי יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות[לו]. וכל המחלל את התורה[לז]. גופו מחולל על הבריות[לח]: ן רבי ישמעאל בנו אומר החושך עצמו מן הדין[לט]. פורק ממנו איבה[מ]. וגזל[מא]. ושבועת שוא[מב]. והגם לבו בהוראה.

ועמ"ש שם בס"ד. ומ"ש הר"ב שהתירתו תורה ליהנות וכו' שתמכור סחורתו. ושיקנו להם בתחלת השוק. כי שתי הפעולות האלה יעשו אותם סוחרים קלתם עם קלתם על דרך כבוד ואע"פ שאין שם חכמה וכדאי הוא ת"ח להיות כע"ה בכבוד הרמב"ם. ומ"ש הר"ב וגם שיפטר מכל מסים ועולים וכו' כדאיתא בעזרא [ז'כ"ד כג][*כהניא וגו'] מנדה בלו והלך וגו': ובן היה הלל אומר. בפ"ק מסכת י"ג: כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם. כל מי שיהנה בעוה"ז בכבוד התורה נוטל חייו מן הע לם פי' מחיי העולם הבא. הרמב"ם: ן ושבועת שוא. פירש הר"ב כשבועה שני דקרי ליה תגא לשבועת שקר שבועת שוא וכו' דאמר רב דימי אמר ר' יוחנן ברים פרק ג' דשבועות דף כ' [ע"ב] אכלתי ולא אכלתי שוא. ופירש"י דלשון שוא לשון ולא כלום הוא כמו בחבלי שוא [ישעיה ה' י"ח] לשוא הכיתי את בניכם ירמיה ב'ל'. אף כאן ילתה מפיו לבטלה. ואזהרתיה מלא תשא ע"כ. והייתי תמה דבמכנה ח' פרק ג' דשבועות דתנן איזהו שבועת שוא ולא הנן להא דנשבע לשבר. וי"ל דכי היכי דאמרינן התם [דף כ"ח] למאן דפליג אדרב דימי וס"ל דאכלתי ולא אכלתי שקר [*ועיין ריש פ"ק

ד המורה

אלא

יכין תפארת ישראל יכין

[שם בנדרים ד"ם ב'] שרי לא"מ לאודועי אנפשיה באתרא דלא ידעי ליה. וכתב שם הרא"ש, דמיירי כגון שיזלזולו]: לב) נ"ל כגירסא לא תתוך בהם, ולא בהגירסא לחפור בהן. דקרדום הוא כלי לחתוך ולבקוע עצים [בגיטה דל"ח ע"א]. עוד כ"ל דלכבותא נקט קרדום, אע"ג דנפשים אגריה וזוטר פחתיה [בב"מ פ"ב ב']. ור"ל אפילו מרוויח הרבה ע"י שמתפרנס מהתורה, והוא דבר שעי"ז כבודה נפחת רק מעט, אפ"ה אסור כשאפשר להתפרנס באופן אחר. [ביהו דוקא במקבל שכר בשביל שילמד, או בשביל שמורה הוראה, אז באפשר להתפרנס באופן אחר, אסור ליהנות ע"י התורה. אבל כשנותנין לו מתנה, וכוונת הנותן להנאת עצמו, או לכבוד עצמו, אז אפילו ת"ח עשיר רשאי לקבלו. וכדאמרינן [בברכות ד"י ע"ב] הנהנה ראוי כאלישע. שר"ל לפע"ד כמו באלישע שהתכוון הנותן לזכות את עצמו להבית בכורים, ולא ליתן לדקה לאלישע, וכדאמרינן נמי [בכתובות דק"ס ב'] דקבל רב ענן מפ"ע דגיס שבית לו הלי גברת, שלא לעבות מצוה להבית בכורים. ואפי' אלישע עשיר היה, דאין הנאתה שורה רק על עשיר [בנדרים ל"ת א']. ואין לומר מבוס דמתנה מועטת הוא, ורק אז רשאי לקבל [כי"ד רמ"ו סכ"א]. ליתא, דאפי' עשיר גדול היה (בפ"ז ד"י ע"ב), ואפ"ה שקיל מתנה מרובה, עליה דק מקופל בגדול אגנו ואלי מבן בוגים (בגיטין ל"ע א'). ע"כ מבוס דבן בוגים נמי שתכוון לכבוד עצמו, שבשביל יקבל ממנו מתנה. אבל בשתכוון הנותן להשבות שמקבל, לא יקבל, כי' זירא שלא רצה ליקח מתנה כחולין מ"ד ב). וכ"כ רב גידל לא רצה ליקח הנדבה במתנה מפ"ע בקידושין ל"ע א'). ואילה"ק מרבינא דשקיל אלשלות וזבן אזרקו לפניו כמי דמחוות (בב"ק קי"ע א'). דהתם לא לעצמו קבלם, רק לצדקה, דבגלי לדקה היה, וכמ"ש רש"י התם]: לג) לעיל פ"א סכ"א כבר נבאר לעיין אחר: לד) ר"ל דהמשתמש בהכתר זה, כבר החליף שמה, בחיבה עוד כתר לכבוד ולתפארת, רק קרדום. [וי"א חלף ר"ל שיתלוף ויעבור מהעולם. וקיל, א"כ מה הא למדת, היא היא]: לה) ר"ל דבתורה כתיב כי היא חייך ואורך ימיך, והיינו בעושה לשמה, אבל זה שעשאה קרדום, חלף ועבר קדושתה וכח הארכת חייה, ונוטל ומבטל בהקרדם חייו מהעולם [בפעניח ד"ז א']. א"ל כ"ל דר"ל הא שבלם היה עוסק בתורה ומלות לשמה היה נוטל ומקבל חייו מולאים מהתורה ומיבטחים, דכתיב כי היא חייך ואורך ימיך, השתא דאשתמש בתגא ולא עסק בה לשמה, נוטל ומקבל חייו מן העולם והטבע אם טוב ואם רע, כאשר יקרה מקרה יעזבוהו לה: לו) אדלעיל קאי, דתני שלא יתפרנס מהתורה, דמיירי באפשר שיתפרנס ממלאכה, להכי

קמ"ל הכא, שאפילו היא מלאכה בזויה, לא יחשוב שיתבזה עי"ז, והרי גדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת שבתורה [בברכות די"ע ב']. ליתא, אלא אדרבה כיון שעושה הכל לכבוד התורה, לא מבעייא בעיני הפקחין שאין מסייחין על הגוף כשהוא מלוכלך בשיט מלאכתו, אם רק חכמה בקרבו. אלא אפילו בעיני המון הבריות שאין רואיין להקרא בשם אדם, ואלה מלזלין רק על הקנקן ולא על היין שבו, אפ"ה ימשוך הקב"ה חוט של חסד עליו שיהיה נכבד גם בעיניהן. [אולם אלא כתגא אמי שיבבד הספרים לאגדן יפה, ולהושיבן במקום נכבד, ולקום בפניהן (כי"ד סי' רפ"ב), וכ"ה בפני פ"ת עלמה, וכ"כ חייב לברכה במעפחת יפה, דזה אלי ואנוהו שבת קנ"ג ב'). וב"ש שחייב לכבד לומדי תורה ולעמוד בפניהם (כמבות דכ"ב ב' וקידושין לל"ג). והיינו אמרינן האי מאן דמוקיר רבנן הו"ל תתנוותא רבנן (שבת כ"ג ב'). והיינו דקאמר הכא גופו מכובד, ר"ל אפילו גופו ריק וחלל מכל נשמת רוח חכמה, אפ"ה יסבב הקב"ה שיהיה מכובד. וכ"ב כלל התנא שיהיה הת"ח בעצמו מקפיד על כבודה, שיהיה גופו ובגדיו נקיים מכל לכלוך, וכדאמרינן (שבת ק"ד), ת"ח שנמצא רבב בבגדיו חייב מיתה בידי שמים. גם לא יצא במעגלים מעולאים לשוק, ור"ל דכ"ם בגדים מעולאים עלאי ע"ג עלאי, דבבגדים נראה עפי (בברכות מ"ג ב'), דבכל זה מבזה כבוד התורה]: לח) שמואל ממון עבור לימודו, ובזה מבזה התורה: לח) דלא מבעייא שיהיה מבוזה בעיני החכמים, אלא אפילו בעיני הבריות שמסתכלין רק אם סודרים דמר כל"מ אף כדבדקינן ליה לא ידע למימר ברוך [בפסחים קי"א ב'], [וע"ל דר"ל ברכת התורה], אפ"ה יסבב הקב"ה שגם בעיניהן יהיה מבוזה [וזה לפע"ד מ"ש חו"ל (שבת קמ"ס ב') מפני מה ת"ח שבבבל מלויינין, מפני שאינן בני תורה. דתמוה, אם אינן בני תורה האיך יבינו ת"ח. אבל כ"ל דמלת שאינן, אבני בגל קאי, דמלאינן בני תורה רואין רק אם סודרי כל"מ]: לט) לא לבד שאינו נדחק לריות דיין בין בעלי דין, אלא גם נזהר לבלי להיות תובע או נתבע, רק ירצה להתפשר, דמלוה לבטוע [בסנהדרין ד"ו ע"ב]: מ) דתובע ונתבע מעכבין אבה ז"ל. וגם אותו שנתחייב מעכב לדיין, דאין אד רואה חובה לעצמו [שבת קי"ע א']. וקשבר אלא זיקק הדין יפה: מא) אבה לדיין וגזל לתובע ושבועת שוא לנתבע. א"ל י"ל דכל הג' אכילהו ג' קאי, בתובע ונתבע, שמא מה שזכה בדין, הוא מדלא יכול שבגנדו לברר זכותו. והדיין, שמא יטעה: מב) דלשבועת שקר אין לחוש. דבתובע ונתבע, אנו ברביעי עסקינן, כשידעו שהוא שקר לא ישבעו. ואם בדיין, אם התורה חייבתו שבועה לזה, מה

אין

[לא] ודישתמש בתגא חלפ. לעיל פ"ח מ"ב מגילה כ"מ ע"א וש"ל נדרים פ"ב ע"א מ"ד פ"ב מה' מ"ת ה"ד. ממ"ב מעין י"ב מעכ"ש י"ד פומן רפ"ו פמיף כ"א בכבה"ה: ן כל המכבד את התורה. נמל"ל נגא פ"ח מהכם מעלי פ"ח פקוק ז' מ"ד מ"ד מ"ל פ"ח מ"א: ן החושך עצמו מן הדין. מ"ד פ"ב מה' סנהדרין ה"ח פפ"ב מעין י"ב מ"ב ע"ב מ"מ פ"ד פמיב ג': והגם לבו בהוראה מ"ד. מ"ד שם ה"ז מ"ח מ"מ"ב שם פמיב ה':

שנויי נוסחאות

ודישתמש. כד": וכד"י וכמכ"ב וראשתמש; כב"ק ודי אשתמש. הא (למדת) כל הנהנה מד"ת. כב"ק וכמה מלוים וכמה"ו ..כל הנאות. ליתא וכ"ה בערוך (ערך את) וכ"ה בסדורים (רפ"ס ורפ"ו) ובמהור לומא וכ"ה כל הנאות.. גם בכב"י, וכמי מה"ו הניאות [פי'] כמו הכסים ניאוותות בהן כו' ועד שיאותו לאוון; בסדור כ"י וכמהור שלוניק כל האוכל הנאות וכן במדרש שמואל (עבו"י) וכ"ה בר"י. נוטל חייו. בכ"ק נטל.. בכ"י הר"ו נוטל: ן המחלל אה"ת נוטו מחולל עה"ב. בגמדר רבה פ' ח' גורס וכל המבזה אה"ת ביטו מבוזה עה"ב שני כי מבבדי אבבד ובוזי יקלו ועי' מדר"ר ר"פ כ"ג: ן ר' ישמעאל (בנו). בד"ל ובכ"ק ליתא: בנוס שלוס ובכ"י ר' ישמעאל בר יוסי; בכ"י ר' שמעון בנו של ר' יוסי:

ראשון לציון

פ"ד ה במשנה ודישתמש בתגא חלף. לעיל פרק קמא משנה י"ב ועיין במ"ש שם בס"ד:

באורי הגר"א

ן כל המכבד וכו' כמ"ב (שמ"ח ב) כי מכבדי אכבד וגו'. מדר"ר

דתמורה בדבור המתחיל וסופג וכו'] וקאמר בפירוש רבתה תורה שבועת שקר דומיא לשוא מה שוא לשעבר פירש"י נשבע לבטות את הידוע לאדם אף שקר לשעבר אהרבאי והכי נמי לרב דימי איכא למימר דכל לשעבר הוא בכלל נשבע לבטות את הידוע דמתני' ולפי שעיקר לבון שוא משמע יותר הטודע ומפורסם להכי תני לה נשבע לבטות הידוע. והוא הדין כל לשעבר דהוי בכלל שוא. ["אלא דאיתא בהדיא בסוגיא דפרק ג' דשבועות דף כ"א ע"ב דאכלתי ולא אכלתי חייב קרבן. ואילו בשבועת [שוא] פטור כדהגן התם ודמסוס הכי תנן זו היא שבועת שוא למטותי וכו' כמו שכתבתי שם. ואע"ג דהתיא אליבא דרבן דפליג אדרב דימי. הא אמרינן נמי התם ברים דף כ"ח אליבא דרב דימי. דאכלתי ולא אכלתי חייב קרבן]. ובמד"ש כתב בשם הר"י ן' שושן וז"ל תפס שבועת שוא ולא שבועת שקר שאפי' חייב בשבועה בדין. והנשבע נשבע באמת. היא שבועת שוא מלד הטוען בידוע האמת. והנשבע על הידוע לאדם היא שבועת שוא עכ"ל. ואתיא מתני' כמאן דפליג אדרב דימי וסבירא ליה אכלתי ולא אכלתי שקר. ואסברתיה מלא תשבעו בשמי לשקר. וכותיה פסק הרמב"ם ברים הלכות שבועות. ועיין בפירוש הר"ב פרק דלקמן מבנה ע': שושה רשע וגם רוח. שושה שמרבה עליו איבה. ורשע שאינו מקפיד אם יגזול או יגנב לשוא. ונוסף על זה גם רוח. שגסות רוחו היא שהביאתו לידי כך להורות ולדון לקנות לו שם כשם הגדולים אשר באדץ. מד"ש: **ח** אל תהי דן יחידי. פירש הר"ב הע"פ שיחיד מומחה יכול לדון כדפירש ברים פ"ג דסנהדרין ["ומה שכתב הר"ב אבל קבלוהו וכו' דן יחידי אפי' מדרך חסידות ולא ידעתי טעמו דהא מ"מ מוטב שיתנהג הדין ברבים ועוד שאם הם ג' לא ידע המתחייב מי שחייבו שעל כל אחד יתשוב שמא חבריו רבו עליו ומפני זה פירש [בליקוטי] מהרי"ל דמש"ה אמר שמואל [ברים סנהדרין] שיש שדנו דיניהם דין אלא שנקראו ב"ד חלוף כלומר שמחליפים פניהם ולא אכפת להו אף שהמתחייב לא יוכל להשוב על כוס אחד מהם שיכהו אבל לבון הטור מ"מ ריש כי' י' כי ברוב מצא ומתן ירד לעומקו ע"כ וסתם מצא ומתן לא עם עצמו אלא עם זולתו ואין כראוי להלק לענין זה בין הדיוטות למומחה]: **ח** כל המקיים את התורה מעוני. פירש הר"ב שהוא דחוק וכו' והא דלא תנן הטוסק. משום סיפא דלא בעי למתני כל שאינו עוסק דהוה אמינא משום גבהות לבו מעושרו אינו עוסק בתורה. ולכך תני המבטל תורה מעושר כלומר בשביל עשרו בעשרו דבר זה מבטל תורתו והכי נמי ה"ק המקיים תורה מעוני שאין עסקיו מבטלים למודו אלא מקיים למודו. דרך חיים. והשתא דאתית להכי דתני ריש אינדי דסיפא הכי נמי מעוני אינדי דסיפא דתנן מעושר דפירושו מחמת עושר ואע"ג דהוה ליה למתני בעוני בבי"ת נ"ל: סופו לקיימה מעושר. ועם היות שהנסיון פעמים רבות יורה בחלוף זה. ועובדא דר"א בן פדת במסכת תענית [דף כ"ם] אי בעית לאחרובי עלמא וכו' כתב בדרך חיים דמתני' בביטוי במזלו. ועוד כדי שיעשר לא יבטלו. וכן במדרש [ילקוט משלי תתקל"ד] מפני מה בני עניים וכו' שלא יעסקו בדברים אחרים וישכחו דברי תורה דכתיב (קהלת ז') כי העושק יהולל חכם ע"כ. ועוד לפעמים הוא מפעל החמא ויסורין ממרקין. ועליו אמר שלמה [משלי נ' ט'] כבד את ה' מהונך וגו' וסמיך ליה מוסר ה' בני אל המאס ופי' רביע יונה ז"ל ענין הסמיכות שאם בעשרך הטוב לא תחרבה שלחתך. אל תהרהר ומוסר [ה'] בני וגו' ע"כ: **י** הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה. ברש"י מאי קמ"ל ויש לפרש דאתי למימר שיהא מעוט העסק בשביל עסק התורה ולא בשביל העורה או העשלה. דרך חיים.

וגירסת

ח אל תהי דן יחידי. יוסלמי שנהדרין פ"א ה"ג מלר"ל פ"ל ובפי' מר רבה פ"ל ר"ל ובפי' מוספת סנהדרין ה' פ"ל ר"ל דן פ"ל שם פ"ה ר"ל בפפ"ב פעין ג"ז פוס"ב מ"ם ס"ג פפ"ד ג': **ט** כל המקיים את התורה מעוני. מיי' ב"ג מה' ת"ת ה"ג ממ"ג עשין י"ב פוס"ב ר"ל פ"מן כמ"ו פפ"ד ל"ו: **י** הוי ממעט בעוסק ועסוק בתורה. בגמ' דני תלוהו פ"ל (כב"מ) מיי' פ"ב מה' ת"ת ה"ח פמ"ב שם:

שנויי נוסחאות

ח קבלו רעתי. בכי"ק ובמת"ו קיבלו.. (ז) **ט** ר' יונתן. בכי"ק ו כ כ"י מ ר' יוחנן: **י** ממעט בעסק. בכי"ק מעט עסק וכ"ה מעט גם במת"ו; ברש"י ..עסקים ועי' מ"ש.

תוספות הדשים

ט ברע"ב ר"ה המבטל כו' והרמב"ם כתב מפני רוב הממון מתעסק במלכל ומשמה כו' וכ"כ בתבורו פרק ג' והגיה רלוה מקרא דתחת אשר לא עבדת ונומר:

ראשון לציון

ח בתוי"ט ד"ה אל תהי דן יחידי כו' ומה שכתב הר"ב אבל קבלוהו כו' ולא ידעתי טעמו כו'. המעיה למלך פרק כ' מהלכות סנהדרין דין י"ח כתב דיצא לו להר"ב דנקבלוהו בעלי הדין עליהם דן יחידי ואפילו ממדת חסידות מירושלמי פ"ק דסנהדרין ע"ם וכ"כ בתשובת ח"י סי' ק' ואמה על הפי"ט שכתב ולא ידעתי טעמו כו'. ועי' בהשגת מהרש"ל סי' ל"ה:

באורי הגר"א

ח שאין דן כו'. כמ"ש (לויב כג) והוא כמחר וגו': **י** הוי ממעט כו'. כמ"ש (דברים ו) ודברת בם וגו':

אית ליה למיעבד. אבל לשבועת שוא יש לחוש, שמא יטעה לחייב שבועה להפטור ממנה: מג) מי שמתגאה ודוחק א"ע להיות דיין, ודאי שוטה הוא, שמרבה לעצמו אויבים על לא דבר. או ר"ל שהוא שוטה, שאינו רואה עצמו שמוכן לו מהקב"ה, וכדאמריכן [פנהדרין ד"ו ח'] לעולם ירחה דיין א"ע כאילו חרב מונח בין ירכותיו וגיהנם פהוח מתחתיו. דא"ל דר"ל שירחה שחרב מוכן לדקור גופו, וגיהנם מוכן לעונש נשמתו, שסניהן יוכל להמית כשלא יתן דין לדק. והשוטה הזה אינו חושש לכל אלה: מד) שאינו חושש לגזל ושבועת שוא שיתגלגלו על ידו: מה) שבועת בגאותו כאילו אינו יכול לעשות. וכל שיש בו ח' מג' מדות הללו הוא מבזה בעיני הבריות וכ"ש כשיש בו כל הג' הוא המשולם לא במערה יתקן ותחת בקבו כבוד יגיע כלימה ע"י אותו המעשה בעצמו: מו) אף שהוא יחיד מומחה שהוקבע מהלבור, דרשאי לדון יחידי [בפנהדרין דיה ח'], אפ"ה מדת חסידות לגרף עמו ב': מז) ר"ל הקב"ה. ולא בשר ודם שלבו הוק עליו ואפשר לטעות: מח) אף שאתה גדול מהב', והוא דבר התלוי בשקל הדעת: מט) דאחרי רבים להטות כתיב, מיהו כשמבדר שטועין, רשאי לומר הבלו דעת הורה: נ) בין שלומד, או מקיים, או ממחזיק לומדיה, והוא עני: נא) דב' נסיונות יש, ההצלחה ובלתי ההצלחה, שע"י שניהן יוכרע האדם לחטוא. אולם נס ע"י שניהן יוכרע האדם לילך בדרך טובים. דבהצלחה ראוי לו להיות מכיר טובה להקב"ה, ובבלתי ההצלחה ראוי לו להכניע לבבו הערל. אבל גדול נסיון ההצלחה מנסיון בלתי ההצלחה. ולהכי כשנתנסה בעניות ולא העבירהו על דעת קטן שהוא נסיון קטן לאדם [עיבוכין דמ"ח כ'], יתנסה שוב בנסיון הגדול דהייט בעושר, והקב"ה יעזרהו לעמוד נס בו, דהבא לטהר מסייעין לו [יומא דל"ח כ'] : נב) מעדדות העושר, או מגאות הלב שמשגל בעושר. או מעושר מדידות שכלו אומר בלבו שא"ל שקידה: נג) דעבירה גוררת עבירה, דמדנכשל בקטנות, יכשל גם בגדולות. אמנם המבטל התורה מעוני, יתהווה עני יותר, והמקיים מעושר יתעבר יותר [אולם אילה"ק דכמה לדיקים שקיימו התורה מעוני, ואפ"ה כל ימיהם מלאובים, וכמה שבעלה מעושר ואפ"ה יבלו בשוב ימיהם. אין זה קושיא, דאין הבטחת התנא גדולה יותר מהבטחת התורה, כבר אכין ואמר למען יאריכון ימיך, ואפ"ה רואים כמה פעמים שמתקצרין לו (וכש"ם קידושין ל"ט ב'). אמנם אל דשות ס' ולו נתכנו עלילות, דמי יודע מה גרם

וגרסת הר"ב עסק בלא כי"ת וכן הוגה בחכות ממארץ ישראל: בפני כל אדם. פי' הר"ב ללמוד וכו' וזה מסכים לגרסת מד"ם במכנה ד' אי שפל רוח בפני כל אדם דהתם לענין הגאוה והכא לענין הלמוד אבל הרמב"ם מפרש הכא נמי לענין הגאוה וזה מסכים לגרסת הספרים דל"ג הכי לעיל: ואם עמלת בתורה. וינעת ועברתם בה יש שכר הרבה וכו' כי השכר לפי רבוי העמל והטורח לא לפי רבוי הלמוד. ולכן לא אמר ואם עמלת אלא ואם עמלת כי הכל תלוי בעמל אחד המרבה ואחד הממעיט. סיוע לזה מתני' (דסוף פרק ה') דקתני לפוס לערת אגרת. מד"ם בשם הר"י לירמא ועיין סוף פרק ב': יא פרקליט. בערוך מליצי רעי תרגום פרקליטיי חברי: תשובה ומעשים טובים. לשון הרמב"ם התשובה אחר המעשים הרעים או [המעשים טובים] בתחלת הענין ע"כ. וסיים במדרש שמואל והקדים תשובה למ"ם רז"ל [גרסות ל"ד] במקום שבעלי תשובה עומדים אין לדיקים גמורים יכולים לעמוד. וכתב עוד בשם התכיל ז"ל שהרשב"ם גורס תורה ומעשים טובים כי אין דבר אלא יהא במע"ט אשר הם המלות פירושו שונא תיגר: אם יתודה על חטאו הרי כתוב בתורה והתודו וכן אם הטיב יהי הגזילה וכן אם ילקה. ובכל המסתאות יש תשובה. וכ"ל כי התשובה היא החרטה וההכנעה כי הם עיקרי התשובה. והוידוי בלי הכנעה אינה כלום. וזהו והתודו (שונותם) [את עונם] בלי חרטה והוא אומרו במעלם וגו' והבאתי וגו' עד [אז] יכנע לבבם [הערל] ואז ירצו את עונם ותהיה התשובה שלימה. ע"כ. ועיין מה שכתוב עוד לקמן בשם"ד: כתרים. מגן. שכן תרגום ולא יקדמנה מגן [מלכים ב' י"ט ולא יקדמנו בתריסין] וי"מ מלשון תריסי חטיות פירשו מסגר ושני הפירושים בערוך: בפני הפורענות. ואין להקשות ממה שבא בפרק בתרא דיומא [דף פ"ו] [כמ"ש הר"ב שם במשנה ח'] תשובה [ויום"כ] תולה ויסורין ממרקין כי הכוונה באמרו כאן כתרים הוא מה שביאר שם באמרם תולין שהוא שלא יפסדו ולא יאבדו האנשים לגמרי שהיסורים באים בענין שיכופר עונם וישובו לקדמות מעלתם כפי בקולו של אל דעות והכלל בו הוא שיהיה להם כתרים ומגן שלא יגיע לאבדון. מד"ם בשם הרי"א ז"ל. ולי נראה דפורענות דמתני' לאו בפורענות הבא על חטא. אלא בפורענות ורעות המתרגשות ובאות כפי מנהגו של עולם. ותדע שכן הוא. דאי לא תימא הכי מעשים טובים שפירש הרמב"ם בתחלת הענין כלומר שלא חטא ואי הכי מה לו לתרים כיון שלא חטא ואין עליו עונש ופורענות אלא ודאי פורענות הבאות הרעות ההוויים בעולם. ובדרך חיים כתב דקיי"ל יש יסורין בלא עון. כדאיתא בפרק במה בהמה [דף ה"] [אפי' אין יסורים בלא עון אין לריך עון גדול רק עון בעלמא כדמוכח בפ"ק דברכות [דף ה'] דבשביל דבר מה. יסורין באין. ובהכי התשובה כתרים בפני הפורענות ע"כ. [והולרך לפרש אפי' אין יסורין וכו' לפי דבמאי דאיתא התם(אין) [יש] יסורים בלא עון י"ל דאיידי (דאין) [דיש] מיהם בלא חטא דביה איתותב רב אמי דאמרי'ם)[אין]מיתה בלא חטא נקט נמי אמלתיה דאמר(ויש)(ואין)יסורין בלא עון. (דאין)[דיש]יסורין בלא עון וכלומר דכי היכי דאיתותב בהא ואיתא למלתיה (בים) [באין] יסורין וכו' אבל לפי האמת אפשר שאינו מוכרח ויוכל להיות שבדברי רב אמי (בים) [דאין] יסורין וכו' כן הוא דהא לא איתותב בהא. וז"ל התוס' שם וס"מ יש מיתה בלא חטא ויש יסורין בלא עון ואע"ג דבמאי דקאמר אין יסורים בלא עון לא איתותב ע"כ]: סופה להתקיים. פירש"י עתידה שתהיה העלה קיימת ומלאכת ע"כ. וכמד"ם מפרש על הכנסיה עצמה והיינו דתנן סופה לומר שאע"פ שתראה בתחלה בעוני הכנסיה סופה להתקיים. ובאינה לשם ש"ם אע"פ שתראה אותם מגליחים אין סופה להתקיים ולא קביל חבור עצבים אפרים הנח לו. שהרי גם סופם לא נתקיימו: ושאינה לשם שמים. אע"פ שהכנסיה היא לדבר מצוה כל שיש בה מחשבה פוסלת כמו יוהרא וגאות אשר היא מטיה בעוסקים

ציונים

והרי שפל רוח בפני כל אדם. מס' ע"ל זעפת פ"ב מי"ו פ"ב מ"ו דעות ה"ב: ואם בטלת מן התורה כו'. מדלקמן מצלי פרשה ע' עקוק י"ב [ע"ש הגיוקה] מיי' פ"ט מהלכות שבועה הלכה ח': יא תשובה ומע"ט כתרים בפני הפורענות. ממל"ר פ' נשא פי"ל פ"ק דל"ת פ"ק מ"ב ופ' כ"ש מיי' פ"ו מה' תשובה ה"ב:

שנויי נוסחאות

(ה ו י) שפל רוח. בכי"ק ותהיה שפל רוח; כפי' מה"ו ליתא. בלי אדם. בכי"י ..האדם. בטלת. בכי"ק ובמה"ו ביטלת. בת"ים הרבה. בכי"י הרבה בטלין. (כנגדך). בכי"ק ליתא. ואם עמלת. בכי"ב ..עסקת. יש (לו) שכר הרבה ליתן לך. בד"ל ובמסב"ב ליתא; ס"ל שכר הרבה נתן לך (עכו"י); במה שלום יש שכר לך הרבה: יא קונה לו. בכי"ק קנה לו וכן בסמוך. בפני דפורענות. בכי"ק ובכי"י לפני.. כנסיה. בכי"ק כנסה. לשם שמים. בכי"ק לשם מצוה וכן בסמוך: יב רבי אליעזר (בן שמוע). בכי"ק ליתא וכן ליתא במה"ו (ופס ר' אליעזר); בכי"י ר' אליעזר בר' שמעון.

ראשון לציון

יב בשנה רבי אליעזר בן שמוע ג"ל כ' אליעזר ובשאלות קדושים סימן ק' ליתא כ' אליעזר אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך ככבוד חבירך וכבוד חבירך כו':

באורי הגר"א

יא תשובה מעוה כו'. במ"ם (איוב ל"ג) אם יש עליו מלאך מלין אחד וגו'. ואמרו שנה (ל"ב ע"א) איזה פרקליטין של אדם כו': והעובר כו'. במ"ם (איוב מ') אם אין מחלו וגו' ויסלחם וגו': תשובה ומע"ט כו'. במ"ם (מלכים א' י"ח) יען כי נכנע אחאב מפני וגו' ונאמר (יחזקאל ל"ג) ואתמרי לרשע מות תמות ושב וגו' מה' יחיה וגו': בכל כנסיה כו'. במ"ם (ספרי פ' דברים) והקדמון אלי מולכים בארבוביא ולאלן הוא אומר והקדמון אלי כל ראשי שבטיכם ולנים מעבדין מ' קדיבה גמ"ם ועיין שם:

אלא נתקיימה ההכנעה, אולי עשה אלא לשמה, או חטא אחר שחטא כיצה הכנעתה זאת, או אולת אדם תסלף דרכו שהוא בשלמו גרם נזקו. וכן מצינו ביעקב אבינו, שהכנעיתו הקב"ה בפוס ביה, ואפ"ש נתירא שמא יגרום חטאת [והאריכתי בזה בפרושי ראשי אבות]: נד) מדל"ק הוה ממעט מלעסיק. ס"מ ה"ק דאפילו באותו עסק שלריך לפרנסתך תמעט בו כל שאפשר: נה) אפילו נגד מי שאינו ממעט בעסק כמוך. או ר"ל דהמרבה בעסק וודאי טוותו כדי להרבות כבודו בעשרו, לכן אמר הוה שפל וכו': נו) מחמת עסקיך: נז) שיעשוך מדה כנגד מדה, אפילו שבשתרלה בסוף לעסוק בתורה, יפפש לך קיתון על פיך [בסוכה כ"ח כ']: נח) שיקילו לך טרחת פרנסתך, שמלאכתך יעשה ע"י אחרים [בברכות ל"ח כ']: נט) פארלאקלטוס בלשון יון הוא מלין ושוחר טוב אלל המשפט [בייסטאלר בל"א]: ס) קאטעגאראס בלשון יון הוא דורש הרע, [אנקלעגער בל"א] דהאדם הוא נעשה בדמות אלקים בורא בהוך עלמו כל שעה מלאכים ויהיו טובים או רעים, וזה גרמת ליעקב לבינו בלאתו מבית אבותיו האדיקים לבית לבן הארמי, ראה והנה סולם מוצב ארלה הוא הגוף, ולאמו מגיע השמימה הוא הנפש, ומלאכי אלקים עולים או יורדים בו, הם כוחותיו, בידו להקדישן לשמים, ולהטעותן או לטורידן, והזהירוהו שד' אלב עליו ורוחה ומשגיח על כל מעשיו אם טוב ואם רע, ואם שוית ד' לנגדך תמיד יאמר לך אל תירא וגו'. והזהירוהו בזה שלא יתעה בבית לבן. ואלה המלאכים או שיקטרגו עליו ויגרמו לו עונש או יהיו מגיניו לטובה, ואמתם אלה הרעות והטובות, והו סוד משאחז"ל שהמלאכים שלהו מא"י המה המחשבות הקדושות שהיו בו שם נסתלקו השתא ממנו בלאתו משם ועבר ואבותיו ועלו לרקיע ועכשיו בעשקו בבית לבן בזמיות, משלו בו מלאכים אחרים, הם מחשבותיו: סא) עטארלאקס בלשון יון הוא שריון, [ברוסט=הארנים בל"א]: סב) אפילו אם היא עלמה של חול: סג) שחברתם מתקיימת יחד, ועלמה זל"ז מלאחת: סד) אפילו בדבר מלוה: סה) לא יסיגו

אלעזר בן שמוע אומר (מ"ו) **יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך** (מ"ז), **וכבוד חבירך כמורא רבך** (מ"ח). **ומורא רבך כמורא שמים** (מ"ט): **יג רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון** (מ"י). **רבי שמעון אומר שלשה כתרים הם, כתר תורה, וכתר כהונה, וכתר מלכות** (מ"א). **וכתר שם טוב עולה על גביהן.**

יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. סמוכות לשלך כיון כ"י מלומדת פ' ובגמ' ממנה פ"ם מביקמה דנמי אפקה ר"ב מ"י פ"ם מס' פ"ם כ"י"ב בפ"ב עשין ר"ב מוב"ם ור"ל כיון דמ"ב פעוף ל"ב: ומורא רבך כמורא שמים. אפיהם כ"ב ע"ב ופי' ירושלמי כדברים פ"ם ה"ח ממ"ל פ"ג מגמומת פלגיהו זומת פ' פ"ז מ"ו אם פ"ם: **יג** הוי זהיר בתלמוד נגע מלומת ל"ב ע"ב. ששגגת תלמוד עולה זדון. מגמומת ויקבל כיון ר' בכסף פיתם עיכון מ': שלשה כתרים הם ממ"ל מבומם פל"ם נמדל פ"ד ופ"ל קפ"ל ז' ומ' הכמומת ויקבל כיון מ' ומ"ון מ' מ"ו ע"ב בה' פ"ם ה"ח:

שנויי נוסחאות

כשלך. בכי"ק וכמתז"ו בכבוד חברך וכ"ם בכ"ו (וכס בא"ה בטעות גם המלה כשלך ע"ם) ועי' הוי"ע ומ"ם בסס רס"י, אונס ברש"י סמוכ (יז, ט) בלבינו. כמורא רבך. במכילתא (לפסוק י"ו, ט) כפי המובא בפי' מתז"ו כבבור רבך:

ראשון לציון

יג במשנה הוי זהיר בתלמוד כ"מ ל"ג ע"א ופ"ם פירש"י לם פגיע בהוראה בשגגת תלמוד כו'עיין שם:

באורי הגר"א

יב יהי כבוד כו'. כמ"ש (ם ות י"ז) בחר לנו מאנשים: וכבוד כו'. כמ"ש (במדבר י"ב) ויאמר אהרן אל משה בי אדוני: ומורא כו'. כמ"ש (שם י"ח) ויאמר אדני משה כלאם שוקלו נגד שכינה אדר"נ פכ"ו: וכגמרא ס"ב דפסחים (כ"ב ע"ב) עד שבא ר"ע ודרש את ה' אלקיך תירא לרבות ת"ח כו' ועיין תוס' שם: **יג** שלשה כתרים כו'. כמ"ש בפ"ו דיומא (ע"ב ע"ב) שלשה זירין הן כו'. ונגד שם טוב הוא המעלה שנאמר (קהלת ז') טוב שם ממשן טוב:

יב יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. שכן מליגו במשה שאמר ליהושע תלמידו (שמות י"ז) בחר לנו אנשים עשאו שוה לו: וכבוד חבירך כמורא רבך. דא"ל אהרן למשה (במדבר י"ב) בי אדוני. ואחיו גדול ממנו בשנים היה וקרי ליה אדוני: ומורא רבך כמורא שמים. דכתיב (שם י"ח) אדוני משה נלאה כלאם מן העולם כיון שמרדו בך בחלו מרדו בהקב"ה וחייבים כליה: **יג** הוי זהיר בתלמוד. שיהא תלמודך בדקדוק והלכה: ששגגת תלמוד עולה זדון. אם תטעה בהוראה מתוך שלא דקדקת בתלמודך ותבא להתיר את האסור הקב"ה מעלה על ידך כאילו בעוסקים עם הגבור הוי שתינה לשם שמים ולהכי לא קתני ומשיא לדבר עבירה. מד"ם: **יב** יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך. ובמד"ם בשם הר"ר מנחם לביא מאיר דגרסינן ככבוד חבירך. וכ"כ הר"ם אלמוסנינו בשם רש"י ז"ל דגרסינן כשל חבירך. ושיטת הגרסא הנכונה. ובדרך היים הסכים לגרסת הספרים דאין ידוע כבוד חברו אם חביב עליו ואיך יתלה בו הכבוד ועיין פ"ב מסכת י': וכבוד חבירך כמורא רבך. כדאמרינן בסוף פ' אלו מציאות [דף נ"ג] ת"ח שבבבל עומדים זה מפני זה ומקרעים זה על זה ומספידים זה על זה ופירש"י כדין תלמיד לרבו לפי ביושבים יחד בבית המדרש ומקשין ומפרקין זה לזה ולמדים זה מזה מדרש שמואל בשם הרי"א ז"ל. עוד שם בשם המפרשים ולא שמשה אותם לגמרי שא"כ הכל שוה. אלא לענין החבוב הוא דמשוה אותם. כלומר שיהא חביב עליו כפי שהוא בטבע אוהב וחביב בעיניו לכבד או ליראה מי שהוא במדרגה גדולה ממנו. ומלת חביב נמשכת לכולם: וכבוד חבירך כמורא רבך. פירש הר"ב דאומר ליה אהרן למשה בי אדוני וכו' וקרי ליה אדוני. והכי איתא בשם הר"פ כ"ו מאכות דר"ן וכן העתיק רש"י סוף פרשת בשלח. והא דלא נקט קרא דקדיש אל יחר אף אדוני שבפרשת כי תבא. דהתם אפשר למדחי דקרי ליה אדוני כי ירא מפני אחף והחמה. אבל בי אדוני לא אמר בשביל עצמו אלא בשביל אחותו. ולמה ליה למקרייה אדון אלא ש"מ דכבוד חבירו כמורא רבו. ומ"ש הר"ב ואחיו גדול ממנו בשנים הוה. והכי איתא התם כלומר ואע"פ שמשה רבו היה הגה גם לאהרן יתר שאת שהוא אחיו הגדול ודרשינן בפרק הנשא [דף ק"ג]. ואת אמך לרבות אחיך הגדול. ולפיכך מן הדין שקולים היו. וגדולים כחברים. ואפ"ה קרי ליה אדוני. ומשמתא בעלמא ומשנת חסידים היא. ומש"ה אבעיא לן בפ"ק דקדושין [דף נ"ג] בנו והוא רבו מי יעמוד מפני מי ולא אפשיטא. והו"ל למפשטה ממתני' דהכא. וכ"ם להרמב"ם שפוסק בפ"ו מהלכות ממרים באין האב עומד בפני הבן שהוא רבו. ותקשה מתני' דהכא שמחייב את הגדול לקיים כבוד ומורא באחיו הקטן והוא רבו. ואפשר דשאני כבוד אב דבהדיא כתיב משא"כ כבוד אח גדול דמרבויא אתיא. וה"ג קרי ליה הרמב"ם מד"ם בסוף פרק הנזכר. ועפ"ד דרכו בכל דאתיא מדרשא מד"ם קרי ליה. וכמו שכתבתי בריש מסכת עירובין: **יג** הוי זהיר בתלמוד. במד"ם כתב בשם הריטב"א שיש גורסין בתלמיד והכונה להזהיר תלמיד לתלמיד כדאמרי' ששגגת התלמיד בהוראתו עולה זדון לרב המלמד אותו: ["ובתר שם טוב וכו'. הא דכתב הר"ב אמרינן ביומא פרק בא לו דף

יכין — תפארת ישראל — יכין

מה שירלו: סו) מג' טעמים רגיל אדם לדחות דברי החולק עמו בשום דבר. (א) מפני שהחולק עמו הוא קטן ממנו, לכן אע"ג שמסתבר טפי כהחולק, אפ"ה ידחהו בקש. (ב) או שהחולק עמו שוה לו, וגם בהדבר שחולקים זה עם זה, סברתו וסברת חבירו שקולים, יש לומר כך ויש לומר כך. ואעפ"כ יתעמל עפי להעמיד דברי עצמו, מדאומר בלבו מה עדיף חבירי ממני, ולמה אני אודה לו ולא הוא לי. (ג) או שהחולק עמו הוא רבו. אבל דברי עצמו מסתברים טפי מדברי רבו ולכן לא יודה לו. לכן הזהיר על שלשתן: סז) דלפעמים התלמיד הוא כמולא מרגליות עם קליפתה העבה, וכשילעבנה הרב אז תבטיח אורה. ולכן תדקדק יפה בדבריו, ואם יש בהם ממש תקיימם. וכשמחז"ל [תפנית ד"ז מ"] ומתלמידי יותר מכולם: סח) כבוד, היינו שלא לסתור דברי בכנגדו בלי טעם. אבל מורא היינו כשסברא להיפך, אפ"ה מצד יראה לא יסתרם. ולהבי בתלמיד הזהיר ברק יכבדו לבלי לסתור דבריו בלי טעם. אבל בשיש פנים לדברי הרב ויש פנים לדברי התלמיד, מחייב התלמיד לבטל סברתו מפני סברת הרב, וכדאמרינן [חולין קל"ז] דא"ל ר' יוחנן לאיסי תלמידו, א"כ מה בין דידי לדידך. אבל בחבירו בשיש פנים לכאן ולכאן, לא יסתור דבריו בלי שום טעם, כמו במורא רבו בשיש פנים לכאן ולכאן שוודאי לא יסתור דבריו בלי שום טעם. מיהו כשהדעת נוטה לסתור דברי חבירו, רשאי לסתור דבריו: סט) מה מלות ה' אוקי רשאי להרהר אחריהם, ואפילו כשאין סברתך מסכמת להם. והו שהרי גם בכל מקום הרי צריך שיהיה מורא שמים עליך, כמ"ש שויתי ה' לנגדי תמיד. כ"כ ברבך לא תסתור דבריו, אפילו נראין דבריך מדבריו [כי"ד ר"מ ורמ"כ]. וגם בכל מקום אפילו שלא בפניו לא תחלוק עליו, רק תחשוב א"ע תמיד כיושב לפני רבך. וכדאמרינן [פסחים נ"א כ'] אני ראיתי רבי יוחנן שאכל, אוכל בין בפניו ובין שלא בפניו. דכל המהרהר אחר רבו מהרהר אחר השכינה [בסנהדרין דק' פ"א]. ותובן כוונת דברי הגמ', שכל המתעסק עם אדם, יחשבנו לאוהבו אדם במדריגה יותר גבוה מאשר הוא באמת, דתלמידו יחשיבו כריעו, ולריעו כרבו, ולרבו יחשיב כאילו הוא יותר מאדם: ע) נגד מה שהזהיר לעיל להתלמיד שיתירא מלחלוק על הרב. הזהיר כאן להרב, הוא זהיר לזקק יפה מה שתלמד להלמידיך, שאפילו תלמידך הקטן חולק עליך, תחשוב יפה התלמוד שתלמד לאותו אולי הטעה: עא) ר"ל שאם תטעה, נחשב לך כשגגתך כמזיד [כנ"מ דל"ג ב']. משום דאין לדמותו לשאר שוגג, דהתם מה הוא ליה למעבד. לבל הכא רמת רוחא נקטי ליה, ואיהו היה רולה להעמיק יפה, לא היה טועה. א"נ ר"ל הוא זהיר בלימוד שאתה לימד לעצמך שלא תטעה, ולא תאמר ומה בכך אם אטעה בלימודי הרי לא למעשה אני אומר כך, אבל עי"ז בשעת מעשה תכשל להורות כלימודך: עב) ר"ל ג' מיני שרה יש בישראל. (א) שמוכתר בכתר תורה, שנעשה דיין לו דאם סנהדרין. ואם וודאי יש בו חכמה יתירה. (ב) שמוכתר בכתר כהונה,

יך הוי גולה למקום תורה. אם אין תלמידי חכמים במקומך: ואל תאמר שהיא תבוא אחרי. תלמידי חכמים יבואו לכאן: שחבירך יקיימוה בידך. ואל תסמוך שחבירך כשיבואו מבית הרב יקיימו התורה בידך שהלמוד מהם מה שלמדו הם מן הרב. אלא הוי גולה אתה בעצמך למקום הרב שאינו דומה שומע מפי תלמיד לשומע מפי הרב. פי' אחר שחבירך יקיימוה בידך מפני מה אני אומר לך הוי גולה למקום תורה שחבירך יקיימוה בידך שאפי' אתה חריף ומפולפל ביותר. לא תתקיים התורה בך אלא ע"י חבירך שתשאל ותקן עמהם והיינו דמסיים ואל תעמוד על תשען: **טז** אין בידינו. כמו לא הוה בידיה [יבמות ק"ה ע"א] כלומר אין הדבר הזה ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים מדוכאים ביסורים. פ"א אין לנו בזמן הגלות לא משלוה והשקט ברגיל הקב"ה לתת לרשעים כדי לטרדן מן העוה"ב. ואף לא מן היסורים המיוחדים לצדיקים שהן יסורים של אהבה שאין בהן בטול תורה כלומר יצאנו מכלל רשעים שאין לנו השלוה שיש לרשעים ולכלל צדיקים לא הגענו. שהיסורים שלנו אינן של אהבה כיסורי הצדיקים: הוי מקדים שלום לכל אדם. ואפילו לעכו"ם בשוק: והוי זנב לאריות. לגדולים ממך: ולא ראש לשועלים. לקטנים ממך: בפרוזדור

עולה על גביהן[יג]: **יך רבי נהוראי אומר**[יד] **הוי גולה למקום תורה**[טו] **ואל תאמר שהיא תבוא אחריך. שחבריך יקיימוה בידך**[טז]. **ואל בינתך אל תשען**[יז]: **טז רבי יאי אומר אין בידינו**[יח] **לא משלות הרשעים. ואף לא מיסורי הצדיקים**[יט]. **רבי מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם**[כ]. **והוי זנב לאריות. ואל תהי ראש לשועלים**[כא]:

דף ע"ח רים ע"ב דטובדא היה בכ"ג שילא מבית המקדש וכ"ע אזלו בתריה. וכיון דהזינהו לבמעיה ואבטליון שבקוהו (לכה"ג) [בגמרא לדידיה] ואזלי בתר במעיה ואבטליון [לכוף] אהו במעיה ואבטליון לאפטורי מכה"ג. ואמר להו ייתון בני עממין לבלס. דרך גנאי שבאו מסתחריב כדפי' הר"ב בפ"ק משנה י' והביאו לו ייתון וכו' דלא עבדי וכו' פירש"י בהוציאתו אומלת דברים ואמר מר לא תהו וכו' כדתנן בפ"ד דב"מ מ"י]: **יך** שחבירך יקיימוה בידך. לשון הר"ב ואל תסמוך שחבירך וכו' והכל אלוקה אחת שאל יסמוך ויאמר וכו' וי"ס דגרסי ושחבירך בוי"ו כמ"ש במד"ש בשם הרי"א ז"ל: **טז** לא משלות הרשעים ואף לא וכו'. פירש הר"ב אין ידוע לנו מדוע דרך רשעים צלחה ומפני מה הצדיקים כו' לא זו אף זו קתני. לא מבעיא שלות הרשעים שאין בידינו לפי שאנו יודעים שהות רשע ורואים כי טוב לו. אלא אף זו יסורי הצדיקים שאפשר שגרמה לדיק ואינו כן והיינו דתנן ואף. מד"ש בשם המפרשים. ולפירוש הגמי שכתב הר"ב היינו דקתני ואף דהא מלהא דפשיטא היא שאין בידינו השלוה לאנתנו יגיעי הגלות. וא"ת לפירוש הגמי שכתב הר"ב מאי קמ"ל רבי יאי ולמאי קאמר לה. כתב מד"ש בשם רבינו אפרים והרמ"ה ז"ל לומר בלא נתיאש בנחבב עלמנו כרשעים גמורים ומאבדה תקותנו ח"ו. וגם אין אנו לדיקים וסבור העלמנו מה שעלינו להשלים בתורה ובמצות: והוי זנב לאריות וכו'. פי' הר"ב לגדולים ממך וכו' שיוסיף לו תוספת. וכך פי' הרמב"ם. ובמד"ש כתב בשם הר"ר מנחם לבית מאיר דגרסינן במתני' בגמרא (משלי י"ג) הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע. ורבינו יונה אע"ג דל"ג ליה במשנה הביאו לריהיה ופירש מלה אה מורה שהוא הטפל להם. ורועה כסילים שנעשה אדון עליהם כי הרועה הוא הראש: ואל תהי ראש לשועלים. יש לדקדק בשלמא אריות הכי נכבד הוא ומושל בכל

החיות

יכין — תפארת ישראל — בועז

שנעשה סגן לו כה"ג. ותהו גדול ביתום משפחתו מדהוא כהן. (ג) שמוכתר בכתר מלכות [דלא לבד זרע בית דהמע"ה, רק כל ישראל דאויין למלכות כשימשתהו נביא [בגמא"ם פ"א ממלכים]. וזהו ודאי הע ש ר היותר גדול: עג) ר"ל אין בכל אחת לו כולם יחד חבורים להקרא כתר, אם אין בהם שם טוב ביחסם האדם בהכתר הנוא בברהבו ע"י מעשיו הטובים שיוכל לעשות על ידה. דהחכמה, והיחוס, והעושר, נתתה לאדם המה, ולא הביאם ע"י יגיעתו, ואם ישתמש בכתרו זה למעשים טובים, אשריו, אלא הוא הוא בכפל שבכפלים, וכתרו ברהבו הוא כמש זרב בלף חזיר: עד) המשנה הזאת תוכחת מגולה לבחור המתחיל ללמוד: עה) מדלא קאמר הוה גולה ללמוד תורה, ס"מ דה"ק אפילו אפשר לך ללמוד תורה במקומך, אפ"ה הוה גולה למקום תורה אחר (ב): עו) ר"ל וכשתהיה בעיר אחרת בלתי מסגיה, לא תאמר שהתורה תבוא אם ותרדוף אחריך בעצמה בלי יגיעתך, דהרי הדרכה חבריך ואוהביך שבביתך יקיימוהו בידך, שיתרגל כל יום וכל שעה. אבל כוונתי שיעלתיך ליגך לעיר אחרת, הוא כדי שתרדוף בעצמך אחרי התורה: עז) ר"ל אבל לא תאמר בבטול בבטחו בי אבותי לשלחוני, מסתמא כבר נתבטל בכלי. ואינני צריך להשגיח עוד יפה על עצמי שלא אטעה. על זה אודיעך בעל בינתך אל תשען: שלות לרך בשעים הוא כמפיל פור הוא הגורל, כי אולת קבורה עוד בלבבו. ולכן מאוד צריך אתה להשגיח על עצמך, ועל כל תנועותיך, ומחשבותיך, אם תרצה להצליח בימים הבאים, לשמח נפשך ונפש אבותיך לעתיד. ודע שמי שלא יזרע באביב לא יקצר בקציר: עח) ר"ל אין אנו יודעים [כמו לא הוה בידיה הענות י"א ב'] : עט) ור"ל לא מבעייא שלות רשעים, פשיטא שלא מדע מדוע דרך רשעים צלחה, דהרי גרמה שהם רשעים בפניה. אלא אפילו יסורי לדיקים, שאפשר לומר שאין תוכן כבודו, לפ"ה מ"ז לתשבו שהעת בסתר, אלא, אוקי גברא אחזקתיה, והקב"ה מנסהו מטעם נעלם. או שגרם לעצמו הצער שלא נתמר יפה, או שתנגלל עו"ז לו בסוף טובה בעוה"ז או בעוה"ב. וזה הפירוש נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי לדיק נעזב, דמי שתהווה זקן ולא היה נער מקודם. אלא יש אדם שכבר בנערותו הוא מקורל בתאותיו כזקן, ואם אדם כזה יאמר, שלא ראה חוסר לדיק, לא ניתן משקל לדבריו. ויש אדם שבזקנותו הוא קל בדעת כנער ולא יתנו לב על דבריו, אבלא בתן יפה. ולכן אמר נער הייתי בילדותי כשאר אדם רך בשנים ברתיחת התאוות גברו בי לא, וכאשר זקנתי, נתבטל בכלי יפה, ואעפ"כ הן בילדותי והן בזקנותי לא ראיתי לדיק נעזב, דתמיד חשבתי לו שבאמת אינו לדיק כפי הראה, ולריך לשלם חוב נסתר, או שבאמת נעזב כפי הראה להצעה קלרה של אדם. דלבסוף יתגלגל מזה טובה גדולה ו: פ) אפילו לעכו"ם ולאינו נכבד כמוך, עכ"פ בזה תסבב שהכל יתהבון. והרי זה ההלאה היותר גדולה שתשיג בעה"ז: פא) ר"ל אף דלעניין הכבוד, תכבד לכל אדם. עכ"פ לעניין התחברות, טוב יותר שתתחבר לנכבדים אפילו להיות שפל בינוניים,

(ב) ולשון גולה, היינו בעצוב אבינו ואמו ומשפחתו וכל מחמדי רוחו הנמרכותיו, ויולך למקום שיחסרו לו כל אלה. ואף כי קשה הפרידה הזאת כמתק הינוק מעדי אמו, לטובתו היא. דדבר מסוגל הוא להצלחת האדם, דכמו שהעשב לא יצלח במקום שמרע החלה, רק הנגן יעקרו ממקום שמרע תחלה ונטעו במקום אחר, כן האדם לא יצלח, הן במדות, הן בתורה [והן בכבודו], רק במקום שאינו מקום מולדתו. וזה לג' טעמים, א) דהרבה שעשוע ילדות והבירים שמתהו נפשו בשבריה ימיו, מוכרח לעזבם ברלותו לעלות בסולם השלמה. ובביתו הסרגל יכריחו לבני לפרוש מסם. ב) בנית אבינו יאחר תמיד ילד. דנשבתו על חיק אבותיו, רחמי יולדיו יסכרוהו בהסבתם, ויסמוהו על ברכי תפוקיהם, ויסכת גם הוא תכליתו להתחזק להיות לים. ג) הדבר ידוע שהאדם יתאמץ יותר לעשות טוב מהוך חפצות, ממה שיעשה ע"י הכרח מאחרי'. אולם בעודו בבית אבינו. לא תתאמץ נפש הבן המסכיל להשגיח על עצמו להתעלות בגרם המעלות, בידעו כי אבותיו יבאיהו עליו, ויהריהו במתנ ודפן

יך הוי גולה למקום תורה. שנת קפ"ז ע"ב מגא דב"ק בנה פ"ד מדנס מעלי ע"ב: **טז** ישיר מקדים בשלום כל אדם. ע"ז בלבוה י"ז ע"א ובי' ביצה ע"ב מ"ו ע"ה מפי דעות כ"ז: והוי זנב לאריות. פאהדרין נ"ז ע"ב ירושלמי סנהדרין פ"ל ה"ה:

שנויי נוסחאות

יג (עולה) על גביהן. במתו"ו ליתא: **יד** ר' נהוראי. בכי"ק ר' נהראי; בכי"מ ליתא לכל המשנה י"ד ותתיה בתה המשנה רבי אומר עשה רצונך כו' המובלה בפרק ב' מ"ד (ע"ם) וגם בר"י מביא כאן גם לאתה הו: שנה ע"ש ר' מאיר ומאיין שבכר פירשה בפ"ב. **שהיא תבוא אחריך.** בכי"ק היא תבוא אחרי: **טן** ר' יאי אומר כו' משלות כו' מיסורי. במתו"ו הוא היה אומר. שלות .יסורי. ר' מתיא. בכ"ד ובמתוזר נוסח ר' מתתיה. **בשלום** כל אדם. במתו"ו לשלום.. וכ"ס בכ"ק (וגם האדם); בר"י שלום לכל אדם. **ואל** תהי ראש. בכי"ק ולא ראש וכ"ס ברע"ב:

ראשון לציון

יך בשמעת רבי נהורמי אומר שבא קמן ע"ב ו"ל רש"י שם שחבירך יקיימוה בידך. שהאל רגיל אצלם ובשתיבה מספת זו והם אחרת בשמעה ותאל סדורה בפיך ואל תסתכת הימנה: ואל בינתך אל תשען לומר תכם גדול אני וחכמן ובשלמתו ברק זו אם מסכתא זו לא השתכת תבתה ממני. ע"כ: ואל בינתך אל תשען (משלי ג)

באורי הגר"א

יך שחבירך כו'. כמ"ש בפ"ק דתענית (ז' ע"ב) מאי דכתיב ברגל בבהול יחד וגו' והיינו דאי"ת כו': ואל בינתך כו'. פסוק הוא במשלי ג': **טן** הוי מקדים כו'. כמ"ש (תהלים ל"ד) בקש שלום וגו': והוי כו' כמ"ש כ"ר פ' לך בהגר (בהבנה ב"ש ג') הראש בעב וגו':

חוספת יו"ט — בן זומא פרק ד אבות — ר"ע מברטנורה

מתן פרוזדור. בית שער הרגוס אולם פרוזדורא: טרקלין. מקום מושב המלך. כך אתה התקן עצמך בעוה"ז כדי שתזכה לעולם הבא: **יפה** שעה אחת בתשובה. לעורך תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא. לפי שבאותו זמן אין התשובה ומעשים טובים מהגין לאדם שאין העולם הבא אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: **יקר** אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. דכתיב (משלי ז"ג) פני יולכו והגאותי לך [ברכות ז' ע"א] אמר לו הקב"ה למשה המתן עד שיעברו פגים של זעם: ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו. שבשעת המורגן שכיכול היה הקב"ה מתאבל בקשו מלאכי השרת לנחמו ורוח הקודש משיבן אל תאילו לנחמני: ואל תשאל לו בשעת נדרו. למלוא פתחים להתיר לו את נדרו מפני שאז על כל פתח ופתח שתמצא לו יאמר אדעתא דהכי נדרתי ושוב לא תמצא לו פתח ומליגו שבשבע הקב"ה למשה שלא יכנס לארץ לא התחנן מיד אלא המתין ואח"כ

מתן רבי יעקב אומר העולם הזה דומה לפרוזדור[ב] בפני העולם הבא. התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין[ג]: **יפה** הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה[ד] ומעשים טובים[ה] בעולם הזה מכל חיי העולם הבא[ו]. ויפה שעה אחת של קורת רוח[ז] בעולם הבא מכל חיי העולם הזה[ח]: **יקר** רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חבירך בשעת כעסו[ט]. ואל תנחמנו בשעה שמתו מוטל לפניו[י]. ואל תשאל

יבין — תפארת ישראל — בועז

מסתתחבר לספלים ולהיות נכבד ביניהם. דכבוד הספלים בפלות, וספלת הנכבדים כבוד: פב) כך נקרא בלשון יון [פלרהאלנע בל"ת]. והוא חדר שלפני פתח הארמון: פג) [ארהלום] בלשון יון הוא ארמון [רק שהו"ל הפיטו המלה וקראוהו ערקלין, על שם ערוקי גלי (ע"ז דנ"ח ח')], ר"ל שער סגור, שאין כל אדם רגילי לכנס לתוכו בלי רשות וכמו שנקרא מה"ע (שלאם בל"ת). וד"ל מדידעת שהעה"ז הוא רק כפרוזדור וכו', דהרי תראה שאין כאן דירת קבע רק ערלו והעה"ב הוא דירת הקבע. לכן לא התדמה בפעולותיך כמו שעומד בביתו ויש לו פלגי לתקן א"ע קודם הכנסו לפני המלך. רק תשוב את עצמך כעומד בפרוזדור בלריך להיות שם כבר מקומבא פן יקרלהו המלך פתאום פגימה. כך לא ידע האדם עתו. ולכן לריך שיהיו כל עסייניו, ובפרט עסייני עה"ב שלו מתוקנים תמיד ויתשוב א"ע כעבד המלך שומר הפתח ועומד שם וממתין כל רגע פן פתאום יקרלהו המלך ויצטרך לכנוס, כן ישוב היום פן ימות למחר [ומלת כדי חיינו ג"ם. רק כמו ומלת כדי גאולתו, דהיינו כשיעור שהוא ד'] : פד) היינו לתקן מה שמתקלקלה הנפש: פה) היינו להוסיף לה שלימות: פו) דבעה"ב א"א לתקן קלקולי הנפש לו להוסיף לה שלימות [רק הקב"ה יתקן שם קלקולי הנפש ע"י הזיקוקים, שקורלים אותן עונשי הגיהנם. וכ"כ יוסיף לה הקב"ה שם שלימות, כמ"ש יבוא מחיל אל חיל יראה אל אלהים בציון [כמ"ק כ"ם פ"א] : פז) לשון נתקררה דעתו [פפחים קי"ת פ"א]. ור"ל דבעוה"ב נשקטה תשוקתו להעונג היותר נשגב מדבבר הטינו: פח) דכל העונגי עה"ז יפסקו לגמוף משא"כ תענוגי עה"ב קיימין לנלח, ולכן לאוי שתתום על רגעיך העשים חיש מהר, לבלי להוליאם לבטלה, דת"כ תפסיד פסידא דלא הדר, דתפסיד הזמן היקר, שהוא הסבה לך להשיג הכלית יקר. וכל רגע שתאבדת, לא תשוב לך: פט) דהפיום אל ירבה בשבו: צ) דאדרבה כשירלה שאין אדם מלטער בלעדו, ילטער יותר :

ציונים

מתן התקן עצמך בפרוזדור. פירוש מעני פרגה ר' מ"ר פ"ב מס' תשובה ה"ח: **יפה** שעה אחת בתשובה ומע"ט ויקרא רבה פ"ב קה"ר פ"ד: **יקר** אל תרצה את חבירך בשעת כעסו. תנא דבי אליהו רבה פס"ר ופ"מ ועי' ברכות ז' ע"א מ"ר פ"ה מס' דעות ה"ז:

שנוי גוסחאות

מתן לפרוזדור. רד"ק (מ"ש ז' ז) מביא נוסחא לפרוסדור; בכ"י ק לפרוזדור וכן בסמוך וכפי' מתו"ו פרוזדור בדליה ואולם לבאה (סס) מתרגמי' ופרוזדורא ועי' רע"ב. **בפני העוה"ב.** בכ"ק לפני. **בפרוזדור.** כד"ל וכ"ק לפרוזדור: **יפה.** בכ"ק יפה. **בעולם הבא.** בכ"מ ובמתו"ו לעולם הבא: **יקר** (בן אלעזר). במתו"ו ליקר. **תנחמנו.** בר"מ ובר"ו תנחמהו. **בשעה שמתו מוטל לפניו.** עי' הוי"ע.

תוספות חדשים

מתן בתי"ם ד"ה העולם הבא כו' עי' במס': דלעיל. ועיין שם בר"מ"ם ותמצא בכל על כמן:

ראשון לציון

מתן בשבת העולם הזה דומה לפרוזדור עיין תוס' נדה י"ז ע"ב סרוז בלשון יון לפני דור לשון דיכה ועיין בערוך בשעיר דמלה זו לשון יון הוא: **יקר** ברע"ב ד"ה אל תרלה את חבירך כו' דכתיב פני ילכו כו' כל הפירושים שכתב הר"ב המלא בערוך ערך אל ביאר ביאור קלא ע"ש:

באורי הגר"א

יפה כו'. כמ"ש בפ"ב דשבת (לי א) ודקאמר כי לבלב המי וגו': **יקר אל** תרלה כו'. כמ"ש בפ"ק דברכות (ז' ע"ב) מנין שאין מרגין כו' שנאמר פני ילכו: **ואל** כו'. כמ"ש (ישעיה כ"ב) אל תחילו לנחמני: **ואל** תשאל כו'. כמ"ש ותחתן אל תי בעת הכעס ולא בשעת הכעוה כמ"ש במדרש ע"ש:

ואח"כ התחיל להתחנן: בשעת קלקלתו. כשנתקלקל בחטא לפי שהוא מתביים מכל אדם. וכן אתה מוצא כשחטא אדם הראשון לא נגלה עליהם הקב"ה עד שעבר חגורות דכתיב (בראשית ג') ויעבר להם חגורות ואח"כ וישמעו את קול ה' אלהים:

יט בנפול אויבך אל תשמח. פסוק הוא במשלי. אלא שמואל הקטן היה רגיל להוכיח בני אדם במדה זו: פן יראה ה' ורע בעיניו. שעשיתו כלשבך כאילו הוא שוחק למלאת תאותך: והשיב מעליו אפו. מדלא כתיב וכב. אלא והשיב משמע שיראהו מעל אויבך ויביאהו עליך: **כ** על נייר חדש. שהוא מתקיים. כך גירסת הילדות היא משתמשת: ענבים קהות. שלא נתבשלו כל צרכן ומקהות את השיניים. כך חכמת הילד לא נתישבה כל צרכה. ואין דבריו מתקבלים ומתישבים על הלב: יין מגתו. שמריו מעורבים בתוכו. כך חכמת הילד

תערובת

שהלמוד בימי הילדות וכו'. ע"כ. וא"כ פירושו הלומד כשהוא ילד וכן יש לפרש שהוא דעת הר"ב. ואתי נמי שפיר דלא הני דומה לכותב בדיו וכו'. ויש גורסין הלומד לילד וכו'. כמו שכתב במד"ש. וכתב דגם גרסת בלא למ"ד יש לפרש כך. וכך פירש בדרך חיים. וכתב דלא קשיא אמאי לא תני דומה לכותב. משום דאין המלמד דומה לכותב שאינו מחקק הדברים בזכרונו כל התלמיד. וזה כמו שמרתה לאחד לורה שבכותל. הנה יתקיק זה הציור בדעתו. ולא מפני כן נוכל לומר שזה שהראהו הקקהו בזכרונו. ע"כ: **נייר מחוק**. שכבר נתקקו בדעתו חשבונות רבים מענייני העולם וכשירצה לזכור דברי תורה יצטרך למחקם לאותם המחשבות ולא יוכל לזה בשלמות ולכך לא תנן יש שהוא הפך חדש הרי"ח. במד"ש: **לאוכל ענבים** קהות וכותה יין מגתו. אחילת הענבים שאינם מבושלות בעודן בין ביניו ירגים ברעותם והיינו דפירש הר"ב כך חכמת הילד וכו' ואין דבריו

*) כ"ה בתוי"ט ד' בלשון ובד"ח תקנו הרשב"ם עכוס שמדברי פי' הרמב"ם משמע דלא היה זה לפניו בנוסח, אך במד"ש לא הביא דבר זה בשם הרמב"ם ע"ש וצ"ע.

יכין — תפארת ישראל — יכין

צא) דבשעה שמדר וודאי חפץ בגדרו מאיזה טעם. וכשתאמר לו על דעת כך לא גדרת, וודאי יסיב לך, גם על מנת כך נדרתי, ומה יעשה שבשיתתרע לבסוף: צב) בכשבכל לעשות דבר שלא כהוגן, לא תחשוב שתשקיט רוחו כשיראה לוהביו, דהדרבה יהביים יותר עי"ז. [וזכר התוא ד' מיני מתשבות בוערות בלפידים [אפפיקטע בל"ת]. כעס, אהבה, מורא, בושה. וה"ה בכל דבר, כשיראה שום אדם אתוו בה, לא יאמר נגדה, דלא די שלא יועיל אלא גם יזיק. ולכן לא יוכיח לאפיקורוס ובראל, דכ"ם דפקר טפי (בסנהדרין דל"ח ב'). וב"ב בשנודמן בקבל לגים או בקבל שמחים בכשמחת תורה או פורים או בתתונה, רואה אותן עושים או מדברים דברים שאינן ראויים, יעלים עינו וישתוק, כמ"ש בהמע"ה אל תוכח לץ פן ישנאך [משלי ט' פ"ט]. וב"ב בשמודמן עם אדם עקום, הוא המישב א"ע תכם, ונקמת בתו"ך בסיל, ע"ם כי ה' יהיה בכסלך תיוב ח'), כ"ל בלבד. ה"נ כ"ל אדם מלודד ונפרד מחשבותיו, לאדם כזה לא תשתוב דבריו בפניו, כמ"ש שהמע"ה באמרו בסיל אל תדבר תבמה פן יבוז לשכל מילך (משלי כ"ג פ"ע). וכ"ב בשתראה מי שמשבח בנו או מי מתפתתו, ויבאלך מה תשפיע אתה עליו, או אפילו ידעת דבר של גנות, שיש ידע על פיך, דאף בשאלך, חפץ הוא שתשבח ולא שתגנה. ולמה תעשה לו מתלת לב על מנן. וכן בכל דבר]: צג) רגיל היה לומר מקרא זה, שלא יכשל בהדבר שרגילין בג"ה לכשל בו: צד) נפילה היינו היזק הגופני. וכשלון היינו נזק הרוחני. ובשתחשוב שהוא רשע מיירי קרא, דאל"כ הרי אסור לבזות לחבירו [פסחים קי"ג ב'], ואפ"ה לא תשנה בשיזק בגוף, או בשיכשל בחטא או במעשה שטות שעשה בפרהסיא. דאע"ג דכתיב באבוד רשעים רנה [משלי י"א י']. וכ"ב בנכשל ברוהניות בחטא בפרהסיא, הרי תניגן מפרסמין החגיפים [יומא פ"ו ע"ב]. אפ"ה ה"ע בשהוא רע לשמים ולבריות, גם אינו לאויבך. אבל כשאתה לאיבו, שנאה קלקלה הבורה שתדבקו לאובה, אע"ג שאינו כ"כ רשע: צה) שירע בעיני הקב"ה מה שאתה שמח במפלת חבירך. דהרי אפילו ברע לשמים ולבריות אין

הקב"ה שם במפלתו ורק אחרים משים [בסנהדרין דליט ב'], ומכ"ש זה שאולי אינו רשע כמו שהחשוב. או ר"ל שירע בעיני ה' שנענש זה במדה גדושה: צו) וכיון שהקב"ה התפיים ומחס על רעתו, נמלאת שמח לאד של אוהבי ה': צז) משמעות מלת אדם, שיהא שהוא לבן, וגם שלא נכתב עליו עדיין. וזהו נגד ב' מעלות טובות שיש לילמוד הילדות. דכמו בנייר לבן, ע"י לבינותו כל קו דקה מן הדקה עושה רושם עליו, כ"כ הבנת הילד קלה, והופכ כל הציורים הדקים מהר. וכמו הנייר החדש שאינו מטושטש מקודם מכתיבה אחרת, ניכר הכתיבה עליו אף כשיתיבש הדיו. כ"כ נירשא דיוקותא זוכרה לזמן מרובה: צח) לא קאמר על נייר ישן כהיפוך מרישא. דלא הוה משמע חלק ויפן, דהיינו כמו בנייר כזה מדאבד לבינותו, אין רושם דק מדיו ניכר בו, כך אין כח הבנתו של זקן חזקה, אבל עכ"פ כח זכירתו יפה לזכור לאחר זמן, דוגמת כותב על כל נייר חלק. והרי באמת הדבר מורגל בהיפך, דשכחה מצוייה בזקנים יותר מקטני שהבנה. לכאי קאמר על נייר מחוק, ר"ל דאף אם כח השגתו ברור עדיין להבין עמוקות מהר, כדוגמת דיו לחה שבכתובה ע"ג שחרות דיו יבישה, עכ"פ הוך ימיס מעטים ישכח הכל, ככתב שע"ג טיוטא, שאחר שנתיבש אינו ניכר כלל: צט) ענבים חמוצים: ק) דענבים קהות מיד כשיתבלום מוצא בהם טעם עפצן ומר. והיינו שהדם בשעת שהייתו ימתק לאיך *)כנדרים, אבל אחריהו כנחש יבך להוליד כאב במעייס. וכעין זה הוא לימוד מהקטנים, יש מדבריהם תיכף כשישמעם לא ימלא בהם עריבות, מדלא נתבשל עדיין שפלא יפה להטעים דבריהם כראוי, ויש מדבריהם שמתחלה נראים מתוקים ומקובלין לשומעיהן. אבל חדוק קודם לגבונו, דמפני שהרך בשנים לא מילא כרסו עדיין מלמיתות הדימון להכי ע"פ רוב, פלפולו בנוי על אבני תהו ובהו. ומחמת שבתחלה ערבו יפה לאוזן שומעת, יבוא עי"ז לבסוף לקלקל מעשה כשיפסוק כדבריהן: קא) (רייפע טרויבען):

*) בתפלה ד"ר ליתא לאלי כנדרים ועי' תפארת יעקב.

נשקל

יט שמואל הקטן אוסר בנפול אויבך כו' בגת לבי אויבו אומר פיק מ"ז.

שנויי נוסחאות

תשתדל. בערון (ערך שדר) תשתדר, ונעתר אל פלפינו: **יט** כסדור כ"י בתר מסנה זאת לקמן בפ"ה אחר משנת כ"ו בן הימא, ובכי"מ בלא גם כלן גם שם. ובבשלו. בכי"ק ובדפורי ובהבשלו והוא עפ"י כה"ק פליגים מוגהים. (פן יראה ה' וגו' אפו) בכי"ק ליתא וכפי הנראה כ"ה גי' הספ"ים שלפני ר"י וכרב עוד ויש גורסין פן יראה וגו' אפו חרון אפו לא נאמר כו' וכן גרים רש"י ור"ר ור"ע והערה; בזה"ו. מעליו אפו מלמד שמוחלין לו כל עונותיו וכפי הנראה הכל כ"ן כן אמו עד אפו: **כ** בן אביה. בכי"ק בן אביה, בפי' מתיו כ"ל בכותב אליעם בן אנוש הוא אחר כדאמרינן בגין דורשין וקודם שיצא לתכנות רעה נאמרה לו לאיש לבתר דנפק, ומי שסידרה, רמון מלא הוכו לכל קליפתו זרק עכ"ל. **הלומד ילד**. בכי"ק ובמתיו הלמד. וכן בסמוך והלמד: בכי' הלומד תורה לילד וכן בסמוך הלומד תורה לזקן (ואולי המלא תורה היה הוספת הרי' נדרך בלור) ועי' תוי"ט. בר' יהודה. בכי"ק ובכי' בן יהודה. **הלומד מן הקטנים** כו' בכי"ק הלמד.. וכן בסמוך: בכי' בה' בדבר הזה אחר הדבור דמן הזקנים. בסדור כ"י בהוה.

תוספת הדשים

תוי"ט ד"ה והשיב כו' לומר כל הלף. וכ"כ הרמב"ם בפירושו:

ראשון לציון

יט תוי"ט ד"ה שמואל הקטן כו' בלף הוא ניכא בשעת מיתתו ו.יה כלו' כו' עיין יסל"מ:

באורי הגר"א

ואל תשתדל כו'. כמ"ם בחדש ויקחו עלה תמנה וגו' ואח"כ ויקרא כו' מלהים אל האדם וגו': **כ** הלומד ילד כו'. כמ"ם בהדר"ג פ"ב כלומד ילד למה"ד לשבלה כו' שנאמר ואפרים עגלה וגו' והלומד בזקנותו דומה לפרה שנאמר כפרה וגו' ונאמר בחלם ביד נבור כן בני הנעורים וגו' ע"ש: הלומד מן הקטנים כו'. כמ"ם בספרי פ' עקב כי טובים וגו' מה יין כל זמן שמתיישן בקנקן מבכית כו' שנאמר בזכיים חכמה וה שאמר רבי אל הסתכל אלא על היין עצמו שם קטן שלמד [יותר] מזקן כמ"ם אמרתי ינוקי ידברו אלה רות וגו':

בן זומא פרק ד אבות

מתקבלים וכו' ושתיית היין מהגת ייטב לו בשתותו כי יערב לחיך. אבל בחדרי בטנו ימלא מלחובות והיינו דפירש הר"ב כך חכמת הילד תערובות ספקות יש בה. והתערובות אינן נראים מורגשים בתחלת העיון. כך נ"ל. ורוב המפרשים פירשו שהענינים כנגד חלק הפשט שבתורה. והיין כנגד חלק הנסתר וכן אמרו (סנהדרין ל"ח.) יין בגמטריא סוד: **בא** הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. דומגת מאמרו של רבי יהושע במשנה י"ח פ"ב עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאין וכו' שהקנאה נמשכת מעין הרע והתאוה נמשכת מיצר הרע. והכבוד הוא סבת שנאת הבריות שאין שנאוי לבריות כמו הרודף אחר הכבוד. שאע"פ שיכבדוהו למראה עיניו ולא למשמע אזניו ויכיחוהו על פניו הנה בקרבם ישימו ארבם ויחד יתלחשו עליו ושנאוהו. ובמד"ש כתב שמן הכבוד נמשך שיבאו לבריות ולא ירצה בחברתם כשלא יכבדוהו כראוי לפי כבודו לפי מחשבתו: **מוציאין** את האדם מן העולם. במקלת פירש"י הקנאה שקנא קרת במשנה ואחרן והתאוה שהתאוה גחז לקחת ממון מעמון. והכבוד. מירבעם שנא' (מלכים א' י"ב) אם יעלה העם הזה לזבחים. מפני שהיה המלך קורא משנה תורה: **כב** הילודים למות. פירש הר"ב מעותדים הם למות ועל דרך שכתבתי ברים פ"ג על ולאן אתה הולך. והמתים להחיות. ולא אמר להיות אלא להחיות שלריכים פועל ואינן עומדין לכך. כי המבע הינה מחייבת התחייה שלאחר המיתה כמו במחייבת המיתה לכל החיים: והחיים לדון. וגרסת הר"ב וחיים לדון וקאי על החיים שאחר המיתה: **הוא** הדיין הוא עד הוא בעל דין. נקטינהו בדרך לא זו אף זו. אבל בסדר זמנים בע"ד קודם לתבוע ואח"כ יבוא עדיו. ואח"כ ידון הדיין: **לא** מצוא פנים. פי' הר"ב הפי' לגדיק נמור כמו שנעשה מבה רבינו ע"ה על חטא הכעס. וגמול עבו הרשע על כבוד אב ואם. וגבוכדנצר על כבוד הפי"ת כמו שהתבאר בגמ' סנהדרין [דף ל"ו]. הרמב"ם: ולא מקח שוחד. פירש הרמב"ם שאינו לוקח שוחד המצוה

בא הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם. מן המתם וקין וכיוצא: והתאוה. מן בלעם: והכבוד. מן קרח וכולם היו בלעם כמ"ש בפ"ה. ואומר (מצלי י"ד) רקב עצמות קנאה. (שם כ"ם) תאות עצל תמיתנו (שם ט"ו) ולפני שבר גאון: **כב** הילודים כו'. כמ"ש (בראשית ג') כי עפר וגו'. (במדבר כ' י"ד) כי מות נמות וכמים וגו': והמתים כו'. כמ"ש (תהלים ע"ב) ויאלו מעיר וגו': שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא. כמ"ש (עמוס ד') כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו' כי לבאות שמו: הוא הממין. כמ"ש (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין וגו'. הוא הדיין. כמ"ש (איוב כ"ח) אלהים וגו' והוא רמיס יבשוט וכיוצא: הוא עד הוא בעל דין. כמ"ש (מלאכי ג') וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד וגו' ושיין כמ"ק דמגילה (כ' ע"א): לא עולה. כמ"ש (דברים ל"ב) כי כל דרכיו משפט וגו' ואין עול (תהלים ל"ג) ולא עולתה בו (איוב מ') הלל ישות וגו'. ולא מכחה. כמ"ש (ישעיה מ"ט) והאמר ציון עזבני ה' וגו' התשכח וגו' וכן לגיבך נאמר (ירמיה י"ז) מקוה יהוה וגו': ולא מצוא פנים. כמ"ש (איוב ל"ד) אשר לא נשא פני שרים ולא נכר וגו' ונאמר (דברים י) אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד:

בא [אות ח] במשנה מן העולם. כלומר מן העולם הבא. רבינו יונה פ"ק דברכות בהתיא דאמרינן כל הקורא ק"ש על מטתו באילו אוחז חרב פיפיות בידו שנאמר יעלזו חסידים בו':

באורי הגר"א

בא הקנאה. מן המתם וקין וכיוצא: והתאוה. מן בלעם: והכבוד. מן קרח וכולם היו בלעם כמ"ש בפ"ה. ואומר (מצלי י"ד) רקב עצמות קנאה. (שם כ"ם) תאות עצל תמיתנו (שם ט"ו) ולפני שבר גאון: **כב** הילודים כו'. כמ"ש (בראשית ג') כי עפר וגו'. (במדבר כ' י"ד) כי מות נמות וכמים וגו': והמתים כו'. כמ"ש (תהלים ע"ב) ויאלו מעיר וגו': שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא. כמ"ש (עמוס ד') כי הנה יוצר הרים ובורא רוח וגו' כי לבאות שמו: הוא הממין. כמ"ש (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין וגו': הוא הדיין. כמ"ש (איוב כ"ח) אלהים וגו' והוא רמיס יבשוט וכיוצא: הוא עד הוא בעל דין. כמ"ש (מלאכי ג') וקרבתי אליכם למשפט והייתי עד וגו' ושיין כמ"ק דמגילה (כ' ע"א): לא עולה. כמ"ש (דברים ל"ב) כי כל דרכיו משפט וגו' ואין עול (תהלים ל"ג) ולא עולתה בו (איוב מ') הלל ישות וגו'. ולא מכחה. כמ"ש (ישעיה מ"ט) והאמר ציון עזבני ה' וגו' התשכח וגו' וכן לגיבך נאמר (ירמיה י"ז) מקוה יהוה וגו': ולא מצוא פנים. כמ"ש (איוב ל"ד) אשר לא נשא פני שרים ולא נכר וגו' ונאמר (דברים י) אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד:

תוספות רעק"א

בא [אות ח] במשנה מן העולם. כלומר מן העולם הבא. רבינו יונה פ"ק דברכות בהתיא דאמרינן כל הקורא ק"ש על מטתו באילו אוחז חרב פיפיות בידו שנאמר יעלזו חסידים בו':

שנויי נוסחאות

רבי אומר. בסדורים ר' אליעזר אומר. יש קנקן חדש. בר"י שיש. מלא יין; בסדור רפ"ז שבלא. ויישן. בסדור מר"ל ויש ישן. שאפילו. כמתו"ו אפילו. **בא** ר' אליעזר הקפר. במתו"ו ובר"י ר'אלעזר.להחיות. בסדור עבו"ו כי יש מן המתבוים גורסים להיות (עי' חוי"ט) ומלום אין כל לכך בזה רק יש לנקד בנפעל (כפ' בגיל"ה והמ' בקמ"ן) אף שלא נמצא הבנין הזה במקלת לך לבון מבנים לחוד. ע"ם.שהוא (אל הוא) היוצר. בכי"ק ליתה. הוא הבורא.בכי"ק והוא.. וכן בסמוך בכולם. לדון. בכי"ק לדין.(ברוך הוא). בכי"ק ליתה. ולא שכחה ולא. בכי"ק לא.. לא.

יבין — תפארת ישראל — יבין

קב) דאית ביה ב' למעליותא, דמה שיתהנה לו להבומע מיד בשעת לימודו, ייטב לו גם בסופו, כאוכל עגבים בבוגות. ואפילו מה שלא יערב לו להתלמיד מדבריהם כשיתמעם, עכ"פ בסוף כשיתחזק הבנת התלמיד יראה כח דבריהם, כמו יין ישן שבתחלה אינו מתוק אבל בסוף יראה כהו לשמת הנפש, דסהירת קנים בניין הוא [מגילה ל"ח ב'] : קג) [קרוג] : קד) לא פגיע אר' יוסי, רק ה"ק אין למדין מהכללות אפילו בשלמד בהן חוץ [בשיבוין כ"ז א'] . להכי לא הבטה ביותר בחילומות של אדם, רק בחון הדבר בעצמו, וקבל האמת ממי שאמרו. [אמנם כלל נמי, שבכל דבר לא ישפוט אדם מחילומות הדבר על פנימיותו. יש נראה ת"ח והוא ע"ה, ויש לחיפך (בפסחים ק"ח כ', וב"ק קי"ז ח') . יש נראה לדיק והוא רשע, ויש לחיפך (בתענית כ"ב ח') . יש נראה טוב והוא רע ויש לחיפך (בפסחים ק"ז ח', ותענית ד"ע כ') . וכן אמר שמעון"ה יש מתעבר ואין כל, מתרגש וסון רב. ואמר, אל תרא יין כי יתאדם כי יתן בכוס עינו, יתהלך במישרים. לכן בתון יפה כל דבר וכל אים קודם שתקרבהו] : קה) תמדת הממון, שאדם מתבהל להרבותו אפילו בשכבת נפשו, רק מלד קנאת אים מרעהו, שיראה להתעשר כמוהו או יותר ממנו : קו) תאוות הגופניות שיבזבז עבורן לפעמים ממונו וכבודו. וגם מפני הטעוג האלהי מתעלל מהורה וחכמה : קז) הוא הגאות, גם עבור זה יבזבז כל אשר לו ויסתכן : קח) מעה"ז ומעה"ב . המלבד הרעות שיתגלגלו בעה"ז על ידו, ג"כ אין בוש חטא בעולם שאין ל' מהג"ל שבה לו : קט) ר"ל הגופות תעודתם למות בעבע : קי) מיתת הגוף הוא כדי להחיות הנפש. להאיר באור החיים. [ולא אמר לחיות כדקאמר בריטא. מכוש דזה אינו נשמע, רק פ"י כח שקב"ה שבידו להחיות שם הנשמה, ולהוציאה מגי אלמות שתשיבה הטרתה, לאור באור החיים] : קיא) ר"ל אע"ב שעיקר תכלית מיתת הגוף, הוא רק כדי להחיות הנשמה, ואפילו היו כל בני אדם לדיקים גמורים, היה תכליתם הטוב בימותו לבסוף ויקבל שכרם. אפ"ה החיות שיגיעו אז יהיה על פי דין, וכפי הראוי להם בן יקבלו אלקם אז. וכל זה אמרתי לך כדי לידע וכו' : קיב) ר"ל כדי שיתבונן האדם בעלמו עי"ז אף בלי לימוד הדברים שנאמרו בסיפא דמשנתינו : קיג) ואם חנגו ה' בהכלל שמלא הדברים הם, חיובו הוא להודיעם לאחרים : קיד) ומי שאינו בר הכי שוכל לדעת מעצמו הדברים שנאמרו, עכ"פ יתעמל להוודע הדברים מאחרים, ומה הם הדברים היקרים ההם הצריכים עיון היטב ולימוד. שהוא וכו' : קטו) שם בגמלא אלהי בעל היכולת : קטז) בחכמתו בלתי בעלת הכלית נתן טרם נפלאה להנשמה : קיז) בטובה ורחמים ברא הגוף שנברא ים מאין : קיח) משגיח על כל מקריות האדם, וגם על כל מעשיו הן בטוב או ברע : קיט) ר"ל שופט האדם בשכר או עונש : קכ) שהוא בעצמו ראה מעשיך : קכא) אלא תאמר מה אכפת ליה להקב"ה אם אלדיק או ארביע. אלא כ"ש כאילו הקב"ה נוגע בדבר, ואפילו בדברים שבין אדם למקום שאין בעל דין נגדך בארץ, הנה הוא בעל דין בלב, דרק כדי שתשוב טובתך שלאך לאדון : קכב) ואלא מיד אחר המעשה הנעשה אז תקבל שכר : קכג) על הארכת אף זה, שיתמתן לך לטובתך. אולם כל עוות הדין אפשר ע"י ג' מד' דברים, ב' ע"י הדיין, וב' ע"י הבעל דין (א) שהדיין רשע בעצבו, ובגאותו וחזקתו עושה עול וחמס במשפט, וכשחוק בעיניו להטות דין בזדון. (ב) שהדיין שכח המעשה, או טועה בדין, והוא חושב שלדיק לדיק ומרשיע הרשע, ועושה בהיפך. (ג) שאי מבעה"ד הוא חיים נכבד ולהוד להדיין, והדיין נושא לו פנים. (ד) שאי מבעה"ד נתן שוחד להדיין, והשוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי לדיקים. אבל חלילה וחלילה לאלה הד' לפניו ית', שאין לפניו ית' וכו' : קכד) לדחוק ח"ו בריותיו בחנם : קכה) אע"ג שמשהה מלאכים שכר או להעמים, אין שכחה לפניו ית' : קכו) מלד שהנשפט נכבד, או

שמזא

גמור שלא יעניפנו על עבירה קלה שבאת לידו. ואינו לוקח שוחד המצוה בשביל העבירה. אלא נותן שכר על המצוה. ופונס על העבירה. כ"פ הרמב"ם: ודע שהכל בא לפי חשבון. פרוטה ופרוטה מצטרפת לחשבון גדול. כך עבירות קלות כשהן מרובות עולות לחשבון גדול: שעל כרחך אתה נוצר. שהנשמה אינה רוצה לצאת מן הפרגוד מקום טהור שהנשמות מונחות שם. ולינכם במצי אמה במקום טמא ומלאך בא ומוליאה בעל כרחה ומכניסה במעי האמה: ועל כרחך אתה נולד. בשעת הלידה אינו רוצה לצאת. ומלאך מוליאו בע"כ: ועל כרחך אתה חי. יש אדם מדוכה ביסורים ורוצה למות ואינו יכול: שוחד[קכז] שהכל שלו[קכח]. ודע שהכל לפי החשבון[קכט]. ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך[קל]. שעל כרחך אתה נוצר[קלא]. ועל כרחך אתה נולד[קלב]. ועל כרחך אתה חי[קלג]. ועל כרחך אתה מת[קלד]. ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא[קלה]:

המצוה בשביל העבירה וכו' דאי להעות הדין זה מן הסעות שירוחק מן הס"ת מה שלא יצוייר ואף לא ידומה כי איך יצוייר לו שוחד ומה יהיה השוחד. עכ"ד. והקשו עליו המפרשים דמאי שהכל שלו אין זה נתינת טעם על שוחד של מצות. ותירץ במד"ש שאף המצוה היא הכל שלו [יומא נ"ח ע"ב. שבת ק"ל ע"א] להבא לטהר מטיינין לו ואין המצוה נקראת אלא על שם הגומרה. ע"כ. ועיין מה שכתבתי בסוף פרק קמא דקדושין. ומעניין התשובה שמקבלה אין להקשות לפי שהיא אינה מצוה בפני עצמה אלא היא כנגד עבירה לדחותה מעליו. ועוד עמ"ש הר"ב במשנה ח' פרק בתרא דיומא [ל"ה על עשה]: מקדח. כתב מד"ש בשם רבינו אפריים. שהמ"ש בחיר"ק ויש גורסין מקח בפת"ח חה וזה לא מכתבם. שלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד. ע"כ. ר"ל שנמצא בקרא בחיר"ק. בד"ה ב' י"ט [ו']. כי אין עם ה' אלהיכם עולה ומצא פנים ומקח שוחד. ואני אומר אלא הולרך לומר לשון חכמים לחוד לפי שאע"פ שכתבת מקח עצמה לא נמצא בכתוב בפת"ח מ"מ נמצא כיוצא בו במלכים א' ו' [ז'] אבן שלמה מסע. וכן במשלי י"ח [ט"ז]. מתן אדם ירחיב לו. אבל בסגול לא נמצא לא זה ולא אחר שכיוצא בו. וזה כי הש"ס נוספת ופ"א הפעל חסרה ולכן האות הנוסה דגושה ולפיכך לא הוכרח אלא לנרוש בפת"ח ולא בסגו"ל: שהשאול. פירוש קבר: שעל כרחך אתה נולד וכו'. ובאן זה. שהוא זכר ענינים מבעיים. שאין בחירה לאדם בהם שעליהם אמרו ז"ל (ברכות דף נ"ג:) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. ולא אמר על כרחך אתה מוטא או טובר או מהלך או עומד. ומה שדומה לזה. שאינו קולן ענינים שהם ברשות האדם ואין הכרח בהם. הרמב"ם: ועל כרחך אתה נולד. פירש הר"ב בשעת הלידה אינו רוצה לצאת אפה מסוף העולם ועד סופו. כמ"ש [איוב כ"ט ג'] בהלו נרו עלי ראשי. רש"י:

כב שעל כרחך אתה נתון מיחוסא פקודי פיקו ג':

שנויי נוסחאות

(שהכל שלו) ודע שהכל לפי החשבון בסדור עבו"י ליתא: בכי"מ ודע שהכל שלו וליתא ודע שהכל לפי החשבון; בכ"י ודע שהכל שלו והכל בא לידי חשבון; במתו"ו ודע שהכל בא לחשבון; בכי"ק לפי חשבון. ואל יבטיחך. בכי"ק אל.. יצרך שהשאול בית מנוס (לך). בכי"ק ..ששאול.. וליתא; במהו"ו יצרך לומר שהשאול.. וליתא: בכי"מ ובר"י ..שיש בשאול בית מנוס ובי"ה בר"י (ומס מנוס לך). וע"ב אתה נולד). בד"ל ובפו"י ליתא. הקב"ה. במתו"ו הוא הקב"ה.

ראשון לציון

כב במשנה ועל כרחך אתה חי. ושיין בת"ד דבהוכות דף ל' ע"ב דנסיקון על כרחך אתה מת ועל כרחך אתה חי ע"ש:

תו"י ד"ה שעל כרחך כו' שעליהם אמרו חז"ל (ברכות דל"ג) הכל בידי שמים חוץ מ' וכן מגילה כ"ה ע"א כמה ע"ו ע"כ:

באורי הגר"א

שהכל שלו. כמ"ש (חגי ב') לי הכסף וגו'. ונאמר (דה"א כ"ט) ומאת הכל וגו': ודע כו'. כמ"ש (קהלת י"ב) כי את כל מעשה וגו' על כל עלם: ואל יבטיחך כו'. שלא תאמר כמ"ש (איוב ג') כי עתה שכבתי ואשקוט ישנתי אז וגו' עם וגו': על כרחך אתה חי. כמ"ש (איוב ג') לאם יתן וגו' ותייב וגו' המחכים וגו': ועל כרחך כו'. כמ"ש (קהלת ח') אין אדם שליט ברוח וגו' ואין שלטון ביום וגו' (תהלים מ"ט) איקר פדיון נפשם והדל לעולם: ועל כרחך מ'. כמ"ש (קהלת י"ח) ודע כי על כל אלה וגו':

יכין תפארת ישראל יכין

שמזלו מבהיק: קכז) אפילו יביא האדם כל הקרבנות, ויעשה מצות רבות, ולא יסוב על חטאיו, הס כולם תועבה לפניו ית', דזבח רשעים תועבה: קכח) הלדק והזכרון, והכבוד והכסף והזהב, הס טינם שלו. ואיך יכשל באלה הד' סבות ח"ו, או בהפוכן, ויעוות מבפע: קכט) אין ר"ל דלפי חשבון המצות והעבירות תשתלם, דזה א"ל לומר, דכבר תנא לה שאין שכחה לפניו ית'. אלא ה"ק, דהעונש והשכר של כל מעשה הוא לפי חשבון הסיבות החיצוניות שהכריעוהו להמצוה או להעבירה. ולפי חזק התאוה שהיה לו בשעת מעשה, ולפי הממחה שהיה לו בעשותו המצוה או העבירה, כן ירבה או יתמעט שכרו או עונשו: קל) ר"ל אבל השמר מלהכחיש ולהרוס כל מה שאמרתי לך במשנה זו, ע"י טענה אחת מדומה, שתחשוב שאחר מותך תתום כעשן, ולפיכך תאמר בלבבך, בשרירות לבי אלך, כי אין דעת וחשבון בשאול: קלא) ר"ל לא בדרך הטבע היתה ילידתך, שתוכל לומר כאשר בא כן אלך. אבל על כרחך ונגד כל סברותיך, נולדת בכח גדול ויד חזקה מידו ית', שנתהוה מטפה א', נוף בעל בשר ועצמות, מתוקר ביופי, ובשכל ובתבונה. והתוכל לחשוב כל זה דרך הטבע. וא"כ איך תוכל לומר שנשמתך נולדה בנסי נסים, כדי שנכשוף כהנוף עשן הנדוף: קלב) נולד שייך בנשמה, שהיא היא הנולדה, ונולד שייך בגוף. ור"ל שגם הגוף שבך נעשה ונולד בנסי נסים, ולפי מחשבות תעתועיך גם הוא לא לתכלית מה שברא, וגם פלאות שבלידתו לחנם היו: קלג) ר"ל גם החיות שלך בעצמו בדרך פלא הוא, ונגד כל סברותיך הוא שיאחד רוחני עם חתיכת בשר, ויתאחדו לו כך עד שיחשבו א"ע כעצם א': קלד) גם זה לא מסתבר ומובן לך מה הוא מיתתך. מה היה לו בחייו, ומה עוף והלך ממנו בשמת, וע"י מה נתהוה הפרידה הזאת: קלה) דכיון שכל אלה הם על כרחך ונגד סברתך ושכלך, בקל תוכל ג"כ לחשוב שגם אם היה סברתך נוטה שאח"כ תתם ותהיה לאפס, אולי גם זה על כרחך יהיה. שתשוב שם לחיות לתת דו"ח לפני ממ"ש הקב"ה. או ר"ל מדאפשר לו לאדם לחשוב מירתתו לפני המות, ע"כ שלרעתו הוא, ושעם הגוף גם הנפש ח"ו תמוס ואין דעת וחשבון בשאול לפ"ז. וע"כ יאמר התנא שאין לך להוכיח כן מדהמות נגד רצונך, דהרי בכל פעם שיוליאוך מעולם לעולם אחר, תמיד יהיה נגד רצונך, ועל כרחך יתפסו אותך בפאת רחבך וימסרו אותך חסר דעת לטובתך אף שאין אתה רוצה. שהרי על כרחך אתה נולד, וזה נראה מבכייתך וצעקתך ברגע ביאתך לעולם, וזה מדהורגלת במעי אמך לחיות מדם, ועתה יתתאר מעין שוויתך לחיות מאויר. וזה נ"כ הטעם שע"כ אתה מת מהרגנך לחיות מרות ותירא מלחיות בלעדו שוב. וכ"כ התשוב שזה לטובתך שאיך ערוך ליתן דין וחשבון בעה"ב, דעבדה בהפקירא ניחא ליה, ולכן טוב לו לחיות כחית טרף ביער בלי מנהיג. ולכן תחשוב שבאמת כך הוא. אבל על כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, וגם זה הוא טובתך ויקרתך מכל הברואים. וכן התנהג תמיד אתה עיר פרא אדם יולד, שבכל פעם שירצו להעלותך למדרגה יותר נשאה, תמיד אתה כולד בשפלותך ובמיעוט תבונתך המלן ותתאמן מנגד עד שיכריעוך לקבל העובדה, כי טוב ד' לכל, ורחמיו על כל מעשיו, וכאב את בן ילדה עמך להעלותך מעלה מעלה

פרק ה א בעשרה מאמרות נברא העולם ומה ת"ל והלא במאמר אחד יכול להברלות אלא להפרע וכו'. הכי פירושו ומה ת"ל מזה שהוא נברא בעשרה מאמרות כלומר איזה לימוד נמשך מזה ולא שהיא פלגה על הבריאה עצמה למה היתה בעשרה מאמרות. אלא בר"ל בים לנו ללמוד מהבריאה שהיא בעשרה מאמרות לימוד מוסר נאה. לפי שהלא במאמר אחד היה יכול להברלות וילא לנו ממה שנברא בעשרה להפרע וכו' אבל לא בלבד היתה כוונת הבריאה בעשרה מאמרות כדי להפרע וכו' אלא זה ממדת טובו יתברך לעשות פעולה יתירה כדי להפרע וכו' כך פי' בדרך חיים: נברא העולם וכו' יכול להברלות וכו' ולא תנן ברא העולם ויכול לברות ברלה בעיני שהפליא בזה הוראת הבריאה שהיתה יש מאין ואפס מוחלט. ולא כמחבבת המוכב בחומר קדמון שלאבר מאמין באפס מוחלט לודק המאמר לומר שהיה יכול להברלות שהוא מלד הנברא שכיון שאפס ואין מוחלט היה. אין מונע מלהברלות במאמר אחד כמו בעשרה מאמרות. אבל אילו היה חומר קדום לא ילדק לומר בפטיעות שהיה יכול להברלות מלד החומר כי אמת טבע שחומר לא היה מקבל הבריאה במאמר אחד: ליתן שכר טוב. הא דקאמר לבון נתינה בשכר. מפורש ברים פ"ב: **ב** עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע וכו'. כלומר דבר זה מה שהיו עשרה דורות הוא מודיע לנו כמה הש"י אדך אפים. דרך חיים: להודיע כמה אדך אפים וכו'. כתב הר"ב אף אתה אל תתמה וכו' שכן המבול היה אלף תרל"ו לבריאת עולם. ותורכן הבית היה ג' אלפים תתכ"ח לבריאת העולם. לא וחשוב. חכה לו כי לא יאחר. ומד"ש פי' בשם הר"ר יוסה שמודיע שכמו שלבסוף גמולם שילם להם. שהביא עליהם את מי המבול. כך עוד הנה ימים באים ישלם להם כפעלם ויושיעם וינאלנו במהרה בימינו אמן: עשרה דורות מנח ועד אברהם. לא דמי למאדם ועד נח. דאדם ונח בכלל עשרה. אבל הכא אין נח בכלל. אלא לפי דסיים בנח. הדר ופתח בה: להודיע כמה אדך אפים וכו'. ומודיע בזה דבר גדול יותר מן הקודם שהקב"ה מאריך אף ולא נבי דיליה בהאחתה וכליון נמור כמו בדור המבול. ונראה לי דהיינו דכתיב אדך אפים ולא אדך אף דתרי אף הוו. חדא שיולא לפועל ולבסוף משחית הכל. ואחד. שהיו יולא לפועל

פרק ה א בעשרה מאמרות נברא העולם(א). ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות(ב). אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות(ג): **ב** עשרה דורות מאדם עד נח(ד). להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין. עד שהביא עליהם את מי המבולה(ה). עשרה דורות מנח עד אברהם(ו). להודיע כמה ארך אפים לפניו. שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא אברהם וקבל עליו שכר כולם(ז): **ג** עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם. להודיע כמה אהבתו של אברהם אבינו. שהיה רלוי שיעשו כולם. לפיכך נלולו כולם בזכותו. וכמו שנעל עליו עול מלות בעוה"ז כנגד כולם. כך קבל בעוה"ב שכר כנגד כולם. שכל אדם [חגיגה ט"ו ע"ב] יש לו בני חלקים אחד בגן עדן. ואחד בגיהנם זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע. נתחייב. נוטל חלקו וחלק חבירו בגיהנם: **ג** עשר נסיונות. א' אור כשדים

פרק ה א בעשרה מאמרות. תשעה ויאמר. ובראשית נמי מאמר הוא דכתיב (תהלים ל"ג) בדבר ה' שמים נעשו: שמאבדים את העולם. שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו אבד עולם מלא. והרבנים שבעונם מאבדים את נפשם כאילו מאבדים את העולם. כך מלאתי. ולי נראה שמאבדין את העולם ממש. שמכריעים את כל העולם כולו לכף חובה. ומלא העולם אבד בשבילם: שנברא בעשרה מאמרות. ולינו דומה המאבד מלאכה שהיא נעשית ביום אחד למלאכה שהיא נעשית בהרבה ימים: **ב** להודיע כמה ארך אפים לפניו. אף אתה אל תתמה שהאריך לעובדי כוכבים כל הימים הללו שהן מתעבדין בפניו. ביותר שאריך לדורות. שמאדם ועד נח. ואח"כ נכעסו: וקבל עליו שכר כולם. עשה מעשים טובים כנגד מה שהיה רלוי שיעשו כולם. לפיכך נלולו כולם בזכותו. וכמו שנעל עליו עול מלות בעוה"ז כנגד כולם. כך קבל בעוה"ב שכר כנגד כולם.

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ה א) ר"ל בעבור לויים נברא העולם וברואים שבה. והם ט' פעמים ויאמר בנכתבו בפרשה בראשית ברא, ומלות בראשית ברא נמי מאמר הוא, דבלתי ספק נברא שמים וארץ ע"פ רלונו יתי'. רק להכי לא כתיב נביה ויאמר, מדנברא יש מאין, א"כ לא יתכן שילוה הקב"ה להאין שיברא. משא"כ שאר הברואים בשבר היה כאן שמים וארץ, שיוך נבייתו ויאמר, שלוה להן שיוצילו מהן יש מים: ב) ר"ל בשלמא אם היה מסתבר שלא היה יכול להברא במאמר א', רק היה צריך למעשה הגדול והנורא הזה מאמרים רבים, שפיר קמ"ל קרא, שנברא רק בי' מאמרות. אבל הרי ידענו כי גדול אדוננו ורב כח לברות הכל במאמר א', ומה שברלו בלמת בי"ד מאמרות, הוא לטעם כמוס לה' ית'. וא"כ ק' שפיר לאיזה לורך הודיענו תורה שנברא בי' מאמרות, דהרי הטעם למה נברא כך אינו מוגג לנו, והרי זה כממעט בכבודו ית"ו. על כרחך שלטובתינו הודיענו תורה ק, שלמד מזה שום דבר. ולפיכך עלינו להתבונן איזה דבר נלמד מזה: ג) דהודיענו התורה שנברא העולם וכל שבו בי' מאמרות, למען דע כמה חביב לפניו ית' העולם וכל חלקיו, שנברא בי' מאמרות דוגמת העולם העליון שנברא בי' ספירות, ודוגמת י' הדברות שבסיני. [וזה הטעם של כל י' י' שבפרק זה. וכן כל המלאים שבעולם כלולים בי' לבושות, (א) הטעם, (ב) הנמה, (ג) האיכות, (ד) הלידה, (ה) הפנה, (ו) המתי, (ז) הנשמה, (ח) הקיום, (ט) הטעל, (י) הנפעל]. וכיון שכל כך חביב לפניו העולם א"כ כל המקלקל בו שום דבר שנעשה בו ע"י חטאיו, עני בשיו, הלמה בהרגנלתה, ויתוס בביאלה [פסחים קי"ח א'], הרי קלקל דבר שחביב לפניו ית' מאד וחפץ בקיומו, ונעשה גם על עצמו. וכ"כ הנורם ע"י לדקתו בהתקיים הכל, ושיתברך הכל בכפב ברכה, כמ"ש ונתתי עשב בשדך לבהמתך, שהלא פרתו רועה בלפר ואין חיה מזיקתה, תרגנולתו מנקר בחכפה ואין חולדה מזיקתה [בפסחים ד"ח כ'], הוא עושה בזה רלון קונו, ומקבל שכר על שכרו [וזהו שאמרנו פ"ד מ"ב שכר מלוה מלוה ושכר עבירה עבירה]: ד) כמפורש בתורה הדם הולד שה, ושם הולד אנוש וכו' עד נח. ולמאי ג"מ הודיענו התורה סדר הדורות הללו: ה) דלע"ג דבי"ג מדות כבר כתיב שהקב"ה ארך אפים. עכ"פ לא ידענו עד כמה דורות הוא מאריך אף, להכי קמ"ל בסדר הדורות ההם, שרק עד י' דורות מאריך אפו אולי יכובו. [ואילה"ק הרי כתיב פוקד עון אבות וגו' על שלשים ורבעים, והרי זה מיירי בשאחרון מעשה אבותיהן ביידיהן [בסנהדרין כ"ז כ']. כ"ל דהנא דהיה תלוי בזה בשחתת כל העולם שאני]: ו) גם הם מנויין בתורה. ולענין מה מנה תורה סדר דורות אלו: ז) ר"ל שכר שהיו מוגן רחוין לו, הסיומו לקרבן תחת כנפי השכינה, להתגלות להם כ"ו לאתע"ם ולברות להם ברית, וליתן לזרעם תורה, ולעשות להם נסים ונפלאות, ולהשפיע להם נבואה, כי כך היתה הטובה בתחלה מאתו ית', שיזכו כל בני אדם לכל הדברים היקרים הללו. ומשהטאו י' דורות הראשונים, נחתו כולם, רק אברהם, והמובחר שבזרעו דהיינו

פ"ה א בעשרה מאמרות נברא העולם. ל"ם נ"ב ב"ש מביאים ב"ש ע"ב נ"ב פ' י"ז במל"ל נפת פ"ל קל"ל ל' י"ז עולל"ש ע"ב ופ"ב: אלא להפרע מן הרשעים פ' נ"ל ע"ל פ"ל ופי' פמיקתא לרבי אבהו כ"ב פ' ח': **ב** עשרה דורות מאדם עד נח, ע"ל פ' נח פנ"ב לן לן אל"ב ויהא אמ"ב מנחומא אבנם ויבא קומן מ' פנא דבי אליעזר רבא פרק ה' ובי"ל הגלל אמת פנק י"ל: **ג** עשרה נסיונות נתנסה א"א במל"ל נפת פ"ל אל"ב מנחומא פרשה לך לך ופנ"ב ופנ"ב מלבד הנלים מזמור ל"ח:

שנוי נוסחאות

פ"ה א (וכמה תלמוד לומר). בכי"מ ליתא. ומלגא פירכו הרע"ב מסמע שנם לפנינו לא היה הדבור הזה במקנ. במתו"ו ליתא למלי לומר ופי' בר"ר: **ב** עד נח. בכי"ק וכמתו"ו ובר"י ועד.. ובאין. בכי"ק ובמתו"ו ובר"י לפניו וליתא למלי ובאין וכן בספוך. את מי המבול. במתו"ו ליתא למלי את; בכי"ק ליתא למלי מי וכן ליתא למלי את גם בר"י (וגם שבא עליהם..). ארך (אפים לפניו). במתו"ו ליתא בטעות. אברהם. בר"ל ובכי"ק ובמתו"ו ובמכנ"ב אברהם אבינו. וקבל (עליו). במתו"ו עליהם; בכי"ק ובמכנ"ב ליתא. **ג** עשרה נסיונות. במתו"ו ובכי' עשר..

תוספות חדשים

פ"ה ג ברע"ב ד"ה עשרה נסיונות כו' אור כשדים כו' עכ"ל והרמב"ם בפי' לא חביב אור כשדים. ולא מעמד בן בתרים ותבב שנים אחיים:

ראשון לציון

פ"ה א ברע"ב ד"ה בעשרה מאמרות כו' ובראשית נמי מאמר הוא כו' כדאיתא ר"ה ל"ב ע"ב ומגילה כ"א ע"ב ועיין יסל"מ: **ב** הוי"מ ד"ה להודיע כמה ארך לפיס כו' ונראה לי דהיינו דכתיב ארך אפים ולא ארך אף. נעיבוכין כ"ב ע"א מ"א ע"א ובכ"ק כי ע"א מ"א ע"א דכתיב ארך אפים ארך אף מבעי ליה אלא ארך אפים לדיקים ארך אפים לרשעים: **ג** ברע"ב ד"ה עשרה נסיונות לי אור כשדים כו' עי' יסל"מ:

באורי הגר"א

פ"ה א בעשרה מאמרות כו' [כ"ב ל"ב ע"א ועי' בפר"ל פ"ג]. ואלו הם בראשית. ויאמר אלהים יהי אור. ויאמר אלהים יהי רקיע. ויאמר אלהים יקוו. ויאמר אלהים תדשא. יהי מארת. יעלו המים. תוצא סארץ. נעשה אדם. הנה נתתי. וסרו. ורבו הוא נוזי אל ברכה: **ג** עשרה נסיונות. בפרקי ר"א פ' כ"ו. אי כשמולד אברהם אבינו נקבו כל גדולי המלכות להרגו ונתנה

כשדים שהכליכו ומרוד לכבשן האש. ב' לך לך מארצך. ג' ויהי רעב. ד' והוקח האשה בית פרעה. ה' מלחמת המלכים. ו' ממרד בין הבתרים שהראהו בעבוד מלכיות. ז' המילה. ח' ושלח אבימלך ויקח את שרה. ט' גרש האמה הזאת ואת בנה. י' העקידה: **ד' עשרה נסים** נעשו לאבותינו במצרים. שגלגלו מעשר מכות. וסלס היו במצרים ולא בישראל: ועשרה על הים. א' ויבקעו המים. ב' שנעשה הים כמין אחל. וכנסו ישראל לתוכו דכתיב [בנקוק ג'] נקבת במטיו ראש פרזיו. ג' שנעשה קרקעית הים יבש בלא חומר וטיט דכתיב (שמות י"ד) ובני ישראל הלכו ביבשה. ד' שקרקעית הים שדרכו בו המצריים שהיו רודפים אחרי ישראל. נתגלגלה ונעשה חומר וטיט. דכתיב (הנקוק ג') חומר מים רבים. ה' שהמים הנקפאים בקרקע הים לא היו חתיכה אחת אלא חתיכות קטנות כעין לבנים ואבני הבנין מסודרים זה אצל זה כדכתיב (תהלים ע"ד) אתה פוררת בעוז ים שנעשה כעין פירורים. ו' שנתקבצו המים הנקפאים ונעשו קשים כסלעים. דכתיב (שם) שברת ראשי תנינים על המים והמצריים נקראו תנינים. ז' שנגזר הים לי"ב גזרים כדי שיעברו כל שבט ושבט בדרך אחד לבדו. והיינו דכתיב (שם קל"ו) לגוזר ים סוף לגזרים. ח' שקפאו המים כספיר. וכוסס. וזכוכית. כדי שיראו השבטים אלו את אלו. שעמוד האש היה מאיר להם. וזהו שנאמר (שם י"ח) חבבת מים עבי שחקים כלומר *)קבוץ המים היה כעבי שחקים כעצם השמים לטוהר. ט' שהיו יולאים ממנו מים מתוקים שהיו שותים אותם. וזהו שנאמר נוזלים. י' שלאחר ששתו מהם מה שרצו. הנותרים מהם היו נקפאים ונעשים ערימות. דכתיב (שמות ט"ו) נערמו מים נצבו כמו נד נוזלים: עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצרים. דל"ך עד"ש בא"ח"ב: ועשרה על הים. הן כנגד עשר נפילות שבשירת ויושע. רמה בים. ירה בים. שנעו בים סוף. תהומות יכסיומו. ירדו במצולות. תרעף לויב. תהרוס קמיך. יאכלמו קשש. כסמו ים. נצלו כעופרת. הרי עשר נפילות. ותבלעמו ארץ אינו בחשבון הנפילות שזו היא מובטחן שזכו לקבורה: עשר נסיונות נסו אבותינו להקב"ה במדבר. שנים בים · אחד

*) מנה מגלה כי ל"ל דבריו חשרת מים וכמו שהוא בש"ב כ"ב.

ואלו מאחריהם] הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז וכו'. מד"ש: במד"ש שעיקר המכות היו למען ספר שמו בעולם. ועיקר הידיעה זו לא היה ניכר רק מאשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל הלכך בהוחס עיקרים באיכות הפרסום. לכך הקדימם אע"פ שלא היו קודמין בזמן: **עשר נסיונות** נסו אבותינו את הקב"ה ועשרה על הים. מה שהקדים התנא הנסים שבים. הוכן מכה שבמצרים קודם לעכות אע"פ שהם היו המכות קודמין בזמן ובמד"ש הוכן בזה שעיקר כו' כמ"ש לפנינו בד"ה ועשרה על הים:

*) בהוי"ש ד"ש יש כאן הוספה בזה"ל וי"ל מ"כ בעבורה נסים שעל הים ה"ל ג"כ לפרש שהם שנעלו מני מכות שבמצרים שם על המצריים. וי"ל שלותה המכות כולם היו מכת חרב הרג ואבדן ולפיכך כולם בוות שנאמרו בלבן ופילם שבאו"א היתה בפילם אשון אחריה תקומה ולפיכך לא יתחבר לעשרה נסים שהם היו פילים מכל כו' ולא יהיו מלולים מהעבירים בבר אחדו מן הבולם מה"ל כמסת שבמצרים שלא היו אלא מכה בעלמה. ויתחא הבתא הקדים התנא הנסים שבים לפי שהיו קודמין בזמן למכות מצרים שבל הים ואיידי נקט נמי כנים שבמצרים קודם לעכות לע"ש שהם היו המכות קודמין בזמן ובמד"ש הוכן בזה שעיקר כו' כמ"ש לפנינו בד"ה ועשרה על הים:

אברהם אבינו עליו השלום ועמד בנולם). להודיע כמה הבתו של אברהם אבינו עליו השלום): **ד' עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים). ועשרה על הים**). עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים. עשר נסיונות נסו לפעול לכליון חרון אפו ומקבלים טובה בזכותו זה שעמד בכל נסיונותיו לפיכך קראו התנא בכאן אבינו. נראה לי: ועמד בכולם. שלא הרהר אחר מדותיו. רש"י: להודיע כמה חבתו וכו'. שבזה אנו יודעים גודלו כמה חבתו. וכו'. וכמ"ש רש"י בפי' החומש (בראשית כ"ב) עתה ידעתי להשיב לשון ולגוים התמיהים מה היא חבתי אלך ים לי וכו': **ד' עשרה** נסים נעשו לאבותינו במצרים. פי' הר"ב שגלגלו מעשר מכות. ואלו הם נסים בלא ספק. ולכון התורה בכל מכה ומכה מהן מה שהביא הקב"ה על המצריים מלבד מכות הבנים שלא ביאר זה. אלא שהוא ידוע שלא נעשה ישראל. אבל היו נמצאים ועשרה על הים. בנס התמיד שכתב הר"ב שהמים הנקפאים וכו' היו חתיכות קטנות כעין לבנים וכו' ["וכך פי' הרמב"ם]. יש לדקדק לאיזה סבה ונעשה נעבו כלבנים [*וג"ל שהיה נמוי ולתפארת ישראל כמו הנס הנמי בנעשה הים כמין אחל. ובלא אחל נמי חסני להם בהבקעו לבד. ואם להאחיל עליהם מפני החמה אז מפני הגשמים הרי בלי ספק הענני כבוד לא סרו מהם אף כאשר הלכו בתוך הים. אלא לכבודן של ישראל בלבד הוא שנעשו להם אלו שני הנסים]: עשר מכות וכו'. ס"ג בס"ח. וכן היא גירסת הר"ב*). [*ומ"ש דל"ך עד"ש בא"ח"ב. שכך היה נותן בהם רבי יהודה סימנים כמו שהוא בהגדת ליל פסח. ובשבח זו בשבת הגדול פה בקרקא"ח לפ"ק בדרוש שדרשתי בבית הכנסת הקשיתי שאין בתיבות אלו שום משמעות ולכן נ"ל לקראותן דאך עשה באהב ומשמעותן כאילו הקב"ה אומר שמתחך כשאהוב באהבת חרב שע"ן ואל"ף מתחלפין. וכן שתי אותיות בתיבה אחת כמו שמלה שלמה כשם כשב. ועדים על שם פסוק בחבקוק ג' י"ח. באף תדוש גויים. ובאחב. ע"ש פסוק ביחזקאל כ"ח כ' אבאת חרב ופירש"י שהתי"ו אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה]: **הביא** הקב"ה וכו'. לפי שהמכות באו במשפט ובדין על המצריים לכך יחדם התנא להקב"ה שהוא דיין אמת אבל בנסים שנעשו לאבותינו לא יחוס להקב"ה לפי שלא היה שורת הדין נותן שיהיו ראוים לנס כי היו נ"כ עובדי ע"ז. וכמ"ש רש"י בפ' בשלח [בפסוק ועשרה על הים. מה שהקדים התנא הנסים שבים. הוכן כדי שלא יהיה נראה כמו שמלה אחת כמו שמלה אחת כמו שמלה אחת

בעשרה מאמרות פרק ה אבות

ר"ע מברטנורה

המקום [נ"ה] במדבר. ואע"פ שהעגל חטא היה. נקרא נסיון בענין נסיון להקב"ה הוא מיעוט האמונה והסתפקם בו. וכך הוא חטא העגל שלא האמינו ולא בטחו בו שילכו בעוה דרכם במדבר אשר הוליכם בה ממצרים ועד סנה. ולא אמר הר"ב סדר זמנים. אלא נקט שנים שנים. אבל קשיא דבעלייה היה שכתב הר"ב שהוא ויבואו מרתה. מאי עלייה היה הוה שהרי היה ג' ימים אח"כ וכן הרמב"ם שמפירושו העתיק הר"ב. לא הלא להא דמרה בעלייה מן היה. וכגמ' פ"ג דערכין דף ט"ו ע"א אמרינן חד בעלייה של היה ומפרשים שמיד שעלו מן היה היתה. שאמרו כשם שאנו עולים מצד זה כך מצרים עולים מצד אחר ומייתי ליה מדכתיב (תהלים ק"ו) וימרו על יס בים סוף. וכנגדו לא קא חשיב למתאוננים כלל. ובאמת דקשיא על הש"ם אמאי לא קא חשיב למתאוננים. לפיכך נראה לי דס"ל להגמ' דמתאוננים והאספסוף התאוננותם. וכי הא דכפרק כל כתבי דף קט"ז תני רשב"ג אומר שתידה פרשה זו [ויהי בנסוע דעלה קאי התם] שתעקר מכאן ותכתב במקומה ולמה נכתבה כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות לפורענות שניה. פורענות דמתאוננים. פורענות דאשה. ויסעו מהר ה'. ואמר ר' חמא בר חנינא שסרו מאחרי ה'. והקבו בתום' דאכתי נסמכו שתי פורענות. ונדחקו מאד לישב. ולדידי אדרבה הכי נמי מפני דמתאוננים והאספסוף חדא פורענות הוא והדע דכיון דפריך שניה מאי הוי. ולא פריך תחלה על הראשונה. ש"מ דהראשונה נמי ידע. ולא הוקבע אח"כ בגמ' פורענות ראשונה ויסעו וכו' בדרך שאלה ראשונה מאי היא אלא מסדר הגמ' הודיענו מאי היא אבל השואל שבבית המדרש לא שאל אלא על השניה. דבבר דמתאוננים אינשי לימוד שבהר ה' היא כדלקמן ואין כאן הפסק [בין פורענות דמתאוננים לפורענות דהאספסוף] ומהדר ליה ויהי כמתאוננים כלומר מעשה מתחלת הענין וכולה חדא פורענות היא ודלא כפירש"י במפרש דמתרץ דהאספסוף היא הראשונה שהתחילו בה כשסרו מאחרי ה'. וכבר הקבו עליו בתום' והביאו מדרש *) ויכלו דפורענות ראשון שסרו מאחרי ה' לפי שלמדו הרבה תורה מסיני כתוק הבורח מבית הספר כך ג"ל. [ומאתי אין לי במדרש רבה פרשת מצורע שאמרו שם מסיגן נתחייבו ישראל בזיבות ובצרעת. ונתלקו כמה אמוראי בטעמא. וחד מינייהו רבי יהודה ברבי סימון שאמר ממתאוננים שנאמר עד אשר יצא מאפיסם ויהיו לכם לזרא. מאי לזרא רב הונא אמר לזרעא ולביסנא. ופירש בעל מתנות כהונה בשם הערוך מיני שחין ונפוח ע"כ ושוד אמוראי נובא דמפרשים לזרא על ענין הזה. ומעתה אי לאו דמתאוננים והאספסוף חדא מלתא היא היאך קאמר ממתאוננים ומייתי ראיה מוהיה לכם לזרא. שלא נאמר אלא על האספסוף. אלא כולי חדא והוא ראיה גמורה לדברי. ועוד אי אומר שגם פשטא דקרא מוכיח שסבל אחד שהרי נאמר והאספסוף וגו' ויבואו ויבכו. ואין ממעטות ויבואו אלא שבאו למה שסיה בו כבר. וגם אי לאו דלהכי אתא ג"ל למכתב כלל ויבואו גם זו ראיה מבוארת]. אבל להרמב"ם והר"ב שפירשו למתאוננים והאספסוף לתרתי יכולני לומר משום דלרבי דס"ל בכל כתבי (שם) דויהי בנסוע במקומה. סבר דהפסקה ליתא ואתם מתני' דס"פ ג' דידים כרבי ומ"מ נראה לי שלא נחשוב שגל כלל מן המנין לפי שאינו נסיון אלא חטא ובמקומו אכנים הא דאמרי' בגמ' דערכין וימרו על היה בים סוף. ושבעים פנים לתורה: נשו אבותינו הם המקום במדבר. שעל שהיו במדבר מקום שמש מאין יושב. ואסר אין כל בה חשבו אולי שהוא מחכרון הבגאתו יתברך על הגליל ההוא ולפיכך נשהו. והיינו דדייק למתני' במדבר וקא קרי ליה לקב"ה מקום בכאן. להורות כי הוא מקומו של עולם מאין פנוי מהשגחתו כך פירש במד"ש: ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. וקא מני להו דלא רמיזו בקרא כלל: לא הפילה אשה מריח בשר הקדש. מתאות בשר הקדש. א"נ מריח אבריה של המערכה שאינו הריחה ובאת לטעות מהן אין נזמנין לה להאכילה בשר קודש. רש"י: ולא הסריח בשר הקדש. כשלא היה לו פגולי להקטיר בלילה כל האברים שהעבבו מבערב מעלין אותן בראשו של מזבח ועומדים שם ג' ימים או ג' עד שיהיו פגולים להקטירן שאין לינה פוסלת בהן בראשו של מזבח. ונעשה בהן גם גלא כהן היו מסריחין כל זמן עבודתן. רש"י. והא דתנן הכא מעולם כתב אחד בירושלים שם נאמר (שם י"ד) המבלי אין קברים במצרים. ואחד בעליה. ויבואו מרתה וילונו. אחד ברפידים וירב העם עם משה. שנים שנים לא תלונו וילונו. אים אל יותר ממנו ויותירו. שנים בעליו. בראשון בשבתנו על סיר הבשר. בשליו הבני והאספסוף אשר בקרבו. אחד בעגל. ואחד במתאוננים ובמרגלים והוא עשירי שם נאמר ויבואו אותו זה עבר פעמים

אבותינו את המקום ברוך הוא במדבריב) שנאמר (במדבר י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי: ה עשרה נסים נעשו לאבותינוינ) בבית המכדשיד). לא הפילה אשה מריח בשר הקדשטו). ולא

*) בד"ת הגיהו ילמדנו.

יכין תפארת ישראל יכין

יב) חטא היא בחטאת האדם מכח תאוה. אבל נסיון, היינו בחטאת האדם מדמסופק בכח ה' ובאמיתית הנבואה. וקדחטאו אבותיו במדבר י' פעמים. וכולן מעיין בערכין [דפ"ו א'], ואלו הן, (א) קורס ירידתן ליס, אמרו המבלי אין קברים, (ב) בעלייתן מהים, חבבו שמלריים עלו מצד אחר, עד אשר וירא ישראל את מצרים מת, בסבב הקב"ה שפלטתן הים, (ג) במרה, שאמרו מה נשתה, (ד) שוב שנית במים ברפידים, (ה) במן נאמר להם אל יצא, וילנו בשבת, (ו) נאמר להם אל יותר ממנו עד בוקר, ויותירו, (ז) בשליו בשנה הראשונה, אמרו מי יאכילנו בשר, (ח) בשליו בשנה שניה, נאמר והאספסף התאוו תאוה, (ט) בעגל, (י) במרגלים. ומה נתמלא סאתם ונענשו. [אבל שאר חטאים שחטאו, וגם משנה קרח, טולנו כתר הכי הוו, ואף שמתלוקתו היה עכור שנתקנא בנשיאות אליצפן, וזה בשנה ראשונה היה. פכ"פ היה קרח תירא באותה שעה לחלוק על משה, מדהיה משרע"ה אז חביב לישראל. אבל אחר גזירת המרגלים שהיה לו כולו מר על משרע"ה אלא התפלל עליהם בעגל, ולכן אז מלא בע"מ מקום לגבות חובו]: יג) לעובדת אבותיו. ושאר נסים שנעשו שם (ביומא דכ"א ב') לא חשיב להו הכא, מדלא היה בהן טובה, רק עדות שהשכינה שורה שם: יד) ומדלא כתיבים אז רמוזים בתורה כהיך דלעיל, להכי אצטריך תנא לפרשן: טו) אע"ג דאילו הריחה היו רשאין להאכילה, דלא עדיף בשר קודש יותר מיו"כ שהוא בכרת, ואפ"ה בהריחה ביו"כ האכילה [ביומא פ"ב פ"א]. אעפ"כ אילו היה אפשר שתתאוה להבשר שם ע"י הריח מבשר שעל אש המזבח, היו מזהרות המעוברת מלכנס לביהמ"ק,

ראשון לציון

תוי"ט ד"ה עשרה נסיונות כו' וכן הרמב"ם שמפירושו העתיק הר"ב לא הלה להא דמרה כו'. גם במהרש"א ח"א ערכין ע"ז ע"ל תמה על הרמב"ם ע"ש: ה בפשנה עשרה נסים יומא כא. ע"ש. ועיין יכל"מ: תוי"ט ד"ה ולא הפילה אשה ט' שאילו הריחה ובאה לטעות מכן (אין) שומעין לה ס' אולי מלא אין מדשם בטעות:

ציונים

ה עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש. ומא כ"ח ע"ל (כה"ע) ע' דוהלמי יומא כ"ל ה"ל עקנים ע"ו ה"ע:

שנויי נוסחאות

המקום (ב"ה). במתו"ן הקב"ה; כדל"ו ודסו"ו ובכי"ק וכמב"ב ליתא. ה נעשו (לאבותינו). בכי"ק ליתא. ולא הסריח בשר הקדש. בכי"ק ..קדש; במתו"ן ובפירוסו ולא התליעו וכ"ה ברש"י ובכרבינו יונה.

תוספת חדשים

ה תוי"ט ד"ה לא הפילה כו' אין שומעין כו' וקשה אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש. וגמרא ערוכה היא ביומא דף פ"ב ע"א עובדא שהיתה תוחנין לה כו' בבר קודם בהוצב ואפבר דהקני ליה ליבנא דמתני' לא הפילה ולא תני לא התאוה. אבל לק"מ דהתיתוד הוא בלב ומי יעיד על זה. אבל מה שלא הפילה היא העדות על התאוה שלא היתה נראה לעשות. וק"ל. (מהרש"ת ז"ל): ולי נראה לישב פירש"י מדקתני לא הפילה אשה ולא קתני לא הפילה עוברה כליבנא דבריתא דשלמי מסכתא יומא משמע דמייני באשה בלא עוברה ואין ידוע אם היא מעוברת דלא אין שומעין לה כמ"ש בפי' הר"ת במג"א דאם היא מעוברת שני באומרת נראה אני אע"פ שלא נראתה פניה אבל אינם אחרינא לא מכני אחירה אח"כ נראתה פניו ובאתה אי אחרמי מילתא בכהאי גוונא שע"פ הדין לא היו מאמינים לה להאכילה בשר קדש אז היתה יכולה לבא לידי סכנה ובשביל כך היה הנס אבל היכא דקים לן בשיא מעוברת אז מאכילין אותה על פי אמירתה ולא היה הנס בא בשביל כך כיון שהוא מותר לעשות כן נלע"ד לישב פי' רש"י על נכון:

מפי אדמו"ר הגאון הגדול מבו"ד וד"מ מוהר"ר שאול ז"ל:

באורי הגר"א

בירושלים המבלי אין קברים וגו' ומי בעליה וימנו על יס וגו' ואמר וירא ישראל וגו' וימרו. שנים שנים במרה וברפידים שנים שנים במן שנים בשליו בראשון ובשני בשבתנו על סיר וגו' והאספסוף וגו' בעגל ובמרגלים:

פעמים ולא במטו בקולי: **ד** ולא אירע קרי לכהן גדול. לפי שהיא טומאה היוצאה מגופו. היה הדבר מנוגה ומכוער יותר מטהר טומאות: ולא כבו גשמים *)אש עצי המערכה. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן. שלא יהא מתמר ועולה: ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים. שאם היה נמצא בהם פסול קודם מנוחן לא היה אפשר להקריב אחרים תחתם. שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור. וכתי הלחם נאפים מערב שבת: צפופים. לכון לף על פני המים: מרוב הקהל היו נדחקים אים באחיו. עד שהיו רגליהם נטולות מן הארץ ועומדים באויר: ומשתחוים רווחים. בשעת השתחויה נעשה להם גם ומשתחוים בריוח כל אחד רחוק מחברו ד' אמות. כדי שלא ישמע את חברו כשהוא מתודה ומזכיר עונותיו: צר לי המקום שאלין בירושלים גרסינן. לפי שהיה המקום מומין להם פרנסתן. ולא הוצרך אחד מהם לאחת משם ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור בירושלים וים ספרים שכתוב בהן כשאלין. ועל העולים לרגל נאמר. שלא היה אחד מהם מוצר כשהיה לן בירושלים מחמת דוחק המקום.

*) בר"ב דפו"י את עני המערכה. ואולי מלת „עני" מיותרת וגירסתו בגי' הכי"ק.

בסיפא [ג"ל אסיפא] דמתני' דתנן הרתי בירושלים פתח במקדש וסיים בירושלים. ומפני איכא תרתי אחרייתא במקדש דתניא משולם לא כבו כו': עמוד העשן. הטולה מן הקרבנות. אבל בעת ההקרבה היה האויר נח. הרמב"ם: ולא נמצא פסול בעומר. כתב הר"ב שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור אלא לפי הצורך על עשרון מעופה כ"ח: דיומא דף כ"א: ולא הזיק נחש ועקרב. לא תנן לא נסך. אלא אפי' אם אירע לפעמים שהיה נסך לא היה מזיק. והא דתנן בירושלים. פי' בדרך היים דאילו בבית המקדש אין חדוש כל כך שלא היו שם דברים מזיקים כאלו ועמ"ש לעיל משמא דגמ' דיומא. והא דתנן מעולם פירש במד"ש שאפשר דאתי להתוויי דאפי' שלא בזמן שבהמ"ק קיים היה גם זה כי כדאית קדושת הארץ לבדה להגיל מהזיק נחש ועקרב: שאלין. כתב הר"ב יש ספרים שכתוב בהן כשאלין ועל העולים לרגל נאמר וכו'. אלא היו דרים שם בתמידות והיינו ליבנא דכשאלין. כשיהיה זה באלין כי לא היה המיד שם: **ן** עשרה דברים נברא בין המסות ואלו הן פי הארץ וכו'. כתב הרמב"ם וז"ל. הם לא יאמינו בחדוש הראון בכל עת. אבל בתחלת עבודת הדברים שם בטבע ביעבה בהם כל מה ביעבה הן יהיה הדבר ביעבה מאודי. והוא הדבר הטבעי. אי יהיה חדוש לעתיד רחוקים. והוא המופת הכל בטוח. על כן אמרו שבוש הנסי שם בטבע הארץ בתשקע קרח ועדתו ובאבר שיוצא המים ולאתון שהדבר. וכן הטאר. ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות כולם הנמו בטבעי הדברים הם משבת ימי בראשית למה יחד אלו העשרה. דע שלא יחדוש לומר בלון שום מופת שהוא בטבע הדברים רק אלו. אבל אמר שאלו נעבו בין הבמסות לבד ושאר נפלאות והמופתים הוכמו בטבעי הדברים אשר נעבו כן בעת העבותם תחלה ואמרו על דרך משל שיוש שני בהחלק המים הוא בטבעם שיחלק ים סוף למבה. והירדן ליהוא בע. וכן לאליעבע.

ויוש

יכין תפארת ישראל יכין

שמא תריה, ומלאות מלעשרות בשמנעו מלכנס למקדש: טז) לא מבעיא לבני עולה בהן להקריבה, וכשהעלן נראה המזבח אין ליבה פוסלת בו, ואפילו מוצא שם ב' וג' ימים אפ"ה לא הסריח ביני ביני. אלא אפילו בשר *)שלמים שאכל לכל הדם לב' ימים רצוים, גם הוא לא הסריח: יז) אף דרך זבובים להמלא במקום דמים וכני מעים. אפ"ה כדי שלא יצטערו הכהנים המתעסקים שם, לא נראה שם זבוב: יח) מדהיה עי"ז נפסל לעבודה ביו"כ, ועי"ז יהיו כל העם יודעים המקרה שאירע לכה"ג, ויתביים בלבור: יט) שאילו כן, לא היו יכולין להקטיר אימורי חטאת ואשם, ולא היה מותר הבשר לאכילה לכהנים [פסחים ל"ע ב'] : כ) שלא דחק הדוח לעשן למטה [יומא כ"א ב'] שלא יצטערו הכהנים העובדים בהעשן: כא) דכשלא יקריבוהו בע"ז מסן, יאסרו כל ישראל לאכל חדש בשנה זו. ואע"ג דבדיעבד גם בנקבר ביום כשר, וכשנפסל הנקבר בלילה היו יכולין לקטר אחרת ביום ולהקריבה, עכ"פ עי"ז יתעכבו בהקרבתו, ויכשלו הרחוקים שיאכלו החדש מיד אחר חצות על סמך

*) ע' בתוספ"ת יומא כ"א ע"ב בתי"ט שם דמדבגלל נסי בתמ"ק תניא לה הפשר שלא היו נשים אלו אלא בק"ק או גם בקק"ל ובמקדש (הגבת היהן).

המריח בשר הקדש מעולם[פז]. ולא נראה זבוב בבית המטבחים[יז]. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים[יח]. ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה[יט]. ולא נצחה הרוח את עמוד העשן[כ]. ולא נמצא פסול בעומר[כא]. ובשתי הלחם[כב]. ובלחם הפנים[כג]. עומדים צפופים[כד]. ומשתחוים רווחים[כה]. ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם[כו]. ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים[כז]: **ן** עשרה

כאילו הם בריאים. ולזה היה קרוב מאד להיות הכהן בעל קרי. כ"כ במד"ש בשם החכיד ז"ל. ועמ"ש בריש דמאי בדבור והתומן שביהודה וכו' לתרוצי הא דמתקנים לו כהן אחר. דתנן בריש יומא ופירש הר"ב שם מכוש קרי: ולא כבו גשמים וכו' ולא נצחה וכו'. ה"ג להו הר"ב והרמב"ם. אבל רש"י כתב דל"ג להו במשנה דבפ"ק דיומא (דף כ"א) מייתי לה למהני' ולא קתני להו ומייתי בריישא דקתני לה והכך עומר ובתי הלחם ולחם הפנים בתלתא *חשיב להו והוו גמי עשרה ע"כ. והכי איתא התם דף כ"א דמותיב בסיפא [ג"ל אסיפא] דמתני' דתנן הרתי בירושלים פתח במקדש וסיים בירושלים. ומפני איכא תרתי אחרייתא במקדש דתניא משולם לא כבו כו': עמוד העשן. הטולה מן הקרבנות. אבל בעת ההקרבה היה האויר נח. הרמב"ם: ולא נמצא פסול בעומר. כתב הר"ב שהעומר נקצר בלילה ולא היו מרבים לקצור אלא לפי הצורך על עשרון מעופה כ"ח: דיומא דף כ"א: ולא הזיק נחש ועקרב. לא תנן לא נסך. אלא אפי' אם אירע לפעמים שהיה נסך לא היה מזיק. והא דתנן בירושלים. פי' בדרך היים דאילו בבית המקדש אין חדוש כל כך שלא היו שם דברים מזיקים כאלו ועמ"ש לעיל משמא דגמ' דיומא. והא דתנן מעולם פירש במד"ש שאפשר דאתי להתוויי דאפי' שלא בזמן שבהמ"ק קיים היה גם זה כי כדאית קדושת הארץ לבדה להגיל מהזיק נחש ועקרב: שאלין. כתב הר"ב יש ספרים שכתוב בהן כשאלין ועל העולים לרגל נאמר וכו'. אלא היו דרים שם בתמידות והיינו ליבנא דכשאלין. כשיהיה זה באלין כי לא היה המיד שם: **ן** עשרה דברים נברא בין המסות ואלו הן פי הארץ וכו'. כתב הרמב"ם וז"ל. הם לא יאמינו בחדוש הראון בכל עת. אבל בתחלת עבודת הדברים שם בטבע ביעבה בהם כל מה ביעבה הן יהיה הדבר ביעבה מאודי. והוא הדבר הטבעי. אי יהיה חדוש לעתיד רחוקים. והוא המופת הכל בטוח. על כן אמרו שבוש הנסי שם בטבע הארץ בתשקע קרח ועדתו ובאבר שיוצא המים ולאתון שהדבר. וכן הטאר. ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות כולם הנמו בטבעי הדברים הם משבת ימי בראשית למה יחד אלו העשרה. דע שלא יחדוש לומר בלון שום מופת שהוא בטבע הדברים רק אלו. אבל אמר שאלו נעבו בין הבמסות לבד ושאר נפלאות והמופתים הוכמו בטבעי הדברים אשר נעבו כן בעת העבותם תחלה ואמרו על דרך משל שיוש שני בהחלק המים הוא בטבעם שיחלק ים סוף למבה. והירדן ליהוא בע. וכן לאליעבע.

ויוש

עומדים צפופים כה ג"ר פרמה ל': **ן** עשרה דברים נבראו בעש"ש בין השמשות פבתים נ"ל פ"ח ע"ם מכוונת נמלא ויסע פ"ב מנהומא ורלא פיתן כ"ג מנכ"ל פרק י"ם:

שנויי נוסחאות

ולא נראה זבוב כו'. בכי"ק ובמת"ו ובכ' יונה בא הדבור הזה אחר הדבור ולא אירע קרי כו' ומוכהנו עדיבא. בבית הטבחים. בכי"ק בית. ולא כבו כו'. בכי"ק ובמת"ו ובכ"י הסמר ולא נמצא פסול.. ובלחם הפנים. ולא כבו.. ולא נצחה.. ועי' תוי"ט ובכי' מהר"ו. גשמים אש של עצי המערכה. בכ"י הגשמים אש מעל..; בכי"ק נשמים את המערכה. (ולא נצחה הרוח את עמוד העשן). בכי"מ ליתא; בכי"ק ולא ניצחה..; במת"ו ..לעמוד העשן; בר"י ..הרוח עמוד.. בירושלים (מעולם). בר"מ ובכי"ק ובמת"ו ליתא. ולא אמר אדם. בר"מ ..איש. שאלין בירושלים. בר"י בשעולין לירושלים ועי' רע"ב:

תוכפות חדשים

ברע"ב ד"ה ולא נמחה כו'. ובגמרא דיומא מסיק דאילו אתי דיקלא ואכדומי לא הוי מגדמי:

ראשון לציון

ולא נמצא פסול בעומר כו'. כשלהי לגמה לא הקדים להם הפנים שנות הדיר בכל שנה ושנה יותר הרבה מעומר ושתי הלחם. הבבתי לו דאם היה דבר הנמצא בפיגול קמ"מ הכוה היה להקדושים אמנם כמה דתקן ולא נמצא פסול. הרי ברור לכל מסכיל דמה דלא נמצא בדבר שאינו הדיר ושנתה יותר בכית ובגיל ממה דלא נמצא בכית והדיר ולאיכך בדין לקדמות לעומר ושתי הלחם: [והוי לא זו לף זו דלא מיבעיא עומר ושתי להם שהם ס"ל בכנה ולא נמצא אלא לף להיים שהם בכל ע"ם ג"כ לא נמצא. ובכקלים ב' ע"א ופסחים ע"ו ע"ב ממתות כי ע"א מ"ן ע"ב ערכין ד' ע"א וע"ק ק"י מ"ב ל"ל דסרכא דמגנה דהלא נקט]:

באור הגר"א

ה ולא הזיק כו' ולא אמר כו'. שלאחר (ויהס ב') כלילה יוסי מכוס וגו' ואמרו בגמ' אחה סוף סוף עקודי כפה כל הבנוות: **ן** עשרה דברים נברלו כו'. כמ"ש (קהלת לו) ואין

תוספות רעק"א

ה [אות מ] בתי"ט ד"ד ולא כבו בתלתא חשיב להו. בבוגי דלהם מבואר

תוספות חדשים

ולא נראה זבוב כו'. בכי"ק ובמת"ו ובכ' יונה בא הדבור הזה אחר הדבור ולא אירע קרי כו' ומוכהנו עדיבא. בבית הטבחים. בכי"ק בית. ולא כבו כו'. בכי"ק ובמת"ו ובכ"י הסמר ולא נמצא פסול.. ובלחם הפנים. ולא כבו.. ולא נצחה.. ועי' תוי"ט ובכי' מהר"ו. גשמים אש של עצי המערכה. בכ"י הגשמים אש מעל..; בכי"ק נשמים את המערכה. (ולא נצחה הרוח את עמוד העשן). בכי"מ ליתא; בכי"ק ולא ניצחה..; במת"ו ..לעמוד העשן; בר"י ..הרוח עמוד.. בירושלים (מעולם). בר"מ ובכי"ק ובמת"ו ליתא. ולא אמר אדם. בר"מ ..איש. שאלין בירושלים. בר"י בשעולין לירושלים ועי' רע"ב:

תוכפות חדשים

ברע"ב ד"ה ולא נמחה כו'. ובגמרא דיומא מסיק דאילו אתי דיקלא ואכדומי לא הוי מגדמי:

ראשון לציון

ולא נמצא פסול בעומר כו'. כשלהי לגמה לא הקדים להם הפנים שנות הדיר בכל שנה ושנה יותר הרבה מעומר ושתי הלחם. הבבתי לו דאם היה דבר הנמצא בפיגול קמ"מ הכוה היה להקדושים אמנם כמה דתקן ולא נמצא פסול. הרי ברור לכל מסכיל דמה דלא נמצא בדבר שאינו הדיר ושנתה יותר בכית ובגיל ממה דלא נמצא בכית והדיר ולאיכך בדין לקדמות לעומר ושתי הלחם: [והוי לא זו לף זו דלא מיבעיא עומר ושתי להם שהם ס"ל בכנה ולא נמצא אלא לף להיים שהם בכל ע"ם ג"כ לא נמצא. ובכקלים ב' ע"א ופסחים ע"ו ע"ב ממתות כי ע"א מ"ן ע"ב ערכין ד' ע"א וע"ק ק"י מ"ב ל"ל דסרכא דמגנה דהלא נקט]:

באור הגר"א

ה ולא הזיק כו' ולא אמר כו'. שלאחר (ויהס ב') כלילה יוסי מכוס וגו' ואמרו בגמ' אחה סוף סוף עקודי כפה כל הבנוות: **ן** עשרה דברים נברלו כו'. כמ"ש (קהלת לו) ואין

תוספות רעק"א

ה [אות מ] בתי"ט ד"ד ולא כבו בתלתא חשיב להו. בבוגי דלהם מבואר

ויום ד'. כשנברא השמש הוסיף בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אחיו. וכן שאר הנפלאות. מלבד אלו העשרה שהוכנו בטבעי הדברים הסיף בין השמשות עכ"ל. ויותר מזה ביאר בספרו המורה פרק כ"ט חלק ב' ולמר שם לאחר שהביא מדרשים תנאי התנה וכו' כיוס ואמר שאות הנביא הוא שיודיעהו האל בשעה שיהי' בו מה שיאמר ויפעל זה הדבר כמו שהיה בטבעו להיות בשורש מה שהי' בטבעו ע"כ. ויקשה על זה מאד מאמר משה רבינו ע"ה (שמות ח') למתי אעתיר ובעיהו אמר (ישעיה ז') שאל לך אות מעם ה' אלהיך העמק שאלה או הגבה למעלה ושאלת גדעון מאות הנוגה בשני הפכים. ובמד"ש בשם המאירי ז"ל שאין דעת החכמים שהיו התנאים האלה טבע קיים במתפעל אבל היתה כוונתם בלא ספק לענין הפועל יתברך ורצונו. לומר שלא היה שינוי רצון לפניו יתברך חלילה כי באותו שעה שברא שמים וארץ וכל אשר בו הקיפה וכללה ידיעתו הדברים העתידים להיות ושכבר ידע זמן שישמה שבע הגמלא ההוא וכו' ועל מצת כן ברחו כו' ולא היה א"כ פועל הנס שינוי ידיעה והתחדש רצון וכו'. עכ"ל. כלומר כי כל האותות לשעתה ולעתם נברא ונעשו. ולא הוסמו בטבע לשיהיו נעשים לעת ההיא ואע"פ שכבר הקיפה בזה ידיעתו יתברך כבר קדם במשנת הכל לפוי מסגה י"א פ"ג שאין הידיעה מכרחת הדברים האפשריים. והנה כל הנסיים הנוים ועומדים באפשרות הבחירה שביד האדם. כי כולם ר"ל הנסיים בשביל בני אדם היו. ואני אומר שכמו שבעל היתר הספק ההוא בהכל לפוי והרצות נהוגה. הביא הרמב"ם מהפסוק כי לא מחשבותי מחשבותיכם (ישעיה נ"ה ח'). כמו"ש שם. כך אביב המרים. דסיפא דקרא היא התשובה עצמה בהיתר זה הספק הנעשה המתחייב בענין הנסיים. מפני שאין שינוי ברצונו יתברך. והוא אומרו ולא דרכיכם דרכי. שדרכיו והם פעולותיו. שכן אמר מרע"ה (שמות ל"ג) הודיעני נא את דרכיך. והם הנהגתו ופעולתו בעולם. אמר שלא דרכיכם דרכי לעומר שלא תקישו דרכיכם לדרכי. ולא יבא הספק העלום הזה. ורמב"ם עצמו [בספרו המורה] סוף פרק ד' מחלק ג' כתב וז"ל. ענין ההשגחה וענין הידיעה וענין הכונה המיוחסות אליו בלשי ענין המיוחסות אליו. וכשילקחו ב' ההשגחות אז שתי הידיעות אז שתי הכונות. על שיקבלם ענין אחד. יבואו הספקות המזכרות. וכשיוודע שכל מה שיוחס אליו. נגדל מכל מה שיוחס אליו. יתבאר האמת. ובבר הגיד ההבדל בין אלו המיוחסים אליו ובין המיוחסים דרכי ע"כ. ויראה ג"כ מלשונו פרק כ"ט מחלק ב' שמה שמבאר דברי החכמים באמרם הנאי התנה וכו' על הדרך האמור שלא כן דעת עצמו. ודי לנו בהמלצתיהו להרמב"ם בזה בדעת עצמו אע"פ שלא נוכל להגיעו מדעתו בדעת החכמים. אבל אני אומר שגם החכמים ז"ל זו דעתם ולא נפלאת מהם חלילה. כ"ש שמקרא מלא וזיל קרי בי רב הוא. ולא אמרו שבראו בטרם שבת אלא על ידיעתו כמו הכל לפוי. וכדברי המאירי. ומאמרם תנאי התנה בשעת ימי בראשית על היום שיקרע וכו'. נראה בעיני שאין ענינו כלל לשלל שינוי רצון. אבל הוא שוה למאמרם שכתבתי בפ"ב מ"ח שאמרו בשעה יום השני שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית על מצת שיקבלו עליהם ישראל ה' תומשי תורה. וזה אין בו דבר שבעי. אבל הוראה על תכלית בריאתו העולם שלא נברא אלא בשביל קבלת התורה לישראל ובאם לא יקבלוה יחזור העולם לתהו ובוהו. כי לא נברא אלא להכלית זה. וכך כל אלו ההנאים ע"ז הלד נאמרים בכל לשון של זכות ויפוי כח לישראל. שהקב"ה התנה במעשה בראשית עם היום שיקרע לישראל. בשביל זה הוא בורא היום. וכך בשעת שיעמוד ליהושע. שבשביל זה נברא. והשרישו בזה השרשה גדולה באמונה שהכל לא נברא אלא בשביל ישראל. מסיים למאמרים בראשית בשביל ישראל שנקראו ראשית. ומאמרים רבים להם שאמרום לבבא ולזכות ישראל. ולא נכתב שעם מאמרם זה כיונו ג"כ לומר שהוא יתברך ויתעלה מגיד מראשית אחריה. ומביא לכוף דבר בקדמותו. אבל זה מלד שכך היא ידיעתו יתברך בענין הכל לפוי. אבל לא שבאו וכיונו בזה לבטל שינוי רצון וידיעה. כי מעולם לא נתחייבו בזה. שבבר קדמם הנביא ישעיה לשלל זאת המבוכה באמרו (ישעיה נ"ח) כי לא מחשבותי [מחשבותיכם] ולא דרכיכם [דרכי] שאין להקישן יחד. ולא נבוא להסתפק. ולא כיונו בלשון תנאי התנה אלא בלשון המדרש שבויוש השני. ורבינו בד"ח הפליא עלה הגדיל הוסיף להסיר זו הבלה אמר כי הידיעה והיכולת הכל מפעולותיו כמ"ש וידע אלהים הוא לשון פעולה. וכמו שאחר פעולות אינן מחייבות שינוי ולא רבוי בו יתברך כן גם אלו. ונסמך בזה בחכמת הקבלה. ע"ש: נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ וכו'. גם לפי דעת הרמב"ם נתיחדו אלו בזמן הזה דוקא. והרבה סברות נאמרו בטעמם. תמצאם במד"ש. לא ראיתי להעתיק גם א' מהם כי לא ידעתי איזה יכבר. ומפני שראיתי לרבינו בדרך חיים שכתב במשנה הקודמת לזו בעשרה נסים שנעשו לאבותינו בבית המקדש שדקדק במה שמתחילים באבה לומר לא הפילה אבה וכיים שלא אמר אדם לר לי המקום שהם כנגד עבר כפירות בלימה ובישרם אחת לאחת. ע"ש. חשבתי אני שכמו כן ויותר נאה לדרוש כך במקום הזה. שהרי בי' ספירות בלימה נברא העולם. ובלי ספק שכן גם אלו העשרה דברים. והיתה התחלה מפי הארץ כמו הנסים באבה. אלא שבמופלא ממני בל אדרוש. ואומר כפי הנגלה שאלו י' דברים שיש לעשרה המאמרות שבהן נברא העולם. שכן במאמר הראשון ספר הכתוב בענין הארץ שהיתה תוהו וכו'. ופי הבאר שוה למאמר יהי אור שכן אותו אור נגנז. וכך הבאר נגנז בימה של עבריה. ופי האתון שוה למאמר יהי רקיע ויהי מבדיל. ושבו מים עליונים שלא כטבע. כך פי האתון הנשם בחומר הגם הזה כח עליוני שלא כטבע. והקשת. כמאמר יקוו המים ותראה היבשה שכן התהוות הקשת הוא מאדי הארץ הלחה שנחלחלה במי הגשמים. והמן שוה למאמר תדשא הארץ וגו' עץ פרי וגו' שהן הנס

יכין תפארת ישראל יכין

הנוסעים לשם, ובפרט ברגלים אפ"ה לא היה שם דוחק מקום לא דוחק פרנסה, כי שם לוה ה' את הברכה חיים עה"ע: (בח) בע"ש הראשון שבשעת ימי בראשית. ולא שבאמת נברלו אז, דוכי ס"ד שהאיל של אע"ה והאתון של בלעם שהיו לפ"ז כמה אלפים שנה, והקב"ק העלים ממנו הגם הגדול הזה. אלא ר"ל שיתכן כח בהברואים שיוצלו הפלא בשעתן. [והיה שאר הנסים מיד בשעת הבריאה ניתן בהדבר שבו נעשה הנס, את להוליא הנס בשעתו כדאמרינן [כ"ר שמות פ"כ] תנאי התנה הקב"ה עם היום שיקרע. אלא שמולן מדהי' הנס לתשמים חול להגיל ולהשיע לצדיק, להכי תיקף בשנברא הדבר ביומו, ניתן בו כח לעשות בו הנס לכשיצטרך. אבל הנך י' דברים שהיה הנס בכלל ג' לאות ולשופה על מלכותו ית', לפיכך הן רק במדריגה ג' למעה מסגולת קדושת שבת קודש קדשים, שג"כ הוא לפרסם מלכותו וממשלתו ית', והן למעלה ממדריגה מבאר הברואים

הנה לחמו של אדם ופריו אשר יתן בעתו וכנגדם הממיר דגן שמים הוא המן. והמטה כנגד מאמר המאורות שנאמר בהם והיו לאותות. ושלח משה עבדו במטה אשר בו יעשה האותות. ונמשך מזה מאותות השמים בל תחתו. והשמיר שהיא בריה כתולעת והוא ממאמר ישראל וגו'. והכתב והמכתב כנגד שני המאמרים מלמר נפש חיה. ומאמר נעשה אדם כי בשניהם החיות ודבר רוחני. כן הכתב והמכתב ויש במכתב דבר יותר רוחני במה שנקרא מהד' רוחות בפי' הר"ב. וכן ויהי אדם לנפש חיה יתירה מדברת ושולט בארבע רוחות העולם.

ר"ע מברטנורה

פי הארץ. לבלוע קרח ועדתו: ופי ואלו הן. פי"ב) הארץ. ופי הבאר"). ופי והלוחות כנגד מאמר פרו ורבו ומלאו את הארץ בזרע אנשים הנעשים בגלם אלהים. וכן הלוחות מעשה אלהים המה רואה זה דרך ישר לפני. ואין קבלתם אלא אים מפי איש עד מרע"ה. ובאגדת הלק (דף ק"י. ונדרים נ"מ:) פירשו אם בריאה הנהגם מוטב [וכו']. יברא קרובי פתחא דודאי ברואה היא. דכתיב (קהלת ז') אין כל חדש וגו'. ולדבריהם אם כמו תמיהה קיימת וג"ז דוחק. ולכן נ"ל בהקדים עוד בלשה דקדוקים. א' אמרו ופלתה האדמה את פיה. ובשעת מעשה נאמר ותפתח. ואף אם לא נאמר כן בשעת מעשה. יש לדקדק למה לא אמר לשון פתיחה. שהוא מורגל יותר ממה שהוא מורגל לשון פלתה. ב' זה שאמר (במדבר י"ז) וירדו חיים שאולה. שמשה שלא אמר שאול. הוא כפי מה שהזכיר רש"י ז"ל בתהלים ט' בפסוק [י"ח] ישובו רשעים לשאולה. אמר ר' אבא בר זבדי למדריגה התחתונה של שאול. ואף שעדות הכתוב אין להכחיש. אבל כשהפסוק מודיע הענין איך שנתפרסם ונודע שירדו חיים למדריגה התחתונה של שאול. הלא טוב אף נאה דורש ומבקש הפסוק להודיע. ונריך א"כ מקירה בפסוק איפה מודיענו כזאת. שליטת. אמרו וכל העם נסו לקולם. ואין בדרך שומעי קול לועקים אוי ואבוי שיטסו. אבל יתקרבו אל הקול ההוא לשמוע הסבה שלועקים בעבורה. והרי רש"י ז"ל כתב לקולם בשביל קול היולא על בליעתם. ופירש הרא"ש שהוא הקול היולא מתוך הבקיעה כדמות רעם שמבהיל את האנשים לברוח. לא לקול לעקתם בעת בליעתם. כי הקול ההוא אינו קול מבריח אלא אדרבה מקבץ הוא את האנשים לבא לשמוע את לעקתם בעת היות ולרלות הפלגה ההוא אלא נסיה כמוהו מבשת ימי בראשית עד היום ההוא. עכ"ל. ומעתה אני אומר שקול הבקיעה אף שהרא"ש אמר שהוא כדמות רעם יכולני לומר שהקול ההוא קול דברים היה המשמיע ומגיד שירדו חיים שאולה. היינו למדריגה התחתונה. ויהי לאות גדול שהאדמה השמיעה קול דבור חותך ואומר. שעד המדריגה התחתונה באו חיים שנלטערו עד שם. וזהו אשר ביקש עליו מרע"ה באמרו ופלתה. שעל פתיחה שלאורך הבליעה היה לו לומר ופתחה וכמ"ש במעשה. אבל אמר ופלתה מלשון פליתי פי לה' דיפתח בספר שופטים [י"א ל"ה] ומלשון פלו שפתי שבספר תהלים ס"ו [י"ד]. בענינם הדבור. וכה יאמר אם בריאה יברא ה' ופלתה האדמה ותחסר ב"ת השמוש בתיבת בריאה. כמו שאם ימים עשה ה' וגו' שענינו בשאת. וכן ונגלמה פרים שפתיהו ענינו בשפתיהו. וזולתם חסרי הבית. יאמר אם בבריאה שמבשת ימי בראשית הוא הנהגם יברא קרובי פתחא כמאמרם ז"ל. וע"י קרובי פתחא לכאן ופלתה האדמה את פיה להשמיע קול שפתים קול דברים להגיד כל הנעשה בתוכה עד שאול תחתית המדרגות. ואח"כ בשעת המעשה אמר ותפתח הארץ את פיה. פתיחת פה לבד לא ענין דבור. והיתה הפתיחה לענין ותבלע אותם. אמנם עוד היה שכל האדם נסו לקולם הוא קול שלא על בליעתם קול דברים משמיע שירדו חיים שאולה לדיוטא התחתונה של שאול. ועוד לי כדמות ראיה למה שפירשתי. מה שנה התנא בענין האחון לומר [פי האחון] (לפי) [ולא] שהאחון נברא בין השמשות. והרי כל הפיות שוות ומה יש באחון פה שלריך בריאתו שתהיה בין השמשות אם לא שהפה ענינו באחון הדבור שזהו נברא בין השמשות א"כ פי הארץ ג"כ על הדבור הוא שאמר על פתיחת פה בעלמא. ועד שני פי הבאר לדברי הי"מ שהזכיר הר"ב שפירושו שאמרה הבאר שירה וכו' וכל זה נראה לי ובעיני הוא כמו כפתור ופרח]: ופי הבאר. כתב הר"ב באר של מרים שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ופי' בדרך חיים שבכל מקום שהיו הולכים הבאר עולה וטובע מים. ונברא אל הבאר הזה פה שילאו המים בכ"מ שהולכין ואין נראה שהסלע היה הולך ומתגלגל עמהם כנראה לכאורה מלשון רש"י פרק מקום שהגו [דף כ"ד] דא"כ למה לא נזכר הגם שהסלע נתן מים בתלוש. אלא גם כוונת רש"י כדאמרן. ע"כ. ומ"ש הר"ב וי"א שפתחה פיה ואמרה שירה שנאמר עלי באר ענו לה. כלומר שהיו עונים כנגד הדבור שלה. [ועיין לעיל. ולכן ילדק ומתישב שלא אמר פי הסלע. כי הלא הסלע הוא שהוליא המים. ועליו יאמר שהפה שהוליא הוא שנברא בין השמשות. אבל פי הבאר נלטרך לדחוק ולפרשו שר"ל הפה שממנו יצא הבאר. אבל לי"מ היטב אשר בנה התנא פי הבאר שאמרה שירה וכו']: ופי האחון. לשון הר"ב נגזר עליה וכו'. כי לא יתכן שהיה הי כל כך מששת ימי בראשית עד זמן בלעם. וכן פירש בדרך חיים שכל אלו עשרה דברים שנברא בין השמשות לא בריאה ממש. אלא גזירה נגזר הבריאה בין השמשות. אמנם נראה כי האיל של יצחק היה חי מששת ימי בראשית עד אברהם. ע"כ. וכן פי' הר"ב באיל נגזר וכו'. [*ופי' לשון פי כתבתי בסל"ה

פי

יכין תפארת ישראל יכין

שנברואים שנברא בשאר הימים כולן לתשמיש חול. להכי נברא בע"ש בין"ש כענין הוספת מחול על הקודש]: כט) להכי קאמר פי הארץ דר"ל ניתן כח בהארץ באותו מקום לפער פיה לבלוע עדת קרח, ולסתמו אח"כ, כחיה הפותחת פיה, והוספת וטורפת בכעס ובולעת שלא וחוזרת וסוגרת פיה. וכמ"ש ותכס עליהם הארץ ובו' זה רק לקדם שמו ית' ולגבר אמיתית הורת משה, מדכפרו בנבואות משרע"ה, וכמ"ש וידעתם כי נאלו וגו' (לא ה' : ל) אבן ענול הי' שמאז שהכהו משה

בחורב נתן בכל עת מימיו, והיה מתגלגל עמהם במדבר בכל המקומות כמעין המתגלגל [בשבת דל"ה א, ודלא כרתו"ש הכא]. לכן כל המ' שנה שהיו במדבר הגדול והנורא, לא חסר להם פ"א מים, עד אשר שמתה מרים שפסקו מימיו, וענן בחוך היס [שם]. [מיהו להכי לא קאמר פי הסלע, משום דאז הוה משמע כמי פי הארץ לעיל שנסגר אחר שנפתח. אולם להכי קאמר פי הבאר לאשמעינן שנשאר באר פתוח כל המ' שנה]:

לקוטים

אלא עד מדת הוד בשוד והודי בהפך עלי לשמים ועיין כס' המ' בח"א ממאמר המ' פט"ו ולפי נמי בזכר בלק בפתרון פתלון אים ימינא ואית שמאלא מסטרא דימינא חמרי ומסטרא דשמאלא אחני ע"ש הנה א"כ יתכן שממדת הוד שבקדושה נגזר מעת הבריאה כח לאחזן של בלעם לדבר באותה שעה והקשה ה"ם נגא ישראל שהם ה"ם תא הבלים כי ל"ה מקלאים כלי מלחמה קצת ומגן וכו' להלחם מלחמות ישראל ובהבנת נוכר ישראל מלחים בתעורר החסד וכן הקשת הוא לעורר הרחמים משבור מי בת עוד על הארץ וע"ש בפי' המ' א"ל ים לפי בדרך אחר והוא הנכון בעיני דפי הבאר היינו הנגא שהוא הראשון שבג' עדני נאן הרוגזים עליה בדאיתא בזהר ויגא ופי האחון הוד בדאמרן הקשת הוא היסוד לידוע בכל מקום ומקן ידוע שבחוב בו לחם מן השמים והי"ם הת"ת שנקרא שמים ויורד מן הדעת ולכן בא ע"י משה בדאיתא בס' מאורות נתן והמטה נגזר ממדת הגבורה הנקי אלהים משפט יוצאין הדינין והגבורות לעשות לוותה ומושחים ולפיכך נקוה מטה האלהים והשמיד יתכן שנגזר כהו ממדת החסד שהרי הוא כדי שלא יוקף בחל ע"ג הותם האנשים שה"ם הדין הקשה אל"ל שהמשה הוא נגד החסד בפי מ"ם במ"ג המטה משה ה"ם יסוד אבא שמטה מסדיו לגד ימין ז"א ובוקעים לאחן ע"ש והשמיר שבמדת הגבורה בפי מ"ם שם דשמיר הוא מלא"ך בפול סוד הדינים ע"ש וזה מ' הכון והכתב והמכתב ה"ם מו"ב שידוע מ"ם רבינו האר"י זלה"ה בסוד אם שחורה ע"ג אם לבנה וה"ם ב' יסודות אבא ואמא והלוחות יתכן ממדת הבאר העליון וכ"ם לאחת בתיב דתמן נעילא אין שם בחי' מוקנא בסוד דין ויוכן עוד ע"ד מה שראיתי בגים ס' שהי יחוד מדלוחי הרב מוהרר"א חזקוני ז"ל בתחלת דרוש רהשון מ"ם מוהרר"א

(ואלו הן) כו'. בפי"ב) ובמחז"ו ליתה בספסחים(נ"ה ובשבני פ' וזלה הבכל ובהרגזב ירושלמי (במדב' כ"ב, כח) ובמכילתא פ בבלח פסוק עד אלה מלחמה ובהמחומא פ' ויירא הנוסחאות והסדר מבוות משל כאן ועי' בפדר"א פ"ג ו"ש וכפי' הרד"ל ז"ל.

פי הארץ כו'] : והמכתב . ל' הר"ב שהיו נקראים מכל הד' לדדים. והקרוב אלי שהיה דבר נסי ומעשה אלהים המה והרבה נתלבטו בזה מפרשי מאמר ירושלמי דשקלים פ"ו . עיין בעין יעקב ויפה מראה . ואחר אחרון אמי בא בעל עשרה מאמרות שכתב במאמר חקור דין חלק ב' פרק עשרים על לוחו מאמר דירושלמי שהיה זה מעשה אלהים בלתי משוער בשכלנו . לא כמעשה הדיוט שציירו זולתינו לפניו בבית המדרש ונער יכתבם . ע"כ : והלוחות. כתב הר"ב של סנפרינון היו וחלובים מגלגל חמה. כלומר לפיכך היו מגליים ולא היו כסנפרינון שלנו שהוא מקשה ולא מגלל אבל היה ספיריי למראה וכעלם השמים לטוהר. ובפירש"י שהלוחות הם הראשונות. דאילו שניות משה פסלן מעצמו : ויש אומרים אף המדקין וכו' וי"א אף לבת וכו'. ומסיק בדרך חיים דלא אתו לאפלוגי אלא שכל אחד מוסיף על הקודמים. לפי שיש בין השמשות זמנים מחולקים כדתניא בפרק במה מדליקין [דף ל"ד] ליזהו בין השמשות מתשקע החמה כל זמן שפני מזרח מאדימים. דברי ר"י . רבי נחמיה אומר כדי שיהלך אדם משתשקע חמה חצי מיל. ר' יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא וא"א לעמוד עליו. וכתב שיש גרסאות מתחלפים בנוסחאות הני ים אומרים ושל"ל שהגרסא הנכונה אילו של יאתה. וקבלו של משה. שבניהם צורך לשני לדיקים גדולים. ויש אומרים אף המזיקין. ויש אומרים מחלקים בין השמשות לג' חלקים. זולת בין השמשות דרבי יוסי שאין לו המשך זמן כלל. ושאר בין השמשות חלקו לג'. שלש כל דבר מבוער ים לו התחלה ואמצע וסוף . עכ"ד . ולמאי דאמרי בגמרא הא לבת . ומלא שלא נאמרו אלא ב' הוספות . והאחד בבין השמשות דר' נחמיה והא' בבין השמשות דר"י . וכן י"ל לגרסא דידן דלא גרסינן אלא תרי ים אומרים . ולדעת כולם אלו העשרה כאחד נברא

הטבה . עדל"ל פי' פ"ה : ואילו של אברהם אבינו . נמצ"ר שלא פיי' מתחלה ע סימן י"ב שלא סימן י"ר עדל"ל שכך נ"ל : אף צבת בצבת עשויה . ירושלמי עירובין פ"י הי"ד . תוספתא עירובין הלכה ע"ז חגיגה פ"ה הי"ל (תוס נפס ר' יהודה) :

שנויי נוסחאות

והמכתב . על לדות נקודה עיי' כפי' מהר"ן וכסדור עבודי וכרש"י . (אף) המזיקין וקבורתו. בנוס שלום . וקבורו וליתא. ואילו של א"א . עיי' תוי"ט וכפדר"ל . (אף) צבת . בר"י הצבת וליתא.

תוספות חדשים

ן בבשנה והשמיר פי' הר"ב שכו שתהו אבני הלפוד כו' וארמב"ם פי' וז"ל הוא שכן קטן הולב התכנים הגדולות בעברו עליהם וכו נגנ שנאה את כ"ה ע"כ וכ"כ רש"י בגיטין דף ס"ח .

ראשון לציון

ן ברע"ב ד"ה והשמיר במין הולעת כו' עיין יש סדר למשנה . שם בר"ה והכתב אות האותיות כו' עיין פרש"י בפסחים כ"ד ע"א ובערוך בערך כתב .

לקוטים

מעניירי בסוד מאמר הלוחות לרבן שמה וכו' שס"ם תורה עליונה דאצילות וס"ם תורתו של ר"מ שהיה כתוב בה כחמות אור עכ"ב זהו מה שראיתי להתבונן בהני בבני דרמנא לאיתה ובירלה ברתה ויע וקמי שמיא גליא ולא ת"ו שביתי הוא יה' יכפר עון למען רחמיו המרובין ויפתח לבנו להשכיל נפלאות מתורתו (ש"ל) :

יכין תפארת ישראל יכין

לא) שנתן הקב"ה כח בהתחון הראשון להוליד אחר כמה דורות האחון של בלעם, שיהיה בו כח לשעתו לדבר עם בלעם. [ואע"ג דמן ואמיר קדמו להנך, אפ"ה בני תנא למנקט ג' פיות נבי הדדי כסדר בריאתן משום דאתן גברא ביום ו', וחמים נגדלו ביום ב', והאתון הוא מן הבהמות שנברא ביום ה') : לב) הגראה בענן ביום הנשם. והוא מתהווה ע"י שהעמוד השמש נגד ענן מעובר במים, ותשליך קרניה עליו. אבל מלד הטבע ראוי שיתהוה עי"ז הקשת אחורי העבים ולד הרקיע. דהיינו דונמת זריחת השמש על כלי זכוכית אשר בו מים, שיראה דמות הקשת אחורי הכלי. אבל אילו היה כן לא היה נראה הקשת לבני עולם, והרי כל עיקר לות הקשת לא הי' צריך להזכיר להקב"ה ח"ו, דהרי אין שכחה לפניו ית', רק למען להזכיר חסדי ה' לבני אדם. לכן סיבב הקב"ה טבע בענן בימי נח שיהיו נתפסים בו קרני השמש, שלא יבקעו בהענן מעבר לעבר כטבע זכוכית הנ"ל, רק יחזרו לאחור לצורך האסתפערע, למען יהי' לאות לבני מרי שידעו שחייבים כלייה, ורק הקב"ה ברחמיו זוכר הברית. והנה כבוד ה' נראה בענן כמראה הקשת אשר ראה הנביא [יחזקאל א' כ"ח]. ובאור פני מלך חיים : לג) שנתן הקב"ה כח בצורת השמים להמטיר רק לישראל במדבר דגן שמים, שלא היה מן כדוגמת מן שבזמנינו, רק נקרא כך בהשאלת השם [וכן שמו בו ישראל ואמרו זה לזה מן הוא, ר"ל זה המן המוכרגל. והשיבם משרע"ה, שעותם. הוא הלחם אשר נתן ה' לכם]. שהי' בו פלאי פלאים. שהיה ימשך בחוש השמש, כדבר מימי נקרש. ואפ"ה היו לריכים לדוכו במדוכה ובשלו בפרור כמעשה קדירה, והי' נ"כ משביע לרעב והיה נמס בשמש, ואפ"ה כשאתו ובישלו ממנו לא נימס למים. ועוד, שכשלן ליה ח' וירום תולעים ויבאשם, ולא כטבע המן שבזמנינו, ואפ"ה בליל שבת לא הבאיש ולא התליע. ומו, שבכל יום כשמדדו בביתם מה שאספו המרבה או הממעיט, מלא כל אחד רק כפי הצורך לבני ביתו ליום ח', ואפ"ה בע"ש מלא כל אחד כפל משאר הימים. וכל הנפלאות הללו נעשו להם בלחם חוקם כל זמן היותם בבית מדרשו של משרע"ה, למען ידעו עד כמה השגחת הקב"ה על עבדיו אשר תורותיו יגלורו : לד) של משרע"ה, ושל סנפירון היה, ונברא עם שם המפורש החקוק בו, ובכח אותו השם נעשו בו האותות. אמנם כשנודמן ליד משה בתחלה לא ידע כחו, עד שהודיעו הקב"ה ואמר ואת המטה הזה תקח בידך. [ואפשר דכלל נמי תנא מקלו של אהרן . שיתן לו הקב"ה את בהגזע הראשון, שיוליא אחד מהגמישות שיעשו ממנו, שקדים ופרחים כשעת הגם [בפסחים ל"ד א]: לה) הוא מין הולעת שכשהעבירוהו על האותיות הרשומות בריו באצבעי האפוד, התפרץ האות הכתוב על האבן, כתאנה וכשאור המתבקע [ועמ"ש בפירושינו פרשה פ"ע פי' מ'. ונקשו תנא קשת ומן גבי הדדי מדשייהן באויר הרקיע שנברא ביום כ'. והלל נקע מטה ואמיר גבי הדדי. מדשייהן גחלי אהן שנברא ביום ג'] : לו) לורת האותיות שבלוחות הראשונות, נברא בע"ש בין ה"ש. ובלוחות השניות ג"כ כבר ניתן לו הכח בהן שיתבקע בהם לורת האותיות מאליהן, אחר שיכסל משה את נוף הלוחות עצמן: לז) הוא פנימיות האותיות, דמדהיו האותיות חרותים מעבר לעבר, מס וסמך המפולשין בלוחות בגם היו עומדין לכן היה לריך גם בהם גם [במגילה ד"כ א] : לח) לוחות הראשונות שנשברו מרע"ה, אבל לוחות השניות משה פסלן, מיהו גם שברי לוחות הונחו בארון [בב"ב די"ד ב], ונגנזו עמו. וגם לגלגת המן ומקלו של אהרן וכו' נגנזו עם הארון [ביומא דנ"ב ב]. אבל מטה משרע"ה הי' ביד כל שופט מלך שבישראל עד שחרב בית המק"ק [תענית פרשת חוקת]. וג"ל שגם הוא נגנז לבסוף : לט) הם מלאכי חבלה, שיענשו על ידיהן הרשעים בעה"ב. ולפעמים גם בעה"ז. והם ברוחניותם למעה מאד ממדרגות המלאכי שרת : מ) שבריאת המערה היא גם הי', דהרי משנקבר שם נגנזה המערה, כמ"ש ולא ידע איש את קבורתו: מא) נגזר על ג' מהאילים שנברא בימי בראשית, שיהי' אחד מלאלאיו נשאר הסקר, כדי שלא יקרב מגזל, ובשעת העקידה ירוץ בשמוך לאברהם ויסתבך בקרניו : מב) דהרי כל כלי ברזל לריך לעשייתו לבת, ולכן הבת הראשונה נברא ע"י הקב"ה [ואף שהי' אפשר שהבת הראשונה הותכה בדפוס. עכ"פ לי"ל דף מקומל הדבר

בחם. והליקוהו בתוך הדפוס ונעשית הלבת מיד: ן גולם. לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתן. כך אדם שאינו נגמר בדעתו לא במדות ולא בחכמה. קרוי גולם: אינו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה. שכן מצינו באלעזר ואיתמר שלא רצו לדבר בפני אביהן כשקלף עליהם משה והשיב אהרן: ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. שלא [יערבבנו] דכתיב (במדבר י״ב) ממנו לא דברי המתינו לי עד שאדבר. ק״ו להדיוט: ואינו נבהל להשיב. כדי שתהא תשובתו כהלכה וכן באליהוא הוא אומר (איוב ל״ו) כתר לי זעיר ואחוך: שואל בענין ומשיב כהלכה. לדבר אחד הוא נמנה אלא. והכי פירושה. התלמיד שואל בענין כלומר באותו ענין שהם עסוקים בו. ואז הרב משיב כהלכה. אבל אם ישאל התלמיד שלא בענין. הוא מביא לרב שיסיב שלא כהלכה על דרך שאמר רבי חייא לרב (שבת דף ג׳) כי קאי רבי בהאי מסכתא לא תשיליה במסכתא אחריתי וכן [אתה] מוצא באנשים אבר היו טמאים לנפש אדם שרצו את משה עוסק בהלכות הפסח. ושאלו לו באותו ענין: ואומר על ראשון ראשון. וכן מצינו בהקב״ה שאמר לו משה (שמות ג׳) מי אנכי כי אלך אל פרעה היא הראשונה. וכי אוציא את בני ישראל הרי שניה. והשיבו הקב״ה על הראשונה כי אהיה עמך. ועל השניה בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. אם פוסק דין מן הסנהדרין מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי. ומצינו באנכי הרן כשנאל מהם יעקב (בראשית כ״ט) הנלוס לו אמרו לו בלוס והנה רחל בתו באה עם הצאן לומר זה אינו יודעים ואם תשאל יותר הנה רחל בתו באה עם הצאן. והיא תגיד לך. כי אנחנו לא ידענו יותר מזה: ומודה על האמת

מעה כדכתיב בקרא. ועמ״ש במשנה ב׳ פ״ו דפסחים [ד״ה הזאתה]. וכמד״ש הועתקו דברי הר״ב במקצת אלו הבבות. ולא הועתק. וכן אהה מוצא וכו׳: ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. פי׳ הר״ב אם פוסק דין מן הסנהדרין מדעתו לא יאמר כך שמעתי מרבותי

יכין תפארת ישראל בועז

דבר שנריך בזד״ם פיתה, מדהי׳ בם לורך קדושה לעשות כמה כלי קודש]: מג) הוא לשון גולמי כלים שלא נגמרה מלאכתן [כלים פי״ב מ״ו]. כך אדם שלא נתקן במדותיו כראוי נקרא מה״ט גולם. ומדלא קרי ליה סכל או פתי, ס״מ דבתלמיד היושב לפני רבו מיירי, ואף שלמד הרבה, אבל לא היקן מ״ע לפי לימודו: מד) ר״ל אעפ״י שהוא חריף ומסולפל יותר, אפ״ה מדיודע שאינך גדול יותר בחכמה דהיינו שהוא בעל שמועות רבות, שותק עד שידבר הוא, כי אין חריפות השכל מכריע נגד הקבלה הנאמנה, וכעדות ב׳ הנרדיים שהכריעו לכל חכמי ישראל במה שקבלו הם [בעדיות פ״א]. ומב״ש שאינו מדבר לפני הגדול ממנו במנין השנים, דמלבד דברוב שנים רוב חכמה [איוב ל״ב פ״ז], חייב לכבדו ג״כ מפני רוב שנו דהרי ר׳ יוחנן קאים גם מקמי סבי אדמתי דכמה הרפתקאי דעבדי עלי׳ [קידושין ל״ג א׳]: וק״ו כן בנו של ק״ו כשהוא רבו או אביו, שחייב לכבדו מדין תורה: מה) כשמתווכח עם חבירו, ממתין עד שיסיים חבירו כל דבריו, ואז אם יש לו לשיב עליו ישיבנו, אבל לא יפסיקנו בדבריו, שעי״ז יתבלבל חבירו, ולא יהיה יכול לגלגל דבריו במשפט, והרי החכם נכנע בדעתו אל האמת. גם אין זה מדרך ארץ לבזות חבירו לא תלמידו ולהפסיקו בדבריו, כאילו אין לורך בהם, ואין זה רק רמת רוחא דנקט ליה: מו) ר״ל אינו ממהר להשיב. דכשנמר חבירו דבריו, ורואה שיש להשיב עליהן לפי השקפה ראשונה, אפ״ה יתמהמה קצת ובוחן היטב בינו לבין עצמו קודם שישיב לו, אם אולי דבריו אמת, ואם לאו, יסדר דבריו איך ומה יביא עליהן: מז) מדחשב לו תנא בחדא. ס״מ דהרוויחו בחדא מחתא מחתינהו. דכל דבריו בפלפולו הם דרך שאלה, ואף שיודע הדין איזו מעצמו הדין כשישיב. וגם שואל רק בדבר המצוי, דכשאול אינו נכנס בדברים להראות פלפולו וחריפותו בדברים שאינן נוגעין לענין, אלא תהיה השאלה בהדבר שעוסקין בה [וכ״ש

כד עפיק רבי בהאי מסכתא לא תשיליה במסכתא אחריתא (בשבת ד״ג ב׳), דזה מורה שאינו בעל דרך ארץ, לגיים הרב בשבע בית אחר]. וכשאול משיב לינו מטעה חבריו או תלמידיו לתרץ קושיותיו במצלאות של הבל שאינן לאמתתן של תורה. אלא משיב בהלכה בדרך אמת (א): מח) כשאינו דבר שלריך ב׳ תשובות, משיב תחלה על השאלה הראשונה. כי כל מבנתו סדורה לו, וכל סדר בכל ענין הוא שיתן לחכמה: מט) כשיבא

נהוך

*) עי׳ שנם קע״ב ע׳ מוס׳ ד״ה עד שיפתם (אבות פ״ה) . אחריתא

פרק ה (א)

מיהו ר״ל דהר״מ בדידעי ליה, אבל שרי ליה לע״מ לאודועי אנפשיה באתרא דלא ידעי ליה (כנדרים דס״ב). ומה״מ שדר ליה שמואל לר׳ יוחנן י״ג גמלי ספר סריפתא [בחולין נ״ה ב׳]. וכ״כ רשלי הרב להשעות תלמידיו בתשובותיו (בברכות דל״ג ב׳). אמנם הא דנעי רבא* (חולין ד״ע ע״א) כרבו נסיב מהו וכו׳. בלעתו חולדה והוציאתו והכניסתו והקיאתו ולא מצאו מהו. הדביק ב׳ רחמים ולא מחל״ו. וכדומה בס״ם. נ״ל דאף דממש אי אפשר שיקרה כך, אפ״ה אין אנו שאלות של הבל ח״ו, ולא דמי לאך דמנחות (דל״ז א׳) דשאל פלימי מרבי באדם שיש לו ב׳ ראשים באיזה יניח הפילין, דא״ל אי קום נגי אי קבל עלך שמתא. וכ״כ בר׳ ירמיה שהיה רגיל לשאול דברים שאינן במציאות (ר״ה די״ג א׳ וסוסה דט״ז א׳) וכדומה, וכלבעי ברגלו א׳ חוך ב׳ אמה ורגלו א׳ חוץ לג׳ אמה, ואפקוהו מני מדרשא (בב״ב דכ״ג ב׳), ולא הדר שיילוהו עד שדבר בהכנעה יתירה, אי איכי כלאי שלחתם אני (בב״ב קס״ה ב׳). דכל הנהו אינ שיעפא שאלו שלא בהונן אבל בעיי דרכא הכ״ל, לא משום דרצה לידע הדין בהך גוונא, רק רצה לידע טעם הדין בכל פעם רחם, אי תלה בשפת רחם, או בחוצן, או באותו וולד או בגוונא אחריתא

שבעה דברים בגולם אפילו אם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. ואינו נבהל להשיב. שואל בענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון. ועל אחרון אחרון. ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי. ומודה

ן שבעה דברים בגולם. חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה. ואינו נכנס לתוך דברי חבירו. ואינו נבהל להשיב. שואל בענין ומשיב כהלכה. ואומר על ראשון ראשון. ועל אחרון אחרון. ומודה מה שלא שמע אומר לא שמעתי.

הרמב״ם. [״ועיין במשנה י׳ בפירוש הר״ב [ד״ה שני]: ושבעה בחכם חכם אינו מדבר וכו׳. לפי שהגולם קודם בזמן לפיכך הקדים לשנות שבעה דברים בגולם. ומ״מ ביאר המדות שבחכם שכן נאה להעלות על שפתיים יפה מדות החכם וידיעת ההפכים אחת. על כן אמר וחלופיהן בגולם: אינו מדבר לפני מי שהוא גדול ממנו וכו׳. פירש הר״ב שכן מצינו באלעזר ואיתמר וכו׳. וזה בתשובה. אבל בשאלה הא תנן במשנה ה׳ פ״ב ולא הביאן למד: ובמנין. לשון רש״י בשמים. וגדול בתלמידים. ע״כ. ועיין מה שכתבתי במשנה ה׳ פרק קמא דעדיות [ד״ה ובמנין]. ויש ספרים דלא גרסי ובמנין. ומ״מ לדגרסי לו לו קתני. וכ״כ במד״ש: ואינו נבהל להשיב. פירש הר״ב כדי שתהא תשובתו כהלכה. כלומר ולא סגי ליה במה שלא ינכנס לתוך דברי חבירו אבל יתמהמה ג״כ עד שידע שיביב כהלכה: שואל בענין וכו׳. מ״ש הר״ב וכן אתה מוצא באנשים אבר היו טמאים וכו׳ שרצו את משה עוסק וכו׳ ומפשטן של הכתובים לא משמען ולא מידי אלא ביום ההוא שעשו כל ישראל פסחיהם והם לא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני

מרבותי

באורי הגר״א

ן חכם אינו מדבר. כמ״ש (ויקרא י״) ויקצף על אלעזר ואיתמר וגו׳. ודבר אהרן וגו׳: ואינו נכנס לתוך. כמ״ש בנני גד ובני ראובן שאמר להם משה (במדבר ל״ב) כה עבו אבותיכם וגו׳ ומתיתם עד סייום. וכן בחביבי אויב ויען אליפז תימני וגו׳: ואינו נבהל להשיב. כמ״ש באליהוא (איוב ל״ב) הן הוחלתי לדבריכם אזין וגו׳: שואל בענין. בענין לאפחד: ומשיב בהלכה. יהודה (עי׳ אדר״נ פ׳ ל״ו): ואומר כו׳. דבקה (בראשית כ״ד) את בתואל אנכי וגו׳: ועל מה שלא שמע כו׳ ומודה כו׳. משה רבינו שאמר (במדבר ט״) לאם עבדו והשיבן (ספרי שם) אין קדשים קרבים בטומאה אמרו יכנס כו׳ והשיב לא שמעתי עמדו ולשמעה וגו׳: ומודה כו׳. כמ״ש (זכריה ק״ח ע״א) ושמע משה וייטב בעיניו

,שבעה דברים בגולם אפילו אם אינו מדבר, דל״ח אומ׳ ס״ז: חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו. מיי׳ פ״ה מה׳ ס״ח ה״י במ״ב עשין י״ג טוש״ע ״ל סימן ל״ה סעיף ל״ח:

שנויי נוסחאות

ן חכם. בכי״ק וכמת״ו ובנוה שלום החכם. בפני מי. בכי״ק ובר״י לפני מי. שהוא גדול ממנו. בנוה שלום שגדול הימנו. בהכמה. בד״ב ובמכ״ב ובמת״ו בהכמה ובמנין ועי׳ בפי׳ מתו״ו. להוך דברי. בר״י בהוך.. שואל בענין ומשיב בהלכה. ובמתו״ו ושואל בהלכה ומשיב בענין ובר״ב בכי״ק (ובם שואל) וגי״ם בפי׳ מהו״ו ע״ם. ואומר על ראשון כו׳ ועל מה שלא שמע כו׳. בכי״ק ..על מה: בנוה שלום וסמה שלא שמע.. ואומר על ראשון כו׳ והסדר שלפניו עדיף:

ראשון לציון

ן תוי״ט ד״ה שואל בענין כו׳ ומפשטן של כו׳ אלא ביום ההוא כו׳ [ולפסר דס״ל להר״ב כדס״י בגיטין ס׳ ע״א שמצה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן והיינו בר״ח ניסן ואתה מהן פי׳ טמאים וכו׳ ומ״ב בפיר כ׳ הר״ב ששאל בר״ח ניסן מפני שמשה אמר להן כ׳ פסח ושאלו בענין) ועי׳ יסל״מ: בר״ב ד״ה ועל מה שלא שמע כו׳ לא יאמר כך שמעתי מרבותי כו׳. [לפ״ז הו״ל למיתני לא יאמר שמעתי. ונראה ע״פ מאי דאיתא בסוגיא יבמות נ״ו ע״ב וכי על כל דבר וכו׳ אלא יהושע דורש סתם והכל יודעין שהוכיחו של משה היא אף ר״ח תלמידו של ר״י ע״ש ומאינו למדין בפר״א

בפנה דברים בגולם אפילו אם אינו מדבר, דל״ח אומ׳ ס״ז חכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו. מיי׳ פ״ה מה׳ ס״ח ה״י במ״ב עשין י״ג טוש״ע ״ל סימן ל״ה סעיף ל״ח:

מרבותי. ותמיהני דזו מדת כל אדם שלא לשקר. כל שכן בפסק דין שיתלה עצמו בחילון גדול וחולי השומעים יכמהו עליו מפני שמעטו שזה קבל כך. וגמלא מכשיל הרבים באפשר שאין הדין כך. גם הראיה שהביא מחכמי חרן היינו ענין לגדון זה כלל. והרמב"ם פ' ולא יתפאר במה שלא ידע והוא אמרו על מה שלא שמע אומר לא שמעתי ע"כ. ועל זה ילדך ראיית אנשי חרן באם בדרך ארץ הוא כך. ק"ו בענינו חכמה ותורה: ח גופי עבירה. כלומר עבירות חלוקות. וכן לשונם ז"ל לקרות עבירות חלוקות בשם גופות מחולקות כמו שתראה בל' הר"ב ספ"ג דכריתות וכלפי שאמר בפורענויות מיני ולא סגי ליה במנינא דשבעה. אמר נמי במנינא דשבעה גופי. ולא סגי ליה במנינא דשבעה כך. ל"ל: מקצתן מעשרין וכו'. כבר כתבתי לעיל בפ"ק משנה ט"ז דבהרבה מקומות נקטי מעבר והוא שם לכלל

על האמת(נא). וחלופיהן בגולם: ח שבעה מיני פורענויות באין לעולם. על שבעה גופי עבירה(נא). מקצתן מעשרין. ומקצתן אינן מעשרין(נב). רעב של בצורת באה(נג). מקצתן רעבים. ומקצתן שבעים. גמרו שלא לעשרין(נד). רעב של מהומה ושל בצורת באה(נה). ושלא ליטול את החלה(נו) רעב של כליה באה(נז). דבר בא לעולם(נח). על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לבית דין(נט). ועל פירות שביעית(ס). חרב בא לעולם(סא). על ענוי הדין(סב). ועל עוות הדין(סג). ועל המורים בתורה שלא

האמת. ואע"פ שיכול להעמיד את דבריו ע"י טעמת שבידו. וכן מצינו במשה (ויקרא י') כשסלקו אהרן ואמר לו אם שמעת בקדשי שעה אין לך להקל בקדשי דורות ושמע משה וישמע בעיניו הודה ולא בוש לומר לא שמעתי אלא שמעתי ושכחתי: וחלופיהן בגולם. חלוף הדברים הללו שבאמת הם בגולם: ח רעב של בצורת. הגשמים מועטים ומתוך כך הפער מחיקר: רעב של מהומה. מפני הגייסות אין יכולין לאסוף התבואה: רעב של כליה. השמיסכרזל והחרן כגאומה: שלא נמסרו לב"ד. אלא עשו בהן דין תורה: ועל פירות שביעית. שעשים בהן סחורה. ואין מהגין בהן קדושת שביעית: ענוי הדין. ביודעים לסיכן הדין מוטה ומעכבין ואין פוסקין אותו: עוות הדין. לזכות את החייב. ולחייב את הזכאי: ועל המורים בתורה שלא בהלכה. לאסור

המתנות. ודעת דרך חיים דמעשרין דוקא מעשרות. ואין התרומה בכלל דחמה אחת פוטרת כל הכרי. משא"כ בחלה דכתיב בה נתיבה ע"ם. ולא משמע כן בגמ' ד[שבת פרק] במה מדליקין [דף ל"ב ע"ב]: רעב. של בלורת בלה. בפ' במה מדליקין דף ל"ב בגאמר ליה גם חוס יגזלו מימי שלג שאול חטאו (איוב כ"ד י"ם): בשביל דברים שלויתי לאחכם [על תרומות ומעשרות] בימות החמה ולא עשיתם יגזלו מכם מימי שלג בימות הגשמים: ושלא ליטול את החלה. כלומר אף שלא ליטול החלה. והא דכתב במד"ם דיש לומר דוקא חלה וטעמא דחמירא שכיון שהיה יכול לעשה פחות מכשיעור. ולא עשה כן. הרי זה כמבטל המצוה להכעיס. אבל תרומה ומעשרות אין אדם יכול לעשות באופן שיפטר עצמו מהן מן הדין. ע"כ. היינו מדרבנן דאילו מדאורייתא יכול להכנים דרך גגות וקרפיפות שלא חייבתו התורה אלא שיכנסנו לביה דכתיב (דברים כ"ו) בערתי הקדש מן הבית ויכנים דרך הבער שנאמר (שם) ואכלו בשעריך. כמו שפסק הרמב"ם ברים פ"ד מהל' מעשר: [ידבר בא לעולם על מיתות וכו'. עיין במשנה דלקמן בד"ה באחרונה פרקים וכו']: שלא נמסרו לב"ד. ל' הר"ב שלא עשו בהן דין תורה. וכיון שפשטו הב"ד וראשי הענ ולא עשו. לפיכך דבר בא לעולם ואינו מבחין [בין טוב לרע] והיה כלדיק כרשע אבל ל' שלא נמסרו לא משמע כן אלא כדפירשו המפרשים כגון מיתות בידי שמים וכריתות לו נמי שלא בהתראה לו שברת העובר: ועל פירות שביעית. שדינם להפקירם לו נמי לבערם לגמרי וכמו שכתבתי הדעות במשנה ב' פ"ע דשביעית. ולפיכך מדה שהדבר בא לעולם שהוא הפקר בני אדם. שאין המלאך המשחית מבחין. ואילו חרב אפשר כי יחגן קולו שמוע ישמע ויעיחהו האויב כך פירש בדרך חיים. וכמי תרי כיון שדומים בעונם נחשבו לאחד במנין השבעה. וכן הני דלקמן: חרב בא לעולם על עיתי הדין וכו'. דכתיב (ויקרא כ"ו) והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם

ברית

יכין תפארת ישראל בועז

בתוך סדר דבריו דבר מ' שאינו מבינו, גם לא שמע בה מרבותיו אחיך יהי' בו הדין, אינו משמיעו כדי שלא יתביים, אלא אומר דבר זה לא ידעתי בו ולא שמעתי בו אחיך הוא הדין (ב): ג) ואינו בוש מלומר טעיתי, ואינו מתעקש בפלפול וחרילות הבל להעמיד דעתו. והתבונן סדרי דברי התנא (א) קודם הדיבור, אינו מדבר בפני הגדול. (ב) בשמלא הדבור, אינו נכנס לדברי חבירו. (ג) כשסיים חבירו, אינו נבהל להשיב. ד) כשמתחיל הוא לדבר, שואל כענין וכו'. (ה) כשמאריך בתשובתו, אומר על ראשון וכו'. (ו) כשנזדמן שפק בדבריו, אמר לא שמעתי. (ז) כשסיים דבריו, וחבריו חולקין עליו, מודה על האמת: נא) ר"ל עבירות חלוקות: נב) כולל כל המעשרות, שאין חיוב מיתה בעצמן רק בעבור לא"ע [ומ"ש פ"י ממ"ת הלכה כ' ודלא כר"ן נדרים דפ"ד כ] ואם מקצתן מזהרין בהן ומקצתן אין מזהרין, אז רעב וכו': נג) בצורת הוא לשון ממיעה וביצור, ר"ל שהמעטו הגשמים, חלקה מ' תמטר וגו'. ועי"ז מקצתן וכו': נד) שכולן אינן מעשרין: נה) מהומת נסיעת גייסות. וע"י מניעת הגשמים היו הרעבים אחרת ונעלים. וע"י שיבוש הגייסות אין יכולין ליסע ממדינה למדינה ורעבו כולן מדה כנ"מ: נו) שחמורה ממעשרות, שכשהפריסה ואכלה חייבים מיתה. מיהו הכא מיירי שלא הפריסה: נז) שמתמקמקין בחלאת רעב ומתים הרבה: נח) שמתים רבים מבלי שיהיו חולים תחלה: נט) כגון חייבי כרת, או מיתה בידי שמים, שחייב בה האוכל טבל לה"צ או טבל לתמ"ע, וכדומה: ס) שדינן להפקירו. ומדלא הפקירו, יעשו מדה כנ"מ להפקיר חייתם למלאך המשחית: סא) חרב מלחמה: סב) שיודע להיכן הדין נוטה, ומעכב מלפסוק אותו: סג) לזכות החייב ולחייב הזכאי:

באורי הגר"א

הודה ולא בוש: ח שבעה כו' *)וכלל כל זמן חמשה כמ"ם בספרי פ' עקב ותרס אף וגו' ונאמר שפך חרון אפו מה להלן חרב ותיה רעה ודבר אף כו' ומה כאן עשרת גשמים ובגות כו' אף כו' נמצא למדים כל מקום שנאמר חרון אף כו' מיתה כו' ע"ש: מקצתן כו'. כמ"ש (עמוס ד') והמטרתי על עיר וגו': *) אולי ל"ל ובכלל הן.

גמרו כו'. כמ"ש בפ"ב דשבת (ל"ב ע"ב) שלא ליה גם חס יגזלו וגו': ושלא ליטול כו'. כמ"ש שם והפקדתי עליכם וגו': דבר כו'. כמ"ש (סוטה מ' ב') אע"פ שד' מיתות כו' וכמ"ש כי כל שאון וגו': חרב כו'. כמ"ש שם נאמר והבאתי עליכם חרב וגו' יען במשפטי מלאו:

ח רעב של בצורת באה. ע"ל שבת ל"ב פ"ב ובמדרש פ"ל:

שנוי' נוסחאות

ח פורעניות. בכי"ק פרעניות. (לעולם). בכי"ק ובמתו"ו ליתה. עבירה. בכי"ק ובמתו"ו ובכ"י עבירות. איגן מעשרין. בכי"ק שאינן.. באה. בכי"ק ובכ"י בא. ע"ל מהומה ושל בצורת באה. בכי"ק ..ושל בצורה בא; בכי"מ ובמתו"ו ..ושל מצורת באה ובפי' מתו"ו ע"ש הכתוב במצור ובמעוק (דברים כ"מ); מפי' רש"י וז"ש מעמע קצת כי היה הסדר לפניהן של בצורת ושל מהומה.. (אות) החלה. בכי"ק חלה ולהלן. כליה באה. בכי"ק ובכ"י ..בא. חרב בא. בד"ל . באה:

תוספות חדשים

ח תוי"ט סד"ח ושלא ליטול כו' כמו שפסק הרמב"ם כו'. אבל הרמב"ד ז"ל כתב עליו ז"ל זהו דוקא בדבר שאין לו גוזן משמע אבל בדבר שיש לו גוזן אף מדאורייתא היינו יכול לפטור וכ"כ הראב"ד פרק ג' מהלכות מעשר ויעויין שם בכסף משנה ובמשנה למלך:

ראשון לציון

בסר"א והדומין אלו מחדש דבר מסברא דנפשיה אי אלו שיאמר להדיא לא שמעתי זה מרבותי. כל כשומע יסתור שהוא סברת לבו ותורתו של רבו היא ובזה נכון אומת האמת אמר לא שמעתי והכל יודעין כי זה הדבר תורתו דליה היא. וע' בתו"ט וע' פסחים קי"ב ע"א אם בקשת ליתמק. ובעירובין נ"א ע"א לא אמר ר' יוסי דבר זה מעולם. ודע כי בחבורי על ההוספתא כתבתי דיש לתמוה אמאי דאמר לא אמר ר"י דבר זה דבהוספתא דעירובין איתא להדיא דבר זה בשם ר"י. ול"ע] ועי' יסל"מ: ח תי"ט סד"ה מקצתן מעשרין כו' מה שאין כן בחלה דכתיב בה הינה כו' [ע' בטוש"ע יו"ד סי' שכ"ב שכל הפוסקים יעידון ויגידון כי בחלה ג"כ אין לה שיעור מדאורי' אך מדרבנן ועי' רש"י פ' שלח ע"ו פ"ב [ואף שרש"י שם סכ"א שיש דבריו ע' במזרחי ע"ז] ועי' סמ"ג עשין קמ"ח ועי' תוס' פסחים נ"ב ע"ב ד"ה ואין נתינה. ומה שהקשו שם יש לישב כמ"ש תוס' ניטיקי"ע ד"ה דלמא. ועי' תוס' מכות ס' ע"א ד"ה מי ותוס' נ"מ מ"ו מ"א ד"ה קונים] ועיין יסל"מ: שם ד"ה ושלא לטול את החלה כו' דכתיב בעריסי קודם מן הבית כו' עיין יסל"מ:

לאסור את המותר. ולהתיר את האסור: ט שבועת שוא. לבטלה שלא לצורך: חלול השם. העובר עבירה בפרהסיא ביד רמה. לו נמי שבני אדם רואים ולומדים ממעשיו: ועל השמטת הארץ. שחורשים וזורעים בשביעית: מפני מעשר עני שבשלישית. שבמקום מעשר שני שמפרישים בשאר שנים של שמטה. בשלישית ובשתית מפרישין מעשר עני: גזל מתנות עניים. לקט שכחה ופאה פרט ועוללות: ו שלי שלי ושלך שלך. לוי רוצה להנאתך ולולי שלא תהנה לותי: ויש אומרים זו מדת סדום. קרוב הדבר לבא לידי מדת סדום שמתוך שהוא רגיל בכך אפילו בדבר שחבירו נהנה והוא אינו חסר לא ירצה להנות את חבירו וזו היתה מדת סדום שהיו מתבוננים לכלות הרגל מביניהם ואע"פ שהיתה הארץ רחבת ידים לפניהם ולא היו חסרים כלום: שלי שלך ושלך שלי עם הארץ. שנהנה

זו מדה בינונית[יז]. ויש אומרים זו מדת סדום[יח]. שלי שלך ושלך שלי[יט]. עם בהלכה[כ]: ט חיה רעה באה לעולם. על שבועת שוא[כא]. ועל חלול השם[כב]. גלות בא לעולם[כג]. על עובדי עבודה זרה. ועל גלוי עריות. ועל שפיכת דמים. ועל השמטת הארץ[כד]. בארבעה פרקים הדבר מתרבה[כה]. ברביעית[כו]. ובשביעית[כז]. ובמוצאי שביעית[כח]. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה[כט]. ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית. בשביעית. מפני מעשר עני שבששית. ובמוצאי שביעית. מפני פירות שביעית. ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה. מפני גזל מתנות עניים[ל]: ו ארבע מדות באדם[לא]. האומר שלי שלי ושלך שלך[לב]. עם

ונתתי את פגריכם וגו'. וכתיב (שם) והשמותי את מקדשיכם ואתכם אזרה בגויים. בשמיטות ויובלות כתיב. (שם) אז תרצה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה ואתם בארץ אויביכם וכתיב (שם) כל ימי השמה תשבות. גמרא דבמה מדליקין (שם): בארבעה פרקים הדבר מתרבה וכו'. שכאשר יקרה שיהיה דבר באלו הפרקים יתרבה אז בעון אלו לפי שיקרה בהם תמיד העון אצל קצת אנשים והנה הוא מדה כנגד מדה כי ההשיר חוות העני וגם חשב שבשיתן שיחסר לו להמו כשיאכלו לו חיוו. לכך יחסרו חיוו ותשאר תבואתו לאחרים. ומעתה לא קשיא על המשנה הקודמת כלום. מד"ש בשם הר"ש אלמשוניו: ובמוצאי שביעית. לפי שהשביעית היא עצמה יש בה עון אשר הוא המסבב הדבר לכך מתרבה במוצאי שביעית מיד ולא הגן בשמיטת מפני פירות שביעית כ"כ במד"ש. ואולי אינו דקדוק דהא בכפ"ז דכותה דתנן בשמיטין ולא סגי ליה ומסיים נמי במוצאי שביעית: ובמוצאי החג. כי בחג כבר נגלה עפר האדמה. ומי שנתן אלו החקים נתנם. הרמב"ם: ו ארבע מדות באדם האומר שלי שלי וכו'. לא בטחני לדקה אירינן דהנהו מתניין לקמן מי"ג אלא בהנאה דעלמא: ושלך שלי עם הארץ. פי' הר"ב וזהו ישובה של הארץ ודוקא שהוא רוצה להנות מנכסי אחרים מדעתן. דאילו שלא מדעתן אע"פ שרוצה גם להנותם. הוא גזלן גמור ואין

יבין תפארת ישראל בועז

סד) להתיר האסור ולאסור המותר. וכל הנך עונשין דמתני' יליפין להו מקראי [בפת דל"ג]: סה) כולל שוא לא שקר: סו) העובר עבירה בפרהסיא בעזות ויד רמה. לא שעושה דבר שהרואין יכולין לחשוד שעושה עבירה ואינו חושש [ביומא דפ"ו ח]: סז) הוא העולם היותר קשה שיוכל להשיג להלאום, שיחרב המקדש ושונאו הבנים מעל שולחן אביהם, ויהיו למשל ולשנינה בקרב הארץ: סח) שחרשו וזרעו בשביעית: סט) ר"ל הדבר הא"ל כשנעשים בו על מיתות בל"ב לב"ד, אז מתרבה בד' פרקים הללו אנב גרמא, מדהחשירו חוות העניים שמחוייבין לפרנסן אז. מבא"כ מעשר ראשון הרי יולא אדם גם בשתנו לנוי עשיר, נמצא שלא חסר חיותו של עני. וכ"ש מע"ש הרי נשאר לעצמו, לכן לא נענשים עליהן במיתה. מיהו מדיש בשאר המעשרות קדושה קלת להכי חשיבא להשתלם עונש המיוחד עליהן בקציעותא ולא מקופיא: ע) בשמת ד' שבשמיטה: עא) היא שנת השמיטה: עב) היא שנה א' שבשמיטה. ומדמתרבה במוצאי שביעית מיד, דהרי עונשו קביע וקיימא [כמ"ח] להכי לא קאמר בשמיטין: עג) שחג היא זמן האסיפה, שחייב ליתן לקט שכחה ופיאה פרט ועוללות: עד) לאו בלבדקה קמיירי, שחייב בה. רק במו"מ ובג"ח אינם לרעהו בערחת הגוף ובסיועת ממון, שלרוב יכול להתגלל מלך הפועל לו הפועל לו מלר הפעולה: עה) אינו רוצה ליהנות מאחרים ולא להנות לאחרים: עו) אינו לא חסיד ולא רשע: עז) שאע"ג שמשווה רעהו לעצמו, כמ"ש ואהבת לרעך כמוך, עכ"פ ע"י התנהגות שלו, תתבטל האהבה בין אדם לחבירו, כבשוש שמנעו רגל אורחים מביניהן, אף שידעו שימדדו להם במדיותם כמדתם. ואלו מרעה אל רעה להתאחזר גם על עניים: עח) בהנאי זה אוותר לך לפעמים

ע"מ

(פסחים קי"ב א') אם תרצה להתנקן, התנה באיזן גדול. ואח"ל אתם ר"ל שלמוד לפני רב גדול ויאמר שמועותיו משמו כמ"ש רשב"ם, אתם. עכ"פ ק"ל הרי רב ספא אמר בשם רבא דהלכה כב"ה, אף דידע שלא אמר כן (בברכות דמ"ג ב'). ואע"כ ק' לר"ע שכתב באיזן זה מדת הכנס, וכ"ש לדהוי"ע שכתב דאיסורא נמי איכא. אמנם ג"ל דבגי"ז ק"ל היכא הוה רב ספא רבאי לעשות כן, הרי אמרינן (ברכות כ"ז ב') דכל האומר דבר בשם רבו מה שלא שמע ממנו, נורם לשכינה שתסתלק מישראל. ואח"ל מקום כיוסף שלא יתביים על מה שעשה ולאו אדעתיה, שרי לעשות כן, דהרי גדול כבוד הבריות שדומה ל"ת שבתורה (בברכות די"ט ב'). עכ"פ ק"ל מהך דאפכוה ומדרוש קמיס דרב, ואמרו סברת קרנא בהילו אמרה שמואל (בקידושין דמ"ד ב'). ואח"ל אתם רק לעשה עשו כן כדי לבחון דעתו, ולא להודיעו בתר הכי מאן אמרה. עכ"פ ק"ל משמואל דאמר מלתא דרבי בשם רבנן, מדהוה ס"ל דבהא הלכה כרבי (פסחים כ"ו א'). ואח"ל כיון דהזכיר שם רבנן, והרי רבי שמי בכלל רבנן, וכיון דקיי"ל כוותיה שרי לכוותו כך*), דלתמכתא אמה זמנין דיקום רבי נופים מלתא דיחיד בשם חכמים כי היכא דליקו כוותיה. עכ"פ ק"ל ממ"ד (חולין קי"א ב'), דשמואל אמר נר"מ מלתא בשם רב, ורב לא אמרה (עי' מ"ש עדיות פ"ד סי' נ"ד). ונ"ל כיון דעיקר הטעם דאסור לומר כן, הוא משום דשמא יש לפקפק על דבר זה שלאומר ומצא מבזה רבו (כמ"ש בדברי חמודות ברכות פ"ד אות כ"ד). א"כ כשנרור לו שהלכה כן, שרי לומר בשם רבו כדי ליתן חיזוק להדבר. וכ"ב באומר בשם אים גדול שאינו רבו, ויש לו שום עורך בדבר, אפילו אין ברור לו שכן הלכה, שרי, דאע"ג דעי"ז אפשר שיפחת כבוד חבירו, והרי אסור להתכבד בקלון חבירו. אפ"ה רק בפק גרמא בעלמא הוא ושרי. ודו"ק]:

*) מיהו קשיא אין אמי דבי אומר בשם מומחה ולא בלתמה רבי אומר. ע"כ. (אחרת איפו).

סד) מיהו דשיא אין אמי דבי אומר בשם מומחה ולא בלתמה רבי אומר. ע"כ. (אחרת איפו).

ט חיה רעה באה לעולם. ע"ל שבת נ"ג ע"א: בארבעה פרקים הדבר מתרבה. מלהם שמואל פ"ה ר"ל:

שנויי נוסחאות

ט גלות בא. בסדור עבו"י ..באה. (עובדי) ע"ז. במשב"ל ליתא וכ"ה בכון וכן ליתא בכי"ק. שפיכת בכי"ק וכבל הדפו"י שפיכות. ועל השמטת הארץ. בד"ל ובמשב"ל ומתא"ו ועל שמיטת .; בכי"ק ובכי"מ ועל השמט הארץ. הדבר מתרבה. בכי"ק ובכי' מת"ו .מרובה. ובשביעית ובמוצאי. בכי"ק בשביעית בסוצאי. (שבכל שנה ושנה). במת"ו ליתא ובסמוך ליתא שבכל שנה ועי' בפיוסון בכי"ק ליתא למלי ושנה כאן ובסמוך. (ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית): בד"ל ובמתא"ו ליתא:

באורי הגר"א

ט חיה כו'. במ"ש פס ואם בלתה אל תקרי בתלם אלא כו'. וכתיב והשלחתי בכם את חיה הרעה וגו'. וכתיב ובהלול השם כתיב בא בחללו וגו': גלות כו'. במ"ש בע"ז כתיב ונתתי את גו' ואתכם וגו'. בגלוי עריות כתיב כי את כל גו' ולא תקיא וגו'. בשפיכות דמים כתיב ולא תטמיאו את הארץ אשר אתם יושבים בה הא וכו': בהשמטת הארץ כתיב אז תרצה הארץ וגו'. עיין שם בפ"ב: בארבעה פרקים. בשאין בפירות שביעית ובמתנות עניים גזל את העניים במ"ש בשביעית (שמות כ"ג) והלוה תלוה עמך וכתיב (משלי כ"ב) אל תגזול דל וגו' (שם י') וקבע את וגו': ו וי"א כו'. במ"ש בחלק (ק"ע ח') בלי ונפת כו' שאומר פרק נחל וגו'.

ואין לך רשע גדול מזה ולא דברו חז"ל אלא בדעות ולא דברו על הגנב והגזלן שהוא רשע מד"ם בכס הרמ"ה ז"ל: שלי שלך ושלך שלך חסיד. לא במבזבז כל אשר לו בהרי אמרו (כתובות דף נ') המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שלא יבזבז יותר מדאי ויהיה הוא בהכרח מוטל על הבריות אלא במוותר כפי הראוי לחייביכן. דרך חיים: **יא** קשה לבעוס ועוח לרצות חסיד. אבל אלא יבעוס כלל לא נמצא בפוס דיעה כי מי לנו גדול בעטה ממרע"ה ונאמר בו(במדבר ג"א) ויקצף משה על פקודי החיל. מד"ם. וגדולה מזו שמעו לא המוריס (שם כ') אלא שלשם לא פירש בכתוב שבעם: נוח לבעוס וכו'. רשע. דאמר מר (ברכות דף כ"מ) לא תריתא ולא חבטא. רש"י. ולדך חיים מפרש כי הא דאמרינן בפ"ג דנדרים (דף כ"ב) אמר רב נחמן כל אדם הבועס בילוע שעונותיו מרובין שנאמר (משלי כ"מ) איש אף יגרה מדון ובעל חמה רב פשע: **יב** זה חלק טוב. פי' הר"ב לא שייך למתני חסיד או רשע. שאין זה דבר התלוי בבחירתו וכו'. ואע"פ שאפשר בס"ד לאקומי גרסתו כשירלאת חטאו קודמת לחכמתו. כמ"ש במ"ט פ"ג. מי שלא הגיע לכלל מדה זו. אין ראוי להקרא רשע. כיון בחסרון ברייתו הביאו לידי כך: **יג** ארבע מדות בנותני צדקה. דמתני' לעיל נמי לענין ספוק התלמידים נמיה כדפי' הר"ב. מד"ם. ולדך חיים כתב שהיתה ראויה לשנות מיד אחר שלי שלי וכו' אלא דהך דמהר לשמוע דמיא לה טפי. דבתרוייהו תנן ילא שכרו בהפסידו וכו': עינו רעה בשל אחרים. פי' הר"ב דיודע שהצדקה

ממש דהא איכא בהו מי שאינו נותן. וכן בסמוך בהולכי לבית המדרש היינו בהליכת בית המדרש: עינו רעה בשל אחרים. דיודע שהצדקה מעשרת ואינו רוצה שאחרים יתעשרו. פי' אחר יש מי שחס על ממון קרובו יותר מעל ממונו. ואע"פ שהוא

סתן

יכין — תפארת ישראל — יכין

ע"מ שתוותר לי מכחך כשאלטרך לך: עט) ר"ל כך דרך רוב בע"א יושבי הארץ הפשוטים, ליישוב העולם. אבל מדת התורה היא לבלי להקפיד בכך: פ) שעושה לפיס משו"הד מוותר משפטיו ומדקדק בחיובו: פא) שממאן לגמול חסד בגופו וממונו לאחרים, וכשמלטרך, רולה שייטיבו אחרים עמו: פב) דוודאי כשחזדמן לו טובתו אפי' ברעת אחרים, ג"כ אינו נמנע וכ"ש שלא ייטיב לאדם אפי' אם לא יפסיד עי"ז משלו דבר: פג) שעל כל דבר קטן יתקנף. אבל טוב להתפיים מאחרים או מעצמו: פד) הפסידו מרובה משכרו, שע"י קלות דעתו רוב מעשיו מקולקלין: פה) שאינו כועס רק כשרואה שהרעה שיעשה לו הלה גדולה, ולכן ג"כ אינו מהפיים לו מהר: פו) ר"ל נקי הוא מהפסידו שמוזק לגופו ונפשו ע"י הכעס. גם מה שמפסיד ע"י שאינו מעביר על מדותיו, מדהיו מעבירין לו עי"ז על כל פשעיו [כר"ה י"ז א]. ובכל זה הפסדו בטל במעוטו ברוב שכרו, מדאינו כועס רק לפרקים רחוקים. וגם ע"י שדעתו מיושבת רוב מעשיו מתוקנים: פז) אבל אלא יכעס כלל, א"א בשום אדם: פח) נכון הוא אדם כזה להרשיע נגד ה' ובג"א, מדיש לו ב' סבות גדולות לחטוא על ידיהן, דהיינו, קלות הדעת, ולעמוד על דעתו: פט) שחופס ומבין מהר מה שלומד, אבל שוב שוכחו מהר: צ) הפסדו מרובה משכרו. וג"מ שלריך אדם כזה לחזור הדבר הרבה פעמים אם ירלה להרוויח דבר בלימודו, וכמ"ש, שנהגה ומהגה בשוה. וזהו ישובה של האדן. אבל אינו יודע קרא דכתיב (משלי ט"ו) ושונא מתנות יחיה. וזהו לשון עם האדן האמור בכל מקום שרולה בתקונה של האדן אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונין הראויין: שלי שלך ושלך שלך. מהגה את הבריות מנכסיו והוא אינו נהנה מאחרים: חסיד. בעושה לפיס משורת הדין: **יא** ה"ג נוח לבעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לבעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו. אבל בעוסס מהר על כל דבר. אע"פ שהוא חוזר ומתרלה מהרה. הפסדו מרובה משכרו. שרוב מעשיו מקולקלים מאחר שהוא מה לבעוס על כל דבר ודבר. אבל הקשה לבעוס. אע"פ שיש לו מדה רעה שהוא קשה לרצות. יצא הפסדו המועט שהוא קשה לרצות בשכרו המרובה שהוא קשה לבעוס. ורוב מעשיו מתוקנים. ואית דגרסי לאיפכא. וגרסא זו נראית לי עיקר: **יב** מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו. דמאחר שבוכח מה שלומד מה הגאה יש במה שהוא מהר לשמוע. נמצא הפסדו גדול משכרו: קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו. שמדה טובה יש בו. יתירה על המדה הנפסדת. הואיל ומה שנמע אחר הקושי הוא זוכר ואינו שוכח. ונפקא מינה שאם יש לפניו שני תלמידים ואין לו לספק מזון אלא לאחד מהם. נקדים הקשה לאבד על המהר לשמוע: זה חלק רע. לא הוה שייך למתני הכא חסיד או רשע. שאין זה דבר התלוי בבחירתו של אדם. אלא חסרון שהיה בו מעיקר ברייתו: **יג** ארבע מדות בנותני צדקה. כלומר בנתינת הצדקה ולא בנותני צדקה

יכין

יי שלי (שלך) ושלך שלך חסיד. בנוה שלוס ליתא וכ"ה בסדור (רפ"ז) וכן גורס רבינו בשם משניות מדוייקות (עכו"י) וכן נ"ל בכי"ק שלי ושלך [שלך].. וכ"ה שם בסידור שלך ושלי שלי רשע: **יא** יצא שכרו בהפסדו כו' יצא הפסדו כו'. עי' רע"ב דיג מיפכא וכ"ה בסדור עכו"י: **יב** בתלמידים. במתו"ו בלמידים; בכי"מ בלומדים; לפני חכמים. מהר לשמוע. בסדור עכו"י מהיר.. בכל המכונה. בכי"ק וכי"י מהר בכל המכונה. חכם. בנוה שלוס ובמתו"ו ובסדוריס זה חלק טוב. ועי' רמב"ם ור"י: **יג** הרוצה שיתן ולא. בכי"ק רוצה.. ואל וכ"ה רוצה גם בכי"י ועי' בפי' מתו"ו. לא יתן ולא. בכי"ק אל יתן ואל:

באורי הגר"א

שלי שלך ושלך שלך חסיד. כמ"ש (ב ב ע"ו ב') (לעיל ל') וסר מרע והכן במקומו היה כו' (מגלה כ"ח ע"ח) שהיה כו': שלי שלי ושלך כו'. שכל אוהב בלא נקיה רשע כמ"ש (לעיל ג') שם רבעים חדלו רוגז וגו' אלא הרודפים אחר הבצע וכמ"ש (קהלת ה') כי כל ימיו מכאוביס וכעס עניו גם וגו': **יא** קשה לבעוס ונוח לרצות כמ"ש (ויקרא ב) אחד אפיס ורב חסד. (מיכה ז') לא החזיק לעד אפו כי חפץ חסד הוא פרי שמיטס ממדת הכעס. ונאמר(ירמיה ג') חסיד אני לא אפיל פני בכם ולא אטור לעולם: נוח כו'. כמ"ש (נדרים כ"ב ב') כל הכועס אפילו שניה כו' שנאמר רשע בגאוה אפו וגו' הרי בנקיה רשע ונאמר (עיוס ה') ענכרתו שמלס נגח: **יג** יתן ויתנו כו'. כמ"ש (ב"ב ט' ע"א) גדול המעשה כו' שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום וכמ"ש (הושע י") זרעו לכם לצדקה וקצרו לפי חסד. (משלי י"ד) צדקה תרומם גוי וחסד וגו' ועיין בפ"ק דב"ב (י' ע"ב): לא יתן כו'. כמ"ש (שם י' ע"א) כל המעלים כו' שנאמר עם נכון בלשל וגו':

מקום אינו רוצה שלא יאבדו את המזונות. והיינו עינו רעה בשל אחרים דומיא דעינו רעה בשלו דבסיפא: **יד** הולך ואינו עושה. הולך לבה"מ לשמוע ואינו שונה ולומד ולא מבין: עושה ואינו הולך. לומד ושונה בבית המדרש שבביתו: **טז** ביושבי לפני חכמים. לעיל בד' מדות בתלמידים. איירי בענין שזכרון והשכחה. והשתא מיירי בענין הסברת הישרה. וברירת הדבר הנודע מהבלתי נודע: ספוג. הוא סופג את המים. בין עמודים בין גלגלים כדים מי שלבו רחב ומקבל כל מה שבומע ואין בו כח לבדור האמת מן השקר: משפך. כלי שמתחים ע"פ חבית או ע"פ הגוד כברזים למלאותו יין או שמן: שמבנים בזו ומוציא בזו. כך יש מי שמקבל כל מה שלומד וכבולעו כך פולטו: משמרת. מוציא כל מה ששומע בבה"מ. וקולט דבר של בטלה: נפה. לאחר שמוציאים הסובין והמורסן מן הקמח הגמור. ונשאר הקמח הדק עם הסולת הגס והוא החבוב. מעבירין אותו בנפה דקה מאד ויורד ממנה כל אותו הקמח הדק שהוא כעין עפרורית לבנה ונשאר הסולת הגס החבוב. וכן היו עושין למנחות. כך יש מי שיש בו כח לברר ולבן ממעותיו. וקולט האמת מן השקר והבטל: **טז** כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל. שאינו מתקיים כשיתבטל הדבר שהיה סבה לאותה האהבה. גם האהבה בטלה. וכל אהבה שאינה תלויה בדבר בטל אלא בדבר קיים. כגון אהבת הצדיקים והחכמים. אינה בטלה לעולם. כשם שהדבר שהוא סבה לאותה האהבה אינו בטל. כך אין האהבה בטלה

יתנו אחריו[צז]: רשע[צח]: **יד** ארבע מדות בהולכי לבית המדרש[צט]. הולך ואינו עושה[ק]. שכר הליכה בידו[קא]. עושה ואינו הולך[קב]. שכר מעשה בידו[קג]. הולך ועושה[קד] חסיד. לא הולך ולא עושה[קה]. רשע: **טז** ארבע מדות ביושבי לפני חכמים[קו] ספוג. ומשפך. משמרת. ונפה. ספוג[קז]. שהוא סופג את הכל[קח]. משפך[קט]. שמכנים בזו ומוציא בזו[קי]. משמרת[קיא]. שמוציאה את היין וקולטת את השמרים[קיב]. ונפה[קיג] שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת[קיד]: **טז** כל אהבה שהיא תלויה בדבר[קטו]. בטל דבר. בטלה אהבה. ושאינה תלויה בדבר[קטו]. אינה בטלה

מסלדקה מעשרת וכו'. וכן פירש"י ומסיים ועינו רעה בשלו לפי שיש לו אחירות לב. ואינו דומה לעינו רעה בשל אחרים ע"כ. אלא כלומר כעין רעה דמתני' י"ט שאינו מסתפק בשלו. ומומר במה שראוי אל העני. וקשיא דא"כ רשע הוא שעובר על לא תחמוד את לבבך (דברים ט"ו) ואפשר דהכא איירינן בענין שאין מהסור לעני ונמצא שאינו מחמוד את לבבו מתת לעני די מחסורו ואילו לא היה מי שיתן היה הוא נותן ורצונו ליתן כשימצא עני שאין לו מותים ומכל מקום אחירות לב הוא. והשתא אתי שפיר דיתן ויתנו אחרים חסיד ומקשים שכן הוא מדת כל אדם שיתן ויתנו אחרים. אלא דהכא בעני שיש לו די מחסורו. אם לא היו הנותנים אלא האחרים ולא הוא. או שהיה הוא הנותן ולא האחרים והנה הוא רוצה שגם שניהם יתנו הוא והאחרים כדי למלאות ספקו בשפע לאיש כזה ראוי להקרא חסיד כך כ"ל: **יד** ואינו עושה. כ' הר"ב ואינו שונה ולומד ולא מבין. יש לפרש דה"ק. א"נ לומד ואינו מבין. ויש לפרש דה"ק ואינו שונה. ואינו לומד. ולא מבין. וכן יראה מלשונו דבסיפא דכולה חדא מלתא ומכוס שאינו לומד לכך אינו מבין ובמד"ב העתיק שאינו לומד ואינו מבין: הולך ועושה חסיד. שמשפיל עצמו ומראה כאילו הוא צריך ליושבים בבה"מ מד"ש. ובכשם הרמ"ה פי' שכל המעשה מקרא האמצעי כלפי הקלה שטוב יותר ממדת הרעה נקרא חסיד. לא מפני שהוא חסיד במדה זו לבדה אלא לפי במדה זו מדת חסידות היא שכל המוהג מדה כזו. הוא מוכן למעלות החסידות. ע"כ. וכך הם דברי הרמב"ם: **טז** ביושבים לפני חכמים. פי' הר"ב דהכא מיירי בענין הסברת הישרה וכו' והיינו דהכא קתני יושבים לפני חכמים: ספוג. לומר היש. הרמב"ם: נפה. פירש הר"ב לאחר שמוציאין הסובין וכו'. וכן היו עושים למנחות כמפורש במסכת מנחות ספ"ו: **טז** תלויה בדבר. גרסת הר"ב בדבר בטל

טז בפוג שהיא סופג את הכל. פעמי עקב פיכקא מ"ח: **טז** כל אהבה שהיא תלויה כו' פגא כמי אליטו לגנה פב"ח:

שנויי נוסחאות

יד לבית המדרש. בכי"ק בית.. (עושה ואינו כו' מעשה בידו). בכי"ק ליהא בטעות; בכי"מ .. ע ש י ה בידו: **טז** ביושבי. כ"ה בכל הדפו"י; ובד"מ ביושבים. שהיא סופג. נגוה בלוס שסופ: . שמוציאה את היין. בכי"ק שהיא מוציאה. ונפה שמוציאה. בכי"ק נפה שהיא מוציאה. **טז** בטיה בלוס בלה מבנה ולא אחר המעשה בל מחלוקת כו'. בטלה אהבה. בד"ע ובכי"ק ובמתו"ו ובטלה..

באורי הגר"א

יד הולך כו'. ר"ל הלימוד והמעשה הם שני דברים וכמ"ש בספרי פ' עקב כי אם שמור וגו' לעשותה למד לדם תורה הרי בידו מעשה למד ועשה אין למעלה הימנה וכן עבה ולא למד לא למד ולא עשה כמ"ש בסוף הקונטרס (קי"ל ע"ב) אר"א ע"ה אין חיין שנאמר כי על אודות וגו' מלאתי להן תקנה מן התורה ואתם הדבקים בידא כו'; **טז** ספוג כו'. כמ"ש (מבנ' כ"ו) נפש שבעה זהו ספוג, נופת זה נפה כמ"ש בספרי פ' עקב. ונפש רעבה זהו משפך כל מר מתוק זהו משמרת כמ"ש (ישעיה ה') שמים מר למתוק:

יכין — תפארת ישראל — יכין

צז) מלת רוצה שנזכר ברישא הסולהו בני קטי. וה"כ ר"ל רוצה שלא יתן ושלא יתנו אחרים: צח) מדהוא אבזר, דבמה יתפרנסו העניים: צט) ר"ל בהליכה לבי"המד. א"נ שהולך לשם כדי שלא ילך לעתיד, כדי שימצא מקום לנעות הלימוד בב"המד. והוא המקום שמלמדין לעם בדרוש בתוכחות מוסר, האמונות והדעות וד"ל ותופן עשיית המצות. אבל ל"ל לומר דאיירי הכא בתלמידים, דהרי כבר נקט להו בהבבא אחריתא ביושבי' לפני חכמים: ק) לא שבמיזד עובר על דבריהם, דא"כ רשע הוא. אלא ר"ל שאין כח בידו לכבוש יצרו בשעת מעשה: קא) דעכ"פ נכסף לשמוע דברי אלהים חיים, ואולי באורך הזמן, יעשה שמיעתו בנפשו רושם שיכבש יצרו, דתלמוד מביא לידי מעשה [כב"ק די"ז ע"ח]: קב) שכובש יצרו לעשות כפי המצוה בתורה ובד"ל. אבל חוסב שא"ל לדברי החכמים והוכחותיהם: קג) אבל עכ"פ הפסיד הרווחת ההליכה, דאילו היה הולך היה עושה יותר, כמ"ש הולך את חכמים יחכם: קד) אעפ"י שתלמודו בידו ויודע מה ראוי לעשות, ואעפ"כ הולך לשמוע דברי מוסר, למען לחזק נפשו בדרך ה': קה) שיודע שהוא חסר דעת ואעפ"כ לא יאבד לך הוכח לו אל חכמים לא ילך [משלי ט"ו י"ב]: קו) הם התלמידים הלומדין אצל הרב. וכאן לא מיירי מהשתכחות הזכרון, שכבר נשנה לעיל [מי"ב] רק מתקון וקלקול השכל: קז) [שואה] בל"ל: קח) מבקין גלגלים ועבורים מתוקים ומרים. ואין בכחו להוציאן מעצמו רק ע"י שידחקוהו. וגם אז לא יוציא הכל. ומה שיוציא יוציא פגום מעורב בטעם הספוג. וכך זה האדם כל מה בשומע מרבו, אומר עליו הן, ואין בכחו לבחון בין אמת לשקר. ומדאינו בעל שכל אין בכחו להוציאן לאו רק כשידחקוהו ע"י רבוי שאלות. ומדאין לו לשון למודים מוציא קצת רק מהדברים ששמע. ואמרם מבולבלים פגומים בלי טעם: קט) [מריכטער] בל"ל, שמריקון על ידו משקין מכלי אל כלי: קי) כך זה יש כח בידו לחזור ולומר לאחרים כל הדברים ששמע מרבו, וזה עדות שהבינם יפה, וגם יש לו לשון למודים ללמד לאחרים, אבל אין כח בשכלו לבחון דבריהם ולהבדיל בין עיקר לטפל: קיא) [זייהגו] בל"ל שמסגנין בה המשקין צלולים: קיב) כך זה קלא הכל, ובוחן ובודק יפה בכח שכלו ללמד רק החמת קב ונקי, והשאר מבטלו בלבו: קיג) [זיעב] בל"ל: קיד) סולת הוא היותר דק שבקמח, שנשאר דביק בשולי הנפה והפמותיה. ובדומה לו מי שהוא עקום השכל, שמהפך בלימודו אור לחושך וחושך לאור, ומטעים לאחרים הטפל, ומניח העיקר. [ונ"ל מדלריך ללימוד כי דברים, שכל, ולשון למודים. לפי נקע ספוג, שאסרו לו שתיתן ומשפך, שיש לו לשון לימודים ולא שכל, ומשמרת שיש לו שתיתן ונפה שיש לו שכל ולא לשון למודים, ומוציא עי"ז הטפל תחת העיקר]: קטו) ר"ל בדבר המלעי שהוא חוץ מגוף האוהב והנאהב, כגון אהבת האדם למטיבו, שאינו אוהב את הנאהב, רק את הדבר שיקבל הוא ממנו גם בעתיד, ונמצא שרק א"ע אוהב: קטז) רק בטבע, כאהבת אדם לבניו ולמשפחתו. או בהשכל, שיאהב האדם את עסק החכמה ואת הנסגה הישרה, ואת הירא שמים, דכשנשאל אותו למה יאהב כל אלה. אינו יודע לתת לנו טעם בדבר, זהו אהבה שאינו תלוי בדבר המלעי שבין האוהב לנאהב. אבל שיאהב

בטל. בטל דבר וכו': זו אהבת אמנון ותמר. לדוגמא בעלמא נקטיה. ולפיכך ל"ק ריפא לסיפא: **יז** זו מחלוקת הלל ושמאי. לפי שתלמידיהם לא שמשו כל צרכן ומהם ואילך רבתה המחלוקת בישראל לפיכך נקטינהו לדוגמא. ומכ"ה נמי לא קשיא ריפא לסיפא: זו מחלוקת קרח וכל עדתו. לא הזכיר לד הפני של מחלוקת בהם מבה ואהרן כמו שזכר בחלוקה ראשונה ב' הגדרים לפי שבכאן אינם שייס שמשה ואהרן כוונתם לשמים היתה. ולא היתה בהם שום בחינה שלא לשם"ם. מד"ם בשם הר"י לירמא: **יח** כל המזכה את הרבים אין חטא בגיהנם וכו' גמרא פרק בתרא דיומא דף פ"ו ומפיק ליה שנאמר כי לא תעזוב נפשי לשאול ולא תתן חסידיך לראות שחת [תהלים ט"ז]. וא"ל דשמי דרשי לא תעזוב נפשי לבא לידי עבירה שאלך לי אל שאול לפי שלא תתן חסידיך לראות שחת וחסידיך רבים [משמע] והם תלמידים שזכו ע"י שיראתו בשחת והם יהיו בג"ע והיינו דכתיב לראות שלא יהיו אלא רואים ולא באים. ומשמיענו שמי דדוקא כשיהיו התלמידים רבים כדכתיב חסידיך: וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. פי' הר"ב שלא יהא הוא בגן עדן וכו' גמ' שם. ומפיק ליה שנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור יעוס אל יתמכו בו [משלי כ"ח י"ז] ואע"ג דבקרא משמע אפילו עשוק נפש אחת. אפ"ה תנן דדוקא המחטיא את הרבים לפי שמדה טובה מרובה ולא המילה אלא כשזיכה את הרבים כ"ם מדת פורענות המעוטה שלא הזיק. אא"כ שהחטיא את הרבים כך נ"ל: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כלומר אין מסייעין לו וכדכתיב אל יתמכו בו. משא"כ לגאר עוברי עבירה כשיתן אל לבו לשוב. ודאי דהוי בכלל בא לטהר מסייעין לו. אבל הרמב"ם פירש שמגעורהו מן התשובה וכענין שנאמר בפרעה ויחזק ה' את לב פרעה. וכפ"ח מהמ' פרקים שהקדים למסכתא זו נתן טעם לדבר. שם חטא שראוי להענש עליו עכ"פ ולפיכך ימנעהו הש"י מהתשובה כדי שיבא עליו עונשו הראוי לו. וכן כתב נ"כ בחבורו פ"ו מהלכות

לעולם. איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר(קיז). ושאינה תלויה בדבר. זו אהבת דוד ויהונתן(קיח): **יט** כל מחלוקת שהיא לשם שמים(קיט). סופה להתקיים(קכ). ושאינה לשם שמים(קכא). אין סופה להתקיים(קכב). איזו היא מחלוקת שהוא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי(קכג). ושאינה לשם שמים. זו מחלוקת קרח וכל עדתו(קכד): **יח** כל המזכה את הרבים(קכה). אין חטא בא על ידו(קכו). וכל המחטיא את הרבים(קכז) אין מספיקין בידו

בעלה: אהבת אמנון ותמר. מפני יפיה: אהבת דוד ויהונתן. להבלים רצון קונם. דאמר לו יהונתן לדוד. אתה תהיה למלך על ישראל ואני אהיה לך למשנה: **יט** כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים. כלומר שאנשי המחלוקת הללו מתקיימים ואינם אובדין כמחלוקת הלל ושמאי שלא אבדו. לא תלמידי ב"ש ולא תלמידי ב"ה. אבל קרח ועדתו אבדו. ואני שמעתי פירש סופה. תכליתה והמבוקש מעניינה. והמחלוקת שהיא לשם שמים התכלית והסוף המבוקש מאותה מחלוקת להשיג האמת. וזה מתקיים כמ"ש מתוך הויכוח יתברר האמת. וכמו שנתברר במחלוקת הלל ושמאי. שהלכה כב"ה. ומחלוקת שאינה לש"ם תכלית הנרצה בה היא בקצת השררה ואהבת הגיעוח וזה הסוף אינו מתקיים. כמו שמצינו במחלוקת קרח ועדתו שתכלית וסוף כוונתם היתה בקצת הכבוד והשררה והיו להיפך: **יח** אין חטא בא על ידו. כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. שלא יהא הוא בג"ע ותלמידיו בגיהנם: וזיכה

חסידיך: וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. פי' הר"ב שלא יהא הוא בגן עדן וכו' גמ' שם. ומפיק ליה שנאמר אדם עשוק בדם נפש עד בור יעוס אל יתמכו בו [משלי כ"ח י"ז] ואע"ג דבקרא משמע אפילו עשוק נפש אחת. אפ"ה תנן דדוקא המחטיא את הרבים לפי שמדה טובה מרובה ולא המילה אלא כשזיכה את הרבים כ"ם מדת פורענות המעוטה שלא הזיק. אא"כ שהחטיא את הרבים כך נ"ל: אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כלומר אין מסייעין לו וכדכתיב אל יתמכו בו. משא"כ לגאר עוברי עבירה כשיתן אל לבו לשוב. ודאי דהוי בכלל בא לטהר מסייעין לו. אבל הרמב"ם פירש שמגעורהו מן התשובה וכענין שנאמר בפרעה ויחזק ה' את לב פרעה. וכפ"ח מהמ' פרקים שהקדים למסכתא זו נתן טעם לדבר. שם חטא שראוי להענש עליו עכ"פ ולפיכך ימנעהו הש"י מהתשובה כדי שיבא עליו עונשו הראוי לו. וכן כתב נ"כ בחבורו פ"ו מהלכות

יח כל המזכה את הרבים. יומא פ"ז: וכל המחטיא את הרבים כו' סופה מ"ז ע"ל סנהדרין ק"ז ע"ב [בהפוכים שנים]:

שנויי נוסחאות

התלויה בדבר. נכי"ק ובמהרי"ו שהיא תלויה. וכ"ה בטוס שלוס בל"א משמע קצת שהיה לפניו הסדר איזו היא אהבה שאינה תלויה. זו אהבת דוד כו': יז איזו (תיא). במסב"כ ליתא. (זו) מחלוקת הלל ושמאי. נכי"ק. שמאי והלל וליתא וכן לא בנס ל: בפי מהרי"ו. מחלוקת קרח (וכל עדתו). נכי"ק מחלוקתו של קרח וליתא וכ"ה בפי' מהרי"ו: יח על ידו. בטוס שלוס לידו.

ראשון לציון

מז תי"ט ד"ה זו אהבת אמנון ותמר לדוגמא בעלמא נקטיה ולפיכך לא קשיא ריפא לסיפא פירוש דהא אהבת אמנון ותמר בדבר עבירה ליסור אתוא הוי ונסיפא משמע שאינם תלויה בדבר כלל (ואפילו בדבר באינו בו עבירה) דוקא אז איינה בטילה לכך כתב לדוגמא בעלמא בלוי לסימן מבוס דאהבת אמנון היה בטעיל יפיה של תמר. ועל דרך זו הבין נמי במ"ש סתי"ט בסמוך ד"ה זו מחלוקת כלל כו':

באורי הגר"א

יז זו מחלוקת הלל ושמאי. כמ"ש (קדושין לי ב')(במדבר כ"א) לה ואב בסופה וגו': יח בל המזכה כו'. כמ"ש סוף יומא (פ"ז ע"ל) שנאי (תהלים י"ז) כי לא תעזוב וגו': וכל כו'. שנאמר אדם עשוק וגו':

יכין תפארת ישראל יכין

אדם לחכם, ולבעל מדות ישרות, ולגדיק, נ"כ מחשב הלויה בדבר, דהרי כשיפסיק החכם מלעסוק בחכמה וכו' בטל דבר ותבטל החכמה. מיהו שלא תעשה לומר אהבת ריעוף ג"כ יחשב לויה תלויה בדבר אמלעי, דהרי היופי של הנאהבת קשורה בגופה. להכי שואל התנא איזו וכו': קיז) דלא את תמר אהב רק את עצמו, עביר ההנאה שהיה מלפה לעצמו ממנה, וההנאה היא היא הדבר האמצעי שבין האוהב לנאהב. ולכן כשהשקיע הנאתו ממנה, כתיב ויעצרה אמנון וגו'. אולם שלא תקשה, א"כ היכן מצינו אהבה שבין אדם לחבירו שלא תהיה תלויה בדבר מה. שא"א שתבטל ותתבטל מהנאהב. ואהבת אב לבן איינה מכרעת, דאינה רק אהבת עצמו, מדהוא עצם מעצמיו ובשר מבשרו, והר"ז כמו שיאהב אדם לידו ורגלו שאינו מהרהור לבותה אהבה, על זה משיב ההגה שבבר מצינו דוגמתה בעולם, ושאינה וכו': קיח) שלא היתה תלויה בשום דבר בעולם, והיתה גדולה במדתה כאהבת אב לבן שא"א שתתבטל, אפילו כשלא יתגרש הבן כבורה, וכמ"ש דהמע"ה לאמר לי לנער לאבשלום, וכ"כ יכינהו אף שמע אח"כ שיקח ממנו מלכותו, אפ"ה לא זז מחבתו לו, שמבר כ"פ נפשו בשבנה עבורו [ומצינו דוגמתה בעולם ונקראת זימפאטהעטיפ ליעבע בלי"א, דב' בג"א אף שלא הכירו זא"ז מעולם, תיכף כשיראו זא"ז יאהבו זא"ז בלי טעם. ויש לזה טעם נעלם]: קיט) ר"ל כל כנסיה שנחלקו יחידיה בדעות, וכוונת כל הדעות לש"ם: קכ) לעיל פ"ד משנה י"ח קאמר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים, וקאמר הכא שאף במחלוקת הוא כן דסוף המחלוקת להביא קיום להכנסייה, שע"י שהשתדלות כולם הוא רק אחר תכלית א', רק שלא יכירוהו הכל עדיין היטב, אולם ע"י חלוקי הדעות והפלפולים שיהיה ביניהן, והכרעת הסברות לכאן ולכאן, יתברר האמת לעיני כולן ברור כשמש אז שיסבבו משמים עד שיודו כולם, ועי"ז

יתנו קיום וחיזוק לא' מהסברות יותר מבתחלה: קכא) ר"ל אף שרק כוונת אחת מהן שלא לש"ם: קכב) ר"ל אין סוף המחלוקת ההיא מביאה קיום לסברת אותן שאין כוונתן לש"ם, שכיון שכוונת הכת האחת אז של ב' הכתות שלא לש"ם, א"כ יש לכל אחת תכלית אחרת אשר יבקשו אחריה, וכל זמן שלא ישיגו התכלית ההיא לא יפקוטו, ומלא שהמחלוקת לא תהן קיום לאחת מהסברות. ושלא תאמר דאף גם אם ע"י מחלוקתם אין אהבה ואחוה ביניהן, אפ"ה אם רק כל אחת מהכתות כוונתן קדושה, מיקרי מחלוקת לש"ם, ועל זה תקשה הרי ע"י קטטתם זע"ז יוגרם שיהיו כל אחד עומד על דעתו, ואין סופה להתקיים, להכי קאמר תנא אינו וכו': קכג) דאע"ג דמצינו מחלוקות רבות ביניהם בש"ם, אפ"ה היה אהבה ואחוה ביניהן [ביבמות י"ד ב']. ולהכי, באמת אז שהודו זא"ז כדאשכח בבמה דוכתי [עדיות פ"א מי"ב], אז בסיבב הקב"ה שיסכימו כולם לדעת אחת, כמו שנעשה הש ע"י בת קול, שיהיו כולם סוברים כב"ה [עירובין ד"ו ב']. ושמא תאמר דבאמירה תנא אם רק אומר שכוונתו לש"ם, אף דשבע הועבות בלבבו. להכי קאמר תו איה וכו'. [ולא קאמר תנא כ"ש וכ"ה, דהיינו תלמידיהם. פ"ע משום דבהם אפשר שהיה בהם מי שלא התכוון לש"ם [בסנהדרין דפ"ח ע"ב]: קכד) שאמר כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'. ואין לך לגיעת המעוור העינים יותר מזה. אבל פנימיות מחשבותיו היו ממאים, וסופו הוכיח על תחלתו, שלא חזר מדעתו עד אשר יעו אותו במעשה השמד מעל האדמה: קכה) שמלמדים תורה ויראת ה' ומוסר, או שהגרימם לעשות מצות: קכו) שיגעו משמים מחטא, כדאמרינן [ביומא דפ"ו] שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בג"ע: קכז) שמסיתם לעבירה, או שהגרימם באופן אחר לחטוא:

וזיכה את הרבים. שלמד תורה לכל ישראל: צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל. ומשפטיו בעם ישראל כאילו הוא עשאן: אשר חטא ואשר החטיא את ישראל. מדלא קאמר על חטאת ירבעם וישראל ש"מ שהכל תלוי בירבעם: **יט** מתלמידיו של אברהם אבינו. למד ממנו והולך בדרכיו: עין טובה. מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. כגון מאינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית י"ד) אם ממחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך: ורוח נמוכה. ענוה יתירה. וכן מאינו באברהם אומר (שם י"ח) ואנכי עפר ואפר: ונפש שפלה. זהירות והפרישה מן התאוות ומאינו זה באברהם. דכתיב (שם י"ג) הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את שרה עשיו לא הכיר בה מרוב לגיעות. ובגלעם אשכחן עין רעה שהיה יודע שהיה רע בעיני המקום שיצא אל בלק והיה הולך כדי ליטול שכר וכתיב (במדבר כ"ב) אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב: ורוח גבוהה. דאמר (שם כ"ד) נאם שומע אמרי אל ויודע דעת עליון: ונפש רחבה. שאם לא היה רב התאוה לא היה יוצא להפקיר בעת מוחא לזנות. והמרו חכמים [סנהדרין ק"ה ע"א] בלעם בועל אתונו היה: להנחיל לעשות תשובה(קכח). משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו(קכט). שנאמר (דברים ל"ג) צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל(קל). ירבעם חטא והחטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו(קלא) שנאמר (מלכים א' טו) על חטאות ירבעם (בן נבט) אשר חטא ואשר החטיא את ישראל(קלב): **יט** כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו. מתלמידיו של אברהם אבינו(קלג). ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע(קלד). עין טובה(קלה) ורוח נמוכה(קלו) ונפש שפלה(קלז) מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה(קלח) ורוח גבוה(קלט) ונפש רחבה(קמ) מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא(קמא) שנאמר(משלי ח') להנחיל אוהבי יש(קמב) ואוצרותיהם(קמג) אמלא. אבל תלמידיו של

מהל' תשובה והביא ראיות מן הכתובים: **יט** ונפש רחבה. פירש הר"ב שאם לא היה רב התאוה לא היה יוצא וכו' שמצות בני אדם אינם רק לפי דעתם כי הטובים לא יצו ברע אבל יזהירו ממנו והכתוב אומר (במדבר ל"ו) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם. הרמב"ם: אוכלין בעוה"ז. זה ע"ד יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעוה"ז כדפירש רש"י ברפ"ד דחלה"ה הרי כמה מתלמידיו של אברהם אבינו ע"ה הרעבים ומאוים בעוה"ז. אלא לפי שהם מסתפקין ואינם נגרסים לבריות. נקראו אוכלי עוה"ז. ועי"ל בשורת הדין הוא אומר אבל אל דעות ה' ולו נתכנו עליות להנחילו יוהר בעוה"ב: להנחיל אוהבי ים. פירש הר"ב בעוה"ב. ועיין בסוף

יכין תפארת ישראל יכין

קכח) דאל די שלא יצמצמו מחטאים אחרים, כ"א אפילו ירצה לעשות הטובה על הטאו לא יסייעוהו לכך משמים כשאר הבא לטהר. וכל זה כדי שלא יהא בג"ע והלמידיו בגיהנם: קכט) דלא תימא דהמזכה הרבים אע"ג שימצעוהו מהטא, עכ"פ כיון שלא הכריעוהו לזכות, א"כ אין לו מקום בבכר הרוחני. ע"ז קאמר זכות הרבים תלוי בו, דנחשב לו כאילו הוא עשאן: קל) דא"א לומר שלדקה ה' עשה היינו שקיים משרע"ה התורה, דפשיטא שקיים משרע"ה התורה, ומה רבותא. אלא ה"ק כמו הקב"ה שעושה לדקה לעמו ומטיב להם, כ"כ עשה הוא, דהרי לימד משפטי ה' דהיינו התורה, עם ישראל. ומדל"ק קרא לימד, אלא עשה, ש"מ דהלימוד נחשב כמעשה, אף שלימד להם כמה מצות שלא קיימן הוא, כגון מצות התלויות בארץ או התלויות במקרה כחלילה וכדומה, אפ"ה מדזכות הרבים תלוי בו, נחשב כאילו עשאן ממש: קלא) לא מייתי ראיה דאין מספיקין בידו לשוב, דזה פשוט, דהרי א"א שישוב על מה שחוטאים אחרים עדיין, והוא הגרימם לחטוא. רק מייתי ראיה שנחשב לו כחטאו עצמו: קלב) וזה נכתב אצל עצמו, כשלא השאיר לו בעשה אריך. ומדכלל קרא חטאו עם חטא ישראל, ש"מ דשקולין הן, ואלא החטיא ישראל לא היה נענש כל כך. מיהו גם לא הספיקוהו לשוב, דהרי רלה המופת הגדול והגורם שעשה אש אלהים, ואעפ"כ לא שב, ש"מ דמשמים עכבוהו. [ומ"ש חז"ל [סנהדרין דק"ב ח'] שתפסו הקב"ה ואמר חזור בך וכו'. אין ר"ל שהקב"ה דבר עמו ממש, דאין יכולת אותו באין לו תלפה"כ, וכך נ"מ גדולה במשרה שכינה על עפ"ז [כסנהדרין ק"ג ב'] ובלעם נמי רק משום עוכת ישראל נעשה נביא [במדבר רבה רפ"כ]. אלא ר"ל שע"י אותו הפלא שראה הו"ל כאילו תפסו הקב"ה לשוב, ואפ"ה לא שב מדלא סייעוהו משמים, שא"ל הקב"ה, חזור בך בעצמך ואלא אסייעך, והוא חשב בלבו שבאם ירצה לשוב, ע"כ שלריך שיודה תחלה שכן יש בראש, דהיינו שיודה שרק זרעו הן מלכי ישראל, וכמ"ש אחת

נשבעתי בקדשי אם לדוד אכזב, והשופר בזה אין לו חלק לעה"ב, וזה אחד מי"ג עיקרים. ולפיכך במתשבת גאותו אמר אי הכי לא בעינא לשוב, דאיך אמחול המלוכה שאמרתי אין לו חלק בדוד וגו'] : קלג) אפילו הוא עכו"ם, עכ"פ הוא מתלמידי אחע"ה שלימד לכל בני עולם דעת אלהים ומדות ישרות. ומה"ט לא נקט הנא תלמידי משרע"ה, דתלמידי מבדע"ה לריכים לקיים כל התורה: קלד) שהיה חכם גדול כאחיתופל [במדבר רבה פכ"ב], שהרי יעץ לבלק להחטיא ישראל בתחבולה, ונם נביא גדול כמשרע"ה [ילקוט סוף ותחת הברכה], וכל זה לא הועיל לו מדהיו בו ג' מדות מושחתות, שא"א לשום הטא בעולם שלא יהיה א' מאלו הג', סיבה לו. וזן, (א) ע"י טעות הסכל הנכלל במלת עין, כמ"ש הבוחר עיורי חכמים, דהיינו חכמתה, (ב) ע"י גאות, הנכלל במלת רוח, כמ"ש ולפני כשלון גבה רוח, (ג) ע"י תאוות התאלות הנכלל במלת נפש, כמ"ש תאות נפש. וכולן היו בבלעם: קלה) בסכלו, שלא יתפקר בשכלו לבני להאמין בדברים באין השכל מכונן, וכן כתוב באחע"ה והאמין בה': קלו) בגאות, וכ"כ באחע"ה ואנכי עפר ואפר: קלז) בתאות הארציות, שהתפק במה שחננו ה' ברב לו מעט, וכן באחע"ה, בממון, אמר אם מחוט ועד שרוך, ובעניני הגוף, אין לך ברור יותר מהשחיטת בני: קלח) טועה ומטעה בשכלו מליגו בבלעם, כמ"ש לכה איעלך: קלט) רוח גאוה מליגו בבלעם, כמ"ש כי מלך ה' נתני להלוך עמכם, ר"ל עם אנשים פחותים כמוכם. ולמה לא אמר אחמת, ממן ה' שאקלל העם: קמ) תאות הארציות מליגו בבלעם, שאמר אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב, ובא בשכרו היה, כדי לקלל ישראל, כמ"ש ואשר שכר עליך, והיה חפץ שכר הרבה: קמא) בעוה"ב ששום שיש חלוק גדול ביניהן. אבל קמ"ל דגם בעה"ז ייטב לכל הנשמר בכל ג' שבות אלה מאד: קמב) מלה יש הוא דבר של קיום, דהיינו נחלת עוה"ב: קמג) שלהם, דהיינו

כמ"ש (במדבר כ"ד) ויעשה בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן וגו' ונאמר (שם כ"ב) מאן ילאתי לאלוך עמכם. ונאמר שם אם יתן לי בלק וגו' ועיין רש"י שבו להנחיל כו'. כמ"ש

ואחע"ה לא רלה להסתכל בה עולמות ולא שייך שמא יראה דבר מגונה מ"מ הקשה שפיר דיש לחוש ע"פ סבה מקרית יסתכל בה ובאשר בשמת קרה לא"א. אמנם יש"ל על קושית מהרש"א ע"פ המבואר ב"ב קס"ח ע"א אלי אורבא מקבן וכו' ליהבר ע"ה בהדיה עי' רש"ש שם] עיין יש"מ: שם בד"ה ונפש רחבה כו'. ואמרו חכמים בלעם בועל אתונו היה עיין יש"מ:

ירבעם חטא והחטיא א"הר. כ"ל כ"ה י"ז פ"ח: **יט** עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה. במל"ר פ' נלק פ"כ אנהמא פרשה נלק כיתן ו' :

שנויי נוסחאות

זכות הרבים. בכי"ק וזכות.. תלוי בו. בכי"ק ובמת"ו תלויה בו. **צדקת ה'.** בד"נ ובמת"ו צדקות.. והוא עפ"י כל"ק בלוגים מוגהים. **ירבעם חטא כו'.** בכי"ק ליתא עד סוף המבנה; במת"ו ירבעם בן נבט.. את הרבים. במת"ו את ישראל. תלוי בו. במת"ו בזכות תלויה.. **על חטאות ירבעם (בן נבט).** בד"נ: בי על..; במלבים ה' (ט"ו, ל) ליתא וכ"ה בוקבות גם במבר"ב: **יט כל** מי שיש בידו ג' דברים (הללו). בכי"ק כל שיש בו ג' דברים וליתא וכ"ה וליתא גם במת"ו (ופס כל מי..) וכ"ה בכ"י. **מתלמידיו של אברהם** (אבינו). בכי"ק הלמידו של אברהם וליתא וכ"ה וליתא גם במת"ו (ופס תלמידיו). וג' דברים (אחרים) מתלמידיו. בכי"ק ..תלמידו וליתא וכן ליתא במת"ו גם המלה מתלמידיו. (הרשע). בכי"ק ובמת"ו ליתא; ורוח נמוכה ונפש כו'. בכי"ק הסדר ונפש שפלה ורוח.. **מתלמידיו של אברהם** (אבינו) בכי"ק תלמידו. וליתא; במת"ו תלמידיו וליתא ורוחה גבוה ונפש רחבה. בכי"ק הסדר ונפש רחבה ורוח גבוהה וכ"ה בבוהה וכ"ה בד"נ ובמת"ו. **מתלמידיו של בלעם** (הרשע). במת"ו תלמידיו.. בכי"ק תלמידו.. וליתא. **מה בין תלמידיו של אברהם** (אבינו) **לתלמידיו של בלעם** (הרשע). כל הדבור הזה ליתא בכי"מ; בד"נ ומה.. וכ"ה במת"ו (ופס ליתא למלי הרשע) וכ"ה בכי"ק (ופס ליתא למלי אבינו. הרשע וכן ליתא בסמוך). **תלמידיו של אברהם** כו' אבל תלמידיו של בלעם כו'. בכי"ק ובמת"ו הסדר תלמידיו של בלעם כו' אבל תלמיד של אברהם כו'. **(אוכלין בעולם הזה) ונוחלין בעוה"ב שנא'.** בכי"ק יורשין גן עדן שנא' וליתא.

ראשון לציון

יט ברע"ב ד"ה ונפש שפלה כו' ומלינו זה בלבראהם הנה נא ידעתי כו' [בנ"ב ט"ז ע"א אברהם אפילו בדידיה לא אסתכל וכו' ע"ש. ומהרש"א בה"א הקשה מהא דקדושין מ"א ע"א אסור לקדש וכו' עד שיראנה ע"ש הה אע"ג

בסוף מסכת עוקצין: יורשים גיהנם. בעוה"ז כדאמרי' (יומא דף ע"ב) לא תירתו תרתי גיהנם: מד"ש: אנשי דמים. פירש הר"ב בלעם שהפיל בעצמו וכו' והוא ג"כ אים מרמה בעצומו מישראל: כ עז כנמר. הגמר הזה גולד מן חזיר היער והלביאה. כי בעת יחס החריות. הלביאה מכנסת ראשה בסבכי היער ונוחמת וחובעת את הזכר והחזיר שומע קולה ורובעה. וגמר יולא מבין שניהן ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים אע"פ שאין בו גבורה כ"כ אף אתה היו עז ולא תתביש לשאול מרבך מה שלא הבנת כראותה בשגיגו לא הביישן למד: וקל כנשר. לחזור אחר תלמודך ולא תיגע כדכתיב (שם מ') יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו: ורץ כצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור כארי. לכבוש את יצרך מן העבירות: עז פנים. לפי שהעזות ניכר בפנים כדכתיב (משלי כ"ח) העז אוהבי יש. לאברהם אקרי אוהב דכתיב (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהבי. יש בעה"כ. ואוכרותיהם אמלא בעוה"ז: אנשי דמים. בלעם איקרי איש דמים שהפיל בעצמו כ"ד אלפים מישראל: כ עז כנמר. הגמר הזה גולד מן חזיר היער והלביאה. כי בעת יחס החריות. הלביאה מכנסת ראשה בסבכי היער ונוחמת וחובעת את הזכר והחזיר שומע קולה ורובעה. וגמר יולא מבין שניהן ולפי שהוא ממזר הוא עז פנים אע"פ שאין בו גבורה כ"כ אף אתה היו עז ולא תתביש לשאול מרבך מה שלא הבנת כראותה בשגיגו לא הביישן למד: וקל כנשר. לחזור אחר תלמודך ולא תיגע כדכתיב (שם מ') יעלו אבר כנשרים ירוצו ולא ייגעו: ורץ כצבי. לרדוף אחר המצות: וגבור כארי. לכבוש את יצרך מן העבירות: עז פנים. לפי שהעזות ניכר בפנים כדכתיב (משלי כ"ח) העז

בלעם הרשע. יורשין גיהנם(קמד) ויורדין לבאר שחת(קמה) שנאמר(קמו) (תהלים נ"ה) ואתה אלהים תורידם לבאר שחת(קמז) אנשי דמים ומרמה(קמח) לא יחצו ימיהם(קמט) ואני אבטח בך(קנ): כ יהודה בן תימא אומר(קנא) הוי עז כנמר(קנב). וקל כנשר(קנג). ורץ כצבי(קנד). וגבור כארי(קנה). לעשות רצון אביך שבשמים. הוא היה אומר עז פנים לגיהנם(קנו). ובשת פנים לגן עדן(קנז). יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתבנה עירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך(קנח):

ספר

לים רשע בפנים לפיכך נקרא עז פנים: שתבנה עירך במהרה בימינו. *כלומר [יומא ע"ס ע"א] כשם שמוגתנו זאת המדה שסימן לזרע

כ יהודה בן תימא אומר. הוי עז כנמר וקל כנשר כו' פכחים ק"כ ע"א גמל"ל ס"ד ומי בלק פ"כ המומא פכשה בלק מימן כי ע"ם מנת דמי לגיהנם לכם פרק כ"א: עז פנים לגהנום ובושת פנים לגע"ע מס' כלה:

שנויי נוסחאות

יורשין גיהנם (ויורדין לבאר שחת) שנא'. בכי"ק יורדין לגהינם שנ' ולית: (אנשי דמים ומרמה כו' אבטח בך). בכי"ק ליתא: כ עי' במשנה הסמוכה. יהודה בן תימא. בכי"ק ובנוס אנוס ר' יהודה.. וכ"ה בפסחים. (הוא היה אומר עז פנים כו' בתורתך). בכי"מ ליתא כ"ז וכן ליתא כלן במתו"ן ובלה לאשיתה בסוף הפרק בכם בריתא תניא ר' נתן אומר עז פנים לגיהנם ובוש פנים לגן עדן והמאר בא בסוף הפרק שם מכמים אמרי דברי בן בג בג וכן הא הא ומי' במשנה כ"ב. ובושת פנים. בכי"ק ובוש פנים וכ"ה במתו"ן ובמתוכ שאלוניק ורומא וכן גורס הרמב"ן ע"י נסדור עבו"ר. שתבנה עירך (במהרה) בכי"ק ליתא; במתו"ן שיבנה בריהמ"ק ב"ב והמצות ותן חלקנו בתורתך ליתא ובוסמת הסדורים ידועים. בד"ב ובכי"מ בלה כלן המשנה דפ"ד מי"ע שמאל הקטן אומר בגפול לויכך כו' ועליה קאי הוא היה אומר בן המש שנים כו' ומי' במשנה כ"א. ובפי' מתו"ן: בכרוב המתוריים שינו הסיא דשמואל הקטן אומר בגפול לויכך כו' בסוף עשרה מאמרות ואעפ"י שבמיה למעלה בפ' בן זומא כדי לסמוך עליה הוא היה אומר בן המש כו' ויש שלין כה' למעלה לדשמואל הקטן וכתב הכא" עכ"ל ולפי הנוסח שלים בלה בכי"מ המשנה הוא (דשמואל הקטן בגפול כו') אחר המשנה י"ט, ולמי המאמר בסדור כ"ו בלה ג"כ כלן המשנה דשמואל הקטן בגפ"ד ואחריה דברי בן בג בג ואחריה דברי בן הא הא ואח"כ המשנה הוא היה אומר בן המש כו' ובסדור (רפ"ו) ובמחזור שאלוניק ג"כ בסדר בן ג"כ. בן ס"ה. הוא היה אומר בן המש ובסדור כ"ו אחר ובסדור (רפ"ה) בסדר בן ג"כ. בן ה"ה. שמואל הקטן דפ"ד. הוא היה אומר בן המש

ראשון לציון

כ בתוי"ם סד"ה יהי לון כו' כדפירש"י במעשה דגבעונים כו' פירש"י לקוה מס"ם דיומא ע"ט ע"א ובכן לא ידעתי דלה כתב

יכין תפארת ישראל יכין

בעה"ז ברגע האדם לחשבו אורו: קמד) בעולם הבא: קמה) אשר גם ישיגו כל תאות נפש בעושר ועונג הגופני, מכל מקום תמיד יבא לבם בקרבם ליום המיתה, אשר נכון בידם יום חושך, באשר לא ידעו מתי יבוא עליהם, וזה ימרר כל מתיקות העולם שיטעמו: קמו) בעוה"ב בשוע דעולם חשוך בעדם, דהרי שם הוא מקום התעלומין למצות ועבירות. רק מייתי ראיה שגם בעוה"ז שיתדמה שיגיעו כל תאותם, גם שם אין בידם שובם: קמז) ר"ל כשיגליכו רק הסקפה ח' עליך אלהים בהמצע שמחתם, הגרוש שירדו שחת בעלבות לבאר שלהן שיתדמה לעין הרואה שיסאבו מבם שבון ושמחה, דגם חלי ימיהם, ר"ל עולם הזה שהוא חלי הוייתם וזה החלי יתדמו שהיא שלהן גם אותה לא ישנו: קמח) הייגו הג' מדות בל בלעם הג"ל. דדמיס הרתי משמע, דהייגו לוהן שם בהם רוח גבוה, ושופכים בגאותם דמי אחרים. וגם משמע לוהן השואפים למלאות גופם דם בהשביעם לבם בתאותם. ומרמה הייגו לוהן המתחכמים בעין רעה לכסוד בעקרי האמונה: קמט) אפילו ימיה המבריקים ומבהיקים בהאלהתם, לא ישנו חלי העונג המתדמה: קנ) ר"ל אבל אני אפילו כשיתדמה שיחסרו לי כל הג' הג"ל, שלא אשיג כבוד כאשר חפצתי, ולא אשיג התאות שיתענגו בה הרשעים, וגם לא אבין טעם כתה דברים שאשרת ושלוית לי בתורתיך, בטולם אני אבטח בך, שאתה מעשיר הגדול, וודאי לעובדיו עשית הכל: קנא) דבשני אופנים ראוי לאדם שיאמר ח"ע בהן בעולמו. הייגו, ע"י מעשה, וע"י מניעה ממעשה. וכל א' מלה שוב מתחלק לב' אופנים, דהייגו, במעשה הגוף, ובפעולת הנפש. לכן אמר הוי וכו': קנב) (א) בהשלמתך התלוי במעשה הגוף, תקח ח"ע לכל מעשה טוב, ולא תחשוב מי אני ומה חיי שאשתדל אחר מלוה זאת, זה אינו ראוי רק לגדיק גדול, ולא לשכל כמוני. אבל אני אומר לך, שתהיה עז [אונטערנעהמענד] כמר שלא ישוב מפני כל, אף שאינו חק כל כך בטבעו: קנג) (ב) בהשלמתך התלוי בפעולת הנפש, דהייגו בהשכלה בלימוד התורה, שהיא כשמש

באורי הגר"א

כמ"ם (ישעיה מ"א) זרע אברהם אוהבי: (פוסקים כ') ואוהביו כלאת השמש וגו' (שבת פ"ח ע"ב) העלבין ואין כו': אנשי דמים כו'. כמ"ם (במדבר ל"א) הן הנה היו בדבר בלעם וגו': לא יחצו ימיהם. כמ"ם בפ' חלק (ק"ו ע"ב) עיין שם: כ הוי עז כו'. כמ"ם (תהלים קי"ט) ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אכוש ועי' פזר א"ח סימן ל': וקל כו'. כמ"ם (שמואל ב' ל') מנשרים קלו מאריות גברו: רץ כצבי כו'. כמ"ם (תהלים שם) חשתי ולא הסתחרתי וגו' תשבתי דרכי ואשיבה רגלי וגו' ואמר (הושע י' ה) לחטאי כי יולכו לאריה וגו' ואמר (שם ז') נדפה אפרים וגו': עז פנים כו' (ישעיה כ"ח) הנכרת פניהם וגו'. אדר"נ: ובושת פנים כו'. כמ"ם (נדרים כ' ע"א) ובעבור תהיה יראתו על פניכם וגו' וכל שאין כו' (יומא ע"ט א') ג' סימנים בלומה זו כו' בייבנים כו': יהי רצון כו'. ע"ס ומ"ל בסוף הפרק כמ"ם למעה:

תוספות רע"ק

כ [אות י] ברע"ב ד"ה שתבנה עירך. כלומר בשם. וראיתי בתשובת רד"ך ריש בית כ"ר שכתב לפרש המשך מתני' משום דבלימוד צריך שיהיה עז פנים בדקתני ולא הביישן למר אבל לעתיד לבוא תטלא הארץ דעה ולא נצטרך עוות אפילו בתורה ולזה משום דקאמר תחלה עז פנים לגיהנם ובתורה שצריך עוות פנים יה"ר שתבנה עירך ותשיב עבודת בהמ"ק במקומה ואז יתבטל העוות מכל וכל:

לזרע אברהם ביינים. רחמנים. וגומלי חסדים. כן יהי רצון שתבנה עירך וכו'. **בא** בן חמש שנים למקרא. מערלה ולפיכך דכתיב (ויקרא י"ט) שלש שנים יהיה לכם ערלים [וגו'] ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קודש הלולים. בתחילו מלמדו לורת האותיות והיכר הנקודות. ובשנה החמישית תאכלו את פריו להוסיף לכם תבואתו מכאן ואילך ספו ליה כתורה: בן עשר למשנה. שלומד מקרא חמש שנים. וחמש שנים משנה. וחמש שנים גמ'. דתמר מר [חולין כ"ד ע"ב] כל תלמיד שלא רואה סימן יפה במשנתו חמש שנים. טוב היו רואה דכתיב (במדבר ח') זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבא לצבא לעבד עבודה חמש שנים ולומר הלכות עבודה חמש שנים. ובן שלשים עובד: בן שלש עשרה למצות. דכתיב (שם ה') איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם. וגבי שכם כתיב (בראשית ל"ד) ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו ולוי באותו פרק בן שלשה עשר שנה היה וקרי ליה איש: בן שמונה עשרה לחופה. י"מ אדם כתובים בפרשת בראשית מן ויאמר אלהים נעשה אדם עד ויבן ה' אלהים את הצלע חד לגופיה פשו ליה י"ח לדרשא: בן עשרים לרדוף. אחר מזונותיו לאחר שלמד מקרא משנה וגמרא ונשא אשה והוליד בנים צריך הוא לחזור ולבקש אחר מזונות. פי' אחר בן עשרים לרדוף אותו מן הבמיס ולהעמיסו על מעשיו שאין ב"ד של מעלה מעמיסין פחות מבן עשרים: בן שלשים לכח. שהלויים היו מקימין את המשכן ומפרקין ומוטעין את העגלות ומשאין בכתף מבן שלשים שנה ומעלה: בן ארבעים לבינה. שלאחר ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר. אמר להם משה (דברים כ"ט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת ועינים לראות ואזנים לשמוע עד היום הזה: בן חמשים לעצה. שלאחר בלוים (במדבר ח') ומבן חמשים שנה ישיב מלאכת העבודה ולא יעבוד עוד ושרת את אחיו וגו' ומהו השירות שיתן להם עצה: בן ששים לזקנה. דכתיב תבא בשלה אלי קבר בכל"ח בגימטריא ששים: בן שבעים לשיבה. דכתיב בדוד (ד"ה א' כ"ט) וימת בשיבה טובה.

בא הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא(קס). בן עשר למשנה(קס). בן שלש עשרה למצות(קסא). בן חמש עשרה להתלמוד(קסב). בן שמונה עשרה לחופה(קסג). בן עשרים לרדוף(קסד). בן שלשים לכח(קסה). בן ארבעים לבינה(קסו). בן חמשים לעצה(קסז). בן ששים לזקנה(קסח). בן שבעים לשיבה(קסט).

ספר שמואל: **בא** הוא היה אומר בן חמש וכו' וכו' וכו' ל"ג. וכתב במד"ש בשם הרר"י בר שלמה ז"ל שאין אלו דברי ר' יהודה בן תימא. וגם אינם מסדר מסכתא זו. אלא שחכמים הסמיכום והוסיפום כאן. ודברי שמואל הקטן הם. ויש מוסיפות שכתוב כאן שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח וכו'. ע"כ. וברים מתני' דלקמן כתב די"ס נורסין משנה זו באחרונה ולא נהירא דאין לומר שיסא סיוס המסכתא במת ובטל מן העולם כי מינו שהקפיד התנא ע"ז כמו באמרו (כלים פרק ג') הצריך כלים וכו' ויצאת בטהרה ע"כ. וראיה יותר קרובה מ"ש הר"ב בסוף מ"ק. ונסוף מסכת ידים משום אל תשמוח בדבר רע: בן עשר למשנה. כתב הר"ב דאמר מר כל תלמיד וכו' דכתיב זאת אשר ללוים וגו' וכתוב אחר אומר מבן שלשים וגו' הא כיצד בן כ"ה וכו'. רש"י: בן י"ג למצות. פי' הר"ב דכתיב איש וגו' וגבי שכם כתיב וכו' איש חרבו. ולוי באותו פרק בן י"ג שנה היה. כשהתשוב י"ג שנה שעשה יעקב עם לבן אחר שנשא את לאה וילדה לו אחר ב' שנים בקירוב שעלו בהריון לשלשת האחים ראובן שמעון ולוי לחשבון שבעה חדשים לכל אחד נמצא לוי בן י"א שנה כשיצאו משם הוסיף עליהם ו' חדשים שעשה בדרך וי"א חדשים שעשה בסוכות קין וחורף וקין שהם ב' שנים הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם לשכם. ונקרא איש. רש"י. ולא דייק בפי' החומש פ' ויצא בפסוק ויתאבל על בנו ימים רבים שפירש ו' חדשים בביא אל שהוא אחר מעשה שכם. [ועיין רפ"ב דזבחים] בן י"ח לחופה. לשון הר"ב י"ע אדם כתובים מן ויאמר וכו' עד ויבן ה' אלהים את הצלע עמדתי למעלה ומצאתי גם שניהם דכתיבי בהך קרא דויבן. ולא מצאתי בין כולם כי אם י"ז ובפירש"י די"ח פעמים כתיב אדם מברחשית עד כי מאיש לוקחה זאת. ע"כ. ול"ל דאיש נמי מן המנין: בן כ' לרדוף. בפי' אחר שכתב הר"ב שאין ב"ד של מעלה מעמיסין פחות מבן כ'. במדרש רבה פרשת קרח וכ"ל מדאשכחן במתי מדבר שלא נעשו בפחות מבן כ': בן מ' לבינה. פי' הר"ב שלאחר מ' שנה בהיו ישראל במדבר וכו'. נמרא. בפ"ק דעבודה זרה דף ה' [ע"ב]. וק' דזו איזה ראיה מאנשי מדבר שבשהיו ארבעים שנה במדבר אחר מתן תורה היו יותר מבני ארבעים שנה הרבה. וי"ל דדייקינן מדלכולם היה מדבר ואף אותם שהיו קטנים בשעת מתן תורה בכלל. ה"ק ולא נתן ה' לכם לכולכם דלמקצתם והם שהיו גדולים בשעת מ"ת כבר נתן כשהגיעו למ' שנה. ושוב כ"ל דישראל בשעת מ"ת גרים היו דהא מיניהו ילפינן שצריך גר טבילה כמ"ש בספ"ח דפסחים וכל גר כקטן שנולד דמי: בן ששים לזקנה. פי' הר"ב דכתיב [לעוד

בא בן חמש שנים למקרא. מנחומא פ' שמות קדושים פיסא י"ד: בן עשר לשנה. עי' סוף' כתובות כ' ע"א ל"ב פיסא: בן שלשים לכח. נמדל"ר נשא ע"ו: בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה. סו"ק כ"ח ע"א

שנויי נוסחאות

בא בכי"ק ליתא לכל המשנה ופי' תי"ט. **היא** היה אומר כו'. במתנ"ז שמואל הקטן אומר בן חמש כו' ועי' לעיל ובהוי"ש כאן.

תוספות חדשים

בא בתוי"ט ר"ה בן י"ג כו' רש"י. ובהגהות הרמ"ם רים בלל ע"ז בשאל ממן לנו דבן י"ג שנים ויום א' הוי בר עונשין והשיב דבוא הלכה למשה מסיני והוא בכלל אמרם ז"ל ביבשורין תלין הלכה למשה מסיני וכן הוא דבר שלם שנים ויום א' ביאתה ביאה:

ראשון לציון

בתוי"ט ואמרה משמיה דגמ' עיין יסל"מ: **בא** ברע"ב ר"ה בן ארבעים לבינה כו' אמר להם משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת כו' עיין עבודה זרה סי: תי"ם ר"ה בן שלשה עשרה למצות כו' הרי לוי בן י"ג שנים בלכתם לשכם ונקרא איש רש"י ושיין רש"י גזיל כ"ע ע"ב ד"ה ור"ל ברבי יהודה כו' דכתיב כו' איש חרבו וגמירי משמיה ולוי בראי שעתא בני י"ג שנה כו' והרוגה לתבוב יצא ויתכוב עד כאן. ועיין יסל"מ: שם ד"ה בן עשרים לרדוף כו' וכ"ל מדאשכחן במתי מדבר שלא נעשו כו'. עיין יסל"מ:

באורי הגר"א

בא בן עשר כו'. בן ט"ו כו'. במ"ש בפ"ק דחולין (כ"ד א') ומבן חמש ועשרים וגו': בן שלש עשרה כו'. דאיש כתיב בגופין ובכמה מלות ולא קטן וי"ג. נקרא איש שנאמר (בראשית ל"ד) ויקחו שמעון ולוי איש וגו' וי"ג שנה שהיה יעקב אצל לבן אחר הנשואין עד ג' שנוין של כל א' מו' חדשים נגד זה שהם מ"י חדשים בדרך במ"ש בספ"ק דמגילה: בן כ' כו'. במ"ש (במדבר ח') מבן עשרים ומעלה כל יוצא לצבא וגו'. בן שלשים. במ"ש בלוים (שם ד') מבן שלשים: בן ארבעים כו'. זכר לדבר (משלי ג') לא. לבינה תקנא: בן חמשים. כו'. במ"ש בדפ"ב דתגיגה (י"ד א') שר חמשים וגו': בן ששים כו'. במ"ש (שמואל א' ב') ולא יהיה זקן וגו' וסיימו שתות מסיכמ"ש בסוף מ"ק (כ"ח א') חבא בלא

יכין תפארת ישראל יכין

חולפא יסני. והיינו אמרינן [ביבמות דכ"ה ב'] דישראל עתין בטבען. להכי קאמר יה"ר שתבנה אתה עירך בחסדך, ולא ע"י חליפותא של העזי פנים. וגם תן חלק העזות שבנו, ותסייענו שנשתמש בה רק בתורתך, וכהדא דתנינן [ב"ב קל"א א'] יגדות היתה בי והעזתי פני בנתן הנבלי. אבל בדברים אחרים לא יסיר מפנינו הבושת פנים, שהוא א' משמני ישראל, שהם ביישנים, רחמנים, ג"ח [יבמות ע"ט א']: קנט) כבר התחיל מקרא: קס) כבר התחיל המשנה בלי קושיא ותירוץ לבלי להלאות שכלו הרך: קסא) חייב בן הלמ"ש [תפארת הרא"ש כלל ט"ז] · קסב) כבר מוכשר הוא בשכלו להעמיק בדיניו: קסג) אז רחוי שיעשה אשה, מדכבר הקיץ אז ילדו: קסד) לעדוח אחר מזונותיו. וגם ללאת למלחמת ישראל. אולם חייב גם לרדוף אז ביותר אחר מלות, דבב"ד של מעלה אין מעמיסין בפחות מבן עשרים [ב"ר פרשת קרח וירושלמי סנהדרין פי"א ס"ס, ובמת פ"ע כ']: קסה) כבר מתבשל כח שבנופו בכל התפשרי: קסו) כבר מתבשל כח שכלו להבין דבר מתוך דבר: קסז) בכל עלה יש ב' דרכים. ובן כ' כבר יוכל לשקול המובחר מב' הדרכים: קסח) ובישישים חכמה, שכבר יודע להטעים חכמתו בדברי טעם ובכל טוב, ומתוקים לכל טועמים כאוכל עכבים בשולות ובותה יין ישן: קסט) שחייב לקום וכו' ובבית אל עשה ו' חדש. וא"כ ארבע שרשי' דהבא חסות שהוא נגד הסוגיא הנ"ל. וכן השיג בספר לב שלם מהלכות אישות פ"ב ה"י: [אות יג] בתוס' חדשים. שיעורין חציצין הלכה למשה מסיני ועי' בתשובת זכרון יוסף סימן

תוספות רע"ק

בא [אות יא] במשנה בן שמונה עשרה חיינו מתחלת י"ח: [אות יב] תוי"ם ד"ה בן י"ג. ולא דייק בפי' החומש פ' וישב. זה תמוה דהא להדיא אתא ספ"ק דמגלה יצא מארם נהרים ובא לו לסוכות ועשה שם י"ח חדש וגו' בעלות גדים בעתו אלמא בן ל' שנה בעתו: בן שבעים כו'. כמ"ש בדוד (דה"א א' כ"ט) וימת בשיבה טובה וכמ"ש (שמואל ב' ה') בן שלשים שנה דוד במלכו וארבעים שנה מלך וגו'

ס' כ"ו] תבל בכלה אלי קבר. בכל"ח בגימטריא ס'. ואע"ג דבית שמושית היא בכלל הגימטריא היא דהכי דרשינן לה בסוף מסכת מ"ק (דף כ"ח.) ואע"ג דהתם דרשי ליה למיתה בידי שמים וסלא משמע דזקנה היא. ההיא לפסטיה דקרא דבטוחה מבחצי דסיפיה כעלות גדים בעתו וכתיב כמי לעיל מיניה וידעת כי שלום אהלך. ובמד"ש דלית ספרים דגרסי בן ששים לחכמה. וכ"כ הריטב"א והתעד (מיוב י"ב) בישישים חכמה מוטריקון. בן ששים ע"כ. ואפשר דאף לפי גרסתיה הא דהנן לזקנה הכונה לחכמה. כי (קידושין ג"כ:) אין זקן אלא מי שקנה חכמה. דטוטריקין זקן זה קנה ע"כ. ועיין עוד בסמוך: בן תשעים לבוח. כתב הר"ב י"א לבון שוחה עמוקה. ע"כ. ובמד"ש בסס החסיד ז"ל הקשה על זה בהל"ל לשוחה. ועוד לא מצינו דקבר נקרא שוחה. ועוד אחרי שנקבר בן תשעים איך ימות בן מאה. ע"כ. וקושיא אחרונה איננה כל כך קושיא דלא קאמר אלא שרחוי לבוח. וכן אתה צריך לומר לפירוש הר"ב בבן שבעים לזקנה. דאי מת נתקיים בו הזקנה קאמר: **כב** בן בג בג. יש לפרש שלא האריך ימים. וכן בן הא הא דלקמן. וכמו בפירש הר"ב בבן זומא. וכן בזאלי. דרש"ר. אבל במד"ש שהרבב"ש כתב בשמע מדודו הר"י בן הרא"ש שגריס היו. ולהשתרש מן המלבינים נקראו כך. והם בני אברהם ושרה שנתוספו הה"א על שמותם. והם היו תחלה לגרים בגיהם. בג בג גימטריא ה' ה'. ובגיהם אחד אלא שבג בג יותר נסתר ונעלם. וקרחוש זה משונה מזה כדי להכיר ולידע בין זה לזה. ע"כ: הפוך בה והפוך בה וכו'. פי' הר"ב בתורה. וכתב במר"ש בשם רביו אפריש שלפי שדברי תורה הן לורך גדול לבני אדם. היה אומר בלשון ארמי. שהיו הכל מכירין בו כשעלו מבבל וכן ביטו לעיל דלא יליף וכו'. ע"כ. ובדרך חיים כתב שהיו גרים ולשונם לשון ארמי. עוד כתב לפי שהתורה לא נתנה למלאכים. ולא שייך לגבייהו שכר מצות אמרו בלשון ארמי לשון שאין מלאכי השרת מכירין בו: והפוך בה. כפל לשון לחזק ולהורות על ההמידות והפלגה. ועניין ההפוך עצמה הוא חורת הלמוד: **ובה** תחזי. ר"ל החמת. פירוש ותראה החמת בעין הבכל. כתרגום וירא וחזא. הרמב"ם. ורש"י גורס ובה") הטוי. פירוש תדיר תדיר: ומינה לא תזוע. פירש הר"ב שלא תאמר וכו' שאין מוחר ללמוד חכמת יוצית. עיין ברש פרק מלק. בפירוש בספרים חיצונים. ויש גורסים לא תזוז: שא ן לך מדה טובה הימנה. בלא תאמר שבלמוד חכמה יוצית בהכרח אלמד מהם מדיניות והנהגה ומדות טובות. להכי קאמר שאין לך מדה טובה הימנה. כי כל המדות טובות ערוכות בכל ושמורות בה. ועוד יש לפרש דאינה דיקן מהדר אחולהו מוסרי החכמים וקאמר שאין בכל המדות טובות שיעלוך בתקנה ותשתלם בהן כמדה הזאת שיעלאיך בזאת היא עולה על גביהן. מד"ש: **כג** לפום לערה אגרא. פירש הר"ב כפי רוב הלער וכו'. וזה בשכר הלער והטורח עצמו שהם הוא מרובה שכרו מרובה. אבל שכר מצות עצמן. לא אתה יודע שכרן. לדתנן ברפ"ב. וע"ש. ד"ח: שליק מם אבות

חפך בה והפך בה. מגא עמי אליהו זופא פ"ז:

שנויי נוסחאות

ועברובטל.נמח"ו עבר.. **כב** המשנה סוגת והכלה מתריים נמלאת הן בכי"מ ובמח"ו בסוף פ"ו (ועי' לעיל משנה כ). ובכאן בא בהם הוספה גדולה שהבוא לפמינו בפרקי אבות ובכי' שבמח"ו בסוף הסדר. הפוך בה והפוך. בכי"ק חפך בה והפך. דכולה בה ובה תחוי וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע. בכי"ק דכולה בה ובולך (?) בה ומנה לא תזוע. במח"ו דכולה בה ובלה בה ובה תהוי ומינה.. ועי' בוי"ם: יש גורסין ..ובה תהנה.. (מד"ש).

תוספת חדשים

כג בשבעה לפום לערה אגרא. פי' הרמב"ם בלא יתקיים מן החכמה אלא מה שהלמד בטורח ועמל ויגיע מן המלמד. אבל קריאה התמנע והמנוחה אין קיום לה ואמרו אף תכמתי עמדה לי תכמים שלמדתי בלא עמדה לי כי' ע"כ.

ראשון לציון

כב בדע"ב ד"ה ומינה לא תזוע כו' כשאלו את רבי (יהושע) מהו אלמד אדם את בנו יונים כו' ל"ל כשאלו את ר' ישמעאל כו' ועיין ממרות ל"ט ע"ב ועי' יסל"מ: **תי"ם ד"ח בן בג** בג כו' אבל במד"ש שהרבב"ש כתב שבמע מדודו הר"י בן הרא"ש שגריס היו. ולהשתרש מן המלבינים כו' וכ"כ תוספות בתגיגה ע' ע"ב ד"ה בר כי הי וכן בן בג בג עולה ס' עד כאן לשונו. ועיין יסל"מ:

תוספות רעק"א

סימן ו' [אות יד] במשנה בן תשעים לשוחה. רבינו יונה בשער התשובה בשער השני אות ס' כתב לפרש שהוא מלשון ישפוך שיחו (ובדרשו חז"ל ברכות דכ"ו על פסוק ויצא יצחק לשוח בשדה) והיינו כשיגיע לתשעים ראוי להיות כל עסקו בתפלה ובתחלות ד' ולשוח בנפלאותיו ויעשים מעסק העולם ולתקן מדותיו ולבקש

תורה ומצות

באורי הגר"א

בן שמונים כו'. כמ"ב (תהלים ל') אם בגבורות שמונים שנה: בן תשעים כו'. דע"ל הוא בגבורות ולא יותר וכמ"ש (קהלת י"ב) ביום שיזעו שומרי הבית ותתעוה לבני חיל וכמ"ש בס"פ כ"ג דשבת (קמ"ב ל"ו): בן מאה כו'. כמ"ש (ישעיה ס"ה) הנער בן מאה שנה וגו' לנרכה: **כב** הפך בה. כמ"ש (מלכי ד) סלסלה וגו'. וכמ"ש בס"ב דמגילה (יח מ') לא ידעי רבנן כו': והפך בה. כמ"ש (משלי ה') דדיה ירוון וכמ"ש בס"ה דעירובין (נ"ד ב') מה כדר הזה כו': ובה תחוי. כמ"ש (משלי ו') ובולה אור וכמ"ש בס"ג דסוטה (כ"ח מ') ועיין רש"י בס ד"ה הגיע כו': וסיב כו'. כמ"ש בסוף קידושין ג'קנהו מהו אמר עוד ימונון בשיבה וגו': ובלה בה. כמ"ש בס"ח דשבת (ס"ג ב') אדם כי יומת באהל וגו': ומנה כו'. כמ"ש (משלי ג') אל יעזבוך מעיניך נוצר וגו': שאין כו'. כמ"ש (שם ח') כל הפצים לא ישוו בה ואמרו (מד"ר פ' נח) אפי' מצות ומעש"ט: **כג** לפום כו'. כמ"ש (משלי י"ד) בכל עצב יהיה מותר ואין ל"ר שיגנס כו' וכן בסוף תמיד ולאן נפי שהוא אלא התורה מעה קבל כו' ואין תורה בלא בית המקדש כמ"ש (הוכה ב') מלכה הלאל

*) לפנינו בכל"י מחוי לך בכל"י שבמד"ש תהוי ומינ"ל ע"ב.

יכין תפארת ישראל יכין

בפיוט: קע) דכבר התגברו בו כחות הגוף ותאוותיו שנחלשו, ונקל לו מלה לקיים התורה ומצותיה: קעא) גופו שחוח. וי"ג בסין, ור"ל שאין כחו רק בשיחה לדבר בתורה ובתפלה, דכבר הוחלש כח המעשה שבו: קעב) כשזכה לכך מדבקה נפשו בעליונים, ונתבטל ממנו העולם ותאוותיו, כאילו כבר עבר ממנו: קעג) הוא יוחנן בן בג בג הנזכר בס"ם [קידושין ד"י פ"ב]: קעד) הוא לשון עסק, כמו הפוך בעיסקא טב מנה [יבמות דס"ג א']. ור"ל עסוק בה ושוב עסוק בה. ועל בן תימא קמי, דאמר בן ס' לנקרא וכו', בן ט"ו לתלמוד. ומט"ו ואילך לא הזכיר דבר מהתורה. על כרחך משום שמשגשת לשם, עדוד הוא בפרנסתו עד שיגדל בניו, ואז לריך ג"כ לתמכם בעלמו, ואח"כ הוא בבר זקן ואין כח בו להתמיד בתורה כבילדותו. ועל זה אמר בן בג בג, הן אמת שכך הוא דרך העולם, שמשגשתו אחה עושין עסק התורה טפל לעסק פרנסתן וכדאמרינן [קידושין כ"ט ב'] רחיים בלוחרו ויעסיק בתורה. אבל לעיולך ויסי אלהים עמך, הפוך בה בכ' שנים רחשבו ם שלך, כשלא הועמסת עדיין בעול אשה וולדיה. והפוך בה גם בכ' שנים שנים שלך, ולא תחוש לאיבוד פרנסתך ע"י התמדת למודך, דהרי כולה בה, דכל חמודות עה"ז ועה"ב תשיגם על ידה, כשתתכוון בלימודך לש"ם, כמ"ש אורך ימים בימינה, בשאלה עובר וכבוד: קעה) זה אמר נגד הכ' שנים הבליים, דהייט ממ' עד ס'. שתשמש אז בכח בינתך, לבחור ויוזג לבבך ובוחתך, ולעיין להם אופן פרנסתן. בפיוט: קע) דכבר התגברו בו כחות הגוף ותאוותיו שנחלשו, ונקל לו מלה לקיים התורה ומצותיה: קעא) גופו שחוח. וי"ג בסין, ור"ל שאין כחו רק בשיחה לדבר בתורה ובתפלה, דכבר הוחלש כח המעשה שבו: קעב) כשזכה לכך מדבקה נפשו בעליונים, ונתבטל ממנו העולם ותאוותיו, כאילו כבר עבר ממנו: קעג) הוא יוחנן בן בג בג הנזכר בס"ם [קידושין ד"י פ"ב]: קעד) הוא לשון עסק, כמו הפוך בעיסקא טב מנה [יבמות דס"ג א']. ור"ל עסוק בה ושוב עסוק בה. ועל בן תימא קמי, דאמר בן ס' לנקרא וכו', בן ט"ו לתלמוד. ומט"ו ואילך לא הזכיר דבר מהתורה. על כרחך משום שמשגשת לשם, עדוד הוא בפרנסתו עד שיגדל בניו, ואז לריך ג"כ לתמכם בעלמו, ואח"כ הוא בבר זקן ואין כח בו להתמיד בתורה כבילדותו. ועל זה אמר בן בג בג, הן אמת שכך הוא דרך העולם, שמשגשתו אחה עושין עסק התורה טפל לעסק פרנסתן וכדאמרינן [קידושין כ"ט ב'] רחיים בלוחרו ויעסיק בתורה. אבל לעיולך ויסי אלהים עמך, הפוך בה בכ' שנים רחשבו ם שלך, כשלא הועמסת עדיין בעול אשה וולדיה. והפוך בה גם בכ' שנים שלך, ולא תחוש לאיבוד פרנסתך ע"י התמדת למודך, דהרי כולה בה, דכל חמודות עה"ז ועה"ב תשיגם על ידה, כשתתכוון בלימודך לש"ם, כמ"ש אורך ימים בימינה, בשאלה עובר וכבוד: קעה) זה אמר נגד הכ' שנים הבליים, דהייט ממ' עד ס'. שתשמש אז בכח בינתך, לבחור ויוזג לבבך ובוחתך, ולעיין להם אופן פרנסתן.

תוספת יום טוב

בן שמונים לגבורות (קעא). **בן תשעים לשוחה** (קעב). **בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם** (קעג): **כב בן בג בג אומר** (קעד): **הפוך בה. והפוך בה** (קעה). **דכולה בה** (קעו). **ובה תחזי** (קעז). **וסיב ובלה בה** (קעח). **ומינה לא תזוע** (קעט). **שאין לך מדה טובה הימנה** (קפ): **כג בן הא הא אומר לפום צערא אגרא** (קפא): **נשלמה מסכת אבות**

וימי מיין היו שבעים שנה: בן שמונים *)לגבורות. דכתיב (תהלים ל') ואם בגבורות שמנים שנה: בן תשעים לשוח. הולך שחוח וכפוף. ויש אומרים לשון שוחה עמוקה: **כב** הפוך בה והפוך בה. דכולה: דכולה בה. שהכל תמצא בה: וסיב ובלה בה. גם עד זקנה וסיבה לא תעזבנה: ומינה לא תזוע. בלא האמר למדתי חכמת ישראל אלך ואלמוד חכמת יוצית אלא במקום שאם ר' להראה בו"ת כגון בבית המרחצאות בבהכ"ס כשבאלו את ר' יהושע מהו ללמוד אדם את בנו יוצית אמר להם ילמדנו בשעה שאינו לא יום ולא לילה הא כתיב והגית בו יומם ולילה: **כג** לפום צערא אגרא. כפי רוב הלער שאתה סובל בלמוד התורה ועבודת המצות. יהיה שכרך מרובה: נשלמה מסכת אבות

*) כ"ם ב"ב דפו"י ומראה בג' בן במשנה וב"ה במ"ק כ"מ ע"ח.

הלעיג מתלעג להשלים את עלמך בכן, כן לפי מדה זו יגדל שכרך. או ר"ל דלפי הערתה והעמל שתתעמל להשיג התכמה, כן עוד יותר העשה פרי תבואה, דאין ד"ת מתקיים אלא במי שממית עלמו עליה [ברכות דס"ג כ'], ובמי אתה מוצא חמלת התורה במי שמקיא הגב שיגיע מעדי אמו עליה [שם]. ואז נותנת לו חיים עומר וכבוד, ודבש והלב תחת לשונה:

ושביה בגויים אין הורים אמר י"ר שיבנה כו'. כמ"ר: (ישעיה י"ח) ומלאה הארץ דעה את ה':

מדרש קנין תורה פרק ו אבות שמואל

פרק ו שנו חכמים וכו'. כוונת זאת ההקדמה לשבח של הברייתות הכתיות בפרק הזה כי אף שכל החמשה פרקים הקודמים הם משניות גם אלה לחכמים רמוי להעירכם בערך המשניות, וז"ש שנו חכמים כי פירוש שנו חכמים כמו תנו רבנן דקאמר בגמרא אלא שהגמרא שהיא מסודרת בלשון תרגום אומרת תנו רבנן ובכאן שמדבר בלשון הקדש אמר שנו חכמים. והודיענו כי מעלת הברייתות כמעט שהוא שוה אל המשניות לא יחסר כל בהן רק שהמשניות נשנו במדרשו של רבינו הקדוש והברייתות נשנו חוץ למדרשו ועל כן נקראו ברייתות מלשון חוץ כי תרגום מחוץ מגרא.

פרק ו שנו חכמים בלשון המשנה א). ברוך ב) שבחר בהם ג) ובמשנתם ד):

א רבי מאיר אומר. כל העוסק בתורה לשמה ה) זוכה לדברים הרבה ו). ולא עוד אלא

וזה שאמר שנו חכמים בלשון המשנה כלומר אלו הברייתות בלשון המשנה הם שניות והם אמרו והם אמרו ועל כן ברוך האים אשר בחר בהם ובמשנתם כי גם אלו ראוים שם ליקרא משניות כי שוים הם אל המשניות: אי נמי כוונתם להזהיר את האדם שלעולם יזהר לומר כל משנה ומשנה בשם אומרה כי לא על חנם סדר רבינו הקדוש שמות החכמים בעצמם בלשון המשנה כל אחת ואחת בשם אומרה. וז"ש שנו חכמים בלשון המשנה כלומר אני רואה ששנו שמות החכמים בלשון המשנה ולא תני להו סתם כיודאי שגראה מזה שכל כך עיקר הוא לשמות שמות החכמים כמו המשנה עצמה ולכן ברוך יהיה מפי עליון האים אשר בחר בהם ובמשנתם כלומר בשתיהם בהם שהם שמות החכמים וגם במשנתם ושם אומרה, וכן תניא לקמן שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם. אי נמי גם לשבח הברייתות כמשניות וזה מתה שאנו רואים כי רבינא ורב אמי לא סדרו הגמרא בלשון המשנה רק בלשון תרגום להראות לנו כי לא ראי זה כראי זה וגזה עשו הברייתות בלשון המשנה עצמה נראה מזה שמעלתם שוה למעלת המשנה ונתן הודאה אליו יתברך שבחר בהם ובמשנתם: והרחסיר ז"ל כתב התורה לא תשכון כ"א בדיקן ממדות רעות ומלא ממדות הטובות, ולזה כוון הש"ת ואמר היו ערוכים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה וכן כיצום הנגדים שיטהרו מן הטומאה ולכוכים המונעים את הנפש מהשגתה. וכל הפרקים הקודמים לזה מלאים מדברים הטובים מקרבים את הנפש לבוראה ומשוררים אותו לעבודתו. ולזה נהגו לקראה באלו השבחות קודם מתן תורה כדי שיתעוררו לאנשי קדם רחמי האלהים אשר קרה לאבותינו בזמן הזה ואף בהם עצמם כמו שאז"ל וזה הפרק כלו משורר על הצק התורה ואהבתה ואע"פ שבשאר הפרקים בא מזה הרבה זה אין בו דבר אחר רק לידע ולהודיע כי הוא תכלית הפרקים הקודמים ומתוך דבריו המסולאים בפז נתעורר לקנות את התורה מלרף אל הזמן אין ספק אלא שבזה הזמן נהיה יותר מוכנים לקבל כל דבר מעבודת הש"ת יותר מזמן אחר כי הרוסם אשר קבלו נפשותינו אז יתנוצץ בנו עתה, ולזה נקרא זה הפרק קנין תורה מה שלובם מהמדות הטובות קודם נתו בברית התורה ועם זה תבא כמים בקרבו ויהיה עוסק בתורה לשמה כאומרה על בת בלבא שבוע אמת ר"ע חזייה דהוה נטוע אמרה אתקדש לך ע"מ שתלך לבי רב וראה סיפו של ר' עקיבא ע"ה ולזה התחיל הפרק במאמר ר"מ תלמידו ולזה אנו קוראים הפרק הזה שבקראנו קנין תורה סמוך לעצרת שהוא מתן תורה עכ"ל: **א** יש להבין מאי רבי מלת כל. ואפשר לפי שיש שני מיני עוסקים בתורה לשמה. אחד הוא שמהתלתו עסק בתורה לשמה. שני שעסק בתורה מעיקרא שלא לשמה ומתוך שלא לשמה בא לשמה ולרבות גם את זה אמר מלת כל. ואומרו זוכה לדברים הרבה אין הכוונה על אותם דמפרש ואזיל נקרא ריש אהוב וכו' דא"כ היה לו לפרש הדברים שזוכה בהם דהיינו נקרא ריש וכו' ואח"כ יאמר ולא עוד וכו' ועוד למה עשה כלל ופרט. לכן נראה שמה שאמר זוכה לדברים הרבה הם דברים אשר לא זכרם פה דלאו כי רוכלא ליזיל ליתני והם עובות העוה"ז כמו בני חיי ומזוני וכיוצא באלו דברים רבים. ולא עוד אלא שג"כ זוכה לדברים אשר הם כולם שלמות הנפש ואלו הדברים להיותם התכלית האמתי זכר אותם. ואמר ולא עוד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו אמר מלת כלו מיותרת להמעיטו שלא נבד כל העולם אשר הם עתה בחיים שכלם כדאי הם לו להתקיים בשבילו אלא אמילו כל העולם כלו ר"ל מתחלת בריאת העולם ועד עתה לא נברא כלם אלא בשבילו זה השוסק בתורה לשמה. ואמר נקרא ריש לפי שכיון שכל העולם מתקיים בשבילו א"כ ריש הוא למקום ושותף עמו שכמו שהש"ת מקיים העולם ברחמיו אלו שלא יהיה לדיק בעולם שכבר נשבע מעבור מי נח עוד על הארץ, וחזו פי' חולה ארץ על בלימה ר"ל שבשים לדיק בעולם הלדיק הוא יסוד כל העולם והעולם מיוסד עליו. אמנם כאשר אין לדיק בארץ אז הש"ת חולה ארץ על בלימה אע"פ שאין לדיק שהוא היסוד הוא הולה אותה על בלי יסוד כמו כן זה הלדיק שכל העולם כולו כדאי הוא לו ומתקיים בשבילו ממלא שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית והרי הוא ריש שלו וג"כ נקרא אהוב מאתו ית' שכן כתיב אמי אוהבי אהב ובהיותו עוסק בתורה לשמה הוא אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות לפי שהש"ת כוונתו להטיב לכל ברואיו כי עולם חסד יבנה והוא יתברך שמח שמחה גדולה כשהוא מטיב עם הבריות וכיון בזכות זה העוסק בתורה לשמה כל העולם כדאי הוא לו שבשבילו מטיבין לעולם נמצא שבזה משמח את המקום כי זאת היתה כוונתו להטיב וגם משמח את הבריות שאלולי זה לא היו מטיבין להם וזכותו כל העולם שמחים ושוני לב: ומלבשתו עטה וירא להבין שכיון שמה שעשתה הכמה עטרה לראשה עשתה עטה עקב לשוליתה עטרה לראשה שהיא הירא ממ"ש הכתוב ראשית חכמה ירלת ה' וגו' עשתה עטה עקב לשוליתה דכתיב עקב עטה ירלת ה' וא"כ מי שקנה מדת הענוה בשביל שכבר קדם וקנה מדת הירלה וא"כ הכי הוא"ל ומלבשתו ירלה ועטה והם בזו לף זו. ואפשר לומר שמה שא"ר בכאן ירלה הכוונה היא לפי שמי שים בו ענוה לרוב הפעמים הענוה והשפלות שלו הן סבה שיזלזלו בו העולם והוא נבזה בעיניהם נמאס. וא"ל שמי שעוסק בתורה לשמה התורה מלבשתו ענוה וגם ירלה רולה לומר שירלה כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליו וירלו ממנו ולא ימשך לו מן הענוה כוס זלזול ולף אם נפרש ירלה על ירלת ה' יתיצב במאי דקאמר מלת ומלבשתו והכוונה שאף אם בקביית הלבוש תחלה קונה לבוש הירלה ואח"כ לבוש הענוה כמו שאמר עם כל זה כשלובש אותם הלבוש הראשון שהוא הפנימי המחוך לבשרו היא הענוה ובחיצת הלבוש החיצון היא הירלה ולכן אמר ומלבשתו ענוה תחלה ואח"כ הירלה: ומבשרתו לחות לדיק וגו' בחיות שהרשע בחייו קרוי מת לפי שאיא מלא עבירות שהם בושות מבעבושות פירות וברכות בריאה ובהיותו מרפה הרי הוא כמת שכל שאין כמוה חיים מרפה ואת זה שעוסק בתורה לשמה התורה מכשרתו ושובה אותו כשר כלומר מסירה ממנו כל הסרכות המעריפות אותו והם הסור מרע כי הוא הקדוש כדי שתהיה לו הכנה לעשות טוב והוא לחיות לדיק חסיד ישר ונאמן. ואומרו בתחלת לדיק ואח"כ חסיד הרי זה הסדר הראוי כי בתחלה הוא לדיק הולך בתומו אין בדרכיו עול ואח"כ נעשה חסיד עושה לפנים מן הסורה. אמנם יש אף אם נאמר דעדיף מלדיק לא עדיף מחסיד והכי הוה ליה לומר לחיות לדיק ישר והסיד. ואפשר לומר שכוונת ישר בכאן הוא לפי שפעמים יש מי שהוא חסיד שוטה כמשל אם ירלה אמת אים נמצעת בים אינו מעלה אותה מן הים כדי שלא ליגע

נעשרה

יכין תפארת ישראל יכין

פרק ו א) ר"ל תנו רבנן ברייתא בלשון המשנה: ב) שקב"ה: ג) בהכנת עלמן: ד) שנם בלמודם אחר ה', מדאין מתכוונין בלמודם כדי להתפאר. לכו השמר לך מלהרהר אחריהם, שתפשוב לפשוט שהתורה היא

ציונים

פ"ו א שנו חכמים בלשון המשנה כל הפרק הזה הוא בתנא דבי אליהו ועוד פרק י"ז: נפש ר' אלעזר ובמשנה בלה לבסי פרק ו' ו"ב שם ופם הרבה בהפלתה שיות:

שנויי נוסחאות

פרק ו [הפרק הזה ליתה בכי"ק גם הרמב"ם והרע"ב לא פירשוהו והה"ש לא הדפיסו גם לא דבר לחדותיו לף שבמשניות בלבמי (כמו ד' ריות) הה בדפס (עפ"י מ"ש בד"ע) עם פי' המיוחס לו להרמב"ם (ובאמת הוא לרש"י) ובה נמלא בכי"מ ובמש"כ ובמחו"ו ובאלר סדוריס ובמחזוריס): **א** (שנו חכמים כו' ובמשנתם). בנוה שנוס ליהה; במחזו"ו ובסדור כ"י **כך שנו**... ר' מאיר. בהגה דכ"ל זועל (י"ז) ר' אליעזר.

לקוטים

פ"ו שנו חכמים כו'. כל העוסק בתורה לשמה כו'. עכן הלשמה עיקרה לשם לחבת התורה ליגע ולעמוד על שרשה (וע' נפש החיים שע"ד פ"ח פ"ב ס"ב וכו') אבל אם יהנוג אדם כי לשמה הכוונה לבניקות ואם כן לדעתו ודמיונו יהשוב שיעבוק בבריות והובבחות ובברא נפש הסלים מנעים ומרות ישראל המשוררים אבבת ה' וקרבתו וזה די לו וכזה יקיה חייב עבנים. אבל לא כן הוא כי הלא מצינו בדברים שדוד בקש שהעוסק בתורה ובמצוה יחשב לו כעוסק בנביאים ובחלות. הרי שנביאים ובחלות יקרים יותר ולא מצינו שהסביה הקב"ה לו בזה לפי שעיקר הלימוד לא לעסוק רק בדבקות כי"ה לשבת ע"י התורה המלאת וכדומים ולדע כל דבר על בוריו כלליה ופרטיה. ולהשיג ג"כ סתרי שלאי מעשיו ובקר כבודו. ולזה צריך ללמוד בעיון עצומה להשיג אמיתה כוונת הבורא לפי הבנתו. וכל אשר יוסיף ללמוד כן יוסיף לחפון ללמוד עוד. ובלתבה הגדי יעבץ ויחשוב והלולי שיוכל לא ליבן ולא לאכול רק כל הימים וכל הלילות לייגע ולעיין ולפהות בלמת את הבריה. וכמאר"ל (ברכות מ"ם). אם שמוע ביקן תשמע בחרם. כלי מלא מחזיק וכל. וכמ"ש (תהלים ל"ו) באורך ברלה לור. ר"ל באורך ברלה

[ברכות דס"ג כ'], ובמי אתה מוצא חמלת התורה במי שמקיא הגב שיגיע מעדי אמו עליה [שם]. ואז נותנת לו חיים עומר וכבוד, ודבש והלב תחת לשונה:

העולם (כולו). כנ״מ ליתה. אהיב. במחז״ו ואחוב ועי׳ רש״י ובמד״מ בשם התשיד ז״ל.

לקוטים

עוד אור הורה כי ע״י אור שבשגגה מלמה יותר שיש עוד אור ומקום להשיגו כדמיון הנכנס לחדר המלך בנים במין המלא אור יקיות ומבשר רואה דלת לחדר פנימי עוד וחפץ לכנוס לתוכו ונשם רואה עוד חדרים פנימים וכל הקרוב יותר לחדר המלך עמו יותר יקר ומגודל עד אין חקר מכחדר החיצון. ואם לא נכנס מתחלה בחדר הראשון לא היה יודע מלומה אם יש חדרים פנימים זה לפנים מזה. וכן לענין התורה כי ע״י אור שמשיג מתחלה רואה כי יש עוד אור גדול מזה וכן להלאה. ועל ידי זה יתאוה תאוה להכין ולהשיג עוד עד כי ישיג כל סתרי העולם ומלואה. כריב״ז אשר אמרו עליו (סוכה כ״ח). שלא הניח כו׳ עד דבר גדול וקטן כו׳ לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי יש וגו׳. וזהו זוכה לדברים הרבה שלמוד בשנה. וע׳ ריטב״א בחי׳ מ״ש לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי וגו׳. ר״ל בו בריב״ז נתקיים מה שנאמר כו׳ ולא כלשון סולנו. ועפ״י דבריהם יתבאר כפשוטו כי מי שלומד רק לדביקות הלא די לפניו אם יקבע לעמוד בפרק א׳ או בשם׳ אחת אבל לפש״ם עמה הוא נלחבת התור׳ ולעמו להשיגה כולה ולידע על בורי כל פרטיה ולכל ירח דבר קטן ודבר גדול ממנה כמו ריב״ז כנ״ל. וזה הפשוט מבואר בשבלי (מ״) כי הוא מאמר התורה בעצמה הלא חכמה הקרא אליכם אינם הקרא וגו׳ לאהיל אוהבי יש. הייט אוהבי התורה. וריב״ז לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי כנ״ל שצריך לדבק בחבת התורה למד כל דבר ודבר עד כי לא הניח מלומה ממנה שלא ידעה הבינה וחקרה וכנ״ל. וזהו מאה״ל (מדרש ס״ב). ר״ל בן לדוק לומר עבה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם. ובינה בלשונו גבי עשי אמר לשם פעלם וגבי דיבור אמר לשמם. כי בעשיית המצות צריך לחיות בדביקות גדול מאוד ולקיימם רק מתחת עוד הש״ית כמ״ש כאשר עשי הי אלהי לכן אמר לשם פעלם. אך הדיבור בהם דבריהם לימוד דבריהם יהיה לשם הדברים עצמן כמ״ש. וכמ״ש שם הרמ״ם ז״ל כדי להבין ולהוסיף לקח ופלסול. ולא רק בדביקות כ״ל צריך להעמיק ולעיין במחבתו

לקוטים

עוד אור הורה כי ע״י אור שבשגגה מלמה יותר שיש עוד אור ומקום להשיגו כדמיון הנכנס לחדר המלך בנים במין המלא אור יקיות ומבשר רואה דלת לחדר פנימי עוד וחפץ לכנוס לתוכו ונשם רואה עוד חדרים פנימים וכל הקרוב יותר לחדר המלך עמו יותר יקר ומגודל עד אין חקר מכחדר החיצון. ואם לא נכנס מתחלה בחדר הראשון לא היה יודע מלומה אם יש חדרים פנימים זה לפנים מזה. וכן לענין התורה כי ע״י אור שמשיג מתחלה רואה כי יש עוד אור גדול מזה וכן להלאה. ועל ידי זה יתאוה תאוה להכין ולהשיג עוד עד כי ישיג כל סתרי העולם ומלואה. כריב״ז אשר אמרו עליו (סוכה כ״ח). שלא הניח כו׳ עד דבר גדול וקטן כו׳ לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי יש וגו׳. וזהו זוכה לדברים הרבה שלמוד בשנה. וע׳ ריטב״א בחי׳ מ״ש לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי וגו׳. ר״ל בו בריב״ז נתקיים מה שנאמר כו׳ ולא כלשון סולנו. ועפ״י דבריהם יתבאר כפשוטו כי מי שלומד רק לדביקות הלא די לפניו אם יקבע לעמוד בפרק א׳ או בשם׳ אחת אבל לפש״ם עמה הוא בלחבת התור׳ ולעמו להשיגה כולה ולידע על בורי כל פרטיה ולכל ירח דבר קטן ודבר גדול ממנה כמו ריב״ז כנ״ל. וזה הפשוט מבואר בשבלי (מ״) כי הוא מאמר התורה בעצמה הלא חכמה הקרא אליכם אינם הקרא וגו׳ לאהיל אוהבי יש. הייט אוהבי התורה. וריב״ז לקיים מה שנאמר לאהיל אוהבי כנ״ל שצריך לדבק בחבת התורה למד כל דבר ודבר עד כי לא הניח מלומה ממנה שלא ידעה הבינה וחקרה וכנ״ל. וזהו מאה״ל (מדרש ס״ב). ר״ל בן לדוק לומר עבה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשמם. ובינה בלשונו גבי עשי אמר לשם פעלם וגבי דיבור אמר לשמם. כי בעשיית המצות צריך לחיות בדביקות גדול מאוד ולקיימם רק מתחת עוד הש״ית כמ״ש כאשר עשי הי אלהי לכן אמר לשם פעלם. אך הדיבור בהם דבריהם לימוד דבריהם יהיה לשם הדברים עצמן כמ״ש. וכמ״ש שם הרמ״ם ז״ל כדי להבין ולהוסיף לקח ופלסול. ולא רק בדביקות כ״ל צריך להעמיק ולעיין במחבתו

בבשרה וכיוצא בזה שהוא חסידות שלמו ביותר לז״ל שמכשרתו להיות חסיד ושלותו החסידות יהיה ביותר ויקרא יסר. ותומרו ונלמן הוא להשמיענו שלא יתרע לו כיוחנן בסן גדול שעשה בכהונה גדולה שמוגים שנה ולבסוף נעשה לדוקי רק יהיה נלמן ביתו יתברך כעבד נלמן: וסרחקתו מן החטא וכו׳ קשה להולמו שלאחר שקרא לתוכו חסיד יסר ונלמן סיסיא שהוא מרוחק מן החטא. ואפשר לומר שמ״ש ומרחקתו מן החטא הכוונה על החטא אשר כבר עשה כי אין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואותו הקטיגור אשר נגרא ממנו הרי הוא דבוק אל האדם כדי לקטרג עליו ומחסדיו יתברך לרחיק את האדם ממנו וכמו שאמר הכתוב כרחוק מזרח ממערב הרחיק ממנו את פשעינו ועל זה אמר ומרחקתו מן החטא ולא עוד אלא שמקרבתו לידי זכות שזכות נעשו לו זכיות: וגם אפשר לפרש ומרחקתו מן החטא כפשוטו שלא יחטא והוא כמו שאו״ל במקום שבעלי תשובה עומדים אין לדיקים נמורים יכולים לעמוד והעניין שבעל תשובה יקרא דוקא כשחטא לידו אותה העבירה עצמה באותו פרק ובאותה עשה ובאותו מקום לעפ״כ הוא מרחיק את עצמו מהחטא אים כזה הוא יותר חשוב מלדיק וחסיד. וידוייק שבכאן מדבר במי שבא לידי העבירה ויצול הימנה שלא אמר ומרחיק החטא ממנו רק אמר ומרחקתו מן החטא שהכוונה שאפילו שיהיה החטא מוכן ומזומן לפניו הוא ירחיק עצמו מן החטא ויכבוש את יצרו ולא יחטא. ומקרבתו לידי זכות הכוונה שאפי׳ אם הזכות או המצוה רחוקה ממנו ואינו יכול לעשותה עם כל זה התורה מקרבתו לידי זכות שנותנת לו יכולת לעשות הזכות והמצוה: ונהנים ממנו וכו׳. פלומר כל העולם נהנים ממנו בעצה כעצת אחיתופל וגם נהנים ממנו בחושיה שהיא התורה שלומדים ממנו וכן נהנים ממנו בגיבה שהוא העיון וגם בגבורה שהוא המעשה שאיתו נטר הכוכב את יצרו. שלאמר לי עצה ותושיה וגו׳ הכוונה שהתורה מדברת שהעצה היא שלא וכן התושיה והגיבה והגבורה והעיסק בה ישיג את כולם: ונותנת לו מלוכות וממשלה ומיקור דין כמו שאירע לשמע״ם שזכה בחלא למלוכות על ישראל וא״כ לממשלה ר״ל שהיה כל העולם תחת ממשלתו ופורעים לו מס וכן זכה להיקור דין וכמעשה דלא חבאה שתים כשים זוטות אל המלך זאת אומרת בני חי וגו׳. ומנלין לו רזי תורה שכן נאמר עליו ויחכם מכל האדם ולפי שמי שמנלין לו רזי תורה ועוסק בשבודותיה על דרך האמת לרוב הפעמים הוא משותד למות בקיצור שנים שכל הקרב הקרב אל משכן ה׳ משכן את עצמו לזה אמר שזה אף שיתנלו לו רזי תורה לא יהיה נכסף רק לעשה כמעין שאינו פוסק, ולפי שהמעין אף אם אינו נפסק מאליו לפי שהוא מקור מים חיים עם כל זה אפשר שיסול על המעין איזה כותל או עפר ויסתם המעין ע״י העפר וכן אפשר שיהיה רשע גדול שיסתום את המעין של זה הלדיק ועונותיו של הרשע יגכדונו כמו שאמר שלמה המלך ע״ה מעין נרפש ומקור משחת לדיק מט לפני רשע ר״ל שאמו שהמעין לפעמים נרפש ונעשה רפש וטיט ונסתם על ידי עפר או טיט וכן המקור לפעמים יהיה משחת לסבה זו כן הלדיק לפעמים מט ויתמוטט וימות לפני הרשע ר״ל בשביל הרשע. והמשילו שוד לנהר שמתנבר והולך שא״א שיפסק מפני עפר ורפש וטיט כי הוא מתנבר והולך ועבר ונטף את הכל כן יהיה זה הלדיק כנהר שמתנבר והולך שבוף את כלם ופס לא יפעפוהו: ורהו צמוע וכו׳ נוה עתה אל הים הלזה שיקנה לו שלשה דברים אחרים הלא הם. שיהיה צמוע על דרך הצמע לבת. ומרך רוח שלא יכעס. ומוחל על עלבונו. ובהיות לו אלו השלשה דברים אז התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים. הכוונה על כל מעשה שבת ימי בראשית הטמים והארץ וכל צבאם ופפ׳ על המלאכים וזהו על כל כל המעשים דקאמר: ואפשר לפרש על כל המעשים על כל מעשה המצות ויובן עם מה שאמר אויב לדק לבשתי וילבשני דולה לומר שמנו שהוא היה מתלבש ומתפאר בלדק כן הלדק בעצמו היה מתלבש ומתפאר בו כי הוא רמוי אליו וזהו וילבשני. ואמר התנא שזה שעוסק בתורה לשמה התורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים שהם מעשה המצות שיותר יתפארו המצות בו ממה שיתפאר הוא במצות כביכול כאלו הוא גדול ומרומם מהם ומדרגתו גדולה ממדרגתם: והרי״א ז״ל כתב נקרא ריע אהוב אמר הדברים שהם לכלול שהוא נקרא ריע ואהוב אל הש״ית וריע ואהוב לבריות וביאר שזה נמשך לו בתמצות היותו הוא אוהב את המקום אוהב את הבריות ומזה נמשך שגם הוא אהוב מהם וגם נקרא

שכל העולם כלו בדי הוא לו״). נקרא ריעה״). אוהב את המקומי״). אוהב את

ריע למקום ולבריות לפי שהוא משמח את המקום ומשמח את הבריות שהריע שמיחי כל מלוין וחפצו לעמח את אוהבו, ומלבשתו עצוה וירלה עמין זה הוא שהשוין בין הריעים והאהבה בין האוהבים מפני שיווים פעמים יביא שיקל הא׳ בכבוד הריע האחר ועליו אמר שלמה המלך ע״ה הוקר רגלך וגו׳ ולכן אמר רבי מאיר שלא נתבוב שהעוסק בתורה בריע ואהוב לפי״ת ולבריות יקל בכבודו יתברך או בכבוד חבריו לכן אמר שהתורה האלהית אשר הוא עוסק בה תלביהו עצוה וירלה כי הנה

העצוה היא כנגד החברים והמיל חמלא במה שבין אדם לחבירו כמו שאמר במעשה רבינו עליו השלום והאיש משה ענו מאד. והנה התורה תלבים לאדם מדת העצוה עם חבירו ועם היותו אוהב וריע תמיד יהיה ככנע לפני הבריות ועינו עליהם וכן תלביהו התורה מדת הירלה ומעלתה אשר היא בערך הש״ית כמו שנאמר ולרלה את ה׳ אלהיך וירלת מאלהיך כי ירא אלהים אתה וחולתם. וזכר ראשונה ענות הבריות ואחר כך ירלת ה׳ לפי שהמדות קודמות לדעות וכן אמר שלמה המלך ע״ה עקב עצוה ירלת ה׳ רוצה לומר שבסוף העצוה אשר היא בתוך בני אדם הגיע ירלת ה׳ שהיא הסוף והתכלית: ומגלין לו רזי תורה ונעשה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתנבר והולך ביאר כי שד יעלה מעלה עליונה כשיהגלו לו מתוך עסק התוריי סתרי התורה וסודותיה ותח״כ יהיה כמעין שאיו פוסק וכנהר שמתנבר שהם שתי מעלות עליונות לחכמים האחד שילמד לאחרים ויעשה תלמידים הרבה כי על זה יאמר עליו מעין שאינו פוסק לפי שהכל יסתו ממנו ולא יפסקו מימיו ועליו אמר שלמה המלך ע״ה יפוצו מעיותיך חוצה והנגיה שיוסיף בחכמתו יותר ממה שקבל כי יוציא דבר מתוך דבר ותתוסף חכמתו מבלפולו וכנגד זה אמר וכנהר שמתנבר והולך שהוא מעצמו מתנבר ומתרבה תמיד. והוי צמוע ומרך רוח ומוחל על עלבונו זה מיוחד לענין החכמה אשר זכר כי כנגד סתרי תורה שאמר ומגלים לו רזי תורה אמר בהעסק בה לשמה ישימהו לסיות בהם צמוע כי אין רמוי לדורשם במקבלות ברבבות עם ישראל כי אם בצמעא ועוד אמר שיהא מרך רוח ואין זה ענין מרך אפים אבל מרך רוח הוא שיסבול עמל הלימוד כי היא יגיעה רבה ולריך למלמד שיהיה רוחו לבל התלמידים להשיג לדבריהם הע״פ שלא יהיה בהם ממש כדי להאחותם במעגלי לדק ולישב דעתם ואע״פ שפעמים יקלו בכבודו ולא יביטו מעלת שלמותו יהיה הרב בהר המתנבר והולך שיגבר שבלו על כעסו ויתהול על עלבונו כי הנה העסק בתורה לשמה הוא יביאהו שלא יחוס על דבר אחר זולתה ולא יתפעל לאחד מהדמיונות האלו. והנה מ״ב אומרו והוי צמוע ומרך רוח ומוחל על עלבונו לא בא במקום הזה כדי לבאר שלמות המדות האלה כי אם לערך הלימוד ולכן מזכרו אחריו. ועליך לייחס צמוע אל מגלין לו רזי תורה ומרך רוח אל מעין שאינו פוסק ומוחל על עלבונו אל נהר שמתנבר והולך כמו שפירשתי. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים אמר זה כנגד הפעולות הגשמיות כמו שיאמר להלן הנוי והכח והעושר והכבוד והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם וכו׳ ואמר רבי שמעון בן מנסיא שבולן נחקיימו בדבי ובניו כנגד זה אמר ר״מ שכל שאר הדברים המדומים לא יחוס אליהם כי הם מעצמם יבאו אלו בספר עוסקו בתורה וכמו שאז״ל ופוף הכבוד לבא רוצה לומר שלא ירדוף אחריו כי הוא יבא מאלו ועל זה אמר ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים עכ״ל: וההשיר ז״ל כתב ריע אוהב הכל דבר אחד וזה כי הריעים שני מינים, הא׳ ריע אינו אוהב אלא שפגע באחד ואחלו קלת זמן ונעשו ריעים זה לזה ולבוף אפשר יבאו לידי אהבה, הב׳ שבחחלתם היו ריעים אהובים כאהבת דוד ויהונתן שאהבתם בלתי תלויה בדבר וזה יקרה בין האנשים שנמשו כל אחד שמע חבירו וייטב בעיניו ומרוב אהבתם כל אחד הלך לנקם את חבירו ונתחברו באהבה עזה, והעוסק בתורה שלא לשמה דומה לריע הא׳, והעוסקלשמה דומה אל הב׳ ולזה נקרא ריע אוהב וז״ש שמח תשמח ריעים אהובים כי אים ואשתו לא קנו אהבה בהתמדת זמן רק בפתע פתאום. ויתכן להעמיק עוד זה הענין כי העוסק בתורה שלא לשמה בהבטל הסכר אשר בעבורו עובר תבטל אהבתו והוא דומה לריע אשר יחבר אל רעהו בעבור תועלת מה אשר בהפקדו תעדר האהבה אמנם העוסק בתורה לשמה דומה לשני ריעים אוהבים זה את זה שאע״פ שלא יקבלו שכר ולא תועלת זה מזה לא יפרדו לעולם כי אהבתם תקשרם וכן העוסק לשמה אין יפסיע לו הש״ית מטובות העולם או לא לא תבטל אהבתו

כלל

יכין תפארת ישראל יכין

ח) שלאו להתחבר עמו לעשות עלתו בכל דבר: ט) דמשני מדומיו היקרים הוא נאהב מהכל: י) שעשה מלותיו יש׳ מאהבה:

וסלאות, שוכר וכבוד, המוזכרים כולם בהבטחות שבתה״ק: ז) שנתן לו שישמחם לנרכו עם כל שנעולם, שהכל כמשרתיו, ברוך בעבורו נברא הכל:

כלל וזה ישפיע הב"ה על שולמו בעבורו ואע"פ שאין עוד זולתו ואיה רצוי שיחרב כי כמו שהוא אינו פוחה אל ממעת אלה כשוכות כן לא יפגה ה' אל רשע הדור ויקיימהו בעבור זה וז"ש שמח חשמח רעים אהובים כי האמת הטובה אע"פ שלא יהיה סיפק ביד בעלה למלאות צרכי הבית תאהבנו ותכבדנו לא כן האמה הרעה כי אף במלאת ספקה יגר לה והיה כי תרעב תתקף ותתקלל בעלה וכל קרוביו. ולז"א ולא שד אלא שכל העולם כלו כדאי הוא לו כאמרם כל העולם כלו אינו ניזון אלא בשביל הנינא בני וחמינא בני די לו וכו' רשמו הסיבה אשר בעבורה מיזון העולם בעבור שהוא עוסק בשמה: **אוהב את המקום**. לא את עצמו לזה יקשה בעינו כמה אנשים עברו דברו ויתדל להוכיחם ולקרבם לא יחברך אבל העוסק בתורה שלא לשמה אינו אוהב אלא את עצמו: **אוהב את הבריות**. כי אינו מקנא בטובות זה העולם כי הוא דבק בטובתו ומה ישאו לו אלו הקינים העולמיים ולכן יאהב הבריות כי אין לו סבה לשונאם ובטבע האדם אוהב את בני מינו אם לא יפרידהו הקנאה והתאוה והכבוד מצורף לזה כי האנשים מוסיפים בשלמותו כי זכותו מתרבה לאין סוף בגלגם שיקרבם לעבודתו יתברך ולכן יאהבם: **משמח את הבריות**. דברי יגר הרע ערבים בתחלתם ומרים בסופם, ד"ת מרים בתחלתם ומתוקים מדבש ונופת צופים בסופם וכמו שאמרו ישראל נעשה ונשמע בפעם אחת שהוסיפו חבק על חבקם כי האנשים אינם מכירים מהיקות התורה ומעלתה עד שיכנסו בתוך דבריה הנעימים ואז ישמחו בה ולכן נקרא העוסק בתורה לשמה משמח את הבריות מצורף כי דבריו יעשו רושם גדול באנשים יען כי הם מלב ומנפש כמ"ש נאים הדברים שיוצאים מפי עושיהם ולזה יהיה לעוסק בתורה לשמה לשמח הבריות מיד בדבריו הנעימים וחזו חרנוס יבפס כמטרל אולפני על ישרוף כמטר לקחי ותרנוס ויתמקו המים ובסימו מיא ועשב ישרוף בפ"א כאלו היא ישרב בבי"ת מן ישרב עליו שיחי ואמר כי כמו שהמטר יגעירו ממנו האנשים לשתו ועם כל זה לבם שמח כי הוא חייהם כן לקח התורה כי יאר בתחלתו ויתחק בסופו: **ומבשרתו** להיות לדיק חסיד ישר ונאמן. ישר הוא מי שאינו מתעורר אל פעולת הרע כלל אלא בטבעו עושה מה שראוי לעשות ולדיק הכובש את יצרו וחסיד העושה לפנים מהשורה אם כן בכלל חסיד ישר וכמה מעלות טובות עליו ואיך זכר ישר אחר חסיד אין זה אלא כאומר אינם פלוני יש לו אלף דינרי זהב ואחר כך אומר שיש לו מאה והמבל לא יספיק לתרץ זה. והב"ל לפי שהחסיד לא יוכל תמיד לעמוד בחסידותו אבל הצדיק לא יסור מצדקתו דרך משל מי שהתדל לעולם להיות מעשרה הראשונים לבית הכנסת אי אפשר שלא יחסר פעם אחת שלא יגיע מהם אבל הצדיק הוא המתפלל בכל יום ואפשר לו לעמוד בצדקתו זו לעולם יאמר כי היא מושכתו להיות חסיד ישר ר"ל שתהיה הסידות בו קבועה כיושר ישר ושבח לו כטבע שני והוא אומרו נאמן שיהיה חסיד תקוע במקום נאמן: **ומרחקתו** מן החטא. דע שיש פעולות טובות בהיותה אחת טובות מאד ובבחינה אחת רעות מאד וכמו שאמר הרמב"ן ז"ל בפסר הקדוש על חיבור האדם עם אשתו כי כשהיה מפחיתים עצמם מן התאוה ומכוונים לבם שמים בלבד נקראים קדושים ופעולותם טובות מאד לאין קץ וכשהוא להפך לדק בחכם באומרו כי חרפה היא להם ואין ביניהם על הבהמות כלל יתרון וכן אז"ל נתקדשו שביבים עמהם יוד של אים וה"א של אשה נתחממו נשתלקה השכינה ונשארו אם אש וזה הענין רמזה התורה באמרה וידע האדם את חוה אשתו קרא הכתוב ידיעה לאומרו בחרם אלרך בבטן ידעתיך וכבר היה מן החסידים שפרשו לגמרי מן האשה על דרך לא מדובשך ולא משוקיך, ואמר הכתוב ויתן לה הריון והיה ראוי לומר ותהר אבל לפי שהפועל הטוב יתחלק לשלשה או כלו בחמי כסים כפרד קלתו בחמי וקלתו שכלי כלו שכלי העיד הכתוב כי היה כלו לשם שמים אין בו תערובת פסול כלל וכן בעסק התורה שהוא בכוונה ראויה יעלה לשמים שימו אבל אם ח"ו יתכוין בהנאת עצמו ירד מפה מפה שאול ונוח לו שלא יצא לאויר העולם ולא למד תורה, ולזה אמר כי העוסק בתורה לשמה מרחקתו מן החטא בכל דבר ודבר ומקרבתו לידי זכות המצות באותו דבר: **ונהנין** ממנו עצה ותושיה. יש לעיין מדוע שהרי אמר לעצה אוהב משמח את הבריות והוא בהנאתם נאמנו בלי ספק. ושוד חסר כי"ת בעצה היה ראוי, ושוד לא היה ראוי לקרא התורה כאן בשם תושיה כי אינה נקראת תושיה אלא בבחינת העוסק ומתפלפל בה לא בבחינת השומע כי אין מסבב תשות הכח בשמיעה, ושוד לא הבנתי למה אמר זה הלשון והבנין היה לו לומר ולומדין. אבל נראה לי כי זו מליצה נפלאה ומשך למאמר ומרחקתו מן החטא וזה כי השם ית' נתן בשכל לבני אדם מתנה קיימת וכמו שאמר במשנה חבב יחידה נודעת לו שנברא בצלם וכן התורה לישראל וכשאדם למד תורה ומצא בו סיגים בציבול שהיא עלמה עלבה וכעסה צרותיה וכל שכן כשהצרות באות מגדו ממש כמו שהיה הזכם ויוצא ולכן אמר התנא כשהיא מרחקתו מהחטא המצלה נדבר מה ומקרבתו לידי זכות המצלה באותו דבר אז יהנו ממנו עצה ותושיה העצה עלמה והתושיה שבציבול הם בשמחה גדולה ישיגו להשפיע בו ובאלו הם והוא שבו לדבר ה' וזו"ל בכמה מקומות והדברים שמחים בתיתם בסיני לא ראה מה שאמר אחר כך ומתנת לו מלכות וממבלה כי עד עתה לא בשחה בו להגדילו ולהמליכו כי תהיה הגדולה והמלוכה מוקש לנפשו כי ישתרר גם השתרר ותהיה סיבה שתאבד ממנו חכמה ועצה וכמו שקרה לרבים אחר שעלו במעלות הדמיונות ששכחו את התורה: **ויתכן** לפרש שבות ממשך לאומרו ונהנין ממנו שאמר שהם שמחים באכסניא שלו יהנו לו מלכות וממשלה כי בכבודו יהיה להם כבוד וישמחו הם והוא אבל העוסק בתורה אלא לשמה הן מוכרחות בידו לפור קשורה ביד נער ודרך כל העולם שאכסניא שעשו לו כבוד יפרע בעון יפה אבל מי שלא עשו לו כבוד אינו פורע אלא מהמאכל בלבד, וכבר היה מי שכתב שלזאת הסיבה יאמר הב"ל השואר מלדיקים כי גלוי לפניו שינשו דעתם בו ויקחו מוקש לנפשם: **ואמר** עוד ונעשה כמעין שאינו פוסק את מימיו כי המעין שמקורו משחת מן הטמופת יפסקו מימיו אבל מי שהוא זך ונקי יהיה לעולם מבע וכן העוסק בתורה לשמה שהוא רחוק רחוק מן החטא וקרוב קרוב אל הזכות ושולה לעולם במדרגות הסולם עד בואו לפני ולפנים וכל זה ממשך לו מהיות תחלת לאודו לשם שמים כמו שנכנסת המעין מובעת ממקורו ועוד כי הבלה והתושיה קנו אכסניא אצלו מהבאתם ושמחתם בו ולא ירלו להפרד ממנו ובאמת שבמעלה הזאת הין זוכים הנביאים לנבואתם כאמרם אלא מתוך שמחה ועיין איך נמשכו דבריו אחר אומרו ונהנין ממנו כמו שפירשתי: **והוי** נוטע ואתרך רוח לא ידעתי למה הכנים הלוואה הזאת בין סיפורי תאריו ושבחיו. והב"ל לפי שהמשילו לנהר שמתנבר והולך שדרכו להיות הומה על שמעו קולו למרחוק כאומרו מקולות מים רבים ונו' חזר פניו אליו והזהירו אלא יתברסס בעמיו כי אם שיהיה נוטע כאומרו ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות, ודע כי זאת המעלה תביאהו התורה בטבע בשאר המעלות וכאומרו אוריתא מרתחא ליה כי טבע כל דבר שיתגלה ויתפרסם במקום שהוא ולזה תפול בזה הלוואה. **ואתרך** רוח לשון הלצה הוא כמו שהשאר כשמתנבר אם יהיה לו מקום שיתרחבו מימיו לא ירומו גליו כן ראוי לחכם שיתן מקום בלבו לחזק מעלותיו בל יצאו תוצה. ד"א והוי נוטע הזכיר אלא מדרגות הטעוה. הא' הטיב אשר הוא נוטע במעשיו ובלתי מתגאה כלל. הב' אתרך רוח והספרש שבין אתרך אפיס לאתרך רוח כי אתרך אפיס שלא יראה כעסו אך כועס ומתריך להנקם. ואתרך רוח קשה לכעוס אף אם עשו לו דבר שלא כהוגן יאריך רוחו ולא יכעוס כי אם על דבר גדול. הג' מוחל על עלבונו כי אפי' יבזהו הבזיון דבק בנפש מוחל על עלבונו. ואם תדקדק תמצא שאלו הג' מדרגות כנגד ג' נפשות. כנגד הנפש הבהמית נוטע במאכל ובמשתה ובמשגל ובבית הכסא הדברים אשר בהם נשתתפו עם הבהמות כאלו מתביים על שהוא שותף לבהמות בזה. ואתרך רוח נגד החיונית. ומוחל על עלבונו כנגד הנפש המשכלת: ומוחל על עלבונו וא"ת הרי אמר ומלבשתו עטוה והשתוחה כי לעטוה תחלה ואמצע וסוף, תחלה להיות שפל רוח בפני כל אדם ולכבד את הכל כפי כבודו. אמצע עלובים ואינם עולבים הומשים תרפתם ואינם משיבים אבל המתם בלבם סוף מוחלים על עלבונם כאלו אינם בני העולם. **ומשמח** את הבריות הא', ומלבשתו הב', ומוחל הג', ולז"א ומגדלתו ומרוממתו כי מעתה הרי הוא דבק במי שאמר והיה העולם, והנורם לזאת שני דברים. האחד האמונה בש"ת ובנעימותו. והב' מי שהשקה רמ"ח אבריו מתורת אלהיו והוא העוסק בתורה לשמה נחשב לו כאלו קיים כל

משמח את המקום. כ' מדרש מעלי אבות פ' ד:

שנויי נוסחאות

ומלבשתו בד"נ ובמסכת כלה רבתי (פ"ח) **מלבשתו**

לקוטים

כמחשבתו בגשמיות הדברים כגון בדיני נזיקין וכן איך לעשות לשם ולאיזו במיגו של דמאים מה שהמלאי יסול לעשון ובדומה. או יתכן לפרש כל דברי הגמי הכל על התורה. דהנה קודם לימוד התורה צריך להכהר בידאת כי כדי שיהיה ירלתו קודמת לחכמתו וכן להתודות על חטאו כדי שילמוד אחר כך במהרה אבל בשעת עסק התורה אמר ודבר בהם לשמם לשם עסק התורה ולא שלא יכוון בעת הלימוד עניני ירלת ה' ע"מ כל הלימוד הוא לשם יחוד קו"ה. וכשהוא מייגע ח"ע בדבר הלכה בפשטות בודאי הסכינה תורה עליו בשעת למודו ממש. כמלחמ"ל אין לו להקביה בעולמו אלא די אמות של הלכה בלבד. ויתבאר עוד ענין לשמה לשם פתורה עד"מ. בענין הדוברות העושים בם דרך אשר האדם יושב עליהם ומהגיגם לממות המקן אשר עם יעשם מהם קורות בנין לו כלים. ובאשר האדם יושב עליהם ומהגיגם לממות המקן הנה הוא מגיל את נפשו מן הנזר וגם הנעים יבולו להכליהם. אבל אם יבדל מהם אל הים טוב אין לו חיים ובוגע וגם לאם אין מי שיוכלם ויאכלו ואין לאם היקון לאלת מגולמי עצים לצורך בנין לו כלי. אבל אם יוליכם למקומם הנה מים יחיה עליהם וגם אבר רב יהיה לו על הולכתם ואם יבולו לבלו אותם. כן עסק התורה אם ח"ו אמתו פורשים ממנה אין לו חיים וגם לא כדי בנין. וכמ"ש במדרש לעשה התורה בגדי אלמנות וכנסת לפי הקב"ה ואמרה אם אין עוסקים בה אין לה קיום. ואם אמתו עוסקים בהורה אמהו חיים וקיימים ומקבלים עוד שכר וגם לא יש שמתה כמם ת"ל והיו הדברים שמים בעיניהן מסיני. שפדברים עצמן שמים. משל"ה להיפך ח"ו נורם עלבון לתורה וכמ"ש אוי להם לבריות מעלבונה של הורה וגם אדם אינו עוכב ברשם העולם וחיים מים עכורים. לולי התורה שעשועיו וכב חיה יחיה לאורך ימים [ונפרש בעם שהאדם ממדם חידושים מה שאין זה ביכולת מלאך שהש"ת ברלו בתכלית שלימותו וה"ל לאוסף ולית ליה מדיני כלום משל"ה האדם הולך ושלו מתחזק מעלה

יבין תפארת ישראל יבין

יא) לא לבד לאדם מיומד, אלא אפילו אותן המקבלין במדות, או בתנאים, אמרו לאותבן רק מדהן בריות של הקב"ה: יב) אהבה היינו בלב בעת המעשה. ומשמח היינו בהמעשה עצמו שעשה אותה בשלימות: יג) המדות הן כמלבושיו

של אדם. וכשישתמש בא' מהן הו"ל כלובשה, שיתבאה בה. והשוקק בתורה לשמה, תלבישהו התורה תמיד במידת הענוה, שיתבוב תמיד על שפלותו. גם תלבישהו תמיד ירלת הכבוד נגד האדם שבפגש בו, שיתבוב ג"כ שפלותו נגד רוממות

ומבשרתויד) להיות צדיקפ), והסידוז), וישריז). ונאמניח). ומרחקתו מן החטאים). ומקרבתו לידי זכותכ). ונהנין ממנה עצהכא). ותושיהכב).

הדברים לא יחסר דבר. והוא אומרו ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כי אף מה שלא עשה נחשב לו כאלו קיים ועשה: ואפשר שהוא על דרך שאין לך מדה טובה הימנה כי הוא מגדל ומרומם מלד התורה יותר מכל המעשים שבעולם הן מעשה הרפואה הן מעשה המנע או האלהית על כלם הוא מגדל ומרומם כי כל החכמות זולתם בכל המעשים אשר נעשו תחת השמש וזו דורשת וחוקרת בגורל כל העולם ועושה כל המעשים: ואפשר עוד לומר על דרך מה שאז"ל כתוב אחד אומר כי גדול מעל שמים חסדך וכתוב אחד אומר כי גדול עד שמים ותדביקו בגורא גמלא גדול ורם על כל המעשים אשר נעשו תחת כל השמים ודבר נאה הוא כי העובד את המלך ע"מ שלא לקבל פרס לתת שכרו משלם. ויתכן לפרש על כל המעשים אשר נעשו תחת השמש כי העולם כנוף והתורה לבפנו והנפש מושלת על החומר ויהיה זה המאמר על דרך מה שאנו אומרים בקדיש לעילא מכל ברכתא וכו' לומר שהוא מבורך למעלה מכל מה שנאמר ומפשר להאמר בעולם וכן אמר אחר שהזכיר בפרס קלת מעלותיו אמר שא"ל לפרסם אותם אלא דרך כלל הוא אומרו כי מגדלתו ומרוממתו ישן כי הוא דבק באלהיות ועבד מלך והיא המעלה אשר נתייחדו בה והוא אומרו ונתנך ה' עליון ומגדלתו הוא פירוש ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו כי התמא כלל ופרש זוכה לדברים הרבה כלל ופרטיו נקרא ריע אהוב ולא עוד פירושו ומגדלתו ומרוממתו וכו' עכ"ל: ואפשר לי עוד לומר כי מה שאמר ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כיון אל מה שא"ל בפסוק זאת התורה לעולם למנחה ולחטאת וגו' כי הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכן כלם נמצא שהתורה מגדלתו ומרוממתו על כל המעשים כי היותו קורא בתורה מעניין עניו כאלו עשה המעשים של המצות שהרי הקורא בפרשת עולה כאלו הקריב עולה וכן כל תרי"ג מצות כאשר עוסק בתורה וקורא אותם הרי זה כאלו עשאם וזה מרוממתו על כל המעשים כי מעלים עניו כאלו עשאם וזה על הכוונה הטובה המטרפת לעסק התורה: והר"ם אלמוסמיו ז"ל כתב ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו אפשר שמלת הוא תהיה דבקה אל העוסק המזכר ומלת לו אל העולם והכוונה שכל העולם כולו עם היותו גדול וכולל כל המעלות כלם כדאי הוא העולם המזכר אל העולם המזכר כלומר שהעולם המזכר הוא כדאי והגון וראוי להיות תכלית אל העולם כלו וזהו אומרו כדאי הוא לו כי הלשון העולם בתורה נאמר כל העולם עבל לו שהוא כדאי ותכלית אל העולם המזכר. נקרא ריע אהוב כלומר שהעולם הזה הוא ריע אל אלם אחר כמוהו והוא אהוב ממנו וזה להיותו עוסק בתורה לשמה לפי שהעוסק בתורה ולא יעסוק בה לשמה וכ"ם הבלתי עוסק כלל הנה לא ימלא לו ריע לפי שכל היולאים ממרכז הכוונה השלמה יתחלפו זה מזה וזה כי התכלית הטוב הוא אחד כמו שבאמת הוא ג' והרעות והתכלית הבלתי טובות הם רבות כמו שהכוכבים והדברים הבדדיים הם רבים ויהיו לבלתי בעל תכלית ואינו מוכרח שיהיו רעים ומשתרפים הרשעים לכוונה אחת כי אפשר שיהיו להם כוונות מתחלפות. אמנם מי שיעסוק בתורה לשמה זה בהכרח יהיה ריע ואחב לאיש כמוהו ומתחתף עמו שהתכלית המכוון לכלם הוא ג' וכמו כן הוא אהוב לכל השלמים כמוהו כי מתאלי השלם לאהוב את השלמים ולהתחבר עמהם תמיד והוא אסבת הטוב במה שהוא טוב שכל השלמים יכספוהו. וגם פירושו נקרא ריע אהוב למקום כמו שפירשתי אני לעיל: ומלבשתו עמה וירלה. אפשר שהעמה הזכר ואל התאוני תהיה הירלה שהיא ירלת החטא: ומגלין לו רזי תורה. כלומר אחר שיהיה שלם במעלות המזכרות המלמעלות התורה אז מוסרין לו רבותיו סתרי תורה כי אם אינו שלם בחלק המעשי או שאינו עוסק בתורה לשמה דהא בהא תלוי שהעסק בה לשמה יביאהו לשלמות המעשה ושלמות המעשה יביאהו לעסוק בה לשמה אז אין רמוז לגלות לו סתרי תורה: ואמר שימשך מזה אחר שיתגלו לו סתרי תורה בשלמות המעשה כאמור שיהיה כמעין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך רומה לומר שמלא היותו עוסק בתורה לשמה אחר שיגלו לו סתריה יהיה נמשל בזה אל המעין כי המעין כאשר יהיה מקורו וגמתו נפתח לפעמים יפסק המעין ההוא אך כאשר יהיה המקור מגולה יהיה מוצא בלי הפסק כי לא יהיה לו דבר מונע יציאת המים אל המעין ולכן אמר שבמה שיתגלו לו רזי תורה שהוא גילוי המקור ונקייתו מזה יתחייב שיהיה מעין למודו בלתי הפסק כי אם לא ידע סתרי תורה ויהיו נעלמים ונסתרים ממנו אם ישאלו ממנו דבר מה בדלוסים האלהיים לא ידע להשיב וממלא מעין ידיעתו נפסק וע"כ אמר שמלד שיתגלו לו סתרי תורה שהוא נמשל לגילוי המקור יתחייב שיהיה ממעין שאינו פוסק. ולהיות שהמעין אף שלא יהיה פוסק לעולם מלד נקיות וגילוי מקורו הנה לא יתחייב מזה שירבו ויתגברו מימיו יותר ממה שהם כי המעין אף שאינו פוסק אינם מתרבים מימיו ע"כ אמר שהעוסק בתורה לשמה ידמה למעין בהעדר הפסק וידמה לנהר מתגבר בריבוי ההשגה והוספת הידיעה והתכמה יום יום וע"כ המשיל העוסק בתורה לשני הדברים גם יחד אל המעין ואל הנהר: והוי לגוע וכו' אפשר שתהיה לוותה שמלות ר"מ אל העוסק בתורה על שלשה דברים שיזכר בהם אחר שיתגלו לו סתרי תורה והם הלגיעה וארך רוח ומחילת העלבון: ואפשר שאינם בדרך לו אם ואזהרה רק בדרך הודעה שהודיע שהשלשה דברים המוכרים יהיו נמצאים לו מהיותו עוסק בתורה לשמה ושלשה דברים האלה צריכים מאד אל השלשה דברים אשר זכר לאמרה כי מנה שזכר במגלין לו רזי תורה יתחייב לו אז לוה עליו שיהיה לגוע בסתרים הם שאע"פ שנתגלו לו לא יפרסם לותם לאחרים כלתי רצויים לקנלתם רק בהגנע לבת וכנגד הדבר הזני שאמר בעשה כמעין שאינו פוסק עד שיהיה לכל שואל כלתי הפסק והעלם כלל אמר שיהיה ארך רוח שיהיה סובל שאלות השואלים ממנו כי אם יבא לכלל כעס ויהיה נוגע בהם אין לך הפסק גדול מזה וכנגד הדבר הג' שאמר שהוא כבר שמתגבר והולך שהכוונה בו שכל זמן שמזקין חכמה נוספת בו אמר שיהיה מוחל על עלבונו וזה כי כשיגיע מחר מה שהיה נעלם ממנו שהוא שאלות העדרי צריך שלא יקבל מזה עלבון כי אם יקבל מזה עלבון לא התחדש לו ידיעה כלל בהמשך הזמן וכ"ם אם היה בו שאלות קשיי צריך שיחזור בו ולא יקבל מזה עלבון כלל וע"כ אמר ומוחל על עלבונו שהוא הנמשך לו מלד התחדשות ידיעתו הנזכר. ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים אפשר שהכוונה שהתורה תרוממהו ותגדלהו עד שיהיה מושל על כל המעשים רומה לומר שלא יצלר ממנו דבר מכל אשר יעשה: או שיאמר שבעסק התורה לשמה יהיה מושל ברוחו ובחומרו כי המעשים כולם הם מפאת החומר והעוסק בתורה לשמה הנה הוא מושל על כל מעשה החומר שיהיו כפעלים ברצון השכל ולא יהיה השכל נכנע אל מעשה החומר רק להפך: או יאמר על כל המעשים רומה לומר שהתורה תרומם לעוסק בה כשיקדים מעשה המצות אל התורה והוא כאלו אמר תרוממהו כשיהיה העסק בתורה על המעשים שהמעשים יהיו קודמים ויבא עסק התורה עליהם על דרך מאמר רז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת עכ"ל: ולב אבות כתב והוי לגוע שעם היותו מגדרגה שזכר שיגלו לו רזי תורה ונעשה וכו' עם כל זה אל יחרום ליבכם לפנים ממחילתו לדרום במופלגת ממנו על דרך הלגע לכת עם אלהיך וגם אל יהי הורם ליבכם נדרום מה שלא בהדרגה אחר הדרגה אחר שיקדים מה שראוי להגיע, ולא"ל ארך רוח ולא נבהל וממהר. ולדעתי לכן עלתה בזה הענין מלת הריסה לפי שבריות החומר מהיותה לפניו הורם הוא כאלו רומה להרום זאת המחילה וליבכם לפנים ממחילתו וכמו שאמר אל יחרסו אל ה' וגו', אמנם הלגוע הוא מסתתר אחר מחילתו עכ"ל: ואפשר עוד לפרש כי מה שאמר שמה וירלה הכוונה לפי שים מי שהוא עניו בפני כל אדם כקטן בגדול ואפי' בכני מי שבשיגיו הם פחותי הערך בחושבו כי מדת ענוה טובה על מלך והענוה

המשיך

ציונים

ומרחקתו מן החטא. עי' בדרש פרשה ד' ופ"ה:

שנויי נוסחאות

ומבשרתו כו' וחסיד וישר ונאמן. בד"כ ונמצא ,,ישר,, ; בכלה רבתי ,,חסיד ישר,, ; במחז"ו ,,ונאמן ועניו. והוא מיוחד לתורה דהא בכר חני לה ומלבשתו ענוה. ובפי' מהר"ו לתרי שמצאר המלה ,,לתמן כתוב שמה ,,עלוב ואינו עולב שומע ריגוו ,,שותק" וכפי הנראה הוא הפי' על המלה ועניו המסרה שמה בעשות. ואולי היה לפניו ועלוב כמו שהוא בגלא הנלא דבי אליהו זוטא. ומרחקתו. בכלה רבתי מרחקתו. ל(ידיד) זבות. בכלה רבתי ליתא. ונהנין ממנה. בכלה רבתי ונותנין מתנו ומתקן נדפוסנו ונהנין ואולי יש לתקן ונותנין לו ונגמ' שם ונהנה ממנה ומתקן לבפנינו, לא ברך, ועי' הפי' הלל בדבי".

לקוטים

מעלה מעלה. וגם סיבה הוסיפו חז"ל גדרים וסייגים משה"כ לם היתה התורה למלאכים היתה עומדת לפד במלא אחד בלי מגרעת ובלי הוספות. ובאמר כי המפרשים כי המלאכים נקראו עומדים. כמ"ם הכתוב ומתי לך מהלכים בין העומדים האלה. ולכן נתנה לנו לאורכה והיא חיינו ואורך ימינו] וא"כ איפוא יתקן שלמוד הדרש תורה לכוונה זו לשאול ל"ע מני שחת. וגם זו כוונה טובה היא. אך הפלא האמיתי יתבון בעצמו מה לפי ומה חיי נגד חיון מעלבון התורה אם יעזבנה. וזהו פי' לשמה לעצמה מעם. ויתפרש מ"ש (משלי ג') עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר. כמו מי שעוגב בהר ומתחזק לאחוז בעץ למען יעלה. כן התורה למי שעומד בה ומחזיק לאחה וכוונתו להגיל נפשו מעבוא נקלת התורה לו עץ חיים למחזיק בה. אבל אם לומד למען התורה לתמכה ולסעדה לשמה ולמענה וזהו תומכיה מאושר יותר: זובח לדברים הרבה. מלבד מה שתוכב לקמן בהמשנה. [ביון שאמר לקמן ולא עוד כו'. משמע שהוא מילתא בלאפי נפשיה]. ואמר דרך כלל לפי שאין הפה יכול לדבר ולתשוב. כי הנה יש הרבה כוונות בשלא לשמה כמו ממון כבוד ורבנות וכי"כ. וקבל רז"ל (בבא סג). לתמאלים בתורה היינו שלא לשמה שאבר וכבוד הוכא. ולמיימונים בה היינו לשמה אורך ימים מיכא וכ"ם עושר וכבוד. וע"ם שכל שכרו של

יכין תפארת ישראל יכין

רוממות הלדם שלפניו. וכ"ם שיתבוב בפלותו נגד רוממות שמו ית', ויהיה תמיד יכא לפניו יכאת הכבוד: יד) תמן לו הכנה: טו) בחיוניו לה': טז) בחיוניו עגד בל"ח: יז) בחיוניו לבלמו לבני להשתית מדוחיו, כגון לבני להיות עגל לו לבעבתן לו מבוהל וכדומה: יח) כמו מימיו לאמנים [שפיה ל"ל פש"ז] כ"ל שאינן פוסקין. כ"ל ר"ל שתמיד יהיה זה בלדיק כמו שהוא עבשו, ולא מתבקפו המקרה לו הולר: יט) דאף דאמרינן שמבשרמו

לגיות לדיק, היינו שיהיה בנפשו הכנות לכך. אבל מדיין לא שמשיכן האיך יתנהג בשיבות לנסיון מעגיים תלגיים. כשיזדמן במקומות הטעה. לפני קאמר הכא ומרחקתו מהחטא. כ"ל תמנעתו לבוא בתקיומות הנסיון: כ) תקבלו לבקש תקומות וכבות שאפשר שיזכה על ידן: כא) שהקב"ה יחוננו כח בלשון לומדים להעות לב שומעי דבריו אלו: כב) הגלת הטעה, היינו שנהנין מדבריו בעצה שמדבר. והגלת הטעיה, היינו שנהנין בעושין

כדבריו

כאמתית היה זאת רק המלוכשת בגילה כלומר שאם הוא עניו מפניהם בה ותו ירא מפניהם בחובבו כי להם יתר שאת עליו מן עמוד זאת היא העמוד הטומדת לעד והעוסק בתורה לשמה התורה מלבשתו עמוה וירגלה שהיהן כאחת ואמר ומלבשתו כי כמו שהלבוש הוא דבר הכרחי לאדם שא"ל לו להיות עדום מבלי לבוש כן עמוה זו היא כמו לבוש ומגלה הוא ערום. וגם אפשר שכוון כי מהעניות והיראה נעשה לו לבוש כמו שא"ל הלוקח לרבנן וכו' מתלבשת בשמחה לעתיד לבא: **ואפשר** עוד שהוא נמשך עם מה שאמר משמה את הבריות ויובן עם מה שפירשו המפרשים בשם שאמר הכתוב משחק אליהם ולא יאמינו ואור פני לא יפילון שהכוונה שהיה חיוב משבח את עצמו שבל כך היה חשיבותו וגדולתו שאפי' כשהיה משחק עמהם לא האמינו שהיה משחק בפניהם ומחשיב אותם לשחוק עמהם מרוב גדולתו ואמר ואור פני לא יפילון כלומר כי אפי' שמדרך הטבע כי השחוק וקלות ראש שעשה הגדול בפני העם הוא גורם לו זלזול כבודו כי תאבד אותה המורא מהם ואיבד אפי' שהיה משחק עמהם אור פניו לא יפילון ומורמו היתה עליהם וזה מה שאמר בכאן שזה שעוסק בתורה לשמה יהיה משמח את הבריות ומשחק עמהם כלומר הוא בזה אליהם ועם כל זה אור פניו לא יפילון כי התורה מלבשתו עניה וירגלה כלומר שכל העולם כולו יהיו עניים וירגלים ממנו כאשר בתחלה ולא יסתבב לו שום זלזול על היותו משמח את הבריות. ומבשרתו להיות לדיק חסיד ישר ונאמן כלומר מכשירה אותו להיות מוכן להיות לדיק בתחלה ואח"כ להיות חסיד שהוא עושה לפנים משורת הדין ואח"כ ישר ונאמן אין הכוונה בענין המעשה שהרי אמר חסיד דעדיף מכולם אלא הכוונה שאחר שיהיה שלם במעשה ג"כ יושלם בלימוד והוא שיהיה ישר בלימודו כי עיקר הלמוד הוא שיהיה לו שכל ישר וכל דבריו בסברא ישרה ואף גם זאת יהיה לו בענין הלימוד שיהיה נאמן רוח מכסה דבר ובפרט בסודות התורה לא יהיה הולך רכיל מגלה סוד אלא נאמן רוח שלא לגלות למי שאינו ראוי. ומרחקתו מן החטא אפשר לומר שהחלת הסכנה והכעיר שמכינו להיות לדיק וכו' הוא להיות מרחיקו מן החטא שהוא סור מרע וז"ש ומרחקתו מן החטא ואח"כ מקרבתו לידי זכות שהוא להיות לדיק וכו' ובתחלה תני ומכשרתו וכו' בדרך כלל והדר מפרש אופן הכשר והוא תחלתו מרחקתו מן החטא ואח"כ מקרבתו לידי זכות: **ואפשר** עוד שהכוונה שלא יבא לאחרים תקלה של חטא על ידו וזה כי אפי' מי שהוא לדיק אפשר שיעשה איזה דבר מותר והרואים אותו יעשו לפעמים בדבר אסור הדומה לו וילפי מיניה ע"כ השמיעו שהתורה מרחקתו מן החטא שלא יחטא שום אדם על ידו ואדרבה מקרבתו לידי זכות כלומר מקרבת אותו לזיכוי אחרים על ידו. ונהנים ממנו כלומר לא די שמזכה לאחרים על ידו אבל גדולה מזו שהאחרים נהנים ממנו עצה ותושיה כלומר בעצה ותושיה וחסר בי"ת הבימוש וכמו שאמר לעיל בגאמר לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה כי אדבעת הדברים האלה הם כלולות בה והעוסק בה העולם נהנים ממנו בהם. ונותנת לו מלכות וממשלה וחיקור דין מנהג העולם הוא שהמלך אין המלכות מתנהג על ידו רק על ידי המשנים והשרים על פיהם יצאו ועל פיהם יבאו וזו תקרא ממשלה ומלבד הממשלה יש כח אחרת של דיינים לשפוט את העם על פי דתם וזהו הסדר הנסוג לפי שא"ל לו למלך לעשות את כלם כי גבול יגול וכבד ממנו הדבר והאיש אשר יעשוק בתורה לשמה הוא תורה מזכה לו בשלשתם גם יחד ונותנת לו מלכות וגם ממשלה להנהיג כל המלכות על ידו ממש וחיקור דין כי הוא אשר ישפוט וידין את ישראל ויביאר עוד שזוכה כנגד שלש כי כנגד החיקור דין מגלין לו רזי תורה כדי שלא יטעה בשום דין. וכנגד הממשלה הוא נעשה כמעין שאינו פוסק להשקות ונפקה על כל פרש ופרש מעניני המלכות וכנגד המלכות אמר וכנהר שמתגבר והולך כלומר שהולך ומתגבר ושטף ועבר לכל שאר המלכויות ומלכותו בכל משלה והזהירו עתה ואוהו שלא כנגד שלש כנגד המלכות שהתורה מתנת לו לוהו והוי אצוע לפי שמלדרך המלך הירום לבבו ברבב ופרשים ואנשים רבים לפניו וכיוצא ע"כ הזהירו שיהא נטע בכל דבריו ולא ירום לבבו. וכנגד הממשלה אמר ואדרך רוח לפי שהמלכות שוטר ומושל צריך שיהיה אדרך רוח ולא יכשל מהרה וזה יהיה קיום בהנהגתו. וכנגד החיקור דין אמר ומוחל על עלבונו כי לכאורה נראה שאם המלך יראה לחקור את הדין בחקירות ועמיים ודקדוקים רבים נראה שהוא עלבון לו היותו יושב בחקירות ודקדוקי עניות בהיותו מלך אבל אשר יחפוץ יעשה ע"כ אמר שיהיה מוחל על עלבונו בענין זה כי המשפט נאלהים הוא אשר הוא מלך מלכי המלכים. ובגדלתו ומרוממתו על כל המעשים השמיעו כי ת"ת כנגד כולם ולכן הגדולה והרוממות שמגדלתו ומרוממתו התורה היא למעלה למעלה על כל המעשים טובים והמצות כלומר על כל הרוממות והגדולה שמגדלים אותו המעשים יותר למעלה מגדלת אותו התורה. ואפשר עוד לומר שהשמיעו כי העוסק בתורה לשמה לא יבאר ממנו מזמה ואפילו אם ירצה לברחת תחת השמש מה שלא נברא בששת ימי בראשית יוכל לברחם וכמו שמצינו במרע"ה שאמר ואם בריאה יברא ה' ואז"ל אם נברא כרי טוב ואם לא יברא ז"ש ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים שירצה לעשות או לברחות יתקיים ויעשה אותו הדבר לא יפול מדבריו ארצה. ואפשר ג"כ שכ"ן למ"ש בבלעלם שהיה יודע לברף אותיות שבהם נברא שמים וארץ באופן שהעוסק בתורה לשמה יתנלו לו רזי תורה עד שידע איך נברא כל המעשים ונרשם ויסודם. ומצאתי כתוב ומרחקתו מן החטא כי מתוך התורה ידע סוד איסור והיתר ושונא העבירות ויתרחק מכל שון ומשמה וחטא וכן אמר שלמה ערום ראה רעה ונסתר פי' ראה החטא ושונאו ונסתר ממנו ופתיים עברו ונענשו שלא למדו אורחות חיים ושונאים העבירות ונשבו: ונותנת לו מלכות וממשלה פירוש ממשלה שמושל בגופו ולבו הלב בקרבו כמו שאחז"ל אם פגע בך מגוול זה מכסהו לעיה המדרש אם אבן הוא נמוח אם ברזל הוא מתפוצץ וכו': והר"ם אלבקאר ז"ל כתב כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה וכו'. כלומר העוסק בה לשמה שאינו משברו עליו כמה מיני יסורין לא יהום על זה מלהכתו אותה אז נעשה בו קנין עצמי אשר לא יפרד ממנו וכל שאר הקניינים אשר יקנה האדם אינם כי אם לרחקות לעבהות ולאיסות לתורה אמנם אם הוא בספר התורה חזרה להיות קרדום לכוונת המלאכה אשר רוצה לעשות או הקנין אשר רוצה לקנות. והנה העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה והטעם שבעת אשר קנה קנין האחד בפועל הנה כל הקנינים אלו אינו בכח הן ואח"כ יוצאים מהכח אל הפועל. נקרא ריע למקום ואהוב לבריות לפי שהוא סבת קיום הבריות כי לדיק יסוד עולם. ושמא תאמר כי בסבת זה הכל חייבין בכבודו והוא אינו חייב בכבודם ע"כ אמר שהוא אוהב את המקום אשר הוציאו מהכח אל הפועל ומן האין אל היש ואוהב את הבריות ומכבדן אע"פ שהוא אינו צריך אליהם ומשמח את המקום במעשיו הטובים וכמ"ש יהי כבוד ה' לעולם ישמח וגו' כלומר אימתי הוא כבודו יתברך כשישמח במעשה הצדיק ופעולתו ומשך משמחת הבי"ת הספעה טובה אל העולם באופן שכל העולם בכללות הן שמחים הן דומם הן צומח ובעל חי ומדבר וזה דקדק באמרו משמח את הבריות אשר הוא כולל לכל הבריאה. ומלבשתו עמוה וירגלה שמי שעוסק בתורה לשמה מתלבש בענוה וירגלה ירא הוא מהבריות ירגלה של אהבה ולא יתגאה כמה שהשיג מהגלמות על בני אדם. ומבשרתו להיות לדיק לשון בשורה כי בעת קנותו לעוד התורה לשמה הוא אינו בכח ואח"כ הן יוצאין לפועל. וים גורסין ומכשרתו בכ"ף והוא כמו הכשר ורשים אשר הוא ענין הכנה וחיקון ואמר לדיק וחסיד כנגד מה שבין אדם למקום ויבר ונאמן כמה שבין אדם לחבירו ומרחקתו מן החטא הוא בינו למקום ומקרבתו לידי זכות בין אדם לחבירו. ולא אמר ומוצעתו מן החטא לפי שהבחירה ביד האדם בענין ירצת שמים אינם תנוים בזולתו אמנם עם כל זה הבא ליטהר מסייעין אותו שלא תבא תקלה על ידו אפי' שלא במתכוין כי לדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידם: ונהנין ממנו עצה ותושיה י"מ שחוזר לאנשים שזכר שנהנים ממנו בעצה אשר יתן להם והלך רוחה שחסר בי"ת הבימוש. אמנם הענין הוא כיצו לתורה שנקראת עצה ותושיה יש לה שמחה גדולה וכאלו היא מקבלת הנאה מזה האדם המתעסק בה כמו שאמר המחבר משחקת בתבל

(שנאמר לי עצה כו' לי גבורה). כבי"מ ליהם. ונותנת לו ומשלה וחקור דין. בבי"מ ובמה"ו ומשלה וגדולה..; בכלה רבתי נותנת.. ומשלה גדולה חוקר דין. ומגלין לו רזי תורה. במתו"ו ובכלה רבתי ..לו מן השמים רזי.. וכ"ה בבי"מ (ומש ..רזי תורה ורזי סופרים).

לקוטים

של הלומד שלא לשמה וכל כוונתו יותן ממילא להעוסק לשמה. וזה אינו לטפל לשכרו הגדול. והלומד שלא לשמה כגון לשם ממון מתנים לו ממון. לשם כבוד מתנים לו כבוד. וכן כל מה שהיה כוונתו כי"ב מותנים ומגלים לו כוונתו. אבל הלומד לשמה שכרו שגדול לו וכל מה שיש להלומד שלא לשמה מתנים לו ג"כ. ח"ב הלומד לשמה לתרך ימים אינה. וכ"ם לכל הכוונות יחד בים בשלא לשמה שמתנים לו. ולכך אמר שהם זוכה לדברים הרבה. שהוא הכל מה שיש להעות מהתורה בשלא לשמה זוכה בה. ועוד כי זוכה לקיים כל הת"ג מצות אף לוהן שא"ל לקיים בה"ז. וכמלחמו"ל (נגעים ק"י). כל העוסק בתורה שלא כאלו הקריב עולה וכו': ויתבאר עוד זוכה לדברים הרבה (עי' נפה"ח שע"ד פכ"א) ע"פ מלחמו"ל (ברכות ל"ד). ע"פ עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו. כי כל מלאכי מעלה ושוב נגיא לו חוזה לא הסיגו הסכר הגדול הגיגו לעוסקי בתורה לשמה. וז"ש סהה זוכה לדברים הרבה. כי הים דברים הרבה הבאים לכתוב לוכרתם: ולא עוד אלא שכל העולם כלו בדלי הוא לו. כי הם רגע לאת היה נפסק ד"ת מכל העולם מע סקום ובומרים היו שמים וארץ נהפכים לתוהו ובוהו. כמבלחמו"ל ע"פ אם לא בריתי יומם ונו' חוקות שמים וארץ לא שמתי. וגם סדקיע שע"ג לרבי החיות בכלל. וכמ"ש ואיי עולם נעע בתוכנו כי היות כל העולם תלוי במה שאין לבני אדם הזרע אמת ועי"ז הוי הבשלם נעע בתוכנו. וא"כ כלומר תורה אפשר שבלתה רגע כל העולם מתבטלים וא"כ הוא מקיים עולם ומלאה. (ועי' נפ"ה שע"ד פכ"ה): ויתבאר עוד בכל לשון כל העולם כולו. ע"פ מלחמו"ל (סנהדרין ל"ט): ל"ל אלבסודרים כל העוסק בתורה לשמה מביא שלום בשמלית אל מעלה ובשמלית אל מטה שנאמר

יכין תפארת ישראל יכין

כדבריו: **כג)** שנאנין ג"כ מדבריו בשפן תלויין בדרכי החכמה ובהתבוננות: **כד)** ונהנין ג"כ מעצתו בחבואין לאותו מתגבר על המניעות שהתגבר נגדו בדרכי ה': **כה)** אלא התורה נאמר, שתהלל ח"ע שהיא תשפיע כל אלה. [**או** כ"ל דעצה ר"ל שישמעו עצתו בכל דבר המתפתח בענייני הזמניים. ותושיה הוא שישמעו דבריו בלימוד התורה ויראה, דבריו שיש לבם יקום בהלכה נאמת בעוה"ב. ובינה הוא שיהנו מדבריו בחכמות הזמניות כמנעיות בחשבון המקופות וגמטריאות וכדומה. וגבורה הייט שישמעו לו ג"כ להגיל העבוק מעוקו, וכל הנ הם דברים שלריך העוסק לתורה לנמד לבני דורו] : **כו)** הייטו ה ס ו ד שעל פניו : **כז)** הייטו ה כ מ לגוות לפביניו : **כח)** החכמה. וכל ג' אלו מלכים להעופם :

ב אדר"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת כו' שפ"ל מפ"ל מ"מ פ"ם לוקה לנפי מפיפפל מ' וכ' מנחומא פפל פינס פ"ו:

שנויי נוסחאות

ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק. בד"ל וכבי"מ וכמיה"ו ובמכב"ל ובכדורים ישיש ובהדב"ל ונעשה כמעין שאינו פוסק ובנהר המתגבר והולך; בכלה רבתי נעשה כמעין שאינו נפסק ובנהר המתגבר והולך לו. **והוי צנוע** בכלה רבתי הוי.. ומהגמ' סם משמע דהוא טוי ולין הסנגון יפה. אולם בסדור עב"י. והחה.. ע"ם ועי' רס"י. **וארך רוח.** יג **ושפל רוח** (מד"ם) ועי' רס"י. **ומרוממתו.** בד"ל ורומסתו. **עלכל המעשים** בכלה רבתי ..המעשים כולם וכנ"ל בממ"ו.

לקוטים

יחזיק במעוזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי רב אמר כאלו בה פלגרין של מעלה ושל מטה שנאמר לנטוע שמים וליסוד ארץ. ויוכן ע"ם מ"ם בחגיגה (י"ב). ר"ר בש"ל שמים נברלו התלה ואח"כ ארץ. שנאמר ברחשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. ובפ"ה ארץ נברלה תחלה ואחר כך שמים שנאמר ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ופרקינן קבו קרקי אהדדי. אר"ל בשבילן ברא שמים ואח"כ ארץ ואח"כ שמים. ולפ"ז לתורה דברי ב"ש וב"ה תמוהים איך לא דקדקו דקבו קרקי להדדי ובע"כ דזה בבריאה הוא לשבולל. אך בבר כתב הלמב"ן דבשמים דקרא הייגו שמים שבל ראשי שמות. וברקיע הבדלה לנו נקרא רקיע אלא שהא"כ קרא הש"ת לרקיע שלנו ג"כ שמים. כמ"ש ויקרא אלהים לרקיע שמים. וכיינו הגדול וקדוש מו"ר הגאון החסיד מוויזלוזא זצ"ל פי' עד"ז כל המעשה בראשית והבית סמוכות. אך התורה ואין הבמי. ולפ"ז בעולם הבריאה שמים נברלו תחלה ואח"כ ארץ. אבל הרקיע הנראה לנו והוא בעולם העשיה ארץ קדמה. וז"ם ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים. ומחלק בין ב"ש וב"ה על עולם היצירה מר מדמה לבריאה ומר מדמה לעשיה ול"ל. ודוגמ"ם אם לא ברית יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי. זזהו לא לך על קבלות התורה כ"א אף אם היה אין כל העולם כולו בטלים כרגע מלמוד התורה היה העולם חוזר לתוהו ובוהו. ואמר (שבת פ"ח). ויהי ערב ויהי בוקר

תורה כה) **ונעשה במעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק** כ). **והוי צנוע וארך רוח ומוחל על עלבונו** לא). **ומגדלתו** לב). **ומרוממתו** לג). **על כל המעשים** לד): **ב אמר רבי יהושע בן לוי. בכל** יום ויום בת קול יוצאת כו' שפ"ל מפ"ל מ"מ פ"ם לוקה לנפי מפיפפל מ' וכ' מנחומא פפל פינס פ"ו:

בתבל ארצו וגו' כלומר שמא תאמר אלא היתה שמחה רק כשהיתה לפניו יתברך והיתה משחקת לפניו בכל עת אמנם בזה העולם השפל היא בלתי נ"ש משחקת בתבל ארצו וגם שעשועיו את בני אדם: ונותנת לו מלכות וממשלה וחיקור דין כנגד ג' שולמות. כנגד עולם המלאכים אמר מלכות וכנגד עולם הנגנים אשר שם שבעים שרים אמר וממשלה וכנגד עולם השפל אמר וחיקור דין כמו שאמר הכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ אנשים מי שמרים עצמו מן הדין והוא הנקרא אים תרומות ישרשה ואלו השלש מעלות ייעד בשם שהמש"ה כנגד עולם המלאכים אשר היא מלכות שאמרנו אמר כי מלכים ימלוכו כנגד השרים אשר שם רמז לעולם הנגנים אמר כי שרים ישורו כנגד הדין אשר הוא רמז לעולם השפל אמר ונדיבים כל שופטי ארץ. וי"מ שבאלו שג' מעלות זכר הנהגת עצמו הנהגת בני ביתו והנהגת המדינה. המלכות היא שימליך האדם את מי שראוי למלך והוא השכל כי אשריך ארץ שמלכך בן חורין וסממשלה באה כנגד הנהגת אנשי ביתו שימשול עליהם ויפרנסם ויהיהם בדאוי וכנגד הנהגת המדינה אמר וחיקור דין שאריך שיחקור בענינים ויפסוק אותם עכ"ל: **והרב ר' אפרים** ז"ל כתב ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה להיות צדיק חסיד ויבר ונאמן כלמפרש לקמן. ולא עוד אלא שדי לעולם בו. נקרא ריע לבריב ולי מה יקרו רעיך אל. **אוהב אני אוהבי אהב.** ומלבשתו התורה עכ"ל: **והי"ר מתתיה היצהרי** ז"ל כתב ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדאי הוא לו מלת **די** יאמר על שלמות **דבר מה** למה שהוא אריך ואמר כן המלאכה היתה דיש רוצה לומר שהדברים שהביאו שנקרא מלאכה כמו במלאכת רעהו היה גם שלמות לכל מה שהוא אמי"ת לעשות והותר יורה שאמרו **די** לא פחות ולא יותר וזהו פי' **והריקותי** לכם ברכה עד בלי די כלומר עד שלא יאות לכם לומר די רוצה לומר לא פחות ולא יותר כי יותר יהיה לכם מהברכה. וז"ש ולא עוד כלומר לא בלבד זוכה לאותן הדברים שהזכיר אלא שהוא בגיפן מהמדרגה שהעולם כמעט הוא די לו בלא פחות ולא יותר כי כל המלאות הבהרחיות לו אם לאמון מפריל רעיונו ממנו יתברך ואף בהשתמשו בעניים הגופיים במאכל ומשגל והוא מלאון בהתה לרעי זהו פירוש בכל עת אהוב בריע כי מי שהוא ריע כל העתות שוות אליו לאהוב את רעו ולעולם כל רעיונו הם בו ולכן אים ואשתו נקראים רעים אהובים לפי שהאיש לא יחשוב רק באשתו ולא יפתה לבו על אשה זולתה והיא גם היא לא תחשוב רק בו ולא תתן עיניה באחר ואין כן משמעות מלת חבר לו שותף. ומלבשתו עטה וירלאה לרמות שיהיו בקנין לו ולא יהיו קלי הסברה ועוד שיאותו לו ולא יחזיקוהו כיהיר כי יש מתהגג בעטה והוא רמאי אבל העוסק בתורה לשמה מלבשתו לבוש העטה ויאות לו על דרך לדק לבשתי ולבשני. ומכשרתו שיהיה מוכשר ומוכן לחיות צדיק וכו' עכ"ל: **והר"י בר שלמה** ז"ל כתב אוהב את המקום כי בלימוד התורה יכיר בוראו ויאהבנו אוהב את הבריות וקשה בעיניו כשרואה בני אדם נופים מן המוסר ומלמדן ספר ומקרבן לתורה וכל זה מאהבתו אותם שתמיד משים עצ עיניו ואהבת לרעך כמוך משמח את המקום ע"ל אשרי שעמלו בתורה ושומה נחת רוח ליוצרו כי הש"ת ישמח ב' במעשיו ובהפך זה נאמר ויחעצב אל לבו ואח"ל ישמח אביך וכתיב ישמח ב' במעשיו ובהפך זה נאמר אלוה הוא אביך קנך ואמר זו תורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזבו. ומשמח את הבריות שנאמר ברבות צדיקים ישמח העם לפי שלומדין והבינו מחכמתו. ומלבשתו ענוה בתחלה ומיד שילבש לבוש הענוה יגבש לבוש הירלאה כמ"ש הכתוב עקב ענוה ירלאת ה' וירלאה מביאתו לידי תורה שנאמר ראשית חכמה ירלאת ה' הרי שכל מי שיש בו תורה יש בו מדות הללו. ומכשרתו להיות צדיק זה המהלך בתומו ואינו עושה עול. חסיד זה העושה מעשה לפנים משורת הדין ונאמן זה שאינו מדבר כזב ולא ימלא בפיו לשון מרמה והוא נאמן רוח לנכות שתרי התורה וכן כתוב במשה ע"ה בכל ביתי נאמן הוא: וכתב הרב רבי שראל ז"ל אז יהיה יסר בדרך ארץ נאמן בנמון אז יהיה נאמן קיים באמונתו ת' ובמתונו בו כמו

תפארת ישראל

יכין כט) הם הסודות הנמצאות שבמלות. וזהו מעלה שקרובה לנבואה: ל) **מעין** מימיו מתוקים, אבל מימיו אינן משופטים ורבים, **ונהר**, הוא לשיפר. אבל בו יהיה בהשפעתו ג' לעיבתא. שכל דבריו ומעייניו יהיו כפולים בעמיתות ובחוזק: **לא)** שבכל המעלות הגופניות והרוחניות שזכה, אפ"ם לא יהא גם בלבו עבורן. אלא יהיה **צנוע**, לעשות מע"ע שלו לה' או לאדם הכל בהסתר. גם בשתתון בדרכי ה' ובמלותיו, לא יבוז אדם לעבור לאחר ולא יבוז לאדם אחר. ובמלותיו יהיה **ארך רוח** ומוחל לכל אדם. ובמלותיו יהיה **מגדלתו** ומרוממתו לעבור לאחר ולא יבוז לאדם אחר. ובמלותיו יהיה **על כל המעשים** לד) שבכל המעלות הגופניות ובמלותיו יהיה **ב אמר רבי יהושע בן לוי. בכל** יום ויום בת קול יוצאת כו' שפ"ל מפ"ל מ"מ פ"ם לוקה לנפי מפיפפל מ' וכ' מנחומא פפל פינס פ"ו:

יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב לה), ומכריזת ואומרת. אוי להם לבריות מעלבונה של תורה לו). שכל מי שאינו עוסק בתורה לו) נקרא נזוף לח). שנאמר נזם זהב באף חזיר לט) אשה יפה וסרת טעם מ). ואומר מא). והלוחות מעשה

ספסם לא ימצא וכרי אין אדם לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא. ועוד איך אמר אם לא מצא יתלה בביטול תורה וכי אחר שים בו עון ביטול תורה קרי ליה לא מצא והרי אין לך עון גדול מזה. ואפשר שיובן זה עם מה שאז"ל אין בעל הרהמים פיגע בנפשות תחלה אלא בתחלה בממונו אח"כ בבניו אח"כ בגופו והעל יסורי חיוב על כן אמר אם רואה אדם שיסורין באין עליו כלומר שרואה שבשתנה בו הסדר הזה ותכף בראשונה בלו היסורין עליו ועל גופו אז יפפשם במעשיו לפי שכיון שהש"ת שינה בו הסדר אשר בו מעסיג ומייסר את כל העולם מוכחת מלחת שגם הוא שינה את מעשיו מסדר העולם וחטא איזה עון משונה רע ויחיל ולכן יפפשם במעשיו ויחזור בתשובה ואם פפשם ולא מצא עון בשמון זה אז יתלה בביטול תורה כי הוא עון פלילי ורמוי שישתנו עליו סדרי בראשית ויפרע מן הנפשות תחלה ולרמוז לזה אמר בכאן מלת להם לבריות כלומר שתכף מתחיל הפורעניות בגם ובנופש וזה בסבת עלבונה של תורה למי שאינו עוסק בה מסכים למ"ש ז"ל אם רואה אדם שיסורין באין עליו וכו' יתלה בביטול תורה וכו' כמו שאמר: ואפשר שזל לפרש שאמר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה כלומר מן העלבון שיקבלו מן התורה לעולם הבא ואוי לה לאותה בושה אוי לה לאותה כלמה כי גם בעולם הגשמות הוא העלבון האמיתי ופירש אופן העלבון והוא שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף ומגולה ועל כן בשמת אין מגיחים אותו ליכנס בישיבה של מעלה רק יושב מחוץ לשתנה שבינה רואה ומתאוה וביאר הראיה מן הכתוב שנאמר נזם זהב וגו' אשה יפה וסרת טעם והוא כמו שביארנו בדרך הא'. ואמר עוד ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וכו' כלומר ולא עוד אלא שמלבד העלבון המגיע הוא מחבר ממנו הבושה הזאת שנאמר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות לומדך שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה כלומר כי הע"ס בתורה הוא נקרא בן חורין לפי שאז אין הגשמה משועבדת אל הגוף כלל כי אינו עוסק בדברים חומריים הגראים אל החומר הגופני רק עוסק בדברי תורה אשר הם דברים רוחניים ונפשו של אדם מתאוה אליהם ולפי אם כשעוסק בד"ת הוא משעבד החומר אל הגשמה שעבודו הוא חירותו כי מזדכך חומרו ומקרב אותו אל הגשמה בתוכן כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה כי מי שהוא נבחל לחון ועוסק בדברי הגוף אין לך משועבד עבד כזה כי משעבד הגשמה אל הגוף ויסכב אותה ויעבה: גם אשר אמר שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה וזה כי כל אדם הוא משועבד אל מזונות הגוף החומריים אשר הם צורך הגוף ומבלתם ימות וכיון שהוא משועבד אליהם אינו נקרא בן חורין גם כן העוסק בתורה כי אינו משועבד אל המזונות כי החכמה תחיה אותו וכן מצינו במשה רבינו ע"ה כשעלה למרום לקח לא אכל ומים לא שתה. ובאיר הענין איך אפשר שהעוסק בתורה אינו משועבד אל המזונות כי כפי הסבע ימות באין מזון על זה אמר שגוף העוסק בתורה אינו נשאר בחומריותו ועביותו כדי שיהיה משועבד אל המזון רק הרי זה מתעלה ומזדכך בזכוכית לבנה עד שלא יתעבד אל מזון חומרי וז"ש שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה שנאמר וממתנה וגו': ואפשר עוד לפרש שאמר אוי להם לבריות מעלבונה

של תורה והתנא בעצמו פירש מה הוא עלבון התורה ואמר שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר כלומר יום ולילה נקרא נזוף וכיון שהוא כנזוף ומגולה להש"ת אם כן גם התורה אשר בקרבו ובתוך מעיו כביכול יש לה פגם מזה בעצמן ובקרב הסילים תולדו ואין לך עלבון לתורה גדול מזה והבינה ראיה איך נקרא נזוף שנאמר נזם זהב באף חזיר כי כמו שהנזם זהב אף אם הוא חסוב אינו מיפה את החזיר אלא אדרבא הוא פוגם את הנזם ואין הנזם מיפה אותו והוא מאום כמו שהיה כן זה האדם הוא נזוף אע"פ שהתורה נזם זהב בתוכו כי הוא כדמיון הנזם זהב באף החזיר וכן היא אשה יפה וסרת טעם. ולפי שמזה יובן שהתורה היא משועבדת אליו כיון שיש לה עלבון בהיות הוא נזוף לזה תירץ ואמר שאם אני קורא את זה עלבון התורה הוא כדי להפרע מן האדם אמנם לפי האמת אינו מתדבק מזה העלבון לתורה כלל כי אין התורה משועבדת לנוף אע"פ שהיא חקוקה על לוח לבו שהרי אומר הכתוב והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב אשר היה כתוב עליהם מכתב אלהים הוא ועם כל זה היה הכתב חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות. ויובן במה שכתב לב אבות בשם מהרי"מ וז"ל שהז"ל הרגישו שהיה ראוי שיאמר חרות בלוחות כי החקיקה הוא בלוח עצמו ולא על הלוח ולכן מטעם זה אמרו אל תקרי כלומר שהחקיקה לא היתה משועבדת אל הלוח עד שבהפסד הלוח חפסד היא כמו שהיא דרך כל חקיקה רק היתה בת חורין כי הלוח יתקיים בהתקיים החקיקה ע"ל אמרם ראה אותיות פורחות באויר והלוחות נפלו מצליהן ודברי פי חכם חן גם מצאתי סמך לו בספר הזוהר שהרת פרשת יתרו כתב וז"ל מי כתיב בלוחות על הלוחות כתיב עכ"ל. נראה מזה ג"כ שאין התורה משועבדת לאדם אשר היא חקוקה בתוך לבו כדי שיהיה לתורה עלבון בהיות האדם נזוף ואין לה עלבון בעצם אלא בדרך מקרה כדי להעניש לאדם על זה וז"ש אוי לבני לבריות מעלבונה של תורה לא מפני שבאה יש גניבה כלל בכבוד התורה. ולא די שאין התורה משועבדת לו אלא אדרבא הוא נקרא בן חורין בבטילה ורואה מן הלוחות כי בשהיו האותיות בהם לא היו האותיות משועבדות אל הלוחה כי הם היו מושאים את עצמיהם אמנם כאשר פרחו האותיות אז היו הלוחות משועבדים לנטה אשר ישא אותם על ידיו ולכן תכף נפלו מצליהן ולא די שהוא בן חורין רק שהוא מתעלה על אחרים וז"ש וממתנה נחליאל וגו': ואפשר עוד לומר כי מתחלה הסמיעם שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף כאלו הוא ממולה ומובדל ממנו יתברך מהיותו רואה פני שכינה ולא תחשוב כי די לו בעונש זה והוא בן חורין ואם לא יעשינו לו ג"כ לא יראו ולא יפחיתו על כן הסמיכנו עוד כי אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה אשר אינו עוסק בתורה אף גם זאת הוא משועבד אל הקליפות ואל החיצונים כי הא בהא תלוי כי כאשר יראו החיצונים שהוא נזוף אז תכף משתעבדים בו לעשות בו כרצונם ואם תחשוב שהעוסק בתורה אין לו רק סילוק מיפה והעדר השעבוד והוא הרחקת הנזק ולא הבאת התועלת ע"כ אמר שאינו כן רק כל העוסק בתורה ה"ז מתעלה על כל הבריאים שנאמר וממתנה נחליאל וגו': ואפשר עוד לומר ובזה ידוייש ויובן מ"ש מלת תדיר כי מי הוא זה ומיזהו אשר יוכל לעסוק בה תדיר ולא יחטאו כלל אמנם בהיות שהכתוב אמר והגית בו יומם ולילה כל הדברים החומריים שעשה האדם לסגלת גופו וחומרו הוא

ב שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף. במחז"ל ..בתלמוד תורה. וכ"ס בלה רבתי (ובם מי שאינו תדיר..); בתנחומא בפסוק והלוחות כו' ובשמ"ר פי"ל ..נזוף להקב"ה; בבמ' כלה רבתי ..הרי זה נזוף.

לקוטים

בוקר יום הששי ויכלו השמים והארץ וגו'. הנלי שהקב"ה וכו' ואם לאו אני מחיה אחסם להוהו ובוהו, וידוע כי תוהו ובוהו אינו כליון גמור לכל הבריאה. כי תוהו ובוהו היה אמר הבריאה כנ"ל והארץ היתה תוהו ובוהו וכבר היתה הארץ וזהו אחר הבריאה קודם עשה. וסיינו מפרשים כי התנלי היה שיתור לתוהו ובוהו היינו שיתבטל עולם העשיה אבל לא מה שלמעלה. ור' אלעסדרים הביא ראיה מפסוק שלום יעשה לי. דהו בעולם העשיה. ובב הבריאה אף לעולם הבריאה. שנאמר לעולם שמים ולישוד ארץ וגו'. וזהו בבריאה דשמים קדים לארץ כנ"ל. דזה ג"כ הנלי בתורה. וכן בפסוק תוקות שמים וארץ וכן בפסוק ויכולו השמים והארץ דמזה ילוף הגמ' הנלי שאמר שמים קודם לארץ וזהו בבריאה ג"כ. ולזה אמר שתנא כל העולם כולו ר"ל גם העליון: נקרא רע אהוב. כיון שהוא המקיים עתה בעסק תורתו כל השלמות וכביכול נעשה שוהף ליוצר בראשית. וכמ"ש במדרש דמיתיך רעיתי. רעיתי דשלמי שקבלו הודתי כו' (נפ"ח שע"ד פי"ל פ'): נקרא רע אהוב. כי עיקר הוא אם הוא נאהב ג"כ. כי לא די שמה שהאדם אוהב את הקב"ה כ"א צריך להשתדל שגם הש"ת יאהבנו. היינו שישמור מצותיו וילך בדרכי ה' לשון יאהבהו. אבל אם אינו מקיים ככל אשר צוהו ה' אף אם הוא אוהב בלבו את ה' כיון שאינו נאהב מאת ה' אין זה כלום. וכמאר"ל (פסחים פ"ז). לא סייתי בעינין כמולאת שלום ככלה שנאמרת שלום בבית חמיה ודופק לילך להגיד שבחה בבית אביה. כי בשה שתאמרה שמלאה אותם שלמים אתה ואוהבתם אותם אין זה שלמות לה כ"כ כי אפשר מתחת שסה טוביה מאוד לכך אוהבת אותה. רק אם היא אומרת שסה אוהבים אותה ומגדת שבחה זה יחבב לה למעלה. ובאמר עוד כי הנה בברכת אירוסין נאמר שמח תשמח רעים האהובים היינו שכל אחד יהיה נאהב מהשני. וידוע מ"ש במשלי (כ"ה) שוקר רגלך מבית רעך. והשם זהו רק ברעים סתם. אבל ברעים

לה) אמרו הסמיים בספרי [יפתנראפיס] שגם שבשו שביב להר סיני נשמע באויר שמעבל להסר תמיד קול הברם כעין קול רעם דברים ואין מנין. **וזה דבר פלא.** ולפע"ד נלאה רמז להאדם להזכירו מתן תורה. וכי בכשו יעשם על הדור על שאינו מכבדין אותה כראוי לשמיר מלוחים כראוי. וזהו הקול הקטן המאד מקול הגדול שנשמע אז ביום הקהל בעת מתן תורה. וזהו **ב ת ק ו ל** דקאמר הכא, כ"ל קול שגולד מקול אחר: לו) כ"ל אל מתחת שהנמתנו בתנגה הקולמת כל הטוכות הלה לעוסק בתורה, והרי אנחנו רואים הרבה פעמים לפיפך. פ"ז קאמר ריב"ל, כל אוי שיקרה לאומה מ"ו, הוא מפני עלבון התורה, שלא עמלו בה כראוי: לח) כראוי: ל"ל מוגבל הוא תחביו שבשמים. והנפרה הוא האוי, הדבר שאינו של ניתה שקרה לו מה', שבזה נבנו ה', ותחיתו על שאינו עוסק כראוי. וב"ל דאין ב"ל דנקרא מבני אדם בשם נזוף רק ר"ל שכל אוי שיקרה לו בעולם הוא קריאה בנזיפה שיקראו לו אומות העולם ותמיד וחלומו, כמ"ש בשאר וגו' כדי שייעיב מ"ע: לט) **ב ת ק ו ל** הוא בה הבכל שאנו ה' לאדם. ובשיעמתם בו לדברים בזויים, הרי הוא בחזיר הטובר, הסתמתם בנחש שבאפו

יכין תפארת ישראל יכין

נלבלבו בשפתות: מ) האדם הנה בחשה שאין לה רק מה שיתן לה בעלה. ויותר מזה, חלשים הם ישראל, שיהיה לים לה מדגלמה כלום, דכל מקריותם תלוי בהסנתתו ית'. ויותר מזה חלשים הם הש"ת, כמ"ש דמה"ק נקרא מושיה שמתשת כחו של אדם (בנסדרין כ"ו ב'). וכ"כ אמרו, אליהם מושים אקרא, אלו ת"ש שדומין לנשים חלשות (יומא ד"ע פ"ח). לכן כשיסיר הקב"ה ח"ו השנתתו הפרטים מהם, א"ל שיעיב להם בעולמם, וכן לאוי להם, מדהן כאשה יפה בכח שכל שחנגה ה'. אבל הבכל שלהם הוא בלי פעם וטיח, מדאין מתחתנין בו בכראי. ודוגמתו הוא בהאשה היפה שאמנע שבעלה נתן לה תכשיטין אבל מדהיא סוכלת אינה שומרתן כראוי, היא נענית מבעלה, כמו שנוטרין לחזיר הטובר באשפה, עם שנעשה זהב שבחוטמו. וכ"כ יגעו משמים בתי שחנטוהו משמים בשכל ובלב לדק, ואעפ"כ ילך תועה, והרם שיקרא לו היא הנפרה להקיצו משנת חולתו, כזנוב הישפאנים שיש הרופא על אבר מת להעיר בו רוח חיים. וכ"כ כל התחלה אשר שמתי במלים, שהיה לעונש לא אשים עליך. רק יסוריך הוא לנעבור כי אתי ד' רופאיך (בבריאתך: מא) וא"ת אע"פ לא הפסיד עי"ז דשבדת בהפקירא ניחא ליה להיות בן חורין ולא יעבדנו לתשוך תמיד בעול הזהב של הס"ק לעסוק

אל תקרא חרות אלא חירות. פירוש ר"ל ס"ת שמ"ל הוא שמ"ת ויק"ל ס' מלוכה פי"ח בגמ"ל בשם פי' שה"ל פי' מי י"ל שהל"ת פרק מ"ו הגה דני מגיסו ופשט פ"ד:

שנייו נוסחאות

חרות (על הלוחות). בכלה רבתי ליתא. אלא מי שעוסק בת"ת. בכלה רבתי שעוסק בתורה.. וכל מי שעוסק בתורה (חדיר). בר"ל ובסב"ל שבל.. וליתא וכן ליתא בגמ' (ובפ ובכל ה'עוסק..); בכלה רבתי וכל הלמד בת"ת וליתא.

לקיטים

בעיר אהובים כמו לאשל לים ולשתו נקראו רעים אהובים. בכל זמן שהם יושבים ביחד יותר שהבאה מתחזקת ביניהם. כן העיון לעוסק בתורה בכל זמן שלדם עוסק בה יותר בתמידות גם התורה מתדבקת בו יותר. אבל מי לחיף נאמר אם תעזבני יום וגו'. לך זה אינו רק בעוסק לשמה. אבל אם מ"ו כוונתו לשם בכוד לו פרנסה בודאי הוא אוהב את התורה כי הוא סרנסתו. אבל התורה הוא אוהבת לאותו. וכמאה"ל (סנהדרין ק"ח). הקורא שבוק כו' ועושה לאותו כמין זמר כו' התורה מוגדת שם ועומדת לפני הקב"ה ומאמרת עבאותי בניך לבבר. מכ"ל אם עושה את התורה בקרדום לחפור בה שהיא תוגרת שם. כי קרדום יותר גנאי מכנור. ולכן אמר כאן בעוסק בתורה לשמה שבקרא רע לאוב. שגם התורה אוהבת לאותו. ואחר רע אהוב אוהב את המקום. יהבן שפי' שיחבוב האדם שהוא רע אהוב שהקב"ה אוהב את ביאותו ומרחם עליהם בחסדו ומחמת זה ומשורר להאוב את המקום. ואמר עוד רע אהוב אוהב את המקום ע"ד מלינה כי אם העבד לף אם עוד לו עם אדונו והוא לאוהבו יותר מאדון אחר מ"מ רוצה הוא לשות בן מורין. אבל ישראל חפצים מעצמם לשות עבדי ה' כאמרם נעשה ונשמע. ולכך נקראו ישראל דוגמת אשה כמבואר במדרשי חז"ל. כי האשה ג"כ יודעת שהוא יתקבל בה ומ"מ הוא לשבאת יותר מהאיש. וזה כמ"ש הרמב"ן ואל אישך תשוקתך לף שהוא יתבול בך: אוהב את המקום. ידוע שהקב"ה מקומו של עולם. וכמו המקום סובל דבר שמונת עלו כן כמיכול הקב"ה מקיים וסובל כל העולמות עליונים ותחתונים בדיבורו כמעשה בלשית נמה שאמר ויהי. וכל העולמות לא

אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא. חרות על הלוחות. אל תקרא חרות אלא חירות(מב). שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה(מג). וכל מי שעוסק בתורה

הוא עלבון לתורה כי ממיח חיי עולם ועוסק בחיי שעה ואפי' האכילה והשינה שסם דברים הכרחיים לגוף עם כל זה עלבון התורה במקומו מונח לולי אם תהיה כוונתו בלותם הדברים המומריים לש"ם שאם הולך לאכול כוונתו כדי שיהיה לו כח לעסוק בתורה וכן בשינה כי מבלתה אי אפשר לו לעסוק בתורה על דרך בכל דרכיך דעהו ובזה יישר אורחותיך ואפי' בשעת האכילה אי בשעת השינה שאם אורחותיך עוסק בתורה יחשב לך כיון שאם לעורך עסק התורה וזה אין עלבון כלל לתורה ועליו יאמר שעוסק בתורה תדיר: והר"מ אלמושיטו ז"ל כתב ראוי לדעת מאי איכפת לן אם יוצאת בכל יום או פעם בשנה. ועוד מאי איכפת לן אם יוצאת מהר מורב או מן השמים ולומר ב"ק יוצאת ואומרת. ועוד אומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא גוף שנראה שיהיה העוסק בתורה תדיר בלי הפסק כלל ומי הוא זה ואיזהו יעוד אשר איזכה למדרגה זו כי יאות למלאכי השרת. אשר ע"כ לבי נומר ואומר שמאמר זה הבלה נקבר בשבועות אשבת האמת עם מאמר רבי מאיר אשר קדש כי לחיות ברבי מאיר אומר שהעוסק בתורה לשמה מגלין לו רזי תורה ומלא גלוי לפומי שמוני כל סודות התורה נעשה כמעין שאינו פוסק במה שידע שעמי המלות ודברי האמונות עד שידע להשיב בהם לאפיקורוס ולכל שואל יואל לדעת גדולת מעלת תורתנו הקדושה בלי הפסק והעלם כלל. הנה הוא מבואר שכל מי שיגיע אל המדרגה הגדולה הזאת מהיזעה לא תקבל התורה עלבון על ידו כי כל הבא ליטאל ומלא לא ידו בטעמים נכונים ומתיבים על לבו יכיר וידע השואל בהם מעלת התורה ושבחה. אמנם מי שאינו עוסק בה תדיר כלומר שלא הגיע למדרגת מעין שאינו פוסק כי זאת היא כוונת מלת תדיר על העדר ההפסק בידיעת עמי המלות והאמונות עד שלא יהא הפסק בהשונותיו לכל שואל כי זה נמשך לו מהעדר ידיעת שהרי התורה הנה זה הלים בנפסק מעין ידיעתו הוא מחייב באמת עלבון התורה כי כאשר יבא אליו איזה שואל נכון בסודות התורה ועמי המלות ודברי האמונות וישאל לו על דבר מהדברים האלה ולא ידע להשיב בהיותו מוחזק לחכם יחשוב שהוא הסרון בתורה שלא בידעה טעמי הדברים על בוריין וזהו עלבונה של התורה עלמה שנמשך מהעדר העסק בה תדיר כלומר מהפסק במעין ידיעתה: ואמר שהלים אשר בשבת העדר עשקו בתורה נמשך העלבון לה אוי לו ואוי לנפשו כי לא זכה שיתקדש שם שמים על ידו בפרסום סודות התורה והעשם לזה הוא כי בהעדר עשקו בתורה תדיר בלי הפסק כזכר הוא נפסק ונעדר מהדבקות עמו יתברך ונקרא מוף ממנו ולפי זה מלת תדיר אינה באה על המשך הזמן שיהיה המידי בלי הפסק רק על המשך הידיעה בלתי הפסק הנמשך מלא הבעדר בידיעת הצריך לדעת להשיב לכל שואל כמעין שאינו פוסק שכל עת שיבאלו ממנו ידע להשיב. וע"כ אמר שהקול יוצאת מהר מורב לרמוז כי להיות שנאמרו בסיני כל סודות התורה כלנוחים ודברים כמו שא"ל שאפי' מה שתלמיד ותיק עתיד להדש נאמר למשה בסיני ממלא שהר סיני הוא כמו עד על זה ועל כן הקול יצא משם כלומר שהבר הוא משיל שהעלבון הנמשך לתורה הוא מלא הברות שאינם עוסקים בה תדיר כי כל סודותיה נאמרו בסיני ונתקבלו אים מפי אים. וע"כ אמר בכל יום ויום לרמוז נ"כ על לורך הידיעה בלי הפסק כי כל נעקת הקול הבוא הוא על ההפסק שלריך שיעסוק העוסק בה בלי הפסק הידיעה כמזכר וזהו המכוון במלת תדיר רוצה לומר לעולם כי בכל עת ביאמרך להשיב ולא ידע להשיב יקרא הפסק ויהיה מוף ונבדל ונפרד ממנו יתברך ומדבקותו כי מדרגת הדבקות הנה כפי מדרגת ידיעתו בסודות האלהיות ובהיות שמלא העדר ידיעתו נמשך עלבון לתורה מלא שהיתה התורה בו כמו מוס שבה בלף חיוב שהחזיר מטוף אותו שיותר טוב היה לוסה שיהיה מונח בקרן זוית שהיה עומד שם נקי עם שלא היה נראה לעולם שלמותו ממה שיהיה בלף החזיר שהוא סבת מיפו ועלבונו שמשים אותו בבון ובכל מקום מפוקם ומזוהם. וכמו כן תהיה התורה בו כמו היופי בלשה שרת שעם כי בהיותה שרת שעם יתגנה היופי בה ותחסר מעלתה ורוממותה והם שני משלים על האיש העוסק בתורה שהיא נמשלה לנוס שבב ולייפו והאיש העוסק בה בהפסק שלא ידע סודותיה הוא נמשל לחזיר ולשאה שרת שעם וכמו שלנוס נמשך עלבון מלד

החזיר וליופי מלד האשה שרת שעם כן נמשך עלבון לתורה מלד האיש הלזה ובסיבתו כי יותר טוב היה שהיה התורה מונחת בקרן זוית מבתה"ם בלים כזה ועל כן אוי לו ואוי לנפשו כמזכר ותהיה לפי זה הראיה שהביא מפסוק נזה שהב בלף חזיר להוכיח תחלת גזרתו שאמר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכאלו אמר ראוי שיעשו הבריות מלד העדר ידיעתם שנמשך מזה עלבון לתורה כי הם סבתו כמו שהחזיר סבת עטוף המוס זהב כי התורה נמשלה לנוס זהב כמ"ש הכתוב הנחמדים מזהב ומפז רב וכן כמו שהאשה שרת שעם היא סבת גנות היופי ועל כן לדק מאמרו במה שאמר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה: ואפשר שהיה הראיה דבקה לסוף הגזרה כמשפטה והוא שהביא ראיה איך נקרא גוף ונפרד ונבדל מאתו יתברך יען התורה בו היא כמו המוס זהב וכמו היופי שהם דברים יקרים ונחמדים לכל וכשהוא נפסק מידיעתה הוא מפסידה ונפרד ונבדל ממנו יתברך בהפסדה ודומה בזה לחזיר שמפסיד המוס בטיוף הטופת והאשה שרת שעם שמפסדת היופי עד שאין בני אדם דבקים בהם וז"ש שנאמר מוס זהב בלף חזיר אשה יפה יסרת שעם וגו'. והכל הולך אל מקום אחד: ואחר אשר הזכיר הדבר אשר רצה להוציאו מעלת ההבנתה בבלתי עוסק בתורה תדיר ביאר הזוב הבנתה הנפלאה בעוסק בה כלומרו והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אשרי לך בן חורין אוא העוסק בתורה וכו' שהכוונה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמאורעות הרעות ומקרי הזמן להיותו מוסגת מאתו יתברך כפי מדרגת דבקותו והוא מה שביאר עוד באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה וכו' שהוא מהיות שעשה וסיבה כאלו אמר למה היא בן חורין מהמקרים הרעים העוסק בתורה וביאר בזה שהסיבה היא לפי שהעוסק בה הוא מתעלה ומתדבק בו יתברך למעלה מן המערכה וע"כ הוא בן חורין מדברים הנמסכים מפאת המערכה להיותו הוא למעלה ממערכת השמים ודבק בו ית': והביא ראיה מפסוק וממדבר מתנה וממתנה נחליאל וגו' מוכיח למה שבארנו שאחר שיעשה אדם עצמו כמדבר לד"ת ניתנה תורה לו במתנה ואחר שנתנה לו במתנה וידע סודותיה וטעמי מצותיה באופן שלא תקבל עוד עלבון על ידו אז עם זה הוא נוחל הדבקות עם האל ית' וז"ל וממתנה נחליאל וגו' ואחר שהדבק בו ית' הוא מתעלה למעלה על גבה המרום ואין המערכה שולטת בו להיותו הוא למעלה ממנה כנזכר וז"ש ומנחליאל במות שהוא רוכב שאינו ומתעלה מהטבע"ן למעלה ראם כלומר. ואפשר שכוון הפסוק הזה בדבריו אלה על דרוש אחר יקר הערך אשר נתבאר ע"פ חכמים קדומים והוא מבואר בעצמו לבקיאים בחדרי תורתנו הקדושה והוא שהאנשים הבלנים וביחוד החכמים אשר כל מגמתם וכל יעשם ותפלה שלמות הבכל הם נקראים בני חורין ממקרי הזמן ולא מפני היותם נמלטים ממוקשי המקרים הרעים כי הנה מצאנו רשיו שגם עליהם יעבר כוס המאורעות הרעות ויבורין קנים רק נקראו בני חורין מהם להיות שאינם שוטים בהם דוסם כאלו לא היו באים עליהם כלל שאע"פ שיבואו עליהם יסורין לא יתפעלו מהם ולא שיתמו דברים כלפי מעלה חלילה אדרבה יקבלו אותם בסבר פנים יפות והסיבה לכל זה היא היותם מכירים באמת ובחכמים שהמקרים ההם לא יגיעו ולא שמחתו רק הגוף והדברים הנתנים בו אך אל הנפש לא יגיעו ואלו לא יגיעו. ובסיות כי הדברים הנגמים כלם להבל ותהו נחשבו בעיניהם ע"כ לא יתפעלו מהם כלל. והוא מה שרמז פה זה הבלם באמרו אוי להם לבריות מעלבונה של תורה והוא כאלו אמר שהאוי שמורה על הבדנשה ממאורעות הרעות כשהתרעמים מהם במלת אוי ואבוי הנה זה נמשך להם מלד היותם בלתי עוסקים בתורה שאם היו עוסקים בתורה תדיר לא היה נחשב להם הרע לאוי בעיניהם כלומר לא היו מרגישים אותו וע"ז אמר אוי להם לבריות ולא אמר רע להם לבריות כי לא רצה על חיוב הרע עצמו רק על ההרגשה ממנו כי הרע יבא לכל אדם כלדיק כרשע אך שאוי והוא הבדנשה לא תיהיה רק לבלתי עוסק בתורה תדיר וע"כ הוסיף מלת להם שהיה לו לומר אוי לבריות מעלבונה של תורה וכו' אך הוסיף מלת להם לרמוז אל הכוונה הזאת כאלו אמר שבאוי היה להם מלדם ולא מלד האוי בעצמו כי אינו אוי לפי האמת רק הוא אוי להם מלד שהם

מרגישים

יכין תפארת ישראל יכין

בן חורין. אבל רק בהכתב תלוי החיבות, דהרי אבל הכתב כתיב מלת חרות, גרמז החיבות: מג) ברק הוא אינו משתבבד ונם אינו מסיבבד להנופיות, ותחת החיבות, שבפשו אינם תשובבדת לתאות הגופני, זהו לבד חיבות האמיתית

מרגישים הרע שאם היו עוסקים בתורה תדיר לא היה אוי מדינה היה לשון ונשמתה על דרך שאמר"ל עושים מלאכה ושמחים ביסורין וכו' וביאר למה יתחייב לשם האוי והברכה מפני העדר העסק בתורה. כלומרו שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא חוץ וכו' ירמה להיות שהבלתי עוסק בתורה הוא מרוחק מאתו יתברך ובהיותו מרוחק מאתו הנה הוא טועה אל המותרות ובכן מרגיש הדברים הנשמיים בהעדרם כי כל זמן היותו דבק עמו ית' הוא רוחני אלהי בלתי מרגיש המותרות והדברים אשר להם הגוים בחומר וביאר איך הוא חוץ שנאמר נחם זהב וגו' כמו שאמר והוסיף וביאר הענין יותר באומרו ואומר והלוחות מעשה אלהים המה וגו' אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה

תדיר. הרי זה מתעלה[פה]**. שנאמר** *)**ומתנה נחליאל ומנחליאל במותה**[פו]**: ג הלומד מחבירו פרק אחד**[פז]**. או הלכה אחת**[פח]**. או פסוק אחד. או דבור אחד. אפילו אות אחת**[פט]**. צריך לנהוג בו כבוד. שכן מצינו**[צ]** **בדוד מלך ישראל) שלא למד מאחיתופל אלא שני**

*) במדבר כ"א י"ח.

רוצה לומר שהעוסק בתורה הוא בן חורין מהמערכה שאינו משועבד לה כמו שהם המושים אל המותרות ומשכים אחר הדברים הנשמיים כמזכר והוא שהמערכה לא תוכל לו כי הרע המושך ממנה אינו נתכב בעינינו לגמומה ואינו מרגיש אותו כמדובר וע"כ אמר שאין לך בן חורין אלא העוסק בתורה ירמה כי עם היות שיש אחר מהחירות בין האנשים כמו שהוא החירות אשר לגלגים ובשרים שאין אדון ומושל עליהם גדול מהם וכן כל המושפע מהמערכה בריבוי הטובות החיצוניות הנה עם כל הטובות ההם הם ירמים לאבדם פתאום לעת תמוט רגלם וע"כ אין טובתם שלמה. אמנם החירות אשר לשלמים ובייחוד העוסקים בתורה הוא קיים ונאמן לעד בלתי ירמים מהפסדו ומהשעבוד לעולם כי אף אם יבואו על הסלם כל המאורעות הרעות המתרגשות לבא בעולם לא יתפעל מהם ולא יירא מפניהם ע"כ אמר בלשון שלילה שאין שום אחד מאיתי המין האנושי שיקרא בן חורין באמת ובתמים אלא העוסק בתורה לבדו בלתי מרגיש המקרים הרעים כאמור. וביאר הטעם למה יהיה בן חורין מהמערכה העוסק בתורה באומרו שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה וכו' ירמה לפי שהעוסק בתורה הוא מתעלה ומתדבק בו יתברך ואינו מתפעל מהדברים הנשמיים להיותו מתעלה על המערכה ומתדבק בו יתברך והבינה ראיה מהפסוק ומנדבר מתנה וגו'. על הדרך שביארנוהו למעלה עכ"ל: והתחבור ז"ל כתב ואומר והלוחות מעשה אלהים המה הרי זה הפסוק לגנות חרפת מי שאינו עוסק מתרי פעמי. הא' שאלת התורה מאת ה' מן השמים על שאפי' הלוחות והמכתב הוא יד ה' ואינו מעלה בכל המעלות כלם כזו ובלי ספק המתרפל ממנה גנאי גדול הוא לו כאלו מבזה למלך. והב' שמי שיוכל להיות בן חורין בעורת רועה ואינו רוצה לשרות בולמי ים לומר כי ממשפחות עבדים הוא ובהכרחית מהלה ליה ואלו היה בן חכמים בן מלכי קדם היה מתענג בו אור האדנות והיה משתדל להוציאו מן הכח אל הפועל הוא אומרו אחריו שאין לך בן חורין ופירש א' מהמפרשים ז"ל חורין מלשון חורי יהודה אשריך ארץ שמלכך בן חורין כי התבונים נקראים כן מלשון לבן חור והפחותים נקראים תשוכים ע"כ. והוא נכון כפי מה שפירשתי כי הדעת אשר קנו ישראל בהר סיני שנאמר שם ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש בהיר ומלוחלח בשרידים והם מוצאים אותו לפועל ע"י הבינה אבל בפחותים הוא חשוך מאד והוא משל המוש באף החזיר כי ימנף אותו עד אם ימלאה אדם לא יחוס לו כי יחשוב שהוא דבר מטונף והבן זה ובימהו כחותם על לבך כי הנשמה העליונה היא בחתיכת זהב מעורבת בעפרויות רב והמשכיל המחבונן בם ינעשה ונבנה על שתהיה ראויה לשנולת מלכים וכאומרו והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי וגו': והלוחות ממעשה המלך יוכר הפלו והחקו שאם יעשה הדבר על יד שליח הוראה שלא חפץ כל כך בשובל הוהו אבל אם נעשה על יד עצמו ובהשתדלות נמרץ יורה על הפלו וחשקו ורוב הנאתו אותו ראיתו בהם"ו גא למעמד הר סיני בכבודו ובעצמו ועשה פלאים עצומים והלוחות עצמם מעשה ידיו והכתב כתבו ראיה כי מי שיעסוק בה בן חורין מכל מה שיעשה הפ"ת ודבק בגלגו של שולם הוא אומרו ומגדלתו וכו' והעוסק בתורה ה"ז מתעלה שנא' ומתנה וגו' עכ"ל. וכתבו המפרשים כי אמר מהר חורב ולא אמר מהר סיני לפי שבאשר ישראל

מינים עוסקים בתורה נעשה הר סיני חורב מלשון הורבה וממה ולכן נקרא הר חורב עכ"ל: והר"ם אלשקאר ז"ל כתב בכל יום ויום בת קול יוצאת וכו'. ענין בת קול כפי הדרך המקובל הוא כח נמשך ממדת הקול אשר שמעו בסיני ואמרו ונעשה ונשמע. נקרא חוץ לפי שמי שאינו רוצה בתורה ולומדיה הוא מעיד על עצמו שלא היה במעמד הר סיני וכבר ידעת שכל נפשות ישראל היו במעמד הר סיני וע"כ נקרא חוץ שהוא כמעולה: שנאמר נחם זהב וגו' כפי הראיה הזאת וראה שאינו מדבר במי שאינו עוסק כלל כ"א במי שהוא עוסק בה אלא לשמה וע"כ דימהו לנחם זהב והוא רמז לתורה ואמר בלשון חוץ לפי שהוא מלבד אותה נעלמדה שלא לשמה. וגם דמהו לנחם זהב בלשון חוץ לעמוד שכמו שהשם הע"פ שמתנלבל לסוף יהזור למה שהיה וג"כ החוץ כמו שאמרו ז"ל עתיד הקב"ה להחזיר לישראל כן הוא האדם העוסק בתורה שלא לשמה שמהוך שלא לשמה בא לשמה עכ"ל: והרב רבי אפרים ז"ל כתב נ"ל שהוא נוטריקון של חם זהב וגו' וטרם טעם לשון חרחון שריחה מסריח כמו נגבא סריחה עכ"ל: ג ראוי לבבין ראבונה אמאי לא תלה הדבר במלמד ולימא הכי מי שלומד חבירו פרק א' וכו'. ועוד אמאי קאמ' מחבירו ולא אמר מן האדם כענין איזהו חכם הלומד מכל אדם ועוד אמאי כדוכלא אול ותני חמשה דברים לימא הלומד מחבירו אפי' אות אחת וכו' ואפי' כשאנה המשנה חלוקות אם בזו אף זו מלינו שהגמרא אותנת לריכות בפול ואומר לי אמשעינן הא ה"א וכו' וכ"ם בגדון דידן שאינם חלוקות מחולפות בנושאים חלוקים כדי שנאמר שהן בזו אף זו ועוד שאם היה רוצה להשמיענו חלוקות רבות אמאי לא התחיל ממסכתא ולימא הכי הלומד מחבירו מסכתא אחת או פרק אחד וכו', ועוד קשה אמאי לא קאמר חייב לכבדו ומאי מלת צריך ומלת לנהוג ומלת בו, ועוד אמאי הצריך באמרו בתחלה שכן מלינו בדוד וכו' ובתר עביד הק"ו והכי הל"ל צריך לנהג בו כבוד ק"ו מדוד מה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל וכו' הלומד מחבירו אינו דין וכו' ועיל לבבין איך דרים ק"ו מדוד גמי שלא למד אלא אות אחת דאיכא למפרך מה לדוד שלמד שני דברים תאמר גמי שלא למד אלא אות אחת שיהא צריך לנהג בו כבוד והמפרשים פירשו שכאשר נצריך ערכו של דוד היות לדיק ויבר ומלך ישראל ואחיתופל רשע ועם כל זה היה נוהג בו כבוד כפי ערך זה יולא לנו שהלומד מחבירו שהוא שוה אליו ק"ו צריך לנהג בו כבוד אפי' על אות אחת ואין דעתי נוחה מאלו לא קאמר חייב לבבין מעוט דיש לבא מן הדין להיות בגדון מה שם בדוד היה על שלמד שני דברים אף בכל אדם צריך שני דברים ולא על אות אחת לבדו ועניין הדיון הפקא לן ממרים שנא' ואביו ירוק ירק בפניה הלא תכלם ז' ימים ק"ו לשכינה י"ל יוסף ואעפ"כ אמר הכתוב הסגר שבעת ימים וא"כ אין מקום כלל לפי' המפרשים רק אם נאמר שברייתא זו אחיא כרבי טרפון דלית ליה דין או שנאמר שאין זה ק"ו גמור רק נלי מלתא בעלמא וכל זה דוחק: עוד יש להבין למה הולרך לומר שיר ואין כבוד אלא לחכמים וכו' עוד להבין הראיות שמביא שנא' כבוד חכמים יחלו והתמימים ינחלו טוב כי פסוק זה לא נאמר שפסוק כבוד חכמים יחלו כ"ם סיפיה דקרא וכסילים מרים קלון ופסוק והתמימים ינחלו טוב התחלתו משנה יקרים בדרך רע וגו' והתמימים ינחלו טוב והימה הוא אין נקט רישיה דהאי קרא וסיפיה דהאי קרא ואיבר אותם לאחד: ואפשר לפרש בכוונת הברייתא כי אמר הלומד לפי שלפעמים אדם שומע מחבירו איזה דבר או איזה חידוש ומבין בדבריו הבנה אחת טובה וישרה ולא כן היתה כוונת מי שאמרו ונבנו לא כן חשב והשמיעו למד זה הפירוש ממנו והבין שזו היתה כוונתו והשמיענו שאפי' בגדון זה שהוא למד מבלי מלמד שהרי המלמד עדיין אינו יודע אותו עם כל זה צריך לנהג בו כבוד שהלוני הבירו לא היה לומד אותו ואמר מחבירו לרמוז כי לא מבטיח אם הוא אדם גדול וחכם ממנו אלא אפי' שלא יהיה אלא הבירו הטוב אליו צריך לנהג בו כבוד ואמר צריך ולא חייב לפי שאין לו ראיה לחיוב שאפשר שמה שעשאו דוד רבו ואלופו וכו' היה מצדת הסידות לא מלד החיוב לכן אמר אין לי מקום ללמוד רק שצריך לנהוג לא שחייב ואמר

לנהוג

תדיר זה מתעלה ציונים

ר"ל ע"פ: ג הלומד מחבירו פרק אחד. עי' ר"מ ר"ל ר"מ מ"ר. ר"מ מה' ת"ת ה"ב מכ"ל עמון ר"ב פוס"ב ר"ל סימן נמ"ב סע"ב ל':

שנויי נוסחאות

ומנחליאל במותה. ב מ ת ז' ו .. ב מ ו ת ואם הגיס דעתו דקב"ה משפילו שנ' ומ_מות הגי. ג ה"ומר. נד"ל ומתו"ו והלומד: בכלם רבתי וכל הלמד. או פסוק אחד או (דבור אחד) אפי' אות אחת צריך. בד"ל ומבב"ב ליתא: במתו"ו או פסוק אחד או אפילו דבר אחד צריך. ב ל. רוסי' ואפילו פסוק א ואפילו אות אחת קטנה(? צריך. בכ"י.. אר פסוק אחד צריך ודאמר ליתא. לנהג בו. בסדור עכו"י לנהג. סה' נפל"ח ואינו נכון.

לקוטים

נברלו רק בסגיל התורה ומלמדיה ובמלחמ"ל הבלי התנה הקב"ה כו'. ולכן קוב"ם והבייאת ומלמדיה כולה חד. כמ"ש בזוהר. וזהו מ"ש במדרש יוכלי תמיד. ופי' הלומדי לא הני גדול כו' ולא היא גדולה כו'. כי ידוע שהקב"ה מלד עצו ומהותו הוא נסתר ואינו מוסיף בטוש ופן כלל. ואין לתאר ח"ו בשום שם וכינוי ים לפילו בשם הו"ה ב"ש ולא בקונו של יו"ד. וכל הכינוים ומלאכי מעלה שולאים הם מקום קדשו. אבל כל הממות והכינוים ומה שאנו מביאים במקלת הוא רק חלד ההתבוננות עם הטולם. לבון שם הו"ה ב"ה פי' שהוא מהוה הכל כל השול וה טולם. וכן כולם. וכן כל מות בריאת העולם הוא רק בסגיל התורה הקדושה ובסגיל מלאכיה. ואזו הכוונה הלומדי לא הני גדול כו'. פי' בפיה מעת הבריאה ודי למבין מדעתו (ועי' בגפה"ת סע"ב פ"ג בהגה"ם ב' ע"ב) והעוסק בתורה לשמה גם כן הוא מקיים את העולם ולכך נקרא חובב לה המקומות הב יות. ומ"ש אחיב ומשמח את המקום כו' כי הוא רוצה בקיומה: משמח את המקום כו'. ר"ל כי התורה היא בעצמיו של הקב"ה. ובשת שעוסקין בה הוא עם רצון ולתיים ומשמח ובלה טובה לעולם. ובאור פני מלך חיים ומשמחו מטיב לבריות ומ"ש כאשר שם כי ל. יטיב לך. ר"ל בהבוה בשמחה. לא הוא לטיב לך. והו משמח את המקום ומשמח את הבריות: ושלבשתו עטרה וילדה. ר"ל כי הבנה לא

יתיק

מעבנו. ופי' יפעלה טוב לבמות בבנות עולם: מו) שיש בו כמה הלכות: מז) שיש בו כמה דברים: מח) שבמשנה או בהקבלה, כגון ויו מוסיף על עמין לחשון, בתולה בתולות הבתולות [בתובות כ"ט ב'] ובדומה: מט) מיימי כאיש שלא מתאבר דזה בוקמן שלומד מגדול לכבי קאמר בכן מלינו וכו': נ) דהמע"ה היה גדול בתורה ותופלת שבקבלדין, דהכי הלכה בתומו בכל

מקום

יבין תפארת ישראל יבין

האמיתית ולא כשתאותו מבוחבר ונפשו מבועבדת לתאוה: כד) שלא תאמר הוא כל אדם שבה לכתר תורה, רק כשיש לו תרמי, שיש לו שכל גדול ובשכתמה בו בתורה, מ"ז קאמר שכל העוסק וכו', ר"ל אפילו אין לו שכל גדול: כה) ר"ל אם משמתם בהאמתו שהיה לו להתנה תכ', לתורה ומתפ"ע, אז יהיה נחלו אל, יזכהו ה' שינחל מוזק אלהים, יוהר מאחר יכול לקוות

מדרש קנין תורה פרק ו אבות שמואל

קראו רבו אלופו ומיודעו. פי' מנסדרין ק"ו ע"ב:

שנויי נוסחאות

(בלבד) קראו. בד"ל עשאו ולימה וכ"ה .עשאו גם במשנ"ב ובכלה רבתי; במתז"ו ועשאו. אלופו(ומיודעו). בכלה רבתי ליתה וכן ליתה בסמוך בכק"ו ומולי הוא נכון, אולם עי' ברש"י. (בלבד) קראו. בכלה רבתי ליתה: בד"ל ובמתז"ו.. עשאו. הלומד מחבירו. במתז"ו ובכלה רבתי הלמד. או הלכה אחת או פסוק אחד (או דבור אחד) אפילו אות אחת על. בד"ל ובמשנ"ב ליתה; במתז"ו פסוק אחד או אפילו דבר אחד על: בכלה רבתי הלכה אחת פסוק אחד דבר אחד ואפילו אות אחת על.

לקוטים

יחיה למעה כמ"ש במשנה לי רים פרק ד' רק בסנגע מוטבע וירגיש שהוא בתחת שפל ונכזה. ויהיה זה כלבוש בש"ל בלתו. ואמר ומלבשהו עטה וירלה כמשמ"ל (שבת ע"ו) גלימה שנעשה בו לבולם. לבושה לא בושה. פי' גלימה הוא הבגד העליון שהוא מתכסה בו ובו אינו ניכר מיתוך המבריס ולכן נעשה בו כבולם. והוא אינו בתמידות על גופו כ"א כשהולך בשוק לו כשיושב בין בני אדם מכונדים שלא בביתו תכל בביתו ובפני ב"ב מסירו משל"ב לבושה שלף בפני ב"ב אינו מסירו. ולו"ל ומלבשהו עטה. שמדת עטה צריכה להיות עליו בתמידות כמו הלבוש שלא יסיר אף בפני ב"ב. עטה יבנה ולבשהו. ואמר מלבשהו עטה וירלה. כי עקב עטה ירלה ה'. כי תכלית וסוף העטה כדי לבוא מזה לירלת ה'. כי כל זמן שאין לו עטה אמיתית בתכלית השלימות לא יהיה הירלה ב"ב בשלימות והכל בא ע"י התורה הקדושה כמ"ש רלפיה תכמה ירלת ה'. פי' עיקר התכמה הוא ירלת ה' (וע' נפה"ח שע"ד פ"ט דף ג' ע"ד. ועמ"ש לעיל רפ"ד מ"ח): ומבטרתו להיות צדיק הוי. כי האדם כשרוצה להתדבק בהקדוש ב"ה בתדרגה עליונה צריך מתחלה לשר מהרע אשר נתפעל בגיעולי יצרו וכדמיון בלי ליסור אם לא יגעילנה לפעלים המיסור בעצמה אם יבטל המיד בה יאסר לך הכלי בתם יוכא ויגעילנה החלה ויכשירה ואח"כ יבטל מלהלוץ בה. כן הלב בטמא כל אשר יהיה בתוכו יטמא. ולך אם התורה מכשיר את הנפש להתם הטמא ולהסר הטע כי אלא כם דברי הלא.

דברים בלבדינא). וקראו רבו אלופו ומיודעו. שנאמר*) ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי. והלא דברים קל וחומר ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבדינב) קראו רבו אלופו ומיודעוינג) הלומד מחבירו פרק אחד. או הלכה אחת או פסוק אחד

*) תהלים נ"ה י"ד.

נהוג לפי שכיון שלא למד ממנו רק אות אחת לבד אפשר שימנע מלכבד אותו בשונג כי שכח ישכח מלכבדו לפי שאין עליו חיוב הזכיר על כן אסור התנא שיהוג הכבוד הזה בהכנעה ובתמידות ובזה גם כי יזקין לא יסור ממנה כי ההרגל על כל דבר שלמון. ואמר מלת בו להודיענו כי אין צריך שיכבד אותו בכבוד רבו ממש כי ברבו צריך לנהג בו כבוד אפי' במקומו שהוא אבן דומם כמו שאז"ל לא יצא במקומו וכו' אמנם זה אינו כרבו רק צריך לנהוג בו דוקא ולא במקומו ועם זה יתורץ למה התחיל למות מפרק אחד ולא ממסכתא לפי שהוצרך לתת גדול מהיכן מתחיל הענין שהוא צריך ולא חייב וכן בו ולא במקומו והוא מפרק א' ולמסכת אמנם אם למד שני פרקים או מסכתא כל למעלה מפרק רבו נמור מתקרי וחייב לנהוג בו כבוד וגם במקומו כאלו הוא רבו נמור: ואמר שכן מצינו בדוד מלך ישראל וכו' אפשר שמביא ראיה מק"ו מדוד בזה הטופן שהתנא אינו רוצה לדרוש מק"ו רק שצריך לנהוג בו כבוד כלומר כבוד בעצמו לא שיעשהו כרבו ואלופו ומיודעו ולכן עתה הוא דורש הכי שאם דוד שלא למד אלא שני דברים בלבד ובשבילם עשה לו את כל אלה לקראו רבו ואלופו ומיודעו בשביל אות אחת ק"ו הוא שצריך לנהוג בו כבוד בעצמו שהוא לבד מועט כי יותר מעלה היא אלו הג' על שני דברים שלמד מהיות מהנ בו כבוד בעצמו על אות אחת ואין כאן ליו כלל: ואפשר עוד לומר שהתנא מפני שהוקשה לו זה שאינו יכול ללמוד מדוד מי שלא למד אלא אות אחת ע"כ הקדים ואמר שכן מצינו בדוד מלך ישראל וכו' כלומר אף אם ירלה בעיניך כי אין בדוד אלא שני דברים אין הדבר כן שכן בעצמו מצינו בדוד מלך ישראל לפי שאמר רואים שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד ועשה לו שלש מעלות, אחת רבו, ב' אלופו שהוא ג"כ מלמדו בענין ומאלף חכמה והוא שם הטיבות יותר מרבו. וכן ג"כ מיודעו שמודיע לו דברי תורה והוא ג"כ שם מורה יותר הטיבות מאלוף, ואם נשאל לומר שאחר שלמד השני דברים עשאו רבו ואלופו ומיודעו א"כ נלמשוטינן שעשאו מיודעו ובכלל מיודעו הוא רבו וגם אלופו דבכלל מאתים מנה אלא ודאי אלו הבלם מעלות לא באו אלא לפרקים מלמטה למעלה ומתחלה באות הא' שלמד מאלו השני דברים היכף עשאו רבו וכשנמר הדבר הא' עשאו אלופו ואח"כ בדבר השני מיודעו, ולו"ל שכן מצינו וכו' והביא ראיה לאלו הג' מעלות וכמ"ש ואתה אנוש כערכי רמוז שקראו רבו והענין הוא כי ידוע שמלך ישראל כלם חייבים בכבודו וכמו שאמר הכתוב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך כמו שאימת רבו עליו וא"כ דוד שהיה מלך ואמר ואתה אנוש כערכי כלומר אתה לי אנוש כערכי וכמו שערכי על כל ישראל הוא להיות מכבדים אותי ולירא ממני כאלו אני הייתי רבם כן אתה בשני חשוב כערכי אמנם לפי זה שעשאו רבו וגם עשאו אלופו ומיודעו ואתה שהיה ק"ו מדוד שהיה מלך ישראל ועם כל זה עשאו רבו אפי' על אות אחת הלומד מחבירו על אחת כמה וכמה צריך לנהג בו כבוד. אמר עוד ואין כבוד אלא לחכמים וכו' כלומר אף אם יאמר האומר שאין זה ק"ו מוכרח עם כל זה אפי' שלא יהיה בבחינה שלמד ממנו הוא חייב לכבדו מפני חכמתו כי אין כבוד אלא לחכמים שאז"ל כבוד חכמים ינחלו ולפי שיאמר האומר ואיך אכבדנו אם אינו מביר את מעשיו אולי הם רעים והוא נאה דורש ואין נאה מקיים לזה מסיים ואמר ותמימים ינחלו טוב כלומר על הסתם התמימים ינחלו טוב שהיא התורה ומסתמא אם הוא חכם הוא צדיק נאה דורש ונאה מקיים וכמ"ש ז"ל בספוק כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם ולכן הביא סוף פסוק של ותמימים ינחלו טוב כמו שאמרנו: ואפשר עוד לומר כי מה שאמר ואין כבוד אלא לחכמים וכו' רלה להוסיף מעט לבנבת שהלומד מחבירו פרק א' וכו' צריך לנהג בו כבוד ולז"ל ואין כבוד אלא לחכמים כלומר הכבוד האמיתי אשר הוא כבוד העוש"ב אינו אלא לחכמים והם מחלים לותו ומעותתם בכבוד שנאמר כבוד חכמים ינחלו וקראו מחלה לרמז אל כבוד העוש"ב כי הוא דבר של קיימא כד"א לנחלל אוהבי יש ובאיר עוד דבריו כי זה הכבוד שמוחלים החכמים לעתיד לבא הוא בעצמו הטוב הצפון לצדיקים לע"ל שנא' ינחלו טוב והוא האור הצפון לצדיקים כמו שאז"ל וירא אלהים את האור כי טוב וינדל וגו' הבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ומעתה כיון שזה האיש שלמדת ממנו היה סבה שהנחילך לעתיד מהכבוד הרוחני ראוי הוא שאתה בזה העולם תנהוג בו כבוד מהכבוד הגשמי ולכן סמך בכאן סיפיה דהאי קרא לכתיב ותמימים ינחלו טוב להודיע כי אותו הכבוד שאמר שמחלים הוא הטוב הצפון לצדיקים: ואפשר עוד לומר דמאי דקאמר ואין כבוד אלא לחכמים. המונה להודיענו דמאי דקא הלומד דגראה דווקא שלמדו ואם לא אינו חייב בכבודו זה אינו דלרבותא נקט הלומד מחבירו וכו' כי אפי' אם הוא עם הארץ אלא שלמד ממנו אפי' אות אחת צריך לנהוג בו כבוד כי למי שהוא חכם אפי' שלא למד ממנו חייב לכבדו כי אין הכבוד האמיתי אלא לחכמים וכל העולם חייבים בכבודם כי היא להם לנהלה שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ואמר עוד ותמימים ינחלו טוב לפי שהוא אמר בלבון שלילה ואין כבוד אלא לחכמים כגראה שאם יהיו תמימים ובעלי מעשה ולא יהיו חכמים שאינם ראוים לכבוד וזה מן הזרות כי מעשה רב על כן פירש ואמר כי מה שאמר בלשון שלילה ואין כבוד אלא לחכמים הוא לפי שגם כן על הסתם ותמימים ינחלו טוב והיא התורה כי אין טוב אלא תורה שנאמר כי לקח טוב וגו' ועל הרוב א"א להיות תמים אם אינו חכם כי אין בור ירא חטא וז"ש ותמימים ינחלו טוב והיא התורה: והרב ר' אפריס ז"ל כתב על אחת כמה וכמה שצריך לנהג בו כבוד הכא לא גרסינן דבר אחד דהתם שני דברים היו ואין זה ק"ו ואין כבוד אלא תורה פירוש אין צריך לנהוג כבוד אלא לתורה וה"ק אין כבוד בא לאדם אלא על עסק התורה עכ"ל: ורשב"ם ז"ל כתב ואין כבוד אלא תורה כלומר אין לך אדם ראוי לכבוד יותר ממי שהוא בעל תורה וכו' עכ"ל: והר"ם אלשקאר ז"ל כתב ומה דוד מלך ישראל וכו' כל שכן שראוי לכל אחד מישראל שיכבד למי שלמד ממנו אפי' אות אחת כגון מאמלין או מעמלין שלשין או שלחין עוממות או אוממות אשר אין בינינם כי אם אות אחת צריך לנהג בו כבוד כי הנה דמיון האות אשר ילמוד אדם מחבירו הם דוגמת השני דברים אשר למד מאחיתופל שהיו שניהם חכמים וכ"ש להדיוט שילמד מחכם הרבה דברים שיגדל בו כבוד הרבה עכ"ל: והרמב"ם ז"ל כתב הלומד מחבירו וכו' פסוק אחד דבר אחד של טעם דסמיך להמי קרא דואתה אנוש כערכי סמיך ליה קרא אשר יחדו נמתיק סוד לפי שמאלו אחיתופל לדוד שהיה יושב ושוסק בתורה יחידי אמר לו למה אתה יושב ושוסק בתורה יחידי והלא כבר נאמר חרב אל הבדיל ומאלו. בוא פעם אחת מאלו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אמר לו והרי כבר נאמר שריך לו לאדם ליכנס שם במורא כדי שתהיה אימת שמים עליו וי"א שהיה נכנס לבית המדרש יחידי אמר לו בבית אלהים נהלך ברגש כתיב שחייב אדם ליכנס שם בקבוץ עם לפי שנאמר ברוב עם הדרת מלך ורגש הוא לשון אסיפה כמו למה רגשו גוים וי"א רגש הוא לשון אימה ופחד. ואתה אנוש כערכי חשוב כמותי. מיודעי כמו אנשים חכמים ונבונים וידועים.ומה דוד שהיה מלך עשאו לאחיתופל רב ואלוף מפני שני דברים. ואין כבוד אלא תורה כלומר לתורה והכי קאמר אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי התורה. שנאמר כבוד חכמים ינחלו כלומר הם נוחלים כבוד בשביל שהם לומדים את התורה ויודעים אותה כנאלה עכ"ל: והרי"א ז"ל כתב ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי כלומר עם היות שאינך חכם ממני כי בענין התורה והחכמה אתה אנוש כערכי עם כל זה בעבור מה שלמדתי ממך אתה אלופי ומיודעי עכ"ל: ואין כבוד אלא לחכמים כ"ל שראה הביא ראיה אפי' לחכם שלא למד ממנו שצריך לנהג בו כבוד אלא לחכמים שנא' כבוד חכמים ינחלו. אח"כ מצאתי לחסיד ז"ל שפי' כן: עוד כתב החסיד זלה"ה תמהו כל המפרשים על פסוק זה כי פסוק כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון ולא פסוק ותמימים ינחלו טוב הוא משנה ישרים בדרך רע בשמותו הוא יפול ותמימים ינחלו טוב. וכ' הרב ר' ישראל לפי שאומרו וכסילים מרים קלון הוא מגונה לא חתם בו ומה עשה במשנת יהי ביתך שחתם וסופו יורש גיהנם ופרק ה' זה חלק רע וכמה מצוות רבו מספר ועוד נפל פיתקא מן שמיא שיסיים הפסוק. והתורה התמימה

אחר

יבין תפארת ישראל יבין

מקום, כמ"ש מ"ל מדכמיב בו וה' עמו [סנהדרין ל"ג ב'] ואפ"ה קרא לאחיתופל רבו, מ"כ אפילו גדול שלומד מקטן חייב נמור ולא תקידות הוא שיקראהו רבו, דאל"כ לא היה דאמי דהמב"ם לעשות כן דאסור לו לעמול על כבודו [כסנהדרין ל"ו ב'] : נא) שלא ללמוד יחידי, ושלא לכנס לביהמ"ד בקומה זקופה: נב) דבעלבי מעמע דשוב לו, ואח"כ קראו אלופו. אע"כ שלא למד ממנו רק דברים מעטים,ולפיכרסו נאומים לו ב'סכמיים סאלו:נג)דאלופי

או דבור אחד. אפילו אות אחת. על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה[ד]). שנאמר [ה])כבוד חכמים ינחלו [ו])ותמימים ינחלו טוב[ז]). ואין טוב אלא תורה, שנאמר [ח])כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: ד כך היא דרכה של תורה[ט]). פת במלח תאכל. ומים במשורה תשתה.

ד) משלי ג' ל"ה. ה) שם כ"ח י'. ו) שם ד' ב'.

אשר סיימה לעברו או לעמלו ולאחרון הנביאים שסיים והביאו את הארץ חרס. והכ"ל כי הלה לגורותנו כי אלה החכמים אשר אנו חייבים לכבדם אינם חכמי הטבע והתכונה אלא חכמי התורה הקדושה שהיא כולה שמותיו של הקב"ה והיא חולקת מכבודה לעוסקים בה כי הם אוחזים בשם אלהי הכבוד ולזה הביא רמיה ותמימים ינחלו טוב ואמר כאן חכמים ינחלו ולאמר ותמימים ינחלו מה להלן הטוב הגמור שאין זולתו אף כאן לא ינחלו הכבוד כי אם חכמי התורה המסולאים בפז והטעם כי כל שתדרוש החכמה מעשה יותר נכבד תהיה יותר מעולה וקדושה כי חכמת הטבע מעולה מחכמת הבנין וחכמת התכונה מעולה מחכמת הטבע כי זו תחקור בדברים הפשלים וזו בגרמים השמימיים וחכמת האלהות עולה על כולן ישן כי היא דורשת בשבלים הנבדלים וזאת התורה אשר שם משה חוקרת ודורשת בגורת עולם אלהי האלהים ואדוני האדונים ע"כ היא עולה על כל החכמות ואל אנשים רמוי שיתן הכבוד וזכו ומגדלתו ומרוממתו ואם החכמים ידיעם בכל אחזו בזה ומזה לא היהו ידיעם ולא זזה ממתחת מהם כל עיקר ואדרבה קיימים הם יותר באמונתם ע"ד ולאיתי אני שיש יתרון לחכמה וגו' כ"ש דחייבים לכבדם דאית בהו תרווייהו אבל ראיתי בני העליה הזאת כי אדלו מספור כי אין מספר עכ"ל: והר"ם אלמוסניו ז"ל כתב מה שזכר מלת עשאו רבו ולא אמר קראו וכו' וגם שלא מצינו שעשאו רק אליפו ומיודעו. הנה בהערה הזאת האחת התורץ הב' כי על כן לא אמר קראו רבו אליפו ומיודעו ישן לא מצאנו שקראו רק אליפו ומיודעו וכו' אך הכוונה לומר כי בשם שקראו אליפו ומיודעו עבאו עליו רבו וזה כי בהיות דוד גדול ממנו במעלה וחכמה ועם כל זה קראו אליפו הנה בזה עשאו רבו והוכיח זה מאמרו ואתה אלוף כערכי לומר לאיך גדול ממני שאתה כערכי ועם כל זה אתה אליפי ומיודעי מלד שלמדתי ממך הנני דברים הנזכרים ומלא אם כן שעשאו עליו רבו במ"ש לו כי לפי שלמד ממנו היה עליו לאלוף ומיודע עם היות שלא היה הדבר כן בפועל עכ"ל. ואיש דגרסי ואין כבוד אלא תורה עכ"ל: **ד אפשר שעיקר מהרה זו היא גם לעשיר אשר יש** ספוק בידו להתענג בתענוני העולם שלא ירגיל עצמו בהם כי לא יוכל ללמוד כפי הראוי מהתענג ומרוך. ושוד בנית שאם ירגיל עצמו בהם יוכרח לבטל עצמו מהלימוד כדי להרויח ממון לצרך הולאתו כי רבה היא ע"כ הזהיר בדרך כלל לעשירים ולדלים ואמר פת במלח תאכל. ואמר ומים במשורה תשתה להודיע כי אפילו אם מבע האוכל מלח הוא אמלא לומים ומים רבים לא יוכלו לבטות את צמאו עם כל זה לזה ואמר ומים במשורה תשתה שהיא מדה קטנה בה תשתה וכזה רמז לשני דברים שיהיה מים ולא יין ומשורה ולא לשובע ואף אם המים הם קרים בטבעם ובפרט בימי הקור והשותה לותם היה צריך לפחות שלא ישכב על הארץ אלא על המטה כדי שיתחמם מעט ע"כ הזהיר ואמר על הארץ תישן ולא תחוש כלל. ומה שהוסיף עוד ואחר וחיי לער תהיה דקדה וכי מה שאמר עד שתה פת במלח וכו' אינם חיי לער אלא הכונה לפי שעד עתה לא פרש אלא הדברים היותר הכרחיים שהם מאכל ומשתה ושינה. אמנם יש דברים אחרים דלאו כי רוכלא ליזל וליתי ולכן כלל כלל אחד ואמר וחיי לער תהיה על הסתם בכל הדברים כי זהו כלל גדול לתורה. או אפשר שהיר ואמר וחיי לער תהיה להבטיח לאדם שלא יעלה על לבו לאמר שאם כה יתנהג תכף יחלה ויאות בהני ימיו ולז"א וחיי לער תהיה כלומר אף אם הם חיי לער דע לך שתחיה ולא תמות כי אין זה גורם המיתה. ואחר ובתורה אתה עמל כלומר אף אם אמרתי לך שזו היא דרכה של תורה לא תהטוב שעם זה הסדר שסדרתי לך תכף ומיד הלימוד מהרה קל יבא מבלי עמל ויגיעה ואולי כאשר הראה שלא תלמוד מהרה הפיס לאל מלתי לז"א ובתורה אתה עמל כלומר עם כל זה צריך שבתורה תהיה עמל ביגיעה רבה ואולי בלי ואולי. עוד אמר ואם אתה עושה כן וכו' קצה להולמו שהם דברי מוחר

כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה[ד]). שנאמר [ה])כבוד חכמים ינחלו [ו])ותמימים ינחלו טוב[ז]). ואין טוב אלא תורה, שנאמר [ח])כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו: ד כך היא דרכה של תורה[ט]). פת במלח תאכל. ומים במשורה תשתה.

כל זה אתה הוא העושה כן אז תצריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עד כאן: ולי נראה לכוונת התנא הוא לפי שלבעמים מתנהג האדם בדרך זו עם היותו עשיר לפי שמשבעו הוא בלי כלום רעיש ואינו קונה לא כך ולא כסת ויתן על הארץ ומרוב הכיליות אינו אוכל רק פת במלח ומים במשורה אים כזה לא יאמר עליו אבוה מאוסר בעוה"ז ובעוה"ב שם"ז הענני אינו בוחר זה הדרך בבחירתו רק בעל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה העושה הדבר הזה בבחירתך שאע"פ שיש לך עושר ונכסים להתענג עם האוכלים נעדלים ועם

אפילו אות אחת. על אחת כמה וכמה שצריך לנהוג בו כבוד. ואין כבוד אלא תורה. שנאמר כבוד חכמים ינחלו. ותמימים ינחלו טוב. ואין טוב אלא תורה. שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו. ד כך היא דרכה של תורה. פת במלח תאכל. ומים במשורה תשתה.

אם כל דברי הברייתא היו נאמרים בלשון נסתר כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה לשתות ועל הארץ תישן הוה שיך לומר בדרך נוכח אם אתה עושה כן והיה צודק הלשון לפי שעתה היה מהחיל לדבר עם האדם לנוכח אמנם אחר שכל דבריו עד עתה היו בלשון נוכח לנוכח תאכל תשתה תישן לא אמר חזר ואמר עוד ואם אתה עושה כן והלא עד עתה עמו היה מדבר. ושמעתי אומרים כי אם הענני יאכל פת במלח ומים במשורה ישתה ועל הארץ יישן מעוט שאין ידו מספת אים כזה לא יאמר עליו אבוה מאוסר בעוה"ז ובעוה"ב שם"ז הענני אינו בוחר זה הדרך בבחירתו רק בעל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה העושה הדבר בבחירתך שאע"פ שיש לך עושר ונכסים עם האוכלים נעדלים ועם כל זה אתה הוא העושה כן אז תצריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עד כאן: ולי נראה לכוונת התנא הוא לפי שלבעמים מתנהג האדם בדרך זו עם היותו עשיר לפי שמשבעו הוא בלי כלום רעיש ואינו קונה לא כך ולא כסת ויתן על הארץ ומרוב הכיליות אינו אוכל רק פת במלח ומים במשורה אים כזה לא יאמר עליו אבוה מאוסר בעוה"ז ובעוה"ב שם"ז הענני אינו בוחר זה הדרך בבחירתו רק בעל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה העושה הדבר בבחירתך שאע"פ שיש לך עושר ונכסים להתענג עם האוכלים נעדלים ועם כל זה אתה הוא העושה כן אז תצריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא עד כאן: ולי נראה לכוונת התנא הוא לפי שלבעמים מתנהג האדם בדרך זו עם היותו עשיר לפי שמשבעו הוא בלי כלום רעיש ואינו קונה לא כך ולא כסת ויתן על הארץ ומרוב הכיליות אינו אוכל רק פת במלח ומים במשורה אים כזה לא יאמר עליו אבוה מאוסר בעוה"ז ובעוה"ב שם"ז הענני אינו בוחר זה הדרך בבחירתו רק בעל כרחו כי אין לאל ידו לכן אמר אם אתה עושה כן כלומר שתהיה אתה העושה הדבר בבחירתך שאע"פ שיש לך עושר ונכסים להתענג עם האוכלים נעדלים ועם

ציונים

ואין כבוד אלא תורה. חוקין קנ"ב ע"א [בגירסת הרבן יעקב שם. עמ"ל בלוה פנ"ת בבא דבי אליעזר רבה פ"ב: ואין טוב אלא תורה. בכוונ ה' פ"ל מ"ח פ"ב בבוהה זלה ר"ם פ"ב מבחות ל"ב ע"ב: ד כך היא דריכה של תורה. מתחומת פרשה נח כיפון ג' מיי' פ"ב מ"ל מ"ח פ"ו סמ"ב בבין ר"ב סמ"ע ר"ב סימן למ"ו פסיק כ"ח:

שנויי נוסחאות

(עאבו"ב). בעה בלוש ליתה: כמחיו ליתה למלי וכמה. ואין בבוד אלא תורה. בבלון מבב"ב ל"ח אלא לחכמים. וכפי הגראה היה ממר"ם:

לקוטים

[ואם לא יעסוק בתורה הנה בלתם הגיהנם יגנא להסיר ממנו הטרפות ולבלוך הטומאה הבורה עליו] והתורה מכבדתו לחיות לדיק והלא מתבטל. וכמ"ש (מגלי ל"ח) בגמלהו טוב ולא רע. הוצלת לי שהגמלהו בטוב. ועוד הוצלת ולא רע. כי הרע יכלה ע"י התורה. וז"ש אח"כ ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות. כי תרחיקהו מן הרע ומקרבתו לטוב. וכמ"ש בס"ד מ"ב הוי רץ למצוה ובורח מן הבעירה שמצוה גוררת מצ'. שלא די בהתר מהן לו בבריחה מן הבעירה ומהמצוה לא יגרת. אן בבריחה אחר המצוה ואחר עבירה לא יבלוק. כי האדם עצול מאוד לחבות ובטרולה לבזבר צריך בריחה. ומן המצוה ותוק מאוד ואריך לדבוק. וז"ש ומרחקתו כו' ומקרבתו כו'. כי התורה לבוי מגנה ומצלי (סוטה כ"א). ומשה מגוי מגנה ולא מצלי. והוא ע"ד דמיון. כי הנה הרופא יכול בנקל ליקן שמירות ואזהרות במאכל ובדומה ל דם בריאה שלא יחלה. וזה הרפואה יש במצוה כי במצוה ע"י עובקו בה רוח ג"ע מסבבי גם בחיין. ולא יכול הרע לגוע אליו כמ"ש בחבמה כל יבראל ע"ם. אבל התורה היא יותר גדולה כמו מי שהוא בבר חולה והוא מסוכן מאוד וצריך לרופא בקי להבדל מלוד להגילו ולרפאתו מבלי כדת שתא. כן הדורה לבד אשר מגינה אלא יתעלה האדם כ"א גם אלילי אחר שרשא מבטרתו לחיות לדיק ולבוב בהבונה כי היא מבלה את הלב. ובמו שבעולם הזה המלות בורחות מן האדם לפי טבעו נגם הבגמיות והעבירות רודפות אחריו כמאמ"ל בגל ועבירות בעבור אל הדם מהאזה כו'. כן בלימוד בתורה לבמם הדרכה העבירות בורחות ממנו כי תמיד רוחה בתורה עוסקן וגודל חומקן ונהל מעלות מים ליו שוכר עליהם ובמצות רוחם ההרגו כי הנה לבעבו מוגה לעבוחה בכיקוק ביבהי נאה

יכין תפארת ישראל יכין

ר"ל רבי ואחזוני: נד) ר"ל אין כבוד ראוי לו לאדם אלא בשביל התורה שלמד, דכבוד בעבור לו בשביל עשיר או יופי שלו, הוא תלוי בדבר, ואינו ראוי לו, כ"א לבדבר, אבל כבוד שיעשו לאדם בשביל תורתו היא ראויה לו בעצמו, דהרי קבורה בעבור כובד בפתילה: נה) זה סיפא מפסיק אמר, ובכי הוה ריבא דהן קבא בתרא, משנה יבים בדרך בשחוהו הוא פול ותמימים [ר"ל תלמידים שהם תמימים] ינחלו טוב, ר"ל ילמדו מבבותיהם התורה שנקראת טוב, וכיון שזכו מבבותיהם דבר שעושה להם כבוד, כדמוכח מקרא קבת כבוד חכמים ינחלו, וגם זכו על ידן לשותר טוב שבעולם, כדמוכח מקרא בתרא, להכי צריכים ג"כ לנהוג כבוד בתלמידיהם: נו) ר"ל כך הוא אופן התחלת הלימוד, אף שבסוף ינחל כל טובות שבעולם, אפ"ה אינו זוכה להבונות הם כשיתחיל ללמוד תחלת עידון והתבטלות [ר"ל רמ"ז קכ"א]: נז) ר"ל בתחה, דגם המים לשתייתו לא יהיה

הארץ תישלנה). וחיי צער תחיהנם). ובתורה אתה עמל. ואם אתה עושה כן). אשריך וטוב לך. אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא). אל תבקש גדולה לעצמך). ואל

מתמת כחו של אדם ובה אתה תהיה עמל ויגע לא כן בשאר המלאכות כי אינם נקראים עמל בערך עמל התורה. ואם אתה עושה כן וכו' כלומר ואם כל אלו התנאים הכל סברת וקבלת בסבר פנים יפות ועל מנת כך אתה רוצה לעסוק בתורה דע לך כי אפי' אם דרכה של תורה היא הדברים האמורים עם כל זה ברלות הפי"ת יוסר לבך דע כי תאכל העוה"ז והעוה"ב לבסוף ואשריך בעוה"ז שתתעשר כי המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה משושר וטוב לך לעוה"ב וכך נתקיים בהלל כי בסוף זכה להיות נשיא בישראל. ואגב אורחיה דבר על לב לומדי התורה העניים והאביונים מבקשים לחם ואין לבל ימיחו דברים כלפי מעלה באמרם שוא עבוד אלהים כי יכירו וידעו שכך היא דרכה של תורה כי בנים עניים הם: והרמב"ם ז"ל כתב פת במלח תאכל פי' אפי' אין לך מה לאכול אלא פת במלח אל תמנע מלעסוק בתורה. ומשך אחריו הרי"א ז"ל וכתב פת במלח תאכל וכו' ר"ל שמאחר שיהיה לו פת לאכול אפי' אלא פת במלח תאכל אחר לאכול אלא מלח ישתפק בזה וכן אפי' אלא יהיה לו יין לשתות כי אם מים קרים וגם אותם המים ישתה במדה ובמשורה לא ימנע מפני זה מלעסוק בתורה ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעוה"ז לפי שלא יכלה ימיו בבהלת המותרות ובקשות הכבוד המדומה ואמרו בשמיני המוסר מי שלא ראה ולא אכל מה שלא הגיע לידו נהה נפשו וזך שכלו וארכו ימיו. ואמרו איזהו עיקר מבני אדם מי שאינו משגיח על העולם ביד מי שיהיה ואשריו לעוה"ב לפי שאין אדם זוכה לשתי עולמות ומה שלא יקבל מן העולם הזה מן הסכר יהיה שמור לו לעת קץ ויזכה בו בעולם הבא עכ"ל: והר"מ אלנקאר ז"ל כתב כך היא דרכה וכו' סמך זה הענין לבעבור חתם בפסוק כבוד חכמים יחלו גנה לו שזה הכבוד אינו כבוד מדומה כי אם הכבוד הנאמי המזומן לנמשה ולא הבאת הגוף כי אדרבה כך היא דרכה של תורה עכ"ל: והחסיד ז"ל כתב המפרשים כירבו כי עם מי שהשעה דחוקה לו מדבר כי לא יתמיד מלמוד על דירוזה פרנסתו אולי יכלה זמנו בהרווחת זמנו ופרנסתו ויאך לו בני חמדה לעולם שכלו טוב אבל מי שאפשר לו יהנה כמשפט וטוב לו. והנכון כי עם הכל ידבר כי האדם בטבעו נוטה אל המורגשות ומשך אחריהם ולא כן אחרי התורה כי הכל נורחים ממנו עד שיכנס הבקה בלבבם ולכן הזהיר לבא לעמוד שאריך לגרש ממנו כל התענוגים והתאוות אשר נשתתפנו בהם עם הבעלי חיים וירחיק עד שקנה אחרון כדי שתמלא התורה הבית פתוח לרוחה בלי יכבוהו גרותיה באמרם אליה האחד בא לגור ויפסוק שפוט וכשתתחזק הנפש המשלת בבית כמו הבהמית אז יעת לשתיהן ולא תגרור זו את זו ויטוב אל הדרך האמצעי אשר אמרו החכמים שיבור לו. הנע עצמך שאתה רוצה ליקח אשה על אשתך האהובה לך כמה פנים היתכן שישבו אתך בביתך שתיהן מיד אבל אם תרצה שיתפשרו ביניהן גרש את הראשונה עד שתתחזק השניה כמוה. ומזה הטעם הביא הש"י את ישראל במצרים כדי שיוטב בעיניהם לקבל התורה. ועוד אז"ל זאת התורה אדם כי ימות באהל אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה וכן כל דבר שארחו בעלו בהרוחתו ישמרהו שמירה משולה וכיון שכן למה נוצרה המלחמה מפשטה. ועוד פת במלח הוא טוב לזכירה והמים משכחים והשוכב בפאת מטה ובדמשק ערש יקשה בעיניו לקום בשפרפרא לעסוק בהורה ולעיין בה והמלעטר על התורה ישמרנה וכאשר יהיה הכלם מוטבע בין שתי הלרות אז יקח מהתענוגים כמשפט: **ובתורה אתה עמל** כבר כתבתי פעמים רבות כי לא ידרוש הש"י ממנו ידיעת התורה כי אם כפי הכנת כל אחד ואחד. לזה כיון באומרו עמל **כי לפום** צערא אגרא לא לפי הלימוד וכן אמרו אשרי מי שעמלו בתורה. אשריך בעוה"ז אושר הש"ז הוא דרך הבע ועל דרך שכר מהאל ית' דרך הבע כי זה הצדיק אשר הרגיל הבעו להיות שבע במעט לא יתאוה היתרונות ושמח בחלקו אם משע ואם הרבה אבל מי שהוא משולה אל התאוות בבוא שנת בצורת ראוי הוא לנבוא שק ואפר וכמו שאמר הקינו שכורים ונכו אבל המרים לא ידאגו בלקות הכרמים. ועז"א שהמע"ה לדיק אוכל לשובע נפשו מטרף כי יהיה מציאותו תלוי בדבר מועט מזה המציאות ומבואר בעצמו כי שלימות המלאכים על בני אדם יען אשר לא יצטרכו למה שיצטרך האדם למציאותו

ואף הם חסרים בבחינת טרלם יתברך שמו כי הם תלויים בו והוא יתברך אינו תלוי בזולתו ואינו מעלה יוכל להשיגה האדם בעולמו כי אם להשיגם עצמו מאלו התענוגים ומשה רבינו ע"ה ואליהו יוכיחו. דרך שכר מהאל ית' כמ"ש ולא ראיתי צדיק נעזב וגו' ובסוף למודו כשיהיה השלימות מוטבע בגופו יתמה גם בתענוגים כי אז לא יזיקו לו. עכ"ל: **אפשר לפרש** ולדייק מלת לעצמך שהיא מיותרת והכוונה שהשמיענו גם אם מצינו בלפעמים טוב היא לאדם שיבקש גדולה וכמו שמצינו במרדכי שהיה מבקש הגדולה בילים וכמאמרם ז"ל בפסוק ורצוי לרוב אחיו היינו לפי שהיה להנאת כל ישראל לא להנאת עצמו כמ"ש הכתוב מגשמים את היהודים כי כפל פחד מרדכי עליהם. אמנם כאשר הגדולה היא לעצמך ולהנאתך ולטובתך אל תבקש אותה, ואמר אל תחמוד כבוד יותר מלמודך הכוונה לומר כי אין כבוד לאדם ככבוד הלימוד עצמו ואין לך ראוי שתחמוד כבוד אחר כלל יותר מהשגת הלמוד. ולפי הנראות שנורסים יותר מלמודך עשה הכוונה שהאחר שיהיו מעשיו מרובים מחכמתו כלומר דלא מיבעיא שיקיים כל מה שיודע אלא אפי' בדברים אשר הוא מסופק ואינו יודע בהם הדין איך הוא יחמיר על עצמו כדי שלא יכשל באיסור של תורה. ועוד אמר ואל תתאוה לשולחנם וכו' הכוונה לפי שהילה"ר מפתה את האדם בדברים שמראים דברי חסידות ודבריו הוא ודבר כזב וכמ"ש דוד המע"ה דברי פיו און ומרמה חדל להשכיל להיטב. הכוונה מדבר על הילה"ר שכל דברי פיו הם און והם מדוברים במרמה כי נראים שהם דברי חסידות ואינו כן ודבריו לאדם הם אלה חדל להשכיל להיטיב כי מישך לוחו אם תשתדל ללמוד ולהשכיל משולם לא תוכל לקיים מצות צדקה ופדיון שבויים וכיוצא כי הלוחי יהיה לך די מחסורך לכן שמע בקולי אישעך וחדל אתה מלהשכיל ותלך ותרויח בכסלי כדי שתוכל להיטיב לאחרים בממונך ויהיו עניים בני ביתך והיו באוכלי שולחנך כי כן דרכם של בני מלכים זמנים ומפרנסים עניים רבים על שולחנם ולכן הזהיר התנא לאדם ואמר אל תתאוה לשולחנם של מלכים להיטיב לעניים שכל רעב ממנו יאכל כי תדע לך שבשולחנך גדול מבשולחנם ואם שלחן המלכים כל רעב ממנו יאכל שולחנך גדול כי אתה זן את כל העולם כולו וכמאמרם ז"ל כל העולם כולו אינו מיזון אלא בשביל חיינא בני וכו'. ולכן כתרך גדול מכתרם כמו שמפרש אחר כך בברייתא שהמלוכות בשלשים מעלות והתורה נקנית במ"ח דברים. ועוד תהי זאת נחמתך שכל הטוב אשר יטיב ה' לך בזה העולם הם פירות המעות ופרי פירות אמנם השכר קיים לעתיד לבא. וז"ש ולמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: **ואפשר** שלא לפרש דבריו הראשונים שאמר אם אתה עושה כן אשריך בעוה"ז וטוב לך לעוה"ב ולהיות העולם הזה הראשון ועם הגראה לעין התחיל לבאר אותו ואמר אל תבקש גדולה לעצמך וכו' רצה לומר בהיות כי בגדולה ובכבוד יוכלל כל אושר העוה"ז לכן אמר אשריך בעולם הזה והאושר הוא שלא תצטרך לבקש אותה הגדולה לעצמך כדרך שאר האנשים הרודפים אחריהם כי התורה תבקש אותה לך וכן אל תחמוד כבוד יותר מלמודך כלומר לא תצטרך לחמוד אותה כדרך שאר האנשים הרודפים אחר הכבוד והומדים אותה ולא ישיגוה כי התורה תכבדך כי תחבקנה. ואמר יותר מלמודך כלו' לא מיבעיא כבוד כשיעור למודך וידיעתך שלא תצטרך לחמוד כי הוא יבא אליך אלא אפילו כבוד יותר משיעור למודך לא תצטרך לחמוד לפי שהתורה תכבדך יותר מלמודך. ואף אם שבע דרכה של תורה שהזכיר למעלה ליתן על הארץ ולחיות חיי לער נראה שתביא את האדם לידי ביזוי שיבזוהו האנשים עם כל זה לא תצטרך לבקש גדולה לעצמך ולא לחמוד כבוד. ואל תתאוה לשולחנם וכו' בא לפרש איך יתקיים בו אושר העולם הזה בכל אלקיו לא לבד בענין הגדולה והכבוד אלא גם במזונות האדם אף אם עד עתה לא השיגה ידו כי אם פת במלח ומים במשורה אמר עתה שכך היא דרכה של תורה בתחלה לימודו אמנם באחריתה הון ושושר בביתו ויהיה שלם בכל מכל כל ואפי' בענין המזונות. וז"ש ואל תתאוה לשולחנם וכו' לפי שבשולחנך יהיה גדול משולחנם בתענוגים ובתפטוקי מלכים כי כלל גדול בידינו כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה משושר וכן בענין הגדולה והכבוד תזכה שיהיה כתרך גדול מכתרם וסיים ופירש מ"ש וטוב לך לעוה"ב כי אף אם הוא

לקוטים

נאה דורש ונאה מקיים כלי שיר זכה וברוכה. וז"ש ומקרבתו לידי זכות. פירש שהמעה שיעשה יהיה לו ונקי מכל שיר:

צדיק חסיד יפר ונאמן. הנה האדם מיוסד הולדו עד שגדו לעפרו אשר לוקח מכם נרוך ללחון היקר לכל יגבדנו במלודתו. ודבר זה ביכלתו לעשות אם כל ימיו מתאמץ ללמוד מלאכתו ולא יתרפה מבביט בכל דרכיו שלא יוכל לגדו ולקחת נפשו מעם. כי הלש"ל מלומד מלאכה מעוער. ולכן מאוד צריך להתגבר עליו. ואם מתגבר עליו ואינו עוקה בכל מדרך התורה הוא הנקרא צדיק. ואם יהגיל בזה ויוסיף עליו זהירות נקרא חסיד. אך כל זמן היותו מי על האדמה הוא בטורח רב במעוד מלחמה. ולא קראו חכמים מיתה לדיקים רק בנפשם כי אז יוחה על משכבו. ועם היות שאמר"ל (ברכות ס"ד.) הי"ת אין לסם מוחה בעוה"ב ג"כ אבל אם אין מלחמה ומרדת רק קיבול שכר. אך הסרדת היא קודם כיבוש ילרו אבל אחר כבוש ילרו והוא לעבד לו והרגל יתבסך אליו לעבע לא אין לו עוד מלחמה. רק בעוה"ב שלום משקנו ויבמח בגוד לו וכמ"ש לעיל בפי' (תהלים ל"ו) אור זרוע לדיק ולישרי לב שמחה. האור זרוע לדיק יגיע שסופו לגמות לך עתה עוד הלוך ילך ובכה. אבל לישרי לב. היינו שלבם בבר הלל בקרבם ויבר בטבע. אחרי בחנו את המלחמה נסה שמחה בעשותם. ועכ"ז הילה"ר עוד לא יביב רוחו ממנו בכל רק עדיין יחסב מקום שיוכל ללבדו. אם לא ברגלי הסדיו ישמור פי שעמידע על עמדו שלא יכשל. וע"ז ביקש דוד (תהלים כ"ח) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי. ירצה בבקשתו שלבו יהיה טהור עומד על עמדו. ורוחו יהיה נכון לשון מכון

אשרך בעוה"ז וטוב לך לעולם הבא. בלבוש ח' פ"ח חולין פ"ל פ"ב.

שנויי נוסחאות

ך ובתורה אתה עמל. במתה"ו **ובתורה תעמל. (ואם אתה עושה כן).** במתה"ו אם.. ; בכלה רבתי ליתא. **אל תבקש גדולה (לעצמך).** במתה"ו ובכלה רבתי ובמה שלם ליתא ועי' במד"ש. **ואל תחמוד** בבוד יותר מלמודך (עשה). במלה **עשה** מוקפה כלן מסהפמ"י וכן ליתא בד"ק; במסב"ב ובכלה רבתי ליתא: במתה"ו ..יותר מלמודך **עשה** ועי' רש"י.

לי בחוות: בח) בלי כל: בט) ר"ל עם לרת הנפש, ككסם, יגון, ודאגות: ם) שעם כל זה תהיה דשק בתורה: סא) כי אז אתה הוא האים עדכרנו ממנו לעיל שמוכתר לבקוף עם כל טוב האלהי והשמיימי: סב) אף שהבמתפיך בכל השובות הה"ל, לא תבקש גדולת הנפש להלין בשלם העליון

הוא דבר שאינו נראה לעין עם כל זה יאמין בו כי נאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. אי נמי אמר מלת לעצמך להודיע כי הגדולה המודעת אל עצמו ואל בשרו ואל גופו לא יבקש רק יבקש הגדולה לנפש בתנות ובמעשים. אי נמי אמר מלת לעצמך לפי שאפשר שכמו שהאדם נצחה בעיניו הוא בחושבו שתקות אנוש רמה גם כן יתנצח בעיניו כל השולם כי רמה תכסה עליהם כמיהו ע"כ הזהיר ואמר אל תבקש גדולה לעצמך כלומר אם מה שאני מזהירך שלא תבקש גדולה הוא לעצמך בודאי כי בשלך אתה רשאי ואי אתה רשאי בשל חבירך כי להבירך צריך שתבקש לו גדולה וכבוד. וכיוצא בזה אמר דהמע"ה מי יגור באהלך וגו' נגזה בעיניו ממאס כלומר שאינו מבקש גדולה לעצמו כלל ואף אם עצמו אינו מתגאה לבלום את ירא ה' יכבד ומנדלם ומכבדם כי בשלו הוא רשאי ואינו רשאי בשל חבירו: ועוד אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך לומר כי האדם צריך שיחמוד כבוד כשישור לימודו ודיעותו ר"ל שיכבדוהו כפי ערך ידיעת לימודו כי שיעור הכבוד הזה הוא כבוד התורה ואם יפחתו ממנו הרי לוגעים בכבוד התורה אמנם היות האדם חומד כבוד יותר מהכבוד הראוי אל ערך ידיעתו הרי זה נקרא חומד כבוד וגדולה לעצמו ולגופו. אי נמי הכוונה אל תחמוד כבוד יותר מן הכבוד אשר אתה מלומד בו דכיון שעלה לא ירד. אמנם להיותך חומד כבוד יותר מן הכבוד אשר אתה מלומד בו אינו מן הראוי וזהו יותר מלימודך דקאמר: ואל תתאוה לשולחנם של מלכים כלומר לעלות במעלה להיות מאוכלי שולחנן של מלכי הורדוס כי דע לך שהשולחן גדול משולחנם כי על השולחן שלך נאמר זה השלחן אשר לפני ה'. ושוב שכתרך גדול מכתרם ולא זו בלבד אלא אם היית בהיכל המלך מאוכלי שלחנו היית אוכל שולחן בחייך לא כן עתה כי הכל שמור לך לעולם הבא וזה שאמר ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך: והרב רבי אפריים ז"ל כתב אל תבקש גדולה ואל תחמוד כבוד ביותר כדי להתכבד מחמת למודך. שהשולחן להעוה"ב גדול משלחנן בעוה"ז. עשה ואל תתאוה כלו' עשה כל מה שאני אומר לך ואל תתאוה וכו' עכ"ל: והרב רבי מתתיה הילהרי ז"ל כתב ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך כלומר שמא יקשה האדם לעצמו ויאמר לומר הנה עניתי בלום ונפי בעיון ובעשיית המצות ומתרחקתי מן העבירות ולא הגיתי מהנאת הגופיות כלל וא"כ אף שאני מקוה להתענג בתענוג נפשיי לעפ"כ נקתה מדת הדין כי הנוף העני אינטער מה יהיה שכרו ולזה משיב לו שנאמן הוא המלוה יתברך שמו שישלם לך שכר פעולתך החומרית שיגיל את הנוף מצער חיבוט הקבר ורמה והולעה כענין אף בשרי ישכון לבטח וכן ועצמותיך יחלץ עכ"ל: והר"מ אלנקאר ז"ל כתב כי הזהיר על שלשה שבטי ישראל על ענין המלבושים והבגדים כי הוא תחלת פחיוו של היולה"ר כמו שאמרו ז"ל בפסוק ותתפשהו בבגדו כנגדו אמר אל תבקש גדולה לעצמך והוא להתגדל במלבושים נאים. וכנגד הכבודות והשררה והשולטנות וזולתם אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך, וכנגד התאוות הגופיות אמר אל תתאוה לשולחנם כו' עכ"ל: והחסיד ז"ל כתב אל תבקש גדולה לעצמך לדקדק לשון לעצמך נראה שרמוז כי החכם לא יבקש מן הכבוד אשר יעשו לו אבל יספל בעיניו אבל ראוי על כל פנים לקבל הכבוד בעבור כבוד התורה עצמה כי ברואות האנשים את יקר תפארת החכמים ישתדלו להיות מהם ומתוך שלא לשמה יבאו לשמה וזה דקדוק דברו אל תבקש גדילה לעצמך כי אם לעצם כבוד התורה התמימה אשר היא שמותיו של הקב"ה, וכן אמר דהמע"ה לך אמר לבי בקשו פני את פניך ה' אבקש יאמר בעבורך ולעצמך אמר לבי לישראל בקשו פני את פניך ה' אבקש כי בבקשם את פני אבקש אני את פניך ויקחו האנשים ק"ו בעצמם אם לדוד כך למי שהוא מכבד עצמו"ל ומלא הכבוד אשר אני מבקש שהוא לך ובעבורך. כך שמעתי מחכם מחכמי הדור מסביר עם זה המאמר בעיניו ובלשונו על תבקש כאומרו בקשו: אשריך בעולם הזה. קשה לי ואיך יהיה מאושר בעוה"ז והוא אוכל את וכו' והי היי נער וכן יש להקשות אצל שולחנך גדול משולחנם ואם תאמר זה בעוה"ב אינו שלא אמר שנאמן אלא שולחנך וגדול כי בא להודות כי כל מה שכתוב בתורה מהיעודים הנעשים אינם עיקר השכר של התורה והמצות רק הכל הכנה לבד כמ"ש כל המחנה וגו' ומות המשיח הם הכנה אל לומדי תורה ועליהם אמר אשריך בעולם הזה ואמר שבשולחנך כנגד המתאוה וכתרך כנגד החיומית ונאמן כנגד השכלית הה"ד למען תחיון ורכיתם ונאחם ומעם גדול בשלחן וכתר כי הם בהכרח ואתה ברצון עכ"ל: והרי"א ז"ל כתב וכתרך גדול מכתרם רומה לומר שכתר המעלה והתורה גדול מכתר המלכות כמו שיבאר אם בערך האנשים כמ"ש החכם המלכים שופטי ארץ והחכמים שופטי המלכים וכן אמר על יהושע ולפני אלעזר הכהן יעמוד ושאל וגו' ואם לפי שכתר המלכים הוא בפני בני אדם וכתר העוסק בתורה הוא בפני ה' עכ"ל: והר"ם אלמוסנינו ז"ל כתב אל תבקש גדולה וכו' שלשה דברים אלו הם מכוונים להעדר הקנאה והתאוה וכבוד שמוליתן

תחמוד כבוד יותר מלמודך (עשה). **ואל תתאוה לשלחנם של מלכים** (לא תעשה). **ששולחנך גדול משולחנם. וכתרך גדול מכתרם ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך** (שם):

את האדם מן שלום אשר הסרחקה מהם היא סבת הסנת כל הסלימות. ועל העדר הקנאה אמר אל תבקש גדולה לעצמך כי כל הקנאה היא מצד שרואה האדם את הבירו גדול ממנו ומוצלח ממנו וישתדל ויבקש מצד קנאתו בו להיות הוא גדול ממנו וכאשר לא יבקש האדם גדולה לעצמו לא יקנא בחבירו. ורצוי לדקדק שלא אמר אלא ירצה גדולה לעצמו רק אלא יבקשה כי אם תבא הגדולה והצלחה מעצמה בלתי שיבקשנה אז יצליח בלימודו בחכמתו בה וזה עדות ברורה על ביאורנו לעיל במאמר כך היא דרכה של תורה כי דרכה של תורה היא שאשר יקרו חיי שר לאדם ראוי שיסבול אותה בשמחה וכ"ש כשיבואו ימי ההצלחה שיסמח בהם כי יוסיף בהם טובה על טובתו ושלמות על שלמותו אך ראוי אלא ישים מגמת פניו לבקש הגדולה והמעולה רק כשתבא מאליה יסמח בה על דרך מאמר רז"ל בקש יעקב לשב בשלוה וכו' ירצה להיות שבקש השלוה בהתחלות וכוונה קפץ עליו רוגזו של יוסף וכו'. ועל העדר הכבוד המדומה אשר הוא דבק אל הגדולה ואל הקנאה בטבע אמר ואל תחמוד כבוד יותר מלימודך אלא אמר ואל תרצה כבוד וכו' רק שלא יחמוד אותו במה שיראה שאחרים שמכבדים אותם לא יחמוד בכבוד ההוא כי זהו המוציא את האדם מן השלום אשר יחמוד בו ויעשה השתדלותו להשגתו כי סוף הכבוד לבוא מאליו ואין ראוי לבקש אותו ולהשתדל בהשגתו. ועל הרחקת התאוה שהוא הדבר הנ' שמוציא את האדם מן השלום אמר ואל תתאוה וכו' ר"ל אין ראוי שיתאוה לרוב המאכל והמשתה כי התאוה הזאת מוציאה את האדם מן השלום"ב בלי ספק. ואל זה כוון ר"א הקפר שאמר מוציאין את האדם מן העולם והוא העוה"ב. ואמן פעם לזה באומרו ששולחנך גדול משלחנם וכו' ורמז בזה כי כאשר יכתפק בהכרח כמו שהיא דרכה של תורה ויהיה נרחק מהקנאה והכבוד והתאוה על האופן אשר זכר באופן שלעולם יהיה שמח במה שיגיע לו מהטובות הזמניות אם מעט ואם הרבה ושרבה שמחו ומאכלו מכל מאכל אשר יאכל מצא בטבע בשמח ובחמיים שלשלחנו גדול משלחנם כפי הראוי והתאוה בגל אחד מהם כי לזה העוסק בתורה נתמלא רצונו ותאוותו בשלחנו ונעשירים אין חלי תאותם בילם וזה פשוט. וכן מ"ש וכתרך גדול מכתרם מבאר הפעם שכתר התורה דבק עם השלם לא יוסר ממנו. כי אינו ביד אחרים זולתו ולא יוכלו כל בלי עולם להסירה מראשו שהוא דבר דבוק בנפשו ואמר שזולת כ"ז שהוא דבק בו ומתענג בו בעוה"ז הנה שכרו אתו לעוה"ב וזהו אומרו ונאמן הוא וכו' והיא הברכה הנכונה ולא נרסינן נאמן הוא וכו' שאינני עשה למ"ם רק דבר אחר זולת המובן בה כאמור והוא הנכון עכ"ל: ולב אבות כתב הלום הבוחר בתורה שנזכר עד הנה ידוע שיעלה בידו מזה גדולה לעצמותו ר"ל לשכלו ולנורתו הנפשית המעצמת אותו וזה עניין פנימי. גם יעלה בידו כבוד חיצוני מאת כל יודעיו. ושני הדברים האלה הם נאותים ביד השלם ואולם יזהו לבל ישים כל ישעו וכל חפצו ותכליתו בהם לפי שאם יעשה כך נראה שהוא מבקש וחומד הגדולה והכבוד המזכר יותר מן הלימוד וזה בלתי נאות וכנון. וז"ש אל תבקש גדולה לעצמך יותר מלמודך ואל תחמוד כבוד יותר מלמודך. ואמר שלא ישים תכליתו עוד פחות ונגזה מכל זה והוא להתאוות לשלחנם. ולפי שזה אפשר שיהיה אם בעבור תאות מאכליהם לז"א ששולחנך גדול משלחנם כי הוא נפשיי שכליי והוא יותר גדול אם בגלויותו ואם בחיותו. ואם בעבור הכבוד והכתר הנמשך לו מזה שקורהים אותו המלכים לאכול עמהם בשלחנם. לזה אמר וכתרך גדול מכתרם כי אתה נכתר בכתר השכל והתורה הפנימית העולה על הכל. ועם היות זה אמר ששכרך אתך ופעולתך לפניך ששולחנך גדול וכתרך גדול ולא היה ראוי לתת לך שכר על זה עם כל זה נאמן הוא בעל מלאכתך זה בבחנו הפעולה היולאת מתחת ידך ולא יבחין הטוב שנמשך לך מהם אלא המלאכה והפעולה עצמה. ואפשר שירצה אל תבקש

כ י ן תפארת ישראל י כ י ן

בקידות הגעלמות וגם לא גדולת והצלחת אחליי, נשאל איש הם כל הנבחרות שבנבחרתי: סג) כ"ל יותר מאשר אחם רגיל בו: סד) כ"ל שתלה שמציע פל הנערעוקין בלי יגיע כמלך: סה) דקוף שבעד לבוא:

ה גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות בשלשים מעלות(סי).

*)שהמלכות נקנית

ה גדולה תורה יותר מ״ה חכהינה. מ״י פ״ג מס׳ ע״מ מ״ח: שהמלכות נקנית בלי מעלות. נשנוי ענין מלך מוכה מל תוכן שלשים מעלות ע״ש:

שנויי נוסחאות

ה ו ש ה מ ל כ ו ת (נקניות). בד״נ ליהא וכן ליהא בכלה דבהי וגם בסמוך.

באורי הגר״א

פ״ו ה גדולה תורה יותר מן הכהונה ומן המלכות שהמלכות נקנית בשלשים מעלות והכהונה בכ״ד. סה״ל מעלות של המלכות מפורשים בקרא (שמואל א׳ מ׳). ו לו הן. מ׳. אשר ימלך עליכם: ב׳. את בניכם יקח: ג׳. ושם לו במרכבתו: ד׳. ופרשיו: ה׳. ורלו לפני מרכבתו: ו׳. ולשום לו שרי אלפים: ז׳. ושרי חמשים: ח׳. ולחרוש חרישו: ט׳. ולקצר קצירו: י׳. ולעשות כלי מלחמה: י״א. וכלי רכבו: י״ב. ואת בנותיכם יקח: י״ג. לרקחות: י״ד. ולטבחות: ט״ו. ולאפות: ט״ז. ואת שדותיכם: י״ז. ואת כרמיכם: י״ח. וזיתיכם הטובים: י״ט. ונתן לעבדיו: כ׳. וזרעכם: כ״א. וכרמיכם יעשר: כ״ב. ונתן לסריסיו: כ״ג. ולעבדיו: כ״ד. ואת עבדיכם: כ״ה. ואת שפחותיכם: כ״ו. ואת בחוריכם הטובים: כ״ז. את חמוריכם יקח: כ״ח. ועשה למלאכתו: כ״ט. צאנכם יעשר: ל׳. והיתם הייו לו לעבדים: וכנגדן הם לי מעלות במלך המפורסין בתנ״ך דס״ב דסנהדרין ולו הן. מ׳. המלך לא דן: ב׳. ולא דיין אותו: ג׳. ולא מעיד: ד׳. ולא משדין אותו: ה׳. לא חולץ: ו׳. ולא חולצין לאחיו: ז׳. לא מייבמין אחיו: ח׳. ולא מייבמין לאחיו: ט׳. ואין נושאין אלמנותו: י׳. אם לו אח אינו יולא כו׳. י״א, וכמדברין אותו כל כו׳ והוא מיסב על הדרגש: י״ב. ומוציא למלחמה ברשות ע״פ כ״ד של שבעים ואחד: י״ג. ושורף לעשות לו דרך כו׳: י״ד. דרך המלך אין לו ביער: ט״ו. וכל העם בוו״ן ומתיצבין לפניו: ט״ז. והוא מעל חלק ברחב: י״ז. לא ירבה לו נשים כו׳:

לקיומים

הכהינה. ועכשיו שנקרא יפשפש במעשיו. כ״ל הנה בא בשכרו ע״י מעשיו והמה דכפופא לא יאכל עוד. וכמו בחלת עבשיו כיון שנריך האדם להחזיק עלמו בכל יום כאלו עבשיו נברא הימים הראשונים כלא היו ויתחזק לעבודת הבורא

גדולה לעצמך על אהבת המושל להנדיל ממון וקנינים וכמו שאמר ויגדל האיש הלך הלוך וגדל. ועל אהבת הכבוד אמר ואל תחמוד כבוד וכו׳. ועל אהבת הערב אמר ואל תתאוה וכו׳. וכנגד הערב אמר בשולחנך וכו׳. ועל הכבוד אמר ואחרך. ועל המושל אמר ונאמן הוא וכו׳. כלומר שבאהבת העוב מעי הכל בשלמות עכ״ל:

**ה צריך להבין אמאי בתורה נקט דברים ובמלכות ובכהונה מעלות כי בודאי הכינוי של מעלות שהזכיר במלכות הוא נמשך אל הכהונה ג״כ. והענין הוא כי רצה להודיענו גודל מעלת התורה על המלכות ועל הכהונה בשני פנים. הא׳ מצד הדברים שבתורה וזהב כשים ועבדים שפחות בתים כרמים נמות ופרדסים וכיוצא באלו מונה והולך עד ל׳ והלו הם נקראים מעלות כי הם דברים של מעלה שברה וחביבות והם כולם דברים חיצוניים מגוף ומנפש האדם ולא קנאם בהשתדלותו וחרישותו כי הכסף והזהב והעבדים והשפחות וכן כולם אפי׳ ירשם מאביו הרי יש בו בחיל הזה. לא כן התורה כי אם מעלות חיצוניות רק הם דברים שהוא קנאם קנין גמור בנפשו ולא קראם מעלות כי אדרבה כולם הם הכנעה ושפלות כמו שאמר באומה במורא בעמה וכו׳ הרי בזה רמז גדולה שהיה שיש לתורה על המלכות ועל הכהונה כי כן המלה כי אינות כל הדברים של הכהונה הם גם כן מעלות חיצוניות שאינו לבשים לא שקנאם הכהן בהשתדלותו וחרישותו וכבר מנו אותם בברייתא שהם עשרה במקדש ועשרה בנבולין וארבעה בירושלים. עשרה במקדש הטלת אשם זבחי בלמי נבור חטאת השוף וכו׳. ועשרה בנבולין תרומה תרומת מעשר חלה וכו׳ הרי שכלם הם מעלות ומתנות נתונים נתונים לאהרן ולבניו לא דברים נקנים לכל כהן וכהן בהשתדלותו. והתחיל לפרש אותם אחת לאחת. האחד בלמוד כלומר בהיותו לומד לעולם כי איזהו חכם הלמד מכל האדם ולעולם מתביב את עצמו שהוא חסר והוסק לעולם ללמוד יותר זה יש מעלת התורה לפי שלעולם הוא אמא לנים. גם אפשר שרמז על ענין הלמוד שהוא להקשות קושיות והוות כדי להביא המשניות. גם אפשר שרמז באומרו בלמוד כי לא יהיה לו עסק אחר רק לימוד התורה אמנם אם ירצה לאחוז בזה וזהב ולעסוק בתורה וללמוד לא יקנה קנין התורה. הב׳ בשמיעת האזן כלומר שיהא אזנו לדברי רבותיו ואם יאמר אזנו מלשמוע לקול מוריו אפי׳ שעה אחת אפשר כי באותה השעה נאבדה ממנו מרגלית טובה. גם אפשר שרמז לאדם שאין התורה נקנית רק בשמיעת האזן כלומר במה ששמע מרבו אמנם אם לא שמע באותו הענין שום דבר הימו רשאי לומר מדעתו כלום כמו שמלינו בספר שוחר פעמים רבות דקאמר לא שמענא ולא אימא ועל כן הזהירו על שמיעת האזן כי מבלתה אי אפשר לו לומר שום דבר רק על מה שלא שמע יאמר לא שמעתי. הג׳ היא בעריכת שפתיה כי כל מה שלומד צריך שיחזור עליו תמיד ויוציא הדברים בשפתיו וכמ״ש ז״ל כי חיים הם למוצאיהם למוציאיהם בפה. ואמר בעריכת שפתיה ולא אמר בהוצאת שפתיה כלומר דקרא נרמוז כי לא די במה שיוציאם בפיו פעם או שתים רק צריך שיחזור אותו פעמים רבות עד שתהיה ערוכה בפיו ובשפתיו וכן מצינו במס׳ כתובות בפרק נערה דקאמר תנא מניה מרבנין זמנין ומי ליה כמאן דמנחא ליה בכיסתיה. גם אפשר שרמז שבאשר יחזור הדברים בעל פה לא יחזור אותם במהירות ובלבול רק יערוך ויסדר כל הלקיו כל הלוקה והלוקה במקומה וסדרה וכל דבר דבור על אפניו וזה לבון עריכה כשלחן ערוך לפניו. גם אפשר שרמז גודל ההתמדה בחזרת למודו ולזה לא אמר בהוצאה בפה כלומר דקרא למוציאיהם בפה לפי שבפה יש חמשה מוצאות הגרון החך הלשון השיניים השפתים ובאשר יחזור האדם בקול רם יוגרגו לעין כל החמשה מוצאות שבפה על ידי חיבור האותיות ולפי שפעמים יצא האדם בין אנשים או במקום אשר לא יוכל לחזור בקול רם ומכל מקום אין רצוי שיהיה יושב ובטל לכן אמר שיחזור בעריכת שפתיה כלומר בלחש כי רחוקי מרחבן שפוותיה בלחש ואף אם לא יוכר רק מוצא ומעוצו השפתים לבד כמו שנאמר בחנה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע עם כל זה יהיו שפתיו נעות ובהתמדה גדולה כזו בחזרת למודו יתקיים בידו. הד׳ בזכות הבן בשכלות הבן כי הכל ח׳. הודיענו כי כאשר יחזור למודו. על פה שלא יהיה בלא הבנת הדברים כמלות אנשים מלומדה כי אז ישתכח ממנו במהרה אלא יערוך אותו על שפתיו בכוונת הבן ובשכלות הבן ויבין בהבנה הדברים אשר הוא מוציא מתוך פיו. ואל זה כיון מה שאמר שכתוב כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך וגו׳ כלומר תדע אימתי קרוב אליך הדבר כאמן דמנהא בכיסתיה כאשר תחזור בפיך ובלבבך כלומר שים שם עריכת שפתים וכוונת הבן כי עריכת שפתים בלא כוונת הבן אינה שום לב. ואל זה כוון שלמה הע״ה במ״ש לב חכם יבקש פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח כלומר כי כאשר יכוין בכוונת הבן יבקש את פיהו במה שהוא קורא על פה כי הפה שלה הבן וגם הבן הנזכר על שפתיו של החכם יוסיף לקח כי כאשר תהיה עריכת שפתיו בכוונת הבן אז על שפתיו יוסיף לקח מיהיה לוקח על פה על שפתיו יותר ויותר ואל זה סמך התנא אל עריכת שפתים כוונת הבן ובשלמה הבן כי הכל דבר אחד. הה׳ באמה כלומר שתהיה אימת רבו עליו. וגם שתהיה אימת הבכינה עליו כי הבכינה היא שם כמו שבכינו שנים שיושבים ושוקים בתורה שבכינה ברוים ביניהם וכו׳ מנין אפי׳ אחד שנאמר וכו׳ באופן שכיון שהוא עומד לפני הבכינה צריך שיהיה שומר באימה ובשכר זה מתגלגל לו רזי תורה. הו׳ בענוה שצריך שיהיה שפל רוח בפני כל אדם כי לכך זכה משה שניתנה תורה על ידו לפי שהיה ענו מכל האדם אשר על פני האדמה. ועוד שבהיותו שפל רוח ילמוד מכל אדם אפי׳ ממי שהוא קטן הערך כמש״ה מכל מלמדי השכלתי. הז׳ בירלה הלא היא ירלת שמים כי כן שניהו כל שירלת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכן כתוב ראשית הכמה ירלת ה׳. ואפשר שרצה לומר שגם עם הענוה תשתתף הירלה כלומר כי הוא ענו ושפל בפני כל אדם בהיות ירלת כל אדם על פניו בחושבו כי כל אדם הוא הטוב ממנו. אמנם מי שהוא ענו בחושבו כי הוא ממדת חסידות אמנם לפי האמת הוא מעלה בדעתו שהוא הטוב מהם זו אינה ענוה גמורה. הח׳ בשמחה שאם אינו לומד בשמחה והתורה היא עליו לטורח סוף סוף יפרוש מן הלימוד ולאחר נשוא אמנם כאשר ילמד בשמחה ובשירים אז באהבתה ישנה תמיד והתורה והשמחה אחים הם ולא יתפרדו כי פקודי ה׳ ישרים משמחי לב, ועוד שהיא בעצמה היתה שעשועו של הקב״ה כמ״ש ואהיה שעשועים יום יום משחקת לפניו בכל עת ויכיון שמחוק עשה לה אלהים אינה שורה במקום עצבות אלא במקום שמחה. הט׳ והי׳ הא״ל אלה הם, בשמוש חכמים. בדקדוק חברים. בהלפול תלמידיה. הכוונה כי האדם יושלם בלימוד התורה על ידי שלשה אלה הם רבותיו וחבריו ותלמידיו וכמאמרם ז״ל הרבה למדתי מרבותי ויותר מחבירי ומתלמידי יותר מכלם. וכנגד חלוקת רבותיו אמר בשימוש חכמים כי צריך שילמד מן הרב וזה לא בדרך ערלי אלא בדרך קבע ולזה נקט בשימוש חכמים להודות שיהיה בקבע בבית הרב לבמבו לא יצוח מתוך האהל כי אפי׳ בעת שמשמבו הוא לומד ממנו אפי׳ שיחתן של תלמידי חכמים צריכה לימוד ועל זה אמרו גדולה שימושה יותר מלימודה לפי שבשימוש ימלאו שיחתן לימוד ושימוש. ובהיות כי יותר לומד האדם מחבריו ממה שלומד מרבותיו וכמאמרם ז״ל באומרו ויותר מחבירי אפשר שזה רמז לנו בכאן באומרו בחברים ליתנא דקדקון כי ע״י הדקדוק מהחברים הוא לומד לדקדק בתורה דקדוקים דקים וגם אמרו ז״ל ומתלמידי יותר מכלם במלי דנקט בהלמידים ליתנא דפלפול כי הפלפול אין למעלה הימנו בלימוד התורה כי מביא לחיות מחודד ומפולפל בכמו שהפלפל הוא חד על מאד כן הפלפול הוא על ידי חידוד ועל ידי הפלפול מתברר האמת והוא יותר מדוקדק על כן נקט בתלמידים פלפול כי מתלמידי יותר מכלם. וגם אפשר לפי שבאשר יתעסקו החברים בדברי תורה בדקדוק מעט שמדקדק החבר הם מונגים דבריו לחבירו באין אומר ואין דברים אמנם התלמידים אשר עדיין צריך להם כדי להגיעם ההלכה לפלפל להם ולהקשות בהויות והטעות כדי שיבינו. על כן נקט בתלמידים לשון פלפול ובחברים דקדוק. הי״ב בישוב הכוונה שאם ישאלו ממנו שום שאלה לא ישיב במהרה עד שיתישב בדבר במיתון רב כי הוא עמוק עמוק מי ימצאנו אם לא בישוב רב על דרך הוא מחוגים נדין. ואית לגרסי בישיבה והענין הוא כי מי שאינו לומד בישיבה לא ירד לשמקה של הלכה ואם כן הלכה לא תתברר ותתלבן כי אם בלומדו בישיבה וכמאמר החנא מרבה ישיבה מרבה חכמה. הי״ג במקרא במשנה כלומר שצריך שיהיה נקי בהן כי המקרא והמשנה הם היסוד אשר בית הלמוד נכון עליהם ואיך יוכל לבנות הבית מבלי יסוד. על כן אמר שאין התורה נקנית אלא שיהיה בקי במקרא ובמשנה. הי״ד בהברה כי צריך שיסבר את עצמו ממחשבות והרהורים רעים ומאיר כי כאשר אמרו סו) מעלות גמורות שהמלך נעלה בשם תשאר הנם, ל׳ הם [ושלו מנויין בפ״ב דסנהדרין מן משנה ג׳ עד סוף הפרק, ומי׳ ערוך ערך מלך]

*) לא סדרן ע״פ סכום מעלותיהן כי אם על פי ערכן, וכמו שסדרן במי״ג דפי״ד לעיל בהפך.

בן ע"ז לגמרא תכף סמכו אלו בן שמונה עשרה להופה כי צריך שתכף יגא אשה כדי שלא יהרהר הרהורים רעים ויבא לידי טומאה בגילה כי התורה טהורה וקדושה ואינה חלה במקום טומאה וכמאמר החכם אבא סיבנא בשיאסר ואי הוה סיבנא בארביסר הוה אמינא נירא בעינא דשמנא הרי שהיה רואה ליבא בארביסר שנה אחת קודם הכנסו בגמרא כי הוא תועלת רב ללמוד בטהרה. הס"ו במישוב שיבה ביקום בחני הגילה לעבוד בתורה כמו שאמר הכתוב הגות ליה אקום להודות לך וגו' ורבו מספור הפעמים אשר הזהירו בספר הזוהר על זה לליקוט אינם בפלגות ליבא למעני בתורייתא וכו' כי הסביבה עם כל הדיקים אשר בנו עדן מקדיבים לקולו כמו שאמר הכתוב חברים מקדיבים לקולך הסמיעיני ואותה השעה היא תועלת לעניין הלימוד. ועוד כי כאשר האדם הוא יקן הוא נאחז בגילגא דמותא כי הסיבה אחת מפסים במיתה והתורה היא אילנא דחיי כד"א עץ חיים היא למחזיקים בה ועל כן הס הסכיים זה מזה ואם האדם אוהב הסיבה ואתה בה גם אחר שיקון משכתו לא יוכל ליאחז באילנא דחיי ועל זה אמר הכתוב אל תאהב שנה פן תורש פקח עיניך ושבע לחם הכוונה כי ידוע שאין עושר כעושר התורה ואם יאהב הסיבה יתבטל מדברי הורה ויורש ממנה ח"ם אל תאהב שנה פן תורש ולא מצינו שלא תאהב הסיבה כדי ליהן לבתחלה שיבה לעיניך אף אם לא תאסתך שיבה אלא אף אם תאסתך שיבה ועיניך כבדו בשיבה ובתרדמה תעס"כ פקח עיניך לגומר פקח אותם על כרחם ושבע לחם זו לחמה של תורה. הע"ז במישוב שיבה והכוונה כל מציאות שיהם אם שיחת חולין כמו שאמר הכתוב ודברת בם ודרשו ז"ל בם ולא בדברים בטלים, ואפי' בעניין הלימוד מצינו שאמרו כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב מסתיקה ואם הדבור כסף השתיקה והב ואף אם לא אפשר בלא שיחה ימעט בה כל מה שיוכל וכך היא דרכה של תורה עצמה למעט ולקצר בדבריה כי כמה דינין וכמה הלכות מגלה אותם בוא"ו יתירה או בתות יתירה שלא רצה להאריך ולהרבות בשיחה כן האדם שעוסק בה יעשה כמוה ואפי' כשהוא לומד ימעט בשיחה ובדיבור וילמד בלשון קצרה נקיה וקלה. הי"ז במישוב שהורה כי אין התורה מצויה בתגרים ובסוחרים יורדי ים באניות כמו שאמר הכתוב ולא מעבר לים היא. ואמר במישוב שהורה ולא אמר בלא שהורה כי אי אפשר בלא שהורה כלל כי כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה רק יעשה באופן זה ביחא ממעט בעסק ויעסוק בתורה והבו במישוב שהורה דקאמר ומה שאמר במישוב שהורה ולא קאמר במישוב מלאכה לפי שהמלאכה הוא תורה שהורה בגופו ומתיש את כחו ופשיטא שהוא מאניו ימעט בה ואם הולך להזהיר הוא במלאכת השהורה שאין בה תורה והלרבה האדם מתעדן בה עליה הולך להזהיר ולומר במישוב שהורה. הי"ח במישוב שהוק. וקשה כי הוה ליה למימר בלא שהוק כי לפי הגרלה טוב העדרו ממציאותו. אלא הענין הוא כי מצינו בגמרא שמציאים מיני דגדיקותא כי בזה מתרחבת דעתו כדי לחזור ללימודו באופן כי מישוב הוא טוב ועל רבוא נאמר שהוק וקלות ראש מרגילין לערוה. הי"ט במישוב תעוג לבאורה נראה כי קשה עם מה שסמכו כך היא דרכה של תורה פת במלח ומים במשורה וחיי צער תחיה ועל הארץ תישן וכל אלו הם עינויים לא מישוב תעוג ומכאן יש סעד וסיוע למה שפירשו במאמר כך היא דרכה של תורה כי אינו מלבר עם העשירים רק עם העני הכוונה אלא יסיג רק פת במלח וכו' עם כל זה לא ימצא עצמו מלמוד התורה אמנם מי שהוא עשיר ואוכל בשר ויין כדי להוסיף בו כח לעסוק בתורה לא טוב לו בחנאי אלא יכנס במתילת ריבוי התענוגים. על כן אמר במישוב תענג כי מישוב טוב וריבויו רע. הכ' במישוב דרך ארץ כאן הוא תשמים המעה כי הוא נקרא דרך ארץ כמ"ש בגמרת נוש ואיש אין בארץ לבא עליו כדרך כל הארץ וכן מהנו לכתוב בכתובה ומוטל לותיכי כאורח כל ארעא שהוא חרגוס של דרך ארץ כי כל ברואים התחתונים במאכליהם ובמשתיהם ובכל דבריהם הם מבוטים זה מזה לא רחי זה כרחי זה כ"א לדרכו פונה כפי ערכו ולפי הומרו ולפי שכלו אמנם בענין התשמים הוא דרך ואל שהכל פונים בו וכל אחד ואחד מהגברים אשר בארץ המה יתחזו תאיה לבוא על בת זונו באופן זה הוא דרך כל האדם. ועוד אפשר שנקרא דרך ארץ לפי שעיקר הדרך ארץ הנוי בענין התשמים שהוא דבר אשר נפש כל בשר ממאסתו ולריך האדם שיתנהג בזה הענין בדרך ארץ כדי שלא יהיה פרוץ בערוות כי ידוע מה שאמרו ז"ל אבר קטן יש באדם מבזיע רעב מרעיבו שבע ועל כן שמו רז"ל חק וזמן שלא יאכל את הפקידים כל אחד ואחד כפי כחו הגמלים והספינים וכו' וח"ח מגילי שבת גלגלי שבת וזה הוא דרך ארץ שיגדור עצמו במהג ורסן בל קרוב אל האשה כי אם בזמן הקבוע. ועתה השמיעו התנא כי הרוצה לקנות קנין שלם בתורה לריך שיכנס בזה לפרוס מן השורה ויגדר עצמו ויקדש עצמו במותר לו ויתעטף אפי' במה שהוא דרך ארץ וזהו במישוב דרך ארץ דקאמר: ואם נאמר שדרך ארץ האמור בכאן הוא דרך ארץ כשסומו אפשר לפי שאם יבא לפניו אדם חשוב בעולו עוסק בתורה יתבטל מלמודו כדי להחשיב אותו האיש ואם יאמר לו שילך מאתו ולא יבטלנו מלמודו אין זה דרך ארץ שהוא מונע בכבודו ולכן אמר במישוב דרך ארץ כי טוב לו שיהיה בו מישוב ד"א ולא יתבטל מלימודו: ואפשר נ"כ כי קרא בכאן ד"א לביישנות כי כל הד"א שבעולם כלול בביישנות וע"כ אמרו בדרך כלל עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגע"ע לפי שהביישנות הוא אב ואם לכל המדות טובות ולכן השמיעו כי התורה אינה נקנית בביישנות כי לא הביישן למד אלא אדרבה אינה נקנית רק במישוב דרך ארץ כי ריבויו אינו טוב כי יהיה בוש מלשאול לרבו והעדרו לגמרי אינו טוב כי אין ראוי שישאל שאלותיו לרבו בעזות רק במישוב דרך ארץ כדי שלא יהיה בוש מלשאול וגם כאשר ישאל מרבו ושאל במורא ובכובד ראש. הכ"א בתרי פנים והכוונה שיתרחק ממדת הכעס כי כעס בחיק כסילים ינוח והכועס עליו נאמר לא יהיה בך אל זר והוא כאלו עובד ע"ז ואמרו רז"ל כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו וכו': ואפשר שעד עתה אמר שלא הביישן למד עתה אמר שלא הקפדן מלמד רק לריך שיהיה מרך אפים לפי שאם לא ישאל התלמיד שאלותיו לא יתקיים גם ברבו ומהתלמידי יותר מכלם. ועוד אפשר כי מאי דקאמר בתרך אפים הוא מדבר בענין הלימוד שהתלמיד לא יהיה בוטש בתוכחות רבו ואם הרב זורק מרה בתלמידים יפה שכמו לכבוד ולא יכעוס על אשר הוכיחו רבו רק יהיה מרך אפים ונראיה כי הארך אפים אף אם הוא מאריך אפים לפעמים יפאר לד מה של שינה בלבו ע"כ סמך ואמר בלב טוב מבלי הסתרת בוש טינא בלב כלל ועיקר. הכ"ב בלב טוב בהיות כי

והכהונה בעשרים וארבעים). והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים). בתלמוד). בשמיעת האוזן). בעריכת שפתים). בבינת הלבב). בשכלות הלבב). באימה). ביראה). בענוה). בשמחה). בשמוש חכמים). בדקדוק חברים). ובפלפול התלמידים). בישוב). במקרא. במשנה). במיעוט שינה). במיעוט שיחה).

יכין — תפארת ישראל — יכין

סז) ומצות שבכהן נעלה בהן, הן כ"ד מתנות כהונה [הנזכרות סוף פרשת קרח]: סח) מצות שהת"ח לריך שיהיה נעלה בכל מעלות העם, מ"ח דברים הם, ולא קרא אם הנמנה מעלות, מדלא דמו אהדדי לגמרי לחלק של מלכות וכהונה, דבמלכות וכהונה הם זכיות ומ ש פ ט י ם [נפכטש בל"א] שקנין פס המלכות וכהונה, משא"כ המ"ח דברים של תורה, הם ח י ו ב י ם [פפליכטען בל"א] שהרוצה לזכות בתורה, יקנה אותה מוכן לבאור רק ע"י שמיכתן כראוי: סט) ד"ת לריך שיקבלם מרב, וא"א להוליאם ע"י שכלו בשאר חכמות: ע) מלת אוץ מיותר. אבל ר"ל הקשבה גדולה, שלריך שיהיה אחז להדברים: עא) שיהיו שגורים בפיו כמו שקבלה מרבו, או כדברי הספר שלמד בו, שלא המהבר הוא תלמדו: עב) להבנון בדברים בעצמם, ולהוליא מהם דבר מתוך דבר: עג) הוא ההסתכלות בכוח הלפון בחוקות התורה, אמ"ח לאדם רק להלימה אבל לא לבחרם בלשונו: עד) שיהיה לאיתא רבו בליו: עה) שיהיה יראת שמים בלבו, שע"י אלה ישגיח היטב בדברי רבו בלימודו: עו) נגד ה', שמי"ז יהיה גם דברי תורתו בעצמן יקרים בעיניו להבנתה פליהן היטב: עז) שע"י שילמד בשמחה יתפקו הדברים היטב בלבו: עח) שע"י שיהיה תמיד סב) ומצות שבכהן נעלה בהן, הן כ"ד מתנות כהונה [הנזכרות סוף פרשת קרח]: סח) מצות שהת"ח לריך שיהיה נעלה בכל מעלות העם, מ"ח דברים הם, ולא קרא אם הנמנה מעלות, מדלא דמו אהדדי לגמרי לחלק של מלכות וכהונה, דבמלכות וכהונה הם זכיות ומ ש פ ט י ם [נפכטש בל"א] שקנין פס המלכות וכהונה, משא"כ המ"ח דברים של תורה, הם ח י ו ב י ם [פפליכטען בל"א] שהרוצה לזכות בתורה, יקנה אותה מוכן לבאור רק ע"י שמיכתן כראוי: סט) ד"ת לריך שיקבלם מרב, וא"א להוליאם ע"י שכלו בשאר חכמות: ע) מלת אוץ מיותר. אבל ר"ל הקשבה גדולה, שלריך שיהיה אחז להדברים: עא) שיהיו שגורים בפיו כמו שקבלה מרבו, או כדברי הספר שלמד בו, שלא המהבר הוא תלמדו: עב) להבנון בדברים בעצמם, ולהוליאם מהם דבר מתוך דבר: עג) הוא ההסתכלות בכוח הלפון בחוקות התורה, אמ"ח לאדם רק להלימה אבל לא לבחרם בלשונו: עד) שיהיה לאיתא רבו בליו: עה) שיהיה יראת שמים בלבו, שע"י אלה ישגיח היטב בדברי רבו בלימודו: עו) נגד ה', שמי"ז יהיה גם דברי תורתו בעצמן יקרים בעיניו להבנתה פליהן היטב: עז) שע"י שילמד בשמחה יתפקו הדברים היטב בלבו: עח) שע"י שיהיה תמיד סג) שבא להם בשמחה להם, ילמד ממעשיהם הרבה מהלכה לתפשה, וכאמרם ז"ל [נדרים ד"ז ב'] גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה: עט) כדי שישמח מה שידקדקו הם בהלימוד של הרב: פ) שע"י המלות והתבונות שבשיחן, ממילא לוחתא שמשתמח [בש"ת דפ"ד ח'], דגם פי"ז יתשורר לכמה דברים חדשים: פא) שיהיה מיושב בדעתו ולא מבוהל בדבריו. וי"ל שיהא נקי בישובו של טולם, הן בדרך ארץ. והן בחכמות מגפיות ומוזעיות, שפי"ז יכולים אלה לבוא לו לדקדוק ולענבות לתה"ק, דהיינו שיהיו אלו מבדרים להבינם על ידן הטבע, דכולן בלולים בה, גם פי"ז יהיה נחמד ונעים בעיני הבריות: פב) שיהיה בקו בהן: פג) דע"י רבוי שנה לא לבד שיפסיד הזמן, אלא גם ישתכן שכלו, ויאבד חריפותו, אמנם גם פחות מהכאלו נ"כ מזיק מאד לגוף ולנפש, ואמרו בשם הרמב"ם שהוא יען ח' שעות יען ח' בכל לילה, וכי' אז ישכתי אז יום לי, אולם זה רק קודם הגיעו לג' שנה, אבל אח"כ שאין הבחיקה שבישולות הגוף כ"כ גדול כבימי נעוריו, וא"ל אח"כ מעת כ"כ לב, כתבו הקבמנים ובימוד הופלאתה לדי לו שיתן בכל לילה ה' לו' בשעות: פד) דברים שלא מה בכן, ומישובו יפה לתורה, כדי שתהות הנפש קלת פי"ז:

והכהונה נקנית בעשרים וארבעה. ויק"ל פרשה ז' פ"ו בגדל"ל פ"ב דל"ל פרשה הנא פ"ו תנחומא במדבר פינחס כ"ל פ"ם: והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים. שבל"ם פרשה ל' פסוק פ"ו:

שנויי גוסהאות

והתורה נקנית במ"ח (דברים) בתלמוד. במתי"ו ..במ"ח אלו הן הדברים בתלמוד; בד"ל במ"ח דברים אלו הן בתלמוד; בעה שלוס ..ואלו הן ולינא. השנויים בכי המשניות (נ' ו') במחז"ו ובכלם רבתי ובעוה שלוס רבו מלד הן בענינים והן בסדורבולהקל על לגומד הנו עוחנים לת המבמת לגיטיהם בכלמוהן במחז"ו בתלמוד, באימה וביראה בחכמה ובענוה בשמחה בשמוש חכמים ובדיבוק חברים ובפלפול התלמידים בישיבה במקרא במשנה במיעוש שנה במיעוש תענג בארך אפים ובמיעוש ד"א במיעוש שיחה במיעוש סחורה במיעוש שחוק בלב טוב באמונת חכמים ובקבלת יסורים המכיר את מקומו.. ומתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד.. ולא שמח

באורי הגר"א

י"ח. לא יכנס לו כוסים: י"ט. וכסף וזהב לא יכנס לו: כ'. וכותב לו ס"ת לעמו: כ"א. ולמלחמה מוציאה עמו: כ"ב. ונכנס מכניסה עמו: כ"ג. יושב בדין הוא עמו: כ"ד. מיסב הוא כנגדו: כ"ה. אין רוכבין על סוסו: כ"ו. ולא יושבין על כפאו: כ"ז. ולא משתמשין בכליו: כ"ח. ולא רוחין לזהו בכבוד מספר: כ"ט. ולא כבוד ערוס: ל'. ולא בבית המדרש הרי שלשים מעלות של המלך ועיין בעיון: והכהונה בכיד. בולם מפורשים בקרא בפ' קרח וכס י"ב במקדש וי"ב בגבולין וסימנין י"ה יהיה לך וגו' וכס מפורשים קדשי מקדש ואח"כ וי"ם לך תרומת מתנם כו' שם מפורשים בגבולין. ולהו הן י"ב בקדשי מקדש. ל'. מקדש הקדשים. זה זבחי שלמי ציבור שלין בכל השלמים ק"ק אלא אלו:

לקוטים

הבורא מהדש כמ"ם (תהלים קמ"ו) ואתנו עבריה מעתה וגו'. ומ"ם יפסם כאשריו אם הלן בדרך כיסר ועשה מעבים טובים. לך בעוה"ר הילהל מעשה לת האדם ומסמא אם עיניו לרלות על רע שהוא טוב ולרלות לך לעיניים ולא על הוכן הדבר אם עוב ואם רע לכן

תענוג. במיעוט שחוקים). במיעוט דרך ארץ). בארך אפיים). בלב טוב). באמונת חכמים). ובקבלת היסורין). ן המכיר את מקומו). והשמח בחלקו). והעושה סייג לדבריו). ואינו מחזיק טובה לעצמו). אוהב את המקום. אוהב את הבריות). אוהב את הצדקות). אוהב את התוכחות). אוהב את המישרים). מתרחק

כי לאדם שהי לבטות לב טוב ולב רע כמו שאמרו ז"ל בכל לבבך בשני יצריך ביצר הטוב וביצר הרע ולכן צריך האדם שיסיר ויבער שלב רע מתוכו ואז תגות התורה בתוכו כי בלב טבון תגות חכמה כמו שאמר הכתוב כי ישרים דרכי ה' וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם: **ואפשר** לפרש לב טוב על השכל כי השכל נקרא לב לסיבת כי שם ביתו ובהיות כי שמריות ודקות השכל היא נזרה נזורה מן השמים שכן נזרים על הטיפה מרבעים יום קודם יצירת גולד הכם לו טפש ומי שנזרו עליו שיהיה טפש לרוב הטעמים לו אפשר שיקנה קניין תורה בשלמות ע"כ אמר שהתורה נקנית בשכל טוב שהקנו לו מן השמים. הכ"נ באמונת הכמים כלומר שיאמין בכל מה שיאמרו ז"ל כאלו ניתנו למשה מסיני ועל זה נאמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל אשר לא יאמין אף בדבר אחד לא יתנגד לו ז"ל תורה כי זה סופו שיעשה לדוקי כי עבירה נוגרת עבירה. וגם אפשר שרמז שענין האמונה בו יתברך שלא יכנים האדם את עצמו להשגה בדרך הקירת השכל כי בזה יגאה למלא הפתח רק האמנתו תהיה בדרך אמונת החכמים שהיא אמונת אומן מקובלת אים מפי אים עד למשה מסיני וכזה תהיה האמונה שקועה בלבו כי בדרך השגה מחקריית אי אפשר לו להשיגה כמאמר החכם אלו ידעתיו הייתיו וכו'. הכ"ל בקבלת היסורין כלומר האדם אשר כל כך חשקה נפשו בתורה עד שאפי' שיהיה נגוע ביסורין מוכה אלהים ומעוניה לא יסרידוהו היסורין מלמוד בתורה מרוב אהבתו אותה זה האיש יקנה קנין תורה. וז"ם שהמע"ה אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. ועם היותו ביסורין לא יסרידוהו היסורין מלמוד בתורה מרוב אהבתו אותה. וז"ם ומתורתך תלמדנו זה האיש אשריו ואשרי חלקו: **ואפשר** שרמז אמרו בקבלת היסורין ולא אמר ביסורין להודיע שאינו מדבר על היסורין הבאים עליו מן השמים רק של היסורין אשר האדם מקבל אותם על עצמו ומביאים בהחירתו עליו על דרך כך היא דרכם של תורה פת במלח וכו' אם אתה עושה כן וכו' שהאדם אשר יקבל יסורין עליו לעשות בלוס נפשו לכוף כלומון רצונו ושק ואפר יגיע בזה נקנית התורה. גם אפשר שרמז למ"ש ז"ל כי בלשה דברים ניתנו ע"י יסורין והאחת היא התורה וכפי דרך זה היסורין הם בהשגחה מתונים נתונים המה לו מאת ה' מן השמים ואינו טועם בהם אלא מקבלם בסבר פנים יפות. הכ"ם המכיר את מקומו הזיעוי שאינה לשונו שבפי הסדר דמקו ברוחא הכי הול"ל בהכרת מקומו בעשיית סייג לדבריו וכו' אפשר לפי שהדברים למפרש ואזיל אינם נמצאים כי אם לאחד מעיר ושנים ממספחה ע"כ אמר בה"א הידיעה המכיר את מקומו כי הוא פרטי רשום וידוע. ורמזו בזה שלעולם יכיר האדם את מקומו אמאיתי כי בזה השלום אין זה מקומו כי הוא גר בארץ כנר תושב על גב אדמה ואולם בשמחה אלהו ואריך לאדם שיזכיר תמיד יום המיתה ולאן הוא הולך למקום עפר רמה ותולעה כי היא מקומו האמיתי ואז יכנע לבבו הערל ואז ירגיל את עצמו והנות בלבו דעם בינה והשכל. וגם אפשר שרמז שלעולם יכיר את מקומו המיוחד לו בג"ע תחת כנפי השכינה וכזה יתגדל לעולם לקנות הכלית השלמות לשוב אל מקומו הראשון אשר ממנו חוצב והיא פתח לשערי תורה: **וגם** אפשר שכוון כי האדם כאשר יהיה בין החכמים לא יאמר שברתו נפני מי שגדול ממנו בחכמה רק יכיר את מקומו וזו היא אחת מהז' דברים אשר בחכם והיליפן בנולם: אי נמי אלא יש לומרה ממקומו שמורה בים בו גאוה ולכן משלה תורה למים שהולכין למקום מדרגין כן התורה תהיה אלא בשפלי הרוח. אי נמי שיתמיד ויהיה קבוע תמיד בבית המדרש וזה יכיר מקומו שאם הוא בא דרך ערלי פעם יושב במקום זה ופעם במקום אחר אינו מכיר את מקומו. הכ"ו השמח בחלקו הכוונה כי אינו נבהל להון ולעולם לא יתבטל מלמודו בשביל חמדת הממון אמנם האדם אשר אוהב כסף ולא ישבע כסף יתבטל מלמודו ויבא אחרי ההבל. וגם אפשר שרמז שהוא שמח על שכפל חלקו וחבלו עם לומדי תורה אע"פ שהוא עמל מכאיב ומתשת כחו של אדם כי יוסיף דעת יוסיף מכאוב אעפ"כ אמר כי הבנים נפלו לי בנעימים. הכ"ו העושה סייג לדבריו הכוונה כי בכל דבריו ומנהגיו עושה סייג לבם לקדם עצמו בטוחר לו כדי שלא ליגע באיסור וזה הוא מלבד הסייגים אשר עשו רז"ל ואשר נבנו הראשונים כדי להרחיק את האדם מן העבירה הוא עושה סייגים אחרים לעשיו ולעמיו כדי להתרחק יותר ויותר: **ואפשר** בכוונת העושה סייג לדבריו מתם כי עושה סייג בענין דבורו ושומר פיו ולשונו ובוחר בהתיקה מנדבור ואינו מדבר רק על לד ההכרח. גם אפשר שרמז בענין לימוד התורה כי הוא עושה סייג לדבריו ומופלא ממנו אל ידרוש כדי שלא יביא כלותו שהאין ונפגע בו או כלותו שהאין ומה ע"כ אחר שהשיג כל האפשרי בהקו להשיג יעשה סייג לעצמו יאמר עד פה חבא ולא תוסיף. ומכך זה הדבר. הכ"ח והוא אינו מחזיק טובה לעצמו כלומר כי אפי' שהשיג בחכמה כל מה שהוא נחוץ האמונה להשיגו אינו מחזיק טובה לעצמו על דרך אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך וכו': **ואפשר** עוד שכוון לומר שאינו מחזיק טובה לעצמו כלומר שכל טובה שהוא עושה אינו מחזיק לותה לעצמו כאלו הוא העושה אותה כי יודע נאמנה שאלמלא הקב"ה עוזרו לא היה הוא יכול לכבוש את יצרו כי יצר לב האדם רע מנעוריו. וגם אפשר שרמז לומר שאינו מחזיק ולוקח הטובה לעצמו ולא לחבירו רק חבירו חביב עליו כגופו כדכתיב ואהבת לרעך כמוך. גם רמז שאינו מחזיק ואינו אוחז מה שהוא טובה לעצמו דהיינו גופו כי עצמו וכבודו הוא להתענג בתענוגים ונוסיים רק לעולם מחזיק טובה לנפשו ולא לגופו. הכ"ט אהוב כי נהייתו אהוב מכל הבריות כלם יהיו לעצמו באהבתם אותו. הל' והל"א אוהב את המקום אוהב את הבריות כי בהיותו אוהב את המקום נמצא לומד מאהבה ואז יתנגלו לו רזי תורה לא כן מי שאינו לומד מאהבת המקום ב"ה. גם אפשר שרמז כי התורה נדרשת בכנים מפנים טובים והמעולה שבטולה היא ידיעת התורה של דרך האמת כי כל התורה כלה שמותיו של הקב"ה וזה מציג ידיעת אלהותו יתברך וכאשר הוא יבא אוהב את המקום אז יבלה בידיעה זו כי בה מציג את המקום ברוך הוא. גם בהיותו אוהב את הבריות הוא סיבה שיהא מקרבן לתורה וכמאמר ההגה בפ"א אוהב את הבריות ומקרבן לתורה וכאשר יקרב אותם לתורה לעמדם זה הוא סיבה שהוא נ"כ יקנה קנין התורה בעלם שכרי אמרו ומהגמידי יותר מכלם. הל"ב אוהב את התוכחות וכאשר רבו יוכיחהו לא יהיה בועם בו בתיקון הבורח מן הספר מסכים לגאמר אף תכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי בלא היא שעמדה לי. גם אפשר שרמז שיהיה הוא מהמוכיחים לעם ויהיה אוהב את התוכחות להוכיח לאחרים ולא יאמר שלום עליך נפשי כי למוכיחים יעשה ועליהם תבא ברכת טוב ואין טוב אלא תורה שבשבר זה מתגלין לו רזי תורה. הל"ג אוהב את המישרים כלומר כי אינו מחניף לבוש אדם יהיה מי שיהיה רק אוהב את היושר ובו ידבק. גם אפשר שרמז שלעולם יהיה אוהב את הטיון היושר ולא יהיה מאותם אשר אוהבתיהם עקשים ונלוזים רק אוהב את המישרים. הל"ד מתרחק מן הכבוד כלומר שאינו לומד בשביל שיקרא רבי

יכין תפארת ישראל יכין

פה) אלתא דבדיתותא נ"כ מיעוטו יפה, כדי לשמח הנפש ולהבריקה בחריצות וזכרון [פסחים קי"ז ע"ב]: פו) תשמים, שהוא מחלים החריצות והזכרון, כמו שכתבו הבעלים: פז) כי גם הכעס מחלים החריצות והזכרון, והלבד שב' אלה מחלישין גם הגוף: פח) שיהא מנעמו לך מלא מן וחסד להיטיב בשמחה ובריות: פט) שאינו מאמין לכל דבר בשמחה, דזהו מדת פתי יאמין לכל דבר, אבל יאמין לחכמים בחכמת התורה, אפי' לא ישיגם בשכלו: צ) הוא מדת הסנגלות שאינו מהרהר אחרי דרכי ס', ובומר מלותיו דרך תומו: צא) כ"ל מדת שפלותו, בפי"ז יהיה מנין, גם פי"ז יתמעל להרגות חכמה: צב) בפי"ז שיהיה לבו שמח תמיד, יבין וגם יזכור פי"ז תלמודו טפי. וגם פ"י מדת הסתפקות בבו, יהיה זרח תמיד בבקידת למידו, כי אין דבר מחזיק לחריצות ולזכרון ולשקידה, כמו הסעדות והלאצות: צג) כדי שלא יכשל במאמרים: צד) בדברים עובים בשמה: צה) שמיישר מהגיו בחן ובחסד ובחמלים, בפי"ז יאמיטהו הכל: צו) מנין הסתכלה מתבוה פ"י הכרה והבנותה. ל"ל ע"י שיהיה האוהב מכיר את האהוב, ושיבקש להשות מ"ע אליו, וזה אוהב את המקום ב"ה, שיכיר דרכיו. ושיבקש להשות מ"ע אליו. ואוהב את הבריות, שיכיר בתחת ולבת חבירו, ושווה מ"ע אליו, להרגנים לדתו כאילו קנה לעצמו. צז) לא לבד שיהיו קנים בעיניו המוכיחים שמוכיחים לו הבריות, ויגדל בעיניו מוכיחו להם. אלא גם אוהב את הצדקות, וידוח ולבו מאוד בשמיחה בפ"ח מבריות ז"ל, ויתבונן כאלו להשיגם להשמוק, ולתמון ידי המעיב לחבירו. וכדאשכחן במגרש"ם שהשיגם גם לבנות מכו"ם מיד עבקן: צח) כשיוכיחו אדם יעמדו בזה: צט) לדקות היינו מעשה לדק. ומישרים שיהו דברי הכמה. וכ"ל שהוא שונא כל מחשבות

לקוטים

לכן אמר ואינו ומעמם במעשיו. כמו המעמם בסגד הרגלות למלאה הענן טובה וחזקה והוא ממעמם אוהבה ביהיו לבחנה אם חזקה היא באמת. כן לריך האדם לעיין ולדקדק תמיד בכל מעשיו אשר יעשה אם טובה היא באמת ולעיה לפני הש"ית. לכן אמר גם כאן

מן הכבודק). ולא מגים לבו בתלמודוקא). ואינו שמח בהוראהקב). נושא בעול עם חבירוקג). מכריעו לכף זכותקד). מעמידו על האמתקה). מעמידו על השלוקו). מתישב לבו בתלמודוקז). שואל ומשיבקח)קט). שומע ומוסיפקי). הלומד על מנת ללמדקיא). והלומד על מנת לעשותקיב). המחכים את רבוקיג).

דבי או חכם ויכבדוהו האנשים רק בשביל אהבת ה'. גם אפשר שרמז שאם רואה בני אדם יושבים בדרך אשר הוא רוצה לילך הוא מקוף את הדרך כדי שלא יקומו מפניו ויכבדוהו כי הוא מתרחק מן הכבוד זה יזכה לתורה. גם אפשר שרמז כי הרחקתו מן הכבוד הוא פתח גדול ללימוד התורה וזה כי לפעמים יש זקן שלא קנה חכמה ומפני הכבוד אינו רוצה להספיל עצמו לילך ללמוד מן מי שהוא קטן ממנו בשנים וע"כ המתרחק מן הכבוד הוא סבה שילך ללמוד מכל מלמדיו ואפי' מן הקטן וזה יקנה קנין התורה בעצם. אל"ה ולא מגים לבו בתלמודו כלומר כי מלבד שהוא מתרחק מהכבוד עוד יש לו כי אפי' בקרבו ובתוך לבו אינו מהגאה בלמודו. אלא לעולם מחזיק עצמו בקטן שבחכמים וזה לעולם הוא משתדל יותר. גם אפשר שרמז שיתבונן שמה שלמד בתוכו היום הוא מעט מזער כדי שלעולם ישתדל להוסיף. וז"ש ולא מגים לבו בתלמודו כי לעולם חוסר שלא למד אלא מעט מזער לא כביר. הנ"ו ואינו שמח בהוראה כי השמח בהוראה בשמחה אינו מהיותו גם לבו בהוראה וזה שוטה רצא וגם רוח. ופירוש בהוראה כלומר להיותו מורה הוראות. גם אפשר שבין שלעולם זה כל מה שעשה בעבודת שמים הוא בלבעלי קיים והלבע לבת עם אלהיך ואינו שמח בהוראה כלומר להיותו מפרסם ומראה עצותו. גם אפשר שרמז שהדיין שבאה הוראה לידו להורות הלכה למעשה ידמה בעיניו כאלו גיהנם פתוח תחתיו וזה יעיין בדין בשחד בחלמה וירד לעומקא דדינא ולא יהיה לבו שמח וכן מצינו בגמרא גדולי החכמים שהיו יראים בשביל לדין. הל"ו נושא בעול עם חבירו. והנ"ח מכריעו לכף זכות הכוונה כי כאשר רואה את חבירו בצער מצטער בצערו. ולא זו בלבד אלא גם מכריעו לכף זכות כלומר כי לא די שנושא בעול שזה בשוה עמו אלא אדרבה מכריע את חבירו לכף זכות להקל מעליו והוא נושא רוב הבעול ורוב הצער. גם אפשר שהוא נמשך למ"ש ואינו שמח בהוראה וע"כ כאשר באה לידו שום הוראה אינו דן יחידי מפחד שלא יעשה בדין רק מעמיד דיין אחר עמו ונמצא שהוא נושא בעול ההוראה עם חבירו ולא יחידי וכאשר מתחבר עם חבירו לדון עושה עיקר מסברת חבירו יותר מסברתו וז"ש מכריעו לכף זכות כאלו סברת חבירו זכה וברה יותר מסברתו. ולפי גם זאת יש לו שלעולם מעמיד עמו אחר בין אם יהיה לדון דין התורה. וז"ש ומעמידו על האמת. וגם מעמידו על השלום להיותו לעשות פשרה שהוא שלום בין הבעלי דינין מעמיד אחר עמו ולא סמיך אדעתיה. גם אפשר שרמז למאמר החכם וקנה לך חבר כי ברזל בברזל יחד והנה התורה נקראת עול כמו שאז"ל בפסוק טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ואמר כי מהדברים שהתורה נקנית הוא שילמד בחברה ויהיה נושא בעול התורה עם חבירו ולא הוא לבדו. והוסיף עוד ואמר מכריעו לכף זכות כי אם בשום דבר יהיה דן את חבירו הלומד עמו לכף חובה תכף תתפרד החבילה ע"כ אמר ומכריעו לכף זכות. ולפי גם זאת לריך שיעשה שלא יהיה שמח בשיכשל חבירו בדבר שלכם אלא אדרבה הוא לעולם מעמידו על האמת ושושה עמו באופן שידע הדבר לאמתו ואם כאלו חבירו חולק עליו להעמיד סברתו ונלחמו אים באחיו עם כל זה אחר הוכחת את והב בסופה אהבה ושלום בסופה וזהו ומעמידו על השלום דקאמר. הנה התבארו גם תלוקת הנ"ם והמ': אי ממי נוטה בעול עם חבירו סובל מלותיו של חבירו אף שהם כשול כבד עליו הוא סובל אותם ואם יש לחבירו איזו מלה מגונה ומכעיס אותו דן אותו לכף זכות ואומר לא היה בלבו רק טוב. וז"ש ומכריעו לכף זכות. המ"א מתישב בתלמודו כלומר שאינו לומד דרך ערמי אלא מתישב דרך קבע בתלמודו. גם אפשר שלומד בישוב ובנחת ולא במהירות ואחר שלומד מתישב בה ואז לא תשכח מפיו. המ"ב שואל בענין כי מי שהוא בענין אחד ושואל בענין אחר יתבלבל שכלו בשני הענינים ונשאר קרח מכאן ומכאן. גם אפשר שרמז באומרו שואל בענין כי יש ענינים רבים שאין ראוי לאדם להרבות בו שאלותיו כמו בדברים המוגעים בענין האלהות וכיוצא. באופן שהשאלות בכל הדברים צריך שיהיו בכי איכות הענין כך הם השאלות בו אם מעט ואם הרבה. ומשיב בהלכה. אין הכוונה שבכל מה שישאלוהו הוא משיב להם תשובה בהלכה וכדין על טהור טהור ועל טמא טמא שא"כ איך אמר שהוא אחד מהדברים שהתורה נקנית בהם כאלו קנית התורה הוא דבר אחר חיצוני חוץ מהמ"ח דברים והרי זה שהוא משיב בכל מה שישאל ממנו בהלכה כבר קנה התורה ומה צריך לקנות עוד. אלא הכוונה שיודע להקשות ולעורר כל הקושיות הנופלות בשאלתו הענין בדת והבלכה וזה יבא לקנות קנין התורה כי מתוך הקושיות החזקות יתלבנו ויתברר הדברים. המ"ג שומע ומוסיף הכוונה כי לעולם הוא שומע דברי תורה מפי החכמים ועם כל זה אינו קן בה רק מוסיף עוד לשמוע מאחרים וחבה רבה. גם אפשר שאמר שומע ומוסיף כי כאשר ישמע שום דבר מרבו ישתדל להוסיף עליה ובכל מה שישמע מוסיף מוסף משלו וכן אמר שהמע"ה ישמע חכם ויוסיף לקח שלא די לחכם לשמוע לבד רק ישרת ויגיע עד שיוסיף לקח ויהיה שומע ומוסיף. ונגון בדרכו להבין דבר מתוך דבר לא די לו בזה רק שישרת יותר מן הראוי לו ויקנה תחבולות והמצאות להמצא ענינים רבים ונעיין יותר. המ"ד הלומד ע"מ ללמד וזה כי ידוע כי המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה וע"כ מי שכל תכלית למודו הוא כדי ללמד לאחרים הוא נענה תחלה ומלמדין אותו מן השמים ופערי תורה נפתחין לפניו. ואפשר עוד כי כאשר האדם לומד על מנת ללמד התקיים בו תורתו ולא ישכחנה כי בהיותו הוזר ומלמדה לאחרים בכל עת שמלמדים זוכרה ותלמודו מתקיים בידו. המ"ה הלומד ע"מ לעשות רמז בזה למ"ש שהמע"ה בני תורתי אל תשכח ומצותי יצור לבך כלומר שמע בקולי אינשך כדי שתזכרתי אל תשכח צריך לך כי מצותי יצור לבך כי ידוע הוא כי ירצה ה' היא אולרו. ובאמרו ע"מ לעשות ולא אמר הלומד ושושה להודיע כי אפי' שלא קיימם עדיין כיון שקבל עליו שכאשר יבאו לידו יעשם די דיה וא"ז נ"כ כיון שלמה המלך ע"ה שלא אמר ומצותי תצור רק אמר יצור לבך כי מן היום אשר נתן בלבו לעשותה די וכמה"ה מן היום אשר

נתת

יבין תפארת ישראל יבין

עצומות ומקושות, שבהן ילמה המתעקש להגדיק עניינו. כי רק הדברים היבשים יתסב. אז כ"ל המעשים שיהו מדות ישרות, ולקחים שיהו חיוביו לד' ותדש: ק) אף דבשמתו כל הכ"ל לחוי הוא לכבוד אבי"ב לא די שלא ילקף לאחר כבוד, אלא אפי' בשיבוא בנ"ח לבבו, ירמיק א"ע מהם, מלד מניעות, בהכירו היטב מכרונותיו, ויהיה שפלותו לעיניו תמיד, ועי"ז נבו מבבר בקרבו: קא) אינו כ"ל בחינו מתגאה בלימודו, דזה אינו מעלה רק מניעת תקנון גוהל. וא"כ מה זה שבא בחיוביו, אלא אפי' מלת גם. כמו שלבו גם בה [סופה פ"א ת"ו] דכ"ל ב' בנ"ל המכיריס אל"ז שאינן מתבוטשין זא"ז בעבודה דבר שאינו של ניעות בפניו. וה"ע דקאמר אינו גם לבו בתלמודו, כ"ע בחינו מושב א"ע בהגיל עמה. רק כתבבר עם תכונתו הבבבדת שאינו מכולה עדיין. ולפכי בשיעבוק בה, יש לו בוטח אנים מלשלות מחשבותיו הפס ס בעבייני החמונות והחלות שלימד ממנה, שאין בשכל אנוטי יכול להשיגם. וכמ"ש בחגיגה" ויסתר פניו כי ילא מהביע אל אלהים, וחכה למדיגה בשאה, שבאחר עליו ותחומת ה' ינוע: קב) אינו בחת מהביע לה, דילא שמא אינו כדאי לה, ושמא יכשל בה מדוב דקוחה ועמקה: קג) הן בעבחת הגוף, והן בהולאות ממון, והן בלבר נפשו, על מה שקבה לו לחבירו, והן בחחסל שכל לחבירו בעביינים זמניים או נלחיים, לא יחוש מלהעבירת את עלמו ליפלו, ללמדו, לטובתו בעה"ז ובעה"ב: קד) בבסיות כף מאזני הלבת של חבירו, עשה פעם להרע ופעם להיטיב, יעבית להכריע מחבבותיו לזכות. אז כ"ל

יבין תפארת ישראל יבין

בדן את חבירו לכף זכות. קה) שיבית לו בעביינו לאיות מוכיחות על שיעמידו נכון על נקודת האמת: קו) שבורה שיהיה שלום בנפשו של חבירו. מדפותת לפניו מלונות הקיום כמלת מחב סדקים, דהיינו כפי הראוי לחולבת עיניו להסתכל בטוב ה'. והו שולם ה ס ל י מ ו ת. אז כ"ל בעמידו על מדבינת הבלום ממש, שלא יהיה חבירו מכופף באהבתו לו: קז) כ"ל כשמלמד לאחרים תורת ה', אז דרכי ה' בדבשותיו, מתישב בלבו מהחלה היטב, איך ישלד דבריו לימודו. בקבון החל ובגדול כילא: קח)קט) כי לא ע"י אחות ותשובות יתחקקו הדברים בלב השומע. ושואל בענין ולא יפלא בדברים אחרים ובהלשות רחבות כדי לסרלות שולם חכמתו. וכ"ב מביא בהלבה, כי אז מה שרולה. אבל לא יתכון להעשות חכיון, כדי להרלותו את"כ תריפותו שם בידו כח להפשטתו. וי"ב שואל בענין ומשיב בהלבה וא"ח לומר כן דא"כ יהיו מ"ש: קי) שומע דברי תלמידיו ואינו דותם. וכמיומדע לו אלא היה להם די בדבריו הבלשוטים, לא יהיה לו לחשא להוסיף על דבריו בד שיבינוהו היטב: קיא) אף שהוא בבר גדול בתורה, אפ"ה מתיינע אף בדברים בטין בהן מעבה, לאחוות ודשות, כדי ללמדם לאחרים: קיב) ובדברים שם בהן מעבה, מוזר ללמדן לחושם שיבחם, והוא אפן לעבותן בשלימות, ומולה גם ללמד אחרים לבבותן כראוי: קיג) ר"ל אף עתה שנעשה גדול, אפ"ה בשנזכר הדברים שבמע מרבו, ומלא בהן דברי תימה, לא יאמר שבמעמ מרבו הדבר ידוע הוא. אלא יאמר שרבו חכם גדול היה, ומתכן מחבבותיו ממנו, ויעבית

להעמידן

הבירו והמבריש לב"ז. מתיישב ב ת ל מ ו ד ה.. ומוסיף המחבם את רבו המבוין.. מביא גאולה שני..בנוה שלום בתלמוד.. בשבלות באיסה(בהעתקת כי"מ אסר לפיכו ליהא גם למלי בשבלות) ..בענוה בשמוש חבמים בדיבוק חבריו בבלפול התלמידי' בישיבה בדרך ארץ בארך אפים.. בקבלת היסורין במיעוט שינה מסיעוט שיחה ממיעוט תענוג ממיעוט שחוק במיעוט סחורה במיעוט ממעוט ד"א המביר את מקומו ..אוהב את התוכחות אוהב את הצדקות ..ומתרחק מן הכבוד ואינו [מגיס] לבו בתלמודו ואינו שמח לבו

באורי הגר"א

תרומת מעשר: ד'. כלאים סג: ה'. חלה: ו'. הוא מתנות הזרוע והלחיים וקיבה: ז'. בכורים: ה' שלא לחוזה: ט'. שלא תרם: י'. בכור אדם: י"א. בכור בהמה טהורה: י"ב. בכור בהמה טמאה: ובל אלו מבוחרים בפסוקים. לכל תרומת מתנה לכל תנופות כו' אלו חזה ושוק שבריים הטופה: כל חלב יאכר זו תרומה. וכל חלב חירום זה תרומת מעשר. אשר יתנו זו מתנות הזרוע והלחיים וקיבה ולחלבה הגו. לה' זו חלה שתהיה בתחילה עד שיפרישנה לכל תרומה לפי' סדרם עדיין אינו ראוי להבילה. בכורי כל. זה בכורים. אשר בתרלם זה אדם מחוזה. כל חרם. זה אדם חרם כל פטר כו' ושדויו כו' אף בכור שור כו' וכבגדן יש כ"ד מעלות בב"ג: ואלו הן ג'. אינו חייב על הוראה אלא א"כ הורה לבטל מקצתו ולקיים מקצתו: ב'. אינו חייב על טומאת מקדש: ג'. אינו חייב על טומאת קדשיו. ד'. במביא פר על חטא: ה'. במביא פר ביום"כ: ו'. במביא עבירות לחיפה: ז'. שאין עבודת יום"כ כפר אלא בן: ח'. מעונה על הבחולה: ט'. ומוחר על הלמנה שלא ישאנה: י'. שאינו מטמא בקרוביו: י"א. לא אוסר:

לקוטים

כאן ב' דברים. עצה ותוש". עצה לידע איך להתנהג במעביו. ותוביה היא עצה היותר עמוקה. כמ"ש הרמב"ן ע"פ (איוב י"א) כי כפלים לתושיה. פי' לעיין במעביו בעצה עמוקה לם המה באמת שונים ולא לא לחרלה עין. ובינה שיבין דבר מתוך דבר בה. וגבורה אח"ז להתגבר על היצר בכל עוז. וזה יהיה

הכל

נתת לת לבך להתבונות. גם אפשר שרמז שהלמוד עצמו לפעמים האדם לומד כדי לחדל את שכלו בפלפול ולהתחכם ואין למוד כזה מתקיים ביד האדם רק הלימוד אשר לומד האדם על מנת לעשות לידע הדינין פרטיהם ודקדוקיהם איך יתנהג בהם לעבוד את בוראו תורה זו התקיים בידו.

המ"ו המחכים את רבו רמז שהתלמיד כדי שלעולם יהיה מעשק לגעור מרבו צריך שיחזיק את רבו לחכם ויודע ואז יהיה חושק ללמוד מחכמתו. אמנם אם אינו מחזיקו לחכם אז לא יתדבק בדרוש אחריו שילמדנו ויתרחל באופן שישאר חסר מקנין התורה וע"כ אמר שמהדברים שהתורה נקנית בהם הוא המחכים את רבו כלומר מחזיק אותו לחכם. ואפשר שכיון שצריך שהתלמיד יתחדל לעולם לשאול ולהקשות לרבו עד שמחמת זה הוא מחכים את רבו על דרך ומתלמידי יותר מכלם. אים כזה גדולי שיקנה קנין תורה ויוסרבו הדברים בתוכו כי לעולם יתחדל בכלו בהיות הוא סיבה להחכים את רבו וזה מחכים גם את עצמו. גם רמז כי התלמיד אשר יתחדל לעיין בשוא ותענוגות עד שהרב יוכרח מחמתו לעיין ולהתחכם יותר ממנו כיון שהוא סבה שרבו יתחכם על ידו כמ"ש יקנה קנין תורה. המ"ז המכוין את שמועתו הכוונה כי צריך שלא יהיה כאותם התלמידים המפלפלים והמכניס ואין בהם תכונה לידע שורש השמועה וההלכה ואע"פ שיודעים אותה בעל פה עם כל זה כאשר לא יוכלו לכוין הבנת השמועה תכף תעשה לה כנפים ויבכחו אותה לא כן המכוין את שמועתו ויודע שיקר כוונת השמועה ויסודה כי בזה תשאר השמועה תקועה בלבו. גם רמז שלעולם האדם אל תנח בשמועה ממנו ואף אם אינו יכול להזור אותה בפיו ישמרנה בתוך לבו וכוונתו בהיותו מכוין לעולם בכל אחד מהם. המ"ח והאומר דבר בשם אומרו כי מי שאינו עושה כן רק נוטה מאחריהם ואומרם על שמו זה בודאי שלא יקנה קנין תורה. אמנם כאשר לעולם יאמר דבר בשם אומרו אז יוכרח גם הוא להתחדל לחדש בתורה שום דבר לומר ג"כ משם עצמו וזהו סבה שיתחדל להשלים את עצמו ולקנות קנין בתורה: עוד אמר הא למדת שהאומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם כלומר כבר אתה ידעת ולמדת ממקום אחר שגם תועלת אחר יש בזה שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. גם אפשר לומר לפי שמצה האומר דבר בשם אומרו מהדברים שהתורה נקנית בהם ואף אם לבאורה נראה שאין זה הדבר התקבדות כלל להיות התורה נקנית בה פירש דבריו ואמר הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם וכו'. וידוע שבזמן הגאולה אז הוא גילוי קנין התורה בשמיתי כי תמלא הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים ח"כ כיון שהגורם גילוי ידיעות התורה הוא האומר דבר בשם אומרו נאמת ילדק שזה הוא מהמ"ח דברים שהתורה נקנית בהם. ובהיות כי עיקר קנין התורה יהיה בזמן הגאולה כן שיש בה כל המ"ח דברים ועוד שהוא דבר אשר יבוא אח"כ ולא בהוה וע"כ אחרה לבסוף: והר"ם אלמושנינו ז"ל כתב. ושל ראיתי במנין הדברים האלה דבר חדש שבחלי הדברים שמנה והם הכ"ל דברים הראשונים מנאם בבי"ת בתחלה כמשפט כי אחר שאומר שהתורה נקנית במ"ה דברים ראוי להזכירם בבי"ת שהוא בי"ת הכלי כאלו אמר שנקנית בזה וזה וכן עשה עד ובקבלת סיסורין והכ"ל דברים שאחרונים לא הזכירם בבי"ת רק בב"א והיה לו לומר ואלו הן התלמוד ושמיעת האוזן וכן כולם כי כן ראוי כפי סבע הלשון אחר נזכרת ואלו הן ולמה הלקח הלים בבי"ת ותלים בה"ת כי אין לחשוב שבאו הדברים על לד הקרי והזדמן. ואמנם להיות שתלים הם הדברים אשר הם סבת היות הקנין בנפש והם המדרגת כלי להשגתו ע"כ הזכירם בבי"ת

ג) אסתר ב'. ד) משלי ד'. ג) שם ג'.

והמכוין את שמועתו יד). והאומר דבר בשם אומרו טו). הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם טז). שנאמר יז) ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי יח): ן גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה יט) בעולם הזה ובעולם הבא כ). שנאמר כא) כי חיים הם למוצאיהם כב) ולכל בשרו מרפא כג). ואומר כד) רפאות תהי לשרך כה). ושקוי לעצמותיך כו).

כאשר יצד בשיבה רמז שישמע דברי כל החברים כי אם יאמר הוא רעאוה שוב לא ישאר מקום לתלמידים ולחברים לומר דבר אחר רמז שיהיה הוא שומע תחלה כל מה שיאמרו הם ואחר כך הוא יוסיף לקח על כל מה שאמרו הם וזהו שומע ומוסיף ומו' עכ"ל: והחסיד ז"ל כתב בלמוד שילמד מרב כאחרים מפי סופרים ולא מפי ספרים מעורף שבספרים יתמלא פגיות הרבה והרב מתקנם לתלמידים. בעריכת שפתים אז"ל כי חיים הם למוצאיהם אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה. מעיאה נאמר בלשונו על מי שבא לו דבר בלא עמל ואיך ילדק זה בתורה היה ראוי לומר לומדיהם או לעמלים בהם והורו כי המוצא אותם בפה מצא אותם שמלמלא כן יאבדו ממנו א"כ המוצאה בפה בערך היניעה עד הידיעה דבר קל הוא ומצא הפסוק בפשוטו מוצא ממש. בדקדוק חברים בפלפול תלמידים אומר בחברים דקדוק ובתלמידים פלפול לפי שהחכמים לזכות שכלם לא יעסרכו לפלפול רב כי ירגישו מיד בדברים מוטעים אבל הם מדקדקים קצת דקדוקים עלמיים מה שאין כן בתלמידים כי הם בהחדוש רואים דברים שונים בהלכה ואין ברירתם כל כך חזקה להלמידים ולכן יעסרכו לפלפל כדי לברר הדוק מהבלתי דוק. אומר את הדקות איהב את התוכחות אוהב את המיסרים רצה באמרו לדקות תוכחות מיסרים לשון רבים שירצה שיעשה הוא לדקה ויעשו אחרים וכן בתוכחות שיכה הוא נוכח ומוכיח וכן במיסרים שיכה הוא ויוליך אחרים וכל זה אוהבו מי שנגלה בו רוח השלמות האמיתי וכוח העושה לשמה, ודע שלא מזכר בכל אלו המעלות העוסק בתורה לשמה כי כלם אינם אלא פרטי העוסק בתורה לשמה. והמתרחק מן הכבוד ואינו רודף אחר הכבוד נרסינן ויש להסביר בזה אם הוא מתרחק מן הכבוד הע"פ שיכבדהו אין צריך לומר שלא ירדוף אחריו וא"כ נראה מיותר. וכל"ל לפי שיש אנשים ירדפו בעבור הכבוד ואשר ימשך הכבוד יתרחקו ממנו והם מרחים עצותותם בזה ואלה הם מי שעורם הנעוה בלבם והם מתחדלים לקנן ענפיה ולכן אמר המתרחק כי הוא טורח מן הכבוד בהחלם בסתר ובגלוי עכ"ל: ן רמז לו במה שאמר לעשיה ולא אמר ללומדיה להודיע כי עיקר הלימוד הוא ללמוד ע"מ לעשות כי הלומד ואינו עושה טוב לו אלא נגרע. גם אפשר לברר שרמז לו כי גדול שכר הלימוד משכר המעשה וז"ש גדולה תורה כי אפי' עושיה אשר קיימו ועשו כל מה שלמדו התורה היא הוותת חיים להם כי בשכר המעשה לא היה כדאי ליתן להם השכר הזה ולהודיענו זה אמר לעושיה ולא אמר ללומדיה: גם אפשר שרמז לו אגב חדא תרתי והוא כי האדם כאשר יעסוק בתורה הוא ליה כאלו התורה היא אלו והוא עשאה ע"ד מה שא"ל בסוק ובתורתו יהגה יומם ולילה כי בתחלה נקראת תורת ה' כמ"ש ריבוי דקרא כי אם בתורת ה' תפצו ואחר אשר חפץ לגנות בה אז נקראת תורתו והוא עשאה וע"כ

וחיים אחרון שהם סבת שמירת וקיום הקנין בנפש אחר בויתו הזכירם בה"א לפי שאינם במדרגת כלי רק הם שלמות בנפש אשר בהם נשמר קנין התורה קיים כמו שנראה מעינים. וטעם בעול עם חבירו הכוונה בזה שראוי שיתחבר בכל דבר טוראה עם חכמים אחרים ולא יהיה דן יחידי כי היכי דנמעייה לכל חד ביצא מכשורא וזהו עשה בעול עם חבירו שישאר לחבירו בעול הבריאה. ומעמידו על האמת ומעמידו על המעלה הם שתי מעלות גדולות לקיום חברת הלמים אשר במשאם ומתנם בדבר ההלכה לא תהיה תכליתה אהבת הגיעות והקנטור רק הבנת האמת להעמיד כל אחד את חבירו על מה שראוי אמת ולהעמידו תמיד על המעלה ולא לקנטר חלילה כי בזה יהיה משאם ומתנם לעבודתו יתברך ויהיה קנין החכמה קיים בהם. שומע ומוסיף והוא מהגאי החכם המופלג בחכמתו

לקוטים

בכל ע"פ סתורה. שלאמר לי עלה ותוסיף אני בינה לי גבורה. וזה מאמר סתורה במלי כי אם ילמה ביצר לטעותו מני דרך ולהרלות לו על עבירה שבית מוקר כמ"ש (ברכות ס"ה:) יצה"ר נוסטן. כ"ל הוא התורה סולמה לסם להרלות להם היבר. הנה ע"י התורה יבין את זאת. וגם ע"י התורה יכול להתגבר על

באורי הגר"א

יא. ולא פורע: יב. מחזיר את הכוונה: יד. מקריב לאן: טו. פרו קודם לפר העדה: טז. לאיש חייב אלא על העלם דבר: יח. אין דמין לאיש אלא בב"ד של שבעים ואחד: יט. אינו יוצא אחר סמיכה: יי. כשמתחם אחריה כו'. עיין פ"ב דסנהדרין: כ. כשהוא מתנחם כו'. שם: כא. וכשמכרין אותו כו'. שם: כב. עולל הלן בראש: כג. ומקריב הלן בראש: כד. ומשמש בשמונה בגדים: ומשומשים בפרק בתרא דהוריות בברייתא ומבואריס במתניתין גם כן. טו"א שם. ב. בפ"א דיומא. ג. בפ"ב דהוריות הרי ט"ו. לי במתניתין פ"ז דסנהדרין. ד. בספ"ב שם ובפ"א בברייתא דהוריות שם ועיין בהוריות יד מ: ן בבינת הלב בלימה כו' כל"ל ותיבת בשכלות הלב נתתיך: במיעוט העוגב במיעוט שיחה במיעוט שחוק כל"ל: אוהב את הבריות אוהב את הסוכחות כו' כל"ל ומיעוט אוהב אם הבקשות נמתק:

יכין תפארת ישראל יכין

להעמידן: קיד) כ"ל אף כשהבני רבו כותבים זא"ז, יעביה לכותם: קטו) לא מבפיי שלא יתלבם בעלים שאינו שלו, אלא יכבד לתלמדו כל כך שלא יאמר סתם כך שמעתי, רק יזכיר שמו לברכה: קטז) שמי שעושה דבר טוב, הקב"ה מפן שיתפרסם שם התיב ודרכיו בשולם, ויולמדו אחרים ממנו: קיז) דברי מרדכי עשה קידוש השם גדול, להודיע איך היהודי נאתן לתלכו, שברי הסתכן שם ב' שרים גדולים כדי לגאול מלכו, ולא היה מושם תולי המלך המבטל והמשם ההוא סי' מוחל לשם, והיו כי"ז קיים בשעתה. תולם ע"י שאמרה אסתר לאחשורוש המעשה בשם מרדכי, נתגלגל הדבר שע"ז באה גאולה לעולם, ולא לבד גאולה לכם הגוף אלא גאולה הנפש והתקבנו

יגדלאל לאחיהם שבשמים [במגילה דע"ז ב'] : קיח) כ"ל לתי שמתה כפי שלומד בתורה: קיט) אחר המעלות כשובר, גבורה, וכבוד יקנו גם ע"י חכמות וידיעות אחרות. אבל חיי עוה"ז ועה"ב לא יגיעו רק ע"י התורה. ושרי באלו מיני חיים נכללו כל המעלות אחרות. ואם אין חיים, אין בהמעלות אחרות חשיבות כל כלום, דעור בעד עור וגו': קכ) הרי קיים חיי עוה"ז: קכא) הרי רפואה המבלה שבעול הגוף: קכב) הרי רפואה לחלאת פנימי בדם ובתעיה המקוברין בגבור: קכג) הרי רפואה לחולשת הגוף. שע"י הקוי בשעלמות יחחזק האדם:

קרא נכאן לגומדיה עושיה כי בלמדם בתורה הו"ל כאלו הם לעושים אותה. והביא ראיה איך נותנת חיים לעושיה שנא' כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ומוכן בפסוק איך מדבר עם לומדי התורה ובפרט עם מה שדרשו ז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה והכריחם לרז"ל לדרוש דרשה זאת ממאי דשמי קרא כי נכנס בלשון רבים ויש בלשון יחיד דאמר ולכל בשרו מרפא וע"כ דרשו רז"ל אל תקרי למוצאיהם אלא למוציאיהם בפה וכאלו היו"ד שבין האל"ף לה"א מקומה היא בין הלל"י לאל"ף והשתא הפסוק מדבר כולו בל' יחיד דהיינו כאלו אמר למוצא אותם בפה ומוציא הוא לשון יחיד ואם היו"ד היא בין האל"ף לה"א אז היא לשון רבים מוצאי אותם. והפסוק הזה הוא ראיה שנותנת חיים לעושיה בעוה"ז אמנם לעוה"ב עדיין לא הביא ראיה ע"כ הביא הפסוק השני וז"ם ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך כי אין שקוי לעצמות רק בעוה"ב אחר אשר נאכל הבשר בקבר כל"ז ועצמותיך יחלין. והביא פסוק אלישי והוא ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר לפי שבלומדי התורה יש שני מינים. יש אותם שנגזר עליהם שיהיו עפרים ועם כל זה למדו והשינו על ידי יגיעתם והחזיקו בה בחזקה על אלה אמר עץ חיים היא למחזיקים בה כי זוכים לעץ החיים אשר בתוך הגן אותם המחזיקים ותומכים בתורה כדי שלא תנטר מהם וגם אותם אשר נגזר עליהם שיהיו חכמים שאינם צריכים רק לתומכה ובמעט תמך וסמך תתקיים התורה בהם גם אלו הם מאושרים ועליהם נאמר ותומכיה מאושר. ובהיות כי לימוד התורה הוא בשני פנים תחלה בעיון ובמחשבה ואח"כ בדיבור. על העיון אמר כי לוית חן הם לראשך כי מושב העיון הוא בראש מקום המחשבה ועל הדיבור אמר וענקים לגרגרותיך. שוב אמר ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמנך הביא גם הפסוק הזה להביא ראיה למה שאומר שהיא נותנת חיים לעושיה כראה מלשון כיתיה כי החיים האלו הם במתנה נתונים נתונים מלבד השכר הנפרע להם בעד שכרם ע"כ הביא הפסוק הזה דחזינן דאסקיה בלשון מתנה והוא אמרו תתן לראשך לוית חן והוא רמז על השכר שנותנים לו בעולם הזה ועטרת תפארת תמנך הוא רמז על חיי העוה"ב כי זה שכרם לצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה והיא תגן עליהם להרחיק מעליהם את כל ההיזקים. שוב אמר ואומר אורך ימים בימינה וגו' כלומר וכי תימא הרי ראינו הרבה לומדי התורה שמתו בקצרות שנים ואיכן הוא אריכות ימים של אלו אמר ואומר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד כלומר אפשר כי לתלו התורה שלא לשמה ע"מ שיקבל רבי ויוצא בזה וזה הוא דבר שמסור לבב לבותן לבות וכליות אלהים לדיק ולכן לא זכו לאריכות ימים כי אם יש אורך ימים הוא בימינה כלומר בלימוד לשמה ומאהבה אמנם בשמאלה שהוא שלא לשמה עושר וכבוד ולא אריכות ימים. ובהיות כי בפסוק תתן לראשך לוית חן לא מפורש בפסוק שהשכר ההוא הוא במתנת הגם רק על

ואומר ה)**עץ חיים היא למחזיקים בהקבה). ותומכיה מאושרקבה). ואומר** ג)**כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך**קבו). **ואומר** ג)**תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגניך**קבו). **ואומר** ד)**אורך ימים בימינה בשמאולה עושר וכבודקבח)ואומר** ה)**כי אורך ימים ושנות חיים**קבט) **ושלום יוסיפו לך**קל): **ח רבי שמעון בן מנסיא אומר משום רבי שמעון בן יוחאי. הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה**

ה) **משלי ג.** ב) **שם א.** ג) **שם ד.** ד) **שם ג.** ה) **שם.**

שכר העולם הזה אמנם מיי העוה"ב אפשר היה שלא יהיה במתנה ע"כ הביא הפסוק הזה והוא אומרו כי אורך ימים והוא על חיי העוה"ז כי על היותם מעשי הכמות והליכות הדרך אותם בדרך ימים ועל חיי העולם הבא אשר הוא עולם שכלו ארוך הדריכם בדרך שנים וז"ם ושנות חיים. ואמר ושלום לפי שבשם מותנים לנשמה שלום בעת לכתה לעוה"ב וכמאר"ל שלם כתות של מלה"ם יוצאים לקראתו אחת אומרת לו יבא שלום כי שם הוא השלום האמיתי. ועכ"ל יוסיפו לך להורות כי גם שם ים שכר בבחינת תוספת ומתנה וזה יוסיפו לך כלומר דרך תוספת: **ח** מנו רז"ל אלו הבעה דברים יחד לפי שבשם דברים שיכול האדם להשתמש בהם לטרע או להטיב וז"ם נאה לצדיקים כלומר בשבשם יכול האדם להטות את עצמו אחר הבלי העולם. הנוי הוא דבר שיוכל האדם לעלות בו למדרגה שיקרא לדיק שכן מצינו שיוכף הצדיק בעל היותו יפה הואר ויפה מראה בכאה אשה מדוע לא עיניה אל יוסף הנוי ויסף הנבר על יצרו וכבש אותו: אמנם האדם המטיר בנורתו זה לא יהבב לו לצדקה כאבר יהרחק מן הזנות. ובבחינה זאת הנוי הוא נאה לצדיקים כמ"ש וגם נאה לעולם כלומר להטות מספש גבר נגד עבודתו ית' כי כאבר יראה עצמו יפה הואר ויפה מראה יתנבר יצרו עליו ע"כ אמר שהנוי נאה לצדיקים ונאה לעולם. וכן הכח נאה לצדיקים כי התורה מחשת כחו של אדם ונריך שיהיה באדם כח גדול לעסוק בתורה וכמעשה דר' יוחנן כאשר ראה לרים לקים בשביל לסמיס אמר כמה נאה הכח הזה לעסוק בתורה והכשיל כחו בתורת ה' תמימה עד שזכה להיות שר וגדול בישראל. וכן בעניין מעשה המצות צריך כח לקיימם אם לקבור מתים ולבקר חולים וכל המצות כלי המעשה נומרין וצריך שיהיה כח בהם כדי לעשות את כל המצות. ועז"א שהכח נאה לצדיקים כלומר להיותם צדיקים וכן נאה לעולם כלומר שגם הכח הוא הכנה לאדם אם ירצה להטות עצמו אחר הבלי העולם להיות מעול ותומן בזרועו הכמויה כי אים זרוע לו הארץ. וכן העשר הוא נאה לצדיקים כי דבר ברור הוא שבעשר יוכל האדם להטות לצדיק גמור בהיותו עושה לדקה וחסד וכמעשה דמונבו המלך שאמר אבותי אלרו במקום שהיה שולטת בהם ואני אוצר אוצרות במקום שאין היד שולטת בהן ואין לך דבר שעומד בפני הצדקה כי היא שקולה כנגד כל המצות וכן עם העשר יכול לעסוק בתורה בלי שום מרדת לשמותיו וכן ג"כ נאה לעולם כי בו יוכל האדם להתענג בתענוגי מלכים וכל ימיו כחיים ונם יתענג בתענוג המשגל כי רועה זונות יאבד הון וז"ם ונאה לעולם. וכן הכבוד נאה לצדיקים ונאה לעולם כי מי שהוא אים נכבד דבריו נשמעים ויועיל לו כבודו להדריך את הרבים בדרך ישרה וגם בביתו אים כבוד שהכל מכבדים אותו ואם"ם לא נבה לבו ולא רמו עיניו שבכרו גדול ונפעמים היותו אים כבוד הוא לרעתו כי משתרר על הבבור גם השתרר שלא לשם שמים ומתגאה עליהם ושובר עבירה בברהסא ואין מי שיעמוד כנגדו כי גדול כבודו בעיניהם. וכן החכמה יש בה שתי פנות להרע או להטיב ולכן היא נאה לצדיקים

כי

יכין תפארת ישראל יכין

קבד) ר"ל כעין החיים דכתיב גביה ואכל ומי לעולם. כ"כ ע"י התורה יקנה האדם חיים שלא ימות בפופן, לצדיקים בחיותן קדוין חיים. שלא יתחלו לחיות בחתא, כי יקרין עוכר נפשם כאור החיים: **קבה)** מלת מ ו ס ר תבלל מצלה שתשיג הנשמה בעוה"ב, שתתעלה שם עד אין קץ. ולכן אמר כאן שתנת שהמחזיק בתורה, לא לבד שתזכה שם בשמתו לחיים דהיינו מעמדל הקיום כמו בחיי עה"ז, אלא גם תתעלה עוד יותר לאין סוף: **קבו)** ר"ל ב' מיני כבוד יכבדון, (**א**) עבור התכמה שקנה בראשך. (**ב**) עבור דבריך המקודרים והנעימים היולאים בתן מגרגרותיך: **קבז)** ר"ל כמו שזכר לתעלה שהתורה תתן לו כפולה כשתלה גופו. כ"כ אמר הכח שתתן רפואה לבבודו כשיקרה מולי לבבודו. דהיינו כשלפעמים יהיה כבוד הצדיק נוטה לפול ע"י מקריות העולם או ע"י בחירה הרשעים של הרשעים, אז

ן ותומכיה מלשון ואומר אורך ימים בימינה כו'. כ"ה הגירסא בנרייתא דתנא דבי אליהו ותבב בו' דבנין הרלשון מלא אבא מלא טוב. ולכל בשרו וגו': שם ביטוד. שליבי ותומכיה בנו"ה. לבניני אורך ימים כו' בחו"נ. ה'. כי לוית חן

ח רשב"ם בשבת רשב"י אומר הנוי והכח כו' יכופפמי סנהדרין פ"ל ה"ב מובפפמ פנהדרין פרק י"ל:

שנוי נוסחאות

ז ואומר עץ חיים וגו'. נמתה"ו כלא ואומר זה, אחר ואומר התן לראשך וגו'. ואומר ארך ימים וגו'. בעוה שלוש ליתא ואומר כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים ואומר ארך ימים בימינה ..ואומר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום וכ"ה ואומר דרכיה וגו' גם בכי"מ ובסדור כ"י ועי' בגמרת כלה רבתי. **ח** ר"ש בן מנסיא אומר (משום ר"ש בן יוחאי). ביבופלמי סנהדרין פ"ל ה"ג ר"ש בן מנסיא אומר וכשאר ליתא; בכלה רבתי ר"ש בר' יהודה משום ר"ש וליתא; במתה"ו ובסדור כ"י אמר ר' יהושע בן לוי משום רי אלעזר בר"ש; בסדור רפ"ו אמר ר"ש בן מנסיא משום ר"מ. הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה (והזקנה והשיבה והבנים במתה"ו הנוי והכח והחכמה והעושר והכבוד והשיבה והבנים וליתא וכן ליתא בירושלמי סנהדרין שם (ושם הסדר. והעושר והחכמ' והשיבה והכבוד והבנים); בקוסבתה שם (כ"י עיפורט) ..והכח והחכמה והעושר והשיב' והכבוד והתפארת ובנים. ז"ל הרוו"ה מובא (בסדור עבו"ז) הנוי שהזכיר תחלה אינו חד מן הטבע מדות אלא הוא שם כולל לכל טבע מדות שמה אחריו שהם הפרטים הנכנסים בנדר הנוי. והביא הגנת רלוות מן הכתובים על הי' מדות. ולא הזכיר פסוק על הנוי לבדו כי הוא שם כולל. וזה שמטיים ג"כ נאה לצדיקים ונאה לעולם בלי יחיד כי הוא מוזר על הנוי שהזכיר תחלה וכבה שעוד המאמר הנוי, וכיונו הכח והעושר כו' נאה לצדיקים כו' עכ"ל וכיב עליו בעל עבודת ישראל, ויפה פיכם ודוגמתו נמצא בגמ' שבת (ע"ז, ב) ת"ר חמשה לימות הן לימות

לקוטים

הגר כמ"ש לי בגבורה הייתי אם הגיה"ר ישורכנו ע"י תלוה: ואמר ונהנין ממנו עלה כו'. אמר לי עלה וגו'. אע"פ שזה הוא מאמר התורה עכ"ז מוכח שגם בעוסקים כן כי הקב"ה ולוריתא ועוסקים חד הוא. וכל אים שהוגה בה נקבר בה ונתלבש במידותיה. וכמו שבתורה לי עלה וגו'. כן גם ממנו נהנין עלה וגו': ואמר אני בינה לי גבורה.

כי

יכין תפארת ישראל יכין

התה"ק תפרום כנפיה על יונקי שדיה, ותתן עליך לוית חן. וכשיתלה בה דבוקך לנלי לחיות תביב מלך בלמו, מדאיתך בעל מלוה בשאר בעלי לשון מדברת גדולות, אז אם רק מבניה הנאמנים של תה"ק תמה, אזי ע ט ר ת ת פ א ר ת שאתה מעוטר בה, היא התורה, היא שתיה לך למגן נגד המפלים לחמות ממך בבודך. ועל ידה יהיה כתלך משוטר, שבשיבבך יעמו דבריו פיהות אף שלא יהיה בהם חן מל"ע: **קבח)** עתה תוגה כל מיני ההלמות שימלא ע"י התורה, דבפסוק זה נזכרו כל ג' מיני הלמות האפשריים. דהיינו, מיי עוה"ז ופה"ב, ובבוד: **קבט)** בקבה זה מפרש דחיים בתבל בקבה קמה, היינו היי עה"ז ופה"ב. דאורך ימים, הייע בבה"ב ביתאלה ימיו ממעל לתחום הזמנת. ושנות חיים, הייע אפי' בעה"ז, שיוסיפו לך גם חיי עה"ז שמתבנים ע"י שנים שבתקופות הזמנה: **קל)** ר"ל לא די בתחיה בעה"ז ובעה"ב

באורי הגר"א

כו' ח"ת. ובינה המתפשט בו. ו'. תתן כו' עטרת כו' בינה זכרה נסוד אחיה לאבר אחיה. ז'. כי אחך כו'. בחכמה: **ח** הנוי כו'. והחכמה לא גרסינן כי בזה לא שייך נאה כי אין בור ירא חטא וכמו שלא תביב מעשים עוכים

ומן

והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולבקלא). שנאמר ו)עטרת תפארת שיבה. בדרך צדקה תמצאקלב).ואומר ג)עטרת חכמים עשרם. ואומרקלג) ג)עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם קלד).ואומר ד)תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה קלה). ואומר ה)חפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' צבאות בהר ציון וביר'שלים ונגד זקניו כבוד קלו). רבי שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים. כולם נתקיימו ברבי ובניו קלז): ט אמר רבי יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך. ופגע בי אדם אחד קלח). ונתן לי שלום קלט). והחזרתי לו שלום קמ). אמר לי רבי יקמא) מאיזה מקום אתה קמב). אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני קמג). אמר לי. רבי, רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך

רבי שמעון בן מנסיא אומר. ירושלמי פ"הלכין פ"ה כ"ג מוספתא פ"הלכין פ"ה פ"ב:

שנויי נוסחאות

תלם על גבור לימת מפניע כו' וקשה שאמר חמשה ומונה שבע אבל הפי' כי לימת תלם על הגבור הינו מן המיון אלא הוא מוסב על כולם כו' עכ"ל. חולם בנוסחת מתו"ן ובירושלמי מונה רק ז' עם הנוי ושיי עוד בתוספתא ובמדוי הגרי"א; נכלה רבתי . והעושר והחכמה והזקנה והשיבה והכבוד והבנים. נאה לצדיקים ונאה לעולם. בכלה רבתי לצדיקים נאה להם ונאה לעולם וכ"ה בהוספתא ובירושלמי שם. (עטרת חכמים עשרם) בכל המקומות ליתא. (וחפרה הלבנה .. ובירושלים) ונגד זקניו כבוד בתוספתא ובכלה רבתי ובירושלמי ליתא. רבי שמעון בן מנסיא. בירושלמי שם רבן שמעון בן גמליאל. וע ש. (אלו) שבע. בכלה רבתי ליתא. לצדיקים. במתו"ן בצדיקים. ובניו. במפנ"ל ובבניו: ט אר"י בוקסמא כו' מכאן ועד סוף המשנה ליתא בכלה רבתי אלא מהגמ' שם משמע דליתא; בסידורים בנ' כ"י גם בנדפסים רס"ה ורש"ו ומהור שלוניק נת המאמר הזה אחר המשנה דר' קניים. ופגע בי אדם י"ג ופצאני: במתו"ן .. זקן; בכי"מ ופגעתי זקן אולם בנוסח שלום ופגעני זקן. ושל סופרים אני. בד"נ. סופרים.. שתדור עמנו. בנוסח שלום. אצלנו.

באורי הגר"א

וכן לא מביא פסוק ע"ז: שנאמר כו'. מביא רק לשיבה ולהלן נאמר עטרת תפארת תמצאך כמ"ש במפרי' הקודם ולאמר עטרת כו' לחיים לבנים ולהלן נאמר עטרת כל"ל וכן לכח בעאמר תפארת וגו' והשיבה לאינו הוקנה אלא השיבה עצמה ומביא לחיים על הזקנה שנאמר ונגד זקניו כבוד ולהלן אמר בשמאלה עושר וכבוד כל"ל ואע"ג שמריבת יש גם כן נאמר שם מ"מ הזקנה עצמה שהוא הדר לא נאמר אבל הנוי והעושר והכבוד מפורש במתניתין הנ"ל בשמאלה גו' תחן לרחשן וגו':

לקוטים

כי יודע שהתורה מתנת כחו של אדם (סנהדרין ד"ז: מ"ב ע"ש ביאת התורה ושמלו בה יכול ח"ו לחטוא האדם שיתיש כחו ויקשה עליו כח הסכל. לכך אמר מ"ש ביאה ועכ"ז לי גבורה: ונותנת לו כו'. [ע' עפ התיים שער ד' פ ו"ח דף ח' ע"ד] ומגלין

מלבותם מפכים למה שמנו רז"ל האב זוכה לבן בנו וכו'. וענין הכה הזכיר בפסוק הפארת בחורים כחם כי זאת היא תפארתם כדי לעבוד את ה' בכל כחם ובפרט בבחרותם שיאמר עליהם אשרי ילדותם שלא בישה את זקנותם. והדר זקנים שיבה אפשר שגם בזה רמז ענין הסיבה והולדה במה יזכה האדם לשיבה והוא המהדר פני הזקנים יזכה לא לבד לזקנה אלא אף לשיבה כי מדה טובה מרובה. וז"ש והדר זקנים שיבה כי בהדר שישה האדם לזקנים יזכה גם לשיבה. עוד אמר וחפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך ה' לצאות בהר ציון וביר'שלים משיחנו כבוד ה' עליהם כי אז בזמן ביאת משיחנו לבוד ה' עליהם יזרח ואז וחפרה הלבנה ובושה החמה ואורם לחשך יחשב. וכמ"ש הכתוב לא יהיה לך עוד השמש לאור יומם ולנגה הירח לא יאיר לך כי ה' יהיה לך לאור עולם וגו'. ואומרו ונגד זקניו כבוד אם נפרש מ"ש למעלה כי הכבוד שיכבדוה והוא רחוי אליהם על כן הביא ראיה לדבריו ממה שאמר ונגד זקניו כבוד כי אז בזמן הבוא יכובדו הראוים להתכבד והם הזקנים והחכמים אשר הם נקראים זקניו יתברך להם יתן הכבוד כי להם יתהה: עוד אמר רבי שמעון בן מנסיא אימר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כלם נתקיימו כרבי ובניו. אפשר לתת מה ראו רז"ל לפסוק ולמנות אותם אחר אלא הוסיפו שום פירוש על דברי שלמה המלך ע"ה לכן אמר שמה שמנו אותם רז"ל והוסיפו על מה שאמר שלמה המלך ע"ה הוא להודיע שהצדיקים הגמורים אפשר שיזכו לכל אלו הסבות בעת אחת כלם כאחד והרוצה ליטול יבא ויטול שהרי ראינו שכלם נתקיימו ברבי ובניו גם אפשר שרמז לפי שרבי שמעון בן יוחאי אמר שאלו המדות נאה לצדיקים כמו שביארנו וגם נאה לעולם כלו' לעידון גופניי כמו שביארנו אמר עתה רבי שמעון בן מנסיא כי מאלו הסתי הלוקות שמנו אחת לצדיקים ואחת לעולם מה שמנו לצדיקים את זה ראינו הלכה למעשה שכלם נתקיימו באדם אחד הלא הוא ברבי ובניו וזה לשיבה שהיה ה' עמהם אומנם מה שמנו שאלו הסבות נאה לעולם לא ראינו שיתקיימו כלם באדם אחד לחרע ולא להטיב ואם יזכה הרשע באחד מהם בחיים לא יזכרה: ט המפרשים הקשו כל מה שראוי לסקשות בברייתא הזאת וכותר. ובפוט

יבין תפארת ישראל יבין

ובפה"ב בקושים. אלא שיהיה לך עליות כאן ושם: קלא) דכשימלאום הצדיקים לא די שיכוויהו הם עי"ז. אלא גם בני העולם יכוויהו עי"ז, כי הגוי יתן להצדיקים הן לפני שבים ומלכי אחן לשיות חוקשי עוב לעמם. ו ב כ מ, ילולו עשיק מוד עשקו. ו ב ע ו ש ל יתמכו עניים ואבוונים. ומ"ו ה כ ב ו ד, יהיה עלתם נשמע בדבר ה' לילאה אותו. ו ב ה כ מ ה, ילמדו לעם לדעת את ה'. ו ב ז ק נ ה, יהיו דבריהם דברי טעם וגבעייהם בוחיים ומבוחלים יפה. וע"י ה ש י כ ה, יכול לספר לכל ההשפתקלות דעתו על ילאי ה' ויולים ה'. וגם מקריות הכשפים הינו תחלתן שלוה וסופן יבורון. ו ב ר ו י ב נ י ם ובני בנים, יעמו נמיעות יפות רבות ביסראל, לעבות פרי ולספיק דעת בקהל ה' בכל המקומות. אולם הרשעים משתמשין בטובות אלה בהבל לסיפך. ב י ו פ י ה לגאות, ו ב כ מ לעוון, וכו' וכו': קלב) על נוי כח ועושר וכבוד וחכמה, מ"ל לגאות מפסוק, דפשיעת דמעופלין הרבה לעבדי ה' לגאות ה'. אבל מביא ראיה על שיבה, אלא תאמר, הזקנה והשיבה מתיאין בה הצדיק, שעל ידיהן לא יכיה יכול לפשוע בכח לעובת הבלו. על זה אמר עטרת תפארת וגו', שבדרך הצדקה תמצא, כמליצה אחין אדם מקוה שיתמלאה ואפ"ה ישיגה, שהשיבה הזקנה עטרת תפארת, ותוסיף הוד בכל מעיניך והבריך: קלג) וא"ת רבוי הבנים יסבבו להצדיק שפק אולי לא יעיבו שלם, וסלי אלה יוכלו לקלקל יותר משאר אדם להחטיא אחרים אם יתאוו הם, כי יתבנו הבנ"ת דלולא שקבלו כן מאבותיהם לא היו עושים כן, מ"ז אמר עטרת זקנים בני בנים: קלד) ר"ל שיכבדו להזקנים אפי' בשביל הבני בנים, מדהנלאה בעשה הבנים אין יקר הים הדרכת הזקנים לבניהן, עד שגם הבתולים שבתלו הבנים, להיות הבני בנים, גם הם הלליתו. וגם הבנים יוכלו להתפאר שיש להם אבות כאלה, שהדרכתן להם הלליתו גם עד דור שלישי. וא"ת שע"י שיחיהו הזקנים ימים, לא יכבדו כלתיו את הבנים והבכדים, רק את הזקנים ובי"ז לא יהיה שמחת הפפם לבזקנים. מ"ז קאמר ואומר תפארת בחורים כחם וגו': קלה) כי תפארת בחורים כחם וגו', ר"ל שיכבדו להבלים

מ) משלי מ"ז. נ) שם י"ד. ג) שם י"ז. ד) שם ב'. ה) ישעיה כ"ד.

קנין תורה פרקו אבות

קבה

אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות(קמד). אמרתי לו. בני. אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם. איני דר אלא במקום תורה(קמה). לפי שבשעת פטירתו של אדם(קמו) אין מלוין לו לאדם. לא כסף. ולא זהב. ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד. שנאמר(קמז) בהתהלכך תנחה אותך(קמח). בשכבך תשמור עליך(קמט) והקיצות(קנ) היא תשיחך(קנא). בהתהלכך תנחה אותך. בעולם הזה. בשכבך תשמור עליך. בקבר. והקיצות היא תשיחך. לעולם הבא. וכן כתוב בספר תילים על ידי דוד מלך ישראל(קנב). (ב)טוב לי

ובפרש הר"י אברבנאל ז"ל תרתמו משם. ולתרץ הקושיות אפשר שאמר פעם אחת הייתי מהלך בדרך כלומר כי כל ימיו היה יושב בבתי כנסיות ובתי מדרשות ולא ידע כי אם פעם אחת בלבד ואולי שלף אותה הפעם היתה לדבר מצוה ואפילו היתה לצורך פרקמטיא לא אירע לו זה רק פעם אחת בלבד ואמר ופגע בי אדם אחד הודיעני שאם בא האדם לקדם עצמו מלמטה מקדמין אותו מלמעלה ומסייעין אותו להתקדם ואם בא לטמא עצמו תיכף שמאל פוגע בו לפתותו וכן אמרי' ר' יוסי בן קסמא כאשר נתעורר לצאת פעם אחת וישם לדרך פעמיו תיכף הזמין לו שמאל אדם אחד לפתותו בממון רב כדי לגרשו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ולהוליכו אל ארץ עיפתה כמו אופל. וזה שאמר ופגע בי אדם אחד כלומר כאלו הוא בא לבקש אותי ופגע בי ומצאני. ולזה לא אמר ופגעתי באדם אחד: ואפשר גם כן דקאמר ופגע בי אדם אחד ולא אמר ופגעתי באדם אחד לתת התגלות על עצמו כי דרך החסידים והקדושים אשר בארץ המה שדרכן להקדים שלום לכל אדם והוא לא כן עשה רק המתין עד שאותו האדם נתן לו שלום ואחר כך החזיר לו שלום על כן לודיע כי לא במרד ולא במעל עשה הדבר הזה רק על דרך הקרי והזדמן אירע כך. זה אמר ופגע בי אדם אחד כלומר הוא רואה אותי מקודם כאלו הוא פגע בי. ואפשר שהוא היה עוסק בתורה ומעיין בלימודו והוא לא ראהו ולזה הוא הקדים לי שלום ולקול שלומו נגלו שפתי והחזרתי לו שלום כי אלו אמי הייתי הפוגע בו ורואה אותו בטרם יקרב אלי כודאי שהייתי מקדים לו שלום: ואפשר עוד שלזה אמר פעם אחת לודיע שכל אשר הליכותיו לעולם היה הוא מקדים שלום לכל אדם ופעם א' בלבד אירע לו שהקדים לו האחר שלום ותהיה מלת פעם אחת ממשמת עד מלת ומתן לי שלום וכו' ובאומרו פעם אחת נראה כי היה כשנגנה היולדה מלפני הפגיע כי לא זו הדרך ישרה שיבור לו האדם: ואפשר עוד כי באמרו ופגע בי אדם א' תירץ למה לא הקדים לו שלום והטעם כי לא הכירו מי הוא זה ולזה הוא אם יהודי או כותי וסברת ר' יוסי בן קיסמא היתה דישראל ראוי להקדים לו שלום אבל לכותי לא יקדים לו שלום עד שהוא יתן שלום בתחלה ואח"כ יחזיר לו שלום מפני דרכי שלום. ו"ש ופגע בי אדם אחד לא ידעתי אבל כי לא הכרתיו ולא ראיתיו עד הנה ולתמשם שמא לא מבני ישראל הוא המתנתי עד שנתן לי שלום אח"כ החזרתי לו שלום. וזה יובן מאמר רבי מתיא בן חרש שאמר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים כי ראוי להבין מה קשר ושייכות למוסרים אלו זה עם זה. אמנם נהיות שרבי יוסי בן קיסמא קדם זמן רב לרבי מתיא בן חרש כי רבי יוסי בן קיסמא היה בזמן הבית והאריך ימים עד אחר החורבן זמן רב ורבי מתיא בן חרש היה מתלמידי רבי ישמעאל ור' עקיבא שכן מצינו שאמרו ז"ל שאל רבי מתיא בן חרש את רבי ישמעאל וכו' ע"כ כאשר ראה רבי מתיא בן חרש סברת רבי יוסי בן קיסמא באלו השני דברים אם בענין הקדמת השלום שלא רצה להקדים לו שלום לפי הכירו מי הוא זה ולזהו וגם בענין היות זנב לאריות ולא ראש לשועלים ראה רבי יוסי בן קיסמא שהיה מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ולפי' שהדרו לו כמה כסף וכמה זהב רצה לאריות בעיר גדולה של חכמים ולא לדור במקום שאין בו

א) משלי ו'. ב) תהלים קי"ט.

יכין תפארת ישראל יכין

קמד) נוזמא קאמר. וכ"ל כל אשר תשאל נפשך אתן לך, וכו' מפן כך כדי שיבקר ה' אותו לרגלו, כדאשכחן ביעקב אבינו כשבא אצל לבן. או שהתכוון לרומם כבוד עיבו. או כדי ללמוד ממעשיו: קמה) ובדאתן שהבירך יקיימוה בידך, ועל בינתך אל תשפן: קמו) שוקיף לו עוד עצה אחרת זו, כלומר, תדבריך שבאלת מתני כזאת, וכלה שאינך מרגיש הנתת שבבפ"ש להעוסקים בתורה, כמ"ש פעם כחלב לבם אני תורתך שעשעתי. אבל אדי מודה לי שבשעת פטירתו וכו' אין מלוין וכו': קמז) והרי כל הולך אשר שיעמה, וכל מוסה אשר שיסתכן. וכן הוא באמת בעה"ז. דבל זמן שבאדם דר בו. אפשר שיעמה. אבל ע"י למוד התורה, דבתיב בם והודעת לבם הדרך וגו', ר"ל תודיע לבם איזה דרך ילכו, שלא ילכו בדרך בגוחרים לפמון במולר שבלם, דפי"ז הדרך שמודיע אתה לבם מי אפשר שיעבו ו"ל אין אדם לבחר בדרך כלומר כי כל ימיו היה יושב בבתי כנסיות ובתי מדרשות ולא ידע כי אם פעם אחת בלבד ואולי שלף אותה הפעם היתה לדבר מצוה ואפילו היתה לצורך פרקמטיא לא אירע לו זה רק פעם אחת בלבד ואמר ופגע בי אדם אחד הודיעני שאם בא האדם לקדם עצמו מלמטה מקדמין אותו מלמעלה ומסייעין אותו להתקדם ואם בא לטמא עצמו תיכף שמאל פוגע בו לפתותו וכן אמרי' ר' יוסי בן קסמא כאשר נתעורר לצאת פעם אחת וישם לדרך פעמיו תיכף הזמין לו שמאל אדם אחד לפתותו בממון רב כדי לגרשו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ולהוליכו אל ארץ עיפתה כמו אופל. וזה שאמר ופגע בי אדם אחד כלומר כאלו הוא בא לבקש אותי ופגע בי ומצאני. ולזה לא אמר ופגעתי באדם אחד: ואפשר גם כן דקאמר ופגע בי אדם אחד ולא אמר ופגעתי באדם אחד לתת התגלות על עצמו כי דרך החסידים והקדושים אשר בארץ המה שדרכן להקדים שלום לכל אדם והוא לא כן עשה רק המתין עד שאותו האדם נתן לו שלום ואחר כך החזיר לו שלום על כן לודיע כי לא במרד ולא במעל עשה הדבר הזה רק על דרך הקרי והזדמן אירע כך. זה אמר ופגע בי אדם אחד כלומר הוא ראה אותי מקודם כאלו הוא פגע בי. ואפשר שהוא היה עוסק בתורה ומעיין בלימודו והוא לא ראהו ולזה הוא הקדים לי שלום ולקול שלומו נגלו שפתי והחזרתי לו שלום כי אלו אמי הייתי הפוגע בו ורואה אותו בטרם יקרב אלי כודאי שהייתי מקדים לו שלום: ואפשר עוד שלזה אמר פעם אחת לודיע שכל אשר הליכותיו לעולם היה הוא מקדים שלום לכל אדם ופעם א' בלבד אירע לו שהקדים לו האחר שלום ותהיה מלת פעם אחת ממשמת עד מלת ומתן לי שלום וכו' ובאומרו פעם אחת נראה כי היה כשנגנה היולדה מלפני הפגיע כי לא זו הדרך ישרה שיבור לו האדם: ואפשר עוד כי באמרו ופגע בי אדם א' תירץ למה לא הקדים לו שלום והטעם כי לא הכירו מי הוא זה ולזה הוא אם יהודי או כותי וסברת ר' יוסי בן קיסמא היתה דישראל ראוי להקדים לו שלום אבל לכותי לא יקדים לו שלום עד שהוא יתן שלום בתחלה ואח"כ יחזיר לו שלום מפני דרכי שלום. ו"ש ופגע בי אדם אחד לא ידעתי אבל כי לא הכרתיו ולא ראיתיו עד הנה ולתמשם שמא לא מבני ישראל הוא המתנתי עד שנתן לי שלום אח"כ החזרתי לו שלום. וזה יובן מאמר רבי מתיא בן חרש שאמר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים כי ראוי להבין מה קשר ושייכות למוסרים אלו זה עם זה. אמנם נהיות שרבי יוסי בן קיסמא קדם זמן רב לרבי מתיא בן חרש כי רבי יוסי בן קיסמא היה בזמן הבית והאריך ימים עד אחר החורבן זמן רב ורבי מתיא בן חרש היה מתלמידי רבי ישמעאל ור' עקיבא שכן מצינו שאמרו ז"ל שאל רבי מתיא בן חרש את רבי ישמעאל וכו' ע"כ כאשר ראה רבי מתיא בן חרש סברת רבי יוסי בן קיסמא באלו השני דברים אם בענין הקדמת השלום שלא רצה להקדים לו שלום לפי הכירו מי הוא זה ולזהו וגם בענין היות זנב לאריות ולא ראש לשועלים ראה רבי יוסי בן קיסמא שהיה מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים ולפי' שהדרו לו כמה כסף וכמה זהב רצה לאריות בעיר גדולה של חכמים ולא לדור במקום שאין בו תורה ולא לאיות ראש לשועלים על כן ר' מתיא בן חרש גלה לו סברתו כי סבר לה כוותיה בחדא ופליג עליה בחדא. פליג עליה בענין קדימת השלום כי יהיה מי שיהיה ישראל או כותי מלת חסידות הוא להקדים לו שלום. וז"ש הוי מקדים בשלום כל אדם ולא כמו שעשה ר' יוסי בן קיסמא. אמנם בענין האחר לעשות כאשר עשה הוא להיות זנב לאריות ולא להיות ראש לשועלים בזו שבירא ליה כוותיה ולעולם הוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים: אמר טוב ואמר לי רבי מאיר מקום אתה לא רצה לשאול לו על עצמו ולאמר לו מי אתה כי אולי אמרי' אם יאמר לו שמו לא ישיבנו ע"כ שאל לו על מקומו כי ממקומו יוכר אם הוא חכם הוא אם לאו כי אם אנשי המקום כלם חכמים וסופרים גם הוא יהיה כאחד מהם ולהפך בהפך. ורבי יוסי בן קיסמא הכין את כוונתו על כן השיב לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני ואומרו מלת אני אינה מיותרת כי כוונתו לומר כי גם אני מאנשי החכמים שבה ורחשיה וגם בסיכתי היא נקראת עיר של חכמים ושל סופרים: אמר לו רצוך שתדור עמנו במקומנו אמר הדברים כפולים באומרו עמנו ומקומנו הכוונה שרצוי לילך לדור שם לשתי סבות. האחת כי בזה הוא מזכה לחייביה ומלמד להם ללמוד לשמור ולעשות וזהו עמנו דקאמר כלומר לזכותנו. ועוד שנית כי אף אם היה זה אחר החרבן כי אף מקדוש גלו ישראל כלם מעל אדמתם אפשר כי במקום אותו האדם לא הבבידו הכותיים עולם עליהם לשום סיבה או שלא היו שם אחלי כותים ושמעאלים כי כלם יהודים ועל כן אמר במקומנו כלומר כאלו כל המקום שלנו הוא ואין שר ושופט עלינו לשעבדנו ועל שתים אלה רצוי שיהיה רצוך לדור עמנו. ואמר ואני אתן לך כמה כסף וכמה זהב רצה להודיעו בעצמו יגבה כי לא יחשוב שהפרס יתנו לו כל אנשי העיר ורבי יוסי בעצמו יגבה אותו מכל אחד מה שמגיע לו וזהו אולי יהיה למשא עליו על כן אמר אין לך לגבות משום אדם כלל כי אני הוא המתחייב ליתן לך כל מה שתרצה כמה כסף וכמה זהב והכל עלי דידי הדר וז"ש ואני אתן לך וכו' ולא אמר ונתן לך. וכוונתו במה שאמר כמה כסף וכמה זהב שגם זאת היא סבה לקיים מצות רבות כי האדם שיש לו כסף וזהב ורוב יוכל לקנות עולמו בהם כמובן המלך לזון לפרנס לעניים ולפדיון שבויים וכיוצא על כן נדר לו כסף וזהב לבלי הוק כלומר ובזה תוכל לזכות לעצמך להיות עושה משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצת. אמרתי לו אם אתה נותן לי כל כסף וכל זהב שבעולם כלומר המגיע לו משל הזה כי אפי' אם יתן לו כל כסף וכל זהב שבעולם כי אז יהיו כל העולם עניים אם יהיה כל הכסף שבעולם שלו ואז יהיה הוא זן ומפרנס לכל העולם ממנו שהכל שלו ואין לך לדקה גדולה מזו ואפי' הכי אני אדר דר אלא במקום תורה ונתן שעם זה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו וכו' כלומר כי אפי' בשעת ימאת נשמתו מגופו כי אז הגוף שלם בכל אבריו ואפי' לעשות לו לויה הקלה לקוותו עד הקבר אין מלוין לו לא כסף ולא זהב אלא תורה ומעשים טובים. והקדים התורה ועשה עיקר ממנה כי הלמוד עיקר כי הוא המביא לידי מעשה והביא ראיה מן הפסוק שנא' בהתהלך תנחה אותך וגו' ולהבין שבחלת דבריו לא דבר הוא רק על שעת פטירתו של אדם ובהביאו הראיה מביא ראיה גם לעוה"ז דקאמר בהתהלך תנחה אותך בעוה"ז והיה לו ליכנס בשתיהן כיון

שבראיה

אמרתי לו אם אתה נותן לי כו' פ"ל פנה דני אליפו לעה פיק ו"ש: בהתהלכך תנחה אותך בעולם הזה. פוסה כ"ל פ"ל:

שנויי נוסחאות

(ואבנים טובו'ומרגליות) בכ"מ ליתא. אמרתי לו (בני) אם אתה. בכה"ו ..אפילו אתה; בכה"ו שלום ליתא. (ואבנים טובות ומרגליות). בכה"ו ליתא. לפי שבשעת פטירתו כו'. בכה"ו אמר לי רי מפני מה אמרת לי כך אמרתי לו מפני שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין. ..ומעשים טובים בלבד שכך כתוב בספר תילים ע"י דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך..ואומר בהתהלכך תנחה..ואומר לי הבסף.. והוא סוף המסנה. בכה שלום..במקום תורה שכן [מצינו] בדוד מ"י שאמר טוב לי תורת פיך.. אמר לי מפני מה אמרת לי כך אמרתי לי לפי.. ומע"ש שנאמר בהתהלכך תנחה אותך ובתיב והקיצות היא תשיחך לעתיד לבא. ע"כ סוף המסנה.

לקוטים

ומצלין לו לזי תורה. כי בלתם כל הרצון ובודוים התורה המה מסורסין ונגלין ממם לכל טח מרלות עיניו וגם בגלות התורה לפעמים אדם יגע על דבר קטן וקל מה שלאחר שבוא מכין הוא עומד ומכתלה ומתמה על עצמו על מה זה טרח הרבה בזה והלא דבר פשוט הוא. אך האדם לפעמים מוכה בסעורים. ואם יעסוק בה לשמה יגל ה' עיניו ויסיר ממנו מסך הערלון. ובמ"ש דוד (תהלים קי"ט) גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך. וכמ"ש ואחר עיניו בתורתך. וזה שאמר ומצלין לו רבי תורה: ונעשה כמעין שאינו פסק ונהר שמתגבר והולך. (בהעמקות ובפשט החיים כגי' כמעין המתגבר וכו') ע"פ מ"ם (משלי כ"ה) מעין נרפש ומקור משחת צדיק מט לפני רשע [ועי' מדר"ם]. אשר כמו המעין שנסתם בנפש ומיט והמעין מתגבר והולך אשר מרוב חזק המים יפתח הסתימה ובמרוצתם העפר תמם יסלון ויטוב כמו בראשונה. כן הצדיק המט לפני רשע נודמי לסוף יתגבר הצדיק ויעלה בתחלה וכמו כן אע"פ שנעבר האדם בעיר היון בעמק הרע אך אם יעסוק בתורה לשמה בהכרת לסוף יתגבר הטוב על הרע כמ"ש חז"ל המאור שבה מחזיר למוטב. וזהו המעין המתגבר. ואמר בהכר עיניו פוסק ומתעשן והולך כן יפלו מעייניהם ונלא בתלמידים

יכין תפארת ישראל יכין

מי אפשר שיעבו ואל"ת שיסתכנו [כי מה' מלבדי נבר כוונו, ואדם מה יבין דרכו. ר"ל איך אפשר לאדם להשיג בשכלו הקלר דרך ה' אשר טוב לילך בו]: קמח) ר"ל בעת פרידת הנפש מהגוף, לפי הטבע שבאותו עתה אימה מעיכה גדולה טופלת על האדם, ויתהוממו כמעט הגע כל מהשבותיו ולא ידע מעלמותו דבר, [כמ"ש בפסלמן]. אבל גם לא התה"ק תשאר על לומדיה לבלי מעבע לא נפשו בתאוה המהומה הגולה הזאת, והוא הוא גי' לומות, שעליו נאמר גם כי אלך בגי' לומות לא אירא רע, כי אתה עמדי: קמט) כגה הכתוב להיליאה מהמהומה הנ"ל, בשם הקלה. כלאדם המקין משנתו, ויזכור כי הוא הוא האיש שהלך ניכן: קנ) לא תדע לשיח בה, באשר אתה כבר בקשו עליך מלוויה, ובעיניך כבר נפתחו לך המאורות פנימים להבין בכוח המשות: קנא) שוודאי עשיר גדול היה:

מפן כך כדי שיבקר ה' אותו לרגלו, כדאשכחן ביעקב אבינו כשבא אצל לבן. או שהתכוון לרומם כבוד עיבו. או כדי ללמוד ממעשיו: קמה) ובדאתן שהבירך יקיימוה בידך, ועל בינתך אל תשפן: קמו) שוקיף לו עוד עצה אחרת זו, כלומר, תדבריך שבאלת מתני כזאת, וכלה שאינך מרגיש הנתת שבבפ"ש להעוסקים בתורה, כמ"ש פעם כחלב לבם אני תורתך שעשעתי. אבל אדי מודה לי שבשעת פטירתו וכו' אין מלוין וכו': קמז) והרי כל הולך אשר שיעמה, וכל מוסה אשר שיסתכן. וכן הוא באמת בעה"ז. דבל זמן שבאדם דר בו. אפשר שיעמה. אבל ע"י למוד התורה, דבתיב בם והודעת לבם הדרך וגו', ר"ל תודיע לבם איזה דרך ילכו, שלא ילכו בדרך בגוחרים לפמון במולר שבלם, דפי"ז הדרך שמודיע אתה לבם

(חמשה) [ארבעה] קנינים כו'. בס"ס פ"ז מ"ב מכילתא בשלח פי' ע' תנא דבי אליעזר אומר פ"ט: ישראל קנין אחד. המתומא הלזו סימן ו' :

שנויי נוסחאות

י חמשה קנינים. בכ"מ ארבעה.. וליתא בסאברהם ועי' בסמוך. ועי' בפירוש מת"ל ובגאוני הגר"א.

באורי הגר"א

י חמשה קנינים כו'. ע"ש ומ"ל הרבעה קנינים במ"ש במכילתא וכנ"ל. תיבות אברהם קנין אחד ס"ס: שמים וארץ קנין אחד מנין

לקוטים

בתלמידים רבים. (ועי' נפה"מ שע"ר פל"ח דף ט"ו ע"ג): ומגדלתו וגדוותתו על כל המעשים. כי הקורה יותר גדולה מכי' מעשים טובים (וע' נפה"מ שע"ד פ"ל י"ד ע"ג) ועוד אמר בספרים (ע"ן:) כבא דמי כתיב כי גדול עד שמים חסדך. וכתיב כי גדול מעל שמים חסדך. הא כיצד כאן בעוסקין לשמה כאן בעוסקין שלא לשמה. כי העוסק בתורה שלא לשמה עדיין הוא מסור תחת העבע לכך כתיב רק עד שמים. אבל אם הוא עוסק לשמה הוא למעלה מהטבע וכולם מסוגים ונטעים ת"ל לכך כתיב כי גדול מעל שמים וגו'. וז"ם כאן ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים (וכן פי' המדר"ש): ארוב"ל בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב. כי אחז"ל (שבת פ"ס:) ה' שמות ים לו כו'. מ"ר אהבו הר סיני שמו. ולמה נקרא שמו הר חורב שהיה חורבה לעובדי גלולים בזמן מתן תורה על שלא רצו לקבלה. וא"כ כ"ם מ"ו כשאין ישראל מקיימין מה שקיבלו. ולכן אמר כאן מהר חורב. והנה בדומנו זה רב הסמוך פירכים מן התורה על ידי שטעות טרדת הפרנסה. אבל בלמה הלא זה היה גם בעשות מזבחי גלוים בעת מתן תורה שלא קיבלו הם התורה. ומן כי היתה מתנגדת לפרנסתה ליסור הרליתה וכדומה כמ"ש בפרקיים. וא"כ כשישראל עבו ואמרו עם אחד נעשה ונשמע הלא קיבלו אף אם תזיק להם לפרנסה. וא"כ איך יעזבו המנוס יותר גדולה נגד כולם בשביל הפרנסה. לכך קורותו תורב בכאן: שעלבונה של תורה בכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא חרב. הכוונה כמו אם אים בלעל יציים אים חכם ודיק ויקנה לאחו גנב רוצח בפני כל אף כי הסמון בולם יכירו ויזעו כי שקר עבה בחתכם והתכם נ"כ יודע אתן מי שילמין להבלועל וא"כ לא תתכיים החכם

קנין תורה פרק ו אבות

בבריאה פירש דבריו גם בענין העוה"ז. ואפשר דמאי דקאמר בהתהלכך תנהה אותך בעוה"ז אין הכוונה הידעת הסכר והתועלת שעשה התורה בעוה"ז רק הוא מזהיר לאדם שלא יסור מלימוד התורה לעולם ולעולם יהיה דר במקום תורה. וז"ם בהתהלכך כלומר בעוה"ז שאתה מתהלך רגליך כי על העוה"ב יאמר שכיבה ועל העוה"ז יאמר שילון ע"כ הזהיר לאדם ואמר בהתהלכך כלומר בעולם הזה לעולם תנהה אותך לא תזוז ממנה כלל רק לעולם יהיה שהיא תנהה אותך ואם כה תעשה אז בשכבך תשמור עליך בקבר וכן הקיצות היא תשיחך לעוה"ב כי בתחית המתים הזכה שהיא תשיחך כלומר שהיא תלמדך ותתנלה אליך בכל סודותיה כאלו משיחה אותך: אמר עוד וכן כתוב בספר ההלים ע"י דוד מלך ישראל וכו' כלומר אף אם האמר שברכות לי כסף וזהב בו אזכה לחיי העולם הבא בעשותי בו חסד משפט וצדקה בארץ עם כ"ז לא רצי זה כראי זה והשכר המשך לאדם מן התורה אין לו ערך ודמיון עם שום דבר בעולם שהרי מי לנו בענין הצדקה גדול מדוד מלך ישראל כי כל ממונו היה נותן לצדקה וכמו שאמר בכתוב ויהי דוד עושה משפט וצדקה ועם כל זה אמר הוא עליו טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף עם היות שאותם אלפי כסף וזהב היו כלם לעשות צדקה ובנין בית המקדש כמש"ה ואני בעניי הביאותי שלם לא היו אלפי זהב וכסף לצדקה שבישא מאי אתא לאשמועינן ומי לא ידע כי יקרה היא מפנינים וכל חפצים לא ישוו בה: ואמר עוד ואומר לי הכסף ולי הזהב הכוונה להודיע כי פירוש פסוק לי הכסף ולי הזהב הוא שיהן אותה לצדקה כי כל זהב שבעולם לא יצרא רק ליתנו לעניים ולהלוותו לה' כי מלוה ה' חונן לו ואינו רשאי האדם לפזר הזהב בהבלי העולם כי אינו רק לפזרו לעבודתו ית'. וז"ם לי הכסף ולי הזהב כלומר לי לשמי ולצרכי: אי נמי רצה במ"ש וכן כתוב גם' תהלים ע"י דוד מלך ישראל כי הכל מיותר והיה די שיאמר וכתיב טוב לי וגו' אמנם רצה שכל מ"ש דוד המע"ה לא כענד עצמו בלבד אמר רק הוא נקרא ספר תהלים כי כל אדם חייב לחלל ולשבח לשי"ת בהם כי כענד כל ישראל אמרם. וז"ם ע"י דוד מלך ישראל ע"ה כלומר כי הרי דוד המע"ה בענין המזמורים כלם הוא שנאמרו כענד כל ישראל על ידו והוא כמו שליח מאתו יתב' כענד כל ישראל ולכן א"ר יוסי בן קיסמא א"כ על כרחי פסוק טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף גם אני מחוייב לאומרו ולקיימו ולהלל בו את תורת ה' ואם עתה אדחה התורה מפני הזהב איך אשא פני לקרות בפסוק הזה ואני עשיתי בהיפך ובחרתי באלפי כסף יותר מן התורה: עוד אמר ואומר לי הכסף ולי הזהב כלומר ועוד עשה

א) תני נ'. ב) משלי מ'. ג) ישעיה ס"ו.

תורת פיך מאלפי זהב וכסף. ואומר, א) לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבא"ות קנינו: י חמשה קנינים קנה הקדוש ברוך הי"א בעולמו קנינ). ואלו הן תורה קנין אחד קנין אחד קנ). שמים וארץ קנין אחד קנ). אברהם קנין אחד קנ). ישראל קנין אחד קנ). בית המקדש קנין אחד קנ). תורה קנין אחד מנין. דכתיב ב) ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז קנ). שמים וארץ קנין אחד מנין. שנאמר ג) כה אמר ה' השמים כסאי קנ). והארץ הדום רגלי קנ). איזה בית אשר תבנו

שנית שלא להתפתות אחר הממון כי אלו הממון שהיה נודר לי אותו האדם שאמר ואני אתן לך כמה כסף וכמה זהב אלו היה נודר משלו היה טוב אבל הוא נודר מה שאינו שלי כי כל ממון שבעולם הוא ביד בעליו בדרך פקדון מאתו יתברך והוא יתברך בעל הפקדון שכן כתוב לי הכסף ולי הזהב וגו' וכיון שכן הוא כל מה שאתה תתן לי אם ירצה הש"י ליקח אותו מידי יקחנו כי הכל שלו ואם עתה לא אתפתה אחר ממונך והוא יתברך ירצה ליתן לי מידו הפתוחה הרחבה והמלאה הוא יתן לי על כן בו בטח לבי ונעזרתי ואיני דר אלא במקום תורה: י להבין המאמר על מתכונתו בתירוץ הקושיות הנופלות בו הנא הם מבוארות בהרי"א אין צורך להאריך בהם הטיה סומת הקנינים האלה לומר גודל הטיבותם ומעלתם בעיני ה' ולזה קראם קנינים לפי שכל דבר אשר קונה האדם ונותן מעותיו בו כדי לקנותו אם לא היה מבוב בעיניו לא היה נותן מעותיו בו. ולכן המשיל אלו הדברים לקנינים כאלו ה' קנאם לו בדמים יקרים להודיע חיבתם לפני המקום. ואומרו קנין אחד בכל אחד ואחד ולא אמר קנין שני קנין שלישי וכו' להודיע כי הקנין השני אינו קרוי קנין בערך היותו מצורף עם הראשון רק הוא לבדו אחי' יצייר שלא היה אחר הוא נקרא קנין אחד וכן כלם לז"א אחד בכל אחד ואחד. תורה מנין דכתיב ה' קנני ראשית דרכו הרי שקראה קנין וידוע גודל חשיבותה היותה ראשית דרכו וקדם כל מפעליו מאז כי אלפים שנה נברא התורה קודם שבריאה והיה הש"י מסתעב עמה כמו שאמר הכתוב ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום וגו' וזה יורה על רוב חבתה. שמים וארץ קנין אחד דכתיב כה אמר ה' השמים כסאי וגו' ואף אם אין שם קנין מפורש בפסוק ממילא משמע שהוא חבוב בעיניו לקנין נמור כיון שבחר בהם להיות כסא למלך אבל אלו המלכים כי עיקר המלכות בכסא כמו שאמר פרעה רק הכסא אגדל ממך וכסא שלמה יוכיח כל שכן השמים כיון שבחר בהם הש"ית להיותם כסא כבודו וכן הארץ להדום רגליו זה יורה באמת שהם קנין חבוב לפניו יתברך. ולפי שהארץ היותה הדום רגליו אינו כל כך ראיה גמורה על כן הביא פסוק אחר לארץ וז"ם ואומר מה רבו משיך ה' כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קנינך. ואף אם נראה שראיה זו אינה לארץ ואדרבה נראה שדברים אחרים נקראים קנינים שכן כתיב מלאה הארץ קנינך אין כן בוונת פירוש הפסוק מתרי טעמי חדא דבכי הוה ליה למימר מה רבו קנינך ה' כיון שאח"כ פיים בקנינך ומאי אתא בכל ומפיים בחנית. ועוד שהוה ליה למכתב יו"ד במלת קנינך בין הנו"ן לכ"ף לחורות על ריבוי הקנינים. אמנם מפני זה צריך לומר בהסברת שפירוש הפסוק כך הוא דמלת קנינך שב אל הארץ המזכר שהיא רבינו יתברך ובמה

יכין תפארת ישראל יכין

קנב) הנה עוד ראיה מהכת לאומו האיש שרצה לפתחו שיעשוב מקום תורה. דהרי מהך קרא מוכח שלה' כל הכסף והזהב. וכיון שנתפלו לדור במקום תורה היינו רק כדי לעשות רצונו ית'. א"כ אם היה הבוסר לעובתי, ודאי יתמה הקב"ה לי גם בתקומי, ולמה אעזבנו בחנם: קנג) ר"ע כל הס' מביאין להקב"ה מאד כאילו קנאן לעצמו ית', וכולן תלויין ב"ז: קנד) הוא הבינים ביותר לפניו ית': קנה) שהכין העולם בשופן הנאות לתורה, שהעולם מתקיים רק על ידי שמירת מצות התורה [ועי' מ"ש לעיל פ"ג סי' ל"ז]. והלא יהיו בטבע מיעות מלקיים מצותיה, ואדרבה יהיו שם סבות לקיומן. וגם אוכן העולם בשופן שיהיה נאות לתמוך לצדיק, ולהפנים לרשע שלא יקיים מצותיה: קנו) אחע"ה הוא היה הראשון שהלילך הלור הקדוש בל הכתת הלוים וילך בדרכיו. ויקום הענגן הזה והלך לאמריו, ויפיץ קרני הלור הע"ל בהעולם הזה ולהפל, ויאיר לארץ ולדרים כמ"ש ויקרא שם לבנים בשם ה': קנז) באחר שנקבצה אמנו של אחע"ה, ויהי לילה, בוב יהיהו שאהר הרקיע אחנו בכוכבי השמים לרוב, להאיר יקרות הכרת אלהים ומדותיו בכל העולם, בין בהלהתם ע"ו נסים שנעשה לכם, ובין בבלתי הלהתם כשיפוטו נעולם, יהיו בכל מקום בכהנים ובמלמדים, מהביאיו עמם תלמודם בידם, ובמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת הכהנים, וכל הסתקרים הראשיים לתלו הלמות מהסורה בהביאו ואבלו עמה בנאותם, [כמ"ש חז"ל (פסחים פ"ז ע"ב) לא הגלה הקב"ה את ישראל לבין הלמות אלא כדי שיתוסיפו עליהן גרים, וק' והרי הקב"ה לוסב ישראל, והרי הקשים גרים לישראל בספרת (בקידושין ד"ע ע"ב). אמ"כ דגרים דסקמים היינו בילמדו מעשיהן ולמונתם ויהיו בעיו גרי תושב]. ולכן נעשוה ג"כ

יכין

הישראלי במלות ישיות יותר משאר הלמות, לבפבור כי בשמתו אלוה ממחלב רם ונישא, ובכרת מפלוף פניהם שמשוש מפלוף שאר כל אדם. ודבר זה מרומה בדברי ישעיה הנביא [מ"ח פ"ע] ועודם בגויים זרעם [אלא תאמר שאלקים המחמיות שמשם הם גוהם שמו פניהם. ליתא, הרי גם באחרות כל הגויים אפילו באלך מזרח ומי עודם ומיכר זרעם, וגם בכל הארצות כשבבר נשתהו כמה אלפים שנה בגויים, עדיין עודם זרעם]. ולאלהי אשם בתוך הע מ ים, [ר"ל גם לא תאמר שמאלהי ומאלהי ישראלי גורמים לו שוי פניו ב"כ ליתא דהרי כתה פעמים זרעם בבר תוך העמים, ר"ל מעורב בתשפך עם דמי עם אחר, בבן ובכל מומר הבא מבכרית, ואעפ"כ פני ישראל מיכר בו עדיין]. כל רואיהם יכירון כי הם זרע ברך ה' [בתפפ"י בקן עלתו לוגן בן. בכ"פ הבכת פניהם יעיד מי היו אבותיהם]. וזה פלא גדול. אולם שיטו מוכר פניהם הוא משום שהפנים הוא הלון הנפש, שמשם יוכר הכמה וכבלות, גבורה, ודאנה, בעם, וגאוה, עטה ואהבה וכדומה. ואלו הישראלי יוכר בעצמתו מתחלב מיוחד לם יותר מבאר בפסות בני אדם: קנח) שאם יאמרו ישראל אמונתם ותורתם ומעותיה, אז יבאון בבוד ה' ובתו ביניהן, כמ"ש והיה אחרי כן אשפוך רוחי על כל בשר, וכתיב ואמרו גויים בגים גם ונעלה אל הר ה', כי מציון תצא תורה וגו': קנט) כמבחז"ל בתורתו ראה וכלא הת העולם [עי' מ"ש לעיל פ"ג סי' ל"ז]: קס) כלומר זאת בבא המשפט אני לשפוט על ידו נתי העולם. אר ר"ל אם בשמים יעמוד בבא משפטי לשפוט בל מעשי בנ"א אם טוב אם רע ולא בעולם הזה בהאת רק עולם הבאין, ושוא בעין הדוס לעלות על יזו להבשא: קסא) דבמו שקבורים הבשא והדוס, בן קבורים תהלוות ובעות הענב מלגיל ומלרע יחד. שהן

יוצאין

לי ואיזה מקום מנוחתי. ואומר. ג)מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשיתקפד). מלאה הארץ קנינקפד). אברהם קנין אחד מנין. דכתיב ד)ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץקפד). ישראל קנין אחד מנין. דכתיב ג)עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית קפה). ואומר ד)לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם קפו). בית המקדש קנין אחד מנין. שנאמר ה)מקדש אדני כוננו ידיך קפו). ואומר קפה). ו)ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו קפו): יא כל מה שברא ברוך הוא בעולמוקפו). לא ברא אלא לכבודוקפא). שנאמר. ז)כל הנקרא בשמי ולכבודי. בראתיוקפב) יצרתיו אף עשיתיוקפג).

ואומר. ח)ה' ימלוך לעולם ועדקפד).

אמר רבי חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות. שנאמר ט)ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר קפה): סליק ברייתא של קנין תורה.

ובכח **ליבו** מעשיו יתברך ואמר מה רבו מעשיך ה' וגו' כלם בחכמה עשית וכן מלאה מהם הארץ שהיא קנינך וגם נקם בל"י קנינך חסר יו"ד ומדהארץ שהיא הדום רגליו נקראת קנין כל שכן השמים שהם הכסא. אברהם קנין אחד דכתיב ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ. והכוונה הכסוק לספר בשבחו של אברהם שהוא קנה שמים וארץ שבשבילו נברא כמו שאמר הכתוב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ואמרו ז"ל על הקרי בהבראם אלה באברהם ושם זה הפירוש מלי דקאמר קונה שמים וארץ שב לאברהם שהגיר שכיבול הוא הקונה אותם כיון שבשבילו נברא. ועתה כיון שהשמים והארץ בנר הוכיח שהם קנינים להקב"ה מ"כ מעתה מכל שכן אברהם שיקרא קנין לה' כיון שהוא היה סיבת מציאותם. ואם השמים והארץ תשובים לפני המקום בקנין כל שכן אברהם הממציאם. ישראל קנין אחד דכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית שרי שקראם קנין. והביא עוד פסוק לקדושים אשר בארץ המה אף אם נראה ביהודה ושיל לקרא ובאותו הפסוק לא מזכר בוס קנין עם כל זה הביא אותו לאמתושינו כי אפילו בזמן שבישראל לא יהיו צדיקים גמורים הם נקראים קנינו יתברך וזה לא בצדקתם ובוסר לבנם רק בעבור האבות הקדושים אשר קבורים בארץ המה ואדירי וכל חוזקו חפצו יתברך הוא בהם ובעבורם חשק גם בישראל וכמו שאמר הכתוב רק באבותיך חשק וגו' וזה"כ מונחי בל עליך ואיה בשבילך מה באתי מטיב עמך רק לקדושים אשר בארץ המה והם האבות הקדושים לאמור. בית המקדש קנין אחד מכן שנאמר מקדש ה' כוננו ידיך וכיון שבב' ידיו כונן אותו הוא ודאי לרוב הזכותו יותר משמים וארץ שהרי שם כל אחד לא נברא אלא ביד אחד שנאמר אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים וכאן נאמר כוננו ידיך הרי שבית המקדש חשוב יותר או משמים או מארץ וכיון שהם נקראו קנינים כל שכן בית המקדש. והביא עוד פסוק אחר אשר מבורם גו לשון קנין והשמיענו עוד דלא תימא דוקא בשהוא בנוי נקרא קנין. אמנם בשהוא הר שמם וחרב אינו נקרא קנין על כן השמיענו כי אפילו בשהוא חרב

ונקרא הר הוא נקרא קנין. וז"ש ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו הרי שאפי' בעודו הר קראו קנין: **יא** ואחר אשר זכר מעלת תהלת חסיבות החמשה קנינים הנזכרים רצה לגלות כל אשר הבריות לאמה נברא וז"ש כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שבשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו רצה לגלות כל האדבעה עולמות מציאות בריאה יצירה עשיה. וכנגד עולם המציאות אשר כלו הוא שמותיו של הקב"ה ואין מציג שם לא מלאך ולא שרף עליו נאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי כי כלו מקום כבודו אשר המשרתים אשר בבריאה וביצירה שוגים על עולם המציאות היה מקום כבודו לשבריאו ואח"כ שרתתי עולם הבריאה כדמיון עולם המציאות והו בראתיו דקאמר ואח"כ יצרתיו עולם היצירה אף עשיתיו עולם העשיה. ובעולם העשיה אמר אף וביצירה לא אמר אף יצרתיו לפי שהתידום הוא עשאתו הוא יתברך שולם העשיה כי לפי הנראה נוח לו שלא נעשה לכן אמר אף עשיתיו: אמר עוד ואומר ה' ימלוך לעולם ועד הנראה אחין לו קשר בלב עם האמור אפשר שהכוונה היא לפי שהוא הרגיש בדבריו דהיינו בשאר העולמות שלא נראה אלא לכבודו לפי שכלם מעריצין ומקדישין את שם המלך המלך הגדול הגבור והנורא. אמנם עולם העשיה אשר ראה ראינו כי נברה יד סערה אחרת ויצר לב האדם רע מנעוריו לכעיס את בוראו אז"כ אין בריאת העולם הזה לכבודו יתברך ומוב לו שלא נברא לזה הוכן כי אף אם עתה רבו כמו רבו עבדים המתפרצים לאמרות עיני כבודו עם כל זה לעתיד לבא יהיה ה' אחד ושמו אחד וגו"א ה' ימלוך לעולם ועד והז יהיו כל העולם לאחד לקרא כולם נשם ה' ולעבדו שכם אחד ועל זה בראו כי אז כבודו על כל העולם נראה ממלא אף עולם העשיה לא בראו אלא לכבודו: אמר ר"ח כו'. רצה לקומם לבנות בני אדם בעבודתו יתברך בתורה ובמצות ולא יהיה כאויל אשר היו בשינו החכמות רמות ונשגבות באומרו כי התורה תרוכה מאדון מדה וכן המצות פרטיהם ודקדוקיהם רבו כמו רבו ומי יוכל לקיים את כלם ולכן השמיענו התנא כי הבי"ת אשר קדשנו במצותיו ואונו אין לוויו כלווי מלך ב"ו שנותן

ה) תהלים ק"ד. ב) בראשית י"ד. ג) שמות ט"ו. ד) תהלים ט"ו. ה) שמות ט"ו. ו) תהלים ל"ח. ז) ישעיה מ"ג. ח) שמות ט"ו. ט) ישעיה מ"ב.

יא כל מה שברא הקב"ה בעולמו כו' יומא נ"ח ע"ב ז רבי חנניא בן עקשיא. מכות פ"ג משנה פ"ו: סליק בס"ד

שנויי נוסחאות

(ואומר מה רבו מעשיך כו' קנינינך), בכלה רבתי ליתא בעטוה; נמה שלום ליתא אברהם קנין אחד מנין דכתיב כי אם מה רבו מעשיך וגו' ואומר ברוך אברם כו' וקני על שם ם וארץ. (ואומר לקדושים כו' כל חפצי בם). נמה שלום ליתא וכן ליתא שם ואומר ויביאם אל גבול קדשו. יא כל מה שברא כו'. נד"ל וכל מה.; נעוס שלום ובמה"ו וכלה רבתי וכולם לא בראם הקב"ה אלא לכבודו שנ'.. ה' ימלוך לעולם ועד. נמה"ו ..לעולם ועד ה' מלכותיה קאים לעלם ולעלמי עלמיא (ונס כהוב אח"ו) בן בג בג כו' בן הא הא כו' (וכ"ה בכי"מ) דסוף הפרק הקודם ועוד יה"ר מלפניך ה' אל"א שיבנה ביהמ"ק בטהרה בימינו. אמר ר' חנניא ב"ע כו'. נד"ל אמר ר' חנינא..; נמה"ו ר"חנניא ב"ע אומר..כמו נסדורים; נכלה רבתי ליתא המאמר הזה.

באורי הגר"א

שנאמר ברוך אברם וגו' כל"ל ומתיבות שנאמר כה אמר ה' כו' לאברהם קנין אחד מנין כל זה ומתוך וכל היסודים שכתבו המקבלים הן דחוקים גדולים והאמת יורה דרכו:

לקוטים

החכם כלל. היתכן שאלו הלא החכם לא קיבל כלל בזיון מזה ולוחם לא יגיע עונג להגליל מלומה. כן התורה באמת אינה נגדר שתבלוט בה עלבון. אך אחינו נשים על לבנו הלא לקחנו לוחם ממקום ולא נתנה למלאכים ואנו עוזבים לאחם הלא בעלבון יחשב. אבל באמת אין זה העלבון רק לענין זה שהעושה בן רלוי לשונם גדול והוא הגליל ונקרא מוף וז"ם מעלוהה של תורה שכל כו'. ר"ל לענין זה נקרא עלבון שהוא נקרא מוף וכו': או יאמר מה זהב כו'. כמו שר שהן בתו לנפרי בדי שהמשול בז והוא בטוח ברוב שבלה שהעשה אותו להכסיפי גדולה ביתר שאת ויהיה לה הכבוד כלולו היה בעלה שר מיוס הולדו ומ"מ המשול היא בו. כן נתן הפי"ת את התורה השוקת כל העלומות וחמדת המלאכים לאדם הכפל. והתורה הזה אותו ברוב לקחה שיהיה גבוה יותר ממלאך אלהים. ואם לא יאבה לשמוע לה הנה סוגה

יכין תפארת ישראל יכין

יוצאין מהוס אלא השלם המכוסה שמים, אל מרכזו שהוא האדון, כאלים ביד הגבור. [וזהו סוד משח"ל אין לך עצב מלעמה שאין מלאך [ר"ל כח] ממונה עליו מלמעלה המקים עליו וא"ל גדל]: **קסב**) מאוד גדלו מעשיך בחכמה בשמים וארץ, בהן הסנה והמכלית לקיום נזיהותיך: **קסג**) שבשיחסר בשמים או בארץ דבר א', מי"ז יתהוה הסרון גדול לסבלו. לכן כל מקריהם ובבריהם קיימים הם. כי כל בריה עם שבעה ומקרותיה נערכת מאד להתבלית הנעלם ההוא שיושג ע"י התורה: **קסד**) דמדכתיב אל עליון פעמיה שמים וארץ בנו. ואם כלה להשמיענו שהשמים וארץ תביבין לפניו ית'. א"כ מה זה לבותה לאברהם. אמ"כ ה"ק, בדון אברם בהוא תביב כמו השמים וארץ, שהרי הוא מוטה וקונה כמו משעה שמים וארץ, לפדר כמוהם מעשיו כפי התורה, ולפייון אור בשנים, ולסיים לבנ"ת לעבוד מוהם. ולגבה רמה להמוטים בדרך הוטה. אז ר"ל שהאל עליון קנה בן אברם שמים וארץ שהן בן, דהוות שבן הוא הכמים, והנוף הוא האדון שבן, שהיה תביבים לפני הקב"ה: **קסה**) ושמה תאמר דהלא קנית אינו לבון מיבה, רק מבין קנין ממש, שקנה אות: הקב"ה בגבלותיו שעשה להם בגלגון ממלכים, להיות לו לעבדים לשמור מלוחיו. על זה אמר התנא, ואומר לקדושים וגו': **קסו**) דמדכתיב בארץ, ש"מ דלא מגלאים ידבר, רק מבנ"ת מוכני ארץ, והם הישראל שנקראים קדושים, כמ"ש ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש. וכתיב בגייהו כל חפצי בם, מ"מ דחבינים לה': **קסז**) כביכול, לא כשאר מעשה בראשית שנברא בלוויי, יהי אור, יהי רקיע וכו'. אבל מקום ביהמ"ק נברא בכוונה מיוחדת, כ"י כאילו נברא בב' ידיו ית'. מפני זה היה תכלית הכל: **קסח**) וא"מ לעולם כל מעשה בראשית נברא בחופן משוכת בן, רק הקרא קמ"ל שביהמ"ק נמי נברא בחופן בן. מ"ז קאמר, ואומר ויביאם וגו': **קסט**) דממלת זה מוכח דכל הסולם כולו כביכול נברא בשתאל, דהיינו בני דקדיק כל בן. אבל מקום המקדש נברא בדקדוק נפלא ומוכח, כי שם שער השמים: **קע**) נקח הן מתני' הכא, שלא שאמר שכל שאר הבריותים שאינן מהם' קנינים, נברא בדרך המקרה בלי שום תכלית. על זה קאמר כל מה שברא הקב"ה בעולמו וכו': **קעא**) שש"י כולם, בשיחסר האדם לחוזק הבנוי, ושאר, והכמה, והבנה, ב"י כל א', מהן מוכל להגיע אור כבודו ית', וזהן שנות לזה, ומעשה זה תביבין לפניו ית'. רק שאלו הם' תביבין ביותר: **קעב**) לא די ילורי דהיינו בריאות הרומניים העליונים המלאכים ואופנים וחיות הקודש. בכתהון יש מיש. אלא גם אותן שבבאתיים, דהיינו כל הגופים, שנבראו יש מאין, כולם מתהון לכבודו ופל ידי: **קעג**) ר"ל והראיה לזה דהרי ילרתי, הלא לומר נתתי לכל א' לורה מאותה. וגם עשיתי: הלא לומר תקנתי לורתו של כל א' עד להשלא לכל חיקרי הטבע, שיאמרו בטעמן שיש להפלא על היותר קטן שלכל הבריאות יותר מתה עיש לתמוה על היותר גדול בשבן. כמילגם קטנה כרותב שבעה, שראו במיקלאסקאפ שיש לה כ"ד רגלים, שיש לשאל איה, תקנה לרותב שבעה שיהיו כ"ד רגלים על רחבו. והרי זה יותר שלא מבריאת הפיל. וכיון שנברא כל א' כ"כ בדקדוק וחריצות גדול, מזה תדע כי כולם לתכלית גדול נבראו: **קעד**) ר"ל שנעלם מבני עולם תכליתן של כל א' וא' מהבריות. ולהכי קאמר קרא שיאמרו ה' ימלוך, ר"ל שיאמרו יפחתו כל הבעיות לסיון קלת מתחשבות ה'. לעולם ועד, דהיינו בתחבות הימים, שיתפסכו הלבבות כולם לעבדו שכם אחד, דאז יבחר עליהן נוח מחמוד, לידע קלת מהתכלית הגדול הנעלם, הוא הטוב הטוב את כל הבריותים כולם יחד כי טוב וקדוש הוא: **קעה**) מי' פירושו לשיל סוף מסכת מכות. ונקח לה הכא בסוף מכות, מדרוכה מדברת תמוהי אדם לאחיהו, וקמ"ל שגם הן נעשיהו לזשתיהו בעוה"ז ושוה"ב, והיינו דקאי תורה ומלות, הוא מיוחדו בין אדם לחבירו שגם שבלנו אומר כי כן יפה לנו, ורק הקב"ה יורה לנו כ"י בשלנע זה הדרך לנו בו. ומלות הייתו מיוחדו להקב"ה שנאמרה כי מלות המלך היא: **סליק ברייתא של קנין תורה.**

קנה לעבדו לעשות מלאכה כך וכך שאז אם העבד לא ינמור את כלה יעבה על אשר לא קיים כל מצות המלך. והקב"ה אינו כן כי אם שהרבה לישראל תורה ומצות אין כוונתו לומר שיגמרו וילמדו כל התורה ויקיימו כל המצות ואם לא יעבשו אע"פ שיקיימו קצתם או רובם נמצא לפי זה כי ריבוי התורה והמצות היא סבה עיקרית ליעבש עצו. אין הדבר כן כי לא עליך המלאכה לגמור ולחזר שתרבה כל יומו כי אם מסרבה לישראל לאי תורה ומצות ובלבד שיכוין לבו לעשות מלאכה כך וכך שאז קרא כל ימיו כי אם מסכת חגיגה. באופן כי אין הריבוי סיבת עונם רק אדרבה להפך כי רצה לזכות את ישראל לאי שלא יוכל לקיים את כלם כי לפי הסבת לאודו בתורה וקיום מצותיו יגדל שכרו עד אין קץ אין לא רצתה. על כן הרבה להם תורה ומצות:

תם פרק ששי. וכל מסכת אבות

לקוטים

פוגם הוא את התורה. ומשגיל את עצמו ואת התורה. והוא כמו שתופר בם אחיר מאשות. לך העוסק בם מתעלה וז"ם לאחר וכל העוסק בתורה כ"ו מתעלה כו'. כי הוכל לשבחיהו יותר מהלאחי הארת וד"ל הנה נתן כי לאדם שכל למען יכבוד בתורה. ולכבו לא כן יתעוב כי נוגל שכלו ומשמאלו בשבלי עולם. והוא כמו אים המוגל מם הנוגל מתו אדם גדול בו ומתן לאותו לעיני הנכבד על פי חוזר. ודבר ביאון. ואמר מזם זכר בלף חוזר אדם יפה ובמת טעם. שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. ר"ל לקח טוב שאין חרוף עזיבה. ואם כיון רוצים לקוטתה לא ישרבנה כל כסף וזהב ומכם"כ שנתתי לכם במתנה בלא המחיר. מ"כ הלא תכלו שתורתי לא העזבו: בך היא דרכם של תורה פה במלת תחלה כו' תשתה כו' תיכן כו' לשרין כו'. הוא כמבואר במדרש הנעלם ע"פ ויחד יעקב מיד לבון מתבשל כמו בדבר אחר זה. ר"ל האדם מושב מתבנות להתדבק בה'. ויבוא הוקם"ל ואומר מה תעשה לבניך הנעוקים לעלה ויאיבם אין לכם ונם אתה מה תעשה כלעיתני לא כו'. ונ"ל כן היא דרכה ש"ב. אם על הדרך אתה עומד להתקרב אל כי אלה תדע פתם תתלוה מאכלים ערבים ומגדים ותענוגי עולם כל הימים תהיה מוערד בהם ולא תוכל להתעלם מהם ובוקרתך מתי נעשית. נאמת תקבל עליך לעמוד אף אלה יהיה לך רק את מרובה מעונלת במים ומלח ואין כאות בקרה. וז"ש תאכל תשתה לבון עתיד ובהוהה אתה עתה בלבון הוה. ר"ל שתקבל עליך בעתיד שתאכל את במלח וכו' ומ"מ בתורה אתה עמל. ועכ"ז אם יעזור לך הש"ית אם נתיקי דאכלי תרי עלמא מי סני להו (הוריות יו"ד:) ותזכה לשתי שו חות. ויוכל להיות הסיוך בעוה"ז ומוב לך לעוה"ב. אז יפורש הפיטי מעתיד לבוא. כי הנה התכילה ושיגה היא מלה אחת כמו שדרשו ע"פ ויסל אלהים הרדמה על האדם וכן באכילה דומגתם. ע"כ כל שמעבע במלה יותר מבוכה ובוחאר לו עת ללמוד תורה. ויאכל לך את במלח וכו' שהוא דבר המוכן ור"ל לעבות להכינו ולעשות בתורה לותם שעה בסיה צריך על תיקון המאכלים. וגם מכילתך כזו לא תדחק עצמך לאכלה היכף רק האחרה ולא תניח עבודה לימודך מיד בהתחלת רעבונך. כי עוד היום גדול ויהיה זמן לאכול. לכן אמר בלבון עתיד תאכל אבל בתורה אתה עמל בהוה כי התורה בל תאחר לעלמה. כי כל רגע אין לבטיל אחרי עברה. ואם אתה עושה כן אשרין בעוה"ז כו'. כי בחמת גנלי הוא לאדם עין האכילה כי יקח דבר גשמי ויתפנה בשעין ובזה הלוי תיותו. ואלא נשמתו תלך ובחי בודאי בו הבזו לזה. לך הסכרה לא יגונה. אבל תוסטות ומותרות אכילה הוא סכלות האדם אמנו לאחבות. ואכם אמיתי יעמה בעתוע מוחרות וז"ש אשריך בעוה"ז כו' ר"ל לא תבין מוכך גם בעוה"ז. לו יאמר כאשר מרגיל עצמך בזה לא אף הם יהיה אשרין בעוה"ז לא יוזק לך כלום ויהיה טוב לך לעוה"ב. לו יאמר כי המקבל עליו עול תורה בחמת ואומר יעבור עלי מה ואעסוק בתורה ולאי הקב"ה לא יעזבנו וסוף הסכבה לבוא. אבל הרודף אחר תענוגי עולם הזה בורח ממנו. וז"ש אם במלח תאכל וכו' ר"ל תקבל עליך כן. אבל סוף הכבוד לבוא וז"ל אשרין בעוה"ז. ואמר לקמן אבל אחה לא תבקש גדולה וכו': אל הבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. על דרך שפירשתי במשנה הקודמת. ואלא תאמר הלא עשיה אלא לשם כבוד ואהנה הנעיה בסוף הכבוד לבוא ואם כן באמצע עסקך בתורה אחסון לחודע אם שלא כי אלהים במעבה ידי אשתך ובדומה ל"ל גם בסוף אל תבקש גדולה כו'. וכן אמר דוד אל יבא בוגו ואחד ידבשוני כל ימי חיי ולא אני הרודף אחריהם כמ"ש במ"ל. ואמר כל ימי חיי. ר"ל אפי' בסוף ד"ל. וכן יעקב אבינו ע"ה לא ביקש רק לחם לאכול ובגד לבוש שהוא מדברים הכהכתים לו פיקח כי יעקב סילק מ"ע מעוה"ז ונעל לעצמו עוה"ב כמבואר במדרש. והקב"ה נתן לו עושר וכבוד מדברים שאדם מוכל סיבותיהם בעוה"ז כו' כמ"ש במ"ל. אבל כשביקש יעקב לשבת בשלוה מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף כמבואר במדרש כי אין בן הדין שיבקש לו יעקב גם עוה"ז וכמ"ל. וכן ר"ת בן דוסא היה די לו בקב חרובים כו' כי לא היה רוצה ליטול יותר מעוה"ז כי אין זה תלוי. וז"ש אל תבקש גדולה לעצמך. ר"ל כי אין לו לבקש אחת וכמ"ל. ואם לא יבקש אז סוף הכבוד והגדולה מעצמה לבוא. (וע' פס"ח שע"ד דף ז' ע"ב): יותר מלמודך עשה. ר"ל יותר מה שהוכלת מקודם כי בכל יום תוסיף עוד לומדן בשלימות ממה שלמדה למוד הגיל עד עתה: ואל תתלה לבולתם כו'. כי הלמ"ר יתפאר לחלות בשמיני עוה"ז להתעסר בלמודו הלא עבירים קוטים לסם חיי עוה"ב ע"י הצדקה שעושים וגם מתענגים בעוה"ז. וגם אתה אם היית כמוהם ולא מלבשי בהמ"ד היית כאחד מהם. לזה אמר אל תתלה לבולתם בעוה"ז כי שולחך גדול שהקב"ה ישלם לך לעוה נערת אמרת ולתמ"ל בעוה"ב לצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם. כי הכתר בעוה"ז מעל מאחד על תכירו אבל בעוה"ב כל אחד יש לו כתר אלו בע"ע ו"ם עטרותיהם לכל אחד לפי מדרגתו יש לו כתר גדול וכמ"ש הז"ל כל אי נכוה מחופתו של חבירו. ואמרו בראשיהם ולא על ראשיהם כי הכתר שהוא על הראש יוכל לסלון אבל בראש הוא קבוע תמיד וד"ל: **בשמיעת** האזן. כמ"ש שמעו ותחי נפשכם. כי הוא בשמיעה מה שהוא שו"ע מאדם תפעל יותר ממה שהוא רואה בספרים אין שיאתון דברי חבירו לאחר מה שלא יוכל אחת ממי ויקבלו בעריכת שפתים. כמ"ש כי תיים הם למוצאיהם ולרפא עיבונו (מ"ד.) למוצאיהם נפש. ואמרו שם לא ערוכה בכל היא שמורה. אבל אין די רק מה שיעלה בקול כ"ל יהיה גם בגיתה הלב לזכון על נכון וכמ"ש (מבלי ע"ז) לב חכם יסכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח. שלא אם יוסיף לקח בשפתיו כמה פעמים לחזור על למודו צריך להסכיל בגיתה הלב כמו בנפש הרתמון. ואמר לב חכם יסכיל פיהו. הלב מחכים את הפתים מה שיאמרו. ואם כן תאמר ה"ז להוציא בשפתיו. לו"ל ועל שפתיו יוסיף לקח כי במה שנה בדעיומו יבינם בנוחו להוציא בשפתיו כי הפה מגיעים סתומים ובהוציאו בפיו יבינם מקום הסגיאה ומ"מ העיקר הוא בגיתה הלב: **באימה** ביראה. כי אין לא יתחנו חיל ורעדה בהעלותו אל נם שאפי' הכה"ג לא היה לו רשות לבנס לפנים לגיא ק"ק רק ביום"כ מחמת שנם היתה עיקר הכפרת הכניסה ה"כ עתה שבתוך ד"ח של הלכה שחמ"ל שנם הכניסה תורה טדאי ילמוד ביראה ולא יסיח דעתו ח"ו לדברים בטלים: **בענוה**. כמאמ"ל (עיקוכין י"ג:) מ"מ זכו כ"ה לקבוע הלכה כדברן מפני שנוחין ועלובין הן כו': **בשמחה**. כי הלומד בשמחה בטעם אי ילמוד יותר ברכה מהה שילמוד בכמה שעות בעצבות. וגם כי התורה היא שעשועים של הקב"ה אין שיאמר לדבר גדול כזה: **בשמוש** חכמים בתקדוק מבדיים בפלפול התלמידים כי הדבר שרגו יאמר לו יבין מיד ויקבלו כי רבו יודע הסידור לסיבו לך דברי חבירו אין לדקדק בהן ויגרע ויוסיף בשבלו כדי להבינם

וז"ש

רוחני מן הכל. וזה ענין ערבים זה בזה. ומאבד נפש אחת כו' והמקיים נפש אחת כו' קיים עולם מלא. וכן אם חסר אות אחת אחת נפ"ת נפ"ת פסול כי אות אי כולל הכל. כי הקור הכל קשר אחד. וכ"ש בה"ם ב"ם ר"ל לעיר כלל תלק. וז"ש הלומד אות אחת אחת כאלו למד התורה כולה. אבל אחיאוסל הנפרד מעורו וכמ"ל. ולכך אלו הבי דברים שאחר המה רק בי דברים בלבד ולא בכללות התורה. ודי למבין מדעתו: **ואין** טוב אלא תורה. שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם. ר"ל לקח טוב שאין חרוף עזיבה: ואם כן רוצים לקוטתה לא ישרבנה כל כסף וזהב ומכם"כ שנתתי לכם במתנה בלא המחיר. מ"כ הלא תכלו שתורתי לא העזבו: **בך** היא דרכם של תורה פה במלת תחלה כו' תשתה כו' תיכן כו' לשרין כו'. הוא כמבואר במדרש הנעלם ע"פ ויחד יעקב מיד לבון מתבשל כמו בדבר אחר זה. ר"ל האדם מושב מתבנות להתדבק בה'. ויבוא הוקם"ל ואומר מה תעשה לבניך הנעוקים לעלה ויאיבם אין לכם ונם אתה מה תעשה כלעיתני לא כו'. ונ"ל כן היא דרכה ש"ב. אם על הדרך אתה עומד להתקרב אל כי אלה תדע פתם תתלוה מאכלים ערבים ומגדים ותענוגי עולם כל הימים תהיה מוערד בהם ולא תוכל להתעלם מהם ובוקרתך מתי נעשית. נאמת תקבל עליך לעמוד אף אלה יהיה לך רק את מרובה מעונלת במים ומלח ואין כאות בקרה. וז"ש תאכל תשתה לבון עתיד לבון אתה עמל בהוה כו'. ר"ל שתקבל עליך בעתיד שתאכל את במלח וכו' ומ"מ בתורה אתה עמל. ועכ"ז אם יעזור לך הש"ית אם נתיקי דאכלי תרי עלמא מי סני להו (הוריות יו"ד:) ותזכה לשתי שו חות. ויוכל להיות הסיוך בעוה"ז ומוב לך לעוה"ב. אז יפורש הפיטי מעתיד לבוא. כי הנה התכילה ושיגה היא מלה אחת כמו שדרשו ע"פ ויסל אלהים הרדמה על האדם וכן באכילה דומגתם. ע"כ כל שמעבע במלה יותר מבוכה ובוחאר לו עת ללמוד תורה. ויאכל לך את במלח וכו' שהוא דבר המוכן ור"ל לעבות להכינו ולעשות בתורה לותם שעה בסיה צריך על תיקון המאכלים. וגם מכילתך כזו לא תדחק עצמך לאכלה היכף רק האחרה ולא תניח עבודה לימודך מיד בהתחלת רעבונך. כי עוד היום גדול ויהיה זמן לאכול. לכן אמר בלבון עתיד תאכל אבל בתורה אתה עמל בהוה כי התורה בל תאחר לעלמה. כי כל רגע אין לבטיל אחרי עברה. ואם אתה עושה כן אשרין בעוה"ז כו'. כי בחמת גנלי הוא לאדם עין האכילה כי יקח דבר גשמי ויתפנה בשעין ובזה הלוי תיותו. ואלא נשמתו תלך ובחי בודאי בו הבזו לזה. לך הסכרה לא יגונה. אבל תוסטות ומותרות אכילה הוא סכלות האדם אמנו לאחבות. ואכם אמיתי יעמה בעתוע מוחרות וז"ש אשריך בעוה"ז. לו יאמר כאשר מרגיל עצמך בזה לא אף הם יהיה אשרין בעוה"ז לא יוזק לך כלום ויהיה טוב לך לעוה"ב. לו יאמר כי המקבל עליו עול תורה בחמת ואומר יעבור עלי מה ואעסוק בתורה ולאי הקב"ה לא יעזבנו וסוף הסכבה לבוא. אבל הרודף אחר תענוגי עולם הזה בורח ממנו. וז"ש אם במלח תאכל וכו' ר"ל תקבל עליך כן. אבל סוף הכבוד לבוא וז"ל אשרין בעוה"ז. ואמר לקמן אבל אחה לא תבקש גדולה וכו': אל הבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. על דרך שפירשתי במשנה הקודמת. ואלא תאמר הלא עשיה אלא לשם כבוד ואהנה הנעיה בסוף הכבוד לבוא ואם כן באמצע עסקך בתורה אחסון לחודע אם שלא כי אלהים במעבה ידי אשתך ובדומה ל"ל גם בסוף אל תבקש גדולה כו'. וכן אמר דוד אל יבא בוגו ואחד ידבשוני כל ימי חיי ולא אני הרודף אחריהם כמ"ש במ"ל. ואמר כל ימי חיי. ר"ל אפי' בסוף ד"ל. וכן יעקב אבינו ע"ה לא ביקש רק לחם לאכול ובגד לבוש שהוא מדברים הכהכתים לו פיקח כי יעקב סילק מ"ע מעוה"ז ונעל לעצמו עוה"ב כמבואר במדרש. והקב"ה נתן לו עושר וכבוד מדברים שאדם מוכל סיבותיהם בעוה"ז כו' כמ"ש במ"ל. אבל כשביקש יעקב לשבת בשלוה מיד קפץ עליו רוגזו של יוסף כמבואר במדרש כי אין בן הדין שיבקש לו יעקב גם עוה"ז וכמ"ל. וכן ר"ת בן דוסא היה די לו בקב חרובים כו' כי לא היה רוצה ליטול יותר מעוה"ז כי אין זה תלוי. וז"ש אל תבקש גדולה לעצמך. ר"ל כי אין לו לבקש אחת וכמ"ל. ואם לא יבקש אז סוף הכבוד והגדולה מעצמה לבוא. (וע' פס"ח שע"ד דף ז' ע"ב): יותר מלמודך עשה. ר"ל יותר מה שהוכלת מקודם כי בכל יום תוסיף עוד לומדן בשלימות ממה שלמדה למוד הגיל עד עתה: ואל תתלה לבולתם כו'. כי הלמ"ר יתפאר לחלות בשמיני עוה"ז להתעסר בלמודו הלא עבירים קוטים לסם חיי עוה"ב ע"י הצדקה שעושים וגם מתענגים בעוה"ז. וגם אתה אם היית כמוהם ולא מלבשי בהמ"ד היית כאחד מהם. לזה אמר אל תתלה לבולתם בעוה"ז כי שולחך גדול שהקב"ה ישלם לך לעוה נערת אמרת ולתמ"ל בעוה"ב לצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם. כי הכתר בעוה"ז מעל מאחד על תכירו אבל בעוה"ב כל אחד יש לו כתר אלו בע"ע ו"ם עטרותיהם לכל אחד לפי מדרגתו יש לו כתר גדול וכמ"ש הז"ל כל אי נכוה מחופתו של חבירו. ואמרו בראשיהם ולא על ראשיהם כי הכתר שהוא על הראש יוכל לסלון אבל בראש הוא קבוע תמיד וד"ל: **בשמיעת** האזן. כמ"ש שמעו ותחי נפשכם. כי הוא בשמיעה מה שהוא שו"ע מאדם תפעל יותר ממה שהוא רואה בספרים אין שיאתון דברי חבירו לאחר מה שלא יוכל אחת ממי ויקבלו בעריכת שפתים. כמ"ש כי תיים הם למוצאיהם ולרפא עיבונו (מ"ד.) למוצאיהם נפש. ואמרו שם לא ערוכה בכל היא שמורה. אבל אין די רק מה שיעלה בקול כ"ל יהיה גם בגיתה הלב לזכון על נכון וכמ"ש (מבלי ע"ז) לב חכם יסכיל פיהו ועל שפתיו יוסיף לקח. שלא אם יוסיף לקח בשפתיו כמה פעמים לחזור על למודו צריך להסכיל בגיתה הלב כמו בנפש הרתמון. ואמר לב חכם יסכיל פיהו. הלב מחכים את הפתים מה שיאמרו. ואם כן תאמר ה"ז להוציא בשפתיו. לו"ל ועל שפתיו יוסיף לקח כי במה שנה בדעיומו יבינם בנוחו להוציא בשפתיו כי הפה מגיעים סתומים ובהוציאו בפיו יבינם מקום הסגיאה וא"מ העיקר הוא בגיתה הלב: **באימה** ביראה. כי אין לא יתחנו חיל ורעדה בהעלותו אל נם שאפי' הכה"ג לא היה לו רשות לבנס לפנים לגיא ק"ק רק ביום"כ מחמת שנם היתה עיקר הכפרת הכניסה ה"כ עתה שבתוך ד"ח של הלכה שחמ"ל שנם הכניסה תורה טדאי ילמוד ביראה ולא יסיח דעתו ח"ו לדברים בטלים: **בענוה**. כמאמ"ל (עיקוכין י"ג:) מ"מ זכו כ"ה לקבוע הלכה כדברן מפני שנוחין ועלובין הן כו': **בשמחה**. כי הלומד בשמחה בטעם אי ילמוד יותר ברכה מהה שילמוד בכמה שעות בעצבות. וגם כי התורה היא שעשועים של הקב"ה אין שיאמר לדבר גדול כזה: **בשמוש** חכמים בתקדוק מבדיים בפלפול התלמידים כי הדבר שרגו יאמר לו יבין מיד ויקבלו כי רבו יודע הסידור לסיבו לך דברי חבירו אין לדקדק בהן ויגרע ויוסיף בשבלו כדי להבינם

וז"ש

שיכוין לבו לשמים וכמעשה דהסוה אלא קרא כל ימיו כי אם מסכת חגיגה. באופן כי אין הריבוי סיבת עונם רק אדרבה להפך כי רצה לזכות את ישראל למי שלא יוכל לקיים את כלם כי לפי הסבת למודו בתורה וקיום מצותיו יגדל שכרו עד אין קץ אין לא רצתה. על כן הרבה להם תורה ומצות:

תם פרק ששי. וכל מסכת אבות

ז"ל בשמוש מבמים בדקדוק מבריס. ובתלמידים ע"ש רוב לא ימלא בדבריהם דבר לא ע"י קוביתם יפלבו ויתרן ומגילא דומתא שמעתתא. כמאמרם מתלמידי יותר מבולם. וז"ם בפלבל סתלמידים. ומאד בשמוש מבמים. כי מחבמים יבול ללמוד לפי משמושם כי לפי שיחת חולין שלהם עניך לימוד ויתבאר לו בחמה עניינים בתורה בידוע בדמ"ל: במעוש שינה. כי שינה היא מ' מס' בחיבה ומקרתא חילא דמותא. והתורה נקראת עץ חיים. ובבתוב אומר (משלי י"ד) יראת ה' יוסיף ימים ושנות רשעים תקצרנה. כי בגה היום נברא למעשה וחלילה לעמותה. ולחת"ל מבלן ולילך דלא מוסיף כו'. קבלו מוסיף מלילה על היום בלילו עושה לת סיום אחרון יותר מלאר הוא. וזהו ירלת ה' מוסיף ימים. הוא מוסיף מבלילות על הימים. ושנות רשעים תקצרנה. ר"ל עד"מ מה שהרשעים ישנים על היום נמצא ע"י שינתם מקצרים ימיהם ותיותם כי בלותו זמן המה בחיים; ויהפרם עוד לאחרי לאחר שינה הוא לחת מבחים בחיתה (ברבות נ"ז:) הבה לבל לחד חשינה שלו לחד מבשים לפי מדרגתו בחותו בין לעוד בין לרע. כי בגה הגדיק מהדבק בבחינה בחותו בן בעת הבינה עולה בשמתו לחתיבתא דרקיע. לך הוא רק לחד מבשים ולא לבלהו הבחינה מה שלאחר מותו כי זה מ"ל בחיותה מדובקת לגוף הגשמי. לבל הרשע בלחר בחותו ילך בבף הקלע בן בעת שינתו ובשמתו עשה בעולם ומידמים מבל המקומות בעניין זה וד"ל. מ"ב הרשע בעת שינתו אין לו שלימות סלחם רק בבחמה ובמת ממש. מבל"ב הגדיקים יותר מובטים שלימות בשינתם. ת"ב לחיות שמת רשעים תקצרנה מתקצרת ממשך ימי חייבם. וירלת ה' הוסיף ימים. כי מי הוא גם בחינה בחו בהקין: במעוש שיחה. בחשחו"ל שבל שיחה בטלה שבבנם לתוך לחו של לחם יגלה בעבדו דבור של תורה: במעוש שחוק. כי חחוק בוחק (ברבות ס"ח:) והוא הס"ל בחבואר בזוהר והוא היסוד התורה: במעוש תענוג. בחמ"ש בחגה דבי לאיהו עד לחדם מהבלל שיבבסו ד"ת לתוכו יחפלל שלא יבבסו מעבדי עולם לתוך מעיו: בארך אפים. בחמתח"ל (מבחים ס"ו:) בל הבועם חבמתו מסלבת: בקבלת היסורין. כי יסורים ממרקין עוחמיו של לחם (ברבות ו"ו) ואם הוא חבם לינו מחתיו עד שיבלת הקב"ה עליו יסורין ב"ח מקבל מעלמו יסורין על ידי עבח התורה בחעוב תענוג והתמדת הלימוד ועולה של תורה שהיא מחבת בחו וירוחת בזה בגם היסורין עלמן יחבב לו לחחוס לבד סבולבם שבחרקין עוחיהו שזה היה בם לם הקב"ה שולח עליו יסורין לחרים: השביר לת מקומו. ידע בי נופו לעבר תשוב ונבבו לבחים ולח"ב לחי לחה לעבוד להגוף לו להבפס: והשבחה בחלבו. ולינו לך להבעיר וגם לינו הולך בגדולות בלימודו רק לומד מעבו מעבו עד שהוא בקי בהן ולינו מחבלה לידע הרבה בפעם לי ועי"ז ישבח בבל: ואינו מחיה עובה לעלמו. ר"ל בלימודו רק חובב זה שבבין ומחדש בבל מחבת בי הוא. ולחוי לעבדו בל הימים בי גמל עליו: אחוב. בחמ"ש בר"ם שיבלה בבבי"ת יחבבנו: אוהב לת הבוחבות. לבחוב חובבה ולהוכיח הים לחחר ולבן לחמר חוכחת לשון רבים: ומתרחק מן הבבוד. בחמ"ל לך עוב וחבל ירדפהו. לחי מרחתי מבם והם רדפוני: ולא מגים לבו בתלמודו. בחמ לחמרן הז"ל (בבחים סז:) בל המתיבר חבמתו מבחלבת ממנו. ולמדו זלת מבלל הזבן הבים עיון שבעבוים ולחבל"ב נעבם ע"ז ב"ל ע"ם: ונושא בעול עם חבירו ומעמידו על לחמת ומעמידו על הבלום. נובא בעול עם חבירו להרלות פנים לבבבתו. בחמ שבלינו חבגמת רבא לליבא דחבריי וכדומה בם"ם. ומובב שמת הדין עם הבירו ולף שהיה בבור לו בי הדין עמו ולא עם חבירו לא יהיה בחתבאה על חבירו בדבריו. בל יהיה בחעמידו על לחמת ומודיעו. לך לם ידע שחבירו יחבוטע עמו בחמרו לו בן לא יחמר לו ויעמידו על הבלום: ומתיישב לבו בתלמודו. בי בחפוי בל לחדם בוזב וע"ז לחמר לחיב שוקל. ר"ל שישקול הסבלה בחמוני נבל ובלם הבבל מאוד: שואל ומשיב. חבם: שיבע ומוסיף. נבון וזהו מ"ם נבון חחבולות יבלה: והאומר דבר בבם לאומרו. בי ע"ל מחיבב בחה בבבון חבלה ולא חבבבם בבבוד חבבבו בם בחמה. ולזה ת' ה' יחולך לעולם ועד בי לעתיד יחבבבם בבוד חבבבו בם בחמה: הלם המה דברי לחדמו"ר. ולחוים הם לחי בחמתן. ובבל"ה] (רות חיים):

מסכת הוריות

פרק א **א הורן בית דין**[א] לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה[ב]. והלך היחיד[ג] ועשה שוגג על אחת מהן. אם עשה שוגג[ד] ונודע לו חטאתו[ה] יביא קרבן חטאת[ו] זכר תמים[ז] מן הבקר[ח] לחטאתו[ט] אל פתח אהל מועד[י] לפני ה'[יא] וסמך ידו על ראש החטאת[יב] ושחט את החטאת[יג] במקום אשר תשחט את העולה[יד] לפני ה'[טו] דם החטאת[טז] הוא[יז]:

ב ולקח הכהן המשיח מדם הפר[יח] והביא אל אהל מועד[יט] והטבל הכהן אצבעו בדם[כ] והזה מן הדם שבע פעמים[כא] לפני ה' אל פני הפרכת[כב] הקדש[כג]: **ג** ואת כל דם הפר[כד] יתן אל יסוד המזבח[כה] אשר לפתח אהל מועד[כו] ואת כל חלבו[כז] יקטיר המזבחה[כח]: **ד** ועשה לפר החטאת[כט] כאשר עשה לפר החטאת[ל] אשר לכהן המשיח[לא] כן יעשה לו[לב] ואת הפר[לג] הראשון[לד] חטאת הוא[לה] לעדה[לו]: **ה** ואם נשיא[לז] חטא[לח] ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו[לט] אשר לא תעשינה[מ] בשגגה[מא] ואשם[מב] והודע אליו חטאתו[מג] אשר חטא[מד] בה[מה] והקריב[מו] שעיר עזים[מז] זכר תמים[מח]: **ו** וסמך[מט] ידו[נ] על ראש השעיר[נא] ושחט אתו[נב] לחטאת[נג] במקום אשר תשחט[נד] את העולה[נה] לפני ה'[נו] חטאת הוא[נז]: **ז** ולקח הכהן המשיח מדם החטאת[נח] באצבעו[נט] ונתן על קרנות מזבח העולה[ס] והדם[סא] יצק[סב] אל יסוד מזבח העולה[סג]: **ח** ואת כל חלבו[סד] יקטיר המזבחה[סה] כחלב זבח השלמים[סו] וכפר עליו הכהן[סז] מחטאתו[סח] ונסלח לו[סט]:

ט ואם כל עדת בני ישראל[ע] ונעלם דבר[עא] מעיני הקהל[עב] ועשו[עג] אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה[עד] ואשמו[עה]: **י** הודע[עו] אשר חטאו[עז] עליה[עח] והקריבו הקהל[עט] פר בן בקר[פ] לחטאת[פא] והביאו[פב] אל פני אהל מועד[פג]: **יא** והשחיטו[פד] את הפר[פה] לפני ה'[פו] וסמכו[פז] זקני העדה[פח] את ידיהם[פט] על ראש הפר[צ] לפני ה'[צא] ושחט[צב] את הפר[צג] לפני ה'[צד]: **יב** והביא הכהן המשיח[צה] מדם הפר[צו] אל אהל מועד[צז]: **יג** והטבל הכהן[צח] אצבעו[צט] בדם[ק] והזה[קא] שבע פעמים[קב] לפני ה'[קג] את פני הפרכת[קד]: **יד** ומן הדם[קה] יתן על קרנות המזבח[קו] אשר לפני ה'[קז] אשר באהל מועד[קח] ואת כל הדם[קט] יצק[קי] אל יסוד מזבח העולה[קיא] אשר פתח אהל מועד[קיב]: **טו** וכל חלבו[קיג] יקטיר המזבחה[קיד]: **טז** ועשה לפר[קטו] כאשר עשה לפר החטאת[קטז] כן יעשה לו[קיח] וכפר עליהם הכהן[קיט] ונסלח[קכ] להם[קכא]: **יז** אל מחוץ[קכב] למחנה[קכג] יוצא[קכד] ושרף אתו[קכה] באש[קכו] כאשר שרף את הפר הראשון[קכז] חטאת הקהל[קכח] הוא[קכט]:

יח אשר נשיא[קל] יחטא[קלא] ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו[קלב] אשר לא תעשינה[קלג] בשגגה[קלד] ואשם[קלה]: **יט** הודע[קלו] אליו חטאתו[קלז] אשר חטא[קלח] בה[קלט] והקריב[קמ] שעיר עזים[קמא] זכר תמים[קמב]: **כ** וסמך[קמג] ידו[קמד] על ראש השעיר[קמה] ושחט אתו[קמו] לחטאת[קמז] במקום אשר תשחט[קמח] את העולה[קמט] לפני ה'[קנ] חטאת הוא[קנא]: **כא** ולקח הכהן המשיח[קנב] מדם החטאת[קנג] באצבעו[קנד] ונתן על קרנות המזבח[קנה] העולה[קנו] והדם[קנז] יצק[קנח] אל יסוד מזבח העולה[קנט]: **כב** וכל חלבו[קס] יקטיר המזבחה[קסא] כחלב[קסב] זבח השלמים[קסג] וכפר עליו הכהן[קסד] מחטאתו[קסה] ונסלח לו[קסו]:

כג ואם כל עדת בני ישראל[קסז] ונעלם דבר[קסח] מעיני הקהל[קסט] ועשו[קע] אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה[קעא] ואשמו[קעב]: **כד** הודע[קעג] אשר חטאו[קעד] עליה[קעה] והקריבו הקהל[קעו] שעיר עזים[קעז] זכר תמים[קעח]: **כה** וסמכו[קעט] זקני העדה[קפ] את ידיהם[קפא] על ראש השעיר[קפב] לפני ה'[קפג] ושחט[קפד] את השעיר[קפה] לפני ה'[קפו] חטאת הוא[קפז]: **כו** ולקח הכהן המשיח[קפח] מדם החטאת[קפט] באצבעו[קצ] ונתן על קרנות המזבח[קצא] העולה[קצב] והדם[קצג] יצק[קצד] אל יסוד מזבח העולה[קצה]: **כז** וכל חלבו[קצו] יקטיר המזבחה[קצז] כחלב[קצח] זבח השלמים[קצט] וכפר עליו הכהן[ר] מחטאתו[רא] אשר חטא[רב] ונסלח לו[רג]:

כח ואם נפש אחת[רד] תחטא[רה] בשגגה[רו] בעשתה[רז] אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה[רח] ואשמה[רט]: **כט** או הודע[ר] אליו חטאתו[רא] אשר חטא[רב] והביא[רג] קרבנו[רד] שעירת עזים[רה] תמימה[רו] נקבה[רז] על חטאתו[רח] אשר חטא[רט]: **ל** וסמך[ש] ידו[שא] על ראש החטאת[שב] ושחט[שג] את החטאת[שד] לחטאת[שה] במקום העולה[שו]: **לא** ולקח הכהן[שז] מדמה[שח] באצבעו[שט] ונתן על קרנות המזבח[ת] העולה[תא] והדם[תב] יצק[תג] אל יסוד המזבח[תד]: **לב** וכל חלבה[תה] יסיר[תו] כחלב[תז] הזבח השלמים[תח] והקטיר הכהן[תט] המזבחה[תי] לריח ניחוח[תיא] לה'[תיב] וכפר עליו הכהן[תיג] על חטאתו[תיד] אשר חטא[תיה] ונסלח לו[תיו]:

לג ואם כבש[תיז] יביא[תיח] קרבנו[תיט] לחטאת[כ] נקבה[כא] תמימה[כב]: **לד** וסמך[כג] ידו[כד] על ראש החטאת[כה] לחטאת[כו] במקום אשר תשחט[כז] את העולה[כח] לחטאת[כט]: **לה** ולקח הכהן[ל] מדם[לא] החטאת[לב] באצבעו[לג] ונתן על קרנות המזבח[לד] העולה[לה] והדם[לו] יצק[לז] אל יסוד המזבח[לח]: **לו** וכל חלבה[לט] יסיר[מ] כחלב[מא] כשב[מב] הזבח השלמים[מג] והקטיר הכהן[מד] המזבחה[מה] על אשי[מו] ה'[מז] וכפר עליו הכהן[מח] על חטאתו[מט] אשר חטא[נ] ונסלח לו[נא]:

לו ואם נפש[נב] כי תחטא[נג] ונשמעה[נד] קול אלה[נה] ואתה[נו] עד[נז] אם לא יגיד[נח] ונשא[נט] עונו[ס]: **לז** או בכל[סא] נגע[סב] אשר יגע[סג] בו[סד] בטמאת[סה] אדם[סו] לכל[סז] טמאתו[סח] אשר יטמא[סט] בה[ע] ונעלם[עא] ממנו[עב] והוא[עג] אשם[עד] ואשם[עה]: **לח** ואם נפש[עו] כי תגע[עז] בדבר[עח] טמא[עט] או בנבלת[פ] חיה[פא] הטמאה[פב] או בנבלת[פג] בהמה[פד] הטמאה[פה] או בנבלת[פו] שרץ[פז] הטמא[פח] ונעלם[פט] ממנו[צ] והוא[צא] טמא[צב] ואשם[צג]: **לט** או כי יגע[צד] בטמאת[צה] אדם[צו] לכל[צז] טמאתו[צח] אשר יטמא[צט] בה[ק] ונעלם[קא] ממנו[קב] והוא[קג] יודע[קד] ואשם[קה]:

מ ונפש[קו] כי תשבע[קז] לבטא[קח] בשפתים[קט] להרע[קי] או להיטיב[קיא] לכל[קיב] אשר יבטא[קיג] האדם[קיד] בשבעה[קטו] ונעלם[קטז] ממנו[קיח] והוא[קיט] ידע[קכ] ואשם[קכא] לאחת[קכב] מאלה[קכג]: **מא** והיה[קכד] כי יאשם[קכה] לאחת[קכו] מאלה[קכז] והודה[קכח] אשר חטא[קכט] עליה[קל]: **מב** והביא[קלא] אשמו[קלב] לה'[קלג] על חטאתו[קלד] אשר חטא[קלה] נקבה[קלו] מן הצאן[קלז] כשבה[קלח] או שעירת עזים[קלט] לחטאת[קמ] וכפר עליו הכהן[קמא] מחטאתו[קמב]: **מג** ואם לא תגיע[קמג] ידו[קמד] די[קמה] שה[קמו] והביא[קמז] אשמו[קמח] אשר חטא[קמט] שתי תרים[קנ] או שני בני יונה[קנא] לה'[קנב] אחד[קנג] לחטאת[קנד] ואחד[קנה] לעלה[קנו]: **מד** והביא[קנז] אתם[קנח] אל הכהן[קנט] ועשה[קס] את אשר לחטאת[קסא] ראשון[קסב] ומלק[קסג] את ראשו[קסד] מן[קסה] העורף[קסו] ולא[קסז] יבדיל[קסח]: **מה** והזה[קסט] מן הדם[ע] אל[עא] קיר[עב] המזבח[עג] ואת[עד] הנשאר[עה] בדם[עו] ימצה[עז] אל יסוד[עח] המזבח[עט] חטאת[פ] הוא[פא]: **מו** ואת[פב] הצפר[פג] השני[פד] יעשה[פה] עולה[פו] כמשפט[פז] ונכפר[פח] עליו הכהן[פט] מחטאתו[צ] אשר חטא[צא] ונסלח לו[צב]:

מז ונפש[צג] כי תמעל[צד] מעל[צה] ושגתה[צו] בחטא[צז] מקדשי[צח] ה'[צט] והביא[ק] אשמו[קא] לה'[קב] איל[קג] תמים[קד] מן הצאן[קה] בערכך[קו] כסף[קז] שקלים[קח] בשקל[קט] הקדש[קי] לאשם[קיא]: **מח** את אשר חטא[קיב] מן הקדש[קיג] ישלם[קיד] וחמשתיו[קטו] יסף[קטז] עליו[קיח] ונתן[קיט] אתו[קכ] לכהן[קכא] והכהן[קכב] יכפר[קכג] עליו באיל[קכד] האשם[קכה] ונסלח לו[קכו]:

מט ונפש[קכז] כי תחטא[קכח] ועשתה[קכט] אחת[קל] מכל מצות[קלא] ה'[קלב] אשר לא תעשינה[קלג] ולא[קלד] ידעה[קלה] ואשם[קלו] ונשא[קלז] עונה[קלח]: **נ** ואם[קלט] הכהן[קמ] המשיח[קמא] יחטא[קמב] לאשמת[קמג] העם[קמד] והקריב[קמה] על חטאתו[קמו] אשר חטא[קמז] פר בן בקר[קמח] תמים[קמט] לה'[קנ] לחטאת[קנא]: **נא** והביא[קנב] את הפר[קנג] אל פתח אהל מועד[קנד] לפני ה'[קנה] וסמך[קנו] הכהן[קנז] המשיח[קנח] את ידו[קנט] על ראש הפר[קס] ושחט[קסא] את הפר[קסב] לפני ה'[קסג]: **נב** ולקח הכהן[קסד] המשיח[קסה] מדם[קסו] הפר[קסז] אל אהל מועד[קסח]: **נג** והטבל הכהן[קסט] אצבעו[ע] בדם[עא] והזה[עב] שבע פעמים[עג] לפני ה'[עד] את פני הפרכת[עה]: **נד** ומן הדם[עו] יתן[עז] על קרנות המזבח[עח] אשר לפני ה'[עט] אשר באהל מועד[פ] ואת כל הדם[פא] יצק[פב] אל יסוד מזבח העולה[פג] אשר פתח אהל מועד[פד]: **נה** וכל חלבו[פה] יקטיר המזבחה[פו]: **נו** ועשה לפר[פז] כאשר עשה לפר החטאת[פח] כן יעשה לו[פט] וכפר עליהם הכהן[צ] ונסלח[צא] להם[צב]: **נז** אל מחוץ[צג] למחנה[צד] יוצא[צה] ושרף אתו[צו] באש[צז] כאשר שרף את הפר הראשון[צח] חטאת הקהל[צט] הוא[ק]:

נח אשר נשיא[קא] יחטא[קב] ועשה אחת מכל מצות[קג] ה'[קד] אשר לא תעשינה[קה] בשגגה[קו] ואשם[קז]: **נט** הודע[קח] אליו חטאתו[קט] אשר חטא[קי] בה[קיא] והביא[קיב] קרבנו[קיג] שעיר עזים[קיד] זכר תמים[קטו]: **ס** וסמך[קטז] ידו[קיח] על ראש השעיר[קיט] ושחט אתו[קכ] לחטאת[קכא] במקום אשר תשחט[קכב] את העולה[קכג] לפני ה'[קכד] חטאת הוא[קכה]: **סא** ולקח הכהן[קכו] המשיח[קכז] מדם[קכח] החטאת[קכט] באצבעו[קל] ונתן על קרנות המזבח[קלא] העולה[קלב] והדם[קלג] יצק[קלד] אל יסוד מזבח העולה[קלה]: **סב** וכל חלבו[קלו] יקטיר המזבחה[קלז] כחלב[קלח] זבח השלמים[קלט] וכפר עליו הכהן[קמ] מחטאתו[קמא] אשר חטא[קמב] ונסלח לו[קמג]:

סג ואם כל עדת בני ישראל[קמד] ונעלם דבר[קמה] מעיני הקהל[קמו] ועשו[קמז] אחת מכל מצות[קמח] ה'[קמט] אשר לא תעשינה[קנ] ואשמו[קנא]: **סד** הודע[קנב] אשר חטאו[קנג] עליה[קנד] והקריבו הקהל[קנה] שעיר עזים[קנו] זכר תמים[קנז]: **סה** וסמכו[קנח] זקני העדה[קנט] את ידיהם[קס] על ראש השעיר[קסא] לפני ה'[קסב] ושחט[קסג] את השעיר[קסד] לפני ה'[קסה] חטאת הוא[קסו]: **סו** ולקח הכהן[קסז] המשיח[קסח] מדם[קסט] החטאת[ע] באצבעו[עא] ונתן על קרנות המזבח[עב] העולה[עג] והדם[עד] יצק[עה] אל יסוד מזבח העולה[עו]: **סז** וכל חלבו[עז] יקטיר המזבחה[עח] כחלב[עט] זבח השלמים[פ] וכפר עליהם הכהן[פא] מחטאתם[פב] אשר חטאו[פג] ונסלח[פד] להם[פה]:

סח ואם נפש[פו] אחת[פז] תחטא[פח] בשגגה[פט] בעשתה[צ] אחת[צא] מכל מצות[צב] ה'[צג] אשר לא תעשינה[צד] ואשמה[צה]: **סט** או הודע[צו] אליו חטאתו[צז] אשר חטא[צח] בה[צט] והביא[ק] קרבנו[קא] שעירת עזים[קב] נקבה[קג] תמימה[קד] על חטאתו[קה] אשר חטא[קו]: **ע** וסמך[קז] ידו[קח] על ראש החטאת[קט] ושחט[קי] אתה[קיא] לחטאת[קיב] במקום אשר תשחט[קיג] את העולה[קיד]: **עא** ולקח הכהן[קטו] המשיח[קטז] מדמה[קיח] באצבעו[קיט] ונתן על קרנות המזבח[קכ] העולה[קכא] והדם[קכב] יצק[קכג] אל יסוד המזבח[קכד]: **עב** וכל חלבה[קכה] יסיר[קכו] כחלב[קכז] הזבח השלמים[קכח] והקטיר הכהן[קכט] המזבחה[קל] לריח ניחוח[קלא] לה'[קלב] וכפר עליו הכהן[קלג] על חטאתו[קלד] אשר חטא[קלה] ונסלח לו[קלו]:

עג ואם כבש[קלז] יביא[קלח] קרבנו[קלט] לחטאת[קמ] נקבה[קמא] תמימה[קמב]: **עד** וסמך[קמג] ידו[קמד] על ראש החטאת[קמה] לחטאת[קמו] במקום אשר תשחט[קמז] את העולה[קמח] לחטאת[קמט]: **עה** ולקח הכהן[קנ] המשיח[קנא] מדם[קנב] החטאת[קנג] באצבעו[קנד] ונתן על קרנות המזבח[קנה] העולה[קנו] והדם[קנז] יצק[קנח] אל יסוד מזבח העולה[קנט]: **עו** וכל חלבה[קס] יסיר[קסא] כחלב[קסב] כשב[קסג] הזבח השלמים[קסד] והקטיר הכהן[קסה] המזבחה[קסו] על אשי[קסז] ה'[קסח] וכפר עליו הכהן[קסט] על חטאתו[ע] אשר חטא[עא] ונסלח לו[עב]:

עז ואם[עג] נפש[עד] כי תחטא[עה] ושמעה[עו] קול[עז] אלה[עח] ואתה[עט] עד[פ] אם לא יגיד[פא] ונשא[פב] עונו[פג]: **עח** ואם[פד] בכל[פה] נגע[פו] אשר יגע[פז] בו[פח] בטמאת[פט] אדם[צ] לכל[צא] טמאתו[צב] אשר יטמא[צג] בה[צד] ונעלם[צה] ממנו[צו] והוא[צז] אשם[צח] ואשם[צט]:

עט ונפש[ק] כי תגע[קא] בדבר[קב] טמא[קג] או בנבלת[קד] חיה[קה] הטמאה[קו] או בנבלת[קז] בהמה[קח] הטמאה[קט] או בנבלת[קי] שרץ[קיא] הטמא[קיב] ונעלם[קיג] ממנו[קיד] והוא[קטו] טמא[קטז] ואשם[קיח]: **פ** או כי יגע[קיט] בטמאת[קכ] אדם[קכא] לכל[קכב] טמאתו[קכג] אשר יטמא[קכד] בה[קכה] ונעלם[קכו] ממנו[קכז] והוא[קכח] יודע[קכט] ואשם[קל] ונשא[קלא] עונו[קלב]:

פא ונפש[קלג] כי תשבע[קלד] לבטא[קלה] בשפתים[קלו] לרע[קלז] או[קלח] לטוב[קלט] לכל[קמ] אשר יבטא[קמא] האדם[קמב] בשבעה[קמג] ונעלם[קמד] ממנו[קמה] והוא[קמו] יודע[קמז] ואשם[קמח] לאחת[קמט] מאלה[קנ]: **פב** והיה[קנא] כי יאשם[קנב] לאחת[קנג] מאלה[קנד] והודע[קנה] אשר חטא[קנו] עליה[קנז]: **פג** והביא[קנח] אשמו[קנט] לה'[קס] על חטאתו[קסא] אשר חטא[קסב] נקבה[קסג] מן הצאן[קסד] כשבה[קסה] או שעירת עזים[קסו] לחטאת[קסז] וכפר עליו הכהן[קסח] מחטאתו[קסט] ונסלח לו[ע]:

פד ואם[עא] לא[עב] תגיע[עג] ידו[עד] די[עה] שה[עו] והביא[עז] אשמו[עח] אשר חטא[עט] שתי תרים[פ] או שני בני יונה[פא] לה'[פב] אחד[פג] לחטאת[פד] ואחד[פה] לעלה[פו]: **פה** והביא[פז] אתם[פח] אל הכהן[פט] ועשה[צ] את אשר לחטאת[צא] ראשון[צב] ומלק[צג] את ראשו[צד] מן[צה] העורף[צו] ולא[צז] יבדיל[צח]: **פו** והזה[צט] מן הדם[ק] אל[קא] קיר[קב] המזבח[קג] ואת[קד] הנשאר[קה] בדם[קו] ימצה[קז] אל יסוד[קח] המזבח[קט] חטאת[קי] הוא[קיא]: **פז** ואת[קיב] הצפר[קיג] השני[קיד] יעשה[קטו] עולה[קטז] כמשפט[קיח] וכפר[קיט] עליו הכהן[קכ] מחטאתו[קכא] אשר חטא[קכב] ונסלח לו[קכג]:

פח ונפש[קכד] כי תמעל[קכה] מעל[קכו] ושגתה[קכז] בחטא[קכח] מקדשי[קכט] ה'[קל] והביא[קלא] אשמו[קלב] לה'[קלג] איל[קלד] תמים[קלה] מן הצאן[קלו] בערכך[קלז] כסף[קלח] שקלים[קלט] בשקל[קמ] הקדש[קמא] לאשם[קמב]: **פט** ואת[קמג] אשר חטא[קמד] מן הקדש[קמה] ישלם[קמו] וחמשתיו[קמז] יסף[קמח] עליו[קמט] ונתן[קנ] אתו[קנא] לכהן[קנב] והכהן[קנג] יכפר[קנד] עליו באיל[קנה] האשם[קנו] ונסלח לו[קנז]:

צ ונפש[קנח] כי תחטא[קנט] ועשתה[קס] אחת[קסא] מכל מצות[קסב] ה'[קסג] אשר לא תעשינה[קסד] ולא[קסה] ידעה[קסו] ואשם[קסז] ונשא[קסח] עונה[קסט]: **צא** ואם[ע] הכהן[עא] המשיח[עב] יחטא[עג] לאשמת[עד] העם[עה] והקריב[עו] על חטאתו[עז] אשר חטא[עח] פר בן בקר[עט] תמים[פ] לה'[פא] לחטאת[פב]: **צב** והביא[פג] את הפר[פד] אל פתח אהל מועד[פה] לפני ה'[פו] וסמך[פז] הכהן[פח] המשיח[פט] את ידו[צ] על ראש הפר[צא] לפני ה'[צב] ושחט[צג] את הפר[צד] לפני ה'[צה]: **צג** ולקח הכהן[צו] המשיח[צז] מדם[צח] הפר[צט] אל אהל מועד[ק]: **צד** והטבל הכהן[קא] אצבעו[קב] בדם[קג] והזה[קד] שבע פעמים[קה] לפני ה'[קו] את פני הפרכת[קז]: **צה** ומן הדם[קח] יתן[קט] על קרנות המזבח[קי] אשר לפני ה'[קיא] אשר באהל מועד[קיב] ואת כל הדם[קיג] יצק[קיד] אל יסוד מזבח העולה[קטו] אשר פתח אהל מועד[קטז]: **צו** וכל חלבו[קיח] יקטיר המזבחה[קיט]: **צז** ועשה לפר[קכ] כאשר עשה לפר החטאת[קכא] כן יעשה לו[קכב] וכפר עליהם הכהן[קכג] ונסלח[קכד] להם[קכה]: **צח** אל מחוץ[קכו] למחנה[קכז] יוצא[קכח] ושרף אתו[קכט] באש[קל] כאשר שרף את הפר הראשון[קלא] חטאת הקהל[קלב] הוא[קלג]:

צט אשר נשיא[קלד] יחטא[קלה] ועשה אחת מכל מצות[קלו] ה'[קלז] אלהיו[קלח] אשר לא תעשינה[קלט] בשגגה[קמ] ואשם[קמא]: **ק** הודע[קמב] אליו חטאתו[קמג] אשר חטא[קמד] בה[קמה] והביא[קמו] קרבנו[קמז] שעיר עזים[קמח] זכר תמים[קמט]: **קא** וסמך[קנ] ידו[קנא] על ראש השעיר[קנב] ושחט אתו[קנג] לחטאת[קנד] במקום אשר תשחט[קנה] את העולה[קנו] לפני ה'[קנז] חטאת הוא[קנח]: **קב** ולקח הכהן[קנט] המשיח[קס] מדם[קסא] החטאת[קסב] באצבעו[קסג] ונתן על קרנות המזבח[קסד] העולה[קסה] והדם[קסו] יצק[קסז] אל יסוד מזבח העולה[קסח]: **קג** וכל חלבו[קסט] יקטיר המזבחה[ע] כחלב[עא] זבח השלמים[עב] וכפר עליו הכהן[עג] מחטאתו[עד] אשר חטא[עה] ונסלח לו[עו]:

קד ואם[עז] כל עדת בני ישראל[עח] ונעלם דבר[עט] מעיני הקהל[פ] ועשו[פא] אחת מכל מצות[פב] ה'[פג] אשר לא תעשינה[פד] ואשמו[פה]: **קה** הודע[פו] אשר חטאו[פז] עליה[פח] והקריבו הקהל[פט] פר בן בקר[צ] לחטאת[צא] והביאו[צב] אל פני אהל מועד[צג]: **קו** והשחיטו[צד] את הפר[צה] לפני ה'[צו] וסמכו[צז] זקני העדה[צח] את ידיהם[צט] על ראש הפר[ק] לפני ה'[קא] ושחט[קב] את הפר[קג] לפני ה'[קד]: **קז** והביא הכהן המשיח[קה] מדם הפר[קו] אל אהל מועד[קז]: **קח** והטבל הכהן[קט] אצבעו[קי] בדם[קיא] והזה[קיב] שבע פעמים[קיג] לפני ה'[קיד] את פני הפרכת[קטו]: **קט** ומן הדם[קטז] יתן[קיח] על קרנות המזבח[קיט] אשר לפני ה'[קכ] אשר באהל מועד[קכא] ואת כל הדם[קכב] יצק[קכג] אל יסוד מזבח העולה[קכד] אשר פתח אהל מועד[קכה]: **קי** וכל חלבו[קכו] יקטיר המזבחה[קכז]: **קיא** ועשה לפר[קכח] כאשר עשה לפר החטאת[קכט] כן יעשה לו[קל] וכפר עליהם הכהן[קלא] ונסלח[קלב] להם[קלג]: **קיב** אל מחוץ[קלד] למחנה[קלה] יוצא[קלו] ושרף אתו[קלז] באש[קלח] כאשר שרף את הפר הראשון[קלט] חטאת הקהל[קמ] הוא[קמא]:

קיג אשר נשיא[קמב] יחטא[קמג] ועשה אחת מכל מצות[קמד] ה'[קמה] אלהיו[קמו] אשר לא תעשינה[קמז] בשגגה[קמח] ואשם[קמט]: **קיד** הודע[קנ] אליו חטאתו[קנא] אשר חטא[קנב] בה[קנג] והביא[קנד] קרבנו[קנה] שעיר עזים[קנו] זכר תמים[קנז]: **קטו** וסמך[קנח] ידו[קנט] על ראש השעיר[קס] ושחט אתו[קסא] לחטאת[קסב] במקום אשר תשחט[קסג] את העולה[קסד] לפני ה'[קסה] חטאת הוא[קסו]: **קטז** ולקח הכהן[קסז] המשיח[קסח] מדם[קסט] החטאת[ע] באצבעו[עא] ונתן על קרנות המזבח[עב] העולה[עג] והדם[עד] יצק[עה] אל יסוד מזבח העולה[עו]: **קיח** וכל חלבו[עז] יקטיר המזבחה[עח] כחלב[עט] זבח השלמים[פ] וכפר עליו הכהן[פא] מחטאתו[פב] אשר חטא[פג] ונסלח לו[פד]:

קיט ואם[פה] נפש[פו] אחת[פז] תחטא[פח] בשגגה[פט] בעשתה[צ] אחת[צא] מכל מצות[צב] ה'[צג] אשר לא תעשינה[צד] ואשמה[צה]: **קכ** או הודע[צו] אליו חטאתו[צז] אשר חטא[צח] בה[צט] והביא[ק] קרבנו[קא] שעירת עזים[קב] נקבה[קג] תמימה[קד] על חטאתו[קה] אשר חטא[קו]: **קכא** וסמך[קז] ידו[קח] על ראש החטאת[קט] ושחט[קי] אתה[קיא] לחטאת[קיב] במקום אשר תשחט[קיג] את העולה[קיד]: **קכב** ולקח הכהן[קטו] המשיח[קטז] מדמה[קיח] באצבעו[קיט] ונתן על קרנות המזבח[קכ] העולה[קכא] והדם[קכב] יצק[קכג] אל יסוד מזבח העולה[קכד]: **קכג** וכל חלבה[קכה] יסיר[קכו] כחלב[קכז] הזבח השלמים[קכח] והקטיר הכהן[קכט] המזבחה[קל] לריח ניחוח[קלא] לה'[קלב] וכפר עליו הכהן[קלג] על חטאתו[קלד] אשר חטא[קלה] ונסלח לו[קלו]:

קכד ואם כבש[קלז] יביא[קלח] קרבנו[קלט] לחטאת[קמ] נקבה[קמא] תמימה[קמב]: **קכה** וסמך[קמג] ידו[קמד] על ראש החטאת[קמה] לחטאת[קמו] במקום אשר תשחט[קמז] את העולה[קמח] לחטאת[קמט]: **קכו** ולקח הכהן[קנ] המשיח[קנא] מדם[קנב] החטאת[קנג] באצבעו[קנד] ונתן על קרנות המזבח[קנה] העולה[קנו] והדם[קנז] יצק[קנח] אל יסוד מזבח העולה[קנט]: **קכז** וכל חלבה[קס] יסיר[קסא] כחלב[קסב] כשב[קסג] הזבח השלמים[קסד] והקטיר הכהן[קסה] המזבחה[קסו] על אשי[קסז] ה'[קסח] וכפר עליו הכהן[קסט] על חטאתו[ע] אשר חטא[עא] ונסלח לו[עב]:

קכח ואם[עג] נפש[עד] כי תחטא[עה] ומעלה[עו] מעל[עז] בחרם[עח] ה'[עט] והביא[פ] אשמו[פא] לה'[פב] איל[פג] תמים[פד] מן הצאן[פה] בערכך[פו] לאשם[פז] אל הכהן[פח] והכהן[פט] יכפר[צ] עליו[צא] באיל[צב] האשם[צג] מחטאתו[צד] אשר חטא[צה] ונסלח לו[צו]:

קכט ונפש[צז] כי תחטא[צח] ועשתה[צט] אחת[ק] מכל מצות[קא] ה'[קב] אשר לא תעשינה[קג] ולא[קד] ידע[קה] ואשם[קו] ונשא[קז] עונו[קח]: **קל** ואם[קט] אל[קי] מול[קיא] אחיו[קיב] אל[קיג] תקנה[קיד] אל[קטו] מול[קטז] אחיו[קיח] אל[קיט] תקנה[קכ] אל[קכא] מול[קכב] אחיו[קכג] אל[קכד] תקנה[קכה] אל[קכו] מול[קכז] אחיו[קכח] אל[קכט] תקנה[קל] אל[קלא] מול[קלב] אחיו[קלג] אל[קלד] תקנה[קלה] אל[קלו] מול[קלז] אחיו[קלח] אל[קלט] תקנה[קמ] אל[קמא] מול[קמב] אחיו[

עד נחל מצרים וגו' דמלבא המת עד נחל מצרים ל"ל אלא ב"מ הני מילי דאקרי קהל אבל הכל [דבח"ל] לא אקרי קהל. ומ"ש הר"ב לו רוב הצבעים וכו' דכתיב (ויקרא ד') ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר דהיינו שהורו בית דין לעבור. הקהל ועבו. מעבה תלוי בקהל ורובו כחלו ב"מ. ומ"ש ואז בית דין מביאין לא מטוס דס"ל כר"מ דסוף פרקין אלא לבור מביאין כר"י דתתם. ומטוס דבצבול הוראת הב"ד מביאין שפיר קאמר ב"ד מביאין. וכן הרמב"ם בר"פ י"ב מהל' שגגות כתב ב"ד מביאין ואח"כ פסק לבור מביאין ופירש הכ"מ כמ"ש: או תלמיד והוא ראוי להוראה ידע שטעו. ומסקינן בגמרא דאי ראוי להוראה לא אריכא דמה לי הוא מה לי אחד מהן אלא מבנה יחידה קמ"ל דאפילו גמיר ולא סביר סביר ולא גמיר שאינו ראוי להוראה אפ"ה מייב ומסיים הרמב"ם בפ' י"ג מהלכות שגגות אבל אם היה עם הארץ הרי זה פטור. שאין ידיעתו באיסורין ידיעה ודאית: בין שעבו ועבה עמהם בין וכו'. זו ואל"ל זו קתני. גמרא: ב הורו בית דין. ועבו רוב לבור על פיהם. רש"י: ["רבי אליעזר אומר וכו'. כתב הר"ב והלכה כר"א וכ"כ הרמב"ם אבר

הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו. מיי' פ"ב מ"ג הל' ס"ה: ב הורו ב"ד וידעו שטעו. גי' ע"ב תו"כ ויקרא תוספא פ"ו:

שנויי נוסחאות

ועשה פטור. בד"נ ובכי"ק ובכי"מ ובמסכי"ל .. הרי זה פטור, מפני שהלה. בכי"מ .שנתלה. והוא ראוי להוראה. בכי"מ ובמסכי"ל שהוא ראוי.. ב ד"נ שראוי.: בכי"ק שהוא ראוי להוראות: ב ור' אליעזר אומר. וכ"ה בד"נ אולם במס' דפו"י ובכי"ק ובהסכ"ב ובמסכי"ל ור' אלעזר.. ועי' בעבר יוסף, ובס' אמורי תרעא הנספח לספרו דברים אמרים כאריך מאד בזה (ד"ס).

תוספת הדשים

נסתלק מיום פר וכל מי שעבר יביא קרבן יחיד בין שהיה העושה מב"ד לו משלר העם וכל מי שלא יעשה אינו חייב לבוא כ"כ הרמב"ם בהקדמתו לאלה המסכתא: ברע"ב ד"ה בין שלא עבו מו' הוא פטור הו'. בדברי הר"ב מפורש ברמב"ם ריש פרק י"ב מהלכות שגגות וז"ל שהיחיד פטור מחטאת הקבוע לכל הב"ד חייבין להביא מן הכלל אם העלו רוב הקהל לע"ז שב"ד בעצמן לא עבו מעשה. לפי שהבולה תלויה בבית דין והמעשה בקהל ולא הוצרך הר"ב לבאר דבר זה שבבר כאלו כן לעיל:

תוספות רעק"א

א [אות ב] בהשגה הבולה בעצמו חייב. ולדידן דקיי"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב נ"מ דלא מצטרף בשגגה זו. עם הקהל לשויי' רוב להתחייב בפר העלם דבר וכן אם רוב הציבור עשו ג"כ בהוראה ב"ד אין זה שורש שטעו ושמה מצטרף עם הקהל וחייב קרבן בפ"ע: ב [אות ג] ברע"ב ד"ה ר"ש כיון ששמשה. ברש"י כתב דר"ש פ"ל דיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. וכ"כ תוס' שבת דף צ"ג ע"א ד"ה הי"נ. אבל ל' הרע"ב כיון דשמשה וכו' לא משמע כן. גם מס"ש הרע"ב הלכת כר"א והא אנן קיי"ל יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב כמ"ש ה"ע"ב ס"א. א"כ לא נ"מ כלל בפלוגתא זו ומה שפק הוי הא גם מקרי תלה בב"ד חייב. ולזה נראה דהרע"ב לא ס"ל כרש"י ותוס' אלא דגם מצי סבר דיחיד שעשה בהוראת ב"ד דחייב. אלא דוה דוקא כלא עשו רוב הציבור, אבל הכא כיון דרוב חציבור. גם הך יחיד אם מקרי תלה בב"ד חוא מטמ וכ"כ הראב"ד בהשגות:

יכין תפארת ישראל יכין

בא"י, אעפ"י שאינן רק שבט אחד או רובו, או שעבו רוב הצבעים מיובבין בא"י אעפ"י שאינן רוב הקהל שבא"י [ומעבה ותפסיק, כשבט אחד נתבבין לבבר זה]. בכל אלו העושין כטוריס, וב"ד חייבים פר העלם דבר של צבור. לבל יחיד שעשה ע"פ הוראת ב"ד, חייב חטאת [בס]: ד) לאפוקי היכא שלא תלה על פי הוראת ב"ד. כגון שהורו ב"ד שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו, חייב, שהרי לא ע"פ ב"ד אכל: ה) הסנהדרין: ו) לא מלבור: ז) רק הורו כך: ח) ולהכי לא מקרי שוגג: ט) ר"ל אחד מהלבור שהיה ראוי להוראה, וידע שטעו ב"ד. לאפוקי ע"ה שאין ידיעתו ידיעה ודאית [בס]: י) לותו התלמיד: יא) אף דזה מזיד הוא, ומזיד פטור מקרבן [ומי מ"ד]. י"ל דמיירי שסבר דמלוה לשמוע לסנהדרין, אף כשידע שטועין: יב) לאתויי מי שדרכו לבעט בהוראת סנהדרין, ורק בזה סבר שכדין הורו, ועבה על פיהן. הפ"ה חייב, מדלא תלה בב"ד, רק בדעתו: יג) ועשו רוב הלבור על פיהן: יד) שידע להן אח"כ שטעו בהוראתן: טו) שלא ידע שמזדו בהן הב"ד: טז) מדהתבטאה כבר הוראתן ברוב ישראל, לא שבע:

דהו"ל

אור גדול

שלא תלה בהוראת ב"ד כו'. בגמרא איפלגו בזה דרב אמר פטור ור' יוחנן אמר חייב. והלכה כר' יוחנן. ויעו"ש בגמ' דקאמר מודה רב שאינו משלים לרוב ציבור דאמר קרא בשגגת עד שיתו כולן בשגגה אחת, ויעו' תוס' שנסתפקו ברוב ציבור שחטאו כה"ג אי ב"ד חייבין. והקרן אורה נתקשה דאם ב"ד פטורין א"כ מה"ת יצטרף. והנראה דספיקתם הוא דאשר דמחאי קרא אינעוים אף דרובם הם בשגגה זו. עכ"ז בלבל העם נכלל נמי ב"ד כראסר לקמן (ה' ב') ואי לכל העם הוא עד דעבדי ב"ד כו'. א"כ בלבל העם נכלל נמי ב"ד. ונצרך שיהא שגגת חב"ד והציבור שוה, דהיינו העלם דבר. וא"כ נ"ז נכלל בדברי הגמ' בהא דמודה רב. דלולא זה הי' ב"ד חייבין פר ברוב ציבור ותיחיד הי' משלים ג"כ. רק משום האי קרא היחיד אינו משלים וגם הב"ד פטורין ברוב ציבור. וגם הא דס"ד דהב"ד יהי' חייב אף דלכאורה לא גרמו בהוראתן כלום כיון דנתהלף לו א"כ גם בלא הוראתן הי' מתחלף. והא דסבר רב אינו מחמת תולה בב"ד כפי הנראה לבאורה מרש"י דאיך הוי זה תולה בב"ד רק דנראה טעמו משום דלא חזי שב מידיעתו. וא"כ ל"ש זה לב"ד. [ודוחק לומר דלולא הוראתן הי' מדקדק ביותר ולא הי' מתחלף]. נראה דהי' אפשר לומר דגרמו בזה שלא יהא לו כפרה דלולא הוראתן הי' מביא בשבה או שעירה וע"י הוראתן א"י להביא משום דאינו שב מידיעתו. לכך הי' אפ"ל דב"ד חייבין ברוב ציבור וגם היחיד ישלים. משא"כ לר' יוחנן דחייב להביא בשבה או שעירה אין שום סברא דב"ד יביאו. ולכך קאמר דטורח רב אבל לר' יוחנן הוא פשיטא וא"צ קרא כלל. [משא"כ אם נימא כמש"כ לעיל בטוסגר משום דלולא הוראתן הי' מדקדק ביותר א"כ גם לר' יוחנן הי' אפ"ל כן וגם לר"י ח' נצרך קרא לסעם], ולפי"ז יש לתמוה על הרמב"ם (בפי"ג משגגות) שכתב ג"כ האי קרא אף דספק כר' יוחנן, ומצאתי להקרן אורה שדקדק ג"כ בקוצר על הרמב"ם. ובפרש לפאי דפוסק יחיד חייב שוב ל"ש ס"ר הנ"ל. ע"כ נראה דהרמב"ם ספרש האי דס"ד דהב"ד יביאו מהטעם שכתבתי במוסגר דגרסו שיתחלף משום שלא דקדק כ"כ והא דלר' יוחנן פשיטא לי' היינו משום דסברי יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. א"כ חיובא דפר בב"ד היינו משום דכל א' פטור. וכיון דלר' יוחנן

חייב בזה א"כ פשיטא דפר ב"ד לא קאי על כה"ג. משא"כ לרב דפטור בעי קרא. וכ"ז אי יחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור. משא"כ להלכה דחייב. וא"כ פר קאי אף אי כל יחיד ויחיד הי' חייב עכ"ז ברוב ציבור ב"ד מביאין פר א"כ שוב ממילא אף לסברת ר' יוחנן בעי קרא דאין ב"ד מביאין פר ואינו מצטרף. ואשה"מ כן אפ"ל בדעת הרמב"ם: (ובגוף ספיקם של התוס' אי ברוב ציבור ב"ד מביאין פר. יעו' בקרן אורה דפשט לה סלקמן (ד' ב') דקאמר תפשים הא דבעי רמב"ת. ואי נימא דב"ד מביאין פר. א"כ שוב לא נוכל לפשט כלל דלא ידענן הדיוק אהי קאי או על ב"ד שיביאו פר או על כל אחד ואחד שיביא כשבה ושעירה. והנראה דאשר לפרש דהדיוק הוא דוקא על פר משום דאי על כשבה ושעירה א"כ הי"ל לשנות בבא זו בסתני' משום דמדיוקא לא ידענן לה דאשר דהב"ד יביאו פר. אבל אי ב"ד מביאין פר שפיר נכלל בריש דסתני' והוי בכלל הורו שוגגין ועשו שוגגין אף בכה"ג. ורש"י דמפרש לקמן הדיוק על כשבה ושעירה היינו משום דס"ל בפשיטות דאין מביאין פר אבל אי נימא דמביאין פר שפיר יש לפרש כנ"ל: שם במשנה בין שעשו ועשה עמהן. התוס' נסתפקו אם ב"ד עצמן חייבין בכשבה או שעירה. ויעו' בקרן אורה שתמה על הספק דבי בשביל שעשה יחיד עמהם הם לא יביאו דמה אלו עשו הם בעצמם בודאי חייבין יעו"ש. ואני תמה עליו דילמא כל אחד ואחד מהם רינו בשאר יחיד שעשה בהוראת ב"ד משום דכל אחד ואחד מהן עשה בהוראת ב"ד הנשארים. וסאין פשיטא לי' דאלו עשו הם בעצמן חייבין. דאינו דומה לעלמא באוסר מותר משום דאיכא הוראת ב"ד הנשארים. אמנם אני תמה לאידך גיסא דהא מוכח מסיגא דמתני' דפטורים דקתני דידע אחד מהם שטעה ועשה חייב א"כ דוקא בידע שטעה אבל בלא"ה פטור אף דהוא מהב"ד כדקתני אחד מהן. אלמא דגם על כל אחד ואחד מהב"ד דינן כיחיד שעשה בהוראת ב"ד. א"כ מאי נסתפקו. וצ"ע. שוב ראיתי בתוס' (עמוד ב') ד"ח תנא משנה יתירה דנראה דפירשו דאחד מהן אינו מהב"ד רק מהקהל. ויעו ש בקרן אורה דכתב דגם מהרמב"ם נראה דפפרש כן, וא"כ א"ש. אמנם תמוה סלקמן (ג' ב') דמוכח דהיינו מהב"ד, ומהרמב"ם איקראיה כלל להסעיין יעו"ש (בהל' א' ובה"ב). וצ"ע:

בב"ד ולא שאל ה"ז כמי שנסתפק לו אם חטא אם לא חטא ומביא אשם תלוי והלכה כר"א: איזהו ספק. כלומר כמה אומר ר"א שהוא נדון כמי שנסתפק לו אם חטא אם לא חטא וחייב אשם תלוי: ביושב בביתו. כשהוא יושב בביתו במדינה שהורו בה ב"ד שהיה אפשר שישמע שחזרו בהם ב"ד מהוראתם: אבל הלך לו למדינת הים. ולאו דוקא הלך. אלא שחזיק בדרך ללכת אע"פ שעדיין לא הלך ס"ל לר"ש שמפני טרדתו ללאת לדרך היו שואל אם חזרו בהן ב"ד. ופטור מאשם תלוי. וכן עזאי סבר הואיל ועדיין לא הלך היה לו לשאול ובהכי מוקי לה פלוגתייהו בגמרא והלכה כר"ע: ך לעקור את כל הגוף. כל עיקרה של מצוה כדמפרש ואזיל: הרי אלו פטורים. דכתיב (ויקרא ד') וגעלם דבר קרי ביה וגעלם מדבר מקלת הדבר ולא כולו: אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור. בגמרא פריך דהא שומרת יום כנגד יום בתורה כתיב (שם ט"ו) וספרה לה מלמד שסופרת לתת כנגד לתת וכל [מידי] דכתוב בתורה אין ב"ד מביאין עליו קרבן ומפרש בגמ' כגון דאמרי זבה לא הוי אלא ביממא. כלומר כשרואה דם ביום ולא כשרואה בלילה דכתיב (שם) כל ימי זובה: המוציא מרה"י לרה"ר פטור. דאמרי הכנסה והוצאה אסורה דכתיב (שמות ט"ז) אל יצא איש ממקומו. *זריקה והזטה מותרת: המשתחוה פטור. דאמרי השתחואה דאית בה פשוט ידים ורגלים אסורה דכתיב (שם ל"ד) לא תשתחוה לאל אחר. ושאין בה פשוט ידים ורגלים מותרת. וכללא דמילתא אין ב"ד חייבין עד שיורו בדבר שאין הלוקין מודין בו. אבל הורו בדבר שהלוקין מודין בו פטורין מקרבן לבור. והרבים העושים על פיהם כל אחד חייב להביא קרבן על שגגתו מאי טעמא דזיל קרי בי רב הוא: ך וידע אחד מהן שטעו

ומשום דר"ע כותיה ס"ל]: שהיושב בביתו. אמר ליה ר"ע לפי שהיושב בביתו וכו'. רש"י: ג הרי אלו פטורין. פירש הר"ב דכתיב וגעלם דבר [כדתנן בסיפא] קרי ביה וגעלם מדבר מ"ש דוגעלם סדיא לדבר. ומ"ש גדרשת לפניו ולאחריו וקרי ביה וגעלם מדבר. רש"י. ועיין במכנה ב' פרק דלקמן לענין עבודה זרה: יש נדה בתורה אבל הכומרת וכו'. ומשכחת לה נמי כי הא דתנן פ"ב מכנה ד': אבל המוציא מרה"י לרה"ר פטור. פירש הר"ב דאמרי וכו' דכתיב אל יצא. ודרשינן לא תפיקו ועמ"ש ריש נבח בדבור ופתיס שהן אבא וכו' ובגמרא והא כתיב ולא הוציאו משם מבתיכם דירמיה י"ז [כ"ב] [ומשני דאמרי דסולמא והכנסה הוא דאסור מושיט וזורק שרי] ומ"ש הר"ב זריקה והוטטה. עיין פי"א דשבת מכנה ב' וד': ד וידע א' מהן שטעו וכו' פירש הר"ב דאמר קרא ואם כל עדת וגו' עד שיהיו כולם מסכימין בשגגה. הכי אמר

אומר ספקיו). איזהו ספקיו). ישב לו בתוך ביתו). חייב. הלך לו למדינת הים פטור). אמר רבי עקיבא מודה אני בזה שהוא קרוב לפטור מן החובה). אמר לו בן עזאי מה שנה זה). מן היושב בביתו). שהיושב בביתו אפשר היה לו שישמע. זה לא היה אפשר לו שישמעו): ג הורו בית דין לעקור את כל הגוף). אמרו אין נדה בתורה. אין שבת בתורה, אין עבודה זרה בתורה). הרי אלו פטורין). הורו לבטל מקצת ולקיים מקצת הרי אלו חייבין. כיצד אמרו יש נדה בתורה. אבל הבא על שומרת יום כנגד יום פטור). יש שבת בתורה *אבל המוציא מרשות היחיד לרשות הרבים פטור. יש עבודה זרה בתורה אבל המשתחוה פטור. הרי אלו חייבין. שנאמר (ויקרא ד') ונעלם דבר דבר ולא כל הגוף): ך הורו בית דין וידע

שטעו

יכין — תפארת ישראל — יכין

יז) דהו"ל לשאל כל עת אם נתחדש דבר בב"ד, ומדלא שאל, הר"ז כמי שמסופק אם חטא. ולפיכך מביא אשם תלוי: יח) כלומר בחזה ספק אמר ר"א: יט) שאפשר לו לשאל: ב) מדאי אפשר לו לשאל. ולאו דוקא הלך, אלא אפילו רק החזיק ליך בדרך, משום טרדתו א"א לו לשאל ופטור: בא) ר"ל המחזיק ליך בדרך, דומה יותר למי שכבר הלך, דשייכן אין יכולין לשאל. משא"כ היושב בביתו שיכל לשאל, חייב. ואפשר עוד דמה דקאמר ר"ע מורה אני בזה וכו' ר"ל מורה אני גם במי שקרוב לפטור א"ע מהחובה, ר"ל שהמחזיק בדרך כבר התקרבה) לפטור א"ע מהחובה שהיה מוטל עליו בביתו בביתו, גם זה פטור, [ומשתבר כפירוש זה, דאל"כ הרי ר"ע בודאי בהחזיק בדרך וכדמסיק בש"ס, וא"כ מה בזה דקאמר, הרי ר"א לא הזכיר עדיין כלל מהחזיק בדרך. אלא ע"כ דהאי בזה כמו במי הוא]: כב) מי שאלך ממש בדרך: כג) ולא החזיק בדרך: כד) א"כ המחזיק ללכת, אף דטרוד, עכ"פ מדאפשר לו שישמע בלי שאלה, נ"כ חייב. ורתוי"ט כ' בשם רש"י דהאי היושב דברי ר"ע היא שהשיב כן לבן עזאי, ולפע"ד פי' רש"י כן רק לפי הפ"ד דש"ס, דלא ידע עדיין מפלוגתתו בהחזיק בדרך, אבל למסקנא דבהחזיק בדרך פליגי, א"כ סולה מלתא דברי בן עזאי היא. תדע דאל"כ מה ע תשובה שהשיב לו ר"ע בהיושב בביתו וכו' והרי גם המחזיק בדרך אפשר שישמע מבלי שיחקור, אלא דר"ע ס"ל דהמחלוקת בין היושב בביתו למי שהוא בדרך, שהיושב

ל) כירושלמי אית לפשוט יותר מן המשנה וגם נסתר שיטתו של מ"ר. (אהבת מיהן). ג) עי' דף ד' ע"א בתוס' דמיירי גם מזרה נמזרה ע"ש.

ראשון לציון

פ"א ג תוי"ט ר"ה אבל המוציא מרה"י כו' וגמרא והא כתיב לא הוציאו משם מבתיכם כו' וע"ש נדפס על הגליון כ"א אל יצא איש ממקומו ועיין הוספות עירובין י"ז ע"ב ד"ה לאו:

תוספות רעק"א

ג [אות ד] במשנה אבל המוציא מרה"י לרה"ר. לענ"ד נראה מסוגיא דהגירסא במתני' אבל המוציא מרשות לרשות דהרי בחד אוקימתא משנינן דמקרי אין הצדוקים מודים בו דאמרינן הוצאה הוא דאסור אבל הכנסה שרי. ובתוס' כתב עלה דהתנא הכנסה נמי הוצאה קרי לה כראמרינן בריש שבת ובריש שבועות עכ"ל. וחתם אמרינן בך על מתני' דפרק כלל גדול דקתני המוציא מרשות לרשות חייב דבזה שייך לומר דמרשות לרשות היינו הכנסה. אבל הבא אילו קתני בהגיא מרה"י לרה"ר איך שייך לפרש הכנסה. א"ו דהגירסא הבא ג"כ סתם מרשות לרשות. וכן המקשן בשהביא מתניתין תנן יש שבת בתורה וכו' הגירסא לפנינו אבל המוציא מרשות לרשות: [אות ה] ברע"ב ד"ה הרי אלו מקצת הדבר ולא כולו: הא דאצטריך למיתני כולו דבר ולא נפק משום דצדוקים מודו בו היינו בבתו מאונסתו דלית להו הגו"ש וכן אם חמיו ואם חמותו, ומתני' דנקט נדה ושבת וע"ז לא משום דאהנהו דוקא קאי אלא רק לפרש קיום מקצת נקטינהו. תוספות: [אות י] ברע"ב ד"ה המוציא. זריקה והוטטה מותרת. ומשכחת לה נ"כ שהורו שאין שבת בשביעית שטעו בהתיא קרא בחריש ובקציר תשבות בזמן דאיכא חרישה איכא שבת בזמן דליכא חרישה ליכא שבת. והכי מסקינן בסוגיין:

שנויי גוסחאות

לטרד"ה (פסור). בד"ל ובכ"ק ובמכנ"ל ליתא ובבעל יוסף כתב שכן ליתא בפירוש הרמ"ם ובמלוכי (ד"ס). מה שנה זה. וכ"ה בכ"ק ובמכנ"ל וכ"ה בד"ל (וכס ..שנא לן; בכי"מ סה שינוה זה; במכנ"כ מאי שנא זה ולאן יו לשון המכנה (ד"ס. שהיושב בביתו. בכי"מ אמר לו שהיושב. ועי' רש"י. (וזה לא היה אפשר לו שישמע. במכנ"כ דפו"י ..לא ה ח לו אפשר שישמע: בכי"ק ליתא: ג (כנ"ד יום). בכי"מ ליתא. ולא כל הגוף. בכי"ק לא..

תוספות חדשים

ג הר"ב ד"ה אבל הכא כו' ומפכם כו' עכ"ל. בגמרא ליתא עוד חיזון דאמרי דהעבלה שריא בשומרת יום דהעבלה בלסה דזה הא דכתיב:

אמר רבי יוחנן ד"ג *ובמסקנא לא קאי אלא לי איכא כולם הויא הוראה. אי לא לא. והיינו דתנן ואמר להם טועים אתם דאי לא אמר הכי כיון דכולם היו הוי שגגת ב"ד: או אלא היה מופלא של ב"ד כס. ואפילו היה מניגס אלס. ר"ל שבעים ואחד. הרמב"ם. וטעמא בגמ' מפני מה [אמרו] הורו בדבר שהלדוקים מודין בו פטורין [כדפירש הר"ב לעיל] מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו. אלא היה מופלא של ב"ד שם נמי פטורים. מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו: או זקן שלא ראה לו בנים. וכן העתיק הר"ב נס הרמב"ם בפירושו. אבל בחבורו (פי"ג הלכה א' מה"ם) כתב או זקן או שלא ראה בנים וכן בברייתא פרק ד' דסנהדרין דף ל"ו. אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס. ומי שאין לו בנים. והעתיקה הרמב"ם בפ"ב [הלכה ג'] מהלכות סנהדרין. וכתב זקן מופלג בשנים. ובפירוש רש"י זקן שנכנס בכר לעבר גידול בנים ואינו רחמני: עד שיהיו כולם ראויים להוראה. פירש הר"ב שאמר בסנהדרין והתיאבו שם עמך. עמ"ש בזה במשנה ה' פ"ד דקדושין [ד"ה ולא] דלמסקנא מוקמינא אתך נפקא: מביאין פר. רבי מאיר כדאית ליה. ור' יהודה כדאית ליה. ור"ש כדאית ליה. במתני' דלקמן. רש"י: מזידין ועשו שוגגים וכו' פטורים. פירש הר"ב דמזיד לאו בר קרבן. ולכון רש"י דאם כל עדת ישראל יבנו כתיב דבעינן שוגגים בכית דין: **ה** שנים עשר שבטים מביאין. כתב הר"ב דכבר ר' יהודה כל שבט ושבט אקרי קהל שנאמר ויעמוד יהושפט בקהל יהודה. ובגמרא [דף ה' ע"ב] מתקיף דלמא שאני התם דהוי [נמי] בעמין אלא מדכתיב (נחמיה מ"ח) ויאמר אלי וגו' ונתתיך לקהל עמים ומאן איתיליד ליה בעמין. וליכא למימר דהכי קאמר דלכי מתיליד בעמין הוי שנים עשר שבטים קהל. דא"כ ביהושפט אע"ג דהוי תרי אמאי אקרו קהל. וא"ת י"ג שבטים הוה ליה למימר דהא איכא מגשה ואפרים. לא קשיא דמסקינן בגמרא [דף ו' ע"ב] דלא נאמר על בס אחיהם יקראו בנחלתם אלא לנחלה. ובדגלים ונשיאים לחלוק כבוד לדגלים ונשיאים: רש"א י"ג פרים. פי' הר"ב שאין ב"ד מתכפרים וכו' דבוהקריבו הקהל שטעו וס'. דאמר קרא (ויקרא ד') ואם כל עדת ישראל ישגו עד שיהיו כולם מסכימים בשגגה: מופלא של ב"ד. הגדול שבהן ראה בנים. אינו ראוי לדון דיני נפשות שסתמו שהוא אלזרי ולא ירחם: ונאמר להלן עדה. ומפטו העדה: מה עדה האמורה להלן וכו'. בגאמר בסנהדרין (נמדבר י"ח) *)והתיצבו שם עמך. בדומין לך מיוחסין כמותך. פרט לגר ולגתין ולממזר. שאינן ראויין לימנות בסנהדרין: מזידין. שידעו ב"ד שהדבר אסור: פטורים מקרבן צבור. דמזיד לאו בר קרבן הוא. והעושים שוגג. מביאים כשבה או שעיר כמו שאר שוגגים ועשו מזידין אלו ואלו פטורים. ב"ד פטורים שהרי לא עשו הקהל מפי הוראתם ולא תלו מעשיהם בב"ד שהרי ידעו שב"ד טעו. וכל העושים פטורים. שהרי מזידין הן ומזיד לאו בר קרבן הוא: **ה** מביאין פר. האמור בויקרא והקריבו הקהל פר: ובעבודה זרה מביאים פר ושעיר. ואם הורו להתיר באיסור עבודה זרה. מביאים פר ושעיר האמור בפרשת שלח לך. וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה. מלמד שאינה שקולה כנגד כל המצות. הוי אומר זו עבודה זרה. וכתיב התם (שם ט"ו) והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת. ור"מ סבר הלי והקריבו הקהל פר האמור בויקרא בשגגת שאר עבירות. וכן ועשו כל העדה פר ושעיר האמור בשלח לך בשגגת עבודה זרה. הקהל שהורה בלבד הן המביאים אותם. והן ב"ד הגדול: י"ב שבטים מביאין. דסבר ר"י כל שבט ושבט אקרי קהל שנאמר (ד"ה ג' כ') ויעמוד יהושפט בקהל יהודה: י"ג פרים. דסבר ר"ש שאין ב"ד שגגו בהוראה מתכפרים בפרים ושעירים כל השבטים

*) עי' גמ' ד"ד ע"ב ולע"ג (להבת איתן).

אחד מהן שטעו. ואמר להן טועין אתם(ל). או שלא היה מופלא של בית דין שם(לא). או שהיה אחד מהן גר. או ממזר. או נתין. או זקן(לב) שלא ראה לו בנים(לג). הרי אלו פטורין שנאמר כאן עדה. ונאמר להלן עדה(לד). מה עדה האמור להלן. עד שיהיו כולם ראויין להוראה. אף עדה האמורה כאן עד שיהיו כולם ראויים להוראה. הורו בית דין שוגגים. ועשו כל הקהל שוגגין. מביאין פר. מזידין. ועשו שוגגין(לה). מביאין כשבה ושעירה(לו). *שוגגין. ועשו מזידין(לז). הרי אלו פטורין(לח): **ה** הורו בית דין. ועשו כל הקהל או רובן על פיהם. מביאין פר(לט). ובעבודה זרה(מ) מביאין פר ושעיר(מא). דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שנים עשר שבטים. מביאין שנים עשר פרים(מב). ובעבודה זרה מביאין שנים עשר פרים ושנים עשר שעירים. רבי שמעון אומר שלשה עשר פרים. ובעבודה זרה

לא

יבין תפארת ישראל יבין

שהלדוקין מודים בה, ב"ד פטורים והעושין חייבים, דזה לא מחבב הוראה, מיהו אפילו באינו מפורש, דוקא באמרו בפירוש מותרים אתם לעשות. אבל באמרו דעב"פ לכתחילה אסור רק שאין חייבים עליו חטאת בדיעבד, הב"ד פטורים, וכל יחיד ויחיד שעשה חייב [רמ"ל פי"ב משגגות. ואין לתמוה האיך אפשר שיטעו ב"ד בדברים פשוטים כאלה. וי"ל דבבית דין שהיו לדוקים שפיר היה אפשר והרי נ"כ שרפו בת כהן בזנותה בחבלי זמורות מדלא היו בקיאין [בסנהדרין פ"ו מ"כ] מכש מוכח דבבית שני נתמנו ע"פ המלכות. ולהכי לא בדקוש מקודם לם בקיאין בדיני התורה]: ל) ואפ"ה לא חזרו בהן, וכיון דאמר להן כך לא הסכים בהוראתן, ולא היו סולן בהוראה זו מכמ"כ בבתקן, אף דידע בטעו מדשתק הרי הסכים: לא) שלא היה ראוי הוראה כס, אף שהיה כל המעיין בל ע"א סנהדרין שלם: לב) מופלג בזקנה. דג"כ פסול מלהתמנות בסנהדרין [בסנהדרין ל"ו ג']: לג) לרמב"ם [שם], גרם לו שלא ראה בנים, דג"כ פסול מלהתמנות בסנהדרין [בסנהדרין שם]. ולפי ני' הספר לא מיירי ריש

במופלג בזקנה, רק כל אחד ואחד מסנהדרין נקרא זקן. כמו מפי שבעים וסנים זקן [זבחים פ"א מ"ג]. וכ"כ זקן יוסב [יומא דל"ה ה']. ואדא מלתא קאמר תנא: לד) בדיני נפשות כתיב ונפטו העדה: לה) שידעו ב"ד באסור, ואפ"ה הורו להיתר, אעפ"י שהקהל עשו בטנג שסמכו על הוראתן, אפ"ה ב"ד פטורי, דמזיד לאו בר קרבן הוא: לו) ר"ל כל יחיד ויחיד שעשה מביא כשבה לו בעירה לחטאת: לז) שידעו שטעו הב"ד, וידעו ג"כ באסור לשמוע בקולם בכה"ג, ואפ"ה עשו: לח) הב"ד מבוש דלא תלו הקהל בהוראתן, דהרי ידעו שטועין הב"ד ואפ"ה עשו. וכל יחיד ויחיד פטור, דמזיד לאו בר קרבן הוא ומיירי בידע בבכה"ג אין מלוה לשמוע לב"ד ועיין בזה לעיל סי' י"ח: לט) הב"ד מביאין מהלהן פר העלם דבר כל לבור, האמור בפרשת ויקרא: מ) ואם הורו לכתר באיסור עבודת ע"ז: מא) ב"ד מביאין פר לעולה ושעיר לחטאת, האמורים בפרשת שלח לך: מב) דס"ל כל שבט ושבט אקרי קהל, וס"ל נמי דלבור מביאין

הפר, והפר והשעיר בע"ז ולא הב"ד:

הורו ב"ד שוגגין. מיי' פי"ב שם ה"ח והי"ב סמ"ג שם: מזידין ועשו שוגגין. מיי' שם פי"ב ה"ו כסמ"ג שם: שוגגין ועשו מזידין. מיי' יסודלמי כלן פ"ח ה"ט מיי' וסמ"ג שם: **ה** הורו ב"ד ועשו כל הקהל ד' ע"ב: דברי ר"מ מיי' יסודלמי פ"ח ה"ח ופ"ב ה"ג: שנים עשר שבטים כו' ובע"ז מביאין כו'. מיי' שם פי"ב ה"ח: רש"א י"ג פרים. מי' פ"ח:

שנויי נוסחאות

ד שלא ראה לו בנים. וכ"ס בד"ל וכ"ק וגמכי"ל ביקנוט ויקרא דמן הס"ט ת' שלא היה לו..; במסב"ב ונמס' דפו"י שלא ראוי לבנים; בכי"מ שלא היה ראוי לבנים ועי' הו"ש. הרי אלו פטורין. בד"ל ודפו"י וכ"ק במסב"ב ונמכי"ל הרי זה פטור. **להקן** (עד שיהיו) בולם, בכי"ק ונמכי"ל ונמכב"ב ליתא. כאן (עד שיהיו בולם) ראויים. בכי"מ ליתא; במכי"ל ליתא למלי עד שיהיו. כשבה ושעירה. בכי"ק כבשה..; בכי"מ ונמכי"ל ..או שעירה: **ה** הורו ב"ד ועשו כו'. מכאן ועד הדבור הורו ב"ד של אחר מן השבטים כו' ליתא בד"ב בטעות; בכי"מ הורו ב"ד שוגגין ועשו.. ובע"ז (מביאין) י"ב. בכי"מ ליתא; במכי"ל בטעות ובע"ז י"ב שבטים מביאין י"ב שעירים.

ראשון לציון

ד במשנה אי זקן בלא רחם (לו) בנים ע' יבל"מ: **ה** תי"ט ד"ה י"ב שבטים כו' כל שבט ושבט אקרי קהל כו' עיין יבל"מ:

תוספות רעק"א

ד [אות ז] במשנה שוגגים ועשו מזידים הרי אלו פטורים. קשה לי הא הו"מ למנקם גם בזה מביאים כשבה ושעירה כגון שהיו מזידים שידעו שהב"ד הורו שלא כדין כי ידעו הלאו אבל לא ידעו הכרת דלא מקרי עשו עפ"י ב"ד לחייב פר דהא ידעו שאסור בלאו לעשות כן ומביאין כשבה ושעירה דהוי שוגגים כיון דשנינו בברת בדקי"ל פ"ו דשבת רס"פ ע"א) בר"י דשגג בברת אעפ"י שהזיד בלאו חייב קרבן. וכן לר"ל שם משכחת שידעו העשה כס"ש תוספות שם וצ"ע: [אות ח] תי"מ ד"ה וידע. ובמסקנא לא קאי. היינו דלפ"ר בעינן שיהיה הפיקוח מרבינים בראשם כאילו מסכימים להריא. ולמסקנא אפבשתקו סני:

חלא חייבים להביא פר וכעיר לעלמם: שבעה שבטים. שהם רוב מנין של שבטים אע"פ שהן מיעוט ישראל או ח) רוב מנין ישראל. ואע"פ שיהיו ממיעוט מנין השבטים ואפי' עשה שבט א' והוא רוב ישראל. ב) מביאים כל שאר השבטים שלא חטאו על ידי אלו החוטאים: שמנה פרים. דסבר ר"ש שאין לותן שלא חטאו מביאים ע"י החוטאים. והלכה כר"י: ועשה אותו שבט. לעלמו ואין כאן רוב מנין ישראל. ולא רוב השבטים: וחכ"א אין חייבים וכו'. והלכה כחכמים:

שלשה עשר פרים מג) ושלשה עשר שעירים. פר ושעיר לכל שבט ושבט. פר ושעיר לבית דין מד). הורו בית דין ועשו שבעה שבטים מה). או רובן מו). על פיהם מז). מביאים פרים מח). ובעבודה זרה מביאין פר ושעיר. דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שבעה שבטים שחטאו. מביאים שבעה פרים. ושאר שבטים שלא חטאו. מביאין על ידיהן פרים מט). שאף אלו שלא חטאו מביאין על ידי החוטאים. רבי שמעון אומר שמנה פרים. ובעבודה זרה שמנה פרים ושמנה שעירים. פר ושעיר לכל שבט ושבט. ופר ושעיר לבית דין נ). הורו בית דין של אחד מן השבטים. ועשה אותו השבט על פיהם. אותו השבט הוא חייבי). ושאר כל השבטים פטורים. דברי רבי יהודה. וחכמים אומרים אין חייבים אלא על הוריית בית דין הגדול בלבד נא) שנאמר (ויקרא ד') ואם כל עדת ישראל ישגו ולא עדת אותו השבט נב):

לריכא. ועמ"ש בפ"ב מ"ב: הורו ב"ד של ח' מן השבטים וכו'. אותו השבט חייב. דר' יהודה ס"י דהקהל דמעיני הקהל. נמי דרים: ועשה אותו השבט. פי' הר"ב ואין כאן רוב מנין וכו' ודברי תימה הן דמשמע דאי הוו רוב מנין אפי' שאר שבטים חייבים והא ליתא. דלא אמרן לעיל בסמוך דשבט א' מחייב שאר שבטים אלא בהוראת ב"ד הגדול. כמ"ש שם. וז"ל הרמב"ם לדעת ר' יהודה שבט א' שעשה בהוראת ב"ד הגדול שאר השבטים מביאין על ידו כשהיה רוב הקהל ולפיכך אומר בכאן ושאר שבטים פטורים. לפי שהיה אותו השבט עושה בהוראת עלמו. ע"כ:

ח) בר"ב ד"ל או רובן רוב כו'. ב) המלאכ"ש מגיה של"ל ס"ל לר"י דמחייבין כו'. ועי' ב"ד וס"ל ולדברי כולם משמע דאין דבור הר"ב הזה קאי על דברי ר' יהודה. אבל לני לומר לי שהאיין הוא על דברי ר"מ שבשם שבטים או רובן. ולכך דמביאים כל כו' הוא דבור בפ"ע וקאי לדברי ר"י וכ"ל ושאר שבטים מביאים. כל שאר שבטים שלא חטאו מביאין ע"י כו'. ונגרסתו לא כי' במבנה מלות „שלא חטאו".

יכין — תפארת ישראל — יכין

מג) דס"ל דאין ב"ד מתכפרים בפרים שהביאו הקהל: מד) דהיינו רוב מנין השבטים. אף שהן מיעוט מספר ישראל: מה) ר"ל רוב כל שבט ושבט. וה"ה רוב ישראל אף שאין רק משבט אחד: מו) שעשו על פי הוראת הב"ד: מז) ר"ל מביאין הב"ד פר: מח) ר"ל כל שבט ושבט אף שלא חטא מביא פר לעלמו [ס"ק בס"ם, וכך פסק הרמב"ם (פי"ב משגגות). ותמיהני שלא ביאתו כן הל"כ ותוי"ט]: מט) ובהגה ב' בבי קיי"ל כר"י [רמב"ם פי"ב משגגות]: נ) אף שאותו השבט לא היה רוב מניין ישראל: נא) ולריך נמי רוב מניין ישראל, או רוב מניין השבטים: נב) והיי"ל בהא כחכמים [שם]:

פרק ב **א הורה** כהן מביא. והוא מופלא לאוי להוראה. גמ': מביא פר. שנאמר בפ' ויקרא אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר וגו' [ועיין לקמן מ"ו] ובגמ' פשיטא אמר אביי הב"ע כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה. ובטעה (בטעה) [נ"ל שעשה] אמר הריני עושה על דעת הוראתי מסו דתימא כיון דאילו מתידע ליה הדר ביה. כמזיד דמי. ולא לחייב [קרבן]. קמ"ל: מזיד ועשה שוגג פטור. לגמרי קאמר כמ"ש במ"ג: שהוראת

ר"ע מברטנורה

פרק ב **א הורה** כהן משיח. כ"ג המשוח בשמן

פרק ב **א הורה** כהן משיח לעצמו נ) ועשה שוגג ועשה שוגג ב) מביא פר. שוגג ועשה מזידג). מזיד ועשה

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ב א) ר"ל כה"ג המשוח בשמן המשחה, שהיה רגיל להוראה, והורה היתר לעלמו בדבר שחייבין עליו כרת, ועשה כהוראתו: ב) ר"ל שגג בהוראה ועל סמך אותו שוגג שהיה לו בהוראה עשה המעשה, אף דבשעת המעשה נכח מאיזה הטעם התיר, עכ"פ מדקאמר הריני עושה על דעת הוראתי, אינו מזיד, ולהכי מביא פר: ג) ר"ל שבתחלה שגג בהוראה, ואח"כ נכח שהורה בה היתר, ועשה במזיד, ולאו דוקא במזיד, רק ר"ל שלא עשה על סמך אותו שוגג שהיה לו בהוראה. כגון שהורה אחלב הכלאיים מותר, ואח"כ לא זכר הוראתו, ומתחלף לו חלב זה בשומן ואכלו, וכ"ש בעשה מזיד ממש:

ציונים

ר"א ז' שבטים שחטאו. ג' פ"ח מ"ו פי"ל מה"שגגות"ל פמ"ג צשון כי"ל: שאף אלו שלא דמאו. מ"ו ופמ"ב שם:

שנויי נוסחאות

לכל שבט (ושבט). בכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ל ליתא. שבעה שבטים. במשנ"ל שבטים שבעה. מביאין ע"י פר. בכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ל.. פר פר וב"ה בכ"ש. מביאין ע"י החוטאים. במשנ"ב. חוטאין; במשנ"ר מביאין על ידיהם פר פר ע"י החוטאים והוא מגומגם. לכל שבט (ושבט). בכי"ק ובכי"מ ובמשנ"ל ליתא. של אחד מן השבטים. בד"ל לאחד.. אותו השבט הוא חייב. במשנ"ב אותו שבט.. וכן בכוף המשנה. אין חייבים. בד"ל אינם.. הוריית. בכי"ק הוראת; בד"ל ובמשנ"ב הוריות. שני (ואם בל) עדת. בכי"ק ליתא. ישגו ולא עדת. במשנ"ר ישגו ונעלם דבר מעיני הע"ה ולא..; בכי"ק לא עדת:

תוספות הדשים

ה בחוי"ם ד"ה שאף אלו כו'. ועיין בלחם משנה פרק י"ב מה"ם שהאריך בפסק הגמרא דלקמן לנ"ל לריך נני שבט אחד רוב ישראל:

תוספות רעק"א

ה [אות ט] בטשנה שמנה פרים וכן בשבט א' שחטא מביאים ב' פרים פר לשבט ופר לב"ד ואם חטאו המשה או ששה שבטים והם רובא בנברי או שבעה שבטים ואינם רובא בנברי נחשבים הכל לשבט אחד ומביאים רק ב' פרים וולת אם הם רוב בשבטים ובנברי בזה ס"ל לר"ש דכל שבט ושבט מהחוטאים מביאים פר:

פ"ב א הורה כהן משיח לעצמו. ג' פ"ב מ"ו: עפ"ו מה' שגגות ה"ל פמ"ג מעין ה"ל: שוגג ועשה מזיד כו' שהוראת כהן משיח כו' מיי' שם פ"ל וכ"ב וג': **תוספות הדשים**

פ"ב א במשנה שוגג ועשה שוגג מביא פר ועיין בהוי"ע מה שהביא בשם הגמרא דבכ"ע כגון שהורה ושגג מלאה טעם כו' ולתנו הוספות לעיל פרק קמא משנה ד' דקתני שוגגין ועשו שוגגין לא סיים נמי פשיטא וצ"ל תנא דהכי הכא דהתם ליכא לשנויי כדהכא דהיכי ס"ד למימר דעולהו סנהדרין שכחו מלאה טעם הוא עכ"ל:

שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת כ"ד. כדפי' הר"ב במ"נ: **ב** מתכפר לו בפ"ע. כגון דמורו בתרי איסורי כ"ד בחלב. והוא בעבודה זרה. [ת"ל לאפוקי כדאיתא בגמ'] (דף ז' ע"ב) דאי הורה הוא בפ"ע. ולא הורו כ"ד כלל לא לצריך למתני דחייב להביא פר דמקרא מלא הוא אלא כי אצריך למתני כגון דהורו כב' איסורי. רש"י: שאין כ"ד חייבין וכו'. לכון הר"ב כלומר דין הוא שהמשיח מתכפר וכו'. וכן פירש"י וההוא דפירש הר"ב לעיל דנפקא לן מקרא דכתיב על חטאתו. הכי איתא בברייתא. אכל ק"ל דבגמ' מייתי לה אמתני' וקאמר מה"מ דת"ר וכו'. ואי איתא דמתני' אתאין סמיך. מאי קשיא ליה. ומאי מהדר ליה. הא מתני' נופלא תני טעמא. אלא ל"ל דתנא דידן ללו לראיה מייתי אלא מילתא באפי נפשה היא. וה"ק ואין. וכה"נ ריש פ"ק דבילה [מ"ב] שאפר כירה וכו' מפרשי' בגמ' ואפר כדפי' הר"ב שם וכבר כתבתי בסוף פ"ו דערובין [ד"ה אמין] בשם הרא"ש דמפרש לה הכי במתני' דהתם. ואע"ג דלא אהמר עלה בגמ' כלום. ושם הבאתי לו ממכיות אחרות לראיה לדבריו. וכך ל"ל נמי הך דהכא דהוי כמו ואין. ומבוש כהן משיח נסיב לה הכא. אע"ג דלעניין ב"ד כבר תנן לה לעיל פ"ק מ"ג. וא"ג מיידי איך דאין חייבים וכו': שאין ב"ד וכו'. רש"י פי' ר"מ היא דאמר לעיל סוף פ"ק ב"ד מביאין וכו' ולפי מה שכתבתי לעיל בריש הפרק [ד"ה ואלו] בשם הר"מ אין לדקדק במאי דתני ב"ד. וכ"ע אתיא: וכן המשיח. כדפירש הר"ב במשנה דלקמן: לא בעבודה זרה. דתנו רבנן לפי שילאה עבודה זרה לדון בעצמה [פירוש רש"י שילאה מכלל פר העלם דבר של גבור לדון בעצמה בהבאת פר ובעיר ע"כ]. יכול יהו חייבים על עקירת מצוה כולה נאמר כאן מעיני כו': **ב** וכן המשיח. פירש הר"ב אינו חייב קרבן וכו' ולא כתב אינו חייב פר. כמ"ש בגבור. מטעמא דכתב רש"י דמשיח פטור מכלום כדאמר לקמן בפרק בתרא [דף י"ט] מעם האדון פרט למשיח דאינו מביא בשגגת מעשה כלל. ועיין בפירוש הר"ב משנה ז' בדברי ר"ש: ולא בעבודה זרה וכו'. פירש הר"ב דילפינן עבודה זרה משאר מצות מגזרה שוה כו' דבעבודה זרה לא כתיב בית דין. דהא כתיב ואם מעיני העדה נעשתה בשגגה והיינו מעשה. ומעשה אינו תלוי בב"ד. רש"י לעיל דף ז' ע"ב: אין חייבין. אפשר לי לומר דהא דדייק הגא למתני אין חייבין והוי מצי למתני ולא בעבודת כוכבים אלא וכו' וכדתנן לעיל וכן לקמן דמכוס דבשגגת מעשה פליג ר' כדתניא בגמ' וה"ה דמתני' ר' היא ומש"ה לא קתני וכן משיח. קמ"ל במאי דתני אין חייבין כלומר דאף כהן משיח אינו חייב אבל בגמ' דייק לה כי היכי דבסיפא לא קתני וכן משיח. ואיכא מאן דפליג אלא ה"ה ה"ג ה"ה. ואיכא למידק אמאי נסיב מסיפא ולא מריפא: אין ב"ד בשמן המשחה הורה היתר לעצמו ועשה מעשה בעצמו בדבר שחייבים על זדונו כרת: **ב** מתכפר לו בפ"ע. חייב להביא פר בפ"ע: הורה עם הצבור. °עשיה הוא אחד מן הסנהדרין שנגנו בהוראה. מתכפר לו עם הצבור בפר העלם דבר של גבור ואינו צריך קרבן אחר. דסד"א כי היכי דביום"כ אינו מתכפר עם הצבור. דהא כתיב (ויקרא ט"ז) ושחט את פר החטאת אשר לו ה"ג יהיה צריך קרבן בפ"ע. קמ"ל דלא. ונפקא לן מקרא דכתיב (שם ד') על חטאתו אשר חטא בחטאת המיוחד לו. מביא קרבן בפ"ע. ובחטאת שאינו מיוחד לו. אינו מביא קרבן בפ"ע: שאין ב"ד חייבין. כלומר דין הוא שהמשיח מתכפר עם הצבור שהרי אין ב"ד חייבין וכו' וכן המשיח. אלמא סיכוה המשיח לב"ד בכל ענינו א"כ כשהורה עם הצבור דין הוא שיהיה בזה לצבור ויתכפר עם הצבור: ולא בעבודה זרה עד שיורו לבטל מקצת. לפי שנאמר בשאר מצות (ויקרא ד') ונעלם דבר מעיני הקהל ונאשם בעבודה זרה (נמדבר ט"ו) והיה אם מעיני העדה וגו' מה בשאר מצות ונעלם דבר. ולא כל הגוף. אף בעבודה זרה דבר ולא כל הגוף: **ג** אין חייבין אלא על העלם דבר. ב"ד שהורו לצבור על אחת מכל המצות. אין חייבין להביא פר העלם דבר של גבור אלא על העלם דבר שבגנו בהוראה ונעלם מהן הדין: עם שגגת מעשה. ובגנו רוב הצבור ועבו מעשה על פיהם. דכתיב יבגו ונעלם דבר שגגת מעשה ונעלם דבר: וכן המשיח. וכן ב"ג המצות בשמן המשחה אינו חייב קרבן עד שיעלם ממנו הדין. ויעשה הוא עצמו מעשה בשוגג ע"פ הוראה שבשב דכתיב (ויקרא ד') לאחמת העם מלמד שהמשיח כעם: ובעבודה זרה אין חייבין. (ובעבודה זרה) בב"ד שבגנו בהוראה בעבודה זרה חייבין פר ובעיר: אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. כשאר כל המצות דילפינן עבודה זרה משאר מצות מג"ם דמצוה מצוה כדכתיבינן לעיל: אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת. שכל הכריתות שבהורה הן

ל"ו

יכין — תפארת ישראל — יכין

ד) ר"ל שהתיר אף בידע שאסור, רק דבשעת מעשה היה שוגג, כגון שנתאנף לו אחד בשומן וחלבו בין שהורה לו לא הורה בטעות פטור לגמרי מקרבן. וה"ה בשגג בהוראה, ואח"כ בנו בחילוף חלב בשומן פטור לגמרי, וכמ"ש לעיל סי' ג': ה) לגמרי מכל קרבן [כמ"ג]: ו) ר"ל שגם בכה"ג צריך שיהיה ההוראה והמעשה שניהן בשוגג, כהוראת ב"ד לגבור [פ"א מ"א]: ז) אפילו אם באותו שעה גם הב"ד טעו בהוראתן באיסור אחר, כגון שטעו ב"ד בחלב והוא בדם, או איפכא כיון דאסורים אותקין, מביאין כל אחד קרבן לעצמו: ח) ר"ל עם הסנהדרין: ט) שטעה הוא והן בהוראה באיסור אחד, ועשה הוא וכל ישראל כהוראתן: י) ולא להביא פר בפ"ע. ומ"מ. מפני שאין

*) עיין נמוקי ז"ל שאין ב"ד חייבין (לחגגת ח"ה):

וכו': יא) כלעיל [פ"א מ"ג]: יב) גם המשיח כך דינו: יג) אין חייבין ב"ד לא כה"ג: יד) אלמא הוצרו משיח וב"ד בכל עניינים. א"כ ה"ה בהורה עם הב"ד, ומי הדין כך שיהיה שוה לב"ד, שאין מביאין קרבן לעצמן אף כשעשו עם הצבור. [וגיל"] דאפשר מה דקאמר תנא שאין ב"ד וכו' הוא כמו שאפר כירה מוכן ריש פילה, ור"ל כמו ואין ב"ד וכו'] : טו) אין ב"ד חייבים פר העלם דבר: טז) ר"ל צריך שיהיה נעלם הדין מהב"ד, והורו שלא כדין, ועשו הקהל בשוגג על סמך אותה הוראה [כפ"א פי' ד']: יז) דאינו חייב פר, רק בעשה בדין, ועשה ג"כ מעשה על פי הוראתו. אבל בעשה בשוגג, מבלי שסמך על הוראתו, פטור לגמרי [רמב"ם פע"ו משגגות ה"ג]: יח) ר"ל גם כשהורו היתר בע"ז אין חייבים לא הב"ד ולא הכה"ג, אלא וכו': יט) דע"ז

דינו

ב הורה בפני עצמו. ז"ל ר"ש מ"ש מ"ב מ"ג בשגגה פ"ג: הורה עם הצבור. מ"ש שם כ"ד: וכן המשיח. מ"ש שם ה"ג: ולא בע"ז. מ"ש שם וז"ל ר"ש ופ"ג ה"ב מ"ב בפרק מ"ז: **ג** אין חייבין אלא על העלם דבר. ז' ע"ב מ"ש פ"ב מ"ב שגגות הלכה ג' וז"ל ר"ש ה"ג: וכן המשיח. מ"ש שם כפ"ו ה"ג ה"ב: אין ב"ד חייבין. חי' ר"ש יבמות מ' ע"ב מ"ש פ"ב ה"ג:

שנויי נוסחאות

פ"ב א שהוראת. ב ד"ל ג ובכ"ק ובמכני"ל שהוראת וכן בסמוך. **ב** (ועשה בפ"ע) בד"ל ליתא. שאין ב"ד חייבין. בכ"מ אין ב"ד.. ועי' תו"ש וכתוס' הרא"ש. ולקיים מקצת. בכ"ק ליתא מן מקצת עד מקצת. **ג** שגגת המעשה. בכ"מ ..מעשה וכן בסמוך. ולא בע"ז (אין חייבין) אלא. בכ"מ ובמכני"ל ליתא; בד"ג ובע"ז אלא ליתא גם למלי לא ועי' תו"ש. אין (ב"ד) חייבין. בד"ג ובכ"ק ובמכני"ל ליתא וכן ליתא בכ"מ (וסב ואין..) וכן ליתא בע"ג. עד שיורו בדבר. בד"ג ובכ"ק ובכ"מ ובמכני"ל אלא על דבר.

תוספת רעק"א

פ"ב ב [אות י] ברע"ב ד"ה הורה. שהיה הוא אחד מן הסנהדרין, בבאר שבע תמה דבסוגי' משמע להדיא דת"ל א רק אם מורי בב' איסורי אבל לא תליא כלל אם הוא אחד מסנהדרין או לא:

לקוטים

ג תו"ם ד"ה אין חייבין וכו' והו"מ וכו' פי' דכי היכי דבמשנה לעיל תנן ולא בע"ז עד שיורו וכו' וסכי נמי במס' דלקמן ולא הזכיר בהו חיובא לאיתני ולא בע"ז אין חייבין עד שיורו וכו' ה"מ נמי הכו"מ למיתני הכי בהך ולימא ולא בע"ז אלא על העלם דבר וכו' אלא מש"ה איכפל ותני אין חייבים לומר דקאי אהכוויהו בין לב"ד ובין אמשיח דכולהו אריכים העלם דבר עם שגגת מעשה וכ"ד ארלה שנתלבנו בזה ולא הבין דברים הנכונים שכתב וז"ל לא ידענא מאי קאמר דלעיל וכן לקמן לא תני ולא בע"ז אלא וכו' אלא ולא בע"ז עד וכו' ובסא לא מצי למיתני כי הסוא לישנא ולא בע"ז אין חייבים וכו' ומשמיה לי על התוי"ע דדייק הכא ולא דיק מני בהא דבמרא ע"כ ואין אנש בדברים אלו הרייב אלא דבכל היינו עד דלעיל ולקמן אלא דהתם שייך לישנא דעד ובהתם נמי בריתא דהכיא שאין ב"ד חייבים עד שיורו וכו' ולא קאני

ל"ז. ועל כולן חייבין על שגגתן חטאת. חוץ מחמשה שבהן אין חייבין על שגגתן חטאת. והן מילה וקרבן פסח. לפי שהן מצות עשה. אע"פ שיש על זדונן כרת אין חייבין על שגגתן חטאת. דכתיב בחטאת (ויקרא ד') אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה. ומנדף. מפני שאין בו מעשה והכתוב אומר בחטאת לעשה בשגגה יצא מנדף שאין בו מעשה. וטומאת מקדש וקדשיו אין חייבין על שגגתן אלא קרבן עולה ויורד האמור בויקרא. וכל הגך אין ב"ד מביאין חטאת על שגגתן. ולא המביא. נמצאו כל המצות שב"ד וכהן המביא מביאין עליהן קרבן בלעים ואחת מצות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה: **ד** אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבמקדש. ב"ד שהורו וטעו בטומאת מקדש וקדשיו אין מחויבין להביא קרבן לבור: על עשה שבמקדש. כגון שנטמא במקדש שמצוה לו ללאת בקלרה והם שהה וילא באחרוכה חייב כרת. וב"ד שהורו לו ללאת באחרוכה אין חייבין קרבן לפי שאין על שגגה זו קרבן חטאת. כלומר יחיד שטעה ושגג בזו וילא באחרוכה אינו חייב חטאת קבועה אלא קרבן עולה ויורד: ולא תעשה שבמקדש. שלא יכנס למקדש בטומאתו: ואין מביאין אשם תלוי וכו'. שכל דבר שחייבין על שגגתו חטאת קבועה מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי. וטומאת מקדש הואיל ואין חייבין על שגגתו חטאת. אין מביאין על לא הודע שלו אשם תלוי: על עשה שבגדה. היה משמש עם הטהורה והמרה לו בטומאתי עתה בשעת תמידים. מצוה עליו לפרוש. ולא יפרוש מיד שהיליאה הנאה היא לו כביאתו אלא נוטע לפרנסו בקרקע. וממתין עד שימות האחר ופורש בלא קוכי. וזהו עשה שבגדה. ואם שגגו ב"ד בהוראה זו והורו שיפרוש מיד חייבין פר העלם דבר לפי שהיחיד חייב על שגגתה חטאת: **ה** אין חייבין על שמיעת הקול. שהשביעו חברו אם יודע

כרת ושגגתו חטאת[כג]. וכן המשיח. ולא בעבודה זרה[כא] עד שיורו על דבר שזדונו כרת. ושגגתו חטאת[כב]: **ד** אין חייבין[כג] על עשה ועל. לא תעשה שבמקדש[כד]. יואין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש[כה]. אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבגדה[כו]. ומביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבגדה[כז]. איזו היא מצות עשה שבגדה פרוש מן הגדה[כח]. ומצות לא תעשה לא תבא אל הגדה[כט]: **ה** אין חייבין[ל] על

חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת וכו'. פי' הר"ב שכל הכריתות שבתורה הן שלשים וכמ [ומני להו ברים כריתות] ועל כולן חייבין על שגגתן חטאת דכתיב (במדבר ט"ו) תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה וגו' הוקשה כל התורה כולה לע"ז מה להלן ע"ז [כדפי' הר"ב סוף פ"ק] שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. אף כאן שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת. וילמד עליון. פ' דמי תשנו דבלבור. מתחתון. מדכתיב ואם נפש וכתיב תורה אחת וגו' גמרא [דף ח']. ומ"ש הר"ב חוץ מחמשה. דטומאת מקדש וקדשיו תרתי. טומאת הבא למקדש וטומאת האוכל קדש: [וכן המביא וכו'. עיין מ"ש במשנה ז' בדבור המתחיל אשם ודאי וכו']: **ד** אין חייבין על עשה וכו'. פירש הר"ב ב"ד שהורו. וכן פירש"י משום דכהקומשיח פלוגתא בסוף פרקין בגמ' [דף ח']: על עשה שבמקדש. פירש הר"ב כגון שנטמא במקדש וכו' כדתנן במשנה ג' פ"ב דשבועות: ואין מביאין אשם תלוי וכו'. כתב הר"ב שכל דבר שחייבין על שגגתו וכו' [עיין ברים מחניתין ז'] יליף לה בגמרא דבחטאת קבועה כתיב ואם נפש וגו' מכל מצות ה' וגו' ואשם. ובאשם תלוי כתיב נמי מכל מצות ה' וגו' ואשם. וכ"כ הר"ב במשנה ב' פרק ה' דכריתות. ומ"ש הר"ב וטומאת מקדש הואיל ואין חייבין על שגגתו חטאת. כ"ל קבועה. אבל עולה ויורד לא קרינן חטאת סתמא: פרוש מן הגדה. כשנטמאה בשעת תמידים כדפירש הר"ב. ומשנה ד' פ"ב דשבועות כתבתי מגא ילף לה. ורש"י שפירש בכאן פרוש מן הגדה. כלומר בשמוך לוסתה לא דק דהשיא מלאה אחריתא אתם בברייתא ולא קאי אמתניתין: ומצות לא תעשה לא תבא אל הגדה. פירוש כשנטמאה בשעת תמידים. וילף לה בגמ' פרק ב' דשבועות דף י"ח דכתיב (ויקרא י"ח) ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. ולא תקרב נמי לא תפרוש הוא דכתיב [ישעיה ס"ה ה'] האומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך פירש"י ליגי הדור היו אומרים לגביא עמוד בעלמך אל תגש בי שלא אטמאך שאתה קדוש ואני טמא. קדשתיך. ממאתיך. כמו הן יבא איש בשר קדש. (חגי ב') וכמו פן תקדש (דברים כ"ג): **ה** אין חייבים וכו'. פירש הר"ב לא ב"ד ולא המשיח. וכן פירש"י ולפי מאי דפי' במתני' דלעיל

יבין תפארת ישראל יבין

דינו כשאר איסור כרת: ב) חטאת קבועה. דל"ל חייבי כריתות הן [ברים כריתות], ועל שלש חייבים חטאת, חוץ מד', פסח ומילה מדהן עשה, ובחטאת כתיב אשר לא תעשינה. וחוץ ממנדף, מדאין בו מעשה. וחוץ מטומאת מקדש וקדשיו, מדחייבין רק חטאת שאינה קבועה, דהיינו קרבן עולה ויורד האמור בפרשת ויקרא, כלקמן. נמצא שאין ב"ד אלא כה"ג מביאין קרבן רק על ל"א מצות: בא) אין חייבים ב"ד אלא מסיח בקרבנותיהן כשטעו בדיניה בהוראתן: בב) לאפוקי חבור וגשוק שאין חייבים עליהן חטאת, לפיכך בהורו שמותרין בע"ז, פטורים: בג) מדקתני סתמא, משמע דהכא נמי בב"ד אלא מסיח שטעו מיירי, ככל הגך אין חייבין דלעיל ומתני' דלא כר"ע, רק כר"ש דס"ל הכי בסוף פרקן: בד) היינו טומאת מקדש וקדשיו [ועי' לקמן נפרקן מ"ז]. לא תעשה שבמקדש, היינו בטומאת כבר, דאסור לו לכנס למקדש. ועשה שבמקדש, כגון בטומאת במקדש דמצוה לו ללאת בקלרה ולא באחרוכה. וכמו כן לשון אכילה קודש. בטומאת קודש אכילה, היינו ל"ת שבקודש. ובטומאת בשעת אכילה, שצריך לפרוש מהאכילה היינו עשה שבקודש. ובהורו ב"ד בחלו להתיר האכור, אף דיחיד מביא עליהן חטאת, אפ"ה אין מביאין קרבן, מדאין יחיד מביא על חטא כזה חטאת קבועה, רק קרבן עולה ויורד:

כה) מי שמסופק לו אם חטא בחלו, אינו מביא אשם תלוי, מדאין חייבין על ודאן חטאת קבועה: כו) מפרש ואזיל: כז) במסופק לו אם חטא בעשה לו ל"ת שבמדה, מביא אשם תלוי, דהרי בודאה מביא חטאת קבועה. וה"ה בכל חייבי חטאת קבועה, רק נקט כדה, מדאין בכל חייבי חטאת עשה דפרוש, דהיינו שבתחלה מותר היה, ובאמצע המעשה יהיה חיובו לפרוש עם מעשה, זהו רק בגרה. ואילה"ק הרי שפור משכח"ל בעיתר וחמץ שעד אותה הזמן היו מותרים ואח"כ נאסרו. יל"ל אתם לא שייך לומר פרוש, דהאכילה לא הבליעה כשבבר הוא בפיו תחלת המעשה הוא: בח) כגון שהיה משמש עם הטהורה, ובשעת תמידים הרגישה, פליטת דם מרחמה ואמרה לו נטמאתי אתמא, נמצא האש יפרוש ממנה מיד חייב כרת, דיליאתו הנאה היא לו כביאתו, אלא שומך על ידיו ורגליו אלא יהנה מנופה, וממתין כך עד שימות האחר, ואז שורש ח"ע ממנה בלי קשוי. ואם שגגו ב"ד לו משיח והורו שמותר לפרוש מיד, הרי טעו בעשה שבגדה, שמצות עשה היא, שיעשה מעשה כשיפרוש, בלופן הכ"ל, כלעיל: בט) דהיינו בהורו ב"ד לו משיח שמותר לבוא על אשתו שמיך לוסתה. ואחר שבעל כך, נמצא דם על עד שלו שקנה בו אחר תמידים, דעי"ז מודע שפירשה מדם בשעת תמידים, הרי טעו

ציונים

וכן המשיח. מיי' שם פ"ו ה"ח: **ד** אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבמקדש. מ' פ"ב שבועות י"ד ע"ב מיי' פ"ג מה' שגגות ה"ח סמ"ג עשין רי"ז: ואין מביאין אשם תלוי. מיי' שם פ"ח ה"ח: **ה** אין חייבין על שמיעת קול. מ' פ"ב כריתות ג' פ"ב:

שנויי נוסחאות

ולא בע"ז עד שיורו על דבר. כנ"מ ומסכי"ר ולא בע"ז אלא.; נד"ל ובע"ז אלא.; כנ"ק ולא בע"ז אין חייבין אלא. **ד** איזו היא. נד"ל ובכ"ק ובכי"מ ומסכי"ר ואיזו היא. (ומצות) ל"ת לא תבוא. כנ"מ ליתא; בכל המקומות ..אל תבוא. **ה** אין חייבין. נכי"ק אין חייב.

תוספות חדשים

ג בשבועות ושגגתו חטאת הימה אמרי קאמר על שגגתו חטאת הא היא גופה חטאת היא ומ"ל דהכי פירושו מה שאדם אחר הוא שגגתו הכא מביאין סר. (תוספות): **ד** בתוי"ט סד"ח פרוש מן הגדה כו'. לא דק כו' ומיירומלמי הובא בתוס' לי' בהדיא איזה היא מ"ע שבגדה אמר ר"אלעזר והזרקם את בני ישראל מלמד כו' סמוך לוסקן:

תוספות רעק"א

ד [אות יא] במשנה ואין מביאין. היינו יחידים. אבל [ב"ד ומשיח] אף בדבר ששגגתו חטאת קבועה אין מביאים אשם תלוי כדילפי' בפרקין ד"ז מקרא דכתיב גבי א"ת וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג מי שחטאו בשגגת מעשה אבל לא בית דין ומשיח דחטאם בהעלם דבר עם שגגת מעשה. פרש"י. ועיין בפרקין משנה ו':

לקוטים

קתני בלשנא דלא ובכא שיין אלא וכדתנן בריבא דבך דאין חייבים אלא על העלם וכו' ומה שתמה על התי"ט דלא דייק נמי בהא דבתרא דברי הימים כן דמאי הי"ל למידק בהא דבתרא דפתסיא בבא בפ"ע דשלם בנוסח כן ובכל חדא מינייהו תנן בהו ולא בע"ז ובראשונה ובשלישית לא הוכיר אין חייבים אלא ע"ז והכי נמי לחיות גמר הבא ובהן מצינתא הוכיר אין חייבים ועל הא הוא דדייק התוי"ט ודייוקו אמת. **בא"ד ואיכא** למידק וכו' תירן הכ"ל דסיפא אלימא ליה עפי' משום דתו לא תנא בהדא בשום דוכתא וכן המשיח משל"כ ריבא וכו' והו"מ למידתי דהא.

וכן

הורה כהן משיח פרק ב הוריות

ר"ע מברטנורה

בב"ד ולא במשיח משום דר' עקיבא פליג בסוף פירקין. ה"נ לא ה"ל לפרש אלא בב"ד דבכולן פליג: על שמיעת הקול וכו'. ועל טומאת מקדש וקדשיו. ובדין הוא דלא אבעי למתני דהא הני לעיל אין חייבין על עשה ועל ל"ת שבמקדש. וטעמא משום דהוה בעולה ויורד. וה"ה על שמיעת קול ועל בטוי שפתים דב"ד פטור. והא דקתני הכא משום דבעי אפלוגי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא. רש"י: ועל בטוי שפתים ועל טומאת וכו'. וה"ג נמי במשנה ד' פ"ב דכריתות וירא לי טעמא אע"ג דבכתוב קדיש טומאת מקדש הואיל ואין המקדש קיים. ובטוי שייך בכל זמן להכי אקדמה: והנשיא כיוצא בהם. פירש הר"ב מלך שנגע וכו' ולא בעינן שהורה שאין שגגתו תלויה בהוראתו. וחייב על שגגת מעשה בלבד דלא כל"ג. וכדתניא בגמרא ברים פירקין. ומ"ש הר"ב דבכל הגך כתיב ואם לא תגיע וגו' יצא מלך וכ"ג כו'. הכי איתא בברייתא בגמרא [דף מ'] והרמב"ם הקדים וכתב. וכן כהן גדול לדעת רבי יוסי פטור וכו' לפי שנאמר וכו'. ומ"ש הר"ב שאין בהן לידי עניות מסיים בברייתא נמיא דכתיב (ויקרא ד') ועשה אחת מכל מצות ה' אלהיו מי שאין על גבו אלא ה' אלהיו פירש"י דהיינו מלך ומלך לעולם עשיר הוא. משיח דכתיב (שם כ"א) והכהן הגדול מאחיו. בגוי בכח בחכמה ובעושר וכו'. כמ"ש הר"ב במשנה ג' פרק קמא דיומא: רבי עקיבא אומר הנשיא חייב בכולן. כתב הר"ב והאי דלהן מביא פטור וכו' לדברי רבי עקיבא וכו' לא דייק בלישנא דאלתי לא שמעינן דס"ל דפטור וכתב והאי וכו'. דאי מכוס דלא נקט אלא נשיא. הא רבי יוסי הגלילי נמי לא נקט אלא נשיא ושניהם שייך לדידיה. ואין לומר דלרבי יוסי דפוטר בנשיא. כי תידוק הא משיח חייב הוי לחומרא. דהא ליתא דכי מחמרינן לחיובא קא מייתי חולין לעזרה. ולשון הרמב"ם ור"ע אומר נשיא חייב לפי שנאמר וכו' אמנם כהן גדול אינו חייב וכו'. לדעת ר"ע וכו'. ומ"ש הר"ב וכיון שמיעטו הכתוב מעשיריה האיפה. כתמעטו נמי וכו' דכתיב בסוף אותה פרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה. המתכפר באחת מאלה מתכפר בכולן ואין מתכפר באחת מאלה אין מתכפר בכולן. ואין הלכה כרבי עקיבא ולא כרבי יוסי אלא כהן משיח ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל בטוי שפתים ועל טומאת מקדש כדמוכח לקמן במתניתין. והא דתנינן אין חייבין על שמיעת הקול וכו'. דמסמע לא לפי שנאמר וכו' אמנם כהן גדול אינו חייב וכו'. לדעת ר"ע וכו'. ומ"ש הר"ב וכיון שמיעטו הכתוב מעשיריה האיפה. כתמעטו נמי וכו' דכתיב בסוף אותה פרשה וכו' מאחת מאלה וכו'. מדכתיב בסוף אותה פרשה וכפר עליו הכהן על חטאתו אשר חטא מאחת מאלה. אי נמי בעשירות דייקינן אבל מלינא דאחת לאוד לית לן למידק דה"ל הא כתיב (שם ה') והיה כי יאשם לאחת מאלה ואימא הכי נמי כל המתחייב באחת מתחייב בכולן. ושאין מתחייב באחת אין מתחייב בכולן. ואמאי רבי עקיבא מחייב הנשיא חוץ משמיעת קול. גמרא (שם): שהמלך לא דן ולא דנין אותו. הכי תנן במשנה ב' פרק ב' דסנהדרין ואסיפא סמיך. דתני סיפא לא מעיד ולא מעידין אותו. ויש ספרים דגרסי הכא הסיפא נמי. ואע"ג דמוקמינן לה התם במלכי ישראל כדפי' הר"ב שם. הרי כתבתי גם שם דלא אמטוטי מלכי בית דוד מן לא מעיד. אלא בעידי נפשות דחמירי. אבל בשאר עדות אין מעידין אפילו מלכי בית דוד. מכוס דלריכים לעמוד. וכתיב שוס תשים וגו'. וס"ל לרבי עקיבא דכיון דאין הנשיא בכלל עדות הלכך לא שייך בהו שמיעת קול. אפילו בעדות

והנשיא כיוצא בהם. כריתות שם מ"ו בכנגות נפ"י ס"ז וכנ"מ שם: שהמלך לא דן ולא דנין אותו. סנהדרין י"ח ע"א מ"ו. פ"ב מ"ב: סנהדרין פ"ה ז"ג פה' מ"כים ה"ז: כל המצות שבתורה כו' מ' ע"א יומא מ' ע"א מ"ו. פ"א מ"ו. מה' שגגות פ"ד:

שנויי נוסחאות

הקול. במשנ"ב קול. והנשיא כיו"ב. בכי"מ והנשיא והמשיח, ועי"ס"י והוי"ט. משמיעת הקול. במשנ"ר ..קול. (לא מעיד ולא מעידין אותו). בד"ב ובפו"י ובכי"מ ובמשנ"ב בכל הנוסחים ובנוסח ליתא ונוסיפו כדי פפ"מ עפ"י רש"י ועי' בהון עשיר. ן כל המצות. במשנ"ר מצות.

לקוטים

וכן המשיח דכתיב קאי נמי עלה וגו' ע"כ וכנ"מ נמשך אחר שינוסו דלעיל דביכי הוה אמ' למיסק אדעתין דוכן המשיח דנכבא הסמיה קאי ג"כ על ולא בע"ז דבכבא ראשיה ואין זה דרך אפי' לדברי רבינו כ"ם במאמר הנעלם ואם היה כך דעתו לא הו"ל למיתני וכן המשיח במאמר נכבא ראשיה אלא אחר שאמר ולא בע"א וכו' אמר הו"ל לומר וכן המשיח והוה קאי אפיר אמולהו מילי דאוהה בכא א"כ קיבים הוי"ש כדקיימא קיימא ולא ידענא מאי אהון בה(שם): במשנה וכן המשיח. נקט הרלישנא במשיח בכלהו בני לרבותא דאע"ג דאית ביה חומרא אליבא דר"ע ומתני' י"ל דסתמא כוותיה דהא סתם מתני' אמרי' שהיא ר"מ אליבא דר"ע והיינו דתייב פר על עומאת מקדש וקדשיו מטא"כ בב"ד כדאיתא בגמ' וכמ"ש רש"י ז"ל ומתניתין דלקמן אפי' הכי בהא מיבא שוה לב"ד לגמרי (שם): ד בשמנה מביאין בכל שאר הקרבנות נקט חייבין משום דכי מייתי הקרבן מתכפר לו לגמרי אבל הכא בני אדם חלוי שאינו אלא להבן עליו מן העונש כל זמן שלא ידע ולכי מיתיבי ליה חייב להבא קרבנו מש"ה לא אמר ביה לישנא דחייבא אלא אין מביאין ועי"ל דלעיל דמיירי במשיח וב"ד שנה בהו לישנא דחייבא דשייך בפי גבייהו דלעום גמלא שיחנא ולפי' הכא שינה את טעמו ותני אין מביאין להודיע דבהדיעו מייבי כמ"ש רש"י (שם): הוי"ש ד"ה פרוש וכו' דהיינו מלאה וכו'. עדיפא מינה הו"ל לסמ' דהא וסאות דרבנן ומ"ה בע"ב הכיה דאזהרה סמוך לוסתה אסאתה בעלמא ומדרבנן

יכין תפארת ישראל יכין

גם בנה תעשה שבנדה, שמלות ל"ת היא מלבוש על אשתו סמוך לוסתה. ואם פירש ממנה לא בקשוי אבר חייב הבועל ב' חטאות, אחת על כניסתו ואחת על יציאתו. ודוקא בבא עליה בשעת וסתה, אבל שלא בשעת וסתה, אפילו נמלא דם על עד שלו פטור לגמרי, דאנוס הוא. אבל באמרה לו בשעת תשמיש נטמאתי, ופירש ממנה בשוגג בקשוי אבר, אפילו היה שלא בשעת וסתה, חייב הטאת א' דעכ"פ פרישתו לא הוה בתוכם [עי' שבועות די"ח א']. ובכל גוונא היא פטורה, דקרקע עולם היא*). [וג"ל דר"ל נמה שבהיא בהולאת האבר היא קרקע עולם. מדלא עשתה מעשה. דאל"כ הרי שוין אשה ואיש לעונש ולחטאת [כריתות פ"ג מ"ד]. ולא הוזכר קרקע עולם רק שא"ל ליהרג כשיבעלוה בתוכם [כתוס' ע"ז דל"ד א' ד"ה מתקיף]. ובכל מקום שחייב חטאת, לדידן צריך כפרה להתעטות מ' יום, ואפילו אינן רלופין [י"ד קפ"ה]: ל) כשהורו שהשבעיו חבירו שבשוודע לו הערות שיניד לו, ואמרו שאע"ג שיודע א"ל להגיד: לא) שבשבע שלא אוכל ואכל, חייב קרבן. ואפילו בשבע שאוכל ולא אכל, אע"ג דבבה"ג במזיד לא נקי, מדהו"ל לא שאין בו מעשה, אפ"ה בשוגג חייב קרבן. וכ"ש בשאכלתי ולא אכלתי, דהרי אפילו מלקות חייב, וכ"ש קרבן, דבשעה שלאה שבועה מפיו יאלה לשקר [בשבועות דכ"א]. ובכולן בהורו ב"ד שמותר לעבור על שבועתו, ועשו רוב הקהל כן, פטורים הב"ד מקרבן: לב) בהורו ב"ד שלש נטמא אדם, מותר לכנס למקדש, או שהורו שהנטמא מותר לאכל קודש [וה"ה בשאה גלגאי פי' כ"ד] ועשו רוב הגבור על פיהן: לג) דמלך שנגע בכל חיובי כרת, מביא שעיר לחטאת, אפילו הוא ממלכי ישראל, שאינו מזרע בית דוד [מיהו מלך, א"ל שיהיה עשייתו על סמך הוראתו, שאין שגגתו תלוי בהוראתו כמשיח]. ואם שגג המלך בלא הכ"ל, פטור מכל קרבן, משום דכל הכ"ל בני קרבן עולה ויורד הם, ולא שייך במלך עולה ויורד. וכמו כן משיח פטור בלא בהורה ועשה כהוראתו, מדאינו בקרבן עולה ויורד, דהרי הכה"ג צריך שיהיה עשיר [בהוריות ד"ט]: לד) דרבייה קרא: לה) ואע"ג דדוקא מלכי ישראל אין מעידין, אבל מלכי בית דוד מעידין [כרמב"ם פי"ב מעדות]. הייט

*) עי' בע"ב מה"ת הי"ד סי' פ"ה (אהבת ציון)

לא כ"ד ולא כהן משיח. היינו לומר חייב פר הבא על שאר מצות. אבל חייב קרבן עולה ויורד: ן ובעבודה זרה היחיד והנשיא והמשיח מביאין שעירה. בפ' בלא לך בקרבן ע"ז כתיב. ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והקריבה עז וכתיב בתריה תורה אחת יהיה לכם. הבאה את כולן לקרבן זה: ן אשם תלוי. עבירות שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת קבועה חייבין על לא הודע שלהן אבם תלוי. לגון*)[כשני] זיתים לאחד בל חלב. ואחד של טומן. ואכל אחד מהן. ואינו יודע איזה מהן אכל: והמשיח וב"ד פטורין. דכתיב בקרבן לבור (ויקרא ד') ונודעה החטאת והקריבו. אין חייבין קרבן אלא על הודע. ומשיח בבית דין: אשם ודאי. חמשה אשמות הן. שבאין על הודאי. אבם מעילות. אבם גזילות. אבם נזיר. אבם מצורע. אבם שפחה חרופה: היחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין. ובית דין פטורין. על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים. ועל טומאת מקדש וקדשיו. בית דין פטורין. והיחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין. אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו. דברי רבי שמעון.

שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת. היחיד מביא כשבה ושעירה(לו). והנשיא שעיר(לז). ומשיח ובית דין(לח). מביאין פר(לט). ובעבודה זרה. היחיד. והנשיא. והמשיח(מא) מביאין שעירה(מא). ובית דין(מב). פר ושעיר. פר לעולה. ושעיר לחטאת: ן אשם תלוי(מג). היחיד. והנשיא(מד). חייבין. ומשיח. ובית דין. פטורים. אשם ודאי(מה). היחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין. ובית דין פטורין(מו). על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים. ועל טומאת מקדש וקדשיו. בית דין פטורין. והיחיד. והנשיא. והמשיח. חייבין(מז). אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו. דברי רבי שמעון(מח).

ואין אבם בא על הוראת ב"ד: אלא שאין כהן גדול חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי רבי שמעון. טעמא דרבי שמעון דכתיב בטומאת מקדש (במדבר י"ט) ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל

*) בר"ב ד"ר שני.

בקרבן לבור ונודעה וכו'. ומשיח בבית דין. שאין חטאו ושגגתו שוה (כמו הב"ד כדלקמן). [וכמ"ש הר"ב לקמן] אבל נשיא אין שגגתו תלוי בהוראתו כמו שכתבתי במשנה ה': אשם ודאי היחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכתיב באשמות ואם נפש אחת. ונשיא ומשיח. בכלל נפש אחת הן. והא דתנן לעיל מתני' ג' אין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. וכן המשיח ואבם ודאי אין שגגתו חטאת. הכי משמע וכן המשיח דגבי אבם ודאי פר הוא דלא יביא אבל אבם ודאי יביא כהדיוט. רש"י: ובית דין פטורין. פי' הר"ב שאין להוראת ב"ד עסק בהן. ואין אבם בא וכו' כמו שכתבתי במשנה ג' דאין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת וכו': והיחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכולן בכלל נפש אחת הן. רש"י: אלא שאין כהן גדול חייב וכו'. מה שכתב הר"ב וכהן משיח אינו חייב וכו' כדמוכח לעיל בפירקין במשנה ג' כמו שכתבתי שם: דברי ר"ש. כתב הר"ב שאין הלכה כמותו וכ"כ הרמב"ם. ואני תמיה דהא שתם לן רבי בוותיה במ"ד פרק בתרא דפרה. וכ"ש דסדר טהרות האחרון. ועי' מ"ש בר"פ בתרא דבוצה בענין

בעדות ביכולין להעיד. והשתא אתי שפיר דהר"ב והרמב"ם פסקו דלא כר' עקיבא. ואע"ג דטעמא קאמר. מכוס דהאי טעמא לא מכרעא כלל למעוטי מלך דמשמעיה קול היכא דשייך גביה. והכ"מ בפ"י מהלכות שגגות כתב דלא מכרעא משום דראייתו של רבי עקיבא במלכי ישראל היא. ע"כ. ואי אפשר דתסגי לן בהא. דא"כ תקשה אדרבי עקיבא. דלאו ראיה היא כלל. דהא קרא כתיב (ירמיה כ"ח) דינו לבקר משפט. אלא כדכתבתי. אבל מכל מקום קשיא לי דהבא פסקו הר"ב והרמב"ם בפירושו. וכן בפ"י מהלכות שגגות דלא כרבי עקיבא. והמלך חייב. ובריש פ"ד דשבועות דתנן שבועות העדות אינה מוהגת אלא בראוין להעיד. ממעטינן מלך כמו שכתבתי שם. וכן כתב ברש פ"י מהלכות שבועות. ולריך עיון. ומה שכתב הר"ב והא דתניא אין חייבים וכו'. וכך כתב הרמב"ם בסוף פרקין. כלומר והקשה שתמה אתמה: ן מביא כשבה ושעירה. או או קתני. כדכתיבי קראי בהדיא בפרשת ויקרא. וכן והנשיא שעיר. שם בלתוב: ומשיח ובית דין מביאין פר. כדפירש הר"ב במשנה ג': ובית דין פר ושעיר. כדכתיב בפרשה שלא לך. ואמר לעיל [משנה ג' בפי' הר"ב] ילוף מעיני מעיני. מה להלן ב"ד. אף כאן בית דין. רש"י: ן ומשיח ובית דין פטורין. פי' הר"ב דכתיב בקרבן לבור ונודעה וכו'. ומשיח בבית דין. שאין חטאו ושגגתו שוה (כמו הב"ד כדלקמן). [וכמ"ש הר"ב לקמן] אבל נשיא אין שגגתו תלוי בהוראתו כמו שכתבתי במשנה ה': אשם ודאי היחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכתיב באשמות ואם נפש אחת. ונשיא ומשיח. בכלל נפש אחת הן. והא דתנן לעיל מתני' ג' אין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. הכי משמע וכן המשיח דגבי אבם ודאי פר הוא דלא יביא אבל אבם ודאי יביא כהדיוט. רש"י: ובית דין פטורין. פי' הר"ב שאין להוראת ב"ד עסק בהן. ואין אבם בא וכו' כמו שכתבתי במשנה ג' דאין חייבים אלא על דבר שזדונו כרת וכו': והיחיד והנשיא והמשיח חייבים. דכולן בכלל נפש אחת הן. רש"י: אלא שאין כהן גדול חייב וכו'. מה שכתב הר"ב וכהן משיח אינו חייב וכו' כדמוכח לעיל בפירקין במשנה ג' כמו שכתבתי שם: דברי ר"ש. כתב הר"ב שאין הלכה כמותו וכ"כ הרמב"ם. ואני תמיה דהא שתם לן רבי בוותיה במ"ד פרק בתרא דפרה. וכ"ש דסדר טהרות האחרון. ועי' מ"ש בר"פ בתרא דבוצה

והנשיא שעיר. מיי' שם ופפ"ו ה"ח וה"ו: ומשיח מיי' שם פ"ח ה"ד וכפ"ו ה"ט וב"ד מביאין פר. מיי' שם פי"ב ה"ט: ן אשם תלוי. מ' ב"מ מי' תו"ב ויקרא נדבה פכ"ה ה"ג: היחיד. מיי' פ"ח מה' שגגות ה"ח: והנשיא מי' ומשיח מיי"שם פע"ו ה"ט וב"ד פטורין. מיי' פי"ב שם ה"ב: אשם ודאי. מיי' ומ"מ כאן ה"ו: מיי' שם פ"ע ה"ו: על שמיעת הקול. מיי' מו"מ ויקרא מוכס פרכה ד' מיי' שם פי"ב ה"ח: והיחיד והנשיא מי' מיי' שם פ"ח ה"ז וה"ח בהשגות ובכ"מ: דברי ר"ש. קמ"ו ע"ב ע"ב:

שנוי נוסחאות

זדונן כו' שגגתן. בכי"מ ובמשנ"ב ד"ו רפ"ח זדונו ..שגגתו. ומשיח ובי"ד (מביאין) פר. בכי"ק בעטות..ב"ד..; בכי"מ ליתא. היחיד והנשיא והמשיח. בכי"מ ובכרש"י יחיד נשיא ומשיח. ן ומשיח וב"ד פטורין. במשנ"ד והמשיח..אשם ודאי היח"ד והנשיא והמשיח. בכי"מ ובכרש"י יחיד נשיא ומשיח. ש..עת הקול ועל בטוי שפתים ועל טומאת. בד"ל ובמשנ"ר. ובטוי שפתים וטומאת וכ"ס ובטוי.. גם בכי"ק; בכי"מ שמיע' בטוי וטומאת. פטורין והיחיד והנשיא (והמשיח). בד"ל ליתא. אלא שאין כ"ג חייב. בגמשנ"ב ..כ"ג משיח..; במשנ"ב ;"ו ליתא ל"ל משיח ועי' רש"י; בכי"מ אלא שאין המשיח חייב. דברי ר"ש וסח הן מביאין כו' ר' אליעזר. בכי"מ ..חייבין.; בד"ל דברי ר' אליעזר.. ר' ישמעאל. י"ב..ר' אלעזר.

תוספות רעק"א

ן [אות יב] ברע"ב ד"ה ו ה מ ש י ח. ונודעה החטאת המוה לי הא בריש פרקין ילפינן לה מקרא דוכפר הכהן כו' כאשר העתקתי בפרקין משנה ד':

לקוטים

היא וכמ"ש הכ"מ פ"ד מה' מ"ב והיכי נימא דב"ד חייבין עליה ומיהו עכלה בחטת דהכי לא פי' אלא לפי סב"ד דהכי נמי גבי מ"ע שנמקדש לא דקדק לפי שנמצא נמקדש וכו' כמ"ש הר"ב ונר' דהיינו עשמא דאיכפל הגא הכא לפי מ"ע ולא שנגדה אע"ג דבכר הגא לה בפ"ב דשבועות אלא עשה כן במ"ע שנמקדש אלא דבהא איא גופה קמ"ל כי היכי דלא מיסק אדעתין דנעידה איכא נמי עשה אחר בר מהמיא דתנן בשבועות(דבוא פי' הר"ב) וכיוצא הגא בדרכו על והחרתם לת בני ישראל לפרוש סמוך לוחתה

יבין תפארת ישראל יבין

בדיני נפשות אבל בממון אף מלכי ב"ד אין מעידין, וכיון שאינו בר עדות, לא חלה עליו שבועה (א): לו) דבשגגה בהן מביא בשבה או שעירה לחטאת: לו) דבשגגה בחיוב כרת מביא שעיר לחטאת. וא"ל גביה שגגת הוראה: לח) משיח בשגגה בהוראה ועשה בהוראה, וב"ד בשגגו בהוראה ועשו הלבור בהוראתן: לט) הם הקרבנות בכל מקום פר כהן המשיח, ופר העלם דבר של צבור: מ) בשגגו בה: מא) לחטאת. דהין כולן שוה בה: מב) בשהורו בה היתר ללבור, ועשו הלבור על פיהן. מביאין כל שבט פר וכו': מג) כל חטא בחייבין על שגגתן חטאת קבוע, אם מסופק היחיד אם חטא או לא, והיה בם איסור וודאי קבוע. מביא אבם תלוי [בכריתות י"א א']: מד) בשמסופקין אם חטאו בה: מה) ה' אשמות הן, שבאין על חטא וודאי, אבם גזלות, אבם מעילות, אבם שפחה חרופה, אבם מיר, אבם מצורע: מו) בשהורו היתר בגזלה, מעילה, שפחה חרופה, נזיר, ומצורע, ועשו הלבור בהוראתן, ב"ד פטורים, חייבין רק בהתירו איסור כרת, ולא בהתירו איסור אבם, משא"כ יחיד ומשיח אחר ב"ד, בהיפוך מבבא דלעיל. ה"ע מדרלה לסיים אלא שאין כה"ג וכו': מח) מדכתיב גבי טומאת מקדש וכרת מתוך הקהל, ודרשינן מי שבחטאיו שוה לקהל, מביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. יצא כה"ג באינו שוה לקהל, הרי כל יחיד שהעלה בשוגג מביא חטאת, אבל כה"ג לריך שישגג ב ה ו ר ה ה ויעשה מעשה דבטור משמיעת קול לר"ש, ולא אלטריך ר"ש למתניית, מדכבר הגא ליה ר"ע לעיל [במ"ה] ולרמב"ם [פ"י משגגות] הלכה כת"ק דמלך וכה"ג חייבין כהדיוט בשמיעת קול,

בעמוד

פ"ב (א) ומ"ש רמו"ש דלא חלה עליו שבועה אפילו בעדות ביכול להעיד, קיבה בו י"ל הרב המאה"ג מהו ליזר מדרשן שלינ"ם, דאי בל"ע אין בו ממון ופטור מקרבן, ואי בדיני ממון, הרי אינו בר עדות. וא"ל דלאו ביכול להעיד מדינא קאמר התוי"ט, רק ביכול להעיד מדיולא העדות. ואפשר עוד ע"פ מ"ש הוס' [סנהדרין די"ח ב'], דבעדות שבאפרוסי מאיסורא, גם מלך מעיד, א"כ משכח"ל דמלך מעיד בממון בשבע עד סוטה, דהא"ל נ"כ עדות ממון מדמפסידה כתובתה [בשבועות דל"ב א'], והו"ל נמי אפרוסי מאסורא דבשבעלה אסור לבעלה ל ולא עליה, ואע"ג דבל"ח נאסרה מקמי וסתירה, י"ל דמיירי שבבר שתתה ולא בדקוה המים, דבשים עד טומאה אין המים בודקין אותה [סוטה ל"ו א'], והשביע למלך שידע שטמאת, ועל זה קאמר רתוי"ט דפטור מקרבן, דמדשתה ר"ע וקאמר דאין המלך חייב בשמיעת קול, משמע דבכל גונא ס"ל לר"ע דמלך פטור, מדאינו שייך בעדות ממון. ורק אחר חייב כה"ג:

והעושין חייבים, דאין ב"ד חייבין רק בהורו בברת: מו) דב"ד אין חייבין רק בהתירו איסור כרת, ולא בהתירו איסור אבם, משא"כ יחיד ומשיח אחר ב"ד, בהיפוך מבבא דלעיל. ה"ע מדרלה לסיים אלא שאין כה"ג וכו': מח) מדכתיב גבי טומאת מקדש וכרת מתוך הקהל, ודרשינן מי שבחטאיו שוה לקהל, מביא קרבן על טומאת מקדש וקדשיו. יצא כה"ג באינו שוה לקהל, הרי כל יחיד שהעלה בשוגג מביא חטאת, אבל כה"ג לריך שישגג ב ה ו ר ה ה ויעשה מעשה דבטור משמיעת קול לר"ש, ולא אלטריך ר"ש למתניית, מדכבר הגא ליה ר"ע לעיל [במ"ה] ולרמב"ם [פ"י משגגות] הלכה כת"ק דמלך וכה"ג חייבין כהדיוט בשמיעת קול,

בעמוד

בענין מחלוקת ואח"כ סתם. והראב"ד בפ"י מהל' שגגות השיג על הרמב"ם וכתב המשיח אינו חייב בטומאת מקדש וקדשיו. והראה בעיני שממשנה זו יצא לו. ומה שפוטר המלך משמיעת קול כר"ע דלעיל. ומשתלקין מעליו בזה כל קושיות הכ"מ: ומה הן מביאין. כ"ל דדברי ת"ק הן. דמהדר על שמיעת הקול ודעמיה. וקאי אייחיד. נשיא ומשיח. ולא הביאתי דברי רש"י בזה:

ומה הן מביאין[מט]. קרבן עולה ויורד. רבי אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר[נ]:

על טומאת מקדש וקדשיו לפי שחייבין על זדונו כרת. כדרך שהוא מביא שעיר על שאר מצות שחייבין על זדונן כרת. ואין הלכה כרבי אליעזר דאין חייבין על שגגת מקדש וקדשיו חטאת קבוע. אין הנשיא מביא אלא כדרך שיחיד מביא:

יכין — תפארת ישראל — יכין

ובטוי ובטומאת מקדש וקדשיו. ולראב"ד הלכה כר"ש: מט) כ"ל דסתם מתני' היא, ואפילו ומשיח קאי, דלת"ק חייבין בשמיעת קול ובטוי שפתים וטומאה, כשאר יחיד, ולר"ש נשיא חייב בכולן חוץ משמיעת קול, ומשיח רק בשמיעת קול ובטוי שפתים. וקאמר הכא סתמא דמתני', אע"ג דבשאר חטאים אינן חייבין אותו קרבן שחייב שאר יחיד, עכ"פ בהנך ג' כשחייבים, דינן כשאר יחיד, לכל מר כדאית ליה, ומביאין קרבן וכו': נ) רק על טומאת מקדש וקדשיו קאי, דמדחייב כרת, ס"ל שהנשיא מביא עליו שעיר, כמו שמביא על שאר חיוב כרת, אבל בחבריהו דינו כשאר יחיד. דאי"ל דר"א אשמיעת קול ובטוי נמי קאי, דא"כ לר"א שעיר נשיא במקום חטאת יחיד קאי בכל דוכתא, א"כ ה"ה דהול"ל דמשיח מביא פר בשמיעת קול ובטוי, דהרי פר נמי לדידיה במקום חטאת יחיד קאי. אע"כ דאטומאת מקדש וקדשיו לחודה קאי, ולהכי לא קאמר דמשיח מביא פר אטומאת מקדש וקדשיו ה"ט מדס"ל כר"ש דמשיח כטור אטומאת מקדש וקדשיו לגמרי. והלכה כת"ק:

פרק ג **א והנשיא** מביא שעיר. פי' הר"ב דכתיב על חטאתו אשר חטא. וכן לשון הרמב"ם בפירושו גם בחבורו בסוף הלכות שגגות. ואני תמיה שזה הכתוב בפרשת כהן משיח כתיב. והכי דריש ליה בברייתא בגמרא. לענין כהן משיח שעבר ואח"כ חטא. שמביא חטאתו משעבר דכתיב על חטאתו וכן הוא גם בתורת כהנים. ואפשר דלגב ריבוא נסבי להאי קרא. וכותם היתה אחת דכתיב נבי כשיא לו הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא את קרבנו. ודרבי לאשר חטא מביא את קרבנו. אלא אלא דאיתי בגמרא וכת"כ דדרים לה כלל. ולהכי משתבר דאין לריך קרא לכפרתא ואחר כך עבר שיביא כפרתא: **ב** כהן משיח מביא פר. כבר כתבתי לעיל מהיכא יליף לה [בגמרא זת"כ] ומ"ש הר"ב שאין בין כהן העובד לכהן שעבר אלא עבודה וכו'. וכן כתב הרמב"ם בפירושו. ואימה דבמתני' ד' תנן דזה וזה שוין בעבודת יה"כ וכ"ש עבודת שאר הימים. ודאם רצה כ"ג להקריב מקריב. כדתנן במשנה ב' פרק קמא דיומא והכי תניא בהדיא בגמ' דשוין בהקרבה כל יום. ובמשנה ט' פרק קמא דמגילה כתבו דלכל שאר הדברים שוין חוץ מפר יה"כ ועשירית האיפה. וכ"כ [הרמב"ם] בסוף ה' שגגות. ובפ"ק דיומא דף י"ב. פסק רבי יוחנן הלכה כרבי יוסי דאמר ראשון חוזר לעבודתו. שני אינו ראוי לכהן גדול משום איבה. ואלא לכהן הדיוט משום מעלין בקדש ואין מורידין. ומיהו מסיק התם דמודה רבי יוסי שאם עבר ועבד עבודתו כשרה:

יכין — תפארת ישראל — יכין

פ"ג א) בדבר הוראה שחייב עליו פר: ב) שגגתו ולא יוכל לעבוד ביו"כ, והעבירוהו ומינו אחר תחתיו קודם שהביא הפר. [ולפע"ד דאפילו כמולד בו מום קבוע נמי חייב כפר אפילו על חטא שחטא את"כ [כרמב"ם פע"ו משגגות], דסברי כל מלות דכונה גדולה עליו, שאסור ליגע אלמנה [ככה"מ די"ב כ'] ולא כרלח"מ שם שהביא דברי הרמב"ם בג"ע]. ודוחק לחלק דדוקא באיסור אלמנה וכדומה שנוהגות גם בשאת מלחמה, משא"כ כפר שאינו רק בכה"ג אחד וכיון שנתהוה בו מום קבוע, דחייב אחר שמינוהו תחתיו כפר, פטור הוא]: ג) שחטא בדבר שחייב עליו שעיר: ד) שהעבירוהו מלכיות מלך קודם שהביא השעיר. וכגון שנלטרע שלא עובר ממילא ממלכותו [כמ"ש דיי פ"ג]. [וב"ל דה"ה במרדו בו רוב ישראל והעבירוהו, דהרי אפילו דהמפ"ם בשאת מרידת אבשלום שיה דינו כהדיוט לקמן פי' ז'. ולא כרבינו גלחם שמיים]: ה) דהרי אפילו חטא אחר שהעבירוהו, מביא פר [כמ"כ]. רק לחידי נשיא נקט נמי הכה"ג הכא:

פ"ג א כהן משיח שחטא. ע' פ"ב ירושלמי כלו פ"ג ה"ב מיי' פפ"ו מה' שגגות ה"ז כמ"ג פעין ריש"ז: וכן נשיא שחטא. מיי' שם ה"ע כמ"ג שם: **ב** כהן משיח שעבר ממשיחותו. מי צ"ב: כהן משיח מביא פר. מיי' שם מה' שגגות פ"ז:

שנויי נוסחאות

פ"ג א (כהן) נשיא. בכי"מ ליתא. (כהן) משיח כו' והנשיא מביא שעיר. בכי"מ ..ונשיא.. וליתא; בכי"ק. והנשיא מביא פר בטעות. **ב** (כהן) משיח. בכמ"מ ליתא. וכן הנשיא. בכי"מ ..נשיא. (כהן) משיח מביא פר והנשיא בכי"מ ..ונשיא וליתא.

תוספות חדשים

פ"ג א במשנה כהן משיח כו' בגמי' פריך עלה הסתא יש לומר עבר ממשיחותו ואחר כך חטא מביא פר כו' חטא ואחר כך עבר ממשיחותו מיבעי ומצי נשיא לאוקמיה ליה סד"א הואיל ועבר מנשיאותו ואחר כך חטא הוי כהדיוט חטא ואחר כך עבר מנשיאותו נמי לאוי כהדיוט קמ"ל: **ב** במשנה כהן משיח מביא פר אפשר הטעם דלאיתא בירושלמי כ"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו דכתיב כי מר אלהיו כו' מה אני נקדושתי אף אהרן בקדושתו:

ג הרי אלו כהדיוט. שנאמר בנשיא (ויקרא ד׳) אשר נשיא יחטא מחטאת כשהוא נשיא. וכן בכהן המשיח נאמר (שם) אם כהן המשיח יחטא שחטאת כשהוא משיח: ד המרובה בבגדים. לאחר שנגנזה צלוחית של שמן המשחה היה כהן גדול נכנס לכהונה גדולה בלבישת שמונה בגדים. כדכתיב (שם כ״ח) ומלא את ידו ללבוש את הבגדים: אלא פר הבא על כל המצות. שאין מרובה בבגדים מביא פר על שגגתו. דכהן המשיח כתיב: בעבודת יום הכפורים. שאין עבודת אותו היום כשרה אלא בכהן גדול בגדי כבוד וכהן המשמש וכהן שעבר שוין בה: ולא פורעין ולא פורמין. כדכתיב בכהן גדול (שם) את ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרוס: ומחזירין את הרוצח. אם מת אחד מהם חוזר הרוצח מעיר מקלטו כדכתיב (במדבר ל״ה) עד מות הכהן הגדול: ה כהן גדול פורם מלמטה. אם מת לו מת שחייב לקרוע עליו קורע מלמטה בכנף בגדו הסמוך לרגליו והלא דכתיב ובגדיו לא יפרוס. שאינו פורס כשאר כל אדם: מלמעלה. כנגד החזה. סמוך לכתף כשאר העם: אונן. מי שמת לו אחד מבשרו קרובים שחייב להתאבל עליו. יום המיתה כולו בין נקבר המת בין לא נקבר הוא אונן דאורייתא. ומיום המיתה והלך כל זמן שלא נקבר המת הוא אונן דרבנן ויום הקבורה הוא אונן דרבנן. כל אותו היום אפילו לאחר קבורה. ומשנקבר המת ביום ראשון של מיתה כל הלילה שלאחריו הוא אונן דרבנן: וכהן גדול מקריב אונן ולא אוכל. מן הקדשים. שכן מצינו באהרן ביום שמתו נדב ואביהוא אמר ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה׳ על התאילה היה מקפיד לא על ההקרבה. ודוקא לאהרן שהוא כהן

גדול

ג׳ עד שלא נתמנו ומשנתמנו פטורין ומטמא לגמרי פטוריתו. וז״ל רש״י דרבי שמעון אומר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין. כהדיוט מביא עדר דאשה שחטאת וידיעה בעי כשהוא נשיא. ע״כ: ד ואין בין כהן משמש. פירש״י מה׳ שנגנזה ר״ה: זה וזה שווים בעבודת יום הכ״כ. מיי׳ פ״ל מה׳ עבודה יו״כ ה״ב: ומצווים על הבתולה. מיי׳ פי״ל מה׳ אישות כ״ח ה״ל סמ״ג לאוין קפ״ח וש״ן ע״ו: ואסורין על האלמנה. מיי׳ שם ה״ח: ואינם מטמאין בקרוביהם. מיי׳ פ״ג מה׳ אבל ה״ו סמ״ג לאוין לל״ו: ולא פורעין ולא פורמין. מיי׳ פ״ל מה׳ איסו״ב ריש״ה סמ״ג לאוין ס״ז: ומחזירין את הרוצח. מיי׳ פ״ז מה׳ רוצח ה״ט: ה כהן גדול פורם מלמטה. י״ב ע״ב ע״ג ומיי׳ פ״ג ה״ח מיי׳ פ״ל מה׳ כלי המקדש ה״ו ופ״ו מה׳ אבל ה״ו ופ״ה ה״ח: כהן גדול מקריב אונן. יומא י״ב ע״ב מיי׳ פ״ל ע״ב ע״ג ק״ו ה״ו פ״ל זבחים נ״ב ע״ח הוספתא זבחים פרק י״ח ירושלמי מכשירין פ״ב ה״ח מיי׳ פ״ב מה׳ איסו״ב ה״ח סקנ״ו: ולא אוכל. מיי׳ שם ה״ח: והדיוט לא מקריב ולא אוכל. מיי׳ שם כ״ז:

שנויי נוסחאות

ג ואי״כ נתמנו הרי אלו כהדיוט. בכי״מ ונתמנו הרי הן כהדיוטות וכ״כ כהדיוטות גם במשנ״כ לפנינו, לולם במכ״ב דפו״י כהדיוט. ומשנתמנו. בכי״מ משנתמני. ואיזהו הנשיא זה המלך. במשנ״כ איזהו נשיא זה מלך. (נשיא) שאין. במשנ״כ ליקח. ד ואיזהו המשיח. בכי״מ איזהו משיח. המשוח בשמן. במשנ״ר זה המשוח.. לא המרובה. במשנ״ר ולא..; בכי״מ לא מרובה. אין בין כהן המשוח. בכי״מ ..משוח; בכי״ר ובמשנ״ר הכהן. וכ״ה בד״ר (ושם המשיח). המרובה בגדים. בד״ר ..בבגדים. ואין בין כהן משמש. בכי״מ אין בין כהן המשמש; במשנ״ר. הכהן המשמש. פר יוה״כ. בד״ר ..של יוה״כ. שוין בעבודת יוה״כ. בכי״מ. יוה״כ ומשמשין בשמונה בגדים. מטמאין בקרוביהן בכי״ר ובמשנ״ר מטמאין. בכי״מ ..לקרוביהן (אח״) הרוצח. במשנ״ר ליתא. ה כ״ג פורם מלמטה וההדיוט. בכי״מ בטעות אלא שכ״ג ..וכהן הדיוט וח״ל לאמרו להשמיענו הקומות מדספסיקה שמה בדבור ומחזירין כו׳; בכי״ר ובמשנ״ר ..מלמטן.. והנשיא כהדיוט. פיי׳ שם ה״ם: ג דאמאו עד שלא נתמנו. ה״ע״ם בתוספות ה״ם פ״ל פיי׳ שם ה״ז מה׳ שגגות ה״ו: רש״א אם נודע להם עד שלא נתמנו. פיי׳ ירושלמי כאן פ״ל ה״ג: ואיהו הנשיא זה המלך. מיי׳ שם ה״ה: שאין על גביו אלא ה׳ אלהיו. נעיל פ״ל נקמן י״ל פ״ב: דואיזהו המשיח זה המשוח בשמן המשחה. י״ל פ״ב מיי׳ שם ה״ו מה׳ שגגות ה״ו: אין בין כהן המשוח בשמן המשחה. מגילה פ״ל ב״ג ירושלמי מגילה פ״ל ה״י מיי׳ פ״ל מה׳ כלי המקדש ה״ל; ואין בין כהן משמש. מיי׳ שם ה״ו מה׳ שגגות ה״ו: זה וזה שוים בעבודת יוה״כ. מיי׳ פ״ל מה׳ עבודה יו״כ ה״ב: ומצווים על הבתולה. מיי׳ פי״ל מה׳ אישות כ״ח ה״ל סמ״ג לאוין קפ״ח וש״ן ע״ו: ואסורין על האלמנה. מיי׳ שם ה״ח: ואינם מטמאין בקרוביהם. מיי׳ פ״ג מה׳ אבל ה״ו סמ״ג לאוין לל״ו: ולא פורעין ולא פורמין. מיי׳ פ״ל מה׳ איסו״ב ריש״ה סמ״ג לאוין ס״ז: ומחזירין את הרוצח. מיי׳ פ״ז מה׳ רוצח ה״ט: ה כהן גדול פורם מלמטה. י״ב ע״ב ע״ג ומיי׳ פ״ג ה״ח מיי׳ פ״ל מה׳ כלי המקדש ה״ו ופ״ו מה׳ אבל ה״ו ופ״ה ה״ח: כהן גדול מקריב אונן. יומא י״ב ע״ב מיי׳ פ״ל ע״ב ע״ג ק״ו ה״ו פ״ל זבחים נ״ב ע״ח הוספתא זבחים פרק י״ח ירושלמי מכשירין פ״ב ה״ח מיי׳ פ״ב מה׳ איסו״ב ה״ח סקנ״ו: ולא אוכל. מיי׳ שם ה״ח: והדיוט לא מקריב ולא אוכל. מיי׳ שם כ״ז:

יכין תפארת ישראל יכין

ו) ותע״ב דכשהעבירוהו אסור לעשות שום עבודה בביהמ״ק, בין בבגדי כהן הגדול או בבגדי כהן הדיוט, ורק בדיעבד כשר כשעבד בבגדי כה״ג [במגילה ד״ע כ׳, ורמב״ם פ״ח מיו״כ]. אפ״ה לענין חטא, בקדושתו הוא עומד: ז) ואפילו דוד המלך ע״ה שנתמנה על פי ה׳, ובאומן ו׳ חדשים של מרידת אבשלום, עדיין לא מחל המלכות, וחזרה לו, עכ״פ מדמרחו בו רוב ישראל, אם חטא בזמן המרידה, היה מביא כשבא לו שעירה בהדיוט [ירושלמי ר״ה ד״ח כ׳]: ח) דבנשיא כתיב, אשר נשיא יחטא, דמשמע שחטא כשהוא נשיא. וכמו כן בכה״ג. כתיב, אם כהן המשיח יחטא: ט) בהדיוט: י) לגמרי, דלר״מ בכל קרבן אחיינן בתר חטא וידיעה. וה״ה דפלינ ר״מ במ״ח בהטאו והעבירוה. דכשנודע להמיא אחר שהעבירוהו, פסול לגמרי, דחטא וידיעה צריך שיהיו בזמן חיוב הקרבן: יא) ואפילו אינו מזרע בית דוד, ואפילו יש ב׳ מלכים בישראל, אם אין אחד מוסל על חבירו, שייהן מביאין כל א׳ כשחטא שעיר: יב) דכשגנו יחשיבו האחרון ושמן המשחה שעשה משרע״ה, שוב היה אסור לעשות שמן המשחה אחר. לפיכך מאז היה הכה״ג מתחנך לכהונה גדולה רק בלבישת ח׳ בגדים, ונקרא מרובה בגדים, ולא כהן משיח. ולפיכך כשחטא אינו מביא פר על שגגתו: יג) דמרובה בגדים שעשה באיסור כרת ועבר כהוראתו מביא כשבא לו שעירה כהדיוט [רש״י]: יד) דבאינע פסול לכה״ג שנטמא לו ראשה קרי, והגיע יו״כ שנלרכים לכה״ג לעבוד עבודה, ומינו אחר תחתיו, כשחזר ראשון אח״כ והוכשר, חוזר לעבודתו, והשני אינו לאחר

תוספות חדשים

ג בפשנה ומשנתמנו פטורין הינו מכלין אמרין שעמא דר״ש משום שגגולה מלפרת: בתוי״ם ד״ה עד שלא נתמנו פי׳ וז״ל רש״י פי׳. וכן מפורש בתוספות דף מ״ב ע״ב:

וכן נסמון מלמעלן. ולא אוכל והדיוט. בכי״מ ובמשנ״ר ואינו.

כהן משיח פרק ג הוריות

ר"ע מברטנורה

בגמ': ן כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. פירש הר"ב דאמר קרא מלבד עולת הבקר וכו'. עיין עוד מזה בריש פ"י דזבחים: וכל המקודש מחבירו וכו'. כתב הר"ב דהכי אסכמן בכהן וכו' לפתוח ראשון. פירש רש"י. לקרות בתורה. עיין מסכת מ' פרק ה' דגיטין. ולבדך ראשון פירש רש"י בזמן: ן האיש קודם לאשה להחיות וכו' והאשה קודמת לכסות. פירש הר"ב מבוארתה מרובה וכו'. להחיות מסיק ב"י טור י"ד סימן רנ"א דהכי פירשו להגילס אם הם טובעים בנהר וכיולא בזה. ונקיט כסות וה"ה לאכילה דחד טעמא הוא: ח כהן קודם לוי. גמ'. מאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים. [ד"ה ח' כ"נ י"נ]. ועיין מ"ש הר"ב במ"ח פ"ה דגיטין. והרמב"ם בפירושו מנה עוד מעלות. ע"ש. ובחבורו סוף פ"ד מהלכות כלי המקדש: ישראל לממזר. והרמב"ם בפירושו. וכן בחבורו סוף פרק ח' מהלכות מחוסרי עניים כתב ישראל לחלל. דבא הלל פסולה לכהונה. וחלל לשתוקי. ושתוקי לאסופי. ואסופי לממזר. שהממזר ודאי ואחרים ספק: וממזר לנתין. כתב הר"ב זה בא מטפה כשרה וכו'. גמ'. ואפי' ממזרת שילדה מעובד כוכבים ועבד שהולד ממזר כדמוכח ממתני' דספ"ג דקדושין וכ"כ הרמב"ם שם ע"ו מה' אסורי ביאה. וטור א"ה סי' ד'. מ"מ יש בו מקלת כשרות מהאם. דהא אמרי' בסוף פ' המפלת [דף נ"א] נ' שותפין באדם שקבה"ה אביו ואמו וכו': גר קודם לעבד. פי' הר"ב זה לא היה בכלל אחור וזה היה בכלל אחור גמ'. וכתב הרמב"ם ר"ל ממה שכתוב בתורה אחור כנען. ועיין מ"ש בשם רש"י ריש מתני' ג' פ"ק דקדושין: וכהן גדול עם הארץ. בזמן בית שני שלא הקדקו לקיים והכהן הגדול [מאחיו] שיהא גדול בחכמה וכו' כמ"ש פ"ב במשנה ג' פ"ק דיומא. כדפירש הר"ב במשנה ה'. קודם לכהן גדול עם הארץ.

ועיין בפירוש הר"ב במ"ח פ"ה דגטין: סליקא לה מסכת הוריות וכולה סדר נזיקין בסייעתא דשמיא

אנא מהודה לעתיקא דעתיקין. שזיכני להשלים סדר נזיקין.
ובבן מיסוד נבוני לחשים. הנני יוסף גם בסדר קדשים.

יכין — תפארת ישראל — יכין

לאחר קבורה, הוא אונן דאורייתא. אבל אינות לילה שלאחר יום מיתה, וכ"כ הימים שנשתהה בין מיתה לקבורה, הו"ל אונן מדרבנן, אבל לילה שלאחר יום קבורה שאינו יום מיתה, שרי לגמרי [רמב"ם פ"ב מביאת מקדש]: כד) כעולת הבוקר שמקריבו קודם לשאר קרבנות לבוקר, מדהיא תדיר בכל יום: כה) כדלשכחן בכהן דקדש בכל דבר של כבוד או של רווח, לכל שאר ישראל, משום דמקודש ממנו: בו) דכהן דמשיח מכפר על העדה, עדיף שיתכפר תחלה המכפר, ואח"כ יכפר המתכפר ע"י אחרים. וכן ביו"כ כתיב, וכפר בעדו ובעד ביתו, ואח"כ בעד כל ישראל: כז) כשאינן עומדין להגיל ממות, מגיל תחלה האים. אבל להאכיל, אשה קודמת [י"ד רי"א ס"ת]: כח) ועמא, משום דאים מקודם עפי, מדחייב גם במצות עשה שהזמן גרמא: כט) דאשה בשתה מרובה כשתלך ערום. וכמו כן כשגריכה לאכול, בשתה מרובה כשתהזור על הפתחים, ואפילו כשמחזרת השתא על הפתחים, היא קדמה לאים, דבשתה מרובה כשתמתין עד אחר שיתנו לאים [ש"ך שם]: ל) שלא יאנסוה לזנות: לא) לזנות, כגון אים למשכב זכר: לב) דאשה שרכה בכך, אין לה כל כך בושת עי"ז כאים: לג) לכל דבר של רווח או של כבוד: לד) לאו דוקא לממזר, אלא אפילו לחלל, ישראל קדים. דיבראל מיוחס טפי, דהרי בא חלל פסולה לכהונה [וכן כ' הרמב"ם פ"ח ממחוסרי עניים, ופיים דחלל קודם לשתוקי, ושתוקי לאסופי, ואסופי לממזר, שהממזר ודאי גדול אבל בנין שהיו כהנים הדיוטים היו אסורים אותו היום בין להקריב בין לאכול: ן התדיר מחבירו הוא קודם. דאמר קרא (במדבר כ"ח) מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד. מכדי כתיב עולת הבקר אשר לעולת התמיד ל"ל אלא אמר רחמנא הא מבוש דתדיר קדים בריפא: וכל המקודש מחבירו וכו'. דהכי אסכמן בכהן דכתיב ביה וקדשתו. ואמרינן לפתוח ראשון. ולבדך ראשון. ולימול מנה יפה ראשון: פר משיח קודם. הואיל ומיום מכפר ועדה מתכפרת. בדין הוא ביקריב מכפר למתכפר. וכן הוא אומר (ויקרא ט"ו) וכפר בעדו ובעד ביתו ואח"כ ובעד כל קהל ישראל: ן האיש קודם לאשה. שהוא מקודם ממנה שהאיש חייב בכל המצות. והאשה אינה חייבת במצות עשה בהזמן גרמא: והאשה קודמת לאיש בכסות: שבותה מרובה מבושתו של איש: לקלקלה לביאה. ולמשכב זכור: האיש קודם. שזו דרכה בכך וזה אין דרכו בכך: ח לוי קודם לישראל. דכתיב (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי מתוך בני ישראל: ישראל קודם לממזר. הלי מיוחס. והלי לא מיוחס: ממזר קודם לנתין. זה בא מטפה כשרה. וזה בא מטפה פסולה: נתין קודם לגר. זה גדל עמנו בקדושה. וזה לא גדל עמנו בקדושה: גר קודם לעבד. זה לא היה בכלל אחור. וזה היה בכלל אחור: ממזר תלמיד חכם קודם לכה"ג עם הארץ. דכתיב (משלי ג') יקרה היא מפנינים. יקרה היא מכהן גדול שנכנס לפני ולפנים: סליקא לה מסכת הוריות

ן כל התדיר מחבירו קודם את חבירו. י"ב פ"ב זבחים פ"ם פ"ח פ"ז ע"ח ע"ט ע"י בכורות ג"ח סוף פ"ב ע"י ירושלמי בכורות פ"ח ה"ח יומא פ"ב ה"ג שקלים פ"ח ה"ו סוכה פ"ה ה"ו תענית פ"ד ה"ג מזר מ"ז ה"ח מ"ז מ"ז פ"ע מה' ממרים ומוסרין הכ' וכל המקודש מחבירו. מ"י. סס: פר המשיח קודם לפר העדה. מ"י. סס ה"ז: ן האיש קודם לאשה. י"ג כ"ח כסובות נף ס"ו ע"ח ס"ב מוס"ע י"ד מיין לי"ב ס"ח ה"ג: והאשה. קודמת לאיש. מ"י. ס"ח מ"י מתנות עניים הפ"ו במ"ב עיין קס"ח מוס"ע י"ד סימן רנ"ח ס"ח: ולהוציאה מבית השבי בזמן ששניהם עומדין לקלקלה. מ"י ומ"ב סס מוס"ע י"ד סימן רנ"ח ס"ח: ח כהן קודם ללוי כו' י"ב פ"ח נזיר ל"ח ע"ח פ' ירושלמי בכורות פ"ה ה"ד נזיר פ"ה ה"ם מ"י. ס"ח מה' מתנות מתנות עניים הי"ח מה"ב עיין קס"ב מוס"ע י"ד סימן רנ"ח ס"ב כל המעשה: ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה. ירושלמי שבת פ"ב ה"ב:

סליק בס"ד סדר נזיקין

שנויי נוסחאות

ן פר המשיח. בכי"מ ..משיח וכן בסמוך. ופר העדה.בכי"מ..עדה. בכל מעשיו. בכי"ל ובכי"מ לכל מעשיו. ן קודם(לאשה). בכעכי"ל ליתא בעשות. והאשה קודמת. בכי"מ האשה..ולהוציאהמבית (השבי).במסב"בולהוציא. במסכי"ל ליתא בעשות. בזמן. בכי"מ ובזמן. לקלקלה.בכי"ק ובמסב"ב ובמסכי"ל בקלקלה. ח לוי לישראל לוי. בכי"ק בכולם בוי"ן; במסכי"ל בכולן בלא ווי"ן מלבד באחרון: בכי"מ לוי קודם לישראל וישראל. שבולן שוים. בכי"מ ששניהם.

ראשון לציון

פ"ג ן במשנה האיש קודם לאשה כעין זה כתובות פ"ז ע"א ע"ב: ח ברש"ב ד"ה לוי קודם לישראל דכתיב. (דברים י') בעת ההיא הבדיל ה' את שבט הלוי (מתוך בני ישראל) תינוק אלו לוים בפסוק ולולי לשון מתוך בני ישראל הוסיף הר"ב לפרש הקרא הבדיל ה' את שבט הלוי לומר מתוך בני ישראל. וכן מצאתי בשאר שבט. ע"ש.

הדרן לסדר נזיקין

לאחר סיום סדר נזיקין יאמר זה:

הדרן עלך סדר נזיקין. והדרך עלן. דעתן עלך סדר נזיקין. ודעתך עלן. לא נתנשי מנך סדר נזיקין. ולא תתנשי מנן. לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתא: כך יאמר פעם אחת ולאחר כך יאמר זה:

הערב נא ה' אלהינו את דברי תורתך בפינו ובפיפיות עמך בית ישראל. ונהיה כולנו אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו. וצאצאי עמך בית ישראל. כולנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה. מאויבי תחכמני מצותיך כי לעולם היא לי. יהי לבי תמים בחוקיך למען לא אבוש. לעולם לא אשכח פקודיך כי בם חייתני. ברוך אתה ה' למדני חוקיך. אמן אמן אמן סלה ועד:

מודה אני לפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאני משכים והם משכימים. אני משכים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים. אני עמל והם עמלים. אני עמל ומקבל שכר. והם עמלים ואינם מקבלים שכר. אני רץ והם רצים. הם רצים לבאר שחת. ואני רץ לחיי העולם הבא. שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת. אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך:

יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו. כשם שעזרתני לסיים סדר נזיקין. כך תעזרני להתחיל ספרים אחרים ולסיימם. ללמוד וללמד מתוך הרחבה. לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה. וזכות כל התנאים (ואמוראים). ותלמידי חכמים הנזכרים בסדר נזיקין ובכל הספרים שלמדתי. יעמד לי ולזרעי ולזרע זרעי. שלא תמוש התורה הקדושה. מפי ומפי זרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם. ויקויים בנו מקרא שכתוב בהתהלכך תנחה אותך. בשכבך תשמור עליך. והקיצות היא תשיחך. כי בי ירבו ימיך ויוסיפו לך שנות חיים. אורך ימים בימינה. עושר וכבוד בשמאלה. ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

להודות ולהלל לשבח לפאר ולרומם לחדר ולנצח על כל דברי שירות ותשבחות. דוד בן ישי עבדך משיחך: בעצתך תנחני ואחר כבוד תקחני: והוא רחום יכפר עון ולא ישחית והרבה להשיב אפו ולא יעיר כל חמתו: אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו: ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי: שוש אשיש בה' תגל נפשי באלהי. כי הלבישני בגדי ישע. מעיל צדקה יעטני. כחתן יכהן פאר. וככלה תעדה כליה: ויבטחו בך יודעי שמך. כי לא עזבת דורשיך ה': שמחו בה' וגילו צדיקים והרנינו כל ישרי לב: נר לרגלי דבריך. ואור לנתיבתי: אודך כי עניתני ותהי לי לישועה: השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש וכו':

(אלו הפסוקים יש להם סוד גדול לכל האומרם לאחר משנתו):

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. בְּעָלְמָא דִּי הוּא עָתִיד לְאִתְחַדָּתָא וּלְאַחֲיָאָה מֵתַיָּא. וּלְאַסְקָא יָתְהוֹן לְחַיֵּי עָלְמָא. וּלְמִבְנֵא קַרְתָּא דִי־יְרוּשְׁלֵם. וּלְשַׁכְלְלָא הֵיכְלֵהּ בְּגַוַּהּ. וּלְמֶעְקַר פֻּלְחָנָא נֻכְרָאָה מִן־אַרְעָא. וּלְאָתָבָא פֻּלְחָנָא דִי־שְׁמַיָּא לְאַתְרֵהּ. וְיִמְלֹךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַלְכוּתֵהּ וִיקָרֵהּ. בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאַר וְיִתְרוֹמַם וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדַּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלָּל שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. לְעֵלָּא מִן כָּל (בעשי"ת וּלְעֵלָּא מִכָּל) בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא וְאִמְרוּ אָמֵן:

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רַבָּנָן. וְעַל כָּל תַּלְמִידֵיהוֹן וְעַל כָּל מַן דְּעָסְקִין בְּאוֹרַיְתָא דִי בְּאַתְרָא הָדֵין וְדִי בְּכָל אֲתַר וַאֲתַר יְהֵא לְהוֹן וּלְכוֹן שְׁלָמָא רַבָּא חִנָּא וְחִסְדָּא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אֲרִיכִין וּמְזוֹנֵי רְוִיחֵי וּפֻרְקָנָא מִן קֳדָם אֲבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאִמְרוּ אָמֵן: יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: עֹשֶׂה שָׁלוֹם (בעשי"ת הַשָּׁלוֹם) בִּמְרוֹמָיו הוּא בְּרַחֲמָיו יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן:

מהרב הגאון החסיד האמיתי המפורסם בדורו כק"ש מוהר"ר **אלעזר** זלה"ה שהיה אב"ד בק"ק בראד ובק"ק אמשטרדם.

מסכת מכות

פרק א בס"ו איתא אין העדים זוממין נהרגין עד שיגמור הדין ואיתא בגמרא תנא בריבי אומר לא הרגי נהרגין הרגו אין נהרגין כו' ומקשה הגמרא חייבי מלקות מנין אתיא רבא רבא חייבי גלות רוצח רוצח ומנין ולכאורה תמוה אמאי לא מפרש דקושית הגמ' קאי על הא דתני בריבי כו' והי' לו לפרש דקאי אתני' ונס אתא דתני בריבי ומדייק בלשונו הא על מתני' קאי משמע בהדיא דלענין הדין דתני בריבי באמת חייבי מלקות וחייבי גלות אינם כן דאפילו לאחר מעשה נעשין הזוממים כדברי הרמב"ם ואף שדברי הרמב"ם אינו מפורש חייבי גלות מ"מ נלע"ד לדעתו שחייבי גלות כחייבי מלקות ועיקר טעמו של רבינו הוא מאחר שדבר זה חידוש גדול הוא שבשלא עשו דבריסה מעשה יהי' נהרגין ובשעשה מעשה ע"פ עדותם לא יהיו נהרגין ע"כ חידוש הוא שחידשה התורה כאשר זמם ולא כאשר עשה ואין לנו בו אלא חידושו מה שמלינו בפירוש דתם בריבי לענין חייבי מיתות אבל חייבי גלות דינם כחייבי מלקות וממין לדעת רבינו בגלע"ד בפוש. אבל אפשר הא דלא מקשה בגמרא חייבי ממון מנין כיון דאמתניתין קאי וא"כ גם בחייבי ממון אין העדים זוממין נהרגין בשלם עד שיגמור הדין ע"פ וכמו שפוסק הרמב"ם בהדיא רים פ"כ מה"ע היינו משום דחייבי ממון ג"כ אתיא מרבא רבא כמו חייבי מלקות משא"כ בחייבי גלות כמו שפירש"י ועיין בסמ"ע סי' ל"ד:

פרק ב משנה ג תוך מעל ידי גר תושב. הארץ פתוי"ט להביא על מרן הכ"מ במה שרולה למחוק בדברי הרמב"ם לו את הגר תושב כו' והאם הגם שדבריו נכונים שקשה להניח בכל ספרי הרמב"ם וכ"ם שכן נמצא בפירושו בהדיא בהדיא מ"מ אומר אמי שדברי רבינו הרמב"ם הוא מן המתמיהין שהרי בפ"ב מה' רוצח הלכה י"ל פוסק שהרג גר תושב היינו נהרג עליו ולפיכן במכילתא מדכתיב וכי יזיד איש על רעהו וגר תושב לא בכלל רעהו וע"כ היאך פוסק בפ"ה שהרג את גר תושב בשונג נולה וא"כ תמה על עצמך בשהרגו במזיד יהא פטור ובשהרגו בשונג יהא חייב וכמו שמבואר בספרי שהביא הכ"מ שם ובשתא לדעת הספרי דשבועה ליה דגר תושב גולה ע"י ישראל ואינו נהרג כמו ישראל בישראל ואפילו ס"ל דישראל אינו גולה ע"י גר תושב מכת ק"ו דבשתא בשהרגו במזיד פטור כ"ש בשונג וק"ו הדברים לדעת רבינו בפוסק דגר תושב נהרג ע"י ישראל כמו שמבואר בגמרא דידן אלמא דינו בנכרי לגבי ישראל וכ"ם היכא שישראל הרגו שיהא פטור מגלות וזה סותר הסגת הראב"ד. ועוד כי יכה את רעהו כתיב היינו במזיד למעט גר תושב ומכ"ם בשונג. ומה שכתב התוי"ט על הסגה זו אינם דברים של טעם. ומה שהביא רמ' לדברי הרמב"ם מדברי רב כהנא דקאמר כאן בגר תושב שהרג ישראל משמע דוקא בזה אין דינו כישראל אבל בישראל שהרג אותו גולה ע"י לדחות דרב כהנא נקט לישנא דמשני אח"כ ארומיא דקרא דהתם מוכרח לומר כאן בגר תושב כשהרג ישראל וכאן בגר תושב שהרג גר תושב נקט ג"כ הא לישנא אגמרא דמתניתין ולא למידק בישראל שהרג גר תושב שיהא גולה דמהיכא תיתי לומר כן ומי הכריחו לזה לגוד בזה מסברת המקשן דס"ל דשני דברים אלו תלוין זה בזה היכא דגר תושב הרג ישראל בשונג אינו גולה אלא יהרג אלמא דינו ככנכרי לגבי ישראל ממילא ישראל שהרג אותו הוא פטור מגלות כמו שכתבו רש"י ותוס' בהדיא בסברת המקשן ודוק בכל זה:

פרק ג מ"א תוי"ט ד"ה הבא וכו' דיש מלקות בחייבי כריתות וכו' שאם עשו תשובה מוחלין להם משא"כ בחייבי מיתות ב"ד וכו' וכתיב כדי רשעתו נשוה רשעה אחת אזה מחייבו וכו' ולדברי רחב"ג דשוב פירקין דאמר בחייבי כריתות שלקו דנשפרו מידי כריתתן לא הוי צריך לפ"ם להאי טעמא משום שאם עשו תשובה וכו' אלא היינו טעמא דחייבי כריתות לקו אם פרו בהן למלקות משום שבזה נפטרין מהכרת אלא מוכח לכאורה דר"ע דאמר זה בגמרא הוא ג"כ מהחולקין על רחב"ג וא"כ הלכה כר' עקיבא ושי' לקמן מ"ם בזה: שם תוי"ט ד"ה ועל אחות אשתו וכו'. ותמיהני וכו' דאשת אחיו כתוב קודם לאחות אשתו. זה אינו קושיא דאי' דאיירי התנא באיסור אחות תמי ממי אחות אשתו וכהאי נוונא מצי הש"ס פרק קמא דיבמות: מ"י והיכן נוקב את היתירה בין כתפיו. לכאורה תמוה דהא עדיין לא קאמר התנא היכן נוקין הל"ע דקאמר ר"י והיכן נוקב את היתירה ובדרושים שלי כתבתי בזה: מש"ו כל חייבי כריתות שלקו נפטרו מידי כריתתן והביא התוי"ט מחלוקת בזה אם הלכה כרחב"ג או לא. ולכאורה תמוה מאי נ"מ מזו הלכה והלא הש"ס מקשה כמה פעמים הלכתא למשיחא למה לי ומכ"ם כאן שהוא הילכתא בדיני דשמיא. ונלע"ד דנ"מ לענין דינא לענין פסולי עדות ועיין בשה"מ ובש"ע סי' ל"ד:שם בדברי הרע"ב הבוהה מזה אחת ע"אכ"ו אית דמפרשי דעל חייבי מיתות שלקו קאמר וכו' ולכאורה קשה [ע' אית דמפרשי הא'] כיון [דהתנא] הביא קרא לזה למה ליה תו ק"ו. וי"ל דאי מקרא ה"א דאם נתחייב שתים או שלש כריתות אין נפטר מידי כריתתו אלא אם נלקה כל כך מלקות כמנין הכריתות שנתחייב ולכך מייתי תו מק"ו דמדה טובה מרובה כמו שמבואר בדברי הרע"ב והתוי"ט וא"כ אף אם חייב על כמה כריתות אם קיים המצוה שקיבל עליו הדין כשנלקה מגיע לו אשת עפ"י מדה טובה המרובה: ובגמרא מתמה רב יוסף מדפסקינן הלכה כרב אחא מאן סליק לעילא ואתא ואמר א"ל אביי אלא הא דאמר ריב"ל ג' דברים עשו ב"ד של מטה והסכימו ב"ד של מעלה עליהם וכו' מאן סליק לעילא ואתא ואמר אלא קרא קרא דקרשינן. ה"ג תמוה לי למה הביא אביי ממימרא דריב"ל הי' לו להביא כל הי דתנינן במתני' דחלק שאין להם חלק לעולם הבא מאן סליק לעילא ואתא ואמר לו כל הברייתות דאתמר בהן אלו יורדין לגיהנם ואינם עולין ואלו עולין ממין ידעינן זה אלא קרא קא דרשינן ה"ל וא"ע:

לקוטים מספר משנת חכמים

מסכת שבועות

פרק ד מ"ז בתוי"ט בד"ה אים פלוני כתב דהרמב"ם בחבורו חזר ממה שכתב בפירושו להמשנה ובמחילת כבודו לא דק שהרי בפירושו כתב וז"ל ואמר ובפתה פלוני הוא כעין אמרו שהכני בני שהוא תבשה אמין בו ממון ולפיכך פטורין ואפילו היה המשביע הזה מורשה לאותו כהן אבל מורשה תביעת ממון אם כפרוהו הן חייבים כו' ע"ש הרי שמפרש שפתה את בתו קאי על בתו של אותו כהן הכ"ל כפי' רש"י בפי' הרמבן רק דלא סובר בפא כדעת רש"י דאף אם נתן הרשאה לאינו כלום משום שכתב רש"י והרע"ב אלא דאייתי כעין שהכה את בני שאין בו תביעות ממון דאייתי שם בו חיוב מיתה כמו שכתב בחבורו דאייתי שהיא ארוסה אבל אם היה בו תביעת ממון היה חייב מחמת אותה הרשאה אף שאותו ממון מעולם לא היה ברשותו וכן נמי הא שכתב בחבורו דאייתי שהיתה ארוסה ע"כ מייתי בא בהרשאה דאל"כ קשה אף בתביעת ממון נמי פטור דקושית הגמרא על אים פלוני כהן והכי נמי כיון שהוא מפרש שפתה אים פלוני את בתו של פלוני הכ"ל היינו של כהן הא בעינן שישמע מפי התובע וא"כ ע"כ צריך לומר כמו שכתב בפירושו שבא בהרשאה וא"כ שוין מה שכתב בפירושו ובחבורו לדבר אחד. וע"כ דהרמב"ם סובר דמהני הרשאה אף לממון שלא היה מעולם ברשותו. גם לי אפשר להרמב"ם לפרש כפי' רש"י בפי' שי שאים אים פלוני את בתו דהיינו אב שאים את בתו ופטור מטום דיתחייב במיתה דבבר דתה רש"י פי' זה וכתב דאי אפשר דאפילו בלא מיתה נמי פטור דמאן תבע דהא אפילו אם אים אים אחר קי"ל דבוסתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנסא בעי לשלומי ע"כ. אף שהתוס' שם כתבו דלא קשה כלל קושית רש"י הכ"ל דאייתי שבתו היתה ערה שתארסה ונתגרשה וכו' עקיבא דאמר שנתארסה ונתגרשה קנסה לעצמה כדאי' בפ"ג מ"ב דכתובות מ"מ לדעת הרמב"ם זה אינו דהא הרע"ב מפרש מה שמחויב להעיד הוא משום חיוב דבושת ופגם שהוא ממון ולא קנס. והרמב"ם סובר דהא דנתארסה ונתגרשה דקנסה לעצמה אף לר' עקיבא דוקא קנס אבל בושת ופגם לאביה כמו שהביא התי"ט את דבריו בפ' הכ"ל מ"ו וא"כ קשה קושית רש"י הכ"ל הא שהתא אם אים אים אחר הוא לאביה כו' ואין לומר כתירוץ התוס' דאייתי בערה שנתארסה ונתגרשה דהא עיקר החיוב משום בושת ופגם וזה לשולם של האב ולכך הוכרח לפרש דאייתי בארוסה ואים אחר אים:

פירוש מחזור ויטרי

[הפירוש הזה לפרקי אבות שאנו נותנים כיום לפני הלומדים והמעיינים. הוא הפי' שנדפס בימינו (עפ"י הכ"י הנמצא בלונדון. ע"י החברה „מקיצי נרדמים") בס' „מחזור ויטרי" הנודע. עם תוספות הגהות תקונים ובאורים מאת הג"מ ר' שמעון הלוי איש הורוויץ ז"ל. כפי הוכחת הרה"ג החכם הר"ר אברהם ד"ר ברלינר יצ"ו מברלין. היה מחברו. ר' יעקב ב"ר שמעון בן דורו של ר"ת. אשר אסף וקבץ אותו מפירושים שונים הקודמים לו. ופעמים הוסיף גם מדיליה; אולם הפי' הזה כפי אשר יצא מיד המחבר „היה יותר קצר וקטן בכמותו כאשר מצאנו ראינו אותו בכמה כ"י ואח"כ הוסיפו והרחיבו את הפי' בעד המחזורים כמו שהוא במחזור ויטרי". (לשון הרא"ב הנ"ל במאמרו לקוטי בתר לקוטי שבסוף המבוא למחז"ו ע"ש). והננו נותנים בזה גם את התקונים וההערות של הח' הרא"ב הנ"ל. אשר סדר את כל ההוספות והשנויים אשר בין הפי' של המחז"ו שלפנינו ובין הפי' אשר בכ"י. כאמור. במחז"ו נדפס גם הפנים של הפרקים ואנחנו השמטנוהו ואת הנוסחאות המשונות מנוסחתנו אספנו ושמנו להם מקום בתוך שנויי הנוסחאות. אשר בגוף המשניות].

סדר מקבלי התורה ולומדיה: [סדר תנאים ואמוראים] *)

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים. א) וזקנים לעתניאל [בן קנז]. ועתניאל להוד. לשמגר. ב) לדבורה וברק. לגדעון. לאבימלך. לתולע. ג) ליאיר הגלעדי [ליפתח הגלעדי]. לפנחס [בציעים]. (ליפתח). לאבצן. לאלון. לעבדון. למעון. לשמשון. לאלקנה. לעלי. ד) לשמואל. לנד. לשמעיה. (לעידן) [לעידות]. לאחיה השילוני. לאליהו. לאלישע. לשויכיו. לעובדיהו. ה) ליונה. לאליעזר. ליהוידע. ו) לזכריה בן יהושע. לעמוס. ליסעיהו. לשויכיו. לשיכה המורשתי. ז) ליואל. לחבקוק. לצפניה. לירמיה. ליחזקאל. לחולדה. לחגי. ח) לזכריה. לעזריה. לעזרא [לעזרא]. ועזריה [ועזרא לאנשי כנסת] לכנסת הגדולה. ומי הם זרובבל. ישוע. נחמיה. ומרדכי בלשון. מספר. בנוי. רחום. בעעה. וכנסת הגדולה לשמעון הצדיק. ושמעון הצדיק לאנטיגנוס. ליוסף בן יועזר. ליוסף בן יוחנן. ט) לר' יהושע בן פרחיה. לניתאי הארבלי. ממדינת ארבל. י) לשמעון בן שטח. ליהודה בן טבאי. [לרבן יוחנן בן זכאי] לשמעיה ואבטליון. להילל הזקן שעלה ממדינת בבל בראשונה. והוא היה אב ב"ד. ומן הלל נקראו נשיאים. כ) והילל מסר לרבן שמעון בן גמליאל הזקן. לשמעון בנו. לר' יהודה הנשיא. הוא רבינו הקדוש. לר"ג [בנו]. לר' יודן אחי ר' חגיגה [חגיגא]. הטולד באוסיא. לר"ג הושב באושא. ומושבו בית שעריים. לר' יודן בציפורי. לר"ג בטבריא. ל) לר' יהודה הנשיא גדול הדור. מ) לר"ג. נ) לר' הילל: ואילו הן נשיאי ישראל. ס) הילל הזקן. ושמעון בנו [גמליאל בנו]. ורבן שמעון שהרג עם ר' ישמעאל בן אלישע [ושאול בן אלישע]. הללו בביה שני. ע) ובשנת ש"ע למניין שטרות שחרב הבית. יסי רגון [מלפניך ה' אלקינו] שיבנה [בית המקדש] במהרה בימינו: ורבותינו כך כיללין אותם. הילל [הזקן] ושמעון אב גמליאל הזקן ושמעון בן זקנים. וגמליאל דיבנה. פ) ויהודה אב שמעון. ובן ר"ג. צ) ויהודה בנו מת. (א"ר) [וי') ירמיה בנו של ר' זעירא בן ט' מאות לו נשיאים. ק) ואחר כך ר"ג. ורבן יהודה ורבן גמליאל. ור' הילל. ר) והיטקוה שמתו. ובאיתו זמן מוסב נשיאות ר"ג. ורבן שמעון בן גמליאל. ור' יהודה הנשיא. בנו של רבן שמעון בן גמליאל. בנו

*) אמרו המדפיסים: בסדר תנאים ואמוראים הנדפס בס' **נוה שלום** שהו"ל הר"ר **שלמה זלמן טויסיק** ממינכען שהעתיקו מש"ם כ"י מינכען שנכתב בשנת ק"ג (שעל יסודו נבנה עיקר הס' דקדוקי סופרים) נמצאו שנויים רבים, וראינו צורך להציגם בפנים הסדר למחזור ויטרי, מוקפים בחצאי מרובעים, והנה במחזור ויטר נספח הסדר באמצע הענין ואחרי הטלות „כמאן דכרך בגוה ומכסי" כתוב **„לא מצאתי יותר"** ואנחנו מלאו את החסרון הזה מסדר התו"א שבש"ס כ"י מינכן הנ"ל. וגם שמה לא נשלם כלו, והשלמנוהו מס' שה"ג להרחיד"א ו"ל.

הערות ותקונים מהג"מ **שמעון הלוי איש הורוויץ** ז"ל אבד"ק לייפציג. עם הערות **הרחיד"א** ז"ל (מוקפות בחצאי מרובעים) [ ].

סדר מקבלי התורה ולומדיה. ככך ידוע ומפורסם שהיה ביד גדולי הראשונים ספר סדר מקבלי התורה ולומדיה. וכללו בו ג"כ סדר תנאים ואמוראים. כובא בכמה מקומות בתוס' כי' שבטשות מ"א פ"א ד"ה ולמר בר רב אחי וכו' וכן בקהדרין פ"ב ע"ב ד"ה ולמר בר רב אחי וכו' וכן בע"ז ל"ה ע"א ד"ה תדא קתני וכו' ותוס' חולין ט"ו פ"ב ד"ה מר בר רב אחי וכו' וכבר הזכירם הגהון רחיד"א בראש ספרו ועד לחכמים ה"ם. ובם הביא שמלה כתב יד כתוב על קלף ישן נוסן סדר תנאים ואמוראים. והוא חילק כל מנין ומנין לבד. ובכלל הסה תשעים שעיפים. ובד"ל הביא גם הוא בכ"מ ח"ד בתנא אלל החכם ר' יוסף אלמנלי ספר כ"י ובו סדר תו"א מראשו לסופו. ומעתיק גם הבעוים ממש"ו אשר היה לפניו. ומכ"י רחיד"א. ובמלה בקצת ספרי הקדמונים עוד דברים קצרים מעניין סדר תו"א אשר הגראה כי נעתקו מספר תנאים ואמוראים. כמו בה"ג הלכות קטנות דבני מערבא ומתחיל שתים ומתלוקת וכו' ובספר הכריתות מר"ם תקיטון ימות עולם שער ח' ב' ג'. וכן בספר הקנה ומלא מסדר מקבלי התורה ומעע תקדר תו"א. וכן בספר יסוד עולם מאמר רביעי פרק י"ח וכן ביותסין הפלא הנדפס בלונדון בשת תרכ"ז. ובאגרת רב שרירא גאון. וכן לאיתי במחברת המטיבה מתדה נמוזה נדפס מאמר על סדר הדורות ממקבלי התורה לר' שעדיה בכהר"ר מיתון אבן דאנאן תב"י הנמלא בתקספרד ומתחיל אדה בת אטע וכו'. וסכ"י ממת"ו אשר לפני דומה בכלל לכה"י אשר היה לפני הד"ל רק מעט שינוים קטנים. ואעיר עליהם וגם על השינוים אשר מלאתי בספרים אשר זכרתי. למלאות דלון הגנונים הנפלים להתחקות על שרשי גיסות הגרוגות.

א) וזקנים לעתניאל וכו' ובספר הקנה וזקנים לנביאים הם אלדד ומידד. ואלדד ומידד לעתניאל. ב) לדבורה וברק וכו' שם לדבורה ולבורה לנבוק. **ג)** ליאיר הגלעדי לפנחס לאבצן וכו' ושם ויאיר ליפתח ליפתח לאלון ולאון לעבדון. **ד)** לשמשון לנד. שם ושמואל לנתן. ונתן לנד. לאחיה השילוני לאליהו. שם לאחיה. ואחיה ליהוא ויהוא לאליהו. ה) ליונה לאליעזר וכו' שם ויונה לאליעזר ואליעזר לזכריה. ו) לזכריה בנו ושם' ושם לזכריה וזכריה לעוסע. ז) ליואל לחבקוק. שם ויואל לנחום [כ"ה בכי"מ]. ונחום לחבקוק. ח) לזכריה לעזריה וכו' ושם לזכריה וזכריה לעזלאי ומעלאי ואילך הוי מסתתבין בנת קול אבל יודע לבן בכל אלו שהזכרנו היו משתמשין בדוח הקודש עד מלאכי. ט) לר' יהושע בן פרחיה לניתאי וכו' כנ"ל שם ליתא לר' יהושע וכו' לר' יהושע וכו' רק ליהושע וכו' וכן לא היה מינא לר' נמ"ו שהיה לפני הד"ל. י) לשמעון בן שטח. ליהודה בן מנחי. ושם ואחריהם יהודה בן מבאי ושמעון בן שטח. וכן הכוון דכן הקדים גם במשנה פ"א משנה ח' יהודה לשמעון. כ) והלל מסר לרבן שמעון בן גמליאל הזקן. לשמעון בנו וכו' בשמנו"א שהיה לפני הד"ל ליתא והלל מסר לשמעון בנו. לגמליאל הזקן לשמעון בנו וכן הוא לנכון. ומשיב כסדר כמו שסדרו מת"ל שבש"ס מ"ו ע"א. וכן הוא בקבה ואחריהם (אחר הלל ושמאי) ר"ש. ואחריו ר"ע ואחריו ר"ם בנו. ואחריו ר' וכ' נתן וכו' (ומדלג ג"כ ר' דיבנה ור"ם בנו) ומיין בספר יכ"ע מאמר רביעי פ"ח ר' יוחנן בן זכאי וכ' שמעון בנו של הלל קבלו מהלל ושמאי וכו' ר"ג הזקן מר"ש אביו ומריב"ז. ור"ש בנו קיבל ממנו. ר"ג בנו (הוא ר"ג דיבנה) קבל ממנו. ר"ש בנו קבל ממנו. ור' יהודה הנשיא הנקרא רבינו הקדוש קבל מר' שמעון אביו וכו' [בכ"י מינכען וכילל מסרה לשמעון בנו גמליאל הזקן לרבן שמעון בנו הזקן בנו לר"ג כל' שמעון בנו לר' יהודה הנשיא]. ג) לר' יהודה הנשיא גדול הדור (הוא ר' יהודה נשיאה). מ) לר"ג (הוא מיזאר). נ) לר' הלל (הוא מתקן העיבור והוא פעיני לבלל הזקן) והלו הן נשיאי ישראל. ס) הלל הזקן ושמעון בנו. גמליאל בנו. ושמעון בנכנו וכו' כנ"ל. ע) ובשנת ש"ע למנין שטרות חרב הבית כנ"ל. פ) ויהודה אב שמעון נ"ל ושמעון אב יהודה [וכ"ה בכי"מ] (והוא ר"ש בן גמליאל אביו של ר' יהודה הנשיא) ובן ר"ג. ק) ויהודה בנו מת. א"ר ירמיה בנו של ר' זעירא בן ט' מאות לו נשיאים. הדברים תמוהים וסתומים ואין להם ביאור. וכבר עלה בזה הגאון ר"פ בכ"ת מ"ד מכתב כ"ד לפרש תיבות דר' זעירא וסובר בהוא ביטוי לר' יהושע נשיאה בכל הדורו הקדום. ועל מלת מת כתב לא ידענו פעמה [בכי"מ ליתא] ואולי היה מוסב על התיטוקות פ"ם. ולי נראה דקאי מאמר א"ר ירמיה בנו של ר' זעירא על לאם המאמר ויהודה בנו מת ר"ל כאשר מת יהודה בנו של ר"ג אמר אליו בהספדו בן ט' אמות נשיאים לו. כי היה ר' יהודה נשיאה חיר תשיעי לבלל הזקן. והמאמר היה כמוב לפני הראשונים ז"ל באיזה מדרש או אגדה. ואנחנו לא ידענו מקומו. והובא דרך אגב הכא. ק) ואח"כ ר"ג ורבן יהודה ורבן גמליאל מיומר) וכ' הילל. עמה מוזר למפלה מה שמשב ושמעון אב יהודה ובן ר"ג ואח"כ ר"ג וכו'. ר) והיטקוה שמתו. ובאותו זמן מוסב נשיאות וכו' הא נמי נקט

ס) בנו של רבי יהודה הנשיא. ורבן גמליאל ור' יהודה נשיאה ור"ג בתרלה: ת) בשנת (תק"ו) [תק"ל] שנים בימי רבינו הקדוש ירד רב לבבל והורה איסור והיתר [והלכות] בהרדעא. ומלא את ר' אבא מנהיג שרירות בבבל. וכל זמן שהיה קיים לא היה נוהג רב שרירות. ונפטר ר' אבא. א) ורב ושמואל ורב הונא קמא [הם] היו מנהיגים בהרדעא. ב) ונהג רב שרירות בהרדעא כ"ה [כ"ח] שנים. ג) ונפטר בשנת תקכ"ה למניין שטרות. ד) ונהג אחריו שמואל שרירות י' [ז'] שנים. ונפטר בשנת תקס"ה. והיתה מדינת הרדעא בישובה בימי [אחר] יהויכין. עד שנאסף שמואל [שהן תר"ן שנה]. ה) ובא פפא [פפוס] בן נזר פולמוסא והחריב אותה בשנת תק"ע. ו) ובאותו הזמן היה ר' יוחנן בארץ ישראל והיה מנהיג שרירה ונאסף בשנת תק"ץ. ז) ונאסף רים לקים קודם ר' יוחנן שנה אחת. ואחר כך רב הונא ורב חסדא ועשו שתי ישיבות. ח) והלך רב חסדא למחסיא ועשו אותו ראש ישיבה. (וזכה אותו ד' שנה) [ובנה בי רב ו' שנים] ומתיבתא דרב הונא בהרדעא. ונאסף רב הונא בשנת תר"ח. ט) ורב חסדא בשנת תר"ב ואחריו רב נחמן בר יעקב בשנת תרל"א. ואחריו רבה בר רב הונא. ונאסף בשנת תרל"ג. י) ואחריו רבה בר נחמני בשנת תרמ"ה. ואחריו כ) רבה בר יוסף בשנת תרמ"ז. ל) ואחריו אביי בשנת תרמ"ח [הרע"ד]. מ) ואחריו רבה בריה דרב יוסף בר חמא בשנת תרס"ג. נ) ובו ביום (והרג) [והרגו] בנו של רב פפא. ס) ואחריו רב נחמן בר יצחק בשנת תרס"ז. ע) ואחריו רב פפא בשנת תרפ"ו. ואחריו רב זביד בשנת תרל"ו. ואחריו רב דימי מנהרדעא בשנת תרל"ט. פ) ואחריו רב כהנא [הונא] בשנת תרק"ת [תשכ"ב]. צ) ואחריו מר זוטרא בשנת (תשכ"ו) [תשכ"ו]. ובו ביום היתה זועה גדולה בעולם [בשנת השל"ח] ונזדעזעה הארץ. ואחריו רב אחא בריה דרבא בשנת תש"ל. ובו ביום בלע התהי את הירח וארלו כוכבים ביום. ואחריו רבינא בשנת תשל"ג. ק) ואחריו רב אשי בשנת תשל"ה [תשל"ח]. ר) ובשנת תשמ"ב נאסף רב יימר ונראה עמוד אש בראקיע. ש) ועמד יוס. [ואחריו ר' יוסי]. ת) בשנת תשנ"ג נאסף רב הונא ראש גולה. בשנת תשס"ב נאסף רב

רב אידי בר אבא [אבין]. בשנת תשס"ו נאסף רב נחמן בריה דרב הונא. א) וגזר מרגזור מלך פרסיים על אבותיו להלל שבתות. ב) בשנת תשע"ע נאסף רבה [ר' עביומי] בריה דרב אשי. בשנת תשפ"ב [תשס"ב] נאסף רב חמא בריה דרבא [ר' שמא ברי דרבין]. ג) ונהרג [ונהג ר'] הונא בר מר זוטרא ראש גולה. ונמסרו יהודים למלכות. ד) בשנת תשפ"ח הרסו בתי מדרשות. וגזרו על היהודים להיות בדין [כדין] פרסיים ונאסף רבה הוספלה. ה) בשנת תשל"ג עוד מדה הארץ ונהרג פירח מלך פרסיים. ו) בשנת התי"ז [תת"ח] נאסף רבינא סוף הוראה ונסתם [התלמוד]. ז) ואתו רבנן סבוראי. ואלה שמותם. ח) רב אחאי מבר [מביה] חביס. רב נברא [גביהא] מארנוזתא. רב אחא בר הילאי. רבינא שמא בר רבינא יהודה. ר' שמואל מפומבדיתא. רבינא בר אומלא. רב אחדבוי בר קטינא [רב קטינא] ומר זוטרא בני רב חגא [חגיהא]. ט) ובימיהם יצא מחומע [החוטר] בשנת התכ"ח. ומבריהו של עולם יש היום אלף ותרמ"ז [ד' אלפים ותרמ"ד] ולמניין יווניים אלף וקל"ה [וקל"ח]. י) שנת קל"ב [קב"ע לאחר חורבן] (לרבות) [לחרבות] הבית בשניה. שלמו ד' אלפים. כ) ואתו [והיו התנאים] תנאים קודם להרבות הבית קי"ע שנה:

והרי לך סדר החכמים שהיו בכל דור ודור.

תחילת חכמים היה שמעון הצדיק שהיה בישיבת כנסת הגדולה והוא ראיבן תורה בישראל. ואחריו אנטיגנוס. [בן איש סוכו ואחריו] יוסף בן יועזר. יוסף בן יוחנן. ואחריהן יהושע בן פרחיה. ניתאי הארבלי. ואחריהן יהודה בן טבאי. ושמעון בן שטח. ואחריהן שמעיה ואבטליון. ואחריהן הילל ושמאי. ל) והילל הוא (עולה) [עלה] מבבל בראשונה והוא [היה] מבני נשיאה. ואחריו רבן שמעון. ר"ג בנו. ואחריו רבן שמעון. [ר"ג בנו ר"ש בנו] ואחריו ר' ור' נתן: הרי אילו כולן הנאים הם: מימות משה ועד הילל. מ) היו שם מאות סידרי משנה. כמו שנתן הק' [הקב"ה] למשה

ל) ואחריו מר זוטרא בשנת תשכ"ו כל"ל ובשל"ל תשכ"ד. ובכריתות תשכ"ח. ק) ואחריו רב אשי בשנת תשל"ה. ובשל"ל תשל"ח. ובכריתות בשנת תשל"ד. ר) ובשנת תשמ"ב נאסף רב יימר וכו' ובכריתות ובשנת תשמ"ד נאסף רב יימר. ש) ועמד יוס. ובשל"ל ועמד כ' יוס. ת) בשנת תשנ"ג נאסף רב הונא ראש גולה. ועיין קה"ד אות ס'. ותשנ"ג לשל"ל נאסף רב דים גלה. בשנת תשס"ב נאסף רב אידי בר אבא. ובשל"ל בר אבין. ובכריתות בשנת תשס"ב נאסף רב דימי בר אבא. בשנת תשס"ו נאסף רב נחמן בריה דרב הונא. ובשל"ל בשנת תשס"ד. א) וגזר מרגזור מלך פרסיים וכו' ועיין כתובות ס"ז ע"א הוו קא יתבי אפיתחא דבי אחגוב מלכא. ועיין רש"י ושם אדגזר. ובאגנות רב בריה יזדגרד. ב) בשנת תשע"ע נאסף רבה בריה דרב אשי. בשנת תשפ"ב נאסף רב חמא בריה דרבא. ושם בשנת תשע"ע נאסף רב אמא בריה דרבא. ג) ונהרג הונא בר מר זוטרא וכו' ושם ונהרג בר מר זוטרא וכו'. ד) בשנת תשפ"ח הרסו בתי מדרשות. ושם תשפ"ח הרסו וכו'. ה) בשנת תשל"ג עוד נדדה הארץ ונהרג פירח וכו' שם בשנת תשל"ג נדדה הארץ למלך פרסיים פרח. ו) בשנת תתי"ח נאסף רבינא ונתסם התלמוד כל"ל וכן הוא בכריתות שם. ובאגנות רב בריה ז"ל ובכריתי בשנת שהוא י"ב בכסלו תתי"ח מת רבינא תבינא בריה דרב הונא דהוא רבינא והוא סוף הוראה. עיין ב"מ פ"ו ע"א. ועיין בדש"י שם. ז) ואתו רבנן סבוראי וכו' עיין באגנות רב בריה דרב אשי שם ואחרי כן אע"פ שלא היה הוראה היו תפרסי פירושים וקנאות הקריאות להוראה והם נקראו רבנן סבוראי וכו'. מ) ואלה שמותם וכו'. רב אחאי מבר חביס. ובאגנות רב בריה מבי אחגיזא וכו' ולישנא שם רב אחאי מבי חביס. ועל בי חביס פירש שם עיר בבריות הרדעא. ונקרא ליתא רב אחאי מן בני חביס ע"ש. ועיין בתוספות כתובות ב' ע"ב ד"ה פשיט וכו'. ותוס' זבחים ק"ב ע"ב ד"ה פרוך וכו' ועיין בהקדמות להגאון מהרי"ב לספר הסמילות. ובה"ג מערכת גדולים אות ג'. ובספר פיאר לר"ש פינחס תרי"ח וכ' אחאי שהיה ראש לגאונים בבבל כמו כן בפנסה אחרי מות אע"פ וכו'. ובכריתות רב אחא מבי חביס. רב גביהא מאחגיזא. רב אחא בר הילאי. רבנא סמא בר רבינא יהודה. וכן ושמואל מפומבדיתא. רבינא בר אומלא. רב אחדבוי בר קטינא. מר זוטרא בר מינגא. ובימיהם יצא שבטון לעולם וכו' היא אומנת מחמת ועיין בספר הקנה דף פ"ח ע"ב ומביב שם לק שבעה ע"ב שמותם. ועיין בסה"ד אחר שהעתיק דברי הכריתות הנ"ל כתב ול"ע כי לא הבנתי. כי לא מצאתי זכרם. מ) ובימיהם יצא מחמות בשנת תתקל"ח כל"ל. י) שנת קע"ב לחרבות כל"ל. כ) ואתו תנאים קודם לחרבות הבית קל"ו שנה כל"ל. מ) היו שם מאות סדרי משנה וכו' עיי שד"ל. ג) והלל הוא עלה מבבל וכו' כל"ל. מ) היו שם מאות סדרי משנה וכו' עיי מגיבה י"ד ע"ח פגיבה בה רב פפא וכבנן חד אחר שם מאות וכו' וחד אחר שבעה מאות וכו' ועיין ע"ז י"ד ע"ב. ועיין בשפתי תשובה כי' כ' תשובה לרבינו האיי גאון דפ מיתות משה רבינו עד הלל סזקן היו שם מאות סדרי משנה כמו שנתנם הקב"ה למשה בסיני. ומן הלל ואילך נתמעט ונתמכבן השולם וחלשה כבודה של תורה ולא תקנו מהלל ומאחי אלא שנה סדרים בלבד וכו'. ושם בסי' קפ"ז ו"ל בדאשכחן לחד מן הנאונים בחר דנה נפשיה אשכחן ביה זכור גברא ההוא נעב כל הויה דרבנן קדמאי דלא פס לה ושיש

דרך אגב הבא. ומספר מיתת התיוקות עשו בזמן ר"ג דיבנה. ובשב"ב. וכ' יהודה הנשיא. כאילו שוא דבר ידוע ומפורסם. ואולי גם זה מקופל בגיזה מגדה אבר לא ידעתי מקומו. ועיין בכתב מר"פ הנ"ל. ש) בנו של ר' יהודה הנשיא וכו'. עמה תוזר למה שסיים לעיל וכ' הילל. ומפרש שר' הילל (הוא ר' הלל הנשיא) הוא בנו של רבי יהודה הנשיא. וכ"ג. וכ' יהודה בריאה. ור"ג בתרלה. ועיין לעיל מה שהבאתי בשם ספר היוחסין אות ג' מהחמולות. ת) בשנת תק"ל שנים בימי רבינו הקדוש ירד רב לבבל וכו' כן הוא הנכון בהפסק נקודה אחר תיבת בהרלה. ומתחיל מאחר אחר „בשנת תק"ל שנים וכו'" וכן הוא באגנות רב בריה ובימי רבי ירד רב לבבל בשנת תק"ל למלכות יון וכו' ובספר כריתות בער ב' דורות החמולות בשנת תק"ל לפרט שנרות בימי רבינו הקדוש ירד רב לבבל והורה וכו'. א) ורב ושמואל ורב הונא קמא וכו' כן הוא הנכון. וכן הוא בכריתות שם. ולא כמו שטעה בהסתם עד"ל ורב שמואל ורב הונא וכו'. ב) ונהג רב שרירות בהרדעא כ"ה שנים. וכן הוא בכריתות שם. ובסדר תו"ה לשד"ל תקכ"ה. ג) ונפטר בשנת תקכ"ה למניין שטרות. וכן הוא בכריתות שם. ד) ונהג אחריו שמואל שרירות י' שנים ונפטר בשנת תקס"ה. ובכריתות שם שמואל נהג אחריו שרירה ו' שנים ונפטר בשנת תקס"ד. ובסדר תו"ה ונהג שמואל אחריו לבדו שבע שנים וכו' ומת שמואל בשנת תקס"ד. וכיוסף ליתא והאריך ימים אחר רב שבע שנים. ועיין בסה"ד. ה) ובא פפא בן נזר פולמוסא והחריב אותה בשנת תק"ע. וכן הוא בתרגום רב בריה ותק"ע בא פפא בר נזר והחריב לגהרדעא. ובכריתות ליתא ובא פפוס בן פולמוס והחריב את הבית בשנת תקפ"ע. והקה"ד הביא בשם כריתות והחריב בית מדרשו הגדול פ"ש. ו) ובאותו זמן היה ר' יוחנן וכו' ונאסף בשנת תק"ל. וכן בתרגום רב בריה ובשנת תק"ץ מת ר' יוחנן. ובכריתות שם נרם ובאותו זמן ר' הנינא מנהיג שרירה ונאסף בשנת תק"ץ. ז) ונאסף רים לקים קודם ר' יוחנן בעה אחת. וכן הוא בכריתות שם ועיין בקה"ד. ח) והלך רב חסדא למחסיא וכו' וכן הוא בכריתות שם ובסדר תו"ה לשד"ל והלך רב חסדא למחוזא. ט) ורב חסדא בשנת תר"ב ובכריתות בשנת תרי"ב. י) ואחריו רבה בר נחמני בשנת תרמ"ה. ובכריתות ואחריו רב יוסף תרמ"ב. כ) ואחריו רבה בר יוסף בשנת תרמ"ז. ובסדר תו"ה לשד"ל ואחריו רב יוסף בר חמא בשנת תרמ"ד. ל) ואחריו אביי בשנת תרמ"ח. ושם ואחריו אביי בשנת תרמ"ז, ובכריתות ואחריו אביי בשנת תר"ח. ובתרגום רב בריה ואחריו מלך אביי שתיה עשרה שנה ומת בשנת תרמ"ח. מ) ואחריו רבא בריה דרב יוסף בר חמא בשנת תרס"ג כל"ל והוא רבא שהם המוזכר בש"ס עיין ב"מ ס"ד ע"א. ובתרגום רב בריה וכל שני מלכות רבא היו תרבא פעמים שנה וימת בשנת תרס"ג. ועיין בסה"ד. נ) ובו ביום נהרגו בניו של רב פפא עיין סדה"ד ח"ב שהביא בשם ספר היוחסין ובו ביום נהרגו ד' בניו של רב פפא. ויוחסין שלפני ליתא לתיבת ד'. ס) ואחריו רב נחמן בר יצחק בשנת תרס"ז. וסדר תו"ה לשד"ל תרס"ד. ובכריתות שם תרס"ו. ע) ואחריו רב פפא בשנת תרפ"ו. ובשד"ל בשנת תרס"ב. ובכריתות בשנת תרפ"ו. פ) ואחריו רב כהנא בשנת ברק"ת. ובשד"ל בשנת תשכ"ב. ובכריתות אחר רב דימי מנהרדעא וכו' ואחריו רב הונא בריה דרב יהושע בשנת תשכ"ב.

למשה בסיני. ג) ומן הילל ואילך [הטעי] העולם. וחלשה כבודה [גבורת] של תורה. ולא תיקנו הילל ושמאי אלא שם סדרים. ומן אנשי משנה מהילל ועד ר' נתן ור'. ומן הן סוף משנה. ס) רב רבא [רברבא] התחיל בתורתה. ע) מרב הונא [מרברבא] ועד רב אשי ורבינא ד' שנה היו. ומן היו סוף הוראה. ואחריהן רבנן סבוראי שבזכותן נמשכו שנים וערקעה הארץ. פ) עד רב נחמן ורב הונא [ניחא ור' שמונא]. שהיו סוף סבוראי. לא הוסיפו ולא הפלינו מדעתן כלום אלא תיקנו פרקים שבכל תנויי כסדרן:

והרי [והא] לך סדר תנאים:

שמאי והילל היו בבית שני. בסנהדרין. ורבן יוחנן בן זכאי קיבל מהם. והיו בחורבן הבית. ולאחר חורבן הבית. ל) קבע ישיבה לתורה ביבנה מ' שנה. מ) ור' (אלעזר) [אליעזר] ור' (יהודה) [יהושע] ור"ג קיבלו מרבן יוחנן בן זכאי. ורבי טרפון ור' עקיבא ור' ישמעאל קיבלו מר' אליעזר ור' יהושע. ור' מאיר ור' יהודה ור' יוסי ורבי נחמיה ור' אלעזר בן שמוע קיבלו מר' טרפון. ור' עקיבא [אוהבו] ור' שמעון. ור' [ור'] נתן קיבלו מר' מאיר וחבריו. ור' חייא. ור' שמעון ברבי. ובר קפרא ור' חנניא קיבלו מר' [הרי לך סוף תנאים]:

[וזה סדר האמוראים]:

תחילת אמוראים. רב ושמואל בבבל. ור' יוחנן וריש לקיש בארץ ישראל. תלמידי דרב ושמואל. רב הונא ורב כהנא ורב אסי ורב יהודה (ורב) [בר] נחמן. ולמטה מהן. רב חסדא ורב ששת. ולמטה מהן. רבה ורב יוסף. למטה מהן. אביי ורבא. ולמטה מהן. רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. ולמטה מהן. רב אשי ורבינא סוף הוראה: ותלמידי דר' יוחנן. [רשב"י] ריש לקיש ור' יהושע בן לוי ור' אלעזר [בן פדת]. ולמטה מהן עולא ור' אבא [אבהו]. ולמטה מהן ר' אמי ור' אסי. ואחריהן רב זבא (ורב) [בר ר'] שמונא. ב) סוף חברא. ור' יוחנן סוף מעשה: מיכן אתה למד בתנאין ואמוראין. הי רבה והי תלמידא. והי בר זוגיה. איך דהון תלמידייהו בתרייהו לא קחשיב להו:

[כללי השי"ס]:

ג) **כל** *) סתם משנה כר' מאיר היא. ד) כל סתם ברייתא ר' נחמיה. ה) סתם

*) כאן מתחיל סדר תנאים ואמוראים גם בשם הגדולים. סיפרא

ושים סדרי משנה דאתגניא מיומי דסלק ושמאי וכמה עניים דלית לון שיטתא כו'. ג) ומן הלל ואילך העולם. מכאן הגיבור יש כאן. וכל סתומה בתוספתא שקדון הם ומקבלו הם העולם המחבר ולשון התוספתא שוין בלשונם. וכן ל"ל ומן הלל ואילך נתמעט ונתמסכן העולם וכו' ועד"ל לא הרבים בזה כ"ש. ס) רב רבא הוא שתחיל וכו' בקבל תנו"א של עד"ל רבה הוא שתחיל וכו'. ע) מרב הונא ועד רב אשי ורבינא ד' שנה היו. ושם מרבה ועד רב אשי מאחים ומרבע שנה היו. פ) עד רב נחמן ורב הונא. ושם עד רב נחמן ורב שמונא. ובכריתות שער ג' אות ה'. ואחריהם רב גדא ורב שימונא סוף סבוראי. ובכריתות שער ג' אות כ"ד רב גדא ורב שמא והוא הוא. וכן הוא בתנו"א לחיד"א אות ל'. ותמוה הבאתו שם ושיין ביכורי עולם מתמר פי"ח. ל) קבע ישיבה ביבנה מ' שנה ר"ש ל"א ע"ב. וסנהדרין מ"א ע"א. ובספרי סוף פ' ואלה הבלבה. ומדרש בר"ל סוף פ' ויחי. ושיין תוס' שבת נ"ד ע"ב ד"ה הוה מעבר וכו' ובספר נור אריה ממהר"ל מפרלב שם. מ) ור' אליעזר ור' יהושע ורבן גמליאל וכו' כל"ל. ושיין סדר הקבלה בכריתות שער מ' דורות התנאים. ובתנו"א שהיה לפני שדל"ל. נ) סוף תנאים ל"ל סוף קבלה. וכן הוא בכריתות סוף שבלה. [וכ"ה בכי"מ] וכן הביה שדל"ל. ג) כל סתם תוספתא כל' מאיר היא. שיין עיבור סדר סתם. וביתין ד' פ"א מהדרינן אדר"מ דסתם מתניתין ר"מ וכו'. ושימונין ל"ו ע"ב. ושם ל"ה ע"ב, וסנהדרין פ"ו ע"א. ושיין בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשנה פ"ע אבל סתם משנה הוא שהסכים עליו דעת רבים והשתוה ביומם בו ולא נפלה בו מחלוקות לו שקיבלוהו רבים מפי רבים עד משה כפי אשר תלקנו בפתיחת דבריו והמקבל הקרוב שמתיחס אליו המאמר הוא ר"מ וזה עניין שאמרו סתם משנה ר"מ. ולפי דעת הרמב"ם הכ"ל יתבאר מה שאמרו בשבת מ"ו ע"א. ושם פ"א ע"ב. קי"ב ע"א. שימונין ל"ב ע"א וכן בכמה מקומות בש"ס הלכה כסתם משנה. ומעמא נבי לתה נפסק כסתמא הלא היא דעת יחיד. אך לפירש הרמב"ם ניחא. דאין פירש סתם משנה ר"מ שהוא אמרה. רק שמתיחס אליו המשנה שמשנה תפי רבים. והוא היה המקבל הקרוב. ושיין בחגלת רב שרירא בהאריך בענין זה. ועל דרך זה בארנו מה דאיתא בירושלמי ישנות פ"ד הי"א אמר ר' יוחנן כל סתם משנות שנה סתם משנות דרבנן עד שיפרש לו רובו (ר"ל רבו) ר"ש בן לקיש אומר כל סתם משנות דר' מאיר עד שיפרש לו רובו א"ר זעירא קומי ר' יוסי לא דר' בתעון בן לקיש פליג אלא דו אמי רוב סתם משנות דר' מאיר אכ"ל ושיין בק"ם ובפ"מ. ואקשה לומר דהירושלמי פליג בזה על הגמרא שלנו וסבר דלר' יוחנן סתם משנה הוא דרבנן. ול"ש בן לקיש הוא דסבר דסתם משנה ר"מ. ונראה לפרש דהשונה לפי פירש הרמב"ם הכ"ל דר' זעירא סבי קאמר לא דר"ש בן לקיש פליג על מיקר הלכה וס"ל דאין הלכה כסתם משנה. אלא באמר אמי דרוב סתם משנות דר' מאיר והוא המקבל האחרון שמתיחס אליו המאמר. קאמר הכי. אך לענין הלכה ס"ל נמי כר' יוחנן דהלכה כסתם משנה. ושיין בתוס' מ"ק ב' ע"א ד"ה מלן תנא וכו' וביד מלאכי סי' תנ"ו מה שהקשה על דברי התוס' מכתובות ב"מ ע"א. וכן משנות מ"מ פ"ב דלף בשמתא דאתיא כר"מ בשי תלמודא מאן תנא וכו' ושיין בש"מ בתוספות ריש פרק אלו נאמרות. ד) כל סתם ברייתא ר' נחמיה, בספר תנאים ואמוראים שהביא הגאון ר' חיד"א בשה"ג הגירסא כל סתם תוספתא וכו'. וכן הוא גירסת הערוך ערך סתם. סתם תוספתא ר' נחמיה. וכן הוא ג"כ בתנחת רב שרירא סתם תוספתא ר' נחמיה וכו' ובהרמב"ם ג"ב קכ"ד ע"ג ובכריתות בלשון לתודים שער כ' אות י"ב. ובתנות התלמוד לר"ש הגניד. אמן בש' הקיה דף פ"ג הגירסא סתם ברייתא ר' נחמיה כמו שהוא כאן. וכן בתנו"א שהובא ביותסין גרים ג"כ סתם ברייתא ר' נחמיה וכו'. ובספר הקדמון כפתור ופרח פרק חמישי הכי איתא סתם מתניתין ר' מאיר. סתם ספרא ר' יהודה בר' אלעאי. סתם ספרי ר' שמעון בן יוחאי. סתם ברייתא ר' חייא. וכן ברמב"ם בהקדמה לספר היד וכו' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה. ולא ראיתי מי שהעיר על תלופי הגירסאות כאן. והנה כדי להשוות הגירסות שלא יהיו סותרות זו את זו. וכדי לבאר גם דעת רש"י בכמה מקומות בענין זה שבגיה לקמן. אמרתי לבאר שלשון תוספתא הוא על דבר הוסף על דבר אחר האמור לפניו. ונקרא תוספתא להיותה הוספה על המשנה. ולשון ברייתא היא הלמוד שבמשנה חוץ לבית המדרש בלי שום שיטות לדבר אחר האמור מקודם. והברייתות שנה ר' נחמיה תלמידו של ר"ע (עיין

מדרש בר"ל פס"ח. ומדרש קהלת פי"ח ע"ס) ע"פ ר"ש. שהיה להם איזה שיטות והמחבר להתשנה אספם ר' חייא ור' אושעיה בתוספתא שקדון הם (ונקראו בירושלמי קדושין פ"א ה"ג. ובירושלמי ב"ק פ"ד ה"ח אבי המשנה) ונתחה שתי הבריכות כתם ברייתא ר' נחמיה היינו אותן הברייתות שהוקבלו אח"כ בתוספתא. וסתם תוספתא ר' נחמיה לא בגילת הכו"פ ר"מ. ועפ"ז מדויק הטיב לשון רש"י בהוריות ס"ע ע"ב אילפא וכו' אמר אילא דאמר לי מילתא דבי ר' חייא ור' אושעיה ולא פשיטא ליה מתניתין וכו' ופירש"י ושם בידי לתקן כל הברייתות שסידרו ר"מ ור"א בתוספתא שלהן, היינו הברייתות שכללו ר"מ ור"א בתוספתא הוא מבאר מעמן ונימוקן מן המשנה. ושיין תענית כ"א ע"א ונפרש"י ושיין רש"י ב"מ פ"ה ע"ב מתניתא דמר (ר"מ) מתניתא וכו' ופירש"י תוספתא של אחרוני שסידרה לשנה שדרים אבי שונה תמיד דר' חייא שדרה לתוספתא דבאתור בן בעלמא רבי לא שנאה ר' חייא אבא ליה (עיבורין ל"ב ע"א ע"ש בפירש"י) ואמרינן כל מתניתא דלא מתניתא בי ר' חייא ור' אושעיה לא תותבו מינה בי מדרשא (חולין קמ"א ע"ב ושיין בפירש"י). ושיין עיבורין י"מ ע"א ובפירש"י ד"ה נדבי וכו' ברייתא שבסולה בנות מדרבו כעין תוספתא שסידר ר' חייא ור' אושעיה. ושיין שם ע"ז בילה ע"ע ב"א. ושיין קדושין מ"ע ע"ב אמר אלא עד דאתי סילבתא ספרא ותספי ותוספתא וכו' ומגילה כ"א ע"ב. ושיין יומא מ' ע"א ר"ש דתוספתא מאי היא דתניא ר"ש אומר וכו' ושיין במבוא התלמוד לר"ש הנגיד שתוספתא היא שיור המשנה ושימנה תנא וכו' ושיתן שבריתא ת"ר. ותני חזא. ומגיה אידך והא דמלינו בכמה מקומות בש"ס דמביא הגמרא בשון ת"ר ומאלא כעין זה בתוספתא שלפנינו עיין בהורות ל"א ע"ב תניא להא דתנו דבנן נתנו לעבדה בהנים בנת אחת יצא. בזה אחר זה יצא. נטלו והחזירו לו יצא. והוא בתוספתא פ"ד דהורות (ושיין רש"י ד"ה בזה וכו' ובל"ה בנת אחת וכו') ועוד בכמה מקומות. הוא מחוסן הברייתות שבנו מקודם בפני עצמן וכללו אח"כ בתוספתא דר"ח ור"א ולא כדעת בעל דרכי המשנה שכתב על דברי הר"ש הנגיד הנ"ל שהוא מחזה תלמיד עושה ע"ש. ושיין בברייתות ימות עולם שער ג' וז"ל ומה שקראו בתלמוד תוספתא אין זה מה שאנו קורין תוספתא אלא תוספות בהוסיפו לבאר המשנה ושימנה תנא וכו' ותני עלה וכולא בזה. ובאיזה לזה מהא דתנן בירושלמי דהוריות (פ"ב ה"ח) ואגדת קהלת ר' אבא חזא לחד אחר אחרים לר' לוי דיתיב ודרים אים אחר יתן לו הלכים עושר זה מקרא. וכסיים אלו הלכות. ובגוד זה תוספתא. לעצות מכל אחר יתאוה אלו מצוות גדולות כעין משנת ר' חייא ור' אושעיה ומצאת בר קפרא ולא הבליעו אלהים לאבול ממנו זה בעל הגנה לא אובר ולא מתיר לא ממנה ולא מעבר כי אים נבדי יאכלנו זה בעל התלמוד עכ"ל חזינא דתוספתא ומצאת ר' חייא ור' אושעיה הוו תרי מילי. ולדבריו הם באתת תרי מילי ביחוד אך הבינה במצוות גדולות לאותן הברייתות שנכללו בתוספתא ובהאחרון. וכן הוא דעת הגאון רחיד"א בשה"ג בת אות מ' וז"ל תוספתא שבידינו היום סיא דפסת אלא הרי"ף ר"ל שהוללת ברייתות דר' חייא ור' אושעיה ותוספתא דר' נחמיה. ושיין בקיטור כללי הגמרא. ובפירש"י מוגין ג' ע"א ד"ה סתימתאה וכו' ושיין בתוספות ק"א ע"ב זו דברי ר' מנחם סתימתאה וכו' ובפירש"י שם. ובשיטוין ל"מ ע"ב. ובמגילה ב' ע"א ושם ב"ו ע"א ובפירש"י שם ואין להחיבן כאן יותר. ה) סתם ספרא ר' יהודה שבת קל"ז ע"א וסנהדרין פ"ו ע"א וכן בכמה מקומות בש"ס. והרמב"ם בהקדמה לסדר זרעים ורב חבר ברייתא והיא ספרא וספרי וכו' וכן כתב בהקדמתו ליד החזקה וז"ל רב חיבר ספרא וספרי לבאר ולהודיע עיקרי המשנה. ונראה שילא לו לרמב"ם שרב חיבר הספרא מהא דאיתא בבכורות י"א ע"ב זימנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב לתנויי פרקין בספרא דבי רב וכו' ושם י"ח ע"ב אילא דאמרי דתנא ספרא דבי רב ביומא דסיומא ופירש"י ספרא דבי רב תורת כהנים. ומפרש בספרא דבי רב שהיו שבב חיבורו. והוא כתו שביאר בענין סתם משנה ר"מ שהבאתי לעיל שהוא היה המקבל האחרון. והבי נתי שב' יהודה היה המקבל האחרון וכב חיבורו וסדרו כתו שהוא לפינו. וכן בספר כפתור ופרח פ"ה וכב חבר ספרא וספרי. ושיין יומא מ' ע"ב ת"ש ועשרו העלת הגולל שיהו הבם עובדו חעלת שיטול וכו' ושם מ"א ע"ב סתם ספרא חבי ר' יהודה וכו' והברייתא הזאת לא נמצא בתו"ב שלפנינו ונראה שלא היה גם לפני רש"י לכן כתב בד"ה סתם ספרא וכו' והא בתו"ב היא הא קרא בספר ויקרא כתיב ש"ם ובאיתי בספר שיח יצחק על יומא שהעיר על זה. ושיין כל שיש

מהגאון

סיפרא ר׳ יהודה בר׳ אלעאי . ו) סתם סיפרי ר׳ שמעון בן יוחי וכולהו אליבא דר׳ עקיבא . והן [והם היו] תלמידי רבי עקיבא . ז) (ולא ראו רבי עקיבא . ולא היו עמו בדור אחד . אלא) [ולאחר מותו] הפליגו על דעתו: ח) אמר בן עזאי כל חכמי ישראל נפקי כקליפת השום חוץ מן הקרח הזה . ומנו ר׳ עקיבא בן יוסף . ט) ור׳ יהושע בן קרחה הוא [היה] בנו של ר׳ עקיבא הקרח . י) ור״ג שהיה בימי ר׳ עקיבא בן יוסף הוא [היה] אבי אביו של רבינו הקדוש . כ) ורבינו הקדוש בר זוגו של ר׳ נתן הוא בן בנו של ר״ג . ל) כל אתרים אומרים. הוא ר׳ מאיר. וכל יש אומרים ר׳ נתן. מ) וכל

מסגלון מהרי״ד על מו״כ . ועיין יומא ע״ד ע״א דתנו רבנן וכב יוסף בראש ספרי דני רב ופירש״י שאר ספרי דלהו תורת כהנים ספר וידבר ואלה הדברים . ועיין ב״ב קכ״ד ע״ב תני רמי בר אמי בשאר ספרי דני רב ופירש רש״ם בשאר ספרי דני רב ספרא דני רב היינו תורת כהנים בריתא על ספר ויקרא. שאר ספרי דני רב קרי לתלדם על ספר במדבר מושלמת מן המחנה עד סוף הספר אלה הדברים וכו׳ ומכולתא דהיינו מדרש אלה שמות משתדש הזה לכם עד סוף הספר כולהו איקרי שאר ספרי דני רב וכו׳ . אך בתוספות ס״ו ע״א פירש״י תנא דני רב קרי לבריתא קמייתא שבנויה בתורת כהנים דמקרי ספרא דני רב לפי שהיה שנור בבית המדרש בפי כולם וכו׳ ויעיין בשה״ג אות ספרא מה שהניח בשם שרב יש״ר בספר מלרש לחכמה . ועיין בהקדמת הגאון מלבי״ם לספרא . ועיין ביד מלאכי כי׳ כ״ו בתשובה שהשיב לו מוהר״ר יוסף בן שלמון ע״ש . ו) סתם ספרי ר״ש וכו׳ שבדלין פ״ו ע״א . ועיין יומא ע״ד ע״א ופירש״י שאר ספרי וכו׳ ועיין לעיל ובספר בריתות לשון לתודים שער ב׳ אות י״ג הגילבא סתם ספרי ר׳ ישמעאל ועיין ביד מלאכי כי׳ תקי״ג שע״ש הוא וע״ל ר׳ שמעון . ז) ולא ראו ר׳ עקיבא וכו׳ ונסתרא לתחיד״א הלשון וכולהו אליבא דר״ע ושם היו תלמידי ר״ע ולאחר מותו נחלקו על דעתו . ויבואר שם לתחיד״א לשון ספר שקנה וכולהו תלמידי ר״ע שם . ושם מופלגינו אליבא דר״ש ולא ראו . לשה כי לא היו עמו בזרוו אלא פליגי בדבריו על דעתו ע״כ לשון ספר שקנה דף פ״ב ע״ב . וכתב על דברי שקנה שהוא תוספת שהוסיפו ואיזה תלמיד כתב כן כי ביבמות ס״ב ע״ב מבואר שהיו תלמידיו מתמ [ואחר שמתו ר״ל אלף [מתלמידיו] היה שטולם שתם עד שנאמר להם כמבואר שם ובסנהדרין ריש דף פ״ו אמרו סתם תוספתא ר׳ נתמיה . ובשדר חו״ח הבינן והלבין מתוקן . ובבבלי ירושלמי בכמה דוכתי מוכח הכי שלמדו התנאים הנזכרים עם רבי עקיבא ואין להאריך] ואיה כותב כתב בספר שקנה בב״י זה בבנייון והוספיהו [כמו שהיכא כן כמה פעמים וכמ״ש אחי הלל בכמה דוכתי] וכו׳ ולשון המת״ו בזה קרוב לשון שקנה ודוחק גדול הוא לאמר כי בשניהם נתוסף דבר אחד בשנוי אחד ובכוונה אחת ולא״ע . ח) אמר בן עזאי כל חכמי ישראל בכוותא ל״ח ע״א . ט) ור יהושע בן קרחה הוא בנו של ר״ע שקרח . כן פירש״י שם והעתק ערך קרח . ועיין תוס׳ ד״ה תוץ וכו׳ ונרבב״ם פסחים קי״ב ע״א ד״ה ריב״ק הוא בן ר״ע וכו׳ ותוס׳ שם ד״ה לוה וכו׳ וכן עזאי קרלו כן דרך בדיחותא . ועיין תוס׳ שבת ק״ב ע״א ד״ה וריב״ק היא וכו׳ ואין נראה לר״ת וכו׳ ותוס׳ ב״ב קי״ג ע״א ד״ה ומנו בה וכו׳ הביאו פירש״י ורשב״ם בשם ר״י ע״ש . ועיין בקנה דף פ״ב ע״ב וח״ל אמר בן עזאי בסוף פרק בתרא דבכורות כל חכמי ישראל הם לפני בקליפת השום חוץ מן הקרח הזה ומנו ר׳ יהושע בן קרחה הוא בנו של ר״ע הקרח עכ״ל ומתורץ קושיות התוס׳ הנ״ל ועיין בשדר״ד אות י׳ . ובהגהות על אמרו״ת מלחיד״ת . [וז״ל בתחיד״ת והיינו כמ״ש רש״י בבכורות דף ל״ח ופ״ק דבכורות ורשב״ם פ׳ מרבי פסחים דף קי״ב . והנה התוס׳ שם הקשו על זה קושיות הקות והשכימו דתרי ר׳ יהושע הוו וקרחה שם אדם . ובקנה לאמרו״ת העלימו עין דבשדר חו״ח שהוא מהגאונים ז״ל כתוב כדברי רש״י ורשב״ם ועליה סמכי ולתי . ואם שם ז״ל הקושיות דתקוס יקשו גם על הגאונים בשדר חו״ח וידמו דבריו ע״ד שבשו בבכורות דף מ״ח ומאר דוכתי . כן אמת בשם נעזרו מר״ח בגם הוא מקור הגאונים דדבריו דברי קבלה כמ״ש התוס׳ והרא״ש בכמה דוכתי . ועיין במעד״מ סוף בבכורות דדבריו . ובכבר כתבתי בעניותי בפתח פיוסים בפסחים דף קי״ב דהוא ה דבר בש בדבורתיו בעלי התוס׳ וכוונו אל האמת דרבי יהושע בן קרחה וכבי יהושע בנו של רבי עקיבא אבי הוא כאמר הנעד המיד בנו דבינו הלר״ו ז״ל ע״ש] . י) ור״ג שהיה בימי ר״ע וכו׳ הוא ר״ג דיבנה . דכך סדרן הגלו הקדן . ר׳ שמעון בנו . ר״ג הזקן . ר״ש . ר״ג דיבנה . ר׳ שמעון . רבינו הקדוש . כ) ורבינו הקדוש בר זוגו של ר׳ נתן הוא בן בנו של ר״ג בכל ר״ל . ל) כל אתרים אומרים וכו׳ הלויות ר״ג ע״ש ע״ש ועיין בספר בחר שבע שמתלק דאותן הלכות שאמרו ר״מ ור״ל קודם דאתריקו להם אחרים ויש אומרים קבעום בשמם . וכל אותן הלכות שאמרו אחר דאתריקו להם אחרים ויש אומרים . קבעום בשם אחרים ו״ל . ועיין תוס׳ ברכות ע׳ ע״ב ד״ה אחרים וכו׳ ותוס׳ קוטנה י״ב ע״ב ד״ה אחרים וכו׳ . ותוס׳ ע״ז ס״ד ע״ב ד״ה אחרים וכו׳ ותוס׳ ב״ב ע״ו ע״ב ד״ה וי״ל וכו׳ ותוס׳ ב״ב ב״ג ע״ב ד״ה מאן וכו׳ ועיין בבה״ד אות מ׳ ועיין ביד מלאכי כי׳ תקפ״ד . [וז״ל בתחיד״ת ק״ק דהתוס׳ בבוכה דף י״ב כתבו ואמר רבי שבלה בקונטרס נרפת שמושות שקיבל מהלינש קבעום בשם אחרים וכו׳ ואמאי לא כתבו דהם דברי הגאונים בסדר חו״ח . ומה שהקשו התוס׳ שם מל זה ישבתי אני הדל בשפתי פיוסים על בחרת דף ל״ב] . מ) וכל ר׳ יהודה סתם במשנה וכו׳ בסמו״ת לתחיד״ת איתא כל ר׳ יהודה סתם במשנה ובריתא מחולק עם ר׳ מאיר ור׳ יוסי ור״ש ור׳ שמעון ור׳ אליעזר הוא ר׳ יהודה ב״ר אלעאי (ל״ל אלעאי) . ובבריתות בחות עולם אות י״ע לא הביא ר׳ שמעון . ועיין בהקדמות פירוש המשניות לרמב״ם פרק ו׳ ור׳ יהודה סבים המזכר במשנה הוא ר׳ יהודה ב״ר אלעאי שעליו נאמר בתלמוד מעשה בחסיד אחד . ב״ק פ׳ ע״א . תמורה ט״ו ע״ב . ועיין ב״ק ק״ג ע״ב וכל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד וכו׳ . נ) כל ר׳ שמעון סתם וכו׳ ועיין ב״מ מ״ח ע״א תוס׳ ד״ה אחד ר״ל וכו׳ ובשב״ם ב״ב ע״א ד״ה משום וכו׳ ר׳ שמעון סתם הוא ר״ש בן יוחי . שבועות ב׳ ע״ב ר״ש בן יהודה אומר אמרו וכו׳ ופירש״י משמו של ר״ש וסתם ר״ש הוא ר״ש בן יוחאי . ורש״י חולין מ״ב ע״ב ד״ה אדני לי וכו׳ דר״ש סתמא הוא

ר״ש בן יוחאי . ס) וכל ר׳ אלעזר במשנה סתם וכו׳ וכן הוא בספר הקנה דף פ״ב ע״ב כל ר׳ אלעזר במשנה סתם וכו׳ ובסמו״ת לתחיד״ת איתא שבמשנה ובריתא וכו׳ וכן ברש״י שבת י״ע ע״ב ר׳ אלעזר הוא . הוא ר׳ אלעזר בן שמוע סתם ר׳ אלעזר בל משנה ובריתא . ובינמות ע״ב ע״ב ראיתי לבן פדת וכו׳ ופירש״י ולא תנא היה ומחולת היה תלמידו של ר׳ יוחנן והוא ר׳ אלעזר סתם דתמידי בכל הש״ס בגמרא וח״ל סתמא דמשנה ובריתא הוא ר׳ אלעזר בן שמוע . ועיין בתוכות מ׳ ע״א רש״י ד״ה מיבינא דהכמי וכו׳ . ורש״י ביבמות ל״א ע״ב ר׳ אלעזר בן פדת דגמרא . ול״א בן שמוע דמשנה ובריתא . ע) כל ר׳ אלעזר במשנה סתם וכו׳ ובסמו״ת לתחיד״ת בתשובה ובריתא סתם וכו׳ ונקלא בשם זה בתוכות פ״ב מעבה ח׳ . ובהרבה מקומות נקרא בשם ל״ח הגדול עיין ברכות ו׳ ע״א . סוטה י״ב ע״ב ושם מ״ע ע״א . ועיין תוס׳ ב״ק ע״ז ע״ב ד״ה ר״א וכו׳ ותוס׳ שבהדין ע״ו ע״ב ד״ה ור׳ ויתכן לומר וכו׳ דאתם נרם ר׳ אלעזר מקום דמזכירו אחר ר״מ וכו׳ ועיין תוס׳ ב״ב קי״ו ע״א ד״ה ר׳ אלע ר אומר וכו׳ . פ) כל ר׳ יהושע בתשובה וכו׳ שהיה בימי קיסר . בתחיד״ת ובבריתא . ובבריתות ימו״ע שער א׳ פי׳ י״ע כל ר׳ יהושע סתם במשנה ובבר יתא הוא ר׳ יהושע בן הגדיה בהיה וכו׳ וכן הוא בתחיד״ת תגדיה . ברכות נ״ו ע״א . חולין נ״ע ע״ב . ושם ס״ע ע״א . שבת קי״ט ע״א א״ל קיסר לר׳ יהושע בן הגדיה מפני מה תבטיל של שבת וכו׳ . ובתגיגה ה׳ ע״ב . ובתענית ז׳ ע״א . וסנהדרין ל׳ ע״ב . ובכוותא ח׳ ע״ב . ל) כל תקנות סתם תקנת עזרא היא . וכן הוא בבריתות בימו״ע שער א׳ אות י״ע כל תקנה סתם היא תקנת עזרא . ובקה״ד ח״ם ד״ה עזרא וז״ל ותיקן תקנות ועוד תקנות כי סתם תקנות עזרא תיקן . ולא ידעתי מקום לדברים אלו . עיין ב״ק פ״ב ע״א . ברכות ל״ג ע״א . ושם נ״ד ע״א התקינו ופירש״י מזרא וקייעתו וכו׳ ושם ס״ג ע״א . תענית כ״ז ע״א . מגילה ל״א ע״א . כ״ב כ״ב ע״א ועיין בתוס׳ ד״ה קצת סופרים וכו׳ ועיין בתבואת התלמוד לל״ח ד״ה מזרא וכו׳ . ועיין ירושלמי פ״ד דמגילה ה״א . ושם פ״א ה״ח ובמיני קרבן שם . ק) וכל מקום שנינו בראשונה תיקנו וכו׳ עיין ר״ה כ״ב ע״א בראשונה היו מקבלין וכו׳ ושם כ״ב ע״ב . ר) וכל מקום שנינו בתשעתינו וכו׳ היינו לתפוקי בריתא כדדייק הגמרא ברכות י״ע ע״א בתשעתינו קתמיין והא בריתא היא . בתוכות ק״ע ע״א ל״ל לנא לרב נתמן אפילו בבריתא ת״ל מי קתמיין בתשעה וכו׳ . ועיין מגתות ל״ח ע״ב מי קתמר בתשעתינו וכו׳ ועיין רש״י מי קתמר בתשעתינו דמשמע תשעה ולא בריתא. ועיין תוס׳ ד״ה מי קתמר וכו׳ . ובחולין ע״ה ע״ב אלא כל מקום שנינו ר״ש בשרי בתשעתינו ועיין בהגהות מהרי״ב שם ד״ה אין לנטות וכו׳ ועיין ביד מלאכי כי׳ ש״ב . ם) בתה דברים תמוהים . עיין תוס׳ עירובין פ״א ע״ב ד״ה ה״ג . ותוס׳ גיטה ע׳ ע״ב ד״ה ולא היא וכו׳ ותוס׳ גיטין ז׳ ע״ב ד״ה אמר וכו׳ ותוס׳ בכוותא מ״ח ע״א ד״ה כשנש וכו׳ ועיין ביד מלאכי אות ש״א . ובשער המלך הי״ע פ״ה ה״ד . ובספר בחר יעקב בהלכות הסוגיות כלל ל״ב ע״ש . ת) בתמת וכו׳ עיין שבת נ״ב ע״ב . וב״מ ס׳ ע״א עדה אמרה כל בתמת אמרו הלכה היא ועיין פירש״י ובריטב״א וש״מ שם בשם רבינו יהונתן דהוליל שבתמת נשבע שכן הוא להודיענו בא בהלכה כמותו ואין לנמנם בדבר מדברים ברהה דכל בתמת אמרו לאו אל״מ הוא אלא שכן הלכה . וכן מוכח מהא דשבת י״ח ע״א בתמת אמרו החין רוחה כלומר הוא אל״מ אבל לאו דוקא קמת דשבת שנינו בתמת אמרו החין רוחה היכן התיבוקות קוין ומדלבנן הוא . ועיין מס׳ ידים פ״ד משנה ג׳ בפי׳ הר״ש לאו דוקא דאין זה מן התורה אלא בהלכה למשה מסיני . ובפירוש הר״ב שם . ועיין גרא״ם ריש ה׳ מקואות וז״ל אומר ר״י אלא מלינו בשום מקום הל״מ בשבול מקום . ואם יבוא בשום מקום יש לפרכו כמו הל״מ עמון ומואב מפשרין מעבר פני בשביעית דבריתא דתמ״ל הגיגה (ג׳) עתיה אלא כלומר דבר בחול בהלכה למשה מסיני . וכן כל בתמת הלכה באומר בש״ם נבי מילי דבבין בהיית דפרק קמא דשבת (י״ח) לא יקרא לאור הבר בתמת אמרו החין רוחה היכן התיבוקות קוין ומפרש ר״ת אתם כל בתמת הלכה . כתוב בירושלמי (עיין ירושלמי שבת פ״ח ה״ג) אף על גב דאיסור רוחה לאור הבר מדבנן אלא דבר בחול בהלכה למשה מסיני קאמר . ודבבי הרא״ש הל״ל נעלם מעיני הבש״ם על הירושלמי הל״ל ע״ש . ועיין בשו״ת הרשב״ש סימן תקל״ג . ויד מלאכי כי׳ ש״ו . ובשו״ת אות יתיר סימן קל״ב . ח) וכל סתם משנה הלכה . שבת מ״ו ע״ח . פ״ח ע״ב . ק״ו ע״ב ובכמה מקומות בש״ס ועיין בילה ב׳ ע״ב הוס׳ ד״ה נבי שבת וכו׳ והוא מימרא דר׳ יוחנן . ולאו ד״ה הוא דאיכא אמוראי אחרינא דפליגי ולית להו הלכתא בלל . עיין גיטין פ״ח ע״ח אמר רבה בר בר הנה אמר ר׳ יוחנן מתלוקות בבראה שנעלה וכו׳ ושם ע״ב ומי אמר ר׳ יוחנן הכי והאמר ר׳ יוחנן הלכה בסתם משנה ותוקמינא לתתיתין בשלא דאוה שנעלה לאשלמי גיטו ואליבא דר׳ יוחנן . והיינו דבנה בר בר הנה לית ליה הלי בלל דר׳ יוחנן . וש״ל בר׳ יאחק בר יוסף בחולין מ״ג ע״ח אמוראי גיטו ואליבא דר׳ יוחנן וכו׳ ופירש״י ור׳ יאחק סבר דלא כייל ר׳ יוחנן לתימר הלכה בסתם משנה אלא סיבת דס״ל אמר בהלכה הלכה כמשנה זו וכו׳ ע״ש . ועיין בספר דברי אמת להגאון ר׳ יאחק בכר בוקונטרס הצלבי המתבן בשבת ס״ז קונטרס הרשב״ש בשבת ק״ב ע״ח לא ישבור אדם פוטלים בשבת וכו׳ אמר רבה ב״ב הנה אמר ר׳ יוחנן הלכה בר׳ יהושע בן קרחה וכו׳ והקבה הרשב״ש ז״ל דלמה הולרך רבה בר בר הנה לתיפבק הלכה בר׳ יהושע ב״ק הלא בבר אמר הלכה בסתם

ר׳ יהודה סתם . במשנה. שמפליג עם ר׳ יוסי ועם ר׳ מאיר. ועם חכמים הוא רבי יהודה בר׳ אלעאי . נ) כל נ׳ שמעון סתם הוא ר׳ שמעון בן יוחי . ס) וכל ר׳ אלעזר במשנה סתם הוא ר׳ אלעזר בן שמוע . ע) כל ר׳ אלעזר במשנה סתם הוא ר׳ אליעזר בן הורקנוס . פ) כל ר׳ יהושע במשנה הוא ר׳ יהושע בר חנינא [חנניה] שהיה בימי קיסר . צ) כל תקנה סתם תקנת עזרא היא . ק) וכל מקום שנינו בראשונה תיקנו כך וכך ואין שם שם חכם כך הלכה . ר) וכל מקום שנינו בתשעתינו . ש) במד״ח . לאמתי . ת) באמת. הלכה למשה מסיני . א) וכל סתם משנה הלכה .

מחלוקת

ב) מחלוקת ואחר כך סתם הלכה כסתם. ג) סתם ואחר כך מחלוקת אין הלכה כסתם. ד) סתם במשנה ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם. ה) מחלוקת במשנה וסתם בברייתא אין הלכה כסתם. ו) לפיכך כל מקום שחולקין חכמים בתוספתא בספרא וספרי וסתום במתניתא כחד מיניהו הלכה כמאן דסתימא מתניתא כוותיה. ז) וכל מילתא דפליגי בה במתניתא וסתמא בברייתא כחד מיניהו ליה הילכתא כהיא ברייתא. ח) וכל מקום שאינו חזרו בית הלל להורות כבית שמאי. הלכה כב"ש. ט) אבל בכל שאר מקומות שחולקין ב"ש וב"ה הלכה כב"ה. י) חוץ מזו. ב"ש אומרים מכבדין את הבית. ואחר כך מוציאין הדיות. וב"ה אומרים מוציאין את הדיות ואחר כך מכבדין את הבית. שהלכה כב"ש. כ) ומי שמתפלל ושונה ואינה אף

מעשה. ומתרץ דלכה בר בר מנא הוא מהאמוראים דלית להו הך כללא הלכה כסתם משנה. ועיין בבר"י חלק א"ח ס' ס"ז וגילסא אחרת היא לפניו בהשב"א. וכן הביא שם בשם מידושי הר"ן כ"י בשמא שם הגילסא מתניתין דלא כר' יהושע בן קרחה ומיושב שם דעת השאלתות בפרשה בלאשית וריבוי ירושה שפסקו כאחת קמא דברייתא פ"ש כי קלרתי. וכל זה היה בהעלם עין מהגאון מהרי"ב בשאילת שלום ומהגאון בעל המתק שאלה ס"ש. ג) מחלוקות ואח"כ סתם הלכה כסתם. ובמות מ"ב ע"ב ועיין סוס' ד"ה סתם וכו' ושם מ"ד ע"א ודילמא קסתים לן תנא כר"ש הסתימי וכו' ועיין בתוס' ד"ה ודילמא וכו' וב"ק ק"ב ע"א. וביש"ש פ"ד דין ל"א ובגימוקי יוסף שם. ועיין בתוספות פסיס על ר"י שם מלשון הר"י מבואר אף המחלוקות ואח"כ סתם וכו' ועיין ירושלמי יבמות פ"ד הי"א ר' מנא בשי קומי ר' יודן תמן אמר ר' חזקיה ר' אבהו בשם ר' לעזר כל מקום שאינו כתוב מחלוקת ומחזר ואינה סתם וכו' ועיין ירושלמי קטנה פ"ו ה"ז. ג) סתם ואח"כ מחלוקות וכו' יבמות מ"ב ע"ב ועיין בתוס' ד"ה סתם וכו' ובתירוצי הרשב"א ובשו"ת הרשב"א סי' קי"ד הובא בתוי"ט היא פרק כל הבשר אלא אמרו הלכה כמחלוקות אלא אזלינן בתר כמאן דמסתבר טעמא. ועיין חולין ק"ד ע"ב ד"ה ר' יוסי וכו' ובד"ה פרק כל הבשר אות ב'. ובגמוקי יוסף יבמות פ"ד ד"ה מכלל דיחידאה פליג עליה וכו' ועיין בתוספות פסיס שם ד"ה מכלל וכו' ובד"ה מתניתין דכתמא וכו' ע"ש. ד) סתם במשנה ומחלוקות בברייתא וכו' ביבמות שם. ועיין בתוי"ט על מ"ר דמס' זבחים משנה ז' וח"ל ויש לי לומר דכיון דהני הוא שסתם לדברי עצמו ור' חייא העיד דחכמים פליגי עליה לא הוה בכלל סתם במתניתין ומחלוקת בברייתא וכו' וח"מ שבת זו לריבה ראיה מגלן לתיתר הכי וכו' ע"ש ועיין רש"י שבהדרין ל"ג ע"א ד"ה ומפילו וכו' ועיין ביד מלאכי סי' ת"ק. ובש"מ ב"ק ק"ב ע"א הובא בשם הרשב"א וכן בתשובות ר' בצלאל אשכנזי סי' א' בשם הרשב"א דאף בסתם במשנה ומחלוקות בברייתא איכא תמוהא דפסקו הלכה כמחלוקות דברייתא חוץ מר' יוחנן דאמר דהלכה כסתם משנה ע"ש ובכריתות ביומות עולא אות ז' איתא סתם במשנה ומחלוקת בברייתא אין הלכה כסתם משנה. וא"ש דליכא למימר דשבר הרשב"א הא"ל דשא פשק כל סתם משנה הלכה כסתם. ה) מחלוקות במשנה וסתם בברייתא וכו' יבמות שם וכדאמר התם בעמא מ"ג ע"א דבי לא שאלה ר' חייא מתיין לי. ועיין נדה ס"ב ע"ב תוס' ד"ה ר' חייא וכו'. ובה"ג סוף ה' מאות וכו'. ו) לפיכך כל מקום שמחלוקין (שני חכמים כן הוא במת"ו שהי' לפני שד"ל) חכמים וכו' וקמ"ל אף שהן משולרות לפניהו לספרים בפני עצמן. מ"מ לענין הלכה נחשבים נגד המשנה כסתם במשנה ומחלוקות בברייתא. ז) וכל מילתא דפליגא בה במתניתא וסתמא בברייתא וכו' ר"ל בברייתא דמשיב לעול הייהו תוספתא וספרא וספרי קמתא דידהו לא מציבה כסתם משנה. ח) וכל מקום שאינו חזרו וכו' עיין מדיות פ"ל משנה י"ב. ושם משנה ד'. ה'. ובהקדמת פירש המשניות להרמב"ם הטעם שהלריכו לכתוב דעת אחת אחד ואח"כ יבמות שם וכדאמרת פירש הגאון שאמרו ב"ש כך וב"ה כך וחזרו ב"ה לאורות כדברי ב"ש וכו' ועיין בתוי"ט שם משנה ו'. וביד מלאכי סי' רפ"ש. ובפ"ג דשאלה משנה א' ובתוי"ט שם. ובפרק ב' דכלאים משנה ו'. ובפ"א דשביעית משנה ו'. ט) אבל בכל שאר מקומות וכו' עיין מיוחסין ו' ע"ב ותוס' ד"ה כאן וכו' ושם י"ב ע"ב. ובגמות י"ד ע"א ותוס' שם ד"ה ר' יהושע וכו' ותוס' ב"מ ל"ט ע"ב ד"ה לא בשתים. ותוס' שבהדרין י"א ע"א ד"ה ב"ק וכו' ותוס' חולין מ"ד ע"א ד"ה ור' יהושע וכו' ועיין ירושלמי ברכות פ"א ה"ה. וירושלמי סוף פ"א דשבת וכו' אחר כיתבי לאיתי בספר כנסת הגדולה בכללי הגמרא אות ג' שהאריך בזה ע"כ מקלרתי. י) ר' יהודה ור' יוסי וכו' מיוחסין שם ועיין ר"ה ל"ב ע"א תוס' ד"ה הא ר"י וכו' ותפ"ק ל"ו ע"ב תוס ד"ה תניא וכו'. ק) ר' שמעון ור' יוסי וכו' מיוחסין שם. אחת רב אחי אף אני לומד ר' יוסי ור"ש הלכה כר' יוסי דאמר ר' אבא אמר ר' יוחנן ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה בשתא במקום ר' יהודה ליתא במקום ר' יוסי מיבעיא. ועיין בלשון הר"ג סוף ה' מאות. ובילה כ"ז ע"א. ובכורות י"א ע"א. ועיין בתשובות ה"י סי' ל"ד. כ) ר' אלעזר בן יעקב ור' יוסי וכו' בקמו"א לרמיד"א איתא ר' נחמיה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ועיין מיוחסין ס"ב ע"ב. ש) רבי אחיי ור' יהודה וכו'. מיוחסין מ"ו ע"ב. ומשם כ"ב ע"א. כתובות ס' ע"א. ת) רבי שמעון ור' יהודה וכו' מיוחסין מ"ו ע"ב בתמ"ו שהיה לפני שד"ל כתוב ר' אחיי ור' יהודה הלכה כר' יהודה. והלכה כר' בכל מיוחסין וכו' והוא ע"ש וא"ל הכא והתם והלכה כר' יהודה בכל מיוחסין וכו' וכן הוא בקהו"א אל רמיד"א ר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכה כר' יהודה במיוחסין וכו' עיין מיוחסין פ"א כ"ב. וא"ה ע"א. ועיין בס"ג סוף ה' מאות שכתב ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה. ובהלכות קטנות דבני מערבא סי' כ"ג כתב ר' יהודה ור"ש הלכה כר' שמעון. ועיין בספר הקנה דף פ"ג ע"א ר' יהודה אחר ר' שמעון הלכה כר"ש. ועיין בספר הקנה דף פ"ג ע"א ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר"ש. ובשו"ת הר"ן סי' ל"ד. ל) ר' אלעזר בן יעקב ור' יוסי וכו' נזיר ל"ג ע"א מבדי אין הכרעת וכו' ובש"י שם כל הכרעה שהיא במקלת וכו' וב"ק קע"ז ע"א רש"י ד"ה אין הכרעה וכו' ותוס' ד"ה הכרעה וכו' ובש"י בתולין קל"ז ע"א ואמר מר אין הכרעה וכו' ובספר הכריתות ימו"ע שער ג' מפיים ודוקא במשנה אבל בברייתא לא. וכן הוא בבי"ף פ"ק דקידושין. ובבא"ש פ"ק דקידושין סי' ל' ע"ש. ועיין במשנה למלך פ"ט מה' נדרות ה"ג. ופ"א מה' בית הבחירה ה"ח. נ) ומכריע לאו בהדייהו הוא אלא לאחר זמן ופליג לחד מיניהו. מלאה לפרש ע"פ מה דאיתא בספר בריתות ביאון לתודים שכל ב' אות ו' וז"ל היכא דאשכח ב' תנאים ודעת עליונים לא כמר ולא כחד נקרא דעת עליונים ואין ז' הכרעה וכו' אבל בהשאלתי ס"ל כחד מיניהו לגמרי לו כחד מיניהו בדבר אחד בתה דבר כחד מיניהו הלכה כמותו דהוה ליה מכריע מאותו דבר שהם שנים כנגד אחד והיא הכרעה כמו כף מאזנים שהשנים מכריעין האחד. וה"ל אף דלא מליגו דעת המכריע במקום דפליגי השנים אלא במקום אחר מליגו דפליג אחד מיניהו לגמרי. או דפליג בדבר אחד עליו ובאיזה דבר כחד מיניהו הוה ליה מכריע באותו דבר שהם שנים. ועיין בנאר יעקב בסוף הספר. ס) וכל מקום שמחלק ר"ע עם יחיד הלכה כמותו לפי שהלכה כר' עקיבא וכו' כל"ל עיין מיוחסין מ"ו ע"ב הלכה כר"ע מתבירו וכר' יוסי מתבירו וכרבי מתבירו. ועיין פסחים כ"ז ע"א כרבי מתבירו ולא מתבירו ומשמע דגם בר"ע דקאמר כר"ע מתבירו הכי נמי ולא מתבירו. ועיין רש"י כתובות פ"ד ע"ב ד"ה בדבר משנה דקיי"ל הלכה כר"ע היכא דיחידאה פליג עליה. וכן דעת רשב"ם בפסחים קע"ז ע"ב ד"ה כן יוחנן וכו' ואיתו דעבדיהן כר' עקיבא מתבירו וכו הא אין הלכה כר"ע מתבירו וכו' וכן כתב הר"ן בנדרים ז' ע"א וז"ל ולענין הלכה לא קיי"ל כר"ע וכו' ועוד דקיימא לן הלכה כר"ע מתבירו ולא מתבירו. אבל בשאילתות פרשה בשלח איתא אלמא הלכה כר"ע אפילו מתבירו. ועיין בש"ש ובהש"ש. ועיין בשאילתות פ' וזאת הברכה ובהש"ש. גם הש"ז מ"מ סי' תל"ח ס"ק ה' כתב בפשיטות דהא קי"ל הלכה כר"ע בכל מקום ואפילו מתבירו פירש אפילו אם רבים מולקים עמו ול"ע. ע) והלכה כר' מתבירו ולא מתבירו עיין מיוחסין מ"ו ע"ב ומפרש היכא דקאמר מתבירו הוא דוקא. והא דמפרש גבי ר' יוסי מתבירו ולא מתבירו ולא מתבירו בלהה בהיתה גילסתו בגילסת הרי"ף בעיוחסין שם כר' יוסי מתבירו. ולא בגילסת שלנו וכל' יוסי מתבירו. ועיין בס"ג סי' ל"ג בהלכות קטנות. פ) ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי מיוחסין מ"ו ע"ב. ושם ל"ח ע"א מנוס דר' יוסי מיוחסין עמו. ופירש"י מיוחסין עמו מיס קו דבר יבר בקו המשקולות. ועיין נימין ס"ז ע"א ר' יוסי מיוחסין עמו פירש"י מיוחסין עמו פירוש עמו לחת עמם לכל דבריו שהיה מיישב אם דבריו. ועיין תוס' מעשרות כ"ח ע"א ד"ה אי ר"מ וכו' שכתבו ור"ל דלהכי מוקים לה כר' יוסי מנוס דר' יוסי מיוחסין עמו ומשבחת בהיהיה בכל מקום ואפילו מתבירו. ועיין מיוחסין ומשלמי תרומות פ"ג דהתומות ס"ח ועיין לעיל גילסת הרי"ף. וכן כתב הרי"ף רים פרק ע"פ והלכתא כר' יוסי דקי"ל הלכה כר' יוסי מתבירו. וכן הוא ברא"ש פרק כל הבשר סי' ע"ו. ועיין ברא"ש פ"א דבוכה סי' נ"ח פסקא המשגל דפסוק ה"ג ובב נעלותי והלמד"ן ז"ל והר' יעקב ז"ל פסקו כרבנן וכב עמלם ול"ח וכיון אבי העזרי פסקו כר' יוסי דמתוקו עמו ואמ"ג דאין הלכה כר' יוסי אלא מתבירו ולא מתבירו וכו' ועיין יומלמי תרומות פ"ג ה"א. ועיין המ"ג עשין סי' ע"ד וז"ל משמע מכח שני פסקים הללו שהיה כתוב בספרים שלהם בפרק מי שהוציאוהו (מ"ו ע"ב) הלכה כר' יוסי מתבירו וכו' ונקשה לי על אותה גירסא וכו' אחר כיתבי לאיתי בספר כנסת הגדולה בכללי הגמרא אות ג' שהאריך בזה ע"כ מקלרתי. ג) ר' יהודה ור' יוסי וכו' מיוחסין שם ועיין ר"ה ל"פ ע"א תוס' ד"ה הא ר"י וכו' ותפ"ק ל"ו ע"ב תוס ד"ה תניא וכו'. ק) ר' שמעון ור' יוסי וכו' מיוחסין שם. אחת רב אחי אף אני לומד ר' יוסי ור"ש הלכה כר' יוסי דאמר ר' אבא אמר ר' יוחנן ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה בשתא במקום ר' יהודה ליתא במקום ר' יוסי מיבעיא. ועיין בלשון הר"ג סוף ה' מאות. ובילה כ"ז ע"א. ובכורות י"א ע"א. ועיין בתשובות ה"י סי' ל"ד. ר) ר' אלעזר בן יעקב ור' יוסי וכו' נקמו"א לרמיד"א איתא ר' נחמיה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ועיין מיוחסין ס"ב ע"ב. ש) רבי אחיי ור' יהודה וכו'. מיוחסין מ"ו ע"ב. ומשם כ"ב ע"א. כתובות ס' ע"א. ת) רבי שמעון ור' יהודה וט' מיוחסין מ"ו ע"ב בתמ"ו שהיה לפני שד"ל כתוב ר' אחיי ור' יהודה ליתא הלכה כר' יהודה. והלכה כר' בכל מיוחסין וכו' והוא ע"ש וא"ל הכא והתם והלכה כר' יהודה בכל מיוחסין וכו' וכן הוא בקהו"א אל רמיד"א ר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה והלכה כר' יהודה במיוחסין וכו' עיין מיוחסין פ"א כ"ב. וא"ה ע"א. ועיין בס"ג סוף ה' מאות שכתב ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר' יהודה. ובהלכות קטנות דבני מערבא סי' כ"ג כתב ר' יהודה ור"ש הלכה כר' שמעון. ועיין בספר הקנה דף פ"ג ע"א ר' יהודה אחר ר' שמעון הלכה כר"ש. ועיין בספר הקנה דף פ"ג ע"א ר' יהודה ור' שמעון הלכה כר"ש. ועיין ברא"ש פ"ד דמיוחסין סי' ו' ובהגמ"ת פמ"ז מה' שבי ס"ת. ובשו"ת מו"ר סי' ל"ד. ת) ר' מאיר ור"ש מי שמתחיל וכו' בטיא דלא אפשטא הי' בעיוחסין

בזו הלכה כב"ה. ל) וכל עדות שהעידו בבחירתא דבר ברור הוא. מ) וכל מקום שנים חולקין ואחד מכריע הלכה כדברי המכריע. נ) ומכריע לאו בהדייהו הוא אלא לאחר זמן ופליג לחד מיניהו [על חד דמיניהו]. ס) וכל מקום שמחלק ר' עקיבא עם יחיד הלכה כמותו. לפי שהלכה כר' עקיבא מתבירו ולא מתבירו. ע) והלכה כר' מתבירו ולא מתבירו. והלכה כר' יוסי מתבירו ולא מתבירו. פ) ר' מאיר ור' יוסי הלכה כר' יוסי. [ר' נחמיה ור' יוסי הלכה כר' יוסי]. צ) ר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ק) ר' שמעון ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ר) ר' אליעזר בן יעקב ור' יוסי הלכה כר' יוסי. ש) ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה. ת) ר' שמעון ור' יהודה הלכה כר' יהודה. והלכה כר' [יהודה] בכל מיוחסין. אבל לא במחיצות. א) ר' מאיר ור' שמעון

הלכה

[הלכה כר' שמעון] מי שמחמיר הלכה כמותו. ג) והלכה כר' שמעון בכולה שבת ואפילו בדבר שאין מתכוין. כגון הולאת דם בהוליס שאינו מתכוין לחבורה. אלא לצעילה. וכגון פקק החבית שאינו מתכוין לסחיטה אלא לפקוק חביתו. ושייהן מוהרין. חוץ ממוקלה מחמת [דבר] איסור שאין הלכה כמותו. ג) ר' יהודה ור' נחמיה הלכה כר' נחמיה. ד) ר' יהודה ור' אליעזר בן יעקב הלכה כר' אליעזר בן יעקב. ה) ר' מאיר ור"ג הלכה כר"ג. ו) ר' יהודה ור"ג הלכה כר"ג. ר' שמעון ור"ג הלכה כר"ג. ז) ר' ור' אליעזר בן שמעון הלכה כר'. ח) ר' ור' יוסי הלכה כר'. ט) ר' ור' ישמעאל בר' יוסי הלכה כר'. ואם אמר משוס אביו הלכה כאביו. י) ר' ור' שמעון בן אלעזר הלכה כר'. כ) וכל מקום שאינה [שאמר ר' שמעון בן] ר' אלעזר בלא מחלוקת הלכה כמותו. ל) והלכה כר' יהושע בן לוי בכל מקום במשנה. מ) ר' ורשב"ג. הלכה כרשב"ג. נ) ר' טרפון ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא. ס) ר' ישמעאל ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא. ע) רבי יוחנן בן חורי ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא. פ) ר' (אלעזר) [אליעזר] ור' עקיבא הלכה כר' עקיבא. צ) ר' אליעזר ורבי

נשיבוין מ"ו ע"ב. ועיין ירושלמי שבועות פ"א ה"ז. וירושלמי מכות פ"ג ה"א. ועיין ברא"ש פ"ז פ"ב סימן ל"ד ובהגה שם. ועיין בה"ג הלכות קלבות. ויד מלאכי כי' תק"פ. ובנעל העיטור אות פקדון וכו' ובספר הכריתות אמו"ע שער ג' ר' מאיר ור"ש הלכה כדברי המחמיר בשניהם. ועיין במבוא המלמד לר"ש הגיד שבחב ר"מ ור"ש הלכה כר"ש. ובבר המה על פסק זה הגאון בעל מ"ב מהר"ק יו"ד סי' כ"ו ולא לאה שבבר הקדימו בי"מ הא"ל ע"ש. [ובחב הרמיד"א בן בחב ספר כריתות והביאו הלכות שולם ומבן דמלו וחבר יצין שמועה מיבן. ולא זכרו להם דברי הגאונים בסדר תנאים ואמוראים]. ג) והלכה כר"ש בכולה שבת ואפילו בדבר שאין מתכוין כגון וכו' וכגון פקק וכו' עיין שבת קנ"ו ע"ב. קנ"ז ע"א. ובכריתות בימו"ע שער ג'. וכן בבהו"א של רחיד"א הסמיקו והלכה כר"ש (בטולה) בשבת ואפילו בדבר שאינו מתכוין אבל בתוקלה מחמת איסור לאוריתא אין הלכה כר' שמעון ע"כ. ומד"ל הסמיק ממה"ו שהיה לפניו כתו שהוא לפניו וכגון פקק החבית שאינו מתכוין לסחיטה אלא לפקוק חביתו. והמתבן הזה כגון וכו' וכגון וכו' לא ממלא רק בסמו"א של המת"ר. ועיין תוס' כתובות ו' ע"א ד"ה האי תקוכרייא וכו' דהביאו דאסור משום סחיטה בשם סדר מו"א. וזהו תמוה לבאורה. אך הדבר נכון ע"פ מה שבחב המחבר לעיל בסדר הלבית שבת אות מ' והוא מספר התכונה מ"פ פירוש העיבור במחלק בין אם יש כלי תחת החבית לקבל מה שנופל אסור. ואם אין כלי לא ניחא ליה באותה תבקה ע"ש. ועיין בש"מ בחיבות שם. ובשער ערך שבר ה'. ועיין בהקדמת תשובות הגאונים הנדפס בדלין שנת תר"ח להגאון מהרש"ל ר"פ שהעיר בזה. ועיין ברא"ש שבת פי"ד סי' מ'. ושם פי"ב סי' מ' ובק"נ, אך בלשון ואפילו בדבר שאין מתכוין דהביאו גם המתבנים הנ"ל בשמו"א קצה ו"כ. ג) ר' יהודה ור' נחמיה הלכה כר' נחמיה כן הוא ג"כ בספר הכריתות הלכות פבוקות שער ג'. ד) ר' יהודה ור' אליעזר בן יעקב וכו' ובספר הכריתות. וסתו"א בל ר' מיד"א משיף והלכה כר"א בן יעקב בכל מקום דקי"ל משנת ר"א בן יעקב קב ונקי. עיטוזבין ס"ב ע"א. ובמוכות כ"ג ע"ב תוס' ד"ה משנתינו וכו' ושאני מקומות בש"ס. והכלל הזה לדעת הכ"מ פ"ב מה' בית הבחירה הי"ח הוא דוקא במשנה ולא בברייתא. ולדעת רשב"ם ב"ב קי"ח ע"א הוא בין בחשנה בין בברייתא ע"ש דמחלק בין אחרים במשנתינו הייבו משנה ולא בריתא. אבל באחרים משנה הייבו נמי בריתא. וכן הוא דעת הרא"ש פ"ק דבילה סוף סי' ו'. וכן ג"כ דעת המרדכי פ"ק דר"ה סי' תש"ד. ועיין בביאור הגר"א יו"ד סי' ס"ו ס"ק ב'. ה) ר"מ ור"ג הלכה כר"ג. תענית י' ע"א. וע"ב ע"ש ועיין קוטה ע"ו ע"ב. והוא ל"ג זקינו של ר' יהודה הנשיא. ו) ר' יהודה ור"ג הלכה כר"ג ר"ש ור"ג אל כר"ג" ניחא בחמ"ו בהיה לפני שד"ל. וגבם אחר ר"מ ור"ג הלכה כר"ג רבי ור' אליעזר בן שמעון הל' כר'. ז) ר' ור' אומאר בן שמעון הלכה כרבי עיין ב"מ פ"ד ע"ב. ועיין ירושלמי דמאי פ"ב ה"א. ובפ"ב דשם' תרומות ה"ה ועיין ביד מלאכי סי' קע"ה. ח) רבי ור' יוסי הל' ברבי. בחמ"ו שהיה לפני שד"ל כתוב רבי ור' יוסי בר' יהודה. והלכה כדבי מחבירו עירובין מ"ו ע"ב. ב"ב קכ"ד ע"ב. ועיין ביד מלאכי סי' ל"ב [ובסדר תו"א של ר' חיד"א ליחא]. ע) רבי ור' ישמעאל וכו' עיין סנהדרין כ"ד ע"א בבר הורה זקן. ועיין שבת כ"א ע"א חוס' ד"ה אילו וכו'. וביבמות ק"ה ע"ב. י) רבי ור"ש בן אלעזר עיין שבת כ"מ ע"ב. ומתחות ל"א ע"ב חוס' ד"ה ר"ש בן אלעזר וכו' ועיין בה"ג בהלכות קלבות סי' נ"ג. כ) וכל מקום שאינה ר"א וכו' ובכריתות בימו"ע שער ג' הובא כל מקום שאחר ר' אליעזר בר' שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת הלכה כמותו. ובבה"ג בהלכות קלבות אינה וכל מקום שאחר ר' שמעון בן אלעזר בלא מחלוקת הלכה כמותו. וכן הוא במבוא המלמד לר"ש הגיד. ובסדר תו"א לר' חיד"א ובספר הקצה דף פ"ג ע"ב. ועיין חולין מ"ו ע"ב. ל) והלכה כר' יהושע בן לוי בכל מקום במשנה. עיין ברא"ש פ"ד דסוכה סי' א' ובתשובות הגאונים פסק כריב"ל בכל מקום ע"כ ולית הלכתא בתיבת במשנה. וכן הוא בחוס' חולין ל"ז ע"א ד"ה אחר רבא וכו' וריב"ל בר אמרא הוא והלכה כמותו בכל מקום. ומ"מ יש לדיה דבסדר תו"א פוסק הלכה כריב"ל בכל מקום. ועיין תוס מגילה כ"ז ע"א ד"ה כוותיה וכו'. ובתוס' עירובין ס"ה ע"ב ד"ה היקלנו וכו' ותוס' קדושין כ"ג ע"א ד"ה ואיכא דאמרי וכו' דכל מקום הלכה כריב"ל לגבי דר' יוחנן וכו' ועיין ע"ז ל"ה חוס' ד"ה מדא וכו' ועיין בתחילת ספר ה"ג. ועיין בהקדמה לתשובות הגאונים קדמונים (בדלין תר"ח) ובהגהת רחיד"א לבתו"א סי' כ"ג. [וז"ל הביאוהו התוס' בפ"ז דף ל"ה. וק"ק דלפי הגרא"ה דסדר תו"א מסודר מהגאונים כהאמרן הרי כתבו הרבב"א בחשובה סי' שם"ה והריטב"א בחידושיו לעירובין פ' מי שהניחוהו על דף מ"ז ע"ב דהגאונים סברי דריב"ל ור' יוחנן הלכה כר'

יוחנן ובסדר תו"א כתוב דהלכה כריב"ל בכל מקום. גם ק"ק דהרמב"א והריטב"א והלא"ם נבדרים דף מ"ה והרב המאקי שם לא הזכיר סדר תנ"א וכן שאר הגאונים בעמדו בזה. ודם דתוכלת מבמע דריב"ל הוא מבלל התנאים שהלי הובא בסדר התנאים והיינו במ"ש הרמב"ם. וק"ק על רש"י דכתב דאמוראי הוא. ואני בעניי במקום אחר (עיין בס' יוסף אומץ סי' מ"ו) כתבתי להשוות דעת רש"י להרמב"ם ואכמ"ל]. מ) רבי ורשב"ג הלכה כרשב"ג. עיין בה"ג הלכות קלבות סי' נ"ג והובא בנעל העיטור אות קיום וז"ל וכן הלכות קלבות דבבי מערבא דר' ורשב"ג הלכה כרשב"ג. ועיין בס"פ פרק חמישי. נ) ר' טרפון ור"ע הלכה כר"ע עיין בה"ג סי' נ"ג בהלכות קלבות ר"פ ור"ע הלכה כר"ע. ובקצה דף פ"ג ע"א. ועיין רמ"ש פ"ק דקדושין סי' נ' והלכתא כר"ע דר' טרפון תבינו וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו וכו' ועיין בחבות פ"ד ע"ב מ"ש ר' טרפון רבו היה וכו'. ובבנה"ג בכללי הגמרא אות י"ח הארוך בזה ע"ש. ס) ר' ישמעאל ור"ע הלכה כר"ע עיין זבחים ל"ז ע"א. ויומא ע"ה ע"ב. ועיין רי"ף פ"ד דקדושין וקי"ל הלכה כר"ע וכו'. ובפלוגתא דר' ישמעאל ור"ע בב"ק ז' ע"א כתב הרי"ף וקי"ל הלכה כר"ע מחבירו. וכן היא במרדכי יבמות פי"ב. ע) ר' יוחנן בן חורי ור"ע וכו' עיין בחבות מ' ע"א אחר ר' יוחנן בן חורי לר"ע עד אחי אתה מאכיל וכו' ובה"ג בהלכות קלבות סי' נ"ג ועיין ברא"ש שם פ"ו סי' נ'. פ) ר' אליעזר ור"ע וכו' בל"ל עיין בחבות ל"ז ע"ב ר"ש במקום ר"א עבדינן כוותיה. ועיין בתמוקי יוסף פרק הבוכר אם לאומרין ד"ה ניחא דרב יוסף וכו' ועוד דהלכתא כר"ע מחבירו. ועיין בהגהות מר' מיד"א אות מ"ו [ת"ל. נעלם זה מהרב יבין שמועה דף מ"ד בלל קי"ב ודף פ"ו בלל ל"ב שהקשה על ס' כריתות דכתב כן ולא ידע שהם דברי הגאונים בסדר תו"א. וגם הוא תלמוד ערוך בברכות דף ל"ו ר' עקיבא במקום ר' אליעזר עבדינן כוותיה וכמ"ש בשניותי במקום אחר. אוכבא דלשון סדר תו"א מתוקן יותר מלשון ס' כריתות]. נ) ר' אליעזר ור' יהושע הלכה כר' יהושע כן הוא ג"כ בהלכות קלבות סי' נ"ג ועיין ברא"ש שבת ל' אות ד'. ועיין ביד מלאכי סימן תקע"ח. ק) ואף על פי שאמרו חכמים הלכה כיהושע דאיכא דאיכא אמורא בתרא וכו' וכן היא בהריד"א ובכריתות שם אינה היכא דאיכא תרי אמורא בתרא וכו' וכן בקיטור בלבי הגמרא במנחות התלמוד. ר) והיכא דקא מקשו תרי אמורא בתרא וכו' בל"ל. וכן הוא בספר הכריתות שם אות ו' ומוסיף על דברי המחבר "עד דבא ומבאן ואילך הלכה בתרתא". והוהוספה נתלא ג"כ בכריתות שם(?) ובסדר תו"א של ר' מיד"א. ש) תוספתא לא דבר קובעה הוא וכו' כ"ה הגירסא שבתוה. וכן הוא בספר הקצה דף פ"ג ע"ב כל תוספתא ובפרא לא דבר מבוייש הוא ולא דבר קובע הוא מפני שתוספתא ותורת בהיים שאינו מדרש והלבו נקראים בתלמוד ברייתא וכו' ולא כמו דאיתא בתחו"ל לרחיד"א תוספתא אינו אלא דבר קובע וכו' ועיין זוחא ע' ע"א אחר רבא וכו' ובפירש"י ד"ה לא משבחת וכו' ועיין בתמנ"ס בהקדמה ליד החזקה וחתנו מבמי התשנה וכו' ובמבוא התלמוד לר"ש הגיד ד"ה הגיד ד"ה וכבייתא וכו'. ועיין בה"ג סוף ה' הקפד אשה קדני משנה וכו'. ובבשב"ם ב"ב קכ"ד ע"ב. ועיין לעיל. מ) פסדא דבי רב ופסדי אחן וכו' כנ"ל. נקראו בתלמוד ברייתא כנ"ל ואתי הבקודות לרך לתחוק. *ת) כ"ה טבעת הרמיד"א וכתב על זה נלאה דל"ל בד סוף ספר שמות כמו בהיה בידינו המכילתא. וק"ק דהרמב"ם כתב בהקדמתו וז"ל וכבי ישמעאל פירש מוצאה שמות עד סוף התורה והוא הנקרא מכילתא וכן ר"א חיבר מכילתין בע"ל. הרי דהרמב"ם הי"ל מכילתא דבבי ישמעאל שהיא אז בבידינו עד סוף התורה. וכן הסמ"ג לאוין קל"ד כתב מביא בתכילתא ובדין הוא כתב הלב מגדל עז דבבי תבי בתכילתא ופסדי ע"ש. ובכל דיבא דחיי שם כתב דהוא ע"ם בסמ"ג ס"ש בתכילתא ול"ל בספרי. ובס' חסד אלוה ח"מ סי' ח' עת"ש מרן בב"י מבשם סמ"ג לחיתיה בתכילתא כתב דע"ם הוא ל"ל בספרי ובעי בה מבשם הרב דיבא דחיי ע"ש. וזה הבלם דבר דהם בבבי תבי בתכילתא ובספרי. ובל מרן ק"ק דהולבך לומר שבתב סמ"ג לחיתיה בתכילתא הן אמת דידע מרן דהם ז"ל הי"ל מכילתא ואינה בידינו. אבל הי"ל לחיתיה בספרי. ואולם הא קשיא דבסדר תו"א שהוא מבאונים כתוב דמכילתא היא עד סוף ס' שמות, והבי הרמב"ם ודעמייה היה לבם מכילתא עד סוף התורה ואולי מ"ש עד סוף בספרא פירושו עד סוף התורה. ולבל הדברות לא ידבתי מ"ש הרמב"ם דר' עקיבא חיבר מכילתין, ומשולם לא ראיתי ולא שמעתי שיש מכילתא דר' עקיבא]. ת) כגון זו אדם שהוא וכו' תוספתא פ"ב דברכות ע"ש.

כמותה. שאין חלוקין עליה בתלמוד ולא עוד אלא שיש סיוע מן התלמוד. דאמר רב אחאי בר [בר אבודימי] אמר שמואל. ג) היתן בכילה [ערוס] מוליא ראשו חוץ לכילה וקורא קריאת שמע. ואוקימנא בכילה שאינה גבוהה עשרה טפחים. דכיון דפחיתא [מי"ע]. דמי ג) כמאן דכריך בגווה ומכסה. (לא מצאתי יותר):

*) [וקרי ליה ק"ש ושרי ליה למקרי ק"ש. וכ"ש בשדה דאין שם בגדים דמחכסה בתבן ובקש ובכל כיולא בהן ויקרא בהן. ואל יתבטל (ממלאכה)[ממלכות] שמים. וכל בריותא שחלוקין עליה בתלמוד אין הלכה כמותה. דהא מתניתא דייקא טפי מן בריותא. ואשכחן בכמה דוכתין דאין הלכה כמתניתא. כהא דקאמרינן. אי מתניתין יחידאה היא. [אי] מתניתין מני ב"ש היא. לאפוקי מן ב"ה. מתניתין (מן) [מני] רבי פלוני דעקרינן ליה מן הלכתא כגון ב"ש בריותא דפלוני עלה (במתניתא) בתלמודא דעקרן לה מן הלכתא כגון [ההיא דתניא] העושה [לילית] (סוכה) לעצמו אומר ב"א ד' א' [מ"ה] שהחייבו וקימנו וה' לז' הזה. דלאו הלכתא היא דליכא לדמויי להא דאמרינן העושה לוב לעצמו אומר שהחייבו [וכן תניא] העושה סוכה לעצמו אומר שהחייבו דהא לא מברכינן שהחייבו אלא על מלי דאתי משתא לשתא. דאמר רבא [רבה] כי הוינן ביה ר' כהנא מיבעיא לן מהו לומר זמן בר"ה וביו"כ כיון דמזמן לזמן קאתי אמרינן ד) והכי הוא מסקנא [דמלתא] ודקאמרינן מני [בסוכה] בסיפא אתו לקמיה דר' יהודה [אמר להו] אנא אקרא חדתא מני אמינא זמן דקדא מני משתא לשתא קאתי. אלמא דבר ברור הוא דעל דקאתו מזמן לזמן הוא דמברכינן שהחייבו וסוכה ולולב מני קביע [להו] זמן הילכך בעיא למימר שהחייבו אבל לילית דלא קביעי ליה [זמן] לא בעי למימר שהחייבו ולא הלכתא היא (ההיא) [הא] ברייתא הלכך ליכא למיקם עלה דתוספתא ובריתא וספרא וספרי. כי אם על פי אמוראין שבתלמוד:

חסל סדר המשנה. וזה סדר התלמוד

כל ר' אלעזר סתם בתלמוד הוא ר' אלעזר בן פדת. כל ר' יהודה סתם בגמרא הוא ר' יהודה בר (ר') יחזקאל. ורב הונא בר זונו של שמואל היה. ושניהם תלמידי רב הוו. ורב הונא בר זונו של שמואל היה. כל מעשה בחסיד אחד. או ר' יהודה ב"ר אלעאי או ר' יהודה בן בבא. וכל היכא דאיכא תני רב ספרא משום חד [רבי רבי] ומנו ר"נ. בנו של רבי הוא. וכל היכא דהשתכח דפליגי רב ור' יוחנן [הלכה כר' יוחנן] ור' אליעזר [ר' אליעזר ור' יוחנן] הלכה כרבי יוחנן לבר מחלת דהלכה כרבי אליעזר. שמואל ורבי יוחנן הלכה כר' יוחנן. רשב"ל ור"י הלכה כר' יוחנן. לבר מהלת דהלכה כרשב"ל. חדא החולין משוברת והפילה. ותניתא [תניינא] בית טחלין דין במחלק כל נכסיו על פיו. ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להם הבכור. תלתא בית טחלין הכותב כל נכסיו לבנו לאחר מותו האב אינו יכול למכור מפני שכתובן לבנו. והבן אינו יכול [למכור] מפני שהן ברשות האב. בהני תלת הלכתא כרשב"ל. רב ושמואל הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני. עולא ורב [ולוי] אין הלכה כמותם [כמותה] בשבת [בדיני מוקלה] משום דסבירו להו [כרבי יהודה. שמואל זעירי ור' יוחנן הלכה כמותם בדיני מוקלה משום דסבירו להו] כר' שמעון. רב ור' חייא הל' כר' חייא [כרב] ה) [רב ורב הונא הל' כרב] רב הונא ורב חסדא הלכה כרב [נ"א חסדא] הונא. רב הונא ורב נחמן הל' כרב נחמן [בדיני]. וכדרב הונא באיסורי. רב נחמן ורב ששת הלכה כר"ע בדיני. וכרב ששת באיסורי ו). רבה ורב יוסף הלכה כרבה לבר [מתלת] משדה עין ומחלה דהלכתא כרב יוסף. רב אחא ורבינא הלכה כרבינא לבר מתומלא ביעי ומוזרקי ושלשהן [הלכות הן] בניד הנשה. והני הלכות אין כרבינא אלא כרב אחא. רב אשי ורב כהנא הלכה כרב כהנא. רב אשי ורבינא הלכה כרבינא. [כרב אשי] ז) והלכתא כמר בר רב אשי בכולי תלמודא. לבר ממיפך שבועה ומכתב [אודיתא] ח) מיפך שבועה (שבועות מ"א ע"ב) דאמר מר בר רב אשי בדאורייתא נמי מהפכינן שבועתא. ומכתב אודאה [אודיתא] כגון (סנהדרין כ"ע ע"ב) ההוא דאמטין (עזי) ליה לחברי' סהדי בכילתא בהני תרי לית הלכתא כמר בר רב אשי. חביי ורבא הלכתא כרבא. לבר משיתא דהלכתא כותיה דאביי. וסימנך יע"ל קנ"ש יאש אלא מדעת דאביי לא הוי יאש ולרבא הוי יאש. עד זומם אביי אמר ומפרע הוא נפסל ורבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל. אחי העומד מחיליו אבי אמר הוי אחי ורבא אמר לא הוי אחי. קדושי אשה שלא נמסרו לביאה אביי אמר הוי קדושין [ורבא אמר לא הוי קדושין]. נלוי דעתו בגיטין אביי אמר לאו מילתא היא ורבא אמר מילתא היא. משומד אוכל נבילות לתיאבון דברי הכל פסול לעדות. להכעיס אביי אמר פסול ורבא אמר כשר. והלכתא כותיה דאביי בהלין שיתא: וכל [היכא דאיכא] השתא דלא אתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד וכן הלכה. וכל קושיא שלא הוכרעה לא בראשונה ולא באחרונה עשה כזו עשה עשה כזו עשה. (וכל מתני ברייתא) וכל שמעתתא (הלכה) [דלא איפלגו בה הלכתא היא]. כל (היכא דאיכא) [מהכא] שמעתתא היא [כגון אלא מהכא או והפשוט לה מהכא] וכל מתא ברייתא היא. וכל [היכא דאיכא] תסתיים. [כן] הלכה וסיומא הוא דמילתא ואין לך מה שתחזור בו. כל אמר רחמנא. הלכה למשה מסיני הוא ט). כל אפשרי (מפנה) [יתריס] הם במקרא ולא היה צריך לכותבו (כאן) [כמו אים] פשוי שאין לו (פסק) [עסק] (בו). ולא כתבו (בו) הקב"ה אלא כדי ללמוד מהן ואין לך להשיב תשובה [אל] כלום כי אמר הוא ללמוד ולא להשיב. וכל היקו דאיסורא. לחומרא. דממונא לקולא. כל היכא דאיכא תרי לשני בחד מילתא בדאורייתא [נ"א באיסורא] עבדינן לחומרא בדרבנן[נ"א בממונא] [עבדינן] לקולא. כל היכא דהשתא פלוגתא כגון רב ושמואל ובתרלי דפליגי (עליה והיא הלכתא כוותייהו) [אמי בהיא פלוגתא] כגון אביי ורבא [או] בתרלי אחריני הלכתא (כוותייהו) [כבתרלי]. וכל היכא דאיכא רבנן בתרלי ורבנן קמאי כגון (ריש מתיבתא וריש כלה ודייני דבבא ורבנן בתרלי) תלמידין שלהן (הם. וכיון) שהוסיפו על דבריהם של רבנן הלכה כמותם. כל לאפוקי. ואם כן ליה הלכתא י). כל תיובתא אין עושין (כותיה) [כאותה] תיובתא. כל מקום שנאמר קשיא דבר הלוי הוא. כל היכא דאיכא תיובתא תיובתא. אין הלכה כאותו פלוגי. אלא כחבירו [ותיובתא] [לשון] שבירה היא. כמו חכם שסובר דברי חבירו. וכל היכא דאיכא הא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא איתמר. מהלכה שהוא מפרק אחר או מאיזהו פרק [או] מענין [אחר] והלכה למעשה היא וזו הלכה למעשה ועיין שם ותמצא שם אותה שמביאין אותה ממקום אחר והדא. **). [כל היכא דאיכא ולא שניהו. כלומר והלא כבר נשאנו ונתנו בענין זה בפ' פלוני והשבנו תשובה בענין זה כבר. כל היכא דאיכא ואנן אשוויי מיקום ונסמוך. כלומר הואיל ונשאנו ונתנו בענין זה בפ' פלוני והשבנו תשובה לחכמים באלה שנוי נסמוך עליהם. כל היכא דאיכא אדרבא תירוצא היא ומלתא אחריתי היא כלומר שמא כך הוא ושמא אינו כך ומפרשים אותו בסברא. וכל היכא דאיכא כל הני למה לי לריכא וחוזר ואומר ולריכא. כלומר הני תרוייהו חדא אינון ושויין כחדא ואין ביניהם לא קשיא ולא פלוגתא ולא באו שניהן אלא לפרש ולפסוק פלוגתא דחכמים שהפליגו למעלה. אם היה אומר לריכא ולא היה אומר ולריכא. לא היה יודע מה אותה פלוגתא או הלכה כמי והיתה ספיקא גדולה. ולכך כתבו שניהן כדי שלא תוכל לעשות בהם כלל ולא תהיה לך בהם ספיקא כלל. וכל היכא דאיכא הא הו למה לי כלומר למה הוסיף ואמר והלא כבר אמרה פעם אחרת בפ' פלוני או בפ' זה. ואומיל ואמרו שם מה היה לריך לומר כאן. ומשיב שאם לא היה חוזר ואומר אותה כאן היה לך ספיקא או טענה גדולה לטעון בה. וכל היכא דאיכא קשיא בחד קושיא ולא איפסקא הלכתא. חזי היכא מנו. במקום שיש בחלו קושיות רבוי דברים הסתכל שם ועיין יפה. ומאותם רבוי דברים הלמד הקושיא הראשונה והשניה

*) מכאן סדפסנו ע"פ נוסחת כתב יד מינכען ומסחת הרמיד"א הסגלנו בפיים נין ב' תנאי מרובב. **) מכאן ואילך חסר בכי"מ והשלמנו ע"פ נוסחת הרמיד"א.

ג) היתן בכילה ערוס בל"ל כוכה ו' ע"ב ועיין בתוס' ד"ה מוליא וכו' ועיין בגא"ש בהכות פ"ג פי' ג"ו ותפ"ג דשמואל אית ליה בפ"ק דסוכה היה ישן בכילה ולבו רואה אם הערוה מוסר לא קי"ל הכי. ומי' בתג"ל ריש פי' ע"ד ובברכ"י שם. ג) כמאן דכריך בגווה ומכסה כל"ל. (לא מצאתי יותר כן כתוב גם בתמ"ו שהיו לפני שד"ג). *) ד) פירוכין דף מ' ע"ב ומי' בשונה דף מ"ו ע"א ובתוס'. ה) כ"כ הרמב"ן והרשב"א בחי' גיטין דרב שמואל בן חפני משם ספר תמיהות כתב דסלכה כרב. והרמב"ן והרשב"א כתבו דר"ח פליג כמו שהבאתי דבריהם אבי הדל בקונטרס יפיר אחן מערכת חי"ת אות ג"א. ואין גם אחד ביאתי דכ"כ בקדר מו"ח. ו) הרא"ש בפירוכין פ"ג סי' ג' הביא זה מתשובת הגאונים. והגהות אשר"י פ"ק דתולין סי' ע"ז מייתי לה מסדר מו"א ומע"ש

*) מכאן ועד סוף מקבלי התורה המס סעיות הרמיד"א ז"ל.

והמניה]. *) וכל היכא דמסתפקא לך הלכה ולא ידעת במאי קמשתעי ולא ידעת הלכתא כמאן ומאן אמרה חזור והסתכל למשנה של אותה הלכה שהיא ספיקה לך (ומשנת' של אותו תלמוד) [וממנה תלמד]. [וכל היכא דאיכא הסורי מחסרא והכי קתני זה שכתוב אחר הסורי מחסרא אמרו חכמים חסר מן המשנה וכך היה ראוי במשנה לומר הואיל ולא אמרה אותה המשנה תקנו החכמים בגמרא. וכל היכא דאיכא תנא. הוספתא היא שנוספה על המשנה ומה שחסר מן המשנה הוסיפו אותו חכמים בגמרא מן הברייתא הוספתא זו שהיא חיס' על המשנה לפיכך אינה כתובה בלשון תנו רבנן אלא בל' תנא אף על פי שכל תנו רבנן הוספתא היא. וכל ברייתא שאינה בלשון תנו רבנן אלא בל' תנא ממנה אתה למד שהיא בת"כ כ). וכל היכא דאיכא ואמר מר תשובה היא מאותה ברייתא שהיא הוספתא ותוספתא תנו רבנן היא. וכל היכא דאיכא אמר מר. ראה לאותה הלכה הכתובה למעלה ותדע טעמא ועוד טעם אחר. וכל היכא דאיכא פסיעא לא גריכא. בא להוסיף קולא על קולא. וכל היכא דאיכא מאי ביניהו אם חכם אחד הוא אומר מה יש בין טעם פלוני חכם לטעם שלו. ואם שני חכמים הם אומר מה יש דבר יותר בין טעם פלוני חכם לטעם פלוני חכם. וכל היכא דאיכא איבעיא להו. אותם חכמים שהפליגו באותה הלכה אותו פסק הולרך להם והם שאלו זה את זה לעלמם. וכל היכא דאיכא קמיפלגי. חכם ביישיבה היה. וכל היכא דאיכא היתי לי לשון קללה הוא. וכל היכא דאיכא אידכר שמיה. שמתא היא דשמתיה. וכל היכא דאיכא מי בדלת. מעשות מלאכה

*) זה המאמר נמצא בכי"מ.

קאמר. וכל היכא דאיכא מ"ר פלוני ומנו בה משמיה דפלוני. חלוקים היו בדבר לאמר בשם אותו חכם. וכל היכא דאיכא מ"ר פלוני מ"ר פלוני. רבו היה ג). וכל היכא דאיכא דאיכא מ"ר פלוני משום רבי פלוני. לא רבו היה. וכל היכא דאיכא מתיב. קשיא היא. איתיבי. יחיד ליחיד. מיתיבי. רבים ליחיד. וכל היכא דאיכא והא אתמר והא תנן והא תניא ורמינהו. קשיא ולפרוכי קא אתיא. וכל אירע קשיא היא. וכל הויס קשיא היא כגון והוינן בה אי והוו בה ר' פלוני. וכל היכא שבכל תנאי שלא תמצא בה אביי אי רבא אי אמוראי אחריני. שמע מינה רב אשי ורבינא הקנוס.ופעמים שתמצא בקושיא אביי ורבא ורב [מ"א אשי] פפא ורבינא. לפי שכולם ראו זה את זה ובדור אחד היו]. כל רבי מארץ ישראל. וכל רב ומר מבבל. [רבי יוחנן ורשב"ל היו תחלת אמוראים בא"י. רב ושמואל בבבל. רבי יוחנן ורשב"ל נהגו שררה בא"י ורב ושמואל נהגו שררה בבבל ובדור אחד היו. ואחריהם רב הונא ורב חסדא. אחריהם ר"ל ורב ששת. ואחריהם רבה ורב יוסף. ואחריהם אביי ורבא. ואחריהם רב פפא ורב הונא. ואחריהם רב אשי ורבינא]. *) ר יוחנן חיה ת"ח [ת'] שנים מ) (ור' חייא חיה [ב'] [מ']) [רב חי ב'] שנה ג). רבן יוחנן בן זכאי ור' עקיבא והלל הזקן חיו כל אחד [מהם] ק"כ שנה. רבי ור' נתן סוף משנה. רב אשי ורבינא סוף הוראה. ר' (גיזא) [רב גידל] ורב סימנא סוף סברא. ס) ר' יוחנן [יוחנן] סוף מעשה ע):

סליק סדר תנאים ואמוראין ת"ל

*) מכאן ועד סוף נמצא בכי"מ.

אזן מערכת למ"ד אות ד'. כ) כמדומה דבנוסחאות התלמוד שלפנינו המצא יתלא הפך מזה. ל) כ"כ הרבה מן הראשונים הביאם הרב יד מלאכי כלל ע"ד. ופס כ' דעל הדוב הוא בן ואינו כלל גמור והביא כמה לאיות על זה ע"ש. מ) ס' התרומה סי' קל"ה כתב דבסדר אמוראים ר' יוחנן מי יותר מש' בנה. אפשר דכך היתה גירסתו. נ) כ"כ הרמב"ם הביאו שיעם מקובלים כתובות פ' האשה שנפלו דף פ"ח ע"ב. ועיין יעיר אזן מערכת האל"ף אות מ"ד. ס) וכ"כ ס' כריתות והוא מסדר תו"ת רק דשם כתיב רב סמא ורב גדא. ע) כ"כ ס' כריתות. ולאיתי בגליון שב' הרב מהר"ר דוד קוניגלבו ז"ל וז"ל נ"ע ומאמ ר"ל סוף אגני מעשה אלא דא"כ קשה דבסוף סוטה אלי הא ברבי אמינא בן דוסא עכ"ל. ואפשר לגבי מעשה התנאים אבי פ"ק (נ"ל פרק במה) דשאמר דמר' אמינא בן דוסא בעלו אגני מעשה. והא אמינן דאחר כך בתנאים היו כתב אגני מעשה וגם באמוראים. ויתכן לגבי תנאים ראשונים קאמר דמר' אמינא בן דוסא בעלו. וזה ר' יוחנן נראה דהיה מרבנן קבולאי לו סמיך להם. ושינה ואמר סוף מעשה ולא אמר ע"ד שאמרו בני רבי אמינא בן דוסא להבדיל בין קדם לקדם לגבי אמוראי. ולבנן קבולאי היה סוף אגני מעשה. וגם ליתא דסוף מעשה סוף הוראה וכו' נקט. אמר לעניר מיד"א ס"ש. גלאה בנוד כי זה סדר תנאים ואמוראים הוא מהגאונים שהם קבלו מהאמוראים והאחיכו רב נחא ורב סימונא שהיו סוף קבלת דהייטו סוף לבנן קבולאי. וכן נראה קצת מהתוס' הרא"ש בשנועות דף מ"א דהאחיכו בה"ג וסדר תנאים ואמוראים וא"ח. עין הוראה דבין בה"ג וא"ח כתבו סדר תו"ת לומר שהוא מהגאונים. ואין ראיה ממ"ש בתקוס אחר דלא

הקפידו על זה. וכיון שהוא קבלת הגאונים. נראה מיהו מניה הראשונים ראיה לדבריהם. ובסדר זה תנוח דעתנו דכמה מילי שאומרים הראשונים רש"י והרמב"ם וכיוצא בפסיקות. בסדר זה נמצאו ומשם חפרו אוכל. וראיתי בס' כריתות שער ימות עולם שכתב הרבה דברים מסדר זה בתחם כאלו הם דברי עצמו והנה הכל בסדר זה. אך כתב בספר כריתות בפתיחת השער וז"ל ולפי כחי אחרי הסתכלות בדברי גאונו הקדמונים אכתוב בלשון קצרה וכו' ועל"ל. ועל זה סמך לכתיב כמה דברים מסדר זה של הגאונים בחתם. אמנם לאיתי לרבינו שמואל הנגיד במנוחת התלמוד שכתב בחתם איזה דברים מסדר זה. אחרי כן נזכרתי דבס' הקנה יש כללים הן אמת הפכת"י בתוכו"ת ומלאתי בס' הקנה שנדפס מקרוב דף פ"ג שכתבעו בס יש כל סדר התנאים ואמוראים הלזה. אלא שיש כמה שטיים יתיר מסר מלוף. ומשום הכי אמרתי להניח [נדפום] סדר תו"ת במלאתי בקלף ישן כ"י. והשתיין ונראה כי יש הפרש בין זה לזה הכנה. ודע כי בספר הקנה אשר הדפיסו יש טעיות. ובכללים אלו הן כל יקר ראתה עיני בס' הקנה כ"י שנידי ולאיתי טעיות ושטויים הרבה. איברא דמחבר ס' הקנה כותב שהיה בשנת ד' אלפים כמ"ש בס' הקנה של טעמי המצות וס' קנה בינה על ק"ש. וא"כ היה בזמן רב אחאי האמוראים וסוף התנאים. ואיך יתכן לכתוב על תרי ורבא ורבנן קבולאי. האמת שיש מי שכותב שמחבר ס' הפליאה היה ר"ג קבלה. אמנם בספרים אלו כותב שהוא קנה בן מגיגדור וכו'. ולומר שכל זה אינו מנוף הספר אלא תוספת מבחון. אינו ממיש:

נשלם סדר תנאים ואמוראים

כך [היא] תחילת המשנה משה קיבל. ומסכת זו מסדר ישועות היא א) וסידרה אחר מסכת ע"ז למעלה מהוריות. ונקראת מסכת אבות על שם שמפורש בה סידרן של אבותינו הראשונים דור אחר דור. היאך קיבלו תורה זה מזה. ונהגו העם לשנותה בבית הכנסת [א] ב) בין מנחה למעריב בשבת. לפי שעמי הארץ נאספים לקרית התורה. ומשמיעים אותם מידות תרומות השנויות במסכת זו פרק ליום. כלפי שאמרו חכמים ג) בהמניח את הכד. (הניחוהו) [הי ניחו] חסיד. מאן דמקיים מילי דאבות. והן הנהיגו להתהיל בה כל ישראל יש להם חלק. כלפי שהתחלה יפה היא. וכדי להמשיך לב עמי הארץ שלא יתייאשו מן התשובה ומן הגאולה לומר שאבדה תקוותם מחמת קצת עבירה שבידם. אבל אין בבא זו ממסכתא זו. ותחילת פרק היא במסכת סנהדרין. וכמו כן הנהיגו לסיים בכל פרק ופרק. רבי חנניא בן עקשיא ואף אותה בבא אינה ממסכתא זו אלא סוף פרק היא במסכתא מכות [ג]. פרק אילו הן הלוקין. ולפי שיש בה כיום נאה נהגו העם לומר בסוף כל פרק ופרק:

המחבר סידר לפנינו מסכת אבות עם פירוש ארוך נחמד ונעים. אשר לא וכינו לאורו עד הנה. ונתגלגל זכות ע"י המוכים את הרבים היא החברה הנכבדה המכונה „מקיצי נרדמים" ברכת רבים עליהם תבוא. ואני בהקרותי אתנהלה לאשי לדגל המלאכה אשר שמתי לי למטרה לפנות את הב"י אשר לפני מחדולי השעות. ולהעיר על סקורי הסקומות שכיון עליהן המחבר. ולשים עליהם נוספות כיד ה' הטובה עלי.

א) וסידרה אחר מסכת ע"ז למעלה מהוריות. וכ"ה ג"כ ע"פ סדר הרמב"ם בהקדמתו לסדר זרעים וז"ל התחיל לדבר על ע"ז וכו' ואחשר נשלם לו מה שהיה צריך אליו הסופר התחיל בחנות וכו' ולפיכך סדר הוריות אחר חגות וכו' ע"ש. ב) בין מנחה לתפריב וכו' עיין במתז"ו סימן קמ"ח. ובשברי תשובה סימן ר"כ. ובהערות ופי' על תשובות הגאונים בסקדמות רל"ל. ובפרדס לרש"י ז"ל סימן ד' וז"ל וכי אמר רב שלום גאון בשבת במנחה מותר להתעסק בתלמוד ולא טיל אלא שמנהג בנים רבינו שבבל לאחר תפלת מנחה בשבת בוגין חגות וקנין טורה וכו' וכ"ה בסדר רב עמרם גאון. ובספר היראה לר"ת סי' תר"כ. ובשו"ת מהר"ם מר"ב סי' י"ח. ג) בהמניח את הכד המיהו חכיד

נוסחת כתב יד אחר [א] בבית הכנסת בימות הקיץ בין מנחה למעריב בשבת לפי שהיתה תרבין ועמי הארץ בעלי ממלאכתן ונאספין שם לפי שבאו לשמוע הורה ומשמיעין לו: [ב] במסכת סנהדרין בפרק אילו הן הלוקין [אלא] הוא במסכת מכות. לא בזמן הקודם המסכתות סנהדרין ומכות לא היו נסדרות כי שתיהן היו ביחד. (מהרש"ב):

פרק א **א משה** קיבל תורה בסיני. כל התורה כולה שבכתב ושבעל פה. כלומר שפירשו חכמים במאימתי קורין. ד) מ"ר [לוי] בר חמא [ג] אמר ריש לקיש מאי דכתיב עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם. לחות. משנתן. תורה זו משנה. מצוה. אילו מצות וחוקים. אשר כתבתי. אילו נביאים וכתובים. להורותם. זו תלמוד. מלמד שכולן ניתנו למשה מסיני. ה) ועוד מצינו (בפסחים שאר) [בפסיקתא ושאר] אגדות. שכשפתח לו הקב"ה למשה במסכת פרה. אמר לו אלעזר בני כך הוא אומר. יהושע בני כך הוא אומר. וזהו שכתוב ו) דברי חכמים כדרבונות. וגו'. ניתנו מרועה אחד. ודרשי' בהכל חייבין בראייה. תעפ"י שהלו מטמאין והלו מטהרין הלו אוסרין והלו מתירין. כולם ניתנו מרועה אחד. רועה אחד אמרן. ואילו ואילו דברי אלהים חיים [ד]. ז) ותורה שבעל פה היא שמנתירין של הקב"ה. כמו שפירשו רבותי' באגדה. והוא שאמר הכתוב ח) מכתוב לו רובי תורתי כמו זר נחשבו. שאין לך דבר הכתובה [ס"ת בתורה] בנביאים [ס"ת ובכתובים] שלריכה תלמוד שלא ונאמרו למשה בתלמוד' בסיני אבל לא ניתנו ליכתב על ידו. עד שבאו סופרים שבכל דור ודור וכתבום על פי רוח הקודש כמו שנגזר עליהם משעת ימי בראשית. כמו שנאמר ט) זה ספר תולדות אדם בלפני אידיהן. והוא שאנו אומרים בתלמוד בשמה דברים. בסנהדרין פ' כהן גדול וביומא. י) גמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא. לכך אני אומר שנקראו נביאים וכתובים דברי קבלה שהיו מקובלין ובאים מיומות[ס"ת משה] יהושע. ומ"מ אינם שוים לאמשה ספרים שכולן מלות וחוקים. ולא אילו בלבד נאמרו למשה מסיני [ה] בעל פה. כ) כלומה שמינו באין בין המודר. מ"ר ילחק מקרא סופרים ועיטור סופרים. וקריין ולא כתבין וכתבין ולא קריין הלכה למשה מסיני. ואמר רב חנגאל אמר רב (ויקרא) ל) [ויקרא] בספר (תורת אלהים מפרש) [בתורת האלהים מפרש] ושום שכל [ו] ויבינו במקרא. ומסיק זו פיסוקי טעמים. מ) וזהו כי (הוא) [הא] דאמר פ' הוליאו לו. (שלש) [המש] מקראות שאין להם הכרע [ז] מן התורה. נ) ומהטיא דהכל חייבין בראייה. היכי קאמר. ס) ויעלו עולות (כבשים) [כבשים] וגו'. נפקא מינה לפיסוקי טעמים שטעמי הנגינות הם שנאמרו למשה מי הולם. ומי זוקף. ומי יושב ומי עומד. ומי השולה ומי היורד ומי המונח. אבל סימני הנגינות סופרים הוא שתקנום. ולפיכך אין ניקוד עברי [ח] דומה לניקוד שלנו. ע) ולא (שניהם) [שניהם] דומים לניקוד ארץ ישראל. ומשמי שהטעמים והנגינות משתכחין הוא שתקנום. וסמכו על מה שאמר הכתוב עת לעשות לה' הפרו תורתך (ההלים קיט). ולפיכך לא ניתן ספר תורה לינקד. [ע] שאע"פ שניהנו פסוקי הטעמים ונגינות הקריאה מסיני במסורה. דכתיב ושום שכל (נחמיה ח') על פה נאמרו. ולא בסימני נקודה בספר. ועוד מצינו במסכת מגילה שהתרגום ניתן בסיני.

אלא פ) שכחוהו (וחסרו) [וחזרו] ויסדוהו. ולפיכך זכה תרגום שאמרו חכמים ג) להשלים פרשיותיו עם הציבור. שנים מקרא ואחד תרגום. מה שאין כן [י] בכל מקום. ק) וכן אמר רב עמרם שהשיב מר רב נטרונאי גאון. [יא] ואמרי' נמי בהקורא את המגילה למפרע. ר) ואמר רב אבא בריה דרב חייא בר אבא א"ר יוחנן מאי דכתיב ש) ועליהם ככל הדברים. מלמד שהראה לו הקב"ה למשה בסיני דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים: ומסרה ליהושע. ת) דכתיב ויען יהושע בן נון משרת משה. ואומר ומשרתו יהושע בן נון נער וגו': ויהושע לזקנים. ועל ידי יהושע נמסרה לזקנים. הם סופרים שעמדו לישראל עד שמלך אחאז וקורא אותם זקנים. שכן דרך למנות זקנים על הציבור. א) דכתיב אשר ידעת כי הם זקני העם ושוטריו. ומצינו שיהושע מסרה לזקנים שהיו רודים ושוטרים את ישראל. כדכתיב ב) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע (והזקנים) [וכל ימי הזקנים] אשר האריכו וגו'. ואותם זקנים מסרוה לשופטים שאחריהם שהיו זקנים וכל אחד מהזקנים והשופטים מסר לחבירו. ג) והא לך סדר השופטים. עתניאל. אהוד. שמגר. ברק. גדעון. אבימלך. תולע. יאיר הגלעדי. פנחם. יפתח. אבצן זה בעז. אלון. (עבדון) [עבדון]. מטח. שמשון: וזקנים לנביאים. ונביאים התקבלו זה מזה. וזה סדרן של נביאים. עלי. שמואל. גד. שמעיה. עדוא. אחיה השילוני. אליהו. אלישע. (מיכייהו) [מיכיהו]. עובדיה. יואל. מיכה המורשתי [יב]. יואל. נחום. חבקוק. צפניה. ירמיה. יחזקאל. ישעיה. חולדה. חגי. זכריה. מלאכי: ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. ואילו הן. עזריה. הוא עזרא שעלה מבבל. ונלוהו עמו. זרובבל. ישוע. נחמיה. מרדכי בלשן. [יג] בכל לשון היה יודע. כדאמר במסכת מגילה. ד) שמיושבי (לשכי) [לשכת] הגזית היה. ואית דאמרי דהוה (כייל) ה) [כייל] ליטשי ודרים להו. כדאמר במנחות פ' ר' ישמעאל. ו) זימנא חדא לא הוו ידעי היכא עומר לאיתויי. אכרות. אתא ההוא חרשא. אותיב חדא ידיה אאינרא וחדא אגריפא. אמר להו מרדכי מי איכא דוכתא דשמיה נגות לריפין בדוק ואשכח. [יד] ובאבות דר' נתן כך שנינו. משה קבל תורה מסיני. ז) שנאמר ויתנם (ה') אלי. ח) ואומר זכרו תורת משה עבדי. יהושע קבלה ממשה. שנאמר ט) ונתת מהודך עליו. זקנים מיהושע. שנאמר י) ויעבדו העם את ה' וגו'. שופטים קבלו מזקנים. שנאמר כ) ויהי בימי שפט השפטים. ונביאים קבלו משופטים. שנאמר ל) ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח ולא שמעו. ואנשי כנסת הגדולה קבלו מנביאים האחרונים הן חגי זכריה ומלאכי. ובריתא זו קורין לותה אבות דר' נתן. ולא ידעתי על מה. אם מפני שהוזכר בתחילה. הרי ר' יוסי הגלילי הוזכר אם לאמצע. אני לו ר' עקיבא. שליסי לו ר' נתן. וכך מתחלת. משה נתקדש בענן. ברים (אמ') מ) [יומא] מייתי לה. ויש לומר שר' נתן סידרה וכך מסורת בידם.

כמו

חסיד. כ"ק ל' ע"א ולפי העמקת שד"ל כתוב מהת הימיהו. מי ניהו. ומראה לתקן כן גם כאן. ד) מ"ר לוי בר חמא וכו' כל"ל מאי דכתיב עלה אלי ההרה וגו' (שמות כד) ולפנינו ברכות ה' ע"א אית מאי דכתיב ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. לוחות אלו עשרת הדברות תורה זה מקרא והמצוה זו משנה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה גמרא תלמד שכולם נתנו למשה מסיני. ושיין בה"ג ריש ה' לרבי לבור מאי דכתיב עלה אלי ההרה והיה שם ואתנה לך את לוחות וגו' לוחות האבן זו מקרא והתורה זו משנה והמצוה כמשמעה אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים להורותם זה תלמוד מלמד שכולן נתנו לו למשה בסיני. ה) ועוד מצינו בפסיקתא ושאר אגדות וכו' אליעזר בני וכו' כל"ל עיין במס' פרה פ"א משנה ה' ובפסיקתא רבתי פי"ד. ר' אחא בשם ר' יוסי בר חנינא בשעה שעלה משה וכו' וכן הוא בתנחומא פרשה חקת ר' אחא בשם ר' יוסי בר חנינא אמר וכו' ובמ"ר פ' חקת איתא ר' אחא בשם ר' חנינא אמר וכו' ובפסיקתא פ' פרה איתא ר' אחא בר חנינא אמר וכו' ובכל המקומות האלו לא נמצא יהושע בני כך הוא אומר כנוסחת המחבר. ושיין בספר הקנה דף ע"ט ע"א. ו) דברי חכמים כדרבונות וגו' (קהלת יב) אע"פ שהלו וכו' מי' מגיגה ג' ע"ב. ז) ותורה שבע"פ היא שמנתירין וכו' ברוך ערך שמנער וכו' ובמוסף פירש הוא אותם. ושיין בירושלמי ברכות פ"א ה"ד אם אינו מנאה לכם אותם שלי ושמנתירין שלי וכו'. ח) אכתוב לו רובי תורתי וכו' כל"ל (הושע ח) מי' יהושלמי פאה פ"ב ה"ד. ויהושלמי מגיגה פ"א ה"א וגמ"ר שמות פמ"ז. והובא נאים' ניסין ס' ע"ב ד"ה אתתוהי וכו' ושיין במדרש קהלת פסוק מה שהיה וגו'. ובמגילה י"ע ע"ב ומה שהסופרים עתידין לחדש ומה ניהו מקרא מגילה. ט) זה ספר תולדות אדם (בראשית ה) בלפני אידיהן ע"ז ס' ע"א. סנהדרין כ"ח ע"ב. י) גמרא גמירי לה וכו' סנהדרין כ"ב ע"ב. יומא פ"ז ע"ב. תענית י"ז ע"ב. ושיין יומא ל"ט ע"ב רש"י ד"ה מיתיבי וכו'. כ) כלומה שמינו באין בין וכו'

נוסחת כתב יד אחר [ג] מ"ר לוי בר חמא ואמרינא ר"ש בן לקיש: [ד] ואילו ואילו דברי אלהים חיים הוא לפיכך לא נחנה כתובה שאילו כן לא היה רשות למורה שיורה דהוראה: [ה] מסיני אלא אף תרגום ופסקי המקראות והטעמים נאמרו לו בעל פה: [ו] ושום שכל אילו פסוקים וביבינו במקרא זה פוסק הטעמים זהו ספיקתו של ליסי בן יהודה שהיה אומר חמשה מקראות: [ז] שכבר שטעמים הנגונים הוא שנאמרו מי הולם מי זוקף מי ישב מי עומד והיורד והמונח: [ח] מיקוד תבריי: [ט] שאע"פ שניתנו פסוקי הטעמים כו' בספר כ"ז ליתא: [י] בכל לשון: [יא] ואמרינן נמי כו' ובקורא סופרים כ"ז ליתא: [יב] מיכה דמן מורשת: [יג] בכל לשון כו' בחוק ואשכח כ"ז ליתא: [יד] ובגרייתא כי שנינו ויהגם בספר כ"ז ליתא: [טו] שלש (ירמיה ז') [ט] ברים יומא מייתי לה כל"ל מי' יומא ד' מ"א.

ומשנה

מדנים ל"ז ע"ב. ועיין מגילה ג' ע"א. ל) ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש וכו' כל"ל (נחמיה ח). מ) וזהו כי הא אמת וכו' דהקשו מדוע לא נקט הכתובים כסדר שהם כתובים בתורה. ועיין יהושלמי ע"ז ע"ב ה"ז דשם חשיב להו כסדר. ועיין במד"ר פ' פ' ומדרש שה"ש פ"א. ובתנחומא פרשה בשלח מכילתא פ' בשלח. נ) ומהטיא דהכל חייבים וכו' עיין מגיגה ו' ע"ב תוס' ד"ה לפסוקי וכו' ותוס' יומא ל"א ע"ב ד"ה ופסוק וכו'. ס) ויעלו עולות כבשים כל"ל (שמות כ"ד). ע) ולא שניהם דומים כל"ל. פ) שכחוהו וחזרו ויסדוהו כל"ל מגילה ג' ע"א. צ) להשלים פרשיותיו עם הציבור וכו' ברכות ח' ע"א. ק) וכן אמר רב עמרם שהשיב מר רב נטרונאי גאון עיין בתשו"ב דף כ"ע וכיין בתמז"ן סימן קכ"ז. ר) ואמר ר' אבא וכו' לפנינו מגילה י"ע ע"ב איתא ואמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן וכו'. ש) ועליהם ככל הדברים (דברים ע) ושיין ברכות ה' ע"א ושיין מגילה י"ע ע"ב. ובירושלמי פ"ב דשיקלים ה"ד ובמדרש קהלת פ"א פסוק מה שהיה וכו' וגו"ל פ' כ"ב ובשמות רבה פמ"ז. ת) דכתיב ויען יהושע וגו' (במדבר י"א) ומשרתו יהושע וגו' (שמות ל"ג). א) דכתיב אשר ידעת כי הם וגו' (במדבר י"א). ב) ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים וגו' כל"ל (שופטים ג'). ג) והא לך סדר השופטים וכו' עיין לעיל ד"ה משה קיבל תורה מסיני וכו' מה שהאריך שם המחבר בסדר הקבלה. ד) שמיושבי לשכת הגזית היה כל"ל מגילה י"ג ע"ב. ה) דהוה ביל ליטשי ודרים כל"ל מנחות פ"ח ע"א. ו) זימנא חדא לא הוו ידעי וכו' ע"ש ס"ד ע"ב ומי' יהושלמי שקלים פ"ב ה"א. ז) שנאמר ויתנם אלי כל"ל (דברים ה'). ח) ואומר זכרו תורת משה עבדי (מלאכי ג'). ט) ונתת מהודך עליו (במדבר ט"ז). י) ויעבדו העם וגו' (שופטים ג'). כ) ויהי בימי שפט השופטים (רות א'). ל) ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים יום השכם ושלוח ולא שמעו כל"ל (ירמיה ז'). מ) ברים יומא מייתי לה כל"ל מי' יומא ד' מ"א.

כמו משנת ר' חייא. ור' אשעיא. נ) ומשנת בר קפרא בפ"ב דע"ז. ודשמואל ולוי. ס) וכן תני לוי במתניתין בפ"ק דיבמות. וזו היא משנת ר' נתן. ע) האמורה במדרש קהלת. [עו] ומדרש פסיקתא רבתי: מסר זה לאנשי כנסת הגדולה. לכך נקרא שמם כנסת הגדולה. לפי שהיו כנסייה גדולה. וחשובה. וקדושה. לפני המקום. שכן גדלוהו להק' והחזירו עטרה ליושנה. פ) כדא' במסכת יומא. בפ' בא לו. משה אמר אל הגדול הגבור והנורא אשר לא ישא פנים. בא ירמיה ואמר אל הגדול והנורא. אמר נויס מרקדין בהיכלו איה גבורותיו. בא דניאל ואמר אל הגדול. אמר נויס משעבדים בבניו איה נורלותיו. באו אנשי כנסת הגדולה והחזירו עטרה ליושנה. ואמרו אל הגדול הגבור והנורא. אמרו הן הן גבורותיו. שנעשה ארך אפים אף לרשעים. הם הם נורלותיו. שאילמלא נורלותיו היאך אומה יחידה מתקיימת בין האומות. ובאגדה נתן מורלות המקרא למורלת מקדש. על שם שנאמר ל) ומקדשי תירלו. [עז] ואיזהו ק) מורלת (מורלת) מקדש. לא יכנס אדם להר הבית. בפ"ק דיבמות. ואומר ר) נורא אלהים ממקדשך. אלמא דמורא במקדש. והוא שאמר נויס מרקדין בהיכלו איה נורלותיו: הם אמרו שלשה דברים. אנשי כנסת הגדולה אמרו ג' דברים: הוו מתונים בדין. ס) דמתין מסיק אליבא דשמעתא. בסיף הוריות. כלומר ממתינין לחשוב עומק הדין ולישא וליתן בו. ומפרש בסיפרי בפרשת אלה הדברים. אם בא לפניך דין אחד שנים ושלשה פעמים לכשבא לפניך פעם רביעית אל תתחכהו מיד לומר כבר פסקתה פעם ראשונה ושנייה אלא חזור ופשפש בו שמא תמצא בו טעם אחר. ת) ובברייתא [יז] דר' נתן מפורש שכן מלינו באנשי כנסת הגדולה שהיו מתונין בדין. שנאמר גם אלה משלי שלמה ה) אשר העתיקו אנשי חזקיה. לא שהעתיקו אלא שהמתינו. ובפ"ק דסנהדרין מולא מלא תעלה במעלות. וסמיך ליה ואלה המשפטים: והעמידו תלמידים הרבה. להרבות חכמתם. מרבה ישיבה מרבה חכמה. דאמר מר ב) הרבה למדתי מרבותיי ויותר מחבריי ומתלמידי יותר מכולם. וכן מלינו ביעבץ שביקש רחמים על הדבר. שנאמר ג) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני והרבית את גבולי ופרשו רבותינו במסכת תמורה. ד) והרבית את גבולי. בתלמידים: ועשו סייג. גדר והרחקה לדברי תורה. שתהיו נוזרין גזירה למלות. ה) כגון שיות לעריות. בפ"ב דיבמות. כדי להרחיק אדם מן העבירה עלמה שלסורה מן התורה. וכן הוא אומר ו) ושמרתם את משמרתי. ז) עשו משמרת למשמרת. ח) [יח] הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו. שאף גזירה לגזירה פעולתה דאתיי ורבא. ומאן דלא גזר דייק לקרא הכי. ולא משמרת למשמרת משמרתי. ובמשנת ר' נתן אמרינן ט) בן עזאי אומר הוי זהיר בדבריך מבטלתן ועשה סייג לדבריך כדרך שעשה הק' סייג לדבריו. [יט] אדם הראשון תורת משה. נביאים וכתובים כו'. כדמפרש התם. י) ושניו במכילתא. ולא תוחירו ממנו עד בקר. והנותר ממנו עד בקר למה בא. לא בא הכתב אלא לקבוע תחום. לבוקרו של בקר. ואיזה זה עמוד השחר. מיכן אמרו חכמים כ) אכילת פסחים ואכילת זבחים והקטר חלבים ואיברים מצותן עד שיעלה עמוד השחר. כל הנאכלין ליום אחד. מצותן עד שיעלה עמוד השחר. ולמה אמרו חכמים עד חצות כדי להרחיק אדם מן העבירה. ולעשות סייג לתורה. ולקיים דברי אנשי כנסת הגדולה שהיו אומרים ג' דברים הוו מתונין בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סייג לתורה: **ב** שמעון הצדיק ל) כהן גדול היה. וכימי אלכסנדרוס מוקדון שהרג דריוש בן אסתר: היה משירי כנסת הגדולה. מן האחרונים שבהם. שבכר בימיו נפטרו נביא עוללים רובה של כנסת הגדולה. על התורה. מ) מפורש בברייתא דכתיב נ) אם לא בריתי יומם ולילה. וכדא' בלפני אדוניהן. ס) שהתנה הק' עם מעשה בראשית אם ישראל מקבלין את התורה מוטב ואם לאו אחזיר אתכם לתהו ובהו: ועל העבודה. עבודת בית המקדש. אמרן כל זמן שבית המקדש קיים היה העולם מתברך ליושביו והגשמים יורדין בזמן. שנאמר והיה אם שמעו תשמעו וגו'. ונתתי מטר ארצכם בעתו. ואיזו זו עבודת בית המקדש. ע) ובזמן שאין בית המקדש קיים אין העולם מתברך על יושביו ואין הגשמים יורדין בזמנן. שנאמר השמרו לכם פן יפתה וגו'. והרה אף ה' בכם ועצר את השמים וגו'. וכן בנביאים. פ) בתני הוא אומר מהיותם בא אל ארמת עשרים וגו'. ועוד מליט ברחם השנה ובמנילה. צ) אלמלא מעמדות לא נתקיימו שמים וארץ: ועל גמילות חסדים. ק) שנאמר כי חסד חפצתי ולא זבח. ועולם לא נברא מתחילתו אלא בגמילות חסדים. ר) שנאמר אמרתי עולם חסד יבנה. ועכשיו שאין (עבודת) [עבודה] מתקיים העולם בתורה ובגמילות חסדים ובתפילה. ש) שהתפילה תחזיר כעבודה. כדמפרש בסיפרי. ובתפילת השחר ירושלמי. ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם. וכי יש עבודה בלב (ולא) [אלא] בתפילה. וכן הוא אומר ת) אלהך די אנת פלח ליה בתדירא הוא יזמיניך. וכי יש עבודה בבבל אלא זו הפילה. הא למדת שגדולה תפילה. ואף מן הקרבנות [כ] נראה לי שיא חשובה. שהרי הטובה היא כקטורת. א) שנאמר תכון תפלתי קטרת לפניך. [כא] ואמרי' רשב"ג אומר ב) מיום שחרב בית המקדש אין לך יום שאין בו קללה. ולא ירד טל לברכה. ואמרינן בגמרא. ג) ועלמא אמאי מקיים. אקידושא דסדרא ואיהא שמיה רבה מברך דאגדה. וגדולה היא גמילות חסדים מן הצדקה. ד) כמו שאמרו חכמים שזה מחיים וזה בין מחיים בין לאחר מיתה. זה בממונו וזה בגופו וממונו. זה דרך הלואה שמלוה את העני מעות בשעת דוחקו ואינו מתביים. ואילו לצדקה כשנותנה לו מתביים. זה לעני וזה אף לעשיר: **ג** איש טובו. שם עינו. כדכתיב ה) ירמות ועדלס סוכה [כב] ועזקה: ו) פרס. מנה. לחם חק. פרוונדא ב'. ומקראת פרס. לשון פרוס החג. לפי פרוס החג. שנוטל

הרב

נ) ומשנת בר קפרא בפ"ב דע"ז ע"ש ל"א ע"א. ס) וכן תני לוי במתניתין וכו' פי' יבמות י' ע"א. ע) האמורה במדרש קהלת וכו' פ"ב ע"ש פסוק כנסתי לי גם כסף וזהב וגו' אלו מגינות גדולות כגון מגנתו של ר' חייא רבה ומגנתו של ר' הושעיה רבה ומגנתו של בר קפרא ובמדרש שה"ש פ"מ פסוק אמרתך אמרתך אשקך מיין הרקח אלו מגינות גדולות כגון מגנתו של ר' חייא רבה ומגנתו של ר' הושעיה ושל בר קפרא. ובפסיחתא למדרש איכה ובמלו הטעותות אלו מגינות גדולות כגון מגנתו של ר"מ ומגנתו של ר' הושעיה ומגנתו של בר קפרא. פ) כדאמר במסכת יומא וכו' ע"ש פ"ע פ"ב. משה אמר אל הגדול וגו' (דברים י). צ) ומקדשי תירלו כל"ל (ויקרא י"ט). ק) ואיזהו מורלות מקדש וכו' כל"ל לא יכנס אדם וגו' ובמות ו' פ"ב ברכות ל"ד ע"ב. ר) נורא אלהים ממקדשך כל"ל (תהלים ס"ח). ש) דמתון מסיק כל"ל בסוף הוריות. ואליבא דשמעתא הוא מפירוש המאכר ובש"י שם בסוף הוריות כתב אליבא דהלכתא. ת) ובברייתא דס"ג וכו' אדר"נ פ"ח. א) אשר העתיקו וגו' (משלי כ"ה) לא שהעתיקו אלא שהמתינו כן הוא באדר"נ פ"ח ובפ"ק דסנהדרין וכו' ז' פ"ב. ואיין שם ל"ה פ"א אמרו מתון אמרי דיין שמתמן את דינו. ובספרי דברים פסקא ש"ז אמרתי לכם הוי מתונים בדין אמר בא דין לפניך פעם אחת שתים ושלש אל תאמר וכו' ואיין במדרש קהלת פסוק כי העושק יהולל חכם אלו היה משה מתון וכו'. ב) הכבש למדתי מרבותי וכו' איין מכות ז' פ"ה ותענית ז' פ"ח ע"ש. ג) ויקרא יעבץ לאלהי ישראל לאמר אם ברך תברכני כל"ל. ד) והרבית את גבולי בתלמידים וכו' תמורה פ"ז ע"א. ואיין באדר"נ פל"ה. ה) כגון שיות וכו' ובמות כ"ה ע"א. ו) ושמרתם את משמרתי (ויקרא י"ח). ז) עשו משמרת וכו' שם מ"ק ה' ע"א. ח) הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו מרגלא בפומא [ומן הוא נפירוש המיוחס לרש"י] כך מצא י:

[עו] ומדרש מיכה דפסיקתא רבתי: [עז] ואיזהו מורלות מקדש כו' בפ"ק דיבמות כ"ז ליתא: [יז] דר' נתן דאיתא: [יח] הרחק מן הכיעור כו' ומשנת דר' נתן ליתא: [יט] אדם הראשון כו' ועשו סייג לתורה כ"ז ליתא: [כא] נראה לי ליתא: [כ] אינו משמעון המדיק את התורה. הוא היה אומר שני מלאה הוה מרגלא בפומא [ומן הוא נפירוש המיוחס לרש"י] כך מצא י:

[כב] קיבל משמעון המדיק את התורה. הוא היה

נוסחת כתב יד אחר

הרב משלחות מלה פניו ומוחן להם. ויש לומר לשון פרוסה לחם שפוסק עליו לתת לו כך וכך. לו שמא לשון מטלת הוא (כלחת) ז) [בלחת] הלשונות: אלא *ז) על בנת שלא לקבל פרס. ומהוך דבר זה פקבו המינין. ח) כדמפורש בברייתא שהיו יושבין לפניו שני תלמידים לדוק ובייהוס. וכשמעמו כך פרשו והלכו להם ונעשו אומה לעצמן שלא לשמוע עוד דברי חכמים מפני שכל דבריהם הבל וריק. וכי לומה אדם יגע לריק ועמל לרוח אם איט טוטל שכר על המלות. כשבורים הם שכן אומר אטיגטוס שאין הטלוס שכר לגדיקים. ועמד [כג] אחד מן התלמידים מבני פריצי עממו וכתב להם ספר גזירות חקקי מון וכתבי עמל חוקים לא טובים ומספטים בל יחוו בהם. ועל שמם נקראו תלמידיהם לדוקין ובייהוסין. וחס ושלום שלא עלה על דעתו של אטיגנוס לומר כך. אלא כך אמר. ט) שלא יאמר אדם אעבוד את יוצרי כדי שיספיק לי לרבוי. אלא מוספיק ואינו מוספיק יעבוד את בוראו מאהבה. משום כאשר ליומי ה' אלהי. ואעפ"י שיסורים באים עליו. אל יתרחר ואל יעיין אחריו אלא יקבלם מאהבה. דכתיב י) אשרי הגבר אשר תיסרנו יה. שאע"פ שמיצר עכשיו שמא הוא לאחר זמן שסוף הכבוד לבא. כדכתיב כ) בשמרם עקב רב. ואילו כל המקיים מצות על מנת. כשירלה המלי כלה מעיטו והולך לו. שכך אמרו חכמים כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטל דבר ובטילה אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטילה לעולם. [כד] ותנן בפרק קמא דאבות השמה האומר הנו שלא זו לגדקה בשביל שיחיו בניי ובאזכה לעולם הבא הרי זה לדיק גמור. לא בעל מנת קאמר. דמאן דעבד הכי אלו מעליותא היא. מיהו הכא מוקי לה *י) בישראל שמתוך שלא לשמה בא לשמה. ועוד שלא יתחרט אם לא יחיו בניו. ובאומות העולם דליכא למימר הכי מוכח הכא *כ) מנא לן (דאחמיין) [דאחמיין] מהכא ל) ומצליין לחיי מלכא ובניהו. ואף מעשה אהבה הלויה בדבר אמרו חכמים שיעבוד אדם את בוראו מאהבת המקום ולא מאהבת שכר המצות מ) דכתיב ואהבת את ה' אלהיך. ולא מהוך יראה. נ) שמא יתהוך [כה] הטוה ויפסוק פרנסתו. שכל העובד את רבו מאהבה אפי' מכביד עליו כל היום דומה עליו לכלום. כדרך שמלאנו ביעקב ס) ויהיו בעיניו כימים אחדים באהבתו אותה. ואילו העובד את רבו מיראה כשרואה רבו מכביד עליו מיניו והולך לו: ויהי מורא שמים עליכם. עם אהבה. שלא יהגו קלה ראש כלפי מעלה. כגון [כו] המתחטא לפני אביו. מחמת אהבה שלבו גם בו. ע) [כז] כמו שמליגו בחוני המעגל. שבלא לו שמעון בן שטח אלמלא חוני אתה נוזריני עליך עידוי אבל מה אעשה שאתה מתחטא לפני הק' כבן המתחטא לפני אביו ועשה לו רצונו: ד' פ) צרידה. שם מקום: קיבלו [כח] מדם. מאכלי כוסת הגזולה. וכל הזוגות השטויין כאן. ראשי שהדרלות היו. צ) ופירשו חכמים במסכת חגיגה שאחד מהם נשיא שני לו אב בית דין: בית וועד לחכמים. *ל) מפורש בברייתא מלמד שיהא ביתו של אדם מזומן לחכמים לבית וועדים [כט]. כאדם האומר לחבירו שמר לי בבית פלוני: והוי מתאבק בעפר רגליהן. כילד בזמן שתלמיד חכם נכנס לעיר אל תאמר איני צריך לו. אלא לך אצלו ושב לפניו. ואל השב לפניו לא על הכסא ולא על המיטה ולא על הספסל. אלא על הקרקע. [ל] שהעפר בעפר רגליו. שמתוך כך תזכה. [לא] כדאיתא בפ"ק דסנהדרין ושמעון התימני ק) דן לפניהם בקרקע. ר) ויש הימא דאמרינן במגילה מגיין לרב שלא יושב על גבי מיטה ושמה להתלמידין על גבי קרקע. שנאמר ואתה פה עמד עמדי. ובבא מציעא פ' השוכר את הפועלים. מימיהם אנו שותין ועל גבי קרקע הם יושבין. ויש לומר הא למינרס כמשה. הא לעיוני כשמעון: והוי שותה בצמא את דבריהם. בדאון ובנפש חפילה. כמיס קרים על נפש עייפה. [לב] שאותה לתאבון. ומתקבלין בדאון על לבו: ה' ס) פתוח לרווחה. מפורש בברייתא שיהא ביתו פתוח לעוברים וסביס ומרוח להם ומספיק ברוחב ידיס כדרך שהיה ביתו של איוב פתוח לפון ולדרום למזרח ולמערב, ולמה עשה איוב ד' פתחים כדי שלא יהו עניים מלטערים עד שיקיפו את כל הבית אלא כל הבא יכנס כדרכו ויצא בפתח שני. שלא ירגישו העומדים דרך כיסתו ויתביים מהן: ויהיו עניים בני ביתך. אל תרבה עבדים ושפחות לשרתך. אלא הבא עניים במקומם לחיות בני ביתך. ויעבדוך. ותקבל שכר עליהם. ה) כדרך שעשה רבא. כדמפורש בהזהב. ובברייתא מפורש לא בני ביתך ממש. אלא שיהו עניים משיחים באוכלים ושותים על שולחך טו': ואל תרבה שיחה [לג]. דברים בטילים: באישהו אמרו. רביו הקדוש כשסידר המשנה פי' כן: ו) ק"ו באשת הבירו. מפני טענת הבריות ולזות שפתים. באשהו נדה. לא גרסינן. שאף באשהו טהורה אמרו מפני ביטול הורה: מיכן אמרו. מתוך דבר זה למדנו הבאים אחריו והסיפו על דבריו. ופירשו שלפיכך לא ירבה אדם שיחה עם האשה שכל זמן טו': גורם רעה לעצמו. מפרש בברייתא. כילד בזמן שאדם הולך לבית הכנסת [לד] ולא היו מהגין בו כבוד. ב) או שעירער עם חבירו אם ילך ויספר לביתו כך וכך עירערתי עם חבריי כך וכך אמרתי לו. וכך אמר לי. נמצא מבזה עצמו ומבזה חבירו. וכיון שסח לה כל אותם הדברים אף היא מבזה אותו בלבה: ובוטל מדברי תורה. שמתעסק בדברים בטלים. עומד עמה ומשחק עמה. וסופו יורד לגהינם. שהשחוק וקלות ראש מרגילין אדם לערוה ופעמים שאין האשה מקבלת ממנו. וילדו הוקפו ונכשל בה: ך קבלו בהם. מיוסף בן יועזר ומיוסף בן יוחנן. וכן כולם קבלו זה מזה: עשה לך רב. ג) מפורש בברייתא. כילד יעשה אדם את רבו קבוע שילמד ממנו ד) מקרא ומשנה [מדרש] הלכות ואגדות. טעם שהגיח במקרא סופו לומר במשנה. טעם שהגיח לו במשנה. סופו לומר במדרש. במדרש סופו לומר בהלכות וכן באגדות. נמצא אותו אדם יולא מלפניו מלא מלא. וברכה לראש משביר: ד"א עשה לך רב. שלא תהא הוקע עלמך לדבר הלכה. דכתיב ה) ושונא תוקעים בוטח. השונא את מי שתוקע עלמו ואינו שהא כמותו הוא יעמוד לבטח. ומהו הוקע. ו) דאמרא דינא

פרס מבעליהן. ז) בלחת הלשונות בל"ל. *ז) על מנת שלא לקבל פרס כל"ל גירסתו בגירסת ס"א סמוכה בספרים שלנו במשניות. וכן הוא גרסת רש"י בפירושו על מסכת אבות. ובפירוש ע"ז ע"א ע"ב. ח) כדמפורש בברייתא וכו' וכשמעמו כך פרשו וכו' עיין באדל"ע פ"ה. ועיין בעורך ערך ביהוסין. ובפירוש הרמב"ם על מס' אבות ומדבריהם תבמע אלדוק וביתוס עלמן פקנו. וכן הוא בספר יכוד טוב מאמר בניני פי"ה ותלמידיו היו לדוק וביתוס שילמו לתרבות רעה והחזיקו במיות וכו' וביוחסין מאמר אל' ולדוק וביתוס תלמידיו היו לאשי המינים שפשו בדברי רבם ומיין בפירוש רשב"ם ב"ב קמ"ו ע"ב בתלמידיהם הוא שפקנו ותלוי בחלופי נוסחאות באדל"ב שם. ט) שלא יאמר אדם וכו' כדי שיספיק לי לרבי וכו' עיין ב"ז י"ע ע"א ובתוס' ד"ה על מנת ובו' ובמהרש"א ח"א שם. ועיין פסחים ח' ע"ב ובתוס' שם ד"ה שיזכה וכו' וב"ב י' ע"ב. ובתים' ברכות ע"ו ע"ב ד"ה בין הדבקים וכו' ועיין סוטה כ"ב ע"ב תוס' ד"ה לעולם וכו'. ותוס' נזיר כ"ב ע"ב ד"ה שמתוך וכו' ותוס' ר"ה ר"ש י"ד ע"א ד"ה בשביל וכו' ועיין בחוי"ע על המשנה שם ומה שסקשה על דברי התוס' הי"ל שכתבו בעכות"ז שתוהין על הראשונות ע"ש ר"ל שמ"ש קל נפל בספרים שלפניהו ותחת כ' בטבו"ש וכו' ל"ל כעבו"ש בתוהין וכו' כדמוכח מדבריהם בפ"ז שם ד"ה על מנת וכו' כמו שעובין עכות"ז וכו' ע"ש ועיין שאר פרשת מספרים בר"מ ק"ש ע"א ואיזון דמתמסקין בתוריתא ובמלות לשמה דקב"ה ובכיתתיה ולא על מנת לקבל פרס אלא בכבוד דאיהו מחייב ביקרא דאבוהי ואמיה וכו' ובמקומי שאר מקון ל' אים יראה ואים יראה. אים אהבה ואים אהבה. יראה דאחיל בר נש להקב"ה בגין דלא נחית מכסויי לו בגין דלא יתותון בטי בחיון לאתכסה דאם הוה נחית וכו' ובגין דא אתקריאת אלי יראה ואהבה ע"מ לקבל פרס

נוסחת כתב יד אחר [כג] אחד מן התלמידים מבני פריצי עמו כ"ז ליתא: [כד] ותנן בפיק דר"ה מי' לחיי מלכא ובנוהי ליתא: [כה] למוהה אלו ויפסוק מו': [כו] המתחרט: [כז] כמו שמליגו מי' ועשה לו רצונו כ"ז ליתא: [כח] קבלו ממנו מאנשיגטוס: [כט] ועדים לגמוד שם: [ל] שתעפר בהתאנק: [לא] כדאמי' בפ"ק דסנהדרין מי' הא ליישבי כשמעון כ"ז ליתא: [לב] שמותה לתאון ומתפרנין על לבן ולא כאדם אחוא שבע: [לג] שיחה עם האשה אפילו היא לאשתך לפי שמתבטל מדברי תורה. בתנות דל' נתן מוקים באשתו ודאה אלא יבא לידי הרגל עבירה ואפי גרסי' אפילו באשתו אמרו רבינו הקדוש אפילו אם אמרה לו אמרה ע"מ לקבל פרס

ע"כ

דינא קמיה וגמר הלכתא ומדמי מילתא למילתא. ואית ליה רבא במתא ולא חזיל למיגמר מיניה. דכיון דלא אמרוהו חכמים בפירוש צריך לו ליך בפני רבו ולגמד: וקנה לך חבר. דכתיב ז) חרב (על) [אל] הבדים (וטאלו) [ונאלו]. ח) חרב [לה] על תלמידי חכמים שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה. ולא עוד אלא שמפסדין. דכתיב וטאלו. ט) וכתיב (וטאלו) [טאלו] סרי (לטען) [לענן]. י) ועוד נאמר טובים השנים. מפורש בברייתא טובים שנים שיושבין ועוסקין בתורה טעה אחד מהם הלכה או פסיק או שאומר על טהור טמא ועל טמא טהור וחבירו מחזירו יש להם שכר טוב בעולם: והוי דן את כל האדם לכף זכות. אם עשה אדם דבר שיש להכריע עליו לזכות ולחובה הכריעו לכף זכות. כאותה שנינו במסכת שבת פ' מפנין. כ) מעשה באדם אחד שהשכיר עצמו בגיל העליון. [לו] ור' יהושע סיפר עם מערומית בחדר. כשיצא הלך ונשבר. והכריעוהו תלמידיו לזכות. שמפני שנתחזה ליורת מפיה עליו הוזקק לטבילה. וכן באותו חסיד שפדה ריבה אחת והשכיבה למרגלותיו מפני התלמידים שלא היה בקי בהם: ן הרחק משכן רע. מפורש בברייתא ג) אחד (שניו) [שכיו] שבבית ואחד שבשדה. שאין הנגעים באים אלא מחמת ביתו של רשע עוונותיו של רשע גרמו לשהור כהלו של לדיק. כיצד נראה נגע בבתיל שבין רשע לצדיק שהרין כהלו של לדיק. א"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה מ) אוי לרשע אוי לשכנו. עוונותיו של רשע גרמו לשהור כהלו של לדיק. [לז] ויש חימה. מדהני בת"כ ותתני נגע לרעת. ג) בשורה היא (לכם) [להם] שהנגעים באים עליהם לפי שהאמוריים הטמיו מטמונים של זהב. בפרש"י. בוזאת תהיה. ולי נראה דבשורה היה להם לצדיקים כשמולאים מטמונים ולכך בא לרעת בבתיהם. אבל כשבא לרעת ואינן מולאים שום מטמון בידוע שהוא רשע וגרם לשהור כהלו של לדיק. ואני אומר הרחק משכן רע. מי שהוא רע לשמים ורע לבריות. כמו שפירשו חכמים. אוי לרשע רע. כגון שאותו אדם רמאי גנב וגזלן. ואמרו חכמים שלא יהא אדם ממשך אלו. שלא ילמד ממעשיו. מפני שהן דברים שהגשם מתאוה להם ומתמדתם. וכ"ש אל תתחבר עמו. ואפי' לאדם שאינו אלא רשע שהוא רע לשמים. אוי לרשע רע לבריות. כגון מי שהוא עובד ע"ז או אוכל טריפה ונבילה. ואין לריך לומר שלא יהיו נחשב ומשך עמו. אלא אפילו שום עסק ושותפות בעלמא. לא יהא לו אצלו ולא אקרא בעלמא: ואל תתחבר לרשע. שכן מצינו ביהושפט מלך יהודה. שהתחבר לאחאב ליך ברמות גלעד והיה עליו קצף מאת הק'. ס) שנאמר (ויאמר כה אמר ה') הלרשע (לעזור ולשנאי) [לעזר ולשנאי] ה' תאהב: ואל תתיאש מן הפורענות. אל תהי מיואש. [לח] אשאוריך ב'. כך נחבר במשנת ר' אפרים. כלומר אם רואה פורענות ממשמשת לבא ע) שהקן עצמך לעמוד (בפריו) [לע] [בפניו] קודם שתחזק לבא. וסמך אל תתיאש לאל תתחבר שאם תתחבר לאדם רשע הבא מן הפורענות. תראה ותתבונן איך יגלו ממנו. שבודאי יבא. ובברייתא שנינו אל תתיאש מן הפורענות. פ) מלמד שיהא אדם מתפחד בכל

ע"ב ולפנינו הכי איתא דאתי דינא לקמיה וגמר הלכה ומדמי מילתא למילתא ואית ליה רבא ולא חזיל מקמיל וכו'. ז) חרב אל הבדים ונאלו כל"ל (ירמיה ג'). ח) חרב על שאוסים על ת"ח וכו' ברכות ס"ג ע"ב. תענית ז' ע"א מכות י' ע"א. ט) וכתיב טאלו סרי לוטן (ישעיה י"ט) כל"ל. י) ועוד נאמר טובים השנים (קהלת ד) טובים שנים שיושבים וכו' ע"ש פרק ח'. כ) מעשה באדם אחד וכו' שבת קכ"ז ע"ב ושם פ"ח. ל) אמר שכינו שבנות וכו' כל"ל. מ) אוי לרשע אוי לשכנו. נגעים פי"ב משנה ו' ובאדר"נ פ"ש איתא א"ר ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אוי וכו' וכן הוא גירסת המחבר. נ) בשורה היא להם כל"ל. שהנגעים באים עליהם ע"כ הוא מלשון הספרא פרשה מצורע. לפי שהאמוריים הטמינו וכו' הוא מפירש"י שם ע"פ מדרש ויק"ר פי"ז מני רשב"י כיון שטמנו כנעים שישראל באים עליהם וכו'. ס) שנאמר הלרשע לעזר ולשנאי ה' תאהב כל"ל (דה"ב י"ט) ופיין בהדר"ע פ"ל ר' עקיבא אומר כל המדבק בעובדי עכו"ם אע"פ בלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל פורענות כיוצא בהן וכל המדבק בעובדי מלוה אע"פ שלא עשה כמעשיהם הרי זה מקבל שכר כיוצא בהן וכו'. ע) שתקן עצמך לעמוד בפניו כל"ל. פ) מלמד שיהא מתפחד וכו' עיין בהדר"ע סוף פ"ע והלבוש משנה. ל) שנאמר כי פחד פחדתי ויאתיני (איוב ג).

יום [מ]. נ) שנאמר כי פחד פחדתי ויאתיני. שמתוך כך לבו [מת] שלש כל שעה עם הק' אלא על מנת שלא יקלקל. ד"א אל התיאש. כילד. ק) בזמן שאדם רואה את ביתו מלוה אל יאמר בשביל זכותי הק' נותן לי פרנסתי בעולם הזה והקרן קיימת לי לעולם הבא. אלא יאמר אוי לי שלא נמלא לי בפני הק'. אלא זכות אחד והוא מחן לי מאכל בעולם הזה. כדי שיאבד שכר לעולם הבא [מב]: ר יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם. ר) [מג] מלינו בסנהדרין ירושלמי. אמן תנא יהודה בן טבאי נשיא. ואי תנא תני' חליף. מאן דאמר יהודה בן טבאי נשיא ס) עובדא באלכסנדריא [משייע ליה]. שלחו להו בני ירושלם. מאתי ירושלם הגדולה. לאלכסנדריא לאחותי הקטנה. ה) עד מתי אתוסי יושב אצלך ואני יושבת עגומה. על פרש מייתי: אלפא. כלומר נכנס ובא לו. למדנו שהיה נשיא: ומאן דאתי שמעון בן שטח נשיא. עובדא דאשקלון מסייעא ליה. דהתם א"ר אלעזר מעשה בשמעון בן שטח שהלה שמונים נשים באשקלון. דהוו תמן נשין חרשין יתיבו במערת אשקלון יהיבן ומחבלן עלמא. עמד שמעון בן שטח ביום סגריר. ונשיב עימיה תמן גוברין בהירן. ויהב בידיהון תמן לבושי חדתין. יהיבן גו קדרין הדתין וכפיין על ריסיהון. ואמר להון אין נחרית לפרית חדא זימנא אתון לבשין. ואין לפרית זמן תנייתא אתון עלין כולכון כחדא: פי' אם אמי מוחר פעם אחת לבשו הבגדים. ואם אני מוחר פעם שנייה בוטו עליו: וכיון דאתון עלין יהב כל חד וחד מנכון חדא ויטלטונה מארעא ולא מלגא. אזל קס על הרעא דמערתא. אמרו ליה מה את בעי הכא. אמר לון למלף ומלפא. כל מיטי יעביד מה דהוא חכים. והוא כל חדא וחדא אמרה מה דהוא אמרה. ומתיא אמרא. אז תבעילא. אמרין ליה מה את יכיל עביד. אמר יכיל אנא מליפור תרין. ומייתי הכא המנין גוברין בחירין דכוותי לבושין תמנין לבושין נקרין יתבין הכא עמיהון חדיין ומחדיין לכון. אמרין אוף אנן כי בעיין. נחר לפר (חר) [חד] פעם זמן ולבשין לבושיהון לפר זמן תנייתא עלין כלהון. אמר כל מיטי יחכם וטעטוטין ז) וחזלון (וגלגוטין) [וגלגוטין]: אל תעש עצמך כעורבי הדיינין. כמקבלי טעמות שבב"ד שמלמדים בעלי דינין להעריכ [מד] ולהסדיר טעותיהן היאך יטענו. כאותה שמלינו בתלמוד בכמה מקומות בכתובות פרק נערה שנתפתתה. ב) בר' יוחנן ור' נחמן שמלמדין קרוביהם לטעון. ומשעשו כך מתחרטין בעצמן. ואומרין עשינו עצמינו כעורכי הדיינין. מעיקרא. סבר כו' [מה]. ג) ובברייתא כך שנינו אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. ד) ויש גורסין כארכי. בחלף. והיא היא. כילד מלמד שאם באת לבית המדרש ושמעת דבר הלכה או עשה אל תבהל להשיב. ואל תהא יושב ושותק. אלא שאל בחיזה עיניין הדין ובאיזה עשה אמרוהו. ואל העש עצמך כאילו עתה יודע עשה הדין כאותה שהן גדולים וקיימין בדין. כמו אם פלוני ארכן ובאגדה יש ארכי הרבה. [מו] וכי חוטי הארכי שהיה יושב ויושן ברחבי ערכאות של דוד. ויש לפרש אל תעש עצמך כארכי הדיינין. לכפות בני אדם לדון לפניך ביחיד שהן רשאין

ק) בזמן שאדם רואה וכו' ע"ש בחדר"נ: ושיין בתדב"א רבא פי"ג. ר) מלינו בסנהדרין ירושלמי וכו' הוא שם פ"ו והובא זה הירושלמי בתנינא פ"ב ה"ב בשינוי לשון מזה. ועיין שם' תנינא ע"ז ס"ב ד"ה אב ב"ד. וגם שם הביאו הלשון שבגמרא אחר ועיין רש"י סנהדרין מ"ד ע"ב ד"ה דבעיא מכאן וכו' שהביא גם הוא הירושלמי בשינוי לשון וגם לפני המחבר היה נוסחא אחרת. ס) עובדא באלכסנדריא מסייע ליה כל"ל. ת) עד מתי אתוסי וכו' בירוש' סנהד' כד מתי בעלי שכוי במוכן ואני יושבת בביתי. ובירוש' תנינא איתא עד מתי אתוסי יושב אצלכם ואני יושב עגומה עליו. פירש מיתי גו אילפא. ופירש היפ"מ פירש לשון בתוך הימים וכן פירש גם כן הק"ע. ולכאורה היה נראה לתקן גם בדברי המחבר עגומה עליו. אך מדפירש נכנס ובא לו ס"מ דהיה גירסתו על פרש מייתי אילפא (ומתי הנקודות שנין מייתי לתיבת אילפא לריך למחוק) ופירושו נכנס ובא לו לפרוש בספינה ליה. ושלחת המחבר יותר קרוב לגירסת הירושלמי תנינא. ת) וחזלון וגלגוטין כל"ל. ב) בר' יוחנן הוא בכתובות ל"ב ע"ב. וכב נחמן שם פ"ו ע"ח מעיקרא סבר וכו'. ג) ובברייתא כך שנינו אל תעש וכו' מלמד שאם באת לבה"מ וכו' שיין אחדר"נ ריש פרק עשיר ועיין ירושלמי כתובות פ"ד ה"ו וירושלמי ב"ב פ"ט ה"ד. ד) ובערוך ערך ערכאות. ד) ויש גורסין כארכי בחלף

נוסחת כתב יד אחר [לה] על שונאי ישראל: [לו] וכי' יהושע שסיפר עם מסרומיתא ולא הלך ושבל כו' לכף זכות: [לז] ויש חימה כו' באולו של צדיק כ"ז ליתא: [לח] אשור מן כ' כך נקוד: [לט] נפנו בפרק: [מ] בכל יום ואומר אמת אמר כדכר שהיה ליום מתפחד בכל יום: [מא] אנס אל הק' כאם שמלמו בעצב שלע"פ שהנשיהו הק' היה יכא שמא יהנה לאחר כן ולא הנטיתו אלא על מנת שלא יהפא: [מב] וכן אם בא עליו רוח רעה אל תאמר ואחיאם מן הטובה שישנה קרובה לבא ובא"א הן לא קרה יד כי מסוגיא ומכיון לפילו מרב הדה [מונחת] על לוחות של אדם אל יאמר: [מג] מלינו בסנהדרין ירושלמי אמן הנינן יהודה בן טבאי נשיא עובדא דאלכסנדרין מסייע ליה יהודה בן טבאי בעון מגינא יהיה נשיא כי ירושלים ולא קבל ערק ואזיל ליה בספינה לאלכסנדריא למדנו שהיה נשיא ואמן דתני שובדא בשמעון בן שטח נשיא מסייע ליה עובדא דאשקלון דהוו תמן נשין חרשין יתבין במערת אשקלון יהיבין ומחבלא עלמא עמד שמעון ביום סגריר ונשיב עמיה תמנין גוברין הדתין הייבי' קדרין חדתין כסין על ריסיהון ואמר לון מיתחיין זמן חד אתון לבשין לבושיכון ואיתיהון חד זמן הנייתא אתון עלין כחדא וכיון דאתון עיילין יסב כל חד וחד מיכון חדא ויטלטליון מן ארעא דעיסקיה דהדין חדא מלגיא מן ארעא ולא מלגא אזל וקם אפיתחא דמערתא אמרי ליה מאי את בעי הכא אמר לון למלף ומלפא כל מיטי יעביד מה דהוא חכים והוא כל [חדא] אמרה מה דהוא אמרה ומתיא אמר אז קסר לא תבעילון אמרין ליה מה את יכול למעבד עביד אחר חנא מאסר הרון זימנין [ומייתי] גברין בחיין דכוותי לבושין המנין לבושין נקרין ויתובון הכא עמהון למחרינא אמרי' לף חנא בא בעיין אחר זמן לבשין אחר זמן תנייתא ועלון כולהון אי כל מנא וחכים וטעטיון וגלגוטין: [מד] ולפרוש: [מה] ושוד שנינו דיש מצוות זה בורר לו לתד וכו': [מו] וכמו חוטי

רשמין ולא אתה: וכשיהיו בעלי הדין עומדין לפניך.[מז] בתחילתו של דין כדכתיב ה) ועמדו שני האנשים: יהו בעיניך כרשעים. אלא תהרהר בלבך לומר זה זכאי יותר מזה. שמתוך כך תרגיל לו זכות ולא חובה. ושמא חייב הוא. אלא שיהיו בעיניך כחייבין. וחפצת אחריתם אם מעריתים בטעותם: וכשנפטרין מלפניך. לאחר שקיבלו עליהן את הדין שלא התחדש בסוף דבר אלא הכרע שיהן לזכות. ו) אזה היה סבור בברור שזה חייב לו ואינו כך. וזה נשבע על טולאי: **ט** והוי זהיר בדבריך. אלא תאמר להם דבר שיוכלו להבין מהוכו מה יאמרו כדי להחזיק את הדברים. כאדם האומר שמא כך וכך היה. אלא ילמדו לבקר מתוך דבריו ויאמרו כך היה כאדם דברת ולא היה מעולם כן: י אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות. שכך אמרו חכמים ז) גדולה מלאכה שמחממת את בעלה. ואל יחזיק אדם עצמו כגדול שלא לעשות מלאכה. שכן אמר לו רב לרב כהנא ח) פשוט נבלתך בשוקא [מח] ולא תימר כהנא רבא אנא. גברא רבא אנא (וסבי ביה) [וסגיא בי] מילתא ט) כדכתיב עוד נקלה ועבד לו ונומר. ועוד אמרו חכמים י) כל מי שאינו לומד את בנו אומנות מלמדו לסניות. שמתוך שאינו יודע להשתכר במלאכה הוא גונב [מט] וחומס ומלסטם את הבריות. (ובב"ר) כ) [ובברייתא] שנינו. ר' יהודה [נ] אומר הרי שאין לו מלאכה שיעשה והיתה לו חצר חריבה ושדה חרב. מניין שילך ויתעסק. ת"ל (שמות כ') ששת ימים תעבוד. מה ת"ל כל מלאכתך. להביא כל מי שיש לו חצר שילך ויתעסק בה. וזהו ונגע את הרבנות. שיסיל עצמו כדי להשתכר: ואל תתודע לרשות. שאפילו תנהוג ברבנות. מ"מ רבנות שהיא מגד כזו של מלכות דומי אל תתחב בסוף מעגיל עליך ונוטל כל [נא] עמלך. כדרך שמלכות דומי עושה. ל) ובברייתא שנינו ונגע את הרבנות. מלמד שלא יהא אדם מניח עטרה לעצמו אלא ימיתו לו עטרה אחרים. וכן הוא אומר יהלוך זר ולא פיך. ומלינו בשאול בשעה [נב] שאמר לו הק' עלה היה מתחבא בין הכלים. שנאמר ויאמר ה' מ) הנה הוא נחבא אל הכלים. מה טעם לפי שאמרו נ) הוי קבל וקיים. תהי שפל וחייה. ועוד אמרו קשה רבנות שמקברת את בעלה שכן מלינו ביוסף שמת קודם לאחיו. שנאמר ס) וימת יוסף וכל אחיו. וכל כך למה. ע) לפי שהגה שרה בעצמו. רבנות. שרה. ואל תתודע לרשות. פ) שנינו בברייתא שלא יוציא אדם שם במלכות דומי. שמתוך שמוליאין לו שם סוף שהנין בו עיניהן והורגין אותו וטעלין ממנו את ממונו: רשות. היא המלכות. שהרשות בידה לפתוח ולהסגיר להשקיע ולהרשיע: וליתן [נג] רשות ולבטל רשות. כדאיתא פ"ק דסוטה גבי גדולתו של משה ל) שבת של דיוזני היתה ניעלה רשות מזה וניתנה לזה. כלומר ניעלה שררותו של משה וניתנה ליהושע. וכן גבי מעלה אמרי' בחגיגה. אמר אחר בלבו חס ושלום ק) שמא שתי רשויות ים: **יא** ואבטליון אומר חכמים הזהרו. הוא קורא לחכמים ואומר להם חכמים הזהרו. שמעו והביטו. מה שאתם אומרים לכם. הזהרו בדבריכם.

מפורש בברייתא ר) ראו שלא תורו שלא כדברי תורה. ותחייבו עליה נטות. ועוד הזהרו למי אתם אומרים שהאמרו דבריכם לתלמידים ירלו הסם ולא להדיוטות. שמא הם יורו שלא כדברי הורה ותחייבו עליו גלות: ותגלו למקום מים הרעים. אילו הגויים. ש) שנאמר בהן (הם) [הן] גויים כמר מדלי: וישתו התלמידים הבאים. אחר שתגלו. וילמדו ממעשה הגויים וימותו. כמה שנאמר ת) ויתערבו בגויים וילמדו ממעשיהם. ומצלא שם שמים מתחלל על ידכם. שנמרתם לעלמכם גלות. ואומות העולם [מד] והמיינין אומר שאין בשביה כח להגילכם דכתיב א) וקדשתי את שמי הגדול אשר חללוהו בית ישראל באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו. ואני אומר חכמים הזהרו בדבריכם שלא תאמרו דבר קל בדברי תורה. ואפי' אתם עומדין עכשיו במקום בני הורה שאתם יודעים בהם ב) שלא (יפקרו) [יפקרו] מתוך דבריכם. שמא תחובו חובת גלות. כמו שנינו [נה] בברכה תלמידי הכמים שגלו מארץ ישראל לבבל ומבבל לארץ ישראל. (והגלו) [והגלו] למקום עני הארץ שמנהגם רע. וילמדו התלמידים העומדים אחרי כן ממעשיהם ויוסיפו להקל בדברי הורה מתוך דבריהם. וימותו. כדכתיב ג) כי רבים חללים הפילה. ומצלא שם שמים מתחלל. שאומר אוי לו לפלוני שלמד הורה ראו מה אירע בו. וזה [נו] שנינו רב ד) בקעה מלא וגדר בה נדר: **יב** הלל ושבאי. ולשון המקרא [מ] הלל בדברי הימים: הוי מתלמידיו של אהרן. הוי למד ממעשיו: אוהב שלום. ה) שנינו בברייתא מלמד שיהא אדם [נח] רודף שלום כמו שהיה אהרן רודף שלום בין כל אחד ואחד. שנאמר ו) בשלום ובמישור הלך אתי. הרי שני בני אדם שעשין מריבה זה עם זה הולך אהרן ויושב לו אצל כל אחד ואחד. ואומר לו בני רשה חבירך מהו אומר הרי מערף את לבו ומחזק עצמו ומתגלה בשערו. ואומר אוי לי היאך אשא עיני ואראה את חבירי בושתי ממנו שאני שרחתי עליו. ויושב אהרן אצלו עד שמוציא כל קנאה שבלבו. ואחר כך הולך אצל חבירו ואומר לו כך [נט] עד שמתביישין זה מזה ומושקין זה את זה. ז) וכן בין איש לאשתו היה אהרן מטיל שלום. שאם אמר אדם לאשתו קומי שאין את נהנית לי עד שתרוק בפניו של כהן גדול הולך לאשה ואומר לה חשתי בעיני ורוק שלך רפאתני ורוקקת לו בעיניו. ח) והיינו דכתיב באהרן ויבכו אותו כל בית ישראל אנשים ונשים. שהיה מטיל שלום בין איש לאשתו. ואילו במשה נאמר ויבכו אותו בני ישראל אנשים בלבד: ורודף שלום. ט) שנאמר בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר: אוהב את הבריות. עיניין אחר הוא ואינו מוסב על תלמידיו של אהרן. כלומר ועוד הוי אוהב את הבריות. י) ומצינו בב"ר שכן אנשי מגדל מתוך שהיו אוהבין זה לזה לא רצה הק' לאבדן אלא לבלבן. אבל אנשי סדום שהיו שונאין זה את זה איבדם מן העולם. שנאמר כ) ואנשי סדום רעים וחטאים. רעים זה עם זה. וחטאים בגילוי עריות. ועוד אמרו חכמים ל) שאפילו ישראל עובדי ע"ז ושלום בינם בהן. שנאמר

בחלף וכו' עיין ב"ב קמ"ד ע"ב בנה ראשונה קוין לו אחכון שניה קוין לו דיגון. וכמדרש רות פסוק וימת אלימלך וכו' אחכיות אחכיות סן וכו'. ה) ועמדו שני האנשים (דברים י"ט). ו) אזה היה סבור בברור אזה חייב לו וכו' וכמו שאמרו שנהדרין ז' ע"א דאזיל מני דינא שקל גלימא ליתמר זמר ואיזיל באורחא ופיכם"י הואיל ודין אמת דמו לא הפסיד כלום וכו' ז) גדולה מלאכה שמחממת וכו' גיטין ס"ז ע"ב ובנדרים מ"ט ע"ב גדולה מלאכה שמכבדת את בעליה. ובירושלמי פאה פ"א ה"א ובחגיגה בחיים זו אומנות. ועיין ב"ק ע"ט ע"ב אמר ר' מאיר בא ולאה כמה גדול כח של מלאכה שור שבעלו ממלאכתו חתשה שה שלא נעלו מתלאכתו לרבע. ובמוקפאת ב"ק פרק שביעי ל"מ אומר בא ולאה כמה חביבה מלאכה לפני מי שאמר והיה העולם שור מפני שבעלו ממלאכה משלם ה' שה שאין לו מלאכה משלם ד'. ועיין בב"מ ג' ע"ב דאמי רב יוסף והודעת לסם זה בית חייהם פירש"י ללמוד להם אומנות להתפרנס בו. וזה דלא כפירש"י ב"ק ק' ע"א בית חייהם ת"ה. ועיין מדרש קהלת פ"ע פסוק ראה חיים עם אשה אשר אהבת אמר רבי מנחם עדה קדושה קרה לך אומנות עם התורה. וכראה שסמכו בזה על הדרש הנ"ל ובהרת בחיים זו אומנות. ח) פשוט נגלתך בשוק וכו' עיין פסחים קי"ג ע"א. וב"ב ק"י ע"א ובירש"ם שם. ט) כדכתיב עוד נקלה וגו' (משלי י"ב). י) כל מי שאינו לומד את בנו אומנות וכו' קדושין כ"ט ע"א. ועיין שם ל' ע"ב ובפירש"י ראה חיים אומנות בתחיה בו עם אשה וכו' ועיין מנחות ח' ע"ב רש"י ד"ה חיותיה וכו'. כ) ובברייתא שנינו כנ"ל והוא באדר"נ פי"א ריש"ב אומר מי שאין לו מלאכה וכו'. ל) ובברייתא שנינו ונגע וכו'. יהלוך זר ולא פיך (משלי כ"ז). מ) הנה הוא נחבא אל הכלים (ש"א י'). נ) הוי קבל וקיים סנהדרין י"ד פ"א וש"ס ל"ב ע"א. ס) וימת יוסף וכל אחיו (בראשית ח'). ע) לפי שהגה שרה וכו' ברכות כ"ה ע"א ועיין יומא פ"ו ע"ב והרשות וכו' ובכש"י מקבלת בעליה שנאמר וימת יוסף מחולס ועיין סוטה י"ב ע"ב. פ) שנינו בברייתא שלא יוציא וכו' אדר"נ פי"א. צ) שנת

שלא דיוחני וכו' קומה י"ג ע"ב. ועיין בפירש"י ד"ה דיוחני וכו' ועיין מחז"ו ס' קמ"א ומצ"כ שם אות ס"ג. ק) שמא שמי לשויות יש. הגיגה ע"ו ע"א. כ) ראו שלא תורו שלא וכו' עיין בנאדר"נ סוף פי"א. ובתדב"א דנא פ"ב כך שנו חכמים הזהרו בדבריכם שמא תורו וכו'. ש) שנאמר הן גוים כמר מדלי כנ"ל (ישעיה מ'). ת) ויתערבו בגויים וגו' (תהלים ק"ו). א) וקדשתי את שמי הגדול אשר חללו בית ישראל באמור להם עם ה' אלה ומארצו יצאו ראו חבר שלשה פסוקים האמורים ביחזקאל ל"ו לפסוק אחד. ב) שלא יפקרו וכו' כנ"ל. ומצלו וכו' כנ"ל. ג) כי רבים חללים הפילה (משלי ז'). ד) בקעה מלא וגדר בה גדל מירוזלמי ו' ע"א. ושם ק' ע"ב מולין ק"י ע"א. ה) שנינו בברייתא מלמד וכו' אדר"נ ריש פי"ב פ"ש. ו) שנאמר בשלום ובמישור הלך אתי וגו' (מלאכי ב'). ז) וכן בין איש לאשתו וכו' שאם אמר אדם לאשתו וכן הוא בפירש"י וגיטין באדר"נ לפנינו שם. וכעין זה מסופר על ר"מ עיין ירושלמי פ"א דסוטה ה"ד. ובמדרש וי"ר פ"מ ובמדבר פ"ע. ודברים פ"ה. ח) והיינו דכתיב באהרן ויבכו אותו וכו' לא הפתיק לשון הכתוב ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל (במדבר כ') רק הדרש דגבי אהרן כתיב כל בית ישראל דמשמע גם הנשים. ובתנא דאמר ויבכו בני ישראל וגו' (דברים ל"ד) דמשמע אנשים לבד ולא נשים והוא באדר"נ שם. ובספרא פ' שמיני ומיון שאהרן רודף שלום בישראל שנאמר ויראו כל העדה כי גוע אהרן ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל ובתנא הוא אומר ויבכו בני ישראל את משה וכו' ש"ס. ט) שנאמר בקש שלום ורדפהו (תהלים ל"ד) בקשהו במקומך וכו' אדר"נ שם. וכן הוא בירושלמי פאה פ"א ה"א. ובמדרש תנחומא פרשה חוקת. י) ומצינו בב"ר שכן אנשי מגדל וכו' עיין בר"ר פ' נ"א. ובאדר"נ פ' י"ב. כ) שנאמר ואנשי סדום רעים וחטאים וגו' (בראשית י"ג) רעים זה עם זה וכו' עיין באדר"נ שם. ועיין סנהדרין ק"ט ע"א. ל) שאפילו ישראל עובדי ע"ז ושלום וכו' בר"ר פ' נ"א ובמדבר רבה פ' י"א. ובמדרש תנחומא פ' שופטים ובמסכת דרך ארץ זעירא פ"ט.

שנאמר

נוסחת כתב יד אחר [מז] עומדין לפניך אם ברור לדיין הוא זכאי: [מח] בשוקא וקבל אגרא: [מט] וחומס ליתא בכ"י: [נ] בן בתירה: [נא] כל ממוך: [נב] בשעה שאמרו לו עלה למלכות: [נג] וליתן רשות לו' שתי רשויות יש כ"ז ליתא: [נד] מוציא בתלמוד: [נה] הילל בד"ה ג"ל בשושנים י"ב: [נו] לאהב שלום ורודף: [נז] עד שמתביישין זה לזה ומכאן עד אוסרים זה לזה ליתא: [נח] אין ברכה יכול לעמוד בפניהם:

מ) שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו. וקשה היא המחלוקת שאפילו ישראל מקיימין כל התורה כולה כיון שיש מחלוקת ביניהן הם נעשים הפקר. ותולין למזיקין: ומקרבן לתורה. שניו בבריתא כ) שיהא אדם [סא] מפקח את הבריות ומקרבן לתורה תחת כנפי השכינה. וכאותו שבא לפני הילל עלמו. ואמר ס) ניירני על מנת שהשמני כהן גדול. בפ"ב דשבת. ע) שכל המלמד תורה לחבירו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. שנאמר [שב] פ) ואת הנפש אשר עשו בחרן. ותרגום לאונקלוס ויתי נפשתא דשעבדו לאורייתא בחרן. וכל כך למה. מפני שמביאו לחיי העולם הבא: יג הוא היה אומר. ל) הוא הילל היה אומר ד' דברים בלשון הבבלי: נגד שמא אבד שמיה. כילד מלמד שלא יולא לו אדם שם במלכות רומי שכיון שילא לו שם הורגין אותו ומוטלין את ממונו. נגד. מושך. כמו משכו. ומתרגם נגידו. אם רואה אדם שהמשיך עליו את השם הרי הוא כמו שאבד כבר שמו. ד"א נגד שמא. המושך עליו שם תורה. ק) שעוסק בתורה להתגאות בה ולא לשמה אינו זוכה לשם. [שג] וכן הוא אומר ר) אם גבלת בהתגאה. אם טשא ומגביה את עלמו אחריתו יהיה שבל. שכל ס) הרודף אחר שררה. שררה בורחת ממנו. ת) והדומה את השעה שעה דומקנו. כמו שמלינו בקרא. ובאבשלום. ובאחיתופל בן חנית: ודלא מוסיף יסיף. א) שנו רבותינו שאם שנה אדם מסכת אחת או שתים ואינו מוסיף ומחזר עליהן סוף שישכח את כולן. מאחר שהוא [שד] מייאש מהן ותלמודו נשפה וכלה בידו לפיכך זקוק הוא לחזור אחריו. יסיף. כמו ב) וזכרם לא יסוף מזרעם. ד"א דמוסיף מע"ז באב ואילך ללמד בגילות שברי אריסות הן מיכן ואילך. יוסיף יוסיפו לו ימים ושנים. כדאמר בשילהי תענית. ג) ודילא מוסיף שאינו סובר בתלמודו ללמד דבר מתוך דבר. ואף אינו מוסיף מן הגילות על הימים ללמד. יסיף. יאסף. מאי יאסף. הרגש רב יוסף תקבריה אימיה. בשילהי תענית: ודילא יליף. מי שלא למד תורה מימיו: קטלא חייב. חייב מיתה. דין הוא שימות שכן היא מדותיה של תורה מכלל הן אתה שומע לאו ומכלל לאו הן. כילד. למד אדם תורה ד) כי היא חייך ואורך ימיך. לא למד. הרי ימיו מתקצרין. ומסתלק מן העולם. וכן הוא אומר ה) ומתחת את דברי אלה. ו) זכה נעשית לו שם חיים. לא זכה נעשית לו שם מות. וכדאי משמחי לב. ז) זכה משמחו. לא זכה משמחו. ים מצוות שכתב בהן ודילא יסבר קטלא קסמין. אם אינו סובר בתלמודו הכל קוסמין ומתנבאים עליו שמיתתו קרובה לבא. ואית מצוות דגרסי ודי לא יספר. ח) מי שאינו מספר בתלמודו להכין דבר מתוך. ושלשתן לשון אחד הן: ודאשתיש בתגא חלף. ושנשתמש בכתרה של תורה. שמתגאה ומשתחץ על בני אדם ומרמה בעלמו כתר לכבדו בשביל כבוד התורה. חלף. נעדר מן העולם. ולא יאריך ימיו כלל אשר אינו ירא מפני האלהים. שאינו עוסק בתורה לשמה אלא ליהנות עלמו. ט) שכן מלינו בגדרים בפ' קונם יין שאינו טועם בר' טרפון שבא מעשה לידו והיה דואג על דבר זה כל ימיו. ועוד יש לפרש י) המשתמש בתלמוד חכם שנטל כתר של תורה. חלף. שכן מלינו בגדרים. שנעשה אבר ס על שעשה (מגדיית) [מגרייה] בתלמידי חכמים כ) שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו. ועוד ק"ו שהרי תלמידי החכמים הן כלי השמיטו למנהו של עולם. ומה אם מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין משתמשין בשרביטו. המשתמש בטבסיסו של מלכו של עולם על אחת כמה וכמה שחייב מיתה. ואעפ"כ אמרו החכמים ל) ליתמש אינים במאן דתני אדבעה ולא ליתמש במאן דתני שיתא. מ) ובבריתא שניו ודאשתמש בתגא אבד ואזיל ליה. מלמד שכל המשתמש בשם המפורש אין לו חלק לעולם הבא. [שה] אי נמי המשתמש בכתרה של תורה. חלף. אין לו עוד שכר תורה שהרי קיבלו בכך שהרי מכבדין בכך אותו: יד הוא. הילל: היה אומר אם אין אני לי מי לי. מפורש בבריתא נ) אם אינו זוכה בי. מי הוא שזוכה בי. וכשאני זוכה לעלמי מה אני. ואף בזמן שאני עורה לעלמי. מה אני. לכמה עולה הזכייה הא ודאי אינה עולה אלא לדבר מועט [סו] בכל מה שאני עורה. ס) כמו שאמר (ר' שמעון) [מר עוקבא] אורחין רחיקא וזוודין קלילא. שקטין הן חיי העולם הבא לקנותם: ואם לאו עכשיו איתתי. ואם אינו זוכה לעלמי בחיי מי הוא שיזכה לעלמי. לאחר מיתה. וכן הוא אומר ע) כי לבלב חי הוא עוד מן האריס המת. זה רשע שמתקיים בעולם הזה שאם יעשה הטובה הק' מקבלו. אבל לדיק כיון שמת שוב אינו מוסיף זכות. ובפ"ב פ) [דעירובין] דורשו בעיניין אחר. ועוד אמרו חכמים ל) מי שערת בערב שבת אוכל בשבת. מי שלא ערת מה יאכל בשבת: חזן שמאי אומר עשה תורתך קבע. עשה לך [סז] עתים לתורה וקבע לו זמן ללמוד תורה. והתבטל מעסקיך. אשר אי אתה עושה כן מתוך טירוד עסקיך אתה מתבטל ומושם מן התורה: [שח] קבע כמו (שיתבעוהו) ק) [שיתבעוהו] לדין העתיד לפני מי שאמר והיה העולם. ר) קבעת עתים לתורה כו'. ובאור לארבעה עשר. ם) דלא ליפתח אינים בעידניה באורתא דתליסר מנהי מרבנן. דילמא מתוך כך שיקבע עלמו ללמוד משכא ליה שמעתתיה וכו'. ד"א עשה תורתך קבע כמו שאמרו חכמים. מאי דכתיב ת) (ושנות) [ושנותם]. אל תיקרא ושנותם. אלא ובלשתם. לעולם ילמד אדם שנותיו שלש במקרא [שט] שלש במשנה שלש בתלמוד. ומי ידע כמה חיי. לא לגרכא אלא ליומי. ולפיכך תיקנו דבר יום ביומו בשחרית שלש במקרא. כו': ושלשתן בקרבנות אירו. ולכך לא נתקנו מע"מ. א) דתפילות כנגד תמידים תיקנום: ב) ובבריתא שניו. עשה תורתך קבע. כילד מלמד שאם שנע אדם דבר מפי חכם בבית המדרש. אל יעשה אותו ערמי אלא קבע. ומה שלמד אדם יעשה ואחר כך ילמוד לאחרים שיעשו. שנאמר ג) ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם: אמור מעט ועשה הרבה. יותר ממה שהאמר. כמו ששנו (רבינו) [רבותינו] בארבעה שאמר למלאכי השרת פת חריבה אתם סועדים. שנאמר ד) ואקחה פת לחם. ה) ובאחרונה כמה הביא לפניהן ג' סאין. ויקח חמאה וחלב ובן הבקר. [ע] והאכילם ג' לשונות בחדרל שנאמר בן בקר רך וטוב. שבן בקר

מסתמא

ת) שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו (הושע ד'). כ) שיהא אדם מפקח את הבריות וכו' לפניו באהל"מ פי"ב הגירסא שיהא אדם מקפח את הבריות וע"ב לשון עלות והוא דחוק. וגירסת המתכל מפקח וכו' הוא ישר ומוב ושניו שמחכים את הבריות ומקרבן לתורה וכו'. ס) ניירני על מנת וכו' עיין שבת ל"ח ע"ח. כ) שכל המלמד תורה לחבירו וכו' שהכתיב י"מ ע"ב. ושם ל"ט ע"ב. ושם אינא כל המלמד בן חבירו תורה וכו' ועיין באהל"מ שם. פ) ואת הנפש וגו' (בראשית יב) ושיין פסיקתא רבתי פ' מ"ג וכי אברהם בלא נפשות מו שרה וכו'. ובספרי פ' ואתחנן. ובמדרש בר"ל פל"ח ושם פ' פ"ד ובמדר"ב פ' י"ד. שם"ם פ ח פסוק לויה שמיך מוכיח וגו' ובזוהר פ' ל"ל דף ע"מ ע"ח. ל) הוא הילל היה אומר ד' דברים בלשון הבבלי וכו' הוא לשון אהל"מ סוף פרק י"ב ע"ש. ק) שעוסק בתורה להתגאות בה וכו' עיין תוס' נזיר כ"ג ע"ב ד"ה שמתוך וכו' והכא קאמר שעוסק בתורה שלא לשמה להתגדל ולקנות שם. ושיין תוס' סוטה כ"ב ע"ב ד"ה לעולם וכו' ותוס' ברכות י"ז ע"א ד"ה הטוטה וכו' ותוס' תענית ז' ע"א ד"ה וכל העוסק וכו' וי"ל דמרי שלא לשמה הוי וכו' ותוס' פסחים נ' ע"ב ד"ה וכאן וכו'. ר) אם גבלת בהתגאה וגו' (משלי ל) עיין אהל"מ פי"א. ש) הרודף אחר שררה וכו' מדלגם תגאותא פ' ויקרא. ת) והדומה את השעה וכו' ברכות ס"ד ע"א ופיבמ"ו כגון אבשלום שבקש למוך בחזקה. ושיין מיבוגין י"ג ע"ב. א) שנו רבותינו אם אדם אדם וכו' אדה"ל סוף פי"ב. ג) ודלא מוסיף וכו' עיין מכשיר ל"א ע"א. וב"ק קכ"א ע"ב. ד) כי הוא חייך ואורך ימיך וגו' (דברים ל). ה) ומתחת את דברי וגו' (שם י"א). ו) זכה נעשית לו שם חיים וכו' יומא פ"ב ע"ב ובי' שבת פ"א ע"ב ותענית ז' ע"א. ז) זכה משמחו מי' יומא שם. ח) מי שאינו מספר בתלמודו להכין דבר מתוך (ובכתב

עיין

נוסחת כתב יד אחר [סא] מפקדן לבריות: [סב] והנה לבני והילדים אשר נתן לי אלהים. ולא עוד אלא כאלו עשאו שנאמר: [סג] וכה"ל כו' יהיה נגל כ"ז ליתא: [סד] מתביים [סה] אי נמי כו' בכך אותו כ"ז ליתא: [סו] בכל יום: [סז] עתים לתורה ומון לעסוק במעשיך: [סח] הבע כמו כו' עד ד"א עשה כ"ז ליתא: [סט] בלש בקרא בלש בתלמוד בלש בדרך הכן ובבריתא כו' והאמר ליתא: [ע] והאכילם כו' הבליטי ליתא:

מסתמא רך. ומדכתיב רך. ללמד אמני. וטוב להורות אמיתי: אבל הרשעים כיס נגרם. שאומר הרבה ואפי' מעט אינם עושין. שכך מניו בעפרון בתחילה אמר [עא] הבדה נתתי לך. ואחר כך נאמר ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני וביניך מה היא. וכתב וישקל אברהם וגומר עובר לסוחר. כתרגומו. עובר בכל המלות [עב] שאין אדם פוסלו. כלומר שהיה מקפיד על המשקל והוסיף לו את הקלבונות: והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. שאם ככנסו אורחים אצלך ו) קבלם ברצון. שיהא סברך ודעתך טוב להם. ואף להם יוודע ויסברו שבסבר פניס יפות ובחבר טוב ובלב טוב אתה נותן להם. מפני שכל שעשה ואין דעתו נוחה בכך פניו משחנות ברע. ושנו רבותי ז) מלמד (שאין) (שאם) אדם נותן לחבירו כל מתנות שבעולם ופניו כבושות בקרקע כאילו לא נתן לו כלום: **מזז עשה לך רב.** כדמפורש לעיל: והסתלק מן הספק. ח) אל תעמוד בדבר הלכה בספק אלא עשה לך רב. ד"א הסתלק מספק איסור. שכן אדם זקוק להביא אשם תלוי על הספק: ואל תרבה לעשר אומדות. ואל תרגיל לעשר באומד. שאע"פ ט) שהמרבה במעשרות פירותיו מתוקנין. מ"מ יש להם לפעמים שלא יטול כשיעור. ופירותיו טבלים ונמצא מביא עצמו לידי ספק. ואפילו הוא מרבה במעשרות יש איסור בדבר. שאע"פ שפירותיו מתוקנין מעשרותיו מקולקלין. שהן טבלים וחולין מעורבין זה בזה.

עיין בתדב"ב פי"ג ובב"מ פ"ו ע"א ופ"ז ע"א ובמדרש תנחומא פ' ויחי ופס רוש פ' בהר ופ רמה. ו) קבלם ברצון שיהא סברך ודעתך טוב להם וכו' והוא מכשון מ"י ואל קון ואל מנחתו לא עשה (בראשית ד') ולקין ולקרבניה לא סבר אפין. ופס ל"א דוסה אנכי את פני אביכן כי אינו אלי וגו' ת"א חזי אנא ית אנכין אלי אינון עמי וכו' וכן בלשון חז"ל בברכות ס"ב ע"ב כשם שהסבדתי לך פניס יפות ליעקב. וירושלמי יומא פ"ו ה"א אבל יהא הדיין מסביר פניס כנגד אחד ומעיר פניס כנגד האחד וכו' ומדרש שה"ש פסוק המכוני באשיות וכו' ע"י שקבלה אותו בסבר פניס יפות וכו' ע"ש. ז) מלמד שאם אדם נותן וכו' אל תדל"ב סוף פי"ב ע"ש. ח) אל תעמוד בדבר הלכה בספק אלא וכו' פ"ד פירוש הרמב"ם לעיל נאמר מעין הלמוד. וכאן הוא אומר בענין הוראה שהאמוך עליו באו"ה וכו' ט"ש. ט) שהמרבה במעשרות פירותיו מתוקנים וכו' עיטוטין כ' ע"א. קדושין ל"א ע"א. תענית ל"ד ע"ב. ועיין ירושלמי דמאי פ"ה ה"ב הפותח מעשרותיו וכו' ובתוספתא דמאי פ"ח לפנינו הגי' מעשרות ומכי אינא אומר שהרבה מעשרות מעשרותיו מתוקנים וכו' שמתעיר במעשרות מעשרותיו מקולקלים וכו' ול"ל המרבה וכו' מעשרותיו מקולקלים וכו' שמתעיר וכו' מעשרותיו מתוקנים וכו'. י) דתניא אלעזר בן גמליאל אומר ביאה י"ג ע"ב. גיטין ל' ע"ב. בכורות ל"ח ע"ב ובכל התקומות אותה אמר אלעזר וכו' ע"ש. כ) ונחבב לבם וגו' (במדבר י"ח). ל) אפילו חטאה אחת וכו' ע"ש ע"ב ע"ב. קדושין ל"ח ע"ב. מ) אנא' לחטאים דנגך וגו' (דברים י"ח). נ) ואמרו חכמים וכו' תרומות פ"ד משנה ג'. ס) אחד מארבעים מופשיתם האיפה מחצר הסברים כל"ל (יחזקאל מ"ה). ע) דכתיב שתים האיפה מחצר החטים ושתים האיפה מחצר הסברים כל"ל ועיין חולין קל"ז ע"ב בפירש"י ד"ה ומאני וכו' וירושלמי תרומות פ"ד ה"ב. ובפירוש הר"ש תרומות שם והוגא בחוי"ע בקיצור דכתיב אלא התרומה אבר מרימו שתים האיפה מחצר החטים ושתים האיפה מחצר הסברים ואיפה אלבה קלים נמצא שתים האיפה אני אלה. ושתים היינו אני שתים על חד שתים הוו אלה ומחצה לפני מומרים לחומר מנים ולחומר שתים הוו אחד מארבעים. ועיין רש"י בחומש דברים י"ח ובשטת אליהו שם. פ) מקח אחד אחז מן החטים וגו' (במדבר ל"א) מי' ירושלמי תרומות פ"ד ה"ב ה"ר לוי כתיב ומחצית בני ישראל תקח אחד אחז מן החטים כל שאתה אוחז מתקים אחד הרי הוא כזה וכו' ובתוספתא תרומות פ"ה. והוגא בבש"י חולין קל"ז ע"ב ד"ה דאוכיתא אין לה שיעור וכו' ועי' תוס' יומא כ"ד ע"א ד"ה מתרומות מעכר וכו' ועי' בגו"ב מסה"מ מלק יי"ד סי' כ"א בתשובה הגאון מהרי"ב:

ג) **שמעון** בנו אומר וכו' להכין כל דברי המחבר כאן. וכן לעמוד על דעתו דעת תורה בסדר מקבלי התורה ולומדיה. הנה נדרש לנו לבאר מתחילה סדר הנשיאים שהיו מימות הלל זה אחר זה ושנשיאים לפי דעת גדולי הלשונים מסדרי הדורות והסכמותיהם. ואלקה לזה מעט מאמרי חז"ל הנייך לעניינו והכל בדרך קצרה. ומתחל נמה שאמרו חז"ל שבת ע"ד ע"א הלל ושמעון גמליאל ושמעון הגנו הנשיאותן בפני הבית ק' שנה:

א) **הלל.** ונקרא הלל הבבלי כי היה מיוחסי בבל. עיין קידושין ס"א ע"א בימי רבי בקשו לעשות בבל עיסה לאדון ישראל אמר להם קולים אתם תשימים לי בין עיני ופירש"י מעוס דרבי ממשפחת בבל היה מבני בניו של הלל שעלה וקבל נשיאותו של בני בחירה. וכיון פסחים ק"ו ע"א אמרו להם אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו וכו' מיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם וכו'. ובסוכה כ' ע"א חזקה ונשמכתה עלה הלל הבבלי ויקדה ועיין רש"י שם. ונקרא ג"כ הלל החקן עיין שבועות פ"י משנה ג' זה אחד מן הדברים שהתקין הלל החקן. ועיין גיטין ל"ו ע"ב. ותוספתא מגביס סוף פ"א וזה אחד משדברים שעשאם עלה הלל מבבל. ועיין בפנא פרשה מזרע פ' נגעים סוף פרק ט'. וכמה הסגידוהו כי הסיד כי עשו תלמידו של עזרא. סוטה מ"מ ע"ב. סנהדרין י"ח ע"א ובתוספתא סוטה פ' י"ג. ועיין מסכת סופרים פ' ע"ז ס"ט אמרו עליו הלל הלל עזב דברי חכמים שלא למדה אפילו כל הלשונות אפילו שיתת הרים וגבעות ובקעות שיתת עלים ובשבים שיתת חיות בהמות שיתת עדים ומשלות הכל למד כך למה משוס שנאמר ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר. ועיין בתוס' רחיד"א שם. ונעתרון ערך שם: ב) **שמעון.** בנו של הלל לא נזכר בשום מקום בגמרא:

ג) **גמליאל.** הוא ר"ג הזקן ולדו של הלל. שתקן כמה תקנות בדאיתא ר"ה ס"ג ע"ב בהשתוה לא היו זזין משם כל היום התקין ר"ג הזקן שיהו מהלכין חלפים אמה לכל רוח. ולא אלו בלבד וכו' ובגיטין ל"ב ע"א התקין ר"ג הזקן שלא יהו עובין כן מפני תקון העולם. ושם ל"ד ע"ב התקין ר"ג הזקן שיהא כותב שם פלוני וכל שוש שם לו וכו' ושם התקין ר"ג הזקן שמהא עולדת לאומים על מה שילא וכו'. ועליו אמרו סופה מ"ע ע"א משמת ר"ג הזקן בטל כבוד התורה:

ד) **שמעון בן גמליאל.** הוא הנזכר באבות פ"א משנה י"ז שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי וכו' ומדרש ויק"ר פרשה ע"ז. ומדרש קהלת פרשה ה'.

ג' כדתנן באבות שמעון בנו אומר וכו' ומדרש תנחומא פרשה וילא. וזהו ר' שמעון שאמר בריתות מ' ע"א שמעון הזה לא אנין אלולה עד שיהיה בדיינין. והוא היה מעשרה הרוגי מלכות. ועליו אמר שמואל הקטן בשעת מיתתו שמעון ושמעאל לאורבא וכו' סופה מ"מ ע"ב. וסנהדרין י"ח ע"א. ועיין בתדר"ב פ' ל"ח:

ה) **רבן גמליאל דיבנה.** והיה עוד קטן בזמן חורבן הבית. ונהג הנשיאות במקומו ר' יוחנן בן זכאי עד שגדל. וכ' יוחנן שאל מתפסיטוס עליו ועל זרעו שלא תפסוק הנשיאות מהם. גיטין ל"ו ע"ב. וזה ר"ג היה אחי אמתו של ר' אלעזר בן הורקנוס כדאיתא בב"מ ל"ש ע"ב ע"ש ובשבת קמ"ז ע"א אימא שלום דביתהו דר"א אחתיה דר"ג אמר. והוא ר"ג בעל מחלוקתו של ר' יהושע עיין בהשת כ"ז ע"ב. ושם כ"מ ע"א שנקשו להעבירו מנשיאותו בזמן ר"ע ומדברי התוס' נדה ו' ע"ב משמע דבכל מקום שמזכר סתם ר"ג הכוונה על ר"ג דיבנה הל"ל וז"ל ד"ה בשפחתו של ר"ג פירש רשב"ם דהיינו ר"ג דיבנה מבירו וכו' ומיהו אין לגיאות להזכיר סתם ר"ג אלא ר"ג הזקן ויכול להיות שזהו ר"ג דיבנה מבירו של ר"א ור' יהושע. ול"ע מהא דאיתא בפ"ב דפיאה משנה ו' מעשה וכו' לפני ר"ג ועלו לעלית הגזית ונעלו. ושם ע"כ הכוונה על ר"ג הזקן דבימי ר"ג דיבנה לא היה ב"ד בלשכת הגזית. ועיין בשה"ד אות ש' שלא הביא מזה. ובאות ג' מביא ליה לר"ג הנני ע"ש ועיין מהדרין ו' ע"א מעשה בר"ג שאמר הבינו לי שבעה וכו' ושם י"א ע"ב מעשה בר"ג וכו' והיה יוחנן סופר הלא עומד לפניו וכו' ולף שנני המעשות בלשון אחד נאמרו מעשה בר"ג וכו' סתם. לפי מה שהוכיח בתשובות מהרלב"ח היה מעשה הראשון בר"ג הזקן ומעשה הנני הוא בר"ג דיבנה עיין שם בתשובה האחרונה בסוף הספר. ואין להאריך כאן:

ו) **ר' שמעון בן גמליאל.** הוא ר' שמעון הנזכר באבות פ"א משנה י"ח והוא נכדו של שמעון המזכר לעעלה. והוא אביו של רבינו הקדוש. ונקרא בשם סתמי „רבי" והיה בימי ר' יוסי וכ' יהודה. בדאיתא פסחים ק' ע"א ומעשה ברשב"ג וכ' יהודה וכ' יוסי שהיו מסובין בעכו וקדם עליהם היום א"ל רשב"ג לר' יוסי ברבי לוזר בפסוק ונתום לדברי יהודה מבינו. ולא ר' מאיר וכ' נתן לשבינו מנשיאותו עיין הוריות י"ג ע"ב. והיה עניו ביותר כדאיתא בב"מ פ"ד ע"ב אלם דעתיה דרבי אחתא א"ל לאבוה א"ל בני אל יבא לך שהוא אבי בן אבי ואתה אבי בן שועל וכו' ועל ר' שמעון בן גמליאל זה אמרו כתובות פ"ז ע"א. וגיטין ל"ח ע"א. ושם ע"ה ע"א ובשאר מקומות בכל מקום שנאמר ר' שמעון בן גמליאל בשמעתיו הלכה כתוהו וכו' ועיין תוס' כתובות פ"א ע"ב ד"ה הלכה וכו' ועיין בבא"מ פרק אע"פ סי' כ"ז ובק"ג שם. ועיין תוס' ברכות י"ז ע"ב ד"ה רב שמעון וכו' ובתי"מ עירובין פ"ח מ"ז. ולדעת **המחבר לקחתן** זהו ר' שמעון הנהגו עם ר' ישמעאל בן אלישע:

ז) **ר' יהודה הנשיא.** ונקרא ג"כ בשם סתמי רבי עיין קידושין ס"ג ע"א הייט רבי היינו ר' יהודה הנשיא. ושבת ל"ב ע"ב. ויבמות מ"ה ע"א ומתן ר' יהודה הנשיא רבי. ונקרא ג"כ רבינו הקדוש. שלא הכניס ידו תחת אבנטו. ולא נסתכל במילתו לעולם עיין שבת קי"ח ע"ב. ואמרו עליו מימות משה ועד רבי לא מלינו

ניסחת כתב יד אחר [עא] הבדה מי שקל כסף ליתה: [עב] שאינו נפסל בכל המדינות: [עג] על המקרא מארבעים ושתים ויבשיתם:

לפיכך לא יטול מעומר אלא במדה מדודה ומחוקה ולא גדושה. שנמצא עכשיו מתוקנין הפירות והמעשרות. ואע"פ שהתרומה מיטלת באומר. י) דתניא אלעזר בן גמליאל אומר כ) ונחשב לכם תרומתכם וגומר. כשם שהתרומה מיטלת באומר ומחשבה כך תרומת מעשר מיטלת באומד ומחשבה. אין תרומה דומה למעשר. שהמעשר נתנה לו התורה שיעור. אבל תרומה אין לה שיעור. דאמר שמואל ל) אפי' חיטה אחת פוטרת את הכרי. מ) בנא' ראשית דגנך. כ) ושאמרו חכמים עין יפה אחד מארבעים. רעה אחד משמים. בימוית אחד מחמשים. תקנת חכמים היא. אלא שסמכוהו [עג] על המקרא. ס) אחד מארבעים. מוסשיתם (את) האיפה מחצר הסעורים. אחד משמים כפשוטו של מקרא. דאיפה ג' סאין. ושמית האיפה הוא חצי סאה. והוא אחד משמים לחומר שהוא ל' סאין. אחד מארבעים. ע) דכתיב שמית האיפה מחצר החטים. ושמיתם (את) האיפה מחומר הסעורים. וגר' בירושלמי. אמר שמואל הן שמית (של) [על] ושמיתם דהוו להו שלש שמיות ונמצא תורס אחד (מארבע) [מארבעים]. ולפיכך כתיב ושמיתם לשון רבים: לומר שטעל מאני חומרים שלש שהותי איפה. שהן סאה וחצי לשמים סאין. שהן ק"כ חצאי סאה. חצי סאה למ' חצאין. ואחד מחמשים דכתיב במדין פ) תקח אחוז מן החמשים יש לך תרומה שהיא אחוזה כזו. ואיזו היא תרומת דגן תירוש ויצהר. וכדברי ר' יוסי: **יין** שמעון בנו אומר. ל) כך הוא סדרן של נשיאים.

מבני

ח) מבני בתירה ואילך. ב) הילל ושמעון. גמליאל ושמעון [עד]. גמליאל הוא ר"ג הזקן. שמעון הוא רבן שמעון שנהרג ג) ויהודה. הוא ר' יהודה הנשיא. גמליאל יהודה נשיאה. הילל ושמעון. פרשו רבותיו בילקוט שבת. שנהגו נשיאותם בפני הבית ק' שנה. ד) וקלת נהגו לאחר הבית. ולפי שלא הושלם נשיאותו בפני הבית לפיכך לא נמנה עם אילו. ועוד קטן היה באותן הימים. ורבן יוחנן היה רחם ישיבה מפני שהיה זקן מתלמידיו של הילל. ואותו רבן גמליאל בן בנו של הילל. ה) הוא ר"ג הזקן. דיבנה היה. *ה) כמו שמליגו בכל כתבי. באבא חלפתא אביו של ר' יוסי בן חלפתא. תלמידו של ר' עקיבא. שאמר לו לר"ג דיבנה. זטורמי בר"ג הזקן אבי אביך שהיה עומד על גב מעלה בהר הבית כו'. וכן ביבמות פ' בתרא. ו) הוא ר"ג שבקשו להורגו שאמרו עליו [עה] בעל החוטם מהבקש. ז) ושמעון בנו הוא רבן שמעון שנהרג. עם ר' ישמעאל בן אלישע שאמר עליהם שמואל הקטן *ז) בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחורבא וחברותי לקטלא. בשלהי מסכת סוטה. ח) אבל ממה שמליגו אומר אני שהוא רבן שמעון אביו של רבינו הקדוש שהרי נער קטן היה באותה שעה בימי ר' יהושע. כדמוכח בגיטין פ' (מי שאחזו) [המקן]. ר' יהושע ור"ג דיבנה הם חלוקין. ואחריהם ר' עקיבא ור' ישמעאל כאחת. בימי רבן שמעון בן גמליאל. אבל גדולים היו ממנו לימים. ר' יהודה ור' יוסי בני

גילו. כמו שאפרש למטה. ואחריו ר"ג דיבנה. גם הוא שביקש רבן יוחנן עליו ועל זרעו מלפני אספסיינוס קיסר. *ח) בגיטין. (בני שאחזו) [בהמקן]. הוא ט) נחלק עליו ר' יהושע בהסכת ברכות. ובבכורות. ובראש השנה. ונטלו נשיאותו ממנו. ואחריו רשב"ג. י) חבירים של ר' יהודה ור' יוסי בערבי פסחים. כ) הוא שביקשו ר' מאיר ור' נתן להורידו מנשיאותו. כדמפורש בסוף הוריות. הוא ל) אביו של רבינו הקדוש הנקרא [עו] שמו ר"ג כדמפורש בפרק אחרון של כתובות. מ) ור"ג אומר עשה לך רב שמעון כאן הוא בן בנו של הילל ור"ג הזקן היה נקרא. ושמעון דכל ימי גדלתי בין החכמים. הוא רבן שמעון שנהרג. ומה שקורהו שמעון. יש לומר שעד שלא נסמך אמר דבר זה ונתקבלה בעיני התלמידים וקבעוהו בשמו. ואעפ"י שנסמך אחרי כן משנה לא זזה ממקומה. וכיולא בדבר שיצו בסנהדרין פרק היו בודקין. נ) מעשה ובדק בן זכאי בעוקצי תאינים. ס) ופי' בגמרא שהוא רבן יוחנן בן זכאי. ע) אלא (שבעירו) [שבעורו] תלמיד יושב לפני רבו אמר דבר זה. ומיאותה לרבו. וקבעוה בשמו. ואעפ"י שנסמך אחרי כן משנה לא זזה ממקומה שכיון שנקבעה נקבעה: כל ימי גידלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. לא מלאתי ולא למדתי מהם שתהא מידה יפה באדם יותר מתיקה. שמעליבין אותו והוא שותק. [עז] כמו שאמרו פ) הנעלבין ואינן עולבין שומעין חרפתם ואינם משיבים.

עליהם

תורה וגדולה במקום אחד. עיין גיטין ל"ט ע"א וסנהדרין ל"ו ע"א. והוא מיבר המשנה. עיין ב"ק ל"ד ע"ב תוס' ד"ה ביתי רבי וכו' ועיין יבמות ס"ד ע"ב. וכתובות ל"ג ע"א. ומש ל"ה ע"א ועיין בילה ב' ע"ב. מאן תנאה למתניתין דבי וכו' ופירש"י הוא סדר המשנה וכו'. ול"ה ז' ע"ב. ופירש"י דבי היא הוא אמרה למתניתין וכו' ומגילה ט' ע"ב. מולין פ"ד ע"א ובפירש"י שם. ומש ק"ד ע"א. ועיין שבועות ד' ע"א. ומש ה' ע"א טוריות י"ב ע"ב וכ'

יוחנן קלא דבי רבה עיין מולין ל"ד ע"א:

ח) **רבן גמליאל ור' שמעון.** בניו של רבי. והיו נקראים רבן גמליאל בר"ר. ור"ש ברבי. ונזכרו שניהם מולין ל"ח ע"א. ועיין חולין ה' ע"ג ל"ב וב"ד נמנו על שמיעת כותי וכו' ופירש רש"י ל"ב בנו של ר' יהודה הנשיא מן המתרגמים וכו' ועיין בתוס' שם ד"ה ר"ב וכו'. ונזכר ר"ב בנו של ר' יהודה הנשיא בפ"ב דאבות משנה ב'. ובכתובות ח' ע"ב ומש י' ע"א. וש"ע ע"ש, ובשבת מיתת רבי אמר אע"פ ששמעון בני הכם גמליאל בני נשיא כתובות ק"ג ע"ב ע"ש.

ט) **ר' יהודה נשיאה.** ולכל רבי. עיין גיטין ע"ו ע"ב אמר ר' יוחנן ר' יהודה נשיאה בנו של ר"ב בר רבי אושיה וכו' ופירש"י בנו של ר"ג בר רבי אומר לאמר כאן וכו' ובגלה ס"ב ע"ב זו דברי ר"ג בר רבי בתחילת אמורים ביתי ר' יוחנן וכיש לקום. ועיין ע"ז ל"ה ע"ב רבי ובית דינו המיר את השמן ונש"י רבי ב"ד וכו' לא גרסינן דהא נאו מיהו שרייה אלא ר' יהודה נשיאה בר בריה עדייה וכו' ואלו רבי בנו של רבב"ג הי' וכו' ע"ש ועיין ל"ז ע"א תוס' ד"ה אשר וכו בתמיתין וכו'. והיה תלמידו של ר' יוחנן בדאיתא ר"ה כ' ע"א והא בלא ליש ר' יהודה נשיאה לר' אמי הוו יודעין שכל ימיו של ר' יוחנן היה תלמידנו וכו' ומי' בתוס' שם ד"ה שלא וכו' ותוס' פ"ז ל"ב ע"ב ד"ה נעשה מיכיה וכו' ועיין ב"ב קי"א ע"א מיקתמיך ואזיל ול"ע ובשבת קי"ש ע"ב אתר ר"ל תנשיא בשמה שפדאו ר' יהושע נשיאה וכו' ואמר ר"ל לר' יהודה נשיאה וכו'. ושם ק"ע ע"ב אמר ר' שמעון בן לקיש תשוה ר' יהודה הנשיא (והוא ר' יהודה נשיאה).

י) **הלל בן של ר' יהודה נשיאה.** הוא הסמיכו להלל הזקן והיה בימי אביו וכבר והוא אחר תקן וסדר התשבון לדורות במדשים ובשנים כמו שהביא התשב"ן בספר תאכות וז"ל והיום שאין לנו מומחים סמוכין עד משה רבינו ע"ה אנו סומכין על חשבון העיבור בין בקידוש החדש בין בעיבור השנה על ר' הלל בנו של ר' יהודה נשיא בנו של ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש והיה בימי אביו וכבר ר' ולפי שראה שנהרגה הסמיכה ומפני בטול הסמיכה היו מתבטלין המועדות כמו שנתבטל דיני קנסות. ע"ל תקן לנו זה החשבון שאנו סומכין עליו בגלות עד שיבוא אליהו זכרו לטוב ומחזר לקדושינו ע"פ הראייה. ועיין בספר המצות להרמב"ם מצוה קל"ב. ובהרמב"ן שם. ועיין בספר יסוד עולם סוף מאמר רביעי. ובשו"ת הגאון"ן ח"ל סימן קל"ו. ובשו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ז בסוף הספר. ועיין בדבריו בחי' פרשה בא. ואחריו היו עוד אנשי דורות המשנ"יות דהלל הזקן והם: ר"ג בן הלל. יהודה בן ר"ג. וכ"ג בחלפתא. כן הוא בספר היוחסין אות ג' מהאמוראים וז"ל בספר הנאונים ז"ל הזכיר בו זה הסדר רבינו הקדוש. וכ"ג בנו. ויהודה נשיאה בנו. (והלל בנו כל"ל. ועיין בסה"ד אות ג')

אשר תקן הסדר כמו שהביא ר' שמעון בר אמת דוקלן בפיוטים האחרונות:

יא) **ר"ג בן בנו של זה הלל.**

יב) **ויהודה בנו.**

יג) **ור"ג בתראה** שנת תק"ל לשטרות. ע"כ. ולדעת שד"ל בהערה לסדר הע"א עשות הוא בספר היוחסין ול"ל שנת תמ"ל לשטרות. וכבר הקדימו בסהדו"ל אות ג' שיש עשות בדברי היוחסין ע"ש.

ועתה נשוב לפרש דברי המחבר. ח) מבני בתירה ואילך עיין פסחים ס"ו ע"א אלכה זו נתעלמה מבני בתירה וכו' מיד הושיבוהו בכתא וכו' וב"מ פ"ה ע"א. ועיין ירושלמי פסחים פ"ו ה"א. וירושלמי כלאים פ"ט ה"ב. כתובות פי"ב ה"ב. ב) הלל ושמעון וכו' שנת ע"ו ע"א ופירש"י ר' שמעון בנו של הלל היה. ורבן גמליאל הוא ר"ג הזקן. ושמעון הוא ר"ש הנהרג עם חמני מלכות ושוא היה אביו של ר"ג דלעניה לר' יהושע בן חנניה (ברכות כ"ז ע"ב) ובעשה מחלוקות עם ר"א בן הורקנוס (ב"מ ל"ט ע"ב). ג) ויהודה וכו' דלנ מן הסדר ר"ג הבני דיבנה. ורשב"ג אביו של ר' יהודה הנשיא. ועיין יוחסין מאמר ג'. ועיין בספר כריתות י"ט שער ג' דורות המנאים וסקדמה ליד החזקה והקדמה לסדר זרעים להרמב"ם פ"ג ול"ט. ד) וקלת נהגו (ל"ל נהג) וכו' מבאר למה לא הביב הגמרא ר"ג הבני מנוס שלא הושלם נשיאותו בפני הבית מפני שהוכרח הבית היה בימיו. ועוד קטן היה וכו'. ה) הוא ר"ג הזקן דיבנה היה וכו' נראה דחסר כאן וכל"ל הוא ר"ג הזקן. וד"ל הבני דיבנה היה. *ה) כמו שמליגו וכו' שאמר לו לר"ג דיבנה וכו' שנת קס"ו ע"ג. ובכתובות קכ"ב ע"ג מקובלני מר"ג שהבאתי לאורלים בימי ר' יוחנן וכיש לקום. ועיין ע"ז ל"ה ע"ב רבי ובית דינו המיר את השמן ונש"י רבי וב"ד וכו' לא גרסינן דהא נאו מיהו שרייה אלא ר' יהודה בשיאה בר בריה עדייה וכו' ואלו רבי בנו של רבב"ג הי' וכו' ע"ש ועיין ל"ז ע"א תוס' ד"ה אשר וכו בתמיתין וכו'. והיה תלמידו של ר' יוחנן בדאיתא ר"ה כ' ע"א והא בלא ליש ר' יהודה בשיאה לר' אמי הוו יודעין שכל ימיו של ר' יוחנן היה תלמידנו וכו' ומי' בתוס' שם ד"ה שלא וכו' ותוס' פ"ז ל"ב ע"ב ד"ה נעשה מיכיה וכו' ועיין ב"ב קי"א ע"א מיקתמיך ואזיל ול"ע ובשבת קי"ש ע"ב אתר ר"ל תנשיא בשמה שפדאו ר' יהושע נשיאה וכו' ואמר ר"ל לר' יהושע נשיאה וכו'. ושם ק"ע ע"ב אמר ר' שמעון בן לקיש תשוה ר' יהושע (והוא ר' יהודה נשיאה).

ט) **הלל בן של ר' יהודה נשיאה.** הוא הסמיכו להלל הזקן והיה בימי אביו וכבר והוא אחר תקן וסדר התשבון לדורות במדשים

ובשנים כמו שהביא התשב"ן בספר תאכות וז"ל והיום שאין לנו מומחים סמוכין עד משה רבינו ע"ה אנו סומכין על חשבון העיבור בין בקידוש החדש בין בעיבור השנה על ר' הלל בנו של ר' יהודה נשיא בנו של ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא הוא רבינו הקדוש והיה בימי אביו וכבר ר' ולפי שראה שנהרגה הסמיכה ומפני בטול הסמיכה היו מתבטלין המועדות כמו שנתבטל דיני קנסות. ע"ל תקן לנו זה החשבון שאנו סומכין עליו בגלות עד שיבוא אליהו זכרו לטוב ומחזר לקדושינו ע"פ הראייה. ועיין בספר המצות להרמב"ם מצוה קל"ב. ובהרמב"ן שם. ועיין בספר יסוד עולם סוף מאמר רביעי. ובשו"ת הגאון"ן ח"ל סימן קל"ו. ובשו"ת מהרלב"ח סי' קמ"ז בסוף הספר. ועיין בדבריו בחי' פרשה בא. ואחריו היו עוד אנשי דורות המשנ"יות דהלל הזקן והם: ר"ג בן הלל. יהודה בן ר"ג. וכ"ג בחלפתא. כן הוא בספר היוחסין אות ג' מהאמוראים וז"ל בספר הנאונים ז"ל הזכיר בו זה הסדר רבינו הקדוש. וכ"ג בנו. ויהודה נשיאה בנו. (והלל בנו כל"ל. ועיין בסה"ד אות ג')

אשר תקן הסדר כמו שהביא ר' שמעון בר אמת דוקלן בפיוטים האחרונות:

יא) **ר"ג בן בנו של זה הלל.**

יב) **ויהודה בנו.**

נוסחת כתב יד אחר [עד] גמליאל ושמעון יהודה גמליאל ויהודה הילל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית ק' שנה בחסד שנת ולא רחה בחורבנו אלא רבן גמליאל שעמד אחריהן הא קלת נשיאותו בפני הבית וקלת בחורבנו לפיכך לא נמנה עם אילו ושוד בהיה קטן ורבן יוחנן בן זכאי רחם ישיבה מפני שהיה זקן והלמידו של הזקן

אותו רבן גמליאל בן בנו של הילל הוא ורבן גמליאל הזקן וזקנו של רבן גמליאל שנאמר ורבן גמליאל הוא רבן שמעון בן הוא רבן גמליאל שנאמר קיים בדבריהן וקבלתי אני שהוא היה נהרג עם ר' ישמעאל בן אלישע בהן גדול שנאמר עליהם שמואל הקטן בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא ואלה המבשרים שהרגו בחורבן אחד אומר אני שהוא רבן שמעון בנו של רבינו הקדוש שהיה נער קטן בימי ר' יהושע כמו שמליגו כמי שמליגו קודשיקום ר' יוסף ור' גמליאל דיבנה היו מלוקים בלשון אחרים ר' עקיבא ר' יהושע ור' ישמעאל בלשון בימי רבב"ג אבל גדולים ממנו היו לימים ר' יהודה ור' יוסי בני גילו היו כמו שמפורש לעיל ואחרי רבן גמליאל ויבנה הוא שביקש רבן יוחנן בן זכאי: [עו] הנקרא ר' יהודה הנשיא כמפורש בשסוכר את הסעלים ובנו של רבינו הקדוש [בהג] נשיאות והיה שמו רבן גמליאל בפרק האחרון דכתובות ורבן גמליאל שנאמר לו בחבר (ל"ל ורבן גמליאל לומר עשה לך רב שבנו וכו') הוא

ששניו כאן הוא בן בנו של הילל ורבן גמליאל היה נקרא ושמעון בנו דכל ימי גדלתי: [עז] כמו שמליגו פ' הנשמע ונו' כ"ז ליתא:

עליהם הכתוב ג) [אומר ואהביו] כלפה השמש וגו'. [עח] שמיט עומד וחוזר ומוליא דבה על חבירו. שנאמר ק) ומוליא דבה הוא כסיל. וכ"ם אם מוכיחים אותו. שנאמר ר) אזן שמעת (תבחן הוכחות מוסר) [הוכחה חיים] בקרב חכמים הלין. וזהו שאמרו חכמים ש) מלה בסלע משתוקא (במים) בשתים. וכן הוא אומר ת) לויל מחרים חכם יחשב. וזהו שאמרו ת) יפה שתיקה לחכמים ק"ו לטפשים. ולא עוד אפילו בדברי תורה יפה השותק ועושה מן הלומד ודורש ברבים ואינו מקיים: ולא המדרש הוא עיקר. לא זהו עיקרו של דבר שיהא אדם עוסקן ללמד ולדרוש ולא לקיים: אלא המעשה. כשהוא מתחדל אף לקיים לשמור ולעשות לבד הלימוד הוא עיקרו של דבר. כדכתיב ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. אבל מעשה בלא תלמוד. והלמוד בלא מעשה. תלמוד גדול. לפי שאין בור ירא חט. ולא עם הארץ חסיד. לפי שאין לו מהיכן ללמד. אבל התלמוד מביאו לידי מעשה. ג) וכמו כן שניו בשלטי האשה נקיות. שנשאלה שאלה לפני רבותינו תלמוד גדול או מעשה גדול. ענה ר' עקיבא ואמר תלמוד גדול [עט] שמביאו לידי מעשה. אמנם יש לומר. כאן ללמוד. כאן ללמד. לעולמו גדול תלמוד. ללמד אחרים מעשה גדול. מוטב שיעשה מעשה מלוה. משילמד לאחרים. כדמפרש בס"פ אבות נזיקין: וכל המרבה דברים מביא חטא. ולאין לריך לומר בדברים של גנאי [פ] דבלא ריבוי מיתסר מיבול פה. כדאמרי' בפ' בהולה ניכלת. נ) הכל יודעין למה כלה נכנסה לחופה כו'. וזה שאמרי' במגילה ד) כל ליצותא אסורה. דמיבול פה בין ברב בין במועט. אלא אפי' ריבוי דברים של שבח אל ירבה. כאותה שאמרו חכמים ה) אל יספר אדם בשבחו של חבירו יותר מדאי. שמתוך שבחו בא לידי גנותו. וכן הוא אומר ו) ברב דברים לא יחדל פשע ואומר וקול כסיל ברב דברים: **יח** רבן שמעון. זהו אביו של רבינו הקדוש בנו של ר"ג בן מחלוקתו של ר' יהושע: [פח] העולם קיים. שאלמלא אילו שאשה לא יתקיים העולם. שכיון שלא יעשו דין וינזלו ויחמסו זה לזה ולא יאמינו דבריהם אחד לחבירו ואין שלום ביניהם העולם אבד וכלה שהורגין זה את זה וכל האלים גבר. והכי קאמר על הדין מתקיים העולם ואפי' יעשו הדין לא יתקיים אם לא יעשו אמת. כדכתיב ושפטתם צדק. מה כתב בפרשה אים על מקומו יבא בשלום. ואפי' ידונו וישפטו אמת לא יתקיים אם לא בשלום. דכתיב גדול כח השלום. דכתיב ונתתי שלום בארץ. הכל תלוי בזה. ודרים מכילתין על ג' דברים העולם עומד. הכי קאמר בזכות ג' דברים שישראל עושין [העולם] עומד אפי' כשהדין אמת ובשלום לא יעמד ויחזור לתוהו ובהו. אם לא בחוט המשולש. ואז לא במהרה ינתק: ובמשניות מדוייקות אין כתב המקרא. ז) אמת ומשפט וגומר. ומראין הדברים לפי שבמקרא אין כתיב ושלום אלא ומשפט שלום. בלא וי"ו. [פב] והמקרא בחרי עשר בנבואת זכריה. אלה הדברים אשר תעשו (דברו) [דברו] אמת איש אל רעהו אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם: ר' חנניא בן עקשיא. פ' ברים פירקי' (למה נהגו) למה נהגו לאומרו:

פרק ב א רבי אומר. הוא ר' יהודה הנשיא האמור למעלה. אלא תלמידים שבאותו הדור שעלו את שמו רבי. לפי שהרבין תורה בישראל מכל הנשיאים שהיו לפניו. מפני ת) שהיה אחוב לאנטונינוס מלך רומי. כדאמרי' בלפני מידיכן. ואותו הפרק אין שנון ואין פגם רע. ושלא וקרא לכל התלמידים ושנו לפניו אים ואים מה שביאו. והוליא השלת מתוך הדברים ושתה ושודר את המשנה. כדאיתא מכדי *ת) מאן שתמיה למתני' ר'. דאמר מר ב) מימות עזרא ואילך לא מליאו תורה וגדולה במקום אחד. [ת] ג) ואמרי' נמי מימות ר' ועד רב אשי לא מליאו תורה וגדולה במקום אחד. ולכך שתה וסידר ר' המשניות. ורב אשי סידר התלמוד שהיה פנוי לכך. ולפי שהיה ר' בשתה רב שלהן באותו הפרק לא היו לריכין להזכירו בשמו. וכן רב חבירו של שמואל היה שמו אבא. כמו שמליאו בראשית הגז. ד) מאן ריש סידרא בבבל. ת"ל אבא אריכא. ולפיכך כעס עליו שקורהו לרבו בשמו. ולפי שהעמיד תלמידים הרבה והוא היה רבן שהם של בני בבל לא היו לריכין להזכירו בשמו. והיו קורין אותו רב. והוא חרגומו של שר וגדול. שכן בבבל היו מספרין בלשון ארמי. ושמואל לאו בבבל הוה אלא בנהרדעא. [ב] ודלא כפי' הקונטרס בהגה על יבמות. ה) דפי' ומודה לי אבא לשון חשובות הוא שקורהו כך. דאי לשון חשיבות מה זה כעס. דקת"ל אבא אריכא קרית ליה. ומיהו שמואל שהיה חבירו של רב קורהו בשמו. ו) ואי משום דבהכל חייבין אמר רב כהגה דמי פומיה דאבא כדלא טעים תבשילא. והיאך קורהו לרבו בשמו שבדבר זה ז) נעשה ניחוי. בסנהדרין פ' (נגמר) [חלק]. תלמיד חבר הוה. כדאמר בפ' אחד דיני ממונות. ח) דלגמריה לריבי ולא לסבריה. ובסוף ב"ק ט) דרבי יוחנן קא משאיל לרב כהגה ספיקותה. אלמא חשיב הוה בעיני דר' יוחנן חבריה דרב. ואי משום דרב הוגא תלמידא דרב. כדאיתא פ' מפנין והא י) רב הוגא תלמידיה דרב הוה כו'. ואילו רב הוגא קורהו לרב בשמו בפרק בתרא דיומא. נבי ההוא עבחא כ) דרב הוה ליה מילתא בהדיה במעלי יומא דכפורי כו'. יש לומר דרב הוגא תלמיד חבר של רב הוה. דהא' במליאות האשה ג) אזל רב עגן קמיה דמר עוקבא וא"ל חזי מר רב הוגא מאי שלח לי. וא"ל מר עוקבא גברא דלא ידע מאי מרזיחא. א"ל למר בר רב הוגא הוגא חברין. אלמא שהיה חשוב בעיני מר עוקבא עד מאד. ואילו מר עוקבא היה חשוב עד מאד בימי רב ושמואל. כדאמר בפ' האים מקדש. נבי מ) קטנה שנתקדשה [שלא] לדעת אביה. והשתא דערכי פסחים נ) כגון אדילי וגוזלא לאבא. כך היה שמו: שיבור. שיבור. שכל אדם לריך לבורה לעצמו להתהלך בה: כל שהיא תפארת לעושה. כלומר הגה לך דרך זה שיבור לו כל שהיא כו'. כל אותה דרך שהיא הנוחה וגאה לאדם המתהלך בה ועושה אותה. וכמו כן היא נאה בעיני שאר בני אדם. שדעת הבריות נוטן שוות כיולא בה שבעיני כולם היא מפוארת. ומתחמדת. היא הדרך ישרה והאמת והמשפט והשלום וכיולא בה המתקבל על הכל: והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. מלינו בפסיקתא *ג) אורח חיים

ג) ואהביו כלפה וגו' (שופטים ה'). ובמדרש תהלים מזמור ע"ז כל מי שמומר קנלמו ושותק נקלה חסיד וכו', ק) ומוליא דבה וגו' (משלי י'). ר) אזן שמעת הוכחת חיים וגו' כל"ל (שם ע"ו). ש) מלה בסלע משתוקא בשתים כל"ל כן הוא במגילה י"ח ע"א מלה בסלע משתוקא בתרין. ובמדרש קהלת פ"ה מלה בסלע משתוקא בתרין כאלו טבא וכו' כדתניון תמן באבות שרשון בנו אומר וכו' ועיין וי"כ פרשה ע"ז. ומדרש הגדולה פ' ויצא. ת) גם לויל מחרים חכם יחשב (משלי י"ז). ת) יפה שתיקה לחכמים וכו' פסחים ל"ע ע"א וירושלמי שם פ"ע ה"ע. ובמוספתא פסחים פ"ע. יפי' ערוך ערך מל ח'. ב) וכמו כן שניו וכו' קדושין מ' ע"ב. ועי' שם בתוס' ד"ה לימוד גדול וכו' ותוס' ב"ק י"ז ע"א ד"ה והאמר וכו' ועי' במקנה קדושין מ' ע"ב. ובספרי פרשה עקב. ובקפדת אחרי פרשה כ'. ובקידושין ל"ז ע"א תשמרון זה המשנה וכו' ועיין בשאילתות פ' ל"ל סי' ז'. ועיין בערוך ערך גדול וכו' והביא הרשב"א בפירושו בב"ק י"ז ע"א בשם פר"ח ע"ש. וזה אחד מן המקומות שפירש הערוך כפירש ר"ח ולא שאיר שמו. ג) הכל יודעין וכו' כתובות ח' ע"ב. ומי' בהפלאה כעס למה כפל לשונו התנאל פיו ומוליא דבר נגלה מפיו וכו' ועיין ט"ז יו"ד סי' קכ"ד ס"ק ח'. ד) כל ליצותא אסורה וכו' מגילה כ"ה ע"ב. סנהדרין ס"ג ע"ב. ה) אל יספר אדם בשבחו וכו' שי' ערכין ע"ז ע"א. ובב"ב קס"ד ע"ב. ו) ועי' ב"מ כ"ד ע"א דס"ו ד"ה באוכפיתא ובהוס' שם כ"ג ע"ב ד"ה באוכפיתא. ו) ברב דברים בא"מ (מגילה י') וקול כסיל ברב דברים כל"ל (קהלת ה'). ז) אמת ומשפט שלום וגו' (זכריה ח') וכתוב בפירש"י בתשנה מברייתא אין שם פסוק. אולם בירושלמי מגילה פ"ג ה"ו איתא תמן תניין רבב"ג אומר על שלשה דברים העולם עומד (הוא כתוב המשנה אלפנינו לא כתבת כ"א העולם קיים) על הדין ועל האמת ועל השלום. ומלשתן דבר אמת הם. נעשה הדין נעשה אמת נעשה אמת נעשה שלום. א"ר מנא ומלשתן בפסוק אמר

נוסחת כתב יד אחר [עח] שליו עומד ומוסב פניו: [עט] נעני כולם ואמרו תלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה: [פ] דבלא ריבוי כו' בין במועט כ"ז ליתא: [פא] העולם קיים כו' לא במהרה ינתק כ"ז ליתא: [פב] והמקרא כו' הגו לאמרו כ"ז ליתא: [ג] ואמרינן נמי מו' פנוי לכך כ"ז ליתא: [ד] ודלא כפי' הקונטרס כו' עד היה שמו כ"ז ליתא:

חיים פן תפלס נעו מענוחיה לא תדע. [ג] ס) מיטלטלא איתן בביתי דאוריתא. הני ר' חייא. משל למלך שהיה לו פרדס והכניס בהם פועלים ולא גילה להם המלך שכר נטיעותיו. שאילו גילה להם היו רואין איזהו נטיעה שכרה מרובה ועושין אותה. ממלאת מלאכת הפרדס מקלתה בטילה ומקלתה קיימת. [ד] א"ר אחא בשם ר' אבא בר כהנא לא גילה הק' שכר של תורה שלא תהא מקלתה בטילה ומקלתה קיימת. וא"ר אחא בשם ר' אבא בר כהנא טילטל הק' שכר עושי מצות בעולם הזה כדי שיהו עושין בלב שלם. ע) וכפ"ק דקידושין תני ר' שמעון בן יוחי שתי מצות שבתורה גילה הק' מתן שכרן. ואילו הן קלה שבקלות וחמורה שבחמורות. קלה שבקלות. פ) שלח תשלח את האם וגו'. למען ייטב לך והארכת ימים. חמורה שבחמורות. ג) כבד את אביך ואת אמך. למען יאריכון ימיך. א"ר אבא בר כהנא ומה אם דבר שהוא פריעת חוב כתב בו מריכות ימים. דבר שהוא הפסד כיס והפסדון נפשות על אחת כמה וכמה. וכל כך למה. כדי שלא יבא בפני עלמו ושוקל ואומר זו קלה וזו חמורה. זו שכרה מועט וזו שכרה מרובה: והוי מחשב הפסד מצות כנגד שכרה. אם מפסיד אתה לפי ראות עיניך על ידי קיום המצוה כנגד גבילה וטריפה שאתה זקוק ליתן לכלב. או למסור לעו"ג בדמים מועטים. או שהיה לך הכנאה בשדה וגשמים יורדין עליה בשבת. ואתה מפסידה. אל תעלה על דעתך לומר היאך אעמוד מנגד ואפסיד. אלא הוי מחשב מה שאתה מפסיד עכשיו כנגד שכר שאתה נוטל כנגדה אלף ידות לעולם הבא. [ה] דשבול את עלמך. וחשוב ההפסד תחת השכר: ושבר עבירה כנגד הפסידה. ואל תחמד בלבבך ממון חבירך. גזילתו. וגניבתו. ואבידתו. אלא מה והשוב בלבבך מה שאתה משתכר עכשיו תחת ההפסד. והשב אל לבך שאלף ידות אתה מפסיד כנגדו לעולם הבא. ק) כיולא בדבר בהמוכר את הספינה. ר) מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים באו חשבון. אילו לדיקים משולים בירח. דכתיב ס) לדיק מושל יראת אלהים. באו חשבון. באו ונחשב הפסד מלוה כנגד מלוה. כדאיתא התם: ודע מה למעלה ממך. בשמים. הק' שהוא לופה ומביט בך. כמלפה העומד במקום גבוה על משמרתו. עיני רואה מעשיך. ואזן שומעת דבריך. ואי איפשר לך להסתר ממנו. ה) כמה שנאמר אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו: ובל מעשיך בספר נכתבים. ולא ניתנו להשתכח ו) שאף הוא בעצמו מעיד עליהן וכותבן. שנא' ביד כל אדם יחתום: **ב** ר"ג בנו של ר' יהודה הנשיא. הוא ר' האמור למעלה רבינו הקדוש: עם דרך ארץ. שעוסק בתורה פרק. ופרק בדרך ארץ. בפרגמטיא. ושאר שכר. [ז] ויש הימה דאלמא דרך ארץ עיקר. ב) דהכי נמי דייקי' בכתובות פרק האשה כי האי גוונא דיקא נמי דקתני יחלקו יורשי הבעל עם יורשי האב. הכא נמי מדהלי הלמוד הורה עם דרך ארץ. אלמא דרך ארץ עיקר. מיהו יש לדחות שאינהן שוין. מדקתני אבהר הכי שיגיעת שניהן כו'. וכדתנן לקמן אם אין תורה אין דרך ארץ כו': שיגיעת שניהן בשתי עון. שמתוך שרואה כתוב בתורה לא תעשק ולא תגזל. והוא משתכר מלד אחר לא יעלה על לבו לגנוב. ולגזול ולחמוס: שאין עמה מלאכה. שאינו משתכר בפרגמטיא ומלאכה כדרך כל הארץ: לסוף בטילה. לפי שאין לו מה יאכל. והוא צריך להיות גולה ממקומו לחזר אחר פרנסתו. ומתבטל וגוררת עון. מפני שלא נעסה במלאכה עד עתה. ופעמים שאינו עולה בידו פרנסתו ועומד ומלעטה את הבריות. וגוזל וחומס: ובל העמילים. הרי זה ע"א. ואין סמוך למעלה. ג) וכל העמילים ועורחים עם הלבור לעסוק בדבריהם

לדבר אל המלך או אל שר הלבא: יהיו עמילים אותם ולסייעם לשם מלוה. ולא יטול שררה להתג דעתם של לבור בלם עמהן. ואין דבר זה נוח לו. של לבור: מסייעתן. הוא מסייע העמלים ליתן להם לשמים: וצדקתם. של אבות עומדת להם לעמלים לע כו'. [ז] הרי ר"ג עלמו כמדבר אל העמלים. כלומר פעם ראשונה ולא עלה בידכם להועיל לכם כלום. ידיכם לומר אין לנו שכר מאחר שאינו ניאותין. ולה אין הק' מקפח שכרן. אלא מעלה עליכם כאילו עשי שהרי אמרו חכמים ד) מחשבה טובה מגרפה הק' למע ובמעשה ר ויכולו. מהו מעלה עליכם. שמתעלין על ידי הנביאים שלא חסרו משלהם כלום ונתעלו על ידי ישראל ברשות. היא מלכות רומי. וכמועד קטן ה) שטרות של רשות בידה לעשות כל אשר החפון. ומהו הזהירות. שישמר עלמו עמהן. ומלהוריד עליהם את עיניכם שכן דרכן לבאול. ואם ה כמוליכו לים המלח. ואין לו הנייה בהן כלום. [ט] ונראין בפ"ב דשבת ו) אבב [הטאתה] (הממתה) נפישי אחי ורחמי. ולא מרחמי: ד"א הוו זהיריס. שאם יסאלו אנשי הבלטור ויחניפו ויבטיחו אתכם הזהרו שלא תבטחו על דבריהם שהן אלא לעורך הבאתן. שנראין כאוהבין בשעת שנהנין ואין עומ היה אומר. ר"נ: עשה רצונו. הוי מחזר ומשהדל לעשות רצון בלב שלם ובנפשה חפילה: ובטל רצונך. אפי' אם רצון הב בטל רצונך. רצון אחרים. שמבקשין שלא כדעתך. אפי' ז) ממשך אחריהן. יהא נמשך אחריהן. ח) כמו שמלינו בחוני המעגל. בהעניה. ט) וכדכתיב ותגזר אומר ויקם לך. אלא שאין דרך כבוד שלמעלה לומר כדי שיבטל רצונו מפני רצונך: הילל אומר. הילל כהב במשנת רבינו גרשום ור' אפרים בלא ר'. והוא הילל הזקן. [י] אבל המעתיקים קלקלו הסורה וטעו בד' של מגיין הבבות ונתחלפה להם ד' בר"ש. וכתבו ר' הילל. ומלקמן יש לגיכים. דקתני אף הוא ראה נולגות. כ) ומעשה זה שנו כפ' אחרון דסוכה על הלל הזקן חבירו של שמאי הזקן. הילכך ראה למיגרס הילל. ולא ר' הילל: אל תפרוש מן הצבור. אלא השתתף עמהן לעול מלכות ולהעניות ולתפלה. שכן שלח לה מרדכי לאסתר אל תדמי בנפשך. שלא תפרוש מן הלבור. ל) ושניהו [בפ"ב] (בפ"ב) דהעניות אדם הפורש מן הלבור שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם. שנאמר כי מלאכיו יצוה לך. מניחין ידיהן על ראשו. ואומרים פלוני זה שפירש מן הלבור אל ירלה בנחמת לבור. ועוד פירשו מ) ואני הפלתי לך ה' עת רלון. אימתי תפילתו של אדם נשמעת בשעה שהלבור מתפללין. נ) דכתיב הן אל כביר ולא ימאס [כ] (הס): ואל תאמן בעצמך. לומר יכולני להיות מותר בדבר זה שאסור משום גזירה. שאני זהיר שלא אבא לידי עבירה: עד יום מותך. ס) שהרי יוחנן כהן גדול שמש במונים שנה בכהונה גדולה ולבסוף נעשה לדוקי. ועוד ע) ג' מלות כתובות בתורה שאתן בהן הכתוב טעם. והאמין שלמה בחכמתו. ומשען בתבונתו. וכשל בשלשתן. לא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו. וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. לא ירבה לו סוסים. ולכך לא נתנו טעמי תורה: ואל תדין את חבירך. ונס אם עבר חבירך עבירה אל תדינו ותאמר דינו ליסרף. דינו ליסקול. דינו ליחנק.

פל

ה'). ס) מעלטלא איתן בביתי דאוריתא וכו' פסיקתא רבתי פכ"ג. ירושלמי פאה פ"ז ה"א וירושלמי קידושין פ"א ה"ז, תמיהא פרשה עקב. ומדרש תהלים מזמור ע'. ועיין מדרש רבה דבריס פ"ה. ע) וכפ"ק דקידושין תני כ' שמעון וכו' לפניהו בקידושין ליתא. ונמלא כעין זה במדרש שמואל פ"ז ובמדרש תנחומא פרשה עקב. ועיין במקומות הנ"ל. פ) שלח תשלח את האם וגו' (דבריס כ"ב). ל) כבד את אביך וגו' (שמות כ). ק) כיולא בדבר בהמוכר את הספינה וכו' כל"ל כ"ב ע"א ע"ב. כ) מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו' (במדבר כ"א). ר) לדיק מושל יראת אלהים כל"ל (שמואל ב' כ"ג). ת) כמה שנא' אם יסתר איש במסתרים (ירמיה כ"ג). א) שאף הוא בעצמו וכו' תענית י"א ע"א. שנאמר ביד כל אדם יחתום כל"ל (איוב ל"ז). ב) דהכי נמי דייקינן בכתובות וכו' דיקא נמי וכו' עיין כתובות פ' כ"א. ועיין יבמות ל"א ע"ב מתניתין נמי דיקא וכו' ומשמע מסיה לפני המתחבר בכתובות דלאיתא ביומות פ"ם ועיין בשאר' יבמים יומא פ"ה ע"ב ד"ה

נוסחת כתב יד אחר [ג] אמר רב כהנא שלא תהא יוצב ושוקל מעשיה של תורה ואלא ליתה מעוה שכרה מרובה ועושה אותה (וכן הוא בפסיקתא רבתי פסקא כ"ג כ"ד): [ד] א"ר אחא כו' ומקלתה קיימת כ"ז ליתא: [ה] דשבול את עלמך כו' אין דרך אדם כו' כדאיתא התם כ"ז ליתא: [ו] ויש הימה כו' אין דרך אדם כו' כ"ז ליתא: [ז] הרי ר"ג עושה עמו: [ח] מלכות תדיר עמהן ומהודיע עניני להם: [ט] ונראין כלוהבין כו' ואין שומדין כו' כ"ז ליתא: [י] אבל המעתיקים כו' ולא כ' הלל כ"ז ליתא: [כ] ימאס ומאי כעיל לבון יון קורין לברכה אל כביר וכיס כביר:

על שנכשל בעבירה זו: עד שתגיע למקומו. עד שתבא ליד אותה עבירה ותשמט ותגלל ממנה. [ל] כמו שמליט בירבעם בן נבט. פ) שבשעה שבשמ שלמה את בת פרעה הכניסה לו כל מיני זמר שבעולם. ואמרה לו כך עושין לע"ז פלונית. פעם אחת הלך ליטן והעריב היום. הלכה וקראה לחרשי העץ ולבונים העושים במלאכת חרש וחשב. ועשו על מיטתו כעין רקיע וכו חמה ולבנה וכוכבים ומזלות. וכל לבא השמים. ויהי בבקר. העיר משנתו לפתוח דלתות ההיכל שהיו מפתיחות ההיכל תחת מרלשותיו. ראה שהרקיע בתיר בכוכבים ולבא כסבור עדיין לא פנה לילה. חזר ליטן. ויטן עד ד' שעות. עד שהבין והכיר מעצמו שאין הלילה אריך כל כך. ל) ועל אותה שעה וכו' שיטו עדות על תמיד של שחר שקריב בד' שעות. בבחירתא. ובטרם הקיץ משנתו הלך ירבעם בן נבט על פתח ביתו ויעבר קולו. רשע עד מתי תיטן ומבטל תמיד של שחר. מה לך נרדם. קום קרא אל אלהיך. ילתה בת קול ואמרה רשע בן רשע עתיד אתה לבטל מישראל כמה וכמה קרבנות במזיד ואתה מתייבו על השוגג כמזיד. ועל האומה כולן. והיינו דכתיב ק) כדבר אפרים רתת נשיא הוא בישראל. ויאשם בבעל וימת. בדבר ירבעם שהוא משבע אפרים רתת. קטיגורין על שלמה. הוא ירבעם נשיא בישראל ומלך. ובת קול השיבתו שיאשם בבעל וימות. כ"ם: ואל תאמר שאי אפשר לשמוע. אם אינך טרוד ועסוק במלאכה ואופסר לך לשמוע דברי תורה עכשיו אפי' אם סיפו ליסמע בפעם אחרת. אל תאמר הרי סופו להשמע ואותה הפעם תלך [מ] ותשמיענו. כי לא הדע מה ילד יום. אם תוכל לשמוע עוד אם לא. ולא עוד אלא אפי' אתה טרוד הפנה מעסקיך ועסוק בתורה: ואל תאמר כו'. שמא לא תפנה. ונמצא בטל כל ימי חייך מדברי תורה: **ד"ן** אין בור. ר) והלדמה לא תסם הרגוש לא הבור. כמו בדה בור. וגרוע הוא מעם הארץ. שאפי' בעיב משא ומתן אינו יודע. [כ] ומדת הארץ שקורין טרטירא ב'. ולי נראה בור שלא למד כלל. ואפי' קריאת שמע. ש) ומהו בור. ריקן. ועני. ונקי. כאדם האומר לחבירו יצא פלוני נקי מנכסיו. דהיינו ואינו מכיר בשום דבר ואינו יודע שכר המצות. אין ירא ממנו. לפיכך יתחדל אדם שילמוד: ולא עם הארץ חסיד. אבל איפסר להיות ירא חטא. דאמר מר ת) איזה עם הארץ. קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים: ולא הביישן למד. מפני שמתבייש ללמוד מרבו. א) וכן הוא אומר אם נבלת בהתגשא ואם זמות יד לפה. כל המבזל עצמו על דברי תורה סופו בהתגשא. ואם הניח זמם על פיו שלא ביקש לשאול סיפו שישאלין ממנו דבר הלכה והוא מניח ידו על פיו שאינו יודע [ס] מה להשיב. ב) וזה שכתב כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם. שצריך לאדם להשביר פניו לתלמידו. ג) בפרשת האדם השביעי. בפסיקתא [ע] רבתי: [פ] ובדאמרי' ד) מעיקרא פתח (לחבוה) [לאו] בבדיחותא ולבסוף יהיב באימתא: ולא כל המרבה בסחורה מחכים. כלומר לא על ידי סחורה בלבד מחכם האדם. שהרי מי שמלא להתחכם צריך לעסוק בכל עניין יישוב בין בסחורה ובין שאר חכמות שבדרך שולם להיות אים ללאת ולבא ואין כאן משוש שרה. ולא מחזיקין ליה ביהורא. ובירושלמי ה) בתר דלית גבר תמן תהי גבר: והיא היא: **ן** אף הוא. [ל] הילל הזקן: על דאטפה אטפיך. רשע היה ואמר לו לפי שהרגת אנשים והיית מליפס בגהר. שהייתה משליכם בגהר

פ) שבשעה שנשא שלמה וכו' עיין ברכות כ"ז ע"א ובל"י על רי"ף ברכות פ"ד ד"ה העיד ר' יהודה בן בבא וכו' ועיין נד"ם שם. וממדרש ויק"ר פי"ב. וממד"ר פ"י. ומדרש משלי פל"א. ל) ועל אותה שעה וכו' בתחירתא. עדיות פרק ו' משנה ו'. עיין בירושלמי פרק ד' דברכות ה"א. וכיין בעדיות שם בפירוש הרמב"ם. והגאב"ד. ובל"מ פ"א מה' תמידין ומוספין ה"ב. ק) כדבר אפרים רתת וגו' בל"ל (הושע י"ג. ר) והאדמה לא תשם תרגום לא תבור (בראשית מ"ז) כמו בדה בור עיין במשנה כלאים פ"ב משנה ח' וכוותך לבור וכו'. ש) ומהו בור וכו' בל"ל איך ירא ממנו בל"ל. ת) איזה עם הארץ וכו' עיין ברכות מ"ז ע"ב. וסוטה ל"ב ע"א. ועיין בתוס' ד"ה כל וכו'. א) וכן הוא אומר אם נבלת בהתגשא וגו' (משלי ו') כל המבזל עצמו וכו' ברכות ס"ג ע"ב. ג) וזה שכתוב כמים הפנים וגו' (משלי כ"ז). ג) בפרשת האדם השביעי בפסיקתא רבתי וכו' ליתא לפנינו שם. ועיין בפסיקתא רבתי פכ"א. ד) מעיקרא פתח להו בבדיחותא בל"ל עיין שבת ל' ע"ב. ה) באחר דלית גבר בל"ל והוא בבבלי ברכות פ"ג ע"א. ועיין בסוטה כ"ב ע"ב תוס' ד"ה בשיין וכו'. ו) אע"פ שבשלו וכו' סנהדרין ל"ז ע"ב. ועיין שם ק'

ע"א במדה באדם מודד מודדין לו דכתיב בסאסאה בשלחה ונו' (ישעיה כ"ז) ועיין סוטה ח' ע"ב. ובירושלמי סוטה פ"א ה"ז. ובמדבר רבה פ"מ. ובמדרש תהלים מזמור ל"א. ז) כי בדבר אשר זדו עליהם (שמות י"ח) בקדלה שבשלו וכו' סיעה י"א ע"א. ח) אשר שליף מתרגם דאתיף (דברים י"א). *ח) וקפא ברזלא. נראה דל"ל וילף שברזל מתרגם וקפא ברזלא (מלכים ב' ו'). ט) והשבע לעביר אינו וגו' בל"ל (קהלת ח'). י) שהה כעגו את בניו וכו' פסחים ק"ג ע"ב. כ) דכתיב מכשפה לא תחיה (שמות כ"ב). ל) דכתיב בה בתירה כי בי יכנו ימיך וגו' (משלי ע'). מ) עם תלמידים בל"ל. נ) הרבה נמדתי מכבותי וכו' תענית ז' ע"א. ס) כל העושה לדקה לחבירו וכו' לא יהסמי תבוא למאמר כזה בב"ב. וכיון מאמר כזה על העוסק בתורה לבמה מעיש שלום וכו' סנהדרין נ"ע ע"ב. ע) דפרך נבי הא דתנן וכו' ירושלמי בילה פ"ד ה"ז. ובם פ"א ה"ד. *ע) ובירושלמי דתענית וכו' פ"ם ה"ד. פ) ובדאמר נמי שמונים תלמידים וכו' בל"ל וכן ב סוכה כ"ה ע"א. וב"ב קנ"ד ע"א. ל) ודרים נדה דתנן וכו' עיין נדה ז' ע"א. ומם ז' ע"ב ובתוס' ד"ה שמותי הוא. ותוס' ענת ק"ל ע"ב ד"ה דר"א וכו'. ק) מלמד שהתנה הקב"ה וכו' פ"ז

ב'

נוסחא כתב יד אחר [ל] כמו שליון כו' כ"ם כך בפעהי כ"ז ליתא: [מ] ותשמעו אלא סט אינו שמע לאלתר: [נ] ומדת הארץ שקורין נורטירא כי כ"ז ליתא: [ס] מה להביב ולא הקפדן מלמד מיפי שהתלמיד הוא לשאל ואינו יודע מה הוא למד: [ע] בפסיקתא גדולה: [פ] ובדאמרינן כו' והיא היא כ"ז ליתא: [צ] אף הוא ונראה שכוח הלל הזקן בל הבינו של שמאי ושעשה זה שמי נפי לתרון דכוכה: [ק] אע"פ שהרדות בטלו ודה במדה לא בטלה: [ר] נפשה כו' נהבלו כ"ז ליתא: [ש] והיא היא כו' בהגלא כ"ז ליתא: [ת] ונשמה יש שעודם גדולה ליתה והולעה מרבה נכסים ורבה הלגה בו שבר בלא ובלו נכסיו לגלות נולה כו': [א] בתן מבשעה דבריס: [ב] וכדי כו' מעליהם כ"ז ליתא: [ג] מתוך שבתן רש מבקשה להבטם ביבוק: [ד] מרבה ישיבה כו' ובל מעה כ"ז ליתא: [ה] ויש היאה כו' בדבר זה כ"ז ליתא: [ו] משבה בראשית נמלא עבריו מוכלה עליו ללמוד ולא בעוזה לוה שופה ומן הינת אם ישראל עה הורה ליתא:

אתכם להיות ובטו. ה' דמסמי דייק. נתלה העולם בשני אחד הידוע הוא שסה בסיון שניתנה בו תורה: ואילו הן ר' אליעזר בן הורקנוס. ר' יהושע בן חנניה. ולא גרסי' ור'. וכן בכולן אין וי"ו כתב בהן אלא ר' פלוני. חוץ מן האחרון שכתב במשניות ור' אלעזר [ז] בן ערך. והכי נמי אורחיה קרא דמשתעי הכי. ראובן שמעון לוי ויהודה. וכן כולן: הוא היה מונה שבחן. רבן יוחנן בן זכאי מחשב מספר מעלותם: בור סיד. סיד שם דבר. הוא בור של מים מסוגסין שנשפוהו בעוד המתוקן בסיד כדי שלא יהו המים מובלעים בקרקע. שהסיד מקשה את העוד. וכמו כן לא היה ר' אליעזר מקבל דבר משמועתו: באילו אהה שונא. אליעזר. יהושע. בלא ר'. שאין דרך הרב לקרות לתלמידיו ר': אשרי יולדתו. אמו שילדתו. מפני שהיה בקי בחכמת כל דבר ולהיות יולא ונכנס לפני המלך. כמו שמליצו בתלמוד בכמה מקומות. ר) א"ל קיסר לר' יהושע בן הורקנוס. ב) מלינו במסכת (סוטה) [כוכה]. שלא אמר דבר עד שלא שמע מפי רבו לשונו. [י] ואע"פ שחריף ומפולפל יותר מדאי ומוסיף חכמה על חכמתו מתוך פילפולו אפי' הכי בור סיד עדיף. דהוא סיני ועוקר הרים סיני עדיף. דהכל לריכין למרי חניא. כדאמר בסוף הוריות. ולכך היה אומר רבן יוחנן. ר' אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם: אבא שאול אומר משמו דרבן יוחנן. דקסבר דעוקר הרים עדיף. ותרי הנאי ואליבא דרבן יוחנן: **מ** [כ] אמר להם. רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו. בפעם אחת שאלם איזה דרך טובה ודעה. דכתיב בקרא ג) ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב את המות ואת הרע. מה תקראו טוב שיזכה בה. ורע שיאבד בשבילם. והשיבו על שניהם. זה טוב שידבק וזה רע שיתרחק. דאי לאו בפעם אחת שאלם. מכיון שהודיעוהו דרך הטובה יש להבין שכנגדה דרך הרעה. ואי משום דר' שמעון דאיהו כנגדה לא חזר ליאמר: שידבק בה האדם. כדי שיזכה לחיי העולם הבא: עין טובה. שלא תהא עינו צרה בטובת חבירו. שמתוך שאין עינו צרה ואין לו קנאה על חבירו ממלא שהוא שלם עמו. והרי פירשו בפרק ראשון שגדול כח הכלום. ולא עוד אלא שאפי' תלמיד חכם (ואינו) ד) [ועינו] צרה בחבירו [ל] בעולם הזה עוניו מתמלאות עמו לעולם הבא. כדאמר בהמוכר את הספינה. מדכתיב וברא ה' על [כל] מכון הר ציון ועל (כל) מקראה ענן יומם ועשן: חבר טוב. כבר פירשו למעלה וקנה לך חבר. ה) דכתיב טובים השנים מן האחד. שכן טוב. שיתגבר באחוה עמו. ו) שנאמר טוב שכן קרוב מאח רחוק. ואדם כבר שילמדו בני אדם ממעשיו הטובים שבגילין שם. [מ] ד"א שלריך אדם לחזר אחר שכן טוב מחבר טוב. שחבר טוב אינו רואה מעשיו אלא ביום. ושכן בין ביום ובין בלילה. ולמד ממעשיו הטובים יותר מחבירו: הרואה את הנולד. שמשיב אל לבו ואומר אם עושה אני דבר זה הרי הוא בא לסוף לידי כך וכך. שמתוך כך ז) הוא שם דרכיו וממשיך הפסד מלוה כנגד שכרה. ושכר עבירה כנגד הפסידה. והרי הוא אומר ושם דרך אראנו בישע אלהים. וכיולא בו א"ר חיזקא במסכת דרך ארץ. ח) אהוב את השמח. ושנא את הכי מה. ומה בכך: לב טוב. לבמים ולבריות. [נ] שהקב"ה ליבא בעי. שנאמר ט) למען תפם את בני ישראל בלבם. הא למדת שהכל תלוי בלב. ואז לא יבא לידי הקלה: שיתרחק. כדי שיגלל מדיה של נהיגה ויזכה בה לחיי העולם הבא: עין רעה. שעינו של אדם צרה בטובה של חבירו ומתוך קנאה שים לו עליו הן בלים לידי המחלוקת. וקשה המחלוקת לפני המקום. דכתיב י) חלק לבם עתה יאשמו: שבן רע. מפני שמרבה במחלוקת. ובני ביתו למידין הימנו ממעשיו הרעים יותר מחבירו שכל שעה עומד לאזנו ומוליאו להרבות רעה: אחד לזה מן (המקום) [האדם] כלזה מן המקום. שניהן שוין זה לזה. מפני [ם] שמזקיק הק' לשלם לזה מפני שנוגל זה הימנו: *י) שנא' לזה רשע ולא ישלם. דרכו של רבע שלוה ואינו משלם. והקב"ה שהוא לריך חוזן ומתן. ומרחם על הנגזל. לשלם מה שנגזל ממנו. והרי לך מדה רעה שמזקיק הק' להקן את אשר עיות. שהוא אומר לעשותו אדם עשיר והלוה מבקש לעשותו עני. כ) וכן הוא אומר עור ילדך תשי. ואני כך קיבלתי אדם אחד שלוה מן האדם ולא שילם הרי הוא כמי שלוה תחילה מן המקום. שלותו המלוה לא את זה האמין אלא לשליחו שביניהם. שהפקיד על המלוה. [ע] *כ) וכי הא דאמר בירושלמי הוא נברא דאמא תפילי. ותפקידו גביה. וכפר א"ל אנא לא הימנת אלא (למילין) [לאילן] דבריסיך. והרי הוא גוזל את אביו. להקב"ה. ואמו. לתורה. שאינו עושה פנים לתורה חבר הוא לאים משחית. לירבעם בן נבט. הקב"ה הוא קורא מקום. [פ] ומפורש בספרי ל) לפי שהוא מקומו של עולם. ואין העולם מקומו. מ) שנאמר ומתחת זרועות עולם. והקב"ה. תכף שאמו מזכירין שמו אמו לריכין לברכו. בנאמר זכר לדיק לברכה. ואומר כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלהינו: י הם אברו שלשה דברים. כל אחד מהם אמר שלשה דברים [ל] של תוכחה: נ) יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך. ואל תהי נוח לכעוס. אחת היא. שנו רבותינו ס) מלמד שכשם שאדם רואה את כבודו ירואה כך כבוד חבירו. וכשם שאין אדם רוצה להוליא שם רע על עצמו. כך לא ירצה להוליא שם רע על חבירו. ואל יהי נוח לכעוס עמו ולהוליא שם רע עליו שמתוך כך שלום ביניהן. והא למדת שגדול כח השלום: ע) ושוב יום אחד לפני מיתתו. היא שנייה. שאלו תלמידיו את ר' אליעזר. וכי אדם יודע יום שימות בו שיעשה הטובה. אמר להן וכל שכן שיעשה היום הטובה שמא ימות למחר. ולמחר שמא ימות ליום שלאחריו. וממלאו כל ימי בהטובה: והוי בתחמים כנגד אורן. [ק] אור. הוא האש. *ע) כמו חמיתי ראיתי אור. כלומר הוי יושב כנגדן. והשמש ושמע לדבריהן: והוי זהיר בגחלתן. שלא העבור על דבריהן. פ) כדכתיב לא הסור: שלא תכוה. *פ) שדברי תורה ממשלים לאש. דכתיב הלא כה דברי כאש. מימינו אש דת למו. וכשם שאש זכה אדם נהנה ומתחמם ממנו. כך אש לא זכה נכוה בו. כך הן דברי תורה. זכה קונה חיי העולם. לא זכה עורדתו מן העולם. ולמה אני אומר לך שתזהר בהן: ל) שנשיכתן נשיכת. כלומר הקשה עונשן כנשיכת שועל. שסיני [ר] דקות ועקומות. ועקילת עקרב. שדרכו לעקון מן הזנב. וכלחישת שרף. [ם] שמוליא להב בפיו בשעה שהוא לוחש. ולא עוד אלא כנחלי אש כל דבריהם. שהבל הנחלת קשה מהבל הלהב. לכך מזהירך אני שתהזר מנחלתם. [ת] ואני קבלתי לחישת שרף היא נשיכתו. שרף כשבא לישוך דרכו להיות שורק ולוחש בפיו. כדרך שעושין חוזין זה לזה.

ג' ב'. ר) אמר ליה קיסר לר' יהושע וכו' תלין נ"מ פ"ב. ושם א"ל קיסר לריב"ח בטינא וכו'. ושם ס' ע"א א"ל בת קיסר וכו' ובכתות ל"ו ע"א א"ל קיסר לרבנ"ח. ם) שהיה עוסק בתורה וגמ"ח כל'ל. ת) שלוך אמרי רבו וכו' ביהודין מ"ח ע"ב. ח) לכי ופרנסי בני אמותך מ"ק כ"ב ע"א. ב) מלינו במסכת סוכה וכו' כל"ל כ"ח ע"א. ושיין בלכות כ"ז ע"ב. ובח"ח שם ואפשר לומר דדבר אחינו מסברא לא אמרה ר"א בשם רבו כיון שלא שמע מפיו. עכ"ל ונעלם זה מבעל דבה"מ. ושיין יומא ס"ו ע"ב. ג) ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע כל"ל (דברים ל'). ד) ועינו צרה בחבירו וכו' כל"ל שיין ב"ב ע"ה ע"א מדכתיב וברא ה' על כל מכון הר ציון ועל מקראה וגו' כל"ל (ישעיה ד'). ה) דכתיב טובים השנים מן האחד (קהלת ד'). ו) שנאמר טוב שכן קרוב וגו' (משלי כ"ז). ז) הוא שם דרכיו וכו' עיין מ"ק ה' ס"א. סוטה ה' ע"ב ושם דרך וגו' (תהלים נ'). ח) אהוב את השמח וכו' משכת דרך ארץ זעמא פ"א. ט) למען תפם וגו' (יחזקאל י"ד). י) חלק לבם וגו' (הושע י'). *י) שנא' לזה רשע ולא ישלם (תהלים ל"ז). כ) וכן הוא אומר עור ילדך תשי (דברים ל"ב. *כ) וכי הא דאמר ביונשלמי כל"ל אלא לאילין דבריכך ירושלמי ברכות פ"ב ה"ג ע"ם ושיין פסיקתא רבתי פכ"ב. ל) לפי שהוא מקומו של עולם וכו' פסיקתא רבתי פכ"א. ומדרש בר"ל פס"ת. ומדרש שמ"ר פמ"ה התכי עפלה לי וכו' ומדרש תהלים מזמור ל'. ומנחומא פ' כי תשא. מ) שנא' ומתחת זרועות עולם (דברים ל"ג). נ) שנאמר זכר לדיק לברכה (משלי י'). ואומר כי שם ה' אקרא וגו' (דברים ל"ב). נ) יהי כבוד וכו' ואל תהי כו' אחת היא וכן פירש"י יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך תיתני בזמן שלא תהא נוח לכעוס. ס) מלמד שכשם שאדם רואה וכו' עיין בתדב"ע פרק ע"ו. ע) ושוב יום אחד וכו' וכי אדם יודע וכו' בבת קב"ג ע"א. מדרש קהלת פ"ט. ומדרש תהלים מזמור ל'. ובתדב"ע פט"ו. *ע) כמו חמותי ראיתי אור (ישעיה מ"ד). פ) כדכתיב לא הסור (דברים י"ז). *פ) שדברי תורה ממשלים לאש וכו' עיין מכילתא יתרו פ"ד. וכספרי פרשה זאת הברכה. ומדרש תנחומא יתרו פרשה וידבר אלהים וכו' מה דרכה של אש וכו' ופסיקתא רבתי פרשה ג'. דכתיב הלא כה דברי כל"ל (ירמיה ג'). ל) מנשיכתן כשיכת וכו' מדרש במדבר פרשה ג'. ותנחומא שם ע"ו.

נוסחת כתב יד אחר [ז] בן ערך וסימן לדבר ראובן כו' וכשאר ליתא: [ח] ואני שמעתי כו' מסדיס כ"ז ליתא: [ט] ובשהזר כו' מאבק הטו כ"ז ליתא: [י] ואע"פ כו' עד סוף המבכה ליתא: [כ] אמר לבם כו' חזר ליאשל כ"ז ליתא: [ל] בעולם הזה מתמלא תוספתו עמן: [מ] ד"א כו' מתבירו כ"ז ליתא: [נ] שהקב"ה כו' הקלה כ"ז ליתא: [ס] שקוק [לשלם] למלוה: [ע] **וכי הא כו'** דבריסין כ"ז ליתא: [פ] ומפורש בספר ילקוט: [ל] בל הוכה: [ק] כנגד אורן מיכן ואילך דבר אחד הוא: [ר] דקות ועקומות [וכן הוא בפירוש המיוחס לרש"י וע"ע ברש"י דברים ל"ב ה' ובפירושי זכור לאברהם שם. מהרא"ב]: [ש] שמוליא הגל: [ת] ואני קבלתי כו' שאין לו רפואה כ"ז ליתא:

שקורין שיפליר בל׳. כדאיתא בפרק אין מעמידין. ו) איכו נמי חיוא טרקיה. חיוויא דרבנן קא״ל דלית ליה אסותא כלל. דלא מסתייעא מילתא ז) כדמוכח בפ״ה דרלים. וזהו שנינו (כאן) [כמו] ולאיסתם לחיסת טרף שאין לו רפואה: **יא** עין רעה. שו רבותינו ח) שכשם שאדם רואה את אחיו ואת בניו בלב שלה. כך יהא רואה ביהו של חבירו. שכל המכניס עין רעה בממון חבירו מאבד את שלו. ולא עוד אלא אפי׳ את עצמו. שנאמר ורוח נכיאה תיבש גרם. ואומר ורקב עצמות קנאה: ויצר הרע. שכל הנותן מקום ליצרו למלאות תאותו טורדו מן העולם. שבני יצריס יש בו באדם יצר טוב ויצר הרע. ט) יצר הרע נכנס בו ממעי אמו. שנאמר לפתח חטאת רבץ. י) ויצר טוב לי״ג שנה משנת י״ג הייב במצות: ושנאת הבריות. שהוא קשה טורף עד שהכל שונאין אותו. מוליאין כו׳. מפני שהכל מקללין אותם. כ) ופירשו חכמים באילו הן הלוקין. אל תהי קלת הדיוט קלה בעיניך שהרי אביגלך קילל את שרה ונתקיים בזרעה. ל) [א] שנאמר הנה הוא לך לכסות עיניס ואומר ויהי כי זקן יצחק ותכהין וגו׳. ואעפ״י שיסד הקליר ותכהין עיניו. בעשן עיפם*ל). וכדמפורש באגדה. דילמא כהו מזה ומזה. מ) שו רבותינו ר׳ עקיבא אומר ואהבת לרעך כמוך. בעושה מעשה עמך אתה אוהב. ושאינו עושה מעשה עמך איך אוהב. ר׳ שמעון בן אלעזר אומר כ) בשבועה גדולה נאמר זה ואהבת לרעך כמוך אני ה׳. נאמן ליפרע ולשלם שכר. [ב] הא למדת שאין לו לשנוא את הבריות. ולכך מוליאין אדם מן העולם שנאה שבבריות שונאין אותו שמדברות עליו *כ) ומלעיגות אותו שיפטר מן העולם מתוך לעגו. ס) כדאמרי׳ בחוני המעגל. שמת על אשר לא כיבדו אותו. והיינו דאמרי׳ ע)אי חברא אי מיתתא: **יב** יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך. שתחזר אחר אבידתו כשלך. ושנו רבותינו שכמו שאדם רואה את ממונו כן יהי רואה ממון חבירו. פ) וכשם שאדם רוצה שלא יגיע שם רע ועין רע על ממונו. כן ירגיל על ממון חבירו: והתקן עצמך ללמוד תורה. *פ) שאם בא תלמיד אצלך ואמר לך שנה לי פרק אחד אם יש בידך ללמוד למדהו מיד. ואם אין בידך פטרהו מיד. ל) שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן (לך). שאינה ידועה לך. כתב במסיות. ונקוד מלמעלה לומר שאין נורסין אותו. [ג] ופ״א התקן וזרז עצמך ללמוד תורה. ולא תאמר אני היה תלמיד חכם אף אני אהיה כמותו בלא עמל ויגיעה. שבודאי אם לא תזרז והתרם בה לא הדעה. כדא׳ אם אמר ק) לא יגעתי ומצאתי אל תאמן. יגעתי ומצאתי תאמן. שאינה ידועה לך. לפיכך אין אתה יודע כלום אא״כ אתה יגע ועומל אותה: וכל מעשיך יהיו לשם שמים. דאמר מר ר) גדולה עבירה לשמה. לשם מצוה. ממצוה שלא לשמה. לשם מצוה. אלא לשם עבירה. *ר) שנא׳ בין רגליה ברע נפל שכב. וכתיב תבורך מנשים יעל וגו׳: **יג** הוי זהיר בק״ש. והפלה. אין אנו נורסין במשנה (הוי זהיר בק״ש). הוי זהיר בק״ם לומרה בשעתה כדי שהקבל עליה שכר מקיים מצוה בשעתה. ואמר מר חביבה מצוה בשעתה. ס) בת״כ אצל אם לא תשיג ידו. ובתלמוד אנו מביאין אותה במסכת מנחות. א״ר יהודה. ר) חביבה מצוה בשעתה. שמיד

בערבין מביא שלש. ואין ממתינין עד שיעשיר ויביא חמשים שעיס. א״ר שמעון חביבה מצוה בשעתה שהקטר חלבים [ה] ואברים כשירין כל הלילה ודוחין את השבת ואין ממתינין לכשיקרבו למוצאי שבת. וכך אמרו חכמים הקורא ק״ש שלא בעותה *ה) שכר ק״ש יהבי ליה [ו] שכר ק״ש בשעתה לא יהבי ליה: וכשאתה מתפלל כו׳. ה) שנא׳ בי אל. הרי דבר שי: קבע. כאדם שהדבר קבוע ונוטל חובה מפני שהמה עליו למשא וממהר להפטר ממנו. ואין זה דרך כבוד ודרך בקשה אפי׳ למלך בשר ודם. אלא עשה תפלתך תחנונים: שנאמר כי אתה אל חנון וגו׳ (ה׳). בעל תחנונים. שמתאוה לתחנונים. וגדולה היא תפלה. כמו שפירשו בפ׳ ראשון. ובפרשת ואתחנן בספרי. וכן הוא אומר *ה) גם כי תרבו הפילה אינני שומע. בתחילה יעשה: ואל תהי רשע בפני עצמך. היא הבלשית. ואל תעש דבר שהוא רע בפני עצמך. [ז] ואחה מבין בו. ואעפ״י שאין אחרים מכירין בו. כך קיבלתי: ולי נראה. ואל תהי. ואל תרשיע להיות עצמך יחיד שלא לנהג אחוה וריעות ח) לשוס [אדם] אלא עמוד בפני עצמך כאילו אתה בעצמך יחיד בעולם. וכך אנו זקוקין לפי׳ זה *ח) שאמרו רבותינו [ח] פז״ר קש״ב בפני עצמו: [ט] ואני שמעתי בשם ר״ת. אל תהי רשע. אל החזיק עצמך כרשע. כדא׳ בפ״ק דקידושין ב) לעולם יראה האדם את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב. עשה מצוה אחת אשריו שהכריע אותו ואת העולם לכף זכות. כי כשאדם מחזיק עצמו כרשע מחשב לבלתי עשות עוד לדקה. שבור שלא יועיל לו והרשיע **יג** מדלו. והא דאמר בפ׳ המפלת ג) הוי לדיק ואל תהי רשע. ואפי׳ כל העולם כולו אומרים עליך לדיק הוי בעיניך כרשע. שכי קאמר כדי להחזיק בירחתך ולהטיב דרכך יותר ויותר. ת׳: **יד** הוי שקוד. [י] תגייסין שתהן לבך ועיניך במקרלות שבתורה שהמיעים פוקרין בהן כדי שתדע להשיבו כדי שהשיב את אפיקורוס. ד) בכל ישראל יש להם חלק נחלקו בו חכמים. יש מפרש זה המבזה תלמיד חכם. ויש מפרש זה המנלה פניס בתורה שלא כהלכה. כגון מנשה בן חזקיה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי: אפיקורוס. לשון הפקר. כגון עוף וגביהה ה) נאכלים [כ] באפיקומן. ליסטים. ליסטים. אפוטרופוס. בכולן הסמוך לתיקון הסם. ובפ׳ אחד דיני ממונות. א״ר יוחנן ו) לא שנו אלא אפיקורוס גוי אבל אפיקורוס ישראל כל שכן דפקר פפי: ודע לפני מי אתה עמל. הרי הסמייה השב אל לבך כמה גדול מי שאתה [ל] משתכר במעשיך כל מה שתוכל. כדי שתשא חן וחסד בעיניו והוי ירא מלפניו: ומי בעל מלאכתך. והוי יודע מי הוא שאתה עושה מלאכה עמו הוא הקב״ה שיש בידו ספק לשלם לך שכר מעשיך כי הוא אל אמונה ואין עול. שמשלם שכר פעולה לפועליו באמונה. וזו היא הבטיחות. והיא סוף בבא. ואין כתיב [מ] במצוות ונאמן הוא: **טז** היום קצר. ימי חייך בעולם הזה. ז) דכתיב ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואומר כלומר שנינו כמו הנה. והמלאכה של תורה מרובה. ואי אפשר לשמותה בכדי חייו אלא א״כ [כ] דוחק את השעה. לפיכך יתגדל לעסוק בתורה כמה שיוכל. כדי שיטול [ס] שכר הרבה. לפי מה שהיא מרובה שכרה הרבה:

והפועלים

ו) איכו נמי חיוא טרקיה. ע״ז כ״ז ע״ב. ז) כדמוכח בפ״ה שבלים וכו׳ שבת ק״י ע״א. ח) שכשם באדם רואה וכו׳ עיין אדר״נ פא״ז. ופי״ז. שנאחר ורות נכאה וגו׳ (משלי י״ז). ורקב עצמות קנאה (שם י״ד). ט) יצר הרע נכנס וכו׳ סנהדרין נ״מ ע״ב. שנאמר לפתח חטאת רבץ. כגון כל״ל (בראשית ד׳) ועיין ירושלמי ברכות פרק ג׳ ה״ה. י) ויצר טוב לי״ג שנה וכו׳ אדר״נ פא״ז ועיין מדרש קהלת פ״ד טוב ילד מסכן וחכם זה יל״ט ולמה נקרא שמו ילד כי אין מזקנו לאדם אלא מכן ״ג ולמעלה וכו׳ ובמדרש תהלים מזמור מ׳ פסוק אודה ה׳ בכל לבי וכו׳. ועיין מדבר״ר פנ״ב. ומנחומא נח פסוק ויעש נח כרם כ) ופירשו חכמים באלו הן הלוקין אל תהי וכו׳ ליתא שם רק בתגילה מ״ו מ״א. ובשם כ״מ ע״א ב״ק ל״ב מ״א ע״ב. ל) שנאמר הנה הוא לך וגו׳ (בראשית כ׳). ואומר ויהי כי זקן יצחק וגו׳ (שם כ״ז) *ל) כן הוא לשון הקליר במוסף יום א׳ ר״ה. ועיין בתנחומא תולדות ס״ח. וברש״י שם. מ) שנו רבותינו וכו׳ ואהבת לרעך כמוך (ויקרא י״ט). בעושה מעשה עמך וכו׳ אדר״נ סוף פרק ל״ח. כ) בשבועה גדולה נאמר זה באדר״נ שם הנוסח בשעה של גדולה נאמר דבר זה. ואין לו ביאור. והגר״א הגיה בשהיה גדולה נאמר דבר זה. ונוסחת המש״ו היא הנוסחת *כ) ומלעיגות כל״ל. ס) כדאמרינן בחוני המעגל וכו׳ תענית כ״ג ע״א ס) אי מבכותא לו מיתותא כל״ל. פ) וכשם שאדם רוצה וכו׳ אדר״נ פי״ז ע״ב. *פ) שאם בא תלמיד אל וכו׳ שם. ל) שנאמר אל תאמר לרעך לך ושוב ומחר אתן כל״ל. ק) לא יגעתי ומצאתי וכו׳ עיין מגילה ו׳ ע״ב. ר) גדולה עבירה לשמה וכו׳ זוהר כ״ג ע״ב. הוריות י׳ ע״ב. ועיין בברכות ס״נ ע״א אפילו לדבר עבירה. ובאדר״נ פי״ז ובמוספות רמיז״ח. *ר) שנאמר בין

רגליה וגו׳ (שופטים ה) וכתיב תבורך וכו׳ (שם). ש) כמו״כ אצל ואם לא תשיג ידו וכו׳ כל״ל והוא בחו״כ פרשה ויקרא. ועיין מנחות פ״ב ע״א ס״ר שמעון בא ורואה כמה חביבה מצוה בשעתה וכו׳ ושם ליתא הא דר׳ יהודה במיד בערבין מביא שלש ובו׳ והוא בתורת כהנים שם בשם ר״א אומר חביבה מצוה בשעתה שמיד בערבין מביא שלש ואין ממתינים לו עד שיעשיר ויביא חמשים שעיס. וגרס ר׳ יהודה אומר וכו׳ כגילבת הטוספתא בפ״ב דערבין. ועיין ערבין י״ז ע״ב. *ש) שכר קריאת שמע יהביה ליה וכו׳ עיין ברכות ט׳ ע״ב. ושם י׳ ע״ב. ושם כ״ו ע״א. ת) שנאמר כי אתה אל חנון ורחום אחך אפים ורב חסד ונחם על הרעה בל״ל (יונה ד׳) וכן צריך לתקן לשון הכתוב המובא במשנה שבמשיות פ״ב משנה י״ג. ובאדר״נ פי״ח. *ת) גם כי תרבו תפלה וגו׳ (ישעיה ח׳). ת) לשוס אדם אלא וכו׳ כל״ל. *ת) שאמרו רבותינו פז״ר קש״ב בפני עצמו. לאם הבנה ד׳ ע״ב. יומא ג׳ ע״א ומאמרי מקומות. ור״ל שיתן לדבר כמו שם כל אות מורה על ענין בפני עצמו כמו כן אל תהי עומד בפני עצמך בלי התחברות לשוס אדם. ב) לעולם יראה האדם א״ש וכו׳ כל״ל קידושין מ׳ ע״ב. תוספתא פ״ח דקידושין ע״ב. ג) הוי לדיק ואל תהי רשע וכו׳ כלה ל׳ ע״ב. ועיין בערוך לנר שם שהקשה קושית המחבר ותירץ כענין תירוצו. ד) בכל ישראל וכו׳ פירש בערוך כל ישראל נחלקו בו חכמים וכו׳ עיין סנהדרין ל״ט ע״ב. תלמיד חכם כל״ל. בתגדות של דופי כל״ל שם. ה) נאכלין באפיקומן כל״ל תוגין ק״ד ע״ב. ו) לא שנו אלא אפיקורוס גוי וכו׳ סנהדרין נ״ח ע״ב. ז) דכתיב ימי שנותינו וגו׳ (תהלים ל) כלומר שנינו כמו הנה (שם) ועיין מדרש תהלים ק״ע פסוק

נוסחת כתב יד אחר [א] שנאמר כו׳ מזה כ״ז ליתא: [ב] הא למדת כו׳ אל תאמן כ״ז ליתא: [ג] ופ״א התקן כו׳ אל תאמן כ״ז ליתא: [ד] חביבה מצוה בשעתה שמיד מביא עשירית האיפה ואין ממתין עד שיעשיר ויביא כשבה ושעירה רי אלעזר אומר חביבה מצוה בשעתה. שמיד: [ה] ואיברין קריבין כל הלילה: [ו] שכר מצוה נח יהבי ליה: [ז] ואתה מבין בו שהוא רע: [ח] פז״ר קש״ב בפני עצמו: [ט] ואני שמעתי כו׳ יותר ויותר כ״ז ליתא: [י] תגייסון כו׳ להשיבו כ״ז ליתא: [כ] באפיקומן ולשון יון הוא ואפיקרס אפיקרין: [ל] משתכר אלו וסתכר שתעשה כל מה: [מ] במשניות נאמן בעל בריתך: [נ] דוחק את עצמו: [ס] שכר לעתיד לבא:

והפועלים עצילים. ואין לומדין תדיר. ואף בעל הבית שהוא הקב"ה שאתה משתכר עמו דוחק. (ואינו) מוצא לעשות במלאכתו. ומכריז ואומר לא ימוש והגית בו יומם ולילה. ואתה זקוק לדון אחר דברו ולמהר עצמך: **הון** הוא היה אומר. ר' טרפון: לא עליך המלאכה לגמור. כלומר מעפ"י שהיוס קצר והמלאכה מרובה אל יפול עליך לומר שאם לא תגמור את כולה לא תטול שכר. ותעמוד יושב ודומם שלא הוכל לגמור. לפי שלא עליך המלאכה לגמור אלא כל אשר תיכל לעשות בכוחך עשה. שהה כמה שאיפשר לך לשבול והיטול שכר כנגדו: ולא אתה בן חורין ליבטל. שלא תלמוד אחרי באין עלי המלאכה לגמור אהא אשב ובטל. שאין אתה בן חורין ליבטל ממנה. שעל מנת כן הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים. לקבל תורתו ומצותיו. ועסוק בה. שאם למדת תורה הרבה מתנין לך שכר הרבה. ונאמן היא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך. שאין מלאכתו דומה למלאכת בשר ודם. בשר ודם ח) כשהוא עושה אגרית בעבדיו מכיון שמלאכתו מוטלת על העבד חובה שוב אינה מוטל עליה שכר אבל הקדוש ברוך הוא אינה כן שהיא חובה ומוטל שכר: ודע מתן שכרן של צדיקים. ואין לך לדעת כמה גדול מתן שכרן של צדיקים. לעתיד לבא. כדי שיקחך לבך לעשיק בתורה. ט) [ע] שנאמר מה רב טובך אשר צפנת ליריאיך פעלת לחוסים בך נגד בני אדם. [פ] א"ר יהושע בן לוי שני בעלי כדכוד יש בגן עדן כו'. כך מתחיל פרק גן עדן. ומתריע בחופות הצדיקים וכבודם גדול לעתיד. עניין אחר ודע מתן שכרן. כלומר אל ישיאך לבך לבלתי עסוק בתורה. ולומר אני רואה אותם שאינן עוסקין ומלאים כל טוב ואתה הטרח לריק. אלא תאמר כך. שנאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר ולא יקפח שכרך. כי מתן שכרן של צדיקים אינו אלא לעתיד לבא:

פרק ג א הסתכל. התבונן בהם וטוב לא תעלה על דעתך להיזקק לעובדי עבודה: מטיפה סרוחה. היא שכבת זרע. שהיה כדיי לירלות: לבקום עפר ריבה ותולעה. [א] שנאמר א) כי עפר אתה ואל עפר תשוב. ואומר כי אנוש רמה וכן אדם תולעה. ומעתה לא יעלה על לבך ליטול עטרה לעצמך לעשות עצמך חפצי מן המלות. לפי שאינך כדיי ליטול שררה. ואם על כל זאת. הגבר עליך יצרך הוי מסיב אל לבך: לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון. מעשיך. הוא שהכל לפני לו ומי איפשר לך להשמט ממנו: *ב) ושלשתן מוציאים בויקרא רבה ממקרא אחד. וזכור את בוראך בימי בחורותיך. קרי ביה בארך. בורך. בוראך. בארך. הוא שכבת זרע שנוצר בבאר. בורך. הוא הקבר. בוראך הוא הבורא. כמשמעו. בורא עולם ה': **ב** סגן הכהנים. ב) ואת כהני המקדש. מתרגם וית סגן כהניא. והוא שני לכהן גדול. לשון פחות וסגנים. הוא הכהן המתוקן לעמוד תחת כהן גדול ביום הכפורים אם יארע בו פסול. לפי שכל עבודות יום הכפורים אינם כשירות אלא בכהן גדול. וכך שניו בפ' אחרון דשריות. למה סגן הכהנים ממונה שאם יארע פסול בכהן גדול ונכנס זה ומשמש תחתיו: בשלומה של מלכות. אפי' באומות העולם: שאלמלא מוראה. מפיק ה'. שאילולי לא היתה יראתה של מלכות עליהם אם אל רעהו חיים בלעו. היינו בולעים אחד את חבירו כשהן חיים. ולשון המקרא הוא *ג) נבלעם (חיים) כשאול חיים. וכן הוא אומר ודרשו את שלום העיר ונומר. כי בשלומה יהיה לכם שלום. שיהיה עליכם מורא מלכות. שמתוך כך בני המקום שלומים זה עם זה ואינם מתגרים זה בזה. ושלום בכל עבדיו שלא יבטחו למרוד בו: ובמצוות מדוייקות כתיב חיים בלעו: [ב] שנאמר ובמושב לצים לא ישב. ומיעוט לצים שנים. וסמיך ליה כי אם בתורת ה'

חפצו. מי שחפצו בתורת ה'. זהו שבמושב לצים לא ישב. הא אין חפץ בתורת ה' הרי זה ישב במושב לצים. הא למדת שמצלן עליהם כאילו ישב במושב לצים כשאין ביניהם דברי תורה: אבל שנים שיושבין ועוסקין בתורה שבינה שרוייה ביניהם שנאמר איש אל רעהו. הרי כאן בינים: ויקשב ה' וישמע. הרי שהשכינה שרוייה ביניהם. ויושבין אינו דוקא. ומה שמצינו במצוות ומנין אפי' אחד. כו'. אין אנו נורסין דבר זה במשנת ר' אפרים ואחר מצוות מדוייקות. אלא מסיים לירלו ה' ולחושבי שמו. [ג] ולפי מה שכתוב בקצת מצוות לא תיקשי בהדי הסיא דאמר בכמה דוכתי. ג) חרב אל הבדים ונאלו. חרב על שונאיהן של ישראל*ג) שיושבין [ועוסקין] בתורה בד בבד. והיכא דאיפשר אמרי' חרב על הבדים. ודלא איפשר קובע לו שכר: נטל עליו. נחה עליו רוח ה': וידם. לשון המתנה. כי נטל ולקח עליו שכר פעולתו: **ג** מזבחי מתים. הקרובת ע"ז ד) דנפקא לן בפ' אין מעמידין שאסורה בהנייה משום דאיתקש למת. שנאמר וילמדו (ישראל) לבעל פעור. ויאכלו זבחי מתים. כי אלהי העמים הכל הם ואת המתים הם עובדין. אבל אנו עובדין להקב"ה שהוא אלהים חיים וקיים לעולם ומלך על כל. והתם קבעו ומת נופיה מנא לן. נמר שם שם מעגלה ערופה. ועגלה ערופה כפרה כתיב בה כקדשים: [ד] ויש תימה דבלא ג"ש דשם שם איתסר מת בהנאה. ה) כדאמר פ' נגמר הדין. מפני מה אמרו מת אסור בהנאה כדי שלא יעשה אדם מעור אביו ואמו שטיחין לאמור. וי"ל דמקרא ומסברא קחזינן ליה: וג"ל לתרץ. דאי מג"ש הוה אמינא עגלה ערופה נופה. אפי' כי מקשת להומרי כל הקדשים. עור העולה לכהן לו הויה. וכי אתיא לגזירה שוה בשם שם. הוה אמינא דעור המת מיהא ליסתרי. דכל בשרו הוא דמיתסר מגזירה שוה. אבל עורו מותר. אתו רבנן וגזרו עליו בנגמר הדין. מיהו הא קשיא לי. למה לי למיחזי בעגלה ערופה מדכתיב בה כפרה. תיפוק לי משם דמשתמע שם תהא קבורתה. כדאיתא בסוטה. ושוב תי' לי. כי כתב בה כפרה וילפת לה מקדשים. מאי חזית דילפת לה מקדשים האסורין. גילף מקדשים המותרין. כגון בשר שלמים. ודם נאחר זריקתו. כדאמר בכל שעה. ואימא דעגלה ערופה תשתרי בהנאה לאחר עריפתה. ואפילו הימא דשאני הכא דגלי קרא הערופה. כדאמר בשאלי כל הבשר. אי נמי משום דלאומרא מקשינן ולא לקולא. כדאמרינן ברים יבמות. גבי אחות אשה. הא חינא. אלא מהא תיקשי. כיון דכתב שם תהא קבורתה משמע. דאפילו העור שלה איתסר בהנאה. ואילטריך אע"ג דכפרה כתיב בה בקדשים משום דכל הקדשים עורן מותר אלטריך שם תהא קבורתה. לאיסרה. ח"כ ההיא דנגמר הדין למאי כן אלטריך מעגלה נפקא לאיתסר אפילו עור. והשתא איתא דמת אסור בהנאה יש תימא להאי כן אלטריך למעוטי מונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם גבי בור. מוהמת יהיה לו. אימעט אדם. דילא אדם מת שאין המתה שלו לעולם דהא איתסר בהנאה. וא"ע: *ה) בי כל שלחנות מלאו קיא צואה בלי מקום. [ה] שתה שלחנות יש בהן ג' לזימון. מלאו קיא לואה. הרי הן כמי שמלאו תקרובת ע"ז. שהוא משוקץ ומתעב ומגואל בקיא לואה. אימתי בלי מקום בזמן שאין מדברין בעסקי הק' שנקרא מקום. והרבה יש במשנתיו. וכן ו) והניף ידו אל המקום ואסף (את) המצורע. [ו] וכן ויפגע במקום. ולכך חשוב תקרובת שהשלחן קרוי מזבח. ולחם שעליו תקרובת כמפורש למטה. והרי בזמן שאמרו עליו דברי תורה השלחן חשוב מזבח כפרה. [ז] והלחם קרבן בשר. וכשלא אמרו עליו דברי תורה הוא ל. ואין אתה קורא בו תקרובת הקב"ה על כורחך חשוב הוא תקרובת ע"ז. כמה שנאמר

פסוק גר אנכי וגו'. ת) כשהוא עושה אגרית וכו' עיין נדרים נ"ב ע"א מפני שעשה אגרייתא וכו' וסופה י' ע"א דלא רבא וכו'. ט) שנא' מה רב טובך וגו' (תהלים ל"א).

א) כי עפר אתה וגו' (בראשית ג'). ואומר כי אנוש רמה וכן אדם תולעה כנ"ל (איוב כ"ה). *ב) ושלשתן מוציאים בויקרא רבה פי"ח ע"ב. ועיין ירושלמי סוטה פ"ב ה"ב. ומדרש קהלת פרשה י"ב. ומס' ד"א פרק בן עזאי. ג) ואת כהני המקדש (מלכים ב' כ"ג) שאם יארע פסול בכ"ג וכו' עיין הוריות י"ג ע"א. *ג) נבלעם כשאול חיים (משלי א'). ודרשו את שלום העיר וגו' (ירמיה כ"ט). ג) חרב אל הבדים ונאלו כנ"ל (ירמיה נ'). *ד) ביושבין ומוסקין בתורה בד בבד כנ"ל בברכות ס"ב ע"ב. תענית ז' ע"א מכות י' ע"א. ד) דנפקא לן בפרק אין מעמידין וכו' ע"ז כ"מ ע"ב שנא' וילמדו לבעל פעור ויאכלו זבחי מתים כנ"ל (תהלים ק"ו) והתם קבעי וכו' פ"ש תוס' ד"ה אתיא שם שם וכו' ותוס' ד"ה כפרה (בראשית כ"ח). ה) כדאמר פרק נגמר הדין. לפניו ליתא בהאי לישנא. ועיין שם מ"ז ע"ב. ובמס' נדה כ"ה ע"א ובסוס שם ד"ה שמא יעשה וכו' ותוס' מולין קכ"ב ע"א ד"ה שרות וכו' ותוס' זבחים פ"א ע"ב ד"ה ובמריפה וכו' וא"ת בפרק הפרה דמרפינן שור פטולי המוקדשים שנפל לגוב משום דכתיב והמת יהיה לו מי שמתה שלו הרי המתה שלו כדמתן (ק"ב ע"ב) דיאותו הכהנים בשורו וכו' וע"ע דלא סתיר ר"ע אלא היכא דשמתו דסתם מותר גם הטור אבל אם מת הטור ג"כ אסור. וכן כתב רש"י שם ק"ד ע"א ד"ה דאפילו בגבולין וכו' אבל אם מת שורו אסור וכו' ואין כאן מקום להאריך בזה. ועיין תוס' ב"ק י' ע"א ד"ה שהשור וכו' ובשמ"ק שם. ובשו"ת חכם צבי סי' קל"ז. ועיין תוס' שבועות מ' ע"א ד"ה משמתין וכו' ובשו"ת הרשב"א סי' שם"ה. ובמ"ל בכמה"ס ה' אבל פי"ד הכ"ת. ועיין בביאור הגר"א יו"ד סי' שמ"ט סק"ב. *ה) כי כל שלחנות וגו' (יחזקאל כ"מ). ו) והניף ידו אל המקום ואסף המצורע (מלכים ב' ה'). וכן ויפגע במקום (בראשית כ"ח). העורכים

נוסחת כתב יד אחר [ע] שנאמר עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו ואומר: [פ] אין יהושע כו' לעתיד לבא כ"ז ליתא: [א] שנאמר כי תולעה כ"ז ליתא: [ב] יש מצוות בכתוב בהן סניו יושבין ויש שאין בהם ביושבין שנאמר: [ג] ולפי כו' פשוטה כ"ז ליתא: [ד] ויש תימא כו' מיתסר בהנאה וא"ע כ"ז ליתא: [ה] [סתם שולחנות יש בהן ג' לזימון כ"ב הרא"ש. הרא"ב]: [ו] המצורע כך הבלתי מפי אבא מארי זצ"ל והרי בזמן [ז] והלחם הכשר בקרבן:

שגא׳ *ו) הערכים נגד שלחן: באילו אכלו משלחנו של מקום. ז) [ח] שנא׳ וידבר אלי וגו׳. כיום המקרא הוא (במסכת) [במרתות] יחזקאל. ומשמע שדברו אליו בדברים הללו של תורה. ולכך נקרא שלחן אשר לפני ה׳. כך קיבלתי: ולי נראה כמו שפירשו חכמים במסכת חגיגה. בסופו. שבעיגין המזבח הכתוב מדבר. ופרשו חכמים *ז) פתח הכתוב במזבח וסיים בשלחן אלא לומר לך בזמן שבית המקדש קיים מתכפר אדם על המזבח. וכשאין בית המקדש קיים אדם מתכפר על ידי שלחנו. שמאכיל ומשקה העניים. ולכך נקרא השלחן מזבח. שהשלחן ומזבח שוין. ואם השלחן חשוב מזבח. הלחם שעליו קרוי תקרובת המקום. והאוכל עליו הרי הוא כנוטל פרס משולחנו של מקום שהוא דרך כבוד: **ד** הניעור בלילה. אפילו בבית. מאחר שאינו עושה שום מלאכה: והמהלך בדרך. ואפי׳ ביום. וביחידי אע״פ עוסקין בשמיהם. אבל אין אנו נורסין אותו במשנה דווקנית. הניעור בלילה יחידי. משתכן. לפי שמזיקין ההולכים בלילה פוגעין בו. [ט] פעמים שאין מרחיק עלמם ופוגעים ברוחה בהם. כגון אילו שקורין פיאם. והן מעויות במדברות. מקום שאין בני אדם רגילין. כאותה שאמר ר׳ יוחנן במדרש קהלת. כל הדרך בחזקת סכנה. והואיל וכן אע״פ שיש בידו תורה הרי זה מתחייב בנפשו. כאותו שאמרו חכמים ח) היכא דשכיחא הזיקא שאני. כדכתיב ויאמר שמואל איך אלך ושמע שאול והרגני: וכן המפנה לבו לבטלה. שמבטל מדברי תורה ועוסק בדברים בטלים. מפני שעשה גופו חולין למזיקין. ואפי׳ בעיר וביום יש לו לדאג. מאחר שאין תורתו משמרתו מי ישמור עליו. [י] ולא עוד אלא מחמת בטילתו. הוא נכשל בדבר תורתו ונעדר מן העולם. ונורם גלות לבניו. שנאמר *ח) והבכח תורת אלהיך אשכח בניך גם אני: **ה** [עול מלכות]. לא מלאתי. מפורשת דבר זה. וכ״ל ט) כדאמרי׳ בהשותפין שרלו. מנדה בלו והלך לא שליט למירמא עליהן. מיכן שאין מעילין תרומות ומסים על תלמידי חכמים. שמאחר שהן עוסקין בתורה מעבירין מהן עול מלכות של רומים. *ט) ובבבא קמא אמרינן דפרדכת מסייע מתא. אבל רבנן לא מסייעי מתא דהן שומרי העיר ע״י תורתם: ועול דרך ארץ. שאינו צריך לטרוח אחר מזונותיו. שהרי מן השמים מזמנין לו פרנסתו: אבל הפורק ממנו עול תורה. כמו עמי הארץ. גוזרין עליו עול מלכות. י) כי היא דמי כלילא. דשדו אעבריא. בהשותפין וערוך כולהו עמי הארץ. משום דרבנן לא הוו מסייעי להו. דליזה לדמי כלילא. מ״ר ראיתם שאין פורענות בא לעולם אלא בשביל עמי הארץ. והיא דפ״ק דע״ז. *י) דליעבד עבריא קלגיא. בת חורין. לקי מעמי הארץ וגויס קאמר. דמדרבנן לא אילטריך דהא מיפטרי. כדאיתא בהשותפין: **ו** בעדת אל. בעדה שנתאספו לשמו הכתוב מדבר. ומיין לעדה שהיא עשרה. כ) שנא׳ עד מתי לעדה הרעה הזאת. יצאו יהושע וכלב. הרי הן עשרה: מניין אפי׳ חמשה. *כ) שנא׳ בקרב אלהים ישפוט. הרי אלהים האמור כאן לשון ב״ד. כמו אלהים לא תקלל. דמתרגמת דייניא. ואשר ירשיעון אלהים. וכן פתרון המקרא. אלהים נצב בעדת אל. וגם נצב ועומד בקרב אלהים ישפוט. עם הדיינין. בשעה שישפטו. וכ׳ אלפתא בשיטת [כ] ר׳ אמרה. דת״ר דיני ממונות בג׳. רבי אומר בה׳: מניין אפי׳ בג׳ שנאמר ואגודתו וגו׳. בשביל אגודת הצדיקים שיש לו להקב״ה בארץ יסדה לארץ. ואיזה אגודה ג׳. [ל] ל) כמו שמצינו אגל לגב. פשיטא תלתא הוי אגד. וכן אגל אגודת אזוב. ג׳ גבעולין. *ל) וכן שנו רבותינו. הא למדה שלשה שישבו ועסקו בתורה מעלה עליהן כאילו משית אגודה לפני הקב״ה: מניין שאפי׳ שנים. שנא׳ אז [מ] נדברו. ואין כתוב יותר במשנה: אזכיר את שמי. כל מקום שמדברין בו בדברי תורתי לכשאזכיר שם את שמי אבא אליך וברכתיך. לך המדבר. מאחר שכתב לשון יחיד למדנו שביחיד הכתוב מדבר. וכפ׳ ראשון דברכות מפרש מ) שיש הפרש בדבר. שהאחד דבריו אינן נכתבין. ושניים דבריהם נכתבין. וג׳ משיב בו ב״ד בא שכינה [נ] על ידם: **ן** ר׳ אלעזר בן יהודה איש ברתותא. במשניות [ס] כתיב אים ברתותא. ובמכילתא בפרשת ויושע שניהו אים כפר תותא. ואלמלא שנקוד כך במשנה הייתי אומר שמכפר תותא הוא: *מ) וכן ברוך הוא אומר כי ממך וגו׳. מקרא הוא בדברי הימים. כשהתנדב דוד ושרי ישראל הכסף והזהב לבית המקדש הודה להקב״ה על רוב הנדבה. ואומר וכי מי אני ומי עמי כי נעצר כח להתנדב כזאת. כי ממך הכל ומידך נתנו לך. [ע] כלומר הדין עליו לתת לך כי מברכתך נתת לו וממנה נתנו לאדם ביחד. וכתיב בתריה ה׳ אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה וגו׳. כלומר שמור לבם של ישראל לעולם שיהו מזורזין ליתן לך ממה שנתת להם. כמו שהן עכשיו מזורזין לנדבת ביחד נתנו. כמו נתנו: כ) [פ] ר׳ יעקב אומר המהלך בדרך. יחידי. ל״נ. אלא אפי׳ בחבורה. ואפי׳ בעיר. ולא הפש דרך זה אלא מפני שאילו מלויין בדרך. ואדם עשוי להפסיק כדי להסתכל בהן ומפסיק ממשנה ששונה בה: ניר. משקלרו את התבואה מהפכין את הקרקע על ידי חריסה מפני שנפרשין העשבים שם ועכשיו מעלין שרשיהן. ומתייבשין שלא יגדלו עם התבואה. לשנה הבאה. והוא קרוי ניר. והוא שאמר הכתוב (ירמיה ד׳) נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים. וכ׳ קורין להם קרדוס. ויש לועזין שנבר״א: מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו. הרי הוא כמי שמתחייב בנפשו. כלומר שאף בעון מועט כזה קרוב הוא להיתפס ולהתחייב בו. הואיל ופסק מדברי תורה לעסוק בשיחת חולין. שנאמר (איוב ל׳) הקיטפים מלוח על שיח שרש רתמים לחמם. שנקרפים בגחלי רתמים בגהינם. [ק] לאותם שפוסקין מדברי תורה שיתנו בלוחות. עלי שיח בשביל שיחת חולין. שורש רתמים לחמם. *כ) שמאכילין אותן גחלי רתמים. [ל] ייגברא״י. והרי כאן (בית) ב׳ פורענויות מרירת עשב המר. וסריפת הנשמה. ולאו מקרא דייק גחלי. אלא בשהם מאכלם של רשעים בגיהנם חס הוא כגחלים: הקוטפים. לשון (דברים כ״ג) וקטפת מלולה. לא הבלר (ויקרא כ״ה) מהרגש לא הקטוף: ויש אומרים לכך נקט גחלי רתמים. שמשפט רשעים בגיהנם ס) יש מהן כי הולעתם לא תמות. ואשם לא תכבה. כדאמר בארבעה ראשי שנים (ע״ז). ואפי׳ לאותן שתכבה אשם. שהא מיהא לבנות. וגחלי רתמים שוהין לבנות. כדאמר בבבא בתרא בהמוכר את הספינה.*ס) אמר רב אשי (אישתבע) [אישתבע] לי רב הונא בר נתן כו׳. ואין לומר דהא עלי שיח מתפלה קאמר דאמרו משום דפיסק מדברי תורה להתפלל יחוד בגחלי רתמים נמי דאלו שפיר עבד ותפילתו הוגבה מיהו אין מאכילין אותו גחלי רתמים. הילכך על כורחא עלי שיח. שיחת חולין קאמר. וחס ושלום ולא דיבר הכתוב [ר] בדבר כזה. לפיכך הוא אומר כאילו מתחייב בנפשו. ולא מתחייב ממש. דהוה ליה למימר הרי זה מתחייב בנפשו. ויש לפרש. לפי שנאמר (דברים ו׳) ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך. וכתב (משלי ו׳) בהתהלכך תנחה אתך בשכבך תשמר עליך. שכל זמן שאין אדם מסיח עצמו מדברי תורה תורתו משתמרת עליו. וזה הואיל והסיח דעתו ממנה קרוב היה להתחייב בנפשו. [ש] משום שכתוב (שם כ״ג) התעף עיניך בו ואינו. ואית דגרס הרי מתחייב בנפשו. כלומר מסתכן בעצמו. שמאחר שפסק מדברי תורה מיהה רשות לשטן להזיק: **ן** ע) תלמיד חכם שהוא יושב ושונה ושכח דבר אחד ממשנתו.

שהסיח

*ו) הערכים נגד שלחן (ישעיה ס״ה). ז) שנאמר וידבר אלי וגו׳ (יחזקאל מ״א) פיוס המקרא הוא במרתות יחזקאל כנ״ל. *ז) פתח הכתוב במזבח וכו׳ עיין חגיגה כ״ז ע״א והלשון משונה. מ) היכא דשכיח הזיקא שאני פסחים מ׳ ע״ב. כדכתיב ויאמר שמואל וגו׳ (שמואל א׳ ט״ז). *מ) שנאמר ומשכח תורת וגו׳ (הושע ד׳). נ) כדאמרינן בהשותפין וכו׳ ב״ב מ׳ ע״א. מנדה בלו והלך וגו׳ (פרשת ז׳). *נ) וכב״ב כמי אמרינן דפרדכת וכו׳ כנ״ל והא שם נ״ה ע״ח. י) כי היא דמי כלילא דשדו וכו׳ כנ״ל ב״ב מ׳ ע״א. *י) דליעבד עבריא קלגיא וכו׳ ע״ז י׳ ע״א. כ) שנאמר עד מתי לעדה הרעה הזאת (במדבר י״ד) ועיין ברכות כ״א ע״ב. ומגילה כ״ג ע״ב *כ) ועיין גיטין מ״ג. ובתוס׳ וכתוס׳ סוכה י״ג ע״א ד״ה בשלם וכו׳ ועיין נתוי״ע. כמו אלהים לא תקלל (שמות כ״ב). אשר ישיעון אלהים (שמות כ״ב). דת״ר ג׳ דיני ממונות וכו׳ סנהדרין ג׳ ע״ב. ל) כמו שמצינו אגל לגב וכו׳ אגל אגודת אזוב וכו׳ עיין סוכה י״ג ע״א. מגמות כ״ז ע״א. ל) וכן שנו רבותינו הא למדת וכו׳ אדל״ב פרק מ׳. מ) שיש הפרש בדבר וכו׳ ברכות ו׳ ע״א. *מ) וכן בדוד הוא אומר כי ממך וגו׳ (ד״ה א׳ כ״ע). נ) ר׳ יעקב אומר המהלך בדרך וכו׳ וכן הוא הגירסא בספר מד״ש. ובאמת שלפנינו הגירסא ר׳ שמעון אומר המהלך בדרך וכו׳ וכתיב לגירסא זו מצאתי פרשה שלא לך דף קס״ב מלן דפסק יתפסק וכו׳ מלן דפסק מלין דאורייתא על מלין בעלין וכו׳ ע״ש. והובא בספר מ״ש. נ) במכילין אותן גחלי רתמים וכו׳ תגינה י״ח ע״ב. ס) יש מהן וכו׳ כ״ה י״ז ע״א. *ס) אמר רב אשי אישתבע לי רב הונא בר נתן כנ״ל כן הוא גירסת המחבר אלא שבשתבע. וכן הובא בדק״ס אישתבע לי תחת אמר בגמרא שלפנינו ב״ב ע״ד ע״ב. ע) תלמיד חכם שהוא יושב ושונה וכו׳ משומש מגירסת המשנה שלפנינו. ועיין מגמות ל״ע ע״ב.

הרי

נוסחת כתב יד אחר [ת] שנאמר וידבר אלי וגו׳ ובשם בעלון וכשאר ליתא: [ו] פעמים שהם נאים ופוגעין: [ז] ולא עוד כו׳ דהא מיפטרי כדאי בהשותפין כ״ז ליתא: [ח] בשיטת ר׳ אמרה שהיה אומר דיינים בחשבון: [ט] כמו שמצינו כו׳ לפני הקי כ״ז ליתא: [י] מדברו ירחי ס׳ אים אל דעתו מיין לאחד שנאמר אזכיר את שמי בכל מקום שאדבר בדברי תורה אבא אליך וברכתיך: [כ] על ידם עבירה מקדמות: [ס] בשאיזה כו׳ הים כפר הותא כ״ז ליתא: [ע] כלומר כו׳ כמו נתנו כ״ז ליתא: [פ] ר׳ עקיבא אומר המהלך בדרך ואפילו שדרך בני אדם לרחות אנה ואנה ומפסיק ממשנתו ואומר כה אנה אילן זו ומה אדה שדה זו: מי כוח כדה קשרה וחרוסה כדי שלא יתקשה ובלע״ז אלבינ״ן [ל״ל קרדוס״ן דיסטלן] ויש לועזין שנבר״א: [צ] ייגברא״לי ולכשאלדע״כ): [ק] לאותם כו׳ שיחת חולין קאמר כ״ז ליתא: [ר] בדבר מועט כזה: [ש] משום כו׳ להזיק כ״ז ליתא:

שהסיח דעתו ממנה מלחזור עליה עד שישכחה: ושמור נפשך. כלומר פ) הרי נפשך ערבון נתונה תחת דבר זה שאם עשית כן הריני טוען את נפשך: תקפה. [ת] יש לפרש מנשה. שכחה בלומם. כמו תקפתו ועלתה. תקפתו זימה. דאמרינן ל) גבי בהמה המסירה לרועה. וכמו ק) התוקף בעבדו של חבירו. או תקפה כמו ר) חמרא דתקיף. שהחמלה ותייקרה והכבידה עליו משנה שלו מתוך שהיא חמורה. ונשתכח ממנו בעל כרחו: ת"ל ופן יסורו. עד שיסב ויסירנה מלבו. מדעת. שיסורו מעיקרא משמע. שאינו זכור בהן כל עיקר. ואי אתה מוצא שאינו זכור כל עיקר. אלא בהסיח דעתו מדעת ומפנה לבו לבטלות ואינו מחזיר עליה ואז מתחייב בנפשו. אבל הקפה נזכר עליו בתקלת: **ט** קודמת להכמתו. שכל מה שהוא עוסק לעשות דבר בחכמתו הוא טתן לבו תחילה לירא את המקום. ולהבין ולעשות שלא יתגלגל הדבר לידי עבירה: הכמתו מתקיימת. חכמתו יפה לו ועולה בידו שמתוך כך אינו נכשל בעבירה לעולם: וכל שהכמתו קודמת ליראת חטאו. שאינו ירא לפני האלהים כל כך לראות תחילה את העולל הרי זה נכשל בחכמתו. כדרך שנכשל שלמה שאמר אני ארבה ולא אסור. וכן הוא אומר (ההלים קי"א) ראשית חכמה יראת ה'. ועוד שפירשו חכמים ביומא פ' בא לו. ס) כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים [פ] הרי הוא כאדם במסרו לו מפתחות האצר הפנימיות. ומפתחות האצר חיצונות לא מסרו לו אלא שאין לו דרך ליכנס לשם. אף זה אין חכמתו מתקיימת. ת) ורבותינו שנו שאל תלמיד אחד לרבן יוחנן בן זכאי. חכם וירא חטא מהו. אמר להם הרי זה אומן. וכלי אומנתו בידו. וחכם ואין ירא חטא מהו. א"ל הרי זה אומן ואין כלי אומנתו בידו. ירא חטא ואינו חכם מהו. [ב] אלא שאין כלי אומנתו בידו. כ"ל שברייתא משובשת היא זו. וכן דאוי לגרוס בסיפא. אין זה אומן אלא כלי אומנתו בידו: שחכמתו מרובה ממעשיו. שאינו מקיים מה שהוא לומד. [ג] ואין תורתו מתקיימת. שמתוך כך הולך ושוכח אותה. וכדאמרי' כל הלומד ואינו מקיים ק) דומה לאדם שזורע ואינו קולר. ולאדם שולדת וקוברת: שמעשיו מרובין מחכמתו. שמרבה לעשות גדרים וסייגים והרחקות לתורה. וליכנס לפנים משורת הדין יותר ממה שלמד: חכמתו מתקיימת. שמתוך כך אינו נכשל בעבירה לעולם. ורבותינו ב) למדו בברייתא. מדכתיב ועשה ונשמע. [ד] שהקדים מה שלא שמע כדי שיתקיים שמועתו בידו הבאה לאחר מיכן: י נוחה הימנו. שיש לו [ה] מתת רוח בו. שכל מי שמתקבל ואהוב למטה בידוע שהוא אהוב למעלה. ג) שנאמר ומלא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם. ואומר (תהלים קי"ב) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יר"א. שכל מי שמושך עליו חוט של חסד בידוע שהוא ירא שמים: שינה של שחרית. שהוא עריבה לו לאדם: יין של צהרים. ששותה כל היום עד הלהרים: ושיחת ילדים. שמרבה שיחה עם הילדים. בחורים היושבים בבתי מגגיתם: וישיבת כנסיות של עמי הארץ. שמתכנסין עמי הארץ ומתעסקין בדברים בטילים: מוציאין את האדם מן העולם. שמתשך אחריהם ובוטל מדברי תורה. ונעדר מן העולם. שנו רבותינו ד) שיצה של שחרית כילד. מלמד שלא יתכוין אדם לישן עד שיעבור זמן ק"ש ומלא בטל מדברי תורה שנאמר (משלי כ"ו) הדלת תסוב על ציר ועצל על מטתו. יין של צהרים כילד. מלמד שלא יתכוין אדם לשתות בלהרים ומלא בטל מדברי תורה. שנאמר (קהלת י) אי לך ארץ שמלכך נער. ואומר אשריך ארץ שמלכך בן חורין. ואשריך בעת יאכלו בגבורה ולא בשתי. ה) בגבורה של תורה ולא בשתייה של יין שאינו מרבים בשתייה: **יא** המורעי. מן המודעים היה. ו) הר שהוא סמוך לירושלים ע"ו מילין. שאמרו הכמים (מגילה פ"ג מ"ה) מן המודעים ולפנים כלפנים: המחלל את הקדשים. שאינו משמרן כהלכה ומוסג

בהן מנהג בזיון. [ו] או כיששכר ז) אים כפר (בדקאי דכריך) [ברקאי דכריך] ידיה בשירקאי ועביד עבודה. בסוף מקום שנהגו. תא חזי מאי שליך ליה. וסיינו ח) דאמר רב יוסף התם ברוך רחמנא דשקליה למערפסיה דישכר אים כפר (בדקאי) [ברקאי] בהאי עלמא כדי שיהא לו חלק לעולם הבא: והמבזה את המועדות. חולו של מועד. ומיקל לעשות בהם מלאכה. אפי' בדבר שאינו אבד: והמיפר בריתו של אברהם אבינו. שאינו רואה למול: והמגלה פנים בתורה. פנים. עינייים. ומראות טעמים. כאותה שאמרו חכמים במ"ע פנים התורה נדרשת. שמהפך לגלות טעמי גנאי: שלא בהלכה. אין אנו נורסין במשנה. ופירשו חכמים בכל ישראל יש להם חלק. ט) כגון מנשה שהיה יושב ודורש באגדות של דופי. ואומר [ז] מה לי לכתוב מקרא זה ואחות לומן המנע. ותמנע היתה פילגש. ויש לאובן בימי קיר הטים. מה לכם ולדודאים. והבריו שלו של בזיון הן. ומ"מ טעם הגון יש בהן. כמפורש שם: והמאדים פני חבירו. גרסי'. שמביישו בדברים ע"ד שפניו מאדימים. מפני שנעשה כשופך דמים. ופירשו חכמים. תדע י) דאיזל שימקא ואתי חיוורא. עוד מצינו בכל ישראל יש להם חלק. כי דבר ה' בזה. כ) זה שאומר אין תורה מן השמים. ואפי' כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקב"ה אלא משה אמרו מפי עצמו. זה דבר ה' בזה. ד"א כי דבר ה' בזה. זה אפיקורוס. ואת מצותו הפר. זה המיפר ברית בבשר. הכרת תכרת. *כ)הכרת בעולם הזה תכרת לעולם הבא. מכן א"ר אלעזר המחלל את הקדשים כו'. מכיון שדרשנו בו הכרת בעולם הזה. תכרת לעולם הבא. מיכן יש ללמוד על כל דבר שנוהג בו בזיון כגון מחלל קדשים. ומבזה מועדות. שמיקל בחולו של מועד כבחול דעלמא. והרי אף הן נקראו מקרא קודש ועל כולו מעיד הכתוב. שכל המבזה אותם ומיקל בהם אין לו חלק. [ח] ולפי שברוב מקומות במקרא כתב חילול לקודש הוא תופס לשון חילול אצל קודש. ולשון בזיון נאמר במקרא אצל מועדות. ואעפ"י שיש לנו מקרא אחד המלמד שהקדשים וימים טובים שוים ואינן בזיון לקדשים והולין לשבת. ל) אבא' קדשי בזיון ואת שבתתי תלות. וכל כך. לפי שאחד לשון חילול ואחד לשון בזיון טופל לכאן ולכאן. והמיפר בריתו של אברהם אבינו. דכתיב *ל) ואת מצותי הפר. מצותו יחידה משמע. ואיזה היא מצוה שיהיה יחידה הוי אומר מילה. מגלה פנים בתורה. כגון משה שהיה מבזה דברי תורה. שהיה אומר לא נאמר על פי רוח הקדש ויצא לאובן. ותמנע היתה פילגש אלא דברי הבאי הן. ומשה מפי עצמו אמרן. ואף היא בכלל כי דבר ה' בזה. ואילמלא שאינו באותה משנה והמאדים פני חבירו הייתי מוציאו אף מכלל מקרא וכדברי האומר זה אפיקורוס. ולפי מה שפירשו חכמים. יש אומר זה המבזה תלמיד חכם. ויש אומר זה המבזה חבירו בפני תלמיד חכם. אבל מאחר שאינו שם. מכלל שאינו יוצא ממקרא זה ולא שנאו עם אינו. אלא לפי מה שדיבר שה. ומשך למדו ר' אלעזר. אומר אני. שלמד מאותה שאינו מ) עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. שיבקש מהו ממנו. דמסתמא כיון שביזהו בפני רבים שבושתו גדול לפיכך עונשו גדול: ואעפ"י שיש בידו מעשים טובים אין לו חלק. לא ולמד מתמר שאמרו חכמים נ) לעולם יפיל אדם עצמו לתוך כבשן האש ואל יצבין פני חבירו ברבים. דמוטב ימית זכאי. ואל ימות חייב. תורה. ל"נ. אעפ"י שיש בידו תורה: **יב** הוי קל לראש. [ט] הקל את ראשך ס) והוי רך בקנה. שהולך לבאן ולבאן. וחריץ כאדם קל להקביל פני רואם העיר ושופטיה: ונוח לתשחורת. *ס) והוי נוח אצל [ראש] העיר שתלך אחר דברו. ואחר עלתו. [י] ואל התגרה בו. ואל העמד כנגדו. וכן אתה כשתהיה נוח אצלו כל אשר החפון העשה. וכן מתלין מהלא. ע) עבד מלך מלך. הדבק

לשחור

פ) הרי נפשך ערבון כו' עיין אדר"ע פכ"ד. ל) גבי בהמה המסורה לרועה וכו' ע"ז כ"ב ע"א. ק) המוקף בעבדו של חבירו וכו' ב"ק ל"ז ע"ב. ר) חמרא דתקיף כ"ב ל"ח ע"א. ס) כל אדם שיש בו תורה וכו' עיין יומא ע"ב ע"ב מכל על דלית ליה דעתא וכו' ובשבת ל"ח ע"א איתא כלפון המחבר כל שיש בו תורה וכו' ע"ש. ת) ורבותינו שנו וכו' עיין אדר"ע פרק כ"ב, א) דומה לאדם שזורע ואינו קולר וכו' עיין סנהד' ל"ע ע"א. ובאדר"ע פכ"ב. ב) למדו בברייתא מדכתיב ונשמע ונשמע וכו' אדר"ע פכ"ב ע"ב. ג) שנאמר ומלא חן וגו' (משלי ג') ועיין נתיב יו"ע שם. וחסד ה' מעולם וגו' (תהלים קי"ב). ד) שינה של שחרית כילד וכו' עיין אדר"ע פכ"א. ה) בגבורה של תורה וכו' שבת י' ע"א. ו) הר שהוא סמוך לירושלים וכו' פסחים ל"ג ע"ב ע"ב. ז) אים כפר בדקאי דכריך וכו' שם ל"ז ע"א. ח) דאמר רב

יוסף וכו' שם כ"ז ע"ב ע"ב. ט) כגון מנשה וכו' סנהדרין ל"ט ע"ב. י) דאזל שומקא וכו' ב"ת ל"מ ע"ב. כי דבר ה' בזה (במדבר מ"ו). כ) זה שאומר וכו' סנהדרין ל"ע ע"א. יא) הסכת בעוס"ז וכו' שם. ל) שנאמר קדשי בזיון ואת שבתותי תלות (יחזקאל כ"ב). *ל) ואת מצותי הפר. (במדבר מ"ו) עיין שבועות י"ג ע"א וכן פירש"י שם זה הפר ברית בבשר שהיא מצוה יחידים. ועיין סנהדרין ל"ע ע"א ובפירש"י ד"ה מפר ברית וכו'. מ) עבירות שבין אדם לחבירו וכו' יומא פ"ח ע"ב. נ) לעולם יפיל אדם עצמו וכו' בלבות מ"ג ע"ב ע"ב. ס) והוי רך בקנה וכו' אדר"ע פמ"ח. מסכת ד"א פרק ד' המתחיל לעולם תהא נאה וכו'. *ס) והוי נוח אצל ראש העיר כל"ל. ע) עבד מלך מלך שבועות מ"ז ע"ב. ובב"ר פ"מ"ז ע"ש.

מתמי

נוסחת כתב יד אחר [ת] תקפה. המתיאה דהקיף בו' ובשאר ליתא: [א] הרי הוא דומה לגזבר: [ב] מהו אלא לומן אתין: [ג] ואין תורתו כו' וקוברת כ"ז ליתא: [ד] שהקדים לעשות: [ה] נתת רוח בו שמתקרב ואהוב לבריות רוח המקום עתה הימנו: [ו] או כיששכר כו' חלק לעוה"ב כ"ז ליתא: [ז] מה לי לדרוש: [ח] ולפי שברוב מקומות כו' קורא כ"ז ליתא: [ט] והוי רך כו' לתשחורת כ"ז ליתא: [י] ואל התגרה בו כו' וישתתו לך ב"ז ליתא:

לשחור ויסתחו לך: תשחורת. הוא הממונה של מלך לעשות מגריא בבני אדם. והעומד כנגדו מכבידין [כ] עליו עולו. ואומסין בהמתו ממנו. ומקילין לעות להם. לשון תשחורת. כמו פ) ממטי ליה ולהמריה לשחור. וכמו ג) לא חמור אחד מהם נשאתי. תרגם שחרית. השחורת. קורביאה ב': יג שחוק לילות. גבויים ב': וקלת ראש. בלדירא: מרגילין את האדם לערוה. שמתוך שהוא מיקל ראשו ומשחק את האשה סוף שהוא תובעה לזנות: מסורות. כגון אילו שהתבין בגליון הספרים. היא מסורת הגדולה. שכל הבקי בהן עומד על פתרון רוב המקרא ואינו טועה בהן. להחליף דבר בדבר: סייג. גדר: לעושר. במתוך כך מהעשר. ק) שנאמר עשר העשר. ופירשו חכמים בהעניות. עשר בשביל שתהעשר. ומהמה. ומי שרי לגבויי הקב"ה והכתיב לא הנשו. ואמרי' חוץ מזה. שנאמר (מלאכי ג') ובחנוני נא וגו': נדרים סייג לפרישות. לא מיהפרש. ויש לפרש שאם קיבל לפרוש מכל דבר מכיון שמיר. הוא מזהר ביותר [ל] ומקמי מר רב יהודאי גאון. שאלו. נדרים סייג לפרישות. ר) ואמר הדין גמרא דאית בנדרים. הא דהקימו חכמים קונם קונם קונם. דילמא אית למימר נדר לה' וכי אמר הכי מאי הוי דילמא אית למימר לה' נדר: סייג לחכמה שתיקה. שמתוך כך שנהר לשתוק הוא מתחכם בדבר וחיר בהשובתו. ואינו נכהל להשיב. וכן הוא אומר ס) אויל מחרים חכם ויחשב ואמרו חכמים יפה שתיקה לחכמים. ק"ו לנשפטים: יד היבה יתירה נודעת לו. כלומר חיבה יתירה [מ] חיבבו שנברהו בצלם אלהים עצמו: שנאמר (בראשית ט') כי בצלם אלהים. בצלם אלהים עצמו עשהו המקום. ואית דלא גרסי הא. דכיון דאין לגזר דגזיון ולא המונה מי שאומר כזה חיישינן שמא מין הוא. ואף כי בצלם. אית מהתרגם אדי בצלמא ר' עבד. ולא בצלמא דה'. ה) ובעברי היקף גדול בגדין של בצלם לפיסקא הטעם. להבין פתרונו. כמו שפירשו בהכל חייבין בויעלו עולות וכן נקוד כי בצלם בצלם: כלי חמדה. הורה שהיא כלי חמדה. שנאמר ת) ויקר מכלי חמדה. ואומר לא יערבנה זהב וזכוכית: שבו נבראו העולם. דכתיב בראשית ברא אלהים. ואין ראשית אלא תורה. שנא' *ת) ה' קנני ראשית דרכו. ב) ואומר ואהיה אצלו אמון. אמרה תורה אני הייתי כלי אומנותו של הקב"ה. בתחילה. שבה נסתכל וברא את העולם. בברייתא דר' אומעיאל: *ב) כי לקח טוב. וגו'. הרי בטובה ויפה לישראל. ואם לא שמקרא מבואר הוא יש לו ראייה מן התורה. שנאמר ג) ראה נתתי לפניך החיים ומות. ועוד טוב משמוע גדול וחשוב: **טז** הבל [ג] צפוי. הקב"ה צופה כל מעשה בני אדם. שנא' (כי) *ג) עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ. [ס] וכשבא לעשות שלא כהוגן הוא רואה ויודע. ואעפ"כ אינו מוחה בידו. אלא הרשות נתונה. ביד כל אדם. רלה חוטא. רלה ממנע מלחטוא. דכתיב ראה נתתי לפניך וגו'. וכתיב ד) ובחרת בחיים. אין לומר לאדם בחר. אלא בדבר שיש לו רשות לבחר. אלמא הרשות בידו. *ד) ואית דאמרי' הכל לפון. מלמד שכל מעשיהם של בני אדם לפונין הן אצל הקב"ה שנאמר הלא הוא כמוס עמדי. ועד כאן מדברי ר' עקיבא. והיא נמי דהכל נתון בערבון. ואני מלאתי בהוספתא. ועד כאן מדברי ר' ישמעאל הן. ונראה שיבום הסופר. דא"כ מיקמי מילתיה דר' עקיבא הוה ליה למיתניה. לבתר מילתא דר' ישמעאל: [ע] ובטוב העולם נידון. מלמד שהקב"ה מפרנס עולמו בטובו. אבל לא על פי רוב המעשה. אעפ"י שיש בעולם חוטאים ויש עושין לדקה וזכות. העולם נידון בטובתו של הקב"ה. שאינו הולך אחר רוב מעשיהן המקולקלין שלא להחריב עולמו. ומ"מ מעשיהן גוזזין להפרע מהן ליום הדין. מכיון אנו למידין מברייתו של עולם עד שלא מיתנה תורה. כדאמר בערבי פסחים ה) הני כ"ו חסדו שבהלל הגדול כנגד מי. כנגד כ"ו דורות שנאבדו ועד נתינת התורה. שאילו לפי מעשיהן היה העולם מתחייב שלא היה להן זכות. וזן אותם בחסדו. ואומר הכין בטובתך לעני אלהים. [פ] וזהו שאנו אומרים בברכת הזן. מזון לחם לכל בשר כל"ח. ובטובו. כו'. שהעולם ניזון בטיבהו של הקב"ה. כך קיבלתי. אבל לא לפי רוב המעשה. כדפרי'. ואני מלאתי במשניות. הכל לפי רוב המעשה. ופי' כל זה שאמרנו שהעולם נידון בטובה הוא מפני רוב מעשיו שהיו רעים ואוכל חלקו בעולם הזה: **טז** הכל נתון בערבון. כל מה שהקב"ה מקיף את האדם ע"י ערב הוא נותן לו ומקיפו משמולה. ונשמתו של אדם ערב בכל האברים. וכשזכו הן. זכתה היא. וכשלא זכו. היא נדונת עמהן. *ה) שנא' יקרא אל השמים מעל. זה גשמתו של אדם שנברלת מן השמים. ואל הארץ לדין עמו. זה הגוף שנברא מן האדמה: ומצודה פרוסה. [ל] זהו מלודתו של מלאך המות. שאין האדם יכול להשמט מיום המיתה ומיום הדין. כמה שנא' ו) כי גם לא ידע האדם את עתו כדגים שנאחזים במצודה רעה ואומר אנה אלך מרוחך ואנה מפניך אברח: החנות פתוחה. זה דרך הטוב והרע שנפתחין לו לאדם דכתיב ראה נתתי לפניך וגו'. [ק] ועוד כתיב *ז) אם לגלים הוא יליך ולעטיש יהן חן. ודרשו חכמים ז) בא לטמא פותחים לו. שבדרך שאדם רולה ליליך רגליו מוליכות אותו. ומניחין אותו לחטוא אבל לאחר מכאן נפרעים ממנו כהנוי הזה שמניח ליקח את אשר לו באמונה. ומאמין בהם הרבה. ואחר כך חוזר והובע הכל. וזה שאמר: [ר] הח:ונ־מקיף. זה יצר הרע שמקיף לאדם מעט מעט כדי שימלא שפקו. וכיון שנתמלא שפקו יצר לו וכל יד עמל הבואתו: והפינקס פתוחה. זהו פינקסו. שנכתב מה שעשה. זהו שאומר הכתוב *ז) גלמי ראו עיניך. הפינקס פתוחה. ומזומנת לכתוב כל מעשיו של אדם. פינקס. היא עבלאות של גלחים. ח) ומדרש אוכה רבתי מוכיח. דאמר ר' אמי. [ס] חזית בפילמלי חד פינקס דאית ביה [ת] ד' לוחין. ובמסכת כלים שנינו. *ח) פינקס שיש בה בית קבול שעוה. וכבי הוי אורחא דמילתא. ובתלמוד שי לוחי פינקס: [א] והיד כותבת. דכתיב *ט) ביד כל אדם יחתום. ואמרו חכמים אעפ"י שנלויים ודומים הן לפני המקום נכתבין הן מבית שלא אדם. כתובים לא נאמר אלא יכתבו. ואומר כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך. ואומר והנה מלאכי אלהים עולים ויורדים בו. ללמדך כמי מלאכים מהלכין ומלוין לו לאדם ביום. ושני מלאכים אחרים מלוים לו בלילה. אותן שמהלכין עמו ביום כותבין מה שעושה ביום. ואותן שמהלכין עמו בלילה כותבין מה שעושה בלילה. ובאים ומצידין לפני הקב"ה: והגבאים מחזירין. מלאכי המות הם הגבאים. שמשתלחים בחמתו של הקב"ה להפרע על עסק עבירות

שהקיפוהו

פ) ממטי ליה ולהמריה לשחור בבא במרא מ"ז ע"א. ובספרי דברים פסקא ו'. ובעורי עכן שמן מ'. ג) לא חמור אחד מהם נשאתי וגו' (במדבר מ"ז) מנהג שחרית. ועיין רש"י שם שחרית לשון אלהי כך נקראת מגריא של מלך שעוול. ק) שנאמר עשר העשר (דברים י"ד) מעשרת מ' ע"א. שבת קי"ט ע"א. ר) ואמר הדין גמרא דאית בנדרים וכו' עיין נדרים י' ע"א ובפרש"י וש"ל קונם קונם. ס) חויל חמרים וגו' (משלי י"ז). יפה שתיקה לחכמים וכו' פסחים נ"ט ע"א. ירושלמי פסחים פ"ט ה"ט. אדל"ר פ' כ"ב. ת) ובשבלי הל"ל הקיף גדול (הוא זקף גדול) כמו שפירשו בהכל חייבין בויעלו עולות (שמות כ"ד) חגיגה ו' פ"ב מר זוטרא אמר לפיסוק טעמים פ"ם בפירש"י. ועיין בספר נפש החיים שער ג'. מה שביאר בזה בדרך קבלה. ח) ויקר מכלי חמדה. לא הלאתי מקנת אלוהו בחל"ך. ואומר לא יערכנה וגו' (איוב כ"ח). *א) ה' קנני ראשית דרכו וגו' (משלי ח'). ב) ואומר ואהיה אצלו אמון (משלי שם) אמרה תורה הני הייתי אדרש בר"ד פ"ח אמר רבי אושעיה רבה וכו'. *ב) כי לקח טוב וגו' (משלי ד'). ג) ראה נתתי לפניך החיים.

נוסחת כתב יד אחר [כ] עליו שולו עין אחר לשון חשמורת והשאר נתון כו' אית למימר להי הדר כ"ז ליתא: [מ] חיבבו שנברא בצלם בפני עצמו בצל' ויברא אלהים את האדם בצלמו בורא לו בצלם בפני עצמו ולא בצלם בהמות וחיות ועופות. וכל האומר בצלמו של יוצרו חייבין שמא מין הוא: כלי חמדה הורה שהיא כלי חמדה שנאמר ובלי יקר שפיר דעת [מבני כ' ע"ז] והשאר ליתא: [נ] הכל לפוי והרשות נתונה לעין בורתו לרעות במעשה בני אדם: [ס] וכשבא כו' דר' ישמעאל כ"ז ליתא: [ע] ובטוב העולם נידון הקב"ה עוסה לזכיות ולא לחובות ודנו לפי זכות כדכתיב הכין בטובתך והשאר ליתא: [פ] והוא שאנו כו' בעומ"ז כ"ז ליתא: [ק] ועוד כתיב כו' וזה שאמר כ"ז ליתא: [ר] התמוני מקיף כלומר הקב"ה עתיד ליפרע מהם. הפינקס פתוחה והשאר ליתא: [ת] [ל"ל כ"ד לומין כאשר הוא באיזה רבה פ"ח סימן י"ד ועי' בירושלמי מעשר שני פ"ד כתיב הני עשר לומין. מהרל"ב]: [א] והיד כותבת וכתיב ויד כל אדם יחתום. והגבאים מחזירין בכל יום לדעת אם יצוב בתשובה ובתשובה אם לא נפרעים ממנו במלאות] שפקו יצר לו. כין נדעהו לעשות תשובה כין שלא נדעהו לעשות תשובה כיון שנתמלא שפקו ושלחו יצר לו והדן דין אמת הקי [הן] את עולמו אמת. והכל מתוקן לטובה. הוא יום המיתה בהכל מקיפים כשם שנני אדם לטובה נכנסין הכל בפתח אחד וסוף שנין כל אחד לפי עוונו וכולן מהיים ומיתים לפי סקודו יהן נאלתו ונאלגדה בסוף שואל [שבת קי"ג] בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ופי' יהיו חתנו של ר"מ כו' והשאר ליתא:

סעד

שהקיפוהו והמתינו לו שמא יעשה תשובה. משנתמלאות ספקו. ומחזירין ומחכבין לוהו תדיר. כלומר אילו פירות מעשיהן של רשעים שהן עושין בעולם הזה. והקב"ה פורע מהן: בין כרעתו כו'. בין רולה וחפץ בין אינו חפץ. כחנוני שכותב על פינקס ונפרע מן הלקוח לאחר מיכן. ומחכב עליו תמיד עד שמוציא ממנו כל חשבונותיו. י) בכל חטאי גבאי בעיא. רלה מדעתו. רלה על כרחו. וכן הוא אומר במלאות ספקו יגר לו. ואומר ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו. ואם תאמר עבירה יש לה קרן ואין לה פירות. שנאמר אוי לרשע רע גמול ידיו יעשה לו. כ) כבר פירעו באשה נקיית. עבירה (לה) שים [לה] פירות אם עושה פירות אוכל פירות. אבל קרן שלו קיים לעולם הדין: ולצדיק אמרו כי טוב שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו: ויש להם על מה שיסמכוכו. אילו טעמים שאמרנו על כל אחת ואחת: והדין דין אמת. מה שהקב"ה דן. דין אמת הוא שבדין נפרעין ממנו: והבל מתוקן לעבודה. ל) מלאתי כתוב. אילו משניות שמתוקנות לעשותה ללמוד שמשם תלא כל התלמוד. ואינו דומה עיניין לכאן. ועוד והלא שניהם מ) התנאים מבלי עולם. והוה ליה למינקט תלמוד: ע"ח ויש להם על מה שיסמוכו. ויש לנבאין שהולכין לנבות ממון החטוני המקיף על מה שיסמכו על פירעון זה שהן נובים. שהרי אינם נובים לגרכם אלא בליחות חטוני הם עושין ועליו הם סומכין. שהזקיקם לכך. והדין דין אמת כלומר בדין הוא שינבה החטוני המקיף משותיו מהן על ייו בשתו. והבל מתוקן לעבודה. כלומר מה שאינו יכול לנבות מהם מעט מעט הוא מניח בידם ומייחד אותם לעורך שעודה אחת שהוא עתיד להקן ביום פלוני לקרוביו שיבואו אצלו ואז יעטרכו לו. כך הקב"ה שולח שלוחיו לחזור ולפשפש על דרכי בני אדם ולנבות חובותיהן בין מדעתם בין שלא מדעתן. ויש להם לשלוחיו על מי שסמוכו. שהרי הם סומכים על המקום ששלחם על כך. והדין דין אמת. שבדין הם עושין והאמת עמהן. וכל מוהר פשעיו מזומנין ומוכנין ליום אחר שעתיד לבא עליהם דשייו ליום הדין: ור' משולם בר' קלונימוס אומ רומי פי'. לשעודה. ליום המיתה. כדאמרינן לקמן סוף אדם למות. הכל למיתה הן עומדין. שנאמר הכל כאשר לכל מקרה אחד לצדיק ולרשע. לשעודה. זה כינוי של מיתה. מלשון שהכל מהוקן למיתה. ולמה נקרא שמה של מיתה שעודה ללמד שבשנקראין בני אדם לשעודה ג) הבל נכנסין בפתח אחד. אבל כשיושבין אין יושבין בעירבוביא אלא כל אחד ואחד לפי מה שהוא. הכל לפי כבודו. אף בשעת פטירתו של אדם מקרה אחד לצדיק ולרשע. ולעיניין כבוד. לסוף מועל כל אחד ואחד לפי מעשיו. כמה שנאמר בעדן גן אלהים היית. ואומר כי הלך האדם אל בית עולמו. שלכל אחד ואחד עושה לו הקב"ה מדור לפי כבודו. כמו שמפורש בפ' גן עדן. שיסד ר' יהושע בן לוי. וזהו שאמרו מהוקן לשעודה לכל אחד ואחד בגן עדן יש לכבודו. ויש לגמותו. כלותה שנינו בשבת בס"פ שואל. בכל עת יהיו בגדיך לבנים. ופי' יותיו ס) חתנו של ר' מאיר משום ר' מאיר שהקב"ה עושה כמי שמזמין את הצדיקים ואת הרשעים הללו בבגדים נקיים והללו בבגדים לוחים. והקב"ה מזמין לסם ויושבין אילו ואילו. הללו אוכלים והללו רעיבים שנאמר לכן כה אמר אדני אלהים הנה עבדי יאכלו ואתם הרעבו הנה עבדי ישתו ואתם הצמאו וגו': יז אם אין תורה אין דרך ארץ. אין שום אדם שבקי יפה בדרך ארץ ותרבות ומנהג כל דבר אלא מ"כ למד תורה שבכללה של תורה הוא מולא כל עיניני חכמות ומשלות כל דבר. ואיך יתנהג: ואם אין דרך ארץ אין תורה. שאם אין הרבות לאדם לנהג כשורה אין תורתו מועלת לו כלום ואינה מתקיימת בידו. [ת] דרך ארץ טרטורא ב'. שהתורה מלמדתו הרבות. כגון הילכות מסכת דרך ארץ: אם אין יראה אין חכמה. וכן הוא אומר *ס) ראשית חכמה יראת ה'.

[ג] דכיון דאינו ירא חטא אינו ממנע מעבירה. וכיון שאינו ממנע מעבירה נמצא שאינו חכם: ואם אין חכמה אין יראה. וכן הוא אומר רוח דעת ויראת ה'. שכיון שאינו עמוק בחכמה אינו יודע להבין ולפשפש בירלת שמים: אם אין דעת אין בינה. וכן הוא אומר אחרי הודיע אליהם אותך את כל זאת אין נבון וחכם כמוך: ואם אין בינה אין דעת. וכן הוא אומר אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא. [ג] ואומר לדעת חכמה ומוסר להבין אמרי בינה: אם אין דעת. מה שלומד מרבו קרי דעת. ומה שמבין מלבו קרי בינה. אם אין דעת. כלומר אם לא למד מפי השמועה. אין לו בינה. אין לו בינת הלב בדברי תורה. שמה יבין בלבו מאחר שלא שמע כלום: ואם אין בינה. ואם אין לו בינת הלב להבין ולעשות שברא מלבו ולהוסיף על שמועתו: אין דעת. כלומר מה יתרון לו בכל מה שלמד שהרי אינו יכול לעמוד בה אם לא יוסיף על מה ששמע: אם אין קמח. לחם: אין תורה. ע) שאם אין לו לאדם מה יאכל אינו יכול לעסוק בתורה [ד] הואיל ואינו תנוים לו מנגד. ממעשה דר' צדיקא. שהיה שמוך אפלטיר. במנחות. ובשקלים. לפיכך יעסוק באומנות ובשחורה עם הלימוד: ואם אין תורה אין קמח. דכתיב אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד. ומדותיה של תורה כך הן. מכלל הן אתה שומע לאו. ומכלל לאו אתה שומע הן. ואומר הכסיל חבק את ידיו ואכל את בשרו. שבשעה שהן (עשוקים) [מפסיקין] מלעשוק במלאכה. וסופו אוכל את בשרו שמתחרך ומתחוקף בעצמו מחמת לערו. ואית דגרסי הים תורה יש קמח. בזכות התורה. והיא היא לפי ראות העין. מכלל דאין תורה אין קמח. ובזה הוהי אומר. והא מעשים בכל יום אשר ישלו אהלים לשודדים. ואינן בני תורה. לאשר הביא אלוה בידו. ומילי דבדי מיכו. לפי שאין בידיהו שלות רשעים: [ה] שחכמתו מרובה ממעשיו. שאינו מקיים כל מה שהוא לומד: ושרשיו מעוטין. המעשה הוא תולה בשרשים. מפני שהן עיקר. כאותם שאמרנו למעלה ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה. חכמתו זהו עניני האילן: והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו. שמאחר שרשיו מעוטין אינו יכול לעמוד לפני הרוח. וכאן נמי שאף חכמתו אינה מתקיימת. דהואיל ונוזל וחומם ואינו מקיים מה שהוא לומד נעקר מן העולם: שנאמר והיה בערער בערבה. אותו שאינו בוטח בהקב"ה ואינו מקיים מצותיו. הרי הוא כאילו יחידי ומקולל העומד בערבה בארץ ציה וממחה. שלא נעבדה מעולם שאין דרך אילנות להיות שם אלא הוא יחידי גדל שם: ולא יראה כי יבא טוב. אותו אילן כשיבא טוב לשאר אילנות הוא לא יראנו. שלא נעבד מעולם ולא נעדר. ולא מקושקש ס) כעיניין קשקושי ואבדווי אילנא. אלא: שכן חרירים במדבר. בארץ כלהה לא תשב. ועצמי הרה מני חרב. ציה וחריבה. וכן חרירים לשון יבש. ארץ מלחה. כלומר הרי הוא עומד שם כאילו עומד בקרקע שהיא מלוחה כמלח שלא יתיישב לעולם. דכל קרקע שזרקו עליה מלח אינה מתישבת לעולם לזרעים. לפי שהמלח מכלה הזרעים. לא תשב. ארץ נוסבת שאינו נעבדת לעולם. ערער. לשון ערירים ימותו. בלא וולד. שולטא. שהכתוב מבשרן שלא ישאר ין ונכד. ואין לך קלקול גדול מזה. אי נמי לשון חורבה וממה. שנסתר בעין ביתו. כמו חומת בבל הרחבה ערער תתערער: וכל שבעשיו מרובין. הן מעשיו שמעמידין אותו בעולם. שעושה מצות יותר ממה שלמד: נושבות. לשון משיב הרוח. ושב אותם אברם. ואית דגרסי נוספות. כמו נספה ברוחך נוסבות. רוחות. ג) לשון נקבה כמו והרוח הטוב אל אלהים אשר נתנה. ופעמים לשון זכר. וינע בארבע פנות הבית. ק) וילא הרוח. רוחו של נבות: ועל יובל. יבלי מים ונהרות. לעיל מיניה כתיב ברוך הגבר אשר יבטח בה': ישלח. מהפשט. אמשטנו: לא יראה כי יבא חם. כשבא החום הוא עומד

כנגדו

סעד א'. כי מלאכיו יצוה לך וגו' (תהלים ל"א). ואומר והנה מלאכי אלהים וגו' (בראשית כ"ח). י) בכל השבי גבאי בעיא. לשון הגמרא פסחים קי"ג ע"א כל אגב גביא בעי ופירש"י ורש"ש כל דבר שצריך לכתוב בעי עליו כגון מלוה ואתנה גביא בעי כלומר עדיין הוא צריך לגבות ויש בו טורח. וכן הוא אומר במלאות ספקו יגר לו. (איוב כ). ואומר ויאכלו מפרי דרכם וגו' (משלי א'). אוי לרשע וגו' כגמ"ל (ישעיה ג'). כ) כבר פירעו באשה נקיית וכו' קידושין מ' ע"א. ועיין אדר"נ פ"ת. שנאמר כי פרי מעלליהם יאכלו כגמ"ל (ישעיה ג). ל) מלאתי כתוב אילו משניות שמתוקנות לעבודה וכו' כן הביא הערוך ערך קעד א' בשם ר' משולם בר' קלונימוס שהיא המתבר אחר כן ועיין בערוך שהביא גיזה. מ) שהתנאים מבלי עולם כגמ"ל קוטיה כ"ב ע"ב. נ) הכל נכנסין בפתח אחד וכו' עיין שבת קנ"ב ע"א. כמה שנאמר בעדן גן אלהים היית וכו' כגמ"ל (יחזקאל כ"ח). ואומר כי הולך האדם אל בית עולמו וגו' (קהלת י"ב). בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגו' (קהלת ט').

ס) המתו של ר' מאיר וכו' שבת קנ"ג ע"א. לכן כה אמר ה' אלהים וגו' (ישעיה ס"ה). *ס) ראשית הכמה יראת ה' (תהלים קי"א). וכן הוא אומר רוח דעת ויראת ה' (ישעיה י"א). אחרי הוליע אלהים אותך וגו' (בראשית מ"ח). אז תבין יראת ה' (משלי ב'). לדעת חכמה ומוסר וגו' (שם א'). ע) שאם אין לו לאדם מה וכו' כגמ"ל ממעשה דר' צדיקא שהיה סמוך אפלטיר כגמ"ל עיין מנחות ק"ד ע"א. ובשקלים י"ג ע"א. דכתיב אורך ימים בימינה וגו' (משלי ג'). ואומר הכסיל חבק את ידיו וגו' (קהלת ד') כגמ"ל. פ) כעיין קשקושי ואבדווי אילנא. מ"ק ג' ע"א ועלתי מכה מני חכב (איוב ל'). לשון עריכים יאותו (ויקרא כ'). כמו חמות בבל הרחבה ערער המתבר כגמ"ל (ירמיה נ"א). ויסב אותם אברם (בראשית י"ג). כמו נספח ברוחך (במות ע"ן). ג) לשון נקבה כמו והרוח הטוב אל האלהים אשר נתנה (קהלת י"ב). ופעמים לשון זכר וינע בארבע פנות הבית. ק) וילא הרוח. רוחו של נבות (מלכים א' כ"ב). רומו של נבות כגמ"ל עיין שבת קמ"ט ע"ב. סנהדרין פ"ט ע"א. ובס ק"ב ע"ב. ולאורה

נוסחת כתב יד אחר [ת] דרך ארץ כו' אין מכמה כ"ז ליתא: [ג] דכיון כו' מה שמע כ"ז ליתא: [ד] הואיל ואינו כו' עלות הרשעים כ"ז ליתא: [ה] שחכמתו כו' עד סוף המשנה ליתא:

כנגדו כמי שאוכל. ואינו רואהו. שלא ייבש מפיו. שהמים אשר התחיל מרטיבין אותו וכל שעה עליהו רענן לח. כמו דשנים ורעננים יהיו: ובשנת בצורת לא ידאג. שנת רעבון. שהשמים כליה ומבלרים מן העולם אע"פ שיש חורב בעולם שאמר אילנות פירותיהן כלין. לא ידאג: ולא יחיש. ולא יסיר מעשות פרי. מפני שהמים שהוא שתול עליהן מתנין בו לאחותיה: **יקן ר'** אלעזר חסמא. פירשו רבותיו בירושלמי. שילא לעיירות ושאלו ממנו הלכות ולא ידע להשיבם. ותזר לעירו [ו] ולמד הרבה והיו קורין לו חסמא *ק) על שם שחזר ונתאמן ונעשה חסום באומנותו. כמו מפני ר) שלריך לחסמן. דרעפיש. במסכת ביצה. וכן הלשון בויק"ר בסדר אחרי מות בפרשה ראשונה ר' אלעזר חסמא אזל לחד אתר. אמרו ליה חכים ר' למיפרס על שמע. אמר להו לאו. אמרי ליה חכים ר' למיקרב קדש מיבותא. אמר להו לאו. אמרו ליה על מנן נוותין לך ר'. (מתכרכמו) [מתכרכמו] פניו והלך אצל ר' עקיבא רבו. אמר לו למה פניך חולניות. הני ליה עובדא. א"ל אבי ר' דיולף. א"ל אין. אלפיה. לבתר זימנא אזל להיא אתר. אמרין ליה חכים ר' למיפרס. אמר להו אין. למיקרב. אמר להו אין. אמרין ליה הא חכים ר' אלעזר. והוו קרוו ליה ר' אלעזר חסמא. לשון ס) מסיעל החיסוס דשנין: קיגין. כגון ת) האשה שאמרה הרי עלי קן [ז] במסכת יומא. ובזבחים פ' חטאת העוף. וכמה הלכות יש במסכת קינים שהיו יכול לעמוד על עיקרן. וכן פתחי נידה. ח) נדה שאבדה פתחה. זמן רואיה. ואמרה יום אחד טמא ראיתי. שני ימים טמאים ראיתי. ואינה יודעת אם בימי נידתה. אם בי"א יום שבין נדה לנדה: הן הן. הן הנה. אותם [ח] שני דברים: גופי הלכות. עיקר הלכות למשה מסיני [ט] הילך תוכל עוד למלוא פתחים. שתטהר לבעלה. דעבשיו כל ראיותיה אינו מספקין בנדות וזבות. והרי אנו מטילין עליה חומר נדה ואומר זבה. כדמפורש במסכת נדה. ובמסכת ערכין. [י] ושם אנו מפרשין אימתי היא ראויה לבעלה. שיש לחזר לנדה של י"ח יום. כיצד. כשהיא רואה פעם ראשונה היא טמאה כל ז' ימים. אם חזרה ורואתה אז לא חזרה ורואתה כל תוך ז'. עובלת אור לשמיני ומשמשת עם בעלה כל י"א יום. שלאחר אותם ז' ימים ראתה יום אחד. שממהנת יום אחד חוץ מאותו יום שהיה משמשת מטתה. ואם לא ראתה יום המחרת טובלת לערב ומשמשת מיטתה. ואם חזרה יום המחרת שומרת עוד יום אחד לשניהם. ואם לא ראתה טובלת לערב ומשמשת. וכל אותו זמן של אותם ראיות קרויה זבה קטנה. ואינה צריכה להביא קרבן וחזרה וראתה יום שלישי צריכה ליסב ז' נקיים. חוץ מיום שראתה בו. ובזמן שבית המקדש צריכה להביא קרבן ואור ליום שמיני טובלת ומשמשת. ודין זה נוהג בי"א יום שלאחר ז' ימים של ראייה ראשונה. אחד בתחילת יום. אחד בסופו. אחד באמצעיתו. ומשעמדה ז' נקיים אם ראתה אחרי כן חוזרת להיות נדה. וחזר הדין: תקופות. [כ] היא סילוק החמה. היא מקפת את העולם בזמניה. ובמה מריכות הימים והלילות וקולר שלהן. וניסן ותשרי נוטקין זה את זה שהלילות והימים שוין: ונימטריא. דרישת חשבון קרוי נוטריקון בלשון יווני. שאדם יודע לחשב שימני האותיות עד שאין הפה יכולה לדבר. כדרך שהיוונים עושין. [ל] כדמפורש ב ס י ד ו ר ר ב ע ד י ה נ מ ו ן ש ל ס פ ר י ל י ר ה. וקורין אותו אומות העולם אבק. והכין הוא בספר ילירה. שתים עשרה פשוטות שן. הוז. חטי. לן. סע. לק. לרפן חקקי. שקלן והמירן. כילד לרפן. שתים אבנים בוות שתים בתים. שלש בוות ששה. ארבע בוות עשרים וארבעה. חמש בוות ק"כ. *ח) שש בוות שבע מאות ועשרים. מיכאן ואילך לא ותשוב מה שאין הפה יכולה לדבר ואין אוזן

ובפירש"י ד"ה שקולה וכו' ועיין שם ל"ע ע"ח תוס' ד"ה לא יפחות וכו'. ג) יהיה יוד לי' נקיותה כן הוא בפדר"א פרק ל"ב. ובמדרש במד"ר פ' י"ח. ובתנחומא פרשה קרח ועיין בבר"ר פרשה ל"ב דשם איתא יו"ד עשרה כנגד עשרת הדברות וכו'. ועיין בתנחומא פרשה שמות אות ד' ע"ש. ד) לשון פרפרת שפת וכו' בכתוב מ"ב ע"ח ועיין רש"י שם, ופסחים קי"ד ע"ח. ועיין ערוך ערך פרפריות. והרי כתיב ושמרתם ועשיתם כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים וכו' כל"ל. ה) איזהו חכמה ובינה כל"ל. שכת ס"ס ע"ח. עליו הכתוב אומר ואת פקל ה' לא יביאו ומעשה ידיו לא לאו כל"ל (ישעיה ה'). ו) תנין בתין בואלין. פסחים קי"ג ע"ב. תמיד תהיה עם ה' אלהיך (דברים י"ח).

ח) שנכנס עמו לפרדס חגיגה י"ד ע"ב. שתשון חתן התמני (שופטים ט"ו). ב) האשכין לפני חכמים וכו' עיין סנהדרין י"ז ע"ב. ג) כגון שמעון וכו' אוכיים ב' ע"ב. ד) מעשה ובקש בן זאקאי וכו' סנהדרין מ' ע"ח. ומ"ח ע"ב

ולכאורה קשה דמגיה לאיה דחוק פעמים הוא לשון נקבה מקבא והחוא תשוב וגו' ופעמים הוא לשון זכר מקבא. ויגע. ויגע. אלא מרוצא דקבא דויגע היה יכול להוכיח שהוא ג"כ לשון נקבה דהכי כתיב שם והנה רוח גדולה באה מעבר המדבר ויגע בארבע פנות הבית וגו' הכי זכר ונקבה. וכן הוכיח רש"י בפירושו על התורה פרשה ויעלם פסוק ע' וז"ל וכן רוח והנה רוח גדולה באה הכי לשון נקבה. ויגע בארבע פנות הבית הכי לשון זכר ע"ש שהביא עוד מפסוק (מלכים ג' י"ט) ורוח גדולה וחזק וגו' ועיין במזרחי ובכרי יוסף דמוקים. כמו דשנים ורעננים יהיו (מלכים ל"ב). *ק) על שם שחזר וכו' כל"ל. ר) שלריך להתמן ביצה ל"ד ע"ח. כתלכתו פניו וכו' כל"ל. ועיין מדרש ויק"ר פ' כ"ג. ומדרש איכה הקדמה פ"ב. ועיין ערוך ערך חסם. אחי ליה עובדא כל"ל. ס) מסיעל החיסוס כלים פי"ג משנה ד'. ת) האשה שאמרה וכו' זבחים ק"ז ע"ב. קנים פרק ג' משנה ו'. ח) נדה שאבדה פתחה וכו' עיין נדה כ"ע ע"ב. ושם ע"ב ע"ב. ושלכין ח' ע"ח. ע"ב ופירש"י שם. *ח) שש בוות וכו' כל"ל. ב) לילית עם ח' חודשין וכו' עיין תענית מ"ג ע"ב.

נוסחות כתב יד אחר [ו] ולמד הרבה ולכך קראו לו חסמא שנתחסם ונתאמן ונעשה חסון בתורה כמו מפני כו' והשאר ליתא: [ז] במסכת יומא ליתא: [ח] שני דברים קנין ופתחי נדה: [ט] הילך תוכל כו' ותומר זבה כ"ז ליתא: [י] ושם אנו מפרשין כו' ליתא: [כ] תקופות אמר תלוכה ומסיבותיה מהלן לנעמון ומונמון לתעלומה וגימטריא טעמי התורה: [ל] כדמפורש בילוגר ר' סעדיה: [מ] כמין רש"ו ובכה רבות. פיפרלות לחכמה ורב טן כו' והשאר ליתא: [נ] כלגדה בם בגד: [ס] פעמים והכל מפורש בפ' ח"ר עקיבא והשאר עד סוף הפרק ליתא: [ע] סיוסבים כו' בפיוטנו שתעלה כ"ז ליתא: [פ] כל אדם כו' בטעמי הדברים כ"ז ליתא:

[ג] שאינו הולך אחרי יצר הרע שלו אלא כובש כעסו ואעפ"י שהגיע למקום שיכול להנקם וילבו אומר להנקם. טוב הוא מגבור ומלוכד עיר: איזה עשיר. איזה אדם נקרא עשיר: השבח בחלקו. שהוא שמח במה שה' מזמין לו. כין ברב כין במעט. ואינו רודף אחר העושר לאסוף ולכנוס: שנאמר יגיע כפיך כי תאכל. כלומר כשתאכל יגיע כפיך ולא רדפת אחרי הגזל והעושק לאסוף ולכנוס: אשריך בעולם הזה. שלא נצרכת לבריות: וטוב לך לעולם הבא. על שאין לך המעט בכפך. [ד] ואין לך שאין רודף אחר המעט וגזל אלא מ"ב שמח בחלקו. ועוד אפי' עשיר ועלב בחלקו אין לו יתרון והנאה בעושרו. וכל שכן אם עני הוא והוא מתרעם על מדותיו של הקב"ה שאין לו טובה לא בעולם הזה ולא לעולם הבא. בעולם הזה שהרי עני הוא. ולעולם הבא. מה לו להשתכר בעניותו. שהרי ראוי להתכפר מעוונותיו והיה לו לקבלו מאהבה והוא מתרעם על מדותיו של הקב"ה: המכבד את הבריות. שמתוך שהוא מכבדם לוקח הן מכבדין אותו: כי מכבדי אכבד. כך אמר הקב"ה על בני עלי. ולוקח אתה לך ולמד ממדותיו. וכבד מכבדיך. כדי שיכבדוך אף הם: ובוזי. והבוזים אותי: יקלו. תבואם חרפה וקלון: **ב** [ה] הוי רץ למצוה קלה. אפי' מצוה הארות בעיניך קלה הוי רץ ורודף לקיימה: ובורח מן העבירה. אפי' עבירה הארות בעיניך קלה. הוי בורח והתרחק ממנה: שמצוה גוררת מצוה. שעל ידי שהוא עוסק במצוה קלה סוף בא לידי חמורה: ועבירה גוררת עבירה. ה) שהו רבותינו. עבירה קלה שאדם עובר ואינו דואג עליה. סוף בא שהוא גוררתו לידי עבירה המורה הימנה. כמו שפירשו רבותי' בלפני אידיכן. אחרי הים אשר לא הלך וגו' ואמר ר' שמעון בן פזי. ו) וכי מאחר שלא הלך מהיכן עמד. ומאחר שלא עמד מהיכן יסב. ומאחר שלא יסב מהיכן לך. אלא לומר לך שאם הלך סופו לעמוד. ואם עמד סופו ליסב. ואם יסב סופו להתלונן. שכך דרכו של יצר הרע. ז) הוא אומר לו עשה כך. ולמחר עשה כך. עד שעובד ע"ז. כמו שסימנו במסכת ר' נתן. ובשבת פ' האורג. הוי שעבירה גוררת עבירה: ששכר מצוה מצוה. אם תקיים מצוה קלה. זהו שכר מצוה. שתגרור על ידה מצוה אחרת גדולה הימנה. ומצלחת מקבל שכר הרבה על כולם. ושכר עבירה הקלה היא גוררת לך עבירה אחרת חמורה. שמתוך שהקלת את ראשך באחת סוף אתה מיקל באחרת חמורה הימנה וטורדך מן העולם. שכך שמינו עבר עבירה אחת אל ידאג לאותה עבירה בלבד (שלא) [שלכוף] מביאתו לידי המורה ממנה. עשה מצוה אחת אל יבביח לאותה מצוה בלבד. בלסוף מביאתו לידי מצוה אחרת: **ג** אל תהי בז לכל אדם. בז. מבזה. שהו רבותינו ח) משום שנאמר בז לדבר יחבל לו. ומהו יחבל לו. עוד יגיע זמן שהוא מיצר. כמו שמחזורו חבלים למולאין ולמובלין. שא דולור שרא פור לוי ב'. לכל אדם. לשום אדם. אל תהי מבזה אפילו לקל שבקלים: ואל תהי מפליג לכל דבר. אל תהי דוחה ואומר על דבר הלכה לאחר שמעתה. וזהו שאמרו בפירקי' דלעיל. ואל תאמר דבר שאיפשר לשמוע כו'. מפליג. כמו הפלינו בדברים. לשון הבדלה וחילוק. ולשון מפלינין בספינה. בשבת. ולפיכך אמי מזהירך. לפי שאין לך אדם קל בעולם שלא תהיה שעה עומדות לו. שעה מזל. בין ברב. בין במעט. שתהיה צריך לו. לפיכך אל תהי בז לכל אדם ואין לך דבר כו'. לפיכך אל תהי מפליג לכל דבר דשמא אם תראה עלמך עכשיו שיב לא תשמעה. וסוף אתה צריך לה ואינך יודעה. כך קיבלתי. ולו נראה. ואל תהי מפליג לכל דבר. אל יהא שום חפץ ושום דבר

ושום כלי השמים קל בעיניך להניחו במקום התורפה והפקר הוא אבד והולך לפי שאין לך חפץ בו. שאין לו מקום. ולוקח לפעמים: **ד** שתקות אנוש רימה. שכל אדם מקוה ומייחל וודע שסופו הוא עתיד להיות רימה ותולעה ולפיכך אל תהי רוחו גסה עליו. כי מה לו אלא נאוה: המחלל שם שמים בסתר. שעבר עבירה בסתר שאילו היתה גלויה לעולם היה בה חלול השם. כגון שזה השובר עבירה הוא תלמיד חכם והבריות למידין ממנו: נפרעין ממנו בגלוי. כדי לפרסם את חטיפותו. [ו] כדכתיב *ח) ובשוב לדיק מצדקו ועשה עול וגומר: ע"א המחלל שם שמים בסתר. שעובר עבירה בסתר. הקב"ה פורע ממנו בגלוי. שעושה בו דבר שמודיע לכל שהוא עבר עליה ומגלה חרפתו כדכתיב בדוד ע) הנני מקים עליך רעה וגו'. ושכב עם נשיך לעיני (כל עבד) השמש הזאת. כי אתה עשית בסתר (עם אשת אוריה) ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש: אחד שונג ואחד מזיד בחלול השם. כלומר שונג ומזיד חשובים הם דבר אחד אלא חילול השם. כי כשם שנפרעין ממנו פירעון אם הזיד בחילול השם. כך נפרעין ממנו אם שגג בחילול השם. וכמו כן מצינו אלא דבר אחד שהמזיד ושונג שוין י) אין עושין לו כחמורי המקיף אלא נפרעים ממנו מיד. [ז] ופר"ח הם. הנן הם בפרקי אבות. וזו היא דר' יוחנן בן ברוקה: חילול כ) מפורש בפ' אחרון דיומא היאך הוא. דאמר רבא היכי דמי מחלל. כגון אנא כו'. שכשרואים תלמיד חכם ששוטה דבר שאינו הגון הבריות מלעזות ואומרות חבל על כל הלומד תורה שאינו לומד מהוכה אלא דברי תפלות. ראו פלוני שלמד תורה כמה מעשיו מכוערים. ל) ומצלא עוהגין בדברי על ידו חלול ובזיון. ולפיכך עשה בחילול השם שונג כמזיד שוכנו ממנה. שמצינו מ) בפרשת דברי ירמיה שהיה שאלתי מאתך וגו'. שנייה קשה. שמצינו שויתר הקב"ה על ע"ז ולא על חילול השם. נ) שנאמר ואתם בית ישראל וכו' גלוליו לכו עבדו. מה כתב שם לא תחללו עוד: וקשה חילול השם ממזיד. דמזיד אפשר בלעיעה בתוך ביתו. והילכך פירעון דידיה נמי הוי חמור ממזיד. שמחמירים עליו את דינו מן השמים שהרי העולם תועים על ידו. ע"א אחד בשונג. כלומר אם עשאה בשונג גובה ממנו כענין השגגה. כד"א ס) מפני מה נתחייבו שוגאיהם של ישראל שבאותו הדור כלאה מפני שהשתחוו לגלם בימי נבוכדנצר. וכי משוא פנים יש בדבר. כלומר למה מילו הולול ושתחוו יהו כלים לנמרי. ואמרו' הם לא עבו אלא לפנים. מפני אימתו של נבוכדנצר. ולא מפני שכוונתם לכך. ואף הקב"ה לא עשה עמהם אלא לפנים. ובאותו עניין שחטאו פרע עמהם. והיינו פירשון דשונג. ולכתחילה הראה להם כאילו רצונו לכלותם. ואחר כך הלילם מידו. ואחד במזיד. כלומר אם עשה העבירה במזיד גובה המקום ממנו בפירשון גמור בגלוי. חילול השם הייתו נמי מזיד. אלא שבלבד המזיד יש בו חילול השם כאשר אפרש. פ"א אחד שונג בתלמיד שלמד ומזלזל בה: **ה** על מנת ללמד. שאין דעתו לקיים לפי שאינו יכול. או אפי' יכול הוא עושה אלא לעשות לו שם. על מנת שיקראהו רבי: ללמוד וללמד. ולא יותר: בשפיקין בידו. מן השמים מוהנין לו שפע אף לעשותה. שהמעשה עיקר. כמו שמצינו בפ"א דלא המדרש הוא עיקר *** אלא המעשה: [ח] אל תעשם עטרה. שלא הלמוד דברי תורה על מנת להתגדל ולהתגדר ולהתעטר בהן. אלא הוי מלמדה לשם בורלך. וסוף שכבוד לבא: ולא קורדום. הוי מלמד אותה לאחרים ולא הטול שכר עליה. ואל העם עלמך כשועל השכר. להשוב עליה בקרדומו. ולאכול מיניע כפיו

ומעמו

ה) שנו רבותינו עבירה קלה וכו' אחד"ל סוף פ' כ"ה וז"ל אם עשית מצוה אחת ואין אתה דואג ממנה מאותה מצוה סוף שהיא גוררת מצות הרבה. העובר עבירה אחת ואינו דואג מאותה עבירה סוף שהיא גוררת עבירות הרבה. שמצוה וכו' ולילה לחיבת קלה. ועיין קפדי פ' שלא. ונמדרש תנחומא פ' ויקרא שנו רבותינו מצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה לא יצר אדם עד שעבירה שעבר בשונג אלא שנפתח לו פתח שיחטא אפילו בשונג ואפילו במזיד. ולא שמעת אדם עד שמצוה שנאה לידו אלא על מצות הרבה שעתידות לבוא לידו וכו'. ותנחומא מצא מי' מי' שנו רבותינו וכו' ועם פ' ויקהל מי' מ' ומדרש דברים רבה פ"ו בן עזאי אומר וכו'. ו) וכי מאחר שלא סלח וכו' ע"ז י"ח פ"ב ובם אותה דרך כ"ם בן פזי וכו' ע"ם. ז) הוא אומר לך עשה כך וכו' בנת ק"ה פ"ב. נדה י"ג ע"ב: ח) משום שנאמר בז לדבר יחבל לו (מכלי י"ב). ועיין אדר"נ פ' כ"ו. ומדרש תהלים מזמור ל"ד.*ח)ובשוב לדיק מלדקו וגו' (יחזקאל ג'). ט) הנני מקים עליך רעה וגו' ושכב עם נשיך לעיני השמש האלה. כי אתה עשית בסתר ואני אעשה את הדבר הזה נגד כל ישראל ונגד השמש כל"ל. י) אין עושין לו כחמורי וכו' כל"ל ופר"ח הם הנן הם בפרקי אבות וזו היא דרש"ב. כוונתו המיוחדת לכאורה.

נוסחת כתב יד אחר [ג] שאינו הולך כו' נקרא עבור כ"ז ליתא: [ד] ואין לך כו' מדותיו של הקב"ה כ"ז ליתא: [ה] הוי רץ למצוה קלה. מצוה שראה בעיניך קלה עשה בגון במצוה גדולה. עבירה קלה גרם פגעה כאילו היא חמורה: אל תהי בז לכל אדם. בז. מבזה: ואל תהי מפליג כו' למחר אמעמעה והבאר ליתא עד סוף המשנה: [ו] כדכתיב כו' ונגד השמש כ"ז ליתא: [ז] ופר"ח הם כו' ומזלזל בה כ"ז ליתא: [ח] אל תעשם עטרה:

ע) ועשמו של דבר מפורש במדרש פרק אין בין. כדכתיב פ) רשה למדתי אתכם חוקים ומשפטים כאשר ציוני ה' אלהי. מה אני למדתי אתכם אף אתם בחכם תלמדו. למדנו שאסור עליה ליטול שכר. ועוד כתב אמת קנה ואל תמכור. [ט] ו מ ת אשר נהגו ליטול שכר. בשמכו על מה שמלינו באגדה. שאין זה אלא שכר ביטול. אבל שכר תורה אין כל ברית יכולה לעבר. ומ"מ מלמדי תינוקות של בית רבן מותרין. כדמפורש באין בין המודר. שאין מוטלין אלא שכר בימור ל) ושכר פיסוקי טעמים: וכן היה אומר. כבר פירשנו למעלה דבריו של הילל. [י] וחכי קאמר ודאישתמש בהגא. שמקבל שכר לימוד כתר תורה: חלף. עבר שכרו לעתיד. וטוב אין לו שכר אחר מכיון שמוטל עכשיו: ור' אלעזר בר' לחזק הכילם ראויים לדבריו. שמדברי הלל למדנו שכל מי שיש לו הנאה בדברי תורה מוטל חייו מן העולם. שאינו מאריך ימים אחרי כן: הניאות. כמו הנאות מיאותות בהן. ומאי מיאותות. רוחות. וכמו שברא את אלו בעולמו להנאות מהן בני אדם. ק) ועד מיאותו לאורן. בגר של הבדלה: ך כל המכבד את התורה. שמלמדה לתלמיד הגון. ר) ואינה מניחה לא על גבי מטה ולא על שפסל. ושאינו מניח לא חומש על גבי ספר תורה. ולא נביאים וכתובים על גבי חומש. ולא תלמוד על גבי נביאים. [כ] ובירושלמי דמגילה אמרינן לא ישב אדם על שפסל בספר תורה מהון עליו. ומעשה בר' אליעזר כו'. ואם היה נהון על גבי דבר אחר מותר. ועד כמה. ר' אבא בשם ר' הונא אמר שפח. ר' ירמיה בשם ר' זעירא אמר אפי' כל שהו. ועוד מלאתי בירושלמי פ' מי שמתו. תיבה שהיא מלאה ספרים נותנה מראשות המטה ואינה נותנה מרגליות המטה. רבון בשם ר' הונא אמר ואינא שתהא מטה גבוהה עשרה טפחים ולא יהו חבלי המטה מוגעין בתוכה: ועוד מלינו במגילת ירושלמית דסיקייא שהיא מלאה ספרים ס) לא שהיו בתוכה עלמות המת הרי אילו מפסלין לאחריו ורוכב. ומכאן יש ראיה להיתר מה שנהגו בני אדם לרכוב וספרים אחריהם: גופו מכובד. שמכבדין אותו הכל. כדכתיב וחסד ה' מעולם ועד עולם [ל] על יראיו. שכל מי שהוא ירא הש הקב"ה מושך עליו הוט של חסד. ת) ומכבדין אותו מתוך כריכותו: המחלל. שנוהג בה דרך בזיון שאינו נזהר בכל אילו שאמרנו. העולם מבזין אותו: ז החושך עצמו [מ] מן הדין. אני קבלתי שעל כרחינו אין לפרשו על הדיין ואעפ"י שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. ועל בעל הדין צריך לפרשו. ומהו החושך עצמו מן הדין. המתפשר עם בעל דינו קודם שירד לדין: פורק ממנו איבה. מוטל משאוי מעליו שאינו בא לידי כל אילו. שכל הבאים לב"ד לטעון טענותם מתקוטטים זה עם זה. [ומעשין] שונאים זה לזה: וגזל. פעמים שהוא חייב לחבירו. וכשהוא חפץ לריב עמו נוטן טענה שהוא נפטר בה ונשבע לנקר. וזהו: ושבועת שוא. ולי נראה בבהיטב יש לפרשו על הדיין ואעפ"י שאין לו לדיין אלא מה שעיניו רואות. ב) מ"מ מלינו בר' פלוני שהיה אומר כשהיה יולא לדין ברעות נפשיה לקטלא אזיל כו'. ולולי שהיה יליאה כביאה. ורב הונא דמעיף בי עשרה. ואמר כי היכי דממטיין שיבא מכשורא. שכשעה הכעס עונשין על הדבר. כמו שמלינו בפ' ההבלה. במסכת מנחות. ג) שאמר לו רב קטינא למלאכת עונשיהו תעשה. ות"ל בעודנה דאיכא ריהתא עונשין. ומ"מ אי אפשר [נ] להשמע אלא על פי ב"ד. שיפריד בין עלומים. ויבביא מדיינים. ויסמוך על מה שכתוב ועמכם בדבר המשפט. שאין לו לדיין אלא

מה שעיניו רואות. דהואיל ולבו לשמים אין עושה מלוי. וגזל. שהרי טעל מזה ונותן לזה. ופעמים שעושה בדין ומלא שהוא גזלן. ושבועת שוא. שקר. כשמטיל עליו שבועה והוא נשבע לשקר. ד) כל העומדים שם ונעשים בדבר כמו שפירשו חכמים בפרק שבועת העדות. והוא שהטילה עליו והיה לו לעיין בדבר. יוחר על כולן: [ס] והגם לבו בהוראה. שמעתי. שמנים לבו בהוראתו ואומר ראו כך וכך דנתי. כך וכך חייבתי: שוטה. הרי זה בוטה. שהתורה אינה שלו. ועוד שמא לא הן יפה: רשע. שלא למד הורה אלא להתגאות בה: וגם רוח. שמראה בעצמו שאין דונמתו בשולם. ולי נראה והגם לבו בהוראה. שקופן לעשות הוראה מתוך נטות הרוח אשר בו. כאדם שאומר בתי לאי יפה בדבר הזה. טוטה. שאינו מבין לאחרו. שמתוך שהוא מתאר רוב פעמים נכשל בדבר. רשע. שהוא קרוב למזיד דואיל ואינו חפץ לעיין בדבר. כאותה ששנינו שאמר ר' יהודה שי זהיר בתלמוד שנגנת תלמוד עולה זהון. וגם רוח. שמתאר ומרגיל עצמו לעשות הוראה לעצמו למעשה להתגדל בו. וכל מי שיש בו נטות הרוח שהוא הוא לפני המקום. ה) כמו שפירשו רבותינו במסכת ערכין ובהרבה מקומות שנאמר גבה עינים ורחב לבב אתו לא אוכל. כביכול אמר הקב"ה אין אני והוא יכולין לדור במדור אחד: ח אלא אחד. זה הקב"ה. וכן הוא אומר *ה) והוא באחד מי ישיבנו. שהקב"ה הן באחד. ומי יוכל להשיבנו. אבל בני אדם אין דינן שאות משלשה. שמתוך שהם שנים ה' נושאין ונותנין בדבר. ומוציאין את הדין לאמיתו. לפיכך אל תהי דן יחידי. ד"א אל תהא רגיל לדון יחידי. ואפי' שיש עמך שנים. והוכל לשאול להם בדבר המשפט. לריך שיעשקו בדין כמוך: ואל תאמר קבלו דעתי. ו) אל הכריח שום אדם. לדון לפניך. ואומר לבעלי דינין קבלו דעתי. ויעשה האחד עם חבירו כמה שאדון לפניכם: שהדן ראשון. מה טעם. לפי שהם הרשות בידם או לקבל או לילך לפני אדם אחר. מאחר שלא קבלוך עליהם לדיין: **ט** מעוני. בעוד שהיא עני. [ע] *ז) דכתיב אורך ימים בימינה. למיימינים בה. ז) וכל שכן עושר וכבוד. ובשמאלה. למשמאילים בה עושר וכבוד מיהא איכא: וכל המבטלה מעושר. בעוד שהוא עשיר. סופו לבטלה מעוני. שאינו יכול ללמוד מרוב דוחקו ועניותו. שטרוד אחר מזונותיו. ומקרא דאיתיה שמעינן לה דדברי תורה מכלל הן אתה שומע לאו. ומכלל לאו הן. למי שלומדה עושר וכבוד. הא אינו לומדה והני להכך: י הוי **טעם** בעסק. בסחורה. שהעשה עסקין מועטין בשאר דברים. והעסוק בתורה: ** ושפל רוח בפני כל אדם. [פ] ואף הוי שפל רוח בפני כל אדם ותמיד. יותר. כמו שאמרו חכמים ה) הוי קבל וקיים וזהו שאמרו בחלק ובתורת כהנים. ע) מיכן אמרו בית אבל אין פותחין לו אלונות לראות אם נגעו: אם בטלת מן התורה כו'. [ל] י) שנו רבותינו במשנה ר' נתן. הוא היה אומר כל הסוקד על דברי תורה הרבה שקדים כנגדו. וכל המבטל מדברי תורה מוסרים לו הרבה בטלים כנגדו. זאב. אדי. נמר. ברדלס. נחש. נייס. וליסטין. באין ומקיפין אותו ופרעים ממנו. שנאמר אף יש אלהים שפטים בארץ: **יא** פרקליט אחר. מלין יותר. שהמלוה עומדת לו למלין. דכתיב *ו) והלך [ק] לפניך לדקך. ואומר בהתהלכך תנחה אותך. והקיצות היא השיחך. לעולם הבא. קטיגור. וכן דילעור. רכיל בגימטריא. ובגיהם לשון יוון. ואני נתון לפרש קטיגור. קטי תגרא. כלומר בעל קטטה ותגר. או קטי תגרא: וכניגור. שני תגרא. קטיגור. מקוויירם ב:[בתרים]עומדין לו לנגנן. ומקדיגנין לפני. וסיגרין

בעדו

ע) ועשמו של דבר וכו' נדרים ל"ז ע"א. בכורות כ"ע ע"א. ועיין בתוס' שם ד"ה אי וכו' ועיין בש"ס פ"מ מ"א סי' ע"מ מה שהשיג על שו"ת הב"ח למה לא הביא ראיה לדבריו מהא דחולין קל"ד ע"ב הביא שקא דדינרא וכו' וכבר הקדימו גדולים זו בש"ת משב"ן מ"א סי' קמ"ב ע"ם עד סי' קמ"ע. פ) ראה למדתי מתכם חקים ומשפטים כאשר צוני וגו' כל"ע. ועיין כתיב אמת קנה ואל תמכר כל"ל (משלי כ"ב). ל) ושכר פיסוק טעמים. נדרים ל"ז ע"א. ק) ועד מיאותו לאורה בברכות כ"א ע"ב. ר) ואינה מניחה לא על גבי מיטה וכו' מ"ק כ"ה ע"א. לא חומש על גבי ס"ת וכו' עיין מגילה כ"ז ע"א. ועיין ירושלמי מגילה פ"ב ה"א. וירושלמי ברכות פ"ג ה"ב. ועיין מגמת ל"ב ע"ב. ס) לו שהיו בהוכה וכו' כל"ל מפשיטין לאחוריו כל"ל. ועיין ברכות י"ח ע"א ובתוס' ד"ה ויכבד וכו' וירושלמי ברכות שם. וספרים אחריהם כל"ל. ותכד ה' מעולם וגו' (תהלים ק"ג). ת) ומכבדין אותו מתוך כריכותו עיין מדרש במדל"ר פ' ח'. ותלד"ל פרשה כ"ז. ת) שאין לו לדיין אלא וכו' סנהדרין ו' ע"ב. ב"ב קנ"ח ע"א. נדה כ' ע"ב. ועשין שונאים זה לזה כל"ל. ב) מ"מ מלינו בר' פלוני וכו' סנהדרין ז' ע"ב רב כי הוה אתי לבי דינא

מאמר הכי בכתובות נפשיה וכו' וכב הונא דמבניף בי עבדא וכו' כל"ל ע"ם ובסיכיות ג' ע"ב. ג) שאמר לו רב קטינא למלאכת וכו' מגמות מ"ח ע"א. על מה שכתוב ועמכם בדבר המשפט (ד"ה ב' י"ע). ד) כל העומדים שם ונעשים ה וכו' כל"ל עיין שבועות כ"מ ע"א ועי"ב. ול"ל בפרק שבועות הדיינין. שמתוך שהוא נמיר וכו' כל"ל. ה) כמו בפירוש רבותינו וכו' ערכין ט"ו ע"ב. בגמ' בגם עיניה ורחב לבב אתו לא אוכל כל"ל (הפנים ק"מ). יה) והוא באחד ומי ישיבנו וכו' (איוב כ"ג). ו) ואל תכריח שום אדם לדון לפניך כל"ל. *ז) דכתיב אורך ימים בימינה וגו' (משלי ג'). ז) וכש"כ עושר וכבוד וכו' שבת ס"ב ע"א. ח) היו קבל וקיים כל"ל סנהדרין י"ד ע"א. ושם כ"ב ע"א. ע) מכאן אמרו בית אבל אין פותחין לו אלונות ראות אם נגעו ל"ב ע"א. מו"ב פ' מטוכב. נגעים פ"ב מסכת ג'. י) שנו רבותינו וכו' כל הסוקד על דברי תורה וכו' הרבה שקדים וכו' כל"ל ולישה באחד"ל בלשונו. והוא במד"ש על אבות פ"ד משנה מ"ב וש"ל והר' יצחק בר' שלמה ז"ל כתב כי מפורש בברייתא כל המבטל מדברי תורה הרבה בטלים כנגדו אבי זאב בדרלס נחש נייסות ולסטים באים עליו ונפרעים ממנו. שנאמר אף יש אלהים שפטים בארץ אין לא היה זה באחד"ל

ע"ש

נוסחת כתב יד אחר [ע] ומה שהגנו עשה ליטול שכר לפי שמלינו בגמרא שכם שכר ביטול ושכר שימור בגמרא שכם שכר הבדלה כ"ז ליתא: [כ] וירושלמי דמגילה כו' ובספרים אחריהם כ"ז ליתא: [נ] על ירושלמי מפורש לתפלה. המוכך כו' והמסר ליתא: [מ] מן הדין בחוסך עצמו מתערומות ואחפשר עמו אי טוב לו. ל"ח בחוסך עצמו מן הדין כדאמר רב בכתות נפשיה כו': [ג] לבשמע ולבפרד תבא על הספריד ברכה שהרי כל הבומטין שבועת שקר נענשין והמטיל עליו ושיש לו לעיין כו': [ס] והגם לבו בעבורתה כו' קבלון עליהם לדיין כ"ז ליתא: [פ] דכתיב כו' והני לבריך כ"ז ליתא: [ל] שנו רבותינו כו' המבטל מדברי תורה כ"ז ליתא: [ק] לפניך לדקך קטיגור מלבון שנאמר שנאמר יגפתו מרחות דלבם כתרים בפורענות למחויקים במנן כך שמן פרים וכו':

פרקי אבות

בעבור מפני הפורענות . תריס. הוא המגן שלפני אדם במלחמה להכות בו מפני לויב הנלחם בו ומחזיקין אותו . לשון כ) תריסי חנויות : הסנדלר כך שמו : כניסייא . אסיפה. וכן בית הכנסת. בית האסיפה : שהיא לשם שמים . שנאספו כאחד ללמוד וללמד : סופה להתקיים. אף באחרית הימים. היא מתקיימת עדיין. שעומדת לאורך ימים : אין סופה להתקיים. שהקב"ה מכנים ומעביר רוח קנאה ביניהן . ומתפללין כדרך שעשה בדור הפלגה . וכן מפורש בסוף מסכת ר' נתן . כניסייא שהיא לשם מצוה ל) זו כניסיית אנשי כנסת הגדולה . ושלא לשם שמים . של אנשי דור הפלגה : יב [ר] מ) כבוד חבירך ואל תנהוג בתלמידך מנהג בזיון . אלא נהוג בו כבוד כשם שאתה זקוק לנהוג כבוד בחבירך . ולא שיעשה שניהן שוין . אלא שיעשה בו כיוצא בו . כדרך שעשה משה ליהושע שאמר לו בחר לנו אנשים . שאם אתה אומר ככבוד חבירך ממש . דבר זה לא אפשר . שהרי הוא אומר ומורא חבירך כמורא רבך וכיוצא בו שניו בתכלת . נ) תכלת דומה לים וים דומה לרקיע . ורקיע דומה לכסא הכבוד . דומה לדומה [ם] ס) במסכת ר' נתן . ובמכילתי מצאתי . יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . מלמד שיהא כבודו של אדם חביב ככבודו . ע) ילמדו כל אדם ממשה . שאמר ליהושע תלמידו בחר לנו אנשים . ולא אמר בחר לי . אלא לנו . שעשאו כמותו . ומיין שכבוד חבירו חביב עליו ככבוד רבו . שנאמר ויאמר אהרן אל משה בי אדני אל נא תשת עלינו חטאת . והלא קטן ממנו היה . אלא עשאו רבו . ואע"פ שקטן היה . פ) כמו שנינו במסכת ערובין . כיון שקטן ממנו היה . ואהרן נביא כמותו היה ועוד כתב הוא יהיה לך לפה . הואיל וכן דיי אם עשאו כמותו : ומורא רבך כמורא שמים . שנאמר צ) ויען יהושע בן נון מסרת משה מבחריו ויאמר אדני משה כלאם . חייבין הן כליה . שקלס כנגד שכינה . שחייבין כליה על שדברו כנגדו כאילו דיברו נגד שכינה . שהיו מתנבאים ואומרים משה מת ויהושע מכנים את ישראל לארץ . [ת] ק) ובסנהדרין אית דא בע"ח . ע"ח יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך . שברא הוא . שהרי אתה מתפאר בו וכבודו הוא כבודך . שאומרים ראו תלמיד הגון זה שלימדו פלוני תורה . ובכך אתה מתכבד . ולכך דין הוא שיהא כבודו חביב ויקר עליך כשלך. כלומר ככבוד עצמך . אבל בכבוד חבירך לא מלי למיתני חביב עליך כשלך . כי היכי דהנא בתלמידו . שהרי אין לו חלק בכבוד חבירו . דמה טיבו של כבוד חבירו אצל כבוד שלו . ולכך נלה כבוד חבירו כמורא רבו . שיהא מקובל עליו כבוד חבירו כמורא רבו . ולא ככבוד רבו : ומורא רבך במורא שמים . אין תימא בדבר. דהא דרשינן את י"י אלהיך תירא . לרבות תלמידי חכמים . ר) בכל שעה . וכל שכן שחייב לירא את רבו . ש) ובפ"א דקידושין מפ' מורא היכי דמי . לא ישב במקומו . לא יעבור על דבריו . ת) אבידתו ואבידת אביו . רבו קדמת . באילו מצוות : יג [ת] הוי זהיר בתלמוד . לידע ולהבין דקדוקי המצות . שאם שגגת בתלמוד וטוריתה שלא כהוגן חשובה היא עליך לאותה שגגה כזדון . שנפרעין ממך כאילו עשית במזיד מפני שהיה לך ללמד יפה ולא למדת . א) וכן מפורש בפ' אילו מצוות והגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם . הגד לעמי פשעם . אילו תלמידי חכמים ששגגות חשובות להם כזדונות . ולבית יעקב חטאתם . אילו עמי הארץ שזדונות חשובות להם כשגגות . פשעים . אילו המרדים . וחטאים אילו השגגות . כדמוכח ביומא פ' בתרא : [ב] שלשה כתרים הן .

ב) ג' זרים הן . כמו ששניו במס' יומא . זר זהב שבאריון סימן לכתר תורה שבו . "וזרו של שלחן סימן לכתר מלכות. שלחן של מלכים . זרו של מזבח סימן לכתר כהונה . זרו של ארון . ועשית זר זהב למסגרתו סביב . זר מזבח כתב כמו כן . ועשית לו זר [זהב] סביב. תשמיש המזבחות. כהנים זוכים במתנותיהם . זר שלחן . דכתיב ועשית זר זהב למסגרתו סביב . הוא סימן לכתר מלכות : ששלחנם גדול . וחשוב משאר שלחנות . וכהנים זכו משלחן גבוה : וכתר שם טוב עולה על גביהן . על ידיהן בא שם טוב לאדם . אם מזהר בהם כמידה וכשורה . ומהג עצמו כדין . שהרי עסק בתורה לשם שמים. נמצא שמביא שם טוב עליו. ואומר אשרי מי שלא זה מהאיו. ראו פלוני שאמר כמה מצות קיים. וכן כהן הזהיר בעבודתו ומזרז שלא להביא קדשים לבית הפסול יוצא עליו שם טוב על כך. וכן מלך המושל בעמו ומנסיג את בני דורו בצדק ומשפט יוצא עליו שם טוב : על גביהן. כמו ג) היו עושין אילו על גב אילו . דמסכת בילה. וכמו משבילין על גבם . כך ק ב ל ת י . ולי נראה על גביהן. לשעלה מכולן. שאין לך בהם מתקיים בלא טוב שאם אינו טהור עצמו כדין ואם אינו קונה שם טוב הכל מבזיה אותו. ומצא כתרו בטל. ועוד כתיב טוב שם משמן טוב : יד ר' נהוראי. ד) הוא ר' אלעזר בן ערך . כמו שפירשו חכמים בשבת פ' חבית . ונקרא שמו נהוראי על שמאיר עיני חכמים בהלכה. ובא מעשה לידו. שנמשך אחר היין. וכשהכהה ממנו תורתו . ובקשו עליו רחמים וחזרה לו . הוא שהיה אומר : הוי גולה למקום תורה . לא כדרך שעשיתי אני . שגליתי למקום ליצני הדור הסותים במזרקי יין . וגמעו תלמידי חכמים לבא אחרי. אלא הוי גולה למקום תורה. למקום תלמידי חכמים . ואל תאמר בלבך שהיא תבא אחרי . שיבואו תלמידיך אחריך ותחזור תלמודך על ידם. ותוסף מתוך כך על שמועתך . כדרך שאמרו חכמים ה) הרבה למדתי מרבותיי כו' . ומתלמידיי יותר מהולן . שהרי חבירך יקיימוה בידך שאם השכחתה יבקשו עליו רחמים כדרך שביקשו עלי . דלמו כל שעתא ושעתא מחרחים ניסא . ואתה : אל בינתך אל תשען . לומר שאתה מחזיר הכל מתוך פלפולך . ו) כדרך שעשה עתניאל בן קנז [ג] שהחזיר מתוך פלפלו הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה. כמו שפירשו חכמים במסכת תמורה . וזה אשר כתוב (שם) אשר יכה את קריית ספר . ספרי הלכות : ז) ולכך לא חשיב כלב ברים תעניות בהדי אותם ג' ששאלו שלא כהוגן דמובטח היה כלב שלא יוכל להחזיר אותם הלכות אם לא אדם מיוחס שאין בו שום פסולת . כ"ש . ואל בינתך אל תשען . סוף מקרא הוא בספר משלי . ולאחות לשון הפס לו לשון המקרא. ח) וכמו יוקן הפיגול . בזבחים ולכך קאמר הוי גולה כו' . גלות קרי כאדם שנעתק ממקום זה ומתקע במקום אחר . ט) ולדברי האומר בחבית שאין זה ר' אלעזר בן ערך כך אנו מפרשין אותה. הוי גולה למקום שהרב שם ואל תמתין ותאמר שהיא תבא אחרי . שהרי חבירך יקיימוה בידך. חבירך שהלכו מאצלך לשם ללמוד. הם יקיימוה בידך לכשיבואו . שאתה ויתנו עמך . לפי שאינו דומה שומע מפי הרב לשומע מפי תלמיד . ואתה אל בינתך אל תשען . שהרי אין התורה מתקיימת ביחיד . הרב על הבדים ומולו . ולכך הוי גולה למקום הרב : טז אין בידינו . [ד] שלוות רשעים . אני קבלתי אין בידינו לידע מדוע דרך רשעים ללחה . ולמה לדיקים מדוכין בייסורין . ולי נראה אין בידינו כו' . לעולם יסתכל אדם לקנות חיי העולם

הבא

ע"ש. אך יש אלהים נפטרים באדם כל"ל (תהלים ע"ח). *י)והלך לפניך לדקך (יפעיה כ"ח). בהתהלך תמה אתך וגו' (משלי ו'). כ) תריסי חנויות ביצה י"ח ע"ב. ל) זו כניסיות אנשי כנסת הגדולה וכו' אחל"כ סוף פ' מ' ושם נ"א כנון כנסת ישראל לפני אל סיני . מ) ככבוד חבירך. ולפיכו אימא חביב עליך כשלך ועיין בפסיקתא רבתי פי"ב מכאן שלריך אדם לאחוק כבוד לתלמידיו כמותו . ובמד"ש הגירסא כהמתבר ועיין בתוס' יו"ט . שאמר לו בחר לנו אנשים (שמות י"ח) . כ) תכלת דומה לים וכו' סוטה י"ז ע"א . מנחות מ"ג ע"ב . חולין פ"מ ע"א . ובירושלמי ברכות פ"א ה"ב מוסיף יש דומה לעבבים ועבבים לרקיע וכו' והובא בתוס' סוכה נ"א ע"ב ד"ה יכול וכו' . ובמד"ל פ"ד סי' י' . ושם י"ד סי' י' ושם פ' י"ז . ובמדרש תהלים מזמור כ"ד מפני שסתכלת דומה לעבבים וכו' ועיין בספרי פ' שלח. ס) במסכת ר' נתן ובמכילתא וכו' הוא באדל"ג פרק כ"ה. ובמכילתא פרבה בשלח . ע) ילמדו כל אדם ממשה כל"ל וכן הוא באדל"ג שם . אל נא תשת עליו חטאת כל"ל (במדבר י"ב). פ) כמו שנינו במסכת עירובין . ע"מ כ"ד ע"ב . ועוד כתיב הוא יהיה לך לפה (שמות ד'). צ) ויען יהושע בן נון מסרת משה מבחריו (במדבר י"א) משה מת ויהושע מכנים וכו' סנהדרין אית דא בענין אחר ע"ם ועיין באדל"ג סוף פכ"ז . ר) בכל שעה כ"ל בפרק כל שעה פסחים כ"ב ע"ב . ש) ובפרק א' דקידושין מפרש וכו' כ"א ע"ב ע"ש . ת) אבידתו ואבידת אביו רבו קודמת . הכי איתא במשנה ב"מ ל"ג ע"א אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת וכו' והמחבר העתיק בקיצור כדרכו בכמה מקומות. ת) וכן מפורש בפרק אלו מציאות ב"מ ל"ב ע"ב. והגד לעמי פשעם וגו' (יפעיה כ"ח). כדמוכח ביומא וכו' ועיין בתנחומא פרשה ויקרא סי' ו' בנו רבותיו שגגת תלמוד וכו' . ב) שלשה ברים הן וכו' יומא ס"ב ע"ב . אדר"נ פ' מ"א . מדרש"ב פ' ל"ד . במד"ר פ"ד . ופי"ד ובמדרש קהלת פ"ז , ג) היו עושין אלו ע"ג אלו וכו' עיין ביצה י"ז ע"ב . י"ח ע"ב . י"ט ע"א . עוד שם משמן טוב כל"ל (קהלת ז'). ד) הוא ר' אלעזר בן ערך וכו' עיין שבת קמ"ז ע"ב . ואדר"נ סוף פ' י"ד . ומדרש קהלת פ' ז' סימן ע"ו ה) הרבה למדתי מרבותי וכו' תענית ז' ע"א. מכות י' ע"א ע"ש. ו) כדרך שעשה עתניאל בן קנז וכו' תמורה ט"ז ע"א. אשר יכה את קריית ספר כל"ל (מפפים א') . ז) ולכך לא חשיב כלב וכו' עיין תענית ד' ע"א תוס' ד"ה שנשה וכו' וא"ת אמאי לא חשיב כלב בן יפונה וכו' ועיין מדר"ר פרשה ס' ומדרש ויק"ר פ' ל"ז דחשיב באמת ד' הן שתנאו שלא כהוגן וחשיב גם כלב בהדייהו ע"ב. סוף מקרא הוא בספר משלי (משלי ג'). ח) וכמו יוקן הפיגול בזבחים . סוגיתו למלאכת מחשבת רבא זבחים ל"א ע"א ויקן כיון הפיגול והוא לשון הכתוב (תהלים ע"ח) . ט) ולדברי האומר בחבית שאין זה כו' אבידתו ואבידת אביו רבו קודמת . הכי איתא במשנה ב"מ ל"ג ע"א אבידת אביו ואבידת רבו של רבו קודמת וכו' והמחבר העתיק בקיצור כדרכו בכמה מקומות. ח) וכן מפורש בפרק אלו מציאות ב"מ ל"ב ע"ב. והגד לעמי פשעם וגו' (יפעיה כ"ח). כדמוכח ביומא וכו' ועיין בתנחומא פרשה ויקרא סי' ו' בנו רבותיו שגגת תלמוד וכו' . ב) שלשה ברים הן וכו' יומא ס"ב ע"ב . אדר"נ פ' מ"א . מדרש"ב פ' ל"ד . במד"ר פ"ד . ופי"ד ובמדרש קהלת פ"ז , ג) היו עושין אלו ע"ג אלו וכו' עיין ביצה י"ז ע"ב . י"ח ע"ב . י"ט ע"א . עוד שם משמן טוב כל"ל (קהלת ז'). ד) הוא ר' אלעזר בן ערך וכו' עיין שבת קמ"ז ע"ב . ואדר"נ סוף פ' י"ד . ומדרש קהלת פ' ז' סימן ע"ו ה) הרבה למדתי מרבותי וכו' תענית ז' ע"א. מכות י' ע"א ע"ש. ו) כדרך שעשה עתניאל בן קנז וכו' תמורה ט"ז ע"א. אשר יכה את קריית ספר כל"ל (מפפים א') . ז) ולכך לא חשיב כלב וכו' עיין תענית ד' ע"א תוס' ד"ה שנשה וכו' וא"ת אמאי לא חשיב כלב בן יפונה וכו' ועיין מדר"ר פרשה ס' ומדרש ויק"ר פ' ל"ז דחשיב באמת ד' הן שתנאו שלא כהוגן וחשיב גם כלב בהדייהו ע"ב. סוף מקרא הוא בספר משלי (משלי ג'). ח) וכמו יוקן הפיגול בזבחים . סוגיתו למלאכת מחשבת רבא זבחים ל"א ע"א ויקן כיון הפיגול והוא לשון הכתוב (תהלים ע"ח) . ט) ולדברי האומר בחבית שאין זה

נוסחת כתב יד אחר [כ] ככבוד פו' כיוצא בו: [ם] במסכת ר' נתן כו' שעשאו ממותו כ"ז ליתא: [ת] ובסנהדרין אית דא בע"ח כו' אילו מצוות כ"ז ליתא: [ת] הוי זהיר בתלמוד שהיה לך לתקור ולכבין לפני רבן יפה יפה והשאר ליתא : [ג] שלשה כתרים הן כו' טוב שם משמן טוב כ"ז ליתא : [ג] שהחזיר כו' הוי גולה למקום תורה כ"ז ליתא : [ד] שלוות רשעים כלומר אין לנו שלומים כרשעים נמוכים שנאמר ומאלם לשונאיו על פיו להאמידו ואף לא מיסורי סלדיקים כלומר אותן יסורים הבאין עליהו אינו אינו יסורין של אהבה אלא יסורים של פורענות הם :

הבא. שהרי יש ספק בידינו לעשות. כי גם יודע מי שאין חשובים הרשעים לפני הקב׳. שהרי אין בידינו משלות רשעים שאין לו שלוה כראוי לרשעים. שגא׳ *ט) שלו כל בגדי בגד. ואומר ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו. ומ״מ יודע מי שאין אנו חשובין לומר דיי לנו במה שעסקנו במלות עד עתה. שהרי אין ייסורין באים עליו כייסורי הצדיקים אלא ייסורין של פורענות הן: בל אדם. ואפי׳ לשלוש גוי הוי מקדים. ושואל בשלומו מפני דרכי שלום. כאותה שאמר ר׳ יוחנן י) לעולם לא הקדימני אדם שלום בעולם. ואפי׳ גוי בשוק: והוי זנב לאריות. כבודך לעשות עצמך זנב לאריות. ולהשפיל עצמך לילך אחרי תלמידי חכמים מלהיות ראש לשועלים לאנשים קלים. שאינם חשובים אלא כשועלים הללו. ומלאתי לו מן המקרא *י) הולך את חכמים יחכם. מי שעושה עצמו טפל לחכמים יחכם. כאותה שסיימו כ) את בשרו את הטפל לבשרו. ורוע כסילים ירוע. [ה) מי שעשה ראש ופרנס לכסילים ורועם. ירוע. יתרוצץ. אינו משהכר כלום משבר עצמותיו ומתיינע לחנם. כמו שאנו מתרגם עשוק ורוצץ. עשוק ורעיע. לשון סוכה רעועה וסולם רעוע. או יש לומר ירוע. שופו שמרועע ונופל. כטופל בדרך שמליטו (בחלימלך) [בחלימלך] שנעשה ראש לאנשי שכם ונפלו כולם: **חזן** [ו) פרוזדור. בדל״ת. וחולם לכסא. מהרגמיון ופרוזדורא. הוא בית כניסת הבית שקורין פורקא: וטרקלין. הוא מעין היכל שקורין פלייץ. בית גדול שעושין הסרים: והתקן עצמך כו׳. דרך אדם הרוצה ליכנס לטרקלין לתוך הבית שמתקן עצמו ומלמלם קודם שיכנס. כך צריך אדם להקן עצמו בעולם הזה בתשובה ומעשים טובים כדי שיזכה ויתגלה לעולם הבא. שאם לא עשה כן בעולם הבא מי אפשר לתקן. שהעולם הזה דומה ליבשה והעולם הבא לים. העולם הזה דומה לערב שבת והעולם הבא דומה לשבת. ל) מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת. וכן המתקן מזונותיו ביבשה יש לו לאכול בים. לא טרח ולא תיקן אין לו מה יאכל: **יז** ויפה שעה אחת בתשובה כו׳. לעשות בה תשובה ומעשים טובים: מכל חיי העולם הבא. שבכל העולם הבא אי אפשר לעשות תשובה ומעשים טובים שאינו עשוי אלא לקבל שכר על מה שקיים בעולם הזה: ויפה שעה כו׳. ושעה אחת של עולם [הבא] יפה להיות בה קורת רוח לאדם מכל חיי העולם הזה. שכל חיי העולם הזה אינו כנגד שעה אחת של עולם הבא לעיין קורת רוח. שאין כאן קורת רוח שלימה: קורת רוח. נחת רוח. לשון נתקרר דעתו. וכלפי שהחרון אף ועצבת רוח נקרא חימה. הרגון והנחת רוח נקרא קורת. שמתקרר ומיישבת דעתו עליו מרוב שמחה והנאה. דפריידמנט ג׳: **יח** אל תרצה. לפי שאינו מועיל לך. שאינו מקבל ריצוייך בשעת כעסו אלא הגח עד שתקרר דעתו. ואחר כך אמור לו דברי ריצוי וישמע אליך כאותה שפירשו הכמים בברכות פ״ק. אמר ר׳ יוחנן מ) מניין שאין מרצין לו לאדם בשעת כעסו. שנאמר פני יכו והניחותי לך. אמר לו הקב״ה המתן לי עד שיעברו פנים של זעם: ואל תנחמנו כו׳. אלא יקבל הנחומים ממך. דהיינו יתנחם ומתו מוטל לפניו. אלא מסיחתם הגולל יש לך לנחמו: ואל תשאל לו. להחיר נדרו. מפני שאתה מלערו כשאתה מזכיר שום נדרו אלא לך אצל אחר ויתיר לך נדרך. וכל שכן אם הידרך. אל תבקש ממנו להתיר את נדרו באותה שעה עד שיתקרר דעתו עליך. ואני שמעתי פ״א אם שמעת חבריך נדר אל תפתח לו בחרטה לשאל לו כזה נדרת וכזה נדרת. שמחמת כעסו יאמר לך. בכל עוייניים נדרתי ומלאת נורם לו להיות באותו נדר כל ימיו. לכן אל השאל לו ואל הפתח בחרטו עד שתשוך חמתו ותתקרר דעתו: ת׳: **ואל תשתדל**. ואל תערת ואל תבקש לראותו בשעה שאירע לו שום תקלה [*ו) מפני שמתביים מכל אדם. ז) כך דרש ר׳ תנחומא בפ׳ שלח לך. ובספר ערוך מצאתי שכך מפורש בהגדת ילמדנו המתחלת שגדל יחידי בפרשת שלח לך. אל תראה מגיין אתה למד ממשה רבינו. בשעה שעשו ישראל את העגל אמר לו הקב״ה לך רד כי שחת עמך. אמר משה איני לריך לדבר עכשיו. מה עשה ירד מן ההר ודנס ובדקס שלש בדיקות כמו שמפורש שם. ס) סייף. ומיהה והדרוקן. ואחר שהמתין כל כך חזר לפני הקב״ה. וביקש רחמים על הדבר. ואל תנחמנו בשעת אבלו. מגיין אתה למד מהקב״ה. כשבלו ישראל לבבל. כביכול. היה הקב״ה כאילו מתאבל. שנאמר ויקרא ה׳ אלהים לבכי ולמספד. בקשו מלאכים [ז] לנחמו. אמר להם הקב״ה אל תאיצו לנחמני. מאי אל תאיצו. אין איצו תנחומים אלא מיאוצים הם לפני. ואל תשאל לו בשעת נדרו. מגיין אתה למד ממשה. כשאמר לישראל שמעו לא המורים. כשבא הקב״ה שלא יכנס לארץ. שנאמר (במדבר כ׳) לכן לא תביאו את הקהל. ע) ואין לכן אלא שבועה. שנאמר (שמ״א ג׳) ולכן נשבעתי לבית עלי. אמר משה שעת שבועה היא איני לריך לדבר עכשיו [ח) המתין מ׳ שנה ואחר כך התחיל להתחנן לפניו. שנאמר ואתחנן אל ה׳. [ע) אמר הקב״ה בשביל שהמתנת לי עלה ראש הפסגה וגו׳. ואל תשתדל לראותו. מגיין אתה למד מאדם הראשון כשאכל מן האילן ומתקלקל. שגא׳ (בראשית ג׳) וידעו כי עירמם הם. לא נגלה עליהם הקב״ה באותה שעה שהיו מקולקלין אלא ויתפרו עלה. ואח״ב וישמעו את קול ה׳ אלהים וגו׳: **יט** פ) בנפול איבך. מקרא הוא בספר משלי (כ״ד) כיולא בו לעיל ואל ביעתך אל תשמח: אל תשמח. כנגד בני אדם השמחים בתקלת חבריהם היה רגיל לומר מקרא זה לקיימו בידם. [*ט) כאותו שהיה קורא למעלה א״ר יאשיה ל) מאן בעי חיי כמו שפירשו חכמים ביבמות ובמדרש ויקרא רבה שאמר עליו ר׳ יאשיה שקיים מקרא זה בידו (תהלים ל״ד) מי האיש החפץ חיים. ואע״פ שהיה בקי בו קודם לכן כל אדם דומל קרי ביה רב הוא. להודיע ולהודע ולהזהיר העולם היה רגיל לאומרו. וכן זה אומר יש לומר שהמקרא זה אינו מדבר אלא בשני בני אדם שנאמרו זה את זה בעסק העולם. ושמואל אמרו כנגד שני תלמידי חכמים שנתרוצצו זה עם זה בדבר הלכה. שלא יסמח למפלתו. ולא יסמחל לראותו. ושקרא שמואל הקטן לפי שהיה מקטין עצמו. כאותה שסיפו שמלינו *ל) שביקשו להספידו מי חסיד מי עניו. כפ״ק דסנהדרין ובסוף סוטה. ובתלמוד ירושלמי מפרש שהיה מעט קטן משמואל הרמתי. שאף הוא נתגבה בשעת מיתתו וראוי שתשרה שכינה עליו אלא שאין דורו ראוי לכך: **כ** אלישע בן אבויה. [י) כ״ל הכותב אלישע בן אבויה הוא אחר. כדאמרי׳ בתין דורשין. וקודם שיצא להרבות רעה נאמרה. או אפי׳ לבתר דנפקי. ומי שפירה ק) דימון מלא תוכו אכל קליפתו זרק: הלמד ילד. [*י) בעודנו ילד. כדאמרי׳ ר) אי זכאי נמירנא מעיקרא. והא גמרה. נפקא מנה לגירסא דינקותא: לדיו בתובה על נייר חדש. הוא אותו [כ) קלף שעושין הקלפים. ובתשובות הגאונים מצאתי הוא אותו שעושין מן אמר נפן שנקרא [ל) קיטון ב׳. שכורכין בו שיריים הבאים מארץ ישמעאל. ועודנו חדש. הדיו נדבקת בו ועומדת ימים רבים כהיבתו. וקורין אותו קאנד: והלומד זקן. כשהוא זקן. [מ) שלא למד בנעורותו. ומשהזקין בא ללמד: על נייר מחוק. שכתבו בו כבר ונמחק. דמשבלע הוא ועומד מן הכתיבה ראשונה [*מ) ולפיכך אין כתיבתו עומדת לעד. וכן בנעו פשוט. הוא על הנייר ועדיו על המחק. וכן

דעתו

קמ״ז ע״ב. *ט) שלו כל בוגדי בגד (ירמיה י״ב). י) מעולם לא הקדימני אדם שלום וכו׳ בגלות י״ז ע״ח. *י) הולך את חכמים יחכם (משלי י״ג). כ) את בשרו את הטפל וכו׳ פסחים כ״ב ע״ב. עשוק ורוצץ (דברים כ״ח) כדרך שמליטו בחלימלך (שופטים ט׳). ל) מי שטרח בע״ש יאכל בשבת ע״ז ג׳ ע״א. ובמדרש משלי פ״ו עתידין הרשעים לומר לפני הקב״ה הניחנו ונעשה תשובה. והקב״ה משיבם שוויתם בעולם שלם שהייתם בה חוטה לע״ם והעולם הזה דומה לשבת אם אין אדם מכין מע״ש מה יאכל בשבת וכו׳ שולם שהייתם דומה ליבשה וכו׳. מ) מנין שאין מרצין לאדם וכו׳ ברכות ז׳ ע״ב. שנאמר פני יכו וגו׳ (שמות י״ב). נ) כך דרש ר׳ שמואל וכו׳ ובספר ערוך מצאתי שכך מפורש בהגדת ילמדנו המתחלת שגדל יחידי וכו׳. לפניו ליתא לא בתנחומא פ׳ שלח. ולא מה שהביא בשם הערוך הגדת ילמדנו המתחלת שגדל יחידי. ראה זה מצאתי בערוך מרכ אל שהביא כל הדרשה הלזו. וכן הביא בספר מגן אבות בשם הערוך מרכ אל ע״ם והוא בילקוט פרשה שלח לך על פסוק עד אנה ינאצוני עמו רשעים וכו׳ ונרשם על הגליון ילמדנו. שוב ראיתי במבוא המפורסם

ובדיו

נוסחת **כתב יד אחר** [ס) מי שנעשה בו אלו ל״ל ירוש כ״ז ליתא: [ו) לפרוזדור הלא. [אמר אברהם לפי זה הנוסח פרוזדור בדלית כאשר הוא לפניו ותהווה ע״י טעות המעתיק שנשנה ברוחה תיבת ה ד ל ת והכין שהנוסח הוא ג״ל פרוזדור בדל״ת. ואפשר שגם מחבר הסליחה יצא רשע נחינו. נפל ברשת עטות זה מחרון זכר נא אחריך ביום תוחד שדוד. לכן שוב ושתתן עצמך בפרוזדור. שהוא כתב בפרוזדור. אך המדפיסים הניחו פרוזדור נגד כוונת המחבר]. ח״ה אבל אין בספר מלאכת שלמה שכתב פרוזדור בדלית שגיהו הר״ר יוסף ז״ל וכתב כן מלאתי. [*י) מפני שמתביים משחבר כמו הוות משהבר להלעיתים ואל מאמנו בשעה אחלו מגיין כו׳ והשאר ליתא. [ז) לאתנו ורוח קדש מעיבה אל תאיצו: [מ) שמתין שעה: [ע) אמר הקב״ה הוליל והתאנת והמתנת. [*ט) כאותו שהיה קורא כו׳ ובתלמוד ירוש׳ מפרש כ״ז ליתא. [י) כ״ל הכותב וכו׳ קליפתו זרק כ״ז ליתא. [י) בעודנו ילד כו׳ לגילסא דינקותא כ״ז ליתא. [כ) קלף שעשוי מעשבים ו״א הוא העשוי מן אמר נפן: [ל) [קוטון בוימוואלנע] : [מ) שלא למד אבל אם למד מוקן ומושף. [*מ) ולפיכך אין כתיבתו כו׳ כתיבתם עשייתם כ״ז ליתא:

אדם שמפיה לבו לבעלה. ופתן מחשבותיו לדברים בעלים. ומייאם את עלמו מלעסוק בתורה. אם בא לחזור וללמדה בעת זקנותו. אינה עולה בידו שכבר נהייאם ממנה. וקשה היא משלא למדה מעולם. וזהו שאמרו א) מיגמר בעתיקא קשה מדחדתא. וסימנין טינא בר טינא. והוא שפירשו חכמים. (דברים ח') אם שכח תשכח. אם שכח בחדש תשכח בישן. (שם כ"ח) ואם שמע השמע. ב) ואם שמע בחדש השמע בישן: מחוק. כגון ג) והמוחקו דאבות מלאכות. וכגון מחק דמדות. דכבא בתרא. פ' המוכר את הספינה. ועל שם שסתמו מחליק נקרא מחקא בלשון ארמי. כמו שפירשו חכמים במסכת מגילה. ד) נייר. מחקא. אבל אין כותבין בו'. מפני שמחליקין אותם בשעת כתיבתם. עשייתם: קהות. לשון (יחזקאל י"ח) ושני הבנים תקהינה עצבים שלא בישלו כל ערכם: ולשוותה יין מגיתו. ועוד דומה לשותה תירוש מגיתו. חדש. ועודנו בגת. שלא החמיץ שהוא מתוק וקשה לגב. וכל שכן שהשותה יין של עצבים קהות שהוא חמוץ שקשה לגב. וגם לשתותו. כך התלמידים הלומדים קשה שלא בימשו כל ערכם. ולא הביאו בטעמי של דבר: והלמד מן הזקנים. הם שנו ושילשו והביאו כל הטעמים. והלמד מהן דומה לאוכל עצבים בשולות שנתבשלו: ושותה יין ישן. שהוא טוב וברית לגוף ומתיישב על הלב: אל תסתכל בקנקן. אל תבט אל מראה האדם ואל גבה ואל קומתו. לומר זה הגון ותלמיד: אלא במה שיש בו. ה) ביין שבתוכו הן עיניך אם טוב הוא. כלומר לך וברית בו אם יש בו ברית תורה אם לאו. כהוא דאמר ליה ו) הני ליה אקנקניה: מלא ישן. יש לך אדם בחור ומיושב בתלמודו כיין ישן שהוא מבוקש על שמריו: ויש קנקן ישן. שאפילו מן הגרוע האדם אין בו שכולם ריקם. כך יש אדם זקן ובעל תורה שאפי' מישוט תורה אין בו. תורה משלה ליין. שנאמר (משלי ט') לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי. ואדם דומה לקנקן שהוא בבית משמרתה של תורה. כשם שהקנקן בית משמרתו של יין. ועוד המשיל עיקר של תורה ביין ישן. ושאינו עיקר ביין חדש שאינו טוב כיין ישן. אבל מעולה הוא מן המים:

בא הקנאה. שים לו לאדם על חבירו: והתאוה. שנמשך אחר תאות לבו לילוף ולשאר עבירות: והכבוד. שרודף אחר שררה וכבוד: מוציאין את האדם מן העולם. קנאה. ז) שנאמר (משלי י"ד) ורקב עצמות קנאה. והתאוה. שנאמר (שם י"ג) תוחלת ממשכה מחלה לב. והכבוד. שררה. דכתיב (שמות ח') ויאמר יוסף תחילה. וכל אחיו וכל החזר ההוא. ח) הא למדת שקשה היא הרבנות שקוברות את בעלה. ועוד כתב חזון ישעיהו. בימי עוזיהו יותם אחז יחזקיהו. הרי שקיפה ד' מלכים בימיו. הא למדת שהגדולה מקבדת את בעלה. מחמת שהוא משתרר יותר מדאי: **כב** הילודים. כמו (יהושע ה') הילודים במדבר בדרך. הנולדים כבר סופם למות. [ג] תמה לי הכותב. ט) דכפ"ק דגיטין משמע דנולדים להבא. גבי לנולדים דלא הוו בשעת מתן מעות. י) [וביבמות] (וכפ' החולץ) משמע דנולדים לשעבר וילודים להבא. דקאמר מאן אחיו. אחיו הילודים. ולע"א מאן אחיו. ואשילהי פרק קמא דגיטין נולדים להבא. ובקרא (מ"א י"ג) הנה בן נולד. (שמות ח') והכן הילוד לשעבר. כ) כתרגומא דאתיליד. ובכאן משמע הילודים. לשעבר: והמתים כבר. סופם להמות: והחיים. ומשיחיו סופם לידון. כשיגיע יום הדין בעמק יהושפט. הוא עמק המלך. וכל כך אני אומר: לידע. למען דעת כל עמי הארץ. נגנל זה. שהשולם חוזר כן. כדי שיטיבו מעשיהם: ולהודיע. גם הם לאחרים אשר ילמדו את בניהם: ולהיודע. שיהא הדבר גלוי לכל העמים. כדי שיירלו מלפני המקום. שהקב"ה: הוא היוצר. וכשם שהיוצר הזה עושה בכליו כל אשר יחפץ כו'. כן כל אדם ביד הקב"ה לעשות בהם ככל אשר בעיניו. להוליד ולהחיות ולמות ולדון: והוא הבורא. שעושה אדם בריה בעולם בלשם דמות תבניתו. והוא היודע מה בשתרי עוותיהם. שהרי הוא עשאן ואין להסתיר בהן דבר ממנו: והוא המבין. אל כל מעשיהם. ל) דכתיב (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם: הוא הדיין. הוא המומחה לדין ובקי בקו המשפט. שנא' (איוב כ"ג) והוא באחד ומי ישיבנו. ואם תאמר מה ידין ואין מעיד עליו: והוא עד. כלומר והוא עלמו יעיד בדבר שהוא רואה את הכל. שנא' (זכריה ד') עיני ה' המה משוטטים בכל הארץ. וכתיב (מלאכי ג') וקרבתי עליכם למשפט וממהר להעידו מה תקנה יש לו: והוא עלמו יהיה בעל דין. לעשוק על האדם להורידו לדין: והוא עתיד לדין. שאין לפניו לא שכחה. ואל תאמר בלבך בשכבר הימים הבאים הכל נשכח. שבברור יודע לך שיעמידך בדין כי הוא עתיד לדון. ומ"מ באמת וביושר יספוד אוהב ואם מיהנת כשורה אל תפחד ותדאג. כי ישים עליך דבר שלא כדין שלא מדעת אלא מתוך שכחה: שאין לפניו לא עולה. דכתיב (דברים ל"ב) אל אמונה ואין עול: ולא שכחה. שהכל כתוב לפניו בספר שנאמר (מלאכי ג') ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו. ואומר (איוב ל"ז) ביד כל אדם יחתום: ולא משוא פנים. שלא יבעט אדם על דבר שקר לאמר שישא לו פנים. או יקח שוחד: ולא מקח שוחד. מקרא הוא בדברי הימים (ב' י"ט) ביהושפט. ג) כי אין עם ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שוחד. וכמשנה ים נקוד מקח. ויש נקוד מקח. ואני אומר שהאומר כן משתבש. דלשון תורה לחוד ולשון חכמים לחוד: שהבל שלו. אין כאן ודע במשניות. ומיין שהבל שלו. שנאמר (חגי ב') לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות. ולמה יקח שוחד מאחר שהבל שלו. אין כאן. וכן בדוד הוא אומר (דה"א כ"ט) כי ממך הכל ומידך נתנו לך: ודע שהבל בא בחשבון. שכל מעשיך באים בחשבון ואין נעדר דבר. שנאמר (קהלת ז') אחת לאחת למלוא חשבון. ומלרפן זה עם זה עד שעולין לחשבון גדול: ואל יבטיחך יצרך כו'. שלא תאמר בלבך. הקבר לי בית מנוס. שאפטר מן הדין אחרי בואי בקבר. לא אתעורר לי לעולם: שעל כורחך כו'. ועל כורחך כו'. וכשם שנולדת בעל כורחך וחייך לעולם לעמל ולדוח. על אפך ועל חמתך. שהרי פעמים רבות שהתאוית למות. ואיחך משיג. ומיהנגיע עונת מיתתך לא יכולת להשמט ולהפטר ממנה. כמו כן: אתה עתיד ליתן דין וחשבון. לפי חשבון מעשיך. וכן בדוד הוא אומר (תהלים קל"ט) אם אסק שמים שם אתה ואציעה שאול הנך. שם ידך תקחני ותאחזני ימינך:

פרק הא בעשרה מאמרות. א) ברואם השנה מפרש מאמרות מאי ניהו. ויאמר ויאמר דבראשית. הני תשעה הוו. בראשית נמי מאמר הוא. דכתיב בדבר ה' שמים נעשו. ב) ובפרקים דר' אליעזר ובפסיקתא משליכן מאותם הכתובים אבל ילידת האדם והעפ"י שאינם אבל מעשה בראשית לפי ויכולו: מה תלמוד. ויאמר ויאמר האילו מה הלמוד. מה אנו למידין מהן והלא במאמר אחד היה יכול להברואות את כל העולם. אילו אמר יתקיים כל העולם כולו לרצוני. וזהו מאמר אחד. מה טעם לא ברא כולו במאמר אחד ומפרש: כדי להיפרע מן הרשעים. פירעון גדול וכבד: שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות. שטרם בו הקב"ה לברא בעשרה מאמרות. וכדי ליתן שכר כו': **ב** עשרה דורות מאדם ועד נח. אדם. בת. אנוש. קינן. מהללאל. ירד. חנוך. ומתושלח. למך. נח. ולמה עשרה כנגד י' מאמרות של בריית עולם: היו מבעיסין. ובאים ל"ג. ולפיכך שימר והמתין להם הקב"ה י' דורות. כנגד י' מאמרות: [א] עד שהביא עליהם מי המבול. כיון שראה שלא היתה בהן הועלת. מבהודיע אדם אפיס לכל בני עולם הבית עליהם מי המבול ולא נשתייר מהם אלא נח ובניו ודיי להם שילוו את עלמם שלא היה בהם זכות להגיל כל העולם כולו: עשרה דורות מנח ועד אברהם. שם. ארפכשד. שלח. עבר. פלג. רעו. שרוג. נחור. תרח. אברהם: עד שבא אברהם אביו וסיגל מעשים טובים. ומיסרו הקב"ה בי' נסיונות. ועמד בכולן. והיה מדריך כל העולם בדרך ישרה. והגיל את כולן. ונתן הקב"ה שכר לו על שהחיה את כולן. לפי שאין הקב"ה חפץ במיתתן של רשעים והוא הורה לאותם דרך תשובה. שנאמר (בראשית י"ב) ואת הנפש אשר עשו בחרן.

כתרגומו

ודיו על המחק ב"ב קס"ד ע"א. א) מיגמר בעתיקא קשה מדחדתא וכו' יומא ל"ט ע"א. ב) אם תשמע בחדש וכו' עיין ברכות מ' ע"א וסוכה מ"ו ע"ב. וכם אותה אם שמוע בישן וכו'. ג) והמוחקו דאבות מלאכות שבת ע"ג ע"א. וכגון מחק דמידות פרק המוכר את הספינה כל"ל ב"ב פ"ה ע"ב. פ"ע ע"ב. ד) נייר מחקא מגילה י"ע ע"א. ה) ביין שבתוכו כל"ל וכן הוא בפירש"י. ו) הני ליה אקנקניה וכו' ב"ב כ"ב ע"א ע"ב. ז) ועיין בפלר"א פי"ג מביאור הרל"ל שם. ח) הא למדת שקשה וכו' פסחים פ"ז ע"ב. ט) דכפ"ק דגיטין משמע וכו' כל"ל שם י"ג ע"ב עי"ש. י) וביבמות משמע דנולדים

נוסחת כתב יד אחר [ג] תמה לי כו' הילודים לשעבר כ"ז ליתא: [א] עד שהביא כו' כל העולם כולו כ"ז ליתא:

ג) כתרגומו. ויש לומר שכר כנגד מה שהיה ראוי לכולן. כאותה שמליגו בתלמוד. ד) לעולם יקדים אדם לבית הכנסת כדי שימנה עם עשרה ראשונים. שאפי' הם מאה טולא שכר טולם. שכר טולם ס"ד. אלא שכר כנגד כולן. הכא נמי טולא כנגד הלדיקים שהיו בפאותה הדורות. [כ] שם. מרפכשד. שלה. עבר. יקטן. לפי שהוא סינל מעשים טובים הרבה יותר מכולן. ובאוים. מחוק ממשניות. וכתיב בתון מלפניו: ב ה) עשר נסיונות. וסולן מפורשת בפרקים דר' אליעזר [ג] בן הורקנוס: החילה ביקש נמרוד להורגו ומחבא בקרקע י"ג שנה. שוב הוליכו לעיר כשדים ונלה ממולדתו. והביאו הקב"ה רעב בארץ כנען לגרשו. ונלקחה שרה. ובא עליו כדרלעמר וחביריו והגלו את לוט בן אחיו. וארלה לו הקב"ה בין הבתרים שיעבוד ממלרים. ומן האדבע מלכיות. שנאמר קחה לי עגלה משולשת. ולזהו על המילה. ואמר לו לגרש ישמעאל עם אמו. ולזה לשחוט את בנו: ובמדרש תילים הוא אדרש. וכך הם מעוויים. (בראשית ט"ז) אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים. לך לך. ויהי רעב בארץ. ושנים. אחד בפרעה ואחד באבימלך. ושל בהרים. ושל יצחק. ושל ישמעאל. ואחד במדבר. ובמשנת ר' נתן הן נכללין כך. שנים בלך לך. שנים בשתי נשיו. ושנים בשני בניו. ואחד בשני בניו. ו) ואחד בלור כשדים. ואחד בברית מילה: וכל כך למה. כדי שיטול אברהם שכרו ויהיו כל אומות העולם אומרים יהי מיכן שזה לאברהם שיטול שכרו. עליו הכתוב אומר (קהלת י"ח) לך אכול בשמחה לחמך: ולמה ניסהו בעשר. לא פחות ולא יותר. כנגד י' מאמרות שבהן נברא העולם. כדיי היה אברהם שתנשה בי' נסיונות ונמלא שלם שיעמיד העולם שנברא בי' מאמרות: **ד** בשלא זו כך היא כתובה ברוב ספרי משנה: עשרה ניסים. כו'. ואין כתב שם ה' [ד] מכות כו'. ואומר הייתי שזה הכתוב במחזורים שלנו עשר מכות הביא. פי' הוא. שאילו הן הניסים שנעשו לאבותינו במלרים. ועל הים שלקו במלרים עשר ובים עשר. וישראל נולו מאילו ומאילו. שהגין הקב"ה עליהם. אבל מלאתי אחרי כן מונה [ה] במשנה דווקנית שהונה ממשנת ר' אפרים עשר מכות כו'. ואילו הן שבמלרים. דל"ך עד"ש באח"ב. דם. לפרדע. כנים. ערוב. דבר. שחין. ברד. ארבה. חשך. מכות בכורות. [ו] ולכך עשה סימנין שלא תחליפם כדוד בתהלים. אלא כסדר הכתובים (בשא) [בכאן]. ושלש תיבות למה כלפי ז) שבניו בסנהדרין. מי שלקה ושנה בהתראה ב"ד כוסין אותו לכיפה לשלישית אף בלא התראה. וכן השנים ראשונים בהתראה והשלישית לעולם בלא התראה לבד מבכורות שהתרה בראש כולן על שם שהיתה קשה מכולן. כ"ם: ח) ועשר על הים. שכתב בהן עשרה מיני מיתה בפרשת ויושע. רמה. ירה. שבעו. ההומות יכסיומו. ירדו במצולות. הרעך אויב. ההרס קמיך. יאכלמו כקש. נערמו מים. נלבו כמו כד נזליס. שנעשו המים כערימה וקמו כד אחד והיו משברים ראשיהם של מלרים. אלו בעופרת. הרי כאן עשרה. [ז] הבלעמו ארץ מיין. דבשבהם דיבר הכתוב שזכו לקבורה. [ח] עשר מכות שנעשו על הים. שנאמר במשנת ר' נתן ט) כנגד עשר נסיונות אברהם אביהו ובכולן עמד ונעשה שלם הביא הקב"ה לגביו גם במלרים וכנגדו הביא עשר מכות במלרים. וכנגדו עשה להם ניסון על הים. בשעה שעברו כו'. ובמכלתא כך היא שנויה. י) בשעה שבאו משה ואהרון אל יס סוף אמר להן משה קומו עברו. אמרו אין אנו יכולין לעבור. עד שיעשה לנו הים [ט] נזרים נזרים. שנאמר (תהלים קל"ו) לגוזר יס סוף לגזרים. עד שיעשה הים בקעים בקעים. [י] וכן הוא אומר (שם ע"ח) בקע ים ויעבירם. עד שיעשה הים טיט. [י] וכן הוא אומר (חבקוק ג') דרכת בים סוסיך חמר מים רבים. נקבים נקבים. וכן היה. שנאמר (שם) נקבת במטיו ראש פרזיו. מדברות [*יא] מדברות. וכן היה שנאמר (דברים ח') המוליך במדבר. פירורין פירורין וכן היה. שנאמר (תהלים ע"ד) אהה פוררת בעוד יס. סלעים [כ] סלעים. שנא' (שם) שברת ראשי התנים על המים. היכן נשברין ראשי תנים. הוי אומר על הסלע. יבשה [ל] יבשה. שנאמר (שמות ט"ו) ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים. נודות נודות. (שם) נלבו כמו נד. ומים שהיו בין הנזרים ירדה [מ] אש מן השמים וקלטן. שנאמר (ישעיה ס"ד) כקדח אש המסיס מים תבעה אש. וסימן *) נ ב ע כ מ ף ס י נ ן: העבירית. נודות של שמן ושל דבש היו יורדין לתוך פי תהומות של ישראל. שנאמר (דברים ל"ב) ויניקהו דבש מסלע ושמן מחלמיש צור. ויש אומרים מים היו מובעים מן הים שמהן היו שותין. מפני שמי הים מלוחים הם. ר' אליעזר אומר ההוא קפה להם למעלה כדי שלא יצטערו: ל) עשר נסיונות. דבמדבר. מפורכות במסכת ערכין. [*מ] בפ' יש בערכין. מ) ובמשנת דר' נתן. בפ' יוסף בן יועזר. אילו הן. [כ] שנים במים. שנים בשמן. שנים בשליו. אחד בענל. ואחד במדבר פארן. שנים בים. אחד בירידה. ואחד בעליה. בירידה דכתיב (שמות י"ד) המבלי אין קברים וגו'. ובעלייה. אמר רב הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה [היו] שנאמר (תהלים ק"ו) וימרו על הים בים סוף. מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנו עולין מלד זה כך מלריים עולין מלד אחר. עד שאמר לו הקב"ה לשר של ים כלוא אותם ליבשה ופלטם: שנים במים. במרה. וברפידים. במרה דכתיב (שמות ט"ז) ויבאו מרתה כ) וילנו העם על משה. ברפידים. (שם י"ז) ויתנו ברפידים. ויכב העם עם משה. שנים בשמן. אל אלאו. ולאו. אל הותר. ויותירו. שנים בשליו. בשליו ראשון. (שם ט"ז) בשבתו על סיר הבשר. בשליו שני. (במדבר י"א) והאספסוף אשר בקרבו וגו'. אחד בענל שעשו. ואחד במדבר פארן במרגלים. דכתיב (שם י"ג) ויבאו אל משה ואל אהרן ואל כל עדת בני ישראל אל מדבר פארן קדשה. והוא נסיון עשירי. דכתיב (שם י"ד) וינסו אותי זה עשר פעמים. ומי מריבה. לאחר מיכן היה. ועל שלש הוכיחן משה. ס) וכמפורש [*כ] אף במשנת ר' נתן. שנאמר אלה הדברים. במדבר. על שעשו ישראל העגל. שנאמר (שמות ל"ב) עשו להם עגל מסכה. בערבה. על המים. שנאמר (שם י"ז) וילמ"ד שם העם למים. מול סוף. על שהמרו בים [סוף]. שנא' (תהלים ק"ו) וימרו על הים בים סוף. כמו שפירשתי למעלה. ע) ויש אומרים פשלו של מיכה. ר' יהודה אומר אף בים המרו. וכבר פירשתי. בין פארן. אילו המרגלים. ובין הפל. אילו דברים של תיפלות. שנטפלו על המן. ולבן. זה מחלוקתו של קרח. ל"ל לפי שבאותו הפרק פרח מעטה של אהרן. והלוות על הערבות. מראה לי לפי שנאמר (במדבר י"א) וישמע משה את העם בכה למשפחותיו. פ) על עיסקי משפחותיו. ואותה בכייה היה שמוך למעשה מרגלים. ואע"פ שאין הפרשיות סמוכות. כמו שמפורש בכל כתבי. צ) שאין שם מקומה. הרי כאן שבעה. ובמקום אחר הוא אומר [ם] (דברים ט') ובתבערה ובמרה ובקברות וגו'. הרי כאן עשרה. [ע] והרגוש לונקלוס מוכיח קלת אוכח יהוון על דחבו במדברא כו'. ומוח וקל להבין: **ה** לא הפילה אשה. טובה. מתהות הרית. ואע"ג דאמרי' ק) עזים שבירושלים היו מתעטשות מרוח פיעוס הקטורת. ר) ומירושלם לירושלים עשר פרסאות. אפי' הכי לא הפילה אשה: ולא התליע. שהרי ש) כשלא היה להם פגולי להקטיר כל האיברים שיתוהרו מן הערב מעלין אותו לראשו של מזבח. לפי שנאמר (שמות כ"ג) ולא ילין חלב חגי עד בקר. ומתרגם ולא

*) נזרים. בקעים. טיט. נקבים. מדברות. פירורין. סלעים. יבשה. נודות. נודות.

בא"ר פי"ד. ובזוהר פ' ויקרא דף י"ח ע"ב. ג) כתרגומו ית נפשתא דשעבידו לאוריתא. ד) לעולם יקדים אדם וכו' עיין ברכות מ"ז ע"ב. ה) עשר נסיונות וכו' פדל"א פכ"ו מ"ש. ועיין שם פנ"ב. ובמדרש במ"ל פי"ד. ובאלד"ג פל"ג משיב העשרה נסיונות נעניין אחר. וכסדר הזה תביב לכו במדרש תהלים מזמור י"ח וכוף מזמור ל"ח. ועיין בפירקי' על תפ' אבות וז"ל עשרה נסיונות נתנסה א"א מפרשים בפדל"א. וכולם יסדם כ"ש הגדול בקבוצ"ן אמרת ה' צרופה והוא מ"ש וג"ל בקבוצ"ן אמרתן צרופה בסיעתן יום ב' על ל"ה. וכבר העיר בזה הגאון רד"ל בביאור פדל"א פכ"ו פ"ש. ו) ואחד בלור כשדים כל"ל. ז) בשנינו בסנהדרין כל"ל ועיין שם פ"א ע"ב. פ"ב ע"ב. יבמות ס"ד ע"ב. ח) ושמר על הים וכו' ועיין במכילתא פ' בשלח ובתנחומא שם. ובאלד"ג פל"ג. ט) כנגד עשר נסיונות הנלכם וכו' אלד"ג ע"ם. י) בשעה שבאו משה וכו' אמר להן משה קומו וכו' כלשון הזה באלד"ג פנא ל"ג. ועיין במכילתא פ' בשלח. ובתנחומא שם.

פלאי

נוסחת כתב יד אחר [ג] שם כו' יותר מכולן כ"ז ליתא: [ג] כן הורקנוס כו' בשמתה לתמך כ"ז ליתא: [ד] ל"ל עשרה. [ה] במשנה דווקנית שהונה כ"ז ליתא: [ו] ולכך כו' כ"ם כ"ז ליתא: [ז] תכלעמו ארץ מיין מן ומיין והיא גרסא נכונה: [ח] עשרה מים: [ט] נזרים נפל משה מטהו והטילו לתוך הים ונעשה הים נזרים ונגרסא הכיי נכונה: [י] וכן היה שנאמר: [*יא] מדברות ס' פירורין וכן הי' שנאמר כ"ל ליתא. [כ] סלעים וכן היה: [ל] יבשה וכן היה: [מ] אש מן השמים ולישנן: [מ*] כפ' יש בערכין ובמשנת דר"נ כ"ז ליתא. [נ] בעים בים: [נ*] אף נמשנת ר"נ ליתא. [ס] ל"ל ובתבערה ובמסה: [ע] ותרגום כו' וקל להבין כ"ז ליתא:

כ) ועיין בפירש"י על אבות בהגהה שם שמביא נוסח משנה מהאדר"נ שלפנינו. וגם נמצא בה שיעורים מנוסח שמענו. ועל מדברות מביא שם המקרא מוליכם בתהומות כסוס במדבר לא יכשלו (ישעיה ס"ג). ל) עשר נסיונות דבמדבר ערכין ט"ו ע"א ע"ב. ועיין בספרי פרשה בנשא. ובפדל"א פכ"ו. ושם פת"ד. מ) ובמשנת דל"י בפרק יוסף וכו' ליתא לפנינו וע"ש פל"ד. נ) כל"ל וכן צריך תיקון בגמרא דערכין שם. ס) וכמפורש אף במשנת ר' נתן ע"ש ריש פל"ד. ע) ויש אומרים פשל של מיכה כל"ל עיין מדרש תנחומא פ' תשא סי' י"ד. מכילתא בשלח. ספרי פ' בהעלותך. שמות רבה פכ"ד. במ"ל פע"ז. מדרש תהלים מזמור ק"א. ועיין מגדלין ק"ג ע"ב ובפירק"י שם. ובירושלמי סוכה פ"ד ה"ג. פ) בבת ק"ל ע"א. צ) שאין שם מקומה שם קמ"ז פ"א. ק) עזים שבירושלים היו מתעטשות וכו' עיין יומא ל"ם ע"ב. תמיד ל' ע"ב. ר) ומירושלמי כוסה פ"ה ה"ג. ש) ומירושלים לירושלים עשר פרסאות יומא כ' ע"ב. ושם ל"ע ע"ב. ת) כשלא היה להם

יביתון בר ממדבחא כו׳. והן עומדין שם ב׳ ימים או ג׳ עד שיהו פגויים. לפי שאין ליטה מועלת בראשו של מזבח. ואעפ״י כן לא הסריחו: ולא אירע קרי. ה) ודוקא קרי אבל שאר טומאות אירעו בו. כגון טומאת שרץ. וכגון יוסף בן אילם שנתזה ליטרא של עם הארץ על בגדו. בפ״ק דיומא. וכל כך. מפני שטומאה היולאה מגופו מכוערת היא מכל שאר טומאות שבעולם. [פ] ואעפ״י שלא אירע קרי. לא סמכינן אנפשא. והיינו דתנן שבעת ימים כו׳. שמא יארע בו פסול. ופי׳ הקומטרס קרי או שאר טומאה המעכבתו מלבא במקדש. ואי לאו פי׳ הקונטרס הוי אמינא מדנקט פסול התם במשנה והכא קרי. אלמא פסול דהתם לאו מקרי קאמר אלא משאר טומאות: ולא נראה זבוב בבית המטבחים. שבעזרה ו) שם היו השלחנות של שיש כדמפרש במסכת שקלים. שעליהן היו מניחין בשר הקרבן: ולא נמצא פסול. לינע שרץ במנחת העומר. או בקומלה. אלא כהלכתה. ב) וגם גדול הוא זה. שאילו היה בו פסול היה נדחה לגמרי ואין לו השלומין. ג) שהרי אי איפשר לקיטתו וקצירתו אלא בגיל י״ו. וכדמפורש במנחות. פרק רבי ישמעאל: ובשתי הלחם. של עצרת. אף בם לא אירע פסול. דשוב אין לו השלימין מאחר שחל עליהן יום טוב. שהרי צריכין לאפותו מערב. ד) שאין אפייתן דוחה לא את שבת ולא את יום טוב. כדמפורש בפסחים. ומאלא שהיו נדחים לגמרי. ואם נמצא בלחם הפנים בשבת היה נדחה עד שבת הבאה. שאי איפשר לסדרן אלא בשבת. שנאמר (ויקרא כ״ד) ביום השבת [ל] יערכנו: לא כיבו. ולא נצחה. הן כהובין במשניות. אבל ה) לפי שאנו מקשי׳ בפ״א של יומא על ולא הזיק. ואו ליכא. והא לא כיבו ולא נצחה. למדנו [ק] שאין דרכם ליכתב במשניות. ונראה לפי אותו עניין. דשומר ושתי הלחם. ולחם הפנים. הטובין הן [ר] בשלשה: עומדין צפופין. דחוקים ומלומלמים. שמתוך הדחק היה נראה לאדם כאילו הוא על גבי חבירו. וכשהיו מתפלגין ומשתחוים כלפי היכל לצקש לורכיהם היו רוחים עד שיהיו בין כל אחד ואחד ד׳ אמות. כדי שלא ישמע אחד מהן תפלתו של חבירו. כשהיה תובע לרכיו ומתודה עוונותיו כדי שלא יתביש. ובברכות רבה אמרינן עלה דשומדים לפופים. ו) א״ר שמואל בר אחא ארבע אמות היה לכל אחד ואחד לכל לד: ולא הזיק. ז) שלא נשך אדם ומת. שהיה ירושלים משמרת על יושביה שאין אדם נפגע בה. וזהו שקראה הכתוב (ישעיה כ״ב) עליזה: צר לי המקום שאלין. שאהא לן. דחוקה שעתי. שאין לי במה להתפרנס. ואי אפשר לדור ולון בירושלים ח) לפי שכל הדרין בה הקב״ה מזמן פרנסתם להם. שלא היו צריכין לאלה. כך קיבלתי. ולי נראה שאינו מדבר אלא על עסק הרגלים. שכל ישראל נאספין לשם וסיפוקם מרובה. ועומדין בצער ונפטרין והולכין. שנאמר (דברים ט״ז) ופנית בבקר והלכת לאהליך. ולא אמר אדם לחבירו מעולה כדרך אדם הקובל ומתרעם על עצמו צר לי המקום שאהא לן הלילה בו. אם מפני שלא היה מולא בית לון. או מפני שלא היה מחכורו בעיר. ופ״א של סדר יומא הוא משיב. ט) פתח במקדש.

בנסים שנעשו במקדש. וסיים בירושלים. בנסים שנעשו בירושלים. [ש] בתמיד. ומשני. לולי שנים אחרונים העטוקין בירושלים אינם עולין מן המניין הרי יש לך שני נסים אחרים למלאות התשבון. לא כיבו. ולא נלחה. שלא כיבו בשמים אש של עצי המערכה. ואעפ״י שהיה המזבח עומד בגלוי האויר. שלא היה האויר מסוכך על גביו. ועוד שעשן המערכת של עצים אפי׳ כל הרוחות שבעולם באות ומשבות בו אין מזיזות אותו ממקומו. י) שהיה מתמר ועולה כמקל. שלא יזיק לעיני הכהנים העטוקין בעבודה. ועוד ללמד חביבות לכל באי עולם שהיה בו כח לעמוד [ת] לפני הרוח. ושם הוא מונה עומר ושתי הלחם ולחם הפנים. הני תלתא פסולי כחד. ומכנים תחתיהן הא דאמר אביי מורתא ונילה ודישון מחבת הפנימי ודישון המנורה נבלעין. ושברי כלי חרס נבלעין במקומן. ובלועים כולהו חשבינהו כחד. איכא אחריתי. דאמר ר׳ יהושע בן לוי עם גדול נעשה בלחם הפנים שסילוקו כסידורו. [*ת] שנא׳ (ש״א כ״א) לשום לחם חם ביום הלקחו: הכי איתא כ) בשילהי פ״ק דיומא: ך ג) עשרה דברים נבראו בע״ש בהש״מ. בתוך כך מעריב והולך. בערב שבת בראשית סמוך להשיכה. לפי שעד אותה שעה נתעסק הקב״ה במלאכה האמורה בעיונין. ופי׳ בין השמשות. כמו בין כך ובין כך שמשיים מעשה שבת ימי בראשית עשה את אילו. אחר לכולן. שמעין בשר ודם שעושה מעשה אחר חבירו עשה הקב״ה. נמצאו אילו הן המאוחרים לאותם הכתובים במקרא סמוך להשיכה. מ) ומחלוקת ב״ש וב״ה בבר״ר. ור׳ שמעון בן יוחי מכריע לומר שהיתה מלאכה עם דמדומי חמה ככא השמש. ויש לומר בין השמשות ששניו לא מפני שהיה סמוך להשיכה אלא מפני שכל בין השמשות שבהלמוד שתמו בערב שבת הוא מדבר. ועל שם שלותו בין השמשות חלוק משאר בין השמשות. לפי שמוסיפין בו מחול על הקודש. ובברייתא דר׳ אומעיה הוא אומר יש מהן שנברלו ויש מהן שעתידין להבדלות. אלא בנגזר עליהן מאותה שעה. לפי שאין כל אדם אחת השמש: פי הארץ. לבלוע את הרשעים. דכתיב (במדבר ע״ז) ותפתח הארץ את פיה וגו׳: ופי הבאר. נ) שהיו ישראל אומרים עליו עלי באר עלי באר והיה מתגלה מיד והיה מתגלגל עמהם במדבר. ממחניאל במות. ומבמות הגי: ופי האתון. שנברא הדיבור והיה עומד ומלפה [ת] עד שדיברה בו האתון. ועל שם (שם כ״ב) ויפתח ה׳ את פי האתון הוא אומר פי האתון. ועוד כתיב (שמות ד׳) מי שם פה לאדם. למדנו שליחות הלשון הזה הוא קורא לדיבור פה: והקשת. שבענן. דכתיב (בראשית ט׳) את קשתי נתתי בענן: והמן. שאכלו ישראל במדבר: והמטה. שבו קרע משה את הים שלא היה דומהו בעולם שהיה חקוק עליו שם המפורש. ואדם מסרו לשם. [ב] וכל הדורות מסרוהו זה לזה עד שירד יעקב אבינו למצרים ומסרו ליוסף. וכשמת יוסף ס) [ג] חיפשו עבדי פרעה כל מה שבביתו והמיחוהו בבית גנזיו של פרעה. והיה שם יתרו חתן משה בהיה מאלטנטוני פרעה וידע מהוך אסטגנטיהו חשיבותו של משה. ונטלו ושתלו בגן ביתו. ונשתרש בארץ. ורשה (באסטגנטיהו) [באסטגנטיהו] שכל העוקרו יהיה מיבשו

של

פגאי להקטיר וכו׳ כן הוא בפירש״י שם. ת) ודוקא קרי אבל שאר טומאות וכו׳ המחבר מתלק בפשיטות בין טומאות קרי לשאר טומאות והיא דיוסף בן אילם דיומא י״ב פ״ב מוקי לה משום שנתזה עוולא על בגדו של כ״ג. כדי לחכון קושית המפרשים מהך מתניתין דלא אירע קרי לכ״ג ביום״כ. וכתו שפירש״י באמת ואותו פיסול שאירע בו ביוסף בן אילם פסול אחר היה כגון מחמת שרץ או עוולא של עם הארץ נתזה על בגדו לא קרי היה. וקשה שהוא נגד ירושלמי מפורש בפ״ק דיומא ה״א משמה בבן אילם מליפורין שאירע קרי לכ״ג ביום״כ וכנגם בן אילם ושיעמת מתתיו בכהנה גדולה. ובק״ש פירש שאירע קרי טייטו מקרה שנעשה פ״י אחת מטומאות אבל קרי ממש לא אפשר לומר דתנן באמת שלא אירע קרי לכ״ג ביום״כ מעולם והוא דוחק גדול. ומיין בירושלמי שם ה״ד ולא תן הכסיס שהיו נעשין בבית המקדש הן א״ר אחדי בר ש״ש לא תנסון. א״ר יוסי בי רבי בון כאן בראשון וכאן בשני. ועיין בתוי״ט פ״א משנה ז׳ דדתמה ובסופות מדשים שם שלא הזכירו דברי הירושלמי הא״ל. ובתדל״ב פל״ה ולא אירע קרי לכ״ג ביום״כ חוץ מר׳ ישמעאל בן קתרות שיצא להשיא כסא שר אחד ונתזה לטרא מפיו ונפל על בגדיו ונכנס אחיו ושמש בכהונה גדולה תחתיו וכו׳ וע״ש כל הענין ומשמע דטומאות קרי כולל גם לטומאה אחרת. ועיין יומא כ״א ע״א ומו״י ד״ה ולא אירע וכו׳. ובטו״ת תשב״ץ ח״ב סי׳ ל״ז. וסי׳ קל״ה. וסי׳ קל״ז ואין כאן מקום להאריך. ח) שם היו השלחנות וכו׳ שקלים פ״ו מ״ד. ב) וגם גדול הוא זה וכו׳ כל זה לשון רש״י במשנה. ג) שהרי א״א לקיומו וכו׳ עיין רש״י יומא כ״א ע״א ד״ה ולא נמצא פסול וכו׳ ועיין תוס׳ ממחות ק״ו ע״א ד״ה זכר וכו׳. ד) שאין אפייתן דוחה וכו׳ שבקשים מ״א ע״א. מנחות ק׳ ע״ב. ערכין ח׳ ע״ב. ה) לפי שאנו מקשים בפ״א של יומא וכו׳ עיין יומא כ״א ע״ב. ונראה שהיה לו גירסא אחרת שם וכוונתו כמו שכתב רש״י בפירושו בחגיגה ז״ל כתוב במשנה לא כבו נסמים ולא נלחה

נוסחת כתב יד אחר [פ] ואעפ״י כו׳ משאר טומאות כ״ז ליתא: [ל] יערכנו ולפי שלא היה לחם חשנון היו מסמכין אותו יותר משאר קרבנות: [ק] שאין דיום ליכתב: [ר] כשלשה ובעניין זה לתה מוצא עבדה: [ש] אחמשה: [ת] לפני סרוח מה שאי אפשר בשאר עשיה: [*ת] שנא׳ לשום לחם פי׳ פ״ק דיומא כ״ז ליתא: [ת] עד שנברא האתון: [ב] וכל הדורות: [ג] חפשו עבדי פרעה:

על ישראל. והיה מנסה בו בני אדם. וכשמדמן לו משה ועמד ועקרו השליכו לבור בחלירו. ולפורה נכנס אהבתו של משה בלבה והבעתו מאביה. ועמד יהרו והשיאה לו. ע) כמו שמלינו באגדת הסכם. ודברי הימים [ד] של משה. ועוד מלינו פ) שהיה מעהו של אהרן שגמל שקדים וכדי שלא להטיל קנאה ועמד משה ותלקו ל"ב מטות. ופסטו של דבר שנגזר עליו שיעשו כל האלוהות והמופתים שעשה משה על ידו: ל) והשמיר. כמו חולעת. וכו נרשמו שמותם של ישראל באבני האפוד והחושן. ק) כדמפורש (ביומא) [בסוטה]. שהיו כותבין את השם על גבי אבנים ומוליכין השמיר על האבן לפי תבנית האות. והאבן מתבקעת כנגדו במקום הכתב. ובשביל זה אהה מולה (שמות כ"ח) פתוחי חתם במלאתם. שלא היו הטירות כלום. ר) [ה] ולפי מה שאנו אומרים ביומא כי הברהם יצחק ויעקב ובני ישורון כתב שם. יש לומר כמו כן ש) שיש בכל אבן ו' אותות. והיוין שוות כולן. וזהו במלאותם כך קיבלתי: *ם) והכתב. תיקון הכתב. כמו שהאות מתהפכת במסיבותיה. [ו] אסקיבסמע ב': והמכתב. עע שבו מחרתו הלוחות. [ז] שקורין גרייפא. ואני קיבלתי ת) וידבר אהרן. שהן מעשה אלהים הם האלוהות שנכתבו הדבור עליהן: אף הבזיקין. רוחין. ושדים. ולילין ודפשים. ופרחים. טולטן. [*ז] ושעירי. ולעירי. וטיהרטון*). שלא הספיק הקב"ה לברואתם עד שחבך עליהם היום. ולפיכך אין כח בעין לראותם מפני שדומים לרוח [ח] הקודש. ובבר"ר פירשוהו חכמים מן המקרא. שנאמר (בראשית א') תולא הארץ נפש חיה למינה נפש חיה. ט) אילו המזיקין: וקבורתו של משה. ג) (דברים ל"ד) ולא ידע איש את קבורתו: ג) ואילו של אברהם אבינו. שנאמר (בראשית כ"ב) והנה איל אחר נאחז. שנזדמן מאותה שעה: אף צבת. בק רין עיילים ב'. ובלשון הקודש מלקחיים [*ח]. אף היא נעשית בו ביום. שהיא דרך לבת ומלקחיים לעבות על ידי לבת. ד) ולבת ראשונה מי עשאה על כרחך בריה כידי שמים היתה שהרי אי אפשר לאומן לעשות דבר באור אלא על ידי לבת שלא יטלוע בו האור. וכן אנו אומרי' בפ' מקום שנהגו. לבתא בלבתא מתעבדא. לבתא קמייתא במאי (כו) מתעבדא. הא למדת שמשמש ימי בראשית נברתא. ומלקחיים. מהרנס ולבייתהא. והוא כנון ה) לביהו ליה שודתא. לשון תיקון והכנה וזימון. ו) ולדברי חכמים אי אפשר לבת לבת ראשונה שהעשה בכמה עיביינין. אי על ידי בית יד אדרוך אי על ידי יליקה: ז) גולם. אדם בלא ביה והשכל קרוי גולם. שהזמה [ע] שלא נגמרה מלאכתו. לשון גולמי כלי עץ. והם כלים שלא נגמרה מלאכתם: ז) בפ"א דחולין. פורמש ב'. והוא לשון גלימא [*ט] דאליהו. וילם באדרתו ויגלום. שכיון שאדם מתעטף בטליתו דומה לכלי שלא נגמר. שאין לו לאדם היתוך איבריו: החכם אינו כו'. הרי אחת: בחכמה ובמניין. ח) אין כתוב במכניות. ותכמה. שרובן תורה ולמד יותר ממנו. ובמניין. בתלמידים. ולכך נקרא מניין. לפי שכשהיה מעשה בא לפניהם בבית המדרש היו מושאין ונותנין בדבר. ושומדין למניין. דבו המעטמאין ממאים. רבו המעהרין טהרו: נבנס. הוא שאינו מיהו להשאיר דברו אלא מפסיקו מדבר עמו קודם שיכלה הדבר מפיו. וכן הוא אומר (משלי י"ח) משיב דבר בטרם ישמע. אולת היא לו וכלימה: ואינו נבהל להשיב. על דבר חבירו. להשיב מהפזון ובבהלה. אלא מבין ואחר כך משיב. כמו שמלינו בדניאל (ד). אשתומם כשעה אחת: שואל בהלכה. אם בא הוא לשאול. שואל כפי ההלכה שהן עשוקין בו. ואם נשאל ממנו דבר משיב לשואלו באותו שיעיין בדבר ששאלו שאינו מפלינו בדבר. ומשיבו לדבר אחר: ואומר על ראשון ראשון. אם שאלוהו שנים ושלשה דברים משיב כסדר ששאלוהו. על ראשון ראשון. ואינו מתלוץ. מוקדם ומאוחר. לפי שהוא דרך ילדות. כמו שמלינו ברבקה ויעקב. ברבקה. כשהשיאה עם אליעזר. ביעקב כשהשיא עם לבן: אומר לא שמעתי. ע) כמו שמלינו בר' אליעזר בן הורקנוס. במסכת (סוטה) [סוכה]. שאינו מחזיק עצמו כחכם אלא א"כ יש בו. ועוד י) למד לשונך לומר איני יודע שמא תתבדה ותתחז: ומודה על האמת. אם טעה ונכשל בדבר מודה ואינו בוש. כ) אשר חכמים יגידו ולא כחדו מאבותם: וחילופיהן בגולם. ל) ובמשנת ר' נתן מפרשים כך. [י] חכם אינו מדבר. אי איפשר. שבמקום שאתי גדול ממני איפשר לי לדבר. לפיכך אמר לו משה לאהרן דבר. שנאמר (שמות ד') וידבר אהרן את כל הדברים (האלה) אשר דבר ה' אל משה. ואינו נכנס זה אהרן שאתק עד שפיים זה משה דברו. ולא אמר קצר דבריך. וכן הקב"ה לאברהם במעשה סדום. ואע"פ שהכל גלוי לפניו. ואינו נבהל להשיב. זה אליהוא בן ברכאל הבוזי. שנאמר (איוב ל"ב) אמרתי ימים ידברו. ומיין שלא עטו בערבוביא. שנאמר ויען איוב. ויען אליפז. בלדד. אליהוא. לא סודרן הכתוב אלא להודיע לכל בני עולם. שאין חכם מדבר כו'. ואין נבהל כו' ואינו נכנס כו'. שואל כהלכה זה יהודה. דקא"ל לאבוה (בראשית מ"ג) אנכי אערבנו. ואומר על ראשון. זה יעקב. מ) על מה שלא שמע. אילו אנשי חרן. ומודה על האמת זה משה רבינו. נ) שנאמר (ויקרא י') וישמע משה וייטב בעיניו. וכן הקב"ה (במדבר כ"ז) כן בעת ללפחד דברת: ח) על שבעה גופי עבירות. על ז' חבילות גופים של עבירות. והרי שכמה עבירות בחבילה אחת. ואילו הן: מקצתן מעשרין כו'. שבשעה שישראל מקלתן כו': רעב של בצורת. שמתייקרת החבולה מתוך שמשים נעלרים. ונעדרין ומתבלרין. שהחלקה אחת תמעט. והחלקה אחת לא לא ירד עליה מטר. ומתוך כך: מקצתן רעיבים ומקצתן שביעים. שבמדה שמדדו בה מודדין להם: גמרו שלא לעשר. שבטלו כלם תורת מעשר לגמרי. רעב כבד בא עליהן: של מהומה. שמהמה אותם ומשנשם וטורדן מן העולם. כד"א (דברים ב') ונס יד ה' היתה בם להמם וגו'. שלבד פורענות הבלורת הקב"ה מכנים מלוה באותו מישוש תבואה שנדלה. ואף בני מישיים ואוכלין ואינם שביעים. ומתוך כך הרעבון מצוי בכל: ושל מצורה. שלריכין לאוכלו במלור ובמלוח. [*י] כדכתיב (שם כ"ח) במלור ובמלוק וגו'. ואם נמרו: שלא ליטול אף החלה. שבטלו תורת חלה ומעשר לגמרי: רעב של בלייה באה. רעב כבד שמכלה את כולן והן מתים ברעב. במכילתי בפרשת השירה. (שמות י"ד) ויהס את מחנה מלרים. הממס ועירבבם ונטל סינמיות שלהן. ם) ולא היו יודעין מה הן [עושין]. ד"א אין הממה אלא מנפה. כשיעין שנאמר (שם ז') והמס מהומה גדולה עד השמדם. ומיין שלעבירה זו באה פורענות זו שהן מלינו בפ"ב דשבת ע) בעון ביטול תרומות ומעשרות שמים נעלרין מלהוריד טל ומטר. והיוקר הוזה. (והשבר) [והשבר] אבר. ובני אדם רלין אחר פרנסתם ואין מניעין שנאמר (איוב כ"ד) ליה נס חס יגזלו מימי שלג שאול חטאו. פ) ותנא דבי ר' ישמעאל בשביל דברים שליויתי אתכם בימות החמה ולא עשיתם. והן הרומות ומעשרות יגזלו מהם מימי של גשמים. למדנו שבעון ביטול

*) ע' בתרגום שה"ש ד' ו' (מהרל"ב).

פרעה כנ"ל. פיין בפוקי דרבי אליעזר פרק מ' ובהגהות הרל"ש שם. ם) כמו שמלינו בהגדת הסכם וד"ה של מכה וכו' פיין במכות לפסיקתא זוטרתי להרב ר' ש"ב אות כ"ב. פ) שהיה מעהו של וכו' בפירש"י על אבות בתב והמעה של משה שנו שם המפורש הקוק מוצא ומאוחד שד שניתנו לעשה ולא זהו מעה אהרן דהא כתיב ואת שם מעה אהרן הכתוב על מטה לוי וכו' ע"ש. ל) והשמיר כמו חולעת וכו' עיין השמיר פיין מוסה מ"ת ע"ח ועיין בתוס' שם ד"ה איבה שמיר וכו' ובירושלמי סוטה פ"מ הי"ב. ובתוספתא פפ"ו. ק) כדמפורש בסוטה כנ"ל מ"ח ע"ב. ר) ולפי מה שאנו אומרים וכו' יומא ע ג מ"ב. ש) שיש בכל אבן וכו' סוטה ל"ז מ"א ועיין ירושלמי סוטה פ"ז ה"ד. *ם) והבתב תקון הכתב וכו' כן פרש"י. ועיין בערוך ערך כתב. ם) והמכתב המ' בפתח והתיו בליבו. והוא הענ שבכתב בו הלוחות כמו המקדה והמכתב קדושין כ"א ע"ב. וכמו מכתנת בגלה בגד ע"ז ב"ב ע"ב. ועיין רש"י פסחים נ"ד ע"א ד"ה ומכתב וכו'. ת) אנו המזיקין עיין בב"ב סוף פ"ז. ב) ועיין סוטה מ' ע"ב. שם ל"ג ע"ב. ג) ואילו בל אברהם אבינו. וכן הוא במדרש במ"ר פ"ז ובפדר"א איתא אילו של יצחק פ"ם פרק י"ט. ובפרק ל"א. ד) ולבת ראשונה מי עשאה וכו' פסחים נ"ד ע"א לבתא בלבתא מתעבד ולבתא קמייתא מאן עבדא וכו'. ובתוספתא פירובין בוף פ"ח איתא מבלן אל"ר יהושע לבתא בלבתא מתעבדא לבתא דקמייתא מה הוית לאו בריה הוא. ובלאה דתיבת ר' יהושע הוא ע"ם ול"ל ר' יהודה בלאיתא לפניו בפסחים שם. ועיין בתוספתא בוף פ"א דחגיגה. ה) לגיתו ליה שודתא ר"ה י"ז ע"א. ו) ולדברי חכמים וכו' כמים נ"ד ע"א. ז) בפ"א דחולין בל"ל חולין כ"ה ע"א. ח) אין כתוב בחכמה ר"ל דתיבת ומעין אין כתוב בחכמות. ובפרש"י נגים לה וכן גירסת המחבר בחכמה ובמנין ומפרש לתלוייהו ועיין בפירש"י. ט) כמו שמלינו וכו' במסכת קוטה בל"ל ע"ם ב"ז ע"ב. י"א ע"א. י) למד לשונך וכו' ברכות ד' ע"א ומס' ד"א פ"ב. כ) אשר חכמים יגידו וגו' פירש להודות על האמת כדאיתא בסוטה ז' ע"ב. ל) ובמשנת ר' נתן וכו' עיין אדר"נ פל"ז. מ) ועל מה שלא שמע אנו אנשי חרן כן הוא באדר"נ פרק ל"ז פירש במ"א כשאמר להם יעקב השלום לו אמרו לו שלום והנה רחל בתו באה עם הצאן כלומר זה אנו יודעים ואם תשאל יותר רחל בתו מגיד לך כי לא ידעתו יותר. נ) ולפנינו שם מביא המקרא ויאמר ה' אני הוא אשר הוצאתיך מאור כשדים (דברים יח). ס) ולא היו יודעין מה עושין בל"ל וכן היא במכילתא בשלח פ"ה. וכן הוא בענין מרך שיגמון. וכרש"י פ' בשלח י"ד ד"א אין הממה וכו'. ע) בעון ביטול תרומות ומעשרות וכו' שבת ל"ב ע"ב. פ) ותנא דבי ר' ישמעאל בשביל וכו' שבת ל"ב ע"ב ושם איתא יגזל מנם מימי שלג בימות הגשמים. וכן

ניכהת כתב יד אחר [ד] של משה ולי נראה שלבד קראו משה הלוחות שחקוק עליו שם המפורש ס' לבאות ועוד מלינו בספר זרוענל שהיה משה: [ה] ולפי מה שאנו כו' כך קבלתי ב"ז ליתא: [ו] אסקיבסמע בלע"ז: [ז] שקורין גרייפא ליתא [וברש"י קדושין כ"א ב"ב גרייפא בלעז של מתכת והוא גריפסל. פהרל"ב]: [*ז] טולפין ולפרירין וטיהרטון: ח) הקוב ליתא: [*ח] ולבי לבבה מוחלגא: [ט] לבלי שלא: [*ט] ולשון ויגלום דאליהו: [י] חכם אינו מדבר זה משה שנאמר וידבר אהרן את כל הדברים וכי מי אלהי לדבר כמי אומר זה בשבר בגמרא מנו הגבירה אלא דר אמר משה לי אמר בו: [*י] כדכתיב ומסן כ' לך נתנו לר:

ביטול תרומות ומעשרות התבואה מתיקרת והרעב בא. ומינו שאין הקב"ה נפרע מן האדם אלא מדה כנגד מדה. דכתיב (שמות י"ח) כי בדבר אשר זדו עליהם. וכמו שפירשו חכמים במסכת סוטה. ג) (ישעיה כ"ז) מבשאשה בשלחה תריבנה. ק) [כ] בשאה שאדם מודד בה מודדין לו. ועוד הניח ר) בעון חלה אין ברכה מצויה במטעם. ומאירה משתלחת בשערים. וזרעים זרעים ואחרים אוכלים אותם. שנאמר (ויקרא כ"ו) אף אני אעשה זאת לכם והפקדתי עליכם בהלה. ס) אל תיקרי בהלה אלא בחלה. בעון חלה. דכתיב (שם) וזרעתם לריק זרעכם ואכלוהו אויביכם. ומהוך כך הם כלים ברעב. ואע"פ שכתב בה"א לאותיות אחה"ע מתחלפות זו בזו: שלא נמסרו לב"ד. אלא במיתה בידי שמים הן. [ל] שאם הרגילו בני אדם בעבירות שאין בהם מיתת ב"ד אלא מיתה בידי שמים הקב"ה מביא דבר לעולם והוא נפרע מהן. והוא המיתה בידי שמים. דאילו על אותם שנמסרו לב"ד אין דבר בא לעולם אפילו בזמן הזה. אלא כדונמתם ומעייניגס הקב"ה נפרע מן האדם. כאותה במלינו בהלמוד. ת) [מ] אע"פ שבטלו ארבע מיתות. דין ד' מיתות לא בטלו. מי שנתחייב סקילה או סופל מן הגג או חיה דורסתו. מי שנתחייב שריפה או נופל בדליקה או מתם מכישו. מי שנתחייב הריגה ליסטין באים עליו והורגין אותו. מי שנתחייב חנק או טובע בנהר או מת בסערוכי. [כ] ובאילו הן המחנקין מפרש אילו שבמיתה בידי שמים האוכל עבל כו'. [ס] והא דאמרינן דין ד' מיתות לא בטלו בדאיכא עדים והתראה. דומיא דפני הבית שדנו ד' מיתות. אבל ליכא עדים ואפילו איכא ולא התרו בו ודאי בטלו ובטלו. כך קיבלתי: ועל פירות שביעית. שגוזל את העניים. והרי הכתוב אומר (משלי כ"ב) אל תגזל דל כי דל הוא וגו' (שם) וקבע את קבעיהם נפש: ח) על עינוי הדין. שמשהא את דינו של אדם יום או יומיים. ודן לאחרים. והוא מתענה ומלטער בעצמו במלאה ושומר ואף אינו יודע אם יתחייב אם לאו. ובכולו אנו למידין בבמה מדליקין מדכתיב ב) והבאתי נקמת נקם וגו'. ואין ברית אלא תורה. שנאמר (ירמיה ל"ג) אם לא בריתי יומם ולילה. (ויקרא כ"ו) יען ובזיון במשפטי מאסו. ומה שסינו במכילתי. ג) (שמות כ"ב) אם ענה תענה אותו וגו'. (שם) וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב. אם ענה תענה. אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. וכבר היו יוצאין רשב"ג ור' ישמעאל בן אלישע כסן גדול ליהרג. אמר לו רשב"ג לר' ישמעאל. ר' לבי יודע שאין אני יודע למה נהרג אני. *ג) מוסף עליו במשנת [ע] ר' נתן שלבו היה מלטער. מפני שדומה לשובר ע"ז ומהלל שבחות ומוכיח דמיום ומגלה עריות. אמר לו ר' ישמעאל מימיך לא בא אדם לפניך לדין ושהיתו [פ] עד שתהא קושר כיסך או מועל סנדלך. או עוטף טליתך. והתורה אמרה (שמות כ"ב) אם ענה תענה אתו. אחד עינוי מרובה ואחד עינוי מועט. ואם על העינוי חייב ק"ו לעיוות ועל המורה שלא כהלכה. ועוד יש לפרש על העיוות. כלפי שאמרו חכמים ד) שכל הגוזל את חבירו כאילו נוטל נשמתו ממנו. שנאמר (משלי י') אל תגזל דל וגו'. והמעוות את הדין. נוטל ממון מזה ונותן לזה שלא כדין. ועל המורה בהורה שלא כהלכה. שאינו מורין יפה. שנאמר (משלי ז') כי רבים חללים הפילה. ה) זה הלמיד שלא הגיע להוראה ומורה: **ט** על שבועת שוא. פירשו חכמים בפ"ב דשבת. מדכתיב (ויקרא כ"ו) ואם בחלה לא תוסרו. והשלחתי בכם את חית השדה. ו) אל תיקרי באלה אלא באלה. [ל] דיש אם למסורת. ז) ולא (שרי) [שני] קרא למסורת דומיא דיראה ירא ברים שהדלין. וכתיב ביה בשבועת שקר (ויקרא י"ט) ולא תשבעו בשמי לשקר וחללת את שם (ה') אלהיך. וכתיב ביה בחילול השם (שם כ"ב) ולא תחללו את שם קדשי. וגלמד חילול מחבועת שקר. ואע"פ שבשבועות מחלק בין שוא לשקר. לשוא נופיה מתרגם לשיקרא: גלות בא לעולם כו'. ועל השמט הארץ. וכולן אנו למידין

בפ"ב דשבת מדכתיב בעריות (שם י"ח) כי את כל התועבת האל עשו אנשי הארץ וגו'. וכתב (שם) ותטמא הארץ ואפקוד עונה עליה וגו'. ובע"ז כתיב (ויקרא כ"ו) ונתתי את פגריכם על פגרי גלוליכם וגו' [ק]. כאדם המשליך את חבירו מעל פניו. שכן פליטת כלי קרי ניעול. בלשון תלמוד. ובשמטיה כתיב (שם) הרלה הארץ. והרץ את שבתותיה. כל ימי השמה השבות וגו'. מ) ובמשנת ר' נתן שניו על גילוי עריות כולד. ט"ר ישמעאל בר יוסי כל זמן שישראל פרוצים בעריות שכינה מסתלקת מביניהם. שנאמר (דברים כ"ג) ולא ירלה בך ערות דבר ושב מאחריך: שפיבות דמים. ואפילו שוגג. שכן גולה לערי מלקט כל מכה נפש בשגגה: הדבר מרובה. פירשו חכמים (משלי כ"ב) אל הגזול דל כי דל הוא. ט) וכי יש מה לו לגזול את הדל. אלא מתנות עניים. שכל המעכבם ואינו מתנם לעני כאילו נוטל נשמתו ממנו. וקבע את קובעיהם נפש. נפשו של גזלן. שהגזלן שולח יד ומחייב לעצמו מיתה. הא למדנו שהגוזל מתנות עניים ומעכבם חייב מיתה. ואף במשנת ר' נתן [ר] י) שניו כן. בפ' ז' מיני פורעניות. ואפי' אם תימלי לומר נפשו של גזל. הרי הוא אומר (בראשית ט') אפך דם האדם בדם דמו יאפך. שמודדין לו מדה במדה. ולפיכך הדבר מרובה ומצוי באותם ד' פרקים. משעה שהחזיקו בהן: ובמוצאי החג. של סוכות. שכבל שנה: ברביעית. כו': [ס] שבשלישית. שנאמר (דברים י"ד) מקצה שלש שנים תוציא את כל מעשר תבואתך בשנה ההיא והנחת בשעריך. ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך והגר והיתום והאלמנה אשר בשעריך ואכלו ושבעו. מה ת"ל הוציא בשנה ההיא. והנחת. ואכלת. לפי שנאמר למעלה בעיניין עשר העשר וגו'. ואכלת לפני ה' אלהיך. שזקוק ליטול מעשר שני בכל שנה ולהעלותו לירושלים [ת] [לבד ממעשר] ראשון שנותן ללוי. כ) כדכתיב (במדבר י"ח) ולבני לוי הנה נתתי וגו'. ואותו מעשר שני אסור לאוכלו חוץ לירושלים. כמה שנאמר להלן (דברים י"ב) לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך. לכך בא הכתוב עתה ללמדך שאין הורת מעשר שני נוהגת בכל השנים כולן להעלותו לירושלים. אלא בכל ג' וג' שנים של שמיטה הוא מתחלק לעניים. ואינו עולה לירושלים. ומעשר ראשון נתון ללוי בכל מקום. וכך הוא סדר המעשרות. שנה ראשונה ושניה מעשר ראשון ומעשר שני. שלישית מעשר ראשון ומעשר (שני). [עני] וכן רביעית וחמישית מעשר ראשון ומעשר שני. ששית מעשר ראשון ומעשר עני: במוצאי שביעית. שמונית היא קרויה מוצאי שביעית. בכל מקום: מפני פירות שביעית. אלא נהגו בהן הפקר כדין שביעית: מפני גזל. שזמן אסיפה הוא בסוכות. ולכך נקרא חג האסיף. חג הבא בזמן האסיפה. וכשגוזלין מתנות עניים שאין מניחין להם לקט שכחה ופיאה. הקב"ה נפרע מהן מיד לאחר אסיפתם: **י** שלי שלי ושלך שלך. כלומר המתנסג במדה זו שאינו רואה ליהנות משל אחרים. ואף אינו רואה ליהנות מאחרים מנכסיו. ומעשה כאומר לחבירו שלי שלי ושלך שלך אינו רואה להנותך. ואף לקבל טובתך אינו חפץ: מדת בינונית. [ח] אנו נורסין זו בינונית. [ב] מדה שוה היא זו. שאינו נהנה לא עם הצדיקים ולא עם הרשעים שהרי אינו נוטל כלום משל אחרים: ויש אומרים זו מדת סדום. שלא היו טוענין משל אדם כלום. ואף לא היו רואין ליהנות אוש עני מנכסיהן. כדכתיב (יחזקאל ט"ו) הנה זה היה עון סדום אחותך גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה ולבנותיה ויד עני ואביון לא החזיקה. [ג] וכדמפרש בהלק. מעשיהם המקולקלין. ג) כי חזו דקא יהבי ריפתא להלך. ואומר (איוב כ"ח) הנשכחים מני רגל שפסקו מעליהם רגלי בני אדם: עם הארץ. דישורין. אין זו הרבות ודרך ארץ. והרי הא מוהג כאחד מעמי הארץ. שאינם בושים מליקח טובת חבריהם. אלא עושים עלמם גאים לבקש מהן מתנות בעזות מלח. וזהו שסינו במסכת סוטה פרק אחרון. מ) משרבו מקבלי טובה רבו (שופטים י"ז) אים

כל

וכן הוא בתענית ז' ע"ב. ל) ועיין סוטה ח' ע"ב ושם י"ח ע"א. ק) שבשאה שאדם וכו' עיין סוטה ח' ע"ב וסנהדרין ק' ע"א. כ) בעון חלה אין ברכה מצויה במכונס כל"ל שבת ל"ב ע"ב. ס) אל תקרי בהלה וכו' שבת שם. ת) אע"פ שבטלו אלבע מיתות וכו' כתובות לי ע"ב. סוטה ה' ע"ב. סנהדרין ל"ז ע"ב ע"ש. מ) על עינוי הדין וכו' שבת ל"ג ע"א. נ) והבאתי וגו' קולר הכתוב (ויקרא כ"ו). ג) מכילתא משפטים פי"ח: *ג) מוסף עליו במשנת ר' נתן וכו' עיין אדר"נ פל"ז. ועיין במסכת שמחות פרק ח'. ד) שכל הגוזל את חבירו וכו' ב"ק קי"ע ע"א. ה) זה תלמיד שלא הגיע להוראה וכו' סוטה כ"ב ע"א. ט"ז י"ע ע"ב ע"ש. ו) אל תקרא באלה אלא בחלה שבת ל"ג ע"א. ז) ולא שני קרא כל"ל עיין סנהדרין ד' ע"ב ולפנינו שם מסכרות. ח) אדר"נ סוף פל"א. ט) וכי מה יש לו לגזול וכו' עיין ב"ק קי"ע ע"א ב"מ קי"ב ע"א. ובמ"כ פ"ש. י) שינו כן והוא בפל"א דאדר"נ. כ) עיין בקפדי פרשה קדם. ל) כי חזו וכו' עיין סנהדרין ק"מ ע"ב. מ) ולפנינו בסוטה מ"ז ע"ב הגירסא משרבו מקבלי טובתן ומחקני טובתן רבו אים וכו' וכעין זה בתוספתא סוטה פי"ד משרבו מקבל אי טובתן ומחזיק אי טובתן רבו אים ויהי ביעיון יעשה.

אים

נוסחת כתב יד אחר [כ] שנמדה: [ל] שאם כו' בידי שמים כ"ז ליתא: [מ] אע"פ: [נ] ואנו אין הלקין: [ס] והא דאמרינן כו' כך קבלתי כ"ז ליתא: [ע] ר' נתן אלבן היה מלטער: [פ] עד שתהא גומה מוסך לו עוטף עליהן: [צ] דיש אם כו' בדרש סנהדרין כ"ז ליתא: [ק] וגעלה ופסי אתכם: [ר] בינינו כן בפירוש: [ב] שבשלישית והם לא נתנו ומיין שמעבר עני טהג בשלישית ובגמר: [ת] מדה שוה היא זו שאינו לא מעיב ולא מריע שהיא נמנה לא עם: [ג] וכדמפרש בחלק כו' רפתא לפלי כ"ז ליתא:

(כל) הישר בעיניו יעשה. פתרון עם הארץ. עמיא דאורייתא. כ) כהה מתרגם עמיא. [ד] ומאריו יגאו: [ה] [שלי ושלך שלך] חסיד שרוצה [להגאותו] משלו. ושונא מתנות יחיה: רשע. שחומד ממון אחרים ואינו רוצה להנותם: יא יצא שברו בהפסידו. שכר שהוא מרויח במה שהוא נוח לרצות הוא מאבד בהפסד שיש לו במה שהוא נוח לעשות. שהרי כל שעות שביום צריך להרבות עליו ריעים לפייסו. ואינו משתכר כלום מעכשיו. שגדול הפסדו משכרו. אבל: קשה לבעוס וקשה לרצות. (וקשה לרצות). מדה טובה הימנה קלת דשכרו דאינו כועס מלא בקושי מרובה הוא יותר מהפסדו. שהוא קשה לרצות. ואלא הפסדו מועט מן המעיין. שאינו נחשב לכלום מפני רוב שכרו שמרויח במה שאינו כועס [ו] תמיד. שמתיך כך בא לידי עון. דאמר מר ס) לא תירתה דלא תחטי: יב טהר לשמוע. מרבו: וטהר לאבד. שמשכח: יצא שברו. שמשתכר במהירות שמועתו: בהפסידו. שמיד ממהר ומשכח ומלא שלא עלה בידו כלום: יצא הפסדו. שנשמע בקושי מחמת שכר שבידו. שמאבד בקושי. ומלא שמועלת לו מדה זו מקלת: יג עינו רעה בשל אחרים. שאינו רוצה שיעשו לדקה. כדי שלא ירבו נכסיהם. ואינו רוצה שילא עליהם שם טוב: עינו רעה בשלו. שמתוך כך נכסיו ממעטים מלהרבות. [ז] והמשל ע) מלח ממון חסר. ואמרי לה חסר. והיא היא. וכן הוא אומר (מחוס ח') פ) אם שלמים וכן רבים וכן מנוז ועבר: שיתן ויתנו כו'. ואין אנו גורסין במשנה רוצה אלא בראשון גרסי' רוצה שיתן ולא יתנו כו': יד שבר הליבה בידו. שערחם לשם מצוה ואינו הולך. כגון שלמד בתוך ביתו: [ח] הסיר. שמקיים שכתב בו והגית בו. ולמדתם. ושננתם: רשע. שלא חשש זה: חזן ל) ספוג. אשפוגלא ב'. הוא בולע ומוציא את המים. כשמתמין אותו במלא ספל מים: משפך. אטוויר. שראשו האחד רחב מלמעלה. וראשו השני קצר מלמטה. והקצר מכניסין בנקב שבחבית מלמעלה מעל גביו ומערה המשקה למשפך והוא נשפך לתוך החבית דרך נקב שבחבית. ושבמשפך מלמטה: משמרת. שהוא כמין שק שותתין להוכו השמרים ותולין אותו והיין מתמלא ומטפטף ממנו. וכמו כן יש אדם שמניח עיקר שמועתו וטעמו של דבר. [ט] וקופא והולך כאדם שלף על פני המים ומניח את העיקר ואוחז את הטפל: נפה. שמרקדין את הקמח: שמוציאה את הקמח. במקום שטוחנין בריחיים של גרוסות לעורך סולת. הוא אותו קמח שאינו נטחן הדק. אותו קמח דק שנופל מן הנפה קרוי *ל) אבק של מנחות. וגרוע הוא ופסול. אבל מה שנשאר בנפה חוזרין עם אותו שבנפה דק ומוליאין כלת נקייה (והוא דרכן) ק) [והוא דרכו של חכם] שמניח את הטפל ומחזיק בעיקר: חזן בדבר. על שמהמו משלו ולא מחמת קורבה: בטל דבר. מתוך שבטל דבר בעילה אהבה: ושאינה תלוייה בדבר. שאינו אוהבו בשביל שיהנה ממנו אלא בשביל קורבה או בשביל טובות שיש בו דזהו דבר שאינו בעל אף האהבה אינה בעילה: אמנון ותמר. אחותו. שאהבת אמנון כדי לשכב עמה. ולא נתקיימה מחשבתו. וגדלה שנאה ביניהן. מפני ר) שנימה קשרתו לו ועשאו כרוח שפכה: דוד ויהונתן. שכך אמר דוד כשקינן עליו נפלאתה אהבתך לי מאהבת נשים: יז [י] לשם שמים. להעמיד דבר על אמיתו. או להוכיח בני אדם על דבר עבירה. ולא להשתרר ולקנות שם ולהתגאות בתנם אים על חבירו. שהיא לשם שמים: מחלוקת הילל ושמאי. אין אנו גורסין לא בבבא ראשונה ולא בבבא זו. תיבה זו. אלא בזו מחלוקתו של קרח: הילל ושמאי. היו מתכוונין לשם שמים להעמיד דבר על בוריו. זו מחלוקת של קרח. שהיה מתכוין ליטול שררה. ראה שסופה לא נתקיימה

המחלוקת ולא עמדה לאורך ימים. אלא בא עליו פורענות. כדכתיב (במדבר ט"ז) והפתח הארץ וגו'. ממלא בעל המחלוקת: יח המזכה. שמדריכן בדרך ישרה. שעל ידיהן זוכין. במה יזכה הנער. זכיתי לבי. לדקה. מתרגמא זכותא. שאינו במשמע ר' נתן ס) כל המזכה את הרבים אין מנגנין עבירה על ידו כדי שלא יהו תלמידיו נוחלין העולם הבא והוא יורד לשאול. שנאמר (תהלים ט"ז) כי לא תעזוב נפשי לשאול: וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה. כדי שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל לעולם הבא. שנאמר (משלי כ"ח) אדם עשק בדם נפש [כ] עד בור יוסם אל יתמכו בו: ומשפטיו. של הקב"ה עשה. עם ישראל. שמתנהגין ישראל על ידי אותו מחוקק האמור באותו פסוק והוא משה. שכיון שעל ידו נעשית. שעל ידי שלימדם חכמה הן מקיימין. ומעלה עליו הכתוב כאילו עשאו: יט עין טובה כו'. שכן היו באברהם ג' מדות הללו: עין טובה. דכתיב (בראשית כ"ג) ויאקל אברהם לעפרן וגו'. עבר לסחר. ת) שנתן לו קנתורין שהן עוברין בכל מקום: ורוח נמוכה. [שנאמר] (שם י"ח) ואנכי עפר ואפר. ואומר (שם כ"ג) גר ותושב אנכי עמכם: ונפש שפלה. שמתוך שנפשו של אדם שפלה בפניו נראה בעלמו שיש לו רחבת ידים בריות כל שיהו. ורב לו במלא כף נחת. שכן אמר אברהם לפני הקב"ה (שם י"ז) לו ישמעאל יחיה לפניך. ולא ביקש ממנו גדולות. וכן אמר למלך סדום (שם י"ד) אם מחוט וגו': עין רעה. דכתיב (במדבר כ"ד) ויאמר בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו. שהכניס בהן עין רעה: ונפש רחבה. שדעתו רחבה. ומחשב עליו הכל כאפס ותהו. שכן אלה לבלק. (שם כ"ב) אם יתן לי בלק מלא ביתו. וכו'. וכך אמו שוין בסדר ויכולו. נפש של בלעם רחבה היתה עליו. ואומר (משלי כ"ח) רוח עינים ורחב לב מר רשעים חטאת. הא למדת שמדת רשעים רחבי לב: ורוח גבוהה. (במדבר כ"ב) כי מאן ה' להתי להלך עמכם. אלא עם שרים גדולים מאם. והוא שנאמר (שם) ויסף עוד בלק שלח וגו'. וכן דרש ר' הגחומא: לא יחצו ימיהם שכן בלעם הרשע לא הגיע לחצי ימיו. שהרי שנותיו של אדם ע' שנה. וחליו ל"ה. ומצינו באגדת חלק א) כתיב על פנקסיה דבלעם. בר תלתין ותלת שנין הוה בלעם חגירא כד קטל יתיה פנחס לסטאה. [ל] ויש תימא דאמרינן בפ"ק דסוטה. ב) שלשה היו באותה עצה דכל הבן הילוד. בלעם ואיוב ויתרו. ובאותו זמן נולד משה. שאז הושלך ליאור. ומשה בן שמונים שנה בעמדו. ובלעם הרג כמה שנים אחרי כן. ויש לרחות דלין משיבין על האגדה. ושמא פלוגתא דאמוראי הוי: (משלי ח') להנחיל אהבי יש. וקרא מיירי באברהם. דכתיב (ישעיה מ"א) זרע אברהם אהבי: ב) יהודה בן תימא כו' עז כנמר. אנגרים ב'. כדאמר בביצה. ד) שלשה עזין. ישראל באומות. הוי בעל זרוע לעסוק בתורה בכל כחך: וקל כנשר. שהוא חש לאכול ומגביה לעוף מכל העופות: וגבור כארי. ולשון המקרא הוא. כמו שאמר דוד בשמואל ויהונתן (ש"ב א') מנשרים קלו מאריות גברו [מ]:

כא [נ] ברוב המחזורים שנינו הרבה דשמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח. בסוף בי' מאמרות. ואעפ"י שמצוה למעלה בפ' בן זומא. כדי לסמוך עליה הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא. ויש שאין כתיב למעלה לדשמואל הקטן וכתיב הכא: בן ה' שנים למקרא. שכן מצינו בעולה (ויקרא י"ט) שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל. ה) לאסור אף בהנאה כדמוכח בכל שעה. אבל ברביעית מותר על ידי (פרייה) [פדייה]. דכתיב (שם י"ט) ובשנה הרביעית יהיה כל פריו קדש הלולים לה'. אל תיקרי הלולים אלא הילולים

אחליה

כ) כהה מתרגם עמיא (ויקרא י"ג). ס) לא תירתה דלא תחטי לפנינו בדכתות כ"ע ע"ב איתא לא תרתת ולא תחטי. ע) מלח ממון חסר ואמרי לה חסר. ולפנינו כתובות ס"ו ע"ב מלח ממון חסר ואמרי לה חסר. פ) ועיין גיטין ז' ע"א אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה מהן לדקה וכו'. צ) ספוג ומשפך וכו' עיין באדר"נ פ"מ דומה לספוג כולל וכו' ובספרי פ' עקב מה נפה זו מוליא קמח בפני עצמה וכו' תלמיד שבתו יפה דומה לספוג וכו'. *ל) אבק של מנחות עיין מנחות פ"ה ע"א. והלבון הוא כעין לבון ופירש"י על מנחות שם. ק) והוא דרכו של חכם שמניח את הטפל ומחזיק בעיקר כל"ל וכן הוא בפירש"י ע"ש. ר) שנינה קשרתו לו וכו' שנתלדין כ"א ע"ש. ש) כל המזכה את הרבים וכו' עיין אדר"נ פ"מ. ת) שנתן לו קנתרין וכו' בר"ל פנ"ת. א) כמוב על פנקסיה דבלעם וכו' סנהדרין ק"ו ע"ב. ב) ג' היו באותה עצה וכו' כולה ע"ש וכן בסנהדרין ק"ו ע"א ועיין בדש"י שם ע"ב ד"ה בר תלתין וכו'. ג) יהודה בן תימא אומר וכו' עיין פסחים קי"ב ע"א ושם ר' יהודה בן תימא אומר וכו' ועיין בעוד א"מ סי' רמ"ב וכב"י דלא גרים לה. ומצינו אותו בשם ר' יהודה בן תימא בחגיגה י"ל ע"א ע"ש. ד) שלשה עזין הן וכו' בילה כ"ה ע"ב. ה) לאסור אף

נוסחת כתב יד אחר [ד] ומאריו יגאו. אמר אברהם. פסוק הוא ביחזקאל (ל"ו כ) ומתרגמינן מדאורייתא ופקו. כאשר מצאתי בכ"י אסופות]: [ה] כ"ה בכ"י בפירוש: [ו] תמיד רשע: [ז] והמשל אומר: [ח] תמיד כו' הנם לזה לשון בטעמי שמועתו כאדם: [ט] לשם שמים כו' בהיא לשם שמים כ"ז ליתא: [כ] עד בור יוסם ולא יתלש בו. זכות הרבים הלוי בן שנאמר צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ה' ומשפטיו על ה' שעם ישראל מתנהגין בהם עשה אורם מחוקק האמור למעלה והוא משה: [ל] ויש תימא כו' דאמוראי הוי כ"ז ליתא: [מ] הוא היה אומר עז פנים לגיהנם. שאמר הנה אים רבע בפניו וכן ישובו רשעים לשאולה כן דרך תשובתן של רבעים כל מה שהולכין ובאין סוף תשובתן לשאול מרעולין בעפ"ז וכוס פיס לגן עדן כמו בפירבו חכמים שכל אדם שיש לו בושת לא במהרה הוא חוטא דדכתיב בנעבור תהיה ירלאתו על פניכם לבלתי התחטאו. בן בג בג אומר: [נ] ברוב המחזוריס כו' שנים למקרא כ"ז ליתא ובמקומם כתוב שמואל הקטן אמרה וכדי לסמוך הענין כידוע בנית הכנסת אומר בן חמש שנים למקרא שכן מצינו בעולה:

ו) אחליה לקדושה והדר אכליה. (סס) ובשנה החמישית תאכלו את פריו. וכן התיטק בשנה שלישית ינמל משעברו עליו שתי שנים. [ס] שכן דרך להיטיק. ז) להגיק כ"ד חדש. ומשמואל נפקא לן. וממניין לא הבש"ל. חוץ מיום שמת בו. ומיום שנתארסה בו. ח) גבי מניקה שמת בעלה. בכתובות. וברביעית יעמידוהו על הספר. או ילמדוהו קלת על פה תורה לזה לזו. כדי להשגירו בפיו. ושנת חמש יחזיקוהו על המקרא. וכן מצינו בויקרא רבה. ובמדרש ר' תנחומא: בן עשר למשנה. שכך מצינו בלוים. שכתוב אחד אומר (במדבר ח') זאת אשר ללוים מבן חמש ועשרים שנה ומעלה יבוא לצבא בעבודת וגו'. וכתיב אחד אומר (שם) מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה. ט) ופירשו חכמים בהכל שותפין. הא כילד בן כ"ה להתלמד. בן שלשים לעבודה שאפי' הוא לוי שלא למד מעולם יכול הוא ללמוד תכסיסי לוים [ע] בחמש שנים. הוא זמן לימוד המקרא. והוא מחמש ועד עשר. ואחר שלמד והוא בן עשר. חוזר ומתחיל לעסוק במשנה. ועוסק מי' ועד ע"ו. וכשהגיע לע"ו שלמד כבר המשנה קבועה בה' שנים שהוא הגמרא של תנאים [פ] חוזר ולומד התלמוד שלנו. שאנו קורין גמרא. שהוא גמרא של אמוראים. י) וכי הא דר' מאיר אתא לקמייה דר' ישמעאל וגמר גמרא. הדר אתא לקמיה דר' עקיבא וסבר סברא. וגמר גמרא. הוא גירסת המשנה בלא פירוש הטעמים. וסבר סברא. הוא פירוש המשנה וטעמיה. הוא גמרא שלנו. אלא שהתנאים שהיו מארץ ישראל שהיו מספרים בלשון עברי קורין לזה משנה. והאמוראים שעמדו אחריהם שהיו עומדין שם בבל. שהיו מספרין בלשון ארמית יסדו התלמוד בבלי פירוש וטעם למשנה. ובלשון ארמית. וכן התלמוד ירושלמי: ולעסק התלמוד אין שיעור. לפי שנאמר (משלי ה') דדיה ירוך בכל עת. שבכל עת אדם מוצא טעם בדברי תורה. כדפרישית לעיל: בן שלש עשרה למצות. דמבן י"ג הוא מביא שערות בזקן התחתון. ונקרא איש. כמו שפירשו רבותי' כ) במסכת נדה. ואף במקרא מצינו שבן י"ג נקרא איש. בלוי בן יעקב שנקרא איש במעשה שכם. ולא היה באותה שעה אלא בן י"ג שנה (בראשית ל"ד) [ל] ויקחו שני בני יעקב שמעון ולוי אחי דינה איש חרבו. לא וחשוב בן כמה שנים היה באותו מעשה ותמצא שהיה בן י"ג. כילד. לאחר שנשא יעקב את לאה עבד את לבן ז' שנים ברחל. שכן כתיב (שם כ"ט) מלא שבע זאת. השלם שבוע של חופת לאה. ואחרי כן אתן לך את רחל בשבוע שנייה בעבודה אשר תעבוד עמדי וגו'. משתכלנה. ושם שנים עבד בלאתו. ובבואו מפדן ארם כתיב (שם ל"ג) ויעקב נסע סכתה. ל) שעמד שם ו' חדשים של קיץ שדרים בני אדם בסוכות. ויבן לו בית. הן חודשי החורף. שבני אדם עושין להם בית מפני הגשם והגשמים. ולמקנהו עשה סכות. שעשה שם ו' חדשים בקיץ. הרי י"ח חדשים. כמו שמצינו בסוף מגילה נקראת. ובסדר עולם הלך לסוכות ועשה שם שנה ומחצה. הרי לך י"ד שנים וחצי. ושנה חדשים נשתהה בדרך. הרי לך ט"ו שנים. לא מהן שנה ומחצה. או שתי שנים לג' עיבורים של רחוקן. שמעון ולוי. שנולדו לשבעה חדשים. ויולדת לשבעה יולדת למקוטעין לדברי הכל. הרי שהיה לוי בן י"ג בשנת מסוכות וקראו הכתוב איש: אבל אינו לא בכרת ולא במיתה בידי שמים אלא מעשרים שנה ומלך. כמו שמצינו במעשה מרגלים שהוא כרת בידי שמים ולא נגזרה גזרה על פחות מעשרים. דכתיב (במדבר י"ד) וכל פקדיכם לכל מספרכם מבן עשרים שנה ומעלה. וזהו בן עשרים לרדוף. כמרדפין אותו מן השמים. ומעמידין אותו. כך קיבלתי. [ק] ולבי מהשם. ולולא לא נגזרה גזרה אף על יותר מבן ס'. ויש לפרש שלדבר זה שוין פחות בן כ' ויותר מבן ס'. לעניין עונש מיתה. שכשם שאין מיתה הבאה לאדם בפחות מעשרים שנה אינו משום עונש מיתה בידי שמים וכרת. מ) שכן

פירשו חכמים בשוף ואילו מנלחים כמו כן מס' שנה [ר] ואילך מיתת זיקנה היא זו. שנאמר חבא בכלח. ודוק התם והשכח הכי: בן שמתה עשרה לחופה. י"ח פעמים כתיב אדם בספר בראשית עד שמדוונה לו חוה. ואף דרך ארץ כן הוא. ומידה שוה [ש] היא זו. כדאמר רב חסדא בפ"א דקידושין נ) הלי דעדיפנא מחבריא משום דנסיבי בר שיתסר ואילו נסיבי בר ארבסר. הוה אמינא לסטנא גירא בעייני. ס) [ת] ואע"ג דאמר בלוב הנזל לא נימא מינים לסטן גירא בעיניה דילמא אתי לאינגויי ביה. לפי' הקונטרס לא קשי מידי דפ"א דקידושין דשטן דהתם הוא יגר הרע. ואף למפרש שטן ממש ה"פ יכילנא למימר אע"ג דלא עבידנא. והעפ"כ אין זו דרך ארץ שהרי ממהר ליטא אשה יותר מדאי. שכן ריחים בטולהו ואי אפשר לו לעשוק בתורה. אלא יעשוק ג' שנים ואחר כך ישא אשה. ע) כמו שפירשו חכמים בהכל שותפין. שאין עסק פחות מג' שנים קרוי עסק. ואפי' בדבר קל. כדכתיב (דניאל א') ולגדלם שנים שלש ולמדם ספר ולשון כשדים. ולהמתין עד עשרים שנה לא איפשר. דאמר רב הונא. פ) כיון שעמד אדם עשרים ולא נשא אשה כל ימיו בעבירה: [ת] בן עשרים לרדוף. אני מקובל לרדוף אחר מזונות אשתו ובניו. שהרי נשא בי"ח ויש לו בנים ממנה. ולי נראה לרדוף אחר המלחמת ארץ ישראל. דכן י"ח נשא אשה וצריך להיות נקי עם ביתו שנת י"ט. שנאמר (דברים כ"ד) נקי יהיה לביתו וגו'. ובשנה כ' ירדוף אחר המלחמה ולא יהיה עוד נקי. וכן מוכיח בדברים ספר וידבר. מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא לצבא. מצד שאין יוצא פחות מעשרים. ובד"א במלחמת הרשות. אבל במלחמת מצוה יצא אפילו מחתן מחדרו וכלה מחופתה. פ"א לרדוף. שמרדפין אותו מן השמים ומעמידין אותו. כדאמרי' בפ' האשה נקנית. ל) כיון שהגיע אדם לעשרים ולא נשא אשה אמר הקב"ה היאך עלמותיו כו': בן שלשים לבח. שכן מצינו בלוים שנכנסין לעבודה מבן ל' שנה ומעלה. שנאמר (במדבר ז') כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו: בן ארבעים לבינה. דכתיב (דברים כ"ט) ולא נתן ה' לכם לב לדעת וגו' עד היום הזה. והיא היתה שנה מ' ליציאת מצרים ולמתן תורה. ואף שאמר להם שכינה לישראל בשעת מתן תורה (שם ה') מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי. ק) לא הרגיש בו משה עד מ' שנה. שהיה אומר משה לישראל משעת מתן תורה והולך לא הספיקו ללמוד ולעמוד על דעתו של משה עד שנת מ'. [ב] ומשה לא הודיעם כי טוב בעיני ה' שיבינו מדעתם ויאמרו מעצמם ולא על ידי משה רבם. מיכן לתלמיד שאינו עומד על סוף דעתו של רבו מ' שנה. [ג] והיינו דא"ל ר' חסדא חסדא לריכא לי עד ארבעין שנין: בן חמשים לעצה. שכן הכתוב אומר (במדבר ח') ומבן חמשים שנה ישוב וגו'. ושרת את אחיו. שמשיאו עצה ההוגנת להם לכל לרכי העבודה ושאר הדברים: בן ששים לזקנה. [ד] פירשו חכמים תבא בכלח עלי קבר. ש) בכל"ח בגימטריא ס' הוו: בן שבעים לשיבה. שכן כתב במלכים (ש"ב ה') בן שלשים שנה דוד במלכו וארבעים שנה מלך. ובמיתתו של דוד כתיב בדברי הימים (א' כ"ט). וימת (דוד) בשיבה טובה שבע ימים עשר וכבוד: בן שמונים לגבורה. שנאמר (תהלים ל') ואם בגבורות שמונים שנה. שהגביר והעלים להחיות יותר מדאי מכדי הראוי. לגבורה. לזמן הקרוי גבורה. ויש מפרשין גבורה גדולה היא זו. אם הגיע לשמונים שהרי אין בו כח לאכול ולשתות ובגבורתו של הקב"ה הוא חי. ולא מחצת כח שבו. [ה] כמו שמצינו בברזילי הגלעדי בספר שמואל (ב' י"ט) בן שמונים שנה אנכי היום האדע בין טוב לרע אם יטעם עבדיך את אשר אכל. ואי משום דכלב אמר ליהושע (יהושע י"ד) הנה אנכי היום בן חמש ושמונים שם עודני היום חזק כאשר ביום שלח אותי משה ככוחי אז וככוחי עתה למלחמה ולצאת ולבא. שאני כלב דרב נוביה: בן

תשעים

אף בהגלה וכו' פסחים כ"ב ע"ב. ו) אחליה והדר אכליה בכתובות ל"ה ע"א. ז) להגיק כ"ד חדש כתובות ס' ע"א. ניפין ע"ש ע"ב כמה היא מיקמו שתי שנים. ומיין בפרש"י שם. ומיין ירושלמי בכתובות פ"ד ה"א. וירושלמי תענית פ"ד ה"א. ובמדרש שמואל פ"ב. ח) גבי מניקה שמת בעלה וכו' בכתובות ס' ע"א. ט) ופירשו חכמים מוגין כ"ד ע"א. י) וכי הא דר' מאיר וכו' עירובין י"ג ע"א. קומה כ' ע"א. כ) נדה מ"ו ע"א. ל) שעמד שם ו' חדשים וכו' מגילה י"ז ע"א. ומדרש בר"ר פע"ח. מ) שכן פירשו חכמים וכו' מ"ק כ"ח ע"א ע"ב. ומיין בשה בתולה קל"א ע"ב ותוס' נ) אמות ב' ע"א ד"ה אשת וכו' ובבו"ת מ"ע סימן מ"ע. כ) האי דעדיפנא מחבריא וכו' ולפיכו קדושין כ"ע ע"ב דעדיפנא מחבלאי דנסיבנא בשיתסר ואי הוה נסיבנא בתרסיסר הוה אתיא לשטן גירא בעיניך ופרש"י כלומר היאי מתנבה בו ושטן הוא יגר הרע ולא אתיא שיחטיאני. ס) ואע"ג דאמר וכו' סוכה ל"ח ע"א. ע) כמו שפירשו חכמים וכו' מוגין כ"ד ע"א ע"ב. פ) כיון שעמד אדם עשרים וכו' מיין קדושין כ"מ ע"ב. צ) כיון שהגיע אדם לעשרים וכו' קדושין כ"מ ע"ב ע"ב. ק) ומיין מ"ז ה' ע"א וע"ב. ובפירש"י שם ובתוס' ד"ה עד וכו'. ר) חסדא חסדא לריכא לי וכו' מיין ב"מ ל"ב ע"א. ש) בכל"ח בגימטריא

נוסחת כתב יד אחר [ס] שכן דרך בו' בכתובות כ"ז ליתא: [ע] בחמש שנים הללו מכלן לתלמיד בחם לא ראה סימן יפה במשנתו בוב אינו רואה. הא לגדת בחמש שנים הוא זמן לימוד: [פ] חוזר ולומד סגרא הוא התלמוד שלנו: [צ] ויקחו בני בני יעקב כו' כילד כ"ז ליתא: [ק] ולבי מחכים והרי לא נגזרה גזירה אף על יותר מבן ס' שנה תאמר שאין מעמידין אותו: [ר] ואילך זו מיתת כל אדם: [ש] היא זו שאע"פ שאמר רב חסדא: [ת] ואע"ג דאמר כו' עמוהיו כו' כ"ז ליתא: [ב] ומשה לא הודיעם כו' ע"ש משה רבם כ"ז ליתא: [ג] וסיום דא"ל כו' תרבעין שנין כ"ז ליתא: [ד] פתבו חכמים במסכת משקין: [ה] כיון שמצינו וכו' דרב נוביה כ"ז ליתא:

תשעים לשוח. שהיה [ו] שחוח וכפוף. ויש אומר לשומה. לקבורה. וטוב אינו יכול ללמוד ולבא: בן מאה. כאילו מת. שהרי כהו עיניו וכשהגו פניו. ומעיין החכמה פסק ממנו והוא משתעה והולך:

תניא ר' נתן אומר עז פנים לגיהנם ובוש פנים לגן עדן. עז פנים ת) ר' אליעזר אומר ממזר. ר' יהושע אומר בן הנדה. ר' עקיבא אומר ממזר ובן הנדה. אף לא עמדו אבותיו על הר סיני. ח) ועל כולם אליהו כותב והקב"ה הותם. אוי לו לפוסל את זרעו ולפוגם את משפחתו ולנושא אשה שאינה הוגנת לו. שכל הנושא אשה שאינה הוגנת לו אליהו כופתו והקב"ה רוצעו. וכל הפוסל פסול. ג) ואמר שמואל במומו פוסל: ג) סוף אדם למות. וסוף בהמה לשחיטה. הכל למיתה הן עומדין: רבי אבא אומר אשרי מי שגדל בתורה. ועמלו בתורה. ועושה נחת רוח ליוצרו. וגדל בשם טוב ונפטר בשם טוב מן העולם. ועליו אמר שלמה בחכמתו (קהלת ז') טוב שם משמן טוב ויום המות מיום הולדו: למוד תורה הרבה כדי שיתנו לך שכר הרבה. ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא: ר' חגיא בן עקשיא אומר:

תניא ר' נתן אומר. ברייתא ואף הוא נהגו לאומרו [ז] בסוף בעשרה מאמרות וקמפרש ואזיל עז פנים מהו. ולי הכיתב נראה לגרום ר' יהודה הנשיא. דכך היא שנויה במסכת כלה. ועלה דר' יהודה הנשיא קיימי הכי הגאי ר' אליעזר ור' יהושע ור' עקיבא. שנחלקו על תלמיד אחד שהלך ועמד עליהם בקומה זקופה. ר' אליעזר אומר ממזר הוא זה. ר' יהושע אומר בן הנדה. ר' עקיבא אומר ממזר ובן הנדה. אמרו לו. ד) [ח] היאך תנוח דעתך לעמוד על דברי חבריך. הלך ר' עקיבא אצל אמו. ואמר אם הגלה לי הדבר הזה אני מניחך לחיי העולם הבא. אמרה לו השבע לי. ה) והיה ר' עקיבא משבע בשפתיו ומבטל בלבו. שאל לה מה טיבו של עובר זה. אמרה לו כשנכנסתי לחופה פירשתי נדה ופירש ממני בעלי ובא עלי שוב שני. [ט] קראו עליו שוד ה' לירחו: מיכן ועד סוף הבבא בי' יוחסין: הפוסל את זרעו. שטשא ממזרת לו בשפחה שהן פסולות לו מן התורה. ושטא אשה שאינה הוגנת לו. שאינה כדיי לבא בקהל: [י] ופוגם את משפחתו. כגון אומנה לכהן גדול. גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. דפסול ודאי לא הוי אלא פגום הוא שנתחלל מזרע כהונת עולם: ונושא אשה שאינה הוגנת לו. אע"פ שאינה פגומה. כגון חבר לבת עם הארץ. כדאמרינן ו) לעולם ימכור אדם כל אשר לו ויקח בת תלמיד חכם. לא מצא כו'. ואל יקח בת עם הארץ. מפני שהן שקץ ובטוחיהן שרץ. ועל בטוחיהן הוא אומר. אחור שוכב עם כל בהמה: כופתו. לשון בעבד כפות. כפתיה ואודיה. עוקד ידיו ורגליו כיצחק בן אברהם: רוצעו. מכהו בדלעה. כופתו על העמוד ומלקהו. ומשל הוא זה. כלומר ייסורין באים עליו. מכות גדולות ונאמנות. וחלאים רעים ונאמנים: ועל פי אליהו שכותב ייחוסן של ישראל כדכתיב (מלאכי ג') והשיב לב אבות על בנים: וכל הפוסל פסול. אדם הרגיל ודרכו בכך לומר לכל אדם שהן פסולים ומתרפס ומגדפם. ומשיאם שם רע של פסול בידוע שהוא פסול. לפיכך אינו מדבר בשבחם לשולם. אינו

הרמיה

בגימטריא ס' הוו מ"ק כ"ח ע"ח. ת) ר"ח אומר ממזר וכו' עיין מס' כלה. ח) ועל כולם אליהו כותב וכו' עיין מס' ד"ח פ"ח. וקדושין פ' ע"ב. ג) ואמר שמואל במומו פוסל קדושין פ' ע"ב. ג) סוף אדם וכו' בכתות י"ז ע"ח. ד) היאך תנוח דעתך לעמוד על דברי חבריך. לפיכך נמס' כלה הגיבבא היאך תלמד לבך לעבוד על דברי חבריך. ומגל"ח בהגהותיו מגיה על דברי רבותיך מטוש דר"ח ור' יהושע רבותיו של ר"ע היו כדמוכח בכלים פ' ע"ח ובשאר מקומות. ועיין בר"ן פ"ב דקידושין ד"ה אמר רבא וכו' שבגיא הך דמסכת כלה וגרים היאך אתה מגיס דעתך לחלוק על דברי רבותיך ע"ש. גם בתס' כלה הנדפס מחדש בספר המסה קיצרכסים בשלמות איתא אמרו לו עקיבא איך תלמד לבך לעבוד על דברי חבריך וכו' אמרו גדול היה ר' עקיבא בהכתים את רבותיו וכו' ולבסוף מסיים קרי להו רבותיו וקרי להו חבריו. כיון דחזו דקא גבר עלייהו הוו להו חבריו. ונדמה ממילא בירסת הגאונים הנ"ל. ה) והיה ר' עקיבא וכו'

עיין בר"ן שם. ונה' קוצרכסים הכי איתא היה ר"ע נשבע בשפתיו היכי עביד ר"ע הכי. והכתיב לו נפש כי תשבע לבטא בשפתים ולא בלב ואין לריך הכי. אלא דמשמע לה כי' יותן דאמר לאליהו ישראל מיימינא לך (הטוטה לבא לאיתא ע"ח ל"ח פ"ח) ואפילו הכי מבטל בלבו. ע"כ. ונדמה בזה המיכן מה שהביא בשם הרב ז"ל. גם מה שהביא בשם סרמב"ן ז"ל ע"ש. ו) לעולם ימכור אדם וכו' פשטים מ"ע ע"ח פ"ש. ז) אמר שמואל במומו פוסל עיין קדושין ע' ע"ב. ח) שכל המשקין מתקרבין וכו' עיין מדרש שה"ש פטוק לרית שמניך טובים:

ט) כל השולם כולו לא נברא וכו' עיין שבת ל' ע"ב. ב) תורה מביאה לידי זהירות וכו' עיין ע"ז כ' ע"ב. ובתוס' שם ד"ה עטה וכו'. ג) ממה בעשתה הכמה כפה לראשה וכו' עיין ע"ז שם. ועיין ירושלמי שבת פ"ח ה"ג. ובריי"ף סוף פ"ח דע"ז שהביא ירושלמי מה שעשתה החכמה עשרה לראשה עשאתו עטה מקב לשוליתה. ועיין ירושלמי

נוסחת כתב יד אחר [ו] שחוח וכפוף כקוף: [ז] בסוף בעשרה מאמרות. במסכת כלה שנחלקו בו' והשאר ליתא: [ח] היאך תקע דעתך: [ט] קראו עליו חביריו על ר' עקיבא סוד: [י] ופוגם את משפחתו בו' עם כל בנאה כ"ז ליתא: [כ] אמר ר' אבא מאמר בלשיתה הן טומדין אשרי מי שגדל בתורה: [ל] מי אדם גדל כו' קיימת לעולם הבא כ"ז ליתא ואח"כ איתא ר' חגיא אומר כבר פירשתי בראש פרק ראשון (ע"ב) שאין בנא ו ממסכת אבות אלא מפנס סיפ דמסכת סנהדרין אלו כן הוקין ולפי שיש בו סיום נאה נהגו העם לומרה בסוף כל פרק ופרק: [מאמר אברהם הפירוש על פרק שני בכ"י שלי הוא כמעט כפירוש אשר הדפס אצלנו בשם רש"י. והמעתיק אבר נימו ובין הפירוש במחז"ו ונראים כאן על יד): [מ] היכא כך ליתא: [כ] מיפסר לומר שהיו שונים לפי שבדברי במעמל הקטן היה אומר בפרק הראשונים בשול מוינך אל השמח ולזה בנא היו רגילין אותה הם לשנותה בסוף בעשרה כו' כמו שמלנו בסוף המחזורים כו' ואנשינו לומר בבנא: [ג] דבריתא נקראת משנה והשאר ליתא: [ד] משנת ר' אליעזר ור' נתן ובר קפרא ומעמל והגיה ר' נתן אומר כו' חכמים. [ה] ואני הכותב כו' דשבת ירושלמי כ"ז ליתא: [ו] משונה הדין יפר הוא מעין חסידות עושה אדקה ומשפט ומתהלך במישרים שנאמר אף לפנים משורת הדין:

הרמית והוא נאמן רוח לכסות דבר. כדכתיב (במדבר י"ב) בכל ביתי נאמן הוא. והוא למשעת אדם לכל הבוטחים בו. עלוב. ואינו שולב. שומע בזיונו ושותק: ומרחקתו. דתנא דבי ר' ישמעאל ד) אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. אם אבן הוא ינוחו. שנאמר (איוב י"ד) אבנים שחקו מים. ה) ואין מים אלא תורה. שנאמר (ישעיה נ"ה) הוי כל צמא לכו למים. ואם ברזל הוא מתפולל. שנא' (ירמיה כ"ג) הלא כה דברי כאש וגו': [ז] ונהנין משנו. בני אדם הנין ממנו. להימלך בו ולהתייעץ ולקחת ממנו עצה ותושיה. ליאמיר ב'. פירשו חכמים שלכך נקראת התורה תושיה מפני ו) שמתשת כח כל אדם ע"י טורח ומחשבה. [ח] וכדאמרי' אלמלא שקיבלו ישראל את התורה שמתשת כוחם אין כל אומה יכולה לעמוד בפניהם: לי עצה ותושיה. ברים משלי היא (משלי ח'). ובשביל התורה אמרו שלמה בחכמתו: מלכות ומבשלה. וספק בידו למלך. שמהנדבים הכל לעשותו רשם וקנין. וחולקין לו כבוד. שנאמר (שם) בי מלכים ימלוכו. ומיכן פירשו חכמים בניטין שתלמידי חכמים ז) נקראו מלכים: וחיקור דין. כדרך הרשות. שאמרו חכמים במסכת שבת שאין מספיקין ח) לכתוב חלה של רשות. שנאמר (שם כ"ה) שמים לרוש ומרך לשומק ולב מלכים אין חקר: רזי תורה. סתרי תורה. כגון מעשה בראשית. מעשה מרכבה. וספר יצירה. וכל שכן שאר התורה. שנאמר (תהלים ל') וגביא [ט] לבב חכמה. ומהיכן אמרי' ט) חכם עדיף מנביא. שנאמר וגביא לבב חכמה. רז. לשון י) מי הוא שמגלה רזיו לבני אדם. דיוהנן בן עוזיאל. (ישעיה כ"ד) רזי לי רזי לי. וכל רז לא אגיס לך דדניאל (ד): כמעיין. דכתיב (משלי ה') שתה מים מבורך ונוזלים מתוך בארך. [י] כ) בתחילה מבורך שהן מכוסין. ולבסוף מבארך שהן מים מובעים. ושוב מה כתיב (שם) יפוצו מעיינותיך חוצה. שנעשה נהר גדול: ומוחל על עלבונו. מעביר על מדותיו מרוב עטה. [כ] ומרוממתו על כולן. כדאיתא ל) כל המעביר על מדותיו מעבירין לו על כל פשעיו: ב אמר ר' יהושע בן לוי. מ) אגדה היא בתגומא: בת קול. אינו מלאך אלא מדת קול היא. [ל] ומלאת בפני עלמה ברוח המנשבת. ורב סעדיה פי' שהוא קורא בין ההרים והקול נעצר לו מבין שברי ההרים והמערות שבסלעים. [*ל] ולשון בת. שאין שומעין הקול ממש אלא את שבנגדו. שנראה הכל העונה כנגד אדם הקורא אליו: מהר הורב. מקום שניתנה בו תורה. לפיכך היא נשמעת לו משם: מעלבונה. שמעלבין את התורה. שהיא עלובה על שאין לה עוסקין: נוזף. טוטרייקון. מזס זהב ולף. ולשון (בראשית ל"ז) ויגער בו אביו. מתרגם ונזף ביה אבוהי. [מ] שהוא כמודה לשמים. דכתיב (דברים כ"ז) ארור אשר לא יקים וגו'. ושאינו לומד היאך יקיים. דאין בור ירא חטא. ולא עם הארץ חסיד. *מ) ואמרי' במסכת (סוטה) [שבועות]. ארור. בו מידוי בו קללה. ומגלה שהוא מודה: כמו נזם זהב באף חזיר. כן אשה יפה וסרת טעם. דתלמיד חכם המסיר עצמו מלמוד הרי הוא כמודה. שפורשין בני אדם. שאע"פ שכתב אשה [כ] לא דיבר הכתוב אלא כנגד התורה. שכך אמר שלמה בחכמתו כל דבריו בעין משלים והוא שאמרו חכמים ביבמות נ) כמה טובה אשה שהתורה נמשלה בה: חרות על הלוחות. נעשה בן חורין. על עסק הלוחות *נ) שבני אדם מכבדין אותו. ומשמשים לפניו. וכן כתיב בספר בן סירא [ס] סלסליה ותרוממך: נחליאל. ס) בפרק יום הכפורים אמרינן שבתורה הכתוב מדבר. לפי שכתוב למעלה וממדבר מתנה. ופירשו חכמים כיון שעושה אדם עצמו כמדבר שהוא מופקר לכל. [ע] ניתנה לו במתנה. ומשניתנה לו במתנה נחלי אל. שנאמר וממתנה נחליאל. וכיון שנחלו אל. עולה לגדולה. שנאמר ומנחליאל במות. ואם הגביה עצמו הקב"ה משפילו שנאמר ומבמות הני. ולא עוד ע) אלא שסוקעים אותו בקרקע. שנאמר על פני השימון. ואם חוזר בו הקב"ה מגביהו. שנאמר (ישעיה מ') כל גיא ינשא: ג שני דברים. שמעינו שאמר לו אחיתופל לדוד. (תהלים כ"ה) אשר יהדיו ממתיק סוד בבית אלהים נהלך ברגש. מתשובת אחיתופל אתה למד דברי דוד. פ) שפעם אחת מלאו אחיתופל לדוד שהיה יושב ושונה לבדו. אמר לו מה אתה עושה הרי כבר כתיב (ירמיה ג') חרב על הבדים ונואלו. ל) חרב על תלמידי חכמים שיושבין בד בבד ועוסקין בתורה. ולא עוד אלא שמטפשין. דכתיב ונואלו. וכתיב (ישעיה י"ט) ונואלו שרי צוען. אשר נואלנו. די טפשנא. אמר לו אשר יהדיו ממתיק סוד. נעסוק בתורה אני ואתה. ושוב פעם אחרת מלאו שהיה הולך יחידי לבית המדרש בגאה. אמר לו מה אתה עושה. הרי כבר כתיב ברב עם הדרת מלך. אמר לו ומה נעשה. אמר לו בבית אלהים נהלך ברגש. בריגשת בני אדם שלך אני ואתה. אבל בכניסת התיש לא לימדו כולן מפני שהוא עצמו כתבו ק) [פ] ואית דאמרי שלימדו קל וחומר דהחיל להתיר למכתב שם אחספא. דמה בין אים לאשתו אמורה תורה כו': ואתה אנוש בערבי. דוד היה משבח לאחיתופל ועושה אותו כערכו וכמותו. ואף חבוב ממנו: אלופי ומיודעי. חכם ורב שלי. כמו אנשים חכמים וידועים: הלמד מחבירו. אדם הדיוט: על אחת כמה וכמה. כל שכן שזקוק [ל] להשפיל את עצמו. להכניע עצמו אצל חבירו כיולא בו באות אחת: ואין כבוד אלא תורה. אין לך אדם הראוי להתכבד יותר ממי שהוא בעל תורה. וכ"ש זה שלמדו חכמה. ואף ההמיומים על עסק שנאלו טוב. ואין טוב אלא תורה: ד פת במלח תאכל. שאם אין לו לאדם אלא פת חריבה שיטבול במלח. אע"פ כן אל ימנע עצמו [ק] מלעסוק בתורה. ואם הוא עשיר כל שכן שיעסוק בתורה. וטוב לו. ר) כדי שיתאל שני עולמים. כמו שמצינו באגדה (חלק) ש) [כהן משיח]. אעו (לדיק כי אכול) [לדיקי לי אכול] [ר] תרי עלמא (משיני) [מי סני] לאו: *ש) ומים במשורה. מדה הלח. ואין לך אדם שותה במדה אלא בשביל עלירת מים. ואפי' הכי החזק ללמוד תורה: ואל תחמוד כבוד. להתכבד בתורתך. דא"כ אתה נראה כלומד שלא לשמה: ויותר מלימודך עשה. שיהו מעשיך מרובין מחכמתך: ואל תתאוה. שאם יפתוך לעשות כמעשיהם ואיתן לך שררה לא תשמע ולא תאבה. ואל תתחר. ואל הקנא בהם. ואל תפקפק בדברי תורה מפני שאתה רואה אותם מצליחין: מפני ששלחנך. לעולם הבא: גדול משלחנם. בעולם הזה: ובתרך גדול מבתרם. ואפילו בעולם הזה. דשלשה כתרים הם. וכתר שם טוב על גביהן: בעל מלאכתך. הקב"ה שאתה עושה מלאכה שלו: ה שהמלכות נקנית בשלשים מעלות. מקלתו במקרא ומקלתן במשנתו בסנהדרין. ואילו הן. ת) מלך לא דן. [ש] ולא דנין אותו. לא חולץ ולא חולצין אשתו. לא מייבם ולא מייבמין אשתו. ואין נוטלין את שלמנתו. מת לו מת אינו יוצא מתוך פלטירין שלו. וכשמברין אותו כל העולם יושבין על הקרקע *ת) והוא מיסב על הדרגש. א)ערסא דסלא. *א) ופורץ לעשות לו דרך ואין ממחין בידו. וכל העם בוחזין ומוחין לפניו. והוא טועל הלך בדרגש. ב) ולא ירבה לו נשים אלא י"ח. ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. וכסף וזהב לא ירבה לו מאד אלא כדי אכסניא שלו. וכתב לו ספר תורה לשמו. והיתה עמו. בין במלחמה. בין במדינה. בין בהליכה. בין בישיבה. ואין יושבין על כסאו. ואין רוכבין על סוסו. *ב) ואין משתמשין בשרביטו. ואין רואין אותו ערום. ולא כשהוא משתפר. משום שנאמר (דברים י"ז) שום תשים עליך מלך. ג) שהאל אימתו

בקלים פ"ג ה"ג. ובמדרש שה"ש פ"ח מה שעשת חכמה עמרה לראשה עשאת עטרה סגדל לעקבה. והובא בתוס' יבמות ק"ג ע"ב ד"ה המקולים וכו' ועיין זוהר בשא קמ"ה ע"א. ד) אם פגע בך מנוול זה וכו' סוכה נ"ב ע"ב. קדושין נ' ע"ב. ה) ואין מים אלא תורה וכו' עיין תענית ז' ע"א. ו) שמתשת כמו של אדם שבסנהדרין כ"ו ע"ב. ז) נקראו מלכים ניטין ס"ב ע"א. ח) לכתוב חלה של רשות שבת י"א ע"א. ט) חכם עדיף מנביא ב"ב י"ב ע"א. י) מי הוא שמגלה רזי לבני אדם לפניו אמגילה ג' ע"א איתא מי הוא שגילה סתרי לבני אדם. כ) בתחילה מבורך וכו' ע"ז י"ט ע"א. ל) כל המעביר על מדותיו כ"ה י"ז ע"א. יומא כ"ג ע"א. מ) אגדה היא בתגומא פ' תשא פסוק ויתן אל משה סי' פ"ח אמר ריב"ל בכל יום וגו' וכן הוא במדרש שמ"ר פ' מ"א. ובשני המקומות איתא גזוף הוא לפני הקב"ה. *מ) ואמרינן במסכת שבועות שבועות אחרות בו ידוני בו קללה כל"ל שבועות נ"ו ע"א. נ) כמה טובה אשה טובה וכו' יבמות ס"ג ע"ב. *נ) שבני אדם מכבדין אותו וכו' הוא לשון פירש"י. ס) בפרק יום הכפורים וכו' ליתא לפנינו שם. ואיתא בפרק המודר מן הסיכה נדרים ל"ה ע"א. ובשיטתו נ"ד ע"א ע"ב. ע) אלא שמוקעין וכו' הערוך ערך שקף גורס שסוקפין וכו' ע"ש. פ) שפעם אחת וכו' כעין זה הוא בפירש"י על אבות. וכן הביא זה המדרש מהרש"א בח"א בסנהדרין ק"ו ע"ב ומקור הדברים הוא במס' כלה הנדפס בספר ממשה קונטרסים בשימוי הלשון מעט ע"ש. צ) חרב על ת"ח וכו' בכתוב ס"ב ע"ב. תענית ז' ע"א ע"ש. ק) ואית דאמרי שלימדו ק"ו דהחיל וכו' עיין סוכה נ"ב ע"א וע"ב. ועיין ירושלמי פ"ו הלכה ב' דסנהדרין. ר) כדי שיתאל שני עולמים עיין ברכות ה' ע"א. תולין מ"ד ע"ב. ש) כהן משיח. אעו לדיקי לי אכלי תרי עלמא מי סני כל"ל הוריות י' ע"ב. *ש) ומים במשורה וכו' הוא לשון הכתוב (יחזקאל ד'). ת) מלך לא דן וכו' סנהד' י"ח ע"א. *ת) והוא מסיב על הדרגש וכו' שם כ' ע"א. א) ערסא דסלא ע"ש ערסא דלא.*א)ופורץ לעשות לו דרך וכו' כ' ע"ב. ב)אלא ירבה לו נשים אלא י"ח שם כ"א ע"א

נוסחת כתב יד אחר [ז] ונהנין ממנו כו' ליאמיר בלע"ז כ"ז ליתא: [ח] וכדאמרינן כו' בפיהם כ"ז ליתא: [ט] וגביא לבב חכמה. רז. וכל רז כו' והשאר ליתא: [י] בתחילה כו' מוצעים כ"ז ליתא: [כ] ומרוממתו כו' על כל פשעיו כ"ז ליתא: [ל] ויוצאה בפני עצמה ברוח המנשבת: ורב סעדיה פי' שהוא כאדם הקורא בין: [*ל] ולשון בת כו' הקורא אלו כ"ז ליתא: [מ] שהוא ממודה כמו נזם זהב והשאר ליתא: [נ] לא דבר שלמה אלא כנגד: [ס] סלסליה ותרוממך וגין נגידים חושיבך: [ע] ניתנה לו במתנה וכיון שנחלו אל. והשאר ליתא: [פ] ואית דאמרי כו' תורה כו' כ"ז ליתא: [צ] להשפיל את עצמו לו אפילו אות אחת שבלפי גדולתו אצל אחיתופל שהשפיל עצמו בפני דבריה כדיי לאדם להכניע עצמו: [ק] מלעסוק בתורה לשמה: [ר] תרי עלמא ומסני לאו: [ש] ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו, לא חולץ:

אימתו עליך. אשר יבחר ה' אלהיך בו. על פי נביא. מקרב אחיך. ולא תוכל לאדון. אחיך ולא אחרים. כדכתיב לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. מלמד שהגר פסול. *ג) [ת] ואף ישראל פסול בעבד וממזר. משום שנאמר (שה"ש ד') כלך יפה רעייתי. [ח] שלא יהא ראוי להושיבו בסנהדרין. ואע"פ שאמרו ד) אין מושיבין [ב] מלך בסנהדרין. ואפשר להו הכנים תחתיהן. (שמ"א ח') זה יהיה משפט המלך אשר ימלך. שישרש שמואל הרואה. את בניכם יקח. ושם במרכבתו ופרשיו. ורצו לפני מרכבתו. ולשום לו שרי אלפים ושרי חמשים. ולחרוש חריש. ולקצור קצירו. ולעשות (לו) כלי מלחמתו. וכלי רכבו. ואת בנותיכם יקח לרקחות ולעבחות. ולאופות. ואת שדותיכם ואת כרמיכם וזיתיכם הטובים יקח. וזרעיכם וכרמיכם. יעשר. ואת עבדיכם ואת שפחותיכם ואת בחוריכם הטובים ואת חמוריכם יקח. לאמכם יעשר ואתם תהיו לו לעבדים. הרי כ"ג מן המקרא. מוסיף עליהם שיש הנים עליך מלך אשר יבחר ה' אלהיך בו. מקרב אחיך הנים עליך מלך. שתהא אימתו עליך. וכתב לו את משנה התורה. הרי שלבים ומסתפר בכל יום *ד) אינו מן הכלל של מקראות הללו. אלא מנוס שנאמר (ישעיה ל"ג) מלך ביפיו תחזינה עיניך: ה) והכהונה בעשרים וארבעה. ואינו הן. קדושה. טהרה. [ג] בגדי שש. תפארת ראש וזקן כל שלשים יום. וכהן גדול כל שבעת ימים. לעפר לא יטמא בעמיו. לא יקרחו קרחה בראשם. [ד] ופאת זקנם לא יגלחו. ובבגדים לא יפרעו פרעה. אשה זונה וחללה לא יקחו. ואשה גרושה מאישה לא יקחו. כל אשר בו מום לא יקרב. אים עור. או פסח. או חרוס. או שרוע. לא שבר יד. ולא שבר רגל. לא גבן. ולא דק. ולא חבלול בעינו. לא גרב. ולא ילפת. ולא מרוח אבך. לא בעל מום. וחייב לנקות עצמו מכל מום וטיעור. [ה] ולויות קדוש. (שמות כ"ט) ואת אהרן ואת בניו אקדש לכהן לי. וכתיב (ויקרא כ"ה) וקדשתו. וכנגד כ"ד מעלות ניתנו לכהנים כ"ד מתנות כהונה. מוסיף עליהם כהן גדול שאסור ליטמא לאביו ולאמו. והוא אשה בתולה יקח. ומן המקדש לא יצא. כשהוא מתנחם מאחריהם אומרים לו *ה) הרי אתה כפרתך. והוא אומר להם תתברכו מן השמים. וכשמברכין אותו כל העם מסובין על הארץ ו) והוא מיסב (בעל הדרגש) [על הספסל]. וכשהוא עומד בשורה לנחם אחרים סגן מימינו. ורשם בית אב משמאלו. ולובש בגדי זהב. חשן ואפוד. מעיל וציץ. שנאמר (שמות כ"ח) והיה על מצחו תמיד. והומה למלאך ה' לצבאות: והתורה במ"ח: בעריכת שפתים. במליאה בפה. ומשמיעה לכל איברין כשהוא סודרה בפיו. כאותה שבעינו בעירובין. *ז) ברורית אשכחתיה [ז] לההוא גברא דהוה גרים בלחשה. בטשא ביה. אמרה ליה כתיב (ש"ב כ"ג) ערוכה בכל ושמורה. אם ערוכה ברמ"ח איברים אז שמורה בו ואם לאו אינה שמורה. [ז] ועוד כתיב (משלי ד') כי חיים הם למצאיהם. ז) למוצאיהם בפה. ולכל בשרו מרפא: בבינת הלב. ובשיבלות הלב. שמשכיל להקשות. ומוזר ומשתכל לתרץ. ולהעמיד דבר על בוריו. ושם את הטעמים. ורואה ושוקל בלבו. כדאמר (איוב כ"ח) אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה ויאמר לאדם. ואומר (ישעיה ל"ג) איה ספר איה שוקל: באימה וביראה. אימת שמים. שמכוין שלא יטעה. ומורא הרב. שאינו מוכן קלת ראש לפניו. כדאיתא בתין עומדין. (תהלים ב') ונילו ברעדה. *ז) במקום גילה שם הניה רעדה. [ח] ואף מזה הטעם ח) נהגו לשבור הכוס אחר ברכת חתנים במקום החופה: בענוה. כדכתיב (לפניה ב') בקשו לדק בקשו ענוה. ואמרו חכמים לא הבייתן למד. לפיכך צריך אדם להיות עניו ולשאול מרבו מה שצריך

ואהבת

לו. ולא יחזיק עצמו כאדם גדול: בשימוש חכמים. שמשמשן ועובד עבודתם. כדי ללמוד לפניהן הלמוד וסברא. [ט] דאמר ט) גדולה שימושה יותר מלימודה. ועוד אמרו חכמים י) איזהו עם הארץ כל שקרא ושנה ולא שימש תלמיד חכמים. לסבור סברא: ובפילפול התלמידים. פילפול. חריפות. לשון פלפלתא חריפא. שמלמד לפני החכם חוזר ומחוזק. [י] ומתחזר עם התלמידים. כ) כמו שא"ר ומתלמידיי יותר מכולם. וכמו שאמר הכתב (משלי כ"ז) ל) ברזל בברזל יחד. ואיש יחד פני רעהו. כמו כן. בדיבוק סופרים. בישיבה. שמתוך שמרבה בישיבה מתחכם. כמו שאמרו רבותינו מ) אם יאמר לך אדם יגעתי ולא מצאתי אל תאמן: במיעוט תענוג. דכתיב (איוב כ"ח) ולא המצא בארץ החיים. נ) כמי שמחיה עצמו עליה: ובארך אפים. ס) מצינו (בספרא) [אמר ר' יהודה היה דורש בן יהודה היה דורש כל ימיו [ב] בא ורואה קשה הקפדה. שהקפדתו של משה גרמה לו שנשתכחה ממנו הלכה. ע) ובספרי כך שנינו. א"ר אלעזר בשלשה (מזימות) [מקומות] בא משה לכלל כעס ובא לכלל טעות. כיצא בו אתה אומר (ויקרא י') פ) ויקצף (משה) על אלעזר [ל] ועל איתמר. מלמד שנשתכחה ממנו הלכה: בדרך ארץ. כמו שנינו למעלה יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ: באמונת חכמים. שמאמין בדבריהם. ולא כלחוקין ובייתוסין: ובקבלת ייסורין. שלא ייסורין באים עליו יקבלם מאהבה. ולא יבעט בהם. ולא יאמר בלבו מלבטל את התורה. ולקרות הגר. ולאמר לרוח הוא עמל. מאחר שאינה מגיעה עליו מן הייסורים. דשכר מצות בהאי עלמא ליכא: במיעוט עסק. שרוב עיסקו אינו אלא בתורה: ך המביר את מקומו. [מ] שמקדים ובא לבית המדרש והוא צריך להכיר את מקומו בבקר בהשכמה. והוא שאמר הנהוב (שה"ש ה') קולותיו הלהלים שחורות כעורב. במי אתה מוצא דברי תורה נ) במי שמשחיר עצמו עליה. ומשכים ומערב עליה: השמח בחלקו. שכל מה שהקב"ה מזמן לו הוא מקבל מאהבה. ואינו מהרהר אחר מדת הקב"ה. שמתוך שאין לבו טריד ואינו מחשב בדבר אחר תורתו מתקיימת בידו: והעושה סייג. בשמורה מדברי תורה נזהר לעשות סייג לדבריו כדי שלא יכשלו בני אדם בהוראתו. ומזהר אף בהשובתו. כמו שאמרנו בפ' ראשון חכמים הזהרו בדבריכם. ואיזהו סייג. כגון אילו (המעיין) [המעיין] באימתי קורין. שמלותם עד שיעלה עמוד השחר. ואמרו חכמים עד חצות. ק) וכן פירשו חכמים במכילתי אצל אכילת פסחים: ואינו מחזיק טובה לעצמו. במה שלמד אינו מתפאר בלבו. אלא אומר בלבו שהדבר מוטל עליו לחובה. ומעכשיו אין דיי לו במה שעסק: אוהב את הבריות. שמתוך כך מתכבדת תורה ומתייקרת בעיני הבריות והכל רצין אחריה. ומחזיקין את ידו לעסוק בה: ואינו רודף אחר הכבוד. אלא מתרחק אפילו כשמגיע לידו דרך שעשה שלא. שנחבא אל הכלים. שמתוך כך אינו נכזה בעיניו ונמאס מלמוד [כ] מכל אדם. ומאחר שלומד מכל אדם היא מתקיימת בידו כמו שאמר דוד. (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי: ואינו מגים לבו. להיות שמח בהוראה. מפני שדואג שמא יכשל בדברי תורה: ונושא בעול עם חבירו. ואפילו לומת המלך. ומע"פ שאינו צריך: ומכריעו. במקום שיש להטות הדבר [ס] לזכות ולחובה: על האמת. שאינו דוחהו בקש: ומיישבו על השלום. כשיש שלום בינו ובין חבירו: ומוסיף. מבין דבר מתוך דבר. דמשן דלא מוסיף יסיף. ר) אמר רב יוסף תקבריניה אימיה: והמחכם את רבו. ס) ככה שמלינו שהיה (ר' ישמעאל) [ריש לקיש] מחכם את ר' יוחנן. גמר ליה שמעתא. ומקשי ליה עכברין (הרתין)

ע"א. יב) ואין משתמשין בשרגיהם שם כ"ב ע"ח. ג) שהתא אימתו עליך כ"ב ע"ח. *ג) ואף ישראל פסול וכו' סנהדרין ל"ו ע"ב. ועיין נתים' ד"ה חדא וכו' ובמות ק"ח ע"ב. קדושין פ"ו ע"ב. ד) אין מושיבין מלך בסנהדרין וכו' סנהדרין י"ח ע"ב. *ד) אינו מן הכלל וכו' שם כ"ב כ"ב. ה) והכהונה בכ"ד וכו' קדושה עהרה וכו' רש"י בפירושו על אבות כתב וכ"ד מתנות כהונה כן ו' במקדש. ד' ביריסלים. ועשרה בגבולין. וכן פירשו שארי המפרשים. ואם על פי הבריתא בכ"ק ק"י כ"ח. ומולין קל"ג ע"ב. והתתבר תובב בדקדוק כ"ד מעלות בראשה. לבד ממתנות כהונה שנתנו לכהנים בנגד הכ"ד מעלות הכ"ג. *ה) הרי אתה כפרתך וכו' סנהדרין י"ח ע"ח. ו) והוא מיסב בל הסעסק כל"ל עם. *ז) ברוריא אשכחתיה לההוא גברא וכו' עירובין כ"א ע"ב. וכ"ד כ"ח ובשם אמתא תלמידא. ז) לחולמיהם בפה עירובין שם אל תקרי לחולמיהם אלא לחולמיהם בפה. *ז) במקום גילה שם אתה רעדה ברכות ל' ע"ב. יומא ד' ס"ב ע"ב. ח) נהגו לשבור

הכוס וכו' עיין תוס' ברכות ל"ח ד"ה איתי וכו'. ט) גדולה שימושה יותר מלמודה ברכות ז' ע"ב ועיין תוס' כתובות י"ז ע"ח ד"ה מבטלין וכו'. י) איזהו עם הארץ וכו' ברכות מ"ז ע"ב. קוטה כ"ב כ"ח. כ) כמו שא"ר ומתלמידיו יותר מכולם מכות י' ע"ח. ובתענית ז' כ"ח איתא דאמר ר' חנינא הרבה למדתי וכו'. ל) ועיין תענית ז' ע"ח מה ברזל זה אחד מחדד את חברו וכו'. מ) אם יאמר לך אדם וכו' מגילה ו' ע"ב. נ) כמי שמחיה עצמו עליה בע"ל סנהדרין ק"ח ע"ח. ס) מצינו בספרא עיין ספרא פרשה בחוקותי. ע) וכספרי כך שנינו א"ר אלעזר בשלשה מקומות וכו' בע"ל ספרי פרשה מעות ע"ב. ם) ועיין מדרש ויק"ר פי"ג. ג) כמי שמחיה עצמו עליה עיין עירובין כ"ב ע"ח. ק) וכן פירשו חכמים במכילתא וכו' ע"ש פרשה בא. ועיין ברכות ע' ע"ח ואילו אכילת פסחים לא קתני וכו' ועיין פסחים פ"ע ע"ח תוס' ד"ה דאילו פסח וכו' ובירושלמי ברכות פ"ח סוף ה"ח. ר) אמר רב יוסף וכו' תענית ל"ח ע"ח. וב"ב קכ"ח ע"ב ועיין בפירש הש"ס. ש) כמו שמלינו

נוסחת כתב יד אחר [ת] ואף ישראל ממזר ועבד פסולים: [ח] שלא יהא פסול אלא ראוי: [ב] מלך בסנהדרין ואם נפש אדם לומר הכנים: [ג] בגדי שש ופאר מגבעות נכבוד ולתפארת ופאר הפסורת: [ד] ופאת זקנם כו' שרעת כ"ז ליתא: [ה] ולהיות קדוש בנאמר: [ו] ולהוא הלמידה הדוה: [ז] ועוד כתיב כו' בכרו מרפא כ"ז ליתא: [ת] ואף מזה כו' במקום הטופה כ"ז ליתא: [ע] דאמר מר: [י] ומתחדד עם התלמידים: [כ] בא ראה כמה קשה: [ל] ועל איתמר מדוע לא אכלתם וגו' כתאא בו שמנו בא הכוים וגו' וכתיב ויך את הסלע אף כאן הוא ויקוף משה על סקודי החיל ויאמר אלעזר הכהן מלמד: [מ] שמקדים כו' וכוא כ"ז ליתא: [נ] מכל אדם והכהוא מעיד מכל מלמדי כו': [ס] לזכות ולחובה מכשירו לזכות שמתוך כך הכל אוהבים אותו על האמת:

[ואחרנא] קושייתא. ומפרק ליה ר' יוחנן עשרים וארבעה פירוקי וממילא [ע] רווחא שמעתתא: והמכוין. שאינו מכוין לא להוסיף עליה ולא לגרוע ממנה. ע"ל ח) שחייב אדם לומר בלשון רבו. [פ] כדאיתא בשלשה שאכלו. וביאיתא שבת. הילל אומר מלא הין מים שאובים כו'. (ובערוכות) [ובעדיות]: והאומר דבר בשם אומרו. שאינו הולה דברי רבו בעצמו: ותאמר אסתר. ח) לולמלא אמרה בשם עצמה לא בחה נאולה. שמתוך כך שאל המלך מה נעשה יקר וגו': ן [ל] כי חיים הם. בעולם הזה: ולכל בשרו מרפא. לעולם הבא. שאין חלאים מתגברים בו. [ק] כמו שפירש ר' יעקב בהאשה. [ר] בלשון ירבו ימיכם שכל זמן שעוסק בתורה אין חלי מזיקו. כמו שפירשו רבותינו בעירובין. ב) חס בכל נופו יעשוק בתורה ויתרפא. [ם] שנאמר (משלי ג') רפאות: ואומר (שם ח') כי לויית חן. שכל זמן שעוסק בתורה אינו חס בכל אינו. ובמקום שלא עסק וחס יעשוק בתורה ויתרפא. שנאמר (שם ד') תתן לראשך לויה חן: (שם ג') עץ חיים היא. לעולם הבא. ולא עוד אלא שמוליכהו לעולם. הא למדת שגדול כח העולם שברכת כהנים חתומה בו. בשיפרי. אמר מיכן שאין הועלת האדם בחייו בלא שלום. שאם תאמר ימים ולא שנים. ת"ל ושנות חיים. ושמא תאמר בלא עושר וכבוד. ת"ל ובשמחלה עשר וכבוד. ושלום יוסיפו לך. תוספת על תוספת: ח הנוי. זה קלסתר פנים. שמתוך זיו קלסתרו דומה (בורא) [מורא] כמלאך [ת] ודבריו נשמעים שנאמר עטרת. הנו. תפארת. כח. יריאה ממנו: ונאה לעולם. שהדור נאה שיש בו אנשים כאלה: והבבוד. דכתיב (ישעיה כ"ד) ונגד זקניו כבוד. שנעשין מכובדין ומתענגין מזיו כבודו ואינן צריכין לאור החמה ולבנה: ט ג) ברבי. הוא רבינו הקדוש. הוא ר' יהודה הנשיא: בוסרים. בעלי מקרא: אין מלוים. [א] לשון לוייה: ומעשים טובים. [ב] ואני למדתי אותם מתוך דברי תורה. ואם אמרה חבירי מיישרים אותי: תנחה אותך. לשון לך מה: תשמר עליך. להגן ולהליל: תשיחך. תדבר בשבילך. פורפרלטוי בלע"ז: י [ג] חמשה קניינין. כתוב ברוב מחזורים ורלאיתי מדרשו של ר' שמעון קרא בספר מטלי. [ד] שמולא קנייט של אברהם אביו מדכתיב (בראשית ב') אלה תולדות השמים והארץ בהבראם. ד) אל תיקרי בהבראם. אלא באברהם. זהו שאמר הכתוב ברוך אברם לאל עליון קנה שמים וארץ: וכן פתרונו בהמקרא (שם י"ד) ברוך אברם לאל עליון הקונה אותו כדרך שקנה שמים וארץ. ה) אבל בספרי אלו הלא הוא אדון קדך אין כתוב [ה] אלא שלשה קניינין. וכן בפסחים פרק האשה. אבל במכילתי אלו עם זו קנית מונה אחת ארבעה. וכן ראיתי במחזור ישן אחר. ומפני שקשה

שמלינו בהיה יש לקיים מתכש וכו' עיין ב"מ פ"ד ע"א. ת) שחייב אדם לומר וכו' ברכות מ"ז ע"א שבת ע"ו ע"א. עדיות פ"א משנה ג'. א) אלמלי אמרה כן יש לגרוע ע"פ מה שכתבו הטוס' תגילה כ"א ד"ה אלמלא. וכבר הביא בשאת הגרו"ב בשמה מקומות ע"פ דברי הטוס' הנ"ל. ב) הם בכל נופו וכו' מיכוגין כ"ד ע"א ע"ב. ג) ברבי הוא רבינו הקדוש וכו' יבוצלמי סנהדרין פי"א ה"ב מאן רבי הוא רבי הוא ר' יהודה הנשיא. א"ר אבהו הוא רבי הוא רבי יודן הנשיא הוא רבינו. ד) אל תקרי וכו' כעין דרוש זה בב"ב פי"ב ע"ב. ה) אבל בספרי וכו' אלא שלשה קנינין וכו' עיין ספרי פרשה האזינו. פסוק הלא' הנמלו אחת ואיתן אמתים פ"ז ע"ב אחד מארבעה קנינין וכו'

ומכילתא בשלח ארבעה נקראו קנין וכו'. ובאליהו זוטא פרק ע' והם קנין אחד מה' קנינים וכו'. ו) מה הדד הזה וכו' עירובין כ"ד ע"ב. *ו)אף כאן לפוס לערא אגרא כל"ל. ז) כמו רב מרי בר רחל וכו' ברכות ע"ז ע"א ובפירש"י שבת פ"ח ע"ב. ב"מ ע"ג ע"ב רב מרי בר רחל פירש"י בת שמואל הות וכו' ע"ש. בתוס' ד"ה רב מרי וכו' ועיין ב"ב קמ"ט ע"א תוס' ד"ה רב מרי וכו' ועיין תוס' חגיגה ט' ע"ב ד"ה בר מי מ) בן בנ הגנע ובלשון נקיה. ז) כמו רב מרי בר רחל שהיה בן נוי קראו על שם אמו. מישראל. ואילו אביהם ואמם לאו מישראל. אי נמי בן בנ בנ בנ. בן אברהם שמיתוספה בו ה' כשהגייר. וכן בשרה. וזהו כמו בן הא הא. ה' של אברהם וה' של שרה. ח) בן בנ בנ מיירי בקידושין ובבא קמא. וכן הא הא

בהכל חייבין: סליקא לך מסכת אבות הזק

*) פ"ה משנה כ"ב.

נוסחת כתב יד אחר [ע] רווחא שמעתתא וסיה רבי יוחנן מסבת בר' שמעון בדבר זה כדמיפרש בהשוכר את הפועלים: והמכוין שחייב אדם כו' והשאר ליתא: [פ] כדאיתא בשלשה שאכלו אבל ליעעוס ליתמר: והאומר דבר בשם לומרו שכל תלמיד שאמר דבר מפיו בעולם הזה שפתותיו רוחבות בקבר שנאמר דובב שפתי ישנים כמורם בגמ' דשקלים וביומות ובעוד שבעת הוא לאדם שאומרים דבר שמועה מפיו ואם נעל מערה בעצמו עוכבו גדול שכן מעכב את הגאולה שבזכותו הגאולה מתרחת לבא שנאמר ותאמר אסתר בשבשה בעתן ותרם ואמר"פ שאין כאן ראיה לזכות מכל מקום למדנו שעל ידי שתלה הדבר בעצלה נתגלגל הדבר שכתה לידי גאולה ומתוך זה נאמר מה נעשה יקר וכו': [ל] כי חיים הם. במדרש מעלי והנא דבי אליהו שותה ומוסיף על המעלות הללו כי חיים הם: [ק] כמו שפירש ר"ע: [ר] בלשון ירבו כו' מזיקו כמו ר"ז ליתא: [ם] שנא' רפאות ומ"ל אומר הם ברתכו שנא' כי לויית חן הם לראשך ולא עוד אלא שמגינה עליו שאין יסורים באין עליו שנאמר תמגך זלא עוד אלא שכל מלאכין אוהבו שנאמר ותומכים מאושי עץ חיים הם בתוך הגן ולא עוד אלא שמושכתו שלום והשאר ליתא: [ת] ודבריו נשמעים הם כדי לבון בפניו ועוד שהאדם מייגעתו כמו שאמר לו ר' יוחנן לר' שמעון בן לקש ראי הילך לאורייתא בהשוכר ואלה כו' והשאר ליתא: [מ] לשון לוייה ומות שולן: [ב] ואני עומד לאחם: [ג] ממשה קיינין במחזורים וכמו בן מנאתי בתנא דבי אליהו אברהם בהוא אחד מחמשה קיינים שקיבל בעולמי ורלאיתי: [ד] שמוניא: [ה] אלא שלשה קיינין יכול מקום במכילתי אלא עם זו קנית מונה לאחם ארבעה. ולכן היה רבינו נוהם כל ימיו ארבע מפני שקשה לו לומר קנינו של אברהם לפי שאין המקרא משמע כן וקנייני דשמים ,ארץ מוליא מכיון אברם קונה שמים וארץ ואני אומר כך כו' אשר שהגדת שלשים מולקת לומר תמשה כמלאתי אח"כ בתנא דבי אליהו. והא לך: [ו] עם זו קנית לאברהם שנאמר ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ואני אומר כך כו' אשר שהגדת שלשים מולקת לומר תמשה כמלאתי אח"כ בתנא דבי אליהו כ"ז ליתא: [ח] ונלה בה כו' ברוחת אלהים כ"ז ליתא: [ט] לשון לוייה תרגם לפוס לערא והשאר ליתא: [י] במעתי אני הכותב כו' עד סופו ליתא:

אמרו המדפיסים התר"ם מר אברהם ברליעזר שליט"א בלקוטי בתר לקוטי דף 148 כתב וז"ל הפירוש על פרקי אבות שבמחזור ויטרי מתחלה היה יותר קצר וקטן בכמותו כאשר מלאו בכמה כ"י וכן הפירוש אשר לפני כ"י אחד ישן נושן על קלף משמונן המוזה המוזר"ר יעקב שפירא בכרך מוהר"ר יהקבי שפירא זצ"ל אב"ד דק"ק ליפלא ולף אם שוים הם כל"י אם מעט ואם הרבה כמנגא לפלים אחדים. הנה הדבר הזה מיד המעתיקים היה לנו כל"ל. ולמנו קראנו בשם נוסחת כתב יד אחר:

ספר מלאכת שלמה

מהג"מ **שלמה עדני** זצ"ל חד מרבנן קשישאי בעה"ק חברון ת"ו תלמיד הג"מ **בצלאל אשכנזי** זצ"ל.

ובעזה"י מקדש זמן הסוכות. נתחיל מסכת סכות

מסכת סכות

פרק א כיצד העדים נעשין זוממין. בגמרא מפרש דהאי כילד קאי אסנהי סנהדרין דקתני התם כל הזוממין מקדימין כלומר אין להם לנפות מיהם אחרת אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נידון תוך מזוממי בת כהן ובועלה וקאמר הכא עוד ים זוממין אחרים שאין מקדימין בהן דין הומה כלל אלא מלקות ועלה מפרש כילד אותם העדים שאין מקדימין בהן דין הומה נעשין זוממין: **מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה.** וכגון שהעדים הם כהנים והעידו על מי שהוחזק בהן שהוא בן גרושה וכו'. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל בכל הספרים נרשמין מכות אחר סנהדרין ובס"א פ' שנים עשר וקאי אסנהדרין ע"ש: **אלא לוקה ארבעים.** והתנו תוס' ז"ל וכיון דלוקין את המ' הוי כאחר זמם וקוי אפיר עדות שאתה יכול להזימה ום לדקדק אמאי לא נקט מעידני באים פלוני שהוא ממזר דזה הוה שייך בין בישראל בין בכהנים ובן גרושה לא פסיל אלא בכהנים ום ליתב דנקטיה משום דקאי לזוממי בת כהן דאיתא בגמרא ולכך נקט מידי דשייך בכהונה ע"כ: **שהוא חייב** לגלות. בנקודת הירק בלמד ושלא בנימל והולם בלמד. וי"ם דגרסי שהוא חייב גלות: **שנירש את אשתו.** כו' והביאו תוס' ז"ל להאי בבא בפ' החובל דף פ"ח: **אומרים כמה.** בלי"ת בשין אומר. וי"ם דגרסי אלא אומרין והר"ר יהוסף ז"ל כתב בכל הספרים גרסינן אומרים בריש. וביד פ' עשרים והלכות עדות סימן מ' ורפב"א וסימן ג'. ובטור ח"מ סימן נ"ח. וכתב הרא"ש ז"ל מעידין אנו באים פלוני שנירש את אשתו ולא נתן לה כתובה והלא בין כיום ומחר סופו ליתן לה כתובה אומרין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של ע אם תתאלמנה לו מתגרשה ואם מתה יירשנה בעלה כילד שמין רב חסדא אמר בבעל רב נתן בר אומעיא אמר באשה אמר רב פפא באשה בכתובתה פי' רש"י ז"ל בבעל רב נתן בר אומעיא אמר באשה אמר רב פפא באשה בכתובתה זו היא מגיפה שמא ימות או יגרשנה ותגבה כולה והוא מגיפה שמא המות בחיים ויירשנה ואם באו למכור לאחרים הוא זכות וספקו והיא זכות ספיקה שלו נמכר ביותר משלה לפי שהוא אוכל פירות תמיד מקרקע המיוחד לכתובתה ועוד שהוא מוחזק ושומר והיא מחברא גוביינא וסבר רב חסדא שמין בכמה היה יכול למכור זכות ספקו וסכום זה ישלמו לו כי באו לחפשיבו אותו סכום כי חייבוהו לפרוע כתובתה מיד ורב נתן בר אומעיא סבר שישלמו כל כתובתה חוץ ממה שהיתה היא יכולה למכור מובת הגלה שלה אם תתאלמן או תתגרש זה יעכו וכל הסבר יכלמו ורב פפא אמר באשה בכתובתה סבר כרב נתן ובא להוסיף דדוקא כתובתה ישלמו ולא זכות שיש לו בנכסי מלוג שלה שהוא אוכל פירות בחייה ואם מתה יירשנה שבאו לחפשיבו ביכולין לומר לא ידענו שהיה לה נכסי מלוג ויראה דגם תוספת כתובה ונכסי צאן ברזל אין משלמין לפי הלא ידעו בהם וקיימא לן דאין זכות לבעל במכירת כתובתה אם לא במכירת נכסי צאן ברזל שלה שהיה לו ליירשה אם תמות בחייו ואותו זכות ירושה ימכור לאחר ואתי"ל דרב חסדא סבר דמשלמין זכות שהיה לו בנ"מ ובנכסי צאן ברזל מכל מקום ליתא דמתניתין דקתני ולא נתן לה כתובתה כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו משמע דבחשבון כתובה מיירי הלכך כ"ל לפרש המשנה בפשוטה על דרך בבא הסמוכה לה אומרין כמה אדם רוצה ליתן ויהיו בידיו אלף זוז בין מותנה מכאן ועד שנים יוסי בין מותנה מכאן ועד עשר שנים בבא נמי שמין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו שהייבוהו ליתן מיד שתהיה בידו עד זמן שתתאלמן או תגרש או שמא לא יצטרך לפרעה לעולם כי שמא תמות בחייו ויירשנה בין כ"ת בין נכסי צאן ברזל ותוספת כתובתה כל מה שבאו לחפשיבו ובעי עלה בגמרא כילד שמין פי' בשלמא בבא דסיפא הסומא ידועה בין שנים יוסי ובין עשר שנים אבל שומא זו היאך ישומו זמן מיתה ובירושלמי וקאמר רב חסדא דשמין בבעל אם הוא ילד או זקן או בריא או חלש דבזה הלוקח מתן עיניו וכן לענין גירושין אם הוא קפדן בממונו או ותרן שאם תקנישנו יגרשנה או שבלן והם לממונו ולא יגרשנה ורב נתן דבאשה נותן הלוקח עיניו אם היא יולדת בעבר דבר מיתה מצי בה וגם אם היא קמטרנית אין הבעל יכול לסבלה ורב פפא סבר כרב נתן דשמין באשה וגם בקרקע המיוחד לכתובתה אם היא עדית או זבורית דבזה מתן הלוקח עיניו ומה שפירש רב אלפס ז"ל אם כתובה מרובה או מועטת אין זה כלום דהיינו מתניתין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו היינו לפי גודלה וקטנה והלכתא כרב פפא עכ"ל ז"ל. ועיין עוד ברב אלפס ז"ל ונפסר המאור וספר מלחמת ה': **והוא אומר מבאן ועד עשר שנים.** אומרין ההפסד שהיה לנוה בהקדמה זו וכך יאמרו. ונשין הרמב"ם ז"ל שם רפ"א והלוה אומר עד חמש שנים אחר הבאים יום: **ב מעידין אנו באיש פלוני שחייב** וכו' פרק אלו נערות דף ל"ב והתם מפרש ר' אלעא מ"מ דחכמים דאמרו מבאן ואילו לוקה ולא אמרי לוקה ואילו מבאן דבפירוש רבתה תורה עדים לתבאומין דמכדי כתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו יד ביד למה לי פי' דסמוך ליה לא תחוס עיניך אפס בנפש יד ביד אלא דבר הניתן מיד ליד ומאי היא ממון: **שחייב לחברו מאתים זוז.** תוס' שבת פ' מי שהחשיך דף קנ"ב. בפי' רעז"ל מלקות משום לא תענה. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל דהאי דקאמר לעיל גבי לא תענה דמשום דהוי לאו שאין בו מעשה וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו היינו אי לאו קרא דוהלדיקו אבל בתר דגלי לן קרא דוהלדיקו דשייך בו מלקות יש לנו לומר דלקי מלא תענה עכ"ל ז"ל. ובגמרא וכבר אמי לא תענה מאי דרשי ביה דממון ודאי לא בעי אזהרה ומשני מיבעי ליה לאזהרה לעדים לעדים זוממין שמעידין באים פלוני שחייב מלקות דלא עבר עובר הנוף אלא מ"כ אזהיר ור"מ נפקא ליה מוהשבאתים שמעו ויירא ולא יוסיפו ורבנן ההוא מיבעי ליה לאתרבעה הצריכים להכרחה דלאחר שנעבדו צריכין ב"ד להכריז כך וכך נהרג פלוני בהכות דתנן בפ' בתרא דסנהדרין לענין זקן ממרא ורבנן הכרחה מיסמשו ויירא נפקא ואזהרה מלא יוסיפו: **שלא השם המביאו לידי מכות מביאו** וכו'. בגמרא מפרש עולא טעמא דר"מ דגמר ממוציא שם רע דכתיב ביה ויסרו אותו דהיינו מלקות ועבדו אותו ממון ומה מוציא שם רע לוקה ומשלם אף כל לוקה ומשלם וסבר לה כר' עקיבא דאמר עדים זוממין קנסא הוא ולפיכך ממוציא שם רע דהוי נמי קנסא ורבנן סברי עדים זוממין ממונא הוא ולהכי לא יליפי ממוציא שם רע דהוי קנס וכל קנס תלוש הוא ומחדוש לא יליפי. ומיהו תוס' ז"ל הוכיחו דאפילו בממון סבר ר"מ דלוקה ומשלם ורבנן פליגי עליה. ומילתיה דר' מאיר מיתה בפ' ספועלים דף ל"א. ור' נחוניא בן הקנה אית ליה נמי דלוקה ומשלם דמוכח בפ' אלו נערות דף ל"ה. וביד רפ"ח דהלכות עדות. ובטור ח"מ סימן ל"ח: **ג שהוא חייב מלקות מ'.** תוס' שם פ' מי שהחשיך ודפ"ק דסנהדרין דף יו"ד: **וחכמים אומרים אינם לוקים אלא מ'.** משום כאחר זמם אבל משום לא תענה לא לקו דמשום רשעה אחת אתה מחייבו ובגמרא מפרש דרבנן מיבעי להו קרא דלא תענה לאזהרה לעדים זוממין וכו' כדכתיבנא ליה לעיל בסמוך: **משלשין.** וכו' תוס' פ' החובל דף פ"ו. ובטור ח"מ סימן ל"ח: **משלשין.** פי' רש"י ז"ל בסי"ב המובא לשון חלוקה לפי חשבון הוא לחלקים מרובים או לשנים חלקים או לד' או לחמשה או ליותר ואיתה נמי בפירקין דף ג' ע"א ופי' עוד רש"י ז"ל כאן אם שנים עדים או ד' הן ב"ד נעשין שנים ביניהם להשוותם בפרעון אים אים לפי חלקו ע"כ: **אבל אם העידוהו.** הר"ר יהוסף ז"ל מחק מלות אבל אם: **ד היאך אתם מעידין שהרי הנהרג הזה או ההורג הזה היה שמנו.** אית דגרסי היאך אתם מעידין שזה הרג את זה שהרי ההורג הזה או הנהרג היה עמנו וכו'. ופי' רש"י ז"ל שיזומו את עצמן שיזומו אותן בעסקי נופן ולא בעסקי ההורג והנהרג כדמפרש ואזיל ע"כ וגם התוס' ז"ל כתבו עד שיזומו את עצמן פי' עצמן של עדים שיאמרו להם אתם במקום פלוני עמנו הייתם ולא שיאמרו ההורג או הנהרג היה עמנו ע"כ ואיני יודע מה מלמדים אותנו ומאי לכל הפחות לא היו גורסין מלות ההורג או הנהרג במשנה. וכתב בספר הלבוש בחשן המשפט סימן ל"ח וז"ל והטעם שהמינה התורה למזימים יותר מלמוזמים משום כיון שמעידין המזימין על נופן של דברי המוזמין הן הוים נאמנים על עצמן לומר לא היינו עמכם כמה שאינם נאמנים לומר לא עשינו כך וכך כגון אם באו שני עדים והעידו על שנים או אפילו על מאה שהרגו את פלוני או שחללו את הבבת מאמינים לעדים להרגם ואין אנו מאמינים לאלו שאומרים שלא עשו כך וכך דאדם קרוב אצל עצמו ואינו מעיד על עצמו הי"ל אין מאמינים לאלו שיאמרו לא היינו עמכם שמעידים על עצמן אלא מאמינים למזימין המעידים על נופן ופטרינן אותו הפלוני ולא עוד אלא שהעדים המוזמין חייבין לשלם לאותו פלוני כפי מה שרצו להייבו לכתיב ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו ורבתה התורה כפי שחייבין לשלם ממון שהיו רוצים להייבו לשלם דכתיב יד ביד וגו' ומקשינן כיון דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם יד ביד למה לי אלא גרעות דבר הניתן מיד ליד דהיינו המלומין ולא נאמר כיון שיש עליהם היום מלקות משום לא תענה נרעך עד שקר לא תחייבם ממון קמ"ל יד ביד לחייבו ממון ולא מלקות ומשלמין הממון בין שנים עכ"ל ז"ל. וכתב הרב אלפס ז"ל בפ' מרובה דף כ"ט דכל הזמה דמתניתין ומתניתא דאיירי בעדים זוממין לא איירי אלא בעדות על פה אבל בעדות בספר לא אסכחן לה ראיה דאיירי בה דמילתא רחוקתא היא הלא תראה שלא פירשה בירושלמי אלא בעדות על פה ואלריך שם ע"ש:

ה איסטטית פי' ראשון שהביא רש"ל הוא לרש"י ז"ל והפירוש השני הוא לרב אלפס והרמב"ם ז"ל. כלומר וכי יורה של אשים היא זו שכל הנוגע בה יטמא מן הטבע וכבר נמי איך אפשר שכל אלו הכיתות היו עומדין במקום פלוני וכי טולי עלמא נגייהו הוי קיימי אלא אינה נהרגת אלא את הראשונה בלבד כלומר לא נאמין אותה את המזמת אלא על את ראשונה בלבד ולכל הפירושים באו אחרים והזימום ר"ל שאחר שהזימו העדים הראשונים באו אחרים והעידו באותה עדות בעצמה והזימום הבייש שהזימו לראשונים ושוב באה את שלישית והעידו אותה עדות בעצמה והזימום אותם השנים שהזימו לכת הראשונה והמייה וכן כל כת וכת שתבוא והשיב על אותו פלוני שהרג את הנפש אותן השניים שהזימו לכת ראשונה עומדים כנגדם ומזימין אותם ואפילו מאה כיתות אותם השניים מזימין אותם כולם יהרגו על פי אותם הב' ופליג ר' יהודה וקאמר דלא מקבלינן שהדותייהו רק לגבי את ראשונה בלבד ודלא כפי' הראשונים שפירשו דהאי דקתני באו אחרים והזימו ס כגון דאתו הדי ואיזימו להני דאחיזמו לסהדי קמאי והדר אתו סהדי אחריני ואחיזמו להני דאחיזמו לסהדי קמאי וכן עד כמה זימני הני מזומי להני והני מזומי להני והאריך רב אלפס ז"ל והביא ראיה לפירוש האחרונים ולתה פירוש הראשונים ומתניתין נמי דייקא דקתני אפילו מאה כולם יהרגו ואי ס"ד דהני מזומי להני והני מזומי להני מאי כולם יהרגו הא לא מיחייב קטלא אלא מאן דקיימא עליה הזמם בלחוד ושוב ר' יהודה דקאמר אינה נהרגת אלא את הראשונה בלבד להכוא פירוש דקמאי היכי מתברר טעמא הלכך ליכא לפרושי אלא כדפרשינן ע"כ בקיצור מהרי"ף ז"ל וגם בעל המאור ז"ל כתב על פירוש הראשונים דלאו כלום הוא אלא שדחה קצת מדברי הרי"ף ז"ל אבל הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות כתב בחמת עיקר הפירוש כמו שפירשו הראשונים ז"ל סבר מלינו מפורש בתוספתא וכבר קיימתי את דבריהם ז"ל בכירוש המשנה וכו' ע"ש. וביד פ' עדים והלכות עדות סימן ה'. ובטור ח"מ סימן ל"ח: **ואינה נהרגת אלא**. וכו' כל"ל: **ן אין העדים זוממין נהרגין**. פ' אחד דיני ממונות דף ל"ב. וכפי' רעו"ל צריך לבאר על פיכן ואח"כ החזמו שהרי הלדוקים אומרים וכו' פי' מנין אמו לומדים אלא יהרגו עד שיגמר הדין ממעשה שהיה שהרי פעם אחת אמרו אלדוקים וכו' ומאותו הפלגות למדנו שאין נהרגין עד שיגמר הדין כך כ"ל לפרש הרי"ף ז"ל: **שנאמר נפש בנפש**. בעדים זוממין כתיב לא תחוס עינך נפש בנפש וכן בכולה מתניתין ואפשר לחיות דנרסינן הכא כמו באתיתא בסמוך בס"ד. ובטור ח"מ סימן ל"ח. וכתבו תוס' ז"ל בפ"ק דב"ק דף כ' דאפילו אם העידו על שור הם שהזיק או העידו פלוני חייב לפלוני מנה דדינו בזוגורית דעדים זוממין משלמין ממיטב מנ"ש דתתם תחת ופי' רש"י ז"ל משור דכתיב ביה שור תחת השור והכא כתיב נפש בנפש דכמאן דכתיב תחת דמי מה התם ממיטב דגמר משן ורגל דכתיב ביה מיטב שדהו אף כאן מיטב. וגם מכאן משמע דנרסינן נפש בנפש. אי נמי לאידך גיסא דאפשר דנרסינן תחת מן הנפש שכתב הוא עצמו ז"ל פרש כיון דכתיב נפש בנפש כמאן דכתיב תחת דמי ואתה תבחר ולא אני: **ן אלא להקיש שלשה לשנים**. בפ' נע פשוט דף ק"ס. ובוכחא אחרינא יותר הגוטה אלא להקיש שנים לנפש מה נפש וכו'. אלא אלא מלאתי כן בשום מקום. וגם הר"ר יוסף ז"ל לא הביא אלא להקיש מה נפש מזמין את הנשים אף שנים עדים ואמר הרי"ף ז"ל ויש לדון בשב"א והז"קפת"ח וכמ"ש דנוסה. ועיין נ"כ במ"ש בסוף סי' ד' דפ"ק דגיטין: **עד שיהיו שלשתן זוממין**. אלא תימה כיון שהחזמו הנשים שהן עיקר העדות שני קמ"ל דלא. ואיתא ברייתא קרובה לנכון מתני' פ' זה בורר דף כ"ח: ומנין אפילו מאה ת"ל עדים. פי' דאם עדים מיותר הקשו הוס' ותימה תימה דעדים אתא לומה אפילו ד' ומאה אחד מהם קרוב או פסול יותר מן הנכון הכיתי בקרא אבל טפי מד' לא ויל כיון דכת אחת מזמת שתי כיתות הוא הדין מאה ע"כ. וגמרא מוקי לה והוא שהעידה כל כת בתוך כדי דבור של סיומו של חברו אבל אם לאחר זמן העידו הרי הן כשתי כתות לכל דבר ואם הזמו העדים הראשונים והדנין הע"ם אלא הזמו עדות האחרת כיון דיש הפסק בין זה לזה יותר מתוך כדי דבור: **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי**. ואיתא בפ"ק דסנהדרין דף פ'. ופי' נמקי יוסף ז"ל ר' עקיבא אומר לא בא השלישי להקל עליו שהבלשי אינו יכול לומר כבר העידו הנשים ונתקיים העדות בהם ושאינו הוזם לא ישלם אלא מע"ש שלא היה צריך אם העיד תוך כדי דבור דינו לתתייב אם הוזם כיולא באלו וריב"א מפרש [עיין בחוי"מ]: **על אחת כמה וכמה**. וכו' עיין בחוי"מ ע"ש בשם רש"י. ומזכרו דברי ר"ש דמתניתין קולש דברי ר' עקיבא רבו אר מפני שלשונו קרוב לנכון ת"ק אר מפני ברוחא לתחריך בדברי ר"ש כמו שנכתוב בסמוך בס"ל: **דן מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול**. פ"ק דסנהדרין ובירושלמי פ' אלמנה מוצית ובתוס' פ' גם פשוט דף קס"ב ופי' נמקי יוסף ז"ל בד"מ שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה ואפילו הם אלה בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר אותה אחרת כיון דיש הפסק בין זה לזה יותר מתוך כדי דבור: **רבי עקיבא אומר לא בא השלישי**. ואיתא בפ"ק דסנהדרין דף פ'. ופי' נמקי יוסף ז"ל ר' עקיבא אומר לא בא הבלשי להקל עליו שהבלשי אינו יכול לומר כבר העידו הנשים ונתקיים העדות בהם ושאינו הוזם לא ישלם אלא מע"ש שלא היה צריך אם העיד תוך כדי דבור דינו לתתייב אם הוזם כיולא באלו וריב"א מפרש [עיין בחוי"מ]: **על אחת כמה וכמה**. וכו' עיין בחוי"מ ע"ש בשם רש"י. ומזכרו דברי ר"ש דמתניתין קולש דברי ר' עקיבא רבו אר מפני שלשונו קרוב לנכון ת"ק אר מפני ברוחא לתחריך בדברי ר"ש כמו שנכתוב בסמוך בס"ל: **דן מה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול**. פ"ק דסנהדרין ובירושלמי פ' אלמנה מוצית ובתוס' פ' גם פשוט דף קס"ב ופי' נמקי יוסף ז"ל בד"מ שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותם בטלה ואפילו הם אלה בדיני נפשות. אבל בדיני ממונות תתקיים העדות בשאר אותה אחרת בהן ואמרו לאסהדי אתיתן וכוונו הפסולים להעיד עם הכשרים לאיתו אינו נהרג. גילו את דעת העדים אם כאן לראיה להעיד כדמפרש בגמ' ואמרו לאסהדי אחיתא וכי הא אפילו בדיני ממונות פסול: **שלא התרו**. בהן היינו דאתו לאיתוי ולא לאסהדי אפילו בדיני נפשות לא כמלי וי"מ בזמן שהתרו בהם כשהתרו כל העדים בנידון ודאי להעיד באו וכם כולם עדות אחת ומתבטלה בעדות הפסולים אבל אם לא התרו בהם או בדיני ממונות אלא שייך התראה יתבטל על פי העדים אם הם עדות אחת או לא וכדאי' בגמ': **מה יעשו** וכו' דא"כ מה יעשו והדין נותן שאין העדות פסולה ודאי לא הימה הכי מה יעשו שני אחים ואחד שלישי עמהם שראו באחד וכו'. ואחד מן הראשים לא הלך להעיד אלא לראות מה היה הדבר וכי מפני שהיה ברלתיה אחד מבטל העדות של השאר שכונו להעיד עכ"ל ז"ל ומה בפ"ק דסנהדרין מוכח דמה שנים נמצא אחד מהם קרוב או פסול הם דברי ר' עקיבא. ור' יוסי ורבי פליגי עליה וכן משמע נ"כ ממה שכתבתי בפ' הין בודקין סימן ג' שהם סיום דברי ר' עקיבא ומשמע התם מדברי רש"י ז"ל דר' עקיבא לא פליג אר"ש אלא מוסיף על דבריו וא"ע בתוס' אשר שם אם היו שנים במקום ר' יוסי ר' שמעון שהתנו שם דנמצא אחד מהם קרוב או פסול לר' שמעון התקיים העדות בשאר ולר' עקיבא עדותן בטלה ורבינו שלמה הוריא ז"ל לא הביא בו דבר ולריך לומר שרוצים לומר דלר"ש התקיים העדות בשאר כדעת ר' יוסי. ובגמרא פריך לר' יוסי דאמר אף בשלא התרו שלא תכונו להעיד הוא מגיע את הדיון מפני קורבה א"כ הרוג נמי יגיע את הדיון בהרי גם הוא רחם והוא קרוב אצל עצמו ומסיק דהאי קרא שעשאם לכולם כשנים במקיימי דבר הכתוב מדבר מדכתיב יקום דבר דהיינו העדים אבל לא בעושי דבר. וזו סוגיית הגמרא שהתנו לעיל בסמוך בשם נמקי יוסף ז"ל אפשרא דבזמן שהתרו בהן בני בגמרא היכי אמרינן להו בשלא התרו בנידון לו בדיני ממונות דאין שם התראה וכם רבים במה יתברר הדבר אם הוא עדות אחת ומתבטלת בעדות הקרובים או לא ומס' רבא דהכי אמרינן להו למיתי אתיתו לו לאסהדי אתיתו. אי אמרי לאסהדי אתו נמצא אחד מהם קרוב אז פסל עדותן בטלה אבל אי אמרי למיתי אתו לא בטלה עדות האחרים בשביל ראייתו של זה דמה יעשו שני אחים שראו עם שלישי בשוק באחד שהרג את הנפש. אלא תוס' ז"ל כתבו דהיכי אמרינן להו קאי אדיני ממונות דאדיני נפשות לא קאי היכי אמרינן וכו' דמיחזי אגן אם התרו בו הקרוב והפסול אם לאו אלא אלא פריך בדיני ממונות דליכא התראה ע"כ. עוד כתבו ז"ל לאסהדי אתיתו קבה דא"כ לא יהרג אדם לעולם דהקרובים יבאו ויאמרו לאסהדי אתיתן ופי' רבינו חיים כהן ז"ל דאמרינן לעדים כשרים לאסהדי אתיתו עם הפסולים או למיתי אתיתו בלא הפסולין ואי אמרי הכשרים למיתי אתיתן בלא הפסולין אז לא הוי עדותם בטלה אפילו אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול אבל אי אמרי לאסהדי אתיתן עם הפסולים הוי עדות בטלה עכ"ל ז"ל וכתוב בנמקי יוסף ז"ל דפי' ר"ת ז"ל דוקא שהעידו כבר בב"ד והרמ"ה ז"ל כתב דהא דאמרינן אי למיתי אתו עדותם כשרה דוקא דלא אסהידו בהדי הדדי בב"ד בתוך כדי דבור אבל אם העידו כל אחד בזוך כדי דבור של חברו עדותן בטלה דעיקר עדות בשעת הכאה הוא ע"כ. עוד כתוב בנמקי יוסף בפ' זה בורר דף רע"ו*) בשם בעל מתיבות דכי קתני נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן פסולה לגמרי קאמר ואפילו שבועה לא משבעינן ליה אפומא דכשר דאי לא תימא הכי אף אבשם דקתני עדותן בטלה לאי אינא כל בתשובה להריף ז"ל נראה שמולק על זה ע"כ בקיצור מופלג וע"ש. וביד פ"ה דהלכות עדות סימן ג' ד' וד"ה עדים. ובטור ח"מ סי' ל"ו ל"ח: **מה יעשו שני אחים באחת שראו שהרג זה את הנפש**. כך הגיה הרי"ף ז"ל וכתב ס"ת כאחת בדלית: **בי היו שנים רואין אותו מחלון זה** וכו'. פי' שני עדים רואים לאחד בורג נפש מחלון וכו' ואחד מראה ראה נמי אחד מתרה בהורג בשמע שני החלונות הרי אלו עדות אחת לענין זה שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול אבטל כל העדות ואינם מזומן עד שיזומו כולם לפיכך אם נמצאת כת אחת מהם זוממת הון שהם שתי עדיות הוא וכן הדנין ההורג נהרג בעדות כת שניה שלא הזומה והכת שהזומה נמי הרגת על פי המזומין: **והשניה פטורה**. אם הזומה הכת שניה אחר שנהרג הראשון פטורה היא דכיון שנהרג ההורג כל כיהם שב אין הדנין דקיימת לן לא הרגו הדנין הרגו אין הדנין דכתיב כאשר זמם לעשות ולא כאשר עשה וה"מ דשניהן רואין זה את זה ודיני נפשות אבל בדיני ממונות קיימת לן כר' יהושע בן קרחה דאפילו הנואם אחר הנואם מעמדי כגון זה אומר בפני הנואם מנה וזה אומר בפני הנואם מנה וזה לא ראה של זה דמ"מ תרייהו מסהדי דחייב ליה חד מנא כדאיתא בשלהי פרק זה בורר כ"ם כשראו שניהם הנואם ביחד זה מחלון זה וזה מחלון זה ממקי יוסף ז"ל. וגמרא אמר דא נחמן עדות מיוחדת פי' כגון שראו הנואם אחד מחלון זה ואחד מחלון זה ולא היו רואין זה את זה כשרים בדיני ממונות דכתיב לא יומת על פי עד אחד מאי עד אחד אימת עד אחד ממם מרישא דקרא שמעינן לה על פי שנים עדים יקום דבר אלא מאי עד אחד אחד אחד ובדיני נפשות הוא דלא מפני שצריכין כל העדים שיראו שני העבירה כאחד אבל בדיני ממונות אע"פ שראו זה אחר זה מצטרפין ומסכת ילוף לה ר' יהושע בן קרחה. וכתבו תוס' ז"ל היו שנים רואין אותו מחלון מחלון זה ושנים מחלון זה ולא נרסינן במתניתין אחד מחלון זה וכו': **ואחד מתרה בו באמצע**. עיין בחוי"ש וכן נראה שפירש נמקי יוסף ז"ל כמו שאכתוב בסמוך: **הרי אלו עדות אחת**. שאם נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדות כולם בטלה וכן שאם נמצאת כת אחת מהם זוממת הון הדנין על שיזומו כולם ובטלה נמי עדות כולם בקיומת אחת מהם דהומה הוי כנמצא אחד מהם קרוב או פסול: **ר' יוסי אומר לעולם אינו נהרג**. עד שיהיו פי שני עדיו מתרין בו פליג אתי"ק דאמר ואחד מתרה בו באמצע דמשמע דלא בעינן שאותן המעידין עליו בב"ד יתרו בו אלא אדם אחר אם התרה בו יהרג: **שנאמר על פי שנים עדים**. וגמרא פריך ומי אית ליה לר' יוסי התראה כלל ותתן ר' יוסי אומר הכונת שאמר בשונג הרגתי נהרג מפני שהוא כמועד ומותרה ומשני הכיא ר' יוסי בר' יהודה היא [הגהה זהו דלא כמהרי"ל ז"ל שהגיה במשנה ר' יוסי בר'יהודה] דשמעי' ליה בברייתא דאמר חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד: **מפי תורגמן**. שמא יחליף התורגמן בלשון העדות ושוב כשמעמו הם מפי העדים יתקן להם לאקור אותם נמקי יוסף ז"ל וכתב הרי"ף ז"ל ס"ה כמפי התורגמן. וכתוב בספר מיסרים כתיב ב' חלק שני שלא יהו שומעין מפי התורגמן אלא ס"כ מבין הדיין לשון העד אפילו אינו יכול להשיבו ע"כ. וכן הוא מעשה הכא בגמרא דרבא אוקים תורגמנלהו תרי לעזאי דלהו לקמיה לדינא משום דהוא מידע הוא ידע מאי דהוו אמרי הני תרי לעזאי בסהדותייהו אלא לאהדורי הוא דלא הוה ידע למיהדר. ולדעת הירושלמי שהביא הר"ן ז"ל ר"ם שבועת העדות בדף בס"ו ע"א מתני' דוקא בעדים והני מעשה מיירי בעדים אבל לדעת הרי"ף והרמב"ם ז"ל אע"ג דמתניתין מעל פי שנים עדים דרשי' ליה ס"ל הכי מדאמרי' דהכהו לעזאי דאוקי רבא מתורגמנא מיירי ע"כ בקיצור מלשון הר"ן ז"ל שם. וביד פכ"א דהלכות סנהדרין סימן א' וברפ"ד דהלכות עדות. ובטור ח"מ סימן י"ז וסימן כ"ח: **ו כל מקום** וכו' פ' כל כנס דף כ"ח ודף כ"ט ובפ' נגמר הדין דף ל"ט: **סנהדרין נוהגת בארץ** ובח"ל. פ"ק דסנהדרין דף י"ל ובודאי שאין סומכין בח"ל אלא ה"פ שכל הסמוך בארץ ראוי לשפוט אפילו בחוצה לארץ. ובגמרא בברייתא מפיק לה מקרא דכתיב והיו הלה לכם לחקת משפט לדורותיכם למדנו לסנהדרין שנוהגת בארץ ובח"ל א"כ מה ת"ל בשעריך נבי שופטים לגמד לך בשעריך אתה מושיב בתי דינים בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ובח"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר: **ההורגה אחד בשבוע נקראת הבלנית**. ס"ם דגרסי מחבלנית: **ר' אלעזר בן עזריה** אומר

*) נלגאפסין המחדשים דפוס ראם הוא דף ז' ע"א וע"ש שכתוב להריף מיהו מולק המתבר רק ל"ל מתלק פ"ש.

אומר אחד לשבעים שנה. וביד פ"ד דהלכות סנהדרין סימן י"ב ובפי"ג סימן ז' ח' ובפי"ד סימן ו' י"ד:

פרק ב ס"מ פרק י"ג וקמי אסנהדרין: **משלשל בחבית** וכו' ועיין בתוס' דבגמרא בפירקין דף ט' ע"ב וברש"י ז"ל אשר שם: **היה מעגל במעגילה** בתמיהא כי מהכא ארץ ישראל סלוקתין אבן גדולה ומוליכין אותה על הגג הנה וכנה כדי להחליק את הגג שלא ירדו הגשמים לבית ופעמים דוחפים אותה לפניו ופעמים מושכין אותה אליו הר"ר יהוסף ז"ל: **היה מושך במעגילה** הוס' פרק הנזרפין דף ע"ז ופי' רש"י ז"ל ובדחיפתו קורהו מעגל ובמשיכתו קורהו מושך ומעגילה התיכת עץ עבה וחלקה ובה בית יד ודוחפה לגד הסיפוש ומוציא ומושכה אליו ומוציא והסיט מתמרת ומחליק: **היה עולה בסולם** ובספר הפרפראות פרשת שופטים ושלשת ב' במסורת דין ושלשת תרד מאד רמז למה שאמרו דרך ירידה גולה דרך עלייה אינה גולה וזהו תרד שהרגו דרך ירידה אז ושלשת שלך לערי מקלט ע"כ: **זה הכלל כל שבדרך הורדתו גולה ושלא בדרך הורדתו אינה גולה** כפ"ו. וכך הגיה הרי"ש ז"ל. כל נאמרי אפילו ירידה שהיא לצורך עליה אינו גולה דמדברינן ליה מקרא דכתיב אז בשליך עליו לפטורא ולעת הרמב"ם ז"ל כולל היה עולה בסולם ונפסקה שליבה מתחת רגליו ונפלה והמיתה פטור מן הגלות שעסיקתו לצורת חבריו לה דרך עליה והשליבה נפלה מפני שהיה דוחקה הוי ירידה שהיא לצורך עליו ופטור עליה אבל רש"י ז"ל מפרש דמדברינן לה להיזק וגולה והרמב"ם ז"ל בפ' שני דהלכות רוצח הסמיך נבא דהיה מושך במעגילה וכתב הכסף משנה דלא ידע למה ומ"מ נלמד הוא משאר דיינים ע"כ וז"ל הרמב"ם ז"ל מי שהיה דולה את החבית להעלות לגג ונפסק החבל ונפלה על חברו או שהיה עולה בסולם ונפל על חברו והרגו פטור מן הגלות שזה כמו אנוס הוא שאין זה דבר הקרוב להיות ברוב העתים אלא כמו פלא הוא אבל אם היה משגיח את החבית ונפלה על חברו גולה שנאמר ויפל עליו וימת שיפול דרך נפילה שהרי דרך נפילה מצוי ברוב העתים להזיק ודבר קרוב הוא להיות שהרי כבר לידה למשה במדבר והואיל ולא זרז עצמו ותקן מכשיו יפה בשעת ירידה יגלה וכן כל כיוצא בזה ע"כ. ובערוך בערך מת בפ' אלו נערות בגמרא הבא על בתו אין לי אלא מיתות חמורות שלא יתנה שנתן לכפרה פי' דרך עליה לא יתנה שנתנה לכפרה שפטור מגלות דלא שני ליה מיתות קלות כיון דהרגו דרך ירידה דמיתה שנתנה לכפרה וחייב גלות גלות מכפרת עליו ע"כ: **נשמט ברזל מקתו** בערוך הביאו בערך קת נשמט ברזל מקתו והרג וכו': **מן העץ המתבקע רבי אומר גולה** דס"ל ואבל הברזל מן העץ זהו עץ המתבקע לא עלו בהוא תקוע בו בהרי לא אמר קרא ואבל הברזל מעלו ועוד נאמר עץ למעלה לכרות הכץ ונאמר עץ למטה הברזל מן העץ מה עץ האמור למעלה מן העץ המתבקע אף עץ האמור למטה מן העץ המתבקע והוי ואבל לרבי כמו ומשל פי' והשיל מן העץ המתבקע ורבנן סברי ואבל קרינן שהברזל עלמו כבל מעל עלו. ומ"מ לשון הגמרא על מומרת רב פפא דתוק קלת. ובדסינן בפירקין ובפ"ב כיצד הרגל נהכוין לזרוק אבן ודרק ד' לענין גלות פטור דכתיב אשר לא צדה ופי' רש"י ז"ל בלשון שני פטור מגלות דהכי משמע שלא צדה שלא נתכוין לזרוק ולזרוק אלא יומם פרש לזה אלד ע"כ והקשו בס תוס' ותימא דהא פליגי רבי ורבנן בגשמע ברזל מקתו ומן העץ המתבקע דמר מחייב בהאי ומר מחייב בהאי ומאי חייב והא הוי כמו נתכוין לזרוק שהיה וזרק ד' שנתכוין לבקע עצים שלפניו והלך לגרחוק ע"כ. וביד פ' שני דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן י"ב י"ג ס"ו. ובס כתב הכסף משנה דגרלה ברבינו ז"ל מפרש מן העץ המתבקע אגשמע ברזל דרישא קאי ודלא כרש"י ז"ל בפירש מן העץ המתבקע ילא קיים וניתו לגרחוק והרג ע"כ: **ב הזורק אבן** וכו' פרק המניח דף ל"ב ותוס' ריש פירקין. בפי' רש"ל צריך להגיה ומנין דמקרי אינם ויתיב בה ביוסף מס"ה גולה וכו' פי' ופוסם לא הוי דהא אינם עשויה ליפות ביום ואוגים נמור נמי לא הוי למיפטריה מגלות דהא אינה דמקרי ויתיב: **ר' אליעזר בן יעקב אומר** וכו' פ' המניח דף ל"ג ולפי פסק הרי"ף ז"ל פטור מגלות ואפי' מד' דברים פטור אם בחוק וכ"ם מבשת כיון דלא ידע בה בחוק כלל: **והוציא הלה** כ"מ הגי בז"ן: **את ראשו** כגון דרך תון וקבלה פטור דכתיב ומלא את ראשו פרט לממלא את עלמו ומאי דקשה אהא מקרא דיסטיבה ידו ומלא כדי נאולתו כתבתיו בפ' בחרא דערכין. [וע' בחוי"ם]: **הוציא הלה את ראשו וקבלה** ה"ז פטור וי"מ פטור מד' דברים דאמוס הוא שלא ידע שיוצא זה ראשו אבל הייב בחוק אע"פ דאמוס הוא דהתורה רבתה בחוק אומס כדלון וי"מ דפטור לגמרי ואפילו מחוק דאע"פ דאמר אומס חייב בחוק הכא בפריה ראיתא לתתיבה נבי גלות ומלא פרט לממלא את עלמו וס"ל דגזרת הכתוב הוא דמיעטו לגמרי אפילו מחוק ע"כ מן הטור עם בית יוסף ודעת ראשונים היא לרב בעל הטור ז"ל אבל הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל פירשו פטור לגמרי כדלתיבנא: **זרק את האבן לחצרו** תוס' פ' המניח דף ל"ב. ס"מ לתוך הגר כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: **מה היער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות יצא** וכו' כך מלאתי מוגה. ומלת ולמזיק מה הסבת עניים רשות אף כל רשות יצא וכו' כך מלאתי מוגה. וגראה שכך מגיס נ"כ רש"ל ז"ל. בפי' רש"ל מה חסבת עניים רשות דאי בעי עייל לחצרו ואי בעי לא עייל ע"כ. אמר המלקט אבל חסבת עניים דסוכה אז דמעברכה לא סני דלא עייל ואי"כ קרא ודאי לאו בחסבה דמלוה מייריי. וכתב הרי"ש ז"ל ס"ה וסלית בוי"ו. ובספר הפרפראות בפ' והתהנן ותת נולן בכסן מלא וי"ו לומר שסשה אינם הכמה לבנו והרב לתלמיד וכו' כדאיתא במסכת מכות ע"כ נראה לענ"ד שמונה בכלל הבלשה דבמקרי דבסמוך גר תוסב וסומא וסומא אע"ג דאית בהו פלוגתא: **ג והבן גולה ע"י האב אם הרגו** אבל אם עשה חבורה לא ולא אמריגן כיון דבמזיד בר קטלא הוא בשונג נמי ליני: **חוץ מעל ידי גר תושב** שאם הרג בן ישראל בשונג אינו גולה אלא הרג ואם ישראל הרגו אינו גולה על ידו רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב אבל כשהרג ישראל גר תושב יגלה ישראל. ועיין ביד פ"ה דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ג' ה' בכסף משנה ובפ"ק בסי סימן י' י"ח ד': וכ"ל ז"ל נראה שמחק מלות מעל ידי וגרים חוץ מגר תושב. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: וראיתי שכתב הר"ר יהוסף ז"ל אלא ע"

גר תושב ברוב הספרים נ"ל מלות אלא וגם מחק מלות זה הכלל: **הסומא אינה גולה** דברי ר' יהודה דכתיב בלא ראות פרט לסומא דהא כתיב ומאבן יבא את רעהו ביער ומשמע אפילו סומא אתא בלא ראות מיעטיה וי"מ סבר בבלי דעת למעט בלא ראות למעט אין מישוט אחר מישוט אלא לרבות ור' יהודה בשי בבלי דעת למעט נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם וי"מ סבר מתכוון שמעינן ממי מפגנה. ומשמע קלת מן הירושלמי דלא גרסינן במתניתין דברי ר' יהודה דגרסי' התם ס"ל בא מלן הנא סומא ר' יהודה דר' יהודה כוטרו מכל מלות האמורות בתורה דתניין המן במגלה בפ' הקורא עומד ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרוס על שמע הא אם ראה פורס. ומייתי מקרא אחר דרשו בלא ראות ר"מ אומר לרבות את הסומא ר' יהודה אומר פרט לסומא מתלמיה שיטתיה דר' מאיר תנן הוא אומר פרט (הגהה צריך עיין לעמיות דעתי) וכאן הוא אומר לרבות א"ר הגיגא ברייה דר' הלל ביושב בבית אבל היא מתניתא כך אמו אומרים היושב בבית אבל לא יפרוס על שמע ברם הכא בלא ראות לרבות את הסומא מה מקיימין רבנן בלא ראות להביא את המכה בגילה ע"כ אבל מן הירושלמי דבפ' הקורא עומד משמע דגרסינן דברי ר' יהודה דגרסי' התם תמן תניין הסומא אינו גולה דברי ר' יהודה וכו' ושיין במ"ם שם פ' הקורא עומד סימן ו"ו: **השונא אינו גולה** וכו' גמרא והא לא אתרו ביה מתני' ר' יוסי ב"ר יהודה היא דתניא ר' יוסי ב"ר יהודה אומר הבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. וקשה לי אני הדיוק אי ר' יוסי ב"ר יהודה תנן נסדיא במתניתין מאי קאמר מתני' ר' יוסי ב"ר יהודה היא ונראה דמשמע דל"ג במתני' רק ר' יוסי אומר הבונא נהרג וכן משמע מהסיא סיגיא שבהבתי לעיל ספ"ק ואי גרסינן ר' יוסי ב"ר יהודה בהדיא וכמו שהוא ג"כ בפי' הרמב"ם ור"ש ז"ל אפשר לי לומר דהכי נמי קאמר תלמודא מאי קברבת לי והא לא אתרו ביה הא קחזית דמתני' ר' יוסי ב"ר יהודה ואיהו ס"ל דחבר אינו צריך התראה וכו' ואזיל לטעמיה: **השונא נהרג** וכו' תוס' פ"ק דסנהדרין דף ט': **מפני שהוא כמועד** כמותרה עליו ושובר על ההתראה דולאי לדעת הרגו רש"י ז"ל: **ר' שמעון אומר** יש בונא גולה. בברייתא מפ' כיצד אמר ר"ש יש בונא גולה אם נפסק החבל ונפל עליו דאין לומר בא לדעת זה גולה דהוי דומיא דנשמט הברזל מקתו ויש בונא שאינו גולה אם כשמט החבל מידו ונפל עליו אינו גולה שיש לומר לדעת עשה דהוי דומיא דמן העץ המתבקע שאין נשאר בידו כלום ובגמ' פריך ברייתא אהריגא דר"ש אמא ומשני לה ע"ש: **ד עד שלא נבחרו שלש שבארץ** כגון שיהיו כל י"ד בנה שכבשו וחלקו ואח"כ הבדילן יהושע לא היו שלש שהבדיל משה בעבר הירדן קולטות. וביד שם פ"ח סימן ג' ולשונו שם סימן ט'. כל ערי הלוים קולטות וכל אחת מהן עיר מקלט היא שנאמר ועליהם תתנו מ"ב עיר כל הערים אשר תתנו ללוים מ"ח עיר הקיבן הכתוב כולן זו לזו לקולט ע"כ אלא משום חלוק שכתב בלבד הכי משני לה אביי בגמרא ולעל"ד דהא דלא מצי דרוקא הדר בערי אלא שאם בלבד הכי משני לה אביי בגמרא ולעל"ד דהא דלא מצי דרוקא הדר בערי מקלט אינו מותן שכר ביתו והדר בשאר ערי הלוים מותן הכר לגאל הבית וכמו שכתבה הרמב"ם ז"ל שם פ"ח משום דסלוגתא היא בסוף פירקין בין ר"מ ור' יהודה אלא דהלכה כר' יהודה: **ה ומכוונות היו להם דרכים** וכו' כך נ"ל: ושלשת מיני משולשים שיהא מדרוס לחברון כמהברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון. ויהושע הבדיל שלש ערים בכל ארץ כנען שהם עברת הבנים משום דלא שייכי רוצחים כולי האי אבל בגלעד שהיא עבר הירדן דשכיחי רוצחים עובא כדכתיב גלעד קריה פועלי און עקובה מדם הבדיל משה שלש ערים אע"ג דאין שם רק שני שבטים ואלו: **ומוסרין להם שני ת"ח** אית דגרסי ומוסרין לו. וכתב הרי"ש ז"ל וידברו אליו ס"א עליו: **אף הוא מדבר** אית דלא גרסי מלת אף והכי משמע מפי' הרמב"ם ורש"ל: **על ידי עצמו** שנאמר זה דבר הרוצח בברייתא א"ל חכמים לר' מאיר הרבה עליות עושה פי' דברים שהיום נעשין ע"י הלדם נעשין ומתקבלין ע"י הרבה שלוחין. ובערוך בערך רב פי' דרוצה לומר ביותר מועיל דבור שני ת"ח שהן שלוחי ב"ד מדברי רוצח ע"כ והכל עולה לטעם אחד. וביד פ"ה דהלכו' רוצח ושמירת נפש סימן ח' וכ"ח סימן ז': **ו בתחלה** וגמ' בברייתא משיים בה ר' יוסי ב"ר יהודה נופיה מי שלתחייב מיתה הרגוהו שנאמר ושלחו זקני עירו ולקחו אותו משם ונתנו אותו ביד גואל הדם ומת מי שלא נתחייב מיתה פטרוהו שנאמר והשיבו אותו העדה אל עיר מקלטו אשר נס שמה וכתב הר"ר יהוסף ז"ל ס"א ל"ג ב"ר יהודה. וגם מהק מלות בביה דין. ופליג רבי אר' יוסי ב"ר יהודה ואמר מעצמן הן [גולין] כשבורין בקחד שוגג ואחד מזיד קולטות והם אינם יודעים שבשוגג קולטות במזיד אינן קולטות פי' רש"ל ז"ל רבי אומר לא אמר הכתוב שיגלה אלא הוא טועה וגולה ולימד הכתוב שיקחוהו משם ויהרגוהו ע"כ: וביד שם פ"ה סי' ז' הביא דברי ר' יוסי ב"ר יהודה אע"ג דקיימא לן הלכה כרבי מהברו דראה הטעם הוא דברי רבי בתשובה ועוד דפשטיה דקרא מסייע ליה לר' יוסי ב"ר יהודה: **אחד משוח** וכו' ביד שם פ' ז' סימן ט' י"א. ובספר הפרפראות בפ' מסני שלש פעמים כהן גדול בפרשה לומר אחד כהן גדול שנמשח ואחד מרובה בגדים ואחד כ"ג שעבר כולם מכ"ן הרוצח בתיתהם ע"כ: **משוח בשמן המשחה** הם הכהנים גדולים שהיו עד יאשיהו: **מרובה בבגדים** שאחר שנגנזה אלוהים של שמן המשחה בימי יאשיהו הי לא היה מתחנך להיות כהן גדול ונמשח אלא בלבישת שמנה בגדים: **שעבר ממשיחותו** שהיה פסול בכהן גדול ונמשח זה תחיו וכשנתרפא כ"ג חזר לעבודתו ועבר זה ממשיחותו: **משוח מלחמה** כהן המשוח לומר במלחמה ברבי המלחמה אל ירך לבבכם וכל הענין עכ"ל רש"י ז"ל: **ואחד שעבר ממשיחותו מחזירין את הרוצח ר' יהודה אומר** וכו' כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: **בדי שלא יתפללו על בניהם** בימותו. גמ' פעמא דלא מצלו הא מצלו מייתי והכתיב לכפר לגוד כדרור לעוף כן קללת הגם לא תבא אמר הוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להם לבקש רחמים על בני דורן ולא בקשו הלכך לא קללת הגם היא ואיכא דאמרי כדי שיתפללו על בניהם אלא ימותו פעמא דמצלי הא לא מצלי מייתי מאי ס"ל למעבד הכא אמרי מוכיח הטא וחיוב מגניד התם אמרי שבם נסיב ומבגאי גזור אמר הוא סבא מפירקיה דרבא שמיע לי שהיה להם לבקש רחמים על בני ד רן

ולא נקטו: **משנגמר דינו מת כ"ג** ה"ז אינו נולה. הרי"ף ז"ל הניח נגמר ומחק המם והכין. ולאחר מפרש טעמא בגמרא ומה מי שנגלה כבר יולא עכשיו מי שלא נגלה אינו דין שלא יגלה דהא לאו גלות מכפרת אלא מיתת כהן הוא דמכפרת: **חוזר במיתתו של שני** מפ' טעמא רב ספרא בגמרא דאמר קרא ויכה בה עד מות הכהן הגדול אשר משח אותו בשמן הקודש וכי הוא משח אותו אלא זה שנמשח בימיו והכהן הלז שנמשח שהיה לו לנקבה רחמים שיגמר דינו לזכות ולא נקט אבל אם לא פשע שכבר נקט רחמים הכתיב כפור לגוד כדרור לעוף וגומר. ספרי עד מות הכהן הגדול ר"מ אומר רולח מקבר ימיו של אדם וכ"ג מאריך ימיו של אדם אינו בדין שיבא מי שמקבר ימיו עומד לפני המאריך רבי אומר רולח ממשח את הארץ ומשלם את הקרבנות וכ"ג גרס לשניהם שתשרה על הארץ ד"א לפי שהיה לו לכ"ג להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל ע"כ: **ן נגמר דינו בלא כ"ג אינו יוצא משם לעולם ההורג ב"ג** וכו' כך הני' הר"ר יוסף ז"ל הוס' ס"פ גם לו. וגגמרא בסנהדרין ר"פ כה"ג: **שם תהא מיתתו** גמרא אמר ר' אבהו דוקא רולח דגלי בי' קרא נקבר שם אבל בתר בני הדם אפילו הלוים שסערים שלהם אם לא רלחו אין קוברין אותם שם בערי מקלט דאמר קרא ולכל חייתם לחיים נתנו ולא לקבורה: **כך תחומה קולט** אבל לשבת לדור בתחומה כי' תחת מחילה ומערה קאמר בברייתא דלא דאמר קרא ויכה בה נפש ולא בתחומה אבל לקליטה אפילו בתחומה: **ר' יוסי הגלילי אומר מצוה ביד גואל הדם** בגמרא בברייתא מפרש טעמא דר' יוסי הגלילי דאמר קרא ורלח גואל הדם דאיכא לפרושי לשון לוי כמו ומכה בלשון מדלא כתיב אם ירלח ור"ש סבר איכא לפרושי לשון רשות כמו ועשה ה' להם מדלא כתיב ירלח ואיכא תנא ואמורא בגמרא דס"ל רולח שיצא חוץ לתחום ומצאו גואל הדם והרגו פטרינן עליו ומפרש טעמא מקרא בברייתא והתנא הוא ר' אליעזר ורב הוא דאמורא דס"ל כוותיה. וביד בפ"ה דהלכות רולח ובמירת נפש סימן י': **וכל אדם אין חייבין עליו גרסינן** וכן הוא שם ביד נ"כ. ור"ם לוריא ז"ל מחק מלות אין וגלע"ד שהוא החלוק שיש בין גואל הדם לשאר כל אדם שגואל הדם יש לו רשות ואפילו בידי שמים אין לאדם איסור אבל שאר כל אדם בידי אדם סוא דאין חייבין אבל בידי שמים חייבין דוק. ונם תוס' י"ש כתב ונהן טעם לקיים גרסת הספרים דגרסינן מלת אין עיין שם: **הרג באותה העיר** וכו' תוס' זבחים פ' פרת חטאת דף קי"ח. וגגמרא בעי מאי קראה דגולה מסכונה לשכונה וכן בן לוי מגלן שאם גלה לשלנו שפלנו קולטו כדקתני בברייתא ומשני דאמר קרא כי בעיר מקלטו יבא וקרא יתירה הוא דמצי למיכתב כי שם יבא אלא למדרש עיר שקלטתו כגר קולטתו. וביד שם פ"ו סימן ה' ח' י'. ושפ"ח: **דן כיוצא בו** וכו' אית דלא גרסי גלות מלות כיוצא בו וכן בתוספתא דמכות פ' שני אין הבנא מתחלת אלא רולח שגלה לעיר וכו'. וגם הרי"ף ז"ל מחקו על פי רוב הספרים. וגם רש"י ז"ל מחקו מן המשנה והגיהו קודם מלת מאחי' כאלו הוא מלשון הגמרא דקאמר עיר שקלטתו כגר כיוצא בו ואין טעם. אבל בפ' בתרא דמכות שבועות ספיר גרסינן כיוצא בו דקאי אמאי דאמר התם לעיל מינה ואפשר לומר דהכא הנא התנא לשון המורגל שם ואית דגרסי הכיוצא בו בסוף מהני' דלעיל וכן לוי גולה מעיר לעיר כיוצא בו פי' כיוצא בו דרולח שיראל שגולה שבכונה לשכונה זה הבן לוי שגלה ג"כ גולה מעיר לעיר ומשמע כי זוהי כוונת רש"ל ז"ל והמשתיקים טעו: **אעפ"כ** אמו רולים לבדך יקבל מהם: **ומעלים היו** שכר לגוים. פי' רולחים הבאים ודרין שם גריכים להשלות מם ותרומת לגוים אלא תיכף גזרת המלך על הגוים לעבד אותם בעירם הוס"ל. ואיתא בירושלמי ס"פ בתרא דמסכת מעשר שני. ורלאיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל מעלות היו שכר וכו' לא היו מעלות ואתב כן מלאתי. וס"א מעלות היו בירושלים שכר וכו'. בפי' רש"ל ודוקא במ"ב עיר אבל בשם ערי מקלט כ"ש מודו שפין מעלה שכר לבעל הבית ע"כ. אמר המלקט דכתיב והיו לכם הערים למקלט לכם לכל גרכיכם ובמ"ב עיר כתיב ועליהם תתנו מ"ב עיר ר' יהודא אבר ועליהם תתנו כי הבן לקליטה ור"מ אבר ועליהם כי הבן ממש מה הבן לכל גרכיכם אף הני נמי לכל גרכיכם: **דברי ר"מ** דכתיב ואל אחוזת אבותיו משמע אל כל חזקת אבותיו ואפי' קרא בעבד עברי כתיב וה"מ לאחכא ובא אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו ולשתוק יבוא קרא יהיה מוכנס לדון שיעמו ב"ש נאמר כאן יבוא ונאמר ברולח יבוא הרולח מה שיבא להתם לכל חזקת אבותיו אף שיבא הכהן נמי לכל חזקת אבותיו וכה"ג פליגי ר"מ ור' יהודה בתורת כהנים ס"פ שני דפרשת בהר סיני גבי עבד עברי דגרע ביולא ביובל. בסוף פי' רש"ל ואין הלכה כר' יהודה אמר המלקט הרמב"ם ז"ל פ' והלכה כר' יהודה בשני המאמרים. וביד שם פ"ח סימן ז' י"ג י"ד פסק נ"כ בהא כר' יהודה ובפ"ח סי' י'. ובפ"ע הלכות עבדים סימן ח' וידוע דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה:

פרק ג ס"א פרק ארבעה עשר וקאי אסנהדרין: **ואלו הן הלוקין** פ' אלו נערות דף נ"ב. ואית דגרסי ואלו בזו אבל בבבלי וירושלמי בלי ויו וכן ברוב המסחאות ר"ר יוסף ז"ל מחק ויו. וכתבו תוס' ז"ל תנא ושייר שמא שמשם אלו שאבל תרומה בעל מום שמשם אוכן מקריב מזיח הבן מכבה נתנא על גבי מערכתה אלא לא תאיב לאוי גרידי אלא באותן שיש בהן חדוש והא דקתאיב כריתות שאין בהם מיתת ב"ד לאמושינן דאע"ג דאיכא כרת לוקין ואין צריך למלות בהן חדוש בהכי כריתות דקתני דקתני ובקונטרס דחק למלות בהן חדוש. אלמנה לכ"ג נקט מכוס דבעי למיתני אלמנה וגרושה חייב עליה וכו' ע"כ: **הבא על אחותו** וכו' כל חייבי כריתות שאין בהן מיתת ב"ד הוזכרו במשנתנו לענין מלקות וכוס אחד מכל חייבי מיתות ב"ד לא הוזכר בה לענין מה שהתרו בו למלקות ומתני' עקיבא אבל ר' ישמעאל סבר חייבי מיתות ב"ד נמי יהבם בכלל מלקות וליף לה מקרא דכתיב אם לא תשמור לעשות את כל הדברים הלה ממלה כל ור' יצחק פליג עליהו דאף חייבי כריתות אינם במלקות ארבעים דתניא ר' יצחק אומר חייבי כריתות בכלל היו ולמה יצאת כרת באחותו לדונו בכרת ולא במלקות. ועיין בירושלמי דרפ"ז דמסכת תרומות. ורר"פ אלו נערות. וביד פ"ח דהלכות איסורי ביאה סי' ו' ח': **אלמנה לכ"ג** ביד שם פי"ח: **ממזרת ונתינה** חוס' פ' סערל דף ע"ט. בפי' הרמב"ם ז"ל אלו לאחזרת כרת אין לוקין עליו וכתב עליו החכם הר"ר סלימאן אחוקא ז"ל נראה שהם טעות סופר דדוקא לאו שמיהן לאחזרת מיתת ב"ד הוא דאין לוקין עליו אבל לאו שמיהו לאחזרת כרת כ"ע מודו שלוקין עליו ובלאו שמיהו לאחזרת מיתת ב"ד נמי סלוגתא דר' שמעאל ור' עקיבא דלר' שמעאל לוקין עליו ולר' עקיבא אין לוקין עליו והלכה כר' עקיבא כסתם מתני' דהכא ומה שמעא מתחלת לשונו שכתב והחלק הבני מחייבי כריתות והחלק הבניני מחייבי מיתה בידי אדם וכבר זכרנו שאלו הבנים הם חייבי' מלקות משמע אלו הבנים לוקה ולא דרשאן שהוא מחייבי מיתת ב"ד ע"כ. וראיתי שמתק הר"ר יהוסף ז"ל ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר וכתב אבן יש ס"א דגרסי ליה כמו בדפוס וע"ל דשעמו הוא דלא היה מפסיק בין אלמנה וגרושה בדין זה ותו דבפ' הערל ביבמות נוסח רבא ונתין בדבר זה אם לא שלא התחתן בם מדבר דוקא בניותן לו אפילו ביהדותן ולי' גרסי' הכא ממזרת ונתינה פשיטא דמיירי אפילו ביהדות אבל אין לבקשות לומר לא שנה ממזרת לישראל וכן לפי מאי דסבר רבא דביהדות נמי אסורין לומר לא שנה נתינה דאסור לומר הבא ושייר סברי כמה וכמה דיש אחרים שייר כגון לאו שלא לא יהיה קדש לו לאו שלא לא תבשל גדי בחלב אמו וכיוצא בזה לאוים רבים המבוארים בתורה כי לא שנה אלא חייבי כריתות לגמר שכל חייבי כריתות לוקין וקלת לאוין לחדש בם איזה חדוש כגון אלמנה וגרושה וע"ל שהשעות בא מהרגל הלשון דגרסי' אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל וכו' בכמה מקומות כגון במסכת יבמות פ"ט ובכתובות פי"א וסוטה פ' רביעי ע"ל ז"ל. ויש לשעות בהגהתו במתני' דבסמוך מלת ומה שדומה שמחקה אך מ"ל שחזר וגרס המחק: **ב והבא אל המקדש טמא** לאו כתיב ביה ולא שמעאל את מחניהם ושוגם ומי כתיב ביה את מקדש ה' ממא ונכרתה. ושמא שאכל את הקדש שוגם כתיב ביה בהדיא והכפם אשר תאכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ומומאתו עליו ונכרתה ואזהרה דידיה לא כתיבא בהדיא ור' יוחנן ליף בג"ש כתיב הכא ומומאתו עליו וכתיב בבא אל המקדש ממא עוד ומומאתו בו מה להלן שוגם ואזהרה אף כאן שוגם ואזהרה מותר כתיב ביה בפ' תצוה ושרפה את המותר באש לא יאכל כי קדש הוא ואזהרה פנול ומי מבשא מדכתיב בקרא לעיל מיניה כי קדש הם כלומר מפני שהוא קדש שנפשל למדנו מכאן כל שבקדש פסול בא בכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו ובפ' כל שעה דף כ"ד בתוס' הקשה הר"ר אליעזר ממיץ ז"ל אמאי לקי על פנול ומותר הא הוו לאו שבכללות ותיכף דנבי מותר ממפורש בהדיא דכתיב ושרפה את המותר באש לא יאכל כי קדש לא חביב לאו שבכללות ופנול ומי נמרינן שון עון מומאר ע"כ. ואזהרת ממא מקרא דכתיב והבשר אשר יגע בכל ממא לא יאכל. ומעשר שני שטמא אינו אכל וכדפירש רש"ל הכא וכדפירש ובמתני' דנסמוך: **כמה יאכל מן הטבל ויהא חייב** תוס' פ' היסן דף כ"ד ובפ' גיד הנשה דף ל"ו והרא"ש שם דף קס"ט ובירושלמי פ"ג דשבועות: **וחכמים אומרים בזית** ביד פ' עשירי דהלכות מאכלות אסורות סי' ב' ובפ' שני דהלכות תרומות סי' ו' ובכ"מ דהלכות מעשר שני וכולה מתני' עד סוף סימן ב' רפי"ח דהלכות סנהדרין ורפ"ט: **באוכל נבלה כל שהוא** גרסה מדברי רש"י ז"ל דלא גרסינן כל שהוא שכתב באוכל נבלה גרסינן. אבל בפ' גיד הנשה אמתני' דהאוכל גיד הנשה כזית משמע דגרים לה. והכיא ה' חוס' ז"ל נ"כ שם בדף ל"ו ושם הקשו על דברי הכמים דס"ל דבעינן בריה דשמה דהרי גיד הנשה ואבר מן החי אחשיבא בריה אע"ג דלית בהו נשמה וליכא למימר דכיון דלאחו מבריית נשמה חשיב שפיר נשמה דהא נבילה אחשיבא בריה אע"ג דאתי מבריית נשמה אלא על כרחן הטעם תלוי כל שאובד שמו כשנתתך הוי בריה אבל נבלה אפילו כשנתחבה אינה אובדת השמה אלאפשיטים קורין נבלה אפילו לתחיכה אחת שחרלו שם בדוחק ע"ש. ועיל הקשו שם ולא"ת ור"ש דתחיב חטה בריה שיאר תרומה עולה במלה ואתה הא אמרי' לקמן בגמרא דבריה לא בטלא עבי גיד וכי תימא דהתם שיינו טעמא דכשמולד נולד האיסור עמו כמו גיד וכבר ואבר מן החי ושופות ממיים אבל תרומה מותר עד שימרח אבריו עולה ובלאי הכרם לא ניבטל עליל ז"ל: **מפני שהיא כברייתה** גיד פ' שני דהלכות מאכלות אסורות סימן כ"א: **אף חטה אחת כברייתה** גמרא ר' ירמיה בשם ר"ש בן לקיש כמחלוקת בחטה כך מחלוקת בקמח דקסבר ר"ש בכל האיסורין כל שה לאכות ולא אמרו כזית אלא לענין קרבן על שגגת כרת והלכה למשה מסיני הוא. והא דקאמר להו במתניתין אף חטה אחת כברייתה לדברייהם קאמר לדידי אפילו קמח נמי אלא לדידכו אודו לי מיהת דחטה אחת כברייתה ורבנן ברייתה נשמה חשיבא בריה אבל חטה לא חשיבא. ולאיתא בפ' שבועות שתים בתרא דף כ"א. בפי' רש"ל צריך להניח ומתו בו ולא בטעילה ממיתה מעשיה ולא מאחרה ע"כ. עוד בסוף פי' רש"ל צריך להניח שם לא נשמה לבדה: **ג עד שלא קרא עליהם** גרסינן וצריך למחוק מלת שם. וגם הרי"ף מחקה ופשוט הוא. בפי' רש"ל וזו דברי ר"ע. אמר המלקט ור"ש נמי הכי ס"ל. עוד בפירושו ז"ל ואמר מר ותרומת ידך אלו הכהנים. אמר המלקט דכתיב בהו הטנא מידך. בפי' הרמב"ם ז"ל כשאכל בטורים אחר שקרא עליהם אינו חייב מלקות לפי שהם נכסי כהן ע"כ. וכתב עליו החכם הר"ר סולימאן אחוקא ז"ל ע"ש מה טעם הוא שאם הוא מדבר בכהן שאכלם פשיטא שאינו לוקה שכיון שקרא עליהם כבר נעשית מותן ומותרין לכל כהן ואם הוא מדבר בזר שאכלן ולאי שחייב מלקות כמו אוכל תרומה ואפ"ל שהם נכסי כהן לוקה ואין משלם שאין לך משלם יותר כי' משלם ואינו לוקה אלא עדיש זוממין והובל בחברו. וז"ל שלעולם הוא מדבר בכהן שאכלם ומ"מ לכ"ע מלוקין בתחלה בשו קריאה והמחה ואם לא היתה כי אם אחת אמר קריאה מעכבת ואמר הנחה מעכבת עכ"ל ז"ל: **אבל המותיר** וכו' ס"ק דשבועות דף ג' ופי' שם רש"י ז"ל המותיר בשיר וכל שקן בטמא. וביד פ' שני דהלכות מעשר שני סימן ה' ובפ"ג דהלכות בכורים סימן ג' ד'. ולאיתי שהגיה הרי"ף ז"ל אבל המותיר והשובר בטמא ומחק מלת בטהור וכתב כן מלאתי בכל הספרים אל"ג בטהור ואם"ה ר"ל בטהור דקאי אטהור שנאכר לפניו ע"כ: **ד הנוטל אם על בנים** בפירקין דף ט"ו וקאמר עלה הנן התם אע"פ שהיא שנוים הכא בפירקין ומ"ר יוחנן התם אין לנו אלא זאת ועוד אחרת כו' רש"י ז"ל אומר דלרבנן מסלח ומינו לוקה הא לא אלא לוקה ור' יוחנן בשלו ולא בשלו אית ליה בכל לא תעשה שיתקן לעשה פי' בטל עשה שבה חייב לא בטל עשה שבה פטור ומשמע ליה מסלח דקתני מסלח לכפירה ומינו לוקה ואימתי הוא לוקה כשהרגנה ויבטל את השמה בידים והיינו דקאמר אמו אין לו וכו' כלומר אע"ג דקתני מתני' זה הכלל דמשמע כל מצות לא תעשה שיש בם קום עשה שוות לזו אין לנו בכולן שוה לזו שיהא פטור ממלקות הלוי בקום העשה אלא בין קיים ובין לא קיים פטור אלא זו ועוד

אחרת דמשכחת לה דלקי ע"י גמול דשמה כגון השבת הטבעות וכדמפרש רע"ז ועיין תו בגמרא דפריך ממי מגזל ומפאה ומשני לה דמשמע דמסיק דוקא אחרת הוי ממי פאה דכתיב לא תכלה פאת שדך וכתיב לעני וגר תעזב אותם ואיכא ביטול העשה כגון שאסף את החטים דהו לית ליה לקיומיה ליה לעשה שהיו קבלו בשני לדתניא דבעודן חטה הוא דחייב ליתן אבל אם שהם לא ע"ש: לוקה ואינו משלם וכו' לשון רע"ל על ולין זה לאו הניתק לעשה. אמר המלקט כן פי' רש"י ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כפי' דר' יהודה סבר אלא שמתק לעשה לוקין עליו. וביד בפי"ח דהלכות סנהדרין סימן ב'. ורש"י ז"ל הוא שנוקם בטלו ולא בטלו וכדכתיבנא דכל זמן שלא בטל העשה בידים אע"פ שהתרו בו ב"ד לקיימו ולא קיימו עדיין יש לו תקנה לתקן הלאו אבל לרב אלפס ז"ל דברים בדברי ר' יוחנן קיימו ולא קיימו מיד כשהתרו בו ב"ד לתקן הלאו ולא תקן שוב אין לו תקנה לתקן אותו ולוקה: זה הכלל כל מצוה בלא תעשה כך הניה הר"ר יהוסף ז"ל: ה בפי' רע"ז למדו בנ"ם מקרחה קרחה מה בישראל על מת אף בכהנים על מת ע"כ. אמר המלקט ומה בכהנים חייב על כל קרחה וקרחה דהא כתיב לא יקרחה קרחה אף ישראל ומי ומה בכהנים חייב על הראש כגון הזיעים דהא בהדיא כתיב בראשם אף ישראל ומי. וכתב הרא"ש ז"ל והא דלא תנא בהדיא במתני' משום דלא מתני ליה קרח קרחה אחת על חמשה מטות דבעריסה מרבי ליה מלגפם ובקרחת ליכא ריבויא ע"כ: והמקיף פאת ראשו משום דבני לגמירא מי מינה פאתי הראש נקט ליה: פאת ראשו סוף ראשו ואיזהו סוף ראשו זה המשווה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וכן בפי' רע"ז צריך להגיה בתחלת הלשון פאת ראשו משווה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו וכו' ע"כ ופי' רבינו יהודה ב"ר נתן ז"ל בגמרא נמקום רש"י ז"ל כי רש"י ז"ל כבר נתבקש בישיבה של מעלה לעיל מסוגיא זו קלת. ופי' הוא רי"ב נהן ז"ל בזכר דאחורי אזנו אין שיער כלום [עי' בחוי"ם]. בפי' רע"ז דדוקא בזקן כתיב הבחתה וכו' אבל בספר לקח טוב בפ' קדושים כתב ולא תשחית את פאת זקניך ז"ל נדרוש אלי את מלי רבי לרבות פאות הראש שגם הם אינם אסורים אלא בגלות שיש בו השחתה בתער ולא במספרים ע"כ: פאת זקנו סוף זקנו ואיזהו סוף זקנו שבלת זקנו וכולהו חמש פאות דחשיב במתני' בכלל שבלת הם. ועיין בספר קרבן אהרן פ' שני לפרשת קדושים: שורט עושה תבורה בעצמו משום לער מתו: השורט שריטה אחת על המת חייב הכא לאו דוקא נקט שריפה אלא משום דבעי לפליגי לקמיה בין שריפה אחת לשתי שריטות נקט ליה ומי הכא וכמדומה דלא נרסי ליה רבינו יהודה בר נתן ז"ל. וכתב נמוקי יוסף ז"ל והשורט שריטה אחת שטורט בצפרני ידיו בפניו או בשאר בשרו או בכלי וכי' הרמ"ה ז"ל חייב תרתי משום ושרט לנפש ומשום לא תתגודדו ונדילה ושריטה אחת היא דתרוייהו שייכי בין ביד בין בכלי ע"כ. ועיין בספר הלבוש ד' י"ד סי' ק"פ סעי' מ'. ורלאיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל כל מלות שריטה במתני' שריטה אבל מלות שריטות לא אלא בהן ודו: שרט שריטה אחת וכו' ביד בהלכות עבו"ם פי"ב סי' י"ב: חייב על כל אחת ואחת דכתיב ושרט לנפש דמלי למיכתב לנפש לא תשרטו במקום לנפש לא תתנו לבון אחר ושרט ויו רבוייא הוא ריב"ן ז"ל. ומתני' ר' יוסי היא דמחייב נמי על כל נפש ונפש ולקמ על פי אלא היתה שם אחת התראה אחת ובגמרא מפרש דמשכחת קרחה לחייב על כל אחת ואחת כגון דסך חמש אצבעותיו שם המיער ואותיבינהו בבת אחת בחמש מקומות דהוו להו חמש קרחות ובחדא התראה וכיון דבבת אחת קעביד מלי חיות דחיילא התראה אהאי אצבע שפי מהאי אצבע והתראת ספק לא מהבת דהתראה אסולהו אצבעות שדיא ומנחת ולאלתר מהבדר לו אם חושש להתראתו אם לאו: חייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתים מכאן וכו' כך הגרסא בדוב הספרים וקשה לע"ד אמאי לא תני ועל הזקן חמשה שתים מכאן שתים מכאן וכו' כי היכי דהני בראשא חייב על הראש שתים והדר מפרש אחת מכאן ואחת מכאן אי ליתני לראשא כי סיפא בני מלת שתים לראשא ולע"ד דמשום דשתים של ראש הוו דבר הנראה לעינים היכן הם מכוס הכי פירש בסם שתים שהן מכאן ואחת מכאן אבל בני זקן שם כמה פירושים בין המפרשים ז"ל היכן הם וכמו שכתוב בסמוך בס"ל לזה תנא בעצמו גזר אומר שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה ולא אמר חמשה שהייתי מפרש חמשה פאות בתנאים לבד בכל מקום שהן יצאתי ידי חובתי וכל הבאר יהיה מוהר לכן לא תנא חמשה לומר לך שאפשר היהיו יותר והתנא עצמו נוזר להחמיר בכל הפירושים אלא יבא בזקן כלל בשם מקום כך נלע"ד שאע"פ שהתנא ודאי לא היה מפשפק מ"מ ידע שיתפקפו בדבריו אע"פ שכך הם מקובלים מהר סיני ממשה רבינו עליו השלום ונזר להחמיר במלה אחת קצרה דוקא. אמנם אח"כ מצאתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ס"א המשה וכיון לשון הרא"ש ז"ל על הפירושים שרמתי ועל הזקן שתים מכאן וכו' פי' רבינו חננאל ז"ל מקום חבור הלחי לגדעים הוי פאה אחת וכן מלד אחר ובני גבולי הספה אחת מימין הספה ואחת משמאלו ובשלת הזקן מתחת הרי חמש ורש"י ז"ל פירש מקום חבור הסנסר לעצם ואחת מימין הסנסר ואחת בשמאלו ובשלת הזקן בחמצע הרי שלש הגדעים מכאן ומכאן הרי חמש ז"מ בעצם הלחי המחובר לגדעים הוא רחב. [הגה"ה הוא ג"כ פי' רש"י ז"ל ברפ"ק דשבועות ובחומש בפרשת קדושים וכן נראה שפירש הרמב"ם ז"ל בפירושו ובחבורו סי"ב דהלכות עכו"ם. ורע"ז הביא שני פירושים ושם נראה שיש טעות וכך נ"ל וחבור הגדעים מכאן ומכאן הרי חמש פי' אחר לחי הגליון המתיבר לגדעים ומה שכתוב בהוספת יום טוב שהלשון הראשון הוא מדברי הרי"ן ז"ל שכתב כן בשם רש"י ז"ל אינו אינו יודע היכן אבן ז"ל הכא בפירקין שתים מכאן בכל לחי ים שתי עצמות וכל עצם לחי אחד מלמטה בשבלת הזקן נמשה והוא עצם חמישי והוא פאה ע"כ ולא הזכיר לא שם רש"י ז"ל ולא שם זולתו אבן שם בפרש שעל רב אלפס ז"ל כתוב ורבנו זקני פי' מקום חבור הסנסר לעצם אחד מימין הסנסר שקורין מוגטון ואחד משמאלו ושבלת הזקן בחמצע הרי שלש וחבור הגדעים הרי חמש וגבולי הספה לא תביא ע"כ הגהה] ויש לו שתי פאות הרי ד' פאות במקום חבורן ואחת בשבלת הזקן וכפ' עשירי דנגעים תני אזהרה הזקן מפרק של לחי עד פיקה של גרגרת וירא שמים ולא ידי כלם. ולא יעביר תער על כל זקנו ולא כאותם המגיחים חוט בכל שהוא על הפאות כי לפעמים אינו מכוון כנגד הפאות עכ"ל

ז"ל. וז"ל רבינו יהודה ב"ר נתן פרק ראשון של זקן היינו תחת הלחי מקום שלחי שתחתון יוצא משם ושם נקרא פאה בתורה של לחי שבולע לתוך ושתי השבולות שבסנסר מקום חבור שני הלחיים יש עליה קטן שמחבר הלחיים יחד ונקרא פאה בכל אחד משם לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין שתי השיבולות שבסנסר ופרק הוא בפני עצמו עכ"ל ז"ל. וכתבו תוס' ברפ"ק דשבועות דחייב שתים דקתני וכו' מיירי בהתראה אחת ובגלוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דבור דלא מצי למימר אתחיליה דאי בכמה התראות לא הוה פליג ר' אליעזר דאמר להתחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה דתרוייהו הוה בגמרא להתחייב על מחלוקת ור' אליעזר ע"כ. עוד כתבו שם דלע"ע דעל הזקן אינו חייב אלא בתער בסרפת הראש חייב אף במספריים כעין תער. עוד כתבו שם דמשחית וכשחת שניהם חייבים כמו מקיף ומקף דשניהם חייבים דדילפינן מלא תקיפו לשון רבים וה"ל תנא בהדיא בתוספתא וכו' ע"ש. וביד פי"ב דהלכות עכו"ם סימן ז'. ואיתה בפ"ג מעיים דף מ' וח"ק קאמר לה ור' אליעזר פליג עליה דסבר מלקט ורחיקי נמי נלוח עבדי פי' דבעינן נבי פאת זקן נלוח שיש בו השחתה דכתיב ובני כהנים ופאת זקנם לא יגלחו ובני ישראל כתיב ולא תשחית את פאת זקנך ולפ' האי מהאי בנ"ם דשאר פאה דבעינן נלוח שיש בו השחתה דהיינו תער דוקא לח"ק ור' אליעזר ס"ל דהשחתתן דהני נמי מיקרי נלוח דדרך לגלח בהם. מלקט לקט בו הסערות הדקות ורחיקי הוא דומתו ועל שם שהוא רך בגלותו וקל נקרא כך דלמתרגמינן וירך ורקא נמקי יוסף ז"ל לו הוא הר"ן ז"ל כפי מה שכתוב ביוחס. אבל רש"י ז"ל פירש בפ"ק דקדושין דף ל"ט מלקט פליגא של מצחתי תרבות שמחליקין בה את חיק הסייף רחיטני פליגא של עוטי תריסין ע"כ. ורלאיתי שהגי' הר"ר יהוסף ז"ל בשם ס"ת ר' אליעזר אומר אם לקטו במלקט אפילו בריטני חייב עוד הניח בשניהם ר' אליעזר בלהי יוד. וכתוב בספר לקח טוב פאת ראשך אם כפי רש"י ז"ל זה המשוה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו ומלא היקף ראשו עגול סביב פי' שכל עיקרי הספר של הראש הן בסוף הראש בעיגול חוץ מן הגדעים שהן יורדין מכאן ומכאן ומעכבין את העיגול ולפיכך קרא הכתוב השחתת הגדעים הקפת הראש שבסאר כל ראשו מוקף סביב. ולא תשחית וכו'. ונלוח שיש בו השחתה דהיינו בתער אבל לא במספרים ופאות הזקן הם חמשה שתים מכאן ושתים מכאן ואחד למטה כמו שפרש"י ז"ל ושאר המפרשים שנחלקו בפירושן וחייב על כל פאה ופאה על הראש שתים ועל הזקן חמשה אפי' בבת אחת והתראה אחת וז"ל דנפקא לן הכי מדכתיב פאת ראשכם פאת זקנך ולא כתיב תרתי משום פאות ראשכם שלא שלא בלשון יחיד וחייב על כל אחת ואחת ע"כ: ן כתב ולא מקעקע. בנקודת חירק בקוף ושו"ל בע"ן ויר"י בקו"ף ופת"ח בע"ן: בדיו בבחול וכו'. תוס' פ' המצא תניין דף כ'. ועיין בספר קרבן אהרן פ' שני דפרשה קדושים. וביד בהלכות עכו"ם פי"ב סימן י"א: שיכתוב שם בשם בפירוש רע"ל צריך להגיה בגמ' מפרש דשם וכו'. ופירש בגמקי יוסף עד שיכתוב שם הבשם כלומר על אותה שריטה יכתוב את שם ממקי יוסף משמע דנרסי אלא שם בנקודת קמץ וכן כתוב בתוי"ט. ומ"מ קשה ל"ל לא שם ולא שם ולא דנרסי עד שיכתוב את השם וכן מלאתי שהגיה הר"ר יהוסף הסכנזי ז"ל: ן אינו חייב אלא אחת. וז"ל ממקי יוסף ז"ל אינו חייב אלא אחת על אותו יום שהתה סמוך להתראה בתוך כדי דבור אבל על התחרים לא לקי דיכול לומר שכתתי שתים אסיר אבל אם התרו בו על כל יום ויום חייב על כל אחת ואחת ממקי יוסף ז"ל. ואיתה למתני' בפ' עשרה יוחסין דף ע"ז ובפירקין דף כ' ובפ' אותו ואת בנו דף פ"ב: ח היה מיטמא וכו' מזיר מי כהן ועיין במ"ם במסכת מזיר פ"ג מימים: היה לבוש. אית דנרסי לובש והכל אחד כמ"ש בפ' תפלת השחר נבי היה רכוב על החמור. וביד פ' עשירי דהלכות כלאים סימן ל' ובפ"ג דהלכות אבל סימן ד'. בפי' רע"ל ברהה שלריך להגיה דבגמרא קאמר תו דאפילו אינו פושט וכו' דבני החדושים איתהו בגמרא והביאה הרמב"ם ז"ל גם בפי' המשנה. ואיתה לאלי בבא דהיה לבוש בכלאים בתוס' פ' ילישות דף י"ז: ט יש חורש תלם. וכו' פ' אלו עוברין דף מ"ז. ובירושלמי פ' עגלה ערופה: וחייב עליו משום ח' לאוין. ובבא לא קא עסיק שיבא חורש בבמה שורים בבמה חמורים והרי נלקטין איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר ואלאו דכלאים קאי לגקט עליו כל איסורין שהוא יכול: בשור ובחמור. פי' בקונטרים שור וחמור דקתני במתני' אלא דוקא דשור ושם נמי קאמר והא דקא חמור משום ליבא דקרא דבני כלאים כתיב שור וחמור וה"ם לכל שני מינים ולכן על החמור משום דסיוד במעילה באחרה ור"י בעל התוס' דחה פי' רש"י ז"ל מבמה קושיות כמו שתמצאם כאן ונם שם פ' אלו שוברין חדא מינייהו מה שכתוב בתוס' יו"ט. וכלאי הכרם חביב לתרי לאוי וכן משמע בהדיא מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם. ופי' ר"י דעל החמור אינו לוקה ויכול לרכוב שהוא חולין וכן מוקדשין דקאמר לאו חזקא לריכה מוקדשין בחמור אלא בשור ולכא אלא שני לאוין בחדרם בשור ובחמור אבל בכלאי הכרם איכא מלקות דמירי שהיה זרוע בכרם חטה ושעורה וחרגן וחיפה אותם בחריסה דקעביד תרתי חדא דקא זרע כלאי זרעים ועוד דזרע כלאי הכרם ע"כ והוא קרוב לפי' הרמב"ם ז"ל. והקשו תוס' ז"ל שם פ' אלו עוברין לפי' ר"י ז"ל דקשה אמאי נקט שור וחמור בשור לאוריה ה"מ לאתכוחי כלאים בשור פסולי המוקדשין כדאמר ר' יצחק בפ' בתרא דמכות המהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה משום דעשאו הכתוב שני נוסים לתתקם לגבי ואיל או מעטם דחולין ומוקדשין מעורבין בו חולין שמותר לאכלו חוץ לפתח עזרה ומוקדשין שאסור בעבודה ולפ"ה ניחא דליכא בפסולי המוקדשין לא המעילה ולפי' ר"י ז"ל דמשום דעיקר כלאים בשור וחמור כתוב נקט שור וחמור ע"כ. ויש להתפקח אם רש"י ז"ל היה נורס שם מלת שביעית קודם ובכלאים בכרם: בכלאים בכרם. ירושלמי דכלאים פ"ח א"ר יצחק המחפה בכלאים נוקה א"ל ר"יוחנן ולאו מתני' היא בכלאים בכרם ואיך אפשר כלאים ע"י חריסה והא לא תזרע כתיב לאו במחפה דדמי לחריסה והוה ר' יצחק מקום לר' יוחנן הנים זהב מכים וגו' נימה העשירים הבוטחים בעשרם ומתעסקים בסחורה בני אל יגוז מעיניך תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח דמשום דר' יצחק לימד לו הדין של מחפה הבין ר' יוחנן טעמא של משנה ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל שם פרה אלו עוברי ואחרים ותורם חולה דזורע כגון

ז"ל. וז"ל רבינו יהודה ב"ר נתן פרק ראשון של זקן היינו תחת הלחי מקום שלחי שתחתון יוצא משם ושם נקרא פאה בתורה של לחי שבולע לתוך ושתי השבולות שבסנסר מקום חבור שני הלחיים יש עליה קטן שמחבר הלחיים יחד ונקרא פאה בכל אחד משם לסוף הלחי הרי שתים מכאן ושתים מכאן ואחת מלמטה הוא השיער שבין שתי השיבולות שבסנסר ופרק הוא בפני עצמו עכ"ל ז"ל. וכתבו תוס' ברפ"ק דשבועות דחייב שתים דקתני וכו' מיירי בהתראה אחת ובגלוח בבת אחת או בזה אחר זה תוך כדי דבור דלא מצי למימר אתחיליה דאי בכמה התראות לא הוה פליג ר' אליעזר דאמר להתחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה דתרוייהו הוה בגמרא להתחייב על מחלוקת ור' אליעזר ס"ל דהשחתתן דהני נמי מיקרי גלוח דדרך לגלח בהם. מלקט לקט בו הסערות הדקות ורחיקי הוא דומתו ועל שם שהוא רך בגלותו וקל נקרא כך דלמתרגמינן וירך ורקא נמקי יוסף ז"ל לו הוא הר"ן ז"ל כפי מה שכתוב ביוחס. אבל רש"י ז"ל פירש בפ"ק דקדושין דף ל"ט מלקט פליגא של מצחתי תרבות שמחליקין בה את חיק הסייף רחיטני פליגא של עוטי תריסין ע"כ. ורלאיתי שהגי' הר"ר יהוסף ז"ל בשם ס"ת ר' אליעזר אומר אם לקטו במלקט אפילו בריטני חייב עוד הניח בשניהם ר' אליעזר בלהי יוד. וכתוב בספר לקח טוב פאת ראשך אם כפי רש"י ז"ל זה המשוה לדעיו לאחורי אזנו ולפדחתו ונמלא היקף ראשו עגול סביב פי' שכל עיקרי הספר של הראש הן בסוף הראש בעיגול חוץ מן הגדעים שהן יורדין מכאן ומכאן ומעכבין את העיגול ולפיכך קרא הכתוב השחתת הגדעים הקפת הראש שבסאר כל ראשו מוקף סביב. ולא תשחית וכו'. ונלוח שיש בו השחתה דהיינו בתער אבל לא במספרים ופאות הזקן הם חמשה שתים מכאן ושתים מכאן ואחד למטה כמו שפרש"י ז"ל ושאר המפרשים שנחלקו בפירושן וחייב על כל פאה ופאה על הראש שתים ועל הזקן חמשה אפי' בבת אחת והתראה אחת וז"ל דנפקא לן הכי מדכתיב פאת ראשכם פאת זקנך ולא כתיב תרתי משום פאות ראשכם אלא שלא בלשון יחיד וחייב על כל אחת ואחת ע"כ: ן כתב ולא מקעקע. בנקודת חירק בקוף ושו"ל בע"ן ויר"י בקו"ף ופת"ח בע"ן: בדיו בבחול וכו'. תוס' פ' המצא תניין דף כ'. ועיין בספר קרבן אהרן פ' שני דפרשה קדושים. וביד בהלכות עכו"ם פי"ב סימן י"א: שיכתוב שם בשם בפירוש רע"ל צריך להגיה בגמ' מפרש דשם וכו'. ופירש בגמקי יוסף עד שיכתוב שם הבשם כלומר על אותה שריטה יכתוב את בשם ממקי יוסף משמע דנרסי אלא שם בנקודת קמץ וכן כתוב בתוי"ט. ומ"מ קשה ל"ל לא שם ולא שם ולא דנרסי עד שיכתוב את השם וכן מלאתי שהגיה הר"ר יהוסף הסכנזי ז"ל: ן אינו חייב אלא אחת. וז"ל ממקי יוסף ז"ל אינו חייב אלא אחת על אותו יום שהתה סמוך להתראה בתוך כדי דבור אבל על התחרים לא לקי דיכול לומר שכתתי שתים אסיר אבל אם התרו בו על כל יום ויום חייב על כל אחת ואחת ממקי יוסף ז"ל. ואיתה למתני' בפ' עשרה יוחסין דף ע"ז ובפירקין דף כ' ובפ' אותו ואת בנו דף פ"ב: ח היה מיטמא וכו' מזיר מי כהן ועיין במ"ם במסכת מזיר פ"ג מימים: היה לבוש. אית דנרסי לובש והכל אחד כמ"ש בפ' תפלת השחר נבי היה רכוב על החמור. וביד פ' עשירי דהלכות כלאים סימן ל' ובפ"ג דהלכות אבל סימן ד'. בפי' רע"ל ברהה שלריך להגיה דבגמרא קאמר תו דאפילו אינו פושט וכו' דבני החדושים איתהו בגמרא והביאה הרמב"ם ז"ל גם בפי' המשנה. ואיתה לאלי בבא דהיה לבוש בכלאים בתוס' פ' ילישות דף י"ז: ט יש חורש תלם. וכו' פ' אלו עוברין דף מ"ז. ובירושלמי פ' עגלה ערופה: וחייב עליו משום ח' לאוין. ובבא לא קא עסיק שיבא חורש בבמה שורים בבמה חמורים והרי נלקטין איסורין הרבה עליו דלכל הפחות קאמר ואלאו דכלאים קאי לגקט עליו כל איסורין שהוא יכול: בשור ובחמור. פי' בקונטרים שור וחמור דקתני במתני' אלא דוקא דשור ושם נמי קאמר והא דקא חמור משום ליבא דקרא דבני כלאים כתיב שור וחמור וה"ם לכל שני מינים ולכן על החמור משום דסיוד במעילה באחרה ור"י בעל התוס' דחה פי' רש"י ז"ל מבמה קושיות כמו שתמצאם כאן ונם שם פ' אלו עוברין חדא מינייהו מה שכתוב בתוס' יו"ט. וכלאי הכרם חביב לתרי לאוי וכן משמע בהדיא מדלא קתני כלאי הכרם אלא כלאים בכרם. ופי' ר"י דעל החמור אינו לוקה ויכול לרכוב שהוא חולין וכן מוקדשין דקאמר לאו חזקא לריכה מוקדשין בחמור אלא בשור ולכא אלא שני לאוין בחדרם בשור ובחמור אבל בכלאי הכרם איכא מלקות דמירי שהיה זרוע בכרם חטה ושעורה וחרגן וחיפה אותם בחריסה דקעביד תרתי חדא דקא זרע כלאי זרעים ועוד דזרע כלאי הכרם ע"כ והוא קרוב לפי' הרמב"ם ז"ל. והקשו תוס' ז"ל שם פ' אלו עוברין לפי' ר"י ז"ל דקשה אמאי נקט שור וחמור בשור לאוריה ה"מ לאתכוחי כלאים בשור פסולי המוקדשין כדאמר ר' יצחק בפ' בתרא דמכות המהיג בשור פסולי המוקדשין לוקה משום דעשאו הכתוב שני נוסים לתתקם לגבי ואיל או מעטם דחולין ומוקדשין מעורבין בו חולין שמותר לאכלו חוץ לפתח עזרה ומוקדשין שאסור בעבודה ולפ"ה ניחא דליכא בפסולי המוקדשין לא המעילה ולפי' ר"י ז"ל דמשום דעיקר כלאים בשור וחמור כתוב נקט שור וחמור ע"כ. ויש להתפקח אם רש"י ז"ל היה נורס שם מלת שביעית קודם ובכלאים בכרם: בכלאים בכרם. ירושלמי דכלאים פ"ח א"ר יצחק המחפה בכלאים נוקה א"ל ר"יוחנן ולאו מתני' היא בכלאים בכרם ואיך אפשר כלאים ע"י חריסה והא לא תזרע כתיב לאו במחפה דדמי לחריסה והוה ר' יצחק מקום לר' יוחנן הנים זהב מכים וגו' נימה העשירים הבוטחים בעשרם ומתעסקים בסחורה בני אל יגוז מעיניך תן לחכם ויחכם עוד ישמע חכם ויוסף לקח דמשום דר' יצחק לימד לו הדין של מחפה הבין ר' יוחנן טעמא של משנה ע"כ. וז"ל רש"י ז"ל שם פרה אלו עוברי ואחרים ותורם חולה דזורע כגון

חורש לכסות את הזריעה ע"כ. והוס' ז"ל כתבו שם דלמאן דס"ל בפ"ק דמועד קטן לחורש בשביעית אינו לוקה מוקי הך דהכא בחורש ומחפה דמחפה חייב משום זורע ע"כ. ויש נוטרים במתני' ובלאי הכרם ושביעית וכו' ופעמת הוא בידן דהא תוס' שם פ' אלו עוברין סייעו לפירוש ר"י שפירש דחשיב תנא תרי לאו חד משום כלאי זרעים וחד משום כלאי הכרם מדלא קתני בכלאי הכרם אלא בכלאים בכרם ע"ש. אלא שיש גורסים וכלאים בכרם בזיז ויש בבית ויש בזיז ובבית ובכלאים בכרם: ויום טוב וכו' בגמרא פריך ולילקי ממי משום זורע ביום טוב דהא מחפה זורע הוא אלא שמעינן מינה דסבר תנא דידן אין חלוק מלאכות ביום טוב אם עשה שהיה שלם מלאכות בהעלם אחד או עשה מלאכה שיש בה שתים אינו חייב אלא אחת ותנא דידן לא משני דהא יש קתני ובגמ' פריך עובדא דיחסוב ויחסוב ובריך ממי דאמר אביי שבועה שלא אחרום בין בחול בין ביום טוב דמגו דהיינא שבועה בחול היינא נמי ביום טוב דהיינו איסור כולל ומסיק אלא הא תנא איסור כולל נית ליה ומדלא פריך ויחסוב קושם שלא אחרום ביום טוב כעין שבינו בפ' אין בין המודר קונם שדי שתיי מורם בה לעולם הכריח הר"ן ז"ל בפ' שבועות בתרא דף ט"י ע"ב דשמעינן מינה דאין נדרים חלים על קיום מצות לא תעשה אע"פ שחלים על דבר מצוה ודלא מרדכי ז"ל ע"ש. ואחרים אומרים שכיון שהנדרים חלים על דבר מצוה אף בקיום איסור לא תעשה חלים והכי מוכח בירושלמי וכו' עד והיא דמכות הכריעו אלא טובא ושייר בדפרקין הא' תנא איסור כולל נית ליה יבדיל הורה ויאחיר הוא אבל לעולם נדרים חלים בקיום האיסור וכן דעת הרמב"ן ז"ל ע"כ בקיצור מופלג ראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל וכהן ונזיר ואף בבית הטומאה: אף לא הנזיר הוא השם. אף לא נזיר וכהן קאמר ולא דק רבינו יהודה ב"ר נתן ז"ל. ודלא כמאן דמגיה דברשת המשנה אף לא בהן ונזיר וכן נ"כ בירושלמי ליתיה. ורע"ל אפשר לפירוש נקט בהן ונזיר: י במה מלקין אותו וכו'. עד סוף סי' י"ד ביל פי"ו דהלכות סנהדרין סימן ח' עד סוף הפרק ובפי"ח. ושם כתוב לפיכך אמרו חכמים אפשי הברית ביותר מכין אותו ל"ט אמם יוסיף לו אחת ומאה שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו ע"כ פי' שאפילו אם באולי יטעה החזן ויכהו מכה אחת יתירה עדיין לא לקה רק מ' הכתובים בתורה א"כ ס"ל לרב ז"ל דכיון שלא נתפרשו בתורה ל"ע אלא מדרשא מדכתיב במספר ארבעים ולא כתיב ארבעים במספר מקרי הל"ע תקנת סופרים ולא מן התורה קיצור מן הכסף משנה: יא אין אומדין אותו. וכו' פ"ק דסנהדרין דף י' בריתא ובפ"ד מחיסרי' כפרה דף י"א. ורמיתי בהגיה הרי"א ז"ל אין אומדין וכן מלות אמדוהו וכן מלת נאמד וכפי' עין מהחלפת באלף גם האלף מהחלפת בעין: ואמרו אינו יכול לקבל מ' פטור. דכיון דנתבזה בב"ד ולקה קלת סגי ליה בהכי אבל לא לקה אלא אמדוהו למ' וחזרו ואמרו אין יכול לקבל כלום לא מיספר דאין דשאין לנרגש האומד אלא לוקה לאחר זמן וא"ל אם אמדוהו לשמנה עשר ומשלקו חזרו ואמרו יכול עדיין לקבל מ' פטור מפני דלקה אבל לא לקה דשאין לחוסיף על אומד דאמרן ריב"ן ז"ל והוא קיצור הגמרא דבגמרא דייק לקה אין לא לקה לא ורמיכסי אמדוהו לקבל מ' וחזרו ואמרו אין יכול לקבל מ' פטור אמדוהו לקבל י"ח וחזרו ואמרו יכול לקבל מ' פטור ומפני אמר רב שמת לא קבלו הא דאמדוהו ליומים הא דאמדוהו אחרת או למחר ופי' הוא ריב"ן ז"ל מתניתין באמדוהו ליומים לקבל מ' או י"ח והלכך כי חזרו ואמרו בו ביום אין יכול לקבל או יכול אינלאי מילתא לאמרא דאומד שלהם לא היה כלום כיון דבו ביום שתרו כל מה שאמדו שהרי זה לא נתנה ולא הכחיש בשהות מעט כזה וי"ל דהם עמו באומד הלכך כי אמדו תחלה למ' וחזרו ואמרו בו ביום אינו יכול לקבל אם לקה מקצתם פוטרין אותו שהרי נתבזה ואם לא לקה הרי הוא כמו אלא אמדוהו כלל ובכשיו הוא דמעייני בדיני' ואמרו אינו יכול וממתינין לו עד שיבריא ויהיו אומדין אותו לאומד הראוי לו וכן אמדו תחלה לי"ח וכו ביום חזרו ואמרו יכול לקבל מ' אינלאי מילתא דשמו אלא דשאין לקה בלא אומד דשאין ואינו כלום והלכך אם לקה כבר כל הי"ח פוטרין אותו דכיון דיצא מב"ד כבר בזיון גדול לב"ד הוא להחזירו אבל לא לקה דשאין לחוסיף על אומד דשאין דאינו כלום ע"כ. אבל אמדוהו ליום אחר היינו דקתני בברייתא אתרי באבי דמתני' דפטור אפילו לא לקה כלל דודאי דביום אחר אפשר להשתנות ולהכחיש וודאי שיפה עיינו בדינו ע"כ בקיצור: אמדוהו אומד אחד וכו'. כר"פ החובל בריתא קרובה לגמרן מצאתו: ואם לאו אלא אמדוהו אומד אחד אלא נלאו אחד אמדוהו תחלה לוקה ומתרפא. ובגמרא רמי אמתניתין והתניא אין אומדין אומד אחד לשני לאיין ומוקי למתני' כשאמדוהו למ"ב דשלשה היתירים חשבינן להו אומד נלאו אחד כיון דראויות להשתלם אבל אם לא אמדוהו רק למ"א לא מלקינן ליה רק ל"ט משום לאו אחד ומתרפא וחוזר ולוקה ובהא מיתוקמא בריתא: יב חזן הכנסת אפשר לומר בהוא לשון רמיא וחזיון ברואה ומסניא על ארבי בית הכנסת וכלאמרינן בעלמא שקר אבינו חזנא דמתא הוא וכן נ"כ שליח לבור הנקרא בקלת מקומות חזן מהאי טעמא הוא וכדתנן בפ"ק דשבת בחמת אמרו החזן ראוה מוכיח התימוקת קורין וכמו שכתבתי שם סימן ג'. וכן מלאתי שפירש נ"כ ל"ש לוריא ז"ל. ועיין עוד שם במה שפירש בבפולה אחת נשים ושתים לאחרב: נפרמו עיין במשנה ה' פ"ק דסוטה: מגלה את לבו שאינו מכהו על כשתו שלאמר והכהו ולא לכשתו הרמב"ם ז"ל פ' ע"ז מהלכות סנהדרין ומגאתיה בספרי פ' תלת מתות יום טוב. ואני נ"כ מלאתי בילקוט שם פרשה כי הלא ארבעים יכנו ולא על הקרקע יכנו ולא על כשתו ע"כ: כפולה אחת לשנים ובגמרא כפולה אחת לשתים אמר רב חסדא א"ר יוחנן מנין לרלועה שהיא מוכפלת בגלאמר והפילו ע"כ דדפוס בגמרא ולא דברים והפילו והכפילו. וכן כתב בחוי"ש נ"כ שמלא בשם ירושלמי אל תקרי והכפילו אלא והכפילו ע"כ אבן בירושלמי שלפני אין תלמוד. ורש"ל ז"ל הגיה בגמרא אשתר לשון עוד ושכך ל"ל והא מינעי ליה לנופיה אם כן ליכתוב קרא ישהו מלא והפילו ש"מ הרתי ע"כ. וכן אמאלו כתו' בילקוט בדפוס נ"כ: ושתי רצועות עולות ויורדות בה. כשהא מגביה ידו ומוריד עולות ויורדות בה. ומלאתי כתוב זהו סיד שאמו נוקין ברצועות שור וחמור שור לכפר על מנ"ח שתחטא בעשייתם כי השור אפילו בתקופת שבת הוא חט. וחמור לכפר על עגלות קיום מ"ע וכן החמור אפילו בתקופת תמוז קרינא ליה ע"כ. והוא מן החכם הרר"י

גלנטי ז"ל: יב ידה טפח מקל שתלוים בה ארכו טפח. ורלועה עצמה רחבה טפח ומונעת על פי כרסו שמשער כך שכשהוא מכה כלה רלועה של רלועה בפי כריסו בתחלת כריסו שהמכה עוגל כלל המוכה ומכה אותו ברוחב נגו הלכך ארך הרלועה ברוחב כל נגו על מקום שמתחיל שם הכרס ואע"ג דאמרן לעיל האבן רחוק לאחריו אעפ"כ היה הוא משלחף עצמו לגד נגו והיה מכה ברוחב ריב"ן ז"ל: וראשה מגעת ס"מ ומגעת: פי כריסו הוא עבורו ולא כל האדם שיין הלכך בעי למעבד ברלועה אבקתא דכי בעי מיקבר ביה וכי בעי מרפה בו כדי שתגיע לפי כרסו כדפי' רע"ל: שנאמר והפילו השופט ברוב [ספרים] ל"ג מלת השופט: והמכה מכה בידו אחת בכל כחו. גמרא תנא כשהוא מגביה בכתי ידיו וכשהוא מכה מכה בידו אחת כי היכי דליתיה מרגיל פי' בכח. והגיה הרי"מ ז"ל באחת ידו: יד והקורא קורא אם לא תשמור. הא מיספא פשיטא דבעי קריאה כדאמרי' (ביבמות) [בברכות י"ל] בקרת תהיה בקריאה תהא ולהכי קתני הכא והקורא ריב"ן ז"ל. בפי' רע"ל והבליטי אומר על כל הכאה והכאה. אמר המלקה גרלה לע"ד והבליטי אומר ברים ל"ל דאי גרסינן אומר בדלית היכן מנינו אמידה אחר שהתחילו להלקותו על כל הכאה והכאה ובהרמב"ם ז"ל נ"כ מלאתי בפירושו שכתוב ויאמר לו הכה כל זמן המכה אם היה מספר ההכאות מספר הרבה יתעצב בקריאת שני הפסוקים האלה ואם הוא מספר מועט ימהר ויכוין כל מה שאפשר משלים הקריאה כשתאלה ההכאה וחוזר לראש ע"כ. וכן כתב נ"כ בפי"ו דהלכות סנהדרין: וחוזר לתחלת המקרא מיירי בשלא נמלא להלקות המקרא בסוף המלקות אבל לכתחלה צריך לגמלא כלכתיבה: ושמרתם את דברי הברית הנוגע' ותותם והוא רחוק יכפר עון וגו' וחוזר לתחלת המקרא כל זה מלאתי במשניות מונהות שעבר עליו הקולמוס וכן במשנה שבירושלמי ליתיה אבן בתלמוד ירושלמי לא נמלא על הפרק הזה ונם בהרמב"ם ז"ל שם בהלכות סנהדרין ליתיה ותימה על רש"ל ז"ל ועל הרב בעלאל אשכנזי ז"ל שלא הגיהוהו. ונם בתוס' יום טוב כתוב כדברי. גם הרי"א ז"ל ממקן וכתב לא מלאתי זה בכל הספרים: ואם מת וכו' ר"ם התובל: פטור מפני שמלהו ברשות כדתן לעיל בפ' שני יצא כתב המכה את בנו וכו' ולשיה ב"ד: הוסיף לו וכו' פ' שמיה דף ל"ב: נתקלקל בין ברעי בין במים פטור רבנן סברי אחד שתים ואחד אשה בין ברעי בין במים ורי יהודה סבר ברעי בין אים בין אשה ובמים דוקא אשה ור"ת פליג עליהם בברייתא דבין אים בין אשה ברעי ולא במים: טון כל חייבי בריתות וכו' פ"ק דמגילה דף ז' ותוס' פרק אותו ואת בנו דף פ'. ובלי שם בהלכות סנהדרין פי"ז שמן ז'. ובטור ח"מ סימן ל"ד: דברי ר' חנינא בן גמליאל גמרא א"ר יוחנן חלוקים עליו חבריו על ר' חנינא בן גמליאל ואמרי דבי רב הגיגה דחלוקים דהכי תנן בפ"ק דמגילה אין בין שבת ליום הכפורים אלא שזה זהונו בידי אדם וזה זהונו בהכרת ואי איתא דנפשרו מידי כריתתן אידי ואידי בידי אדם הוא רב נחמן אמר הא מני ר' יצחק היא דאמר מלקות בחייבי כריתות ליכא דתניא וכו' דלהתיבנא בראש פירקין ולהכי קאמר דזהון כרת דיום הכפורים בידי שמים ולא בידי אדם אבל מאן דס"ל דמלקות איכא בחייבי כריתות מודי לר' חנינא דנפשרו מידי כריתתן כיון שלקו רב אחי אמר אפילו תימא מתני' דמגלה רבנן היא דאמרי חייבי כריתות ישנן בכלל מלקות מ' ואפ"ה ליכא למילף מינה שחלוקים על ר"ח דה"ק רבנן מתני' שבת עיקר חומר זהונו בידי אדם וזה עיקר חומר זהונו בהכרת ומיהו אם התרו בו ולקה מיספר: נוטל נפשו ר"א מיטלת נפשו עליה. ופסק הרב אלפסי ז"ל הלכה כר' חנינא בן גמליאל וכנו ופסק רב גמרא וכן הוא ביל שם שפי"ז אבל כאן בפירושו ז"ל כתב ואין הלכה כר' חנינא: על אחת במה ובמה שתנתן לו נפשו דמדה סובה מרובה ממדת פורענות אחד מת"ן דבמדת פורענות כתיב פוקד עון אבות על בנים ועל שלשים ועל רבעים ובמדה טובה כתיב ועושה חסד לאלפים ומתרגמינן לאלפי דרין ד' דורות כנגד אלפים דורות הייתו אחד מחמש מאות מישוע לאלפים אינו פחות משני אלפים וכ"ש אם כשפטו אלפים ומשמע אלפים עד סוף כל הדורות ריב"ן ז"ל: רש"א ממקומו הוא למד כן דרכו של ר"ש לומר דהא אתכח בברייתא דה"כ פרשת אחרי מות ומייתי לה בגמרא פ"ק דשבועות דף ז' ר"ש אומר ממקומו הוא מוכרע ומתחיה שם בפ"ק דשבועות סימן ג'. ופי' נמוקי יוסף ז"ל ממקומו הוא למד כלומר איך צריך ללמוד מקל ואומר לעשה מלוה ביוסיפו לו על חייו שהרי מנוף המקרא אתה למד שאפילו נמנע מעשות עבירה ביוסיפו לו חיים אע"פ אשר יעשה אותם האדם ויחי בהם ומה עשה והלא בעבירות הוא עוסק ביפרוט מהם אלא הלי אשר יעשה פרישה היא ולקמן ויחי בהם כאילו עשה מצוה עכ"ל נמוקי יוסף ז"ל. בפי' רע"ל ממקומו הוא למד מחייבי כריתות וכו' כתב הרי"א ז"ל זה קשה דהא נס הראשון למדו מחייבי כריתות ותו דאין זה נקרא ממקומו ויותר נראה נכון לפרש ממקומו כלומר ממקום שמזכר בו עשיית המצוה דהיינו אשר יעשה אותם האדם ויחי בהם למדנו זה הקו"ו שאמר בעבשיית המצוה נפשו נתנה לו כי בעבירה נאמר ונכרתו הנפשות הסוטות ונהלן הוא אומר אשר יעשה אותם האדם ויחי בהם ע"כ: ר"ש בן רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אכול דם כי הדם הוא הנפש וגו' מלאתי מונה כאן ואומר לא תאכלנו למען ייטב לך ומה אם הדם וכו' ולא הגיה זאת ההגהה שהרי הרמב"ם ז"ל בפירושו ז"ל הוא שכתב ואתה יודע לשון הכתוב והמנע האדם מאכילת הדם ויאיך ייעד על זה למען ייטב לך ולבניך אחריך כי תעשה הישר בעיני ה' ע"כ. ועוד פסוק אחר בסוף אותה פרשה למען ייטב לך ולבניך אחריך עד עולם כי תעשה הטוב והישר בעיני ה' אלהיך. ובנמוקי יוסף נראה דנרים שנפשו של אדם תחה ממנו שכך פירש חתה ממנו שמואסת אותו ע"כ: נזל ועריות שנפשו של אדם: כפולה אחת לשנים ובגמרא כפולה אחת לשתים אמר רב חסדא א"ר יוחנן מנין לרלועה שהיא מוכפלת בגלאמר והפילו ע"כ דדפוס בגמרא ולא דברים והפילו והכפילו. וכן כתב בחוי"ש נ"כ שמלא בשם ירושלמי אל תקרי והכפילו אלא והכפילו ע"כ אבן בירושלמי שלפני אין תלמוד. ורש"ל ז"ל הגיה בגמרא אשתר לשון עוד ושכך ל"ל והא מינעי ליה לנופיה אם כן ליכתוב קרא ישהו מלא והפילו ש"מ הרתי ע"כ. וכן אמאלו כתו' בילקוט בדפוס נ"כ: ושתי רצועות עולות ויורדות בה. כשהא מגביה ידו ומוריד עולות ויורדות בה. ומלאתי כתוב זהו סיד שאמו נוקין ברצועות שור וחמור שור לכפר על מנ"ח שתחטא בעשייתם כי השור אפילו בתקופת שבת הוא חט. וחמור לכפר על עגלות קיום מ"ע וכן החמור אפילו בתקופת תמוז קרינא ליה ע"כ. והוא מן החכם הרר"י

להודיע

להודיע באחרים אחת ואחרנו האחרות לו בדבר כדאמרי' בכמה דוכתי לעבור עליו בשני לאוין כדי שיקבל שכר הרבה על הפרישה מן העבירה וכמו כן כתב בכל מקום שאמרו ז"ל לעבור בהרבה לאוין כן נפרש הדבר. ופי' הרמב"ם ז"ל מעיקרי האמונה בתורה כי כשקיים אדם מצוה מתרי"ג מצות כראוי וכהוגן ולא יסתתף עמה כוונה מכוונת העולם בשום פנים אלא שיעשה אותה לשמה מאהבה כמו שבארתי לך הנה זכה הוא לחיי העולם הבא ועל זה אמר ר' חנינא כי המצות בהיותם הרבה אי אפשר שלא יעשה אדם בחייו אחת מהם על מתכונתה ושלימותה ובעשותה אותה המצוה תהי' נפשו באותה מעשה וממה שיורה על העיקר הזה מה שאמר ר' חנינא בן תרדיון מה אני לחיי העולם הבא והשיבו המשיב כלום בא מעשה לידיך כלומר מזדמן לך לעבות מצוה כהוגן השיבו כי מזדמנה לו מצות צדקה על דרך שלימות ככל מה שאפשר וזכה לחיי העולם הבא ופירוש הפסוק ה' חפץ למען צדקו לגדיל את ישראל למען כי יגדיל תורה ויאדיר עכ"ל ז"ל. והחכם הרב ר' משה אלשיך ז"ל פי' במזמור קי"ט בפסוק אתה צוית פקודיך לשמור מאוד שהוא מאמר ר' חנניא בן עקשיא רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא תורה ומצות שהוא הקים לו כי אחר שהעשה מצוה אחת וכשמר משון מעיבין לו ומוחל את האדם וכו' מ"ל למה הרבה לנו

הוא יתברך תורה ומצות לז"ל שהמעט הוא כי רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שהוא להרבות זכותן בשמור מצות הרבה וגם שלרבויים לא יעבר מהזדמן מצוה תמיד מה שאין כן אם היו מועטות ועד"ז יאמר הגם שאף לא פעלו עולם בדרכיו הלכו גם אם מאוסרים עם כל זה הוא פקודיך כדי שיהיה לשמור לא מועטות למען זכות את ישראל כמדובר עכ"ל. ועיין בספר חן טוב דפוס וויניציא דף רי"ו ע"ג מה שדקדק אליבא דהאמר מאמר דשמיך במדרש לקרא זה לגרות שמיושב אמתי לא כתב [במלת לדקו] הלדי"ק בפתח והלדי"ת בדגש וגם מתיבת בהאמר מאמר מלת חפץ שנראה בהיא מיותרת ע"ש ובפ' חיי שרה סוף עמוד ד' דף ס"ה כתב פי' בסמלות אשר יעשה אותם האדם ואי בהם אין לריך שיאמר ה' בתורה שהרי כל אדם רואה ליבא אשה וכן המפסיק ישרים בין אדם לחבירו אלא אם לא יכתבון בתורה אותם מצות לא יזכו ישראל בהם ולא יהיה להם שכר טוב אבל עתה באומרם שהם עושים המצות לשמו יהיה להם שכר טוב בעצמם ע"כ. כתב הר"ר יהוסף ז"ל ברוב הספרים כתוב בסוף זו המסכתא נגמרה סנהדרין פרק י"ד משמע שמסכת מכות מייבא גם היא לסנהדרין יעש הבנות ע"כ:

מפני שבין סוף המסכת שעברה ותחלת זו המסכתא יש דמיונים בדיניהם ומשפטיהם והם דומין אלו לאלו כמו שמכר בתלמוד והחבירוהו לענין הבוא מפני שהוא נ"כ ממעשה הדיינים שאין רשות לכוף על השבועה אלא לשופט ע"כ. ופי' הרב המקובל מורנו המהר"ר חיים ויטאל ז"ע מבנה זו ע"ד הסוד כי מבנה זו מהדרת בסוד שם הוויה ע"ש בדרושים שלו כמוך לסופס שכתב שם שלפי אותו הסוד יהורלו כמה קושיות שיש בגמרא ע"ש. כתבו תוס' ז"ל הא דלא פתח תנא כל כניי שבועות כשבועות כדפתח בנדרים ובנזיר [עי' בתוי"ט] ונלע"ד דאילו פתחינן התנא בפ' שבועת הדיינין לא הוה קשה לן בגמרא מידי דמכות ודאי שייכן להדדי בשבועות בדיינים ולכן בסלי סדרא דישועות שייכי אלא מכוס דהתחיל בשבועות בעוי מש"ה פריך בגמרא מכדי תנא ממכות קא בליק שהלו בב"ד מ"ש דקתני בריש שבועת בעוי דלא שייכא לדיינים כלל ובשבועת הדיינים בסיפא אע"ג דשייכא בדיינים ומשני וכו' עוד פריכין בגמרא מ"ש הכא דתני להו לכולהו ומ"ש גבי יציאות השבת ומרחות נגעים דלא תנו להו לכולהו ומשמיע שבועות וידיעות הטומאה דגבי הדדי כתיבן ומיין להדדי בקרבן עולה ויורד תני להו גבי הדדי ואיידי דתנא תרתי תנא כולהו ואיידי דידיעות הטומאה זוטרין מילייהו שני פרקים אלו הראשונים בלבד שרי ותמי להו בריש לקמן מתיר התנא עצמו מהם ומפסר מהם תחלה והדר תני שבועות דנפיש מילייהו והקשו תוס' דשבועות הטומאה שתים שהן ד' הו"ל למיתני דהיא שיקר מילתא העלם טומאה דקדש ומקדש והעלם קדש ומקדש ותרלו דיתא ליה למנקט לשון ידיעה מטעמא דמפורש בפ' שני ידיעות קמייתא דליתנהו בכל התורה קא חשיב לי נמי לאידך ליבא דידיעות בתרייתא דמתיין לידי קרבן קתשיב ולהך ליבא הא דלא תנא נמי ידיעות הטבת מטוס דמיחא ליה למנקט יציאות דבמלאכות נופייהו איכא שתים שהן ד' אבל הכא לא מצי למנקט הטומאות שתים שהן ד' דליבא אלא תרתי טומאת קדש וטומאת מקדש ע"כ: [הגהה נלע"ד לא מצי המנקט לאע"ג דידיעות הטומאה הוו תרי פרקי קמאי ושבועות שתים דנפוי לא הוו רק פרק אחד דהיינו פרק שלישי קרי להו לשבועות דנפיש מילייהו מטוס שבועות אחרינא דרבוי לאסמוכינהו לכל מיני שבועות אהדדי וכן מלאתי אח"כ שכן כתבו תוס' ז"ל לקמן בגמרא וכתבו שוד וליבא למימר דמיינה דשליק מפ' בריש דבא מצרעות נגעים שליק ע"כ]. ולבדי רש"י ז"ל הביאם רבינו"ל לקמן ר"פ שני. ושוד הקשו ז"ל דאמאי לא תני נגעי מרחות נגעים כולהו דהא דמיין אהדדי בקרבן עולה ויורד ותרלו דליתיה בדלי דליה והקשו ז"ל דמ"מ ליתנייה יציאות הטבת כיון דאיתי' בדלות ודמי ספי לשבועות והרלו ז"ל דשני לכפר ושני לכפשיר ע"כ. וגמרא כריך מתני' דקתני שתים שהן ד' מני לא ר' ישמעאל ולא ר"ע דאי ר' ישמעאל האמר אינו חייב אלא על העתיד לקמן ספ"ג ואי ר' עקיבא הא אמר על העלם טומאה הוא חייב ואינו חייב על העלם מקדש לקמן ס"פ שני ומסיק דרבי היא וידיעות ס"ל כר' ישמעאל ושבועות נסיב לה כר' עקיבא ואיה לא ס"ל וה"ק שבועות לר' עקיבא שתים שהן ד'. ועוד מפ' רבא בגמרא דאפילו ידיעת בית רבו ס"ל לרבי דהוי ידיעה. וביד רפ"א דהלכות שבועות: ידיעות הטומאה עיין בפי' הרמב"ם ז"ל בר"פ שני שכתב שם אמנם היותם שתים לפי שהם כולם תלויות בטומאת מקדש ובטומאת קדשיו והיותם ד' ידיעות טומאת נוגע תחלה לענין מקדש וידיעות המקדש תחלה בשר קדש תחלה וידיעות טומאת נוגע תחלה לענין בשר קדש ע"כ: יציאות השבת עיין במ"ש רפ"ק דשבת. בפי' רעז"ל וגמל הבאן ממקומו והוליאו לחוץ. אמר המנקט הוא פי' רש"י ז"ל ונלע"ד דר"ל והוליאו לחוץ בפשיטא ידו אע"פ שלא הוציא נוגע לחוץ וכן משמע מן התוס' ז"ל ע"ש: מראות נגעים שיש שהם תרגמה לשון זכר כדכתבינן בריש"ק דמסכת נגעים בס"ד: ב כל שיש בה ידיעה וכו' עד סוף הפרק ביד פי"א דהלכות שגגות ובח"כ רוב פירקין בפ' תמיני דפרשת אחרי מות וע"ש קרבן אהרן: וידיעה בסוף משאכל את הקדש וכו' לשון רעז"ל. אמר

המנקט ובגמרא בברייתא דרים לה רבי שפיר דפרשת קרבן עולה ויורד אין מחייבו על נגע אח"כ אוכל באותה טומאה קדש או נכנס למקדש דכיון דכתב קרא או בנבלת חיה טמאה לטמא לי לא לאיכתב או בנבלת בהמה טהי בהמה בכלל חיה אלא לג"ש נאמר כאן בהמה טמאה ונאמר להלן בפ' לו באוכל קדשים בטומאת הגוף בבהמה טמאה מה להלן טומאת קדש אף כאן טומאת קדש וטומאת מקדש נמי יצא מהקשא דקרא דכתיב בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבוא אתקש מקדש לקדש ודחי בגמרא לאמי הקשא ובמסקנא ילף רבא טומאת מקדש מדכתיב הכא בקרבן עולה ויורד לכל טומאתו ולהיב התם בטומאת מקדש בפרשת פרה אדומה עוד טומאתו בו מה להלן טומאת מקדש אף כאן טומאת מקדש. וַהֲלֹא כך נקד הרי"ש ז"ל הענין בקמץ: שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה ראיתי שהניח הר"ר יהוסף ז"ל יום הכפורים בלא ויו וכתב ברוב הספרים נרסינן ויום הכפורים בויו וג"ע למה לא אמר תולים לפי זו הגרסא ע"כ ואינו מבין כי אדרבא לע"ד אותה הגירסא דחוקה יותר וכמעט אין לה הבנה. וגם ראיתי את הלחץ הבני כי גם במתני' דבסמוך מחק הויו של ויום הכפורים מכער והתחרון הכביד לע"ד כי במשנה ועל זדון מקדש וקדשיו הניח שעיר הנעשה בפנים יום הכפורים מכפר וכתב ס"א ויום בויו וג"ע כי ל"ל שפעות ע"כ. ואם נאמר שכוונתו ז"ל לגרוס שעיר בשבא הענין ור"ל שעיר הנעשה יום הכפורים בפנים ובמתני' דבסמוך ר"ל שעיר הנעשה יום הכפורים בחוץ מכפר ולקמן שעיר הנעשה יום הכפורים בפנים מכפר הוא דוחק גדול בעיני: תולה נתן עליו מן היסורין שכל השונגין צריכין כפרה לכפידעו וקודם ידיעה עמוסין הן הלכך אע"פ דאינו יודע שחטא יש לו לתלא. ובגמרא בברייתא תניא ומנין שלשים בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף שעשיר זה תולה ולא לשאין בה ידיעה בתחלה אע"פ שאף היא אינה בת קרבן ת"ל לכל חטאתם הראויה לבוא לכלל חטאת יצאת שאין בה ידיעה בתחלה שאינה באה לכלל חטאת לעולה וקרבין בגמרא ונתכפר כפרה גמורה ומשני ר"ל לימא קרא מחטאתם מאי לכל חטאתם מכלל דבני חטאת ניהו: ג שעיר הנעשה בחוץ מכפר ולא כר' שמעאל דאיהו ס"ל דאם אין ידיעה בתחלה ויש בסוף חייב להביא קרבן וכ"ל כר"מ דכל הסעירים כפרתם שוה ולדיליה הא דאיתקש חיטון לפיטי הוא לומר דמה פיטי אינו מכפר בשאר עבירות דכתיב מטומאות ולא כל טומאות אלא על טומאת מקדש וקדשיו שהלקה הכתוב מבאר עבירות לדין קרבן עולה ויורד לדעת ר' יהודה או לדעת ר"ש ממקומו הוא מוכיח דלא אייתי אלא בטומאת מקדש וקדשיו דכתיב וכפר על הקדש מטומאתו וטומאתו של קדש אף חיטון אינו מכפר בשאר עבירות: ויום הכפורים מכפר ביום עצמו מוציא עם הקרבנות שנאמר כי יום כפורים לכפר עליכם. בסוף פי' רעז"ל ומכפר זה כפרה גמורה בלא תלייה ע"כ. אמר המנקט ובגמרא פריך כיון שהוקשו יכפרו שניהם כברה אחת ונכפר פיטי אדיליה ואדחיון על שאין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף וא"א לאיכא דלא עבד חיטון כגון אם לא היו להם שעירים בכל הטרך ומשני אמר קרא נגי שעיר ספיטי וכפר אהרן על קרבנותיו אחת לומר כפרה אחת מכפר ואינו מכפר שתי כפרות והדר פריך ויכפר חיטון אדיליה ואדפיטי על שם בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף ואע"ג דלי אפשר שיבא חיטון ולא פיטי דהא פיטי קרב בתחלה כ"מ לטומאה באירע בין זה לזה כי' אם נעשה ואכל קדש או נכנס למקדש אמת אחר שקרב שעיר הפיטי שעיר החיטון מכפר ומשני אמר קרא אחת בשנה כפרה זו לא תהא אלא אחת בשנה: ד ועל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא לבסוף פשטינן בגמרא מברייתא דתניא בהיא דס"ל לר' יהודה דאפילו חטא בסופו ליודע כגון שראהו שנעמא ונכנס למקדש וסופן לאודיע דשעירי רגלים ושעירי ר"ח מכפרין כיון דהשתא מיכא הפא שאין מכיר בו אלא כ' קרבין ביה. ונלע"ד דאע"ג דשעירי רגלים יצאין מעשירי ר"ח דלאיתא בגמרא וכדפי' כבר רעז"ל ושוד שהם תדירין יותר אע"פ קתני שעירי רגלים בריש"א לו מבוס דאיתא מדרשא חביבא

ליה לו משום דשעירי רגלים מודי בהו ר"ש קתני מה שהוא מוסכם בריש עוד אפשר לומר דמשום דעד הסתם תני שעיר יום הכפורים שהוא נבדו ענין בפני עצמו ורגלים לגבי יום הכפורים נקראין תדירין בהנפרשות כולם יחד מש"ה תני להו בריש והדר קתני ר"ש דתדיר יותר מכולהו כך נלע"ד. ופסק הרמב"ם ז"ל בספ"א דהלכות שגגות כר' יהודה אע"פ שכתב בפירוש המשנה כתב שכל הברא מן הסברות שאינה באה לידי מעשה מן המעשיות לא נאמר בו הלכה כפלוני לפי שזה הוא דבר חוזר אל הסי"ת ע"כ: **אבל לא שעירי ר"ח** בגמרא מפרש טעמיה דר"ש דכתיב גבי שעיר ר"ח אשר לרש משה ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה ולא עון מזין מה להלן עומדת בשר שאין לשין מרבה על עומדת הנוף אלא אל הדם אי אל הלב והבשר שקרב בעומדה אף כאן על הלב בשר קדש והוא עמד יכפר ועדיף מינה דלין דאילו לין מרבה לחוד וסכא מכפר דשון העדה כתיב ומ"מ לא מכפר דר"ח תדירים ותדלין פי' על קרבן שקרב בעומדה בשעה שקרב שעיר ר"ח הוא משא ולא בתי עומות. וכן נ"כ אין לא מכפר תדירים ולר"ח ונ"מ לעומדה שאינה בין ר"ח זה לר"ח אחר משום דכתיב ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה אותה משא עון ואין אחר משא עון ורב אמי תירץ בגוונא אחריתא טעמא דאין ר"ח מכפר תדירין נ"כ ואין שאין אין מכפר תדר"ח נ"כ משום דהכא גבי ר"ח כתיב עון העדה ס"א יתירה עון העדה דאיינו מסור שאכל את הטמא ולא עון הקדשים ואתם גבי אין נמי כתיב ונשא אהרן את עון הקדשים ה"א יתירה למישעא עון הקדשים מכפר ולא עון העדה: **ושעירי רגלים מכפרין** על שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף. לר"ש דאי על שיש בה ידיעה בתחלה ובסוף אאי בר קרבן עולה ויורד הוא ואי על שיש בה ידיעה בתחלה ואין בה ידיעה בסוף אאי שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים תולה ואי על שאין בה ידיעה בתחלה אבל יש בה בסוף אאי שעיר הנעשה בחוץ ויום הכפורים מכפר על בדקך אינו מכפר אלא על דבר שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף: **ר' מאיר אומר כל השעירים כפרתם שוה** מפרש טעמא בגמ' דכתיב אלה תעשו לה' במועדיכם הוקשו כל המועדים כולם זה לזה ור"ח נמי איקרי מועד דכתיב קרא עני מועד דמלוי מלויה לתמוה דהסיא שחא לסיכך אירע יום מ' לחודש המרגלים בשמנה בתב ובכו העם בלילה הסיא בביה של הגם שהם נשתלחו בכ"ט בסיון. ואיתא למילתיה דר"מ פ' אין מעמידין ד' כ"ד: **היה ר"ש** וכו' דר"מ לא מכפר אלרגלים דאמר קרא עון אחד ולא שנים. דרגלים נמי לא מכפרי אדר"ח דאמר קרא גבי שעיר ר"ח בפרשת שמיני ואותה נתן לכם לאותה הסייגו ר"ח נושא עון ואין אחר משא עון. דרגלים לא מכפרי אדיום הכפורים דאחת בשנה כתיב. ויום הכפורים דהיינו שעיר הנעשה בחוץ אלרגלים נמי לא דכתיב אחת כפרה אחת ולא שתים ואע"ג דאחת לא כתיבא אלא בשעיר הנעשה בפנים איתקש חיצון לפנימי. ור"ש בן יהודה דרשא לאותה לא מעמא לי' ואעפ"ל דיום הכפורים מכפר אלרגלים אע"ג דכתיב אחת משום דכתיב וכפר אהרן על קרנותיו אחת קרנותיו דפנימי הוא דכפרה אחת מכפרי ולא שתים הא לחיצון אפילו שתי כפרות. ופי' רש"י דהאי הסדר נקט לה הכא משום דבעי למימר אמרו לו. עוד פירש ז"ל דהאי אמרו לו ואי' קאמר לה ואי' הדיום בעוני דעתי אחרי נוסקי כפות דגלגו גלע"ל לחוסף עוקר ובאיר ובירום על דבריו ז"ל ולומר דהאי סיפא הדר תניה בהכא נרמיז לו ולאמשיעון פלוגתא אחרת דאיכא בין ר"ש לחכמים דחכמים ס"ל דאמרינן לב ב"ד מתנה אפ"ש לא הוקרב השעיר הזה יקרב הזה ור"ש ס"ל דלא אמרינן לב ב"ד מתנה ובלאיתא בגמרא ולרמוז זה הדר תנייה לכולה האי בבא ואמרו לו קאמרי ליה בין ר' יהודה בין ר"מ חבריו דבפלוגתא לדידן דלב ב"ד מתנה ושוב דלר"מ כל השעירים כפרתם שוה מש"ה יקרבו זה בזה אלא לדידך דלית לך לא לב ב"ד מתנה ולא כולן כפרתם שוה איתר הן קרבין זה בזה אמר להם וכו' זה הבאתי מתוך ספרו שאכתוב קצורה בסמוך בס"ד ומלאתי שהגיה הרי"א ז"ל אמרו לו מה הן שיקרבו זה בזה: **אמרו לו מחו שיקרבו** עיין מ"ש התוי"ט. ותימה הוא בעיני מה שכתב דלאו דוקא הר"מ אמר לר"ש והביא ראיה ממה שכתב הרמב"ם בפ"ד מעשרה פרקיו שהרי שם בהקדמה פרק חמישי כתב ור"מ ור' שמעון בן יוחי תלמידיו ר' עקיבא אבל לא היו חבריו לומדים בזמן אחד אלא ר"מ בתחלת למודו של ר"ע ור' שמעון בן יוחי בסוף ימיו של ר"ע הא ליתא שהרי כתב הרמב"ם ז"ל בזיל בפתיחת חבורו חבריו של ר"מ הם ר' יהודה ור' יוסי ור"ש ור' נחמיה ור' אלעזר בן שמוע ור' יוחנן הסנדלר ושמעון בן עזאי ור' חנניה בן תרדיון ע"כ אלא נלע"ל בזיל שם שם טעות סופר בפ"ד מעשרה פרקיו וגם בפרקים אחרים בעניינים אחרים מ"מ ראוי לשנויא יותר על דבריו שבחבורו הגדול אע"פ שקשה לע"ד שהרי שם בפ"ד כתב הר' שמעון בן אלעזר הוא מהסתורה אחרונה מחבורות המשנה ואילו בחבורו כתב שהוא אחד מחבריו של ר' עקיבא וז"ל וחבריו של ר' עקיבא הם ר' צדוק רבו של ר' יוסי הגלילי ור"ש בן אלעזר ור' יוחנן בן נורי והוא מן הראשה הגדול בעיני שנכל מקום במשנה ובתוספתות לרוב מאד בר פלוגתיה דרבנו הקדוש הוא ר"ש בן אלעזר ור' יוסי ב"ר יהודה וע"ע לע"ל: **ה מוסיף עליהן** של יום הכפורים שהוא מכפר על הטהור כך ל"ל: **אמרו לו אומר היה שיקרבו** וכו' כך לריך להיות. וכתבו תוס' ז"ל על ר"ש זה בר"ח אחר ואל רגל זה ברגל אחר ניחא לגולהו שיקרבו ע"כ. אמרו לו הוקיל ואין כפרתן פוס היאך הן קרבין זה בזה. בודילמא קאמר בגמרא דר"מ קאמר לה וס"ג בגמרא ממאי דהאי אמרו לו ר' יהודה היא ס"ק בשלמא לדידי דאמינא לב ב"ד מתנה עליהן אאמו לה כהי קרבי אלא לדידך ר"ש דאמרת אין לב ב"ד [וכו'] אאם לא יקרבו בר"מ הן יקרבו ביום הכפורים הא של יום הכפורים ברגל שלאחריו או בר"ח בשלמא לדידי דאמינא כל הפעירים כפרתם שוה מש"ה יקרבו אלא לדידך אמאי יקרבו ע"כ. עוד נרסי' בגמרא תניא ומודה ר"ש בשעיר אאם לא קרב ברגל יקרבו בר"ח ואם לא קרב ביום הכפורים ואם לא קרב ביום הכפורים יקרב ברגל ואם לא קרב ברגל זה יקרב ברגל אחר שמתחלתו לא בא אלא לכפר על מזבח החיצון תנא לא הוקדם אלא לכפר על מזבח הפנים ואם לא קרב בראש הפנה הרב בגלגל אמכמי ז"ל הגים יקרב בראש הפנה ואם לא קרב בראש הפנה

יקרב ביום הכפורים וכו'] וכתבו תוס' ז"ל אע"ג דבמתני' מפרש משום דבאין לכפר על פומאת מקדש וקדשיו תרתי בעיר מקדש וקדשיו ומזבח החיצון לאפוקי שעיר הפנימי ע"כ. וגרסי' תו בגמרא א"ר יוחנן תמידין שמיתתן בלפכת הפלגים בר"ח ניסן שנקנו ממעות הלשכה יצאו לדברי חכמים נפדין תמימים התמידין משום דס"ל לרבנן דלב ב"ד מתנה שיפדו תמימים ממעות תרומה חדשה ויקרבו לתמידין של שנה הבאה ולדברי ר"ש מקיילין בהן המזבח פי' בהסמוכה בטל מקריבין אותן ע"לות לנדבת צבור ואין פודין אותם דאין לב ב"ד מתנה עליהם ומסקינן בגמרא דר' יוחנן גמרא **נמיר** לה הכי דרבנן ס"ל לב ב"ד מתנה והכריחו תוס' ז"ל דאע"ג דגמרא נמיר לה ר' יוחנן לרבנן ס"ל דלב ב"ד מתנה מ"מ דר"ש ס"ל אין לב ב"ד מתנה לזו גמרא נמיר לה ר' יוחנן אלא מאי מתמי' דייק ומ"ת וממתני' היכי מי דייק דילמא הא דלא הדר להו ר"ש לב ב"ד מתנה עליהם מפיס דלא מיעטרין וי"ל כיון דנמיר ר' יוחנן דרבנן היא להו לב ב"ד אי לאו דשמעוה לר"ש דלית ליה לא הוה להו לאקשויי לר"ש אין הן קריבין ע"כ. ואם הוא שעיר ר"ח אדר שאבד ונמצא בניסן אין מקיילין בנופו ליקרב הוא עולה אלא בדמיו שידעה ולכשיומם יקחו בדמיו עולה לקין המזבח משום דהתם גבי תמידים דמעיקרא לשם עולה נלקחו והשתא נמי לעולה קרבי נופייהו אבל שעיר חטאת דמעיקרא חטאת והשתא עולה אי מתכרת חטאת צבור ליקרב עולה לאחר שנתכפרו צבור באחרת וניחן זה לקין המזבח אתי לאכשורי נמי חטאת צבור קודם כפרה משתמו לשם חטאת עומד: **ן ועל זדון טומאת מקדש** וכו' שתמא דמתני' נקיט לה כך נראה ס"ל בפי' רעז"ל אבן בפי' רש"י ז"ל אין שם רק שתמא היא. ואיתא להאי בגמ' בירושלמי ס"פ בתרא דיומא: **ועל שאר עבירות** וכו' ביל ס"א דהלכות תשובה פי' ב': **הקלות והחמורות הזדונות והשגגות הודע ולא הודע.** קשה לע"ל דה"ל למתני השגגות והזדונות כדקתני בריש סדרא החמורות בתר הקלות ולותם לומר דלישנא דקרא נקט דכתיב ומשמיטים לכל תשאתם דהסוא בשעיר הפנימי הוא דכתיב ואין בכפרות דבשעיר המשתלח עסקינן ולע"ל שאסו נ"כ הכרח למה שסידרו בגמרא דס"ק אתן בעשלן בשונג בין שידע לו שפיקן בין שלא נודע לו שפיקן והו"ק. בסוף פי' רעז"ל ואלו הן קלות עשה ולא תעשה וכו'. אמר שמלקם ובגמרא פריך הא עשה סיכי דמי אי דלא עבד תשובה זבח רשעים תועבה והיכי מכפר עליה קרבן יום הכפורים ואי דעבד תשובה הא קיימא לן לא זז משם עד שמחלין אפילו שאינו יום הכפורים ומתרץ לה ר' זירא בעומד במדרגו ולא עשה השובה ודקא קשיא לך זבח רשעים תועבה מתני' דבי היא דאמר יום הכפורים מכפר אפי' על שאינם שבים ואלו קרא מוקי ליה בשאר יומי ואע"ג דסיפא אחד ישראל ואחד כהנים בשעיר המשתלח לא מיתוקמא רק לר' יהודה לחוד דסבר דכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח בסיפא סבר לה כר' יהודה ולא מתוקמא מתני' כר' יהודה ג"כ דבריתא לא סבר ר' יהודה כרבי דתניא בספרא תין יום הכפורים מכפר על שאינם שבים ואתם ספרא ר' יהודה הכי מתרץ לה רב יוסף בגמרא. ומסקינא אמר רבא דמודה רבי בברת דיום הכפורים נופיה כגון שעשה מלאכה ביום הכפורים או שלא התענה שאין יום הכפורים מכפר אא"כ עשה תשובה ומוקמינן להאיי בריתא דספרא כרבי אע"ג דשאם ספרא ר' יהודה ומיירי בברת דיום הכפורים נופיה ודאי ליה בגמ' לסברת שמואל רבא לומר דמודה רבי בברת דיום הכפורים נופיה: **הודע ולא הודע** פ' בתרא דכריתות דף כ"ו: **ן אחד ישראלים ואחד כהנים ואחד כהן משיח** מתכפרין בשעיר המשתלח ור' יהודה הוא דכתיבא ואותה לבדו בכא פ' סתי מלות דף כ"ב אלא שכתב שם רש"י ז"ל בכתיבת יד דפירושא יתירא הוא שם מרבנן סבורתי ע"כ: **אלא שדם הפר** וכו' רש"י ז"ל פי' דל"ג שדם הפר אלא ה"ג אלא שהפר מכפר וכו' ואיתא בברייתא בפלוגתא בס"ם הוליאו לו ומלת אלא נראית יתירה בלשון המשנה מן הטעם שכתבתי כפי עניית דעתי בספ"ק דב"ק ובכאן נלע"ל דהוי כמאן דאתי אין בין כיון שמוכרחין אנו לפרש דאין חילוק ביניהם בשאר עבירות לענין שעיר המשתלח כדמפרש בגמרא דאחד ישראל ואחד כהנים ואחד כהן משיח קאי אמאי דשליח מיניה דהיינו שעיר המשתלח ונאו אבל מאי דתניא בפירקין כך נלע"ל: **בשם שדם השעיר הנעשה בפנים מכפר** פי' בלא וידוי שהרי לא יש וידוי על שעיר הנעשה בפנים הרי"א ז"ל: **מכפר על הכהנים** דסא כתיב בתר מעשה פר ושעיר וכפר על הקדש וגו' והתוס' כתבו דבשעיר הפנימי כתיב אשר לעם ולא כהנים ע"כ. ואי"ת אשכחן דאין בהכהנים מתכפרין בפנימי בהיון מגלן דלא ונ"ל מדהוצרה חיצון לפנימי דלכתב מלבד חטאת הכפורים כדלעיל. ותדע לך דברא מעלייתא היא להא לקמן ליף לה ר"ש שעיר המשתלח דלא מכפר על הכהנים מדאיתקש לפנימי ואמרינן דר' יהודה נית ליה משום דס"ל דהקשא למלתא אחריתי אתא ס"מ דאי לאו הכי הוה ליף לה: **ר"ש אומר כשם** וכו' גמרא הא ודאי הוסוו מאי הוכוו דבני כפרה ניתנו מיסו כל חד בדנפשיה ומ"ש דר"ש דכתיב ולקח את שני השעירים אתקש בשעיר המשתלח לשעיר הנעשה בפנים מה שעיר הנעשה בפנים אינו מכפר על הכהנים על מומאת מקדש וקדשיו דכתיב בית אשר לעם אף שעיר המשתלח אינו מכפר על הכהנים בשאר עבירות ור' יהודה אמר לך להכי הוא דאתקש שיהו שוין במרחה ובקומה ובדמים ולא משגיח לר"ש מנליה שיהא שוין וכו' אבל הוסו' רפ"ו דיומא פירשו דתלתא קראי כתיבי וכו' כמ"ש שם בשמם. וכתבו עוד דבהכי ניחא מאי דקאיא לאמאי מייתי קרא דולקח את שני השעירים ה"ל לאתויי מקרא קמא דמאת עדת בני ישראל יקח שני שעירי עזים אלא קרא קמא אינצריך שיהו שוין בדמים דהסוא קרא אייתי בדמים דגמרינן מיניה דשעיר לאו יקרא חניין דהכא לאקשא אבל לומר שיהו שוין במרחה וקומה לא הוה לן קרא בתרא דרשינן ע"כ. ובגמרא פריך בשלמא לר"ש הייתו לאיכא תרי ותויי בפר ומתן דמו דכתיב תרי זימני וכפר בעדו ובעד ביתו ואמר מר בכפרת דברים שכתוב מדבר שהרי עדיין לא נשחט הפר ואיכא נמי מתן דמו הרי אלא כפרות לכפר על שאר עבירות שבכפרת דברים שכתוב מדבר שהרי עדיין לא נשחט הפר ואיכא נמי מתן דמו הרי אלא כפרות לכפר על שאר עבירות שבכפרת דברים שכתוב מדבר שהרי עדיין לא נשחט הפר ואיכא נמי מתן דמו הרי אלא כפרות לכפר על שאר עבירות אלא לר' יהודה

לי בחד ודוי ודמו סגיא חד כנגד שעיר הפנימי וחד כנגד שעיר החיצון דהא שאר עבירות מתכפרין הן לדידיה בשעיר המשתלח וכיסרא"ל ומשני אחד לו ואחד לגיתו כדתנא דבי ר' ישמעאל כך היא מדת הדין נוהגת מוטב יבא זכאי ויכפר על החייב ואל יבא חייב ויכפר על החייב וכתבו תוס' ז"ל שני דויין ודם הפר משמע שמתכפרין הכהנים בשני דויין מ"ש מהני דיומא כ' אמר להם הממונה דקתני בדוי ראשון אני ויתי ותו לא ובשני אני ויתי ובני אהרן לא מהוקמא כר"ש לדידיה בדוי ראשון אני הוא"ל ובני אהרן והימא דהא רבא מוקי לה התם וידוי דשעיר המשתלח כר"ש ומסתמא כל הנהו מתני' דוידוין אתו אינו כר"ש וי"ל דתפילו ר"ש מודה שאינו מזכיר בהדיא בני אהרן עד שיראה כזכאי עכ"ל ז"ל עוד כתבו ז"ל והכריחו דשל שאין בה ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שמכפרים שעירי רגלים מחכפרים אני כהנים אע"ג דלא מחסרי ממונא למ"ד שאין הכהנים מלוון לשקול ע"כ בשנוי לשון קלת להבנת הענין כפי עניות דעתי. ומילתיה דר"ש שנויה בת"כ פרק שמיני דפרשת אחרי מות:

פרק ב א ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע. ביד פי"ח דהלכות שגגות סי' ח':

גמרא וידע. פי' רש"י ז"ל שידע שנעשה מתוך פירושו ז"ל משמע שרוצה לפרש כולה מתני' בידיעה גמורה שפירש וידע שנעשה ומע"ג דמוקמי' מתני' כרבי דאמר דידיעת בית רבו שמה ידיעה מ"מ נקטא לה במתני' כתם ידיעה אע"ג דלא צריך והמדקדק יכול לפרש כולה בידיעה בית רבו תוס' ז"ל. ומילתיה דרבי כתבתיה רלה"ם דצריכין לנעיל. והקשה ההכם ה"ר אליעזר אחרת נר"ו אמאי לא תני במתני' כיצד כיון שגם לפרש מה הם שתים שהן ד' והשבתי לו דסבי אמי לא תני לקמן רש"ג גבי שבועות שתים שהן ד' ולא גבי מרלות נגעים דרים מסכת נגעים משום דתיית בהו סלגתא הכא גבי ידיעות בין ר"ש ור' ישמעאל כדתנן בכוף פירקין גם גבי שבועות שתים שהן ד' פליגי בה אמי ר' ישמעאל ור' עקיבא כדתנן לקמן פ"ג ס' ה' גם גבי מרלות נגעים אינא אינא פלוגתא בין ר"מ וחכמים ברים מתני' דמסכת נגעים אע"ג דלא הוה לגמרי כי הני תרי דהכא מ"מ הא אית בה פלוגתא אבל גבי ידיעות תני בדוכתה כיצד משום דאית בה פלוגתא. ועוד דבעי לפרושי כמה מתני' דהכא הוא כר' ישמעאל והלכתא כותיה אע"ג דגרלה דהוי סתם ואח"כ מחלוקת בסוף פירקין משום דהא אוקימנא לה לידיעות כרבי דס"ל בידיעות כר' ישמעאל ועיד דתנא בעא לאסמוכי הלכתא אהלכתא כמו שהכתוב לקמן רפ"ג בס"ד. ובגמרא פריך הני תמני הויין ידיעות בשומאה תחלה וסוף בין לדם בין למקדש ידיעות הקדם תחלה וסוף וכן ידיעות מקדש תחלה וסוף ומתרץ רב פפא בלישנא בתרא לעולם תמני הויין ואדבעי קמייתא דליתנהו בכל התורה כולה קא תניא פי' רש"י ז"ל ידיעות שבתחלה ליתנהו בכל התורה שהאוכל חלב בשוגג אפילו לא נודע לו על חטיכה זו משעה שהיא חלב ולאחר אכילה נודע לו חייב ור' בתרייתא דליתנהו בכל התורה כולה לא קתניא ובפי' הרמב"ם ז"ל מביאים המשנה דידיעות יפה והביא בתירוץ הקוביא התירוץ הראשון שנאמר בגמרא אלא מגרלה הדברים הוא ז"ל הגרסא שנתנו רש"י והוס' ז"ל דוק ושם מפורש ג"כ בכלל דבריו ז"ל ג"כ הקושיא שהקשו בגמרא בתחלה שתים שהן שם הויין ע"ש. ולעיל ברפ"ק כתבתי בקיצור מה שפירש הוא ז"ל מה הן שתים ומה הן שהן ד' ע"ש: **ב אחד הנכנס לעזרה.** פי' משנת ישראל ולפנים: שאין מוסיפין. וכו' ר"ש ענלה ערופה ותוס' פ"ק דסנהדרין דף י"ד וד' י"ו: **וב"ד מהלכין ושתי תודות אחריהם.** מתרץ לה בגמרא דה"ק ב"ד מהלכין ושתים תודות מהלכות וב"ד אחריהם דלא מצית למימר דב"ד קמי תודה אזלי דהא כתיב ולך אחריהם הוטעיה וחלי שרי יהודה. והני שתי תודות אינא מאן דסבר זו כנגד זו מהלכות ואינא מאן דסבר זו אחר זו מ"ד זו כנגד זו הפנימית הך דמקרבא לחומה מ"ד זו אחר זו הפנימית הך דמקרבא לב"ד ההלכת אחרונה. עוד גרסינן בגמרא הנא שתי תודות שאמרו בלחמן דהיינו החמץ בלבד של שתי התודות דהייט עשרים עשרונות של חמץ אבל לא בשאר כלל ולא במלח שברודה ולקח לה רב חסדא מקרא דכתיב בנחמיה ואעמידה שתי תודות גדולות דמאי גדולות אילמא פרים נימא פרים ואי גדולות וחטאות ממין שהיו ליכא חטיבותא קמי שמיא דהתנן אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוון לבו לשם שמים. וכתבו תוס' ז"ל ואע"ג דאמרינן באחד המרבה שבעדרו ובני פרה אדומה עמי אמרינן שם מצא שאה הימנה מצוה לבדוק הראשונה מכל מקום לא היה לו להתפאר בכך כיון שמצוה בזה כמו בזה כשמתכוון לשם שמים. ומסיק בגמרא אלא גדולות שבתודה ושל כרתן גלחם קאמר ואמוראים דשל חמץ היו שהן גדולות שבלחמי תודה שיש בהן של חמץ כנגד שלשה מינים שבמלה. ומפרש עוד בגמרא דהוקא בקדוש ירובלים הוא בלחמי תודה של חמץ אבל קדוש העזרה הוא בשירי מנחות המאכל בהוכה חובה והי הפסר אלא במלח דאין מנהה בלא חמץ. וכתב הרמב"ם ז"ל שם פ' שני דהלכות בית הבחירה דכהנגישין לכוף המקום שמקדשין בחומת ירושלם אוכלים שם להם תודה אחת משתי התודות וכן כשמגישין לכוף המקום שקדשו בעזרה אוכלין שם שירי מנחות ע"כ בשנוי לשון לקצר הענין: **ובשיר.** הוא מזמור שיר תעיכת הבית ולכך אומרים אותו בקדוש העיר והעזרות. ושיר תודה נמי היו אומרים והוא מזמור לתודה ובשיר של פגעים נמי היו אומרים והוא יושב בסתר עליון לפי שאמרו משה בהקמת המשכן והיו אומרים ג"כ ה' מה רבו צרי לפי שנאמר בו רבים אומרים לנפשי אין ישועתה לו בהיו מתלוצצין צרי יהודה ובימין בהיו בני העולה גוים בחומה. וביד פ' שני דהלכות בית הבחירה **סי' א' ס"ב ס"ג ס"ד וכפ"ג דהלכות ביאת מקדש סי' י"ג: הפנימית נאכלת.** ירושלמי פ"ק דסנהדרין ד' י"ט. בכל אלו לרב הונא דוקא ובבית הלחם קאמר שהיה שם מלך ואורים ותומים ועזרא שנתנו לא היה לא מלך ולא אורים ותומים זכר בעלמא הוא דעבד שהרי לא הוצרך לקדש כלום בהוא לא הוסיף כלום אלא באהל ולא בהיכל דס"ל לרב הונא קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא ורב נחמן ס"ל דקדושה ראשונה לא קדשה לע"ל ועזרא קדושי קדשים ואע"ג דבזמנו לא הוה לא מלך ולא אורים ותומים ס"ל דלא בעינן כל הני דלקתני במתני' דבאלו לקתני ר"ל בחלת מכל אלו: **ובל ישראל אחריהם** מתרץ הרי"ם ז"ל וכתב כך מלאתי בכל הספרים: **ג נטמא בעזרה** וכו'. ביד פ"ג דהלכות ביאת מקדש סי' כ"ח עד סוף ספרק ובפי"ח

דהלכות שגגות סי' ג'. בפירוש רע"ז ושיעור השתחואה כדי שיקרא אדם פסוק זה בשוב וישרעו אפים וכו'. אמר המלקח ולא אמר כמ"ד הבא בגמרא מראש פסוק אל ויכרעו דהיינו וכל ישראל רואים ברדת האש וכבוד ה' מעל הבית ויכרעו וגו': **והשתחוה** וכו'. ירושלמי פ"ע דיומא ד' ו' ובפ' הוציאו לו דף מ"ב ובפ"ג דעזיר דף כ"ע והתם פ"ג דיומא אינא מ"ד בכדי ויכרעו אפים ארצה ויתחוו בלבד הוא דהוי שיעור שהיה ור' אבהו מוסיף עד והודות לה' כי טוב ור' מנא מוסיף עד כי לעולם חסדו וגרלה דר' מנא ס"ל כספרא דבנין רע"ז אבל ספרא דאמורא דאינא בגמרא בכרתיבנא ליתא בירושלמי ובכי מוכח מכסף משנה פ"ג מהלכות ביאת מקדש: **או שבא לו בארוכה חייב.** ורתיבי בכתב הר"ר יהוסף ז"ל בא לו בארוכה לנעיל קאי הא"ק אלו שבא וכו' ובדומה לזה יש במסכת שבת פרק במה מדליקין המכבה את האור וכו' אם בשביל החולה שיבן שפירושו לו בשביל החולה וכן במסכת ביצה פ"ג הביא בא ואבד ממנו מלאו בחפיסה לו בדלוקמא אם הכירו שפירושו לו שהכירו ע"כ. וקי"ק אמאי לא תנא לו שילא לו בארוכה חייב ומאי אמאי אמוראין אגב אורחיה דאפילו היתה ילאה דומיא דביאה כגון שפיו לפנים לו שהיה מהלך עקב בגד גדל אפ"ה אם ילא דרך קרקע פטור ופי' רש"י ז"ל ושיעורין הללו הלכה למשה מסיני הם במי שנטמא בחוך העזרה ע"כ. פי' לפירושו ז"ל דר"ל אבל מי שבכנס לעזרה וכבר הוא טמא לע"פ אלא שהה כלל חייב דהא אפי' הכנים יהו לאקדש מיחייב מלקות לרים לקום כדאיתא ברפ"ג דזבחים אלא שמ"מ הרמב"ם ז"ל לא פסק בפ"ג הלכות ביאת מקדש אלא שמכן אותו מכת מרדות אבל בשיעור גרלה דומאי לא בעי כך לע"ד: **ובקצרה פטור.** אמר רבא קרקע שאמרו אפילו עקב בגד גדול ואפילו כל היום כולו: **זו היא מ ע שבמקדש.** בגמרא בעי היכא קאי הנא קאי דקתני זו היא ומשני התם בפ' שני דהוריות קאי דקתני התם אין חייבים על עשה וכו' וכן שמי אחותי מ"ע שבגלה התם קאי ולכאי נקט דלה משום דמסכתא לה עשה דומיא דטמא בעזרה בפרים שהוא מוזהר לצאת כגון שהיה משמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי. וקי"ק לע"ל דה זא שמי תני למ"ע ולא תעשה שבגלה: **ד היה משמש** וכו'. ירושלמי פ"ק דיומא דף נ"ח וביד פ"ד דהלכות איסורי ביאה סי' י"ח ובסם כתב כיצד ישבה נוטן לפרקי רגליו בקרקע ושוטה וכו' אמנם לשון הגמרא נוטן לפרקין סתם ופי' רש"י ז"ל נוטן לפרקין כלומר יעמיד עצמו בלא דיסם על שיטת הארבר ע"כ. ובגמרא אזהרה למשמש עם הטהורה ואמרה לו נטמאתי דלא מיפרום מיד מגלן אמר הזקיה דאמר קרא ותהי נדתה עליו אפילו בשעת נדתה תהא עליו הרי עשה [הגדה פי' תוס' ז"ל מעליו דרים דהא ותהי אינטריך למידרש בפ' המולך דאפילו בשעת נדתה קדושין תופסין בה ע"כ]. ולא תעשה נמי אסכתן דאמר קרא לא תקרב ולא תקרב נמי לא תיפרום הוא דכתיב קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך. וביד פ"ה דהלכות שגגות סי' ז' וכפ"ד. ובעור יו"ד סי' קפ"ה: **ה רבי אליעזר אומר** וכו'. פ' המפלת דף כ"ח. ושמיה היא בת"כ פרשת ויקרא פי"ב בדברא דחטאת. וביד שם פי"א סי' ב': **השרץ ונעלם.** אמר קרא או בנגעת שרץ טמא וכו' לכן רבינו עבדיה ז"ל עד אלא לאמרך וכו'. עיין מ"ש בתוי"ט ורעו"ל ממשך בפירושו אחר פירוש הרמב"ם ז"ל ושכי אוקמוה בגמרא חזקיה ושילא. אבל ר' יוחנן ורב שבת אוקמו לפלוגתייהו דר"א ור' עקיבא במשנת דוסתן ורב שבת לא היה מקפיד בשהיה בטומה משנתנו אם היה מהלוף דברי זה לדברי זה לפי שאין בימיהם חיוב ופטור:

ר' ישמעאל אומר וכו'. פרק ספק אכל ד' י"ט:

פרק ג שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל ושלא אוכל. אלע"ל בידיעות מפרש מילי דידיעות בריאה בפ"ק דמכלתין והדר תני שתים שהן ארבע מה הן בפירקין לנעיל ואכא אפכא דבריאה תני מה הן שבועות שתים שהם ארבע והדר מפרש מילין דילם מטום דסתם מתני' דקתני שאכלתי ושלא אכלתי אתיא כר' עקיבא דלר' ישמעאל הא אמר לקמן בפירקין סי' ה' אינו חייב אלא על העתיד לבוא ואיידי דסליק בפירקין לנעיל במילתיה דר' ישמעאל דהלכתא כותיה נבי העלם תני שתים שהן ד' דגבי שבועות דהלכתא בהו כר' עקיבא דמחייב אף לשעבר כגון אכלתי ולא אכלתי א"ע אייתי דבעי למיתני שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר"ע תנא בסתם מתני' בריאה שבועות שתים שהן ד' שהן ג"כ דברי ר' עקיבא כך אע"ל. וביד רפ"ח דהלכות שבועות. ובטור יו"ד סי' רל"ח. ובגמרא מוקי אביי לתתני' בשלין מסרבין בו לאכול ומס"ה שאוכל דאכילה משמע והסיא דפ' שני דנדרים שבועה שאוכל לך משתבע הכי קאמר שבועה מה שאוכל לך ורב אחי תירץ תני בהיא דנדרים שבועה שאי אוכל לך והא קמ"ל דמהו דתימא ליסמיה הוא דאתחיל ליה ולא נתכוון לומר שאי קמ"ל: **שבועה שלא אוכל ואכל כל שהוא חייב דברי ר' עקיבא.** אם נמוד מלקות אם בשונג קרבן וחכמים פטורים בין מלקות בין מקרבן. ואיתה בתוס' פרק הנזר ד' כ"ד. ובגמרא מסיק דבעלמא ר' עקיבא כרבנן דפליגי אר"ש בפ"ג דמסכת מכות וס"ל דלא מיחייב בשאר איסורין בכל סתם מלקות והכא היינו טעמא דר' עקיבא הואיל ומפרש חייב כמו שיתבאר בסמוך סתם נמי חייב וכמו שכתבתי בר"פ ג' מיעים וגם בסמוך סי' ד': **היכן מצינו באוכל כל שהוא** וכו'. ואע"ג דאינא נמלא דלכ"ע מיחייב בריה שאני וכן נמי הקדם ביעורו ס"פ. ומפרש נמי שבועה שלא אוכל כל סתם כבריה דמי וקומם כבר זה עלי דאוסר עצמו בכל סתם לכולי עלמא למלקות איהו נמי כמפרש דמי כיון דלא מדבר שמא דאינלה ומ"מ לקרבן מעילה שוה פרוסה בעינן אפילו בקום: **היכן מצינו במדבר ומביא קרבן.** ואע"ג דר' עקיבא ס"ל בריש כריתות דמגלף מבית קרבן אבן במדבר ואוסר קאמרינן ומגלף מדבר וחוס' הוא וכן נמי בביעת העדות מדבר ואוסר הוא ומיר נמי שמביא קרבן אע"ג דמדבר ואוסר הוא התם לאתרויי ליה חמרא הוא דקא מייתי ואבן מלאם שבעבור שהחליף דבורו מביא קרבן קאמרינן והקדם נמי אע"ג דאם החליף דבורו אחר שהקדישו ונהנה ממנו מביא קרבן מעילה אבן באוסר על עצמו לגבי עשיקין והקדם אוסר על כל העולם כולו. ואפאומר קונס [כבר] זה עלי ואחר ונהנה ממנו אע"ג דאסתם לא אסרי אלא על עצמו קסבר הנא דיקן דאין מעילה בקונסות דלא קרינן בהם מקדש ה' שהרי תולין הוא אלא כל אדם. ובגמרא מוקי רבא אלונתא דר' עקיבא ורבנן בשלא

אוכל

אוכל אכל בשלא אעשה דברי הכל בכל שהוא. עוד גרסינן בגמרא אחר רב פפא מתלוקת בשבועות אבל בקונמות דברי הכל בכל שהוא מ"ע קונמות נמי כיון דלא מדכר שמא לאכילה כבריה דמי. וכתב הר"ן ז"ל הא דאמרינן בקונמות דברי הכל בכל שהוא למלקות קאמר דאי נקרבן ולאי בעי אישורא דלמ"ד יש משילה בקונמות מנא ליה מסקדש ליו לגבא מן הדין לחיות כמותו ומסקדש הא בעינן שוה פרוטה ע"כ. וגרסינן הו גמרא אמר רבא שבועה שלא אוכל ואכל עפר פטור מקום דלאו בר אכילה הוא ואיכא נוסחי דגרסי מימרא דרבא הכי אמר רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור. וכתוב בהרא"ם ז"ל שהוא גרסת ספרד כלומר דיאא ידי שבועתו וכתב הר"ן ז"ל עלה דהאי גרסא דאיכא למידק ביה אמאי פטור דהא תנן בסמוך שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה פטור אלמא עפר ודבוחים לאו בכלל אכילה הוא הכא נמי כשאכל עפר לא קיים. וי"ל דל"ד דמי שבשבע שלא יאכל דעתו ולאי אדברים הראויין דדברים שאינם ראויין אין ראיך לישבע עליהם אבל כי נשבע שיאכל מסוק אדעתיה דלא מאי דאכיל יצא ידי שבועה עכ"ל ז"ל. ירושלמי מה מפקינן מביאיהון שבועה שאוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר"ש חייב על דעתייהו דרבנן פטור שבועה שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא פטור כלומר דהא אמר דכל שהוא שמו אכילה אלכך אנתי נתחייב בו שיעור אכילה על דעתייהו דרבנן חייב דהא אמרי דכל שהוא לאו שמיה אכילה אלכך הכא נמי לא חייב ידי אכילה. שבועה אחתי נהנית לי אם אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא אחתו אסורה על דעתייהו דרבנן אחתו מותרת. שלא אוכל ככר זו ואכלה חסר כל שהוא על דעתיה דר' עקיבא אחתו מותרת על דעתייהו דרבנן אחתו אסורה ע"כ ועיין עוד שם גם עיין בהר"ן ז"ל בפירקין דף ז"י סוף ע"א. וכיון רפ"ד דהלכות שבועות עד סוף סי' ז': **שבועה שלא אוכל ואכל ושתה.** ירושלמי ר"פ יום הכפורים. ופי' רש"י ז"ל אינו חייב אלא אחת אע"ג דשבועה בכלל שבועה של אכילה כדתמרינן בגמרא אינו חייב אלא אחת דה"ל כאכל ואכל שתי פעמים בהעלם אחד ע"כ. וכן העתיק לשונו ז"ל הר"ן ז"ל גם רעו"ל וגראה ברורה לומר אע"ג דשבועה דשתייה בכלל שבועה של אכילה וא"כ הל"ל שתחייב שתים כמו אכל ואכל בשתי העלמות קמ"ל תנא דאינו חייב אלא אחת דלא הוי אכל ושתה בהעלם אחד אע"ג דמיחזו כבני נוסים מותלקין אלא כאכל ואכל בהעלם אחד אבל אם"ע שאם אכל ושתה בשתי העלמות לא נרע מאכל ואכל בשתי העלמות וחייב על כל אחת ואחת כך נלע"ד והוכרחתי לכותבו אע"פ שבטוח הוא בעיני מפני שהיה מי שחלק עלי ועיין על זה שם בירושלמי ובכריתות פ' ספק אכל דף י"ח וביד בפ' שני דהלכות שגגות: **שלא אוכל ושלא אשתה.** בפי' רעו"ל ז"ל שאני הכא דכיון דאמר בריאה לא אוכל וכו': **ואכל ושתה חייב שתים.** ברוב הספרים גרס חייב על כל אחד ואחד עכ"ל הרי"ף ז"ל: **ב ואכל פת חטים וכו'.** ביד שם ראם הבדק: **אינו חייב אלא אחת.** עיין בדש"י ז"ל בפירקין בדף כ"ה ע"ב בשירים שם דרבא מפרש להא דתנן אינו חייב אלא אחת נפקא לן מקרא דכתיב גבי שבועת קרבן עולה ויורד והיה כי יאשם לאחת מאלה משום אחת אחת מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתים. וגראה דהא דנקט שבועה שלא אוכל ואכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין אינו חייב אלא אחת ולא קתני שתמת ואכל מיני הרבה כדקתני סיפא גבי משקין אילדי דאיעדריך למיתני ספיקא בהדיא שבועה שלא אוכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמין מעשה דמפרש בגמרא שלא אמר פת פת פת אלא לחלק נקט נמי הכא בריאה דכי ואלו דוקא וכן שם ביד פ"ד סי' ה' בלשון כך שבועה שלא אוכל היום ואכל מיני הרבה או שבועה שלא אשתה ושתה מיני משקין הרבה אינו חייב אלא אחת ע"כ. ודקדק בלשונו ז"ל לכתוב מלת היום דאי לא אמר היום אלא שלא אוכל שתמת על שגגתה פטור דהוי שבועה שוא כך נלע"ד: **ג שבועה שלא אשתה יין ושמן ודבש.** ביד שם. בפי' רעו"ל בגמרא מוקי לה כגון וכו'. אמר המלקט רב אתה בריה דרב מיקא הוא דמוקי לה הכי אבל רב פפא אוקי לה כגון שהיו המשקים מונחים לפניו ומלהוה מני למימר שבועה שלא אשתה אלו ומיומים ואמר יין ושמן ודבש ס"מ לחלק קאמר ופי' הר"ר אליעזר אריאה נר"ו דהכא נמי נבי יין ושמן ודבש אם היה אומר שלשה פעמים לגון משקה משקה יין ומשקה שמן ומשקה דבש אם"ל שהיה חייב על כל אחת ואחת אע"פ שלא היה מסרב בו חברו אלא שהיו מונחים לפניו והכי מסתברא לי אבי נ"כ אלא דתנא דמשמעינן גבי פת דפת פת לחלק וס"ה נמי גבי משקין ואמשמעינן גבי משקין דין מסרבב או מונחים לפניו והסיא גבי פת או גבי שאר אוכלין אלא לאורחא דמילתא נקט דגבי משקין אין רגילות להזכיר משקה פלוני ופלוני ופלוני ומ"מ אבי חמה שהרמב"ם ז"ל לא הזכיר שם בפ"ד אלא בלשון מתני' חילוק גבי פת ומסרבב גבי משקין: **ד שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין לאכילה.** ירושלמי ר"פ יום הכפורים: **שאינם ראויין לאכילה.** כגון עפר ובגמרא מוכח דלפ' נבלות ובדרפות בכלל פטור שלא נתכון אלא לדברים הראויין לאכילה ובין ריבא דאכל אוכלין שאין ראויין לאכילה ובין סיפא דאכל נבלות מוקי לה בגמרא כשאמר שבועה שלא אוכל שתם יכיון דבסיפא כלל בשתמו דברים המותרין ואסורין משכחת לה לאו והן לאו ע"י כולל כדפי' רעו"ל וכן משכחת לה דהא אוכל שתם [קאמר] ומקיים שבועתו בדברים המותרים ואם לא אכל הייב הכי מתרץ בגמרא לתנאי אינבא דרב ושמואל ור' יוחנן דמוקמי פלוגתייהו באיסור כולל כפי גרסת רש"י ז"ל וגראה בגם ר"י בעל התוס' ז"ל ס"ל בגרסת רש"י ז"ל ע"ש בתוס'. ורים לקים אמר לי אתה מודא שיתחייב לח"ק אלא לי בפרפרא שלא אוכל תני שיעור ואליבא דרבנן דבשתה פלוגי אר' עקיבא ובמפרש מודו לי נמי בשתה ואליבא דר' עקיבא דאמר בריה פירקין הכשבע לא אוכל שתם דעתו לאסור פלגו בכל שהוא ומהכא ילפינן בגמרא דף כ"ב ע"א דר' עקיבא בעלמא בשאר אסורין על תורה כרבנן ס"ל דבכל שהוא ליכא מלקות אלא ס"ל דכר"ש ס"ל בעלמא דכל שהוא למלקות א"כ מנשבע ושמד מהר סיני אלא דר' לכל שהוא אלא ס"מ דבעלמא כרבנן ס"ל לר' עקיבא ס"מ ופי' רש"י ז"ל שם חייב קרבן שבועה ולא"ל לאו לאו לאו מתלקות אם היה מזיד אלא לאו לאו לאו מלקות אלא לפוטרו שוא לפוטרו בשוגג מכלום ור"ש פוטרו מכלום בין ממלקות במזיד בין מקרבן בשוגג אלא הוי לא שבועת בטוי ולא שבועת שוא כך נלע"ד. וראיתי להעתיק לשון פי' הר"ן ז"ל וגרסתו וז"ל בכולל דברים המיתרים עם דברים האסורים שבשבע שלא יאכל נבלות ושמוטות ופרכינן עלה בגמרא בשלמא לאו משכחת לה אלא הן סיפי משכחת לה כלומר דבפירקין מוכחין שאינו חייב קרבן אלא בשבועה אלא שבועה שלא אוכל ולאי אלא לא חייל ומפרקינן משכחת לה בהן כדרבא שאמר שבועה שאוכל ואכל עפר פטור כלומר משכחת לה בשתם כלומר שאמר שבועה שאוכל שתם דנבלות בכלל לעניין שאם אכל נבלות פטור וכיון דמשכחת לה בהן שתם סגי אע"ג דשבועה דלאו אינו אלא בלא מפורש כדאתמא מסוק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה אלכך שאוכל שתם כי אוכל נבלות אמאי פטור והא כיון דאמרינן בריאה בנשבע שלא יאכל שתם אם אכל נבלות פטור אמאי אין נבלות בכלל אכילה וכיון שבן בנשבע שאוכל ואכל נבלות הוה לן לומר חייב לפי שאין נבלות בכלל שבועות ולא משכחת לה בהן ולפרוקי הך קושיא אמר משכחת לה כדרבא כלומר ל"ל מי שנשבע שיאכל למי שנשבע שלא יאכל ממי שנשבע שלא יאכל מבתחתא אמרינן שלא נתכוון אלא על דברים הראויין דדברים שלא היו ראויין לאכילה לא היה לריך לישבע עליהם ומש"ה אמרינן בריאה דמתני' הנשבע שלא יאכל שתם ואכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה שבנבלות בכלל פטור אבל כי נשבע שלא יאכל מבתחתא מסוק אדעתיה דבכל מה שיאכל יצא ידי שבועה אלכך נבלות בכלל ומש"ה משכחת לה בהן דה"ק רבא שבועה שאוכל ואכל עפר פטור אלמא דברים שאינם ראויין בכלל שבועה שאוכל הן ויצא ואע"פ שאינם בכלל שבועה שלא יאכל דהא תנן שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה פטור עכ"ל ז"ל תלוים גרסתו זו ופירושו עם סברתה הנייה בשמו ובשם הרא"ם ז"ל. וביד בפ"ה דהלכות שבועות סי' ה' עד סוף סי' י"ב ובטור יו"ד סי' רל"ח. והקשה הר"ר אליעזר אחרתא נר"ו אמאי הדר תני שבועה שלא אוכל ואכל נבלות כיון דקאי אריבא דקתני שבועה שלא אוכל ואכל אוכלין שאינם ראויין וכו' ה"ל למיתני אבל אם אכל נבלות ומרפות וכו' דהיינו דברים מוסכם לפיטור ובמלעיתא פלוגתא ובסיפא מוסכם לחיוב ולקדוש יפה הוא ותירץ הוא יפ"ו דאי לא סדר תנא שבועה שלא אוכל ה"א דמאי דקתני אבל נבלות ומרפות וכו' ר"ל אחר שאכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה אבל גם כן נבלות וכו' ומייב דקאמר ת"ק חייב אף על דברים שאינם ראויין לאכילה דסיימו עפר וד"ש פוטר אתיהן ודוחק הוא. ובירושלמי דפיקרקין ודפ' שני דמס' משבר שני רולה לאוכיח מכאן דשתייה בכלל אכילה דקתני בריאה שבועה שלא אוכל וסדר קתני ואבל אוכלין שאינם ראויין לאכילה ושתה משקין שאינם ראויין לשתייה ודאי ליה סגיאה לדיין דתניא בריאה שבועה שלא אוכל לאוד כרם כרבי לו אמר שבועה שלא אוכל ושלא אשתה אין סוכחה. וגם בגמרא דפירקין בעי רב אחי למידק מכי ממתני' ודאי דלמא דאמר שבועה שלא אוכל שבועה שלא אשתה: **שבועה שלא אוכל ואכל נבלות.** וכו' בפירקין דף כ"ו ובדף כ"ח קודם מקומה ובר"ש יום הכפורים והוס' פ' גיד הנשה דף ק"ב ובירושלמי פ"ק דמיר. ובתוספתא גרס' שבועה שאוכל ואכל אוכלין אסורין כגון פגול נותר וטמא פטור ור"ש מחייב וכתבו בחוס' דהיינו בעל כרחך בשאינם מרוחים מדמחייב ר"ש לפי שלא חלה שבועה עליה ע"י כולל עכ"ל התוס' אבל בתוספתא ר"ש בני דשבועות הגרסא בה בגוונא אחרינא וגראה שם שבועה שלא אוכל פעות: **אמר קונם אשתי נהנית לי אם אבלתי היום וכו'.** יש לתמוה דיין דמייתי עד הבתא בלשון שבועה אמאי שבקיה לגיסיה ונקט הבתא בלשון קונם וה"מ לגמתי הכא נמי הכי אמר שבועה שלא אכלתי וסוא אכל נבלות ומרפות וכו' חייב ובלשון דנקט בירושלמי שבתבתקתי לעיל ברים פירקין. ונלע"ד משום דאי הוה תני הכי לא הוה אתיא מתני' אלא אליבא דר' עקיבא דמחייב בין לשבעי בין לנשבע ואנא דאמר בלשון קונם לאשמעינן דבכי ה"ג בהאי לישנא כמו שמולה ר"ש לרבנן אפילו כשאמר בלשון שבועה מודה ג"כ ר' ישמעאל לר' עקיבא דאפילו בלשבעי חייב כשאמר שבועה או הקונם בלשון עתיד אע"פ שבתאלי בלשון עבר ובזה יתיישב שמיבות פלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא דבמתני' דבשמוע אחאי בבא בלבד"ד. ומלאתי ביד פ"ד סי' ו' דיומא אם אכל אוכלין שאינם ראויין לאכילה אאכל נבלות ומרפות והשוה אותם וז"ל שבועה שלא אכלתי והוא אכל דברים שאינם ראויין לאכילה או נבלות ומרפות חייב שאכילתם שמה אכילה שבכר הן תלוים אלו שהרי אכלן אבל להנא שנשבע שלא יאכל וקרם מקרם ואכלן אינם אכילה כמו שבארנו ע"כ: **ה אחד דברים וכו'** ביד רפ"ה דהלכות שבועות ובטור יו"ד סי' ל"ו: **ואחד דברים של אחרים.** בגמרא בפירקין דף כ"ז מפיק הנאת אחרים מקרא דכתיב או להעיד. פי' רש"י ז"ל מלת או קרא יתירה לדרשא: **שבועה שאתן לאיש פלוני.** מתנה לעשיר דאי לעני מושבע ועומד מכר סיני הוא שנאמר כתן תתן לו והוי כשבע לקיים את המצוה כשאמר שבועה שאתן או לבעל את המצוה כשאמר שבועה שלא אתן. בפי' רעו"ל שאין בהן ממש וכו'. אמר המלקט תרי גווני משמע שאין בהן משמוש כגון שיבה וכו' כך מלאתי מונה לשון רש"י ז"ל ע"י הרב בלבוש אבנזר ז"ל: **שאישן ושלא אישן** בשלא אמר שלשה ימים אלא שתם דאי בשאמר שבועה שלא אישן ג' ימים הא קיימא לן מלקין אינו משום שבועת שוא ויכן נאלתר: **ר' ישמעאל אומר אינו חייב אלא על העתיד לבוא** לענין קרבן דוקא אבל לענין מלקות מודה ר' ישמעאל ועיין לקמן סי' ז'. בפי' רעו"ל דר' עקיבא דרים בכל התורה כולה רבויי ומיעוטי וכו'. ומפני סר' עקיבא שמש את נתוס אים גם זו שסיה דורש את כל התורה כולה בריבה ומיעט דרים גם הוא כמותו ור' ישמעאל שימש את ר' נתוס בן הקנה שסיה דורש את כל התורה כולה בכלל ופרט וכלל. בפי' רעו"ל ומאי מיעט מיעט דבר מלוה. אמר המלקט פי' רש"י ז"ל ס"ל למשנה את הידוע לאדם וכתבו תוס' ז"ל שמ"ל מיעט דבר לרשות בלאו ומן ולשמואל מילתא דאיתיה בלבבא ודרך לומר דשקולים הם דלמאן דדרים ריבה ומיעט ומיבה לית לן למעוטי אלא הכא מילתא ע"כ. ובשום מתני' אכתוב מילתיה דשמואל. עוד בשוף פי' רעו"ל אף כל הנא. אמר המלקט ואתי כללא לאתויי דברים שאין בהן הרשה והמנה להנא ואתי פרטא לאשמעינן דאי' דברים שיש בהן הרשה והשוה לשבר. ובגמ' פריך מיפוך אלא ומתרץ ר' יצחק דומיא דלהרע או להטיב שאיסורו משום לא יחל

להיינו להבא שאפשר לו לקיים שבועתו יצא זה שאין מיסורו מסוס לא יחל אלא מסוס לא תשקרו ור' יצחק בר אבין תירץ אמר קרא לו נפש כי תשבע וגו' מי שהשבועה קודמת למעשה יצא אכלתי ולא אכלתי שמעשה קודם לשבועה: ר' ישמעאל אומר וכו' רפ"ק דמכלתין וגרסי' בגמרא אתמר שבועה שזרק פלוני לרור לים או אבן זרק רב אמר הייב דהא איתיה בלאו והן ושמואל אמר פטור דהא ליתיה בלהבא שיזרוק פלוני לרור לים או אבן זרק שהרי אין פלוני בדרכותו לזרוק או אבן לזרוק ואין זו שבועת בטוי אלא שבועת שוא ופרכי' לימא בפלוגתא דר' ישמעאל ור' עקיבא קמיפלגי דרב דמחייב בלשבר ס"ל כר"ע ושמואל דפטר ס"ל כר' ישמעאל דאינו חייב אלא על העתיד לבוא דהא דקאמר שמעא מסוס דהא ליתיה בלהבא לאו דברי שמואל הם אלא התלמוד הוא שמפרש כן ומשנין דרב ודאי תנאי היא דלא מחייב ליה רב אליבא דר' ישמעאל דשבועה ומה מילתא דשייך בה להבא כגון שאוכל או שאזרוק לא מחייב ר' ישמעאל לשבר כגון שאכלתי או שזרקתי מילתא לדיתא בלהבא כגון שיזרוק פלוני או שיאכל פלוני צריכא לאימר הא ודאי שפיטא דלא מחייב בה לשבר במכ"ם כי פלוני אליבא דר' עקיבא רב כר' עקיבא ושמואל אמר לך אמא דאמרי אפילו כר' עקיבא דע"כ לא מיחייב ר' עקיבא התם בלשבר אלא במילתא דשייך בה להבא אבל מילתא דלא שייך בה להבא כגון אכלתי אפילו בלשבר דשייך פטר. והדר פרכינן לימא בפלוגתא דר' יהודה ב"ש ורבנן דבמתני' דבכמוך קמיפלגי דרב ס"ל כריב"ש דכשם דלא בעי ריב"ש לאו והן ס"ל לא בעי להבא ולשבר ושמואל דבעי להבא ולשבר כרבנן דכשם דבעו לאו והן ס"ל בעו להבא ולשבר ושמואל ודאי תנאי היא דלא ס"ל דשמואל לאפסרה אליבא דריב"ש דכשאתה ומה לאו והן המפורשים בקרא דלהרע או להטיב דהיינו אוכל ולא אוכל לא בעי ריב"ש להבא ולשבר דלא מפרשי לא כ"ש דלא בעי כי פליגי אליבא דרבנן שמואל ברבנן ורב אמר לך אמא דאמרי אפילו כרבנן דע"כ ל"פ רבנן ופטרי אלא אם כן יש לאו והן מסוס דלאו והן כתיבי בהדיא בקרא אבל להבא ולשבר דמרבוייא דלכל אסר יבשא הוא דאתו מחייבי בלשבר כגון שזרק פלוני אע"ג דליתיה בלהבא כגון שיזרוק פלוני או שלא יזרוק. והדר פריך רב המנונא לשמואל מדתנן בסוף פירקין לא אכלתי היום לא הנחתי תפילין היום מבשיער אני ואמר אמן חייב בשלמא לא אכלתי איתיה בלא אוכל אלא לא הנחתי מי איתיה בלא אינה בשבועת בטוי והא נשבע לבטל את המצוה הוא אלא ס"מ דלא בעינן דאיתיה בלהבא ומשנין הוא מותיב לה והוא מפרק לה לגדלין קתני לא אכלתי לקרבן לא הנחתי למלקות. וכתבו תוס' ז"ל וה"מ לאוקומה כריב"ש דלא בעי לאו והן אלא ניחא לי' לאוקומה כר"ע ע"כ. והדר פריך רבא מדתנן בסמוך סי' ח' אינו היא שבועת שוא שנשבע לשנות את הידוע לאדם ואמר על העמוד של אבן שהוא במקום פלוני שהוא של זהב ואמר עולא והוא שניכר לשלשה בני אדם שעמא דניכר הא לא מיכר עובר מסוס שבועת בטוי ואמאי הא אינו ביהא של זהב הוא מותיב לה והוא מפרק לה ניכר עובר מסוס שבועת שוא לא ניכר עובר מסוס שבועת שקר. ורמיתי הגיה הר"ר יהוסף ז"ל אם רבוי הכתוב לכך אף רבוי הכתוב לכך: ן נשבע לבטל וכו' ואיתא בפירקין דף כ"ה: לקיים וכו' ביד פ"ה דהלכות שבועות סימן ט"ז ונס על זו כתב בס הרמב"ם ז"ל דפטור מסוס שבועת בטוי וירמה לי שהוא לוקה מסוס שבועת שוא ע"כ: כדברי ר' יהודה בן בתירא ולא גרס דברי ר' יהודה וה"ק נשבע לקיים ולא קיים פטור שאינו לדברי ריב"ש היה בדין לחייבו רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל וריב"א היה נראה לקיים גרסת הספרים דמודה ר' יהודה בנשבע שלא לאכול נבלה ואכל דפטור דאין איסור חל על איסור ועיל' מי בגמרא פריך גבי נבלה מוקבע ועומד מהר סיני הוא משמע דליכא מאן דפליג ודוקא בלקיים המצות כמו ליטב בסוכה או לאכול מצה מחייב ר' יהודה ושעמא כדאמרינן בגדרים מיין שנשבעים לקיים המצוה שנאמר נשבעתי ואקיימה וכמי נמי מיחייב עלה קרבן וסבי איתא בירושלמי דבשלא אוכל נבלה ואכל מצה ר' יהודה דאי תימא חייב ליתי לא אם אמרת בשבועת הרשות שכן עשה בה לאו כאן והן כלאו תאמר בשבועת מצוה שלא עשה בה לאו אבל כאן והן כלאו פי' הן כלאי שאוכל נבלות כמו שלא אוכל נבלות אלא ודאי מודה ריב"ש דפטור ואשתא גרסי' דברי ריב"ש והכל מדברי ריב"ש וה"פ לקיים מצה פטור דהיינו שלא אוכל נבלות ויש מקום שבדין חייב כגון ליטב בסוכה דברי ר"י בן בתירא ע"כ: [הגהה נלע"ד שר"ל דאי הוה תני הכי הוה מפרש' לאו כאן ר"ל שלא ליטב בסוכה כמו ליטב בסוכה שלא להניח הפילין כמו להניח הפילין והן כלאו קאי אנבלות כמו שמפרשי התוס' ז"ל הם עצמם ז"ל] וכתוב בהגליות עולם רפ"ה דשער השלישי כל היכא דקתני כדברי פלוני אומר הכריעות דקאמר הכי מפני שאותו תנא לא אמר דבר זה בפירוש ממש אלא למדהו מתוך דבריו שאמר במקום אחר כמו בפ"ט דטהרות זיתים מאימתי מקבלין טומאה משיזחו כדברי ב"ש ולמדו זאת מהא דתנן בעדויות פ"ד חבית של זיתים מגולגלים ב"ש אומרים וכו' וכן כל כיוצא בזה עכ"ל ז"ל. הרי"ף ז"ל מהכ הכ"ף ממלת כדברי וכתב כן מלאתי בכל הספרים וגם בס"מ מצאתי אלא גרסי' אמר ריב"ב ע"כ: ומה אם הרשות כ"א ומה אם שבועת הרשות שאינו וכו': שבועת מצוה שהוא וכו'. וכתבו תוס' ז"ל מצוה שהוא מוקבע עליה מהר סיני תימה אמאי אין איסור חל על איסור מהאי טעמא ואי משום דילפי' בפ' כל הנבר מומתו בו כי יחללנו פרט לזו שמחוללת ושימת וילפינן מינה דכתן טמא שאכל תרומה טמאה פטור ס"כ היכי עביד ק"ו הכא נימא איסור שאינו חל על איסור יוכיח ע"כ: תאמר בשבועת מצוה וכו' ור' יהודה בן בתירא אמר לך אמו הנבנת אחרים לאו אע"ג ד יהה בכלל הרעת אחרים רבי ראמנא הכא נמי בקיום מצוה אע"ג דליתה בבטול מצוה רבייה דאמנא ורבנן התם איתיה בלא מטיב לאחרים כגון מתנה לעשיר הכא מי איתיה בלא הקיים. ועיין בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא בדברי הרא"ש פרשה ס'. ופי' בתוס' יו"ט נשבע לבטל את המצוה וכו' אמר רחמנא להרע או להטיב אמנם הוא מחייב בשבועה על דבר שאי אפשר בו שייעיב במקום להרע או ירע במקום להטיב והם דברי רשות הרמב"ם ז"ל וכלומר דאינו בדבר מצוה כשיש בו להטיב ולאכול דבר אסור הוא תריא לנפשו וכשנשבע שלא לאכול חמץ בפסח הוא מטיב נפשו: שלא עשה בה לאו בהן שאם נשבע לבטל וכו' לאו יבטל נבטל מה שנשבע עליו מהר סיני ליכא ק"ו להיוביה כשלא יבטל אלא עשה כמושבע ומומר מהר סיני ולפיכך אף בוש ר' יהודה בן בתירא מודה ע"כ. ורמיתי שמחק הר"ר יהוסף

ו"ל מלות שאם משבע לנעול ולא בטל פטור: ז שבועה שלא אוכל בכר זו סתמא קאמר ולא אמר היום. ואיתא בפ"ק דמכלתין דף נ' ופי' רש"י ז"ל אינו חייב אלא אחת דמאחר שנשבע עליו שבועה לאסורה נאסרה עליו וכי הדר אשתבע ס"ל משבע לקיים ותנן נקמן משבע לקיים את המצוה ולא קיים פטור מקרבן שבועת בטוי ע"כ. ונלע"ד דבהכי מתיישב שפיר קצר מסנה זו לאשר למעלה הימנה כלומר בשבועה על שבועה אפילו ר' יהודה בן בתירא מודה דאינו חייב אלא אחת ומ"מ קשה לע"ד אמאי איצטריך ליה לפרושי פטור מקרבן שבועת בטוי לימא פטור סתמא ואני אפרש לו פטור מקרבן אם הוא שוגג לו פטור ממלקות אם הוא מזיד. ואיתא נמי בפירקין דף כ"א ובפ"ק דתמורה דף נ' וביד בפ"ד דהלכות שבועות סי' ט' וסוף פרק ובפ' שני סי' י"ז וכסור יו"ד סי' רל"ח: שבועה שלא אוכלנה שבועה שלא אוכלנה רעז"ל תפס גרסת רש"י ז"ל ופירושו במתני' ובסוגיית הגמרא אבל תוס' ז"ל הכריחו כספרים דלא גרסי' במתני' שלא אוכל תנת זיתמין אלא שבועה שלא אוכלנה תרי זימני ואח"ם דייק בגמרא שפיר דאשמועינן דחיובא הוא דליכא הא שבועה איכא דאי משכחת רווחא כגון שנשאל על הראשונה עליה שייה תתיה מדלא קתני ואכלה חייב אחת אע"ג דלא ס"מ למיתני אינה אלא אחת כהיא דפרק שני דנדרים סוף סי' נ' ע"כ בקיצור מופלג ועיין עוד שם. והר"ן ז"ל נ"כ גרים לה וכתב שבהלכות רב אלפס ז"ל ליתה וגם כן השמיט הא דיוקא דחיובא הוא דליכא הא שבועה איכא ואולי שהטעם הוא דמפני שאינו גורם בשבועתו כך שבועה עליהם אף בגמרא לא היה אפשר ביגרום האי דיוקא דשבועה שייה לעופים איצטריך ליה לומר דאינו חייב אלא אחת ולמידק מינה נמי דאם אמר בלא אוכלנה ברישא והדר שלא אוכל מחייב הרתי ע"כ בקיצור. ואם אמר שבועה שאוכל בכר זו שבועה שאוכלנה וזרקה הוא עצמו ליס שאי אפשר עוד לאכלה. נלע"ד דה"ם והוא הטעם ואינו חייב אלא אחת חזרתי בי לומר שאינו לוקה אפילו אחת מידי דהוה אמר שבועה שאוכל בכר זו היום ועבר היום ולא אכלה שפסק הרמב"ם ז"ל שם בפ"ד סי' כ' דבשוגג מביא קרבן עולה ויורד במזיד אינו לוקה שהרי לא עשה מעשה ואע"פ שעבר על שבועת שקר ע"כ. אלא שיש לתלק דהכא זריקתו הוא בעצמו ליס הוא מעשה להתחייב עליה לכל הרחות אחת כך נלע"ד דוק. אח"כ מצאתי בירושלמי בפירקין סי' ח' שהיא פלוגתא דר' יוחנן וריש לקיש ויש מי שסובר החילוק שכתבתי עיין שם: זו היא שבועת בטוי בגמרא מוקי האי זו היא למעוטי אוכל ולא אכל פטור ממלקות אבל קרבן מחייב וה"ק זו שיש לא אוכל ואכל הוא דחייבין על זדונו מכות דה"ל לאו אים בו מעשה אבל אוכל ולא אכל לא לקי דהא ליכא למימר למעוטי אכלתי ולא אכלתי מקרבן או ממלקות דסברא היא דאי בלהבא ממעט נהבא ולא ממעט לשבר ומתני' ר' עקיבא היא דמחייב קרבן לשבר כלהבא וכן נמי סיפא דקתני זו היא שבועת שוא מחייבין על זדונה מכות ועל שגגתה פטור לעמוטי זו היא דעל שגגתה פטור מקרבן אבל אכלתי ולא אכלתי על שגגתה חייב קרבן וכולה מתני' ר' עקיבא היא אבל אכלתי ולא אכלתי לא ממעט נמי ממלקות לדעת ר' יוחנן דמחייב ליה התם: ח איזו היא שבועת שוא שנשבע ובפירקין דף כ"ה אלא שהם כתוב ואמר על העמוד של אבן שהוא במקום פלוני שהוא של זהב. וביד שם פ"א סי' ה' ו' וז' וספ"ה: נשבע לשנות את הידוע לאדם. נראה דהא דתנא והדר מפרש אמר על העמוד וכו' למעוטי שאם נשבע שהשמש קטנה מן הארץ אע"פ שהוא משנה את האמת שהרי השמש גדולה מן הארץ מאה ושבעים פעם אעפ"כ אינו לוקה שאין דבר זה ידוע לכל אדם רק אצל חכמים אחדים זה למדתי מן הרמב"ם ז"ל שם ספ"ה: אמר על העמוד של אבן נמרא אמר עולא והוא שניכר העמוד לשלשה בני אדם אז הוי שבועת שוא אבל אם לא ניכר הוי שבועת שקר: ועל האשה שהוא איש ירושלמי חזקיה אמר הדן דמשתבע על תרין דאינון תרין לוקה משום שבועת שוא וכתוב במרדכי והקשה רבינו שמואל בר שביבי ז"ל דממתני' משמע דוקא בשנשבע ע"ד שאינו אמת אבל נשבע ע"ד אמת אין כאן שבועת שוא ואיכא דאמי דאמי איכא קלת גזמא להחזיק דבריו אין זו שבועת שוא אבל נשבע על תרין דאינון תרין שאומר מה שאינו נריך ס"ז שבועת שוא ע"כ: אם לא ראיתי גמל שפורח באויר. מפרש לה רבא בגמרא באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי בשבועה אם לא ראיתי. וכי תימא א"כ יהיו הפירות נאסרין ולא יהא לוקה משום שבועת שוא וי"ל דהא ודאי לא נתכוון זה לאסור הפירות שאם היה מתכוין לכך היה לו לאסור בלא שום תנאי שהרי עכביו ג"כ פירות אסורין עליו ולמה תלה נדרו בדבר שאינו אלא ודאי לא לאסור הפירות נתכוון אלא לקיים שראה אותו דבר ממנו ומש"ה לוקה משום שבועת שוא הר"ן ז"ל. והקשו תוס' ז"ל תימה דהכא קתני גמל פורח ולא קתני כעולי מגרים ובפ"ד נדרים נדי נדרי הבאי תנא עולי מגרים ולא תנא גמל פורח ע"כ ומה כתבתי מה שתירץ הר"ן ז"ל שם וגם פה על זה לפי דרכו ושיעתו ז"ל: נחש בקורת בית הבד עיין במ"ש בפ"ד נדרים. הגהה ראיתי בכתב הר"ר יהוסף ז"ל גרסי' נחש בתלה ואח"כ גמל: נשבע לבטל את המצוה וכו' ביד פ"ה דהלכות שבועות משימן י"ב עד סוף סי' י"ט: שלא לעשות סוכה שאם סיכה ונולב אינם אלא סוכת מצוה ולולב מצוה אבל ס"ם מצה לא הוי מצה מצוה אלא כל לחם שהוא מצה קרוי מצה ולכן קיימא לן בירושלמי שהאומר שבועה שלא אוכל מצה לאסור לאכול מצה בלילי הפסח אבל אם אמר שבועה שלא אוכל מצה בלילי הפסח לוקה ואוכל מצה בלילי הפסח ע"כ: על זדונה מכות פי' משום שבועת שוא לחוד אבל לא משום לא יחל דבריו שלמה עורלי ז"ל: ט שבועה שאוכל כבר זו. ביד שם פ"ה סי' י"ג ובטור יו"ד סי' רל"ח: הראשונה שבועת בטוי והשניה שבועת שוא. תימה דשניהם שבועת בטוי כו' עיין בתוי"ט ומובן הוא עם מה שפירש כבר רעז"ל לעיל בפירקין סי' ז'. אבל שם ביד פ"ה כתוב דהה"מ אם אמר שבועה שלא אוכל כבר זו שבועה שאוכלנה השניה שבועת שוא שהרי זו אסורה עליו לאכלה ולוקה אם שבועה שניה זו בין אכלה בין לא אכלה ואם אכלה לוקה אף משום שבועת בטוי ע"כ: י בפי' רעז"ל תנא בשבועת בטוי שמהנת בכל אלו ע"כ. אמר המלקט נראה שהיה לריך להיות תנא בהך מהנת בכל אלו וכן הוא בפי' רש"י ז"ל וקאי אשבועת בטוי ואשבועת שוא ואשבועת הפקדון אלא אחזר רש"י ז"ל ופירשו נמי בני פקדון: בפי עצמו. הא מפי אחרים לא ודקתני סיפא אחת זו ואחת זו המושבע מפי אחרים חייב

דוקא קתני אם עבר אמן אבל אם לא עבר אמן פטור ולא תימא ואמר אמן דקתני סיפא אורחא דמילתא קתני. וכתב הרמב"ם ז"ל ר"פ שני דשבועות וי"ל שני הדברים דלאו דוקא שעבר אמן דס"ה אם אמר הן או מחוייב אני בשבועה זו או קבלתי עלי שבועה זו וכל כיולא בזה ס"ז כנשבע לכל דבר בין להיותן מלקות בין לחייבו קרבן ע"כ: **יא אם לא אכלתי היום** וכו'. בפירקין ד' כ"ה ובירושלמי הגרסא מילד אמר לא אכלתי היום לא נתחתי וכו' ומלת אם טעות. וגרסתה דלא אכלתי נקם כעד שבועת בטוי ולא הנחתי תפילין כנגד שבועת שוא: **ואמר אמן חייב**. אבל בשבועת העדות המושבע מפי אחרים חייב אפילו לא עבר אמן ולריך עיון ביד ר"פ שני דהלכות שבועות כמו שכתבתי לקמן פרק המודה סי' ב' ובטור יו"ד ר"ס ז':

פרק ד ואינה נוהגת אלא בראויין וכו' ביד שם בהלכות שבועות ר"פ עשירי ואיתה ר"פ יום הכפורים. בפי' רעז"ל ולא בסנהדרין וכו' על ונזלן. **ונגמרא** מפרש אלא בראויין להעיד למשומי מלך א"נ למשומי משחק בקוביא ואי תימא ולמה ליה למיתני כל הני ליתני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד וממעטו כולהו ו"ל דלמ"ד בגמרא אינה נוהגת אלא בראויין להעיד אתא למשומי משחק בקוביא לא הוה מצי למיתני הכי באילו אומר דוקא לפסולין לאוריתא ממעט הא פסולין דרבנן נוהגת ולהכי פרשו בתחלה כולהו פסולין לאוריתא כי דנשמע מינה דאינה נוהגת אלא בראויין להעיד היינו אפילו פסולין דרבנן דאי פסולין דאוריתא הא תנא להו ולמ"ד למשומי מלך אינטריך ממי למיתני הכי דאי תנא אינה נוהגת אלא בראויין להעיד בלחוד ס"א במלך נוהגת בכל דים רחוק וכשר שבועת העדות נוהגת בו לכל פרט לגוזלו פסולין והדר הני אינה נוהגת אלא בראויין להעיד לאשמועינן דאפילו במלך אינה נוהגת ומדתנן ולא בנשים שמעינן שהנשים פסולות לדון באילו היו דנות היאך יהו פסולות להעיד והתנן בפרק בא שמן כל הכשר לדון כשר להעיד והא דכתיב נבי דבורה והיא שופטה את ישראל לאו שופטת קאמר אלא מנהגת ואע"נ דאמרינן בסוכה שום תשים עליך מלך ולא מלכה התם לא מינו אותה אלא מהגין היו על פיה ואע"נ שופטה ודנה היתה שהיו אנשים מקבלין אותה כדרך שאדם מקבל אחד מן הקרובים. הר"ן ז"ל: **בפני ב"ד**. מס' רש"ל ז"ל בפירקין דלעיל דף כ"ה דמה שמשבעינן הב"ד בפני ב"ד וקבל עליו הוי שפיר בכלל שבועת בטוי לרב: **ומפי אחרים אין חייבין עד שיכפרו בהן בב"ד דברי ר"מ**. ס"פ דלעיל רמי עלה והתניא נבי שבועת העדות בין בפני ב"ד בין אלא בפני ב"ד בין מפי עצמו בין מפי אחרים כיון שכפר בה חייבין דברי ר"מ ומסני הא דעבה אמן חייבין ומתני' בדלא עבה אמן: **וחכמים אומרים בין מפי עצמו** וכו'. ביד פ"ט דהלכות שבועות הי' ב': בסוף פי' רעז"ל במקום שאילו היה מגיד היה מועיל לחייבו ממון וקרא במושבע מפי אחרים כתיב שנאמר ושמעה קול אלה אבל מפי עצמו ליף ר"מ דאפילו חוץ לב"ד משבועת הפקדון בנ"ם דתתא אחמת דסבר ר"מ דון מינה ומינה דון מינה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב דכתיב אחר ישבע עליו אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ומינה נמי ילפינן מה פקדון אפי' אלא בב"ד דכא ומשבע על שקר כתיב ומשמע בין בב"ד בין אלא בב"ד אף בעדות אע"ג דמושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בב"ד מפי עצמו דילפינן מפקדון אילו אלא בב"ד מייתינן לה מכא כי התם ורבנן סברי דון מינה ואוקי באתרה דון מינה מה פקדון מושבע מפי עצמו חייב אף עדות מושבע מפי עצמו חייב ואוקי באתרה לגמר לאחר שהבאתו לכלל שבועת העדות העמידהו כמשפט המפורש בשבועת העדות מה מושבע מפי אחרים האמור בשבועת העדות אינו אלא בב"ד אף מפי עצמו שהבאתה לה ממקום אחר אינו אלא בב"ד: **ב וחייבים** וכו'. **ס"פ דהלכות שבועות: ועל שגגתה עם זדון העדות**. שמזידין הן ויודעין לו עדות אבל שוגגין הן על הקרבן: **ואין חייבין על שגגתה**. אם שוגגין הם לגמרי כשבורין הן וכו' כדפי' רעז"ל והוא פי' רש"י ז"ל והכריח הר"ן ז"ל כמה הכרחים ע"ש: **ג שבועת העדות כיצד** וכו'. עד סוף **סי' ד'** רפ"ם דהלכות שבועות ובפ"י סי' י"ג עד סוף הפרק: **אמר לעדים**. כך הוגה בתלמוד הרב בגלגל משכנזי ז"ל ובגמרא אמר שמואל דאותו ערך אחריהן א"ל מה אתה רץ אחריהן שבועה שאין אנו יודעין לך עדות פטורין עד שישמעו מפיו ואע"ג דמתני' קתני אמר לעדים דמשמע אמר אין אבל רץ לא אי ממתני' ה"א הכ"ם רץ דהוי כאמר והייבין קמ"ל שמואל דאמר דוקא אבל רץ לא ומלת אמר דתנן בפירקין דלקמן גבי פקדון שבועת הפקדון כילד א"ל תן לי פקדוני וכו' מלת אמר דתני התם לאו דוקא הכא וכתב בעתיותו כתיב דמשמע כל דהו אלא אגב דתנייה הכא תנייה נמי התם: **משביע אני עליכם ואמר אמן**. אגיבא דר' מאיר אתי דמחייב חוץ לב"ד במושבע מפי עצמו ולכך אצטריך למיתני ואמר אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו דלרבנן חייבי ב"ד ולמה לי ואמר אמן דהוי כמוציא שבועה מפיו תיפוק ליה דאפי' מפי אחרים חייב ס"ל אתי אפי' לרבנן ונקט ואמר אמן כדי לנקר וה"ה אם אמרו אח"כ אין אנו יודעין לך עדות וסיפא נמי דקתני הבטיב עליהם תמשה פעמים חוץ לב"ד וכו' אתיא נמי כרבנן דלרבנן נמי לא בעינן שבועה בב"ד אלא הכפירה דאהנדה דוקא קפיד דלהוי במקום הראוי להנדה מתוס' ז"ל. ועיין בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא ספי"ח בדבורא דחסידות: **כפרו חייבין על כל אחת ואחת**. פי' על הסב עות שבבעבו חוץ לב"ד ומלת כפרו ר"ל עמדו בכפירתם ואם חזר והשביעו בב"ד אפילו אלף שבועות אינם חייבין רק אשם קרבנות תמשה על החמש שבועות שחוץ לב"ד ואחת על כל השבועות שחוץ והשביעו בב"ד וכן נמי אם לא חזר והשביעו רק שבועה אחת בפני ב"ד חייבים אשם קרבנות. ולאיתי להעתיק כולה כל פירוש הר"ן ז"ל אמתני' וז"ל בשבועת העדות כילד וכו' אי שמרתו לו בלא שבועה אין אנו יודעין לך עדות ואמר משביע אני עליכם שהוא אמת מה שאמרתם ואמרו אמן הרי אלו חייבים אבל אם שתקו אחר השבועה אין כאן קבול שבועה ואינה לגמרי דאהאי דאמתני' דכיון שכבר אמרו אין אנו יודעין לך עדות כשהשביעו אח"כ ולא הודו אפני מה הן חייבין כפירת דברים בעלמא היא דכיון שאמרו ב"ד אין אנו יודעין לך עדות שוב אין יכולין לחזור ולהודות וכי תימא הכ"ע בתוך כדי דבור לא משמע הכי דגמרא דשקלינן ומרינן בתיקון בא"ה דכפרו שיהם כאחה ומוקמינן לה בתוך כדי דבור ואריבא לא דייקינן מידי וי"ל דהכא אלא בב"ד עד שיקיון אמ"ה חייבין שיכולין לחזור ולהודות. וז"ת עוד הגה דמתני' דתנא שבועת העדות כילד אמאי נקטה במושבע מפי עצמו דהיינו שבועה שאין אנו יודעין לך עדות א"ל משביע אני עליכם ואמרו אמן ולא נקטה במושבע מפי אחרים וי"ל דבהא קמ"ל דאפילו מושבעין מפי עצמן ואמו לב"ד [והודו] פטורין ואע"פ שכפרו תוך לב"ד ואפילו לר"מ מחייב במושבע מפי עצמו בין בפני ב"ד בין אלא בפני ב"ד ה"מ כגון שכפר תוך לב"ד ולא בא בפני ב"ד והודה אבל בא והודה פטור ולא אמרינן בהכי דון מפקדון משום דבעדות כה"ג כפירת דברים בעלמא היא שהרי כפר במקום שאין העדות מועיל והודה במקום הצריך משא"כ בפקדון שכפירתה בכל מקום הוא ופירוקא קמא דכתיבנא דשלא בב"ד עסיקינן אימו נוח לי דאי הכי אלא כרבנן אתיא וכי תימא לרבנן מיתוקמא כשבאו עדים לב"ד ונכפרו פעם אחרת בא ממש אלא בב"ד וכי נראה נמי לא אתיא דסתמא קתני חייבין ולא משמע שלא בב"ד דוקא לפיכך קרוב אני לומר דאם לא יביא דמייה דרבי' לאימו חוזר ומביא בתר ומעמה קול אלה כתיב ומפני שלרך העדים להשמע שלא להעיד אע"פ שאמרו בתחלה אין אנו יודעין ובתר שבועה אמרו יודעין אנו לא מיקרי חוזר ומביא אלא הכיאתם תורה עון באין [אנו] יודעין אלא בתר אלה ואע"ג דאמרינן דעדים החתומים על הפשר נעשה כמי שנחקרה עדותן ב"ד ואינם יכולין לחזור ולהעיד כדאמרינן בפ' שני דכתובות שאני התם דלא שייכא אלה דכבר נגמר עדותן אבל בעל פה אין עדותן נגמר אלא בתר הבנעת חובא עוד אלה שקרוב הדבר דמאין אנו יודעין יודעי' אנו לא מיקרי חוזר ומביא אלא בראשונה לא הגידו כלום ועכשיו מגידים וכי אמרי' שאין יכולין לחזור ולהודות לא מעמד חוזר ומביא אלא משום דלא [אנו] מבוי בפשיטו דבעיה שהרי כפרו בתחלה אחר שהשבועה ובהכי מיתרצא קושיא בתרייתא דלאשמועינן הך דבוהא מקום במושבע מפי עצמו ובב"ד שסיקינן עכ"ל ז"ל בקיצור וכפי מה שנראה לע"ד להניחו. וכיד ר"פ שני דהלכות שבועות ובפ"ג דהלכות שבועות סי' ה': ופי' הרי"ף ז"ל בדף שי"ז והא דאמר ר"ש מה טעם מפני שאינם יכולין לחזור ולהודות לאחר תוך כדי דבור הוא אבל בתוך כדי דיבור יכולין לחזור ופי' תוך כדי דיבור כדי שאלת תלמיד לרב שלום עליך רבי ע"כ: **ד כפרו שניהם כאחת**. בתוך כדי דיבור דהיינו כדי שאלת שלום תלמיד לרב שלום עליך רבי ופריך בגמרא שבועה שאין אנו יודעין לך עדות אין שייכים יכולין לומר שם היכות הלע בשיור זה אלא אריך לומר דה"ק אבל אחר התחיל ואמר בתוך כדי דיבור של חברו אע"פ שלא היתה כל הכפירה בתוך כדי דבור של חבירו. ורב הסדא אוקי למתני' כר' יוסי הגלילי דאמר אפשר לאמלא נבי בכור פ' שני דבכורות סי' ה': **בזה אחר זה הראשון חייב והשני פטור**. מתני' דלא כר' אלעזר בר"ש דתניא המשביע עד אחד וכפר פטור העד מקרבן שבועת העדות ור' אלעזר בר"ש מחייב ומסקינן דבהא קמיפלגי דר"א בר"ש ס"ל דבר הנורם לממון כממון דמי ועד א' נורם לממון הוא שאינו העיד היה מחייב שבועה ורב בני אדם אין נשבעין לשקר והיה משלם ממון ורבנן סברי דבר הנורם לממון לאו כממון דמי ואמרינן עלה דאפילו רבנן מודו בשאינם חשודים על השבועה דתנן נקמן פ' כל השבעין חוצה שבועה לחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם ומאלא עד אחד בכה"ג מחייב ממון ואמרי' ממי דמודים הכמים ב"כ בעד אחד דר' אבא בההיא נגרא דחסף נסכא לה"ל מחייב שבועה ואינו יכול לישבע המשלם אלכך לאו נורם ממון לגבד הוא אלא מחייב ממון הוא. וביד פ' עשירי דהלכות שבועות סי' ה': **בפר אחד והודה אחד הבופר חייב**. בגמרא פריך הא דתא אחר זה דאדרוייהו קא כפרי דמלי לימיר דאמון מה אני מועיל לך אם העדתיך הלא כפר הסני ואפ"ה אמרת הראשון חייב חוזאל ועדיין לא כפר הסני כפר אחד והודה אחד מיבעיא דהכופר חייב ומסני לא לריכא כגון שכפרו שניהם וחזר אחד מהם והודה בב"ד והא קמ"ל דתוך כדי דבור כדבור דמי ופריך בגמרא בשלמא לרב חסדא דמוקי לרישא כר' יוסי הגלילי רישא אשמועינן אפשר לגמלם וסיפא אשמועינן דתוך כדי דבור כדבור דמי אלא לר' יוחנן רישא תוך כדי וסיפא תוך כדי דבור תרתי למה לי ומסני מ"ד ס"מ כפירה וכפירה אבל כפירה ואודאה אימא לא קמ"ל ולשון הרי"ף ז"ל לא לריכא כגון שכפרו שניהם וקדם אחד מהם והודה בתוך כ"ד של חברו ע"כ וכתב הר"ן ז"ל וס"ק הכופר שעמד בכפירתו בלבד הוא מחייב אבל האחר שחזר והודה פטור לאע"ג דמרישא שמעינן שיכול לחזור ולהודות תוך כדי דבור לכפירתו דהא תנן שניהם כאחת חייבים ואוקימנא בגמרא כגון שכפר שני תוך כדי דבור של ראשון ועל כרחך היינו כן שני מפני שיכול לחזור ולהודות עכשיו בשעה כפירת הסני אם לא כן יכול הסני לפטור את עצמו ונומר מפני שבמשהי שהראשון כפר כפרתי גם אני וכפירת על אחד כפירת דברים בעלמא היא אפ"ה איכא רבותא אפי' לאילו מרישא לא שמעינן אלא תוך כ"ד לדבור דמי בכפירה וכפירה דתרי גברי ובכפירה ואודאה לחד גברא והכא קמ"ל מפי כגון שכפרו שניהם בזה אחר זה וחזר הראשון והודה תוך כדי דבור של כפירת הסני וקמ"ל דכפירה ואודאה אפי' בשני עדים חדא מילתא היא ולזה נתכוון הרי"ף ז"ל בכתב בתוך כדי דבורו של חברו ע"כ. ותוס' ז"ל הגיהו וכיולא זו בתימה: **הוו שתי ביתי עדים**. ירושלמי פ' שבועת הפקדון ובבלי שם דף ל"ז: **שתיהן חייבות**. בגמרא פריך לאשמועה לאמאי חייבת הא קיימא כת שנייה ומה הפסידוהו הראשונים בכפירתם ומסני דמתני' מיירי כגון שהיו העדים של כת שניה קרובים בנשותיהם זה לזה שלא היו כשרים להעיד בעדות אחת כשכפרה כת הראשונה וכי תימא א"כ למה ליה למתניה אינטריך כגון שהיו נשותיהם נוסשות כשכפרה כת הראשונה ואח"כ מתו הנשים ואז כפרה כת שניה העדות נ"כ מ"ד כיון דקיימא לן רוב נוסשין למיתה הוו לה כאילו מתו ותפסר כת הראשונה דהא קיימא לה כת שניה קמ"ל הבתם מיהא לא שכנו ומגא שלא היה שם בשעת כפירה אלא כת הראשונה בלבד ולפיכך חייבת אף הכת הראשונה ולמדך שהנוסם הרי הוא כחי לכל דבריו ואע"פ שרובן למיתה. ומנוייה היא שם בת"כ: **מפני שהעדות יכולה להתקיים** שאחר שמתו הנשים אז כפרה כת השניה העדות נ"כ. הרמב"ם ז"ל: **ה אם לא תבואו ותעידוני**. נלע"ד דהא דלא קתני משביע אני עליכם שתבואו ותעידוני דה"ק לאו אלה וקללה תבוא עליכם אם לא תבואו ותעידוני ולכתיבו בסוף פירקין זו היא אלה הכתובה בתורה: **שיש לי ביד פלוני פקדון** וכו'. ס"פ דהלכות שבועות **סי' ט"ו**: **שבועה שאין אנו יודעים לך עדות שיש לך ביד פלוני פקדון** וכו'. כך נ"ל. והא דהדר קתני שבועה שאין אנו יודעין וכו' אע"פ שכבר הושבע השבועה

כדקתני בריסא משביע אני עליכם אפזר לומר דתנא תרתי קאמר או שהנתבע הסניגון וכן הביבו אמין אנו יודעין לך עדות חייבין אנ"פ אלא הוסיפו שבועה או עמית אמן מפיהם או שהוא אמר להם בואו והעידוני והם עמו שבועה שאין אנו יודעים וכו' חייבין דבון שהוא הזכיר שבועה בין שהם לבד הזכירו לין אחד להם: **משביע אני עליכם אם לא תבאו ותעידוני שיש לי ביד פלוני חטים.** כך ז"ל. ונלע"ד דמתני' לא זו אף זו קתני מ"ש ריבא דכוי רבוי תביעות במין אחד אמנוסיע רבותא בפיטור דלין חייבין אלא אחת כשלא הזכירו כל מיני התביעות בפיהם וסיפא אמנוסיע רבותא בחיוב דחייבין על כל אחת ואחת כשהזכירו המינים בפיהם אע"פ שכל המינין מתביעה אחת או מפקדון או מהשומת יד או מגזל או מאבדה דו"ק: **ן שיש לי ביד פלוני נזק.** וכו' עד סוף סי' ח' ביד פ"ש דהלכות שבועות סי' ב' ג' ד': **נזק וחצי נזק.** בגמרא מפרש דריסא אמנוסיע דמ"ל גרורות ממונא הוא ופירש"י ז"ל ומיידי דתני האי תני בהדא הנלומי כגל ומגלומי ד' וה' ואונס ומפתה דממון שאין משלם בראש. [**הנהה** פי' בקרן אלא או פחות או יותר] דומיא דתני מק שאין משלם בראש ודמיהם משנין בשמעתא קמייתא לכנהדרין וסיפא קמ"ל שחבל בי הברי ביום הכפורים או הלוה נדוני נאפוקי מדר' נחוניא בן הקנה דסיה עושה יום הכפורים בשבת דמאחר דנתחייב כרת פטור מן התשלומין ואיידי דתנא לאך תנא בהייהו שהכני בני דקרובה ולא מיתה ואמנוסיע לטופל ואינו חייב מיתה בהכאה בלא חבורה חייב בתשלומין ע"כ. בפי' רעז"ל דממונא הוא ולא קנסא. אמר המלקט ומתני' דלא כר' אלעזר בר"ש דלדידיה קנסא הוי ממון דלא מיפטר בהודאתו ועדי קנס אם כפרו לו חייבין ג"כ ולא אינטריכנא להני מנוי וגם ר' עקיבא ור' יוסי הגלילי אמרינן בגמרא דס"ל דמשביע עדי קנס פטורים אבל ר' אלעזר אמרי' בגמרא דס"ל דחייבין. עוד בדברי רבינו עובדיה ז"ל דאמרי' בעדות וכו', אמר המלקט ארוך להיות דקיימ' לן בעדות וכו' ובתוב בתוי"ט ושאם אים פלוני וכו' כתב הר"ב משום בשת ופגם פי' רש"י ז"ל פגם בתולה כתובתה מאתים ואלמנה מנה ע"כ. ושותא דמרן לא ידענא דלא אסכחן זמותא לאביה בכתובה ותו דמהני' היא משנה ז' פ"ג דכתובות פגם רואין אותה כאילו היא שפחה ממכרת וכו' ומפרשים בגמרא להשיאה לעבדו שיש לו בו קורת רוח וכו' ע"כ והפשתי על דבר זה בד' ממשה גמרות דפוסים מחולפים ולא ממצאו לי עד עתה דברים הללו שכתב בשם רש"ז ז"ל. בפי' רעז"ל ארוך לסיה ושחבל בי חברי משום יום הכפורים נקט לה והימה גדול הוא בעיני על מהרי"ק ז"ל אי אשתמיטתיה הלי בבא דמתני' דלמשמע מדבריו ז"ל שם פ"ש וכמו שהעתיק בתוי"ט: **ושהרליק את גרישי ביום הכפורים הרי אלו חייבין.** בפ' אלו נשבעין דף נ"ה מוקי לה ר' יוחנן אפי' כרבנן דפליגי עליה דר' מאיר ואמרי דאין אדם לוקה ומכלם דהכא מיירי כשלא התרו בו אבל גרים לקים על כרחין הלי מתני' לא מיתוקמא אלא כר' מאיר דאמר בפ"ק דמכות דאדם לוקה ומשלם אר' יוחנן דלית ליה חייבי כריתות בכלל מלקות מ' דלהתיבנא לעיל ר"פ אלו הן הלוקין: **ן שאני כהן כו'.** אאין העדים חייבין אלא כשכפרו בדבר שיש בו תביעת ממון דילפינן לה מפקדון נאמר כאן אותן או ראה או ידע ואמר בפקדון אותן או בתבונת יד או בגזל או עשק מה להלן אינו מדבר אלא בתביעת ממון אף כאן אינו מדבר אלא בתביעת ממון ואיכא נמי תו בגמרא דרבי אחריני: **שאיני בן גרושה כו'.** נקט לה בלשון חיוב ובלשון שלילה תוס"ז ז"ש. משמע שרוצה לומר דה"פ שהני כהן ולא בן גרושה או בן חלוצה שאינו בן גרושה או בן חלוצה אלא שאר כהן. אבן אני בלע"ך דאפשר ממי דה"פ שאני כהן שאינו אינו ואשול תרומות או מעשרות ולעולה לדוכן ולקרות בתורה כהן או לוי דהא נמי לוי לא שייך לומר שאינו בן גרושה או בן חלוצה ויש פ' עשירי לא מצאתי שהביא בבא דאים פלוני כהן שאינו פלוני לוי שאינו בן גרושה שאינו בן חלוצה ובגמרא דייק טעמא דאים פלוני כהן לאים פלוני לוי וכו' הא מה לפלוני ביד פלוני חייבין והא קתני סיפא עד שיאמרו מפי התובע ומוקי שמואל לדוקא דתתי' בבא בהדאפה שמהו אפוטרופוס על כך הלכך מחייבי אי תביעת ממון היא. ומתוך דברי תוס' ז"ל מוכח דלא שייך הרשאה נמי כהן וכו' רק נמי אנס אים פלוני את בתו ואפ"כ לא מהניא הרשאה כמו שפי' רש"י ז"ל וכמו שהעתיק כבר רעז"ל. אבל מתוך פי' הרמב"ם ז"ל מוכח דאפי' בכהן ולוי שייך הרשאה שכן פי' ולכיכך פטורין ואפילו היה זה המשביע אותם מורשה לאותו כהן. ובסמוך אעתיק כל לשונו ז"ל. וכבר כתבתי שלא מצאתי שהביא הרמב"ם ז"ל שם פ' עשירי בבא דאים פלוני כהן וכו': **שאנס איש פלוני ופתה את בתו.** כתבו תוס' וקר"ן ז"ל כתב רש"י ז"ל יש מי שפירש שהתב בא על בתו ושעמא דפטור משום דליכא חיוב מיתה ואי אפשר להעמידה דאפילו בלא חיוב מיתה מאן קא תבע אם אנסה אחר קי"ל דבשתה ופגמה וקנסה לאביה אנסה אביה קנס בני לבומי לה בתמיה ורגלה אלאו קושיא היא דהא מבכחת לה ביתומה בחיי האב דקנסה לעצמה וכגון שנתארסה ומתגרשה דים לה קנס וקנסה לעצמה כדברי ר' עקיבא בגמרא פרק אלו נערות. וא"ת מפותה מדעתה עבדי י"ל דמבכחת לה בקמנה דפתויה אונסא הוא דלאו בה מחילה היא. בפי' רעז"ל דבשיון שמעתו מפי התובע. אמר המלקט הוא פי' רש"י ז"ל כמו שכתבתי. וכתבו תוס' ז"ל דאין להקשות לפירושו ז"ל למה ליה למתני בסמוך על שמעתו מפי התובע כיון דכבר אמרי' הכא דסיפא אמנוסיע משום שלא ביד עבדו דאע"ג דשלוחו הוא לא מיחייב ע"כ. עוד בפירושו ז"ל ואמנוסיע דאין נחשב המורשה בעל דין כזה כשאר ממון כך נלע"ד שא"ל וכן הוא בפי' רש"י ז"ל וכן העתיקו נ"כ הר"ן ז"ל והסירים רוצה לומר שאין נהשב המורשה כאחר הוא נחשב מורשה כשאר הממון: **ושחבל בי בני.** משמע קנא מפירוש הרמב"ם ז"ל שהוא גורס ושהכה את בני שפי' וז"ל וכבר שמיתת זה פעמים והדבר ברור לבנו על מי שהכהו אינו שלו אבל הוא לבנו ולפיכך אם כפר פטורין לפי שעה שאמרה תורה והוא עד או ראה או ידע וגו' מפי קבלה נמדנו בתביעת ממון הכתוב מדבר ואמרו שפתה בלוי בתי הוא כגון אמרו שהכה בני שהוא תביעה שאין לו בו ממון לפי שלא ישבע בשביל אזלתו ולפיכך פטורין ואפילו היה זה המשביע אותם מורשה לאותו כהן ע"כ. אבן לא כן פירש בפרק עשירי דהלכות שבועות סי' ד' וז"ל הבעל שיעידו לו שאבל בו בנו

ובהדליק פלוני נדיבו בשבת ושאנס פלוני או פתה בתו המאורסה וכפרו ונשבעו פטורין משבועת העדות שאם העידו עדות זו יתחייב הנתבע מיתת ב"ד ואינו חייב השלומין ע"כ: **ח שאין חייבין אלא על תביעת ממון כפקדון.** קל להבין ממתני' דלעיל דסמוך עד סוף בבא דמשלח ביד עבדו כולהו לא אף זו אף זו קתני. וביד פ"ש סי' ג': **ט כשתדעו וכו' עד סוף סי' י' ביד פ"ש דהלכות שבועות סי' ו' ח' מ':**
י פטורין. דכתיב והוא עד עד שייחד את עדיו ובגמרא אמר ממולא ואפילו עדיו ביניהם פסיפא לא לריכא דקאי עילוייהו פי' בלא עדיו מהו דתימא קמיה קאמר קמ"ל דלא הוי כאומר להם עמדו ותנינא נמי הכי וסיפא דבריתא קתני שאם אמר כל העומדין כאן ועדיו ביניהם חייבים דהכי ייחד עדיו וזו סיפא דבריתא הנ"ל בדברי ממולא אבל הרי"ף ז"ל גרים הכי אמר ממולא אפי' עדיו עומדים לו בלבד פסיפא לא לריכא דמחוי עילוייהו ובלחוק הר"ן ז"ל לייבב כפי גרסא זו הכי מוכחינן מהאי בריתא אע"ג דמחוי עילוייהו והקשה דמ"מ הוא תימה הכבר כתבתי לעילה בשם הרשב"א ז"ל שכתב בשם קלת מרבותיו הלפרתיים ז"ל ברחיה היכול אדם להביא את הבריו מספק אם יודע לו עדות אם לאו וכיון שכן עמד בביה הנשמה והביא את כולן למה הן עומדין מה בין מהביא מועטין למהביא מרובין והרי ייחד כולן והביאן שאם הם יודעין לו עדות מעיקרא דבריתא הוא ז"ל דהיינו טעמא משום דמי שבומל ואומר מהביא אני עליכם אם אתם יודעים לי עדות מסתמא אינו מהביא את כולם שיודע הוא שם בוודאי שאין יודעין לו עדות כלל ומגלה שהוא כולל את המובאין בתוך אותם שאינם מובאין והרי לא ייחד עדיו וסיפא דבריתא הכי קתני יכול אמר כל העומדין כאן כלומר בבית זה ת"ל ואוא עד דבכה"ג כולם חייבין אפילו אותם שאין עומדין אלא והיינו טעמא משום דבין מרובין בין מועטין כל שהוא מפרש שמהביא את כולן ייחד עדיו מיקרי ומדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ש מהלכות שבועות לאמתיים וזה שלא כפי' רש"י ז"ל ע"כ בקיצור: **עד שיהא מתבוין להם.** פירש הלא"ש ז"ל וכן בירושלמי ליתיה וגם הרב ר' בצלאל אשכנזי מחבן מתלמידו וגם הרי"ח ז"ל: **יא שבועה שאין אנו יודעין לך עדות** נמחק מתלמידו של הרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל וגם בירושלמי ליתיה וגם הרי"ח ז"ל: **והם יודעין לו עדות עד מפי עד וכו'.** ביד שם רפ"ח. והקשה הרמב"ן ז"ל למה ליה למתני הכי פסיפא דאי משום קרובים או פסולים הא תני לה בראש פירקין דאינה מיהנת בהן ואי משום עד מפי עד דקמ"ל דפסיל פסיפא והא קתני לה בסהדרין פ' זה בורר בהדיא ותירץ לאתא לאמנוסיע דאפילו באמיגה המתבע על עצמו שאם יבאו ויעידו יצאם אם"ם פטורין כיון שאין הדין אינם נאמנים וכענין שאמרו בירושלמי דגרסי' התם עד אחד שאמרו הרי את מקובל עליו כשנים יכול יהא חייב ת"ל והוא עד או ראה את הכשר להעיד עדות ממון ולא אחר שאינו כשר להעיד עדות ממון הר"ן ז"ל ועיין מה שכתב על זה בתוס' יו"ט. וז"ל תוס' ז"ל או שהיה אחד מהם קרוב או פסול הרי אלו פטורין אע"ג דכבר שמעו דאין מוהגת אלא ברחויין להעיד אינטריך למיתני הכא דאפילו אם יש בכאן עדים והשניה כשרין פטורין דעדות שבעלה מקלתה בעלה כולה מתוספי הר"ר משה ז"ל ע"כ. וכזה נלע"ד שיתורץ הא דקתני הכא בהאי בבא אמר בעיא מבינא וכו' ומ"מ מלות אים פלוני ופלוני נראה בהן יתירות קלת: **יב שלח ביד עבדו** וכו' בפירקין ד' ל"א וביד שם פ"ש סי' ז'. ודוקא בשבועת [העדות] הוא דבעינן שישמעו מפי התובע אבל שבועת הפקדון חייב אפילו אפילו אכפר לשלוחו וכן מצאתי לה"ר מנואר בהרמב"ם ז"ל שם פ"ז סי' ו'. בפי' רעז"ל ארוך להניה דכתיב אם לא יגיד אלא בו"ו ואל"ף למידרש הכי אם לו לא יגיד וכו' וכתב הרא"ש ז"ל כל הני פטורי דמתני' פטור אף מקרבן שבועת בפוי כדאמרינן לעיל דהוי שבועת העדות דבר שהיה בכלל ולא לידון בדבר החדש ואין לך בו אלא הזהרו ואף היכא דלא מיחייב משום שבועת העדות פטור משום שבועת בפוי ומיהו מלקות מיחייב משום בנשבע על שקר ואע"ג דלא שייך מלקות בשבועת העדות דלא שייך בהו הרגלה דשמא שכחו העדות מ"מ עונש איכא עכ"ל ז"ל. ועיין על זה ביד שם פ"ש סי' י"ד ועיין בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא פרשה שמיני דדבורא דחטאת: **יג מצוה אני עליכם.** ביד שם פ"ש סי' י"א ובטור יו"ד סי' רנ"ז: **אוסרבם אני בנמ' אמרינן דר' הייא מוסיף** נמי ותני כובלכם אני בשבועה בהדי הכך דמתני' ובובלכם לשון אסירה מלשון בכבלי ברזל. וכתב הר"ן ז"ל מפרשינן בגמ' דקאמר משביע אני עליכם מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה כובלכם אני בשבועה ופי' רש"י ז"ל דהכי אמרינן משביע אני עליכם בשבועה ואיתך מיירי בשהזכיר הכם בכל אחד ואחד מכל לשונות אלו ולפירושו זה נראה שהוא סובר דבכולהו שבועות בעינן שם או כנוי דליכא למימר דוקא בשבועת העדות משום דאמרינן בגמרא דילפינן אלה אלה מסוטה מה כאן שבועה אף להלן שבועה ומה כאן בשם אף להלן בשם כדאיתא בגמרא דהא אמרינן עלה בגמרא דהביא ר' חגיגא בר אידי קתני לה אבל רבנן לית להו ג"ש וכיון שכן אין שום חילוק בין שבועת העדות לשאר שבועות (ופמ"ה) [ומש"ה] בעינן או שם או כנוי כדתנן במתני' וכדפי' רש"י ז"ל הלכך בשאר שבועות נמי הדין כך ופשוטי' דמילתא משום דכיון שבועה כי כתיבה בשם כתיבא דכתיב לא תשבע בשמי לשקר מ"ג לא תחא את שם ס' אלהיך אלא דרבנן סברי דהכי"ל לכנוי כדכתיב וחללת את שם אלהיך אבל בלא שם ובלא כנוי אין לנו לא מלקות ולא קרבן ומיהו איסורא מיהא איכא אפילו בלא שם ובלא כנוי והכי מוכח דאמרינן לקמן דלאלו ולאו וכן הן שבועה והשיא ולאי בלא סיבה היא דאי בשהזכיר שם לא אמר לי לאו הא אמרינן בפ"ד דדרים מאדי בולא לא אהילנא ואמרינן נמי בפ' אין מעמידין ולאלי ישראל לא אנגיא אלא ולאי כל שהזכיר שבועה או לשון אחד שהוא מועיל בשבועה לא בעי לא שם ולא כנוי לענין איסורא אבל למלקות ולקרבן בעינן שם או כנוי ושוטי דעת הרמב"ם ז"ל בפ' שני מהלכות שבועות. והמהרי כיון דקראי בשבועות בשם אי בכנוי משתמשי בלא שם ובלא כנוי אפילו איסורא מנ"ל ואפשר שמדברי קבלה למדו דהא דאמרינן לקמן דאחרו בו שבועה ומפקינן לה מדכתיב ויואל בחול את העם לאמר אחרו הימים אשר יאכל לחם עד הערב אע"פ שלא אמר לא שם ולא כנוי ואם באחרו אמרינן הכי מפני לשון שבועה כ"ש בשבועה עצמו והרמב"ד ז"ל סובר דבשבועת העדות בעינן שם משום דילפינן אלה אלה מסוטה ובפקדון נמי משום דגמרינן תחסא

תחסא

תחטא מעדות אבל בשבועות בטוי לקרבן ובכל יחל לא בעינן שם ולא כנוי אבל נשבע לעניין מלקות בעינן שם כדכתיב לא תשבעו בשמי לשקר אלו דבריו ז"ל והן תימה דנ"ש דאלה לא בטו בשבועה בטוי ולא בשאר שבועות לא שם ולא כנוי בין לאיסור בין לקרבן בין למלקות ומתני' תרי גווני שבועות קתני מנוה אני עליכם ובשבועה אפילו בלא הזכרת שם חייבין וכן אילו לא אמר בשבועה אלא שאמר מנוה אני עליכם בשם או בכנוי חייבין וכן הדין בכל השבועות וכי תנא ובכל הכנוי הרי אלו חייבין לא דבעינן שם או כנוי אלא לומר דמשביע בכנוי לא הוי כמשביע בשמים ובארץ ופטורין ובעינן הזה כתבתים ברים נדרים על"ל ז"ל: בשמים ובארץ וכו' ביד שם פי"ב סי' ג' וברפל"ו דהלכות סנהדרין וסי' ג' ד': באל"ף דל"ת. שם הכתוב נחל"ף ד': ביו"ד ה"א שם הכתוב בד' אותיות דכתיב ביו"ד ה"ש. וכתבו הוס' ז"ל ביו"ד ה"א אע"ג דהכונה את השם באותיותיהו אין לו חלק [לעוה"ב] אמא כיון שאינו מתכוין לשם מותר גם מתוספי הר"ר משה ז"ל ע"כ: בשד"י בצבאות הוו מסמות שאין נמתקין וד' יוסי פליג לגבאות לא הוי שם ונמחק וכתב הרא"ש ז"ל למתני' דלא כותיה ע"כ: בחנון ברחום וכו' נמי שהוא חנון קאמר דחנון ורחום לאו שמות מינהו ונמחקים וכן כל שלמה שבעיר הבירים חוץ מהנה תשתו שלמה דאמרינן בגמרא שכן קדם אם הבביע עדים בשלמה שבעיר הבירים וכן במלך מלכיא שבדניאל שהוא קדש ובפרו חייבין אבל לעניין מחק ולאי נמחקים דלא עדיפי מכנוייה ע"כ מהר"ן ז"ל: ובבל הבנויין הרי אלו חייבין. מתני' דלא כר' חנינא בר אידי שהוא אומר דיקא בשם המיוחד. ויבל פ' שני דהלכות שבועות סי' ב' ובעור ח"מ סי' כ"ז: והמקלל אביו ואמו בכולן חייב דברי ר"מ וחכמים פוטרין גמרא מאן חכמים ר' מנחם ב"ר יוסי דדרים בנקבו שם להוי קרא יתירה ותנהו עניין למקלל אביו שאינו חייב עד שיקללנו בשם המיוחד אבל מקלל עצמו וחברו לא יליף ר' מנחם מהכא אלא דוקא מקלל אביו שהוא בסקילה כמברך את השם אבל עצמו וחברו דלאו בעונשא הוא לא יליף. וגרסא אע"ג דכבר שנינו בפ"ד מיתות קללם בכנוי ר"מ מחייב וכו' התם עיקר והכא אגב: עובר בלא תעשה. כתב הרי"ף ז"ל ירושלמי הא דתנן עובר בלא תעשה מהו לנקות חברייא אמרי אינו נוקה אמר ר' יוסי משום דס"ל לאו שאין בו מעשה וחיוב לגאון דאמר נוקה דאמרינן א"ר יוחנן משום ר' יוסי הגלוי כל מצות לא תעשה שבתורה לאו שיש בו מעשה נוקין עליו ושאין בו מעשה אין נוקין עליו חוץ מנשבע ומימר ומקלל את חברו יש ע"כ. ושם בהלכות סנהדרין סכ"ו פסק הרמב"ם ז"ל שנוקה אפילו אם קללם בכנוי והרא"ש ז"ל חלק עליו בהשגות שאינו נוקה אלא אם קלל עצמו או חברו או הגשיא או הדיין בשם המיוחד: יכבה וכן יכבה. גמרא אמרינן ונריך לכתוב במשנה וכן נ"כ במקרא. אם נא לדרום שם פסוק של קללה. הכי משמע מפי' רש"י ז"ל. וכתב רש"י ז"ל יכבה ה' וכן יכבה אלהים גרס' במתני' וכן כתוב ונקוד בסדר משנה מונחת ודוקנית ע"כ. אבל הרמב"ם ז"ל כתב וז"ל ואומרו יכבה יכבה כמו על קללת אדם עצמו או חברו ע"כ וע"מ גרסא דגרסינן ביכבה ראשון ה' ובשני אלהים כמו שהוא במשנה שבגמרא וגם בפסקא שבגמרא וכן הגיה ר"ם לוריא ז"ל ואע"פ שבהרי"ף ז"ל בשניהם כתוב אלהים כמו בירושלמי וברוב ספרים. אכן מצאתי בר"ש לוריא ז"ל שכתב דברב אלפס ז"ל גרים בתרוייהו שם יה ולא אלהים אכן גם גרסא זו ישרה ונקמ"ל אף שזה הקורא בתורה קורא בשם של ז"ל ה"ש והוא אומר וכן יכה אלהים אע"ה הוי אלה וקל"ל ע"כ. אבל אני בשניהם מצאתי אלהים בשני הדפוסים כאשר כתבתי כבר וגם בתוי"ט גרסא שהסכים לדעתי שכתב ולדעתי גרסא דבריהם ג"ב אלהים כלל ע"כ ולפי זה גרסא שבפי' רעז"ל ונריך לכתוב יכבה ה' וכן יכבה אלהים אם אמר לעדים יכבה ה' אם לא תעידוני או שמע אחד שקורא בקללות שבתורה יכבה ה' ואמר הוא לעדים וכן יכבה אלהים אם לא תעידוני או שאמר אל יכבה ה' אם תעידוני וכו'. אחי"כ מצאתי שהגיה הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בתלמודו ומיקר ברש"י ז"ל כך יכבה אלהים וכן יכבה אלהים גרסינן במתני' וכן כתוב ונקוד וכו' ומשום הגיה בשניהם אלהים כמו שהוא בגמ' בפסקא. ולפי זה נלע"ד טעמא דנקוד יכבה הראשון שבמשנה בחטף כאשר הוא במקרא מפני שהוא סמוך לשחפת וקדחת וגו' והוא מלרע שהוא עצמו המקלל קורא הפסוק אבל כשהבירו קורא הפסוק והוא אומר למי שיהיה וכן יכבה אלהים ולא יותר נריך לכתוב מלעיל ונקודת סגול דו"ק: זו היא אלה הכתובה בתורה. והני' הר"ר יוסף ז"ל המורה הימא דלעיל בגמרא לא נמרינן אלא שבועה שאין עמה אלה שהיא כשבועה שיש עמה אלה אבל אלה שאין עמה שבועה כיש עמה שבועה מנלן חוס' ז"ל. פי' ואלן בעינן שיהיעם בלשון שבועה ובשם או בכנוי כדכתיבנא לעיל: ויברכך. העלה הר"ן ז"ל דאו יברכך קאמר כמו שנכתוב בסמוך בתריכות. ויטב לך ר"ת וייטיב לך וגרסא נכונה הוא: ר"מ מחייב דמקלל לאו אתה שומע הן. ובגמרא פריך והא ליה לר"מ מקלל לאו אתה שומע הן דהכי תנן במס' קדושין פ"ג ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני נח ובני רלונן אינו תנאי ומסיק כפי גרסת רש"י ז"ל ור"ת ז"ל מיפוך ותני ר"מ פוטר וחכמים מחייבין ומיהו בממונא הוא דליתא ליה מקלל לאו אתה שומע הן אבל באיסורא אית ליה ובני שומה נמי אי לאו דכתיב הנקי ונמידרש אם לא שמית הנקי וחנקי ואת כי שמית לא הוה אמרינן מקלל הן אתה שומע לאו משום דהוי איסורא דאית ביה ממונא דסיינו נגיית כתובתה ושבועה דמתני' נמי ע"י ממון באה הלכך פטר ר"מ כדאפכינן ע"כ. ותוס' גרסי לא חיפוך ופעמא דפשרי רבנן משום דבעי שם המיוחד ואיכא דאלהים קאי ואע"ג דכבר מיפלגנו אחידי דהני ר"מ מחייב תני נמי וחכמים פטרין ע"כ. וגרסא בדוחק שמה שכתבו ואע"ג דכבר מיפלגנו ר"ל בגרסת הספר ובמקלל אביו ואמו ונופה דעתם קצת לומר שפירש הרמב"ם ז"ל וז"ל ואומרו יכבה יכבו כמו על קללת אדם עצמו או חברו ור"מ סבר שאין בכאן הפרש בין שיאמר אל יברכהו אלהים או יקללהו ואומרו בכאן אל יכבה אמנם רצה להפרש בין אל יכבה ובין יברכך וייטב לך כדי שלא יהיה בו לשמוע מאמר זה קללה ע"כ: או עיין במה שכתבתי לעיל בסמוך הגמרא הרמב"ד ז"ל. וז"ל הר"ן ז"ל אל יכבה אם תעידני או יברכך אם תעידני הא אם לא תעידני יכבה ואע"ג דליתא ליה הכא מקלל לאו אתה שומע הן אל יכבה אם תעידני הא אם לא תעידני יכבה ואע"ג דליתא ליה לר"מ מקלל לאו אתה שומע הן הא אמרינו בגמרא ה"מ במתנא אבל באיסורא אית ליה וכי תימא

והא התם בנדרים נמי לא חולין לא אוכל לך אמרינן דליתא ליה לר"מ מקלל לאו אתה שומע הן והא התם איסורא הוא אוכל לאמתר דהתם נמי איסורא דאית ביה ממונא הוא הא אסר חפצא עליה ובאיסורא דאית ביה ממונא אמרי' דליתא לי' לר"מ מקלל לאו אתה שומע הן וכן נמי נביא ניעין וקדושין אית בהו ממונא דהייבו כתובה והנאה ומס"ם אתקין שמואל בניעין דשביב מרע אם מתי אם לא מתי: וחכמים פוטרין. וכתב הרי"ף ז"ל בתשובה דכי בעינן תנאי ה"מ בניעין וקדושין אבל בדיני ממונות לא בעינן והקשו עליו דאדרבא תנאי בני נד ובני רלונן דמייתי ליה ר"מ בממונא הוא ובמשתין נמי אמרינן דר' מאיר באיסור מודה וממונא הוא דליתא ליה לאו קושיא היא בהרב ז"ל כך הוא סובר דאין לא קיימא לן קיימא לן כר"מ בכל אפילו בממונא אלא בשמואל דאתקין אם מתי אם לא מתי אם חשש שמא יצא דיין וידון כר"מ ולכיך התקין תנאי כפול לרווחא דמילתא וכמו שחשש רב ג"כ דאתקין בניעין מיומא דנן ולעלם לאפוקי מדר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו אע"ג דאיסור כר' יוסי ס"ל שהרי פסק כמותו פ' יש נוחלין אלא שחשש ותקן למאן דליתא לי' כר' יוסי וכן דעת רבינו שמואל ביש נוחלין ולפי מפקפק במה שכתב רש"י ז"ל ויברכך לו יברכך דבפ' האומר דקדושין מוכח דאפילו מאן דליתא ליה מקלל לאו אתה שומע הן בכה"נ לא משמע קללה דאמרינן התם פר"ת אם תאבו טובה ואם תמאנו לא טובה ולא קללה ומי יברכך אם העיד לא יברכך ולא יקללך ומשמע דס"ל ז"ל דס"מ דאמר דליתא ליה מקלל לאו אתה שומע הן אבל לר"מ הנהו קראי בפסחיים משמע ליה דאע"ג דמשמע הא אם לא תאבו רעה ערוך היה לאומרו אם המאנו משום דליתא ליה מקלל לאו אתה שומע הן ומינה דבאיסור דאית ליה לר"מ מקלל לאו אתה שומע הן רעה משמעא מקלל טובה ומס"ה ויברכך דמתני' לו יברכך הוא וכן עיקר דאם לא כן בתל יכבה סני עכ"ל ז"ל. ואית דגרסי הכי ר"מ מחייב ור' יהודה פוטר ולא מצאתי רמז לו זכר לגרסא זו אלא דבירושלמי הכי איתה:

פרק ה א שבועת הפקדון.

פ' שבועת העדות ד' ל"ח. ועיין במה שכתבתי לקמן ריש פרק שבועת הדיינים בשם תוס' ז"ל: וחכמים אומרים בין מפי עצמו וכו' דס"ל דין מינה ואוקי באתרה מאחר שהבאת מפי אחרים לכלל שבועת הפקדון העמידוהו בתורת שבועת הפקדון באין שבועה בב"ד מפורש בה. ביאו"ל רפי"ח דדבורה דהשאות בפרשת ויקרא ס"ל לר"ש דבפקדון בטונג חייב במזיד פטור דיליף לה ממשלה כדאיתא התם פ' שבועת העדות וכמו שכתב שם בספר קרבן אהרן: וחכמים אומרים ביד רש"ז דהלכות שבועות: ואינו חייב על שגגתה פי' רש"י ז"ל אם סבור ליטבע בשמת מים דאמרם הוא: גרידתא יש שאין נורסין מלה זו אבל מהרי"ק ז"ל גרלה קצת דגרים לה בפ"ח דהלכות שבועות סי' י'. והרי"ף ז"ל מחק מלת גרידתא והגיה שגגתו בוי"ו וכתב פי' שגגת הפקדון. עוד הגי' ומה הוא חייב על זדונו בוי"ו: אשם בכסף שקלים עי' בתוי"ט. ואפילו אם הנוי עלינו בבריתות פ' דם שמיטה דף כ"ב דהוי בכסף שקלים אע"ג דולמי אינו אלא חטאת בת דנקה: ב אמר לו תן לי וכו' עיין במ"ש בפירקין דלעיל ריש סי' ג': ואמר אמן וכו' ביל ר"פ שני דהלכות שבועות וסי' ה' ול"ש שם בע"ד שם כתב כן וז"ל אחד המשבע אחת מל' מיני שבועות אלו מפי עצמו ואחד המושבע מפי אחרים ועבר אמן חייב ואילו בפ"מ סי' ז' כתב בין שהשביעו החובע וכפר ה"ז חייב בשבועת הפקדון אע"פ שלא עבר אמן ולא הוציא שבועה מפיו ע"כ. ואשכר שר"ל אלא שעבר דבר שעיקר דבר שעבר אמן וכמו שכתב שם ר"פ שני וגם ר"פ שני דהלכות נדרים: השביע עליו חמשה פעמים פ' הנוזל קמא דף ק"ו וגם פי' רש"י ז"ל דהכי דייק בגמרא התם דמדקתני עליו ולא קתני השביעו ש"מ דעל ידי דיינים הפיל עליו שבועה וקבל על כרחו ולא מיירי בשקפץ התובע והשביעו: חייב על כל אחת ואחת חומש ואם וכיל כולה מתני' עד סוף סי' ג' פ"ז דהלכות שבועות מפי' ע' עד סוף סי' י"ד. ובפ"ט סי' י"ז כתב וכן אם תבעו אותן רבים להעיד להם ואמרו שבועה שאין אנו יודעים לכם עדות אינם חייבין אלא אחת לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת כלרך שבאמרו בשבועת הפקדון ע"כ. וכן היא שנויה נ"כ בת"כ פרשת ויקרא לענין עדות: ג היו חמשה תובעים אותו ואומרים לו תן לנו וכו' והר"ר יוסוף ז"ל הגיה בסיפא שבועה שאין לכם בידי לא לך ולא לך ולא לך ואמר בכך מצא ברוב הספרים. כתב הרב בצלאל אשכנזי ז"ל בספר כתיבת יד כתוב שבועה שאין לך בידי לא לך לא לך ולא ע"כ. וגמ' בברייי תניא בלל אינו חייב אלא אחת פרט חייב על כל אחת ואחת דברי ר"מ ר' יהודה אומר שבועה לא לך ולא לך ולא לך חייב על כל אחת ואחת ר' אליעזר אומר וכו' כדמתני' ולמאי דמפרש ר' יוחנן בגמרא שהם ת"ק דמתני' היינו ר"מ ולמאי דמפרש שמואל מוקי בגמרא ה"ק דמתני' כרבי דלא שאני ליה בסיף פ' שני דזבחים בין כזית בכזית וכזית הכא נמי לא שנא בין לא לך לא לך לולא לך ולא לך. ומשיקרא תריץ בגמרא דשמואל נרים בכולה מתני' לא לך לא לך ולא ולא לך ונמי פקדון תשומת יד גזל אבידה גלה ויו וכן נמי חטים שעורים טומטום גלה ויו אבל בסיפא דאמרינן דר"מ גם במסקנא מגיה שמואל ר"מ אומר אפילו אמר חטה שעורה כוסמת בלי ויו. ועיין בספר קרבן אהרן פ' ויקרא רפי"ז דדבורה דהשאות ותוסיף נקח טוב: ר' אליעזר אומר עד שיאמר שבועה וכו' ירושלמי פרק ותני דף נ"ד ונראה דגרסינן ר' אלעזר בלי יו"ד מכח הבריתא שהתנו לעיל בסמוך: ר"ש אומר וכו' פ' האיש מקדש דף מ"ד. וכתב הריטב"א ז"ל שם דף נ"ג ופרטו של ר"מ לא שיאמר שבועה בפירום לכל חד דת"ל היינו ר"ש ולא שיאמר לא לך לא לך בשבועה דת"ל היינו ר' אלעזר אלא הכי סוי פרשא דר"מ דקאמר שבועה לא לך ולא לך ולא לך הסבתא דאמר ולא לך ויו הוי פרשא ואע"ג דבשלמא אבל כי ליכא ויו סבר ר"מ דכללא הוי ור' יהודה סבר דאפילו בלא ויו הוי פרשא ואע"ג דבשלמא כי איכא ויו הוי תשובה שפי ומוסיף על ענין ראשון מפי מסיכא דליכא ויו והכא אמרינן אפשר לר"מ לא היקשו לן דהכא נמי כי איכא ויו חשבינן ליה מוסיף על ענין ראשון ואלו ויו קאי אשבועה כאילו אמר ושבועה לא לך וכי ליכא ויו אינו עושה חבור עם השבועה אלא עם לא לך ראשון וכאילו כולם כולם בשבועה אחת עכ"ל ז"ל: תן לי חטים וכו' פ' שבועות שתים בתרא דף כ"ג. ובגמרא א"ר יוחנן אם אין לו עליו מכולן אלא שה פרומה מלשרפין לחייבו פליגי בה רב אחא ורבינא במתני' ובמילתיה דר' יוחנן חד אמר אפרטי מיחייב אבלגי לא

מיחייב

מיחייב פי' רש"י ז"ל הייב על כל מ' ומ' דקתני במתני' חייב שלם קאמר חדא מחטים וחדא משעורים וחדא מכוסמין וחדא מכוסמין אבל ד' לא מחייבינן ליה לגמיר שבועה שאין לך בידי חדא שבועה באנפי נפשה היא שכלל בה אין לך בידי כלום וחזר ופרט לא חטים ולא שעורים ולא כוסמין אלא פרשא פירושא דשבועה שאין לך בידי הוא וכי א"ר יוחנן פרוסה מכולן מלטרפת לאו אסיפא דמתני' דחייב על כל מ' ומ' קתי דכיון דכל חדא וחדא באנפי נפשה היא לא מלטרפי אלא תרשא דאמר שבועה שאין לך בידי אינו חייב אלא מ' פרוסה מכולן מלטרפת לאותה שבועה דכא חדא היא ואחד אמר על כל מ' ומ' דקתני במתני' ד' מינהו חדא אכלא ואכלא אברשא ודר' יוחנן אסיפא נמי קיימא דשבועה דכללא ומחייב מיהא חדא ופרכינן והתני ר' אומר היו חמשה תובעין אותו וכל אחד תבעו חמש חטים ושעורים וכוסמין ואמר שבועה שאין לך בידי חטים ושעורים וכוסמין ולא לך ולא לך הרי כאן מ"ש חטאות ואם איתא דל' חטאות הן עשרים הוין ומשני התם תנא דפרטי קא חשיב דכללי לא קא חשיב ואע"ג דאיתהני ואכלי פריך והתני ר' היא בדוכתא אחריתי הרי כאן עשרים חטאות ש"מ ד' שבועות הן ובקמייתא לא קא חשיב דכללא וקשיא למ"ד דכללי קחשיב ומשני לעולם הלא נינהו דהתם דכללא ליתא וכי קתני בחילק ברייתא עשרים אסקדון ותשומת יד וגזל ואבידה דאיכא ד' פרטי לכל חד וחד דהוו להו עשריס וכתבו תוס' ז"ל הרי כאן מ"ו חטאות נדי שבועה העדות מיתניא דגבי פקדון הל"ל אשמות ע"כ. ומתוך דברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות שבועות מוכח דר' יוחנן קאי אפקדון ותשומת יד וגזל ואבידה דפרוסה אחת מכולן מלטרפות להייבו קרבן שבועת הפקדון: ר"מ אומר אפי' אמר חטה ושעורה וכוסמת כך ל"ל ואיתה בפ' המגרש בירושלמי: ד אנסת ופיתית וכו' תוס' פ' שבועת העדות ל"ג ובול פ' שני דהלכות ערכה בתולה סי' י"ב ובפ"ח דהלכות שבועות סי' ג' ובפ"ט סי' ה' ואיתא ר"פ נערה בתפתתה וכתבו תוס' ז"ל. ר"ש פוטר שאינו משלם קנס על פי עצמו תימה לר"י דאיצטו בשוק והלאה נופייהו דכתיבי בתורה לא מחייב אלא קרבן כשמיחד לו כלי להלוחתו ועושקו ולכן בקנס מה יחוד שייך כאן דמייתי בלא עמד בדין דבעמד מיבעיא ליה לאביי התם בגמרא בסמוך. ואומר ר"י כגון שייחד לו כלי כך לכסיעמוד בדין בב"ד ויתחייב לו יכי כלי מיוחד לו לגבות ממנו דמי לוגכו. וא"ת וכי נימא דסבר ר"ש אדם מקנה דשלב"ל א"כ נחשבים בהדי הנך תנאי לחייב בפ' שאומר דס"ל אדם מקנה דשלב"ל דהא פריך נמי התם וניחוב נמי ר' עקיבא ואומר ר"י דר"ש חדא ועוד קאמר חדא דיחוד אינו מועיל לדבר שלא בא לעולם הוא דאינו מתחייב כלל אלא משעת המעשה בדין ואילך ועוד אפילו קונה ביחוד אין כאן כפירת ממון שאין משלם קנס עצמו ואי מודה מיפטר ע"כ. והתם ס"פ אלו נערות קאמר ר"ש בן יהודה משום ר"ש דלא בוטח ופנס אינו משלם ע"פ עצמו ועיין בתוס' פ' הזהב דף מ"ח: הן גנבת את שורי וכו' כיד פ"ו דהלכות שבועות סי' ב' ורפ"ח וסי' ב' ד' וז"ל אם גנבת את שורי חייב שלא"פ שאינו משלם כפל בהודאה משלם הוא את הקרן בהודאתו ע"כ. ובפ"ה דהלכות עבדים. וראה לע"ד שהם לן תנא הכא בהאי בבא בה"ק דפליג עליה דר"ש במתני' דלעיל נבי אונס ופתוי דהא הכא חייב בשבועת הפקדון מטעם שאע"פ שאינו משלם כפל ע"פ עצמו היה משלם את הקרן ע"פ עצמו ולכהיבנא בשם הרמב"ן ז"ל. ונלע"ד דמאינן למימר דמתני' לא זו אף זו קתני בהני תרי באני קמאי דפטור מטעם שהמודה בקנס פטור וס"ק ל"מ כופר בעביתה ומכירה דפטור שהרי כל מה שכפר שאינו אלא קנס שהרי הודה בקרן דהיינו הבור עצמו אלא אפילו כופר שלא המית אורו את העבד פטור אע"ג דזימנין דלא הוי קנס כגון שהעבד שוה מאה סלעים והוא אינו חייב לשלם אלא סלעים אעפ"כ מיקרי מודה בקנס ופטור. ובכא דא"ל עבדו הפלא את שני נראה לתנאים אבל דכולהו בני תנא דבר והפכו חוב ופיטור בגינבת אורו לו הריגת אורו או תבלת גופו הני נמי נבי שביתה אורו או הריגת עבדו או טעות עבדו כיטורי ת"ל תנייה לבבא דהפלת את שני לאמתיגין דיוקא לעלמא דנכרי שהשביע את ישראל על פקדונו ואמר אמן חייב דטעמא דהכא דפסיר משום שתבעו קנס הא הכא נכרי את ישראל דבר שאינו קנס חייב בשבועות הפקדון וגרוע לי רב לזה דהא קרא כתיב וכתם בעמיתו. אח"כ מצאתי כיד בר"פ שני דהלכות שבועות שכתוב שם אפי' שהשביעו נכרי או קטן ועבה אמן חייב ע"כ. וכתב שם מהרי"ק ז"ל דגלמד ממשה ולדקיהו ליתהו ונכולהגאר ע"כ. ואפשר לרשות דמכאן נ"כ למד אע"ג דיש לדחות דשאני עבד דשייך במצות והוי בר גרות אפי מנכרי וכמ"ש בפ"ג דתרומות סי' ד' וכל הני כיטורי פטור מקרבן שבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כמו שהתבו לקמן ס"פ בתרא: המית שורך את שורי פי' שור מועד שלך הר"ר יהוסף ז"ל ועי' בירושל' ס"פ אלו נערות: ולא עשיתי בך הבורה מתוק הר"א ז"ל מלות בך הבורה וכתב כן מצאתי: זה הכלל ריש דמתני' והאי בבא איתנהו בפירקין ד' ל"ח וכם מפרש רב אפי' משמיה דרבא דיש מכמיה דקתני גנבת את עבדי לחיובא ורב אבא משמיה דרבא דייק מדקתני גנבת את שורי וכו' חייב ואילו גנבת את עבדי משמע דפטור משום דעבד אתקש לקרקעות ואין מביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות וכדעת ר' יוחנן ולא כר' אלעזר בן פדת דסבירא ליה דמביאין קרבן על כפירת שעבוד קרקעות:

פרק ו א שבועת הדיינים

בפור ד' נ'. ובירושלמי פ"ק דקדושין ד' נ"ח. וכתבו תוס' ז"ל הא דלא נקט שבועת הדיינים נוסגת באנשים ובנשים כלתן לעיל גבי פקדון משום דמילתא דפשיטא היא ולעיל לא תני אלא דלא נימא גילף שבועת הפקדון משבועת העדות ע"כ. ודין שבועת הדיינים אפי' בכלו בין מה עצמו בין מה הדיינים אם ענה אמן וקנסא הרמב"ם ז"ל בפ"א דהלכות שבועות. ולקמן בריש פ' כל הנשבעים כתבתי בשם הר"ן ז"ל שדעת הרמב"ם ז"ל שגם שבועות הנשבעים ונוטלין אינה בפחות משתי כסף ואינו מתוור ע"כ ושמא שגם זה כיון רש"י ז"ל לטעם ונלע"ד דהא דקתני והתולה בשום פרוטה לא קתני בפרוסה כדקתני בשתי כסף לרמוז לנו דכולה מתני' שום קתני דרב ורמזו בפרוסה לאשמועינן דאפילו בפרוסה שייך שום. בפי' רעז"ל ארץ שלא תהא הטענה פחות משתי מעות כסף וכו'. אמר המלקט הרמב"ם ז"ל מפרש מתני' כותיה דרב דכפירת טענה בעינן שתי כסף שאם כפר מאשר תבעוהו פחות משתי כסף וכן גראה מדברי רש"ל ארץ לפרש דבריו אחר זה בסמוך וכן גראה שנרגיל לגיה כאן בדברי רעז"ל ארץ שלא תהא כפירת הטענה פחות משתי מעות כסף ז' פי' רבינו עובדיה ז"ל הטענה שתי כסף וזה יודה לו מהם פרוסה וכדעת שמואל עיין עליו. אבל הרמב"ם ז"ל נא פירש שם מלומה והרא"ש ז"ל כמי הכי פירשה כרב וכיולד שתי כסף לי בידך וכולי' קאי אריש כמו שאכתוב בסמוך בשמו בס"ד וז"ל הר"ן ז"ל והאי שתי כסף היינו שתי מעות של כסף דהא שתי לשון נקבה הוא וכן שלש דיר טרי דשם משה כסף דיר ורמיה לדבר הלחמן בפ' הזהב האולאה ד' כסף ומטענה שתי כסף ותנן כמי האולאה ד' כסף מכ"ל כסף לשלש שתות לנקח אלמא מי תנן אולאה ד' כסף בטעין קאמר שיש מהן כ"ד בשלש והכוותה הטענה שתי כסף כי מעיש קאמר ומעמא של דבר מפורש בירושלמי שאמרו שיש מטבע כסף משה כלומר שכיון שאמרה תורה כסף כדכתיב כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים ואי אתה מוצא מטבע כסף מוכר בתורה פחות ממשה שאות נרה כדמתרגמי' עשרים נרה עשרים מעין אין לך לקייב בפחות ממטבע זה ובתר הכי מקשה ותהא מעה כלומר מעין לך שיהו שנים ומפרק או כלים מה כלים שנים אף כסף שנים ומאלו שני מעין הוא שלים דיר דשם משה כסף דיר שהן שנים וד' פרוטות שהרי מאה ותשעים ושתים פרוטות יש בדיר כדאיתא בפ"ק דקדושין והפרוסה פירשו הגאונים ז"ל שהוא משקל מה' חגא של כסף כלומר משקל חצי שעורה ומאלו שני מעין משקל ל"ב שעורות שלכך לדיקן דקיימא לן כרב דאמר כפירת טענה שתי כסף כדאיתא בגמרא אינו חייב בשבועה של מודה במקצת עד שיכפור בל"ב שעורות של כסף ויודה בחצי שעורה דהיינו פרוסה וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען עכ"ל ז"ל. ובגמ' אמר שמואל לא שנו דבעי טענת שתי כסף אלא אשבועה הבאה בטענת מלוה והולאת מקצת דלוה אבל שבועה בעדות עד אחד שהלוה כפר ועד אחד מחייבו שבועה אפי' לא טענו אלא פרוסה וכפר חייב אומ"ל ואם היו שנים היו מחייבין אותו ממון לפרוע דהא ש"פ ממונא הוא היאך מחייבו שבועה. והכריח הר"ן ז"ל דאפילו בטענת שמא עד אחד מחייבו שבועה. והעלה הוא ז"ל ג"כ דאין שבועת השומרים ג"כ פחות משתי כסף ולענין נשבעין ונוטלין העלה הוא ז"ל דהויא בפחות משתי כסף אלא שהמיגהו חכמים בשבועה במרובה כ"ש במועט וכן דעת הראב"ד ז"ל בהשגות בפ"ג דהלכות טוען ונטען. ולענין שבועת היסת כתב דמסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועה מן התורה בפחות משתי כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב לא יקום עד אחד באיש אבל קם הוא לשבועה אפילו על תביעת ש"פ דומיא דשני עדים שמחייבין אותו ממון דהיינו שוה פרוסה ובירושלמי תני הטענה בש"א מעה כסף וכה"א שתי מעות כסף ע"כ: ואם אין ההוראה ממין הטענה פטור דלא כר"נ דמתני' דבסמוך ורא"ת דאיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ואם אין ההולאה מן הטענה פטור כילד אמר לו שתי כסף לי בידך אין לך בידי פטור וכתב בכל הספריה ל"ג מלות אלא פרוסה: ביצד שתי בסף פי' הרא"ש ז"ל ומתני' דקתני כילד שתי כסף לי בידך אריש דמתני' קאי הטענה שתי כסף ולאו אמאי דסליק מינה ע"כ. אמר המלקט מה שפי' רעז"ל אין לך בידי אלא פרוסה פטור שאין ההולאה ממין הטענה שזה טענו כסף וזה אולה לו אחת ודוקא וכו' זהו פי' רש"י ז"ל וז"ל הר"ן ז"ל אע"פ שהא אריך ביותר אמר רב כפירת הטענה שתי כסף טענה דתנן במתני' לאו אחת אלא מעה קאי אכפירה שהוא כופר בטענת חברו לגבי הולאת פרוסה דבעינן שההא תחלת הטענה שתי כסף ופרוסה ושמואל אמר טענה עצמה שתי כסף ופרכינן בגמרא עליה דשמואל ממתני' דתנן שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוסה פטור מאי לאו משום דהחסרה לא טענה ותיובתא דשמואל פי' משום דקס"ד דשום כסף לחשבון ליה והאי אמר ליה אין לך בידי אלא ש"פ דס"ל הולאה ממין הטענה ואפ"ה פטור משום דחסרה לה כפירת טענה משתי כסף ולפי זה כי תנן במתני' כילד שתי כסף לי בידך וכו' אריש דמתני' קאי דקתני הטענה שתי כסף דהיינו כפירת הטענה ואליבא דרב ומפרכינן אמר לך שמואל מי סברת שזה קתני דוקא קתני מה שטענו לא הולאה לו ומה שהולאה לו לא טענו כלומר שזה טען כסף וזה הולאה נחצי דליכא הולאה ממין הטענה וכילד דקתני אמאי דסמיך ליה קאי דאם אין ההולאה ממין הטענה פטור ופרכינן הו אי הכי אימא סיפא שתי כסף ופרוסה לי בידך אין לך בידי אלא פרוסה חייב אי אמרת בשלמא שזה קתני מס"ש חייב אא"א דוקא קתני אמאי חייב מה שטענו לא הולאה לו ומה שהולאה לו לא טענו ומפרכינן מידי הוא טעמא אלא לשמואל הא אמר רב נחמן אמר שמואל טענו חמש ושעורים והולאה לו בחד מהם חייב כלומר וה"ל כיון שטענו נחצי מה שבכסף והולאה לו בחד מהם חייב ה"נ מסתברא כלומר דמתני' דוקא קתני מדקתני סיפא ליטרא זהב לי בידך אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור אא"ל דוקא קתני משום הכי פטור אלא אי אמרת שזה קתני אמאי פטור הא ליטרא טובא הוי כלומר ויש בו כדי כפירה והולאה אלא מדסיפא דוקא ריש אמר תהוי תיובתא דרב כלומר מריש לקתני שתי כסף לי בידך אין לך בידי אלא פרוסה פטור וטעמא משום דלוקא תנן ומה שטענו לא הולאה לו הא טענו שזה והולאה לו שזה חייב אע"ג דטענה קמייתא לא הוי אלא שתי כסף ומהדרינן אמר לך רב כולה מתני' שזה קתני וליטרא אמאי דכיון דטענו מסקל ולאו דוקא קתני אבל כל מטבעות דמתני' שזה קאמר שדרך מטבע לעשותו דמיס לכל דבר תלא דקתני סיפא דיר זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא עריסת כלומר מעה קטנה ופוגלין חייב ואם לא קתני בהכל אין מטבע אחד ואי א"ב שזה קתני מס"ש חייב אא"א דוקא קתני אמאי חייב כלומר דהא מה שטענו לא הולאה לו ומפרקינן א"ר אלעזר הב"ע בטוענו דיר מטבעות והא קמ"ל דפרוסה בכלל מטבע איתא דייקא נמי דקתני שהכל אין מטבע אחד ואי' רש"י ז"ל שתבנו דיר עבועה ממטבע אורה ולא טעמא מסקל וזה הולה לו מטבע אע"פ שזה כסף וזה נחצה ממין הטענה הוא דבולהו מטבע ניהו ודייקא נמי דקתני שהכל אין מטבע אחד אלמא עעמא דחיובא משום הכל אין מטבע אחד הוא ודוקא קתני אבל ר"ח ז"ל נרים בטוענו בדיר מטבעות כלומר טען דיר זהב נתתי לך ניתן לי בו מטבעות והוא אומר לא נתת לי אלא דיר כסף ניתן לך מטבעות ויש בטוויו בדי סריסות או פונדין או פרוסה דקא"ל דפרוסה אינה בכלל מטבעות שאמר לו ליקח ופרכינן ורב דבעי למימר שזה קתני היאך מפרש סיפא דקאמר שהכל אין מטבע אחד דדייקא כותיה בשמואל והמדרינן דס"ק שכל דין מטבע אחד הוא כלומר ריש דקתני שתי כסף ואמרינן דשזה הוא ומדר תנא ליטרא זהב דלוקא הוא ומדר תני דיר זהב דשזה הוא

וקאמר שכל דין מטבע אחד הוא דנכולהו שוה קאמר ושאינו מטבע כגון ליטרא לעולם דוקא בין בכסף בין בזהב כך פי' הרמב"ן ז"ל. ואמרינן תו ור' אלעזר נימא מדסיפא כשמואל נמי' לה ריפא נמי כשמואל ס"ל כלומר דכולה מתני' דוקא קתני ומס"ה תנן בריפא אתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור משום דמה שטענו לא הודה לו אבל אי שוה טען ליה שוה הוה מיחייב ואע"ג דתחלת טענתו אתי כסף ותו לא ומסדרינן לא סיפא דוקא כשמואל דקתני שהכל מין מטבע אחד כלומר ולישנא דייק בטענו בדינר מטבעות עסיקינן ומס"ה מתרץ לה כשמואל אבל ריפא לא כרב לו כשמואל. ובתר הכי אמרינן ת"ש דינר זהב זהוב יש לי בידך אין לך בידי אלא דינר כסף פטור זו היא גרסת ר"ח ז"ל ועיקר דהכי מוכח בירושלמי והיינו טעמא דפטור משום דכיון דדוקא קא טען ליה דקאמר זהב זהוב מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו ודייק' טעמא דא"ל זהב זהוב הא אמרת שוה משמע וע"כ ריפא דקתני אתי כסף יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור היינו משום דחסרה לה כפירה אתי כסף ודקתני לשמואל ומסדרינן אמר רב אתי ה"ק כל האומר דינר זהב כאומר דינר זהב זהוב דמי כלומר דכי קתני דינר זהב זהוב לא שהתובע מפרש כך אלא ה"ק השונין דינר זהב מה שאמרת דא"ל זהב זהוב הא אמרת שוה קאמר אין לך בידי אלא פרוטה ואלה אומר אין לך בידי אלא דינר כסף פטור משום שמה שטענו לא הודה לו ואמרינן בתר הכי תני ר' חייא לסיועיה לרב כלא יש לי בידך אין לך אלא כלא חסר אתי כסף חייב חסר מעה פטור כלומר משום דכפירה אתי כסף בעינן וכרב כך היא הלשה של שמועה ושמעינן מינה דרב ושמואל בתרתי פליגי חדא לרב לריכה שתהא הטענה אתי כסף ופרוטה והכפירה אתי כסף ולשמואל די לו שתהא הטענה אתי כסף ואפילו לא כפר אלא בפרוטה ולא הודה לו אלא בפרוטה חייב ועוד לרב הטוען את חברו דינר יש לי בידך שוה משמע ולא דינר דוקא וכן המשיב פרוטה יש לך בידי שוה פרוטה משמע וה"ל הודאה ממין הטענה חייב ולשמואל כל חד וחד דוקא קאמר ולא הוי הודאה ממין הטענה ופטור והיינו דאמרינן מי סברת שוה קתני דוקא קתני וכמו שפירשתיה. וליכא לפרושי דרב נמי מודה בטוען דינר אתם דוקא קאמר ולא נתלקו אלא מי מתני' בטוען אתם לו בטוען שוה דהא אקשינן עליה דשמואל מדקתני דינר זהב זהוב יש לי בידך הא אתמא שוה משמע כלומר לרב ניחא ואם איתא לרב נמי קשיא דהא אמרת לרב נמי אתמא דוקא קאמר ועוד מדתנן אתי כסף יש לי בידך וקא מפרש רב שוה ב' כסף ולו בטוען בפירוש שוה בסיקינן הא אתמא דוקא היכא תני נמתני' אתם ב' כסף יש לי בידך אילו אמר באותו הלשון היה הדין בהפך לרב אלא ולמי בטוען אתם פליגי דרב סובר שוה קאמר ושמואל סובר דדוקא קאמר. ולענין הלכה בפלוגתייהו דרב ושמואל פסק הרב אלפסי ז"ל כרב דכפירת טענה אתי כסף מלתני' ר' חייא לסיועיה וכי תימא מדרבא הלכתא כשמואל מדמתרץ רב אמי אליבא דר' בריתא דדינר זהב זהוב וכיון דכשמואל מתרץ לה משמע דכוותיה ס"ל וכדאמרינן בדר' אלעזר ור' אלעזר נימא מדסיפא כשמואל מתרץ לה ריפא נמי כשמואל ס"ל וכיון דרב אמי דבתרא הוא ס"ל כשמואל יש לו לסמוך כמותו ליתא ואע"ג דרב אמי מתרץ כשמואל ליכא לאוכיחי דס"ל כותיה דאמורא אתרנו אליבא דחד אמורא כי שמעי מאי דפרכינן ליה אע"ג דלדידהו לא ס"ל כותיה ורב אמי דבתרא הוא ודאי שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל ומתרץ אליבא אע"ג דלא ס"ל כותיה אבל בדר' אלעזר דייקינן הכי משום דתלמידיה דר' יוחנן הוה ובתרא ישראל הוה נמיר ולא שמיע ליה מאי דפרכינן לשמואל בבבל ואפ"ה מתרץ ריפא כשמואל אלמא דכשמואל ס"ל וכיון דבפלוגתא דכפירה טענה קיימא לן כרב בפלוגתא דשוה ודוקא נמי קיימא לן כותיה דבהדדי תליין והכהיבא הלכך ס"מ דשמוען את חברו בכך וכך דינרין יש לי בידך הלשה והלה אומר לא כי אלא פרוטה ואפי' אמר אין לך בידי אלא כך וכך שהלויתני חייב דשוה קטען ליה והוי לה שלשה ממין הטענה מיהו ה"מ בטוענו מטבע לפי שהמטבע נעשה דמים באחר הא דבר שאין דרכן של בני אדם לשום בו אפילו לרב נמי משמע דוקא קאמר וכדאמרינן הכא אפילו לרב ביתרא שאני לומר שאין דרכן של בני אדם לעשות דמים באחר וכן בתבואה אין אדם שם בה ודוקא קתבע וזו היא שסיכנו כור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית פטור ובמטבע נמי לא אמרן אלא במטבע היוצא באותו מקום אבל במטבע של מלכים אחרים לא שאין דרכן של בני אדם לשום באותו מטבע הלכך דוקא קאמר ומ"מ היכא שהודה לו במטבע אע"ג דכל חד דוקא קאמר מפני שאותו מטבע אינו יוצא אעפ"כ לדברי רש"י ז"ל חייב שהוא סובר שכל מטבע שבעה מין א' וכמו שכתבתי נמשלה בהוה דטוענו דינר מטבעות אבל לפי גרסת ר"ח ז"ל ופירושו אין הדין כן שאין לנו ראיה מהם וכי אמרינן דשוה קאמר ה"מ באומר אתי כסף יש לי בידך הלוואה לפי שהלוואה נהוגה ביתנה ומשתלמת בכל דבר אבל בטוענו פקדון דוקא קא תבע דפקדון לא ניתן להלוואה אלא לאחרים בעינו כך כתב הרמב"ן ז"ל. ואינו נוח לי דמתני' אתמא קתני ומדרבא יש לי בידך מפי משמע פקדון והיכא דטענו דוקא והלה מודה לו שוה אין הכולה ממין הטענה ופטור ובריתא דדינר זהב זהוב הכי מוכחא דהא אתם הטוען אומר דוקא דאמר זהב זהוב והמודה משיב שוה דקאמר אין לך [בידי] אלא דינר כסף ולרב שוה קאמר ולכתיבנא לעיל ותני פטור ומיהו היכא דקא טען מינה שוה והלה מודה בדוקא חייב דיש בכלל תביעה הודאה ופיסא דמתני' הכי מוכחא דקתני כור פירות יש לי בידך אין לך בידי אלא לתך קטנית חייב והא טענה דפירות דומיא דשוה היא ואיהו אודי בדוקא וקתני חייב. ויש לרבינו"א ז"ל דרך אחרת שהוא אומר אע"ג דקיימא לן כותיה דרב בפלוגתא דכפירת טענה הייט משום דתני ר' חייא לסיועיה לרב אבל בפלוגתא דשוה ודוקא נקטינן כשמואל דהלכתא כותיה בדיני ולא תליא הא בהא דאע"ג דקיימא לן כרב בכפירת טענה אפשר לפרושי כולה מתני' בדוקא ופטור דריפא משום דמה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו וכי הימא כיון דקיימא לן כרב אם איתא דדוקא קתני לא ה"ל למיתני אתי כסף דלא אפשר לחיובא בהולאת מקצת דשא אחרה לה טענה אלא ה"ל למיתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה פטור היכא לאימר אלא משום דבעי למיתני בסיפא אתי כסף ופרוטה יש לי בידך אין לך בידי אלא פרוטה חייב ולאשמועינן דטענו חטים ושעורים והודה לו בחטים ולא בשעורים אלא ה"ל למיתני דינר יש לי בידך אין לך בידי אלא בריפא אתי כסף והולאה בפרוטה ואע"פ שאין זה נוח לי לישביה דרש"י ז"ל דייקא לי הכי

שטרשה לאשמעינן אליבא דשמואל. וכתב עוד דאפילו לרב נמי אמרינן דשוה קאמר דוקא בטוען כך וכך יש לי בידך בהלואה אשוה לאיר מלוה יכול לתבוע מטבע אבוע ממה אלא נוח פורע לו שוויו אלכך היכא לאיר לתובע אינו תובע מן הסתם דוקא אלא שוה אבל בטוען לעולם דוקא הוא אומר ורמיה לדבר מלתנן בפ"ק דגיטין חמו מנה לפנוני ומת יתנו לאחר מיתה וכו' עד אלו דבריו ז"ל. ולפי הטעם שהוא ז"ל אומר דדוקא בהלואה אמרינן שוה לפי שאין מלוה יכול לתבוע מטבע אבוע ממה. ונראה שהוא ז"ל סובר דתובע אקדון דינו כמותן דדוקא קאמר ואין זה נוח לי משום דמתני' אתמא מתניא ולא משמע דבהלואה בלאוד היא ולא אקדון וכמו שכתבתי למעלה לפיכך אי אומר דבין במלוה בין בפקדון שוה קאמר ואע"פ שאין הדין כן בזהן ובעמא דמילתא דמסתמא טוען תובע באותו עניין אבר יתחייב בו הכתבע שבועה וכבר כתבתי למעלה דתובע שוה אפילו נתבע משיב דוקא חייב שבועה אבל אם תובע אומר דוקא אע"פ שהנתבע משיב שוה פטור ומס"ה אמרינן דתובע בין בפקדון בין במלוה לעולם שוה קאמר כדי שיתחייב נתבע באיזה דבר שיודה מה שאין לומר כן בזהן עכ"ל הר"ן ז"ל: **מנה לי בידך** פ"ק דבבא מציעא דף ה': **פטור** פי' משבועת התורה ומכל מקום משביעין אותו שבועת היסת רלא לומר מתקנת רב נחמן דמו עליה שבועה כדי להכניסו תחת יודה: **מנה לי בידך אין לך בידי אלא חמשים דינר חייב.** מילתא דפשיטא היא ונראה דלא חייב אלא אגב דבעי למיתני מנה לאבא בידך דאית בה רבותא דלאמעיון דפטור מפני שהוא משיב אבידה מ"מ לאמעיון דלא שייך לומר השבת אבידה על מעות ודאי אע"פ שהיה יכול לטעון אין לך בידי אלא אין לאביך בידי כשטוען הכן מעות ודאי אלא דיבר אחד בלבד לאמעיון דלא חשיב משיב אבידה על הסאר שהודה וחייב שבועה מן התורה: **מנה לאבא בידך אין לו בידי אלא חמשים** וכו' פטור פי' לף מבועת היסת לפי שאין היסת על מעות שמא ואיתא בירושלמי פ' המזקין וק"ק דאמאי תני כמשיב אבידה בכל"ף דהא משיב אבידה נמור הוא ועיל רפ"ח דהלכות טוען ונטען וסי' נ' ורפ"נ וסי' ג' ובפ"ד סי' ה' ובשור חוזן מעפס סי' פ"ז וסי' פ"ח: **ב מנה לי בידך** וכו' פ"ק דבבא בתרא ד' ו' והתם מפרש אין לך בידי חייב דאמר לא היו דברים מעולם שכל האומר לא נוחתי כאומר לא נוחתי פרעתי דמי וע"ש בנמקי יוסף דף קס"ב. ואיתא נמי בפ' חזקת ד' ל'. וכתב הרמב"ן ז"ל [הובא בר"ן שבועות פ"ו] דכשאומר לי לאחר הלואה אם לא קבל עליו אלא אמר לו לא כי אלא אפרע לאוחר שלא בעדים כדי שלא אהא צריך להביא עמי עדים שהדין עמו ואין צריך לפורעו בעדים אבל ממה שכתב הרב ן' מתנאם ז"ל והרמב"ם ז"ל נראה שהם סוברים שאין הדבר תלוי בקבלתו של לוה אלא כל שהתרה בו המלוה צריך לפורעו בעדים הר"ן ז"ל וכך הכריח הוא ז"ל. עוד העלה הר"ן ז"ל אליבא דרב אסי דקיימא לן כותיה וכפי גרסת הרמב"ם ז"ל דמתני' דקתני נתתיו לך חייב מפני שצריך ליתנו לו בעדים באומר נתתיו לך ביני וביך הוא ומס"ה חייב וליישנא דמתני' ה"ל משמע אבל באומר פרעתיך בעדים ודאי אפילו לרב אסי פטור עכ"ל ע' ובפור ח"מ בס' ע' ובסי' ע"ח ובסי' ע"ט: **ג ליטרא זהב** וכו' בפירקין ד' נ"ט: **אין לך בידי אלא ליטרא כסף פטור** מהשתא ה"ל נר"ג לאפלוגי כדפליג בסיפא בטענו חטים והודה לו שעורים אלא נמר עד לבסוף ופליג אכולהו וצריך לדקדק אמאי צריכי כל הני ואיכא מיגייהו דתני מיידי חוט' ז"ל: דינר זהב יש לי בידך בפירקין ד' מ' ופי' שם רש"י ז"ל פרוטה מעה קטנה: דינר כסף **טרוסית פונדיון ופרוטה** אם קתני ע"כ וכן פי' הר"ן ז"ל: **שהכל מין מטבע אחד** כתב הר"ר יהוסף ז"ל ס"א שהכל מטבע אחד וס"א שהכל מן מטבע אחד הוא. ואוקמה ר' אלעזר בגמרא בטענו בדינר מטבעות כלומר מס"ה איכא הולאה ממין הטענה שזה לא טענו משקל אלא מיני מטבעות וזה הודה לו מטבע ואע"פ שזו כסף וזו נחשת ממין הטענה היא דכולהו מטבע הוא כן פי' רש"י ז"ל. ותוס' ז"ל דחו פירושו ז"ל ופירשו שם ז"ל בטענו בדינר מטבעות שכתן לו דינר לשלוף ונתן תחתיו מטבעות ושואל אותן מטבעות והלה טוען החזרתי כולם חוץ מדינר כסף או פרוטות או פולדין או פרוטה ע"כ. ועיין במה שכתבתי לעיל דיש פירקין בשם הר"ן ז"ל שכתב גרסת ר"ח ז"ל ופירושו שהוא נוסף לפי' תוס' ז"ל ומ"מ קשה קלת לע"ד לכל הפירושי' וכיון לרב וכיון לשמואל ס"ל לגמרא שכל מין מטבע אחד: **בור תבואה יש לי בידך אין לך בידי אלא** לתך קטנית **פטור** הס"ל אם אמר לא אין לך בידי אלא כור קטנית דפטור אלא נראה דבהאי בבא אורחא דמילתא נקט שהשעון פוטר עצמו משני דברים אחת שאינו תבואה אלא קטנית שעל הרוב היא יותר בזול מחמשת המינים דהיינו תבואה ועוד שאפילו קטנית אינה כור שלם אלא חצי כור וכן נמלאל מחייב גם בזו ומ"מ האי בבא מילתא דפשיטא היא לרבנן דלדידהו אפילו פטנו חטים והודה לו בשעורים פטור אע"פ שכולן מין תבואה אלא עיקר מילתא אחא לאשמועינן מאי דקתני בסיפא דקטנית בכלל פירות אע"ג דליתנהו בכלל תבואה. ואם פטנו כור דגן והודה לו בקטנית נראה לדעת חכמים דפליגי אר"מ דרש"ק דהלה ובר"פ הטודר מן פירק וס"ל דהטודר מן הדגן כטודר מן התבואה ואינו אסור אלא בחמשת המינין ה"ל לדידהו לא הוי קטנית ממין הטענה ופטור. והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען לא הביא חילוק זה דבין פטנו תבואה והודה לו קטנית פירות והודה לו קטנית. ובעל השורים ז"ל שם סי' פ"ח כתב תבנו כור חטים או כור תבואה והודה לו בלתך שעורים פטור אבל אם תבנו בכור פירות והודה לו בלתך שעורים חייב שהכל בכלל פירות ע"כ. אלא דאריבא דמילתא' הגיה הבית יוסף במקום לתך שעורים לתך קטנית משום דשעורים הוי בכלל תבואה והוי ממין הטענה וה"ל לאיות חייב: **טענו חטים והודה לו בשעורים** נע"ל דהה"ל אפכא טענו שעורים והודה לו בחטים וכדתניא בברייתא בגמרא בפירקין דף מ' טענו שור והודה לו בשם שם והודה לו בשור פטור אלא אורחא דמילתא נקט דוק. [הגהה כתוב בספר הלבוש שם סי' י"ח סעי' ז' וז"ל מדכתיב אשר יאמר כי הוא זה תרי מישוטי הוא וזה משמע דוקא כלומר אינו חייב שבועה אלא כשיעשון כך כמו שהוא משמעות הפרשה היינו שזה טוענו שנתן לו לשמור או בשאלה כסף או כלים והוא משיבו על טענתו בהולאת מקצתה ואומר דבר זה מן הטענה הוא מה שנתת לי ונשאר לא נתת לי והיינו שההולאה היא ממין הטענה לפילך אמרו ז"ל שאין מודה מקצת הטענה חייב ליתבע עד שיודה ממין הטענה כילד תבנו כור חטים

הטיס והודה לו בלתי שטורים לו שהבטו וכו' עד לפיכך פטור דעל מה שטענו לא הודה לו כלום וה"ל נגיח כמו כופר בכל ועל מה [שהודה לא טענו] לו ומשא מהל לו עליו ואלו למה נחייבנו בשבועה ע"כ. ואיתא לסלי בבא דטענו חטים והודה לו בשעורים ס"פ המניח וכפ"ק דב"מ דף ה' וכפ' השואל דף ק' ובפירקין ד' מ' ע"א ע"ב והתם בהמניח מסיק דפטור לגמרי אף מדמי שעורים ואתנו חוס' ז"ל כאן דלר"מ אפשר אע"ג דמיפטר מדמי שעורים אפ"ה חייב ליה הודאה ע"כ. והתם בפ"ק דב"מ מפרש דר"ג ליה דבעיגן ממון הטענה כלל ולא דרים כלל לנכי. ומפרש בגמרא בפירקין שם דף מ' ע"א דהכ"ג דלא"ק אפילו טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם פטור והא דקמיפלגי בטענו חטים לחוד לגוליכך אתו דרבן גמליאל פי' תוס' ז"ל דאתו עדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפיטור ע"כ פי' נלע"ד לר"ג הוי כחא דהתרא שבשבע אפ"פ שאפשר שאינו חייב ואסור לו לשבע: **הטוען את חברו** י"ג שהטוען כמו שהוא בירושלמי ולא הבינה אלא דברי הר"ר יהוסף ז"ל הגיה [כן] בשם כל הספרים: **וחכמים אומרים אין ההודאה ממון הטענה** חטים דס"ל טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהם פטור לו אמי משום לסבירי להו דאין בלשון טענת הטוען קרקעים אלא הבעת שמן שבתוכם דלדיתא בפרק בני דייני גזרות הר"ן ז"ל. ותוספות הכריחו כאן מלשון המשנה דלר' חייא בר אבא דס"ל טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור דבתרתי פליגי אדמון וחכמים ע"ש ולפי גמרא דהכא שלם מחלוקת בדבר ועיין במ"ש בשמו של הר"ן ז"ל שם סי' ד' וכאן פי' דעז"ל מה שפירשו כאן בגמרא ושם בתוספות פירש מה שפירשו שם בגמרא. מן הטענה אלא יו"ל הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: **טענו בלים וקרקעות.** וה"ה טענו כלים ועבדים או בטרות. ואיתה בפ"ק דב"מ דף ד' ד' ובפירקין ד' מ' ע"א ע"ב. ובירושלמי פ' שני דייני: **בקרקעות וכפר בבלים פטור.** בגמרא אמרינן ה"ה דאפילו כלים וכלים משני מינים כטור והא דקתני כלים וקרקעות לאשמועינן דכי הודה בחלקת כלים חייב אף על הקרקעות ואע"ג דשמעינן לה הדא זימנא בקדושין פ"ק התם אגב גרדא נסבה הכא עיקר דכולה מסכתא בהלכות שבועות והכי מפרש לה שמי שם ברפ"ק דב"מ: **שהנכסים שאין להם אחריות זוקקין.** וכו' כך נ"ל. ואיתא בפרק השואל ד' ק' ובד פ"א דהלכות טוען ונטען סי' נ' ובפי"ג סי' ח' ובפ"ה סי' ג' ובטור ח"מ סי' פ"ח וסי' נ"ה: **ד אין נשבעין** וכו'. פ' שני דכתובות ד' י"ח וכפ' המקנן ד' מ"ח ותוס' ר"פ בן סורר ודפ' שור היתומים ד' כ"ב. בפי' רש"ז אבל שבועת היסת חייבין לשבע על טענתו של קטן אלא יכא טובל ממונו בשהות קטן ויכל לו בתוכ כך הורו רבותי ונזה דעתי נוסה ותקון עולם הוא הרמב"ם ז"ל בפ"ה דהלכות טוען. וכתב הר"ן ז"ל וכ"ם שנשבעין לקטן אותם שנשבעים בשמא דרבנן כגון הבותפין והחרשין ודן הבית. ובשבועת הטומרים אם נשבעין לקטן פלוגתא בין הפוסקים ודעת הרמב"ם ז"ל שנשבעין ז"ל דבו הרב ן' מאמאם ז"ל דכי ממעטינן קטן דוקא משבועה הבאה מחמת טענת בני בשבועת מודה מקצת וכן שבועת עד א' שהיא גרילה טענת בני ע"כ ובקיצור מוסגא: **אבל נשבעין לקטן ולחרש.** מה שפי' רש"ז היא אוקמתא דשמואל ועלוה מתני' דבבא בתרא ומגמרא פריך עלה הגיגא דהא תרי זימני לקטן באיזך פירקין ובכתובות פ"ע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בבשעה מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ומה לי משועבדים לגבוה ומשיגין הא קט"ל יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין ליבורית דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזבורית והיינו תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים פי' דסגיא תרי דסתם תביב לה חדא ואתקדם ממי מתני דלעלעיל סד"א הדיום הוא דאדם עושה קנומא על הדיום אבל הקדם דאין אדם עושה קנומא לעשות רמיה עליו ולומר אני חייב ליה כדי ביפרוף הקרקע ממנו ויחלוקו בדמאות קמ"ל דדוקא בני בריא חייב בן. וכב אוקמתא באוקמתא אחרינא וכר' אליעזר בן יעקב דבריתא מנה לאביך בידי והאלנתיו פרם חייב ליבבע על טענת עצמו וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור. ועיין בהרי"ף ובהר"ן ז"ל ובד פ"ד דהלכות נטיבה סי' ט' ובפ' שני דהלכות שכירות סי' ז' ובפ"ה דהלכות טוען ונטען סי' ט' ובטור ח"מ סי' ל"ו: **ה ואלו דברים שאין נשבעין עליהם** וכו'. בד פ"ז דהלכות שטעות סי' ג' ד' ובדפ"ה דהלכות טוען ונטען ובטור ח"מ סי' ל"ה: **העבדים.** ר"מ פליג בברייתא בפ' הנזל קמא ד' ל"ג ובפ' השואל ד' ק' וס"ל דנשבעין על העבדים דלא מקום עבדים לקרקעות לעניין שבועה ומשמע משם דה"ה דלא מקום לענין גזל או קנין ע"ש בהגהות והוספות ומשמע מפ' שבועת הפקדון ד' ל"ז ע"ב דר' אליעזר ס"ל דנשבעין על הקרקעות דדרים רבוי ומיעוטי ובינה בכל ולא מיעט רק שטרות וזהו שכתבו תוס' ז"ל בפ' מרובה דף ע' ע"א ומיהו אמתני' דשבועות מלינן לאוקומי בקרקעות וכמ"ל נשבעין ע"כ. וגם בר"פ ועדה מתפתחה ע"א ע"ב כתבו יותר מבואר וז"ל בשמות שבי וה"נ אפילו לר' אליעזר דאמר נשבעין על הקרקעות גזרת הכתוב הוא דפטור מקרבן שבועה אע"ג דמיחייב בהודאתו ע"כ. ואע"ג דאין נשבעין על העבדים ועל הקרקעות פירשו המפרשים ז"ל דהיינו בשבועת חבץ אבל שבועת היסת שהיא מדרבנן נשבעין בעבדים ובקרקעות כך פי' נמוקי יוסף בפ' השואל דף קב"ב. וכן דעת רוב הפוסקים ז"ל דמשבועה דאורייתא הוא שפטור אבל שבועת היסת דרבנן נשבעין עליהם אפילו שלא על ידי גלגול וכמו שכתוב עוד בסמוך בס"ד בשם הרי"ף ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל פ' שני משכירות גם בפ"ה מטוען כתב דעל כולן נשבעין שבועת היסת הון מהקדם שנשבעין עליו כעין של תורה מתקת חכמים אלא יגלגו בהקבלות וכמו שכתב הר"פ שני דמסכת שקלים אלא שכתבו הגהות מיימוניות דה"מ בהקדם גמור אבל בשל עניים לא היישינן כולי האי ולא תקנו ליבבע עליהם כשהוא שטור מלשלם וכן מוכיח מדברי הי"ף ז"ל ע"כ: **אין בהם תשלומי כפל.** דאפילו בקרקע שייך גניבה כגון מגיע גזול א"כ בגנבים עטיתיה והלה טוען עצמו גנב וה"מ מודה ממי בבאין עומדים ליבבר הוס' ז"ל: **ולא תשלומי ד' וה'.** לא מינסרין אלא משום הקדשות דמשום קרקעות ועבדים לא מינסרין דאין מוסר אלא בשור ושה בלבד. כדתנן בפ' מרובה תוס' ז"ל: **ש"ח אינו נשבע.** משום דקרא בש"ח כתיב דאיירי בשבועה נקט שבועה וה"ה דאין שלם אם פשע כמו שונה שכר דפטור מחיוב לדיים דהיינו גניבה ואבידה. וגרלה

דש"ם ממי פטור מפשיעה כדמוכח וכו' תוס' ז"ל. ועיין במה שכתבתי במלעיל פ"ד סי' ע'. ועוד כתבו תוס' וה"מ למיתני ממי ש"ם אין נשבע שאנס אלא בשבועה קמייתא דכתיב בקרא איירי וקאמר בס דש"ח אין נשבע דהיינו גניבה קאמר ממי דמופא שכר אין מבלם גניבה וסמ"ל ממי דשואל אין מבלם אם נאנסה או אפילו אנגבה דבא מיתקום בש"ם ואם שאל בית ונשרף פטור ועוד דמש"ה לא תני לה דלא שייך בהקדם שאלה ואע"ג דתני תשלומי ד' וה' משום דשייך בבולטו אם מכר אלא דמיעט קרא אפילו אחר מטלטלי ע"כ. והניח הרי"ש ז"ל דברים שהא וכו' וכתב כן מלאתי. בפי' רע"ז לריך להיות חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור חור ולגל וכן בבריתתא בגמ' וכן הוא ג"כ בפירושו ז"ל בב"מ פ"ד סי' ס'. וראיתי לסעתיק הגה פי' הר"ן ז"ל ודלמרינן ש"ה אינו נשבע אינא מ"ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' שני מהלכות שכירות אבל הרא"ש ז"ל הביע עליו שהפוסק אינו כמזיק דהא פשיעה בבעלים דשמור ומזיק בבעלים אין פשק שהא חייב וכן דעת הרי"ף ז"ל שכתב בתשובה באם הודה שמעון שהפקיד אצלו הסער ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהרי שהודה בפרטו וכן דעת הר"ש אלגי ז"ל והכי מוכחא דהיא דבשוף פ' המוכל בהסיא לרבקי אל לדקה וכן הוא בבריתתא בגמ' ומרי עלה ואתיא דשמור ולא לחלק לעניים אלגא אותם שהמעטו מדין שומרים אף מחיוב פשיעה בתמעטו וכמו שכתבתי למעלה וה"ה דהוו מני למיתני ש"ח אינו משלם כי היכי דתנא ש"ש אינו משלם אלא משום דבשבועה נגי ש"ח כתיבא ותשלומין נגי ש"ש כתיבי נקט בכל א' מאי דמפרש ביה קרא וכל א' מלמד על חברו שבשם שש"ח אינו נשבע כך נושא שכר אינו נשבע וכשם שנושא שכר אינו משלם כך ש"ח אם פשע אינו משלם ולא עוד אלא אפילו ש"ש שפשע פטור והא דהכיא דאפקיד נביה אריבי של לדקה ש"ש הוי אליבים דרב ייסף דאמר לקמן בגמרא דבומר אבידה אומר שכר הוי בהיא הגאה דלא מיחייב למיהב רפתא לעניים ואה"ה כי חייבינא פרכי' עליה מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים. והה"נ דה"מ למיתני דשואל אינו משלם דהא כתיב וכי ישאל ו' מוסיף על ענין ראשון ואיתקש לשומר שכר כדדרשינן בפ' השואל אלא מש"ה לא תנא שואל משום דהקדמות לא שייכי ביה ושוב דכיון דתנא פיטור שבועה בש"ח ופיטור תשלומין בשומר שכר ממילא משמע דה"ה לגוזלו ומ"מ אע"פ שאין שבועת השומרים פחות משתי כסף וכמו שכתבנו למעלה חיוב שפיעה ישנו אפילו בפחות משתי כסף אלא תאמר בכסם שעבדים וקרקעות ובטרות שנתמעטו משבועה נתמעטו אף מחיוב פשיעה כך פחות משתי כסף כיון שנתמעטו מחיוב שבועה נתמעטו ג"כ מחיוב פשיעה שאין הדבר כן וטעמא דמילתא משום דפיטור שבועה יליפין מש"ח ונש"ח נתמעטו מלין עבדים וקרקעות ובטרות ופחות משתי כסף לא נתמעטו שאין בו כסף או כלים ולפיכך כל אחד מלמד על חברו ש"ח ליומד על הכל שאין נשבעין על העבדים ועל הקרקעות ועל הבטרות ועל המטלטלין כל שהן פחותים משתי כסף ושומר שכר ליומד על הכל שאין חיוב השלומין בעבדים וקרקעות ובטרות אבל לפטור פחות משתי כסף מתשלומין לא למדנו לא מש"ח ולא מש"ח ולפיכך ש"ח חייב בו על הפשיעה וש"ש בגניבה ואבידה ושואל על האונסין עכ"ל ז"ל. וכתב הרי"ף ז"ל וה"ג בכני עלמן אבל ע"י גלגול נשבעין דתנן נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות ליטבע עליהם ובפני עלמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהם אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דנרסינן בפ' הכותב בעניין הפונמת כת' בתה לא תפרע אלא בשבועה כבר רמי בר המא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי השבועות בדבר תלוי בכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וסיא נשבעת ומושלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן משום דפרע לאיך דמיפרע לא לאיך ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דהיזדון עכ"ל ז"ל: ן ר"מ אומר יש דברים וכו'. כתב הר"ר יהוסף ז"ל במסכת נדרים תנן ר"מ אומר יש דברים שהם כמולד ואינם כמולד וחכמים מודים לו ועל כן הוצרך לומר זה כדי [שלא] יסתכח מפי התלמידים על איזה הודו ועל איזה לא הודו ע"כ. פ' השואל ד' ע"ש ומשמע התם דאי בדקיימי מכתבי כ"ע ג"פ דבפירות דמיין ועיין עוד זה במה שאכתוב בסמוך בשם הרי"ן ז"ל. ואיתה נמי בפ' השואל ד' ק' ובפ"ק דסנהדרין ד' מ"ו. ועיין במ"ש בספ"ו דכלים סי' ב' וכתוב בב"י בטור ח"מ סי' ל"ה שדעת הרמב"ם ז"ל כדעת רבו הר"י אלגי ז"ל דפליגתא דר"מ ורבנן דוקא לענין שומרים דכיון דלשמירה הן כשהן מתוברין לקרקע ואדעתא דהכי מסרינהו ניכליה הוו להו בקרקע דהא לאו למתנינהו מסרינהו ניכליה אבל לכל שאר מילי אפילו רבנן מודו דכל העומד ליבער כבטור דמי הלכך מאן דמזבין לחבריה ענבים העומדות ליבער דאדעתא למשקל זיניהו ניכליה בבטרות דמיין ודינן בהו דין מטלטלי בכל מילי לענין אונאה ובטעה וכיוצא בהן וראיה לזה שהרמב"ם ז"ל פ"א ממכירה פסק ג"כ דעומד ליבער כבטר דמי לענין מכירה ובפ' שני משכירות פסק לענין שומרים דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וע"כ ועיין ב"כ בחשן המשפט סי' קל"ג ובמה שאכתוב בשמוך בשם תוס' ז"ל: **שהם בקרקע.** שמחוברין לקרקע עדיין ואינם בקרקע וכבעין עליהם משום דבעבים העומדים ליבער עסיקינן בדאיתא בגמרא ור"מ סבר בבטרות דמיין ורבנן נמי ס"ל הכי אע"פ והא הילך הוא ו"ל משכחת לה בשבורה ואע"ת אמאי פטרי רבנן משעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהם של עבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין וי"ל דמשא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא נמחבר לקרקע אע"ג שבשעת תביעת הפקדון בארם הנפקד הרי אינו כתובע קרקע וה"ל מוכה בדים מגיעה דמקבה התם ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי אינמרין למעוטי הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אינמרין קרא הוכח דחפר בה איתין ומערות אע"פ שאינו חייב אלא בדמי היזקן דינו כתיבא קרקע כיון שהיא ממשכת מחמת קרקע וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם אינו שכירות קרקע כגון שאמר שי חדשים עמדת בחלרי וזהו אומר לא עמדתי אלא אחד ה"ז מודה מקצת אין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכרה שהוא מטלטלין. אבל הרמב"ם ז"ל כתב דתביעת השלומי מזקי קרקע וכן השלומי שבבלן אינה תביעת קרקע וכשבעין עליהם. ואע"ת מסתמו משכחת לה כגון שבור חמסה מהן וחמשה אחרות פעוות עדיין זה אומר עשר נפים אלו יש לי ביזק ועניים שבלרת מחמש מהן והלה אומר חמש בלורות אלו מסרת בידי יפעוות וכעיגת

לשלומי

הטיס והודה לו בלתי שטורים לו שהבטו וכו' עד לפיכך פטור דעל מה שטענו לא הודה לו כלום וה"ל נגיח כמו כופר בכל ועל מה [שהודה לא טענו] לו ומשא מהל לו עליו ואלו למה נחייבנו בשבועה ע"כ. ואיתא לסלי בבא דטענו חטים והודה לו בשעורים ס"פ המניח וכפ"ק דב"מ דף ה' וכפ' השואל דף ק' ובפירקין ד' מ' ע"א ע"ב והתם בהמניח מסיק דפטור לגמרי אף מדמי שעורים ואתנו חוס' ז"ל כאן דלר"מ אפשר אע"ג דמיפטר מדמי שעורים אפ"ה חייב ליה הודאה ע"כ. והתם בפ"ק דב"מ מפרש דר"ג ליה דבעיגן ממון הטענה כלל ולא דרים כלל לנכי. ומפרש בגמרא בפירקין שם דף מ' ע"א דהכ"ג דלא"ק אפילו טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהם פטור והא דקמיפלגי בטענו חטים לחוד לגוליכך אתו דרבן גמליאל פי' חוס' ז"ל דאתו עדיף דמילתא דרבנן הוי כח דפיטור ע"כ פי' נלע"ד לר"ג הוי כחא דהתרא שבשבע אפ"פ שאפשר שאינו חייב ואסור לו לשבע: **הטוען את חברו** י"ג שהטוען כמו שהוא בירושלמי ולא הבינה אלא דברי הר"ר יהוסף ז"ל הגיה [כן] בשם כל הספרים: **וחכמים אומרים אין ההודאה ממון הטענה** חטים דס"ל טענו חטים ושעורין והודה לו באחד מהם פטור לו אמי משום לסבירי להו דאין בלשון טענת הטוען קרקעים אלא הבעת שמן שבתוכם דלדיתא בפרק בני דייני גזרות הר"ן ז"ל. ותוספות הכריחו כאן מלשון המשנה דלר' חייא בר אבא דס"ל טענו חטים ושעורים והודה לו באחד מהן פטור דבתרתי פליגי אדמון וחכמים ע"ש ולפי גמרא דהכא שלם מחלוקת בדבר ועיין במ"ש בשמו של הר"ן ז"ל שם סי' ד' וכאן פי' דעז"ל מה שפירשו כאן בגמרא ושם בתוספות פירש מה שפירשו שם בגמרא. מן הטענה אלא יו"ל הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: **טענו בלים וקרקעות.** וה"ה טענו כלים ועבדים או בטרות. ואיתה בפ"ק דב"מ דף ד' ד' ובפירקין ד' מ' ע"א ע"ב. ובירושלמי פ' שני דייני: **בקרקעות וכפר בבלים פטור.** בגמרא אמרינן ה"ה דאפילו כלים וכלים משני מינים כטור והא דקתני כלים וקרקעות לאשמועינן דכי הודה בחלקת כלים חייב אף על הקרקעות ואע"ג דשמעינן לה הדא זימנא בקדושין פ"ק התם אגב גרדא נסבה הכא עיקר דכולה מסכתא בהלכות שבועות והכי מפרש לה שמי שם ברפ"ק דב"מ: **שהנכסים שאין להם אחריות זוקקין.** וכו' כך נ"ל. ואיתה בפרק השואל ד' ק' ובד פ"א דהלכות טוען ונטען סי' נ' ובפי"ג סי' ח' ובפ"ה סי' ג' ובטור ח"מ סי' פ"ח וסי' נ"ה: **ד אין נשבעין** וכו'. פ' שני דכתובות ד' י"ח וכפ' המקנן ד' מ"ח ותוס' ר"פ בן סורר ודפ' שור היתומים ד' כ"ב. בפי' רש"ז אבל שבועת היסת חייבין לשבע על טענתו של קטן אלא יכא טובל ממונו בשהות קטן ויכל לו בתוכ כך הורו רבותי ונזה דעתי נוסה ותקון עולם הוא הרמב"ם ז"ל בפ"ה דהלכות טוען. וכתב הר"ן ז"ל וכ"ם שנשבעין לקטן אותם שנשבעים בשמא דרבנן כגון הבותפין והחרשין ודן הבית. ובשבועת הטומרים אם נשבעין לקטן פלוגתא בין הפוסקים ודעת הרמב"ם ז"ל שנשבעין ז"ל דבו הרב ן' מאמאם ז"ל דכי ממעטינן קטן דוקא משבועה הבאה מחמת טענת בני בשבועת מודה מקצת וכן שבועת עד א' שהיא גרילה טענת בני ע"כ ובקיצור מוסגא: **אבל נשבעין לקטן ולחרש.** מה שפי' רש"ז היא אוקמתא דשמואל ועלוה מתני' דבבא בתרא ומגמרא פריך עלה הגיגא דהא תרי זימני לקטן באיזך פירקין ובכתובות פ"ע מנכסי יתומים לא יפרע אלא בשבועה מנכסים משועבדים לא יפרע אלא בשבועה ומה לי משועבדים לגבוה ומשיגין הא קט"ל יתומים שאמרו גדולים ואין צריך לומר קטנים בין לשבועה בין ליבורית דאין נפרעין מנכסי יתומים אלא מן הזבורית והיינו תרתי חדא לגדולים וחדא לקטנים פי' דסגיא תרי דסתם תביב לה חדא ואתקדם ממי דלעלעיל סד"א הדיום הוא דאדם עושה קנומא על הדיום אבל הקדם דאין אדם עושה קנומא לעשות רמיה עליו ולומר אני חייב ליה כדי ביפרוף הקרקע ממנו ויחלוקו בדמאות קמ"ל דדוקא בני בריא חייב בן. וכב אוקמתא באוקמתא אחרינא וכר' אליעזר בן יעקב דבריתא מנה לאביך בידי והאלנתיו פרם חייב ליבבע על טענת עצמו וחכמים אומרים אינו אלא כמשיב אבידה ופטור. ועיין בהרי"ף ובהר"ן ז"ל ובד פ"ד דהלכות נטיבה סי' ט' ובפ' שני דהלכות שכירות סי' ז' ובפ"ה דהלכות טוען ונטען סי' ט' ובטור ח"מ סי' ל"ו: **ה ואלו דברים שאין נשבעין עליהם** וכו'. בד פ"ז דהלכות שטעות סי' ג' ד' ובדפ"ה דהלכות טוען ונטען ובטור ח"מ סי' ל"ה: **העבדים.** ר"מ פליג בברייתא בפ' הנזל קמא ד' ל"ג ובפ' השואל ד' ק' וס"ל דנשבעין על העבדים דלא מקום עבדים לקרקעות לעניין שבועה ומשמע משם דה"ה דלא מקום לענין גזל או קנין ע"ש בהגהות והוספות ומשמע מפ' שבועת הפקדון ד' ל"ז ע"ב דר' אליעזר ס"ל דנשבעין על הקרקעות דדרים רבוי ומיעוטי ובינה בכל ולא מיעט רק שטרות וזהו שכתבו תוס' ז"ל בפ' מרובה דף ע' ע"א ומיהו אמתני' דשבועות מלינן לאוקומי בקרקעות וכמ"ל נשבעין ע"כ. וגם בר"פ ועדה מתפתחה ע"א ע"ב כתבו יותר מבואר וז"ל בשמות שבי וה"נ אפילו לר' אליעזר דאמר נשבעין על הקרקעות גזרת הכתוב הוא דפטור מקרבן שבועה אע"ג דמיחייב בהודאתו ע"כ. ואע"ג דאין נשבעין על העבדים ועל הקרקעות פירשו המפרשים ז"ל דהיינו בשבועת חבץ אבל שבועת היסת שהיא מדרבנן נשבעין בעבדים ובקרקעות כך פי' נמוקי יוסף בפ' השואל דף קב"ב. וכן דעת רוב הפוסקים ז"ל דמשבועה דאורייתא הוא שפטור אבל שבועת היסת דרבנן נשבעין עליהם אפילו שלא על ידי גלגול וכמו שכתוב עוד בסמוך בס"ד בשם הרי"ף ז"ל. אבל הרמב"ם ז"ל פ' שני משכירות גם בפ"ה מטוען כתב דעל כולן נשבעין שבועת היסת הון מהקדם שנשבעין עליו כעין של תורה מתקת חכמים אלא יגלגו בהקבלות וכמו שכתב הר"פ שני דמסכת שקלים אלא שכתבו הגהות מיימוניות דה"מ בהקדם גמור אבל בשל עניים לא היישינן כולי האי ולא תקנו ליבבע עליהם כשהוא שטור מלשלם וכן מוכיח מדברי הי"ף ז"ל ע"כ: **אין בהם תשלומי כפל.** דאפילו בקרקע שייך גניבה כגון מגיע גזול א"כ בגנבים עטיתיה והלה טוען עצמו גנב וה"מ מודה ממי בבאין עומדים ליבער הוס' ז"ל: **ולא תשלומי ד' וה'.** לא מינסרין אלא משום הקדשות דמשום קרקעות ועבדים לא מינסרין דאין מוסר אלא בשור ושה בלבד. כדתנן בפ' מרובה תוס' ז"ל: **ש"ח אינו נשבע.** משום דקרא בש"ח כתיב דאיירי בשבועה נקט שבועה וה"ה דאין שלם אם פשע כמו שונה שכר דפטור מחיוב לדיים דהיינו גניבה ואבידה. וגרלה

דש"ם ממי פטור מפשיעה כדמוכח וכו' תוס' ז"ל. ועיין במה שכתבתי במלעיל פ"ד סי' ע'. ועוד כתבו תוס' וה"מ למיתני ממי ש"ם אין נשבע שאנס אלא בשבועה קמייתא דכתיב בקרא איירי וקאמר בס דש"ח אין נשבע דהיינו גניבה קאמר ממי דמופא שכר אין מבלם גניבה וסמ"ל ממי דשואל אין מבלם אם נאנסה או אפילו אנגבה דבא מיתקום בש"ם ואם שאל בית ונשרף פטור ועוד דמש"ה לא תני לה דלא שייך בהקדם שאלה ואע"ג דתני תשלומי ד' וה' משום דשייך בבולטו אם מכר אלא דמיעט קרא אפילו אחר מטלטלי ע"כ. והניח הרי"ש ז"ל דברים שהא וכו' וכתב כן מלאתי. בפי' רע"ז לריך להיות חמור או שור או שה פרט וכל בהמה לשמור חור ולגל וכן הוא בבריתתא בגמ' וכן הוא ג"כ בפירושו ז"ל בב"מ פ"ד סי' ס'. וראיתי לסעתיק הגה פי' הר"ן ז"ל ודלמרינן ש"ה אינו נשבע אינא מ"ד דדוקא אינו נשבע אבל פשע משלם דפושע הרי הוא כמזיק ומזיק בין בקרקעות בין במטלטלין חייב וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ' שני מהלכות שכירות אבל הרא"ש ז"ל הביע עליו שהפוסק אינו כמזיק דהא פשיעה בבעלים דשמור ומזיק בבעלים אין פשק שהא חייב וכן דעת הרי"ף ז"ל שכתב בתשובה באם הודה שמעון שהפקיד אצלו הסער ופשע בו ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהרי שהודה בפרטו וכן דעת הר"ש אלגי ז"ל והכי מוכחא דהיא דבשוף פ' המוכל בהסיא לרבקי אל לדקה וכן הוא בבריתתא בגמ' ומרי עלה ואתיא דשמור ולא לחלק לעניים אלגא אותם שהמעטו מדין שומרים אף מחיוב פשיעה נתמעטו וכמו שכתבתי למעלה וה"ה דהוו מני למיתני ש"ח אינו משלם כי היכי דתנא ש"ש אינו משלם אלא משום דבשבועה נגי ש"ח כתיבא ותשלומין נגי ש"ש כתיבי נקט בכל א' מאי דמפרש ביה קרא וכל א' מלמד על חברו שבשם שש"ח אינו נשבע כך נושא שכר אינו נשבע וכשם שנושא שכר אינו משלם כך ש"ח אם פשע אינו משלם ולא עוד אלא אפילו ש"ש שפשע פטור והא דהכיא דאפקיד נביה אריבי של לדקה ש"ש הוי אליבים דרב ייסף דאמר לקמן בגמרא דבומר אבידה אומר שכר הוי בהיא הגאה דלא מיחייב למיהב רפתא לעניים ואה"ה כי חייבינא פרכי' עליה מדתניא לשמור ולא לחלק לעניים. והה"נ דה"מ למיתני דשואל אינו משלם דהא כתיב וכי ישאל ו' מוסיף על ענין ראשון ואיתקש לשומר שכר כדדרשינן בפ' השואל אלא מש"ה לא תנא שואל משום דהקדמות לא שייכי ביה ושוב דכיון דתנא פיטור שבועה בש"ח ופיטור תשלומין בשומר שכר ממילא משמע דה"ה לגוזלו ומ"מ אע"פ שאין שבועת השומרים פחות משתי כסף וכמו שכתבנו למעלה חיוב שפיעה ישנו אפילו בפחות משתי כסף אלא תאמר בכסם שעבדים וקרקעות ובטרות שנתמעטו משבועה נתמעטו אף מחיוב פשיעה כך פחות משתי כסף כיון שנתמעטו מחיוב שבועה נתמעטו ג"כ מחיוב פשיעה שאין הדבר כן וטעמא דמילתא משום דפיטור שבועה יליפין מש"ח ונש"ח נתמעטו מלין עבדים וקרקעות ובטרות ופחות משתי כסף לא נתמעטו שאין בו כסף או כלים ולפיכך כל אחד מלמד על חברו ש"ח ליומד על הכל שאין נשבעין על העבדים ועל הקרקעות ועל הבטרות ועל המטלטלין כל שהן פחותים משתי כסף ושומר שכר ליומד על הכל שאין חיוב השלומין בעבדים וקרקעות ובטרות אבל לפטור פחות משתי כסף מתשלומין לא למדנו לא מש"ח ולא מש"ח ולפיכך ש"ח חייב בו על הפשיעה וש"ש בגניבה ואבידה ושואל על האונסין עכ"ל ז"ל. וכתב הרי"ף ז"ל וה"ג בכני עלמן אבל ע"י גלגול נשבעין דתנן נכסים שאין להם אחריות זוקקין את הנכסים שיש להם אחריות ליטבע עליהם ובפני עלמן נמי לא אמרן דאין נשבעין עליהם אלא בשבועה דאורייתא אבל בדרבנן נשבעין דנרסינן בפ' הכותב בעניין הפונמת כת' בתה לא תפרע אלא בשבועה כבר רמי בר המא למימר שבועה דאורייתא אמר רבא שתי השבועות בדבר תלוי בכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין וסיא נשבעת ומושלת ועוד אין נשבעין על שעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן משום דפרע לאיך דמיפרע לא לאיך ורמו רבנן שבועה עלה כי היכי דהיזדון עכ"ל ז"ל: ן ר"מ אומר יש דברים וכו'. כתב הר"ר יהוסף ז"ל במסכת נדרים תנן ר"מ אומר יש דברים שהם כמולד ואינם כמולד וחכמים מודים לו ועל כן הוצרך לומר זה כדי [שלא] יסתכח מפי התלמידים על איזה הודו ועל איזה לא הודו ע"כ. פ' השואל ד' ע"ש ומשמע התם דאי בדקיימי מכתבי כ"ע ג"פ דבפירות דמיין ועיין עוד זה במה שאכתוב בסמוך בשם הרי"ן ז"ל. ואיתה נמי בפ' השואל ד' ק' ובפ"ק דסנהדרין ד' מ"ו. ועיין במ"ש בספ"ו דכלים סי' ב' וכתוב בב"י בטור ח"מ סי' ל"ה שדעת הרמב"ם ז"ל כדעת רבו הר"י אלגי ז"ל דפליגתא דר"מ ורבנן דוקא לענין שומרים דכיון דלשמירה הן כשהן מתוברין לקרקע ואדעתא דהכי מסרינהו ניכליה הוו להו בקרקע דהא לאו למתנינהו מסרינהו ניכליה אבל לכל שאר מילי אפילו רבנן מודו דכל העומד ליבער כבטר דמי הלכך מאן דמזבין לחבריה ענבים העומדות ליבער דאדעתא למשקל זיניהו ניכליה בבטרות דמיין ודינן בהו דין מטלטלי בכל מילי לענין אונאה ובטעה וכיוצא בהן וראיה לזה שהרמב"ם ז"ל פ"א ממכירה פסק ג"כ דעומד ליבער כבטר דמי לענין מכירה ובפ' שני משכירות פסק לענין שומרים דכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע וע"כ ועיין ב"כ בחשן המשפט סי' קל"ג ובמה שאכתוב בשמוך בשם תוס' ז"ל: **שהם בקרקע.** שמחוברין לקרקע עדיין ואינם בקרקע וכבעין עליהם משום דבעבים העומדים ליבער עסיקינן בדאיתא בגמרא ור"מ סבר בבטרות דמיין ורבנן נמי ס"ל הכי אע"פ והא הילך הוא ו"ל משכחת לה בשבורה ואע"ת אמאי פטרי רבנן משעמא דהמחובר לקרקע הרי הוא כקרקע כיון שעכשיו אינו חייב לו אלא דמיהם של עבים אין כאן שבועת קרקעות אלא שבועת מטלטלין וי"ל דמשא שמעינן דכיון דעיקר הפקדון הוא נמחבר לקרקע אע"ג שבשעת תביעת הפקדון בארם הנפקד הרי אינו כתובע קרקע וה"ל מוכה בדים מגיעה דמקבה התם ולמ"ד הילך פטור קרקע אמאי אינמרין למעוטי הא כל קרקע הילך הוא אמר לך כי אינמרין קרא הוכח דחפר בה איתין ומערות אע"פ שאינו חייב אלא בדמי היזקן דינו כתיבא קרקע כיון שהיא ממשכת מחמת קרקע וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ומ"מ הורה הרב ז"ל שאם אינו שכירות קרקע כגון שאמר שי חדשים עמדת בחלרי וזהו אומר לא עמדתי אלא אחד ה"ז מודה מקצת אין הטענה בגוף הקרקע אלא בשכרה שהוא מטלטלין. אבל הרמב"ם ז"ל כתב דתביעת השלומי מזקי קרקע וכן השלומי שבבלן אינה תביעת קרקע וכשבעין עליהם. ואע"ת מסתמו משכחת לה כגון שבור חמסה מהן וחמשה אחרות פעוות עדיין זה אומר עשר נפים אלו יש לי ביזק ועניים שבלרת מחמש מהן והלה אומר חמש בלורות אלו מסרת בידי יפעוות ובעיגת

לשלומי

לגלומי לך וחמש טעמות אלו לא היו דברים משולש וגלי הן נמצא דגר"מ דס"ל כבלורות דמיין ה"ז כתובע ממנו מעלגלין וקרקעות וזה כמודה לו מקצת הקרקעות ומקצת המעלגלין דהיינו הטעבים שכבר בגר דלאו הילך וכופר במקצת הקרקעות ומקצת מעלגלין דהיינו חמש אלו שאינם בלורות ומש"ה חייב ולרבנן דאמרי לאו כבלורות דמיין אין כיסיתו אלא בקרקעות ומעיון ממתני' דתפ"ג דתנן בסמוך דאין נשבעין אלא על דבר שבמדה שבמשקל ובמנין והכא לא יהיא טוענייהו דנפיש כמה הוי אפ"ה כיון דעשר וחמש מנין הוא דבר שבמנין מיקרי דדבר שבמדה ובמשקל מלא אחד סני והיינו עלה דתנן בפירקין כור פירות ים לי בידך אין לך קטנית חייב וחמתי והרי אין טענתו ברורה שאפשר לנתן קטנית שוה יותר מכור פירות אלא ס"מ דכיון שזה טוענו מדה וזה מודה במקצתה חייב כיון שמגיע אחד יש כאן הודאת מקצת בדבר שבמדה וקיימא לן כרבנן דאמרי לאו כבלורות דמיין דיחיד ורבים הלכה כרבים ומיהו דוקא בגריכין עדיין לקרקע אבל אין גריכין לקרקע כלל כבלורות דמיין דהא אמרינן בפ' נערה שנתפתתה כל העומד לגדור כגדור דמי וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות טוען ונטען ולא תיקשי לך הא אהניא דאמרינן בפ' השולח עלה דהא מתני' אפילו חומא ר' מאיר ע"כ לא קאמר ר"מ אלא בשנים דכמה דקיימן מיכחש מכחש לאבל הכא שעדו על עבד כמה דקאי אשבוחי משבח דלמא ר' מאיר דוקא בשאין גריכין כלל לקרקע קאמר ואפילו הכי פליגי רבנן עליה דהתם הכי קאמרינן ע"כ נ"ק ר"מ אלא בשנים דאי קיימן עפי טוענא מיכחש כחבן ולפיכך מכיון שהגיע ליגור אע"פ שהן משניחין עדיין בקרקע קנה בלורות דמיין לפי שהדבר יהא אלא יפהם זמן מרובה אבל שעדו על עבד כמה דקאי אשבוחי משבח לאמת

וכתוב במרדכי בדף שמ"ד רמז עמוד שני. שלשים הן הנשבעין ומטלין שסה עבר במתני' בפ' כל הנשבעין ובשאר מפוזרין בתלמוד. י"ז המוציא הוצאות על נכסי אשתו. י"ח המכיר כליו וספריו ביד אחר: י"ט מי שהוציא משכון מתחת ידו: **עשרים** שניים מוחזין בטלית: כ"א מלן דמיתרמא שטרא: כ"ב מי שהוחזק כפרן. כ"ג מי שיש לו בשר מקויים והליה אומר שפרעו: כ"ד מלוה שהוציא שטר חוב והזמין העדים: כ"ה הממסר מן המסור והנגרם מן הגורם: כ"ו מי שאינד לו חברו ממונו בידו. כ"ז נרלה שהסר בתחב בדף שמ"ה בסוף פירקין וח"ל בסוף בבא מציעא כתבתי שאר כל הנשבעין ומטלין וכתובים לעיל ע"כ ולא מצאתי לא בסוף ב"מ ולא בריש ב"מ אמנם מצאתי שכתב שם ד' שמ"ה נזלהיך ואינו יודע אם החזירתי יבבע ויטול ע"כ: כ"ח מי שחברו נשא ונתן ביד ממונו לאנשו: כ"ט מי שמוציא על חברו במרי שקר כגון שתי כתי עדים המכחישות זו את זו פלונתא דרב הונא ורב חסדא: **שלשים** הטוען על נגב וגזלן עכ"ל המרדכי ז"ל. וז"ל הר"ן ז"ל ומקשי הכא דהא נשבעין ומטלין מפי נילהו דהא איכא פונמת כתובה ועד אחד מעידה שהוא פרוצה ומנכסי יתומים ומנכסים משועבדים ונפרעת שלא בפניו וכדקתני לה לקמן בפירקין כשם שאמרו וכו' והכן בפ' הנזל בתרא המכיר כליו וספריו ביד אחר אם יצא לו שם גניבה בעיר שבע כמה נתן ויטול ותנן נמי בפ' האשה שנפלו לה נכסים המוציא יציאות על נכסי אשתו יבבע כמה הוציא ויטול ואמאי לא תנינהו לכולהו הכא. וי"ל כי קא חשיב הני דמדינא לא הוה לה למיתקל כלל אלא חכמים תקנו שיהו טוטלין בשבועה אבל הנהו דמדינא איה לה למיתקל בלא שבועה אלא חכמים החמירו עליהם ליבבע וליטול לא קתשיב והכך כולהו דתנן בפירקין בכשם שאמרו ולא קתני לה בסדרא דאלו נשבעין ה"נ דמדינא שקלין בלא שבועה ומכיר כליו וספריו ביד אחר נמי מדינא טול בלא שבועה והכי איתא בירושלמי' דגרסינן התם עלה דהתיא מ"ר אבא בר ממל בדין הוא שלא יבבע ולמה אמרו יבבע מפני בעלי בתים שלא יהו מיפטלין עם הגנבים ואמי מסופק בזו אם איתה לסוס גמרא דילן. ומוציא יציאות על נכסי אשתו נמי מדינא שקיל בלא שבועה דברי ושמא הוא ותש"ג דבעלמא אמרינן ברי עדיף [הגהה נ"ע ובדפוס שלונטיקי כתוב ותש"ג דבעלמא לא אמרינן ברי עדיף]. הכא כיון שבועה ברכות והשבית נאמן מדינא ושקיל בלא שבועה אלא חכמים החמירו עליו ליבבע וכן תירץ לו ר"ח ז"ל שם בפ' האשה וכתוב שם מכח שמעינן דכל היכא דאיהו ידע ואיהו לא ידע כגון הכא דאיהו ידע ואיהי לא ידעה נבבע איהו דידע ושקיל והי"מ בשאשה ברשות ע"כ. ותש"ת והא קתשיב שבגדו חשוד על שבועה דמדינא איה ליה למיתקל בלא שבועה משום דה"ל מחויב שבועה שאינו יכול ליבבע ומשום לר' אבא כדאיתא בגמרא לקמן בפירקין אלא חכמים החמירו עליו שלא ליטול אלא בשבועה וי"ל משום דר"י קתני לה להא. דר' יוסי קאמר בשאינם חשודים יחלוקו ולית ליה מחוייב שבועה שאינו יכול ליבבע משום ואי נאו דתקנו רבנן שיהא נשבע ונוטל החשוד היה פטור לגמרי. ואף בזו אי מסופק דאפשר דר' יוסי אית ליה דר' אבא. והרמב"ן ז"ל תירץ דאלו נשבעין ומטלין אכולה מילתא קאי והשוגמת כתובתה דסיפא ומכרותיה בכגון זה נמנו אלא מכוס דתנינהו התם בפ' הכותב קתני התם כשם שאמרו ושא אלא קתני הכיא דמכיר כליו משום דל"ד להכי דלא שקיל אלא ממה שברשותו וכן מוציא יציאות על נכסי אשתו ואי נאו דתקנו לו חכמים ליטבע וליטול מפני שבע"ה פרוד בפועליו ואינו נזכר על"ל רש"ז. אמר המלקט כתבו תוס' ז"ל ולא פליג בין פועל אחד ליש לו פועלים הרבה. ובירושלמי קאמר מפני שיש לו עסקים מרובים ע"כ. ובגמרא דילן פריך ואיתיב ליה בלא שבועה ומכני כדי להפיס לעתו של בעל הבית שהוא עומד ולוח שפרע. עוד בפי' רש"ז אבל תבעו לאחר זמנו בעל הבית נשבע היסת שפרעו ונפטר. אמר המלקט דכיון דמשא זמן חייבי' רמי אנפשיה ומדכר ואיכא תרי חזקי חדא דאין בעל הבית עובר בבל תלין וחדא דאין מכיר משהה שכרו. עוד בפירושו ז"ל ואם שכרו שלא בעדים אין המכיר וכו' עד יכול לומר לו נמי שכרתיך ונתתי לך שכרך. אמר המלקט ונאמן בלא שבועה המשנה ומיהו היסת משתבע הר"ן ז"ל. והכריח הוא ז"ל שם דהאי מנו גרוע הוא והעפ"כ הכא נמי מכני למיפטר בעל הבית מיניה דמכיר והוא ז"ל פירש שם כיצד הוא גרוע ע"ש. וכתב עוד הר"ן ז"ל ומ"מ הכי דלא לוסיף עלה לומר דבשעת השותפין שנשבעין בשעת שמא וכמו שבעינו במשנתנו דוקא בשם לו עדים שנשתתף עמו הא לאו הכי אינו מחוך שיכול לומר לו לא נשתתפתי עמך מעולם יכול לומר נשתתפתי אבל לא הנתי מחלק כלום דליכא למימר דכיון דהאי מנו גרוע הוא וכמו שכתבתי לא מהני אינו בתש"ש שמאינו בעל הבית מיפטר מיניה דמכיר במנו גרוע מפני שאינו מחוייב לו אלא מפני החקנה ובשעת השותפים נמי אינו הוה אלא תקנה בעלמא אפ"ה אין לך אלא הה שמנו חכמים אבל בשבועת השותפים אע"פ שאינה אלא מדבריהם בעין שבועת הסומרים של הורה הקנה וכי היכי דלא מיפטר בדאורייתא משום מנו גרוע ה"נ לא מיפטר בשבועת השותפים זה נ"ל עכ"ל ז"ל. עוד בפי' של רש"ז אבל אמר לו כי קנית לי והוא אומר לא קנאתי אלא אחת נשבע בע"ה וכו'. אמר המלקט מפרש בגמ' משום דקניה מידכר דכירי אינשי הלכך אחמירו בה נבי מכיר. עוד בפירושו ז"ל ואין לחיות ואין הלכה כר' יהודה לא בשכיר ולא בגנזל ולא בגחבל: **התקבלת** מהם דינר זהב. פי' רש"י ז"ל דטעמיה דר' יהודה דסבר לא תקנו שבועה ליטול אלא במקום שיש שבועה לאורייתא על הגחבה (דהיינו בעל הבית אז) הסכוה חכמים על הגזלן (דהיינו הכיר והגנזל והגחבל) נאלו הסטיין עד כאן עם פי' לשון כפי הגלע"ד. ובגמ' ר' יהודה אחמורי מחמיר על השכיר למיתקל בשבועה מיניה ובדייה על בע"ה להשבע ולהפטר בשאין מקלת דודאה אבל בעל הבית ולא היתיה לשכיר בשבועה בשבע"ה כופר בכל. ורבנן מקילין על השכיר והמנהג בשבועה אפי' בשבע"ה אינו מודה מקלת ע"כ עם פי' רש"י ז"ל מורחב. מאתי להבנת הענין כפי הגלע"ד. ומסקינן בגמרא הכיכא דמחמיר ר' יהודה מקילי רבנן והיכא דמקל ר' יהודה מחמרי רבנן ובהא פליגי ר' יהודה סבר בדאורייתא עבדי ליה רבנן תקנתא לשכיר פי' היכא דאיכא אבעל הבית שבועה בדאורייתא כגון שהודה בתקנת עבדו רבנן תקנתא לשכיר לתפיסה לשבועה עליה ויטול אבל אדרבנן היכא דבעל הבית כופר בכל שלריך לתקן שבועה על בעל הבית מדרבנן וגם לריך לעקרה ממקום שהיא רגילה לשוה ולהטילה על השכיר תקנתא לתקנתא לא עבדינן אלא שבע בע"ה ויכפר והיכא דבליני אקילה אקילה ר' יהודה מקל על השוכר דנשבע ונוטל ורבנן שכרי דתקנתא לתקנתא נמי עבדינן הלכך אפי' בע"ה כופר בכל ישבע השכיר ויטול דמעיקרא מתקנינן לה על השכיר אבל היכא דבליני אקילה מהמרי רבנן עליה השכיר דלא ישבע ויטול אלא שבע בע"ה שלא קנן לו אלא אחת ויפסיד אומן דקניה תניא דכירי מיכנו ולא שייך לומר בקניה בע"ה ברוד בפועליו. ולשון הברייתא בגמרא תנא שכיר כל זמן שלא עבר עליו זמנו ה"ז נשבע ונוטל ואם לאו אינו נשבע ונוטל א"ר יהודה אימתי בזמן שא"ל תן לי שכרי חמשים דינר שיש לי ביד והוא אומר התקבלת מהם דינר זהב או שא"ל שתים קנית לי והלה אומר לא קנאתי לך אלא אחת אבל אמר לו לא שכרתיך מעולם או שא"ל שכרתיך ונתתי לך שכרך המוציא מחברו עליו הראיה. וביל בפ"ה דהלכות גניבה סי' ד' ה' וכפי"א דהלכות שכירות סי' ו' ובפ"א דהלכות טוען ונטען סי' ב' ובטור ח"מ סי' פ"ט. וכתב שם בית יוסף בשם הר"ן ז"ל בשם היה השכיר עבד או חבוב חזרה שבועה לבעל הבית ע"כ. ורמיתי להעתיק הנה לשון הרי"ף ז"ל עם ביאור הר"ן ז"ל אשר עליו כל הנשבעין שבתורה נשבעין אלא מבלמין מילן דכתיב ולקח בעליו ולא יבלם מי שעליו לבלם לו בשבועה: **אלו נשבעין ונוטלין השכיר** מ"ש שכיר דתקינו ליה רבנן דמשתבע ושקיל אמר רב נחמן אמר שמואל תקנות קבועות אנו כאן עקרוה רבנן לשבועה מבע"ה משום דבע"ה ברוד בפועליו ושדיה אשכיר משום כדי חייו דשכיר וליתיב ליה בלא שבועה כדי לנפשיה דעתו של בע"ה אי הכי אפילו לא שבועה שכיר דהכי קן ליה וליטבע ולשקול אלמה אומן אומר שתים קנית לי והלה אומר לא קנאתי לך אלא אחת המע"ה קניה מודכר דכירי ליה מיכני אי הכי אפילו עבר זמנו נמי נשבע ונוטל אלמה תניא עבר זמנו אינו נשבע ונוטל חוקה אין בע"ה עובר בבל תלין והא אמרת בע"ה ברוד הוא ה"מ מקמי לעמיד זמן חיובים כי מפי זמן חיובים רמי אנפשיה ומדכר עכ"ל הרי"ף ז"ל. וכתב עליו הר"ן ז"ל מגלן דאמר קרא ולקח בעליו ולא יבלם ריש"א דקרא שבועת ה' ההיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ולקח בעליו ולא יבלם פי' ולקח בעליו את השבועה ולא יבלם והא לא יבלם קרא יהיהלו הוא דכיון דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו ממילא משמע דלאחר שבועה לא יבלם ואם אינו ענין כאן הנהו למודה מקלת ושוד דבמודה מקלת סד"א כיון דממונא אית ליה נביה ואיהד עביד לאתמומי אימא יבבע התובע ויטול ונעבד אחד נמי סד"א שלא אמרה תורה ביבבע התובע להכחיש העד אלא יבבע התובע ויהיה שבועתו במקום עד ויטול כעל כי שנים עדים קמ"ל עקרוה רבנן לשבועה מבע"ה פי' לאו למימרא דבעל הבית היה מחויב שבועה מהחלה מדקתני עקרוה דליתא דהא כיון דבע"ה כופר בכל הוא לא מיחייב אלא היסת ושבועת היסת בימי רב נחמן נתקנה כמו שכתבתי במשנתנו. אלא ה"ק שכיון שכיר זה מכר נפשו על שכרו היה ראוי לחום עליו להייב בע"ה שבועה מיהת כדי שלא ילך לעתותי ערב בפחי נפש כדרך שתקנוה בקניה והטילוה על בע"ה משום דמדכר דכיר לדעת מקלת המפרשים וכמו שאכתוב בפיטו בס"ד ושבועת תקנה זו שהיה לסם לתקן עקרוה מבע"ה ודשיה אשכיר מפני שהוא ערוך בפועליו שמתן שכר לכמה פועלים וסבר שמתן נס לזה. עוד כ"ל דלהכי נקט עקרוה שלא תאמר דלרבנן דוקא בכופר הכל דשכיחא מילתא דאמר אתיא ולא דייק ועוד שכיון שהוצרכו חכמים לתקן שבועה באל"כ היה בעל הבית פטור לגמרי סדיוה אשכיר מפני מרדת בעה"ב אבל במודה מקלת דמוכחא מילתא דדייק ואמר ה"א דימא דיו לשכיר בשבועה המועלת מן הדין על בע"ה ולא ניתקון מידי קמ"ל דבאולהו נוזמי אשכיר. ומ"ש הרב אלפסי ז"ל עקרוה רבנן לשבועה מבע"ה משום דברוד בפועליו ודשיה אשכיר משום כדי חייו דשכיר ע"כ. כך הוא ר"ל משום כדי חייו דשכיר תקנו שבועה על בעל הבית וכיון שרמו שעסקיו מרובין ואינו יכול ליטבע תקנו שיטבע השכיר. ודאמרינן ברוד בפועליו לאו דוקא פועליו דאפילו אין לו אלא פועל זה נשבע ונוטל אלא ברוד בעסקיו קאמר והכי איתא בירושלמי אמר ר' בון בע"ה ע"י שעסקיו מרובין תקנו לה שיבבע השכיר ויטול וכתבו הרי"ף ז"ל בסמוך. וליתן ליה בלא שבועה ליכא לפרושי דמדינא קאמר לומר דכיון דממרינן דבע"ה ברוד בפועליו ה"ל כאומר מנה לך בידי ואינו יודע אם פרעתיך חייב דהא ודאי איתא דהתם איכו נופים קאמר אינו יודע דכיון שהוא עלמו מודה בחיוב ומסופק בפיטורו דין הוא שיתחייב אבל הכא בע"ה בני קטנין ואנן הוא דחייבינן ומחמרינן שלא לשטול שבועה שמא מתוך פרדתו שכח אלא ודאי ה"ק מי דמדינא ודאי אפילו בשבועה לא שקיל הוי לן לתקוני דליתיב ליה בלא שבועה שהרי נוטה נפשו על שכרו ושכרו מועט ואיכא למיחש בכדי חייו דהא איכא אינשי דפרחי משבועה ואפי' בקונסא לא בעי לאתחבוטי. אי הכי אפי' אחלון נמי על הקניה ה"פ דמשיקרא אמרינן בגמרא דאמי דשדיה אשכיר משום כדי חייו דשכיר הוא ולא מפני מרדת בע"ה ומ"ש פרין ואמר אי אמרת בשלמא משום כדי חייו הוא דשדיה אשכיר מ"ש בקניה לא תקנו שיטבע ויטול מפני שמתלוקחין של בע"ה ושכיר בקניה אינו אלא דבר מועט שבכרן של פועלים הוא ומאי דכפר ליה בע"ה ליכא למיחש לכדי חייו אלא אי אמרת דהא דעקרו מבע"ה ודשיה אשכיר משום מרדת פועלים הוא אפילו קנן נמי ומפרקינן דקניה מידכר דכירי אינשי וליכא למיחש בה משום מרדת בע"ה ומ"ש לא שדיה לשבועה אשכיר ומיהו בעל הבית שבע אפי' הוא כופר בכל כגון שאמר לו לא קנאתי אלא אחת ונתתי לך ח"ש באומר הילך ובן דעת הר"ר יהוסף הלוי ז"ל והרמב"ן ז"ל בפי"א מהלכות שכירות וכן עיקר אע"פ שלא נראה כן מדברי הרי"ף ז"ל כתו שאכתוב בסמוך בס"ד. אי הכי אפילו עבר זמנו נמי ה"פ אי אמרת בשלמא דהאי דשדיה אשכיר משום כדי חייו ולא משום מרדת מ"ה אמרינן דעבר זמנו אינו נשבע ונוטל דליכא משום כדי חייו אלא שכר יום ביומו אלא לדיבר דאמרת דמשום מרדת פועלים הוא אפילו עבר זמנו נמי דודאי אפילו עבר זמנו לית לן למימר לתקוני שבועה אבע"ה כדי שלא ילך השכיר בפחי נפש שמסר עלמו על שכרו ומשום מרדת בע"ה יש לנו לעקרה ממנו ולהטילה על השכיר ומפרקי' חזקה אין בע"ה עובר בבל תלין עכ"ל הר"ן ז"ל. ועיין עוד במ"ש בשמו ז"ל פ' המקבל סי' י"ב. ורמיתי

שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ר"י אומר עד שיהא שם מקצת הודאה ויאמר לו הן לי שכרי המשיס דיגר שים לי בידך והוא אומר מתקבלת מסס דיגר זהב וכן בכולה מתני' ס' ג' וסי' ג': **ב** בראש פי' רש"ל צריך להגיה למשכנו שלא בדרשות וכו'' ונגמרא הוא דסריך למשכנו ודילמא לא משכנו דהא קיימא לן דעביד חיים דנזיס ולא עביד ומשני לימא ומשכנו וכגון שרהיטו וכו' ובזיד כס"ג דהלכות גזלה ובפ"ד מי' ב' י"ח ובטור שם סי' ג' וסי' של"ם וסי' שם"ד. ובגמרא אמר רב פפא אפילו שומר של בעל הבית לו אפילו אשתו של שומר כשבעת שזה נעל כך וכך ומשלם הגזלן. ושהירו ולקיטו שלא מסר להן שמירת הבית בעיא ולא אפשיטא. גרסינן בירושלמי לתוך ביתו ולא לתוך חצרו ולא לדבר אחר למשכנו ולא לדבר אחר ובתב הרמב"ם ז"ל לכתורה פלונה אתלמודא דידן דלא מפליג בין בית לחצר וכלי לכשותה צריך לפרש הא דקתני ולא לתוך חצרו לא ממעט אחר לגמרי אלא מטוס דקא פסיק ותני נשבע ונוטל הע"ג דלא ידיע אי הוי שביה בביתא הסיא שעתא כשיעור מאי דמשיך מגזל אי לא ולכאי קאמר בביתו אע"ג דלא ידיע משתבע ומקיל מטוס דסתמא כל מאי דאית ליה לאינש בביתיה מגת ליה אבל בחצר לא משתבע ומקיל אלא היכא דידיע דשביה ביה הסיא שעתא מאי דשעין מגזל מיהו לא ידעי כמה שקל אבל אי לא ידיע חזינן אי שעין גידי דאורחים לאחוחי בחצר משתבע ומקיל ואי לא לא ובתב בעל העיטור על הירושלמי כאומר למשכנו ולא לדבר אחר שלם לכנס לביתו לדבר אחר ולא למשכנו ראתוהו שנטל כליס תחת כעסיו נשבע ונפטר ע"כ נטור שם סי' ג': **ג הנחבל ביצר** וכו' ביד בפ"ה דהלכות חובל ומזיק בסימן ד' ה' ובסכ"ו ובטור שם סי' ג' ובתב שם בשם הרמ"ם ז"ל וה"מ דטולל נחבל בשבועה בני חרי דמיגלו להרדי ובכנס אחד מהן לתוך ידו של הברו שלם וילא חבול דמוכחת מילתא דאיהו חבל ביה כיון דהוות קטנה ביניהן אבל אי לא מיגלו אהרדי לא משתבע ומקיל אלא אי ברירא מילתא כפ"ל ז"ל: **ד ושבנגדו חשוד** וכו' בתשובות הרשב"א ז"ל סי' תתקס"ד ותוס' פ' זה בורר דף כ"ז. ובקצו שם תוס' ז"ל וה"ת ולמאי לא חשיב שבועת מלוה וי"ל משום דשבועה במלוה לא כתיב אלא מפקדון אחיה ע"כ ומוקי התם דהאי שבועת הפקדון מיירי בשלא היה הפקדון ברשות הנפקד בשעה שבוער בו דלאו כפירה היא דאיכא למימר שתמוטי קא מבחמיט עד דימלאנו אבל אם יש עדים שראו הפקדון ביד בשעה שכפר בו תיפוק לי דנפסל הנפקד מטעם גזלן משום שכפר בו אע"פ שלא נשבע: **אחת שבועת העדות ואחת שבועת הפקדון** מלש"ל דנקט שבועת העדות בריאה ואע"ג דשבועת הפקדון דמיא טפי לשבועת מודה מקלת דמחוייב לישבע עליה השתא ועוד דשבועת הפקדון הוי כפירת ממון ממש אבל שבועת העדות אינה אלא גורם לכפירת ממון משום דשבועת העדות כתיבא באוריתא בריאה ומטעם זה שונה איתה תמיד קודם שבועת הפקדון. בפי' רעז"ל ג"ל ואע"פ שכפאו יצרו ועבר עליה אינו חשוד בכך על השבועה. אמר המלקט כן פירשו רש"י ור"ח ז"ל אבל בשם ר"ת אמרו ודאי חשוד הוא דהא עבר בלאו כמלוה ברבית וכסותרי שביעית דאע"ג דלאיסור הבא מעצמו הוא פטול ה"נ לא בנא אלא הכי קא משני גמרא דמתני' לא קתני לה אבל אה"נ דאיתא בכלל פטול וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ' שני מהלכות טוען ונטען הר"ן ז"ל אבל דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל כדעת רש"י ז"ל. ומכרס הרמב"ם ז"ל הכא בפ' המשנה וגם שם בפ' שני דהלכות טוען ונטען דלאו דוקא הני פסולין שנאנו במשנתנו דה"ם לכל הפסולין לעדות בין מן התורה בין מד"ס. עוד בפי' הרמב"ם ז"ל אבל השבועות כו' כתב אע"ל שאבל בנוס בספרים כי זה אינו אם אם בשבועת היסת בלבד משום דתקנתא לתקנתא לא עבדינן אבל בשאר השבועות של הנשבעין וטולין לא שייך זה כלל ואפשר לומר שבועתו הי' בשבועות האחרות של הנשבעין שלא בטעמה כגון הנותנים והאריסין וכו' שהם נשבעין ונפטרין אם היה השותף או האריס חשוד אין שבנגדו נשבע ונוטל אלא שקשה על זה כי איך ישבע ויטול כיון שאינו בא בטענת בדי לטוענו כך וכך כי אם בטענת אמת שאומר ראוני שתשבע לי שם. ואפשר לומר כגון אם היה טוענו [בדבר קלוב כגון שאומר שמא יש לי בידך עשרה דינרין. אין התכס הר"ר סולימאן אותנא ז"ל. ואיתה למתני' בפ' הגזל עלים ד' ק"ה וממתני' מוכח דמאן דחשיד לממונא חשיד אבשועתא. [הגה"ה המלאנו בפ"ק דב"מ ד' ה' וד' ו']. והא דאמרינן בעלמא דלא אמרינן מנו דחשיד לממונא חשיד אבשועתא חירץ ר"ת ז"ל דודאי מי שכבר גזל פעם אחת חשוד על השבועה מאותה גזלה ואילך לפי שהחמת שבועה זו בעצה עליו לא יסיג מה שגזל דקשה גזל הנאכל וכיון דלא יסיג גזל ראשון אף מגזל זה לא יחמע ולא יעשה תשובה לתאין אבל במי שלא גזל עדיין וחשיד לממונא דילמא גזל אי אמרינן עליה שבועה כיון דאיכא תרי חומרי פרים ע"כ בנמוקי יוסף פ"ק דמציעא דף ס"ו ע"ב: **היה אחד מהן משחק** וכו' ק"ק לעמ"ד מאי היה אחד מהן דקתני דלא ה"ל לאיתני רק אי סהיה משחק וכו' ואפשר שבא לרמוז מה שכתבתי לעיל בשם הר"ן ז"ל אם היה השכיר עבד או חשוד חוזרה שבועה לבעל הבית ועיין בנגיד משנה פ' שני דהלכות טוען ונטען סי' ה' ששם כתב בדבר פשוט הוא אם הכמים תקנו שמי שדינו מן התורה לחיות נשבע ולא יכלם כשהוא חשוד שבנגדו נשבע ונוטל כ"ש אלא תקנו לחשוד לחיות נשבע ונוטל אלא הנחבע שבנגדו ישבע היכא דיפסר וזה קל וחומר שאין עליו חשובה לאותן שלא היה דינן לישבע ולטול כגון שכיר וגנב וחבריו והכמים תקנו עליהם לשבועה אבל אותם שהיה דינן מן התורה לטול בלא שבועה והכמים החמירו עליהם לישבע כגון שבועת הפקדון ובריכוהו חכמים שבועה אלא היכא דאפשר שאינו חשוד אבל כל שהוא חשוד שאי אפשר לו לישבע העמידוהו על דין תורה ונוטל בלא שבועה כיון שיש לו שטר וזה דעת הרשב"ל ז"ל בשבועות אבל רבינו ז"ל משנה אותם ע"כ בקיצור: **הוי שניהם חשודין** וכו' תוס' ז"ל פ' השואל ד' ל"ז ורפ' חזקת ד' ל"ד: **חוזרה שבועה למקומה.** נמ' רבותינו [שבגל] דהיינו רב ושמואל מפרשים חוזרה שבועה לפני שהשביעו הקב"ה על לא תגזול והוא יפרע מן הנוטר ממון לחברו אבל ב"ד אין מקילין לא לשבועה ולא לפרעון ורבותינו שבארץ ישראל דהיינו ר' אבא אמר חוזרה שבועה למחוייב לה פי' על זה שהודה במקלת ומתוך שאינו יכול לישבע שברי הוא חשוד מלוה וכן פי' הרמב"ם ז"ל. ופי' עוד ואין לו על אותו שתבעו זולת חרס שתה ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל והקשה הרשב"א ז"ל שבועת העדות אלו הוא דעבר עליה במויד אפילו אינה עליה קרובים לגוה או

למלוה דמחרו ביה דילמא אתחלי ולא מויד הוא ואי במולה שהיד דידע הוא ולא העיל אין אדם נאמן לשוויי נפשיה רשיעא והעלה דצריך עיון ולדידי לא קשיא דכל שהיה העדות קרוב כ"כ דאי אפשר לחלות בו שכתה לא אמרינן דילמא אתחלי ובמודה שהיד ומי משכחת לה דאע"ג דאין אדם מעיד עצמו רשע ה"מ לפוסלו לעדות אחר כי ההיא דפלוני רשע ברגלים בלאמרינן בפ"ק דסנהדרין והתיא דמת הרגתיו הרגתיו הרגתיו דנפ' כיצד ביגמות אבל זה שמחייב את עצמו ממון שברי אומר שאינו יכול לישבע מפני שהוא חשוד הויא ליה הודאת בעל דין דמהניא לגבי ממון דהודאת בעל דין כמאה עדים עכ"ל ז"ל: ובגמרא בעי רבא סיני תנן ר' יוסי אומר יחלוקו או ר' מאיר אומר יחלוקו ורב זביד בר ר' אושעיא וכן רב נחמן גרסי ר' יוסי אומר יחלוקו ולכאי מאן דפליג עליהו וכן משמע דגרים הרמב"ם ז"ל שכתב והלכה כר"מ ולא כר' יוסי דאמר יחלוקו וכן הביב ג"כ החכם הבלם ה"ר מנחם עזריה נר"ו דגרסינן דברי ר"מ ר' יוסי אומר יחלוקו בסי' ג' ודונמא דכך נעיא בעיינן בפ' במה אשה כמו שכתבתי שם סי' מ'. והאריך הר"ן ז"ל בסוגיא זו והעלה לפיכך נראה לי דלר' אבא על כרתין חזרה למקומה דמתני' פי' דהייגו למחוייב לה דר"מ ה"ק כשהתבע חזרו נשתלקה שבועה ממנו והמילוה חכמים על התובע וכשהתובע חזרו למקומה הויא לה מן הדין אילו לא תקנו חכמים שבועה על התובע כלל ומעתה לר' אבא דאית ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע מכלל חיוב שבועה בחזרה מובל על הנתבע לפי שהוא חייב לשלם כיון שאינו יכול לישבע אלא שהקלו חכמים עליו והטילו שבועה על התובע וכשהתובע הוא חשוד כיון דתנן חזרה שבועה למקומה ע"כ הייגו למחוייב לה דהייגו נתבע וחייב שביר למיהני דחזרה למקומה דקולס שהועלה על התובע שהועבר לתורה לו דלר' אבא הנתבע הוא ובכשהתובע אינו לפי דכיון דלית לה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם ממלא כשהנתבע חשוד הלכה שבועה לפני אלא שחכמים הוציאוה משם והטילוה על התובע וכשהתובע חשוד חזרה למקומה שהיה לה מן הדין דהייגו דמתני' פי' ר' אבא ר"ל מאי עבדי ליה דהא ע"כ ליה לה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע משלם וכלהתבינן. וכי חימא אכתי קטיא הלכתא דקיימא לן חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם לדעת הרב אלפסי ז"ל שפסק כן בסמוך וקיימא לן כרב ושמואל בהיא דבכר נהחייב מלוה לבני לוה שבועה יש לומר דודאי רב ושמואל ס"ל הובע שאינו יכול לישבע אמרי דמכסיד ומס"ה מוכחינן מדרב ושמואל דאית להו חזרה שבועה למחוייב לה ומתוך שאינו יכול לישבע משלם אבל לדברי ר"ת ז"ל שפסק כרב נתן דאמר יחלוקו אתי שפיר דמאן דאמר יחלוקו ורב ושמואל דאמרי בבר נתחייב מלוה לא פליגי בלל ויתבאר בסמוך בס"ד כך נראה בעיני פיטה זו עכ"ל הר"ן ז"ל. וביד ר"פ שני דהלכות טוען ונטען וכי' ד' ובטור ח"מ סי' ל"ד וסי' ל"ב: **ה והחנוני על פנקסו לא שיאמר לו כתוב בפנקסי** וכו' נמרא תניא אמר רבי טורח שבועה זו למה א"ל ר' הייא תניא פ' בבר סתמת לנו במתני' דסיסים נשבעין וטולין מבעל הבית והוא לו רבי דפועלים נשבעין לבעל הבית במעמד חנוני כי היכי דליבסבו מיהיה וכן חנוני במעמד פועלים כך נראה פי' ההלכה בקיצור לדעת רש"י ז"ל. אמנם בהר"ן ז"ל מצאתי שפירש כן אמר רבי טורח שבועה זו למה אמ"ק קמתמה דקסלקא דעתיה דרבי דת"ק ס"ק דחנוני נשבע ומוטל מבעל הבית ופועלים נשבעים ומטלין מן החנוני משום דכיון שפועלים ממתו אבל החנוני ועל זאת הסמחלה נפסר בעל הבית אבל תלין בבר נסמכו על החנוני ואין לה עליו על בעל הבית כלום ומס"ה תמה רבי ואמר טורח שבועה זו למה אחר שהחנוני מוטל מה ונותן לזה ובעל הבית אינו פורע אלא פעם אחת ומה הגיה יש לו לחנוני בשביעתו ישבעו פועלים ויטלו מבעל הבית ולא ישבע החנוני כלל וא"ל ר' חייא לא כמו בתתה שבור אלא שיהם נשבעים וטלים מבעל הבית דלומר שלא נפטר בע"ה מן הפועלים בהמהתם אבל חנוני אלא פועל אמר ליה שבידתי נגד וחנוני אמר ליה את אפסדת אגסדך דלא אמרת נסהדי הב ליה עכ"ל ז"ל. פי' לדעתו ז"ל רבא דאמר ופועלין נשבעין לבעל הבית במעמד החנוני מלתא באפי נפשה היא. ועיין עוד בגירסא שלהתוב בסמוך. נראה פי' רעז"ל נראה שצריך לכתוב סימן הבא ונראה שלבאן אחסר כך צריך להיות לא שיאמר לו כתוב על פנקסי וכו' אלא בזמן שיש רגלים לדבר שבעל הבית מודה שאמר לו הן וכו' ואז שיהם נשבעין וטולין מבעל הבית דאמר ליה החנוני פועלים לא מהימני לי בשבועה את הימנתינהו וכו': **והם נשבעין ונוטלין.** ואיתה ברפ"ק דב"מ ד' ג' ופי' לא שיאמר לו כתוב על פנקסי שאע"פ שיאמר לו כתוב על פנקסי אם בעל הבית מודע בדי שבכתיבה שקר אע"פ שישבע שהחנוני אינה שבועות ולא כמו כמילה ונפטר הבעל הבית מכל וכל ואם בעל הבית מודע אינו יודע פסק הרמב"ם ז"ל בפ' ע"ז מהל' מלוה ולוה שנשבע בעל הבית שבועת היסת ונפטר ופטור הוא שסירוס המשנה כך הוא ובסמוך אכתוב מה שחידש הרא"ש ז"ל: **אמר בן נגס כיצד אלו ואלו באין לידי שבועת שוא אלא הוא נוטל בשבועה.** כך היא גירסת הר"ר זרחיה הלוי ז"ל

שכתב אלא הוא מוטל בשבועה וכן נוטלין שלא בשבועה כך היא הגירסא המדוקדקת ומעמא דמילתא לפי שעשית הפועלים בריאה וחזקה יותר מעשית החנוני שהפועלין הם בשלהן ולהי והפרעון שפק אצלנו שהוא בשבועה ע"כ בקיצור ותמצא דבריו ז"ל מודפסים בסוף המסכת בדף של"ה וגם הר"ן ז"ל גראה שהסכים לגרסא זו שפירש אלא הוא מוטל בשבועה לפי שאין היובו ברור וכן נוטלין שלא שבועה דה"ל כמנה הלויתני ואינו יודע אם פרעתיך וח"ק שכר כיון המפקיד בע"ה תקנו רבנן שבועה שישבע פועלים והא דקתני פועלים וגנים רבותא אמשעין אלא דמחייב דהא דמחייב חנוני שבועה היינו כשהתה פועלים אצלו שהוא צריך ליתן לפועלים אבל היכא דאינו חייב לשלם אלא לחנוני בלבד סד"א שיטול חנוני שלא שבועה קמ"ל. וזהו יודע דכי אמרינן לחנוני נשבע ונוטל היינו דוקא כשהוה בעל הבית שהוא אמר לו שיתן לפועלים בכלע מעות דבכי ה"ג כיון דחנוני יודע ובע"ה לא ידע נאמן חנוני בשבועה כיון שהוציא ברשות כדין המוציא הוצאות על נכסי אחיו דיתן בפ' האשה שנפלו דישבע כמה הוציא ויטול כמו שכתב עליה ר"ח ז"ל וכתבתיו בריש פירקין אבל אם אין בע"ה מודה לו אין חנוני נשבע ונוטל. וכתב הרא"ש ז"ל שאין בע"ה נשבע אפילו שבועת היסת משום דליכא כפירת ממון דאפילו כי מודה לו שעשאו שליח אין לו אלא בשבועה וכי האי גוונא ליכא כפירת ממון היא ומעיין ממתני' דהאומר לחברו תן מנה לפלוני שאני חייב לו דלא מיחייב למיתביה ליהליה בתרי סהדי דהא הכא בחנוני נתן לפועלים שלא בפני עדים ואפ"ה חנוני נשבע ונוטל ולא דייקינן ליה כשהשע מפני שאינן בלא עדים וכן דעת הרב אלפסי ז"ל בפ' הכותב ומוכח לה מהא וכן כתוב בנוסחאות בדרים מגיעה מלשון מר יהודאי גאון ז"ל משום דא"ל חנוני לבע"ה אנא בלישתך עבדי מאי אית לי גבי סביר ואע"ג דמשתבע לי לא מהימן לי אא דיומתיה דלא אמרת לי הב ליה בסהדי והא דתני דחנוני נוטל בשבועה לאו דוקא מפני שפועלים מכחישין דה"ה דאפילו ליתנהו לפועלים כגון ממתו שבועה בעי דהא מוציא הוצאות על נכסי אחיו דמכחיש ליה ואפ"ה אינו נוטל אלא בשבועה. והרמב"ם ז"ל חולק בזה בפי"ו מהלכות מלוה ולוה ואין לדבריו נכונים וכתבתים בר"פ האיש מקדש. ומיהו שבועת פועלים משום שכחשת חנוני היא הא ליתיה לחנוני כגון שמת טולין אלא שבועה שהרי בע"ה יודע שמתחייב להם ואינו יודע אם נפרעו אלכך מדינא חייב אלא דמשום דחנוני מכחיש להו וקאי במקום בע"ה שתקינו שלא יהו נוטלין אלא בשבועה אע"פ שהוא יודע שמתחייב להם עכ"ל הר"ן ז"ל. ואיתה בריפ"ק דב"מ וכדכתבינן התם. ובגל סי"ו דהלכות מלוה ולוה סי' ה' ו' ובטור ח"מ סי' ל"ח. וכתוב שם וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל בתשובה מודתנן במתני' והחנוני על פנקסו וכו' ולא קתני החנוני אומר לבעל הבית אתה אמרת ליתן לפועלך כך וכך ש"מ דמיירי שאין החנוני שומכין בני שמתן אלא אומר שמלא בפנקסו שמתן לפועליו כך וכך ואמטעינן שאנו סומכין על מה שמלא בפנקסו אע"פ שהפועלים טוענין בני והוא אינו טוען בני כיון שאומר שכך מלא בפנקסו הרי הוא כבני ומיהו לא הוי פנקס הוכחה כנגד כל אדם כגון אם יאמר מלאתי בפנקסי שאתה חייב לי כך וכך דלא סמכינן אפנקסו אלא היכא דאיכא רגלים לדבר כגון שאם לו בע"ה ליתן לבניו או לפועליו והוא כתב שנתן דהוה מילתא דשכיח ואוגיע בתר פנקסו אבל בעלמא לא. ומתוך זה פסק שם לדון על פי פנקס של אדם שרגיל לעשות בתוך ביתו לכתוב בו עניניו ואפילו להוציא מן היתומים היכא שם רגלים לדבר שמה שכתב בפנקס הוא אמת כגון וכו' ע"ש. ומצאתי מי שמחק מלת כיצד מדברי בן גמ כמו שמחק ברישא אבן בפירוש רש"י ז"ל אותה וגם הרב אלפסי ובהרא"ש ז"ל: ן אמר לחנוני וכו' ביד פרק עשרים דהלכות מכירה סי' ח' ס' ובטור ח"מ סי' ל"ח. בפי' רע"ל צריך להקדים לשון המתחיל ונתן לו לשון המתחיל ומתתו באומפלי: ישבע בעל הבית. פי' רש"ל שבועה בעין על תורה ע"כ. וכן נראה פירוש הרמב"ם ז"ל אבל רש"י ז"ל פי' שבועת היסת והקשו הוס' ז"ל תימא דשבועת היסת לא תתקנה אלא בימי רב נחמן ואמאי נשבע וי"ל דמיירי בגון שלא נתן לו עתה כלום ואומר כבר נתתיו לך קודם שנחת לי הפירות מקודם. [הגה"ה לע"ד ל"ע ושמא ס"ל לתוס' ז"ל דבשאמר לו מקודם נתתי לך הדינר הוי עתה כשבע ומטל הפירות ומאי דקאמרי בחר בכי ועוד מפרשה ר"ת דמיירי ברישא וכו' ר"ל דכולה מתני' מפרשה משבע ומטל בגונא אחרינא עיין עוד במה שכתבתי בסמוך]. ועוד מפרשה ר"ת ז"ל דמיירי ברישא שמדד החנוני פירות לבני של בע"ה ועודם ברשות החנוני ונפסידא נתן בע"ה דינר בחנות ועדיין לא נטלו חנוני והוי חלש שנוטלין בשבועה ושולה מתני' מיירי בנשבעין ונוטלין עד ואלו נשבעין שלא בשעה ושעמא דנשבעין ונוטלין הואיל ויצאו קלת מחזקת שכנגדם ושעמא דר' יהודה דאין חנוני מודד פירות אא"כ קבל הדינר ולוקח בע"ה בלא שבועה וכן נתתן לו דינר בספיפא א"ר יהודה שצריך ליתן לו הפירות דדרכו ליקח דינר ונמלוד פירות דמיירי בחנוני שאין מקוף עכ"ל ז"ל. וז"ל הר"ן ז"ל ברים פירקין כתב רש"י ז"ל בשלני פירקין כשנשיית משנה זו עדיין לא תקנו שבועת היסת כי בימי רב נחמן תקנוה על כל ואעפ"כ סובר הרב ז"ל דשבועת משנה זו נמי שבועת היסת הוא אלא שלא תקנוה אלא בלו הנשבעין ונוטלין ובכשוף בימי רב נחמן תקנוה אף בשנה ים לי ביד וכלה אומר אין לך בידי כלום וכולן בפסכים אחד הן ובלא נקיפת חפץ זהו דעתו ז"ל כאן אבל בגמרא מסכת גיטין פ' הסולת הסכים לדברי הגאונים ז"ל דשבועת המשנה בנקיפת חפץ היא ולישנא דמתני' נמי דייק דשבועת הנוטלין כעין כל הנשבעין שבתורה היא ע"כ. ומתוך מה שכתבנו מוכח דגרס' נתן לו את הדינר שהיא ריש בגא דספיפא דרישא וכדתנן בני שלחני בספיפא דספיפא וכגונא בירושלמי והכי מוכח נמי מבית יוסף שם ח"מ סוף סי' ל"ח: ר' יהודה אומר וכו' ר' יהודה אספיפא פליג וכו' לשון רע"ל. אחר המלקט כן נראה שהוא פי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל אמנם רש"י ז"ל פירש ברישא פליג דקתני יצבע בעל הבית שנתן לו את הדינר ואתא ר' יהודה לאומר אין צריך שבועה שאין דרך חנוני המוכר שלא בהקפה ליתן את הפירות עד שיקבל את הדינר ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל הא דלא קאמר ר' יהודה הכא אין דרך חנוני לתת פירות עד שיטול דינר כדאמר בני שלחני בספיפא דסיפא וכגונא בירושלמי והכי מוכח נמי מבית יוסף שם ח"מ סוף סי' ל"ח: ר' יהודה אומר וכו' ר' יהודה אספיפא פליג וכו' לשון רע"ל. אחר המלקט כן נראה שהוא פי' הרי"ף והרמב"ם ז"ל אמנם רש"ל פירש ברישא פליג דקתני יצבע בעל הבית שנתן לו את הדינר ואתא ר' יהודה לאומר אין צריך שבועה שאין דרך חנוני המוכר שלא בהקפה ליתן את הפירות עד שיקבל את הדינר ע"כ. וכתבו תוס' ז"ל הא דלא קאמר ר' יהודה הכא אין דרך חנוני לתת פירות עד שיטול דינר כדאמר בני שלחני בספיפא דדרך הרבה חנוניים להקיף אלא דהכא מיירי באותו שאין דרכו להקיף ולקמן נמי לא שייך לאומר כל שהאיסר בידו ידו על העליונה לפי שפעמי' בע"ה נותן לאיסור בפרוטות והתם לא שייך לאומר כל שהאיסור' וכו' לכך תנא לישנא דליכא למטעי ע"כ. והר"ן ז"ל כתב באחרך הפירוש שקבל הר"ר ורחיה הלוי ז"ל מאביו ואביו מרבו רב גדול מובטח בפי' משנה זו וגם ביאר פי' הרי"ף ז"ל וכתב לך כל לשונו המוצא למשנתו. אמר לחנוני תן לי בדינר זה פירות וכו' לפי מה שכתב כאן הרי"ף ז"ל ובסוף המסכת בלשון ערבי כולה מתני' מיתוקמא בשהפירות מונחין בר"ה וכדתניא בברייתא בסמוך א"ר יהודה אימתי בזמן שהפירות נטורין ומונחין בר"ה וכיצה עוברין עליהם אבל הפסילין בקיפתו לאחריו המע"ה וכן נמי אידך מתני' דאמר לשלחני תן לי בדינר מעות מיתוקמא נמי בשהמעות מונח בר"ה והאי ישבע בע"ה דקתני היינו שהוא נשבע ונוטל הפירות או המעות המונחים בר"ה דכוליה פירקין בנשבעין ונוטלין אירי והיינו טעמא דשדיוה רבנן לשבועה אבעל הבית ולא אמרו חנוני נשבע ונוטל משום דטענתיה דבע"ה מעליא שפי מטענתיה לחנוני משום דחנוני נופיה מודה שמכר לו הפירות ואינו חונבע ממנו אלא דמיסה ומש"ה בע"ה נשבע ונוטל ולא חנוני וכוליה פירקין בחבי רהיט דמאן דטענתיה מעליא שפי נשבע ונוטל והיינו טעמא דנגזל משום דטענתיה מעליא שפי כיון דאידך הסמיך והיינו טעמא דנמכל כיון שנכנס לתוך ביתו שלם וילא חבול שבכל מקום אינו לוקחין הטענה ומיחין הטענה הנרוצה. ובתר הכי אמר נתן לו את הדינר א"ל תן לי את הפירות א"ל נתתים לך והולכתן לתוך ביתך פי' חנוני טוען שנעשה שהיה כך היה שבא אליו בע"ה ואין בידו דינר ואא"ל תן לי בדינר פירות ונכשיו אביא לך את הדינר ונתן לו את הפירות והוליכם לתוך ביתו ואח"כ חזר אליו וברע לו את הדינר ובע"ה טוען לא כי אלא קודם שנתתי הדינר לא לקחתי פירות משולם ולא נתתי לך הדינר אלא בשביל אלו הפירות שהן מונחים בר"ה דקאמר ת"ק דישבע חנוני שלא נתן בעל הבית הדינר אלא בשביל הפירות שלקח כבר והוליכם לתוך ביתו ונוטל החנוני אלו הפירות שהם בר"ה משום דטענתיה לחנוני מעליא דהו שפי לפי שלדבריו אין לבעל הבית שום דרך בפירות הללו ובע"ה מודה לחנוני שהן שלו אלא שנתן לו הדינר בשבילם ומשום דטענתיה דחנוני מעליא שפי אמרו שיהא נשבע ונוטל ושליג ר' יהודה בסיפא ואמר כי היכא דבריישא נשבע בע"ה ונוטל ה"ל בסיפא לפי שאין דרך חנוני להניח פירותיו בר"ה עד שיכבדו וכיון שמלינו אותם בר"ה ודאי בע"ה זה קנה אותם ומש"ה נשבע ונוטל והאי דקאמר כל שהפירות בידו אע"פ שאין בידו ממש אפ"ה כיון שאין דרך להניחם בר"ה אלא לאחר מכירה בידו ודמיא דטענתיה דר' יהודה בהך מתני' לטענתיה דאידך מתני' דקאמר אין דרך שלחני לתות נותן לאיסר עד שנוטל דינרו והא דלא קאמר בהשלה ליטמא לפי שאין דרך הסלת לעשות לת מעות בהקפה ודרך חנוני לפעמים להקיף ומש"ה א"ר יהודה דכיון דהכא חנוני נופיה מודה שלא מכר בהקפה יד בע"ה על העליונה ובין בריאה ובין בסיפא נשבע ונוטל ודקתני בברייתא אבל הפסילים בקופה לאחוריו המע"ה בין שהוא ברשות מוכר או ברשות לוקח והיינו לומר שאין כאן שבועת המשנה כלל ומיהו שבועת היסת יש כאן לבתר דתקנה רב נחמן ומלא לפירוש זה שבשבועה זו השמיה כאן מן הנשבעין ונוטלין היא. אבל הרמב"ל ז"ל כתב דודאי שבועה זו כעין הנשבעין ולא משלמין נגעו בה תדע דהכא לא קתניא לה בריש פירקין בהדי הנך דנשבעין ונוטלין ולי לא קשיא לפי פי' הרי"ף ז"ל משום דל"ד הך נשבע ונוטל לאידך דפירקין דהתם נשבעין ונוטלין מרשות חברה ואלו אינם מטלין אלא מר"ה ומש"ה לא ערביתו בהדייהו אבל הוא ז"ל. [הגה"ה אם דאלי לעיל הוא הרמב"ל ז"ל ולא הרז"ה כאן ודאי צריך לחות אבל הרז"ה ז"ל וכו' ותמצא כל ענין לשון זה בהרז"ה ז"ל בלא המרדכי בדף של"ו] כתב לשון הזה דמתניתין דהכא כעין נשבעין ולא משלמין אלא"ג דקיימא לן מנה לי ביד אין לך בידי כלום פטור הכא תקינו רבנן דלא מיפטר ראשע אלא בשבועה שהרי רגלים לדבר דאני חנותא מילי ואני סתורא חוטבנא ור' יהודה מודה להו לרבנן באחי בחבי דסיפא דאיכא בהן תקנת שבועה בחנוני ובשלחני ופליג עליהו בתרי באחי דרישא דס"ד דליכא גבי בע"ה תקנת שבועה בלל לפי שהשלחנים והחנוניים תגריה הם ובקיאים באומנותם ומהרים שלא יבאו לידו הסכר. ור' יהודה לשעמיה דלמר אין אילא לתגר מפני שהוא בקי וכך הוא הטעם של משנה אמר לו לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כלומר מדדן לתוך קופתו והפסילין זה לאחוריו א"ל תן לי את הדינר א"ל נתתיו לך ונתתו באומפלי שלך שבא בעל הבית שהוא המתנו ולא משלם הואיל ולא הסשיק בע"ה להוליכם לביתו ועודן בחיות הוי טענותיהן עבוד רבנן תקנתא דליתבע בע"ה. נתן לו את הדינר וא"ל תן לי את הפירות וכו' ר' יהודה אומר כל שהפירות בידו ידו על העליונה כלומר אין כאן תקנת שבועה אלא בזמן שהם עוברין על הפירות שהן מונחין ע"ג קרקע ושומדין להמכר כיון שהם עומדים למכירה הרי הן בחזקת כל אדם אלא מפני שהם קרובין לרשות חנוני יותר מרשות כל אדם יצבע החנוני ויפטר אבל בזמן שהם עוברין על הדמים והפירות ביד בע"ה אין כאן תקנת שבועה אלא בע"ה יפטר אלא בשבועה שאלמלא שהקדים את הדמים לא היה זה מודדם לתוך קופתו ולפי שיש פעמים שהחנוני מוכר בהקפה לא פירש כמו שפירש בשלחני לומר אין דרך חנוני לתות נותן את פירותיו עד שיטול דמיהם כי רוב חנויים מקיפים אבל בשמוכר אלא בהקפה שעמו והשלחני אחד הוא לפיכך כלל ואמר כל שהפירות בידו ידו על העליונה ולמדך שאם לא היו הפירות עוברים לפני החנוני אף כשעוברין על הפירות אין החנוני נשבע ובהא אפילו רבנן מודו והטעם שוה לשניהם בין לחנוני ובין לשלחני אע"פ שהאיא ר' יהודה דברו בהם בשתי לשונות טעם אחד הוא ובא זה ולימד על זה כל אחד מהם על חבר ומכאן אתה למד פי' הברייתא האמורה על זאת המשנה תניא א"ר יהודה אימתי כלומר אימתי אני מודה שם תקנת שבועה בזמן שהפירות הן עוברים ומונחין בקרקע ושניהם עוברין עליהם בזו יצבע החנוני אבל הפסילין בקופתו לאחוריו ועוברין על הדמים בזו אני חולק על דברי חכמים שאיני רואה כאן תקנת שבועה אלא המע"ה ואין כאן שבועה כלל ודומנת אימתי זה שבא לפרש מה שהוא מודה לדברי חכמים ומה שהוא חולק עליהם תמצא בפרק זה דתניא שכיר כל זמן שלא עבר זמנו וכו' א"ר יהודה אימתי בזמן שא"ל תן לי שכרי ומכאן תשובה למי שאמר בכל מקום שא"ר יהודה אימתי לפרש דברי חכמים בא בלא מתנוכת. ורלאיתי פי' הרי"ף ז"ל ופי' חכמי גרפת ז"ל

ז"ל בהלכה זו ולא ישרו נעשו והפירוש שכתבתי קבלתי מאבא מורי ואבא מורי מרבו רב גדול מובהק בדורו זכר צדיק לברכה ולחיי העולם הבא עכ"ל ז"ל. ופסק רב אלפס ז"ל להלכה כאחיתי דר' יהודה אבל בתוס' משמע דהאי אחיתי לאחוק כיון דסוף בריית'א, בפי' רש"ל צריך להיות לפי שהתנוי עשוי ליתן פירות משום דמרקבו קודם שיקח וכו': ן בשם שאמרו משנה היא במסכת כתובות בפ' הכותב, וכתב הר"ן ז"ל ובגמרא פונמת ואינה מדבריהם היא שהרי כל הנבעים מן התורה נבעים ולא משלמין וזו נבעת ומופלת ועוד דהכותב שעבוד קרקעות הוא ואין נבעין על כפירת שעבוד קרקעות אלא מדרבנן הוא והכי איתא בהדיא בפ' הכותב ומהא שמעינן דאע"ג דאין נבעין על הקרקעות שבועה מדאורייתא שבועת המשנה נבעין עליהם כמו שכתב הרי"ף ז"ל בפירקין וה"ה שנבעין עליהם היסת ע"כ: מנכסי יתומים וכו' פ' שבועת הליינין ד' מ"ב: והנפרעת שלא בפניו לא תפרע אלא בשבועה. כתב הרמב"ם ז"ל והוא שיהיה במקום רחוק שיש טורח להודיעו אבל אם הוא במקום קרוב מודיעין אותו ואם לא יבא יבטיעוה ותטול. וכתב הרא"ם ז"ל וירא לי דהאי מקום קרוב כדי שילך השליח ויחזור תוך שלשים יום שהוא זמן ב"ד אבל אפי' משלשים יום אין לנו לאחר הפרעון אלא ב"ד מוכרין מיד ופורעין והאשה נותנת שכר השליח ומוסכת אותו על כתובתה ע"כ: וכן היתומים. פ' הכותב ד' פ"ח והוס' פ"ק דב"ב ד' ה' ובפירקין ד' מ"ח קודם מקומה. ותימה לענ"ד אמאי לא תנא בבא דהיתומים ג"כ לא יפרעו אלא בשבועה הרם בפ' הכותב גבי פונמת ולא הוה צריך למיסדר ולמיתני הכא כשם שאמרו וכו' ושמא משום דבעי למיתני אופן לגבן השבועה דהיינו שבועה שלא פקדנו אבא וכו' משום דסבא במסכת שביעית קתני כל מיני השבועות מש"ה שבקה עד הכא. אבל היותר תימה על הסיגיא אבר על זו הבבא שהובאה שם פ' הכותב וביותר ממה שכתב התלמוד כאן במקומה דהיינו מילתיה דר' זריקא דאמר הרם כפי המסקנא הכי לא שנו דבעו יתומים של מלוה שבועה ליתומים של לוה אלא באמרו יתומים של לוה אמר לו אבא לויתי ופרעתי אבל אמרו אמר לו אבא לא לויתי נפרעין אלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ושמא שקבעה התלמוד שם למילף מינה דאע"ג דמילתיה דר' זריקא לא איתמרא רק איתומין הבאין ליפרע מן היתומין ה"ה למלוה עצמו הבא ליפרע מנכסי יתומים הם אמרו יתומים אמר לו אבא לא לויתי שאר זה מעילם נפרע ג"כ אלא בשבועה שכל האומר לא לויתי כאומר לא פרעתי דמי ושמא שקבעה התלמוד שם למילף מינה דאע"ג דמילתיה דר' זריקא לא איתמרא רק איתומין הבאין ליפרע מן היתומין ה"ה למלוה עצמו הבא ליפרע מנכסי יתומים הם אמרו יתומים אמר לו אבא

לקייס וגמרא יהיב לריכותא אמאי איצטריכו למיפלג תרי זימני ע"ש. ור' אלעזר אומר כולן פטורין מכבועת שומרין ואיצין משום שבועת בטוי דס"ל כרב וכולהו מודו דודאי דאינו יודע מה אתה סה לשואל וגניבה ואבילה דמשא שכר ושוכר דקתני בהו אחתי' דמייב הוא חייב בשבועת שומרים הוא שהוא קרן ואומש ואמש שהרי כפרו ממון. וביד בפ"ח דהלכות שבועות פי' ה': ג אינו יודע מה אתה סח. ירושלמי פ' זה בורר. וביד שם: א"ל נאבד. ירושלמי פ' כל הכבעין וגלע"ד דהפ"ע דה"מ למיתני ח"ל מת או נשבר וכו' והעדים מעידין אותו שאכלו אלא משום דבעי לפלוגי בין טענת אבילה לטענת גניבה אע"ג דגבי נוסא שכר ושוכר שהיסן שוות לחיובא נקט נאבד א"ל משום דגבי היכן שקדוני דתיגין בפ' הגזל קמא לא שייך למיתני מת או נשבר או נגנב נקט הכא נמי אגנרת ליבא דהתם ועיין במ"ש שם סי' ח': שאכלו משלם את הקרן. ירושלמי יום אבילה בלא שביחה א"ר הגי תפתר בשמתנו אחר. וכתבו תוס' ז"ל והעדים מעידין אותו שאכל גרסי' ול"ג נמי טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' דבגזל קמא פריך מינה לרבי יוחנן דאמר הטוען טענת גנב בפקדון משלם תשלומי כפל טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' והכא קתני שאכלו משלם תשלומי כפל אבל תשלומי ד' וה' לא אע"ג דאי אפשר לבוא בשר בלא שחיטה משמע שאכלו גרסי' ואיכא למימר דהתם ברייתא היא דפריך מינה מדלתיק התם לאוקמה כר' מאיר והיינו משום דסתם מתני' ר"מ היא ואומר ר"י הא' דלא תנא טבח ומכר משלם תשלומי ד' וה' ואע"ג דאמת הוא משום דבקרא לא כתוב ד' וה' אלא בגנב עצמו ע"כ: א"ל נגנב. פ' הגזל קמא ד' ק"ו ע"ב והתם קתני אפילו גבי א"ל נגנב והעדים מעידין שאכלו וקא שקיל ופרי התם עליה דהאי שאכלו. ואיתה בתוס' פ"ק דב"מ ד' נ': ד אמר לאחד בשוק וכו'. פ' הגזל קמא ד' ק"ח. ורש"י ז"ל כתב דהכא לא נדסינן מסביבך אלי וכו'. אבל תוס' ז"ל הוכיחו דגרסי' ליה וז"ל בקומרים לא גרים הכא מסביבך אלי ואמר אמן דבלא שבועה נמי איכא כפל בגנב עצמו ולפי זה לא גרסי' דודאי מעצמו משלם קרן וחומש ואמש דחומש ואמש ליכא אלא בשבועה ובגזל קמא משמע בהדיא דגרסי' ליה דדייק דודאי מפי עצמו אין אבל הודה אחר עדיים לא ומוכח מינה דממון המתי בו בכפל פושרו מן החומש ונקט מסביבך אלי משום סיפא דהודה מפי עצמו ע"ל ז"ל וכן פי' נ"כ רש"י ז"ל עצמו שם ובמור ח"מ סי' שמ"ח: ראה עדים שממשמשין וכו'. פ' מרובה ד' ע"ה ברייתא דקאמר התם עלה בסיפא ר' אלעזר בר"ש אומר יבאו עדים ויעידו כי' לאחר שהודה ויתחייב קנסא. וכתבו שם תוס' ז"ל והא דאמרינן בפ' שבועת העדות דלר"א בר"ש לא מסכחת לה דמודה מפי עצמו דפעור אלא איכא דליכא עדים כלל היינו אגיבא דשמואל ע"כ. פי' אבל רב ס"ל התם דע"כ נ"ק ר"א בר"ש דיתחייב בעדות העדים אפילו אחר שהודה אלא משום דקא מודי משום בעותא דעדים אבל איכא דמודה מעצמו אפי' ר"א ב"ר שמעון מודה דאפילו בלא עדים אח"כ פטור. וכאן כתבו תוס' ז"ל ראה עדים שממשמשין וכאן וכו' דשמואל דאמר במרובה מודה בקנס ואח"כ בלא עדים חייב צריך לאוקומי מתני' כגון שחזרו לאחריהם וכה"ג

סליק פירקא. וסליקא לה מסכת שבועות

מסכת עדויות

בעה"י הנותן בים דרך אניות. נתחיל מסכת עדויות.

פרק א על יד. על כח מפקידה לפקידה הוא בא וממעטו כמו פסל על ידו דיבמות וכן הרבה. ומה מאד תמהתי ומתחתי על מה שמלאתי בכתובת יד לשון גמרא על קלת מקומות ממסכת זו וזהו מה שמלאתי כתוב עלה דמתני' גמרא מכרי הגא משבועות קא סליק מ"ש דתני עדויות אידי דתני בסנהדרין הטובל ע"ג וכו' וקא בעי למיתנו ע"ז ותוקפא וע"ז שייבי בסדי הדדי דאמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו נשמת חכמה ראוי לגדול כאשרה כתיב בכל ורמי הקומה גדולים וכתיב התם ואסריהם תגדעון והא משום תוקפא דרבן גמליאל עם ר' יהושע מתניא דתניא עדויות בו ביום מפני מש"ה תני לה בסדי ע"ז ולתנייה לע"ז בריש משום דעדויות לסנהדרין שייך תני לה בריש ואיכא דאמרי משום דמרמות רוחא קא אתו לפלוגתא ופלוגתא שייכא לע"ז דהא בריה דשלמה מעיקרא ס"ל רמות רוחא והדר ס"ל פלוגתא בהדי ירבעם ואמטול הכי פלח ירבעם ע"ז מש"ה תני למילתא דפלוגתא בריש והדר תני ע"ז אי הכי אמאי תני למילתייהו דשמאי הלל בריש אי מילתא דרבן גמליאל בריש אי מילתא דר' יהושע בריבא משום דר"ג מהלל קא אתי דבריה דרשב"ג הזקן הוה וקמ"ל דהלל איפכא דרבן גמליאל דהלל נשיא דסנהדרין דלשכת הגזית הוה ובמלי אב ב"ד הוה ואפ"ה אקדים הלל למילתיה דשמאי בריש כדתניא כשנכנסו רבותינו בכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' וכתיב ונעו מים עד יס ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו דבר ה' זו הלכה דבר ה' זו סקין דבר ה' זו נבואה אמרו מתחיל מדברי שמאי והלל ע"כ. ומלתי עליה פי' מכונה להתכם הרב ר' שלמה שירילי ז"ל וז"ל תנא משבועות קא סליק מ ש וכו' כך סדר המשנה שבסדרין ומכות ושבועות ועדויות וע"ז ובשבועות מפרש אמאי תני לה בתר מכות. אידי דתני בסנהדרין השובר ע"ז אחד העובד ואחד הזובח פ"ד מיתה: תוקפא נמות סרים: דא"ר אלעזר במסכת סוטה פ"ק: ראוי לגדעו באשרה וכו' יגדעו וישרפו אחריו כאשרה צריך לשרף אחריה כדכתיב ואבדתם את שמם: משום תוקפא דר"ג עם ר' יהושע מתניא כדאמרה לקמן ובפ' תפלת השחר אתא שמהמת נפשותו של ר"ג נחלק עם ר' יהושע ובזהו וגרס לגדע עצמו

דהייגו בטול מלכותו: בו ביום מפ' לקמן לכל בו ביום שמינו לר' אלעזר בן עזריה נשיא הוה ורמות רוחא דר"ג גרם לבטל מלכותו והחכמים כולם נתקבצו לבבותו דר' אלעזר בן עזריה והמליכוהו ונכנסו בו ביום עדויות. וגיתני ע"ז ברישא מסכת ע"ז היה לו לשמות בריש כיון דקאי אמאי דתני בסנהדרין. רמות רוחא דבריה דשלמא דקאמר אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבים גרם שנתלקה מלכות בית דוד. ליתני מילתא דר"ע בריבא הא דתני לקמן בפ"ג אלבעה דברים ר"ע מטמא ומכמים מטהרין: אר מילתא דר' יהושע כדתנן ד' ספקות ר' יהושע מטמא וחכמים מטהרין דכיון דמסכתא זו ע"י גלגול מחלוקתו של זה וכל זה נשנית מילתייהו ה"ל למיתני בריבא דאינהו דגרמי: משום דר"ג מהלל קאתי דאמרי' במסכת שבת הלל ושמעון גמליאל ושמעון הגו נשיאות בבני הבית אלא שבת והלי ר"ג בר פלוניתא דר' יהושע בריבא דרשב"ג הוקן הארבע הוה. דהלל נשיא דלשכת הגזית הוה הכי אתא בפסחים בפ' אלו דברים: ושמאי אב ב"ד כדתנן בפ' אין דורשין ותנא בתוספתא בפ' בתרא דכבודים ובפ' בתרא דטוביות כשהנשיא נכנס כל העם עומדין מפניו ואין רשות לאחד מהם ליטב עד שיאמר להם שבו אב ב"ד שנכנס עושין לו אורות וכו'. הקדמה למלתא דשמאי בריש בהי תרי באחי איצטריך למיתני דמקב לחלה ועטמא דבלוגתא דמקוה דלקמן לקמן מפ' לה וקמ"ל תנא דמתני' דמסדר לה לעדויות דלא למד ר"ע מהלל זקנו דהלל זקנו נשיא בפני הבית הוה ואפ"ה הוה עניותן ואקדמה למילתיה דשמאי בריש מה שא"כ בר"ע שנהנו לר' יהושע שהעמידו על רגליו והייתו כן עד שרגנו כל העם לקמן: כדתניא בשנכנסו וכו' דבסיפא דברייתא תניין אמרו מתחיל מדברי הלל ושמאי כיון שבאתו לידי כך מחמת המחלוקת של זה שעתה אנו רואין הרעב שהיה לחכמים לשמוע הרבה נאמר בתחלה מה בינו לבין זקנו: כדתניא כשנכנסו רבותינו רשם מוסמתא לעדויות היא ומפ' בירושלמי דברכות דכל היכא דתני כשנכנסו רבותינו לברם ביבנה היינו משום שיהוספו הסנהדרין הרבה כשהעמידו לר"ע בן עזריה נשיא והיו עשויין שורות שורות בכרם והיינו רעב לשמוע את דבר ה' אלא היו יכולין לכנס לבית המדרש כשהיה ר"ע נשיא: זו הלכה כדכתיב ויגד לעם את כל דברי ה' והיינו תורה. דבר הסם זה סקין פי'

רש"י

משמי התם ע"כ: ה אמר לשואל. וכו' ביד שם סי' ו' לפרק שמיני: ו א"ל אינו יודע מה אתה סח. וכו' כתב ה"ר יוסף ז"ל בריב הספרים גרסי' פטור והימה הוא בעיני. בפי' רש"ל צריך להיות כך מת והוא שנשבר פטור אאם הודה לו לא היה משלם וכו'. גם בסוף לשונו ז"ל צריך להיות כך והיא אמת לו נשבר לו נשבר פטור שהרי אינה מפיעור וכו' וביד שם סי' ז'. וק"ק אמאי לא תנא משלם קרן וחומש בהדיא רק בתרי בבי בתרא דש"ח אבל גבי שואל ונושא שכר ושוכר קתני אתם חייב. ונלע"ד לדוקא בהכי תרי באחי איצטריך למיתני בהדיא משום דברישא דיהבו קתני משלם את הקרן לו משלם הבלומי כפל ובלקתני בפ' הנולל קמא גבי סיכן פקדוני. ונלע"ד עוד לומר דזו הקושיא הפסר בהרגים ר' אלעזר בגמרא בגמאי דקאמר בגמרא כולן פטורין משבועות שומרים ואיצין משום שבועת בטוי חוץ מאיצי יודע מה אתה סח דשואל וגניבה ואבילה דמשא שכר ושוכר שהוא חייב שהרי כפרו ממון דאיכא למימר מאי חוץ דקאמר דודאי דבהא אפילו רב ושמואל מודו אלא משמע בהרגים מה שהקשיתי ומכח זו הקושיא היה יכול הפוטן לטעון לבעלים פטורין לגמרי הוא והראיה דשלמה לשונות נקט תנא חד מפירש קרן וחומש ואמש וחד סתם חייב ומאין לפרושי מאי חייב משום שבועת בטוי וא"כ היכא דקתני פטור יחייב הכבל לומר שר"ל פטור לגמרי לזה נשמר ר' אלעזר ופירש דבריו ואמר אע"ג דפטורין דקתני לאו לגמרי אלא חייבין משום שבועת בטוי קרבן עולה ויורד היכא דקתני חייב היינו קרן וחומש ואמש ולא איצטריך לפרושי כיון דפירשו גבי ש"ח מן הטעם שכתבנו וסמך על המבין כך נלע"ד. זה הכלל קמא אית דלא גרסי ליה וכן בירושלמי ליתיה ונם ה"ר יהוכף ז"ל מתקן אבל רש"י ז"ל בפ' המפקיד ד' ל"ו משמע דגרסי ליה ע"ש. ונם הר"ן ז"ל גרסה דגרים ליה ואיכ' פירושו ולשונו אע"פ שכבר כתבתיו אני לעיל סי' ב' בס"ד והוא: זה הכלל כל המשנה מחובה לחובה ומפיטור לפיטור ומפיטור לחובה פטור מחובה לפיטור חייב. ובהאי פיטור איפליגו אמוראי בגמרא דרב אמר פטור מבשועת הטומרים כלומר משבועת הפקדון וחייב משום שבועת בטוי כלומר קרבן עולה ויורד אם שגג בקרבן כדין שבועת בטוי לשעבר באומר יודע אני ששבועה זו אסורה אבל אינו יודע אם חייבין עליה קרבן אם לאו וכדאיתא בפ' שבועת התים בתרא ושמואל אמר לעולם פטורין משבועת בטוי וטעמייהו מפ' בגמרא עכ"ל ז"ל. ונלע"ד דזה הכלל קמא לא קאי רק אמשא שכר ושוכר וזה הכלל בתרא קאי אכולהו ד' שומרים: זה הכלל כל הנשבע להקל וכו'. ירושלמי תני לא להקל ולא להחמיר חייב ע"כ וע"ש עוד. וצ"ע לע"ד הני כללי דמתני' לאתויי מאי וכן כתב נ"כ רבינו שלמה ז"ל שע"ע וגלע"ד דאפשר דאתא לאתויי בש"ח א"ל מת או נשבר לו נשבר לו נגנב לו נאבד והוא שפטע חייב דהוי כבבע להקל על עצמו ואם אמר לו שפטע והוא שמת לו נשבר לו נשבר לו נגנב לו נאבד פטור דהוי נשבע להקל על עצמו דאיכא מחמת מלאכה לו נשבר לו נשבר לו נגנב לו נאבד חייב דהוי נשבע להקל על עצמו ואם בהפך פטור דוק:

מסכת עדויות

בעה"י הנותן בים דרך אניות. נתחיל מסכת עדויות.

פרק א על יד. על כח מפקידה לפקידה הוא בא וממעטו כמו פסל על ידו דיבמות וכן הרבה. ומה מאד תמהתי ומתחתי על מה שמלאתי בכתובת יד לשון גמרא על קלת מקומות ממסכת זו וזהו מה שמלאתי כתוב עלה דמתני' גמרא מכרי הגא משבועות קא סליק מ"ש דתני עדויות אידי דתני בסנהדרין הטובל ע"ג וכו' וקא בעי למיתנו ע"ז ותוקפא וע"ז שייבי בסדי הדדי דאמר ר' אלעזר כל אדם שיש בו נשמת חכמה ראוי לגדול כאשרה כתיב בכל ורמי הקומה גדולים וכתיב התם ואסריהם תגדעון והא משום תוקפא דרבן גמליאל עם ר' יהושע מתניא דתניא עדויות בו ביום מפני מש"ה תני לה בסדי ע"ז ולתנייה לע"ז בריש משום דעדויות לסנהדרין שייך תני לה בריש ואיכא דאמרי משום דמרמות רוחא קא אתו לפלוגתא ופלוגתא שייכא לע"ז דהא בריה דשלמה מעיקרא ס"ל רמות רוחא והדר ס"ל פלוגתא בהדי ירבעם ואמטול הכי פלח ירבעם ע"ז מש"ה תני למילתא דפלוגתא בריש והדר תני ע"ז אי הכי אמאי תני למילתייהו דשמאי הלל בריש אי מילתא דרבן גמליאל בריש אי מילתא דר' יהושע בריבא משום דר"ג מהלל קא אתי דבריה דרשב"ג הזקן הוה וקמ"ל דהלל איפכא דרבן גמליאל דהלל נשיא דסנהדרין דלשכת הגזית הוה ובמלי אב ב"ד הוה ואפ"ה אקדים הלל למילתיה דשמאי בריש כדתניא כשנכנסו רבותינו בכרם ביבנה אמרו עתידה תורה שתשתכח מישראל שנאמר הנה ימים באים נאם ה' והשלחתי רעב בארץ לא רעב לחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' וכתיב ונעו מים עד יס ומצפון ועד מזרח ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו דבר ה' זו הלכה דבר ה' זו סקין דבר ה' זו נבואה אמרו מתחיל מדברי שמאי והלל ע"כ. ומלתי עליה פי' מכונה להתכם הרב ר' שלמה שירילי ז"ל וז"ל תנא משבועות קא סליק מ ש וכו' כך סדר המשנה שבסדרין ומכות ושבועות ועדויות וע"ז ובשבועות מפרש אמאי תני לה בתר מכות. אידי דתני בסנהדרין השובר ע"ז אחד העובד ואחד הזובח פ"ד מיתה: תוקפא נמות סרים: דא"ר אלעזר במסכת סוטה פ"ק: ראוי לגדעו באשרה וכו' יגדעו וישרפו אחריו כאשרה צריך לשרף אחריה כדכתיב ואבדתם את שמם: משום תוקפא דר"ג עם ר' יהושע מתניא כדאמרה לקמן ובפ' תפלת השחר אתא שמהמת נפשותו של ר"ג נחלק עם ר' יהושע ובזהו וגרס לגדע עצמו

רש"י ז"ל לא ידענא היכא וכתבו התוס' דכתיב גבי נגעות שבעים בספר דמיכל מספר הבנים אבר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא לאמלת ונו': נבואה דכתיב דבר ה' אבר היה אל הוטע ע"כ מן המפרש הנ"ל ז"ל. ואתם בכתיבת יד שמלאתי ליתה לסוגיא דבס' ר' אליעזר דמילה מאי שנעטו לבקש את דבר ה'. וגם לסוגיא דא"ל רב אחא בר אחבה לרבא תהוי האי הגורא לאיתה בפסחים בפ"ק גם לכל הסוגיא דמ"מ דשמאי דאיתה בפ"ק דנדה עם פירושיהם כמוכר לעיל: ב שמאי אומר מקב לחלה אומר ר"ש דשמאי מפטר למדת בעל הבית בחלה לא נתנה בו תורם שיעור ותנן בפ' שני דמסכת חלה דבעל הבית מפרש אחד מכ"ד והקב הוא כ"ד בצים ונמצאת חלתו כביצה לאוכל בו כדי תוכת כסן: והלל אומר מקביים למדת נתנום שנתן אחד מארבעים ומעה דהיינו כביצה משני קבים אבל כחות מכביצה לא חזי לגיתה ו"ו"מ דטעמא דהלל משום דשומר עשירית האיפה עשור מלבר שני קבים מעלם סאים סהן ר"ח קבים ושמאי סבר לאחיזו של עומר מעשרין לפי סהיה נחלק לשתי סעודות אחת שחרית וא' בין הערבים להכי קאמר מקב לחלה מרבינו שמשון ז"ל בפ' שני דמסכת חלה. וכן נ"כ כתבו התוס' בשם הירושלמי בפ"ק דשבת דף ט"ו וכן פי' הראב"ד ז"ל וכן הוא בלשון הגמרא שמלאתי כמו שמעתיק בפ"ד. וכם בגמסכת חלה שני ממתני' בגמ' דמסכת דבעים. וכולה מהיתון מייתי לה בשבת פ"ק דף ט"ו ועיין בתוס' דשרובין פ' כילד מסתתכין דף פ"ג. ומלאתי כתוב אמתני' גמרא טעמים לשמאי והלל עשור מלבר כמה דהימא ויסף חמשיהו עליו שיסא הוא וחימשו חמשה במאי פליגי שמאי סבר לאחיזו כהתי סעודות דאמרת מכל סעודה וסעודה והלל סבר דאחיזת אחת לשתי סעודות ורבנן פליגי עליה דהלל בחדא וסברי לה כותיה בחדא פליגי עליה בחדא דעשור מלגלו הוא דהוי וסברי כותיה בחדא דראחיזת אחת להתי סעודתא: מאי קב ומאי הגדלו המדות כדתניא דאחיזת עשיריתכם כדי עיבתכם וכמה עיסתכם כדי עיסת מדבר וכמה עיסת מדבר דכתיב והעומר עשירית האיפה הוא מכאן אמרו הכמים שבעה רבעים קמח ושל חייבים בחלה שהן שם ירושלמיות שהן המם של לשורי מכאן אמרו האוכל במדה זו ה"ז גרוע ומבזוך יתר על כן רעבתן כהות מכאן מקולקל במיעוו: ר' יוסי אומר וכו' מ"ש דר' יוסי קסבר כי כתיב דאחיזת עריס תיכם חלה תרימו תרומה מלבר קאמר דאי ס"ד תרומה מלגלו קאמר עשירית האופה דמאתא דעני דאכבר רחמנא היכי משכחת לה ואחיזת ממשקה ישראל מן המותר לישראל ושל תניא אין מביאין מנחות מן הסבל אלא לאו ס"מ מלבר הוא דעבילא ס"מ. ורבנן סברי כיון דקא מייתי לה בסלת לא עבילא לתנן המקרבים חלתו קמח איפה חלה ור' יוסי אמר לך כיון דבדיעבד אתני לה שם חלה סבל חסיבא ורבנן קסברי דאפילו דיעבד נמי לא אתני לה שם וקפליגי בפלוגתא דר' יהושע ורבנן דתנן ואסורה לזרים דברי ר' יהושע אמרו לו מעשה וקפסה זקן זר אמר לבן אף הוא קלקל ע"כ מה שמלאתי וגם שם יש עליה פירוש מהחכם הנ"ל ל"ע: ג הלל אומר וכו' אין שני ממנה במסכת מקואות רק שם בפ' שני שנו' וחכמים אומרים בין בתחלה בין בסוף ביעורו שלשה לוגין כעדותם דשמעים ואבטלין דהכא. ומייתי לה בשבת פ"ק דף ט"ו ובהרא"ם ז"ל פ' תיקונות דף פ"ב. ומלאתי שכתב החכם הר"ר יהוסף אלבלי ז"ל וז"ל ג"ל שים קושיא על לשונו כי היה לו לומר הין מים שלוגים פיסל את המקוה למה אמר מלא שהרי שמאי וחכמים לא אמרו מלא וגם פוסלין לשון רבים אינו נכון כיון שאינו אלא הין אחד אלא שצריך לומר שחוזר על המים וזה לדוק ועל כן אומר כלך שמע מרבו וזה ג"ל עיקר ע"כ. וגם ראיתי שמתק שתי מלות אלא שבמסנה. ופירש הראב"ד ז"ל הלל אומר מלא הין מים שלוגים טעמא דהלל כי ההין היא המדה היותר גדולה בלא בכתיב ושמן זית הין הלך היא חשובה לפסול את המקוה ואע"פ שאמרו בתורה מדות קטנות מזלת כיון דמים שלוגים לפסול את המקוה מדרבנן הוא אלינן בתר המדה היותר גדולה והאי דלא שיער הלל בקביס כבולי' תלמודא וא"ל לאמיר שלשה קבין דקי"ל הין הוי תריסר לוגין אלא שהיב אדם לומר בלשון רבו והטעם לדברי רבו שלשה לוגות כי מבני שהסין היא המדה הגדולה הנזכרת בתורה היא התחובה לפסול את המקוה בשלוגים ואידך לא: שמאי אומר ט' קבין קסבר כיון דתשעה קבים הם רלויין לעבילת בעל קרי ובשם יש להסיג כדי להשתמש כל גופו פחות מכאן לא הלכך הם חשובים לפסול בשלוגים דבשיעור שבילה פיסל שבילה בזיר מהכי לא: וחכמים אומרים שלשה לוגין שעמייהו דרבנן כיון שהם נהוגים לשיעור נסכי קרבנות עבור חשובים הם לפסול ואע"פ שנאמרו בתורה לקרבנות עבור מדות גדולות מזו כגון חצי הין ושליש ההין כיון דאסתכן דרבנים ההין שהיא שלשה לוגין חשוב לנסכי עבור לענין מקוה ממי חשוב ופסול ליה בשלוגים ואע"ג דאסתכן בלוג שהוא ממדות האמורות בתורה התם לגמרא יחיד הוא לא לגמרא עבור לי ממי התם לשמן בלבד הוא שהרי אין יין במנחה הבאה בכני עצמה אבל מדת שלשה לוגין הוא מדה ליין ולשמן במנחת נסכים עכ"ל ז"ל. אבל הרא"ש בפ' מרובה וכן בסוף כלה בהלכות מקואות כתב משום דהוי דבר חשוב ותחו לרחלת אדם כדאמרינן בפ"ק דשבת בתחלה שיו טובים במי מערות ברוחים ומתנין על גבן ג' לוגין מים שלוגים והיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ע"כ. בפי' רעז"ל ורמב"ם קבל מאביו ז"ל וכו' אמר המלקט ועוד פי' הרמב"ם ז"ל וים מי שקורא אלא הן אלא הין ואומר שהשמי כאילו הוא בין הן להין. וגם בפי' רעז"ל צריך להגיה באחיות אהח"ש. ובפ"ק דשבת דע"ו פי' רש"י ז"ל בשם רבותיו ז"ל דבלשון רבו דקתני הכא קאי אמשה רבינו ולבו ז"ל מגמגם בזה שהרי בכמה מקומות לא הקפיד על כך. וגיד פ"ד דהלכות מקואות סי' ב'. ובטור י"ד ס' ר"ח: עד שבאו שני גרדיים וכו' אינו יודע ליישב לשון עד ולא רעו הלל שמעתי פירוש ונראה בעיני לפרש לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא שלשה לוגין ולא רעו הלל לקבל דבריהם עד שבא עדותן של גרדיים וקיימו כל חכמי ישראל את דבריהם כדאמרי' בגמ' והיינו אפילו הלל ושמאי נוס יהו והיינו דקתני סיפא ונמה הוזכרו דברי שמאי והלל לבטלה דכיון דהם הודו ונטלו דבריהם נמה טרח תנא דמתני' להשמיעם סברתם ומחרץ אלא כדי יהא אדם וכו' ומפרש בגמ' במקום שמועה כלומר לגמרך שאדם שאין בידו שמועה לא יהא עומד על דברי שהרי אמות העולם לא עמדו הם עומם על דבריהם כלומר

דאע"פ דדבריהם נראין יותר בטלו דבריהם מחמת השמועה וכשאמרו אי הין אי ט קבין לא היה בידם שמועה הר"ש שירלינו ז"ל. ועוד כתב ז"ל וסוב ראיתי בדברי הרא"ש ז"ל שנראה שטרח להרץ לשון עד דקתני במתני' שכתב וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה ידעו חכמים שאין השיעור לא כזה ולא כזה ולא ידעו לכוין השיעור עד שהעידו על ג' לוגין שהן תשעין קמח להלתת הנוף ע"כ. ואין הבריתא מחייבת כדבריו עכ"ל ז"ל. ונראה שלעת הראב"ד ז"ל שכתבתי בסמוך נוטין קמח לדעת הר"ש שירלינו ז"ל. וז"ל ספר כריתות בלשון נמוכים שער ג' [סי' ע"ב] דף ל"ש מלינו וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אע"פ שהם לא ידעו אמת אלא ידעו אלא היה כדברי שמאי והלל לתנן הלל אומר מלא הין מים שלוגים פוסלים את המקוה שמאי אומר ט' קבים והכ"מ לא כדברי זה ולא כדברי זה ולא כדברי זה על שבאו שני גרדיים ע"כ. ומאתי כתוב עלה דמתני' נמ' מ"ש הכא דתני מילתי' דהלל בריתא ומ"ש התם בתרי בתרי דעלעיל דתני מילתי' דשמאי בריתא בדין הוא דבטולו בעי לאקדומי למילתיה דהלל בריתא דהא הלל נמיה הוא אלא משום דהלל עמותן שפי אקדמיה למילתיה דשמאי בריתא כדתניא מעשה בהלל הזקן שהביאו עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב חברו עליו תלמידי שמאי א"ל מה טיבה של בהמה זו אמר להם נקבה היא ולבהי שלמים הבאתיה ולכשם לה בזנבה ומלכו להם ובאתי הכא דמשמע דרביה קאמר לה ובקריה אני מחיל ובקרא דרבי' לא מצי מחיל: מלא הין מים וכו' מ"ש דהלל אמר מהין דלעותיה דשמן המשחה דמרבינן מינה מלכים וכהנים מה התם י"ב לוגין ה"ש י"ב לוגין מ"ש דשמאי אמר מע' קבין מים דבעל קרי דהיינו בעל קרי חולה שאתנו עליו ט' קבין מים שבור מה התם בגיר מע' קבין מים לא חביבי אף הכא נמי בגיר מע' קבין לא חביבי והלל אדאמר משמן המשחה לגמר מע' קבין דבעל קרי קסבר מקוה פסולו לאורייתא וט' קבין דבעל קרי מדרבנן ואורייתא מדרבנן לא אמרינן שמן המשחה מדאורייתא ואורייתא מדאורייתא אמרינן ואידך קסבר כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ולגמר משמן המשחה אמר לך מים ממים אמרינן מים משמן לא אמרינן ורבנן מאי טעמייהו קסברי רבנן מע' קבין לא אמרינן דאם לאורייתא והא דלבנן ומשמן המשחה נמי לא אמרינן דשמן המשחה הלום הוא ומחדום לא אמרינן כדתניא והלא אף לסוך בו את העיקרין אין בו פחות אלא אמרינן מנסכי תמידי עבור מה התם שלשה לוגין אף הכא נמי שלשה לוגין. ולגמר מנסכי פר הפסת מועט הפסת ולגמר מלוג דמאורע אמרי לך רבנן עומאה דעומאה שכיחה ושומאה דמאורע לא שכיחה ונסכי תמידין שכיחי ומאי ממאי אמרינן ומשמיו מאי לא אמרינן והלל נמי אמאי לא אמר מנסכים קסבר הכשר הכשר אדם מהכשר אדם אמרינן ואדם מהכשר בהמה לא אמרינן ורבנן כיון דקרבנות במקום אדם הוא דקרבי כאדם ניהו ע"כ. והתם מייתי נמי בריתא דבראבונה לא היתה מחלוקת דאיתא בירושלמי דתניגה פ' אין דורשין וסוגיא דאמר רב הונא בשלשה מקומות נהלקו שמאי והלל ואלו הן כל הנכסים דיין שעתן וכו' שמאי אומר מקב לחלה וכו' ואידך הלל אומר מלא הין מים שלוגין. והוינן בה ותו ליכא וכו' כדאיתא בפ"ק דשבת: ד אבות העולם הלל ושמאי סברי חכמים בטלו את דבריהם כמו שנינו וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה בתלת בתי דלעיל דנם שאמרו חכמים לא כדברי זה ולא כדברי זה בשתי משניות הראשונות אפשר לומר דמפי הקבועה של עדות אמרום כדמשמע בתוספתא מהראב"ד ז"ל: ה שאין בי"ד יכול לבטל דברי בי"ד חברו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין ממין שנים קאמר והכי איתא בירושל' עכ"ל [הראב"ד ז"ל] ונראה דגרים שמוך בלי ויו בראש תיבה וכמו שכתוב בסמוך בשם הרש"ם ז"ל אלא שמתוקנים בפירוש. וגם הר"ר יהוסף ז"ל כתב שבקלת סברים ישמוך. ואיתא לאלי בבא בר"ק דמגלה ובר"פ דמועד קטן. ותוס' בפ' שאלה דף ל"ו ובגמ' בפ' אין מעמידין דף ל"ו ושם בירושלמי דף מ"א ודפ"ק דשבת דף ג'. וגיד פ' שני דהלכות ממרים. וז"ל הר"ש שירלינו ז"ל ולמה הוזכרו דברי היחיד בין המרובין כגון הא דתנן לשיל חמשת רבעים קמח תשעים בחלה ר' יוסי אומר חמשה ושוה חייבין וכן הא דתנן הגולדה ר"מ מכשיר וחכמים פוסלים וכן דתנן רש"א עד שתנקב לבית הסמפונות כיון דקיימא לן הלכה כדברי המרובין למה הוזכרו דברי יחיד ומחרץ הנא דמתני' שאם ירלה ב"ד דברי היחיד וירלה לסמוך עליו שיסמוך עליו ודוקא בשעת הדחק מפני טורך השעה כמו שאמרו כדאי הוא ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק להא מיסת אה.י הזכרת דברי היחיד שיכול לסמוך עליהן ואם לא נכתבו דברי היחיד היאך היה יכול לקבל ולסמוך עליו וכן מצאתי לרש"י ז"ל: שאין ב"ד וכו' כלומר דזוקא שיסמוך עליו יכול דהב"ד עצמו שנראה דברי היחיד אינו לוקח אותה סברא להלכה ועשות מעשה אפילו שלא בשעת הדחק בזמן קרוי בטול דברי המרובין הקדמונים ואין בוח ב"ד יכול לעשות כן אע"כ יהא גדול ממנו בחכמה ובמנין אלא לסמוך הוא שיש לו רשות בלבד ומש"ה תני תנא שאין ב"ד יכול לבטל כלומר לסמוך הוא דוקא שאינן אבל לבטל לא שאין ב"ד יכול לבטל וכו' ופי' לסמוך היינו כמי שהוא חלוש ואינו יכול לעמוד על רגליו וסמך על אחר קצת אבל מדת שלשה לוגין עיקר נופו של רגליו עומד כך הדיין עצמו אינו עומד על אותה סברה ותפוס אותה אפי' בריות אלא דוקא בשעת הדחק והיינו דתני תנא דבריתא לעולם הלכה כדברי המרובים וכו' ומאי לעולם לומר לך שב"ד שסומך על היחיד מודה דהלכה כדברי המרובין אלא כאן בשעת הדחק דהיינו מורך השעה כאן אלא בשעת הדחק ושאתה לשון המשנה ולשון סברייתא מדוייקים דש"ל לתנא דמתני' דדוקא נגי שמאי והלל הוא דתנינו דהוזכרו לבטלם משום דלא היה בידם שמועה ורבנן דפליגי עליהו הסכימו לשמועה אבל יחיד דפליג על רבים דאין לזה ולזה שמועה לא הוזכרו לבטלם ור' יהודה פליג והיה שונה ואפילו נגי יחיד דה הזכרו לבטלם דר' יהודה סבר אפילו בשעת הדחק אין לו לשון ב"ד להפוס כדברי היחיד ואשכחן נים אלי סברא נמי בפ' נולב הגזול דאמר יבשים כשרים והבריה רחים מאכזי כרכום שהיו מוריחין נולב בן לבמיהם ואמרי ליה דבנן אין שעת הדחק רחים ואיהו חזיא לשעמיה דסבר דשם ב"ד לא היה לו לחורות יבשים כשרים משום טעמא דשעת הדחק דלדידים אין חילוק בין שעת הדחק לגיכא שעת הדחק כי טעמייה דסבא דלא הוזכרו דברי היחיד אלא כדי לבטלם כדמפ' בבריתא וזה היה באותן הימים שהיו רואה יבשים בבטל אפילו ביתי רבי ואין צריך לומר בפני הבית דבימי ר' יהודה בן בתירא שהיה בפני הבית שלחו לו

הסדין

מסריך ר' יהודה שאתה בנליבין ומעודתך פרוסה על ירושלים ובימי רבי נמי היו רשאי יביות שם שהרי שאל מה אמי בשעיר נשיא וא"ל ר' חייא הרי לרתך בבגל רב הונא בדאיתא בסוריות ומש"ה הוצרכו לכתוב דברי היחיד במשנה שאם לא הוזכר היה בא הלמיד אחד משם לכאן והיה אומר אינו שומע לדעת משנה זו שיש לי קבלה מרב מומחה בהפך אולי היה ב"ד שלי מרובה משלכם ולכך הוצרכו לכתוב דברי היחיד להגיד לו הבר נשמע לנו אותה הברא שאתה אומר ונתבטלה וכדברי אים פלוני שמעת ותבטלו דבריו כך פ"ל והרא"ש ז"ל סובר דאין חילוק בין לכמוך בין לבטל ופי' שאלמלא דברי היחיד לא היו יכולין לבטל דברי מרובין אפילו בשעת הדחק שאין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אם הוחזו כולן לדעת אחת עד שיהא גדול ממנו וכו' אבל אם היה מחלוקת בדבר יכולין ב"ד אחר אפי' קטנים מהם לסמוך על דברי היחיד. כיולא בדבר מצינו באמוראים שפיסקום הלכה כדברי היחיד במקום המרובים אבל במקום שאין מחלוקת אין כח באמוראים לחלוק על דברי התנא ע"כ. ואין דבריו נכונים דדברי ב"ד נקרא וקם דינא הוי כיון דהוו מרובין ושוב דקתני בברייתא לעולם הלכה כדברי המרובין אלא הכיון מה שפירשתי: **אא ב גדול ממנו** גמ' מפ' דהיינו דוקא כי הוי מילתא דרב הגבור יכולין לעמוד בה אבל כי אין לבור יכולין וכו' **אין** לריך ב"ד גדול אלא אפילו קטן דהא סגן מ"ח דבר הוי ורבי התירו: **בחכמה ובמנין** מנין נגדי ושמא בדעתן נמי מנין סנים דהא בברייתא דמייתינן לקמן היה אחד מהם גדול מחברו בחכמה ובמנין הלך אחריו אתם לא ביין אלא מנין סנים וכן מלאתי נרש"י ז"ל פירש גמסכת אבות במנין הסנים ובמנין התלמידים: **ן א"ר יהודה א"ב** וכו' כלומר היה שונה ומשנתו כן לעולם הלכה כדברי המרובה מ"כ לשה מיכירין דברי היחיד לבטלם. ולבטלם דאמר תירוצא דמילתא הוא דלדידיה אין חילוק בין בשעת הדחק לא שעת הדחק ולבטלם הוא דבתנוס וכן דעת הראב"ד ז"ל. והרא"ש ז"ל פירש מ"כ שאין שעה אחר אלא כמו שאמרנו הא תיכא היכא שאונה בשתם דברי היחיד בין המרובים אבל היכא שמבטל בפירוש דברי היחיד ומקיים דברי המרובין כי הבא לעיל שקיימו דברי המעידים וכיולא בהם בכמה מקומות והשתא אפילו בשעת הדחק אין לסמוך על דברי היחיד המובטלין מ"כ לשה הזכיר דברי היחיד לבטלם אלא שעה יש לדבר שאם יאמר אדם כך אני מקובל יאמרו לו כדברי אים פלוני שמעת ואתה סבור שאני יאמר המרובים נאמר ולא נאמר אלא מפי אותו היחיד ע"כ. ומה שפי' כי **ששיא** לעיל שקיימו דברי המעידין בהיא שמתי' לא מצי ר' יהודה לאקשויי אכל דהא תנא דמתני' מתרץ לשם הוזכרו דברי שמאי והלל לבטלם וכו' והיינו לשמיעתו שהן עומדים חזרו בהם ולא עמדו בשמועתם מכח השמיעה ובהיא כבר מודו לבטלם הוא דהוזכרו וכדפרישית לעיל עכ"ל ז"ל. ואיתא להאי בבא בירושלמי פ"ק דשביעית. ורשיתי שכתב הרמ"ן ז"ל על מה שכתב רש"ל יחיד אלא עשו שום ב"ד כדבריו וכו' כל זה לא נזכר בדבריו על כן נראה דר' יהודה בא לומר טעם אחר לקושית הראשונה שהקשו ולמה מזכירין את דברי היחיד וכו' כלומר מה שהוזכרו דברי שמאי והלל כבר תרצו שהטעם הוא ללמד לדורות אבל מה שהוזכרו דברי היחיד הוא קשה עדיין ותרצו שאם יראה ב"ד וכו' ובא ר' יהודה לומר טעם אחר וחזר ואמר לשון הקושיא הראשונה מ"כ לשה מזכירין וכו' ונם הוא חוזר על תירוץ שתרצנו על שמאי והלל ואומר מ"כ שזהו טעם הדבר מ"כ לשה הוזכרו דברי שאר היחידים בין המרובין אלא הטעם הוא שאם יאמר אדם וכו' וכדומה לזה יש במסכת סוטה פ"ח בד"א במלחמת הרשות אבל במלחמת מצוה וכו' מ"ר יהודה בד"א במלחמת מצוה וכו' וא"ש ע"כ: **ן בש"א רובע** וכו' במיר פ' כ"ג דף נ"ב ברייתא ופירשו שם תוס' ז"ל לו מרוב המנין פי' אם תפס קב"ה עצמות וקיבל מעט מכל אחד ואחד עד שהעמידו על **רובע** שמאי נאהל ע"כ. ויש שנוי ממשנה זו גר"ש שני דאהלות ורובע עצמות מרוב הבנין לו מרוב המנין וע"ש כי מראה שאם פי' רש"ל כפך ממה שפירש פה. (הנהה כתוב בספר כריתות בלשון למודים שער ב' דף נ"מ מצינו תלמידים חולקים על רבם והתלמידים מזכרו בתחלה לפני רבם כי הא דמסכת עדויות פ"ק דתנן ב"ש אומרים רובע עצמות מן העצמים בין מבנים בין מטלטלים ובה"א רובע עצמות מן הגויה וכו' שמאי אומר אפי' מעלה אחד עוד נבי כרשיני תרומה בש"א טורין וספין בעברה וכו' ובשיפא קאמר שמאי אומר יאכלו לריך וכן במעשר שני. עוד נבי כפורש שלא של מעשר שני שמאי אומר בכל הסלע משות ובש פליני ב"ש וב"ה לפני חכמים ור' עקיבא ור' טרפון ובשיפ קאמר שמאי אומר יאחמו בחנות ויאכל כנגדה מעשר שני. וכן נבי כשא של כלה שמיטלו הפויין בש"א וכו' ובה"א וכו' שמאי אומר וכו' וכן בתר הכי כשא שקבעו בעריבה פליני ב"ש וב"ה ושמאי [אומר] בשיפ אף השאוי בה ושמא בילדותו תנא לה כמו שאמרו ב"ש ובזקנותו חזר בו ומשנה לא זזה ממקומה וכן מצינו נבי שהב קונה את הכשף בילדותו שנה בעניין אחד ובזקנותו שנה בעניין אחר ובזה ניחא הכא דהקדים דברי התלמידים שכך שנה הרב בתחלה וניחא שהתלמידים קבלו כך מרבם ולא מלבם כי איך יתכן שיולא הזשון לדעת אחד אם לא קבלו מרב אחד דלא סבירא ליה כחד הנא ע"כ) והא לך קולר פי' הראב"ד ז"ל בש"א רובע עצמות מן העצמות וכו' כלומר מאיזה עצמות שנאדם אפי' מאצבעות ידים ורגלים או מקוצות או מכתפיים או מקבה ריד או מערפק אע"פ שאין ריד בגיטו לא מן הגויה ולא בגולל וב"ה סברי דוקא מן הגוייה כלומר מן הירכים ומעלה והירכים בכולל שאין באדם יכול לחיות אולתם אבל מן הסוקיים לא הוא"ל וקשיטי רגלים יכולין לחיות אלכך כיון דיכול לחיות אולתם אינם מעיקר הגוף ואע"פ שהסוקיים הם מרוב גופנו של אדם וכ"ש אצבעות ידים ורגלים ושאר העצמות הללו אין לכם לדון ממשאין באהל אי נמי איכא לפרושי דבעי ב"ש שיהא בהן מן הגויה או שתי יכיים לבדן או שתי סוקיים מיכן אחת והיינו בין משתים בין משלש דאמרי ב"ש ואע"נ דסוקיים גופייהו לאו מן הגויה נינהו כיון דאיכא יכן בהדייהו שהוא מן הגויה וסוקיים הוו מרוב מנין בגופה אלכך מלטרפי בהדי יכן ומטמאין באהל ברובע הקב ור' יהושע אמר במסכת נזיר דיכול להיות דב"ש לא פליני אב"ה אלא מר אמר אחד ומר אמר אחד ואתם נמי מפ' לשמאי דאמר אפי' מעלה אחד דהיינו דוקא משדרה ונולנות ע"כ: **שמאי אומר אפי' מעצם אחד** נמלא שהתלמידים חולקים על רבם ומזכרו בתחלה לפני רבם והעשה אמר הכריחות שהתלמידים קבלו כך מרבם אחלה בילדותו ושוב חזר בו בזקנותו ואפ"ה משנה ראשונה לא זזה ממקומה מספר הליפות

עולם. וביל פ' שני דהלכות טומאת מת סי' י'. וכתב הר"ש שירלינו ז"ל וג"ל דקופת האדם חלוקה בלשון חכמים לשלשה חלקים אחד מן הירכים ולמעלה שתוכו המעים והדקים עם הראש וזה יקראו גויה ועוד חלק אחר שהן אורך עצמות הירכים והסיקים וזה קרוי בנין ולפעמים קרוי בנין הסוקים והירכים והעלעות והסדרה ועוד חלק אחר דהיינו מרפקי הידים והרגלים שיש בהם רוב מנין ע"כ: **מרוב בנין או מרוב מנין** פי' הר"ב ז"ל ואפי' של מת אחד אין ממאין עד שיהיה ברובע הקב רוב בנין וכו' וז"ל הר"ר יהוסף ז"ל מה שפי' רע"ז"ל עד שיהא ברובע הקב רוב בנין וכו' אין נראה כי אינו הדין כי רוב הבנין והמנין ממאין אלא רובע וגם אינו לשון המשנה ועי' באהלות פ' שני ולקמן פ"ג ב"כ: **אפי' מעצם א' ה"ג** ברוב הספרים מעלם בתם ולפי זו הגירסא ארוך לפרש דבכי קאמר אפילו לקחו זה הרובע מעלם אחד כלומר שאין כל העלם בכאן אפילו הכי ממאה באהל אבן יש ס"א עלם בלא מם הרי"א ז"ל: **ן כרשיני תרומה** וכו' שנויה היא וגם תרי באלי דהפורש דבסמוך בפ' שני דמסכת מעשר שני וקשה לע"ד אמאי לא תני נמי הכא בבא דתלתן של תרומה דפליגי בה התם ב"ש וב"ה ובמה שכתבתי שם פ' שני שי' ע' בשם הר"ל שלמה שירלינו ז"ל דהכא קתני מילי דפליגי נמי תנאי אחריני עליהו דב"ש וב"ה כגון הכא בכרשינין דפליג עליהו שמאי נופיה דיהלכו לריך וכן ר"ע אומר כל מעשיהן בטומאה וכמ"ש ג"כ בסוף פירקין בשם הראב"ד ז"ל אבל בתלתן לא אבאחן תנאי דפליגי עליהו בהדיא ניחא לע"ג דהוה אפשר לומר דשמאי ור' עקיבא קיימי נמי אתלתן של תרומה וכמ"ש פ' שני דמעשר שני סוף סי' ד'. ופירש הראב"ד ז"ל כרשיני תרומה כיון שהם מאכל בהמה אינם בכלל אזהרת שמירתן מן הטומאה דהא כתיב ואני הנה נתתי לך הלאו לך. מיהו ב"ש סברי טורין וספין בעברה כי היכי דלא ליתו למטעי בהן במין אחר שהוא מאכל אדם וב"ה סברי דשפין נמי בטומאה דהא שפשוף אינו מהנ במין קטנית אחר אלא בכרשינים הלכך ידיעת מילתא דכרשינים מינהו ומאכל בהמה ע"כ. ומלאתי כתוב גמ' מתני' דלא כר' יהודה ודלא כר"מ אלא כר' יוסי דתניא כרשיני תרומה בש"א טורין בעברה וספין ומאכלין בטומאה ובה"א טורין וספין בעברה ומאכלין בטומאה דברי ר' יהודה רמ"א בש"א טורין וספין בעברה ומאכלין בטומאה ובה"א כל מעשיהן בטומאה א"ל ר' יוסי זו משנת ר' עקיבא לפיכך היה אומר יתנו לכל כהן ולא הודו לו חכמים ע"כ: **יאכלו צריך** לשון יוהס כמו לריך של מאחות בפ' שני דחולין דהוא מקום אלא ללמוד אדם שאם מאכל אדם לכנס שם הטמן וכן בר"ה גבי שופר פ"ג היה קולו עבה או לרוד ושעמא דשמאי דאע"נ דבריהן טומאת הגוף לחמירא אבל דנטמאו הן עלמן לא שרי שמאי לאכלן מש"ה אינו אוכלן אלא לריך כן פי' רש"י ז"ל. והראב"ד והר"י ז"ל פירשו שישמור אותן מן הכסבר ואבי' שרייה בטהרה לא שריון לסוף סוף מאכל אדם נינהו הלכך ישמור בהם שלא יכשירם מתחלה ועד סוף שלא יוכשרו לקבל טומאה אדם יהו מוכשרין לא יזהר בטומאתם הלכך יאכל אותם ביובש דוקא ואפילו לבהמה: **בל מעשיהם בטומאה** לאו בשרא דנפשיה קאמר אלא חולק על ת"ק וה"ק מה שהיו שונים ב"ה בל מעשיהם בטומאה היו שונים ולא כדבריך דלאיתא בגמ' ושעמא דכיון דמאכל בהמה נינהו לא נזרינן בהו בלל ואפילו בא לתקנם בידים ותלתא תנאי אינא דב"ה אינה ולא פליג ר' יוסי דהוא תנא דמתני' עליה דר"מ אלא בוסחא דב"ה אבל בוסחא דב"ש מודי ליה ומש"ה תנא דמתני' בב"ש כר"מ ובב"ה בשרייה מיהא בעינן טהרה: **מ הפורש סלע ממעות מעשר שני** הכא ג"נ בירושלים ובגרסין ממעות מעשר שני דהכי איתא בגמ"מ פ' הזהב ופי' רש"י ז"ל דאמי נגרא אית ליה פרוטות של מעשר שני חוץ לירושלים וקבעי לאתאפיקהו בסלע של כסף בכל הסלע משות המעות שיש בידו יכול להגלם כולם עד שיעור סלע של כסף ובה"א בשקל כסף וב"ש לחומרא הוא דמחמרי לדעת רש"י ז"ל שכתב ובה"א לא יפרוש לשלחי אלא חלין ושעמא שהפרוטות יולאות בירושלים וכשיבא שם והוא לריך לפרוטות מיד לקנות לרבי סעודה ירוא הכל הלא הסלחני ויוקירו פרוטות ומצא מעשר לפסד לפיכך אמרו רבנן דאמי נגרא יש פרוטו עמו להוציא במקצת ולכשיכלו יפרוש הכסף בידו מעט מעט. ומ"ש הרב שמעות דהכא היינו פרוטות מוכרח הוא דהכי מוכחן כולהו תנאי דסיפא ושעמא נפרש בש"ד אלא מה שכתב דב"ש לקולא וב"ה לחומרא הקשו עליו בתוספות דהכא במסכת עדויות תנן לא בפרק קמא ולא תני לה בפרק ד' נהדי הכי דב"ש לקולא וב"ה לחומרא ועוד הקשו עליו דהיכי הנן הפורש ושל אלו הקושיות סובר רש"י ז"ל דכי פריכינן בכל דוכתא ויחמייה גביה קולי ב"ש וחומרי ב"ה לאו לאמרא דבאותו פרק שמתחיל אלו דברים מקלי ב"ש וחומרי ב"ה דוקא קאמר דליתייה שם דכמה תנאי פליגי על אותן שמטיים שם ומוסיפין עליהם בפרקים אחרים אלא בעדויות בכולה מסכתא הוא דקאמר ולכך תמלא בכל מקום שמקשה ויחמייה בקולי ב"ש וכו' מפ' שם רש"י ז"ל בעדויות פירוש בכולה מסכת בא"ז מקום שיהיה וזו שנויה היא כאן. ומה שהקשו עליו מה דהא פורש קתני אינה קושיא דהא אסיקנא הכא בגמרא דמלרף הוא דקאמר כפירוש רש"י ז"ל ואיידי דתנא סיפא הפורש דדוקא הוא תנא ריש נמי הפורש וכן פירש הראב"ד ז"ל בפירושו גם כן בפרק המפקיד נמי תניא נבאי לדקה פורטין לחרשים וכו' והשוה כותם לגרף קאמר דהפרוטות מחלידות בידם ועוד דפלוגתא דר"מ ורבנן בגרוף הוא דפליגי ורישא דומיא דסיפא ועוד דאין דרך להוליך עמו מטבע של פרוטות אלא לגרסם בדינרי זהב או בדינרי כסף להקל המשא מש"כ לעומד בירושלם דדרכו לפרוש בפרוטות וליקח מן החנוני ירק וגרכי שעורה והיינו טעמא של בעלי הגמ' שפירשו אלו דלא טעמ' דב"ה משום דיוקירו הפרוטות בירושלם ומצא מעשר שני מפסקין וכו' מאי איכא הכא פלוגתא דר"מ ורבנן וכי תימא מילתא באפי נפשיה הוא ליתא דהא הכא בעדויות קתני לה בהדי פלוגתא דב"ש וב"ה דומיא דסיפא הפורש בירושלם דפליגי על ת"ק דב"ה כל הנהו תנאי ודמיין לרישא מלתין דאשכחן רבנן דפליגי על ב"ש וב"ש ואמרי לא כדברי זה ולא כדברי זה ואף שהיו ב"ד של אחריהם הנהו תנאי וה"נ נפרש הכא ושל לדידיה תימא דהיכי אמרינן בגמרא דינר כסף ודינר פירות דברי הכל אסור מ"ש דרבנן לכך נ"ל דשעמא דב"ש דבנני דיכול אדם חוץ לירושלם לגרף בין שיש בידו כל סך הסלע מפרוטות ובא לגרסן בסלע שיכול

ובין

ובין אם יש בידו חצי סלע במעות של כסף וחצי בפירות או חצי בפרוטות דברי וב"ה פליגי עליהו כיון דעבד ביון למעשר שני דפריק פירות כ"כ בנהוסה עד שיעור סלע הבאתא לא סריקן ליה לפרוקינהו לכולהו וכיון דלא סריקן ליה לפרוקינהו יוהר בעלמו מעיקרא דלא פריק כ"כ פירות שיעור סלע בפרוטות נחתא הלכך לא יחליף אלא חצי סלע של פרוטות ויעמיד בידו חציין ויעלם לירושלים משום קנסא והשתא ר"מ ורבנן פליגי על ת"ק דב"ה ביותר קלה לחצי' פירות וכסף על כסף אסיר משום דטעמא דמשמע מב"ה דדוקא הכא מהמרי מכוס דעבד ביון למעשר שני כדפרישנא אבל כי פריק חצי סלע במעות של כסף יש לו פירות חצי סלע דכו"ע מודו דשרי כיון דליכא ביון למעשר שני ואמטינן ר"מ ורבנן דגם לירושלים אם אפילו דיר כסף בחדי פירות אסור לגרוסי מאם גזרה אחרת דלית לה כסף על כסף לא מחלינן בהכסת דמלי ומפרש בגמ' דדיר כסף דב"ש ל"ם דחשיב הוא ואפילו יש לו פירות וכן אם יש בפירות שיעור דיר חשיבי בחצי כספייהו ולא גריכי לעפולי להם מעות דכסף לא גריר לגנייהו ואסור ולא"ג דכסף לא הוי אלא הני דיר כי פליגי בחצי דיר פירות וחצי דיר כסף שבא להחליף ולגרף בדיר ר"מ סבר אף הכא אמי לא גריר כסף גבי פירות וכסף על גבי כסף הוי ואסור דטעמא אתקנתא דכסף על כסף ועל כסף דתני ר"מ על כדי דיר כסף קאמר דאסור ורבנן סברי דגריר אמו פירות ולא חשיב אלא כמו פירות לחודייהו ע"ג כסף כן כ"ל הר"ר שלמה שיריליו ז"ל: ר"מ אומר אין מחללין בכסף וכו' פירות על כסף. פי' כסף הבא מכח פירות אין מחללין אותו על הכסף מון לירושלים דקסבר כסף ראשון ולא כסף אמ"ע דפרוטות לגבי כספים פירות מינהו מכל מקום כיון דלגבי פירות חשיבא ליהו כסף מיקרו ורחמנא אמר הכסף כסף ראשון ולא שכן כסף על כסף אין מחללין וחכי אית בב"מ: וחכמים מתירין. איכא לגוומר רבנן אתרתי סברי דאפילו כספא עליוי כספא כגון מעין ופונדיונים על הסלע מחללין אלא דרשין הכסף כסף ראשון וכ"ש פרוטות על הסלע וב"ש סברי וגם ב"ש פרוטות הוא דמחללין על הסלע דפירא ליהו לגבי כספא אבל כסף על כסף לא דלהכי אסני הכסף הראב"ד ז"ל. וכ' הר"ר יהוסף ז"ל בס"ת ל"ג מפנה זו וכן מ"ל נכון כי כל אלו המקומות לא נאמו כאן אלא לומר כל מחלוקת אחלקו בה ב"ש וב"ה ושמאי אלמו ומבמנה זו לא נזכר שמאי אלא אלא לגוומר שהביאה הגב כיון שהיא סמיכה לו ודוחק ע"כ: י חפורת סלע של מעשר שני בירושלם. הכא לא נרסי' ממעות: בש"א בכל הסלע מעות. בירושלם ודאי מצעא אבירא מחללין מיהו ב"ש סברי כיון דבירושלם הוא פרוטות עדיפי ליה מפי מסלע הלכך כמה שהוא חשוב לו יותר צריך להעמידו כדאמרינן לעיל דחוץ לירושלים כיון דלא צריך לפרוטות כסף חשיב ליה מפי ומה שהוא חשוב לו צריך להעמידו הכא נמי בירושלם כיון דפרוטות עדיפי ליה מפי במידי דעדיף ליה מפי בעי לאוקומי וב"ש סברי אחר המין החשוב אמו הולכין והוא הכסף הלכך לעולם יעמיד ממנו מחצה בכסף וחמחצה בפרוטות סברי לריכות: ר' עקיבא אומר די לו בפרוטות בחצי דיר וחייבו ברביעית וברבעית מעות פי' רוצע הסלע דהיינו דיר בו יהיה כסף ומעות כלומר מחצה למחצה: ר' טרפון אומר ארבע אספרי כסף. נ"ל אספרי כסף היינו מעיס טרפון אחא למעוטי מביעור דר' עקיבא דר' עקיבא סבר שלם מעין בכסף ושלם מעין בפרוטות ור' טרפון ס"ל ד' מעין בכסף וג' מעין בפרוטות וכל חד וחד אתא למעוטי שיעורא מחצייה בפרוטה ושמאי מעמעו ואמר יניחה כלומר לאחוני ויוליא לו עד כדי הסלע ונוטלים לו מזון בפרוטה לו בחיסור לו בפונדיון מן הסלע כפי אותו המזון מתחלל ראשון ראשון עד שיתחלל כולו. ומתחזי לי שמעת דכולהו דחיישינן דילמא זייני פרוטות עד דלא מפיק להו וקא מפסיד באכילת מעשר וב"ש לא חיישי להכי ובמאי לריך עפי בעי לאוקומי הראב"ד ז"ל. וכ' הר"ש שיריליו ז"ל בשקל כסף ובשקל מעות לא יחליף בפרוטות אלא חצי ויש לפרש משום סחורה דדרך הוא דהמחליף כל הסלע בפרוטות דאין מפסיד אלא אחרבא מרויחין לפעמים וס"ל נב"ה דאסור משום סחורה ואם ב"ש לקולא וב"ה לחומרא ע"כ ושוד הלריך ז"ל וכתבתיו בס"ד בפ' שני דמסכת מעשר שני. כפי פירוש רש"ל לריך להגיה במשנה כך ר' עקיבא אומר בשלשה דיברי כסף וברביעית כסף ברביעית מעות. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל על פירוש רש"ל כי' זה אינו נראה ועיין במסכת מעשר שני פ' שני: יא כסא של כלה בפ' כ"ב מכלים היא שמויה ופי' הראב"ד ז"ל דומה כי הכסא בל כלה שנתלקו עליו שמאי והלל בשחפויו יוצאין נחלקו מדקתני סיפא דהא מתני בפ' כ"ב (מהלות) [מכלים] כסא בלה היא חפויו יוצאין וכו' וכך פירושו כי הכסא של כלה יש לו דפנות כדי שהמשוך זרועותי' ובגבה מאחוריה והמושב שהיא יושבת עליו נקרא חפויו ופעמים בשהם עושה אותו מלבן תיכות בעין ערסה של קטן שהיא שמויה וכחפויו יוצאין וכנכנסין שאדם יכול להכניסן ולהוציאן כמילה אין אדם יכול להוציאו חפויו כבר בטל אמנים ומין דרכו להשתמש בו מוטב אלא כדרכו ועכשיו שנטלו חפויו כבר בטל אמנים מיסיבה אבל כשאין חפויו ככנסין ויוצאין אלא במקום שיהיה קביע הוא בעין קתדרה פעמים שאדם משתמש בו כשהוא מוטב שהוסכו על פניו או על לדו ויושב עליו הלכך אפילו ניטלו חפויו שמא דראוי להטיחו על לדו או על פניו ויושב עליו מיהו ב"ש סברי אפילו כשחפויו יוצאין וניטלו שמא מפני שלא בטל בטוש תמיד שיהיה שברי ראוי הוא עתה להטיחו על לדו ולשב עליו: [הגהה. כפי' רש"ל אף כאן רגילים לעשות בכסא של כלה כמין שנים בולטים וכו' וכתב עליו הר"ר יהוסף ז"ל אינו יודע מה אלה הנשים הבולטים או הציורים שמשאים או מסרין ומ"ל כי הכעין הוא ד' או ג' עמודים מחוברים ע"י לבנים כמעשה הסלמן שבמקדש ומשמין עליהם כמין שבלה קטנה ליפה עליה ומחברין את הטבלא בעמודים ע"י יתדות של עץ ואז הוא ככא לשבת עליו והטבלא שעליו הוא המלבן של כסא ויתדות הם חפויו וסגה אע"פ שנטלו חפויו ראוי הוא ליישבה כי הטבלא מונחת על גבי היתדות אלא שאינה מחוברת וב"ש מממאין מטום דהוי עדיין כסא: וב"ה מטהרין כיון שאינו מחובר ומאי אמר אף הטבלא לבדה שמאה כי היא ראויה להניח ע"ג קרקע ולישב עלי' ועל כן נשארה בטומאתה כן נ"ל לגייר שבנה מסנה זו ואע"פ שאפשר שזה אינו ליור הכסא ממש מ"מ על זה הדרך הוא. אך נ"ש במסכת כלים פ' כ"ב. ומלבן דתנן נ"ל דהוי פירושן כמו מלבן של מסר הגדול דתנן במסכת כלים ספ"א ע"כ]: שמאי אומר אף מלבן של כסא שמא כי' אף ניטל מלבן של כסא שמא הכסא שהרי עדיין ראוי הוא להוסכו על לדו ולשב

ב"ש ביד ספ"ג דהלכות טומאת מת:

פרק ב ר' חנניא סגן הכהנים העיד וכו' שנויה בפ"ק דמסכת פסחים. ועיין במ"ש שם בשם הרמב הר"ר שלומאן אותא ז"ל. וכתב הר"ש שיריליו ז"ל מייתי לה הכא משום דתני ד' דברים שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש מני

עליו. מלבן הוא המחובר לכסא מלפניו כדי להרחיב מקום המושב או להיות משגרת ויש עוד לפרש שמא המלבן הוא שנתנו לבנה הלכך אפילו ניטלו חפויו ונתפרקו הימנו יותר שמא מפני המלבן ואע"פ שאין דרכו להוסכו על לדו: כסא שקבעו בעריבה דוקא כדרך ישיבתו אבל אלא כדרך ישיבתו דברי הכל טהור וב"ש סברי כיון דעדיין הוא ראוי ליישבה אע"פ שאין יושבו עכשיו לכך אלא להניח עליו כלי העריבה או מקלות מן הטיבה שמא שברי לא בטל אם ישיבה ממנו וב"ה סברי כיון שאינו מיוחד עתה ליישבה ככלי אמבר היא ואי קשיא לך לב"ה התנן בכלים בפרק עשרים כופה שקבעו בכדבך קבעו ולא בנה עליו בנה עליו ולא קבעו שמא מפן שנתנו ע"ג הקורות קבעו ולא נהן עליו את המעשבה שמא אלמא בקביעות בלחוד לא כרחה מומאה מיליהו אתם משום דבדוכתייהו ממי ליישבה ולשבבה קיימא אלא משום דקמתבר להו לבמין קמסרינן ומש"ה עד דקבע להו ובני עלייהו לא הבינן להו אבל הכא הא קמבטל להו מישיבה לגמרי הלכך בקביעות בלחוד מסברו להו ב"ה הדא דתנן הרם סדין שהוא שמא מדרס מאימתי טהרתו ר' עקיבא אומר משיקבע אלמא בקביעות ממי קא מטהר ואפילו כשנטמא בבר מ"ש משום דלא חזי השתא למדרס ס"ל כמי שנשבר: שמאי אומר אף העשוי בה כלומר אפילו נעשה מחיצתו לכך שמא ע"כ. ומצאתי כתוב עלה דמתני' גמרא מאי חפויו כי הנהו דתנן ר' יהודה אומר כדי לעשות אף: ב"ש מטמאין וכו' מ"ש דב"ש דאמרי חזו ליישבה וב"ה מטהרין מ"מ דכי עבידא ממי כלה עבידא לעלמא לא חזא דחייכי עלה עלמא: אף מלבן של כסא טמא מלבן דמרבע כי מלבן דתניא בעל הבית שעשה מלבן לחיות נוהגו ממשה למשה ומשבוט לאבוט עהור יחדו למעה אחת ר"מ ור' יהודה מטמאין ר' יוסי ור"ש מטהרין ודמי דר' יוסי אדר' יוסי דתניא א"ר יוסי רואה אני את דברי שמאי שאני אומר מלבן של בית האומן שמא הוא שמא הוא הקדתני שעשה מלאכה בגופו והוא ליה משמש משמשי אדם ותניא משמש אדם טהור אבל הכא ליישבה הוי והוא נופיה חזי ליישבה כיון שהוא רחב כפה שמא לשה ליה אף מלבן של כסא כר' יוסי ס"ל דתניא אפילו מבית האומן שמא: בסא שקבעו בעריבה וכו' תנא שקבעו בדרך ישיבה אבל אלא בדרך ישיבתו טהור: ב"ש מטמאין דלא בטיל משומאתו קמייתא: וב"ה מטהרין דסברי כיון דקא בטו רגלי עריבה: אף העשוי בה טמא שמאי לטעמיה דאמר אף המלבן שמא ואריכי דאי תנא רישא ה"א בהאיא קתמרי ב"ש דשמא משום דסוף כוף ליישבה אדם קבעי לה אבל סיפא דלעריבה קבעי לה אימא לא קמ"ל ואי תנא סיפא ה"א הכא שמא משום דמימליך אינים ואמר אי מצעריך לעריבה שהו לעריבה ואי לא ליהוי לדידי אבל רישא דלכבוד עבידא אימא לא מימליך ועד דעביד ליה כסא ואפוייו לא ליטמא קמ"ל. מתני' דלא כר' יוסי דתניא כסא שקבעו בעריבה בדרך ישיבתו שמא אלא בדרך ישיבתו טהור העשוי בה ב"ש ממטאין וב"ה מטהרין דברי ר"מ ר' יהודה אומר לא נחלקו ב"ש וב"ה על העשוי בה שהוא טהור ושמאי היא משמא על מה נחלקו על שהביאו ממקום אחר וקבעו בה שב"ש ממטאין וב"ה מטהרין ס"ל כר' יוסי דאמר אני את דברי שמאי שאני אומר מלבן אפילו מבית האומן שמא ע"כ. ונראה שר"ל דר' יוסי דלא כב"ה וממילא שמעי' נמי דמתני' ר' יהודה היא ולא כר"מ דמוקי לגותייהו בעשוי בה. וכתב הר"ש שיריליו ז"ל שאני אומר מלבן אפילו מבית האומן שמא קשה דמשמע הכא דמחמיר ר' יוסי לגבי כלה אפי מרבעון ואלו בפ' כ"ג דכלים הנן המטה והכר והכסא של מת הרי אלו שמאין מדרס כסא של כלה ומשבר של חיה וכסא של כובס שהוא כורס עליו את הכלים א"ר יוסי אין בהם משום מושב ומ"ל קשה כסא של כלה אכסא של כלה דאילו הכא ר' יוסי סבר כשמאי ושמא אפילו מלבן דכסא ואילו התם בפכ"ג אמרינן דר' יוסי אומר דכסא של כלה לית ביה משום מושב. ואריך לומר דהכא בכסא של כלה שנתנין בו בגדי נדוניתה קמיירי מכי רמו שערי בתפיסתא דאין בו משום מושב ודומיא דכסא של כובס קתני לה וכן משבר של חיה דקתני ה"ג קאמר שמביאין כסא לבגדים כסא של שעת משבר של הטולד סימן טוב ולידתה דלא הוי לומשב ועל כל אלו דתחלת עשייתם לאו למושב עשויין לא מטמו משום מדרס הוא ורבנן כ"ש דמטהרי ליה דרבנן דהיינו ב"ה אפילו לכסא של כלה המיוחד ליישבה שלה קמטהרי ליה אם יש בו עליו הוא זה אע"ג דשם ישיבה אית ביה כ"ש הכא, ואע"ג דגבי מלבן העשוי מתחלתו לעריבה קא ממטא ר' יוסי שאני הכא דכיון דסומכת גופה בשעת ליפה על זרועותיה ונשען רוב גופה ס"ל מושב כדתנן בפ"ד דמסכת אבות שמשעת הסוס על רגליו ומשעת התמר על ידיו: יב אלו דברים שחזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש כתב הרי"ח ז"ל ס"ל להודות ומ"ל דטעות דאי גרסי' להודות היה לריך לומר לדברי ע"כ: האשה שבאה ממדינת הים ואמרה וכו' שנויה בפס"א דמסכת יבמות: בש"א תנשא וכו' שם ג"כ היא שנויה: יג מי שחציו וכו' שנויה בגיטין פרק הבולח. ואיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל תקנתא את רבו ואת עלמו לא תקנתא: שנאמר לא תוהו בראה כתב הרב המגיד ז"ל נ"ל דהא דלא מייתי ראיה ממאי דכתיב בתורה פרו ורבו שהיא מ"ע דה"ק ליבטל והלא לא נברא וכו' לומר היאך אפשר לו ליבטל והלא הקב"ה ברא את העולם שלו לו התמים בה שיפרו וירבו א"כ אי אפשר ליבטל כיון שיש בו יצר הרע וכיונו הא דמייתי ראיה מפסוק לא תהו בראה וכו': יד כלי חרס מציל על הכל כלי חרס המוקף למיד פהיל מציל על כל מה שבתוכו וכו' לשון רש"ל וכתב עליו הר"ר יהוסף ז"ל פי' זה אינו נראה ואינו מדבר אלא על אוכלים שכין הבית לעליה והמת מלמטה וכלי חרס כיון ד"ג הארובה שהוא מגיל על כל מה שבעליה מטומאת המת שלמטה ועל זה היא המחלוקת במסכת אהלות פ' חמישי עכ"ל ז"ל: לעצמו טהרנו פי' לעם הארץ לבדו שהרנו. וריבא דמתני' שנויה בכלים פ"ט וגם באהלות פ' חמישי. ואיתה בפ' חומר בקודש דף כ"ב: חזרו ב"ה להורות כדברי ב"ש ביד ספ"ג דהלכות טומאת מת:

טולטו מילי דרבנן דאמרי ד' דברים או אלעזר דברים והדר תני בפרק אלו דברים קולי ב"ש וחומרי ב"ה ואפסיק בפ' כל המטמאין במלתיה דר' דוסא דאמר נמי לקולי ב"ש לאורחייהו דב"ש לאחורי ומשום דמילי דמקולי אסר מיסתם קייטי מינהו תני להו הכא כי היכי דלא אתו תנאי למנסייהו ומילי דר' דוסא קייטי מינהו ומשום דלא מינסייהו תני להו ומן הדין כולהו תנויי דתני ד' ה"ל לאסוקי אלא משום דתני מילתיה דר' עקיבא דאלעזר דברים תני אגב דברים דאגדה דיליה והוו להו עשרה ואגב תני כולהו מילי דר' דוסא בן הרכינס נמי דהוו עשרה דברים וחוב חזר לסדרו והכא תנאי דתנו ד' דברים וחוב חזר לעניינו דהיינו קולי ב"ש ומחומרי ב"ה עכ"ל ז"ל: **ב א"ר חנניא** וכו' מנויה היא בפ"ב דמסכת זבחים. ורא"ה כתב הר"ר יוסף ז"ל מימי לא ראיתי עור אלא ברוב הספרים גרסינן שור חולין אלא וכו' אין לא ראינו גרסינן וכן הוא ברוב הספרים: **ג אף הוא העיד** וכו' פ' שני דגיטין דף כ' וראה שמה שכתב שם רש"י ז"ל אף הוא העיד ר' יהודה בן בבא במסכת עדויות משות סופר ואריך להיות ר' חנינא כגון הכהנים אע"פ אלא מלתיו מונה בר"ם לוריא ז"ל: **שהאשה כותבת את גיטה** שם היא שנויה: **שאין קיום הגט אלא בחותמיו** היינו עדי מסירה אינגא דר' אלעזר דהלכתא כותיה דעדי מסירה כדתי ותוי"ט כתב מה שפירש הר"ב העדים החותמין וכו' לא דק לפרש כהלכה אלא כמ"ש שם בשם הר"ן ז"ל דהלומר עדי מסירה ועוד אפשר דמשום חתימת השובר נקט הכי ע"כ: **ועל המחט** בפ"ק דפסחים דף י"ט: ואתם מסיים בה ר"ר עקיבא זכינו שאין אומת ידים נמקדש ופריך התם ומימא ר' עקיבא זכינו שאין אומת ידים ולנים נמקדש דהא סכין נמי טהור משום חשש הפסד הקדשים ומסיק רבא הכא לאומת סכין דאפילו לאחולין נמי לא מטמאה דהאי סכין דנגע דמאי אילימא דנגע בבשר הא אין אוכל מטמא כלי אפילו מדרבנן ואי דנגע במקום הא אין כלי מטמא כלי אפילו מדרבנן. בפירוש רש"ל כאילו מדק דמו במקדש כתב החכם הר"ר שלומאן אותאן ז"ל כל זה מדברי רש"י ז"ל וסיום דבריו ומאלא טרפה לאחר הסכם בשרו בקבורה דאין מאכילין קדשים לכלבים וטריפה ליכא דאין טרפה בקדשים אלא כשהובאה לעזרה ונפסלו לאחר שחיטה ע"כ: **ואם נמצאת בפרש הכל טהור** ולא מטמא פרש לבשר משום דהוי משקה פרות וקרא כתיב וכל משקה אשר יאכל. ואיתה בתוס' פ"ק דנדה דף ה'. וביד ס"פ עשירי דהלכות טומאת אוכלין. ופירש הר"ם שירילו ז"ל וכותב בכתב ידו הסברות אין כיה לוקח שדות מן הגוים שלו וכותב בכתב ידו הסבר והקלף שלו והא קמ"ל ר' חנינא דאע"ג דהקלף שלו והמקלף דהיינו הלוה צריך לכתוב בקלף שלו ולהקנות שטר המכירה לקונה וכזה קונה הבדה כדכתיב ואקח את ספר אפ"ה מהני בכה"ג שכותב בשלו ומקנהו למוכר ולא אמרינן דלא מקני ליה ספיר כיון דאין בדעתו שיעבד זו המקבל אלו: **שהאשה כותבת את גיטה** אע"ג דבעינן וכתב ונתן שהבעל יכתוב בקלף שלו אפ"ה האשה כותבת ומקלף הוא לבעל והוא מלוה להתוס: **שאין קיום הגט אלא בחותמיו** ובשעת החתימה הקלף שלו נמור דנמרא האשה ומקניא. וקשה היכי יעסיקו גט מאחר שטרות והא שטרות אינם אלא לראיה בעלמא דאפילו מלוה על פה היתה יונים בפ"ק דמסכת ר"ה ובפ"ג דמסכת שבועות כתם לן תנא כותיה. ושיין במ"ש בפ"ק דר"ה: **ואחד משום ר' יהושע השרץ** וכו' מסנה סתמית בפ"ד למסכת שבועות: **ה על סנדל של סיידין** פי' הרא"ש ז"ל שלקה הוא ומתא מדרש והא אשמועינן דלא תימא נאו לטלוכא עביד אלא לסנן על המגעלים שלא ישרפם בסיד קמ"ל פעמים שהוא מסייל בו עד ביתו ואשמועינן הו דמגעל של קש דיבו כבלי עץ וכבלי עץ דמי ולאסוקי מדר' יוחנן בן מורי דאמר לאו כלי הוא והכי איתא בפ' במה אשה ע"כ. פי' דהתם בדף ס"ו איכא בריתא דקתני על סנדל של סיידין דלא הודו לו ומשמי רב יוסף דמלון הודו לו ר' יוחנן בן מורי. וביד פכ"ה דהלכות כלים מי"ח: **שירי התנור ד'** כך שנינו ברפ"ה דמסכת כלים: **בשא שניטלו שנים מחפוייו זה בצד זה** מסנה בפכ"ב דמסכת כלים. בכי' רש"ל אע"פ מטמא דאבר אע"פ שאינו ראוי ליטיבה הוא ראוי לקבל רטוביה וכו' כתב עליו הר"ר יוסף ז"ל כי' זה אינו נראה דאין ראוי לעמא הכסא בעבור שהוא מקבל רטוביה יותר מדף של עץ שגם הוא מקבלם כמו הכסא של עץ וכבר פירשתי לעיל פ"א ליור הכסא והכא קאמר ר' עקיבא שאע"פ שאינו שתים מחפוייו עדיין הוי מהובר: **וחכמים מטהרין** כיון שהם זה בלד זה אבל זה אבל אינו שתים בלד אחר גם חכמים מודים שטמא כך נ"ל. אך נ"ע במשנה כלים פכ"ב כי משמע קצת שאינו כן עכ"ל ז"ל. ופי' הרא"ש ז"ל בכסא של כלה שחפוייו יוצאין קא מיירי ר' עקיבא מטמא דאמרי חזי ליטיבה בזרוע הבלוטי ע"י הדחק וחכמים מטהרין דלא חזי ליטיבה מפני שהיא שיבת נער ואין אדם יושב בו ע"כ. ואילך פי' הרר"ם שירילו ז"ל סנדל של סיידין פי' רש"י ז"ל בפ' במה אשה מוכרי סיד המתעסקין בו מוצאין אותו ותקשה הר"ר אליעזר בר נתן א"כ מאי פריך תלמודא והא נאו לטלוכא עביד ולא הסיד מהלך בו ופי' רבב"ם ז"ל דאחד מכלי האומות של הסיידין הוא ושבוי כמין סנדל ולמעה הוא אדון ורחב כשלי המגעל נמצא יד מקיפו ומכנים בו ידו כשהוא שם את הבית ויכול לתת רגלו ולהלך בו ולכאי פריך והא נאו לטלוכא עביד אלא לעשות בו המלאכה ומשני שכן הסייד ממיחו ברגלו ומטייל בו עד שמגיע לביתו. ויש לישב פי' רש"י ז"ל דלכי פריך והא נאו לטלוכא עביד שאין נעלו לנורך הילוכו אלא לנגאתו לנורך מנעליו שלא ישרפו כשהוא מהלך ע"ג הסיד ומ"מ מצוי שכן סייד מטייל בו לפעמים. ובערוך ערך סנדל פי' בלשון ראשון דלאחר נמר בנין סדין את הכותל בסיד בלוח שהוא כמיטור סנדל יום בו ראשות שאוחזין בכם ומעבירו על הסיד כמה פעמים עד שנעשה שטוח. פ"א כלי יש לבגאים שאומה לסנדל ויש שעשין של ברזל ויש בעשין של עץ ובשעה שמתין הבית מחליקין בו וכנון זה כף של סיידין ע"כ. שנאלי שנים מחפוייו הבא נרסי' חפוייו לשון הפוי ולא בכסא של כלה מיירי אלא כסא של בע"ה וכבר פירשתי לעיל בפ"ק דהיו נוהגין דמן המוצב ולמעה היו מחפין המלבן בנגדים כל גדלו כמין היבה והיה לחזוק המוצב שלא יפתר מחמת כובדו של אדם וקסבר ר"ע דאע"ג שנטלו שני כותלים זה בלד זה כיון שנשארו שנים אחרים כמין גאה לעולם יפנו על גדו ויסיגך בכל כמו לגד שסמוכים בו הכותלים ולא לגד הפרוץ ורבנן מטהרין דמוצב של צער לאו מושב הוי ע"כ. ורא"ה שנקד הר"ר יוסף ז"ל בקצת מקומות

מהפוי

היתר ופירבן ר' יהושע בן מתיא (הר"ר יהוסף ז"ל כתב שברוב הספרים נ"ג מלא רבי): **המפים מורסא בשבת** אם לעשות לה פה חייב משום בונה דסייד בנין באדם כדכתיב ובן ה' אלהים את הצלע. והרמב"ם ז"ל פירש משום מכה בפטיש וכן בבמ"ג לאוין ס"ה. ואיתא בשבת ס"פ ר"ל דאורג בדף ק"ז ובפ"ק דכתובות דף ו' ונם בפ"ק דשבת דף ג' ושם פירשו תוס' ז"ל אם לעשות לה פה חייב דפתח זה עשוי להכניס ולהוציא להכניס אויר ולהוציא לחה ע"כ. ואתם בשבת ר"פ שמונה שרצים מוקי לה כר"ש דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה כגון הני דמפים מורסא ודנקט פטור עליה. ואיתא לאתנויתין בירוש' פ' הזורק. ומפים מורסא דפטור ומותר בס"פ ר"ל דאורג אמרינן דהיינו מדתנן שם בשבת בפ' כל הכלים מחט של יד ליטול בה את הקוץ והיינו דומיא דליחה דמעצר ליה ולד נחש בשבת דפטור ומותר נמי מדתנן שם בפ' כל כתבי כופין קערה על עקרב בשביל שלא תיעשר ואע"ג דמגלא מיתניד ועיין במ"ש בפ' שני דברכות סי' ה' וביד פרק עשירי דהל' שבת סי' י"ח. ובסור מ"ח סי' שכ"ח [והגי' הר"ר יוסף ז"ל המפים בסין [בשין שמאלית] מורסא בה"א]: **ועל הצד** וכו' ביד שם סוף הפרק: **ועל לפסים** וכו' ביו"ט פ' המביא דל"ב. ועי' במ"ש שם בשותו פרק. וז"ל הרמב"ד ז"ל לפסים עדיות ויש מגורסין מירוניות מפני שהן סתומות כעין אגרון אמרון המלכים והקדרה דרכם לעשותם בכת אחת ורמיה לזה הא דגרסינן בבריתא אמר ר"ש תמה אני למה נחלקו אבות בבריאת שמים ואדם שאני אומר כאלפס הזה וכסויה נבראו ומקרא מפייעני קורא אני אליהם ישמחו יחדו ע"כ וכן בערוך בערך אלפס אירוניות פי' סתומות. וביד פ"ח דהל' מעשה מבשל ומוצר סי' ג'. ושל לך פירוש הר"ם שירילו ז"ל על כולה מתני' המפים מנקיע מורסא ועל שם שבנקיעתה שוקע הכאב קרי ליה פיום. מורסא בלשון הבשר כמו מורסא דקרנתא ומתקבלה שם ליחה ופותח אותה אם כיון לעשות לה פה כדי שתחזור מפס הליחה ולהכניס בו הפתילה כדרך הרופאים חייב משום בונה כמי שעושה פתח לכנס ולצאת בו וכדאיתא בבריתא. ואם לא פתחה אלא להוציא מפס ליחה לפי שעה פטור דאינו חושש אם תחזור ותסתם מיד דהליחה מעצרת אותו ואינו מחזר אלא ליטול הצער ממנו: **אם לרפואה חייב** שלא אותו שיודע בו סגולה אבל אין לפרש שיודע בו רפואה עתה לרפאות אדם מבוכן דחמירא בסכנתא מאיסורא ומהלכין שבת אלא שאינו צריך לו אלא שיהא סגולה מזומנת לו חייב משום לד ע"כ: **ן השום והבוסר** וכו' בפ"ק דשבת דף י"ט. ושתם אמר רבב"ח א"ר יוחנן במחוסרין דיסה כ"ע לא פליגי דאפי' ר' שמעאל מודה דאסור דמעיקרן היא גומרת ומאלא הכל עשוי בשבת כי פליגי במהוסרין שהיקה בגבד ולהכי ר' שמעאל אתיר לגמור ע"כ בקיצור ושיין במגיד משנה רפ"ג דהל' שבת ומשם לבד. ואיתא בירוש' דשבת ס"ח ברייס וביד פכ"א דהל' שבת סי' י"ב. כתב התוי"ט ומ"ש הר"ב דהל' כר' שמעאל ואע"פ שהוא תלמיד ר' עקיבא כמ"ש הרמב"ם ז"ל וקיי"ל הל' כר"ע מחבירו כ"ש מתלמידו הכא ר' חנינא כר' שמעאל כדאיתא התם בגמ' ע"כ. [הגה"ה הן אמת שכן כתוב בפירוש הרמב"ם ז"ל כלון במשנה ואינו יודע מנין לו ז"ל ובהקדמתו לא מצאו בכלל תלמידי ר' עקיבא אבן בהקדמת פי"ד מצאו בכלל תלמידיו. ועיין במ"ש פ"ק דעירובין סי' ג']: **ן יוצאה אשה בעיר של זהב** בשבת פ' במה אשה סתם לן תנא דלא כר' אליעזר והתם בירושלמי נמי מייתי לה: **ומפריחי יונים** בפ"ק דמסכת ר"ה ובפ"ג דמסכת סנהדרין סתם לן תנא כותיה. ועיין במ"ש בפ"ק דר"ה: **ואחד משום ר' יהושע השרץ** וכו' מסנה סתמית בפ"ד למסכת שבועות: **ה על סנדל של סיידין** פי' הרא"ש ז"ל שלקה הוא ומתא מדרש והא אשמועינן דלא תימא נאו לטלוכא עביד אלא לסנן על המגעלים שלא ישרפם בסיד קמ"ל פעמים שהוא מסייל בו עד ביתו ואשמועינן הו דמגעל של קש דיבו כבלי עץ וכבלי עץ דמי ולאסוקי מדר' יוחנן בן מורי דאמר לאו כלי הוא והכי איתא בפ' במה אשה ע"כ. פי' דהתם בדף ס"ו איכא בריתא דקתני על סנדל של סיידין דלא הודו לו ומשמי רב יוסף דמלון הודו לו ר' יוחנן בן מורי. וביד פכ"ה דהלכות כלים מי"ח: **שירי התנור ד'** כך שנינו ברפ"ה דמסכת כלים: **בשא שניטלו שנים מחפוייו זה בצד זה** מסנה בפכ"ב דמסכת כלים. בכי' רש"ל אע"פ מטמא דאבר אע"פ שאינו ראוי ליטיבה הוא ראוי לקבל רטוביה וכו' כתב עליו הר"ר יוסף ז"ל כי' זה אינו נראה דאין ראוי לעמא הכסא בעבור שהוא מקבל רטוביה יותר מדף של עץ שגם הוא מקבלם כמו הכסא של עץ וכבר פירשתי לעיל פ"א ליור הכסא והכא קאמר ר' עקיבא שאע"פ שאינו שתים מחפוייו עדיין הוי מהובר: **וחכמים מטהרין** כיון שהם זה בלד זה אבל זה אבל אינו שתים בלד אחר גם חכמים מודים שטמא כך נ"ל. אך נ"ע במשנה כלים פכ"ב כי משמע קצת שאינו כן עכ"ל ז"ל. ופי' הרא"ש ז"ל בכסא של כלה שחפוייו יוצאין קא מיירי ר' עקיבא מטמא דאמרי חזי ליטיבה בזרוע הבלוטי ע"י הדחק וחכמים מטהרין דלא חזי ליטיבה מפני שהיא שיבת נער ואין אדם יושב בו ע"כ. ואילך פי' הרר"ם שירילו ז"ל סנדל של סיידין פי' רש"י ז"ל בפ' במה אשה מוכרי סיד המתעסקין בו מוצאין אותו ותקשה הר"ר אליעזר בר נתן א"כ מאי פריך תלמודא והא נאו לטלוכא עביד ולא הסיד מהלך בו ופי' רבב"ם ז"ל דאחד מכלי האומות של הסיידין הוא ושבוי כמין סנדל ולמעה הוא אדון ורחב כשלי המגעל נמצא יד מקיפו ומכנים בו ידו כשהוא שם את הבית ויכול לתת רגלו ולהלך בו ולכאי פריך והא נאו לטלוכא עביד אלא לעשות בו המלאכה ומשני שכן הסייד ממיחו ברגלו ומטייל בו עד שמגיע לביתו. ויש לישב פי' רש"י ז"ל דלכי פריך והא נאו לטלוכא עביד שאין נעלו לנורך הילוכו אלא לנגאתו לנורך מנעליו שלא ישרפו כשהוא מהלך ע"ג הסיד ומ"מ מצוי שכן סייד מטייל בו לפעמים. ובערוך ערך סנדל פי' בלשון ראשון דלאחר נמר בנין סדין את הכותל בסיד בלוח שהוא כמיטור סנדל יום בו ראשות שאוחזין בכם ומעבירו על הסיד כמה פעמים עד שנעשה שטוח. פ"א כלי יש לבגאים שאומה לסנדל ויש שעשין של ברזל ויש בעשין של עץ ובשעה שמתין הבית מחליקין בו וכנון זה כף של סיידין ע"כ. שנאלי שנים מחפוייו הבא נרסי' חפוייו לשון הפוי ולא בכסא של כלה מיירי אלא כסא של בע"ה וכבר פירשתי לעיל בפ"ק דהיו נוהגין דמן המוצב ולמעה היו מחפין המלבן בנגדים כל גדלו כמין היבה והיה לחזוק המוצב שלא יפתר מחמת כובדו של אדם וקסבר ר"ע דאע"ג שנטלו שני כותלים זה בלד זה כיון שנשארו שנים אחרים כמין גאה לעולם יפנו על גדו ויסיגך בכל כמו לגד שסמוכים בו הכותלים ולא לגד הפרוץ ורבנן מטהרין דמוצב של צער לאו מושב הוי ע"כ. ורא"ה שנקד הר"ר יוסף ז"ל בקצת מקומות

בחפרין המ"ם בציר"י והקי"ת בצב"ת פתח והפ"ת בשור"ק והיו"ד הראשונה בקמ"ץ ע"כ: **ט האב זוכה לבן** עיי' בחו"ע. גרסינן בירושלמי פ"ק דקידושין וכשם שהוא זוכה לו בחמשה דברים כך הוא חייב לו בחמשה דברים מאכיל ומשקה מלבים ממציל מגזיל מכסיג דכתיב וכו' ועיין בילקוט בספר שמואל רפ"ם סימן קמ"ב במה שכתב בשם תמוחות. ובתוספתא חלוקים עליו חכמים דדוקא על הפרק דהיינו עשרים שנה שאין אדם מחסר על שנותיו זוכה לו אבל מכאן ואילך הוא זוכה לעצמו: **מספר הדורות שלפנינו והוא הקץ מילתא אחריתי ובא לא תיפלינו רננן עליה דר' עקיבא: ובבא ובעושר** וכו' בס"פ ל"ג טווין הרי"ש ז"ל. אבל מלת ובמסבר ברוב הספרים ל"ג וי"ו גם אלו דברי ז"ל. ועל מה שפי' רש"ל והאב זוכה לאותו הדור וכו' כתב אין נראה לי לפרש זוכה חוזר על האב זוכה אלא דבר אחר הוא שאמר ר"ע שלפי מספר הדורות הוי הקץ ולא למספר השנים שהרי הקב"ה דלג על הקץ של השנים ולא דילג על מספר הדורות. ושוב נראה לפ' דה"ק האב זוכה לבן בכל דילוג והקץ אינו תלוי באב לבדו אלא בכל הדורות הלו כן מ"ל. אך אח"כ מצאתי ספר אחר דגרסינן האב זוכה לבן בנו בכח בעושר בחכמה ובשנים במספר הדורות ושלפנינו הוא הקץ ומשמע שכיון שכתב בנו בכל הדורות הלו בני כולם שבשנים הוא ענין אחר ולפי מ"ל דדייק בשנים ונם במספר הדורות הוא הקץ אך הוא רחוק ומסבר נייחב שתיבת ובשנים חוזרת למעלה ובעבור זה שם בו ויו כדי ללמד שזהו האחרון שבאלה הדברים שהוא מזכיר כמו אברהם יצחק ויעקב ומן במספר הדורות מתחיל ענין אחר וכן מ"ל עיקר ע"ל ז"ל. והא לך פי' הר"ם שיריליו ז"ל מספר הדורות שלפנינו כלומר אע"פ שנותן הקב"ה קצבה ואומר כך וכך יהא קץ זה לדבר זה מ"מ אין אותו הדבר קיים לפנינו אלא מספר הדורות שנלוו לפנינו הוא הקץ הקיים לפנינו כילל הרי שאמר בגלות מצרים ת' שנה ובזכות האבות קפץ על המצין ומנה משנולד יצחק מ"מ סדבר הקיים לפנינו הוא ודור רביעי ישובו ואפילו שנתגלגלו עונות ישראל ענל וכולהו עשרה נסיונות קץ זה לא נתבטל שהרי קצת יצא מן הארץ ומת ועמדם בנו ומשם בנו ובני משם נכנסו לארץ וכן לגלותו יש שנים לפנינו קלונים כך וכך אבל אם היו זכיות כבר אמרו זכו אחיבה אבל הקץ שאמתי הקיים סם הדורות שכך וכך דורות עד שיבא המשיח וכדי שלא להאריך הקץ של מצרים שרצה לקפוץ על המצין מיהר שיולדו בשה בכרם אחד ואילו לא היה הזמן כ"כ קרוב לא היה מביא כ"כ בטמות להבראות אלא כדרך הטולם ועשה בלאותו זמן דכל שנה שתעלה לשם שנים כדי שהדורות שנלוים לפנינו יבאו לעולם ולא יחסרו כי אל דעות ה' ולו תכנו עליות. והקשה הראב"ד ז"ל שני קנים למה ולו אינה קושיא כי שני קנים אחכסדרו של עולם ואחד אינו מוכרח ואחד מוכרח דהיינו מספר הדורות לפי מה שצריך לעוכר הנשמות ונלגולן ורמיה לדבר שאע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה וקצרם כאשר ידענו ולא אמר השיעור מפני אהבת האבות ובענין הארץ תלה הדבר במספר הדורות ולא בשנים שנים. ועוד הרמוז בקרא ידע תדע הייבו ג"כ שיבאו גרים בארץ לא להם בענין שתשלום דברו לא יוכלם עד שיכניסם לארץ והוא יתברך קבע לאותו הקץ לקבל הדורות דכתיב ודור רביעי ישובו הנה: **קורא הדורות מראש** כלומר מתחלת גרייתו עשה קצבה לדורות כמה דורות יהיו עד סוף ומפני שהוא דבר קיים לפנינו הכריזו לאדם הראשון וכתב אותן בספרו כמו שאמרו אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף על כאן לגזוז זכרונו לברכה: **י אף הוא היה אומר** ר' עקיבא. חמשה דברים של י"ב חדש דור המבול כו' קראי נינהו ועוד נוסף עליהם אחד עשר יום שנת החמה יתירה על שנת הלבנה: [הגה"ה וכן פי' רש"י ז"ל ג"כ בפרשת נח בסוק ובחדש השני בשבעה ועשרים יום לחדש וז"ל ויירדתן בחדש הבני (בי"ז לחדש) אלא אחד עשר ימים שהחמה יתירה על הלבנה שמשפע דור המבול שנה תמימה היה ע"כ]: בפי' רש"ל בשותו החדש שמת בו יצא מניסגם וכו' כתב עליו הרי"ם ז"ל כי' זה אינו מראה כלל אלא מדבר ביום הדין הגדול שעתיד להיות שעליו נאמר פסוק זה והיה מדי חדש וכו' ע"כ: משפט איוב י"ב חדש פי' הראב"ד ז"ל ראיה דסדר עולם [הובא בתוי"ט] וכתב עליו הר"ם שיריליו ז"ל כ"ל דמדלא כתיב ירחים לשון מפיק ליה לסדר עולם דנראה שסם ירחים נודעים שהם של שנה דהיינו תמוז ואב שהן שנה לכל העולם והוא כן הונחלו לו כל ירחיו שהן של שנה ע"כ: ומצאתי כתוב גמרא תנן כמ"ד איזב מקמי מבה הוה סירוס דפלוגתא דתנאי היא בס"ק דב"ב (נס במ"ר סוף פ' וירא) ומתני' סברא כמ"ד מקמי מלכות מבה הוה דהא תני לה מקמי משפט המצריים: **משפט המצריים** תוס' פ"ק דר"ה דף י"ג [הגהה נלע"ל רמז לדבר ס'ר'ע'ס' בנימטריים ס'כ'ה' דהיינו י"ב ירחים]: **משפט נוס'ב** הר"ר יהוסף ז"ל מהק מלת ומנג: **לעתיד לבא** י"ב חדש ונסוף מדרש הילים נמי אמרינן לא פירש יחזקאל כמה זמן הרה והעוף אוכלות בגבולו של נוג ובא ישעיה ופירש שנאמר וקן עליו הטיט וכל בהמת הארץ עליו תחרף קין ותורף י"ב חודש ע"כ: **משפט רשעים בגיהנם** י"ב חדש דכתיב והיה מדי חדש בחדשו מדקאמר בחדשו משמע באותו חדש עלמו כלומר מיסן ליסן או מתשרי לתשרי וקאמר יבא כל בשר וכו' ובמשפט רשעים קמיירי דכתיב ויצאו וראו בפגרי האנשים הפושעים בי אבל אותם שם בידם חנול ס' או שכפרו בעיקר ומשומדים ומסורות אין דינם י"ב חדש דהיכנו ניהנם כלה והם אינם כלים: **ואיידי דתנא לעיל אנשים דברים אמרו לפני ר"ש** ושאלה דברים **א"ר** עקיבא תנא נמי הוא היה אומר שהן דברים הרבה בכללין באחד ותנא נמי הוא היה אומר חמשה דברים וכו' דדמי ליה הראב"ד ז"ל: ופי' הר"ם שיריליו ז"ל שנאמר מדי חדש בחדשו ומדי שבת בשבתו מה שבת נמנויה אף חדשים נמנויים דר' עקיבא דרש הא דכתיב חדש ושבת לאו הר' יוחנן בן נורי אלא נמילף חדש משבת מה שבת שבעת ימים קרויין שבת אף חדשים כל הנמנים לעובד השנה וי"ב חדש הוו שנה: **מן הניסן ועד עצרת** דכתיב מדי שבת בשבתו פסח נקרא שבת דכתיב וספרתם לכם ממחרת השבת דהיינו ממחרת י"ט ראשון של פסח ועצרת נקרא שבת דכתיב על ממחרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והי"ק משיתחיל מנין משבת זו עד השלום המנין בשבת אחרת הקריבה למנינו והאי דקאמר מדי חדש בחדשו מפני שאין מן הפסח ועד העצרת אלא לבנה אחת שלימה ע"כ לשונו ז"ל:

פרק ג כל המטמאין וכו' גרפ"ג דמסכת אהלות היא שנוייה ומייתי לה בחולין פ' הטור והרומב דף קכ"ד ודף קכ"ה ותוס' פ' מרובה דף ס"ט. וביד פ"ד דהלכות טומאת אוכלין סי' ח' פ"ז: וגרסי' המטמאין המ"ם בשב"א: **הנוגע בבשני חצאי זיתים מן הנבלה** פתח בא"ל ומפרש נגלה כך ל"ל בפירש רעז"ל. פ"ג ובמת הנוגע בכתפי זית ומאהיל על כתפי זית עטור לו נוגע בכתפי זית וכתפי זית וכו'. ודבר אחר מאהיל עליו ועל כתפי זית לו מאהיל על כתפי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כתפי זית עטור לו ר"מ אף בזה ר' דוסא אף בזה ר' עקיבא בן הרכינס מטהר וכו'. והא לך פירוש הר"ם שיריליו ז"ל כל המטמאין הנא דמתני' בשלשה ודי' קא עסיק אלא משום דתני מילי דר' עקיבא דהיינו תלתא דהלכתא ואנן תני שני דברים דאמרה שהן חמשה דברים שהאב זוכה לבן ומספר הדורות ותני ממי שאמר חמשה דברים של י"ב דהוו להו עשרה הני עשרה דברים דר' דוסא דפליג בהו אדרבנן והדר למילתיה ומסיים מילי דתנאי דבלשה ואדרבה: **כל המטמאין באהל** אותם הבנויין במסכת אהלות כזית מן המת ואבר מן המת שיש עליהם בשר כראוי ורובע עצמות ומלא תרווד רקב וכו' כל אחד מאלו שנחלק השיעור לשנים וכנים שניהם להוך הבית כל אחד בבית שמא שהרי הבית מאהיל על שניהם וה"ה שניהם מאהילין עליו ועשמא דמפרש ר' יוחנן בגמרא דס"ל לר' דוסא דאין מוחר ומאהיל: **הנוגע בבשני חצאי זתים מן הנבלה** ים מפרשים שאמרו דל"ג ליה דסא מתני' לא קמיירי אלא בטומאת אהל ולא בטומאת נבלות והכי נמי משמע מדברי ר' יוחנן בגמרא דאמר ר' דוסא בן הרכינס ור' ישמעאל אמרו דבר אחד לאו א"ר דוסא אין מאהיל חוזר ומאהיל אבא אמי אין נוגע חוזר ונוגע ואבא מה לו לדקדק מאהיל הא בהדיא קתני בנבלה דאין נוגע חוזר ונוגע ואבא קשה דהיכי קאמר אמרו דבר אחד אדרבא מיפלג פליגי דר' ישמעאל משמע במשא ור' דוסא בן הרכינס מטהר ובתנו דבעדויות לא היה כתוב בספרים ומספריהו כתוב בין בעדויות בין בהלכות. ותירץ הראב"ד ז"ל דבר דר' יוחנן מייתי ראיה ממאהיל ולא מייתי ראיה מטונע משום דאיכא לדחוי בהאי נגיעה דקאמר ר' דוסא דילמא בשני חצאי זתים המחוברים בעור ובטונע מאחריו כדס"ל לבר פלא טעמא משום דאין שומר נעשה יד לחצי זית אבל בטונע מלמטה ים נוגע וחוזר וטונע הלכך ליכא לאיתמר להא מילתא אלא מטשא או ממאהיל וכיון דמאהיל מייתי עיקרא דמילתא נמר לה ממאהיל ומאי דקאמר נמי דקתני הכא דלר' דוסא אין נוגע וחוזר ומשא ואילו התם תנן כר' ישמעאל דמטמא במשא דסבר יש נוגע וחוזר ומשא התם בשני חצאי זתים המחוברים בעור קאמר דבנבת אחת קא מסיב להו אל גב העור אבל הכא בשני חצאי זתים מפורדים וחלוקים קאמר דס"ל כמנא מה מגע אין נוגע וחוזר ונוגע אף משא אין נוגע וחוזר ומשא: **הנוגע ומאהיל על כחצי זית** משמע הכא דרבנן סברי דמגע עם אהל ממרפים וא"כ סיפא דקתני אבל הנוגע וכו' ודבר אחר מאהיל וכו' משמע דאין נוגע מעצרף עם האהל האי קבינא בגמ' פריך ריסא אהיפא ומסני לה. שלשה מיני אהלים ים. א' שהטומאה מאהיל עליו. ב' שהוא מאהיל על הטומאה. ג' שהוא וזית תחת אהל א' וקרוי אהל המשכה בלבון הגמרא. ודע שים תילוק ביניהם. שהשהוא מאהיל עליו אז הוא מאהיל על הזית ל"ם ים פוחח עשה בינו ובין הזית בין מלמטה בין מלמעלה ל"ם אין בו שפח בין זית למעלה ובינו וזית למטה ובינו לעולם ממא משעם טומאה רעוה דקי"ל טומאה רעוה בוקעת ושולה בוקעת ויורדת כדתנן בתלות אבל בשהזית והאדם תחת אהל אחד כדי שהאהל יביא הטומאה לריך שיהא בין האהל לזית פותח עשה דאי לא בוקעת ושולה ואין האהל מביא את הטומאה: **אף בזה** וכו' כלומר אף בזה נחלקו עליו חכמים והיו מטמאים. וכתב הראב"ד ז"ל דר"מ סבר כרבנן דכל מיני אהל נגיעה הוי ואפילו אהל המשכה ובין דקדוי אהל לא תפלינהו בין אהל לאהל ואי קשיא לך הא דנרסינן בפ' הטור והרומב מאן אמי תנא דקרי לאהל נגיעה ר' יוסי הגלילי ר"מ מהכא. איכא למימר משום דר"מ אליבא דרבנן קאמר ודילמא לא ס"ל לדידיה מס"ה אייתי ליה מדר' יוסי דקאמר אליבא דנפשיה עכ"ל ז"ל. וע"ע זה בכלל דקאמר ר"מ לאתויי מאי ושמא סומכא בעלמא נקט כדמסבי תלמודא בר"פ הקורא עומד המ"ם שם פי' ב' וכן מצאתי ג"כ שכתב בתוי"ט בפרפ"ג דאהלות. ועיין בת"ם ר"פ שני דאהלות ורפ"ג. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ארבעים באל"ף. גם כתב מלות ודבר אחר איש בל"ג לה אלא נורסין וחלי זית והגיהסא הנכונה היא לנרסי' ודבר אחר ע"כ. עוד כתב ברוב הספרים לא נרסינן ומאהיל על כשני וכו' עד ר' דוסא ע"כ: **ב אוכל פרוד** פ"ח דמסכת טהרות תנן אם היה מבקש עומד אפילו כעין הרדל מעטרף ר' דוסא אומר אוכל פרוד אינו מעטרף וכהסיא מתני' דמייתי ת"י מבקה מס' הראב"ד ז"ל לא הכא ורע"ל שבירם כנון לבור של אגוזים וכו' תפס כי' הרמב"ם ז"ל. וביד פ' שני דהלכות טומאת אוכלים כי' י"ז: **מחללין מעשר שני על אסימון** וכו' מלעיל פרק הזכב דף מ"ז מייתי לה בגרייתא והגיה הר"ר יהוסף ז"ל והכמים אוסרים: **מטבילין ידים לחטאת דברי ר' דוסא** וכו' בחגיגה פ' שני סתם לן תנא כרבנן: **ג מעי אבטיח** ירושלמי דתרומות פי"א מייתי לה וא"ר אבהו בשם ר' יוחנן אלא שנו אלא בקבינת ירק של גנני אבל בקבינת ירק של בעלי בתים אף רבנן מודו דמותר. וע"ל דוקא בכהות מטליטם אבל אם מכנסם אסור דלא נראי מנלעיני תרומה דתנן בההות פרקא נלעיני תרומה בזמן שהות מכנסן אסורות ואם הטליטם מותרות הראב"ד ז"ל. וביד פי"א דהלכות תרומות סי' י': **חמש רחלות** שנוים בפי"א דחולין ונרסינן התם בגמ' כי סליק איסי בר היני אשכחיה ר' יוחנן דהוה קא מתני לה לברייה רחלים א"ל ר' יוחנן אתנייה רחלות א"ל כדכתיב רחלים מאתים א"ל ר' יוחנן לשון הורה לעלמה ולשון חכמים לעלמן ע"כ: **מנה ופרס מנה ופרס** כך היה נראה שהיה נרוך לגיהה או לכל הפחות לגיהה או לכל מנה ומנה. ומסוגיית התלמוד דס"ם ראשית הגז מוכח דהאי מנה דהכא במנה בן מ' סלעים וכדאיתא נמי בנרייתא דהתם בהדיא מנה בן מ' סלעים אבל המנה דבכוליה תלמודא בן כ"ה סלעים: **ד כל החרצלות** בפ"ק דסוכה דף כ' מייתי לה ומס' התם דיש להם שפה סביב שהם אין להם שפה כא אמר ר' ד סא מסכנין בהם אלמא לא מקבלי טומאה אלא והאי כאן בדאיתא ליה כאן בדלית ליה וכתבו שם תוס' ז"ל ואע"ג דפשוטי

כלי עץ הראבים העשויין לסיה עלים דבר כדף של נחתומין ממאים מדרבנן כדאמרי' ס' המוכר את הבית הלא היכי דליה להו נדנפא עשויין לסכוך ע"ש. עוד אמרינן התם לא נחלקו ר' יוסף וחכמים על מחצלות של מיטה שהן טמאות אף מדרס דמיחדים לשכיבה הם ולא לתשמיש אחר ועל של שבת שמי לא נחלקו שהן טהורות דקשים הם ואין לך אדם שוכב עליהם על מה נחלקו על שאר מקומות מר סבר כיון דליכא דיתיב עליהו שאין רוב בני אדם רגילים לייחדם לכך כדאמרינן דמיין ומ"ש כיון דמיקרי ויתבי עליהו כדאוסף דמיין. וביד יולה מתני' עד סוף סימן ה' פכ"ב דהלכות כלים סי' ג' וכפכ"ג. ועיין בתוספתא שהביא הר"ר שמשון ז"ל בפכ"ו דכלים במשנת ואלו עורות: **כל הקליעות טהורות** בהא פליגי ר' יוסף סבר דלא מגינן לרבויי מאו בגד ארוג דהיינו קליע דהו בגד ליפסריך לרבות שנשב על שנשב כדלאיתא בפ' במה מדליקין ורבנן סברי דמרבינן מאו בגד כל שהוא דהיינו קליע: **חוץ משל גלגילון** נראה לע"ל שהאור מקרא כן על שם שמגלגל אותו על נופו וכן מצאתי אח"כ שכך פירש ג"כ הר"ש שיריליו ז"ל בשם המפרשים ז"ל וכתב עוד ז"ל ובגרייתא קתני חוץ משל שק ושל בגד ולמדנו דפירוש גלגילון לשון גלגול זה שעושין לפי הפקיס בעין קורדון ותופרין אותו שכיבות פי הפק אהו שמא לבטל לגבי הפק ואפילו בפני עצמו כיון דייחדו לכך וכן לשפת הבגד שלא יקרע עושין קורדון ותופרין אותו שם משום דבטל לגבי בגד ואפילו בפני עצמו אבל קלועה לאתמוטי באנפי נפשה ר' יוסף מטהר לה וכן בני עור לית ליה בני עור טומאה אלא אי בית קבול או חמס על חמס דלתתן במסכת כלים פכ"ז: **חוץ משל צמרים** של מוכרי צמר דסהוא לא בעי מהודק כשאר נדיות אלא אפילו רפוי סגי הלכך ליה לן לרבויי אלא מאי דהכי לתיגת בגד ע"כ: **ה הקלע שבית קבול שלה ארוג** ל"ל כשהקבול שלה ארוג אפילו לר' יוסף טמאה משום תיגת כל שהוא אבל של שור ר' יוסף מטהר דקסבר תשמיש הקלע לאו תשמיש הוא כדי לעשותו כלי לפי שאינו עשוי רק לזרוק אבנים ומעכבה מקל בעלמא הוא עושה ורבנן סברי כל שהוא ואע"פ שאין בו חמס על חמס כדין הטור שמא משום כלי: **נפסק בית אצבע שלה טהורה** לפי שאינה ראויה לתשמישה אבל אם נפסק בית הפקיע שלה טמאה. בית הפקע הוא הרשם האחד בנותנים בו חוטי מסי כדי להשמיע קול בשעת זריקתה הראב"ד ז"ל. וכתב לך פי' הר"ר שלמה שיריליו ז"ל הקלע בשתי קצותיה יש כמין שתי פתילות ארוכות ובאמת מכניס בה אצבעו ועשוי בה כמין נקב להכניס אצבעו וקרא בית אצבע והשני מחזיקו בידו כשרוצה להשליך האבן וכשיסוב הקלע באויר ורוצה שיצא ממנה האבן בשעת זריקתו פותח הפתילה השנית שחוץ לזרועו ומזרקת והולכת נכח וקרוי כאן בית הפקיע שכל דבר הנראה קצת עגול קרוי כן כמו שאמרו על האוזלין הקצת פקעות של שתי ופקעים מחרגמינן לוזת ביתין והאבן שזורקין מתוקן לתוכה שגרמית לעגילה ולפי שדרך לתוכו מקום מזרקת קרוי בית הפקיע: **שבית קבול שלה ארוג טמאה** לדברי הכל והוא שלא יהא קלוע ולרבנן אפילו קלוע לא בעי אלא כיון דקשורות המשיחות שבינותיה כדי שתתיישב האבן כבי דה"ל קלוע ואתרבי: של עור ר' יוסף כן הרבינם מפסר דשיעור עור חמס על חמס כדאבן בכלים פכ"ז ורבנן מטמאין מרבויא דאו בעור: **בית אצבע שלה טהורה** דלא חזיא לכלום: **בית הפקיע טמאה** דאע"ג דנפסק בית הפקיע אפשר לחפור בו תיש אחר ושולדה בטומאתה והך בגא דבר הכל ובתוספתא שבאיר בה שפה: **ן השבויה אוכלת** וכו' פ' אלו נערות דף ל"ז ובגיטין דף פ"ח בריתה: **האשה שאמרה נשביתי** וכו' שנויה בפ' שני דמסכת כתובות בשנוי לשון קלת וסתם לן התם כחכמים: **שהפה** וכו' ופי' בתוי"ט ל"ש לא נרסינן לה וכו'. ונם הר"ר יהוסף ז"ל מחקם. וביד פ' שני דהלכות תרומות סימן י"ח: **ן ד' ספקות** וכו' שנויה בפ' שני דמס' טהרות. וביד בפט"ו דהל' שאר אבות הטומאות סי' ו' ס"ו: **ביצד הטמא עומד והטהור עובר הטהור עומד והטמא עובר טומאה** וכו' כך ל"ל. ופי' הראב"ד ז"ל הטמא עומד פי' אדם טמא שנגע במת ואדם הנוגע בו שמא טומאת ערב מ"ש בזב לא מצורע ואותו הטמא עומד ברה"י סמוך ומטומאם לר"ה שכל מי שעובר שם אם יקרב לפתח הבית אפשר שיגע בו ואפשר שלא יגע בו א"ל אפשר שהטהור עומד ברה"י מטומאם לר"ה והטמא עובר בגדו ר' יהוסף מטמא דקסבר כיון שהטמא לא הטמא עומד ברה"י שפק טומאת [רשות] היחיד הוי ורבנן סברי בשיון מיטמא ומטמא ברה"י. והטומאה והטהרה השנויין כאן לא שהם מונחים ע"ג הקרקע דהתם אפילו תרוויהו ברה"י טהורה משום דאין בו דעת להשאל אלא בידי אדם כגון שזה מסיע נבלה לא כזית מן המת וזה נוטל מהרות ומובריס יש בגד זה סמוך לרה"י וכל הטומאות הללו אפשר שתבא בהן טומאת אהל לא טומאת היסט לא טומאת מגע בכולן ר' יהוסף ממטא וחכמים מטהרין על הטעם שפירשתי. ויש לדקדק למה לא הזכיר רה"י ור"ה בטמא עומד וטהור עובר ובטמא עובר וטהור עומד כאשר הזכיר בטומאה וטהרה ואפשר לומר דריש ולאי בטומאה מטומלמת לר"ה לא לרה"י כאשר פירשתי ודייקא מדקתני בלשון טמא עומד ועובר אבל מיפא לאו בטומאה יטהרה מטומלמין לר"ה אלא בטומאה שהיא לפני לפניה אלא בשהאדם יכול לפשוט ידו ליגע בטומאה פ"ע שהן לפני לפנים והספק הוא שמא נכנס הטהור לפני הטומאה ואם הטהרה ברה"י שמא נכנסה הטומאה אבל הטהרה בכולן ר' יהוסף ממטא וחכמים מטהרין ודייקא לחיות פותח בו את התבית ר' עקיבא ממטא וחכמים מטהרין עד שיגרסו ומטמר של שלחני טהור ור' לזרוק ממטא אלמא כולה מלתא במטמרים קא מיירי וקתמר בהאי מטמר מודים ובהאי מטמר פליגי ומזה למדתי דהאי ארון ליתו אלא במטמר שלו שאם היה המחלוקת בארון עצמו מה שיבו של ארון לבביאו בין המטמרים שיש לו להקדים או נאחר מה לו להפסיק במחלוקת המטמרים דר' לזרוק ורבנן. ושוב כי אין לו טעם למחלוקת הארון דמ"ש ארון של נרוסות מטמר אדרות דעלמא ואם יאמר כאומר לשה לא הזכיר בו מטמר כמו שהזכיר באחרים נשיב ונאמר מפני שהמטמר של שלחני והאדון לענין אחד הם עשויין שאינם אלא לחיזוק ולכך הוצרך את שניהם במטמר אחד עכ"ל. והקשה עליו הרא"ש ז"ל דה"ל למיתני מטמר של שלחני ושל ארון נרוסות ושל אבן שעשה אלא מדהדר ותני ומטמר של אבן הנשות משמע דלא מיירי במטמר נגי ארון ובודאי דדברי הראב"ד ז"ל הם נכונים וקשיית הרא"ש ז"ל נכונה לכך נ"ל לפרש דבתרתי פליגי ר' לזוק ורבנן פליגי בארון ופליגי

בנכסי פליגי ר' יהוסף סבר דוקא בזורק שהוא הולך באויר נכח הוא דאמרינן שכי אבל במטור עובר לא אמרינן וה"נ שמעינן לבן עזאי דאמר נגי שבת מהלך בעומד (שמא) [דמי] ורבנן אתי לשעמייהו דמהלך לאו כעומד (שמא) [דמי]. הטהור עומד והטמא עובר דאע"ג דקיימא לן כל המרקיס ספיקס טהור ואפילו ר' יהודה דפליג בטהרה מודה בטומאה מרקת כדאיתא התם ברפ"ד דמסכת טהרות הכא ר' יהוסף אזיל לשמיה דשמעי ליה בין זורק לעובר ורבנן כדאית להו דלא שאני בין זורק לעובר ומי קולי דטומאה עוברת או טהרה עוברת לא שרו רבנן אלא דוקא נגי חולין אבל לא נגי הרומה כדתניא נגי טומאה לפה ומפ"ה תני הכא הטהור עובר או טמא עובר ולא תני טהרה עוברת או טומאה עוברת כדתני טומאה ברה"י וטומאה בר"ה דהתם בתרומה נמי קא מטהרי רבנן דהתם טהרה שהיה מטמא בטמא דאמרינן בעלמא טמא טהרותיו של חברו ובברייתא נמי מפ' סיפא לנגי תרומה: **ספק האהיל ספק לא האהיל הר דינא** לא שייך אלא דוקא נגי סיפא משום דטומאה במקום אחד וטהרה במקום אחר אבל ריבא דמדמיין לה לזריקה הא תניא בהדיא כל המרקיס ספקס טהור חוץ מכדאי מן המת שהן מטמאים למשה כלמעלה ולמעלה כלמטה וכ"ש בעובר דהאית דרבא מוזרק אלא דוקא נגי סיפא הוא דקאמר. והאהיל דקאמר היינו שהיה זית מן המת ע"ג החמור בר"ה וספק לו אם הגביה ידו על נגיו והאהיל על הזית כיון דעומד בר"ה ובידו תרומה והטומאה ברה"י וספק לו אם הגביה אז לא הגביה מטהרי רבנן אבל אם היה מוטף נגד אבל ר"ש כיון דמטמא למשה מודו רבנן לר' יהוסף דהא טומאה וטהרה מיהו במקום אחד כן כתב רבינו שמשון ז"ל. ואני אומר דלישנא דאיבריא ודאי אם האהיל כל הטומאה במקום אחד הוא ומטמא אבל ספק האהיל ספק לא האהיל קתני ואי"ל אפילו אריבא אמר מני מלי קאי תדע דהא תנן התם ברא"ש אותו פרק כזית מן המת בפי העורב ספק האהיל על האדם ועל הכלים ברה"ר ספק אדם טמא ספק כלים טהור ושעמא דספק כלים משום דאין בהם דעת להשאל ספק אדם דטמא משום דיש בו דעת להשאל ושעמא משום דהוי רה"ר דספקו טמא הא בר"ה ספקו טהור אפי' בחדם ות"ל מתני' אתיא כפשטה ואפילו לריבא נמי מני קאי ומדקתני אבל ספק בודאי האהיל קאמר ובספק האהיל ברה"ר מטהרי רבנן בכלים ובר"ה מטהרין אפילו אדם כיון דספק האהיל ספק לא האהיל ובסיפא נמי שעמא דרבנן דבעינן דומיא דבועל ובעלת דשניהם במקום אחד ומנינו למדין דסני ד' ספקות אינם שוין טומאה נזרקת כ"ע מודו בה ובעוברת פליגי ר' יהוסף ממטא ורבנן מטהרי. שהרה מזרקת פלוגתא דר' יהודה ורבנן וקיימא לן כרבנן ור' יהוסף ברבנן ס"ל אלא דמפליג בין שהרה מזרקת לשהרה עוברת ורבנן לא מפלגי וטומאה מזרקת דשרינן ה"מ בטמא שאין מטמא למעלה כלמטה אבל אי מטמא למעלה ממא ובודאי האהיל אבל ספק האהיל ספק לא האהיל טהור בר"ה בין באדם בין בכלים וברה"י בכלים טהור. וטומאה ברשות ה' ושהרה ברשות אחר מטהרין ואפי' במונחת ואפי' בטומאה שמטמאה למעלה כלמטה ואפי' בתרומה כמי מטהרין ודיקא בתרומה לא מטהרינן אלא בחולין עכ"ל ז"ל: **ן שלשה דברים** ר' צדוק מטמא וכו' שנויה בפ"ב דמסכת כלים. ופי' הראב"ד ז"ל ואחרון של נרוסות ומטמר של אחרון של נרוסות ומה שלא הזכיר בו מטמר כמו שהזכיר בחתרים משום שהמטמר של שלחני והאחרון שניהם לענין אחד הם עשויין שאינם רק להחזיק לכך הוצרך שניהם במטמר אחד ע"כ ועוד יש לי ז"ל פי' אחר ונעמוד קרוב לפי' הר"ש וכתב הר"ש שיריליו ז"ל שלשה דברים איכא לעיונו מאי סדרא דמתניתין כיון דהנא במילי דשלשה דברים קאי לעיל בפ' שני מ"ש דתני ד' דברים דר' יהוסף בריבא ליתני שלשה דר' לזוק בריבא דעשרה מילי דר' יוסף ולאו הספקה ניהו כדאמרי' לעיל מעמא אלא שלשה דברים דר' לזוק ליתני להו בריבא ותו אמאי לא תני ד' דברים דר"ג בהדי ד' דברים דר' יהוסף והוסף תני ד' בהדי ד' וי"ל דתני מילתא דר' יהוסף בריבא משום דסליק ממילתא דר' יוסף ור' יוסף מייתי בתרומה כדתנן שנויה אוכלת בתרומה ור' יהוסף אייתי נמי בתרומה כדאמרינן לעיל תני תרומה בהדי תרומה והדר הני למילתיה דר' לזוק בהדיה משום דמכילתין משום תוקפא דר"ג מתנייא ור' יהוסף בר טולבא דר"ג הוה ותרתי זימני ס"ל עולבא בהדיה וחד מינייהו בבכור דר' לזוק ומ"ש תני למילתיה דר' לזוק בהדיה: **ממטר השלחני** פי' הראב"ד ז"ל דרך שלחני פוחת חתוחו ומוריד את החרסין ע"ג הספלין לפני החנות ועליו הוא נותן את משאיו ומעך ממטרין בנקבי החרסין בהספלין כדי שלא ימוטו וגראה לפ' שיש לו מטמר מיסלסל וקובעו בכותל לפעמי' ומס במטמר מהן המאזנים שלו לשקול משאיו ובהא פליגי ר' לזוק ורבנן ר' לזוק סבר כיון דפשוטי כלי מתכות שמקבלין אלא נמי מטמא ליה לחלאכתו ומטמ ורבנן סברי לא נעשה אלא לשמש עם הקרקע ומטור: **וארון של נרוסות** של מותי פוגים וקולה אותם בארון ומוכר אותם ומעלין אותם בארון לזוק ופי' הראב"ד ז"ל דמוליך אחרון אלא נרוסין ע"ג עגלה ומעך ממטרין בעגלה כדי להדקן שלא יטוט ויפול. וכתב עוד ומה שפירשתי בארון של נרוסות על המטמר שיעץ בעגלה שלו הוא המחלוקת למלתי אותו מן הסוגיא הסמוכה בהן במשנת כלים פי"ב דתנן מטמר הנרע ממא פי' של המקיז דם ממא של אבן הסשות טהור ור' לזוק מטמא מטר הנרדי ממא וארון של נרוסות ר' לזוק מטמא וחכמים מטהרין ויתה עגלה שלה מתכת ממאה פי' אע"פ שאינה מקבלת כלום ותבן נמי בתר הכי מטמר שהתקינו להיות פותח בו את התבית ר' עקיבא ממטא וחכמים מטהרין עד שיגרסו ומטמר של שלחני טהור ור' לזוק מטמא אלמא כולה מלתא במטמרים קא מיירי וקתמר בהאי מטמר מודים ובהאי מטמר פליגי ומזה למדתי דהאי ארון אינו אלא במטמר שלו שאם היה המחלוקת בארון עצמו מה שיבו של ארון לבביאו בין המטמרים שיש לו להקדים או נאחר מה לו להפסיק במחלוקת המטמרים דר' לזוק ורבנן. ושוב כי אין לו טעם למחלוקת הארון דמ"ש ארון של נרוסות מטמר אדרות דעלמא ואם יאמר כאומר לשה לא הזכיר בו מטמר כמו שהזכיר באחרים נשיב ונאמר מפני שהמטמר של שלחני והאדון לענין אחד הם עשויין שאינם אלא לחיזוק ולכך הוצרך את שניהם במטמר אחד עכ"ל. והקשה עליו הרא"ש ז"ל דה"ל למיתני מטמר של שלחני ושל ארון נרוסות ושל אבן שעשה אלא מדהדר ותני ומטמר של אבן הנשות משמע דלא מיירי במטמר נגי ארון ובודאי דדברי הראב"ד ז"ל הם נכונים וקשיית הרא"ש ז"ל נכונה לכך נ"ל לפרש דבתרתי פליגי ר' לזוק ורבנן פליגי בארון ופליגי

במסמר וכמו שאפרש. ל"ל שיש להם לבעלי הגרוסות כמו תיבה שקבופות שלם דפוותיה והרביעית מיסלמת ותליה ויש להיבה זו כמו שעלה להוליך את הטעלה עגול לסוק כשהיא מלאה ובלד הדופן הרביעי יש כמו נקבים לעשות בו מכמרים ומגביהו ומשפילו כשרוצה לחוליא גריסין הרבה מגביהו וכשרוצה להחוש משפילו ודומק ותוחב המסמרים בנקבים שיש בחרון לאותו הלד וכשמגביה הדופן מרפה המסמרים ומגביהו והשאת בהכי פליגי ר' לוקח סבר מסמר תשיב כלי במשמש למלאכתו ורבנן סברי מהמם לאחרון לדחוק הדף ולאו כלי הוא כיון דאין כותלו קבועין בו אלא מיסלעין ור' לוקח כיון דע"י המסמר נעשה חרון שמא דכלי הוא ולדידיה אפי' נגע הסרן במסמר שמא דעמו נעשה המלאכה דהיינו עלת הלדם ותחשבתו כדאמרינן גבי תיק הסיף וכסוי עני וכיסוי מיחם ודומיהם ואם נגע בחרון שמא החרון והמסמר ורבנן אפילו נגע הסרן בחרון טהור דפסוטי כלי עץ הוי וכ"ש נגע במסמר כך ל"ל: **מסמר של אבן השעות** היה להם אבן וכשומות בה רשומות ועגולין כמו שיש לאורלגין של ספינה ויש כמו מסמר בחמנע האבן ולחוק שנעה המסמר יודעין איזו שעה היא וגרשא שאותו המסמר המיסלעל אינך ואינך הוא שובר כל עובי האבן והאבן נגוהה על ידו על ל"ל: **מ ד' דברים ר"ג מטמא** וכו' גם זו שם בפי"ב דכלים היא שנויה: **כסוי טני** פי' עני פשה המלאכה כאותה שעניו הטני דומה לתרקב וכו' והוא עשוי לגמר בו וכל רופאים תנן בכלים שמא לדברי הכל מפני שרופא משתמש בכסויו לשים כו סמנים שחוקים בדרך משתמש בטני עצמו ובכסוי של מתכת של בעלי בתים פליגי ר"ג סבר בכסויו גמי משתמשין בשעת המונמר הלכך כלי הוא ואע"פ שהוא פשוט שמא שהרי של מתכת הוא ורבנן סברי לאו מכתמני ביה ולא מידי ובכסוי שאינו מחובר לעני קמיירו והוא פשוט ואינו מבוקש להוכו אלא שהוא מונח עליו מלמעלה ועוד יש לפרש כי הכסוי של רופאים צריך הוא כל שעה לעני מפני שהוא נותן בעני סמנים שחוקים וצריך לכסותם כדי שלא תפיג ריחם ואפילו בשעה שאין בו סמנים צריך לכסותו כדי שלא יכנס עפר ועפרורית שברופא מקפיד עליהם אבל של בעלי בתים אינו צריך לכלי אלא בשעת המונמר אבל שלא בשעת המונמר אין מקפיד עליו לכסותו הלכך לאו כלי הוא: **וטבלא שנחלקה לשנים** שתי תחיבות שוות דר"ג סבר לי אפשר לעמוס הלכך שניהם שמאים דאוריתא ואע"פ שאין לה לבזבוין מפני שהיא דומה לשק שהיא משמשת את האדם ואת משמשי האדם שהוא אוכל עליה אוכלין ומשקין שהן משמשיו של אדם וכן השק משמש את האדם ואת משמשיו שמותן ותוכו תשמה ורובב עליו ורבנן סברי כל כלי עץ שאין לו בית קבול טומאתו מדרבנן הלכך בדרבנן תליגן לקולא דראב"ד ז"ל. והר"ם שיריליו ז"ל פירש כפי שני נראה בעיני דדמי לעני שהוא של עגול שאין לו זויות והאי נמי אין לו זויות והוא אותם תיבה קטנה ארוכה קצת וקורין אותה עולבא בלעז ומן התוספתא משמע דהכסוי הוא בפני עצמו ותוחבין אותו ע"ג פי הטעל אבל אינו מחובר לו בצירים שקורין גוזשם אלא הוא בפני עצמו ומכסין בכסוי שעולבא שמכסה הכסוי קצת מדפנותיה ומיירי שאין מכסה דפנות הטעל אלא פחות משלש נוגעו אלא דאי היתר שמכסה שלשו אפילו הוי של עץ שמא כתחיבת בגרייתא דחשיב כשני גופיה ומיירי שהעני הוא פחות והכסוי גמול הימנו וחשבינן אינון בתוספתא חפוי בית הלגינין ובית הכוסות שהור ומשום חבורי כלים שמא: **תלאי** המגרדת אזן שעושין לחנית דעבדא ככפה כדמפרש בתוספתא וקרוי מגרדת שהעבדים מגרדין בה רגליהם: **וטבלא שנחלקה לשנים** המפרשים פירשו דבחלקים שוין הוא דפליגי ושעמא דר"ג הוי משום דאיכו מדמי ליה לתור ותנן חלקו לשנים וכן שוין שניהם שמאים אלא אפשר לעמוס ואל הכא איכא רובא ואל הכא איכא רובא ורבנן סברי חרי רובא בחד שמא ליכא ושניהם שהורים וזה לפי שחשבו דמתניתין פליגא אברייתא ואין דבריהם נכונים דלדידהו ר"ג משמא לשניהם וא"כ קשה היכי תנן ומודים חכמים לר"ג בטבלא שנחלקה לשנים אחד גדול וכו' דמשמע דאתו רבנן לסברא דר"ג ואחד שמא לחוד והא ר"ג לשניהם קא משמא כיון שאי אפשר לעמוס אלא פירוצא דמתניתין כדברי התוספתא ולא משמא ר"ג אלא הגדול וכי קא מודו רבנן כשהחלק הגדול הוי פי שיש בקטן ורגלה ודאי הכי עבלא מעץ היא ואע"ג דפסוטי כלי עץ שהורים היינו מדאורייתא אבל מדרבנן שמאים כדתניא בת"כ ומשמע שמי שכי בפ' המוכר את הבית ע"כ. ובתוספתא א"ר יהודה לא נחלקו ר"ג וחכמים על טבלא שנחלקה לשנים ואחד מהם גדול כשנים נחברו שהגדול שמא והקטן שהור על מה נחלקו על שאין אחד מהם גדול כשנים נחברו עד שהשנים שוין שר"ג משמא וחכמים מטהרין ופירש עד שהשנים ולא עד בכלל דאילו שניהם שוין לא נחלקו ושניהם שהורין עכ"ל הר"ם שיריליו ז"ל: **י שלשה דברים ר"ג מחמיר** וכו' עד סוף הפרק הכל שנוי בפ' שני דמסכת כילה: **א"ל מה נעשה לבית אביך שהיו מחמירין על עצמן ומקילין על כל ישראל** וכו' כלל: בפירוש רש"ל שבזמן שהפת מרובה היא נאפית יפה כך ל"ל: ופי' הר"ם שיריליו ז"ל אין זוקפים משמע אם נפלה מנורה של מתכת אין זוקפין ומושיבין אותה. פתין גרילין בלעז גרוראשו: וחררין שאופים על הגחלים ע"כ. והר"ר יהוסף ז"ל הניח פיתן גרילות: **יא** ועושין גדי מקולם תניא ר' יוסי אומר תודום אים רומי שהיא את בני רומי לאכול גדי מקולם בניני פסחים שלחו לו אלמלא תודום אתה גוזרנו עליך גדול שאתה מאכיל את בני ישראל קדשים בחוץ קדשים ס"ל אלא אימא כשין קדשים: **יב בריחים שלהם** הוא כלי פשוט משלם תחיבות הטעלון יש לו בית קבול ומופנין בו הפלפלין שחוקים:

פרק ד אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ק"ק לע"ד דס"ל לשיתי אלו דברים קולי ב"ש וחומרי ב"ה דהא אלו הכ"ד דשמיין בפרק זה כ"ש מודו בהו ועל התוספת שמוסיפין תנאים אחרים בפירקין דלקמן הוא דפליגי וא"כ מאי מקולי במס דקתני ודוחק לומר דס"ק אלו דברים קולי ב"ש וחומרי ב"ה דשמויים בשני פרקים הללו דהיינו רביעי וחמישי ויש קצת מסם דכ"ש מודו בהו דהיינו הכ"ד דשמויים בפרק זה ואפשר לומר דמלאן רליה קצת לשה בתחבתא לשיל פ"ק סימן ח' בשם הר"ם שיריליו ז"ל שפירש דסובר רש"י ז"ל דכי פרכינן בכל דוכתא ולישנייא גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה לאו למימרא דבאותו פרק שמחשיל אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דוקא קאמר דלישנייא אלא ר"ל דלישנייא בעדויות בכולה מכתתא וכו' והיינו דקתני אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כלומר אלו דברים שזכרנו כבר מקלתם בפ"א הם קצת מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ואו איכא כ"ד מוסכמים דו"ק. ועדיין אני לריך למודעי: **ביצה שנולדה** וכו' ברים מסכתא יום טוב ס"ה שנויה. וכתב הר"ם שיריליו ז"ל לפי שברוב מחלוקתם של ב"ש וב"ה ב"ש מהמירין וב"ה מקילין וכל השנויה כאן ובפ' הנא אחר זה כן בהסך אלא דהני דפירקין לסכת כן אלינא דכ"ע דב"ש מקולי וב"ה הוו מחמרי ובפירקין דלקמן היינו אלינא דהתם איכא דאוו מוסיפים עליהו דקמאי איכא מאן דמוסיף כך וכך ואיכא מאן דמוסיף כך וכך אבל הבנוסים בפי הכל הם כ"ד ובו ביום שמינו נשיא לר' אלעזר בן עזריה לו לחברים יתר כי היכי דלא ליתו למיטעי בהו ולהתליפם: **תאכל** בו ביום: **לא תאכל** ואפילו בעלמול ממי אסירא כדתניא וכו' ואם דלא תנא אסרין ומתירין כדתניא מותר הסמן שנר ושבקערה וכו' ר' יהודה אומר ר"ל דתנא תאכל לחדיש כהו דמאן דאמר דאפילו באכילה נמי קא אמרי ליה: **בכותבות** שיינו כותבת הנסה ביום הכפורים והיינו תמרה ע"כ: **ב בהמה שנולדה ביום טוב** הכל מודים שהיא מותרת ואפרוח שיצא מן הביצה הכל מודים שהוא אסור אית דלא גרסי לה וגם הר"ר יוסף ז"ל מחקה וכתב בכל הספרים לא מלאתי זה עכ"ל. אבל רבנו שובדי' ז"ל שפירשה נראה דהוא גרים לה. בפי' רע"ל ואפרוח שיצא הכל מודים שהוא אסור משום שרץ העוף. אמר המלקט ואפילו בחול וכר' אליעזר בן יעקב ורבנן פליגי עליה ולא אסרי רק כשנולד בי"ט דלא' בפרק קמא דמסכת יום טוב ובסוף פרק אלו טרפות דף ס"ד. ועיין גם כן בפ' ר"א דמילה דף קל"ו: **השוחט חיה ועוף** וכו' גם היא שנויה בריש"ק דמסכת יו"ט: **יחפור בדקר** ס"א בדקל. הרי"ף ז"ל. גם הגיה ומאחר שכירה מוכן ומחק מלת הוא: **ג בש"א הבקר** ר"פ שני דמסכת פאה היא שנויה. ופי' הראב"ד ז"ל וכן מפרשים אחרים הבקר גרסינן בנית ופי' הרא"ש ז"ל ונעשת תרנם יונתן ותבקרינון. והרמב"ן ז"ל פי' שהבי"ת והפ"א מתחלפין מפני שהן ממוצא אחד והוא כמו הפקר וכן בלשון הורה בקורת תהיה כמו פקורת תהיה כלומר מופקרת היא שאינה אסת אים והא דאמרי ב"ש הבקר לעניים הבקר דוקא לעניים אבל שיוכה בו עשיר לא ובה"א אף לעניים עצמם אינו הפקר עד שיופקר לכל: **ואחד של ד' קבין** בפ"א אינו שכחה. מפרש בירושלמי דפאה פ' שני מפני שהוא מסויים בין שאר העשרים כלומר ולשולם דעתו עליו מפני גודלו אבל אם היה של שני קבין או של שלשה שכחה הוי אפי' לב"ש ע"כ: **ד העומר** שהוא סמוך וכו' גם היא שנויה בר"פ שני דפיאה. וכתב שם רבינו שמשון ז"ל משמעינו לא מלאתום במסכת עדויות אבל בירושלמי במסכת פאה פריך אמאי לא תני בכלל קולי ב"ש וחומרי ב"ה הא דתנן בכתובות רפ"ח נפלו לה מפנתא דרסה בפ"א תמכור ובה"א לא תמכור ומשני לא תני אלא דבר שהוא חומר משני גדדין וקל משני גדדין וכו' כדכתבינן התם בכתובות בשם תוס' ז"ל והדר פריך והא תני העומר שהוא סמוך לנפה וכו' ומשני קל הוא בעשה"ע ואינו חומר לעניים שעדיין לא זכו בהם משמע מן הירושלמי דגרסינן לה הכא בעדויות ועל הירושלמי עצמו תמה הרב רבינו שמשון ז"ל. ופי' הר"ם שיריליו ז"ל בקר שעומדין שם הבקר החורשות בְּקַר גרסינן והוא בית בקרות: **ה כרם רבעי** וכו' שנויה היא בפ"ז דמסכת פאה ובפ"ה דמסכת מעשר שני. ואיתא בקדושין פ' האיש מקדש דף ל"ד. ובר"פ כולל מברכין פליגי תנאי מ"ש בכולהו מתני' גרסי' כרם רבעי כדכתיב בהדיא אשר נטע כרם ולא חללו ונמר לה בג"ש דתבואה תבואה כדאיתא התם ומ"ש בכולהו גרסינן נטע רבעי דש"ל דרבעי בהי ערלה שייך ואל הכא דנטע ערלה אסור רבעי. ובגרייתא הגיא דבי אמר לא אמרו אלא בשביעית אבל בשאר שני שבוע בש"א אי יש לו חומש ויש לו ביעור: **ובה"א** יש לו ביעור מחק הר"ר יהוסף מלת ביעור. ופי' הר"ם שיריליו ז"ל ובה"א אי יש לו לא"ד דפליגי בשביעית טעמא דב"ה היינו משום דקסברי דלתומרא הוא דילפינן קדם קדם ממעשר לקולא לא ילפינן ולא"ד בכולהו שני מאי פליגי טעמייהו כדמפרש בפרק האיש מקדש דב"ש לא גמרינן קדם קדם ממעשר וב"ה סברי גמרינן קדם קדם ממעשר: **יש לו פרט ויש לו עוללות** הך בנא בין לרבי בין לרשב"ג בכולהו שני שבוע איתא לרבי דגמרי ב"ש נטע רבעי ממעשר שני היא להו לב"ש כר' יהודה דמעשר שני נכסיו הוי ומש"ה חייב בחלה וה"ל גבי כרם רבעי יש לו פרט ויש לו עוללות דנכסיו הוי ולרשב"ג דלא גמרי אחי שפיר שפי דשניהם נכסיו גמורים ניהו והא דכתיב בתרוייהו קדש היינו לריך להעלותם לירושלים וב"ה דפליגי היינו משום דס"ל דמעשר שני ונטע רבעי ממון גבוה הוא כר"מ דהאיש מקדש: **והעניים פודים לעצמם** אית ספרים דגרסי ליה ואית ספרים דלא גרסי ליה: [הגהה עיין במ"ש שם פ"ו דפאה ושם פ"ה דמעשר שני]: כולו לגת ואין לעניים בו כלום עכ"ל ז"ל. ופירש הראב"ד ז"ל והא מילתא שמי תומרא לב"ה שהוא מחמיר אבל העניים משום גזל בעל הבית ע"כ: **ו חבית של זתים** בינונית פ"ק דף פ"ו. וחוס' פ' הנזל קמא דף ק"ה ודפ' כל קרבנות הנזכר דף פ"ו. וביד פי"א דהלכות טומאת אוכלין סי' ז': **הסך בשמן** שהוד וכו' ירושלמי דברכות פ' אלו דברים דף י"א רמי דב"ה אדבית אבל דהכא אמרי שמא והתם בבבא דמקבת אדם ידו במפה אמרי שהור ומשני דהכא בעינו הוא ברם התם בלוע במפה ע"כ. ועיין בהראב"ד ז"ל שבראה שהוא יש לו מוסחא אחרת בירושלמי שהקשה הוא ז"ל דמה יש שם משקה שמא מתחלחל ותירץ ז"ל דלהכי קרי ליה משקה שמא מתחלחל ולפעמים אפשר שעדיין לא נגלעו מי פירות במפה ונגעו בכסא ויקבלו טומאה ממנה ויחזרו וישמאו את הידים דס"ל משקה שמא מתחלחל ומשני דל"ד דהכא בעינו הוא שאינו בלוע באדם הלכך שמא ולא נפסר אבל התם בלוע במפה הוא ולאחר שעה הבא נוגעים ואין שם משקה שמא כלל. ובריש הספרים גרסינן לא"כ מנסף וספרים אחרים שמנסף: **בדי סיכת אבר קטן** חשוב ואינו בטל אבל פחות מכאן שהור וכן עיקר הראב"ד ז"ל. וביד ס"פ שני דהלכות טומאת אוכלין: **חמיה** מ"ר אליעזר ב"ר לדוק כשהייתי לומד תורה אצל ר' יוחנן בן חת רבי ורמיתי שהיה אוכל פת חרבה בשני בצורת בתחי והודעתי את אמא אמר לי הולן

ז"ל שפירש דסובר רש"י ז"ל דכי פרכינן בכל דוכתא ולישנייא גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה לאו למימרא דבאותו פרק שמחשיל אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה דוקא קאמר דלישנייא אלא ר"ל דלישנייא בעדויות בכולה מכתתא וכו' והיינו דקתני אלו דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה כלומר אלו דברים שזכרנו כבר מקלתם בפ"א הם קצת מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ותו איכא כ"ד מוסכמים דו"ק. ועדיין אני לריך למודעי: **ביצה שנולדה** וכו' ברים מסכתא יום טוב ס"ה שנויה. וכתב הר"ם שיריליו ז"ל לפי שברוב מחלוקתם של ב"ש וב"ה ב"ש מהמירין וב"ה מקילין וכל השנויה כאן ובפ' הנא אחר זה כן בהסך אלא דהני דפירקין לסכת כן אלינא דכ"ע דב"ש מקולי וב"ה הוו מחמרי ובפירקין דלקמן היינו אלינא דהתם דאיכא דהוו מוסיפים עליהו דקמאי איכא מאן דמוסיף כך וכך ואיכא מאן דמוסיף כך וכך אבל הבנוסים בפי הכל הם כ"ד ובו ביום שמינו נשיא לר' אלעזר בן עזריה לו לחברים יתר כי היכי דלא ליתו למיטעי בהו ולהתליפם: **תאכל** בו ביום: **לא תאכל** ואפילו בעלמול ממי אסירא כדתניא וכו' ר' יהודה אומר ר"ל דתנא תאכל לחדיש כהו דמאן דאמר דאפילו באכילה נמי קא אמרי ליה: **בכותבות** שיינו כותבת הנסה ביום הכפורים והיינו תמרה ע"כ: **ב בהמה שנולדה ביום טוב** הכל מודים שהיא מותרת ואפרוח שיצא מן הביצה הכל מודים שהוא אסור אית דלא גרסי לה וגם הר"ר יוסף ז"ל מחקה וכתב בכל הספרים לא מלאתי זה עכ"ל. אבל רבנו שובדי' ז"ל שפירשה נראה דהוא גרים לה. בפי' רע"ל ואפרוח שיצא הכל מודים שהוא אסור משום שרץ העוף. אמר המלקט ואפילו בחול וכר' אליעזר בן יעקב ורבנן פליגי עליה ולא אסרי רק כשנולד בי"ט דלא' בפרק קמא דמסכת יום טוב ובסוף פרק אלו טרפות דף ס"ד. ועיין גם כן בפ' ר"א דמילה דף קל"ו: **השוחט חיה ועוף** וכו' גם היא שנויה בריש"ק דמסכת יו"ט: **יחפור בדקר** ס"א בדקל. הרי"ף ז"ל. גם הגיה ומאחר שכירה מוכן ומחק מלת הוא: **ג בש"א הבקר** ר"פ שני דמסכת פאה היא שנויה. ופי' הראב"ד ז"ל וכן מפרשים אחרים הבקר גרסינן בנית ופי' הרא"ש ז"ל ונעשת תרנם יונתן ותבקרינון. והרמב"ן ז"ל פי' שהבי"ת והפ"א מתחלפין מפני שהן ממוצא אחד והוא כמו הפקר וכן בלשון הורה בקורת תהיה כמו פקורת תהיה כלומר מופקרת היא שאינה אסת אים והא דאמרי ב"ש הבקר לעניים הבקר דוקא לעניים אבל שיוכה בו עשיר לא ובה"א אף לעניים עצמם אינו הפקר עד שיופקר לכל: **ואחד של ד' קבין** בפ"א אינו שכחה. מפרש בירושלמי דפאה פ' שני מפני שהוא מסויים בין שאר העשרים כלומר ולשולם דעתו עליו מפני גודלו אבל אם היה של שני קבין או של שלשה שכחה הוי אפי' לב"ש ע"כ: **ד העומר** שהוא סמוך וכו' גם היא שנויה בר"פ שני דפיאה. וכתב שם רבינו שמשון ז"ל משמעינו לא מלאתום במסכת עדויות אבל בירושלמי במסכת פאה פריך אמאי לא תני בכלל קולי ב"ש וחומרי ב"ה הא דתנן בכתובות רפ"ח נפלו לה מפנתא דרסה בפ"א תמכור ובה"א לא תמכור ומשני לא תני אלא דבר שהוא חומר משני גדדין וקל משני גדדין וכו' כדכתבינן התם בכתובות בשם תוס' ז"ל והדר פריך והא תני העומר שהוא סמוך לנפה וכו' ומשני קל הוא בעשה"ע ואינו חומר לעניים שעדיין לא זכו בהם משמע מן הירושלמי דגרסינן לה הכא בעדויות ועל הירושלמי עצמו תמה הרב רבינו שמשון ז"ל. ופי' הר"ם שיריליו ז"ל בקר שעומדין שם הבקר החורשות בְּקַר גרסינן והוא בית בקרות: **ה כרם רבעי** וכו' שנויה היא בפ"ז דמסכת פאה ובפ"ה דמסכת מעשר שני. ואיתא בקדושין פ' האיש מקדש דף ל"ד. ובר"פ כולל מברכין פליגי תנאי מ"ש בכולהו מתני' גרסי' כרם רבעי כדכתיב בהדיא אשר נטע כרם ולא חללו ונמר לה בג"ש דתבואה תבואה כדאיתא התם ומ"ש בכולהו גרסינן נטע רבעי דש"ל דרבעי בהי ערלה שייך ואל הכא דנטע ערלה אסור רבעי. ובגרייתא הגיא דבי אמר לא אמרו אלא בשביעית אבל בשאר שני שבוע בש"א אי יש לו חומש ויש לו ביעור: **ובה"א** יש לו ביעור מחק הר"ר יהוסף מלת ביעור. ופי' הר"ם שיריליו ז"ל ובה"א אי יש לו לא"ד דפליגי בשביעית טעמא דב"ה היינו משום דקסברי דלתומרא הוא דילפינן קדם קדם ממעשר לקולא לא ילפינן ולא"ד בכולהו שני מאי פליגי טעמייהו כדמפרש בפרק האיש מקדש דב"ש לא גמרינן קדם קדם ממעשר וב"ה סברי גמרינן קדם קדם ממעשר: **יש לו פרט ויש לו עוללות** הך בנא בין לרבי בין לרשב"ג בכולהו שני שבוע איתא לרבי דגמרי ב"ש נטע רבעי ממעשר שני היא להו לב"ש כר' יהודה דמעשר שני נכסיו הוי ומש"ה חייב בחלה וה"ל גבי כרם רבעי יש לו פרט ויש לו עוללות דנכסיו הוי ולרשב"ג דלא גמרי אחי שפיר שפי דשניהם נכסיו גמורים ניהו והא דכתיב בתרוייהו קדש היינו לריך להעלותם לירושלים וב"ה דפליגי היינו משום דס"ל דמעשר שני ונטע רבעי ממון גבוה הוא כר"מ דהאיש מקדש: **והעניים פודים לעצמם** אית ספרים דגרסי ליה ואית ספרים דלא גרסי ליה: [הגהה עיין במ"ש שם פ"ו דפאה ושם פ"ה דמעשר שני]: כולו לגת ואין לעניים בו כלום עכ"ל ז"ל. ופירש הראב"ד ז"ל והא מילתא שמי תומרא לב"ה שהוא מחמיר אבל העניים משום גזל בעל הבית ע"כ: **ו חבית של זתים** בינונית פ"ק דף פ"ו. וחוס' פ' הנזל קמא דף ק"ה ודפ' כל קרבנות הנזכר דף פ"ו. וביד פי"א דהלכות טומאת אוכלין סי' ז': **הסך בשמן** שהוד וכו' ירושלמי דברכות פ' אלו דברים דף י"א רמי דב"ה אדבית אבל דהכא אמרי שמא והתם בבבא דמקבת אדם ידו במפה אמרי שהור ומשני דהכא בעינו הוא ברם התם בלוע במפה ע"כ. ועיין בהראב"ד ז"ל שבראה שהוא יש לו מוסחא אחרת בירושלמי שהקשה הוא ז"ל דמה יש שם משקה שמא מתחלחל ותירץ ז"ל דלהכי קרי ליה משקה שמא מתחלחל ולפעמים אפשר שעדיין לא נגלעו מי פירות במפה ונגעו בכסא ויקבלו טומאה ממנה ויחזרו וישמאו את הידים דס"ל משקה שמא מתחלחל ומשני דל"ד דהכא בעינו הוא שאינו בלוע באדם הלכך שמא ולא נפסר אבל התם בלוע במפה הוא ולאחר שעה הבא נוגעים ואין שם משקה שמא כלל. ובריש הספרים גרסינן לא"כ מנסף וספרים אחרים שמנסף: **בדי סיכת אבר קטן** חשוב ואינו בטל אבל פחות מכאן שהור וכן עיקר הראב"ד ז"ל. וביד ס"פ שני דהלכות טומאת אוכלין: **חמיה** מ"ר אליעזר ב"ר לדוק כשהייתי לומד תורה אצל ר' יוחנן בן חת רבי ורמיתי שהיה אוכל פת חרבה בשני בצורת בתחי והודעתי את אמא אמר לי הולן

לו זיתים והולכתי לי זיתים ראה אותם שהם לחים אמר לי אין אני אוכל זיתים בחי וכודעתי את אבא אמר לי לך ואמור לי חבית נקובה היתה אבא שסחמוה שמרים ותן ומודים שאם ניקבה וסתמוה שמרים שהיא מהורה ואע"פ שתלמיד ב"ש היה ר' לדוק כל משהיו לא עשה אבא כב"ש. ופי' הר"ר שלמה שירלוו ז"ל זיתים מנולגלן לשון בילה מגולגלת שעומדים לאכילה ומותנים בהם מלח ומניחן אותם בחבית במימיהם כדי שיהיו רכין ומוחין לאכילה והשתא היינו טעמא דב"ה דסברי דמוכשרין הן דאע"ג דאמרינן בפ"ק דשבת דלא גזרו על המסוקה דמוהל אינו מכשיר אפי' הכא דכיון דמגולגלין הם ניחא לי' במימיהם וטעמא דב"ש היינו דסוף סוף מוהל הוא ולא מכשיר הלכך אינה צריכה לינקב כדי שיצא משם המשקה וב"ה סברי כיון שהוא רוצה בקיומו ע"ג הזיתים מכשיר את הזיתים הלכך צריך לינקב כדי שילך המשקה לאיבוד לגלויים דעתיה דלא ניחא לי' ביה. ומודים שאם ניקבה מאליה וכל שכן נקבה הוא לדעתו שהיא עיקרה דכיון דגלי דעתיה דלא בעי ליה למשקה כיון במתחלתן נתן לותם בחבית נקובה אלא תקנה אע"פ שסחמוה שמרים אחרי כן אין לותו משקה מכשיר וי"מ שאפילו כבר סתמו השמרים קודם שנתנם בה ואח"כ נתן בה את הזיתים אינו מכשיר לפי שלותה הסתימה אין לה קיום עם כובדן והוא ידע אבא שיתקיים בה המשקה הלכך כשנתן בה הזיתים נלי דעתיה דלא בעי ליה למשקה. והקשה הראב"ד ז"ל דתנן בפ' עשירי דמסכת כלים ומייתי לה בגמרא קמא פ' הגוזל רבה חבית שניקבה וסתמוה שמרים הלילה אבא סתימת השמרים הוא סתימה ומגלה בתחל המת כמו במיד בתיל ותיכן דסתם לאו בגלויי דעתא תליא מילתא הלכך כל מילי דסתיה מגיל והוא דקאי באנפיה נפשיה אבל לענין הכשר כיון שע"י טורח התשמים נבקעת הסתימה והמשקה אינו מתקיים בה הא גלי דעתיה דלא בעי ליה למשקה. וכן כתבו שם ב"ש תוס' ז"ל: הסך שמן טהור ונטמא כשהיה גופו טהור סך שמן טהור ואח"כ נכנסה וירד ושבל ולא נשטף השמן מעליו בטבילתו: ואם היה שמן טמא מתחילתו וסך בו ושבל: בש"א בדי סיכת אבר קטן של קטן בן יומו חשוב הוא ואינו בטל ולא נטהר השמן אבא אם היה פחות מכאן ומעטא דמפליגי ב"ש בין שמא מתחלתו לסוף מתחלתו גזרה שמא יאמרו אינו שמן שמא שנטהר ועילה לו שהרה במקום וב"ה מחמרי הכא דאם ים בשמן טופח לת"ק וגר' יהודה ע"מ להטפיח לא נטהר השמן עכ"ל ז"ל ומשמע אבל האדם נטהר וגם דברי הרמב"ם ז"ל שם פ"פ שני שתומין. ועיין במ"ש בשם הר"ר שמשון ז"ל בפ' בתרא דמכשירין סי' ס'. ולאיתי שכתב החכם הר"ר שלומאן אוהבא ז"ל וז"ל על מה שכתב רש"ל ונאמר על בשרו ומשמאהו זה אי אפשר שאין משקה שמא משמא אדם והראב"ד ז"ל פירשה דקאי שמא ושהור אשמן נמ"ל שהור משום דבטל לגבי נוף האדם ולמ"ל שמא משום דלא בטל ועדיין הוא בטומאתו וכן פי' הרמב"ם ז"ל בפ"ם בני מהלכות טומאת אוכלין וכך צריך לדחוק לפרש לשון בפירוש המשנה ע"כ: ן האשה מתקדשת בדינר וכו' שנאמר ברפ"ק דקדושין וא"ע בע"ד מאי כדברי ב"ש בכף דקתני הכא וגם בפירקין דלקמן בכמה דוכתי: בש"א פוטר אדם וכו' שנאמר פ"ח דגיטין: המגרש את אשתו ולבה עמו בפונדק גם היא שנאמר שם: ומודים בשתגרשה מן האירוסין שאינה צריכה וכו' כל"ל וכן פנוה הרי"ם ז"ל: ה ב"ש מתירין וכו' שנאמר בפ"ק דיבמות. ומצאתי במסכת החכם הר"ר יהוכף אסכמי ז"ל שכתב וז"ל בכל המסכתות ל"ג בכל זו המשנה ע"כ: ט שלשה אחים וכו' שנאמר בפרק שניני דיבמות: י המדיר את אשתו כתשמיש וכו' שנאמר בפ' חמישי דכתובות: המפלת לאור שמונים ואחד נ"מ לאור לשמונים ואחד ושנאמר בתרך בפ"ק דכריתות: סדין בציצית בשבת פ' במה מדליקין דף כ"ח וגם במנחות פ' התכלת דף מ' ברייתא דמשייר בה הסם ר' אלעזר בר' לדוק והלא כל המטיל הכלת בירושלם אינו אלא מן המתמיהין ופירש הר"ב רבינו נרשום מאור הגולה ז"ל וכן בערוך וגם רש"י ז"ל בלשון שני לחמ"ם קאי איתר ב"ש פוטרין והלא כל המטיל הכלת לשדינו בירושלם אינו אלא מן המתמיהין שתמהין עליו בני אדם אותם שאין יודעים שהוא מותר תמיהא איכא איסורא ליכא ופירשו עוד ז"ל דהאי דנקט לשון פיטור וחיוב ולא נקט לשון אוסרין ומתירין משום דציצית חובה הוא לגבל ואפילו אינו לובשה ואיסור ואיתר נמי בהא תליא דכיון דלב"ש פטור הוו להו כלאים אלא במקום מלוה ועובר עליהם משום כלאים ולב"ה דמחייבי ליה בציצית מותר לגובשו. ור"ת ז"ל חלק עליהם דאין קיימת לן חובת גברא וב"ש חיובי מחייבי ליה מדאורייתא ולא פטרי אלא משום הבר מעמי דאיכא התם והלכך שייך לשון פיטור ע"כ. וז"ל הר"ן שם פ' במה מדליקין ובדין הוא דליתני אוסרין אלא הא דקתני פוטרין משום דס"ל דכלי קופסא הייבים בציצית וסכא פטירי ולא שייך למיתני בהו אוסרין ע"כ והוא דעת רש"י ז"ל דדוקא מן התכלת היה נפטר משום גזרה אבל במינו דהיינו לבן חייב. אבל התוס' ז"ל ס"ל דב"ש אף מן הלבן הוו פוטרין אותו והיינו דקתני לישנא דפטורין משום לבן עכ"ל ז"ל בקיצור כל מאי דאפשר. ושאתה נמי שייך לישנא דקתני סדין בציצית ולא קתני סדין בתכלת כדאי"ר אלעזר בר' לדוק כל המטיל תכלת בסדינו וכו' כמו שכתבו שם תוס' ז"ל. ועי' בקונין סרם קמ"ז. ורבינו נתן בעל הערוך בשם הגאונים ס"ל דסדין אפילו ציצית של פשתן בציצית של פשתן וכן דעת רבינו הם ז"ל נ"כ. ועיין נ"כ בהלכות קטנות דהרא"ש ז"ל אי באותן שבתלמוד אי בפירושו שעל הרב אלפסי דף פ"ח ודף פ"ט ע"א והוסיף לקח טוב וז"ל בקיצור מופלג ואפשר לדעת הרי"ף ז"ל שכשאמרו ב"ש וב"ה דבריהם בניה המדרש אמרו ב"ה דבריהם חתלה ואמרו מחייבין דאפילו בתכלת מחייבין ובינינו ב"ש על דבריהם ואמרו לאיסור איכא בתכלת מדרבנן וכשאנו מחלוקתם הקדימו בית הלל דברי בית שמאי מפני ענותנותם שהיו מקדימין בכל פעם דברי ב"ש לדבריהם ואנו דב"ה שנו מחייבין שנו גם בדברי בית שמאי פוטרין ונעולם במינם מחייבין פשתן לפשתן ע"כ. ורבינו שובדיה ז"ל הביא טעם אחרון דקאמר ר' זירא שתם. ואיתא בתוס' פ"ק דסוכה דף נ' ובהרא"ש פ' ולו מגלגלין דף מ"ג. והיא אחת מהשה מקומות שהלכה כבית שמאי בדלתנין בברכות פ' אלו דברים. ובית יוסף א"ח סימן ס' המרגיל בזה

ובסוף דבריו כתב וכבר כתבתי דכיון דהרי"ף והרמב"ם ז"ל סוברים דשאר מינים בר מפשתים ומר רחלים לא מחייבי בציצית מדאורייתא כמו שנתבאר ברא"ש הסימן נכון שלא לעשות הטלית הבוה דבר אלא מצמר רחלים כי היכי דלקיים מצות ציצית מדאורייתא וכן כתב הלבוש בשם הר"ר יעקב וסר"ל מולן ז"ל שירא שמים יוצא נפשו מפלוגתא ולא יעשה ציצית אלא מצמר ומיהו היכא דלא אפשר לו יעשה משאר מינים ובלבד שלא יעשה של פשתן כדי לחוש לכתחלה לדברי האוסרים ואי לא אפשר לו יעשה אפילו של פשתים ומברך עליו בהשכמת הרי"ף וסרמב"ם והרא"ש ז"ל ע"כ. וזה לשון הר"ר יהוסף ז"ל על מה שכתב רש"ל וסברי ב"ש גזרינן וכו' כתב ה"ר יהוסף ז"ל פי' זה שפירש מנומנם כי כך היה לו לומר סדין ב"ש פטרין מן הציצית וכו' מהו זה שאמר סדין בציצית א"ל היה לו לומר סדין בציצית ב"ש אוסרין וכו' ואם היינו מפרשים סדין סתם בו ציצית ב"ש פטרין את הלובשו מלהו דלא תלבש בשעתו הוא אתי שפיר אפי' ל"ש ע"כ: בלבלת שבת וכו' שנאמר בפ"ד דמסכת מעשרות: יא מי שנגר נזירות מרובה אלו בבא וגם בבא דמי שהיו אתי כיתי עדים שתיכן שנויות בפ' שליחי דמסכת נזיר. וכתב הרי"א ז"ל נזירות מרובה יהרג מבלשים יום: שתי כיתי עדים מעידות נרסינן דכיתות לשון נקבה ובסיפא נרסינן מעידין דהוי לשון זכר: יב אדם שהוא נתון וכו' שנאמר במסכת אהלות פי"ח. בפי' רש"ל שאין מניח את הטומאה אלא דבר שיש בו חלל שפת. אמר המלקט מבואר בהרא"ש ז"ל דכשיהיה באדם כנגד אותו הסדק יש בו ברוחב שפת אם יוחר מהבשר כאילו עלה ואם אינו הסדק יש שהוא כנגדו ונחברו טומאת הכלים ואור הכל תחת אהל אחד. ופי' הר"ר יהוסף ז"ל תחת הסדק פי' שהוא מונח על גבי קרקע כנגד מקום הסדק שהוא נמצא בהקרקע ע"כ. עוד כתב והלא העליון מביא פי' כשאין הטומאה נגמרי כנגדו לא העליון וכו' ע"כ. גרסינן בגמרא דבני מערבא בפ' הריני נזיר ואני א"ר יוחנן משום ר"מ כ"ל דברים מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ופי' הראב"ד ז"ל א' בילה שנולדה. ב' שלוב בבזית. ג' הטוחב חוט ושוף. ד' הבקר לעבייס הבקר. ה' כל עמרי הבשר. ו' העומד שהוא שמוך. ז' כרם רבעי ח' (אין) [יש ועי' פי' הראב"ד] לו פרט. ט' חבית של זיתים. י' הסך שמן טהור. י"א אם היה שמן טמא. י"ב האשה מתקדשת. י"ג פיטר אדם את אשתו, י"ד המגרש את אשתו. ט"ו ב"ש מחיבין את הגדות היא וכל אצבעותיה חבא היא. ט"ז שלבה אחין. י"ז המדיר את אשתו. י"ח המפלת אור לשמונה ואחד. י"ט סדין בציצית. כ' כלכלת שבת. כ"א מי שנגר נזירות מרובה. כ"ב מי שהיו שתי כיתי עדים. כ"ג אדם שהוא נתון תחת הסדק. כ"ד האיש מדיר את בנו בנזיר אליבא דר"מ פי' מדיר כשהוא קטן יהלה נזירות עליו ואפילו לכשיגדל ובכתובות פ' האשה שהתרמלה מקשו לה בגמרא דבני מערבא ולמה לא תיכן לה מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה ותיכן דלא תני במתני' אלא דבר שהוא קל משני לדדין וחומר משני לדדין אבל שכא חומר מצד אחד וקל מצד אחד כלומר קולא הוא אצל האשה וחומר הוא אצל הבעל ע"כ. ולאיתי שכתב הר"ם שיריליו ז"ל ותנא דידן דתני עדויות מ"ט לא תני לה בקולי ב"ש וחומרי ב"ה קשבר דהלכה למשה מסיני בהלכות נזיר ולא שייך בה פלוגתא ע"כ. ועיין במה שכתבתי בשמו ז"ל בפ' שני דמסכת מעשר שני בסי' ח' ס'. וכתבו תוס' ז"ל בפ"ק דיבמות דף י"ד דבכל מקום ב"ש מחמירין לעניין טומאה לכי שהיב בעלויות קולי ב"ש וחומרי ב"ה לא תשיב אלא תרי מילי לטומאה אבל כל שאר מילי לטומאה וטהרה כגון שדרה ונולגות ושוקת יהוא הוו ב"ש לחומרא עד כאן:

פרק ה ר' יהודה אומר וכו' לא להוסיף על כ"ד קולי ב"ש וחומרי ב"ה שהוא

קבל עוד שהם אחרים ור' יוסי לא לא להוסיף על דברי ר' יהודה ולא ר"ש על דברי ר' יוסי ור' יהודה אלא כל אחד מוסיף על הכ"ד ופליג אהבריה. ואיתה למלתיה דר' יהודה ברפ"ח דשבת דף ע"ז ופי' בם רש"י ז"ל ר"י אומר שהם דברים מקולי ב"ש וכו' לאו דאיכא הני ותו לא אלא דשבבנו לברם ביבנה והעידו כל אחד על אותן שבידו העיד ר' יהודה על אלו: ב"ש מטהרין דאינו בשר לחמה כבשר לחמה כבמה ולא תורת משקין לטומאה קלה ולו גרלה דהאי דב"ש מטהרין משומאת נבלות לאודה קאמר אלא שאמר אדם אכל טומאה קלה יש בו ע"כ. ואיתה נמי בפ' המנחות דף ק"ד וירושלמי דפקיעים פ"ג דף מ"ז: דם נבלות בכריתות פ' דם שחיטה דף כ"ח ותני התם עלה א"ר יוסי בר' יהודה אף בשמעתא ב"ה לא שמאו אלא בדם שיש בו בריעת הוא"ל ויכול לקרות ולעמוד על כוחו ור' יוסי בר' יהודה מפרש דברי אביו. ובשבת שם ר"ש המוציא אמר רב יוסף דר' נחן נמי ס"ל בר' יוסי בר' יהודה אלא דאביי אחי ליה התם: ביצת הנבלה תוס' פ"ק דבילה דף ו' ור"ה הפרה דף מ"ז ור"פ אלו טרפות דף ל"ח וירושלמי פ"ק דבילה: כיוצא בה נמכרת בשוק תוס' פ' אע"פ דף ס': ומודים בביצת טריפה פ' אלו טרפות דף ל"ח. וביל פ"ג דהלכות מאכלות אסורות סי' י'. וכתב שם הרב המגיד וזה מבואר שהוא סבור שביצת נבלה אסורה ע"כ ומלאתי מונה עליו שזה הפך ממה שפסק בפירוש המשנה בנראה ע"כ. ובשור ל"ד סימן פ"ו. ומפרש שם שביצת נבלה אין אוסרה מן התורה דהא ולאי נגמרה מחיים שאי אפשר שתגמר לאחר מיתה אלא מדרבנן הוא שהיא אסורה ואפילו נתערב באלף לא בטיל משום דקיי"ל דבריה לא בטלה אפילו באיסור דרבנן הלכך אם יש בשק אם היא ביצת נבלה אז ביצת שחוטה מותרת אפילו בלא תערובות דהוי ס' דרבנן ולקולא ואע"ג דכשתערבה ביצת נבלה באחרות טולן אסורות שאני הוא דאתחזק בהו איסורא אבל הכא תולין לומר שאין כאן איסור כלל ומותרת אבל ספק אם היא של טרפה או של שחוטה אסורה משום דהוי שפקא דאורייתא ולהומרא. ודם בְּהֵמָה כך מלאתי שנקד הר"ר יהוסף הכא בשבת: דם נבריה ודם טהרה של מצורעת שהיה בפ"ד דמסכת נדה ולא נזכר שם ר' יהודה: אוכלין פירות שביעית בטובה שיהן לבעל השדה תנות ותסך דהיינו בטובה חרגוס חסד פיגו: ס"ג ובה"א אין אוכלין בטובה וכתב הרא"ש ז"ל משמע דאי מחיק לו טובה נראה כמוכרן לו וכאילו נותן לו דמים ונראה דאין אוכלין אלא בטובה וכי

נמי סעיד ר' יהודה במסנת עדויות ע"כ. אבל לפי פירוש הרא"ש ז"ל שאכתוב בס"ד בפ' ר' ישמעאל דע"ז פי' ג' גרסינן אין אוכלין אלא במונה ומ"מ הוא עצמו ז"ל כתב ג"כ בפירוש תורת הכהנים דהגרסא העיקרית היא כדאיתא בבכורות: **החמת** וכו' בפ' שתים דמסכת כלים מייתי רבינו שמשון ז"ל פלוגתא דר' יהודה ורבנן בתוספתא דכלים דרבנן סברי ב"ה לקולא. והא לך פי' הראב"ד ז"ל כוליה פירקין דלעיל והא פירקא נמי לא יסמו במסכת עדויות אלא מפני ד' דברים שהעיד עקביא בן מהללאל ואחד מהם דם הירוק שהוא מוסיף על ב"ש וב"ה במראה דמיס ח"ל משום דם נגלות דר' יהודה תני לה לחומרא ובפ' בתרא דעדויות חלק עליו ר' יהושע בן בתירא שהעיד שהוא דם טהור: **ביצה נבלה** ב"ה **אומרים** אי קשיא לך הא דתניא בסוחט את התרנגולת ומצאו בה ביצים גמורות שמותר לאכלם בחלב אלמא לאו כגופה דמי לא קשיא דהתם בשר עוף בחלב דרבנן הוא וכיון דסבי ביצים ניהו לא גזרו עליהם משום תורת בשר אבל נבילה איסורא דאורייתא הוא: **החמת בש"א אומרים** וכו' שניהו בכלים בפ"ו כל חמתות גרוות פהורות חוץ משל ערביין ר' מאיר אומר גרור שעה פהורות גרור עולם ממאות ר' יוסי אומר כל חמתות גרוות פהורות פי' עד שיתפור ותניא בתוספ' דכלים החמת בש"א מלאה עומדת ובה"א מלאה וגרורה ר' יוסי ב"ר יהודה אומר חלוף הדברים מכל זה לא אמינו ממנה אותם בשאינה גרורה מעתה יש לנו לפרש משנת עדויות דב"ש שבני בעינן גרור ושומד בר"מ דאמר גרור עולם ממאות וב"ה שבני אע"פ שאינה גרורה כלומר אע"פ שאינה גרורה עומדת אלא אפי' גרור שעה טמאות וכולהו תנאי דבכלים דלא כר' יהודה דאינהו ס"ל ב"ה לקולא ומחדרייהו שמעינן דבעינן שתהא נפוחה אלא מר ס"ל בעינן נפוחה בגרור עומד ומ"ש נפוחה בגרור שעה וח"ק דברייתא הוא ר' יהודה דעדויות ושאר דברים דמתניתין הינו דקא חביב דם נכרית ודם שהרה של מלורעת בתרתי ובהוספתא דעדויות לא קתני אלא חמשה וקתניב להכי תרתי בחדא עכ"ל [הראב"ד] ז"ל. ופירש הר"ר שמשון ז"ל בפ' שתים דכלים מלאה ומומדת שתם דמלאה למעוטי חמת חלילים ע"כ. וכתב הר"ש שירילין ז"ל החמת נראה לפרש בחמת של ערביים קא מיירי דאי לאו של ערביים דל"ש דטהורות כדתנן בפכ"ו דכלים. גרורה עומדת מפרש בתוספתא שאם ימלאוה מים היא מעמדת הגרור שקשרו הבקעה שים בה דלא שאני לנו לב"ש בין ערביים לעצמן: **אע"פ שאינה גרורה** כלומר אע"פ שאין גרורה עומדת אי נמי כשימלאוה מים לא תשאר גרורה שכובד המים דוחה הקשר ממנה ומלאה אינה גרורה ומטמא דערביים עצים והרבן בכך ע"כ: **ב העוף עולה עם הגבינה על השלחן ואינו נאכל כדברי ב"ש ובה"א לא עולה ולא נאכל** שנויה בסס ר' יוסי בפ"ח דמסכת חולין: **תורמין זיתים על שמן** שנויה פ"ק דמסכת תרומות ולא מזכר שם ר' יוסי ואי קשיא לך דתמן תניין ובה"א אין תרומתן תרומה ושכא קתני ובה"א אין תורמין דמשמע דוקא לכתחלה אבל בדיעבד מה שעשה עשוי והוי תרומה הא פריך לה התם בירושלמי ומשני לה: אח"כ מלאתי שכתב הר"ש שירילין ז"ל אין תורמין בגמ' דמערבא מפ' דמתניתין משבשתא היא ולא גרסי' בה זיתים על שמן דזיתים על שמן תנן התם בפ"ק דתרומות דב"ש סברי דלכתחילה אין תורמין ואם תרמו בדיעבד בש"א תרומת בהן בטלה ובה"א תרומתן עלמן בהן לומר דקדשו מדומעין והוו להו הני זיתים תרומה והולין מעורבין יחד וימכרו לכהן בדמי תרומה וב"ה סברי דאין תרומתו תרומה וסבל גמור הוי ואפילו לכהן אי במיתה והכא דהתם אליבא דר' יוסי גרים בזיתים על שמן פלוגתא דב"ש וב"ה כלומר דלעיל והכא קתני אליבא דר' יוסי דב"ש לכתחילה תורמין וב"ה לכתחילה הוא דאין תורמין אבל בדיעבד תרומתו תרומה ואפילו תומרא הא מלעיל דהיינו תרומה ויחזור ויתרום לא קתני משמע דאין צריך לתרום ומשום קושיא דב"ש אדב"ש ודב"ה אדב"ה אמרינן דתורמין שמן על זיתים הוא דקתני דהתם מועיל הוא לכהן דלא מרח ושכר שנגמרה מלאכתו יהיב ליה ומש"ה שרו ב"ש לכתחילה ותנא עליו ברכה ע"כ ומש בפ"ק דתרומות מתרכתי שוד בשמו ז"ל. שוב מלאתי שכתב הר"ר יהוסף ז"ל ל"ע מי ר"ל דאפי' לכתחילה תורמין ופליג אמתניתין דמסכת תרומות פ"א מו אם דוקא כשתרם אז הוי כהיא דתנן במסכת תרומות פ"א ואם תרמו בש"א תרומת עלמן בהן וכו' ע"כ: **הזורע ד' אמות שבברם** שנויה בפ"ד דמסכת כלאים ולא מזכר שם ר' יוסי: **המעיסה** שנויה בפ"ק דמסכת חלה ולא מזכר שם ר' יוסי ונלע"ד דהכא תנא המעסה דהוי מקולי ב"ש ומתמרי ב"ה וה"ה החלפה כדאיתא בפרק כל שעה דף נ"ז בשם ר' ישמעאל ב"ר יוסי שאמר משום אביו וכמו שכתבתיו בפ"ק דחלה סימן ו': **מטבילין בחרדלית** שנויה בפ"ה דמסכת מקואות ולא מזכר שם ר' יוסי ופי' הראב"ד ז"ל פירוש הר לית כגון הר היושב על הבקעה ומי גשמים יורדין מן ההר אל הבקעה ושם הם מתקבצין כמו במקום ב"ש סברי מטבילין במים היורדין בשיפוע ההר ומחובר אל מי הבקעה שברגליו ואף על פי שאין בתחתית מקום הראוי לטבילה מפני שהמים היורדין מתפשטין לכאן ולכאן ואין בכוונם מ' סאה ואם"ה מטבילין בהם שהם כמו גל שנתנם ראשו אחד מן הים וזו מ' סאה וגפל על האדם שהוא טהור אע"פ שבגפילתם עדיין לא נחו המים וב"ה סברי לא דמו לגל שנתנם כי הגל שנתנם ראשו במקום האשבורן ובאין מתקום טהרה וסופו טופל במקום אשבורן אבל זה שיפו למקום אשבורן וראשו מן ההר שהוא שופך למדרון ומש"ה בעינן שיהיה ברגלי הזוחלים מקום עגול מ' סאה שהוא מקום הראוי לטבילה והוא שיש באותו מקום מ' סאה ורואים את הבאים כאילו סן למטה ואחיא כמ"ד נוד אחיה במסכת חגיגה. ל"ע קצת כולל פירוש סיפא דמתניתין דפ"ה דמקוואות ולא הזכיר ובמקוואות מסיים עלה דמתניתין ומודים וכו' וסכי פירושו. ומודים שהוא גודר כלומר עושה גדר של כלים בפני המים ואע"פ שהמים יורדין בין כלי לכלי אין בכך כלום שאלו מי מקוה הבקוים ממקוואות הרבה ואם שאמרו בו מ' סאה מטבילין בו ומ"מ כלים שנדרו בהן לא הוטבלו מפני שלד החיצון שלהם לא מגע במקום אשבורן ע"כ. וז"ל הר"ש שירילין ז"ל חרדלית פי' רש"י ז"ל בפ' שני דחולין ירק בשמים המקלה מן הסר בכח ואין מובלין בו דהגלוק והקפרפרם אינו חבור ולא הוו מקום דמ' סאה שהרי אין מ' סאה במקום אחד ואע"פ שיש הרבה למעה ולמעלה הא קתני אינו חבור.

תרגלית היינו קפפרס מדרון וגראה משום דחריפי מיא כחרדל קרי ליה חרדלית ורב אחאי גאון ז"ל גרים הר לית שבאים מדלון של הר ע"כ וסתום' ז"ל כתבו דאפילו יש כמה סאין באותו מדרון אסור לטבול בו דמקום כיון דאינו מעין אינו מטהר בזוחלין כדתניא בתורת הכהנים אלא באשבורן וב"ש סברי שאני חרדלית של בשמים דכמעין דמי ע"כ: **גר שנתגייר** וכו' פפ"ח דמסכת פסחים ונם שם לא מזכר ר' יוסי. בפירוש רעז"ל צריך להגיה אשתקד לא מהריתי מכל טומאה עד יום ערב פסח שקבלתי וכו': **ג ר"ש אומר שלשה דברים** וכו' כך ל"ל. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: **קהלת אינה מטמאה** ס"ג דמסכת ידים היא שנויה בשם ר"ש: **מי חטאת**. פ' בתרא דמס' פרה סתם לן תנא כנגד שמעון: **הקצח** וכו' בפ' בתרא דמס' עוקצין היא שנויה ולא הוזכר שם ר"ש: **ד ר אליעזר** וכו' מלאתי מונה ר' אליעזר בתי יוד ונם במתניתין דבסמוך. וכן הגיה ג"כ הר"ר יהוסף ז"ל: **דם יולדת שלא טבלה** שנויה בפ"ד דמסכת נדה ולא הוזכר שם ר' אליעזר ושם בגמ' מוקי לה לדאי דאמר שני מעיינות הם נסתם הסמא לאחר ז' לזכר או לאחר שבועים לנקבה ונפתח הטהור נסתם הטהור לאחר מ' לזכר או לאחר פ' לנקבה ונפתח הסמא בטופעת דם מתוך ימי טומאה לימי טהרה ולא פסקה ומש"ה מטמא ב"ה לח ויבש הא אם פסקה אפילו בב"ה טהור דהא מעין מטהר הוא דכי פסקה נסתם הסמא דב"ה ס"ל דשני מעיינות הם וב"ש דמסהרי ס"ל כרב דאמר דמעין אחד הוא התורה שמתחו בתוך ז' לזכר וי"ד לנקבה והתורה טהרתו לאחר מכאן אפילו בטופעת. ופירשו שם תוספות ז"ל והשתא אפילו שבלה יומא לח ויבש לב"ה ומתני' דנקט אלא שבלה משום ב"ש וא"ת דבעדויות קתני לה נמי קולי ב"ש ומומרי ב"ה הלא בטופעת מתוך מ' לא הוו ב"ה לקולא וי"ל דכי אתשיל בתחלת לידה אתשיל ע"כ. ולרב דאמר דמעין אחד הוא התורה שמתחו בתוך ז' לזכר וי"ד לנקבה והתורה טהרתו לאחר מכאן בהא אליבא דב"ש סברי ביומי לבד הלה רחמנא וב"ה סברי ביומי ומצינה ל"ש טופעת ל"ש פוסקת כל זמן שלא שבלה הוי דמה שמא כימי לידתה וע"ש במסקנא דמשמע דגם לגוי בהא אליבא דלב"ש ביומי הלה רחמנא ולב"ה ביומי ומצינה ומסיק ההם דהלכתא כותיה דרב בין לקולא כגון טופעת מתוך י"ד לאחר י"ד דהתורה טהרתו ולא בעי הפסקה בין לחומרא כגון טופעת מתוך פ' לאחר שמים דטמטמה ולא אמרינן ממעין טהור אחר אחת: **ה ד' אחים שנים מהם** וכו' שנויה היא בפ"ג דמסכת יבמות: **יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו** בגמרא ביבמות פרק ד' אחין מפסיק וכו' כך ל"ל בפי' רעז"ל. ומלאתי שכתב הר"ר סולימאן אחאב ז"ל וז"ל בודאי לא עיין רבינו ז"ל בגמרא שם לא היפך המשנה אלא דמ' אליעזר ואחא שאל חולקים בסברת ב"ש וב"ה וס"ל לאחא שאל בהסך בש"ת יוציאו ובה"ת יקיימו והלכה כאחא שאל דבכל מקום ב"ה לקולא וזוהי כונת הרמב"ם ז"ל בפירושו ורבינו ממשך אחר לשון הרמב"ם ז"ל ולא ירד לעומק כונתו ע"כ: **ו עקביה** בהא: **חזור בך** וכו' ירושלמי ס"ק דיומא דף ל"ז ודפ"ק דמגלה דף ע"ב ודפ"ג דמסכת הוריות. ואמרינן התם הלא אמרה שמגנין זקנים בפה וממתניתין נמי מוכח כן: **שיער פקודה** פלוגתא דעקביה וחכמים בפ"ה דמסכת נגעים וכן ג"כ דם הירוק פלוגתא בפ' שני דמסכת נדה וכן ג"כ שיער בכור בעל מום פלוגתייהו בפ"ג דמסכת בכורות ושמא דהכא כר' יהודה ולא כר' יוסי דאמר בבשחטו אח"כ כ"ע ל"פ דשרי דמנו דמהמיא שחיטה לאמר המחובר בו לשתירו מהניא נמי לתנאם ומונח בחנוק וכי פליגי בשת אח"כ דאמר המחובר בו טעון קבורה ושקביא מתיר מה שנשר קודם מיתה וחכמים אומרין גזרה שמא ישהנו וכו' ועיין במה שכתבתי שם בפ"ג דבכורות סוף הפרק. בפי' רעז"ל צריך להגיה משמא דסבר כאי ירוק כקרן כרכום היה וכו': **אין משקין לא את הגיורת** וכו' ברכות פ"ג דף י"ט מייתי לה. ופירש שם רש"י ז"ל לא את הגיורת דבני ישראל אמור בפרשה פרט לאשת גר ועבד משוחרר ע"כ. ויש להסתפק אם כוונתו ז"ל לומר דדוקא אשת גר אבל גיורת אשת ישראל משקין לו שמא ר"ל דכל שכן דגיורת אשת ישראל אין משקין ובדמשמע ליאשת דמתניתין עיין: **והשקוה שמעיה ואבטליון** ירוש' פ' שני דסוטה איתא שהתה ושתה ונלשה לפניהם מלים אחד: **דוגמא השקוה** בערוך ספר אחר דיקמא פי' גרים שכמותה. וכן הוא בירושלמי פ' ואלו מגלחין דיקמה ומפרש דטותה. אבל הר"ר יהוסף ז"ל הליתי שכתב על מה שפירש רעז"ל לאומר גרים כמותה כתב פירוש זה אינו נראה שהרי אומר במשנה הבקוה ולא אמר הבקו ע"כ: **א"ר יהודה** וכו' בפ' תמיד נשחט דף ס"ד. ובילקוט סוף פרשת בהעלותך א"ר יהודה בן בתירה עתיד ליתן את הדין כל מי שאומר שעקביא בן מהללאל מתנדה וכו' ע"כ: **ואת מי נידו את אלעזר בן חנוך** כן סיה הרב ר' בצלאל אשכנזי ז"ל בגמ' שם פ' מי שמתו דף כ'. וי"ם דנרסי בן חיגד וכן הוא בירושלמי ר"פ ואלו מגלחין וגם בערוך ערך פק ופירש פקפק עניין זלזול היחס ובטור. ובקצת ספרים מצאתי מוגה היטוד בוי"ו ולי"ת. ובטור א"ח סימן קנ"ה: **ללמד שכל המתנדה ומת בנדויו שב"ד סוקלים את ארונו** תניא מעדה שמת ב"ד סוקלין את ארונו ר' יהודה אומר לא שעמידו עליו גל אבנים כגון של עכן אלא ב"ד שנתחן ומניחין אבן גדולה על ארונו ללמדך שכל המתנדה ומת בנדויו ב"ד סוקלין את ארונו. ובטור י"ד סי' ש"ל. ונתב הר"ש שירילין ז"ל דונמא השקוה בירושלמי למדו מכאן לאזלזל זקן ואפילו לאחר מיתה חייב נידוי ובגמ' דילן אמרו על זה מספר אחר מיסתן של תלמידי חכמים מיסתן לשון מסו ממלכות בל ישמע ר"ל שמשמעו מדרך הישרה ואחטא ח"ל צריכין אנו לפרש כדברי רש"י ז"ל שפירש שהן השקוה כדי לאחשיבה כישראל שהיו שמשיה ואבטליון מבני בניו של סנחריב: **וסקלו ב"ד את ארונו** כדי שיתכפר לו ע"י הנזיון ההוא: **א"ר יוסי** ח"ו וכו' ר' יוסי פליגי אדעלעיל דקתני שנידו את עקביא ועוד שעמד בגדויו ומת בגדויו ומראה שהיה רשע וגם רות: **שאין העזרה נגעלת** בערבי פסחים שהיו שערי העזרה נגעלים כשנותנין פסחים של כל כת וכת שהפסח נשחט בשלש כיתות כדתנן בפסחים: **על כל אדם מישראל** כלומר כשהיה נגעלת עליהם והיינו כשנתמלאה מפה לפה ולא היה בכולן אדם חשוב בחכמה ובידיעת חתא בעקביא ובודאי שלא נידוהו. ודונמא השקוה שאמר הוי כמו שפירש רבינו אחיי גאון ז"ל והר"ק עקביא לא השקוה מי סוטה

אלא

אלא היו כמירמין אותה במא תודה שנמשלת והרמוז כאילו מי סיסה הן כדרך שאמר שלמה נזרו את הילד החי ושלא נעשות בן אלא דרך חקירה כדי שיתגלה הסוד ע"כ מפני שהיה הקול שעמד אדם לשום בירושלים בגדוי בימי הבית הוצרך ר' יוסי לומר מי היה שעמד בגדוי שהיה אלעזר בן הגוך שפקפק בטהרת ידיים שזלזל והיינו אלא היה נוטל מרגיעות מ"מ שלא היה נוטל עד הפרק וקיימת לן דכל המזלזל בחבר מד"ס צריך גדוי: והניחו אבן על ארונו גם בזה פליג את"ק דסבר דסקלו ממש וקאמר איהו דאין צריך אלא רמז להודיע שצריך לב"ד לסקול את ארונו אבל אין סוקלים וכדאיתא בתוספתא עכ"ל ז"ל. משמע מהוך פירושו ז"ל שמצא לו ז"ל שום מעיות מונחות במקום ר"ל יהודה מ"ר מ"ר יוסי מ"ו. וכן פירש נ"כ דר' יהודה לברייתא דכתיבא לעיל בסמוך ס"ל כר' יוסי דמתניתין. וכן בברכות פרק מי שמתו כתוב ר' יוסי אלא מרש"ל ז"ל נראה שהגיה ר' יהודה. ואותה בירושלמי שבגיאו תוס' ז"ל בס"פ שני דסוטה דכרכמית שתתה ושתה ונשמה לפני שמעיה ואבשלום וכתבתיו לעיל. וסקלו ב"ד את ארונו פי' בהנחת אבן על ארונו כדאיתא בסיפא והכי איתא בתוספתא הרשב"א ז"ל סימן תשס"ג, וכתב עוד אבל מתעסקין עמו לכל דבר: חם ושלום שעקביה מתנדה שאין וכו' [הגהה דוק אלא אמר ח"ו שעקביה לא אמר כך אלא אע"פ שאמר כך לא מתנדה מתשובת הר"ר מרדכי ב"ר יצחק ן' קמחי ז"ל] : ן בשעת מיתתו הרא"ש ז"ל פ' ואלו מגלחין דף מ"ג. ואית דגרסי בשעת מיטתו בעית לשון ומסה ידו. וכתב הר"ן ז"ל בהלכות גלה לרב אלפס ז"ל דבפרק שני דשבועות בדף ט"ד בשם הרמב"ן ז"ל דבירוק נקטינן כר' יוסי שהרי הוא שוי כלשון חכמים במשנתינו ותניגן בברייתא לס הירוק עקביא בן מהללאל מטמא וחכמים מטהרין ובין שנו שם ר' יוסי בלשון חכמים אלא הלכתא כותיה דאמרינן בר"פ תפלת השחר הלכה כר' יהודה הוא"ל ותנן בברייתא פותיה ועוד דלף עקביא בן מהללאל חזר בו דתנן התם בשעת מיתתו אמר לבנו חזור בך בד' דברים שהייתי אומר וחדא מיניהו הלי דדם ירוק ושתמא דמילתא לגבי ר' יוסי חזר בו ולא נתלות כח"ק דמתניתין דהא לא קתני התם בפלוגתא אלא חכמים דהיינו ר' יוסי ומסתמא לגבי מאן דפליג עליה התם הדר ביה ועוד וכו' ע"ש: אני עמדתי בשמועתי. לרב כהנא ה"פ והורתי מעשה כמו ששמעתי ולר' אלעזר עמדתי בשמועתי כששמעתי ונתתי עמהם לא חזרתי משמועתי ומ"מ לא הורתי כשמועתי ופלוגתייהו בפרק הנחנקים: איני מפקד כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: שמא עילה מ"מ שמא שולה וכך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:

פרק ו ר' יהודה בן בבא וכו' ברכות פ"ד דף כ"ח ונפ"ק דמדה דף מ'. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל בן אבא. ובירושלמי דזמנות ר"פ ב"ש ומפרש התם עיקר עדות דאין ממאנים אלא אלוכות ובא"א אלוכות ומזוטות: שממאנים את הקטנות בפי"ג דמסכת יבמות תנן ר' אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו. ותנן נמי בהסוא פירקא בכא אחריתי ר' אלעזר אומר מלמדין את הקטנה שתמאן בו והתם בגמ' דגדה מפ' אמאי הני הכא קטנות קטנות דעלמא ולא קאי אלא אדר' אלעזר ואדא דר' אליעזר ומהדר לא מאי קטנות קטנות דעלמא ולא קאי אלא אדר' אלעזר ולא אדר' אליעזר ופריך אי הכי נני עדות אשה ומא ניתני ומשיאין את הנשים ונימא נשים דעלמא אלא מדהכא קתני אשה והכא קתני קטנות ש"מ דוקא קתני קטנות שהיה אחת דר' אלעזר ואחת דר' אליעזר ואשה דליכא למימר הכי נסבה בלשון יחיד ש"מ: ושנסקל תרנגול בירושלים בירושלמי ר"פ המוצא תפילין. וז"ל רש"י ז"ל שם בברכות שנקר קדקדו של תינוק במקום שהמוח רוכף ומיקב את מוחו ע"כ. עוד בפי' רש"ל מה לכלן ה"ה בהמה חיה ועוף. אמר המלקט פירוש דהא כתיב שם וכל בהמתך היה בכלל בהמה וכל לרבות העוף אף כאן וכו'. וכתבו תוס' ז"ל במגחות דף ס"ד ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות רש"י ז"ל פירש בתפלת השחר דבימי שלמה בשעת בת פרעה שישן עד ד' בעות והיו מפתחות תחת מרגלותיו והכי ממי איתא בפסיקתא ע"כ. וז"ל הר"ר יונה ז"ל שם פ' תפלת השחר אומר במדרש שהמלך שלמה היה ישן עד שלש שעות כדרך בני מלכים ופעם אחת הטעתו בת פרעה וישן עד ד' שעות ומזה היתה קבלה ביד ר' יהודה בן בבא שהעיד שהתמיד של שחר קרב בד' שעות ע"כ. ופירש הרא"ש ז"ל ועל יין בן מ' יום שמתסך ע"ג המזבח אע"פ שלא נקרא הוסם אלא עד שלשה ימים מ"מ לענין ניסוך בשיגן נסך שכל יין המסכר היו כבר ע"כ. ומצאתי מונה שם בתלמודו של הר"ר בצלאל אפסקי ז"ל ועל היין בן מ' יום שמתסך על גבי המזבח. וביד פ"ו דהלכות איסורו מובא כי' ז'. וכתבו תוס' ז"ל שם פ"ק דנדה ועל היין וכו' פירש רש"י ז"ל דקודם לכן הוי יין מנתו אע"ג דאמרינן בהמוכר פירות יין מנתו אם הגיע כסר בן מ' יום לכתחילה ממי יצא אפילו יש הרבה מיין אחר ע"כ: ועל תמיד של שחר שקרב בד' שעות. פלוגתא דר' יהודה ורבנן היא בברכות פ' תפלת השחר. ובירושלמי פ"ד דתענית דף ס'. וכתב הרא"ש ז"ל וא"ל דהאי עדות דתמיד מפי שמועה הטיל ולא מפי מעשה שאם רצה תמיד שקרב בד' שעות מאי סהדותיה דילמא כי איסתהי ממי לחמש שעות או בשש שעות פ"ג הוו מקרבי ליה ע"כ אבן הרמב"ם ז"ל משמע שמפרש שעל מעשה שמירע פעם אחת כמו שפירש רש"ל והקריבו התמיד בד' שעות ביום הוא שהעיד. וביד פ"ח דהלכות תמידין ומוספין סימן ג': ב בן אלינתן מלאתי מונה אלונתן בלי יוד: על אבר מן הבהמה שהוא טמא פי' אבר מן הבהמה שיש עליו כזית בשר כדאי להיות כדי להעלות ארוכה ממנה באוהל ואע"פ שאין עליו כזית בשר ואכי איתא במשנת כלים ואהלות. ופי' הר"ר יהוסף ז"ל שהוא טמא פי' האבר מטמא באהל אבל לטמא במגע ובמשא הוא טמא אפילו אינו אבר שלם אם יש בו עצם כשעורה לכ"ע: שר' אליעזר אומר לא אמרו אלא על אבר מן החי פי' והוא שיש עליו בשר כדאי הרא"ש ז"ל. ועיין במ"ש בפ"ק דהלכות פי' ז': ומה אם החי שהוא טהור וכו' נרסי'. ובפ"ה העיר והרוצה מסיים ר' יהושע על האי קל וחומר והלא כתיב במגלת העצים פסחא זעירא דלא למסבד הא רבה למסבד אלא כל דכן

מכשירין

הכא נמי כל דקן מ"ל כך שמעתי בפירוש שאבר מן החי מטמא ולא אבר מן המת ומיירי כגון דליכא כזית בשר ולא עצם כשעורה. וביד בפ' שני דהלכות טומאת מת פי' ד' ובספ"ה: ג כזית בשר הפורש וכו' ס"ש המור והרומב. ועיין בתוספתא שבגיא הר"ר שמשון ז"ל עלה דמתניתין בפ' שני דהלכות: אמרו לו לא אם שמאת וכו' כך ג"ל: תטמא כזית בשר כנ"ל: מה המת עצם כשעורה הפורש ממנו וכו' כך ג"ל: לא אם טמאת כנ"ל: להלוק מדותיך אית דגרסי מדתך לשון יחיד בתרתי בתי. בפירוש רש"ל דכתיב ועל הנוגע בעצם כך נלע"ד לגריה באין ונם בפ"ק דכלים סימן ה'. עוד בפירוש רע"ל רוב כגון שתי שוקיים וירך אחת. אמר המלקט כן נראה בפירש הראב"ד ז"ל כמ"ש בשמו ז"ל בפ"ק פי' ז'. וכיבו עובדיה ז"ל פירש בר"פ שני דאהלות דרוב בגיינו כגון השוקיים והירכים והצלעות: אע"פ שאין בהם רובע טמאים כנ"ל: אמר להם אם אמרתם במת וכו' בחיר פ' בהן גדול דף כ"ח. ומפ' התם שאין בחי רקב כלומר דאי אתרקיב כוליה ס"ל מת ולא חי ואי אתרקיב חד אבר אפילו בחת אין לו הוית רקב דמת שחבר אין לו רקב וכ"ש אם חתך אבר מן החי ונרקב אפילו כי מת אחרי כן אין האבר שנרקב בעודו חי מטמא כדין רקב. וביד בפ' שני דהלכות טומאת מת פי' ג' ו'. ובפ"ג פי' ב'. ובפר"ח דהלכות מטמאי משכב ומושב ובפ' שני דהלכות שאר אבות הטומאות סימן ג'. בפי' רע"ל וכיבו דקאמר חסר בשבר שמא ע"כ. כתב עליו החכם הר"ם אותאה ז"ל הרמב"ם והראב"ד ז"ל מפרש חסר בשבר ואין בו כדי להעלות ארוכה משמע במגע ובמשא ומשנה שלמה היא בפ"א דכלים ומה שפירש חסר העצם שהור משום אבר אבל שמא משום בשר אינו יודע מנין לו כי הרמב"ם והראב"ד ז"ל מפרשי שהור לגמרי ועוד מהו שמא משום בשר אע"פ שיש בו כזית פ"ל בבשר הפורש מאבר מן החי ועליו אנו דנים ע"כ לשונו ז"ל. עוד מצאתי שכתב שהבשר הפורש מן החי שהור ל"ע בהרי כמו שהבשר הפורש מן החי שהור כן עצם הפורש מן החי שהור ובהלטרף שניהם אז שמא משום אבר ואל"ל מאי מרובה טומאת העצמות וכו' וא"ל שאבר של בשר כלומר שבולו בשר כגון הלשון והכליות שהור אע"פ שהוא אבר שלם ואבר שבולו עצמות והוא כבריתו אע"פ שמעט בשר שיש עליו לפד של עצמו יבש הוא כעין שמא הרי מרובה טומאת העצמות מטומאת הבשר א"נ ה"ק הבשר הפורש מן החי שהור אפילו שבאבר בו קצת מהעצם אבל אבר הפורש ממנו והוא כבריתו יש עליו מעט בשר כדי להעלות ארוכה שמא ע"ל ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל והוא כבריתו פירוש אפילו הוא כחוש הרבה שאין בו בשר כבריתו שלא נחתך מבשרו כלום הוא שמא כיון שיש בו עצם ש"מ שמרובה טומאת העצם מטומאת הבשר ע"כ. עוד כתב דבר אחר כל בשר המת וכו' פירוש אפילו יש בבאן בו בשרו של מת ואין בו כזית הוא שהור אבל עצמות אע"פ שאין כל העצמות של מת אחד כאן אלא רוב הבנין או רוב המנין שלו הם ממאים אפילו הם מעט הרי ראינו שמרובה טומאת העצמות מטומאת הבשר ע"כ:

פרק ז על פדיון פטר חמור שמת שויה בספר לשון בפ"ק דמסכת בכורות: שאין באן לכהן כלום כך מצאתי מוגה וכמו שהוא שם בפ"ק: אלא בפדיון אית דלא גרסי מלת אלא וכדאיתיה שם פ"ק: ב על ציר חגבים וכו' שויה בפ' עשירי דמסכת תרומות ובת"כ פרשת שמיני ספ"ה. וביד פ"ג דהלכות מאכלות אסורות סי' כ"ב ובפי"ו דהלכות טומאת אוכלין סי' ד'. וכתב הראב"ד ז"ל מפ' בגמרא דבני מערבא פ' עשירי דתרומות מהו שהור מלהכשיר הא לעמא אפילו כל שהוא שמא ס"ל הא דאמר לעמא אפילו כל שהוא שמא הכי קאמר הא לאסור אפילו כל שהוא אסור ואוסר כעין שאמרו בדג טמא שאינו אוסר אלו אוסר רביעית בשאתים ומשנה דאשונה היו אומרים שאין ציר אוסר כלום דזיעה הוא וזיעת חגבים לית בה משנה ופירשא בעלמא הוא ונא הוא והעיד שאין בו קולא אלא לענין הכשרו משום דלא חביב אבל לאסור אוסר בכל שהוא אבל לענין טומאה הא קימא לן ציר לאו בר קבולי טומאה הוא בבכורות פ"ג. ויש לפרש דר' לדוק בא להקל נמי לומר שהציר של חגבים ממאים אין דרך בני אדם לאכלו וכ"כ הוא נמאס שאפילו המיס שבו הוא מבטלם מלהכשיר מפני שהוא כמשקה סרוח וכ"ש שאינו אוסר את עירובו בציר חגבים שהורים אבל לעמא שמא בכל שהוא דקשבר ר' לדוק לענין טומאה כיון שבבר היו המיס שמאים קודם עירובם ועדיין הוא ראוי לאכול ע"י תערובות לא בטלה טומאתם מהם אבל הכשרם שהוא מצאן ולהבא אחר שתערבו בציר בטלו מלהכשיר נמצא מעדותו של ר' לדוק למדנו שאפילו להכשיר אינו ראוי ואפילו ע"י רוב מים שבו ואילו לטמאה ראשונה מכשיר היה שלא היו חושבין אותו כמשקה סרוח וזה הפירוש נראה יותר שאינו בא ר' לדוק להחמיר בפירוש שכתב לפיס לא היה פותח דברין בשהרה והאיסור בא מן הכלל אבל היה פותח באיסור והטהרה היתה באה מן הכלל ע"כ וע"ש. וז"ל רבינו שמשון ז"ל בפרק עשירי דתרומות אמרינן בירושלמי מהו שהור שהור מלהכשיר הא ליטמא כל שהוא מישמא ובמסכת מכשירין נמי תנן ציר שהור שנפל לתוכו מים כל שהוא שמא ע"כ. והר"ם שירילין ז"ל פירש דשהור ומותר קאמר ואפילו בשיניה מותר לאכלו ואפילו מדרבנן וייסב לשון הירושלמי על פי דרכו ושכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג דמאכלות אסורות שכתב ציר חגבים ממאים מותר לאין בהם לתלוחית והירך הבנת הראב"ד ז"ל וכתב בסוף דבריו ועוד מצאתי בתוספתא דמותר ושהור קאמר ר' לדוק בא להקל נמי לומר ציר חגבים ממאים שהוא שהור ומותר לאוכלו תרומה ע"כ כך נ"ל. ושוב מצאתי לרא"ש ז"ל בפירוש עדויות כדברי שמה שדקדקו בירושלמי משום שאינו שהור ולא שמיו מותר ח"ל שם ומשנה ראשונה אסרה ציר חגבים ממאים בפי מעלמן ולכך הוצרך ר' לדוק להעיד שציר חגבים ממאים לא אסרו חכמים כמו שאסרו ציר דגים ממאים ומן הדין היה לו לנשות מותר ומה שנה שהור מפרש בירושלמי כדי לדקדק מהו שהור שהור מלהכשיר הא ליטמא אפילו כל שהוא משמא פירוש אם נפל לתוכו מים כל שהוא מטמא והכי תנן בפ' שני דמסכת

מכשירין ר"א בן יעקב אומר ליר טהור שנפל לתוכו מים כל שהוא טמא ואמרינן עלה בנבורות פ' הנוקח בהמה דליר לאו בר קבולי טומאה הוא אלא דנחשדו עמי הארץ לערב מים מחלה בלירם וכשנתן לתוכו מים כל שהוא אע"פ שכן מהורין שהרה מעורבת טומאה וכיון דמים רובא הכל טמא ולכבי שנה טהור לאשמועינן דליר הנגיס זיעא בעלמא הוא ומותר ונם שהור מלהכשיר אבל לענין טומאה החמירו לטמאתו בגפילת מים כל שהוא כדמפרש טעמא בגמרא דנבורות והרא"ש ז"ל והר"ר אליעזר מגרמיזא ז"ל פירשו בענין אחר והמדקדק במשניות מי אפשר לפרש אלא כמו בפירשתי עכ"ל הר"ם שירליו ז"ל. וכבר כתבתי שם בתרומות פ' עשירי דברי ז"ל. אבל כאן הארכתי קצת. ושם הבאתי בארך תשובת הרשב"א ז"ל ג"כ: **ג על הזוחלים** שנוים בפ' המיסי דמסכת מקואות ועיין במ"ש שם בשם הר"ן ז"ל: **ושרבו על הנוטפין** דקתני מתניתין דמשמע הא מי כהדדי נינהו אינם כשרין לעשר בזוחלין לחוב בנסף משנה פ"ט דהלכות מקואות בשם הראב"ד ז"ל שכתב בספר בעלי הנפש ד"ה דר' לדוק משום דמי אשר לעשר בענין רובא מ"מ איכא למימר דהא דר' לדוק לאו לענין אשבורן הוא אלא להכשירן לטבילת זבים ומטורעים וכו' דנשו מים חיים אבל לענין אשבורן אפילו מחלה על מחלה לא בשו וכן עיקר דתנן בפ"ק דמקואות למעלה מהן מעין שמימיו מרבו עליו מים שאובין שזה למקוה לעשר באשבורן ומעין להטבל בו בכל שהוא ע"כ וכן פירש הרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה דהא דר' לדוק להכשירן לזבים ולמטורעים וכו': **ד שקלחן בעלי אגוז** וכו' וכן תנן בפ' שני דמסכת פרה עלי קיסם ועלי אגוזים כשרים ומייתי לה בזבחים פ' קבלה דף כ"ה. וביד פ"ט דהלכות מקואות סי' ט"ו. ופירש הר"ם שירליו ז"ל עלי אגוז לא חזו לאכילה ועצותו הוי לומר דוקא עלי אגוז וכי ה"ג הוא דמכשירין אבל עלי ירקות דחזו לאכילה פוסלין ואפילו לגדה דתנן טופשים שעבאן זוחלין במקל או בקנה אפילו זב או זבה יורד וטובל דברי ר' יהודה כלומר סומך לשם המקל או הקנה כדי שיעשו זוחלין אליבא דר' יהודה אלא בעי הוייתם ע"י עברה ור' יוסי פוסל וקיימא לן כר' יוסי וכי הוו ע"י דבר אלא מקבל טומאה כשרים אפילו לזב ע"כ: **ה איש חדיד** בפני לחלין נרסינן ליה: **קלל של חטאת** וכו' ולן נמי שנינו בפ' עשירי דמסכת פרה נתנו על נבוז ר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאים. ופירש הראב"ד ז"ל קלל של חטאת פירש קלל כמו שפופרת של חרס או של אבן של חרס אינו ממאת מגבו ושל אבן אינו מטמא כלל ואפ"ה אם נתנו על גבו טמא האפר דאמר קרא והניח במקום טהור שיהא מקומו טהור ומסתמא דלהכי אקרי קלל לשון קלל ולא כדברי הערוך שמביאו בערך קלתא תרגום וכלה על בכמה ע"כ פירוש דבריו דתרגום של מעט קליל פירש כלי קטן של חרס קרוי קלל לשון קל: **העיד ר' פפיים** שניה בפ"ג דמזיר: **ו העיד ר' יהושע** ור' פפיים כותיה דר"ש דאוקי פלוגתייהו דר' אליעזר וחכמים בולד בפרק שניבי דתמורה פפ"ב כך פגיה הר"ר יהוסף ז"ל ביוד מ' והיוד בפתח: **ז הן העידו על ארובות** וכו' פט"ו דמסכת כלים סתם לן תנא בעדותן. בפירוש רעז"ל כדמוכח במסכת כלים פ' שני. אמר המלקח גלע"ד שאריך להיות כדמוכח בגמרא בבנא בתרא ואם הוא שם כמו בתפוח דולה לומר שכתבתי בהוכחה בפ' שני דכלים ויותר טוב היה לומר*) כדמפורש לו בהוכחתו וכמו שכתוב בלשונו ז"ל על דומה לזה בפ' שני דטהרות סי' ב'. וכן פירש הרמב"ם ז"ל דיש לרבם טומאה מדרבנן והרא"ש ז"ל מולק בזה דאין לפשוטי כלי עץ טומאה אלא דוקא בלחן ובצלא ודולפקי וכמ"ש שם בס"ד: **על תנור שחתכו חוליות** שנוים במהלוקת פ"ה דמסכת כלים: **ונתן חול בין חוליא לחוליא** החול אינו מניח אותו להתחבר יפה ועל כן היה ר' אליעזר מטהרו אע"פ שהוסק וחכמים מטמאים קא סברי דבנן אין החול מונע אותם מלהתחבר הראב"ד ז"ל: **הן העידו שמעברין** ר"ה פ"ק דף ז'. ובסנהדרין פ' האחנקין דף פ"ז. ובירושלמי פ"ק דמגילה דף ע"א ותוס' דפ' מעשר בסמה דף ג"ז. ואתם בירושלמי כוכיח ממתניתין דאדר הראשון הוא התוספת מדקתני הן העידו שמעברין את השנה על תנאי. ועיין בסנהדרין פ"ק דף י"ב דפרכינן הנם למאי דהעידו שמעברין את השנה בכל אדר מכדי מסורין לבסתם תנתין יומין ותניא שואלין בהלכות הפסח שלשים יום קודם הפסח רשב"ג אומר שתי שבתות והשתא כיון דלא עבדוה קודם הפורים ושמעו דרשא של הלכות הפסח כי הדר מעברי ב"ד נשתא ומודעי לעלמא לא מהימני להו לשלוחי ב"ד ומלגלי בחמץ ומ"ב יפה היו אומרים עד הפורים ומשנין מידע ידעי דשתא מעברתא בחושבנא תניא מילתא ואמרי חושבנא הוא דלא קליק להו לרבנן עד השתא: מהגמון בלשון וכן הוא הלשון בברייתא שם בסנהדרין: **לכשירצה רבן גמליאל וכשבא אמר רוצה אני ונמצאת השנה מעוברת** כך ל"ל. וכן הוא בברייתא דבפ"ק דסנהדרין דף י"א דאין מעברין אא"כ ירלה הנשיא. וביד פ"ד דהלכות קדוש החדש סי' י"ב. ופירש הר"ם שירליו ז"ל חרוטות בכלפ גרסינן כמו ערוכות פיליידיר"ם בלעז וכן קרוי הענ המתוקן שקורין רוליידור מעברין בלשון משנה וכיון שסיפה אותה אע"ג דספוטי כלי עץ שהורים מדאורייתא מדרבנן טמאים דכלים נימנו ושל מתחומים כיון שמלאכתן לכך לא בעי סירקה או כרכמן ושל בעלי בתים בענין יחוד בהדיא אאין מלאכתן לכך: **ור' אליעזר מטהר** דאפילו של נחתומין בענין יחוד בהדיא או סרוק או כרכום: **תנור שהתכו** וכו' ודאי אם לא נתן החול בין חוליא לחוליא היה מתחבר יפה מפני שכל חוליא כובדה עופל על בלמעה ממנה ומתחברת כיון דמרתו בעים אלא אם שים שים חול בנתים בין חוליא לחוליא אינו אלא ריעותא בעלמא דאפילו יתפרשו החוליות ונהרס הוא ורבנן סברי כיון דים לו עסקא לא יתפרשו החוליות ובלא עסקא מודו רבנן לר' אליעזר כדתנן במסכת כלים פ"ט הרחיק את הסעפה ונתן חול או גרוד בנתים בזה אמרו הבלה והשהורה אוסרת בו והוא שהור: **ליטול רשות** לדבר על עסקי לבור ומסתברא דהאי רבן גמליאל ר"ע הזקן דאי ר"ג בר מחלוקתו של ר' יהושע היכי שייך עדות בלאותו זמן שעל ידו נכתבה עדותה והוא היה בפניהם והוא היה בעל מעשה והיאך מעידין מה שאירע בפניהם אלא ודאי ר"ג הזקן הוא ע"כ: **ח מנחם בן סנגאי** לגע היה כדאיתא בברייתא וכתב הר"ם שירליו ז"ל ומשנה זו יפה פירשה הר"א בר' דוד ז"ל והגני כותב לשונו היורה היא של מתכת ואינה מיטמאה מאוירה ומוסף היורה עטרה של טיט שעושין על שפת היורה של שולקי זיתים הפרינים והיא מתאכרת בצית הכיר ם שלה וכדי שלא תעלה הרתיחה ותצא לחוץ מוסיפים על שפת היורה עטרה של טיט אותה עטרה הרי היא כמו תנור של חרס ומטמאה ממי מאוירה אבל של נצעים לא מפני כי של שולקי זיתים היא טרך גדול ליורה יותר משל נצעים מפני הרתיחה שהיא עולה עם הזיתים ואם לא היתה העטרה היה הכל כשפך לתוך אבל של נצעים אינו יכול לצאת לחוץ כי הלמר או הספתן שהם נובעין בה הם עולין למעלה ומניחין על המים שלא תעלה רתיחתן ותצא לחוץ ובהתלה היו אומרים בהלוף מפני כי הנצעים חסין על מי הנצע [כו' ע"י בתוי"ם]. בפירוש רעז"ל ושוטין להם תוספת של טיט על שפתם וכן כתב הר"ר יהוסף ז"ל יותר היה נראה נכון לפרש בתוספת של מתכת וא"ע ע"כ: **ט העיד ר' יוחנן בן גודגדא** כ"ל וכך היא שנוה בנישין פ' המיזקין כולה מתניתין ריש דמתניתין שנוה ג"כ בפ' חרש בינמות: **שבנאו בבירה שיטיל את דמיו מפני תקנת השבים** כך נראה ע"ל ובכן גורס רעז"ל. אמנם הר"ר יהוסף ז"ל הגיה בפ' המיזקין שיתן את דמיו. ואיתה לאלו בבא פ' מרובה דף ס"ו ובפרק הגוזל עניים דף נ"ם. וביד פ"ה דהלכות איסורי מזבח סימן ז' ובפ"א דהלכות גזילה ואבדה סימן ה':

פרק ה העיד ר' יהושע בן בתירא וכו' בפ' המנחות דף ק"נ בריתא העיד ר' יהושע בן בתירא מעשה והיו מחבין ערודיות לאריות באסטרטיא של מלך והיו שולי רגליה שוקעין מרבוהיהן בדם ולא אמרו לסם דבר ע"כ. ואיתה למתניתין בירושלמי דשבת פ' המוציא דף י"א ולשקלים פרק שניסי דף מ"ז: **העיד ר"ש בן בתירא** הוס' פ' הוציאו לו דף מ"ח ובנמרא פ' חומר בקדש דף כ"נ: הוסיף ר' עקיבא פסחים פ"ק דף י"ם ותוס' ס"פ ערף בקלפי ובגמ' שם ביומא פ' הוציאו לו דף מ"ח פשיט ממתני' קס"ד מדפסיל ט"ו פסיל ממי ליכה ומדליכה פסלה ממי מחשבה. ועיין במ"ש ס"פ בני דמעילה. ואיתה נמי בפ' חומר בקדש דף כ"נ. ועיין במ"ש שם סי' ב'. ואיתה בתוס' דפ"ק דשבועות דף י"א ובזבחים פ' שבול יום דף ק"ד ודפ' כסוי הדם בחולין דף פ"ח. ובירושלמי פ' חומר בקדש דף ע"ם: **והגחלים** של יום שכפויים אותן שכהן גדול חותה במחתה אבל נחלים של כל יום לא קדשי ויש מכבדן לאמה כדתנן פ' אמר להם הממונה זרוק דתמיד ושם הפריך בזה הראב"ד ז"ל וכמו שכתבתי בשמו ז"ל בארך שם על בנת מכבדין לאמה. וביד פי"ג דהלכות פרה אדומה סימן ה' ובפ"א דהלכות שאר אבות הטומאה סימן ד' ובפ"ח דהלכות טומאת אוכלין סימן ט': **ב העיד ר' יוסי הכהן** וכו' ירושלמי פ' שני דכתובות ונם שם בבני בדף כ"ו: **וריחקוה בני משפחתה** פנוים שיהה וריחקוה הכהנים שהשם פן נבעלה לעו"ג הפוסל בביאתו לכהונה דאי בתשת ישראל מיירי ומשום חשש שמא נבעלה ברצון היה לו לומר וריחקה בעלה מספר הרוקח סימן תע"א והם כדברי הרוס' אבר שם בכתובות. ומאי דקשה לתוספתין מהכיא דתנן התם פ' שני דכתובות ע"י ממון מותרת לבעלה כתבתיו שם. ואיתה בתוס' פ' אין משמידין דף כ"ג ודפ' ע"י דף ק"ד: **ועדים מעידין אותה** י"ם הגרסינן ועדה מעידין וכן נגרס: **ג העיד ר' יהושע ור' יהודה בן בתירה** בפ"ק דכתובות דף י"ד אלא שם הגרסא ור' יהושע בן בתירא ונראה שם נבל הטעות וגם רש"ל ז"ל הגיה שם ור' יהודה בן בתירא. אבל הר"ר יהוסף ז"ל הגיה ור' יהושע בן בתירא וכתב כן מצאתי. וכבר כתבנו שם בפ"ק דכתובות סי' ח' מאי דקשה לתתין. ובקדושין פ' שמרה יוחסין דף ע"ב מייתי לה נמי. ואמר רב חסדא דאתיא הא עדות דלא כר' יוסי ודלא כרבב"ג ות"ק דידהו דהתם. ופירוש בארוך אלמנת עיסה כלומר שדומה לעיסה של בחור שהיא מגובלת ונפל בה כלום אחין ידוע איהו ע"כ. וביד ספ"ט דהלכות איסורי ביאה ושם כתב דגם מפסולי קהל כגון בסק ממזר שנתערב באיזו מבפחה קרי אלמנת עיסה ולא כמה שפירש הראב"ד ז"ל לאן בפירוש המשנה אלא אמרו אלמנת עיסה כשרה אלא כשנתערב בה ספק הגון שאינו מפסולי קהל אבל אם נתערב בה אחד מספק פסולי קהל כגון ספק ממזר ספק נתין ספק עבד אותה העיסה אינה כשרה אע"פ שהיא ספק ספיקא ע"כ. וכעור אבן העזר סימן ו': **שהעיסה כשרה** פירש הרמב"ם ז"ל שזו היא עדות אחרת וכו'. והר"ר יהוסף ז"ל כתב ס"א ושהעיסה וכך כ"ל עיקר. והילך ג"כ לגון הר"ם שירליו ז"ל והעיסה כשרה וי"ם גורסין והעיסה לאלמנת וי"ם גורסין שהעיסה והכי תניא בתוספתא בית דין של אחריהם אמרו אלמנת עיסה לעבר ולעמא לאסור ולהתיר ובאלמנת עיסה לא נגעו ע"כ כלומר הוצרכו לעדות זו של ר' יהושע שמה שהיו אומרים לא היה אלא שהעיסה כשרה כלומר בת מספחה של הגון זה שאמרו אבל לא באלמנתו והן העידו דלף אלמנתו כשרה: **לטמא ולטהר** ר"ל המספחה ובדקת כמנהגה בשתיקה או בנויחה לעבר כדאית ליה ולעמא כדאית ליה ולעבר שייך בענין ממזרות ונתינות כדפליגי תנאי בפ"ק דכתובות. ועוד היו אומרים לאסור ולהתיר שייך בענין אלמנת והיינו בשם במספחה שנטמאו בה מעבדי אלמה הא נמי במנהגה אלמנת להכשיר את מספחתה לבא בקהל בנויחה או בשתיקה והך בבא אבל נקט לה ולאו להכשירה לכהונה דאילו להכשירה לכהונה כבר מפורש בברייתא דאין בה חשש לא משום ממזרות ולא משום נתינות ולא משום עבדי מלכים: **לרחק ולקרב** שייך אחלות כדתנן לקמן וריחקום בני משפחתם והא נמי בנויחה ובשתיקה ובהך בבא היכא דאין בה אלא ריעותא דספק אבל הוא שהעידו על אלמנתו והיינו דקתני סיפא הכהנים שומעים לכם לרחק אבל לא לקרב ואי גרסין והעיסה תנא דמתני' קאמר לה ולאו מילתייהו דר' יהושע ור' יהודה הוי ע"כ ל"ז. **לטמא ולטהר לרחק ולקרב** לאסור ולהתיר כך מצאתי בספר כתיבת יד וכמו שפירש הר"ר אלמה שירליו ז"ל וכמו שמבואר בתוס' פ"ק דכתובות דף י"ד בדבור המתחיל תנו רבנן: **אמר רבן גמליאל קבלנו עדותכם** גרסינן ובדמוכח ממה שכתבתי בפ"ק דכתובות. וז"ל תוי"ט ז"ל אמר רשב"ג ל"א אמר ר"ג והא עיקר דהא בכתובות רמינן לה אדר"ג דהתם כדלקמן. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל ג"כ וכתב ס"א אמר רשב"ג ול"ל דבטום הוא כי אלו לא העידו לפני רשב"ג ע"כ: **ד העיד יוסף בן יועזר** וכו'

*) ונעתל ממוקי הגרי"ב ז"ל כ' בל"ל כמ"ש כי שם כתב מקודם הר"ב בן במשנה מ' עכ"ל.

(כן הגיה הר"ר יוסף ז"ל בפ"ח וכן הגיה גם כן בפ"ק דמסכת אבות. ואיתא בפ"ק דפסחים דף ט"ז ודף י"ז (ולא נרסי מלת רבי כן הגיה הר"ר ז"ל גם מתק אלף דקמלא וכתב במקומה ב' יודין גם הגיה דכי ביזל והכני נמנו לבד). וכתבו תוס' ז"ל שם בדף י"ט דלר' עקיבא דאית ליה התם טומאת משקים לעמא אחרים לחורייתא לית ליה דכן פי' דכיון דמדאורייתא ממאין היכי מנו רבנן לטהוריהו. ואיתה בפ' ואלו [מותרין] ד' י"ט ברייתא ובפ' אין מעמידין ד' נ"ז מתני' גופה וחוס' פ' אלו מרפות ד' ס"ה, ורב הוא דס"ל התם בפסחים דדכן לגמרי ומטמא ולוי ס"ל דלעלמן יש להן טומאה מן התורה להטמא. וכתבו תוס' ז"ל בפסחים ד' ט"ז דבחולין פ' שני ד' נ"ו משמע דמשקי ביוד נרסינן וכן נמי משמע בסוף פירקין מדקתני דכן נסון רגיס ודלא כמ"ד דלא קאי רק אדם ולא אמים של בית המטבחיים ומאי משקים משקים דעלמא כדאמרינן מאי בוגרות בוגרות דעלמא ע"כ. וכן כתבו ג"כ שם בחולין. ושם בפסחים בדף י"ז אמרינן רב חני משקי בית מטבחייא בטית דהיינו הדם והמיס ושמואל אמי הכי ס"ל ולוי תני משקי בית מדבחייא דהיינו היין והשמן ג"כ שהם משקי המזבח ותניא כותיה דרב ותניא כותיה דלוי. וכתב שם רש"י ז"ל לר"ש דהגיה ברייתא דת"ק דרב כי אתמר דכן דיוסי בן יועזר אמיס לחודייהו אתמר לאאי דמטרם רב פפא התם מילתיה דר"ש ע"ש. וכתוב בהר"ן ז"ל בהלכות נדה לרב אלפס ז"ל דבפ' שני דשבועות בדף ט"ו דמאחר למשקי בי מטבחייא ודאי הם כולם שאובין ואעפ"כ קתני בפ"ק דפסחים בברייתא משקי בי מטבחייא בכלים טמאים ובקרקעות טהורין משום דחזו לאיטבול בהו מחטין ולוריאות אלמא מדאורייתא אפילו כולו שאובין כשר וכן כתבו תוס' ז"ל שם בפסחים דף י"ז וכתבו עוד לי"ל דטעמיה דגזרו שאיבה אבו דילמא אתי לאטבולי במאכא דבתוך הכלי ודאי אסור לטבול מדאורייתא ע"כ. ועיין עוד בתה שכתבתי בפ' שני דמקואות סי' נ' ד' כי שם הארכתי בכ"ל. וכיל בפ' עשירי דהלכות טומאת אוכלין סי' י"ז ובפ' שני דהלכות ממרים סימן ח'. ושם בפ' עשירי כתב הואיל ודם הקדשים אינו מכשיר קדשים שנשחטו בעזרה לא הוכשרו בדם שחיטה ואין לנשר הקדשים הכשר אלא בשקין שיבלו על הבשר חוץ ממשקין בית המטבחיים עכ"ל ז"ל: איזל קמצא כך מלתיו מונה בויו. ודיקרב לאיתא מסאה כך הגיה הר"ר יוסף ז"ל: ה העיד ר' עקיבא בשם ר' נחמיה איש בית דלי וכו' כן שנינו ס"פ בתרא דיבמות ותנן התם מלמטו חבר לר' יהודה בן בבא פי' שהוא נ"כ העיד עדות זו לעיל ר"פ שני וכתב הרא"ש ז"ל דעקרוה רבנן לקדושי קמאי דכל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש וסכיומו בדעתם אשם ישיד על א' על מיתת בעלה שיתבעלו הקדושין משיקרן וסמכו על זה דמתוך חומר שהחמרת עליה בטופה כדמפרש בפרק האשה רבה לייקא אחר דברי קעד ואינה נשאת עד שיתברר לה הדבר היטב היטב ע"כ: העיד ר' יהושע על עצמות שנמצאו בלשכת דיר העצים שאמרו חכמים מלקט וכו' כך נ"ל. וכן הגיה הר"ר יוסף ז"ל ואיתה בזבחים פ' בתרא ברייתא בדף קי"ג: והכל טהור פירש הראב"ד ז"ל י"מ מפני כי היו מכלכין שם עצמות הקדשים וממלאו שם עצמות אדם בין העצמות לפיכך מלקט עצם עצם כלומר בורר עצמות אדם מבין עצמות הקדשים והשאר הכל טהור וי"מ שמלאו אותם מפוזרים שמונים באדרן וכשחפרו בה מעט נתגלו ואמרו הכמים אע"פ שבטלם מקומות וארבע נמלאת הטומאה לא מחזקינן עוד טומאה אלא מלקט אותם עצם עצם מכאן ועצם מכאן והשאר הכל טהור. עוד יש לפרש מלקט עצם עצם והכל טהור לומר שאין לשם שכינת

סליק פירקא וסליקא לה מסכת עדויות. בעזר הבורא שרפים ואופנים וחיות.

מסכת עבודה זרה

בעה"י העונה לעמו ישראל בעת צרה. כל תפלה כל עתירה. נתחיל מסכת עבודה זרה.

פרק א לפני אידיהן ביד ברפ"ס דכל' ע"ז. ובטור י"ד ריש סימן קמ"ח. ורבותיי שהגיה הר"ר יוסף ז"ל בכולה מתניתין בין מלשתה ומלאה מלהשתין ומלשאול מהן מלהלותן ומלוות מהן מלפורעם ומלפרע מהן. ומתניתין דנקט לפני אידיהן לרבותא וכ"ש יום אידיהם דאסור ולר' שמעאל דאמר בסמוך שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם לעולם אסור דהא יום אחד הוא יום אידם ושלשה לפניו ושלשה לאחריו הרי כל השנה כולה. ואמרינן בגמ' איכא דתני אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם הסיבו פ"ז שלשה ואיכא דתני עידיהם כדכתיב וחמודיהם כל יועילו ועידיהם המה ע"ז דבר ותעיד על עובדיה לחייבם: שלשה ימים בגמ' מוקמינן להא דבעינן למיחש שלשה ימים קודם יום אידו דזבין שו"ע לאאי בסמה לעורך יום אידו משום דלהקרבה בעי לה אבל לאכילה כגי בחד יומא כדתנן נבי אותו ואת בנו המוכר בהמה לחברו בחד מד' פרקים עי"ש האחרון של חג ועי"ש הרא"שון של פסח וכו' צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו' ושעמא משום דאין אדם קונה ומזמין לעורך סעודה רק יום אחד קודם לכן אבל להקרבה לע"ז עו"ג מחזר אחריה ג' ימים קודם ובסכי סני לה משום דלא אסור לה רק מחוסר אבר ואבן דפסלו לן אפילו דוקים שבעין בעינן תלתין יומין כדתמא שולין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות: אסור לשאת ולתת עמהם משום דאזלי ומודו לע"ז וקשבר ישראל משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרס שלר כן פי' רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' ז"ל מתוך לשונו משמע הר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה שמכו העולם עכשיו לשאת ולתת עמהם ביום אידם כהי דרוב אידיהם הם מ"מ בכל שבוע יום אחד דגר' שמעאל

קברות וכן שניו בחוספתא דאהלות וכו' גם במסכת אהלות פי"ז בור שמטילין לתוכו נפלים או הרוגים מלקט עצם עצם והכל טהור ר' שמעון אומר אם החקיבו לקבר מתחלה יש לו הבוסה והכך עלמות דלשכת דיר העצים כה"ג הוא דהוו ולא חייטין לשבות קברות וזה עיקר וברור עכ"ל ז"ל: ן א"ר אליעזר שמעתי בשהיו בונים בהיכל מלא בהיכל קשה לע"ל וי"ם דל"ג לה. ואיתה בשבועות פ' ידיעות דף פ"ז ובזבחים פ' השותף והמעלה דף ק"ז כולה מתניתין: וקלעים לעזרות פי' כשבונים בעזרות: בונין מבחוץ פירש היו עושין הקלעים סביב להיכל ובונים חוץ לקלעים כדי שלא יכנסו בהיכל ובעזרות היו הקלעים בחוץ ובונים לפנים מהם הר"ל יהוסף ז"ל ורמיתי שהגיה בשם רוב הספרים שקדושה דאשונה קדושה נשתה וקדשיה לע"ל ע"כ. וביד פ' שני דהלכות בית הבחירה מסימן י"ד עד סוף הפרק: אלא שבהיכל פי' נתנו קלעים לפנים ממקום החיצה ובונים את החומה מבחוץ כדי שלא יזוזו עיניהם מן ההיכל: א"ר יהושע שמעתי שמקריבין וכו' תוס' פ' לולב הגזל דף מ"ח ובגמ' פ"ק דמגלה דף י'. והתם פ' ידיעות קס"ל למימר דר' אליעזר דקאמר עשיה קלעים לעזרות הייגו כדי להכשיר העזרות להקריב קרבן אלא אין בית אין קרבן דקדושה דאשונה בטלה לה ופליג אר' יהושע דאמר דמקריבין אע"פ שאין בית דקדושה דאשונה קדשה לעתיד לבא ודחינן דילמא דכ"ע אית להו דקדושה דאשונה קדשה לעתיד לבא ומר מאי דשמיע לי' קאמר ומר מאי דשמיע לי' קאמר וקלעים לר' אליעזר בעזרות לגישותא בעלמא ע"כ: אע"פ שאין חומה בירושלם קודם שבנית החומה רש"י ז"ל שם פ' ידיעות ואפשר שהוא סיום פירוש למאי דס"ל מעיקרא כדכתיבנא כדי שתהא המזבח כולה בסגנון אחד: קדשה לשעתה וקדשה לעתיד כך נראה לע"ל שס"ל במפיק בהא במלת קדשה דקאי אשלמה וכדפירש רעז"ל: ן משפחת בית צריפה קדושין פ' עשרה יוחסין דף ע"א ובירושלמי דפ' הערל ודפ' עשרה יוחסין: וריחקה בן ציון. וקרבה בן ציון כנ"ל. ובערוך וריחקה בן ציון בורוש מפני שפסולין היו ושוב אחרת היתה שם וקירבה שהיו שרין פירש בן ציון שם אדם חשוב הוא ע"כ. ושם בקדושין תנא עוד מפשה אחרת יש לבד אותה שקירב בן ציון ולא רצו חכמים לנוחה אבל חכמים מוכרין אותה ביניהם לתלמידיהם פעם אחת בשבוע. ופירש הר"ן ז"ל ר"פ עשרה יוחסין שהעשה כדי שלא ידבקו בהם אע"פ שאם היו נדבקים בהם בלא ידיעה לא היה שם אסור כלל אבל מפני שאין הורע מוכן לקדושה ולפרסה שאין הקב"ה מפרסם שביתו אלא על מספחות מיוחסות שבישראל שכר הדבר לנוחה לעמוני ע"כ. עוד כתב שם בשם הרמב"ן ז"ל דהא דתנן כנון אלו אליהו בא לעמה ולטהר ולקרב ולרחק משום פסולי עבדות והלות קאמר עבדים לפי שאינם מכלל ישראל והלוים לפי שמוטבר בבנו לוי ואינם נדמין עבדות קרוי עומאה ופסול לכהונה קרוי ריחוק כדאמרינן וריחקה בני משפחתם. הכהנים שומעים לכם לרחק אבל לא לקרב אבל פסול ממזרות וכתינות הא אפשיקא הלכתא גר' יוסי דאמר שהן עהורים כולן לעתיד לבא ומשמע אפילו בידועים לאלו אותם שנמצאו אותה ממי עהורים הם אפי' הידועים בשם אינם מעידין בשם לפוסלן לפי שהן עהורין מן התורה וכן משמע כל הסוגיא וכו' ע"ש שכר"ן ז"ל דחה כל ראיותיו: ר' שמעון אומר להשוות את המחלוקת שבעולם כנ"ל. והר"ר יוסף ז"ל הגיה המחלוקת: אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו' כך נ"ל. ביד סוף הלכות מלכים ומלחמותיהן. ובטור א"ח סי' ב':

פרק א לפני אידיהן ביד ברפ"ס דכל' ע"ז. ובטור י"ד ריש סימן קמ"ח. ורבותיי שהגיה הר"ר יוסף ז"ל בכולה מתניתין בין מלשתה ומלאה מלהשתין ומלשאול מהן מלהלותן ומלוות מהן מלפורעם ומלפרע מהן. ומתניתין דנקט לפני אידיהן לרבותא וכ"ש יום אידיהם דאסור ולר' שמעאל דאמר בסמוך שלשה לפניהם ושלשה לאחריהם לעולם אסור דהא יום אחד הוא יום אידם ושלשה לפניו ושלשה לאחריו הרי כל השנה כולה. ואמרינן בגמ' איכא דתני אידיהם כדכתיב כי קרוב יום אידם הסיבו פ"ז שלשה ואיכא דתני עידיהם כדכתיב וחמודיהם כל יועילו ועידיהם המה ע"ז דבר ותעיד על עובדיה לחייבם: שלשה ימים בגמ' מוקמינן להא דבעינן למיחש שלשה ימים קודם יום אידו דזבין שו"ע לאאי בסמה לעורך יום אידו משום דלהקרבה בעי לה אבל לאכילה כגי בחד יומא כדתנן נבי אותו ואת בנו המוכר בהמה לחברו בחד מד' פרקים עי"ש האחרון של חג ועי"ש הרא"שון של פסח וכו' צריך להודיעו אמה מכרתי לשחוט וכו' ושעמא משום דאין אדם קונה ומזמין לעורך סעודה רק יום אחד קודם לכן אבל להקרבה לע"ז עו"ג מחזר אחריה ג' ימים קודם ובסכי סני לה משום דלא אסור לה רק מחוסר אבר ואבן דפסלו לן אפילו דוקים שבעין בעינן תלתין יומין כדתמא שולין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות: אסור לשאת ולתת עמהם משום דאזלי ומודו לע"ז וקשבר ישראל משום לא ישמע על פיך כלומר לא ישמע בגרס שלר כן פי' רש"י ז"ל וכתבו עליו תוס' ז"ל מתוך לשונו משמע הר"ל אף ממקח וממכר וקשה על מה שמכו העולם עכשיו לשאת ולתת עמהם ביום אידם כהי דרוב אידיהם הם מ"מ בכל שבוע יום אחד דגר' שמעאל

אפסר שטוח מפרש מה שנינו לשאת ולתת במכירה בלחוד דמכירה עצמה יש בה משא ומתן משא המעות ומתן הפקר אבל לקנות מהן לא נאסר במשנתנו אלא דילפינן ליה מהך ברייתא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא דבר שאין מתקיים מוכרין להם אבל לא נוקמין מהם וזה דוחק דבכל דוכתא דאתמר לשאת ולתת במקח וממכר נאמר וכדאמרינן בעלמא מה יעשה אדם ויתעבר ישא ויתן בחומש לפיכך נ"ל דמתניתין נמי בין בלקיחה בין במכירה מיירי ולגדלן קתני למכור בדבר המתקיים. וליקח בדבר שאין מתקיים ובני ברייתות שבגמרא פירשו פירום משנתנו קדמייתא אמרה כשאמרו אסור לשאת ולתת עמהם שם בכללו איסור מכירה לא אמרו שיהא אסור למכור אלא בדבר המתקיים ולפי שברייתא זו סתומה היא ואפשר דהוה משמע מינה דדבר המתקיים אסור בין בלקיחה בין במכירה דבר שאין מתקיים מותר בשניהם הביאו בעלי הגמרא אחרים הא דתני רב זביד בדבי ר' אושעיא לפרש לך שמכירה אסירה בדבר המתקיים אבל לא לקיחה דמדקתני אין לוקחין בדבר שאין מתקיים שהמוכר שמח במכירתו מכלל דבמתקיים שרי ואשמועינן נמי דלקיחה בדבר שאין מתקיים אסורה כדתני בהדיא אבל לא נוקמין מהם ולפי שיטה זו מותר ליקח מהם דבר המתקיים אלא שדברי הגאונים ז"ל נראים עיקר דדבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם עכ"ל הר"ן ז"ל. ובגוי' כעי אי הוה עטמא מהום הא דאזלי ומודי לו דילמא מהום ולפני עור לא תתן מכשול ופקח מינה לסיכה דאית ליה בסמה לדידיה אי אמרת מהום דאזל ומודה הא נמי מרווח ליה ואזל ומודה ואי אמרת מהום ולפני עור הא אית ליה לדידיה ופלא ע"ז בדידיה. ולפי מה שכתב הר"ן ז"ל לא אפשיטא בעיין אלא סוגיין בגמרא ריסטא דמהום דאזל ומודה הוא וז"ל והך בעיא ליתא אלא בלשאת ולתת אבל בלהשאילם ולהלוותם ולפורען פשיטא דמהום דאזל ומודה הוא דהא ליכא למיחש בהו לתקרובת הלכך הני דשאלה הדרא בעינא לשלוותן ולפורען ממי זחי יהבי להו דלא חזו לתקרובת הלכך הני ודאי פשיטא דמהום דאזל ומודה מילתא ולשאל מהם ולהלוות מהם ולפרע מהם נמי ס"ל לרבא בגמרא דמהום דאזל ומודה ניחא שהעו"ג שמח כשישראל לריך לו ולפרע מהם נמי מפני שהוא שמח שפרע חובו אי נמי לשאול מהם ולהלוות מהם אסור מהום גזרה דלהשאילן ולהלוותם ולפורען כאיי דאמר הכי בגמרא הלכך בכל הני פשיטא לן דמהום דאזל ומודה מילתא אבל במקח וממכר מיבעיא לן מי אמרינן דוקא בלהשאילן ולהלוותם ולפורעם הוא דליכא למיחש דאזל ומודה לפי שסם נהנים בדבר ואינם הסרים כלום אבל במקח וממכר לא לפי שכמו שבא לידו הפקר יוצאין מתחת ידו המעות ה"נ אפשר הלכך לית ביה מהום דאזל ומודה אלא מהום לפני עור וכל היכא דאית ליה בסמה לדידיה ה"נ דזבין ליה מידי דלא חזי לתקרובת הרי לו דילמא מיון שבא לידו מה שהיה רוצה דאזל ומודה ואע"ג דלא אפשיטא בעיין סוגיין בגמרא ריסטא דמהום דאזל ומודה הוא וכמו שכתבתי בתשובה ולפיכך הסמיע הרב אלפסי ז"ל בעיא זו וכתב משמתנו בפתם דלמא ס"ל דכולה בחד גוונא היא מהום דאזל ומודה. והרמב"ם ז"ל ג"כ כתב בפ"ע מהלכות ע"ז שלשה ימים לפני לידיהם של עו"ג אסור ליקח מהם ולמכור להם דבר המתקיים הרי שאסר הכל ולא חלק בין הראויין לתקרובת לשאין ראויין ובין אית ליה בסמה לדידיה לית ליה עכ"ל ז"ל. עוד כתב בגמ' הני שלשה ימים הן ואידיהן לו דילמא הן בלא אידיהן ומסיק הן בלא אידיהן אלשה קאמר דאי ס"ד הן ואידיהן ליתני אידיהן של עו"ג שלשה ימים וכי תימא דלהכי תנא לפני למעוטי לאחר האיד דאי הוה תני סתמא לא הוה ידעינן הכי שני ימים לבד אחיד אי לפני אחיד אי לאחר האיד ולהכי תני לפני למעוטי לאחר ליתני אידיהן של עו"ג שלשה ימים לפניהם אסורין לשתמע דתנא דידן באידיהן איירי אלא מדלא אדכר במתניתין לאיסור כלל ש"מ הכי שלשה ימים דקתני במתניתין אלפני קאי ואידיהם ממילא משתמע דכ"ם דאסור והן בלא אידיהן קתני: להשאילן ולשאול מהם וכו' בגמרא פריך בשלמא להשאילן ולהלוותם לפורעם מהום דקא מרווח להו אלא לשאול מהן ולהפרע מהם מעוטי קא ממעט להו ותירץ אביי גזרה הא אבו ורבא תירץ כולה מהום דאזל ומודה הוא ולריכא דאי תנא כו' עיין בתוי"ט: ר' יהודה אומר נפרעין מהם מאי דקשה לר' יהודה מהטיא דבפ"ק דמסכת מועד קטן כתבתוהו שם בפ"ד. וכתב הר"ן ז"ל ר' יהודה אומר נפרעין מהם מפני שהוא מוער למ"ד דלהפרע מהן אסור מהום דאזל ומודה פליג ר' יהודה ואמר דליתא מהום דמוער הוא וליכא הודאה ולמ"ד דלהפרע מהם אסור מהום גזרה דגזרינן ליפרע מהן אבו לפורען פליג ר' יהודה ואמר דלא שייך למיגזר דהכא מוער ושכא פשוט: אע"פ שמוצר הוא עבשיו שמח הוא לאחר זמן לאחר שפרע חובו הוא שמח לאלתר ע"כ. ובגמ' מתני' דלא לאחר זמן יהושע בן קרחה דאמר מלוה בשטר אין נפרעין מהם מפני ששמח הוא לאחר זמן ביום אידו דכיון דנקיט ישראל שטרא בידיה עילויה כל שעתא ושעתא מיסתפי מינה אבל מלוה על פה נפרעין מפני שהוא כמגיל מודן ותום' ז"ל הוכיחו מן הירושלמי דאמר' מלוה בשטר נפרעין מהם. ובגמרא וגם בפ' הגזול קמא דף ק"ב פסיק הלכתא כר' יהושע בן קרחה: ב שלשה ימים לפניהם ושלשה ימים וכו' מחק הר"ר יהוסף שהי מלות ימים וכתב כן מלאתי בכל הספרים ע"כ: וחכמים אומרים לפני אידיהן אסור ולאחר אידיהן מותר בגמרא פריך הכמים היינו ת"ק ומבני דת"ק סבר שלשה ימים לפני אידיהם מלבד יום אידיהם עצמו ורבנן בתראי סברי הן ואידיהן הכל שלשה בלבד ואיבעיא אימא דת"ק דקאמר אסור לשאת ולתת וכו' דוקא לבתחלה ואם כשא ונתן דיעבד שפיר דמי ורבנן בתראי דקאמרי אסור אסור אפילו דיעבד ואב"א דאיכא בינייהו דת"ק סבר דאסור לשאת ולתת עמהם שלשה ימים קודם אידיהם דוקא כשאין יד עו"ג תקיפה על ישראל אבל כי מסתפינן מינייהו אין אסור אלא יום אידם ורבנן בתראי סברי לפני אידיהם לעולם אסור ואב"א דאיכא בינייהו דת"ק סבר ג' ימים לפני אידיהם אסור ורבנן בתראי דלא יהבי תוספתא אלא אסור סתמא קאמרי אית להו כמתני המדי דאין אסור אלא יום אחד לפני אידיהן: ג ואלו אידיהם של עו"ג וכו' ביד הלכות עכו"ם פ"ט ס' ג' ד'. ובטור י"ד סימן קמ"ח וסימן קכ"ג: קלנדא וסטרנורא קלנדא שמה ימים אחר התקופה וסטרנורא ח' ימים לפני התקופה וסימנין דלא תיענא קלנדא לפני התקופה וסטרנורא אחר התקופה קרא דכתיב אחור וקדם צרתני אחור כתיב בריש וס"ע מתניתין שמה לאחר התקופה נקטא בריש

ובערוך גרים קלנדם בסמך. וכתי דמי תנא דרומאי אבל דפרסאי ודבבלאי מפרש לה בגמרא. ובגמרא אמר שמואל דשוד יש איד אחד לרומיים שאינו שוי במשנה דאחת לשנעים שנה מביאין אדם שלם ומרכיבין אותו על אדם חיגר ומלבישין אותו וכו' והא דלא תנא ליה תנא במתניתין דלא קחשיב אלא מידי דאיתיה בכל שתא ושתא: וקרטיסים אומר הר"ר שמעיה בלשון יון הוא תפוס תפיסות שתים קרע לשון תפיסה ושים לשון שתים פירש דרולה לומר תפיסה שנייה והיינו דאמרינן בגמרא שתי תפיסות תפשה רומי אחת בימי קלפטרא מלכתא ואחת שתפשה בימי יוים: יום גינוסיא יום שמעמידין בו מלך ובגמ' פריך והא הניא יום גיטוסיאות ויום שמעמידין בו מלך ומשני במסקנא הא דידיה והא דבריה והא דנפקא לן מקרא דכתיב הנה קטן כתחיך בגויים ונו' שאין מושיבין מלך בן מלך מתרץ בגמרא אבל ע"י שאלת רשות מן הפרנים מעמידין כגון אסוירום בן אנטונינוס: ויום המיתה דברי ר"מ. ר"מ סבר ל"ם מיתה שיש בה סריפה פלאי בה לע"ז וכבנן סברי מיתה שיש בה סריפה תשיבא להו ופלאי בה לע"ז ושאין בה סריפה לא תשיבא ולא פלאי בה לע"ז. וכתב הר"ן ז"ל וכל הך דלתשיב הכא תשיבי להו ואסורין שלשה ימים לפניהם: אבל יום תגלחת זקנו שאינו זמן קבוע לרבים: או בלוריתו מפרשין בגמ' דבכללו בלוריתו הוי בין הנחת בלוריתו בין העברת בלוריתו שמהנהם היה שהיו מגלחים ראשם ומניחין בלורית מאחורי העורף לשם ע"ז ולשון שנה היה מגלח אותה בלוריה לבדה וכשהיה מניחה וכן ג"כ כשהיה מגלחה היה עושה יום אידו: ויום שעלה בו מן הים ומקריב זבחים לע"ז על שגיאל ובכל הך תנן אין אסור אלא אותו היום בלבד ולא לפניו ולאחריו דלא תשיב ליה כולי האי: ואותו האיש בלבד מפ' בגמ' למעוטי משוטבדים פירום אנשים משוטבדים לאותו האדם דמותרין דלא אמרינן מאי דזבני ממעי ליה למיפלח. והא"ה בכולהו אידם. ובעי בירושלמי אותו היום בלבד או אותו היום בכל שנה ולא אפשיטא וכתב הרא"ש ז"ל דהא דתנן יום תגלחת זקנו ובלוריתו ואיכא דבתרייהו במלך לבדו מיירי אבל אחר ע"ז אין עושים יום אידו כלל ביום תגלחת זקנו ובלוריתו ויום שעולין בו מן הים והביא ראיה מדקתני סיפא ושו"ג שעשה משתה לבנו מכלל דעד השתא במלך עשיקינן ועוד מדתנן לקמן בפ' ר' ישמעאל כפל לבור ועלה ואמרינן עלה לא שנו אלא שעלה מת אבל עלה חי אסור דבהדי דקא סליק מנסך ליה דדמי עליה כיום אידם מדקאמר דדמי עליה ולא קאמר דהוי עליה יום אידו אלמא לאו יום אידו ממש הוא ואי לאו סהיון מזומן בידו לא היה עובד עבודה זרה ואין לך בית האסורים גדול מזה והרמב"ן ז"ל חלק עליו דשאני בית האסורים מפני שרשות אחרים עליו ושלה מן הים נמי מפני שעמד בו הרבה הלכך הוי יום אידו ממש ואזל ומודה אבל נפל לבור אלא עמד שם אלא מעט והדבר מצוי שעולה ממנו חי אינו עושה יום אידו ממש אלא דדמי ליה ליום אידו שעושה כשעולה מן הים עכ"ל ז"ל. ורלאיתי שמחק הרי"ם ז"ל מלות וגכרי שעשה משתה לבנו ונס מלת בלבד בסוף המשנה: ד עיר שיש בה ע"ז חוצה לה מותר ביד פ"ש מהלכות עכו"ם סי' ז' ח'. ובטור י"ד סי' קמ"ח וסימן קמ"ט. והעלה הר"ן לדעת הרי"ף דחוצה לה מותר ואפילו סמוכה מאד וכך פירש רש"ל. והרמב"ם ז"ל מפרש דמהו שילך לבם לעבור דרך שם לאחרן אחרת דאי ס"ד לדור בה וכ"ש לסחור בה ושיין בהגהת הרמב"ד ז"ל שם פ"ט: מהו לילך לשם לאותה העיר ביום ע"ז שלהם לספר עם אחד מבני העיר רש"י ז"ל: בזמן שהדרך מיוחדת וכו' ר"מ פליג עלייהו דרבנן בברייתא דבכל גוונא אסור ליכנס לתוכה ולא מתוכה לעיר אחרת אלא ברש"י והר"ן ז"ל פירשו שם הטעם שאסור ליכנס לתוכה משום תשד שמא יאמרו לאיזו ממי אזל למיפלחה. ולפי זה אפשר שאינם מעניין משנתנו. ומפרש בירושלמי שלא אסרו אלא באכסנאי אבל בן עיר שהיה חוץ לעיר והולך לביתו מותר ואם הולך בשיירא אפילו אכסנאי מותר: עיר שיש בה ע"ז ודרך העו"ג להיות לשם יום שוק וירידו ביום אידם: והיו בה חנויות מעוטרות ביד שם פ"ש סימן ו'. ובגמרא מפרש דיש לקים דוקא מעוטרות בורד והשם אסורות אבל בכירות מותרות ור' יוחנן מפרש דאפילו בכירות נמי אסורות. ושיטור עצמו ודאי אסור בהנאה אבל לענין חנויות עצמן אנו בתין לדון אם מותר ליקח מהן מפני שהשם לע"ז: מעוטרות אסורות משום דכיון דהשם משל ע"ז אסור כלכתיב ולא ידבק בידך מאומה מן החרם כ"ש למהנה לע"ז דאסיר: ושאינם מעוטרות מותרות דלא שקלי מיכסא ואי משום דעשא ומתן ביום אידם הני מילי לזבוני להו דילמא מוכן ליה בשמה ואזל ומקריב לע"ז אי נמי דרך לוקח להיות שמח ואזל ומודה אבל לגמזבן מינייהו דבר שהוא מתקיים שרי דסתם מוכר עלב הוא רש"י ז"ל. וכתבו תוס' ז"ל הכא משמע שחור בו רש"י ז"ל ממה שסיים מפרש לעיל לשאת ולתת הייגו מקח וממכר ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל וכבר כתבנו למעלה שדברי הגאונים ז"ל עיקר ודבר המתקיים נמי אסור ליקח ביום אידם ולפי זה קשה אשמעתין לכך פירשו דמתני' הכי קתני עיר שיש בה ע"ז ויש שם יריד שמתחיל ביום הש"ז דהייגו ביום אידם ונמשך לאחר מכאן חנויות שלהן מעוטרות ביום האיד אסורות כל ימי היריד משום דשקלי מיניה מיכסא לע"ז ובאותם מעוטרות שאין עליהם מיכסא מותרות והוא שיהא משא ומתן שבהם אלא ביום אידם וכי תימא אי הכי פשיטא דשרי אפילו למכור ואמאי אילסריכון לשמעא דמשום מעשיהו כדאיתא בגמ' הא אפילו לזבוניהו ביון דלא שקלי מיניה מיכסא ואינו משא ומתן ביום אידם שרי ז"ל דאפ"ה כל היכא דלא ממעט להו אסור שכיון שיריד זה התחלתו מיום ע"ז וע"ז שקלא מיניה מיכסא על שמה הוא נקרא וכשהן מתאספין ומביאין סחורה ובאין למכור ליריד של הע"ז מעצלה בכך אבל ליקח מהן כל היכא דממעט להו לא מתחשבא. ותדע שהם אומרים שאפילו ביום שאיד עצמו מותר ליקח מן שיריד כל מה שהוא צריך משום דדילמא לא משכח ליה אלא ביריד וס"ל לגבי דידיה דבר שאבד וגבי דידהו ליכא רווחא ביריד זיילי ביה תרתי שפי שאחר יומי והיינו דאתמרינן בגמ' משום מעשיהו כלומר דממעט להו רווחא והרמיה מדאמרינן בפ"ק דמ"ק רבינא הוה משיק זוזי בבני מקרא דשנותא אתא לקמיה דרב אמי א"ל כיון דהאידנא משכחת להו ובזומא אחרא לא משכחת להו כפרקמטיא שאבודה דמי ושרי ותניא נמי גבי ע"ז כי ה"ג סולמין ליריד של עו"ג ולוקחין מהם וכו' מפני שהוא כמגיל מודן אלמא מעמא דיריד משום דבר שאבד הוא

שמעין

ומעינן מהא שאם היתה לו פרקטיא האבודה מוכרח בירידו וכן כתב רבינו הלוי גאון ז"ל בתשובה ומיהא כי הכי משום דבר האבד הייבו דוקא בדברים שהוא צריך להם לעצמו אבל להתחכר בהם לא משום דהאמת רוח לא מיקרי דבר האבד והכי מוכח בפ"ק דמועד קטן והיינו דאמרינן פסיקא עבד ישראל דלוי עבד עו"נ למלוי מיבעי ליה אע"נ דלא סליק הכי בגמ' עכ"ל ז"ל בקיצור קצת: ה אלו דברים אסורים למכור לעו"ג. פי' עובדי עבודה זרה לפי שהם דברים מיוחדים להקריב לע"ז. וכיל שם פרק חשיעי סימן ל'. ובעור יורה דעה כולה מתניתין עד סוף פירקין בסימן קנ"א: איצטרובלין פי' הרמב"ם ז"ל חצב קורייאם: ופטוטרות גרסינן ובגמרא הוא דמפרש דבפטוטרותיהן קאמר ולא מין בתכלי בפסיה הוא אלא ה"ק אין מוכרין להם איצטרובלין ובמות שוה בעוקליהן לפי שהיה דרכן לתלות אותן בהם לפני ע"ז. ותימה שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל בְּפִטְרוֹתֵיהֶם: ולבונה מפרש בגמ' לבונה זכה: ר' יהודה אומר מותר למכור תרנגול לבן ורא"ת שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל מוכר הוא לו תרנגול לבן וכו' ומפרש בגמרא כגון דאמר לו שחור ולבן דלת"ק כיון שאמר זה הלבן אע"פ שאמר עם זה השחור והאדום הואיל והזכיר לבן אסור ור' יהודה בפני עצמו אסור כיון דאלכר לבן מעיקרא והשתא שקיל לבן ואזיל ליה מעיקרא נמי לבן מיכוון והאי דאלכר שחור ואדום איערומי מערים דידע הוא דלוי שמיל לבן לחודיה לא יהבי ליה ולא זבני ליה ישראל וכיון התרנגולים מותר דמנו דשחור לאו לע"ז לבן נמי לאו לע"ז ומיהו אם שואל תרנגול שהם בין לר' יהודה בין לרבנן מותר למכור לו תרנגול לבן והא דתנן לעיל ובכרי שעשה משתה לבנו אימו אסור ובו' דשמעת מינה הא אותו פיוס ואותו הפיס מיהא אסור מייבי במשתה של חופה דהא ודאי לתקרובת ע"ז קבעי לה אבל במשתה של מריעות שעושין הנערים זה עם זה מותר למכור לו לבן ואפילו אלתת עמו דלא חביב כולי האי שיקריבו לע"ז: סתמן מותר מפרש בגמרא סתמן היכי חיווייתא ופירוקן לע"ז כלומר אע"פ שפירש חפיס לבנות כל זמן שלא פירש לע"ז סתמא מיקרי ומותר ול"ד לתרנגול לבן וה"ה כל שאר מיני פירות וכן הביאו לפירוש זה הרי"ף ז"ל: אף דקל טב אמר ליה רב חסדא לאבימי גמירי דע"ז דאברהם אבינו ד' מאה פירקי הוו ואתן חמשה תנן ולא ידעינן מאי קאמרינן דקתמי אף דקל עב הא דקל בים מזבינן והא תנן בסמוך אין מוכרין להם במחובר לקרקע משום דלא שהן להם תנייה בקרקע ומתדר ליה בפירות דקל קאמר: ונקליבים בערוך הביאו בערך נקליום בבני ווין וסמך. ואיתה להאי בבא בתוס' פ' הכונס דף נ"ח: ן מקום שנהגו וכו' ביל פ' עשרים להלכות שבת סימן ג' ד' ה': למכור בחמה דקה לעו"ג נראה דכאן לא שייך לא למיתני עע"ז וגם לא לפרש שהם עע"ז דוקא. והכא במנהגא תליא מילתא ואע"ג דתנן בריש פירקין דלקמן אין מעמידין בחמה בפונדקאות של עו"ג מפני שהם חשודים על הרביעה ואיכא משום ולפני עור לא תתן מסיל דבני נח נצטוו על הרביעה דכתיב וכיו לבשר אחד ילאו בחמה וחיה שאין נעשין בשר אחד אפ"ה במכירה ליכא למיחש לרביעה דעו"ג חם על בהמתו אלא תעקר שעשית עקורה ברביעה וכיון שקולה והיא אלו שוב אינו רובעה הלכך במנהגא תליא מילתא היכא דאחמור עליהו דלא מזבני אחמור שרי ולגבי העמדת בחמה בפונדקאות של עו"ג שהבהמה של ישראל היא אין העו"ג חם עליה מלרובעה וקא עבר אלפני עור לא תתן מכשול ואפילו אסור. ורא"ת שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל ואל יהנה אדם מפני המחלוקת ס"א אל יהנה וכו': ובבל מקום אין מוכרין להם בחמה נבלה גזרה משום שכירות ומשום שאלה ומשום נסיוני פירות משום נסיוני דזמנין דזבין ליה ויהליה סמוך לשקיעת החמה דמעלי שבתא ואומר לו בא נסה אותה לראות אם הולכת שפיר כשהוא טעונה ושמעה לקליה ואזלא מחמתיה ונתחא ליה לתיזיל וה"ל מחמר בשבת דחייב חטאת ועל ידי שרשור ליכא למיחש לשאלה ושכירות ולא לנסיוני דהא לא דעה לקליה דאזלה מחמתיה. ועיין בתוס' ז"ל אמאי נקט טעמא דמחמר תיפוק לי שום טעם דבשיתת בהמתו אפילו כי לא שמעה לקליה ורא"ן ז"ל הקריב הרבה בזה יעיין שם מה שהגיה נתן טעם לשבת וכתב עוד בפי' המשנה וז"ל מקום שנהגו למכור בהמה דעקה לעו"ג מוכרין וכו' מדינה שרי לליכא למיחש לרביעה משום דעו"ג חם על בהמתו מלרבעה מאחר שקולה אלא תעקר שעשית עקרה ברביעה אלא שיש מקומות שהחמירו על עצמן שלא למכור כדי שלא יבאו להעמיד בהמה בפונדקאות של עו"ג והא ודאי מדינא אסור שהן תשודים על הרביעה ואיכא משום לפני עור שהוא אינו חם על בהמת ישראל אלא תעקר ולפיכך יש מקומות שהחמירו אף במכירה משום לחא דהעמדה ומש"ה קאמר דמקום שנהגו שלא למכור אין מוכרין ובכל מקום אפילו בתוך מקומות שלא שהמי ב בכך אין מוכרין בהמה נבלה מפני שמיוחדת למלאכה ועושה בהמתו מלאכה בשבת ועגלים וסייחים ושבורים אע"פ שאין דאויין למלאכה גזרו בהן רבנן דילמא אתי לאיחלופי ואתי למיזבן גדולים ושלמין הראויין למלאכה ואיכא משום שאלה ושכירות כדמפרש בגמרא ע"כ. והשלה הוא ז"ל דמתניתין בשהם אינשי דמסתמא זבני לרידיא אבל רב הונא דאמרינן בגמרא דזבין הסיא פרה לנכרי עבדא זבן דאע"ג דשבת נוסיה לרידיא זבין כיון דזבין ממי לשחיטה תליין לקולא ע"כ. וכתב שאין מוכרין בהמה נבלה כך אין מוכרין חיה נבלה ואפילו במקום שנהגו למכור בהמה דקה חיה נבלה אין מוכרין דה"ה נבלה עבדי בה מלאכה לאחון בריחיים והא דתנן בסמוך ולא כל דבר שיש בו מזק לרבים דשמעת מינה הא אדי של תרנגול שאין בו מזק מוכרין מתרץ בגמ' רב אחי דשתם אדי שבור הוא אבל מלאכה פירש רש"י ז"ל דאדי לאו בר מלאכה הוא ומתניתין ר' יהודה היא דשרי בשבורה וכל אריות שבורין הם אבל מלאכה אבל רבנן דאסרי בשבורה אסרי נמי באדי ור' יהודה נמי בשאר חיה נבלה כגון ערוד דטהרו בהו בריחייא מודה לאין מוכרין ע"כ. ור"י בעל התוס' פירש דמתניתין אפילו כרבנן נמי אתיא דע"כ לא קאמרי רבנן אלא משום דאתי למימר אלא מכרה לו אלא שבורה אבל באדי לא שייך למימר הא טעמא דלעולם שבור הוא דילמא חיה דקה הוא ובמנהגא תליא מילתא: שלומים ושבורים הרמב"ם ז"ל פירש משום דשבורים נמי מעלו לטחינה ורש"י ותוס' ז"ל פירשו גזרה שבורים אטו שלומים דאתו לאיחלופי: ר' יהודה מתיר בשבורה בפירקין דף ז' ומפרש בגמרא בברייתא משום שאינה יכולה להתרפאות ולהחיות אמרו לו והלא מרביעין עליה ויולדת וכיון דמרביעין עלי' ויולדת אתי לאיחלופי ואתי למיזבן גדולים ושלמים ולגבי דידהו לא תלי לעולם: בן בתירא מתיר בסוס רפ"ק דבכורות. ושעמיה מפני שהוא עושה בו מלאכה שאין חייבין עליה חטאת ורבי אוסר ולא משום דרבנן אלא משום תורת כלי זין דאיכא דקטיל בסיפופים פירוש שמלאו להרוג בידו את הסופלים במלחמה ומשום תורת בהמה נפש דלבתוקין מעחיו ברחיים בשבת דאב מלאכה הוא ופלוגתא מחלוקת בדבר. ועיין בדברי הירושלמי שכתבנו בפסחים בפ' מקום שנהגו: ן אין מוכרין להם חוביים ואחיות וכו' ביל פ"ש דהלכות עכומ"ז סי' ו': ולא כל דבר שיש בו ניזקה לרבים. אין בונין עמהם בסילקי וגרדון כך הגיה הר"ר"ש ז"ל וכתב כן מלאתי: בסילקי גרדום איצטדיא ובימה בגמרא בלשנא בתרא דרבא דמפרשין דהכי קתני מתניתין בסילקי של גרדום ושל איצטדיא ושל בימה אבל בסילקי שהם של מלכים מותרת ובלשנא קמא קאמר רבא בסילקי של מרחצאות ושל אולכות מותרות אבל בסילקי של מלכים אסור וסימן לאסור מלכים בזיקים: איצטדיא מקום שעושין שם איצטדיונות שור האיצטדין שהוא מגנה והורג אנשים מרחוק ושחוק הוא לשם הר"ן ז"ל: בימוסיות כתבו תוס' ז"ל נראה לר"י כגירסת הערוך שפירש דימוסיות בלית והוא לשון מרחצאות כדלמרינן בשבת פ' חבית אסור לשב בקרקעות של דימוסיות מפני שמעמלת ומרפאה וכן אמרינן מיא דדימוסיות וחומרא דפרוגיתא קפחו עשרת השבטים ואמרינן נמי במדרש לאחר אני פותח לשם מרחצאות ודימוסייאות ובפירוש רש"י ז"ל כתוב דימוסיות בלית ופירש שהוא בנין אלא לעורך ע"ז ע"כ. וגם הר"ר יהוסף ז"ל הניח בלית. והרמב"ם ז"ל משמע מתוך פירושו ז"ל דגרים בבית דימוסיות: הגיעו לביפה שמעמידין בה ע"ז אסור לבנות גמרא א"ר אלעזר א"ר יוחנן אם בנה שכרו מותר ואפילו דע"ז נופה פירוש אם עשה ישראל ע"ז לעו"נ בבכר לאימת קא חוה ע"ז במקום אחרון ובמקום אחרון לית בה שום פרוצה וקשבר דיפנה לשכירות מתחילה ועד סוף ואיתה להאי בבא בתוס' פ' הלים המקדש בדף מ"ח ודפ' הנחל עליס דף נ"ש. וביל שם בפ"ט סימן ט' וז"ל שם אסור לבנות עם העו"נ כיפה שמעמידין בה ע"ז ואם עבר ובנה שכרו מותר אבל בוטה לכתחילה הערקלין או אחלר שיש בה אותה הכיפה ע"כ. ובעור יו"ד סי' קמ"ג: ח ואין עושין תבשיטין לע"ז קטליות נזמים וטבעות ר' אלעזר אומר אומר בשבר מותר כל זה אינו מנוסח המשנה וכן בירושלמי ובהרי"ף ובהרא"ש ז"ל ליתיה. וגם הר"ר יהוסף ז"ל מחקו וכתב לא מלאתי זו המשנה בכל הספרים וע"ל דשבוש הוא לגמרי לליכא מאן דפליג עלה דודאי אסור ע"כ: אין מוכרין להם במחובר לקרקע ביל שם פ' עשירי סימן ד'. ובגמרא בברייתא בהדיא פליג עליה ר' יהודה אר"מ דהוא שתמא דמתניתין וס"ל לר' יהודה דבין בלילן בין בשתת בין בקמה יכול למכור לו בעודן מחוברין לקרקע ואפילו בבהמה פליג ר' יהודה וס"ל דמוכר לו בהמה כגון עגלים וסייחין ע"מ לשחוט ושוחט ור' מאיר סבר אין מוכר לו אלא שחוטה. ופסק הרי"ף ז"ל הלכתא כר"מ דהתם מתני' כותיה וכתב הר"ן ז"ל אע"ג דכפ' החולץ משמע דכל היכא דליכא פלוגתא במתניתין לאו שתמא מיקרי אפ"ה משמע דראה רבי דבריו כיון שבאלו שהם כדאמרינן בחולין ראה רבי דבריו של ר"ש ובאלו בלשון חכמים אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ' עשירי מהלכות ע"ז כר' יהודה ע"כ בקיצור. וז"ל הרא"ש ז"ל והלכתא כר"מ דהתם מתניתין כותיה כלומר שהגה דברי ר"מ בלשון הם ותימא לי על הרי"ף ז"ל למה הביא בהלכותיו הך בעיא דבהמה שהיא אליבא דר' יהודה והיה נראה מדבעי שתמא דגמרא בבהמה אליבא דר' יהודה אלמא הלכתא כותיה והא דקתני במתניתין אבל מוכר הוא משיקלן לאו שתמא כר"מ אלא דר' יהודה ור"מ פליגי בדברי ת"ק דר' יהודה מפרש דבריו אבל מוכר הוא משיתנה עמו לקון דלא משמע ליה דקאמר ת"ק משיקלון ממש דמה חדוש הוא זה וכי בטביל שהוא מחובר לקרקע לא יתכרנו לו אחר שנקלן ור"מ פי' בברייתא משיקון ממש והרמב"ם ז"ל פסק כמחברו כר' יהודה ע"כ: אין משבירין להם וכו' תוס' פ' הספינה דף פ"א ודפ' ר' שמעאל דמנחות דף ס"ו: ואין צריך לומר שדות דליכא דתתי דאיסורא תניה בקרקע ומפקעינן מן המעשרות [הגה"ה פירוש דסבר יש קנין והתם במנחות דף ס"ו מוקי פלוגתייהו דר"מ אהכיהו תנאי דהתם בברייתא במירות הע"ע אי פיטר אי אינו פוטר וכתבו שם התוס' וגם בס"פ הסולת דף מ"ז בתוספות המוגהין וז"ל דשם פ' הסולת ולהכי מוקי פלוגתייהו במירות הטו"ע ולא בים קנין כי היכי דלא תיקבי ר"מ דמנחות אחר"מ דע"ז ומיהו בירושלמי דפירקין משמע דסבר ר"מ אין קנין ופליג אתלמוד שלנו ע"כ ועיין עוד שם וגם שם במנחות בשמאו ותנו אי מהן דסבר אין קנין ודרים דינוקר ולא דינון עו"ג אית ליה נמי דמירות הטו"ע פוטר ולמאן דסבר יש קנין ודרים דגנך ולא דנן עו"ג אי אית ליה דמירות הטו"ע אינו פוטר דהא בהא תליא וכדמשמע מפירוש רש"י ז"ל שם פ' הסולת עיין שם]. ובגמרא פריך בית מנמי ליכא תרתי חניית קרקע ומפקע לבית מן המיזבח ומאי אין צריך דקתני ומשני מזוזה חובת הדר היא ולא חובת הבית הלכך ליכא אפקעתא דהתיב ביתך דרך ביתתך אלמא נמי שכנגם בחובה אחר רחמנא. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל ואין צורך לומר שדות עוד הניח ר' יוסי לומר אף בארץ ישראל אם מכירין להם בתים ובסוריא וכו' ומחק מלות אבל לא שדות: ובסוריא משבירין בתים וכו' דמכירה דסוריא אטו מכירה דע"ז גזרינן אבל שכירות דסוריא לא גזרו רבנן דהיא נופה גזרה שכירות אטו מכירה ושכירות שדות בסוריא דאסור לאו גזרה היא אלא איסורא הוא דקסבר ר"מ כבוס יחיד אמיר כבוס: ור' יוסי אומר בא"י משבירין להם בתים ולא גזרינן אטו מכירה אבל שדות דליכא במכירהם תרתי לאיסורא גזרינן שכירות אטו מכירה ובסוריא מוכרין בתים ומשכירין שדות דקסבר ר' יוסי כבוס יחיד לאו שמיה כבוס אלכך ליכא איסורא במכירת בתים: מ אף במקום שאמרו להשכיר פ"ק דפסחים דף ו'. ובפירקין דף ט"ו. ובגמרא אף במקום שאמרו להשכיר מכלל דליכא דוכתא דלא מוגרי דסתמא כר"מ דאי ר' יוסי בכל דוכתא מוגרי. ומכאן הכיא ראיה מהר"י קולון ז"ל בשרש קע"א דף קנ"ד שלשון מקום משמע שפיר יותר מעיר אחת ויותר משתים דהא הכא קתני אף במקום שאמרו להשכיר וכו' וקאי אריש שהיא הרס לוגה כדפירש רש"י ז"ל קרי להו מקום

אע"פ שכמה עיירות היו שם וכן נ"כ בלשון מקרא אשכחן לשון מקום הוא כולל דהא הקב"ה קאמר לאברהם זעקת סדום ועמורה כי רבה ואפ"ה סמך אברהם אבינו לומר ולא תשא למקום ולא חס כן יהיה משמעו למקום המזכר דהיינו סדום ועמורה דוקא והוא היה מנקם שבזכות חמישים צדיקים יש לכל החמשה כרכים אלא ולאי הטעם מפני שלשון מקום משמע שפיר יותר מעיר אחת ואפילו משתים ע"כ: **ונאמר ולא תביא תועבה** וכו' כך מ"ל. ופי' הר"ן ז"ל אמריע עלה בירושלמי הא במקום שאתה למטר מוכר הוא לו ואפילו בית דירה ומשכיר הוא לו ואפילו בית דירה ולכי. זה מתניתין ס"פ אף באותן מקומות שהקלו להשכיר כשין סוריא לר"מ אז מ"י וסוריא לר' יוסי לא בית דירה הקלו. אבל לאחר לארץ שהקלו אף למכור אף להשכיר בית דירה התירו והיינו שעמא מסוס דהתם לא הבית חוצה אסמכתא בעלמא היא דעיקר קרא בישראל המכרים עבודה זרה לביתו הוא והכי מוכח בסוף מכות הלכך בארץ שאינו מוזון לשרם אחר ע"ז אסרו חכמים שלא להשכיר בית דירה וכן נמי בסוריא מפני שמיכותה לא"י אבל בחו"ל שאין אינו מזוון לשרם אחרים משכירין אפילו בית דירה ולישנא דמתניתין נמי דייקא הכי דקתני סיפא וכל מקום לא יכיר לו את המרחץ מפני שנקראת על שמו כלומר ועו"ג יעשה בו מלאכה בשבת ויו"ט כדאיתא בגמרא ואם איתא דאיכור בית דירה בכל מקום נמי ס"ל לאמיר ולא יכיר לו את המרחץ דרישא נמי בכל מקום היא אלא ש"מ דאיסורא דרישא ליתיה אלא בא"י וסוריא אבל בחוץ לארץ לא מש"ה תנא סיפא בכל מקום ובירושלמי איפליגו אם משכירין לה שדות בארץ ישראל כל שאינו מוזן להשכיר לישראל דגרסינן התם ר' שמון היו לו כרמים נטועים בהר המלך שאל לר' יוחנן א"ל יאבדו ואל תשכירם לעו"ג שאל לר' יהושע מהו להשכירם לעו"ג וגרע ליה ר' יהושע במקום שאין ישראל מצויין עכ"ל ז"ל ועוד כתב ז"ל ולענין פורני וריחיים אי הוי כשדה ומרו אז כמרחץ ואסורי הרב בעל מתיבות ז"ל כתב דכשדה לינהו ובשם רבינו האיי גאון ז"ל אמרו דמכיון שהשכירה שנים הרבה ונתפרסם הדבר מותר וכן נהגו היתר בבבל וארצות שבכיוצא בזה הכל כמנהג המדינה ע"כ: **מפני שהיא נקראת על שמו** יש ספרים דגרסי שהוא נקרא ואין קפידא ועל כיוצא בזה סמכינן אר' אברהם ן' עזרא שכתב כל דבר שאין בו רוח חיים שרהו ונקבו, אבל הר"ר יהוסף ז"ל הגיה שהיא נקראת. ובעזר אורח חיים סימן רמ"ג:

פרק ב אין מעמידין בהמה וכו' לשון רש"ל עד וכעמים שאינו מוצאה ורוצע את הבהמה. אמר המלקט ואפילו מוצאה כמי דחבינה עליהם בהמתם של ישראל יותר מנשותיהם וכתבתיו כבר לעיל פ"ק סימן ו'. והכא ג"כ ולאי בכל עו"ג מיירי אפילו שאינם עובדי ע"ז. ומה מאד נפלאתי ותמהתי על שמלאתי כתוב בעור יו"ד רים סימן קע"ג אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עובדי ע"ז דמה שייך בזה עובדי ע"ז הא אפילו שאינם עע"ז לענין זה הכל שוין וכן כתב נ"כ בגרא"ם כי' קי"ד שובדא גילוגים לא תולד לישראלית בינה לבינה מפני שחשודה על שפיכות דמים ע"כ. והא דתנן חשודים על הרביעה היינו דוקא בבהמה דישראל כדכתבינן בפירקין לעיל אבל שלהן אין לחוש לרביעה לא זוכר ולא לנקיבה דעו"ג חס על בהמתו שלא תעקר וזכר נמי שלא יוכתם בשרו הלכך לוקח מהם בהמה לקרבן ואין חוששין לא משום רובע ולא משום נרבע ור' פדת אוקי למתניתין דהיינו מ:ביעה כר' אליעזר דאמר ברים שי דמסכת פרה לפרת חטאת אינם נלקחת מן העו"ג ובריתא דלוקחין מהם בהמה לקרבן כרבנן דמכשירין נמי פרה: **מפני שהן חשודין על הרביעה** הני הרי"ש ז"ל על הבהמה. וכתב הר"ן ז"ל ומשתברא דה"מ דאין מעמידין בהמה וכו' במקומות שהעו"ג חשודין על הרביעה א"ע בהם עו"ג אבל כגון נכרים שבמקומות הללו שאינם חשודין בה ואדרבה מכין ועושין עליה מותר ע"כ: **ולא תתייחד אשה עמהם** משום ערוה אבל משום שפיכות דמים ליכא למיחם דאמה לי זיגה עליה דודאי לא יהרגנה כיון שבא עליה. ואיתא בתוספות פ' שני דכתובות דף כ"ו ובפרק עשרה יוחסין דף פ'. ובגמרא בעי רבינא למימר דדוקא לכתחילה לא תתייחד אבל בדיעבד אם נתייחדה לא מיתסרא מספק על בעלה ודייק לה מדהכא קתני לא תתייחד אשה עמהם ואילו בפ' שני דכתובות תנן האשה שנתבעה בידי עו"ג ע"י ממון מותרת לבעלה אלא נאו ש"מ שאני לן בין לכתחילה בין לדיעבד ודחי לה ממאי דילמא לעולם אימא לך אפילו דיעבד נמי לא והכא היינו טעמא דשריא לבעלה דמתיירא עו"ג משום ספסד ממונו דסבר אי בטילנא לה חו לא פרע לי בעלה מידי תדע דמשום הספסד ממון הוא דשריא דקתני סיפא ע"י נכשלות אסורה לבעלה אלמא היכא דלא מירתת להספסד ממונו חיישינן שמא נבעלה לאחר מהם ברגון אי אמת ישראל היא או אפילו באונס אי אמת כהן היא ותו לא מידי פירוש דודאי הספסד ממון שאני אבל יחיד בעלמא אימא דאסור אף בדיעבד. וביד פכ"ב דהלכות איסורי ביאה סימן ד' ה' ו': **ולא יתייחד אדם עמהם** וכו' ביד פי"ב דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ז'. ובטור יו"ד סי' קי"ג וסי' קי"ד ובא"ה סימן כ"ד: **בת ישראל** וכו' ביד פ' ט' דהלכות עכו"ם פי' י"ד: **בת ישראל לא תניק בנה** של נברית בירושלמי מפרש מפני שמוחמת לו חיים א"ר יוסי הדא אמרה שאסור ללמדם אומנות בהדא חרחין לומנין בגיריו אחנייא וקונברית אחנייא לא אלפין וקמון קונברית אלפון ואתעקרון עכ"ל ז"ל. ומדקאמר מפרשינן בבריתא בגמרא מפני שמילדת בן לע"ז שמעינן מינה דלא גרסינן לה בתמתי וכן בירושלמי בפרי"ף ובהרא"ש ז"ל נמי ליתיה. ואיתיה להאי בבא בירושלמי פרק אלבעה וחמשה. ואסיקנא בגמרא דבשכר מותר משום איבה ושמעינן מינה דכ"ש לרופא שהוא מרפא לכל שהוא מותר לרפאות לעו"ג כדי שתעבר דאם אינו מרפא אתהן הוי לה איבה שפי ואני רליזי את סרב רבינו משה בר נתנאל ז"ל שהעתיק במלאכה זו אבל הגכרית בשכר עכ"ל תוספות הרשב"א ז"ל סימן ק"כ: **ברשותה** בילמדנו רים פרשת ואלה שמות מאי ברשותה אוכלת מתחת ידה ומיקתא ע"כ. בסוף פי' רע"ז ל אבל בינה לבינה לא שחשודות על שפיכות דמים שמא תהרגנו. אמר המלקט ור"מ פליג עלייהו דרבנן דאפילו אחרים עומדים אסור דיומין שמנחת ידו של מוח של תינוק והורגתו ולא מינכר: **אבל עו"ג מניקה בנה** של ישראלית חכמים בבריתא סברי דדוקא בזמן שאחרים שומדים על גבה ור"מ סבר אפילו אחרים עומדין על גבה

אמי לא דומיין דשייפא ליה שמא דמותא לדד מאבראי וקטלה ליה והשלה הר"ן ז"ל דמתניתין דשריא לע"ג להניק בנה של ישראלית מיירי במקום שכנה ומש"ה שרי דכן משמע בירושלמי דגרסי התם אבל עו"ג מניקה בנה של ישראלית דכתיב והיו מלכים אומנין ושרותיהם מניקותיך. תני יוסף תינוק מן העו"ג ומן בהמה שמאה ומביאין לו הא: מכל מקום ואינו הוסם לא משום יוסף שקן ולא משום עומאה אלא מתניתין דהכא דומיא דהתיא דבהמה שמאה היא דמקניין לה התם משום שכנה כלומר לינקא מניקה ישראלית ולא בעי אומדנא דשהם תינוק הוא מסוכן אבל אבל דהא אמתניתין דהכא מייתו לה. אבל הרשב"א ז"ל [כתב] דמדינא אבל העו"ג מותר לכיון דאסיקנא בפ' אע"פ דאבל מהלכי שתים מותר ממא תיתי שיהא יותר אסור אבל עו"ג מחלב של ישראלית אלא נסי שממדת חסידות הוא אלא להניק מחלב עו"ג שלפי שבנען של ישראל רחמנים ומיינים אל מחלבן מגדל עבד כיוצא בהן מש"ה עריבו לה עו"ג בהדי בהמה שמאה אבל לא שיהא דינם שוה שבהמה שמאה אסור מן הדין ועו"ג אינה אלא ממדת הסידות וה"ל מוכח ממדרש ואלה שמות רבה דאמריין וקראתי לך אשה מינקת מן העברייות וכי אסור היה לו למשה לייגק מחלב עו"ג לא כן תינוק אבל עו"ג מניקה בנה של ישראלית ברשותה אלא לשה אמרה כן לפי שהחזירתו למשה על כל המצוות להניק אותו ופסל את כולן ולמה פסלם אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמו ייגק דבר שמא והיינו דכתיב את מי יורה דעה וכו' עכ"ל ז"ל בקיצור. ואני המלקט מצאתי בתשובות הרשב"א ז"ל סימן קכ"א וז"ל שאלת עוד הא דתנן במתניתין עו"ג מניקה בנה של ישראלית ברשותה וקתני בברייתא עו"ג מניקה בנה של ישראלית בזמן שאחרים עומדין על גבה אבל לא ביום לביתה אבן כמאן נקטינן אי כמתניתין דשריא ברשות של ישראל או כבריתא דבעו אחרים עומדים על גבה. תשובה לא ודא אחת היא דכל שברשותה של ישראלית אחרים עומדין על גבה קרינן ליה וכדתנן בעיר שכולה עו"ג אסור עד שיהא יושב ומשמר אע"פ שיוצא ונכנס מותר אלמא לכנס ויוצא כיושב ומשמר על גביו קא דמי אלא אמרינן שאני הכא דתיקון מומא בידה ואפשר דמזקא ליה ביני ביני לא היא דהיא שברת דאביי היא התם ברים פ' הכל שוחטין ופליג אברבא בהיא כדאמרינן התם אביי לא אמר כרבא התם לא בגע בגע ואמן קיימא לן כרבא דאלמא אף במה שבידו כל שכנס כיושב ומשמר על גביו דמי ותדע לך דאם איתא דבריתא פליגא אמתניתין לא הוה שתיק גמרא מלאקשויי ולימא והתניא וחכמים אומרים עו"ג מניקה בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא ביום לביתה אלא ודאי מדלא אקשינן עלה דההיא כדאקשינן אמילדת מדתניא בבריתא מילדת יהודית את הארמית בשכר ש"מ דבהא מתניתין ובריתא כי הדדי ניהו ע"כ: **ב רפוי ממון** בהמתו רפוי נפשות גופו אבל אין לפרס רפוי ממון בשכר כלומר ומש"ה שרי דחייש לפסולא דאמרה ולא קביל ליה ורפוי נפשות בחנם כלומר דמנפשו ומעצמו הוא עושה כמו אם יש לא נפשכם כדעתכם דאי כבי ניתני מתרפאין מהם בשכר אבל לא בחנם גם אין לפרס רפוי ממון דבר שאין בו סכנה אלא שיכול לקנקנו שתכאב לו יותר ויוצא ממון לרפואה ורפוי נפשות דבר שיש בו סכנה דשא אמר רב יהודה אמר רב אפילו אי לייבא לי ריבדא דכוסלתא שקיבי לי אומן ישראל לא אמינא לאו"ג לאסויי לי דאסור לאדם למסור גופו ביד עו"ג אלא ודאי רפוי ממון בהמתו רפוי נפשות גופו ואפילו אין סכנה בדבר והיינו דאמר רב יהודה אמר רב אפילו ריבדא דכוסלתא לא מיתסינן מינייהו ועיין בהר"ן ז"ל בדף שנ"ז ע"א שייסב דברי הרי"ף ז"ל במה שהקשה עליו הר"ר זרחיה הלוי ז"ל והעלה סרב אלפס ז"ל דומה מהלכה מילתיה דרב יהודה ע"ש: **אבל לא בינו לבינו** ביד פי"ב דהלכות רוצח ושמירת נפש סימן ט' י' י"א. ובטור י"ד בסימן קכ"ה ובסימן קכ"ו: **ג אלו דברים של עו"ג** פילם עע"ז וביד פי"ג דהלכות מאכלות אסורות סימן י"א. ואיתא בירושלמי פ' שליחי דערלה: **יין של עו"ג אסור בהנאה** דכתיב הלב זבחיהם יאכלו יחבו יין נסיכם אתקש לזבח וזבח אתקש נמת דכתיב זבחי מתים ומת גופיה אתיא בם שם מעגלה ערופה דאסורה בהנאה דכפרה כתיב בה בקרבנים וכתיב במת ותמת שם מריש ולהלן כתיב ושרפו בם את העגלה בגחל מה להלן אסור הנאה אף כאן אסור הנאה והכא לא מוקי לה כר' יהודה בן בתירא כדמוקי לסיפא דבשר היינא. וכתבו תוספות ז"ל הטעם כאן ונס בפ"ק דחולין דף י"ג דגרסה לפרס דלענין איסור הנאה לא פליגי דודאי מקיש רחמנא למת לענין איסור הנאה דכתיב אפילה בקרא ואיכלו זבחי מתים ובטומאה הוא דפליגי דר' יהודה בן בתירא מקיש לנמרי למת אפי' לענין טומאה וכן משמע דר' יהודה בן בתירא לא נקט אלא טומאה וגבי בשר היינא דמוקי לה כר' יהודה בן בתירא משום דקתני מפני שהוא כזבחי מתים דלא הוה צריך למיתני כיון דתנא אסור אלא מיתור לשון משמע דמשמע בהאי המת ע"כ. ביד פי"א דהלכות מאכלות אסורות סי' י"ג ובפ' שני דהלכות שחר אבות הטומאות סי' ז': **והחומץ** ביד שם בהלכות מאכלות אסורות סי' י"ג. ובטור י"ד סי' קכ"ג. ובגמ' פריך פשיטא משום דאחמיץ פקע לי' איסוריה ומשני רב אחי דהא אתא לאסמועינן חומץ של ישראל שהפקידו אצל עו"ג אינו צריך אלא חותם אחד דהאוצ' ואשמועינן מתניתין דלא מנסבי חומץ משום איחלופי לגרבו ברש ממנו נמי ליכא למיחש כיון דאיכא חותם ולא שרח ומזייף וכן הדין נמי דיין מבוטל מפני שאין מסכין אותו: **וחרם אדרייני** כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל אדרייני באלף. בירושלמי דמסכת עבודה פ"ב ר' זעירא בשם ר' ירמיה כר"מ היא דתניא חרם אדרייני אסור ואיסורו איסור הנאה דברי ר"מ וחכמים אומרים אין איסורו איסור הנאה אמה אין קיימין אם בשנתנו בתבשיל ד"ה אסור אם בשמכרו חוץ מדמי יין נסך שנו ד"ה מותר אלא כאן אין קיימין בשנתנו ע"ג תבשיל לכסות בו את הקדירה ורוצה בקיומו לדבר אחר ופליגי רבנן שרו ור"מ אוסר ע"כ. ובעיא היא בגמרא ופלוגתא דר' אליעזר ור' יוחנן הד אוסר וחד שרי והלכתא כמאן דאסר: **ועורות לבובים רשבג"א** וכו' ביד הלכות עכו"ם פ' ז' סימן נ'. ועיין במה שכתבתי לקמן פ' בתרא סי' ט'. ומפרש בגמרא דאם יש עליו קורט דם בילוע שמחייב אסור ואם אין עליו קורט דם מותר ואם מלחו אפילו אין עליו קורט דם אסור דאימור המלח העבירתו: **בשר הנבלה** לע"ז מותר פירש רש"י ז"ל שהעו"ג רוצה להכניסו מותר בהנאה דמהר ישראל ליטלו

עם כניסתו קודם שיקריבו אותו ע"כ אבל ביד שם בפ"ז סימן ע"ו כלשון כך בשר או יין או פירות שהכינום להקריבם לע"ז לא נאסרו בהנאה אע"פ שהכינום לבית ע"ז עד שיקריבום לפניה הקריבום לפניה נעשו תקרובת אע"פ שחזר והוציאום הרי אלו אסורין לעולם ע"כ ואפשר שקרובין דבריו לדברי רש"י ז"ל. ובעור י"ד סימן קל"ט. ומתניתין דמיירי בשר העו"ג בהנאה דלא כר' אליעזר דאמר בפ' שני דחולין שרש שחיטת עו"ג חיבת בה לע"ז ואסרה דשחיטתה ממי ס"ל דהיא תקרובתה: **והיוצא אסור** מפני שהוא כזבחי מתים ואי אפשר לליכא תקרובת ור' יהודה בן בתירא היא דיליף מויא כלו דמה מת מטמא באהל אף תקרובת ע"ז מטמאה באהל ומינה דמה מת אסור בהנאה אף תקרובת ע"ז אסורה בהנאה. ועיין עוד בתוספות שבתא בשם ר"י ז"ל דלעניין איסור אכילה והנאה אפילו רבנן מודו דכל תקרובת ע"ז אסור בהנאה מדאתקש למת כי פ"ינו לענין טומאה וכבא דייק שפיר דר' יהודה בן בתירא היא דכיון דחגא וזיופא אסור למה לי לגמיסדר ולמיתני מפני שהוא כזבחי מתים אלא לומר דאסור ומטמא ע"כ בקיצור: **התולבים בתרפות** ירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן תוריבם מוליכין ע"ז גדולה אצל ע"ז קטנה אית תנא אית תרפות מאן דתני תרפות תרפים מאן דתני תרבות תוריבם ע"כ: **והבאים מותרים** ממאי דהוה הוה ובישראל אמרינן בגמרא דאם הוא מומר בין בהיכם בין בחוצה אסור ומאיר שראל הוי איפכא דעו"ג דבהיכם מותר דילמא הדר ביה ולא חזיל בחוצה אסור לאביק ביה וחיים דילמא הדר חזיל. עוד מפרש ר"ל דהבאים מותרים דמתניתין דוקא שבאין כל אחד לבדו אבל אם באים יחד חבורה אסורין דאימא דעתו לחזור: **אסור לשאת ולתת עמהם** דאזלי ומודו לע"ז ועוד דזבני מידי דאריך לתקרובת ע"ז כך הגיה לשון רע"ז החכם הר"ר סולימאן ז"ל. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל מלשאת ומלתת עמהם וכו'. ביד פ"ט דהלכות עכו"מ ז' סי' כ"ד. ובעור יורה דעה סימן קמ"ח: **ד נודות העו"ג** פירוש עש"ז כדלעיל, ביד בפ"ח דהלכות מאכלות אסורות סימן י"ד ס"ו. ובעור י"ד סי' קל"ו. בפי' רע"ל נראה שצריך למחוק וי"ו דגרעינים: **ויין של ישראל כנוס** פי' רש"י ז"ל לקיום ע"כ וכתב עליו הר"ן ז"ל לא ידעתי למה כתב כך אפשר דס"ל אפי' לר"מ אין יין שבתוכן אסור בהנאה אא"כ הכניסו לתוכן לקיום ומלגין כנוס דיקא לה ע"כ. עוד כתב הר"ן ז"ל אסורין ואיסורן איסור הנאה אסורין אמורות לעניין שאיסור שבא מחמתן הוא אסור בהנאה כלומר שביין שבתוכן נאסר בחמתן בהנאה ומיהו אפי' ר"מ מודה לנודות נופייהו אבל לאיעבורי איכא אלא אחרם בהנאה אלא אחרם הדדייני לחיידי דבליע שפי חשבינן ליה כמאן דאיתיה לאיסורא בעיניה אבל בנודות ובקנקנים לא וכמו שכתבתי למעלה והכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה שאין איסור בלוע שבהם אסור יין שלו בהנאה ודין ליאסר בשבילה: **החרצנים והזגים** פסולת של ענבים וגרעינים שבתוכם לחים ויבשים מפרשין בגמרא לחים כל י"ב חדש ויבשים אפילו בהנאה ויבשים לאחר י"ב חדש ומותרין אפילו באכילה (הגה"ש ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סימן מ"ס). והרי"ף ז"ל כתב פירוש אחר בשם הירושלמי דזימנין דאפילו לחים מותרין באכילה ואפילו לאחר כגון שבלה אותם העו"ג מתוך הגת אבל עד שלא בלה דרך ולא נמשך שיין קיימא לן אפילו נעשה יין נסך עד שירד לגת: **ואיסורו איסור הנאה** שמא עירב בו יין: **וגבינת בית אונייקי** ומפרשין בגמרא דמס"ה מיתסרא בהנאה לפי שרוב עגלים של אותה העיר נשחטים לע"ז ומיתסרי בהנאה ומעמידין בקיבתן: **והכמים אומרים אין איסורן איסור הנאה** מפרשין בגמרא שעמידתו משום דחמרא דיסבי ביה לאו למהוקי טעמא הוא אלא לעבודי זוהמא ומש"ה מסתייא למיתסר בשתייה. וגבינת בית אונייקי היינו שעמא משום דאותן רוב עגלים הנשחטין לע"ז מישועא הוי לגבי שאר בהמות ומישועא דעגלים נופייהו לא משתמי לע"ז ומיהו באכילה אסירא שהרי גזרו על כל גבינה של עו"ג כדאיתא לקמן ר"מ דאסר לא אפילו בהנאה לשעמיה דחיים למישועא עכ"ל ז"ל: **החרצנים** וכו' תוס' ר"פ גולב הגזול: **המוריים** ביד שם פי"ז סימן כ"ד. ובגמרא ת"ר מוריים אומן מותר ודוקא בפעם ראשון ושני דכיון דנפיש שומניהו לא צריך למירמי בהו חמרא ואדרבא אי רמי מקלקל ליה חמרא מכאן ואילך רמו בהו חמרא פירוש פעם ראשון ושני פירש רש"י ז"ל שכן דרכם נותנים מים ומלח על שומן הדגים ומוצלות שומנו וכשכולות חוזר ומתן מחריב. וכתבו תוס' ז"ל דהא דפליגי ר"מ ורבנן במוריים במתניתין לענין איסור הנאה היינו משל בעלי בתים א"ל מיירי אחר פעם ראשון ושני דקליש שומנייה ורמו ביה חמרא ע"כ: **ואיסורן איסור הנאה** כנ"ל: וכל מלות הנאה דבמתני' ובכולי' פרקין ובכולהו דוכתי הגיהן הר"ר יהוסף ז"ל הגייה בשני יודין ונם ראיתי שהגיה המוריים והגבינה והגייקי של עו"ג וכתב כן מלאתי ע"כ: **ה שאל ר' ישמעאל** וכו' ביד פ"ג דהלכות מאכלות אסורות סי' י"ב י"ד. ובעור י"ד כולה מתניתין עד סוף פירקא בסי' ק"ב עד סוף סימן קמ"ו: **אמר לו מפני מה** מחק הר"ר יהוסף ז"ל מלות א"ל. עוד הגיה בגירסא העו"ג בלא ו"ו וכתב כן מלאתי בכל הספרים וכן נכון ופירוש הגיהון שמנביאים העו"ג כלומר שמעמידין אותו ועושין את שחלב נתאיבה אחת ועל שם שיש נקבית נקראת נ"כ נביאה כלומר חלב קפוים ע"כ. עוד כתב ולא אמרו לא נהנין ולא מועלין וזה אינו מדברי ר' ישמעאל ולא מדברי ר' יוסף אלא סתם משנה אמרה זה כי אע"פ שאמר ר' ישמעאל שורפה וכו' אינו כן כי לא הודו לו אלא אמרו לא נהנין בה וכו' אך מ"מ קשיא הרי אין מועלין ומשני מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלי ע"ז ע"כ: **ולא הודו** לו לחם הוי לי' למיתני אלא שכן הוא בכל הספרים גם בפירש"י ז"ל: **מפני** וכו' ועיין במ"ש בחלין פ' כל הבשר סי' ה' ובמה שכתבתי במתני' דבכמוך: **השיאו** וכו' ובערוך הביאו בערך סא ופירש הביאו כמו הסיאו כלומר העתיקו וכתבתיו בפ"ח דערוכין סי' ה'. ובגמ' פריך אמאי הסיאו לדבר אחר וליסדר ליה משום דליתיה לאיסורא בעיניה דהא מוריים לרבנן אלא אסרוהו בהנאה משום דליתיה לאיסור בעיניה הוא ומשני הכא כיון שמעמיד חביב ליה כמאן דליתיה לאיסורא בעיניה. וכבי תו בגמ' מאי שנא האי קרא דשיילים ומשני מרישא דקרא קאמר ליה יסקני מנשיקות פיהו ע"ל ישמעאל אחי חשוק שפתותיך זו בזו ואל תבאל להשיב ולהקשות בדבר זה. (הגה"ה בתשובות הרשב"א ז"ל סי' מ"ג מתחלה היה מעלים ר' יוסף מר' ישמעאל עיקר הענין והיה סבור להשמידו בדבר כאילו מן הדין אסרוהו מפני שמעמידין אותה בקיבת עגלה או בקיבת עגלי ע"ז וכל זה לכסות העיקר משום דגזרה חדשה היתה

וכשראה שלא היה יכול לו השיאו לדבר אחר ואל"ל כי דברי דודיה טב וחביבין הן יותר מיינם של תורה ואל ידקדק בהן או שיסק נשיקות פיו שלא יבאל להשיב ולהקשות כי גזרה חדשה היא וכדעולא. אחר כן שאלו בגמרא ומפני מה חדשו וגזרו אותה גזרה חדשה והשיבו משום ניקור חזרו ושאלו פעם לעיקר מה שאמר שלא לגזרה חדשה אין מקפקפין בה כלומר שאין מפרשין טעמה ומה הפשר יש בדבר אילו גילה לו ולומר משום ניקור והשיב כדמפרש שלא בעצמו דילמא איכא אינים דלא סבירא ליה ע"כ:) **כי טובים דודיך** **או כי טובים** דודיך לשון נקבה והכי קאמרה כנסת ישראל יסקני סקב"ה מנשיקות פיהו כי כך אמר לי טובים דודיך מיין רש"י ז"ל. וכן מיינו נ"כ שהשיאו השאה זו על שאלה שאלו בעניין מלך וכך השיבו בתוספתא לפרה. פ"ט והכיאה הר"ר שמשון ז"ל בר"פ עשירי דמסכת פרה וכתב שם הר"ר שמשון ז"ל דשמא בפעם אחת שאלו לר' ישמעאל דאי שני מעשים הוו היין להשיב לו בפעם ראשונה דחבלו מוכיח עליו לא היה טועה בפעם שנייה ע"כ. ירושלמי שם להפליגו נתכוון היה לו להפליגו בדברים אחרים בחמשה מקראות שבתורה שסיימם ממשאו מחר משוקדים שאת ארור וקם ס"ל אילא דברים שמשיקים עליהם את הפה שנאמר יסקני מנשיקות פיהו ר"ש ב"ל חלפתא ור' חגי בשם ר' שמואל ב"ר נחמני כבשים הנטשך כבשים כתיב הא כיצד בשעה שהתלמידיך קטנים כבשים לפניהם דברי תורה הגדילו ונעשו כעתודים נלה להם רזי תורה וקחני התם דר' שמואל קטן היה באותה שעה מסייעא להא דתני ר"ש בן יוחי ואלה המשפטים אבר תשים לפניהם מה הסימה הזאת אינה נגלית לכל ברייה ובריה כך אין לך רשות לשקע עצמך על דברי תורה אלא בפני אדם כשר ע"כ. ויש מזה ברים איר הסירים רבה. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל כי טובים דודיך וכו' כ"ל שהשיאו לפסוק זה מפני שפסוק זה מדבר בדברי חכמים ובתקנותיהם כלומר רמז לו אל תסרהר אחריהם ע"כ: **ן אלו דברים** וכו' גם שכר של עו"ג אסור כדאיתא בגמרא אע"פ שלא מצינו איסורו בתורה בגמרא לא בבריתא שמא בימי שלמוראים נאסר ובן מצאתי בתוספות ויש מן הפוסקים שסובר שלא אסרו רק שכר של תמרים אבל לא של שעורים או של מינים אחרים כגון של אחנים או של תבואה או של דבש ועיין עוד במ"ש לקמן ריש סי' ז' בשם הרא"ש ז"ל. ואיתה לאתניתין בתוס' פ' בנה בהמה דף כ"ג. ועיין במ"ש ר"פ התערובות: **חלב שחלבו עו"ג ואין ישראל רואהו** אסור לחיישינן שמא יערב חלב שמא עם חלב טהור אע"ג דאסור מיור ושמא ירוק לאחלופי הוא אלא שייך חששא אבל לאיערובי איכא לאיתחי ואע"ג דחלב שמא אינו עומד חיישינן שמא מן החלב שמא אחינו עומד בשאר בנומות הגבינה וכירושלמי מפרש ריב"ל טעמא מפני הגוי פירש שאין העו"ג מזהר מלשחות דבר מגולה וכן פי' בגמרא דילן טעמא דגבינה של עו"ג דמתניתין דלעיל ומנלף בה ר' ירמיה אלא מעתה יבשה תשתרי יפן לשתרי דהא קיימא לן יבש אין בו משום גלוי לאדם של נחש אינו אלא אם כן היה מניחו לייבש יפן ממי מותר לאין אדם של נחש מניחו להתייבש ר"ב חדש אלא ולאי דאין בו אדם נחש אלא ג"ר חגיגא טעמא דגבינה לפי שאי אפשר לה בלא נחומי חלב בין גומות הגבינה וחלב שחלבו עו"ג ואין ישראל רואהו דילמא עריב ביה חלב שמא וחלב שמא אינו עומד ואם עירב שמא בעשור הטמא מאחר עם שיוצי דחלבא דעשור ויש לחוש שמא נשאר ג"כ מעט מן הטמא בין גומות הגבינה ושמואל אמר טעמא דגבינה מפני שמעמידין אותה בעור קיבה של עגלה כדפירש רעז"ל ורב מלכיה משמיה דרב אלא בר אחבה אמר מפני שמתליקין פייה בשומן של חזיר: **הפת והשמן שלהם והשלקות** עי' בתוס"ש מ"ש בשם הר"ן על ומש"ה פליגיהו תנא דמתני' בתרתי ולי נראה שספת של עו"ג אפילו נאפה ע"י ישראל כיון שהעו"ג לבו וערכו ומן העו"ג הוא ליקחו אסור ומשום חתנות וכי אמרינן לקמן בגמרא דפת שלם מלאכות יש בו ואי אפה ישראל שרי ס"מ בפת שלנו שהרי אין בו איסור אלא משום בשול עו"ג ולפי דברי הרמב"ם ז"ל דלא חלק בפי"ז מסמ"א בין פת שלנו לפת שלהם נראה דמש"ה פליגיהו בתרתי לפי שאינם שוין בדינם שספת כל היכא דשרי ישראל תורת שרי כדאמרינן בהיא דשלם מלאכות לקמן בגמ' ואילו בשאר בשוליהם כל היכא דבשל עו"ג אע"ע דשנר ישראל אסור ומתוך שחלוקים בהלכותיהם ולא נאסרו בענין אחד פליגיהו תנא אע"פ שבאיסם משום בשול לאסרו לדברי הרמב"ם ז"ל ע"ל הר"ן ז"ל בקיצור מופלג. ותוס' ז"ל כתבו ג"כ והשלקות הוכיח ר"ת דשלקות נזרה קדמונית היתה קודם שנזרו ב"ש וב"ה על ספת שהוא מ' מי"ח דבר ואע"ג דבמתני' תני פת מקמי שלקות וכשהיתו את ספת לא היתרו שלקות מה"ש דפת ושלקות תרי מילי נינהו דשייך שעם חתנות בשלקות יותר מן ספת ומדרבנן אסרוהו משעם חתנות אלא כדי שלא יהא רגיל ישראל אצל העו"ג ויאכילנו דבר טמא ואסמכו בגמרא גזרת שלקות אקרא דכתיב אוכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים וגו' מה מים שלא נשתנו מבריתן ע"י אחור אף אוכל שלא נשתנה מבריתו ע"י אחור ע"כ. והעלה הר"ן ז"ל דכל שיש בו חזק משלם מדות אלו שהוא נאכל כמות שהוא הרי אלו שלינו עולה על שלהן מלכים אלו שלא נשתנה מבריתו ע"י אחור כגון קליות אין בו משום בשולי עו"ג: **רבי ובית דינו התירו** נ"ל ליה ובירושלמי גרסינן ליה ונם בערוך ערך שלק וערך סמן. והרשב"א ז"ל בתשובותיו כתב דלא גרסינן ליה כלל וסבר כתב נ"כ הרמב"ן ז"ל וכתב עוד ואם"ל דרבי התיר תחלה אלא שלא קבלו ממנו עד שבא ר' יהודה בשיאה וקבלו ממנו ע"כ. ובתוס' דפירקין דף ל"ו כתוב וז"ל במתני' כתב רשב"ם ז"ל בשם רש"י ז"ל דל"ג רבי דר' יהודה הגשיא בר ברים ובית דינו התירוהו וחכמי דורו קבלו דבר זה בתשובה שהיה בר' יהודה הגשיא ולקו כי הוא היה בנו של ר"ג הזכר במסכת אבות רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הגשיא אימר יפה ת"ת עם דרך ארץ ואותו ר' יהודה הגשיא הנזכר כאן הוא ר' יהודה נשיאה שהיה בימי האמוראים אלא בלשון משנה ובריתא קורא אותו הנשיא ובלשון תלמוד קורא אותו נשיאה ע"כ. ועיין עוד שם. וביד פי"ז דהלכות מ"א סי' כ"ב: **שדרבן** וכו' ודוקא שדרבן אבל בידוע אסור אפילו בהנאה ואע"ג דמוריים רובא דעלמא שהו בה חמרא והוי כידוע ושרי ליה רבנן בהנאה שאני מוריים דחמרא עבדי לעבודי זוהמא דדגים והוי כמאן דאיכא לאיבוד אבל הכא למתוקי טעמא והיינו דקתני סיפא הרי אלו אסורין למעוטי ידוע דכבשים דאסור אפילו בהנאה כר' חזקיה דהלכתא כותיה לגבי ר' יוחנן תלמידו. וכתב הר"ן ז"ל מיהו לדידן

דקיימא לן דנסתם יינם אפילו יין ביין ומכר לעו"ג חוץ מדמי יין נסך כדאיתא לקמן בפ' שהזכר הכא נמי ימכרו הכבשים חוץ מדמי שבח היין והקשה הרא"ש ז"ל היון שבידוע אסור מספקא נמי ליתסר בהנאה אפילו לרבנן היון שדרכן לתת בהן יין כדאסר ר"מ נגיעת בית אוייקי בהנאה וכדתנן פ"ב למה לא אסרוה בהנאה ויש שתרצו דכי אמרינן בגיטין מפני מה לא אסרוה בהנאה היינו עשאה מקום הכיון דאוקמי קא מוקים כתנאן דאיתיה לאיסורא בעינה דמי הלכך כל שודאי אסור בהנאה ספקו נמי אסור אבל בכבשים דליתיה לאיסורא בעינה אע"ג דודאי אסור בהנאה דיינו לגזור איסור אכילה בספקו ע"כ בקיצור. והרמב"ם ז"ל פי' למשנתו מוריים וגבינת בית אוייקי ומתני' ר"מ דאסיר לרו בהנאה אבל כבשים נראה שקובר לספוק כר' יוחנן דבידוע נמי מותר: תרית טרופה ביד שם פ"ג סי' כ"ג: בלבית בשני כפין וכן הוא בגמרא חולין דף ל"ז וכן בערוך. וכן ראיתי בהר"ר יהוסף ז"ל מחק מן המשנה מלות בלבית שוטעת בו. וגראה דהיינו מאי דתניא בגמרא שבת פ' המוציא דף ע"ז אימת בולבית על לויתן שפיתם בערוך שהוא דג שמא גכנס בפיו של לויתן. ובעור י"ד סימן פ"ג. וכתב הר"ן בשם רש"י ז"ל דבלבית דג שמא הוא וגדל מאליו בגיר דגים טהורים ואם יש גיר דג שמא עמו לא תגדל בו בלבית והיא עצמה שמאה היא אבל ר"ח ז"ל כתב שבלבית שבמני כאן שהוא דג טהור שכיון שיש דג אחד קטן טהור אף כל הגיר מחזיקים אותו בטהור ע"כ וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ג דהלכות מ"א. ועיין בתשובות הרשב"א ז"ל סי' ק"ד. וראיתי להעתיק הנה כל לשון ספר הלכות דשם בי"ד סי' פ"ג וז"ל הגיר של דגים טהורים כשיש הרבה בכלי אחד דרכה להיות טוהר ולגדל שם מאליו מין דג שמא וקורין אותה בלבית ואם יש שם גיר של דגים טהורים ונפל בשמאים ונתערבים בה אין מעבנו לגדל שם כלל ואפילו אם טוהר ונתגדל בגיר דגים טהורים ונפל בשמאים אין דרכו לחיות שם זמן רב הלכך עו"ג שהביא תבית מלאה גיר של דגים אם בלבית אחד שוטטת בו והוא חי מותר שזה סימן שהגיר הוא מדגים טהורים שהרי אין דרך בלבית אי להיות בגיר של דגים שמאים ואם אין בלבית שוטטת בה אסורה דשמא הגיר שמאים הוא והא דסני בלבית אחד היינו בחבית שתומה דלבא למיחש שמא עכשיו מעלמא אתא וכיון שהוא חי אין לחוש ג"כ שמא נפל בתוכו קודם שהתחומה שהרי אינו יכול לחיות זמן רב ואמרינן בעוד החבית שתומה גדל ונוטר שם מקרוב אבל בחבית שתומה אינה לתרת בפחות משתים אבל באחד חיישינן אע"פ שהוא חי שמא עכשיו מקרוב מעלמא אתא והגיר של דגים שמאים הוא. מיהו בשתים אפילו מתים מותרים דתלינן לומר כאן היו וכאן נולדו ולא חיישינן בשתים שמא מעלמא אתו אבל בשתומה ובאחת אין להתיר אא"כ יבא אבל מת יש לחוש שמא קודם שהתחומה נפל שם ואע"ג דגיר דגים שמאים אינו אלא מדרבנן וכבר אמרנו דספיקא דרבנן לקולא שאי הכא דגיר דגים שמאים הוא מאי ושכיח שמביאין אותה בחביות כמו גיר דגים טהורים והואיל ושכיח חיישינן לחומרא. ול"ד לתחיכות דגים וים באחד מהם קשקשת ואין התחיכות מתאימות דאוסרין אותם התחיכות שאין בהן קשקשת ומקלינן בגיר הבלוע בתחיכות הכשרים דשאני התם הואיל ומלא עמהם תחיכת דג טהור ואין דבר מאי שיאכלו דגים טהורים ושמאים יחד שהטהורים בשמאים לא מיתלו לדריכין לאסורי עליהו מילתא שפי משמאין לכך תלינן בגיר הבלוע לקולא הואיל והוא מדרבנן אע"ג דבתחיכות עצמן שאין בהן קשקשת אולי לחומרא היינו משום דספיקא לאוריתא הוא משא"כ בגיר דוק ק"ל. וי"ל דבלבית אין דג טהור הוא ואינו אלא גיר אלא לשמנא בעלמא נקטוה בגמרא כי הוא ג"כ אין דג הנוגר בשמים ולפי שיטת הגמרא הוי דינא הכי אם הביא עו"ג חבית מלאה גיר ודג טהור אפי' קטן בבלבית ורתא ושדרו קיים ומכירין אותו בטביעות עין שהוא טהור ושוטט בו והא"ל אם יש בו תחיכה א' שיש בה קשקשת הואיל ואין בו דבר שמא מתירין כל הגיר שבחביות דתלינן לומר שבולה ממין טהור הוא ואפילו בדג טהור א' קטן או תחיכה אחת טהור שרינן לה כולה ולא חיישינן שמא מעלמא אתא ואע"ג דלעיל אסרינן הגיר שבעין שאני התם שיש ג"כ דבר שמא עם הטהור ונזרינן גיר משום נופח מבא"כ כאן. ובלבית שמא לדעת הראשון נמי לא אמרן דשרי ואפילו בשנים אלא כשאין בה דג א' שמא או תחיכה שאין בה קשקשת אבל אם יש בהן דבר שמא לכ"ע אסור. ויש מי שאומר שאם היו חביות רבות וכולן פתוחות ובלבית א' דהיינו דג טהור משוטט בא' מהן תלינן לומר כולן מין גיר א' הן וכולן טהורין שהרי אין אנו רואין בהן דבר שמא ועוד כיון שהם פתוחות ואלו מין אחד הן שאלה עשוי ליקח מזו ונותן בזו: היו שתומין ופתח אחד מהן ומא בה בלבית היא מותרת והשאר אסורות דשמא ימא בהן דבר שמא. פתח שניים ומא בה בלבית כולן מותרות דכיון דשתי חביות מדמו דטהורות מוכחא מילתא דכולם טהורות הם עכ"ל ז"ל. אבל הכלבית המזכר בפ' גיד הנשה בגמרא דף ל"ז ואלו דסיא ממאה לכ"ע כדמוכח התם: שוטטת בו לשון שטין על פני המים: והחילק היא הסולתנית: הלתית הוי מתן טעם לשבח דאגב חריפותה וכו' וכדמפרש רע"ז"ל. והעלה הר"ן ז"ל דשכיון כמי שתמא אינו כן יומו אע"פ שתמיעתו תדיר יותר והוי מתן טעם לפנם שמנוגית דסכין אלמלא חירפא דאלתיתא: מלח סלקונדרית שבל סלקונדרי רומי אוכלין אותה ובברייתא מלח סלקונדרית ר"מ אוסר שבחורה ומתיר הלבנה ור' יהודה מתיר בשחורה ואוסר בלבנה ור' יהודה בן גמליאל משום ר' חנינא בן גמליאל אומר ז' וזו אסורה ומשמע דשתם מתיתין כר' חנינא בן גמליאל ומתוך מה שפירש הערוך בשם רבינו גרשם ז"ל נראה דגרים בגמרא שכל סלוקתי רומי אוכלין בה שפי' שכל מה שסולקין רומי אוכלין באותה מלח. ובמתני' נראה דגרים סלקנרית. בסוף פי' רע"ז"ל והיא נסה ולבנה ביותר כך ל"ל. וכתב בתוי"ט וחומן וכו' ופסוקים דבריו למסכיל: ן חלב שחלבו עו"ג וישראל רואהו כיד פ"ג דהלכות מ"א סי' י"ז: והדבש ביד שם פי"ז סי' כ"ד כ"ה. וכתב הרא"ש ז"ל והא דשרי במתני' לדבש היינו לשתותו בביתו של ישראל אבל לא בבית העו"ג ושכר של תמרים או של שעורים של עו"ג שאסור לא בימי התאים נאסר אלא בימי האמוראים ואז בימיהם אסרו גם הדבש: והדבדבניות גרסינן בשני לתיתן ובני ביתן וכן הוא בערוך והר"מ דיומאתו ז"ל במערך שלו פי' שהוא דמדמון בערבי וכן בירושלמי די"ט דף ס"ב דמדמניות במ"ס ע"כ. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל והדמדמניות בשני מימן. בפי' רע"ז"ל אין בהם משום הכשר משקה אע"ג דהבוצר לגת הוכשר דהא אודי

ליה הכא נמאי הכא כיון דלאכילה קא בעי ליה לא מיחא לי' במשקה היוצא מהם אבל הבוצר לגת גזרינן משום שמא יבצור בקופות מזופפות דאז מיחא ליה ודאי במשקה. גמרא: והבבשים ושיין בתוס' פ' המה בהמה דף כ"ג. ומעיין ממתיתין דאע"ג דכבוש הרי הוא כמבושל לא גזרו משום בשולי עו"ג אלא על תולדות האור. ואין במליח משום בשולי עו"ג גם אין במעושן משום בשולי עו"ג קיצור מהר"ן ז"ל בדף שם ע"כ: ומרית פירש רש"י ז"ל מין דגים מלוחים שאינם טרופות שהתיכותיהם ניכרות ואת"ת ואע"פ שהתיכותיהן ניכרות אמאי לא חיישינן שמא נמלחו עם הממאים דליכא למימר דממאים בטהורים מוחן עשה לפנם הוא דהא אמרינן בפ' כל הבשר דשמא מעוח ומהור שפל אסור ואסיקנא דאף שנוהגים אסורים ואע"ג דאחזוקי איסורא לא מחזיקנן היכא דשכיח כי האי ודאי חיישינן. י"ל דכיון דפליגת דגים אינה אלא מדרבנן כדאמרינן בפ' גיד הנשה שאני גיר דזיעה בעלמא הוא והכא שפיקא הוי אזלינן בית לקולא וכן כתוב בספר העיטור דדגים מלוחים של עו"ג מותרים אלא שכתב שנהגו בהן איסור וכל מקומות הללו נהגו בהן איתר הר"ן ז"ל. בפי' רע"ז"ל נראה שגריך לאיות כך ומרית שאינה טרופה ואע"פ שהיא עשויה תחיכות אם נמצאר נראה סדג ומדרותיו קיימין ניכר שהוא שהור שהממאים דאשיסם חדים ואין לחם חוט הסדרים והטהורים דאסן ענול ויש להם חוט הסדרה. וכתב הר"ן ז"ל דטרית כיון שהיא נאכלה היא נופה גיריך הכרת דאם שדרה ואם לאו אפילו על גיר גזרו משום נופן שכיון שנופה מעורב בגיר אי שרי גיר אכלי שמי נופן אבל גיר שיש בו דגה בלבית אחת שהורה לפי' ר"ח ז"ל כל שאין בו דג שמא כלל מותר בסימן אחד דהיינו בלבית שבו ע"כ בקיצור. ועיין במ"ם ס"פ ואילו טרפות: וציר שיש בה דגה מפ' בגמ' לפי פי' רש"י ז"ל דאם החבית שתומה שני בבלבית א' ואם פתוחה בעינן תרי בלבית אבל באחת לא שי דאיכא למימר דמעלמא נפל ביה והכריח הר"ן ז"ל לפי פירושו דבלבית שמאה זו אין היא שם זמן מועט ולא הרבה ע"כ. ובלבית נקט לרבותא אע"פ שהוא דג קטן ביותר. וביד פ"ג דהלכות מ"א סימן כ"ב כ"ג ס"ל אפילו ונראה מהר"ן ז"ל שכן דעת הרי"ף ז"ל: וזיתי גלוסקאות המגולגלין ונראה שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל זיתי קלוסקא. ואיתא בתוס' פ' כל קרבנות דף פ"ו. ובערוך לא הביאו בערך גלסק אלא בערך קלסקא ופירש בשם הירושלמי ר' חייא בשם ר' יוחנן אמר מין הוא והן מותנין לתוכן חומץ שיהו הולכין את גרעינין ע"כ: ר' יוסי אומר השלוחין פי' הרמב"ם ז"ל השולחין כמו השלוחין כמו רוכב ורוכב ע"כ אבן בגמרא ונס בפירוש רש"י ז"ל השלחין בלתי ויו: ומן ההפתק מותרין הכרית הר"ף ז"ל הכריתה שהבא הוא ז"ל דחגבים קתני התם הבאין מן הספתק ומן הספינה מותרים דהיינו דוקא כבושים ע"י טו"ג אבל שליקים ע"י טו"ג אסורין וכן פי' נ"כ הרא"ש ז"ל ונראה דה"ק אמתני' שכן נפרש דמאי שנא אלא שעל הבריתה פירשו הרי"ף ז"ל שיש שם הכרח דומיא דקפריסין וקפלוטות דקתני התם שודאי אינם אלא כבושים כמו שכתב הוא ז"ל כך נראה לעניות דעתי:

פרק ג כל הצלמים וכו' ביד הלכות עכומ"ז פ"ז סי' ו'. ובעור י"ד סי' קמ"א. וכתב הר"ן ז"ל גרסי' עלה דמתניתין בגמרא אי דנעבדו' פעם אחת בשנה מאי טעמייהו דרבנן דלומר דמלא קתני וחכמים אומרים אינו נעבד אלא מי שיש בידו מקל מכלל דמודו דנעבדין ומפרקינן א"ר יוחנן במקומו של ר"מ היו עובדין אותם פעם אחת בשנה ור"מ דתיים לשיעותא גזר שאר מקומות אבל אותו מקום והעלה הוא הר"ן ז"ל דה"ק דודאי לר"מ כל המקומות שבעולם שידוע לנו שאין נעבדין בהן מותרין מן הדין ואפילו שתמן אלא דכיון דאיכו בעלמא חיים לשיעותא אלמא לא ס"ל דשיעותא ממלן דליתיה דמי ומ"ה גזר שאר מקומות כדי שלא יבאו להשמל במקומו דאע"ג דשיעותא הוא דאיו לחוש לקילקולו. אבל רבנן דלא חיישינן לשיעותא ס"ל דשיעותא ממלן דליתיה דמי וכי האי לישנא נמי אמרינן אליבייהו בסוף קדושין ובפ' כל היד ולפיכך אין לגזור על כל העולם מפני הטם קילקול השיעות ובכי אתי ליבא דגזר משום אותו מקום שפיר. ובתר הכי בא שמואל לתרוצא לתתיתין דלא צרכינן לשיעות דר"מ ורבנן פליגי אי גזרינן שאר מקומות אבו אותו מקום או לא אלא באותו מקום עצמו פליגי דבאמדרטי של מלכים שבינו ובשל כרכים וכדמסיק רבא ובודאי דלאו למיפלהה עבדי לה אלא נמי בעלמא אלא דר"מ חיים לשיעות אנשים שבאותו מקום דמקבלי ליה בחלוה והיינו דקאמר מפני שהן נעבדין פעם אחת בשנה ורבנן דלא חיישי לשיעותא שרו ע"כ. ובתר הכי ח"כ יוחנן בגמרא ובעומדין על פתח מדינה וכתב הר"ן ז"ל דמדברי רש"י ז"ל נראה דכי אמר שמואל דבאמדרטי של מלכים שבינו וא"ר יוחנן בעומדים על פתח מדינה אליבא דר"מ בלחוד קאמרינן דלרבנן בין עומדין על פתח מדינה בין אין עומדין הכל תלוי כפום בידו מקל או לפור או כדור אבל הרמב"ם ז"ל פ"ל בפ"ז מהלכות עכומ"ז דר' יוחנן דאמר בעומדין על פתח מדינה בין לר"מ בין לרבנן קאמר ולא קאי אדשמואל דאוקמה באמדרטי של מלכים אלא אוקמתא באפי נפשה היא ופסק כר' יוחנן ע"כ בקיצור: רשב"ג אומר כל שיש בידו כל דבר והעלו חוט' ז"ל דודאי רשב"ג אית ליה כרבנן דלא חיישינן לשיעותא ואע"ג דאמר רשב"ג כל שהם שנים יום באדם אינו נפל דשמעת מינה הא לא שהם כגון שנשרף או שאכלו ארי הוי ספק נפל אע"ג דרוב כשים אינם מפילות אלמא חיים לשיעותא דמפילות שאני התם דהוא מיעוט המלוי דנפלים שכיחי ושם ודאי יש לחוש כדאמרינן גבי דאותו מופל לגיסו שאין להם סוף או דאותו גוסס דאשתו אסורה אע"פ שרוב גוססים למיתה חיישינן לשיעות מפני שהוא מיעוט המלוי וכן כמי הא דאמר רשב"ג פ"ג דבכורות הלוקח בהמה מן הנו"ג פטורה דלא מרתמא אא"כ יולדה דמשמע אבל מעטא חולבת לא בחלב אינו פטור דחיישינן לשיעות חולבת אע"פ שאינם יולדות התם מיירי שראינום חולבת קודם דודאי הוחזקה מן המיעוט אבל ודאי בשאר בהמות חלב פטור וכן הלכה ע"כ וכן כתבו בפ"ק דחולין דף י"ב גם במקומות אחרות: ב המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין ביד הלכות עכומ"ז פ"ז סי' ז'. ובעור י"ד סי' קמ"א: מצא תבנית יד בתוס' רים פירקין. ובגמ' אמר שמואל ס"ה דאפילו שברי ע"ז שראינום שעבדוה כשיתה שאינה מותרים דכיון דכבדה שוב אין עובדין אותה והא דנקט צלמים משום דנשי למיתי סיפא מלא תבנית וכו' ואם

תנא ע"ז ס"א דוקא ע"ז הוא דכי מצא תבנית יד וכו' היא אסורה אבל תבנית צלמים אפילו תבנית יד שרי להכי תנא דישא צלמים למימר דאע"ג דשמא לא עבדום אפי' הכי לשבר תשובה כגון תבנית כגון דמוקי לה שמואל בעומד הלי סבר על כגו ונסיבו לכיון דאתביהו התם ודלי פלהו להו אבל ר' יוחנן פליג עליה דר"ל וסבר דע"ז שנתברה מאליה אסורה ודייק ממתניתין שברי צלמים מותרין הא שברי ע"ז אסורין. ור"ל דס"ל דע"ז שנתברה מאליה מותרת משום דמימר אמר הנפשה לא מצלא אההוא גברא מצלא בתמיה דייק הכי הא צלמים עצמם אסורין ושתמא כר"מ דמתניתין דלעיל וכמו שכתבתי פוסק הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהלכות עכו"ם דהלכה כר' יוחנן משום דשמואל כר"ל אבל הר"ף ז"ל כתב דלא פליג ר' יוחנן רק אר"ל ולא אדשמואל ע"ש בהר"ן ז"ל: **ג המוצא כלים** וכו' ומ' פ' שני דר"ל דף כ"ד. וביד שם סי' ח'. ונסור ר"ל סי' קמ"ד וסוף סימן קמ"ו: **ועליהם צורת חמה** וכו' כתב המרדכי דרקון הוא נתן בריח בשפים ומטו תלי הנבול ומוטל במצלות ומ"ש תשיב ליה בהלי צורת חמה ולבנה ע"כ. וכתוב בספר מפה על השלחן סי' ק"ז דלאו דוקא צורת חמה או צורת לבנה ממש אלא אפילו צורה שושן לשמו כמו שושן בעלי העלסמאות צורות לכוכבים כגון בצורות המתייחסות לשמש מלאירין מלך מטוסר יושב תוך עגלה וכיולא בזה בלבנה יש לסם צורה מיוחדה. ובגמרא מוקי אביי דלהני תלתא דשכיחי והשיבי מלאירים אותם כדי לעבדם ומש"ה גזרו עליהם רבנן מספיקא אבל יש או נהר או מדבר או כוכבים ומזלות מיכאל הבר הגדול או שלגול קמן כל אלו מיפלא פלהי בהו סיכא דמסכמי ומ"מ כיון דלא השיבי מספקא לא גזור רבנן עליהו דא"כ אין לך דבר המותר ובגרייתא מוסיף ר' יהודה אף המולא פרלוף אדם כגון דמות מגיקה והבן בחיקה על שם חוה או כגון פרלוף אדם שים בידו מדה וקא כייל על שם יוסף אבל פרלוף אדם גרידא שרי בהגאה. בפירוש רש"ל כגון פיריס וזמים ומבעות ע"ז. משמע מפירושו ז"ל אבל בנדי מסי הוו מנוחים והא דעת כמה מפרשים ז"ל אבל הרמב"ם ז"ל כתב בפי' המשנה ונם בפ"ז מהלכות עכו"ם סובר שהמשי בכלל מכובדין גראה שהוא ז"ל גורס פיריאים במקום שרים: **ר' יוסי אומר שורחק** וכו' בפ' כל שעה דף כ"ח ובפירקין דף מ"ב ומ"ח ותוס' פ' כסוי הדם דף פ"ח. וביד שם פ"ח סימן ו': **או מטיל לים** וכתב הר"ן ז"ל בר"פ בתרא דע"ז דר' יוסי דיעבד שרי אבל לא לכתחילה דהא ליסו גופיה אמר בפ"ק דערלה אין נוטעין הגוז של ערלה והא דאמר שוחק וזורה לרוח היינו שעשאה מפיס דקא חזיל לאיבוד ופסק מזבל ספק לא מזבל ואח"ל מזבל ס"ל זה וזה גורם מותר אבל היכא דודאי מזבל לא בריגן למעבד הכי לכתחילה ומש"ה בהאוא גברא דאגר אריבה לכתה יינם דיבנו ליה חיטי באגריה א"ל רב חסדא זיל קליה וקבריגהו בקברי ומפ' בגמרא דלא אמר ליה דלקליגהו ולבדרינהו דוגמא מזבלי להו ע"כ: **אמרו לו אף הוא נעשה זבל** פירש רבב"ם ז"ל וקסברי זה וזה גורם אסור ור' יוסי לא חיים לסבר זה וזה גורם מותר ומ"מ אסור לזבל אדם לכתחילה אף לר' יוסי מזבל של ע"ז כיון שהוא מתבטל ליהנות ואין להקשות דרבנן אדרבנן דהכא חייבי רבנן לזבל ואילו נבי חמץ בפרק כ"ם אמרי רבנן מפרר וזורה לרוח דים לחלק נבי חמץ כתיב לא יאכל והלכך אינו אסור אלא כדרך הנאה גמורה אבל בע"ז כתיב לא יבבק בידך מאומה ואפילו כל דהו א"ל רבנן דהתם היינו ר' יוסי דהכא תוס' ז"ל. ור' יוסי הבית ראיה לדבריו דליכא למיחש לזבל מתנאה דוכתי והכל דחו אותם רבנן ומוב הבית ראיה מקרא דכתיב ושבתו שם את עצביהם ושאם דוד ואבשלום לשון זרוי ובלבול הוא כדמתרגמינן חזרם ורוח הסאם חזרינון ורוחא תבלבלינון ואמרו לו משם ראיה הרי הוא אומר בד"ה ואמר דוד ושרפם באש ומדלא כתיב בחד קרא ושרפם ושאם ש"מ לאו תרוייהו כדקאמרת בשרפם ואח"כ זרה לרוח אלא ושאם ממש נעלם עמו והנה מהם אחר שבא אלי הביתי ובעלם ומתחנה קודם שבא אחי הביתי אמר לעבדיו לשרפם: **ונאמר ולא ידבק** וכו' גרסינן. וכתבו תוס' ז"ל שם פרק כ"ם דף כ"ח וא"ת לרבנן דלית להו בע"ז מפרר וזורה לרוח מה יעשו בע"ז אמו כל שעה יולך ליס המלח לרבנן לא מהני אחיקה בשאר מקרות דקתני וכו' לפי שהמים מוליכין אותו על ידות הנהר וי"ל לרבנן מפרר וזורה לרוח במקום שאין מגדל נמוחים וכן אמרינן הכא בע"ז ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל משנה זו היא כמו משנה דפ"ג דסוכה דתנן ר' שמעון אומר שלשה הדסים וכו' אפילו שלשתם קטומין ופליג עליה ר' מרפון בחדא ור' עקיבא בחדא וכן נם כאן פליג רשב"ג על ת"ק בחדא ור' יוסי בחדא ע"כ: **ד בן פלופפוס** כתבו תוס' ז"ל בפ' כ"כ דף קי"ו פליפסא מין כדפירש בקונטרס ור"י שמע דבלשון יון פלוסקוס הוא דוד החכמה ואית דגרסי פילא סבא והוא לשון לצון ושחוק דלאמרינן בחיכה רבתי דפלי ביקולאי פירש שחוק ובתלוגן ע"כ. ומשום דלבריהם שייכי נם למתניתין דהכא: **א"ל אין משיבין במרחץ בשיצא** וכו' הרמב"ם ז"ל פי' דבשיצא התבל לו ואמר מה שמנעני מלהשיבך עד עתה הי' לפי שאין משיבין במרחץ וכן פירש רשב"ם ז"ל וגם הר"ן ז"ל ולשון הגמרא דמשני תנא כשיצא אמר לו אין משיבין במרחץ. ור"י בעל שתום' פירש הגמון שבל לר"ג בבית הפנימי דאין שם אפילו שלת שלוש ושם לא השיבו כלום וכשיצא מבית הפנימי לחוצה השיבו אין משיבין במרחץ ומפני דרכי שלום השיבו כן מפני שיבת אותו הגמון דהוי כמו שאלת שלום וכשיצא לבית החיצון השיבו השובה דמשמתנו דאף דברי תורה מותרים שם ואם לפי הגרסא דקתני במתניתין וכשיצא השיבו וא"ל אני לא באתי וכו' וגם ניחא שם שסקשה הר"ר אלחנן דבמתניתין קתני וכשיצא השיבו. אבל בגרייתא קתני כשיצא א"ל אין משיבין במרחץ וכן משמע דכשיצא לא אמר לו דבר אלא אין משיבין וכפי כי' ר"י לא קשיא בגרייתא אמתניתין. וכתב הר"ן ז"ל על פירוש זה דלפירוש זה למדנו דכל מקום שמותר להרהר כגון בבית הכנסת אבל אם אדם עומד לבוסים ומקלהם ערומים מותר להשיב על דברי תורה אסור אי מותר דלא הוי רק כמו הרהור ובלבד שלא ישיב עיקר הטעם ע"כ. ונלע"ד דאע"ג דקיימא לן דאפרושי מאיסורא מותר אפילו בלשון הקודם וכענייני קדם כמו שפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ג דהלכות ק"ש והביאו מהרי"ק ז"ל שם בא"ח סי' פ"ס סכא אסור להשיב מפני דנעו"נ לא שייך אפרושי מאיסורא כך נלע"ד. ידוסלמי מה אמן קיימין אם בשמאלו בהלכות המרחץ היה לו להשיב ואם בשלא שמאלו בהלכות המרחץ לא

היה לו להשיב דמר רבי יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ הלכות בית הכסא בבית הכסא ר"ש בן לעזר אבל מיסחי בב"ה א"ל מה נדוה א"ל אסור מהו שנקנה א"ל אסור לא כן שמואל שאל לרב מהו לעמות אמן במקום מטונף א"ל אסור ואסור דאמרית לך אסור להסכה תני שואלין הלכות המרחץ בבית המרחץ הלכות בית הכסא בבית הכסא א"ר יודן אביו דר' מתניה מהלכות המרחץ שאלו אלא שאין דרך לעמות במרחץ א"ר שמואל בר אבדימי מהלכות מרחץ שאלו אלא שהבל המרחץ רע לשנים ע"כ: **אין אומרים נעשה מרחץ** גרלה שיותר נכון לגרום נשמה הטון והטין בנקודת סגול והטין בנקודת קמץ מלגרום הטן והטין בנקודת קמץ והטין בנקודת סגול. עיין בגמ' בתוס' ד"ה וכי נעשה. ויש להסתפק אם הרי"ף ז"ל היה נורס בנוסח המשנה ועוד אין אומרים שאלו וכו' אלא שמא פירוש בעלמא הוא שפירש על המשנה וכמו שהוא ג"כ בפירוש רש"י ז"ל. ומ"מ ראיתי מאן דגרים ליה. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל אין אומרים נעשה מרחץ אלא לאפרודיטי אבל נעשית היא אפרודיטי אלא למרחץ וכתב כן מצאתי וכ"ל דהיינו מוי ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל גרסינן בגמרא א"ר חמא ב"ר יוסף א"ר הושעיא תשובה נעובה הסיבנו ר"ש לאותו הגמון והסיקנא דגמובה מהכא כלומר אלא רצה לגנות לו כל מה שמותר לו ונגב ממנו הדבר דקאמר לו אין אומרים נעשה מרחץ מוי לאפרודיטי אלא נעשה אפרודיטי מוי למרחץ וכי אומרים נעשה מרחץ מוי לאפרודיטי מאי הוי והתניא האומר בית זה לע"ז כיס זה לע"ז לא אמר כלום שאין הקדש לע"ז כלומר באמירה על שיקריבנה לפניה ודחי ואני אומר אינה נמובה כלומר ר' חמא הוא דקאמר שכי דנהי דאיתסורא לא מיתסרא מוי מיהא אינה כלומר דאי הוי רהיטה מוי לע"ז אסור לנו לייפות ע"ז אע"ג דאיתסורי לא מיתסר מרחץ בסגלה ע"כ ז"ל: **ה העובדים** וכו' ביד שם רפ"ח וסימן ז'. ובטור י"ד סימן קמ"ה: **ומה שעליהם** והא דתניא בברייתא בגמרא הע"ג העובדים את ההרים הם מותרים ושובדיהם בסיף הייגו עשמא משום דאע"ג דלאו ע"ז הינהו עובדיהם לע"ז עבדי להו ולע"ז מכוונין ע"כ מרש"י והר"ן ז"ל בשמו לשון קלת כפי הגלע"ד להבנת הענין: **אלהיהם על ההרים** פירש הר"ר יהוסף ז"ל ר' יוסי הגלילי לא נומר מה שהם מותרים הוא מסוק אחר ולא ממשמעות עליהם דת"ק ע"כ: **וכל שיש בה תפיסת ידי אדם אסור** בגמרא פריך ר' יוסי הגלילי הייגו ת"ק ומוקי רב ששת בגמרא דלכ"ע בין לת"ק בין לר' יוסי הגלילי כפוי הר אינו כהר ואסור ור' יוסי הגלילי לשבוי אמ"ק אתא לאיסור דמדקאמר וכל שיש בו תפיסת ידי אדם אסור לאתויי אילן שנטעו ולבסוף עבדו שהוא אסור אע"פ שמתחלה לא נתכוון לעבדו ור' יוסי ב"ר יהודה אמי סבר דאסור ויליף לה מקראי. וכתב הר"ן ז"ל מיהו מודה ת"ק דהוספתו אסורה ולר' יוס"ג כולו אסור וקי"ל כת"ק מיהו אפשר דדוקא שנטעו גרשין אבל נטעו יחור מיתסר ע"כ בקיצור. ואיתא להאי בבא בתוס' דחולין פ' הבוחט דף מ': **א"ר עקיבא אני אובין** ירושלמי אבן תניון אובין אית תנאי תני אובין אית תנאי תני אובין כגון ומאן דמר אובין לעיל ע"כ. ומאתי בערוך אי אהיים אובין לפניך וכן הגיה הרי"א ז"ל. וכן ברב אלפס בדפוס אלוניקי. ואעלו תוס' ז"ל דתלמיד חבר היה ר' יוסי הגלילי לר' עקיבא ורב בשנים ממנו היה ואע"ג דקאמר ליה הכא אני אובין ומאדון לפניך ועוד הטעו ז"ל דודאי ר' עקיבא אליבא דר' יוסי הגלילי קאמר ליה לא ס"ל. בסוף פירוש רש"ל אבל עץ רענן שלוה לו לאבד שנאמר ואשריהם תשרפון באש ואי דהכא לא נקיט ליה קרא לכתיב תחת כל עץ רענן למישוטא אלא משום סימנא דבינן אלא מינן למדרשה למישוטא דהא כתיב ואשריהם תשרפון באש מוקמינן ליה לסימנא אבל קרא קמא למישוטא דרשינן: **ו מי שהיה ביתו** וכו' בשבת ד"פ ר' עקיבא. ועיין במ"ש שם. ויש שפרים דגרסי מי שהיה כותלו וכן הוא ברב אלפס והרא"ש ז"ל. וביד בהלכות עכו"ם פ"ח סימן ה' ובפ' שני דהלכות שאר אבות הטומאות סימן ב' ס'. ובטור י"ד סימן קמ"ג: **בונם לתוך שלו ד' אמות ובונה** אית דלא גרסי מלת ד' אמות אלא כונם לתוך שלו ובונה ונם שם ביד ליתנהו למלת ד' אמות. גם הר"ש ז"ל מחקם. בפירוש רש"ל ושאה שם ב"ה לחיוקות. אמר המלקט פירוש לבני אדם נדולים אי אפשר לעשותו בית הכסא דהא בעו לאשותא אפילו בגילא ואין תנן דאסור לבנות כותל לספסיק בינו ובין ע"ז לפי שפוגעו לע"ז הלכך שביל לה לתוקות דלא בעי נישותא א"ל לבני אדם נדולים עביד ליה ונדיר ליה בחיזוי והיני הכי איתא בגמרא: **נידון מחצה על מחצה** אותו חלק של ע"ז אינו עולה לו בכניסת ד' אמות אבל חלקו עולה לו שאם היה עביו שתי אמות מונה האמה שלו וכונס עוד שלש אמות לתוך שלו: **תזרם כמו דוה** בע"ז קא מיתבי קרא כך פירש רש"י ז"ל אבל בירושלמי פירשו דמאי דאמרינן מידון מחצה על מחצה היינו נומר שחצי הכותל מותר ומוסל מחצה בעצים ובאבנים ומיהו ס"מ במכיר האבנים שכנגדו אבל בשאינו מכירם הבל אסור דאין בירורה לאע"ג דבכותל שני שותפים רשות שניהם שוה בכל לדי הכותל וכל אחד מהם יש לו שותפות אפילו באותן האבנים שהן נגד חברו שותפות זו של ע"ז ושל ישראל הינא דמסתמא על דעת כן נשתתפו שלא שכנגד כל אחד יהא שלו לגמרי דתרוייהו בהני מיתא להו ליבראל בהני ניחא ליה כדי שלא יאסר הלא שכנגדו וכי ע"ז ניחא להו בהני כדי שלא יסתחון אלא לחלקם ולפיכך כל בישראל מכיר אבניו מוטלן והן שלו אבל בשאינו מכיר כולן אסורות דאין ברירה ומיהו מסתברא דמותר למכור לו הלקו בכל מקום שהוא. ולי פשטא דמתניתין מוכחא כפי' רש"י ז"ל דקתני מעיקרא מידון מחצה על מחצה ובתר הכי קתני אבניו ועציו ופפרו וכיון דלא פירשו הכי בגמ' דיון משמע דנקטינן מתניתין בכשאינו מכירם וכדברי רש"י ז"ל ולפיכך אני תוכך לחמיר למעשה איתרו של ירושלמי אבל הרמב"ם ז"ל כתבו בפ"ח מהלכות עכו"ם וכך מתניתין אתיא אפילו כמ"ד דע"ז בבתחבורה מאליה מותרת וכגון שבשתחווה לכל אבן ואבן והכי אוקמוה בירושלמי ובחם מפרשינן מתני' בשקדם הכותל לע"ז ולפיכך כבשמר ישראל בהיתר סמך בהיתר סמך עכ"ל הר"ן ז"ל: **ז שלשה בתים** הן וכו' ביד בפ"ה דהלכות עכו"ם ס' ג' ד'. ובטור י"ד סי' קמ"ה. ופירש הר"ן ז"ל שלשה בתים הן לענין בטול ע"ז בית בתחלת בניינו לע"ז ויהיו עובדין את הבית עצמו ה"ז אסור לכל הבית הוי ע"ז ואם עו"ג בנאו אסור עד שיבטלנו שיהון ממנו מקלת ואם של

ישראל

ישראל הוא אסור עולמית אבניו ועציו ועפרו ואמרינן בגמרא דבנה אע"פ שלא השתחווה והשתחווה נמי אע"פ שלא בנה וכרב דאמר דהשתחוה לבית אסור דתלוש ולבסוף חברו לגבי ע"ז כתלוש דמי וכיון דאמרינן דבנה אע"פ שלא השתחווה מיתסר ע"כ בבית שהוא עצמו ע"ז עשיקינן ומש"ה אסור מיד דאתי כמ"ד ע"ז בל עו"ג אסורה מיד ואינו לא היה הבית נעבד ה"ל משמעי ע"ז דלא"ה אינם אסורין עד שיעבדו וכן בזיומים ובאשרה כתב רש"י ז"ל שהן בעצמן מעבדו: **סיידו וכיירו לע"ז** שהיה בית בנוי לדירת אדם והקצהו לע"ז ושתו בסיד ועשה בו ציורים לע"ז: **בוטל מה שחידש** נוטל ישראל מה שחידש העו"ג והשאר מותר בלא בטול לפי שלא נאסר ואפי' היה הבית של ישראל מותר שאין לע"ז שלו בטלה בטולו מה שחידש שני לפי שלא נאסר אלא איהו הדום שנטל אסור בהנאה לעולם ומיהו דוקא בטלה נעבד הבית מעולם אבל אם השתחוה לו אפילו אחר שנבנה מיתסר דתלוש ולבסוף חברו לגבי ע"ז כתלוש דמי וכדכתיבנא וליכא לפרושי דהאי טולל מה שחידש אע"ג דאי דא"כ למה לי ביטול מה שחידש אפילו בכל דהו אבל דהו שני וכדתנן לקמן כילד מבטל וכו' נטל הימנה מקל או שרביט אפילו עלה ה"ז בטלה אלא ודאי מישראל קאי וכדכתיבנא: **הבנים לתובו ע"ז** ואת הבית עצמו לא נתבון לעבוד ולא הקצהו לתשמישו ע"ז אלא שלפי שעה הכניסו לתוכו והוציאה ישראל הרי בית זה מותר וכך פירש רש"י ז"ל ומעמא דמילתא דכיון שלא נעשה אלא לתשמיש ערלי אינו נאסר משום מזבחי ע"ז לפי שנוטו אינו משמש לע"ז אלא בקרקע בעצמא דהא בפ"ק בנמ' גבי הא דתנן הניע לכפה שמעמידין בה ע"ז וכו' דאמרינן פלא אם בנה שכרו מותר ומקשינן פשיטא משמשי ע"ז היא ומשמש ע"ז אינם אסורין עד שיעבדו אלמא בית כמשמשי עבודה זרה הוא. ואחרים פירשו דהאי הכנים לתוכו עבודה זרה אפילו בקבע קאמר וכי תנן הוציאה ה"מ הוציאה עו"ג כיון שהלקה משם ואין דעתו להחזירה בטל משמשיה וכיינו דומיא דאידך דאילנות דקתני העמיד תחתיה עבודה זרה ובטלה הרי זה מותר אלמא צריכה בטול אלא שמבטל ע"ז ביטל משמשיה: **שלש אבנים הן לענין ביטול ע"ז.** [הגהה כתוב בס' לקח טוב ב' בסר סיני דף ק"ה ז"ל ובת"כ ופסל ומלבה מה הפסל עשייתו פסלתו אף מלבה אם עשיתה פסלתה ומה מלבה בל תקימו אף פסל בל תקימו כי' הראב"ד ז"ל כ"ל מכאן אמרו חכמים אבן שהלבה מתחלה לבימום ה"ז אסורה בימום זה מוסב עבודה זרה וכן מלבה שמעמידין עליה דורון לע"ז נקרא בימום ואע"פ שבזיומים אינו אלא מוסב ע"ז הרי הוא בע"ז עצמה מה ע"ז עצמה נאסרת בעשייה מיד אף וכו' והריני מקים מלבה לפסל לענין לא תעשה ופסל ומי למלבה לענין איסור בל תקימו דסמיך לא תקימו למלבה ולא תעשה לפסל ע"כ]: **שחצבה מתחלה** מן הסר: **לבימום** מקום מוסב לע"ז שמעמידין אלא עליה ועובדין הבימום עצמו כע"ז ה"ז אסורה ואפילו לא העמיד עליה ואם עו"ג חצבה ערלי הע"ג נבטלה ואסר ממנה מעט עד שיחצנם. אם ישראל חצבה להעמיד ע"ז עליה אין לה בטלה עולמית: [הגה"ה וא"ל סוף דבור סחוס' לכן מראה לפרש בכל שלשתם שבנה והלב ונטע להיות ע"ז עצמה והא דנקט נבי אבן לבימום אע"ג דסתם בימום רגילות הוא להיות משמש ע"ז כמו בימום של מלכים מ"מ נקט בימום שלא היתה חשובה בשימשם לעובדה אלא אותה שבומה לבימום לפי שבימה מותמן עליה ע"ז ע"כ]: **סיידה וביירה** לע"ז והיא הגובה ועומדת נוטל ישראל מה שחידש העו"ג ושחק וזורה לרוח ובאבן מותרת שלא נעשה ע"ז אלא חידוש ובגמרא אמרינן דאע"ג דסייד וכייד בגופה של אבן כגון שהקף בה צורה בברזל אפ"ה לא מותסר אלא אותו חידוש בלבד: **העמיד עליה** ע"ז לפי שעה ולא הקלה האבן לבימום וסלקה ה"ז מותרת ואינה צריכה ביטול: **שלש אשרות הן אילן שנטעו מתחלה לע"ז ה"ז אסור** עד שיבטלנו. נדעו עו"ג או ישראל לע"ז לעבוד הגדולין שיגדלו בו מעתה והוא היה כבר נטוע בשבת ישראל ליהנות ממנו נוטל מה שהאליף ושורפו כדין אשרה ועיקרו מותר בהנאה ואמרינן נמי בגמרא דאע"ג דהבריך והרכיב בגופו של אילן לא מיתסר עיקרו אעפ"י שעשה מעשה בגופו: **העמיד תחתיו ע"ז ובטלה ה"ז מותר** ומיהו כי בעינן בטלה ה"מ היכא דנטעו מתחלה כדי להעמיד ע"ז תחתיו הא לאו הכי אפילו בטלה ביטל ע"ז האילן מותר דמתוכר הוא דלא תמיר טפי מאילן שהוא מע"ז עצמה דקני"ל בה בת"ק דר"י ב"ר יהודה דס"ל דאילן שנטעו ולבסוף עבדו מותר ואפ"ה לרב דאמר בגמרא דהמשתחוה לבית אסור משום דקסבר דתלוש ולבסוף חברו לע"ז בתלוש דמי היכא דאמר בגמרא דהמשתחוה לבית אבל אילן כיון שיש לו שרשים בקרקע דיהו כמחובר מעיקרו. אבל מדברי רש"י ז"ל דאילן נמי כל שנטעו יחור בתלוש דמי שהרי כתב לתשלה (בגמרא דף מ"ו) גבי בשמה תמימה ואילן יבש דאמרינן בהו שאין בהן תפיסה ידי אדם דתפיסה מעיקרא דנטיעה לרבנן לאו תפיסה היא דלאו אילן היה הבית שעתה דמיירי בשנטעו גרעין מכלל דאי נטעו יחור אסרי ליה רבנן משום תפיסה ידי אדם דמעיקרא דתלוש ולבסוף חברו אפילו גבי אילן בתלוש דמי וזהו מה שכתב בפ"ק דחולין גבי תלוש ולבסוף חברו לענין שחיטה דאמרינן התם בקנה הטולש מאיליו ופירש הר"ב ז"ל שלא נטעו אדם דמלבל דאי נטעו אדם ה"ל בתלוש ולבסוף חברו עכ"ל הר"ן ז"ל. ובגמרא אמרינן דמתני' דקתני בטלה בתים אע"ג דאיכא נמי המשתחוה לבית כדכתבינן כיון לענין ביטול בה והשתחוה שוין דאם בל עו"ג היה צריך עו"ג לנטעו ואם בל ישראל הוא אין לה בטלה עולמית. מש"ה חשיב ליה חד. וממה שכתבנו חבין דעיקר הגרסא בגמרא בכתים קמייתא בכתים לתוכו ע"ז והוציאה ה"ז מותר ובגרא מגיעתא צריך להיות כך פירוש ולבסוף נשם ע"ז והקים ונטל מה שהיקם העמיד וכו' וכן הוא בירושלמי ובהרי"ף ז"ל: **אילן שנטעו לשם ע"ז ה"ז** אסור כע"ל דקאי אאילן שהוא לשון זכר: **העמיד תחתיו ע"ז ובטלה** י"ם ונטלה אבל מתוך פירוש הר"ן ז"ל שכתבתי בסמוך מוכח דגרסינן ונטלה. וכן הוא נ"כ בפירוש הרמב"ם ז"ל. אבל שם ביד פ' שמיני וגם שם בטור סי' קמ"ה וגם בהרי"ף ז"ל גרסינן ונטלה. ומוכח מן הגמרא דאפילו בלא נדעו ופסלו מיתסר חוסשות. אלא לרבותא נקט נדעו ופסלו ונאמר לך דאע"פ שנדעו ופסלו בטול מה שהאליף פני: **איזוהי אשרה** וכו' ביד הלכות עכומ"ז פ"ז סימן י"ח. ובטור י"ד סימן קמ"ב:

ח לא ישב בצלה וכו' ביד שם. ובטור שם. וכתבו תוס' ז"ל לא יבב בצלה ולא דמי לצלו של היכל דאתם היכל לתוכו עשוי אבל אשרה עשויה לצל א"ל הומרא דע"ז שאני ע"כ: **ואם ישב מהור** אפילו בצל קומתה ומי בדיעבד עסור ובלבד שלא יבב ממש תחתיה דסא קתני סיפא אם עבר עמא וכ"ש יבב. וכתב הר"ן ז"ל כתב הראב"ד ז"ל דכי תנן לא יבב בצלה דוקא בשאשרה דעבידא לצל בין לתחתיה בין לתולה לה אבל בית ע"ז תוכו ונגד פתחו ד' אמות אסור אחריו מותר לפי שאין בית עשוי לצל בחולה לו כדאמרינן בפרק בל שעה שאני היכל דלתוכו עשוי ומסתברא דלעבור בצלה שרי. דמדקתני ריפא לא יבב ופיפא לא יעבור משמע דבצלה יביבה דוקא הוא דאסור אבל לעבור דרך שם שרי ונעמא דמילתא משום דמדינא אפילו יביבה הוא לו למיסרי בל היכא דלא קמכון דסא קי"ל בפ' כ"ש דאפשר דלא קא מכוון שרי אלא דחיישינן שמא יסהה ביביבה ואתי לכוונו אבל העברה בעלמא דלא שייך למיחש בה כולי האי שרינא. והתיה אסור משום עומאת ע"ז. עוד אפשר לי לומר דכי אמרינן לא יבב בצלה דוקא בדקא מכוון הא לאו הכי שרי מדפרינן בגמרא פשיטא ואם איתא דאע"ג דלא קמכוון אסור אדרבא לריכה רבה דסא מדינא שרי ולפי זה ליכא פלוגתא בין יביבה והעברה דאי לא מכוון תרוייהו שרו ואי מכוון משמע דתרוייהו אסורי אלא דמילתא דבכיחא ליה נקט שהמתכוון ליהנות מן בלל יובב הוא שם אא"כ תאמר דבהעברה אפילו מכוון לאתהנויי שרי דהנאה כי הא לא חשיבא כדאמרינן לל לצה עכ"ל ז"ל. ובגמרא פרכינן לא יבב בצלה פשיטא אמר רבה ב"ב חבא לא נגרכה אלא לצל צלה מבלל דבצל קומתה אם יבב עמא פירוש בחמיה ואמאי והלא אין כאן אבל שברי מן האילן והלאה הוא ולא חתת הנוף ודאינן לא לעולם דאפילו לל קומתה אם יבב עבור אלא קמ"ל דבצל צלה לבחלה לא יבב. ואיכא דאמרי לה אפילו אם יבב אסור פשיטא אמר רבה ב"ב חבא א"ר יוחנן לא נגרכה אלא לצל עמא מבלל דבצל צלה לבחלה יבב ואמאי הא קמתני ומשני לא בצל צלה אא"ל דלבחלה לא יבב אלא דבא קמ"ל דאפילו בצל קומתה אם יבב אסור אלא דב

וכו׳: **נתערבה באחרות** ר״ת נא נרים ואחרות באחרות וס״ע במשנת חבילי תלתן דנפ״ע במסכת ערלה ומייתי לשיה וכו׳ אבל ר״י ב״ר ברוך אומר דשפיר גרסינן ליה הכא והתם דלימא דליכא נאלא חד ספיקא דה״פ ואחרים באחרים כל אותן אחרים נתערבו באחרים או אפילו רובן דליכא לנימר איסורא ברובא אית׳ דס״ל אמר תלמודא בפ׳ התערובות גבי מבעת של ע״ז שנפלה לתוך מאה מבעות שולן אסורות פירשו ס׳ נתקוס ס׳ המ׳ מותרין דאמריק איסורא ברובא איתיה הוס׳ ז״ל והר״ר יהוסף ז״ל מחק מלות ואחרים באחרים וז״ל הר״ן ז״ל נתערבה באחרות שולן אסורות ע״מ משום דדבר שבמנין הוא כגון אסורות של בע״ה דתמיני ולא בעלי אבל אסורות שאינם חשובות בעלי ברובא ואחרים פירשו דאיון דאיסורי ע״ז ניטלו אסורין בהנאה אע״פ שאינם דבר שבמנין ואיכא נוסחי דגרסי נתערבה באחרות ואחרות באחרות ולא דייקי מדגרסינן בפ׳ כל הזבחים שנתערבו כי אמריתם קמיה דשמואל אמר לי הגה לע״ז דספק ספקא אסור ואותיבנא ליה לשמואל ופריק אנא דאמרי כר״ש ואם איתא לימא שמואל מתניתין היא אלא ש״מ דלא גרסי אלא נתערבה באחרות שולן אסורות ולענין הלכה נמי הכי קיימא לן דאחרות באחרות מותרות וכרב דאמר התם דאפילו ספק ספקא דע״ז מותר גבי מבעת דע״ז שנפלה לרבות ומרבות לרבות דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי ע״כ. ואיתא להאי בבא דנתערבה באחרים דבנו בתוס׳ פ׳ הנסרפין דף פ׳ ובס פ׳ התערובות דף ע״ל לפי׳ אחר דרש״י ז״ל: **ר׳ אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח** פירש רש״י ז״ל דמי האלת עלים וכתבו עליו הוס׳ ז״ל משמע מתוך פירושו ז״ל ובכך תהא הפת מותרת וקשה דא״כ אפילו בלא נתערבה נמי יש להתיר בהולכת הנאת עלים לך נראה לפרש הנאת הפת ויתא דלא פליג ר׳ אליעזר בריש חדש יותר להתיר להוליך הנאה העלים שהיסק בהן לים המלח ע״כ. ויוליך הנאה לים המלח לא מהני רק להתיר בהנאה אבל לא להתיר באכילה וכבי מוכח בגמרא בהחוא עובדא דהחוא גברא דאיפרב הביתא דאיסורא בחמריה דא״ל רב חסדא זיל שקול ד׳ זוזי דמי הביתא ואיכך לשתרי לך בהנאה ופשוט הוא מהר״ן ז״ל. ועוד כתב הר״ן ז״ל ר׳ אליעזר אומר יוליך הנאה לים המלח פירש רש״י ז״ל דמי הנאת עלים שהוא ז״ל סובר דר׳ אליעזר דפליג ואמר דיוליך הנאה לים המלח לאו מהתערבה בלחוד פליג אלא אפילו את דאשורה נעיבה יוליך הנאת עלים שנאפה בהן ומותרת שהרי היא עלמה היינו אלא תערובת איסור ואין כן דעת הרב אלפסי ז״ל שכתב הלכה כר׳ אליעזר דאמר אם נתערבה הפת או הבגד באחרים יוליך הנאה לים המלח ומשתרו ליה כולהו וכן דעת הרמב״ם ז״ל בפ״ב מהלכות ע״ז וכתב שם שיוליך דמי אותה הפת לים המלח וכן דעת הרמב״ן ז״ל ומכריעין כן מדתנן בפ׳ בתרא יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה דשב״א יומכר כולו לעו״נ חוץ מדמי יין נסך שבו ופסקינן בגמרא כרשב״ג ואמר רב נחמן התם הלכה למעשה ״ל יין ביין אסור חבית בחבית מותר התם יינם אפילו יין ביין נמי מותר אלמא כל שיש בודאי תערובת איסור שבל ע״ז לא סמכינן עליה דרשב״ג לגמרא לעו״נ חוץ מדמי איסור שבו ומש״ה אמרינן אבל לא יין ביין וכיון שכן ודאי אם הפת היא בעינה שבדבר ידוע שיש בה תערובת איסור של ע״ז לא שריא לאכרה חוץ מדמי איסור בבה וכ״ש שאין לנו להתירה בהקנאה של ר׳ אליעזר דהיינו יוליך הנאה לים המלח דודאי בדר׳ אליעזר איכא קולא שפי מדרשב״ג דאילו בדרשב״ג אינו נהנה מן האיסור כלל וכאן נהנה ממנו לאחר שיוליך הנאתו לים המלח ולפיכך נראה הדברים שאי אפשר להתיר בהקנאה של ר׳ אליעזר יותר מבהקנאה של רשב״ג אלא כי היכי דהתם ביין נסך יין ביין אסר חבית בחבית מותר ה״נ בדר׳ אליעזר וכן נראה דעת הרב אלפסי ז״ל מן הטעם הזה בהחוא עובדא דהחוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה והוסיף הרב ז״ל וכתב דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה לפי שהוא סובר מדאמרינן בחולין ולא אמרינן ביה דמי דיין ביין הוה ולא חבית בחבית וכיון שכן על כרחין בסתם יינם הוה דאי ביין ממנא שהיינו מתירין בהקנאה מן הדין אלא ר׳ אליעזר יותר מבהקנאה של רשב״ג ואי אפשר וכן נראה שדעת הרב אלפסי ז״ל בשתי הקנאות האלו שוות הן שהרי למשה בפ׳ הבוכר הביא עלה דהתם דאמר רב נחמן הלכה למעשה יין נסך יין ביין אסור חבית בחבית מותר התם אפילו יין ביין מותר הך שובדא דהתם דהחוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דסתם יינם בחמריה ואין כן דעת הרי״ף כלו ז״ל שהוא סובר וכו׳ עד ואני אומר לא כדברי זה ולא כדברי זה אלא בלפה בו את הפת אפילו לא נתערבה יוליך דמי עלים ליס המלח ופפת מותרת ויין נסך ובסתם יינם דוקא חבית בחבית הוא דאמרינן דיוליך דמי אחת מהם ליס הנאת ובשאר מותרים אבל יין ביין לא ואפילו בסתם יינם דודאי ליסנא דיוליך הנאה לים המלח דייקא כדברי רש״י ז״ל דהיינו הנאת עלים ולא דמי הפת כשנתערבה דא״כ מאי יוליך הנאה לים המלח הא״ל יוליך דמי אחת מהם ליס המלח כדאמרינן בגמרא שקול ד׳ זוזי דמי חביתא אלא ודאי מבמע דאהנאת עלים קאי כדברי רש״י ז״ל ומיהו מהא לא אריא וכו׳ והתרץ ז״ל ובכוף דבריו הזר וכתב ולפיכך נראין הדברים דבפת היא עלמה שריא בהולכת דמי איסור אבל ביין חבית בחבית שרי הפי׳ בסתם יינם ולפיכך לא הוזכר כאן חילוק בין יין נסך לסתם יינם ובובדא דהחוא גברא דאיתערבא ליה חביתא דאיסורא בחמריה חבית בין החבית הוות ובין שהיתה מיין נסך ודאי או מסתם יינם דינם שוה זהו דעתו בדברים האלו ואע״פ שלא הביאתי כל בהחוטי לאחר זמן נתיישבתי בדבר. והרב רבינו יונה ז״ל מחמיר עוד ואומר דלא אמר ר׳ אליעזר יוליך הנאה לים המלח אפי׳ בתערובת חבית בחבית כל שהוא מאיסורי תורה ומוכח ליס מדאמרי׳ התם נבי בגד שנפנו בקליפי ערלה ונבי הבילי תלתן של כלאי הכרם שכולן יולקו ואמאי יוליך הנאה לים המלח אלא ש״מ שלא הזיר ר׳ אליעזר באיסורי תורה אפילו בתערובת חבית בחבית כל שהאיסור מן התורה ובודאי בלדברי מי שאומר שאין תקנתו של ר׳ אליעזר משמשת אלא בע״ז שהיא תוספת דמיה אין כאן ראיה כלל ואפילו למי שאינו סובר כן מהנהו לא אריא דהתם בפלוגתייהו דר״מ ורבנן אוירי אם כם מתבטלי׳ אם לאו אבל אה״נ שאפשר להקנם ואע״פ שדקדקו בירושלמי דמפסיק ותני בריש׳ יולק דמשמע דלית ביה הקנאה אין לדקדק דר׳ מאיר ורבנן דעסקי ואתו אם עולין אם לאו אלא הא לכם הקנה בדר׳ אליעזר כל שהתערבו. ומ״מ דעתי נוטה לדברי האומר שאין מתקנים בהקנאה של ר׳ אליעזר אלא איסור ע״ז מפני שהוספנו דמיה אע״פ שרבינו

שמואל רומרונו ז״ל חולק ואומר דהכ״ע נאמר איסורי הנאה כגון ערלה וכלאי הכרם דלר׳ אליעזר נמי יוליך הנאה לים המלח דליכא למימר דשאני ע״ז שהוספה דמיה דהא מ״מ היא אסורה לעולם ואפ״ה שרי ר׳ אליעזר וממנה אתה דן נאמר איסורין ור׳ אליעזר רבותא קמ״ל דאפילו באיסורי ע״ז דחמירי יוליך הנאה לים המלח לא נתחוורו לי דבריו מכני שיש לשביב ונומר דודאי ר׳ אליעזר לא שרי הכי אלא בנה שאין נופו אסור מן הדין אבל אם אפשר שאין שם נופו של איסור כפת שנאפה בעצי אשירה או שנהבשל מן הדין כחבית בחבית דאע״ג דאמרי׳ מיתסרי מדרבנן כיון דע״ז תופסת דמיה הרגו שיהא אותו איסור קל מיתר משם כיון דאיכא לנימר שהיא חל על תמורתו מתוך שאיסור ע״ז הופס דמיו אבל בשאר איסורין אין לנו ומ״מ הדבר ברור שתקנתו של רשב״ג דהיינו יוכר כולו מהני בשאר איסורין כי היכי דמהני ע״ז דליכא לאיפלוגי ביניהו והרי בגמרא ירושלמי הקשו נבי בגד שנפנו בקליפי ערלה אמאי לא אמרינן יוכר כולו עכ״ל הר״ן ז״ל בקיצור. ובעור י״ד סי׳ קל״ד: **נטל הימנה כרכב** ירושלמי פ״ג דערלה: **ברכב** בדלית בסוף תיבה היא גרסת הערוך: **ארג בו את הבגד אסור בהנאה** בירושלמי דפירקין פרין מ״ש מיין נסך דאמרינן בפירקין דלקמן יוכר כולו לעו״נ חוץ מדמי יין נסך שבו והכא נמי יוכר חוץ מדמי איסור שבו ותרלו שם דלא דמי דהא דרך בני אדם ליקח מן העו״נ בגד ולפיכך אסור למכרו לעו״נ דתייסינן שמא יוכרו לישראל אתם אין דרך ליקח מן העו״נ יין וכן י״ל באפה את הפת דרך ליקח פת מן העו״נ תוס׳ ז״ל. ועיין במ״ש רפ״ג דמסכת ערלה: **ר׳ ביצד מבטלה** וכו׳ ביל פס״ח דהלכות עכומ״ז. ובעור י״ד סימן קמ״ו: **שפייה לצרכה אסורה** גמרא תניא ושפיה מותרין אבל ישראל שביפה ע״ז בין לצרכה בין לצרכו היא ושפיה אסורין לפי שאין ישראל מבטל עבודה זרה. ולשון הרמב״ם ז״ל שם פס״ח ואם היתה של ישראל בין לצרכה בין שלא לצרכה בין היא בין שפיה אסורין לעולם שע״ז של ישראל אין לה ביטול לעולם ע״כ וכתב שם הכ״מ בשם הרמ״ק ז״ל מימה מאי חריא של ישראל אפי׳ של עו״נ נמי ישראל שביפה אותה בין היא בין שפיה אסורין כדאמרינן בגמרא גזרה דילמא מגבה לה והוי לה ע״ז של ישראל ואין לה בטול לעולם ע״כ:

פרק ד ושתים מותרות

בגמרא פרכינן וסבר ר׳ ישמעאל שתים מותרות והתניא ר׳ ישמעאל אומר שתים בתפיסה אסורות שלא אפילו מרוחקות אמר רבא לא קשיא כאן בתפיסה אחת כאן בשתי תפיסות ויכיר דמי שתי תפיסות דאיכא נובהא ביני ביני ולפי פי׳ רש״י ז״ל כל דליכא נובהא ביני ביני אפילו הן בס״ד ל׳ אמותיו של מרקולים גדול חייבין דילמא מיגיה נפול ואסורות אפילו שתים בין לר׳ ישמעאל בין לרבנן ובי בשו רבנן שיהו מקורבות שפי הייבו דוקא בדאיכא נובהא דהייבו חל מפסיק ביניס למרקולים ולפי פירוש התוס׳ כל שהן בסוף ל׳ אמותיו של מרקולים גדול אע״ג דליכא נובה אלא חייבין דמיגיה נפול אע״ג דס״ל הם מקורבות יותר בכגון אמה או חצי אמה ולפי שבבר נתפקע מרקולים ואבד מן העולם לא ראיתי להאריך בזה. והרמב״ם ז״ל כתב בפ״ז מה׳ ע״ז וכן אבני מרקולים כל אבן הנראית שהיא עמו אסורה בהנאה הר״ן ז״ל. וכתב עוד אסורות דאבני מרקולים אינם נאסרות משום תקרובת ע״ז לפי שאין תקרובת ע״ז נאסר אלא בנעין פנים כמו שנכתב בסמוך בפ״ד אע״פ שיתסרי מבוא ע״ז עלמה דבגמרא אמרינן דכל אבן ואבן שזורק לו נעשית ע״ז ותקרובת ומש״ה כל שבן מקורבות כ״כ דאיכא לנימר מיגיה נפול אסורות דאפילו למ״ד בגמרא דאין עובדיה לכבדים ה״מ ע״ז דלאו הייבו אורחיה אבל הא כיון דמשיקרא תבורי מיתבר שאינם מחוברות והייבו אורחה ליפול ע״כ והוא מן הגמרא. ולאיתי שגגה הר״ר יהוסף ז״ל וחכמים אומרים אם שהוא נראה עמו אסור ואת שאינו נראה עמו מותר: **ב מצא בראשו מעות** וכו׳ בפירקין דף נ״ח קודם מקומה. ובעור י״ד סימן קל״ט. ובבד שם פ״ז סי׳ ס״ז: **הרי אלו מותרין** נמי מגה״מ א״ר אושעיא כתוב אחד אומר ותרתו את שקליהם ואת גוליהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתיב לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא עליהם מה עליהם דבר שלא מין אסור דהא כסף וזהב הוא ושאינו שלא מין מותר אף עמהם דהייבו דכתיב עץ ואבן דבר שלא מין אסור ושאינו שלא מין מותר ואומר עליהם דומיא דעמהם מה עמהם כל מה שעמהם אף עליהם כל שעליהם א״כ לא יאמר עליהם דכוליה קרא לא אילטריך דהכתא מה שעמהם דאינו עליו ממש אשמשין קרא דשקולים ניהו ואפילו שעליהם מינעיא ופרכינן מעות דבר שלא מין הוא ואמאי קרני מתיתין דעתר וכן פרק נמי גבי כסות ומבני אמרי דבי ר׳ ינאי בבים קשיר והנו לי על צואתו וכן כסות מקופלת ומונחת לו על ראשו ופרכינן כלי דבר שלא מין הוא ומבני רב פפא לסחיפא ליה מסכיתא אריסא פירש רש״י ז״ל כפוי לו נגיע אריסיה ואינה עשויה כמין כובע אלא כלי אריך שנותנין בו מים ונרהון בו הידים ולכנס הבגדים כדאמרינן מסיכלא מסי כולא ע״כ: **פרבילי ענבים ועטרות של שבלים** ובגמרא אמר רב מנין לתקרובת ע״ז שאין לה בעלה עולמית דכתיב ויאכלו נבעל פעור ויאכלו זבחי מתים מה מת אין לו בעלה עולמית אף תקרובת ע״ז אין לה בעלה עולמית: **ג ע״ז שהיה לה גבה** וכו׳ ביל בס פ״ז סי׳ י״ז. ובעור י״ד סי׳ קמ״ג. ואיתא בפ׳ כל הלמים דף מ״ד: **נהנין מהן שלא בטובה** ואין נהנין מהן בטובה. נמ׳ אמר אביי בטובת בטובת כומרים אבל בטובה שלא בטובת כומרים לאסוקי טובת עו״נ עובדיה דלא איכפת לן לי יבינן להו שכר טובת הנאה פורתא. איכא דאמרי לה אסיפא היא שלא ואל אחרים נהנין מהן בין בטובה בין שלא בטובה אמר אביי בטובת אחרים פירוש דאותר לה שכר לאחרים אבל לכומרים לא מאן דאמרי לה אסיפא כ״ש אריסא כיון דמולה ע״ז אסור לתת לה שכר ומאן דאמרי לה אריסא אבל אסיפא כיון דאיכא אחרים בהדה אבוה בטובת כומרים נמי שפיר דמי. וכתב הר״ן ז״ל אבל הרא״ב ז״ל פירש בטובה ושלא בטובה טובת דברים ומעמה דאסור בטובת דברים כדי שלא ישמח אחריהם ובכי דייק ליסא דבטובה ושלא בטובה דהא במסכת עבודות הגן נבי פירות שביעית אין נהנין מהם אלא בטובה והייבו בטובת דברים דאי בדמים אסור דבחורה היא ומעמה דאין נהנין אלא בטובה כדי שלא יהו רגילין בכך. ולי מהניא לא אריא דלעולם טובה דהתם בטובה דהכא דהייבו טובת הנאה פורתא דכה״ע לאו אחורה מיקריא באין זה בעין

מקח

מקח אבל תמהני וכו' ע"ש בהר"ן ז"ל ובסוף דבריו ז"ל כתב והרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות ע"ז נראה שהוא מפרש כדברי הראב"ד ז"ל ופסק כליסנא קמא ונראה שפעמו ז"ל דכיון שעובדא דברים מדרבנן בעלמא הוא נקיפינן לקולא ועוד דבגמרא מסיק ליסנא קמאן דמתני לה תריסא דבסיפא כיון דליכא אחרים בהדם אפילו בעובדא כוכביה שפיר דמי ע"כ. ורש"י ז"ל כאן פירש בעובדא בשכר כמו שהשתיק רע"ז אבל שם פרק כל הללמים פירש בעובדא להחזיק עובדא וע"ש בתוס' וז"ל שם נהגין מסם שלא בעובדא פירש רש"י ז"ל כאן שאין להחזיק עובדא לכומרים בכך בעובדא שצריך להחזיק עובדא אבל לקמן פ' ר' ישמעאל פירש הקונטרס בעובדא בשכר וכן פר"ח ולא מהירא לר"ח דלשון בעובדא לא משמע הכי ואדרבא אשר בשכר ושלא בשכר מיבעי ליה ועוד דאי בשכר אסיר ומעשה שמרויח לע"ז תיקבי מהכא למ"ד לעיל בפ"ק מהנה מותר ועוד דאמרינן לקמן פ' ר' ישמעאל דאי ליכא לאחרים חלק בהדם אפילו בעובדא הכומרים פריא ואי מיירי בשכר כי ליכא לאחרים חלק בהדם ממי מאי הוי הא מרויח לע"ז לכן נראה לר"ת כמו שפירש רש"י ז"ל כאן שכ"ל ז"ל. והניח הר"ר יהוסף ז"ל בסיפא דכסין מכן בעובדא ושלא בעובדא: **ד ע"ז של עו"ג אסורה מיד** וכו' ביד שם פ"ז סימן ל' ובטור י"ד סימן קל"ט והניח הר"ר יהוסף ז"ל ובל ישראל משתעבד. ומתניתין ר' עקיבא היא ור' ישמעאל פליג עליה וסבר אפילו הבל ישראל אסורה מיד ובל עו"ג על שתעבד ושעמא מפרש בגמרא. ואיתא לפלוגתייהו בפ"ק דמכילתין דף י"ט וכולהו מודו דמשמעי ע"ז דעו"ג אינם אסורין עד שיעבדו וישראל ג"כ לר' עקיבא אינם אסורין עד שיעבדו ואלינא דר' ישמעאל מסקינן לן בגמרא אי אסורין מיד או עד שיעבדו: **עו"ג מבטל ע"ז שלו ושל חברו** פ"ז ובל ישראל וכדלאיתא בפירוש רש"ל. ירושלמי רבי הוה מתני לגבייה ר"ש שלו ובל חברו א"ל עד דאילך עלך מתניתין שלו ובל ישראל א"ל לאו בני ע"ז שעבדה ישראל אין לה ביטול לעולם. וביד שם פ"ח סימן מ' ס'. ובטור י"ד סימן קמ"ו. ואיתא בפירקין דף מ"ב. וע"ז של ישראל שאינם בטלה עולמית ילפינן לה מקרא דכתי' לא תעשה לך אשרה כל עץ אצל מזבח וגו' הוקשה אשירה למזבח מה מזבח פטור גמיזה בקרקע שהרי אסור בהנאה אף אשירה עשוה גמיזה שנוטה בקרקע בשביל שלא יאסר ואין מועיל לה שום בטול: **המבטל ע"ז נתבטלו משמשיה** ואפי' המשמשין ביד ישראל והע"ז ביד עו"ג וביטל העו"ג הע"ז שבידו נתבטלו המשמשין שביד ישראל שהן אפלין אלו אבל ביטל משמשים לא נתבטלה היא מספר מפה על הלמן וכסר הלבוש. והניח הר"ר יהוסף ז"ל משמשים מבוטלין והיא אסורה: **ה ביצד מבטלה** פירוש עו"ג וביד שם פ"ח סימן י'. ובטור י"ד סימן קמ"ו: **רק בפניה** וכו' רק כל הללמים דף מ"ד. והר"ר יהוסף ז"ל פניה רקא: **גררה וזרק בה את הצואה** פ"ז אינה בטלה לגמרי שהרי ריחה עלה וסלר פלא לה דכתיב והיה כי ירעב והתקוף וקלל במלכו ובאלהיו וכנה למעלה פירוש לשמים ומל מלך יביט פירש לאחור לעבוד ע"ז שלו: **רבי אומר ביטל וחכמים אומרים לא ביטל** בגמרא אמר רבי נראין דברי לרבי כשמכרה להבלה ומנו לגורף ישראל דמסתמא שאיל ומכרה לגורף ישראל בטלה מדעתיה דמילא ידע דישראל הבר לה שלף חברי לא: חלקו עלי אלא כשמכרה לעובדה ומנו לגורף עו"ג אבל לחבלה מודו לי. והא דאמר רבי דמשכנה בטלה הוכיחו תוס' ז"ל דהיינו לאחר שכתקעה דאי לא שתקעה מודה רבי דלא ביטל כיון דדעתו לאחור ע"כ. וכתב הר"ן ז"ל דמדהשמיט הרי"ף ז"ל השקלא וטריא לגורף עו"ג ולגורף ישראל דבגמרא אלמא ס"ל לרבנן בכל ענין לא בטיל ורש"י ז"ל פירש לגורף לגורף לא דוקא אלא כתם לוקחי מתכות גורפים הם והראב"ד ז"ל ס"ל דדוקא גורף אבל בשאינו גורף בין בישראל בין בעו"ג לא בטל בין לרבנן בין לרבי ולפי זה כי תנן במתני' משכנה רבי אומר בטל דוקא כגון שא"ל אם לא הבאתי לך מכאן ועד יום פלוני הרי הוא שלך והגיע זמן ולא פדאה דהוי לה כמכירה דכיון לגורף דוקא בעינן כי משכנה ולא הרגישה אלו מאי רבותיה לגורף והרמב"ן ז"ל הסכים לזה לגורף דוקא דאם איתא וכו' ע"כ בקיצור ונם הרמב"ם ז"ל שם בפ"ח מהע"ז נראה מדבריו לגורף דוקא אלא שם לו דרך אחרת בפסק הסלכה מן הטעם שכתב הר"ן ז"ל והביא דבריו ז"ל שם בכ"מ: **ו ע"ז שהניחוה** וכו' ביד שם סימן י"ח: **בימוסיות** תוס' פ"ק דמכילתין דף ע"ז והם ז"ל נורסין דימוסיות בדלית כמו שכתבתי שם בפ"ק ס' ז': ובימוס הוא אבן אחת לוטיב שם ע"ז אבל מזבח הוא אבנים הרבה והוא לשקריב עליו לע"ז לא לאשיב: **הרי אלו מותרין מפני שמעמידין** וכו' כך ס"ל דבגמרא פריך וכי מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברין מותרין ומשמי מפני שמעמידין אותם בשעה שהמלכים עוברים ומלכים מניחין דרך זו והולכין בדרך אחרת: **ז שאלו את הזקנים ברומי** לומר דבר זה בשאל לחכמי ישראל ברומי אם אין רצונו של הקב"ה בע"ז לאם אינו מבטלה אלא מטעם שרצונו של הקב"ה שיהו עובדים למשמשין הר"ן ז"ל: **ח לוקחין את בעושה** ביד פ"ח הלכות מ"ת סי' י"ח ובטור י"ד סי' קכ"ע: **אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור** בגמרא פריך עלה דמתניתין והתנא לענין מעשר יין מגירד לבור ויקפה פירוש שיעפו החרצנים על היין שהוא מן בבור וי' עקיבא אומר משיעלה היין מן הבור להעתן בחביות ורבא מתרץ דתלתא תנאי ניהו תנא דמתניתין סבר מגירד לבור אע"פ שלא קפה ורבנן דבריתא סברי עד שיקפה בבור ור' עקיבא משיעלה אבל סתמא דתלמודא מתרץ דשאני יין נסך דאחמירו ביה רבנן מגירד לבור אבל גבי מעשר לא כרבנן לא כר' עקיבא ומ"מ לפי משנה אחרונה לא קיימא לן כמתניתין: **מה שבבור אסור** וכו' **ע"י** בתוי"ט. אבל אין לפרש דר"ל דהשאר מותר שאינו נאסר כשנגע בעו"ג במה שבבור ע"י לוגה אבל ודאי אם נגע בעו"ג הוי אסור בנגע עו"ג דשפיר הוי קרוי יין כיון שנתן הכל לא בתפוס דא"כ כי מקשה מיניה בגמרא לרב הונא דאמר כיון שהתחיל לימשך עושה יין נסך ליאסר הונא אירי בנגע עו"ג דמתניתין ומי הכי אסרת דלא פריש השתא אלא ע"י ניצוק וכי תימא וכו' עד ורשב"ם ז"ל פירש מה שבבור אסור אף בלא נגיעת עו"ג מעשה כמו של עו"ג דנזרו ביה רבנן כדאמרינן לקמן בפ' בהרא והכא ומי מכח דריסתו בנת נמשך היין ויורד לבור והשתא שאינו נאסר מכחו כיון שאינו עדיין יין וגם אינו לא בנגע ולא בנגוק ע"כ קיצור מהוס' ז"ל. עוד כתבו ז"ל והשתא מותר פירש רש"י ז"ל אף בשתיה אבל הר"ר שמעיה ז"ל פירש מותר בהנאה דאינו נעשה יין נסך ליאסר בהנאה עד שירד לבור אבל בשתיה מיהא אסור וכן בריש נוקמין נת בעופה אע"פ שעשל וכו' פירוש ואינו חשוב כאיסורי הנאה והקשה הר"ר אלחנן הדא דלוקחין אלשון משמע דמותר אף בשתיה קאמר ועוד דבגמרא וכו'. לכך נראה לפרש כפירוש רש"י ז"ל ע"כ. ובגמרא אמר רב הונא לא שנו אלא שלא החזיר הבל שבתוכו החרצנים והגיעם המתנגים מתוכו ויורד משם לבור היין זך לא החזירו נגע לו השאר שהוא מה שבנת מותר אבל אם החזיר הבל שהוא לנת אף מה שבנת אסור ומיירי כגון שבבור מלא שפפת שולי הגרגותני ביין הבור ונאסר מה שבגרגותני וכשהחזיר מה שבגרגותני לנת נאסר ג"כ מה שבנת. ופירש רבינו אשר ז"ל בלשון שני הגראה לו דרב הונא דהבל קאי שפיר אמשנה אחרונה שחזרו לומר אין דורכין עם העו"ג משום דמכיון שהתחיל היין לימשך נעשה יין נסך ונם בהר"ן ז"ל. והעלה הר"ן ז"ל דה"פ דכיון שהתחיל לימשך דאמר רב הונא נמימרא הראשונה דאפילו בנת עצמו כל שהתחיל לימשך מלא בנת לגד אחר נעשה יין נסך אפי' מה שלא נמשך עדיין כדברי רש"י ז"ל וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"א מהלכות מ"מ ומיהו קודם שבאו ענבים בנת לא חביבא המשכה והיינו דתניא לקמן עו"ג שהביא ענבים בסלים ובדרדורים אע"פ שהיין מזלף עליהם מותר ע"כ: **ט דורכין עם העו"ג** בסוף דבריהם קאמר פירש אחר שדלך בכן הע"ג בעשה שכבר נשמאו ע"י העו"ג וכן משמע בירושלמי דקאמר דורכין עם העו"ג בנת הדא דאת אמר והוא שהלכו עליו לדוכות שתי וערב אבל לא הלכו עליו שתי וערב לא ע"כ. ותו נרסינן בירושלמי הדא דתימא בשלא העלים עיניה מיניה אבל העלים עיניה לא דחיישינן לאיחרוכי ע"כ. ומשום מסייע ידי עובדי עבודה ליכא שהעו"ג לא נגעו בה על כך חו משנה דאשונה אבל בברייתא חזרו לומר אין דורכין כדפירש רעז"ל ונרסינן בגמרא ההוא יונקא דהוי ע"ז כל הוה בר בית שמין בעי מיניה מהו לדרוך עם העו"ג בנת אמר להו תנן דורכין עם העו"ג בנת אמרו לו והא קא מנסך בידיה דס"ל כמשנה אחרונה אמר להו לחייכנא להו לידיה א"ל והא קמנסך ברגל אמר להו ניסוך ברגל לאו שמיה ניסוך. אלא א"כ נגע בו בכוחות מגע. (הגהה ולשון ספר הלבוש סי' קכ"ב סעיף כ"א אין דורכין עם העו"ג יין בנת או בגיגית אע"פ שאין העו"ג נוגע ביין לא בידו ולא ברגלו כגון שהם עליה על העובים ועלה עם העו"ג עליהם ונדכו מכח שניהם על שלא היין אפ"ה אסור דחיישינן שמא יגע העו"ג בידיה ביין ויסך ומעשה זה אסרו אפילו בעו"ג כשות ע"כ). וביד פי"א הלכות מ"מ סימן י"ח ובפי"ב הלכות תרומות סי' י': **נחתום** וכו' הוס' פ' הניזקין דף ס"א. ושם בירו' דף מ"ז והכביעית ספ"ה: **לפלטר** לנחתום קטן שקונה מנחתום גדול העושה הסיסה והפת בביתו וכדאמרינן בפ' האשה נחתום מחד גברא זבין ופלטר מתרי תלתא גברי זבין ומב"ם מותר להוליך פת לפלטר לפי שאינו נגמרה כל מלאכתו ולא כפי' רש"י ז"ל שפירש פלטר אופה שאין דרך אופה נקנות פת הר"ן ז"ל. ועיין במ"ש במלת פלטר בפ"ה דמסכת דמאי וביד פ"ח הלכות בכורים סימן י"ב: **י עו"ג עובד ע"ז שנמצא** וכו' אם יש לו עליו מלוה אסור. נמרא אמר שמואל והוא שיש לו מלוה על אותו יין פירש רש"י ז"ל שעשה לו הישראל יין זה אפותיקי לגבות ממנו חובו. אמר רב אסי מתניתין נמי דייקא דתנן בסוף פירקין המטבר יינו של עו"ג ונותנו ברשותו והלא כתוב לו התקבלתי ממך מעות מותר לשמר פריטו כאילו כבר קבלתי ממך מעות מעכב על ידך להוציא היין מרשותי בכל עת שתרצה מותר אם יש מפתח לו ותותם ביד ישראל אבל אם רצה ישראל להוציאו ואינו מניחו על שיתן לו את מעותיו זה היה מעשה בית שמאי בשם ואסרו לכיון דיש לו עליו מלוה על אותו יין אמי דבעי עביד אבל מלוה שאינה על אותו יין כמי שאין לו עליו דמי דקתני ריבא הלא כתוב לו התקבלתי ממך מעות שעתה אין לו כלום על היין אע"פ שיש לו מלוה חיב דמי היין והא שכא דיש לו דמי היין עליו וקתני לכיון דלאו על אותו יין הוא מותר. ורא"ל כתוב בתוספות כ"י ומה שכתבת עו"ג ממנה עומד בלד הבור של יין אם יש לו עליו מלוה אסור ולשון הירושלמי לא סוף דבר על אותו יין אלא כל זמן שיש לו מלוה על בעל היין ע"כ מלת היין קלקלה הבנתך בזה שהרי בגמרא דיון הסיקנא דוקא על אותו יין ואין להניח תלמוד ערוך שלפנינו בעבור הירושלמי ע"כ: **מותר** דנתפס כנגד אפילו על הכניסה ומה"ם לא חיישינן שמא נגע דמירתת הר"ן ז"ל. וז"ל הכסף משנה סימן כ"ט דפי"ב דשמ"א ות"ת אמלי לא מפליג בכא בין נתפס כנגד לאינו נתפס ו"ל דה"פ אם יש לו עליו מלוה פשיטא שאינו נתפס כנגד ואסור ואם אין לו עליו מלוה מותר והוא שיהא נתפס כנגד ע"כ: **אין לו עליו מלוה מותר** פ"ק דחולין דף ג': **ומדרו בקנה** הא דנקט מדרו בקנה שמעשה כך היה לו בשביל ר"ש המחיר בשתיה והס"ל מדלו ביד דשרי בהנאה והיינו דתניא בגמרא מדלו בין ביד בין ברגל יאמר ר' נתן לומר ביד אסור ברגל מותר הרא"ש ז"ל: **או שהיה מטפח** תוס' פ' כסוי הדם דף ט"ו. וכתוב בהגהת אשרי חביה שהיתה מחמת ומעלה רתיחות אותן רתיחות הוו היבור ליין ואם נגע עו"ג ברתיחה של יין חמרא אסור והא דנקט מטפח ולא נקט נגע בנחת לאודיעך שאין דרך ניסוך בכך ושרי בהנאה וה"ה דבנגיעה גמי אסור בשתיה ע"כ: **ור"ש מתיר** אלולו באי דמתניתין קאי וכן כתב נ"כ הר"ן ז"ל לעיל בפרקין בדף שע"ט ע"כ. ובגמרא אמר רב אדא בר אסבה ימותו לו גר"ש ברכות על ראשו בשמות מתיר אפילו בשתיה וכשמות אוסר אפילו בהנאה: **וזרקה בחמתו** אית דלא גרסי מלת בחמתו ולא נהירא דבגמרא דייק מינה בחמתו אין שלא בחמתו לא אלמא דזריקה דשו"ע עושה יין נסך אם הוא שלא בחמתו ואילו אם בחמתו לא אלמא שמאו וקשה לרב אסי ברב אם הוא שלא בחמתו אינו עושה יין נסך וכל שבוב אסור בעו"ג אינו עושה יי"ל ומפרקינן כגון דאיל מינים מינים פירש רש"י ז"ל שהולך ומתגלגל הכלי כל שעה על ידי שהוא מגלגלו ומורידו לגור הלך שלא בחמתו לא דחיישינן דילמא נגע עד כאן: **זה היה מעשה והתירו אפילו בשתיה** משום דבכה"ג לא מיקרי מגעו ע"י דבר אחר כיון שאין הבית מעלת מפני טובדה ורש"י ז"ל פירש דזריקה היא חריקה אינה אוסרת ביין נסך הר"ן ז"ל: **והכשירו** נראה דנרסת והתירו היא יותר עיקר שהיא מקבל לואסרו דבסוף פרקין וכן בהרי"ף והרא"ש ז"ל אלא שנראה"ש ז"ל כתוב כאן זה היה מעשה בבית שמאי. וגם הר"ר

הר"ר יהוסף ז"ל הגיה והתירו. וגיד כי"ב דהמ"א סימן ט' כ"ד כדכתיבנא. ובטור י"ד בסימן קכ"ד ובסימן קכ"ח. וכתב הר"ן ז"ל בפרקין בדף שע"ז ע"ב דר' יהודה בן בבא ור' יהודה דסיא בריתא דמייתי בגמרא בפרקין דף ס"ט א"ע דפליגי אבל מנע עו"ג בשל ישראל דמכלתין דלדידהו לא אסור אלא בשתיה ע"כ. ושיין בכללים שתן הוא ז"ל בדף שע"ח במנעו של עו"ג בנוהו ומנעו ע"י דבר אחר ובכתו ובמזיגתו ותוסיף לקח טוב: **יא המטהר יינו** וכו' עד סוף הפרק פי"ג דהלכות מ"א סימן ג' ד' ה'. ובטור י"ד סימן קל"א. וע"ש בסוף הסימן בב"י במ"ש בשם תשובת הרשב"א ז"ל על שתי מצוות הללו דאסרר. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל בבית והוא פתוח ומחק הויו: בפירוש רש"ל המטהר יינו של עו"ג וכו' עד ואין מתן מעות. אמר המלקט צריך להיות ואין נותן עכשיו מעות. עוד בפירושו ז"ל ואפילו אין מפתח וחותם שרי וכו' עד כדאמרינן. אמר המלקט לקמן נכמוך והוא סיפא פירושא דרישא וזהו פירוש רש"י ז"ל אבל ר"ת ז"ל פירש דטולה מתני' במפתח וחותם מייירי וכן פירש רש"י ז"ל במהדורא קמא וכן בספר הרוקח סוף סימן תל"ד. וכתב הר"ן ז"ל עליו דר"ת ז"ל ושיטה זו נכונה אלא דתנא לא עסיק והני אלא במאי דתמור שפי יינו של עו"ג מיינו של ישראל ולשמת הסכר המיוחד בו שהוא צריך יותר מיינו של ישראל שכל שהוא פתוח לר"ה או שכתב לו התקבלתי הוי דינו כיין של ישראל והאי דלא מדבר מפתח וחותם לא קשיא מפוס דלא חזיא בכולהו תוייגי דמדבר ליה הכא דמהניתין בלא ע"כ ושם הגיה הר"ן ז"ל פירושים אחרים ע"ש. וכתב עוד הר"ן ז"ל בפ' אין מעמידין דף שנ"ט ע"ב דלדעת הרי"ף ז"ל יש אומרים דמטהר יינו של עו"ג ברשותו דבשי שומר חותם בתוך חותם כשומר דמי ע"כ וכן כתב נ"כ הכא בפירקין ובהב בשם הרמב"ן ז"ל שאין כן דעת הראשונים אבל נמלא כן למקלת רבני הצרפתים ז"ל ע"כ. וראיתי להעתיק הנה רוב דבריו של הר"ן ז"ל כי סם נצרכין לביאור שתי המצוות הללו ז"ל המטהר יינו של עו"ג ונותנו ברשותו והלה כותב לו התקבלתי ממך מעות שאתר אם הבית פתוח לר"ה אבל אם רצה וכו' שהיין נעשה לו מסכון הוא"ל ויש לו מנוה על היין אסור דלא מיירתא דסבר לי חזו לי לא מססיקנא דכי תבע לי אמינא דידי הוא כך פירש רש"י ז"ל ולפי זה סיפא פירושא דרישא הוא דתרתי בעינן במטהר יינו של עו"ג חדא שיהא פתוח לר"ה בעיר שיש בה ישראל ועו"ג ועוד שיהא כותב לו התקבלתי ואע"ג דפשטא דמתניתין משמע דכל חדא בנא באפי נפשה הא ס"ל שהזקיקו לרש"י ז"ל לפרש כך משום דאם איתא דסיפא לא אריא סמוך ממילא מתירין מטהר יינו של עו"ג ברשותו בכותב לו התקבלתי בלחוד כל שהבית מיוחד לישראל ואפילו בלא מפתח וחותם דהא לא מדבר להו במתניתין כלל ואי אפשר דהא תנא בברייתא בגמרא אחד הנוקח ואחד הסוכר בית בתלרו של עו"ג ומלאהו יין ישראל דר בחצר אחרת מותר והוא שהמפתח וחותם בידו אלמא דאפילו יינו של ישראל שרוי בבית מיוחד של ישראל כל שאינו דר באותו חצר אסור בלא מפתח וחותם וכיון שכן היכי קתני התם במתניתין דבכתב לו התקבלתי מותר ולא מצריך מפתח וחותם כלל אלא ע"כ סיפא דרישא סמוך ורישא ממי דסיפא סמוך ותרתי בעינן בית פתוח לר"ה וכתב לו התקבלתי זה נראה לי בטעמו של רש"י ז"ל ודברי מוכיחין כן בחזיא ליה לרפוי מרפיא בידיה דלעיל בגמרא בסמוך בשא דאמרינן אף אין ממי תנינא המטהר יינו של עו"ג וכו' והלה כותב לו התקבלתי כתב רש"י ז"ל אם יש מפתח וחותם ביד ישראל וכתב כן כי היכי דלא תיקשי ליה ברייתא דגמרא ולכי זה לא צריכין לומר דסיפא דרישא סמוך ובמשנתנו כתב ואפילו בלא מפתח וחותם שרי ולפיכך הולרך לומר דסיפא דרישא סמוך כדי שלא תיקשי עליו ברייתא זו שאמרנו ואע"פ שדבריו מוכלפין בטעמן הרי הן מוכיחין דהך ברייתא אקשיתים ז"ל. אבל אין פירושו מחוור דא"כ ליערביתהו ולאתנינהו הכי המטהר יינו של עו"ג ונתנן ברשותו וכתב התקבלתי בבית שהוא פתוח לר"ה וכו' מותר אבל אם הלה ישראל לחוצה ואינו מניחו אסור עד שיוציא שומר ועוד דבתוספתא משמע דבבית פתוח לר"ה בלחוד שרי ואפילו לא כתב לו התקבלתי הבית התם ישראל שהכניס יין ברשות עו"ג אם יש עליו מפתח או חותם מותר ואם לאו אסור לוה עליו מן העו"ג אע"פ שיש עליו מפתח או חותם אסור ואם היה אוצר פתוח לר"ה מותר וכו' מדהני לוה עליו מן העו"ג מותר בפתח פתוח לר"ה שמשיגו מיהה דה"ה ליינו של עו"ג ברשותו ולא כתב לו התקבלתי דהא כי הדדי נינהו וש"מ דרישא דמתניתין בלא כתב לו התקבלתי ואפ"ה בית פתוח לר"ה מותר ואפילו בלא מפתח מדלא מדבר ליה במתניתין כלל לפיכך פירש הראב"ד ז"ל דבפירוש מתניתין כל חדא באפי נפשה היא רישא קתני דבית שאינו פתוח לר"ה בעיר שיש בה ישראל ועו"ג מותר ואפילו לא כתב לו התקבלתי שכיון שאוצר זה פתוח לר"ה ואין העו"ג יכול ליכנס לתוכו אלא דרך שם כיון שנעל ישראל אוצרו אע"ג דליכא מפתח ולא חותם חמרא שרי שאם בא עו"ג ליכנס שם דרך ר"ה מיירתא ואמר חזו לי ישראל ולא זבני מנאי דומיא דמאי דאמרינן בפ' אין מעמידין בין סגהות דיכיון דכ"ע אפקי מיירתא ואמר הסתא [אי חזי לי מפסדו] (מדכרו) לי דאע"ג דהתם אמרינן דבחביות פתוחות אסור הכא שרי דהתם כיון דבידו הוא נגע ולא מיירתא אבל הכא כיון דאסור דלא עדיף מביתו של ישראל אם יש לו עליו מלוה אסור כך הוא פירושא דרישא. אבל בסא דסיפא חני ברייתא אחריתי דהיכא שכתב לו התקבלתי שני בהבי אע"פ שאין הפתח פתוח לר"ה וכי היכי דלא תיקשי לן ההיא ברייתא דתנא דגמרא לחוקה ושוכר בית בחצרו של עו"ג כל היכא שאין ישראל דר באותו חצר לריך מפתח וכמו שכתבנו למעלה בשיטתו של רש"י ז"ל על כרחין איתא לפרושי דהכא בבית שהוא פתוח לר"ה וכו' מותר ומש"ה קתני סיפא דהיכא שכתב לו התקבלתי לא בעינן שיהא פתוח לר"ה אבל בתוח לחצר בהא בעינן א"נ דר באותו חצר עסקינן הלוך כל שישראל דר באותה העיר מותר אפילו בלא מפתח וחותם דמסתמא מיניה ואם אינו מניחו לחוליאו מרשותו עד שיתן לו מעותיו אע"פ שכתב לו התקבלתי אסור לפי שאין כתיבת התקבלתי אלא הערמה בעלמא ואסור עד שיוציא שומר כדקתני רישא עכ"ל הר"ן ז"ל: **בעיר שכולה עו"ג אסור** בגמרא פריך ואפילו בעיר שכולה עו"ג הא איכא דולנין המחזירין בעירות דמיירתא עו"ג מהם דילמא חזו ליה ומוקי לה שמואל בעיר שיש בה דלתים וברית שאין נכנסין בה אלא ברשות וכי חד עייל כ"ע ידעי ומלי למיקם עלה דההיא שעתא כך פירש רש"י ז"ל. והרא"ש ז"ל פירש בעיר שיש בה דלתים וברית שהיא חצובה ברוגליהם בתוכה ואינה ארכה לרוגלים אחרים שיצאו מחוצה לה ע"כ. וכתוב עוד שם וכי תימא וכיון דברוגלין המחזירין בעירות סני אמאי בעינן בתתיתין בעיר שכולה עו"ג שומר ליסני בישראל דר באותה העיר ליתא דהתם רגיל מינהו ומיירתא דילמא חד מיניהו חזי ליה אבל מישראל ידלי לא מיירתא ע"כ: **בעור שיש בה עו"ג** וכו' דחוסם הוא אפילו בגילות שאם לא יראנו זה ראפילו בגילות אין רגל כל העולם כלה מר"ה תשובת רשב"א ז"ל בב"י שם סוף סימן קל"א: **יב המטהר** וכו' ב"י יו"ד סימן רכ"ם. ועיין בהר"ן ז"ל לקמן פ' בתרא דף שפ"ג ע"ב בביאור מאמר זו לדעת ר"ת ז"ל. שכתב שהוא מפרשה אפילו בעיר שאין ישראל דרין בה ואפילו שהודיעו שהוא מפנה כל שיש בו פתח פתוח לאבוי שרי אבל אחרים שחמירין לומר דהוקא בעיר ישראל ועו"ג דרין בה הא לאו הכי כל שהודיעו שהוא מפנה אסור. ועיין עוד שם בבלנים שאתן לשפק מנע עו"ג. ואיתה לתתיתין בפירקין דף פ' סמוך למקומה וכלהתיבין לעיל. וכבר הארכתי בביאור מאמר זו לעיל בסמוך. ודע כי במה שתמצא כתוב בסוף תשובת הרשב"א ז"ל שהביאה ב"י בטור יו"ד סוף סימן קל"א דהאי סיפא דכתב לו התקבלתי אפילו נמצא עומד בגד הנור של יין שרי חלק עליו הר"ן ז"ל והסריח כדברי המפרשים ז"ל שכתבו דהוקא כגון שלא נמצא העו"ג עומד בגד היין אבל אם נמצא שם אסור לכיון שהבית שבנו אינו נתפס כנגד על הכניסה וחיישינן דילמא נגע ע"כ. וכתב שנראה ג"כ שרש"י ז"ל סובר כן ש"ם: **זה היה מעשה בבית שאן** ואסרו חכמים כך כתוב בהרא"ש ז"ל. וכן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל:

פרק ה השוכר את הפועל.

שם דף ק"כ. וגיד כי"ג דהמ"א סימן מ"ע מ"ז י"ח י"ט. ובטור י"ד סימן קל"ג: **ביין נסך** יין נסך ממש קאמר שנתנסך לע"ז ושתם יינם מיבעיא לן בגמרא ואיפשטא לאיסורא. ומפרש בגמרא שכרו אסור משום קנסא ומשמע לפי זה דאינו אסור אלא לו אבל לאחרים שרי וכתוב באורחות חיים הלכך בדיעבד טוב שיקח השכר ויתנו לעניים משיאינו לעו"ג אבל לדעת הרמב"ם ז"ל אפילו לאחרים אסור: **אע"פ שאמר לו** העבר לי הבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר. בגמ' פריך ואע"ג דלא אמר לו העבר לי הבית אחר שנשלמה פעולתו לעשותו ערב אלא באמצע היום מותר ורמינהי השוכר את הפועל ולעשותו ערב א"ל העבר לי חבית של יין נסך ממקום למקום שכרו מותר מעמא דא"ל לעשותו ערב דכבר נתחייב לו כל שכרו קודם העברת החבית אבל כולה יומא לא ומשני אמר אביי כי תנן ומי מתניתין לעשותו ערב תנן רבא אמר לעולם דלא א"ל לעשותו ערב ולא קשיא מתניתין כגון דא"ל העבר לי כל חבית וחבית בפרוטה ומלאת חבית של יין נסך ביניהם שדי פרוטה לחברתה א"ל לא שקיל מיד עו"ג ואיהו משתרו דהא לא שיך שכר הוא חבית בהדי איהו דכל חדא חברא דידה בתפי נפשה וברייתא דכי לא אמר לו לעשותו ערב הוי כל שכרו אסור כגון דא"ל העבר מאה חביות בק' פרוטות דכל כמה דלא אעבריתו לעולם לא יהיב ליה מידי הלכך כולה חברא שיך ביה ואסור: **ב ידיחן והן מותרות** ביד בפש"ו דהלכות תרומות סי' י"ח: **ואם היו מבוקעות אסורות** דהשתא מתערב י"ג לתוכן וצירוסלמי מוכח שאם היו הענבים קרובים ליגעל עוקלן כמבוקעות דמו מפני נקב הנשאר בזנבות ואסורות תוס' והר"ן ז"ל אלא שלשון תוס' בשם הירושלמי כך אבל אם ניטל העוקץ הוו כמבוקעות וכו'. ובטור א"ח סימן תמ"ז וביו"ד סי' קל"ד: **נפל ע"ג תאנים** או על גבי תמרים אם יש בהם בנ"ש אסור לא גרסינן ליה וכן בירושלמי ליתיה וגם בהרי"ף והרא"ש ז"ל ליתיה וכן נראה ג"כ מפירוש הרמב"ם ז"ל וגם תוס' כתבו דר"ת ורבינו שמואל לא גרסי ליה ולפי זה לריך לפרש מה שמקשה בגמרא מעשה לסתור על נפילת יין בענבים קאי דגרוגרות דמו לענבים מבוקעות ולספרים דגרסי ליה קשה שהיה לו לומר בגמרא הסורי מחסרא והכי קתני בד"א בתמרים ותאנים לחים אבל ביבשות נמ"ל ומעשה וכו' ע"כ. וגם הר"ר יהוסף מחקו: ושוב היה מעשה בניתום בן זוטן והיה מביא גרוגרות בספינה ונשתברו חביות של י"ין על גביהן ובא מעשה לפני חכמים ואסרו זה הכלל כל שהוא בהייתו בטומן מעם אסור וכל שאינו בהייתו בטומן טעם מותר כגון הטומן שנפל לגרסין. בפירוש רש"ל הסורי מחסרא וה"ק דאם נותן טעם לפגם מותר הכי הוא מסקנא דהלכתא אבל כתבו תוס' ז"ל דהכא ודפ' אלו עוברין דף מ"ד שלם מחלוקות בדבר רבנן סברי דאפי' קדרה בת יומיה א"ה דלא פגמה פורתא ואפ"ה אסרה הכתוב במדין ור"ע ור"ש ס"ל דקדרה בת יומה לא פגמה כלל אבל דלאו בת יומה דפגמה שריא דע"מ לפגום מותר דגמרי מנבלה דכתיב בה לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה הרא"ש לגר קרויה נבלה שאינה ראויה לגר אינה קרויה נבלה וכ"מ פליג עליה דר"ש וס"ל דגמ"ל אסור דגמר מניעולי עו"ג דאסר הכתוב אע"ג דגמ"ל הוא דאפילו קדרה בת יומה אי אפשר דלא פגמה פורתא כרבנן קמאי אלא דרבנן קמאי ס"ל דטעם כעיקר לא יליפינן מניעולי עו"ג משום דהוי חדוש דהא כל נ"מ לפגום מותר דיליפינן מנבלה ואיהו ס"ל דלאו חדוש הוא ויליפינן מינה לכל התורה כולה דטעם כעיקר דאיהו ס"ל דמה שהתיר הכתוב נבלה מוקמינן לה בסרוח מעיקרא ע"כ מתוס' ז"ל. ועיין עוד במ"ש שם ר"פ אלו שוברין. וגיד פס"ז דהלכות מ"א כי' נ"ב ל"ג וכתוב שם נפל ע"ג תאנים הרי אלו מותרות מפני שהיין פוגם בטעם התאנים ע"כ: **ונפל על גביהם ובא מעשה לפני חכמים והתירו** כנ"ל: **כגון חומץ שנפל ע"ג גריסין** ס"א לתוך גריסין ופירש חומץ של יין נסך. ובטור י"ד סימן ק"נ וסימן קל"ד. בפי' רש"ל כגון שמנגית הדגים או הכשר בדבש וזה מותר לכתחילה ע"כ וכתב עליו החכם הר"ר סולימאן אותאה ז"ל לכתחילה לא דק ע"כ. עוד בפירוש רש"ל ויש פוגם בתחלה ומשביח בסוף כגון הדבש ביין. אמר המלקט לאסר לומר שהוא תקרובת ע"ז או דבש של ע"ג כלומר שתבשל בקדרת איסור נבלה וטרפה בת יומה. עוד בפי' רש"ל מקדיח ומשביח ואע"פ שבשמרתיהן אח"כ פוגם טעמא כך נ"ל: **ג** עו"ג שהיה

מעביר כו' עד סוף פי' כ' ביד בפי"ב דהמ"א סימן ס"ו ז"ו י"ז. ובטור י"ד סימן קכ"ט: בדי שיפתח ויגוף ותיגב כך היא הגרסא בירושלמי בכוליה פירקין גם בהרי"ף והרא"ש דליכא גרסת מלות את החביות. גם הר"ר יהוסף ז"ל מחקם: ד המניח עו"ג וכו' בתשובות הרשב"א ז"ל סימן תקפ"ח. והמהתי בראיתי ברב אלפס ז"ל בכל הדפוסים בגם דעו"ג בחנות קודמת לגבא דקמן הן אמת שבגמרא בפסקא כך הוא ג"כ אבל נראה שגם הוא טעות כלמוכח מן הסליכותא בגמרא שהביא כבר רעז"ל. ואיתה בתוס' רפ"ק דסוטה ובגמרא פ"ק דחולין דף ג' וכתבו שם תוס' ז"ל דאתני המניח בס"א מסיק הכא פירוש בשמעתא קמייתא דשחיטת חולין דמיירי לכתחילה. ובפור יו"ד סימן קי"ח וכתוב שם בצית יוסף בסימן קכ"ט שהגה הרשב"א בשם הרא"ב ז"ל דמש"ה נקט ליתנא דהכי בקפנדריא נזרה דלא ידעו הם שהכי נרהון ע"כ בסוף פירוש רעז"ל אבל במניח עו"ג בחנותו דליכא לאימר אחיד ליה לגבא וכו' אמר המלקט פוסיף הרמב"ם ז"ל על גריסות הגמרא ופירש לו בהכך לאמר בים שאפשר בנכנס בתוך הים ויפחר מן הטיון הוא שלאמר שיהיה מנסך בזה הזמן אבל בחנות אפילו הוא נכתר יותר לא יתנסך לפי שהוא ירא שיבואו הבעלים ואי אפשר לו להעביר החנות ממקומו לפיכך הוציאך שעיור הזמן אחד לדעת חכמים בכל ע"כ. ובירש בתוי"ט כתב הר"ב ואשמעינן וכו' והיה נראה לפרש דמש"כ מעביר חביות עם ישראל שלא יוכל להפליג כיון שהוא נבדו ואין אחד יכול לשלחו דהכי דייק ליתנא דעם ישראל דמשמע שהישראל מסייעו וכו'. [הגה"ה ונם אני ההיום נדהקתי במלת עם והיה נלע"ד לפרש שהישראל היה מעביר כדי יין ממקום למקום וקרא לעו"ג לו בחנם לו בשכר שיעביר לו גם הוא והיו שניהם מעבירים יחד כל אחד כד אחד על כתפיהם לו לבדיהם לו בסל לו בקופה וזה הפירוש לא יתנך דברי הרמב"ם ז"ל שכתב והוא הולך אחריהם לשמרם דמה לי הולך אחריהם ריקן לו טעון גם הוא דוק]: ה ושעל הדולפקי מותר דאינו מוכן לשעדה זו. כתב הר"ן ז"ל הני בחבי לישנהו כולהו בהדא נוגא דבבא קמייתא דעו"ג שהיה מעביר דוקא בחביות סתומות ל"ג בפתוחות והסרות הרבה אבל פתוחות ומלאות אסור ורמיה לדבר מדאמרינן בפ' ר' ישמעאל וכו' הלכך על כרחין הך בבא דעו"ג שהיה מעביר לו בפתוחות ומלאות מיתוקמא אבל אבל אבל דמניח יינו בקרון ומניח עו"ג בחנותו והיה אוכל עמו על השלחן בריותא דידהו אפילו בפתוחות היא כיון שאין העו"ג נוגע אותן ורמיה לדבר מלקתני בסיכא דמתניתין ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור חביות פתוחות אסורות מכלל דבריסא [הגה"ה פירוש ריסא קאי אריסא דכי תלתא נאבי בתרלי היכא דקתני הכי מוחר] אפילו פתוחות מותרות ודקתני ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתוס וכו' לא משום דתנא בין בריסא בין בסיפא [הגה"ה פירוש ריסא וסיפא דהני תלתא נאבי בתרלי] בסתומות דוקא מיירי אלא ס"ק ואם הודיעו שהוא מפליג פתוחות אסורות לאלתר וסתומות אמי אסורות בכדי שישתוס וכו' ומיהו שריותא דריסא [הגה"ה פירוש קאי אריסא דתלת נאבי בתרלי] אפילו בפתוחות היא והכי איתא בהדיא בתוספתא וכו' הלכך כל הני נאבי דמתניתין שריותא דידהו אפילו בפתוחות היא גר מבנא דריסא דכיון שהעו"ג נוטל חביות של יין על כרחין אילו היו פתוחות ומלאות אסור מסהיא דר' ישמעאל כדכתיבנא. ומיהו בעיון שתימה כתב הרמב"ן ז"ל דכל שהן סתומות בפקק של עץ וכיוצא בו בכ"ל בכך והיינו דלא מפרש בבבא קמייתא דמתניתין דוקא בחביות שהומות היא מע"ג דבאבי אחרייתא אפילו בפתוחות לפי שאין דרך להעביר כדי יין ממקום למקום בלא פקק של עץ וכיוצא בו. אבל הרא"ש ז"ל כתב דבבא קמייתא דמתניתין דוקא בסתומות לגמרי הא לאו הכי אסורות אפילו הן מסרות שמכיון שהתעלמו עיני ישראל מן העו"ג יכול לפרקה מכתפו ולהניחה מעם ולינע ואומר לגוח מעם הורדתיה הלכך אם מלאה הוא אסורה מיד ואפילו לא הניחו כלל מהיא דפ' ר"ו ואם חסרה היא כיון שהתעלמו עיניו ממנו אסור שמא הורידה מכתפו. ולאמרינן ואם הודיעו שהוא מפליג כדי שישתוס וישתוס ויגוב אסור אבל אם הודיעו שהוא מפליג יום באחוה הילוך שיעור כדי שישתוס וישתוס ויגוב מותר דע"ג מסתפי כדי פתיחה בלחוד אע"ג שהה כדי שישתוס וישתוס ויגוב מותר דע"ג מסתפי ואמר מי פתחנא אתי ישראל ומשכח לחביתו פתוחה או ימלאני מחשבת בסתימתה או שימלא סתימתו לחה ומיתפיסנא כגנב וכן דעת הרא"ש ז"ל. אבל יש מי שאומר שכל שהודיעו שהוא מפליג כדי פתיחה ולהה כדי שישתוס וישתוס ויגוב אסור שכיון שהעו"ג בטוח שלא ימלאנו בשעה שהוא פותחה פתח ולא מירחת אפילו ימלאנו ישראל בשעה שהוא שותה אותו מני לאשתמוטי ולמימר חד מעו"ג אחריני דהוו הכא פתחה ולא שתימנא לה עכ"ל ז"ל. אבל הרא"ם ז"ל כתב דבבא דעו"ג שהיה מעביר אפילו בחבית פתוחה מייני דומיא דחמרין ופושלין דמייתי עלה בגמרא דמייתי בחבית פתוחה וכן בגנין שעל הדולבקי מייתי בחבית פתוחה דומיא דעל השלחן וכן עו"ג שמלא עומד בלא הבור דשלחי פ' ר' ישמעאל וכן מעשים בכל יום דאפילו חביות פתוחות שנמלא הע"ג עומד אצלם מתיירין אותם ולא חייסינן שמא נגע ותימא אמאי לא חייסינן והלא נקל יכול לינע וי"ל כיון שידע העו"ג שיבסיד הישראל ייבו אם יגע בו מירחת עו"ג וכל היכא דסגר דלמא חזי ליה ישראל לא נגע ואין לו פנאי לנסך דכל שעתא ושעתא אמר הכתא אתי ישראל וחזי לי וה"ג חביות בתוספתא פרוור הישראל ועו"ג כונסין לתוכו יין אע"פ שחביות פתוחות והעו"ג יושב מותר מפני שהן בחזקת המשתמר ע"כ והביא שם דעת הרא"ש ז"ל ובסוף כתב ואין נראה להרמב"ן ז"ל לחלק בין הני בבות דמתניתין אלא כולן בפתוחות אחירי ע"כ וכתב עוד ונבי חביות סתומות בפקק של עץ הייט כסתומות כיון שיכול לפתוח בלא יזוף ע"כ: ושעל הדולפקי מותר וכגון שלא הודיעו שהוא מפליג ואם אמר לו הוי מוזג ושותה אף מה שעל הדולפקי אסור וחביות פתוחות ואפילו סתומות אם שהה כדי שיפתח וישתוס ויגוב אסורות כיון שמיזג ידיו למוזג ונשתות אע"פ שלא הודיעו שהוא מפליג מתוס' והרא"ש ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל ואם אמר לו הוי מוזג ושותה וכו' חביות פתוחות אסורות פירש דוקא אם אמר לו הוי מוזג וכו' אף כן ל"ל: ו בולשת עו"ג שנכנסה לעיר וכו' מלי דקשה אמתניתין אמתני' דעיר שנכנסה כרכוס דנפ' שני דכתובות נכתב שם נס"ד. ומחק הר"ר יוסף ז"ל מלת עו"ג ומלת לפי. ומתניתין מייתי לה בשבת פ' כירה דף מ"א ובר"ם כל היד: סתומות מותרות פירש הר"ן ז"ל שכיון שהם סתומות ס"ז דליכא שלא פתחום לא חזרו לסותמן שאין אימת אדם עליהם וכ"ש דשרו לר' אליעזר דלא חיים לזיופא בברייתא פ' אין מעמידין (דף נ"ח) וסני ליה בחותם אחד ומיהו בין לדידיה בין לרבנן דוקא סתומות במנופה של טיט אבל בפקק של עץ כפתוחות דמו דכי מהדר ליה לפקק לאו מקום אימתא אלא משום אורחא דמילתא: בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות לפי שאין פנאי לנסך בין בכרכום של אותה מלכות בין של מלכות אחרת וכן מוכח בפ' האשה שנתארמלה ומיהו דוקא בפתוחות מתחלתן אבל סתומות שנפתחו מייסינן לאו ע"כ. ובזיר בהלכות מ"ז פרק ח' סימן ר"ב סימן כ"ג ולשונו שם נדוחו שנכנס למדינה דרך שלום כל החביות הפתוחות שבהביות אסורות וכו' ובטור י"ד סימן קכ"ט: ן אומנים ישראל ששלח להם עו"ג חבית של יין נסך בשכרן מותר שיאמרו לו וכו' כך כ"ל אלא שכתב הרשב"א ז"ל דיש מפרשים משנה זו בשעבו מלאכה אצל ישראל וישראל זה אמר לעו"ג לפורשם בשבילו והוא שלח להם חבית של י"ל ושכל עולה לשעם אחד ע"כ. אלא לפי פירוש זה אין צורך להביה לשון המשנה ושמא מי שראה פירוש זה הבב שכך צריך לגיות גרסת המשנה כדי שלא יתחק בפירוש זה. והר"ר יהוסף ז"ל כן הגיה אלא שמחק נ"כ מלת בשכרן. וביד פי"ג דהלכות מ"א סימן כ' כ"ג כ"ד. ובטור י"ד סימן קל"ב. וכתב הר"ן ז"ל ומיהו לאו דוקא דמיה דה"ל רולה בקיומו לאסור אלא כך הוא מותר שיאמרו לו עד שתתה שלח לנו חבית זו תהא שלך והן לנו דמיה כנגדה ובכי ה"ג אין רולין בקיומו בלל ואם משכנסה לרשותם אסור דכיון דזכו בה כי שקלי דמיה דמי י"ל קא שקלי וכך הם דברי הרשב"א ז"ל בתורת הבית אלא שפירש משנה זו בשלא פסק להם ולערב שלח להם חבית של יין שוה דינר ע"כ. ואיני יודע למה הוצרך לפרש כן דאפי' פסק להם שכר משמע דליכא הכי הוי ושמא י"ל דלא רהא דמילתא נקט שאין דרך לפסוק מעות ולשלוח יין אבל כשעושין מלאכה שהם לפעמים שולחים יין עכ"ל ז"ל. וכר"פ דף ס"ב ע"ב העלה הר"ן ז"ל דודאי כל היכא דאמר לו העו"ג המתן עד שאמכור ע"ז לו ו"ל ואבא לך אסור ומתניתין דהכא שאני דאיתנו לא אמרי מכור לותה ואן לנו את דמיה ואיתו ממי לא אמר לזו המתינו לי עד שאמכור אלא הכי אמרי ליה עד שלותה נותן לנו חבית שוה עשרה דינרים תן לנו עשרה דינרים שהם דמיה הלכך אין רולה בקיומו כלל ע"כ: המובר יינו לעו"ג וכו' ירושלמי פ"ק דקדושין דף ס' ופירש הרא"ש ז"ל דמיון מותרין דכי משמיה עו"ג אכתי לא הוי יין נסך ובמולד לתוך בלוי של ישראל או לתוך כליו של עו"ג שהדיחו דלית ביה עבבת יין ואפילו לא הדיחו בדיעבד שרי כרשב"ג דאמר יתכר כולו לעו"ג חוץ מדמי י"ל שבו ע"כ. ועיין בספר הלבוש סימן קל"ב במה שפלפל שם סעיף ב': אם יש בו פירש הר"ן ז"ל אם יש בשולי המשקה עבבת יין כלומר מקום שמתעבב שם טפת יין אסור לפי שנשאר שם מן היין שמדד לתוך כלוחיתו של עו"ג וגמרא מפרש דשהיא עבבת יין מיתסרא למאן דס"ל לוקח חביר משום לוקח לפי שעבבת יין זו שבשולי המשקה מחוברת ע"י לוקח ליין שבכלוחיתו של עו"ג ולמאן דלית ליה לוקח חבור מוקמינן לה בשחסחסו לוחיתו כלומר שנתמלאת לוחית העו"ג עד היין שבשולי המשקה ומתחבר ממש יין שבמשקה ליין נסך שבלוחיתו ויש נורסין עקבת יין בקוף ופירש לכלוך יין והכי מוכח בירושלמי דאמרינן כמה דתימר עקובה מדם והאי אסור בהנאה קאמר דאי לאוסרו בשתיה למה לי עקבת יין אפילו אין בו עקבת יין אסור בשתיה שכיון שמשקה זה היה לריך הדחה ולא הדיחו ודאי שאוסר היין בשתיה אלא לענין איסור הנאה קאמרינן ומש"ה דוקא כי אית ביה עקבת יין. ועי' בתוי"ט עד נהנה מן האיסור אסור אע"פ שאינו נהנה מן האיסור אסור ואחריס אומרים דהאי אסור בשתיה קאמר דכי ליה ביה עכבת יין שרי אפילו בשתיה שאע"פ שהוא מתאסר הדחה כיון שהוא מכניסו לקוים מכיון שיבא אם נשתמש בו אינו אוסר את היין אפילו בשתיה וכתב הרמב"ן ז"ל שאין זה נראה אלא כמנסך לפי שאין היין מתעכב בו אבל בכסי וכיוצא בהן לא: המערה מכלי אל כלי אמ"ל לוקח חבור מוקמי לה בגמרא דקא מקטע קטופי אלמר שיפסוק ראש העליון של לוקח קודם שיגיע ראש התחתון לכלי האסור ודייקינן מרישא הא דביני ביני אסור משום לוקח חבור ואע"ג דמסיפא נמי איכא למידק הא דביני ביני שרי לא דייקינן הכי אלא אגב דתנא המערה ממנו מותר תנא נמי ואת שעירה לתוכו אסור וה"ה דביני ביני נמי אסור ואמאן דלית ליה לוקח חבור דייקינן מסיפא ואת שעירה לתוכו אסור הא דביני ביני שרי ומרישא לא דייקינן מידי אלא אגב סיפא נקטה עכ"ל ז"ל. והכי גרסינן בגמרא אמר רב הונא לוקח וקטפרס ומסקה טופח חבור לענין י"ל א"ל רב נחמן לרב הונא מנא לך הא אילימא מדתנן ספ"ח דטהרות הלוקח והקטפרס ומסקה טופח אינם חבור לא לטומאה ולא לטהרה לטומאה ולטהרה הוא דלא הוי חבור הא לענין י"ל הוי חבור אימא סיפא האשבורן חבור לטומאה ולטהרה לטומאה ולטהרה הוא דהוי חבור הא לענין י"ל לא הוי חבור אלא מאן דלא מיבעיא מינה מידי וקיימא לן כותיה דרב הונא וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפי"ב מהלכות מ"א. ועיין בב"י במ"ש בשם הרשב"א ביו"ד סימן קל"ב. וביד שם בהלכות מ"א סי' י"א י"ב: וחזר ומרד הגיה הר"ר יהוסף ז"ל ונעלו ומלד לתוך וכו'. עוד הגיה המערה מכלי לכלי המערה ממנו מוהר ואת וכו' וכתב כן מלאתי מונה: ח יין נסך אסור ואוסר בבל שהוא ביד שם פט"ז סימן כ"א ובירושלמי פ' שני דערלה. ובטור י"ד סימן קל"ד. והוכיח הר"ן ז"ל מן התוספתא דכל היכא דתני י"ל אף כתם יינם במשמע אע"כ פירש ודלא כר"ת ז"ל שכתב בספר דיסר דכי תנן י"ל אסור ואוסר בכ"ש דוקא כי"ל ממה דומיא דמים במים שאין הדברים אמורים אלא במים שנתנסכו ודאי לע"ז אבל כתם יינם בע"ז כשאר איסורין שבתורה ואין זה מתוור מן התוספתא וכו' עד ומיהו דוקא ביין שנאסר בהנאה אבל יין שאינו נאסר אלא בשתיה אינו אוסר בכ"ש דהא אמרינן בגמרא דהאי לאוסר לאוסר בכל שהוא משום דע"ז בכל שהוא משום דמרא דע"ז אבל ביין שלא נאסר בהנאה אינו אוסר בכ"ש דהא אמרינן דהאי לאוסר לאוסר בכל שהוא משום דע"ז אבל ביין שלא נאסר אלא בשתיה דלית ביה משום לחא דע"ז לא ע"כ: יין במים ומים ביין בנ"מ תוס' פ' גיד הנשה דף

ל"ז וכתב התי"ט. ומ"ש הר"ב ומסקנא דמילתא לפי ההלכה וכו' לא בא למעט מן ההלכה כל מה שנתבאר עד עתה אלא שנאסורות הלכה בכל איסורין הוא דלתתא ע"כ. והאי שפסקו הפוסקים דכל איסורין שבתורה בין במיתה בין באלא במיתה בנ"ש בר' יוחנן ור"ל לגבי רב ושמואל ומיהו אינא דנפקי מהאי כללא בדבר שיש לו תתירין דאינו באלף לא בטיל דכולהו מודו דאבות ניתהו לשלש ממיתה. אבל קשה לכל פרוך הכא בגמרא וניתני ממי חתיכת נבלה אמאי לא משני דלא הנא לה משום דבבר תנא בפ' גיד הנשה וכן חתיכה של נבלה וכו' דקתני ואם לאו אינו כולם אסורות כדמשני התם דאמרינן דאינו כרב ר"ש דלא נתנה עטם ושעמא דמילתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הנא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אינו אוסר את היין שבא עליו ואפילו חתיכת גדולה בבת א' משום דאמרא דר"ל אבל כשהתיתר במקומו והאיסור בא עליו התיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל ואלו אסורין ואיכרין בכל שהן אלו דמקומות חשוב דרבינת מים שאובים בתחלה פוסלין את המקום מפני שמי המקום באין עליהם ואילו על פני המים אין השאיבה פוסלת אלא בשנשה טוגין וכל ה"מ במין במינו אבל במין בשאינו מינו קיל טפי דתמרא דתתירא דנפיל בבת אחת לגמרא דאיסורא ואין במים של איסור כדי ליתן טעם בו מותר והיינו דתנן יין במים בנ"ש ולפי דרך זה הדבר ברור שיש חילוק בין ר"ל לשאר איסורין שביין נסך אם נפל היתר מרובה בבת אחת לתוך איסור מועט נאסר ואילו בשאר איסורין בעינן שיהא באיסור כדי נתינת טעם וכן בזה הדרך נעלמו הא החילוק שיש בין מין במינו ומין בשאינו מינו בי"ל והא דתנן קמן ר"ל שנפל לבור כולו אסור בהנאה יוקי לה רב דימי דוקא בשנפלה חבית גדולה ונשברה ונפלה בו בלחת. ואותבינן עליה דרב דימי מדתנן בתוספתא יין במים בנ"ש מאי לאו דנפל איסורא לגו התירא לא דנפל התירא לגו איסורא הר"ן ז"ל והאריך הוא ז"ל לכתוב דעת הראב"ד ז"ל ודעת הוס' והרמב"ן ז"ל בענין שאר איסורין היכא דנפל התירא לגו איסורא מעט מעט אי אמרינן ראשון ראשון בטל ונראה שהוא ז"ל בעלה דלא אמרינן ראשון ראשון בטל רק בערלה מטעם שכתבתי בשמו ז"ל שם פ' שני דערלה סימן ג' וסימן י"ח וכתב בכוף הלכך מתניתין דקתני יין במים בנ"ש לדידן דלית לן דרב דימי דאינו מיתוקמא באיסורא לגו התירא אלא כדרך הנופלין ראשון ראשון בטל ע"כ בקיצור מופלג ביותר. ועוד כתב ז"ל לפירוש רבינו יצחק ז"ל דס"ל שאר איסורין אינם בטלין בפחות מס' יין שאני שבשה חלקי מים נפגם ואינו מצבית המים אלא פוגם וס"ל נע"ל דמותר בכל איסורין שבתורה ולפי פירוש זה הא דתנן יין במים בנ"ש לשבת כלומר בפחות משבשה חלקים מים הא בשבשה חלקים מים מותר שאין טעמו מצבית אלא פוגם וקיימא בעלמא הוא ע"כ בקיצור. ועיין במ"ש בפ' שני דערלה סימן ז'. והגיה הר"ר יוסף ז"ל זה הכלל מין במינו לא שהוא: מן ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן לשון הוא בספר המאור דע כי ים הפרש בין איסור משהו האמור לענין חמץ בפסח ובין אוסרין בכל שהוא האמור כאן כי משהו האמור להלן הוא אמור על עצם האיסור וכל שהוא האמור כאן הוא אמור על ההיתר לומר שאין האיסור בטל אפילו באלף של היתר ע"כ. ואיתה בר"פ התערובות ובר"פ כל האיסורין. והוס' פ' כל שעה דף ג' ודפ' כסוי הדם דף פ"ז: יין נסך ביד רפי"א דהלכות מ"מ: וע"ז ועורות לבובים ביד בהלכות ע"ז פ"ז סי' י"ט ובטור י"ד סימן ק"מ. ונראה לאותה בהמה שמתה הוא שאיסור כולה אסורה בהנאה אע"פ שלא הקריבו ממנה לפני ע"ז רק לבה וסחדות הוא שאפילו עורה נאסר ולכן כל העורות לבובין שימלאו ביד הע"ג אסורין אפילו בהנאה כדתנן לעיל פ' שני סימן ג' ואע"פ שאפשר שלא נקדר לע"ז אפילו שיש עליו קורדם שם עכ"ז אסור דמסתמא כיון שיש עליו קורדם שם אז עמלת כדכתיבנא שם לעיל פ' שני סימן ג' תלינן לומרא והשתא קתני הכא דאפילו נתערב עור ג' לבוב ואתי לע"ז בכמה עורות לבובין שלא לע"ז דטלן אסורין אפילו ג' באלף וה"ה נמי אם נתערבה חתיכה מעור לבוב לע"ז עם התיכות של עור דהתירא דכולן אסורות כך נלע"ד: ושעיר המשתלח צריך להעביר עליו הקולמוס וכן בירושלמי ובהרמב"ם והרא"ש ליתיה ונם הר"ר יהוסף ז"ל מהקו. וכן מוכרח וכמו שאכתוב בסמוך בס"ד. ופירש רש"י ז"ל ותוספי מערב וחולין בשחטו בעזרה איסורי הנאה ניתנו ובמסכת קדושין מפ' להו ע"כ. נראה שכך היתה גרסתו ז"ל ותימה הוא דאמאי שינה התנא לשונו ממה ששנה בפ' שני דקדושין סימן ט'. ועוד קשה לפירוש רש"י ז"ל במ"ש ובמסכת קדושין מפרש להו על נסרי מערב וחולין בשחטו בעזרה דהא טולה נמי מפרש להו התם בגמרא משום הנסקל ואילך. ועוד קשה שרש"י ז"ל פירש בלחן דשער זיר אסור בהנאה מקרא דכתיב ונתן על האש אשר תחת זבח השלמים ואילו התם נסקא לן מקרא דכתיב קדוש יהיה גדל פרע כמו שנכתב שם סימן ט'. ועיע"ל העתיק שם משם וכלן מבלן. בפירוש רע"ז וכל הני דחשיב במתניתין דשר שדרכו לימות הוא וכו'. אמר המלקט ובגמרא פריך ואיתני נמי אגוזי פרך ורמוני בדלן דשבר שבמנין ואיסורי הנאה ניתנו ומשני הא תנא ליה התם בערלה ערלה ופריך נמי ליתני בכרות של ב"ה לענין חמץ בפסח דשר שבמנין הוא ואיסור הנאה ומשני מאן שמעת ליה הא ר' עקיבא הא תנא ליה נמי התם בפ"ג ר' עקיבא מוסיף אף בכרות של בעל הבית ע"כ. עוד בפירוש רע"ז הרי אלו למשמעי וכו'. אמר המלקט פירשו תוס' וגם הרא"ש ז"ל הכא וגם בפרק גיד הנשה מכה קושיא דהאי דקאמר בגמרא הרי אלו

למשמעי וכו' היינו למשמעי דלא חשיב להו תנא פירוש אלא ירד לשמות אלא היכא דאיכא חתיכה דשר שבמנין ואיסורי הנאה וכה"ג אמרינן ברפ"ק דב"ק דקתמר מנינא דמתניתין למשמעי דר' אומעיא ודר' אומעיא למשמעי לר' חייא ואלו מטוס דפליני בטו דכולהו מודו דאבות ניתהו לשלש ממיתה. אבל קשה לכל פריך הכא בגמרא וניתני ממי חתיכת נבלה אמאי לא משני דלא הנא לה משום דבבר תנא בפ' גיד הנשה וכן חתיכה של נבלה וכו' דקתני ואם לאו אינו כולם אסורות כדמשני התם דאמרינן דאינו כרב ר"ש דלא נתנה עטם ושעמא דמילתא לפי שאותו דבר שעומד במקומו חשוב יותר מן הנא עליו ולפיכך כשהאיסור עומד במקומו ואפילו משהו אינו אוסר את היין שבא עליו ואפילו חתיכת גדולה בבת א' משום דאמרא דר"ל אבל כשהתיתר במקומו והאיסור בא עליו התיתר מבטל את האיסור אא"כ בא עליו איסור מרובה שיש בו כדי ליתן טעם בהיתר וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל ואלו אסורין ואוסרין בכל שהן

בפלה לעולם בפס"ז מסמ"ת וכן דעת רבותינו הצרפתים ז"ל. והרא"ד ז"ל מקיים את שתיהן ואומר דמתניתין דהכא ודהתם לא פליגין כלל. דהכא ס"ק אחי תנא לא אייר במתניתין אלא באסורי הנאה ודבר שבמנין משום דהאי תנא ס"ל דאין איסורי הנאה אוסרין תערובתן בהנאה אא"כ הן דבר שבמנין ומש"ה לא קתני אחך אמר בפסח דכיון דלא בוי דבר שבמנין נהי שאוסר תערובתו באכילה ממשו כדמוכחא שמעתא דפ' כל שעה אפ"ה בהנאה אינו אוסר ואתיא נבלה נמי לא קתני שאע"פ שכיון שהוא דבר שבמנין אוסרת תערובתה במשהו וכמתניתא דפ' גיד הנשה אחי אינו באיסורי הנאה אא"ב קא מיירי באיסורי אכילה לא קמיירי ואיהו לקמרינן הרי אלו נשותיו דבר שבמנין ולאו איסורי הנאה כלומר שאינו מן הכלל הזה ואין ראוי לשנותן עם אלו אע"פ שהם אוסרין במה שהם משום דבאיסורי הנאה קא מיירי באיסורי אכילה לא קמיירי ואחר איסורי הנאה נמי שאינם דבר שבמנין ל"ש כאן שאין דינם כיונא באלו שכל איסורי הנאה שאינם דבר שבמנין אינם אוסרין תערובתן כיונא בהן במה שהן ליאסר בהנאה ואפילו חמץ בפסח אבל לעולם דבר שבמנין שבאיסורי אכילה אוסר תערובתו במשהו באכילה ובכי מוכח בתמורה פ' כל האיסורין דהכא כי קתני איסור הנאה בלחוד לאו משום דלא הוי אינה הרי בדבר שבמנין ובאיסורי אכילה לאסור תערובתו באכילה במה שהן אלא משום דתנא באיסורי הנאה קא עסיק ולא באיסורי אכילה דקא מקשה התם ומ"ש דלעניין תערובת קדשים דהני איסורי הנאה ואיסורי אכילה בהדי הדדי דהתם קתני הרוגע והרבע דלאו איסורי הנאה נינהו ואוסרין בכל שהן דאלמא כל איסורין שבמנין עושין תערובתם כיונא בהם ותערובות דחולין פסיק ותני איסורי הנאה לחוד ואיסור אכילה לחוד כלומר דבמתני' דהכא דמתניא בחולין לא קתני אלא איסורי הנאה וסרך כי קאי בע"ז משום דעבוי לפרושי איסור דיין נסך פרים ומי כל איסורי הנאה דדמיא ליה כי קאי הכא משום דבעי לפרושי מוקלה ומעבד אתנן ומחיר מפרה ומי כל האסורין לגבי מזבח דדמו להו אלמא כי קתני הכא איסורי הנאה ה"מ לאיסורי אכילה אדיון כך שעושין את תערובתם כיונא בהן בדבר שבמנין אלא דכיון דקאי בע"ז לא פירש אלא איסורי הנאה דדמיין להו נמצא עכשיו שהדין כך הוא שכל דבר שבמנין אפילו מאיסורי אכילה שאם תערובתו כיונא בו ואפילו באלף לא בטיל אבל אין לך דבר מאיסורי הנאה שיאסור תערובתו בהנאה במה שהוא אא"כ הוא דבר שבמנין ולפי זה כי אמרינן בפ' כל בשר דחמץ בזמנו בין במינו בין שאינו במינו אסור ופירשו סגאונים ז"ל דבמשהו קאמר דוקא לאסור באכילה קאמר אבל בהנאה אינו אסור במשהו דהא אסיקנא הכא שאין לך איסור הנאה שאינו דבר שבמנין שאסור בהנאה אא"כ הוא מאותן שנאסרו משום שאת"ל דע"ז ומש"ה לא פליגא הך מסקנא דהכא אמסקנא דהתם כלל. אבל נראה שאין כן דעת הרי"ף ז"ל שכתב בהלכות דליתיה לאלו כולא דהא קיימא לן חמץ בפסח אסור במשהו ואם היה דעתו כמו שפירשנו למעלה היה לו לקיים את שתיהן וכבר הפס עליו הראב"ד ז"ל דאמר וכי מין לו לרב ז"ל דחמץ בפסח אסור תערובתו במשהו בהנאה זה לא נזכר בשום מקום והוא ז"ל קיים את שתיהן על הדרך שכתבנו למעלה הסיא דפסחים מיתוקמא באיסור אכילה ומש"ה חמץ בפסח אסור במשהו והך סוגיא דהכא מתוקמא באיסורי הנאה לומר שאין לך דבר שאסור בהנאה במשהו אא"כ הוא דבר שבמנין והרמב"ן ז"ל נימד זכות על הרי"ף ז"ל ואמר שהרב ז"ל נ"כ היה סבור דהיא דפסחים באכילה מיתוקמא ולא פליגא אסוגיין דהכא דלאסור בהנאה בעינן דבר שבמנין אבל לא באיסור אכילה וכשאמר הרב ז"ל דליתיה לאלו כולא לא בא לומר שאסור בהנאה במשהו אלא לרבות כברות של בע"ח אתא לומר שאף הן אוסרין תערובתן בהנאה. ואינו מחוור דא"כ לא היה לו לרב ז"ל לומר דליתיה לאלו דהא בע' לה בגמרא ולתני כברות של בע"ח ואמרינן דאין הכי נמי דמאן דאית ליה חמץ בפסח [אסור בהנאה] דהיינו ר' עקיבא הא הני להו לכברות של ב"ה. ועוד שהרבה ז"ל אינו ברור בעיני לומר שאיסור הנאה שאינו דבר שבמנין יאסור תערובתו באכילה ולא בהנאה וכי איסור זה מתבטל או לא מתבטל א"ת לא מתבטל יאסור בהנאה וא"ת מתבטל עד שהותר איסור הנאה שבו היאך כתייר כו איסור אכילה וכי מי חלקו לאיסור זה שמקצתו מתבטל ומקצתו לא מתבטל. ואולי דעתה לומר דכיון דמלאורייתא חד בתרי בטיל לכל היכא דליכא טעמא אסור מלאורייתא דהא קיימא לן דטעמו וממשו אסור ולוקין עליו ה"מ לענין אכילה דשייך בה טעמא אבל לענין הנאה כיון דלא שייך טעמא חד בתרי בטיל אבל עדיין אין זה מספיק דלמה לא נאמר דהנאה וממש לענין הנאה כטעם וממש לענין אכילה. ולפיכך נראין לי דברים כפשטן דהכא הכי מסקינן שאין איסורי הנאה שאין נאסרין משום להא דע"ז חמירי כלל לאסור תערובתן במה שהן יותר מאיסורי אכילה אלא כשם שאיסורי אכילה שאינם דבר שבמנין בטלים בששים כך איסורי הנאה שאינם דבר שבמנין בטלים בס' בין לענין איסור אכילה בין לענין איסור הנאה דמעיקרא הכי מקשינן דאי איסורי הנאה לאו דומיא דאיסורי אכילה אינם בטלים אפילו באלף כשם שמקלקין דיון כך הכיינו אותם שנאסרים משום להא דע"ז ליתי חמץ בפסח ומשנינן דהאי תנא תרתי אית ליה כלומר שאינו מחמיר באיסורי הנאה יותר מאיסורי אכילה אלא כל שאיסורי אכילה בטלין אף איסורי הנאה שבו ואפ"ה לדידן דקיימא לן כר"ש דחמץ שעבר עליו הפסח מותר בהנאה ס"ל חמץ דבר שיש לו מתירין ולא בטיל אפילו באלף כי היכי דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל ס"ל דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל ומנא שחמץ אסור תערובתו אפילו במשהו בין באכילה בין בהנאה ולא מחמירי איסור הנאה שבו אלא מדינו אף איסורי אכילה כיונא בו יש להם מתירין אוסרין תערובתן במה שכן אע"פ שאינו דבר שבמנין וזהו מה שכתב הרי"ף ז"ל דליתיה לאלו כולא דהא קיימא לן דחמץ אסור בכל שהוא לומר דהכא כי מקשינן ולתני חמץ בפסח אגיבא דכ"ע מקשינן ולתני מ"ד חמץ לאחר הפסח אסור בהנאה דה"ל דבר שאין לו מתירין דמשום חומרא דאיסורי הנאה דייקינן כי' ומסקנא אסיקנא דלא חמירי איסורי הנאה לאסור תערובתן יותר מאיסורי אכילה הלכך לא מצי תני חמץ בפסח אגיבא דכ"ע. ומיהו לדידן דקיימא לן כר"ש אסור בכל שהוא בין באכילה בין בהנאה

ודאמרינן הרי אלו נשותיו מאי נשותיו דבר שבמנין ולא איסורי הנאה היינו לומר שאינם מן הכלל הזה שלא כיון התנא בכאן אלא לומר שכל שאינם נאסרין משום להא דע"ז אינם אוסרין בכל שהן כל שאינם דבר שבמנין ומצאת אומר לפי דרך זה שכל איסור הנאה שאינו מתבטל לעניין אכילה אף לעניין איסור הנאה אינו בטל וזהו דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ו מהמ"א שהערלה וכלאי הכרם שאינם עולין אלא בא' ומאתים שאם נפלו לפחות ממאתים שהכל אסור בהנאה והראב"ד ז"ל השיגו עליו אינו כן שאין לך דבר שאוסר תערובתו בהנאה אא"פ הוא דבר שבמנין חוץ מאיסורי ע"ז ויין נסך וזה שלה יפה על פי דרכו אבל לא לפי דרכנו. ושמעינן ממתניתין דפלוגתא דר"מ ורבנן דתנן במסכת ערלה ומייתי לה התם בפ"ק דיו"ט מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם הרי אלו יזלקו מתערבו באחרים כולם יזלקו דברי ר"מ וחכמים אומרים יעלו בא' ומאתים שהיה ר"מ אומר את שדרכו לימות מקדם וחכמים אומרים אינו מקדם אלא שהם דברים נלבד ר' עקיבא אומר שבשה וכו' וקיימא לן כר"מ דהתם מתני' הכא כותיה דהא הני דתנן במתניתין אינם מאותן שהם דברים שאינו חכמים ואפ"ה תנן במתניתין דאסורין בכל שהן וכי תימא כל הני דמתניתין חשיבי טובא ודמו לשהם דברים ואפילו הכי אמרו דבריהם פ' התערובות משמע דאפילו חכמים מתות ואור הנקבל לדברי חכמים בטלין הן דמקשינן התם עליהו ומיבעלו ברובא וכי תימא חשיבי ולא בטלי הניחא למ"ד דכל שדרכו לימות שאינו אלא למ"ד את שדרכו לימות שאינו מאי איכא למימר דתנן מי שהיו לו חבילי תלתן של כלאי הכרם וכו' ואמר רב ספרא האי תנא הנא דליסרא קלישות הוא דאמר כל דבר שבמנין אפילו בדרבנן לא בטיל וא"ש בדאורייתא וכו' רב אחי אמר אפילו תימא רבנן בעלי חיים חשיבי ולא בטלי אלמא לרבנן כל איסא דלא הוו ב"ח בפיעים הם והלו במתניתין אמרינן דאסורין בנשתנו בעזרה שאינם בעלי חייב אוסרים בכל שהן אלא ולאי התם מהניתין ר"מ וכיון דהתם לן תנא הכי נקימי כותיה והתם מתניתין נמי בפ' גיד הנשה כר"מ דייבא דתנן גיד הנשה שנתבטל עם הגידים וכו' וכן חתיכה של דג טמא וכו' בזמן שמכירן בע"ז ואם לאו נולן אסורות ומוקמינן לה התם בגמרא בחתיכה הראויה להתכבד בה בפני האורחים הלכך נקטינן כר"מ ואליבא דר' יוחנן דאמר את שדרכו לימות שאינו אבל הרמב"ם ז"ל פסק בפ"ו מהמ"א כרבנן עכ"ל הר"ן ז"ל: ד' יין נסך שנפל לבור כולו אסור בהנאה אפילו בכל שהוא ואיתה בבכורות ס"פ כל כסולי. וביל פפ"ז דהמ"א סימן כ"ט. ואיתה בירושלמי פ"ג דערלה: רשב"א יומר וכו' בפירקין דף ע"א וס"פ כל פסולי. ותוס' פ' ר' שמעאל דמכלתין דף ל"ו ודף כ"ח ודר"פ התערובות. ובירושלמי פ' אין מעמידין ס"ל לבן בתירה כותיה דרשב"ג. ואתו תוס' ז"ל דמשום חומר ע"ז לא ימכרנו ביחד לעו"נ שמא יחזור וימכרנו לישראל לגורך פיעליו. וכתב הר"ן ז"ל ס"פ כל הלגמים דקרוב היה הדבר לומר דלא התיר רשב"ג ע"י אלי תקנתא אלא כשנתבטל כדינו מן התורה כדתני ריבא יין נסך שנפל לבור אם אתו נתבטל לדעת רשב"ג ושרי ע"י הא תקנתא אבל כל שלא נתבטל לא אבל מכיון שהקשו בירושל' פ"ג דערלה עלה דמתניתין דתנן בגד שלבשו בקליפי ערלה ידלק דאמאי לא אמרינן ימכר כולו חוץ מדמי איסור שבו מטעם דרשב"ג אפילו בשלא נתבטל הוא אומר כן ואתן נמי סמכינן עלה דהאי תקנתא בשהם יינם ובשאר איסורין שבתורה כי היכי דמהניא לבני ע"ז דליכא לאיפוני ביניהו ומאחר שהשלינו בגמרא דלא סמכינן בדרשב"ג בי"ב ולאי אלא כשנתערבה חבית בחבית אבל לא כשנתערבה יין בין אע"ג דנשתה יינם סמכינן עליה אפילו יין בין ובשאר איסורין נמי בדין אפילו דומיא דין בין ואמרינן דימכר חוץ מדמי איסור שבו ע"כ בקיצור מופלג. וכתב הר"ן עוד בכאן שכתב הראב"ד ז"ל דה"ה לשאר האיסורין בכל שהן שאע"פ שהן אוסרין בהנאה מפני חשיבותם ימכרו כולם לעו"ג חוץ מדמי איסור שבהן ודבריו שיקר אלא מיהו לריך ליתר בדברים הנקחין מן הע"ג שלא למכרן לשם שמא יחזור וימכרם לישראל ע"כ. ובגמרא אמר רב נתמן הלכה למעשה יין בין איסור חבית בחבית מותר שתם יינם אפילו יין בין מותר בהנאה כרבב"ג דאמר ימכר כולו לעו"ג חוץ מדמי יין נסך שבו. וסיכם הר"ן ז"ל חבית בחבית מותר שימכרו כולם חוץ מדמי מותם חבית ואע"ג דתסיבא והויא דבר שבמנין ואתיא לאסור בכל שהוא אפשר דיקון דמוכר חוץ מדמיה חשבינן לה כאילו הוכרה ונטלה א"ג חבית לאו דוקא גדולה אלא קיתון קטן דלא חשיב ולא הוי דבר שבמנין ע"כ. עוד כתב ז"ל ומסתברא דחבית של י"ש שנתערבה בחביות הרבה של היתר שאם נפלה א' מהם לים הגדול אהרו כולן בין בין יין נסך בין בכל איסורין שבתורה דקיימא לן כרב דאמר בפ' התערובות שבעת של ע"ז שנתערבה בק' שבעות ונפלה א' מהן לים הגדול שהותרו כולן דאמרינן דהך דאיסורא נפל ונבי חבית נמי אמרינן התם אמר ר"ל חבית של תרומה שנפלה לק' ונפלה א' מהם לים הגדול שהותרו כולן דאמרינן דהך דאיסורא נפלה ולפום פשטא משמע שאפילו לאכילה אינה לריתר ושרו אלא דאיכא נוסחי דגרסי התם דאמר רבא לא הכשיר ר"ל אלא בשנעשה אבל אתה לא ולפי זה לא שרינן בהכי אלא לענין איסורי הנאה אבל לאכילה לא וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהמ"א אבל בירושלמי דמסכת תרומות משמע דאפילו לאכילה שרי ומיהו כי שרינן בכה"נ ע"י נפילה ריתר שלא או סיתר אכילה דוקא בחבית שנתערבה בששים חביות דכיון דמדינא בטל ה"ל כתרומה לאלה וכע"ז לרבות וכן דעת הרמב"ן ז"ל שאינו בטל היבש בפחות מששים כבטול אבל לדעת הרשב"א ז"ל סבור דיבש בינם אפילו חד בתרי בטל כל שנתערבה חבית אחת בשתי חביות של היתר ונפלה א' מהן לים הגדול אותו כולן ע"כ בקיצור. עוד כתב הר"ן בשם הראב"ד ז"ל דיין שנתערב במים אם נתערב בו שיעור שיכשיר המים על שיהו ראויין לשהיה על ידו בהורת יין אפילו ע"י הדחק אסורין בהנאה ולא אמרינן בהו ימכרו כולן חוץ מדמי האיסור שבהן דכיון שמים אלו אוסרו לשתייה ע"י היין לא שרי למכרם חוץ מדמי האיסור שבהן והבית כעד לדבריו הרשב"א ז"ל מן הירושלמי דגרס' התם ומודה רשב"ג ביין לתבטל בהוא אסור אלמא בכל מכשירי אוכל מודה רשב"ג מפני שהוא כגופו של יין אבל לענין מה שהוסיף עוד הראב"ד ז"ל לומר דאפילו יין בין שהם יינם אם נפל בו הרבה כדי שבטלו במים יהו ראוין לשתיה על ידו אסר הכל אינו מחוור דמתניתין דיינ שנפל לבור שתמא קתני בין מרובה בין מועט ופליג רשב"ג

רשב"ג ואמר ימכר כולו לע"ג וקיימא לן כותיה ועוד שכיון שאמרו בירושלמי דמודה רשב"ג ביין לתבשיל ולאי ביין המכשיר את התבשיל קאמר כגון יין בטבל לכבשין כהתם דחזקיה דגמרא פ' אין מעמידין ומינה דדוקא יין לתבשיל הא יין ביין אפילו בכעין זה כלומר שיש בו כדי להכשיר לגבו במקום אחר מתיר רשב"ג למכרו לעו"ג וכן דעת הרשב"א ז"ל ע"כ בקיצור. ובטור י"ד סי' ק"ל. ועיין שם בב"י: **יא גת של אבן שזפתה עו"ג** וכו' וגמרא מוקי לה בגתא דרך בה אבל אם דרך בה והיא זפתה קתני ברייתא דאפילו בטבל אבל אבני קלוף ואח"כ נגוב: **וחכמים אומרים יקלוף את הזפת** וז"ל הרא"ש ז"ל וחכמים אומרים יקלוף את הזפת ואח"כ יגבב אבל אם ירצה לעשות עדרי שלשה ימים אין צריך לקלוף את הזפת שע"י עדרי פולם את הבוצה כדאמרינן לעיל בקנקנים זפתים אע"ג דמכניסן לקיום ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה ואינה נהרת בגנוב אלא בעדרי לגנוב אינו מפלים בכלי חרס וכיון דצריך עדרי אין צריך קליפה דעדרי מפלים אף בלא קליפה כל זמן שלא דרך בה דלא נדע מקנקנים שמכניסו לקיום אבל אם דרך בה אין עדרי מועיל בשוד הזפת עליו משום דע"י דריכה בלע שפי אלא יקלוף ואח"כ יעשה עדרי ע"כ: **ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה** אלא בעיא מלוי וערוי שלשה ימים כדאמרינן בפ' אין מעמידין דף ל"ג. וגמרא מסיק רבא דאלאי סיפא דמתניתין אחיא לרבנן אבל לרבי אל אבן וכל עץ ינגב וכל חרס יקלוף. ואיתה בחוס' לעיל פ' ר' ישמעאל דף ל"ה. בשוף פירוש רעז"ל ז"ל בלע ליה לחמרא. וביד שם פי"א סימן כ' כ"א כ"ג, ובטור י"ד סימן קל"ח. והילך פירוש הר"ן ז"ל ושל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה ובוטם דחרס בלע טובא ומש"ה לא סגי ליה אלא בהכשר גדול דהיינו מלוי וערוי וכך מתניתין אקיימא גמרא דלא דרך בה דאלאי דרך בה לא אפילו לגת של אבן בגנוב אלא קלוף בעיא והה"נ בטל אבן בטאיטה מזופת ולדך בה יגנב דהא ברייתא דתניא בגמרא הגת והמתן והמשפך וכו' ותני בה של עץ ושל אבן יגנב ומיירי בטאיטה מזופתים חוקימנא דדרך בה אלמא כל שדרך בה אע"פ שאינה מזופת צריכה גנוב וכי תימא ולמה צריכה גנוב דהא גת דבר שאין מכניסו לקיום הוא וכדתניא בברייתא ומודה רבי בקנקנים של עו"ג שהן אסורין ומה הפרש בין זה לזה זה מכניסו לקיום וזה אין מכניסו לקיום וכיון שהגת דבר שאין מכניסו לקיום הוא ליסגי ליה בהדחה בעלמא וכדאמרינן בפ' אין מעמידין גבי הלבי שחימי ופתוותא דבי מכסי דכיון דאין מכניסו לקיום משהכה במים ומותרין ותניא ומי לקמן דברים שנשתמש בהן ע"י לוגן כגון כוסות ולוחות מדיחן. כבר כתבתי תירון קושיא זו בפ' אין מעמידין שהגת שזפתה כיון שמהרין בה היין קלת למתק בו את הזפת וכן הגת שדרך בה כיון שנשתמשו בה יין בשפע ולא נשתמשו בה זמן מרובה אינו ככלי שמכניסו לקיום לגמרי להצריכו הכשר גדול דהיינו עדרי ולא כשאין מכניסו לגמרי להתירו בהכשר כל דהו דהיינו הדחה אלא ביטני הוא בין דבר שמכניסו לקיום ובין דבר שאין מכניסו לקיום לפיכך נתנו עליו הכשר בינוני דהיינו גיגוב אבל כל הכלים שאינם של חרס שאין מכניסן לקיום כלל בהדחה בעלמא סגי להו וזה שלא כדעת הראב"ד ז"ל שהצריך גנוב בכוסות של עץ. ולאמרינן בטל חרס אע"פ שקלף את הזפת ה"ז אסורה כלומר לגמרי ולריכה עדרי מדכסיק ותני בתמת אסורה משמע דבין שתחלת תשמישו ע"י עו"ג בין שתחלת תשמישו ע"י ישראל עדרי בעיא כיון שהיא של חרס לפי שכיון שהחרס בולע ביותר החמירו עליו במכניסו לקיום ואין מכניסו דהיינו גת וכדכתיבנא לאילו היה מכניסו לקיום לגמרי וא"ת א"כ דאפילו תחלת תשמישו ע"י ישראל של חרס צריכה הכשר גדול דהיינו עדרי כי תני ברייתא פלוגתא דרבי ורבנן בגת ומתן ומשפך של חרס לגנה לי לגמרי וא"ת א"כ דמשמע דוקא בשתחלת תשמישו ביד עו"ג והא אמרינן דאפילו תחלת תשמישו בהיתר צריך עדרי לדברי חכמים י"ל לרבנן הכי נמי אלא לאמושינן כמה דהתירא דרבי נקט הכי דאפי' בשתחלת תשמישו ביד עו"ג סגי בגנוב ואין כן דעת הראב"ד ז"ל שהוא כתב דהא דמצריכין עדרי לגת של חרס דוקא בשתחלת תשמישו ביאיסור אבל תחלת תשמישו בהיתר בגנוב סגי ליה עכ"ל הר"ן ז"ל: **יב הלוקח כלי תשמיש** וכו' ביד שם פי"ח סי' ג' ד' ז'. ובטור י"ד סי' קכ"א: **את שדרבו להטביל** כלי הראוי בטבילה ליהר ואינו צריך יתרון הכשר אחר כגון כלי שתשמישו ע"י לוגן יטבול אותו ואז לא צריך ומאי יטבול [ידיה וכו' לבון הר"ן]. וגמ' הא שכולן צריכין טבילה אחר הדחה מו אחר הגעלה מו אחר לבון וכוסות ולוחות וקיתומות הטבות צריכין הדחה בשפשוף יפה בתחלה ואח"כ מטבילן אבל התדשים אינם צריכין רק טבילה כך נראה מפירוש הר"ן

בעזר האל הגדול הגבור והנורא. אשר הכל לכבודו ברא. בעה"י שובן ערבות. זוכר ברית אבות. נתחיל מסכת אבות:

מסכת אבות

פרק א בתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לפרר זרעים וכאשר נבלה לתנא מה שהיה צריך אליו הסופר התחיל באבות ועשה זה לשני ענינים האחד כדי להודיע שהחכמה והקבלה אמת ונכונה וקבלום עם מעם ולפיכך ראוי לנבר החכם מהם ולהוסיפו במעלה נכבדת בשביל שהגיעה הסורה אליו שהוא בדורו כמו אלו בדורם וכן אמרו אם באתו לחקור אחר ב"ד של ר"ג וכו' ואמרו שמעון בדורו כשמואל בדורו וכענין זה יש מוסר גדול לבני אדם שלא יאמרו מדוע נקבל מספר פלוני או תקנת דיין פלוני ואין הדבר כן שהמספר אינו לפלוני הסופר אלא לנקב"ה שלוה אותנו בו כמו שנאמר כי המשפט לאלהי" הוא אבל הכל משכם אחד וקבלוהו אים מפי אים על בדורות ההולכים. והענין השני שהוא רולה לזכור במסכתא זו מוסר כל חכם מן החכמים עליהם השלום לדי שלמוד מהם המדות המובות ואין אדם צריך לזה הדבר ז"ל דלכל המבדרים ז"ל מתניתין לא אייתי כלל בדיני טבילה ואפילו מלות עד שלא השביל דקתני בגמרא כתב בסוף פירקין בשם אחרים בשם מפרשים שגם שם רולה לומר שלא הדיה ע"ש: **את שדרבו להגעיל** יגעיל בחתחין שמכניסן לתוך יורה מלאה מים רותחין והשיא יורה גדולה שיהא לה שבה של בלק לו אזלתו סביבות פיה כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה ובהכי מתבטלא היורה נופה דבבולעו כך פולטו מה בולעו בגיטוטות שיתנו רתיחות האיסור שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור כך בשעת פליטת האיסור ע"י מיטות ומיהו נדפסא בעיקן משום דאי לאו הכי דילמא לא כוה מסקא מיטות על הספה בהאי זימנא אבל איסור בתבשל בה פעמים הרבה ואם לא העלה מיטות כל שבה העלה פעם אחת. ובטור א"ח סימן תנ"ב. ובגמרא אמרינן תנא אף הנעלים והמלובנים צריכין שבילה במ' שאם אחר הנעלה או אחר ליבון מא"מ אמר רבא דכתיב כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש ובהר והאי ובהר קרא יתירה היא שהוסיף לך הכתוב שהרה אחרת דהיינו שבילה. תני בר קפרא מתוך שנאמר במי נדה שומע אני שצריך הזאה שלשי ושביעי ה"ל אך הוצק א"כ מה ת"ל במי נדה מים שנדה טובלת בהן הוי אומר מ' סאה ואינטריך למיכתב ובהר ואינטריך למיכתב במי נדה דאי כתב ובהר ה"א ובהר כל דהוא כתב רחמנא במי נדה ואי כתב רחמנא במי נדה ה"א הרב שמם כנדה כתב רחמנא ובהר לגלגתר אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה אפילו כלים חדשים במשמע דהא ישנים ולבנן בחדשים דמו זאפ"ה בעו שבילה מתקון לה רב שבת אי הכי אפילו זוזא דברבלא דהיינו זוג מספרים שנוחים בהן בגדי גמר הוא ונזרת הכתוב היא ולא משום פלוגא לאיסור דהא חדשים דלא בלעו מידו מלרכת להו שבילה אמר ליה כלי סעודה אמורים בפרשה הכתוב כל דבר אשר יבא באש ואין דרך להשתמש ע"י האור אלא כלים של גרבי סעודה ובהנהו כתיב ובהר דבעי שבילה אבל זוזא דברבלא לא. ודוקא כלי מתכות אמורין בפרשה הכתיב אך את הזהב. וכן נמי כלי זכוכית הוא וכי נשתבר יש להם תקנה כלבי מתכות דמו: **השפוד והאסכלה מלבנן באור** בגמ' רמי ליה רב עמרם לרב שבת הכא תנן מלבנן באור והתם גבי קדשים שפי"א דמסכת זבחים תנן השפוד והאסכלה מגעילן בחמין א"ל עמרם ברי מה ענין קדשים אצל גיעולי עו"ג גבי קדשים כי בלע אלא שפוד התירה בלע הלכך שני ליה בהגעלה ואע"ג דבעידלא דקא פליג איסור מותר קא פליג מיהו ליתיה לאיסורא בעינים שבהוך דופני הכלי הוא בלוע ומעולם לא היכר איסורו אבל הכא איסורא דהוה נשיון בלע ואיכא בגמ' תו שמיי אחריני ע"ש: **והסכין שפה והיא טהורה** תוס' פ"ק דחולין דף ח'. וכתב הר"ן ז"ל ודעת רש"י ז"ל דלהתירא לחתוך בה לוגן הוא שבשיגו שפה והיא מהורה ומוסיף עלה בברייתא בגמרא ומועלה עשרה פעמים בקרקע קשה אע"פ שבשפה צריך למעלה ומאי דשייר במתניתין מסרם בברייתא בגמרא אבל להכשירה לחתוך בה רותח צריכה הגעלה או ליבון ואין פירוש זה מתחור שאיסור שבה התגא מקלת הכשרו של סכין ושייר מקצתו מאי שייר בקצת כלים בהאי שייר ועוד דשבי' דעובדא דשבור מלבא המוזכר בגמרא לא משמע הכי אלא שזכירו בו שיפה כלל אלא נעילה לפיכך פירשו בשיפה ונעילה שני הכשרין הן להחוך בה לוגן וכל חד מינייהו שני ואגא דמתניתין הגא שיפה ובברייתא אמרו שאם אינו שפה מועלה ובין לפירוש רש"י ז"ל בין לפירוש זה יש לדקדק מה ראה תנא דמתניתין שבא בשפוד והאסכלה הכשרו לרותח ובסכין הכשרו לגוגן וי"ל שהכשרו של רותח לא היה צריך לשנותו בשפוד ואסגלה כו' [עיין בתוי"ט ד"ה שפה] ואחרים אומרים דשפה דמתניתין במקום הכשר גדול עומדת ואפילו להחוך בו רותח וגמרא מפרשינן הכשרו להחוך בו לוגן הדיינו נעילה וכן דעת הרמב"ם ז"ל בפי"ז מהמ"א ויש לפירוש זה הוכחה בירושלמי עיין שם גם בשבלי הלקט סימן נ"ח כתוב שכאן פירש רש"י ז"ל שפה לעשה בתבן של לפתים לימא בלעז ומועלה בקרקע אע"פ ששפה ויש אומרי שפה משפשה בלשון שאינו חלק ומעביר שמנוניתה ואיכל בה לוגן אבל דבר רותח אסור להחוך בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון ואינו נראה לי מה שפירש המורה ז"ל שפשה המורה אינו מוכיח כן דתנן הבשוף והאסכלה מלבנן באור והסכין שפה והיא שהורה משמע בכמו שהגעלה והלבון מטהרין את הכלים כך הסיפה מטהרת הסכין שאינו לאכול בו רותח וגם מה שפירש ומועלה אחר שפשה אינו נראה לי דהא מעשה דשבור מלבא דאייתי ראיה מינה אין שם לא נעילה ולא סיפה עד כאן: **סליק פרקא. וסליקא לה מסכת עבודה זרה.**

מסכת אבות

כמו הדיינים שעמד המלך כשלא יהיו בעלי מוסר אין הסיוג לבל ההמון אלא לבעלי בלבד אבל הטופס בשלא יהיה בעל מוסר ולגוע ויזיק עצמו ויזיק לבני אדם לפיכך היה תחלת דבריו במסכת אבות מוסר הדיינים כמו שאמר הוו מתונים בדין ולריך שיוסר הסופס בכל הענינים שם במסכת אבות כגון שיהיה בדין ההוא עניין נסתר כמו שאמרו עליהם השלום דין מרומה ואין לנו להתדיק הדין כמו כן כשידע כשאין בו דבר נסתר שזה נקרא עניי הדין ויש לו להשתדל בחקירת הדברים ולהזהר בשעת החקירה שלא יגמדו הדברים מדבריו מה ביסיעם על עניינה ואין לו לגמד שעשה לבעל הריב וזה נקרא עוברי הדיינים ואל יחלל נפשו בחברת עמי הארץ שמא יהיה לבוז ואל יתעלם מבני אדם עד שלא יוכלו לראותו בכל עת עד ביעסרכו אליו שמא יאבד האיבון ואל יבקש מנוחה ותענוגים כן יאבד

האמת

הלמת ואל תמשכהו התלוה ואל יהי רוצה להתקדם את חבריו לדין ואם יתלון עמו לתכנם בדיינות שמא יהיה חשוד וצריך להיות מהדר בכל דיניו אחר הפסדה ואם יוכל שלא יפסוק דין בכל ימיו אבל שיעשה פשרה בין שני המריבין הוה מה טוב ומה נעים והם לוו יכול אז יתחוך הדין ואל יעריה אבל יהן זמנים מרווחים ארוכים לבעל הריב ויוחמו לבקש על נפשו כל היום ואע"פ שיריבה דברים וידבר הוללות וסכלות ואם לא אפשר להתרפא בזמנות ירפא ברפואות קלות קרובות אל מצע המיון כגון המשקים והמרקחות הבושמות המתוקנות ואם יראה שהחולי יתחזק ואולי הלבבים אינם מכניעים לותו ואינם כונדו יחזור לרפאתו ברפואות חזקות ויסקנו רפואה משלשת כגון שקמוניא וכדומה לו מן הרפואות המרות והרעות. כן הצופע יתחדל לעשות פשרה ואם אינו יכול יצפוה בלחת וילקה בעל הריב בדבר רך ואם לא יוכל מפני אכזריות אחד מן המריבים ושהוא רוצה להתנגר בעול ואמם יתחזק עליו ויהבוך רשעים תחתיו וצריך לצופע שלא ירבה לרדוף אחר תענוגי העולם ואהבת הבוסר והמעלה כמו שאמר הכתוב שונאי בצע ואמרו עליהם השלום מלך במשפט יעמיד ארץ וגו' אם דומה הדיין למלך שהיו צריך לכלוס יעמיד ארץ ואם דומה לכהן המחזר על הגרנות יהרסנה ואחר שראה שהצופע צריך לכל אלו המוסרים כדי להוסר בהם א"כ מה נחמד וכמה היה תקון אבות אחר מסכת סנהדרין ומה שנלוה אליה לפי שהיא כוללת אלה המוסרים ועוד נוסף עליהם עניים אחרים מביאים לידי פרישות מן העולם וכבוד העולם ובעליה ומעשה הישר והיראה עכ"ל ז"ל. וא"כ הוא האמת אפשר שנפל טעות בראש העתקת הרב רבינו שמואל בן יהודה אבן תבון ז"ל למסכת אבות שכתב שם זאת המסכתא ר"ל מסכת אבות ידועה סדורה בין מסכת עדיות ומסכת ע"ז ע"כ. ולי הדיוט נראה לענ"ד לומר שבין בסיום התנא מסכת ע"ז כמו שקדם וקיימא לן דע"ז שקולה כנגד כל התורה כולה מקרא דכתיב וכי תבנו ולא העשו את כל המצות האלה סמך לה אבות שמתחלת משה קבל תורה כלומר גם זו המוכרת משה קבל והיא שקולה כנגד כל התורה ואע"ג דאמרי' בסוף מסכת מכות אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמעום הוא קבל דקדוקים וברעיה ומוכרם ליהושע וכו' ואין אנכי ולא יהיה לך בלחוד הוא דמפי הגבורה שמעום. עוד נלע"ד לומר שסידר מסכת אבות בסדר מזיקין לומר אע"ג דאיכא מ"ד בב"ק פ' המניח דף נ' דמאן דבעי למהוי חסידא ליעיין במילי דמזיקין [הנהה עיין במ"ש רפ"ק דב"ק] אבן סברא לן דתרתי בעיין דליעיין נמי במילי דאבות ולכתיב סור מרע ועשה טוב ומאלי עצמא אפשר נמי לומר דהתחיל רבינו הקדוש המשניות במסכת ברכות משום דאיכא מ"ד התם דמאן דבעי למהוי חסידא ליעיין במילי דברכות ונגר הכתי שם בברכות שעמים אחרים בשם אומרים בס"ד: אח"כ מלאכי שבתוב נמוקי יוסף שם בשל המניח דף ט"ו דרביגא דאמר התם מילי דאבות ואמרי לה מילי דברכות ס"ל דנסי דחסידא מתקרי כבהוא עושה הרחקה יתירה שלא יגע באיסור גזל וגזילון מיהו הסיד נמוד לא מתקרי עד דהוי חסיד בכולהו ע"כ. ובטור ח"מ סי' י'. ולהיות כי ידוע שרבו במאד מאד ביאורים ופירושים וחבורים על מסכתא זו ובפרט החכם השלם הר"ר שמואל אזחידא ז"ל שאסף והוסיף לכן לא ראיתי להעתיק עליה רק כמו מורה מקום וכדומה לו אך דברי הוספת י"ט לא אעלים עיני מפני מאחר שכמעט כל דבריו שעתקתים בחבור זה מראשו ועד סיפו לא נרעה מסכת אבות לעמול בה בעיר קברי האבות ובזכותם השם יזכרנו לעשות בתורה שיש רבות נעימות ומוכנות בגנזי רצון ברכות ונדבות אמן. ומאלתי כתוב בפי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל לקבלת בשפוק וראיתי כי אין טוב מאשר ישמח האדם במעשיו כי הוא חלקו בדף י"ג וז"ל כי כל המשניות לא נעלדו מכל קדמוניהו כלוד ושלמה ודומיהם הכילו האמר בם בשם יחיד ומה גם כשאין חולק. והנה אדע"ל שמלא משה רבינו ע"ה את הקב"ה אומר אליעזר בני אומר פרה את שתה וכו' וכן על המאמר משה קבל תורה מסיני וכו' בהיה ראוי לאמרו בתחלת סדר זרעים שהוא ראשית כל סדרי תורה שבע"פ אמרו שהוא לאבות כי גם כל המוסרים שבאבות שאמר כל אים ואים תוכחות ומוסרין הכל קבל משה בסיני ומסר לדורי דורות והנה מבלגן הוא בן זומא אומר וכו' איזהו חכם וכו' איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך וכו' ועוד ראוי לבים לב איך ילמוד שמח בחלקו מפסוק יגיע כפיך כי תאכל כי הלא אשר אין לו מה יאכל כי אם ממלאכתו א"כ אין לו חלק לומר שמח בחלקו אך הוא כי אינו מלטער על טובות העה"ז ואוכל מיגיעו כי הוא שמח בחלקו כי כל ישראל יש להם חלק לע"ה ובחלקו של עולם הבא הוא שמח ע"כ. וכתב עוד בפ' יתרו דף קכ"ע וז"ל וזה יתכן מאמר התנא באמרו משה קבל תורה מסיני ולא אמר מסקב"ה כי מן הדר זכה לעלות ולקבל תורה שבעל פה דולה כי רבנו היא מאד פעם א' לא שנגה ולא ישכח כל ימיו פי' הלכה אחת מה שאין כן אולתו כי בסיעוקו נשכחו מיהושע וכל ישראל עמו ס' הלכות ע"כ. וכפ' שמיני כתב הרב ר"מ אלשיך ז"ל נ"כ על זה הדיבור ע"י"ם: א בפי' רש"ל צריך להגיה דכתיב בנקר ארש את ארעיך וגו'. ועשו סיג להורה גדל בלא וכו'. כתוב בתוספות יום טוב וקרלו למסכת זו בשם אבות כי על האמת החכמים הם האבות בענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו וכן נקרלו התלמידים בנים שנאמר ובאר יטוב בגיר: ב שמעון הצדיק ירושלמי פ"ד דתעניות ובפ' בני העיר. ומסיים אחר עלה ושלשתן בפסוק א' ואמרים דברי בפיך ב' תורה וגבל ידי כסיתיך ז' גמילות חסדים לגמרך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובע"ח זוכה ליחד בגלו של הקב"ה הלא הוא דכתיב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון לנטוש שמים ויסוד ארץ אלו הקרבנות ולאמר לגיון עמי אחה אלו ישראל עד כאן וביד פרק עשרים דהלכות סנהדרין סימן ז'. ובטור הושן משפט סימן א'. ובילקוט נספר שמואל רמז קמ"ה על שלשה דברים העולם עומד וכו' רב הוא

ב"ר פפא אמר מקרא מלא הוא ועובדי הים פרשהו נחית בחסדך הרי בזכות חסד נכלת בעזך הרי בזכות התורה אמתי נתבשם העולם משבאו אל זוה קדשיך ע"כ. ועיין על פירוש מסכת זו בפרשה שמיני לפרים הרב ר' משה אלשיך ז"ל בדף קע"ח: ג אנטיגנס כך הגיה הר"ר: אל תהיו כעבדים וכו' חוס' פ"ק דפסחים דף מ' ודר"ה פ"ק דף ד' וכתבו שם חוס' ז"ל דהייטו באומות העולם שהוחים על הראשונות דהא תניא סלע זו לנדקא ע"מ שיחי' בני ה"ז לדיק גמור ע"כ ואיתה נמי בחוס' פ' הים מועל דף כ"ב ובנמ' פ"ק דע"ז דף י"ט וכן פירשו שם ג"כ חוס' ז"ל. וביד פרק עשירי דהלכות תשובה סי' ד'. ועיין על כי' משנה זו ג"כ שם בסי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפ' שמיני וגם עי' באלשיך ז"ל מ"ש על משנה דבסימן ד' ובבסימן ו' דברים מתוקים מדבש בפ' עקב. ועוד הביא פ' משנתנו זו בספר ביאור הילים סי' ק"ט בפסוק ויבואהו מסדיק ס': שלא ע"מ לקבל פרס וג"ל ע"מ שלא לקבל פרס [הנה"ל היא עושתת רש"י והמאירי ז"ל גם הר"ר יהוסף ז"ל הגיה ע"מ שלא לקבל וכתב כן מצאתי]: ד יוסף בן יועזר איש צרידה ויוסף בן יוחנן איש ירושלים קבלו ממנו יוסף בן יועזר איש צרידה אומר וכו' כך הגיה הר"ל יהוסף ז"ל: והוי מתאבק ביד בהלכות דעות פ"ה סי' ג'. הגה"ה מהר"ר יהוסף ז"ל בעפר הגליה ושותה [בְּצִמְאָה וכו': ה ויהיו עניים בני ביתך ביד פרק עשירי דהלכות מתנות עניים סי' י"ז ובטור י"ד סי' רמ"ח: ואל הרבה שיחה ר"פ כיצד מעברין: באשתו אמר גרסי' כך פי' משום הר"ר שלימאן אותנא ז"ל וכתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל י"ם דגרסי בסיפא כל המרבה שיחה עם האשה בסיא גדה גורם וכו': ו יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי וכו' תמהני שמצאתי בספר אלשלת הקבלה שכתב בשם הראב"ד ז"ל בכתב בספר הקבלה שלו יהודה בן מבלי ונתאי הארבלי קבלו מן שני יוסי הגלילי ואחר הארבלי וכתב שגם בעל ספר יוחסין כתב יהודה קודם יהושע ע"כ והוא תימה גדולה בעיני והלי שגם במשנה היו שונים כדבריהם יהודה קודם יהושע. ומצאתי שכתב הרב"ר אשכנזי ז"ל שברוב הספרים גרסינן מאתאי הארבלי במ"ם ואל"ף והי"ו ואל"ף ויו"ד. בפ' רע"ל צריך להיות אבל לענין גמרא אחד רב מעלי וכו': והוי דן וכו' ביד בהלכות דעות פ' חמישי סי' ז'. ולגל"ד עשה לך רב וכו' ירלה לגמדנו שלא יאמר אדם דבר תורה בודאי הגמור אא"כ ישא ויתן בו בראשונה לפני רבו או לכל הפחות יבקש ויחפש עליו יפה בספרים וזהו רב ואחרי כן יקנה לעצמו חבר ליפא ויתן עמו באותו דבר תורה כי שמא לא שביו יפה מפי רבו או מתוך הספר ואם באולי יגנדנו חברו ידון אותו לכף זכות שהוא רולה להודות על האמת אלא שדעתו קצרה להשיג ולהכיר מה שהוא נכון ויליב וכן חברו לו דוק: ז הרחק משכן רע וכו' ובנסע שלום שמנ"לא הולך לומר הרחק שלום קרוב [כל] כך האיר שלא יתחבר לו ע' בחוי"ט ובשם הר"ר יהודה לירמא ז"ל כתב שדקדק אמאי קאמר הרחק בהוא מהפעיל ולא אמר תתרחק שהוא מבנין התפעל וכו' [הנהה גם אני הסדיוט כך נלע"ד לפרש ושוד נלע"ד דהרחק דקתני במתני' וגם דנמקרא דהרחק מעליה דרכך שהוא מקור כלומר הרחק יותר מדאי וכן הרחק מן המחנה דבפ' ד' מסא אבן שמתחי שמצאתי אמ"כ שכתב החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל שיש ספרים דגרסי דחק מסכן רע ע"כ]: ח אל תעש עצמך וכו' ירוש' פ' מי שמת. וביד הספ"ח דהל' סנהדרין וספר"ג והגי' הר"ר"ח ז"ל כשיהיו בעלי הדין וכו' כלדיקים שקבלו וכו']: ט הוי וכו' והוי וכו' ק"ק אמאי איצטריך למיתדר ולמיתני מלא והוי דליסני דליתני ואחיר ואמאר דאי לא הדר תנא והוי הוי אמינא דוקא כשהוא מרבה לחקור את העדים צריך שיהיה זהיר שמא מתוך רבוי החקירה יבטל בלשונו וילמדו העדים אז הבעל דין לשקר לזה חזר ושנה והוי זהיר כלומר בין שתרלה לחקור בין שלא תלטרך להרבות חקירה מ"מ הוי זהיר בדבריך כנלע"ד: י אהוב את המלאכה ביד בהלכות ת"ת פרק ג' סי' יו"ד: ושנא את הרבנות ונקדו הר"ל יהוסף ז"ל והר"ר מנחם דילומאנו ז"ל ושנא הון בקמ"ץ: יב אוהב שלום וכו' ביד בהלכות דעות פ' חמישי סימן ז'. ועיין על פי' משנה זו בפ' הרב ר' משה אלשיך ז"ל פ"ם שמיני בדף קע"ד דברים מתוקים: יג קטלא חייב וכו' פ' בני העיר דף כ"ח: נגיד שְׁמָא אבד שְׁמָא כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: יד ובשאני לעצמי מה אני תימה קלת אמאי לא תני לי בדקתני בריש דליסני דליתני הכי אם אין אני לי מי לי וכשאני לי מה אני וכו'): טו עשה תורתך קבע ביד בהלכות ת"ת פ"ג סימן ו'. בפירוש רש"ל צריך להיות ולעשות ולגמד בישראל כמו שסכין לבו לעשות כך שיה מלמד בישראל עוד שם צריך להיות ואקחה פת לחם ובשוף ויקח וכו' עוד שם שכל הנוהן ופניו וכו' כל"ל: והוי מקבל וכו' ביד בהלכות דעות פ' שני סימן ז': טז בפ' רע"ל צריך להיות ולא מספק עליו אתה לבדך כי הא דרב אמי כי הוה וכו' דהכי איתה בפ"ק דסנהדרין ובפ"ק דמסכת הוריות: ואל תרבה לעשר אומדות ס"א עומדות הרי"א ז"ל. ביל פ"א דהל' מעשר הנתנה בתמרו משה קבל תורה מסיני ולא אמר מהקב"ה כי מן הדר זכה לעלות ולקבל תורה שבעל פה דולה כי רבנו היא מאד פעם א' לא שנגה ולא ישכח כל ימיו פי' הלכה אחת מה שאין כן אולתו כי בסיעוקו נשכחו מיהושע וכל ישראל עמו ס' הלכות ע"כ. וכפ' שמיני כתב הרב ר"מ אלשיך ז"ל נ"כ על זה הדיבור ע"י"ם: א בפי' רש"ל צריך להגיה דכתיב בנקר ארש את ארעיך וגו'. ועשו סיג להורה גדל בלא וכו'. כתוב בתוספות יום טוב וקרלו למסכת זו בשם אבות כי על האמת החכמים הם האבות בענין שאמר אלישע אבי אבי על אליהו וכן נקרלו התלמידים בנים שנאמר ובאר יטוב בגיר: ב שמעון הצדיק ירושלמי פ"ד דתעניות ובפ' בני העיר. ומסיים אחר עלה ושלשתן בפסוק א' ואמרים דברי בפיך ב' תורה וגבל ידי כסיתיך ז' גמילות חסדים לגמרך שכל מי שהוא עוסק בתורה ובע"ח זוכה ליחד בגלו של הקב"ה הלא הוא דכתיב מה יקר חסדך אלהים ובני אדם בצל כנפיך יחסיון לנטוש שמים ויסוד ארץ אלו הקרבנות ולאמר לגיון עמי אחה אלו ישראל עד כאן וביד פרק עשרים דהלכות סנהדרין סימן ז'. ובטור הושן משפט סימן א'. ובילקוט נספר שמואל רמז קמ"ה על שלשה דברים העולם עומד וכו' רב הוא

דע כי שלשה רשב"ג. פס אחד מפס הוא רשב"ג הזקן רשב"ג מגיו של רבנו הקדוש הוא הסני ושוה יש רשב"ג בנו של רבנו הקדוש ואותו נא מגיו שנקרא רבן ולכן בהקדמה המורה הלזו כלע"ד שנשל טעות בפרק שליטי מעשרה פרקיו של הרמב"ם ז"ל אחר מפה בהקדמת פירושו למשניות וכך כ"ל שם בפ"ג ר' יהודה הנשיא בן רבן שמעון בן רבן גמליאל וכו' וגם בהקדמת הרמב"ם ז"ל בחבורו הגדול הנקרא משנה תורה בכל מעות נאופן אחר ברוב הדפוסים וכך כ"ל שם נמצא מרב אחי עד מפה רבינו ע"ם ארבעים דורות (כ"א אים) ואלו הן רב אבי מרבא ורבא מרבה מרב הונא ורב הונא מר' יוחנן ורב ושמואל ור' יוחנן ורב ושמואל מרבינו הקדוש ורבינו הקדוש מרבן שמעון אביו ורבן שמעון מרבן גמליאל אביו (ז"ה ר"ג מיבנה) ורבן גמליאל מרבן שמעון אביו (וזהו הנהרג בעוונותינו) ורבן שמעון מרבן גמליאל הזקן ורבן גמליאל הזקן מרבן שמעון אביו ורבן שמעון מהלל אביו וכו' ובזה תמצא חשבון תשלום האדנים אשר שם מכוון ע"ם ודוק: **יח רשב"ג אומר** על שלשה דברים העולם קיים יהודאמי פ"ד דהעניות ובפ' בני העיר. והתם מסיים ושלשתן דבר אחד הן מעשה הדין נעשה אמת נעשה שלום א"ר מגא ושלשתן בפסוק אחד אמת ומשפט שלום שפטו משפטי בשעריכם ע"כ משמע שלא היו נורסי' במילתי' דרשב"ג שנאמר וכו'. והכי איתא נמי בברייתא בתחילת יד נפ' השלום ושלשתן וכו' א"ר מגא וכו' וגם הרחם הר"ר יוסף אשכנזי ז"ל ונרסתו לפי שנאמר ממשמתו ואחר דבכל הספרים לא נרסינן ליה ע"כ. ויש אחין גורסין רשב"ג רק הוא היה אומר שנאמר אמת ומשפט שלום כך כ"ל. ובעור תוסן משפט סימן א' דקדק בשם הר"ר יונה ז"ל דלאן שמה הנגא קיים שרשה לומר שמאחר שנגרא מתקיים על ידי אלו עיין שם:

פרק ב רבי אומר וכו' פ"ד נדרים דף כ"ב וכפ"ק דתמיד בריתא: והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה. פרק אין בין המודר דף נ"ח: ואין אתה יודע מתן שכרן של מצות ועונשן של עבירות כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל עוד כתב הסתכל בשלשה דברים ס"א בארבעה דברים. ומצאתי כתוב בספר חן טוב בפ' עקב דף רפ"ח בשם הרב ר' שלמה סתגים זצ"ה וזה לשונו הנה אומרו עין קודם לאזן ובפסוק אמר אזן קודם שנאמר אזן שומעת ועין רואה וכו' אכן נא נא לחדש שם' רואה כל דבר שזה פשוט שלא יפלא מה' כל דבר אלא בכונה לומר שמה שקב"ה רואה אינו שמביט מלמעלה למטה ורואה מעשה המכוער אלא דע שלמעלה ממך הוא מה שעין רואה והעין עלה למעלה המלאך הנוצר ממעשה טוב מלאך טוב והעון מלאך רע ונועץ לפני ה' ואומר פלוני עשאני אם כן נכח עיני ה' דרכי אים ירצה עולין שם לתפלה נגד פניו ושם אינו עולה המעשה עצמו אלא המלאך שנברא ממנו אם טוב ואם רע א"כ אם כוונתו טוב אזר ממנה מלאך טוב גם אם המעשה מכוער ה' ירצה לנגב אחין העין רואה למטה ממך אלא למעלה ממך ושם עולה כוונתו טובה זהו שאמר עין רואה קודם האזן לסמוך העין לתיבת למעלה לומר דע שאין העין רואה מלמעלה למטה אלא למעלה ממך הוא מה שהעין רואה ע"כ: **ב רבן גמליאל בנו של ר' יהודה הנשיא אומר** וכו' תוס' פ"ק דחולין דף ה': **יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ** בדין הוא דה"ל למיתני יפה דרך ארץ שידוע שהתורה צריכה להיות עיקר אלא נאו דוקא וכה"ג אבת חבר עותחת עם אבת עם הארץ דלאו דוקא וכה"ג ראה חיים עם אבה אחר אהבת הר"ר שמשון ז"ל בפ"ז דמסורת: **ובל תורה שאין עמה** וכו' ביד בהלכות ת"ת פ"ג סימן יוד. ובעור א"ת סימן קכ"ו. ועיין בפי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל פ' כי תזרע דף קע"ו שהביא שם כל דברי ר"ג עד סוף סימן ד' והקשה כ"א קושיות ותרלש בפירוש יפר ומקושר ומוכרח בעיני ז"ל והאריך ע"ש. והגיה הר"ר יהוסף ז"ל סופה בשלה לגרר עון וכתב שכך אלא ברוב הספרים. העמליס ס"א הפוסקים. ואתם מעלים עליכם שכר כאלו וכו' וכתב כן מצאתי בכל הספרים ע"כ: **ג** סימן לית שבחוב קודם הוא היה אומר לריך למחוק אותו משם ולכותבו אחרי כן קודם הלל אומר. י"ם דנרסי כאן משנה זו ר' ראובן בן אנטולאי אומר אין אדם נחשד בדבר אלא א"כ עשאו או עשה כיוצא בו או שחשב לעשותו או שראה מתעסקים בו והשה אזנו לשמוע את דבריהם הוא היה אומר הדמשיות והמרחצאות ואסטרטיות נשם אלה אלו אינו נשם שמים כך כתב הרב הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל וכתב עוד ר' הלל אומר כן הוא ר' הלל ברוב הספרים: **ד** ואל תאמן בעצמך עד יום מותך פ' הפלת הטחר דף נ'. ובירושלמי דשבת נרסינן מעשה בחסיד אחד שהיה יושב ושנה ואל האמין בעצמך עד יום זקנתך אמר כנון אלא אתת חדא רוחא דמות אתתא ונסיתיה ברי תהי בה אמרת ליה לא תיזיק רוחא אלא זיל אישתוי לתנרך ע"כ: **ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופן להשמע.** נפי' רעו"ל צריך להיות כי זה יניח בני אדם לעשות בדבריך ושמה יעשו וכו'. עוד בפירושו ז"ל צריך להיות והנרסא היא לפי פי' זה אחי אפשר לשמוע שסופו להשמע אבל רש"י ז"ל וכו' וגב"ש אחי אפשר להשמע שסופו להשמע: **ואל תאמר לכשאפנה** וכו'. ביד פ"ג דהלכות ת"ת סי' ו': **ן ולא הביישן** ביד פ"ד דס' ת"ת סי' ה': **ולא כל המרבה** ט'. שם פ"ג סי' ו': **השתדל** ס"א השתדר ברים וכן משמע דברים רל"ק שב בשוף ספר הברשים השתדר כמו השתדל וגם הרמב"ן ז"ל בפ' התורה בפ' מספרים בפסוק וכי יפתה כתב שיש נוסחאות דנרסי השתדר ברים. וכן הגיה הרי"א ז"ל בשם רוב הספרים. ובעור יו"ד סי' רמ"ו: **ן אף הוא ראה גולגולת אחת** וכו' סוכה פ' החליל דף כ"ג. בפירוש רע"ז קודם לאזן המתחיל על דאשפת צריך לכתוב סימן כוון לו הוי ולמחוק אותו מלחריו. ובערוך הביאו ר"כ בשרר עשק בעין על דעשפת: **ח מרבה נכסים מרבה דוון** כך היא הנרסא בערוך הרנוס ינון דוון. וכן הגיה החכם הרי"א אשכנזי ז"ל ובספר הפרפראות ריש פ' כי תצא האחת אהובה והאחת שנואה מרבה נשים מרבה כעסים לומר לך כיון שיש לו שתי נשים אחת עושה בכעסים כדי שישנא השניה ע"כ. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל לגרום מרבה שפחות מרבה ומה מרבה עבדים מרבה גזל קודם ואח"כ מרבה נשים מרבה כעסים גם כתוב מרבה תורה מרבה חיים ס"א תרבה נדבה מרבה חיים. ומחק ממלות מרבה יעבה עד מלות מרבה שלום וכתב ברוב הספרים נ"ג זה וי"ם דנרסי מרבה חכמה מרבה חיים מרבה נדבה מרבה שלום קנה וכו' ע"כ: **קנה דברי תורה קנה חיי העולם הבא** כך הגיה הרב המכר ומחק מלות לו. אם למדת בכל"ו ובמאירי ורי"א ולד"ן עשיה וכן הגיה הרי"ל ז"ל: **מרבה עצה מרבה תבונה** כך נ"ל: **ט ור"ש בן בתנאל** כך נ"ל: **אליעזר בן הורקנוס** נרסינן ולא נרסינן ר' אליעזר וכן בכולהו חמשה תלמידים כשדבנם מוכיחים: **בור סוד** נרסינן אבל רש"י והר"ן ז"ל פ' רבי ישמעאל נבי אינו נעשה יין נסך עד שירד לבור פי' יש שפחים הבור בסיד והיין משתמר בתוכו ואינו מלבד שפה והוא בור סיד ע"כ ובתבריו שם סימן ח': **יוסי הכהן חסיד** כנ"ל: **י ר' אליעזר אומר לב טוב** כך נ"ל: **רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל** וכו' כנ"ל: **רואה אני** וכו' פי' נראים הם יפרים בעיני דבריו יותר מדבריכם שכרי בכלל דבריו דבריכם כי הוא כולל את כל דבריכם בדבורו ע"כ: **וצדיק חונן ונותן** כנ"ל. אבן הר"ר יהוסף ז"ל כתב ברוב הספרים נ"ג רק אלא ישלם וגו': **דברי אלעזר בן ערך מדבריכם** כנ"ל: **צאו וראו** ע' בתוי"ט: [**הנהה** וז"ל הר"י אברבנאל ז"ל והסתכל כי בדרך הטובה אמר להם באו וראו לפי שראוי לאדם לבוא בה ובדרך הרעה אמר לאו ראו לפי שראוי לאדם ממנה עם היות בהר"מ בס"ז גרים בשניהם לאו וראו אבל אין כן הגירסא בספרים שלנו ולדעת הר"ב ז"ל וגרסתו יהיה אומר לאו וראו ע"ד לאיה ראיה בטוח איזה מלך שאמר כל אחד דעתו וסברתו ע"כ]: **אחר הלוה מן האדם.** מלת אחר דקתני במתני' לא מיתרלה לי דקשה דע"ד הוה ליה למיתני שהלוה מן האדם וכו' או הלוה מן האדם וכו' ולשון הר"י אברבנאל והטיב לומר אחר לוה מן האדם כלוה מן המקום לפי שהתוספת הוא הלוה מן הקב"ה הוא חייב לו ונפרעין ממנו מדעתו ושלא מדעתו ע"כ: **יא הם אמרו שלשה שלשה דברים** כנ"ל: **ושוב יום אחד** לפני מיתתך ס"ם שמל. וביד פ"ז דהלכות תשובה סימן ב': **ושוב יום אחד לפני מיתתך.** כתב הר"י אבנמנו ז"ל ס"א וכי יודע אדם באיזה יום ימות ויעשה תשובה אלא בכל יום ויום יעשה אדם עצמו כאילו למחר הוא מת ומצאתי כל ימיו בתשובה ע"כ: **והוי מתחמם** וכו' עד סוף המשנה כתב הר"מ דילונאתו ז"ל מלאן עד סוף המשנה נראה מפש"ו דאדר"ג שאינו משנה. ובהכי א"ש דלא פסי מני. ע"כ: **יב יהי ממון חברך** וכו' ביד פ"א דהלכות מלוה ולוה סי' ג': **ובל מעשיך יהיו לשם שמים.** ביד פ"ג דהלכות דעות: **בי אתה אל חנון ורחום ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה** כך נשון הפסוק בחדי עשר בספר יואל אבן שם בספר יואל נשון הכתוב כי חנון ורחום הוא אבן אפים ורב חסד ונחם על הרעה ובמשנה לא נקטה לא לשון זה הפסוק ולא לשון כסוק דבינה כאחר עייך רואות ויש להסתפק אם יש טעות בלשון המשנה או היא כסוק מורכב ובקלת דפוסים מצאתי דנקט ממש לשון פסוק דבספר יואל: **יד ר' אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה.** אית דלא נרסי מלת תורה שבהדרין דף ל"ח א"ר יוחנן לא שנו אלא אפיקורס פו"ג אבל אפיקורוס ישראל מכל שכן דפקר שפי: **ודע מה שתשיב** כך נ"ל. ולפי מה שראיתי בספר מסורת התלמוד שם בסנהדרין דלא נרסינן מלת הורה אין לוכך לגרוס מלת ודע ומ"מ איני יודע מי הגיד לו זו הגרסא ובהרמב"ן ז"ל בפרשת ויקרא נבי חכנו האליה כתבה בלשון זה הוי שקוד ללמוד תורה בדי שתשיב לאפיקורוס: ומצאתי שהגיה החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל ודע לפני מי אתה עמל ומי הוא בעל מלאכתך ומחק השאר: **טז ר' טרפון אומר** וכו' ק"ק ל"ד מה שנין ר' טרפון לחכמה תלמידי ריב"ז ויותר הוה שייך בפירקין דלקמן קודם ר' עקיבא סר' עקיבא הוא לר"ש תלמיד חבר ושמא משום דר' אלעזר אמר ואמון הוא בעל מלאכתך וגם ר' טרפון אמר כן בסוף פירקין כמך שנין לו והר"י אברבנאל ז"ל כתב שגם ר' טרפון תלמידו של ריב"ז היה. שוב מצאתי בלוח טעות שבתוספת י"ע ר"ש אומר שיין במ"ר פ"ם דלקמן: **יז לא עליך המלאכה לגמור** ביד ספ"ג דהלכות ת"ת סימן ו"ו: ואיתה בתוספות פ' שתי הלחם דף נ"ט: וכל דברי ר"ש איתיהו בפי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפי' מלורע דף קע"ח ודקדק ע' דקדוקים ותרלש שפיר ע"ם:

פרק ג מאין באת ולאן אתה הולך והגיה הר"ר יהוסף ז"ל ולאין גם הגיה מאתי ומרים פירקין עד סוף סימן ג' מפורש יפה בדהכות הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפ' אחרי מות דף קפ"ב וקפ"ג וכתוב שם דמיינה דעקביא בן מהללאל דקתני אתה נאמנותינן שחולק על בן עזאי שמנה ר' במסכת כלה שהוסיף על שלש אלה ולאין אתה הולך למקום חשך ואפלה נ"א הסתכל בשלשה ובהם לבד תהיה מובטח שלא תבא לידי עבירה ואילו לא מיעטו באמרו שלשה היה אפשר לחשוב שבכלל דבריו שהוא הרביעית שהוסיף בן עזאי כאחר חשב בעל נחלת אבות ז"ל ודהה אותה התנא להיות שאותה הרביעית לא תורה בחיותה ונירעון באדם רק נירעון המקום שימלא בו ושהוא חשך ואפלה ולא תורה על פחיותה האדם כאחר לא יגרע נדר המרגליות בשיותה במקום גרוע אז אבל על כן לא הזכיר כי אם מה שהוא בעצמות האדם ע"כ ואחריך בפ"ו על המשניות ע"ם. וכתוב עוד שם שבדברי בן עזאי חפשתי דברי בן עזאי בעיון זה בשם' כלה שבידינו ולא מצאתי לא מינה ולא מקצתה: **ב ר' חנינה סגן הכהנים** מצאתי שהגיה החכם הר"ר יהוסף אשכנזי ז"ל חגיה כאן גם כל' חגיה כן תרדיון גם חגיה בן חכינאי גם ר' חגיה בן דוסא: **בשלומה של מלכות.** ואיתה בפ"ק דע"ז דף ד': ועיין בחכן המשפט רים סימן א': **אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה** עיין מ"ם בתוס' וע"ש אבל הר"ר יהוסף ז"ל הגיה אבל שנים שהיו יושבין ועוסקין בדברי תורה הכניסה ביניהם שאמר אז נדברו ונומר ומחק כל אחר המשנה ואח"כ כתב ס"א אחד שיושב ודורש מעלה עליו הכתוב כאלו קיים את כל התורה שנאמר יש וכו' ע"כ: **ד ר' חנינא בן חכינאי** בירושלמי דתענית דף ע"ז חגיגה דף ע"ז חגיגים וכמו שכתבתי בדרים פירקין בשם הרי"א ז"ל: **ומפנה לבו לבטלה** נרסי' וכתב עוד הרב המזכר ז"ל ומפנה לבו לנעלה לפי הנרסא נ"ל שכך פירושה של משנה זו שמפנה לבו לנעלה

חוזר על שתיהם וה"ק הכיעור בגילה לו המהלך בדרך ומפסיק לבו לבטלה באחד מהנהיגים ה"ל מתחייב ע"כ: **ה** כל המקבל כו' עי' בפירקין לקמן רים סי' יו"ד: **ו** בפי' רש"ל וי"ס שכתוב בהן וכו' אמר המלקש עיין בתוס' פ"ק דסוכה דף י"ב. עוד בפירושו ז"ל כי נטל עליו לשון שכך. אמר המלקש זו הגרסא של ראיית פסוק כי נטל לא נמצאת אצלי בשום מקום אלא במתני' לגיל גבי ר' חנינא בן תרדיון: **ז** ר' אלעזר ב"ר יהודה איש ברתותא גרסינן. בפי' רש"ל ל"ל ולא ממשוך באתה וכו': ר' יעקב אומר המהלך כו' עיין בתוי"ט אבן גנכ"ל והמאירי ורי"ל יעקב גם החכם הר"ר יהוסף אבכמי ז"ל הגיה ויעקב עוד הגיה הר"ר יהוסף מעלין עליו כאלו מתחייב וכו' וכן הגיה נ"כ במתני' דבמעוך: **ח** ר' דוסתאי בר' יוגאי משום וכו' מנחות פ' שתי הלחם דף ל"ם בדמוי לשון קלת וגרלה שהרגמ"ם ז"ל גורס שם יכול אפילו שכפה שפיהם שם בפי' שכפה לשון הקפה אבל בערוך הביאו בערך תקף: **הא** אינו מתחייב עד שישב לו כך הגיה הרי"ל ז"ל ומחק מלת בגפנו: **ט** סימן היוד בין במשנה בין בפירוש רעז"ל לריך להיות אחר המלים בגא דכל ברות הברייות וכו'. הקשה החכם הר"ר טוביה הלוי ז"ל בספר חן טוב פ' בחוקותי דף ס"ז ע"ג וז"ל שהדבר קשה להאמין שאם תהא כוחת להתבטל חכמתו כיון שלא קדמה לה הירלה ומה גם כי אם אין חכמה אין ירלה ואין בור ירא חטא אמנם דבריהם הוא כי לא יאמר האדם טוב לבבת פנת יקרת תורת ה' התמימה משיבת נפש להכמיב ילה"ר נמצא שמקדים חכמה לירלה שאימו ירא מלפני אלהים אם לא בחכמה כזה אין חכמתו מתקיימת שיתקפנו יצרו לבטלו מחכמתו ויוסיף אמץ ללחים עמו שיצא מבית המדרש ואם ידבר עמו בשפתי חלקות אבל מי שירלת חטאו קודמת לחכמתו והוא מצא יצרו בירלת הטובים קודם שילמוד זה חכמתו מתקיימת ולא יסיתנו היצה"ר להתבטל מן הלמוד שהרי אין כחו בפיו כי אם לוחש מלחמתו בירלת ה' כל היום ש"ב יצרו יאמר אין זה הורג אותי בכח הורה לבטלו מחכמתו מה לי להתחזק נגדו לבטלו מהתורה טוב לי תורת פיו שהוא ברית למקום תורה משימשול בי לגלתני במלחמה ומוסר לי שיברת ממני ממה שיגלתני אך אם אין חכמה אין ירלה אין בור ירא חטא ולריך האדם לידע פרטי איסור ואיתר ושוד כפשוטו אם אין חכמה אין ירלה אם לא יקדים האדם כח הורה אין ירלה לא יוכל לחוס את מוסל ונעשה בעל הבית כי אם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרין בידו ע"כ בקיצור: **י** ר' דוסא בן ארבינס אומר שנת שחרית ויין צהרים כך הגיה הר"ר יהוסף ז"ל: וישיבת בטליות כך הגיה הרי"ל ז"ל: **יא** ר' אלעזר המודעי וכו' סנהדרין פ' חלק דף ל"ט. וביל בפ"ג דהלכות תשובה: המחלל וכו' ירושלמי דפסחים פרק אלו דברים דף ל"ג: המלבין פני חברו ברבים החכם הר"ר יהוסף אבכמי ז"ל הגיה המאדים פני חברו ברבים וכתב עוד שברוב הספרים ל"ג והמאדים פני חברו ברבים כלל ע"כ. ביל בהלכות דעות פ"ם סי' ז' ובפ"ג דהלכות חובל ומזיק סימן ז': **והמפר בריתו של אברהם אבינו** ביל בסוף הלכות מילה ובטור יורה דעה סימן ר"ם: **והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה** לאו היינו מגלה פנים בתורה אפילו דאיתא בפ' בתרא דיומא דף פ"ו ובפ"ק דסנהדרין דף י"ג בהרוא דאמר אבי ע"ם: אחר"כ דקדקתי שם בסנהדרין וגרלה שהכל אחד. ומצאתי שמחק החכם הר"ר יהוסף אבכמי ז"ל מלות שלא כהלכה: **יב** שחוק וקלות ראש ביל בהלכות דעות פ' שני סי' ז' וכפכ"ל דהלכות איסורי ביאה וסוף הלכות נדרים: מסורת סייג לתורה פירש בערוך הן סימנים שעשו חכמים לסדר התורה בפיהם. והר"ר יהוסף ז"ל בשם ס"ל מסרות: מעשרות סייג לעושר כתב החכם הר"ר יהוסף אבכמי ז"ל בכל הספרים לא מלאתי זה: סייג לחכמה שתיקה שם בהלכות דעות סימן ה': **יד** שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם: שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו כתב הרי"ל ז"ל בס"ל ליתא הני תרי שלאמר וכו' ושוד רשתי שמחק מלות חמדה. ונם ברישא גרסינן כלי שבו נברא העולם. [סנהה מלאתי שפי' החכם הר"ר מוביה הלוי ז"ל בפ' בראשית דף י"ו ע"ב וז"ל לריך להבין הכפל גם השני שבתחלה אמר אלם שתם ואח"כ אמר בצלם אלהים גם למה לא הביא ראיה מפסוק ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו אכן ר"ל מ"ם בפי' הפסוק כי תבא אחת לאדם שנברא בצלם שלו החקוק בתורה מ"ע במספר אבריו ומל"ת במספר נידון וזהו שאמר חביב אדם שנברא בצלם ירלה בצלם שלו החקוק בתורה שבזה יתן אל לבו להחיות את עצמו בכל מצות התורה ושוד חבה יתירה מודעת לו שנברא בצלם אלהים להיות כאלהים כביכול בורא העולם בתורה ובגירוף אותיותיה וכמ"ש רז"ל יודע היה בצלאל לגרף אותיות שבהן נברא שמים וארץ אם כן מודע לו שנברא בצלם אלהים דומה לבורא וכתו בפיו לזיותו שוקף במעשה בראשית שהוא מעמיד העולם ויכול לעשות הטבע אל כל אשר יחפוץ לכן אמר הפסוק כי בצלם אלהים עשה את האדם לפי שהקדוש הקדוש לא מודע לאדם כי אם דברי התורה הם אכן פסוק זה נאמר לאדם באחרה על ש"ל שוקף דם האדם בתרם דמו ישפך וגו'ן שעם לדבר אמה לא יכופר לארץ כי אם בדם שופכו ישן כי בצלם אלהים את האדם ויכול היה זה האדם להיות לדיק ויברא עולמות חדשים או יקיים העולם בזכותו דומה לבוראו וזה שברנו הרב עולם מלא לכן אינו דומה לאבא בהמה שלאמנה כי אם דמו ישפך שזה היה מחיה את העולם בפיו ומעמיד כל העולם לכן לא יכופר בממון כי אם בדם שופכו ש"כ מעלת האדם גדולה להיותו כאלהים בורא עולם בכח תורה בפיו ואם הוא רצע לעות אפשר יעשה השובה אם לא הרגו הרי כ' חבה לאדם. אחד שנברא בצלם שלו החקוק בתורה וא' לחודיעו שהוא דומה לבוראו כמה"ם והלכת בדרכיו ע"כ. ופי' החכם הבלם הר"ר טוביה הלוי ז"ל בספר חן טוב בהקדמתו דף נ' ע"ב וז"ל לאמר ב' פעמים חביבין וכמדומה הכל אחד אמנם החבה הראשונה היתה ביתן להם כלי חמדה שחמדה המלאכים ואמרו ה'אדוניו הנה הודך על השמים ולא ניתנה להם כ"א לישראל הרי חבה אחת. והב' לחודיעם דבר גדול שנתן להם הכלי חמדה שבו נברא העולם ומסרו בידם ורשותם בגם אם יכולים לברות עולם חדש אם ירצו כי הכלי שבו נברא העולם ניתן בידם לעשות בו כרצונם ע"כ. ונסוף פ' עקב דף רס"ם ע"ב דקדק שוד אמלי קחני כלי חמדה ולא קחני חמדה כמו שקראתם המלאכים לפני הקב"ה חמדה נגזה ועוד אמלי קראתם כלי חמדה ולא כלי

נחמד ופי' ברוש לומר כלי המנינו לידי חמדה לעבוד את ה' והאריך שם שם פירושים ע"ם: **טו** וכו' הכל צפוי והרשות נתונה ביה דאמרי הכל לפון אבל לא מלאתיה בתוס' י"ם: **טז** הכל נתון בערבון וכו' כולה מקניתין מבואתא יפה בערוך ערך סעד. ואית דגרסי בערבים: וכל הרוצה יבא וילוה ס"ל וכל הרוצה ליטול בא ומטל ממשנת הר"ר יהוסף אבכמי ז"ל: **יז** אם אין תורה אין בתוי"ט. ועי' בפרק לגיל רים ס' ס': אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה אם אין בינה כו'. וראיתי שהגיה הר"ר יהוסף ז"ל אם אין דעה אין בינה אם אין בינה אין דעה וכתב וכ"ם אם אין ירלה אין חכמה ואם אין חכמה אין ירלה: **הוא היה** אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו וכו' כל"ל וכתב הר"ם יהוסף ז"ל ס"ם לאילן שפיר. וכתב עוד שלאמר והיה כערער בערבה ונו' שלאמר והיה כעץ שתול על מים וכו'. בפי' תרי עשר' וכו' יש ספרים דל"ג לזו: **יח** ר' אלעזר חסמא גרסינן וגם בלי יוד ל"ל. וכתב הרי"ם ז"ל דלאית דגרסי הסמא בהא: תקופות וגמטראות פירש במניד משנה רפ"ה דכל' גיבה תקופות היא חכמת החשבון כמו שאמרו לחבוב לתקופות ונמטריאות היא חכמת הגיר והשבורת פרפראות לחכמה כי' לחכמת התבונה הקרויה חכמה ובינה ע"כ:

פרק ד איזהו חכם הלמד מכל אדם כך הגיה ונקד הר"ר יהוסף ז"ל: איזהו גבור הכובש וכו': איזהו עשיר וכו' וכן איזהו חכם הרואה את הנולד מעשיהם דבריה שבפל אלכסנדרוס מוקדון את זקני המגב בתמוד פ"ד. ועיין במ"ם לגיל רפ"ק בשם הרב ר' משה אלשיך ז"ל ובפ' אמור דף קל"א קל"ב הארוך הרבה בפי' כל משנתנו ובסוף דבריו כתוב ואומרו איזהו מכובד וכו' כלומר אל תחשוב לומר בד אשר יכבדוהו הבריות בעבור עשרו אך איזהו מכובד המכבד את הבריות שהיא מדה טובה שהוא קנין בעצמות האדם ולא לאשר תלוי בזולתו וכן בעבור אמר השמח בחלקו שהוא קנין בעצמו ולא הלה ברבוי הממון שהוא דבר חוץ ממנו ודבר האבד וגם מפני שמרבה נכסים מרבה דאגה ואין יקרא אושר וגם דעתו שלא יקרא מכובד המקבל כבוד מבני אדם כי אם ממלך הכבוד ית"ש והביא ראיה מהפסוק כי מכבדי אכבד אע"פ שלא ידבר רק במכבד את המקום אך הוא מקל וחומר והוא כאשר נשים לב אל הביאו סוף פסוק ובוזי יקלו לבלי לוכך אך הוא מאמרם בספר הזוהר הם הקב"ה על כבוד הצדיק משל כבוד עצמו כי הנה ידענשם היה מקנייר על המזבח לע"ז ולא נגמו ה' ובשלות ידו לתפוש בגבוה מיל ותיבש ידו וכן אר"ל בב"ר החמיר הקב"ה בכבוד הצדיק מבכבודו שעל כבוד צדיק בעצמו אמר ומקללך אחור שהוא בקום עשה ובכבוד עצמו אמר ובוזי יקלו מעצמן ע"כ. וזה נבוא אל הענין כי אחר שמפסוק ובוזי יקלו עלמד כי גדול כבוד הצדיק לפניו ית"ש מכבוד עצמו הגיה מזה ראיה על האמור כי המכבד את הבריות שהוא את הצדיקים ולאי יכבדהו ית"ש יותר מהמכבד את עצמו וא"כ בא אמרו שמכבדו יכבד כ"ש שיכבד את מכבד הצדיקים בידוע שלא אמר המכבד את הבריות רק על מכבד את הצדיק ולא את אשר לא נאה לו כבוד ולפי זה יתישב מה שהגיה התנא סוף הכתוב ובוזי יקלו שירלה דברי מותר אך כיון אל הנדהם כבר כמו שכתבנו כלומר מי הבריחנו לומר שאת המכבד את הצדיק יכבד הקב"ה הלא הוא אומרו ובוזי יקלו כי משם הוא הקל ואימר כמדובר. ובתחומות פ' בראשית אמרו חז"ל. כי מכבדי אכבד המכבד בני תורה והוא מעין מאמרינו והוא שהקבה לנו כי כמה מכבדים את ה' ואינר להם בעה"ז כי זו היא קוטית לדיק ורע לו לזה אמר המכבד בני תורה כי ברית כרותה היא שיעיב לו ויכובד בודאי מאתו ית' וזהו איזהו מכובד שהוא בודאי מכובד המכבד את הבריות ע"כ: **ב** בן עזאי כו' ע' בפי' מכבה זו בפ' אמור ל' קל"ג בדרשיותיו של הרב ר' משה אלשיך ז"ל: **ג** הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם. משמע אפי' קטן ועל דרך שאמרו רז"ל על תלמיד קטן אם עו"ג קטן דמלכותיהון בחר אודנייהו קיימא. ואפשר שהוא מוסיף אפי' שאינו תלמיד כך נלמ"ל: **ד** ר' ליטים. בנא וי"ו סניסו הר"ר יהוסף ז"ל שכן מלא בדוב הספרים: ואיתה הא מילתא דר' לוטים ביד ה' דעות פ' שני סי' נ' ועי' בדרשותיו בל הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפ' בהר סיני דף ר"ע ונם בפ' נצבים דף ש"י. ופי' החכם הבלם הר"ר טוביה הלוי בספר חן טוב פ' בראשית דף כ"א ע"ד וז"ל דקדק התנא לומר בפני כל האדם ולא אמר שהם מאד הוי שפל רוח יען הפן ה' בגאותו של אדם יחסוב עצמו גדול מכל נבא מרוח ולא יאמר מי אנכי גוש עפר רמה ותולעה להיות עבד המלך דכתיב כי זה כל האדם ירלה לא נברא העולמות כולם אלא בשביל זה האדם והוא חטוב מהמלאכים וזהה יבא האדם לאמור מעתה ע' ז"ש אם תהיה שפל רוח דוקא בפני כל האדם אבל בפני המלאכים וכל נבא מרוח תתבאה כי קרוב אתה לה' יותר מהם. ע"כ בקיצור: **אחד** שוגג **ואחד** מזיד בפ"ק דקדושין דף מ' לפי פירוש ר"ח ז"ל: **ה** ר' ישמעאל בנו אומר נרסי' וכן במאירי ורי"ל. בפי' רש"ל ואותיו לוה ה' בעת הרוח לגמר וכו' כך ל"ל: **עוד** ל"ל שם כך ואם מועל מזה יותר מזה דומה בטלים וכו': ר' צדוק אומר וכו' וכן אמר נ"כ בנו ר"ם בבדרים פ' קונם דף ס"ג. וביל בפ"ג דהלכות ת"ת ס' י"ד: **כל הנהנה** במאירי ורי"ל האוכל הנאות. וראיתי שמחק הר"ר יהוסף ז"ל מלת לאמור. גם הגיה ולא לקידוש לאכול מהם. גם הגיה הא כל המיאות מד"ת וכו': **ו** ר' יוסי אומר כל המכבד וכו' ביל בפ' עשירי דהלכות ס"ת סי' ב' וכפכ"ל דהלכות סנהדרין ונסור יו"ד סי' רפ"ב: **ז** ר' ישמעאל ב"ר יוסי אומר וכו' כך מלאתי מוגה: החושך וכו' ביל בהלכות סנהדרין פ"כ סי' ז' ח' ובסוף חו"מ סי' יו"ד: וגזל גרסי' הגימל קמוצה והזיין ברוחה שהוא מוכרת וכדכתיב אז בגזל וגם הר"ר יהוסף ז"ל כן נקד: **ח** אל תהי דן יחידי תוס' פ"ק דסנהדרין דף ה' ובעור חו"מ סי' ג'. ובירושלמי שם בסנהדרין רשם הפרק א"ר יהודה בן פזי אף הקב"ה אינו דן יחידי שנאמר וכל נצב השמים עומדים עליו מימינו ומשמאלו אלו מסיין לכף זכות ואלו מסיין לכף חובה ואע"פ שאין דן יחידי חותם יחידי שנאמר אבל אגיד לך את הרשום בכתב אמת ע"כ. וביל פ' שני בהלכות סנהדרין סי' י"ח: **שהן רשאין ולא אתה.** אע"פ שאתה מומחה. אע"פ ה"פ שהן רשאין אע"פ שהן רוב נבטל דעתם מפני דעתך אע"פ שאתה יחיד ואע"פ שאינך מומחה. ולא אתה רשאי לומר קבלו דעתי נ"מ כנגד רבים אלא אפי' כנגד יחיד ואע"פ שאינו מומחה

כגון במשא ומתן של דברי תורה שאינו לדון הלכה למעשה אע"פ איך דשאי לומר קבלו דעתי כך נלע"ד: **ט כל המקיים את התורה** ביד בספ"ב דהלכות ח"ת. ועי' על פי' מאנס זו בדרשיותיו של הר"ר ר' משה אלשיך ז"ל נפ' בהר סיני דף ר"ח וכפ' עקב ד' רע"א וכספר מגלי דף קי"ח דהיינו קי"ו: **י הוי ממעט בעסק** ביד שם פ"ג מי' ח': **ואם בטלת מן התורה** פי' בספר חן טוב פ' כלל דף רמ"ה ע"ד ידלה אם יבטל אדם מן התורה יבוא עליו אויבים שינטלוהו מן התורה על כרחו שלא בטובתו כן למדת הטובה גם כי יתנו בגויים וכו' ויחלו מעט ממשא מלך ושרים יקלו עליו משא הגלות כדי שלא יתבטל מלמוד התורה וכן אמר החנא כל המקבל עליו עול תורה מעבירים ממנו עול מלכות וכו' כדי שלא יתבטל מהתורה וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול עול מלכות כדי שיתבטל יותר. ע"כ. ומצאתי שכתב הר"ר יהוסף ז"ל אם בטלת מן התורה יש לי בטנים ואם עמלת בתורה יש לי וכו' כן מצאתי בקצת ספרים וכ"ל שהיא הגירסא הנכונה כי כן דרך החכמים לדבר הדברים כאלו כאמרו מפי הקב"ה וכך יש בגמ' סנהדרין פ' עשירי ע"ר שמעון אם אתה עושה דין בעיר הנדחת מעלה א' עליך כאלו אתה מעלה עולה כליל לפני. ע"כ: **יא פרקליט**. ומצאתי כתב הר"מ דיוגאמנו ז"ל ה"נ פרקליט ומלה יונית היא רונדור בלע"ז: **בל בנסיה שהיא לשם שמים** כו'. ע' בתוי"ט. אמנם הר"ר יהוסף ז"ל [גרס] כל כניסה שהיא לשם מצוה סיבה להתקיים ושאינה לשם מצוה וכו' ואמר שכן הוא בדוב הספרים: **יב ר"א בן שמוע כו' חביב עליך כשלך**. עי' בתוי"ט ונם הרב מקיצי נרים לכבוד תבדך ונם הר"ר יהוסף אסכנזי ז"ל הגיה ככבוד הברך ונם מחק מלות בן שמוע. ואיתה להאי בבא דיסי כבוד וכו' ומורא רבך וכו' ביד הלכות ח"ת רפ"ה וסימן י"ב ובטור יו"ד סימן רמ"ב. וגם' הספרפרות רים פ' מנים לפני ה' אלהיכם ראשיכם מקום ראשיכם לאלהיכם לומר מורא רבך כמורא שמים עד כאן: **יג ר' יהודה אומר** כוי זהיר וכו' סוף פרק אלו מציאות ילוף לה ר' יהודה בר' אלעאי מקרא דכתיב הבד לשמי פשעם ובנית יעקב חטאתם הבד לשמי פשעם אלו תלמידי חכמים שבגנות נעשות להם כזדונות וחכו עמי המיוחד לי דהיינו ת"ח את חטאתם אני קורא פשע שהיה להם לתת לב בשעמי מצותם שיברו להם על העיקר ולא יורו הלכה מתוך מצה שהיה עיקר ובנית יעקב דהיינו שאר העם חטאתם דאפילו פשע שלהם אני קורא חטאת כזדונות נעשות להם כשגגות. וכתוב בספר חן טוב פ' כי תצא דף רל"א ע"ב שמלבד פשוטן של דברים דהיינו מקום שאם קרא בתורה ידע איסור הדבר ופורש גם אם קרא ולמד היה יכה"ר מת מפת הורה ה"כ מי נרש לו לבא לידי שוגג זה מה שלא למד שע"י התורה הלא"ר מת ע"ש. גם בפ' וזאת הברכה דף ס"ט ע"ב פי' שאם היה קורא בתורה היה ניצול מעון ולא היה בא לידי שגגת התחלף לו תלב בטומן כמש"ר ז"ל שהיו מכריזין בריקא האסרו בר"מ ובתורתו ע"כ: **עולה על גביהן**. הרי"א ז"ל מחק מלת עולה: **יד ר נהוראי אומר הוי גולה** וכו' שבת סוף פ' הבית. ובספר הפרפרות בפ' ואתחנן ואת גולן וסמיך ליה וזאת התורה רמז הוי גולה למקום תורה ע"כ: **ואל תאמר שהיא תבא אחרי כן הגיה הר"ר יהוסף ז"ל וכתב ס"א אלני ע"כ: טו הוי מקדים בשלום** וכו' נ"א שלום לכל אדם וביד בהלכות דעות פ"ח סימן ז': **והוי זנב** וכו' בבני ויקולמי פ' אחד דיני ממונות. וכתב הר"ר מנחם דילומאנו ז"ל וז"ל ואל תהי ראש לשועלים אמרי מסיים בה שנאמר שלך את הכמים יחכה ורועה כסילים ירוע ע"כ: **טז פרוזדור** בלית הגיהו הר"ר יהוסף ז"ל וכתב כן מצאתי: **יח אל תרצה את חברך** וכו' ביד הל' דעות פ"ט סימן זיין: **ואל השתדל בערוך** ס"א תשתדל גרים במקום הלמד ודומה לזה כתבתי לעיל בפ' שני סימן ח' בשם רב"ק והרמב"ן ז"ל: **יט שמואל הקטן** ירושלמי פ' מנלה ערופה דף כ"ל ע"ב לשם נקרא שמו קטן שהיה מקטין עצמו ויש אומרים לפי שמעט היה קטן משמואל הרמתי והר"ר יהוסף ז"ל מחק ממלת פן ירלה וכו' וכתב על מה שפירש רש"ל פסוק הוא במגלי וכו' כתב פי' הם מגומגם כי לא אמר היה אמר וכ"ל דקאי אהא דקאמר לעיל ואל תשתדל לראותו בשעת קלקולו על זה קאמר שמואל הקטן אומר על לשון זה בגפול אויבך אל תשמח ע"כ: **כא אלישע בן אבויה אומר** מצאתי כתוב בפי' ספר קהלת שחבר החכם הבלם הר"ר משה גלנטי ס"ע על פסוק טוב אחרית דבר וז"ל בא ורלה כמה איכא בין ת"ח שסרח לעם הארץ שבשמע אליסע אחר מטלפי הסוס שר' מאיר הגיע עד תחום שבת לא רצה שיחמא על ידו. ולאיתי כתוב בספרי הגאונים בשבשר זה זכה שיזכר שמו בברכו אצות אליסע בן אבויה נקוב שמו אל תשתכל וכו' ר"א חסידי עולם ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה ע"כ: **רבי אומר אל תסתכל** וכו' ר"א ז"ל גרים ר' מאיר: **כא ר' אלעזר הקפר בלתי** יו"ל: **הקנאה** וכו' ביד הל' דעות פרק שני סי' זיין. ועיין על כל דברי ר' אלעזר הקפר עד סוף פירקין בדרשיותיו של הרב הגדול הר"ר משה אלשיך ז"ל בפ' בהר סיני דף ר"ב: **כב והמתים לחיות**. כך הגיה הרי"א ז"ל ע"פ רוב הספרים: **מקח שורחד**. ע' תוי"ט וה"ל אשכחן בנחמיה יו"ל המביאים את השבתות וכל שבר המס בהיקר כמו שכתב רד"ק ז"ל בשרש לקח וכן בדברי רז"ל מקח וממכר: **שהשאול בית סנום** בגאוני ורי"ל שים בשאול הר"ר יהוסף ז"ל הגיה שבשאול וכתב כן הגרסא ברוב הספרים וכן נ"ל עיקר ופירוש שבשאול יש מקום לברות ולנום כדי להגלל מדין של ניסנים ע"כ. גם הגיה ברים מתני' שהיא היולר ומחק מלות אל הוא גם מחק מלות ברוך הוא דברים מתנינתין ומלת הקדוש דבשיף מתמיתין: **שעל כרחך אתה נוצר יעל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך** וכו' כנ"ל:

פרק ה

א בפ' רעו"ל בעשרה מאמרות תבעה וימאר ובראשית נמי מאמר הוא וכו' הכי אמר רבי בפ' בתרא דראש השנה נבי עשרה מלכיות כנגד מי מצאתי כתוב בספר פלח הרמון פרק שני דשער שני וז"ל ובשבת דשמעתין מוכח אין פרו ורבו מן המנין לפי שהיא מלה דרמיא עלן וברכה לשומרים ועוסקין בה שמה ואנן בבריאת העולם עסקינן והוא מבואר. אמנם בזוהר פי' ויקרא פי' ר"ש

עשרה עשרה הכף עשרים למעשה בראשית עשרה למתן תורה ופי' אנכי כנגד יהי אור ולא יהיה כנגד יהיה רקיע ולא תהא כנגד יקוו זכור כנגד הדשא. כבד כנגד יהי מאורות. לא תרצח כנגד ישרצו. לא תנאף כנגד תולא הארץ. לא תגנוב כנגד הנה נתתי. לא תענה כנגד נעשה אדם. לא תחמוד כנגד אעשה לו עזר כנגדו. ולפי זה אין בראשית מן המנין והמשלים הוא מאמר העזר עם היותו מופלג בפרשה להלן. ויש בתקונים דרך אחרת שהם מונים פרו ורבו בכלל האומניות של יום הששי עם שאר המאמרות וכם עשרה מבלי שנעשרך למנות עמהם לא בראשית ולא העזר ע"כ. וכתב עוד שם בספ"ד ומה שהשמיטונו הני תרי תנאי דמסכת ר"ה ובפרשת ויקרא בזוהר נראה שהטעם הוא לפי שקיום המאמר מתלה בזולתו לפיכך נאמר ויאמר להם אלהים לא כן הם תרי שהוא לבדו הנותן וכן בכל שאר המאמרות כי הוא עזר ונברא אמנם לפי שיטת התיקונים שפיר שהנגון פרו ורבו בכלל העשרה ועם זה נתישבו עשר אומניות אלו עשרה מאמרות כי מאמר העזר אינו אומניות בעצמו שהרי כתיב אחריו אעשה לו עזר ושוד שבת מופלג בכתוב ולא נזכר בששת ימים אמנם התולדות המשכות ממנו הן האומניות המכוון באמת ע"כ: **ב מבניסין** לפניו כך הגיה הרי"א בשאר הכנות גם הגיה עד שבא אברהם אבינו וקבל בכר כולם: **ג עשרה נסיונות** הרמב"ם ז"ל יש לו דרך אחרת במנין העשרה נסיונות אלא כדרך שפירש רעז"ל ע"ש. ופי' הרב ר' משה אלשיך ז"ל בדרשיותיו פרשת שלח לך דף רכ"ח וז"ל ראוי להסביל בעשרות אלו שהולן ברורים בכתובים וגם למה מביא סוף הפסוק ולא שמעו בקולי שאין בו צורך אל הענין אך הוא שבא לתת טעם למה ניסה הקב"ה את אברהם עשרה פעמים שאפילו אחד לא היה צריך כי הוא יתברך יודע תעלומות והיה אפשר לומר שהשריתו יתברך למען כגנדם יזכו להעשות עשרה נסים לבניו בגלות מצרים על כן אמר אם מה שניסהו עשרה פעמים הוא על כי עשר נסים נעשו במצרים. לי אפשר כי הלא גם [הי'] עשרה על הים ולא"כ היה צריך גם אברהם ב"פ ו' ולמה נתנסה רק עשרה אלא אין הטעם אלא כי י' נסיונות נסו אבותינו להקב"ה על כן הקדיש הקב"ה ונסהו י' נסיונות להגן על נסיונות שנסו בניו להקב"ה וסמך לזה הוא אומר בסוף הפסוק ולא שמעו בקולי שהוא לרמוז יבא מי שנאמר בו עקב אשר שמע אברהם בקולי ויגן על מי שנאמר בהם ולא שמעו בקולי עכ"ל ז"ל: **ד ועשרה על הים עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים במצריים ועשרה על הים עשר נסיונות** וכו' כל"ל ועשר נסיונות שנסו אבותינו וכו' כולהו מפרש להו בגמרא פ' יש בערכין גמרא דוקן מלינו אלא נתחתם נזר דין על אבותינו וקחשיב תחם שנים במרה וברפידים וכתב הר"ר נרשום מאור הגולה ז"ל וקשיא לי מ"ש לא קחשיב מיס דמדבר ליו ע"כ ולפי מה שכתוב שם בלע"ד שלריך להגיה בראש"ל ואחד בעליה ושנים במיס ג' במרה דכתיב ויצאו מרחה ונו' וילנו העם על משה ונומר ואחד ברפידים וירב ונומר ומלת ואחד במתאונים לפי זה בעות הוא אבל בפי' הרמב"ם ז"ל נראה אלא נפל טעות רק שים לו נירסא אחרת או פי' אחר שם בגמרא דוק. והתם מפרש אחד בעליה דכתיב וימרו על יס ביס סוף מלמד שהיו ישראל ממרים באותה שעה ואומרים כשם שאנו עולין מלד זה כך מלרייס עולין מלד אחר עד שרמו הקב"ה לשר של יס ופלטן ליבשה. והרא"ש ז"ל הקשה אחד בעגל תימה למה קורא עון העגל נסיון ולא כפרו בעיקר ובמעתי מפי' הר"ר יצחק מווהמשא דשעשה נסיונות היינו שברה בעשה הבעשיו את הקב"ה והנם זועפים מתרנמינן נקסין ע"כ. ועיין בפי' דמתיתין לעיל: **ה עשרה נסים** וכו' פ"ק דיומא דף כ"א: **ולא הסריח בשר הקדש** מעולם כתב הריטב"א ז"ל בספ"ק דיומא אם לא היה פלאי להקטיר אבני התמיד בע"ש מעלין אותן בליל שבת לראש המזבח ואינן נפסלין בראש המזבח בלינה אפילו עד כמה ימים ואם שאמרו לא הסריח בשר קדש מעולם אפילו היו בראש המזבח כמה ימים עכ"ל ז"ל. ולאיתה לפלי בבא בתוס' פ' שתי הלחם דף נ"ז: **ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא נראה זובב בבית המטבחים ולא כבו** וכו' כך הגיה הרי"א ז"ל. עוד כתב שלנין בירושלים ברוב הספרים נרסינן כשעולין לירושלים וכ"ע ע"כ: **ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה** התם ביומא משמע דלא נרסינן ולא כבו גשמים וגם לא ולא נגהה הרוח דפריך התם פתח במקדש ושיים בירושלים ומשני איכא תרתי אהרייתא במקדש דתנא מעולם לא כבו גשמים וכו' ותו פריך התם ותו ליכא והא תני רב שמעיה בקלגבו שברי כלי חרס נבלעים במקומם ואמר אביי מורחא ומלה ודישון מוכח הפיומי ודישון המערה נבלעים במקומם ומשני שמלי תלתא הוו חבביהו כחד אפיק תרי ועייל תרי ובלועים נמי כחד חבביהו לתו ואיכא נמי אחריתי דאמר ר' יהושע בן לוי גם גדול היה נעשה בלחם הפנים שלוקו כשהורו שנאמר לשום לחם חם ביום הלקחו. עוד פריך התם והא איכא הא דאמר ר' לוי דבר זה מסורת בידינו מאבותינו מקום ארון אינו מן המדה ואמר רבנאי אמר שמואל כרובים בגם היו עומדין ותו פריך התם ותו ליכא והא אמר רב הושעיא בשעה שבנה שלמה את בית המקדש נטע בו כל מיני מגדים של זהב והיו מוציאין פירותיהן בזמנן וכשהרוח מנשבת בהן מוסרין שנאמר ירעם כלבנון פריו וכשנכנסו עו"נ להיכל יבש שנאמר וכרתם לבנון אומלל ועתיד הקב"ה להחזירם שנאמר פרחם תפרח והגל אף גילת ורנן כבוד הלבנון נתן לה ומסיק ביסי דקביעי לא קחשיב כגון פירות ואתרון ולרובים שהן קבועים ושומדים תמיד במקומם: **ולא נמצא פיסול בעומר** וכו' בתשובת הרשב"א ז"ל סימן נ"ב הרבה פסולין יש ואם בתוב לא כולן יאחד שעניין אלא הרי כתב לך קרבן שאם ריבה מדת עשרונו או מיעט בו פסל וכן אם קמצו זר אוכן ע"ו וכולהו דבפ"ק דמנחות וכן אם עלה בידו לרוב או נרבר מלת וכן אם ריבה שמנה או חסר שמנה וכן יש אחרים מלבד אלה ויש לך גם גדול מזה שלא ישרע אחד מכל אלו לעולם ודאי שאין לך פלא וגם גדול מזה שיהיה כן לעולמים ע"כ בקיצור: **ו עשרה דברים נבראו בע"ש** וכו'. מחק הר"ר יהוסף ז"ל מלות בע"ש ומלות ואלו הן וכתב כך מצאתי ואיהה לאתיתין בפסחים בפ' מקום שנהגו דף נ"ד בריית קרוכה לעשות המשנה. והמחבר בגקודת לירי בתיו ובם בפסחים פי' רש"י ז"ל ולי נראה

כתב זו היא חקיקת עורתם והמכתב הוא עם אחרת שנכתב בו חקיקת הלוחות ע"כ. ונירסת רוב המפרשים ז"ל מקתב בנקודת חירק במם וכתיו קמוצה. ופי' המחבר הרב ר' משה אלשיך ז"ל בפ' כי תשא דף קנ"ב כי הלוחות היה שנברלו ע"ם בין המשמות דאינו לוחות הראשונות הם רוחניות לגמרי מעולם עליון נורא מאוד ולשונה ישראל היתה שברתם כדברי רז"ל ועוד האריך ע"ש. ועיין עוד בפ' חוקת דף רל"ה במה שפירש בפי' הנאר אמאי לא כתבי הוריה יכול להיות שחטא בא על ידו כלאשכתן נאחר במסכת חגיגה: **אין מספיקין** כך נ"ל: **יבן** וזה נוסח משנה זו כפי מה שהגיהה הר"ר יוסף ז"ל כל שיש בידו בלשה דברים תלמידו של אברהם. שלשה דברים תלמידו ע"כ. בפי' רש"ל נרוך לחיות וכן בגליונות הוא אומר כתר לי זעיר ואחוך. עוד שם נרוך לחיות היא מביא נרב שישיב שלא הלכה על דרך וכו'. עוד שם נ"ל וכן אתה מוצא באבות וכו': **ח רעב של בצורת בא** גרסינן דרעב לשון זכר כדכתיב והרעב היה וכן נ"כ ודלתי של כליה בא: **חרב של בצורת בא** ס"ה מלורה וכן נ"ל עיקר ופירושו לשון מור ומלוק הר"ר יוסף ז"ל: **חרב בא לעולם** וכו' בטור חו"מ סימן ל': **ט ועל שמטת הארץ** פנים הר"ר יוסף ז"ל השמש הארץ: **י שליו שלך ושלך שלך** מהנה את הבריות וכו' כך נ"ל בפי' רש"ל. ורלתיתי שפנים הר"ר יוסף ז"ל שלו [שלך] חסיד שלך ושלו שלי רשע: **יא** לרצות בנקודת מירי בלמד ומפסר דגרס' בחיבק הלמד כמה דכתיב ולא יוסיף לרלות עוד וכשהוא פועל יוצא לאחרים תהיה הלמד בשבא והרים בפתח וסלרי בחלם ובדגש, וכתב הרב ר' יוסף ז"ל נוח לבעום ונוח לרלות יצא הפסדו בשכרו קשה לבעום וקשה לרלות יצא שכרו בהפסדו וכ"ל פי' לעירבא זו כי הנוח לבעום הרי הפסד בא לו ראשונה ח"כ שייך לומר בו שיצא הפסדו הראשון בשכר שבא לו אח"כ במה שהוא נוח לרלות וכן הקשה לבעום שיש לו שכר זה מחלה יצא לו זה השכר בהפסד שבא לו אח"כ במה שהוא קשה לרלות וכן הוי למשה נ"כ נבי ד' מדות בלמדים. אך נ"ל דמעות היא והנרסא היא בגרסת הדפיס כי הנוח לבעום ונוח לרלות יצא שכרו בהפסדו כי הפסד הוא רב מן השכר כיון שהוא נוח לבעום וכן הקשה לבעום וקשה לרלות השכר הוא רב מן הפסד עכ"ל ז"ל. ועיין בפי' ספר מבלי להחכם הגדול הרב ר' משה אלשיך ז"ל דף קכ"ג: **יב ממהר לשמוע וממהר לאבד** כך נראה שנ"ל בכולנו באבי: **וקשה לאבד חכם** אית דגרסי וקשה לאבד זה חלק טוב: **יג ד' מדות** וכו'. ועיין בדרשותיו של הרב ר' משה אלשיך ז"ל פ"ו נחמד בפ' בהר סיני דף ר"ד: **מין ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם** כנ"ל אבן רש"ל נראה דגרים כל אהבה שהוא תלויה בדבר בטל בטל דבר בטלה אהבה ומאינה תלויה בדבר בטל אינה בטלה לעולם: **זו אהבת אמנון בתמר** גרסינן בנית דאמנון לחוד הוא שאהב לתמר אבל תמר לא אהבתו כך שמעתי מפי החכם החסיד הר"ר מסעוד חזולאי נ"ש. אח"כ מצאתיו מונה ג"כ כך במשנתו של הר"ר יוסף אבכמזי ז"ל וכתב עוד דגרסי' ברוב ספרים זו אהבת יהונתן ודוד וכן נ"ל עיקר כי יהונתן היה עיקר האהבה וכן הזכיר ג"כ למעלה אמנון ואח"כ תמר וכן למשה נבי מחלוקת שמאי והלל גרסינן בדוב הספרים שמאי בריבא: **יד זו מחלוקת הלל ושמאי** ורלתיתי להעתיק הנה כל דברי החכם הר"ר מוביה הלוי ז"ל בספר חן טוב פ' קרח דף רכ"ה וז"ל בפי' מבנם זו נתחבטו בה גאוני עולם שקשה מאד שנם מחלוקת שמאי והלל לא נתקיימה שהרי הלכה כב"ה ודברי ב"ש אינם משנה וכן היה דבר קרח שבטלו דבריו ונתקיימו דברי משה ח"כ כל אפיה שוין ואין חילוק במחלוקת שבאילו ח' מן הכיתות בטלה וא' מהם נכונה שהלכה כמותה הנם אם אפשר שר"ל על בעלי המחלוקת עצמן כי שמאי והלל נתקיימו שניהן לא כן קרח שמת וירד שאולה אמנם אין הלשון מתיישב מהלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים דמשמע המחלוקת עצמה לא בעלי המחלוקת גם לפי זה מה בא הנה ללמדנו שהתקיים שמאי ולא מת לאמר יומת מה עשה גם אפשר לומר שדברי ב"ש לא נתבטלו לגמרי אלא נשאו דבריהם במשנה לפי שע"י דבריהם נתברר האמת כמו שאמרו בגמרא וכי מאחר שאין הלכה כדברי היחיד למה נשנו דבריו אלא דברי הרבים ותרנו שהוצרכו להזכיר דברי היחיד שאם יבא אדם לומר כך שמעתי וקבלתי יאמרו לו דברי היחיד במעת ואין הלכה כמותו הרי שמתוך דברי היחיד מתקיימין דברי הרבים כן הוא ב"ש וב"ה מתוך דברי ב"ש יתקיימו דברי ב"ה אבל קרח ועדתו אינו כן שהרי לא הוצרך לאומרו בליעת קרח לקיים הכהונה ביד אהרן כי אם בא האות והמופת פריחת המטה גם זריחת הלרעת המערער על הכהונה ח"כ סופה בטלה ואין מתקיים האמת ע"י קרח. אמנם הנ"ל לפרש הוא במה שנאין דקדוק ח' שאמר קרח ועדתו הרי לא היה המחלוקת בין קרח ועדתו אלא בין קרח למשה שכמ"ש בין ב"ש בבית הלל כן יאמר מחלוקת קרח ומשה לכן הנ"ל הוא במה שכתב רש"י ז"ל בפ' בקר ויידע ה' את אשר לו לנויה. ואת הקדוש לכהונה. ומאן דכר שמה הלויה אלא לא ערערו כי אם על אהרן בלבד ועל פי דברי רז"ל מוכרחים אנו לומר שבאלות היו שם זו תלויה בזו שערערו על הכהונה גם על הלויה שקרח עשה בערמה. להעשות ג' כיתות מריבות זו עם זו וכוונתם להטיל מום באהרן קדוש ה' כי אם קרבו את הלוים תחת כל בכור בני ישראל כיון שלא נתן נזמים לעשות העגל ח"כ למה נבחר אהרן לכהן והוא עשהו בידו ואם נתקרב אהרן גם אם הוא עשהו ח"כ ממה עון העגל לגמרי ואדרבא לכך נבחר ח"כ ישובו הבכורות לעבודתם כראשונה שהיתה העבודה בבכורות או לפחות יהיו במקום הלוים זה היה מחלוקתם של בת אחד מבני ישראל ר"ל היה רוגם משבט ראובן הבכור ולו משפט הבכורה. אבת ב' קרח מבני לוי שבאים הבכורות לערער על קרח שהיה לוי שרוצים הם לעבוד עבודת הלוים ולמה נכנסו הלוים בפדיון הבכורות אם הוא בעון העגל ח"כ יתבה אהרן ממחיצתו שהוא עשהו ואם נמחל לגמרי עון העגל לאהרן גם לישראל נמחל וישובו הבכורות למקומן זאת תהבולת קרח ומחלוקתו עם עדתו חולקים זה עם זה וכוונתם להטיל האשם על אהרן קדוש ה' אלא ראוי לכהונה אלא אחיו הלוים הנוסים ממנו ולא רצה קרח לערער בפירוש על הדבר ולאמר לאהרן לא לך כתר כהונה כי אם לאחיך בני לוי אלא עשו בעגל אלא הערים ועשה באופן שיבאו הבכורים לחלוק

על קרח שרוצים לפחות עבודת הלוים ואם יבינם משה חטאת העגל יביבו לו אלא אהרן אחיך הלוי עשהו למה הוא לכן לה' מבלל שנמרי עון העגל גם אמו נעבוד את ה' אם כן אמרו קרח ועדתו לא על מאלוקתו עם משה אמר כי אם מחלוקתו עם עדתו אלו עם אלו על הלוים ואלו ואלו נאבדו ואכן משה לא היה כת שני' בחלוקת זו ע"כ: **יח כל המזכה את הרבים** וכו' פי' ר"י ס"מ שאמר טוב מתחלה אבל שאינו טוב ומלמד לאחרים תורה יכול להיות שחטא בא על ידו כלאשכתן נאחר במסכת חגיגה: **אין מספיקין** כך נ"ל: **יבן** וזה נוסח משנה זו כפי מה שהגיהה הר"ר יוסף ז"ל כל שיש בידו בלשה דברים תלמידו של אברהם. שלשה דברים תלמידו בלעם עין טובה ונפש שפלה ורוח נמוכה תלמידו של אברהם עין רעה ונפש רחבה ורוח נבוה תלמידו של בלעם מה בין תלמידו של אברהם לתלמידו של בלעם תלמידו של בלעם יורדין לגיהנם שנאמר ואתה תורידם לבאר שחת אבל תלמידו של אברהם יורשין ג"ע שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ע"כ: **כ יהודה בן תימא אומר** וכו' פ' ערבי פסחים דף קי"ב ובטור או"ח ריש סימן רלשון. וכתב שם התחיל בזו כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא ית' לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מלוה ומנעו מלעשותה בפני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתהיה פניך כנגד המלעיגים ואל תמנע מלעשות המלוה וכן אמר ריב"ז לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכן הוא אומר לענין הנוסח שפעמים אדם מתביים מפני האדם יותר ממה שיתביים מפני הבורא יתברך על כן הזהיר שתהיו מתוך כנגד המלעיגים ולא אבוש וכן אמר דוד המלך עליו השלום ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש אף כי היה מרדף ובורח בין האומות היה מחזיק בתומתו ולומר אף כי היו מלעיגים עליו. ואומר קל כנשר כנגד הראות העין ודמה אותו לנשר כי כאשר שם הנשר באויר כך הוא רואה העין לומר שתעלים עיניך מראות ברע כי הוא תחלת העבירה שהעין רואה והלב חומד וכלי המעשה נזמרין. ואמר נבור כאריה כנגד הלב כי הנבורה בעבודת הבורא יתברך היא בלב ואמר שתחזק לבך בעבודתו. ואמר רץ כצבי כנגד הרגלים שרגליך לטוב ירוצו וכן דהע"ה היה מתפלל על עצמו אלא שהיה הסדר ואמר הדריכני בארחך מאותיך על הרגלים ואמר אח"כ הטו לבי ואמר אח"כ העבר עיני מראות שוא והזכיר הטיה בלב ובעין העברה וכו' ע"ש. וכתב שם בבית יוסף ומה שכתב ואמר נבור כאריה כנגד הלב ואמר רץ כצבי כנגד הרגלים וכו' שהוא הסדר במה שאמרו העין רואה והלב חומד וכלי המעשה נזמרין ומה שסקדים יהודה בן תימא רץ כצבי לנבור כאריה אפשר שטעמו נומר הוי קל לעלים עיניך מראות ברע כדי שתוכל להיות רץ כצבי לעבודתו שאם לא תעלים עיניך מראות ברע אולי לא תהיה רץ כצבי לעבודת בוראך אלא לתרות עינו כבודו וזה ע"י הלב שהוא חומד וע"כ צריך שאם לא יכולת להסיר מראות ברע שתהיה נבור כאריה לכוף נבך לעבודתו יתברך. עי"ל שלפי שקל כנשר הרצון בו קלות לעשות עינו מראות ברע וכן כצבי הוא לרוץ לעבודתו יתברך סמכן זה לזה כי גם את זה לעומת זה עשה האלהים זה קלותו לעשות עינו וזה להיות קל ברגליו כאחד הנבאים אשר בשדה לרוץ לעבודת בוראו ע"כ ועי"ש עוד ועיין ג"כ בדרשותיו של הרב רבינו ר' משה אלשיך ז"ל פ' בהר סיני דף כ"ח: **ובוש פנים לג"ע** הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לאבות כתב נראה לי מדברי רבותינו ז"ל שביאור הוא אנלם מי שיש לו רוב בושת ובוש פנים הוא הממונע מאמרם ולא הביישן למד ולא אמרו ולא בוש פנים למד ואמרו בוש פנים לע"ע ולא אמרו הביישן ע"כ: **ותן חלקנו בתורתך ועם עושי רצונך** גרסינן. וכתוב בביאורי הר"ר ישראל ז"ל שיסד על פי' רש"י ז"ל שבחומש בפרשת כי תצא לא תביא אתן זונה ומחיר כלב הני תרי מילי חלופי עזי פנים ותקיפי אינון דכלב עז בחיות והחיות עזות יותר כדחזינן ואפ"ם הכלב עז שבהם וכתיב ומלא אשה זונה היה לך ופסל הכתוב את חלוסיהם לקרבן ואתה סמכו רבותינו לשנות במשמעו עז פנים לגיהנם וכו' יהי רצון שיבנה וכו' לומר ואז יהיה ניכר גדיעותם דעזי פנים פי' תלפיהם יפסלו לקרבנה ע"כ: **בא הוא היה אומר בן חמש** וכו' בשמונה רבה מייחי לה בשם שמואל הקטן וכן העתיקו בשם שמואל רבה דתנן שמואל הקטן וכו' בבית יוסף ח"ח סוף סימן ל"ח ואיתא בתוס' פ' נערה דף כ' וכתבו שם דהא דתנן בן חמש שנים למקרא הייני בגלגל ולא למיספי ניה כי תורה וכן הא דתנן בן עשר למשנה לא שיבד עמו לחיין לדרוחו בדלוחה ובהוסר לחם אלא בגלגל אבל הא דתנן בן עשר לדרוחו אינו [אלא] עד לאחר י"ב שנה עוד כתבו ז"ל אמר דקאמר אביי התם אמרה לי אם בר שית למקרא בר עשר למשנה בר בית שית ויוסף אחד דומיא דבר עשר למשנה דהוי בר עשר ויוסף אחד כי ההוא דמסכת אבות דהתם הוי בר עשר ויוסף אחד דומיא דבן ז"ל למלות והכתם הלי בר שית למקרא לא הוי דומיא דבן עשר למשנה דבן שית למקרא הייני למיספי ניה כתורה ובר עשר למשנה לאו למיספי לי' אלא בגלגל עד י"ב שנה ע"כ. ואיתה נמי בתוס' דפ' לא יחפור דף כ"א: **בן עשרים לרדוף** כתב הרמב"ן ז"ל בראש פ' במדבר סיני כל יוצא לצבא בישראל מגיל שלשים ולמעלה פחות מבן כ' שנה ואפשר שיהיה הפשט בזה בעבור שאינו חזק למלחמה בפחות מעשרים וכמו שאמרו בן עשרים לרדוף ע"כ ובתו"ש כ' הוא היה אומר בן חמש וכו'. וכ"ל נ"ג כו' ע"ש. וגם הרב ר' יוסף ז"ל מחקה לכולה מחני' וכתב בכל הספרים לא מצאתי משנה זו ע"כ: **בן שמונה עשרה לחופה** עיי' בתו"ש [הנהה ובספר הלבוש ריש סי' ראשון דלבן העזר מ"כ וז"ל וקבעו חז"ל זמן למצוה זו עד שיהיה בן י"ז שנים שלמים דהייני משנת י"ח ואפשר לי לאמשובה על מקרא זה לא טוב היות האדם לבדו טוב בנימוריא י"ז כלומר אמר הש"י הרי אין האדם כבן טוב שיהיה לבדו שהרי הוא יותר מבן טוב שהרי הוא כבן עשרים כמו שאמרו במדרש על הן האדם היה כאחד ממנו כלומר בן עשרים כמיון היה וחייב בעונשים ב"מ דומבן טוב ואילך לא יהיה לבדו אלא יש אשה וכתיב מצא אשה מצא טוב כלומר כשיגיע האדם עצמו בן טוב שהוא י"ז או מצא אשה ע"כ]: **בן ארבעים לבינה** עיי' תו"ש. [הנהה ובספר הפרפרות פרשת עקב כתוב ארבעים שנה ובמיך ליה וידעת עם לבבך רמז על הרבעים שנה לא קם לאיש מדעתא דרביה וכן בן מ' לבינה ולבבו יבין לבבו עולה ארבעים ע"כ. וכן בסוף פ' כי תבא ולא נתן ה' לכם לב לדעת וסמיך ליה ואולך אתכם מ' שנה]:

כב בן בג בג מראה שהוא יומן בו בג בג המזכר בפ"ק בקדושין דף י"ד וכן מראה מקומות הרמב"ם לסדר זרעים ובבבא קמא דף כ"ז לא מדבר יומן: **כג בן הא הא** בתענית פ"ק דף פ' אמרתן נמי אמורא דקרי סבי א"ל בר מי הי להלל וכו' ומס כ' תוס' ז"ל י"מ בנר היה והיינו בן בג בג המזכר בפ"ק ובפרק שניאוסף ה"ל בשמם וכן בן בג בג דכולה תלמודא עולם ה"ל. ע"כ:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת אבות:

מסכת הוריות

בעה"י היוצר אדם ובהמה ועופות וחיות. נתחיל מסכת הוריות.

פרק א כתב הרמב"ם ז"ל בהקדמתו לסדר זרעים כאשר הסלים התנא מוסר הדיינים החל לבאר שגיאותם כי כל מי שיש בו מנע בשר ודם לא אפשר בלא יטעה ויחטא ולפיכך סידר הוריות אחר אבות ובה התם סדר נזיקין ע"כ. כפי' רעז"ל בין בלא עשו ב"ד עלמן מעשה על פי הוראתם הוא פטור והן חייבין ע"כ וכתב עליו החכם הר"ר שלומאן אותנא ז"ל נלע"ד דלא דק שאין ב"ד חייבין על מעשה יחיד שעשה על פיהם לא על מעשה רוב הקהל עכ"ל ז"ל: **והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם.** בגמ' מריך ונתני ועשה על פיהם שוגג למה לי ומשני רבא בלבון אתרן למעוטי היכא דאתחלף לו הלב בשומן ואכלו דחייב בלא הלה עצמו בב"ד והכי ס"ל אמי לר' יוחנן. הו גרסי' בגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה דפטר ליחיד מקרא דכתיב אם נפש אחת תחטא בשגגה בעצותה הרי שלשה מיעוטין דהכי משמע נפש החטא אחת תחטא בעצותה החטא הד למעוטי זה עוקר זה ממית והד למעוטי זה יכול וזה יכול כמו שכתבתי בפ' המקנא פי' ה' והד למעוטי יחיד העושה בהוראת ב"ד דפטור אבל חכמים פליגי עליה ורב נחמן אמר שמואל זו דברי ר"מ אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב לתניא לתנא וכו' ודחי לי' למה להיות. ושיין בשבת פ' המקנא דף ל"ג. ומסיק בגמ' דחכמים היינו ר"ש בן אלעזר ואליבא פלוגתייהו במילתא אחריתי ע"ש והיא הברייתא שהבאתי בסוף פירקין: **בין שעשו ועשה עמהם** וכו' בגמ' פריך למה ליה למתני כל הני. בגלגא דישנא לא אף זו אף זו קתני לה מיבעיא זו דעשה עמהם דהוי ודאי תולה בב"ד ופטור אבל אף אף זו נמי דעשה אחריהם הוי תולה בב"ד ופטור. ולא זו בלבד דעשה אחריהם דפטור אבל אף אף זו דלא עשו ב"ד אפ"ה הוי תולה בב"ד ופטור אבל איפכא איבעי ליה למיתני כיון דלחיובא הוא ומשני דסיפא זו ואין צריך לומר זו דעשה אחריהם דודאי היכא דעשה עמהם דלא תלה בב"ד חייב קרבן ואין צריך לומר זו דעשה אחריהם דודאי לא הלה בב"ד וחייב קרבן וכ"ש היכא דלא עשו ועשה דחייב: **או תלמיד שראוי להוראה** מפרש רבא בגמ' כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא שהן הדיוט לפני חכמים והיו רואין להוראה ושעותם היא שמשנו שמלות לשמוע דברי חכמים אפי' לעשות איסור ובגמ' פריך תרתי למה לי כיון דתנא וידע מ' מהן שעשו למה לי הו למתני אי תלמיד שראוי להוראה ותירץ רבא דלא"ע דראוי להוראה דקתני מתני' נמיר וסביר ודאי נמי הוא כמ' מן הדיינים מ"מ ממשנה יהיה ילפי' דאפי' נמיר ולא סביר אי סביר ולא נמיר חייב דאי מרישא ה"מ עד דנמיר וסביר קמ"ל יהורא דמשנה דאפי' נמיל ולא סביר ולא נמיר ה"מ חייב וכתוב בתוס' יו"ט ומסיים הרמב"ם ז"ל בפי"ג מהלכות סנהדרין אבל אם הי' ע"ש ה"ז פטור שאין ידיעתו באיסורין ידיעה ודאית ע"כ. ותימה גדולה שכתב הר"ר יהוסף ז"ל ברוב ספרים גרסי' גם בסיפא אפי' שלא ע"כ: **זה הכלל התולה בעצמו** לאתויי מי שדרכו לטות מצוה בהוראה ב"ד כדפי' רש"ל: **והתולה בב"ד** לאתויי הורו ב"ד וידעו שטעו וחזרו בהם ואע"ג דבהדיא קתני לה בבמוך ר"ש פוטר תנא והדר מפ'. וביד בפי"ב דהלכות סנהדרין וכולי' פירקין שם פי"ג. ושיין בספר קרבן אהרן דברות דהתלת פרשה בביאת. וכי' בהוספ' י"ט הורו ב"ד שלני בסוף פירקין לאיה ב"ד: **על אי מכל המצות** פי' הר"ב שחייבין על זחונה כרת שיין במשנה ג' פ' שני: **והלך היחיד** וכו' פשוט דתניא אם נפש אחת תחטא בשגגה בעצותה הרי אלו מיעוטי העושה מפי עצמו חייב בהוראת ב"ד פטור. ומ"ש הר"ב רוב יובבי מ"י גמרא שנאמר ויעם שלוה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים וגו' דמלבוא חמת עד נחל מצרים למה לי אלא ש"מ הני הוא דאיקרי קהל אבל הכי דבהו"ל לא איקרי קהל. ומ"ש הר"ב רוב הסנהדרין וכו' דכתיב ואם כל עדת ישראל יכנו ונעלם דבר דהיינו שטורו ב"ד לעבור הקהל ועשו מעשה תלוי בקהל ורובו כלולו בכל מקום. ומ"ש ומו ב"ד מביאים לא משום דס"ל הר"מ דס"ם אלא לבור מביאין הר' יהודה דהתם ומשום דבשביל הוראת ב"ד מביאין שפיר קאמר ב"ד מביאין וכן הרמב"ם ז"ל בפי"ב מה' סנהדרין כתב ב"ד מביאין ואח"כ כשם לבור מביאין ופי' הכ"מ כמו שכתבתי: **ב הורו ב"ד** ועשו רוב ציבור על פיהם וידעו בעשו וחזרו מהוראתם ולאחר שידעו שעשו הלך היחיד ועשה על פיהם דזה אין מצטרף עם רוב הציבור לפי שלאחר שנודע להם עשה זה. רש"י ז"ל: **ר"ש פוטר** עיין בשבת פ' המקנא דף ל"ג דמשמע מדברי ז"ל שם דלשמתיתה לרש"י ז"ל לפי נרסתו ז"ל דהתם הוי מתני' ע"ש. ומפ' בגמ' טעמא דר"ש הואיל ובשעה הוראת ב"ד ברוב ציבור פטור לפי שלא ניתנה הוראה אלא להבחין בין שוגג למזיד לפי' לחודיע שהעושה על פיהם שוגג הוא ולא מזיד וזה על פי הוראה עשה הלכך שוגג הוא ויחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור וס"ל לתנא דידן אליבא דר"ש אפי' העלם דבר אל ציבור כגון שהיו ב"ד בע"ז ועשו ציבור על פיהם וידעו שטעו וחזרו בהן אין נוכין מעות בתחילה לקנות אפר רק ממעות הלשכה הוא בא הלכך לא אפשר ליה ליחיד שעשה בהוראתם לידע שכבר חזרו בהם ואלמלי הוי תולה בב"ד ופטור:

ור' אליעזר אומר ספק. מעיקרא הוי סבירא לי' אבי הדיום דר' אליעזר ביוד גרסי' משום ר' עקיבא הלמידו דקאי בתרי' ועוד דה"ל לאפשר דאחיל לטעמיה דאמר בפ' בתרא דכריתות מתנלב אדם אשם תלוי בכל יום ובכל שעה שירצה וכ"ש הכא אבן היותר נכון דר' אליעזר בלי יוד גרסינן ומיהו ר' אליעזר בן שמוע הכהן חברם של ר"ש ור"מ ור' יהודה ואע"ג דר' עקיבא קאמר אמילתיה מודה אבי אשבר לאמר דלא קאי ר' עקיבא אמילתיה דר' אליעזר תלמידו אלא מחלוקת זו עלמה משמיעתו התנא שסתמה ג"כ בתחילה בין התנאים הראשונים שהם ר' עקיבא ובן עזאי ומודה לאו דוקא ואשכחן לי' נמי דקאמר הלי לשנא דמודה אבי בתרא' דבכפ"ט דב"ב. אחר זמן רב ראיתי שהניח הר"ר יהוסף ז"ל הלך לו למדינת היה פטור בכל הספרים לא מלאתי דגרס' מלת פטור: **מודה אני בזה** ס"א ראוה אבי בזה ע"כ: **אמר לו בן עזאי מ"ש זה מן הישוב בביתו א"ל שהישב.** וכו' כך נראה שפ"ל וכן הוא בפירוש רש"י ז"ל. ובגמרא פריך ספיר קאמר לי' ר' עקיבא לבן עזאי ומשני אמר רבא בחיוך בדרך איבא בינייהו לבן עזאי' חייב דמדהוי בתתא איבעי ליה לבאיל לר' עקיבא פטור דהא בחיוך בדרך ובריך וכדפירש רעז"ל. ושיין שם בספר קרבן אהרן. וביד שם ספ"ל: **ג בפי' רעז"ל** קרי ביה ונעלם מדבר. אמר המלקח פירש רש"י ז"ל דמם דונעלם לדרשא לפניה ולאחריה. ושיין על זה בספר קרבן אהרן פרשת ויקרא פ' חמישי דדבורא דחטאות: **ורב** אבי אמר דתנא יליף דבר דבר מזקן ממרא דכתיב ביה כי יפלא ממך דבר לא חסור מן הדבר מה זקן ממרא מן הדבר ולא כל הדבר דהא כתיב מן הדבר ותנן בפ' אלו הן הנאכלין האומר אין תפילין כדי לעבור על דברי תורה פטור אבל חכם מוטפות כדי לעבור על דברי סופרים חייב דהיינו מן הדבר ולא כל הדבר אף בהוראה דבר ולא כל הגוף. עוד בפירוש רש"ל צריך להיות ומפרש בגמרא כגון דאמרי זבח וכו'. עוד בסוף פירושו ז"ל עד שיורו בדבר באין הלמוקים מודים בו. אמר המלקח כגון חלב המכסה את הקרב שהוא הכרם הפנימי דהא לא מפרש קרא מאי ניהו דאפילו אמוראי פליגי בלאו מרפות מאי ניהו כרם הפנימית וכ"ש חלב שפ"ג הדקים שאין הלמוקים מודים דהא לא כתיב בסליא אי נמי כגון דהורו בחלב שעל הקרב בין כזית לפחות מכזית וכזית לא כתיב בהליא והוי דבר שאין הלמוקים מודים בו. ובדם נמי אם הורו בדם המובלע באברים או בין כזית לפחות מכזית דהוי דבר שאין הלמוקים מודים בו וביד שם רפי"ל. ופי' בתוי"ט יש נלה בחורה אבל הגמרא וכו' ומשכחת לה נמי כי הא דתנן פ' שני משנה ד'. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל אבל המשתמיה פטור סרי אלו חייבין מלות הרי אלו חייבין ברוב הספרים לא מלאתים: **ד הורו ב"ד** וידע אחד מהם וכו' חוס' פ"ק דסנהדרין דף ס"ו: **או שלא היה מופלא של ב"ד שם** אע"ג דלא הוה מסנהדרין עמהם דאילו הוה מסנהדרין עמהם אפילו קמן שבכולם שלא היה שם לא הוה הוראה מעלה כדנפקא לן מאם כל עדת דאי איתה לכולה סנהדרין הוה הוראה ואי לא לא: **או זקן** ושלא רואי לבנים גרסינן. וביד בהלכות שגגות רפי"ג כתוב או זקן או שלא ראה בנים אלא שמלאתי מונה או זקן שלא ראה בנים ואין שם מלת אלו **ושנם** הרא"ש ז"ל כתב שגרסת רבינו זקן ולא ראה בנים ע"כ. ורש"י ז"ל קשיא ליה למה מי שאין לו בנים פטול להוראה. ומורנו הר"י קאמר ז"ל כתב בפ' בני דהלכות סנהדרין בשם רש"י ז"ל עשה הבאריות בזקן שבחה בבר נער ניהול בנים: **הי"ז פטור** שנאמר כאן עדה וכו' כ"ל דס"ל אלו פטורין דהא אב"ד קאי וכן מלאתי שהניח הר"ר יהוסף ז"ל מה עדה האמורה להלן בלא רואיין להוראה כך הני הר"ר יהוסף ז"ל ומחק מלות על שיטת הראשונות: **מזידין ועשו שוגגין מביאין בשבה או שעירה** גרסינן ואפילו אי גרסינן ובעירה בוו אבי הוי פירושא: **שוגגין ועשו מזידין** הני אלו פטורין בגמרא דיק הא שוגג דומיא דמזיד חייב ואיכי דמי כגון שהורו ב"ד שחלב שעל הקרב מותר ולא שעל הכליות דלא הוי עוקר כל הגוף והיא נתחלף לו בשומן ואכלו דחייב דאולה בעצמו ואפי' דקרו ליה דומיא דמזיד משום דכי איכי דמזיד לאו תולה בב"ד הוא אבי שוגג נמי לאו תולה בב"ד וחייב וכדכתבינן לעיל אליבא דר' יוחנן ואליבא דרבא בלשון שני דגמרא ולרמי בר חמא דאיבעיא ליה הורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לו בשומן מהו ולא פשיט ממתניתין משום דס"ל דאפי' פשיט לאו לדיוקא אתא וכדי נסבה אלא אידי דתנא ריבא מזידין ועשו שוגגין תנא נמי שוגגין ועשו מזידין: **ה מביאין פר ובע"ז מביאין פר ושעיר דברי** ר"מ דסבר ר"מ ב"ד מביאין ולא לבור ובברייתא ר"ש בן אלעזר אומר מסמא של ר"מ חטאה שסה שבטים והן רובו של קהל או שבעה שבטים אע"פ שאינם רובו של קהל מביאין פר: **שלשה עשר** פרים דסבר ר"ש שאין ב"ד וכו' לשון רעז"ל. אמר המלקח וסבר נמי כר' יהודה דשבט מ' איקרי קהל ואיכא לה בגמרא במסקנא מקרא דכתיב נוי וקהל גוים יהיה ממך והשיא שעתא בשמין לאחר הוה עתיד להולד ש"מ שבט אחד איקרי קהל. ועוד בפירושו ז"ל ואפילו עשה שבט מ' והוא רוב ישראל מ"ל לר' יהודה דמביאין כל וכו' כך ל"ל: **ושאר שבטים שלא חטאו**

תוס' ז"ל י"מ בנר היה והיינו בן אברהם ובפרה שביהוסף ה"ל בשמם וכן בן בג בג דכולה תלמודא עולם ה"ל. ע"כ:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת אבות:

מביאין על ידיהן פר פר שאף וכו' כך ג"ל וכן הני' הר"ר יהוסף ז"ל: ר' שמעון אומר שמנה פרים וכו' בגמרא מפרש דכי אמר ר"ש שבעה שבטים מביאין פרים בחטאו ז' שבטים והן רובן של קהל דכי הוו רובא בנגרי ורובא בשבטים הוא דמביא פר לכל שבט ופר לבד אבל היכא דחטאו שבע שבטים והן רובא או שבעה ואינם רובא כיון דלא רובא בנגרי ורובא בשבטים כחד שבט דמו ומביאין פר א' ופר לב"ד. עוד מפרש בגמרא דלרבי שמעון כיון דסבירא לי' דשבע אחד איקרי קהל ל"ש שבט א' ול"ש שבעה מביאין פר לכל שבט ופר מב"ד: הורו ב"ד של א' מן השבטים. מלמד משמע שכל שבט ושבט חייב למנות ב"ד של כ"ג והוא יפטור את כל בני שבטו ואחיהם בחטאם חייבים נ"ב למנות בכל עיר ועיר מאותו השבט כ"ג דיינים. עיין בפירוש הרמב"ן ז"ל על התורה רפש פרשת שופטים: אותו השבט הוא חייב ושאר כל השבטים פטורין דברי ר' יהודה בגמרא דייק רב אסי כיון דתנא אותו השבט הוא חייב ושאר כל השבטים פטורים למה לי הא ממילא מדיוקא דרישא שמעינן שאר שבטים פטורים אלא הא קמ"ל ר' יהודה דבהוראת בית דינו הוא דשאר שבטים פטורין אבל בהוראת ב"ד הגדול אפילו שאר שבטים חייבין והכי קאמר ר' יהודה בברייתא: וחכמים אומרים אין חייבין פר אלא על הוראת ב"ד הגדול. אבל שבט א' בהוראת בית דינו כשנגת מעשה לחודיה דמי ומביאין כל א' כשבה או שעירה. ומפרש בגמרא דחכמים היינו ר"ש דמחייב לשבט אחד מיהא בהוראת ב"ד הגדול לאינו ר"מ רובא בני דשבט א' ס"ל דלא איקרי קהל שנאמר עדת ישראל שנו כך הניח הר"ר יהוסף ז"ל וכיד שם פ"ב:

פרק ב הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' עד סוף סימן ג' ביד פט"ו דהלכות שגגות. ובגמרא פריך שוגג ועשה שוגג ועשה הוהי שוגג מעליא ומביא פר ומשני אמר אביי הכ"ע כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שעשה אמר הריני עושה על דעת הוראתי מהו דתימא כיון דלא מתיידע ליה מאיזה טעם הורה שמא היה חוזר בו מאותו טעם וכי שכח אותו טעם ואעפ"כ הוא עושה וחולה בהוראתו דאשמה אימא כמחיד דמי ולא מחייב קרבן קמ"ל: שהוראת כהן משיח לעצמו בהוראת ב"ד לגבור. מפיק ליה בברייתא בגמרא דאמר קרא לאשמת העם הרי משיח כגבור וכי הורו ב"ד מחידין ועשו כל הקהל שוגגין לא הוי הוראה והוי שגגת מעשה להודיע והוו יחידין ומייתו כל הד וחד כשבה או שעירה אבל כהן משיח כי הורה מייל ועשה שוגג לאו דיניס כיחיד ופטור לגמרי דהכי אמרינן בפרק בתרא מעשה המרן פרש למשיח דאינו מביא קרבן בשגגת מעשה. ושוב אתחיקנו בשמוך. ופירש בתוי"ט הורה כהן משיח והוא מופלא דאוי להוראה גמרא: מחיד ועשה שוגג פטור לגמרי קאמר וכמ"ש במשנה ג': שהוראת ב"מ לעצמו בהוראת ב"ד כדפי' הר"ב ז"ל במשנה ג': ב הורה בפני עצמו כגון דהורו בתרי איסורי ב"ד בחלב והוא בע"ז מתכפר לו בפני עצמו דמביא פר בפני עצמו דאי הורה הוא בפני עצמו ולא הורו ב"ד כלל לא אינתריך למיתני דחייב להביא פר דמקרא מגא הוא אלא אינתריך למיתני כגון שהורו בשני איסורין: הורה עם הצבור ב"ד כגון שהורו בחדא איסורא הוא בחלב והן בחלב מתכפר לו עם הצבור שהוא מתכפר בשל ב"ד ומפני מה מתכפר בשל ב"ד עם הצבור כי הורה עם הצבור לפי שבדברים הרבה שוה משיח לב"ד שאין ב"ד חייבין קרבן עד שיורו לבטל מקצת וכן המשיח וכו' והואיל והושוה משיח לב"ד הלכך כי הורה עם הצבור ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור ואפי' דקתני שאין ב"ד חייבין ולא קתני שאין לבור חייבין שהמה כר"מ דאמר בפ"ק ב"ד הן המביאין פר על ידיהן והן פטורין רש"י ז"ל. וכתב הר"ר יהוסף ז"ל פירש רעז"ל שאין ב"ד חייבין כלומר דין הוא שהמשיח מתכפר וכו' פירוש זה מגומגם הרבה ויותר היה נראה לפרש דקאי אלעיל דתנן שוגג ועשה מחיד וכו' שהחייבת כהן משיח לעצמו בהוראת ב"ד ועלה קאמר שאין ב"ד חייבין וכו' ואין ב"ד חייבין אלא על העלם דבר וכו': עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת דדמרינן בפירקין דלעיל ועלם דבר דבר ולא כל הגוף: וכן המשיח דכתיב לאשמת העם הרי משיח כגבור: ג אין ב"ד חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח וגבור הוא דכי עבדי בשגגת מעשה לחודיה מייתי כל חד וחד כשבה או שעירה דלימיהם כיחידים דכיון דלא עשו על פי ב"ד מחלקי כולהו מהדדי והוו יחידין ויחידין בשגגת מעשה אבל משיח בשגגת מעשה לחודיה פטור מכלום דאמר קרא מעשה המרן פרש למשיח דאינו מביא בשגגת מעשה כלל רש"י ז"ל. ומתני' דלא כרבי דאמר משיח חייב בשגגת מעשה לחודיה בע"ז דתנא דמתניתין ודאי ס"ל דאף בע"ז אין משיח חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת המעשה ואע"ג דלא קתני במתניתין בהדיא ולא בע"ז אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח כיון דתנא גרישא וכן המשיח ה"ה נמי בע"ז דס"ל בפיפא קתני ולא בע"ז אלא על דבר שלומו כרת ושגגתו חטאת ולא קתני וכן המשיח אע"ג דנפקא לן לקמן מקרא דכתיב לאשמת העם דמשיח לבור אלא כיון דתנא וכן המשיח נמי אאר מלות הס"ל בע"ז וכן נמי הכא. וכיד הפ"א דהלכות שגגות. בפירוש רעז"ל ובע"ז אין חייבין אב"ד ששגנו בהוראה וכו' כך ג"ל: אין ב"ד חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת נפ"ק דיומא דף ח'. ובגמרא מגלן דתניא רבי אומר נאמר כאן בגבור ונודעה החטאת אשר חטא עליה ונאמר להלן בנלות ערותה עליה מה להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת ומשיח ילף מגבור דכתיב לאשמת העם ולא מגבור אלא דתנן בסמוך סימן ו' דמביא שעיר על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת ילף מגבור מג"ש דגבי נשיא כתיב ועשה אחת מכל מצות ובגבור נמי כתיב ועשה אחת מכל מצות ויחיד נמי דאין חייב בשבה או שעירה אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת כדתנן בסמוך ילפינן מדאמר קרא ואם נפש ולילף תחתון דהיינו יחיד מעליון דהיינו נשיא: ולא בע"ז אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת לגבור. ילפי מג"ש מעיני מעיני ויחיד ונשיא ומשיח כתיב נפש אחת וכולן בכלל נפש אחת הן וילמד תחתון דהיינו יחיד נשיא ומשיח מעליון דהיינו לגבור ור' יהושע בן לוי מפיק לכולה מילתא מדכתיב גבי ע"ז תורה אחת יהיה לכם לעושה בשגגה ונפש אחר תעשה ביד רמה סוקבה כל התורה כולה לע"ז מה

להלן דבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת אף כאן ומהכא נפקא לן יחיד נשיא ומשיח דהיינו בכלל נפש אחת הן ולגבור דכתיב בהו וכי תחטא ומשיח דאין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת דהיינו יחיד נשיא ומשיח דאין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת מתחתון דהיינו יחיד נשיא ומשיח דאין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בין בע"ז בין בשאר מצות. וכיד רפי"ב דהלכות שגגות: ד על עשה ועל לא תעשה שבמקדש. עשה שבמקדש ויצאו מן המחנה לא תעשה ולא יטמאו את מחניהם שפע"פ שהוא דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת הוא ולא אין שגגתו חטאת קבוע אלא קרבן עולה ויורד פטור לגמרי דדמפרש טעמא בגמ' דגאמר ואשם בהעלת קבועה דיחיד ונאמר ואשמו בגבור מה ואשם שאמור ביחיד הוי חטאת קבועה אף ואשמו האמור בגבור אין מביאין שום קרבן אלא במקום שאינו יחיד היה חייב חטאת קבוע [הגה"ס מלאחי כתוב ק"ק אמתי לאיסריך למילף ואשם ואשמו ליף ואשם מואשם דהוו מלות שוות ויחיד מיחיד ע"כ] וכן נמי הא דתנן אין יחיד מביא אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש יליף נמי בהאי ג"ס כתיב גבי אשם תלוי ואשם וכתיב ואשמו בהעלם דבר שלא לבור מה ואשמו דכתיב בגבור חטאתן קבועה דגמרי מואשם דחטאת יחיד אף ואשם האמור באשם תלוי אינו בא אלא על ספק חטאת קבועה לאפוקי עשה ולא תעשה שבמקדש דאין אשם תלוי בא עליו ולא אינתריך לתנא למיתני אין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש אלא כגון ביחיד בעלמא אבל בב"ד לא אינתריך למיתני' שכבר אין ב"ד מביאין אשם תלוי אפי' במקום ספק חטאת קבועה כדאמרינן בגמרא בריש פירקין וכו' הלכך כי אינתריך אין מביאין אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבמקדש כגון ביחיד בעלמא והאי דקא תני אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש לא קמיירי בכהן משיח דהוי פלוגתייה דר"ש ור"ע ר' עקיבא לא פסר ליה מפר על טומאת מקדש וקדשיו ור"ש פסר ליה לגמרי כדאמרינן בגמ' בסוף פירקין: אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבגבורה דהוי זהוו כרת ושגגתו חטאת קבועה ומביאין יחידים אשם תלוי על עשה ועל לא תעשה שבגבורה משום דהוי ספק חטאת קבועה ומשמע דלא בעי חטא דמתניתין תהיכא משיח תחיכות כמו שכתבו תוס' ז"ל בבריתות ר"ש ספק אכל: איזהו מצות עשה שבגבורה קשה קלת אמאי לא תנא הכא גמי איזהו מצות עשה שבמקדש ושבקה ואייתה התם בפ' ידיעות: לא תבוא על הנדה ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. פרוש מן הנדה כלומר בשמוך ליתתה כדי שלא תהא רואה בשעת תשמיש דכתיב והזרתם את בני ישראל רש"י ז"ל ואיתה בפ' ידיעות הטומאות דף י"ז: וכתבו שם תוס' ז"ל אבל חייבין על עשה ועל לא תעשה שבגבורה ואע"ג דאמרינן בפ' בתרא דמכות דבעינן דומיא דע"ז דאמר ר"מנא לא תעביד ואי עביד מיחייב ילא פסח ומילה עשה דהדה לא תעביד הוא דלא היקרום בהאשה עכ"ל ז"ל. וכיד רפי"ד דהלכות שגגות: מצות לא תעשה אל תבוא על הנדה פירש בשבועות דף י"ח דכתיב ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב ולא תקרב ומי לא הפרום הוא דכתיב הלומרים קרב אליך אל תגש בי כי קדשתיך פירש רש"י ז"ל ליגמי אינו אומרים לגבוה עמוד בעלמך אל תגש בי אלא אמאלך שאתה קדוש ואני ממך קדשתיך ממאתיך כמו הן יגש אים בשר קדש וכמו כן הקדש: ה אין חייבין על שמיעת הקול וכו' לכל הני הויין בקרבן עולה ויורד ובדין הוא דלא איבעי ליה למיתני דהא תנא לעיל אין חייבין על עשה ועל לא תעשה שבמקדש משום דבעינן בגבור חטאת קבועה וטומאת מקדש וקדשיו הוי בעולה ויורד וה"ה על שמיעת הקול ועל בטוי שפתים דלא הוי חטאת קבועה דבית דין פטור ואם דקתני סבא אין חייבין על שמיעת הקול וכו' משום דבעי לאיפלוגי ר' יוסי הגלילי ור' עקיבא: והנשיא כיוצא בהן וה"ה לנשיא. ובריש פ"ק דכריתות קרי להאי מתני' מיפא דמתני' דחשאם מביאין קרבן עולה ויורד דתנן התם בפ' שני סי' ג' וכמו פרמזתי שם: ר' עקיבא אומר הנשיא חייב בכולן חוץ משמיעת הקול שהמלך לא דן ולא דנין אותו לא מעיד ולא מעידין אותו. ולא פירש ר' עקיבא במתניתין כלל במשיח ופירש בברייתא ר' עקיבא אומר משיח פטור מכולן מקרבן עולה ויורד ומביא על כולם פר רש"י ז"ל. והעתם שהביא רעז"ל אמאי נשיא חייב לר' עקיבא לא הוכא בתלמוד שלפנינו אבל איתיה בפירוש הרמב"ם ז"ל: ו כל המצות שבתורה וכו' פ"ק דיומא דף פ'. וכיד רפי"ו דהלכות שגגות. ושיין לעיל בפירקין סי' ג': מביא בשבה ושעירה או שעירה קאמר: ובע"ז היחיד והנשיא ומשיח מביאין שעירה דכתיב בפ' שלח לך בע"ז ואם נפש וגו' וכולן בכלל נפש אחת הן: וב"ד פר ושעיר דכתיב בפ' שלח לך ואמרינן לעיל ליף מעיני מעיני מה להלן ב"ד אף כאן ב"ד רש"י ז"ל: ז היחיד והנשיא ומשיח חייבין. דכולן בכלל נפש אחת הן והא דתנן לעיל אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח ואשם ולאי אין שגגתו חטאת הכי מסמע וכן המשיח דגבי אשם ולאי פר הוא דלא יביא אבל אשם הכדיוס ולאי ובד"ל פטורין מאשם ולאי לגמרי אחים בכלל נפש אחת רש"י ז"ל: שמיעת הקול ובטוי שפתים ומומאת מקדש וקדשיו כך הניח הר"ר יהוסף ז"ל: ב"ד פטורין. תימה מכתב הרב המגיד ס"א ל"ע מלת פטורין. וכיד פ"ט דהל' שגגות סי' י' ובפ' יו"ד סי' ז' ובפ"ו סי' ו': אלא שאין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו דברי ר"ש וה"ה דקאמר ר"ש אלא אין חייב על שמיעת הקול דמלך לא מעיד ולא מעידין אותו אלא לא אינתריך ליה למיתני להא הכי ליה לעיל ר"ע רש"י ז"ל: דברי ר"ש וכלם מחלוקות בדבר ר' יוסי הגלילי סבר נשיא ומשיח פטורין מכולן ור"ע סבר נשיא חייב בכולן חוץ משמיעת הקול ומשיח פטור מכולן מעולה ויורד ומביא על כולם פר ור"ש סבר נשיא ומשיח חייבין בכולן בעולה ויורד אלא אין כ"ג חייב על טומאת מקדש וקדשיו רש"י ז"ל: ומה הן מביאין נשיא בבטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו ומשיח בשמיעת הקול ובטוי שפתים וטומאת מקדש וקדשיו קרבן עולה ויורד רש"י ז"ל: ר' אליעזר אומר הנשיא מביא שעיר. פ' שבועות שתים בתרא דף כ"ד. ובגמ' א"ר יוחנן לא א"ר אליעזר אלא בטומאת מקדש וקדשיו דומיא דאמר בו כרת בכבועה ודמי מיהא במזיד אבל לחטאת קבועה לענין כרת אבל בשמיעת הקול ובטוי שפתים דאין חייבין על זדונם כרת אלא דמי לחטאת קבועה לא בזדון ולא בשוגג מודי ר' אליעזר דנשיא אינו מביא שעיר אלא קרבן

עולה

עולה ויורד להדיות. וא"ר יוחנן מודה ר' אליעזר לענין אם הלוי דלאו דיניס דמומחת מקדם וקדמיו בחטאת קבועה ואע"פ שנאמר בו כרת בכבקבועה הוא"ל ואינה ממש חטאת קבועה אין מביא אם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו:

פרק ג כהן משיח שחטא וכו' עד סוף סימן ד' ביד פפ"ו דהלכות שגגות סי' ו' עד סוף הפרק: **כהן משיח** מביא פר. ואפילו חטא לאחר שהעבירוהו כך ר"ל בפירוש רש"ל: **ונשיא מביא** שעיר דכתיב חטאתו אלא שהרמב"ם ז"ל הביאה. ובגמ' בעיא מנא ה"מ דאמרינן בסיפא דכהן משיח שעבר ואח"כ חטא דמביא פר ומשני דת"ר והקריב על חטאתו אלמד שמביא חטאתו משעבר אבל בנשיא כתיב אשר נשיא יחטא בכולה נשיא אין אבל בכהן הדיוט אינו מביא אלא כהדיוט: **ב** בפירוש רש"ל ארוך להיות שאין בין הנוכד לכהן שעבר אלא עבודה ומה שהוא תלוי בה רולה לומר פר יום הכפורים וכו' ועיין ביד פ"א דהלכות עבודת יום הכפורים: **ג חטאו עד שלא** נתמנו ואח"כ נתמנו הרי אלו כהדיוט דהבנן בתר חטא אזלי: **ר"ש אומר** אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין דר"ש חטא וידיעה בעי פירוש דאינו נדיבה אזיל א"כ אמאי פטורין לגמרי לייתי קרבן כי שחטא משוח פר ונשיא שעיר וכ"ה דר"ש פליג בריש דקתני נשיא שחטא ואח"כ עבר מנדולתו מביא שעיר דר"ש קאמר נמי דאם נודע לו משעבר דאין מביא שעיר דחטא וידיעה בעי כשהוא נשיא רש"י ז"ל. ואיתה בכתובות פ' נערה דף מ"ה. ובת"כ פ' ויקרא כפ"א ופ' שני בדבורא דחטאות: **ואיזהו הנשיא זה המלך** פרש לנשיא שנם אחד דכתיב הכא מכל מלות ה' אלהיו וכתיב התם נבי מלך לירלה את ה' אלהיו מה להלן שאין על נביו אלא ה' אלהיו דבמלך משחני קרא דכתיב בוא תשים עליך מלך אף נשיא שאין על נביו אלא ה' אלהיו: **ד לא המרובה** בנגדים ולא משוח מלחמה גם כן ומפיק לה בברייתא מדכתיב המביא המיומן שבמשיחים: **אין בין כהן** משוח וכו' ביד פ"ד דהלכות כלי המקדש סי' י"ד וכפ"א דהלכות עבודת יום הכפורים סי' ב'. ואיתה בפ"ב בא לו ברייתא קרובה ללשון משנתינו: **אלא פר הבא** על כל המלות. גמרא מתמיהין הלא כר"מ דאמר מרובה בנדים ממי מביא פר ופריך והא סיפא דקתני אין בין כהן משוח לכהן שעבר אלא פר יום הכפורים ועשירית האיפה דמשמע דאשמן הן באין דהיינו המשמש כמו ביתבאר הא לכל שאר דבריהם זה וזה שוין דשני ממי כל מלות כהונה גדולה עליו אתאן לר"מ דאמר בהדיא בברייתא דאילו ר' יוסי קאמר דלא הוי שוב הלי שני לא כהן גדול ולא כהן הדיוט כהן גדול משוח מיבה וכהן הדיוט ממי לא משוח מעלין בקדש ולא מורידין. ורב הסדא תירץ אין ריש לקיש ויוסף ר"מ ורב יוסף תירץ דרבי היא ונסיב לה אליבא דתנאי. ורבא תירץ דר"ש היא וסבר לה כר' מאיר בחדא ופליג עליה בחדא וכדתניא וכו': **אין בין** כהן משמש והיינו ראשון שחזר לעבודתו ולאחר שחזר לעבודתו הוי פר של יום הכפורים שלו ועשירית האיפה שלו: **ומצווין על הבתולה** וכו' ביד ר"פ י"ז דהלכות איסורי ביאה. בפי' רש"ל קודש לשון המתחיל כ"א פורש לריך לכתוב סימן ההא ולעמוק אותו מן הלשון שלאחריו: **ולא פורעין** בחורה כסיס פרשת שמיני סוף מכילתא דמלואים תניא ראשיכם אל תפרעו אל תגדלו פרע יכול אל תפרעו מן הכובע הרי אתה דן נאמר כאן פריעה ונאמר להלן פריעה מה פריעה האמורה להלן בני מזר גידול שער דהכי כתיב בהדיא גדל פרע שער ראשו אף פריעה האמורה כאן גידל שער ע"כ. והוא ג"כ דעת ר' אליעזר שם בת"כ בפי"ב דפרשת נגעים אבל ר' עקיבא פליג עליה התם ויליף מנ"ם דראשו יהיה פרוע דכתיב בני נגעים דהיינו שיהיה ראשו מגולה עיין שם: **זה וזה שוין** וכו' וגם שניהם מקריבין אונים ואפילו שני מפני שהם בכלל כהונה לאפוקי משוח מלחמה דלאו בכלל כהונה גדולה הוא: **ה כהן גדול** פורש מלמטה בירושלמי ס"פ מגלחין. ובת"כ פרשת ב' דפרשת אמור קתני לה בשם ר' מאיר. ובגמרא מפרש רב לאמה לאמה ממש למעלה למעלה ממש ופירש רש"י ז"ל לאמה ממש היינו בשפת חלוקו למעלה ממש בלאור בשפה נמפתח חלוקו ע"כ. ואפשר דהיינו נמי מה שפירש הרמב"ם ז"ל וז"ל פורש מלמטה הוא שיקרע כנף בגדו סמוך לרגליו והדיוט מלמעלה בעליון הבגד כשאר העם ע"כ. ומהיתין ר' שמעאל היא אבל ר' יהודה פליג עליה בברייתא ואמר דכ"ג אינו בפריעה ופריעה כל עיקר לא למעלה ולא למטה. וביד בפ"ה דהלכות כלי המקדש סי' ו' ובפ' שני דהלכות ביאת מקדש סימן ח' ובפ' עשירי דהלכות מעשה הקרבנות סי' ד' ובריש"א דהלכות אבל: **כהן גדול** מקריב אונים פ' הנזיר קמא דף ק"י. ואיתה בברייתא ר"פ עבוד יום: **ו פר המשיח** קודם לפר העדה. גמרא מנא ה"מ דת"ר וסרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון דהיינו פר כהן משיח שהוא כתוב בסדר ויקרא קודם פרשת פר העלם דבר אל נבור ומה ת"ל הראשון אלא לומר שיהא ראשון בכל מעשיו לפר העדה. ובת"כ פ' ויקרא פ"ה דדבורא דחטאות יליף לה מויו יתירא דואם כל עדת ישראל. ועיין ג"כ שם בפ' שני. והטעם שהביא רש"ל ג"כ איתיה בגמרא בברייתא: **ז האיש קודם לאשה** וכו' ביד פ"ח דהלכות מתנות עניים סימן ט"ו: **להחיות** היינו להעלים אם הם טובעים בנהר וביולא בו אבל אכילה לאו בכלל להחיות היא אלא דיה כדין הכסות ותנא כסות וה"ה לאכילה דחד טעמא הוא כן פירש בית יוסף בעור יורה דעה סימן רנ"א לדעת הרמב"ם ובעל העור ז"ל שפסקו דמקדימין האשה לאיש בין להאכילה בין לכסותה וסכן משמע מן הברייתא דנפרק מליאת האשה. ואיתה נמי בעור שם ביורה דעה סימן רנ"ע. בפי' רש"ל קודם לשון המתחיל לוי צריך לכתוב סימן החית ולמחוק החית שלאחר כן: **ח כהן קודם** לוי שנאמר בני עמרם אהרן ומשה ויבדל אהרן (להקדיש) [להקדישו] קדש קדשים אלמא כהן עדיף מלוי. והרמב"ם ז"ל בפירוש המשנה מנה עוד מעלות ומדרגות אחרות ע"ש: **וממזר לנתין** כתב הר"ב זה בא מעשה כברה וכו' גמרא: **ואפילו ממזרת** שילדה מעו"ג ועבד שהולד ממזר כדמוכח ממתניתין דספ"ג דקדושין וכ"כ הרמב"ם ז"ל פט"ו מהא"ב ועור לבן העזר סימן ד' מ"מ יש בו מקלת כברות מהאם דהא אמרינן בס"פ המפלת שלשה בותפים באדם הקב"ה אביו ואמו וכו': **ישראל לממזר** וממזר לנתין והרמב"ם ז"ל בפירושו וכן בחבורו ספ"ח מהמ"ע כתב ישראל לחלל דבת חלל פסולה לכהונה וחלל לבתוקי ובתוקי לאפוקי ואפוקי לממזר שהממזר ודאי והאחרים ספק: **וכהן** גדול עם הארץ בזמן בית שני שלא דקדקו לקיים שהכ"ג יהיה גדול בחכמה כמ"ש פ' שני משנה ה' כדפירש הר"ב במשנה ג' פ"ק דיומא מתוספות יום טוב: **ממזר תלמיד** חכם ביד בהלכות תלמוד תורה פ' שני סימן ב' וכולה מתניתין ספ"ח דהלכות מתנות עניים ובעור יורה דעה בסימן רמ"ו ובסימן רנ"א:

סליק פירקא וסליקא לה מסכת הוריות. בעזר צור שוכן תחתיות ועליות.

הדרן עלך נזיקין. בעזרת האל יתברך בורא תבל ושחקים. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

לקוטים מספר אמתחת בנימין.

מסכת מכות

פרק א ח מה שנים נמלאו כו' ובתוי"ט יש לפרש סשוא סיום דברי ר"ע כו' אם נמלאו מפני מחלוקת ר"י ורבי [.י] (ר"ן) ע"כ ואם כמה דבסנהדרין דף ט' אמרינן דבינא אמר כגון שנמלא לאחד מן העדים קרוב או פסול וקמפלגי בפלוגתא דר"י ורבי אליעזר דר"ע. הרי מוכח בהדי שהוא סיום דברי ר"ע. ועוד בסנהדרין דף ס' והבשיטי אימר לף אני כמוהו סתמא כר"ע דמקים שלשה לשנים ופי' רש"י דאם נמלא כו' וכו"ע: **ט** והבני' פשורה בתו"ט אם הוחמה הכת השני' אחר שנחרג כו' ודעת הרמב"ם בפ' כ' מה"ע דלא מיבעיא לענין ממון אלא לאפילו לענין מלקות ומי אפילו נקה זה שהעידו עליו לוקין אלו ואחר הכ"מ למלוה ממון לו ובאמת שהתירוים של הרב בעל כ"מ המה דוחקים גדולים וכמ"ש הרב בעל תוי"ט מ"מ נראין לי דברי הרמב"ם וטעמו וסימוקו עמו אע"ג דאין לוקות אותו מכת כאשר זמם מ"מ מלקין אותו שעבר על לאו דלא תענה כמו שני גלות אם אמעידין על בן גרושה ובן הגולה אם אמעידין לחייב את הכוהר ברים מכילתין מ"מ לוקין משום לא תענה. ה"ה הכא. וגבי ממון א"א לוקות מבוא דכתיב כדי רשעתו וגבי מיתה היינו טעמא דלא אמרינן אם הרגו ילקו העדים מבוא לא תענה דלענין מיתה הוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ואין לוקין עליהן ועיין בהוס' דף ל' ע"ב במכילתין ד"ה ורבנן ודו"ק:

פרק ג ה

שרש שריפה אחת כו' ובתוי"ט דמרבינן מלנפש לחייב על כל נפש ונפש. ל"ע מדלא כתב [למת] כדכתיב בני קרחה וכתב לנפש כו'. ושמעתי מקצי' עני' דהא בגמר' אמרינן קשבר ר"י שריפה ונדיפה אחת היא. ומשמע דכולו קרא הוא מיותר. דביתו שנפל מפקינן מלא תתגודדו דכתיב בי' למת. וכ"ל דכוונתו לתרץ ליישא דר"י דאמר תלמוד לומר לנפש לחייב על כל נפש ונפש משמע דמלנפש אתי ובאמת טולו קרא מיותר אע"כ ה"ק מדלא כתיב למת לחייב על כל נפש אע"ג דכולו קרא מיותר. ה"א נסכי אזי על ממש מתוס אינו חייב אלא אחת. לסכי אינטריך לנפש כלומר מדלא כתיב למת ודו"ק:

מסכת שבועות

פ"ד יב שילה ביד עבדו וכתב הרב בעל תוי"ט ד"ה שילה בא בהרשאה ואני אומר אפילו בא בהרשאה נמי פטורים אע"ג דנני אחר אם בא בהרשאה יכול להשביעם. היינו שטוח מוצא לעצמו אע"ג שצריך להחזיר. מ"מ הוא זוכה לפי שעה. אבל עבד שאין קנין לו בלא רבו בטוח לד. אפילו בא בהרשאה לא מיקרי תובע. לענין שבועת עדות. ומעתה לא מסייעו לבעל העור ולא תקשה לגרדבי ודו"ק:

הגהות מהרב הגאון אמתי רשכבה"ג המפורסם מוה' ברוך תאומים פרענקיל זצ"ל מלייפניק.

מסכת מכות

פרק א מ"י במשנה אף הן מרבין ש"ד כישראל. כ"כ לכאו' קשה דהא בגא"ה אא"א להמית אוש בעל עביר' אם לא התיר עצמו למית' א"כ אף לרשב"ג מה נדר יש לפני שופכי דמים מי יכוף אותם להתיר א"ע למית'. וי"ל דהא מבואר בסנהדרין דף פ"א דאף בלא התרא' נוסקין לכיפ'. ויותרו בזה הש"ד. וא"כ קשה אמאי אומר רשב"ג על ר"ע ור"ע שבשבתם הי' רבוי ש"ד בישראל הא לפי' ר"ת היו השלוות כדי שאם יכתשו זא"ז או יאמרו א"י יבוטל עדותם מידי דהוי אפיף ואריריין וזה הוי בהכחש' בבדיקות דאף דאינו נהרג בב"ד כוסקין אותו לכיפ' כמבואר בסנהדרין דף הג"ל א"כ לא הי' הללה בחקירתם רק מהריג' בב"ד אבל לא מכניסה לכיפה ויעוין גיטין דף כ"ח ע"ב דמת בב"ד היינו ככיפ' לכיפ' ובהרג בב"ד היינו באחת מארבע מיתות ב"ד. הן אמת שלדעת הרמב"ם פ"א מה' עדות מחשב בכלל חקירות. במה הרגת [ולכן פוסק בפ"ב שאם אומרים בזה שאינם יודעים עדותן בטלה. אבל הרא"ש מסיג עליו שבבדיקות אין א"י מבטל העדות. וכן דעת תוס' כאן דבסייף ואריריין כשאומרין א"י לא מתבטל עדותן]. ויעויין בזה מ"ש בחדושי הר"ן לסנהדרין דף מ"א. ולפי המבואר בכ"מ בפ"ב הל"ל אין לכנות בשם רק השבע חקירות אשר בעדן א"א לעיות בזה: אבל כל שאר חקירות הוו בבדיקות א"כ אף מה שאומרים מריפ' הרג או שלם הרג. כיון דהדין נותן ליה בתר רוגא וכשהי' נגמר הדין על ידם הוו מהרגין בהזמה. ולא היו יכולים למיפטר א"ע אא"כ כשהיו אומרים שלא ידעו אם הגרגת הי' מריפ' או שלם מהראוי שיהי' החקירות הללו אף לדעת הר"ת בכלל בדיקות אף שלדעתו כיון שהמה בגוף המעשה מבטל עדותם באומרם א"י. ומהראוי להעניש בכניס לכיפ' עכ"פ כמו בהכחש' בבדיקות. ואף אם נדחק לומר דסובר ר"ת דזה הוי בכלל הקירות. מ"מ קשה לשיטת התוס' דחולקים אר"ת ומפרשים דהכוונ' לא הי' הרג שע"י שהוא מרבה בבדיקות א"א בלא יכתוב אחד מהם חבירו כו' וע"כ כוונתם כשיטבל להם ראיתם שלם הרג יוצאת הכחש' שא' יאמר שרא' בכיון שלא הי' נקב במקום סייף. והשני יכתיבו ויאמר שלא דקדק לראות אחר זה וכדומה לזה מיני הכחשות. דא"ל דהשני יכתוב ויאמר הרא' בס' מריפ'. א"כ בגא"ה בטל עדותו ולא מצד הכחש' בבין שניהם וכיון שלדעת התוס' החולקים על ר"ת בודאי השאלות הללו אינם בכלל חקירות רק בדיקות א"כ בשאר קושיות הנ"ל שאף שיהי' הכחש' יהי' אחת דתו לגמרו לכיפ' וא"ע:

פרק ב מ"ח תוי"ע ד"ה ר' יהוד'. תימה דקי"ל. כ"כ יעויין מ"ש בזה הא"ר על או"ח סוף סי' קכ"ג:

פרק ג מ"ח תוי"ע ד"ה והוא פוטר. שמחמ' עשה מעש'. כ"כ כן אי' בתוס' שבועות דף י"ז ד"ה או אין צריך ויעוין מ"ש בתוס' גיר י"ז ע"א ד"ה אי לימא שכתבו בסנהדרין אחר. אמנם דברי התוס' ביבמות דף ל' ע"ב ד"ה כולהו מכוונין למ"ש התוס' במס' שבועות: מ"י תוי"ע ד"ה מנין. הרמב"ם בפי'. כ"כ יעויין מ"ש הרלב"ג פ' תצא: מי"ב תוי"ע ד"ה נפרמו. וכן פי' ריב"ן. כ"כ וכן הוא בערוך ערך פרס בספר הערשים:

מסכת שבועות

פרק ד מ"ח תוי"ע ד"ה שאמר ומצא שאין עליו. כ"כ יעויין שו"ת רמ"א סי מ"ח ובשו"ת אמונת שמואל סי' כ"ט וסי' כ' ומה שמביא שם בשם הרמב"ן במלחמות בפרק דו"ה ובריטב"א לקידושין דף כ"ו ובאשי"ז לב"ק דף ח' ובחו"מ סי' קכ"ה בשמ"ע ס"ק כ"ה ובדו"פ שם ובסי' רנ"ג ובשו"ת רשב"א סי' תקס"ג: מי"ב תוי"ע ד"ה אינה ותיובתא להמרדכי. כ"כ לק"מ דהא עבד עדיף משניח וכמו דפסקינן גבי דין שאלה בבעלים וכדאיתא בב"מ דף ל"ו ע"א: מי"ג תוי"ע ד"ה מצוה. וה"ה לגיטי כדכתיב (ויקרא י"ח). כ"כ כל"ל ויעויין בת"כ פ' קדושים מובא בילקוט רמ"ז תר"ה לא תשבע בשמי יעו"ש:

פרק ה מ"ב תוי"ע ד"ה שבועת הפקדון. וזה דבר תימה. כ"כ יעויין מ"ש בזה הלח"מ על דין ו':

מסכת עדיות

פרק ב מ"ג תוי"ע ד"ה והכשר ועי' במשנ' ו'. כ"כ נ"ע דהא גם לגיטת התוס' אף לשמואל יש הכשר מדרבנן במיס חלושים: מ"ש במשנה ובמספר הדורות. כ"כ יעויין במכילתא בא פ' י"ד סד"ה ויאסו את הבלק:

פרק ד מ"י תוי"ע ד"ה סדין וכו כלאים דשרי רחמנא היכא משכחת לה. כ"כ נ"ע דמשכחת היכא שאין לו שלית של צמר רק של פשתן דבכה"ג לא הוי אפשר כדמוכח בכמ' מקומות בש"ס וכמבואר בשאלת אדי' סימן נ"ו:

פרק ה מ"א תוי"ע ד"ה ובפ"א אין אוכלים. ותניא במכילתא. כ"כ מלשון הכ"מ פ"ד מה' שמיט' דין כ"ד נראה שפירוש שמן המאוה הוא שבטל השד' יפרון פרן בנדר שיהי' הפקר נראה לכל ומדברי הראב"ד כאן נראה' שלא פירש כן:

מסכת עבודה זרה

פרק ג מ"ז תוי"ע ד"ה אבמו וכו' ותימ'. כ"כ יעויין בתוספות תמור' דף ל"א ע"א:

מסכת אבות

פרק א מ"ב תוי"ע ד"ה על התור' וכו' לכך מפרשה על קבלתה. כ"כ יעויין תוס' ע"ז כ"כ יעויין תוס' ר"ה דף ד' ע"א ד"ה נגעים: מ"ג תוי"ע ד"ה אל. וכמאמרם בפ"ק דב"ב. דף ג' ע"א ד"ה נגעים: מ"ד תוי"ע ד"ה בשביל שיחיו: מ"ו רע"ב והוי דן את כל האדם לכף זכות. מכלל שהחושד. כ"כ יעויין בקרבן אהרן פ' קדושים פ"ד אות ד' שכתב הטעם דלדון לכף זכות למדו מכלדק תשפוט את עמיתך כדאית' שם בספרא ובשבועות דף ל' ושמיתך היינו דומ' לך אבל לא רשע שמצו' לדון לרע כדכתיב מכלף רשע לרע. ויעויין ברמב"ם פכ"ג מסנהדרין דין יו"ד שהדיינים ידונו כ"א מצע"ד לכף זכות בשנפטרים מהב"ד ובפ"ה מה' דיעות חושב בין המעלות של ת"ח שדן את כל אדם לכף זכות וברש"י שבועות דף ל' אית' דלמאי דיליף מוגדק וגו' לדון לכף זכות לא מיירי הפסוק בדין בעלי דינים: מט"ז תוי"ע ד"ה ואל תרבה. וז"ל תימ' בעיני.

כ"כ מלשון הרמב"ם נרא' שמפרש אל תרב' שלא יתן יותר מחיוב המעשר:

פרק ד מ"ד תוי"ע כל המחלל. לו שנשבע לשקר. כ"כ גם בשבועות שוא יש חלול השם יעויין ברמב"ם רפי"ב מה' שבועות ויעויין במנין מצות להרמב"ם ל"ת ס"ג ובה' יסודי התור' שדעתו דאף העובר אלא ברגים על דבר שהדין יהרג ואל יעבור עבר על לאו ולא תחללו את שם קדשי. ול"ע בת"ל המובא גם בילקוט פ' אמור על פסוק הל"ל ובשו"ת הריב"ש סימן ד' וסי' י"א: מט"ז במשנה רבי יצחק אומר אין בידינו לא משלות הרשעים. כ"כ יעויין הוריות דף י' ע"ב אלא אמר רבא כו' אוי להם לרשעים שמגיע אליהם כמעט' הצדיקים של עוה"ז בעוה"ז ומפרש רש"י אוי להם שאין להם טובה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב אבל בני הצדיקים עבר' מחובם ע"י יסורים כדי שיהי' להם שכר טוב בעוה"ב. ובזה א"ש הכוונ' בדברי ר' יצחק שהי' כמתאונן שאינו חי"ו במדרגת אותן שאין להם טוב' לא בעוה"ז ולא בעוה"ב חי"ו ע"כ נחשבה וטוב' ואז יהי' לנו כל טוב:

מסכת הוריות

פרק ב מ"ה תי"ע ד"ה שמלך. אפי' בעדות שיכולין להעיד והשתא א"ש כו'. והכ"מ בפ"י כו'. כ"כ מה שרוצ' הכ"מ לתרץ דברי הרמב"ם שלא יוקש' ממשנ' דכלן. דהרמב"ם מיירי במלכי ב"ד דדנין ודנין אותן עדין קשה דאף דמלכי בית דוד דנין מ"מ נראה' דפסורין מלהעיד דלא נרעו מכבן גדול שא"ל להעיד רק למלך והחילוק שבין מלכי ישראל למלכי ב"ד אינו בגמ' רק לענין עם ידונו לאחרים ושידונו הם. וברמב"ם הלכות מלכים לא הוזכר רק דמלכי ב"ד דנין ודנין אותן ומעידין עליהם דאין בזה מניעות כבוד למלך ורק ממעשה דיאלי התקינו שלא ידונו למלכי ישראל שסמה אלמים אבל לענין עדות מדאורייתא' פטורים המלכים להעיד וכמבואר בגמר' שבועות דף ל"א לאנוקי מאי אחר ר"פ לאפוקי מלך כו' מ"ד מלך אבל משחק בקוביא דמדאורייתא מחזי חזי כו' יע"ש הרי דמלך מדאורייתא לא חזי. הן אמת שמלאתי בחיטון שכתב בפירוש דמלכי ב"ד מעידין. אבל לא אבין דבריו לגמרה וכקושיא הנ"ל. ומה שרוצה התוי"ע כאן לומר דמלכי ב"ד מחויבין להעיד בעדות נפשות ונראה מדבריו דבכה"נ מיירי הרמב"ם ור"ע דפסר פוטר כיון שהבשיא אינו בכלל שאר עדות פטור מקרבן גם בעדות שמחויב להעיד. מלבד שדבריו דחוקים בלא"ה המה נפלאים דהא בעדות נפשות לא שייך דין שבועת העדות רק בעדות ממון. גם מפשטות דברי הרמב"ם ברים הל' עדות נראה מבואר בהגנת הכסף משנה שם שבה"ג פטור מלהעיד אף בב"ל ומידי דאיסורא. וכן מבואר בתומים בה"ע דסיבר הרמב"ם דלגבי כה"ג הוי בזיון גדול וגלמד ספיר ממת מצוה דבזיון גדול דמ"מ דוחה עשה דפסח (יעויין בתוס' שבועות ל' ע"ב ד"ה אבל איסורא) ומינה מכ"ש במלך וכמבואר בכ"מ פ"ג מהל' מלכים. ואם נלך בדרך אחר אחז התוי"ע לומר דמלכי ב"ד מעידין כנראה מדברי הרמב"ם בפי"א מה' עדות שלא הניח דין מעידין רק במלכי ישראל הי' מקום לומר דר"ע לשיטתי' דסובר דילפינן מולאותו דגבי זיר דמת מצוה דוחה בשו"ת שסח ומינה בדאיתא בברכות דף כ' ובזבחים דף ק ובמיר דף מ"ח ע"ב ומינה דמלך פטור מלהעיד אף במלתא דאיסורא ולא משכחת כלל מדאורייתא חוב עדות במלך אף במלכי ב"ד לכך אמר ר"ע דאין דין שמיעת קול במלך. אבל הרמב"ם לשיטתיה דסמיכ דין דחיית מת מצוה לפסח ומינה ע"כ חולק בזה אר"ע גם לפי המבואר בדבריו סוף הל' כלאים נראה מדבריו שאין למידין ממת מצוה לשאר כבוד הבריות. והתרכתי בזה במקום אחר לכך לשיטתיה מחויב המלך להעיד רק מלכי ישראל פטרו החכמים מחיוב הגדת עדים ממשפה דיגאל ואילך וכן נראה מלשון הגמרא דסנהדרין דף י"ט ע"ב באותה שעה אמרו מלך לא דן כו' לא מעיד כו' דמשמע דגם דין דלא מעיד לא היה רק מאותו שעה ואילך. ול"ל דלענין זה נרע מלך מכה"ג דקדושת הכה"נ בעצמו לכך א"ל להעיד בפני ב"ד משא"כ מלך דקיל כבודו בזה מלורבא דרבנן ממבואר בתוס' שבועות דף ל' ע"ב ד"ה עשה דכבוד תורה:

מהרב הגאון החסיד המפורסם המקובל כבוד שמו מוהר"ר יצחק חיות זצ"ל.

מסכת מכות

פרק א מ"א. מעידין אנו שהוא חייב לגלות כו' בתוספת יום טוב ואם תאמר והא יכול לומר מוד הייתי כו' ע"ש ולק"מ דיש לומר דמיירי שהעידו עליו שנמצר דינו שנתחייב גלות בג"ד פלוני כמזכר לקמן וק"ל: מ"ב. משלשין בממון כתב הר"ב אם היו שלשה עדים והוזמו והא דלא פסק הדין בשנים משום דאמי לשון משלבין וכ"כ בתוי"ט. אבל כ"ל דלשון משלשין הוא לשון חלוקה ולא לשון שלשה וכמ"ש רש"י בגמרא בפרק שני ס' ע"ב על ושלשה שיטי' משולשות שיהא מדרוס לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם לקדם ומשכם לקדם לנפון וכתב רש"י שיטי' משולשות כלומר שוות בחלוקת הארץ חולקין רחבה של מ"י לד' חלקים כו' ור"ל דלא תקשה דאמר ושלשה הא אם היו ג' ערי מקלט היתה מתחלקת הארץ לד' רבעים לכן כתב רש"י כלומר שיהיו החלקים שוים ועיין במרחי שנדחק ואם כן ה"כ אמר משלשין בממון לשון חלוקה וקאי על ג' עדים וכן הפי' בב"ב פ"ג מ"ד משלשין ביניהם לשון חלוקה ולא כפי' הרב ע"ש. והטעם דמשלשין בממון ולא אמרינן שישלם כל א' כפי שהיה רוצה לחייבו דלפ"ז יהיה השתא כפל מאחר שהיו רוצים להחייבו ולוקח כאחר זמם וז"ש בגמרא ממון מצטרף ופרש"י והרי קיבל מה שרצו להפסידו ביו כולם עכ"ל וק"ל:

מסכת שבועות

פרק ב מ"ב. אלא במלך ונביא כתב הר"ב דכתיב כן תעשו לדורות ובימי משה הוא מלך ונביא ואמרו כה"ג והיה שם אורים ותומים כו' ע"ש. וא"ל למה לא חני במתניתין וכה"ג. י"ל דלא אצטרך כיון דתני אורים ותומים שלא הלביש זולת הכה"ג ואי תימא הא אהרן היה גם נביא כדאיתא בסנהדרין פ"א אם כן גם לדורות ס"ל למימר ב' נביאים. וא"ק דהא הנביא אינו יודע מעצמו רק מה שנאמר לו מפי הגבורה א"כ מה לי ב' נביאים ומה לי נביא אחד וק"ל:

פרק ד מי"ג. באל"ף דלית ביו"ד ה"א נדאה מ"ש באל"ף דלי"ת רצה לומר גם כו"ן יו"ד והוא שם אדני רק קיצר בלשונו דאין לומר דמשביע באל"ף דלי"ת לחודי' דהא לאו שם הוא כלל ומ"ש ביו"ד ה"י ר"ל דהוא שם של י"ה. והא דלא מזכיר במשנה שם של הויה משום דאסור לקרותו ובכתב הוי' וקרינן אדני ואם כן הוא בכלל אדני שכתוב במשנה ולכן הקדים במשנה אדני לכל השמות וק"ל:

פרק ה מ"א. וחייב על זדון השבועה כתב הר"ב דלא כתיב ביה ונעלם והוא דברי רש"י בגמרא. ואיכא למידק דלמא יליפין מכל התורה דדוקא בשוגג מביא קרבן בשלמא בני עדות הוי זה לימוד הנון דבכולן ר"ל בביטוי ושומאת מקדש כתיב ונעלם ובעדות לא כתיב ואי הוי יליפין זה מזה לא לכתוב רק בא' מהם ס"מ דבזדון העדות הייב אבל פקדון דלא כתיב אבל אנו רק שהם כתיב דלמא יליפין מכל התורה שיהא דוקא בשוגג. ותו קשה הא נעיל דף ל"ד מסיק ת"ש דפקדון חייב במזיד דילפי' ממעילה והכך נפישין ובעדות הטעם דבכולן כתיב ונעלם כו' ע"ש לכן לא ילפי' עדות מפקדון וא"ל הטעם לרבנן משום דילפי' עדות מפקדון מג"ש דתחטא תחטא וכמ"ש התוספות שם ד"ה הכי נפישין ורש"י כתב כאן מדלא כתיב ונעלם. ותו קשה דבגמרא דכריתות דף מ' איתא בהדי' דילפינן מתחטא תחטא וכן הקשה קושיא זו בתוספת יום טוב בכריתות ע"ש שמתרץ בדוחק. וא"ל דהא דכתב רש"י דלא כתיב ונעלם לאו להוכחה כתב זה רק לטעם כתב זה דרש"י ידע הלימוד דגמרא בכריתות דילפינן תחטא תחטא וגם רש"י סמיך אלימוד זה גם הכא במשנה דהא בג"ש מינה סליק בפלוגתא דר"מ ורבנן בדון מינה ומינה לענין מפי אחרים ובודאי אין ג"ש למהכא וחייב גם בפקדון מזיד בשוגג מכח הג"ש רק רש"י כתב דאם היה כתוב כאן בפירוש ונעלם לא היינו לומדין הג"ש לענין זה רק לענין מפי אחרים או אחר לימודים רק מדלא כתיב ונעלם בפירוש ילפי' ג"ש דתחטא תחטא גם לחייב מזיד כיון דקרא בהדי' כתיב ולאו להוכחה כתב זה רק לטעם ודוק:

פרק ז מ"ד. ושבועה חשוד על השבועה כו' שבועה בשבע ונוסל. וכתב בתוספת יום טוב בשם תוספת דהכא ורים ב"מ דף ה' ולא אמרינן מתוך שאינו יכול לשבע משלם. כדי שלא יפקיעו ממנו ממון. שמי שהיה רוצה היה מלוה לו פרוטה ויתבע כל אחר לו ויהא מודה במקצת כמו שחייב ויתחייב שבועה ומתוך שאינו יכול לשבע יקח את כל אחר לו בלא שבועה לכן תיקנו שישבע שבועה. משא"כ התם שזה שאינו יכול לשבע לא מחמת שהוא חשוד כו' וזה ישבתי בגמרא דבבא מציעא דף הנ"ל הוא רע' דהוי מסרי ליה כל יומא חיותא בשהדי יומא חד מסרו ליה בלא שהדי לסוף אמ"ל להד"ם אתי שהדי אסהידו בי' דאכל תרתי מניהו א"ר זירא אם איתא לדר' הייא קמייתא משתבע אשתרא אמ"ל אכיי אם איתא משתבע והא נזלן הוא אמ"ל שבועה קאמינא ותיסוק ליה דה"ל רוצה וא"ר יהודה פתח רוצה פטול ל"ק הא דידי' הא דעלמא ופרש"י אדאכיי מתמה דקשיא ליה דהא נזלן הוא ותיסוק ליה דבלאו הכי נזלה פסול לשבועה ואיכא למידק מאי פריך דלמא כוונת אביי כן היה והא נזלן הוא ר"ל משום דסתם רוצה נזלן הוא. ויש לומר דהא קשה מאי מקשה אביי אר"ז מי לא ידע הסברא דלמא אשבועה דאמר כיון דאמר פתח משתבע ול"ל דהיה קשה לו קושיית התוספות למה לא אמרי' מתוך שאינו יכול לשבע משלם ומה שתירצו התוס' דלא שבק ליה מי דכל העולם יניאוהו ליד שבועה כו' דהוא סבר דזהו שייך דוקא במי שהיה כבר חשוד קודם שעסק זה עמו אבל זה שנעשה חשוד אחר שעסק עמו מאחר שאכל תרתי מינייהו אמרי' שפיר מתוך שאינו יכול לשבע משלם ואם כן ע"כ דקאי ארעיא דמשתבע ופריך שפיר והא נזלן הוא. ותירץ ר"ז דאם"ה שבועה ישבע משום דלא פלוג בין שהיה קודם בין שהיה עתה חשוד ולפ"ז הקשה שפיר בגמרא ותיסוק דה"ל רוצה והקושי' הוא אאביי כמ"ש רש"י דאמי מקשה אר"ז דלמא על שבועה קאמר והסברא שלו שאמר שמשום שנעשה עתה חשוד ומתוך שאינ"מ והא ה"ל רוצה ונעשה חשוד כבר ואיכא למימר מתוך שאינ"מ כתירוץ התוס' ודוק וכן שמעתי קצת בענין זה בשם גדול א': ובח"מ סי' נ"ב סעיף ז' מביא רמ"א הא דבחשוד שבגנדו נשבע ומומל דוקא כשלא היה יודע כשעסק עמו שהיה חשוד אבל בלא"ה לא דאל"כ כל אחד יעסוק עם החשוד ויבע ויטול. ולפ"ז הקשה שפיר אמסקנא דאמר שבגנדו נשבע ול"ל הטעם דמשום שנעשה עתה חשוד מאחר שאכל תרתי מינייהו ותיסוק ליה דה"ל רוצה ואם כן הוא כבר חשוד ובזה לא אמרי' דמשתבע שבגנדו כנ"ל [הכוונה אל יבא] דהרמ"א וזהו דלא כפי' רש"י שפי' דהקושיא הוא על אביי וק"ל:

מסכת עדיות

פרק א מ"ה. ולמה מזכירין כו' שאם יראה ב"ד דברי היחיד יסמוך עליו שאין ב"ד כו' וזהו גרסת תי"ט ור"ל שאם לא יזכור רק הרבים אז אין הב"ד שאחריו שאינם גדולים בחכמה ובמנין יכולים לבטלם אבל מאחר שנזכר גם דברי היחיד יכולים לבטל אף שאינם גדולים מאחר שעשין כדברי יחיד כן הוא בתוי"ט אע"פ שגם זה מקרי ביטול שהראשונים פוסקים כרבים והוא ביחיד מכל מקום מאחר שהראשונים העתיקו גם דברי היחיד היתה כוונת הראשונים בזה שבאם יראו ב"ד האחרון את דברי היחיד יעשו. אבל גרסת הר"ב היא ויסמוך עליו אין ב"ד יכול כו' ור"ל שאם יראה ב"ד דברי היחיד ויעשו כמותו אז אין האחרונים יכולים לבטל דברי ב"ד הראשון. ואיכא למידק הא"ך עשו הב"ד שלא כראשונים הא אין ב"ד יכולים לבטל אא"כ גדולים כו' ואם היו באמת גדולים אם כן אמאי קשה למה לי דברי היחיד לא לכתוב רק דעת הרבים ואם יראו הב"ד שהמה גדולים כו' שלא לעשות כדבריהם יכולים ואז אין ב"ד שיבואו אחריהם יכולים לבטל גם כן אא"כ כו' וי"ל דאם לא יזכיר דברי היחיד אז אע"פ שהב"ד ראשונים גדולים כו' ובטלו אתם מתניתין שהוא רבים אז האחרונים אע"פ שאין גדולים יכולים לבטל דברי ב"ד הראשון מאחר שעשו שלא כרבים והאחרונים עושים כרבים אבל אם יש לראשונים הגדולים כו' ג"כ דעת היחיד שהעתיקו במשנה ועושים כמו היחיד אז אין ב"ד שלאחריו יכולים לבטל אם אין גדולים כו' אע"פ שרוצים לעשות כרבים מכל מקום כיון שהעתיקו גם דברי היחיד ואלו עשאו ביחיד זהו דעת המעתיקים שיהיה עשייתן קיימת ביחיד לענין שאין ב"ד שאחרי הראשון יכולים לבטל דבריהם וק"ל:

פרק ב מ"ט. שאע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה גו' ונאמר דור רביעי גו'. ואיכא למידק מה לשון אע"פ שאמר ותו מה צריכין לזה זכות אבות. וכ"ל דרש"י כתב בתומים האיך נתקיים מ"ש הכתוב ת' שנה הלא היו במצרים רק ר"י שנה ופירש"י דהשבטים מסבלו יצחק ועקב הא כתיב ועבדום וענו אותם ת' שנה וזה לא היה רק במצרים אבל קודם לכן לא היה להם עצני רק גרים היו וכ"ל שזה גרם זכות אבותם שהשבטים מסבלו יצחק וז"ש שאע"פ שנאמר ועבדום וענו אותם ת' שנה משמע שכל הת' שנה יהיו לעצמו במצרים ואפ"ה נאמר דור רביעי ולא היו רק ר"י שנים במצרים אע"ז שזכות אבותם אבינו גרם וז"ש הא"ב זוכה לבן וק"ל:

פרק ה מ"א. מפני שגדלה באיסור. בתוי"ט מפני שנמצרה באיסור ע"ש ור"ל בנבלה ליכא למימר נמצרה בשאור דאחר מיתה לא שייך שיונמר וקודם מיתה היא כשרה נמורה משא"כ בעריפה אף שאינה חי' מ"מ הסריפות היה קודם מיתתה איזה זמן ונמצרה הבילה בעריפתה. ולפ"ז נראה דאותן שהן נבלות מחיים כמו נשברה המפרקת ובשר עמה דהוי נבלה מחיים וכמוהו שאר דברים דקתניא בחולין אסורה גם הבילה דנמצרה בעת היותה נבילה מחיים אבל אין משמע כן מדברי הש"ז ביו"ד סימן כ"ז וז"ל והעור כתב נשברה המפרקת ובשר עמה נבלה והקשה הב"י למה כתב העור נבלה ה"ל למימר אסורה דאין דרכו לכתוב אלא דיני איסור ואיתר ותי' אחי מהר"י הלוי דע"מ לענין בילה דספק נבילה מותר וספק עריפה אסור. ולי היה נראה דכאן דהוי נבילה מחיים גם הבילה אסורה מדאורייתא לפי שנמצרה באיסור כמו עריפה ולי"ל זה הב"מ וק"ל: והא דקאמר ומודים כו' אף דב"ש במקום ב"ה

אינה משנה ומאי נ"מ דמודים נ"ל כמ"ש החו"מ בשם הרא"ש ד"ל כי התנא שנה הפרק הזה ס"ל בהנך דהאי פירקא דהוי מקולא ב"ש כו' דהוא מחומרי ב"ש ומקולי ב"ה וא"ש ומודים ר"ל ב"ה לב"ש וק"ל:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ט. לא ישביר לו את המרחץ מפני שנקרא על שמו. כתב הר"ב והעכו"ם מהממה בשבת ויאמרו מרחץ של פלוני יהודי רוחצים בה בשבת. ובא"ח סימן רמ"ג כתב הטעם מ"ש בשדה שמותר משום שכן דרך לקבל השדה בארישות והכל אומרים שלקחה עכו"ם בארישות אבל פתח מרחץ לא לארישותא עביד ויאמרו שכל הריוח של ישראל ושכר את העכו"ם לעשות מלאכתו בשבת וכתב בש"ע שם סעיף ב' אם השכירה שנה אחר שנה ומתפרסם הדבר ע"י כך באין דרכו לשכור כולנים אלא להשכירן מותר. והקשה הגאון מוהר"ר ליב חסיד ז"ל האיך השכירה שנה ראשונה שיבא לידי פרסום ולוחק לומר שהשכירה באיסור דאמו ברשיעי עשקין ולק"מ דמיירי שהשכיר שנה אחר שנה רק על חול ולא על שבת שדרכו בכך להשכירה ואז מותר להשכירה לעכו"ם שיעשה אפי' בשבת וק"ל:

פרק ד מ"ב. מצא בראשו מעות. כתב הר"ב וטוח שלא יהיו מונחין למוי ובגמרא מנה"מ מ"ר אומשיא כתוב אחד אומר ותרלו את שקוייהם ואת גלויהם עץ ואבן כסף וזהב אשר עמהם וכתוב אחד אומר לא תחמוד כסף וזהב עליהם הא כיצד עמהם דומיא דעליהם מה עליהם דבר של מי אסור ושאינו של מי מותר דכתיב כסף וזהב דשתמן מי הוא אף עמהם דווקא מי אסור ואימא עליהם דומיא דטמהם מה עמהם כל שעמהם דשתם עץ ואבן לאו של מי הוא אף עליהם כל שעליהם אם כן ליתתוק קרא מעליהם כו' ע"ש. וא"ל למה לי קרא דעליהם הא מוכח מקרא דעמהם דדווקא מי אסור דאם לא כן לכתוב רק עץ ואבן דשתמא לאו לגוי ואפילו הכי אסור ולמה לי כסף וזהב דכ"ש דאסור אלא מדכתיב כסף וזהב שמע מינה דדווקא מי אסור ולמה לי קרא דעליהם. וי"ל דה"א דעמהם אסור דווקא בגוי אבל עליהם אסיר אף בלא מי לכן כתיב כסף וזהב עליהם דאף עליהם דווקא מי אסור. אבל קשה דל"ל הקשה דווקא מי אסיר הא מוכח מינה דווקא מי אסור דל"ל כסף וזהב דעמהם לכתוב רק עץ ואבן אבל עמהם וכמ"ש לעיל (חסר כאן):

מסכת אבות

פרק א מ"א. משה קבל תורה מסיני. בכתבי האר"י ז"ל מדייק למה אמר במשה לשון קבלה ויהושע מסרה ומיהושע לזקנים ומזקנים לנביאים אמר אחת לא קבלה ולא מסרה והדר אמר ונביאים מסרוה כו' משום דמתחלה אמר קיבל בנחת שהקב"ה נתן לו כל התורה בנחת ולא בכח אבל כשנתן משה ליהושע ולהיות שהתורה הרוכה מאדם מדה ולא היה יכול לקבל אותה כמו משה כי רב כחו לכך נקט מסרה לשון הכרח כמ"ש וימסרו מאלוי ישראל גו' פירש"י בע"ש ע"ש. אבל יהושע לזקנים אף שמסר להם כל התורה כולה מכל מקום היו יכולים לסבול מחמת שהיו רבים וזה זוכר מקצתו וזה זוכר מקצתו וכן בזקנים לנביאים וזה לא שייך אצלם מסירה בכח וגם לא קבלה כי לא קיבל כ"א כולם ואח"כ נתמעטו הלבבות אפי' לרבים כולכך מסירה בכח לכ"א ונביאים מסרוה לאנשי כנסת"ג. ולפ"ז לא נמצא בעולם מי שיכול לידע כל התורה אלא משה ויהושע וז"ה כוונת הפסוק בפ' עקב כל המצוה אשר אנכי מצוך היום תשמרון לעשות וקשה דפתח בלשון יחיד וסיים בלשון רבים אלא כך אמר משה כל המצוה ר"ל כל התורה אשר אנכי מצוך לכל יחיד אני מלמדה כמו ליהושע אבל לא תוכל לסבול אותו כל יחיד בפ"ע לכ"א נפחות תשמרון בין כולכם וק"ל: ואיתא עוד שם שהמחלוקת בין התנאים הוא מחמת שכתה ומתחלה קיבל משה מסיני בלי שום מחלוקת כו' עד שרבו התלמידים שלא שמשו את רבן כל צרכן ושכחו הקבלה והתחילו לאמר סברות מדעתם ומחמת זה רבו המחלוקות. וזה י"ל מ"ש וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך א"ת בניך אלא בוניך אלו ת"ח ע"פ דאיתא במ"ר דעבשיו ששמעו ישראל מפי משה הוי שכחה אבל לעתיד דתורה חדשה מאתו תצא מפי הקב"ה ולא תהיה שכחה ואז רב שלום בניך אלו ת"ח אלא יהיה מחלוקות וק"ל. ובזה י"ל כוונת הגמרא שאמרו ת"ח מרבים שלום ולא אמר הכמים מרבים שלום דאיתא בגמרא דסוכה דריב"ז לא אמר דבר אלא שמע מפי רבו וכן מצינו שאר חכמים ולזה נראה דנקראים תלמידי חכמים דאין אומרים רק מה ששומעים מפי רבם ולא מסברתם וז"ש ת"ח ר"ל כבמתנגו עצמו שהוא תלמיד חכם ר"ל שאומר רק מה ששמע מרבו אז מרבים שלום אלא הוא מחלוקות ומביא ראיה מפסוק וכל בניך גו' כנ"ל וק"ל: שם. היו מתונים בדין. בגדרש שמואל שצריך להיות מתון בדין ויעיין הסיב ערש שיפסוק ובזה י"ל כוונת הפסוק כי אקח מועד אני מישרים אשפוט ר"ל אקח מועד לשון זמן ואיזה מהון אז מישרים אשפוט. וזה י"ל שסיים הפסוק נמוגים ארץ וכל יושביה ר"ל שהעולם רוצי לומר בזאת הוא אז אנכי נושא עמודיה סלה שהדין מאחד העמודים שהעולם עומד וק"ל: שם. והעמידו תלמידים הרבה. בתוספת יום טוב כ' אמרו לשון עמידה לפי שמיות משה כו' היו לומדין בעמידה והרב יוסב כו'. ובזה כ"ל לבאר בפרשת יתרו מדוע אתה יוסב לבדך וכל העם נצב גו' ויאמר משה לחותנו כי יבא אלי העם לדרוש אלהים ופירש"י כתרגומי למתבע אילפן לשאול תלמוד מפי הגבורה וברש"י ויעמוד העם כו' יוסב כמלך וכולם עומדים והוקשה הדבר ליתרו כו' ואיכא למידק דתיבת לבדך לכאורה לא איך ותו למה זה לרש"י לומר יוסב כמלך ואי תימה דרש"י מתרץ בזה כיון דמשה היה עניו מכל אדם למה יסב וכל העם נצבים גז"ש כמלך ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול דלפ"ז תקשי על יתרו מה הוקשה לו שמוצל כו'. וג"ל דאי' בסנהדרין מלך לא דן ולא דינין אותו ובתו' מקשים אהא דאמרינן אין מושבין מלך בסנהדרין משום לא תעשה על דיב תיפוק ליה דמלך לא דן ותימא דהא לא דן דווקא לבדו אבל אבל עם אחרי' דן אבל בסנהדרי' לדון ד"ל אפי' עם אחרים לא דן וז"ש מדוע אתה מזנזל כו' ומ"ת שאתה נוהג כמלך א"כ האיך אתה יושב ודן הא מלך לא דן וז"ש לבדך. בשלמא אם היית יושב עם אחרים יכול אתה לדון כמ"ש התוס' אבל לבדך לי אתה רשאי לדון ולזה השיב לו משה כי יבא אלי העם לדרוש אלהים כתרגומו למתבע אולפן ר"ל כדאי' בגמרא דמגילה כ"א ב' כתוב אחד אומר ואשב בהר וכתוב אחד אומר ואכני עמדתי בהר אמר רב עומד ולומד יושב ושונה. והנה כוונת התרגום ורש"י שכתבו למתבע אולפן מפי הגבורה דקשיא מהו לדרוש אלהים אלא ל"ל למתבע כו' ולפ"ז מוכח דיש עוד תורה שהיודע משה מפי עצמו בפלפולא דחכמה דאל"כ פשיטא שהיא מפי הגבורה ואם כן זה שאמר משה כי יבא אלי למתבע אולפן שמעתי מפי הגבורה ואם כן אלו היא פשט שמת אבל ליתראל היא פשט דאשונה לכן אני יושב והם עומדים ולו"ק. א"כ י"ל כפשוטו דהשיב כי יבא גו' ר"ל שבאים ללמוד והשיב דהרב ביאינה והתלמיד בעמידה כמ"ש התוי"ט וק"ל: מ"ב. על התורה. כתב הר"ב שאלמלא כו' דהיב אם לא בריתי יומם ולילה גו' ויש ליתן טעם מ"ש מקדים יום לילה והכת ב ויהי ערב גו' ע"פ דאיתא במדרש דביום ילמוד תורה שבכתב ובלילה תורה שבע"פ וכן האר"י ז"ל היה אוסר ללמוד מקרא בלילה לפי שמקרא הוא משלם הטעם שכולו דיני' ע"ש ולזה מקדים יומם ולילה. ובז"י גמ' דב"ב ממ"ו בא"ח ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יסיף מאי יסיף אר"י תקבדי' אמי' ואיכא למידק למה אמר אמו ולא אביו ולולא דמסתפינא סייתי אומר דזה ידוע דהקב"ה נקרא אביו והוא נגד תורה שבכתב והשכינה נקראת אם כנגד תורה שבע"פ לכן מי שאינו לומד תורה שבע"פ בלילה הוא פוגם בהשכינה הנקראת אם לכן תקבדי' אמו וק"ל: מ"ג. ויהי מורא שמים עליכם. כמ"ש וגו תדבקון וכי אפשר לדבק בשכינה והלא נאמר כי ה' אם אוכלה גו' אלא כו' ולזה תפול עליו אימה וזה שאומרים קודם כל מנוה לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו כי בעשיית המצוה הוא מדבק בשכינה וראוי שתפול אימה ומורא עליו שן חלילה יפגום קצת ותאחלנו אשם הגדולה כמ"ש הזהר והחיות רוח ושוב שמשתוקקים להשתכל למעלה ויוצאים ממחיצתם ואינם יכולים לסבול תוקף האור וזה רוצה למעלה ושוב תיכף מתמת אימת אם הגדולה וכן הלדם יכוין בעשיית המצוה שתהא ברחימו ודחילו: ומה שכינו לשמו ית' שמים נומר שהירא הוא שהיה ירא עונש רק יראה מגד גדולתו ית' וזה הורה כמלת שמים שהם נראה גדולתו וכחו בבריאת השמים וכל אבאם ותנושתם באין הפסק ועיין בתוספות יום טוב. ונראה לדבר אומרים תחלה בדחילו ואחר כך ורחימו דקאי ירא פנימית כמ"ש מנה עבד ה' וכן דוד עבדי. ולכאורה הא מי שעובד מאהבה נקרא בן ומירא עבד אלא דהירא משלה היא ירא פנימית מגד גדולתו ית' ועל שם זה נקראי' עבד זה כוונת הפסוק אם אב אני איה כבודי ואם אדונים אני איה מוראי ועיין להבין דאמר אב לשון יחיד ואדונים לשון רבים אלא דבן נקרא מי שעובד מאהבה שהוא רק א' אבל בירא איכא תרי מיני ירא היינו' ופנימית לכ"א אדונים וק"ל: ובזה ניחא מ"ש בכתבים אבל א' מישראל שרוי של ראשו שם הוי"ה ב"ה ומן הוי"ד ממשך לאדם הירא ומן ה' ראשונה נמשך האהבה ומן וי"ו נמשך כח לעסוק בתורה ומן ה' אחרונה נמשך לאדם עשיית המצות. ולכאורה קשה דהירא דאינו משלה כמו האהבה יבא מן הוי"ד והאהבה מן ה' אלא דקאי הירא פנימית שהיא יותר משלה מאהבה וזש"ה ירא ה' שהורה עומדת לעד כוונתו ירא ה' ר"ל אותה הירא הבאה מהשם היא הוי"ד היא שהורה ולא הירא חיצוניות. אבל ע"ז עומדת לעד דהירא מחמת עונש מיתה יסורין ודלות היא תכונל לעתיד שיהיה חירות מן מיתה ומלכיות ואין שמן ופגע רע אבל ירא פנימית מחמת גדולתו ית' יהיה לעתיד כבבה וכהה כהירא גדולתו וגדול אדוניו ורב כח וז"ש עומדת לעד וק"ל: מ"ח. אל תעש עצמך כעורכי הדיינין. כתב הר"ב כאותן הנמנים שעורכין ומסדרין טענות בעל דין לבני הדיינים כו' עכ"ל ר"ל דאין אחר מסדר לו טענותיו בעל הדיין הוא ליסור דאוריתא דכתיב לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תבי' וזה נקרא רשע ערום. וכלן במסכת אבות לא קחשיב רק מה שהוא מילי דחסידות ולא ליסור תורה. וזש"ה בברכת יתרו כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו ואיכא למידק דפתח בדבי' כי יהיה להם וסיים בא לבון יחיד אלא ה"פ דהפסוק מרמז הכ"ל כי יהיה להם בא אלי ר"ל א' מהם להקדים טענותיו אבל אני איני שומע דבריו רק ושפטתי בין איש ובין רעהו שביהם ביחד וק"ל. ועיין בחידושי על פירש"י בהומש: מו"ב. הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום כתב הר"ב פירש בגבות לבבי נתן וכו' ונראה דלאיתא בסנהדרין שהבדין היה עושה שלום אבל משה אמר יקום הדין את הסר ויש ליתן טעם ד"ש ע"פ דאיתא בסנהדרין עד שאי אתה יודע להיכן הדין נוטה מלוה לבצוע אבל מסיודע להיכן הדין נוטה אסור לבצוע ובזוהר פרשת יתרו שלשה דינין בלא עדים ובלא שטרה וקא חשיב משה שלמה משיח דיודעים

ברוה"ק מי זכאי ומי חייב ונפ"מ משה בהיה יודע להיכן הדין נוטה לכן אמר יקוב כו' דאסור לבטוא משא"כ אהרן רשאי לו לעשות פשרה. ואפשר שזה רמז הקליר בסידר נאל עורך דין ר"ל דהש"י ב"ה מעריך דין ולא פשרה ומ"ת הא מצוה לבטוא ולזה אמר לבוחן לבבות ביום דין וק"ל: מטו"ו. ואל תרבה לעשר אומדות כתב הר"ב ואם העדיף פירותיו מתוקים ומעשרותיו מבושים והטעם דהא אם יקח הרבה ימעט ממעשר שני: מי"ח. ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה כתב הר"ב מי שטומע הרפתו ופותק וז"ל הגמרא הנעלבים ואינן שולבים שומעין חרפתן ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו. וקלת קשה כפל לשון ויש לומר דה"פ דלכאורה מאי אמר ואינן שולבין דלמא אינו יודעים שום דבר הרפה לומר על בכנגדו לכן אמר שומעין חרפתן ר"ל זה הנעלב שמע ויודע חרפת המעליבו ואף על פי כן שותק עליו הכתוב אומר כו' וק"ל: שם. וכל המרבה דברים מביא חטא כתב הר"ב שכן מצינו בחוה שהרבתה דברים ואמרה אמר אלהים לא תאכלו ממנו ולא הגיעו בו והוסיפה נגיעה ודחפה נחש ואמר לה כשם שלא תמות אגיעה כו' ומקשים הא חוה ידעה שהיא הוסיפה נגיעה והאיך שמעה לנחש. ונ"ל מידי דאמרה"ר הוא שהוכיח לפני חוה וכן איתה באגדת דרבי נתן דף ח' וז"ל אדה"ר אמר לחוה לא תאכלו ולא תגעו בו שרצה לשמור את עצמו והוסיף לחוה גם נגיעה עכ"ל ולפ כן חוה סברה דהאמת דנגיעה אסור וק"ל ומשמעות הר"ב ורש"י בחומש לא משמע כן: מי"ח. על שלשה דברים העולם עומד על הדין כו' ובמדרש פרשת שופטים מסיים הן דעתך שלא תטה את הדין שאתה מודעזע העולם. ונ"ל לפרש מה דאיתא במדרש שהדיין שבמה דן גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר משוד עניים מלוקת אביונים עתה אקום יאמר ה'. ולריך טעם למה דוקא מזה השון נסתלק השכינה. וגראה ע"פ דהי' במ"ד מיכה היתה לנדה א"ר אף היא לברכה מה נדה הבעל שרוי עמה בחדר א' אף הקב"ה אף שי"ש הוא כהן שורה עם ישראל בחדר א' אף שהם עמלים אבל אם היו עמלים כשומאת מת לא הי' הקב"ה שהיא כהן יכול לשרות ביניהם. והנה קי"ל דהבעל יכול ליבב עם אשתו בשבל דוקא כשהשבל מחובר ולא כשהשבל מנדשנשת דאז אסור ונז"י שהדיין המקבל המשפט גורם שנדשנשת העולם ואח"כ הקב"ה שהוא הכן אינו רשאי להיות עמנו וגורם לשכינה שתסתלק וז"ש משוד עניים ונו' עתה אקום כו' וק"ל:

פרק ב מ"א. שאין אתה יודע מתן שכרן והא דאמר מתן שכר ולא אמר תשלום שכר דאין הקב"ה נריך לשלם רק במתנה נותן השכר כמה דאיתא עפ"פ מי הקדמני ואשלם אמר הקב"ה משולם לא קדמני אדם עשה מעשה נתתי לו בית וכן מוזה עשה לילית נתתי לו בגד וכו' ולפ"ז מה שהש"י ב"ה נותן שכר אינו רק מתנה ילזה אמר מהן שכר וק"ל: שם. עין רואה ואוזן שומעת בתוספת יום טוב וכת' נד"ח כי אמר עין ואוזן בלשון יחיד כי לא אדם הוא שיש לו עיני בשר ודם ח"ו עכ"ל ואין לו דמות הגוף ואינו גוף כמ"ש הרמב"ם ז"ל דאף דמות המלאך שג"כ אינו גוף אין לו ית"ש והמלאכי' שכתב בהן וגבוהים מלאות עינים לאו עינים ממש אלא דהגוף בלשון יש לו חוש הראות כמו בת עין וראה מכל הגוף כמו אדם בעינו וכל דמותם הלא אין לו להקב"ה ית"ש וכ"מ שנא' עיני ה' אזני ה' היא רק לשבר האזן וכולם המה שמות מורהים כמו עין גימטריא ר"ל סם של מ"ה בריעוטו דגימט' ק"ל וכן אזן ויש רבבות כיתות מלאכים המקבלי' שפע מן השון וכן מן האזן ונקראי' אזני ה' שמומעים ד"ת וקדושה היולא מפי אדם וכן הלילה להיכן מעידין הכל לפני הקב"ה וכשיעים האדם שבר שכר בר"ב אע"פ דעיקר המצות הוא מחמת סיועת אבותם כו' ועפ"ז ראה פי' הפסוק בתהלים ונך ה' החסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו דאיתא בגמרא דסוכה דף כ"ב אמר ר"ש בן לוי ילרו של אדם מתנבר עליו בכל יום שנאמר ומבקש להמיתו ואלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו שנא' ה' לא יעזבנו בידו עכ"ל. נמצא דעיקר עניית המצות הוא מסיועת הקדוש ב"ה מרוב הסדו הטוהר לנו והיה ה"א דמהסר הסכר איתו הלבן סיוע שיש לשמו ית"ש וכמ"ש הר"ב ז"ל ואעפ"כ נותן לנו בכר כאלו עשינו כל המצוה וזה"ה ולך ה' הסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו ר"ל כאלו עשה כל המצוה בלא סיועת הקב"ה ולכן אמר כמעשהו בכף הדמיון וק"ל: שם. וכל מעשיך בספר נכתבים כדאיתא בזוהר נשמתו של אדם היא מעידה בכל לילה ע"ש לכן י"ל הטעם בכתב הזוהר שכל אדם חייב להתוודות בכל לילה קודם שישכב מה שעשה בו ביום ונקראים מארי דתשבחתא דהוי כמו מודה בקנס יפטור ולזוקא אם הודה קודם שבאו עדי' ר"ל קודם שיבן וישידו עליו אבל ביום בכבר העיד עליו נשמתו שוב לא מהני הודאתו: מ"ז. מרבה צדקה מרבה שלום וכתב הר"ב שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום עכ"ל. ויש ליתן טעם מה ענין צדקה לשלום דהאר"י ז"ל כתב שבחינת הצדקה נורם יחוד קב"ה ושכינתיה וקב"ה נקרא צדיק צדיקו של עולם ובחינת הצדקה מחלק היו"ד ונותן חמשה להשכינה ועשה מצדיק צדקה ע"כ וזש"ה שמרו משפט ועשו צדקה ולכאורה ה"ל למימר ותמו צדקה אלא ר"ל שע"י צדקה עושה מצדיק צדקה ולכ"א ועשו צדקה וק"ל. וידוע דמכיחוד נמתקה הדין ונקרא שלום כמ"ש האר"י ז"ל על המברך את עמו בשלום שיתייחדו הוי"ה יחד"י והוא אם ומים וז"ש מרבה צדקה מרבה שלו' וז"ש והיה מעשי' הצדקה שלו' אמר' מכש' לרמוז כנ"ל: ועוי"ל מרבה שלום קאי אנוף האדם דידוע דיש בו ד' יסודות מים רוח אש עפר והרוח מפסיק בין האש למי' וכשהאד' תומא מסתלק הרוח ואז נוכר הא' על השני ומת ואם האש נוכר נופל בחולי הוס ואם המים נוכר נופל בחולי הטיפה וגראה דלכך אנו מתפללין עושה שלום כו' דה"פ עושה שלום במרומיו בין אש למים כנ"ל הוא יעשה שלום עלינו דנם אנו לריכין לשלום הזה והא בהא תלי' וז"ש לצדקה תגיל ממות שע"י לצדקה עושה שלום למעלה ועשה גם בגופו שלום ויגל ממות לחיים וק"ל: מ"ח. ר"א ב"ה בור סור כתב הר"ב כן הגירסא האמתיות ובתוספות יום טוב כ' ובשלמותו סיוד ובא חסר יו"ד כדרך נחי עין עכ"ל. וגראה כוונתו דבורם התיבה הוא סיוד והוי"ו בא ומורה להפעל וקשה למה נחסר היו"ד דהוי ליה למימר סיוד וז"ש ובשלמותו סיוד ר"ל דראוי היה התיבה שלימה סיוד אלא שנחסר הי"ד כדרך נחי העין ר"ל שתיבה בת שלש אותיות כמו פקר שמר אכל ידוע דנקרא אות ראשון פ' פעל והשני עין פעל והג' ל' פעל והבא בתיבת סו"ד נקרא השמך פ' פעל יו"ד עין פעל ד' ל' פעל וז"ש כדרך נחי העין ר"ל שנחסר היו"ד הנקרא עין פעל וק"ל: מ"י. אל תהי נוח לכעוס כדאמרינן בגמרא כל הכועס כאלו עובד ע"ז שנאמר לא יהיה בך אל זר ואיזהו אל זר שבתוך גופו של אדם הוי אומר זה כעס והא דאמרינן ה"ח דרתח אוריתא דקא מרתחי ביה ר"ל שכל כעס ההוא כשריפה שעבר אחד על התורה אז כעסו נש"ש וכמ"ש רשיתי בוגדים ואתקיטה אשר אמרתך לא שמרו ר"ל שכל הקטנה בשביל שאמרתך לא שמרו וז"ש בגמרא דיומא פ"ב אמר רבי יוחנן משום רשב"י כל ה"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו אלא ת"ח ואיכא למידק למה אמר כנחש וי"ל דאיתא במדרש אמרו לנחש אדי דורס ואוכל זאב טורף ואוכל את מה הנאה יש לך שאתה נוקם וממית אמ"ל אם יסור הנחש בלא נחש עביד אי לאו דאתאמר לי מעליתא מגלא אחר היות שנמתין אף שהוא מסמים מ"מ נש לאחיה בא האדם הזה משא"כ נחש שממית ואין לו הנאה רק נש"ש וכן הת"ח כשכועס יעשה רק לש"ש כשרואה איזה שחומא ולא בשביל הנאתו וז"ש כל ה"ח שאינו נוקם ונוטר כנחש ר"ל כמו הנחש שאינו עושה רק לש"ש אינו ת"ח וק"ל: מי"ב. וכל מעשיך יהיו לשם שמים. כתב הר"ב אף בשעה שאתה עוסק בצלילה ושתיה ובדרך ארץ לא תתבוין ליהות נוסף אלא שתהיה בריא לעשות רצון קונך עכ"ל וכן איתא במדרש בכל דרכיך דעהו כגון באכילה ושתיה כו' וז"ש דעם"ו דעם"ו שתעשה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה שהוא ה' ו' מעשה ומה"ע הוקדם ה' לוא"ו כמו ביהיה לעתיד ה' קודם לוא"ו כידוע ליודעי חן: מטו"ו. ודע שמתן שכרן כו' דלקיי"ל ש"מ בש"ע ליכא וילפי' זה בגמרא דע"ז מדכתיב אשר אנכי מצוך היום לעשותן ולא למחר לעשותן היום לעשותן ולא היום לקבל שכרן ואיכא למידק מכ"ל למילף שתי דרשות מחיבה א' ויש לומר דהא בהא תלי' דהטעם דש"מ בש"ע ליכא דאין שכירות משתלמת אלא לבסוף וסוף העבודה של מצוה הוא כשימות ועשה הפסי מן המצות אבל למ"ד אין מצות בטו"ת לעתיד לבא ואסור לקברו בבגדים ואם כן אין סוף למצות ואיכא שכר גם בשוה"ז ובזה ניחא היום לעשותן ולא למחר לעשותן ובמצות בעלות לעת"ל ואיכא סוף למצות והשכירות משתלמת לבסוף ולכן ולא היום לקבל שכרן וק"ל:

פרק ג מ"א. לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון והא דמקדים דין לחשבון דלהיפך הל"ל דמתחלה מחשבון עם האדם ואחר כך דיין אותו ותו ולכני מי אתה כו' וכי האל' עיש' דין הלא הקב"ה ית"ש פוסק הדין. וי"ל דאיתא במד"ר שפשם שמלמדין את האדם כל התורה כשהוא בנסן אמו ואחר כך נשתכח ממנו כך בעת שעירהו מזכירין אותו כל התורה ושוחלי' אותו של כל עבירות מה עושים והוא אומר הדין והעונש ואחר כך מזכירין אותו כל עוטהיו שעשה ועביד אינים דינ' לנפשי' וכן איתא בזוהר וזש"ה תוסף רוחם יגוועון גו' וז"ש ולפני מי אתה כו' ר"ל הוא בעצמו עושה דין ולהכי אמר דין וחשבון דמתחלה עושה דין ואח"כ חשבון כנ"ל וק"ל: שם. למקום עפר רמה ותולעה כ' בתוספת יום טוב ולא אמר שיהיה הוא עפר רמה ותולעה שכך אמר הכתוב כי עפר עתה ואל עפר תשוב ד"ח עכ"ל. ואין הנדון דומה לראיה דגם שם הפי' שהגוף יחזור לעפר. ונ"ל דלא יוכל לומר שיהיה הוא עפר רמה ותולעה דכשהוא לדיק אין נעשה רמה ותולעה כדאמרו חז"ל ורקב עצמות קנאה כל מי שיש בו קנאה עצמותיו מרקיבים ומי שאין בו קנאה אין עצמותיו מרקיבים וכן איתא במדרש ילקוט תהלים סי' קמ"ט ירננו על משכבותם שהלדיקים מקלסים בקבר להקב"ה אמר רבי חייא ב"ר יוסי אין בין הלדיקים החיים להמתים אלא הדיבור בלבד אבל כולם מקלסים להקב"ה בקבר בשבחתם ארורה בארור החיים ע"כ. ובזה ניחא פי' הפסוק בתהלים סי' ל' מה בצע בדמי בדדתי אל שחת היודך עפר ואח"ת הא גם המתים מקלסים לכ"א היגיד אמתך ר"ל דהדיבור אין בהם ולזה א ר כאן למקום עפר רמה כו' שהארץ בטבעה מגדלת רמה ותולעה אבל הוא אפשר בלא יהא בו רמה וק"ל: מ"ב. הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו ומ"ש מלכות ולא אמר מלך ר"ל שמדת המלכות היא השכינה כולה דינים וה' גבורות עליונים משפשים עלי' ולדק יצין בה והטעם שברא הקב"ה את הדינים דנקראים קו המדה דהדינים נותנים קנאה לכל העולמות ובכל הסטירות אלא יתפשטו יותר מהמדה שקבע להם המלאכי העליון ואם היה נברא רק חסדים שבטעם רק להשפיע לא היו העולמות מתקיימים ולא היו יכולים לסבול גודל השפע מסעולם העליון והיו מתבטלים דהיה שתחתון נבלע בעליון וכן יהיה לעתיד שתתפשט הקדושה ביותר והקליפות יהיו נבלעים בתוך הקדושה אלא יעבור הקליפה מן העולם רק יהיו נבלעים בתוך הקדושה וז"ש בלע המות לנצח ר"ל אלא יעבור הקליפה מן העולם אלא יהיו נבלעים. ובכתבי האר"י ז"ל בכוונת פורים אי' ומשלוח מנות איש

נרעהו. קאי על תריך אגפין שמשא שפע לים לרעהו זה זעיר אנפין וכנוסת תפילין כתב שהשפע שמקבל ז"א נימטריא חיים דהיינו אפי"ה בסוד העיבור. הוי"ה בס ל הימיקה. אהי"ה ב' בסוד עיבור שני לעורך המומין. ג' שמות אלו נימטריא חיים בסוד הוי המלך וזה הוא שאמר הוי מתפלל בשלום"ה של מלכו"ת ר"ל שהמלכות תקבל כל הגבורות שלה בשלימות. ות"ת למה לי הדינים לכ"א שאנמלא מורתה ר"ל הדינין דנקרתים מורתה לא היה קו המדה לומר לים עד פה תגא והיו החסדים מתפשטים ביותר כמים הגברים ואז לים את רעהו זה תריך אנפין וז"א חיים ר"ל שמקבל השפע הייה כנ"ל אהי"ה הוי"ה אהי"ה בלעו היה נבלע דאם היה משפיע יותר הי' נבלע הכל כנ"ל והמש' : מ"ג. שלשה שאבלו. והא דאמרו שאבלו לשון עבר דלאחר אכילה אמר ר"ת דאין מביחין בסעודה מדרש שמואל. והא דאמר אין מביחין לשון פועל יוצא משום דודאי אותו המתחיל לדבר לא מייחין דיבא לידי סכנה דכיון דמדבר מדעתו נודאי ידבר בטעה שאינו אוכל אבל האחרה הוא דהבירו יוכרת להבינו ויבא לידי סכנה ולכ"ש אין מביחין פועל יוצא וק"ל : מ"ד. הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה ה"ז מתח יב בנפשו. נראה דסמפנה קאי אלדעיל ונרסת ומפנה עיקר וה"פ הניעור בלילה והמהלך בדרך יחידי מתחייבים בנפש אימתי כשמפנה לבו לבטלה אבל אם עוסק בתורה לא דהתורה מגנה ומצלי שלא יזוקו. והא דאמרי' בגמרא אל תרגזו בדרך אל תתעסקו בדבר אלה הא מסיק דהיינו דבר שון אבל למגרס חייבין. והנה בזוהר איתא דבמתיבתא דרקיע איכא תרי מתיבתא דקודשא בריך הוא ומתיבתא דמש"ע מתיבתא דקב"ה תמן לית קושיא ופירוקא ובמתיבתא דמש"ע תמן קושיא ופירוקא ועיונא רבא וזה נראה כוונת הפסוק אשרי תמימי דרך לימתי ההולכים בתורת ה' דייקא בלא עיון ופלפול וכדמסיק בגמרא וק"ל : מ"ו. ומנין שאפי' אחד כו'. ובמסכת נדרות פריך וכי מאחר דאפי' אחד עשרה מבעית. אבל י"ל קושית הגמרא דכשעוסק בתורה אפילו אחד שכינה עמו משא"כ בתפלה צריך עשרה דתורה עדיף ועכשיו זו תפלה ומה שבתפלה צריך עשרה שני בתורה אפי' אחד. וזה נ"ל לפרש גמרא דכתובות דף ק"ו ע"א וז"ל אליפא כי הוו רבנן מיפשרי מקמי' הוו שייש תרי אנפין ומאתן ע"ש ושמעת בעי למה שייש דווקא כ"ב מאות. וי"ל דהא איכא למידק הא איתא בגמרא דאין השכינה שורה פחות משני רבנות ושני אנשים שנאמר שובה ה' רבבות אלפי ישראל וא"ל דהכא נפי שעה בשעה שעוסק בתורה אז בתפלה אבל בשאם שני רבנות ושני אנשים השכינה שורה בקביעות וכיונא בזה תירץ הרא"ש במסכת נדריס. אך נפי הנ"ל בתורה עדיף מתפלה עשרה פעמים והאי ובמיתה יאמר וגו' דשם היה תפלה כתוב נגי שני רבנות ושני אנשים ואמנו להכי עבי בתורה כ"ב מאות העשיריות כדי שתשרה השכינה בקביעות וכז"ל דאליפא היה דוקא שתשרה השכינה אצל בקביעות לכן הוי שייש רבנן תרי אנפין ומאתן ודו"ק : מ"ח. ר' דוסתאי ב"ר יוסי משום ר' מאיר אומר כל השוכח דבר אחד מבשנתו וכו'. וז"ל הגמרא דמנחות דף צ"ט אמר ר"ל כל השוכח דבר אחד מתלמודו עובר בלא תעשה דאמר הקב"ה לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים וכתר' תבין מ"ר אלעזר כ"מ שנאמר הקב"ה פן ואל אינו אלא ל"ת רבינא אמר הקב"ה וכן שני לאוין רבי"י אמר ג' לאוין שנאמר הקב"ה לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים יכול אפילו מחמת אונסו ת"ל וסן יסורו מלבבך במסירה מלבו הכתוב מדבר ר' דוסתאי בר"י אומר יכול אפילו תקפה עליו משנתו תלמוד לומר רק ע"כ. ובתוספת ד"ה יכול אפילו מחמת אונסו משנה היא במסכת אבות ותמוה מאד כוונת התוספות שמרמים מקיים. וכ"ל דקשה להוספות בשלמא לר"ל חשוב ג' שמירות לאחד לאחד מאחר שהוא פסוק אחד וכיונא חשיב ג' שמירות לאחד לאחד וסן לאחר שני אבל לר"ל ב"י דחשיב ג' לאוין ר"ל ב' שמירות וסן לאחד וקשיא הא כתיב עוד וסן יסורו אם כן הוי ד' לאוין וע"כ צריך לחלק דבשוכח שהוא אונס ג' לאוין אבל בשמסיר מלבבו יש ד' לאוין ור"ל ב"י לא מיירי רק בשוכח אבל אי אמרינן דאפי' יכול מחמת אונסו הוא לשון ר"ל ב"י וקאי אלדעיל דגם ריש"ל דקרא מיירי במסיר מלבבו דווקא ואכתי קשה דהא הוי ד' לאוין וע"כ דלאו ר"ל ב"י קאמר דאפי' יכול כו' דהא משנה היא במסכת אבות רק דשמא דגמרא מייתי לה אבל ר"ל ב"י לא מיירי רק בשוכח לכן הוי ג' לאוין אבל במסיר הוי ד'. וז"ל דקשיא לתוספות הא כיון דס"ד דר"ל ב"י אמר דאפי' יכול ולמה לא קחשיב ד' לאוין זה כתבו משנה היא במסכת אבות ולאו ר"ל ב"י קאמר לה רק סתם גמרא מעתיק לשון המשנה ודו"ק : מ"ט. כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. מקשים הא אין נור יראת הש"ת ולק"מ דפי' דילמוד ע"מ לעשות וזה הוי יראה קודם לחכמה וזה י"ל כוונת הפסוק ראשית חכמה יראת ה' ואם תאמר הא אין נור כו' לכ"ח שכל טוב לכל עושיהם דילמוד ע"מ לעשות וזה שמסיים תהלתו עומדת לעד דחכמתו מתקיימת וק"ל : מי"ב. מעשרות שיב לעושר. כתב הר"ב עשר תעשר עשר בשביל שתתעשר ע"כ. ודודי זקני הגאון מוהר"ר אברהם חיות בהגאון מוהר"ר יצחק חיות אב"ד דק"ק פראג אמר פי' נכון על הפסוק עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה. ע"פ דאיתא בפסיקתא הובא בילקוט ראה נהל נהון כו' רבי לוי פתר קרא כמי שאינו מוצא מעשרותיו כראוי היתה לו שדה עשה אלף מדות והוציא ממנו מאה מדות למעשר קרא לנכו כו' והכנים בה עין הרע והיה פותח עשרה ואין פותחה מאה. פתח לא עוד עשרה והיא פותחה עוד מאה עד שעמדה על מעשרותיו ע"ש. והנה אם נמדה רשה נחסר לו ס' חלקים ק"ו נמדה טובה דמרובה שיהוסף ס' חלקים וזה כוונת הפסוק עשר ר"ל כשתקיים מצות מעשר אז תעשר לשנה הנאה את כל תבואת זרעך נו' ר"ל דא"כ יהוסף לך עתרה פעמים כנראמנה וא"כ תתן בשנה השניה כ"כ מעשר כמו כל התבואה שיצא לך מן השדה בשנה ראשונה וא"ש תעשר את כל תבואת זרעך וזה יהיה שנה שנה וק"ל ודפח"ח : שם. נדרים שיב לפרישות. כתב הר"ב בזמן כו' כמו שמצינו בבועז שאמר הי ה' נו' ואמרו חז"ל שנשבע ליצרו אבל אם לא תקפה עליו יצרו קיי"ל טוב אחר לא תדור דאף אם הדור והשלם דפן תכשל ולא תשלם ובתום' פ"ק דחולין וא"ת הא כתיב וידר יעקב נדר וחי' שהיה בעת צרה. ובזה נראה פי' הפסוק בתהלים נשבעתי והקימותי וא"ת הא כתיב טוב אחר לא תדור אף שיקיים לכ"א לשמור משפטי צדקך ר"ל שהשב עה היה לקיים המצוה אז אינא לעבור על המצוה ותו אמר נעניתי עד מאד שהיה בעת צרה ומוהר לנדור וק"ל : כמ"ו. ונפרעין מהאדם מדעתו ושלא מדעתו והדיינין אמת והבל מתוקן לעבודה. כוונת המשנה אין להבין מאי מדעתו כו' ותו מה"ת שאין הדין אמת ותו מאי שייכ ת לכאן והבל כו'. וכ"ל דבשל"ה מביא קושיא אהא דאמרי' תאנו מושבעין מהר סיני וכי יכול האב לקבל שבועה על הבן תינח הנשמות היו שם כמ"ש ואת אשר אינו פה כו' אבל הגופים דלא היו בסיני ותורה ומצות חובות הגוף המה ואין חבין כו'. ונראה דחלוי בכונתת הקדמונים הרמב"ם והרמב"ן ז"ל המין יהיה קיום הנלחי דהרמב"ם כתב אלא יהיה רק לנפש כי מה לגוף החומר שם. והרמב"ן וכל האחרונים תלקו עליו שיהיה גם לגוף קיום הנלחי כי כאשר היה העבודה בשלמ"ז בגוף ונפש כן יהיה תשלום השכר בעולם הנלחי. וא"ל להרמב"ם ז"ל חיבה היא לגוף שיקיים התורה ומצות ולא יהבה לקיום הנלחי וקושית שרביא אל"ה שפיר. אבל להרמב"ן וה"אחרונים המלקים עליו שיהיה גם לגוף חלק הנלחי א"ב זכות הוא לגוף שיקיים התורה ומצות דיפה שעה א' כו' וזכין אלא בפניו וא"ק מידי. וסגם האחרונים מביאים ראיה מסעודת לויתן ושור הבר דהני נמי אם לא לגריף. ובז"ו ונפרעין מהאדם מדעתו. ר"ל זו הנשמה שקיבלה מדעתה דהיתה בהר סיני ושלא מדעתו זה הגוף אלא היה בסיני אפ"ה נפרעין ממנו דהשכלה הוי קבלה לזכות הוא לו מאחר שיזכה גם הגוף לקיום הנלחי לכן אם עבר נפרעין ממנו וז"ש והדין דין אמת וא"ת דלמא לא יהיה רק לנפש לכ"א והכל מתוקן לשעולם וע"כ דתהה"מ יהיה לגוף ולנפש ודו"ק : ועי"פ הנ"ל נ"ל לבאר הפסוקים ביסעיה סי' ס"א שום אחים בה' תגל נפשי באלהי כי הלבישני בגדי ישע מעיל צדקה יעטני נו' כי כארץ תוציא צמחה וכגנה זרועיה תצמיח כן ה' גו' עכ"ל. הפסוקים הללו תמוהים ואין להם שייכות אהדדי. וכ"ל דהא צריך להבין דבריש דקרא כתיב שום אחים שחמת ובסיפא דקרא קאמר תגל נפשי נו' ותו ל"ל כפל. וכ"ל דה"פ שום אחים קאי על הגוף תגל נפשי קאי על הנפש ר"ל דקיום הנלחי יהיה לגוף ולנפש כדעת הרמב"ן ז"ל. והנה יש עוד ראיה לדבריו דאמרינן בגמרא עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהן ר"ל בתכריכין שלהם ק"ו מחטה שנקברה ערומה יוצאת בכמה לבושים לדיק שנקבר במלבוש לכ"ש שיעמוד במלבושו ע"כ. וזה יתכן אם יעמדו בתחה"מ הגוף ופופס משא"כ לדעת הרמב"ם ז"ל לא שייך המלבושים הללו לגבי נפש לחודה. וז"ה כוונת הפסוקים שום אחים בה' תגל נפשי נו' ר"ל דהגוף והנפש יגילו וישמחו לעתיד בקיום הנלחי וא"ת מנ"ל דלמא כדעת הרמב"ם דהגוף לא יעמוד בתחיה לזה אמר ראיה לדבר כי הלבישני בגדי נו' ר"ל שיעמדו במלבושים וע"כ דיהיה התחיה גם לגוף. אך אי תימא מנ"ל הא לזה מהיים כי כארץ תוציא צמחה נו' ר"ל ק"ו מחטה שנקברה ערומה אפ"ה הארץ מוציאה צמחה בכמה לבושים ק"ו הלדיק ודו"ק ובספרי על הספורות תשיין בהפסורת נלבים ותמצא מעם : מי"ז. אם אין קמח אין תורה. בד"ח איתא טעם דהתורה נקראת קמח דמה קמח צריכין לטחון בריחיים כן התורה צריכה לטחון בפיו ולהתך בשפתיו וללמוד בפה מלא שיהא לשונו מורגל בתורה ע"ש. וזה נראה כוונת המדרש רות ויאכל וישת וישב לבו שעסק בתורה ד"א שאכל מיני מתיקה ולכאורה תמוה מאי שבח אמר על בועז שאכל מיני מתיקה וכ"ל ע"פ דאמרו חז"ל מנין לשיר על הדוכן שנאמר תחת אשר לא עבדת ונו' אח ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב איזה עבודה שהיא בשמחה ובטוב לב הוי אומר זה השיר ולימא תורה דכתיב פקודי ה' ישרים משמחי לב ומשני משמחי לב מיקרי טוב לב לא מיקרי וכתבו התוספות הטעם משום שנומדין את התורה ושיכהין ע"ש. וז"ל ובו בעסק בתורה וקשה הא טוב לב לא מיקרי מתמת שטיכהין אותה אבל התעצלת בהשמחה אמרו חז"ל שילמוד בקול רם ובמתיקו לשון כנ"ל ולפיה נגמרא הוי רגיל במיני מתיקה שמרגלת לשון לתורה לכ"א ד"א שאכל מיני מתיקה וק"ל :

פרק ד מ"א. בן זומא אומר איזהו חכם כו'. כתב הר"ב איזה חכם שרצוי להתהלל בחכמתו וכן כו', על נבור ועש ר. וכ"ל כוונתו דקשה מאי קאמר איזהו חכם הלא מי שיש בו חכמה הוי חכם וכן כולם. וכ"ל ע"פ מה דאיתא בגמרא דנדה דבשעת יצירת הולד כו' אפה זו מה תהא עליה נבור או חלש חכם או אפש עני או עשיר והקב"ה נחר עליו מה שיהיה אבל לדיק ורשע לא קאמר דהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ע"כ. וז"ה כוונת הפסוק אל יתהלל חכם בחכמתו נבור בגבורתו עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי נו' ר"ל אל יתהלל בחכמתו דייקא שהוא משלו וכן נבור בגבורתו וכן עשיר בעשרו דלאו הוא הגורם כי ס' פעל כל זאת שנזר וברא אותו כך. אבל בזאת יתהלל שהוא שלו השכל וידוע אותי דהבחירה בידו דהכל בי"ש כו'. וז"ש הר"ב איזה חכם שרצוי להתהלל בחכמתו דייקא ואמר הלומד מכל אדם ואפי' ממי שקטן ממנו והוא מחמת עוזה וירא אלהים בלבבו וז"ה משלו וכן נבור בגבורתו הכובש את יצרו וכן עשיר השמח בחלקו והוא מחמת יראת שמים דבידי אדם הוא וכנ"ל וק"ל : מ"ב. ששכר מצוה בצוה כתב הר"ב פ"א שכל מה שאדם מתענג בעשיית המצוה נחשב לו למצוה בפ"ע ע"כ. ובזה ניחא קושית

פעולם על הא דקי"ל ס"מ בה"ע ליכא והא כתיב שכר בתורה כמו אם בחוקתי וגו' וכ"ל דעל המצוה נופל נתן תתן לו ואל ירע לבבך וגו' כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלהיך ולכאורה תיבת כי אין לו דיבוק ולפי הנ"ל ה"פ ואל ירע לבבך רק תעשה בשמחה כי בגלל הדבר הזה שתעשה בשמחה יברכך ה' אלהיך אבל שכר מצוה בה"ע ליכא. וכן מ"ש שכר עבירה עבירה נמי פי' הכ"ב הכי וז"ש במדרש הטא המאה ירושלים חטאו בכפליים ולקחה בכפליים וקלת קשה מאי המאה בכפליים אלא ה"פ דהיו שמחים בעשיית העבירה ומתכוונים להמריד את קונם ואז העבירה והשמחה נחשב לב' עבירות וז"ש הטאו בכפליים וע"כ לקו בכפליים וכשישבו תשובה בשמחה יוחשב ג"כ כפליים לכך נאמר נחמו נחמו נו' ומתנחמים בכפליים וק"ל: מ"ה. הלומד על מנת לעשות דהלימוד אלא לעשות אינו מצוה כלל. ושמעתי ממהו' הגאון מהור"ר ליב חביל ז"ל דזה מוכח מקבלת התורה שחזר הקב"ה על כל אומה ובא לעשו ואמר מה כתיב בתורה לא תרצח זו היא ברכתי וכן לישמעאל כו' ואם היה הלימוד מצוה גלי עשים היה להם לקבל התורה ללמוד לבד ע"כ ודפח"ת. ובזה נראה פי' הפסוק פרשת ואתחנן ושמרתם ועשיתם ופירש"י ושמרתם זו משנה ועשיתם כמשמעו ר"ל שהלימוד יהיה ע"מ לעשות וא"ת למה לזה אמר כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים ר"ל שאתם קבלתם אלא העמים ס"מ דעיקר התורה הוא ע"מ לעשות וק"ל: מי"א. קונה לו פרקליט אחד. נראה דאיתא בזוהר שמצל מצוה שאדם עושה נברא מלאך ושומר לפני הקב"ה לסניגורו ואומר אנא מפלגיא דעביד לי וכן העובר עבירה נברא מזיק אחד ושומר לפני הקב"ה לקטרגו ואומר אנא מפלגיא דעביד לי ע"כ. ונראה לי לבאר כוונת הפסוק בעמוס ג' כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו ונריך להבין מאי אשיבנו ובגמרא פ"ק דסנהדרין דף ז' אמר מבאן דאהרתי תנא לא מקטל רק אדביעות מקטל ונריך טעמא למה. ול"ל דבזוהר חדש על איכה כתב בהיות שעתא דאלו מען הדעת אתפרסו אתוון ו"ת מן ותק"ח ואות מ' מן מ"פריו ונעשה מות אך שהאות מ"ם דסיא מדת הרחמים מ"ם פהוהה עדיין לא היה רוצה להדבק עם ו"ת עד דאתפרסו ו"ת ד"פ. מתיבת. ו"תקת. ו"תאכל. ו"חתן. ו"תפקחנה. ואקיבו לאות מ"ם מכל סטרהוי כזה ו"ת ולא היה המ"ם יכול להשיב עצמו מכל צד ונגזר סמות וזה כי עלה מות ו"ת מ' ו"ת בחלוניו עכ"ל בשיטו לשון. ובכתבים מבאר יוהר דכשאדם הוסא נורא ו"ת מהעבירה מלאך רע ושומר למעלה לקטרג לפני מדת הרחמים ומדת רחמים מהפך פניו מהמקטרג והמקטרג נשאר מאחוריו ולא יכול לקטרג וכשהיא עוד ב' וג' בורא עוד שני מלאכי רעים ומדת הרחמים הופך עצמו עד שבאים גם משני הצדדים המקטרגים ועליון אין גומר הדין כיון דאינו שומדים נגד פניו עד שחטא עוד פעם רביעית ושוב אין מדת הרחמים יכול להשיב עצמו מכל צד ואז גומר הדין זש"ה כה אמר ה' והוא מדת הרחמים על שלשה פשעי ישראל אני יכול למחול להם ועל ארבע אין אני יכול עוד למחול להם ואמר הטעם משום לא אשיבנו ר"ל שלא אוכל להשיב עצמו לבוש לד וק"ל. ובזה איתא מ"ש רש"י פ' קרח על פניו שכבר היה סרחון רציעי ולכאורה מה בעי רש"י ומל"ל שהא אלא דדייק דסתמא הנ"ל וישמע משה ויפול ומה בא ללמדינו בתיבת על פניו אה"ם דהוא טעם למה ויפול משום על פניו ר"ל שהמקטרג הוא על פניו של מדה"ר שכבר היו בידם סרחון רציעי וק"ל: כט"ו. והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים נראה דידוע ניודעי חן חילוק בין שבת ומועדים וכ"ח כי בשבת המלכות עולה עד כתר או"א ושוה לז"א רק שמקבלת השפע ע"י ז"א לכן אין לה כ"כ בלימות גדול אבל בר"ח שמביאים שוין במדרגה בחיזה שעולים כפי הי"ש ויונקי' מכתר אחד ובערך זה יש יתרון לי"ש ור"ח ועם כל זה מעלת שבת יותר גדול אף שמשפלת אלו מ"מ מקבלת מכתר או"א אבל בר"ח וי"ש אף שמקבלת בעצמה מ"מ היא למטה בהמדות או בחסד או בגבורה כפי הי"ש וזה שאמר הוי זנב לאריות ר"ל שיותר טוב לחיות מלכות למעלה אצל אריות הם נ' ראשונים ואף שהיא פשלה וכמו שהי' בתחלת הבריאה ח"א זנב כמודע ולא להיות ראש כמו ז"א ושוה אלו אבל תהי' למטה וק"ל. אא"ע י"ל ע"ש לכתוב בספר כוונות להאר"י ז"ל דהמלכות הוא נגד אחורי תנה"י דז"א וכשנתמעטה השכינה בגלות מישוע הנביא ירדה לבריא' ונהלכם בנ' ראשונים דבריאה ואם כן מה להיות זנב לאריות ר"ל בתחורי הי"ש שהם סוד הרגלים והוא זנב ולא שתמעטה והי' בבריאה אף שהיא ראש לשועלים ועיי' בזוהר סיר בסירים דף כ"ב ויבדא גו' ע"ש והאל הטוב יכפר: מב"ב. הוא הדיין הוא העד והא דאין עד נעש' דיין הא קיי"ל דאם הדיין רואה המעשה יכול לדון ע"פ ראייתו דלא תהא שמיעה גדולה מראי' וכתיב אם יסתר איש במסתרי' ואני לא אראנו נאם ה'. ואיתא בזה מ"ש בגמ' דשבת דף פ"ט ע"ב כמה עותיו של אדם שבעים שנה דל עשרים דלא עבשת עלייהו שנו להו המשנין דל כ"ה דלילותא כו' ולכאורה הפי' דאינם חוטאין בלילה וז"א דהא דוב עוונות נעשים בלילה כמו זנות וגנבה וכדומה לאלו. אמנם כיון דהקב"ה הוא העד הוא הדיין כנ"ל ואף דאין עד נעשה דיין מ"מ לא תהא שמיעה כו' אך אמן קיי"ל דדווקא אם ראו הדיינים ביום שהוא שעה שראוי לדון אז נעשים דיינים אבל אם ראו בלילה דלאו זמן דין הוא אז עד אינו נעשה דיין וז"ש מאחר שאתה דיין ועד מחמת שרואה הכל ואם כן לילה דלאו זמן דין הוא ואז נעשה עד ולא דיין ולא יכול לדון וזה טוב פלגא דלילותא וק"ל: שם. שאין לפניו שבחה נראה פי' פ"פ דכתב האד"ז ז"ל דהשכחה נמשכת מאחורי הקדושה דהפרס של קדושה הם שמות ע"ב קס"א דהיינו יו"ד ה"י וי"ו ה"ה נ' ע"ב

אל"ף ה"י יו"ד ה"ה נ' קס"א ושמיהם נימ' רנ"נ כמנין זכור וז"ם זכירה זכר י"ם דהסמו' הנ"ל המה בחכמה הנקראים י"ה אבל אחוריים הם הסמות הנ"ל בריבועם וע"כ בריבועו עולה קפ"ד ואי' דהיא קפ"א אם הוא בריבועו עולה תקמ"ד ושמיהם שלים תשכ"ח דמאחוריים בא השכחה וז"ם באין לפניו שכחה אלא לאחוריו וק"ל: ונראה דזה היא כוונת המשורר בחוקותיך אשתעש"ע לא אשכח דבריך. דידוע דהפנים שב עליונים הם ס"ע והוריו כי בכל לד מהפנים יש אל במילואו כזה אל"ף למ"ד נ' י' קפ"ה ומשברא תניא גם כן אל במילואו נ' קפ"ה ושמיהם נ' ס"ע והוריו דהפנים וז"ם בחוקותיך אשתעש"ע שאני מחזיק בפנים העליונים ששם ס"ע והוריו לכן לא אשכח דבריך וק"ל:

פרק ה מ"א. בעשרה מאמרות נברא העולם בגמרא דמגילה כריך תשעה הוי ומשני ברא"שית נמי מאמר הוא שנאמר בדבר ה' שמים נעשו. קלת קשה למה לא כתיב בהדיא שהי' בדיבור. וי"ל דאיתא במדרש בדבר ה' שמים נעשו כבר נעשו ר"ל קודם הדיבור וע"י מעשה נברא שלקח אש ומים וכלנן זה בזה ונעשו שמים והיא נופא טעמא בעי. וי"ל משום דאי' כל דבור שיוצא מפי הקב"ה נעשה מלאך. והכל מודים שלא נברא המלאכים ביום ראשון שלא יאמרו מיכאל הי' מוחה לדרומה וגבריאל לצפונה וזה הטעם דבברא השמים ע"י מעשה ולא ע"י דיבור דאם כן הי' נברא מלאך והיו אומרים שהי' מפיע בבריאת שמים. וזה כוונת הפסוק בדבר ה' שמים נעשו ור"ל דלא כתיב עשו להורות דכבר נעשו ע"י פעולה ואם תאמר למה לא"א ובדות פיו כל צבאם דמדות פיו נברא צבאו המלאכים והי' אומרים זה מוחה כו' וק"ל: ובזה ניחא המד"ר פ' בא שאל אבימום הגרדי המין בגרלת המרן תהלה כו' נטל הקב"ה עפר כו' ואיכא למידק למה שאל על המרן ולא על שאר נבראים ותו מאי לשון תחלה ולפי הנ"ל ניחא דעל השמים ידע דנברא מאש ומים ע"י פעולה כנ"ל ומהארץ לא ידע דהי' ע"י פעולה וזה שהקשה המין נברא תהלה דייק ואת"ת ע"י דבור דאם כן נברא מלאך ויאמרו זה מוחה וכו' ולזה משני דבאמת נברא ע"י פעולה דנעל עפר כו' וק"ל: מ"ב. ארך אפים כתב בתוי"ט הא דלא כתיב ארך אף דתרי אף הוו חדא שיוצא לפומל כו' עכ"ל. ואם תאמר הא אמרינן בחלק ארך אפים לצדיקים ורשעים ר"ל לצדיקים מאריך אף הפנים של שחוק ליתן שכרם בעוה"ב ולרשעים מאריך אף של זעם דלמא יעשה תשובה וי"ל דהכא א"א לפרש הכי דכולם רשעים היו וק"ל: מ"ד. עשרה נסיונות נתנסו אבותינו. כתב הר"ב סנים בים א' בירידה וא' בעליה ויבואו מרחה וילינו כו' ובתוי"ט כתב פי' אחר כדאיתא בגמרא דערכין דף ט"ו ע"א שהיו ישראל אומרין כשם שאנו עוגין מצל זה כך מצרים עוגים מצל אחר כו' ואמר הקב"ה ליש ופלגן ליבשה והיינו דכתיב וירא ישראל את מצרים מת גו' ויש ליתן טעם דלא כתב הר"ב כן וכן הרמב"ם ז"ל. והוא דבמדרש אי' וירא ישראל את מצרים מת וגו' מתים לא נאמר אלא מת מלמד שכל אחד הכיר מצרי שלו עכ"ל ושעמא בעי למאי היה זה דכל אחד יכיר מצרי שלו ומאי נ"מ. ול"ל דבעולם מקבים ממ"נ אם היה מגיע להם ביות מצרים ע"פ הדין כדאיתא בגמרא דחלק היה להם ליטול מעצמה בשעת החשך ואם לא היה מגיע להם מה זה ששאלו ולא החזירו דינא הכי. וא"ל דבאמת לא היה מגיע להם בז"מ אך בגמרא דע"ק איתא דגול עכו"ם אסור אבל הפקעת הלוואתו ר"ל אם בא לידו בתורת הלוואה היה מותר להפקיע שלא לפרוע לו אם כן זה שאלו ובא לידם בהיתר ומותר להפקיע הלוואתם. אך קשה הא קיי"ל דהיינו דווקא אם מת העכו"ם דליכא חילול השם אבל הי אסור לפקוע הלוואתו מפני חילול השם וכדאיתא בטה"מ הלכות גזילה לזה הטיל הקב"ה את מצרים על שפת הים וסיה כל אחד מישראל מכיר המצרי שלו ששאל ממנו ומותר להפקיע הלוואתו. ואמנם שגם הר"ב והרמב"ם ס"ל ה"ש דמאי שהטיל הים אותם מהאי טעמא הוא דיכיר כל אחד את שלו ובאיתר יביא ממונו בידו ולא שהיו אומרים כשם כו' וק"ל: שם כתב הר"ב האספסוף ומתאוננים וקחשיב לה נתרתי ובגמרא דערכין הנ"ל לא חשב מתאוננים וכתב בתוי"ט דשם"ל להגמרא דמתאוננים והאספסוף חד עניא הוא כו' ותיקן כתיב והאספסוף וגו' וז"ש ושובו אשנו להתאוננותם ומביא כמה ראיות ברורות ע"ש. ונראה דבזה ניחא דברי רש"י ז"ל פ' שלח לך למה נסמכה פ' מרגלים לפרשת מרים כו' וכתב הרא"ש בשם יש מפרשים הטעם שהרגים רש"י כאן יותר מכל הפרשיות הסמוכות וכתב דמש"ה הקשה רש"י כאן דאין דרך להסמיך שני פורעניות להדדי מרים ומרגלים מ"ש בגמרא דשבת דף קמ"ז על פ' ויהי בנסוע. והקשה הרא"ש ע"ז דאם כן למה לא הקשה רש"י גם לעיל על מרים וקברות התאוה אלא ודאי דפורעניות דיחיד לא חשיב פורעניות ע"ש. ונראה לפרש דלפי הנ"ל יתכן ולעולם דפורעניות דיחיד הו' פורעניות דהרמב"ן כתב בפרשת בהעלותך דאין קפידא אלא בשלשה פורעניות דסמיכי ולא בשנים דבתלתא זימני הוי חזקה ולפ"ד התוי"ט דמתאוננים וקברות התאוה הדא הוא ואם כן הוי מרים פורעניות שני' ומרגלים פורעניות שלישית ואם כן שפיר הקשה למה נסמכה מרגלים למרים דהא עם מרגלים הוי ג' זימני אבל מרים למתאוננים לא קשה דאכתי לא הוי אלא שנים וק"ל: **אבל** מפרש"י פ' כל כתבי דף קמ"ז משמע דס"ל דהא ה ומתאוננים חשוב לתרתי לכן נ"ל לפרש כתבי ים מפרשים הנ"ל ועל מרים וקברות ת התאוה לא קשה מידי רק נקדים תחלה החילוק בין רש"י לתוספות בפירוש הגמרא שנכתבה פרשת ויהי בנסוע לבאן כדי להפסיק בין פורעניות לפורעניות וחשיב פורעניות ראשונה ויסעו מסר ה' מלמד שסרו מאחרי ה' ופירש"י שמאותו שעה

בתחילו להתאוות בשר תאוה והא דכתיב לבסוף והתפסוף אשר בקרבו התאוו תאוה פירושו התאוו כבר כשנשבו מהר ה' ומפסיק בין תחלת פורענותה דהיינו בין תאוה ובין מתאוננים לף שסוף תאוה מוסמך למתאוננים לית לן בה כיון דהפסק בתחלת הפורענות. כן משמע מדברי רש"י והתוספות לא רצו בזה ופירשו שהרו מהר ה' כתיוק הבורח מבית הסבר. והרמב"ן הל"ל מקשה להתוספות דא"כ האיך בסמכה מתאוננים לתאוה והוי ב' פורענות להדדי וע"ז היכן כ"ל דקי"ל דבר' זימני הוי חזקה ואי לא הוי ויהי בנסוע מפסי' הוו ג' פורענות סמיכי אהדדי א' ויסעו מהר ה' ב' מתאוננים ג' קברות התאוה לכן הפסיק בפסוק ויהי בנסוע ולא הוי רק שני פורענות סמיכי אהדדי וחב' פעמים לא הקפיד ומריס לא חשיב פורענות דהוי ב' יחיד והוי פרשת מרים הפסק בין קברות התאוה למרגלים ולפ"ז אתי שפיר דרש"י שהקשה דוקא מרגלים למה נסמכה יש לומר דס"ל לרש"י דפורענות דיחיד הוי ג"כ פורענות. והא דלא הקשה אמריס וקברות התאוה י"ל דרש"י ס"ל נמי סברת הרמב"ן דבר' זימני הוי חזקה ורש"י הולך לשיטתו דפורענות דאתוה דויסעו מהר ה' הוא קברות התאוה והוי פורענות דקברות התאוה כמו דהוי כתוב קודם ויהי בנסוע ואחר פרשת ויהי בנסוע הוא מתאוננים ומרים ומרגלים ואם כן ג"ק אמריס למה נסמכה למתאוננים דלא הוי רק ב' פורענות ואין קפידא אבל אמרגלים דהוי ג' פורענות להדדי הקשה שפיר למה נסמכה וה"ק: מ"ה. ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים. ר"ל מאחר דהיה במקום קדוש והיה מטוהר ביותר יש לחוש שלא יקנא בו ינה"ל להחטיא אותו ועיין בתוי"ט. וזה ניחא גמרא לחולין דף י"א גבי יעקב תנא עולין ומסתכלין בדיוקנו של מעלה ויורדין ומסתכלין בדיוקנו של מטה בשי לסבוני' פירש"י מפני הקנאה והנה ה' נגע עליו לשמרו ובמדרש מפיס מפני הזבובים. ולכאורה תמוה הממלאכים בשים תהלה שלאמר דבעו ומקבלי' מפני הקנאה הלא אין ביניהם לא קנאה ולא תחרות כו' ועוד מאי לשון לסבוני' למקבלי' הל"ל. ותו קשה על המדרש דמפיס לשמרו מפני הזבובים דמדמה המלאכים לזבובים. לכן נראה דע"פ הנ"ל כתוי"ט יתכן וה"פ דלא קאי על הרלאכים רק אחבלים הכיון שראו המתבלים את יעקב שן במקום קדוש בשי לסבוני' ר"ל להחטיאו בקרי ולשון לסבוני' הוא מגזירת ותהי לו סוכות וכמו הסכין הסכתי דגבי התתון וכמו שדרשו חז"ל. והנה ס' נגע עליו לשמרו. ומה שמפיס המדרש מפני הזבובים נראה כפי מה ששמעתי בשם הרמב"ם ז"ל פירוש על ולא נראה זבוב בבית מפנחיים דטבע וסגולות הזבוב והשר שלא היא הקליפה המבלבל את האדם להחטיאו במחשבות זרות ולכן היה גם זה בבהע"ק שלא נראה זבוב בלא להחטיא את כה"ג בפיגול ובשאר דברים. ואם כן ז"ש הכא מפני הזבובים ר"ל הקליפה שר של זבוב שממונה על מחשבות זרות וק"ל: מי"ג. כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים נראה כלאיתא בספר הקנה דנקרא שמים דגבל הקב"ה אם ומים ובגלגן זה בזה ונעשה שמים ופירש הקנה דלאית' במ"ר בראשית ברא אלהים ביקש הקב"ה לברוא העולם בדין ורא"ה שאין העולם מתקיים שיהף מדת הרחמים הה"ד ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים פי' דבגל אם זה הדין ומים הוא רחמים וברא שמים. והקשה הקנה דהוי ליה לקרותו אשמים ולמה נחבר האלף ותי' כדי שיעברו החסדים שהוא מים על אם שהוא דין ע"כ. ואיתא בכתבי' הטעם דב"ש מחמיר וב"ה מיקל לפי שהיגל הוא נגד מבגל שהוא הסד שר המים וב"ש הוא נגד גבריאל שהוא דין שר של אש. ולכן שאתי היה קפדן וב"ה עניו נדול ולזה ב"ש מחמיר וב"ה מקיל ולפי שהחסדים נוברים על הדינים לכן הלכה כב"ה. וז"ש כל מחלוקת שהיא לשם שמים הוא שהמים נוברים על האש הוא מחלוקת שאתי שהיגל דהלכה כב"ה וזה מוכח מתיבת שמים וכל מחלוקת שאינו לשם שמים הוא מחלוקת קרח ועדתו דאיתא בזוהר שקרח הוא מגד הדין בסיה לוי ואהרן שהוא כהן הוא חסד ולכן ניזה הקב"ה שהנוים יסרתו את הכהנים דהחסדים נוברים על הדיני' וקרח שאמר מדוע תתנשאו היה דעתו שיהיה היפך דהדין יתנבר על החסד וזה הוא שלא לשם שמים דמסבה שמים מוכח היפך דהמים נוברים על האש וק"ל. ולכן כ"ל שנקרא שמו שאתי שבו תיבת אם במילואו ותיבת מים חסר מ' לפי שאתי הוא מבטרת דינא הנוברים על החסדים ולכן אם במילואו ומים חסר מ"ם היפך שאתי. וכן היגל שמו גורם להיפך דהיגל במספר קטן עולה י"ב וכן מי"ם במ"ק י"ב דהיינו מם פתוחה ד' וזי"ד ג' הרי ה' ומם סתומה הוא נמ"ק ו'*) הרי י"ב וק"ל: ובזה כ"ל מאמרת הגמרא דכיצה שאתי היה אוכל כל ימיו לכבוד שבת כיצר היה מוצא בהמה נאה אמר זו לשבת לאחר מצאה אחרת נאה אימנה הי' אוכל את הראשונה כו' אבל היגל מדה אחרת היתה בו שהיה כוונתו לשם שמים ואמר נדוך ה' יום יום ולכאורה תמו' אמו ב"ש לא היה דעתו לשם שמים ותו מאי לשון אבל היגל מדה כו' וכ"ל דאיתא בגמרא קטן מזומתיו של אדם בקריעת ים סוף והטעם שמה"ד מקפרנ על האדם ובקב"ה יתברך שמו מבלבל חיים בחסד דנובר על הדין ולפ"ז שאתי דהיה רוצו דין לא רצה לשאוך דונבור החסדים לכן מיום א' הכין לשבת אבל הגל מד"ה אחרת היה' בו אחרת דייק' דכו' מדת החסד והיה בשום שינבור החסד והיה כוונתו לשם שמי"ם דייקא שהחסד נובר וק"ל והוא נכון: כב"א. בן חמש שנים למקרא כתב הר"ב מבאן ואילך שני ל' כתורה עכ"ל וגמרא דכתובות דף ג' ע"ל אמ"ל רב לרב שמואל בר שילת בר שילת מבר שית לא הקבל בר שית קבל ושני ל' כתורה: שם. בן ארבעים לבינה כתב הר"ב דילפי' ממה שאמר משה ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה ואמרי' בגמרא דע"ז דף ה' ב' אמר רבא מ"מ לא קאים אינש אדעתיה דרביה עד מ' שנין ובדר"י בחומש פרשת תבא מסיים וע"כ לא יקפיד ומבאן ואילך יקפיד. מקשים מרש"י כתם' נבנים התחיל לפיסן הרבה הכעסתם לפני המקום ולא עשה אתכם כלי'. מאי נחם אותם לומא עד השתא לא היה להם לב לדעת. ולא קשה מידי דהא קשה מאי אמרו מי יוכל לעמוד באלו ל"ח קללות לא יחמאו ולא יהיה להם הקללות דגם ד' מיתות ב"ד ח"ת לעמוד בהם אם יחטא בהם אלא ודאי דבכרו דלף על מונג ממי חל הקללות וע"ז נתיירתו דשנאות מי יבין ולזה שפיר פיסן דהרבה הכעסתם כו' ולא עשה אתכם כלי' מחמת שהייתם מונגים שלא היה לכם לב לדעת ק"ו שלא תענבו על השונג וק"ל. ובני הרבני המופלג מוהר"ר בנימן וולף תירץ דה"פ הרבה הכעסתם ולא עשה אתכם כלי מאחר שלא היה לכם לב לדעת עד אחרשין שנין ואם כן נהבא א"א לעשות כלי' שיהו כולם חלילה דאותן שיהיו פחות מארבעים ישאלו דלא יהיה להם לב לדעת וק"ל:

מסבת הוריות

פרק א מ"ג. הורו ב"ד לעקור את כל הגוף כו' הורו ב"ד לבטל מקצת כו' כתב הר"ב דכתיב ונעלם דבר קרי בי' ונעלם מדבר ר"ל מ"ש דונעלם שדיא מדבר ומ"ש נדרשת לפניו ולאחריו וקרי בי' ונעלם מדבר ע"כ. ואיכא למידק דבמסכת ב"ב דל"ו ע"ב דרשינן גבי עדות המעידין על האשה שהיא גדולה ויש לה שתי שערות דאם שתים אומרים אחת בגבה ושתים אומרים אחת בכריסה אינה עדות דכתיב ע"פ שנים עדים יקום דבר ולא חלי דבר ע"כ. וקשה נימא מי דשדיא מ"ש דמיקום אדבר ואפי' מקצת דבר כמו הכא. וכ"ל דחיבת דבר מיותר משמע הכי ומשמע הכי ולפ"ז נבי עדות ספרא ניתן דמהני אפי' חלי עדות כשים שנים אבל חלי דהוי אכולי' עדות ד' ואם מתקיימת העדות בשנים אבל הדבר וכ"ש אם יש ד' אבל הדבר כמו הכא דאבל חלי' הוי שנים ואי"כ קרא מיות' אלא ע"כ למעוטי אתי ולא מקצת דבר. אבל הכא הוא להיפך דהספרא נותן דאם סורו לעקור דבר אלא ע"כ למעט כל דבר ושדיא מ"ש דונעלם אדבר והו"ק: מ"ה. מביאים שנים עשר פרים כתב הר"ב שנים עשר שנטים דסבר ר' יהודה כל שבט ושבט איקרי קהל אל' ויעמוד יהושפט בקהל יהוד' עכ"ל. ואיכא למידק הא על זה מיפרך בגמ' דלמא שאתי התם דהוי נמי בנימין אלא מדכתיב ויאמר אלי ונו' ומתיך לקהל עמים ומאן אתיליד לי' בנימין וקא' קהל הבנימין ב"מ דשבט א' נמי איקרי קהל וא"כ למה מביא הר"ב הפסוק דלא קאי בנמ'. וכ"ל דשני פסוקים צריכים לזה הלימוד דהא יל"ד למה מביא הגמ' בתחלה הפסוק דבכיאים ואח"כ מן התורה הוי להו לאתויי החלה הפסוק מן התורה ומתיך גו' וכ"ל כמ"ש התוי"ט וז"ל ולכ"ל דה"ק דלכי מתיליד בנימין הוי שנים עשר שבטי' קהל דא"כ ביהושפט אע"ג דהוי תרי אמאי איקרי קהל ע"כ. וכזה ניחא דאי הוי מייתי מן התורה ומתיך וגו' א"א דה"ק דלכי מתיליד בנימין הוי י"ב קהל לזה מביא תחלה הפסוק דיהושפט דומכח דלף שני' איקרי קהל וע"כ ומתיך גו' הפי' דבנימין לחודי' איקרי קהל ולפ"ז שפי' הביא הר"ב הפסוק דיהושפט דעיקר יליפתא מיהושפט הוא וק"ל:

*) אים נאל דכ"ל במ"ק ו' [כמדע בלאיב דאריק בכ"ר דשם הוי המ"ם סתומה במספר שם מלות ובמ"ק הוא ו'] ועם סכולל של תיבת מים הרי י"ב.

מהרב הגאון האמתי המפורסם מוהר"ר דוד טעבלי כ"ץ שי"ף ולה"ה שהי' אב"ד ור"מ בק"ק לונדן המעטירה ומדינת ענגלאנד
עם הגהת ב"א הרב הגאון וכו' מו"ה גבריאל אדלער הכהן.

מסכת מכות

פרק ב מ"ד תוי"ט ד"ה לשלם ע"ש. וע' בפי' הרמב"ן על התורה פ' מספי. ובכלי יקר על פנינים רמצוים. מה שהניחו תירוץ ע"פ הפשט. נעבר הירדן תלת. ובארץ תלת כיון דהמ"ב עיר קולטות. נ"כ ע"ש:

מסכת שבועות

פרק ז מ"ד בתוי"ט ד"ה ריב"ב אין נראה כן. כתב הרמ"ז לא נהירא לי דדוקא בקטן לא פליג בין קטן לגדול משא"כ בגולד עכ"ל. ע' בב"י בטור"מ סי' ק"ח ובב"ע ס"ה ובש"ך שם ס"ק י"ג והמצא מחלוקת בזה בין הפוסקים רמצוים ואחרונים. ומדברי הרב המגיד שהביא הב"י בסימן הנ"ל נראה דהגירסא של המתניתין היתה העיד ריב"ב וכן משמע בנשה"ת שהביא הב"י שם. ובכל המשניות שלפנינו לא מצאתי גירסא זו:

מסכת עדיות

פרק ד מ"ב בהמה שנטרפה ביו"ט הכל מודים שהיא מותרת לפרוח אסור. כתב התוי"ט נוסחא אחרינא לא גרס בה ובוודאי שכן הוא דהא לפרוח רב שמואל ור"י דפליגי בבר כ' תוס' שם דהפלוגתא איירי באפרוח שנפתחו עיניו והכא קאמר משום שרץ. וגם מה שקשה דלא הביא הש"ס הך מתניתין דהכא לא הגיתי דהש"ס רגיל להביא ברייתא דאמרינן דבהמה מותרת כבולדה ביו"ט וא"כ שיקר ראיה מהברייתא הוא מדקאמרינן בפי' ביו"ט אבל לפרוח. אלמא דאפרוח שנולד אפילו ביו"ט מותר. וממתני' דהכא לא מוכח דאיירי ביו"ט וכמו שמפרש הרע"ב בתמת אלא דאיירי בלא נפתחו עיניו. ואפילו להרי"ף דפסק כת"ק. וא"כ נריך ע"כ לומר דמתניתין דאוסר אפרוח איירי ביו"ט. מ"מ אינו מוכרח דמלי למיענד תיובתא לו ת"כ מיהי כיון דאיכא לדחויי דמתניתין אהי' כראב"י. והא דפריך הש"ס בגיגה מ"ש מענל בגיגל ביו"ט. י"ל לקושטא דמילתא דפריך מן הך מתני'. ולא נריכנא לתירוץ הנ"ל שם דקושית הש"ס היא ומעשים בכל יום. ולפע"ד גם הרי"ף גרס הך מתני'. לכן לא קשה מה שהקשה עליו הש"ס בגיגה על אלא פסק כר' יוחנן. דסבר אפרוח בכ"ל ביו"ט נותר. לענה לפ"מ שאמרתי כ"ל כיון דהרי"ף גרס הך מתני' סבר נ"כ כהך סתמא. וא"ל אמאי לא פריך הש"ס מסך מתני' על ר"י ושמואל דקושית התוי"ט מבוס ד"ל כנ"ל דשעם דמתני' לאסור הוי משום שרץ וכראב"י. ואף בחול אסור. אבל הרי"ף דפסק כפ' אלו מרכות דאפרוח שלא נפתחו עיניו מיתר בחול וכיון דכולל ודול הוא הלכתא כסתמא דעדיות דנחיתא. ומשו"ה סבר הרי"ף דע"כ מתני' דעדיות איירי ביו"ט דאל"כ קשה הלכתא אהלכתא ולכן שפיר פסק דאפרוח שנולד ביו"ט אסור כסתמא דהכא ודוק:

הג"ה **פרק ה** מ"ב בתוי"ט בד"ה שהוריהו וז"ל ומצאתי ספרם בין מסכון להרהן בחבורו בל הרמב"ם מ"ם מן הירושלמי דמסכון אמרו על המסכון בחבור שבר הייב לו. והרהן אמרו שם על שלוה עכשיו עליו ע"כ. מכאן ק"ל אמ"ם הש"ך בח"מ סי' ע"ב על קושית תוס' בפסחים (דף נ"א ע"ב) בד"ה בדר"י קמפלגי הימא דב"י נ"ק אלא שלא בשעת הלואה והכא בשעת הלואה. וכתב הש"ך ולא ידעתי על מה הרעישו העולם ה"נ במסכון שלא בשעת הלואה עכ"ל. ואתמה ע"ד דהא הש"ם מוקי בהרהנו ולא במסכון והרהנו הוא דוקא מסכון בשעת הלואה וא"כ קושית תוס' במ"ע. ולע"ד אפשר לתרץ קו' תוס' ע"פ שב' הכל"י בתוס' ד"ה שאני מסכון בגימין (ד' נ"ז ע"א). המעם דיקו מסכון שלא בשעת הלואה. ובשעת הלואה נ"ק מסכון. ולא הוי שומר שכר. דבשעת הלואה לאו עובדא הנאה איכא למלוה. דאי לא יהיב ליה מסכון. לאו הוי מלוה ליה. אבל בלא בשעת הלואה אית למלוה הנאה דתפיס ליה מסכון אחוביה. והוי שומר שכר וקני ליה מסכון כיון דאיכא עובדא למלוה עכ"ד וש"י. ואולם סברתו נכונה בישראל שלוה מישראל. דאסור לנות מעותיו בריבית. וא"כ בשעת הלואה בשקיבל המסכון ליכא עובדא למלוה. ולא נעשה ש"ם. אבל בסוגיא דפליגי ר"מ ורבנן בישראל שהלוה לנכרי על חמץ דמותר להנות בריבית. וא"כ גם בשעת הלואה איכא עובדא הנאה למלוה. כיון דתפיס ליה מסכון אחוב. וא"כ ניכא למימר כסברת הכל"י וספיר מוקמינן בהרהנו ואפילו במסכון בשעת הלואה וקונה מסכון ומעשה שומר שכר בהאי הנאה דריבית. והחילוק בין מסכון בשעת הלואה לשלא בשעת הלואה אינו כ"א כשלוה לישראל אחר מז"ל כסברת הכל"י ומתורלת היטב קושית תוס' ודו"ק: מ"ג כ' בהרע"ב ד"ה הרי זה שבחה יתר על כן אינו שבחה. וכן כ' הרמב"ם בחיבורו פ"ה מה' מתנות עניים ה' י"ז ע"ש. והכ"מ מביין ע"ז ירושלמי פ"ז דפיאה. אכן הר"ם פ"ז דפיאה כ' והביאו התוי"ט שם. דב"ה לית להו רואין ע"ש ולפ"ז אפילו יתר ע"כ הוי שבחה לב"ה ושי' במל"מ שם:

מסכת הוריות

פרק א מ"א בהרע"ב ד"ה בין שלא עשו והן חייבין. בספר בית דוד השיגו וגרס והן פטורין ע"ש ע' מה שכ' המ"ם בשם התוספה. וז"ל בד"ה אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב. וכ' בתוספה שם להסתפק אי ב"ד נוסייהו חייבים להביא בשבה או שעירה ומהי דבר אינם מביאים אא"כ עשו רוב ציבור מ"מ קרבן יחיד לייתו. וכדבריו איתא בתוס' על מס' סוריות ע"ש ולפי דברי תוס' ותוספה אפשר לקיים הגירסא והן חייבין: שם בהרע"ב ד"ה הרי זה הייב זה בכלל לאתויי מבעע בהוראה. הרמב"ם בפי' המשניות פי' בפי' רש"י אחת היה רגיל מבעע בהוראה. אבל בתבורו פי"ג מהל' שגגות נראה מדבריו שהוא מפרש מבעע בהוראה היינו שאומר שאינו צריך להוראת ב"ד בבבר יודע שהוא אחוא מותר ודברי הרע"ב ז"ל נראה כאילו מרכיב לשני הפירושים ביחד:

פרק ב מ"ה עי' היטב פירושו של הרע"ב וגם בפי' המשנה להרמב"ם ובתוי"ט ד"ה שהמלך וכו'. ומה שהוא רולה לתרץ דברי הרמב"ם והרע"ב בפסקו דלא כר"ע. דמבוא הכי לא פסק כותיה משום דשמיעת קול שייך גבי ד"ז ע' בספר הון עשיר וש"מ שכולם השיגו עליו דשבועות העדות צריך להיות גבי חיוב ממון, ועיין בס' בה"ז בבריאות ד' כ"ו, ובספר ב"ם שהקשו על הרמב"ם קושית תוי"ט, וע' בחידושי שהארכתי לתרץ דברי הרמב"ם: [הג"ה וכדי דלא למשוי התוי"ט כטועה בדבר משנה אלפע"ל ליתן קלת פתרון לדבריו ושב"פ לתרץ הרמב"ם. אלא יהיו דבריו סותרין זא"ז כמו שהקשו המפרשי' בכלל ובאחר האריך בזה בספר תוי"כ ר"פ יום"כ בד"ה למעשה מלך ואאור כעבר חלי לומר דוודאי אין כוונת התוי"ט במה שכתב. הילכך לא שייך בהו שמיעת קול אפילו בעדות שראוין להעיד הוא בדיני נפשות דא"כ אין כאן קרבן. אלא כוונתו למה שכתבו הפוסקים בח"מ סי' ח"ח בשם המרדכי דהלכתא מפי סנהדרה דמותר להעיד בד"מ בכתב חוץ אלא אסור להעיד בכתבו משום דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו. לפ"ז י"ל בעדות שיכולין להעיד דקאמר היינו ע"י כתב דודאי בע"פ אין המלך רשאי להעיד אפילו מלכי ב"ד משום דלריכין לעמוד וכתיב שם תשים שתהא אימתו עליך. אבל בשאר כותב בביתו לא עבר בלא תעשה דשום תשים. ובזה יש לפרש טעמא דרע"ק דסבר כיון דנשיא אינו ראוי להעיד בע"פ מ"מ יוכל אינו ראוי להעיד ג"כ בכתב. ורבנן סברי אע"ג דאינו ראוי להעיד בע"פ מ"מ יוכל להעיד בכתב ואע"ג דמלאוייהא אינו ראוי להעיד בכתב מ"מ כבר כתבו המפרשים דדיני דאוריתא נמשכים אחר הקנות החכמים כמו דמוכח מזה שחייבי חטאות כבעל סמיך לוסתה ורואתה ווסת אינו כ"א מדרבנן ואין כאן המקום להאריך בזה. וכיון דהרמב"ם פסק בפ"מ מה' עדות הל' י"א דמקבלין עדות אפילו בכתב א"כ שפיר מלי לאסוחי דחייב המלך שבועות עדות כגון ע"י כתב. ולפ"ז יש לבוון הדברים הללו בדברי תוי"ט דמה שהתחיל דלא אימשוטי מלב"ד מן לא מעיד אלא בדיני נפשות דחמירי. אין כוונתן דפלוגתייהו דת"ק ורע"ק אירי בדיני נפשות. אלא דלפי דברינו כוונת התוי"ט אי מלך בית דוד גם בד"ב לא הי' ראוי להעיד הוי דיניה כאלם ולא היה ראוי להעיד בד"מ ע"י כתב ודוק: ולפי דברינו יש לייבב ג"כ דלא סתרי דברי הרמב"ם אהדדי דפסק בפ' יו"ד מה' שגגות דמלך חייב בשמיעת קול וברים פ"מ מה' שבועות דפטר המלך משמיעת קול. דוק ברור דמלב"ד חייבין להעיד בד"ב כמו בכ' התוי"ט. ומל"י פטורים להעיד אפילו בד"ב משום מעבה דינאי המלך. וזה כוונת הרמב"ם מה שכתב בפ"ג מה' מלכים דחכמים גזרו דמל"י אין מעידין היינו בד"ב משום מ"ם (וזה נסתלק קו' הנ"יום תרוטה" מעליו) וזה דווקא במל"י אבל מלב"ד וודאי מעידין בד"ב. כמו שכתב התוי"ט וכמו שכתב רבינו בעל החיבור סימן קכ"ב [והרב בעל "הורה נבר" הביא לפ"ז בתנם על החיבור דמשולם לא כוון החיבור על דיני ממונות כי באלו שוים מלכי ב"ד למל"י ואסורים מה"ת להעיד אבל כיוצא על ד"ב דלא נאסרו מל"י להעיד כ"א משום מעבה דינאי. שהיה ד"ב כמ"ם תוס' ובמלב"ד לא גזרו] ולהיות כי כן יש לפרש דברי הרמב"ם דמ"ם בהלכות שבועות דפטור המלך משמיעת קול היינו מלכי ישראל (בזה"ב) כיון דאינם ראוים להעיד אפי' בד"ב א"כ לא ראוים להעיד בד"מ אפי' ע"י כתב דהם כמו אלם ואינם ראוים לבילה. אבל מה' שגגות אמר דינא במלכי ב"ד דאינם ראוים להעיד בע"פ בדיני נפשות ולא הוי כמו אלם. לכן מותרים להעיד בדיני ממונות ע"י כתב. ויעיד עליו רשו דבה' שגגות במלב"ד קמיירי. דדומיא דכהן משיח קתני. דלא הוי כ"א בנית ראמון במלבו ב"ד ומתורץ הסתירה. ודוק. ולפי הנאמר מלאתי יפוב לקו' שהקשיתי לדעת הרמב"ם דפסק בפ"ב מה' סנהדרין הל' ה' דמלכי ב"ד דנין וכאוקימתא דרב יוסף בסנהדרין י"מ ובפ"ג מהל' מלכים הל' ז"ל כתב מלכי ב"ד מעידין עליה

וכתב הכ"מ אבל הם לא ידידי. א"כ קשה לדידי' משנה מפורשת בנדה ד' מ"ע כל הכשר לדון כשר להעיד והרי מלכי ב"ד רשאים לדון ואינם רשאים להעיד אלא לדברינו דגם מלכי ב"ד רשאים להעיד ע"י כתב ורק לעמוד ולדבר העדות בפני ב"ד אסור מתורת קו' הא"ל דמתניתין מיירי מהגהו פסולי עדות דפסולים בכל ענין שיהי' משא"כ מלכי ב"ד דמותרים להעיד ע"י כתב ודוק. אמנם יש לתרץ קושי' זו בפשיטות די"ל דמלך מקרי כשר להעיד. ורש"ד דשטטות נ"א דמקרי כ"א אינו רשאי להעיד כיון דכשר להעיד מלד מלמותו רק מלכותו גרם דלא מקבלין מני' עדותו ומתורץ נ"כ דנקט בריש"א דמתניתין דנדה ליתנא דרשאי לדון ובפיפא ליתנא של כשר להעיד דלא מני למינקט רשאי דא"כ קשה מלך ודוק ע"כ הג"ה:

סדר מלא הרועים נזיקין

מהגאון חגדול המפורסם וכו' מו"ה יעקב צבי יאליש ז"ל מדינוב:

מסכת מכות

פרק ב מ"ז בתי"ט הרמב"ם פ"ז מה' רוצח עכ"ל. וכ"ה דעת התוס' בסנהדרין דף י"ח ע"ב ד"ה אינו ואי' תוס' יומא דף ע"ב ע"א ד"ה וכולן שכתבו שם דיעה א' דכה"ג שהרג אינו יוצא אפי' במיתת נ"ג אף שמינו אותו קודם שנגמר דינו וכ"ה דעת הריטב"א כאן דכה"ג שהרג והחורג כה"ג אין יוצאין במיתת כה"ג אחר מדפסיק ותני סתם. וע"ש שכת' כמה מעמים לדבר: שם בתוי"ט ד"ה וכן לוי נלאת מן העיר שלא גלה שם עכ"ל. ואם גלה משכונה לשכונה בן לוי קולטו אלא דאם גלה משכונה לשכונה א"י לגאת משכונה כלל משא"כ כשיגלו לעיר אחרת תוס'. אבל דעת הרמב"ם בפ"ז מה' רוצח דין ה' דכן לוי אין עירו קולטו רק אם הרג חוץ לעירו:

מסכת שבועות

פרק ן מ"ו בתי"ט והודה במקלת וא"ע עכ"ל. ולכאורה לק"מ דבאמת איכא פלוגתא דהנלאי אי עירוב פרשיות כתי' ולדעת כמה תנאי ל"א עירוב פרשיות ובעי' בשומרין ג"כ הודאה במקלת וי"ל דר"מ ס"ל כהנך תנאי דלא ס"ל ע"פ ולכך בעי הודאה במקלת אף בשומרין אך ממה דס"ל לר"מ בסנהדרין דף [ו' ע"א דדין בג'] ס"מ דס"ל ע"פ וכל זה לדעת רש"י שם ברים סנהדרין דמאן דבעי ג' בדין ס"ל ע"פ [אבל לדעת התוס' שם ב' ע"ב ד"ה דברי הכל וכו'] דהא דבעי ג' משום דכתי' מפסק אחד ע"פ א"כ י"ל דר"מ ג"כ ס"ל אין ע"פ ולכך בעי הכא הודאה במקלת ודו"ק:

מסכת עדיות

פרק ה מ"א בתוס' חדשים אסורא דאורייתא הוא עכ"ל ועי' תוס' חולין נ"ח ע"א ד"ה ומאין שדחו חי' זה ועי' תוס' ביצה דף ו' ע"ב:

מסכת עבודה זרה

פרק ג מ"ג בהרע"ב פי' הרמב"ם ז"ל לא שימנא עגול עכ"ל משמע דעגול אין אסור אך בבל"ה שער המותיות אות ק' דף ע"ג איתא דגם עגול אסור והוכיח מהך דאסור לעשות צורת חמה דשם וודאי אף צור' עגול כחמה אסור. ועי' ס"ך סי' קמ"א ס"ק ח' שהקשה ג"כ קושיא זו מהך דאסור לעשות ומייאבו ואסיק שם דסכא מותר בעגול וכדעת הרמב"ם והרע"ב אך דעת עע"ז ביו"ד שם כדעת בל"ה דאסור בעגול:

השלמה ליתרון האור

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ג ואנו אידיהן כו'. הנה כל הני דאמן במתני' ימי אידיהן הם לרומיים. כדאיתא בגמ' (י"א ב'). ולפרשאי הוי זמני אחרינא וכן לבבלאי כדאיתא שם. ולכן הרמב"ם (פ"ט מהל' עכו"ם) והטוש"ע (סי' קמ"ח) השמיטו כל הני זימני וכ' סתם אידיהן היינו כל אחד לפי מה שהוא ולפי הזמן ההוא. וכן ביאר כאן בפי' המשנה עיי"ש. אמנם הא דיום גנוסיא כתב הרמב"ם (שם ה"ד). ולכאורה צריך טעם הא דנקט הכי. אמנם נראה פשוט דלכן הוסיף בלשונו יום שמתכנסין להשמיד מלך ומקריבים ומקלסים לאלהיהם כו'. וגמ' נקט סתם דגנוסיא הוי חגם אף אם אינו יצוא במקלסים ומקריבים. אמנם הוא הדבר אשר דברנו כי מתני' הוא לרומיים אמנם הרמב"ם דהשמיט זמני חגיהם של עכו"ם לכך כתב ומקריבים ומקלסים היינו כשידעינן בעוסין אותו יום איך לעכו"ם אסור כשאר יום חגיהן וקמ"ל אף דאקראי הוא ואין להם יום קבוע אך כשמצטרכין למלך מ"מ חשיב כאיך קבוע. ולכך נקטה הרמב"ם, וכן כתב שם אבל עכו"ם שעושה הוא חג לעצמו ומודה לכוכב אלו ומקלסה ביום שמולד כו' ועיי"ש בכ"מ ובלח"מ דמפרש במתני' יום הלידה ויום המיתה קאי אדלבתרי' עיי"ש בדבריהם ושיש הרמב"ם וכיוצא באלו היינו דלאו דוקא הני לחשיב במתני' אלא ה"ה דברים כיוצא באלו כשעוסין אותו יום חג לעצמן. וא"כ אפשר נ"כ דהני דחשיב במתני' בכתם היינו לרומיים שהיינו יודעים שעוסים אותו יום חג לעכו"ם בכל הני. אבל הרמב"ם דכ' לכל העכו"ם סתם שעשה הוא חג לעצמן ומודה לכוכב אלו ומקלסה דידעינן שעשה אותו יום איך נקלס וקמ"ל דה אינו איך קבוע לכל אינו חשיב לאסיר לפנינו אלא באותו יום לבד ולכך כתב נ"כ וכיוצא בהם דבאמת כל אחד לפי מה שהוא נהוג. אמנם במיתה כתב הא דחכמים דמיתה שיש בה שריפה יש בה עכו"ם. ויש לדקדק דלמא הא נ"כ דוקא לרומיים ומ"ל להרמב"ם לכתוב בלא לכל עכו"ם שבעולם. ואפשר דמשמע לי' כיון דרבנן סברי דמיתה אינו מהג בקבוע לאיך לרומיים דזמנין לא עבדי לי' איך כלל ואפ"ה יש בה שריפה אמרינן כיון דחשיבא מסתמא פלגי בה ה"ה לכל עכו"ם. ועדיין נ"ע בכ"ז. והנה הראב"ד הסיג על הרמב"ם דיום הלידה אמלך קאי ואסור ג' ימים לפני חגם. והנה לפי מה שמבאר לאורה אין מקום לפלוגתא זו לענין הלכה כיון דכל אומה לפי מה שהוא זמני אידיהן וכן לפי נשתנה ימי אידיהן וכאשר נתבאר א"כ אף אם הפי' במשנה יום הלידה של מלך היינו דלרומיים הי' יום איך ביום לידת מלך אבל נשאר עכו"ם בממ"נ אי חזינן דעשין אותו איך לכאורה שייכא דהוי כשאר אידיהן ובאם לאו ודאי דלא ומה ענין להשגת הראב"ד בזה לענין דינא. ואפשר דזה טעם הרמב"ם דהשמיט לידת המלך וכמו דהשמיט קלנדא ואיך. ונראה דאמשיגין הראב"ד בזה דאם עושין כל בני מלכותו יום איך ביום לידת מלך אף דאינו איך קבוע לעולם דהא כשיעמוד מלך אחר בודאי יתבטל אפ"ה חשיב יום איך חשוב להיות אסור ג' לפניהם. אבל תגלחת זקנו ואינן דחשיב הראב"ד ע"כ אף אם עושין יום איך כל בני מלכותו אינו חשוב לאסור לאחרים ולא ג' ימים לפניו ולא"ע בזה. והנה לפי הכ"ל אפשר לבאר הא דהקשה המקמ"ח דברי הראב"ד אהדדי. דהרא"ם כ' בשמו דיום תגלחת זקנו וכו' הינו דוקא למלכים ולא להדיוט ובהשגות שם כ' להדיא דבין במלך בין בהדיוט. ולפי הכ"ל ניחא. דמתני' דתני לרומיים דסתם הוי אידיהן אף דלא ידעינן. שפיר קאמר דוקא למלכים. אבל הרמב"ם דכתב בידעינן שעושה אותו יום איך וכנ"ל ולכך כתב הרמב"ם וכיוצא באלו. א"כ בודאי אפילו בהדיוט נמי. וכמ"ש הראב"ד בהשגות וא"ש. והנה בהא דפי' הרמב"ם עם הלידה דמתני' היינו דלבתרי' ובהדיוט ולכך השמיט במלך דאסור ג"י לפניו ג"ע. דאפילו נימא דפי' במתני' כהרמב"ם מ"מ בגרייתא דתני יום הלידה אלו יוום הלידה של בנו ע"כ דקאי אמלך דהא פריך לי' על יום גנוסיא של מלכי עכו"ם ונם ע"כ דאסור ג"י לפניו. דאל"כ אלא גם בגרייתא משיים אותו יום מאי ארי' של מלך של הדיוט נמי. וע"כ דנאסר ג' ימים. וא"כ אף לפי' הרמב"ם במתני' ל"ע הא דהשמים יום לידת המלך. ולפי הכ"ל הוי א"ש דהשמים כמו דהשמים קלנדא ואיך.

ול"ע לפי' הכ"מ והלח"מ. ולנ"ע בכ"ז היטב וכתבתי כל הכ"ל להעיר:

פרק ה מ"ח יין ביין כו'. עיין ביו"ד (סי' קכ"ו סעי' ז') נסגה דשמרי יין עם יין מקרי מין במינו. ועיין בבאורי הגר"א שם. עי' ברמב"ם הל' תרומות (פי"ג ה"ח) מהתוספתא: מ"י חוץ מדמי יין נסך שבו. עיין בבכורות (נ"ז א') ברש"י ד"ה יין נסך. דמשמע מלשון רש"י דאף דעירבו במתכוין אפ"ה יאכר חוץ מיין נסך שבו משום דאינו נהנה בביטולו לא קנסינן לו. והוא דין ממודש:

מהרב הגאון מו"ה אליהו גוטמאכער זצ"ל מגרידיץ, (בעהמ"ס צפנת פענח).

מסכת מכות

פרק א מ"ב בהוס' יו"ע ד"ה כל וכו' אלא מי' עד עדים זוממין. כ"ב ויש נזה דרש יד ביד וגם בהוכל יש דרש יתן בו בכתובות ל"ב. ועי' הוס' יו"ע בב"ק שם על הר"ב: ולמנם יש לידע שלין נזה גזירת הכתוב לומר דוקא באלו ולא בשאר אלא מטעם דאיתא בכתובות ל"ב ע"א ע"ש. אך לולי הקראי היינו אומר לגיסר דס"ם בהני כיון שיש בהם קולא והוצרא לאבל ע"י לימוד הקראי ידעינו בראיה בברא שיש לתפוס: מ"ב במשנה אלא מרבעים. כ"ב מבוס כאחר ומה לבד: שם בהר"ב ולין הלכה כר"מ. כ"ב דהוי מתלוקת ואח"כ סתם בסיפא ומנאלו זוממין וכו': מ"ן בהוס' דרע"ק לות ז' ד"ה וכתב הריטב"א וכו' קרבנו שלו לת לחיכב. כ"ב לין לפי' מבס דודלי שם אב וכן ואח בסוגא מתמת לידה בשאר שם לת לף לאחר מיתה וכן לחוה שמתמת קורבה כמו בבמו לת לחיכב. אבל אחוה אלא מתמת לידה לינו רק בעוד שהי עמו. ולדעת הלדוקין לא הי' לי בדרש דבאבר ומסבר של אבן שעות לא כתב הר"ב טעם לא כאן ולא בכלים פ"ב מ"ה אבל ע"ב סביעת לי' דבליני לא הבוכים כלים ומ"ם הלחב"ד והוצא בהוס' יו"ב בכלים הא"ל רק נקיע כאן הדיבור על אבון מבוס דאבון באמת הוי כלי לשיבוס שלו באבון לאלא לים מערבים והובא אמי בהראב"ד דגם שם דבון על מסמר. אלא על האבון עצמו. ומ"ב מ"ם זה מבאר אבוות לאבי הוצרך רק לאת בעם מדוע אליבי רבנו בזה ואמר מבוס דעבוי לאבת הוא לדעתם: מ"ם במשנה ובגלא בו' ומודים חכמים בו' מ"ב בו' שי' בכורות י"ז ע"ב וחולין כ"ח ע"ב בתוד שבאלב דחיבינו לכל אחד שבות הגדול. ולמנם כאן דלא חבשו לזה כיון אלא אחיה לבומאה כשבי אלם ורק דבון על אחר הבבירה מבא"ב התם הבבר נמתה בשבי אלם:

פרק ד מ"ה בהר"ב ד"ה ובו"ב לומרים בו' דילבי ממעבר. ר"ב כ"ב נמי פלה פ"ז מ"ז ומע"ם פ"ם מ"ב ובכולהו אסבר לעבות ולהבוב דגם במעבר שבי יש לדון מקום בולהו לגת ולמדין כן גם בדבעי. וזה לינו לבוא מילות כלל פיע ועולגות במע"ם כיון דבעת שמחוכר לינו מפ"ם דאמרינן בקידושין ס"ב שבשאחר לבשיבלבו מהני הוי רק שבל לגת ה"ב ע"י דיבור זה ולאחר שבתלם והוצרם מע"ם לין שייבות כלל לאה שבאלר באמוכר פ"ע ושולגות גם בקידושין נ"ד ע"ב הבוגה רק דבון דהוי ממון גבוה במע"ם למדין מזה פרם ועולגות ואבל רבעי זה מה דבייר לו וכן ביו"ד סי' נ"ד סעי' ו' אינה דין זה הבל לגת רק בדבעי אלא בסי' ע"א במע"ם וגם לא מגלא בפלה ובמ"ם מעבר אבי מדין לקע שבתה ופלה דבטור במעבר אבי כיון דאין לזה מקום כלל אך לפי הלימוד בקידושין נ"ד ע"ב לר' יהודה דילפינן קדם קדם מקדשים בזה הוי הלימוד שם לגאבי דאיבא מילות לקע שבתה ופלה ופרע ועולגות אך הבוגה סברה בדאיבא פלה פ"ד מ"ז דבן עבר אבי בדבעי והבר נקיע הלימוד ממעבר אבי כיון דאיבא בקידושין נ"ד ע"ב דאלבה בר"מ הוי הלימוד ממעבר אבי יותר מבוס: מ"ח במשנה בית שמלי מחיבין לת הלחה לאחים. ר"ב עיין מ"ם בזה ביבמות דף נ"ט ע"א הבגה על הר"ב ביבמות פ"ב מ"ח:

פרק ה מ"א בהר"ב ד"ה ודם בו' דם מאבר בלחתה המלועות שולדה. ר"ב בבדה פ"ד מ"ג מבאר הר"ב משנה זו ובב"ז לגיב כאן בקיצור משוגיית הגמ' בדבה נ"ד ע"ב. דבמלוגע זכר לן נקיבה הוי הבוגה אבו הטומאה לטמא לדם ובלים ויהבאר בבדה מ"ח ע"ב ונ"ד ע"ב. ולמנם דם בדה תמוד מוב שמעמא לת ובכם ואלו לין ממטאין רק לת. ואולם דם מאבר לין עמא מחמת דם בדה כי אבור הוא וגם לא מחמת מעין כמו רוק ומי רגליב כיון דבעי מבעבל ויוצא כמו רוק ומי רגליב ובדם לינו כן ולבן מבאר ב"ם וב"ה אסרי מהמת לימוד ביותר בבדה נ"ד ע"ב אבל לא בבדה אלא כרוק לטמא לת ולא יבם ומייבי בטבלה בבלות ימי הטומאה דאל"כ גם בבל הבה שמא לפי הסלוגתא דב"ם וב"ה מבנה ד' בפ' זה:

כ"ב במשנה ואינו נאכל. ר"ב בהר"ב בחולין ק"ד ע"ב עם הגבינה: שם אינו עולה ואינו נאכל. פיגום אינו עולה לעמן ולא נאכל אלא יבא לאכלה יחד ברוחת: מ"ה בהר"ב ד"ה מבוס וכו' מסכיב לה. ר"ב לין הכונה דהגמ' יבמות כ"ח מבסר דהלא תבן במשנה בין קולי ב"ם אך התנא הבא באבל הולק על רבי אליעזר דבלן ולמר דב"ה בקולן ויותר הי' לו לר"ב לומר עוד דהלבה לבקל כיון דלאבה שאל בסק בן ב"ה וגם אינה רבי שאשון בס דסבר דלא פליגי ב"ם וב"ה רק בולבו סבריי יקיימו ואולם ודאי בוגת הר"ב בן ובק קיצר בדרבו בשבק הלבה שבותב:

פרק ה מ"ג בתוי"ע ד"ה לעמא בו' אבל התוס' דבתובות פירבו. ר"ב דף י"ד ד"ה ת"ר: מ"ד בתוי"ע ד"ה לתיגון וכו' דבין טהורים מלעמא. ר"ב ממבנה דבס לין בלמוד דלא סברי בעדות ב"ב במוחר בבסמים ט"ז ע"א ובנדה י"ע אבל בוגת הר"ב הוא על מבקה בית מבבמים עצמו דבליני רב ובמוגל אם טומאה מבקון דאוריתא הקילו בעזרה רק אלא לטמא אחרים ולא דרבנן לא גזרו גם ליטמא בם בעצמן ובמ"ם הר"ב לפי זה ועיקר פלוגתא דרב ובמוגל הוא בע"ז ל"ז ע"ב: מ"ה בתוי"ע ד"ה העיד בו' ביבמות דף ק"ג ב"ל בב"ל ע"א: מ"ן בתוי"ע ד"ה ומבסר בו' בן ל"ל לייבב לדברי הרמב"ם. ר"ב והמ"ל אם מחרן יותר קבוב: שם בתוי"ע ד"ה בקדושה בו' ר"ב הרמב"ם בסוף פ"ו. ר"ב ל"ל מ"ו הי' ע"ז:

מ"ן בהר"ב מבסהה בנמבעה. ר"ב קידושין דף ע"א ע"ב:

מסכת עדיות

פרק א מ"ג במשנה שלשה לוגין מים שאובין וכו'. ר"ב נראה דמים שבלו דרך מקום שמקבל טומאה דמבואר ביו"ד סי' ר"א סעי' מ"ח מדרש דבובתים כ"ה ע"ב דמים שבולין לין סובל בני לוגין ורק אם כי' מ' סאה מזה. אפשר שלא מהני אח"כ מי נשמים לבשיר וגם זה לין ברור אלא דאפשר לין לסור רק בים בזה העיקר מקום: מ"ד בהר"ב ד"ה לעמנו טהרה לא דין בו' מקבלין מהם. ר"ב הזוקא בשלו שאין לבן טהרה לא יקבלו אבל בכלי שטף דאיכא הקבה בטבילה יקבלו רש"י בתגיגה כ"ב ע"ב ד"ה כלום:

פרק ב מ"י במשנה מטפח אוב. ר"ב לפי פירש"י הוב לי' ו' ויהי הוב לוהו הוב שבי' ר"ה. וע"ל גם ויהי הוב בקפי' ב' לי' ה' ר"ה שבי לין עולה חשבון זה יפה אלא ע"ל דמה שבי' לו תבלות בגופו הי' י"ב מעדם:

פרק ג מ"ב במשנה לוכל בזוד לינו מעמרה. ר"ב בבכורות פ"ג מ"ב סתם הנגה בלי פלוגתא: מ"ח בהר"ב ד"ה ב' דוק מעמא לוהו לבן דחוק בלי עלינו. ר"ב ועל מבמר הבלחי לפיכוס הבלחון ומסבר של אבן שעות לא כתב הר"ב טעם לא כאן ולא בכלים פ"ב מ"ה אבל ע"ב סביעת לי' דבליני לא הבוכים כלים ומ"ם הלחב"ד והוצא בהוס' יו"ב בכלים הא"ל רק נקיע כאן הדיבור על אבון מבוס דאבון באמת הוי כלי לשיבוס שלו באבון עצמו לא מבון לבן בבלחי לבן לבן לבן

זה ביין שפיר שפרי הבירו דמיירי מגלי מלמד על [הפסק הקדש] דמיירי מטמוד דקלי על החמים לבעמים מחזיקים כסוד [ובפסוק לריח שמניך וגו' קלי ל"ב על מחכמים שלבעמיה] מגלין החכמה הנפלאה. ומריחין לאמתו לברש מה שפשיטו לדבר אחר בלא [לא] שייך לשלאנו. לך תבב ר' יהושע דעדיף לשבות לאיש לא ידע להביב לו ובשביל זה שלל לו בקרא ומל ידי בלא יראים ר' ישמעאל יאמר מעצמו אחמת דודיך ואז יתפס אותו בדברי עלמו. ואולם לא הי' כן עד שהי' מוכרח לבבר מהכתוב לריח שמניך והנה כל זה הוא בשפוב שבא המבנה אבל בגמ' דף ל"ה מבאר באופן אחר וכ"כ התוס' יו"ט. אבל גם לפירוש הגמ' יש שאין לפקפק עפ"פ בגזירה הדשה וממילא בגדולי הקדמונים שאין לפקפק גם בישנה ולכן אמר ר' עקיבא כה הקדמונים אמרו זאת ואין לפקפק בין שסתרו הטעם שכן הרבה לו אפשר הי' להם טעם לדברים אלו. ממלא המקום בכלים פ"ה מ"ד שהראתי לעיל שלכן דיק רע"ק לומר כת הקדמונים לאמרו זאת ולאלו הי' כת לומר בלי ריעות טעם והיו עוד קודם כת המשנה זו ולכן כפי הפשוט דהמשנה שייך לבת הקדמונים לך האמוראים דגמ'

שבנו לפרש דברי ר' יהושע גם לזמן הגזרה דהמשנה שלא לא גילו רק בהתחבטות:

פרק ג מ"ו בהוס' רע"ק אות י"א ד"ה קשה וכו' כמ"ש הוספ' בתוספה. נ"ב דף ל"מ ע"א ד"ה ואיכן:

פרק ה מ"ד בהר"ב ד"ה מוחר. פלוגתא דרבי שמעון ורבנן. נ"ב וגם הרמב"ם נפי' המשנה העמיד הלריכות על הפלוגתא ובגמ' ליתא שהם משמע דלריכותא הוא בלא הודיעו שהפליג דמותר בכולהו לך מילתא יש עמי לריכותא בהודיעו ולרש"ב דמקיל בכולהו דבעי שיעור גדול. אבל להרמב"ם ולהר"ב לא ניחא לתלק בלא הודיעו כיון שיכול לבא מיד ע"ב הטעמידו הלריכותא רק בהודיעו ולאשמעיק הלריכותא ספיר משני בלחדין. דלולי הי' הסיפא לא ידענו ברבנן ואספר דמשום זה לבד הטעמידו הלריכותא על הפלוגתא בלא יהי' הכרח לומר דסדר המשנה הוא רק זו אף זו הלא לריכותא גמורה ומחדוש שלא נעשה בין בדרבנן ובין בדרב"ג: מ"ו בהר"ב ד"ה המערה וכו' לכלי שניר העבומ"ו. נ"ב הא דלא כתב כן מיד במדד לתוך לוחות הספר דבלוחות לין הדרך לבעמיד אלא הקונה לוחו בידו משא"כ בשאם כלים להבי לריך לבאר כאן כו': מ"ח בהר"ב ד"ה ומים נמים וכו'. אז מין בשאינו מינו ואין כאן כהן. נ"ב הוס' הרבים בחולין פ"ח מ"ה חמה על הר"ב שבתב שם כמו שכא ובתבתי שם בחולין שגם הרמב"ם נפטו ממא"ם ה' ו' וכ"ד מובר כמ"ש הר"ב ובתבתי שם ההכרח מן פשוט"

בהר"ב ובתבתי שם טעם וסברא לדיעה זו. ועי' מ"ם בחולין כ"ב נ"ב תירון לחר:

מסכת אבות

פרק א מ"א בהוס' יו"ע ד"ה משה וכו' עד כמו שפירשתי בהקדמה. נ"ב עי' מ"ם שם בחולין: מ"ח בתוי"ט ד"ה יהיו וכו' עד שיהם נקראו רשעים עד שקבלו את הדין. נ"ב הפירוש זה מוסכם מס' הסידים שבובא בש"ך מ"מ סי' י"ז [סי"ק] י"ג דאין להסתכל בפיהם לפני קבלת הדין דאסור להסתכל בפני הרשע: מט"ן בתוי"ט ד"ה ואני וכו' עד פרק ג' משנה י"ב. נ"ב ועי' מ"ם שם [בדברי התוי"ט ד"ה בשמחה]:

פרק ב מ"א בהר"ב ד"ה רבי וכו' עד שיהא נות לו. נ"ב ועוד הספר לומר שרבי עצמו פירש דברין מה הוא מת לו ומתים בני אדם ממנו בתמיד ב"ת ע"א שיתהב התוכחות שנאמר ולמוכיחים יעשה הטומאים הבא ברכת טוב והדיוק הוא דעליהם קאי על הטומאים מדלא כתיב ולמוכיחים יעשה וברכת טוב תבא עליהם וגם המהרש"א בח"א שם כתב דרבי דשם מפרש את המשנה הבאה והי"א שם נמי קאי על משנה זו. אבל ודאי דברי רבי המה כמ"ש הר"ב אך דגם מלאמר רבי דהחם נגלל בזה והוא באחד מן הדברים שבמאמר זה שבולל הרבה ענינים: מ"ט במשנה ר"ש לומר הרוחה את הנולד ר"ב עי' מ"ם בחולין כ"ב ע"ב תירון כ"ד:

מסכת הוריות

פרק ג מ"ב במשנה בתמר וידבר אלי זה השלחן. נ"ב עי' תגיגה כ"ז ע"א דשהה בחזקת ר"ב ברכות מ"ח: שם בהו"ש ד"ה כתלו וכו' עד כהנים מבלחן גמור קא זכו. נ"ב יותר הי' לו לרבינו להביא לזה גמ' דתגיגה כ"ז: מ"ט בהו"ש ד"ה בשמחה וכו' עד בתמר בעלי בספר פנים יפות. נ"ב לעיל פ"ח מע"ו ועי' מסכת דרך ארץ פ"ה שהתחיל אל יפטור אדם לא מאכל רבו וכו' לעולם יהיו כל בני אדם ועש"ם כל המעשה. ואחבר מיירי שמלי ערב שבתבר בתיב ומלי (ועי' משנה ובריתא ב"מ כ"ח ע"ב) וכאן מיירי אחר שנתבר [בתיב ומלי לא ערוך לקבלו גם בשמחה] ובתיבת כל הורה גם שתיבו מ"מ אם הוא רק יראת שמים והוי הסיפא כאן מעין הריבת דמיירי מאדם גדול שאתה מכיר אותו ועי"ז אמר דלענין לקבל פנים בשמחה מאחר שאתה מכיר אותו יהיו גם לכל אדם:

פרק ד מ"א במשנה. בן זומא לומר לאיזהו חכם. נ"ב בתמיד ל"ב ע"א לאיזה לאיזהו חכם הרוחה את הטלה דלאיזה לעיל ס"ב מ"ע: מ"ה בהר"ב ד"ה הלומד וכו' עד ברבא דעסק בתורה. נ"ב ל"ל כרבה עי' תוס' ר"ה י"ח ע"א: שם בהר"ב ד"ה ולא וכו' עד ומלמדי תעוקות. נ"ב ב"ז בבחומות ק"ה ע"א ועי"ש בתוס' ד"ה גוחרי:

פרק ה מ"ב בתוי"ט ד"ה לחודיע וכו' עד ולא אחר אף. דהרי אף הוו. נ"ב עי' ב"ק ר' מ"ב סנהדרין ק"ח ע' עירובין כ"ג ע': מ"ד במשנה ובעבה על היס. נ"ב עי' לבון המכיל אם שהוכא בילקוט תהלים ג' י"ד: מ"ט בהר"ב תלול הפס. הבוכר עבירה וכו' נ"ב עי' יומא דף פ"ו ע"א בגמ' ושיטה"י שבת ל"ג ע' ד"ה תלול:

מסכת הוריות

פרק א מ"ג במשנה בתמר ובעלם דבר. נ"ב אין זה לימוד דמקלת תיב דהא פשיטא כיון דבבר אחמעוט מן מ' כמ"ם הר"ב דכולו סטור וע"ב תיב במיטוש, אך אלו הוא כמ"ם הר"ב דמם ובעלם שייך לעשה ומדוש שבר"ב לא קבע דבריו כאן לפרש לשון המשנה ולמנים הפסר דרבו לבאר עדיף מתמילה ולכן בפ"ב מ"ב בשבתב לבאר במשנת דלא כל דבר בלתי דריבא כאן מביא לשון המשנה זו וכן הוא בגמ' דף ד' ע"א לוקמתא דשולא ויש עוד לוקמתא דמשנה מביא ריבא דקא והלימוד הוא מדבתב אחר זה (ויקרא ד' י"ג) בסיפא דקא מכל מלות הסם הורה דוקא מקבא ויש עוד לוקמתא ע"ש אך הר"ב בחר בלוקמתא דשולא שבוא יחבר קרוב דקיבא התנא הדרש מהסיפא שבבא ויש לידע שגם שקבעו דבריהם על הבבריתא הוי לגמרי נמי על המשנה אך לפירבת המקבן היה יותר מקים בהבריתא מחמת הלשון דשם:

פרק ב מ"א במשנה שוגג ועשה שוגג וכו'. נ"ב שעשה בהוראה ועשה מבת אותו המשנה המעשה אם לא הר"ל טעם לבתיר לא הי' עושה (עי' הר"ב לקמן מ"ג שבתב כן) לא מביא פר אבל שוגג שעשה ואחב אמרתר אבל עשה מזיד אבל אלא תלה המעשה מחמת היתר שלו אלא גם אם הי' אסור הי' עושה ולא תבב כלל בשעת מעשה דזה מותר. לו מזיד שהתיר שהיסור במזיד שידע שאסור ולא"ה לא לעשות אבל בסוף לא עשה בסניל זה אלא שבגג שדמה שזה מותר לו אולם בלתה טעות שתוסב שמותר לומו מביא קרבן. והרמב"ם בפי"ו מבגגות ה' ג' כתב הריבא וסיפיה כמו שבתבתי אבל במעשה ביאר כמה דליתא במשנה וכמה דליתא עשה מזיד לא כתב כלום ומשאי כלום לא עמדו בזה: מ"ה בתוי"ט ד"ה שהמלך וכו' עד ובריב פ"ו דבבוחות. נ"ב ל"ל פ"ד: שם בא"ד זכן כתב בריב פ"ו. נ"ב ל"ל בריב פ' יו"ד:

לקוטים מספר שושנים לדוד.

פרק ב מ"ה בהו"ש ד"ה בהמלך וכו' דלא המעוטו וכו' כתב הר"ד הא ליתא דמלכי ד"ב נמי מכל עדות המעוטו וכך הם דברי הר"ש עצמו שם בסנהדרין וכו' דדוקא בני לא דן וכו' דהקנאה דרבנן הוא מינק לשלוני בזו אבל בעדות הוי איסורא דאורייתא לא ולא"כ דברי ר"ש בכולים בטעמן וכו' ולפיכך אדרבא יש לתמוה על הר"ב והרמב"ם דפסקו דלא כר"ש ויפה הביג עליו סילב"ד בפי' מה' סנהדרין ועל הר"מ לא תמה טובא שבלין בעד הרמב"ם וכתב דהא דר"ש לא מכרעא וכו' ובחיים דאין לא ידענא דר"ש מסיפא דלא מעיד וכו' סבר והבא לפי' נמלכי בית דוד ע"כ. ולא לאו מלאיסתמיעתה לבב"ד דברי הרו' דסנהדרין דף י"ח ומ"ב בשבועות דף ל' לא הוה מאכיד עליו אם כל הסרבה הזאת דבהדיא בתבו דבא דתן המלך לא מעיד וכו' מיירי במלאת דממונא דלולו באיסורא לין תבמה ולין הבוכה וכו' וסמוכות שלהם מש"ם דשבועות שם דהולקו הכי בגרבא מרבנן ע"ש והיינו נמי מ"ם הר"ש הרם בפ"ב דשבועות מש' ב' בגבן שם ג"ה לא דן וכו' ול"ל דמ"ה הא אמרי בבש"ד דשבועות אינו מעיד לפי שאינו ראוי לעמוד וכו' ולף במלכי בית דוד הוא וכו' ול"ל כמ"ש הרו' דשלמי דינו בעבות דממוני ע"כ ובוודאם לומר דממוני מבוס דהוי מלאת דאיסורא ולא"ם לא משבתי' על בבודם בהא ובין שבן יכולים לבות בדומים ולהעיד בדיני נפשות דהוי מלאת דאיסורא ולעבוד דאין הבמה וכו' והבא דלא מעיד אינו אלא במלאת דממונא וכמו שבתבו לעיל בדאתבן אלא דעכ"ו לא עלתה מרוכה לעיקר הלוקו של הר"ש נמ"ם אה"ב דש"ל לו"ש דבין דאין הבא בכלל עדות הלבן לא שייך בזו בבוחת קול לפי' בעדות פיטולין לבעיד דהיינו בעדות נפשות ומוסיף דלא קי"ל כר"ש אלא דהיכא דשייך דהיינו בעדות נפשות אה"ב דהיינו הבאה של בחיבת קול והא ודאי המיבה מלאת טובא שזה נגד מס' ערובה וכמו שבת' כ"ב סב"ד ו"ל זו הלא ק' מן הראשונה דבעדות לא שייבא אלא בממונא דאתבן בפ"ד דשבועות מן מ' שאין מיינין אלא על תביעת ממון בפקדון ע"כ. מיכו בהא נמי ל"ל דמשבחת לה כדאתבן במש' ו' פ"ד דשבועות שאבל בי הבירי ובהדליק את

מאת הרב הגאון וכו' מהר"ר יואל חסיד ז"ל מאמטשיסלאוו.

מסכת מכות

פרק א מ"א הרב המאו"ע ד"ה בן גרושה וכו' מאמר כו' ע"ש ואפשר לומר דהלא בקידושין פ"ג מעשה ר"ג אמר יכולין ממזרין לעבור כו' ע"ש וכן הלכה ולפי זה יבול לומר שהוא נעשה ממזר שהרי כן מי שהמידו עליו והן הזימונין יכולים לעבור עכשו וא"כ יבול לקיים בו כאשר אמר לו ולא נזרשו רק במי שהמידו עליו לא יבא בשמה שהרי הוא יודע האמת שאינו ממזר וא"כ אסור בשמה ע"ש לכן הילכו התוספות בדף ב' ע' ד"ה מפידין וכו' : **שם** תוי"ע ד"ה שהוא מייב כו' והא יבול לומר מזיד הייתי כו' עכ"ל . ולולא דברי התוספות היה אפשר לומר דאם היה אומר מזיד הייתי היו מבזיקים אותו לבוא בשוא בסנהדרין ע"ש מעצמו ה' ע"ש . לכן נולמי לא יעמוד מזיד הייתי רק התוספות מקשים על הקלא איך שבל לומר לריינו בלל בלות הלא אף על פי כן יבול לעמוד מזיד הייתי ומילמי וק"ל : **מ ד** תוי"ע ד"ה שהרי אמר כו' אם זה הרג את זה ביום זה כו' . עיין עד לבסוף וגם ד"ה והרגנין עד לבסוף ויש לדקדק מדא מכ"ל לרמב"ם זו הסברא ומוד דאם המור חולק עם הרמב"ם היה לו להעור להניא דברי הרמב"ם ולהולוק עליו בדרבו תמיד. והנה בלאה שוות הרמב"ם דבאמת אם הפידו המזימין על הזוממים שהמתים אמרו לעבד בסיה ביומולים ומזימין אמרו שהי בלוד ביום פלוני אף מסיו אומרים שהיה ג"כ הסוהב והנהרג עמהם הוי הזמה על נוף האדם אף אומרים אלא הרג הוא ומזימין על שיטי המקום . ומה שבתב הרמב"ם אבל אם אמרו ביום זה ובמקום זה הייתי עמכם ומם אלו כו' הייתי אלא עבו את המקום רק המזימין אמרו הייתי עמהם בעיר שאתם אומרים רק ההורג היה ג"כ עם עמנו ולא הרג א"כ לא הוי הזמה שהרי שניהם מודים שבמקום אחר היו רק הבחנה בעדותן שאלו אומרים הרג ואלו אומרים לא הרג ולא"כ גם הסור מודה בזה שהוי רק הבחנה ולא הזמה. רק מלאתי בהלחם משנה שהקשה שם מגלן להרמב"ם זה והתם עלמו ואחר זה מביא מן המהר"י בן לב שבבתו בל"ל ובתב בהוא מוכיח זה מהגמרא פ"ש והלחם משנה דמה הראיה שלו פ"ש. אבל לי נראה שו שבבת הרמב"ם דאם הזוממין אמרו שהיה ביומולים והמזימין אמרו שהיה עמהם בעוד וגם אפילו הסוהב וכו' אלא הרגו הרי עכ"פ הזוממין בטלתו אומרים אלא הרגו בלוד ואין הבחנה על לוד רק בהיו אומרים שהיו ביומולים והלא בל זה מבחינין נופש בל עדים אלא היו ביומולים ועל זה נאמרים בסברת המור אף שתראה בלשון הרמב"ם פי"ח מהלבות עדות ומבאה בזה דהבן בבר הביד הלחם משנה במהר"י בן לב ערבה עלמו לוסב בל לשון הרמב"ם ואף שאין לפני ספר מהר"י בן לב שמבתי עליו בי שיא נאון קדמון וזו"ק הביב : **מ"ז** תוי"ע ד"ה לקיים כו' לאמתי לקיים כו' עכ"ל . אבל בל אחר הנבות בייב שפיר הגיבסא לקיים אלבה לבשם וגם עיקר הביקר הוא מאלבה דבתיב לבוף והוא מיותר לבן הבמילה בו אף בלן : **שם** תוי"ע ד"ה כו' כו' ואין לומר שבבנה כו' עכ"ל. אבלה לבל הפירושים בן בפירוש רש"י עכ"פ סובר בזה מובא מהילה והן לפירוש הר"י דר"ש אולם בל ר"ש ע"ב בריך להקדיש בלן ע"ש הן דעליו הוא אולם בן מעוש דר"ש סבר בת"ק דבא להקיש וא"ש הבר שאין בריך להקיש בפירש"י לבן הולבן להקדישו : **מ"ח** תוי"ע ד"ה ובביה פעולה כו' ודעת הרמב"ם כו' עיין עד בוף . ובלאה דעת הרמב"ם מעוש דאמר בעבנה לאבוה בני בן גרושה שלוקה אבבעים והלא קודש נמר דין מיבים וגלאחר ג"ד אינו מתיסר בוש מעבה ובעבו הבף מי שהעידו עליו בן גרושה וא"ב לאה לי ולא לדעו אלא בבאר אחר ולא בבאר עבה וגם לאה מיבה אוחם אולבות אין הבסוק והלדיקו את הלדיק וגו' אלא ס"ב דאין שייך בבאר אחר ולא בבאר עבה בחיתה דוקא ובעבם דאם לא מבבאר עבה ולא בבאר אחר אחר בפקא*) אלא אין מיבה לאחיו בתו שהוא בתעבה ו' ובדיון אחיו קיים וכפי' רש"י ע"ש ואם מביא הבתולה בבאר אחר בבאר עבה הוה בתו ובו' ובריך על מיבת לאחיו אבל בחיבון ומלקות הרי בחבת אחיו קיים שהרי הוא אי רק בלקה אי אמן מאון בך ר"ל : **שם** תוי"ש ד"ה דבר אחר כו' אבל ליה לבני ויבי כו' עכ"ל. ולי בלאה דאם הדבר אחר הוא אליבא דר"י דתבתי בעבת מייבה לא הל"ל ד"א דאמבת דלא בלמוד לאוד הבאחון רק זה הל"ל ובוד בל פי שני עדים אלא הבא מסא וכו' לבן בלאה בזה דבר אחר בלי בא"ק בא"ש אי אליבא דמ"ר דאחר דאמיתו אחד מתבה בו א"ב לאה לי ע"פ שני עדים לבן אחר דבר אחר ע"פ שני עדים אלא הבא וכו' ולבן בן הוא הלבה בלי"ל : **מ"י** תוי"ש ד"ה ובאחוה בלאה בו' אבל בביני בלאה בו' עכ"ל. ובלאה דבזבן ממרא נופיה לריך מרי בלבלי דבקא בקא ובקא ובלא אל המקום בלי דוקא בל המרלאתו בתו שבתבו שם הוספות בסנהדרין דף ס"ז לאפוקי אם מלאן בביה פאני בתו שהוא בפי' בגמרא דף י"ד ע"ש וא"ב ה"א אם מלאן בתקומו והתרה עליהם יבלא אינו מייב מיתה עד שיבוב לתקומו ובורה לעבות בתו בתמוהר בסנהדרין פרק י"א משנה ב' ואז ה"א דאף שאא"ב יבאו בסנהדרין בתקומן מייב מיתה דבל זה לין לנו קבלא לבן לריך פסוק הבנו ובעבת בל בי הדבר בו' וא"ב בפיר אחר הגמרא בע"ז דף י' דלבעין אם אינם בתקומן בעם הדין אז יבאיבו בן ובעבת וא"ב ע"ב ג"ל אי בפירוש רש"י אי בפירוש בוב' רק הא בתבינא רש"י בסנהדרין דף מ"א אפשר לומר דבהפסוק הוא אחוב וקבלה הירייה וזו"ק : **שם** תוי"ש ד"ה לא נהבג בו תיבה בו' עכ"ל. ואפשר לומר דבאמת הרי בבאיון וב"ע לא קאמרי אלא אחולא ואחולף אבל באמת חולל שבת וע"א מה יבולין לחבן בקושיית התוספת ומדב"ג בשמע ל"ר ור"ש דקאחר רשב"ג אף הם מרבים שופבים דמים וזה לא אלי רק אדליבה וגם אליאוף מבוש לעבה דמבבה בשבה לבעולה וגם הבחוב הבים נעבה סתמולבה לרוצה בי בבאר יבים בל דבבו ולאו בפה ואף בים עוד לומר שאמר מי שבבר ע"ז או שחלל שבת היה עריפה וא"ב לא היו הורבין אותו מבוש אחי אפשר לבייס מלבם הוא דבבה דבבה בבילה לבו להבוב בל זה בתבו התוספות ומביאו הרב תוי"ע דאחלין בתר רובא ולא שייך סברת תוספות דלבעל מתוך שהיו מרבים בבדיקות בו' דבאדם מי שבבבד ע"ז או תלל שבת מי אפשר לומר אם אלם הרב או שמא בתקום סייף נקב הי' :

פרק ב מ"ז במשנה רבי יוסי בבי יהודה עו' **פיין** תוי"ע ד"ה ר"י בבי יהודה בו' והא דלא פליג דבי במשנה הייתו תשום שבוכל לומר דגם ר"י סבר שלא מן הדין מזיד בולה רק שבועין ובסברת רבי אבל בבריתא מוכח שבוכר ר"י דמן הדין גם מזיד בולה בתו בבתבו שם הוספות ע"ש לבן פליג שם רבי וק"ל : **מ"ח** בהרע"ב ד"ה לא היה רוצה בו' ואין הלבה בר"י . הרב תוי"ע תמה על זה בד"ה ר"י אמר לא היה מחב בו' ובראה לאפבר דעת הר"ב הואיל ור"ת ילוף ג"ש וקי"ל דאין אדם דן ג"ש מעצמו אלא א"ב בבל מרבו ורבו מרבו בו' א"ב ר"י הוי תלמיד לבבי רבו בל ר"ת דהא הם היו תבנים ואין הלבה בתלמיד במקום רב רק מאבי ובבא ואילך אז הלבה בבתלאי ולי"ל לא לריך בלל ג"ש דהא הן בבי עבד הן בבי בולה יש לו לימוד בשניהם מאיים תוצים לעבדה בו' :

מסכת שבועות

פרק ג מ"ד תוי"ע ד"ה ואבל בבלות בו' ואי לאו דתתבא אאבריבו בו' עכ"ל. ולבתתי בלה להלום שפי' רש"ל בתו ביבתת הרי"ף בו' הבייבו שהם בוהבים מבבתת לה והייבו בבבילה מסוראים ואי"ב זה לא אבבה מיבה וגם אינו לאוי לאבול בי בוכל דיבה בלאו הן ר"ב לתה תלה הרב"ב דבאויין לאבילה וגם בסוף בתב ר"ב אבבא אסוראים בו' לאו תשום דלאו בני אבילה בבתו זהו לפי פי' רש"י ומסבבתו אבל לפי בירבת הרי"ף וכו' וגם בירבת התוספות אין הטעם דאחבאים ועוד א"ב היה היה לו לבתב רש"ב לפום על הרישא שבוכה בו' ואבל אוכלים שאינם ראויים לאבילה הייתו ג"ב בגילה רק בהתם בתו בלריך לפי בירבת הרי"ף והתוספות, בשלמא אם בירבת רש"ב בתו רש"י לא מבתב ותלה הטעם דבגילה ראויה לאבילה א"ב ע"ב ריבא אאין לאיי לאבילה א"ב הייתו מבר ובדומה וזה אין לריך פי'. ע"ב בלאה לומר דרש"ב גורס הבל בתו רש"י וכן ל"ל ברש"ב ר"ש שובר דמובבא ושומר עליהם ת"ק בבר מבו דחילא בו' ובל ד' שוחות ברש"ב הבל מיותר ואבלים יודע האמת. ובשלא תפיין בגמרא ופי' אתי' עם שיהם רש"י אבי יהיה דבדי בתולם תלוה אבל בהא"ן שהוא לוי גורם בתו שהוא בגמרא לפניו ובפירוש רש"י ותוספות דהם גרסי שרבא אחר שנעשה שלא אילל ואבל בפר פשוט אבל הא"ן גורס שרבא אחר שנעשה באוכל ואבל בפר פביר ע"ש ותראה בפלאות איך בלפי בירבת שלו בבון מלוד הבל ואם הייתי מבין בלון בל הגמרא עם פירוש רש"י ותוספות והרי"ף והר"ן אבי קבלה הירייה לאבול :

פרק ד מ"ד תוי"ע ד"ה שמיהם מייבות בו' פירש"י בשלו אתי בי' עכ"ל הבם לדעתי לא בל בל תמר דבלא הם הייתי מפרש דהייבו שאם בל עד זה קרובה לבד הבני ואחת הבני קרובה לעד הבראון ממלא לריך שיהיה שתיהן בוסבות הפע"ב קבה לתה ליה לאבבלא בל"ל ושניהם בוסבות יאמר הגמרא בפי פירוש רש"י או הרמב"ם ואחת בוסבת. אבל אפשר לומר לפי פירוש רש"י והרמב"ם דאם שתיהן בוסבות ומלא אם יאמרו אחיהן פעיבא שאינם קרובים אלא אף אם תמות אחד מהן לא יהיו קרובים אבי"ם מייבים ב"ב עדים משו הבאשונה. ואי"ל דהבלן זו דמבלן זו בלתא בחמת אם שניהם בוסבות בפורין בו"ל דהה דאיל בתר בעמת דהבי הנוסבת בחי לבל דבריו ומה לי אחת ומה לי שניהן. ואי"ל א"ב הדל בוביא לדוכתא א"ב מיהא רבותא [יש בהן] ז"ל דהבתא מבלי בלבו ואומר ושניהן בוסבות והיה לריך לומר ולהאריך ואחה אחת בוסבת ובפבא שיש בלת רבותא וק"ל : **מ"ו** תוי"ש ד"ה ושלהם וכו' דלא אשבחן בו' בל"ל ובראה דמ"ש לא אשבחן וגו' לאחיה וכו' בבתיבתה הלוא מבינה עלומה בשיטו בבתובות פ"ב מבינ ב"ר המתרגם אם בתו בו' בחבוה של אביה ש"ש וא"ב מבבינד אביה הם יגבשה לו בתלבלה באיבוסין. ומה שבתב ומו דמתני' היא בו' פנם ובאין בו' בראה הבבבת הש"י בשלמה שם שבועל אבל בנם לפי המילוקים שיש אם באוגם ומבתה נמלא שבלא יבא בסף בנבה בבתובתה א"ב אף אם יתרבבה אח"ב ולא יבא בב"ל בי אם מבה אין לאביה היבן בי בבר לבא מתיבים יאפילו המבה לא יבוא מבא"ב בלן שהרי אינו יבול לחבבבן על הבבה להבדיל בן על בוחה ופבם אבבבי בב"י אינם פנם ג"ב שיבול לבוא לידי הבבד בבלוחה בן בראה לבאיל בש"י לף שהבוביא חבן זהוא דוחק דו"ק :

פרק ה מ"ה במשנה אבבת אבבת ופיתים את בתי בו' . בתב הרב תוי"ש בד"ה בבבת ובו' בש"ד ולא בתבתו בלתי בלבה בלבה בל"ל . ואפשר לומר דאבבת ופיתים ו"ל לאבמוסין פלוגתא דת"ק ור"ש . בבבת את שורי וכו' לאבמוסין דלף דבמה שבודה יש ג"ב מוב בפל דהוי בבם אם"ה מייב מבוש הבבן בתו שפיבם הרמב"ם הביאו הרב תוי"ש בתשבה ר' . ואבב זה אבמוסין בם בבתי אבל לא עבמתי . הבית מובן וכו' מבוש סיפא הבית שובן את עבדי ושם אבמוסין דיבתא דזהו בהבבבד לא שוה שלבים דאז הוא בבם אם הבבד היה שוה שלבים דאז מייב תתון בבל"ן הואיל ושיבר הוא בבם בין שוה ובין אינו שוה. ובם אבב תוכתא אבמוסין תבלא בי וכו' דבפי' רבתה תובה הינל בתבינו לאבלומין ולא לבלבות וא"ב מבוגא בפר בי' ולהבי מייב. הפלא את שיבי וכו' דלא בתבר דאף שבבתה"ב מובה בה דאין מייב לבלבות מבפי מבפי שהוא בבם בפ"ש יתמייב דמי שיבו וא"ב יבא הייב דמבוגא בפר בבל"ן בן אפשר לומר :

פרק ו מ"א תוי"ע ד"ה בבבבה בי' תהא הבבבה בחות בו' עכ"ל זהו דוחק בשלמה רש"ל ז"ל [ובהב בלבבו לפרש בבבבה בבלבור בתו בהבבל לומר בבבבה בבבל' מפרש לו מדרש בבבל' בבבל] אבל הר"ב[הוא מפרש אם הבבבה ע"ש הבבל' בבבל' הוה לו לפרש בפי' שלא תהא הבבבה בחות מבתי מבות ופבובה. ובם מה שהרב תוי"ש בבאר בקושיית שבר"ב מפרש בבן אלבא דרב ובב"מ ע"ד בבבבה ז' פי' אלבא דשמואל והאריך הרב תוי"ש עוד בד"ה בילד אבי בבף בו' ולבבוף בבאר בקושיא בל הרב בל"ל ואפשר לי לומר אמה שבתב הרב רש"ב אם היה מה שבתר בו' תיבת בבבר הוא ע"ש ואפשר ל"ל אאם היה מה שבתב לו בו' ואז בתב הרב"ב הן תחילת הבבבה הן בבופה והן בב"מ פ"ד מבבה ז' הל"ל הבל אלבא דשמואל בבמה שיש פוסקים בשמואל ובמו שבתבת בדיבור הל"ל ע"ש בדברי הרב תוי"ש עלמו**שם** תוי"ש ד"ה והבולהה בו' ולריך לדחוק דהייבו בו' עכ"ל. ובבל לומר בבבבה תבינה לא היו לו הרבתות ולבבוף

*) [מה רבי"ל תולין יי"ל ב' ד"ה לין בהרגין דבביב ובו' מבמע דרש"י ז"ל מפרש בן מעבנו ועי' תוס"ע בלן לות ז' ואפשר דלף גם דעה רש"י בן נבות הגמ' בהרימב"ם].

ולבסוף לו קנה לו נפלה לו בירושה: מ"ג תוי"ע ד"ה המוסן כו' דכומנו בקנקנים כו' עכ"ל ויש להקשות מ"כ מאי אמר כ"ג דומה אני את עבדי אדמון הלא לכ"ג אפילו מעטו מעיים ומודה לו בשפורים גם כן מתייב ועיין בתוספת שם דף מ' ע"מ ד"ה וכ"ג מחייב ובדף מ' ע"ב בד"ה ליתוב וכו' ושם תמהו ג"כ כל"ל ומילנו דבמתני פליגי ע"מ אבל עכ"פ ודאי פליגי ג"כ אם יש בלשון הזה קנקנים ומ"כ מ"מ גם לכ"ג דאמר דומה אני את דבדי אדמון כגון שבעטו מעבר בדי שמן ומודה לו במתנה מ"מ לכ"ג דומה את דבדי אדמון אז צריך המודה ליתן לו דווקא מתנה כדים מלאים שמן ואינו יכול ליתן לו שמן בלא קנקנים כי בכגר המודה בקנקנים עיין שם באחיעזר ומיהו מה שלא הביא זה הרב תוי"ע לא כתן ולא במסכת כתובות: מ"ה תוי"ע ד"ה שומר חנם כו' ואתיהני נמה לא כו' עכ"ל אתת דבקרקע שייך שאלה כמו שאמר הגמרא אבל ביאה אינה שייכת לשלם אם נאנס זה לא שייך כי אם שמאל בית ובשדה ע"ש בש"ע מ"מ מי' ע"ש בנחלר הגילה שמנה שם הרמב"ם מבלל אלו הפוסקים ומובנים מתוס ובנסוף מהרי הוי תלוש רק שכתב של"ע הסלכות שכירות ע"ש מ"כ היה קשה להרמב"ם דאזיל לשעמי' והש"ך בסימן ל"ה לא כתב כן ע"ש וגם בחיבור הרמב"ם מדשתי רק פתחתי פתח לתי בדוקה לעיין: מ"ד תוי"ע ד"ה וחכמי' אומרי' כו' ועל שכן להרמב"ם כו' עכ"ל. לא ידעתי איך לא הבנית הרב תוי"ע מה שמביא הטור ח"מ סימן פ"ז ומביאו הב"מ שם בהרמב"ם פ"ב מהלכות שכירות דדעת הרמב"ם ג"כ דאינו חייב בפיקדון בכופר הכל אלא בשומר שנגב אי נאנס אבל אם שומן להד"מ אי חזלתי דינו שוה לאלוה דאינו חייב אלא אם הוה בתקלת ידעת התוספות וש"ש בב"י שכן כתב הרב המגיד ופ"ש עוד בב"י שבעל המלומות מלא מוכחת בפי' הרמב"ם כך ע"ש מ"מ משמיטו שמעון ואינו אלא תמש הייבו להד"ם ואם היה כופר הכל היה פטור משמעתא הטומנים לק דעת הש"י בשלמו הוא אלא בשומן כלל בשום עניה בפיקדון מודה מקלת ולדידי קשיא לתה לגיך הודה מקלת כתו שהקשה הרב תוי"ע ותירץ על לד הדוחק וגם זה לא הוצה לו אבל יש לומר דאלא זה אל עירוב פרטיות היא פלוגתא בגמרא דלמאי בר חמא ולרבי חייא בר אבא לגיך ג"כ לומר דאינו עירוב רק שבפיקדון לגיך מודה מקלת דווקא והגמרא לא מייתי כלל נהוכיח כמו מתמיתין מ"כ יש לומר בשיש להם מתנאי פליגי בזה ומ"כ יש לומר שרבי מאיר סבר שאינו עירוב פרטיות ודו"ק: מ"ו תוי"ע ד"ה מי שהפקדון כו' עכ"ל. אפשר לומר דלהכי קרי ליה פקדון משום דזה לא קאי רק על פלא הלויתיך עליו ובקל היה שוה וזה אומר ג' דינרים היה שוה כמו שמדייק הגמרא בהמפקיד דף נ"ה ומ"כ אפילו לדברי הלוה אין המשכון שוה כל החוב ומ"כ לא לקחו רק לזכרון בעלמא ומ"כ אינו משכון רק פקדון ומ"כ לא קשיא כל כב הוצא מה שמקשה הרב תוי"ע:

פרק ז מ"ג תוי"ע ד"ה האחבל כו' והראב"ד כתב כו' עכ"ל. ובראה ודאי דהרמב"ם ג"כ מודה לטעם הראב"ד דאם לא כן למה קנסינן ליה הלא הוא אמר שלא אבל בו אלא שהוא חבל לעלמו אלא ודאי משום דאין דרך בני אדם לחבול עצמו רק הרמב"ם נתן טעם דהא אפ"ה לא רצו הבדים והשוורה לא חייבה לגוף בלא עדים ומתן טעם משום קנס ויש להשמיט זה בפי' הרב המגיד פ"ם: שם תוי"ע ד"ה הרי זה שבבע כו' עד בתירא והגירסא לפני בגמרא דילמא אחר עבידי ליה כו' ולענין קושיית הרב הוי"ע דלמה לא תבע לאחר יש לומר דהאחר הוא עני ואין לו מה ליטול ממנו לכן מוצא להמני שהוא עשיר וק"ל:

פרק ח מ"א תוי"ע ד"ה הרגפה שומרין כו' וכן צריך לחיות כו' עכ"ל. פירוש כמו שכתוב באמת כאן למעלה רק שבכתי"ו לא היה אלו מיות ומשלם קרן וזה הגי' התוי"ע וכתב בסוף שני הטיגולים מיות (ומשלם קרן) למעלה: מ"ד בתשנה משלם תשלומי כפל כו' כתבו התוספות הא דלא מני שבת ומכר משלם תשלומי ד' וה' אע"פ שאמת הוא משום שהמוכה לא כתבה אלא שומן מעטת גנב אלא אלא גנב עצמו:

מסכת עדיות

פרק א מ"ג נמשיה הלא אומר מלא הין כו' פי' ברש"ב פירוש הרמב"ם לא יכולתי להתאפק מלכתוב מה שמצאתי מסכת המופלא המגיד דק"ק מהילוב מהור"ר אברהם דבר נאה שאחר הין יש סברא לומר שאם היה רבו נלעב לשון שיאמר התלמיד אותו לשון עצמו הלא לא לבטול יחשב לרבו כ"א אלוה כמלעיג מרבו ואמר הרב הכ"ל שה"פ דקשה לומה לי מיכת מלא הל"ל אומר הין מים כו' אלא שרבו שאמר לשון הין היה לריך לומר מיכת מלא דאם לא היה אומר מיכת מלא היו התלמידין כובשים שהוא אומר הין מים שאינו פוסלים בלל המקוה לכן היה לריך רבו לומר מיכת מלא ואז אפילו באמר הין הבינו התלמידים שבוונתו מלא הין פוסל אבל הלא תלמידו ודאי אמר הין ולא הין מ"ב למה לו לומר מיכת מלא דהא הין מקום לטעות בדבריו הלא הוא אמר הין על זה אומר הרמבה שחייב לומר בלשון רבו לכן אמר הלל תלמידו ג"כ מיכת מלא ודברי פת"ח ומפתיו יומק: מ"ה במשנה עד שיהיה גדול ממנו בחכמה כו' מראה לי דלריך כל הג' בנות דאי מני בחכמה ובמנין הייתי אומר אז זה לא אם למשל אם היה ב"ד אחד גדול בחכמה והב' נמנין אז מיפכא יכול לבטל לכן אמר בבא בנים היה גדול כו' ועדיין הייתי אומר מש"ה אינו יכול לבטל משום דלכל ב"ד יש מעלה מ"מ הם שוים אבל אם ב"ד הבני גדול בחכמה ובמנין שוים לב"ד מ' אז מיפכא עכ"פ יש לשני מעלה כל אחד אזי יכול לבטל קמל"ן בבא ג' עד שיבא כו' לומר שלריך דווקא שני מעלות ומיין בחוי"ע מה שכתב על זה ואתה תבחר לך: מ"ו תוי"ע ד"ה לומה מזכירין כו' הה פירוש רש"ל הוי עכבוב כמו שהעיר הרב תוי"ע ופירוש הרמב"ם ג"כ נראה דמוק שבמעשה עיקר חסר מן הספר ופעיבא פירש הראב"ד אף שהוא פירש לומה וכו' אבל הוא דוחק גדול שלומר שר"י פליג אח"ק ואיך כונל זה הפירוש אמר ר' יאודה מ"כ וכו' הלא התנא קמא נתן מעם רק שהוא אומר מעם אחר הל"ל ר"י לא הזכיר דברי היחיד כו' אלא לבטלה ומכ"מ שבאיזה סברה פליגי הלא שני הטעמים אמת הן אל ח"ק הן אל ר"י לכן אמנה אף אני חלקי ומוכה היא וה"ע אמר ר"י מ"כ לומה מזכירין כו' לבטלה דהיינו היכא שהיחיד בעלמה אחר מדברו ומ"כ שוב אין שום ב"ד יכולין לבטול הן ולמה הזכיר דבריו לבטלה בעלמה ואח דאני בתמני אלו דברים שחזרו ב"ה לראות בב"ש הבא המוי"ע בשם הרמב"ם במשנה י"ב בשם פי'

להודיעך אהבת האמת ע"מ אבל שיחיד בין המרובים והיחיד אחר אין חידוש מה שאחר שיחיד אבל הרבים. ועוד לבבר שמעינו מתני' שרבים לא ממרו כנגד רבים ופעיבא שיחיד לא יעמוד כנגד רבים אם יודע שהאמת ברבים ואמר רבי יהודה הטעם להבי מני אף דברי היחיד כדי לבטלה שאם יאמר האדם כדברי אים פלוני שמעתי ולא ידע שאחר פלוני ומ"כ יטולים כ"ד לשבוק כדברי היחיד להבי קתני במתני' אמת שמי' סבר כן אבל אח"כ חזר. וחכמתי סוגיא אחת מה שנשנה דברי היחיד בין המרובים והיחיד חזר בו כוכה ת"ב מקשה ו' ל"ת אומר י"ד שטוות חייב אדם לשבוק בטופה ופ"ש בגמרא דמשני הדר בי' ר"ת

ואף שבלא זה הלשה כתבמים בשניהם ע"ש בל"ל וק"ל:

פרק ב מ"ד תוי"ע ד"ה אם יש בם כו' וקשיא לי מל הר"ב שבריש פרק ו' דבלאים שוסק בשעת הרמב"ם בתחוני עכ"ל ע"ש מה שכתבתי לאמן דשם הרע"ב: מ"י תוי"ע ד"ה שנאמר כו' וע"ל דיב"ן תוזה כו'. נמצא לדברי הרב תוי"ע לת"ק דוקא יב"ח והוא דוחק גדול דת"ל לקמה מדת הדין וכי כל הרשעים שוים ואיזה מקבלת אחם לשם אחד עשה למשל מאה עבירות ואחד עשה מצוה יהיו שוים ומי לא מודה ת"ק דלכ"ת לפי דשמתו וגם לרב"ן ג"כ קשיא כנ"ל וכי לא יכול להיות שעשה למשל רק עבירה אחת ויהיה תפסת עד עלרת כמו מי שעשה המה עבירות אלא ודאי פליגי בהשעם שעבה על הבעירות מון מכופר בשיקר ופריקות שול כמו שכתב הרב תוי"ע לעיל לת"ק יהיה שנם ודאים ליה מדי אדם בחדשו ומה שכתוב מדי שבת בשבתו הוא כפרת הרב תוי"ע. ומ"ל לא לכתוב רק מדי שבת בשבתו כדי אלא נאמר כמו ריב"ן. וריב"ן קובל דהשם הוסל גדול אינו רק תפסת עד עלרת והא דכתיב מדי אדם בחדשו היינו שם שעשו מעט עבירות ואותם יצאו מדי הדם בחדשו דהיינו בזה אחדם שיצאו לגיהנם בזה אחדם עצמו יצאו מ"ב למה לי מדי שבת בשבתו דזהו בכלל במדי אדם בחדשו לפי פרשת ריב"ן זה כתב מדי שבת בשבתו ולא כתב מדי אדם בחדשו אז הייתי אומר בתותה שבעה עלמה לריב"ן לכן כתוב מלוויטו כנ"ל לומר בע"ש:

פרק ד מ"ה תוי"ע ד"ה ובית הלל כו' שהוא תמתיר מ' עכ"ל. ומה יענה הלאב"ד במשנה ג' הכ"ל שומרי הסדה כו' בש"ת אינו שכחה כו' ומשיב ליה מקולו ד"ש כו'. ולי נראה לומר שהרמב"ם תירץ זה עיין במסכת פיאה פ"ז משנה ו' בהרב תוי"ע וז"ל שם נראה לי דלהכי נקט סולו לגת לומר ולאלו הכי בשהן שוללות דלעניים אין בפאל הבית חייב לבער אותן וכמו שכתב הרמב"ם בפ"ד ממ"ע ורולי שמזה יצא לו כי לא פי' בכ"מ מאין לו עכ"ל ואני אומר שקרוב לומר שמזה יצא לו להרמב"ם דלב"ש סולו לגת ומייב בעל הבית לבער הטוללות וא"כ יש לד תומרא לב"ה שע"כ [אם הוה] אל בעל הבית חייב לבער הטוללות: מ"ז תוי"ע ד"ה ובית הלל כו' כי קבלה קדושין כו'. ולולא דברי התוספות שיימי אומר דלא דמי בשלמא בזו הבבא כמו שעשו במשנה דהייב אם קדם אחד אומה בפרוסה ממלא לב"ה היא אמת אים ואסורה לכל העולם והבא עליה בחנק ולב"ש פדיון היא פרייה אבל בשקבלה קדושין מאחר ל"ל דהיינו שאחד קדם אותה בפרוסה ובא אחר וקדשה בדינר דאז לב"ש מקולקת לגמי ולא לראשון הוי כך קולא לאחרון ומומרא לראשון אבל לכל העולם אינו לא קולא ולא חומרא דהא גם בלא קבלה הקדושין ממני היתה אמת אים אליבא דב"ה ומאי ס"מ להא אליבא דב"ש אי ב"ה ומה שהוא קולא לאחד ומומרא ג"כ רק לאחד לא תקרי קולא ומומרא ולזק. ומעמתי שבזוגא מובפות בחס שגיבסה אי מת הראשון וק"ל אבל זה היה לחם לפרש וגם [זה הוא] בדבר ראוקה:

פרק ה מ"ו תוי"ע ד"ה חם ומלוס כו' וא"ת וכי מטות פנים כו'. ולי נראה לפלש בפשיטות דבשני פירושים מסבירא רב"ש פליגי ס"ק ור"י דלת"ק הוא כפי' הראשון כלומר בגיים כמתמו ממלא שלאל בכבודן ולכן ראוהו ור"י אמר מ"ו כו' בחכמה ובירחא חטא ומב"ש לני' הר"ב בעמה אין יכול להיות שהוא אלאל לאחות העולם אלא הוא כפי' הבני לש"ב ולא הוא כלל אלאל רק שהחמת אחר ומה שדקדק הרב תוי"ע דהל"ל מ"ו שלאל אפשר לומר הוא הוא ולא אבל מ"ק אלאל רק קמה ומזוהו אחר כ"י ג"כ מ"ו שמחבדה וק"ל:

פרק ז מ"ו תוי"ע ד"ה על תנאי כו' ולא מלאתי מעם בדבר עכ"ל. ונראה הטעם כמו שהוא בר"ה פ"ב מ"ע אלה משבדי ה' כו' בין בזמנן בין אלא בזמנן אין לי מוסדות אלא אלו ועיין מ"ש עם הרב תוי"ע:

פרק ח מ"א תוי"ע ד"ה על אבר מפאת כו' יש לתמוה כו' עכ"ל ונראה לומר דבמת הר"ב והרמב"ם דאפשר כ"י כי פליגי אר' תנון ע"כ לא פליגי אלא דלא הוי ממש דאוריתא אבל אף לא כ"י אסמכתא היא ולא מדבנן גזירה דלכאורה במאי פליגי [כלומר] באיזה סברא [פליגי] כ"ש בן במילה עם כ"ש בן לפי פי' הרע"ב לו הרמב"ם אלא דע"כ דל"ש כבר הוא"ל ולא הוי' הקלא רק אסמכתא דיו שסמכוהו כמו הקלא דהיינו כלי שיש לו תוך אבל לא שאין לו תוך וכ"ש הוסיף הוא"ל ויש אסמכתא על תוך גזרו ג"כ על שאין לו תוך וכמו שלרבי תנון דס"ל דהוי ממש דאוריתא וגזרו עיין בחגיגה דף כ"ג ע"ב וכ"ד. אבל אם לא היה אפילו אסמכתא לא היה סברא שגזור ר"ש אפילו כלי שאין לו תוך דהו המילוק בינו ובין נשב"ב ויש לעיין זה במה שהביא הגמרא שם כ"ד ה' הלשון ופלינא דר"ת אדר"ח ר"ח וכו' ולא מיפכא ע"ש ולא רלימי להאריך. ומה שכתב האיך אסמכתא לאבר חטאת הקרא לא חייבי אלא בקדשי מזבח [י"ל] דהוא"ל ובפסוק חייבי מדבר שהוא תוך בדבר קדש אסמכתא נמי [על]אבר חטאת ודו"ק: שם תוי"ע ד"ה הוסיף כ"ש כו' ותמיה כך תמה אני על פי' הר"ב במפרש מדעפשי' דלא כסגת' עכ"ל ונראה דעת הר"ב דע"כ לא נתן הגמ' זה הטעם אלא לרבי תנון דס"ל לירוף דאוריתא וכאן הוסיף ר"ע על אבר חטאת שהוא דרבנן תממא אע"ש ג"כ ס"ל לירוף דרבנן ושל זה מילנו בגמרא בהוסיף כלי שאין לו תוך אבל אם נאמר כמו רבי חייא ב"ר אבא א"ר יוחנן דס"ל לירוף מדרבנן א"כ אין לריך לחיבון כלי שאין לו תוך ואף דלר"י דבריה ליה לר"ע לירוף דרבנן אז לא יגזר אלא בכלי שיש לו תוך הוא"ל ואסמכתא אקרא והכתוב אוסרו שיש לו תוך כף אחת כו' וא"כ הרע"ב שפירש אליבא דר"י א"כ מאי הוסיף כ"ש לכן פירש הר"ב מסבירא דאפשר דשפיר זה הוסיף בטול יום דבשלמא אם תן התורה הוי לירוף אז אין חילוק בין שמא לשמא אבל אי הוי לירוף דרבנן אז הוי חילוק. וסברת הרמב"ם שאיל ולא שריך הגמ' לר"י מאי הוסיף ר"ע על רשב"ב ע"כ דס"ל דאפילו לר"י אקי חילוק הל"ל דזה הוסיף אפילו כלי שאין לו תוך ועיין בגמ': מ"ו תוי"ע ד"ה שקדשה כו' וכ"ל דסבירא ט' עכ"ל ונראה שזהו תן חדוקת הדו"ק

גזה דמה שכבשו הן עצמם בעלו במה שכבשו מהם ובמה שנתן להם רשות מלך פרס אז אם היה הוא כופה מהם לא אפשר על לד הדומה לומר מאחר שכבר נתן להם רשותו אינו יכול לחזור אבל הלוה לוותם אחרים כבשו א"י ובמה יש כח למלך פרס אחר שכבשו ממנו יותר מכיבוש שכבשו בתחילה כל ישראל ומה שכתב שלא נבאו בפי' הלא כתה וכמה נבואות יש על ד' גליות ועוד הלא לא נתן להם מלך פרס לחלוטין את א"י רק שהיו צריכין ליתן מס כמו שמפורש בגמרא ע' פסוק ל"ד הלה אחמנו היום עבדים והארץ אשר נתת לאבותינו לאכל פרי' כו' הרי עבדים עליה ותבואתה מרבה למלכים כו' ע"ש וגם בגזרת הזכרון שלא עברו מן המקום הלא הסכימו ומי שעיין לבהמ"ק ע"ש . אבל נראה שבוטלת הרמב"ם הוא כך דבשלמא אם היה בימי עזרא ע"י כיבוש אז היה בחזקת מבטל אבל לא היה בימי עזרא כי אם חזקה בעלמא בהיו גרים שם ע"י מס כל"ל והפ"ה קודם עזרא א"כ מי יכול לבטל דברי עזרא הלא אין ב"ד יכול לבטל כו' וא"כ בשאר כך לעולם אחת אף עזרו שם ישראל ע"י מס בפ"ז יהיו מיוחדים כמו בימי עזרא כך תפוסת דברי הרמב"ם והוא אמת :

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ג תוי"ע ד"ה קלנדא כו' קלן דיא"ו כו' עכ"ל ואינו דומה הרמיה שעם אחר קלנדא ביו"ד וגם אינו מוכן פירושו ואפשר לומר כפשוטו הלשון קל שהקיל הרב"ם את חטאו וק"ל : **מ"ד** תוי"ע ד"ה ושאינן כו' דומה ועתן כו' עכ"ל ואיתי יכול לומר דאיירי ביריד בלא יום אחד וכבר קדמני התוספות והרא"ש ופ"ש : **מ"ה** תוי"ע ד"ה הרי מאיר כו' בגזירותיו כו' עכ"ל. ואינו נראה דגזירותיו שייך בדבר שאין בו איסור בשום לק משום גזירה אבל כאן ר"מ סבר שמקריבין מהם לע"ז הוי כמו לת"ק אלמרובלין ובעות בוח וכו' דע"כ אינו בכי דיקריב לע"ז לק שקרוב שיקריב באמר שמקריבים ממנו וכן הוא לר"מ דקל מפ ומלב וכו' והאמת אומר הרמב"ם גזירה שמא יקריב כמו בכל הל"ל וכ"י פליג שאין מקריבין בכל הצב וא"כ ליכא למגזר דהא אין מקריבין בכל וא"כ פליגי במלאות ושיש לו לפסוק כר"י ונראה כמו שכתב התוי"ע משום דבגמרא מפרשינן לבל הני ואי משום לידע פי' עיין בגמרא שהם מפרשים פי' אחר פי' ודייק מסתמא הלכה כן וקלרתי וק"ל : **מ"ח** תוי"ע ד"ה ואין לריך פו' וכ"כ התוספות עכ"ל . לא ידעתי למה הניח הרב תוי"ע ממרחק לראיה שלא כאן במקומו מפרשים התוספות כן ויותר בחריכות ומתלקים בין בית לשדה ועי"ש : **שם** תוי"ע ד"ה ובסוריה כו' ואימה לכי נמי פו' עיין מד לבוף . ואפשר לומר דהרב"ב לא היה הגירסא בגמרא ההם לא הוי גזירה קטנה כיצוא יחיד אמרי' כיצוא . ובאמת יש לפקפק פל ז הני' כמו שהוא בגמרא לפנינו כנ"ל חלה מלי קאמר אתם לאו גזירה היא הל"ל לאו גזירה לגזירה היא ועוד עכ"פ היה ל"ל אלא אתם לאו גזירה היא דקטנה כיצוא כו' דהא לפי הש"ת קטנה דאינו כיצוא וכנ"ל אלא ועוד א"כ אינו ל"ת בין א"י לחוריה ולמה משכיחין בחים ומ"ש לש"י והרב תוי"ע ומיהו לא אתמוד בה לבון כו' זה לא נזכר בגמרא לכן אפשר לומר דלהרב רש"ב היה הגירסא אחרת דגזירה לגזירה היא ובזיון ומשני הגמרא שהם דחים בי' מהני גזרו לבון פו' אפי' גזירה לגזירה בחים כו' לא בזיון פו' גזירה לגזירה ובאמת כמה פעמים מצינו בגזרו גזירה לגזירה היכא דהיה נראה לחכמים טעם בדבר ובדבר יוסי ג"כ לא גרים הרב רש"ב קטנה כיצוא יחיד לא בחים כיצוא וכדאמרי לחיה שנעש"י כתב בל"י הגירסא קטנה כיצוא יחיד כו' מכלל דאחרים אינם גורסים זה כך אפשר לומר :

פרק ב מ"א תוי"ע ד"ה אין מעמידין כו' דחק עלה שלא כו' עכ"ל ויש לדקדק דהא מקום שנהגו שלא למכור הוא משום אמו שלה ובכיוצא כמו שכתב הר"ב בפ"ח ובפחים פ"ד ופי' הטעם שאסור בשלה משום שיעשה מלאכה בשבת והיפוך היה שמא יבריח על בהמתו הוא אם אבל שכירה ושלה היו בהמתו ואפשר לומר אין הכי נמי אלא נקט הטעם דאפילו לבריים אסור לשכור משום שבת אבל יותר נראה דבאמת שאלה אסור ג"כ שמא יבריח אבל לגזור שלא למכור אמו שאלה הוי גזירה לגזירה דאסור למכור שמא ישכיר ויבריח גופא שמא יבריח והוי גזירה לגזירה ואין לומר שמא יעשה מלאכה בשבת הוי ג"כ גזירה לגזירה ז"ל כי בודאי יעשה הבי מלאכה בשבת כי לזה שכר ומאל אבל יבריח הוא שמא וק"ל : **שם** תוי"ע ד"ה אבל עכו"ם מעוקה כו' ומוקמתי כו' והביאו ג"כ התוספות ונראה דזה הוא אלא בדמות אבמכתא דשם לעתיד אז יסופר אל כמים שפה גדולה לקרות כו' ואז כולם גרים ואפשר מע"ה לא הביא את הגמרא אלא : מ"ד בתשובה ויין של ישראל כו' עכ"ל מה שלא אמרה המשנה בקיצור ודות כו' וקנקניהם אסורים איסור אחר משום דבאמת אינם אסורים לאחר בתוכן אחרי דבריה כמו שנפסק בגמרא עיין שם והא דלא אמר ואתן ישראל יין לתוכו עיין בהרא"ש באורך :

פרק ג מ"א ברב"ב ד"ה כל שיש בידו כו' והלכה כחכמים כו' עכ"ל . ותמהני למה לא פסקו כרשב"ג דהא קיימא לן הלכה כרשב"ג בשבעתיו ומלאתי שזה הקשה הרב לתם תשובה בפ"ז מהלכות פ"ז ה"ו והוסיף עוד דהלא בתשובה הנאה פסק כרשב"ג ע"כ. ולי קשה עוד הלא קיי"ל הלכה כדברי המכריע ואין זה דעת עליונים שהלא לר"מ כולם אסורים וחכ"א כל שיש בידו מקל כו' וא"כ הוי רשב"ג מכריע ואי משום שאחר בגמרא תנא הוסיפו עליהם חכ כו' אדרבה דרב אחי דהוא בתרא דבמי חפם בידו טאה כו' הוא אליבא דרשב"ג ופ"ש : **מ"ז** ברב"ב ד"ה רבי עקיבא כו' וכל שכן בשמשיה . וכן הוא לשון הרמב"ם בפיה"מ ואף שלא נזכר כלל בשמשה בשמשיה עיין בתוי"ע ד"ה אבדה כו' דשמשה דלת"ק אין שום בושתה לשמשיה אבל עיין ברמב"ם בפ"ו מהלכות אבדה הבושתה בשפסק בפי' הן פ"ז הן משמשיה מתמאים בשכר ובאמת היא בריתה עליהם בשמשה שבת דף פ"ב דבין לת"ק בין לר"ש משמשיה שמאין בשכר וא"כ הרמב"ם חזר בו מפי' המשנה וחידוש על הרב תוי"ע שלא הביה בזה : **מ"ח** תוי"ע ד"ה ואם עבר כו' דזבחי תמים כו' ואין נראה בלל דאי בבבית הרב תוי"ע דמתים קאי על ע"ז פשיטא מכ"ל ליה לריב"ב דמקרובת ג"כ תמתא בשמשה דלמא לא קאי רק על פ"ז עשה ועוד דלדברי הרב תוי"ע זבחי של תמים [הייט פ"ז] מנלן [דלמא] אם רק כפשוטו ויאכלו זבחי תמים דהיינו שהזבחים נקראו תמים אבל

מסכת אבות

פרק ב מ"ד תוי"ע ד"ה אל תפרוש וכו' וקשיא לי דאי כו' עכ"ל. ולי נראה דה"פ שאינו נראה בנמתמה מה שהש"ו ילוה מהנה הדיינו שהוא לבדו יתפס בהנה והוא כמאמר מרדכי לאסתר אל תדמי בנפשך כו' רוח והצלה כו' וק"ל : מ"ו תוי"ע ד"ה על דאמעפת כו' וקושית ראשונה כו' עכ"ל ואפשר לומר דהל' בגנוב הוא דבר כבד ולא היה לה להיות נפה על פני המים רק להיות שוקע אלא ע"כ לכך גזרו עליה שתהיה נפה מפני שהיא עפה לאחר ולכך מדה כנגד מדה נתעפה ובכדי שידעו הטעם זה לכן גזרו עליה שתהיה נפה : **מי"ב** תוי"ע ד"ה ושתקן כו ואני חכם כו' עכ"ל. ונראה שהיה הני' לפני הרב תוי"ע בל"ש הוא"ל ואני חכם ואני אנא ואני אני אנא חכם ונראה שבאמת כן ל"ל הני' ברב"ב רק שש"י ש"ם הפמיטו וק"ל :

פרק ג מ"ז תוי"ע ד"ה וכן בדוד כו' ומשום דאיכא כו עכ"ל. ולי נראה משום דל"ת אינו בתוספתא הוסיף על דברי דוד כי דוד אמר כל מתיבת תשות לנדבה ול"ת אמר הן לעקור בגופו לאיזה מלוה הן בתשובה רק שניהו ראוי מדוד מדקר ק"ו ומה תמון שיכול אדם לומר כחי ומעם ידי עשה לי אפ"ה פי' דוד כי ממך הכל פשיעה וק"ו הגוף בודאי אין השעות בהוה עשה את עלמו :

פרק

מסכת הוריות

פרק א מ"ד ופשט מחידון כו' מכ"ל וכגון בלא חטא שמטה נמצאת על פי כ"ד אב"פ בידם עשאו דאל"כ קשה ממשנה ח' ולפי זה מה מתקן מאוד דברי הגמרא שאומר הא שונג דומיא לחזיר ע"ש. פי' כמו שכאן היה מזיד לגמרי ולא תלה בלב נב"ד א"כ שונג דומיא כו' מייב כו' ע"ש ומשני מיידי פ"ש: מ ה תוי"ע ד"ה ופשה כו' ודבלי מיתה הן כו' מכ"ל והנה יש לדקדק בדברי רש"ב מה שכתב ואין כאן רוב מנין כו' אלא כתב מילתא פשיטא ואין כאן הי"ל לכתוב כזה הלכון ואיירי שאין כאן רוב מנין כו' לכן אומר כו' וכי אוליא כו' פירש כמו בפירש רש"י ברוחם וכי אוליא פירוש באיזה זכות ופל זה הטיבו הקב"ה בהוליאך את הטם מעבדון את האלקים ובזכות זה אוליאם: שם תוי"ע ד"ה ופל מה כו' עכ"ל פיין מד הסוף. ויש לדקדק לדברי הרמב"ם הו"ל לומר במשנה ופל מה אלא ידע אומר לא ידעתי לכן נראה שלשון שהא הוא לשון הנאה כמו ודלמיד הסוב לפני רבו מה שלא שמע דהייטו שלא הבין אומר לא שמעתי דהייטו לא הבנתי ולא ידוע אבל הגולם שמתה טוטה יאמר בהבין ובכנס ריקם ולא ריקם ולא ידע אבל הכהם אומר שלא הבין כדי שיאמר לו רבו עוד עד שיבין וק"ל: משנה טו במשנה מעמלת כו' ופשה כו'. לפי סדר כל הבנות לעיל היה לזה לשנות נפה ומשמרת דוק ותבכח רק משום שכל הפלגה דהייטו ספוג ומספך ומשמרת הם כלי משקה לכן נקטינהו ביחד וק"ל: משנה יט במשנה מה בין תלמידיו כו'. יש לדקדק מי לא ידע זה וכיד הולי"ל בקיצור תלמידיו [בכל] מ"ח מאכלין בטוה"ר ובטוה"ב אז מוחלין טוה"ר ופוה"ב ועוד מאי בייך לשון מאלה אם לא שבאל את מחרים. וכ"ל דהתנא בא לתמוטעינן דבר חדש מה שפירש רש"ב במשנה ב' שבל אחד יש לו שני חלקים פ"ש וזה אחד מוחלין בשפ"ח בלומר כפי זכותן ומו לא ואין להם נחלה מתחרים אבל בעולם הבא מוחלין דהייטו שנוטל חלקו ואלק חבירו ומוכיח מן הפסוק לנחליל אוהבי יש ומפרש הפסוק בכלמו למה אני קוראה נחלה ואוצרותיהם אמלא פי' מן חלק הרשע. ולא כפי' הרש"ב דעל כפי זכותן ובשפ"ח דזה אין נרין לאיה כנ"ל. ותלמידיו של בלעם הרשע ח"כ יוכשים גיהנם דהייטו חלק של הצדיק ג"כ ומוכיח ג"כ מהפסוק ואתה אלקים וגו'. והא שמתיים ואמי אבשה בן אפשר לומר שזו היא הבטחה שהרשע יקח ג"כ חלקו בגיהנם ובזה יתולו עוד כמה דקדוקים בשמעיין. כך אפשר נוסר: מ"ב במשנה יהי רצון מלפניך כו'. לכאורה זה אין לו מיבור ופירוש הרש"ב דחוק מאוד. לכן אפשר לומר דהשם אומה בגדרים כ"ב ע"ח במשנה שאתם אחד את חבירו ותמה ר"י והלא ומתי לך לב רגז בבבל כתיב ע"ש וח"כ אין לך עצות בעים יותר מזו ושל זה קיבל אותם הש"י ומתי לך לב רגז בגלות ומי אפשר ליזהר הרבה מזה לכן אמר ר"ל שהנה עיכך כו' ומהיה כולנו בא"י ואז לא יהיה לנו לב רגז. רק שהלא הגמ' אומר ג' עזין הן ויש"אל בז באומות לכן סיים בחפילתו וחן תלקנו בחורתך פי' מיסים מז הפעמת שלנו בחורתך כמו שאמר התנא בהתחלת המשנה הוי עז כנמר וכפי' הרש"ב:

מסכת עדיות

פרק ו מ"ג תוי"ע ד"ה חבר וכו' מן המת וכו'. ולפי פנינות שמחבר הפלס בהורמעיתיה דמר דכיון שאבר זה בתחלה היה אלם מכשיו שחבר הפלס ונשאר הבזיה בשר עליו בשר זה לא מיקרי בשר הפורש מן המי אלא בשר הפורש מבריאה ומרן הכ"מ דמפרשה בתת היייטו אליבא דהלכתא דקי"ל כר' יהושע דבשר הפורש מאבר מן המי מיהו אבל דברי הר"ן אלא אמוראים על דברי הי"ל דאיהו ניהו דקאמר חבר הפלס עיהו ות"ל שפיר מתוקש אף בחבר מן המי וכפשטיות דברי הר"ב דקתם ולא חילק אבל משום דבדר"ת קיימי השתא ול"ח ס"ק לרבנן מהנוס מומאת בשר מבל עצמות דהרי אבר בים עליו בשר כרחוי בין דמת בין דחי מעמת בחנם ומשא ואהל חבר הבשר אבל יש בו להעלות תרוכה עדיין יש עליו עומאת אבר לעמת בג' עומאותיו אבל חבר הפלס כל שהוא שוב אין בו עומאת אבר לעמת בג' עומאותיו. הן אמת שאם יש שם בזית בשר אחתי מעמת בג' דברים משום בזית בשר לדידי אפי' דחי דהו"ל בזית בשר הפורש מאמ"ה ולדידהו בחת מיהא מ"מ משום אבר פלס ולא מעמת הו משום אבר ואם לך לשון הרמב"ם בפי' ומתנו תלמה איך שאמת מעדי וז"ל והשיקר הרביעי שאמ"ה לו מן המת בשבר מתנו הפלס איזו מעמת משום אבר בא ומתנו בפלס אדם ר"ל פלס שהוא כאדם מה אדם בשר בידין ופלמות אף כאן וכו' ואם הוא מבלי פלס שבשר מן המת בין שהוא מן המת לו מן המי וזהו אמרו בכאן חבר הפלס פשוט לומר מהור משום אבר ע"כ. הרי בהדיא דמעמ' לאשבתנו בין בחת בין בחי והרי הוא ז"ל עצמו ר' דאמ"ה מהפ"ת בפ"ב מהפ"ת שחבר מן הפלס כ"ש מהור לגמרי וכ"כ ג"כ בפי' בפ"ב דאהלות תשבה ה' והיאך כתב כאן כן אלא דהבא מפ' על דברי ר"א. נמלינו למדין שדברי מרן הכ"מ לטוביים ואחיתיים לפי פסק הסלכה אבל א"ל לפרש כן כדברי הר"ב מאחר שהוא מפרש לר"א. נמצא שאין בין פי' הר"ב והרמב"ם כלום אלא דהר"ב דאחיל ומפ' לתשבתנו תב"ה נקט בחבר הפלס דר"ל בחבר כל שהוא לרבותא דאמ"ג דאיהו אבר אלא כ"ש מו לא מעמת משום ג' עומאות דאבר וזה בין בחי בין בחי והרמב"ם שאין כוונתו אלא לגלות הטיקר והדין כדמוכח לישנא דרבינא תש"ה נקט חבר הפלס לגמרי לומר דאפ"ה מעמת משום אבר הבורם מן האבר וזה בין בחת בין בחי לר"א וכדאמרן: **ובספר** בית דוד ראיתי בכאן תעוכה רבה הן קודם כתב דהר"ב לא רצה לפ' חבר הפלס כהרמב"ם תשוב דהוקשה לו דאי חבר לגמרי א"א דשיור משום אבר אבל מעמת בחנם ובמשא משום אבר דא"א דבבר הפורש מאמ"ה תהא חמורים מבשר הפורש מן המי דאין לה עומאה כלל אלא דבל זה לישנו שוב דאמר"ע אלא חבר לגמרי אבר הפורש מן המי דר"א מעמת בחנם ובמשא ובשר הפורש מן המי לר"ש עומאת בג' עומאות ובשר הפורש מן המי לר"ע מעמת בג' דברים משום בזית בשר וכו' הא בלאו משום בשר לא הוה מעמת באהל והשתא מעמת באהל. וכתב עוד החכם הרמב"ר מר"ז על מ"ש לקמן המוי"ע והא ל"ק שפירש חבר וכו' וז"ל לי ודאי קשיא דהו"ל נפ' אי כפי' הראב"ד וכו' אי כפי' הר"ש וכו' וקושיא ע אינו מכיר דמאי תולמייהו דהבר רבותא מפי מדהרמב"ם שהלה להבריר להר"ב דהו"ל לפרש בומייהו הא לדידיה נתחוור מפי' הרמב"ם ז"ל ובבר הוכחנו שאין הפרש ביניהם כלל. או כתב אמ"ש התוי"ע שהוא דוחק גדול נפ' וכו' וז"ל אני אומר שהוא דוחק יותר גדול נפ' חבר קלת מן הפלס דא"ב הו"ל חבר מהפלס אבל חבר הפלס תשמע אפי' דל"ל דחבר הפלס לגמרי וכו' עד הילבך אין לנו בחשבתנו אלא אי כפי' הר"ש אי כפי' הראב"ד ואם לא מידי ע"כ. ואם גמי לאו כלום הוא ויניד עליו ריבו דאמן חבר הבשר עמת ואם לבלאו רבותא אין כפי' בחבר כל הבשר אלא קלתו א"כ הה"ר בחבר הפלס. ומצא שאם הוא אין לו בחשבתנו אלא מוכיח הבנים הרמ"ם והרמב"ד אנו יש לנו בחשבתנו ג"כ הכתוב הבליבי דהרמב"ם ז"ל תשה אמת ותולמו אמת וכמו בפי' הר"ב ג"כ ודייק אפי' מכלאו. ומ"ש התוי"ע בכל אמת ויליב אלא דמחני' מתוקמא בין בחת בין בחי משום דבדר"ת קיימינן ובדבריהם נפ"ד ואלו הן הדברים המתירים את הפיטים ובדוך ה' אשר בחת בין בחי לר"א ובדאמרן: **ובספר** בית דוד ראיתי בכאן תעוכה רבה הן קודם

מסכת מכות

פרק א מ"א בנים את אמו. עי' תוי"ט בפס רפ"י. ודעת הרמב"ם ל"ש לכתורה. ונראה דהתורה אמרה כאחב אמם לעשות וא"כ אמו חוטבין כאילו כבר נעשה אם המעשה שנהרג הרוגג. וכן הכא כאילו כבר נתן את הכסונה ואמו המעות בידה והוא רוצה ליקח ממנה: מ"ג אין נהרגים וכו'. עי' תוי"ט בפס רמב"ם. ויעוש קושית הגאון מסרמ"י מהך דפליגי רבנני לאוכמי דממילא הוי הכאמה. ובלא"ה קשיא לי על הרמב"ם היכא מבאמת לה כל העדות שבמילא הא הו"ל עדות שלא"ת יכול להזימה בבביאידו לאוכן ואמנון פליגי הכא ואמרו לו ויהודה שמנו הייתם ת"ל בבנלה לאיים את לוי ויהודה להיינו מיאמרו יעבר ואנוכן שמנו הייתם ממילא ידעו יעבר ואנוכן שבקנו לוי ויהודה בעיקר עדותן בראוכן ושמעון הוה עתה: **והנה** אדמו"ר הגאון מהר"י אב"ד דק"ק ליסא מי' נספ"ת עת"ת על קושית מהרמ"י דעעמו של הרמב"ם מבוס עדות בבעלה מקלקה בעלה טלה והחילוק הוא רק מבוס דהזמה הוא בגופה של עדות. וא"כ גבי פלוגי רבנני דהרמבה הוא ג"כ בגופן של עדות לא בעיל מקלמו עכ"ד בקיצור. ובדיין אינו מחוכן קושיתו בזה דהתם ספיר הוא דהם אומרים פלוגי לא רבעך הוי בגופו של עד. אבל בנידון דידן בינבכ ואנוכן אומרים לאוכן ושמעון לא הו עם לוי ויהודה הרבכתם בגוף אחר. דהיינו בגופן של לאוכן ושמעון. לכן נלע"ד ע"פ בבריתו של אדמו"ר נ"י דעעמו הוא מבוס עדות שבעלה מקלמו. וזה דוקא אי מכוין להך עדות וכדמלינו לענין ממלא אי קרוב אי פסול דנעיין ביכוין לאותו עדות אי בעיל טלה. אבל גבי פלוגי רבנני ובן גבי מזימי המזימין אינו מכוין להכחתה רק להעיד על הזמה מכוין. ומחוכן ג"כ קושית הגאון מ שמעלקא ז"ל מהא דהן הן בעדותו הן הן עדיו ע"פ דהתם ג"כ אינם מבבוים להעיד על גוף הדבר. ואין לו ביאות להכחדות. אבל לפנבת אדמו"ר נ"י הנ"ל בלא"ה לא הבנתי היכן מחוכן בגי פלוגי רבנני מבוס דהוי בגופן של עדות. הא אלי דלאמנין המזימין בגופן של עדות הייבו עעמת מבוס דהוי מוגבין בכבדוהן כמ"ש הטור וא"כ מאי נגיעה בעדות יש בזה אי רבע אותו לאוכן אי לא וא"ע כעם עליו:

פרק ב מ"ב חוץ מגר הוצב. עי' תוי"ט מה שלא לדייק מלישנא דרב כהנא דנקט כאן וכאן ע"פ לא הבנתי לאדדייקא מבוסף דנקיט כאן בב"ת שבבע ישראל מבחב ליפבה לא. דוק מרישא דנקיט ב"ת שבבע ב"ת אבל ישראל שבבע ב"ת לא. ואדרבא מבחב קלת דלא כרמב"ם דלמה נקיט כלל כאן וכאן דבר המפורש להדיא במתני' דמיירי הכא וכי אתי לאבמוטי' דינו של הרמב"ם אין זה ענין לקושית הגמ'. לכן נראה דהכי קאמר אלמא מדנהרג ב"ת שבבע ישראל דעובד כוכבים הוא. ואמאי בסיפא ב"ת גוזלה הא עובד כוכבים אעובד כוכבים אינו גוזלה. ומעתה כאן בב"ת נגד ב"ת נידון כישראל וכאן בב"ת נגד ישראל נידון כעובד כוכבים וא"כ מבחב דלא כרמב"ם ברישא נופלא הוי"ת לאיפכא דבשאבב הב"ת ישראל נידון כעובד כוכבים. ובשאבב ב"ת מישראל נידון כישראל הכי עדיין לא מבוק לחלק כדמתני וכיון דבשל"ד הדין דלא כרמב"ם מה"ת ניעת דלפי המקבלא חזר בו מאין הכרח. וגם זה יש לישב קלת. והא דנקיט בסיפא וב"ת אינו גוזלה אלא כו' ל"ל נמי להרמב"ם דבא לאפוקי בעבד וכותי דאינו גוזלה על ידיהן דאי לאפוקי ישראל הא כבר במתניתן מרישא דאין חוץ מב"ת. אבל אי בבבי' אין אלי' דהא הרמב"ם ס"ל עדיין לא אמעינן מרישא דב"ת אינו גוזלה ע"י ישראל. ומ"ה נקיט ואינו גוזלה אלא וכו' ולא נקיט ב"ת גוזלה ע"י ב"ת וק"ל: מ"ז מבגמר דינו אינו גוזלה. עי' פי' רע"ב ותוי"ט. לבאורה נראה דהוכרח הרע"ב לפרש כן דהכי אף לאמאי דמתני דמיתת כ"ג מבבר עדיין קשה דבלא בגמר דינו נמי אתאי גוזלה הא בהבבר עוזר. מה"ה תפרש דהא דמיתת לדיקים מבבר הייבו בשבבר היה לו קלת עוזם במה שלבבר בעמיד הוא לגלות ונהבב לעבור באילו בבר גלה ומהני מיתת כ"ג מבלא"ב בבלא בעבר דינו. מיהו באמת יש לפרש זה בלא"ה דהא לקמן פי' התוי"ט בשם הגמ' דעד שלא בגמר דינו דגוזלה כל מות בהן אחר דמאי הו"ל למיבבד. ומהני בהיה לו להתפלל שיבבר דינו לזכות. וא"כ י"ל דהא דמהני מיתת כ"ג יותר מבאר לדיקים. הינו מבוס דבבר הלה הכתוב בו מפני שרוב פעמים ודאי הוא בדוב מעבקי טולם נדוק בתלהו ע"כ מה שבלה בו שהיה לו להתפלל ע"ז מבבר מיתתו ג"כ על הרוגו. אבל בשלא בגמר דינו דעדיין תולה בתפלתו של כ"ג אחר וזה השבש עדיין לא בבבר במיתתו של כ"ג שהרי היה לו להתפלל אחר מיתתו. ומ"מ לא נמחק עון הרוגו עי"ז. ועי' בסמוך לקמן: **שם** עד שלא בגמר דינו. עי' תוי"ט דבכיון הגמ' מאי הו"ל למיבבד ומהני להתפלל בולא שלאי בדינו. וזה תמוה לבאורה דהיאך שייך בזה תפלה נגד האמת אם הוא מן הדין הייב בולא שלאי. ומתחמת לא יצא מבפש מבוקל מדיינים כי אלהים נגב בעדתם. ועו"ק מאי פריך מאי הו"ל. ואלא הרי הכי מיבבד. אי לא יבלה הא לא נפבר במיתה כהן. ואי לא יצא מבם לעולם. לאם יבבר בשביל שאין לכהן אבם בו. וה"ל דיבבר כדי שלא יקבל אם בכ"ג בחלות בו סבנות. ז"ל דבא קלבת הבם לא הבא. וכיון שאין לו אבם הוי קלבת מבם. ושאת באמת בבהאי גוונא אין אמו של כ"ג נריכה להיות מבפקת לו מים ומזון. לכן נלע"ד דה"פ דהרי אם פבע קלת דאינו גוזלה. ע"ז ל"ל הבה"ב להתפלל. דזה תלוי בבמילה כיון דיש פבועה קלת ואין שייך תפלה בזה שיבבו את בחיבתי. וכן אי הוי אומם בבור דאינו גוזלה בזה ב"כ א"ל להתפלל. דכיון דאין פבע ואלו אלהים אבה לידו מחמת שבבר נחתייב מיתה ובבבה קטילה קטל רק באין אומם ואין פבע ואיכא הקלה זו. ע"ז הו"ל לבה"ב להתפלל. (ובזה מתוכן קושית העולם הרבי מבבחת לה והאלהים אבה לידו דה"כ שבבר הבב. וכן הבהבב מן הבהבב הבב ומי היה הראשון דומה לינה אלהים לראשון. ולפי הנ"ל בשאין אבם ואין אומם זה הוי הקלה דאמורה). והשתא ה"פ דהרי יש כאן שני מיני מקלות אי שהיה מאוהב באין פבע ואומם. אי שיש פבע ואומם ואין הפבע אי האומם יכול להתבבר והוא גוזלה בל חבש. ובבי פריך מאי הו"ל לזה לבעבבד. הא אי היה הקלה בבר היה לו לכהן הראשון להתפלל ובבראה אם ובבפר עוכבו זאת גם בין הדורב מתבפר בחבש"ל. ומשני דהיינו' שמא לא היה פבע והאומם יכול להתבבר. וא"כ בהראשון לא עשה בין. ואפ"ה יפסקו הב"ד שיגלה. וע"ז הו"ל להתפלל שיבבר הפבע והאומם. וא"ל דבאמת לא יגלה דממ"ב אי יש פבע ואומם אינו גולה ואי אין פבע ואומם בבר ביפרה מיתת כהן ראשון. די"ל בבמ"ש לעיל בפי' בבע"ב דנעשה בו שום בוחב ונעבר אין המיתה מבפר. בל דעדיין היה קבם דה"ל לבהן ראשון להתפלל שיבבר אז פבע ואומם שהרב. וא"כ אין פבע בזה לבהן האחר. ומשני דבזה הוא בעל בהן האחר אמתי דבזה בשלא בעבר בזה דאמרי' אין אמתי לבהן א

טוקי בח' קרונה וגוסקה. (ואין נומר דלפ"ז מקשה יותר למה מוקי כלל בגוסקה מימה דסכת סב' הטידה הכ"ד של הכת הח'. וא"כ אחר שרלו כת הח' שבפה הכ' היה להם לחזור בהם תכ"ד של הכת הכ'. ז"ל דזה לא אמרי' רק בכת ח' אבל בכת אחרת דאינן עדות ח' אינן יכולין לחזור תכ"ד של הכ'. ועוד מדתנן שני כיתי עדיס אלמא לא מייני תכ"ד דא"כ ניזוגין בכת אחת של מרגעה עדיס). מיהו לא קשה דא"כ הרי מוכח מכאן דתכ"ד של עד ב' יכול עד הא' לחזור בו. וא"כ ריטא למ"ל לאתמוני' כך בין לדעת התוס' בין לדעת הר"ן. הא כבר שמעינן לה מקיפא. מש"ה מוקי בשניהן גוסקה. אך לפ"ז הקושיא על הרמב"ם עדיין איכה מהוכלת למה ליה למיוקם קרונין, וי"ל משום דבגמ' מוכרח לאוקי כך כנ"ל מש"ה ניחא ליה למיוקם בגמ'. ומיירי באתת בח"ז של תכ"ד דאז אין יכול עד הא' מכת הא' לחזור בו. ומש"ה לא מפרש הרמב"ם כרש"י. דא"כ קשה קושיא הנ"ל דעד הא' יפטור דשמתת מיירי אף בזח"ז. ובזה מתורץ ג"כ דברי רש"י דס"ל דמיירי בכת אחת תכ"ד. וא"כ אתי שפיר דעד הראשון חייב. דא"י לומר עדיין השאלתי עד מכת שני וא' מכת ב'. ז"ל דהיה יכול לחזור ולהזות תכ"ד של כפירת הנ'. ואפ"ה לא קשה קושיא הנ"ל דריטא דאתמני' דתכ"ד של ב' גברי מהני חזרה הא כבר אתמוני' מקיפא. ז"ל דהרי טולל לפרש כפי' הרמב"ם ואינו מיכח, ורש"י לפי האמת מפרש. וקושית תוי"ט לת"ל שמיהן גוסקה לא קשה כ"כ הרש"י דשמיהן רבותא יותר דאפ"ה מייני' הראשונים. ועיקר קושית התוי"ט הרמב"ם מסורן בש"ס כנ"ל: מ"ן באתם אינם פטורי את כמו. עי' תוי"ט וז"ל וכן הרמב"ם בפירושו מפרש בגא בהראשה אבל בחיבורו כ' עכ"ל. ולא הבנתי דבריו דאדרבה לכאורה מוכח שגם הרמב"ם בחיבורו מיירי בהראשה דאל"כ מאי איריא בחייב המתנע מיתת ב"ד ח"ל דלא שמעו קול אלא מפי המוצא. אע"כ מיירי בהראשה ולפ"ז בחמני' גופא ג"כ מוכרח דבהראשה איירי (ולא צריך לבא מחמת דיוקא דריטא) דאל"כ מאי איריא בחו דחייב מיתה אפי' זרה ומיה נמרה ג"כ פטור בחינו התוצא ח"ו מיירי בהראשה. אבל לפי' התוי"ט חסר בחמני' מלת של פלוני. לכן נראה יותר דמיירי בבחו של עצמו ודומיא דסיפא מחמת חיוב מיתה הוא: כמי"ב שלא בוד עבדו. עי' תוי"ט דמותיב על המרדכי, ונלע"ד דאף המרדכי לא קאמר דיכול להרגות רק לענין חמון דהעבד בר חבי. דהרי יוכל לקבל חמון ע"מ שאין לרבו רשות בה. אבל לענין קרבן שנופה אין העבד נעשה אלא כחו ביתין וקרוביו ותרומה מפני שאינו בר חבי. ואין להקשות הא אין שליחות לעובד כוכבים י"ל דעבד עדיף שהוא בגופו. ועי"ל דלענין חמון גם לעובד כוכבים יש שליחות לענין זה. כמו שהרלתי אמה שמקשין נע"ז בזה:

פרק ה מ"א עי' בחוי"ט דבעדיס הו"ל שיעבוד קרקעות ע"ש. ולכאורה תמוהין דבריו דבהודה נחי איכא שיעבוד קרקע כיון דש"ד וכדאיתא בחוס' נ"מ ד' ד"ה אין דהקשו מנ"מ לחה נשבע ע"ש וגראה דס"ל (כמדומה שכ"כ הר"ן ר"פ שבועות הדיינין) דבלא עדיס אף בהקרקעות משועבדים לו מ"מ מן הלקוחות לא יכול לגבות דאמרי לו לאו כל כמיכן לחייבנו בהודאתך ודלא כחוס' הנ"ל. ולפ"ז ל"ק קושית הפל"י על חוס' שם בנ"מ משבועת ה' תהיה בין שיהם ולא בין היורשים דיכא משכחת לה. ולפי הנ"ל דבלא עדיס ליכא ש"ק ח"ש. ועל ר' יוחנן דאמר בגמ' בחמון שיש עליו שבע פטור ק"ק לי נהי דליכא שבועה מדינא מ"מ לי השבועה שלא בג"ד יהא חייב דהרי בחשבון ב' נמי פטור מדינא כמ"ש התוי"ט שם כיון דכופר שהיו אומר. ואפ"ה חייב. וכן בפסולים דחנן בחמני' דמוהנין בו שבועת הפקדון. והא מדינא פטור דהא דשכנדו כשבע ומטל קיימו מדרבנן. וצ"ל דעיקר הקפידה בהתובע שלריך להיות תובע ממנו דבר שיוכל לבא לידי שבועה מדינא: מ"ג בא לך. עי' תוי"ט למה לא פליג ר"ש אסיפא. ונלע"ד דמה שמביא ראיה מפרה דדבש תחלה אחובנין ואח"כ אתביעות. ובודאי סברא היא דיותר מופרש תובע א' מחבירו ממה שמופרש תביעה מתביעה בחדש א'. ומש"ה דרשי' תחלה אחובנין הרבה דאין לזה שייכות עם זה וכל א' שבועה אחריתי א"כ היא הודאה דלעניין פלוגתא דר"ש הוי הסברא איפכא. דבחובנין שמופרש הרבה לא הו"ל לאיתלי א' בחבירו. אי היה דולה ליתבע על כל א' בפ"ע לא היה לו לערבם יחד דמה לזה עניין עם זה. א"ו שבועה א' היא. אבל בתביעות הרבה בחדש א' דאין הדבור מופרש כ"כ אפשי שלחדש א' הוא. וזה מודה ר"ש דדרכו לערבב יחד אף בשבע לכל א' בפ"ע: מ"ה הרמב"ם שורך. עי' תוי"ט בהוקשה לו דמה קתני כל הני בני. ונלע"ד דאי קתני בגנבת ובבחה והוא אומר נגנבתי ולא שבעתי. ה"א דזוקא זה לא משכחת דחייב דאפי' בחו עדיס אמר הודאתו. הא בפקיון בב"ק ד' ע"ד דכשמחייב עצמו קנת בהודאתו בגון הכא שמחייב עצמו בגנבה א' הוא פטור אפי' בחו עדיס. אבל בסיפא בהמית בהמית שוכר את עבדי דאילו בחו עדיס אח"כ חייב אימא אח"כ חייב קרבן קמ"ל דמ"מ בהא שבעתא לא היה מתחייב בהודאתו. ואי קתני המית שוכר ולא קתני בעבדת ה"א דמיירי אלא בחו עדיס אח"כ דאמרי' מסתמא ידע בשעת שבועתו שלא יבא לידי חייב לעולם. אבל אי בחו עדיס אח"כ אי חייב לאפרע קרבן שבועה. תש"ה קתני בגנבת דאת המית שוכר ויומר ופ"כ לאשמעי' כל"ל. והא דתנן המית שיני לאשמעי' דה"א דזוקא כפירת ממון לחבירו ולא כפירת עצמו לחבירו (ומוד דמסקי' בפ' כילד הרגל בטופו דעבדו כגופו דמי) קמ"ל. ולמ"ד מודה בקנס ואח"כ בחו עדיס פטור י"ל דלדידיה אילו היה חייב כשבחו עדיס לא הוי אמרי' דאגלי' בחר שעת כפירה דלא הוי שם עדיס אלא הוי חייב. וא"כ הא גופא קמ"ל דהוא פטור אף כשבחו עדיס. והא דקתני כל שאינו משלם ע"פ עצמו פטור נראה דלאחויי אחת אפי' איכא שום רגלים לדבר בעשה דבר זה שחייב עליו קנס והוא מודה אפ"ה פטור. ומכאן קשה לי אמהרש"א שפי' ברש"י פ' הפרה דהיכי דיש רגלים לדבר אף דפסקי' בגמל האומר בין הרגלים דפטור מ"מ לזה מהני הרגלים לדבר דאינו פטור בהודאתו ע"ש. וא"כ למה נקיט כל שאינו משלם עפ"י עצמו משמע דלא משכחת לה שיהא חייב ואפי' איכא רגלים לדבר:

פרק ו מ"א הקטנה שתי כסף. כתב התוי"ט והכא יליף מקרא דכתיב כסף או כלים כו' ואנא אמינא מה כלים שנים אף כל שנים כו' ושמואל פליג כו' לא הוי מלי לאיתוי מכלים אלא ב' אבל דיבאי דבר חשוב אימא לא אבל. ועוד דכיון שהוא דולה ליתבע רק אנו לא שבע רק אנו לא אמינא כסף דבעינא עשרת דבר חשוב וגי"ל בעינן שנים אלא אדע דבר בעינן שנים אלא אדע שפיר דבכל דבר בעינן שנים אלא כתב כלים לאשמעינן דכלי דבר

חשוב הוא וסגי בב' כלים ע"פ. ומדסולרך לאשמעי' דכלי דבר חשוב הוי אלמא נמי' דבר חשוב וכסף למ"ל אלא לכפירה ופי' בחוס': שם ובהודאה בש"פ. כתב הרש"ב ואין הפרש בין שבועה דאוריתא ובין שבועות הנזכרים במשנה אלא שהמחויב ש"ד ואינו רולה ליתבע ב"ד יולדין לנכסיו ונפרעין ממנו משלם והמחויב שבועה מדבריהם ולא דלה ליתבע משמתין כו' עכ"ל והוא בגמ'. וק"ל היכא משכחת שיהיו יולדין לנכסיו מבשועות המשנה. הא לא מלינו במשנה רק בשבעין ומעלים. ואי אינו רולה ליתבע ודאי אינו טעל. אבל בשבע ונפסר מדרבנן לא מלינו רק שבועת היסת. (ובעת אין לי גמ' לעיין בדבר היטב). ולאחר שבאתו המפרשים לדעת הש"י בכתה דוכתי דשבועת היסת היה בזמן המשנה ח"ש: שם כילד ב' כסף לי ביד. לכאורה לי תפרשי' מעשה שעשו אין והודה שטירין יש לדקדק דהו"ל לומר מתחלה לאיתוי דין מוב"מ גופא. דהיינו מה לי ביד אין לך בידי פטור אין לך בידי אלא ב' חייב. ואח"כ הו"ל לפרש מה דינו של מודה מקלת. וגי"ל בגון שכתבו לעיל בתחי' מכות דתנא קפיד אסברת לשון שיהא נוח בפי התלמידים לחזור פרקם. ומשום דקבעי לאיתוי סיפא מנה לי ביד אחר לו הן לומר כו' מש"ה מסתיין כמי יחד זה הדין של מנה לי ביד. וא"ל דהא גופא קשה ליתני גם זה הדין של מנה ב' בריטא. ז"ל דשם שנמ"ב אינו ענין לבשועות הדיינים ודקתני חייב היינו ממון. ואנא דיני שבועות בעי לפסוקי. ואין להקשות לפ"ז דהתינא לי' דהתינא לי מפרש' כרב. אבל לי מפרשים כשמואל וכפי' הר"ב. ח"כ הו"ל לסדורי הך כילד בחר מנה לי ביד ונחר מנה ב'. זה לא קשה. דתנא מתחלה בא לאוריי על מה נשבע בהוא בא ש"י לידי קרבן שבועה. וקא מפרש כל התנאים הנלרכים לתחלת הדין הנחר בריטא דהיינו מעשה ב' כסף דנמי' נמי שיהא תנאי בהודאה שיהא ממון המעשה. ואחר שהזכיר דין המעשה שהוא ב"כ ודין ההודאה שהוא ש"פ וממון המעשה לא נשלם שבועה נמוכה אחייב אין לו קרבן. (ותתה עולה בדעתי לדינא דנמי' שיבאינו הדיינין מדינא. אבל לי מנו ושבעינו אינו חייב קרבן. דהא מפי התובע בראיתא בפ' דלמיל. ולי הגמיר ל"ש לדינא ומ"כ נכון יותר דמפרש כל התנאים הללו המביאים לידי קרבן. ובזה מתורץ יותר מה דנקט שם"ד שהקשה הר"ן הא מתמא כל שנה"ד והא לא בעי' ב' כסף אלא נמוכה בתקלת עיין תוי"ט לעיל ד"ה שבועת הדיינין לשון הר"ב וצ'. ולדבריו לא קאי שנה"ד על העמעה ב' כסף רק אדלמיל קאי דמייני לענין קרבן שבועה. וקאמר שנה"ד המביא לידי ק"ש בעי' התנאים הללו. דהיינו העמעה ב' כסף בעי"מ. וכן מפרש כולם בפיקון וכן י"ל כוונת רש"י). ובזה מתורץ ג"כ מה דק"ל אי מפרש' כשמואל למה מיכה בתחלה דין ממון העמעה. ומפקיע ממשנתו ושונה דין מנה לי ביד. ואח"כ חוזר לענינו בתמנה ג'. ובדבריו הוא נכון דודאי רלוי להקדים דין מב"מ עלמו שנריך לחיות מוב"מ. ואח"כ מפרש דיני תב"מ. רק דהך דריטא בעי להקדים כדי לפרש עיקר שבועה התביאו לידי קרבן וכל"ל. וסשבלם זה הנאי על דין הראשון הנמי בריש הפרק אז שונה מתחלה דין המב"מ עלמו וגם מנה לי ביד על כופר הכל מסמיך לזה. ואח"כ מפרש אחר פרטי דיני מבמ"ק דהיינו ליעבא זהב. ואין זה הדין מתנאי דין הראשון דאיירי בב' כסף ודו"ק: מ"ה ש"ח אינו נשבע. עי' תוי"ט שמתה על הרמב"ם שכתב בהקרקעות אין בסס דין שלא והרי מלינו הנואל פונדק מתבירו כו' מי"ש. ונלע"ד דאין כוונתו דלא שייך לשון שלא שלא עניין שלא. רק דין שלא כמו שכתבו הרמב"ם בלשונו. והיינו משום דבשהוא גרם קנת בנכרף הנית אז חייב מעשה מזיק. ובאחר שלא האמ ושכוף הנית. אז אין שייך בו דין הבלומין כמו בשולל הפן דבשבועה קלי. משא"כ הכא דקרקע כל היכא דאיתא בהשבתא דמכא איתא ומפני מה יתחיב הנואל ואין לרין הקושיא דש"ם לזה: מ"ר וחכ"ה כל המחובר. עי' תוי"ט שהביא בש"ם על הרמב"ם דל"ל מוב"מ הא בשומר אפי' כופר הכל חייב ע"ש. ולאחר שכתב העור ח"מ בשם הרמב"ם (סוכת בכ"מ בפ"ב מהל' שכירות שכ"כ בשם"ת בשם הרוגו) דזוקא בשעונן בגנבו. אבל אם עונן לא הפקדת אלא מו אחזתי לך ונשתלקה ממיתתך מעלי נשבע היסת עכ"ל. א"כ לא קשה כלל דאי כופר הכל ואומר לא מסרת לי כלל פעור. אך לדעת רש"י ח"ל לומר כן לכאורה דהוא מפרש בב"ק הענה משום דבפקחון לא עשה לו מוכה, וא"כ ה"ה בכופר ביקר הפקדון דחייב. וקשה קושית התוי"ט דלשון אינן אלא משמע בעיניהו. ואלבא"ת בבדיבור דלעיל המפרש דמודה בבאורות לא קשה ליה. דמ"מ מחזיר לו הנפשים בלי ענשים בעיניהו. ומלאה דבש"ר הכי מפרש יו"ד מסכתי לך בשביל שמאכל מהן הסנגים ומתן לי אם דמיהן והוא אומר מתנה בעורות אלו מסכת לי ואני חייב לך דמי הנגנים והנפשים הריקנים הנני מחזירם לך בעין ומתנה הנשתרים שלי הן. וא"כ לא קשה קושית הנ"ל והוא כפי' הרשב"א הנ"ל והוא דלא הרמב"ם דשיתור דוקא בעי'. א"כ ו"ל לרש"י עי' בפי"ב פ' הגוזל ק"ו ושם המלא מבואר היטב דרש"י ס"ל ג"כ כתש"ל לרמב"ם. ואחאר בקיצור מלוף לדבריו. דרש"י ס"ל ג"כ כריב"ל דהיכי דמיכר בשקרו הוי העזה ומש"ה כל כופר הכל פעור. וכל שאומר להד"מ לא מיקרי שבועת שומרין כלל. ואנן לא מקרינן רק שבועות שומרין ממש דהיינו נאמנו. ואלא פריך הגמ' למה מקרינן שבועה נאמנו דאין לומר משום דלא מכיר בשקרו. ז"ל דהא במלוה בבנו דאינו מכיר בשקרו אפ"ה כפ"ה פעור. ומשני דהתם שם אף לי מכיר בשקרו. מ"מ עשה לו עובה משא"כ פקדון ודו"ק. וא"מ אפי' מ"ל לרש"י ומכמ"ש בשיכיר דמקלת שמירתו בעי' מוזה מקלת שדיין קשה על מתני' גופא ל"ל למיקם בכה"ג דינבאי מב"מ ליקום דהלה אומר נגנבו הסנגים לו נאבדו ואז לא בעי' מבמ"ק. י"ל דבנותא אשמועי' אגב אורחיה דזה לא הוי הינן וכמ"ש הר"ן דלא כרש"ב

פרק ז מ"א ואלו מנכסין ומעלין. עי' תוי"ט שהקשה הר"ב על תירוץ החוס' מהא דהכר"ן ס"ל כהך תירוץ של חוס' בב"מ (דף ס') ד"ה שבנגבו שהקשו למה לא נימא נבי המוד מה"ש ואיל"מ ותי' דא"כ לא שנקט כו'. ועוד דכיון שהוא דולה ליתבע רק אנו לא מאמינין לו לא הוי משואי"ל ע"ש. ומלא נפי' הר' כו' זה לא מקשה הר"ן כלל דחיוב מדינא נפטר מלשלם. עכ"ל דהר"ן ס"ל כתירוץ של חוס' משום לא שנקט. ול"ל דמשום הכי כתבו המוס' שני תירוצים הא דלהך תירוץ דלא שנקט ל"ל כתירוץ החוס' דבשבועות. וי"ל דזה תליא בפלוגתא דרבותיו שבא"ש ושבנבל דאי אמרי' מי' דלא שנקט א"כ מדינא משלם. ואמרים תקנו דבשבועה ישבע. וכיון דשבועה חזרה לדינא

ומשלם

ומצלם. ולי אמרי' לידך הי' ג"כ הדין נותן דפעור. לו יתלוקו מתקנת חכמים, וכגה התוס' בכתבו בב"ב (ל"ה) דל"ל מוקי לתמני' כר"מ מי"ש: ועתה לי אמרי' כתי' התוס' שבכתובות ג"כ קשה עדיין לאידך תנא דלא ס"ל כראב"ע וכר"מ, וכ"ל כתי' התוס' שבכתובות ובב"מ, ומה שהקשה המוי"ם על הי' זה מהמכיר כליו ג"ל דתלוי ממי בפלוגתא דבהא י"ל דס"ל לתוס' כמ"ש הרמב"ן דלא דמי להנך דלא שקיל אלא ממה שבכחומו וכן מוכיח הוכחות כו' עכ"ל, רק דהמוי"ם לא ניחא ליה בהכי דג"כ מאי לריכי התוס' לומר דמוכיח הוכחות הוא בכלל שכיר מ"ל כרמב"ן, רק כ"ל דגבי מוכיח הוכחות לא ס"ל כרמב"ן דלא הוי מה שבכחומו, דהכי אלה הקרקע וחיכה דחיכה בכחומה דמכה חיכה, אבל התם גבי המכיר אף שהתפץ הוא על בעה"ב, והוי מי בכחומה דמכה כיון דאין התפץ ביד הבעלן, והוא אינו הולה לגחלו שגם הלוקח אינו יודע אם אלו הוא (וכמו שכתבתי מ"ל בקונית דת"כ בהכיכות בזה על תוס' ד"ה הקדישה), מ"מ תליא בפלוגתא דר"י וכ"ב ב"ק אם אי עשו תקנת השוק, לכן דאומר לא עשו תקנת השוק הוי בכחומה דלוקח ולר"י לא הוי בכחומה דלוקח כ"ל כל הסוגיא, ולפי הא"ל י"ל דרב לשיטתו דסבר לא אמרי' מתוך, ג"כ גבי הפיד ע"כ נ"ל כהך מיולאה דלא שבקת כפ"ל. וק' קושית התוס' לתה שייר הני נשבעין וטוענין ואי כ' י' התוס' דכתובות קשה קושית הר"ן מחיד. וע"כ כתי' שבב"מ וקשה קושית התוי"ט ממכיר, ועכ"ל דמיקרי בכחומה דלוקח וכתי' הרמב"ן הנ"ל. ועתה ג"ש כל הסיוויים שבתוס' בב"מ ושבועות נגד כתובות דודאי שם אמרי' לא הלו לאסוקי כתי' שבכתובות דהכי בסיפא קאמי פלוגתא דר"מ ור' יוסי. מעמע דרשא כב"ע. ולר"י ע"כ נ"ל מהוס לא שבקת וקשה קושית הר"ן. מע"ה כתבו בב"מ ושבועות תי' אחר. וזה אמי' לא יתכן רק לאותו מ"ד דגבי מכיר הוי בכחומה דלוקח. ולידך מ"ד בתמת ס"ל דאמרי' מתוך ולא לריכים לתי' דלא שבקת ומתילא שפיר אמי' שבכתובות, אבל בבריתא בתמת טוכ לומר דאמרת בהאי תנא דאמר מתוך וא"ה לכל אמ"ד. וס"פ בתוס' כתובות בשלמא בתמני' אי הוי מני אמרת אמר מתוך לומר הך מיולאה אבל בבריתא קשה. אבל לפי האמת לא טוכל לתכן על מתני' לכל אמ"ד כתי' שבכתובות והכל כנ"ל, כתבתי לחידודא כדי לתרץ דבוכי תוס' כל מ' על אפניו ודו"ק: מ"ד היה מ' מהן מסתק. לגון מ' מהן קשה, דהכי אין אחו בכיון רק על המוציא שבועה שהוא אמיד, בשלמא לדעת הרמב"ם מוכח בתוי"ט מ"ג דקשה הוא לחובל שלא יכה היזק כו'. ג"כ נ"ל דנקיט מ' מהן כדי לאשמעי' דלאו דוקא כשהתבע הוא אמיד דהוי שבועה דאוריתא. אלא ה"ה כשהתובע הוא אמיד וכגון גבי אחבל דיוכל הנתבע ליפטר אי הוי ג"כ תקנת חכמים דבכגבדו חשבע ופטר. ולא הוי תקנתא לתקנתא רק בשה"ת ולא בשבועת המשנה, ואע"ג דנקיט בסיומא דמתני' נשבע ומעל אינו משום דביקר תקנה זו אשבועה דאוריתא אימתן. אבל להרמב"ד דסבר דלא אמינוטו לחובל בשבועה א"כ הדק"ל למ"ל מ' מהן: שם בתוי"ט ד"ה שבועת הפקדון, כתב הר"ן כו' ומלאה זוקא בדיניתא ליה לחובע ויטול כו' וזו היא דעת הרמ"ה כו' עכ"ל. לכאורה אין זה דומה לדעת רמ"ה דהתם אומר בעצם הוב שבועה חביד אני הייתי' אמת בשביל הכי אומר כדי להפך שבועה על הנתבע מה"ה בעינן לתן הנתבע. אבל בדינו של הר"ן דמסתמא מייני שהודה בטעה שהביא קרבן שבועה שהיה אמיד ולא היה יודע אי שיתחייב הוה שבועה. ומלאה דשפיר קאמר הנתו"ע דודאי גם הר"ן מייני שהודה הוה בשביל הנתבע שיתחייב. ולהנ"ב ודאי היה מודה לרבב"א דאין אדם מטיח עצמו רצפ כיון דלא בשביל ממון הודה. א"ל שמודה עתה בשביל הנתבע שבועה ממני וחיוב ממון בזה הוי הכבע"ד כק' עדים ומוכרח לחות דהתובע רולה ליתבע וק"ל. ומ"ש התוי"ט אבל הרמב"ם כתב דאין אדם נעשה אמיד כו' ע"ש, לכאורה יש לי לומר דלא פליגי כלל הרמב"ם והרמ"ה. דודאי סברת הרמב"ם נכונה דמה"ב כיון דאינו רולה ליתבע ע"כ אינו רולה ליתבע עקר ואינו אמיד. ועוד דודאי יש לחוש שמא הוא מסופק ויבא שיהא הדין מחבואי"ל משלם מה"ה אומר ככה כדי להפך הבטוחה על התובע ע"כ לאוי לומר אי הנתבע אי אנא. וזה מודה הרמ"ה כמ"ש ג"כ התוי"ט דבכי הא זכות הוא לו במה שאומר שהוא אמיד דבשבועה דאוריתא לא מפכינן מכ"ל. והיכי שהתובע רולה לתבע וליטול ודאי יודה הרמב"ם לרמ"ה דשומעין לו דהכי אפי' אינו אמיד אי רלה להפך והתובע רולה ודאי שומעין להן. וג"כ אין כאן פלוגתא כלל. וגריך לעיין על התוי"ע שכתב לשון פלוגתא בזה:

פרק ח מ"ב עד סוף הפרק. היכן בוכי. הא דאיכפל אמנה כל הנך בבי בחד דינא נלאה דאי אמנה מה אתה קם אלפי עצמו הוא פעור משבועה ב"ד דכופר הכל פעור. ואילו היה מודה אמת שמא היה בני שבועה ב"ד, ואף שגם עתה הבינו הבינו מ"מ בשבועה ב"ד בנקיטת אפן אמיר ליה קמ"ל דכל אלא הקיל על עצמו במתון פעור. ובמשנה ג' אמנוני' המילוק שבין עדים לבודאם עצמו ואח"כ אמנוני' בשתון מעמת נגד בפקדון חייב, ואח"כ שהודה ואח"כ בא עדים פעור. וגבי שואל אמנוני' דלא חיתה דוקא מפעור לפעור דודאי לא היתה כוונתו להקל על עצמו. אבל מחוכה לחובם ניתה בודאי היה סבור בטענה ע מטולה יותר והיה כוונתו להקל על עצמו ממון אפ"ה פטיר שלא בתר כוונתו אזלינן. וגם גבי מפטור לפטור דש"מ אמנוני' מתני' שבכל הטענות שוין אפי' טענתו מטולה יותר לפי דעת ב"ה ויש להסמיך בו כוונתו להקל ע"ש. וכן גבי מחוכה לחובה דשואל אמנוני' כל הטענות כנ"ל. ואחידי דנקיט כל הני מסיים נמי ואזיל כל האמוראי. דלא מיתה כיון דמתא נקיט כל הני ובייר בומר שכר שמא מעוכה דינו דש"מ קמ"ל, אי אמנוני' מחוכה לחובה דש"מ דה"א בבואל אמרי' דמסתמא ידעי אינשי שחייב בכל הטענות ולטולם בתר כוונה אזלינן. ובש"מ שמא היה סבור לפטור עצמו בטענות גניבה ואבידה, וכן מפטור לפטור דש"מ דאי מש"ת ה"א דידעי אינשי דש"מ פטור בכל הטענות. מש"ה בש"מ שמא היה סבור לפטור עצמו בטענה זו יותר מטענת האמת. קמ"ל דלא אזלי' בתר כוונה כלל. ולפ"ז אפשר לתכן נמי מהן דנרבם זה הכלל קמא ונם בתרא. דאי נקיט הך דלהקל ה"א דקולא של שבועה נמי מהני וכנ"ל גבי שומר חנם. ואי נקיט זה הכלל דמחוכה לפטור חייב כ"א אפי' מחוכה לחובה בגון שומר שכר שמא מעוכה דינו דש"מ קמ"ל. אי אמנוני' מחוכה לחובה דש"מ דה"א בבואל אמרי' דמסתמא ידעי אינשי שחייב בכל הטענות ולטולם בתר כוונה אזלינן. ובש"מ שמא היה סבור לפטור עצמו בטענות גניבה ואבידה, וכן מפטור לפטור דש"מ דאי מש"ת ה"א דידעי אינשי דש"מ פטור בכל הטענות. מש"ה בש"מ שמא היה סבור לפטור עצמו בטענה זו יותר מטענת האמת. קמ"ל דלא אזלי' בתר כוונה כלל. ולפ"ז אפשר לתכן נמי מהן דנרבם זה הכלל קמא ונם בתרא. דאי נקיט הך דלהקל ה"א דקולא של שבועה נמי מהני וכנ"ל גבי שומר חנם. ואי נקיט זה הכלל דמחוכה לפטור חייב כ"א אפי' מחוכה לחובה בגון שומר שכר שמא מעוכה דינו דש"מ קמ"ל. אי אמנוני' מחוכה לחובה דש"מ דה"א בבואל אמרי' דמסתמא ידעי אינשי שחייב בכל הטענות ולטולם בתר כוונה אזלינן. והוא שבא זה כנגבו. והוא שבא זה הכלל לאמוני. ומלב"ד דמש"ה נרס הירושלמי זה דלהקל דלאמוני אמת. אבל הך כלל קמא לאו לאמוני אמת יותר ממה שמעינו בבר בריאה: סליקא מסכת שבועות

מסכת עדיות

פרק א מ"ג שהייב אדם לומר בלשון רבו. עי' פי' הרע"ב. וז"ל רש"י שנה מ"ו ד"ה שהייב בלומר הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה אלא כך שמעה מפי שמעיה ואבטליון. וכבותי מפרשין בלשון משנה רבינו. ולבי מגמגם שסרי בכמה מקומות לא הקפיד על כך עכ"ל. לכאורה תמוה מאי לבי מגמגם הא ודאי תשובה נאמת היא זו. עוד ק"ל דגם אפי' רש"י יש לגמגם דמש"ל אי יש הקפד על כך אלא ידבר תנא מזמן המשנה בלשון תורה. א"כ למה דברו שמעיה ואבטליון בלשון הין. ואם נאמר דבזמן שמעיה ואבטליון הוי עדיין מדברים בלשון תורה ולא היה מעורב בו שום מלה מלשון אחר ובזמן הלל נתחדש לשון משנה. זה אינו דגם בדורות הקדמונים עוד לשמעיה ואבטליון מלינו ג"כ מינות אחר לא מלשון המקרא. כמו בפ"ק דאבות עשו סייג לתורה. סייג כמדומה אינו לשון תורה, ועוד דא"כ היכי משכחת לה בלל שמתחדש לשון משנה אשר לא היה מקודם. הא כל הדברים הנמנים במשנתינו הכל מימי קדם קבלו וכל השומע הולרך לומר בלשון רבו מאת שהיה לשון תורה והיכי שינו לשון משנה. ועי"כ נ"ל בזה בזמן הקדוש כשהיה הכל הלכה ברורה ואין ספק ואין מחלוקת. לא היה הקפד שידבר כל א' בלשון רבו אלא היה בית מיתום כלל שיבא הדבר לידי טעות ומחלוקת. והיה שונה כל א' משנתו בלשון שרולה. ואח"כ התחברו יחד לשנות בלשון משנה ושידבר כל אחד בלשון רבו כדי שלא יבוא לידי עטות או מחלוקת. והה"הברות הזה ודאי לא היה בזמן הלל ושמאי. דאי אד זמן הלל ושמאי היה הכל בלשון תורה ותקנו אז שידבר כ"א בלשון רבו שמקודם. א"כ הקו"ל היכי שינו לשון משנה. אע"כ בזמן שהתחברו תקנו שמה שמעו כל אים עד הנה יוכל לומר בלשון שילה כדי שיבינו הכל בלשון משנה. ומהיום והלאה ידבר כ"א בלשון רבו. וא"כ ע"כ לא נעשה זה בימי הלל אלא בזמן שמעיה ואבטליון. וא"כ ממ"נ אי שמעו הלל מפי רבו קודם שנעשה לשון המשנה. א"כ בשעה שהעתיקו בלשון משנה ודאי היה מותר לשנות מלשון תורה בלשון משנה ולמה אמר בלשון רבו דוקא. ואי שמע אחר שנעשה לשון משנה הקו"ל למה לא הקפידו שמעיה ואבטליון לומר בלשון משנה כיון שיש הקפד בזה. (וזמן שעיית המשנה יתכן בעיני שהיה בזמן אחר מובן בהכם הגדולה ק"כ חכמים ובניהם ביניהם ואז תקנו שיאמר כ"א בלשון רבו. בראותם כי הבל החכמה לחיות הולך ודל בטו"ה), והמלאה לטע"ד בזה כי גם זה לא יתכן שיהא הקפד על המנה הטוה לשון תורה. רק דס"ק כיון דסיון בלשון תורה אז היה מדה מדברות ולא ירושלמית. וא"כ הו"א דכותם הלל הין האמורה בתורה כפי המדה שהיה אז במדבר. ע"כ משמיענו מתני' דהא דאמר הלל הין לאו בהקפד אמרה רק משום דמרבו כן שמע. וכיון דהיכא למיעבי דמלאה נקיט ג' קנין כדי שלא נעשה. א"ו מדה מדברות קאמר א"כ היה לאוי שיהיה הלל לשון רבו לכן סיים הלל שחייב אדם כו' כדי שיוכל לקיים לשון רבו. והא דלא אמרו שמעיה ואבטליון לשון ג' קנין כדי שלא נעשה טעמה. ל"ל דאח היו עדיין רגילין לדבר לשון קודש ומדת הין הי' ידוע לכם במדה ירושלמית יותר מלשון קב. משא"כ בזמן הלל שהתחילו לערב לשון זר ויותר מרגיש בלשון שמיעה של תורה שלא יעבור. וזה דומה קלת. ומוד ק"ל הא הרמב"ד כתב עצמו על הלל מפני שזו המדה הגדולה שמלינו בתורה. וא"כ יהיה מן הראוי שבסדר של תורה דהיינו מדברות שקמה מן הירושלמית פוסלין ולמה מקילין. ע"כ נ"ל דבאמת הלל קאמר הין של תיכה שהיא מדברית (וזהו שפיכה"ש ב"ב לוגין שהלוגין עדיין כמו מדברית רק משום הגדולות מתרבו). וזה כונת הי"מ שמביא רש"י דבאמת כותו מדברית רק משום דלמד הדבר מהין הכתוב בתורה ע"כ גילה בזה ממה שלמד מלשון הין שאמר רבו הוא משה רבינו. ע"כ לא מדהה רש"י לגמרי רק מגמגם דבשאר מקומות לא הקפיד לגלות הלימוד בלשון: מ"ד ולמה מחזיקין. ק"ק הא על שמאי שייך נמי כתי' דמתני' אמת"ל משום שיסמוך עליו ב"ד אחר. סייתה אי אמרי' ב"ש בתקוס ב"ה אינה משנה אבל לת"ד משנה קשה. ועוד אפי' מאן דאמר אינה משנה הייני ב"ש אבל לא שמאי נגד הלל. וי"ל דעיקר הקושיא ממשנה ג' דהעידו ב' נגדיים וקיימו חכמים את עדותן ובודאי גם הם פעמה בעלו דעתם מפני דעת שני עדים אחר על פיהם יקום דבר, ובזה א"ש מפי לשון ולא שמדו על דבריהם להכמים עדותן. אבל הרמב"ם הלא פי' כן ק"ק כ"ל. וא"ל כתי' הרמב"ם מובא בתי"מ במ"ו. דא"כ היו קובעים ר' יהודה ונאמר ג"כ תיכונו של ר"י אשמאי והלל אבל לע"ש ניחא: מ"ה אמין ב"ד יכול. עי' פי' רש"י ותוי"ע שפירשו אמין ב"ד הג' אשר יכלו לבעל דברי הב"ד אשר סמך על היחיד. וקשה לנו בתורת לימודי עם ידידי מהר"ה ר"י דמתמ"ה אי היה יכול לסמוך על היחיד אף בלא גדול בחכמה ומנין. א"כ גם ב"ד הג' יסמוך על המחלוקים מקדם על היחיד ויבטלו דברי ב"ד הב' מבלי מנין גדול מסם. וש"כ אמין יכול לסמוך על היחיד מבלי גדול בחכמה ומנין. א"כ לריכין לפרש על ב"ד הב' מפני שאינם יכולים לבטל כו' א"כ הוצרך דברי היחיד כדי שיעמדו את היחיד לחיים. ואולי ישלים היחיד מינים שיהיה גדול. ולמה פיכשו על ב"ד הג'. ונלע"ד דבלא"ה ק"ל מאי הוקשה לתמני' הא מלינו בכמה דוכתי כלאי פלוגי לסמוך עליו בשעת הדחק כי' גיטין י"ע כלאי ר"ש לסמוך עליו בשעת כו' וצ"ל דהתינא אי היחיד אומר לקולא אז שייך דסמוך עליו. אבל אי היחיד אומר לחומרא למה הוצרך. והא אי' כדי שיסמוך עליו ב"ד אחר. וא"כ שפיר לא מלי לפרש על ב"ד הב'. דכיון דעיקר הקושיא על לחומרא. אי הכרעה ב"ד הב' שבטלו לסמוך דברי הב"ד הב' שהחמירו הם יקילו כדעת חכמים הראשונים אז יוצרכו ב"ד גדול בחכמה ומנין. מיהו לתאי שכתב הרמב"ם הוצא בתוי"ע דדינא דמתני' דוקא בחזרות ותקנות. אבל בדבר המולה בדין יכול כל א' לפסוק כאשר יכלה. א"כ בלא"ה נ"ק דהא דמלינו כלאי פלוגי לסמוך עליו הייני בדבר המולה בדין. אבל במקנה אין לסמוך בשם הדוחק אם אין מנין. וא"כ הדק"ל על הרע"ב: שם עד שיהא גדול. עי' תוי"ע שמה על כפל הלשון. ולפשר לומר דמש"ה פירש"י נחבות גם שנוסה הייני מנין אנשים וגם בנשים. וזה משמיענו בכפל הלשון ובמלת עד שיהיה גדול גם במנין הנשים ונרחה במלת עד:

פרק ד מ"ג הפקר לעניים הפקר. עי' תוי"ע בשם הרא"ש שהוא מלשון בקורת תהיה ס"ם. וא"כ הוא לשון תורה ולא לשון משנה דהפקר לא מלינו בתורה והוא לשון

מצוה. וקשה לימא הכי נמי שחייב אדם לומר בלשון רבו כדלעיל בפ"א. ולמאי שכתבנו לעיל מ"ל דבעלמא אין הקפד כלל אי שונה בלשון מורה או משנה רק לעיל משום דהין של תורה היא קפדה ע"כ לריך להסמיענו. א"כ א"ש הכא. מיהו בלא"ה נראה דלא קשה. דהכי ג"ם נקוט הכאן וב"ה נקיט הפקר. מזה נראה דלשון הפקר אינו כמו הפקר לגמרי. רק הוא לשון חפצי למקלת ב"א ולא לכל כמו הפקר: מ"ו כדי סיכת אגר קטן. עי' תוי"ט שכאן פי' הרמב"ם אלבע קטנה ובשבת מקטן. (ולעשה התוי"ט מבוס דשם איתא הכי בגמ' ולא על מתני' דהכא. א"כ קשה עדיין מכליס) וי"ל בעמוד של הרמב"ם דהכא ע"כ לאו מאלבע קטן של אדם קטן. דא"כ אפשר בלא יהא ב"ה לחומרא. ובפרש לר"י דקובר מופת ומעופת זה ודאי יותר הוא מכדי סיכת קטנה שבקטן. א"ו אלבע קטנה שבגדול: מ"ו קדון. עי' תוי"ט בשם הכ"מ שכתב על קושית התוס' דקושית הריקנא ליתא. אלא"ד דגם התוס' לא עגלה מהם דבר זה. רק דקשיא להו דא"כ מילף מהכא מדסתירה הוכה כלאים אף לאפשר בגמר. דבכל דוכתא נמי היכי דכתחתה לא מעשה אף בדאפשר לקיים בהיתם בדי לעבור הלאו. והתם תירלו דיון דפטיים שאין לו לחר מע"ה מלמדנו שכתוב דמותר בשא"ה אבל באפשר לא:

פרק ח מ"א על אפר מעלת. עי' תוי"ט שתמה על הרמב"ם ורש"ב שפירשו לירוף מדרבנן ומקנו קרא דר"ח וקאמר דהוי אהמכתא פי"ש. ולא"ד דס"ל כדעת התוס' בתגיגה שם ד"ה והא דרבנן שכתבו דודאי איכא לירוף דאוריתא והביאו כמה לאיות עי"ש ובשתא אין לפרש. ולעניי דר"ח אתחא"ל כמו שפירש"י. דבמ"י ס"ל דלרחב"ל הוי לירוף דרבנן וכמ"ש התוס' שם בשמו. אבל לדעת התוס' י"ל דכ"ע ס"ל דלירוף דאוריתא ומוכח מקרא דקא אמת. רק דבהא פליגי ר"ח מוקי לאמתי' בלירוף דאוריתא משמע דכל קודם דאוריתא. וא"כ לריך לדחוקי ככל שנוי דהשם אהא דהוסיף ר"ש. ורחב"ל סבר דלאו בכל קודם לירוף דאוריתא (עי' בתוס' שם) ואמתי דקתני שתמא משמע דבכל קודם הייני. ולהכי מוקי מתני' כשדוסו של ר"ש. והשתא א"ש דברי הרמב"ם ורש"ב דהם פסקו כרחב"ל ולא סבר הרש"ב ממה שכתב בתגיגה שתמא דילפינן מכח אחת. דודאי גם רחב"ל מודה דיש לירוף קודם דאוריתא ומוכח מכח אחת. ובשאר קודם דלאו דאוריתא היינו דאשמטוהו ג"כ אהתי קרא שמשמו דהך קודם דאוריתא. ומש"ה הכא נאפר דודאי הוי בהני קודם דדרבנן משה"ה כ' הר"ב מעלה עשו בקודם ובאפר ר"ל בהך קודם דדמי לאפר. ושמה מיושב ג"כ בחני קושיות התוי"ט על הר"ב. דהכי בגמ' משמע דלרחב"ל לא מפרשי' דהוסיף ר"ש בכלי תוך מעמא. דהכ לר"ח אמרי' כן ולריך להבין דלרחב"ל נמי קשה מאי הוסיף ר"ש נהי דקודם מדרבנן הא אפר נמי מדרבנן. ול"ל דה"ל רק לאפר עשו מעלה יתירה. ז"ל דלדרבה לענין זה מלינו בקודם מעלה יתירה דקודם איתא דכותיה בדאוריתא משא"כ באפר.מ"כ אפר דר' הרש"ב דהוסיף מה שמבול יום נמי מעמא.והולרך ר"ש להוסיף זה בקודם. משום דמבול יום פוסל רק בקודם. אבל לר"ח לא מלי שה"ש לחרך כן. כיון דכל קודם דאוריתא ודאי לא אתיא דאפר דאוריתא יהא עדיף מבול יום בקודם. אבל הרמב"ם לא ניחא ליה בהיכון הרש"ב הנ"ל. ע"כ פי' דגם לרחב"ל הוסיף ר"ש דבלא חוך מעמא. והא דמשמע לר' אבן דיינו משום דלרחב"ל היה אפשר לומר כמש"ל בפי' הרש"ב דהוסיף מבול יום. אבל בפי' אמת ודאי דגם לרחב"ל כון יותר לומר בלא חוך מעמא (ואפשר דגם דעת רש"י בפ' כל שמה הוא כדעת הרש"ב כמש"ל דבאוכלין דמעמא מה"ת הוי לירוף דאוריתא ובגמלים דהוי מומלה דהבון הוי לירוף דרבנן): מ"ב אלמת עיסה. עי' פי' הרש"ב. מה שיש לדקדק על פשק שפיקא זו דהוי לא' בגוף ומ' בתפרוסות כתבתי ת"ל בגי"ד בפי' ק"י ב"ש: מ"ז הלמ"מ. עי' תוי"ט בשם הרמב"ם. ולע"ד דודאי לא פליגי ר"י וב"ש וחכמים אמה שקינל ר' יהושע הל"מ. רק דר"י לא קינל רק דאין מליהו בא לא לקבל ולא לרחק ומו לא. ומה שסיים ר"י אלא לרחק המקולבין כו' הייט כדי ליסב המקלא והשיב לב אנוש על בנים. וכמ"ש התוי"ט ד"ה שנאמר דבהאי קרא פליגי כנלפ"ד נכון: שם ועוד אחרת היתה שם. עי' תוי"ט מה שתי' אקושים מהרש"ל. ולולא דודאי אנו מוכרחין לדבריו דאי כדברי מהרש"ל שתפני הסכנה לא פרסמו. א"כ אמה לא יצאו לרשותם לשנות במשנה שביתקוס בן ציון בזמנו א"ו בנשים תשנת זו לאחר שבשבר אזוב בן ציון. מיהו בעיקר תירוצו של תוי"ט ק"ק הא היום נמצאו כל המשפחות שביתבאל ואין נמצא יחוס כלל. ומה יבא עוד אדו' לרחק המקולבין בזמנו דאם יצאה משפחה אחת שנעשה עליה פסול. מה קיומ זמנו אין בזה הלא אין יחוס כלל היום ואם יהיה שפק אז הוי נעמעה ומומלת. ולולא דלעמיד יבנה המקדש עכש נוח אליהו ואז יהיו הכל בנים שהכל נעמעים. ומאז והלאה יעמדו יחוסם. ואמ"כ לאחר זמן בוא ומגוב בשיבת אליהו אז יהיו משפחות המקולבין בזמנו אף שנולד בם אז בירור פסול ובזמנו הבשיבות ליחוס. ולולי דברי תוי"ט היה אנו"ל דגם ר' יהושע סבר בהא בהבתים דלעתיד יאחר אליהו בחות הקדש זה מבני בניו של זה. ובשיאחר של ר' זה מבני בניו של משפחה אשר טולד בה שפק פסול לא ירחיקנה אף אם ידע אליהו האמת שהיא פסולה. מ"מ בחותו דור כבר סוכשלה כדין דודאי חלל אחר דחמתא ולא שפק. אבל אים אשר יאחר עליו כי הוא מבני בניו שנתקרב בזמנו אף בהיום נתעבר ירחיקנו אליהו אזור לעוב בתהלה בימיו יבא ויגאלינו אמן כן יהי לנו:

סליקא מסכת עדיות

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"א לשמת ולתת. עי' תוי"ט בשם רש"ל ובעבר ישראל משוס לא ישמע על פיך עכ"ל. וקשה הפ"ל דעבר אלפני עור לא תתן מכשול כדאיתא בת"ה בתוי"ט ד"ה אילו. וי"ל דשקיאת שפתיו אין בו מעשה ובפרש לשה שכתבנו ביבמות פי"ב דהיכא שלא נעשה מעשה ע"י הדבור כ"ש מודים דלא הוי מעשה. א"כ אין זה מיקרי עבודה מה שמשבח לע"ז. והולרך לכתוב לא ישמע על פיך בגרס שלנ. ואי"ל דלא שייך לפני עור אלא היכי שבדבר עלמו שמתן לפניו עושה בו מעשה איסור בגון מושיט כוס יין לנזיר. וכן נותן דבר לעובד כוכבים אשר יקריבהו לע"ז. אבל הכא בדבר שאתן לפניו אין עושה בו איסור. רק זה הוא הגרם שמשבח לע"ז ושה"ה הולרך לא ישמע לאפי' גרם נמי אסור: מ"ד המעוטרות. עי' תוי"ט מדבריב ד"ה וכי מהא דתוי ע"ת אסורה. דהתם

אסור. ומ"ל מ"ל דהכוכבים הוטלים את המכם משבחים לע"ז. ז"ל כיון דהמכם מקיון שראל מובלע תוך שאר כל המכם. ובלא"ה מודי וק"ל וע"ש מ"ש פ"ד מ"ג: מ"ה רמ"ה אף דקל מב. עי' תוי"ט דהרמב"ם פסק כר"מ משום דהלכה כמותו בגזירותיו. וקשה הא אין דייק כאן בגזירה רק חשש שמא יעבוד בו ע"ז. דגזירה לא בייכת אלא בגזרון על ההיתר בשביל האיסור, ובולא דברי הטוי"ט י"ל דבוכר הרמב"ם דמשמתא לא יפלגו דבנן וכ"מ בגמליאות אי עובדין הכהי או לא. א"ו לא פליגי בלל רק דבמקומו של כ"מ היו עובדין בהבן. ומש"ה פביון בר"מ דהיקום בתקום שיהנו לעבוד בהבן. אך שמה דנקיע הרמב"ם גזירה שמא יקריב לע"ז משמע בתוי"ט. לכן כ"ל דבזר ל"מ שאר המקומות אשו המקום שלו שהיו לוקחין דברים אלו לע"ז. ומ"ק לא בזר והלכה כר"מ אבל בגליאות לא פליגי: מ"ז בזמוקיאות. עי' רש"י שפי' בזמוקי שמקיבין עליו. וב"כ הרמב"ם ומתמו הטוס' עליו אחי דמשמעי משמתי הוי לשה שוחר בע"ם. וי"ל דהא דלהנות לע"ז מוכח רק מק"ו מהכא. וא"כ בתקום שבהנה שוחר גם מהנה שוחר. וא"כ נשה שבוה חדא לאו מהנה דהא לוקח בכר, ואפי' מהנה הא בכה"ג נהנה שוחר כיון דמשמעי הוי. ואתי' אבן בתלנה כדי לעבוד עליה אבורה מיד, אבל להיות משמעי לא אסור עד שיתמם. וכן מוכח מדתנן בני אבן הטמיד עליה דפטיפא. אלא אמאי' אע"ג שבנה כדי להטמיד שוחר. וכיון דנהנה שוחר גם מהנה שוחר ואין עלה איסור רק בשה בעבון מבטול לפניהם וזה זוקק אם עובין איסור בזה שעוקן לפניהם. וכאן שזה אף משמש לע"ז לא נעשה רק משמש לשמשם ועניין לריך ביאור ואין להאריך כעת. ובגמ' פרק הפועל משמע דפריך מה בין זה לאחזה משמע דדומה לאחזה שמקיבין עליו ג"כ: מ"ח אין מוכרין לסם בשחוגר לקרקע. עי' תוי"ט בשם הר"ן דמייני בא"י. וי"ע דאיתא בדף י"ד ואתי דאמר ר"מ אף דקל מב דפריך והתנן אין מוכרין כו' אלמא אפי' דקל בים לא. ומבני מאי דקל פירות דקל ע"ש. ולשה לא משני בפשיטות דהשם בא"י כוח לאסור ודקל מב שכוח לגורך ע"ז אפי' בח"ל אסור. ואי משוס דר"מ ס"ל בשתי' דלקמן דבזמוס אין מוכרין בחו"ל א"כ הו"ל לאתויי ולמיפרך מר"מ ולא מהך מתני'. וי"ל מבוס דהך מתני' קדמה וסיא סתם מתני' דאתיא נמי כר"מ מש"ה פריך ממנה. ועיקר מתני' נמי דייקא קלת כרמב"ן דבהו"ל נמי מדסתם ותני. ובמתני' דלקמן עושה בשה הילוקין ומפרש והכא סתים, ואי משוס דהכא עיקר בא לאשמועי' פלוגתא דר"י. א"כ הו"ל לנקוט הך פלוגתא בתר שתי' דלקמן. והנה בעעמו של דבר כתב התוי"ע דהכא גרע כיון דיטול לקון עי"ש. ולבע"ד חפ"ל דהא עיקר הומרא דבדה הייטו משיס הפקעת משער. וא"כ זה דוקא בא"י דמוכח קרקע. משא"כ בחו"ל הוי כתובת הדר שהרי הבדה עלמו אינו בר מפשר רק גזירה דרבנן כביב עליו דישראל בעובדו ביבו. וא"כ י"ל דזה דוקא בשמוכר קרקע דעליה ודאי לא חל מיוב. אבל בשבכר אדם ועל הוצן הפירות בבר חל מיוב מפשר מש"ה לא יאמר בעובדו מחובר. אבל בשקלן אף דמפקיע מוצן פירות מ"מ בתלוס ליכא איסור הבקעה בלל אפי' בא"י. אבל בחמובר גזרו בעיי ה"י כיון דלא הוי מוכח הגוף רק מוכח פירות. כמ"ש התוס' ב"ב פ"א ד"ה הכוח דזה לא הוי מוכח הגוף. ולפ"ז י"ל דהא קמ"ל אבל מוכר משקלן ר"ל אפי' בא"י משוס דאין איסור הפקעת משער בחלוס ולא לריכין לדחוק: מ"ט מפני שהוא נקרא על שמו. עי' תוי"ע בשם הרמב"ם ויבכנם בו הכוכבים ואומרים ראלנו בו'. ע"ש. לכאורה מוכח מדברי רחב"ם דלא כש"ע פי' ויבכנם בו הכוכבים ואומרים ראלנו בו'. ע"ש. לכאורה מוכח מדברי רחב"ם דלא כש"ע פי' ב"ג בהג"ה בתוין ודאלן רק אותן בעניתו. וכם יודעים שבכבו בכו"ם שבי. ואתאי הא מ"מ עכו"ם ילך בנית אחר ויספר ראלתי מכרתן על פלוגי ישראל. וי"ל דמסתמא לא יחשוד עד שיראל את הבעו"ם אשר יספר לו האם שכוך הוא. והמכו"ם הדר בעיתו ודאי יודע שיאמר לו לפי מומו האמת. ובזה מתורץ קושית הגה"מ על הכרמ"ם בס"ק ד' וז"ל מ"ש רמ"א כאן ג"ע דהכי אין חשדא אלא בתקום ישראל וכו' מהיכן יבא שמשיקו בשבת ע"כ בכולה עבון יוצא מ"ה אפי' אין רואין אלא אותן שבנית מה בכך עכ"ד. ולפי הנ"ל אין מוכרח דהחשש שיראה הבוכר עשן יוצא רק החשש שבכבי הבוחן בס יספר ראלתי בתרתן על פלוגי. וזה אין שייך הכא דהחושד ישראל את הבכבי ויאמר לו אחמת. ועוד ל"ל דמש"ה דקדק הרמ"א ובקיע בבית דירה דאז אין חשש בלל בראיות עשן. דהרי בני הדירה ע"כ ראיים הם דהרי אין ישראל רשאי לדחוק בשבת. ובמרתן הזה רואים בני הדירה וא"כ הבולה עשן יוצא אין הבית יאמר בכרי מבשל בתבוו ותמנו עשן יוצא:

פרק ג מ"ב הרי אלו מותרין. פי' הרש"ב דהוי ס"ס. והקשה ידידי מוהר"ה הא אינו יכול להתפרר. דאם נאמר שפק לא בטלוס בוב לא מוכל לומר שפק עבד. וכ"ל דמבלן דאיס לדעת הש"ך סי' ק"י בדיני ס"ס. דבשפק א' הוא אם יש כאן איסור בלל. אז א"ל להתפרר. דש"כ לריכין להתחיל מתחלה ממא אין כאן ניעותא בלל: מ"ד היא בתה בנבולי אין אומרין כו'. פי' הרש"ב ועוד מבוחה אחרת. וכן פי' רש"י. וקשה למה בתבוחה הראשונה תתני דבר אחר ובתבוחה הבנית לא קאמר ד"א. וכ"ל הנה רש"י פי' ד"ה היא בתה כו' ולא כל הימנה לגזול את הבנים עכ"ל. ולכאורה אין זה דומה לחלי דתנן לקנון בני הבירה שטעה לר"ש דמותר לבבור התחיה. דהתם שלא בראות גזלה. אבל הכא בראות בתה בנבולי ומקחתא אותן שהמידו הענודת בוכבים עליה יש להן רשות לעשות כן שפ"י דינא דמלכותא. וי"ל דאין זה דינא דמלכותא שיגזלו אותנו. מיהו עדיין היה להו לאסור משוס דאנו עושין זה. ודאי לאותן שבכבו בתה שמוחלין בו. נהי דא"א אוסר דבר שאינו שלו מ"מ אין אנו רשאין לעשות דבר שלאיתא בנת' בשגיון מש"ה אריכין אנו לגרף ג"כ תבוחה הבנית באין המרחן דוי לאפרוסיי. מיהו התבוחה ג' די ג"כ לעשות ולא לריכה לתשובה הא'. וא"כ א"ש דהך דאין אומרים סובב ג"כ אלמעלה מש"ה לא קאמר דבר אחר. ומ"מ שפיר כתב רש"י דתשובה אחרת היא דהיא אינה לריכה לידי תשובה הא'. ואי"ת כיון דלריכה הא' לבנית למה נאמר הראשונה. וי"ל דבשניה אמרי' דהכי"ת אין שפלה לאמרן ולראשונה אפי' המרחן שפלה מ"מ היא בתה בנבולי ולא כל הימנה לעשות את שני שפלה לו וכיון בש"ה. (ואתי' שבתבתי לעיל דאין זה דינא דמלכותא שיגזלו אותנו אינא דפקותא לענין שיבוח אי קני רשות פשט א' לא יכול שופט אחר לאחות ולגזול את זכותו. ואפי' מלכות אחרת ולא"ע בשם): שם נשמה מרחן גוי. אבל אם היה המרחן גוי אף שהש"ז שפלה בא"ש רש"י מ"מ היה אסור משוס מי ניפותו. וא"כ אינו מובן לי קושית התוס' ד"ה וכי מהא דגוי ע"ת אסורה. דהתם

סמי עפלה לפ"ת דכבר נעשה בו מעשה אבל בכוס זה לפ"ת דהוי רק דיבור לא מהני. ובמתני' נמי הרי מרחץ אינו עפל לפ"ת בעצם. ובדיבור אין יכולים לבטלו עפל ודו"ק: מ"ר אבנו, עי' תוי"ט בשם רש"י מעשה אין בדיבור. וקי"ק למה הוצרך לפרש משום א"ב הא בירושלמי פרכי' למ"ד אין עובדין לעכו"ם. ומשני שמשמעה לכל אבן ואבן כדאיתא בתוס' ואם כן אין זה ענין לבדיבור כיון שמשמעות להאבן עצמה רק הוי כל אבן בפפק. וק"ל דהש"י מפרש כן לאידך מ"ד. משום דבירושלמי פריך להך מ"ד מעמע דלאידך מ"ד לא צריכין לסמי. ומק"ק מה זה ענין לבדיבור הא לקמן אמר רב המשמעות גנים אסרה. וקשה מאי קמ"ל הא זה מוכח ממשנתינו דמבן עלו ועל ע"ז ופ"כ מיירי דמתחלה בכלו יחד לגרכם. ואח"כ הניח הכוכבי ע"ת לביתו והשמעה לביתו. וכמ"ש הכ"ן אריבא דאמרי' בשם הירושלמי ואתא קמני אבנו ממש אלא דמלוס ולכסוף מבנו כתלוס. וכ"כ ל"ל דמיירי שישראל נגע בתחל דקה ואלו סתם העכו"ם כותל לע"ת ובשעה שמת ת' ונפל ונתערבו האבנים וא"כ אין זה ענין לבדיבור דבר מבורר היה. וא"כ מאי קרי כש"ו לאוקמי כמ"ד אין בדיבור וק"ק הא שם תמני' כ"מ וסובר יש בדיבור בשם' דתמני. ומה שהקשה התוי"ט דמומתת ע"ז דבבן לא בכמתי קוישמו בזה. דהיון דלמנין לא יבדק שהוא דלוייתא א"ב ונקרא על הכל דין ע"ז. וא"כ ממילא תמעמ כשאר ע"ז. דהכי עכ"פ הכל ע"ז הוא מדלוייתא: מ"ז בדקו את הגל. ל"ל דבדקו בסיבת הבי"ת והוא לבנון לוזי. עכ"פ טה לחיות בודק אם יש שם ע"ז. ובשמלאו שם טרה אמר ר"ש כתיר לבן האילן דבוזלמי לטרה עבדו: מ"ח עי' תוי"ע ד"ה ואם עבר וכו' שמתה למה בדיף מקרובות מת"ז עצמה. והניח דאין מיתת דהכי לענין ביטול נמי בדיף מקרובות ע"פ. ולגלד"ל דיש לחבין זה מסברת. שהכי בשמתקן ע"ז ולאי לא לבטתה מתקנה. רק לעולם בלי נבול ומשעבד נפשה לעבוד לעולם. (תדע דהכי ביטול מלכים שהוא לזמן אינה אמורה) וא"כ כשמבטלה אח"כ נתבטלה מהשבה לאמונה ומיקר מעודתו. אבל בחקרובות דמלת מתשבטו אינה רק לבשעה דהיינו בעת שהוא מקריב קרבן. וא"כ מחשבה זו אינה מתבטלת בשום אופן (ועי' פרק דלקמן גבי פרכילי עגבים מ"ש תוי"ט בשם הס"ן):

פרק ד מ"ג

שלא בעובה. עי' תוי"ט בשם המוס' ועי' בדבריהם דף מ"ד. לכאורה קשה לפר"ת דבשכר מותר. למה אתרי' בני חנויות המעובדות אסור ליקח מהם. ופירש"י והר"ב שאותן חנויות של כומרים ליטול מהן מכס. ונראה נמי דהכאת עצמן הרי כיון שהכומרים נוטלים המכס. וג"ל דהכומרים נוטלים המכס לצורך ע"ז עצמה. (וכן משמע מתוס' דף י"ג ד"ה אבל שהקשו ממי שהיה כותבו פי"ש. ומאי קושיא הרי הש"ס לע"ז עצמה וגורם עבודתה. אמ"כ ה"ל צורך ע"ז עצמה הוא). אך ק"ק ממה שהביאו תוס' הירושלמי תלוין של ע"ז אסורין. ואם מעלה שכר למדינה אע"ג שהן עושין לצורך ע"ז מותר. וה"ל הוא נותן מעות לכומרים והכומרים עושין צורך ע"ז. ודוחק לחלק בזה בין כומרים לאנשים אחרים בידיעין שלצורך ע"ז עושין לכן נראה דבשעותין למדינה אינו ברור שלצורך עבודת כוכבים עושין וקאמר אע"ג שהן עושין לפעמים זה לצורך ע"ז מותר. אבל כומרים ודאי לע"ז מלרך. וכן משמע לרבינו המוס' דף י"ג ד"ה ק"ו דבשאינו ברור שאת עושין נתן לעבדים ברים מותר. ועוי"ל דלעולם לגון עושין מהן היינו בודאי עושין מהן. רק דיש חילוק אם חוק קבוע אצלם שדמי החלילין יולך לע"ז. זה אסור. דבא המעות מידו מיקר ליד ע"ז. אבל בשמעות הוא של מדינה אף שהוא יודע שהמדינה עושה מזה תמיד לרכי ע"ז (ואי בכי לא שבדי). זה מותר דאינו נותן לע"ז רק למדינה ומה בכך שהן עושין אח"כ ע"ז. ואין בזה לפני עור כמ"ש בפ"ת דבשאין עובדין להדבר ממש רק בגורם ע"ז ניכא לפ"ע. ובזה אפשר לתרץ דעת רש"י שפי' בני גיהה בשכר בדף כ"א ובדף מ"ד פי' בעובה שמחזיק עובה לכומרין וכראה שעובדת לפרש שני פירושים. דסובר רש"י דלענין החזקת עובה אין סברא לחלק בין כומרים לאחרים שעובדים אותה. דמ"מ הוי תפארת לע"ז. ובגמ' איכא תרי ליתנא לל"ק בריתא דיש חילוק בין כומרין לעובדין ובסיפא לכולם שרי. ולל"ב אין חילוק כלל רק בריתא דלכל אסור ובסיפא יש חילוק ע"ש. ולפ"ז לל"ק דמחלק בריתא בין כומרין לעובדים. א"א לפרש משום החזקת עובה דבזה אין סברא לחלק. פ"כ הוכרח לפרש משום שכר ומתוכן קושית התוס' על רש"י. דהנה מ"ש התוס' לכן נראה לר"ת כתו שפי' רש"י כאן עכ"ל. לכאורה פי' זה קלת דחוק. דאם שלא בשכר גרע מבשכר. והיינו פ"כ משום שהוא לטה תפארת ועוי ע"ז. א"כ מה חילוק אם בפיכום מחזיק עובה בפיו. או אינו אומר לו דבר בפיו. מ"מ תפארת הוא לע"ז מה שרוחלין בו. וכמ"ש רש"י בסנהדרין שם דף מ"ד ד"ה עוי מיהא אינא הי הוי רחילה עוי ט' ע"ש ועוכה ודאי הוי עוי לע"ז. וכש"ד קודם תשובת עוי קסבר דגם רחילה עוי לע"ז ע"ש. דמה שיש לטה סנהה הא הנאת עצמן בני. ע"כ התפארת לע"ז עושה איסור. ע"כ נ"ל דהחזקת עובה היינו שמהבה אותו בכוח הנאה, ולפי בחינו שכר קצת מיקרי החזקת עובה. וכן איתא בבש"י דף נ"א ד"ה עובדים לא אינכפת לן אי יהביגן לטו אחר עובת הנאה פרתא עכ"ל. נראה שכוונתו נ"כ החזקת עובה ונמו שאבאר בס"ד בסמוך. ופעמא דבשכר קצוב לא מיקרי עובה כלל. אבל בשאין שכר קצוב אף שנגד זה עשה לעובה אחרת. מ"מ היום בשבח לו עובה והוא עושה לו עובה פגום בחזקתה. אבל בשאינו מחזיק עובה אז משמעת לא מסתמא לא מעיכא כלל שיהא לטה תפארת בזה. אבל בזה אין עושה איסור מה שנתן לו אח"כ עובה דזה הוי הנאת עצמן. ואפי' עושה ממנו עוכ"ע לא אינכפת לן בזה כיון שאינו חוק קבוע ואי בפי לא יהיב לפ"ז. והשתא מתוכן על רש"י דלכאורה לפי הל"ל לא בלבד שדבכי רש"י שבדף מ"ד סותרין לדף כ"א. רק דאף שבדף כ"א סותר דבר"ה עובדי' כתב עובת הנאה כל"ל. לכן נראה דמ"ש רש"י עובת הנאה היינו לל"ק שכן מפרש רש"י אל"ק. והיינו משום דבכי אף בריתא לאחרים. ובזה ודאי בשכר קצוב אסור כיון דחוק קבוע הוא של ע"ז הוא. ע"כ הוכרח רש"י לפרש משום עובת הנאה שאינו קצוב. אבל לל"ב נוכל לפרש בריתא שלא יעלו שכר. ומש"ה לאחרים נמי אסור. ובסיפא דשלו ושל אחרים אין בה כמוך קבוע. דהשם מיד כשנותן הוא בא לרשות ע"ז. אבל הכא שנתן ישראל לא קנה מידו הע"ז. ואי בפי המקבל מפכר מעות אלו לעצמו ונותן ריוח אחר לע"ז. ועוד דעדיין מחוסר מלוקה ובכל פורתא מעורב יד שותף ברבי בו. וא"א ג"י הקביר יותר בזה כיון דשתן לאחרים המעות והוא שותף הוי כאלו

שכר חלקו נגד אי אמרי' יש בריכה עכ"ד. ובדרך שמלינו בא' מן השותפין שנדר הנאה מאחד יכול לינך להאחר דבחלקו אוכל. וה"ל הוי כאילו שכר את חלק שותף זה לבד. ואי אמרי' א"ב נמי א"ש. דהכא אין איסור אם לא מבורר אשתו לע"ז. אבל אי יד נכרי שותף מעורב בכל פורתא. וא"כ אין כאן קנין לע"ז עד שיחלוק השותף עמה ואז ככר ולא מרשות ישראל ומיד שותף מבוף בה. וסברא זו מוכח מרש"י דף י"ג ד"ה מהנה לה כ"ש והא מהנה הוא שהמונין שבאתון קורחי מעות של טומרין הן א"כ הוא יהיב ליה לבעל המעות מקמורתו שעושה עם ומעיא להו הנאה לה. ואבריו הם מופלגים מאד בתין מוכן. ולפי הל"ל א"ש דקשיא ליה לרש"י למה זה נקרא מהנה, הא אינו נותן ליד ע"ז רק ליד תגר ומיד התגר קונה הע"ז. וגם יד תגר מעורב בכל פורתא ודמי לשלה ושל אחרים שמותר בשעתן לאחרים. ומתרץ רש"י שהמונין הו' ל"ל הם עצמם הן קונים הרים של מעות כומרים שכל הבאתה משעבד לטומרים ואי"כ הוי כאילו הכומר נותן לבעל המעות מקמורתו ומעיא להו הנאה מיד ישראל. וע"ל לקיים גי' הרשב"א אי נמי. וה"פ דקשיא ליה הא לא הוי מהנה רק גורם להנאה שע"י שהוא קונה המוכר נותן לכומר ודמי למשעבדים דתמני' לעיל אף שקונה עבור מובדי ע"ז שרי. לזה פי' רש"י שהכומר הוא נותן המעות שכל החנות שלהם ומרוויחים המכס א"כ נותן לסם מעם דהמוכר עצותו של כומרים. א"ל פי' המכס קבוע מן הלוקח לא מן המוכר וה"פ הוא הלוקח יהיב ליה לבעל המעות הוא הכומר מקמורתו בקיבה בס ומעיא להו הנאה ודו"ק. ולפי הל"ל יש לתרץ דעת הרמב"ם שפי' כל"ק לקולא אע"ג דאסורא דלוייתא הוא לרשות נמי"ז ואף אי בפחות לסם. ג"כ משעמ דלוייתא אסור לעיל דף מ"ד דבריר מנוי מכוס זה לפ"ת. מיהו לפי' התוס' אם הוי מדרבנן ע"פ. ולפי הל"ל י"ל דלא פליגי בכל ל"ק וא"ב, רק דל"ק בא להשמיענו דעובת הנאה לאחרים שרי. וא"ב בא להשמיענו דבסיפא אסור בשכר אסור לכומרים. וה"פ בגמ' מאן דתמני דמתני' דאסור לאחרים מייירי. ומתוכן נמי קשית התוס' דלמ"ד מהנה מותר מוקי מתני' כל"ק משום עו"ה ומתוכן נמי ליתנא דעוה"ג. דמאן דמוקי בשכר מייירי מתני' בכל גוונא ומש"ה קתני מנא דלף לאחרים אסור משום דבשכר נמי מייירי: מ"ה מכרה או משכנה. עי' ברש"ב דדוקא בצורף נכרי פליגי והכא איתא בגמ'. וקשה מאי ל"מ בזה. דכשלקח אח"כ ישראל מן נכרי שלקח מהראשון אי שלם הוא נהי דנכרי ראשון ביטלו. שמא נכרי השני חזר ועבדו ואי במכירה לקחו ישראל מנכרי שני. א"כ ביטלו נכרי שני. ונכרי יכול לבטל ע"ז של חבירו. וי"ל דמשכחת לה בגון שהצורף נכרי בתנייל והוא יודע בעצמו שלא עבדו הוא. ועוד אפ"ל דבמכירה שאין עושה מעשה בע"ז עצמה אפשר דאין יכול לבטל ע"ז של חבירו: מ"ח לוקחין את בעומה. עי' תוי"ט בשם בע"ז עצמה אפשר דאין יכול לבטל ע"ז של חבירו: ליתני סיפא לחוד דיוק לבור כי' ויעשה ל"ל ע"ש. ולעמ"ד י"ל דאי מסיפא ה"א דקודם שיוד אף דוגע בהגלו בעבידתה עדיד ולא מכוין לנסך. אבל אי ידעי' שנגע בידו מנסך. וה"ק אינו עושה יין נסך עד שיוד לבור כלומר משמעתא אינו עושה תשום דעדיד קמ"ל. ואפי' הוי קתני ואינו עושה ה"א דתליה בזמן שיוד ואז השאר מותר אי לא נגע וכדש"ד דשום' ד"ה ומ':

פרק ה מ"ב

אע"י לשמנים וקוף פוגם ואמאי הא בשנפל הבלוע תוך השיתר בארבעה מיני נ"ע ומשביב ושנה לדעתי הלעיכה בעיקר דבריו הלקומים מפי' הרמב"ם יש לתמוה מ"ש דמשנתינו במקלת מתלה לו קוף הוי ספק. וז"ל הרמב"ם וב' מלקים הנשאלים לא מתבאר בתלמוד איזה מהן אסור ואיזה מהן מותר ולפיכך שניהם אסורין. וע"ז שתני בגרסין דומתין כו' עכ"ל. ולתה הוא ספק אם משום דשלקח בתיקו בהא לתא"י בדף ס"ה דפנוס מעיקרא מחלוקת. ומבטיא לי בקוף פוגם ד"ה אסור לו בין בזו בין בזו מחלוקת. הא כתבו התוס' ד"ה מיקו דעלתה לסם בנבלמ"ד בתיקו ושוב פשטוה מגרייתא וכדמסיק גמ' שם. ונלע"ד דרמב"ם לא ס"ל בהא כתוס'. דבגלה"ה קשיא לי אגמ' דהסם מוכח. תדע הא דאמר עולא דפוגם מעיקרא ד"ה מותר. הא פלוגתייהו דר"מ ור"ש בהך דגעולי מדין. דר"מ ולף מהתם מעיס דת"ל דלא פגמה פורתא והתם הוי פגום מעיקרא דבשנה הגלוס מקדירה לתוך הסיתר כבר נפגם ואפ"ה אסור. ושוב ק"ל דאר"י מיבעי בתשביה ובקוף פוגם לי פליגי והא לעיל אר"י אמתני' לא שנו אלא שנפל לתוך גרסין דומתין כו' נעשה כמי שהשביה ובקוף פגם ואסור ע"ש. ועתה לי אמרת בשלמא דרק בפגם מעיקרא פליגי א"ל אתי שפיר. אבל א"ל בשלמא בכל מקון פליגי א"כ אי מוקי מתני' בכותתין דוקא הוי מתני' דלא כתמן כר"מ לא דבמתני' נמל"פ מיהו וא"מ אוסר אפי' פוגם מעיקרא ולא כר"ש דלר"ש בגונין נמי שרי דשביה וקוף פגם שרי. וכן הקנו הוס' ד"ה א"ל. ומה שם נאמר אקושיא הראשונה דקדרה בת יומו הוי כמשביה וקוף פגם דבשעה שבא הבלוע תוך הסיתר עדיין מושבח הוא בעצמותו רק דא"ל דלא פגמה את התבשיל. וכמו שפיכש"י בלחות לשונו בתבשיל הבא אחריו עכ"ל. ל"ל דמה שמבשל אחריו ודאי מיעטם יותר ממה שמתבשל כבר. וממילא פגמה פורתא. אבל בעצמותו מושבח מעם היתר. אך לפ"ז קשה אר' ווחנן דלפ"ז בשביה וקוף פגם נמי פליגי דומיא דבמה יותר ולמה מספקינן בגמ' בזה אליבא דר"י. ולכאורה י"ל דבהא נופא פליגי עולא ור"י. דעולא סבר בתר שפילה אזלינן וכשנפל הבלוע מב"ל להיתר ונתן בעם היה משבח האיסור וכפירש"י ד"ה בפוגם מעיקרא משעה שנפל לתוכו עכ"ל. ור"י סבר בתר נתיכת מעם בהיתר אזלי' וכשמתיל לתת מעם פוגם הוא בהיתר רק האיסור עומד בעצמותו. ולפ"ז מתוכן ג"כ קושית הל"ל דשפיר מספקא ליה בר' יוחנן בשביה בשנפל וכשמתיל לתת מעם בשנפל תוכ. אבל לעיל גבי בריסין דכשמתיל לתת מעם עדיין משביה וכשמתיה אז פוגם. בזה ודאי כ"ע מודי דאסור. ומעתה יתישב הסוגיא לדעת הרמב"ם דודאי האיסור בשאר בתיקו. ומיקר הפשיטות הוא דפוגם מעיקרא נמי פליגי לאפוקי עולא, והא דקפשיט מנפל תרומה תהלה דהוי משביה וקוף פוגם. היינו משום דהשביה בשנותן מעם. דבזה לא מספקינן כלל דודאי אסור דלא מספקינן רק דומיא דבת יומא כל"ל דתיכף כשמתלים מעם פוגם הסיתר ורק האיסור עלתו שומד בעצמו כמות שהוא ומשום הכי מספקי' אי ניחוש בתר המפל שהוא האיסור והוא עומד באיסורו שעצמותו אינו נפגם בשעת נתיכת מעם רק את הסיתר

פוגם. מ"ד מיזיל בתר מתיחת מעמו בחימר. והוא נפגם מיד בהפגים מעם בו וזה הקפק אינו פוגם רק פוגם דכרי ר"י בעצמן דנפוגם מעיקרא כמי פגיני והיינו שהאיסור עצמו פוגם ונפגם מעיקרא כמעמן מעם. ופשיט משאור דבמעמן מעם מיד בשאור והעיסה פגומים ואין האוסר עומד באיסורו. ומעני כיון דבאוי לחמא מיעות אחרות הוי האיסור באיסורו עומד ואינו נפגם בעצמותו. ופשיט מיין שנפל לתוך גריסין ונתתין דמיד בשנפל היין והגריסין נפגמין זה מזה. ומעני דמייירי בצוננין. ופריך אי מיתא בצוננין כמי פגיני (ודלא כר"י דמוקי מתני' בחמין דוקא). מ"ב בנפל תרומה מתלה כמי ליפגני. אלא לאו ע"מ דבגריסין רומחין מייירי דפונגין זה את זה מיד ואפ"ה פגיני. ומתורץ בזה קושית התוס' ד"ה ה"ם דמיך דנפל על תרומה מתלה היה יכול לפשוט ע"ם. וגם קושית המרמ"ח שם מתורץ. ולפי הנ"ל מנפל תרומה מתלה לא מוכח רק דבהפגים בנ"ע מתלה לא פגיני. אבל מדיין י"ל דבפונגם מעיקרא כשאין עומד איסורו בעצמותו כמי לא פגיני. רק פגיני דומיא דבא יומא דפונגם שהיתר תיכף בעצמן לגיעתו. אבל האיסור עומד בעצמו בעצם: ולפי הנ"ל מתורץ ג"כ קושית התוי"ט על הרע"ב בהך דאבי"ע. דלפי הנ"ל מבא יומא כמעמ בעצמו בא יומא. כמו דבר"י דפגמה פורמתא היינו שפונגם את הנגעיל. אבל הוא עומד בעצם מוחבא תולי יהיה בפ"ע. ה"ג בתי' עיקר הפגימה בהנגעיל הוא מפני שזה הנגעיל חדש. וזה יבן מע"ל. אבל הנלוע בעצמותה אינו שהיה בפ"ע יש בדיין עצם מוחבא בו. (ועמ"ש בזה מ"ל ביו"ד קי"ב על הש"ך סק"ח). מיהו לפ"ז אינ"ת אינ"ת לומר כמש"ל דלעמת הרמב"ם לפרש הסוגיא אי בעי' דומיא דר"י. דסרי לפ"ז אבי' ובי' בין לענין זה דבלוע מוחבא בעצם. אבל להרמב"ם בתי' ליכא סברא. ולהרע"ב ס"פ מ"ח דכ"ע סברי דאבי' כמי הסרה מוכה משום דמוחבא בעצם ופגיני רק בפגום בעצם כשנפל (ופגיני בקרא דבגילה). או דיומא דמוחבא ופונגם כמי פגיני. ופגיני בגיטולי מדין כדאיתא בגמ' וסלקא בתיקו. ומאר הסוגיא יתפרש כע"ל ודו"ק היטב: עוד יש לתרץ דעת הרע"ב דס"ל כהך דעה ביו"ד ס"ח דבכלים אמרי' דין תל"ע. ומ"ב תיקן כשבלע בכלי בעמיה ובלה בשהיה מוחבא ואח"כ נפגם מע"ה הוי בפגום בסוף ס"ב אסור לבשל בקדרה זו דנ"ל. ובדרך אחר יותר מתורץ כראה לפרש הסוגיא לדעת הרמב"ם דהא לאחר ר"י אמרי' דבגריסין לוגין אסור. היינו דבשנפל היה מעמיה ולא היה לאוי לפגום כמות שהוא. ולולי מעמה אחר גרם הפגם דהיינו מה שהרמיה גריסים אח"כ. (ומע"ה קאמר נעמה כמי שהשביה כו' מעום דולמי מ"מ שיתן מעם עצם בו מיד רק אחר שיעשה בו ביטול כבישה. אבל קודם לכן אין לינן נותן מעם. (ובפרש גמ"ש המחבר ביו"ד סי' ק"ד דבטיגן יום אלם ע"ש). וכ"מ דקאמר בגמ' וכן היו עושין בערבי שבתות בלפורי. מקמתא היה שוהה עד אחר ואח ר"ש. ולפיכך קאמר נעשה דבשהרמיתן מרס שעשה שיעור בכישה אפ"ה נעשה כאילו בבר אתן מעם בעצמו ואסור בכל ואח"כ נפגם. ומיושב קושית תוס' ד"ה נעשה). ומה שמקופק בר"י בהשביה אתלה היינו שאחר שהשביה נפגם אח"כ מעצמו. וכעין שכתב הרמב"ם בשמעוטית בשר שנתערב בחמאה שמתתלה מעבית ואח"כ מפגם בעצם ואין דבר אחר גורם לו. וא"כ השבה שמתתלה לא הוי שבה בלל דתיכף היה לאוי לאחוז לקלקלו. ופשיט משאור כדברי ר"י דפונגם מעיקרא שלא הבית בלל אמי פגיני. אבל האיסור במקומה עומדת, ואח"כ פשיט מגריסים רומחים דמיד הפגים. וכ"מ דמייירי בצוננין ואפ"ה פגיני. ומי פגיני הוי והכל כנ"ל: מ"ה פהומות אהורות אחומות כדי ט', לכאורה הך מיותר ואי שלא לפרוש כרשב"ג מ"מ מביות פהומות מיותר. ונ"מ"ש הר"ן מובא בתוי"ט ד"ה ולגיטים א"ם לתנא קיפה לאינגוויי ריפה: מ"ז עכבת יין אסור. עי' תוי"ע בשם הר"ן. ומה שמתה על הרא"ש והכ"מ. ונלע"ד דהרא"ש כמו דאיתא בב"י קל"ד בשם הרשב"א ור"ל. והרי"ף כתב בהלכות ומתה עליו הרמב"ן כו' ותיכן הכ"מ דכל שנפל י"ל לגוב ואפי' עפה מ' הכל אסור בהנאה עד שיפרוש תוך מזמי י"ל שבו או שיוליך הנאה לים המלח (וזה כדברי הר"ן). ואין מתוור בעיני דאמר בגמ' דף ע"א מ"ל רב להני סביותא כו' ומקשינן כמאן דלא כרשב"ג כו' ואם איתא מאי קושיא דסתם לא אמרי' תוך מדמי י"ל שבו. ואפשר דהסם לא נלרך לפי שעיפה י"ל שהיה בפי התניות של נכרי הלוקח הוא ואי"ל לפרש שאינו מוכר לו הטעה שבפי הכלי עכו"ל, ושתה מונגים היינו דברי הרמב"ד דהא דע' י"ב שהביא מתני' המשפך. היינו מתי' הנ"ל. ולא קשה ממאי דאיתא בבי הני סביותא. דסתם הטפה של נכרי. אבל בבי כלי של נכרי דבפי"ב שפיר משנ הרמב"ד. ומע"ה לא הלין הר"מ בעבו מהך דהכ"ן. דא"כ קשה מהני סביותא. אמ"כ דבכלי של נכרי דהטפה ממילא של נכרי ל"ל לפרש שאינו מוכר לו את שלו. ומ"מ י"ל בדעת הרמב"ם דס"ל דבמתני אינו יהיה בכלים ש"כ. והנכרי אינו קונה עד שימשוך. דהרי קי"ל כלוי של ליקח לא קנה, ומלא יוכל הישראל לחזור בו. ואז כשיחזר שיין אליו בם אותו מעם של נכרי שהיה בכלי המעורב בו בא לרשות ישראל. ואי"כ הנכרי בעולי בטיל את המעם לגבי נתקו ולהרא"ל. ובישראל קנה את הטפה בהגבהה שהרי הוא מודר. (וכ"ה לגון רמב"ם בפי' שהישראל יבטו בידו). והגבהה לו משיכה קונה אפי' בעלוי של אידך. וכיון שכן הרי כאילו אותו המעם של ישראל הוא ולריך לפרש. אבל בבי רב דקאמר הגמ' לעולם סבר בליו של מוכר קנה לוקח. וא"כ תיכף בשבת היין אל הנכרי הו לא מלי לחזור בו. א"כ למה יבטלו נכרי לגבי דישראל הרי הכל שלו. ומש"ה אין לריך לפרש. ואף דמשמע מפירש"י דהשיבת היא לאמלה מאויר הכלי ועדיין לא קנה נכרי. מ"מ משבת אל הנכרת לא מלי היין לחזור לאמלה וע"כ יוכל לאויר הכלי. (וע' ב"מ דף ז' וע' בבי יכול לנתקו ודו"ק). וע"ל דלהרמב"ם לא לריך לפרש כמ"ש רש"י ז"ל מקמי דנמטי אמרא דישראל כאוילא דאמת ס"ש. דהרי הרמב"ם כתב להדיא בפי' המשניות דבשהקנין והגיסון בתין בא' תפ"ה אסור. וא"כ י"ל דשבת יין עם אויר בוין. ומאמי דקאמר סוף סוף כי מעמ לאויר הכלי קנה נכרי וי"ב לא הוי עד דמעמ לקרקעית הכלי ס"ש. מעמע הא הוי הקנין נמי כשמעמ לקרקעית הכלי היה אסור אף דהקנין והגיסון בתין בא'. ע"כ נראה דרש"י כ"ב לתוספת דמילתא ואינו מולק בזה על הרמב"ם: שם המפרש מכלי אל כלי. פי' תוי"ע שהקשה על הרמב"ם והרש"ב שנקטו כלי ביד נכרי וא"כ כ"ש בשם י"ל ממש בכלי והוי זו ואל"ל זו ע"ש. ונלע"ד דבכלי שביד הנכרי נעשה הכל י"ל. ונקמ"ל דאפי' בתערובות משהו שבכלי נמי אסור הכל בהנאה ולא מהני הולכת הנאה. מיהו בלא"ה קשה לו אנופה דמתני' מאי קמ"ל בהך בבא כיון דיוקא תיבור ומייתי דקייף קפיפי. א"כ דמה שמעמה ממנו מותר ואת שמעמה לתוכו נמי פגיעת דאסור. ומדברי רש"י משמע לי דמייתי שמעמה נכרי מכלי אל ישראל לכלי אחר. ואשמועי' כרב שמת דבמאי דשייך נזרי לנגן. הסיה דלגוואיה לא נזרי ע"ש. ומשמע כן מרש"י שכתב בד"ה המעמה מכלי אל כלי קלקה דשמיה דישראל עסקי ש"ל. ותמוה לכאורה דגם לתסקנא י"ל דישראל מייירי דלק אהך בריתא דמעמה אחרת מתני מבי ר"ש בנכרי המעמה. א"ו נתכוין רש"י לתסקנא דיוקא תיבור ע"כ בנכרי מייירי דא"כ פגיעת. מיהו הרמב"ם לא כתב כן בפירוש. ואפשר לומר לדעת הרמב"ם דקמ"ל דיוקא בר ניוקא אינו אוסר בלאיתא ביו"ד סי' קכ"ו. וה"פ ישראל המעמה מכלי דיך משפך לכלי שביד נכרי. והקילות נפסק מכלי עליון בשבוגם לכלי התחתון. אבל מכלי לתשפך וכן מתשפך לכלי לא נפסק. וא"כ נאסר מה שבתשפך מעשה ניוקו. ואפ"ש מה שבכלי לא נאסר מניוקו לתשפך. וקאי אגיעת מתדיירי מעשה שבתשפך. ושלא קאמר דאם מעמה מכלי לכלי דיך תשפך לא נאסר מה שבמעמה ממנו. וא"כ מתורץ נמי דקדוק הסוי"ט על הרמב"ם דהנותה היא אפי' י"ל ממש נמי מותר וזו"ק:

סליקא מסכת עבודה זרה

מסכת הוריות

פרק א מ"ד מזידין הרי אלו פטורין. קשה דלעיל בני תלמיד מחשבינן ליה שוגג: מפני שסבר לעשות מצוה בפ"י ב"ד. וס"ל מימא הכי דא"ל דתיך הקהל נמצא ודאי מ' הרואי לטוראה. דא"כ היינו דיעא היה מ' מהן יודע בו'. וי"ל דקהל שאני שהרי אין הב"ד יכול לגזור מה שאין כוב הקהל יכולים לעמוד. וא"כ על כל הקהל אין מצוה לבטל דעתם מפני דעת ב"ד. והא דב"ד יכול לאסור את המותר י"ל דהיינו נמי משום דמסתמא כוב הקהל מכולים לדעת ב"ד: מ"ה כתב התוי"ט ד"ה אפ"ה אלו בשם המוס' שמתמה בסוטה דף י"ז דר"מ הכא לא דיים הקהל ובסוטה דיים הלוות. וכ"י דיים הכא לבטות שאר הקהל. ובסוטה דיים למעוטי ע"ש. ולכאורה ק"ל עוד הא בפ' אלו נערות כו' דרשי' בתולה הבתולות ונערה הנערה. ומוקמינן התם מתני' כר"מ. לכן אפשר לומר דר"מ סבר כל מקום דאפשר למילדם דרשי' והכא מ"מ לגמרם דא"כ יהיה כוב הקהל ממיל מבל הקהל. דכל הקהל פר מ' ובוב הקהל בני פרים. ועוד דהא ר"מ סבר דבשב מ' לא מיקרי קהל. וממלא שלא נקרא כלל קהל עד שיהא כוב הקהל דאיתה שבטים לאו קהל ניהו ואי"כ לא נוכל לדרוש ממשמעותא דהקהל דשאני שבטים מיוחס. ז"מ דהא הכאאר המה מיעוט ולא מיקרי קהל. אבל לר"י שביר נוכל לדרוש דשאר הקהל בקהל ומיקרי קהל. אך ק"ק למה באמת לא דיים ר"מ הקהל לגזרות מיעוט הקהל וגם שבט מיקרי קהל. לכן י"ל דאדרבה ר"מ לגיעתו וי"ל נשיעתו. דהא דפגיני בסוטה אין הכוונה כמו בשאר דוכתי לטעמי ולגזרות. דהיינו לגזרות דבר אחר דאחר נהוגה או לטעמ דבר אחר שאינו נזכר בפסוק. בזה לא פגיני בלל דה"מ לא מלבה ולא ממעמ שום דבר אחר בלל. רק ס"פ ר"מ סבר לבון הלוות משמע כל הלוות הנזכרים בכתוב וממילא הוי בנוי. וי"ל סבר לבון הלוות משמע מקלת מה שכתובים וילוטים בכתוב. ואם כן סבא נמי אחי שפיר. דרבי מאיר דסבר לבון הקהל משמע כל הקהל. לא יוכל למילדם שבט אחד מיקרי קהל. וממילא לא יוכל נמי למילדם גרירה דהא שאר הקהל שהן מיעוט לא מיקרי קהל. וס"ל דסבר הקהל משמע עיקר הקהל ולא כולם שפיר דיים למיעוט הנשאר וכן בשבט אחד מיקרי קהל ודו"ק. ועוד דלא עדיף חצא אחיים מחצא אל עצמו דאילו חמשה שבטים חצאו פטורים לר"מ. ואילו אידך ז' שבולם חצאו יהיו אלו הה' שבטים מיוחס ע"כ לא יכול ר"מ למילדם גרירה:

פרק ב מ א מזיד ועשה שוגג. ל"ל דה"פ שסבור עשה שאמת היה מה שסורה אמתול. ואינו זכור שהיה אמתול דאי מייירי בזכור שהיה אמתול. א"כ יהא חייב מחמת שגגת הוראה דעכשיו עם שגגת המעשה. דהרי א"ל שיוהה לאחרים רק לעצמו: מ"ב אאין ב"ד חייבין. פי' פי' רע"ב ותוי"ט שתמה על פי' הרע"ב דאי מתני' מתמת עשה ל"ל קרא. ואלא"ד דקרא מלמדינו דדוקא במזיד בחמתו. אבל אינו מיוחד את הוא לא יקריב לבעלמו. וא"כ אמו אין דין כהן ולגור שוין היינו שהיה שכהן חייב אף על שעבר דין הכהוב בתורה וכיולא בו. א"כ אם הוא עם הלגור עקרו דבר מן התורה. הרי הוא לא יקריב לבעלמו שאינו מיוחד בחמתו. ומש הלגור אינו מתכפר שהרי הם פטורים. וא"כ אין לו תקנה בלל. וא"ת שבאמת כה"ג אין לו תקנה. ומה שאני אומר דכהן שעבר דבר מה"ת חייב היינו אי לבדו עשה. א"כ היינו שמלינו דבר א' שאינו פטור מן הדין ואפ"ה אין לו הקנה להתכפר. אמור נמי שמה שמלמדנו קרא דבאינו מיוחד אינו מביא קרבן. היינו נמי שאין לו הקנה. מפני שעם הלגור ואלו אין לו שייכות להתכפר שמהם בשם אחוב. ס"ל קשאמר מצא שדינו בזה עם לגור. וזה שכתב הרע"ב שדין הוא שמתכפר עם הלגור כו'. ל"ל דמקבלא מוכח דלעולמו אינו מתכפר. וזה שעם הלגור מתכפר נמי דין הוא:

סליק סדר נזיקין בעזרת האל יתברך שמו ויתעלה.

היום אור ליום ה' ו' אדר א' תקע"ח לפ"ק ט א ה ר ן.

מאת הרב הגאון האמיתי נר ישראל מרנא שמואל אליעזר ב"ר יהודה הלוי אידלש ז"ל.

מסכת מכות

פרק ג מי"ד ותוחס והוא רמוז יכפר עון וגו' והוא וכו'. מדברי הרמב"ם אלכות סנהדרין פרק ט"ז וסא"ג מבין ק"ם נראה דל"ג כל זה אלא שמתכוין לגמור כ' הפסוקים דהיינו אם לא השמור וגו' ואם לא הזכיר ה' לא וגו' עם המלקות ואם לא גמר הוצר להחלת המקרא דהיינו אם לא השמור וגו' ולא הזכיר כלל קרא דושמרתם את דברי וגו' וקרא דוהוה רחוס וגו' ונראה לפי גירסה תלמוד שלנו לומר שבוטנו בקרילת אלו פסוקים לפי מנין תיבות שלהם דבפסוק והבלה כי לא וגו' יש בו י"ג תיבות עד מקום הפילוש שלפנינו אך בקרא קמא לא לא השמור לעשות וגו' אין בו רק כ"ח תיבות והסר ה' תיבות מכ' ידות המלאכיו ואמר למלאות החמש תיבות אלו לחשר לתחלת המקרא ושמרתם וגו' כ"ל בה' תיבות שבתחלת מקרא זה שבגיל ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' ויהיו כל התיבות ל"ע וכלפי שהחיל לקרות בשלקה אם לא השמור לעשות וגו' וש"ר זה והבלה כי את מכותך וגו' יש לפרש בו בדרך עוד ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' וגם בפסוק הזה יש בו י"ג תיבות ואמר ותוחס והוא רחוס וגו' דגם בו יש י"ג תיבות ו' סבר לפרש עוד בזה דפסוק הלשון אם לא השמור וגו' אינו רק על ענין מה המכות ולא אכל אלו שלשה פסוקים דהיינו והבלה ה' וגו' ושמרתם את דברי וגו' והוא רחום וגו' שבא"ל מפס יש בו י"ג תיבות וכולם יהיו ל"ש תיבות סם נגד מכות המשלבים ל"ג וכולם ל"ש ודו"ק: **סמ"ן** נפשו ישלת לו וכו' מעשה מצה כו'. מעירוש הרש"ב את דמפרשי דעל תייבי כריתות שלקו קאמר דמי שקבל עליו הדין ונשה מצה כשלקה עלה"ר שהכין לו נפשו ויפשר מידי כריתתו שמדה כו' עכ"ל ולפלי פירושא ר' (שמעאל) דקאמר ממקומו הוא למד כו' אלך מלהא מי קאמר וס"ק ממקומו הוא למד כך מלתא שנאמר ונכרתו הנפשות הנושות וגו' והיינו דעובר עבירה מועל נפשו עליה ואומר אשר יעשה לאדם ומי בהם והחלת המקרא שמרתם את חקותי וגו' ושמירתן הוא שב ואל תעשה וקאמר אשר יעשה וגו' אלא דהכי קאמר אף אם יעשה העבירות אלו יהיה מי בהם דהיינו כשקיים מצות הלקאה על העבירה ומי בהם ודמסיים פא כל הנשה אחת לפסוק זה ושיין ברש"י ורמ"ב. ושוד נראה דפסוק זה ושמרתם ולפי הכל מצות התורה קלי מדכתיב ומי בהם ובמ"ש הנוס' בפ' ד' מיתות אלא דהכי קאמר מדכתיב בריבא דקרא ושמרתם דמשמע במצות שהם שב ואל תעשה קא מיירי

מסכת עבודה זרה

פרק ד מ"ז אמר ליה אם כן יאבד דבר שאין עורך לעולם בו וכו' ל"ל אף אנו מהעיקן ידי עובדיהן וכו' שהרי אלו לא בטלו. יש לדקדק למה יהיו מתעקין ידי עובדי המה ולבנה מפום דלא מבטלן הרי כבר אמרו בזה יאבד עולמו מפני הבעלים ונראה לומר דל"ל אף אנו מתעקין ידי עובדיהן וכו' שא"כ לא היה נודעו להכמים לאיזה שעובדים לאמה ולבנה וכו' דאדרבה יאמרו כיון שיש בהן עורך ולא בטלן לעולם בטלו מפני שיש עורך לעולם בהמה ולבנה וכו' דאדרבה יאמרו כיון שיש בהן עורך ולא בטלן לעולם לא לעולם בו ויש שעובדים אותן הרי אף לאותן השובדים לאמה וכו' מפני שיש בהן עורך ולא בטלן אין להם ראיה שהן אלוהות שהרי אותן שאין בהן עורך גם הן בטלן וק"ל: אלא עולם כמנהגו הוא והולך ושוטים וכו'. להלי לעבוד מפני דשעמה דהעולם כמנהגו הוא אינו מפסיק רק לדבר שהעולם צריך לו כגון חמה וכו' ודבר שאין העולם צריך לו ל"ל כמ"ש בתחילתן דאם כן אף אנו מתעקין וכו' מיהו להלי לעבוד הרי שבל שלה וכו' אלא עולם כמנהגו הוא וכו' מפני דהלי מפסיק גם לדבר שאין העולם צריך דלפלה של מתן שגזל אין כל עולם צריך לו כמו חמה ולבנה כו' וק"ל:

מסכת מכות

פרק א מ"א כיצד העדים נעשים זוממים. מעידי' לו שהוא ב"ג וב"ת כו' הקנו התוס' הא כו' עדות שאין יכולים' והיכלו דמה בלוקין הוי כאשר זמם לדידהו. עוד תירלו דגבי עדות ב"ג ב"ת לא בעי' שיהי' יכול לשומה משום דכאשר זמם לא קלי על עדות כזו כדמוכח בגמ' כו' עיי"ש. ובגמ' מפרש דקא לשלבי סנהדרי' דמייבי בזוממי בת כהן ואמר שם עדים אתרים שאין מקיימי' בכם דין הזמה כל עיקר כו' ופירש"י דס"ק מהני כיצד אותן העדים שאין מקיימי' בכן דין הזמה נעשים זוממין כו' ע"ש. והכי מוכרח לפרש מדלא אמר הגמ' הכוכי מיהסבא ובכי קתני כיצד אין העדים נעשים זוממי. ולהי' ר' דתוס' מיושב היטב הלשון בשואל כיצד העדים נעשים זוממי. פי' הכי אמ' לא אזמו אין עדותן עדות ומהכן אין אומרים יעשה זה ב"ג וב"ת התחיו כו' פי' ובין שאין אומרים ממילא אלו עליי ו קרי לאשר זדה. ויהי' תיבות מעידין אתו כו' עד אין אומרים. מוסבות הן למעלה וגם יוהדים לאשה. ועיי' לפם שהקשה הא תי' תחתיו מיותר לגמרי ותי' שהתא בא לרמז לן קובית התוס' ותיבולם שלם לא הזמה נעשה הוא ב"ג כו' וזה סייעתא לדבריו בפירושא דמהני. מיהו לתי' ר' התוס' מתפרש הכי כיצד העדים נעשי' זוממי' פי' הכא ע"כ בעי' שיהי' יכול לקיים בהם דין הזמה דהל"כ אין עדותן עדות. ונשאר עדותן ידעי' אין לקיים בהם כאשר זמם אבל יש עדות שיש לשלול כיצד הוא דין כמ"ש דידהו ועל זה משיב בלוקין והיינו כמ"ש: **שם** ת"ל לות כי תירן קוביית התוס' דמש"ל לא תני במתנר דאמתעי' דלא מלי סהדי למיסר לגו להוסרו בתחומה בלמו ומ"ב יתחיינו לו ממון קמ"ל דאפי' בב"ג וב"ת מייבי מלקות. אין התהלה לדברין הלא לא יתכן עיבוי רק אסול לתחומה ולא לעבודה ומ"ב ע"ו מה שמעידי' שנות ב"ג וב"ת רק זה יכלו למיסר אתו רק לאסול לותו בלתו ולא לאסול לאחרו ומה שהביאו מסנהדרי' ד' מ"ז א' דיכלי למיסר אתו רק לאוסרה על בעלה בלתו כו' ע"ש. הלא מיירי בלא התנו בה בפיר יכלי למיסר אלא בלו לאוסרה רק לאוסרה על בעלה ועיי' ריטב"א שהכיר ג"כ סברא דהחומה לבל לא כתב דמי מהי"ש שהרי לפמ"ש לעיל ת"ל ו' כתב לתרץ קוביית מהרש"א על התוס' לוק שיין הכא שיאמר דיוד הייתי הא אין אדם משיב ע"ר ורק בהכילת אלה שייך זה שלא להכיא מולין לעזרה ותי' הה"י דה"י גבי גלות אינו רוצה להיות בעל מעלי' לגבל ובחר מצות התלויות בארץ. במה"ב לא הירן כלום דבשלמא גבי מלב דהוי בר בית שמועל לו תפונה כדלמרי' לקמן ד' י"ב ע"ב שפיר שייך לאמר כיון דמלקות ליכא סכא שיהי' נפטר ע"ז מכרת שהרי אדים אומרים שלבל בוגב ולא הי' התרלה ע"ב הוא מחודש ואומר נ"ל דאי ונעשה השובה ולא יוסיף להטוא עוד להכיא מולי' לעזרה. אבל הכא ברוצה לפי' אלא התרלה כונני' אותו לכיפה כדאי' בסנהדרי' ד"ם ע"ב והוי חייבי מיתות דלא מהני לו תשובה כדאי' לקמן ד' י"ג ב"ה כ"ב כרי מעשים עמו רשע ולא בעל תשובה ויפה הק' מהרש"א ועיי' תוס' נ"מ ד"ש ע"ב והוס' כריתות ד' י"ב ע"ה המגלה סעד לדבריו אלה בס"ד עיי' ליקוטי המשנה כתב בשם מהרש"ך בדברי הת"י ולפמ"ש הדין עם המפרש"ש:

מחבר הגאון וכו' מוהר"ר אברהם אבלי ז"ל אבד"ק ווערזאן.

מסכת מכות

פרק ב מ"ב אם יש רשות לניזק לנכנס לבית גולה כו' מה יער שיש רשות לניזק ולמזיק לנכנס לבית גולה כו' וכתב הרוי"ט דמ"ם מזכיר מזיק דלא מצא דבמ"ג פטור משום דעל המזיק לשמור עצמו בשיודע שיש רשות למזיק לנכנס שם כו'. לפש"ד יש לפרש ע"פ הגמ' ב"ק ד' ל"ב ב' אלא נכנס ברשות פטור מגלות מאי פטור דלא כבי לי' בגלות והקשו הוס' שם ממתני' דהני גולה ומילטו דמתני' מיירי שיש לו דרך בתיקון אל זה לא הוי לי' לאמוקי אדעתי' שבשעה זו יכנס לאלתר ושם מייבי שאל ממנו רשות לנכנס דהוי לי' לאמוקי אדעתי' שעכשו לאלתר כו'. ואמרתי שבזה מדוייק לישנא דמתני' אם יש רשות לניזק לנכנס לשם גולה. הוי לי' למיתני בקיצור אם נכנס ברשות פטור בשה"ם דב"ק מ"ב מ"ג אלא משום דמיירי שיש לו מבבר רשות לנכנס לשם ולא שאל ממנו רשות. והיינו דתני מתני' לניזק ולמזיק פי' ניזק דומיא דמזיק ולא שאל ממנו רשות לפי שעה. ומה שהקשה רמ"ז על הרוי"ט דהא תנא מקרא קלי דמייבי ביצר כו' ע"ש יש לישב דהא נוקה עשמא בעי והיא המותנת כיון דבריבא לא הזכיר מזיק למה לי להזכיר מזיק בני יעד. הא אין רק מלכות דמיזק קפדי". ויפה הקשה הרוי"ש: **כ"ד** במשנה סליגי ריב"ג ורע"ק בגולל אבל הרוי"ט בתב ריב"ג מנה ורע"ק רשות ובכל אדם לריב"ג רשות ולרע"ק הייבי עליו לגי' מהרש"ל אבל הרוי"ט בתב שא"ל לגי' ונרש' אין חייבי עליו כו' ע"ב. ועיי' תוס"ד בבבר קדמו ריטב"א במ"ם הוס' רע"ק ועיי' הוס' ד"ש הסכים להרוי"ט מהגמ' ד' י"ב דמפרש עשמיהו דריב"ג ורע"ק בגו"ד. ובדאיתא דכל אדם לא חייבי בגמ' בכל ש"מ דל"פ. ואעפה אף אני תלקי בס"ד ע"פ הגמ' סנהדרין ד' מ"ה ע"ב דמייבי בריי' מנה בגוה"ד ומכן אין לו גולל שב"ד מעמידי' לו גולל שלאמר בפנעו בו מ"מ ובכא בתתני' אי' מנה ביד גוה"ד ושם אי' מנה בגוה"ד. ע"כ טעות הוא בתסורת הש"ס שבראש שם מכות י"ב כי לא קבב ולא"ה דשם בפי' הוא שמנה שיהי' לו גוה"ד ע"כ אם אין לו ב"ד מעמידי' לו ע"כ הגי' הש"ת בכבר בבריי' דתני אין גוה"ד בדריב"ג שא"ל אין לו גוה"ד כי זה לא יתכן אלא יהי' גוה"ד בלל כיון שב"ד מעמידי' לו. לפ"ז מה שאמר ריב"ג רשות ביד כל אדם הייבו רשות ב"ד כדאי' בפ"ו דב"ק גבי נ"ח לרי' דפטור מפני שהדליק ברשות פי' רשות ב"ד דמנה זהו לריב"ג דסבר מנה ביד גוה"ד משא"כ לרע"ק דליכא מנה בגוה"ד ממילא אין רשות ב"ד ביד כל אדם רק אין חייבי עליו וממילא נפלה אחדא לה הראיי' שהביא הוס' רע"ק מהגמ' הנ"ל. שהרי לפמ"ש הא בהא הליא ובזה הלא ממילא גם הקושיא של הוה"ד על התוי"ט למה מביר רע"ק כלל כל אדם גם למה שינה לומר מרבות לאין חייבין כו' ע"ש ולפמ"ש הכל ניחא בס"ד. והפסוק מתפרש לריב"ג הכי ולא בוה"ד את הרוצח אין לו דם. פי' ולא בוה"ד הייבו מנה. אין לו דם הייבו רשות ומייבי בכל אדם. וכי הכי דלא מימא גם לרע"ק דכל אדם נחית דבגלא מגוה"ד וא"כ חייבי עליו. והוי ס"ד דמ"ש אין לו דם קאי רק לגוה"ד. לזה מפרש שאין חייבין עליו. וזה יותר מרווח מפי' ריטב"א ות"ת כי בבריגת ופס אין שיך כ"כ חילוק בין לבתחילה לדיעבד ואם אסור לטורנו הלא דמו מידו יצוקם וגנה סרה מסר ג"כ הראיי' שבבית הוס' רע"ק מהפסוק שים מעלה בגוה"ד יותר מכ"א דבא ל"ש מנה היא שיהי' לו גוה"ד לפי' לרע"ק דסבר הרינא גוה"ד רשות היא דבריי' דסנהדרין הנ"ל לית בה סלוגתא: **שם** ולאינו יוצא משם לשולם לא לעדות מנה כו' ולפי' כל ישראל נריכי' לו כיולא ב"ג כו'. עיי' ת"י לות מ"ש הרבה להשיב בזה בענין עשה דומה ל"ת וכל המאמר נדתי' מפני פ"ג כו'. לפעד"ע דא"ש בפשיטות כיון דש"ד הוא מג' עבירות מדוהין לפ"ג ת"כ זה

שהרג וגולה כי היכי דתיתאי לי׳ כפרה כמ״ש תוס׳ ד׳ י״ח ע״ב ד״ה מידי אין כחיר ע לגאת לחוצה מגולה ויהי׳ מתוסר בפרה על דם נק׳ שנשפך . והרי ס״ד תמוה מכל מקום שבהורם. גם מה שהקשה מהגלח כלל ישראל בל״ו נק״מ כי מי הוא זה הרוגא עצב נגזה שיעמוד לפם זכותו מלתמה לגמם הלויב שלהם ומהו זה שכתב הת״י שספק סכנה בלו חדתה מפני גדולו ונריך להוליכו לעיר אל. כי לפי דעתי לפי׳ ספק הגלה אין כאן . ואפי׳ אם הוא בעצמו תולה גדול ונריך להוליכו לעיר שיש בם רופא מומחה ג״כ מוחרחין הייו ואין מוליכין לרופא מעיר מקום אגלה לעיר מקום אחרת ממ״ש רמב״ם מדיוק לשון המשנה שם תחת מיתתו שם תהא קבורתו הייבו שלם מת אחר ממ״ד מוליכין עצמותיו לעיר מקום: שם הכל הולך אחר הגוף מפרש רב אשי בגמ׳ ד״ל ע״ב אף אחר המקום להומרא דלא קטל לי׳. הקשה הכ״מ ה׳ רוצח פ״ח ה׳ י״ח לאם ספק רמב״ם שכי הא לוקיתתא ז״ל כיון הליכת הר׳ יהודה כמ״ש רש״י הביולו הרמ״ו כאן ע״ש. ולפע״ד יש לישב מנוס דבירוכלמי פ״ג דמע״ש מ״ו לתמרת מלגת הר׳ יהודה בשם תכמים דקלוני הדרע״ק הוכא שם בשמות הלי להגר״א ע״ש ושיי׳ בפר״ש מעבירות פ״ג מיש״ך כתב שיש לדרש דרב אשי בגמ׳ ד״ל ע״ב אף אחר המקום

כ"ם דסברי מה דגמרה הבילה במעי לאמה לא חשיב הכנה למיסר כשנולדה למחר ביו"ט אבל לידה ודאי חשיב הכנה ואפי' שמואל דמתיר אחרות שנולד ביו"ט אלמר שבת מודה בנולד בשבת שאסור ביו"ט שלחריו דהוי שבת מכין ביו"ט ולא דמי לעבל שנולד בשבת דפסקי באו"ח סי' תק"ח ס"ב דברי ביו"ט שלחריו דכך הוא דאוי אם לא כי נולד. והי' מיתר בשביעית אמו כמו עכשיו שנולד מש"ה לא חשיב הכנה ועוד דהא לשותפו לחולה אם כי לו חולה מצוי' ואו יהי' אח"כ מותר לבריא בחומה וכמ"ש המג"א שם ס"ק י"א בשם הר"ן ע"ש שזהו שיקר הביאור דתיי לבריא ועיי' אי"ש ס' תקי"ג ס"ח מג"א ס"ק ט"ו ט"ז וס"ק י"ח ובמתי"ש ופרמ"ג שם הנם דבלפורות שייך ג"כ לומר שבת מכין לעצמו לשותפו לחולה וכמ"ש הרן הובא במג"א שם. מיהו לא שייך בי' דאמ"כ יפי' חוי לבריא כי קטן הוא מלוד ועוד כיון שבשותו בקליפתו לא חוי מידי לא לידתו הכנה גמורה מש"ה לדעת הט"ו שם ותמיהת מהכנה דבילה דהוי הכ מדרבנן ע"ש. אבל לידת עבל לפ"ש הרמ"ש בש"ק דבילה לא חשיבה הכנה ופי' דמתני' בהמה שנולדה ביו"ט אבל מודים שבת מותרת לפי' בו ביום ובקו יום טוב כשוש דאיירי בי' הנא מעיקרא בשלמתה דב"ש וב"ה בבי בילה ועוד דבשבת ליכור רביע עלי' שאסור לשותפו ולמלי' יהי' מותר לבל לפרות שיצא מן הבילה. פי' בשבת אבל מודים שהוא אסור. ובזה סרו מהר כל הקושיות של הרוי"ט. מה שהקשה הא לרמב"ם לפי' בחול אסור לבמ"ש דמיירי ביום המחר. שוב לק"מ מה שהקשה למה מייתי בריתא ולא מייתי מתני' ג"כ לק"מ דבין דאפרות מייתי לאסור ביום מחר מ"ב ס"ד לפרש היתר דבהמה ג"כ ביום מחר כגון ב' י"ש בל ר"ו ואשמעי' לפי' ב"ש דאסור לדידהו בבילה גם בשבת שלחר יו"ט שעולה בו לגומעה מי' אבל בהמה מותר מש"ה מייתי ברי' דמפורש בה היתר לבו ביום. גם מה שהקשה הא פלוגתא ד' ר"ש היא. לפמ"ש לק"מ דבשה לפי' שמואל מודה וכמ"ש ובזה סרו מהר דברי שבת"ש ואפרות שבחב מתני' אתיא כרב בו' ע"ש ולפמ"ש לא לזה אחיתי כמ"ש: כמ"ח ח"ש לות ר"ד הבינה מסנמי יבמות ד' י"ד ע"ב דמודעי לבו לגלגדך שחיבה ובישות מוכנים זה בזה בו'. מזה דלוי' שלוט ע"פ דין רק מידת חסידות בו' ע"ש. בלמת ליתא הבי בגמ' רק מייתי ברי' דלא נמנעו מליבא בשים זמ"ו ומלעשות ברות בו' לגלגדך שחיבה בו' אבל דמודעי לבו לא מבר בברי' רק דהגמ' אחר שם מקודם הבי ע"ש. לפיז הפי' הוא שלילו לא הין מוכר' חיבה זב"ו לא הין עושים זה כי הין מרתיקים עצמן זה מזה ולא הין כמוכי' על הבודעה. ומ"ש בביאור הגמ' דחולין ד' ק"ח ע"ב עיי' ערוך לבר סוכה בחיבור ד' מ"ר ע"ל ע"ב בשם ריטב"א. ובאמת יש לנקשות על הגמ' שם כיון דבאמת אחר בר בפי' דאסור אמה אחר הגמ' דלמה בפי' ליאמר בו' והבי התוס' כי שם דבפי' אחר כדמייתי עובדא בר' לעזר כי אר בשמואל בו' עיי"ש. ולולא פירש"י הי' לאפשר לייחב במ"ש המתבריס סלה דשמואל שבת ורב לא הבינר בו' עיי"ש אבל בש"י פי' שם על מה שאחר רב הם לי' בו' לדמ"מ ע"ש. עכ"פ יש לתמוה על המ"י הין לא זכר הגמ' דסוכה ד' יו"ד דלמינהו ר"ש בסוכה בהיתר אלה אחר בר בפי

מסכת הוריות

פרק ב מ"ג תוי"ט ד"ה אין חייבי הקשה על הגמ' ד"ז ע"ב דמייתי לחיי דגם מצות בע"ז ולא מיתייב בשגגת מעשה דלא כרבי ומא דלא תני וכן המשנה. הא גבי זדונו כרת ושג"ת נמי לא תני לי' אלא ה"ה ה"נ הוא הדין. הקשה הגיל לחמ לא מייתי מרישא. ע"כ. פי' דהא ברישא גבי ביטול מקצת כו' נמי לא תני בע"ז וכן המשנה ע"ש אז לפסר דבוהו לפי פירוש דמש"ה תני הכא גבי ג"ש ולא בע"ז אין חייבי' כו' לכולל גם משנה ודלא כרבי ע"ש. אבל גבי בימ"ק וקיים מקצת וגבי זד"כ ושג"ת דליכא דפליג במשנה בע"ז אין מוכיח לא"ח דסמיך על הש"ס דשאר מצות וזהו הרישא שכתב התוי"ט פי' הי' אין חייבי'. וכירושלמי באמת מייתי מרישא הייבן גבי בימ"ק וקמ"ק כו' ע"ש. ולפענ"ד לייתב ע"ש הגמ' ד"ח ע"א דרבי סבר דילפי' מגז"ש דעלי' מעריות דכתי' זד"כ ושג"ת ורבנן סברי ג"ש דעלי' אתי לגרות דעריות דרים יבמות וזד"כ ושג"ת יליפי' מדכתיב גבי ע"ז הוקם אתת כו' והנשם אש"כ כו' פוקמה כה"ת לע"ז מה ע"ז זד"כ ושג"ת כו' ע"ש. ומשמע דקיימי' גבי ג"ש במצות דלא כרבי מש"ה מייתי מדז"כ ושג"ת דלא פליג רבי גם במשנה בע"ז בעי' ז"כ ושג"ת הגם דלדידי' לא יליפי' זה מע"ז וכ"ש לדידן דכל עיקר ז"כ ושג"ת יליפי' לי' מע"ז ודלא גם משנה בע"ז בעי' ז"כ ושג"ת ולפ"ה לא הני לי' ה"ס הכא. ועיי' ד"ז ע"ב בריש לפי שיאלת ע"ז לידון בעצמה יקול יהו חייבי' על עקירת מצה בולה כו' פירש"י לידון בעצמה בהגלת פר ושעיר ויצלה מכלל פר הע"ד ש"ל כו' ע"ש ואילו בד"ח ע"ז פירש"י שיאלה לידון בעצמה דכתיב וכי תשגו כו' ולא כתיב הכא כרת כו' ע"ש. וזה בע"ג. ומה שהקשו הוס' ד"ח ע"ז מה שיין לומר לי"ת מטאת אלא ע"ד שבגגתו מעלת ותילו מה בחדש אחר מביא כו' ע"ש. לפע"ד יש לפרש דוי"ג דוגגתו מיותר כמו ואי' ועוה. בדבר ורכב וסוס. כמ"ש רש"י שם ע"ש. ורק"י הכא פי' דאחת לאחוקי מנסף ומנסף ומרכן שהן בל"ת ולא בכרת. וה"ק ולא בע"ז עד ביוהו בדבר שד"ל. הא הוא שגגתו מטאת דהיינו עבודה גמורה. ובאמת לפיהו במתני' הכיוסה ולא בע"ז עד שיזהו כו' ולא"ג אין חייבי'. וכמו גבי בימ"ק וקמ"ק דלעיל ופריך בלישני' דרישא דמייני בשאר מצות דמיך ומגגתו בוי"ו תני נמי הכא הכי: מ"ד תוי"ט ד"ה פרוש השיג על רש"י שכתב דפעמה היא נזהרתם כו' לפרוש שמוך לוהתם. לפע"ד הדין עם רש"י. דמתני' אסור לפרוש מיד ולא באבר מת מוכת מה המשמש מת בעריות פטור לרבא בשבועות ד' מ"ו ע"ש וכיי קיי"ל כמ"ש הרמב"ם בה' שגגות פ"ה ה"ז ע"ש ורבא מוקי למתני' בשמוך לוהתם דלא כהיי דמוקי מתני' בשאין סל"ש. ולרבא מש"ה מתיני' מ"ר לא ום בל"ת לפרוש פטור דמש"מ בעריות פטור ולהכיוסה פטור משום דמיד הוא ויש בזה מחלוקת רו"א ורמב"ן הובא במרכ"א שם לרו"ה אפי' סל"ש לגוס הוא הכיוסה דוהוהתם הוי רק אסמכתא ולרמב"ן לגוס הוא אפי' לא הוי רק אסמכתא כו' ע"ש מיהו רש"י שם כתב דלהכיוסה שוגג הוא בשאר יכולי לגעול כדלי' בגמ' שם די"ז ע"ב ומיד לא הוי דסל"ש אין כן כרת ומעלת כו' ע"ש א"ה לי רש"י ד"ה ובתמ"ל. ולבאה דמתני' קשה לי' לרש"י דתני מ"ע שבגדה פרוש מה"נ הרי הנשם היא אל יפרוש היא בגדה כמ"ש ותרי מדה עליו ומה שהוא שוכב עליו הוא מקיים מ"ע. מש"ה פי' דמתני' מייני בגדה שמלוה לפרוש סל"ש וכפיכה"י משרש בירושלמי ה"ה לוזוכי מ"ע שבגדה ל"ר לכון והוהתם לא ב"י מעמאתם כו' ע"ש. ומה' דיל בשבועות שם דמפרש מוחבי נדחה עליו לאסר לוהו מ"ד סבר כלהיי דמוקי מתני' אלא סל"ש. עוד לי' שם בירושלמי מה שהוא נגד גמ' דיל לענין קרה ולרוכה דבגמ' דיל אמרי' לפ"מ דקיי"ל המשמש מת בעריות פטור לא שייך בגדה קרה ולרוכה רק לאחיי דסבר חייב שייך קרה"ל ובמ"ש הוס' שם ד"ה מ"ש ולאפי' לאחיי הוי בגדה כיסוי מבמקדש שאם כא בלרוכה פטור דהיינו אלא סירם מיד ובקרה אפי' מיד חייב דהלי' בגמ' שם לרוכה דהכא קרה פטור ע"ש ולולי בירושלמי אמר גם בגדה בא לו בלרוכה חייב בקרה פטור וזה תמוה אם לא נאמר שלא בכיסוי וכ"מ ממה דאמרי' שם לוזוכי קרה אלא אין אי' אלא אינו עלמו אלא אי' מיד ובכה"ג חייב. ואין ביהי' זהו רק לאחיי דסבר מש"מ בעריות חייב ולוהו הא מוקי מתני' בשאין סל"ש ואין מיד אחר"כ אמר מ"ע שבגדה מוהזהתם. וזהו אלהי דסהרי לשמ"ם לעיל ז"ע. ומה שהקשה ה"ר אות כ"ו מ"ש דנקט מ"ע שבגדה הא גם בטוהר וחמן אייך פרוש בזמן ליסוהו. לפע"ד לק"מ לא מיבעי לי מייני בסמוך לוסתה ודלא לא מצינו ליסור זה בטוהר וחמן כי רק חכמים עשו סייג לאכול רק עד חצות וכן בחמן אסור כ' בעות מקודש מבא"כ בגדה כתיב בהוה והזהתם כו' אלא אפי' אלא סל"ש ג"כ לא ומי דבגדה כתיב בפי' עיכי' בגדה שמה כמ"ש והכי בדה עליו. גם תידוש גדול כזה לא מצינו שיכי' אסור לפרוש מבטילת ליסור כרת וכאן כתיב לא הקרב לא תפרוש. גם מה שהקשה ליקוטי המשנה למה לא שאל במתני' הבוהו מ"ע ול"ת שבמקדש. מיושב ג"כ לפ"ז. דגבי מקדש ידעי' מה שמפורש בתורה ויבלהו מהמ"ת כ"ל וכל זה כו' וזהו בלית אלא יכנס. ממילא לם נעמא במקדש מ"ע היא לאחת בקרה. אלא יפרה אינו ליסור כניסה או שהי' במקדש בטומאה. אבל הכא הוא בהיפוך שאסור לו לאחת בקרה רק דוקא בלרוכה. ועוד דבגדה זיימין דחייב שתים הכניסה והפריסה. כדלי' בשבועות שם לגבי נסל"ש ובה"ח לו ולא לזו לוקומתא דרבא שם ע"ש. ומה"ש לאחיי דסבר מש"מ בעריות חייב יש חידוש גדול במה דאמרי' שיתחין עד ש"ח מת שבם אז יעשה ליסור בעילת נדה אלא דלהוש עיי"ש בשבועות הכניסה הוי ל"ת ופריסה הוי מ"ע ובפיר ליכא חידושא טובא בגדה יותר מבמקדש במה דלפעמים חייב שתים. גם מ"ש הה"י כאן הוא כ"ע בסיא פטורה הקרקע עולם היא הוא נגד הגמ' בשבועות שם דמייתי מתני' נמלא על בלה כו' והייבי' בקרבן וכבר נשאל הגר"א בזה. עיי' מ"ב מה"ת הי' יו"ד ת' ס"ה שהקשה לו רב לי' ע"ד רמ"ל בי"ד סי' קס"ה כ"ד מהן מתני' ע"ש:

פרק ג מ"ו תוי"ט ד"ה אחוי חדשים הקשה למה מייתי רע"ק מהוהם כמו דוה ולא מייתי מדכתיב והוציאו את הנדה כו'. יש לייבב לפע"ד עפ"ד הוס' שבת ד' פ"ב ע"ב ד"ה אמר רבה שהקשו בין לרבה בין לרי' אלעזר דבריהם שמעתי' ד' פ"ג ע"ב אמרי' טומאת ע"ז דרבנן להני לקולא מקרי' ליתקה לשרן דלא מטמאה במשא ולידה דאינה לאיבר' כו' ע"ש. ומ"ע דרע"ק דלא מקים לקולא לידה דאינה לאיבר' זהו לכ"ת ומכ"ש דקשה לרבה דאמר דאפי' לרבנן מטמאה במשא מביקשת דידה. ותיולו מדכתיב שם מקודם ומטמאתם את נפוי פטילי כפיך כו' למה לי' הו לאמיר תזרה בבן דוה אלא לומר שאלות יש להחזיק ואתי ל יחר אע"ג דשאלי דבלתי מדרשות לקולא משום דטומאת ע"ז דרבנן מגידה יותר' לחומרא מש"ה אמר רבה לכ"ע מטמאת במשא כו' לפ"ז קושיית הוס"ד מהורן היטב:

פרק ה מ"ט תוי"ט ד"ה ושיער מיר. הקשה דנפ"ב דקידושין מ"ט מביא הרע"ב פסוק קדוש יהי' גדל פרע כו' והכא מייתי ואתן על האם כו' ע"ש שהיא בקושיא. לפע"ד ל"ש ע"פ הגמ' קידושין ד' נ"ו ע"ב דמפרש טעמא דסיפא מכרן וקידש כדמיהן מקודשת גבי שיער מיר דכתיב קדוש יהי' וגו' ולא קרי' קודש אלא קדוש יליפי' הוא קדוש ואין דמיו נהפסי' בקדושה הרי דמשום סיפא מוכרח לחבילו גם בריסא וכמ"ש הוס' שם ד' נ"ו ע"ב ד"ה המקדש דלא הביב מהני' ע"ז משום סיפא דליתא בע"ז בתוספת דמי' כו' ע"ש. וה"ב מייתי הרע"ב הלי קרא דמייתי הגמ' שם אבל הכא ליתא לי' לחרע"ב לבא מקרא מפורש דבעי שריפה. משום דמקדא דקדוש יהי' לא מוכח כ"כ דמייתי בשיער אלא שהחיר יהי' קדוש שלא יגלח שער ראשו. ומה שהיכן לקוטו החשבה בשם הגאון מו"ה משה דקרא דקידושי' בגילת חוך מיהותו כו' במח"כ גלוחו לא לחם דברי הילקוט פ' נשא רמז תש"ו וכ"כ במד"ר במ"ר פ' יו"ד וז"ל קדוש יהי' לשם נאמר לפי שהוא לומר ונגלח המיר כו' אין לי אלא המגלח כמצותו שנערו אסור ולוסר. גילחוהו ליסוים ממין מ"ל קדוש יהי' מ"מ כו' ע"ש. לפ"ז לא הי' ערין הגאון הנ"ל לפהוב מדבשי' דמייתי בתוך ימי מיהותו אלא אפי' אחר ימי מיהותו שילחוהו ליסוים. עוד יש לומר עפ"מ דלמרי' בריש קידושין דמש"ה תני הים מקדם משום דאסור לה אכיע בבקדש כו' ע"ש. מש"ה בקידושי' פייך טפי לאחוי קרא דקדוש יהי' כו' לומר שא"ל לקדש בדבר בהוא קודש. עוד יש לומר ע"פ המילוק בין מיר טמא לטהור דלמרי' שילחי המורה וכ"ה ברמב"ם ה' מיהות פ"ו ה"ד ובפ' סמור"ק פי"ט ה"ח דשיער דטהור בשריפה הטמא בקבורה ואי' בתמורה שם כל המדבר' אסרן מותר והנקבר' אסרן אסור כו' ע"ש. והחוס' שם בקידושין ד' נ"ו ב' ד"ה המקדש הקשו הא שרי ליסוים אלא בדש"ע ותילו דמייני שלחו ש"ם אלא בדה"ל ועוד דהוי כמו קידושי עעות כו' ע"ש. מש"ה מייתי קרא דקדוש יהי' לבטל תרוייהו שבשיער אסור בהנאה דאילו מקרא דוגן על האם היתה מקודשת אם יש ש"ם אלא בדה"ל ואפי' לר' נ' אם נילחה דעתה בפי' שלון מקדשת ליבעה דוקא בדה"ל הו לא הוי טעות. כן לפע"ד נפ"ד ועיי' ברמ"ן שבתב ג"כ כהגאון הנ"ל ולא זכר דברי המה"ר ולקוטו הנ"ל. ומה שהקשה הרמ"ן ליבתוב ונתן דמייני אחר עשיית המלוה וכ"ש קודם ותיכן דהי' לא כתיב קדוש יהי' לא הוי ידעי' ליסור הנאה דה"ל ונתן על האם רק למלוה כו' ע"ש. תמוה שהרי קדוש יהי' מוכרח לכתוב בל"ז לענין שלון חופש דמיו גם מה שיין כאן למלוה כא לא בעי' שה בכתוב לעבר רק בקדשים זה מינו קדשים. וגל"ו לק"מ שיהי מוכרח לכתוב שילח תחת הדוד ולא שבי' בשריפה בכ"מ שילחה כמו חמן ודהמי' בשלי' תמורה ע"ש. גם לפי הילקוט הנ"ל דמייני בגלחוהו לשעים יש לומר דמייני ג"כ אחר מלאת ימי מיהותו אמר מעתו:

מהגאון הגדול רשכבה"ג מרן דכולא תלמודא כקש"ת מוה' יוסף שאול חלוי נאטהנזאהן זצ"ל
אב"ד ור"מ דק"ק לבוב והגליל.

מסכת מכות

פרק א מ"ח אבל בד"מ עמ"ס בתוספות חדשים בתוי"ט ד"ה עדותן בטלה ועי' בתוס' מכות דף ו' ד"ה אמר. ועטו"ת נו"ב מהד"ק חאה"ע סי' ע"ב:

פרק ג מ"ב מפני שהוא כברייתו. מה שלא נקרא נבילה בריה מפני' שלא נאסרה בתחלת בריית' ובהגהות הגרע"א הקשה דהא אסור לאיזו זבוח כגון שבשחט אמה ודו"ק. ומה שכתב שם לענין עשה לא מצינו חסיבות כברייה' הנה לענין ברכה כי"ל בספר ר"י להרב' פיסקים דלף שאינו ניזא מתחייב בברכ' אחרונ' מפני שהיא כברייתה. וכמדומ' שבשו"ת תפארת צבי סלפל בזה עם הגאון הנ"ל ואינו נפלא: מ"ד המוסל אם על בנים נוקה ואינו משלם עי' פירוש המשניות להרמב"ם שהביב דר"י ס"ל לאו שניתק לעשה נוקין ונשאלתי בזה למה לא כתב הרמב"ם הטעם דר"י ס"ל שלא מעיקרא משמע כמ"ש רש"י במכות דפ"ז וכן פירש"י שם בהדיא וכן כתב הברטנור' שם. והשבתי כמו דנע דבש"ם חולין דקמ"א נסתפקו בני הישיב' בטעמו של ר"י אי משום לאו שניתק לעשה נוקין או משום דשלא מעיקרא משמע ואף דהש"ם מדייק שם מהך דס"ל לר"י דהמוחיר אינו נוק' משום דהוי לאו הניתק לעשה. הנה לפע"ד אין ראי' דבאמת לאו דבל תותירו הו"ל לאו שאין בו מעש' רק לר"י דס"ל דלאו שאין בו מעש' נוקין עליו. י"ל דבכה"ג שהוי לאו שאין בו מעש' וניתק לעש' אין נוקין עליו דהרי הלאו באמת קלים ונם ניתק והש"ם בחולין דלא דחי כן. הוא משום דלמה לן לחוקי בזה מוסב יוחר לומר דשלא מעיקרא משמע אבל הרמב"ם פירש משום דר"י ס"ל לאו שניתק לעשה נוקין עליו. אבל כל זה דחוק. שוב מצאתי בחדושי פ"י ח"ד בשם' מכות דף ט"ז שנדחק מאד בזה וכולא לדחות דברי הש"ם וזה לא ניתן להאמר. אמנם לפע"ד נראי' דהדבר ברא' כשנומו דהנה בהא דאמרו לר"י דבלא מעיקרא משמע קשה טובא דמשמע משום דהוי לאו שקדמו עשה כמ"ש רש"י והרי ר"י ס"ל דאף שקדמו עשה ללאו מ"מ הו"ל לאו שניתק לעשה וא"ל דהש"ס בחולין קאי למאי דס"ד רבב"ח בשם ר"י דלאו שקדמו עשה אין נוקין ולפ"ז למאי דפסק הרמב"ם פ"א מטער' בחולה הל' ו' ז' דגם לאו שקדמו עשה אין נוקין ע"כ דר"י ס"ל דנוקין על לאו שניתק לעשה ואף דבבל תותירו ס"ל לר"י דאין נוקין הייבו טעמא דשם א"א לקיים העשה רק אחר שבותיר אבל כל דשלא מעיקרא משמע והי' אפשר לקיים מקודם ניחי דגם אם עשה אח"כ נ"כ מקרי לאו שניתק לעשה ובכה"נ ס"ל לר"י דנוקין כיון דהי' אפשר לקיים מקודם. ובזה יש לפרש דהש"ס דחולין קאי גם למאי דחזר ר"י רק דהאיבעיא הוא אי ס"ל לר"י בכל מקום דלאו שקדמו עשה נוקין או דלמא בעלמא ס"ל דאין נוקין רק דכאן דשלא מעיקרא משמע בכה"נ ס"ל לר"י דנוקין אף דניתק לעשה. ומצאתי דדברי הרמב"ם בפירוש המשנ' שונין גם לדברי הש"ס חולין וכמו שכתבתי ועי' תוס' תמורה דף ד' ע"ב ד"ה וכל. שוב מצאתי בריטב"א מכות דף ט"ז שהקשה לר"י דס"ל דגם לאו שקדמו עשה הוי לאו שניתק לעשה א"כ מ"ש דר"י ולפמ"ש א"ש ודו"ק היטב: מ"ה במלקט ורהיטני עי' רמב"ם ורע"ב דמלקט הייבו כעין מלקחיים ע"ש ולפ"ז מסרק דאינו כמו מלקחיים ומכ"ש דאינו רהיטני מותר וזה פשוט והארכתי בזה לפי הגאון מוה' רע"א ז"ל בהגהותיו לשבועות דף ב' כתב דלפי מ"ש בש"ע דמסריס אסור בראש וה"ה במלקט ורהיטני ממילא גם במסרק אסור וז"א. דמלבד דגם זה אינו מוכרח דיהי' אסיר במלקט ורהיטני אף גם אם נניח ואת במסרק ודאי מותר ועי' נדרים דף פ"א ערבוביתא דרישא ובר"ן שם פירש דסורקין במסרק. ועטו"ת הת"ם שגם הוא דחה דברי הגאון מטעמים אחרים: מטו"ו הרי הוא אומר רק חזק לבלתי אבול הדם וגו' מה דם שנפשו של אדם קנה בו כו'. הנה הבכר הוא מה שכתב לא הקלנו למשן ייטב לך ולבניך אחריך וכן כתב רש"י בפירוש החומש פ' ראה שם ותמהני דכאן היא ר"ש ברבי ורבי דרש הכתוב הזה על אכילת בשר בחלב כמבואר בחולין קט"ו ע"ב ועי' רש"י שם שכתב דבך לא תאכלנו היא אזהר' לדם האיברים והוא המיה דהא רבי דרש לבשר בחלב וכן כתב רש"י בעצמו בבריתות ד' ומצאתי במזרחי שעמד ע"ז עי' בשפתי חכמים עכ"פ על ר"ש ברבי קשה ורמיתי בפירוש המשנ' להרמב"ם שהביא המקרא דלמען ייטב לך ולבניך עד שולם ואף דגם זה יוכל להיות דקאי על בשר בחלב האמור למעלה אולם משמע ליה דקאי גם אדם עכ"פ דברי הרמב"ם מיושב יוחר מדברי רש"י וצ"ע:

מסכת שבועות

פרק א עיין הקדמת תוי"ט מכדי תנא ממכות סליק עי' בחדושי ר"י מינץ מבואר דכל סדר נזיקין חדא מסכתא היא וכן כתב המהרש"א ריש ב"ב תוס' ד"ה הנותפין אבל בחידושי הרמב"ן שבועות וכריטב"א בחידושי ע"ז ד"ז ד"ה ור' וכן כתב בבמ"ק ב"ק בהקדמה להרב המאירי ז"ל מבואר דדוקא הבלבה בנות הם חדא מסכתא ובהגהת תפארת שמואל לבה"ז משיג על המהרש"א מזה והבך רוא שמחזוקת הקדמונים הוא:

פרק ג מ"ו נשבע לבטל את המצוה ע' בחוי"ם מ"ש בשם הרמב"ם דליף מלהרע או להטיב וע"ע דבש"ם לא משמע כן רק מדאינטריך או לרבות הטבת אחרים שמעינן זאת ואף דלסברת הרמב"ם והתוי"ט ל"ש קושית הש"ם אבל מ"מ הש"ם לא ס"ל כן וערז"ה והו"ח וע"ש: שם שהיה נדין שיהא חייב כדברי ריב"ב. בתוס' הקשו דא"כ יחול איסור על איסור מהך ק"ו דריב"ב. ולא יכיתי להבין דשאני נדר לקיים המצו' שברי בשבעין לקיים המצוה והרי לזרוזי נפש' כדאמרי' בנדרים דף ח' ושפיר ק"ו דיחול הנדר אבל איסורי תורה לחול זה על זה ל"ש ק"ו די"ל שאני דבר רשות שפיר אסור משום נדר אבל איסור לא חל על איסור וז"ב וע"ע נדול. שוב ראיתי בחו"ח שהרגיש בזה וכמחתי:

פרק ד מ"א לא בנשים ע' בהגהת הגרע"א שהקשה' דמשכחת בנשים בעד מיתה וכבר קדמו בזה בברשת דרכים וע' טב"י מהד"ת חח"מ ס"ח ובהגהת בנו שם ומה שכתוב בהגהותי על הטב"י שבשמיקתא דר' מוביה מרגיש בזה בברשת ויקרא:

פרק ה מ"ד אמרו לו מעש' שאינו משלם קנס. עי' תוי"ט ומפשר דמכאן ראי' לראב"ד פ"ב מנערה דעברה לעצמה ולכך לא כלנו כאן בהדי מאי דמשלם לאחיו וגם קרבן שבוע' נ"ם ע"ז דשליח לא מהני כ"א בבא בברשותה ועי' תוי"ט כאן משנה ב' ד"ה שבועות:

פרק ו מ"א שבועות הדיינין ערע"ב מ"ם דאין בין שבועות התורה לדבריהם רק לענין נחתינן לנכסיי. תמהני דהא יש עוד נ"מ לענין הפוכי שבועה ולענין נק"ח וכן לענין חטוד וכן לענין שם. ולענין הפוך י"ל דפסק כריב"ן ורגמ"ה דגם בדאורייתא ולענין שם י"ל דפסק כהרמב"ם דגם היסת היא בשם אבל נקיטת חפצא וחשד קשה ול"ע כי לא ראיתי בחפזו:

מסכת עדיות

פרק א מ"ה שאם ירצו ב"ד דברי היחיד יסמכו עליו. עי' ברע"ב ותוי"ט. ובא"ח הנדפס מחדש בזיטאמור מצאתי בה' סוכה סי' ס"ו ספירש דשעת הלחץ הייבו כהיא דפ"ק דגדה דרבי אמר כדאי ר"א לסמוך עליו בשעת הלחץ והוא כדברי התוספתא כאן שפירש נ"כ דבשעת הלחץ יוכלו לסמוך על זה ועי' בפירוש הרא"ש כן ובזה יש לפרש מה שאמר ר"י אח"כ ולמה הזכיר דברי היחיד לגמרו ד.לחץ הרא"ש דהא כבר אמר לסמוך עליו. ולפמ"ש א"ש דברי הש"ך ביו"ד בהגהת הפו"ה כתב דדוקא בדרבנן יכול לסמוך בשעת הלחץ על יחיד במקום רבים אבל לא בדאורייתא ולפ"ז מקשה למה הזכיר דברי היחיד בדאורייתא. וע"ז אמר שזה בלאות כדי לבטלו שיאמרו לו כדברי היחיד שמעת ולא קי"ל כן. והנה דברי א"ז הכ"ל סותרי נקצרה בסג"א פ"ג דסוכה ובמוהרמב"ח כתב בזה והיינו שמועה הרבה בקושיות ולפמ"ש ליש בהנ"ל בין אסור תורה לדרבנן יתישב הרבה קושיות ודו"ק:

פרק ב מ"ו הטוב והבוסר כו'. עי' בתוספתא פ"א דעדיות שהביא מחלוקת דרבי שמעאל ור"ע ומסיים אבל בהנים נהגו כר' שמעאל. ובמנן אברהם על התוספתא שם כתב לא ידעתי מה ענין בהנים לכאן וי"ל דל"ל לעיל נבי דברים שר"ע ממאה וחכמים מטהרין שבהנים נהגו כר"ע וא"ע טב"ל. ודבריו תמוהין דמה שר"ע ממאה וחכמים מטהרין זהו משנה מפורשת פ"ה דטהרות מ"א ובר"ש שם לא הביא כלל דברי התוספתא זו ואדרבא הר"ש כרכר שם איך אפשר שר"ע יטמא בספק ר"ה וא"כ איך אפשר עוד לומר שבהנים נהגו כר"ע. אבל ל' הפיר עיני ומצאתי בירושלמי פ' שמונה שרצים ה"ב שהביא המחלוקת דר"י ור"ע הו"ל ואמר שם ר' יעקב בר אחא לא נחלקו אלא בחולין. הבהנים נהגו בתרומ' כרבי ישמעאל ועי' בקרבן עדה שפי' משום דבהנים זריזין הם. וא"ע דא"כ למה דוקא בתרומ' נהגו כר' ישמעאל והפי' השני דחוק ובפני משה כתב כדי בלא לפסיד התרומ' נהגו כן עכ"פ מבואר דברי התוספתא. ובאמת נ"ע על הירושלמי למה הביא בשם ר' יעקב בר אחא מה שהוא מבואר בהוספתא מפורשת וא"ל דבתוספתא כתוב שהם בהנים נהגו כר"ע והוא מפרש דרק בתרומ' נהגו כן ועי' ברמב"ם פ"ג משבת ובהה"מ ובגמ"מ ובפ"א משבת ובשו"ת אא"ז הח"ל ז"ל סי' ז' וכולם נדחקו למה פסק הלכה כר"י נגד ר"ע והרי כאן מביאר דבהנים נהגו בתרומה כר' ישמעאל ועי' שלום ירושלים בירושלמי שם וגם הוא לא ראה דברי התוספת' שם ודו"ק בדוק הפוקה עורים: מ"ט במספר הדורות ע' פירוש הרא"ש בזה ובהקדמת הגאון מוהר"ם לנדא בנו"כ מהד"ת הקש' שבותר דברי המגילת יעו"ם ומצאתי בחוש' שאינ בנדפס מחדש על עדיות הרגיש בזה. ובדרוש לשבת הגדול שבת תרי"ח האריכתי בזה:

פרק ד מ"ב בהמה שנולדה עיין חוי"ם ושיין שו"ת רמ"א מפאתי סימן ק' באמצע התשובה:

פרק ה מ"א בילת נבילה עיין פירוש המשנה לרבינו ובערבב"ז ח"כ סימן שג אלפים ק"ח:

פרק ו מ"א ועל תמיד של שחר שקרב בארבע שעות על היום. עי' פירוש המשנה להרמב"ם ובפירוש הראב"ד כאן ובהרמב"ם פ"א מתמידין ה"א שכתב שכן הי' בנית שני ועי' כ"מ שם ובאמת שם לא נזכר כלל שהיה עד ארבע שעות אבל מאד המהני שהמעשה הזו הי' בימי שלמה כשכשא בת פרעה כמבואר במדרש רבה פ' ויקרא ובילקוט ירמי' רמז ש"ך. ובמשלי רמז ל"א. וע' רש"י פ"ב על אבות שנדפס במדרש שמואל ופ"ב משנה ד' מוזכר נ"כ המעשה הזו וע' תלמידי ר"י פרק תכלת השחר. ובמעשה אלפס שם והתימה על הרמב"ם והראב"ד וברטנורא שכלם לא הזכירו זאת:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ט אף במקום שאמרו להשכיר. עתוי"ט מ"ש בשם ספר הכריתות ועע"ז דף ס"ט ע"ב דפריך הש"ס פשיטא. ולדברי הפ"כ בשם הירושלמי קשה שוב ראיתי בתוס' חדשים שהרגיש בזה:

פרק ג מ"ר מעמא כשרץ ע' רע"ב והגאון מוהרע"א הקש' דאחר שנולד התערובות אמרינן בריר' כמ"ש הרמ"ד והתוי"ט פ"ו דתמור' ובאמת שדברי התוי"ט תמוהים דהתוס' קאי אגיבא דמ"ד יש בריר' וע"ז כתבו דדוקא לאחר שנולד התערובות הוא דאמרינן שדי חד ואיכ שרי אבל למ"ד אין בריר' אף לאחר שנולד התערובות לא מועיל ומ"ש מוהרע"א שכן הקש' בתה"ד סי' ש"ז עיינתי שם ולא מצאתי ומה שכתב התה"ד דאי ס"ד דכל לד שכנגדו והוא חלקו יש בריר' ולפע"ד כוונת התה"ד כיון דטומאת אהל אינו רק דרבנן ובדרבנן יש בריר' ודברי הש"י שכתב דאין בריר' הוא תימ' כמ"ש התוי"ט. ומ"ש משום חומרת אהל החמירו י"ל דהתה"ד לא ס"ל כן ובאמת מ"ש התה"ד ואם תאמר שתערבו א"כ הו"ל למימר אין בריר' אלא משום דלא ידעינן אם מכירין בהן הוא תמוה לענ"ד דאי נימא דיש בריר' כיון דאינו רק דרבנן אז אף אם נימא דהחמירו באהל כמ"ש התוי"ט שוב שייך דברי הרמ"ד דבכה"ג ודאי אמרינן יש בריר' ע"כ דברי התה"ד ל"ע ועי' בהג"א פ' ר"י מ"ש בשם הרא"ש ומצאתי בשעה"מ פ"ג מגרושין שעמד על דברי הגהת אשר"י האלו: שם מ"ו חזרם כמו דוה לא תאמר לו כו' מה נדה כו' עתו"ח שהקש' למה לא מביאין מקרא מפורש ד"ה ב' כ"ש ויוציאו את הנד' מן הקודש אלא' דקרי לי' נדה ולענ"ד נראה דמאי דקרו לי' נדה הוא לפי שהוא גנאי גדול כמ"ש רש"י שם ודם נדה מאוס ביותר אבל לא שיהי' לו דין נדה אבל כאן מקיש לנד' שנאמר תזרם כמו דוה היינו שיהי' לו דין נדה ודוק:

פרק ה מ"ט אלו אסורין ואוסרין בכ"ש עי' פירוש המשנה להרמב"ם מ"ש שלכך לא חשיב חמץ בפסח משום שהוא תלוי בזמן וכו' ולפיכך לא החל' התלמוד ודבריו תמוהים כמ"ש הרב השואל בעוב"י מהד"ק חי"ד סי' נ"ב והטוב"י נדחק בזה והשעה"מ הלכות מאכלות אסורות ג"כ תמה בזה ובחדושי כתבתי ליישב זאת ואכ"מ: שם מ"ט ואוסרין בכ"ש עי' תוי"ט מ"ש בשם הר"ן ועיין ברז"ש מ"ש בזה דכ"ש קאי אל ההיתר ואינו כמו משהו דקאי על האסור שהוא משהו אבל כאן קאי על ההיתר:

מסכת אבות

פרק א מ"א וגבולים מסרוה לאנשי כיה"נ התוי"ט דקדק למה אמר בזה מסרוה ולענ"ד נראה ע"פ מ"ש הר"ן בדרושיו הקצ"ה נתן התורה כפי שכל האנשי וכפי מה שיור' להם שכלם אף בבאמת אין הדין של הקב"ה מסכים על ידם ע"ב. והנה עד אנשי כה"ג היו עוד אנשים שלמים וידעי התורה כפי מה שהוא באמת אבל אח"כ כשאלם כח הבכל ע"כ מסרו' לאנשי כה"ג כפי מה שיבינו המה בכח שכל האמתי ומ"ש ביהושע ומסר' ליהושע לפי שמשה רבינו הי' ככלי חמה ויהושע ככלי לבנה ולא הי' לו כח להבין כפי מה שהבל משה מסיני ולכיכך נאמר ומסר' ליהושע אבל מיהושע לזקנים וזקנים לנביאים הי' שוים בנבואה ולכך לא נאמר ומסרו'. אבל אנשי כנה"ג שאז נתמעט הנבואה אמר ומסרוה ודו"ק: מ"ח משורכי הדיינין עי' תוי"ט וע' רש"י שנדפס בספר מדרש שמואל ועי' שו"ת מעיל צדק' סימן כ"ג ולענ"ד מלשון ערכי הרמב' של ליפודי קדושין פ"ד מ"ה:

פרק ב מ"ד ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע עי' רע"ב שכתב' שני פירושים ונשאלתי הבדל ביניהם ולענ"ד ההבדל שבין שני הפירושים הוא בנקודות שלפירוש ראשון נגע לא ישמע בגירי והיינו ענין הבל' מבינים לבסוף כמו ושומע אין לך ולפירוש הבני לשמע בפתח השמע בטולם: שם מ"ו מרב' רמה עי' תוי"ט מ"ש בזה וע' שו"ת הרשב"א ושו"ת רדב"ז ח"א סי' תפ"ד ודוק היטב וע' שו"ת שבו"י ח"ב סי' נ"ז וע' ס' נשמת חיים מר' מנשה בן ישראל מאמר שני סכ"ד מ"ח כי לכך נוצרת ע' תוי"ט ועי' פסחים ס"ח כי עביד אינש לדעת' דנפשי' עביד ודו"ק: שם ר"י חסיד רשב"ג ירא הטא. עי' ברע"ב ותוי"ט. ולענ"ד עפ"י מ"ש בשבת דף ק"כ הכא בירא שמים עסקינן ופירש"י דחסיד היינו שמוותר משלו אבל ירא שמים היינו שירא שלא יחטא בגזל אבל אינו מוותר משלו וכעין זה הבדל שבין ר"י לרשב"ג ועי' שבת דף י"ט אמרו על ר' יוסף הכהן ואמרי לה על ר' יוסי החסיד ולדעתי זה אחד שלפעמים קורא בשם ר' יוסף הכהן ולפעמים בשם חביר כמו שקרא לריב"ז ודו"ק:

פרק ה מ"ד ועשרה על שיש עי' רמב"ם ורע"ב מה שכתבו בזה. ומקורם מאבות דר"נ פ"ט ועיין פרק נ"ל שם והתוי"ט ומהרש"א בח"א ערכין ט"ו לא הרגישו בזה: שם עשר מכות עי' תוי"ט שכתב מה שהקדים התנא ישיש שביש למכות שבמצרים והדברים שתומים ונשאלתי בזה. ולפענ"ד נראה דהנה התנא בשביש לישראל אע"פ שהיו מאוחדין בזמן מהראוי להקדים ממה שהי' בזמן קודם וחזו שאלתי ודו"ק: מ"ו ולא אמר אדם לחבירו אר לי המקום שאנו בירושלים. לפענ"ד הכוונה ע"ד מה שפירשתי הא דאמרו ארץ לבי כתי' בה הכוונ' כמו שאדם עוש' לחיוק בנד ומכפיל אותו ועוש' לו קמט כאשר ינדל יתרחב הבגד כמו כן הארץ שאם אין ישראל עליה היא מקמיט וזה סימן שא"י שייך לישראל וזה לענ"ד גם בישיבת' היה"ק ג"כ לפי ערך אנשים שדרו בה וכשהיו בתין לרגל היה' מתרחבת יותר ולא הי' ער לאדם שיגין בה וזה הי' גם גדול כללענ"ד: שם מכ"א בן חמש שנים למקרא ע' כתובות דף כ' בר שית למקרא וג"ע. ולפי מ"ש התוס' שם ד"ה בר יש לישב ושמע"ק שם: שם בן י"ג למצות ע' רע"ב ותוי"ט ועי' רש"י כזיר דף כ"ע ע"ב ד"ה ור"י בר"י ע"ש: שם בן שמנה עשרה לחופ'. ולפענ"ד הטעם לפי מה דאמרו בסוט' דף נ"ד הכן בחוץ מלאכתך ולפי כל הפירושים שם עכ"פ נראה שלמד מקרא מסג' גמר' בן שמנ' עשר' בידו להכין פרנסת ביתו שהוא בר דעת שלא לענין שחיט' ולענין דין ועיין מנ"א סי' נ"ע ס"ק א' א"כ יש בידו להכין פרנסת ביתו ע"כ קבעו לו זמן כשואין בזה: שם בן עשרים לרדף עתו"ס. ועי' ירושלמי פ"ב מבכורים ומזרחי ויפ"ח פ' חיי שרה ועבו"ת אא"ז המ"ל ז"ל סי' מ"ש וביד שמואל סי' רס"ה:

מסכת הוריות

פרק א מ"א בין שלא עשו ועשה פטור. עי' רע"ב שכת' אבל הן חייבין והדבר תמוה כמ"ש בהקדמת מי נפתוח דאין רוב הציבור אין חייבין רק אם רוב עשו ע"ש אף בהן לא עשו. אבל היחיד כל שאין רוב הציבור אין חייבין וכבר שגם התוס' נסתפקו בזה. והנה גם בספר האגודה נסתפק בזה ובאחר שבא עמד על דברי האגודה וכתב שברמב"ם מבואר דפטור ועיין בתוס"ח שכתב דאין מדברי הרמב"ם ראיה אבל באגודה נראה כדברי הרע"ב ועיין בס' הורה נבר:

פרק ב מ"ב הורה עם הגבור עי' רע"ב שכתב שהוא הי' אחד מן הסנהדרין ובאחר שבא הובא בהגהות רע"א ז"ל תמה ע"ז ועי' בספר הורה נבר שישב זאת בטוב טעם: שם מ"ה שהמלך לא דן ולא דנין אותו עי' תוי"ט שכתב שסמך על סיפא ולכאורה הי' כ"ל דממילא שמעינן כיון דע"כ מיירי כאן בד"ל כמ"ש התוי"ט,א"כ ממילא אינו יכול להעיד דהו"ל עדות שאי אתה יכול להזיז' דבשלמא בד"מ לא בעי עדות שא"י להזיז' אבל בד"ל ודאי בעי עדות שא"י להזיז' א"כ שוב אינו יכול להעיד כל שלא דנין אותו. אוברא דגוף דברי התי"ט תמוהין דלענין עדות אין חילוק בין מלכי ישראל למלכי בית דוד ושוד דשבועת העדות אינו רק בד"מ. וכבר האריך בזה בספר תוס' יוה"כ למהור"ם פ"ח ביומא ריש דף ע"ד בד"ה ר"ש אמר במלך. והנה לחומר המשא הנה קושיתו הראשונה הוא"ט לבטלו שמפקפק בזה בפ"ב דסנהדרין מ"ב ורים פ"ד דשבועות דלמה לא יעיד המלך בד"ל דהמירא א"כ עכ"פ ר"ע מני סבר דמעיד בד"ל. אבל קושיתו השניה עצומה. ולענ"ד משכחת לה דיש דפתיך ביה ממונא כגון שהמלך מעיד שראה לאחד שרצח נפש והאחר גריסה לנבות כהונתה ואף שלענין ד"ל צריך שיהי' עוד אחר עמו א"כ לענין ממון שני בזה הארר מיהו משכחת לה כשהבע' כהונתה ובזה לא מהימן עד אחד ג"כ וכשיטת הרשב"א הובא ברמ"א אה"ע סימן י"ז ודוק ועיין בשב שמעתתא שמעתא ז' פ"א:

חדושים והגהות מכ"י זקיני הגאון רשכבה"ג מופת דורו רבינו **צבי הירש** זצ"ל אבד"ק ברלין והמדינות, בן בתו של רבינו

החכם צבי זצ"ל (בעהמח"ס צבי לצדיק וש"ם).

העתקתי מכתי"ק נכדו **צבי יחזקאל מיכלזאהן** אבדפ"ק פלונסק וחגליל (בעהמח"ס דגן שמים, בית צדיק, וש"ם).

מסכת סנהדרין

פרק ב מ"ד נא ירבה לו נשים וכו' כ"ב עיין בהרמב"ם ה' מלכים פ"ע ה"ב בכ"מ ולהרלב"ד מי ניחא לו' ולדברי רבי' מאתי רא' מדאמרינן כו'. לעב"ד יש לדחות דלפי המשמעות במקרא נא אבה לדעתה כלל. ולפי דרשת הגמרא הרי אמרה נישאין ומאן ליימא לן ברלתה לרוות פלגא ואדברה לפי הפכוס היה עלתה שתהיה לו פלגא שברי אמרו ומכבה בחיקך ותש לאדוני המלך והם פירשו סוכות על הבית וזה לדעתי מסכים עם הגמ' וע"כ דרשו שמברתה היתה ולא שכבה בחיקו כי ישאה לא רצה ולכופה שחשב בחיקו לא אבה המלך והיא שעבה נישאין מר. ואף לאיזך פירוש שיכן עמה בקירוב בשר ולא בעלה ומי אפשר שלא רצתה להבעל בלי מוהר הבתולות. ורש"י ז"ל בשמואל כתב שלא בעלה כי היכא דתהווי בתולה והדר אמר דברי רבותינו ז"ל נראה מזה דסובר כרבינו. ובגמ' אמרי' ואם כתי' ויוסף כו' וכתב רבינו ז"ל אלמא סובא נשים הוו ליה לפום רהיטא דייק הא' ליישנא כותי' דהרמב"ד ז"ל אלא שום לומר דלדרכה מהקושיא הואת איכא למידק כותי' דרבינו ז"ל דאל"כ מאי קושיא דהוי לי' סובא פשיטא וכו' י"ב נשים שבטא עוד לא יקראו רבי' ואף דמשני' לי' למנוי י"ח דקאמרי לה מאי קאמרי לה אלא דכיון דאיכא עשר פלגשים והכהוב אומר ויוסף אלמא דאף נשים רבים הי' ונשים מיעוט רבים הוא. ואפשר שלזה כיון רש"י ז"ל. אבל מה שאני מתפלא על הי' הלתא קראי הרד"ק והכ"מ והל"מ שלפי דבריהם היה לו לדוד השאר נשים ועוד הוסיף שתי' ועשרה פלגשים הרי י"ח והלא מקרא מלא בשמואל ב' י"ט ויבוא יואב ונו' ונפש נשיך ונפש פלגשיך הרי שהי' לו פלגשים לבד מאלה העשרה שהי' תחת יד אבשלום כי לא יתכן שיאמר עליהם כי הניחם לו ואין הלבון הממלגשים היוה משמשו על זה הדרך כלל. ומ"מ אני אומר שאין על רבינו ז"ל קושי' כלל שאפי' אם נקח פלגשים מיכף כבואו לירושלים לעולם לא היה לו יותר כ"א י"ח בין הכל ואפשר שמתו בינו ובינו מקצת מהני ואשלים להו בפלגשים והו לא מידי: שם וכותב לו ס"ת וכו' עיין ברמב"ם פ"ג מה' מלכים ה"א והבני לא יוזז מלפניו. עכ"מ ולא"מ בדבריו תמוהים דברים נם מקרא דשויתי ומקשה ואיזך הא' בויתי מאי דרים וכו' ולדבריו אין הבנה לכל זה. ולדע"ז ז"ל יש מקום לומר דבהא לחוד הוא דפליגי וכסף רבינו כאיזך תנא ומטעם דלא נמצא במשנתנו אך דבריו דחוקים גם לפי' המהרש"א. אלא דעיקר הקושיא דאימא זו הוא שנכנסת ויוצאת אינה כלום דודאי אחת מיתה בביתו שממנה לומר כדאיתא במתני' שנאמר והיתה עמו וקרא בו ואותה שהוא כמין קמיע על זרועו תחת מלבושו אינו יכול לקרות בו. ואפשר נמי שהיתה מחופה. ולדעתי לדק מהרש"ל ז"ל באמרו דהמשנה סובר דהוי לי תרי והלשון יוכיח דקאמר מיסב והיא כנגדו ולא עמו והיינו כנגדו לקרות ודרים לי' הכי אם לדין אם למלחמה עמו ובשעה שיושב במנוחה ילמוד והיינו וקרא בו ומ"מ אין סברה כ"כ במתני' אבל רבא ודאי מפרש לה הכי. ומ"מ איזך תנא נית לי' אלא תורה אחת שמכניסה ומוציאה עמו ומנהגה היה לומר ולא היתה כמין זרוע עליו. ולפ"ז דרבא בעי לכרוסי מתניתין דשתי תורות היו והאחת על זרועו קשורה לו ומהוך הבנייה למד. י"ל דאיזך מ"ד נית לי' שתי הורות כלל דכל עיקר דשתי תורות להכי הוא דאתי חדא לגובשה כחתן יכבן פאר ואיזך יראה כנגדו וילמוד בה ואפשר שרבינו לא גרס בברייתא דאשונה הך דתולה וכדעת המהרש"ל ז"ל ודייק דלית לי' להאי תנא שתי' עליו כמלבוש מדאיצטרך לאמעיון מקום הראוי לקריאה ומה ס"ל הלא בפסיעות אמריגן כרים יומא מאי תמיד לאיזמא תמיד על מלאו מי מסכתת לה מי לא בעי מיעל לבה"כ וכו' וק"ו לתפילין וק"ו לס"ת. אבל מסתם בברכות פ"ם (דף כ"ג) דאוחזן בידו אינו כ"כ איסור כמו כסבן בראשו. ולפיכך צריך קרא. ולית לי' לרבינו הא' דהקדוש מקורבול שהביאו התוס' שבת (דף ס"א) דהתפלה של יד מותר ואף הוא מידה בקמיע שאינו מחופה. ומ"מ אין בידי טעם להלק בין אוחזן בידו לגבוש בין דדוקא התם לגבשתו דרך מלוותו ואחיזה בידו אין בו מנוה ולפיכך התירו מדוחק משום שמירתן משא"כ הכא. ויש עוד לומר דודאי אחר שראה רבינו לפרש דבית נגזו נגזו ממד שמוכחת באוצרו שלא מתוכה למד ומתוך שאמרת למד. ובודאי לדוי קשה לי' מאי דאמינא מילד סדר לימוד כל היום וכי זרועו בין עינו. וכבר כתבתי דמשמע במשנה מיסב והוא כנגדו שלמד מתוכה והכתוב אומר וקרא בו כל ימי חייו. אך בס"ם שתי הלחם אמרי' לאחת שחרית ואחת ערבית קיים לא יומם והיה יכול להיות מונה עליו כל היום ובגילה שהוא מסלקה כדי ליתן דלא נרעי מתפילין לומד מתוכה וכן בקומו. והדר הביב לי' על אדרעי' והיינו וקרא בו כל ימי חייו. ואם ת"ח הוא ורצונו להנות יותר מי יעכב על ידו ללמוד מספר אחר ואפשר דהאי תנא סבר כר' יוסי ומה דשני' ואיזך נמי לא קשיא דהיינו נופי' ר' יוסי אך רבינו פסק כהאי עניינא כרבנן ושפיר תנא מיסב והוא כנגדו:

פרק י מ"ד בתוי"ע ד"ה אנשי עיר הנדחת כו' אבל אם דמו אותם כו'. עיין בהנוסי הר"ן ז"ל בס' המם שיטות שדחה זה. וכתב דבספרים ישמש ל"ג אין להם חלק לעוש"ב אלא ה"נ אנשי עיר הנדחת יצאו אנשים כו' ושכן דרך המשנה עיי"ש ברש פ' הנחנקין ומצאתי במשנה שבירושלמי הנוסחת כמ"ש הר"ן ז"ל:

מסכת מכות

פרק א מ"א אין אומרים ישמה זה ב"ג וכו' עיין בהרמב"ם ה' עדות פ"כ ה"ח על שורו של זה שהרג הנפש והוחזו הרי הן לוקין. קשה הא חייבין ממון דהתורה רינתה בפירוש עדים זוממין בשביל הבור להשלומין וממונא משלמי מלקי לא לקי. ונראה דלוקין היינו על הכופר ממון דכיון דלא משלמי כדאיתא ברים מכות דמי נלאו דבן גרושה ואלוה דלקי משום דליכא לקיים בי' כאשר זמם. וכופר הוא שם אחר מהשלומי הבור ולהכי לקי: [הגה"ה קושית זקיני הגה"ק ז"ל הובא בקלה"ח סי' ל"ח ע"ש. מנכדו]. עוד שם בהרמב"ם שמכר בעבד עברי והוזמו לוקין. מתוך דברי רש"י בגמ' משמע דדוקא אם העידו שנמכר כו' אבל אם העידו שגנב ונמכר הימו לשלם לו למכור אם אין לו לשלם מה דין העדים אם יש לשלם אם לוקין העדים או משלמין לא נתבאר בדבריו. אולם בס"ה דברי הרמב"ן ביאר בזה והוא בחמשה שיטות אל ס' הזכות ורבי' ז"ל נראה דסובר לגמרי אומו ממכר בעבד עברי. אבל ארך לעיין היכן מצא בגמ' דזה בכלל הלוקין ואם דעתו דבכולהו דוכתי לוקה אם איזך יכול לקיים דין הזמה וכדמשמע בהלכה שאחרי' ומה דפרש אדרבה אלו לאשמעינן שזו היא קבלה בפנהו שאין עושין בהן מדה כנגד מדה אכתי קשיא דבעבד עברי ממון נמי חייבוהו שבשלוהו ממלאכתו ולמה לא נשים כמה עבד רוצה ליתן שיהא בן חורין וכיוצא בזה קשה עליו בהך דהעידו על שורו דהא חייבין לשלם דמי שורו ואמאי לוקין על הכופר. ואולם דעת רבינו ז"ל דע"כ לוקין על הכופר דאי לאו הכי האיך נתחייב זה בכופר הא לעמין זה אין להזימן. וכבר כתבתי בחידושי אי בעינן בכל חלקי העדות שיהא יכול להזימן אי לא. וכן אי בעינן בכל הענינים לגמרי כמו שרצו לפטור ממיתה או מלקות והבאתי מדברי רבינו הלכה שאח"ז שנראה ממנו דאתי לאשמעינן דיכא שלא המלדיק רשע חייב מלקות ובאמת לא ידענא היכן נאמר הלאו בתורה על עדות שקר הזה אלא דיליף לה מלישנא דגמ' לכ"מ שפירשו הפסוק. אלא דקשיא דיוקא דרישא דמשמע דוקא בהרשיעוהו רשע ונקשו לעשות לו דבר רע והרי מממעות לשונו ז"ל נראה שאינו רוצה להשמיע אותנו שלא נגקה מהם באותו עונש עצמו אלא דחידוש הוא דלוקה ואפ"כ נוכל לומר דשיינו מה דבעי למימר דכל מה שרצו להרשיע אחת משלם אלא אין עוקמין אותו אלא במלקות וא"ע ואכמ"ל: מ"ב במתני' אין הרגין. הענ"י שעיקר דברי ר' יוסי לא קאי על העדים מ"מ כיון דת"ק על העדים קאי נקיט איהו נמי ליסני' על העדים כלומר שא"א לסם ליהרג: בענין זה שהרי אינו נהרג עד שיהיו שני עדים מתרין בו כך לריכין לדחוק לפי גירסא זו. אבל במשנה שבירושלמי גרס אינו נהרג והוא פשוט וכן הובא לשון המשנה זאת במס' סנהדרין (דף מ'):

מסכת שבועות

פרק א מ"ד בתוי"ע ד"ה אמרו לו כו' הוא הי' אחר דורו של ר"מ כו'. תמיהני עליו דהא בכולה תלמודא מוכח שר' מאיר ור"ש חברים היו ובמיתה היו תלמידי ר"ע בחבורה אחת עם ר' יהודה ור' יוסי וכבר הי' בזמן ר"ג ור"י כמבואר במעשה דברכות נבי תפלת ערבית. ור"י בן בבא סמך אותם גם יחד עיין ברים סנהדרין. גם מבמע דהוי קשים מר' מאיר עם היות דמשמע מסנהדרין שם דר' מאיר כבר סמכו ר"ע מאי דלא משמע בדר' במעון. מ"מ אי לאו דהיי קשים מיני' אמאי נחברכמו פיו כשהוציא ר"ע את ר"מ בתחלה כמו שהגיה בס' יוחסין ד' קראקא (דף מ"א ע"א) והוא מירושלמי דסנהדרין פ"א ושם איתא שסמך את ר"מ ור"ש אלא שאמר יבא ר"מ בתחלה ע"ש ומתשובה שהשיב לו ר"ע נראה נדולתו. וכבר תמה בס' יוחסין הנ"ל (דף מ"ב ע"א) על הרמב"ם וכתב שהוא משות מפורסם כפי הנראה מן התלמוד. עכ"פ דברי החוי"ע שחשב שלא הי' מחבריו כלל הם שנגה בודאי:

פרק ז מ"א בתוי"ע ד"ה הוא אומר כתתי וכו' וכ' הר"ן וא"ת וכו' פ' שאמר קלתי א' ונתתי לך דנשבע היכת מדר"נ אבל מדין המשנה אין כאן שבועה. וע"ז מקשה הר"ן דהיון דאמרי' עקרוה מבמע דמתחלה היה חייב שבועה מדין המשנה משום כדי חייו דשכיר א"כ נבי קלילה נמי היה לן לחייב שבועה לבעל הבית משום כדי חייו דשכיר:

מסכת עדיות

פרק ד מ"ג נרע"ב ד"ה כל שומרי הסדה כו' יתר על כן אינו שכחה כו'. הוא תמוה מאוד לע"ד מנין לו להר"ב ז"ל דבר זה ומ"ל לחלק לב"ה דהא טעמא דב"ש משום שיכול לעשות שורש וב"ה ליה להו רואין. ועי' בפי' הרא"ש שהביא הירושלמי וכן הביאו הר"ש והחוי"ם ריש פ"ו דפאה וא"כ משמע דלב"ה הכל הוי שכחה עד שאתיה ע"ש. טוב יעשה ומצאתי דדברי הר"ב הם מדברי הרמב"ם פ"ה מהלכות מתנות עניים הלכה י"ז ומצאתי במשנה למלך שהקשה ג"כ קושיא זו והביאם

בע"ע

צבי סדר נזיקין תפארת

נ"ע ועיין עוד בס' הנ"ל בכמה דינים בענין זה: מ"ה בתוס' חדשים ל"ס וקסה וכו' בתוך הדבור ו"כ דלנ"ס הוי כו'. תמיהני וכי זה נעלם מאור ישראל הרמב"ן ז"ל הרי הביא גמרא זו דקדושין. אמנם באמת לענ"ד אין ממש בתירוצו. מלבד דאפשר דהא מלתא קולא היא כמ"ש תוס' ברים קידושין. עוד זאת דזה אינו ענין להך דפרט ושוללות והוא פשוט. ומכל מקום דברי הרמב"ן ז"ל גם כן קשים ואריך לומר דבדרך אגב נקטי כיון דאית בי' נמי לד המור אע"נ דעיקרו קולא מקרי כמתניתין דלעיל.

מסכת עבודה זרה

פרק ג מ"ו בתו"ס ד"ה אבמו כו' ותימה כו' ולענ"ד אפשר לומר דכיון דלענין הבאה דהיא דאורייתא אסור משום דאין ברירה לא הלקו בו הכמים אף לענין טומאה ורמיתי במני' החדש בכאן שכתב בזו המשנה על דברי הר"ב אבל הרמב"ם

כו' ושרבב דברים אחר לא כדת דהך פלוגתא לענין הבאה קאי ובמיר את אבניו ואין כאן עצמה משום דברבנן יש ברירה דהא הבאה ודאי דאורייתא היא. ועיקר פעם הביתר עיין בר"ן ז"ל שרמז הרוי"ט. ומה שיש לעיין לענ"ד בעיקר דברי הר"ן ז"ל אין מקום להאריך: שם בתוס' חדשים ד"ה וא"ע דלמה לא הביא מקרא מפורש כו'. אין כאן מפורש יותר דמ"ש גדה מ"ש דוחה. ואדרבה התם אינו כ"ל כיון לנגאי והכא דרך לוי. ועוד הי' נראה לי דמכאן ראי' אינו למשמעין אלא שמלאתי בירושלמי מחלוקת בזה ומאן דמוליא משמעין דחיק לאוקמי קרא ומה שהביא בס' פ"מ מן הרז"ה בשבת כבר הקדימו שם בס' קרבן העדה:

מסכת הוריות

פרק ב מ"ה בתו"ס ד"ה שהמלך כו' אבל מ"מ קשיא לי וכו'. יפה תירץ בס' תוס' יום הכפורים (ד"ב) ועיין בס' חן עטיר:

הגהות סדר נזיקין וציונים

מהרב הגאון הגדול מוהר"ר אברהם שמעון טרויב ז"ל אב"ד דק"ק קיידאן.

(בעה"ם הגהות וציונים על בה"ג).

מסכת שבועות

פרק א מ"ד תו"ס ד"ה אמרו לי'. ר"ם פתמא כי הי' אחר דורו של ר"מ. נ"ב ר"מ ור"ם תלמידי ר"ע יבמות ס"ב: ור"מ חי בהלוגת דרשב"י ור' הי' תלמיד שיטס:

מסכת עדיות

פרק א מ"ד ה. ו. ולמה מזכירין דברי שמאי והלל לבטלה. ולמה מזכירין ד' היחיד בין המרובין. א"כ למה מזכירין ד' היחיד בין המרובין לבטלה. עי' פי' הרמב"ם והראב"ד שנדחקו מאד בפירוש לבטלה. גם המבכילים האחרונים נדחקו מאד בפירושם ולמה לריך ג' חירוצים. ולענ"ד נ"ל לבטלה הוא היכא שהוכחו ד' האומר וא"כ הם לבטלה. לשון לא נפסוק כוותי' כיון שהוכחם קבלתו. ומ"ד קאי על פלוגתא דשמאי והלל דבריהם הוכחו מב' גרדיים שהעידו מפי שמעי' ואבטליון שגם שמאי והלל אמרו בשמותם שהם קבלו מהם. ועי' במ"נ אלא שאדם חייב לומר בלשון רבו. וזה שמקשה ולמה מזכירין ד' שמו"ה לבטלה. [פי' אחר שהוכחו מן הגרדיים הוהו בקבלתם] ומתרץ שלא הי' אדם עומד ע"ד שהרי אנות העולם לא עמדו ע"ד והלו בהם הטעות אף בגד ב' גרדיים שאין לך אומנות פחותה כו' ולמדנו מוסר בזה מה יעשו איזוני קיר כמונו מוכי הטעות והשגיאה. ופריך עוד במ"ם ולמה מזכירין ד' היחיד בין המרובים דלהשמיענו שאין הלכה כמוהו אין זה חידוש דבודאי אחרי רבים להטות. ולזה מתרץ שאם יראה ב"ד כו' ויסשקו כמוהו. ומקשה עוד במ"ו אר"י

מ"כ וכו' לב' התרוצים עדיין קשה למה מזכירין ד' היחיד בין המרובין לבטלה פירוש הוא שהיחיד הוכחם בקבלתו מהמרובין. (דלאשכחן כה"ג מוצא) דבכאן אין שייך שום א' מהתירוצים הנ"ל דאין בזה מוסר כלל. וגם ב"ל לא יעשו כדבריו כיון שהוכחם. ומשני שאם יאמר לך אדם כו' יאמר לו כל' אים פלוגי שמעת. ובזה מתורץ כל הג' קושיות. ולפ"ז אידהי מהלכה הא דאם יראו ב"ד ד' היחיד אף לפי' הראב"ד. והרמב"ם השמיטה אינרא שפירשה ג"כ דלא כהראב"ד. ועי' ברמב"ם רפ"ב מה' ממרים ובכ"מ שם:

מסכת הוריות

פרק ג מ"ב בתו"ס. ותימה דבמ"ד תגן וז"ז שוין בעבודת יום"כ. וכ"ש בעבודת שאר הימים. ולענ"ד נ"ק דסר"ב והרמב"ם בפי' מיירי הכא בכהן משוח שעבר ונמשח אחר תחתיו. מדשוין בפר במ"ם. וזה א"א רק בעבר מחמת מוס או זקנה. וכדנקט לה הרמב"ם סוף ה' שגגות. דאל"ה אין ממנין ב' כה"ג כדאיתא פ"ד מכלי המקדש. ומקור דין זה בתוספתא רפ"ק דמגילה. ונהא באחרון שמתמנה הוא לבדו עבודת יום"כ עליו. ופר ועשירית האיפה מבלו. ובמ"ד מיירי בכל"ג שאירע פסול ביו"כ ונכנס אחר התחיו לשעה ורצאשון חוזר לעבודתו. והכ' לא נמנה משולש לכ"ג רק לעבודת יו"כ. והפר והחביתין דיום"כ. בלוים נ"כ מהקבוע לא מלאתו שיעשה ביום"כ. עיי' מגילה ס'. ולדידי' קרי ליה שעבר. רק מטעמא דמעלין בקודש כל מצוות כ"ג עליו. ועיי' נ"מ סוף ה' שגגות. ובדברי יתורץ כל קושיותיו. ועיי' בפ"א מעיה"כ דשם נקט הרמב"ם דין דמ"ד:

לקוטים מספר אמתחת בנימין.

מסכת מכות

פרק ב מ"ו אחד משוח בשמן המשחה וא' המרובה בבגדים ואחד שעבר ממשיחתו מחזירין את הרוצח. ובגמרא איבעיא לה במיתת כולן הוא חוזר. או דלמא במיתת א' מהן. ת"ם גגמר דיש בלא כהן גדול אינו יוצא משם לעולם. ואם אותה ניהדר בי' בדהכן. ופי' רש"י במיתת מרובה בבגדים או בשעבר ממשיחתו. אלא לאו שמע מינה כולהו. וכתב מהרש"ל יש לתמוה כו' ואין לישבו אלא בדוחק. גם מהרש"א בחידושיו דחק לתרץ. ואיכתמיסתייהו תוס' גיר דף מ"ז ע"ב ד"ה מרובה בבגדים וז"ל אלא יש לפרש כגון שיש כאן כהן גדול משוח ואירע בו קרי ומשחו אחר החתיו ועבד יה"כ אחד. ושוב המשוח הראשון חזר לעבודתו ועבד כמה שיש אחרי כן. וכן

כך וכן כך נגמ שמן המשחה. וזה המשוח הראשון שחזר לעבודתו. נלע עם יכניה ומינו אחר חתחיו מרובה בגדים. אבל משוח שעבר אינו מחמנה תחתיו כל ימי חייו של הראשון. אף כי יצא בגולה משום איבה ע"כ. וה"ע מיירי כאן ודו"ק. ועיין בספר באר שבע סוף הוריות שהאריך והשיג על התוס' ע"ש:

פרק ג מי"א אמדוהו לקבל י"ה. ובתי"ט כלומר שאמדוהו לקבל חצי מרבעים כו' וסעות הוא שפלטתו קולמוס ואינו ענין לכאן. וברמב"ם שם לא כתב י"ח אלא י"ב. ולפעל"ד שייך על הא דתנן לעיל אין אומדין אותו אלא במכות הראוות להתלות. שייך שפיר כלומר שאמדוהו לקבל עשרים שהוא חצי מרבעים אין אומרים יקבה עשרים וכו' והיא ברייתא סוכאה בפ"ק דסנהדרין דף י' אמדוהו לקבל עשרים אין מכין אותו אלא מכות הראוות להתלות וכמה הן חצי מני סרי וזה ברור ופשוט:

מסכת אבות

פתיחה

כוללת דברים יקרים ונכבדים נוספים ונבנים על שני עמודי התורה ר"ל המשנה של כל ישראל וכו'. והמשנה דרבי חנניא בן עקשיא וכו'. אשר חב' המאמרים האלו הם נושאים למעלה כל המסכתא הזאת. ואשר ע"כ הם ג"כ מושמים בראש ובסוף כל פרק כשער הכניסה ושער היציאה. ובין ב' השערים האלו מונחות לארכה ולרחבה עיר האלהים של הפרק עצמו:

א) מה שרגילים לומר קודם כל פרק המאמר כל ישראל יש להם. וסיה מסנה מרפ"י דסנהדרין.

הטעם לפי דעתי הוא ענין גדול עמוק וכבד. כי בענין המצות שבין אדם לחבירו. והם החוקים המפורסים בפס"ק ואחר אין הכל מחייב אותם. ידוע הוא לכל שהן הם מותנים הבדלה וכונים מיין ממילה גודל ולגותה [ע' ריש ב"ב] ותומה בורה וכבבה עד לעמים בין ישראל לאה"ע. ואחרי הטעם שלו ככה מלבני יעקב יפ"ל בכבה. שקבנו ה' לעבודתו והבדילנו מן התועים. והכיל אותו במסורת הבריח. לשמור ולעבוה כל החוקים הללו לתיקון כמאמינו בעוה"ב. עולם שכולו טוב. וכודאי עשה מחלב לבם של המלחמים. טחו עיניהם מראות. לא לבד לא ראו מאורי אור אם בלבבם יד התורה. ולא דת מימינו של הקב"ה. כי גם בל חוו שמם אור ביאר ולמוזר מכל הלדים ולדי הלדים בטבע החתתון. והמרלאה בבמחה לעובדיה. ובבלהסקליה מפיהה. שחיקים כאלו לריכים להיות נמלאים בעולם. והדברים עתיקים. ונגענו בבר בלימור הענין הנ"ל בחבוריו שמם ומבן דרוש לחת הבנועות. עם סתבנו הבאור על הדברים האלו. ובלון מבוקר לערב יוכתו. המה נחבנים ויקרים בענין ס' כ"ב עד שבבבה עליהם מוסר ומחן של תוקי הטבעיים. שבבה תלויה כל עמידתם וקיומם. כדי שיהיו המוריים כלון מבל מחלב מק ופבע. על אחת כמה וכמה. ק"ו בן בנו של קו' בבבה נותה וחבל נוחר ומקיים בחבשב חרון של ההשואה וסריקה בנקרא בל"ה (אנאלוגיה) שהמבה שבחוביו שהיא נדמות דוקנו של הקב"ה. אחר היא בבת מלך. לחה ודקה בעלמותה הרוחני עמוקה ורבה. אחר לא נחתה לה רגלה להיות מטייל בהשבחות עשר חומר הארץ. שהיא גם היא לריכה שמירה יתירה מלד הבורא להסלך בחון. חולת שבריאה ובחוך תבל הלבה. ולהיות נשמרת מן המוקים והפגעים מלוריעין ביושן. אחר הם לוריכים סיבנים ומקיפין לאדם כחוייבים מימין ומשמאל. ופוריים על יד מעגל רבם לפעמי הנשמה הקדושה ואי' לוקה עלת אמונת אומן הבורה להחיר אותנו מרשה גדולה בזאת. אי' לוקה היא הבורה הזאת בעלבת בת הנשמה בהאיון ולשאור אותו מבל הפסד. ה'. ואם כל אלו הסגלים בן אמת תהיה תקוה ותוחלת עלומה שישמה האיון פרי. אך וכך אין לנו לגשות יותר ולוחל כי אם שישמה הענן פרי לחיותו לא פחות ולא יותר. ד"מ יש לגשות שחיבת התאנה פרי התאנה. ושתמר המרים לא בחילוף. וזהו הבחלי המחמיר. וגודלי לם הסיה תקותינו בהופן זה. אי בהלמרסו עם זה בל הבאר הלדים הנ"ל לטובה. ומבל לריות נבריהם מעשבה האיון ה.בי המקווה. והנה הבחנו בנ"ע בעלמיהו הם הלרת בלבנון והבין הלדיר בתוך על פני מי הלמוה. אחר ממנו לאו מקוים. שיבן פריו בעתו. והפרי הזה היא הלוחר הנלחי בקבלת עוה"ב. וזה לחרו בל ישראל יש לבם חלק לעוה"ב. כלומר שיש בבנה בת ותבונה פנימית שמורה נלה בבל נפש ונפש ישראלית. לריות מביאה אדם בלם מוליא אותה התבונה מבת אל הפועל. לעוה"ב. ובתון עון הלומה בבלל בל אדם ישוה לו ממחד למראה ותבונה לעיטים. ואחר בחוך הבלל הזה מונח בחוט הלנחת והבחלמות בל חלק והלק פרטי. דהיינו של בל יחיד. שהרי ענין וחוייה הבלל הוא רק ע"י הבטרפות בחלקים. והחלוים המוביחים על זה היא בלם לאמתו מוחנים לב על בל בדרי הבמינה המבבת לעיל המושלים לבלמחת בל ערב. ולבבות בל חיון לידי בחינת פריו. וזהו מה שבביאה המבנה רחים הבבה מבסיר נגאמר ומעך בוחס לדיקים. בלו' הם בני עוה"ב. והבעם בי. ה'. לעולם בלו' בבסיים ממעל לרחבם. והחויר ואחלים המסבב אותם הוא לח ומלוחלת בחיוב במזג היותר נאות לבת ימי הבין. והוא המרומז בלון בחלת עולם. ר"ל שבל יבר מחבנות לב היבראלי והבסתדלותו הם מלבים אוב הבלחי. והבהתלות הזה בחחבנה בגיוה ובמעשה הוא בחוס לח עלי אור. ובחויר יפה לף נעים. המרחף עלי האיון היבראלי סביב הבל עבר ולד ופנה. ב'. ובאחרן מתחת. היא אחרן בדוכה ומבולבת ה'. אחר עיני ה' אלהיך בה מראשית ועד מחבית הבנה מחל העדון הבקה אותה ובתיה בגן ה'. היא אחרן הקדושה בעת היתה העם היבראלי עדיין יושב בם ושוכן לבבעיו. ונם אחרי בן אחר נגלו היבראל לח"ל ותבזרו לבין האומות. הרי בל בחיים והתנהגות היבראלי עם הנאותיו הם ב"ב נפעלים ע"י עבודת הבורה והמצות לזוה הדבה ומקבלים אורה אלקית נעלה. עד שאחיאלו בח"ל דמה נדמה לבל הבחות בים ומקום משבן היבראלי עצמו עליות קיר קטנה עם חדריו מובאיו ולאלאיו. בל"ו קטן. מוזה בפתחו הפילון בזרועי ובראשו. לוחות על מרבע בנפי בגדו. וכל הבנופים הסובבים אותו מקטן ועד בדול מאיש עד אשה נער וקן זקן ושף הבל הוא מלוחין בלות בריח האמונה. וידידות התיבור ובקשור עם אלהי ישראל ותורתו ומשא לין מר הקודש על מלמו תמיד. ומלא שתומי מותם קודש לם. ואולי

על בן רמז בנעם בדבריו בחמרו. מה מנה עבר יעקב ומסבר את רובע ישראל. בלו' מי יכיר בבח בת בחמין של הלוים היבראלי לוך בע"י החבמה הלנחת בל התורה בבמסרה בידו. ובדע לעייר לו ולבבות לעצמו בחים מדבים והרן הדבה. וכהילו עולם חדם לוקי מקיפו מבל לד. יהיה בחיזה מקום ביהיה. ובוא בלים אחד הישב בלחת מהלרות הלפונית בקרבה מונחות תחת בגיד וקות והוא בחבמתו לקח לו עבר מעוקה ומבורר מבל פסולה ומשימו בענין (בלימענטלבלבן) וחזרע בתוכו זרע ומעמידו בהדר חם ומחוזג. ומוליא פרי לחיבו. לאילו היה לאמת והאיון עומד בארן היותר נכחרת. וזהו המרומז בחלת עבר יעקב. שיעקב מבין עבר ארן ישראל בבל מקום שהוא בגנות. ומספר. בלומר מי יכול לבסר. רובע ישראל. אין הלים היבראלי ב"ב יבול לבראות לו בחים הדבים ולחיר מזוג יפה ולחוי לזרע האמונה. עדי לאמתה תבבן בנעמי מדבה אם בל מי בבירות. הבני מהיבר לו בחלו ומלוקת רובע עבר ארון. וכל זה הוא הבלו בחלת ארן. בחמרו יבבו ארן. ג'. ומבר בזע יחוסם של בנ"י בם עבר. בלומר בריבה ועבק. מעטי. בלומר בלקחים מבורם יקר קדמון. ארבים נעע ה'. שהם בני אברהם ילחק ויעקב. ד'. מעבי ידי. בלומר שבגן אבר בידו ממבר עבודת האיון והלחת הבמחד הזה. דהיינו העם היבראלי. הוא ה' הבגן העליון. שבל מעבה ידיו יבלחו. ה'. להתפאר. בלו' והפרי המקוה הוא ענין ודבר המוחה בתוך עבע האיון ובלבחת עבמו ומקוחר עמו בקבר אחיון בל ישראל ב' ההבבת הדבמה בעוה"ב. בי אינו היינו מבפים הלף עבודת התורה על עוחר גדול ועבדות זבב ומבחוחים ואוכרות בדולות מלבנים מובות ומבבלות וסבולת מלבים. אחי היינו יבולים לבסתבף בהבלמת הבקוה הזאת. בי אין בבוחר עבמו ובבחתי בין התבלים המקוה לענין ובנע העם היבראלי. משל"ב עתה באחמו מבעם לעוה"ב שהוא דבר לוחני אלבי. ובמו שבחח המלאבי בזה בחמר בל ישראל ב' בהבבת הבל עבע בל העם היבראלי. ומאחר שבל הבחות הבלבות מבינות להבבלים המקוה. למה בחבבר בהבגעת התבלים. ובבי הוא בלילו לאחמו מלבים ומיחלים אחיון ועון

הבפות

טבה. ומקבלות יבר עלמי ובחיבות עומדות לבפובת בעבלה עלדיה יחיבה. ומוחו של חבר ומן מבור עליהם. לא לבד בה עלי ארן. בי בם אחרי דבן מבא הבמם הבחים. ומבחיב ולהלן עד מהלאה לבגדל עדר עוה"ב מקום אבר יאבבו הבדרים של בנ"ל. יחדיו לבמבבם יקרבו לבני בבח בבוחבה הבלינו: **ואראה** בחזה לפ"ש שלא לבד בעבין החוקים בם בעבין המצות המוסריות. בן מלד בוחות בעייחים וכן מלד בחיות הבחוד המוקבר עמהם יש הבדל בדול בין הבם הבראלי לבאבר הבחות. ואולי זה ב"ב מבוד בחבר המבון חבוי. יובב בחר בבמאבר חז"ל [עירובין ד"ק ב'] ת"ר יוחנן אלמלא לא בתנו תורה לבראל לבדנו בביעות מחתול ובגל מבמלה ועריות מיוחה ודי"ל מהרבגול. בלומר בבל החיובים והמצות והבקודים שבם מלד המוסר והד"ל. הם לא בין בחוחים ומצוים לנו ע"י בחורה הקדושה ובוה בם בעיקר הבמת יסודם רק ע"ם הבבע הבראלי והבבל. אחי אחתו ב"ב בפנים ומבובלים. יובביה בבחר המדרבה הבחבוחה בעבין שבירבה וקיומם עד שבחתיל והבמלה ובינה והתרבגול בלמים הם אחנו ושבדים לבעלה מחבו בבלמדים ואומים בקיבים בדולים בבעבינן קולעים אל הבעבה ולא יחטאו לבמור הבדר הבחות לבלי לעבור הבבול הבלאי. ואחתו ב"ל הבנו בבגדה רק בבעיבים ותלמידי הלמידיהם לבי בידל הבבלון והבעות והבפרבות הבמלאות בזה בין בב"ל ע"י פיחוי הבאר: **והבבע** אחריך קולא אחוב ובר הבעלה הזה וחבבה בימה. אין בל זה בבלל בבמאבר המובה בחיבה לבני אמיבת פרבי אבות שבפרבים אלו מדברים לדוב מחיובים המוסרים ומעבין המדות והד"ל. ועיב מובה בחלבע המאבר בל בל ישראל וכו' שבם אלו הבעיבים המדותיים והמוסריים אע"פ שבבבל מבבים עליהם. מ"מ אינם נחוים לנו בבי מלד בבבל ומפחת הבורך והבבבת בלבם לקיום המן מאוחבי והבלאתו בבבע בהחתונה ובעולם הזה הבחוף והבובר רק מלד אמונה והבבר הנלחי בעוה"ב. מקום בהלדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם. מחזה שדי יחזו בקרבת אלהים יחפצון ובהיום מזון הבבינה:

זהו מה שנ"ל בענין טעם המנהג לומר משנה דבל ישראל לפני אמירת פרבי אבות. ובענין בחור הדברים בל זו המשנה בעצמה בפרבי נ"ל בן. ונתחר תחלה בענין בחוקת המבבל ובעבד הדמיון נגייחו. ד"מ אם יעמיד לפניך אילן נבה קומה. מרוחה בענפיו ולליותיו. ויהי בזית הודו וזית לו בלבנון. ויאמר לך אדם שהאילן הזה עוודלי לפי גודל יפיו. בן יתן פריו בטהו טוב למאבל ונחחד למראה ובל אבר יעבה ילנים. אזי תען ותאבר בי לקוס בבטחה זאת בריבים ג"כ לבנות אבלו. דהיינו א'. בריבה מזג האויר ובחלבים טוב עם ברבת שמים מעל בטל ומבמר. ב'. שיהיה ב"כ הארץ מתחיבו מרן זרועה ומבודבת בבל מדיבו זרע עובה פרי. ג'. שיהיה הזרע והבורה שבאילן הזה יצא ממנו זרע ובורה טוב בעיקרו ובמינו. ד'. גם לריך שיהיה בחיים מבוטע האילן הזה ואבר בידו נמבר בל עבודת האילן. א מן בקי בהעבודה הנ"ל עד שידע לבחור הטוב שבבבבנות בדי לבגדיל בח בלמיחה בהאילן ולבאור אותו מבל הבסד. ה'. ואם בל אלו הבחלים בן אמת תהיה תקוה ותוחלת עלומה שישמה האילן פרי. אך וכך אין לנו לגשות יותר ולוחל בי אם שישמה הענן פרי לחיותו לא פחות ולא יותר. ד"מ יש לגשות שחיבת התאנה פרי התאנה. והתמר המרים לא בחילוף. וזהו הבחלי המחמיר. וגודלי לם הסיה תקותינו בהופן זה. אזי בהלמרסו עם זה בל הבאר הלדים הנ"ל לטובה. ומבל לריות נבריהם מעשבה האיון ה.בי המקווה. והנה הבחנו בנ"ע בעלמיהו הם הלרת בלבנון והבין הלדיר בתוך על פני מי הלמוה. אחר ממנו לאו מקוים. שיבן פריו בעתו. והפרי הזה היא הלוחר הנלחי בקבלת עוה"ב. וזה לחרו בל ישראל יש לבם חלק לעוה"ב. בלומר שיש בבבה בת ותבונה פנימית שמורה נלה בבל נפש ונפש ישראלית. לריות מביאה אדם בלם מוליא אותה התבונה מבת אל הפועל. לעוה"ב. ובתון עון הלומה בבלל בל אדם ישוה לו ממחד למראה ותבונה לעיטים. ואחר בתוך הבלל הזה מונח בחוט הלנחת והבחלמות בל חלק והלק פרטי. דהיינו בל בל יחיד. שהרי ענין וחוייה הבלל הוא רק ע"י הבטרפות בעיל המושלים לבלמחת בל ערב. ולבבות בל אילן לידי בחינת פריו. וזהו מה שבבבאה המבבה רחים הבבה מבסיר נגאמר ומעך בוחס לדיקים. בלו' הם בני עוה"ב. והבעם בי. ה'. לעולם בלו' בבסיים ממעל לרחבם. והחויר ואחלים המסבב אותם הוא לח ומלוחלת בחיוב במזג היותר נאות לבת ימי הבין. והוא המרומז בלון בחלת עולם. ר"ל שבל יבר מחבנות לב היבראלי והבחבתלותו הם מלבים אוב הבלחי. והבחבתלות הזה בחחבנה בגיוה ובמעבה הוא בחוס לח עלי אור. ובחויר יפה לף נעים. המרחף עלי האיון היבראלי סביב הבל עבר ולד ופנה. ב'. ובאחרן מתחת. היא אחרן בדוכה ומבולבת ה'. אחר עיני ה' אלהיך בה מראשית ועד מחבית הבנה מחל העדון הבקה אותה ובתיה בגן ה'. היא אחרן הקדושה בעת היתה העם היבראלי עדיין יושב בם ושוכן לבבעיו. ובם אחרי בן אחר נגלו היבראל לח"ל ותבזרו לבין האומות. הרי בל בחיים והתנהגות היבראלי עם הנאותיו הם ב"ב נפעלים ע"י עבודת התורה והמצות לזוה הדבה ומקבלים אורה אלקית נעלה. עד שאחיאלו בח"ל דמה נדמה לבל הבחות בים ומקום משבן היבראלי עצמו עליות קיר קטנה עם חדריו מובאיו ולאלאיו. בל"ו קטן. מוזה בבחתו הפילון בזרועי ובראשו. לוחות על מרבע בבבי בגדו. וכל הבנופים הסובבים אותו מקטן ועד בדול מאיש עד אשה נער וקן זקן ושף הבל הוא מלוחין בלות בריח האמונה. וידידות התיבור ובקשור עם אלהי ישראל ותורתו ומשא לין מר הקודש על מלמו תמיד. ומלא שתומי מותם קודש לם. ואולי

על בן רמז בנעם בדבריו בחמרו. מה מנה עבר יעקב ומסבר את רובע ישראל. בלו' מי יכיר בבח בת בחמין של הלוים היבראלי לוך בע"י החבמה הלנחת בל התורה בבמסרה בידו. ובדע לעייר לו ולבבות לעצמו בחים מדבים והרן הדבה. ובהילו עולם חדם לוקי מקיפו מבל לד. יהיה בחיזה מקום ביהיה. ובוא בלים אחד הישב בלחת מהלרות הלפונית בקרבה מונחות תחת בגיד וקות והוא בחבמתו לקח לו עבר מעוקה ומבובר מבל בסולה ומבימו בענין (בלימענטלבלבן) וחזרע בתוכו זרע ומעמידו בהדר חם ומחוזג. ומוליא פרי לחיבו. לאילו היה לאמת והאילן עומד בארן היותר נבחרת. וזהו המרומז בחלת עבר יעקב. שיעקב מבין עבר ארן ישראל בבל מקום שהוא בגנות. ומבפר. בלומר מי יכול לבסר. רובע ישראל. אין הלים היבראלי ב"ב יבול לבראות לו בחים הדבים ולחיר מזוג יפה ולחוי לזרע האמונה. עדי לאמתה תבבן בנעמי מדבה אם בל מי בבירות. הבני מהיבר לו בחלו ומלוחלת בחיוב במזג היותר נאות לבת ימי הבין. בחמרו יבבו ארן. ג'. ומבר בזע יחוסם של בנ"י בם עבר. בלומר בריבה ועבק. מעטי. בלומר בלקחים מבורם יקר קדמון. ארבים נעע ה'. שהם בני אברהם ילחק ויעקב. ד'. מעבי ידי. בלומר שבגן אבר בידו ממבר עבודת האיון והלחת הבמחד הזה. דהיינו העם היבראלי. הוא ה' הבגן העליון. שבל מעבה ידיו יבלחו. ה'. להתפאר. בלו' והפרי המקוה הוא ענין ודבר המוחה בתוך עבע האיון ובלבחת עבמו ומקובר עמו בקבר אחיון בל ישראל ב' בהבבת הבל עבע בל העם היבראלי. בי אינו היינו מבפים הלף עבודת התורה על עוחר גדול ועבדות זבב ומבחוחים ואוכרות בדולות מלבנים מובות ומבבלות וסבולת מלבים. אחי היינו יבולים לבסתבף בהבלמת הבקוה הזאת. בי אין בבוחר עבמו ובבחתי בין התבלים המקוה לענין ובנע העם היבראלי. משל"ב עתה באחמו מבעם לעוה"ב שהוא דבר לוחני אלבי. ובמו שבחח המלאבי בזה בחמר בל ישראל ב' בהבבת הבל עבע בל העם היבראלי. ומאחר שבל הבחות הבלבות מבינות להבבלים המקוה. למה בחבבר בהבגעת התבלים. ובבי הוא בלילו לאחמו מבעם לעוה"ב שהוא דבר לוחני אלבי. ומבחוחים בבבע לו בבבי אחבה מבבבי אחבה. בן בן בחם מבבבים לבבבם בבבבב

הקטנות מגזע טוב ונתרן טובה ותתה לקליים טוב. ובתמצעים ופעולת לומן בקי. יצמית ויוצית פרי תפוחים לזיכנו. וזה סוף שתמר להתפאר שהמכלית המקום הוא שיתפאר הדבר עצמו.

ותגלה היופי והפאר המונת בעצמיות:

ב) וכמו שבארנו עד עתה מאמר המושם בראש הפרק והוא שער ביאתה לכל פרק. למירת הפרקים. כן נבאר עתה מאמר המחיומה אשר הוא שער ביאתה לכל פרק. והוא מבאר דר"ת בן עקביא. ומקורו שהוא בסוף מסכת מכות. ובטעם שהסיבו לותו רבותינו ז"ל והניחו אותו לבאר. כ"ל שהוא להראות לו תועלת הנכבד והעצום היוצא לכל איש ישראלי מעסקות קודש המדות. שהם מזכיכים הלב והנפש מכל הלאה וכתם הסברון ומוחנים להאדם הכנה והזמנה לעבוד עבודת ה' בלי עכוב ומניעה מבפנים. כי הסברים של התאוות היתירות לא ימוזו. וכל הבנעות הסברונים תמונה. וכל גיא ועמוק העבור חור ונקב הבלילות מהשוב והקרירות והעצלות בלב האדם יבטל. והי' העקיב למישור והרכסים לבקעה. וכמו כר ערהה ומישור הארדן טוב משקה מוצא לו לב ונפש של אדם כזה מעוכר במדותיו ומוכן לזרוע בו כל זרע וניטע בו כל אילן מאכל. ולדעתי ע"ז מרמז אמר הפסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ופירשו חז"ל הפסוק הזה בנוסח מאמריהם ובסוד שיח שפתותיהם הקדוש. בתענית דע"ו ע"א נא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה. והכונה לדעתי כך. שאור הוא חמיד שיון השמחה וכמ"ש ליסודים שיתה אורה וכו'. והצדיק נקרא ג"כ בעל אמונה שמעטער עדיין בכבשת יצרו והבלתמו כנגדו במלחמת מצוה. ולאיש כזה אור השמחה עדיין הוא מזרע שמון המשוחד לעתה מתתה מרוני האדמה אבל עדיין לא יצא. משל"כ היטב לב. כלו' זה שבבר פנה דרך ה' בלבו וסלה המסלה קודש יקרא לה. ואשר משלמים כאלו אמר זוה"ק דאורתא דאוריתא כגם בלבישון. בלבנות כאלו כבר הגיעה זרע אמונה. והנה פרחה הנפן הכולו הבמוים ושרי מחזון לבל השמחה תלוי ועומד בעמר ביטולו. וזהו ג"כ מה שאמר ר"ת בעק"ם ולא הקב"ה לזכות את ישראל. כלומר לזכך אותם מלשון שמן זית זך. שיהיו מוכשרים ומוזקקים בפרטיות לבם ונפשם מכל תלאת החברון. ע"כ הרבה הקב"ה לישראל חוסה בטוח משרש יפה. ומרמז על למודים נעלים קדושים ושהורים בזוהר הקדוש מחיריים קודות רמות ונשגבות המסכרות לנו ע"י התורה שבע"פ. ומצות. ר"ל אלו הפקודים משמרות וגזירות חכמים הן בענין הילה הן בענין המוסר. והם פרחים מורכב מג' חבנים הטוחמות הדק היטב הנחון בחוכם. שהגלגל הלמודים תלוים פני הבכל. והגלגל של המעשים המפוקדים והמצוות תלוים פני כח המעשה שבחוכנו. והרי הוא בר"מ כמי שנתן פרי נפש חוך מעבה גלגלים ואופן (לאבריעטריוס) כתפוחים ופרי אדמה ומיוצא מהפרי הבקרי הייתר רוחני חד אך ונלוא [שפירטוס]. וזה בסיים שנאמר כי תקן לנתן לדקו כלומר הקב"ה הלא להיות לדיק יסוד עולם הבנישותיו על האדם. ושלא יהיה יכול האדם לעטון ולהשדק כנגדו באמרו. רבון העולם מה לעשה שאינני מוכשר בעבני הנפש לעמוד תוהרך. ע"כ יגדיל תורה ויאדיר הגדילה ע"י למודים וסדרים בחוספות יקרות של אלו המוסרים הנעלים. אשר הם כולם מתנים הכנה והזמנה להלבבות והנפשות

להכשרים בהכשר ויתכון לעבודת ה' ותורתו:

פ"א מ"א משה קבל תורה וכו'. בספרי הערתי בכאן הערה נכבדת וזה הוראה. הן אמת בכל הדברים הקדושים של מסגתיו זאת הם דברים כפשטם בלי טוס משל ודמיון. והם עמודי שיש ובדול עומדים בהרכי עד ואפילו כל הרוחות שבעולם בלות ומשבות בהם לאיש מזיזים אותם ממקומם. ומחויב כל איש ישראלי נאמן בלקיו והורתו למסור נפשו על האמת הקבלה הזאת המסורה לנו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה. בכל זאת כמו כל גוף שבעולם אשר עומד בחוק השמש מתחקק עצמו בזיור בכל המתרחב בגדולו. כן כל דברים אמיתיים רוחניים אשר כבוד ה' עליהם זרח למעלה הם מלעיירים ג"כ עצמם בדמותם בלעם בכל הזיור והמשל למעה נאור תבל ארץ. וכן הוא כאן שכל מי שבולה לחיות מנחלי הדת המורשה וממעיני עליון לריכים לחיות בו תמשה לדבי הבלימות. ה'. משה קבל. ר"ל זיור הבלמה בדמיון שהיה מרע"ה לכל בית ישראל דהייט שהיה עומד בבנימות כל מחבאתיו בשמה ישראלי אשר מחשבת קודש מחלבתה וגזרת ספיר בדרתה מזיוור הלקי הבליון המיוחד לנשמות המלאיים בה' ובתורתו. ואותה הבשמה היא דמיון ממשה שבמה משה קבל תורה מה' על סיני לכל בית ישראל. כן הנשמה הזאת מקבלת בכל יום ויום הבורה הזאת המסורה לנו בלי שום שנוי ועודף והחסרון והמורה בעוד מבטח האמונה מיד ה' כאילו היום נתנה וכדרש חז"ל על פסוק ביום הזה אם מדבר סיני וכי ביום הזה בא אלא בשאתה נומד תורה לא יהיו בעיניך יבשים אלא כאלו היום נתנה. [עי' יקוט יתרו רע"ג] ובוזאת נזה הבית הטא"ה בפי' ס"ה בשם רב עמרם גאון וז"ל לשויים היום לק"ש בכל זמן דקרי לי' כפרגומא חדשה. ונעימים מאוד דברי החבר למלך כוזר במאמר שלישי סי' ה' מספרו וז"ל ויסדר עדתו [כלומר החסיד שבישראל יסדר עדת מחבאותיו הרגבותיו ומחוזיו הפנימים והחיצונים] לסדר בסדר משה רבינו ע"ה ועדתו סביב הר סיני. והעיר ג"כ רבי' הגדול הרמב"ם על זה הסוד [ר"ל בוד קבלת הבורה הזאת המסורה לנו ע"י משה רבע"ה בכל יום בפנימית נפש הישראלית כאילו היום נתנה] בספר מ"נ. עד שאמרו מפרשיו כי כל הפרקים מפרק ל"ח עד פרק ל"ז מאמר אחד הם להעיר על ענין זה. והמפרש הם טוב קנלס יחד בפירושו בסוף פרק ל"ו מאמר ח'. וע"ז בהרתי בספרי שמש ומגן מאמר חז"ל בפתיח [דמ"ט:] מורכה קבלת יעקב אל תקני מורשה אלא מאורשה שבכל דברים ובעיינים שבעולם יהם ב' עדדי הבחינה הבלימות. כל דבר ישן ונשן אמנם מכבדים לוחו ולפי רבות בנים תרבה מקבת קנין הורחת הבכוד בעבדו. אבל בעיתת היופי והזוהר וזיו קלסתר פניה המלאיל והמבריק על פני גוף ודבר חדש. לימנו נמצא אבל דבר ונוף ישן ונשן נוטן. אדרבה בחיב אל תבוז כי זקנה אמך. ויש ג"כ לד הבני של בלימות שהוא לד היופי הבפלאת והבלימות הנעדר מעניין הישן ונמצא אבל האדם. בכל יופיו הוא המחדוש שלו שבראה כאילו היום נברא וזה כל עיקר הידור שלו הרבים מקרוב בלו קמא קמא דמשי. בהיפוך מלד של מות הישן ונשן בעיקר הבינוהו רוחק יום הויתו ובריאתו מיום שלאמרו רוחים היום לפניו. והרוח"ק מתחבת בתוכה ב' בדדי הבלימות. לד המורכה שהיא קנין ישן ונשן וקדמה לבריאת עולם. והבינה אלינו בבוד יפיה כמאורסה כלה נאה וחסודה כיפיה הרלשונים של הקיסור והזיווג. ב'. ומסרה ליהושע. הלוור מיהושע הוא הבכל אבר בוא בירה יקר סולך מאור הקטן לעומת בשמש המאור הגדול של רוח האמונה לממלכת היום. וכמו שיהושע נדמה כנגד משה רבו לנבנה. וכנעים מלחת"ל ב"ב דע"ה ר' פני משה כפני חמה. ופני יהושע כפני לבנה. לפי שיהושע קבל כל תורו ממשה כמו שבלבנה מקבלת אורה מהשמש ומאמר של זוהר הקדוש שיהיה ניח לי' מדגמרי' לנוס. וכן בבכל צריך לקבל כל תורו לבאיר בחשבת הלילה של העולם הזה מבשמש של התורה"ק. ג'. ויהושע לזקנים. הלוור מבזקנים הוא הנסיון [פרפאהרונג בל"ח] שבא ע"י הזקנה וכמ"ש בחיוב וריב שיש יודיעו חכמה. ד'. וזקנים לנביאים. הלוור מהבנאיה הוא הרגון לחיים מלגד לחוליל לאחרים ולהשפיע עליהם רוח דעת וירלת ה'. וזה ל"ח אלא אחר שיקבל האדם את עצמו. וכדברי חז"ל מקרא דבתקונשו וקושו קשוט עצמך תחלה ואח"כ קשוט אחרים. ולכן אחר שיש בחוכיון רוח הבחמה והחמונה הנדמה למשה. ופני הבכל מאיר וכל בחמצעים אחיר הגדול של בחמונה. ושם כל אלו שבלימות הלקרף והבחאחד עוד שלימות הנסיון היומי. כל אלו מוכרו יחד להבניה האדם אל מעלת מלמד ומוכיח ומיישר דרך לאחרים. ה'. ואחר שזוה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור את דרך ה'. הנה הוא בא עיר שלם לעלות בנרם

ב) וכמו שבארנו עד עתה מאמר המושם בראש הפרק והוא שער ביאתה לכל פרק. למירת הפרקים. כן נבאר עתה מאמר המחיומה אשר הוא שער ביאתה לכל פרק. והוא מבאר דר"ת בן עקביא. ומקורו שהוא בסוף מסכת מכות. ובטעם שהסיבו לותו רבותינו ז"ל והניחו אותו לבאר. כ"ל שהוא להראות לו תועלת הנכבד והעצום היוצא לכל איש ישראלי מעסקות קודש המדות. שהם מזכיכים הלב והנפש מכל הלאה וכתם הסברון ומוחנים להאדם הכנה והזמנה לעבוד עבודת ה' בלי עכוב ומניעה מבפנים. כי הסברים של התאוות היתירות לא ימוזו. וכל הבנעות הסברונים תמונה. וכל גיא ועמוק העבור חור ונקב הבלילות מהשוב והקרירות והעצלות בלב האדם יבטל. והי' העקיב למישור והרכסים לבקעה. וכמו בר ערהה ומישור הארדן טוב משקה מוצא לו לב ונפש של אדם זה מעוכר במדותיו ומוכן לזרוע בו כל זרע וניטע בו כל אילן מאכל. ולדעתי ע"ז מרמז אמר הפסוק אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה. ופירשו חז"ל הפסוק הזה בנוסח מאמריהם ובסוד שיח שפתותיהם הקדוש. בתענית דע"ו ע"א נא הכל לאורה ולא הכל לשמחה צדיקים לאורה וישרים לשמחה. והכונה לדעתי כך. שאור הוא חמיד שיון השמחה וכמ"ש ליסודים שיתה אורה וכו'. והצדיק נקרא ג"כ בעל אמונה שמעטער עדיין בכבשת יצרו והבלתמו כנגדו במלחמת מצוה. ולאיש זה אור השמחה עדיין הוא מזרע שמון המשוחד לעתה מתתה מרוני האדמה אבל עדיין לא יצא. משל"כ היטב לב. כלו' זה שבבר פנה דרך ה' בלבו וסלה המסלה קודש יקרא לה. ואשר משלמים כאלו אמר זוה"ק דאורתא דאוריתא בגם בלבישון. בלבנות כאלו כבר הגיעה זרע אמונה. והנה פרחה הנפן הכולו הבמוים ושרי מחזון של השמחה תלוי ועומד בעמר ביטולו. וזהו ג"כ מה שאמר ר"ת בעק"ם ולא הקב"ה לזכות את ישראל. כלומר לזכך אותם מלשון שמן זית זך. שיהיו מוכשרים ומוזקקים בפרטיות לבם ונפשם מכל תלאת החברון. ע"כ הרבה הקב"ה לישראל חוסה בטוח משרש יפה. ומרמז על למודים נעלים קדושים ושהורים בזוהר הקדוש מחיריים קודות רמות ונשגבות המסכרות לנו ע"י התורה שבע"פ. ומצות. ר"ל אלו הפקודים משמרות וגזירות חכמים הן בענין הילה הן בענין המוסר. והם פרחים מורכב מג' חבנים הטוחמות הדק היטב הנחון בחוכם. שהגלגל הלמודים תלוים פני הבכל. והגלגל של המעשים המפוקדים והמצוות תלוים פני כח המעשה שבחוכנו. והרי הוא בר"מ כמי שנתן פרי נפש חוך מעבה גלגלים ואופן (לאבריעטריוס) כתפוחים ופרי אדמה ומיוצא מהפרי הבקרי הייתר רוחני חד אך ונלוא [שפירטוס]. וזה בסיים שנאמר כי תקן לנתן לדקו כלומר הקב"ה הלא להיות לדיק יסוד עולם הבנישותיו על האדם. ושלא יהיה יכול האדם לעטון ולהשדק כנגדו באמרו. רבון העולם מה לעשה שאינני מוכשר בעבני הנפש לעמוד תוהרך. ע"כ יגדיל תורה ויאדיר הגדילה ע"י למודים וסדרים בחוספות יקרות של אלו המוסרים הנעלים. אשר הם כולם מתנים הכנה והזמנה להלבבות והנפשות

להכשרים בהכשר ויתכון לעבודת ה' ותורתו:

פ"א מ"א משה קבל תורה וכו'. בספרי הערתי בכאן הערה נכבדת וזה הוראה. הן אמת בכל הדברים הקדושים של מסגתיו זאת הם דברים כפשטם בלי טוס משל ודמיון. והם עמודי שיש ובדול עומדים בהרכי עד ואפילו כל הרוחות שבעולם בלות ומשבות בהם לאיש מזיזים אותם ממקומם. ומחויב כל איש ישראלי נאמן בלקיו והורתו למסור נפשו על האמת הקבלה הזאת המסורה לנו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה. בכל זאת כמו כל גוף שבעולם אשר עומד בחוק השמש מתחקק עצמו בזיוור בכל המתרחב בגדולו. כן כל דברים אמיתיים רוחניים אשר כבוד ה' עליהם זרח למעלה הם מלעיירים ג"כ עצמם בדמותם בלעם בכל הזיוור והמשל למעה נאור תבל ארץ. וכן הוא כאן שכל מי שבולה לחיות מנחלי הדת המורשה וממעיני עליון לריכים לחיות בו תמשה לדבי הבלימות. ה'. משה קבל. ר"ל זיוור הבלמה בדמיון שהיה מרע"ה לכל בית ישראל דהייט שהיה עומד בבנימות כל מחבאתיו בשמה ישראלי אשר מחשבת קודש מחלבתה וגזרת ספיר בדרתה מזיוור הלקי הבליון המיוחד לנשמות המלאיים בה' ובתורתו. ואותה הבשמה היא דמיון ממשה שבמה משה קבל תורה מה' על סיני לכל בית ישראל. כן הנשמה הזאת מקבלת בכל יום ויום הבורה הזאת המסורה לנו בלי שום שנוי ועודף והחסרון והמורה בעוד מבטח האמונה מיד ה' כאילו היום נתנה וכדרש חז"ל על פסוק ביום הזה אם מדבר סיני וכי ביום הזה בא אלא בשאתה נומד תורה לא יהיו בעיניך יבשים אלא כאלו היום נתנה. [עי' יקוט יתרו רע"ג] ובוזאת נזה הבית הטא"ה בפי' ס"ה בשם רב עמרם גאון וז"ל לשויים היום לק"ש בכל זמן דקרי לי' כפרגומא חדשה. ונעימים מאוד דברי החבר למלך כוזר במאמר שלישי סי' ה' מספרו וז"ל ויסדר עדתו [כלומר החסיד שבישראל יסדר עדת מחבאותיו הרגבותיו ומחוזיו הפנימים והחיצונים] לסדר בסדר משה רבינו ע"ה ועדתו סביב הר סיני. והעיר ג"כ רבי' הגדול הרמב"ם על זה הסוד [ר"ל בוד קבלת הבורה הזאת המסורה לנו ע"י משה רבע"ה בכל יום בפנימית נפש הישראלית כאילו היום נתנה] בספר מ"נ. עד שאמרו מפרשיו כי כל הפרקים מפרק ל"ח עד פרק ל"ז מאמר אחד הם להעיר על ענין זה. והמפרש הם טוב קנלס יחד בפירושו בסוף פרק ל"ו מאמר ח'. וע"ז בהרתי בספרי שמש ומגן מאמר חז"ל בפתיח [דמ"ט:] מורכה קבלת יעקב אל תקני מורשה אלא מאורשה שבכל דברים ובעיינים שבעולם יהם ב' בדדי הבחינה הבלימות. כל דבר ישן ונשן אמנם מכבדים לוחו ולפי רבות בנים תרבה מקבת קנין הורחת הבכוד בעבדו. אבל בעיתת היופי והזוהר וזיו קלסתר פניה המלאיל והמבריק על פני גוף ודבר חדש. לימנו נמצא אבל דבר וגוף ישן ונשן נוטן. אדרבה בחיב אל תבוז כי זקנה אמך. ויש ג"כ לד הבני של בלימות שהוא לד היופי הבפלאת והבלימות הנעדר מעניין הישן ונמצא אבל האדם. בכל יופיו הוא המחדוש שלו שבראה כאילו היום נברא וזה כל עיקר הידור שלו הרבים מקרוב בלו קמא קמא דמשי. בהיפוך מלד של מות הישן ונשן בעיקר הבינוהו רוחק יום הויתו ובריאתו מיום שלאמרו רוחים היום לפניו. והרוח"ק מתחבת בתוכה ב' בדדי הבלימות. לד המורכה שהיא קנין ישן ונשן וקדמה לבריאת עולם. והבינה אלינו בבוד יפיה כמאורסה כלה נאה וחסודה כיפיה הרלשונים של הקיסור והזיווג. ב'. ומסרה ליהושע. הלוור מיהושע הוא הבכל אבר בוא בירה יקר סולך מאור הקטן לעומת בשמש המאור הגדול של רוח האמונה לממלכת היום. וכמו שיהושע נדמה כנגד משה רבו לנבנה. וכנעים מלחת"ל ב"ב דע"ה ר' פני משה כפני חמה. ופני יהושע כפני לבנה. לפי שיהושע קבל כל תורו ממשה כמו שבלבנה מקבלת אורה מהשמש ומאמר של זוהר הקדוש שיהיה ניח לי' מדגמרי' לנוס. וכן בבכל צריך לקבל כל תורו לבאיר בחשבת הלילה של העולם הזה מבשמש של התורה"ק. ג'. ויהושע לזקנים. הלוור מבזקנים הוא הנסיון [פרפאהרונג בל"ח] שבא ע"י הזקנה וכמ"ש בחיוב וריב שיש יודיעו חכמה. ד'. וזקנים לנביאים. הלוור מהבנאיה הוא הרגון לחיים מלגד לחוליל לאחרים ולהשפיע עליהם רוח דעת וירלת ה'. וזה ל"ח אלא אחר שיקבל האדם את עצמו. וכדברי חז"ל מקרא דבתקונשו וקושו קשוט עצמך תחלה ואח"כ קשוט לאחרים. ולכן אחר שיש בחוכיון רוח הבחמה והחמונה הנדמה למשה. ופני הבכל מאיר וכל בחמצעים אחיר הגדול של בחמונה. ושם כל אלו שבלימות הלקרף והבחאחד עוד שלימות הנסיון היומי. כל אלו מוכרו יחד להבניה האדם אל מעלת מלמד ומוכיח ומיישר דרך לאחרים. ה'. ואחר שזוה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור את דרך ה'. הנה הוא בא עיר שלם לעלות בנרם

לך מעצמך ביאור מאחר המצנע הקדושה. ועוד דבר אחד יקר ונורא למאוד לעבודת הבורא ית"ש אגיד לך. שמה שאתה"ל בברכות ד"ה ע"א ת"ר לוי בר"ת אמר דבר"ל לעולם יהא ירא"ש על יראת הרע לדעתי מרומז במלת יהא ג"כ בענין הנזכר. שבאם היה"ר בא אל האדם בהרגזה ע"י שמקבה עליו איזה הפלגים האדם ומרגיזים כל בחוצו לעורר אל העבודה. גם היה"ע צריך לעוד לו כמדתו ולבא על אותה הדרך בעצמה דרך הקדם יקראו לה. דהיינו לברוא איזה תרגיל מקודשים לשמים המרגיזים את הבחוץ והמכעיס בהיפוך לשורה לאמונה. ונראל אני לומר שאם אסור לחיות מ"ו מתת הבטלנים המשתתקים בקרטיגן ר"ל. אסמכתא לא קיים. והמחדים הזמן היקר. עכ"פ בזה נקח משל מסמתקים. שמיד שהתחד מיתת קרטיגן בגיור אחד. תכיר הרוגה לגנת אותו מיתת קרטיגן בגיור אחר כנגדו. כן עשה יעשה היה"כ כנגד היה"ר בעולם הזה. ובוב לו דהיי עלמא בהולה ובים המסתה דמיה. כמאמר שמואל לרב יהודה בעירובין דנ"ג ב'. ועוד דבר שני יקר אגלה לך בכאן שאם שאחרו חז"ל בסוכה דנ"ב ב' תנא דבי רבי ישמעאל אם פגע בך מעוז זה מעכבו לבית המדרש אם אבן הוא נימוח אם ברזל הוא מתפוצץ. שהוא לדעתי מרמז על בכיתת היה"ר עוד בהופן אחר נפלא. שידוע שכל הסתלבות הנעשה באדם פ"י מחזה שיא ומדומים של היופי הטיומי הוא מולד ע"י הבעה כוללת. שבם מתאחדים כל חלקי הדבר סאוכים והכוסים זה אל זה ומתהוה ממנו פתחון הבורה הטומנת לנגד עיניו. אמנם נאם יתפרדו חלקים בקומן קטנתם זה מזה ויעשו כגל עצמות שכל עצם מובדל ונפרד מחבירו אזי ממילא כל הצורה והיופי הלא הלך לו בכל עובר וכעל משפים אוך וכאילו לא היה. כלל הדבר שפעולה כח הדמיון המדמה והמייל הוא לקבץ חלקים ולהצרף אותם יחד לבלול שלם מלוכם בעדי היופי ומקושט בכל מיני קשוטים ופעולת הליקוח הזה נקרא בל"ל [זיעענוזיז] והתבונה והבכל והמחבר הם הכיפוך בהם. ושוז פעולתם הוא מונח בהסבלה בהפרד ולהבדיל אלא דבר מדבר. וכמאחז"ל אם אין ביום הבדלה מיון ורק ע"י הבדלת והפרדת חלקים ניכר כל דבר באמיתתו. ופעולה כזאת נקרא [אנאליזיז בל"ל] והעמוד על אמתת דבר זה באם פעמוד ברחוק קצת לפני ציור אחד הדר ויפה ותתפלא עליו מאד שלימות יפיו. מיד בשתקריב עצמך אל הציור יותר מדאי ותביט בעין מודדת על כל נקודה וקו של הציור שתהם מורכבים בצבעים והצורות מיד תתבטל בדמיונך כל יופי וחמדת הציור בעין כלה. וכן אם בחדר אם בראה לוחו בתור בחדרים בתוך גופו ויפי בנים חמה מאירה שבעתיים מטוב ברק יופי". מיד בשתסוב בהרכבת חלקיו. אחד. לפר. דם. מהה. והוא מתיבת בשר מאדם ועליו רקמת עור. ואתה תדמה בנפשך כאילו נפרדים כל חלקי אבריו ועצמיו ערוקיו ועלביו עדר עדר לגדו. אזי ע"י פעולת הבבלה והפרדה הזאת בתחשבה מיד אתבטל כל הצורה בדמיונית בפנימות נפשך. [עי' מאמר רע"ק למה בחשבה דומה למתה מלא נאה. דבר גדול והבינהו] וזה מה בדמוז חז"ל אם פגע בך מעוז זה. ר"ל היה המסוים אותך לשעבוד הידוע של עבוד וקרקע מעוז שכל התאוה פנ"ל היא מלאה זיהום וטיפוף ומונות. ולא עוד אלא שמבלת הגוף ומונולת אותו מבפנים ומבחוץ מחשיב נפשו יעשה. אזי משכחו לנגד המדרש של [אנאליזיז] לבפיכל בפנימות נפשך הלקי הציור והצורה הדמיונית בסכון יפה ובזוק של המתבבה והדרם והתחיבה. ואז אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ. כלומר שיבנה ב' מיינים בתוכך ובאופני התחלות. שתעמי"ד שכל התאוות כולם אם שוים בזה שהם ע"י הפתח והתלבטות בת בחדמה וכמו שאמרו המפרשים שמה שאמרו חז"ל בשמאל היה רוכב על הנחש ובמדרשי אם בכל זה בראים לומר בזה שיבא"ל רוכב על בת מחדמה [עי' במ"ר ת"ב ספ"ל ובמדרשי אם] בכל זה מבחנה תולר אחד מהתאוות מתולר אחר דהיינו שיבאם בעלי התאוות שאחר שבתהוה בתוקפ התאוה והתשק לדבר אחד אזי מתתאוה הזה סגור ומסוגר בפנימות נפשו ומונחת בתוכו בתוקפ והתאוה לאין גוף כבד וגדול על פי הבאר. והאדם הוא יובב דומה כי נעל עליו ובסר עליו המדבר כאילו אינו שומע ואינו מד בר. וא"ל לבוא ולהניע את האבן ממקומו בשום מוסר ודבר יראה המלבבי הנפש. זה מין אחד מתולרי התאוות וזוה תולר אבן. וכנגד זה אמר הנבון דבר"י בשם אבן הוא לימות. בע"י שבמשך הלבר לבה"ד שאנאליזיז. אזי יבוא פועלים דברי מיראה והמוסר כ"כ על תאוה המתאבת עצמם בהולר אבן. שבאים נמוסה בהתלבטות הזאת. ויש עוד תולר אחד מתולרי התאוה שהוא בהיפוך מהראשון. דהיינו שבאים שאות בחלבי בוז התבוקה והתאוה קרבו יחם כמו תמר והוא כאם מתלקחת בוערת עד לב שמים. וכמו שבא בהגיבו יבער אש ובפתיו דולקים. מפיו לפידים יהלוכו. ובידודי אם יתמלאו. בהבינו הדבר אבר אנו הוא מתאוה. עד שאין דבר מוסר ויראה יכול להשקיע רוחו ולהסיר ולעזר הנאתים ולקבר היקור הגדול הזה. וכנגד זה אמר הנבון שאם התאוה מתאבת בתולר הזה בעצמה בהולר ברזל. אשר אוכא בלא לא נפח מיד הרע ברזל מעלה ופעל בפחם. אזי בהביאו בלבה"ל בהמוסר הבינה בהתאוה מתהוות מהמוזן בכיוצאי ונתלי אם בכעוסים והמפוזרים ע"פ רוח ע"י דברי היראה והמוסר המצנע והמקבר [ועי' תוס' שבת דפ"ח ב' ד"ה מה פעים]:

פ"ג מ"א עקביא בן מהללאל וכו' ר"ל בלאר ע"פ ב' דרכים. א'. בדרך משל שאם בשע"ב אחד אולך לאומן ומהנה עמו בשעה לו לזמן פלוני שום מלאכה אוכלים. והוא אלרך לזה המלאכה אז בכלי במאוד ובאחר הגיע הזמן והוא מבקש מיד האומן הדבר הנרלה. הוא מוצא את האומן יושב ובטל ולא עבד בעניינים לעשות המלאכה כמו שהבטיח. אזי בודאי יש תרעומת גדול לבעה"ב שלא קיים האומן מתמרו ולא מלא הבטחתו. אבל מצד אחר יש לאומן הא"ל ג"כ קצת הצדקות באמרו שעכ"פ לא הפסיד שום קנין יבוי לבעה"ב. שהרי לא מסר לידו שום דבר שיעשה ממנו המלאכה הנרלה. וכן אם נגיע שמן בעה"ב לאומן ד"מ רקמת מסי לעשות ממנו בגד לו זהב לעשות ממנו תכשיט וכבר. האומן בתחת עבר המלאכה. ואעפ"כ לא הלבה הדבר בידו ולא עלתה לו המלאכה ואדרבה היה נפסד ומתקלקל הדבר המסור בידו. גם באופן זה יש לאומן ע"ה להצדק עצמו שהרי הוא בתחת עשה מצדו כל מה שראוי לעשות ובטרחה הרבה להבלים הבטחתו. ומה יעשה אם בעה"ב נאנס ולא עלתה בידו. אמנם אם הבעה"ב נתן לאומן עם יקר ובבבד למאד. והאומן הבטיח לעשות ממנו כלי חזק בפלרת לעשיה והאומן בשם נפש במזיד הענין ובעצם היקר שמסר בידו מבעה"ב. אזי בודאי גדול עונו של המבטיח הזה מבואר. והעתתו רבה מאד וגדולה עד לשמים. כי אין לו בוש דבר עונה להצדק בו ביום בידוכר בו מבעה"ב. ויעמוד לפניו ליתן דין וחשבון על מעשהו. וזה מה שאמר התנא הקדוש כאן הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה. א'. דע מאין באת מטפה סרוחה. וא"כ אתה ב' אדם ב' ומן בנים הוא בעיר הכל לא נתת שום דבר נחשב להכלי אחתן בסיס מוטל עליך לעשות והדרבה בורא העולם הוא נתן לך מכיסו רקחת שם ומשי והתיכות זהב וקרות ומכבדות שתעשה מהם הכלי והתכשיט. ב'. ואין אתה בולך למקום עפר רמה ותולעה. וא"כ כן אדם שהוא רודף כל היום אחר התאות הגופניות. ולהכביע הבן הבהמית השוקקת והשוקפת על עפר ארץ להרבות שומן ובשר בגוף ובהומר אשר סיפו לחיות ממנו רמה ותולעה ורקב בעצמות קמלה הוא בחיים שמתן ו בעה"ב רקחת שם ומשי לעשות ממנו בגד, והחיים לוקח זוג ומתחך הארוג הזה בכבוד נפש ובמזיד לתתיכות קטנות כדי להפסיד הדבר הסמוכ בידו. ג'. ולפני מי אתה עתיד. שבעה"ב העליון אין בבחה לפני בכסף בידו ואין שום דבר נעלם מגד עיניו הפעים ולטובים והובע דין והשבון: עוד בארתי הענין בדרך אחר קצרה. שהבלי הלקי הרמה לנו אין לך אדם פרטי. הוא לא לבד בענין הרכבת חלקי עצמותו מנפש שהוא בדמיון שמים ומהגוף שהוא בדמיון הארץ. כמו שולם קטן. אלא שגם בענין הזאר המיון של המיים יש לו דמיון גדול עם כדור העולם ר"ל הארצי. שהרי ידוע שכדור הארץ חיים בעגול ממש בהפות אלא הוא עיגול משוך ומאורך [מן אורך] קצת כמו הפרי הקרא [לימאנא לו ציטרון]. ויש לבארך תוהר הנקרא [ספעריאיד בל"ל] בבקועב הפון והדרום הוא מתמצר והולך עד בעצה בראשו מני הדדים המזרחים שני נקודות חזות הקרקעות [בל"ל נאחד אולר אידפאל] ובתמצע הוא מתרחב בתכלית הרוחב. וכן יהוא אלל כדור החיים הבוסני בראש מקור ישיאתו לחייה הוא נקודה קטנה הנקראת טפס הרוחה, ולבסוף עת לקבלות יוכל הוא ב"כ נקודה הזה וקטנה המבוהה כאן ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. וסה כבר קוטנים קיבר נפוני וקוטב דרומי של החיים הבוסני ובתמצע הכדור. גם הוא מתרחב והולך תרוכה מאחרן מדה ומחנה מני יש. כי בין ב' הקוטבים של הלידה והמות מוחתה עת המעבה אשר עלי' כאדם בין ובחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ושמור הדברים הללו כמשפטי נפשך שהם קבים: מ"מ רבי יעקב אומר המהלך בדרך ימידי ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה וכו'. תמוה מפני מה לא אמר נאה ניר זה מה נאה אילן זה שהוא סדר הסנה מהסבה אל המסובב ולמה הפך הענין הקרוב את הסדר. וע"ל כי יש ב' אופני ודרכי הסבה. דהיינו א'. הסבה המהוקדם אל המאוחר מן הסבה אל המסובב ממנה. והוא הקרא ב"ל [אל פריאורי]. ב'. הסבה המאוחר אל המוקדם מן המסובב אל הסבה. והבבדל שיש בין ב' דרכי הבנות הללו הוא גדול מאוד. כי רק מן הסבה הראשונה היא כולה והברחית לפי שבאין יוצאת ובא מעצם הסבה עצמה לחלוטין על המסובב שאוכלת לחיות יוצאת ממנה ע"פ עצם עצבת הסבה. משל"ל בדרך הסבה אחרונה המוכר אינו כולל ואוכלת דלאחר שהוא רק מביא ע"י בחינת המסובב והבולדה לאחר של הסבה שהולידה וסבבה זה המסובב. כיון הוא הולדת המסובב מן הכח אל הפועל אזי דבר פרטיי מקריי. כנגד כח הסבה עצמה. שהוא בתוכה לא לבד היכולת לעשות דבר פרטי זה. כי אם כמה לעשות דברים כיולא בו ולהוציאם אל הפועל. אבר ע"ב דרך האמרון המסבה הוא. בענין הבירור והכללות והמלאם הבראית למסה במדרגה מהדרך הראשון. ידוע מה שפירשו המפרשים על פסוק ולחית את אחיני ופני לא יראו. ואין כאן מקומו. יהיה אוך שיהיה אתה דע. שכל מידיעות האנושיות. הם רק ידיעות בדרך וכאופן האחרון מן הבבנה הפיינו מן המאוחר אל המוקדם לא מן המוקדם אל המאוחר. ורק בדרך ההתבלות והבנותיה אנחנו מובנים אל הבבלית הפדיר הזה אל מידיעה מן המוקדם אל המאוחר מן הסבה הענינה אל המסובב ממנה. וע"כ רק ידיעת הבוראי"ת היא כוללת והבראית. עי' ישעיה פ' כ"ב יגידו ויגידו לנו את אשר תקרינה וכו' אז הבאות הבאיעונו. ושם פכ"ו מי הגיד מראש וכו' ושם מ"כ פ"ג והגדות אני מגיד בטרם תצמחנה. וזה מה שאמר הסנה כאן. הסולר בדרך ושונה ומפסק ממשנתו. כלומר שבאופ"ק הדרך הידיעה הוא מהמוקדם אל המאוחר והוא מחליף ומחליף בזה. ופונה עצמו לעיון בחכמת הטבע שכל הידיעות הן מהמאוחר אל המוקדם. ומן הסולדה המסובב אל הסבה המדוייק כיצד בשם שאמרה המשנה. מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה ולכן מעלה עליו הכתוב וכו' ודו"ק: מי"ד עמ"ש לקמן פ"ד המבנה כ"מ: מטש"ר ר' אלעזר המודעי אומר וכו'. כ"ל כי הנתה האלהי סיבב כאן ד' עמודי תוך הטשאים בכפיסה כל הבנין האלהי. מקדש מרום בית אמונתינו נאות קודש. ובאמצע של הד' העמודים הללו עומד עוד עמוד אחד בעליו נסמך כל לדדי הבית הנקיפים אותו מימין ומשמאל. פנים ואחיר. והעמודים הללו הם. א'. עמוד החיובים שבין אדם למקום שעליו רמז הנתה בחמרו מתנה בזה שיאל"ל רוכב על בת מחדמה [עי' במ"ר ת"ב ספ"ל ובמדרשי אם] בכל זה מבחנה תולר אחד מהתאות מתולר אחר דהיינו שיבאם בעלי התאות אחר שבתהוה בתוקפ התאוה והתשק לדבר אחד אזי מתתאוה הזה סגור ומסוגר בפנימות נפשו ומונחת בתוכו בתוקפ והתאוה כאין גוף כבד וגדול על פי הבאר. והאדם הוא יובב דומה כי נעל עליו ובסר עליו המדבר כאילו אינו שומע ואינו מד בר. וא"ל לבוא ולהניע את האבן ממקומו בשום מוסר ודבר יראה המלבבי הנפש. זה מין אחד מתולרי התאות וזוה תולר אבן. וכנגד זה אמר הנבון דבר"י בשם אבן הוא לימות. בע"י שבמשך הלבר לבה"ד שאנאליזיז. אזי יבוא פועלים דברי מיראה והמוסר כ"כ על תאוה המתאבת עצמם בהולר אבן. שבאים נמוסה בהתלבטות הזאת. ויש עוד תולר אחד מתולרי התאוה שהוא בהיפוך מהראשון. דהיינו שבאים שאות בחלבי בוז התבוקה והתאוה קרבו יחם כמו תמר והוא כאם מתלקחת בוערת עד לב שמים. וכמו שבא בהגיבו יבער אש ובפתיו דולקים. מפיו לפידים יהלוכו. ובידודי אם יתמלאו. בהבינו הדבר אבר אנו הוא מתאוה. עד שאין דבר מוסר ויראה יכול להשקיע רוחו ולהסיר ולעזר הנאתים ולקבר היקור הגדול הזה. וכנגד זה אמר הנבון שאם התאוה מתאבת בתולר הזה בעצמה בהולר ברזל. אשר אוכא בלא לא נפח מיד הרע ברזל מעלה ופעל בפחם. אזי בהביאו בלבה"ל בהמוסר הבינה בהתאוה מתהוות בכיוצאי ונתלי אם בכעוסים והמפוזרים ע"פ רוח ע"י דברי היראה והמוסר המצנע והמקבר [ועי' תוס' שבת דפ"ח ב' ד"ה מה פעים]:

פ"ג מ"א עקביא בן מהללאל וכו' ר"ל בלאר ע"פ ב' דרכים. א'. בדרך משל שאם בשע"ב אחד אולך לאומן ומהנה עמו בשעה לו לזמן פלוני שום מלאכה הרבים. והוא אלרך לזה המלאכה הנרלה. הוא מוצא את האומן יושב ובטל ולא עבד בעניינים לעשות המלאכה כמו שהבטיח. אזי בודאי יש תרעומת גדול לבעה"ב שלא קיים האומן מתמרו ולא מלא הבטחתו. אבל מצד אחר יש לאומן הא"ל ג"כ קצת הצדקות באמרו שעכ"פ לא הפסיד שום קנין יבוי לבעה"ב. שהרי לא מסר לידו שום דבר שיעשה ממנו המלאכה הנרלה. וכן אם נגיע שמן בעה"ב לאומן ד"מ רקמת מסי לעשות ממנו בגד לו זהב לעשות ממנו תכשיט וכבר. האומן בתחת עבר המלאכה. ואעפ"כ לא הלבה הדבר בידו ולא עלתה לו המלאכה ואדרבה היה נפסד ומתקלקל הדבר המסור בידו. גם באופן זה יש לאומן ע"ה להצדק עצמו שהרי הוא בתחת עשה מצדו כל מה שראוי לעשות ובטרחה הרבה להבלים הבטחתו. ומה יעשה אם בעה"ב נאנס ולא עלתה בידו. אמנם אם הבעה"ב נתן לאומן עם יקר ובבבד למאד. והאומן הבטיח לעשות ממנו כלי חזק בפלרת לעשיה והאומן בשם נפש במזיד הענין ובעצם היקר שמסר בידו מבעה"ב. אזי בודאי גדול עונו של המבטיח הזה מבואר. והעתתו רבה מאד וגדולה עד לשמים. כי אין לו בוש דבר עונה להצדק בו ביום בידוכר בו מבעה"ב. ויעמוד לפניו ליתן דין וחשבון על מעשהו. וזה מה שאמר התנא הקדוש כאן הסתכל בג' דברים ואין אתה בא לידי עבירה. א'. דע מאין באת מטפה סרוחה. וא"כ אתה ב' אדם ב' ומן בנים הוא בעיר הכל לא נתת שום דבר נחשב להכלי אחתן בסיס מוטל עליך לעשות והדרבה בורא העולם הוא נתן לך מכיסו רקחת שם ומשי והתיכות זהב וקרות ומכבדות שתעשה מהם הכלי והתכשיט. ב'. ואין אתה בולך למקום עפר רמה ותולעה. וא"כ כן אדם שהוא רודף כל היום אחר התאות הגופניות. ולהכביע הבן הבהמית השוקקת והשוקפת על עפר ארץ להרבות שומן ובשר בגוף ובהומר אשר סיפו לחיות ממנו רמה ותולעה ורקב בעצמות קמלה הוא בחיים שמתן ו בעה"ב רקחת שם ומשי לעשות ממנו בגד, והחיים לוקח זוג ומתחך הארוג הזה בכבוד נפש ובמזיד לתתיכות קטנות כדי להפסיד הדבר הסמוכ בידו. ג'. ולפני מי אתה עתיד. שבעה"ב העליון אין בבחה לפני בכסף בידו ואין שום דבר נעלם מגד עיניו הפעים ולטובים והובע דין וחשבון: עוד בארתי הענין בדרך אחר קצרה. שהבלי הלקי הרמה לנו אין לך אדם פרטי. הוא לא לבד בענין הרכבת חלקי עצמותו מנפש שהוא בדמיון שמים ומהגוף שהוא בדמיון הארץ. כמו שולם קטן. אלא שגם בענין הזאר המיון של המיים יש לו דמיון גדול עם כדור העולם ר"ל הארצי. שהרי ידוע שכדור הארץ חיים בעגול ממש בהפות אלא הוא עיגול משוך ומאורך [מן אורך] קצת כמו הפרי הקרא [לימאנא לו ציטרון]. ויש לבארך תוהר הנקרא [ספעריאיד בל"ל] בבקועב הפון והדרום הוא מתמצר והולך עד בעצה בראשו מני הדדים המזרחים שני נקודות חזות הקרקעות [בל"ל נאחד אולר אידפאל] ובתמצע הוא מתרחב בתכלית הרוחב. וכן יהוא אלל כדור החיים הבוסני בראש מקור ישיאתו לחייה הוא נקודה קטנה הנקראת טפס הרוחה, ולבסוף עת לקבלות יוכל הוא ב"כ נקודה הזה וקטנה המבוהה כאן ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה. וסה כבר קוטנים קיבר נפוני וקוטב דרומי של החיים הבוסני ובתמצע הכדור. גם הוא מתרחב והולך תרוכה מאחרן מדה ומחנה מני יש. כי בין ב' הקוטבים של הלידה והמות מוחתה עת המעבה אשר עלי' כאדם בין ובחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. ושמור הדברים הללו כמשפטי נפשך שהם קבים: מ"מ רבי יעקב אומר המהלך בדרך ימידי ושונה ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה וכו'. תמוה מפני מה לא אמר נאה ניר זה מה נאה אילן זה שהוא סדר הסנה מהסבה אל המסובב ולמה הפך הענין הקרוב את הסדר. וע"ל כי יש ב' אופני ודרכי הסבה. דהיינו א'. הסבה המהוקדם אל המאוחר מן הסבה אל המסובב ממנה. והוא הקרא ב"ל [אל פריאורי]. ב'. הסבה המאוחר אל המוקדם מן המסובב אל הסבה. והבבדל שיש בין ב' דרכי הבנות הללו הוא גדול מאוד. כי רק מן הסבה הראשונה היא כולה והבראית לפי שבאין יוצאת ובא מעצם הסבה עצמה לחלוטין על המסובב שאוכלת לחיות יוצאת ממנה ע"פ עצם עצבת הסבה. משל"ל בדרך הסבה אחרונה המוכר אינו כולל ואוכלת דלאחר שהוא רק מביא ע"י בחינת המסובב והבולדה לאחר של הסבה שהולידה וסבבה זה המסובב. כיון הוא הולדת המסובב מן הכח אל הפועל אזי דבר פרטיי מקריי. כנגד כח הסבה עצמה. שהוא בתוכה לא לבד היכולת לעשות דבר פרטי זה. כי אם כמה לעשות דברים כיולא בו ולהוציאם אל הפועל. אבר ע"ב דרך האמרון המסבה הוא. בענין הבירור והכללות והמלאם הבראית למסה במדרגה מהדרך הראשון. ידוע מה שפירשו המפרשים על פסוק ולחית את אחיני ופני לא יראו. ואין כאן מקומו. יהיה אוך שיהיה אתה דע. שכל מידיעות האנושיות. הם רק ידיעות בדרך וכאופן האחרון מן הבבנה הפיינו מן המאוחר אל המוקדם לא מן המוקדם אל המאוחר. ורק בדרך ההתבלות והבנותיה אנחנו מובנים אל הבבלית הפדיר הזה אל מידיעה מן המוקדם אל המאוחר מן הסבה הענינה אל המסובב ממנה. וע"כ רק ידיעת הבוראי"ת היא כוללת והבראית. עי' ישעיה פ' כ"ב יגידו ויגידו לנו את אשר תקרינה וכו' אז הבאות הבאיעונו. ושם פכ"ו מי הגיד מראש וכו' ושם מ"כ פ"ג והגדות אני מגיד בטרם תצמחנה. וזה מה שאמר הסנה כאן. הסולר בדרך ושונה ומפסק ממשנתו. כלומר שבאופ"ק הדרך הידיעה הוא מהמוקדם אל המאוחר והוא מחליף ומחליף בזה. ופונה עצמו לעיון בחכמת הטבע שכל הידיעות הן מהמאוחר אל המוקדם. ומן הסולדה המסובב אל הסבה המדוייק כיצד בשם שאמרה המשנה. מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה ולכן מעלה עליו הכתוב וכו' ודו"ק: מי"ד עמ"ש לקמן פ"ד המבנה כ"מ: מטש"ר ר' אלעזר המודעי אומר וכו'. כ"ל כי הנתה האלהי סיבב כאן ד' עמודי תוך הטשאים בכפיסה כל הבנין האלהי. מקדש מרום בית אמונתינו נאות קודש. ובאמצע של הד' העמודים הללו עומד עוד עמוד אחד בעליו נסמך כל לדדי הבית הנקיפים אותו מימין ומשמאל. פנים ואחיר. והעמודים הללו הם. א'. עמוד החיובים שבין אדם למקום שעליו רמז הנתה בחמרו מתנה בזה שיאל"ל רוכב על בת מחדמה [עי' במ"ר ת"ב ספ"ל ובמדרשי אם] בכל זה מבחנה תולר אחד מהתאות מתולר אחר דהיינו שיבאם בעלי התאות אחר שבתהוה בתוקפ והתאוה והתשק לדבר אחד אזי מתתאוה הזה סגור ומסוגר בפנימות נפשו ומונחת בתוכו בתוקפ והתאוה כאין גוף כבד וגדול על פי הבאר. והאדם הוא יובב דומה כי נעל עליו ובסר עליו המדבר כאילו אינו שומע ואינו מד בר. וא"ל לבוא ולהניע את האבן ממקומו בשום מוסר ודבר יראה המלבבי הנפש. זה מין אחד מתולרי התאות וזוה תולר אבן. וכנגד זה אמר הנבון דבר"י בשם אבן הוא לימות. בע"י שבמשך הלבר לבה"ד שאנאליזיז. אזי יבוא פועלים דברי מיראה והמוסר כ"כ על תאוה המתאבת עצמם בהולר אבן. שבאים נמוסה בהתלבטות הזאת. ויש עוד תולר אחד מתולרי התאוה שהוא בהיפוך מהראשון. דהיינו שבאים שאות בחלבי בוז התבוקה והתאוה קרבו יחם כמו תמר והוא כאם מתלקחת בוערת עד לב שמים. וכמו שבא בהגיבו יבער אש ובפתיו דולקים. מפיו לפידים יהלוכו. ובידודי אם יתמלאו. בהבינו הדבר אבר אנו הוא מתאוה. עד שאין דבר מוסר ויראה יכול להשקיע רוחו ולהסיר ולעזר הנאתים ולקבר היקור הגדול הזה. וכנגד זה אמר הנבון שאם התאוה מתאבת בתולר הזה בעצמה בהולר ברזל. אשר אוכא בלא לא נפח מיד הרע ברזל מעלה ופעל בפחם. אזי בהביאו בלבה"ל בהמוסר הבינה בהתאוה מתהוות בכיוצאי ונתלי אם בכעוסים והמפוזרים ע"פ רוח ע"י דברי היראה והמוסר המצנע והמקבר [ועי' תוס' שבת דפ"ח ב' ד"ה מה פעים]:

פרק ד מב"ח ר"ח הקפר אומר הקנאה וכו'. ל"ל כי בכ"מ שנמצא זה בעונה ר"ל. מוציאין את האדם מן העולם. דומה דמה החיים והעולם לדים שים לו סך ומקין קבוע מן הדברים חדר לפנים מחדר. והסכל הזה פועל ידיו ישולם לו. וגמולו בהלבו ישוב. ועל הקדקדו תמסו ירד עד שהוא נדחף ומתגלגל בעצר בתשלת תולם מחדר פנימי לחדר חיצון ממנו. ומכו לם ן יותר תיכה עד שהגיע לבסוף בעשים בבלתי מלה בגמרי מבית הבית. וזה כאן אצל הקנאה שהוא בהילות וזריזות באופן גרוטה בעשבה בבלתי מלה אצל הבורא יתעלה. והאלוה שהוא בלב. והבכוד שהיא נגשמה בכלם ובע"ש כבודי ומרים ראשי ומרים על קיבוד הבשמה עם ה'. וכרי משלשה חלקים אלו מורכב כל החיים וכל העולם הפנימי של האדם. וע"כ מי במשחית עצמו בשלשה חלקים אלו הוא נדחף אחור ומוכלך חוץ מבל בית הפנימות ומן החוצה ונולה אחריו סגרו. וכן הוא לעיל פ"ג מי"ד בענין זמן החיים שהוא מורכב מחברות הילדות ונרים של ימי החיים. וזמן מעריב נזמנה בהבכל"ם של האמונה בימי הזקנה. וע"כ אחר הנתה האלהי. שיבה של שחרית ויין של הרים המשתכר בימי חיים בתחלות ויין בתחלות והנתה הנפלית וישיבת בתי בנשיות של ע"ה. כלומר על בעם הבשוף על עפר הארץ ולהוא אחר הומרי הגם נסוף ימיו מוציאין את האדם מן העולם ח"ו:

פרק ה מ"א בעשרה מאמרות וכו'. כ"ל כי זהו מעיקר עלמות עניו העולם ותכלוכת עכבו ביה"ר כל המעשה הנעשה למעה פה בדרך הטבע מתהוה ומולך לאט לאט. עוד אחר עוד לפי רגל המלאכה של הטבע שאינה עושה מלאכתו בפעם אחת. כמו שעושה הבורא יתעלה הוא אמר ויהי הוא זוה ויעמוד. וע"כ אמר התנא מפני מה ברא ה' את העולם ביו"ד מאמרות. והתשובה שאם הקב"ה עושה כל מה שרוצה לעשות בפעם אחת. עכ"פ היון כי' רוצה לעשות הטבע בתיקון ובאופן הנ"ל שהגיעה כל תכלוכותיה מוצאים ומוכנים. הליכה ותנועה מתחלקת לכמה וכמה חלקים ועדים. ע"כ הי' צורך והכרח שתהי' פעולת הבריאה בעצמה היולאת מיד ה' מתחלקת לכמה חלקים בע"ז קבלה הבריאה בכללה טבע הנ"ל של הליכה לאחורים. וזה מה שאמר התנא הקדוש כדי ליתן שכר טוב וכו' ולהפרע מן הרשעים. כי לולא כי' כרתמיו עשה התיקון הנ"ל שלא יתהוה שום דבר בפעם אחת אזי' אפשר להמציק בכל הבליעות הנרלה. כי ההעדר כרוך ונעקר כל חומר ומעכבו לרון ולעוף במעוף אחד על גבעת הבליעות. וכן לריפוך. ע"י הפעתת הרשעים הי' העולם אבד תחת ידם בפעם אחת. ולולא הי' אפשר לעשות פרעון וביקור בהחיים בין מטה לחעה שלא יתמוטטו רגלי הו"י התחתונים בפעם אחת. משל"כ ע"י הבריאה ביו"ד מאמרות נתחלש הכל ונעשה לדיק כולם המדרגה. לעלות עליו במעלות עוד אחר עוד עד שיגיע לשכר הנפלא המקווה. גם ע"י התיקון הגדול הזה נפתחה ג"כ פתח פתוח לרוחה להפרע מן הרשעים שמבדיים את העולם בנברא ביו"ד מאמרות: מב"ה בן בג בג וכו'. כ"ל דיבור במיני המתות והאפקליות [בפיגעל] ג' מיני. א' אפקליות המקטינה הדבר המתרלה בתוכה. ב' לו המגדילה. ג' לו המגדילה הדבר ממדת גדלו וכמותו ותואר ליפוהו כמו שהוא בחמת ובטבע מציאותו. והנה התוס"ק היא אפקליות מלירה חלקים המרלה את האדם בעצמות נפשו ונשמתו כמו שהוא נלחת לא במדה קטנה או גדולה. [ועי' דמו"ל בס"ה לאוין בעבד שס"ה גידין ורמ"ח מצות עשה בעבד רמ"ח אברים. ידוע מה שאמרו חז"ל ורבותינו בעלי מן ושוד. שכל מזוה יש לה אבר המיוחד שמתקיים לוחו בדרך רומחי וכן להיפך נפגם לוחו האבר חי ע"י התרשלות בהמצות] וכמו שצריך אל אפקליות ביחי' הדבר שתתרלה בהמחזה של אפקליות מכוון עומד כנגד האפקליות ולא יעמוד מלחריו לו מלדו עד שלין קוי אור פוגעים בזכוכית ונפגים הלעוגים של המחזה. כן צריך אדם ברוחה לרחות עצמו בלביונו הוחזו ודמוחו בהמחזה הלקית של התורה מכוון עומד כנגד הרוחה. יזה מה שאמר התנא הלקי בתוך דבריו הפוך בה והפוך בה לכל מדי הנים הפוך המרלה הלעוגים והמלירה של התורה כדי שיגיע טוב ברק אורה את פני נשמתך ומחיך. ויהיו חייך עומדים לה מנגד ומחיים מכוונים אל עבר פני'. לא יסבו קוי האור בלבבן. דבולא בה. ולא בהשלמת הנחלי הזה המצא הכל מצוייר בהוה"ק [ע"י המעשה בדיעה הרולה ובפלאה שהי' לו להרמב"ן עם תלמידו אבנר והובאה בספר סדר הדורות]. ובה תחזי וסיב ובלה בה. כלומר שכל סמין הלעוני וכל העולם בכללו מיום ראשון של בוויתו עד זקנה ועד שיבה ועד שעה אחרונה של קיומו אשר כלה ובלה ודל לשמה בלי. הוא עומד מצוייר עם כל מלוערותיו קוריתו בהפקליות הגדולה והעצומה. שלין לך מדה עוכה הימנה. כלומר לבמרלה הלקית הזאת. לימנה מקצינה ולא מגדילה הדברים הנרלים כאוכה בחמתות טוב ומדומים. אלא מדוחי' הם מדות אמתיות. שמרלה הדברים כפי שהם בחמת ולרחוה לרוות ע"פ ראון ה' וע"כ אין לך מדה נלה ועוכה יותר מהמדה [מאתסשטאב] שבאה נוחמת להדברים:

פרק ו מ"ז גדולה תורה וכו'. בכאן ודאי יש לשאול על רבוי הרליות שבגיאה המשנה הקדושה. מאחר שכל דבריהם ואמרותיהם הן תמיד ברופה בכסף ובהוות כהב. חזוקות שבעתים. שקולים בפלס מאזני המשפט. וספורים ומעייר אחת לאחת לאמת חשבון המדוקדק. ואיך בפלה המשנה כאן בכל ומכופל מלת ואומר. ובכי הגמרא רוחים שהתלמוד בבלי. אשר מפני אנו חיים. דוקא טוב לשמו תמיד כמין הומר המקומות בהמשנה שמאת שם מלת ואומר. ומקשה מאי ואומר. כ"ש כאן בישנה כמה וכמה ואומר. ואמ"ז רבינו הגדול אוק"ל בסיכושו הנכבד הרלה כאן את ידו הגדולה לעיני כל ישראל. ידו פרש על כל מחמדי

מדה נלה ועוכה יותר מהמדה [מאתסשטאב] שבאה נוחמת להדברים:

פרק ו מ"ז גדולה תורה וכו'. בכאן ודאי יש לשאול על רבוי הרליות שבגיאה המשנה הקדושה. מאחר שכל דבריהם ואמרותיהם הן תמיד ברופה בכסף ובהוות כהב. חזוקות שבעתים. שקולים בפלס מאזני המשפט. וספורים ומעייר אחת לאחת לאמת חשבון המדוקדק. ואיך בפלה המשנה כאן בכל ומכופל מלת ואומר. ובכי הגמרא רוחים שהתלמוד בבלי. אשר מפני אנו חיים. דוקא טוב לשמו תמיד כמין הומר המקומות בהמשנה שמאת שם מלת ואומר. ומקשה מאי ואומר. כ"ש כאן בישנה כמה וכמה ואומר. ואמ"ז רבינו הגדול אוק"ל בסיכושו הנכבד הרלה כאן את ידו הגדולה לעיני כל ישראל. ידו פרש על כל מחמדי

העיון. ויהי אור לכל בני ישראל במושבותם. וגם הקיצה יוצא בקב אלו. הרוצה העני במקום ותרמיל. ואמן ואומר. כי המשנה הקדושה מוליכה אורנו פה קוממיות מן מעלה אל מעלה ומן מדריגה למדריגה עד מכוז כרים ועד תחות גבעות עולם. אמם הרבי קדם נפש מגבעות שם עולים שרעי יה בתחרית הימים ובוצא בלבן. אבן ישראל נתנם תבואות מן מן לה. והמעלה הם שבעה במספר כמאמר הנביא על לבן ז' שבעה עיניים ואלו הם. א'. מדלגת ומעלה בקלת הכפולה. והמיים הנם הפנימי אחר שעובדי ע"ז היו אבותינו [בל"ח פחזו דעם געהיילטען הייד'נטהומס] ועליו רומז הפסוק כי חיים הם למוצאיהם וגו'. ב'. המדריגה והמעלה שהעומד עלי' אינו נראה עוד כמי שקר מחליו ונגלל בהקה ונזקוע נעוי' של הרופא הרמון מפני טרף בל הפסנים. אלא כמי שנפש אלוי הבריאות לאיתנה בתחו ומקדם ונעשה לטבע שני' [בל"ח פחזו דער אור לחטור געוואר'דענען]. מארק אונד בין זאהפט דו'כפליפענדען געזונדהייט אין אהרעם דוהינגען אונד רעגעל אפסטיגען אנט] ועלי' מרמז הפסוק רפאות תהי [בתחלה] לבריך [ולחיכ] ושקוי לעצותיך. ודו"ק. ג'. ועוד הם בלשית מדריגה ומעלה ג' בעלי' הבריאות מתעלה עוד יותר בתם רם עוז סרתי. ותהי כ.רתת עלאה עלה הבפילו אבלותים עבים עכי הבלימות הבכל והאוונה [בל"ח פחזו דעם עמפרלירטסבעלים אר פערבעלטען] פערבעלטען. פערגייסטיגטען מאוד. יודעגאכוס דאבעהעבעד וויא בוים מיט גלוטען אונד פרוכטען] ועליו רמז הפקרא עץ חיים וכו'. ד'. אחר זה בלה המדריגה והמעלה הרביעית והגיע קץ הבילות להבלים גם הבולה. כי אחר גמר הבלמה עלמו מחויב העם הישראלי לרחות מלמד לבוטיל לאומות הארות וכמ"ש נבוא לגוים נתתיך. והוא עומד מקושט בכל מיני קישוטים. ונתפארת הוד ידו. עליו ילין מזו ליך מזר הקודש על בלבו. לסימן של מחבוניתו הבטוחות והמקודשות לפי ע"י הבמוה הלמיות. ועליהם נאמר כי לוית חן הם לראשך וצוארך בחרוזים. כמגדל דוד צוארו בני הלבוית אשר אלף מגן קיבוצו הבלימות והנני מחבנים בוצות ומרגליות בו תלוי לסימן יופי הדבור וביתה בלה של הלימודים היוצא מפי עם הקדוש אל כל הלומות. ופת הבוסנה שפהיו. דבש וחלב תחת לשונו ועליו נאמר ונעקש לבריגותיך [בל"ח וועלטבעלטרינגספאנט יודעגטוס דאטעהבעד אלם וועל לעטרער. וועלטענפלפעט אונד רעדגער. מיט קראנט אויף דעם הויפטע אונד פערלעבטער אוס דען חלמ]. ה'. והמישרים יוסיף עליו. ר"ל המדריגה המישרים שעלי' מתרלה ג"כ הסתגדות של הומות העולם כנגד העם הישראלי. והם כלאם עברו בבית לבלול בלל ולבוח בז להוכיח עדיו של הלוי והבניה בגוים בולה מעליו ולהשפילו עדי אדן. ולפש"כ חבא חיש מהר עורתו מקודם ויביב לו הגזילה. ויסבב אותו עם מגן ומותרים לבלי יכול הלוב לגבת ולהתקבר אליו. [בל"ח פחזו דער ווידערבראכט דעם אמוקעם אן דען פלן וועלט אנגעגריפענען מיט שילד אונד שאנצער נומעהר געריסטעטען] וע"ז מרמז הפסוק. תתן לראשך ליח חן [כלומר הסבה לו התחזקות הכתרת על ראשו כנגד הלוב המרים יד לבוריחה] עטרת הפארת תמנך [מלשון מגן ונגה שמתחמים בהם במלחמה]. ו'. ואחר כל אלו המדריגות מתעלה המדריגה שביעית אשר היא בעוף היונה מן הבד. וכחולדם מן האב אלה הקודם. כי אחר שעומד העם הישראלי במגן ונגה לגחום מלחמת של מלוה. מלחמת ה' בגבורים. בודאי הוא ארוך לו בטחון מיוחד והבטחה יהיה. להגילו מפח יקוש ומחץ יעוף יומם. אלא יפלו אלוף אלוב בצדו ובתמדם קרבו. וע"ז נאמר אורך ימים ימים בימינו ובשמאלה עושר וכבוד [בל"ח פחזו. ווא טרעפער דער הורה אים געדרלאגע דעם קאמפעם אונד אלנער אנגריפפע אונגעהבטעטע לוגפעלעטעטע אן לבען לוגד בעשיזן בלייבט]. ז'. ומעלה הבביעית היא בדמיון הבבת בא בבת בלה מנוחה. מנוחה לתי הטולמים בבת טוגם שבתם מדהבה. גם בבתם גם בבתם גם קבתם של המתגדים אבדם. ולא יבלו גוי אל גוי עוד חרב ולא ילמדו עוד מלחמה. רק כולם תחבשים כולם ברוחים כולם בקבר אבבה נאחדים. ויאמרו בלא אב אחד לבולנו בלא אל אחד ברלנו. למה נבגוד איש באחיו לחלל את הבריח. לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלהי יעקב [בל"ח פחזו פרידשנם אונד חיינריטם פחזו. ווא אלנער גנעגעמחלטע אונד קאמפף אויסגעהערט אונד דאהרט לבעזן אונגעשערעטע. אייניגעיטליכעם עוויג פאהרדוילענד] וע"ז רמז הפסוק כי אורך ימים ושנת חיים ושלום יוסיפו לך. אמן:

לקוטים מספר משנת חכמים.

מסכת אבות

פרק ג מ"ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת עיין בפי' הרע"ב והתי"ט וכן כתב התי"ט במי"ד מס לון יראה אין חכמה ע"פ ומזה הוכיח הרמב"ם בשמונה פרקים שלו דהא דאמרינן בגמרא דגזרין על הטיפה אם יהיה חכם או עשיר אין הכוונה שנולד בעל מעלה להיות בהכרח חכם דוקא דהא נדיק וכבש לא קאמר וכיון שאין נולדין לעמין לדיק לו רשע ממילא בהכרח אי אפשר לגזור עליו שיהא חכם דהא בלא שיהא רשע לא אפשר שיהא חכם דכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. אלא הכוונה כי' כמו שאמרינן שם בפ"ח ע"ב. ובקש לי דבמסכת שבת דף ל"ח איתא מ"ד וכי' אמונת עתך חוסן כי' לאומת זה סלו זרעים עתך זה סדר מועד כי' ואם"ב יראת ה' היא אוצרו ואמר ריש לקיש בשעה שמכניסין את האדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה עסקת בחכמה כי' ואם"ב יראת ה' מו' משל כו' ע"ש. ולפי הנ"ל בהשגתינו ויאלף [ים] להסתפק בלא שיש בו יראת חטא כיון שאמר שקבע עתים לתורה ופעל בחכמתו ע"כ שהוא יראת שמים דהל"ב לא הי' חכמתו מתקיימת: עוד שם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' עי' בפי' הרע"ב ולי נראה דהנה הרמב"ם בפי' המשנה סוף מסכת ברכות כתב והתי"ט מביאו שם על פסוק עת לעשות לפי הפרו תורתיך כי כשיבא העת להפרע מהן ולנקום יזהמו סיבות לבני

מסכת אבות

פרק ג מ"ט כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת עיין בפי' הרע"ב והתי"ט וכן כתב התי"ט במי"ד מס לון יראה אין חכמה ע"פ ומזה הוכיח הרמב"ם בשמונה פרקים שלו דהא דאמרינן בגמרא דגזרין על הטיפה אם יהיה חכם או עשיר אין הכוונה שנולד בעל מעלה להיות בהכרח חכם דוקא דהא נדיק וכבש לא קאמר וכיון שאין נולדין לעמין לדיק לו רשע ממילא בהכרח אי אפשר לגזור עליו שיהא חכם דהא בלא שיהא רשע לא אפשר שיהא חכם דכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת. אלא הכוונה כי' כמו שאמרינן שם בפ"ח ע"ב. ובקש לי דבמסכת שבת דף ל"ח איתא מ"ד וכי' אמונת עתך חוסן כי' לאומת זה סלו זרעים עתך זה סדר מועד כי' ואם"ב יראת ה' היא אוצרו ואמר ריש לקיש בשעה שמכניסין את האדם לדין שואלין אותו קבעת עתים לתורה עסקת בחכמה כי' ואם"ב יראת ה' מו' משל כו' ע"ש. ולפי הנ"ל בהשגתינו ויאלף [ים] להסתפק בלא שיש בו יראת חטא כיון שאמר שקבע עתים לתורה ופעל בחכמתו ע"כ שהוא יראת שמים דהל"ב לא הי' חכמתו מתקיימת: עוד שם כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו וכו' עי' בפי' הרע"ב ולי נראה דהנה הרמב"ם בפי' המשנה סוף מסכת ברכות כתב והתי"ט מביאו שם על פסוק עת לעשות לפי הפרו תורתיך כי כשיבא העת להפרע מהן ולנקום יזהמו סיבות לבני

ממסכת שבת:

הגהות וחדושי הרש"ש

על סדר נזיקין

מאת הרב הגאון הגדול וכו' מהור"ר **שמואל שטראשון** זצ"ל מווילנא.

ומבנו הגאון החכם מו"ה **מתתיהו שטראשון** ז"ל [בין שני חצאי מרובע].

מסכת מכות

פרק א מ"א במשנה יעמדו זה ב"ג כו' וכן בסיפא יגלה זה. הא דקאמר להו בל"ו מקום דכן גם ליסנא דקרא בכה"פ: **שם** בתוי"ט ד"ה שהוא ב"ג כו' קודם שנולד כו'. כלומר קודם שהולידו אביו שהוא שעת ההריון. סוף דברי מיכם בדיוק ההריון יוכל להיות בסוף ג' ימים לבישתו: [**בתוי"ט** ד"ה שהוא מייב לגלות כו' והא יכול לומר מזיד הייתי כו' כ"ב הרמ"ז וכמ' מיס חיים הקצו ע"ז ממ"ש תוס' ב"מ (ג' ב'.) וכבר הקדים בזה המהרש"א פ"ש. מהגרמ"ש ז"ל]: **בא"ד** לאו כה"ג דומיא דאוסב גולה. כ"ל דאל"כ מאי מריה מגלה אפילו אוסב נמי וז"פ ודברי התוי"ט בזה תמוהים ע"ש: **בא"ד** ואמאי אינו גולה כיון כו' וי"ל כו'. הן לפ"ק דל"ש משמע שם דאפילו שאין אנו יכולין לומר דלדעת הרבנו תעפ"כ אינו גולה ומשמ"כ שם בס"ד וא"כ ע"כ לא אייבי הכא אלא לר"ש וקשה דבבריית שם מפרש כילד כו' נמשמע (היינו המבל) אינו גולה מוכח דאוסב כה"ג גולה ואע"פ שאין בזה הבנים לדבר: [**שם** בתוי"ט ד"ה אומדין כמה אדם כו' ומ"ש בכסף משנה שכתב"ו כתב על פירוש אלנו מגמגם בו לא עיין יפה כו' כ"ב עיין בלח"מ פכ"א מהל' עדות ה"א בהעיר ג"כ על הכ"מ שכתב הלשון וכמ"ו פירש בדרך אחרת וכתב אלנו מגמגם בו עכ"ל וכתב הלח"מ ז"ל. לא כתב כמ"ו כן אלא על פי' הפני שמשמע אבל פי' הא' אמי לו שפיר עכ"ל אבל לשון התוי"ט שכתב על הכ"מ „לא עיין יפה אלא על פירושו זה כ"כ אלא על פי' משמע מזולתו" לא עולה יפה ואינה מלא בכ"מ שכתב בשם רש"י אלנו מגמגם על פירוש הלשון אשר בנם הכ"מ ומש"י פי' בדרך אחרת כוון על פי' שני בשמע מזולתו. מהגרמ"ש ז"ל]: **שם** בסוה"ע אות ב' מגיה בשם הריטב"א לפרש דכיון דבוכרא כפרה אין ממשכנין אותו ומאליו לא היה נותן כיון ביודע שהוא שקר וקי"ל אדם מודה לא פטיונין מכאן בנ"ן (מ') דאין ממשכנין על הוספה. שנית כיון דהוא מכחישן ודאי ממשכנין כמ"ש התוס' בינמות (פ"ז ב') ובכריתות (י"ב) לענין חטאת: **מ"ב** בתוה"ע אות ה' בלע"ג הא' ע"ש. בגמ' ובגנן אמי ל"ת בגרען ע"ש מאי דרשי ביה. ל"ל לאיזו דרשה מוקי ליה אחד בעבורה נ"מ למילקי אמוטים א' מהם כאשר זמה וא' מהם אומו דאילו הא דמבע"ל לאזהרת עדי ב"ג אאת לא יתנה בזוקה גם הכא בעבורו ומיושב הלע"ג אלו. ומה שהקשה בלב"ב הב' בם דמ"מ יקשה בחמת מדוע לקי בב"ג הא הוי לאו שניתן לאחב"ד (ל"ל ולא עבר אא"כ בהזהר כמ"ש התוס') וע"ש לבאורה ה"מ להקשות ג"כ איך לקי מבאשר אמה כמעידין שמיב מלקות הא בענין אחרה גם לזה. אולם יפלא אלא דאה מש"כ המהרש"א דיבבו בבוב ט"ס כו: **מ"ג** בתמה. מבלבין בתמון. עי' בגמ' (דף"ג) במש"כ הש"י על ליבבו דמבלבין וכן התוי"ט נדחק בזה וא"ל דשיגרת ליבן הוא מתמיתין דב"ב (ל"ו) ע"ש וכה"ג תמלא הבנה ומהן בשבת (מ') בתד"ה הלבה ובב"ק (קע"ז) בד"ה הכרבה ועי' בתוספות (ק"ד) מהו שמבלבל ובכרש"י ובב"ב (קמ"ו) ובתוס': **מ"ד** בתמה היאך אתם מעידים כו' אותו היום במקום פלוני כו'. לבאורה כ"פ שאם היה אותו מקום רחוק מהמקום שמעידין ד"מ ב' ימים ואמרו עתה הייתם יום קודם או אחר יום שמעידין עליו במקום פלוני הרחוק כל"ל שהכנין (עי' לקמן בגמרא ח"ב בתו בנים ואמרו בשוכא כו') ולישנא דאותו היום שבמביס ד"ל דלא קאי על אותו יום שאמרו העדים אלא דר"ל אתה יום שיהיה רק בהמקום רחוק כ"ב עד שא"א לבוא מזה לזה בתוך זמן שבין אמירת אלו לאלו ולכן תמיהני על לשון הרמב"ם בפי"ח מהל' עדים ה"ב בב' אבל אם א"ל ידעים אם הבא זה ביום זה בירושלים כו' שאתם ע"מנם הייתם פעמו ביום זה בבבל כו' ע"ש והלא בין ירושלים לבבל מהלך כמה ימים ואפ"ה כ' ביום זה: **מ ה** בתמה איסבסים. בתוס' כ' בבא אלפס פי' לשון סבוים כל"ל בם' בסוף והתוס' קלרו בדבריהם לפי' הרי"ף הגי' איסבסים וכל"ל ברי"ף ובכרא"ש גם כן ע"ם דלפי' הא' צריך לשוים איסבסים בב' מיתי"ן ופשוט שפי' הרע"ב בדר"י בב על הב' הגי' שבמלת איסב' ואתוי"ש ל"ד בטוותי בזה: **מ"ו** בתמה אף הבנים יוצאו את הג'. נראה דנקיט סוף דינא ותפשטו בבלימות הכי הוא אף שנים מזיקין את הבנים (ולכן כ' התוי"ט ולבאורה איפכא כו') ומה בנים מזיקין את הבנים אף בבנים יוצאו את הג' ולבאורה אי נקיט בלאשים דבניו להבים שלשה (ול"ל המזיקים) לשנים (ולא נצטרך להפך הגי' כמ"ש התוי"ט): **שם** רש"א מה שנים כו' רש"א כו' ומה שנים כו'. ברא"ש הגי' כ' ישתבאל תחת כ"ש וגי' זו ישרה מאד (ועצומה מהתו"ם) אך לא מצאתי לו הבר וכ' הרמב"ם בזי' ודל"ש ור"ש קיימין ואין עליהם מולן ומתיבי דבסנהדרין (מ"א ב') אמיק דנא בזי' ומתיבין דשם לחפי' בחקירות ב' לומרים ידעו ואי אמר א"י עדותן קיימת כמאן דלא אר"ש ע"ש פרש"י והוס' הרי תיבון דסתמא דמתיבין פלינא עליה וא"ל דהרמב"ם לא הוה גרים

נפשמייהו

פרק ב בתוי"ט ד"ה היה משבל כו'. ולכך לא ל"ל נפסק דא"ה ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל לחיבקת ידיו מעט מעט מהחבל כדי שיתמע וילד מעט מעט לכן יקרה לפעמים שיכפה ידיו סכנה ויפול בב"ה משא"כ כשמצלה אדרבה מחזיק את החבל בחזקת יד בשרם שיתמע ידו האחת מוציא ידו השני תתיה לתפשו בחזקה ואין דרך ליפול אלא ע"י פשיקת החבל מחמת ב' כחות שהתנגדות בונד החבים מובכו למעה והוא מושבו למעלה ונגון בעז"ה: **שם** בתוי"ט ד"ה רבי אומר כו' לשון רש"י פירושו שהשיל כו' ולא יתכן כו' כ"ל שהוא מבנין שאל הדגוש בשקל אקר ואל' מבוראותיו להוליא הפעלים העומדים בקל והתוי"ט בשחכ"ת שנה בהגנתו ועי' לה"ת בל"ד מפעלים אבל קשה דפעל נבל מלינו יוצא גם בקל כמו וגבל כו' אם הגיים. אל שעליך. וא"כ אף אם רבי יסבור י"א לשקלא ת"ת מפרש הכא דמן הצד המתבקש קאמר מדל"כ מעלו. ואולי י"ל דכאן הוה כמו יוצא לבלעדי מדל"כ ונבל הבזבל עץ אלא מן הצד משמע דהבזבל עשה פשיל הצד קיסם ממנו: **מ"ב** בתמה הוליא הלא ח"ל כו'. בתמניות הגי' הלא ומהתו"ש נראה שגם בתמה שבגמרא היה לפניו כן והביא לו חבר מקרא מי החים הלזה. יותר ה"ל להביא קרא דתה הליון הלא (תלכים ב' כ"ג) שהוא אלא ה' בסוף כלשון המבנה או אל הסלע הלז (בוסעים ו') ואולו הוצב בעיניו לסביה קרא דאמר בו לשון זה על אדם נמצא ג"כ אל הסבר הלא (זכריה ב'): **שם** ומלים ב"ד. הלאחב"ד שפ"ה מהל' יוצא ה"ו פי' דל"ל שהנקרו יותר ממה שאמדוהו ב"ד. ואיתה דהתנן לחדיה לקמן (כ"ב ב') הוסיף לו עוד לעובה אחת ואת ה"ז גולה ע"ו ולשון הרמב"ם בפפ"ז מהל' סנהדרין ואם הוסיף לעובה אחת על האומדן ואת הרי התון גולה ומי' ב"קל(ל"ב ב'): **מ"ג** בתמה דפ"ח ים שונא כו' זה"כ כו' ומלא לדעת הרבנו הה"ג. ועפרש"י משמע דהמ"ק סיבר דאדי' בכה"ג שא"א לומר דלדעת הזנו כנון דנבל תן הגב (עי' תד"ה נשמע) אינו גולה ולא כמש"כ הרמ"ב נעשה הת"ק שחקקו שהוא קרוב לחיוב והוא מהרמב"ם בחבורו ולבאורה קשה מ"מ וא"ל דר"ש לעמיה דדיש עמיה דקא ורבנן

עם כמאן דלא כר"ש וכ"ל מהא דפסק להא דרבא בפ"ב מהל' עדות ה"ג ופסק ב"כ להא דר"ש ור"ש והלח"מ שם הביאו בל"ש וכ"ל ראיה לגוסקא זאת מהא דבש (ס' סס"ח) עוקמינן לסתמא דמתניתין שם דוקא כר"ש ואם איתא ה"ל להגמ' למיפרך סתמא אסתמא: **שם** רש"ח לא בא בא הסליטי לסקל כו'. תלת לסקל ליתא בתמניות וגירובלמי ובגמרא סנהדרין (פ') ובריי"ף ורא"ש וכ"כ מפרש"י אבן הע"י והתוס' דסנהדרין שם נרסי ליה ע"ש: מ"ח בתשבה מה שנים נמצא א' מהן קרוב כו'. עי' בל"ל שב' ל"ל שהוא בוסם ר"ש כו' לו שנאו מפני מחלוקת ר"י וכרי והתוי"ט כ"ש ול"י כו' ול"כ דל"ל לו שזה אינו מדר"ש אלא מסתמא דמתניתין ולכרי שנאו בסוף בפ"ש ולא בלנו עם סתמא דרישא הוא כדי להסמיך ליה פלוגתא דר"י וכרי דפליגי ביה. אמנם תמיהני עליו דהרי בסנהדרין (פ') מבואר להדיא דזהו מדר"ש וכן שם (ס' סס"ח) סתמא כר"ש דמקיש ב' לב' ע"ש בפירש"י ושם (מ"ח ב') לפי' התד"ה כמאן: **שם** בתוי"ט ד"ה עדותן בטלה כו'. ל"ל כו' ה"ז בא ללמד ונמצא למד ט' ותתו"ח כ"ש ואינו מובן כו' וכ"ל דכוונתו דבטלה משמע דאינה מועילה כלל אף לשנועה וכ"מ מדברי הרי"ף בתשובה שבגיאו הרא"ש וז"ו ומ"ל הא (ופי' תד"ה אר"י) לזה קאמר דה"ז בא ללמד על ג' דאמ"ג שנשאלו ב' כשרים אפ"ה אינם מועילים למה בב' מועילים בעלמא דהיינו להוליא ממון ע"פ והדר למדין לשנים דאף שנשאל אחד אינו מועיל למה שמועיל בעלמא דסיינו לשנועה וכיון זה כתבתי בתוגבה (י' ב') בש"ד ואגב אורחין למדנו דאף שע"א קם לשבועה מ"מ ע"י קרוב או פסול לא דאל"כ מהוע יפסול הבל הבל הכשר לשבועה כיון דגם הקרוב כשר לה וסייעתא להרמב"ם בפרק ה' מהלכות עדות הלכה ג' אשר הכ"מ כ"ש ע"י מקור לזה: **מ"ט** בתמה בזמן שמקלמן רואין אלו את אלו כו'. לכאורה הל"ל זה אם עי' בתד"ה הוא שב' אלמא לא בענין שיהא כל הנים כו' אלא בחד שני ול"ל דתמא מיסכן קריב בליסנא דתמניתין דנדלות (ב') וא"ל עוד דשני בא דוהה אם חבנו אף שאין תבינו רואהו וכן התם להצטרפות זימון וכמו דאמר רבא לקמן בדאיית המתרה לפי' התבי"ת ולגיכסתו (לאפוקי מני' הרמב"ם בכפ"ד מהל' עדות והמתרה דואה אותן בש"ם שם: [**שם** בתיר"ב אות ח' אע"ג דבשמה שבעידו כו' כיון דאז עדיין לא נגמר דינו לא מקרי בר קטלא דאמת לא יבואו עדים כו'. ב"ב אינו מדויק דמ"ש „אם נמצאה אחת מהן זוממת" קאי גם על הכח הנים שבעידו אחר שבעידו הראשונים אבל בלא"ה אחי שפיר בדבריו „הכיון דאז עדיין לא נגמר דינו לא מקרי בר קטלא". מסברמ"ש ז"ל]: **מ"י** בתמה ופלוני ופלוני עדיו. וכתב התוי"ט דדילמא יש להזיזם אז להכחשם קילר במקום שם"ל לסתרין דאחר אבי בסנהדרין (מ"ג) על משנה כיולא בזו וא"ל ביום פלוני כו' דילמא כו' ואתו ומזיס לזו ע"ש:

פרק ב בתוי"ט ד"ה היה משבל כו'. ולכך לא ל"ל נפסק דא"ה ל"א כרבי כו'. עדיין קשה ל"ל לחיבקת ידיו מעט מעט מהחבל כדי שיתמע וילד מעט מעט לכן יקרה לפעמים שיכפה ידיו סכנה ויפול בב"ה משא"כ כשמצלה אדרבה מחזיק את החבל בחזקת יד בשרם שיתמע ידו האחת מוציא ידו השני תתיה לתפשו בחזקה ואין דרך ליפול אלא ע"י פשיקת החבל מחמת ב' כחות שהתנגדות בונד החבים מובכו למעה והוא מושבו למעלה ונגון בעז"ה: **שם** בתוי"ט ד"ה רבי אומר כו' לשון רש"י פירושו שהשיל כו' ולא יתכן כו' כ"ל שהוא מבנין שאל הדגוש בשקל אקר ואל' מבוראותיו להוליא הפעלים העומדים בקל והתוי"ט בשחכ"ת שנה בהגנתו ועי' לה"ת בל"ד מפעלים אבל קשה דפעל נבל מלינו יוצא גם בקל כמו וגבל כו' אם הגיים. אל שעליך. וא"כ אף אם רבי יסבור י"א לשקלא ת"ת מפרש הכא דמן הצד המתבקש קאמר מדל"כ מעלו. ואולי י"ל דכאן הוה כמו יוצא לבלעדי מדל"כ ונבל הבזבל עץ אלא מן הצד משמע דהבזבל עשה פשיל הצד קיסם ממנו: **מ"ב** בתשבה הוליא הלא ח"ל כו'. בתמניות הגי' הלא ומהתו"ש נראה שגם בתשבה שבגמרא היה לפניו כן והביא לו חבר מקרא מי החים הלזה. יותר ה"ל להביא קרא דתה הליון הלא (תלכים ב' כ"ג) שהוא אלא ה' בסוף כלשון המבנה או אל הסלע הלז (בוסעים ו') ואולו הוצב בעיניו לסביה קרא דאמר בו לשון זה על אדם נמצא ג"כ אל הסבר הלא (זכריה ב'): **שם** ומלים ב"ד. הלאחב"ד שפ"ה מהל' יוצא ה"ו פי' דל"ל שהנקרו יותר ממה שאמדוהו ב"ד. ואיתה דהתנן לחדיה לקמן (כ"ב ב') הוסיף לו עוד לעובה אחת ואת ה"ז גולה ע"ו ולשון הרמב"ם בפפ"ז מהל' סנהדרין ואם הוסיף לעובה אחת על האומדן ואת הרי התון גולה ומי' ב"קל(ל"ב ב'): **מ"ג** בתמה דפ"ח ים שונא כו' זה"כ כו' ואלא לדעת הרבנו הה"ג. ועפרש"י משמע דהמ"ק סיבר דאדי' בכה"ג שא"א לומר דלדעת הזנו כנון דנבל תן הגב (עי' תד"ה נשמע) אינו גולה ולא כמש"כ הרמב"ב בעשה הת"ק שחקקו שהוא קרוב לחיוב והוא מהרמב"ם בחבורו ולבאורה קשה מ"מ וא"ל דר"ש לעמיה דדיש עמיה דקא ורבנן

לעמייהו

לעמייהו דלא דרשי ופוד י"ל דעמייהו דלגין דלא הוה שב מידיעתו וכתו גבי קרבן תנאת: שם בתו"ע ד"ה חוץ מע"י גר תושב כו' דבקלות עבד וכותי פטור כו'. בגמ' אלא ובאהל גולה ולוקה ע"י כותי כו' אמאי דלעיי' ונשיא בעמך כו'. מדמביק לעבד משמע דשפיר קרינן ביה עושה מעשה עמך דלא גרע מאשה (ועי' מנחות ס"א ב' בתוס' סד"ה אין לי) והתו"ע בתמה"מ ל"ד בטולא עבד פס כותי דח"מ כל קלותו מעשה עושה מעשה עמך ועי' בכ"מ קפ"ו מהל' סנהדרין דמוכח מדברין שלא היה בגילוחתו בסיפא ועבד וא"כ כפל הדקדוק עלו אך לפני התו"ע היה הגי' שלפנינו: **בהה"ד** מלאתי בספרי כו' דעהו פרע לגר והז"ל פי' שם דל"ל פרע לגר שהרג את ישראל וא"ל אין כאן שתיקה: מ"ד בתו"ע סד"ה לשלם כו' והמ"ל מי דא"ב פלוגתת ר"י ור"מ דס"פ. ול"ג דל"ל הכי מתני עשמת תדא המלשון המשנה משמע דהלוקין הן בעיקר דין קליפה שמת דלא ליהוי כתם וא"כ מתלוקת: [מ"ה בתו"ע ד"ה ר"מ אומר אף הא מדבר כו' פיגולי דבריה בשיגים נפשים ע"י אדם כו' ר"כ כתב הרעבד"א על פיגולי וז"ל ונפ"ז ר"מ חולק הוא ול"נ אף הוא מדבר ובטומי דידן אמי ר"ג אף אבל הוא במקלת נוסחאות כו' עכ"ל. מהגרמ"ש ז"ל]: מ"ו במשנה ואחד שעבר מתביאתו. ל"י מדוע מני מתביאתו דמשמע דוקא שהיה נמצא מתחלה ובאמת נראה דגם במתובה בגדים שעבר אחר ואולי שיגלת ליגלת דבמ"ג דהוכיחו נקט לו דכאן פירושו מגדולתו כתו דדרשינן למשמה לגדולה כו': **פרק ג מ"א** במשנה ועל אחות אמו ועל אשת אחיו. התוי"ט תמה דכולהו נמנו בסדרן בפ' מ"מ הון מתלו השמים כו' ול"ד דגם אשת אחי לביו נמנה שלא בסדר הפרשה דשם כתיבא קודם לאשת אחיו אבל עיקר תמיהתו איכה כלום אם תעיין בגמ' ריש יבמות והביאה בעלמו שם בד"ה בתו: שם אלמנה ובגרושה מיישבין עליה משום ב' שמות. לשון הרע"ב שנתאלמנה כו' והיא גרושה משמע שהיתה גרושה מקודם שנתאלמנה וז"ל דבכה"ג לא מחייב אלא אחת כמבואר בקדושין (ע"ז) ולשון הר"י בזה בדיוק יותר: מ"ב במשנה והמפשה הר"ש. מש"כ התו"ע ושוב מצינו כלי מקרא פיגם כו' מעות נזדקקה לפניו דעיקר הגי' פיגום בס' וכ"ה בר"ש והוא מלשון פיגעות דבב"ג (ל"ג ב') במשנה [ובפ"ב דבלים מ"ו יבלת בעוברין בה הפעמין]. ופשטין דרפ"ב דביאה בגמרא וכן בפרוך הגיה כולם בעוך פשם: שם שפלים. התוי"ט כתב דבהמה ומיה שמאה כלנו ג"כ בשם שקלים כו' ומיהו לא בכ"מ כו' ופ"ג דבזה תתנן בהמה כו' ואינם כלולים בשקלים כו' דהתם ממלה נמי משמע. שם אינה להדיא נין שמאים וא"כ אדרבה משמע דאי לא פנא לבו ה"ת דגם שמה נכללו בשקלים דאני לעיל ע"ב ומש"כ פוד בביאור דמשים הוא לקום מלשון הרמב"ם בהבנו פ"ב מהל' מ"ת הל"ג: שם בתו"ע ד"ה ומע"ם שלא נפדה כו' ומ"ם הר"ב ואזכרתי מולא בעלתי כו' וכ"כ הרמב"ם כו' ואינה כו' הן הרמב"ם בעלמו מביא ג"כ קרא דלא תוכל כמו שהעתיקו התו"ע בר"ד אבל בשמעיין היטב בדבריו תרלה שהוא תפרש דעיקר אחדה היא מלא נערתי (ל"ל לאיה שכן הביא הש"ם בפסחים (כ"ד) ובפ"י נחתך שם) ומלאת והיכן הוזכר פי' באיזה מקום אם בירושלים או בחולה לה ואיהה המשובה מקרא דלא תוכל דבירושלים ובחולה ומכו בבאהלו הרמב"ם שוב מלאתי שבבר הביאו הרמב"ן בסה"מ בסוף בוחש הת' והרמ"א יבאו בה"ד שבתמיין ומה שמתקשה לפי' זה בפרכת הגמרא מומחת הגוף בהדיא כתיב כו' ונלעטר הרבה בזה ע"ש ג"ל דלק"מ דהדכתיב ולא יאכל כו' כי אם כחן כו' מוכח דמיירי בירושלים שם דוקא מותר אחר הבחילה: מ"ג ברע"ב סד"ה ומע"ם כו' דכתיב לפני כו' ואח"כ לא תוכל כו' אלא בדיוק כתב כן דאדרבה קרא דלפני כתיב אחר לא תוכל: מ"ה במשנה בקורה קרמה בראשו. והרי"ש הביאו זקנו ותימה דמנ"ל הא הא לא כתיב אלא בנשים וכן במשנה ובגמרא ופוסקים לא מזכר אלא לאם ובלה דע"ם הוא: שם בתו"ע ד"ה שבע מריבה ל' כו' ל"ל מדלא כתיב לאת כו' וכתיב לנפש. ותימה דהרי מוכח כאן דדרשים מיתורא דבבר כתיב לא תתבודדו כו' לאת וכתיבה ובדיבה אחת היא ואולי כתב זה מדפשטי לרבנן דפליגי עליה דר' יוסי דקבדי דבריבה ביד ובדיבה בכלי וקילר בדברו ודע דהקר"ח שם בפסוק ובערב לנפש כ' מהגמרא שלפנינו דדרשת רבי יוסי היא מן לאת דכתיב גבי לא תתבודדו דמיותר דבבר כתיב לנפש גבי ובערב והבינ' קמוכין לזה מלבון רבי יוסי פלאו בת"כ ת"ל לנפש לחייב ע"כ מת ומת ול"ת ע"כ נפש ונפש ע"מ דמלאת קדרים ודברי תימה הן (ה) אמה מלא משמעות מהגמרא דדרשים מלאת ולא מלנפש (ב) דהכרא"ש כתב דלבסי לא תבי בחתני' חייב דה' קרמות על מת אחד משום דלא מיתני ליה קרמה ה' על ה' מתים דבריבה מבני ליה מן לנפש ובקרמה ליכא רבוא ואם איתא אדרבה לאת סמיך מפי לקרמה מן לנדיבה (ג) דלאת אינו מיותר דאינעבד לקרמה אבל לנפש ודאי מיותר דלאת שב אחרוייהו (ד) דאיך לא את לנו לבי הגמרא בדר"י לחייב ע"כ נפש ונפש: שם בתו"ע סד"ה על הראש כו' ובעיני נראה כו'. נראה דטוחתו היא דקרמה ובריבה לריכין לימוד לחייב עבאו"ת משום דחיובן אינו רק על מת מעשה"כ פשה דאיכורה מחמת עצמה חייב ע"כ פשה ופשה מבבא. והנה הכ"י מביא מספרת דחייב בפשה בב' שעורה ומיעוט פשה מביא בשם הרמב"ם שהיא אבבר שעורה ולפנינו איתא אבבעים שעורה וא"כ לפ"ד ליחייב על כל ב' שעורה מלקות אחת וכן איכורי נזיר הם מחמת עצמה ואפ"ה א"ת אלא אחת ומתא ואמר דשם ג"כ קבלת המיכות גורמת לאיסורין מה יענה לגרסת כלאים ואבמ"ל: מ"ט במשנה א"ל אינו השם. כה"ג בבריתות (ר"ל י"ב) במשנה: שם ל"ל אף הנזיר לא הוא השם. ואבמ הרע"ב ומיהו ת"ק כו' לפי שאינו יכול לחרוש בשוורים אא"כ הולך עמהם ומעכבים אף דאדיוו"ח בב"מ (נ' ב') דסברינו בקול חייב וזה אפשר מרחוק מ"מ חביבה א"ל שלא יבל אחריהם להתיבן בדאיתא בס (פ') והשתא דאתינן לכאי ל"ל דמיירי שע"י אחריהם הסיר כלם בשעורה: מי"ד במשנה הוסיף לו עוד לעבה ל' ומת ה"ז גולה ע"י. וכ' הרע"ב בגון דעבה במגיפה והוא מהגמרא דבפרק המגיפה (נ"ב ב') דאי לאו הכי הוי מוגב קרוב למזיד ע"ש. ומהתו"ע נראה דאתמיעטים הגמרא הנ"ו:

מסכת שבועות

פרק א מ"א בתו"ע סד"ה ידיעות הטומאה כו' דאא הכא דכתיבן בהדדי נמי אחריבן ובמחב"ת הרי הקדימו דבפסחת דכתיב בני אדדי קני וא"כ עא"כ אם דקאמר

תו ודמיין כו' הוה כמו א"ל והקשו שפיר לעמש הב' וז"פ: שם בתו"ע ד"ה שהן אחנע כו' והא דנקע הר"ב בתלה הכא הטומד בפנים כו' וכן לבון רש"י. ול"ל דבתרוייהו הקדימו הטמא ידו לרשות אחרת לעולם משם חפץ להכיחו אינו: שם תו"ע ד"ה מרחות בפנים כו' דמרמה ל"ז הוא כדכתיב כו'. לבאורה י"ל דמרחות הוא מנפרד מדאה בקמן וכדכתיב הבראה הגדולה האחת (דניאל י' ח') יותר ה"ל להביא מקרא דמלאה הנגע עמוק (ל"פ תזריע) דמלאה דנגע הוא בל"ד: מ"ב בתו"ע ד"ה הרי זה כו' ועני הטמא הטוף. ברע"ש ולעני עוף הכולל בזה המחלת והטולה:

פרק ב מ"א במשנה ולא ידע ומעלבל ידע. (וכ"ה הלבון במקדש) ולבאורה שפת יתר הוא דהא אבר אחר ונעלמה נעלם נעלמו כו' ואבל אח"ק וכ"ל דבא לאפוקי דאם אבל כזית בהעלם ואח"כ נודע לו ופכ"ז לא הנית אכילתו דאינו מבית קרבן דקבלת לא אב מיריעתו דאחרי' הוכיח קופו על תחלתו וכ"מ להדיא דברי הרמ"ם לקמן סוף די"ז ע"ש והא דמשמע בתרמים (מ"ח ב') דדוקא מתחב ואח"כ שתק אחרי' לר"מ דע"ד לאמוה הוא עושה אבל בשתק ואח"כ חבב ל"א דהוכיח קופו על תחלתו לכ"ע וכן בתוליו (ל"ע ב') לרבנן דרבב"ב דהתם משום דשתיק מעיקרא מוכח דלא כוון לזה וע' ברים שו"ע יו"ד בנמ"א בדין שותם שנדקו ומלא אא"י אל' אחיתם לעניין אחיתתו לתפרש ובאתרוגים שם (ועי' בספרי פ' ראה פיס' ס"ד ולא אחוד לתפרש גי' הז"ל ופירושו דלבאורה הילק על סברתי אך המעיין היטב יראה שיש לתלק ואבמ"ל) ולזה קאמר אחר אח"ק ולא ידע (ר"ל כל אחר אכילתו) ומשאבל (לאחר נמר אכילתו) ידע ה"ז בטו"ל וכן יתפרש בבא דמקדש: מ"ג במשנה ממתא בשרה כו'. כתב התוי"ט בשם הרמב"ן דאילעדיך לאשמעיין כו' ול"ד בתחב"ת דתחיתין עובא אשמעיין דא"ת אלא בהשתוה לו בשהיה לו בלילת תרוכה והחום' לא כתבו רק על הא דבעי הגמרא ע"ז מנלן ואילעדיך ליה לימוד מיוחד בזה: מ"ה רא"ש הסכן ועבלה כו' דע"ל כו' ריש"ל כו'. ופסק הרמב"ם בפ"ז מהגנות כרי"ם ור"ש בכ"מ והתוס"ם הקשה הא הוי סתם ואח"כ אתלוקת כו' ע"ש. ול"ל כיון דבני סתם מתלה כאן ובפ"ק כרי"ש ודאי כיון לסתום בהלכה ולא הדר ביה ומתלוקת דהבית לבסוף הוא מפני פלוגתת ר"ת ור"ש בידיעה שנתחלה לי שני בידיעת הטומאה בר"ע לו דבעינן ג"כ שידע נמה נעתה בר"ת ובהא פסק הרמב"ם בר"ע נגד ר"ת כי מלי דמשמע מבר"מ דגם רי"ש סובר בזה בר"ע (ול"ל טוותו מדקתיב בלשני' הטלם טומאה בר"ע) תמוה דלפוס תלמודנו לא בני רי"ש ידיעה בלא בתחלה כדהכיתו המוס' לעיל (נ') בד"ה לי רי"ש:

פרק ג מ"א במשנה שבועה שלא אוכל ואכל כ"ש חייב דר"ע כו'. בתפאקתי בלא אכלתי ואכל כ"ש מהו דלבאורה תמוהת ר"ע בזה מדבר ותבית קרבן דר"ל מדבר ואוסר אינה אלא בלהבא מי' לקמן (כ"ב) ובהד"ה והרי מנדף וי"ל גם לאיחוד גיסא לפי מה דמסיק המל"מ דרבנן מודים דבלבון בנ"ח אכילה בכ"ש רק דס"ל דבסתמא לא אבר על כלאו אלא כשיעור איסורי תורה א"כ בלעבר דלא שייך הך טעמא יודו דאפי' כ"ש: מ"ה בתו"ע ד"ה מאחן לפלוני כו' ותנן לקמן נבבע לקייס כו' פעור הנה בזה פליג ריב"ב שם ומחייב ועי' תוס' שם ד"ה לקייס ול"ל לפרש דהקבעיא היא על ובאלא אחן דמודה ריב"ב דפטור ועמש"כ לעיל (נ' ב') בד"ה דמיקי: מ"ו במשנה נבבע לבבל הא"ת ולא בעל פעור. לבאורה יפלא על לשון פעור דאדרבה מותר ומחוייב הוא לעשות המלוה כדאיתא בנדרים (ע"ז) במשנה ובשבועות מותר ושם בגמרא דמיחל הוא לאפלי מתים ודחק לומר דמשום סיפא דלקיים מצא פעור ובקל י"ל דהכא לא עסיק הגמרא אלא בדיני הקרבן אם חייב אם פטור ואינו י"ל דאשמעיין דאפילו היכא דחייל השבועה לבטל אה"מ בהיא דסיוטלמי שהביאו הטוס' לעיל (כ"ב) ד"ה אלא הן מ"מ אם לא ביטל פעור מקרבן כדיליף הכא בגמרא דקרא דלהבא לא מייתי בביעול מלוה ועיקר ד"ז מלאתי בר"ן בשם הרמב"ן בפ"פ לחרן בזה קשיית הטוס' הכ"ל הסיוטלמי על הא דהן המ"ל מ"ש וזהו כוונת הגמרא בנדרים שם (דף"ז) הד קרא לאיפוקי מקרבן שבועה וכ"ל אפי' היכא דחל השבועה בגון פ"י טולל וחל לאפלי מן לאו דשבועה והיינו שלא פ"י טולל דלא חייל כלל ויש לי עוד בזה דברים וכן בנבא דלקיים כו' אלא שאמ"ל ישמע מכם ויוסיף לקח: מ"ח במשנה שלא לעשות סוכה ושלא ליטול לולב. הא דתני גבי סוכה העשייה ולא הישיבה כדתני גבי לולב הנטילה (ובנדרים ע"ז ב' אמר רבא באמת הא דאמר שלא אשב בסוכה) עי' סוכה (י"ח ב') גבי פלוגתת דעבר ולוקמן ויתיבה לך: מ"ו במשנה שבועת ביטוי כו' בתמוקים ונקרובים כל"ל וכדלקמן גבי שבועת שוא (וכליון דרש"י שם ע"ש) וכ"ה בגמרא לקמן:

פרק ד מ"א במשנה ולא בנשים כו'. אף דאמרינן לקמן (כ"ב) הכל חודים נעד קומה ונעד מיתה ולאו גם אשה וקרוב נאמנים מ"מ פטורים מקרבן שה"ע דאין שם עד עלייהו משא"כ בא"ת כבר דשם עד עליו דהלוי לבאורה שם אחר כו' כ"כ בתו"ע ובבר קדמו בזה בעל מל"מ בהגהותיו לאיתון בכוף ויקרא ובאלה דלזה כוון רש"י בתו"ע דכתיב והוא עד כו' וכ"ה בתוספתא בפ"ז הוא עד הבבר לעדות אבל עדיין קשה מהכיא דיהוסלמי שהביא הר"ן לקמן במשנה ואם יודעים לו עדות עד מפי עד דא"ת אף שקבלוהו כשנים פטור אח"ז ראיתי בתשובותיו כי' קכ"ט בעמוד בזה: מ"ד בתו"ע ד"ה שתיקן תיובות כו' וקביא נוסקות דקאמרי דמשמע דתרוייהו נוסקות לאמי כו'. וי"ל דלרבינא יותר קאמר דאף בשתיקן נוסקות ואינו שתמות ותכשרו אפ"ה כראשונים חייבים: מ"ה במשנה שבועה שאח"ו לך בעדות כו'. הקשה התוי"ט שבועה א לאמה ול"ל דבאח"ו לך עדות לבד שני דזה הוה מוכנא מפי אחרים דמייתי עיקר קנא ותיכן בתיוכן הכ' דאיידי דבבא הסניה נקטה ע"ש. לבאורה אף שם מיותרת דכיון דפרטו פקדון ותפו"י כו' בלא ערך דהא בבר הכיחים המבינא ע"מ שבוטו לקבל השבועה אבל הדא והדא ואולי שבדתו דהוא"ל דמשמעינו לא כיון לבבינים אבל הדא והדא דפרש תביעתו לא מהני קבלתו השבועה בפנים לחלק ול"ע בזה: מ"ו בתו"ע ד"ה ושאם כו' ושאמר כו' ובמשנה דמכן ג"י לא אשבחן זכותא לאחוה בבתובתה. אין אשבחתא בכתובות (מ"ב ב') במשנה ובוכל לאחוב הפקיל שם לו בה: שם בתו"ע ד"ה ומאלם כו' תמוה בשם ופנס. ומשתבר דבשם שתולק ר"ש בשם"ם לקמן כמו כן חולק בכאן ובדאתן בפ' דלקמן מ"ב לייחב מדוע לא העתיד רבי דבריו בהך דקדים. ולבאורה אימה כ"ד דהא ר"ש ס"ל בעלמא דהגל"ם בתמון דמי וא"כ לדידי' בקנם נמי חייבים כדאמר סש"ם לעיל לרמב"ם דהכא ולפי"מ שכ'

כתוב' בכתובות (נ"ד) ד"ה מ"ל י"ל דאף אמו נאמר גם לר"ש דאין להבריח דלמייב משום גזרה לממון בשה"ש אן מ"מ תמוה דמ"ל להקשות דלמא ס"ל לר"ש דהגב"מ בממון דמי גם לפנין שה"ש ולכני ל"ש כאן גם בפסחים (דל"ז) משמע דלכל אמרינן לר"ש כממון דמי ואולי יש לכוון דבריו לאתי דמשקין בכתובות (מ"ב ב') דר"ש בשקדון לדבריהם דרבנן קא"ל ולכן גם הכא הל"ל לדבריהם ולפמ"ש לעיל (נ"ב) לאלק בין דהגב"מ דר"ש לדאמ"ש מ"ש דבריו בפשיטות אבל קשה הא דאמר הש"ס ריפא הדא קמ"ל כו' הלא גם אונס אינעניין לאשוקי תדר"ש ושוד ר"ל בשלגת בפקדון עצמייהו דרבנן עפיר דלא שביק כו' וקתני מיהי דכי מודה ביה מיפטר אבל בעדות אחרכם איפכא מסתברא דקנס דכי מודה כי' מיפטר לכן תובעת שיעידוהו קודם דלא תהני לו הודאתו אח"כ אבל כו"פ דנס אם יודה יהא חייב וכן אימתי שיעידו אחייב לא בהיל עליהם לתובעת: אשר ע"כ נלע"ד דאף דילפינן תחנה תחנה מפה"פ דבעינן תביעת ממון מ"מ אמרינן דלהכי לא כתבי בנופי' לומר דאפי' לא תבעו על הממון גופיה רק שיש בו ממון ג"כ חייבים וסברא זו מצינו לאביי בפסחים (כ"ס) ע"ש וכה"ג ביומא (מ"ח ב') ע"ש בכל"ו ד"ה הולכה בשמעל מהו וכן כתבתי בפסחים (כ' ב') בס"ד ע"ש וכן לפנין קנס אע"ג דבפקדון פטור הכא י"ל דחייב מעצמא דאמרן ומחוכן תחיבת המוס' ד"ה א"ד דעל מיכולס ק"ל למאי דמשקין בכתובות שם דר"ש פוטר אפי' כשעמד בדין דכי הוה מודה ביה חייב א"כ לדידי' גם בשה"ש יפטר וה"ל לתה"ש לומר אינעא דר"ש לא תיבעי לך כלאמר אינעא דלאב"ש וכן מתורץ תמיהתו לקמן ע"ב בד"ה ונאמר. ובזה מיושב נ"כ מה שהקשה לי מכם אחד לדעת הנ"ל בשם הריטב"א בהשגה שלוש דבריה"ש במיתה בעינן נמי שהביאתו לב"ד שיחיבוה אבל לכתובתה לא משמע א"כ איך אר"פ לעיל הכל עדים בעד מיתה שהיא חייב דמת"כ לי' המבעתו לחייב לכתובתה אינו נאמן לי' לכאורה הא בעינן תביעת ממון ווקא כדמוכח מפלוגתת ר"ש וכבנן ובמת"כ א"ש דלעולם בתובעתו לחתיכה וכיון דיש בו ממון חייב: מ"ו במשנה שאני כהן. עפיהם"ו ורע"ב וק"ק דמ"ל בזה ג"כ תביעת ממון כגון שנתן תרומת עבדו לכהן מפני שלו"ר שהוא עלמו כהן ובשביו עבודה לו פוטרו לחמירה לו דהוה מתנה בעבות ומשביע עדים ע"ז: מ"ח במשנה אמר כו' ליתן לי מאתים זוז כו'. וכתב התוי"ט ואפי' הוא עני כו' אלא מעשה נדר כו' שאין ב"ד יורדין לנכסיו כו'. מאין ליה הלא מבן בעבכין פ"ה חייבי ערכין ממשכנין אומן ואולי דוקא גזברין אבל לא ע"י ב"ד עי' ב"ק (מ') תד"ה חייבי כופר ובתוד"ס שם וכאן אין לומר דבגאי לדקה ישמכנוהו כיון דאינה רק לענין פרעי אין לחם להזדקק לזה: מ"מ במשנה משביע אני עליכם בשמדשון לי עדות שתבואו ותעידוני כו' בתור"ע כתב שאם אנו אמן ואח"כ ידעו ולא העידו הרי בשבועה ביעוי וג"ע דהוה כגזבא לקיים אה"מ כתו בפ' לעיל דבשבועה אלא שעידך הוי כגזבא לבעל אה"מ: מי"א בתוי"ע ד"ה וחם יודעים כו' והתוס' כתבו או שהיה אמר מהן כו' דאפי' אם יש שם ג' עדים כו'. נראה דל"ל ומשביע כולם שיעידוהו ואם העידוהו כאחד שבעיפים הוי עדות כולם בעלה או אפי' אלא משביע את הקרוב כדמשמע ליעבא דאמר לעניים כו' מ"מ כיון דהוא ביניהן כדאמר אחד מהן (וע"כ פירוהו אחד מסעיפים שם) אם נתפיון להעיד בעצמו ראויה יכולין לומר אילו הבלנו גם זה היה מעיד אתנו (ומה שהזמין הבעלים לבדן לא מהני במ"ש ב"ד נפי' ל"ו בקי"ז) וא"ש מתניתין בכני בתכות ומיושב קושיית הרא"ש. מש"כ הת"ש ג"ל בשבועה דמה שמעינו בתש' אחרת כו' ל"ד בתוכ"מ דהא מונח אשמעינו כאן ולאפוקי מדל' יוסי שם ונם פי' הרוס' בשבועה דין (מ"ח ב') בד"ה כמאן ר"ש דמכות שם ל"ל כלל הא דעדות שבעלה מקלתה בעלה כולה וא"כ אשמעינן לאיתסת דלא כותי' ולאפוקי גם מסקנת דקמהדרין שם לפי מתי דמסיק רבא שם דקמתא כותי': מי"ב בתשנה עד שיעמדו מפי' התובע. נעיל אתרינן דע"י אינה א"ח אלא בבא בהרשאה ובתוי"ע אות ל"ד תמה על הרמב"ם בפ"ע מהל' שבועות ה"ו שכ' שתם שלומו וסיים ול"מ מי שהעידה בזה ופמ"ג ותמיהני שעעלם ממנו שכבר הביאו התוי"ע לקמן פ"ה מ"ב והלא"מ בפ"ז שם ושבביהו וכן תמיהני על הפ"מ בפי' ליקוטלמי שהבאיה מ"ה דממעע שלוח ובתב דדחהו הרמב"ם מפני גמרא דיון דאמרה דמהני בבא בהרשאה ונעלם מב"ח לחלק בין שלוח שתם לבא בהרשאה:

פרק ה מ"א במשנה אשם בכסף בקלים. נ"ל מדוע שייך לומעם ויותר קשה לקמן בגבייתא דתני המוכה רימנה שה"פ כו' דשייכו: שם בגר"ב ד"ה בפני ב"ד כו' ותמ"כ הודה כו'. עי' מהרש"א ותוי"ע ותמיהני שעעלם מב"ת שע"ד עדים בלתי הולאתו אינו מתחייב בקרבן ותומע המ"ש רש"י לקמן בגר"ח ד"ה ס"ג דאינה בתה עד שמודה ובב מהשמו ולהכי קתני שם והעדים מעידים כו' משלם אש"ר סודה מבלתו משלם קרן ותומע ותשם וכ"ת בד"ע ויותר מבואר בב"מ (ג' ב') וע"ש בתד"ה אשם:

פרק ו מ"א במשנה והסודלה בש"פ. עי' בר"ן שכתב ואכתי איכא למידק תודה בתקלת דחייב דתמנא המ"ל דהא ס"ל הודה בקרקעות בכאורה אינו מובן דהרי כתב בתחלה על הא דר"ח קמייתא דחייבי שלא שביעו שלא פרעו ולכן לא נני מלקותות דעעיקן להו דלמא פרעי' והלכך לא מקרי שעבוד קרקעות משמע דס"ל כהרמב"ן שהביא הרא"ש בס"פ דלעיל ע"ש וה"כ מוקמת מתי וז"ל דלעולם לא ס"ל כהרמב"ן ובתחלה אינו מתרץ רק דלא מיקרי שעבו"ק כיון דאינו נוגה מלקותות ואח"כ מקשה דמ"מ כיון דנוגה מב"ח ס"ל הודה בקרקעות נוגיה וזה היה יכול להקשות גם אהא דר"ח דעסיק ביה אלא דמפיש עיקרא דמילתא דמיהא ליף ר"ש: [שם בגפ"ב ד"ה והסודלה (מתתחייבת) כו' [שמתחייבתו] כ"ה לשון רש"י. מהגרא"ש ז"ל: שם בתוי"ע ד"ה והסודלה בשור פרוצה כו' וכתב הר"ן כו' ומלוה ע"פ נוגה בין מן הלקוחות בין מן הלקוחות נ"ב דבר תורה כ"ה בהר"ן. מהגרא"ש ז"ל] : מ"ב בתוי"ע ד"ה שהכל מין כו' פר"מ כלומר כו' ל"ד בהעתיקו ע' זה בשם דלא יכל שהרע"ב במ"ת אולך בעיפת הש"י בזה: מ"ח במשנה ותי נשבע מי שהפקדון אצלו כו'. התוי"ט דקדק על לשון פקדון דהא בתשכון חייבינן ואמר דאשמעינן בזה דבפקדון נמי דינא הכי דיכבע שאינו ברשותו וזהו לאוקימתא דר"א לקמן דמי נשבע תחלה דלא דקשה אמאי לא מ"ק ביה ש"ס מתחיתין ע"ש וכ"ב לפי' הכל"און דלקמן דשקלוהו כו' וזה היה דעת המקשה לר"ה שם וכן למיון רב יוסף ואמרי שם מ"ל גם בפקדון כס"ב בעמן הפקד שאבד ותתחייב לשלם

המפקיד אמר שהיה שיה שלם והלה אומר שקל דאף דשבועה היא בני נפקד מ"מ נמר בר"א לעיל היה יכול להפטר על המפקיד ולהחולקים עליו מ"ל היכא דשבועה מתבלים וקמ"ל דבזה היו יכול לפטרה דבמה יוצא זה אם"פ והא דמקשה הנמרא אילימא אסיפא ות"ל דשבועה בני מלוה ולא מצי דמייני לענין הפוכי דזה דוחק להעמיד זאת בדין המפוקם אבל הקדוק מכל לכוון בזה:

פרק ז מ"ד במשנה אמת שבש"ע. פתוי"ע בעצה מחלוקת בין הרמב"ם והר"ן והרמ"ה והמוי"ע הבוש ואיתתמיתמיה שכבר קדמהו הש"ך בסי' ל"ב סק"ו: שם במשנה היה אחד מהן כו'. ר"ל אחד מן הבעבנין בבחורה: מ"ה מן לפועלי נפלא מעות. ל"ל לקרות הל' סב' בפתח והוא ל"ל וכן הר"ן נקיע בלשונו פועלים וכן בגמרא. ולכן שפיר מריש והן כשבעין ומעלין הלא קאי רק עליהם דאינן ל"מ קאי שהרי לא נתחייב לו באחיתתו וכדמשמע ג"כ מהר"ן (והרמב"ם בפי' שהשיב גם בו אינו שבועה לכאורה תמוה) ובזה לא נעתך למש"כ התוי"ט בכדי שיוכל הפועל להוציאם בפרוצרוט הלא הוא חיל שהן רבים לריכין לעשות קנעות לחלקן ביניהם: שם והן משבעים ומעלים. לכאורה יקשה לפ"ז מדוע לא תני בריש רק המעוני ולא נקיע נמי הפיעלים ולפמ"כ המוס' בבהגות (פ') דלא חשיב אומן שה"ש דמעלים בלא שבועה א"ש דגם הפועלים מה"ד היו לחוים ליעול בלא שבועה כמ"ש הר"ן ולבי' הר"ן בבן נמס הוא טומל בשבועה והם בלא שבועה י"ל דלא נקיע בריש רק מה שהוא אינא דב"ש: ומה הר' בעעמא דהן נשבעין ל"ק כיון דמשבח בעה"ב כו' לכאורה בפשוט י"ל כיון דמעוני מכחיש להו והוא קאי במקום בעה"ב כמש"כ בעלמו לקמן: מ"ח נתבלבלה לו שבועה ממ"ל מבלבלין עליו אה"כ. עיין תוי"ע בדקדק דהל"ל מתחייב לו ול"ב דהתנא דק בלישני' לאמתיין דלף ע"י שבועה בלבול מיהא דרבי מעלם הבלאוה אחר שבלבל. ע"י שבועה על עעמות אחרות דהדין הוא שלוה נשבר בזה משבועה הבלבול ושוב חזר ובלבל עליו עוד עעמות אחרות דאף דמתחת שעבה הבלאוה כיון שכבר אחר הריני מעלמה ה"י שוב לבלבל מ"מ הואיל שבאחר עליו עדיין שבועה הבלבול עוד על ידה אף שהיא עלמה היה באה רק ע"י בלבול ושי' בב"ו בסי' ל"ד מה שהביא בשם תשובת הרשב"א ובש"ך שם [אבן רש"י ומוס' בקדושין (ל"ד כ"ח) המפיקו נתחייב]: שם והבריתים מתמעת לה הבשבועה. הר"ן כ' הבשם דיון הבתחיבה אותו מקלת שהודה בחלה שאינו אלא כופר בכל כו' וא"כ כי כתבו ב"ד עליה פס"ד דבוב אינו מחמע (שו"ע סי' ס"ז ס"ח) לא מהה גם הבשבועה בחמעת וכן שבועה בפ"ו ע"א (וכ"ש סע"ו וסע"ז) ולכאורה הבעם בבוב דהואיל דהבשבועה באה בחקים בחלומי ממון לכן כמו שאם היה עליו לשלם ממון היה בחמע כן גם הבשבועה הבאה תלויה בחמעת:

מסכת עדיות

פרק א [בהקדמת התוי"ע ד"ה התחיל בח"ל שניה ושלישית כ"ב שם ניתא (המלה ושלישית): בא"ד אח"כ הביא הבלכות שדעת שמאי עלמו בהן לדעת חכמים כ"ב נראה שזה היא בוקחא יצאה אבר מעתיק אחד הבליפה בלשון שבא אח"ו. מהגרא"ש ז"ל]: מ"ו בתוי"ע ד"ה לתה מחכירן כו' ולהדתי יבוב לזה מדברי הרמב"ם בחבורו כו' בסי' ב"ד כו' עד שיהיה גדול בחבר במד"א ר"ל אלא בשאר דיני תורה כו'. ק"ל דבדיני תורה כתב שם בראש הפרק (הביאו התוי"ע לעיל בד"ה שאין הא') דלא בעינן שיהא גדול כו ובהרמב"ם שלפנינו ד"ב הגי' במד"א בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סייג לתורה אלא בשאר ד"א משמע דהחילוק הוא בין שהסייג הוא לחיזוק התורה בכללה לבין שאינו סייג אלא למניע אחת ממצות התורה אבל מהרמ"ם א"ב כן ושוד הכי י"ח דבר סייגים להתורה בכללה לכן כ"ל דל"ל אלא כשאר ד"ת בכ"ף וכ"ה בתו"ע וכ"ל דלא היתה רק תקנה בעלמה לא משום סייג כמו ד"ת שאינם משום סייג על הדוב אבל מ"מ קשה לשנות ברה"פ בזיכות ולשון זה נופל על סיינים בדקני הש"ס ני"ח דבר גזירות וי"ל הסייג נקרא כמו שניות דגזרי בכדי שלא יקילו בעמה נופה ותבטל מצות אותה עיקר טולה וגזירה היא כמו שדין בגיטין דגזרו אטו כסות ליה דאינה אלא משום דבזה יעבור על איסור בלאים אבל נוף האיסור לא יתבטל בכללו: מי"ד חוי"ע ד"ה אבל ולדבריהם כו' ולא יעלה מהם שום כלי שבף. תמוה דמ"ל לתה גזרו דלא יגיל אלא דלשיטתם ל"ל דע"ה לייתי וא"ל יוכל המבר לבטול מהם וכן בגמרא שם משמע דשונלין מהם כ"ם: פרק ב מ"ג תוי"ע ד"ה והבבר ופי' בפ"ו ד"ה דמבטיחין דמיס תלוטין מבטיחין כו' ומשולקת קשיית המוס' כו'. הן כיון דמשקי בי מעבחייא דאין מבטיחין הייבו מיס ודס כמו שמביא לקמן ס"כ ל"ל דמלוטין אין מבטיחין מדאוריתא כמ"ש המוס' שם ד"ה לא דיין ואי משום דרבנן תיפוק ליה משום מנת הקדש כמ"ם לקמן בשם הרמב"ם ולפמ"כ המו"ח בשם הרמב"ם לקמן פ"ח מ"ד יתבטו הכיון: מ"ד בהרע"ב ד"ה ערים ממש גפנים כו' ובד"ה תזרע ושוא כו' כדי עבודת הכרם שם ו"ע כו'. (וכבין זה הוא לשון הרמב"ם) הן עבוה"כ הוא ד' אמות כדמבן בפ"ו דכלאים מ"ח ובעירובין (ל"ג) ובכ"ב (כ"ו) ובכ"ד ועי' לקמן פ"ה מ"ב והכא ל"ל דמייני שאין בו ה' גפנים לו דרי"ם ס"ל כריב"ב בכלאים שם ופי' בפי' הרא"ש: מ"ו במשנה ריבה"ל מן הפסח ועד העלרת שנאמר ומדי שבת בשבתו. עי' בפי' הרמב"ם והרא"ש ולפמ"כ בוויכלא פכ"ע אות ג' במ"ק דעלרת היא עפילה לחפ"ם כמו ש"ע לחה"ם ע"ש ה"ש בפשוטו מה שנקרא עלרת שבתו דל"ל שבת בל שבת:

פרק ג מ"ב במשנה מה שהביא המו"ח ראיה לפי' הרא"ב דמפ"ג דעבודת מ"ב שנגה היא דהא התם יש ג"כ משקה הנמן היוצא המס אלא דשם עעמא אחריתא הן בשבחין לבן טהור שם לכ"ע: מ"ח הרמ"ב תמה אבן הבעות קודם אחרון של גרוסות ונראה שבכוונה הבאן כדי להמתיק דיני המתמרים יחד שמו"ח ודלא כל"ל שהביה בדבריו:

פרק ד מ"ב בהמה שנולדה ביו"ע מומרת. התוי"ע המחיק כאן לשון הרא"ש ולא שיך עעמא דהבנה כו' משמע דהבין בו דבא לחת שבש מדוע לא תאמר בו ביום משום הבנה וז"ל דגם ביום אינה אינה הקרה אלא משום דמתמול נמרה לה ונעלה

מטוס יו"ע אחר הבצע אבל מטוס לידתה ביו"ע אין חשש דיו"ע מכין לעצמו וכרא"ש דינא אשמעינן דאף ביו"ע ואפשר הסתוכים אל"ז דבילה הבולדה בזה אסורה מטוס הבנה כדאיתא שם (ד) ותד"ה אלא מ"מ בעבל מוחר וא"מ בעור סי' תל"ח ובמ"א שם מקי"א אבן הרב"י שם הביטו ג"כ בהתו"ע ומש"כ דולד הוא עוד לאכילה כו' כמו אחר לידה עי' מה שהעירותי ע"ז שם מזבחים: מ"ה בש"ח יש לו פרע כו'. ופי' הרמב"ד ואא נמי מומרא לב"ה כו' ועמו"ת שהקשה עליו בזה וי"ל קושיותיו ע"פ מש"כ התי"ע לקמן מ"ז בשם התוס' וא"כ דלא הני זה אלא מיני שהוא נמשך מפלוגתתם הראבונה וכה"ג לקמן (מ"ח) תלוי ב"ש פוקלין כו': מ"י בתשבה קדין בלילת כו'. עתוי"ע מה שכ"ה בשם הכ"מ לגבי קוביית התוס' וא"ל דבוותם לבקשות הרבי הא דעשה דוחה ל"ת יקומין מבלתים בלילת וא"כ ניקף מינה אפי' היכא דאפשר לקיים:

פרק ה מ"א בתשבה דם נבלות כו' וב"ה תמתין. בפי' הלחב"ד מוכח דאינו אלא (ק"ד) ד"ה הוחל דמוכח מל"ד דדם אינו בבשר והתו"ע לקמן דף מ"ח דלא להתמיה בפי' הר"ב דב"ה אין מתמתין אלא עומאת משקין ומימה דבבכיותות (כ"א) מוכח להדיא דמעמא מדאוריתא עומאת נבלה דקאמר שם ואם דם מעמאה עומאה חמורה דהכן דם נבלות כו' ואתם תדלשא דקרא קאי ובמ"מ דהוא מה"ת: שם ומודים בנילת מרבה. (כ"ל אפי' שמרה קודם שנעבדה כמ"ש התו"ע בשם הר"ן) שהיא אסורה מפני הגבילה באיסור פי' שהיא יכולה להנתר (כדאיתא במילין אליבא דמ"ד מרבה מ"י) באיסור כ"ל אף לאחר שנעבדה ואת אסורת מדינא כיון דבשעה שנעבדה לא נגמרה עדיין ולכן נאכו אף אם נגמרה קודם שנעבדה אמו אוסן שנגמרו אחר עיבודתה מבלה"כ הבלה דמ"ל שיגמרו אחר שנתנבלה לכן ליכא לאיגזר: מ"ד בהרע"ב ד"ה ומודים ביולדת בזוב כו' אמש לא ספרה ולא מבלה כו'. והוא אפי' הרמב"ם ולא עבלה כדי נסבו דמאי תהני לה מבילה אם לא ספרה והשיקר תלוי בספירה דאם ספרה אע"פ אלא עבלה עדיין היא מחלוקת וכמ"ש הרמב"ם תחלה והוא מהגמרא דנדה (ל"ה ב') וכ"פ שם הרב"ג: מ"ו תוי"ע ד"ה מ"ו כו' ופרש"י אלמלא מוזהם אתה אדם תטוב כו' שכן ביהבלמי כו' שהיה שולא פרנסת חכמים. תמוה הרי גם בגמרא דילן שם בפבחים איפשטא דנבלה הבא הוא מדברא כו' וביב"א אמר שם מעיל מלאי כו' והוא בסיהבלמי שהבית. ומש"כ עוד דבגמרא דברכות כו' נרמי' ר' יוסי בגמרא שלפנינו ה) הני ר"י בר"מ ובפרש"י שם מפורש ר' יהודה:

פרק ו מ"ב בתשבה שרא"ח לא אמרו אלא על אמה"מ כו'. כלומר דבאבר מן הבהמה (וכן מן הבשר) גם הוא מודים דמעמא מק"ו דאמרו לי' הבשר לכלבי לדחויי דמרובה מומאת הגיים ומאיה לדבר דבש"פ הטור והרוצה מתרץ לשא דל"ם מעבר גבי אבר המדולדל בחדש דאחיל בעשה ר"א ולא הוכן כן הבריו דבמבכה הקדמת בהא דמעבר גבי אבר המדולדל בבהמה ובפ"ז דתה הלכאורה דבתוס' שם ד"ה בזרע: שם שהמי טוהה מו"מ מתמתיו כו' מה שאין המת מעמא. ופי' הרמב"ם (והרב"ב אחריו) דחש שמו המת מלמעלה ממאה בגדים כו' כל מה שאחר הג' עיבור כו' ואש הבלכנו על המת כו' לכאורה כיון דטומאת מת בוקע ועולה בוקע ויורד כל הבגדים שתחתיו או ע"ג כולם עמאים המת עלמו ופי' לשונו בתבורו שפ"ה מהג' טומאת מת בסייס בזה בעוד"א כו' ע"ש: מ"ג זרע בשר הפוטר מלאמה ר"א מעמא נבלה דבנהמה מודה ר"א דעבור ולאיה בכולה דבש"פ הטור והרוצה מסקינן דת"ק דהוא ל"מ אים לייה כר"א בהא ודם לעיל (קכ"ח ב') אמרינן לדידיה דבשר הפוטר מלאמה"ח (דבהמה) לא מעמא: שם ד"א אבר שיש עליו בשר כלאו כו' עמו"ע שהר"ש פירשו דבאבר מן המת חייבי דא"ה אלי שיעמא ביה בשר כלאו לר"א הלא לדבריו במ"ב הטעלת אחוכה לא מעלה ולא מוכיחה אלא בזרע תליא מילתא ושוב קשה דאבר הבשר דעמא ע"כ בנאמר בו עלם בעבורה לר"א לאין תשובות לאמה"מ וכ"ש לריו"ח נגזר (ל"ג ב' וד"ל) (ומעמ"כ הרמב"ם פ"ג מע"מ הל"ג) ואבר הטעלם דעבור הייבו אלא בשאר בשר בזרע ואלי אלי בשר הבשר אבר מעלם. ומש"כ הכ"מ דבאמה"מ אם אבר מהטעלם כ"ש עבור לגמרי אע"פ שבה"ב קיים כו' אמוה דהא בדר"א קיימינן ולדידי' בזרע בשר הפוטר ממנו עמא ודע דהר"ם עלמו תבריי לגזיזי' בפ"ג דאבלות מ"ה ופי' אבלה מעבמינו אחת באמה"מ ע"ש: ומה בכ' התוי"ע לאין סברא לומר דעלם בבעורה הפוטר מלאמה"מ לא יהא דינו כו' וס"ז דומה ממש לאמיתת הכ"מ כו' על הראב"ד כו' אמיהני דאיתמתיב לבני האבילים האלה דר"ש א"ל סברא ז' בפ"ד הטוה"ר לפי הרמב"ם והרע"ב אחרינ ע"ש ובעיקר הוצאת הראב"ד עי' בחדושי שם: שם שהבשר הפוטר מה"מ עבור כו' והוא בבריאתו אמא. ופי' הרע"ב בבריאתו בשר וגו' ואשון הראב"ד שיש עליו בשר כלאו ואמיהני דא"ה מלי אומרא דעלם מבשר כמו דבבר לחיד עבור כן עלם לחוד עבור ואינו אמא אלא בהצטרפותם יחד ובידין עמהם לכן ניגע"ד דל"ב בשעת ר"ע בחולין (קכ"ח ב') דמעמא בבהמה ובריאם אמה"מ אף שאין עליו בשר (ומפרש"י שם מעמא דאינו אמא אלא לבוהה בבריאתה בלא בשר וזהו שאמר כאן והוא בבריאתו והתוס' שם יל"ש בבריאתו כדרך בריאת אחד מן האבברים כגון רבוהה שהיא בלא בשר ולפי ריב"א שם י"ל דבוגל ר"ב ברבי) ומעבר בבוליא ויש שפתים אף שהם בבריאתן ומניא לאיה אמה דמלינו אומרא בעלם יותר מבשר בחברי בבלה ובריאם בלא בשר הבריא ר"א בלאה אמה אל אומרא בשר אבלם ואולי לר"ע אף בחא"מ דאדם הדין כן עי' בתוס' שם בשם"פ ד"ה בזרע ובמש"כ שם ושוד יל"ש דקי"ל אמה"מ שאין עליו בשר כלאו אבמא נמנע ובמשה רק אם הבעלם הוא שלם (עי' אבלות פ"ב מ"ג ומ"ה) והבשר אמנו אף שהיא שלם אבל אינו מכוסה ויהיה פי' בבריאתו דהבעלם הוא שלם כמו בחברא אף שאין עליו בשר הוסף דאף בחמת א"מ רובא אלא מן רוב

בנין אב מנין ומעלה אחד ח"א אלא בחמת לעיל פ"ח מ"ז:

פרק ז מ"ח [בתוי"ע ד"ה שהיו אומרים כו' פירש הראב"ד וז"ל כו' יוסר אמה שאין שולקין כו' ל"ב דל"ע שולקין. מהגרמ"ש ז"ל]:

פרק ח מ"א [בתוי"ע ד"ה הטיד דיב"ע והר"ב כו' ל"ב בירושלמי אקלים פ"ח הביאם כלפנינו: שם בת"ד בבריאתה אני בה הטיד. ר"י וריב"ב ל"ב אי מ"ג ובתוי"ע שם.

ה) הד"ם הטיד אבבל הדפו"י הני' בגמ' דברכות ובתש"ו ר' יוסי ומכן הוא בב"ע ובע"ז ובמ"ז ובמהרש"ל הוא שהגיה ר' יהודה ע"פ המשנה דמדיות. ב) הד"ם הטיד ובבד"ו הני' בתוספות ר' יהושע ב"ב בתש"ם התו"ע ובמהרש"ל בדפוס הראשון הביהו שם כלפנינו וגם כמרוך הבלם ובעריך בדפו"י הני' בתפלה ובסוף ר' יהושע ב"ב.

מהגרמ"ש ז"ל]: שם בתו"ע ד"ה על דם נבלות. בתמצאי עומאת מבקיים כו' ממש"ב לעיל רפ"ב בס"ד: מ"ג אהבב"ג קבלנו מדותבם עמו"ע בני' אר"ב עקביה והתו"ה פ"ישו מהא דבדיה בו ביום נמנית כו' אבל מלאנו לעיל בפ"ה ל"ו וכ' יוסי וכ"ש (לא) וכן בס"פ והתה היו בדור הבב"ב וי"ל דהבוטה בוקה על לשון עדות הגמרא בה לו דבכי הוסיף בם בם ל"א הזומיה לפה: [שם בתוי"ע ד"ה וביב"ב בגמרא דבתוכות מיימי לה וגרס ר' יהושע ב"ב. ב"ב בגרבתמו גם בם ב' זוקדוטין ס"ה ח' וד' יהודה ב"ב ובעיבון ערך אלמה בתפלה כתב ר' יהודה ב"ב ובסוף ר' יהושע ב"ב: שם בתוי"ע ד"ה אלמנת מיסה כו' ע"מ דל"ב בתמיהין אלמה. ב"ב בתפלה מכ"ח דלא דק פיר ושלמה ממנו קוניא עמוכה דפ' עשרה יוחסין שבגיאו התים) בדבור הקודם (ד"ה אלמנת מיסה) הכל מודים באלמנת מיסה שפבולה ולאפוקי מהני תנאי דתנן בעדיות אלמנת מיסה אלמה דבתבה דעדיות נרסינן אלמנת מיסה וכ"ש לינו מוחק אלמנה אלא מבריתא ולא מתמניתין כו' (פ"י כתובות שם). מהגרמ"ש ז"ל]: מ"ו בתשבה אר"י כו'. ומע"ש לע"פ שאין מומה כו' עתוי"ע בב' דהא דאם אין מקדש יקבו דתנן בתוי"ש ופסקה הרמב"ם הוא מדרבנן מעבה דאם אין מקדש אין העם בגילין בעבהה. וכ' כוד ואמ"פ כו' הבמיק ג"כ הני דאוכלים מע"ש כו' לכאורה י"ל בפביעות דל"מ כשים מקדש או כמו ביתי עזרא בעבו מחבת לבד והקריבו קרבנות ואז רגילין בעבהה כיון שהתחילו להקריב רק שיקבה עדיין הסגמרה דבפנו מחיות בהבית הלחב"ד: שם ד"ה שקדושה כו'. וכ"ע הכ"מ ואל"י מה כח חזקה בגדולה כו' ול"ל דבוותם הרמב"ם דגם עתה בשקבה יבבאל קבקע בא"י בהשיון הבוך הוי דומיא דזמן עזרא דאז כ"כ בטו והמיקיה בהשיון כוכם ולכן מוזכת לקדושתה: [מ"ז בתוי"ע ד"ה בגמרא כו' לפי שבהרמו שאין המתם [ל"ל הענין] כו' ל"ב הגבה זו עשות הוא עי' לשון הרמב"ם שבעתיק התוי"ע בראש המבה. מהגרמ"ש ז"ל]:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"א בתוי"ע ד"ה בגבה ימים כו'. מניגה בסוף כי הכא כו'. אין זה מתה בסוף כי לפני אידיהן הוא הנגלת זמן המיון והוא חלק ממנו ובוה לבה דבז"ד בודקין אה"ז ולבנ"ד שוו ניתי נשים דהמיון קודם להעניין רק הוא נגד לבה דז"י קודם יום"כ. ופי' לשונם בריש קדושין:

פרק ב [מ"ג בתוי"ע בפד"ה היין והמומן כו' אבל בתה דמנסכי לבו לע"ז (שלהם) [מהלהם] ב"ב בל"ע: מ"ה בתוי"ע ד"ה אמר לו כי מוכים כו' אלא הק"ק שקבי כו' שמעתי כו' ל"ב ול"ל בסמיך על אידך קלא (ד' יו"ד) מה יפו דיך אחותי כלה מה טובו דיך מיין. מהגרמ"ש ז"ל]: מ"ז בתו"ח ד"ה ויר כו' אבל ביהבלמי בפ"ז דבדים בל"ד הבודל מדגה אינו אסור אלא בבלבים. ובלאוה י"ל דהבוטה בם לאבר בהגאתו עי' עירובין (ג') אולם ביהבלמי אינה דגה בתני עוגה ע"ב ובפ"ז הלחיה בבוה:

פרק ג מ"ו בתפ"ב ד"ה ד' אמות כו' אלא ממלא המקום קוים. וכ"ה לשון הרמב"ם בתבורו פ"ח ס"ה והבוטש"ע בר"ם קמ"ג (ובגמ' דבר לו' בהיתמי כו') ול"ל בני' אחרת היה לבמיסם והתו"ע ל"ל שהעמיק לשון הגמ' כפי הני' בלפנינו על לשון הרב"ב ולא הביר ופי' בהגאת הטור שם: שם בתוי"ע ד"ה אבנין כו' ואולי דמבוש מומבת ע"ז אמרו דל"ב וא"ל דבן ג"כ דעת התוס' לקמן (ס"ד ב') ד"ה תכ"ה ע"ש היעב דאל"כ דלתא אחי בעמתפו דיש לו אלא מן הדין. אבל יבוה דאינה אלא מדרבנן כדאיתא בקדושין שם אחרינן ברירה וכבדת התו"ע איתא בגמרא לקמן (ל"ב ל') מבוש מומבת דעבודה זרה שרה דבנן בעומאה דאוריתא כו' ע"ש והתו"ה הביא בשם הרמב"ם בתבורו דאמרינן גם הבא ברירה מבוש דבבנן הוא וא"ל עלב. ה) הרמב"ם כתב כן לענין הגאה והיא דאוריתא כמש"כ לקמן ל"ב ב') בס"ד פ"ש. ב) הרמב"ם לא כתב מעשה ברירה אלא כתב שם מחלה אלו מותר בהגאה וי"ל דמיירי במכיר או במוכר חלקו בכ"מ בהוא כמ"ש הר"ן וכ"ב שבביאתו הכ"מ ובלח"מ פ"ש: מ"ט בתוי"ע ד"ה הפך כו'. והלבה כו'. אבל ל"מ עשה בדבריו דמ"מ קשה מדוע לא יבוה שם בגלת דמי עלים דחולין. ושוד אפה בו אס"פ בחדש לדידן דמיתר אם אח"כ הוסק בעלי היתר מחמת זוז"ג ולדבריו עלי היתר הגזרמים לא יומילו ועמש"כ שם ב' חלוקים נסיים בס"ד: [שם בתוי"ע ד"ה אחרונה בהגאה כו' ולכן ל"ל דה"ק דדרך לוקח פת מן הע"ב כדי להאכיל לפועליו הע"ג. ל"ב כ"כ התוס' ביבמות (פ"ח ב') ובזבחים (פ"ב ב') ד"ה כולן ילקחו הבשר. „מיהיגין אמה יקנה מתנו יבראל ליתן לפועליו". מהגרמ"ש ז"ל]:

פרק ד מ"ח בתפ"ב ד"ה מה שבבור אסור. אם יבא כו'. והרמב"ם בחוים' פי' מבעה כמו כו'. ולכאורה קבה דחיפוק ליה מבעה אחה יינם בדלעיל (כ"ם ב') בריש המשנה ובתד"ה יין מגלן. ודוחק לומר דמפרשי דקאי על הריבאה דלקח יבראל בעוד שהיה בנת דבשיקרא אליו שם יין בבר היה של יבראל. ושוד דהמבהר יינו של מובד כוכבים ולעבן לקוחו בעזון עבדים וזה לא בחשבו ועי' לקמן (ל"ו ב') בתד"ה מהו ובבר"א ועי' לשון הר"ן בהבאתי לעיל שם דבל בחין בו חשש ניסוך לא מיתסר חשוב בעתיהן ולבשתו א"ש. ולשון הרמב"ם בפי"א מהל' מ"א ה"ב יין הבעוד כוכבים שאין אנו יודעים אם נתנסך כו' והוא הנקבה אחה יינם אסור בהנאה. חשמע נ"כ דבישוב אלא נתנסך אינו בכלל אחה יין. אבל שם הוכחתי דבעת הר"ן אינו כן דבע"פ אסור בשתיה. ואולי י"ל דיין נאסר חשוב בעתיהן כמו פסן דינו כמוהו דאינו אסור עד שיהא נמנו פ"י עובר כוכבים לעיל (ל"ח ב') ואפי' לדעת הר"ן שהביא הב"י ר"ם קי"ל דבשת של עובד כוכבים לא מסני בחפיה ובבאל מ"מ הינו זוקא בבלבים והעבירה היה ע"י עובד כוכבים ר"ם בב"י בחוך: מ"ט תוי"ע ד"ה ולא בולגין אמו כו'. ולפיכך הויין מבולין לתרומה קודם בירה. בפסחים (ל"ג) כגון דאחמיין בחבור ועמש"כ שם בפרש"ו ופי' לקמן (ל"ו) תד"ה שמוחר. והל"ל דהויין מבולין בפעם בירה קודם דריכה: [מהגרמ"ש ז"ל]:

כיון

פרק ה מ"ב במשנה כגון חומן שנפל מ"ג גריסין. וכ"ה בתוס' כאן אבל לקמן (פ"ו ב') הפתיקו וכו': **שם** בתוי"ט ד"ה כגון חמן וכו' ותמיהה לי דמה ענין זה לנתבים ולכסוף פוגם כו'. וכ"כ הרמב"ם כגון לחמ"ב שתים כפי מכלתן בד"ה מכאן ואילך ע"ש ותבין: **מ"ג** במשנה מוכר כוכבים שהיה מעביר ידו לאחר כדי יין כו'. סרמ"ם בשם הרמב"ן כ' דלא מייני בפמיחות לגמרי דולחי יש לחוש לדמות נגע ע"ש. והתוי"ט לקמן מ"ז ד"ה המעביר תמה דתיפוק ליה משום נדמד כו' ע"ש. ואין כאן תימה כלל. דבכלי לחם אינו נאסר מפני נדמד דלד דרך הילוכו. עי' בע"ז סי' קכ"ה סק"ג וצ"ל סק"ט: **מ"ז** במשנה מפנכסה לבתותן תמור. לכאורה ה"ה המעשה כדלקמן(כפ"ב)בנגמ' דמיתחי כשנודע כוכבים ביד ישראל ולפרש"י שם ומהרמ"ש ס"מ כן: **שם** במשנה פפק עד שלא מדד דמיו מוחרין. עמוי"ש מדמות הרמב"ם כשמדד בכלו על שובר כוכבים דמיו אסורין מפני מעבודות עכו"ם ין בכלו ובסמלת"ד הביאו דסא קי"ל כרבב"ג. ובד"ה אמנם קיים דעתו בדברי הר"ן בחא דמשפר דמשנתין דלקמן שכתב דאפי' לרבב"ג מיר אלא במשנה ס' ע"ש ותמה על הרמב"ד והכ"מ. ודבריו אינן אלא לדברי תימה. דבמדד בכלו על שובר כוכבים שיש בהם עכבת יין על השובר כוכבים לא קנה מיהא אבל מעולם ההוא יין ולא בא ברשותו כלל וסרי נעשה בידו על שובר כוכבים כשהיה ואינו מוכר לו אלא יינו ממודד ועדיף יותר ממפקח: [**שם** במוס' חדשים ד"ה אומנין של ישראל הרמב"ם גרים בין בשיכוחו בין בחבורו אומנין ישראל כ"ב וגרמא לי שבני אומנין של ישראל הרא נטוה לפי הפי' שהביא הרבב"ח בתוה"ב (והביאו הב"י) וז"ל וי"מ כגון שעשו מלאכה אצל ישראל וישראל זה אחר לנכרי לפרען בשביל וטוח אלא לפס חבית על יי"ן כו': **שם** בתוי"ט ד"ה ואם מתוכנסה כו' כ"י פי' קל"ב בשם ר' יהודה. כ"ב אחמה על הב"י ועל המוי"ט שלא שבאינו מר' יהודה הפתיח את לשון הרמ"ם במשנתינו פי' כ"ל ולכאורה בשם הרמ"ם.

מסגרת"ם ז"ל]:

מסכת אבות

פרק א מ"ה במשנה באמתו אחדו. מה שהקשה הפוי"ט דאם נאמר דזהו דברי רבינו הקדוש לא הב"ל אחדו בל"ר.ב"ל דו"ל דהו' הוא לרבינו ובקראהו בחולם: **מ ח** בהר"ב ד"ה אל תעש עצמך כעורכי הדיינין שטוכחין ומתקרבין עעבות בשפ"ד (אוך שיעשנו בעשה"ד) לפני הדיינין כ"ל כוונתו והתוי"ט נזהם: **שם** בתוי"ט ד"ה אל תעש. שאלו אחר כו' מורך הדיינים היה בתשעה בעריכה שהקורה מלה"ד כ"ל דל"ל: **בא"ד** ומה דאריו"ח מעוה ומבאר הייבו כו'. יותר הל"ל דאל"ה לא הי' עושה נגד מעשהו דהיסילה על אדם חטוב: **מ"י** שמעיה ואבטליון. עיוו"ש בשם ד"ח דאחון מיוחלא הוו אבל עדיין יקבה לדעת הרי"ף ור"ח מנחת הסביה הב"י בר"פ מ"ח דלד"ל בעיון ישראל מבל לדיון וכ"ל דעת הרמב"ם כפי שבאר הכ"מ בפ"ב מהל' סנהדרין ול"ל דאביון הי' מישראל ואחון הי' אביון מישראל ואחון מגרים ועי' בנו"ב אלף חו"מ סי' ח':

פרק ב מ"א בתוי"ט ד"ה עין רועה כו' בשם ד"ח כי אחר עין ואחון בל"י כו'. מלינו רבות בל"ר בעיי ה' לעשות(תשלי ע"ו)עיני ה' אל לדיקים ואזניו אל שועתם: **מ"ד** בהר"ב ד"ה כדי שיבאל כו' כאותה שאחרו בפ' בתה אשה אחי' הקבה"ה ג"ר בזירה הוא מבקלה וכן בחוא"ק (ע"ז ב') תוכל כי לדיק שאחי בוזר בתכלה ותבקלה ולבון זה יותר נאות לענינו: **שם** בתוי"ט קד"ה אלא. וזו היא הסבה כו' אלא אומר כו' ול"ל דלא מהשם הוא זה אלא מעוה דבריהם (ב"ב) מבוא הש"ם הא דגולגולת ע"ש הלא הזקן: **שם** ד"ה שלא לשמוה. אבל הרמב"ם כו' אלא יהא פעולו הדברים מכוחם מאד ובכל כו' מיסר הרבה בהעתק ופ"ש בעלומתו אבל ק"ל עשרי רוב דברי חז"ל בהגדה הוה ע"ד זה וכמו שהאריך בעלמו בזה בתחלת ספר אלף ודע שבעיון הרמ"ב ע"ש וצ"ל ושפו לרשעת בו' לא בעי"ן: **מ ח** בהרמ"ב ד"ה ילא מעה. דאל"ב מאי' דביתי' אחי' ר"ה אפשר לבוים יר"ח. תימה הכי מפני שאפשר מיו לאוי לבשמתה בזה מי שהוא כך בפועל הכי כ' הרמב"ם בהר"ה מהל' תשובה כל אדם לאוי לבוים לדיק בשמה דבינו כו': **מ י** בר"ב הר"ה לשות אבף כו'. כך מ"ח אם תקיעתנו ותבא לפייסו מיו מקבל פיוס. ק"ל הכי זה מדת מ"ח אדרבה אחרינן ביומא (כ"ג) דמפייסו ליה ומפייס ע"ש:

פרק ג מ"א בהר"ב ד"ה מעשה סכותה כו' והמשאכל שבת מעשה סכותה ניכל מן הבאות ובמשבכל כו'. הן לקמן פ"ד מ"ד מ"ה לוחות מאד מאד הוי שפל כוח שתקות אחת רמה הכי שהשתבלות דלאן כו' מבעלת גאות האדם: **שם** בתי"ט ד"ה בקבינה כו'. בזמן הבית הי' (והרמב"ם בהקדמתו לפי' המשניות בפ"ד מאבות בתכירת שתעיה ואבטליון והסקה"ד בזמן הלל) כדאמר כו' עליון הסנהדרה כו'. תינוי כולה מזה לאיה כי ע"פ הש"ק בכסיתה הסולה נעבלת כו' לא נמלא אז אדם כו' בעבנית בדורו וע"ש בהרמב"ם בח"ח: [**שם** בתוי"ט ד"ה מאין באת כו' שאלת הסקוס שבא מקום כו' כמו מאין באו האנשים. ג"ב לא נמלא כן בהקבלת אבל יש הרבה אחי מאין באתם ואתוי"ט בוודאי כיון על הפסוק כן באו אלו האנשים ולא ידעתי מאין הם (יהושע ב' ד'). והגמת"ם ז"ל]: **מ"ב** במשנה מבאתר וידבר אלי כו'. עי' בהרמ"ב בשם פרש"י וכ"ל לאוסיף ע"ד דת"ח נקרא חזבה כדדרים ר"ח (ע"ז כ"ב) ובמקום ת"ח כו' שבאתר אצל חזבה כו' ע"ש פרש"י ומנין על דוכו כעין כדאיתא בב"ב (ע"ו): **מ ש** במשנה כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו. עיוו"ש שבאב ובהרי מיתרון דל"פ אדאבל כו'. גם אלא"ה אין מעם סתירה לפי' הרמ"ב שם דע"ה יוכל לדרוש ר"ח: **מי"ב** בתוי"ש שד"ה לחשמרות כו' לו אם שמרות ובכלו כל אים אתין לו תעלה. תשיבות הרמ"ב נראה דגם הוא לאם ביאיה רק שהוא עדיין בחור: **מי"ג** במשנה מקומם שיש לתורה כ"ל לפרש שהיא שיש להתפלים מתכתים בעיניהם לעשות ע"ש בכס"ק במקום אחר הלשון דתוק לפניהם לפרשו בפשוטו לו שהיא נגד כללי הדקדוק לו אם נמלא אינו שהיה מתקום לתקום ובפרש בש' ד"ה אחר הוא בעיניהם בעיר פוזלה ומה שהיה טולא כל ספרי תנ"ך כתב"ב בס"ד בת"ר בשם פ"ע אות י' בת"ק: **שם** מעשרות שיש לעשות. עי' פי' הרמ"ב אולם לשון שיש מיבנו על שמיעת הדבר מבבר נמלא לבן ב"ל אלו תבן הבינ כו' לא הוה תמעת מיני' אלא כו' מביאין כו'

ואני אומר דגם זה לא הוה תמעת לפמש"כ הרמ"ב בפ' דלעיל מ"ע על בנא דאיזו היא דרך הבה איתרמיה כו' ע"ש: **מי ז** תי"ע ד"ה אם אין תמה כו' וכדתבן כו' אין בזר יל"ת. ממש"כ לעיל במ"ע פ"ד ופירוהו יתבן אם נפרש יראה דכאן יראת הכוומת אבל היא ודאי לא תתבן בלתי תמה:

פרק ד מ"ב במשנה הוי רץ לעשות קלה כו' ממצוה גוררת מצוה. לכאורה מיפוק ליה מעיש מצוה ובדלעיל רש"ב ונראה דכאן יסוד דאפי' מצוה שאין מתוייב לרון אחריה כמו שאמרו בתוגין (קל"ב ב') גבי שיות הקן יכול יחזור בהרים כו' (דמה נדבר דשם בפיק המשבת קוראה מצוה קלה) וכן מצוה ל"ית ש"ינו מחוייב לעבוה בת ד' כנפות כדי להתחייב בה אחמעיון דמ"מ יש"הדל ויוון אחרים כדי לקיימה פי' בפי' הרמב"ם מה שהביא דוגמא לזה מהמה דבינו: **מ"ה** במשנה הא למדת כל הנמנה מד"ת נוטל חייו מה"ע פ' הופ"ב שחייב מיתה בידי שמים כמו בהתה מן הסקדם ח"ב בנה ר"ל בכרבי בסנהדרין פ"ב)בהיד במעילה במיתה ד"ית הלכתא כוותיה אלא בחבמים דאינו אלא באזהרה: **מ"י** במשנה ואם בעלת מס"ת(פירוש כדי לעסוק בעסקיך יש לך בעניים הרבה בנגדך (פי' יאלא ה' בך מבעלים אחרים זולתה שיבעלון מעסקיך) ואם עתלת בתוכה (וע"י זה בתבטל העסק שהיה לפניך) יש לך שכר הרבה כו' (יעלה לך בנגדו מתקום אחר): **מי ב** במשנה ומורא רבך כמורא שמים. עי' בהרמ"ב וסוא מאדר"ל והרמב"ם בפסחים (ק"ח) פי' מקרא אחר פ"ע ובמ"ל פרשה עמוה אחתא על פסוק ואתה תהיה לו לאלהים מכאן אתנו מורא רבך כמו"ש: **מי ג** תוי"ע ד"ה הוי כו' שבגנת הבלמוד כו'. ראיה מפורסת לזה ממעשה דיואב עם רבו שלמה להרגו בב"ב (כ"ח) וכפי' הסוס' עם בשם ר"ח:

פרק ה מ"א בהר"ב ד"ה שנברא כו' ואינו דומה כו' ביום א' כו' בהבנה ימים. דבריו שלא בדיוק פתח במאחרות וסיים בימים הכי אחר בשבת ימים נברא הכולם והגה ביום אחד (אי אחי' ברבע א') יכול להבנה: **מ"ב** תוי"ע ד"ה לחודיע הב'. וכ"ל דסיימו דכתיב אחר אשים ולא אחר אף. בעיוונין (כ"ב) דרשיהו בענין אחר ע"ש: **מ"ג** במשנה עבדה נסיונות נתנסה א"ח כו'. סן הרמ"ב מבב בנסיון הב' ויסו דעב בחמן וסוא תפי' הרבב"ם וכן הבנו בפרל"ח פכ"ו בנסיון ד' והרמב"ן בפיה"ת מבאהו אדרבה לו לתעה לגמה מהמקן מעלמיה עליה מתחלה מפני הרעב כי הלהיים בדעב יפדנו תמות וכ' עוד דעל המעשה הזה נגזר על זרעו הגלות בחלים מקום המעשה שמה הרשם. ול"ב דהמקום נוסו על ב"ד. ח) שילך מהרנו והוא אחרנו לך לך מהלך. ב) אנם יצך והוא אחרנו אל המקן אחר אחרלך ואבהרם קיים מיד מלוחו הרלאמוה כאחרנו ויצך אנרם בחבר דבר אלוו ס' אך יטן אחר לא הרלאהו בדיון הלחן אחר יבא שמה לכן הלך בחבר יתהלך בדבתיו עד מקום שבא עד אלון מורה ויעתק משם כו' ובדלך בלל אחר ויעבר אברם הלון ונקוע ובסיות הרעב בא"י ויבד אברם מצרימה עד שא"ל המקום ב"ה שא בא עיניך וראה כו' (ואם אחר אחרלך שא"ל בחחלה) אז ויבא ויעב באלוני ממרא וכ"ל דמתיבב בתה ולא נסע עוד ומה שהלך תחלה לחלן כנען לא מפני שנגזרה עליה כמו שחשב הרמב"ן רק כמו תרח אביו לקחו מחחלה ללכת בכנעה: **מ"ד** תוי"ע ד"ה ושעבדה הא'. ופה להחיל עליהם מפני החמה. אבל שיעבוד"ל"ד דלא עבדו היה אלא בלילה: **מ"ה** ת"ע בד"ה ולא הסכים כו'. ויש להוסיף משבן שבמדבר ג"כ. ולו יש להוסיף ג"כ בגלגל: **מ"ו** במשנה והמעה פי' הרמ"ב בנעשה בו הלאומות. וכ"ל לפרש ואחר על המה אחרון אחר שעלינו בפסחים (ל"ד) וי"ל שם מקלו של אהרן קדישה ופרחיה וכמו שפתח פה שמיר והוא דעת יח"ד שם לעיל כ' יאמרים בשם אביו: **שם** והכתב והמכתב. עמש"כ שם בפסחים בש"ד: **שם** תוי"ע ד"ה בעברה כו' ויקבה ע"ז מאד מאחר כו'. אינני רואה באלו קושיא כלל כי בכר היה גלוי לפניו ישעלה לאיזה זמן יאמר פרעה ושם לא בעבע הלפרדעים שיעיתו באותו זמן וכן בגדעון ובאחז היה גלוי לפניו שלא יעמל אות לכן לא שם לא מוס שיעיו בעבבי הילדים: **שם** ד"ה נכבדו כו' והלומות בעבד מאחר פנו ורבו כו'. אלמתמעטים ע"כ בראשית רפי"ז ופדר"ל הפ"ג שלא מצאו ואינו ראוי זה בשעבדה מאחרות ע"ש: **שם** ד"ה פי האדון. שמתה שלא אחר שאול הוא כפי כו' לשאולה כו' הכח הה' מעמתת במקום ל' בחחלה משא"כ אתם דכבר אתם ל' בחחלה וכן מבואר שם בפרש"י והוא ממ"ר בראשית פ"ע ופוח"ש שם: **בא ד** וזהו אחר בקע כו' באחרו ופל"ז שבל פתיחה כו' הל"ל ופ"ת. ומה יאחר מפלחה דבני הבל: **שם** ד"ה ופי הבאר כו' כלו' ביהיו עוגים כנ"ל הדבר שלא כל"ל: **מ"ח** תוי"ע ד"ה מקלמן כו' ובמש' בחלה דכתי' בה מחיה.גם בחרומה כתיב לחשת דגנך כו' חתן לו עי' שבת כ"ה רפ"ב) ובמוש' שם ועמל"מ פ"ו מהל' תוי"ע ועמו"ב מ"ח חלק יו"ד סי' ר"ח: **מ"ט** בהרמ"ב ד"ה ביומים כו' והשתא מייבי בעינן הסבבה הישבה כו'. ולפ"ז ל"ל"פ מעפר כו' הייבו שבכלו גם ולין מתקבל על לבו שוש ד"ח שלומדין אותו לבן למודו הוא מקופיה ומשבה מהר ומשמחת כו' הייבו אתין בכלו יאר ושלם ושעבה לו למיאור ומתקבל על לבו ולבן זוכרו ויאיר אלינו לעקום ולינו מתקבל עליו ומזכרו תיד: **מ"ב** בהרמ"ב ד"ה עז כמהר כו' מולד מן חזיר הייבו והלביאה כו'. זה דבר חדש וזה ולפ"ד לא יוליד ולא לאיתי זאת בפרי הטבע:

פרק ו מ"ג במשנה שבן תלמיד בדוד מלך ישראל אלא למד מתמיפול אלא כ' דברים. בעפרש"י והשם תלמיד בסוכה (כ"ג) דלמד מתנו מתיחר לכסוב שם אחפשה כו' וזה ל"ע פ"פ מע"כ בחבות (ל"ח) בפ"ד פ"ע אבל מלוני בת"ר במדבר פ"ד אלמד מעבו שהלוים נרשיון לעשות האהל על הפתח:

מסכת הוריות

פרק א' מ"א במשנה בין שלא עשו ועשה פטור. מש"כ הרמ"ב והן חייבין הוא שלא בדיוק דמשמע דקאי על מתניתין ביחיד שעשה ע"פ הוראתם וז"ל דהב"ד לכ"ע א"ח עד שיעשו רוב הקהל ול"פ אלא על היחיד אם הוא חייב אז לא ובוודאי הוא דלמולם אין המעשה תלויה בב"ד אלא אף אלא עשו בעלמם הוראתם לבד פוטרת את היחיד ומחייבת אותם בעלמם בעשיית רוב הקהל: **מ"ג** במשנה אבל המוליא מרה"י לרה"ר פטור. ל"ל המוליא מרבות לרבות ובדתוכה לקמן בגמרא וכ"מ מ"שנים כתוב"ש וכל"ל לקמן בהבריתא: **מ ד** במשנה אז שהיה אחד מהן גר כו' נתן. לכאורה נתן היינו

גב. וי"ל דאשמעינן דאף בשמו מישראל דכה"ג בגר כשר (עי' כותבה מ"א כ' מד"ה אותו היום) ומשמיה דאבעליון יכיכו מי' פ"א דמגות מ"י ובתוי"ט שם. מ"מ נתין פסול. ומייבי בעבר ועשה ישראלית והרמב"ם בפי"ג מהל' מגות שמיע נתין: שם אז זקן שלא ולאה לאיסתמפתיה לסרב ז"ל: מ"ד בתוספה ח"ח על עכם כו'. פרש"י ב"ד וכ"פ הרע"ב והכלים עליו התוי"ט סוף פרש"י דבמשיח פלוגתא כו' וכ"ד דבמשנה הקודמת דתני אין ב"ד מיינין עד כו' ומגנתו משמת נראה לסדיא שפי' סר"ב דר"ל חשאת קנוטה ומני וכן המשיח אלמא דסתם לא כר"ע ובמקר פרש"י עמש"כ לקמן בתוספה הסמוכה: מ"ה בתוספה והמשיח כיצא בסם דריה"ג. וקי"ל דהל"ל ומי כסן גדול דפטור לגדוי' כדאיתא בגמרא וא"ל דסמיך על מה דתני אין מיינין כו' דכולל ב"ד ומשיח כדאיתא בגמרא (ס"ד ז') (וזה כ"ל כוונת רש"י בתוס"ב וה"ס למשיח והתוי"ט ל"ר) ז"א דלעמתי' משום דאין לידי סכיות אף מרוכה בגדים פטור והוא אינו נכלל בכם משיח דלקמן (י"א ב') בתוספה ולסיפר ק"ל בתוספה הסמוכה לקמן דאין ב"ב מייב על מומאת מקו"ק דל"ש מדשביק לישנא דמשיח דבכולה מכלמין ונקיט ב"ג תבמע דל"ל אף מרוכה בגדים (אמת בני' התוספה בגמרא איתא ב"ג משיח אבל בתוספות ובתוספה דיומלמי ובפיסקא בגמרא וכן בפי"ב דפרה מ"ד איתא אלא תבוא ולשון רש"י בסוף התוספה שם ב"ג ומשיח) וכן איתא לקמן (י"ב ב') וכולן מרבנן במרוכה בגדים תון כו' ותשיב שם לעיל ג"ב פטור דטומאת מקו"ק ולפי מאי דמסקינן מעמה דל"ב שם בגמרא מי שתאמר שהי ליחידים לא יפטור אלא משום דוקא והכ"ל דש"כ לא מתעסקין מרוכה בגדים אלא מהבאתא פר אבל לעניין דח"ח בשגגת מעשה דיום כתבית ולכן מימעם שפיר בסא דאין חעמא בזה: שם שהמלך כו' ולא מעיד. סתוי"ש ומש"כ דלא חימעוש מלכו ב"ד מן לא מעיד אלא בע"ג אבל בשאר עדות לא עמש"כ שם (י"ש) על דבריו דשם אך מש"כ לר"ע דכיון דאין הכבית כו' הלכך כו' אפי' בעדות שיכולין להעיד ולהכי ל"פ הרמב"ם בותי' דטעמי' לא מכרעת כו' דברי מימה הן דהא שבה"ע אינה אלא בתביעת ממון כמבואר בשביעות פ"ד ובה נופה אינו ראוי להעיד:

פרק ג מ"ג בתוספה רש"ח אם נודע כו' ומשנתמנו פעולים. הסו"ח מביא בשם הירושלמי דטעמתו משום שהגדולה מכפרת ולפ"ז הוה ח"ש דל"פ בריאה ודלא כפרש"י וב"ה להדיא בירושלמי אבל מגמרא דילן לעיל (ג) גבי מרוכין ומתעטו וכן לקמן (יא) בבמיה דל"ז אבל בפק אבב כו' מוכח דל"ל הא דירושלמי מ"מ י"ל דל"פ בריאה מבוא דילפינן מקרא שהביה הכע"ב (והוא מהרמב"ם) דלאזלינן בתר חבוא ואולי אף לרבנן אליך קרא דל"ש הוליל ואשמעי דיעא אשמעי קרבן עי' כהובות (מ"ה) ובמע"ב שם בס"ד וילפי מזה דה"ה לאמאה עד שלא אתמנו וכ"ש לא יליף ודלא כהמוי"ט שבי' דמ"ל להקרא ודא דכתיב זה תלינו לר"ש בפ"ה דתרומות מ"ח ע"ש: מ"ז בתוספה בזמן שבמיסה עומדים בקלקלה הרים קודם לאבה. פי' הרמב"ם והרע"ב אחריו שהרים אין דלכו בכך כו' והוא מהירושלמי וק"ל מיפוק ליה בהוא מקודם ממנה: מ"ח בתוספה אבל אם היה ממזר מ"ח כו'. נראה דדוקא בקשים משום דגם הוא מעפה כעבד אבל בהין ואינ לא: בריך רחמנא דסייען

פרק ב מ"ג בתוי"ט סד"ה אין מיינין כו' ואיכא למידק כו'. ותימה מאי ראיה מרישא אס"ב דרבי היא ולכאי חייב אף בעוקר כל הגוף. ונוד דלרבנן אע"ל שבגת מעשה בעבודת כוכבים אלא בעוקר כל הגוף דדאיתא בשהדרין (כ"ד ס"ב) וזה ראיה לאיסתמפתיה לסרב ז"ל: מ"ד בתוספה ח"ח על עכם כו'. פרש"י ב"ד וכ"פ הרע"ב והכלים עליו התוי"ט סוף פרש"י דבמשיח פלוגתא כו' וכ"ד דבמשנה הקודמת דתני אין ב"ד מיינין עד כו' ובשבתו חשאת נראה לסדיא שפי' סר"ב דר"ל חשאת קנוטה ואני וכן המשיח אלמא דסתם לא כר"ע ובעוקר פרש"י עמש"כ לקמן בתוספה הסמוכה: מ"ה בתוספה והמשיח כיצא בסם דריה"ג. וקי"ל דהל"ל ומי כסן גדול דפטור לגדוי' כדאיתא בגמרא (ס"ד ז') (וזה כ"ל כוונת רש"י בתוס"ב וה"ס למשיח והתוי"ט ל"ר) ז"א דלעמתי' משום דאין לידי סכיות אף מרוכה בגדים פטור והוא אינו נכלל בכם משיח (י"א ב') בתוספה ולסיפר ק"ל בתוספה הסמוכה לקמן דאין ב"ב מייב על מומאת מקו"ק דל"ש מדשביק לישנא דמשיח דבכולה מכלמין ונקיט ב"ג תבמע דל"ל אף מרוכה בגדים (אמת בני' התוספה בגמרא איתא ב"ג משיח אבל בתוספות ובתוספה דיומלמי ובפיסקא בגמרא וכן בפי"ב דפרה מ"ד איתא אלא תבוא ולשון רש"י בסוף התוספה שם ב"ג ומשיח) וכן איתא לקמן (י"ב ב') וכולן מרבנן במרוכה בגדים תון כו' ותשיב שם לעיל ג"ב פטור דטומאת מקו"ק ולפי מאי דמסקינן מעמה דל"ב שם בגמרא מי שתאמר שהי ליחידים לא יפטור אלא משום דוקא והכ"ל דש"כ לא מתעסקין מרוכה בגדים אלא מהבאתא פר אבל לעניין דח"ח בשגגת מעשה דיום כתבית ולכן מימעם שפיר בסא דאין חעמא בזה: שם שהמלך כו' ולא מעיד. סתוי"ש ומש"כ דלא חימעוש מלכו ב"ד מן לא מעיד אלא בע"ג אבל בשאר עדות לא עמש"כ שם (י"ש) על דבריו דשם אך מש"כ לר"ע דכיון דאין הכבית כו' הלכך כו' אפי' בעדות שיכולין להעיד ולהכי ל"פ הרמב"ם בותי' דטעמי' לא מכרעת כו' דברי מימה הן דהא שבה"ע אינה אלא בתביעת ממון כמבואר בשביעות פ"ד ובה נופה אינו ראוי להעיד:

פרק ג מ"ג בתוספה רש"ח אם נודע כו' ומשנתמנו פעולים. הסו"ח מביא בשם הירושלמי דטעמתו משום שהגדולה מכפרת ולפ"ז הוה ח"ש דל"פ בריאה ודלא כפרש"י וב"ה להדיא בירושלמי אבל מגמרא דילן לעיל (ג) גבי מרוכין ומתעטו וכן לקמן (יא) בבמיה דל"ז אבל בפק אבב כו' מוכח דל"ל הא דירושלמי מ"מ י"ל דל"פ בריאה מבוא דילפינן מקרא שהביה הכע"ב (והוא מהרמב"ם) דלאזלינן בתר חבוא ואולי אף לרבנן אליך קרא דל"ש הוליל ואשמעי דיעא אשמעי קרבן עי' כהובות (מ"ה) ובמע"ב שם בס"ד וילפי מזה דה"ה לאמאה עד שלא אתמנו וכ"ש לא יליף ודלא כהמוי"ט שבי' דמ"ל להקרא ודא דכתיב זה תלינו לר"ש בפ"ה דתרומות מ"ח ע"ש: מ"ז בתוספה בזמן שבמיסה עומדים בקלקלה הרים קודם לאבה. פי' הרמב"ם והרע"ב אחריו שהרים אין דלכו בכך כו' והוא מהירושלמי וק"ל מיפוק ליה בהוא מקודם ממנה: מ"ח בתוספה אבל אם היה ממזר מ"ח כו'. נראה דדוקא בקשים משום דגם הוא מעפה כעבד אבל בהין ואינ לא: בריך רחמנא דסייען

לקוטים מספר הון עשיר

מסכת מכות

פרק א מ"א אומדין כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה על זו שאם נתאלמנה או נתגרשה ואם מתה ירבה בעלה. התוי"ט התיך בפירוש ענין זה כאשר יראה הרואה אבל הגלע"ד על פי לשון הירושלמי והבנתי כך הוא הענין והוא דבירושלמי גרסינן ואין מבלמין על הכתובה אבל מבלמין הן טובת הניית כתובה כילד אומר כמה אדם רוצה ליתן בכתובתה של זו אמר אמות במאי בעבד וירבענה בעלה או עמה ימות בעבד בחייה ויירש הלה את כתובתה לפי כך מבלם ע"כ וזה הוא מה שפירש הר"ב ובבני גרסינן כילד אמרין אמר רב תבלא בבעל רב אמן בר אושעיא אמר בחבה אמר רב פפא בחבה ובכתובתה ע"כ ופירושו לע"ד הוא דס"ל לע"ם שזו הקומה דבמקום אין אנו (אין) אומדין אותה באדם אחר כגראה לכאורה מפקעת דירושלמי אלא בבעל ואמרו אבל עליהם הענין אנו אומדין אותה ונראה קמפלגי דרב תבלא אמר שאומדין בומה זו בבעל כמה היה מתן כדי לקנות מיד אשתו זכותה שם לה בכתובתה שאם מת הוא או יגרשנה לא יתחייב ליתן לה כלום בזכות זה היה קונה אותו במעמד פמות מתה בזה בכתובתה לרוות דהאשה מתגרשת בעל כתבה והיום אחר מקנה זכותה יכול לגרשה ויפטר מלבלם כתובתה והאשה כמו כן לא תתבור זכותה זו לו בתמות מוטעות מעשה זה ועוד מזכותה רב לגבי זכותו בהוא אינו יורש אותה אלא במיתתה והיא יפה כתה שמקבלת כתובתה במיתתו וגם בגירושיה ואם דרך משל כתובתה אלף זוז היא לא תתבור זכותה לו בפחות משתה מאות זוז נמצא לפי זה שכל עוד שלא התגרשה היה בחפצר שהבעל יתפצר עם אשתו ליתן לה בשביל כתובתה שהיא אלף זוז אם תתגרש אח"כ בשמנה מאות זוז אבל מתה בהתידו עליה עדיים שכבר נתגרשה ונתחייב ליתן לה כתובתה ועדיין לא נתנה לה הגם הוא מוכרח לבלם לה כתובתה משלם שהוא אלף במצא שהיו רוצים העדים להפסיד בבעל נכ"ות זה בני מאות זוז ולכן אלו בני מאות זוז חייבים ליתן לו ואפשר שזו היא שאמר רבי תבלא דפירושו הוא על פי זה שאומר משלם ולא שישלם אחד אלא בזוב מנין והוא שיעת הרמב"ם:

תפארת יעקב
על סדר נזיקין

הגהות וחידושים על **תפארת ישראל** מהרב המאוה"ג מו"ה **יעקב צבי שפירא** ז"ל אבד"ק אסטרין יע"א.

מסכת מכות

פרק א [לות ז] והלה"ק הרי יכול לפטור עצמו מגלות כו'. ומדלא הקנו לקרא היכי מסכחת לה הוב גלות, ל"ל משום דבקרא ל"ל דמייני שבודה בעצמו לדברי העדים, מפמ"ש בסנן הלם נימא שמייני שבודה לדברי העדים ל"ב הו"ל עדות שלי אתה יכול להזימה, בב"ק דף ע"ב ע"ב. בוב אמ"ו מצאתי בחומיס בסי' ל"ח בב"ב ובהגאי, ועיין רש"א לקמן דף י' ע"ב בתוה"ד מה אחד שוגג בסה"ד עיי"ש ודו"ק, ולפ"ז ר"ל קשיות הבוס' בסמיטות, דמייני שבעידו העדים איך מתחייב בב"ד פטור לגלות עפ"י הודאתו ודו"ק: **שם** שיאמר מיד הייתי כו' והקשה מהרש"א כו'. כוונת הבוס' להקשות לר"י דס"ל אמע"ר, מיהו אינו מובן לי קצת דהא הוכרע נפש בלא בהתראה כונסין אותו לבית, כסנהדרין ס"ט מ"ב, ולא"כ מי פתי יסור הנה לומר כן ו"ל, ועי"ש בדע"ב שכתב שלא היתה שם התראה מספקא ולא"ע, בעת מצאתי בבסי"ן המחבים הבהבות שבעידו כן ודע המלקות מוהג גם בזה"ז בפני ג' סמוכין, כרמב"ם פ"ז מסנהדרין: **שם** לפע"ד מראה דגם הכא כו'. עולה דמסתפינא הו"א דהבוס' לא ב"כ רק גבי קרבן, מבוס דבעינן דעתו ודצונו, כמב"ב לרעוע, וכמו שאמרו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכיון דהוא אות שעשה מחיד והיו בר קרבן, לא עובל לכופו ע"ז, כיון דבלוגו אינו מסכים ע"ז, ובלתי לגמו ל"א לבקרבן, מבה"ב בכא לא שייך זה: [לות ח] ר"ל דמייני שאמר שבילם לפניהם. דבריו תמוהים מאד וכמעט שלון לבם הבנה: [לות יא] בסה"ד ולא"ל ישלדו העדים וכו'. ועיין בוס' כלן: [לות יג] דבם חיוב מלקות כו' מלא הבנה. ועיין בגמרא אעגמא דר"מ הוא דילף ממוגב"ר ועיין הוס' שבתבו דבבגן סברי ע"ז ממונא, ועי"ש שבדתקן בזה, ובגב לא"ב יקבה הא לבן ק"ל הבא דלא כ"מ וגבי ע"ז ק"ל כרע"ק דמקרי קבסא. ולולא דברי הבוס', הייתי אומר דעמא דבבגן דקבסא מקבסא לא ולבוב, בסמוחל בגיטין דף ל"ב. ועיין ב"ד מו"מ ר"ס בפ"ב, ועיין מל"מ פ"ט מהלי חומ"ז שלא זכר אותו, מיהו דברי הרמב"ם עדיין לאיבם מיושבים, דהא הוא פסק בבב, כמב"ב המל"מ שם, ול"ל דדעת הבוס' דהא דקבסא מקבסא לא ולבוב, הוא בקבס הבמים, אבל לא בקבס הדורייתא, דהוי דינא וכדמינו בב"מ בם"ס, ממוגא מקבסא לא ולבוב, דבמבע קבסא מקבסא ולבוב. שוב מצאתי בעת בבסיון בהבהות קלא בעין זה, ועיין בטמ"ק בהוכות דף מ' ע"ב ד"ה ממונא מקבסא לא ולבוב תב"ב בבס בתלמידי רבב"ח, ודו"ק: [לות בג] ר"ל הבס מייני כו' שהרג בשוגג כו'. ע"ב, אתלה שא"ח לומר כן. ובעיקר קושייתו על הרמב"ם שם, ל"ו מלי קבילא ליה, דהרמב"ם קלי על עיקר דין דבבחבה דבהזמה בתב מתחלה דהבנים הלחרונים נלחמין, ומעבשין לת הבלחבונים, מבה"ב בהבחבה לין אנו יודעים מי הם הבקרים, דהן הלחרונים נלחמים יותר מהבלחבונים, ו"ב לין מעבשין לת הבלחבונים, רק בבלה העדות, ומב"ב לף אם אח"ב נתברר מי הם המבקרים, נמי פטורים, כיון שבבר בבלה עדו"ם וכוונתם, ואין לן לבון הרמב"ם בבלה בוסם ובתקם: [לות בד] הזימו גם לבם עדות הבי. ועיין לת"מ פ"ב מעדות הל"ב בבתב דין תדב, דדוקא היבא שבהו אחרים לאחר שהזמו בם הלי, אבל קודם שהזמו מ"ב לא הועילו בלום בעדותן, דהא גברא קטילא הוא ובטורין, עי"ש היטב, ותלתה שבן יוצא מדבריו: [לות בז] ר"ל לגבי שהזמו מבת הבי, דס"ל לר"י דלין מקבלין עומבי עומבין. בותר ל"ע הב"ד, והרמב שבי פירושים ביתב: [לות בט] ר"ל אחיו עדיין קיים. ועיין מ"ב בשם הריטב"א, דשיבר ילבותא מבאבר זמם ולא מבאבר עשה, ולב"ז פשיטא הם מת מעבבו הבינון לאחר גמ"ד, ולחי"ב הזמון דהבנין. והלחתי לבי בבסתפק בזה, ואין לבי רואה בזה מקום ספק לענ"ד, ועיין תולין דף י"א בסוגיא דרוב: [לות לא] והקשה בבי כו' ל"ל, וכו'. עיין רש"י ותמלא מבואר: [לות לו] ולהרלב"ד תקשיים העדות בלותן שלא הוזמו. בתחב"ת, לא בעתיק הדבריב ברלחי, דהרלב"ד קלי שם על לאחר כ"ד, אבל תוב"ד פשיטא דבל עדות בטל. גם מ"ש עוד דלה"ק לא בסתבר טו' גם לומר בלא יתמיבו לבי וכו', ולב"ש לא מסתבר כו', אינו מובן כל האורך, ועיין בלות מ: [לות מ] ודוקא בשבל לי' הערד הוב"ד. עיין הו"ש דבתוס' והרמב"ם הולקים ע"ז, ועיין שך חו"מ סי' ל"ו: [לות מב] ל"ל וכו' דלא קמ"ל כו'. הוא בעין הזיבון אחר, ולשון מגומגם: [לות מו] וט"ס ברהו"ש בלן, וב"ל והן בולין. דבני שבגה הן עכ"ט בהוי"ט והבין, וע"ב ברמב"ם בהבבה, מיהו בבסמ"ם מבואר דבוותא הרמב"ם דלא בהוי"ט: [לות נא] רק קמ"ל דאפי' הוזמו כו' אחר שהרג כו'. עלה"מ פ"ב מהלי עדות מה בפי' שם בדברי הרמב"ם ולבבינו ב"ב ל"ל דאפי' הוזמו קודם שהרג פטורים ע"ש: **שם** ושלוני הרב כו' מבוס לאו דלא תעבה. וכ"ב הפ"י ועיין תבובת חת"ם סי' ל"ג ומבמע הבגלות בעין דוקא לאבר זמם, אבל אם בבר גלה ונתבבר בעיר מקלטו, ואח"ב הזמו פטורים בם לבהרמב"ם: **שם** וע"ב ה"ע וכו' והיינו בדבריו: בבלאה לא הבנתי הירון הב"ל, ותלתה בלא ביון יפה: [לות נד] מ"ב מבוס דבב"ד אחר כו'. כבי הבלתה הוא הירון מ'. ודע דבסתפקתי בעדים שבעידו על אחד, ובגמר דינו לחיתה ובבח, ובהון בן בלו עדים והזימו, ובבורת בא לב"ד אחר ונתלו לו זבות ובתבו לת דינו, אם העדים מהבנין, בין בבסתר הבמ"ד בלו הי"ל בקומם גמ"ד, ובן בלתה. ולפ"ז ביבת דבבת הבע"ד אין מקבלין עידי בומה, דלמא יבא לפני ב"ד אחר ויזבומו. בן יש לעיין בנקטבה יד העדים דקי"ל דבסור אם הוחמו אח"ב לולי גם הם פטורים, בין דבע"ד בבר נפטר, ובן אם נקטבו ידי המזומים, אם הוכנין הזוממים, מי אמרינן בין דהבע"ד היה נפטר, גם הם פטורים, אי"ד בין דהם רבו לחייב בבע"ד, אריך לקיים בבו ובעיתם בבבר זמם, ואם הן בעידו עליו שבלא, ובבולת גם אם נקטבו יד העדים חייב, לולי גם בהם, אם נקטבו יד המזומים, מ"מ חייבין, ול"ש בב"ז לעת הפבלי, ועיין מ"ם הבמבר לבן בלות ל"ו, ובוא מבלתמ"ם, ועיין הוי"ט סוף סנהדרין, ועיין בפ"מ ע"ד מסנהדרין מ"ם בזה לישב דבריו. אבל עיין בגמרא

דף ע"ב ע"ב, ותלתה שלין הירונו מספיק, וע"ש דף ל"ג ע"א, ועיין הוס' שם דף מ"ה ע"ב ד"ה משום מש"ש בתירון בלי, ולבלתה דבריהם סותרים לפ"ש בים מבות ד"ה בל עי"ש מ"ש ליבב בשם בר"י ול"ש, ודע דלבלתה דין זה דבבת הסותרין לת דינו ליבא בבסיבת, דבו לתמר לא תתמול ולא תבבה:

פרק ב [לות ז] ל"ל כו' דקמ"ל וכו'. בן בוא בתוי"ט: **שם** בגון שהוליך סבין בידו. אינו בלתה, ועיין בבריתא ד"ו ע"ב בבס"ש שם ובבמב"ם: [לות ח] בפלוגתת דר"מ ורבנן. ע"ש ול"ל דרבי ולבבן: [לות יא] שבינו בקבת מען המתבקע כו'. בן בבס"י ובב"מ פ"ו לדעת הרמב"ם שפי' בתו"ת, ולדבריו לולי בבס"ג שפי' רש"י אם נתנה בקבת מן הען המתבקע, גולה. ובזה מושב מה שבלתי בספר מ' שהקשה עליו בין דפסק בתבמיה בלן דאינו גולה. א"ב לבה הולבך שם פ"ו הלי י"ל בהבבנים לתנהו של ענר בלא בבסות, ונתנה בקבת ונפתה לו על פנין דפטור, משום דשלא בבסות, ה"ל דלהבמים אינו גולה משום דסוי בת בתו. ולפמ"ש מ"ש: [לות טו] מיהו בים בסות רק לגיזק כו'. הוא דין חדש ובריך לתיה לזה, ומלבון הוי"ש בלן ד"ה בסות לגיזק לא משמע בן, עכ"ט, וערמב"ם ול"ש: [לות יט] ר"ל דהבתם מייני בעבה בבמיבא. ל"י מה הוצל בזה, וכי בשבל שלא עבה עדיף, ויהיה בקרא מבת מלוה, ומדוע לא הביא הר"ש על הרמב"ם בפע"ז מסנהדרין הלי"ב ע"ש, ולולי בוונתו דה"ל מייני דעבה בלומד ב"ד שלא ידע כמה לחבדוהו, וזה עדיף מעבה בחנן ול"ש. בעת מצאתי בבסד נחלי מים לבגלון מהרי"מ מבריסק שבתב בעין זה, ע"ב שהלריך. ודע דל"ש בלב שקילל לת בנו, והרב הלמידו, אולי ג"ב פבוד דמקשינן הבלה לקללה, במסבת סנהדרין, ולבלתה יש לעיין מ"ש מהן דפ"ו דב"ק מ"ו גבי גר חנוכה דמהייבי דבן לף שעומה ג"ב מלוה וי"ל, ויש לעיין נמי שלוקין לוחו מבת מרדות ומת ח"י, אם הוא ג"ב פבור: [לות כ] וכ"ש בהרגו בשוגג. ועיי' בס' מבחת חינוך מצוה מ"ת שבתפק בבן שהרגו אביו בשוגג אם גולה, ותמוה מאד הא מבינה ערובה בלן: [לות בא] אבל עבו"ש אינו גולה. ובהבבת הרלב"ד בלן יש ע"ש, שבתב שם ובבו"ש, ול"ל ובותי, ועיין רדב"ז סי' הבע"ב לעיין מלך ישראל לי גולה: [לות בד] לבבי הלינה דבליבה עשה. עשה מדם, ועיין בגמרא, ושוד דאל מ"מ לא הבתו בו: [לות כו] ובזה נמי יהונן קנית הוס'. לא הבנתי דבריו בלן: [לות בט] דקי"ל דבל שונא כו' דלין בל המתקות שוות. בלה"ה הא לא היה התראה: [לות ל] דבגלעד נפיבי רולהין. לבאורה לא הבנתי הירון הב"ש, דהא דבתיב גלעד קרית פועלי און עקובים מדם, זה היה בימי הבנית הושע, שהיה מתלונן ע"ז, אבל בימי מרע"ש קבה לומר שגם לא בבר היו שבימין רולהין, ועיין נדרים דף ב"ב ע"א: **שם** אע"ב ה"ק הב"ש. לא מצאתי הבנה בבל דבריו, עיין בגמרא: [לות ב] ושוד דא"ב בל עני כו'. לא הבנתי דבריו: [לות מו] ולבן לא זבינו לבנין דברי סרמב"ם בפי' שהחונבו גולה. ועי"ש מ"ש בבונת הרמב"ם, ועי"ש בם בבי מיד וזל, הרגו בתוך תחום עיר מקלטו נהרג עליו, ועי"ב בבי"ד ב"ל בוכת דבריבא דבינא הון לתחום גם בחוצ לאינו נהרג עליו. ולעי"ד לי דהבינת הרמב"ם (ובע' ד"ו ע"ב הר"ם רולת שגלה לעיר מקלטו ומצאו גא"ד והרגו אינו נהרג עליו, ודו"ק) מדפריך על רב דאמר בהורגו נהרג עליו, בבאן דלא בבי"ה ולא בר"ע ולא מבני דהוא מייני דינא בבוגג, חזינן דקיים לבו דגם בבוגג ההורגו אינו נהרג עליו, וע"ש בגמ' דמבני על רב הוא דאמר בר"ש, דהנית ולבא כו', יבול מיד ה"ל עד עמדו לפני הבדה למבסע. ופבוטן של דבריה בייני דמייני שם, עבה שביינו הב"ד בזינו בלל, אם הוא בר מיבה לו בר גלות [בדמוכח מסדר הבתוב דעד עמדו לפני העדה, ע"ש] וע"ז אמר דאבולל הדם אין לו בשום לחורנו, אם יבא מעיר מקלטו, עד עמדו לפני העדה ויעיינו בדינו, ואם הוא בן מות לא יתרצו עליו מבפש מות, ולולא בהבבת הרמ"ם שם שהבין בפשט הבמ' בעד עמדו לפני העדה היינו דהב"ד יזונו לתיתה עבור זה שיבא מעיר מקלטו, ע"ש ובם דבריה מבוהים בעיני, וערמב"ם פ"ח מהולבת הלי ה', ובכ"מ ותמלא בדברי, [ועיי' בפי' רבינו מבולאל שבדפס בעת מבמע שפי' בן ע"ש]: [לות מח] ול"ל לפי מיד כו', לאיבן שום בבל כו'. ע' הוס' שם, ועי' תוס' יבמות ד"ה ע"ח ד"ה ולתבתי, ובמבילתין דע"ו ע"א ד"ה אם. גם מ"ש דעליה לבגל הוי מצה הבוה בבל המוה, דהא אינו נהג בנבים. גם קושייתו מפסח, הא מי שאינו בינוגליה בשעת שהיבה פטור, דהוי בדרך בחוקה: [לות נא] אפי' אמרו כו' שבאויר מסוכן לו. דין חדש, והבתוב אומר ונס לא אחת הערים האלה ואי עיי' ד"י: [לות נב] עד בימות הבה"ג. ל"ע לאחר שבת בבס"ג אם הרוצח מחויב לגוב לא תבע אחותבו, או הוא רבות, ואם רוצה לבתר שבה הבבות בידו: [לות נו ונז. בתלבו הביונים, ובתו"ת בבי בעין זה: [לות נח]. ע"ש, ועי' דברי מלוין בעותר בפנים, ועי' רב"ש בבירושלים קמייני, ולבלתה הא בירושלים אין מקיימין בה הגלות, ברמב"ם פ"ו מהלי בה"ב הלי י"ד ע"ש, וי"ל:

פרק ג [לות א] מדהיה בהו מ' חדום. ראיתי בהבבת ח"ם שהקשה על בגמרא דיש לבו בעבות, דפריך שם הא אין חדם לוקה ומבלם, והקשה לדעת הרמב"ם דעל קרינה דג"ע נמי לוקה, ל"ב מלי קושיא, דהא לוקה הוא משבת קרינה, והקנס הוא על הביאה, ועי"ש, ולק"מ דהא דוקא בה"ה דוקא בה"ה הוא הס"ל להרמב"ם דלוקה, אבל בחייבי לאוין הרמב"ם מודה דלינו לוקה, עפ"ד יו"ד סי' קי"ז סק"י, וה"ב הא בבמבה תנא ג"ב חייבי לאוין: [לות ב] קמ"ל כו' ופטר מבבת. לבון מבומבה: [לות ג] וב"ב הרמב"ם בפי' המבניות. וב"ב בפי"ח מעבדות הל"ו, ע"ש: **שם** אולב כו', ובבתובות בתב הר"ן בריש"ם שם. סי' רב"ש: **שם** ולפי דברי הר"ן וכו', ואמתי כו'. ע"ש בשיני קרבן ובמב"ם: [לות ח] ל"ל דאפבר וכו'. בן מבואר בהריא בתוס' בלן: [לות יב] שעבה שבן הא. לבאורה אין יולבה ע"ז, דהא אם מפבה ע"ש לבוסבו לינבר פטור, בס"ש בבריתות, ותי"ב אין מוכל לבלבתו, ובפרע לפ"ד התרבת ספק ל"ש ההרלה, ול"ל בפ"ש המתבר לעיל ס"ע דפבהדרין: [לות יח] לא שלא הזכירו הרמב"ם. הרי מבואר הא ברמב"ם שם, ועיין בפה"מ סי' קי"ג, ובס' הבינון בי לבוב עשה"ש, ועיין בלן סי' סבעה.

מסכת מכות

פרק א [לות ו] והלה"ק הרי יכול לפטור עצמו מגלות כו'. ומדלא הקנו לקרא היכי מסכחת לה הוב גלות, ל"ל משום דבקרא ל"ל דמייני שבודה בעצמו לדברי העדים, מפמ"ש בסנן הלם נימא שמייני שבודה לדברי העדים ל"ב הו"ל עדות שלי אתה יכול להזימה, בב"ק דף ע"ב ע"ב. בוב אמ"ו מצאתי בחומיס בסי' ל"ח בב"ב ובהגאי, ועיין רש"א לקמן דף י' ע"ב בתוה"ד מה אחד שוגג בסה"ד עיי"ש ודו"ק, ולפ"ז ר"ל קשיות הבוס' בסמיטות, דמייני שבעידו העדים איך מתחייב בב"ד פטור לגלות עפ"י הודאתו ודו"ק: **שם** שיאמר מיד הייתי כו' והקשה מהרש"א כו'. כוונת הבוס' להקשות לר"י דס"ל אמע"ר, מיהו אינו מובן לי קצת דהא הוכרע נפש בלא בהתראה כונסין אותו לבית, כסנהדרין ס"ט מ"ב, ולא"כ מי פתי יסור הנה לומר כן ו"ל, ועי"ש בדע"ב שכתב שלא היתה שם התראה מספקא ולא"ע, בעת מצאתי בבסי"ן המחבים הבהבות שבעידו כן ודע המלקות מוהג גם בזה"ז בפני ג' סמוכין, כרמב"ם פ"ז מסנהדרין: **שם** לפע"ד מראה דגם הכא כו'. עולה דמסתפינא הו"א דהבוס' לא ב"כ רק גבי קרבן, מבוס דבעינן דעתו ודצונו, כמב"ב לרעוע, וכמו שאמרו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני, וכיון דהוא אות שעשה מחיד והיו בר קרבן, לא עובל לכופו ע"ז, כיון דבלוגו אינו מסכים ע"ז, ובלתי לגמו ל"א לבקרבן, מבה"ב בכא לא שייך זה: [לות ח] ר"ל דמייני שאמר שבילם לפניהם. דבריו תמוהים מאד וכמעט שלון לבם הבנה: [לות יא] בסה"ד ולא"ל ישלדו העדים וכו'. ועיין הוס' כלן: [לות יג] דבם חיוב מלקות כו' מלא הבנה. ועיין בגמרא אעגמא דר"מ הוא דילף ממוגב"ר ועיין הוס' שבתבו דבבגן סברי ע"ז ממונא, ועי"ש בבדתקן בזה, ובבב לא"ב יקבה הא לבן ק"ל הבא דלא כ"מ וגבי ע"ז ק"ל כרע"ק דמקרי קבסא. ולולא דברי הבוס', הייתי אומר דעמא דבבגן דקבסא מקבסא לא ולבוב, בסמוחל בגיטין דף ל"ב. ועיין ב"ד מו"מ ר"ס בפ"ב, ועיין מל"מ פ"ט מהלי חומ"ז שלא זכר אותו, מיהו דברי הרמב"ם עדיין לאיבם מיושבים, דהא הוא בבס בבב, כמב"ב המל"מ שם, ול"ל דדעת הבוס' דהא דקבסא מקבסא לא ולבוב, הוא בקבס הבמים, אבל לא בקבס הדורייתא, דהוי דינא וכדמינו בב"מ בם"ס, ממוגא מקבסא לא ולבוב, דבמבע קבסא מקבסא ולבוב. שוב מצאתי בעת בבסיון בהבהות קלא בעין זה, ועיין בטמ"ק בהוכות דף מ' ע"ב ד"ה ממונא מקבסא לא ולבוב תב"ב בבס בתלמידי רבב"ח, ודו"ק: [לות בג] ל"ל הבס מייני כו' שהרג בשוגג כו'. ע"ש, ותלתה שא"ח לומר כן. ובעיקר קושייתו על הרמב"ם שם, ל"ו מלי קבילא ליה, דהרמב"ם קלי על עיקר דין דבבחבה דבהזמה בתב מתחלה דהבנים הלחרונים נלחמין, ומעבשין לת הבלחבונים, מבה"ב בהבחבה לין אנו יודעים מי הם הבקרים, דהן הלחרונים נלחמים יותר מהבלחבונים, ו"ב לין מעבשין לת הבלחבונים, רק בבלה העדות, ומב"ב לף אם אח"ב נתברר מי הם המבקרים, נמי פטורים, כיון שבבר בבלה עדו"ם וכוונתם, ואין בו בוס עבהל ושבם: [לות כד] הזימו גם לבם עדות הבי. ועיין לת"מ פ"ב מעדות הל"ב בבתב דין תדב, דדוקא היבא שבהו אחרים לאחר שהזמו בם הלי, אבל קודם שהזמו מ"ב לא הועילו בלום בעדותן, דהא גברא קטילא הוא ובטורין, עי"ש היטב, ותלתה שבן יוצא מדבריו: [לות כז] ר"ל לגבי שהזמו מבת הבי, דס"ל לר"י דלין מקבלין עומבי עומבין. בותר ל"ע הב"ד, והרמב שבי פירושים ביתב: [לות כט] ר"ל אחיו עדיין קיים. ועיין מ"ם בשם הריטב"א, דשיבר ילבותא מבאבר זמם ולא מבאבר עשה, ולב"ז פשיטא הם מת מעבבו הבינון לאחר גמ"ד, ולחי"ב הזמון דהבנין. והלחתי לבי בבסתפק בזה, ואין לבי רואה בזה מקום ספק לענ"ד, ועיין תולין דף י"א בסוגיא דרוב: [לות לא] והקשה בבי כו' ל"ל, וכו'. עיין רש"י ותמלא מבואר: [לות לו] ולהרלב"ד תקשיים העדות בלותן שלא הוזמו. בתחב"ת, לא בעתיק הדבריב ברלחי, דהרלב"ד קלי שם על לאחר כ"ד, אבל תוב"ד פשיטא דבל עדות בטל. גם מ"ם עוד דלה"ק לא בסתבר טו' גם לומר בלא יתמיבו לבי וכו', ולב"ש לא מסתבר כו', אינו מובן כל האורך, ועיין בלות מ: [לות מ] ודוקא בשבל לי' הערד הוב"ד. עיין הו"ש דבתוס' והרמב"ם הולקים ע"ז, ועיין שך חו"מ סי' ל"ו: [לות מב] ל"ל וכו' דלא קמ"ל כו'. הוא בעין הזיבון אחר, ולשון מגומגם: [לות מו] וט"ס ברהו"ש בלן, וב"ל והן בולין. דבני שבגה הן עכ"ט בהוי"ט והבין, וע"ב ברמב"ם בהבבה, מיהו בבסמ"ם מבואר דבוותא הרמב"ם דלא בהוי"ט: [לות נא] רק קמ"ל דאפי' הוזמו כו' אחר שהרג כו'. עלה"מ פ"ב מהלי עדות מה בפי' שם בדברי הרמב"ם ולבבינו ב"ב ל"ל דאפי' הוזמו קודם שהרג פטורים ע"ש: **שם** ושלוני הרב כו' מבוס לאו דלא תעבה. וכ"ב הפ"י ועיין תבובת חת"ם סי' ל"ג ומבמע הבגלות בעין דוקא לאבר זמם, אבל אם בבר גלה ונתבבר בעיר מקלטו, ואח"ב הזמו פטורים גם לבהרמב"ם: **שם** וע"ב ה"ע וכו' והיינו בדבריו: בבלאה לא הבנתי הירון הב"ל, ותלתה בלא ביון יפה: [לות נד] מ"ב מבוס דבב"ד אחר כו'. בבי הבלתה הוא הירון מ'. ודע דבסתפקתי בעדים שבעידו על אחד, ובגמר דינו לחיתה ובבח, ובהון בן בלו עדים והזימו, ובבורת בא לב"ד אחר ונתלו לו זבות ובתבו לת דינו, אם העדים מהבנין, בין בבסתר הבמ"ד בלו הי"ל בקומם גמ"ד, ובן בלתה. ולפ"ז ביבת דבבת הבע"ד אין מקבלין עידי בומה, דלמא יבא לפני ב"ד אחר ויזבומו. בן יש לעיין בנקטבה יד העדים דקי"ל דבסור אם הוחמו אח"ב לולי גם הם פטורים, בין דבע"ד בבר נפטר, ובן אם נקטבו ידי המזומים, אם הוכנין הזוממים, מי אמרינן בין דהבע"ד היה נפטר, גם הם פטורים, אי"ד בין דהם רבו לחייב בבע"ד, אריך לקיים בבו ובעיתם בבבר זמם, ואם הן בעידו עליו שבלא, ובבולת גם אם נקטבו יד העדים חייב, לולי גם בהם, אם נקטבו יד המזומים, מ"מ חייבין, ול"ש בב"ז לעת הפבלי, ועיין מ"ם הבמבר לבן בלות ל"ו, ובוא מבלתמ"ם, ועיין הוי"ש סוף סנהדרין, ועיין בפ"מ ע"ד מסנהדרין מ"ם בזה לישב דבריו. אבל עיין בגמרא

ולא בנגחי דבריו שם: שם הבדי אפשר לישראל להפרישו כו'. ל"י למה הוצרך לזה, דהרי גם הכהנים והלוים מהוויים להפרישו הבומ"ע, מ"ל משכחת לה בלוי גופא: שם וגר"ן דרים כו'. ועיין הוס' יבמות דף פ"ו. וכן הוא בירושלמי פ"ב דקידושין הל"ח פ"ט: שם אלא לרבן למה נקט רק מ"ג ותומ"ע וכו'. ועיין בכתות פ"ז מ"ח, ושבת פ"ח מ"ח, ובפרי מקומות במזבח כתבן זה, ותבין דק"מ: [לות בא] ואילה"ק למה נקט עבל כו'. לכאורה הא במתני' לא קתני תרומה, ונ"ל דקושייתו דלתרוצ' ר' תרומה משום סלוגתא דחכמים וב"ש, דמה"ע ע"כ קתני עבל במתני' עיי' רש סיקרין וכתוס' שם: שם דעבדי לא תביב לילה, משא"כ תרומה וכדומה. ל"י הא מדאורייתא גם לילה קבע שרי קודם מירות, ועיין הר"ש בכתב בשם התוס' וז"ל, אבל תרומה מותר עד שימרת, ולא הבנתי, אבו במירות הלילה מילתא, גם לאחר מירות כ"ז אלא קבע עלוי אם תרומה היה תרומה, אלא עבל, וגם קודם מירות אם קבע על הבגדים שם תרומה, היו תרומה, כיבובלמי מונא ג"כ בתמ"ס פ"ב מתבואות הל"י ע"ש, וכ"מ, והר"ל לומר דמותר עד שיפרוש, ועיין מוהר"א כאן, ועיין רש"ם שם בחולין מ"ט ע"ז לבגיה בתוס'. ומש"ם שנוה יתוכן קובית הורע"א, תמוה, דלדבריה כיון דגם אם הפרים בבגדים הרומה תרומה, ואפ"ה תוכן דלא הגיעה התורה שיפרים קודם שימרת, הרי לא נקבע עדיין עבל, ולא עוד בליסורו. ולענ"ד נראה בהיפך, דבבלמא תרומה דתיבן דגם קודם מירות שייך שם תרומה, דהא אם הפרים בבגדים הרומה תרומה, מ"מ תוכן דלוי מתויב להפרים קודם מירות ומש"ה נקרא לא עבל בליסורו, משא"כ עבל דר"ז אלא נתמרת לא שייך עלוי שם עבל, דלא מקרי עדיין תבואה וזבן, ומש"ה מקרי עבל בליסורו, ותיכף שחל עלוי שם תבואה וזבן הל עלוי ליסור עבל ועיי' כרו"ם סי' ק' סק"ד, ונפמ"ג סי' פ"ד סק"ל, ועיין בספר מעם יסודתן בבדמ"ש: [לות כב] הבל לאחר שקרא לא לקח. לימו מובן, דאחר קריאה הא מצוה ומותר לבהלה: [לות כבב] דס"ל שלא תבלא כנ"ל: [לות לא] קי"ל בר"ל. ל"י איך ליסתמיע מינה גירסת הר"ף והרמב"ם, דגירסתם הא בהיפך, ע"ש בכס"מ: שם מיינו משום דס"ל ומי' כמבות דע"ז ע"א. לין שם זכר מזה, ובפרע לגירסת הרמב"ם דגרס בדר"י קיימו ולא קיימו, ואיהו סובר לאו שאב"מ לין נוקין עליו: [לות לד] מיהו ר"ל וכו'. ועיי' תשובת הרי"ב מיו"ד סי' ס"ח: [לות מב] וא"ב הבא אינו מצוי כלל וכו'. לכאורה לי משום הא לא מיירא, דהא מבכתת לה בגון דבבעה שבתה כמה פעמים, אמר בעצמו בעת הבתייה שזוכר הבתולה, וע"מ כן לא עושה. אולם לפמ"ש הכס"מ פי"ב מהל' סנהדרין הל"ב, דמתרה שאמרו מפי עצמו, הייבו לפילו שהעשה עבירה בעצמו אמר לעצמו, יודע אני בב"ד שבבוני ע"ז, וע"מ כן אני עושה, מקרי בפיר התרלה, עי"ש, א"כ לק"מ דהא כיון שאמר בעצמו שזוכר בהתרלה וע"מ כן הוא עושה, הוי התרלה חדשה, והוי כלאמרו לו אל תבתה אל תבתה וכו'. אמנם בלא"ה לענ"ד ל"ל לזה, דעיין בס גיא ד"כ ע"ב, ותרלה שמוכחת בהכ"ם שלנו חולק בזה על הירושלמי, ע"ש בכר"י והוס'. ומ"ש המחבר כאן לייצב משום דלא מבכתת לה תב"ד, עי"ש בתוס' שמיאנו בזה ודו"ק, ועפ"ש בסמוך לות ל"ו. כעת ראיתי בק"ע בגיר בתרלה בעין זה, ועיין תוס' בכתובות דף ג' ע"א ד"ה מדא לא מבעע בכמ"ש בתוס' הנ"ל, שוב מצאתי שב בכס"ם שבעיר בזה: [לות נג] ומ"ל רבי'. מל"מ פ"ג מה' בע"ר, ועיי' שאג"א הלי' ע"ת ובסר לרבי"ח שבאריבו בזה: שם מבא"ב בבדקא דמיא לאו מעבה קבביד. ל"י הרי בתם ומי עביד מעבה בדאיתא בגמ', הלי מאן דבבתי' ואו דומיא דהולך לבה"ק בשידה בסמוך. אמנם באמת שבבינו אחו, אלמא אף אלא מת מיד אחר הבתלה, מ"מ כיון בע"ז מת אח"כ מייב מיתה. מבא"ב גבי בדקא דמיא, אין בהק וזבן עדיין, דהא המים הם בהחום ממנו רק שאח"כ סוף המים לבוא לבלן, הוי רק גרמא בעלמא. כ"ז כתבתי לפ"ד המחבר, אמנם הסמוך יותר הרבו, כי לפי הבתלה אמתמיטתי' גרמא שרוכה ב"ק ד"ס ע"א, ע"ש בהיתוך הב אבי בבי שבת מלאכת מחשבת לבבה תורה, ע"ש: שם א"ב קושייתיבו הוב ומיבר. ולי לק"מ, דע"ב לא פליג רב ביבי הר"א, אלא אחם בבי לבייבו עוד הפבה אלבות על הבבי', הוא משום שלא אבט לוחו, והבי זה אין בו מעשה, מה תלמר הבי תתלבו בא ע"י מעשה, ואם לא הוא המעשה בבר תיבנו לוחו אלבות וא"ב בבר בגמר מעשה הבלבוה, ואח"ז לא עשה שום מעשה הדש. מבא"ב בבי הבבינ בא בתמר ב"ז בלא אלא בגמר לפייב הבא, לא בגמר עדיין המעשה אלו, וכל מעשה לפייב ממבן מהבדבקה והבל הוא מעשה אחד. ובא הבקבו הוס' בבבועבת על רב ביבי משום דבתלבו הוה ע"י מעשה בבוגג, כמב"ם הרוס, וא"ב א"א לומר לרב ביבי משום דבתלבו הוה ע"י מעשה, דבא על המעשה בבתחלה א"א לחיובו דבוה בבוגג, וא"ב הוי שבוה בלא מעשה, ובסיר הבקבו לר"ב לבייבתו, ודו"ק היטב והבן: שם ולבע"ק לבין מעשה. א"ב מלי לף, ובעיקר הקושיא בבר עמד זה בבעב"מ פ"א מבלאים ה"ג: שם בבבבכם לבבות וכבלונם וכו'. הבי גם שם אין בה חוב ודו"ק, ועי' השובת אאג"א, שוב לאיתי מיל"ק: שם הר"ל דבבעבמו כו'. ובבי בלאה בייל לן בין בל ל"ת שבהוהב שאב"מ לין לוהבן עליו חוב מבבע ומיבר כו'. ועי' תוס' שבועות דב"א ע"א ד"ה חון, ועוד דמ"ב הר"ל לה"ם לאלוכי הבי ביבמות ג"ד ע"ב, דמלא תלבב לא הוי ידעינן זהה, ע"ש והבן: שם. מב"ב שם לבוכית הבבוה דבבי, לבו מוהן, דבא אם עשבה בבבר דבבבבן בבבי הבבוה בבבבבר הבי בבבבבה בבבבה, ר"ב בבבבבב בבבבבה בבבבבה בבבבבה

לס"ד גם על שלא יפנהו, דהא הוי ג"כ שבועת שוא, דידוע שא"א שלא יבן מעולם. ומה שהקשה עוד על התוס' בתי' הב', דל"ק פת פת ליל ע"ב, כ"י תמיהיא דהתוס' לא כתבו רק דיש"א דמתני' מייתי שמונתים לפנינו איזה כבדות וכדומה, ואמר שבועה שלא אוכל לזו, אבל בפיפא שפיר מייתי שאמר שבועה שלא לאכל פת שעורין, וחיטין, וכוסמין, והיין מונחים לפניו, וכל דברינו כאן שלא נהנהבתה, ועיי' לקמן לות מ' בשם התוס' משמע דל"ל כרמב"ם: שם ותמהני מה ישנה לרבינו כו'. ולמה לא הקשה מבבא דיש"א: [לות ל] אפ"ה מצוה כו'. עיין כ"י סי' רל"ו, ועיי' בסמוך מ"ו לות ל"ט: [לות לב] פירוש הארוך, לריך ביאור מיוסד שוין. ל"י מי נקם מתהו לומר דלא כמסקנת הש"ס, ע"ש, גם אין דברינו מורכחים, ועיי' תו"ש בשם הר"ר, ולולי דמסקינא הייתי אומר דש"ס הוא כר"מ, ול"ל כר"מ שאסר כו', ועי' רכ"ל מ"ש בשם הר"ן: שם דהרשב"א מייתי בביטול מצוה, כ"ל: [לות לה] דבאמר שאלנה הייב רק אחת ובאחר תחלה שאוכל סי' והדר שאלנה הייב שתים. מילתא דפביטה לי' קמיבעיא לי עובלא, ועיי' יו"ד סי' רל"ח סי"ד ט"ו, ותבין, ועי' רל"ח כאן סי' ט"ו, ועי' מ"ם בסמוך לות מ"ט בשם הר"ן: שם עוי"ל וכו' דכיון דשני מתלי הלי כו'. תמוה, דבלא"ה אין זה ענין לשבועת שוא, ועי' רמב"ם פ"ה הל"ל: שם ולפיד הכ"ל כו' ש"מ דליתכיון וכו'. דברינו אלו מהוסרין הבלין, ויהיה לו לומר בדרך אחר, עפ"ש ותבין: [לות לז] דאל"כ ניטוי הוי. וכן הוא ברמב"ם פ"ט מעבודת הבי"ד. לתמס עי' תוס' שם דמ"ש ובכ"ר דכ"ה ע"ג נראה לדבריו דחולקין ע"ז, ועי' לקמן לות מ"ח, ותיובם על הכס"מ שלא הביר מזה, ועי' ר"ש ר"פ שבועה"ב, שוב לאיתי בכס"מ בשפ"פ שם שהביר בזה לקת: [לות מב] זהו כשבע לבטל. עיי' תו"ש מ"ם בשם הרמב"ם, והכס"מ לא הבנה מקורו ע"ש, ולענ"ד הברמב"ם נוהגא זה משום דכ"ה ע"ב ידעתי ולא ידעתי מהלוקת, ומפרש דלא כפיכ"י משום שבשבע לבטל את המצוה, רק משום שבועת שוא, ובירש"י ז"ל, וע"ש בתוספות ד"ה ואמר מולה, שוב מלאתי בתרש"א שם שעמד בזה: [לות מד] והו"ל בנשבע על אבן שחייב משום שוא. אינו נראה, ועי' מ"ש לעיל: שם מיהו נשבע שלא לאכול מיצה וכו'. כרכ"ש בכ"ל, ועי"ש בלח"מ, ועי' תלמה"ת ר"ס כ"ד, ובבלה"ע יו"ד ר"ל ס"ב, ועי' מ"ש המחבר בחמיד אם"ע כי' ר"ל, ובמס"ש עלה: [לות מה] ואפשר כו'. מי' תוס' דל"ו ע"ש: [לות מז] שונג לא משבחת לי' בשוא. ועי' רמב"ם פ"ה: שם אע"ג דבבר אני לא נמיז. כ"ל ועיין תו"ש: [לות מח] ולא אמרינן בבבר"ג כו'. לא זכר דברי הו"ד סי' רל"ח סי"ז ע"ש, וע"ש בש"ך סקנ"ב, ועי' תורע"א לות כ': [לות מט] דלא לא היה חייב רק אכזיח קמא שבשאר אחר אכילהו כו'. דברינו מעורבבין מאד, וכמדומה שהוא ט"ס, וכ"ל, רק אכזיח קמא, ולא על מה שבאחר כו': שם לבכי נקט בלאמר בכבר זה. כ"ל לבאורה: שם מיהו כו' בתין בבבר רק כזית. ל"ב הו"ל בשבועה שלובל כו' שבועה שלא אוכל, ובכ"ל כמו דדייקינן לעיל מ"ו ע"ש, שעמא דאמר מתחלה שלובל והדר שלא אכלנה אבל אמר שלא אכלנה והדר שלובל לא הוי שבועת שוא, כן נראה לבאורה, ועדיין ל"ע: [לות נא] עכ"פ חייב משום ניטוי. ברמב"ם פ"ט, מיהו אינו מדוקדק הלשון בנבארים כו', דהא נבארים דחייב משום שבועה"ש אינו חייב משום ניטוי, ולבאורה ל"ע בזה, כיון דהוא פטול לעדות אין בעדותו כלום, א"כ אם נשבע שאינו יודע לו עדות הא שביר משתבע: [לות נב] אף דבפקדון ובעדות חייב אם בתק כו'. ועי' ב"ר הו"מ סי' כ"א סק"ג: [לות נד] וכבר הני לא לעיל מ"ו כנ"ל. וכן בשמון: [לות נו] ומתיאבי כו'. ובלא מיתא הפילין כו' ע' תוס' דכ"ה ע"ב ד"ה מי, ועוד נראה דלא לאמר לא מיתא הפילין אסור לתביבו לבשבע דהוי כמסיע ידי עוברי עבירה ומבו"ה לא רלה בתנא למיבקא בכה"ג: שם אמנם ק"ל למה לא נקט הנא בל"ל:

פרק ד [לות א] דקמ"ל כפולה בכולה מתניתין. לענ"ד דאשמעינן הך דמ"ת כ"ק דמכות: ליפכא, עפ"ש, וכ"כ הרמ"ם סי' י"ט ע"ש, מיהו ברמב"ם בהב בן, ע"ש ובכס"מ: שם ולא"כ מלי ל"מ. בשבועת ביטוי חייב על זדון מכות, ובשבו"ע חייב קרבן, כמבואר: [לות ו] ותמהני מאד כו' אבל לרמב"ם כו' קשיא. לענ"ד לק"מ, דבבר אני לא נבדרים פ"ג מ"ב, ע"ש, ותבין: [לות יא] אז לקי משום לא תענה. דברינו אלו מתוסרין הבנה: שם והו כו' דמי יודע דיודעין לו עדות. ועי' הוס' דל"ז ד"ה הזיד ע"ש: [לות יב] דבר עונה אמן כמוליא שבועה מפיו דמי. ומשמע לי דה"ה אם לא אמרו בתחלה אינו יודעין, רק שאמר לבם אבל אינו עליכם אם אתם יודעים לי עדות, שתבור"ו ותעידוני ואמרו אמן, ואח"כ לא רצו לבעיד אמי חייבין, ועי' תורע"א לות כ"ז מ"ם בשם התוס' עפ"ש, ועיין רש"ל כאן בתוס' ד"ה משביע אני עליכם, ובתורע"א לות כ"ז בר"ן, ועי' רש"ש כאן מ"ם, ועי' נוב"י מהדו"ק יו"ד סי' ס"ו ד"ה, וגם בזה נלענ"ד וכו', והוא מבואר בש"ך סי' כ"ח סק"ג: [לות יח] ולא דמי לשבועה שלובל כו'. תמוה, דזהו רק בשבועה דלבבא אבל בשבועה שלשעבר אם נשבע שלא אכלתי שלא אכלתי כמה פעמים פביטא דחייב עכלו"ל, דלא שייך בזה אין שבועה הלא על שבועה, וכן הוא בגמרא דכ"ת ע"ב, וביו"ד סי' רל"ח סק"ב, וע"ש בש"ך: [לות כ] ול"ל כו' בנושבע מפ"ש. עי' תורע"א לות כ"ז בשם התוס': [לות כב] ופמו שבור בחתם. ההם הו"ל גורם דגורם ע"ש אבל הוא פלא, וסו"ל לסקבות מעדי סהירה: שם דבבר הגורם בממון דמי. זהו נראה ולא גורם, וסם עניים בפרדים, ועי' סע"ש סי' שפ"ו סק"ח, ובש"ך שם סק"ג בשם הרמב"ן ע"ש: [לות כד] מ"ש עדים. זהו קביית תוס', ולולא דמסתפינא דו"ל בשבוטו, דלא דמי עדים לבוסר בפקדון, דהא עדים לא מחייבי מתמת תביעת ממון שיש לו אליהם, דהם אינם חייבין לו כלום רק מחמת גרם שנותנין לו חיזק נמה שבושבין עדותן, ומש"ה בזה לבו"ע כיבא שיש עדים אחרים במקומן פטוחין, דהא אין הכיזק ברור, ולא מקרי גרמי. משל"ה בפקדון שהוא ממנו פקדון שחייב לבחזיר לו, ומש"ה לחד מ"ד [ומכי קי"ל] מה בכך דאיבא עדים ויוכל אח"כ לבוליא מחזקה את פקדונו, מ"מ חיובו הוא בעת שבסר לו ממנו ולא לבא לבחזיר לו בעת תביעתו, וזיב. ובעיקר דיוקו של הס"ם דל"ז ע"א ע"ב, דקמ"ל דאף כו' עדים ולא אתרו בי חייב, הא בפירש דברים בעלמא הוא, וכן בע"ב שם מלבא הוא דלא נקי, אבל קרבן חייבי ע"ש, ל"י, הא בשבועה הוא דמשבחת לה דהעדים שידעו שבסר בפקדון, הוו קרובים לבמפקיד, ובחוקים לבפקיד, וא"כ לבמפקיד אינם יכולים לבעיד, אבל לבעיד על הבפקד שבבבע לשקר יכולים ואל"כ אזיב"ל: שם ומ"ש בתמלה, ועי' ס"ע סי' רל"א סק"ב: שם א"כ מאורן קוביים כו' מחאיבים הבעלים לבלם לבש"ם שבפקידו אלו. כ"ל: שם הא רק עיקול הוא. לענ"ד הא ל"ש שלא מחבר שלא עבא הבומר אין עדיין שום חוב על הבעלים ודו"ק, וגם הא ל"ש שלא בבע מנא ידעינן שאבד בלמא ישנו ה"ל:

פרק ז [לות ה] וכמו"כ נמ"ב וכו' דבבי הילן הוא. סוהר ל"ע לנ"ם לקמן לות י"ג ע"ש: [לות ז] ובש"ס מקבינן לרמב"ח כ"ל: שם וקל"ל כו' מלי מקבה לעיני' וכו'. עתו"ס כאן ד"ה מחוך. ולענין קוביים הר"ן שבביא כאן י"ל דהתם מבוס שעבה לו שובה שבלוהו, מבל"ב בבא נבי בבבר. וכן בבומרין: שם ואף דיתבו"ת ס"ל כו' ולא בבסיבת שע"ק, אם עבין שע"ק שייך נבי פקדון, ושע"ך סי' סק"ד, ועי' מידוקי רע"א בליקוטים בבוגות ובנ"ש ד"ה: שם עכ"פ בתינו יכול לבסור ודאי פטר לי' מבשם הילן. כן בקבה ג"כ בתר"ש ש"ף נ"מ דף כ' ע"ש: שם עכ"פ ק"ל כיון דודאי הך דבבירה אינה מוזבת בבסר כו'.

סותר ד"ש, עי' מב"ב לעיל הוא י"ד בבופו, ועי' רל"ח סי' י"ט: [לות מא] וכבון שבומן קרוב כו', הבא לענין חיוב קבס קמייני, וח"ל לדברי הר"ן בלן, וז"ש: [לות מב] שלין ב"ד יוזדין לבבסין. מו"ש, ועי' מ"ם עליו הרס"ם, ועי' תו"ש פ"ס כ"ו ובתרוומים. מיהו אינו מוכן לי, דה"ב לא"ל בעבודת לא דאוריתא, לא משבחת לה בבוגה"ע, ועי' הוס' דל"ז ע"ב ד"ה ואין, ועי' לעיל מ"ה משביע כו' שיש לי ביד פלוני פקדון, ועי' ש"ך חו"מ סי' ס"ע סק"ד, והו"ק: [לות מב] דהפילו מבינוי פטורין. עי' לעיל לות כ': [לות מב] ל"ל דבקר. חו"מ: שם דה"ל אם לא יגיד. עי' מ"ם בזה ס"ו מ"ב דבינין: [לות נא] ולא קביא. התם לאיסורא בעלמא, ועי' ה"ם פ' בבועת העדות בשם רש"ל: שם אמנם בהמ"ש משמע כו'. לא ידענא משמעותא: [לות נב] ול"ל לפע"ד וכו'. בתחב"ש לא עמד על כוונת בבריהם, ועי' הוס' סוכה דף כ' ע"א ד"ה יו"ד ד"ה, והבין כוונתם בפשיטות, דהא מ"ה בתב דבי בבמבה ה"ד, יו"ד ס"ח, כדי בבביבות הלומד לומוד, לא יעבוד לזכיר את בשם בבלולו, ויקבר בבמ"ש בבמבה, תוינן דבבי לומר יו"ד ה"ח, כיון שלים מוכיר את השם, דאם בא יו"ד ה"ח אסור, מה בוחל בבי בבה שקיבר, ועי' הה"ם תו"ש כי' ק"ב וגם לפי הבנת הבחבר ל"י בבה ביבר קוביים התוס, דגם אם יש לו בי' לשובה"ב, מ"מ איסורא ליבא כמו שבבינו מבבחים ול"ב קוביים התוס' במקומה, ועי' תבובת רבב"ן סי' אלף ת"ח: שם לו עבוד ל"מ. כבר יזוע מ"ש הבחבו"ם דל"ל הע"מ לא במקום שיתוקן בזה אליבור ומ"ב בבא ל"ש בה ווו"ק: שם ועי' פיבוטינו בבמבדרן. ובמבה"ש עכ"ב: שם לו בתוביות יו"ד ה"ח. ל"י מלי קאמר דבא אל"ל דהתוס' מבבדים בן, ומ"מ שבבי דגם בזה ליבא איסורא ע"ש בדבריהם, ובמבה"ש, ומבה"ש בע"ז, ובבוכה בס, ו"ש: שם וכן בבמע מדבעבי בבבן, בל"ל: [לות נד] ותמהני שלא הזכיר תנא וכו'. לענ"ד כיון דבקר אם הויה, ובבי מינו פעמים דגם אם הויה נקרא בשם אלקים: [לות נח] ל"ב ל"ל וכו'. עיין הוי"ב: [לות נא] ובבוה"ע וכו' יחבב איסורא וכו'. עיין מבבה"ש ועמ"ש בבגליון מבבים ס"ב מ"ב. גם מ"ש לחלק בין ביבא שמחייב ל"ע, לביבא בלינו מחייב, מתיבה לדבריו מבבועת הבוסה, דהבבן לינו מחייב ל"ע: [לות סב בסי' י] לו שלר סבולין לעדות. עמ"ש לעיל לות מ"ה בבוסף: שם ול"מ ל"ל כו'. עיין בב"מ בס"ו מה"ר יבבה"ם בבדין בבר"ן בלן:

וכן הוא לבדיא בר"ן בלן:

פרק ה [לות ב] וקמ"ל כו' לפילו חבוב על הבבועה כו'. ל"ע בדין זה כיון שלא פטר ל"ע ובעי' לקי' ס"ח: [לות ח] וטעמא דמילתא כו'. ס"ל לבייבר בבביב בחדם בבבועה בבלבינ' בעדות: [לות יא] לפילו בלי בבבלה כו'. עי' הו"ש בלן ובלה"מ שבבינה בבבועה עין מהבבבה"ש: [לות יד] ל"ל כו' מבמע שבל הה' טובעים כו'. ל"י מבמעות: שם דבמ"ב לי לא בבבבבלה לין יבול לבבבינן כו'. עיין תו"ש סי' בב"ב ס"ט, ותמבה בלינה לדבריו בלו: שם ולי בא בבבבלה בבו'. מבבב לעבין עבות בבבן. הבי מבבינן בתם בלינ שיב, ולפילו לבידב מ"ד, ע"ב לא עדיף מבבוה: [לות יח] מיהו ר"ש ס"ל כו' ובבבע בבבש ובבבב. לבלובה יש לבעיר, הא בבי בבבבן לא בעינן חביבה בב"ב לעיל ל"א ע"ש ויל, ותמבה: שם בבמא יבבבים בבתבע ויובה. מבוה"ש בב ובובע"ב: שם אמנם ל"ל כו' מבא"ב בבבוב"ע לין בב בבבבב

לכאורה בשם יתר הוא, ועי' תוס' שם ד"ה בשבר, ע"ב: שם תמוה מאד דבריהן הוי. ע"ש במס"ש מ"ף ובשטמ"ק שם: שם וקשה הוי' הי' מדברים לדבר וכו'. זהו פירוש הר"ן שהביא לעיל, לכל התוס' שם ד"ה מתוך הבני כתבו לתרץ בתופן אחר, ובזה אולא לי' קושיתו ודו"ק, ועי' תוס' ב"מ ד"ד ע"א ד"ה וש"מ הילך: [לות יא] ולילה"ק עכ"פ ל"ל דנקט הוי. ע"ש מ"ש בזה, ולענ"ד נראה דבשלמא בני בביר דהטעם דמבטנ ומוטל הוא משום דרישא טעבתו בל בעב"ב כמ"ב משום דטרוד בפועליו, הש"ה פשיטא דלא הית לי' מנו להחזיק טעבתו מהיומן, משא"כ בני עגיל ומחבל דשיקר בטעם משום קנס, סו"א דקנסו אותו אפילו בלילה עדיים: שם דהרי הבביר עשה לו חזקה הוי' ולהיו יכול להעיד. אינו מוכרח, ועוד דאם אינו יכול להעיד א"כ מה ליתא ליה כיה מינו, דהא אינו יכול להעיד: שם ליתא דהתם הי"מ מדאינו יכול להעיד כל"ל: [לות יב] ולילה"ק דליכוי בומר כעד. ע"ש ס"ג ותראה בדברי תמוהים ונפלאים: [לות יג] ע"פ קשה הי' מכ"ש בכגבדו בכבוד ובוטל. תידוש שלא הזכיר דברי הש"ך סי' כ' סק"א שעמד בזה, ועה"ע בדברי רבינו הגר"א שם סק"ג מ"ש בזה, ובתוע"א כאן לות מ"ו ע"ש: שם ליתא דבלאמרו עדים שאינו יודעין מה לקח אם תעים לו שעורים חייב שבועה. מה זה בש"ך מבואר דחייב בלא שעורים ע"ש ס"ק ע"ז, ובמתודבים סס"ב ע"ש ותמלא: [לות טז] ל"ב הי. ועי"ש וכש"ך סק"ו: [לות בד] וקי"ל בדמ"א ובו'. הו"ל לבקשות למ"ד חזה בטעה לפיני ובאמת ל"ק דנגד זה הא התבע מוחזק במשהיו, וזה רוצה לחזיק ממנו: שם תמוה בטעה דאורייתא עפי מהיסת לענין נתיבון לבבי', ולענין משומאל"מ הי'. הייבו בבבנין ובעדרין חבל לא בבבנין וטוענין, עס"י ס"ט, ובש"ך שם ס"ק כ"ה, ובילור הגר"א ס"ק ל"ב, ובילור הגר"א סי' ל"ב ס"ק י"ח עשה"ט בכל המקומות ותבין, ודוק: שם לבלוחה קשה דלהדבה הי'. ע' תוס' ובל"ם כאן, ובילור הגר"א שם סק"ח: שם ולפ"ז סיקתינו הל"ל הי' ורק בחבוד בל לא לבסתפק הי'. מרסיעה לשון כאן נראה דבר' לא ידענא גם לבר"ם משומאל"מ, ותמוה בל"ב מהי פריך שם ובו"ם הלי שבועה ה' מלי דבשי' בי', ע' תוס' ב"ק דק"ח ע"א ל"ם ותרי כפלי ודוק, ועקלה"ת סי' ע"ש ס"ק י"א, וסי' ל"ב סק"א ע"ש ודו"ק: [לות כז] אבל בכופר נשבע היסת ובפסר. ליתא, ע"ש בש"ך שם, וס"ק כ"ו: [לות כט] וקמ"ל פועלים אף שהפועלים רבים. סו"מ לעיבר רבותא דפועלים ביכיס שבועה אף דהו"ל כמ"י אם פרעתיך וי"ל ודו"ק: [לות ל] לבני ל"ל הי' הרי לא דמו בלל כל"ל: [לות לט] בסס"ד אז אפילו מת לזה תהלה וכו' דברין תמוהים, וע"ש ס"ד וסמ"ע ס"ק מ"ד: [לות סב] ולפילו לר"ם דס"ל הילך חייב. ט"ס ל"ל ר"ה: שם ולפ"ס בבה"ג פטור. לבלוחם זה נסתר ממלחי דקאמר שם ותנא הוא: שם ואפילו לר"ג דס"ל הילך פטור. ט"ס ול"ל ר"ם: שם רק לאח"ו בשחל בביעים לבסי לא מתעיב כיופר הבל הוי. ע' לשון הרי"ן בלן, לא מבטיב בן, ול"ע: שם קשה לוסבא לר"ב. ל"ל לר"ח: שם מב"ם בתומר לו תוס"ד הוי' מב"ם דהו"ל לעיבר דפטור. הא בזה"ב הוא מדבר הבמטה עה"ע הר"ן, ועי' רש"ם, גם מ"ש דבמטה עוקר הבלולה מעיקרא, ל"י מ"ל, ובשנה דמילתא דמבלן ולילך לרוך לתמול לו, גם מה שבקשה בבאיתא דבני רש"י, בבר הרגיש בזה הב"ח בבגהותיו על הרא"ש ב"ש, ובבגהת דרו"ם, ע"ש מ"ש לתרץ בטו"ש עבה"ע, גם מה שבקשה מל"ל לרש"י דבפקדון לא בופר הבל הייב שבועה דבתורה רק בי הוא זה לבדב, תמוה, הא רחבי"י קאמר עיבוב שבועת בתיב בלן, וכי הוא זה אמלוה הוא דבתיב, והטעם לתלק ביניהן משום דבפקדון יכול להעיד ע"ב בתוס':

מסכת עדיות

ע"ש שנסתפק בקריאת שם המסכתא אם נקראת סע' בתריב לו בגיר, ועי' הוי"ש בהקדמה בלן בשם הרמב"ם, נראה לבדי דלריך לקרות בגירי, ע"ש:

פרק א [לות יד] שבל קב מדבריות הוא כ"ד ביצים, כל"ל: שם שבאו י' גודלים על י' גודלים בגודם ג' לחודלים, ושוד $\frac{1}{9}$ ברוחב גודל בלירוב בו'. וי"ד שב"ד, כל"ל: [לות בה] ולבבי רק הבא ע', ולא לעיל בו'. לי' לוך שיך לחתני התם וקיימו תבמיה אם דבריהם:

פרק ב [לות ז] והוסיף עפי מר"ח בו'. ולפמ"ש לעיל לות מ', דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, מ"ש בשבועות, דבוסיף דמוהר לעמלו טומאת דלוריי' ועהו"ם פסחים די"ד ע"א ד"ה מאי: [לות בא] ותמיהני בו'. ע"ש מ"ש בזה, ועי' נדה ד"ה ובדם' והוס' ומהר"ם שם, ועיי' שבועות פ"ד מ"ב בהוי"ע, ובא"ר שם, ותראה שאין בלן ריח קובי', וכל דבריו בבלן בס בתמה"ת דבריה שלינה מובנים. עוד הליתי שהרגיש בעלמו בלנה בס"ג דנמחים מ"ש לות ג' ובלתמת זה אין לריך לפיה: [לות בב] ולפענד"ל דלי נימא בי"מ בו', בי"י דהוה רבי דלביי בו'. ל"ש מה בוחל בזה לתרץ קובי' הבויי': שם ל"ע בל"ל דבא דקאמר הבבייתא בו'. לא ידענא הלי ברייתא היבא ליתא, ולבינו הוא מימרא דר"א דדיק מיהורא דקרא, וע"ש ברש"י ע"ב ד"ה ל"ל ר"י ע"ש: שם ולהא מבני (ר' יוחנן) בו'. הוא ע"ש, ולבין לתמוה: שם לבן מסתבר בו', לא קלי בו'. ע"ש ברש"י ד"ה אילו, ע"ש: שם ולהא הדר הו ר"י בו' לאביי אם בדברין בו'. ולדידי' מי ניתא דב"ש דקשה לר"י דס"ד דלר"ל הינו עושה רו"ש אפילו מדברבן, וסרי שחיטה ובוחר לבת עושין רו"ש מדאורייי': שם ולהא מסוק בו' מדרבנן, לבין לתמוה בי'. ובעיקר פלטלו ופלפול בנו בלן בבר הלילבו בזה בתחבוחים ובעו"ב יו"ד סי' ג', ועי' הוס' פסחים י"ע ע"א ד"ה בלמה, ובר"י שם ד"ה בלמה, ובעו"ש שבת ל"ח ע"א מש"ב, ועי' תוס' תענית כ"ב ע"א ד"ה והלי ובבלתם יוסף להפמ"ג שם בחולין: שם דדילמא קבא לא מרבי בו'. ע' תוס' חולין שם ל"ו ע"ב ד"ה וסבבר: [לות מד] ואחר שברפוהו בבבנין בו'. מלבון רש"י בבילה שם, משמע דאפי' קודם שברפוהו, ע"ש: [לות נב] רק בחיבות ועונים. הא קתני בלן מבר וסס עבנים, ועיי' שבת ד"ע ע"א: [לות נג] וקי"ל בר"י. ועי' הוי"ש לף דר"י הלמיד ר"ש, ולא ידענא היבא ליתא ובמדומה שהי' הבירו. בשת לראתי בסס"ד שהרגיש בזה, ועבה"ש פ"ב דבלים מ"ב: [לות סה] בר פירשו לבוחבי בו'. לא מלאתי זה בפירוש רק בבר"ב בלן, ולי' מאין לבת לו לפרש בן, ע"ש בבלים אמר ר"י אף בסת בלה בו' לבבל דמוים בו', ע"ש לא משמע בפירוכו: שם ר"ל שני הסבויין בו' טמא. הינו נראה לפרש בן, הבא במ"ש שם לתת בסת שלין מיסויין יוצאין ויטלו טמא, משמע דבשתיסויין יוצאין מסור. ועוד דמשמע דאין עושין מיסויין מן הבד רק בבסת בלה, ובדקתי לע"ל בסת בלה בו' ע"ם, ובזה הא לא מיירי בבלה, ומדקתני בישא אמר ר"י אף בסת בלה בו' ע"ם, ובזה:

פרק ג [לות לט] ר"ל לם המוזרע עומד בו'. ועי' פי' הרא"ש, ומ"ש הרא"ש בשבועות: [לות מג] לו הטומאה בו' נגעו בטהור והטהרה אינו בו דעת לישאל. תמוה דלם אין לו דעת לישאל גם לר"י טהור, בדלעיל פ"ב מ"ז, ועתו"ש נעבות שם: שם ולילה"ק בו'

כטהרות פ"ד מ"ב. עפי הו"ל לבביה מר"י גופא לעיל פ"ב מ"ז, עבה"ע, גם לדברין הו"ל לבקבות ג"ב בטמא עומד וטהור עובר בדליתא שם בבר בין המפתחות ומפתח בין הבבבות טהור ע"ש. אבל בחמת ל"י בוס דמיון לזה לטומאה עובבת, בין דמלך בדרבו ע"ג קרקע מה ענין זה לטומאה עובבת: [לות מח] ל"ש בו'. עיין פי' הרא"ש והו"ת: [לות נו] ולעיל דבבלא בו'. ועי' פי' הרא"ש שבתרוך בזה: [לות סד] ועי' מ"ש פ"ב דביצה. ועי"ש בחוי"ע בשם הר"ן מש"ם במ"ח:

פרק ד [לות א] הגא ושייר הבר דמסבת אבלות פ"א מ"ג ד' ה' ו'. נפלאתי עליו, הא הר הבביר עשה לו חזקה לא לבמן מ"ב, ומעמת דב"ש בבולבו הוא בד מעמת, דאדם מלל, ובזה אינו לריך הבבה לבמתיב הבר דמ"ד, ה' ו' וז"פ מאד: [לות ו] ולא מחביב מלב. מבשם דבבמה הבומדת לבבלה מייבי. אין בזה מבשם מלב, ועמ"ש לחות ג'. ומ"ש עוד ואין לאוסבו מבשם הבבה בו', ל"ש לבה הוצרך לזה, ועמג"א שם: [לות בז] דברי יבול ליבן וכו'. הירובלמי פ"ו דפיאה ה"ב מיירן ע"ז מבני שעדיין לא זבו בבן, ע"ש: [לות לב] ואם יש בבמן וכו' רבינות. תמוה, דמבקה מעמת בב"ש, ובבר תמהתי עליו שם ביבקב דעת שלו. גם מה"ש לבריך תני פרם אוכלין, ובאמת לריך רב בבילה, בעת בפירוש החדש שלו על מסבות ראיתי שתיקן זה ע"ש. מיהו מה"ש בלא מלינו בדמב"ם, תמוה, במה"ש בגלון, ועי' ראב"ד בלן שתפס לי' בפיקר בפירוש הבי', היינו דבבדי סיבת אבר בבן בבן שמא, ובחות מבלן מהור, ובראה דגם בסיפא יפרש בן, ולדעתי הו בוחבת הבסמ"ש שהובא בלן בהו"ע ובסתלקה הבאתו ע"ש, ועי' בבמון לות ל"ז ובן נראה לבדי' מתיבוהו, ועיי' תו"ח סוס"י ס"ב וקסי"ב, סעי' ג', בלי"ל בפיס ותסר בשנגת המעתיק) ע"ש: [לות נד] דלא בבבראב"ת בו'. עבד"ך ר"ה סי' ק"ע ס"ק כ' מ"ש בשמו ע"ש, ודו"ק: שם שבמואל אמר בקר. ועי' סב"ד לות ס' לף ר"ה ע"ב (ובבסד"ד דפוס ווהבשא הוא נדף קפ"ו ע"א) מ"ש בזה: שם ול"מ הית ל"ל בו'. ומבל לבמתיק קבא בחופן אחר, הייתו דשמואל תלה ברב מדאבל ודלי בריין, ורב הלה בהיפך מדקרא דשמואל הלבלו, ודלי דלא הית יוצא הקלה ע"י אלא ודלי דבריין, ועי"ש ע"א דאר"ל גמולו לבבה, ועי' שיאור הגר"א יו"ד שם ס"ק כ"א ברמז לבלן, ועי' מג"א סי' תס"ה, ע"ש: בבה"ד דמ"ש הוא מהר דהבא. יש לעמבש בדלבי זו: [לות פה] והוא אומר שלא נדר בלל. ומ"ש עבה"ג בחיר שם: [לות פז] לפיבר אף בבסדקה בו'. בבמדומה שלא שם מיבו לבמ"ש ב"מ, ועי"ש בתוי"ע מ"ב:

פרק ה [לות מו] לאסור אחילו בדיעבד בו'. אם לא בבקשה הפ"מ, ע"ש: שם אבל ולד של בהמה טריפה אסור. לא אאמין אם יצאו הדברים מפיו, ובוודאי לחה תלמיד טועה בתבם, ועי"ד סוף סי' ע"מ בפ"מ דדוקא אם הזבר בשר ע"ש, ועיי' ובתוס דע"ד ע"ב בולד טריפה בר"ל, ולפ"ז הו"מ לאוקמי בבבן ומי וע"ש הגהות יד אברהם וס"ע, ועמ"ש המחבר בעמן בפ"ק דבבורות מ"ב, סי' ע"ו ע"ש:

פרק ו [לות ב] דלף בלא בשאר בשר בר' בתמה"ת בו' ובמת מבשם העשה בו'. לשון מבוחבת בתבם, ועי"ד סוף סי' ע"מ בפ"מ דדוקא אם הזבר בשר ע"ש, ועיי' ובתוס דע"ד ע"ב בולד טריפה בר"ל, ולפ"ז הו"מ לאוקמי בבבן ומי וע"ש הגהות יד אברהם וס"ע, ועמ"ש המחבר בעמן בפ"ק דבבורות מ"ב, סי' ע"ו ע"ש:

פרק ו [לות ב] דלף בלא בשאר בשר לחודי' וזה ליתא, דאינו מטמא עד שיהי' בשר גידין ועצמות, וכוונתו בם מבשם בשר, מבל"ב במת מבשם עשה לחודא מטמא: [לות בא] ובמת עכ"פ טהור מלטמא בלבל. תמוה, דבתסר הבשר ג"ב אינו מטמא בלבל, בס"ש בלות כ', והוא הרביב כ' פירושים, עיי' רע"ב ותוי"ע ותבין, ובתוי"ע מ"ש בבוחבו, דתסר מבבשר, ולא נשאר עליו בשר בבדי שיעלה ארובה, ומדוע לא פירש בבבוחבו, דתסר מבבשר, ולא נשאר עליו בשיעור הל"ל, ע"ש, ואנבי לא הבנתי דלא נפרש בן דתסר הבשר אף אלא נשאר עליו בשיעור להעלות ארובה עצמו, היינו בטמא ומבא, מבשם עצם, תסר העצם עיבור, היינו תסר העצם לגמרי בס"ש תחוי"ע לא טהור לעמבי אם נפרש בן, ל"ב אדרבה הא מרובה טומאת העצם מטומאת בשר, דבלא עצם טהור, ובלא בשר עצמו, מש"ם הוברה הרב נפרש בן בלבם בחו בפירש:

פרק ז [לות בז] משמע דבלינו בהא לא"ק בו'. לי' מלי שייך בזה ל"ק והבמיה, דבגון דהא בן הוא, מבשם דבלינו בזה ר"ל והבמיה, הענד ר"י וב' בפיס דבבי תבמיה וכן הוא בבמ"ל, ועי' תמוהה רפ"ג, ודיה ע"ל תודיה והבמיה: [לות מח] בבבינה יהומה בו'. והא דבבק מרבה, עי' יבמות קי"ג ע"ל:

פרק ח [לות ג] מיבו הבן בולבו בל בפבת העלם בו'. סותר לבמ"ל לות ב', וגם לי' לבמה בלבלך לזה: [לות לן] וקי"ל בו' מיבבת גם בבתא בבשבר מדאורייתא. ליתא ע"ש ברמב"ם דעבבין תרומ"ע מדרבנן גם בימי מזרח, ע"ש הטעם: שם ולילה"ק ל"ב ל"ל לבמב"ם לתלק בין ירושלים לשאר ארץ ישראל וכו'. לק"מ הבשעם שבתב הרמב"ם דמש"ה בדושה ב' לא בעלה מבום הבית ע"י חזקה, זה מוביל לבאר ל"י לעיון שיהיה נקבא לחי, ויהיה חייב בתרומ"ע. משא"ב לעיון בדושת המקדש, שיהיה חייב בבת הבבנה לבמקומות המקודבים, הא זה לא היה יבול עזרא לקדש, דבעיון נבית, ותו"ת, ועי"ב שקדושה הראשונה לא בעלה, ועי"ב הוברה הרמב"ם לחילוקו שם:

מסכת עבודה זרה

פרק א [לות ה] מיבו בלאן לו בו'. הבחידנא גם בית לו שרי, ע"ש בי"ד: (שם בך ל"ל בו'. אם בי דבר תבמה הוא, מ"מ הינו ראה, דל"ב גם בית לו מבבון לא שבר לבתבה ועב"ע ותבין, ודו"ק): [לות ו] הא לדיבון בו' ולב"ק שרי. תמוה הוא, ועי' בגמלה, ובמתמה שהלמיד טועה בתבו: [לות לו] ולא תבבו להבבעה. ועש"ך יו"ד סי' ק"א סק"ט: [לות לח] ותמהני בו' דאחילו עובר הינו רבאי לבבור. לק"מ, דבא חזי לבלבה בבשלב, וב"ב הוס' שם ד"ה אבל: [לות מט] דהבמבה לאו בו'. הינו מובן, ובמדומה בזה שייך לאות מ"ח, וקאי על דברי ר"א, ודו"ק:

פרק ב [לות ו] ל"ל אבבר בו'. בן הוא בתוס' שם ד"ה בל ע"ש, ועמב"ש עה"ב לתמוה ע"ש: [לות יא] ולא הייבינן לחיי שעה בו'. עיין פ"ש יו"ד ר"ם ס"ש: [לות בא] וכ"ל דהיה בו'. ב"ב הוס' דל"ב ע"ב ד"ה ובבי: [לות ל] ואח"ל דבר סיי לבלין בו'. בבבר"ב הוס' בלן לבדיה: שם ל"ב גם קובבים רש"ז יבוהן דבסתם יבן אל"ל תימוה. דבריו תמוהים מאד, ועי' הוס' דל"ע ע"ב ד"ה יין ועי"ש בי"ד בס ד"מ, גם מה שבקשה דמלי מבגל, הא ישראל מיבועא בו', ל"י דלמא סבר גזל עבו"ם ב"ב לאסור, בדקו"ל: בבה"ד ל"ל דאסור דתלינן בתר רובא. מיבו מובן, ובמדומה שהוא ס"ש, ול"ל ולא תליל בתר רובא, אבל דברין תמוהים, ועי' ב"ק בבי מלינמה מותר לבבות מן הבגלן משיהי' רוב מבלו, הרי דתלינן בתר רובא ועהו"ם בהובות דע"ו ע"ב ד"ה לבחיר, ועוד בב"מ מובא בן: [לות לב] דבינל בת"ר דעלמא. מיבו מובן, ועי' הוס' דל"ד ע"ב ד"ה מבני ועיי' בסמוך לות מ"ג: [לות מה] אם לא שבתב ובבבינות של ישראל. אם משמע דבחדא מייבינהו סבי, ע"ש בשך ובתחבוים: שם ואם התלב של עבו"ם בריך בו'. גם אם התלב של ישראל אם העבו"ם עושה הגבינות אסור, ע"ש: שם וזו דעב"ם בו'. זהו קושי' הרלבונה: שם וכמו שמותר לעהון תעים מתולעים בו'. אם בבר מעורב, משא"ב לענב לבתחילה, ועיי' אם, ועמ"ב סב"ו: שם ל"ל דבבר בתב סר"ן בו'. סבות הר"ן

הוא

בטבהות בשם יתר הוא, ועי' תוס' שם ד"ה בשבר, ע"ב: שם תמוה מאד דבריהן הוי. ע"ש במס"ש מ"ף ובשטמ"ק שם: שם וקשה הוי' הי' מדברים לדבר וכו'. זהו פירוש הר"ן שהביא לעיל, לכל התוס' שם ד"ה מתוך הבני כתבו לתרץ בתופן אחר, ובזה אולא לי' קושיתו ודו"ק, ועי' תוס' ב"מ ד"ד ע"א ד"ה וש"מ הילך: [לות יא] ולילה"ק עכ"פ ל"ל דנקט הוי. ע"ש מ"ש בזה, ולענ"ד נראה דבשלמא בני בביר דהטעם דמבטנ ומוטל הוא משום דרישא טעבתו בל בעב"ב כמ"ב משום דטרוד בפועליו, הש"ה פשיטא דלא הית לי' מנו להחזיק טעבתו מהיומן, משא"כ בני עגיל ומחבל דשיקר בטעם משום קנס, סו"א דקנסו אותו אפילו בלילה עדיים: שם דהרי הבביר עשה לו חזקה הוי' ולהיו יכול להעיד. אינו מוכרח, ועוד דאם אינו יכול להעיד א"כ מה ליתא ליה כיה מינו, דהא אינו יכול להעיד: שם ליתא דהתם הי"מ מדאינו יכול להעיד כל"ל: [לות יב] ולילה"ק דליכוי בומר כעד. ע"ש ס"ג ותראה בדברי תמוהים ונפלאים: [לות יג] ע"פ קשה הי' מכ"ש בכגבדו בכבוד ובוטל. תידוש שלא הזכיר דברי הש"ך סי' כ' סק"א שעמד בזה, ועה"ע בדברי רבינו הגר"א שם סק"ג מ"ש בזה, ובתוע"א כאן לות מ"ו ע"ש: שם ליתא דבלאמרו עדים שאינו יודעין מה לקח אם תעים לו שעורים חייב שבועה. מה זה בש"ך מבואר דחייב בלא שעורים ע"ש ס"ק ע"ז, ובמתודבים סס"ב ע"ש ותמלא: [לות טז] ל"ב הי. ועי"ש וכש"ך סק"ו: [לות בד] וקי"ל בדמ"א ובו': [לות יח] ל"ל בבקשות לבבי' מ"ד חזה בטעה לפיני ובאמת ל"ק דנגד זה הא התבע מוחזק במשהיו, וזה רוצה לחזיק ממנו: שם תמוה בטעה דאורייתא עפי מהיסת לענין נתיבון לבבי', ולענין משומאל"מ הי'. הייבו בבבנין ובעדרין חבל לא בבבנין וטוענין, עס"י ס"ט, ובש"ך שם ס"ק כ"ה, ובילור הגר"א ס"ק ל"ב, ובילור הגר"א סי' ל"ב ס"ק י"ח עשה"ט בכל המקומות ותבין, ודוק: שם לבלוחה קשה דלהדבה הי'. ע' תוס' ובל"ם כאן, ובילור הגר"א שם סק"ח: שם ולפ"ז סיקתינו הל"ל הי' ורק בחבוד בל לא לבסתפק הי'. מרסיעה לשון כאן נראה דבר' לא ידענא גם לבר"ם משומאל"מ, ותמוה בל"ב מהי פריך שם ובו"ם הלי שבועה ה' מלי דבשי' בי', ע' תוס' ב"ק דק"ח ע"א ל"ם ותרי כפלי ודוק, ועקלה"ת סי' ע"ש ס"ק י"א, וסי' ל"ב סק"א ע"ש ודו"ק: [לות כז] אבל בכופר נשבע היסת ובפסר. ליתא, ע"ש בש"ך שם, וס"ק כ"ו: [לות כט] וקמ"ל פועלים אף שהפועלים רבים. סו"מ לעיבר רבותא דפועלים ביכיס שבועה אף דהו"ל כמ"י אם פרעתיך וי"ל ודו"ק: [לות ל] לבני ל"ל הי' הרי לא דמו בלל כל"ל: [לות מב] בסס"ד אז אפילו מת לזה תהלה וכו' דברין תמוהים, וע"ש ס"ד וסמ"ע ס"ק מ"ד: [לות סב] ולפילו לר"ם דס"ל הילך חייב. ט"ס ול"ל ר"ה: שם ולפ"ס בבה"ג פטור. לבלוחם זה נסתר ממלחי דקאמר שם ותנא הוא: שם ואפילו לר"ג דס"ל הילך פטור. ט"ס ול"ל ר"ם: שם רק לאח"ו בשחל בביעים לבסי לא מתעיב כיופר הבל הוי. ע' לשון הרי"ן בלן, לא מבטיב בן, ול"ע: שם קשה לוסבא לר"ב. ל"ל לר"ח: שם מב"ם בתומר לו תוס"ד הוי' מב"ם דהו"ל לעיבר דפטור. הא בזה"ב הוא מדבר הבמטה עה"ע הר"ן, ועי' רש"ם, גם מ"ש דבמטה עוקר הבלולה מעיקרא, ל"י מ"ל, ובשנה דמילתא דמבלן ולילך לרוך לתמול לו, גם מה שבקשה בבאיתא דבני רש"י, בבר הרגיש בזה הב"ח בבגהותיו על הרא"ש ב"ש, ובבגהת דרו"ם, ע"ש מ"ש לתרץ בטו"ש עבה"ע, גם מה שבקשה מל"ל לרש"י דבפקדון לא בופר הבל הייב שבועה דבתורה רק בי הוא זה לבדב, תמוה, הא רחבי"י קאמר עיבוב שבועת בתיב בלן, וכי הוא זה אמלוה הוא דבתיב, והטעם לתלק ביניהן משום דבפקדון יכול להעיד ע"ב בתוס':

פרק ח לות ח לא היה פטור ל"ש בממון בו', לבלוחה בתמר נגנב לו בתבד, והוא מת, לו בשבר, ל"ל הא בפר לו בוף הבגלה לו הבשורה, ודוחק לומר דמייני שאינו שוה בלום, ובמעון שמרים בלאיתי מבבר בס' יד המלך שבסתבק בבתר שבגנב ממנו, ולריך לשלם לבע"ב אם מתוב הבע"ב לשלם לו שבר שמירה בין בשלם לו בעד החסן, ועי' קצה"ח סרב"ז ס"ק ג' בל' בבשיטות דה"ל לבלם לו, ע"ש:

מסכת עדיות

פרק א [לות יד] שבל קב מדבריות הוא כ"ד ביצים, כל"ל: שם בשלו י' גודלים על י' גודלים בגודם ג' לחודלים, ושוד $\frac{1}{9}$ ברוחב גודל בלירוב בו'. וי"ד שב"ד, כל"ל: [לות בה] ולבבי רק הבא ע', ולא לעיל בו'. לי' לוך שיך לחתני התם וקיימו תבמיה אם דבריהם:

פרק ב [לות ז] והוסיף עפי מר"ח בו'. ולפמ"ש לעיל לות מ', דאין אוכל מטמא אוכל מדאורייתא, מ"ש בשבועות, דבוסיף דמוהר לעמלו טומאת דלוריי' ועהו"ם פסחים די"ד ע"א ד"ה מאי: [לות בא] ותמיהני בו'. ע"ש מ"ש בזה, ועי' נדה ד"ה ובדם' והוס' ומהר"ם שם, ועיי' שבועות פ"ד מ"ב בהוי"ע, ובא"ר שם, ותראה שאין בלן ריח קובי', וכל דבריו בבלן בס בתמה"ת דבריה שלינה מובנים. עוד הליתי שהרגיש בעלמו בלנה בס"ג דנמחים מ"ש לות ג' ובלתמת זה אין לריך לפיה: [לות כב] ולפענד"ל דלי נימא בי"מ בו', בי"י דהוה רבי דלביי בו'. ל"ש מה בוחל בזה לתרץ קובי' הבויי': שם ל"ע בל"ל דבא דקאמר הבבייתא בו'. לא ידענא הלי ברייתא היבא ליתא, ולבינו הוא מימרא דר"א דדיק מיהורא דקרא, וע"ש ברש"י ע"ב ד"ה ל"ל ר"י ע"ש: שם ולהא מבני (ר' יוחנן) בו'. הוא ע"ש, ולבין לתמוה: שם לבן מסתבר בו', לא קלי בו'. ע"ש ברש"י ד"ה אילו, ע"ש: שם ולהא הדר הו ר"י בו' לאביי אם בדברין בו'. ולדידי' מי ניתא דב"ש דקשה לר"י דס"ד דלר"ל הינו עושה רו"ש אפילו מדרבנן, וסרי שחיטה ובוחר לבת עושין רו"ש מדאורייי': שם ולהא מסוק בו' מדרבנן, לבין לתמוה בי'. ובעיקר פלטלו ופלפול בנו בלן בבר הלילבו בזה בתחבוים ובעו"ב יו"ד סי' ג', ועי' הוס' פסחים י"ע ע"א ד"ה בלמה, ובר"י שם ד"ה בלמה, ובעו"ש שבת ל"ח ע"א מש"ב, ועי' הוס' תענית כ"ב ע"א ד"ה והלי ובבלתם יוסף להפמ"ג שם בחולין: שם דדילמא קבא לא מרבי בו'. ע' תוס' חולין שם ל"ו ע"ב ד"ה וסבבר: [לות מד] ואחר שברפוהו בבבנין בו'. מלבון רש"י בבילה שם, משמע דאפי' קודם שברפוהו, ע"ש: [לות נב] רק בחיבות ועונים. הא קתני בלן מבר וסס עבנים, ועיי' שבת ד"ע ע"א: [לות נג] וקי"ל בר"י. ועי' הוי"ש לף דר"י הלמיד ר"ש, ולא ידענא היבא ליתא ובמדומה שהי' הבירו. בשת לראתי בסס"ד שהרגיש בזה, ועבה"ש פ"ב דבלים מ"ב: [לות סה] בר פירשו לבוחבי בו'. לא מלאתי זה בפירוש רק בבר"ב בלן, ולי' מאין לבת לו לפרש בן, ע"ש בבלים אמר ר"י אף בסת בלה בו' לבבל דמוים בו', ע"ש לא משמע בפירוכו: שם ר"ל שני הסבויין בו' טמא. הינו נראה לפרש בן, הבא במ"ש שם לתת בסת שלין מיסויין יוצאין ויטלו טמא, משמע דבשתיסויין יוצאין מסור. ועוד דמשמע דאין עושין מיסויין מן הבד רק בבסת בלה, ובדקתי לע"ל בסת בלה בו' ע"ם, ובזה הא לא מיירי בבלה, ומדקתני בישא אמר ר"י אף בסת בלה בו' ע"ם, ובזה:

פרק ג [לות לט] ר"ל לם המוזרע עומד בו'. ועי' פי' הרא"ש, ומ"ש הרא"ש בשבועות: [לות מג] לו הטומאה בו' נגעו בטהור והטהרה אינו בו דעת לישאל. תמוה דלם אין לו דעת לישאל גם לר"י טהור, בדלעיל פ"ב מ"ז, ועתו"ש נעבות שם: שם ולילה"ק בו'

הוא רק לענין איסור הנאה, ולא באיסור תכילה, והרי מתעסק בחלבים ובריות חייב ועיקר הטעם הוא משום דאינו מתכוין לא קפסולו: [לות מח] מיהו בחלבים הטבכו"ם לעשות גבינות כו', אז מותר בדיעבד. היינו לעשות גבינות, וע"ש דדוקא במקום הפסד: [לות ג] והקילו בכ"ז בפת כו'. ודיון גם בשלקות מקולין כמ"ש בעצמו בסמוך לות נ"ב: [לות נב] ע"ל דמייני כו'. עי' סי' ק"כ פעי' לי בהב"ח ובש"ך ס"ק ז' ובהגר"א סק"ד: שם בכנכות דל"ו ע"ב. ויומא דס"ח ע"ב, וע"ש בכש"ו ד"ה סריא לא משמע כן, וס"ע: שם ובריעיל שמבטלו הטבו"ס ואח"כ תופסו נ"ל דמותר כו'. אמ"ל ועי"ד סק"כ גבי פת וגלגל המשותים בבינים לי קמחא עיקר, ע"ש, אלמא דאין הלפיה מבטלת הבישול כיון דבכר נאסר: [לות נד] וע"ל דאפי' כו' מותר בחומץ יין כו'. תמוה, כיון שהי' יין מתחילתו פגיעת דאסור: [לות נו] תדע דבי' שערות של קטנה בו'. במתכ"ת, הדמיון הוא בשוכלא לדנא, דבבר שלריך שיעור, ודאי לינו מוציל הבטל ע"י זכוכיה, משא"כ בקשקשת דלא בעיא בהו שיעור יוציל נמי הבטת הזכוכית לדע אם יש בהן קשקשים, וד"ק:

פרק ג [לות יג] שוחק כו' ומטיל ליה. כיון לא בעי בחיקה: [לות יד] בשיחנה לרות. לבאורה מזה סתירה לדברי הר"ן שהביא פ"ב לות מ"ה דבבי הלאה כל שלינו מתכוין אף דהוי ס"ר שרי, ע"ש, דהא כ"ב לינו מכוין לזה, ועי' פסחים דכ"ח בבי אפשר ולא קמכוון: [לות יז] כך במה כו' שפיכותו דוא. ועפ"ש דבשבת אות ל"ד: [לות יח] משום דשומרים שם ערומים ועי' שבת ד"י ע"א דאסור לבשות שם בהפנין, ועכ"א סמ"ג ס"ק עד, ועי' בהגהי מנפא ליקן שם בשבת שהקשה כן, ולא ראה דברי המ"א הנ"ל: [לות יח] גם ליפוי הר מוהר. זהו לוקימתא דרבא"ח ובסמוך לות ל"א, הענתיק לוקימתא דר"ם, ע"ש בהוס': [לות לה] ואף שאין הבית עלמו נעבד, ודלא כר"ב. ודברי המהר"ם לוגלין שם שבי דמשו"ם כתב רש"י דהבית עלמו נעבד משום דבלא"ה לא היה הבית מעמיל ע"ש, הוא תמוה מאד, ונגד הגמ' דגם משמעי עכו"ם מעמא, ולולי ע"ש הוא, וכונתו לדברי הש"ך סקמ"ג ומ"ש הקמ"ז הוא ט"ס שהבית כאן: [לות מב] בסופו, דהינו אסור עד שיתמם בו. כנ"ל: [לות מד] ולא מתכוין לעבוד הבית. לבאורה מ"ש ממ"ש בלות מ"ה אף דנתכוין לעבוד הבית בטל מה שהיה מתכוין: [לות נח] ניל דוקא בגיטלו כו'. ולענ"ד דלגי' ובטלו הכוזה שבטלו משם דרך ביטול אלא להעמיד עוד פס, וכמ"ש ביו"ד שם בהגהי' סעי' ג', ע"ש וכ"כ ל"ל לפי' הר"ן: [לות סא] לאחר שיסורו מהחתיו הוכה. ת"ש מאי קאמר: [לות סט] ע"ש דבריו מבומבין, וע"ש בש"ך, ותבין: [לות פא] אבל מבמשי ע"ז כו'. ומייה:

פרק ד [לות כד] אבל מ"ש בכ"ב כו'. עיי' ביעיב בלשונו ובק"מ: שם וק"ל כו'. בפיה"מ לבתמ"ש נקט לי' בלמת הבישולות עלמן הוי בעבדין, ע"ב, ומ"ש עוד על הר"ב שב' מעמידין לוהו רק לפי פעם כו', קושי' אלא הסב ג"כ עליו, עי' לעיל פ"ב לות ל הרי"ק: [לות ל] ובב"י דס"ל דיו"ד סקכיב כו'. מ"ש ומ"ל קב"ה, וע"ש בש"ך ס"ק כ"ב סעי' כ"ל: [לות מא] שיאכלם בעבירה. ע"ש בחוס' ולי"ל מאי עבירה אלו אסור לאכול חולין בטומאה ולולי משום מע"ש: [לות מב] ואפילו אין על היין שום חותם. עפ"ך ס"ק כ"ח ס"ק ז': [לות מז] בקנה המדה. וי"ל אפילו בידו, שב ראיתי שהבית בסמוך: [לות נ] סי' מ' אם נגע בכלי יין אחות כו' נאסר בהנאה. ע' ע"ז שם ס"ק ע"ו: שם ולכן כו', ושבבר כו' מותר בשתיה. הנ"ל דהא לאיסור שתיה לא בעינן שבשון, כמ"ש בסמוך, וכונת הרמ"א שם הוא לענין הנאה, ולדידן הא אפי' בשבשון והנבהה שרי במקום פסידא: שם ס"ב ואסור רק בשתיה. דבא שבו"ם הינו אוסר רק בשתיה, בסי' קכ"ה, בכ"ל, וע"ש בס"ק כ"ד בבוס' בחריבות ובבאור הגר"א ז"ל: שם והכלי הוא ג"כ מלא. לבאורה הו"ל למימר אפילו הינו מלא ע"ש, ובסקכ"ה סעי' ט', וי"ל: [לות נר] ולא דמי לדעל כו' דהתם כו'. לא הבנתי דבריו בלל, ועי' הו"ש, ועש"ך סקכ"ח ס"ק ו', גם מ"ש דלבתחלה אינו מפתח ומותם, עפ"ך סקל"ח ס"ק ו' בשם הרשב"א וס"ש דדוקא במקום הפסד: [לות נו] אפילו היה עליו ב' חותמות. לדידן שרי בין עליו ב' חותמות: [לות נז] מיהו בפתח וחותם. לדידן בנפתח לו חותם:

פרק ה [לות ט] שדרכן לרוות בלי עוקן. אין דבריו מתקבלין אלא, ועוד דבי פרכיון לרבא בעבשה דבי' דחיפי ע"ש, הו"ל לפיוני' מהן בבא, ודו"ק: [לות טז] וע"ל כו', והרי בלל: [לות מט] דאסור לבבוס עומאה כו'. מ"ל דמייני בא"י, ועוד דילמא בעומא מייני: [לות נט] מיהו דוקא כו', אבל בעבה לשתה יינו, כו' רק הוא בחעבה ובעל בפ'. אינו מחזיקה, דבדין נזה אין הינוק ביניהם, דבשביה הבינן בחעבה, רק בשתה יינו מקילין הלתמה ובעל בפ', ע"ש ותלה, ויש סוב' דסובבים דינוק אינו אוסר רק בשתיה ולא בהנאה: ברע"ב סוף מ"ח, משבריס אותו בחמה של היחר כו'. תמוה מאד, מדה הא מבשמ"ח הוא בחו"ב גבי תרומה, ועוד לדבריו מאי מהני שעיתה בכן, ובעמ"ש בחי"ז ד"ד דמעילה, ע"ש: [לות פא] ודלא בבה"ג. ועי"ש:

מסכת אבות

פרק א [לות מו] ולא הודיע על עצמו בחבוחר בגדרים. אולי ל"ל ביומא, ע"ש דל"ה ע"ב: [לות מז] קנוא בך בבמסחר. בכ"ל: [לות מא] בן בבן בלל הבגלי. ובבש"ו בלן יש ס"ם, ע"ש ול"ל בן בח: [לות מח] יבוויה בלל כו'. עתבר"ב מכ"ב:

פרק ב [לות לא] דברי ובקינו. וי"ל דוהו בבל רבנו הקדוש, אחיו של ר"א בשיאה, ועסבר"ד לות ל' בבם בע"מ: [לות מז] שמעון הצדיק היה הבשיא הראשון כו'. אבל לא מלאתי בשמעון הצדיק שהיה בשיא והוא היה כה"ג, והבשיאים היו עפ"י דוב מובא ב"ד, מיהו ביבא"ז ויוסי בן יוחבר נמי היו בבשיאים ובבשבה דל"ג בעמבה דאבות אבי' בהן לבשיא:

שם כי' יהודה בן בבא כו'. שם במסקנא בתגיבה מסקינן דשמעון בן שטח היה בשיא: שם שלא אחריהו ימים בבשיאות. עי' בסה"ד שבאריך בזה מאד: שם ולבל הבחות היה שהב בשיאות כו' אחר התוכבן הוסי' שבת ל"ד כ'. וכ"ב בש"י שם בר"ה, ושיין סדר הדורות לות י' דק"ב ע"ב שבתב בדברי המחבר בלן, ע"ש בלוחך: שם והיקב הבא בשיאותו בפני הבית. מבל"ל דהיקב שבתחיל לבאר עלה לבבילות, ועי' סנהדרין כ"ה מ"ב בבי מעשה ובדק בן אבלו בשוקני הנים, ובגמרא שם מה שהקשה ע"ז, ודו"ק: שם בסה"ד ומ"ל וכו' לא בלה להפסיק. עי' מדרש שמואל:

פרק ג [לות יא] אולם רק הילבה שישבשהו המלבות עבור זה. ובזה אמרתי בדרוש ל' בביאור דברי חז"ל מגילה דף י"ח. אדם ולא מלך כו', ע"ש בבפרשים שבתרבו בזה מאד, ואמרתי דבוונתם לקבל דבתרי' דבקום עליהו אדם וכתיב אני חיים בלעוב, וזה ת"ל שיהיה במלך, דאלמלא מורלה של עבלות אים לא רעבו חיים בלעו משבע דמירלת המלך בבבעים מזה, והתרבתי בזה בדברים בחמדים: [לות כב] מיהו בקע ג' שאבלו כו'. ולענ"ד דלבראתא הוא אפילו ג' שאבלו בלאחד שברבו ברבת השמוש יחד, מ"מ כיון שלא אמרו עליו דברי תורה, הוי בלילו אבלו כו': [לות עג] ובר"מ כתב שם דמ"י מב"ל לבבינו הא. עי' סנהדרין דע"ו ע"א שי אבלים תורה, ובבש"ו שם, ועי' ע"ז ד"ע ע"ח, ועי' יומא דס"ח ע"ב ע"ש, ודו"ק, ועטו"א תגיבה ד"ע ע"ח:

פרק ד [לות י] דמדמבבר לבל אדם יאבבבו. בל"ל: [לות יא] כי בי לבם בבקלון דידהו. בל"ב: [לות ק] ואיין אחדם בעבת שתייהו ימתק לחיר, בבדרים. אולי בוונתו לבא דבף ס"ו ע"א, שהיין רע לבעיים, אמ"ל והלא מיושן יפה לבעיים ולאסוף דבריו שבייים לבל אחיהו וכו', אבא הבינה הא דבדרים:

פרק ה [לות יב] בסה"ד ובר"ם היה בקת מתיבא כו'. וע"ש בר"מ"ן, ועי' אדר"ב בל"ד: [לות טו] אע"ג דאלו סבינה היה רבאי להאבילה ולא עדיף בבר קודם, יותר מיותר. להדיא איתא שם ומאבילין לה בבר קודם, ע"ש ועי' תו"ח: [לות ל] ודלא בבהו"ע הבא. עיין מבבת מבבים: [לות גב] שאין חיוב מיתה כו' רק בעבול לא"ג. ולתרומ"ע, עי' מבות פ"ב מ"ב, ועי' לות ס"ע: [לות סט] ר"ל וכו' על עינוי הדין. לינו מובן: [לות צה צו צז] נתחלבו סיוגים: [לות קיח] ומעשים לאחרים הספל, ומבת הבעיבר. והוא מפרש בהיפוך הפירוש הרע"ב, אבבל בלחד"ע פ"מ איתא בפירוש הרע"ב, ועי"ש פירוש בספוג:

פרק ו [לות ה] לא בעבור ירלת העונש, מדידע כי ה' עה לעבוק בה. דבריו לינם נוהין לי בלל, ועי' נדרים דס"ב ע"א ברא"ש ור"ן: [לות קעב] בבלאכים ולופיים ואיות הקדש שבהנו ים מים. דבריו ברים אלי:

מסכת הוריות

פרק א [לות לח] ומיירי בידע שבבבא"ג אין מזה לבמוע לב"ד. דבריו תמוהים, והיה לי לחלק בין ח"מ וע"ה, ועי' רמב"ם פי"ג מבגנות הל"ה, אוב ראיתי ש"ל הבא לפטור לבמרי, מבא"ב בחם בבמב"ם קאי לענין להבטרף לבחר ביוגנין:

פרק ב [לות ג מצוין בעבות, וקלי על בוגב ועבה מיד: [לות כג] מבקתני סתמא כו' דלא בר"ע. תמוה, הא ר"ע נמי פוטר בחטאת בטומאת מקדש וקדשיו ע"ש בר"ב, אוב ראיתי בגמ' בר"ע לא פטר לי' מבר רק מעוו"ר: [לות כז] והילבה כו' ע"ש. תיבוא מיט מונן, ופשוט, דבשם זמן קבלים, ולא המעשה גופא משהה מבחר לאיסור, מבא"ב הבא המעשה גופא של התשמים ע"י מקלה שקרה מבחר לאיסור, ועוד דבש ליבא עשה רק ל"ת ובבא איבא נמי עשה מוחבי בהה עליו: [לות כט] ע"ש שבתב דאם הוזו ב"ד שמוחר לבא על אחתו סמוך לוסתה דאבו מקרי עשה ול"ת שבגנה. נעלם ממני דבר המל"מ פ"ד מה' שבגנה הל"ב, ומ"ש עוד דחייב ב' חטאות, ב"ב תמוה, דהוי בהעלם אחד, ולא ראה ג"ב דברי המל"מ שם פ"ה אל"ז, ומ"ש דבבל גוונא הלאה פטורה, ב"ב תמוה, ועי"ש בר"מ"ם ועי' יו"ד סי' קפ"ה: במשנה שבמשניות מ"ה אין חייבין על שמיעת הקול כו'. ל"ע הא בבר אני לעיל דאין חייבין אלא על דבר שדומו בבת, והבא ליבא בבת, ועי' הו"ש בלן: [לות לח] אבל מלבי ב"ד מעידין בר"מב"ם פי"ב מעדות. [ע"ש ול"ל פי"ח מעדות] דבריו המוהים מאד, ועי' רמב"ם פ"ג מהלבות מלבים. ובבב"מ שם ותבין, שב ראיתי שדבריו אלו לקוחים בלא מדברי תוי"ט, ע"ש ובבב"מ פ"י אב' בגמת על הבס"מ בבוונת הר"מב"ם ובלח"מ שם, ועמ"ש פ"ב דסנהדרין: שם ואפשר עוד כו'. ב"ב בחבבת הבמים: שם י"ל דמייני שבבר שתתה ובדקה המים דבבים עד טומאה אין המים בודקין אותה. עתורע"א פ"א דסוטה לות ו' בשם המל"מ, ועי' שבועות דל"ב ובהוס' שם: ברע"ב מ"ז והמשנה וב"ד פטורין דבתיב בק"ל ובודעה בחטאת. עי' תוס"ע לות י"ב, וכן הקשה בלח"מ פי"ב ע"ש:

פרק ג [לות א] ודלא בלה"מ. ע"ש בלה"מ ובראה שאין בלן הבנה: [לות ז] ירושלמי ר"ה פ"ח הל"ב. בן הוא להדיא בירושלמי בלן: [לות יג] דמרובה בגדים וכו' ושאה בהוראתו מבינה הבבה. לבאורה בתרובה בגדים מבינה על שבגת מעשה בשאר יחיד ולא בשינן שבגת טורלה רק בבהן מבינה: [לות יח] ואע"פ שאינו משמש. ועסרס"ו בלן: [לות יח] מ"ע שלא יאבר פעי בלא אבה. דין חדש, ובגמרא לא מלינו אלא ביוחבים, שב מלאתי בהורת בהמים שבתב בלתת דים עבה עליו ליקח נחלה: [לות לח] בנית שני היו ממון וכו'. לפמ"ם בש"ך יו"ד סי' רנ"ח ס"ק ס"ו בשם הב"ש, ע"ש, אינ"ל בזה: שם בסה"ד ול"ל עוד מדבקה רק מחזר משמע דבא בחין בל כו'. אינ מראה, ועי' יומא דף ע"א ע"ב וחי"ק, ובמ"ח שם, ועי' תשובת רמ"א סי' ס"ע.

שם בר' יהודה בן בבא כו'. שם במסקנא בתגיבה מסקינן דשמעון בן שטח היה בשיא: שם שלא אחריהו ימים בבשיאות. עי' בסה"ד שבאריך בזה מאד: שם ולבל הבחות היה שהב בשיאות כו' אחר התוכבן הוסי' שבת ל"ד כ'. וכ"ב בש"י שם בר"ה, ושיין סדר הדורות לות י' דק"ב ע"ב שבתב בדברי המחבר בלן, ע"ש בלוחך: שם והיקב הבא בשיאותו לות י' דק"ב ע"ב שבתב בדברי המחבר בלן, ע"ש בלוחך: שם והיקב הבא בשיאותו בפני הבית. מבל"ל דהיקב שבתחיל לבאר עלה לבבילות, ועי' סנהדרין כ"ה מ"ב בבי מעשה ובדק בן אבלו בשוקני הנים, ובגמרא שם מה שהקשה ע"ז, ודו"ק: שם בסה"ד ומ"ל וכו' לא בלה להפסיק. עי' מדרש שמואל:

פרק ג [לות יא] אולם רק הילבה שישבשהו המלבות עבור זה. ובזה אמרתי בדרוש ל' בביאור דברי חז"ל מגילה דף י"ח. אדם ולא מלך כו', ע"ש בבפרשים שבתרבו בזה מאד, ואמרתי דבוונתם לקבל דבתרי' דבקום עליהו אדם וכתיב אני חיים בלעוב, וזה ת"ל שיהיה במלך, דאלמלא מורלה של עבלות אים לא רעבו חיים בלעו משבע דמירלת המלך בבבעים מזה, והתרבתי בזה בדברים בחמדים: [לות כב] מיהו בקע ג' שאבלו כו'. ולענ"ד דלבראתא הוא אפילו ג' שאבלו בלאחד שברבו ברבת השמוש יחד, מ"מ כיון שלא אמרו עליו דברי תורה, הוי בלילו אבלו כו': [לות עג] ובר"מ כתב שם דמ"י מב"ל לבבינו הא. עי' סנהדרין דע"ו ע"א שי אבלים תורה, ובבש"ו שם, ועי' ע"ז ד"ע ע"ח, ועי' יומא דס"ח ע"ב ע"ש, ודו"ק, ועטו"א תגיבה ד"ע ע"ח:

פרק ד [לות י] דמדמבבר לבל אדם יאבבבו. בל"ל: [לות יא] כי בי לבם בבקלון דידהו. בל"ב: [לות ק] ואיין אחדם בעבת שתייהו ימתק לחיר, בבדרים. אולי בוונתו לבא דבף ס"ו ע"א, שהיין רע לבעיים, אמ"ל והלא מיושן יפה לבעיים ולאסוף דבריו שבייים לבל אחיהו וכו', אבא הבינה הא דבדרים:

פרק ה [לות יב] בסה"ד ובר"ם היה בקת מתיבא כו'. וע"ש בר"מ"ן, ועי' אדר"ב בל"ד: [לות טו] אע"ג דאלו סבינה היה רבאי להאבילה ולא עדיף בבר קודם, יותר מיותר. להדיא איתא שם ומאבילין לה בבר קודם, ע"ש ועי' תו"ח: [לות ל] ודלא בבהו"ע הבא. עיין מבבת מבבים: [לות גב] שאין חיוב מיתה כו' רק בעבול לא"ג. ולתרומ"ע, עי' מבות פ"ב מ"ב, ועי' לות ס"ע: [לות סט] ר"ל וכו' על עינוי הדין. לינו מובן: [לות צה צו צז] נתחלבו סיוגים: [לות קיח] ומעשים לאחרים הספל, ומבת הבעיבר. והוא מפרש בהיפוך הפירוש הרע"ב, אבבל בלחד"ע פ"מ איתא בפירוש הרע"ב, ועי"ש פירוש בספוג:

פרק ו [לות ה] לא בעבור ירלת העונש, מדידע כי ה' עה לעבוק בה. דבריו לינם נוהין לי בלל, ועי' נדרים דס"ב ע"א ברא"ש ור"ן: [לות קעב] בבלאכים ולופיים ואיות הקדש שבהנו ים מים. דבריו ברים אלי:

(הפירושים וההגהות לא נערכו על הסדר הראוי לפי הערך של כבוד המחברים ז"ל זה אל זה כי רק לפי מקרי ענינ הדפוס).

מהרב הגאון הגדול וכו' מוה"ר ירוחם יהודא ליב פערלמאן ז"ל נודע בשם „הגדול דמינסק".

מסכת שבועות

פרק ד מ"ג מצוה אני עליכם כו'. עי' בתוי"ט ד"ה מצוה וכו' מ"ש לענין כוזכרת הכם. ובזעות ר"ת דמובטע מפי עצמו לא בעיא שם אבל מובטע מפי אחרים בעיא שם דמסתם נמריך לה דמובטעה מפי כהן. והרין (רים נדריס) המה עליו פה קדוש איך אמר דבר זה דהא אמריגן (בסוף פרק שבועות שניה בתרא) המוציא לחבן אחר שבועה שבועה מפיו דמי וילפינן לה מסוטה דכתיב ואמרה האשה אמן אמן כלומר והוא כשובעת מפי עצמה עיי"ש. ובמתנה אפרים כתב ע"ז דלק"מ דאיתא אמריגן דבמוציא מפיו דמי דוקא בשם כמו סוטה אבל בלא שם אינו כמוציא מפיו. יעו"ש במחה"פ (הל' שבועות סי' ג'). ולדעתי ז"א דא"כ דיעמא דדוקא בסוטה כמוציא מפיו אבל לא בענין אחר ממש נמי דוקא בשבועת שלא כי אחס אבל לא בשבועה שאין עמה אלה. א"ו דכיון דילפינן כמוציא מפיו דמי א"כ בכל ענין כמוציא מפיו דמי זה הדיבור ממש שבועה ע"ז. וממילא מהני לף בשבועה שאין עמה אלה וא"כ מ"ש בלא שם. ועוד מלה מוכח מרש"ד דאיר דאמרינן בגיר ושוה אמן נמי מהני דהוי כמוציא מפיו אלמא דבכל ענין כמוציא מפיו דמי דענין אמן הוי קבלה. ויעויין ס"ע (סי' ר"ט) ובגיטין הש"ך שם. וא"כ אפיר הקשה הכ"ן. [וקנת מ"ע כמוכיחין (כ"ע ב') אמאי לא הבינא מרש"ד דגיר הכל. ויש לעיין]. ובזעות הרמב"ד דבעדות בעינן שם דילפינן אלה אלה רבי מאיר בר אידי הוא דאית לי' אבל רבנן ליה לה גז"ש. יעוסה"ש. ובאמת קו' הרין על הרמב"ד קשה גם על בזעות ר"ת ל"ל דכ' דילפינן מסוטה ח"כ תקבי דלגבי שם המיוחד ואי לא נמר מסוטה א"כ גם בזעות לא לגבי. ויעויין בלח"מ (פ"ב מבזעות ה"ב) שנדחק לישב לבזעות הרלב"ד. ולדעתי נראה לישב. דלכאורה יש לחמוה דהא ע"פ בגמ' (ל"ט ב') מבואר דסוטה בעיא שם המיוחד. ולפי"ז ע"כ הא דפרשת סוטה נאמרה בכל לשון ולגבי שם המיוחד לא שייך בכל לשון ע"כ ל"ל דהזנרן על כל הפרשה חון מהשם דהשם ע"כ לומר ככתיבתו דהא בעי שם המיוחד. וכן מבואר לדבריו בת' הכסב"ח (ח"ח סי' תתמ"ב) ות' מהר"ם מרוטנבורג (סי' ו'). ומהרמב"ם (פ"ב מסוטה) מבואר לדבריו לגמרי כן. יעו"ש בהלי' ז' דמשניעה הכהן בלשון שאינה מכרת וכו' ולומר לה בלשון מכרת אם לא בכל וכו' ואח"כ בהלי' ח' כתב דמגילה מגילה וכותב בלשון הקודש כו' וכותב כל הדברים שהשביע אותה בהם אות בלוח מלה במלה וכותב לה השם ככתבו וכו' יעוש"ש. ומדבריו כתיבה הודיע ובאיר לדאית איך כותב לה השם ובני אמיתה לא בא"ר איך לומר לה השם ואתה דלומר לה בכל לשון ממכרת ולא בא"ר להזניא לה השם מן הכלל רק גבי כתיבה בא"ר לנו איך לכתוב לה השם ובאמירה אתה הדברים א"כ נראה מבואר דגם השם לומר לה בכל לשון וא"כ אין אלה כיוון כמבואר ברמב"ם (פכ"ו דסנהדרין ה"ג) יעו"ש. והוא תמוה דהוא נגד הסוגיא דגמ' (ל"ט ב') ס"ל דמבואר דבעינן שם המפורש. והנראה בזה דהנה בזה גופי' יש לחמוה מנ"ל בסוטה גופי' דבעינן שם המפורש דלפי"ז ע"כ נעקר לומר דהא דרבי קרא בכל לשון היינו על כל הפרשה חון מן השם ומנ"ל הא. דלמא על השם ממי קאי הריבוי דכל לשון וממילא יהא מוכח דסגי נמי בכינוי. ע"כ נראה דהא דילפינן בגז"ש אלה אלה מה לאן סבועה אף כאן שבועה היינו דאיכא שבועה דהאיכא בני סוטה דילפינן לה בגז"ש דהוא בכתיבה בעדות והוי כמו דהאיכא בהדיא בעדות בשבועה אלה. וכן ילפינן נמי לשם דהוי אלה השם כתוב שם. ופשוט ממילא דאיכא שם המפורש כיון דילפינן בגז"ש על זה השם דכתוב בסוטה לומעה קול אלה דמעד השם הכתוב כאן דילפינן מבהיבתו בני סוטה. ולא מענין אמירתו רק בכי מה שכתוב בסוטה ילפינן לי' לעדות דהוי כאלו כתוב שם. א"כ ממילא בעינן לבי הלי ילפותא בעדות שם המפורש. ובזה ממילא לפיכך נמי ילפינן לסוטה מעדות דבעינן שם המפורש. והריבוי דכל לשון היינו חון מהשם. וכמו בעדות. ולא"כ כל זה לרי מאיר בר אידי אבל לרבנן דלית להו גז"ש. א"כ ממילא בסוטה נמי לא בעי שם המפורש הריבוי דכל לשון קאי נמי על השם א"כ גם בשם מהני כינוי. ולהני הרמב"ם דפסק כרבנן שפיר לא הבינא בני בכינוי וכנ"ל. ולא"כ הבי"ע דברי הרלב"ד הנ"ל דרבנן ילפי אלה מסוטה בגז"ש וכדלהתה בגמ' (ל"ט ב') וממילא דסגי נמי בכינוי וכנ"ל. ומיושב נמי מי' ר"ת הנ"ל ולפ"ע ודוק. ובהנ"ל מיושב היטב הא דנתקשה הרשב"א בגמ' (ל"ט ב') לרבנן דאי נמרי מסוטה מבעי שם המיוחד ואי לא נמרי מנ"ל יעו"ש. ולפי הנ"ל לפ"ע ל"ל גז"ש וממילא גם בסוטה מהני כינוי ול"ש אף דילפי מסוטה עכ"ז מהני כינוי דגם בסוטה עצמו מהני כינוי לדידהו וכנ"ל:

מסכת הוריות

פרק א מ"א פעור מפני שהלה בנ"ד. ובגמ' אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי יהודה אבל חכמים אומרים יחיד שעבר בהוראת ב"ד חייב. יש לי מקום עיון על הרמב"ן בס' המאות שורש א' נמה שהביא על הרמב"ם בענין דלא אסור שבתא אבל הדבר אמתי כו' ומה שהסכימו דונם הוא הדבר שנעשיונו עליו ר"ת והעובר עליו ומומר על דעתו שאינו כמו שהסכימו הם נעשה זקן ממרא כו' כי על המכמעות שלהם הוא מצוה ועתן לנו התורה כו' שלא

מהרב הגאון הגדול מהור"ר **ירוחם יהודה ליב פערלמאן** ז"ל הנודע בשם „הגדול דמינסק":

מסכת שבועות

פרק ו מ"א שבועות הליינין כו'. ולענין שבועת השומרים לי בענין שתי כסף לי לא מתלקו בזה הראשונים. ועי' בשו"ע חו"מ (סי' פ"ח סעי' ה'). ועיין בר"ן (לקמן במשנה ה') דלכ"ע חיוב פשיעה יסגו אחילו בפחות משתי כסף ולא דמי לקרקעות ואיך דאימעטו גם מחיוב פשיעה. [ועי' בשו"ע חו"מ (סי' ש"מ סעי' מ')]. והסכיר הר"ן בטעמא דמלתא מהם דשבועה ילפינן מפשור חנם ופשור תשלומין ילפינן משומר שכר ולמדין זה מזה ובשומר חנם כתיב כסף או כלים מש"ה ממעטינן אף פחות משתי כסף מבשועה ובשומר שכר דלא כתיב כסף או כלים פחות משתי כסף לא ממעטינן מתשלומין עיי"ש. ולא הבנתי דהא פשיעה כתיבא להדיא בשומר חנם כדאיתא ב"מ (נ"ה מ') ושו"ש בפירש"י דהייט הא דכתיב על כל דבר פשע בשומר חנם. ואפשר מהם דהאי על כל דבר פשע היינו שישבע שלא פשע וממילא נשמע לחייב בפשיעה. אבל מ"מ כיון דלא כתיבא בהדיא בחיוב בפשיעה רק בשבועה דלא פשע לא אימעטו רק מהשבועה ולא מהתשלומין. ובקרקעות ילפינן פשור תשלומין שומר חנם משומר שכר. ולפי"ז למאן דאית לי' ב"מ (דף נ"ה) דפשיעה בבעלים חייב דלא ילפינן שומר חנם משומר שכר מ"ש לדידי' גם בקרקעות ואיך חייב בפשיעה ודאוק קלת לעשות מזה פלוגתא דאמוראים. ואפשר אף מאן דלא ילף לענין בעלים מ"מ לענין קרקעות ואיך דאימעטו בחרוייהו שפיר ילפינן דאינו אלא גילוי מלתא בעלמא כמו דבשומר שכר אימעטו מתשלומין ה"נ בשומר חנם. וקלת קשיא לי למאן דילף שומר חנם משומר שכר לענין בעלים נ"ל הרי מיעוטי בכלל ופרט וכלל בשומר חנם ושומר שכר לענין קרקעות ואיך בב"מ (נ"ז מ') הא בשומר שכר לחוד סני וילפינן מיני' שומר חנם. ואין נומר דמשומר שכר לא הוי ידעינן רק לפשור מתשלומין ולא משבועה. וכעין שנראה קלת מדברי הר"ן שם וכמו שהביא הקצה"ח (ססי' ל"ח) מהירושלמי לענין בעלים דהייב שבועה. לכאי אינהו דאיכא בשומר חנם לפטור משבועה. דז"א דבעלים בשואל כתיב דהתם לא כתיבא שבועה רק תשלומין. משא"כ בשומר שכר כתיבא גם שבועה וא"כ משומר שכר אימעטו גם לענין שבועה והוי ילפינן שומר חנם מיני' וכלל ופרט וכלל בשומר חנם ל"ל. ואפשר דלדידי' בלמא אינו אלא אסמכתא וכמ"ש תוס' ב"מ שם. ויש לעיין:

מסכת עדיות

פרק א מ"ה עד שיהי' גדול ממנו בחכמה ובמנין. שיטת הרמב"ם (פ"ב מהלכות ממרים) נתלק בין תקנות שהן לשייג ובין תקנות שאינן לשייג. דבתקנות שאינן לשייג אפילו פשע הדבר בכל ישראל ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אם גדול ממנו בחכמה ובמנין. אבל בתקנות שהן לשייג ופשע הדבר בכל ישראל אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חברו אפילו אם הוא גדול בחכמה ובמנין. ונראה דזו היא גם שיטת התוס' ע"ז (נ"ש מ') ד"ה והתנן עיי"ש דהקשו על הא דאמר שמואל נישין (נ"ו ב') נבי פרוזבול אי איתיר חילי אבעליני'. והקשו היכי דמי אי פשעה תקנת פרוזבול אפי' הי' גדול אינו יכול לבטלה ואי לא פשעה א"כ למה לי אי איתיר חילי עיי"ש. ועיין שם במהרש"א ובמהר"ם וכ"ה בלתם סתרים שתמהו על התוס' דהו"ל להקשות קושייתם על המתני' דכאן ואמאי הקשו דוקא נבי פרוזבול. עיי"ש שנדחקו בזה. ולפי הנ"ל א"ש דמתני' אפשר לאוקמי דמילי בתקנות שאינן לשייג. משא"כ פרוזבול דשייג הוא בלאיתא בגיטין (שם) שראו שנמצאו בהלוות ועברו על השמר לך וגו'. וע"כ שפיר הקשו. ועיין בכ"מ על הרמב"ם (שם הל' ג') שהקשה בלשון מהא דפרוזבול ותירץ דלאו דוקא הוא ולא הוי שייג עייש"ם. אמנם כ"ז הוא לרמב"ם. משא"כ התוס' אפשר דמשמע להו כפשוטו דפרוזבול שייג הוא וע"כ הקשו והארכתי לתירוצים אחרים עיי"ש. ורמיתי בכ"מ (שם) דבר תמוה דהקשה על הרמב"ם מע"ז (שם) דהגמ' פריך על שמן שהחירו ממחני' דכאן אין ב"ד גדול כו'. והא אמן שייג הוא וא"כ אפילו גדול אינו יכול לבטל. ודבריו תמוהין דלשיטת הרמב"ם הא זה בלשון בגמ' קו' ב' עיי"ש היטב:

מסכת עבודה זרה

פרק א מ"ו אין מוכרין לסם בהמה נסה. עיין ברע"ב. ובגמ' (ע"ז מ') פריך שאלה קניא ואנרא קניא ומסיק דלא קניא עיי"ש. ופירש"י שאלה קניא כו' כיון דחייב באונסין הרי היא שלו. ודברי רש"י תמוהין דהא נכרים אימעטו מדין שמירה כדאיתא בסו"ע (חו"מ רים סי' ש"מ) ובכל הפוסקים וא"כ אינו חייב באונסין. והנה לכאורה יש עוד לדקדק. דלפי סברת רש"י נראה ג"כ הא לאנרא קניא היינו ג"כ משום דהוי שומר שכר אי שומר חנם מיהת. דהרי בסוף המסקנא הוכיח בגמ' מסכירות דלא קניא גם לשאלה דלא קניא וע"כ דתרוייהו מחד טעמא. וא"כ גם בסכירות הוא משום זה לרש"י. וא"כ מאי מייתי הגמ' ר"מ' ממשכר ע' דלקמן אף במקום שאמרו להשכיר כו'. הא התם הוי מתוכר וקרקעות אימעטו בשומרין. עיין בסו"ע (שם). אמנם לזה אפשר לומר דאפשר דרש"י סובר כהאי דיעה שהובא בסו"ע (סי' ל"ה סעי' א') בהגה"ה דבית כיון דחלוש ולנסוף חברו דיו כחלוש. אי אפשר דרש"י סובר כהרמב"ם דבפשיעה אף בקרקעות ואיך חייב. וא"כ א"ש עיין רים סי' ש"מ. ומזו הגמ' לפירש"י מוכח דאם חבוב כשלו בשביל חיוב באחריות אין בין שואל ושומר שכר לשומר חנם. דאל"כ איך הוכיח בגמ' מהא דתנן כשם שכר פרה משראל לא יאכילנה כרשיני תרומה דסכירות לא קניא דלמא אתיא כמ"ד שוכר כשומר חנם דמי. אלא ע"כ דאין חילוק. וכמ"ש הר"ן והרא"ש (רים פסחים). ועיי' בשאלת אריה (סי' ס"ח). אמנם מ"ש רש"י דחייב באונסים תמוה דהא הכא בעכו"ם עסקינן. ועיין בש"א שם. וכה"ג יש לתמוה בב"ק (ק"ל מ') ברש"י ד"ה חד אמומתא כו' שבועה כדין תורה עיי"ש. הא נכסי עכו"ם פטורין משבועה. כלאי' בחו"מ (רים סי' נ"ה). ובשלמא בגמ' כי' אפ"ל דמ"מ שבועה מדרבנן חייב. וגם בזה נ"ע עיין חו"מ (סי' קמ"ט סעי' י"ד) ובסמ"ע וש"ך שם. או אפשר דכיון דאינו חייב רק שבועה אף שהוא אלא כדין שוב העד פטור ויכול להעיד כיון דלא חייבו ממון. ובזה כי' מיושב קו' התוסים (סי' כ"ח ס"ק י') דמאי קמ"ל עיי"ש ולפי הנ"ל שובא קמ"ל דאף דגם השבועה אלא כדין וכנ"ל וצ"ע. אמנם דברי רש"י שם תמוהין. ועיין בב"ק (פ"ד מסכת ג') בתוי"ט שתמה על הרב שם בשור של ישראל שנגח לשל עכו"ם פטור מ"מ לא מסיק לה מרעהו עיי"ש. ועכ"פ נראה דעת הרב ברמבו"ם דמרשהו כיון דאימעטו הקדם שוב אינו ממעט עכו"ם ועכו"ם אימעט מקרא דויתר. ועיין בקלה"ח (סי' ע"ב ס"ק מ"ג) דקרא דויתר אינו אלא במזקין. וא"כ מ"ש בשבועה' ובשומרים גם עכו"ם חייבין דמרעהו לא אימעט אלא הקדם. ובהכי מ"ש הא דרש"י דהכא ודב"ק. ודברי רש"י דהכא אף בג"ז כי' אפ"ל דלא אימעט אלא ישראל בעכו"ם אבל עכו"ם בישראל חייב. ודלא כהקצה"ח (שם) הנ"ל. אמנם כדי לייסד גם דברי רש"י דב"ק (קי"ד מ') הנ"ל נראה דעת רש"י כנ"ל. ועדיין צ"ע. ולולא פירש"י הי' אפשר לפרש כל הסוגיא משום התשמים כיון דיש לו תשמיש הדבר חשוב כשלו וכן מוכרח לאיך דיעות דעכו"ם פטור ומחובר פטור ובית הוי מחובר וכנ"ל וצ"ע בכ"ז. ועדיין קשה לי לפירש"י מאי קמיבעי לי' אי חייב כשלו בשביל היום אחריות. לא מיבעי לרבא דסברי דבר הנורם לממון לאו כממון דמי פטיעא דל"ש למיבעי דאלמא דבשביל חיוב אחריות לא הוי כשלו. ועיין פסחים (ה' ב' ו' מ'). ואפילו לר"ש משום בפסחים שם דהיכא דאיתא בעינא לאו ברשותיה קאי. וגם אי קמיבעי לי' למ"ד דבר הנורם לממון כממון דמי מאי קשיא לי' דלמא אתיא כרבנן. וגם הא הלכה כרבנן. ובשלמא לולא פירש"י הנ"ל דהוי מפרשינן בשביל השימוש הוי כשלו וכנ"ל ש"ק הא בשביל השימוש הוי קנין פירות ותליא בקנין פירות אי בקה"ג דמי י"ל כמ"ש המק"ח (סי' ת"מ אות ה') דהוי קנין פירות אלים יותר עיי"ש. וכן ראיתי בישועות יעקב או"ח (סי' רמ"ו ס"ק י"ב). אמנם לפירש"י קשה. ונראה דלפירש"י נמי הוא משום הנאת השימוש. רק דק"ל הא תליא בק"פ אי בקה"ג דמי אי לא וגם ק"ל אף אי בקה"ג דמי מ"מ הוי כשל שותפות וכמ"ש הישועות יעקב (שם) הנ"ל ולכך פירש נמי הוליל וחייב באחריות וכוומא בעירוף ב' הטעמים בשביל היתר שימוש וחיוב אחריות הוי טולה כדידי' וא"ש. ועדיין לע"נ בכ"ז. ופלא שלא מצאתי מי שהרגיש בזה: מ"ח רבי יוסי אומר כו' עיין ברע"ב ובתוי"ט. ועיין בדגול מרבבה (יו"ד סי' קנ"א) שהוכיח מהרמב"ם הלכות עכו"ם (פ"י ה"ג) דס"ל דאיסור שכוה הוא דוקא בא"י והביא הוכחה לזה מהגמ' מהא דקבעו הלי דינא דשכוה בתר דאמרו הלכה כר' יוסי מכלל דאיסור שכוה אינו אלא בא"י וא"כ הוא דוקא לר' יוסי דלר"מ לא משכחת לה כלל דבא"י בלא"ה אין מסכירין ובסכירא ליכא איסור שכוה. אמנם הוקשה ליה על הרמב"ם מהגמ' דקאמר ולימום דלמא אזיל ומזבן כו' והא מכירה ליתא אלא בכורה. והכה גם בשלטי הגבורים דייק מהרמב"ם כנ"ל. ועיין במחנה אפרים (בהגהות על הרי"ף מס' ע"ז). ועיי' בהגהות לח"מ (שם הרמב"ם דפוס באמרדיסטוב) שדייק והקשה כנ"ל וכתב דאפשר דגם בסוריא ס"ל להרמב"ם דשייך שכוה אבל לא בחו"ל וא"ש. אמנם לפי"ז נכתר הדברים שהביא הדגול מרבבה הנ"ל מהגמ' הא גם לר"מ משכחת לה הא דינא דשכוה וכסוריא. ונראה לבאר לשיטת הרמב"ם. הכה הא ולאי דהפקעה ממעשר לאו איסור דאוריתא ואף כעין דאוריתא אינו דהיכן מצינו איסור כזה. [ובפרט להרמב"ם דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י והפקעה היא זה שאין העכו"ם מעשר מה שזרע ויקנור וכפי' הי"ג בתוס' ד"ה הא]. אמנם מועיל הוא לחזק איסור דמכירה כדי שנגזור שבירות אטו מכירה אף דקיל טובא ואינו אלא דרבנן בלא שום דאוריתא מ"מ כיון דאיכא עוד איסור במכירה שוב גזרו גם על שבירות. והגם איסור שכוה לגופה הרמב"ם דאינו נוהג בחו"ל ע"כ אינו משום שלא יבא לזרע לישראל כמ"ש התוס' דא"כ אפילו בחו"ל שייך זה. וע"כ הטעם משום דהוי קנינות של ישראל עכו"ם. ומעם האיסור בזה נראה דהוא מטעם דכתב הרמב"ם (שם בהל' י') דאסור מטעם שלא יבנו בתרך. ואף דשוא דוקא בזמן שיד ישראל הקיפה אינו דאפילו לדך הרעי אסור אבל שכוה דהוי קנוי אסור מדאוריתא או מדרבנן משום שמר זה. שוב מצאתי בספר החיוב (מסמים סי' נ"ד) דכתב להדיא מטעם קנינות ומקרא דלא יבנו. ובאה נראה לשון הגמ' שם דקאמר וליתם דלמא אזיל ומזבן ומזבן לחד עכו"ם ואזיל היאך ומזבן לה לתרי. והנה הא לשון ולדמא אזיל הא ישראל ומזבן לחד עכו"ם כו' אינו מדוקדק. דהא עלה קאי ואיך שייך ע"ז ולדמא. והוא"ל וליתום דאזיל הא ישראל דהא ע"ז קאי דישראל מזבן לעכו"ם רק עיקר החשש דאזיל העכו"ם ומזבן לתרי וא"כ לא שייך לשון ולדמא על הא דישראל מזבן לעכו"ם עיין לעיל (י"ד מ') וליתום דלמא אזיל ומזבן לאחרינא ומקשרי עיי"ש והיינו משום דעלה קאי. וה"ל אף לדריך לומר בהקו' דקאי אמכירה דהא דינא דשכוה קאי נמי אל שבירות וש"ז לא שייך שבו' דהא בשוכר הדין דא"י להשכיר לאחרים כדאיתא בחו"מ (סי' ש"י) וא"כ אינשרייך המקשה להקשות על מכירה דוקא. מ"מ הלשון דלמא אזיל הא' ישראל ומזבן ק"ק דהול"ל וליתום דאזיל כו' דהא זה לא דלמא הוא דהא קאי ע"ז דמזבן לעכו"ם. ע"כ נראה דאפשר לפרש פי' אחר בגמ' והוא דהנה אם נימא דבמכירה בחיים מעבד האיסור דלא תחנם אינא אינו איסור שכוה אלא דמזבן לחד עכו"ם מ"מ אזיל הא' ומזבן לתרי וא"כ תמיד במכירה בחיים אינא איסור שכוה. וא"כ גם במכירת בתים אינא תרתי איסור דלא תחנם ואיסור

שכוה

שוכר כשומר חנם דמי. אלא ע"כ דאין חילוק. וכמ"ש הר"ן והרא"ש (רים פסחים). ועיי' בשאלת אריה (סי' ס"ח). אמנם מ"ש רש"י דחייב באונסים תמוה דהא הכא בעכו"ם עסקינן. ועיין בש"א שם. וכה"ג יש לתמוה בב"ק (ק"ל מ') ברש"י ד"ה חד אמומתא כו' שבועה כדין תורה עיי"ש. הא נכסי עכו"ם פטורין משבועה. כלאי' בחו"מ (רים סי' נ"ה). ובשלמא בגמ' כי' אפ"ל דמ"מ שבועה מדרבנן חייב. וגם בזה נ"ע עיין חו"מ (סי' קמ"ט סעי' י"ד) ובסמ"ע וש"ך שם. או אפשר דכיון דאינו חייב רק שבועה אף שהוא אלא כדין שוב העד פטור ויכול להעיד כיון דלא חייבו ממון. ובזה כי' מיושב קו' התוסים (סי' כ"ח ס"ק י') דמאי קמ"ל עיי"ש ולפי הנ"ל שובא קמ"ל דאף דגם השבועה אלא כדין וכנ"ל וצ"ע. אמנם דברי רש"י שם תמוהין. ועיין בב"ק (פ"ד מסכת ג') בתוי"ט שתמה על הרב שם בשור של ישראל שנגח לשל עכו"ם פטור מ"מ לא מסיק לה מרעהו עיי"ש. ועכ"פ נראה דעת הרב ברמבו"ם דמרעהו כיון דאימעטו הקדם שוב אינו ממעט עכו"ם ועכו"ם אימעט מקרא דויתר. ועיין בקלה"ח (סי' ע"ב ס"ק מ"ג) דקרא דויתר אינו אלא במזקין. וא"כ מ"ש דשבועה' ובשומרים גם עכו"ם חייבין דמרעהו לא אימעט אלא הקדם. ובהכי מ"ש הא דרש"י דהכא ודב"ק. ודברי רש"י דהכא אף בג"ז כי' אפ"ל דלא אימעט אלא ישראל בעכו"ם אבל עכו"ם בישראל חייב. ודלא כהקצה"ח (שם) הנ"ל. אמנם כדי לייסד גם דברי רש"י דב"ק (קי"ד מ') הנ"ל נראה דעת רש"י כנ"ל. ועדיין צ"ע. ולולא פירש"י הי' אפשר לפרש כל הסוגיא משום התשמים כיון דיש לו תשמיש הדבר חשוב כשלו וכן מוכרח לאיך דיעות דעכו"ם פטור ומחובר פטור ובית הוי מחובר וכנ"ל וצ"ע בכ"ז. ועדיין קשה לי לפירש"י מאי קמיבעי לי' אי חייב כשלו בשביל היום אחריות. לא מיבעי לרבא דסברי דבר הנורם לממון כממון דמי אלא לאו כממון דמי פטיעא דל"ש למיבעי דאלמא דבשביל חיוב אחריות לא הוי כשלו. ועיין כסמים (ה' ב' ו' מ'). ואפילו לר"ש משום בפסחים שם דהיכא דאיתא בעינא לאו ברשותיה קאי. וגם אי קמיבעי לי' למ"ד דבר הנורם לממון כממון דמי מאי קשיא לי' דלמא אתיא כרבנן. וגם הא הלכה כרבנן. ובשלמא לולא פירש"י הנ"ל דהוי מפרשינן בשביל השימוש הוי כשלו וכנ"ל ש"ק הא בשביל השימוש הוי קנין פירות ותליא בקנין פירות אי בקה"ג דמי י"ל כמ"ש המק"ח (סי' ת"מ אות ה') דהוי קנין פירות אלים יותר עיי"ש. וכן ראיתי בישועות יעקב או"ח (סי' רמ"ו ס"ק י"ב). אמנם לפירש"י קשה. ונראה דלפירש"י נמי הוא משום הנאת השימוש. רק דק"ל הא תליא בק"פ אי בקה"ג דמי אי לא וגם ק"ל אף אי בקה"ג דמי מ"מ הוי כשל שותפות וכמ"ש הישועות יעקב (שם) הנ"ל ולכך פירש נמי הוליל וחייב באחריות וכוומא בעירוף ב' הטעמים בשביל היתר שימוש וחיוב אחריות הוי טולה כדידי' וא"ש. ועדיין לע"נ בכ"ז. ופלא שלא מצאתי מי שהרגיש בזה: מ"ח רבי יוסי אומר כו' עיין ברע"ב ובתוי"ט. ועיין בדגול מרבבה (יו"ד סי' קנ"א) שהוכיח מהרמב"ם הלכות עכו"ם (פ"י ה"ג) דס"ל דאיסור שכוה הוא דוקא בא"י והביא הוכחה לזה מהגמ' מהא דקבעו הלי דינא דשכוה בתר דאמרו הלכה כר' יוסי מכלל דאיסור שכוה אינו אלא בא"י וא"כ הוא דוקא לר' יוסי דלר"מ לא משכחת לה כלל דבא"י בלא"ה אין מסכירין ובסכירא ליכא איסור שכוה. אמנם הוקשה ליה על הרמב"ם מהגמ' דקאמר ולימום דלמא אזיל ומזבן כו' והא מכירה ליתא אלא בכורה. והכה גם בשלטי הגבורים דייק מהרמב"ם כנ"ל. ועיין במחנה אפרים (בהגהות על הרי"ף מס' ע"ז). ועיי' בהגהות לח"מ (שם הרמב"ם דפוס באמרדיסטוב) שדייק והקשה כנ"ל וכתב דאפשר דגם בסוריא ס"ל להרמב"ם דשייך שכוה אבל לא בחו"ל וא"ש. אמנם לפי"ז נכתר הדברים שהביא הדגול מרבבה הנ"ל מהגמ' הא גם לר"מ משכחת לה הא דינא דשכוה וכסוריא. ונראה לבאר לשיטת הרמב"ם. הכה הא ולאי דהפקעה ממעשר לאו איסור דאוריתא ואף כעין דאוריתא אינו דהיכן מצינו איסור כזה. [ובפרט להרמב"ם דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י והפקעה היא זה שאין העכו"ם מעשר מה שזרע ויקנור וכפי' הי"ג בתוס' ד"ה הא]. אמנם מועיל הוא לחזק איסור דמכירה כדי שנגזור שבירות אטו מכירה אף דקיל טובא ואינו אלא דרבנן בלא שום דאוריתא מ"מ כיון דאיכא עוד איסור במכירה שוב גזרו גם על שבירות. והגם איסור שכוה לגופה הרמב"ם דאינו נוהג בחו"ל ע"כ אינו משום שלא יבא לזרע לישראל כמ"ש התוס' דא"כ אפילו בחו"ל שייך זה. וע"כ הטעם משום דהוי קנינות של ישראל עכו"ם. ומעם האיסור בזה נראה דהוא מטעם דכתב הרמב"ם (שם בהל' י') דאסור מטעם שלא יבנו בתרך. ואף דשוא דוקא בזמן שיד ישראל הקיפה אינו דאפילו לדך הרעי אסור אבל שכוה דהוי קנוי אסור מדאוריתא או מדרבנן משום שמר זה. שוב מצאתי בספר החיוב (מסמים סי' נ"ד) דכתב להדיא מטעם קנינות ומקרא דלא יבנו. ובאה נראה לשון הגמ' שם דקאמר וליתם דלמא אזיל ומזבן ומזבן לחד עכו"ם ואזיל היאך ומזבן לה לתרי. והנה הא לשון ולדמא אזיל הא' ישראל ומזבן לחד עכו"ם כו' אינו מדוקדק. דהא עלה קאי ואיך שייך ע"ז ולדמא. והוא"ל וליתום דאזיל הא' ישראל דהא ע"ז קאי דישראל מזבן לעכו"ם רק עיקר החשש דאזיל העכו"ם ומזבן לתרי וא"כ לא שייך לשון ולדמא על הא דישראל מזבן לעכו"ם עיין לעיל (י"ד מ') וליתום דלמא אזיל ומזבן לאחרינא ומקשרי עיי"ש והיינו משום דעלה קאי. וה"ל אף לדריך לומר בהקו' דקאי אמכירה דהא דינא דשכוה קאי נמי אל שבירות וש"ז לא שייך שבו' דהא בשוכר הדין דא"י להשכיר לאחרים כדאיתא בחו"מ (סי' ש"י) וא"כ אינשרייך המקשה להקשות על מכירה דוקא. מ"מ הלשון דלמא אזיל הא' ישראל ומזבן ק"ק דהול"ל וליתום דאזיל כו' דהא זה לא דלמא הוא דהא קאי ע"ז דמזבן לעכו"ם. ע"כ נראה דאפשר לפרש פי' אחר בגמ' והוא דהנה אם נימא דבמכירה בחיים מעבד האיסור דלא תחנם אינא אינו איסור שכוה דלא תחנם ואיסור שכוה דמי. אלא ע"כ דאין חילוק. וכמ"ש הר"ן והרא"ש (רים פסחים). ועיי' בשאלת אריה (סי' ס"ח). אמנם מ"ש רש"י דחייב באונסים תמוה דהא הכא בעכו"ם עסקינן. ועיין בש"א שם. וכה"ג יש לתמוה בב"ק (ק"ל מ') ברש"י ד"ה חד אמומתא כו' שבועה כדין תורה עיי"ש. הא נכסי עכו"ם פטורין משבועה. כלאי' בחו"מ (רים סי' נ"ה). ובשלמא בגמ' כי' אפ"ל דמ"מ שבועה מדרבנן חייב. וגם בזה נ"ע עיין חו"מ (סי' קמ"ט סעי' י"ד) ובסמ"ע וש"ך שם. או אפשר דכיון דאינו חייב רק שבועה אף שהוא אלא כדין שוב העד פטור ויכול להעיד כיון דלא חייבו ממון. ובזה כי' מיושב קו' התוסים (סי' כ"ח ס"ק י') דמאי קמ"ל עיי"ש ולפי הנ"ל שובא קמ"ל דאף דגם השבועה אלא כדין וכנ"ל וצ"ע. אמנם דברי רש"י שם תמוהין. ועיין בב"ק (פ"ד מסכת ג') בתוי"ט שתמה על הרב שם בשור של ישראל שנגח לשל עכו"ם פטור מ"מ לא מסיק לה מרעהו עיי"ש. ועכ"פ נראה דעת הרב ברמבו"ם דמרעהו כיון דאימעטו הקדם שוב אינו ממעט עכו"ם ועכו"ם אימעט מקרא דויתר. ועיין בקלה"ח (סי' ע"ב ס"ק מ"ג) דקרא דויתר אינו אלא במזקין. וא"כ מ"ש דשבועה' ובשומרים גם עכו"ם חייבין דמרעהו לא אימעט אלא הקדם. ובהכי מ"ש הא דרש"י דהכא ודב"ק. ודברי רש"י דהכא אף בג"ז כי' אפ"ל דלא אימעט אלא ישראל בעכו"ם אבל עכו"ם בישראל חייב. ודלא כהקצה"ח (שם) הנ"ל. אמנם כדי לייסד גם דברי רש"י דב"ק (קי"ד מ') הנ"ל נראה דעת רש"י כנ"ל. ועדיין צ"ע. ולולא פירש"י הי' אפשר לפרש כל הסוגיא משום התשמים כיון דיש לו תשמיש הדבר חשוב כשלו וכן מוכרח לאיך דיעות דעכו"ם פטור ומחובר פטור ובית הוי מחובר וכנ"ל וצ"ע בכ"ז. ועדיין קשה לי לפירש"י מאי קמיבעי לי' אי חייב כשלו בשביל היום אחריות. לא מיבעי לרבא דסברי דבר הנורם לממון כממון דמי מאי קשיא לי' דלמא אתיא כרבנן. וגם הא הלכה כרבנן. ובשלמא לולא פירש"י הנ"ל דהוי מפרשינן בשביל השימוש הוי כשלו וכנ"ל ש"ק הא בשביל השימוש הוי קנין פירות ותליא בקנין פירות אי בקה"ג דמי י"ל כמ"ש המק"ח (סי' ת"מ אות ה') דהוי קנין פירות אלים יותר עיי"ש. וכן ראיתי בישועות יעקב או"ח (סי' רמ"ו ס"ק י"ב). אמנם לפירש"י קשה. ונראה דלפירש"י נמי הוא משום הנאת השימוש. רק דק"ל הא תליא בק"פ אי בקה"ג דמי אי לא וגם ק"ל אף אי בקה"ג דמי מ"מ הוי כשל שותפות וכמ"ש הישועות יעקב (שם) הנ"ל ולכך פירש נמי הוליל וחייב באחריות וכוומא בעירוף ב' הטעמים בשביל היתר שימוש וחיוב אחריות הוי טולה כדידי' וא"ש. ועדיין לע"נ בכ"ז. ופלא שלא מצאתי מי שהרגיש בזה: מ"ח רבי יוסי אומר כו' עיין ברע"ב ובתוי"ט. ועיין בדגול מרבבה (יו"ד סי' קנ"א) שהוכיח מהרמב"ם הלכות עכו"ם (פ"י ה"ג) דס"ל דאיסור שכוה הוא דוקא בא"י והביא הוכחה לזה מהגמ' מהא דקבעו הלי דינא דשכוה בתר דאמרו הלכה כר' יוסי מכלל דאיסור שכוה אינו אלא בא"י וא"כ הוא דוקא לר' יוסי דלר"מ לא משכחת לה כלל דבא"י בלא"ה אין מסכירין ובסכירא ליכא איסור שכוה. אמנם הוקשה ליה על הרמב"ם מהגמ' דקאמר ולימום דלמא אזיל ומזבן כו' והא מכירה ליתא אלא בכורה. והכה גם בשלטי הגבורים דייק מהרמב"ם כנ"ל. ועיין במחנה אפרים (בהגהות על הרי"ף מס' ע"ז). ועיי' בהגהות לח"מ (שם הרמב"ם דפוס באמרדיסטוב) שדייק והקשה כנ"ל וכתב דאפשר דגם בסוריא ס"ל להרמב"ם דשייך שכוה אבל לא בחו"ל וא"ש. אמנם לפי"ז נכתר הדברים שהביא הדגול מרבבה הנ"ל מהגמ' הא גם לר"מ משכחת לה הא דינא דשכוה וכסוריא. ונראה לבאר לשיטת הרמב"ם. הכה הא ולאי דהפקעה ממעשר לאו איסור דאוריתא ואף כעין דאוריתא אינו דהיכן מצינו איסור כזה. [ובפרט להרמב"ם דס"ל אין קנין לעכו"ם בא"י והפקעה היא זה שאין העכו"ם מעשר מה שזרע ויקנור וכפי' הי"ג בתוס' ד"ה הא]. אמנם מועיל הוא לחזק איסור דמכירה כדי שנגזור שבירות אטו מכירה אף דקיל טובא ואינו אלא דרבנן בלא שום דאוריתא מ"מ כיון דאיכא עוד איסור במכירה שוב גזרו גם על שבירות. והגם איסור שכוה לגופה הרמב"ם דאינו נוהג בחו"ל ע"כ אינו משום שלא יבא לזרע לישראל כמ"ש התוס' דא"כ אפילו בחו"ל שייך זה. וע"כ הטעם משום דהוי קנינות של ישראל עכו"ם. ומעם האיסור בזה נראה דהוא מטעם דכתב הרמב"ם (שם בהל' י') דאסור מטעם שלא יבנו בתרך. ואף דשוא דוקא בזמן שיד ישראל הקיפה אינו דאפילו לדך הרעי אסור אבל שכוה דהוי קנוי אסור מדאוריתא או מדרבנן משום שמר זה. שוב מצאתי בספר החיוב (מסמים סי' נ"ד) דכתב להדיא מטעם קנינות ומקרא דלא יבנו. ובאה נראה לשון הגמ' שם דקאמר וליתם דלמא אזיל ומזבן ומזבן לחד עכו"ם ואזיל היאך ומזבן לה לתרי. והנה הא לשון ולדמא אזיל הא' ישראל ומזבן לחד עכו"ם כו' אינו מדוקדק. דהא עלה קאי ואיך שייך ע"ז ולדמא. והוא"ל וליתום דאזיל הא' ישראל דהא ע"ז קאי דישראל מזבן לעכו"ם רק עיקר החשש דאזיל העכו"ם ומזבן לתרי וא"כ לא שייך לשון ולדמא על הא דישראל מזבן לעכו"ם עיין לעיל (י"ד מ') וליתום דלמא אזיל ומזבן לאחרינא ומקשרי עיי"ש והיינו משום דעלה קאי. וה"ל אף לדריך לומר בהקו' דקאי אמכירה דהא דינא דשכוה קאי נמי אל שבירות וש"ז לא שייך שבו' דהא בשוכר הדין דא"י להשכיר לאחרים כדאיתא בחו"מ (סי' ש"י) וא"כ אינשרייך המקשה להקשות על מכירה דוקא. מ"מ הלשון דלמא אזיל הא' ישראל ומזבן ק"ק דהול"ל וליתום דאזיל כו' דהא זה לא דלמא הוא דהא קאי ע"ז דמזבן לעכו"ם. ע"כ נראה דאפשר לפרש פי' אחר בגמ' והוא דהנה אם נימא דבמכירה בחיים מעבד האיסור דלא תחנם אינא אינו איסור שכוה דלא תחנם ואיסור שכוה דמי. אלא ע"כ דאין חילוק. וכמ"ש הר"ן והרא"ש (רים פסחים). ועיי' בשאלת אריה (סי' ס"ח). אמנם מ"ש רש"י דחייב באונסים תמוה דהא הכא בעכו"ם עסקינן. ועיין בש"א שם. וכה"ג יש לתמוה בב"ק (ק"ל מ') ברש"י ד"ה חד אמומתא כו' שבועה כדין תורה עיי"ש. הא נכסי עכו"ם פטורין משבועה. כלאי' בחו"מ (רים סי' נ"ה). ובשלמא בגמ' כי' אפ"ל דמ"מ שבועה מדרבנן חייב. וגם בזה נ"ע עיין חו"מ (סי' קמ"ט סעי' י"ד) ובסמ"ע וש"ך שם. או אפשר דכיון דאינו חייב רק שבועה אף שהוא אלא כדין שוב העד פטור ויכול להעיד כיון דלא חייבו ממון. ובזה כי' מיושב קו' התוסים (סי' כ"ח ס"ק י') דמאי קמ"ל עיי"ש ולפי הנ"ל שובא קמ"ל דאף דגם השבועה אלא כדין וכנ"ל וצ"ע. אמנם דברי רש"י שם תמוהין. ועיין בב"ק (פ"ד מסכת ג') בתוי"ט שתמה על הרב שם בשור של ישראל שנגח לשל עכו"ם פטור מ"מ לא מסיק לה מרעהו עיי"ש. ועכ"פ נראה דעת הרב ברמבו"ם דמרעהו כיון דאימעטו הקדם שוב אינו ממעט עכו"ם ועכו"ם אימעט מקרא דויתר. ועיין בקלה"ח (סי' ע"ב ס"ק מ"ג) דקרא דויתר אינו אלא במזקין. וא"כ מ"ש דשבועה' ובשומרים גם עכו"ם חייבין דמרעהו לא אימעט אלא הקדם. ובהכי מ"ש הא דרש"י דהכא ודב"ק. ודברי רש"י דהכא אף בג"ז כי' אפ"ל דלא אימעט אלא ישראל בעכו"ם אבל עכו"ם בישראל חייב. ודלא כהקצה"ח (שם) הנ"ל. אמנם כדי לייסד גם דברי רש"י דב"ק (קי"ד מ') הנ"ל נראה דעת רש"י כנ"ל. ועדיין צ"ע. ולולא פירש"י הי' אפשר לפרש כל הסוגיא משום התשמים כיון דיש לו תשמיש הדבר חשוב כשלו וכן מוכרח לאיך דיעות דעכו"ם פטור ומחובר פטור ובית הוי מחובר וכנ"ל וצ"ע בכ"ז. ועדיין קשה לי לפירש"י מאי קמיבעי לי' אי חייב כשלו בשביל היום אחריות. לא מיבעי לרבא דסברי דבר הנורם לממון כממון דמי מאי קשיא לי' דלמא אתיא כרבנן. וגם הא הלכה כרבנן. ובשלמא לולא פירש"י הנ"ל דהוי מפרשינן בשביל השימוש הוי כשלו וכנ"ל ש"ק הא בשביל השימוש הוי קנין פירות ותליא בקנין פירות אי בקה"ג דמי י"ל כמ"ש המק"ח (סי' ת"מ אות ה') דהוי קנין פירות אלים יותר עיי"ש. וכן ראיתי בישועות יעקב או"ח (סי' רמ"ו ס"ק י"ב). אמנם לפירש"י קשה. ונראה דלפירש"י נמי הוא משום הנאת השימוש. רק דק"ל הא תליא בק"פ אי בקה"ג דמי אי לא וגם ק"ל אף אי בקה"ג דמי מ"מ הוי כשל שותפות וכמ"ש הישועות יעקב (שם) הנ"ל ולכך פירש נמי הוליל וחייב באחריות וכוומא בעירוף ב' הטעמים בשביל היתר שימוש וחיוב אחריות הוי טולה כדידי' וא"ש. ועדיין לע"נ בכ"ז. ופלא שלא מצאתי מי שהרגיש בזה: מ"ח רבי יוסי אומר כו' עיין ברע"ב ובתוי"ט. ועיין בדגול מרבבה (יו"ד סי' קנ"א) שהוכיח מהרמב"ם הלכות עכו"ם (פ"י ה"ג) דס"ל דאיסור שכוה הוא דוקא בא

שכונה וא"כ הו"ל למגזר שכירות אטו מכירה דאיכא תרתי וזה פירוש הגמרא וליחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד עכו"ם. פי' ואיך מותר להשכיר בתים בא"י ליחוש דלמא אזיל האי ישראל ומזבין לחד עכו"ם וכו' [ופי' וא"כ איכא במכירת בתים תרתי וכנ"ל] והו"ל למגזר שכירות אטו מכירה. ומדוקדק הלשון ודלמא אזיל ומזבין דהקושיא הוא דלמאי שכירות מותר ליחוש דלמא מזבין ובמזבין איכא שכונה. וא"כ לגזור שכירות אטו מכירה דבמכירה איכא תרתי. דהאי איסור דשכונה עכ"פ לא גרע מהפקעת מעשר דאין לו סמך מדאורייתא כלל כנ"ל ואיסור שכונה אינו אלא בא"י. ופריך דאף שכירות בתים יאסר בא"י משום מכירה דאיכא תרתי. אבל אי איסור שכונה שייך גמי בחו"ל א"כ בפסיחות הו"ל למפרך ממכירה דחו"ל איך מותר. והנה לפי"ז בסוריה דמכירת שדות אסר משום תרתי א"כ גם מכירת בתים לגויה נכרים אסור משום מכירה כה"ג בא"י דאיכא תרתי. וא"ש דזה הדין דשכונה הוא בא"י אף לענין שכירות. ובסוריה אינו אלא לענין מכירה דכיון דאיכא תרתי נזרו משום א"י אבל בשכירות מותר דלגופי' בסוריה איסור שכונה ליכא ומשום א"י בחדא לא נזרו אבל במכירה בסוריה לג' נכרים אסור משום א"י דאיכא תרתי. וא"כ האי דינא מהא בשכירות דא"י ובמכירה דסוריה לר' יוסי אבל לר"מ ליכא האי דינא בשכירות דסוריה ומכירה דחו"ל אבל לר' יוסי בהני ליכא. וא"כ בהני דשייך לר"מ ליכא לר' יוסי ובהני דשייך לר' יוסי ליכא אליבא דר"מ ולהרווייהו בחד מקום לא משכחת לה והלכך ניחא ג"כ דקדוק הגמ' דקאמר האי דינא דשכונה ביאר לפסק הלכה כר' יוסי ולא קאמר אמתני' דיין דלתרווייהו לאו בחד גוונא לכך קאמר לפי ההלכה וא"ש: שם בא"י משכירין להם בתים. עיין ברע"ב ובתוי"ט. לדעתי נראה דרק היכא דהעכו"ם קונה לעולמו אף דאח"כ אפשר דיוצין לתרי תרתי פלגא לגולי האי לא חיישינן. משא"כ אם העכו"ם האחד קונה בשביל הב' בעבור עורך הב' ותיכף ממש להם בקנה עבורם ובשליחותם הוי כלאו מוכרו להב' וחד לפני הוא ואמור. כנ"ל נכון פשוט וברור [ויעוי' רש"י (י"ב ח') ד"ה רבא אמר]. וא"כ מה שהקשה בהגהות רע"א וז"ל (ח' ח') על רש"י עיי"ש לק"מ. והסברא מובן מעצמו: מ"ט אף במקום שאמרו להשכיר כו'. עיין בתוי"ט מה שהביא מהירושלמי. והנה הרמב"ם השמיטו וג"ע למה השמיטו. ולכאורה אפ"ל עפ"י קו' הלח"מ ממהר"ם אלנאקי דהקשה על הא דקאמר הגמ' דשדה איכא תרתי הלא בית אמי איכא תרתי דמפקע לי' מאיסור לא הבית. ותירץ דמתני' שא מיירי בלא בית דירה וא"כ ליכא אלא חדא. וא"כ בבית דירה דאיכא תרתי אף אם נימא דליכא איסור לא הבית אלא בא"י ולא בחו"ל מ"מ בא"י איכא במכירת בתים לבית דירה תרתי דמפקע לי' מלא תבית וא"כ איכא למגזר מכירה דסוריה לבית דירה אטו א"י כמו בשדות דאיכא תרתי וכן לר"מ בחו"ל. וא"כ ע"כ דלא כהירושלמי והירושלמי לשיטתו דסובר טעם אחר לחלק בין בתים לשדות לא משום תרתי ותדא כמ"ש התוי"ט במתני' דלעיל. אבל לדידן מוכח דלא כהירושלמי כיון דמפרשינן משום תרתי ותדא שוב ע"כ דלא כהירושלמי. אמנם לפי"ז יש להבין לדעת התוס' שהחזיקו בשיטת הירושלמי ויקשה כנ"ל. לכן נראה דקו' הלח"מ הנ"ל לק"מ דהפקעה לא שייך אלא ממעשר אבל לא מעבירה ודו"ק. אמנם נראה עפ"י מה שכתבתי במתני' דלעיל דהיכא דאיכא עוד איסור במכירה שוב הוי תרתי מכ"מ מהפקעה דמעשר דאין לו סמך כלל וכנ"ל. והנה הרמב"ם פסק אין קנין לעכו"ם בא"י. ובאור בשמת חכמים (כי' מ"ב) בלפנת פענח (אות ח') דהטעם משום דאמר קרא לא תחנם וכל מלתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני כרבא עיי"ש. והנה בתמורה איתא אליבא דרבא אי עביד לא מהני הא דלקי משום דעבר אתמורא דרחמנא וא"כ אף אי לא מהני מ"מ עבר על לאו דלא תחנם. ומעתה נראה דבמכירה לבית דירה בא"י איכא תרתי אם כי אי לא תחנם ב' דכיון דאי עביד לא מהני א"כ הבית של ישראל וא"כ לא גרע מסכירות דכסעכו"ם מכרים ע"ז עובר כישראל ג"כ משום לא תבית דאכתי ביתי' של ישראל הוא. וא"כ במכירה בא"י איכא תרתי בבית דירה א"כ גם בסוריה לר' יוסי ובחו"ל לר"מ איכא למגזר אטו א"י. וא"כ מוכח דלא כהירושלמי. והירושלמי לטעמי' דאינו מפרש משום הדא והרתי. אבל גם"ם דילן ע"כ מוכח דגם במכירה דסוריה לר' יוסי ובחו"ל לר"מ איכא איסור ולא כדיוקא דהירושלמי. והא דלא ביאר הרמב"ם חילוקים אלו דבמכירה דסוריה איכא איסור אבל לא בחו"ל הוא משום שאין דרכו להביא מה שאינו מצוי' בא"ם ולכך שנה המשנה בלירתה ובמיע הירושלמי. [ולפי הנ"ל נתבאר דמ"ש הב"י (יו"ד סי' קנ"ח) בפסיחות דבמכירה ליכא איסור לאו מילתא דפסיחא הוא. ויש לעיין]. והתוס' שהחזיקו בשיטת הירושלמי היינו לשיטתם דהפקעה היינו שיש קנין לעכו"ם בא"י א"כ במכירה לבית דירה אף בא"י אינו עובר דיש קנין. משא"כ הרמב"ם לשיטתו וכנ"ל. ועוד יש להאריך ולכ"מ:

פרק ראשון

כיצד העדים נעשים זוממין מעידין אנו באיש פלוני כו': ד׳ ג
מעידין אנו באיש פלוני שגירש את אשתו כו': ד׳ ג
אילו שמנו העדים הללו לפי שהם מעידים על זה שהוא חלל הייו פוסלים זרעם והתורה אמרה ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרע וכן אין היינן עדים זוממים נלות בגמ׳ הוא יומם וגו׳ ולא זוממים אבל הם חייבין מלקות בגמ׳ והלדיקו את הצדיק והרשיעו את הרשע ולמדנו מפי השמועה שפירוש הפסוק זה שיש בזה דמז כי כשיעידו עדים והרשיעו לדיק והצדיקו רשע ואח״כ באו עדים אחרים והצדיקו לדיק והרשיעו רשע שמלקין את הרשע שהרשיע את הצדיק והוא הוא בגמ׳ אם כן הכות הרשע יהיה אותו דבר שהרשיעו בו איזה דבר שיהיה ואזהרה שלהם מה שבגמ׳ לא תענה ברעך עד שקר ולעיקר מלקין אותו וכך פירש הש״ס :
מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב לחבירו כו': שם
מעידין אנו באיש פלוני שחייב לחבירו מאתים כו': ד׳ ד
ומבלם מתמרה כל המבלם אינו לוקה ולא אמרו כל הלוקה אינו משלם יתנאר לך העיקר הקבועה אצלינו כי כשיעשה אדם חטא שהוא חייב עליו מלקות מצד אחד והשלום ממון מצד אחר מבלם ואינו לוקה וזה בעדים זוממין והמוכל בחבירו בלבד כמו שנתבאר בכתובות והלכה כחכמים :
מעידין אנו באיש פלוני שהוא חייב מלקות כו': שם
משלשין בממון ואין משלשין במכות כו': ד׳ ה
מתלבין שיהבנו בהשלומי אותו הממון כפי מינם ואמרה תורה במחוייבי מיתה אשר הוא רשע לעות ונאמר במחוייבי מלקות אם כן הכות הרשע הוא כי כמו שיהרג כל אחד מהן כמו כן לוקה המלקות הפלם ואין הלכה כר״מ :
אין העדים נעשים זוממין עד שיזומו את עצמן כו': שם
אמרה תורה והנה עד שקר העד ולא נאמר עדות שקר עד שתהיה העדות על עצם העדים לא על הדבר שהעידו עליו והוא עדות מוכחשת ונדחו דבריהם של אלו וכאילו אין שם עדים כל עיקר : ואמרו ונהרגים על פיהם ר״ל שיהרגו העדים על פי אלו שזיממו ואע״פ שהם חכי ותרי לפי שהעדות על עצמם של עדים ולא באו להעיד על עצמה של עדות לא לקיימה ולא לבטלה לפי שהם אומרים אנו אין אנו יודעים אם זה הרג כמו שאתם חושבים או שלא הרג ואין עלינו לדעת עדותם אבל מה שאנו מעידים שאתם חייבים במקום פלוני ביום פלוני ולעיקר שומעין דבריהם ויהרגו העדים :
באו אחרים והזימום והזימום כו': שם
פירוש זה המאמר כי כשיעידו העדים שבאותן הרג את שמעון אחר כן בא קהם ואומרים והזימו אותם עדים ואחר כך באו עדים אחרים והעידו אותו העדות בעצמו שהעידו העדים הראשונים והוא שבאותן הרג את שמעון והזימו גם כן קהם ואומרים לאותם העדים הבאים וכן הבלטיים וכביעיים ואפי׳ באו אלף כאות זו אחר זו ויעידו כולם עדות אחת ושני עדים עומדין ומזימין את כולם יהרגו על פי שנים האלו ור׳ יהודה אומר כאילו הוא אחד מזה מיספסת היא זו גזור מן אספסים והוא לבע עדים אחרים והעידו אותו העדות בעצמו שהעידו העדים הראשונים והוא שבאותן הרג את שמעון והזימו גם כן קהם ואומרים לאותם העדים הבאים וכן הבלטיים וכביעיים ואפי׳ באו אלף כאות זו אחר זו ויעידו כולם עדות אחת ושני עדים עומדין ומזימין את כולם יהרגו על פי שנים האלו ור׳ יהודה אומר כאילו הוא אחד מזה מיספסת היא זו גזור מן אספסים והוא לבע בנוגעים בו כעין תכלת ונקרא בערבי גל״ג פירוש זה אמר כאילו עדות אלה המזימין יולה של נעשים בה יצעבע כמו שזה אומר שכל מי שיעיד אותו עדות יהרג ואין נהרגין אלא כת ראשונה אבל ואין שומעין מאותן שבאין אחר כן ואין הלכה כר׳ יהודה לפי שאילו נחברה עדות העדים הבאים ולא יאמלו להם מזימין היה נהרג ראשון עם העדים הראשונים שהזימו וג״כ אילו באו עדים ויזימו קהת והומים יהרג ראשון וקהת ואומים ויגלו העדים הראשונים ועל זה מקיש :
אין העדים זוממים נהרגין עד שיגמר הדין כו': שם ע״ב
כשנהרג אותו שהעידו עליו ואחר מותו הוזמו העדים לא יהרגו כמו שנאמר כאשר זמם לעשות לאחיו ועדיין אחיו קיים * (אבל החכמים מעידים שהרי הסמיכו עליו) [נריך מיקון רב ואפשר דר״ל אבל החכמים מעידים ר״ל החכמים דסתרו לראות הצדוקים מעידים כלומר מודים מתוך הפסוקים שהרגין משנגמר הדין ועל זה נתן טעם שהרי הסמיכו עליו ר״ל דסנהדרין סמכו על עדותן של אלו דהשתא מתקיימת שפיר נפש בנפש דמשנגמר דינו מקרי נגרא קטילא כדאיתא בסנהדרין ע״ח: ותם משנגמר דינו] :
על פי שנים או שלשה עדים יומת המת כו': שם
דברי ר״ש פירושו כי העדות היא מתקיימת בשנים וכשנלוה אליהם אלישי יהרג עמהם אם הוזמו שלשתן ואילו הוא לבדו לא יהרג ולא נתחייב מיתה אלא נתלטרף לעוברי עבירה ודברי ר״ע ור״ש קיימין ואין עליהם חולק ואולם כל אחד מהם טעין בדור : וזה שאמרנו עד שיזמו כולם ובלבד שיעיד כל אחד מהם בהוך כדי דיבור תניינו ויהיה הכל עדות אחת וכאילו כולם השיבו עדות בנת אחת :
מה שנים נמצא אחד מהן קרוב או פסול כו': שם
עמן דברי ר׳ כי כשיבא קרוב ולא בא להעיד על האיש הזה אבל בא לראות מה שיעשה ולא ידע לא יש שם קרוב ולאה מה שראה אתקיים העדות בשנים כשרים מכלל הרואים ולא נפגים לגמרים . והלכה כרבי :
היו שנים רואין אותו מחלון זה ושנים רואין כו': שם
זה שהתרה בו כשראה העדים יצטרף עמהם ואם לא ראה אותם לא יצטרף ולעיקר כשיהיה זה המתרה רואה שם העדים שבחלון זה ומי העדים שבחלון אחר וכמו כן הם כולם רואים את המתרה הרי זה מצטרפין ויחזור הכל עדות אחת . ואין הלכה כרבי יוסי : ואמרו שלא מהם סנהדרין שומע מפי התורגמן הוא דבר בדור ורמוי לסמוך עליה :
מי שנגמר דינו וברח ובא לפני אותו ב״ד כו': דף ז
כבר ביארנו בפ׳ ראשון בסנהדרין כי הסמיכה בא״י ויש להם רשות לדון בארץ ובח״ל דיני קנסות ודיני נפשות אבל אין דיני דיני נפשות בח״ל אלא בזמן שדנין דיני נפשות בא״י

פרק שני

אלו הן הגולין ההורג נפש בשגגה היה מעגל כו': שם
נשמט הברזל מקתו והרג כו': שם ע״ב
המעגל במעגלה הוא אבן חלקה שהכנלאין אצלינו מחליקין וממשמשין בו השפתים עד שמבהיקין ואמרו כל שדרך ירידתו ואפילו ירידה שהוא לצורך עליה כמו שנאמר ויפל ויומת . ורבי אומר שזה שבא׳ ונפל הברזל מן העץ ר״ל מן העץ המתנקש וחל״א מעצו ופירוש קמו העץ שאוחזין ביד :
הזורק אבן לרשות הרבים והרג הרי זה גולה כו': דף ח
יעלה על הדעת שזה קרוב למאד לפי שזרק לר״ה ולא יגלה לפיכך הודיענו שהוא גולה ובלבד שיהא למקום שאין דרך בני אדם לבבת שם באותה שעה אלא על דרך זרות במקרה ולפיכך לא נחשב כמזיד וגולה . ור״ת בן יעקב מביא ראיה ממה שנאמר ומצא את רעהו פרש למעלה את עצמו . והלכה כר״ת בן יעקב וכאבא שאול :
האב גולה על ידי הבן והבן גולה על ידי האב כו': שם ע״ב
הסומא אינו גולה דברי ר״י ר״מ אומר גולה כו': דף ט ע״ב
כשאלה מכה את הבן אלא ללמדנו תורה ולא מדה טובה ולא מלאכה שיתפרנס בה והוכנו הוא גולה ואם הכהו על דבר מאלה אינו גולה חו הסברא בעצמה ברב הרודה את תלמידו ובליה ב״ד : ואמרו הכל גולין ע״י ישראל להבית כותי ועבד : ואמרו חוץ מגר מושב ר״ל שגר מושב כשהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג אבל כשהרג ישראל לגר תושב יגלה ישראל ואמרה תורה בהורג בשגגה בלא רצונות ר״י אומר מי שאסבר לו לראות יגלה ר״מ אומר אפי׳ מי שעבדר הראות יגלה : והשונה עונו גדול משיוכל להתכפר בגלות ולעיקר לא יגלה. ואין הלכה לא כר״ש ולא כר״מ ולא כר׳ יוסי בר יהודה :
להיכן גולין לערי מקלט לשלש שבעבר הירדן כו': שם
וכן הפתים ואתרבעים ערי עלוים כולם קולטות אלא שאלה הפש כל מי שנכנס לשם בין בכוונה בין בלא בכוונה גולל ואותן אם הגיע בתחת מהן וידע שהיא קולטת תלילהו ואם אינו יודע שהיא קולטת אינו מעלמו אלא הורג אותו גואל הדם לשם :
ומכוונת להן דרכים מזו לזו שנאמר תכין לך כו': שם
אמרו ויהכינו אלו ר״ל בהם ידבנו לגואל הדם אם בקש הרוצח ויאמרו לו בשנגה הרג ואסור להרגו בשלום ומה שראוי לדבר לו כדי לשכך חמתו . ור״מ אומר אינם חייבים להפסל בזה אלא הוא יטעון להטיל עצמו . ואין הלכה כר״מ :
רבי יוסי בר יהודה אומר בתחלה אחד שונג כו': שם
אחד משוה בשמן המשחה ואחד המרובה בבגדים כו': ד׳ יא
משנגמר דינו מת כהן גדול הרי זה אינו גולה כו': שם ע״ב
כהן שעבר מעשיתתו הוא כשיאלרע בו מוס או אינע בו קרי בכ״ב ביוה״כ ומנו אחר תחתיו ובא בהורג נפש זכירת כ״ג ג׳ פעמים : ור׳ יהודה שאומר מטות מלחמה לפי שנאמר בהורג נפש לשוב לשבת בארץ עד מות הכהן וחכמים אינם דורשים זה הפסוק לפי שלא אמר בו הכהן הגדול וכשיומות אחר מלחמה מוזר ואע״פ שבאחד מי . ואין הלכה כר׳ יהודה :
נגמר דינו בלא כהן גדול וההורג כהן גדול כו': שם
אילן שהוא עומד בתוך התחום ונופו נוטה כו': דף יב
הרג באותה העיר גולה משכונה לשכונה כו': שם ע״ב
הלכה כר״ע כשיהא מעיר מקלטו במזיד אבל אם יגלה בשונג ההורג אותו יהרג והש״ס תקן זה הלשון ופירשו אף אחר הגוף וזה כי כשיהיה שיקלו בתוך התחום ונופו נוטה לתוך התחום כיון שנכנס תחת נופו נקלע כיון שעיקרו בפנים אף נופו קולע וכן כשעיקרו בחוץ ונופו בפנים קולע :
כיוצא בו רוצח שגלה לעיר מקלטו [בו׳] שהיה בה כו': שם
מחלוקתם הוא באדבעים ושתים עיר אבל שם ערי מקלט אין בהם מחלוקת שיעשו בהם בלא בכר והלכה כר׳ יהודה בשתי המאמרים : ושלרה מעלה וגדולה :

פרק שלישי

ואלו הן הלוקין הבא על אחותו כו': ד׳ יג
ראוי לך שתדע אלה העקרים הרבים שתזכרם זה המקום והם כי כל מחוייבי כרת בלבד או מיתה בידי שמים ויהיה אותו חיוב בלא תעשה כשיהיה זה בעדים והתראה לוקה ואחר שנלקה ועשה תשובה נפטר מן הכרת וכל המחוייבים כרת כולם משורשים בתורה וממחוייבי מיתה יש מהם מבוארים בתורה ויש מהם נרמזים וכבר הקדמנו זכרון כולם בסכת סנהדרין בפ״ב וי״ל ובכגון זה נאמר אין חייב אדם בב׳ דינין כי כשהלקו אותו לא חמול עליו עונש כרת ולא עונש מיתה בידי שמים ידוע הוא כי כל התורה לוי ואזהרה והלוי הוא מצות עשה ואזהרה היא מצות ל״ת והלשונות אשר בתו בתורה להזהרה על אזהרה ונאמר בהם שהמצות הפלוגים היא מצות לא תעשה הם הרבעה לא ולא והשמר ופן ואמרו חז״ל [שיבוכין נו. ושם] כ״מ שנאמר השמר פן ולא אינו אלא מצות לא תעשה . ואלה מצות ל״ת נחלקין (חלק הראשון)

לארבעה

זה יהיה מעשהו וכבר ידעת שמשה מלך היה ומלכו המלכים מנו אומו מוסיף על הנבואה ועליו נאמר ויהי בישורון מלך והסנהדרין הם נביאים וקצים וכן הסופרים והנביא ראיה על הנתי תורות ממה שנאמר בעזרא ונעמידה שתי תורות גדולות והסיר שאומרים הוא מרומתר ה' כי דליתי וגו' אחר כן יבאו הנתי תורות זו אחר זו עד המקום שילבו וכשמגיעין עד סופו עומדין ונאכלת אחת מהן והשניה שורפין אותה והוא סיכום מה שאמרו על פי נביא נאכלת ועל פי נביא נשרפת ואלה הנתי תורות הם להם בלבד מבלי כנשים לפי שאלה גם כן ממיני התורה כמו שיתבאר עוד במקומו ואשר חייב להיות בית שני קדוש ואע"פ שנעשה מאין אורים ותומים ומאין מלך לפי שבקדושתו עומד עד סוף הדורות ר"ל הקדושה שנתקדש בימי שלמה ומעשה עזרא אמנם זכר בעלמא הוא דעבד :

נטמא בעזרה ונעלמה ממנו טומאה כו' : פס ע"ב

כשהשתחווה לעל השיכל ואפילו לא שהה לפס בפוס פנים או כשהשתחוה כלפי חון ושהה או שהה שיעור אותה השתחואה שתהיה לחון ונזכר אחר כך חייב ושיעור אותה השתחואה כדי שיקרא אדם זה המקרא שישוב לא בחירות ולא באריכות הוא ויכרעו אפים אלה על הרצפה וישתחוו להודות לה' כי טוב כי לעולם חסדו פסוק זה הוא בדיה ומ"ע הוא שנאמר לו לא בקורה ואמרו שאין חייבין עליו ר"ל אין ב"ד חייבין קרבן בשבילו בו . ואמרו אין מוחר לו שיעמוד במקדש והוא טמא אבל יצא כמו שיוכל ואפי' באריכה וחייב שיקבר ס"א אינו (לכוונתו) ועוד יתבאר שיקר זה בהוריות :

ואיזו היא מצות עשה שבגדה שהייבין עליה כו' : פס

ראוי שיעמוד כמו שהוא ויבטל שהנועה ונוען לפרנו בקרקע עד שיעות האבר ואח"כ יפרוש ופריסתו ממנה היא מ"ע ופירוש אמרו גם כן חייבין עליה שיהו ב"ד חייבין בשבילו בה והמירו שפריסה והוא אסור וכמו כן חייב האיש עצמו קרבן כל זה מ"ע [שבגדה] ואינו חייב בעשה שבמקדש כמו שנתבאר בהוריות :

ר"א אומר השרץ ונעלם ממנו על העלם שרץ כו' : פס

ר"א אומר זה שאמר הכתוב בנבלת שרץ טמא וכו' אחר שאמר בכל דבר טמא שהוא כולל מיני הטומאות כולם ר"ל כי אינו חייב קרבן עד שידע בלשון טומאה ממיני הטומאות נטמא אם שרץ או נבלה או זולתי אבל כשנתברר לו כשהוא טמא ואינו יודע בלשון טומאה אינו חייב קרבן ר"ע אומר שהוא חייב ואע"פ שהוא נכנס בכלל כל דבר טמא עניינים אחרים יתריך ביאורם ואין לאוי לזכרם כפי כוונת חבורנו זה והלכה כר' ישמעאל :

פרק שלישי

שבועות שתים שהן ארבע שבועה שאוכל כו' : דף יח ע"ב

שבועה שלא אוכל ואכל ושתה אינו חייב כו' : ד' כב ע"ב

באמרו שלא אוכל ובלא אמרה גלי אדעתיה דאמרו שלא אוכלה לבדה בלא שתייה ולפיכך חייב שתים :

שבועה שלא אוכל ואכל פת חיטין ופת שעורין כו' : פס

לפי שכפל פת שהיה יכול לומר שלא אוכל פת מינין וכן של שעורים וכן של כוסמין ובכפלו גלי אדעתיה שחייב עצמו שבועה על כל אחת ואחת מהן :

שבועה שלא אשתה ושתה משקין הרבה כו' : פס

יתכן שיהא חייב על כל אחת ואחת בעניין זה והוא שאמר לו תבירו בא ושתה שמי יין ושמן ודבש ואמר לו שבועה שלא אשתה עמך [ולא אמר] (לו) יין ושמן ודבש אלא לחלק לפיכך חייב על כל אחת ואחת :

שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאינן ראויין כו' : פס

הוא בכלל דברים המותרים עם דברים האסורים כגון שאמר שבועה שלא אוכל תמרים וטרפות ונקיים וכ"ש פוטר לפי שאינו כותב איסור כולל ואין הלכה כר"ש :

אחד דברים של עצמו ואחד דברים של כו' : ד' כה

ריבוי הכתוב הוא אומרו או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' ואמר אחר כן להרע או להיטיב מישע לכל אשר יבטא האדם בשבועה ריבוי אחר ר"ע אומר ריבה ומיעט וריבה ור' ישמעאל אומר בזה כלל ופרט וכלל ויהיה שיולא ממתלקוחם כפי מה שראוי מן הענייים הנעשים והקשות הלמודיות ברבוי ומישע או בכלל ופרט מה שאתה רואה . ועניין הענין לבא בשבועה על הדברים הבאים שיעשה אותם או אינו יעשה אותם והלכה כר"ע :

נשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור כו' : ד' כו

אמר רחמנא להרע או להיטיב אמנם הוא מחוייב בשבועה על דבר (שאי) אפשר בו שיהיה במקום להרע לו ירע במקום להיטיב והם דברי הרשות ובכן יתכן לאו וכן הוא שבע שיעשה ואפשר לו או לא יעשהו ואפשר לו : ואמרו בנשבע לבטל את המצוה פטור ר"ל פטור מקרבן שבועה בטוי וחייב מלקות משום שבועה שוא ואין הלכה כר' יהודה :

שבועה שלא אוכל ככר זה שבועה שלא אוכלנה כו' : פס ע"ב

כשאמר שבועה שלא אוכלנה ואמר אחר כך שבועה שלא אוכל ואכל חייב שתים כשאמר שלא אוכלנה אינו חייב עד שיאכל את כולה ואמר אחר כן שלא אוכל אפילו אכל ממנה כזית ולפיכך חייב משאכל ממנה כזית וכשסיים אכילתו חייב שתים וזה כשהקדים שלא אוכלנה כמו שבארנו :

איזו היא שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע כו' : ד' כט

הידוע לאדם עד שיהיה אותו הדבר ידוע אצל שלשה בני אדם או יותר ואמרו אם לא ראיתי הוא שאמר כל פירות העולם אסורין עלי אם לא ראיתי גמל פורח באויר או כיוצא בזה ואמרו קצורת בית הבד ר"ל כתביתה ואורתה והוא תבנית שאינו מנין בנתבים כמותה אבל בגודל הגוף מצוי ואין בו שבועת שוא הנה נתבאר לך בכאן שמיני שבועת שוא שלבה האחד שיהיה על שהוא חייב המאיות שהוא בהילוף מה שהוא מצוי או שיהיה על מה שהוא נמנע המאיות שהוא נמנע או שיהיה על דבר שאין צריך בו לאמת הנסור בשבועה כגון שיהיה על הנים שהוא אינם ועל האמת שהיא אמת :

שבועה שאוכל ככר זו שבועה שלא אוכלנה כו' : פס

מבואר הוא שכיון שנשבע שאוכלנה שהוא חייב לאכלה מכלל המלה כמו שהוא חייב לעשות סוכה ונולב כי הוא חייב לקיים הנבועה ומה שנשבע אחר כן שלא יאכלנה כאילו נשבע שלא יעשה סוכה או לולב ואמרו אכלה עבר על שבועת שוא ביטוי פיהו אף על שבועת ביטוי לפי שעבר על שבועת שוא על שני הטמינין :

שבועת ביטוי נוהג באנשים ובנשים כו' : פס ע"ב

אמרו מפי עצמו הוא תנאי בשבועת ביטוי אבל אם שבועתו עליו שלא יאכל או שלא יאכל אין חייב לעשות כמו בשבע אלא אם עשה אמן כי אין הבדל בין שנשבע הוא עצמו או שנשבעו זולתו ואמר אמן כמו שיתבאר אחר כך :

שבועת שוא נוהגת באנשים ובנשים כו' : פס

אמנם זכר אנשים ונשים ואחר החילוקים לפי שרוצה לזכור אחר כן שבועת העדות שאין נשים חייבות ולא קרובים ולא פסולין ואפי' עבו אמן כמו שנתבאר בפ' שאחר זה :

פרק רביעי

שבועת העדות נוהגת באנשים ולא בנשים כו' : ד' ל

זה שאמר אינה מוהגת אלא בראוין להעיד להוציא מלך ופסולי עדות דרבנן לפי שהם פסולין ואע"פ שהם ראוין להעיד מדאורייתא ואין הלכה כר"מ :

וחייבין על זדון השבועה ועל שגגתה עם זדון כו' : פס

לא אמרה תורה בשבועת עדות ונעלם ממנו ולפיכך חייב על זדונה קרבן ושגגתה עם זדון העדות הוא שידע בשבועה זו אסורה ושיתברר העדות ושזו השבועה עקר אבל הוא אינו יודע אם יתחייב עליה קרבן אם לאו ואין יתחייב קרבן אבל כשנגע כל עניינה ולא ידע אם שבועת העדות אסורה אם לאו ונשבע אלא ידע העדות אינו חייב לעוס וזהו מה שאמר ואינם חייבין על שגגתה :

שבועת העדות כיצד אמר לשנים בואו כו' : ד' לא ע"ב

לא תהיה כפירה אלא בב"ד דאמר רחמנא אם לא יגיד ונמצא עונו במקום שיוטיל ההנהה והוא בב"ד יתחייב על שבועה שנשבע חון לב"ד ונענש ר"ש מבואלת ובורוה כי הם סוחרו וכפרו לא יתכן להם להעיד אחר כן וכל שבועה שיבעיבו אותם אחר כן אינם חייבין עליה כלום שהם אינם יכולים להעיד אותה עדות :

כפרו שניהן כאחד שניהן חייבין בזה אחר זה כו' : פס

זה שאמר כאחד ר"ל באוך כדי דיבור והוא שיעור שאילת שלום תלמיד לרב והוא כדי שיאמר לו שלום עליך רבי ואם היה בין כפירה זו לכפירה זו יותר מזה השיעור נאמר בהם זה אחר זה ואמר שאינן חייבות יש בו מנאים וזה כי כשהיתה כת שנייה ראויה להעיד לא תתחייב כת ראשונה על כפירתה כלום לפי שהם לא בטלו דברי אמת מה שהיו יכולים לומר ידעתו כי שם כת אחרת בשעת הנבעתם ואמנם מה שאמר כאלו שהיתה חייבות הוא כמו שבאר בשהיתה כת שנייה קרובים בשותפין וכשותפין גוסבות בשבשרים כת ראשונה ואחר כן מתו הנשים ואז כפרה כת שנייה העדות גם כן ואיפשר שיעלה בדעתינו שכת ראשונה בטורה לפי שהיא אומרת ידעתי שזולתנו יעידו ולפיכך כפרנו לפי שבשיתין שבבילן היו בסולין הרי הן נוסבין ורוב נוסבין לשיתה ולפי שידעתי שהן קרובות לאות ובטליהן יהיו כשרין כפרנו הודיענו כי לא נקבל מהם טענה זו לפי שבשעת כפירתם נתבטלו ולא היה שם זולתם שיעידו באותה שעה בעצמה לפי שכת שנייה אז היו קרובים :

משביע אני עליכם אם לא תבואו כו' : ד' לג

הודיענו שאין הפרש בין שיטוי מיני הטענות או בין שיטוי מיני הדברים שטוענין אותן ואפילו טען כהן ממון אחד במשא ומתן כגון שיאמר להם יש לי אצליכם עדות שים לי אצל זה הכיון ושעורין וכוסמין בתורת פקדון או שאמר להם יש לי אצליכם עדות שים לי אצלי כך וכך הכיון מהם פקדון ומהם השומת יד ומהם גזילה ומהם אבידה הדין בשני מינין האלה מבפילה העדות אחד כמו שזכר :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שיש לי ביד פלוני נזק וחצי כו' : פס

אלו הדברים כולן אם העידו לו בשום דבר שיגבה אותו בעדותם ולפיכך אם כפרו הם חייבים אמנם יצא להם החיוב על עדות ממון לא על עדות הקנס ומה שהן בכאן חייבין על עדות חצי נזק ר"ל חצי נזק לנזקות שהוא ממון וכן הגלומי כפל והגלומי הרבעה וחמשה מחמת הקרן ומאחם שים עלוי ופחה את בתו מלד הטותת והפגם וכבר נתבארו בסנהדרין כי מכה אביו ואמו אינו חייב חייב מיתה אלא אם עשה תנורה ולפיכך כשהכה אותו בנו ולא חבל בו הוא חייב ממון בלבד כגון נוכח ועבר כמו שביארנו בפ"ח מן ב"ק :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאני כהן כו' : פס ע"ב

אלה הדברים כולם אם העידו לו בשום דבר מהם לא יקח ממון בשום פנים לפי שמעיקרנו אין אדם מת ומשלם וכבר שמעת זה פעמים (והדבר שראוי לבנו על מי שהכהו אינו אלו אבל הוא לבנו) ולפיכך אם כפרו פטורים לפי שמה שאמרה התורה והוא עד או ראה או ידע וגו' מפי קבלה למדנו שתשיעת ממון הכתוב מדבר . ואמרו שפתה שלוי בתו הוא כגון אמרו שהכה בני [והדבר שראוי לבנו על מי שהכהו אינו אלו אבל הוא לבנו] שהיא תביעה שאין לו בו ממון [לפי] אלא יתביע אלא בשביל זולתו ולפיכך פטורין ואפי' יהיה זה המתביע לותה תורפה לאותו [כהן] אבל מורכה תביעת ממון אם כפרו הם חייבין לפי שמעי קר

הדין

הדין גם כן שהעדים כשמגיעים סמוכים וכפרו חייבין ואף על פי שהעדות אינה לו אלא למי שהכפיר :

משביע אני עליכם אם לא תבואו ותעידוני שאמר איש פלוני ליתן לי מאתים זוז כו' : דף לה

אמר רחמנא ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד או ראה או ידע ואמר עוד בכפירת פקדון נפש כי תחטא וכמו שהפקדון הביאם ממון שיש לו כמו כן גם כן העדות צריך שיהי' בממון שיש לו והוא כאן הוא מוציאם שיעידו לו בממון שאין לו בו זכות ואפי' שיעידו לו כמו שהוא אומר לפי שאין חייב בעל דינו שיתן לו ממון כשאמר לו אתן לו ואפיכך כשכפרו פטורים ועל זה תקיים כל עדות ותבע לחומת בעל דין אם אינם מועלם לו בתביעתו כשיעידו בה העדים אין הדיינין חייבין לשאול את העדים אותה עדות בשום פנים :

משביע אני עליכם כשתדעון לי עדות שתבואו כו' : שם

לפי שנאמר ושמעה קול אלה והוא עד צריך שתהיה העדות קודמת לשבועה ולכפירה :

עמד בבית הכנסת ואמר משביע אני עליכם כו' : שם

צריך שייחד אותם לפי שנאמר והוא עד עד שייחד את עדיו :

אמר לשנים משביע אני עליכם איש פלוני כו' : שם

זה מבואר לפי שאם הגידו לא תושל עדותם ולפיכך פטורים כשכפרו :

שילח ביד עבדו או שאמר להן הנתבע כו' : שם

אמר יתברך אם לוה יגיד ונפש עונו והוא כתוב בוי"ו ואל"ף ולמדנו מפי השמועה שזה לעורר על שני הענינים הקניין והשלילה כאילו אמר אם לו לא יגיד ונפש עונו רצונו עמר לחובע זכותו אבל לנתבע אם לא יגיד לפטור אותו פטור :

משביע אני עליכם מצוה אני עליכם אוסרכם כו' : שם

אמרו מצוה אני עליכם וכו' הוא שיאמר להם מצוה אני עליכם בשבועה אוסרכם אני בשבועה . וכשהלוקח בין חכמים וב"ם בכנויין לבד ובהנון ורחוק שזכר אחריהם אבל באל"ף דל"ת ווי"ד ה"ת ושי"ן דל"ת ונכאות אין צריך לומר כי הם שמות מיוחדים וכמו כן אלהים : ומה שאמר ר"מ המקבל בכולם חייב רצונו לומר מבדך את השם באחת מהם חייב שקילה : ומכ"מ על שם המיוחד במיתה ועל הכנויין באזהרה והטעם שלא נתלקו בשבועת הפקדון ואמרו כי היא חייבת בכל הכינויים ממה שאמר הכתוב ושמעה קול אלה . ואסור לאדם לקבל את עצמו שב' השמר לך ושמור נפשך מאד וכבר ביארנו בסוף מכות שמלת השמר מורה על לא תעשה וכן אסור לו לקבל חבירו שיאמר לא תקבל מרע ולמדנו מפי הקבלה שר"ל לא תקבל מי שאינו עושה מעשה שהיה ראוי לקבלו בשבילו אבל הוא מרע באותו דבר : ואמרו יכהו יכנו כנוי על קללת אדם עצמו או חבירו ור"מ סבר בכאן שאין הפשט בין שיאמר אל יברכהו אלהים או יקללוהו ואמרו בכאן אל יוכה אמנם רצה להפרים בין אל יוכה ובין יברכך ויעיב לך כדי שלא יהיה בו לשמוע מאמר זה קללה וכבר ביארנו בפ' אחרון של מכות שהמקלל לעצמו ולחבירו לוקה ואע"פ שהוא לאו שאין בו מעשה וחכרנו העיקר שהוא כל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו און מכבש ומיסר ומקלל את חבירו בשם ודין מקלל חבירו ועצמו אחד ואפנם עדים זוממין בא מקבלת בחיבה ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וכבר ביארנו זה והלכה כחכמים בכל דבריהם :

פרק חמישי

שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים כו' : ד' לו ע"ב

שנאמר על דרך שנתבאר בשבועת העדות והוא שידע שהשבועה אסורה ולא ידע שחייב עליה קרבן ושנגת הפקדון מבואר והוא שלא נזכר שיש לו אצלו פקדון ואמרם תורה וכתם בעמיתו וגו' והיא את אשמו לה' איל תמים וגו' הנה שאמרו וכחש בעמיתו מורה שהוא יודע בפקדון בשעת השבועה והלכה כחכמים :

שבועת הפקדון כיצד אמר לו תן לי פקדוני כו' : שם

זה מבואר ועשה ר"ש בנור כי בשעה ביודה שועל הודאתו ואע"פ שקדמה כפירתו בב"ד לפי שהוא נותן מה שהודה בו :

היו המשה תובעין אותו אמרו לו תן לנו כו' : שם

ר"מ אומר שאומרו מטה ובעורה רצונו לומר מיניסם וחכמים שבי שכפירתו בזרע אחד מן חמה ואין הלכה כר"מ ולא כר"ש ולא כר' אליעזר :

אנסת ופיתית את בתי והוא אומר לא כו' : שם

ר"ש סבר כי עיקר חביעה קנס שהוא דבר קלוב וידוע וחכ"א עיקר חביעתו הוא הבושת והפגם שיודע שאם הודה בהם ישלם לאחם ואין הלכה כר"ש :

גנבת את שורי והוא אומר לא גנבתי כו' : שם

עיקר כל זה מודה בקנס פטור וכל מה שאומר בזו הלכה פטור הוא בכפירת קנס לפי שאפי' הודה בו לא יתחייב לשלם כמו שהוא עיקר :

פרק ששי

שבועת הדיינין המענה שתי בסף כו' : דף לח ע"ב

שתי כסף הוא משקל שתים ושלשים שעורות מכסף או מה שווה זה השיעור ופרומה אלי בעורה מכסף : וכשמודה ממה שתבעוהו בשתות מכוה פרוטה פטור וכן בשכיר מאשר תבעוהו בשתות משתי כסף פטור וכן אמרו ז"ל כפירת טענה שתי כסף . ופירוש אמרו פטור משבועת התורה אבל הוא חייב שבועת היסת ובכל מקום שיאמר במשנה בענין שבועת המצוות חייב רצונו לומר בשבועת התורה כי השבועות גם כן שעקרן מדברבן המזכרות במשנה הם בנקיפת חסן וכל דתקון רבנן כשין דאורייתא תקון ואין הכרם ביניהן אלא בדין

בלבד והוא שהשבועה שמתחייבת מן התורה אם הוא מסכר ואינו רוצה לשבע ב"ד יורדין לנכסיו ושורפין מן הגמלא אלו השיעור שכפר ולא רצה לשבע עליו והשבועה המחויבת מדרבנן אע"פ שהיא חכרת בגמלא אם לא רצה לשבע לא נחתיך לנכסיה אבל משמחיב ליה עד שיפרע או ישבע ואם עמד בגחוייו שלשים יום ולא פרע ולא נשבע מלקה אותו הדיין במלקות כפי מה שיראה מרשעתו ואם עמד על כפירתו וסרבנותו מלשבע אחר שהלקוהו ישיבו לו נדויו ויצא לו : ודע כי השבועות המחויבות מן התורה שלשה מינין והם שבועת מודה במקצת ושבועת מי שיש עליו עד אחד ושבועת השומרים וכל השבועות המכוונות בגמרא בלבד אלה הם בתקנת החכמים אבל הם בנקיפת הסן כענין דאורייתא כמו שביארנו : ומה שאמר מנה לאחא צריך וכו' פטור וזהו כשאמר הבן שמא יש לאבי מנה צריך אבל אם אמר לו ברי לי שיש לאבי צריך מנה ואמר הוא חמשים חייב ואינו כמשיב אבידה ומילד היא שבועת התורה שתהיה ביד הנשבע כשהוא נשבע בתורה ווו היא נקיפת חסן ושבועת היסת בתחיה התורה ביד המשביע :

מנה לי בידך אמר לו [בפני עדים] הן כו' : שם

כבר ביארנו לך כי בכל מקום שיאמר פטור שהוא נשבע שבועת היסת ומטאר הוא שזה שאומרים במשנה זו חייב רצונו לומר חייב לשלם ואין בעל דינו חייב בשבועה לפי שהוחזק לפרן ולצרך שיכפור ב"ד ואז נאמר בו הוחזק לפרן ואלה הדיינים נוהגים על עיקר מעיקרי הדינים אצלנו והוא המעלה את הבינו בעדים אין צריך לפורעו בעדים אלא אם התנה עמו ג"כ כמו שביארנו בכאן וכן המפקיד אצל חבירו בעדים אינו צריך להחזיר לו בעדים אלא א"כ התנה עמו ג"כ אבל אם אם טען אלוה שפרעו ישבע שבועת היסת וכן הוא דין המפקיד אבל המפקיד אצל חבירו בשטר ואמר לי החזרתי לך הוא גם כן נאמן אבל ישבע בנקיטים חפץ שהחזר וזה שאין אנו מחייבים אותו לשלם מנו דיכול לומר נאנס הפקדון ויהיה נאמן יכול לומר החזרתיו לך וידוע הוא שלא אמר נאנס ישבע שבועת השומרים ולפיכך כשיאמר החזרתיו לך ישבע אותה שבועה עצמה לפי שלא יהיה מינו גרוע ממנו אוס חיוב לפי שהחנאה במינו שנעשון מה לו לשקר :

ליטרא זהב יש לי בידך אין לך בידי אלא כו' : שם

כבר ידעת כי לאחר ממנ עשרה שלה וכור שלשים שלה ושיקרי אלה ההלכות כולם כבר בארנום תכלית הביאור וכירבמה בפרק ראשון מקידושין ובפרק אחרון מכתובות ואמרם לשם שלא נחזור לפרש אותם העיקרים כדי שלא יאריך החבור ואין מתחין אלנם לעיין אותם שם כשהם נזכרין במשנה . ולשם נ"כ ביארנו שאין הלכה כר"נ והלכה כאחרון :

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן כו' : שם

נשבעין לקטן ופרעין מנכסיו כמו שנתבאר בכתובות הנה ליפרע מנכסי יתומין לא יפרע אלא בשבועה ובשבועה דאורייתא בלבד הוא שנאמר אין נשבעין על טענת קטן אבל שבועת היסת נשבעין בטענת קטן וכמו כן נשבע ב"ד שבועת השומרים ושבועת המומרין שלא בטענת הקטן לפי שאין הקטן סוטן אותם טענת ברי וכן נשבעין להקדש ופרעין ממנו כגון שהיה לרצונו ביד שמעון ממון בתחילה שהקדיש שמעון כל נכסיו ישבע לרצונו שבועת התורה ויפרע ממנו על הדרך המזכר בפרק שני (ה"ב) מערכין :

ואלו דברים שאין נשבעין עליהב העבדים כו' : ד' מג ע"ב

כשתתבונן בשטוקי התורה תמצא הדברים שזכרה מנה בהם בשבועות לו בתשלומי כפל וארבעה והמשה וחלכה דיני השומרים בה הם המור ובור והה וכל בהמה ושלמה וכסף וכלים והעולה בידינו מאלה המקרקעות כולם בשמה וכלים וכסף וכל אלה הם כל דבר המיטלטל וגופו ממון וכלים יש בהם אותם הדינים הנה יצאו קרקעות לפי שאינן דבר המיטלטל ועבדים הוקשו לקרקעות כמו שביארנו בפרק ראשון מקידושין והבטלות מצד שאין גופן ממון אבל סולדנו לדאיה שבהן ובשמודע ביורו הדאיה היה מצאות הפצר לו העדיו שוה ולפי שאמרה התורה בשבועות והכפל והשומרים דעתו פי' דעתו אמר רחמנא ולא הקדשית שהן לנבוה ומצד שלא חייב בהם תשלומי כפל לא נפל בהם תשלומי ארבעה ותמשה כי זה ימצא אלא אחר חייב תשלומי כפל כמו שביארנו בשביעי מבבא קמא ולא זכר אחר הארבעה שומרין והם שואל ושוכר לפי שאין צורך לזכרם בהקרקעות אין בהם דין שאלה ואסור שאלת הקדש וכמו כן השטרות אינן צריכות שאלה על הרוב וכן אינם שכירות ואסור ג"כ שכירות בהקדש ושוד יתבאר כי דין גוזלת שכר ושוכר אחד ואין הלכה כר"ש ואלה כולם מב' חלקים שאין נשבעין עליהם שבועת התורה אבל נשבעין עליהם היסת :

ר"מ אומר יש דברים שהן בקרקע כו' : שם

מחלוקת הכמים ור"מ הוא בענינים השומדים ליבגר והלכה כחכמים אבל כשימסרם לו בחורת שמירה לענין מקח ומכר ודיני האונאה והודיה במקצת כשהיה עיקר הבטיחה שלא בחורת שמירה העיקר המכוון עליו בהם כמשלמלין שכל העומד ליבגר כבגור דמי ושמור זה הלשון והוא אמרם אינו חייב עד שיעשנו דבר שנמדה ובמשקל ובמנין כלומר בהוא מודה במקצת שמיין הם תבנו דבר שבמנין או במקצת המשקל אם תבנו דבר שבמשקל או במקצת המדה אם תבנו דבר שבמדה :

המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון כו' : ד' מג

מעיקרנו הלוהו על המשכן נעשה עליו כאומר שכר ועוד יתבארו דיני שומר שכר ולפיכך אם אבד המשכון באונס יפטר אותו שם בידו המשכון שנאנס ויפרע בעל המשכון ממה שהלוה לו משלם ויש לאותו שהמשכון בידו בכל אלה המלוקים על כל פנים ליפטר שבועת התורה שאבד ואפי' לא נפל ביניהם מחלוקת כמה שהיה שוה אלא אפי' אמר לבעל המשכון תשוב לי ביותר ממה שאתה טוען שהיה שוה לפי שנאמר שמא עיניו נתן בו אבל אם נסתלק זה החשד כגון שהיה המשכון לשון זהב או חתיכת כסף וכיוצא בהן שאין שוה לד לומר שמא עיניו נתן בו ואמר לו מול כל מה שהיה שוה וקח בו חתיכת זהב או כסף לאותה שהיה לך כיון שאין שינוי ביניהן במינן ואינם כלים ולא בגדים שם בהם מיני רקמות שאוכל לומר אפי לא אמלא כמותה כלומי וכשיטבע מן המשכון שבידו יבטל בשבועתו אלא היה שוה יותר מעלא או שקל או השיעור שיאמר על ידי גילגול וכמו כן תהיה שבועת בעל המשכון כשיהיו חלוקין בדמי המשכון כי לא היה שוה משכנו שמות מעלא או עקל או מה שמוטן שהיה שוה

וכך לשיטת אבא מרי ז"ל משביע אותם פעמים הרבה על זה הלשון כמו שראה לרבו לרבינו יוסף הלוי ז"ל משביע תמיד : ואמרו בחלק הראשון מה המשנה פטור ומשבע שבועת היסת וכבר בארתי זה ואמרו מי שהפקדון אצלו הוא מוחזק אל החלק השני ממשנה זו הוא מה שאמר לא כי אי' אינו כן או איננו אמת אלא שלא הלשיטתי עליו וב' דינרין היה שוה שיתחייב בעל המשכון שבועה ויטלם דינר לפי שהוא מודה במקצת ולא יהבע שבועה עד שישבע קודם מי שהפקדון אצלו שבועה התורה שאותו הפקדון אבד ואז ישבע זה לאותו מעשה שזכר לפי שזה המעשה כולל כל המשכון אבל מעשה שמא נתן שניו בו אינו כולל כל המשכון כמו שבארנו ולפיכך לא שם התנא כוונתו בזה ההילוק אבל שם כוונתו שהודאה במקצת אי בכפירה בכל ובמעשה זה שזכר שמא ישבע הלה ויוציא הלה את הפקדון וכבר נתבאר לך פעמים שהשלא תרגשה דינרין :

פרק שביעי

כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין כו' : דף מד ע"ב

אמרה רחמנא במחויב ליתבע ולקח בעליו ולא ישלם למדנו מזה שמי שלא ישלם ישבע ואין אדם נוטל שום דבר בשבועתו אבל מדרבנן תקנו שבועה בשבועת התורה על שלא ותע"פ שהן מובנים בשבועין ונוטלין וזה לענינים עוד יתבארו אמנם השכיר הוא נשבע ונוטל לפי שבע"פ מרוד בעשקו והשכיר ידקדק הדבר יותר וגזה שני מנאין באחד שהיה תובעו בזמנו והשני שהכרו בעדים אבל כשהכרו שלא בעדים משוך שהיה יכול לומר לא שכרתיך נאמן לומר שרעתי לו כשתובעו שלא בזמנו ואמר בע"פ שרעתי נשבע בע"ה שבועת היסת וכמו כן אם היתה עיקר הכפירה בעיקר השכירות ישבע בע"ה שבועת התורה שכך וכך הנה עמו ויתן לו מה שיאמר ואין הלכה כר' יהודה :

הנגזל כיצד היו מעידין אותו שנכנס לביתו כו' : שם

זה הדין ג"כ הוא בשני תנאים א' מהם שיהיו שם שני עדים לאותו שמשכנו והוציא כלים מביתו תחת כנפיו ולא ידעו הדבר שלקח מה הוא ואחו כשראותו שנכנס לבית הבית ואין בידו כלום ולא והוא מחבא דברים תחת כנפיו ובע"ה אינו מלוי והתנאי השני שיטענו בע"ה על אותו הגזלן בדבר שהוא אמוד אצל בני אדם שהוא יודע בגנון זה אבל אם תבעו שלקח ממנו הוא מרגליות וחכמים טובות והוא מפורסם שאין אצלו כגון אלה הדברים אינו נאמן ואין מחייבים בזה שבועה בשום פנים אבל יתבע שכנגדו או היסת או של תורה כפי מה שהודה ואין הלכה כר' יהודה :

הנחבל כיצד היו מעידין אותו שנכנס תחת ידו כו' : שם

כשהיה החבלה במקום שאי אפשר בו שאבל בעצמו והחבלה שבגופו מורה שהיתה ממעשה עצמו ולא היה בידיהם שלבי שנאמר שמא אמר לו הנחבל הרבי בעצמי כדי להענים לזה האחר נוטל שלא בשבועה ואמנם הטיל השבועה על הנחבל או הנגזל קנס לאובל ולגזלן כדי שלא יהיה היזק בני אדם והתגרותם ואין הלכה כר' יהודה :

ושכנגדו חשוד על השבועה כיצד אחת כו' : שם

אומרים בין שהלה שבועת הסדות או שבועת הפקדון ואפי' לא פירש לו אלא שנשבע שבועת שוא שאין בה כפירה ממון שהם הוא חבוב על השבועה ואין מוחלין לו שבועה וממנה זו יתבאר לך שכל פכול לעדות בין מדאוריתא בין מדרבנן שהוא הטוב על השבועה וזה הדין הוא בשבועת התורה בלבד לומר הלשה מיון מן הבבועות בעיקר היובן מדאוריתא כמו שביארנו בפ' שלבני זה אבל השבועות שהם בתקנת חכמים אין נשבע בכנגדו ונוטל לפי שתקנה זו היא לפי שהוא מסרב ונשבע לשקר ותקנתא לתקנתא לא עבדינן וכמו כן שבועת היסת לא ישבע שכנגדו כשנתחייב בה ובאין דברי ר"מ חזרה שבועה למקומה חזרה למתחייב לה ויתלם מה שתבעו בו בלי שבועה שהוא מתחייב ליתבע ואינו יכול להשבע וכל המתחייב שבועה ואין יכול ליתבע משלם ואין לו על אותו שתבעו אלא חרם שתם והלכה כר"מ ולא כר' יוסי דאמר יהלוקו :

והחנוני על פנקסו כיצד לא שיאמר לו כתוב כו' : דף מה

הטעם להטיל השבועה על החנוני מבואר לפי שהוא שוה לו שיתן ואלוי שישבעו השועלים לו בנו בתעמד החנוני שמא יתביישו קלתם מקנתם ואין הלכה כבן גנם :

אמר לחנוני תן לי בדינר פירות ונתן לו כו' : שם

אונשלי שם כלי שנותנים בו הכספים והדינרים ואמרו יתבע בע"ה שהיא שבועת התורה כמו שביארנו אמנם יתחייב זה כשהיו פירות לצורין בר"ה וכל אחד משניהם מושן מענתו אבל כשהפירות בידו בע"ה אינו חייב אלא שבועת היסת על העיקר הידוע המוצא מהבירו עליו הרחוק : ואמרו ג"כ יתבע החנוני שהיא שבועת התורה אמנם יתחייב זה כשהיו פירות ג"כ לצורין בר"ה ובע"ה אומר בזה הדינר שנתתי לך לקחתים והחנוני אומר לו זה הדינר דמי הפירות שנתתי לך אבל אלה הפירות הלצורין לא מכרתים לך מעולם אלא אני הנתתים בכאן עד שתמכרם ואם היו הפירות בתנות המוכר אינו חייב כלום אלא שבועת היסת על העיקר המוצא מחבירו עליו הרחוק ואם אין שם רחוק הוא פטור ויתבע שבועת היסת וזה שלא אמרנו באלה הפירות שהם ממון המוכל בספק לפי שבתביעה הראשונה הודה לו שהוא מכר לו ובתביעה האחרונה הודה המוכר הנה הודאתו במכר והיות הפירות מון לחנות חייב

פרק ראשון

אמר כל זה לחלוק על ר' אליעזר שאמר הרבה נשים דיין שעתן כמו שמבואר בפ' ראשון ממסכת נדה ומפתי סבר אין הרבה נשים בלבד אלא כל הנשים דיין שעתן ר"ל

כשהן מוגעות טהרות ואלו דם אין אומרים שמא קודם לכן ראו דם ולא הרגישו בעצמן ואותן מהרות שנגעו בהן ממאות וזהו דין תורה אבל הלל עבה מיג לדבריו ואמר מפקידה לפקידה ואפילו לאמים הרבה כי שהבדוק עצמה אחד בשבת על דרך מעל ומלאה עצמה מהורה ועמדה עד יום חמישי לא פקדה עצמה ובדקה עצמה ונמצאת ממאה כל מה שנגעה מן

בע"ה משבע ויקבל הפירות והודאת הלוקח במקח וכפירת המוכר במכר חייב המוכר משבע ויטול ורבי יהודה חולק על הסלכה הבנייה ואמר שעל שני הענינים בע"ה נשבע כיון שהפירות לצורין ואינן ביד המוכר והם לבע"ה יותר קרובים וזהו פירוש מאמרו כל שהפירות בידו והדין בשולחני ג"כ על הדרך שביארנו בחנוני והפירות באותן המנאין בעצמן אבל אחר אותם לענין שזכרו בכ"ם והוא שיעלה על דעתנו שהנא קמא מודה לר' יהודה בשולחני כי אין דרכו להיות מתן איסר עד שנוטל את דינרו ולפיכך יתבע בעל הבית בשני הענינים ואילו משמיענו הדין בשולחני היינו אומרים שר' יהודה לא היה חולק אלא בשולחני שאינו מתן האיסרים עד שיקח הדינר אבל מוכר הפירות לחרינלתו על המכר הוא נותן הפירות קודם שיקח הדמים ולפיכך מודה לחכמים שהחנוני נשבע והשמיענו שהן חולקין בשני הדינים ואין הלכה כר' יהודה בשם המאמרות :

בשם שאמרו הפונמת כתובתה לא תפרע כו' : שם

אלו הדינין שבכתובה כבר הקדמנו וביארנו האמת בפ' תשיעי של מסכת כתובות ואמרו בכאן וכן היתומים ר"ל יתומים הנפרעין מן היתומים לא יפרעו אלא בשבועה וזה בחנאי שיאמרו היתומים שנפרעים מהם לא נדע אם פרע אביהם זה החוב ולא נחבר עליהם ממנו דבר אבל אם אמרו אמר לנו אביהם שלא נתחייב לעולם בזה החוב ולא לזה אותו יתפרע מנכסיהם אותו ממון בלא שבועה לפי שמעיקרא התומר לא לויתי כלומר לא פרעתי דמי כי אין להבטים העדים בשביל דברו וזה כשאת אבי היתומים בעליו לקבל החוב [קודם] אבל אם הדבר הפך והוא שאת אותו שהיה חייב קודם לא יתפרע הממון ההוא לעולם אבל אבד מכל וכל שאחר שני בעליו החוב הגיה היתומים אין הבעל חוב יכול ליפרע ממנוגה אלא אחר שישבע שבועת התורה כמו שנזכר ובשאת אחר כן קודם שישבע אין בניו יכולים לשבע במקומו לפי שאין אדם מורים שבועה לבניו ואם דן הדיין שישבע הבנים אלא בקדון אבא כמו שאמרה המשנה ויתפרעו ממונם מה שעשה עשוי והלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכרבן יוחנן בן זכאי :

ואלו נשבעין שלא בטענה השותפין והאריסין כו' : שם

אמרו שלא בטענה ר"ל שלא בטענת ברי אלא בטענת שמא כי הוא לא יודע אותו אמר שהיה ביניהם ובלבד שיטול לו הספק שהוא אותו בשתי כסף או יותר אבל אם היה ספק האומלה פחות מבתי כסף אינו חייב שבועה וכבר נתבאר בפרק תמיני מנינין בשפטרוסום שמינוהו ב"ד הוא בחייב שבועה והוי יודע כי כמו שיתנגלו בשבועת התורה כמו כן יתנגלו בשבועת היסת : אמר רחמנא וזה דבר השמטה שמוע אפילו דיבור מפמת ולפיכך מפמעת הבבועה :

פרק שמיני

ד' שומרין הן שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר כו' : ד' מט

דיני הרבעה שומרין ג' לפי דדין נושא שכר והשוכר אחד והדינין המזכרים בהן הוא לענין הפירה ויוקב עליהם כי נושא שכר והשוכר נשבעין על האונס ואינם חייבים לשלם כי שבורה ומקה אונס הוא והשולח חייב באונס אלא אם מתה בשעת מלאכה כמו שביארנו בפ' שמיני מן בבא מציעא ובשעת השומרין הוא שבועת התורה ותע"פ שהשואל משלם את הכל ישבע קודם לכן שבועת התורה שאותו הדבר נאבד שים לומר במה שינו נתן בה ועל הדרך שביארנו בפ' שני מזו המסכתא : [אמר לבומר חנם כו'] זה מבואר לפי שכפר בדבר שאפילו הודה בו לא יתחייב לשלם ממון לפי שהשבועה היא שהוא חייב באיזה ענין שתהיה מזה ועל זה תקנים כל אלה ההלכות וזולתם כי מי שנשבע על דבר בקר שאילו אמר בו אמת לא יתחייב לשלם ממון הוא פטור ותע"פ שנשבע שלא בשנגו כיון שלא הועיל לו שקרו וכל מי שנשבע על דבר שאילו היה מודה באמתת הדבר היה חייב לשלם הממון הוא חייב על שכפר האמת עד שיפטר עצמו מן הממון וכמו כן הדיין אין ראוי להשביע שום אדם על כפירתו בדבר שאילו הודה לא יתחייב לשלם : [הוכן שורי כו'] שומר חנם כשגלה ידו בשקדון ונשבע הוא חייב קרן ותומם ואנס כשהודה מאליו אבל אם הבידו עליו בזה והוא כיפר אינו חייב תומם ולא אנס וכמו כן בשטען נגנבה והיה הוא עצמו שגנבה יתחייב תשלומי כפל כמו שנאמר אם לא ימצא הגנב וגו' לומר אם ימצא שהוא הגנב ישלם שנים אם יש שם עדים ואם הודה מאליו משלם קרן ותומם ואנס וכבר קדם פי' ההלכה ועקביו בפרק תשיעי בפ"ק : [אמר לאחד כו'] כבר ביארנו פעמים הרבה בשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה הוא קנס ומן הענינים שהמודה בקנס פטור וכבר אמרו שאין אדם משלם קנס על פי עצמו : [אמר לבומל כו'] זה גם כן מבואר לפי שלא פטר עצמו בשבועה זו מכלום אבל חייב הוא לשלם על כל פנים ולפיכך הוא פטור על השבועה : [הוכן שורי כו'] כל זה מבואר לפי שאילו הודה היה חייב לשלם : [אמר לנומא כו'] כל זה מבואר וכבר הקדמנו שיקרו וכל מה שאמר בזה הפרק חייב וכבול ר"ל חייב משום שבועת הפקדון שחייב על מה שילחתים בה קרן ותומם ואנס כמו שיקדם ביאורו ופטור משבועת הפקדון אבל הוא חייב משום שבועת בטוי לפי שנשבע לשקר וכבר הקבלר שבועת בטוי מיינן על זהונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד :

סליק מסכת שבועות

פרק ראשון

הטהרות מיום ראשון אחר הפקידה הראשונה עד הפקידה השניה הם ממאות כולם על דעת הכל וזו היא חומרא שהחמיר ושמאי לא סבר חומרא זו שהיא חושש לבטול פריה ורביה כי אם נשים אותה בחזקת טמאה מפקידה לפקידה תהיה אצל בעלה לעולם שפק טמאה ולא ישמש עמה ברוב הימים : וחכ"א מעת לעת ממעטת על יד מפקידה לפקידה ופירוש זה כי כשבדקה עצמה ומצאה טהורה ועמדה ימים רבים אלא בדקה עצמה ואחר כך בדקה עצמה ומצאה עצמה טמאה כל הטהרות שנעשה מעת שבדקה עצמה ומצאה עצמה טמאה (בפירושו למשנת נדה איתא עד כ"ד שעות קודם זה) טמאות ופירוש ממעטת מחזור לאחור : ועניין מפקידה לפקידה ממעטת על יד מעת לעת כי כשבדקה עצמה ומצאה עצמה טהורה אחר כך בדקה עצמה ומצאה עצמה טמאה כל הטהרות שנעשה מפקידה לפקידה עד פקידה שניה טמאות ובלבד שיהיו השתי בדיקות בתוך הארבעה ועשרים שעות ויהיה ממעטות דברי חכמים כך אם היה בין פקידה לפקידה ימים רבים אינה ממעטת על יד אלא מעת לעת ואם היה מפקידה לפקידה פחות מארבעה ועשרים שעות ממעטת על יד מפקידה לפקידה בלבד : וכפי' ווסת שעות ידועים לטמאה כגון שהיה מהנה שחראה דם נדות משלשים לשלשים יום או משני חדשים לשני חדשים כי כשחראה דם בעת הידוע אינה ממעטת על יד כלל : והמשמשת בעדים אינו ר"ל שיכולה אשה לשמש בעדים ובזולת עדים אבל ר"ל כי כשמשמשה ביניהם שאין זה מותר לה אלא בעדים ופירוש עדים אותן בגדים שמקנחת עצמה בהם אחר התשמיש היא והוא ואם נמצאו אותן בגדים טהורין והרי זה בפקידה והשמיענו זה לפי שיעלה בדעתינו כי הבגדים שמקנחים עצמם היא ובעלה כשנמצאו טהורים אלא יהיו חשובים כפקידה דשמא מעט דם היה על אותן בגדים ונתערב בזרע ואינו נראה הודיענו שאין לאותם זה והבגד שמקנחת בו עצמה קודם התשמיש כמו שנתבאר בראש מסכת נדה ואע"פ שאין זה ראוי אינו נחשב כפקידה לפי שנחוש שמא דם שתת ממנה אבל היא לגודל תאותה לתשמיש לא הכניסה אותו הנגד כל צרכו ומשיקצנו כי האשה כשיצא ממנה דם מן המקור ואע"פ שאינו יוצא חוץ לגופה אלא שעומד בתוך נוסה היא שמאה לפי שנאמר דם יהיה זובה בבשרה ואע"פ שהוא בבשרה ועיד יתבאר זה במקומו במסכת נדה : ואמרו מעטת על יד מעת לעת ועל יד מפקידה לפקידה הוא דעת חכמים וכמו שביארתי . והלכה כחכמים : ב הקב הוא שעית הסאה וכבר ביארנו שיעורו בסוף פאה : מסגדולו המדות נוסף שיעור הקב רובע הקב ורובע הוא רובע הקב ושמו שיעור חלה חמשה רבעים והוא קב ורובע וכאילו זה הקב ורובע מן המדה הגדולה הזאת הוא קב וחצי מן המדה הראשונה וכבר ביארנו בפרק שני ממסכת חלה בשיעור החלה מדע במדה ולא במשקל לשיעורי הדברים הנמדדים בכבדותם וקלותם אע"פ שהמדה אחת ולפי ביארנו שמדת החלה היא מדה שיהיה רחבה עשר אצבעות על עשר אצבעות ברוס שלש אצבעות ועשירית עשירית אצבע ועשירית עשירית אצבע וחלק משני אלפים וחמש מאות מאצבע על הדקדוק ואם תראה לומר בקרוב מעט מאד תאמר מדה שיהיה בה בשבע אצבעות פחות שתי תשיעות אצבע ברוס שבע אצבעות פחות שתי השיעות אצבע וכבר ביארנו פעמים רבות כי האצבע שמשערים בו הוא הגדל ואני עשיתי מדה בחבלית מה שיכולתי מן הדקדוק ומצאתי הרביעית המחברת בכל התורה תכיל מן שיין קרוב ששה ועשרים ספים הנקראים דרס"ם בערבי ומן המים קרוב לשבעה ועשרים דרס"ם ומן החטה קרוב לאחד ועשרים דרס"ם ומקמח החטה כגון שמנה עשר דרס"ם ומצאתי שיעור חלה בחותה המדה ממש מהות ועשרים דרס"ם בקרוב מקמח חטים וחלה הדרס"ם כולם מלריות וכמו כן חלה המיוחס שמדתי מלריות גם כן והלכה כחכמים : ג שמשיה ואבטליון הם רבם של שמאי והלל כמו שבאר בחלות והיו גרים ונשאר בשפתם לעני בשם עובדי כוכבים והיו אומרים אין במקום הין והלל היה אומר כן מלא הין כמו שמעתי מהם והוא מה שאמרו רבותינו ז"ל חייב אדם לומר בלשון רבו ויש מי שקורא מלא הן מלא הין ואומר שהשיעור כאילו הוא בין הן להין והקרייאה הראשונה הוא שלמדתי מתנא מורי ז"ל שלמד מפי רבו ורבו מפי רבו ז"ל והיין הוא שלשת קבין וזה חצי סאה ולוג רובע הקב לפי שהקב ד' לוגין וכבר ביארנו שם שיעור הלוג בשמסכת פיאה : ונדרים אורגים ופסק ההלכה כפי מה שהעידו שני גדולים ועוד יתבארו עקריה בשמסכת מקואות . ושתיהן בשאנה ראשונה ושניה לפני זו אע"פ שאין בהם עדות לפי שהם גם מחלוקת שמאי והלל ואין הלכה כלל משניהם בשלש משניות אלו אחר כן חזר לתת טעם לחזוק דבריהם ואע"פ שאין הלכה כמותם והביא כל מה שדומה להם אחר כן הביא ההלכות שדעת שמאי עצמו בכן כדעת חכמים אחר כן ההלכות שסברת שמאי בכן אינה כסברת חכמים אחר כן ההלכות בחזרו בית הלל להורות כב"ש ושיש הסרק וחזר על העדיות שהם כוונת המסכת : ד שלא יהיה אדם עומד על דיבורו כלומר שלא יפעור לקיים שבועתו ויעמוד בה ויודיעהו שטעה שבועתו כי אבות העולם והם שמאי והלל נדהו דבריהם ולא עמדו חכמים על דבריהם כמו שקדם : ה כוונת זו המשנה כי כשיהיה ב"ד שעשה מעשה כדעת יחיד אין ב"ד אחר יכול להלוק בזה ויפסוק הדין על דעת רבים אלא אם היה גדול במין מן הב"ד שקדם שעשה על דעת היחיד וגדול בחכמה ממנו כלומר שיהיה ראש ישיבה זה הב"ד חכם מלומו שקדם : ו אחר שקדם לו בחאחר בחעולם קיום דברי סיחיד בין המרובין והוא שחשבר שיסבוק ב"ד כשבנה אותו היחיד מ"ל יהודה לאיזה טעם זכרו דברי יחיד הנדחים כלומר שאין עושין ב"ד לעולם כדבריו ואחר שהטעם להזכיר אותו לפי בחם למד אדם אותו הדבר ושבר שהכל מודים בו ויתמלא שעשים אלוף הדברים וינא בלבו שפק אז נודע לו שזה הדבר שלמד הוא דעת יחיד וכבר נדחה : ז הטיקר אלינו כי רובע הקב מעלמות המה מעמא בחהל וב"ש אומרים שאינו היה זה השיעור ממשים הרבה ימתא בחהל וב"ה מתיים בזה שני הגאים האחד שיהיה הרובע קב מנוף אחד וזה שאמרו מן הגויה והשני שיהיה בשני אותו הרובע עלמות מיותר מאחד ולא יהיה רוב במין או כשיעור ורוב המין הוא מאה ועשרים וחמשה עלמות לפי שמין עלמות האדם מאתים וחמשה ואחרעים כמו שנתבאר בס"ב מהחלות ובמאי אומר אינו יהיה רובע מן עלם אחד הוא מעמא בחהל והלכה כב"ה : ח הכרביים הם הנקרלים בערבי חרסל"ה אינם מיוחדים למאכל אדם : ואמר מאכילין בטומאה ר"ל מאכילין אותם לבהמה בטומאה הואיל והם מאכל בהמה ומותר לו לטמא אותן בידים וכל זה בעת אכילת הבהמה אבל בעת נפילתם במים ובשעה שממרסין אותן בידים אין עושים זה אלא בטהרה ואסור לטמא אותן באותה שעה : ב"ש אומרים יאכלו לרת . פירוש אומרים שאין אורין אותם ולא ישימו אותם מוכנים לקבל טומאה ויאכילם לבהמה בטומאה אבל הראוי שנורסין אותן ויאכילם לבהמות גרישין שמא יתטמאו והטמאים העבה מקבלת לריך והלכה כב"ה : טו ב"ש מתירין לו לגרף הסלע כולו בטעות מחשש ואע"פ שאין מוציא אותם כולן בפעם אחת הה חוץ לירושלים . ובקל הוא אלי סלע : ור"ש אומר כי כשיהיה לאדם פירות מעשר שני במקום שלבה דינרים על דרך משל שאין מותר לו שיקח אותן פירות עם דינר בל מעות מעשר שני ויאמר כל זה כלומר הפירות והדינר ממולמין על דינר זה לפי שהדינר כסף הוא ומחכמים מתירין בגון זה . והלכה כחכמים : י סלע הוא שני שקלים ודינר דינרים הסלע ודינרים הוא רובע השקל והוא אלי דינר . ומספרי רבי אספרים והוא דרה"ם בלשון רומי ועד היום לא מתברר לנו כמה אספרים בסלע וכשראה אדם פירושלים לפרוש סלע ויחזור ליקח בו מה שיראה מתירין בזה שאמרו לשום אותו כולו מעות וכ"ה אומרים אלי הסלע מעות של נחשת [וחלי] (מצופה) כסף והדמין לפני חכמים והם שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא וחכן המלרי וחכמים אומרים שיפרנו אותו דינר דינר בלבד ור' עקיבא אומר שמיניה שיפרוש ושמאי אומר שהדין שיתן סלע לבעל המעות ויוציא מה שלריך ממנו מעט מעט עד שיוציא הסלע והלכה כב"ה ומעשה זו עם הפחים שלפניה כבר פירשנו בפ' שני ממס' מעשר שני : יא מנהג הכסאות שיושבות הכלות עליהם שיהיו עשויות משן ומדהר וחשוב וזולתם ולהיות מפותחין ומלוייריין פתוחים והם הנקרלים חפון כלומר אותן החתיכות המפותחות שמדביקות עליו : ומלבן של כסא רבוע מלויר שמשים על הכסא לשבת הכלה עליו ואותו הרבוע בעצמו שהוא נפרד אינו רחוי לישיבה : שמאי אומר אף העשוי בה כלומר ואפי' היה הכסא מנוף הרשיבה שהוא מחטמה ופיוים אמרו בכאן ממא שהוא מחטמה במשכב הזב וב"ה מטהרין ממשכב הזב כמו בנגלר בפרק כ"ב ממסכת כלים והלכה כבית הלל : יב כל זה מבואר לפי שמעשה שהטיחה לה הטוחה מתיכנא תעול בחובתה לפי שבתנאי הכתובה כלומר בתנאי בית דין כשהנשאו לאחר שכלו מה שכתוב ליפי כמו שנתבאר בכתובות וכבר קדמה הלכה זו בפרק ממשה עשר ממסכת יבמות : יג אין הפרש בין שיהיה עבד של שני שותפין ושהחרר אחד מהן חלקו לו שרבו נוטל ממנו קלת דמיו ושהחרר קלתו באותן הדמים וכן אילו היו אדונים הרבה ושהחרר אחד מהם חלק ממנו מכריחין הנשארים לשחרר כלומר ישלימו שהחרורו וכבר קדם פירוש הלכה זו בפרק רביעי מגיטין : יד אמר רחמנא וכל כלי פתוח אבר אין לשיד פתיל עליו טמא הוא ואם היה עליו לשיד פתיל יגאל כל מה שבתוכו מאוכלין ומשקין וכלי חרס ושאר כלים ובגדים ולא יתטמא כלום ממה שבתוכו לא באהל המת ולא באהל הסרן כמו שנבאר ונפרש לאותו בפ' ט' ממסכת כלים ומפי הקבלה למדנו שהכלי הנזכר בכאן שיגאל בלשיד פתיל הוא כלי הרס וכבר ידעת כי משיקרנו בכל מה שיש אגל עם הארן שמא על גבי עם הארן אוכלין ומשקין וכלים ובגדים וכבר קדם מזה עקרים וכללים במסכת חגיגה ועוד יתבארו כל הדומין בזה הענין במקומות ממסכת טהרות ומשיקרנו גם כן כי כלי שמא אינו מונח בפני שטומאה ואינו מגיל מה שבתוכו ואפילו היה מוקף לשיד פתיל לא יגאל מה שבתוכו ויתטמא מה שבתוכו ואפי' לא יתטמא באהל המת הוא עמא אבל עם הארן ואם אמרנו לעם הארן האוכלין והמשקין והכלי הרס שהיו החת לשיד פתיל באהל המת אינו כבר הגיל אותם הלשיד באהל לא יהיה בזה [ל"ל אגלנו] אינו ספק בהם טמאים היו ושמאים נבאהל ולא הוא שמא יבקש אותם מתנאי בית דין בתלמידי חכם ומן הנבוה יודעים שאותכלי עם הארן ומשקין וכלי חרס שלו טמאין ואי אפשר לטהרם לעולם לפי שכלי חרס אין להם טהרה אלא שבירה כמו שיתבאר בפרק ראשון מכלים וכמו כן האוכלין טמאין והמשקין טמאין אינן מתטהרין לעולם כמו שנתבאר במקומו במכשירין אבל בחר כל הכלים כלי עץ כלי מתכות ובגדים יוכל התלמיד חכם לבחול אותם מעם הארן לפי שיטהר אותם במקום מפני טומאתם עם הארן ויתטמאם בהם בקדשים אחר הערב השמש כמו כן נאמר אם נאמר כלי חרס מגיל על הכל על עיקר דין תורה שיגאל התלמיד חכם כלי מעם הארן ויאמר לו עם הארן זה כלי טהור כמו שהושב עם הארן שיגאל בלשיד פתיל והוא אינו יודע שכלי חרס המוקף לשיד פתיל לא יגאל מה שבתוכו ויטול אותו התלמיד חכם ויחשוב באותו הכלי אין עליו טומאה אולתי טומאת מגע עם הארן ויטביל אותו ויעריב שמשו ויתחמם בו בקדשים ואותו כלי שמא מה בלי ספק ולריך הזאת שלשי ושביעי לפי שכלי עם הארן מה שהיה באהל המת אינו מוגן ולפיכך אחרנו שאין מגיל אולתי אוכלין ומשקין וכלי חרס בלבד שאין שולטין אותו מע"ה לפי שהם שמאות אבנן ואין להן טהרה במקום אבל שאר כלים שמפשר לבחול מהם אינו יודע שנטמא באהל המת ואינם גגילים בזה התלמיד חכם הוא היא הטוהר שבאותו בית שמאי ואמרו כשטהלנו אוכלים ומשקים בבאותו לעשות טהרנו וכשבהרת את הכלי עהרת לך ולו ר"ל שנגאל ממנו כלי עהור מטומאה מה ויתן לנו אותו שהוא חושב שיגאל בכלי חרס שלו אותו המוקף לשיד פתיל לפי שאין אמו יכולין לחלק הדינין ולומר שכלי תלמיד חכם מגיל את הכלים וכלי ע"ה אינו מגיל אלא על האוכלין ועל המשקין ועל כלי חרס בלבד נזרנו על הכל דרך כלל דין אחד ואמרנו שכלי חרס בין שהוא של ע"ה או כלי ת"ח דינו שוה לפי שיסתלק הרעזק מגד עם הארן וכשיהיו אלו כלי מתכות או כלי עץ או בגדים שהו באהל המת בלשיד פתיל ידע שלא מגגו ושהם שמאים במת ובשנבקם אותם ממנו יודענו בזה ולא יתטמא בהם עהורים ונתטמא אנו שהן ממאין על גב ע"ה בלבד והוא שמא במת כמו שביארנו ועוד אביא פירוש דברים אלו ועניין זה בעצמו בפרק עשירי ממסכת כלים ואשלים דיני זה הענין :

פרק שני

א עוד נתבאר בראש סדר טהרות מה הם אבות הטומאה ומה הם הולדות ולמה יתבאר

שכל המגע באב מתכות הטומאה נקרא ראשון והמגע בראשון נקרא שני והמגע בשני נקרא שלישי והמגע בשלישי נקרא רביעי וגם כן נקרא הראשון ולד הטומאה כמו שנקרא אותו שטמאתו אב ונקרא השני ולד ולד הטומאה וכן הבשלו מלא ולד כפי מה שיהיה הסדר וכן תמרו על הראשון והשני ומה שאחריהם ולד הטומאה לפי שהם כולם תולדות אב הטומאה ומה שאמר בכאן ולד הטומאה הוא שני ומה שזכרנו עתה תדע שהבשר שנגע בולד הטומאה יטוב שלישי לטומאה ובשר שנגע באב הטומאה ראשון ואם שלישי בראשון חזר שני כמו שזכרנו שהמגע בראשון יהיה שני והכל הודיענו בעדות זו שהשלישי מותר לעשותה שני אמנם הפוסקת היא מדרבנן אבל מדאורייתא השיקר בידינו שאין אוכל מטמא אוכל לפי שנאמר בטומאת

בטומאתם אוכלין ממה הוא ולמדנו מפי הקבלה הוא ממה ואינו עושה ממה ביולת בו רצונו לומר אינו מטמא אוכלין אבל מדרבנן הוא שמטמא אוכל ולפיכך מוחר השליחי שני כמו שמבאר במקומות מסדר טהרות והוסיף ר"ע על זה והעיד שהשליחי מוחר לעבודתו ראשון כמו שמבאר ודע כי ממה מת מכלל לחות הטומאה ואדם שנגע במת הוא אב והנוגע באב יהוב ראשון וכן שני וג' כמו שקדם ביאורו ואם היו הנוגעים במת כלי מתכות הם אינם נעשים אב הטומאה כדי שנמנה מאחריהם ראשון ושני אבל נעשים הם והמת דבר אחד והנוגע באותם הכלים יתטמא טומאת שבעה והוא שישוב אב הטומאה ומונין ממנו ראשון ושני וזה לפי שנמ' בחלל חרב לו במת ולמדנו מפי הקבלה חרב הרי הוא כחלל וכן שאר כלי מתכות ובגדים דומים ודין החרב שוה ואמנם החנו בכלי מתכות לאפוקי כלי חרס שאינם שוים אב הטומאה כמו שנתבאר בזבים וכן כלי עץ וכלי עצם דומים כדין החרב הנה אותם שהם כחרב למעלה מן האדם לשולם בטומאתם מה במדרגה ואם נגע אדם במת חזר אותו האדם אב הטומאה כלי שפך ואם נגע אדם בראשון [היינו שני שנגע במת] חזר השני ראשון כמו שביארנו ואם נגעו כלים באים הוא שהוא עמה מת והוא אב הטומאה אינם נעשים הכלים ראשון אבל נעשים אב הטומאה וממנו יתחיל המנין ר"ל כי הנוגע בהם נעשה ראשון והנוגע בראשון נעשה שני ומן הערקים הגדולים המושילים שנריך לידע בענין זה אמרו כי היכי דתעמא אדם במגע מונה בו ראשון ושני ואלה הכלים הם טומאת אדם כמו שיתבאר זה ויתפרסם בראיותיהם בראשם אהלות. ואמרו בכאן גר ר"ל גר של מתכות שהוא בכלל דיני הכלים כמו שזכרנו אבל גר של חרס אינו כן מן שהטעם שזכרנו וזה הגר של מתכות שנטמא בטומאת מת והיא נעשית אב הטומאה כמו שביארנו והדבר הנוגע באותו הגר נעשה ראשון ושמן שנפסל בטבול יום אמנם הוא שלישי כמו שנתבאר עוד בתוספת טבול יום וכשהנשם בגר הזכר חזר ראשון כמו שפירשנו ומה שהצריך לר"ע לדעת הוא אב הטומאה כדי שיהיה השמן ראשון ויטמא אחריהם מדאורייתא אבל אינו סבר שהוא מדרבנן כמו שהוא פסק ההלכה והוא מספיק בטומאה דרבנן [עיין פירושו למ' פאהים במשנה זו] היש מתיר גר של חרס לפי שהמשקים בלבד בין שנטמאו באב הטומאה או בראשון או בשני מוזרין ראשון אבל כל זה הוא מדרבנן כמו שנתבאר בתוספת טהרות וד"ע אמנם נקט שיהיה השמן ראשון מדאורייתא ואחיר להביא השלישי ראשון להוסיף לו טומאה מדאורייתא כפי סברתו ואלה השני עדיות הלכה כמותם. וכבר קדם פי' הלכה זו בפרק ראשון מפסחים: ב דברי ר"ע הם בבכור בעל מום שנחתם על פי חכם בשאר אדלות כמו שמבואר בתם' בכורות וכשנמצא פריפה מוחר להנות בעורו אם היה אותו הבכור ביד כהן יהנה ממנו הכהן ואם הוא ביד ישראל יהנה ממנו ישראל כמו שנתבאר במקומו בבכורות והלכה כר"ע בזה ודברי חכמים בבכור תמים כשנחתם להקריבו במקדש ונמצא פריפה דינו לדעת חכמים שיקבר הבשר ויערף העור והלכה כחכמים: ג שלין קיום הנם אלא בחותמו לפי שקיום הספר אמנם הוא בעדות העדים לא בגוף הכתיבה ולפיכך חכמים העשה נימה והחיים מחילת אצבעו שמהלה לו מן הכתובה לפי שהשיקר על העדים ועדות זו מעדות דני חיוב סנן הכהנים והרביעית על המתם שנמצאת בבשר וזה כי כשנחתם קדשים בעזרה ואחר הבשר וכשהיה חוחך מצא בבשר מחט שמתה שנתפנים במים וכשנחתמה נכשר באותן המים והוא מתעמא ואמנם הולרכנו לזה ולא אמרנו שהבשר הזה נטרה במים מן המימות שמשתמשין בהן בבית המטבחים לפי שאותן המים אינן מבטירין כמו שנבאר בתוספת זו וחזו מה שאמרו משקה בית מטבחיא דכן ר"ל עיסול ומן הערקים שהאוכלים הטמאים מטמאין את הידים כמו שנתבאר בתו' טהרות ובמס' ידים וזה מדרבנן וכפי שיקר זה כיון שהבשר טמא יהיו גם כן הידים טמאות לולא שיקר אחד אצלינו אין טומאת ידים במקדש והוא דאמר ר"ע שאינו שאין טומאת ידים במקדש ר"ל כי רבנן שנזרו טומאת ידים לא נזרו על הידים טומאה במקדש ואם נמצאת זו המחט הטמאה בתוך הבשר הכל הוא טהור לפי שלא נגע בבשר שיטמא אותו ולא נטמא ר"ל הבשר עצמו לפי שהמשקין שבו משקה טהרה ואינו ראוי לכלום ונצא מן הכלל משקה והואיל ואין שם הבשר אין שם טומאה כמו שזכרנו ואלו העדיות ברורות: ד כרם שם לקבון החבמים שנתקבלו ביבנה וזה לפי שהם דומים ביבנתם ם הוא שורות בשורות הכרם והשם יתברך קרא כנסת ישראל כרם שנאמר כרם היה לידידי: שהוא חביב כי כשנגע עמה באותה בילה לחילו נגע בירק ולא נאמר שהירק נטמא מן הבילה: כמין כובע כמו כובע הברזל בלובשין בשעת המלחמה כלומר שהיה בדמות אהל ועדות זו בפ' ג' מן מסולת יום: ופעמים שתמלא שבולת אחת מן המגל בשעת הקציר ויקצר כל מה שסביבו ואמר כי אם יהיה ראשו משיג לקמה אלא נקלרה והיא מתחברת בה דינה כדין שאר הקמה והיא של בעה"ב ואם היא נראית כולה מיוחדת נפרדת מן הקמה היא של עניים שדינה כדין הלקט וכבר הביאו אלה העדיות במסכת פיאה בפרק חמישי: ומוקפת ערים היא שהיה סביב לה ערים ר' נפנים ואם בשאר מון אותו הערים מיעוד הבולר הנעבים ואלו שאוסף בו הענבים מכל הגדדים הוא מותר להרחיק מן הבירה הסובבת הנפנים ביעור עבודתה והוא שהם שפנים מכל לד שהיא עבודת הכרם מניח אורה אחת מן הנפנים ויחרוש הבשאר ויזרע בו חטים ומה שילקה ויהיה הזרע באמצע והערים המסבב ואם היתה גנה זו קטנה בענין שלא יהיה בה מלא בוצר ואלו מכל עבר לא יזרע בתוכו שום דבר ואפי' הנמיק ביעור עבודת הכרם מכל לדדיו לפי שלקטותה נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מתחברים ויהיו כלאים וכבר נתבאר בפ' חמישי מכלאים כענין זה הענין הרבה ועדיות אלו כולם נכונים: ה חטים מורסת סותם המכה בידו: ולפסין אירוניות מחבתות כל עשירות ושירוניות ואירוניות שוה מיוחסות אל עשירות ודברים אלו נאמרו לפני ר' ישמעאל וחטים מורסת ולד נחש לא אמר בהם לא אביר ולא מוחר וכמו כן בלפסין אירוניות לא אמר גם כן לא עמאות ולא שהרות ובא רבי יהושע ובישלים כמו שאתה רואה ואמר בולד יהיה חייב ובולד יהיה פטור וכן אותן

המחבתות בחיצו מומאות מתטמאות ובחיצו אין מתטמאות ואמר שהטמים מורסת אם כוונתו להרחיב פי המכה לעשות לה פה שזה כוונת הרופאים ר"ל להרחיב המכה הוא חייב ואם הוא מכוון להוציא הלחה הוא מוחר לכתחילה והוא עניין אמרו פטור וכן הלד נחש אם כוונתו להתעסק בו כדי שלא יבאו אחר לכתחילה ואם הוא מוחר לכתחילה בשבתו בעצמו הוא חייב סקילה ולפסין ואירוניות מחבתות שעשין אותן מזרונות וכשנשלם בשולם הולקין אותם בלמלע ונעשין שני מחבתות כמו שעשין בכוסות סזכוכית וקודם חלוקן שבר ר' יהושע בן מתיא שהן מתטמאות בטמא הזב ר"ל כשנפא אותן הזב ונדנד אותן ואינן מתטמאות בחלל שמת והטעם בזה שבלי חרס לא יטמא בטמא ולא בשרצתם אלא מאוירו לפי שנאמר וכל כלי פתוח וגו' ולמדו מפי הקבלה בכלי חרס שכתוב מדבר ואמרו ז"ל דרך פתחו מטמא ואינו מטמא דרך גבו וזה הוא מפורסם וכבר זכרנו שיקר זה פעמים ושוד יבוא ביאורו בפרק שני מכלים שזלתי בטומאת הזב בלבד ר"ל בשנטמא במגע הזב לפי שאין בו לד שנאסר מאוירו לפי שאינו מטמא בענין שנטבא בו טומאה שנוכל לומר דרך פתחו על כל פנים אבל נאמר שהזב נטמא לו ולשון התוספתא אין טומאה לכלי חרס אלא מאוירו ובשפע הזב ובשביל אלה העיקרים אמרנו באלו הלפסין קודם מלוקן כיון שאין לחם אויר ואין דרך פתח אלא כמו כדור נכון שאינו מתטמאות בחלל המת ומתטמאות במגע הזב ר"ל אינו ברבי לדוק שהם גם כן אינן מתטמאות במגע מלד אחר וזה כי אע"פ שלא נמוש לאויר בהיסח הזב מ"מ נלמדך שיהיה כלי שנגמרה מלאכתו וזה לא נגמרה מלאכתו הואיל ונשאר בו בוס דבר לעשות אחר הבשול והוא לחלק אותן. ואין הלכה כרבי אליעזר ברבי לדוק לפי שעיקר בידינו שכלי חרס כיון שנתבשל מתטמא ובשולו הוא גמר מלאכתו ובאומר ר' יהושע שלו נכון: ו הבוס והבוסר והמלילות אומר כי בשרצן אותם מיום שהי בערב להוציא מהם לחותם ונכנס שבת והם מרוצים רבי ישמעאל אומר שיבשים מדוכתם בידיו ויוציא לחותם ואע"פ שרבי ישמעאל תלמיד ר"ע הלכה כר' ישמעאל: ז יוצאה אשה בעיר של זהב ר"ל בשבת ושיר של זהב שעבר בל זהב כדמות ירושלים ופסק ההלכה [ר"ל בשאין מוחר וכן הגיה הפי"ק] שמוחר לאשה לצאת בו בשבת ושני המאמרים הנשארים ברורים ונעשה כהם: ח סנדל של סיידין מנעל מעין שקורלאים בערבי קנקנא"ב היו לובשין אותם המשתמשין בסיד כדי שלא ישרפו רגליהם בסיד ואמר שבטילבם אותם הזב מטמא ונעשה משכב הזב ויתחייב בדיני משכב הזב ושיני תור מרבעה ר"ל כשהרם ונשאר ממנו רוס ארבעה טפחים ולמעלה מתטמא ומקבל טומאה כמו שהוא מקבל כשהוא שלם כמו שיתבאר פרק שמיני מכלים וכן הכסא כשיסורו מלוריהם שני לוחות ומתגלה הטע המכוים אומרים שבכר נפסק מאדו והזר בכלל שבני כלים ואינו מקבל טומאה ר"ע אומר שהוא מקבל טומאה כמות שהיה קודם לכן כמו שנתבאר בפרק שנים ועשרים מכלים. והלכה כחכמים: ט הגיי ביוסי ושנים החיים כלומר שיהיו ימי חייו רוב מהיי אביו לפי כשהוא קרוב לו במזגו יהיה קרוב לו בימי חייו בלא ספק ואלה הדברים מהגים על הרוב וכן רוב הדברים המבעיים הם על הרוב וכן על הרוב שהאדם כשהוא בעל בית הוא מוריש לבנו ויתבאר הבן מיוסב בעושר אביו וכן כשהוא חכם הוא מלמד לבנו על הרוב ובתוספתא חכמים הולקין על ר"ע שאין האב זוכה לבנו בחמשה דברים אלא עד הפרק שעדיין לא הגיע לשנות מיום מלוה אבל משהגיע לפרק אם הוא לדיק אביו לעולמו ואם לאו אין אביו זוכה לו: ובמספר הדורות לפניו והוא הקן כלומר כי יבוא זמן הקן שהוא מספר אנשים מוזר למספר השנים עד שיהיה נזרת הסם ית' שאחר כך וכל דורות אנשים אחד מולד שני יהיה הדבר שיעיד בו ועל זה הדרך מה שהביא ראיה מן הקן שאמר הסם יתברך לאברהם עם היותו שנים מנויים ארבע מאות שנה הביאו במספר אנשים ואמר דור רביעי ישובו הנה וכן היה לפי שקהת מיורדי מצרים ומשה מיולאי מצרים ונמי משה נכנסו לארץ שילד ממנה קהת והם דור רביעי לפי שאמר הסם יתברך דור רביעי ישובו הנה הוא מתחיל משעה שנכנסו מן הארץ ר"ל ירידתם למצרים כמו שנאמר ישובו הנה כאילו אמר משעה שיצאו מן הארץ הזאת עד ארבעה דורות ישובו אליה: י ר"ל הנבחות הרלופות לותם שהיו שבחות ביחוסם קלתם לקלתם והוא אמרו וספרתם לכם ממחרת השבת וקרא יום ראשון של ספה שבת כמו באתה הולה ונוה שיספרו אחריו שבע שבתות המיוחסות אליו והם תבע ואחרשים יום כמו שיש מספה ועד עצרת ואשר הלריך לזכור אלה המאמרות בכאן ואף על פי שאינם מכוונת המסכתא ואין בם עדות וכמו כן הלכות הרבה שבאו במסכתא זו ואין בהם עדות מוסף מאשר הוזכרו במקומותיהן מן המשנה הוא מה שאומר לך והוא כי כל דבר שבא במסכתא זו כולם הלכות דברו בהם במה שהעידו וחכלו בהם במה שנזכר ודנו בהם במה שדנו ביום אחד ובגבור יום אחד בעצמו והוא יום שהוציאו ר"מ בן עזריה ביביתה והוא אמרם [ברכות כח.] עדיות בו ביום תקנום וכן כל מה שיאמר במשנה בו ביום בשביל אותו היום הוא אומר ולזה הטעם פעמים כזו המסכת הלכות מעניים משונים ודע זה ושמרהו:

פרק שלישי

א לפי שלמדנו שרבי יוסה אין מלטרף לפי דעתו אלי שיעור להשלים בו שיעור טומאה בטומאת מגע ובטומאת מגע בין במת בין בנבילה ודע שהבאר לך בהרבה מקומות ממס' אהלות כי כשיאהיל האדם בבית שים בו חלי זית מן המת ויוציא אבר מאביו חוץ לבית ויגע בחלי זית אחד לו יגע בחלי זית בקצת גופו שהוא טמא לדעת חכמים ירחה מזה בטומאת ומאהיל כפי שבארתם שזה וכי אלה השני מינין משם אחד הם אחד כן אמר אבל הנוגע בחלי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחלי זית שהוא זה יוחה כי נוגע ומאהיל אינם משם אחד וכבר ביאר הגמרא [ברכות נח.] פירוש זה המחלוקת כפי שפוטו ואחר שנוגע ומאהיל בני שמות כמו שנתבאר בכאן באמרו אבל הנוגע בחלי זית ודבר אחר מאהיל עליו ועל כחלי זית הוא כמו שנתבאר והוא ואולם אמר בתחילה ובמה שנוגע בחלי זית ומאהיל על כחלי זית הוא כמו שנתבאר והוא שתהיה תיבה על דרך משל על גבה חלי זית מן המת ותיבה שניה על גבי ראשונה ובין זו לזו פחות מטפח והוא מאהיל על אותו חלי זית אמר וכי יגע חלי זית אחר מן המת באותה תיבה העליונה הנה היא נטמאת לפי סולרך החלי זית שנגע בה לחני זית שהתילה עליו וכלילו נגע בה זית מן המת ואמנם נתחייב דין זה לפי היות גבוה מאותו האי זית שהיה מעבה שהיה מעיבור

אהל כמו שיסבאר במקומות ממסכת אהלות אבל אילו היה בין הפמי חיבות פפח או יותר לא היתה נטמאת הטיבה ואהילו לדעת חכמים לפי שנגע ומאהיל בני במות וחזו פירות אחרים בטומאה דרגה בין בני מבדלין עסקינן ואין ביניהן פותח טפח שנגע הלי זית בטיבה התחתונה ויהיה הלי זית בקרקע הטיבה העליונה בעוין שיאהיל הלי על הטיבה התחתונה וביניהן פחות מפפח הוא גם כן ממשות על הדרך שזכרנו לפי שנחשוב הכל נגיעה לקרבן הלי זית אחר התחתונה ואין ביניהן טפח הוא מן הדבר אשר הוא שאהיל בו הוא האהיל עליו אבל מאהיל בלא אהל שלם ונגע אינו מלכרך לדעת חכמים כמו שהמשיל במאמרו אבל הנוגע בכאלי זית כו' וב"מ מולק ואומר חכמים גם כן פוברין שאהל ונוגע מצטרפין ואין הלכה כר' מאיר והשולה בידיו מזה שנוגע בכאלי זית ומאהיל על האלי זית שהוא אהל אלא אם כן אין בידו ובידו שפפ שחכמים מטמאים וכן אם היה האלי הוא המאהיל ובידו ובין הדבר שהוא מאהיל עליו פחות מטפח רבי דוסא מטהר לפי שהוא אהל נוגע ומאהיל ותכמים מטמאין לפי שהוא אהל כמו שנגע בשני חלאי זיתים כיון שאין בידו ובין הלי זית אחר ריחוק חוץ החאל שהוא אינו פחות מטפח ואין הלכה כרבי דוסא בן הרכינס בכל ועוד יתבאר פירוש הלכה זו בפרק שליבי מאהלות: ב אוכל פרוד הוא שאוכלים טמאים נפרדים החלקים הם נטרים במקום אחד כגון תגוזים או פסתקי או אסתרוגלי כשנטמאו והיו עשוין עריסה ונאותה בריאה שהוא שיעור טומאת אוכלין ר"ל שזה השיעור מן אוכלין שטאין מטמאת ממשו אוכלו ר' דוסא אומר הואיל והם פרודין ואפי' בזמן שהנוף האחד מהם בטילה אינן מצטרפות לכביצה ולא יטמאו אוכלין אחרים כשנגעו בהן: ואשמורן כסף שאינו מעוייר ואינו עשוי מטבע והשיקר אצינו שיקרות מעשר שני אינן נפדין אלא בכסף מעוייר אמר רחמנא ונתן בכסף בידך ואמרו ז"ל דבר שעליו טרח: ועוד בדרים כשנטמאו בדברים שטמאין את הדרים בלבד ושאר הגוף טהור כגון שיגע בידו אוכלין טמאין או מקצין טמאין הנה הוא יטביל ידיו במים ויטהרו ידיו כמו שיתבאר במסכת ידים וכבר זכרנו מזה קצת במסכת מגיגה ומותר לו להשתמש בקדשים כולן זולתי בפרה אדומה והיא הנקראת חטאת בהאלו אמר רחמנא חטאת היא כי כשנטמאו ידיו נטמא כל גופו וחייב לטבול וכבר נתבאר זה בחגיגה ועוד יתבארו הטיב בשיקרה בפרק עשירי ממסכת פרה ור' דוסא אומר שהוא גם כן יטביל ידיו לחטאת ולא יטמא כל גופו ואין הלכה כר' דוסא כבולם ממה שזכר: ג משי האבשיח הזרע והרוסב בשמוכו וקיבים ירק הקלות שחותכים ומשליכין מן הירק כשמחתכין אותו לבשל: ואמר מה מנה ופרס פיגות מכל אחת מאה ומתיים דינרין שהן שבעה ושלשים סלע ואלי ומה שאמרו הכמים ז"ל כל שהן הוא פיגות מן החמשה רחלות שאים סלעים ובלבד שיהא הרוחק שאים עבר סלעים מכל אחת ועוד יתבאר זה בפרק שאים עבר ממסכת חולין ואין הלכה כר' דוסא בשום דבר מזה: ד חוללות המתגלות הנעשות מן הגמי וכיוצא בו וסיו עשויות מלאכת עבה והיתה להם שפה סביב כמו שתבאר בגמרא בוכה רבי דוסא אומר שהן טמאות טמא בלבד ואינן טמאות במשכב הזב לפי שאינן ראויות לשבת עליהן והכמים אומרים שהן ראויות למשכב ולפיכך מתטמאות כמדרס הזב גם כן וחוזרים משכב: וקליעות הן חוטין מטבה עגול וכן אמרו בגמרא שהן עני מלקט שלשה הוטין לחלות בצואר בתו הקטנה ורבי דוסא אומר שאותה קליעה אינה כלום ולא יהיו אותן חוטין כשנדים ולא יטמא מלבד אותה קליעה שמכניסין במלכסים בלבד לומר האבנים שיגיעו מלה מורכבת מן שניל גיל והכמים מטמאין אותן חוטין כולן מלבד הקליעה שעושין מוכרי הגמר לקשור בו אגודות הגמר לפי שזו אינה מכלל הכלים אבל היא במקום הבל לו מיחר ואין הלכה כר' דוסא: ה הקלע הוא כלי שזורקים בו האבנים והוא לשון הפקרא יקלענה בתוך כף הקלע וממנו נגזר קולע באבן ולודמו ידוע ומפורסם ובשתי קצותיו שני יתרין אחרוכין אחד מהן בקצתו לול תכנס בו האבנא והוא הנקרא בית אצבע והקלע האחד הוא שאוחזין ביד כשזורקין האבן וכשמשכנו הקלע בחוזק ורולה להפליך האבן יתיר אותו מידו ויבטע ממנו גלל כמו שמכים בשופים ולפיכך נקראת פקיע ההכהה בשום כמו שנתבאר בשקלים (פ"ה) נאמרו בן בני על הפקיע והמקום מן הקלע שמשיטים בו האבן הוא בית קבול שלה ואין הלכה כר' דוסא: ו כשאמרה שביתי וטהורה אין נאמנים על השיקר שבידיו הפה באסר הוא הפה שהמיר ומה שהייב שתפשל בשמביה בשביל הכותי בבא עליה ועשאה זונה כמו שבארנו בקידושין בפרק אחרון. ואין הלכה כר' דוסא: ז הספק הראשון שיהיה המלורע ראשון עומד תחת כל ויעבור היא שהור מפני שהספק אם נגעה תחת אהל המלורע הפני שיהיה הבית שהור תחת כל ויעבור המלורע תחת אוהו הכל ונסתפק אם עמד המלורע כשנגעה עמו תחת האהל ונטמא או לא עמד ולא נטמא אותו כמו שנתבאר באותו פ' מנגעים שבשיהיה הטמא עובר לא יטמא אלא אם עמד ועל ענין זה אמר בסוף המשנה הספק באהל ספק לא באהל. והספק הראשון שיהיה דבר עמא ברה"ר ובדבר שהור ברה"ר. והספק הרביעי שיהיה הענין בהפך כלומר הטמא ברה"ר ובהור ברה"ר וגנע בחלה מן הפני דברים או הסיטו ולא ידע אם בדבר עמא נגע או הסיט או בדבר הטהור רבי יהושע אומר הואיל ואירע בתוך עם ברה"ר עמא ומן הטעקים המוכסמין עליהם שספק טומאה ברה"ר עמא הוא עמא ואח"כ יין שנתחלף בספק ברה"ר וספק טומאה ברה"ר טהור הוא שהור והלכה כהכמים בכל ועוד יתבאר הלכה זו ופירושה גם כן בפרק שני ממסכת טהרות: ח מסמר שלתי הבלתי יש לו מסמר בהיכתו שהולה בו המחזיק שלו וגרים הם פולים מתוים: וגרוסות הם שמוכרין הבול הטמון והתיבה בטמון בה אותן הפולים אינו מתוקן במלאכה והיה תבשילו אינם נספק עד שחולקין בו אם הוא בתנאים הכלים או לא: ואבן הטעות אבן רחבה והלקה קטנה בקרקע ומשגלין בה עגול ובמולק אותו עגול מסמר עומד על זויות עומדות והוא נשבה על הרוב פחות מרובע האלכסון באורך ורוחבן בשאותו עגול קיים יבריס בדרך ממלאכות הכלים וכתוב על כל קו מהם שם הבעה שנעשית בשביל אותו הקו וכל שעה שיטול על גרשאו אל על אותו המסמר על קו מאותן הקויים נודע כמה שעות עברו מן היום ושם כלי זה מפורסם אצל האלטנומין בלשון ערבי אל בנאמ"ה. ואין הלכה כרבי לדוק ועוד יתבאר זה בפ' י"ג מכלים: ט מי הוא כלי מכיל תני שלה מבראל או מנחשת ויעיתו אותו בעלי בתים לבשל בם הדברים הנגרים והרוכבים ישימו בהם הרטיות: ומגרדות שם לכלים עובין להתגרד בהם מבראל או מנחשת תולין אותן במרחאלות וכל הנכנס לרחוץ מוכל אחד מהן לגרד בה רגליו ושם לה שלבלת קטנה שהיא תליים בה ובאותו התלי נפלה המלוקת אם הוא מכלי מתכות ומקבל טומאה או לא:

ומלמי כלי מתכות כלי המתכות שיש לה תבנית הכלי ואין מלאכה מחוקנת כל צרכה כגון שהיה לה שאינה שוה ומיושרה או שאינה גדולה או שאינה לשוטה וכיוצא בזה כמו שנבאר ונפרש בתכליות הביאור בפרק י"ח מכלים: לוח. ואין הלכה כר"ג ושוה מבלא מטמה זו בפירוש בפרק י"ב מכלים: י ב"ש אומרים אין אוכין מי"מ לבנים אלא מ"ב ואין מבטלין אלא מ"ב שיבר בתבטיל ואין מומין אם ההמין אלא מ"ב הין לו מומין מומין מעבר יו"ם וב"ה אין מהיינין זולתי שיבוני הבטילין בלבד וכן הוא אומר לו לאחות ולבטל ולבטם חמין דב"ג אומר כדעת בית שמאי כי אסור לבטם חמין ב"ם ולהמתין אותן כדי שיבנה מקן בטבם אלא מ"ב הוא לו חמין ממומין מעבר יו"ם בעין עילודי תבטילין: והמומה הנזכרת בכאן היא מתפרקת פרקים פרקים בית שמאי אוסרין להרכיב אותן ולהבר אותן הבהיכות לפי שנראה כבוהה ב"ש וב"ה אומרים אין בנין בכלים ופירוש שמלבנין שמלבנין ומעמידין הבנינה הבנוס וגם נגבה אף מזדקפת: ונרגין עשויה ככלים עבים: ודקיק פח עשויה ככלים דקין ואין הכוונה לא שיהיה הכבר גדול ולא קבן אבל הכוונה רוב הבלבן ומשומו שבית שמאי אוסרין שלוח אדם ליפה גדולה ב"ש וב"ה מתירין זה זולתי בפפח בלבד כי זה לדברי הכל אין לבנין אלא שיעור הלו וכבר פירשתי שיעור הלה בראש מסכת זו: והרי אין מן הפח גדול הנוף כמו והנה שלשה סלי מרי לו ראשי. ואין הלכה כרבן גמליאל: יא מבדין בין המטות ואף על פי שהקרקע אפר: ומיחין את המונמר שוקפין את הקטורת לאריה בה אבל לגמר את הכלים והבגדים לדברי הכל אסור: ונדי מקולם הוא שיהיה לו ראשו על כרעיו ועל קדבו בגון שה הפפח שהיו אוכלים ביולבלים והלכה כחכמים: יב פרחו דעתו לומר שהפיר לעתה בה לפי שהסרה היתה לאשה שהיתה בשבטתו ולפי שלא מיתה בה יהפו אותה לו ולגיטה זו בין שהיא עשויה לנוי לו לסימן כדי שלא תתפרצ עם אחרים הכל אסור לפי שהוא משלוי כמו שנתבאר בפרק חמישי משבת: וקירוד הוא הסכת הזבובים הקטנים הנלחזים בירכות שבהמות והם מימיון המקומות פלוגין בשעוקרין אותן. וקלקוף הוא הסכת הזבובים הגדולים שאין פולגין המקום שהן אוחזים בהם והכמים אוסרין להסיר הגדולים שאין עושין הבוזה נזירה מבוס אותן שעושין חבוזה לפי שסוכרין שדבר שאין מחכוין אסור כר"י (בן בתירה). והלכה כר"ש דאמר דבר שאין מחכוין מותר וכבר קדם פירוש הלכה זו עם השאי הלכות שלפניה בפרק שני מביצה:

פרק רביעי

תרנגולת העומדת לגדל ביצים אין מחלוקת שביצתה אסורה לפי שהיא מוקצית אבל מחלוקתם בתרנגולת השומדת לאכילה וטעם איסור ב"ה לפי שביצה שנולדה היום נגמרה בריאתה היום שלפניו וכשיהיה י"ט אחר שבת תהיה ביצה זו שנולדה בי"ט נגמרה היתה בשבת וב"ה אומרים הול מכין לשבת וחול מכין לי"ט ואין לשבת ואין לשבת מכין ליו"ט ואסרה ביצה שנולדה בכל י"ט גזירה י"ט אחר שבת: שאור הוא שלשין בו העיסה ומתחמצת בו ואין מחלוקתם לענין אכילה אבל הכל מודין שלענין אכילה זה וזה בכזית ואמנם מחלוקתם לענין ביעור ב"ה אומרים ולפנין ביעור מאכילה וב"ש אומרים אי אפשר ביום ראשון הפרש כיון שזכרה החורה שאור ומצה: ב אינו ר"ל בכאן מי שעבר ושהה אבל הוא אומר מי שילה לבמוב כשיאכלנו היאך יהיה שותה בי"ט מה יהיה משפטו ואמר שבית שמאי אומרים [יחפור בדקר ויכסה ובית הלל אומרים] לא יחפוע עד שיהיה לו עפר מוכן לומר בהכנים לו מקום מערב יו"ט ואמרו ומודים שאם שחפו שיחפור בדקר זהו בשני הגאים שיהיה הדקר נעון בעפר ויעקור אותו ובעקירתו נעקר העפר והתנאי השני שיהיה העפר חיתות לא יהיה קשה ולא משובה ומאמר ב"ש יהפור לכתחילה ויכסה על הפנים האלה אמרוהו ואסר כירה אין בו מחלוקת כדי שיודו אבל הוא התחלת דברים האחיונו שהאפר מוכן ומותר לשחוט בו ובתנאי שיהיה האפר מערב י"ט אבל אם הדליק העצים בי"ט לצבל בהם ונעשה אפר אין מותר לכסות בו אלא בעוד שהוא חם כדי שתתבשל בו בילת תרנגולת ולפי שהוא ראוי לבשל מותר לגעגע ולכסות בו אבל כשיתקרר אסור לגעגע לפי שהוא נולד כמו שנמנו זה עיקר בראש ממסכת ביצה ולפם קדם פירוש משנה זו עם אחר לפניה: ג כבר ביארנו בפרק ראשון ממסכת ביצה כי הספקר אינו חייב שאלה ולא מעשרות מי שהפקיל לעניים בלבד אומרים בית שמאי שהוא הפקר ואינו חייב בפיאה ולא ביולא בה ומביאים ראיה על זה ממה שאמרה תורה לעני וגר תעזוב אותם אמרו ים עזיבה אחרת לעניים ולא לעשירים ובית הלל מביאין ראיה ממה שנאמר בשמטה ונשבתה אמרו יש לך נטיבה אחרת כזו: ד נפה מנעול הנלקח נגזר מן ניפוי הדלתות: וגדים צבור העומרים וכלים כלי המרכיבה וכבר ביאר הגמרא שמחלוקתם הוא בשלקח העומר לשאת אותו אחר כן נתנו בגד אחד מאלה המכרים ובכהו לשם ב"ש אומרים הואיל ולקחו זכה בו ומה בשכחו אחר כן אינה שכחה וב"ה אומרים שכחה אבל אם לא לקחו כל שיקר אין מחלוקת שאינה שכחה וכבר קדם פירוש הלכה זו עם אשר לפניה פרק שני ממסכת שיאה: ה אמרו כרם רבעי והוא הדין בשאר אילנות שמיינין בערלה ואמנם זכר הכרם על דרך משל ואמרה תורה בנטע רבעי קדש הגולים ואחר כמעשר קדש לה' ביה אבל דרבי קדש וידוגו בו דין מעשר והוא שמוסיף בו חומש אם שדאו לעצמו כמו שנאמר אם גאל יגאל איש ממעשרו המיוחו יוסף עליו וחייב בביעור והוא שיבור אותו מביאו בשרלים עניינו כמו שבארנו בפרק חמישי ממעשר שני וזהו שאמר יתעלה בערדה הקדש מן הבית ולפיכך ג"כ אינו חייב בפרק ושוללות לפי שהוא כמו כן מן המעשר אלא דוכין אותו כולו ויאכל בירושלים כמו מעשר שני כמו שבארנו בפרק בביעי מפיאה וב"ש אומרים אין דנין בו בכוס דבר מתלה הדינין לפי אלא שנבאר במקרא כלום מזה ומעמידין אותו ממון בעלים אבל יאכל בירושלים ולפיכך יפדו הנעשים לעצמם הפרש והשוללות כדי שיאכלום בחרלוסם ויבאלו דמיהם בידיהם כדי שיאכלום והלכה זו נשנית בפרק שביעי מפיאה ובפרק חמישי ממעשר שני: ו כבר ידעת שמעיקרנו שהאוכלין אינן ממאין אלא אחר הכשר בחמד מן השבעה משקין אם קולדותיהן כמו שנבאר בפרק אחרון ממכשירין ולפם נתבאר עוד כי הנים האמורים בהם ממלאים הזיתים והוא הנקרא מוהל שהוא מכביר ומעיקרי ההכשר ג"כ כי לא יהיה אלא בדלון בעלים כמו שאמר ית' וכי יותן מים על זרע והוא כתוב יח' ולמדנו מפי הקבלה יותן דומיא דיתן מה יתן לרצונו אף יותן לרצונו כשזורקים מלא על הזיתים ונותנין אותם בחבית כדי

לכבסם

לכבשם ולרבך אותם אין ספק שיצא עמהם אותו המוכל ונמרים בו הזיתים אומרים ג"ם בתין לריך לנקוב החבית כדי שיצאו המים הנמצאים מן הזיתים לפי שאע"פ שיתקבץ ויפרש אותם והוא מן המכשירים הוא"ל ואין כוונתו שיעבו ואין תועלת לו בזה אינו מוכשרין וב"ה אומרים כל זמן שלא יקוב החבית בראנו נמרו לפי שידוע הוא שהמים יתקבצו ויבטו אותם והוא מן המכשירין: ואמרו שהיא עהורה רצונו לומר שהזיתים אינן מוכשרין באותם המים הוא"ל ועשה נקב בחבית וגלה דעתו שאין כוונתו שתיכנס המוכל וא"ע שהנקב נפתח בשמרים ונתכנסו המים לא יכשיר הוא"ל ואין זה לרצונו ופעמים אומרים בהתלבן שם הטהרה על הדבר שאינו מוכשר כמו שנבאר במס' מכשירין: אע"פ שהוא מנסף ר"ל שהשמן מזל ממנו וב"ה אומרים אם היה מן השמן על גופו כדי שיכנס בלבד והוא שהנגב הקטנה מאצבעות היד אבל אם הוא יותר הוא סמא בשביל השמן שנעמא בהתמאה ונשאר על גופו ואין מטהרין המשקין ממאים כמי מקוה אלא המים בלבד כמו שיתבאר בפרק ארבע המכשירין וכבר קדם מה קלת בפרק שני מבילה: ופירוש מופח שילחלת הכף בשמן. מופח ומטפיח שילחלת הכף ליתלות בכשינע בה הכף האחרת שתלחלת אותה גם היא. ואין הלכה כר' יהודה: ז כבר ביארנו בפרק ראשון מקידושין שהדינר הוא משקל שש מעה כסף ולפי זה החשבון יהיה משקל האיסר ארבע שעורות והפרוטה הוא משקל חצי שעורה כסף ומה שנמצאי מתנא מרי ז"ל שמעה מרבותיו תמיד והוא המפורסם אצלנו שזה הנקראים חכ"ה בערבית אשר בם סוקלין הוא זרע אחד מן הטעורים: ונע יפן הוא שיכתוב גם לאחמן ולאחר כן יחב עמה ויטאר הגם אצלו אחר כן יגרב אותם לגמרי ומתן לה הגם לאחמן בעצמו ג"ם שאסרין זה שאומרין הייתשן שמא ניסה קודם לנגה לפי שאפשר בילוד לו ממנה בן אחר זמן כשיגת הגם שיתן לה וב"ם אינן הוטשין לזה ודע כי סכם ההלכה כי מי שנרש אם אחמן בגם יצן חיטאת הגם בה שהוא מכירה ונהוג עמה ועניין אין אדם עושה בשילחו זנות שיבעל אדם בפני עדים בשילה לשם זנות והוא יכול שתהיה אצלה לשם זנות והוי יודע עניין זה כי הוא נפלא מאד ונפתחין בו מצעולים: ח ב"ם שאומרים שהאדם חייבת בהלילה לפי דעתם לאוי בהלילה הזרה גרושה ובעלה מן הכהונה ולדעת ב"ה אינה גרושה לפי שיהא כאילו חלץ לאשה שאינה אשת אחיו או שנילם אשה שאינה אשתו ונשתייבמה אלה פוטלין לפי שהוא זנות והזונה אסורה לכהן: ולא נמנעו אלו מאלו לפי אלא היו מוסרין אלו ואלו שיבעו אותם בדבר שסוברין שהוא אסור שאמרו לשם שהוא מותר וכבר ביארנו הלכה זו בראש יבמות ג"כ: בן מאמר הוא הקידושין ואין הקידושין לדעת ב"ה קנין גמור בינתה כדי שתדחה אחותה משום אחות אשה ולפיכך יחלץ לה עד שתשלק זיקתו ותהיה מותרת לכל אדם ומוקן גם בשביל האמאר לפי שאין מתיר איסור האמאר אלא גם שיתן הגם בתחילה כמו שאמרו בשנה מוציא את אשתו בגט ותחילה וכבר קדם פירוש הלכה זו שיקרה בפרק שלשה מיבמות: י אם הוסיף על שבת אחת יוצא ויתן כתובתה או יתקרבה ויתיר שבועה וכמו שביארנו מתחילת: ופירוש אור לשמונים ואחד ליל אחד ושמונים מעת לידתה נקבה ושיקר הלכה זו כי האשה שילדה וולדות הרבה אינה חייבת אלא קרבן אחד ואם הפילה כמו כן היא חייבת קרבן ובלבד שיהא בו מצורת האדם כמו שנתבאר בראש כריתות ולבון התורה בילדת נקבה כי אחר מלאת שמונים יום תביא קרבן והוא שנאמר ובמלאת ימי טהרה וגו' וכל נפל שהפילה האשה בתלה השמונים יום אינה חייבת עליו קרבן לדברי הכל לפי שהיא מימי הלידה הראשונה ודינה דין האשה שילדה וולדות הרבה וכשהפילה יום אחד ושמונים אין מחלוקת ג"כ שהיא חייבת קרבן לפי שהוא לידה השנית כיון שעברו ימי הלידה הראשונה אבל מחלוקתם בזה שתפיל ליל ז' ושמונים בית שמאי אומרים כאילו הפילה בתוך ימי טהרה ואינה חייבת שולחי קרבן ז' בשביל שהוא מוטל עליה מן הלידה הראשונה וכיון הלל מחייבין אותה שני קרבנות אחד על הלידה הראשונה וקרבן שני על הנפל כאילו הפילה אותו יום אחד ושמונים שהוא אחר מלאת ועוד תבא הלכה זו בראש כריתות ונשם נבאר ונפרש לאיזה ענין מולקים בליל אחד ושמונים ליולדת נקבה ולא נחלקו במה שתפיל ליל אחד וארבעים אם יולדת זכר: וסדין שלמת שתיים יקבעתה בו הלים אומרים ב"ש אינו חייב בלילי לפי שהלילות בשתי' בעשנו מפני התבלת שאינו אלא מצמר מכלת לזה מותר ביום לפי שנאמר ביום ולאיתם אותו ולאמדו מפי הקבלה ערב לכסות לילה ומדרך בני אדם שלובשים שתיהם בלילה ואם לבשו בלילה ובו תכלת יתחייב מלקות לפי שלא נאמר אחי עשה ודאי לא תעשה אלא ביום שלבשתם מ"ע וב"ה לא גזרו לכסות לילה: וכלכלת השבת אמרו בתחילה המיוחדת לשבת תחיד ומעיקרו שבת קובעת לעשר הנה כבר נקבעו לעשר ואין מותר לו לאכול מכלכלה זו ואפי' ערחי עד שיעבר וב"ם אומרים לא היקבעו לעשר ביחוד זה וכבר קדמה הלכה זו בפרק רביעי ממעשרות: יא הכל מודים שאין מזיקות בח"ל וזה שנבר בח"ל קנסו ליה ב"ש שמן הקנס שיקיים שתה מזיקות בא"י והוא שלשים יום וב"ה יקנסו אותו שיקיים המזיקות בקבל על עצמו בא"י ואפי' היה מאה שנה ובזה מזר שתים שיעמוד מזר שתים יום וכבר קדמה הלכה זו בפרק רביעי שליחי מצוה: יב המאמר היא באכסדרה שנסדקה והיתה עומדת בגד זה וכלים מגד זה ואין ספק שהכלים שהוציא הוא"ל והגג נסדק והוסרם זה החלי וכשהיה בארץ כעבד אותו הסדק אחל בראשה שפת אין יותר נהשבה כאילו עלה ושתה אותו הסדק כיון שהוא כעגדו ונתחברו הטומאה והכלים וחזר הכל שתה אחל אחד ואם היה אדם תחת הסדק של אכסדרה אומרים בית שמאי לא שירב את הטומאה לפי שהוא כדבר הלמות ואין שם הגל גבוה מן הקרקע: וכיון הלל אומרים הלל הטל הוא ולד העליון ממנו כאילו אוהל על הגל המחזון מזנבק בקרקע ובגובה הלגו יותר מטפח ולפיכך יביא את הטומאה לגד השני של אכסדרה שנם שכלים חולתם ועוד הגל הלכה זו בפרק אחד עשר מאהלות:

פרק חמישי

א ביצת הגבילה הוא שיצהוב שוף ויכבול אותו בשתיקו וימלא בו בילה אם היא

עליתה ותקצה קליפתה כגון הביצים שנמכרים בשוק היא מותרת באכילה ואם יש בקליפתה רכות ואפילו דבר מועט היא אסורה לפי שהוא מכלל בני מעיה כגון עוף טריפה היא האורה מעטה שזכר ועיקר הוא בידינו שהכותים אין מטמאין לא בנדה ולא בזיבה לפי שנאמר בזב דבר אל בני ישראל בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הכותים מטמאין בזיבה אבל נזרו עליהם שיהיו כזבין לכל דבריהם והן זבים מדרבנן בית שמאי מטהרים דם הכותיות על עיקר דין תורה ומותרין הנזירה דרבנן ברוקה ומימי רגליה שהוא מלוי תמיד שיהא כרוק הזב ומימי רגליו ובזה ידוע שהוא מדרבנן בהיות דמה מהור לפי שאילו היתה זבה מן התורה הכל היה טמא ואיה דמה כדם זבה ובית הלל אומרים זה שהשויו דמה עם רוקה ומימי רגליה ואסרום הכל בטומאה אחת מורה שהוא מדרבנן: ועניין כרוקה וכמימי רגליה שהוא יטמא לא ולא יטמא יבא ואין כך דם הנדה אמתית בהוא מן התורה לפי שהוא מטמא לא ויבא כמו שנתבאר בפרק בביעי מנדה: ודם מהרה של מעורעת הוא הדם שתראה האשה המעורעת אחר שבעה לזכר ואחרבעה עשר של נקבה ועוד יבא פי' זה בפרק שמיני מנדה: ופירוש בטומאה בטובתיו כאילו עשה לו לכבו או עשה עמו אותו הטב ומתה אותו לאכול מפירות ארצו כמו שנתבאר בפרק רביעי משביעית: וחתמה כלי מעור שעשין בו מימיהן הולכי דרכים ואומרים בית שמאי שזה החתמה שנקב (מצדו) [ולרבו] צריך שיקתם העור ויתקשה על המקום הנרור כמו שנהגו כשיעמוד זמן אריך שיארבע לו והוא אחמו לרוכה נאות מן הנוכרים ויהיה הקשר בזה כל כך שיהאזק זה החתם הדבר שמשתמש בו ובכן תהיה החתם מקבלת טומאה כמו שהיתה מהתלה. ובית הלל אומרים כיון שקשרה מקבל טומאה ואע"פ שאינה ארוכה ולא נקתם העור ולא נתקשה מקום הקשירה: ב בשר עוף בחלב אינו מן התורה ואע"פ כן אומרים בית הלל שאינו עולה משום הרגל עבירה: ואמרו עוסא אני יתרוס זיתים על הגמון ועבנים על היין ח"ל כדגן מן הגורן וכמלאה מן היקב מן הגורן ומן הגמור וכבר קדמה זו ההלכה בפרק ראשון מתרומות ולריך אדם שילחיק ארבע אמות מן הכרם ואז יזרע הזרע וזו היא עבודת הכרם ואם לא הרחיק ארבע כלאים בלא הכרם אמר רחמנא מן מקדש המלאה אחרא ב"ם שאומרים שהכותה שורה אחת נקרא כרם אומר שהכותה שורה אחת עם אותם הזרעים שבדשים וב"ה שאומרים שאינו נקרא כרם שהות אמתי שורות ראוי לפי דעתם שיעקרו תבואת שתי שורות והוא שנפל עליהם שם תבואת הכרם וכבר בארנו זה בפרק ד' מכלאים: ומשיסה הוא שיחיה המים בקדירה עד שיהיו רותחין בתכלית הרתיחה ויטיל בשם הקמח ויטעגנו עד שיתעבה ויתבטל וזה אינו חייב בחלה לנים שמאי וכבר בארנו זה בראש חלה: בחרלית הוא בחלוף ה' בחי"ם ושיקרו הרדלית רלה לומר הר חלש והעניין מימי הגשמים שיורדין ממקום נמוה כגון הר קטן או גבעה כשיגר ממנו נהר קטן אומרים ב"ש הרי הן כזיתלין ואע"פ שאין להם שיקר ומטילין בהם את הכלים ובית הלל אומרין ועוד יתבאר בפרק חמישי ממקואות: וכבר פירשנו בשמיני מפסחים שמחלוקתם בגר בלבד [ל"ל בבית הלל אומרים] שבית שמאי אומרים שמא בשנה הבא יהיה שמא מת ויאמר כמו שהרחי בשנה שעברה ואכלתי פסח בערב כמו כן עתה אבטל ואוכל בערב אבל ערל ישראל אין בו מחלוקת שהוא עובל ואוכל פסחו לערב: ג וכבר ידעת שבחבי הקדם הן ממאין את הדים ומחלוקת בקבלת אם הוא מבחבי הקדם לענין זה או לא ועוד יתבאר בשליחי מן ידים ועוד יתבאר בסוף פרה שמי שמאה בכהוזו על המתה ונהרו אותו ואחר כך נגלו מנופו על הקרקע או על הבגדים כי הנוגע בשם אחר כן אינן שמאין אותו לפי שבבר נעשה עליו מעון: וקצת הוא הקרקע בערבי שונין בש"ל שאין חוסכים אותו מן האוכלים ולפיכך אינו מטמא ואינו חייב במעשר מאותו טעם לפי שאינו אוכל והוא לדעת ב"ם אוכל ויתחייב בהיותו האוכל מן הטומאה ומן המעשרות ועוד יתבאר זה בסוף עוקצים: ד דם יולדת שלא טבלה הוא הדם אשר רואה אחר שבעה לזכר ואחרבעה עשר לנקבה בשלא טבלה ליל יום שמיני או ליל החמשה עשר לפי שאם טבלה הוא דם פוסר בלי ספק ב"ה אומרים כיון שלא טבלה לא נתפרשה מן הטומאה ולפיכך מטמא לא ובכן כדם הנדה ובית שמאי אומרים אומנם הועלת הטבילה שתהא מותרת לבעלה אבל שיתחשב דם טוהר ממה שבלה שלא טבלה לא ודע כשילדה בזוב ומלאו לה שבעה לזכר וי"ד לנקבה וספרה עם זה לתשלום שבעה ימים נקיים כדין כל זבה ולא טבלה ורואה דם אחר כן ב"ם מטהרין וב"ה מטמאין חה עיקר מחלוקתם ואמנם הטבימו על יולדת בזוב שלא ספרה שבעה ימי נקיים ולא טבלה שלא נבדלה מן הזבות שלא ספק: ה מפני שכל אחד מן הבני אחים נפלה זיקתו על שניהם וכאילו שניהם נעשו לרות אז לזו ולפיכך לא יקחו אחד מהם ופסק ההלכה כי אם קדמו וכנסו יקיימו כמו שביארנו בפרק שליחי מיבמות: ו עוד מראה לכון מאמרו בחמשי מעשים מזחזו שער הפקודה מי בהיתה בו בהרת ובו שער לבן והפכה הבהרת והניתה שער לבן במקומו ומחזרה וזה כי מן הטיקרים המתבאלים לשם שבהרת שיהיה שם שיתן טומאה בער לבן ושהיה הבהרת קודמת לשער הלבן כמו שנאמר והיא הפכה שער לבן שהפכה הבהרת ואומר רבי עקיבא בן מהללאל הכוונה שיטמא אם זה השער עצם מהבהרת וזה השער הבהרת בעצמו היא שנתה אותו והכמים אומרים הכוונה שיטמא אם זה השער הזאת הבהרת ועד שתהיה זאת הבהרת בעצמו היא שנתה אותו והיא הענין מאמרם והיא הפכה לא שהפכתו הבילתה ונקרא זה שער פקודה על דרך משל כאילו הבהרת הפקידה אותו במקומו עד שתחזור אליו ועוד יתבאר בפרק שני מנדה שמקום הדם שמתחתה הבמת אשה מרבעה ומכללם מבדת הכרכום ועקיבא בן מהללאל אומר שיהיה בזה המראה לאומר כמבדת הכרכום: וניזה הבכור אסור אמרה תורה לא תגוז בכור לאחך ולאוי לאכול הבכור בשנתו לא יתהר אותו אם הוא תמים קרב ויאכלוהו הבהטם ואם הוא בעל מום יאכל בכל מקום והאכילה שהה כלומר בשנתו לפיכך אסור בדרך גזיזה שיגזז בכור בעל מום כדי שלא יעבהו הכהן ולא יבהטהו בשנתו ולפיכך אסור לו שיהנה בגמר שעליו עד שיתמתהו ואם נפל שיאנו דבר קודם שהיה רבי עקיבא מתיר ליהנות בו אחר הבחינה לפי שכיון שנתמו נסתלק מעליו האיסור והכמים אוסרין אותו מפני הגיזה שמא יבהו ועוד יתבאר זה בפרק שלישי מבכורות: ואומר בגיזות ומשוחרלים אין מבקין אותם מי סוטה וכשהביאו לאיה ממה שעבו שמעבו ואבטלין אמר שהם לא הבקום מי סוטה על אחיתתה אבל עבו אחבולה שהשבה שהן מי סוטה והם דומות מי סוטה חונמת הוא הדמיון ועבו זה לפי שהיה גיזרת והם גרים וכאילו הם לא שבו להרחיקה להסתפקה כדם ישראל ובקשה זה הדבר על החכמים על אלענו עליהם ודומה: ופירוש מלא פקפוק על בוריו הוא הדבר אלא לו קיום והוא רופף והביאו אותו בכלאן על דרך הדמיון באותו שהקל בבסרת הדים שהיא מדרבנן ומקיימה בישראל

עדיות

לא יבמה ולא יבמתה אלא אם כן הבאתי אחרת ואם לא הבאתי אחרת אינה יבמה ולא יבמתה אלא אם כן

בישראל ומתחזקה לומר לומר שהידים מטמאות מבלי שאר הגוף בדבר פלוני וכדבר פלוני כמו שזכרנו בזו המסכת וכמו שהתבאר בידים והביא זה בתוך: ז אמר לו מועד להיות דברי היחיד ולא אמר לו בזה הלכה לו ואמר יודע שיקר המורה אחרי רבים להשות ואמנם אמר זה שהוא גם כן קבל מרבים כמו שזכר ואין מאלו המקבל מיסוד דברין מרבים אבל כשהיו המקבלים רבים מרבים וקבל יחיד מרבים לעשות כדברי רבים מקבלו מרבים יותר לאו כמו שביאר לו ומבואר הוא שאין הלכה כרבי עקיבא בן אהלאל בכל:

פרק ששי

א אלו העדיות כולם מבוארים ושניים כהם ואמרו בירושלמי בימי מלכות עובדי כוכבים היו משלשים להם שני קופות של זהב והעלו להם שני כנגדים פעם אחת אלשלו להם שתי קופות של זהב והעלו להם שני גדיים באותה פעם האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו בני אלמים מבוקרים בלשכת הגזית ועל אותה העיד רבי יהודה בן בבא: ב כבר ידעת שהמקבלות הכתובים בתורה בזב שהוא מטמא משכב ומושב והמשכב הזב ומושבו ימטא אדם ויטמא בגדים והוא שנאמר והאיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו ונומר אמנם כל מה שיהיה על הזב מן הבגדים והכלים ואפילו היו בידו וביריסה אלף מוקלין אותן המאכלים והמשקים נטמאים טומאה קלה והוא שנקראה טומאת מדף לפי שהן מעלין מן העולה נדף ואותם בגדים הן כלים הין מטמאין לא אדם ולא בגדים אבל מטמאין אוכלין ומשקין בלבד והביאו ראיה על הטומאה מדף ממה שנאמר בזב וכל כלי עץ יטמא במים אמרו מה בא זה ללמדנו אם ללמד שיטמא כלי שטף במגע והלא כבר נאמר והמגע בבשר הזב יכבס בגדיו אם המגע בכלי שטף מטמא במגע הוא בעצמו לא ימטא כלי שטף במגע אם כן למה נאמר וכל כלי עץ אלא אוכלין ומשקין וכלים שעל גבי הזב ואמרו עוד וכל כלי עץ יטמא במים מלמד שהוא עשה על גביו מדף כל זה המיוחד בזב מאותן שביריסה ואינו אחד לגונו לומר זבה ויולדת ונדה ונאמר כל המשכב אשר יזב עליו הזב לא הטמא לפי שלא היה לריך להחזיר לו זכרון זב לפי שמא לא ימטא משכב כגון הזב ואם הצענו על דרך משל מאה בגדים זה למעלה מזה מחבירו ויזב זב על בגד העליון כל המאה בגדים ממאים משכב ואין הפרש בין הבגד שהוא דבק בגופו כשיזב עליו או הבגד בסמוך לארץ וזה עניין עומאת משכב אבל אם שמו אמת למעלה ממאה בגדים השלשה בגדים מהם בלבד ממאים והם אותו שנגע בשמ [והשני] לפי שנגע בראשון והשלישי לפי שנגע בשני וכל מה שאחר השלישי שהוא כמו שביאר בראש אהלות ואין טומאת אותן מדרך משכב אלא בדרך נגיעה בלבד וכן אולו השלכנו על הזב מאה כסאין זה על זה הכסאי העליון טמא מדף וטומאת האוכלין ומשקין וכל מה שלמעלה מן הבגד הדבוק בגופו הוא טומאת אוכלין ומשקין והוא טמא מדף אבל אם השלכנו על הטמא אין טומאת מהם זולתי השלשה הסמוכין בלבד כמו שזכרנו ועוד תראה זה העניין בסדר טהרות במקוואות ושיקרו ברביעי מזבים והביא ראיה רבי אליעזר בזה הטיקר וסתר שברתו באמר אבר מן הטמא טמא לפי שטומאת הטמאים גדולה מטומאת הטהרים וטמא שראוי בלא תעבה שטמאלוקחים אינו באבר מן הטמא שיש בו כזית לפי שבזית מן הטמא אין הפרש בינו ובין הטמא כולו והכל מודים בזה ואין חולק אבל מחלוקתם באבר קטן לפי שהשיקר אצלנו איבריה אין להם שיעור. ואין הלכה כרבי אליעזר: ג זה הדבר כולו מבואר אבל צריך לדעת העקרים המקובלים אבר כפי אותם העקרים היה משא ומתן זה והראיה וזה כי העקרים שהבל מודים שהאבר מן החי דינו בטומאה כדין מת כמו שנאמר ובחלל חרב או במת ולמדנו מפי הקבלה שהכוונה בכאן באמרו חלל חרב שהמקום שהסיר החרב מן האיברים כמו המת עצמו לפי שאין הפרש בין חלל חרב או החנק או הנסקל וזולתם מת נקרלים הכל. ושיקר בני שעלם כשעורה מן המת מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל והוא מה שנאמר וכל הנוגע בעצם או בחלל וגו' הקבלה הלכה למשה מסיני שאותו העצם כשעורה. והשיקר השלישי שעצמות הגבילה והשדרן אינם מטמאין אבל מטמאין בשרם שנאמר והנוגע בגבלתם ולמדנו מפי הקבלה בגבלתם ולא בעצמות בקרמים ולא בטלפים ואל זה למז בכאן באמרו שהשבר עוהג בגבילות ובשלים מה שאין כן בעצמות. והשיקר הרביעי שאבר מן החי או מן המת כשבר ממנו העצם אינו מטמא מטום אבר וזה באמרו בעצם רלה לומר עצם שהוא כאדם מה אדם בבר ונידים ועצמות אף כאן בשר ונידים ועצמות ואם הוא מבלי עצם כבשר מן המת בין שהוא מן המת או מן החי וזה אמרו בכאן חסר העצם טהור כלומר טהור מטום אבר. והשיקר החמישי שפחות מכזית בשר מן המת טהור ואין טומאה בו כלל והעצם אפילו כשעורה ממטא במגע ובמשא וכאשרנו. והשיקר הששי שרוב בניינו או רוב מיינו של מת ממטא באהל ואפילו שאין באותו עצמות רובע [ס"א הקב] הרקב וכן רובע עצמות ימטא באהל ואל"ש שאין באותה הרובע לא רוב בניינו ולא רוב מיינו ענין אמרו רוב ורובע אמנם רקב הוא אבר מן המת הנאבד ממנו אחרי שנאבד להותו ונדוקו עצמותיו ומתנאיו ביהיה המת כולו לא חסר ממנו אבר ונקבר ערום בתרון מחבן גלל או עובדת וכיולת כהם ממה שאינו כלה שיתערב מה שנדוק ממנו עם המת וכשיקה מאותו הבשר המצוי באותו תרון מלא תרוון רקב ובישורו מלא שתי הידים כאחת זה השיעור ממטא באהל וכבר קדם זכר קלה זכר הלה העקרים בפ"ז מנזירות ועוד יתבאר אלה העניינים כולם בחלקים הביאור בפ"ב מאהלות וכשתדע אלה העקרים כולם יתבארו לך כל המאמרים הקודמים והלכה כרבי יהושע:

פרק שביעי

א אבר רמטא ושבר ממור הפדה בשה ונומר וכל בכור אדם בנמיך הפדה ר"א אומר הקיש בכור חמור לבכור אדם וחכמים מביאין ראיה מאמרו פדה תפדה את בכור אדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה שרוא בו בשר המור כמו שנתבאר בספרי ואומר לפדייה הקשתיו ולא לדבר אחר. והלכה כחכמים וזה הענוות בגלות בכורות ג"כ: ב הנגעים מיני שרצה ונירן הוא הרופא הוא מטה ואינו אסור ואפילו מהנגעים ממאים לפי שאין הנגעים מבטלי אדם וכמו כן יכשיר גירן גם כן ואינו כגון מבקין ממאים אבל הוא מתטמא וזהו אמרם מהו שיהיו להכשיר הא לטמא אפילו כל שהוא ממטא עדות זו הלכה כמותה וכבר קדמה בעשירי מתרומות: ג זוחלין הם המים הנגרים בנחלים ובנהרות ומופסין הם המים הנוזלין מפוח עפות מן המעיינות ומן הנהרות ג"כ ויתכנס מאותן כפות מקוה מים ושביקר אלינו הזוחלין כמעיין והמופסין כמקוה וכשיתקבצו המופסין עם הזוחלין ויהיו הזוחלין הרבה מן המופסין הין הכל כדין מעיין והם כבריה לקדם בהם מי חטאת כמו שיתבאר בחמישי ממקוואות ועדות רבי יהודה ברוך: ד כבר קדם שזוחלין הוא המים הנגרים על הארץ נגזל מזוחלי עפר: וקלות הוא שפיכות המים והזלתו מן הכותלים וזחלה והוא לשון מורגל הרבה במשנה ובתוספתא והוא אומר כשנתן המים שיזחל על עלה החטה לומר קליפתו המיוחדת הרוקה ושפך מאותה הקליפה אל מקום אחר הנה הוא כדין הזוחלין כמו שהיה לפי שאותן קליפות ואל"ש שיש בהם בית קיבול אינה כלום כדי שיהיה דין המים כדין המעיין בהעבירו על גבי כלים שאחזקתו שוה בחמישי ממקוואות אבל הוא כזוחלים שהם כמעיין ומעכר בכל שהוא וכבר לקדם מי חטאת ולעבילת הזב כמו שיתבאר בראש מסכת מקוואות. וכל אלו הלכות הן: ה כדין אלו כלי הרם ויש בהן אחר פרה וכבר ביארנו לך במסכתא זו שכלי הרם לא יטמא מגבו והכלי מהור כלי ספק אבל חכמים אומרים שהאחר נטמא ואינו ראוי לעסק בו לפי שנאמר באחר הפרה והיתה ממון למחנה במקום טהור ואין זה מקום טהור ורבי אליעזר אומר הואיל והכלי לא נטמא אותו האחר במקום טהור הוא ושד תבא הלכה זו בפירושה בעשירי מפרה: וכבר ידעת שהחטה גדולות שלשים יום וכשנלה יום שלשים נחשוב אותו היום סוף השלשים ותחלת השלשים העשיים ויהיה תעלום הבשיים שהם כן יום השעה וחמשים וכבר קדם פירוש עדיות אלו בשלשי ממזרות וכן הלכה ואין הלכה כרבי אליעזר: ו מרבי אליעזר אומר זה כדי שלא יניח אותה בשביל הלידה ויעבור על מה שנאמר לא תאחר לשלמו והוא ענין אמרו נזירה שמא ינדל מהם עדיים והלכה כמו עדות זה ולא נחוש להשבת זו דבל ולד שחלדה מותר להקריבו שלמים כמו שיתבאר בשלשי מתמורה: ז אלוהות של נחתומים לומות של נחתומים שעורכין עליהם הכבכות שהם עשה ונקרלות אלוהות כפי חבביתם ועוד נבאר במקומות ממסכת כלים שעשוהו כלי עץ אין מקבלין טומאה מן התורה ואמנם מתטמאים מדרבנן והיה אומר רבי אליעזר אלא יטמאו שהם [ל"ל אלו] אלא האלוהות וזה האור המתפרק הוא שומאין בין כל חולה וחולה חול לפי שהוא כולו מתפרק חלק חלק וכשנעלה דומו בם אותו מבהון ומהבר כולו אמר רבי אליעזר הואיל והחול מבדיל בין חולה וחולה הוא נחשב כשבור המתפרק תמיד ולפיכך הוא טהור לעולם ואינו מקבל טומאה וחכמים אומרים כיון שהשיש מדובק בחוליותיו מבחוץ הנה כולן מחוברות והוא שלם ומקבל טומאה ואין הלכה כרבי אליעזר כמו שנתבאר בחמישי מכלים ומעברין אם הנגע בכל אדר הוא שיכולין לעשות הנגע מעוברת עד היום האחרון מן אדר ויכולין בית דין לומר ביום האחרון מן אדר בזה אחודם שיכנס לאחר אדר שמא אדר שני ואמרו על תגלו כבר ביארנו מה שהיה והכל בבור והלכה כן: ח יורה קדירה בנויה ויש אחם שהחיה וסביבה בנין על שפתות הקדירה וממלאין הקדירה באותן הדברים שמבשלין בה וכשהיא רותחת יעלו המים באותו הבנין כמו שעושים הלבנים ואותם שמבשלין הלאבן והסוכרה ובולקן זיתים וכולא בהם והשיקר אצלנו שאלו התוספת העשויה מהם לפי שאנו נדרשין להן לבישול הוא שמא והנעשין על דרך הנוי תוספת על הארץ אינו מתטמא כמו שנאמר שנור וכירים ויתן שמאים הם ומטמאים יהיו לכם וקבלנו בפי זה לכם שבארכיכם כמו שנתבאר בחמישי מכלים: ט הרשם שהשאה אבנה כיון שהשמאוהו נשואי תורה לפי שאבנה השאה אל"ש שאין לה דעת שלימה לפי שהיא מרשם תלא בגם ויהיו נירוטיה נירוטין נמוכים: ומרבים קולה גדולה במשימין עליה ראשי קורות התקרה כל דבר שנגל הנזלן ועשה בו מעשה שאינו יכול להחזיר הדבר שנגל בעינו אלא בהפסד דבר יפלם לבעליו דמי אותה הדבר שנגל להקל על בעלי המשובה וכבר קדם לנו המאמר באלו העדיות כולן שסם גרונות בחמישי מן גיטין:

פרק שמיני

א זה שאמר בדם נדיות שהוא טהור דברי אחת רולה לומר שאינו מטמא כמו הגבילה לפי שאין לך דבר שיטמא דמו כגיפו מלבד הארץ אבל דם נדיות הוא כמו מקבין ממאין וכן יתבאר בירושלמי באמרם דם נדיות מטמא ברביעית ובגמרא שקלינן מאי טהור טהור מלהכשיר אבל לטמא מטמא ואמנם ברביעית כמו שביארנו ובבר נתבאר בסוף מגיגה שהכלי מלרף מה שבתוכה לקדם ונחשב כל מה שבכלי כגוף אחת ואל"ש שהם נופים ספרדיים ואם נגע באחד מהם כאילו נגע בכולן ואין לאותו הדבר לקרבן וזהו לגודל מעלת הקדש ושמרו זה לאמר שאמר כף אחת שעורה זהב מלאה קטורת אמרו הכתוב עשה לכל מה שבכף אחת וזהו כשהוא כלי שיש לו תוך והוסיף רבי עקיבא שאפילו אם [לא] היה לו תוך אלא שהיו הדברים מסולת או קטרת ויוצא בהן לצורכין על לוח או עור הנה הוא מלרף אותם וזהו עניין דברי רבי עקיבא אמרו הנחלים להפסל לקטורת ואל"ש באינם מקבלים טומאה אלא על דרך הגדולה והתוספת בקדושה והעמידו זו בנחלים על יום הכיפורים ונתנו הטעם שבמה שהוא אותה הוא מכנים אבל נחלים של כל יום תמיד נפסדו ממנו רקב נחלים היה מכבדן לאמה כלומר שלא היה חושש להם. ודברי רבי עקיבא הלכה: ב הוראה שמשכנה אבל כותי וכבר נתבאר בשני מכתובות שבשאבשה ביד הכיתים על ידי נשמות אמורה לבעלה כשהיה בהן ואלה הממשכנות שלחו הבריחוק [שלו ל"ל אסרוה] אסורות לכהן אלא שם העידו לם שהיא מהורה וזה הבריחוק בריחוקה כמי מבשפחתה אינה הלכה אבל היא מומרת לכהן כיון שיש לה עידי מהרה: ג שיסה היא הקמח הילוסה והמשיל המשפחה והיוחסין כשיסה שנתערבו בה חלקים וזה העדות שהעידו עליו הוא שמשפחה נשא אשה ממנה ספק חלל ולא מודע מי הוא ומת אינו מאותה משפחה והיתה אשה והיא נקראת אלמנת עיסה ויש בה ספק על ספק הראשון שאפשר שנשאת לאיש ההוא דהוא ספק חלל או נשאת לזולתו וספק השני אם היא אשתו אבל הוא חלל על הראשון ותהיה היא גם כן זונה ותהיה אסורה על הכהן כמו שקבענו עיקר בקידושין אם הוא כשר או זה האיש ספק חלל היה ולפיכך יכשיר רבי יהושע לכהנה ונירן הוא הרופא המנה כגן נמליאל אומר הואיל ויש שם ספק ואילו הקרוב [אולי ל"ל לא] היתה אומרת לכבר נבעלתי (לא) תפסל לכהן אחר כן העידו עדות אחרת ואמרו שאשה המשפחה שנתערב בה ספק חלל היא בחזקת כשרות כמו שאר המשפחות וכולן לומר זו היא ממאה

וזו היא טהורה כלומר נבעלה לכותי לא לא נבעלה וירחיקו לאותה ממאה מהם כמו שקדם ממאמרו והרחיקוה בני משפחתה ויקרבו אותה שנתברר אצלם שהיא טהורה ואין לאוו לומו שנאמר להם הואיל ויש בכם ספק מיכבר לריבים שנתרחק זו: וכבר נזר לבן יוחנן בן זכאי בלא ד"ל ואחיר לאמנת עשה לכתחילה וזהו עניין אמרו אבלא לחוטיב בזה דין על כך ואמרו לרחק אבל לא נקרב כלומר כשהיהו הם עזו אלמנת שיהה רחקוה ולא שמעו מכם בהתרכם הטהורה כמו שעשו בחיעוקות שהוקרבה שהאמינו אותה לעמה אבל לא לעבר. ופסק ההלכה באלמנת שיהה בלא חיבא לכתחילה לכהונה ואם נשאת לא תצא: ד' מיל קמצא מיל הוא מין המרבה דומה לחיל מרגוס חגבים קמצין והעידו שהוא מין החגבים הטהורים ומותר לאכלו ומרגוס טהור דבי ומהולין דכיין ובים מבכחיים הוא בים המעבחיים והוא בים ידוע בעזרה שבומתין בו הקדשים ועוד אליר אותם מן הטעדה כשנאיר לוקת המקדש כולו בתכסת מדות: ולאנו לומר מבשקה בים מעבחיים הדם והמים שמשתמשין בו לשם והעיד שאותן המשקין טהורים ואינם מקבלין טומאה מן הטומאות בשום פנים ובטומאת מקצין מחלוקת בין החכמים בים מי שהוכר שהיא דאוריתא ויש מי שהוכר שהיא מדרבנן ובזה מבא ומתן גדול ועוד נבאר אותו בעקריו במסכת טהרות אבל לשילו מי שאומר שטומאת משקין דאוריתא משקה כי מעבחיים דבן הלכתא נמילי לה וכמו כן אותם המשקין אינן מכשירין לטומאה לא הדם ולא המים שמשתמשין בו באותו המקום והוא אמרם לא דיין שהן דבן אלא שאין מכשירין ועל דרך הדמייה אמרו בגמרא שהדם בלבד אינו מכשיר ונתבאר אחר כן שהוא כלם לומר משקה בים מעבחיים אינן אינן מכשירין ואמנם הוים דם הקדשים לא יכשיר שמכוהו לזה שנאמר בלא חולין על האדן שנשפכו כמים אמרו דם שנשפך כמים מכשיר לפי שעיקר הכשר ודאי הוא למים כמו שנאמר וכי יוחן מים על זרע ולמדו שאר הנשמה משקין לפי שהם דומים למים בייחוד קרילת הגשם ומהם מה שנקרא בשם המים כמו שנבאר בשם' משקין והואיל והדבר כן מכל מה שבא במשנה מזכלון טומאת דם הקדשים ודאי אמרו אותו קודם עדות זו שהעיד בה רבי יוסי שמשקה בים מעבחיים טהור וכן יתבאר כולן בדין ולא כיוסי בן יועזר. ודיקרב למיתא מסאב ביאלו בגמרא שהוא שפך טומאה ברשות הרבים טהור לפי שעניין אמרו דיקרב מגודע בביאור בגנע במת הוא שנטמא אבל בשהוא שפך הוא טהור חבר המת לפי שהוא החטור בכל הטומאות כל שכן מה שהוא לטמא ממנו שספקו ברשות הרבים טהור וכן הענין שאומרים תמיד שספק טומאה ברשות הרבים שהור אבל לכתחילה נאמר לאותו האיש שנתחבק איכך מפסיד שחשבול כיון שהמים מצויים על דרך שמירה ואמר הוא כי אינו לריך טהרה ואפילו לכתחילה ולפיכך נקרא יוסי ברבי לפי שהחיל עלבה דברים כמו שאתה רואה וכן דרכו שכל בית דין שמחיר שלבה דברים נקרא בי דינא ברבי ופסק ההלכה בספק טומאה ברשות הרבים שנאמר לו איכך מופסיד לעבול ואם לא שבל ונגע

פירוש המשניות

לפני אידיהן פרק ראשון

שלשה ימים לפני אידיהן של עכו"ם כו': ד' ב

אידיהם הבליהם כימי למועדיהם ואסור לקרותם מועדים לפי שהם הבל על האמת ואלה שלהם ימים מלבד יום הלידה עצמו ואמרנו שיבאל מהם לו יולה הים לפי שהם מבאים לעכו"ם שלהם על זה ויהיה הוא סבה לשבח לעכו"ם ואם הוא מלוה על פה מותר לקבל מהם לפי שהוא מגיל מידם ואין הלכה כר' יהודה:

רבי ישמעאל אומר כו': ד' ז

פסק ההלכה בגולה אין אסור אלא יום אידיהן בלבד וכל מה שלוקחין ומוכרין עמהם ביום אידיהן אסור לגומר שאסור לשנות ממנו ואין הלכה כר' ישמעאל:

ואלו אידיהן של עכו"ם כו': דף ח

אלו הזמנים הנזכרים היו מפורסמים באותו הזמן אצל העכו"ם והגלוים אליהם וכן כל מועד אומה בכל מקומות העולם בשהן עובדי כו"ם חייב לנהוג בהן כמו שזכר ודע שזאת האומה אפי' שדאותיהן מפוזרות כולם עובדי כו"ם ואידיהן כולם אסורים ואלוו לנהוג עמהן בהוגה מה שינהוג עם עובדי כו"ם ויום ראשון מכלל אידיהן של עכו"ם ולפיכך אסור לשאת ולתת עם עכו"ם שמאמין באחד בשבת אבל בשום דבר והכל יתבג עמהם באחד בשבת מה שינהג עם עובדי כו"ם ביום אידם וכן כיאר התלמוד: מיהה שום בם שריפה שהיה בה קטורת או בריפת בגדי המת וכלים וגנוסיא של מלכים הוא יום שמתקבלין בו להקיש מלך ואין הלכה כר"מ: בלוית הוא שער המיתין באמצע ומגלחין מה שבסביבותיו מכל הצדדין ותספורת כזה אסור לנו מן המורה כדי שלא נתדמה להם אבל אין חייב עליו מלקות אלא אם שהם הפאות כמו שבארנו במכות:

עיר שיש בה עכו"ם כו': דף יא ע"ב

אמרו מהו לילך לשם שיהים אותו דרך לילך משם לזולתה לפי שאסור ליכנס לעיר שיש בה עכו"ם כל שכן לדור בה וכל שכן לסחור בה ומגויות משוטרות ממוות הטיל במייפין אותם באיזה מין ממיני המוי ביעשה הכל הוא לעכו"ם ולפיכך כל מה שיש בה אסור בהנאה ולפיכך יודע לך שכל עיר בל אומה שיהים לשם בה בית תיפלה שהוא בית עכו"ם אלא שפך אותה העיר אסור לעבור בה בכוונה וכל שכן לדור בה אבל אנחנו תחת ידיהם בשומתיו ובוכים בארצם אמונים ומתקיים בנו מה שנאמר ובעבדם שם אלהים אחרים מעשה ידי אדם עץ ואבן ואם העיר הינה כן ק"ו דין בית עכו"ם עלמה שהוא אסור לנו כמעט לרחוק וכ"ש ליכנס בו:

אלו דברים אסור למכור וכו': ד' יג ע"ב

אלמרובלין הן הנקראים בערבי קל"פי והם הקמנים מן הלמונא: ונטות שות מין ממיני הבקמה. ופסוקרותיהן הענפים שנתלין בהן הפירות: ומה שאמר רבי מאיר דקל טב רצונו לומר פירות דקל טב לפי שפירות הטובים יקרבנו לעכו"ם: ואנא קנים שעושין מהם

פירוש המשניות עדיות להרמב"ם

בקדשים הם מראים בלא ספק לפי שספק טומאה ברשות הרבים מבלל שפיקות שמסרו חכמים ובדוחו ברורה והלכה למעשה: ה כשישיד עד אחד שמת בעל האבה מיבשה על פיו וחה מפורסם וכבר נתבאר באחרון מיבמות: ודיר עשים הוא מקום בשם העשים שבוכפין על בני המוצה הוא לשכה בעזרת נשים על יחין הכנים במקדש מאותן האלבעה לשכות שיש באותה העזרה כמו שנאיר כשנעשה מבנים המקדש ואירעו שמלאו באותה לשכה עלמות מת ויון ללקטן אחד אחד בלבד ונשארה כל העזרה וכל האבנים שהיו משמשין בהם והכלים הכל טהור ולא אמרו שמא נטמא זה בזה חה מזה ונגעו הטומאה אבל היא כמו רשות הרבים כמו שביארנו ולא חפרו באדן גם כן כדי שילאו אם יש שם קבר אלא לקטו מה שנמצאו בלבד ולא נזרו טומאה על ירושלים בשבילם אבל העמידוה בחזקת טהרה כמו שאר ארץ ישראל כמו שנתבאר בגמרא בפרק אחרון בזבחים וכל זה ברור: ו זה המאמר ברור וכבר באתנו בשני מסכתות כי מן הטיקרים קדושה ראשונה קדושה לשעתה וקדושה לעתיד לבא ולשון לומר בקדושתה ראשונה קדשה שלמה ע"ה ובמקדש בלבד הכל מודים בו אבל בקדושת שאר ארץ ישראל יש בו מחלוקת ואנו סומכין בזה על קדושת עזרא והוא קדושה שניה והיא כל מה שהחזיקו בה עולי בבל קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: ז לא נשמע ממרע"ה זה הלשון אבל שמע ממנו זה הענין לפי שמשה ספר בביאתו המצות ולשון התורה אם יהיה נדחף בקצה השמים וגו' ושב ה' אלהיך את שבותך וגו' ומל ה' אלהיך וגו' ונתלה זה והגיד להם גם כן מפי הגבורה בהקדמותיו וסבותיו וסיקריה אותו שהיה ליבר לו הארץ והוא אליהו והודע להם שהיה הוא לא יוסיף ולא יגרע בתורה אבל יסלק ויסיר החמשים בלבד ואין בזה מחלוקת ולא הכחשה אבל נפלה המחלוקת ברעות איסיר מה הם אמר רבן יוחנן בן זכאי שהרעות איסיר הם להרחיק אדם פסול ביתהו בשב כשר בזרוע ולקרב האדם כשר שהרחיק מקבל כהונה או מקבל ישראל בזרוע והמטיל בשתי מבשמות שהיו אחת כשרה והשניה פסולה ונתגברו בני יין שלהם והשיבו הפסולה כשרה והכשרה פסולה והתבונן היאך בורחין הכמים מלבון הרע כי אע"פ שהיו יודעים הפני מבשמות זכרו הבבוקה בשמה ואותה שהיתה פסולה בזילור והשיבו אותה בני יין כשרה בזרוע לא שלמוה אבל אמרה אבל אמרה ושוב אחרת היתה שם וקרבוה בני יין בזרוע ורבי יהודה אומר אין העושק אלא לרחק שכשר בלבד והכמים אומרים אין עושק ביחסין כל הנקרא בשמו הכל יתיחסו אל האמת והתורה בהיא אב הכל אבל המתעשקות והרעות הם השאלות שבין בני אדם לפי שהם הגם וסוא מאמם בשנאתו אותו והוא אמרם לעשות שלום בעולם:

סליק מסכת עדיות

ע"ז להרמב"ם

הסוכר"א. ונקלינם מין ממיני הטעמים המעולים ומה שאמר ר' יהודה אין מקריבין חלב לעכו"ם ושאר כל הדברים שהמן מוסר ופירושן אסור רבי מאיר אומר אף דקל טב והלב ונקלינם אסור למכור לעכו"ם והלכה כר"מ שאסור למכור דברים אלו גזירה שמא יקריב מהם לעכו"ם:

מקום שנהגו שלא למכור בהמה וכו': ד' יד ע"ב

בהמה בסה אסור למכרה לעכו"ם לפי שהוא מצוה על שביתת בהמתו ואסרו למכרה לו ע"ד גזירה שמא ישאל אותה לו או יכביר אותה לו ויאמר כמו שמותר למכרה כמו כן הוא מותר להשכירה ולהשאילה ויעבוד בה עכו"ם [בשבת] ויש בל ישראל ולפיכך מותר לו למכרה ע"י סרסור כמו שבארנו ברביעי מסכתות: והשבורה גם כן משמשת לפתון וכן בחיבת אומר הסוסים שמניחין עליהם הליידין השעות שלדין בהם מותר למכרם להם לפי שסבר הני מומחי את עצמו ואחי בהמה ועיף כמו שבארנו בעשירי מסכתות: והכמים אומרים כי האדם בלבד הוא שאמרו בו המי מוכא את עצמו כמו שנתבאר בפ' עשירי משבת ואין הלכה כבן בחיבת ואין הלכה כר' יהודה אבל שאר בהמות מותר למכור לעכו"ם שהם יהושות לרכוב בהם בלבד:

אין מוברין להם דובים וכו': דף טז

כל דבר שיש בו נזק לרבים כגון כלי מלחמה כולן וכלי יסורין כגון שלשלאות וכבלי ברזל ושיוקים וכמו כן אין מתקנין להם כלי מלחמה ואין מלטשין להם החרבות והרמחים ויוצאה בהם שלא לעשות המשחיתין בארץ להשחית: בסילקי וגרדיון ואלטדיא ובימה כולן האדי כסאות ואלעבאות שעושין לכבוד עכו"ם ובשבילה: ובימוסות בירניות ואלמנות וכיפה בין עשוי כמין קשה:

ואין עושין תכשיטין לעכו"ם וכו': דף יט ע"ב

עיקר איסור דברים אלו מה שאמרה תורה לא תחנם לא תחן להם תחיה בקרקע לפי שזה בכלל לא תחנם: ואמר ואין לריך לומר שדות לפי שבשדות יש בהם שני דברים אחד מעשה לא תחנם והשני שמבטל מהן הברכה תרומה ומעשרות והלכה כרבי יוסי ובלבד שיעביר כל אים ב' אבל ג' אז יותר לא יעביר להם שלא יעשה שכונות עכו"ם:

אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית וכו': דף כא

הם אמרו אף במקום שאמרו להשכיר הוא דברי ר"מ שאומר בלא ישכיר להם זולתי בסוריא בלבד אבל לא בארץ ישראל אבל לדעת רבי יוסי יהיה סוריא הדברים כן כשאמרו לא לבית דירה אמרו ואין בזה מחלוקת שהוא שכיר לו בית לעבוד ממנו אוצר לו ליבנות בו הנאה מועטת על דרך ישוב האדן ולהעביר השעה ואמרו על שמו כלומר על ישראל בעל המרחן והעכו"ם הדר בו יחמה אותן בשבת ויכנסו בו העכו"ם ואומרים רחמנו במרחן עלוי היום ובזה יש חילול השם למי שיסמע זה ואינו יודע שהוא שכור אלא לזמן קצוב בדמים ידועים וזה היה בימיהם שהיה מנהגם כמו שזכרנו חריסות לחרחן לא מבדי חיכבי אבל בזמננו זה דין המרחן ודין הבדה ושאר הקרקעות אחד הוא ומותר לבעל הקרקע להשכירו וזה מפורסם לכל בני אדם:

אין

אין מעמידין פרק שני

אין מעמידין בהמה בפונדקאות של עכו"ם וכו' : ד' כב

ואפי' בהמה נקיבה אין מניחין אצל כותים שמא יבא עכו"ם אצל אותה כותית ויבעל הבהמה הם אמרו לא תייחד אשה עמהם ואפי' היחוד שהוא מותר לה יחוד כמותו להתייחד עם ישראל כגון שתהיה אצל העכו"ם עמו וכיוצא בזה ממה שבארנו במקומו בסוף קידושין. וכה ישראל לא הילד את הכותים לפי שמגלה בן לעכו"ם ואם הוא בשכר מותר מפני איבה ומעשה זה לא מניח בנה של כותית. ואמרו בברייתה שלא שתייחד עמו לפי שהם חשודים על שפיכת דמים :

מתרפאין מהן ריפוי ממון וכו' : דף כז

ריפוי ממון שיקבל לו העכו"ם בהמתו או עבדו וריפוי נפשות שיקבלהו לו עצמו וזה דוגמא כשנתן לו הרפואה משלו אבל כשיאמר בזה שיתרפא מותר ולפיכך מותר לנו לקחת נסחאות הרפואות מהן ואסור לקחת מהן פירות עמיתו ואין הלכה כרבי מאיר :

אלו דברים של עכו"ם אסורין וכו' : דף כט ע"ב

אנדרייטום קיסר היה עושה שם ידוע ונובל אותו בין ימים הרבה ואח"כ עשה ממנו כלי הרס בלתי מבושל והיה מולך אותו עמו וכל העם שהיה לריך יין היה בורח הסיכה מאותן הכלים במים והוא נמוח ויפקע הטיט ויפאר המים מזג ביין והיה בותה ואותו מעשה היו עושין בני אדם בזמן חבור המשנה והוא נקרא חרס אנדרייני שיהם לאנדרייטום : ולבונין גזר אלב לפי שהיו נוקבין על לבן ומוליאים אותו והוא מין מעבודת הכוכבים : ותרכות הנרעון הכחו ומקום החודשה קורין למקום הנכנס והנקלה והוא כינוי דרך ביזון לבתי עכו"ם שהולכין להם ולפיכך נקראו הפושעים ההולכים לתרפות : והבאים מותר כשבאו ישראל :

אבל שייבא אסורין אמא דעתן לחזור והלכה כרבן שמעון בן גמליאל וכרבי עקיבא :

נודות של עכו"ם וקנקניהן וכו' : שם

נודות העכו"ם וקנקניהם כמו שאומר לך והוא שאם הם חדשים ולא נשתמש בהן העכו"ם מותר לנו לתת לתוכו יין מיד ואם הם ישנים שכבר נשתמש בהן העכו"ם ימלא אותן במים ג' ימים מעת לעת ויחליף מהם המים בכל כ"ד שעות ואח"כ יתן בהן יין ואם נתן בהם יין אסור מוריים וכיוצא בהן בתחילה ואע"פ שלא נתן בהם מים שלשה ימים מעת לעת מותר לתת בו יין אחר כן ומותר לתת בהם שכר לכתחילה וכמו כן אם ההם אותם בלא מותר שיתן בהן יין ואם לא עשה בהם אחד משלשה דברים אלו ונשתמשה אצלו שנה תמימה מותר לתת בהן יין. שכר שכרנו פעמים שהחרלים הם גרעיני הענבים וזגין הקליפה שעל הענב. ולמים נקראים כל שנתן ויבשים אחר הסנה ומה שאמרו חכמים מותרין לנו לעשות מותר באכילה והיה מנהגם לתת יין בקנה מיני המוריים ולפיכך אסרוהו באכילה ונתבאר בתלמוד שבשתבשל ממרלה אותן מוריים בסכומו שלא היה בו יין שהוא מותר באכילה ובית אותיקי מקום שרוב הענבים הנמצאים לשם היו קרבים לעכו"ם והיה רוב אותם הענבים לעומת שאר כל הבהמות מיעום . ור' מאיר חייב למיעום לפיכך אמר גזירת אותם העיר לאסורה בהנאה בטבל קיבות עגלי עכו"ם ורבנן לא חייבי למיעום ולפיכך אומרים אסור באכילה בלבד ואין הלכה כר"מ בכל דבריו :

א"ר יהודה שאל ר"י וכו' : שם

מה שהבאתם שלא יודיעו בטעם איסורו לקירוב אותה גזירה דלמא אתי לזלזולי בה ולפיכך היה מנהגם כשהיו אוסרים שום דבר בגזירה לא היו מודיעים טעם אותה גזירה כל אותה שנה עד שיתפרסם איסור אותו הדבר ומודע אצל הנשים ושמי האדון ובאותה שעה מודיעים הטעם . וסיבת איסור נבילות העכו"ם שמא יעמידנה בשור קיבה נבילה לפי שהוא מעמיד ג"כ וכבר נודע שהמיעה עכו"ם נבילה וכשהעמיד בשור הקיבה נאסרה אותה גזירה לא מטעם בשר בחלב לפי שבשר בחלב אינו אסור אלא בזמן שעם כמו שנתבאר בחולין אבל הוא אסור בשביל שחיטת עכו"ם ולא נאמר בזה אחד מבשים לפי שהוא מעמיד ומעשה הנבילה הוא גרלה וכאילו הגזירה כולה נבילה לפי שהדבר שאסור כשנתערב עם המותר והיה מעשה אותו הדבר האסור גרלה וגנלה אינו בטל במיעוטו אפילו הוא נעלם שנה הוא אוסר הכל ואפי' היה אותו הדבר האסור כל שהוא ולא נאמר עליו לא אחד מבשים ולא אחד ממאה כמו שבארנו בשני מעשלה נאמרים כל המחמץ וכל המתבל וכו' והמעמיד גדול ממחמץ ומתבל וכן אמרו הכל הולך אחר המעמיד ואמנם קיבת הנבילה עלמה היא מותרת לפי שהיא פירשה בעלמה לזמן לומר כשיין אותה והלהות ואינה כגוף הבהמה ולפיכך מותר לנו ליקח קיבות העכו"ם ונעמיד בהן הגבינה וכמו כן כשאנו רואין העכו"ם בהעמיד החלב בקיבה עלמה מותר לנו לאכול אותה גבינה ולא תושיל זאת הפרסום ולא מה שהדעת נותן על הדבר אלא רחיית העין ואחר הבינה שלא תאסר הגבינה משום חלב שהלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו לפי שטעם איסור זה כדי שלא יתערב חלב בהמה ממאה עם אותו החלב ושיקר הוא בידינו שחלב בהמה ממאה אינו מעמיד הנה שלא נאמר איסור אלא איסור נבילה בלבד כמו שזכרנו :

אלו דברים של עכו"ם כו' : ד' לה ע"ב

רוב דברים אלו כגון הפת והשלקות וכיוצא בהן כולם נאסרו כדי שנתרחק מהם ולא נתערב עמהם כדי שלא נמשך בהתערבנו עמהם לבלות יד במה שהוא אסור ואזהו עניין אמרם משום חתנות ואלה הדברים הם מכלל שמונה עבר דבר שנזרו כמו שבארנו בראשון משנת זה שאמר רואה שאנו אוסרין שלוקיהן אין הדברי' בשולקין בכליהם לפי שזה נקרא ניעולי עכו"ם אבל הם הדברים שאין בהם ניעולי עכו"ם ולא כיוצא בהם אבל הם אסורים בשביל שנגמרה מלאכתן ע"י עכו"ם לפי שהחכמים אסרו בשביל להתרחק מהם גם כן כל מה שיבשל העכו"ם ואפילו בשל שום דבר ברשותינו אלא אם היה אותו דבר נאכל בכמו שהוא חי או אינו עולה על שלחן מלכים לאפול בו את הפת באותו מקום כי זה לא יאסר כשבשלו עכו"ם משום ניעולי עכו"ם ולא יתערב לך איסור ניעולי עכו"ם בלאיסור עכו"ם וכבר ביארתי זה אבל השמן שפת הנלבה בשמן העכו"ם מותר ואפשר ידאה מתלמודינו הבבלי שהוא אסור אבל מה שהוק שטוכרין הנאפומין איסורו מעם וקרוב להיתר מפה בעלי בתים . והולכי דרכים ובשעת שלוקח הדבר מותר לדעתי והוא החר לשנהג המדינה כמו שביארתי בשמים ואין הכנשין שמוכין בהן יין אסורין בהנאה לפי שאין נראה בהם בעם היין אבל הוא נתם ומתבטל טעמו ולפיכך אינו באיסור הנאה לפי שאין נראה בהם יין. ובריה מין ממיני הדגה והוא דג שהוא שקופשין אותו עד שהוא שב כמו שיטה וכשהיא לחוק ונכתש אחרשהו שמא נכתש עמו דג שמא ואין שם נורה שיורה עליו ואיר הוא מרק הדג המלח שמתמלא ממנו וכבאין בו דג אין אנו יודעים אם הוא שמלח דג שמא או מדג שהוד הוא ולפיכך אסור וחלק מין מן הדגים והוא שהוד אבל כשהוא קטן לא שמלח בו קשקשה ולא שגשיר עד שיגדל וגדלים בו ואסרשהו לפי שיעלה מן שם עם מין אחר ואסור ויתערב בו שרוב גמור עד שלא יכירו אותו אלא ידעים מבני אדם : וקורם של חלמים שחיכה חלתית ואכרו אותה לפי שהעכו"ם הוחכין אותה בשבימים כשמוכרים אותה ואכן אומן הנכולה וחורכה החלמיה יפשפש אותו האומן בנוף החלמיה ומחסר חורכפו ואותו אומן הוא אותן בו פעם לשנה חה אסור כמו שיתבאר בסוף מסכת זו . ומלח סלקונדית מלח ממקום ידוע היו מעלין אותו גדולי העכו"ם על שלחנם והיו מוסמין אותו בחלבי החיירים ואומן הדגים וכיוצא בהן ממה שממתק אותו ומשביחו ולפיכך הוא אסור ומה שכבל ואמר הרי אלו אסורין ואין איסורן איסור הנאה לתעופי מוריים וגבינה בית אלפאק שהן אסורין בהנאה לדעת רבי מאיר שמשנה זו שלו :

ואלו מותרין באכילה וכו' : ד' לו ע"ב

ואפילו ישראל רחוק מן העכו"ם והיה ישראל יושב אבל כשהוא עומד רואה את העכו"ם ולפי שכשהוא עומד רואהו מאיזו בהמה הוא מולב אותו החלב מותר ואע"פ שהוא יושב ולא ראהו כשהוא מולב לפי שהעכו"ם מתיירא שיעמוד ויראהו כשהוא מולב מן הטמאה וכאילו רצונו לומר בשאמרו בכאן רואהו שהוא מצוי עמו שהוא יכול לראותו בשעה שהוא מולב והדבר ברור אותן החתיכות שרודין מן הכוורת שבהן הדבש ואע"פ שהן נופפות לחות לא נאמר שמא הזיל עליהם יין ונס אותה להות לא תכשיר ואע"פ שהדבש מכשיר מכלל הבבעה מבקין כמו שזכרנו וכמו שנבאר במקומו בפס' מכשירין לפי שהוא באותה שעה כעין אוכל לא משקה על שמתיכין אותו ומוליאין דבשא ובאוספתא מס' טהרות דבש הזב מכוורת דבורים ממשא עומאה מבקין היבש עליהם לאוכלן ממשא עומאה אוכלין וזה לפי שלא יתייחד המשקה בעצמו עד שמתיכין אותו בכוונה ומסלקין אותו מן הדונג ודע זה : ובריה שאינו ברופה אינו ר"ל שהדג נשאר כמות שהוא שזה מבואר הוא אבל רצונו בו ואפילו שהיא כחובה כשאינה ברופה בחלבים היא מותרת וזה הוא שיפאר רלים הדג והדרמו נרשים עד שיודע מאותו אותה שהוא דג טהור ואמרו עליה של חלתית ואפי' שמדבק בו קורם חלתית ר' יוסי אומר הבלוחין אסורין אומר כשהיה הזיתים הבריין במים נהנלך עד שבשתקה זית אחד מהם תקה אותו מבלי הנרעין אלו ויפול שזה הוא אסור וזה הוא פי' הבלוחין כאילו אמר הבולחין כמו רוכב ורכוב ומעם זו לדעתו לפי שהוא אומר שהיין הבליבו עליהן ולפיכך נפרלך בשרש ונאסרו המגבים מן הכל כשהמוכר משיב אותם לפניו לפי שהיה מנהגם לזרוק עליהם יין פעם אחר פעם כדי שלא יהייבשו ויכסום אבן ואם הוא מוכר מן הסולר אז ממקום כמוסם מוהר לפי שלין לך לאסרם ואמרו וכן בתחומה ר"ל וכן בכהן התפוד למכור תרומה לשם חולין כל מה שהוא בטל שלפניו שהוליאו למכרו הוא אסור ואין רואי לקחתו ממנו ואשר יהיה אצלו באוצר מוהר לפי שהוא מחייבת שידעו זה בני אדם ואמרו שבכל הוא תרומה שמכר לשם חולין והוא משכון במעם ואומר שהוא חולין ולא יסכן המרוכה שיבא שמא יודע ומאותו ויבכיד בכל ואין הלכה כרבי יוסי :

פרק שלישי

כל הצלמים אסורים וכו' : ד' מ ע"ב

הוסבין בעלי זה הפעשה כי כשתהיה השמש במעלה ממעלות הגלגל ראיתו מעלה שתהיה יעשה אלם לאותה המעלה על דמות הצורה המיוחסת לאותה המעלה ונראים ומראים ממנו כחות במליאות בעניני אותה צורה והפועלים המיוחסים לה והם מקבלים לאותו אלם ומתפללים לו ומגדלין אותו בשעה שתהיה השמש באותה מעלה וזה מין ממיני הצלמים ונקרא בערבי מלאס"ם ובמקום ר' מאיר היה אצלם מין זה מן הצלמים וכבר ידעת שר' מאיר חייב למיעוט ולפיכך נזר על כל הצורות שהן אסורות לפי שמקצתן עשויין לעבדן פעם בשנה כשהשמש [תלה] (ס"ת עלה) באותה מעלה והכתים לא חייבי למיעוט ואומרין שעובין אותו לעני בלבד . ואם היה בלא הצורה שום דבר ממה שזכר ח"ק או מפה שהוסיפו בברייתא והוא הרב ועשרה ובעבה אותה שעה הדע בעיבור שנעבית בעיון ובקבלה ובתפלה ובקרבן כמו שהוא מפורסם אצל בעלי הצלמה זו ובלבד שהכתה צורה זו על שתה המדינה והיו מתלוקח ביניהם שכל הצורות שבעיבורים והתרמומים אסורות לפי שנעשו לשם בעיבור לעבודה לפי בחין אותן מקומות מקום לטי בגאמר לטי נעשו ואפילו בחין בידו מאומה והלכה כהכמים :

המוצא שברי צלמים וכו' : ד' מא

מבנים יד ורגל אינו יד אלא נשבר לפי שזה הוא בברי צלמים שבל מחבלת עייהם נעשה צורת יד בלבד או צורת רגל וכן צורת לחיה אבר שיעשה ומעשהו יתבאר אם מתחילת עשייתו נעשה נפרד או אם בשבר מצורה שלמה :

המוצא כלים וכו' : ד' מב ע"ב

צורת חמה ולבנה אין עמו שיעלה שיגול ויאמר זה הוא שמש או קשם שגול ויאמר זהו לבנה אלא שבעלי הצלמים שנקראים בלאסס מיחסים לכוכבים צורות עד שאומרין צורת שבתי צורת זקן שהוד וצורת נוגה צורת נערה יפה בחלי זהב וצורת הבמה צורת המלך משומר יושב על עגלה וכן מייחסים לכל המזלות וכוכבים צורות הרבה והם באותן הצורות הולקין ממלוקות הרבה לפי שהם מתמרים כחבים והכוב על הדבר מן הדברים ינדל וילהב בלי ספק : ואמרו צורת המה ולבנה ר"ל שיעלה הצורה המיוחסת אל השמש והצורה המיוחסת אל הלבנה על אחה דעת שיהיה . והדרקון צורת נוף שיש בו אילן קשקשן הרבה לבן סנטירין כקשקשי הדג וזו הצורה היתה אצלם מהודלת לפי שהן מיחסין אותן לחלק מחלקי גלגל והגיד לי שיש אחד

מבעלי מלאכה זו שזו הצורה הוא הצורה לתלי הלבנה ונקרא ח"ל בערבי ח"ל נוחה"ר ופיהא נעשית
על תבנית כך בשעה כך וכך ומתלתין בחיה ספר זכרו זה לפי שהני לא רחיקי מעולם צורה
זו ואמר כי מלמדו בדה מלבו צורה זו עם הרבה דברים ממסר לו בסוד: וכלים מכוכבים הם
מלי זהב וכסף ובנד משי ומה שזולתו הם כלים מבוזים והלבה כר"ם בן גמליאל וכר' יוסי:

שאל פרוקלוס וכו': ד' מד ע"ב

אפרודיטי שם הכוכב הנקרא מונה וכן כתוב שם מונה הנקרא בערבי אלזהר"ה בספרי הלמים
הנקראים בערבי אלאסים אפרודיטי והיה בתיתו המרכזן צורת מונה: וזה שאמר לו אין
מעיינין במרכז אמנם אמר לו זה אחר לתתו מן המרכזן והתגלל לו לפי שאחק ולא הביב לו
על שאלתו ואמר לו מה שמנעני מלהביבך דבר לפי שאין מעיינין בעיה המרכזן:

העכו"ם העובדים וכו': ד' מה

רבי יוסי סבר שאילן שנעבד לשם אילן ולכשוף עבדו אסיר לפי שיש בו תפיסת יד אדם והכ"ח
כי כיון שנעבד והוא לא נחכוין בו לעבדו בשעת בעיתו הוא כמו הל ונבעה ועבודתו אחר
כן אינו אוסר אותו וכ"ש הודיענו בעיקר שנחקר בו בשביל מקומות עכו"ם ואין חולק עם
אדם ואין הלכה כרבי יוסי:

מי שהיה ביתו וכו': ד' מו

תע"ם שהוא כותם לתוך שלו אסור להניח אותו המקום הפנוי לעכו"ם לפי שהיה מהנה אותה
אבל ממלא אותו בדברים מאוסים ויהן שם קוצים וכיוצא בהם ודע שטומאת עכו"ם דרבנן
ולפיכך היו מקילין בה מכל לד ואומרים שהוא גדמה כשרץ לממה נמנע לא במשה כשרץ
וגדמה למה שאינה מטמאה אלא בכזית ולא בפחות מזה ואין הלכה כר"ע ואפילו בעכו"ם
עצמה וכל שכן מטמאיה:

שלשה בתים וכו' שם ע"ב

איזו אשירה וכו' ד' מח

סיוד הלבון שתלבנין בסיד וכיוד ספיחות וסליור: ואמרו ואדם הראוי בו לו שהדם: ואלפין
נקראין הענפין שנתלו במקום אותן שהחכו והוא מה שאמר והחלף: ואמרו לי זו היא
אשרה הוא רולה לומר איזו היא אשרה שנחלקו בה חכמים ור"ם לפי שאמר שהאשרות ג' מינין
כ' מינין אין בדינן מחלוקת והשלישית והיא אותה שמחתיה עכו"ם אומרים חכמים שהיא
אסורה בהנאה כל זמן שעכו"ם תחתיה וכשמסירין אותה מתחתיה היא מותרת כמו שקדם
מדבריהם העתיד מתחתיו עכו"ם ונעלה הרי זו מותר ור"ש אומר אפילו לא בעלה ואע"פ שהיא
תחתיו הואיל ולצורה מוכד מותר ואין הלכה כדברי שמעון:

לא ישב בצילה וכו': ד' מה ע"ב

לא ישב בצלה בגל גוף האילן אבל בגל ענפיה ועליה מותר לו לשבת שם וזה שאמרנו אם עבר
ממנו לפי שיש לומר ח"ל שאין שם מתקרובת עכו"ם וזה הוא דעת ר' יהודה בן בתירא שאומר
ממין לתקרובת עכו"ם שהיא ממאה באהל שנאמר ונאמדו לבעל פעור ואיכלו זבחי מתים מה
מת משמא באהל אף תקרובת עכו"ם ממאה באהל ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא לפי שלא
נמצאה עכו"ם לתת אלא לפי שהיה ממאה לפחות בכזית כמה כמו שבארנו אבל ממאה
תקרובת עכו"ם בנגע ובמשא כנבלה: וגוזלת את הרבים שיהיו עניפיה נתבבות על אויר
רשות הרבים: ותזרין רבוי הנקרא חזרת והוא הנקרא בערבי חסא ומי גשמים מזיקין לו
ולפיכך לא יחרב אתתיה ואפילו בימות הגשמים לפי שמושיל להם: וכבר קדם לך דעת ר' יוסי
בזה הפרק שאין לחוש שתחזיר עכו"ם ומשמשיה אבל לפי שאין אותו אבל לבדו הוא סבת האמת
אלא הזבל והקרקע ומים והאויר והשמש והוא סבור זה וזה נורם מותר כלומר שיעשה דבר
מן הדברים ויהיו סבות עשייתו משם אנשים אז יותר מהם ומותר ומהם אסור אותו הדבר
הנעשה מותר וכן פסק הסלכה בכל הדברים ואמנם אמר בכאן זה הדבר כחולק על
החכמים לפי שאמר להם על דעתכם שאתם חושבין בשוב עכו"ם אבל אבל אף לא ירקות בימות
הגשמים וכבר בארנו שהלכה כר' יוסי ועל סברתו נעשה:

נטל ממנו עצים וכו': ד' מט ע"ב

הסיסק הראשון שמשיקין התנור הוא משלים בשול חרסו ואז הוא ראוי לאפות בו אח"כ ולפיכך
יותן שאפי' כשיוצן בכח אותו הסיסק נשאר בו וזה הוא לדעת האומר זה וזה נורם אסור
ופסק הסלכה בין הדם בין יבן יולן כלומר שייתה אותו עד שיצטנן. ויסיקו אותו שתת בעצים
של היסר ויאפו בו וזהו מוסר: ודברי ר"א יולך הייה לים המלח שיקח מדמיהן דמי הכבר
שנתערב בכל הפת ויטליך אותו בים המלח שמוקים בלא ימלח לעולם. וזכר מהלוקתם בפת
להודיע דר"א כי היסי דברי בפת דיוצים דאיסורא כבר כלים ונתרפו כמו כן מיקל מדבר
שהאיסור קיים כגון כרכר אחרג בו הנגד דאיסיה לאיסורא בעיניה ר"א אומר יולך הנאה
לים המלח ואפילו בפת שלבה העצים ולתיה לאיסורים בעיניה וחכ"א כולן אסורות והלכה
כר"א בכל ואפי' חבית של יין נסך כשלתערבה בין חביות יולך הנייה לים המלח ומותר לו
למכור הכל ולהנות בו:

כיצד מבטלה קרסם וכו': שם

קרסום הוא כריתת ראשי הענפים וזירודם כריתת הענפים בפייה גזירתה וכל זה כשיעשה
אותו העכו"ם לפי שהעיקר אצלנו שלא יבטל כו"ם אלא עכו"ם שיודע בטיב כו"ם ומשמע"
וכך אמרו דשלה מבטל ולא פלה לא מבטל ולפיכך אמרו בטיב עכו"ם שלא יהיה נער
קטן או מקולקל הדעת:

פרק רביעי

רבי ישמעאל אומר שלש אבנים וכו': שם

ר' ישמעאל אומר שלש ואפי' היו ברחוק ממנו ד' אמות אסורות לפי שאמרי' כנוסי' מרקולים
קטן מנגד מרקולים גדול כיון שהיו שתי אבנים או ג' נראין עמו אסורות והלכה כחכמים:

מצא בראשו מעות וכו': ד' נא ע"ב

אמרו מותרין ובלבד שיתלש ע"ד בזיון המעות כשיהיו בכיס תלוי בצואר אותו הנלם וכשות

שהיה בגדיו מכופלין נתונים על ראשו וכלים שיהיו תלויין על ראשו שנכנס ראשו ממושבו:
כו"ם שהיה לה גינה וכו': שם

אמרו בעובה ושלא בעובה רולה לומר בעובה כומרים:

כו"ם של עכו"ם וכו': שם

אמר ראמנה בכו"ם דעכו"ם פטולי אלהיהם הקרבן בתם מעשה שפטלו נעשה לו אלוה ואמר
בכו"ם דישראל ושם בתחר עד שיעשה לה הדברים שנסתר כנון שיקבר לה או ישתמוה חולת
זה כמו שנתבאר בסנהדרין:

כיצד מבטלה וכו': ד' נג

פתחה החליקה ואמרו כשפתחה בשניה שירוש כשהחליק פתח עד שהסיר צורת הפתח באותה
שעה מיכמל אבל כשהחליק אחר נופה בשלא היסר ממנה כלום אינה מבוטלת ומתלוקת ר'
וחכמים הוא כשמכרה לעכו"ם אבל כשמכרה לנוכף ישראל דברי הכל בטלה והלי' כחכמים:

עכו"ם שהניחוה וכו': שם ע"ב

בימות הוא אבן גדולה מיצין אותה להקריב עליה והוא מין מן המזבחות וכשמולך מלך
מקום בימות ואם הוסר ממלך או מת ומלך אחר ויבה הבימות הראשון ויעשה בי לעצמו
ואז הוא מוסר ליהנות מן הראשון וזהו פי' אמרו מפני שמעמידים אותן בשעה שסמלכים
עוברין כלומר שהסבה שהבימות הרבה שבזמן שמעבירין המלך בעל אותו הבימות ויעשה
אחר לעצמו המולך ואז כל הראשונים מותרין:

שאלו את הזקנים ברומי וכו': ד' נד ע"ב

ממה שאתה צריך לידע כי הפילוסופים על השלמות אין מאמינין הלמים רצוני לומר
הכלשמות אבל מלעיגין מהן ומאותן שהוסבין שיש להם פעולה ובילור זה יתריך ואמנם אני
אומר זה לפי שאני יודע שרוב בני אדם כולם נפתים בזה פתוי גדול מאד ובדברים דומה להם
ומתבנים שיש להם עניינים ממתיים ואין הדבר כן עד כי הטובים החסידים מבני דתינו
מוסיפין שהם דברים אמתיים אלא שהם אסורין מצד התורה בלבד ואינם יודעים שהם דברים
בטלים כוזבים ונלמדינו בתורה שלא לעשותם כמו שהזהירה על הכזב והם דברים הבדולה
להם פרסום גדול אצל העכו"ם ועיקר זה באומה הנקראת נאבים והם האומה שילא אברהם
אבינו ע"ה מבינהם וחלק על פעותם וסברתם המקולקלת במה שנתן האלהים בלבו מן
החכמה והיו מנדלין ומכבדין הכוכבים ומיחסין בהם פעולות שאינן להם והם שכתבו ספרים
בדיני הכוכבים וחכמות והסבבות והמזלות הרוחניות ודבר הכוכבים והשדים והגדת העתידות
ומעונן ומנחש על רוב מינים והלא המתים והרבה מכיולת בזה שנלפה התורה החמיתה
הרבה עליהם והכריחה אותם והם עיקר עכו"ם ועניניה וזהו שהכזב הראשון גזירת הכוכבים
שנתבדר במופת בחכמת הטבע בעול הקדמוניו הראשונה באמרם הכוכב הפלוני רע ונקשה
וכוכב פלוני טוב ומצליח והחלק הפלוני מן הגלגל יותר הכוכב הפלוני והוא הפך הכוכב
הפלוני עם היות הגלגל כלו גוף אחד מתדמה המלקים אין בו שינוי ולא כזב ואחי הקדמות
אלו הם עמודי גזירת הכוכבי' אבר בהתבדר בטולה כמו שנתבדר בטולו חלקים עד שיפסה אחר
כן הרכיבו כזב שני על הכזב הראשון והוא הלומים הנקראים הסלאמים ואמר שבהיותה
כוכב פלוני המלוה במקום הנאות לו תעשה טובה אל תוכר כך וכך וחביה מן המועלת כך
וכך וכשיהיה הכוכב הפלוני הנקשה במקום פלוני שהוא הפכו תעשה לו טובה בתוכר כך וכך
ותדמה בו מן הרעה כך וכך ונתרחב זה הפער כפי רוחב גזירת הכוכבים ומה בייחסו לה מן
הספרים. אח"כ הרכיבו כזב שני על אלו שנים והוא כו"ם ואמרו שטובה זו הנעשית
במזל זומה כך ועל המצב הפלוני כשיקטיר בדבר פלוני ויתפללו בדברים כך וכך ויתחתו
לו הוא יסור רעה דבר פלוני ודברים אלו שנים לפי שבימים הראשונים קנלו בני המדינות
ופתו המון עמי הארץ ואמרו להם כי האלהות הלטתיכם ועניניכם כשתעשו אלו הטובות
וכשתתקנים לבחיסם מכבדים אלה הזקנים שיודעים סודותיהם ובזה קמה המלכות ותשבו
שבאותו הדבר אמת והיו מאמינין בו כמו שאנו מאמינין בנביאים עליהם הכלום מן השלמות
והחסידות אלא תראה היאך קראם הכתוב נביאי הבעל ונביאי האשרה אחר כן באו חלוקי
הדעת ומאלו אותם הדברים ואותם הספרים ותשבו שהן אמת ושיש בהם תועלת ולא ידעו
שהם כוזבים שנעשו בזמן מן הזמנים להועלת שעה אחר הגזירה אל תירחו מהם כי לא ידעו
וגם היטב אין אתם וכבר ביארנו ההכמים בכל מה שיהיה מהם מהפעולות אלה הלומים הוא
בדרך מקרה ומיחסים אותו להם וזה עניין פילוסופיא בריור וכמו כן מלאתי להחכמים שערערו
על גזרת הכוכבים שהן מוסנין דרך המעונן והמנחש לא שהם סבה כמו שחושבין האלשנמיין
אלא לא הנהגו כגון אלו המנחשים בהולדה ובעופות ובכוכבים וזהו דעת הפילוסופים שהם
ואלו הדברים כלם שבדאו הלשנים אין מהם בפילוסופי' כו"ם דבר קטן או גדול וכבר הארכתי
לפי בכאן אבל יש בו מקום תועלת ותיקון אמונה לפי שנשנעין בני האדם בכוכבים והלומים
ר"ל הסלאמים אינו דבר מועט וכבר יצאו מן התורה פעם אחת בשביל מה שהיו מאמינין
מאותם מאמאתם:

ליקחין נת בעומה וכו': דף נה

כשיהיה מרזב הגת סתום עד שלא יהיה נגר ממנו כלום אלא שמדרכים הענבים קנאים עם
קלתם אינו מתנסך לדעת אבנה הראשונה: ותפיח שם פסולת הענבים שעוטין נבור בתחלת
הגת: ואמרו מכלתו הטאר מותר הוא משנה ראשונה שהיא מתרת שדרוך העכו"ם ואין הלכה:

דורכין עם העכו"ם כו': שם

דורכין עם העכו"ם בגת אבל לא בוצרין עמו היא משנה ראשונה וזה הטעם לאסור שיבטר
העכו"ם עמו לפי שעיקר בידינו הטולר לגת הוכבר וכשנוגע בו העכו"ם הנה ממאו ויהיה
הוא עתר לטמאו כשהוא בולר עמו והלמות משנה זו כולם בנויות על עיקר אסור לגרום
טומאה לחולין שבא"י וכבר זכרנו זה פעמים הרבה אבל מה שהתיר לבעל עמו לפי שסבת
הטומאה כבר עברה לפי שכבר נטמא במגע עכו"ם והוא מוכבר כמו שהוא שיקרו. ועשה
אינו עושה יין נסך עד שיכד לבור וכל זה אינו הלכה אבל פסק ההלכה מותר לגרום טומאה
לחולין בבא"י ויין כיון שהתחיל ליתמד נעשה יין נסך ולפיכך בוצרין עמו ואין דורכין עמו
ודע שאסור לישראל שיתחבר לו עכו"ם בביאר לתחילה בשום פנים. ואפי' להניח לו
ענבים לגת כ"ם זולתו וכך ביאר התלמוד מבוש לך לך אמרין מיראת שהוא שהיר לכרמא לא

מקרב אמנם ישראל שהוא עובד בעומאה הוא עובר עבירה לפי שהוא ממאה מה שיש בו זכות לעם כלומר המלומות והמעברות וכן הפת המאה המרומה ומעיקרנו אין מחזיקין ידי עובדי עבירה וכשדלכו העכו"ם ולאפה הפת בעומאה העבירה ולעשיך מוחר לעשות עמו אחר כן:

כו"ם שנמצא עומד בצד הבור וכו' : דף ס ע"ב

יש לו עליו מלוה כלומר על אותו יין אבל על האיש לא נעשה יין נסך לפי שכשיש על אותו היין מלוה הוא חושב אותו ממונו ולאפשר שימשוך ידו לאפש ולרחות שיקר הוא כיון שזהו ממונו ואמר נפל לבור ושלה כשעלה והוא מת אבל כשעלה הי אסור בהנאה לפי שהוא משכח לעכו"ם על שמעול והוא כאילו מאידיהם של עכו"ם ורבי שמעון מחיר בשתיה ואין הלכה כר"ש:

המטהר יינו של עכו"ם וכו' : דף כא

מפסר יינו של עכו"ם הוא שישתמש ישראל בו מתחילה עשייתו עד שיהיה מהור וישיר אותו ברשות בעל היין ולפיכך ניתן שיהיה הבית שתוה לרשות הרבים ויהיה במדינה ישראל לפי שהוא ירא ליכנס לבית שמא ירצה אותו ישראל ויניד לבעל היין שכבר נאסר אבל אם היה אותו ביד עכו"ם אחר הוא מוחר לפי שלא ירצע כזה על מה שאין לו שרלות בו ואפילו היתה המדינה כולה עכו"ם וכ"ש בן אלעזר חולק עליו על זה ואמר כל רשות עכו"ם אחת היא ואפילו ברשות אחר אסור והלכה כרבי שמעון בן אלעזר ודע כי כשיהיה מפתח ומוחם ביד ישראל מוחר לדברי הכל ואע"פ שהוא ברשות עכו"ם:

המטהר יינו של עכו"ם וכו' : דף סא

אע"פ שמפתח ומוחם ביד ישראל כיון שאין הרשות שלו אסרו חכמים לפי שישתמש בו ויעשה אותו יין נסך:

פרק חמישי

השוכר את הפועל וכו' : דף סב

ומן הדומע ברוב שהשוכר בהמה לרכוב בו יתן עליה לידה לדרכו וס"ד שהוא כאילו שכר ממנו לרכוב בו ונעלמה יין נסך ויהיה שכרו הודיענו שאין הדבר כן אבל שכרו מוחר כיון שלא נשבאר בו נעלמה יין נסך:

יין נסך שנפל על נבי ענבים וכו' : ד' סה ע"ב

הלאוי להמלים לשון מפנה כך ואם היו מנוקעות ויהיה בהמיתו בנותן טעם אסורות ואם לא היה בהמיתו בנותן טעם מותרות ומעשה בהיתום בן זוגין ואמרו שנפל לתוך הגריסין כשהיו הגריסין רותחין הוא שהוא פונם מתחילה ועד סוף. וזה כי זה שקולה המשנה יש בהמיתו בנותן טעם הוא הענין שקולה התלמוד נותן טעם לשבח ר"ל שאותו הטעם משביחו ומתיקו והוא הענין בעצמו רולה לומר בהנאתו בנותן טעם כלומר אמר יש בטעמו הייה וזאת המשנה קולתו שאין בהמיתו בנותן טעם כלומר שזה יאסר בין שני מינין כלומר מין בשאינו מינו ויש בזה ד' הלוקין המלוק האחד שיתערב דבר בדבר ויפסידו אם בטעמו אם בריחו בטעמו ולאחר זמן כלומר שאינו סר קלקולו ממנו מתחילה ועד סוף והוא כגון שמנינים הבשר לו סדג שנתערב עם הדגים שהוא מפסידו תמיד והחלק השני שיהיה הדבר שנתערב משביח הדבר שנתערב בו בטעמו ואח"כ כשירוב היין בבטול הדג והוא הנקרא משביח מתחילה ועד סוף והחלק הרביעי שיביח טעמו לטעמו ולאחר זמן מפסידו כשירוב שמנונית הבשר וחלב עם ההמאה לפי שהוא מטיב בטעמו וריחו ובלאומו ואח"כ מפסידו וזה הנקרא משביח ולבסוף פוגם והחלק הרביעי שמפסידו לפי שעה ובדוב הימים משביחו כגון שירוב הדגים ביין שהוא מקלקל מיד ולבסוף יתחזק עליו האיר וכה היין ולא יהיה הדגים ממה שיוסיף עליו לו ריח טוב וזכות טעין ותדוד וכל זה לשבח היין וזה נקרא פונם משיקרו אמנם פונם מתחילה ועד סוף אין ל"ל שהוא מוחר בכל האיסורין ובני חלקים הנשאלים לא נתבאר בתלמוד לי זה מהן אסור ולי זה מהן מוחר ולפיכך שיהיה אסורין ולל זה החמו בגריסין רותחין לפי שאם הם קרים הוא מתקן טעמו לטעמו ואח"כ כשמערב אותו ומרתיחן בתחוד המעמן ופסיד טעמו:

עכו"ם שהיה מעביר עם ישראל וכו' : דף סט

בחזקת משתמר הוא שאמר לעכו"ם העבר ואני אבא עמך כי אע"פ שנתעבב הרבה ירא לשלוח ידו אל החבית זאת אודיע לעכו"ם שיאחר ממנו זמן שיוכל לנקוב הכסוי בע"פ החבית ויוצא ממנו היין ויסתום אותו הנקב ויהיה מקום הסתום הוא יין נסך ורשב"ג לא חייש לשיומות ויהיה הזמן כדי שיפתח בו החבית כולו ויוצא היין ממנה ויסתום כי החבית ויהיה כל הכסוי כולו חם הזמן ארוך מן הזמן שאמר ת"ק לפי שרשב"ג אומר לא יכול לנקוב הכסוי לסתום אותו הנקב לפי שילא ממנו לו מכל הכסוי בע"פ החבית והחכמים אין חולקין על רשב"ג שבשיהה כסוי החבית בעוד שהוא כדי שיפתח ויצוגב לפי שלא יכול לחסוך בעוד ולסתום בעוד הלא לפי שהוא ניכר בשינוי לבע העשיה אבל מחלוקתם שבשיהה כי החבית סתום בטל שלאפשר לחסוך בו ומין הסיד כולו אחד והוא מתחבר ליבש ב"ש ושמתום הוא עוקר עמין שתיתה והלכה כרשב"ג:

המניח יינו בקרון של וכו' : שם

קפנדריא הוא שילכם מעבר זה ויצא מן הנעבר שבנגדו כמו שבארנו בעמים רבים וכאילו אמר כשנכנס מפתח העיר לעשות לרכו לשם במהירות והם ממתינין אותו שיחזור והוא יצא משער אחר ונכנס לעיר ועשה מה שזכר והתחתה והשמיעו מחלוקתם בג' הלכות בשיעור זמן הסעלה לפי שאפשר בכל אחת מהן קולא והומרא לפי כשסדרך ביבשה נאמר שיכול לבא לו דרך עקלתון ולפיכך יצא ולא יאסר ואע"פ שיתחבמה אבל בים לא כיון שהפליג יתנסך לו נאמר בהפך שביבשה כיון שנכתר ממנו ולא ראתו יתנסך ובים שאינו יודע מי ראתו יאמר שמא חבירו יראתו ואפילו יתחבמה ממנו יותר מזה הזמן לא יתנסך וכמו כן כשהיה בחנותו ואמר יכול הוא לסגור פתחו ויעשה מה שהוא רולה ולפיכך יתנסך בשתות מזה הזמן לו בהפך נאמר בים שאפשר שנכנס בתוך הים ויסתר מן העין הוא שנאמר שיהיה מנסך בזה הזמן אבל בחנות אפי' היה נסתר יותר לא יתנסך לפי שהוא יראת שיבאו הבעלים ואי אפשר לו להעביר

שהוא ממקומו לפיכך הודיענו שמשיער הזמן אחד לדעת חכמים בכל ולדעת רשב"ג נ"כ והלכה כרשב"ג בכל:

היה אוכל עמו על השולחן וכו' : שם

דולפקי הוא כלי זולתי הפלמן שיהיו עליה כלים באוכלים ומשקין ומהם לוקחין ומניחין על הפלמן ואין העכו"ם יכול לבטח ידו לדבר שהוא על הדולפקי עד שיתן אותן בעל הבית על הפלמן ואמרו חכמים שתותה אסורות רולה לומר החבית שים בבית שהיתה שם וזה שתה על דעת כדן שמעון בן גמליאל:

בלשת שנכנסה לעיר וכו' : דף ע ע"ב

בלשת נקרא החיל הנכנס לעיר לשלל אותה ושולחין יד בממון בני אדם ותרגוס ויתפס ובלם ולפיכך נקראו בלשת לפי שהם מתפסין ממון בני אדם ומוקרין אותו:

אומנין ישראל וכו' : ד' עא

כבר ידעת שהעיקר בין נסך אסור בהנאה ואסור למוכרו ומעיקרנו שמשיכה בעכו"ם קודם כמו ישראל וכבר קדמו הפנים שהם יתנסך בהם היין ביד עכו"ם וכבר בארנו ג"כ בלשון מקודמין ובמתיבי מבתרא דיני המשיכה ונקוב עיקר זה כשיהיה היין ברשות העכו"ם ונקבו והוא לא יתנסך ואח"כ נעשה יין נסך דמיו מותרין וכן כשיהיה הנשתו ברשותו עם שיותו יין נסך בשעה אחת כגון שימדוד לו הישראל בדיו דמיו אסורין וכ"כ כשנעשה נסך קודם שיקנהו ואם פסק עמו דמים שמכה דעתו וכשמדד לו הישראל בכלי ישראל ובא הכלי ברשות העכו"ם קנה בשתיכה ואכה ישראל בדמים ולא ישוב יין נסך עד שיגע בו אחר כן וכשמדד לו עד שלא פסק ואפי' נתן לו קודם קלת הדמים לא שמכה דעתו ולא יתקיים קניינו עד שיפסוק עמו ויפרע לו מה שנשאר מן הדמים וכבר יתנסך קודם לכן כשנגע בו וכאילו הוא הודיענו בכאן זה הענין בלבד כלומר ואם משך הוחיל ולא פסק עמו לא שמכה דעתו ולא נגמר קנין עד שיפרע הדמים וכבר קדם הנסוך וכשיפסוק הדמים וקבל הדמים אפי' שנמדד בדיו דמיו מותרין וכשלא יהיה אצל העכו"ם משות מלוה ונתן לו ישראל המוכר על דרך הלואה וחזר העכו"ם ונתן המעות בשינם לא על דרך לקנות ממנו בהם זהו מותר: ובשבת אין שיאבר במשפך לחות היין נרלית: והמעבה מכלי לכלי הוא שיצוק ישראל מכלו לתוך הכלי שביד העכו"ם והוא הדין בכלי העכו"ם עצמו כשיש בו יין נסך ואפי' הוא באבן: והסלון המהבל בין הסמי כלים בשעת יציקתו והוא הנקרא נצוק אסור ועל זה הסיקם מתאסור היין אבר כלי העליון מצד הנצוק כיון שלמטה הבור לעניין יין נסך וכן הוא ולפיכך לו שיהיה עניין שיציקה כמו שבאבר והוא שיצוק וינביה ידו קודם שיגע הדבר שהוא יוצק אל הכלי ההתחון אחרי כן יצוק שעם שניה כמו בראשונה לו יהיה יוצק כמו שזורקין במזרק והוא אמרם לעודד שיין קפוטי קפוטי לו נפוטי נפוטי ועל זה הדרך יהיה המעבה ממנו מוחר:

יין נסך אסור וכו' : ד' עב

לא יהיה רחוק בשיעור הוות המים אסור וזה כשהם קרבים לעכו"ם לו שיהיו נעבדו אותן המים ופסק ההלכה בין נסך בלבד כלו' שנתנסך לעכו"ם שהוא ממאה מומה' חמורה כמה והוא אוסר במינו בכל שהוא לא שנא לאסורא לנו היתרא ולא שנא היתרא לנו לאסורא ובלבד שיעבוה מכלי רחב הפה יהיה הדבר הוצא ממנו יש לו שיעור גדול אבל אם עילה יין נסך שפה עפה בין הרבה מן היין המותר הנה זה לינו אוסר אותו אבל אם היה עלוי היין מותר על מעט מן היין נסך הכל אסור ואפי' עילה על משקל שיעורו ממנו מלא שפיה מיין נאסר הכל בהנאה. ופסק ההלכה ג"כ שאין בו ששה ולא שקפוק והוא עיקר נוהג תמיד בכל איסורים שבתורה בין במינו בין שלא במינו בנותן טעם מין משקל ויין נסך אמנם יין נסך כמו בזכלנו שהוא במינו בכל שהוא לגודל איסור עכו"ם שנאמר בו ולא ידבק ביבך מאומה מן החרם והטבל כמו שהיתרו כך איסורו כמו שהפה אחת פוסרת את הכלי כן הפה אחת מטים את הכלי כולו מבל וכשנתערב משאר איסורין מין בשאינו מינו ואפשר לו לעשות אותו כגון שירוב תרומה בחולין נגשה אותו אם נתן טעם והוא אינו פוגם כמו שבארנו הוא אסור הכל ואם הוא דבר אסור נאכל אותו לעכו"ם ונסמוך על דברו ואם לא היה עכו"ם מלוי הו היה דבר מתערב מין במינו שא"ל להכיר טעמו כמו שירוב יין תרומה או ערלה או כלאים ביין חולין הנה הוא ישער בשיעורים המכרים תרומה ומעשר וחלה וכיוצרים בערלה וכלאי הכרם במאתים ושאר איסורין כגון חלב ודם ובילות ובקצים ורמשים ועריפות וחולאים בשבים וכמו שנבאר בפ' גיד הנשה במס' חולין באחרים מין במינו דלינא למיקם אטעמא כגון שמנונית דגיד הנשה ח"ל בשאינו מינו הוכא דלינא קפילה אחמאה דעשים בשבים וכמו שישער בשבים מין במינו בדברים ששיעורן בשבים כמו כן יבוער במאה מה ששיעורו במאה ובמאתים ומה ששיעורו במאתים והמרנו בשביעית שאינו אוסרת כל שהוא במינה כמו שנתבאר בפ' בשבי מבשיעית אינו חולק על אלה העיקרים לפי שאינו אוסר באמילה אבל חייב לאוכלו בקדושת בשביעית בלבד ולפיכך החמיר בשביעית בזה הענין לפי שאין שם איסור אמילה אבל הוא אוכל בזמן שביעית כמו שנבאר לשם ואינו אומר עליו אוסרת אלא על דרך הוותר והחמיון ג"כ בדבר האוסר ושמור זה הענין והתבונן בפירושו לפי שעמדו בזה העיקר רבים מגאוני עולם ולא ידעו אם הכל חוזר לעיקר אחד לו אם חולק קאמר לקנאתם ולא לו זה עיקר הוא הרלוי לעשות והכל הולך על עיקר אחד כמו שבארתי לך:

אלו אסורין ואוסרין וכו' : ד' עד

כבר נתבאר לך בפ"ג ממסכת ערלה דעת ר"מ שהוא סבר לא שדרכו למנות מקדש ולשם בארנו זה הענין תכלית הביאור וזה הנה סבר שבשיהיה בדבר האסור שני עניינים האחד שיהיה דרכו למנות והשני שיהיה אסור בהנאה שהוא אוסר בכל שהוא ואמרו יין נסך ר"ל חבית של יין נסך כשנתערב באיזה ענין שנתערב מן החביות נאסר הכל בהנאה לפי שהשני עניינים המכרים נתקבצו בו וכמו כן דיבר כו"ם על דרך משל בדיברים רבים ופסר מערב בפרים הרבה ומגודה משער זיר בגנודות שער הרבה ופטר חמור בחמורים הרבה ומתיכות בשר מבשר שנתבשל בחלב לו מן חולין שנשחטו בעזרה בתיכות בשר הרבה ואפילו יהיה הרבוי כמה שיהיה הכל אסור בהנאה וכבר הנסקל ובעגלה ערופה ופסר חמור יהרג הכל וכבר בארנו בשני מקידושין שאלו כולן אסורין בהנאה ורלייתם לל אחד מהן והיותם כל אחד מהן דבר שדרכו לימנות מבואר ונשלים לשון המשנה אלו אסורין ואוסרין בכל שהן למעוטי דבר שבמין

ואינו

ואינם אוסר בהנאה כגון חתיכת נבילה עם חתיכות בשר או אסור בהנאה ואינו במינן כגון עירב קמה בלחים או יין בלחים עם קמח חולין או יין חולין וזה העיקר אינו נוהג בכל לפי שסדין בחביות של יין נסך שנתברר לנו שנתנסכה לעכו"ם כשנתערבה בחביות הרבה ימכר הכל לעכו"ם ויטול שיעור דמי אותה החבית ושליחם ליש המלח והו פירוש יולך הייב ליש הפלה שקדם לנו דברו בפ' ג' מז המסכת ואין ג"כ כל מה שזכרנו שדרכן לפנות והוא אסור בהנאה מקדם כלומר אסור בכל שהוא לפי שהערלה וכלאי הכרם הם מאיסורי הנאה ואין מקדם בהן אולתי שבעה דברים בלבד לעולי לומר שהם אוסרים בכל שהוא כמו שבארנו בסוף ערלה ודע כי מה שזכרנו בזו המשנה כי הם אוסרים בכל שהוא הוא נכון וברור מלבד יין נסך שהוא אוסר בכל שהוא לפיה בלבד אבל כשנתערבה חבית בחביות אינו אוסר הכל בהנאה כמו שבארנו וחתן בפסח בלבד בין במינו בין שלא במינו במשנה ואמנם יצא מכלל דין האיסורין שבתורה לפי שהוא בזמן קדוש ואין איסורו חוזר לעולמו בלבד כשאר כל איסורין שבתורה שקדם הדיבור בו אבל הוא תלוי בזמן וכשעבר הזמן כבר איסורו ולפיכך לא פתנה בו ההלמוד כמו שפתנה בין נסך ובבל כמו שהקדמנו והבן אלו הפנינים כולן ופפרים מיוסים הדע קו היוסר נכולן :

יין נסך שנפל לבור כולה אסור כו' : פס

כבר נתבאר לך שיין נסך שנתנסך לעכו"ם אוסר כל שהוא במינו וחבית בין חביות יולך הייב לים המלח וזה הבור שנזכר בכאן אם בור של יין ואם הוא יין של עכו"ם הנקרא סתם יין שאין אנו יודעים אם נתנסך או לא נתנסך הוא שנתערב בבור של יין פסק ההלכה בו כרשב"ג אע"פ שהוא אסור בהנאה ג"כ כרבוי לומר סתם יינן כמו שאמרנו ג' יומם הן יין נסך אסור הנאה ומעמאה טומאה חמורה בכזית סתם יין אסור בהנאה ומעמאה טומאה טומאת משקין

פירוש המשניות

פרק ראשון

משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה הם אמרו שלשה דברים הוו מתונים בדין והעמידו תלמידים הרבה ועשו סיג לתורה :

כבר בארנו בפתיחת מאמרינו בזה החיבור תומר הקבלה איך היתה ואין הכוונה הנה אלא לפרש דברי החסידים והמוסרים לבד לזרז לקנות קנין המדות מהם אותעלמם גדולה וכאן נתריך להזהיר מקנת פתיחות בתקון גדול והספר אפרם תלות לבד מקנת הענייניים מפני שעניינים מבוטר תלבד במעט מהם : הוו מתונים בדין מיאחרו לתחוך הדין ולא יפסיקוהו מהרה עד שיבינום שאפשר שיתגלו להם עניינים שלא היו גלוים בתחילת המחשבה : ועשו סייג לתורה ר"ל הגזירות והתקנות אשר ירחיקו האדם מן העבירות כמו שאמר יתברך וממרתם את משמרת ויאמר בפירושו [ויקרא כא י] עשו משמרת למשמרתי :

שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה הוא היה אומר על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים :

אמר שבחכמה והיא התורה ובמעלות המדות והם גמילות חסדים ובשמירת מצות התורה והם הקרבנות מהיה התמדת תיקון העולם וסדור מציאותו על הדרך השלם :

אנטיגנוס איש סוכו קבל משמעון הצדיק הוא היה אומר אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס ויהי מורא שמים עליכם :

פרס יקרא הגמול אשר ינמול האדם מי שאין לו טובה עליו אבל יעשה זה על דרך החסד והחיוב כמו שיאמר אדם לעבדו או לבנו הקטן או לאשתו עשה לי כך וכך ואתן לך דינר או שיש זהו ההפרש אשר בין פרס לשכר כי השכר הוא שיתן בדין ואמר זה המסיד שאחס לא תעבדו הש"י ע"מ שיטיב לכם ויגמלכם חסד ותקנו לגמול ותעבדוהו בעבודו ואמנם עבדוהו כעבדים שאינם מקוים להעבה ולא לגמילות חסד רלה בזה שיהו עובדין מאהבה כמו שאמרנו בפרק י' מסנהדרין ועם כל זה לא פטרן מן הירלה ואמר עם היותכם עובדים מאהבה לא תניחו הירלה לגמרי ויהי מורא שמים עליכם כי כבר בא בתורה המצוה הירלה והוא אמרו אם ה' אלהיך תירא ואמרו החכמים עבוד מאהבה עבוד מירלה ואמרו הטוב לא ישבה דבר ממה שאנו לעשותו והירלה לא יעבה דבר ממה שהוחרב מעשותו כי הירלה מבוא גדול במצות לא תעשה וכ"ש במצות השמעיות והיו לזה החכם שני תלמידים שם האחד לדוק ושם השני ביתום וכאשר שמעו שאמר זה המאמר יצאו מלפניו ואמר האחד לחבירו הנה הרב אמר בפירוש שאין לאדם לא גמול ולא עונש ואין תקוה כלל כי לא הביאו כוונתו ושמר האחד מכן ידי חבירו ויצאו מן הכלל והיתה התורה המחברה לאחד כח אחת ולחבירו כח אחרת וקראום החכמים לדוקים וניתוסים וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקבלות לפי מה שהגיע להם מן האמונה שזאת האמונה הרעה הפריד הנקבלים כ"ש שלא הקבץ הפרדים ומו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אלא ההמון שאינו מוציאין אותו מפיהם היו הוכנין אותם ר"ל דברי תורה ואמר כל אחד לסיעתו שהוא מאמין בתורה ואינו על הקבלה שאינה אמיתית וזה לפעמו עצמם מן המצות המקובלות והגזירות והתקנות אחר שלא יכלו לדחות הכל הכתוב והמקובל ועוד שהתרחק להם הדרך לפרוש כי לאחר שבא הפירוש בשמיאתם היה יכול להקל במה שירצה ולהכביד במה שירצה כפי כוונתו אחר שאינו מאמין כלל בעיקר ואמנם בקשו דברים המקובלים אל קצת בני אדם לבד ומאז יצאו אלו הכתות רעות ויקראו באלו הארצות ר"ל מצרים קראים ומומוסים אצל החכמים לדוקים וניתוסים והם אשר התחילו להשיב על הקבלה ולפרש על הפסוקים כפי מה שיראה להם מבלתי שישמעו לחכם כלל הפך אמרו יתברך על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ומשמאל :

יוסי בן יועזר איש צרידה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים קבלו מהם יוסי בן יועזר איש צרידה אומר יהיה ביתך בית ועד לחכמים והוי מתאבק בעפר רגליהם והוי שותה בצמא את דבריהם :

בית ועד בית מועד ר"ל שתהיה ביתך מוכן להתקבץ החכמים תמיד בבתי בנכיות ובבתי מדרשות עד שכשיאמר אדם לחבירו אנה אתחבר עמך אמר אומר לו בבית פלוני : יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר יהי ביתך פתוח לרוחה ויהיו עניים בני ביתך ואל תרבה שיחה עם האשה באשתו אמרו קל וחומר באשת חבירו מכאן אמרו חכמים כל זמן שאדם מרבה שיחה עם האשה גורם רעה לעצמו ובוטל מדברי תורה וסופו יורש גיהנם :

פתוח לרוחה שיהא לך שער פתוח לדרך הולכי דרכים שכל הולך בדרך שיצטרך לדבר לו ירבר לו ולמה יכנס לבית מיד : ויהיו עניים בני ביתך ר"ל שתהיה שמחתך שיהיו העניים והדלים והוא יותר ראוי מקנות העבדים וכך היו החכמים מגיעים קנות העבדים ומכבדים מי שהעניים במשיו וכני ביתו : בלשונו אמרו יהיו שהשיחה עם הנשים על הרוב הוא בעניני המשגל מפני זה אמר שהרבות השיחה עמהן אסור כי הוא גורם רעה לעצמו ר"ל שיקנה פחיתות מדות לנפשו והוא ריב התאוה : ובוטל מדברי תורה מבוטל הוא שמתבד הזמן בעסקים אחרים : וסופו יורש לגיהנם בעבור שהביא עליו זאת השיחה מן המרי ויתחייב עליו העונש :

יהושע בן פרחיה ונתאי הארבלי קבלו מהם יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר והוי דן את כל האדם לכף זכות :

עשה לך רב ר"ל אפי' לא יהיה ראוי להיות לך לרב אבל שים אותו לך לרב עד שתהיה בו שהוא מלמד ויעלה בידו בעבור זה למוד החכמה כי אין למוד האדם מעצמו כלמודו מזולתו שהלמוד מעצמו טוב הוא אבל למודו מזולתו יתקיים בידו יותר והוא יותר מבואר אפילו היה כמוהו בחכמה או לחסה הימנו וכן ביאורו בפי' זאת המלוה : ואמר וקנה לך חבר זכר אותו בלשון קנייה ולא אמר עשה לך חבר או התחבר לאחרים הכוונה בזה שלריך לאדם שיקנה אוהב לעצמו שיתקנו בו מעשיו וכל עניניו כמו שאמרו [הענית כג:] או חברותא או מיתותא ואם לא ימצאהו לריך להשתדל בו בכל לבו ואפי' אם יצטרך שיתכבו לאהבתו עד שיהיה אוהב ולא יסור מהמשך המיד אחר רצונו עד שיתחזק אהבתו כמו שיאמרו בעלי המוסר כשתאהב לא תאהב על מדומיך ואמנם תאהב על מדת אהוביך וכשיהיו כל אחד משני האהובים אל זאת הצורה יהיה הנוגע כל אחד מהשניים להשיק לצון חבירו ויהיה הנוגע שניהם יחד דבר אחד בלא ספק. ומה טוב מאמר אריסטוטלס האהוב אחד הוא והאוהבים ג' מיני. אוהב תועלת אוהב מנוחה ואוהב מעלה אמנם אוהב תועלת כאהבת שני השותפים ואהבת המלך ומהנהו ואמנם אוהב מנוחה הוא ג' מיני אוהב הנאה ואוהב בטחון אמנם אוהב הנאה כאהבת הזכרים לנקבות וכיוצא בהם ואמנם אוהב בטחון הוא שיהיה לאדם אוהב תכונת נפשו בו לא יאמר ממנו לא במעשה ולא בדיבור ויודיעהו כל עניניו הטוב מהם והמגונה מבלתי שיראה ממנו שיגיענו בכל זה חסרון לא אצלו ולא זולתו כי השיגיע לאדם בטחון באים זה הטיעור ומצא מטחה גדולה בדבריו ובאהבתו הכרבה. ואוהב מעלה הוא שיהיה תאות שניהם וכוונתם לדבר אחד והוא הטוב וירצה כל אחד להעזר בחבירו בהגיע הטוב הזה לשניהם יחד וזה האוהב אשר לזה לקנותו והוא כאהבת הרב לתלמיד והתלמיד לרב : והוי דן את כל האדם לכף זכות עניין כשיהיה אדם בלא הדע בו אם לדיק הוא אם רשע וראיתהו שיעשה מעשה או יאמר דבר שאם שפרשהו על דרך אחד יהיה טוב ואם שפרשהו על דרך אחרת יהיה רע קח אותו על הטוב ולא תחשוב בו רע אבל אם יהיה האדם נודע שהוא לדיק מפורסם ובשעולות הטובות וראיתה לו פועל שכל עניניו מורים שהוא פועל רע ואין אדם יכול להכריעו לטוב אלא בדוחק גדול ואשאר רחוק הוא ראוי בתקה אותו בהוא טוב אחר שיש לך אפשרות להיותו טוב ואין מותר לך להחשדו ועל זה אמרו [שבת לו] כל המוצא בכשרים

בדגיעיה והמפקיד יינו אצל העכו"ם אסור בשתייה ומותר בהנאה ומומאה חמורה הוא שיטמא אדם וכלים במגע ובמשא כמו נבילה ומומאת משקין היא טומאה קלה מטמא אוכלין ומשקין בלבד וכשיטמא אדם מהן רביעית נפסלה גויתו ולא יטמא ועוד יתבארו עקבי אלה הטומאות במקומותיהן :

גת של אבן שזפתה עכו"ם וכו' : שם ע"ב

כשדרך בו העכו"ם ח"ל לה שלא יקלוף תע"פ שהיא של אבן ואין הלכה כרבי :

הלוקח כלי תשמיש מן העכו"ם וכו' : דף עה ע"ב

כלי תשמיש הוא לומר תשמיש אכילה ובלבד שיהיו אלה הכלים מן המתכות כגון הכרזל והחוכות וכמו כן כלי חרס הטושים באבר כולן לריכין טבילה ואפי' הם חדשים : ואמרו להגעיל ר"ל ניטולי עכו"ם וזה שיראתיה אותם במים רתיחה גדולה ואם הוא יורה גדול יקוף לה על שפתה מים או עיסה כדי שיעלו המים על שפתה ויכתיבו עליה המים רתיחה גדולה : וכלים שדרכן להגעיל כגון קדירות נחשת והמחתות והומיסן : ללבן כגון הכפודים והאסכלאות שטלין עליהם וכיוצא בהן יסור מהן איסור ניטולי עכו"ם אמר הסגעלה למה שלריך הגעלה והלבנה בחם למה שלריך ליבון וכשיסבלו אחר כן באכבשים שאה הם מהודים לענין האסור והמותר ג"כ מוסף על ענין טומאה וטהרה : והסכין שפה ובלבד שתהיה הסכין שוה וחלקה שאין בה גומות ואם טועלה בקרקע קצה עבר שעמים יפתמה בה וזהו מה שבתכוון בשפה ואם הבחינ אותה בהכן בעין אחר בל רחים או ליבן אותה באור זהו אבלית הסכבר אבל לענין טומאה ובהרה אי אפשר בלא עבילה במי מקוה ובזה תסור מהם טומאת עכו"ם ודע זה :

סליק מסכת ע"ז

לוקה בגופו וכן כשיהיה רשע ויתפרסמו מעשיו ואחר כן לחיעהו שיעשה מעשה שכל לחיותו מורות שהוא טוב ויש בו לד לתפארות לחוק לרע לחוי להשמר ממנו ובלא מאמן בו שהוא טוב אחר שיש בו תפארות לרע ועל זה נאמר גם כי יתן קולו אל מאמן בו וגו' וכשיהיה בלתי ידוע והמעשה בלתי מכריע לאחד מבני הקצוות צריך בדרך החסידות שהדין לכף זכות מיזה קצה שיהיה מבני הקצוות :

נתאי הארבלי אומר הרחק משכן רע ואל תתחבר לרשע ואל תתיאש מן הפורענות :

אל תתחבר לרשע במין אחד ממיני האחבה והחברה כדי שלא תלמד ממעשיו וכבר באמרנו בפרקים הקודמים כי ילמד אדם מהפחיתיות בחברת הרשעים ואמר כשתחבת או חבורה חוטא לא תבטח ותאמר שהשם יתברך לא יענישהו אולי בעולם הבא ולא הפיחתם מהנקם ממנו מסרה על הטעות ההוא :

יהודה בן טבאי ושמעון בן שטח קבלו מהם יהודה בן טבאי אומר אל תעש עצמך כעורכי הדיינין וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין לכשקבלו עליהם את הדין : עורכי הדיינין הם הנשים בלומדים הטעמים והדיינין עד שיהיו בקיאים בו אדם בדיניהם שהם מתבריים שאלות ותשובות כשיאמר הדיין כך ענה כך וכשיטענו בעל הדין כך תהיה תשובתך כך כלומר הם עורכין הדין ובעלי הדין לפניהם ולזה קבלום עורכי הדיינין כאילו עורכו הדיינין לפניהם והזהירם מהדמות להם כלה לומר ללמד אחד מבעלי הדין טענה שתועילהו ויאמר לו אמור כך או תכחש על דרך כך וכך ואע"פ שידע בו שהוא העשוק ושהבירו טוען עליו שקר לפי מה שהוא חושב באמת עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה שתגילהו ותועילהו כלל :

שמעון בן שטח אומר הוי מרבה לחקור את העדים והוי זהיר בדבריך שמא מתוכם ילמדו לשקר : שמעיה ואבטליון קבלו מהם שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ואל תתודע לרשות :

רשות זה הוא השלטון ואלו ג' מדות יש בהן תיקון האמונה והעולם כי בהעדר המלאכה יגר לו חיגזל ויזנה [על דרך שהבטלה מביא לידי זימה כמוזכר ד' עז] ובהקדם השרה והרבנות יתלעו לו נסיונות בעולם ורעות כי מפני שיקנאו בו בני אדם ויחלקו עליו יפסיד אמונתו כמו שאמרו [בפ' במדבר כתב בעל הטורים וז"ל הפקד ג' במסורה כולי זה שאמרו אין אדם נעשה שוטר מלמטה אא"כ נעשה רשע מלמעלה וכו' ולא הודיעו איה מקום שאמרו הכי והיכן נזכר דבר זה בתלמוד בבלי וירושלמי או במדרש] כיון שנתמנה אדם פרנס על הציבור מלמטה נעשה רשע מלמעלה :

אבטליון אומר חכמים הזהרו בדבריכם שמא תחובו חובת גלות ותגלו למקום מים הרעים וישתו התלמידי' הבאים אחריכ' ויטותו ונמצא שם שמים מתחלל : מים הרעים כינה לאפיקורסות ואמרו השמרו בדבריכם בתוך הסמוך ולא יהיה בדבריכם מקום שיסבול פי' אחר מפני שאם יהיו אם אנשים כופרים יפרכו אותם כפי אמונתם והתלמידים בכבר שמעו אותם ויחזרו להאיקורסות ויחשבו בזאת היחה אמונתכם ויהיה בזה חילול השם כאשר אירע לאנשינוס עם נזוק וניחום :

הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה : הוא היה אומר נגד שמיה אבד שמיה ודלא מוסיף יסיף ודלא ילוף קטלא חייב וראשתמש בתגא חלף :

מתלמידיו של אהרן אמרו עליו הבלום בשיה מרגיש באדם שאומר רע לו שהיו מספרים לו שאומר רע ובאדם עניה היה מתחיל לו לבלום והיה מתאהב אליו והיה מלהה לספר עמו והיה האיש ההוא מתביים בנפשו ואומר אוי לי אילו היה יודע אהרן לפון לבי ורוע מפעלי לא היה מעיר לעצמו להסתכל בי כ"ש שידבר עמי ואמנם אני אלו בחזקת אדם כבר לכן אני אאמת את דבריו ומחשבתו ואהיה אחר למוצב ונעשה מתלמידיו העומדים ממנו ואמר הש"י כבחרו בזאת המדה הנכבדת בשלום ובמישור הלך אתי ורבים הביב מעון ועל זה הענין המפורסם עליו כיון הלל ואומר ג"כ כשיתמך שם אדם לגדול התבשר בהפסקו והיה אומר ג"כ מי שאינו מרבה בקריאה ומיתקנו הש"י אבל מי שלא למד כלל ראוי ליסרב ומי שמשתמש בתגא ימות הלה אומר מי שמתפרנס בתורה ומקבל ממנה תועלת ואחר היתה כוונתו בזה שהאמר כמו שיתבאר בזאת המסכתא ונאמר בו על דרך [פ"י הבינוים] הסימן תלמיד אין גברא אחריגא לא הלה אומר שאין מותר לו להלמיד חכם שיקבל שום תועלת אדם אלא מתלמידיו :

הוא היה אומר אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי :

אמר אם לא אהיה אני בעצמי המעורר נפשי למעלה מי יעירה שאין לי מעורר ממון כמו שבארנו בפרק השני ואחר שבבשותי לבטוח נפשי לאיזה לד שאהלה לאיזה מעשה עשיתי מן המעשים טובים כאילו היה מחסר עצמו ואומר מה אני לומר מה לא ממני ואיני אלא ואע"פ שעשיתי זה הענין : ואח"כ שב ואמר אם לא אקנה עתה המעלות בימי הבחרות מתי אקנה אותם בימי הזקנה לא כי קשה היא לשוב מהתכונות נעת הטיה מפני שהקדימם והמדות נתחזקו ונתיקנו אם מעלות אם פחיתיות ואמר החכם חנוך לנער ע"פ דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה :

שמאי אומר עשה תורתך קבע אמור מעט ועשה הרבה והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות :

אמר עשה תלמוד תורה הבדק והעיקר וכל באר שבקיך נמשכים אחריו אם נזדמן נזדמן ואם לא הזדמן לא הזדמן ואין נזק בהבלגו : ואמרו [ב"מ דף פז'] לדיקים אומרים מעט ועושים הרבה כאברהם אבינו שיעד בפת לחם אחת והכינו ממלאה וחלב וכן הבקר וג' שאין קמחה סלה ורשעים אומרים הרבה ואחי' מעט אינם עושין כעפרון שנתן הכל בדבריו ובמעשה לא הניח אפילו פרוטה אחת מן הדמים : סבר פנים יפות הוא שיקבל ויקן עם הבריות בנהה ובדברים ערבים ולוטים :

רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק ואל תרבה לעשר אומדות : זה אשר זה הנה לעשות רב אינו לענין הלמוד אבל להורלה שיש לך רב שתסמוך עליו בשאיסור והיתר והסתלק אחה מן הספק כאמרם בירושלמי זיל אייתי לי זקן מן השוק דאסמוך עליה ואמרי לך וכן זה שיבחה מסולאת המעשרות באומד מפני שהוא מן הספקות :

שמעון בנו אומר כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה ולא המדרש הוא העיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא :

כבר אמר החכם בדוב דברים לא יחדל פשע וסבת זה שדוב הדברים מוסיפים מותר ואמת כמו שתאמר עתה כי כשירבה האדם דברים יפשע על כל פנים שא"ל שלא יהיה בדבריו דבור אחד שאין ראוי לאומרו ומומחי החכמים מישעם הדברים וממומחי הסכלים רוב הדברים שנאמר וקול כסיל ברוב דברים וכך אמרו החכמים שמישעם הדברים ראוי על מעלת האמת והיות אדם מיומן אמרו [קידושין עא'] מיהשותא דבבל שתיקותא ואמר בספר המדות שא' מהחכמים נראה שותק הרבה על שלא היה מדבר דבור שאין ראוי לאומרו ולא היה מדבר שלא מעם מזער ונאמר לו מה סבת רב שתיקותך ואמר בחנתי כל הדברים ומצאתים נחלקים לד' חלקים :

החלק הראשון הוא כולו חזק מבלתי מועלת בקללת בני אדם ודבר גבלה וכיוצא בהם שהדברים בהם שפות גמולה :

והחלק הב' יש בו חזק מצד אחד ותועלת מצד אחר בשבח אדם אחד לקבל בו תועלת ויהיה בשבח ההוא מה שיבעים שונאו ויזיק לפי שבשבחו ולריך להיות הדברים בזה בגלל הסיבה הזאת שלא ידברו בזה החלק ג"כ :

והחלק הג' דברים שאין תועלת בהם ולא חזק כרוב דברי ההמון אין בגנות חומה פלונית ואין בגנה היכל פלוני ובספור יופי בית פלוני ורוב מגדלות המדינה הפלונית

ויוצא באלו הם הדברים המותר לאמר הדברים בזה גם כן מותר אין תועלת בהם :

והחלק הד' דברים בכולם תועלת כדברים בחכמות ובמעלות ודבר אחדים במה שהוא מיוחד בו מן הדברים שהיו אליים בהם ובהם ימצא מליאותו וזה לריך לדבר

אמר בכל עם שאשמע דבריו אני בוחן אותם ואם אמצא מזה החלק הרביעי אדבר בם ואם יהיו מצאר החלקים האמוך אמרו בעלי המדות בחן זה הלים והחכמתו שהוא הסר ג' רבעי הדברים חצאי החכמה שלריך ללמדה ואני אומר שהדיבור יחלק לפי היוב התורה לחמשה חלקים א' מצוה בו ב' מהר ממנו ג' נמאס ד' אסור ה' מותר :

החלק הראשון הוא המצוה בו והוא קריאת התורה ולמודה וקריאת תלמודה וע היא מצות עשה מחויבת שנאמר ובברת בם והיא שקולה כנגד כל המצות

וכבר נאמר מן האחרים בלמוד מה שלא יכיל זה החבור קלתו :

החלק הב' הוא הדיבור הנאסר ומהר ממנו כעבות שקר ודבר שקר והרכילות והקללה ודברי הסתרה מוכים על זה החלק וכן נגלות הסף ולשון הרע :

החלק הג' הוא הדיבור הנמאס אבר אין בו תועלת לאדם בנפשו ולא בעניה ולא מרי כרוב

ספור הסמון במה שאירע ומה שהיה ומה הם מנהגי מלך פלוני בהיכלו ואיך

היתה שבת מות פלוני לא איך התעשר פלוני ואלו קודאים אותם החכמים שיהה בעלה

והחכמים השתדלו בעצמם להניח זה החלק מן הדיבור ואמר על רב [לא מצאתי זה אלא בכוכה כ"מ נאמר על רבי אליעזר וכן על רבן יוחנן בן זכאי אלא שם שיהה הולין טוב ראיתי בגם בחיבורו בשרק בני מהלכות דיעות דין ד' כתב אמרו על רב תלמיד רבינו הקדוש אלא שם שיהה בטילה כל ימיו וכתב הכ"מ בפרק היכן מצאתי כן על ר"י בן זכאי אבל על רב איני יודע בעת מקומו] תלמידו של ר' חייא אלא שם שיהה בטילה מימיו ומזה החלק ג"כ ביאנו אדם מעלה לא יבטח פחיתות יהיו מדות לא שכליות :

החלק הד' הוא הנלחב והוא הדיבור בשבח המעלות השכליות לא מעלות המדות ובגנות הפחיתיות משני המינים יחד להעיר הנפש למעלות בספורים ובשירים ולמנעם מן הפחיתיות בדברים הם בעצמם וכן לשבח ההטובים ולהודות מעלותיהם כדי שיעבו מהגיהם בשיר בני אדם וילכו בדרכיהם ולגנות הרעים בפחיתיותיהם כדי שיתנגו פעולהם וחכרם בשיני בני אדם ויתרחקו מהם ולא יתנהגו הם כמנהגיהם וזה החלק הלה לומר למוד המדות המעולות והתרחק מן המדות הפחותות ויקרא דרך אמן :

החלק הה' הוא המותר והוא הדיבור במה שמיוחד לבני אדם מסהורתו ופרנסתו ומאכלו ומשתיו ולבושו ושאר מה שלריך לו והוא מותר אין אהבה בו ולא מיאוס אבל אם יהיה ידבר בו מה שירלה ואם יהיה לא ידבר וזה החלק יקרא בשמעם הדברים בו והזהירו אנשי המוסר מהרבות בו דברים אבל האסור והנמאס א"ל להזהרה ולא למנוה בדאוי לבחוק ממנה לגמרי אבל המצוה בו והאהוב אולו היה האדם יכול לדבר בו כל ימיו היה טוב אבל צריך להזהר משני דברים האחד מהם שיהיו מעשיו מסכימים לדבריו כמו שאמרו נאים הדברים היוצאים מפי עושיהם ועל זה הענין כיון באמרו ולא המדרש הוא עיקר אלא המעשה באמרו וחכמים יאמרו לדיק שילמד המעלות כאומרם [ב"ב עה. סנהדרין ק] דרוש ולך נאה לדרוש ואומר הנגיע לנגו לדיקים בה' לשבים נאוה תהלה. והענין האחר הוא הקיצור ושיבחדל להרבות הענינים בטעם דברים לא שיהיה הענין בהפך והוא אמרם [אבות ג : הולין כג :] לעולם יעסק אדם בתלמודו דרך קלרה ודע שהשירים המתוברים מחייה לבון שיהיו צריך שיבחנו בענינים אם הם סולכים על דרך הדיבור אשר חלקנוהו ואמנם באחרי זה אע"פ שהוא מבואר מפני שרלאיתי זקנים והחסידים מאנשי תורתינו בשיהיו בשמחה יין כמופה לו זולתה וילוה אדם לשיר שיר ערבי אפי' ענין השיר ההוא בבח הגבורה או הכמיבות והוא מן החלק האהוב לו בשבחו היין ובחיקו זה בבל לד מן הרחקה ואין מותר אלא לשמעו וכשיבולר המבורר פיוט מן הפיוטים הענבים לא ירחיקוהו ולא ירע בשיעיהם עם היות בדברים ההם המוזכר ממנו לו הנמאס וזה שבלות נמורה שהדיבור לא יאסר ויותר ויאהב וימאס ויעזה בחמיבתו מלד הלשון שנעשה אבל מלד ענינו שאם יהיה ענין ההוא מעלה יתהייב לאומרו בחיזה לשון שיהיה ואם יהיה כוונת השיר ההוא פחיתות בחיזה לשון שיהיה אסור לאמרו גם יש לי בזה חום' כי כשיהיו שני פיוטים ולבמיהם ענין אחד מהעיר כח האחוה ושבח אותה ויעמח הנפש בה והוא פחיתות והוא מחלק הדיבור הנמאס מפני שהוא מחרי

ומעורר על מדה שחוטה כמו שהתבאר מדבריו בפרק הד' ויהיה אחד מעני הפיוטים שבני הפיוטים שבני ולחדד שרבי לו לעז: יהיה שמיעת השבני והציבור בו יותר ומאלה אלל הקולה למעלת הלשון שא"ל שיתחמשו בו אלא במעלת כ"ש אם יעמיד אלו שיטיחו בו פסוק מן התורה לו מעיר הפיוטים בענין ההוא אמת יצא מחלק הנמשא לחלק הנאצל ומוזכר ממנו שהתורה לפרש לעשות דברי הנבואה מיני זמר בפחיתות בדברים מגונים. ואחר שזכרנו לשון הרע בחלק הדיבור האסור ראיתי לבארו ולזכור בו קצת מה שנזכר שבני אדם בו בעונות גדול והוא החטא הגדול שבבני אדם תמיד וכ"ש במה שאמרו חכמינו [ב"ב קסד:] שאבק לשון הרע לא יגלו אדם ממנו בכל יום ומי יתן שיגלו מלשון הרע עצמו ולה"ל הוא ספור דעות האדם ומנהגיו ולגנות אדם מישראל בפיהם לד שיהיה מן הגנות ולפי' היה המנוגה הסר כמו שנזכר שאין לשון הרע שיכוב על אדם ויחיה לו מה אלא יעשה כי זה יקרא מוציא שם רע על חבירו ואמנם לשון הרע הוא שיגלה גנות האדם אפי' בשלוחיו אשר יעשה באמת שהאומרו יחטא ואשר יפעיבו יחפא. אמרו [ערכין טו:] ג' לשון הרע הורגתן. שאומרו שנומנו ושאומרים עליו. ואמרו המקבלו יותר מן האומרו. ואבק לשון הרע הוא זכרון מומי האדם בלתי ביאור אמר אלמה בזה הענין כי פעמים יהיה הזוכר מומי האדם בלתי ביאור מראה שאין ידיעה לו כמה שהוכן מדבריו ושהוא לא כוון זה ואמנם כוון ענין אחר כמו שאמר כמתלהלה הורה זיקים ומות כן רמה אם לרעיהו ואמר הלא משחק אני. וכבר [ב"ב שם] שבא חכם מן המתחכמים כתיבת הסופר בספרה לו במעמד גדול וגנה הריע מעשה המשבח כתיבת הסופר ההוא ואמר לו כלך מלשון הרע כלומר שאתה מסבב גנות בשבחך אותו בתוך ההמון שמסה מי שיתשבחו ומכם מי שיגלהו ויצערך שוקלו כשישמע שבחיו לזכור מומיו וריעותיו וזה תכלית הברחקה מלשון הרע ולשון המשנה [ערכין טו:] לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא על לשון הרע ר"ל ענין המרגלים אבר נאמר בהם ויוציאו דבה הארץ ואמרו ע"ה ומה אלו שלא הוציאו שם רע אלא על העניים ועל האבנים שהחייבו מן העונש מה שנתחייבו מי שדבר בגנות חבירו על אחת כמה וכמה: ולשון ההוספתא על ג' דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעה"ב עבודה כוכבים גילוי עריות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד כולם ואמרו בגמרא [ערכין טו:] בעבודה כוכבים בא לשון הגדולה והוא אמרו אנא אבא אעשה הזה חטאה גדולה ובחטא גילוי עריות בא ג"כ לשון הגדולה והוא אמרו ואיך אעשה הרעה הגדולה הזאת ובחטא שפיכות דמים בא ג"כ לשון הגדולה והוא אמרו גדול עוני מנשוא אבל בלשון הרע בא לשון גדולות ר"ל שהיא שקולה כנגד שלשתם והוא אמרו לשון מדברים גדולות ודברו בהחטא הזה המעולל הרבה מאד וסוף מה שנאמר כל המספר לשון הרע כפר בעיקר שנאמר אשר אמרו ללשונינו נגביר שפתינו אתנו מי אדון לנו אמנם שפתי קצת מה שספרו בזה החטא אע"פ שהתרבתי כדי שיתרחק ממנו האדם בכל יכלתו ויהיה כוונתו לשתוק ר"ל מזה שהלק מן הדיבור:

רבן שמעון בן גמליאל אומר על שלשה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום שנאמר אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם:

הדין הוא הנהגת המדינה ביושר וכבר בארנו בפרק הד' שהאמת הוא המעלות הפכליות והשלום הוא מעלות המדות וכשיתמלא אלו הכלבה יהיו המציאות כשלימות שאפשר לו בלא ספק:

פרק שני

רבי אומר איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם כל שהיא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם והוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות והוי מחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה והסתכל בשלשה דברים ואין אתה בא לידי עבירה דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים:

מבואר הוא שדרך הישרה היא הפעולות הטובות אשר בארנו בפרק הרביעי והם המעלות המוגעות מפני עצמם יקנה האדם לנפשו מבוקה מטובה ויהיה מנהגו טוב עם בני אדם והוא אמרו תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם אח"כ אמר שלריך ליזהר במצוה שיחשב בה שהיא קלה כשמתה הרגל ולמידת לשון הקדש כמצוה שהתבאר לך חומרתה שהיא גדולה כמילה ולילת ובחיקת הפסח ושם סיבת זה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות וביאור זה הענין כאשר אומר והוא שהתורה כולה ממנה מצוה עשה וממנה מצוה לא תעשה ואמנם מצוה לא תעשה ביאר הכתוב הטוב על כל אחת מהן מלבד המעט מהן וחייב על קצתם המיתות ועל קצתם הכרת ומיהה בידי שמים ומלקות וידעתי מענני מצוה לא תעשה כולם מה מהם מיסודם גדולה ומה מהם למעט ממנו והם שמנה מדבריהם: המדבריה הרשמוה והיא הגדולה שבכם הם הדברים שחייבים עליהם סקילה. והמדבריה שלמעה הימנה מחיובי שריפה. והשלישים מחיובי הרג. והרביעים מחיובי חנק. והחמישים מחיובי כרת. והששים מחיובי מיתה בידי שמים. והשביעית מחיובי מלקות. והשמיניה לאין שאין עונש עליהם. ומלבד המדבריות נדע חומר הענין וקלותו אבל מצות עשה לא התבאר שכר כל אחת מהן מה היא אבל הש"י וכל זה כדי שלא נדע איזו מצוה לריך מאד לשמרה ואיזו מצוה למעה הימנה אבל נזה לעשות ענין שלומי ופלומי ולא הודיע שכר איזה מצוה מצוה גדול אבל הש"י מפני זה לריך להזהר עליהם כולם ומפני זה הביקר אמרו [סוטה כה:] העוסק במצוה פטור מן המצוה מבלתי הקשה בין המצות אשר הוא מתעסק בה ובין האחרת אשר הבאר ממנו ולזה ג"כ אמרו אין מפנירין על המצות ר"ל כשיזדמן לך מעשה מצוה לא תעביריהו ותניחהו לעשות מצוה אחרת ואח"כ אמר ואע"פ שלא התבאר ביאור חבוב מצוה על מצוה יש בהן לד הקשה והוא שבכל מ"ע שאמצא אותה שיחייב השובר עליה טובם גדול דע בשעשיותה ג"כ שכר גדול המשל בו שהמילה וקרבן פסח וסביתה בשביעים ועשיית מעקה כל אלו מ"ע אבל חיוב העוסק מלאכה בשבת שקילה ואשר מבטל מילה לו קרבן פסח במועדו חייב כרת והמשי' דשם שביתה לאו והוא אמרו ולא תעשים דמים בביתך ומזה תדע שעבור שביתה בשבת יותר גדול משכר מילה ושכר המילה יותר גדול אבל הש"י משכר עשיית המעקה והוא ענין אמרו והוי מתשב הפסד מצוה כנגד שכרה וג"כ אמר שכר עבירה כנגד תעשה אותה גם זה לא התבאר אמנם תלמידו

מעבשה שהחטא אשר ענש עושהו גדול שכר הנחתו כפי הערך ההוא מן הגדל כמו שהתבאר בקידושין באמרם כל הוסב ולא עבר עבירה נותנין לו שכר כעשה מצוה וכבר ביאר מזה שם ולשון הסורה בהיות המעשים ידועים אלו יתבארך כמו שמשה רבינו עליו השלום אמר מספרך אשר בהבא:

רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון וכל העמלים עם הציבור יהיו עמלים עמהם לשם שמים שזכות אבותם מסייעתן וצדקתן עומדת לעד ואתם מעל' אני עליכ' שכר הרבה כאילו עשיתי:

ר"ל בדרך ארץ הנה העוסק בפרנסה ובמזונו ובורה עון כמו שבארנו במקום אחר אמרו סופו שהוא מלכפים לא הבריות ובאמרו ואתם מעלה אני עליכם שכר הרבה כאילו עשיתם הוא דבר הנם לעמלים עם הציבור שפעמים שיעמנו מעשות מצוה בעת שהעסקם בצרכי ציבור ואמר שהנם יתבנך יעלה עליהם שכר כאילו עשו המצוה ההוא ואע"פ שלא עשאוה אחר שהתעסקו עם הציבור לשם שמים:

הוו זהירים ברשות שאין מקרבין לו לאדם אלא לצורך עצמן נראין באוהבים בשעת הנאתן ואין עומדין לו לאדם בשעת דחקו: הוא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו ובטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך הלל אומר אל תפרוש עצמך מן הציבור ואל תאמן בעצמך עד יום מותך ואל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו ואל תאמר דבר שאי אפשר לשמוע שסופו להשמע ואל תאמר לכשאפנה אשנה שמא לא תפנה:

כבר הודענו בפרק הד' שא"ל להפרד מן הציבור אלא לפי הפסדה כמו שבארנו שם ואמר שהאדם אע"פ שהיה לו תכונה חשובה בעצם והתחזקה לא יסלק ידו מלכפול עשיית הטוב להוסיף החזק ולא יבטח ויאמר זאת המעלה כבר עלתה בידי ואי"ל לא שיפסוק הוא שתמול והוא אמרו עד יום מותך: ודבר שא"ל לשמוע הוא שיהיו פעמי הדברים מרוחק מאד ובטל וכשיתבטל האדם בו היטב יראה שדברים רבוים והוא מחזיק מן הדרך ההיא מן הציבור שהוא אומר לא יסיו דבריך לריכים לפירוש רחוק והסתלות יחירה ולא יגיעם השומע: כשתפנה לולה בו כשאפנה מזה העסק חה דומה למה שקדם ממלות שמתי חבירו עשה חורתך קבע:

הוא היה אומר אין בור יראי חטא ולא עם הארץ חסיד ולא הביישן למד ולא הקפדן מלמד ולא כל המרבה בסחורה מחכים ובמקום שאין אנשים השתדל להיות איש:

בור הוא שאין לו לא חכמה ולא מדות: ועם הארץ הוא שאין לו מעלות שבליות אבל יהיו לו קצת מעלות המדות: וכיונן יהוע: וקפדן הוא מי שמקפיד על כל דבר וכועס: ועניין השתדל הרגל נפשך ומשוך אותה לקנות המעלות ואחר שאין לאנשים חכמים שילמדוך היה אתה מלמד את עצמך ותרגוס ויאבק אם עמו ואשתדל גברא עמיה: ואמרו [עירובין נה:] שהסורה לא תמצא בבעלי הגאוה והגסות ולא בהולכי הרצות לתוקות ואמרו זה לפסוק על לד המליצה והוא אמרו לא בשמים היא לאמר וגו' ולא מעבר לים היא וגו' אמרו לא בגבי הרוח היא ולא בהולכי מעבר לים היא:

אף הוא ראה גולגולת אחת שצפה על פני המים אמר לה על דאטפת אטפוך וסוף מטיפיך יטופון:

ר"ל שלתה נהלג בעבור שהרגת זולתך ואשר הרגך עתיד ליהרג הכוונה בזה שאמר שפעולות הרעות יסוכו ברשם עושיהם כמו שאמר עוניהו ולכדומו הרשע וגו' ואומר בור כרה ויתפרהו ואמרו מכמים [סנהדרין ג' ק' סוטה דף ט] במדה שאדם מודד בה מודדין לו זה דבר הנראה לעין בכל עם ובכל זמן ובכ"מ שכל מי שיעשה רע ויחדש מיני החטם ופמיחות שהוא עלמו יוזק מן הרעות ההם בעצמם אשר חידש מפני שהוא למד מלאכה שהעשה מזק לו ולזולתו וכן כל המלמד מעלה ממהדש פעל טוב מן הטובות יגיעהו תועלם הפעל שהוא מפני שהוא מלמד דבר מיעשה טוב לו ולזולתו ודברי הכתוב בזה מוכים מאד אמר כי פועל אדם ישלם לו:

הוא היה אומר מרבה בשר מרבה רמה מרבה נכסים מרבה דאגה מרבה נשים מרבה כשפים מרבה שפחות מרבה זמה מרבה עבדים מרבה גזל מרבה תורה מרבה חיים מרבה ישיבה מרבה חכמה מרבה עצה מרבה תבונה מרבה צדקה מרבה שלום קנה שם טוב קנה לעצמו קנה לו דברי תורה קנה לו חיי העולם הבא: רבן יוחנן בן זכאי קבל מהלל ומשמאי הוא היה אומר אם למדת תורה הרבה אל תחזיק טובה לעצמך כי לכך נוצרת: חמשה תלמידים היו לרבן יוחנן בן זכאי ואלו הן ר"א בן הורקנוס ורבי יהושע בן חנניה ור' יוסי הכהן ור"ש בן נתנאל ורבי אלעזר בן ערך: הוא היה מונה שבחן ר"א בן הורקנוס בור סיד שאינו מאבד טפה רבי יהושע אשרי יולדתו רבי יוסי חסיד ר"ש בן נתנאל יראי חטא ורבי אלעזר בן ערך כמעיין המתגבר:

אמר ר"א נזכרונות טוב בהדמות לבור מוסד אלא יאבד מימיו ונמנה כ' יהוסב במעלות המידות כי בהם יאושר האדם ויכובד ויאהבהו רוב העולם ולזה הוא מאמר בו יולדתו: ר' יוסי אמר בטוב מעלות המדות ובמעלות הסכליות ור"ש אמר בילאת חטא והוא זריזות והשתדלות בעניני עסקי הטוב ושמירתו ברע ונמנה ר"א בן ערך בטוב ההבנה והיות כל ענין עמוק קל אצלו:

ותבונתו מוסמך על הענין:

הוא היה אומר אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס בכף שניה מכריע את כולם: אבא שאול אומר משמו אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ור"א בן הורקנוס אף עמהם ור"א בכף שניה מכריע את כולם אמר להם צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם ר"א אומר עין טובה

רבי

רבי יהושע אומר חבר טוב ר' יוסי אומר שכן טוב ר"ש אומר הרואה את הנולד ר"א אומר לב טוב אמר להם רואה אני את דבריו ר"א בן ערך שבכלל דבריו דבריכם: אמר להם צאו וראו איזוהי דרך רעה שיתרחק ממנו האדם ר"א אומר עין רעה ר' יהושע אומר חבר רע ר' יוסי אומר שכן רע ר"ש אומר הלוה ואינו משלם אחד הלוה מן האדם כלוה מן המקום שנאמר לוה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן ר"א אומר לב רע אמר להם רואה אני את דבריו ר"א בן ערך שבכלל דבריו דבריכם:

מין טובה ההסתפקות במה שיש לאדם וזהו ממעלות המדות. ועין רעה הפכה כ"ל הקנטת הדברים והחכיחות על התיפסה: ואמרו הנה הכוזאה את הנולד אחר עניו שילמד מה שעשוד לזהות ממה שהוא ומלא עתה אינו בחכמות עד שתהיה מעלה שכלית ויהיה פירושו שילמד הנסתר מן הנראה אבל רואה בו הנה העיון בעניני האדם מעשקיו אשר בהם המשך מציאותו שיעיין באחרים עמיו וכנגד זה הביא משל אחד והוא אמרו הלוה ואינו משלם שלא יגיהו דבר אח"כ והוא פחיתות המדה ולדיק חונן ומוחן זה לדיקו של עולם והוא ה' יתברך שנאמר לדיק ויטב הוא וכן ואתה לדיק על כל הבא עלינו פי' חונן לאדם המלוה לחבירו ואינו משלם משל' לו הקב"ה חלף עבודתו בגמל חסד לזולתו לעזותו עד שתשיג ידו די מחסורו וכאשר מלאה ידו ולא ישלם למלוהו ה' יתברך משלם לו: ועניין רואה דבריו בוחר ומבחין מעניין הדם לא לאה בחזונתו לא בחר והבחין שבכלל דבריו שאמר לב רע הוא הכל: וכבר באתנו בפ' הפני אשר הקדמנו לפירוש זאת המסכתא שמעלות המדות כולם ימצאו לחלק המתעורר להלקי הנפש לבד ולו ימצאו ג"כ פחיתיות המדות ובאתנו בפ' הרביעי שהפעולות שהם טובות הם הפעולות הממולצות אשר יצאו ממעלות המדות וכן הוא יהוא אצל הפילוסופים והלוקחים שהנפש המתעורכת היא בלב והלב חדלה וכליה אליו פחיתות. ואע"פ שהכחות כולם מפוזרות מן הלב והיא החתלאה לפי דעת האמתי אבל הכח המתעורר לא יתפשט ממנו לאבר אחר כדרך שמתפשט הכח הזה ר"ל החלק הצומח אשר ספרנוהו בפרק הראשון מן הלב אל הכבד והבן מכל מה שבארנוהו שלב טוב רואה בו הפעולות הטובות והם הפעולות הממולצות והם מעלות המדות והוא כולל ההסתפקות והאהבת הטובים וזולת זה מן המעלות והוא ממנו שבכלל דבריו דבריכם וכן לב רע פחיתות המדות והוא כולל גם כן כל מה שהזהירו ממנו:

הם אמרו שלשה דברים רבי אליעזר אומר יהי כבוד חבירך חביב עליך כשלך ואל תהי נוח לכעוס ושוב יום אחד לפני מיתתך והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן שלא תכוה שנשיכתן נשיכת שועל ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכל דבריהם בגחלי אש:

אל תהי נוח לכעוס אל תכין עצמך לכעס ולרגזנות וכבר הפליגו לגנות הכעס והרגזנות והחזק בדבריהם אמרם [שבת קה:] כל מי שכועס כאילו עובד עבודה זרה וסמכוהו לאמרו לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר. ר"ל שכל הדברים אחד ושוב יום אחד לפני מיתתך והוא אינו יודע מתי ימות אמת היום אמת למחר [שם קנ:] ויהיה כל ימיו בתשובה אבל אמרו והוי מתחמם כנגד אורן של חכמים אינם ממאמרים אשר הוצים בהם אבל הוא ממה שנמצא מזאתו והיה מספר אותו ומפני זה לא נמנה מכלל דבריו והכוונה בזאת הנוזה הוא שאומר לך שתתחבר לחכמים ואל תאמר המעלות אל תתנגנע עמהם ואל תתנאה עליהם אבל תהיה חברתם להודיע להם בתתקרב בעת ביקרבך ואל תוסיף להתקרב אליהם יותר ממה שיקרבוך אלא תסביר כוונתם בך והתפוך אהבתם לשנאה ולא תגיעך מהן הועלת אשר תקוה והמשיל זה במי שמתחמם באש אשר יבא לחוק ממנו יהנה בחומו ויקבל תועלת באורו ואם יפגע בעצמו ויוסיף להתקרב אליו יבקרנו ויטוב לו התועלת לנזק והוא ענין אמרו על זה המשל הוי מתחמם כנגד אורן של חכמים והוי זהיר בגחלתן אלא תכוה ואחר כך הוסיף להפחיד מזה ואמר לא תמשוך באש יבקרך לשוגם תשוב ותפייסם בדברים ויתפייסו כי המים לא יסמנו לקול מלהם כמו אלא ישמע אליו הנרף כמו שאמר אשר לא ישמע לקול מלחשים ואתה תדע זה מענין גחזי במה שהסתרים כנגד רבו אלישע בעבל בחלי מעוקף בהתבאר מדברי חכמים בענין [סנהדרין קו:] ואחרבעה אנשים היו מעורעים וכן עם ר' יהושע בן פרחיה וכולם התבאר הנזק שהשיגו וזולתם ממקדמי חכמים:

רבי יהושע אומר עין הרע ויצה"ר ושנאת הבריות מוציאין את האדם מן העולם: אמר שהרגילות למתון ורוב הסתאה ורוב הנפש והוא מולי סגרה הטמורה שיגיע האדם למתום ראוים עינו ויתנאהו וייסב לו מבנה המיות והתנודדות במדבות וגיעות ויבחר לו מקום שאינו מיושב וזה אינם לא מלד פרישות רק לרוע תאותם וקנאתם בזולתם אלו יאותו (האדם) בלא ספק כי יאבה נוסו ויאות מרס עמו:

רבי יוסי אומר יהי ממון חבירך חביב עליך כשלך והתקן עצמך ללמוד תורה שאינה ירושה לך וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

כבר באתנו בפ' המביני ענין ההכנה והזמון בגלוי לאדם להכין עצמו למעלות ובאתנו בפרק המביני ענין אמרו וכל מעשיך יהיו לשם שמים:

רבי שמעון אומר הוי זהיר בקריאת שמע ובתפלה וכשאתה מתפלל אל תעש תפלתך קבע אלא רחמים ותחנונים לפני המקום שנאמר כי אל חנון ורחום הוא ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה ואל תהי רשע בפני עצמך: כשיתבונן אדם בעצמו מסר ופחות לא יגדל בעיניו חסרון שיעשהו וכבר באתנו בענין קבע הוא שתכבד עליו התפילה ויתחבר כמו בנוזה לעסוק עסק אחד ויעפש ממנו:

ר"א אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס ודע לפני מי אתה עמל ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך:

ענין שקידה הוא מלמון הכתוב כי שוקד אני על דברי כלומר מסר והשתדל. לו יהיה עיניו הרגל והמידות כמו לשקוד על דלתותי יום יום. מה שתשיב לאפיקורוס אמר לדיך שתלמד דבריה שתשיב כהם לאפיקורסים ותחלוק עליהם ותשיבם אם יקשו לך ואמרו [סנהדרין שם] לא שנו אלא אפיקורס כותי אבל אפיקורס ישראל כ"ש דפקר אפי' ל"ל שיוסיף לבזות ומפני זה אין לדיך לדבר עמו כלל שאין לו תקנה ואין לו רפואה כלל ושיקר שנאמר כל נגעה לא יעשון ולא

ולא ישיגו אלרמות חיים ואמרו אע"פ שתלמד דעות הכותיים לדעת איך תשיב עליהם הנמר אלא יעלה בלבך דבר מן הדעות ההם ודע שמי שתעמוד לפניו יודע לפון לבך והוא אמרו ודע לפני מי אתה עמל ר"ל איכון לבו בתמונת הנס יתברך:

רבי טרפון אומר היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים והשכר הרבה ובעל הבית דוחק:

זה משל לקוצר הנמים ורוב החכמות ועצלות בני אדם עבקשם עם רוב השכר עליהם ועם רוב הסלאות התורה ומזהירותיה לבקש חכמה ולמוד:

הוא היה אומר לא עליך המלאכה לגמור ולא אתה בן חורין לבטל ממנה אם למדת תורה הרבה נותנים לך שכר הרבה ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך ודע שמתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא:

לעתיד לבא ר"ל לעולם הבא וכבר באתנו ענין העולם הבא בפרק העשירי מסנהדרין במה שהקדמנו לזכרו:

פרק שלישי

עקביא בן מהללאל אומר הסתכל בשלשה דברים ואי אתה בא לידי עבירה דע מאין באת ולאן אתה הולך ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון מאין באת מטפה סרוחה ולאן אתה הולך למקום עפר רמה ותולעה ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה:

זה ההסתכלות מניע האדם לידי עזוב לזכלון מאין בא. והסתכלו באחריתו יביאהו לבזות בעניני השלם. והסתכלו לגודל המלוה יביאהו למהר למצות מצותיו. וכשיעלו בידו אלו דברים הסלאה לא יחטא כלל:

רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את רעהו חיים בלעו. רבי חנינא בן תרדיון אומר שנים שיושבים ואין ביניהם דברי תורה ה"ז מושב לצים שנאמר ובמושב לצים לא ישב אבל שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב בספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו אין לי אלא שנים מנין שאפי' אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר שנאמר ישב בדד וידום כי נטל עליו:

ראיתי שמושב לצים יקרא כל מושב אלא ידבכו בו דברי תורה מסוף הפסוק אבר אמר כי אם בתורת ה' וגו' כאילו אמר שמפני שהיה חפצו בתורת ה' לא יסב במושב לצים אבר אין בו תורת ה'. מנין שאפי' אחד ביושב וכו' בפ"ק דברכות [דף ו] אומר בזה הלבון מנין לאחד ביושב ועוסק בתורה שהשכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך וכי מאחר דאפי' אחד תרי מיבעיא תרי מכתבי מיליהו בספר הזכרונות אחד לא מכתבי מיליה וכי מאחר דאפי' תרי תלתא מיבעיא תרי דתימא דיקא בעלמא הוא אלא אתיא שכינה קמ"ל דאיכא נמי היינו תורה וכי מאחר דאפי' תלתא עסקי מיבעיא שכינה קדמה שכינה ואתיא תלתא על דיתבי: ופירוש וידום מן הדיבור הנסתר מקול דממה דקה וממנו פירש הסתכנוס וידום אהרן ובמיק אהרן ולאיימו בהוא כמי שקיים כל התורה כולה:

מאמרו כי נטל עליו כאילו מתוגם התורה כולו היתה בעבורו לבד:

רבי שמעון אומר שלשה שאכלו על שולחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים שנאמר כי כל שולחנות מלאו קיא צואה בלי מקום אבל שלשה שאכלו על שולחן אחד ואמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו משולחנו של מקום שנאמר וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה':

זבחי מתים יקרא מקרובים עכו"ם כמו שקראה הכתוב כמו בבאתנו בפרק ג' מעכו"ם וקראה יבשיהו ג"כ קיא צואה לבזותה כמו שקראה עכו"ם עצמם גלולים ושקוצים וקדם לפני זה הסתכון בסוק המורה על העוסק במלכל ובמשתה הנאת התורה והתלמודה ומפני זה כי הסלחנות כולם כאילו אכלו עליהם הדברים המזומנים והנאותם ר"ל מאכל אלילים והוא אמרו לפני זה הסתכון וגם אלה ביין שנו ובשכר הנו:

רבי חנינא בן חכינאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו: רבי נחוניא בן הקנה אומר כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ וכל הפורק ממנו עול תורה נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ:

עול תורה התמדת הקריאה. ושל דרך ארץ מורה הזמן. אמר כי בשכר לקחו עול התורה ילולהו הש"י ויקל מעליו מורה הזמן: ואמרו פורק עול תורה שאמר אין תורה מן השמים ואינו מצוה: ואמרו [שיר הזכ נד] חבות על הלוחות הירות על הלוחות ר"ל החירות מתולדות הזמן ועניין מלכי כותים למי שמקבל ועוסק מה שכתב על הלוחות:

רבי חלפתא איש כפר חנניא אומר עשרה שיושבין ועוסקין בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלהים נצב בעדת אל ומנין אפילו חמשה שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה ומנין אפילו שלשה שנאמר בקרב אלהים ישפוט ומנין אפילו שנים שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע וגו' ומנין אפי' אחד שנא' בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך:

בעדת אל הנה באתנו בתחלת סנהדרין בעדה אינה נופלת על פחות מי' ונם באתנו ג"כ שב"ל לא יהיו פחות מעלמה והם נקראים אלהים לענין המשפט: ופי' לגודה מה שאוגד אדם בידו אחת והיד יש בה ה' אצבעות שבהן יתגוד וכלל החמשה אצבעות יקרא גם כן אגודה:

רבי אלעזר איש ברתותא אומר תן לו משלו שאתה ושלך שלו וכן בדוד הוא אומר כי מסך הכל ומידך נתנו לך ר"ש אומר המהלך בדרך ושונה

ומפסיק

ומפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה מה נאה ניר זה מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו ר' דוסתאי בר' ינאי משום ר"מ אומר כל השוכח דבר אחד ממשנתו מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו שנאמר רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יכול אפי' תקפה עליו משנתו תלמוד לומר ופן יסורו מלבבך כל ימי חייך הא אינו מתחייב בנפשו עד שישב ויסירם מלבו: רבי חנינא בן דוסא אומר כל שיראת חטאו קודמת להכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו קודמת ליראת חטאו אין חכמתו מתקיימת:

הנה דבר זה מוסכם עליו מהפילוסופים גם כן שהרגל המעלות המקדם לחכמה עד שיהיה קנין חזק ואמ"כ ילמד החכמה אחר חזרתו על המוטות ההם יוסיף אמתה ותכונה בחכמה ובחכמות להוסיף ממנה אחר שתשוללהו למה שהרגל וכשיקדמו קניני המדות ואח"כ ילמד ותהי החכמה מוגעת אותו ממה שיתאוה בהרגל תכבד עליו החכמה ויתמנה:

הוא היה אומר כל שמעשיו מרובין מחכמתו חכמתו מתקיימת וכל שחכמתו מרובין ממעשיו אין חכמתו מתקיימת: הוא היה אומר כל שרוח הבריות נוחה הימנו רוח המקום נוחה הימנו וכל שאין רוח הבריות נוחה הימנו אין רוח המקום נוחה הימנו ר' דוסא בן הרכינס אומר שינה של שחרית ויין של צהרים ושיחת ילדים וישיבת בתי כנסיות של עמי הארץ מוציאין את האדם מן העולם:

אמרו שאלו הדברים מוגעין ומנמלין מעלת האדם עד שיגיע מן המעלה ומגיע אל אבד:

רבי אלעזר המודעי אומר המחלל את הקדשים והמבזה את המועדות והמלבין פני חבירו ברבים והמפר בריתו של אברהם אבינו והמגלה פנים בתורה שלא כהלכה אע"פ שיש בידו תורה ומע"ט אין לו חלק לעה"ב:

מלבין פני חבירו הוא מי שמביים את חבירו. מגלה פנים בתורה הוא מי שעובר על מצות התורה בפרהסיא והוא חלים הכפילה כמו שאמר הש"י והנפש אבר תעשה ביד רמה: ועניין מגלה פנים יגלה פנים ויעיז חטו לשון כפירה והוא מפורש כן בגמרא פיאת אמרו המגלה פנים בתורה העובר על ד"ת בפרהסיא היהודים בן יאשיהו: מפר ברית [נ"א מושך בערלה] כמשמעו: ופשר אמר בכל הדברים אשר אמרו חכמים בהם שהעובה אותם אין להם חלק לעוה"ב בשם אמן קיימין אם כשעשה העובה אין לך דבר שעומד בפני בעל העובה אלא כשלא עשה העובה ומת ביטורין רוצה לומר שהאומר המעלים והם אשר זכרו בהם אין לו חלק לעולם הבא גדול יותר מאחר המעלים שהיטורין עם המיתה לא יכפרו אותם:

רבי ישמעאל אומר הוי קל לראש ונוח לתשחורת והוי מקבל את כל האדם בשמחה:

קל לראש קלות ידוע: ונוח הוא הטוב והנאתה: ואמר בזאת הלוחה כשהעמוד לפני אדם גדול המעלה שיש עלמך לנגדו קל ומתם אותו ועמוד לפניו ולאשר ולא תוקיר נפשך לו: וכשהסיה עם שמור הסער רוצה לומר עם לעיר הנמים לא תעשה בן אבל תוקיר נפשך עמו ואל תבחק ואל תתנגע עמו: אחר כן אמר לא תחטוא שמה שהזהרתיך מהתנגע עם לעיר הנמים יתחייב שתקבל אותו בזעם ובפנים זועפים לא כן הכוונה אבל צריך שתקבל כל אדם קטן וגדול בן הורין ועבד כל אים ממין האדם בשמחה וזה יותר ממה שאמר שאתי בסבר פנים יפות: [פי' המעתיק] אמר המתרגם נראה לי מדברי הרב שהוא מפרש אלא מקבל מהקבלת פנים וכאילו הוא מקבל הנזיר מן מקבילות הגולאות אשר הוא מן האדמיות הרבנים נגד לו נכה וכן אומר בזה הענין בערבי לבן פנשה והקבלה אומר פנאני פלוני בשמחה או בזעף ובלשון הזאת פי' הרב מקבל הנה ודעתו:

רבי עקיבא אומר שחוק וקלות ראש מרגילין לערוה מסורת סייג לתורה מעשרות סייג לעושר נדרים סייג לפרישות סייג לחכמה שתיקה:

כשידור אדם נדרים ויקיימם יעלה בידו קנין ההמנע ממה שילקה שימנע ממנו ויתחזק לו הקנין ההוא ויקל עליו הפרישות ר"ל השמירה מהסומאות כמו שאמרו בתגיגה בגדי עם הארץ מדרס לפרושים:

הוא היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חיבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר בצלם אלהים עשה את האדם חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חיבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם: חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חיבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

הוא היה אומר שהודעה מה שהמיהו לו ביעור הסיבה היא הסבה אחרת כי פעמים שיגמול אדם טובה לאיש מבני אדם על דרך רחמנות ולא יודיעהו שיעור מה שעשה עמו מפני שהוא נכזה בעינו:

הכל צפוי והרשות נתונה ובטוב העולם נידון והכל לפי רוב המעשה:

זה האמר כולל דברים גדולים מאד ולאו היה זה האמר שיהא לר"ע חטו שיהיו בקצרה ועל הגלוי שהאדם כל מה שקדם בפרקים הקודמים אמר כל מה שבעולם יהיו הגלוי ית' והוא משגיח אותו והוא אמרו הכל לפיו ואמ"כ אמר לא שהטוב שבטיותו יודע המעשים יתחייב ההכרח לעומר שיהיה האדם מוכרח במעשיו על מעשה מן המעשים אין הענין כן אבל הרשות ביד האדם בזה שיעשה והוא אמרו הרשות נתונה ר"ל כל אדם רשות נתונה לו כמו שביארנו בפרק השמיני ואמר בדין הנם יתברך עם בני אדם אמנם הוא אחד ובטוב לא כפי הדין הראוי עליהם כמו שביאר יתברך מדרכיו ואמר אדך לפים וכן מסד ואמת ואמרו רז"ל [עירובין נב. כ"ק ג. וע"ע סנהדרין קיא.] אדך לפים לצדיקים ולרשעים. ואמר הגניה המספר טוב ה' לכל ואחר כך אמר שהמעלות לא יגיעו לאדם לפי רוב גודל המעשה

לבל לפי רוב מספר המעשים והוא שהמעלות אמנם יגיע בכפול המעשים הטובים עמיים לבנות ועם זה יגיע קנין חזק לא כשיעשה אדם פעל אחד גדול מפעולות הטובות כי בזה לבדו לא יגיע לו קנין חזק והמשל בו כשיתן האדם לאמי אלף זהובים בעת אחת לאיש אחד ולאיש אחד לא יתן כלום לא יעלה בידו מדת הנדיבות בזה המעשה האחד הגדול כמו שמגיע למי שהתנדב אלף זהובים ואתן כל זהוב מהם על לב הנדיבות מפני בזה כפל מעשה הנדיבות אלף פעמים והגיע לו קנין חזק וזה פעם אחת לבד התעוררה נפשו התעוררת גדולה לפעל טוב ואח"כ פסקה ממנו וקן בתורה אין שכר מי שפדה אסור במאה דינרים או עבה לדקה לעני במאה דינרים שהוא די מחסורו כמו שפדה עבדים אסורים או הפליט אסרון עשרה עניים כל אחד בעשרה דינרים ואל זה ההקש וזה ענין אמרו לפי רוב המעשה אבל לא לפי גודל המעשה:

הוא היה אומר הבל נתון בערבון ומצודה פרושה על כל החיים החנות פתוחה והחנוני מקיף והפנקס פתוח והיד כותבת וכל הרוצה ללות יבא וילוה והגבאים מחזירין תדיר בכל יום ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו ויש להם על מה שיסמכו והדין דין אמת והכל מתוקן לסעודה:

ההמוני מקיף מי שיאיר הוגו ולא יבקשו לאלתר וזה המשל מבואר וכוונתו יהודעה: ואמרו כל הרוצה ללות יבא וילוה מחזק הענין הקודם שאין בם הכרח אבל בבחירת האדם יעשה מה שיראה לעשותו ואמרו והגבאים מחזירין תדיר הוא משל על המות ובאלו שיעשים הבאים על האדם: והכל מתוקן לסעודה כלומר מכלים כוונת כל זה היי העולם הבא:

ר' אליעזר בן עזריה אומר אם אין תורה אין דרך ארץ אם אין דרך ארץ אין תורה אם אין חכמה אין יראה אם אין יראה אין חכמה אם אין בינה אין דעת אם אין דעת אין בינה אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח:

ר"ל בזה שכל שנים מאלו כל אחד משמיסה מועיל במציאות האמר ומשלים זולתו ואמנם דבריו בדעת ובבינה הוא ענין פלוסופי דק מאד ואני אזכירו נשען על הבונת מי שעיין בזה הענין וזה שהדעת אמר יגיע לנו ונקנה אותו אמנם הענינו המושכלות אשר אם נשיגם אם נפריד הלוהה ונשכיל אותה לו בשביל הלוהות הנפרדות במציאותם מבלתי שנשיגם אנחנו דעת אבל הם במציאותם דעת ואמת הבשגה היא אשר תקרא ביאה והוא הדעת ובדעת ג"כ נבין ואפשר לנו בנשיג מה שנשיג וכאילו יאמר אשם לא נשכיל מושכל אין דעת לנו ואם לא יהיה דעת לנו לא נשכיל מושכל כי בדעת נשיגהו והבנת זה הדבר קשה מאד ואפי' מן הספרים המחוברים בו כ"ש מבלתי אמנם אנחנו מיישבים עליו הדרך הישרה לבד:

הוא היה אומר כל שחכמתו מרובה ממעשיו למה הוא דומה לאילן שענפיו מרובין ושרשיו מועטין והרוח באה ועוקרתו והופכתו על פניו שנאמר והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבא טוב ושכן חררים במדבר ארץ מלחה ולא תשב אבל כל שמעשיו מרובין מחכמתו למה הוא דומה לאילן שענפיו מועטין ושרשיו מרובין שאפי' כל הרוחות שבעולם באות ונושבות בו אין מזיזין אותו ממקומו שנא' והיה כעץ שתול על (פלגי) מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו רענן ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי:

כל מעשיו בכר פירשנו ובאמרו אלה הדברים בזה הפרק מדברי ר' הגיגא בן דוסא: ר' אליעזר בן הסמא אומר קינין ופתחי נדה הן הן גופי הלכות תקופות וגיבטריאות פרפראות להחכמה:

זה מבואר וכבר ביארנו ענינו בפרקים הקודמים:

פרק רביעי

בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנא' מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנא' טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר איזהו עשיר השמח בחלקו שנא' יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא איזהו מכובד המכבד את הבריות שנא' כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו:

זה מבואר וכבר זכרנו ענינו בפרקים הקודמים:

בן עזאי אומר הוי רץ למצוה קלה כבחמורה וברח מן העבירה שמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה ששכר מצוה מצוה ושכר עבירה עבירה:

כבר ביארנו פירוש זה המאמר בפרק ו' מסנהדרין וכבר הביאו חכמים ע"ה על חדוש נפלא בתורה יש בו זרוז על מעשה המצות והוא אמרו אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן וגו' וידוע בלתין מושלות אלא יהיה בהן דין ערי מקלט עד ביובלו השלש האחרות שבא"י אמרו [מכות י] יודע היה משה רבינו ע"ה שאין שלש ערים שבעבר הירדן קולטות עד ביובלו השלש שבא"י בנאמר שם ערי מקלט תהיינה ואמנם הנדיל אלו מפני שאמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה ואם כיולא בזה במשה רבינו ע"ה מביג שהמתות שלש שבכלמים נכסף להוסיף הלי מצות עשה על כל מעלתו ושלמותו אין ערוך לומר ביעשו מי שנגמרעה נפשם והוחזק לרעתם וקדמה:

הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום:

ואמר שא"ל שלא יהא לכל אדם עם שיוכל להזיק בו או להועיל ואפי' בדבר מועט:

ר' לויטס איש יבנה אומר מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה:

כבר ביארנו חכרנו בפרקים הקודמים שהענוה היא ממעלות המות והוא ממועלת בין הנאות ושפלות הרוח ואין לה עם אחר לא עוה ונאות יש שמות רבים בלשון עברי נגה לב שיים

רמות וגאה ורם ומשמות החכמים ז"ל רוח גבוה וגסות הרוח ומתגאה . וכגון שפלות הרוח וכבר ביארנו בפרק הרביעי שאדם צריך לו שיהיה מעט לאחד מן הקצוות עד שיעמוד באמצע המעבירים על זה הסייג אבל במדה הזאת לבדה אין אמר הצדוק עד הקצוה לגדול מסרון זאת המדה אבל החסידים ודעתם בחזקה רחקו ממנה עד הקצה האחרון וגמו אל השפלות הרוח לגמרי עד שלא ישאירו בנפשם מקום לגאוה כלל והנה ראיתי בספר מספרי המדות שנאמר לאחד מן החכמים החסידים ונאמר לו איזה יום הוא שנשמחת בו ויותר מכל ימיך אומר יום שהייתי הולך בספינה והיה מקומי בפחות שבמקום הספינה בין הבילות הבגדים והיו בספינה סוחרים ובעלי ממון ואני הייתי יושב במקומי ואהד מאנשי הספינה קם להשתין ואתי נקל בשיניו ובזה שהייתי שפל בשיניו מאד עד שנגלה עדותו והשתין עלי ותמהתי מהחזק חכמת העזות בנפשו וחי הנפש לא הגיעה לו מעשהו כלל ולא המעורר ממני כחו ושמחתי במחה גדולה כשהגעתי לגבול שלא יכחיבני ביזוי החסר הטוב ולא הרגישה נפשי אליו ואין ספק שזאת מכלית שפלות הרוח עד שיתרחק מן הגאוה : ואני זוכר עתה קצת מה שזכרו חכמים בשבח הענוה וגנות הגאוה ומפני זה נוה להתקרב אל השפלות ואומר מאד מאד הוי שפל רוח מפחדו שיסאר האדם על הענוה לבדה כל בכן שיהיה אצלו מעט מן הגאוה אחר שהיא קרובה אליה מפני שהענוה ממוצעת כמו שזכרנו אמרו [מ"ר ס"ש מה ושלבי פ"ק שבת] בשבח הענוה מה שעשתה החכמה כתר לראשה עשתה הענוה עקב לסוליותה פירוש למעלתה דכתיב ויראת חכמה יראת ה' זאת הראיה שיראת השם גדולה מן החכמה והיא כנגד מראותה ואומר עקב ענוה יראת השם כלומר שיראת השם ממצא בשולי הענוה מ"ב הענוה גדולה מן החכמה הרבה : ואמרו [מגילה לא:] דבר זה כתוב בתורה ונעוי בנביאים ומשולש בכתובים כ"מ שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו כתוב בתורה האל הגדול וגו' וכתיב בתריה ועופר ועפר יתוש ותלמוד . ונעוי בנביאים דכתיב כי כה אמר רם ונשא שוכן עד וקדוש שמו מרום וקדוש אשכון ואמרו ליה ואת דכא ושפל רוח . ומשולש בכתובים דכתיב סולו לרוכב בערבות ביה שמו וכתיב בתריה אבי יתומים ודיין אלמנות ויש לך ללמוד ממשה רבינו ע"ה אשר כשלמו בו מעלות השכליות ומעלות המדות כולן מכוונות למדרגות הגבוהה אב בתורה אב בחכמה אב בנבואה ובכמו הנפש יח' על כל אדם במדת הענוה ואמר והאיש משה עניו מאוד מכל האדם ואמרו מאד מופש לרוב ענותנותו והעמידו לגד הקצה האחרון וכן תמצאהו אומר ואהנו מה . וכן בדוד מביאו אלהי יעקב ונעים זמירות ישראל והוא מלך נכבד שגדלה מלכותו וחזקה תרבו ושיעבדו הנ"י לגוי ע"י משה רבינו ע"ה והוא הכוכב אשר דרך מיעקב כמו שביארנו ז"ל והוא נביא ונדול שבנביאים זקנים כמו שאמר יובב בשבח חחכמתו ועם כל זה אמר לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה אלהי מעלות המודות על תכלית הענוה . וממה שאמרו ז"ל בגאוה אמרו [סוטה ד' ז:] כל אדם שיש בו גסות הרוח כאילו עובד עכו"ם כתיב הכא תועבה ה' כל גבה לב וכתיב התם לא תביא תועבה אל ביתך ואמרו כאילו כפר בעיקר בגא' וכן לבבך ובכתיב אם ה' ואמרו שאבא הגאוה כמי שבא על הערוות אמר תועבה ה' כל גבה לב ואמר כי את התועבות האל ואמרו שהתגאה הוא בעצמו אצל הנ"י כעכו"ם עצמה והביאו ראיה מאמרו הדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו לומר נגה כל רוח כי במה נחשב הוא אל תקרי במה אלא במה . ואמרו [שם. כל הענין] שהתגאה ראוי להורגו ואמרו כל מי שיש בו גסות הרוח ראוי לגדעו כאשרה כתיב הכא ומי הקומה גדושים וכתיב התם ואשריהם מגדעון ואמרו שהנ"י לא יהיה המתגאים בתחיית המתים באמרם כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגנר נגאל' הקיצו ורננו שוכני עפר מי שיעשה עפר בחייו ר"ל העניים הם אשר יחיו והפליגו בזה ואמרו כל אדם שיש בו גסות הרוח שכינה מילגת עליו שנאמר וגבוה ממדתיק יידע והרבה מדבריהם באמרם שהגרעת עונש המתגאים אמרו לשאת ולסמוך ולבהרת ואין בשאת אלא גבוה שנאמר הגבעות הגבוהות כאילו אמר בזה המתגאה הספתת : וסוף שאמרו בשחתא מאן דאית ביה וכשמתא מאן דליה ביה ר"ל שאין ראוי להיות האדם שפל רוח לגמרי מפני שאינו מן המעלות ושעבודו על דרך משל אלא מארבעה ושנים ר"ל כשנכנס הגאוה בקצה אחד ובשלות הרוח בקצה אחר יהיה ביניהם לחב מרבעה ושנים אלקים שיהיה האדם עומד באמצע ר"ל אינו רוצה בגאוה בזאת המדה לבדה לבדוח מן הגאוה שאם יחבר אלק אחד ויקרב אל הגאוה יותר יכנס תחת שמתא וזה היה דעת רבא בעצמה אבל ר"ב פסק ואמר שאין ראוי שיהיה לאדם ממנה ר"ל מן הגאוה לא אלק גדול ולא אלק קטן מפני שאין מעלו מעט שיש האדם תועבת ה' אין ראוי להתקרב אליו אמר בזה הענין ר"ן בר יאמר אמר לא מיגה ולא מקלחה . ומי שזעבה מאי דכתיב כי תועבת ה' כל גבה לב ולחתק זה החכמה האחרון אמר זה מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אמנם רימה ר"ל שאתה צריך להכניע נפשך עד שהרמיק ממנה הגאוה בהשבך באמרית הגוף והוא שובו רימה :

ר' יוחנן בן ברוקא אומר כל המהלל שם שמים בסתר נפרעין ממנו בגלוי אחד שונג ואחד מזיד בחילול השם :

אתה יודע מן הכתוב שהשונג יש לו חטא ומפני זה צריך כפרה בקרבן והנפש יחב' אמר בו ונסלח לו מחטאתו אבל המזיד אבל אינו במזיד חלילה ליזכר דרכי ה"ת להבטות המזיד והשונג בדבר מן הדברים אבל כוונתו הנה שהגדול הנפש אם יהיה במזיד לו בשונג נפרעין ממנו בגלוי :

אם היה מזיד עונש מזיד ואם היה שונג עונש שונג אבל מי העושים בגלוי :

ר' ישמעאל אומר הלומד ע"מ ללמד בספיקין בידו ללמוד וללמד והלומד ע"מ לעשות בספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות ר' צדוק אומר אל תעשם עטרה להתגדל בהם ולא קרדום לחפור בהם וכך היה הלל אומר ודאישתמש בתגא חלף הא למדת כל הנהנה מדברי תורה נוטל חייו מן העולם :

אחרי אשר הסכמתי שלא אדבר בזאת הגאוה מפני שהיא מבוארת ונודעת נ"כ מדברי הז לא יאותו לרוב חכמי התורה הגדולים ואפשר לכולן חזרתי מהסכמתי ואדבר בה מבלתי שאשגיח לקודמים אז לגמרים דע בזה שאמר בלא תעשה התורה קרדום לחפור בו כלומר לא תחשבהו כלי לחיות בו וביאר ואמר כי כל מי שיהנה בעושה"ר בכבוד התורה נופל חייו מן העולם שיהנה מחיי העולם הבא ובזה הלשון הנגלה והשליכוהו אחרי גויה

ונחלו בנפשי הדברים שלא יגיעום ואני שפרשם וקבעו להם חוקים על יחידים ועל קהלות והביאו בני אדם לחשוב בסכלות בגמולה בזה מחוייב חכמים והתלמידים והחלמים המתעסקים בתורה ותורתן אומנתן חה הכל בעצה ולא ממלא בתורה ולא בדברי החכמים דבר שיאמת אותו ולא רבלים מיסמן עליהם כלל שאנחנו כשנעיין בדברי ר"ל לא נמצא אלא שהיו מבקשים ממון מבני אדם ולא היו מקבלים ממון ליסיבות הנכבדות והיקרות ולא לרחבי גליות ולא לדיינים ולא למבקרי התורה ולא לאחד מהגדולים לא לבאר בני אדם מן העם אבל נמצא בכל דור ודור בכל קהלותיהם שהיה בהן עני בתכלית עניות ועשיר גדול בתכלית העושר ואילה לי להשוד הדורות הנם שהם לא היו גומלי חסד וגומלי צדקה כי אמנם הענו הוא אילו פעם ידו לקחת היו ממלאין ביתו זהב ופנינים אלא שלא היה רואה אבל היה מסתפק במלאכתו שהיה מתפרנס בה הנראוה אם בדאוהק והיה בו לתה שנידי אדם כי הפסורה מנעתו מזה וכבר ידעת [יומא לח:] שהלל הזקן היה הוסב עניים והיה לומד לפני שמעיה ואבטליון והיה עני בתכלית העניות ומעולתו היתה כאבר ידעת מתלמידיו אבר נמשלו כמשה ואהרן ויהושע והקטן שבתלמידיו [נ"ב קלד. סוכה כא.] רבן יוחנן בן זכאי ואין ספק למבטיל שאילו היה מורה לאחרי דורו ליהנות מהן לא היו ממהרין אותו להעבר עניים . ורבי חנינא בן דוסא [ברכות יז: הענית כד: חולין פו.] יצאת בת קול ואמרה כל העולם אינו מיזון אלא בשביל הגיעה בני ואמיגא בני די לו בקב חרובין מע"ש לע"ש ולא היה מבקש מבני אדם [כתובות קה. וע"ש דרב הונא היה אומר כך] וקרבנא היה דיין בא"י והוא הוה דלי דולא ובשביו בתים בעלי הדין לפניו היה אומר תנו לי מי שידלה במקומי או תנו לי כדי בשולתי ואדון לכם ולא היו ישראל שבדורם לא מכבדים לא בלתי גומלי חסדים ולא מגאמו חנם מן החכמים עניים שהיה מנגה מנהגי דורו על שלא היו מעשירים אותם חלילה לעם אבל הם בעצמם היו חסידים מחמירים בחמת לעצמם והיו מחמירים בא"ר ובתורת תבה אבר כה יזכה האדם לתיי העולה"ב ולא היו מהירין לעצמם לבקש ממון מבני אדם והיו רואים שלקיחתן היא חילול השם בעיני החמון מפני שיחבטו שהתורה מלאכה מהמלאכות אבר יהיה בהם אדם ותחבזה בעיניהם ויהיה מי שעשה זה דבר הנם בזה ואמנם התעו אלה המתנבדין לחלוק על החמת ועל הפסוקים הפסוקים והנגלים בלקיחת ממון בני אדם בדלגים אז על כרחם מהמעבים אבר ימצאו בנמ' מאנשי בעלי מומין בגופותיהם אז זקנים בהו בימים עד שא"ל להם לעשות מלאכה שאין המבולה להם אלא לקחת ממון מאחרים והם לא מה יעשו הימותו זה לא לותה התורה ואתה המלא המעבה אבר הביאו ראיה ממנו [ב"מ פד:] באמרה היתה כאמות שאתר ממרחק תביא לחמה בבעל מום שאינו יכול לעבות מלאכה אבל עם היכולת לא המציא אלין התורה דרך . וכב יוסף היה [גיטין כה: וע"ש] מוליך עניים ממקום למקום והיה אומר יפה מלאכה במהמת בעליה ר"ל עם טורח אבריו כי בהוליכו העניים הכבדים היה מתחמם גופו בלא שפק והיה מבאה זה ושמח בו והיה ונהנה בזה בחלק לו הש"י מה שהגיע בתעלות ההסתבקות ובמעתי המשוגעים המבוהלים המלים בראותם שהביאו באמרם [ברכות יז:] הרואה ליהות יהנה אלעבע והרואה אלא ליהות אל יהנה כשמואל הכמתי חה אינו דומה לזה אבר מביאים כלל אבל זה אלין הכעה גדולה מהביא ראיה ממנו מפני שהוא מבואר ואינו מקום שיבעה האדם בו שאינעבע לא היה מקבל ממון מבני אדם כ"ם אלא היה מבקש מהם ויקבע להם חוקים תלולה לפם אחנם היה מקבל כבוד לבד כשהיה מאכסן אותו אדם בעברו עליו להיות בבית אלנו והיה אוכל לאמו בלולה הכוח אז ביום הכוח והיה שב לעסקיו ובמוחל לא הבא אכנם לבית אדם ולא היה אוכל מבוס אדם וכיוצא בזה אמרו חכמים ז"ל בתלמיד חכם כשיראה לחדמות בזה עד אלא יכנס לבית אדם הכבוד בידו ואם ירצה להתאכסן אצל אדם בעברו עליו לעורך הולאתם דרך הרשות בידו מפני בכבר הזהירו מלאכול אצל כל אדם אלא לעורך ואמרו [פסחים מט:] המרבה שעודתו בכל מקום וכו' ואמרו [שם] כל שעודה שאינה של מצוה אסור לתלמיד חכם ליהנות ממנה ולמה אאריך בזה הענין ואמנם אחיר המעבה אבר התבאר בנמ' [נדרים כב.] והוא באדם אחד בהיה לו כרם והיו נכנסים בו הגנבים וכל פעם אבר היה רואה אותו בכל יום מוצא פירותיו מהרעעתן ומולכין ולא היה שפק בו באחד מן הגנבים ומן עניו בו והיה מנעבר מזה כל ימי הביאר עד בבבר מחנו מה בבגר ואמקה עד שיבשו ואתבה הלמוקים ודרך בני אדם כשיאסבו הלימוקים שיפלו מהם גרגירים מן המתים ומן הענבים ומותר לאכלן מפני שהם הפקר וכבר הביהום בעלים למיעשים למולאיהם ובא ר"ש במקרא יום אחד לכרם ההוא ויבב ולקט מן הלימוקים שנפלו והיה אוכל אותם ובא בעל הכרם והבב שזה היה הנגב בנגב ממנו כל בגה ולא היה מביר אותו אבל בעב עליו ולקחו מיד והתחזק עליו ופס אותו בשק אחד ופס אותו על גבו להעלותו בהר וכשראה ר' מרפון כך נעקר ואמר אוי לו למרפון בזה הרבני וכשבמע בעל הכרם הביתו ובדק לדעתו שהעשה חבא גדול והיה ר"ש מנעבר מן היום ההוא והלאה כל ימיו ומתאבל על מה שאירע לו שהגיל את עצמו בכבוד התורה והוא היה עשיר גדול והיה יכול לומר הייתי אני אתן לך כך וכך זהובים והיה מתנה לו ולא היה צריך להודיעו שהוא ר"מ והיה מגיל את עצמו בתורה ואמרו כל ימיו על אותו לדיק היה מנעבר על דבר זה ואמר אוי לי שנשתמשתי בכתרה של תורה בכל המשתמש בכתרה של תורה אין לו חלק לעה"ב ונעקר מן העולם ואמרו זה משום דר"ש עשיר גדול היה והו"ל לפיוסיה בדמים וכן [נ"ב ח.] פעם רבינו הקדוש ע"ה תוקדות בשנת רעבון ואמר כל מי שיראה לבא לקחת פרנסתו יבוא ויתפרנס ובלבד שיהיה ת"ח ובא ר' יונתן בן עמרם ועמד לפניו והוא לא היה מביר אותו אמר לו ר' פרנסני א"ל קרית לא שנית לא אלא בתה אפרנסך אמר לו פרנסני בכלב וכעורב ר"ל אע"פ שאין בי חכמה כמו שיפרנס הש"י היה בתלה ושוף בתת שאין ע"ה פחות מהם ונתן לו ואח"כ נתחבר באבר פתחו בדבריו ואמר אוי לי שנהנה ע"ה מנכסי ואמרו לו הנומעים זה שאירע לו אולי יונתן בן עמרם תלמידך הוא שאינו רוצה ליהנות בכבוד התורה כשיוכל להאמר מזה ואפי' בחבולה והקר ואמלא הענין כן . וב' המעבים האלה ישתוקו כל מולק בזה הענין ואמנם הדברים אבר הביאה אותם התורה לא"ת הוא שיחנו ממונם לאדם לעשות בו פחותה בבחירתו ויהיה הבכר כולו לה אם ירצה והשעה זה יש לו בבר גדול [ברכות לד: כתובות קיא הגה נש:] עליו וזהו ממיל מלאי לבים [שבתים עג:] של ת"ח ונתמכר סחורתם [נ"ב כב.] לפני כל בתורה ויקנו לבן בחחלת הבוק אלה הם חוקים

שקבע להם הי"ת כמו שקבע הפחתות לכהן והמעשרות ללוי לפי מה שבא בקבלה כי שפי הפעולות האלה יעמו אותם סותרים קלתם על קלתם על דרך כעוד ואע"פ שאין שם הכמה וכדי הוא ח"ת להיות בע"ה נשבר וכן הקילה המורה מתלמידי המביים חוקי המלכות בתלמוניות ולכבמיות המיל והתקים המיוחדים בכל אים ואים והם הנקראים כסף טולגולם יפרעו בעבורם הקהל וכן כנין המומות וכיוצא בהן ואפי' הת"ח בעל ממון לא יתחייב דבר וכל זה וכבר הורה ר' יוסף הלוי ז"ל לאים במקום אחד שהיה לו נגות וסרדסים שהיה חייב בעבורם אלפי זהובים ואמר שיעשר מתת בעבורם דבר מכל מה שזכהו מבני שהיה ת"ח ואע"פ שהיה נותן כמם הרוא אפילו עני שביפראל וזהו דין תורה כמו שפסרה התורה מחצית השקל מן הכהנים כמו שבילהו במקומו ומה שהומה לזה :

ר' יוסי אומר כל המכבד את התורה גופו מכובד על הבריות וכל המחלל את התורה גופו מחולל על הבריות :

כבוד התורה הוא בהורלות הזריזות בעשייתה ויכבד החכמים המעמידים אותה והספרים אשר חברו בה וכן חלול התורה הפך הג' :

ר' ישמעאל אומר החושך עצמו מן הדין פורק ממנו איבה וגזל ושבועת שוא והגס לבו בהוראה שוטה רשע וגס רוח :

בהוראה גס לבו להתגבר להורות מבלי ידיעה ופחד :

הוא היה אומר אל תהי דן יחידי שאין דן יחידי אלא אחד ואל תאמר קבלו דעתי שהן רשאין ולא אתה :

התורה המורה לאים מומחה לרבי' לדון יחידי כמו שביארנו בסנהדרין אבל זהו דבר מורה והזהיר הנה ממנו קצת על הלך המוסר ולא על לד המיסור : ואמר כשיחלטקו עליך חביבך בדעת מן הדעות לא תכריחם לקבל סברתך מפני שהם מכירים אם יש להם לקבלה ואינו בכפופך להכריחם לקבל את דעתך :

ר' יונתן אומר כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני :

אמר כי העוסק בתורה והוא עני ודל ועם כל זה יצער נפשו לעסוק בה לסוף יעסוק בה משוכר ומאשר לא יהיה לו מה שיפרידהו מן הקריאה ומי שלא יעסוק בתורה מפני רוב הממון להתעסקו במאכל ובמשתה ובמנוחה לסוף יתרוסש ויצר לו הזמן עד שיהיה סיבת בטולו בקריאה פרדתו בלחם למאכלו :

רבי מאיר אומר הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ואם בטלת מן התורה יש לך בטלים הרבה כנגדך ואם עמלת בתורה יש לך שכר הרבה ליתן לך :

אמר ממעט בסחורה והתמד על התורה והוי שפל רוח בפני כל אדם ר"ל שלא תהא שפל רוח בפני הגדולים לבד אמנם בפני כל אדם עד שבתחשב עם איזה אדם שיהיה יהא שפורך עמו כאילו הוא גדול במעלה יותר ממך וזה טוב לגבוה מן הגאוה כמו שביארנו : ועניין בטלים הרבה כנגדך הוא שיש דברים הרבה המבטלים ויגרמו למי שהתעסק בהן וכשלא התעסק בתורה יפריעך הזמן בתחת מן הדברים הסם :

רבי אליעזר בן יעקב אומר העושה מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד תשובה ומעשים טובים כתרים בפני הפורענות :

פרקליט הוא המליץ טוב על האדם למלך : קטיגור הוא הפך זה והוא המלשין האדם למלך ומשתדל להמיתו : ואמרו שהתשובה אחר המעשים הרעים או המעשים הטובים בתחילת הענין כל אחד מפני הענינים האלה מועילים מבלי הסכות והתלאים באדם :

רבי יוחנן הסנדלר אומר כל כנסיה שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים : ר"א בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך וכבוד חברך כמורא רבך ומורא רבך כמורא שמים : רבי יהודה אומר הוי זהיר בתלמוד ששגגת תלמוד עולה זדון ר"ש אומר שלשה כתרים הם כתר תורה וכתר כהונה וכתר מלכות וכתר שם טוב עולה על גביהן :

אלו הג' מעלות טובות נתנו לאומה זו בתחילה בחיות התורה והן הכהונה והמלכות והתורה [ומה שכ] כהונה זכה בו אהרן מלכות זכה בו דוד וכתר תורה מונח לכל מי שילה להתעסק בו ואמרו ז"ל [בס] ומה שאמר מזה הכתר פחות הוא מבשם האחרים אינו כן אבל גדול הוא מבשמים וכו יהיו השמים שלו' בי מלכים יתלוכו וכוחים יחוקקו לדק ואמר בי שרים ישוכו וגו' אבל כתר שם טוב מגיע מלא התורה ר"ל ידיעתה והמעשה בה כי בהן יגיע השם הטוב האמיתי :

ר' נהוראי אומר הוי גולה למקום תורה ואל תאמר שהיא תבא אחריך שחבריך יקיימוה בידך ואל בינתך אל תשען :

אמר בקש מקום הקריאה והלמוד כי עם זולתיך יתכן לך הקריאה ותתקיים ולא תצטרך לבומתך ומאמר אחיך צריך להביאים ולתלמידים שיעוררוך :

ר' ינאי אומר אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים ר' מתיא בן חרש אומר הוי מקדים בשלום כל אדם והוי זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים :

אמר שבאיות האדם תלמיד למי שהוא חכם ממנו יותר טוב לו ויותר רלוי מהיותו רב לפחות ממנו כי בענין הרלתבון יוסף וכענין הבני יחסר ואתה תבין ממה שביארנו בסנהדרין שבן ממו מקצתם מעלין בקדש ולא מורידין רלא שיביאה של עמרים ושלשה סוף של אחד ומבעים מיביאה גדולה שרלו שהם הוסיפו לו בזה מעלה :

ר' יעקב אומר העוה"ז דומה לפרוזדור בפני העוה"ב התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין :

פרקלין הוא ההיכל ופרוזדור הוא בית שער והמשל מבואר והכוונה יגועה שבעה"ז יקנה האדם המעלות שבהן יזכה לעה"ב כי זה העולם אמנם הוא דרך ומעבר לעה"ב :

הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב ויפה שעה אחת של קורת רוח בעוה"ב מכל חיי העוה"ז :

כבר ביארנו בס"ד מבהלדרין שאין אחר המות שלמות ולא חוספ' אמנם יפלים האדם ויוסיף מעלה בעה"ז ואל זה רמז שלמה באמרו כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאול אשר אתה הולך שמה אבל הענין ההוא אשר יצר לך האדם עליו ויפחד לעולם ולזה צריך שיפחדל האדם בזה הזמן הקצר ולא יאבד זמנו אלא בקנות המעלות לבד מפני שהפסידו מרובה אחר שאין לו תמורה ולא תקנה ולאשר ידעו החסידים זה לא רצו לבזותו אלא בחכמה ובחוספת המעלות והרויחו זמנם כולו על דרך האמת ולא עזבו ממנו בעניני הגשמים אלא זמן קצר מאד ובדבר הצריך שא"ל אולתו ואחרים הוציאו זמנם כולו בגשמיות לבד ויצאו ממנו כחשבר בלו כל עומת בבא כן יצר ולא הפסידוהו כולו הפסד עולמית והחמון כולם יהפכו האמת בזאת המלה ויאמרו שהכח הרמשונה הפסידו העולם והכח האחרונה הרויחו העולם והענין בהפך כמו בספרנו והם שמים מוסך לאור ואור לחושך ואוי למתלדים האמת והענין הזה עשה שלמה ע"ה עיקר בקהלת בשבחו הרווחת העולם וגנותו הפסדו וביאורו שאין ריוח וקנין אחר המות מן הדבר אשר יצאר ממנו הנה וזה כולו אמת וכשתבחן בספר ההוא בזאת הבחינה יתבאר האמת : רבי שמעון בן אלעזר אומר אל תרצה את חברך בשעת כעסו ואל תנחמהו בשעה שמתו מוטל לפניו ואל תשאל לו בשעת נדרו ואל תשתדל לראותו בשעת קלקלתו :

זה מבואר וכם ענני מוסרים בתקוני חברת בני אדם בספיל הדבר במקומו המועיל :

שמואל הקטן אומר בנפול אויבך אל תשמח ובהכשלו אל יגל לבך פן יראה ה' ורע בעיניו והשיב מעליו אפו :

הכון אפו לא נאמר אלא אפו מלמד שמוחלין לו כל עונותיו ואע"פ שנאמר אמר בחכמתו אלא הלוחה אבל זה המחכם היה מוכיח בזאת המדה ומזהיר מזאת הענינה :

אלישע בן אבויה אומר הלומד ילד למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר חדש והלומד זקן למה הוא דומה לדיו כתובה על נייר מחוק :

אמר שהלומד בימי הילדות יתקיים ולא יקל לשכחו והענין מן הלומד בימי הזקנה בספר חה מבואר וגלאה לעין :

ר' יוסי בר יהודה איש כפר הבבלי אומר הלומד מן הקטנים למה הוא דומה לאוכל ענבים קודמות ושותה יין מגתו והלומד מן הזקנים למה הוא דומה לאוכל ענבים בשולות ושותה יין ישן רבי אומר אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו יש קנקן חדש מלא ישן וישן שאפי' חדש אין בו :

אמר רבי יוסי כי חכמת הבחורים יש בה שלמות וספקות בלתי מזוקקות ולא נמלטו מן הקושיות כי לא תרכו להם הימים לשמת תלמודם ולהסיר הספקות ואמר ר' לא הנחין היין בקנקניו כי יש קנקן חדש ובו יין ישן וקנקן ישן ריקם ואין דבר בו כן יש בחורים שבשלותיהם וחכמותיהם זכות לא תתערב בהם ספק כיון ישן שנגדלו שמריו ממנו ויש זקנים שאין להם חכמה כלל ואין ל"ל שאין להם חכמה [שאינם] מעורבת ומבולבלת :

רבי אלעזר הקפר אומר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאין את האדם מן העולם :

אמר הקנאה והתאוה והכבוד מוליאין לא האדם מן העולם והוא כי בעלה המדות לו בלתם מהן יפסיד אמונת התורה בהכרח ולא יגיעו לו לא מעלות שכליות ולא מעלות המדות : הוא היה אומר הילודים למות והמתים להחיות והחיים לידון לידע להודיע ולהוודע שהוא אל הוא היוצר הוא הבורא הוא המבין הוא הדיין הוא עד הוא בעל דין והוא עתיד לדון ברוך הוא שאין לפניו לא עולה ולא שכחה ולא משוא פנים ולא מקח שוחד שהכל שלו ודע שהכל לפי החשבון ואל יבטיחך יצרך שהשאול בית מנוס לך שעל כרחך אתה נוצר ועל כרחך אתה נולד ועל כרחך אתה חי ועל כרחך אתה מת ועל כרחך אתה עתיד ליתן דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה :

אמר לידע להודיע ולהוודע רוצה בו שיודע העתידים להולך ואשר הם נולדים עתה ויאמרו אחר המות ונלמד מג' הבחנות האלה שהוא היוצר והוא הבורא ואמרו הוא הדיין והוא עתיד לדון רוצה בו שהוא סופם עתה לא הכל בהיים ובמות ובאמר עניני העולם והוא גם כן עתיד לדון אשר יחיו לע"ה בגמול ושונם : ואמר ולא מקח שוחד הוא כמו שאמר ג"כ בתורה אשר לא יקח פנים ולא יקח שוחד ואין עניני שלא יקה שוחד להשוות הדין כי זה מן השמות שיזוחק מן הש"י מה שלא יעויר ולפ לא ידומה כי אין [כ"א יתן] יעויר לו שוחד ומה יהיה השוחד אבל עניני מה שביארנו בהוא לא יקח שוחד הטובות כמו שיעשה אדם אלף טובות ובעה אחת אלא יתמול הש"י מעבירה ההוא לרוב טובותיו ויחסר לו מאלף טובותיו טובה אחת לו יותר אבל ישנם על זאת הרעה האחת וגמלהו על הטובות ההם כולם וחבו ענין לא יקח שוחד והוא כמו לא יקח פנים שיעשה הגדול במעלות ונמול עמו הרשע על כבוד הב ענינו ע"ה על חסד הכעם כמו שביארנו בסנהדרין הקודמים ונמול עמו הרשע על כבוד הב ואם ונעבדלנל על כבוד הש"י כמו שהתבאר בסנהדרין וזהו ענין ולא תשוא פנים : ובמאן מאמר שעל כרחך אתה נולד ומה שדבק בו שהוא זכר עניינים מבעיים אמין בחיבה לאדם בהן שעליהם אמרו רז"ל [ברכות לג. מגילה כה. נדה מז:] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים ולא אחר על כרחך אתה מוסת או עובר או מהלך או עומד ומה שדומה לזה שאלו כולם עניינים שהם ברשות האדם ואין הכרח בהם כמו שביארנו בפרק החמישי :

בעשרה

פרק המישי

בעשרה מאמרות נברא העולם ומה תלמוד לומר והלא במאמר אחד יכול להבראות אלא להפרע מן הרשעים שמאבדין את העולם שנברא בעשרה מאמרות וליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות :

בעשרה מאמרות כשמסתכל בכל מה שבא במעשה בראשית ואומר במלאם שמעה וברא שמים עמידי ואע"פ שלא התבאר בו מלת [ע' ר"ה לב: מסיק הש"ס אשאלת והא דשמעה הוי בראשית נמי מאמר הוא דכתיב בדבר ה' שמים נעשו] ואומר שעניין מורה עליו וכאילו אמר ויאמר אלהים יהיו השמים וסתרן כי לא נהיו מבלתי מאמר והיה יכול לספר הבריאה כולה במאמר אחד כשיאמר ויאמר אלהים יהיו שמים וארץ ויהי רקיע ויקוו המים וגו' ואומנם ייחד מאמר לכל ענין להודיע גודל זה המציאות ושוב סדרו ופמפסידו מפסיד דבר גדול ומתקנו יתקן דבר גדול ר"ל בפמפסידו מי שיפסיד נפשו אשר ביד לתקנה ולהפסידה וכאילו הוא שחלילה שאתכון

מכלל המציאות אשר אמר בו עשרה מאמרות כמו שביארנו בפתיחת הבורנו זה :

עשרה דורות מאדם ועד נח להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שהביא עליהם את מי המבול עשרה דורות מנח ועד אברהם להודיע כמה ארך אפים לפניו שכל הדורות היו מכעיסין ובאין עד שבא א"א וקבל שכר כלם :

אלו הדורות הם דברי הסורה שלוני הולך פלוני על הכלל וחכר זה ומה שאמריו מפני זכרו י' מאמרות שבהן מוסר לאדם לזכר אותו ולתקן נפשו במעלות המדות ובמעלות הכלליות שזהו כוונת זאת המסכתא :

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם להודיע כמה חבתו של אברהם אבינו :

הי' נסיונות שנתנסה אברהם אבינו כולם דבר הכתוב הא' הנרות באמרו ויתנכך לך לך מארצך וגו' . הב' הרעב אשר נמצא בארץ כנען בבואו שם והוא יעדו ואעשך לגוי גדול וזה נסיון גדול והוא אמרו ויהי רעב בארץ . הג' חמס המצריים עליו בהלקח שרה לפרעה . הד' הלחמו בד' מלכים . הה' לקחו הגר לאשה אחר שנואה מהוליד משרה . הו' הוא המילה אשר לוה בה בימי הזקנה . הז' חמס מלך גרר עליו בלקחו שרה גם כן . הח' גרש הגר אחרי הכנתו ממנה . הט' הרחקת בנו ישמעאל והוא אמרו ויתכנך אל ירע בעיניך על הנער וגו' וכבר הזיר הכתוב איך היה קשה בעיניו הדבר הזה באמרו וירע הדבר מאד בעיני אברהם אלא שנאמר אלוה שמשם הבטח יבא' ונרשם . הי' עקדת יצחק :

עשרה נסיונות נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים עשרה נסיונות נסו אבותינו את המקום במדבר שנאמר וינסו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי :

אבל הי' נסיון שנעשו לאבותינו במצרים הוא הנגלה מן הי' מכות והיות כל מכה ומכה מיוחדת במצרים ולא בישראל ואלו הם נסיון בלא ספק ולשון התורה בכל מכה ומכה מהם שהקיה הקב"ה על המצרים מלבד מכת הכנים שלא ביאר זה אלא שהוא ידוע שלא שנם ישראל אבל היו נמצאים אצלם ולא היו מצערים אותם וכן בילאנו החכמים אבל בשאר המכות התבאר בהם הענין אמר בדם ולא יכלו מצרים לשתות מים מן היאור ולזה שהמזק היה משיג אותם לבדם ואמר בצפרדעים ובאו בביתך ובחדר משכבך וגו' ואמר בערוב והפלתי ביום ההוא את ארץ גושן וגו' . ואמר בדבר וממתקנה בני ישראל לא מת אחד . ואמר בשחין כי היה השחין בחרטומים ובכל מצרים . ואמר בברד רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד . ואמר בארבה ויעל הארבה על כל ארץ מצרים . ואמר בחושך ולכל בני ישראל היה אור במושבותם . אבל הי' נסיון שהיו על הים הם קבלה . הראשון הבקעת המים כשבאו על פסוק ויבקעו המים . הב' בחרב שבקעו נעשו כקובה עד שעבר כדמות גב ולא מקורה ולא מכופע והיה הדרך כאילו היה נקב במים והמים מימין ומשמאל הוא מאמר הבקוק נקבת במטיו לאב פרזון . הג' שאלו נתקבצה ונקפאה להם כאמרו הלכו ביבשה ולא נשאר בקרקעיתו שום חומר ומיע בכשאר הנהרות . הד' שדרכי מצריים היו בחומר מדובק והוא אמרו חומר מים רבים . והה' שנבקעו לדרכיים רבים כמספר השבטים כעין קשת עגול על זאת הצורה* והוא אמרו לגזר ים סוף לגזרים והוא שנקפאו המים ונתקבצו כאבנים ועל זה אמר שברת ראשי התנים על המים ר"ל שנתקבצו המים עד שעבו בענין שיעבור שרשיהם עליהם . והז' שלא נקפיאו כקפיאת שאר שמים הנקפאים ר"ל חמיכה אחת אבל היו שתיכות רבות לאילו הם אבנים וסדרו קלתם על קלתם והוא אמרו אחת פירלת בעזך ים . והח' שנקפה כזכוכית או כשהם ר"ל בהיר עד שיראו קלתם אל קלתם שעברה בו והוא אמרו תשבת מים עב שחקים ר"ל שקבון המים היה כעבים השמים לעומר שהוא בהיר . והט' שהיו נוחלים ממנו מים מהוקים והיו שותים אותם . והי' שהיו נקפים בעת שהיו נוחלים אחר שלקחו מהם שעתו עד שלא היו יורדין לתוכן והוא אמרו נצבו כמו נד נוחלים ר"ל הדבר הנוחל היה נקפה בלב ים ומלאתו בקבלה גם כן שהמצריים בתו עליהם מכות על הים ויחר מחמת מצריים אבל כולם היו מעשה הנסים הם אשר ילדו במצרים ונמלקו למוצים רבים על הים ואל זה רמז באמרו אלה הם האלהים המכים את מצרים בכל מכה במדבר ר"ל במדבר ים סוף . אבל העשרה נסיונות שנסו אבותינו את המקום כולם דברי הכתוב הם . הראשונה על ים סוף באמרם המבלי אין קברים במצרים . והב' [סדר עשרה נסיונות תמצא בערכין טו. קצת באופן אחר ומה שזכרן הרמב"ם הכא ועיין מהרש"א בחידושי אגדות וע"ע חי"ט] במרה הוא אמרו וילונו העם על משה לאמר מה נשתה . והג' במדבר סין כשבקשו המן והוא אמרם מי יתן מותנו ביד ה' וגו' . הד' מריבת בני המן עד הבקר והוא אמרו ויותירו אנשים ממנו עד בוקר : והה' מריבת בנקשם אותו ביום הבכר כמו שנאמר ויהי ביום השביעי יצאו מן העם ללקוט . והו' בדבריהם על המים גם כן . והז' בחורב במעשה העגל . והח' בתבערה בהיותם מסופקים במקום ההוא באמרו התאוננים והוא אמרו ויהי העם כמתאוננים . והט' בקבורת

[עיין בערכין שורה]

התאוה בנקשם הבשר אמרו והאספסוף אשר בקרבו התאוו תאוה . והי' במדבר פארן בענין המרגלים ושם נאמר ויגשו אותי זה עשר פעמים ולא שמעו בקולי :

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה בריח בשר הקורש ולא הסריח בשר הקרש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחוים רוחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים :

כבר ידעת שהמזבח היה באמצע העזרה ואנו עתידים לבאר זה במקומו והיה מגולה לשמים עם כל זה לא היו מכבין הגשמים אש המערכה ולא היה מסזר הרוח אש עמוד העשן העולה מן הקרבנות אבל בעת הסקרבה היה הטויר גם והיו עומדים בעזלה כל אחד בלד חבירו ובעת הסתחויה לא היו לותים זה את זה לרוב מורגש ומוגבה במקום הזה :

עשרה דברים נבראו בע"ש בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות וי"א אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה :

אף לבת בלבת עשויה קמייתא מאן עבדה כבר זכרנו לך בפ' הח' שהם לא יאמינו בחידוש הלבון בכל עת אבל בתחילת עשיית הדברים שם בטבע שיעשה בהם כל מה שיעשה הן יהיה הדבר שיעשה מאדי והוא הדבר הטבעי לו יהיה חדוש לעתים רחוקים והוא המופת הכל בשום על כן אמרו שניות הבשי שם בטבע האדם שתשקע קרע ועדתו ולבאר שיוצא המים ולאחון שידבר וכן הסלר . וכתב הוא התורה הכתובה לפניו יתב' כמו שאמר ולא עדע לך הוא והוא אמרו ואתנה לך את לוחות האבן . והמכתב הוא הכתיבה שעל הלוחות כמ"ש והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות . ואולי תאמר אחרי שכל הנפלאות כולם הושמו בטבעי הדברים הרשם עשתה ימי בראשית למה ייחד אלו העשרה דע שלא ייחדם לומר שאין שום מופת שהושם בטבע הדברים רק אלו אבל אמר שאלו נעשו בין השמשות לבד ואחר הנפלאות והמופתים הושמו בטבעי הדברים אשר נעשו בו בעת העשותם תחילה ואמרו על דרך מבל שיוס שני בהחלק המים הושם בטבע שיחלק יום סוף למשה והיורדן ליהושע וכן לאליעא ויוס רביעי כשנבראו הושם בטבעו שיעמוד בזמן פלוני בדבר יהושע אליו וכן שאר הנפלאות מלבד אלו העשרה שהושמו בטבעי הדברים הרשם בין השמשות : ושמיר הוא שרן קטן הוצב האבנים הגדולות בעברו עליהם וכו בגה שלמה את בית המקדש : ולבת הוא כדי שיקח בו הנפח הברזל הרשם עד שיעשה בו מה שיעשה :

שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם חכם אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמנין ואינו נכנס לתוך דברי חבירו ואינו נבהל להשיב שואל בענין ומשיב כהלכה ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי ומודה על האמת והילופיהם בגולם :

הנני מפרש תחילה אלו המדות שנכפלות הרבה בדברי הכמים והוא טוב עם הארץ וגולם וחכם ומסיד אמנם טוב הוא אים אשר אין לו לא מעלות שלילות ולא מעלות המדות ר"ל לא חכמה ולא מוסר ואין לו ג"כ קנין הדעות כאילו הוא עכוס מן הסוב ומן הרע והוא הנקרא טוב לדמותו כארץ לא יזרע בה דבר מן הדברים והיא הנקראת שדה טוב כמו שנתבאר בזרעים : ועם הארץ הוא אים שיש לו מעלות המדות אבל אין לו מעלות שכליות דומה לומר שיש לו דרך ארץ ואין בידו תורה והוא הנקרא ע"ם ר"ל שהוא טוב לשאר הארץ ולקנוני המדינות מפני שיש לו מעלות המדות שמיטב בהם הנרטו עם זולתו כמו שביארנו בתחילת הבורנו : וגולם הוא אים שיש לו מעלות שכליות ומעלות המדות אמנם אינם שלמות ולא הולכות על סדר כראוי אבל יש בהם ערבוביא ובלבולים והמעורב בהם הסרון ומפני זה נקרא גולם להדמותו לכלי אשר יעשהו האומן ותהיה בו הצורה המלאכיית שיהשלוהו ההשלמה והתקון בסכין והסייף כשיעשה.כשהם גולמים והניע לבם צורתם קודם שישחיזו ויחדדם וימרטם ויפתחם בהם מה שדרכו לפתח ויפלים תקונם והם הנקראים לפי זה גולמי כלי מתכות כמו שהתבאר בכלים והוא מלה עברית גלמי ראו עיניך ר"ל חומר שלי קודם הניע צורת האדם בה וכאשר לא הניע לזאת הצורה שלמותה קראוהו גולם לדמותו כהומר המגלא מוכן לקבל צורה אחרת ישוב בה יותר שלם : והחכם הוא האים שהגיעו לו שני המינים מן המעלות על השלמות כמו שנתבאר : והמסיד הוא האים החכם כשיוכיח במעלה ר"ל במעלות המדות עד שיסה אל הקלה הא' מעט כמו שביאלנו בשרש הד' ויהיו מעשיו מרובין מהחכמתו ומפני זה נקרא המסיד לתוספתו כי ההפלגה בדבר יקרא מסיד תהיה ההפלגה הטוב או רע ואמר הנה שהחכם יהיו לו אלו הז' מעלות והם עקרים גדולים ומפני זה יכוין אליהם שבהם אפשר הגמ' והלמוד והמעשה הארבעה מהם הם מעלות המדות והוא שלימו מדבר לפני מי שגדול ממנו בחכמה ואינו נכנס בתוך דברי הבירו אבל ינוח עד שיכלים דבריו ולא יתפאר במה שלא ידע והוא אמרו על מה שלא שמע אומר לא שמעתי ולא יתעקש אבל כשישמע האמת יודהו ואפי' במה שאפשר לו לדחות ולחלוק ולהטעות לא ילבה לעשותו וזהו אמרו ומודה על האמת וכו' מעלות שכליות הם כשיעבו מעשה במלאכת המעשה לא יבהל ויאחר מהשתק באמת אבל ירגיש מהרה למקום הטעותו ויבאלהו והוא אמרו ואינו נבהל להשיב וזה אמנם יהיה בקלות הסכנה ומוב הבנותות לאמר המעשה להבין הפרש הדברים והמעלה הב' שיסאל מה שלריך לשאול בדבר ההוא ולא יבקש מופת למודי בחכמת הטבע ולא טענה בטעית בחכמות הלמודיות וכיולא בזה ואם יהיה הוא הנשאל ג"כ יענה מעניו הנשאלה אם ישאל בעניים שבטבעם מופת יענה מעניו הנשאל במופת ואם ישאל במה שלמעה מזה יענה לפי מה שבדעתו וטבעו ושוב לא ישאל ממנו שבה חמריות ויקן כבה לוריים או ישאל שבה לוריים ויקן שבה חמרית אלא ישיב מלא הכלית וזהו אומרו בוחל בענין ומשיב כהלכה וזה לא יהיה אלא אחר הבחה יתירה . והמעלה הג' שיסדר תלמודו ויקדים מה שראוי להקדימו ויאחר מה שראוי לאחרו בזה הדרך מושיל בלמוד מאד והוא אומרו אומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון ואלו כולם הם בגולם

בהסך

נספר מפני שהוא כלפי שלם כמו שביארנו ולא הגיע לאלף המעלה :

שבעה מיני פורעניות באין לעולם על שבעה גופי עבירה מקצתן מעשרין ומקצתן אינן מעשרין רעב של בצורת באה מקצתן רעבים ומקצתן שבעים גמרו שלא לעשר רעב של מהומה ושל בצורת באה ושלא ליטול את החלה רעב של כליה באה :

רעב של בצורת הוא שהיה השמים בעצם מטר ימטר בקצת מקומות ובקצתם לא ימטר ובאחר יהיה מטר ימטרו מעט : ורעב של מהומה הוא שיתעסק אדם במלחמות וקטטות ומידודים אחר ימחדנו לסם עד שתתמעט האדם ולא תזרע בעת הזריעה לחרדת השלם : ורעב של כליה הוא שלא ישמר כלל ויאכלו הנכרים וסנגמיה באמרו ויהי שמיך אשר על ראשך נחשת :

דבר בא לעולם על מיתות האמורות בתורה שלא נמסרו לב"ד ועל פירות שביעית ורב בא לעולם על ענוי הדין ועל עוות הדין ועל הטורים בתורה שלא כהלכה :

ענוי הדין הוא שיחוב המשפט ויתן בו ימים רבים כדבר שמבואר : ועוות הדין הוא שידון בעמה שאינו ראוי :

חיה רעה בא לעולם על שבועת שוא ועל חלול השם גלות בא לעולם על עובדי עכו"ם ועל ג"ע ועל ש"ד ועל שמיטת הארץ בד' פרקים הדבר מתרבה ברביעית ובשביעית ובמוצאי שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה ברביעית מפני מעשר עני שבשלישית בשביעית מפני מעשר עני שבששית ובמוצאי שביעית מפני פירות שביעית ובמוצאי החג שבכל שנה ושנה מפני גזל מתנות עניים :

כבר ביארנו פעמים רבות בסדר זרעים סדר הוצאת החקים מן התנאים ומה המבאר שבאמת העליונים והשפלים הוא מוצא מעשר ראשון ומתנו ללוי בכל שנה ואח"כ היה מוציא מעשר עני ומתנו לעניים וזה המעשר עני במקום מע"ש שהיה מוציא בשאר שני השמטה : ומתנות עניים הם הלקט והשכחה והפיאה והפרט והעוללות כי בחג ישלם זה כולו כי כבר נשלם עסק האדמה ומי שנתן אלו החקים נתנם ומי שלא נתנם גזלם :

ארבע מדות באדם האומר שלי שלי ושלך שלך זו מדה בינונית ויש אומרים זו מדת סדום שלי שלך ושלך שלי עם הארץ שלי שלך ושלך שלך חסיד שלי שלי ושלך שלי רשע :

הנה התנאר בזה המאמר שהחסיד הוא מיבקש בפעולות הטוב ר"ל מיטיב לאחר מפני הקנאות מעם והתנאר לך ג"כ שיקרא רשע מי שים לו מסחיתות שנפש ר"ל מיטיב בפעולותיו אל הקנה האחד המוסיף כמו שביארנו בפ' הד' כי זה אשר ירצה שיהיה לו ממונו וממון זולתו יש לו כוב הטוב וקנאו רשע :

ארבע מדות בדעות נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו קשה לכעוס וקשה לרצות יצא הפסדו בשכרו קשה לכעוס ונוח לרצות חסיד נוח לכעוס וקשה לרצות רשע :

הסתכל איך קרא הסכלן הסכלנותו ימיהה עד שיקרב להעדר ההרגשה בדבר הכעס חסיד וקרא מי שים לו פחיתות מדת הכעס רשע :

ארבע מדות בתלמידים מהר לשמוע ומהר לאבד יצא שכרו בהפסדו קשה לשמוע וקשה לאבד יצא הפסדו בשכרו מהר לשמוע וקשה לאבד חכם קשה לשמוע ומהר לאבד זו חלק רע :

הסתכל איך לא קרא הנכון הזכרן חסיד מפני שהיא מעלה שכלית וקראו חכם ולא קרא הקשה להבין הענינים וכב הסכחה רשע מפני שאינו כדאי ואינו מן המעלות אשר לקניתה כמו שביארנו בפרק שני :

ארבע מדות בנותני צדקה הרוצה שיתן ולא יתנו אחרים עינו רעה בשל אחרים יתנו אחרים והוא לא יתן עינו רעה בשלו יתן ויתנו אחרים חסיד לא יתן ולא יתנו אחרים רשע :

הסתכל איך קרא רב הרחמנות אשר לא יספיק לו מה שיתמה הוא לבדו עד שירחמו ג"כ אחרים חסיד וקרא אכזר רשע :

ארבע מדות בהולכי לבהמ"ד הולך ואינו עושה שכר הליכה בידו עושה ואינו הולך שכר מעשה בידו הולך ועושה חסיד לא הולך ולא עושה רשע :

אמרו בהולכי לבית המדרש רוצה בו ההליכה לבית המדרש יש בה הרבה מדות : הסתכל איך קרא המרבה לקנות המעלות חסיד והמתעצל לקנות רשע והעדר המעלות השכליות ומעלות המדות והדע כל מין מהם אם מרגלה לאות החכמה והמעשה והדע המנוע ודרך המעשה אשר יקראו מוצות והתוספת על המצוע מעם אבר הוא מפעלות החסידים המפורסמים ותדע התוספת והחסרון אשר שניהם רע אלא שאחד מן הקצוות יותר רחוי בשם הרע ואחד יקרא חטא או פעל בלתי נכון והמעל בזה שהזהירות הוא גמור בלי ספק ורוב החטאה רע גמור בלי ספק והעדר ההרגשה בהגלה אע"פ שהוא רע אמנם אינו כרוב החטאה ויקרא חטא או פעל בלתי נכון והוליאה מן הזהירות מעם לגד העדר ההרגשה מן הראוי לשלמים וכשתבין זה הענין תדע שמי שיצא מן הזהירות מעם יקרא חסיד כמו שקדמנו ונעדר ההרגשה יקרא חוטא ולזה אמר במאיר מאשר חטא על הנפש כמו שביארנו בפ' הד' ומכל מה שהקדמנוהו ובארנוהו תדע מי מבני אדם ראוי ראוי שיקרא טוב ומי ראוי שיקרא מן האדם ומי ראוי שיקרא נולם ומי ראוי שיקרא חכם ומי ראוי שיקרא רשע ומי ראוי שיקרא חסיד ומי ראוי שיקרא חוטא אלו ז' שמות נופלים על ז' הנשים לפי מה שים לבם מן המעלות ומן הפחיתות ואשר למדו הכלליות לפי מה שקדם לנו מן הפירוש וכבר שמו שמות לפי ענייני האדם כמו שים לו פחיתות על מדות והוא הנקרא רשע כמו שביארנו ואם יהיה לו מעלות כשליות ישתמש בה

ברעות שזה יקרא אצל החכמים רשע עמוס ואם יהיה רשע מדיק לגבי אדם ר"ל שיהיו מכלל פחיתות מדות ענינים שיזיקו לגבי אדם כשעות וכאלמזיות וכיולא בהן זה יקרא רשע לא וכן מי שיהיו אצלו מעלות שכליות ופחיתות מדות יזיק בהן יקרא חכם להרע כמו שאמר הפסוק במי שהוא כך חכמים המה להרע ולהטיב לא ידעו ר"ל שמעלותם השכליות הם יתמשו בהן בפעלות הרעות ולא בטובות אבל האדם אשר יתקבלו בו המעלות כולן השכליות ומעלות המדות עד שלא תהיה לא מעלה שכלית ולא מעלה ממעלות המדות שאינה בו וזה נמצא מעט והפילוסופים יאמרו שמציאת אדם כך רחוק מאד אבל איש נמצא וכשימצא הם יקראוהו אדם אלהי וכן יקרא בלשוננו אדם אלהים ואומר אני שהאדם ההוא יקרא מלאך השם כמו שאמר ויעל מלאך השם מן הגלגל ואמרו הפילוסופים שמנע שימצא אדם שנתקבלו בו הפחיתות כולם עד סופן מלין השכליות ואשר למדות עד שלא תהיה לו מעלה כלל וכשימצא והוא לרוק הם יכנהו בשם איש אחת מן האיות הרעות המציקים וכן קראו שלמה דוב שכול שהוא קנון השכלות והסיזק ואלו בהתעצה גם כן שמות מורכבות האדנעה לגנאי והם רשע עמוס ורשע רע והכם להרע ודוב שכול ואחד לגדולה ואין גדול ממנה והוא אדם אלהים או מלאך השם וכבר ביאר הכתוב שקריאת האדם אשר ימצא בו מעלות השכליות ומעלות המדות מלאך השם והוא שאמרו כי בשפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא והדעת הוא כולל כל המעלות השכליות מפני שלא ישלם כי אם אחריהם ואחר ותורה יבקשו מפיהו רחויים על שלמותו במעלות המדות כמו שביארנו בפרק שביעי שזהו כוונת הפורה ולזה אמר וכל המיבטחים שלום וכבר ביארנו שם ג"כ שהשלום הוא ממעלות המדות ואמר אח"כ כי מלאך ה' צבאות הוא :

ארבע מדות ביושבים לפני חכמים ספוג ומשפך משמרת ונפה ספוג שהוא סופג את הכל משפך שמכנים בזו ומוציא בזו משמרת שמוציאה את היין וקולטת את השמרים ונפה שמוציאה את הקמח וקולטת את הסולת :

דימה האיש הזכרן ביחוד כל מה שיתמה ולא יבדיל בין האמת והבקר לספוג והוא אמר היש שבולעת הכל ודימה ג"כ מי שיבין לאחר ולא יחזור דבר כלל לא לאחרי ולא שאינו אחרי למשפך ודימה מי שיחזור דברים הרעים ושדעת שאינו אחרי ומשכח דברים האחרים אשר עליהם המעשה למשמרת שלא יאחר בה רק השמרים ולא הזר ודימה האיש שהעמין בו בהשפך לנפה שמוציאה הקמח הדק אשר אין בו צורך ומשאירה הגס והוא הסולת :

להיותה מוציאה הקמח הדק אשר אין בו צורך ומשאירה הגס והוא הסולת :

כל אהבה שהיא תלויה בדבר בטלה אהבה ושאינה תלויה בדבר אינה בטלה לעולם איזו היא אהבה התלויה בדבר זו אהבת אמנון ותמר ושאינה תלויה בדבר זו אהבת דוד ויהונתן :

פירוש אלו הדברים כך הוא אמר יודע שאלו הסגות הגשמיות יבטלו ויסורו ויתחייב סור המתחדש בסור שבאו ומפני זה כשתהיה סבת האהבה ענין אלהי והוא המדע האמיתי האהבה הסיום לו אפשר שתסור לעולם מפני שסבתה מתמדת המיאות :

כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים ושאינה לשם שמים אין סופה להתקיים איזו מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח וכל עדתו כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה משה זכה וזיכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו שנא' צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את הרבים חטא הרבים תלוי בו שנא' על חטאת ירבעם בן נבט אשר חטא ואשר החטיא את ישראל :

זה כולו מבואר שאלו הענינים על דרך הגמול והשעם כי מי שיחלוק לא לכוונה שתיכה דבריו מציו אלא לרצונו לדעת האמת יקיימו דבריו ולא יפסיקו . וכל מי שיעשר בני אדם יגמלהו ה' יתברך כשיגמרהו מן שמאל וכל מי שיעבה בני אדם יעבדהו ה' יתברך כשיגמרהו מן התחתונה חה מבואר אין קושי בו כשמבין מה שכללנוהו בפ' הבמיני :

כל מי שיש בו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו ושלשה דברים אחרים מתלמידיו של בלעם הרשע עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה מתלמידיו של אברהם אבינו עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה מתלמידיו של בלעם הרשע מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה ונוחלין לעולם הבא שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת שנאמר ואתה אלהים תורידם לבאר שחת אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם ואני אבטח בך :

עין טובה כבר ביארנו פעמים רבות בעמין עין טובה היא ההסתפקות ונפש שפלה היא הזהירות ורוח נמוכה היא הענוה ירוחה כמו שהתאר בפרק שלפני זה והשלם שבכולן היא התרוצה לקנות המון והוא עין רעה ורוח גבוה ונפש רחבה ונגזרה והשלום מעלות שהן נפרסמו לאברהם אבינו ומפני זה יקרא כל מי שימצאו בו אלו המעלות מתלמידיו של אברהם אבינו מפני שהתנהג במדותיו וכל מי שימצאו בו אלו הג' פחיתות הוא מתלמידיו של בלעם הרשע אחר שהתנהג במדותיו ואני אזכור המקומות שהתבארו בהן אלו המעלות לאברהם והפחיתות הן כולן לבלעם והן נמצאות כולן בתורה אמנם הסתפקות באברהם הוא אומרו לאלך סדום אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך וגו' וזה מכלית הסתפקות והוא שימה אדם ממון גדול ולא יהנה ממנו אפילו בדבר מועט אבל זהירותו אמרו לברכה ביום בוקר מלאיכה הנה לא ידעתי כי אשה יפת מראה אם ובא [ב"ב כ"ו.] בפ' אלא הסתכל בעורתה הסתכלות שלימה רק ביום ההוא וזה מכלית זהירות ועוד אמרו על הגר אהר מלקחה הנה בפתחך ביידך עשי לה כטוב בעיניך אלא היה לו לתן להתענג עמה וכן בשבקשה ממנו שרה לגרשה עם ישמעאל מה שהמעבה מעמים אחריה בעבור המשגל העוד הכתוב שהרע בעיניו על ישמעאל לבד והוא אמרו וירע הדבר מאד

בעיני אבריהם על אודות בנו . אלו כולם מופתי הזכירות ואמנם עמותתו הוא אמרו ואמרי עפר ועפר . והתפרסם לבלעם הרשע הכריעה על הממון והוא כולו מאדם נהריס בעבור הממון אשר נכבד בו לקלל אם ישראל והוא אמרו אשר מכר עליך אם בלעם בן בעור וגו' . ואמנם רוב תאותו בענין המעבל היא סבת עלתו לבלק שיפקיד הנביים לזנות עם ישראל ויביים זונות מפורסמות כי עלת רוב התאוה אשר היתה לו והיות הזנות טוב בעיניו לא היה פלוה בו סמעת בני אדם אומה רק לפי דעתם כי הטובים לא יצוו ברע אבל יזהירו ממנו ולשון הכתוב הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו' ומכמים אמרו [בסנהדרין קה. וכן בברכות ז ובעמודה מוכיים ד] בלעם בועל אתונו היה ולא ספק בו שמי שזה דעתו בזה מהיה שעלתו . ואמנם נאותו אמרו נאם שומע אמרי אל ואמנם סביאו ראיה [בסנהדרין קו.] על בלעם מאמרו ואמת אלהים תורידם לבאר שהם אנשי דמים וגו' פירוש מפני שהיה לו הדמים שהוא היה סיבת מות ישראל במגפה והוא נ"כ אים מרמה בעצותו מחבולות לפעולות הרע : והביאו ראיה על תלמידי אבריהם מאמרו להאחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא כמו שקבלו זרע אבריהם אוהבי :

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר ורץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים . הוא היה אומר עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתבנה עיירך במהרה בימינו ותן חלקנו בתורתך :

אע"פ שאמר עז פנים לגיהנם לוה בעזות בתוכחת המוריים וכיוצא בהן וכאילו אמר השתמש בקלת הפתיחות במקומה בדברן הש"י ובאמיתתו כמאמר הנביא ועם עקש תתפל אלא בתנאי שתהיה כוונתך האמת והוא אמרו לעשות רצון אביך בשמים ומן הסובות שתקן הש"י לזאת האומה שים להם בוצם פנים וכן אמרו [יומות מט.] שמופת זרע אבריהם שהם ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים אמר ובעבור הזיה ירמאתו על פניכם לבלתי תתפלו [עיין נדריס כ.] וכלשון סיפר זה מעלת הבושת ביקש ואמר ה' אלהינו כאשר תגנתו זאת המעלה בן תתנו להבנות עיירך בתהרה בימינו :

הוא היה אומר בן חמש שנים למקרא בן עשר שנים למשנה בן שלש עשרה למצות בן חמש עשרה לגברא בן שמונה עשרה לחופה בן עשרים לרדוף בן שלשים לכח בן ארבעים לבינה בן חמשים לעצה בן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה בן שמונים לגבורה בן תשעים לשוח בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם בן בג בג אומר הפוך בה והפוך בה דכולה בה ובה תחזי וסיב ובלה בה ומינה לא תזוע שאין לך מדה טובה הימנה בן הא הא אומר לפום צערא אגרא :

אמת על המורה ביהפוך בה ויהנה בה מפני שהכל בה : ואמר ובה תחזי ר"ל האמת פי' ותראה האמת בעין השכל בתבנוס וידע וחזא : ואח"כ אמר וסיב ובלה בה כלומר מתעסק בה עד עת הזקנה גם אז לא תסור ממנה לזולתה : ואמר בן הא הא לפי מה שהעטיר בתורה יהיה בלבך ואמרו אלא יתקיים מן המכמה אלא מה שתלמד בתורה עמל ויגיע מן המלמד שכל קנינה שהעונג והמנוחה אין קיום לה ולא תועלת בה ואמרו בפי' מאמרו [קהלת ב] אף חכמתי עמדה לי חכמה שלמדתי בלא עמדה לי ומשני זה לוה להטיל אימה על התלמידים ואמרו [בחגיגה קנ: זרוק מרה וכן בתב הרמב"ם בפ"ה מהלכות ת"ת דין ה'] זרוק מורא בתלמידים . לפי שעד עכשיו כל הפרקים הם מבנה לפיכך הולכך עתה להודיע שמתכלן ואילך בנייתא היא ולזה מתחיל ואומר שי חכמים בלשון המשנה כלומר בנייתא היא ובלשון המשנה היא שנויה אבל אינה משנה ומה שני מכמים ר"מ אומר . ומתוך שמאמרי כולן זה דברי אנדה הם נהגו לאומרו בבית הכנסת עם שאר הפרקים הללו של מסכת אבות :

פרק ששי

שנו חכמים בלשון המשנה ברוך שבחר בהם ובמשנתם :

ר"מ אומר כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ולא עוד אלא שכל העולם כולו כדי הוא לו נקרא ריע אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות משמח את המקום משמח את הבריות ומלבשתו ענוה ויראה ומכשרתו להיות צדיק וחסיד ישר ונאמן ומרחקתו מן החטא ומקרבתו לידי זכות ונהנים ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה שנא' לי עצה ותושיה אני בינה לי גבורה : זוכה לדברים הרבה . להיות צדיק וחסיד כדלקמן : כדי הוא לו . ליהי הוא : נקרא ריע . ולי מה יקרו ריעך : אהוב . יפנו אוהביך ונם שלום רב לאוהבי תורתך : אוהב את המקום . שעוסק מלכנה : אוהב את הבריות . שמקרבן ומלמדן וגומלן טוב : ומלבשתו התורה : ומכשרתו להיות צדיק הולך בהוטו ולימו ועשה עול : חסיד עשה לפנים משורת הדין : ישר עושה יושר ועדיף מלדיק : ונאמן ממנו עצה ותושיה דלעיל מהלי קרא כתיב ה' קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז ואמיך ליה עצה ותושיה כלומר עצה וגבורה ובינה אני לאומרי להיות לבני אדם לעזר : תושיה אלמיא"ל בלש"ן ענין נאות :

ונותנת לו מלכות וממשלה וחקור דין ומגלים לו רזי תורה ונעשה כמעיין שאינו פוסק וכנהר שמתגבר והולך והוי צנוע וארך רוח וכוהל על עלבונו ומגדלתו ורוממתו על כל המעשים א"ר יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב וכברות ואוכרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף שנא' נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלוחות אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה שכל מי שעוסק בתורה ה"ז מתעלה שנאמר וממתנה נחליאל במות :

מעלבונה של תורה . מעלבן (מעלבון) שעולבים אם החולה שהיא עלובה על שאין לה עוסקים . מזף מעולה כמו ויגער בו אליו דמכנגותו ומזף בים אבותי : מזם זהב באף הזיל שאינו מעמידו אלא הולך בהפסה וממאסה כך ת"ח החסר מעמידים של תורה שהוא מאוס כמגידה הזה : שאין לך בן חורין לפי בני אדם משמשים לפניו : וממתנה נחליאל [שיהוין מ: נדרים נה] כיון שנתנו לו תורה נהלו אל וכיון בים לו נחלה עולה לגדולה שנאמר ומנחליאל במות :

הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק א' או אפילו אות אחת צריך לנהוג בו כבוד שכן מצינו בדוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא ב' דברים בלבד (עשאו) [קראו] רבו אלופו ומיודעו שנאמר ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי והלא דברים ק"ו ומה דוד מלך ישראל שלא למד מאחיתופל אלא שני דברים בלבד קראו רבו אלופו ומיודעו הלומד מחבירו פרק אחד או הלכה אחת או פסוק אחד או אפילו אות אחת עאכ"ו שצריך לנהוג בו כבוד ואין כבוד אלא תורה שנא' כבוד חכמים ינחלו תמימים ינחלו טוב ואין טוב אלא תורה שנא' כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו :

הלומד מחבירו וכו' פסוק אחד דבר אחד של פעם דסמיך להלי קרא דואתה אנוש כערכי סמיך איך קרא אבר יחדו נמחיק מוד לפי שמלאו מהיתופל לדוד שהיה יועב ושוסק יהודי בתורה אמר לו אמה אתה עוסק בתורה יחידי [ועיין בברכות סג:] והלא כבר נאמר חרב על הבדים ונולדו . כוב פעם אחרת מלאו שהיה נכנס לבית מדרשו בקומה זקופה אמר לו והלא כבר נאמר שצריך לו לאדם ליכנס שם בענוה כדי שתהא אימת שמים עליו . וי"ל שהיה נכנס לבית המדרש יחידי ואמר לו בבית אלהים נהלך ברגש בחיב אחייב אדם ליכנס שם בקטון עם לפי שנאמר ברוב עם הדרת מלך ורגש הוא לשון אפיפה כמו אמה רגבו גויים וי"ל רגש הוא לשון אימה ופחד . ואתה אנוש כערכי הבוב כאותי : מיודעי כמו אנשים חכמים נכונים ומיודעים ומה דוד בהיה מלך עשאו לאחיתופל רב ואלוף מפני שי דברים : ואין כבוד אלא תורה כלו' לתורה והכי קאמר אין כבוד בא לו לאדם אלא על עסקי התורה : שנא' כבוד חכמים ינחלו

כלומר הם מוחלים כבוד בשביל שהם לומדים את התורה ויוכלים אותה בנחלה :

כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד יותר מלכודך עשה ואל התאוה לשולחנם של מלכים ששולחנך גדול משולחנם וכתרך גדול מכתרם ונאמן הוא בעל מלאכתך שישלם לך שכר פעולתך :

פת במלח תאכל פירוש לפי' אין לך מה לאכול אלא פת במלח אל תמעט מלעסוק בתורה ואל תחמוד כבוד להתכבד בתורתך שמתוך כך נראה כחילו אתה עושה אלא לשמה : שולחנך גדול משולחנם הוא הבכר שתקבל על לומדיה של תורה :

גדולה תורה מן הכהונה שהכהונה בעשרים וארבעה מעלות והתורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בתלמוד בשכיעת האזן בעריכת שפתים בבינת הלב בשכלות הלב באימה ביראה בענוה בשמחה בשמוש חכמים בדקדוק חברים ובפלפול התלמידים בישוב במקרא במשנה בכיעוט סחורה במיעוט שינה במיעוט תענוג במיעוט שחוק במיעוט דרך ארץ בארך אפים בלב טוב באמונת חכמים ובקבלת היסורין :

באימה ובירא' שאין לבו גבוה עליו כמו שנא' יום אבר עמדת לפני הש"ש אלהיך בחורב ולהלן בעלי קרייס אסורים ומתוך קלות ראש של אדם והבטוד לבו הוא בא לידי קרי : בשמחה לפי שאין השכינה שורה מתוך עצר אלא מתוך שמחה . ביישוב גרסינן פי' ביישוב הדעת : במיעוט סחורה דאמר רב [עיירובין נה ושם איתא ר' יוחנן] לא חמצא חורה לא בסחרניה ולא בחגרין :

במיעוט ד"א אלא יהא מעוט בנני אדם בשוק : בקבלת היסורין מקבל יסורין מאהבה :

המכיר את מקומו והשמח בחלקו והעושה סייג לדבריו ואינו מחזיק טובה לעצמו אהוב אוהב את המקום אוהב את הבריות אוהב את הצדקות אוהב את התוכחות אוהב את המישרים מתרחק מן הכבוד ולא מגיס לבו בתלמודו ואינו שמח בהוראה נושא בעול עם חבירו מכריעו לכף זכות מעמידו על האמת מעמידו על השלום מתישב לבו בתלמודו שואל ומשיב שומע ומוסיף הלומד ע"מ ללמד והלומד ע"מ לעשות המחכים את רבו והמכוין את שמועתו והאומר דבר בשם אומרו הא למדת שכל האומר דבר בשם אומרו סביא גאולה לעולם שנא' ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי :

שומע ומוסיף שומע כל מה שאמר לו רבו ומוסיף אבל לא לסתור את דבריו והמכוין את שמועתו כשהוא מורה הוראה מכוין בלשונו ענין שאמר לו רבו ואינו מוסיף דבר לומר אבל אמר לי רבי אלא אם כן אמרו רבו :

גדולה תורה שהיא נותנת חיים לעושיה בעוה"ז ובעוה"ב שנאמר כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא ואומר רפאות תהי לשרך ושקוי לעצמותיך ואומר עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר ואומר כי לוית חן הם לראשך וענקים לגרגרותיך . ואומר תתן לראשך לוית חן עטרת תפארת תמגנך ואומר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד ואומר כי אורך ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו לך :

מתנת חיים לעוסיה בעולם הזה שאוכל הפירות ושקרן קיימת לעה"ב כי חיים הם למוצאיהם בפירות

פירוש המשניות אבות להרמב"ם

בכירות כעס"ו ולומר ומקוי לעצמותיך ממהה ממקה עצמותיך נקבר ולומר עץ חיים הוא למחזיקים בה בעה"כ וממה מאמר לחיים הוא זוכה ומי יאמר שיהא זוכה לעשר שהרי יש לך כמה בני אדם הכתומים לעניות שהמות טוב להם מחיים לפיכך הוא אומר כי לית מן הם לרחמך וגו' כלומר ולאזהו דבר המביא את האדם למנוח מן בעוני האמצעים הוי אומר זה הממון וממה מאמר ממון יתנו לו אבל לא יהיה מכובד בין האנשים לכך נאמר עערם תפארת תמנוך וממה אמר מפילו מי שלמד שלא לשמה זוכה לכל הדברים האלו לכך נאמר אורך ימים בימינה כלומר [שבת סג.] למיימינים בה פי' שלומדים לשמה יש להם אורך ימים ואין לריך לומר עשר וכבוד בשמאלה פי' למשמאלים עושר וכבוד יתנו להם אבל לא חיים ארוכים וממה אמר לחיים ועושר וכבוד זוכה אבל לא לשלום לכך נאמר ושלום יוסיפו לך:

ר' שמעון בן כנסיא אומר משום ר"ש בן יוחאי הנוי והכח והעושר והכבוד והחכמה והזקנה והשיבה והבנים נאה לצדיקים ונאה לעולם שנאמר עטרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא ואומר עטרת זקנים בני בנים ותפארת בנים אבותם ואומר תפארת בחורים כחם והדר זקנים שיבה ואומר והפרה הלבנה ובושה החמה כי מלך השם צבאות בהר ציון ובירושלים ונגד זקניו כבוד:

עטרת זה העושר: תפארת זה הנוי והכחם והכח תפארת בחורים והכבוד ונגד זקניו כבוד והחכמה זקנים שיבה בכל מובן ומה מנייה ליה לזה שקנה חכמה:

ר' שמעון בן מנסיא אומר אלו שבע מדות שמנו חכמים לצדיקים כולם נתקיימו ברבי ובבניו: א"ר יוסי בן קיסמא פעם אחת הייתי מהלך בדרך ופגע בי אדם אחד ונתן לי שלום והחזרתי לו שלום אמר לי רבי מאיזה מקום אתה אמרתי לו מעיר גדולה של חכמים ושל סופרים אני אמר לי רבי רצונך שתדור עמנו במקומנו ואני אתן לך אלף אלפים דינרי זהב ואבנים טובות ומרגליות אמרתי לו בני אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין אותו לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד שנאמר בהתהלכך תנחה אותך בעוה"ז בשכבך תשמור עליך בקבר והקיצות היא תשיחך לעולם הבא וכן כתוב בספר תהלים על ידי דוד מלך ישראל טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף ואומר לי הכסף ולי הזהב נאם השם צבאות:

לי הכסף ולי הזהב פי' לשבחו ולכבודו שנאמר מלא כל הארץ כבודו:

חמשה קניינים קנה לו הקב"ה בעולמו ואלו הן תורה קנין אחד שמים וארץ קנין אחד אברהם קנין אחד ישראל קנין אחד בית המקדש קנין אחד תורה קנין אחד מנין דכתיב השם קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז שמים וארץ קנין אחד מנין שנאמר כה אמר השם השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי ואיזה מקום מנוחתי ואומר מה רבו מעשיך השם כלם בחכמה עשית מלאה הארץ קניניך: אברהם קנין אחד מנין דכתיב ויברכהו ויאמר ברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ: ישראל קנין אחד מנין דכתיב עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית ואומר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם. בית המקדש קנין אחד מנין שנאמר מקדש השם כוננו ידיך ואומר ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו:

תורה קנין ז' מנין דכתיב השם קנני ראשית דרכו בראשית קדמה לעולם (סנ"ה הדבר הזה קשה מאד למשוע ולריך ביאור להבין מה זאת התורה אחר קדמה לעולם) מפני שכשעלה במחשבה לפניו לברואים עולמו אמר יתקיים בשביל התורה: שמים וארץ קנין אחד שהם עמודיו של עולם שנאמר כה אמר השם השמים כסאי והארץ הדום רגלי נאמר כאן ונאמר להלן הארץ שנאמר מלאה הארץ קנינך: אברהם קנין אחד מניין שברא"ה הקב"ה לכך לחיות קיימו של עולם ויתקיים בשבילו שנאמר וברוך אברם לאל עליון קונה שמים וארץ ומה בשביל שקרב את הבריות שמה כגפי השכינה והחזיקן למופת: ישראל מניין שנקראו קנין שנאמר עם זו קנית ומניין שהעולם יתקיים בשבילם שנאמר לקדושים אשר בארץ המה ואדירי כל חפצי בם שהם שיקר דיבה של הארץ: מקדש ה' כוננו ידיך עדיין לא מצינו בו קנין אלא מפני שנאמר כאן מקדש ונאמר להלן ויביאם אל גבול קדשו הר זה קנתה ימינו מה להלן מקדש בקנין אף כאן מקדש בקנין ויש נמנעים בדבר ולפי הענין נראה שעיקרו שהבריאתא לא נכתבה בתקנה שהרי במסכת סוסים בפרק האשה [דף ז:] אינו אומר אלא תורה ושמים וארץ ויפראל ומניה ראיה לשמים וארץ מאומר פסוק שנאמר בהבריאם קונה שמים וארץ:

כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנא' כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו ואומר השם ימלוך לעולם ועד: א"ר חנניא בן עקשיא רצה המקום לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצות שנא' השם חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר:

רבי חנניא בן עקשיא אינו מן הבריאתא אלא סיום אלה הוא ונהגו העם לאמרו בסיום הפרקים לפי שאין אומרים קדיש על המשנה אלא על האגדה דאמר מר [כותה מט] ויהא שמיה רבא דאגדתא*:

אבות

פירוש המשניות ממסכת אבות

הקדמת פי' הרמב"ם על המשניות ממסכת הוריות

יש להקדים למסכתא זו שיקרים הם נדיבים למי שרולה להבין אותה. וזה כי אחת מהן כרת והוא כתוב בתורה ויתחייב על שגגת כל אחת מהן קרבן חטאת וכולן מצוות בראש מסכת כריתות ולשם נגאלים ומכלל אלה השלשים ואחת עבו"ס. וכששגג באחת מאלה השלשים ואחת מצות החטאת שהוא חייב להביא כשבה או שעירה כמו שנתבאר בפרשת ויקרא באמרו ואם נפש אחת תחטא בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעירת עזים ואם כבש יביא קרבנו להחטאת נקיבה תמימה יביאנה ואם שגג זה היחיד בעבו"ס החטאת שהוא חייב להביא שעירה על כל פנים והוא מה שנאמר בפרשת שלח לך אם נפש אחת תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת לפי שמה שהוא מדבר בכלון הוא בשגגת עבו"ס בפירוש כמו שנאמר וכי תשגו ולא תעשו את כל המצות האלה אמרו רבותינו ז"ל מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצות וכבר ביארנו בספרי שאותה פרשה בשגגת עבו"ס היא וזה דין היחיד מאחר מעשה הארץ: ואם כ"ד הגדול של שבעים ואחד הוא ששגג באחת מאותן אחת והלשים מצות והנו בהיותר שוה אחת מהן ועשו ישראל על פיהם ואח"כ מודע להם שעשו בה חייבין כ"ד פר להחטאת כמו שנאמר ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ר"ל הסנהדרין והקריבו הקהל פר והמתון שעשו על פיהם פטורין ואם שגו כ"ד בהתיר כלום בעבו"ס ונעשו העם גם כן ועשו ע"פ סברתם חייבין כ"ד פר ושעיר פר לעולה ושעיר לחטאת כמו שביאר בפרשת שלח לך בשגגת עבו"ס באמרו והיה אם מעיני העדה נעשתה בשגגה וגו' ופר שיקרבו כ"ד על שאר מצות לעולה לומר שגגת אחת מאלה השלשים ואחד נקרא פר העלם דבר והשעיר שמקריבין חטאת בשגגת עבו"ס נקרא שעיר עבו"ס ויהיו גם כן הטוטים על פיהם פטורין ואם יחסר מהם אפי' חלקי אחד נחלק היוב פר העלם או פר ושעיר של עבו"ס ויהיה דינם כדין היחידים וכל מי שעבר ועשה בשגגה יביא קרבן יחיד כראוי לאותו חטאת בין בהיה העושה מב"ד עצמו או מאחר העם וכל מי שלא יעשה אינו חייב כלום אבל כשיאשלמו החלאים שיחאבארו בזה הפרק יהיו כל העם פטורין ממה שעשו והקרבן מחייב לכ"ד לפי שעשו בדינם ואע"פ שלא עשו שום דבר לפי זה שהם מחוייבים בקרבן הוא לפי שעשו העם ע"פ סוראתם והשיקר אצלנו מעשה אלו בקהל והוראה בכ"ד. ואע"פ שהחלאים אלו מבוארים בזה הפרק הנה זוכרם כדי שיהיו מזומנים תמיד החלאי הראשון שיהא רשם ישיבה מצוי בהוראה וכ"ד כולם הבאים מלוין עמו ומחלאי הנמי שלא יהיה בהם פסול אלא שיהיו כולם רשוין להוראה בסנהדרי גדולה והחלאי הראשון שיעשו כולם ולא יהיה ביניהם מחלוקת בהתיר מה שהתירו והחלאי הרביעי שיעשו בדבר המקרא או במה שיורה עליו המקרא כמו שיחבאר והחלאי החמישי בעשו בהוראתם כל יושבי הארץ או רובן ר"ל רוב מין הבאים כלומר שאחרים ומנהם אינם נחשבים ב' שבטים לענין זה אלא נמנו לשמי שבטים אלא לענין נחלה בלבד והחלאי הששי שיהיו אלו שעשו בהוראתם שוגגין שיחשבו בלבם שדין אחת הוא אלא ידעו הבעות והם עושים בהוראתם והחלאי הבביעי שיהיו כ"ד עלמם יודעים אותו הדבר שעשו בו לא שיעלם מהם ואע"פ שאותם בעשו על פי הוראתם יודעים כגון שיאירו קצת החלאים האחורים ויאמרו שהוא אחור ואמרו נקרא הלב והבלוהו רוב הקהל על פיהם ואח"כ זכרו שהוא בשגגה ולא ידעו אם אחד מן החלאים האחורים הוא שהאירו או אחד מהמים האחורים בבוגלא בזה אינם חייבים פר העלם ואע"פ שכל העם אומרים להם החלב הפלוני כמו שנאמר ומודעה החטאת אשר חטאו עליה ולא שידעו החופאים וכשיחסר אפי' אנאלי אחד מאלו החלאים בלבד יהיה דין קרבן כ"ד ודין כל מי שעבר ועשה דין יחיד ששגג בלא הוראתם כ"ד שהוא חייב חטאת שעירה או כשבה כמו בביאורנו. ואחה

התבונן אלה העיקרים שהם מפתח מסכתא זו והנני עתה מתחיל לפרש:

פרק ראשון

הורו בית דין לעבור על אחת מכל מצות וכו' : דף ב

ענין ההוראה שעליה יתחייבו ב"ד שיאמרו לעם מותרים אתם לעשות דבר פלוני : ואמרו ועשה שוגג על פיסק לפי שאם היה שוגג אינו אלא על פיסק חייב קרבן כגון שהורו שחלב הקרב מותר אם תחיין לאכול חלב הקרב ואכלו על פיסק שאינו חייב קרבן אבל אם תהיין לאכול שומן ואכל חלב הקרב חייב קרבן לפי שלא אכלו בשביל שהתירוהו ב"ד אבל בשאכל על פיסק אינו חייב כלום ואפי' היו מעשיו עם מעשיהם ביחד או לפני מעשיהם וכן אם עשה ולא עשו סם כלום היה פטור לענין שהקדמנו כדאמרינן מעשה פלוני בקהל והוראה בב"ד ומעשה זו רבי יהודה היא דסבר שיחיד שעשה בהוראת ב"ד פטור אבל רבנן סברי יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב עד שיהיו רוב יושבי ארץ ובראל עושים על פיהם ואותה שעה יהו העושים פטורין וב"ד חייבין בקרבן כמו שביארנו . ויושבי ארץ ישראל אלו הם כמו שכתוב וכל ישראל עמו מלבא חמת עד נחל מצרים ר"ל שאותם שהם במקום זה הם כל ישראל ואין משגיחין לאבר הם חוץ לארץ : וזה שידע שעשו ועשה על פיהם באמר בלאן שהוא חייב כלומר חייב בקרבן יש להקשות עליו וזה כי הואיל שידע שעשו ועשה מזיד הוא והמזיד אינו חייב קרבן ופיקוח קושיא זו כמו שביארנו שהוא שגג במה שאמר שאכל אבל אם התורה אסר יותר ואשב שלאו לעשות על פיהם ואפי' שעו וידע בשעותן ולפיכך עשה על פיהם ואע"פ שהיה יודע שעשו ולפיכך חייב קרבן יהיר ולא יצטרך לאסר עשה בשגגה ואפי' על פיהם ואמרו הסולה בעצמו ואפי' לא היה בדור אלו בשעו אלא שאין דרכו שיעשה על הוראתם אלא המוד בעיניו

וג"כ לא נתברר אלו ביאולו ונאסר הדבר אלו כאילו לא הורו אם עשה חייב :

הורו בית דין וידעו שטעו וכו' : ד' ג ע"ב

ר"מ פוטר לזה שעשה מן הקרבן לפי שהיתה הוראה בספק ברוב הלבור חיב שעשה בכלל רוב לבור מה שעשה : ור"א אומר ספק לפי שהיה לו לשאול וכאילו הוא אלו ספק כמו שאכל ואינו יודע אם אכל אם שומן אכל שאינו חייב אלא אכם אלוי ונתבאר בתלמוד בר"א מכריע : מכריעות ולפיכך מי שעשה אחר שנודע לו מביא אכם אלוי ונתבאר בתלמוד בר"א מכריע : אחר כן אמר שספק לדעת ר"א הוא מי שיצב בביתו ולפיכך הוא חייב באכם אלוי אבל הסולך בדרך אינו חייב כלום לדברי הכל ומהלוקת ר"ע ובן עזאי הוא בזי שעברה לאחת בדרך ואינו הולך עכשיו אבל הוא יוצא לדרך ועשה ר"ע סבר להתעסקו בצרכי הדרך אינו יכול לבאול וכאילו הוא במדינת הים ובן עזאי אומר הואיל והוא בעיר מאי שנא מן שיושב בביתו . והלכה כר"א וכר"ע :

הורו בית דין לעקור את כל הנוף וכו' : שם

אין ב"ד חייב קרבן ויהיו העושים על פיהם פטורין עד שיהיה הדבר שעשו בו דבר שאין הלדוקין מודים בו אבל אם הוא מצאר כל כך שמודים בו הלדוקין ב"ד פטורין לפי שלא נקרא שעות אבל הוא שבחה והוא ענין אומרם זל קרי בי רב הוא אמרי' ליה ויהיה כל מי שעשה כפי שבחתם חייב קרבן יהיר כמו שהקדמנו : ושומרת יום כנגד יום כבר בארנה בראש מגילה ועוד יתבאר דיוהם בנדה ובזבים ומשיל שעותם בה שאמרו לא תהיה שומרת יום כנגד יום אלא אם ראתה דם ביום אבל בלילה לא לפי שהזבה לא תהיה זבה עד שתראה דם ג' ימים ויעשו הם ואמרו ביום ממש שהוא מבקר ועד ערב של כל יום לפי שנאמר ימי זובה וכשיעשו בזה השיעור ובעלו רוב הקהל בשותיהם רואות דם בלילה באותה שעה יהיו חייבין פר העלם : וכן בשבת שאמרו המוציא אבנה ב"ד חייב לפי שגגת' אל יצא איש ממקומו אבל כשהוציא או זרק לא : וכן ג"כ בעכו"ם שאמרו המשתחוה הוא שהוא חייב שנאמר לא תשתחוה לאל אחר וענין השתחויה שיפשוט ידיו ורגליו על הארץ אבל אם השתחוה לעכו"ם בלא פשוט ידים ורגלים אינה השתחויה . הנה כשיהיה הטעות בדמות אלה הדברים אז הם מביאין קרבן והשאים על פיהם פטורים אבל כשעבדו מקרא ממה שכתוב בתורה או דבר שיש לו סמך גדול במקרא הם פטורים והעושים על פיהם חייבים וחזו אמרו עד שיורו בדבר שאין הלדוקין מודין בו :

הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו וכו' : דף ד ע"ב

מובאה של ב"ד הוא ראשם ישיבה ואפי' היה מיוחס אלם ר"ל שבעים וא' : ואמרו בשגגת ב"ד ואיה אם מעיני העדה וגו' ואמרו בב"ד ושפטו העדה וכבר ביארנו בסנהדרין שאלה המכריעים כולם אינם ראויים להוראה בסנהדרין לפי שנאמר במשה והתיצבו שם עמך ולמדנו בפי' שסוף זה עמך בדומין לך לומר מיוחסין . וזקן אלא ראה בעיני אינו כבר לדיני נפשות לפי שהוא מאזני ולא ירחם על בני אדם לפי שאינו יודע ראבת הבנים ואנו צריכים להשגחת כולם על ההוראה שנאמר ואם כל עדת ישראל יגנו :

הורו בית דין שוגגין ועשה כל הקהל וכו' : שם

כבר ביארתי בהקדמת מסכת זו שעל שגגת עכו"ם קהל מביא פר לעולה ושעיר לחטאת ויחיד מביא שעירה ובשגגת שאר [סל"ן] מצות ב"ד מביאים פר ויחיד כשבא לו שעירה חה שנאמר והקריבו הקהל נחלקו בו ר' יהודה סבר כל קהל וקהל וכ"מ סבר הקהל שהורה בלבד והוא ב"ד הגדול לפי שאמר קהל ישראל כו' ור"מ אומר כל קהל וקהל . ב"ד הגדול נ"כ מלשלח למנין הבנים שהטעו לפי שכל שבט יקרא קהל כמו שנאמר ויעמד יהושפט בקהל יהודה ובנעה שבטים הם רוב המנין של שבטים כמו שביארנו בהקדמה : ואמרו לו רובן ר"ל רוב מנין מגני ישראל ואע"פ שזה הרוב ממיעוט מנין הבנים לא מרובן וכבר ידעת דעת ר' יהודה שאומר כל קהל וקהל ולא יחייב לב"ד הגדול כלום שים קרבנות הרבה יביאו אותן שלא הטלו ע"י מוציאים . וכמו כן לדעת ר' יהודה שבע אחד שעשה בהוראת ב"ד הגדול שאר שבטים מביאין על ידו כשהיה רוב קהל ולפיכך אומר בכאן ושאר שבטים פטורין לפי שהיה אותו הבנין עושה בהוראת עצמו ור"מ אומר כמו שבשעבו כל הקהל יקריבו ב"ד הגדול על ידיהם כמו כן כשעבו רוב הקהל יקריבו ב"ד עמהם על כל פנים הקרבן הראוי לב"ד לפי שהם אותם שהורו ואין דעתו שיבין מי שלא הטא בשום פנים ויראה שאע"פ שלא בא בזה מקרא שבשיהיה הבנין הזה רוב הקהל שעשו בהוראת ב"ד הגדול שב"ד הגדול לבדם מביאין

מצות

פר בלבד ובעכו"ם פר ושעיר . והלכה כר' יהודה במה שאמר כל קהל וקהל מביא אותן הקרבנות מקרבן פר העלם ושעירי עכו"ם והלכה כחכמים : ואמנם הדמים שלוקחים בהם אלה הפרים והשעירים אמרו פר העלם דבר ושעירי עכו"ם מתחילה נוצין להן ואינן באין מהרומת הלשכה ואלה הפרים והשעירים כולם הם נשרפים כמו שנתבאר בחמישי מזבחים :

פרק שני

הורה כהן משיח לעצמו שונג וכו' : ד' ו ע"ב

אמר בברכת ויקרא אם הכהן המשיח יחטא וגו' ושקייב על חטאתו אשר חטא פר בן בקר לחטאת וזה הפר הוא שנקרא פר הבא על כל המצות ואמרו לאמת העם דיבר על שגגת המעשה כמו שקדם לנו שהוא צריך שיורו בשגגה ויהיו עושים בשגגה על פיהם כמו כן המשיח לא יביא אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה והוא עצמו שיעשה בשגגה על הוראתו שהורה לעצמו בשגגה ובבר נתבאר בהוראת ב"ד לגבור כי אם היה ב"ד בשני הפנים פטור כמו כן יהיה הוא בכמו אלה שני הענינים פטור מן הקרבן כי המזיד לאינו חייב קרבן ומתבאלו זה הכהן המשיח שיהיה הכהן מופלא ויורה בפני עצמו ואז חייב כפרה בפני עצמו אבל כשהוא אינו מופלא או שנתחתף עם ב"ד בהוראה ועשה בכלל העושין כשהוא שומר על הוראתו עם הוראת ב"ד הרי הוא כמו אים אחד מב"ד שסומך על הוראת העדה אשר הוא ממנה ודינו כדין אים אחד משאר העם אם היו העושין רוב הקהל הוא יתכפר לו עם הציבור ואם היו מיעוט הוא אחד מהם : לגבל מקצת ולקיים מקצת כפי מה שהתנה בב"ד וג"כ נריך העלם דבר עם שגגת המעשה ואינו חייב אשם אלוי כשהוא משתפק ולא ידע לו כגון ב"ד עם הציבור ועוד יתבאר זה :

הורה בפני עצמו וכו' : ד' ז

היה עולה על הדעת שהכהן גדול אפי' עשה בהוראת ב"ד לא יתכפר לו עם הציבור הואיל ואינו מתכפר עמהם בלשם כיפור אלא בקרבן מיוחד לו בפני עצמו כמו שתבאר במקרא פר המעלם אשר לו והודיענו בכאן שמתכפר לו עם הציבור כשנתחתף עמהם בשגגה כמ"ש יתעלה על חטאתו אשר חטא ר"ל שיהיה חטאו מיוחד לו לבדו אותה שעה יביא קרבן בפני עצמו אבל כשנתחתף עם הציבור לא ולמדנו עכו"ם משאר מצות לפי שנאמר בשאר מצות ונעלם דבר מעיני הקהל ונאמר בעכו"ם והיה אם מעיני העדה כמו שלשם באמרו דבר ולא כל הגוף כן באמרו בעכו"ם ואינו צריך לבאר כי בכל מקום שאמרנו שאר מצות או כל המצות בענין זה באיזה מקום שבא כי אמנם כולה לומר לאחת ושלשים מצות לא תעשה שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת :

אינן חייבין אלא על העלם דבר וכו' : דף ז ע"ב

אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה וכן המשיח ולא בעכו"ם אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה כבר קדם שכהן משיח לעצמו כב"ד הגדול לציבור ובעכו"ם בשאר מצות : ושגגת המעשה הוא שיסמוך על אותה הוראה ויעשה כמוה ויהיה שוגג ע"פ הוראתו כמו שביארנו :

אין בית דין חייבין עד שיורו וכו' : ד' ח

כבר באמרנו זה שאמר בפ' שלח לך וכי תטאו ולא תעשו שהוא מדבר בשגגת עכו"ם ואמר אחר כן תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשה כל עושה בשגגה לשגגת עכו"ם מה עכו"ם דבר שחייבין על זדונו כרת ומלאנו בהכתוב חייב בשגגתו חטאת ואז חייב ב"ד כשהורו בה קרבן חטאת אף כל העשה בשגגה עד שיעשה בדבר שחייבין על זדונו כרת ואז יתחייב על שגגתו חטאת ואם היה אותו הדבר שחייב שהיה על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת אז חייב ב"ד כשהורו או המשיח קרבן חטאת והיולא מדבריו שכל שחייבין על זדונו כרת יתחייב שיהיה על שגגתו חטאת וחייבין ב"ד והמשיח על הוראה בו על התנאים שהקדמנו קרבן מלבד חמשה דברים והם פסח ומילה ומנדף ומטמא מקדש וקדשיו לפי שהפסח והמילה אע"פ שהם בכרת כי קרבן ה' לא הקריב במועדו חטאו יבא אבל אינו חייב על שגגתו חטאת לפי שהם מצות עשה ומלאנו בהכתוב שחייב קרבן חטאת על מצות לא תעשה והוא שנאמר אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה בשגגה וגו' וכן המנדף אין חייב בשגגתו חטאת כמו שנאמר לעשה בשגגה יצא מנדף שהרי בו מעשה וכמו כן מטמא מקדש וקדשיו אינו בכלל באמרו אחת מכל מצות ה' לפי שהוא ביאר הקרבן לו בכתוב שהוא בעולה ויורד וידוע שהלשים ושם כריתות בתורה כמו שנתבאר מעיניהם בראשון ממסכת כריתות והן כולן כתובים בתורה ונשאר לנו מן הכריתות אחת ושלשים ואותן האחת ושלשים הן שחייבין בשגגתו חטאת קבוע לפי אלו ההילוקים שנתבארו במסכת זו . הנה התבאר שהיחיד לא יביא הטאת קבוע אלא על אחת מאלה בין שהיה אותו יחיד הדיוט או כהן גדול או נשיא האמם בשגגת נבור שהיא אינה נשאר מצות גם כן אלא אחת מאלה למדנו משגגתם דעכו"ם כמו שבארנו באמרם אחיא מעיני מעיני :

אין חייבין על עשה ועל לא תעשה וכו' : ד' ח ע"ב

העיקר בידינו כי כל שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת חייבין על לא הודע שלו אשם אלוי והבאיה על זה מה שנא' ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעשה אחרת בעשותה אחת ממצות ה' וכבר באמרנו בהלכה שלפני זאת שהמאוה ברמז עליהם בכאן הם שחייבין על זדונו כרת וחייבין על שגגתו חטאת קבוע ואמר בחשם אלוי ואם נפש אחת תחטא בשגגה בעשותה אחת מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ולא ידע ואשם וזה אשם אלוי והדברים שדבר בהם בקרבן עולה ויורד ולא חייב בהם חטאת קבועה היא שמיעת הקול ובמוי שפחים ומומאת מקדש וקדשיו והוא שנאמר ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה עד סוף הפרשה ובשביל אלה העקרים אין חייב אשם אלוי בלא הודע של מקדש וקדשיו ואין חייבין ב"ד פר העלם בשהורו ומעו בטומאת מקדש וקדשיו לפי שהורו בדבר שחייבין על זדונו כרת אבל אין חייבין על שגגתו חטאת רוצה לומר חטאת קבועה כמו שאר מצות כמו שנתבאר לשעלה ואמנם חייב על שגגתו קרבן עולה ויורד ועשה בשמקדש הוא שנתטמא בתוך המקדש בעצה אלוי שיצא ומלותיו לו לאחת היא

מצות

מצות עשה שיצא אבל רחוי לו לצאת בדרך קצרה כמו שמתבאר בשני מסכתות ואם יצא באלוכה שיאריך בעכובו במקדש הוא חייב כרת: ולא תעשה שבגדה הוא שלא יבא על הגדה: ועשה שבגדה הוא כשנשמעת בעוד שהוא בא עליה שצוה אותו שיפרוש ממנה כמו שצוהו לאחר שיצא מן המקדש וזו היא מצות עשה כשנאמר לו פרוש ממנה אבל יתחייב בזה בשה שאומר לך וזה כי אם גבדל ממנה כשפרסה נדה מיד והוא בקשוי הוא חייב כרת אם היה מזיד או חטאת אם היה שוגג לפי שהנהה לו ביציאתו כשיצאתו וכשילוו בא על הגדה אבל רחוי לו שיעמוד על עמו ויבטל מהעשה בשמים ושוגן לפרטיו בקרקע עד שיעות האבר ואם הוציא שבבא זרע אין בכך כלום שהוצאת שבבא זרע בפריות לענין העובדין אין מופיף אישורא ולא גורע כמו שנתרצו בשביעי מסנהדרין וכשיסור הקרוי אז רחוי לפרוש ממנה ואז נאמר לו פרוש ומבואר הוא שעשה זה שבמקדש ועשה שבגדה אינו מצות עשה גרידא אבל הוא מצוה מדרך הקבלה כמו שצוה עליו לומי שים עליו בגד שעמנו שמוש זה הבגד שזה הצוי סבתו מצות לא תעשה ואין ספק שהגדה בכרת ומגנתו בחטאת קבועה ולפיכך חייבין בשהורו על עשה ועל לא תעשה שבה בשגגה אמנם הורחקם בלא תעשה שבה הוא מבואר כמו שזכרנו בפ' ראשון כי הגדה והזבה גמורה ושומרת יום כנגד יום שנקראת זבה קטנה והיולדת ביאת כולן שוה בחיסור ומשום הכי יתחייב הכרת על ביאת כל אחת אבל נסתנו דמיסה בטומאה ובעבירה בלבד ואמנם הורחקם בעשה שבא כגון שיאמרו לאוו לו לפרוש קודש שימות האבר ויפיחו זה הם חייבים פר העלם כשיבלמו החטאים לפי שהורו בדבר שחייבין על זהורו כרת ועל שגגתו חטאת אבל כשאמר שסמא מוחר לו להכנס במקום פלוני מן העזרה ואו היא הורחקה בלא תעשה שבמקדש אז שאמרו כי מי שנטמא בעזרה מוחר לו שילא בדרך מרוחקה ואינו חייב שיכנין דרך קצרה ואו היא הורחקה בעשה שבמקדש ואינם חייבים בזה פר העלם ואע"פ שהחיירו בדבר שחייבין על זהורו כרת הוחיל ואין חייבין על שגגתו חטאת קבועה. והתבונן באלה השעקרים כולם ודע לותם כי הם גדולי התועלת במסכתא זו וכבל הבא אחריה בסדר קדשי:

אין חייבין על שמיעת קול וכו': שם

לומר שב"ד וכהן משיח אינו חייבין כשהורו בשום דבר מאלה וכבר קדם הטעם הזה ורבי יוסי הגלילי אומר שהנשיא ג"כ פטור בדברים אלו ואינו חייב על דבר מהם קרבן לעולם ואפי' שגג כהן משיח הורחקה וכן כ"ב לדעת רבי יוסי כפור על אלה העומות מן הקרבן בלבד כשמתעסק בהן לפי שנאמר באלה החטאים ואם לא תגיע ידו ואם לא תשיג ידו מי שבאין לידי עניות יצאו כ"ג ונשיא שאינם באים לידי עניות לפי שמתגאיהם העושר ור"ע אומר נשיא חייב לפי שנאמר וכפר עליו הכהן מחטאתו ואמר עוד בסוף פרשה זו שחייב עליו קרבן על שמיעת הקול וכמוי שפחים ומומאת מקדש וקדשיו וכפר עליו הכהן מחטאתו אמנם כ"ג אינו חייב בקרבנות אלו לדעת ר"ע לפי שנאמר זה קרבן אהרן ובניו וגומר וקבלנו בפירוש זה זו באה מובה לומר חביתי כהן גדול ואין אחרת באה מובה ומצאנו שחייב בשלו החטאות אם לא חביב ידו עשירים האיפה סולת וכהן גדול מן הנמנע אצלו להקריב מנחת חובה אולתי ההביתין ומצד שנמנע ממנו עשירית האיפה נמנעו ג"כ שתי תורים וכשבה או שעירה לפי שנא' בסוף הפרשה בחטאת מאלה כל אחין מתכפר בחטאת אין מתכפר בשלה רצוי לומר שאין חייב זה הקרבן אלא מה שיתכן בו שיקדים אזה מזדמן מן הבלבה מינים בהמה או עוף או מנחה לפי העניין ואין הלכה כר"ע אלא כהן גדול ונשיא חייבין קרבן עולה ויורד על שמיעת קול ועל נטוי שפחים ועל טומאת מקדש וקדשיו כמו שיתבאר אחרי כן:

כל המצות שבתורה וכו': ד' ט

כל זה מבואר והם מקראות התורה וכבר קדם ביאוריה:

אשם תלוי והיחיד והנשיא וכו': שם

לומר שהעומות שחייבין על זהורו כרת ועל שגגתן חטאת קבועה מבוארקו הנשיא או היחיד בחטאת מהן אם עשאה חייב אשם תלוי כמו שנתבאר בכליתות אמנם כהן משיח וב"ד אין חייבין אשם תלוי לעולם על הספק בהורחה אבל חייבין קרבן חטאת כשיתברר החטאת כמו שנאמר ועודעה החטאת וכבר קדמו שיקרי זה: ואשם ודאי יתחייב על ה' דברים לפבר שיעבה היחיד בין שהוא הדיום או נשיא או משיח ואין להורחת ב"ד בהן בוס עניין ולא לפבר אשם על הורחה כמו שקדם. אותן האמות הן אשם מעילות אשם גזילות אשם גזיר אשם מצורע אשם שפחה חרופה: ואמרו בכאן שהמשיח חייב על שמיעת הקול וכמוי שפחים וטומאת מקדש וקדשיו ואין מולק על דבריו במה שקדם בענין המשיח וב"ד שאין חייבין על שמיעת הקול ועל נטוי שפחים לפי שאשם אמרנו אינו חייב פר הבא על כל המצות כשהורה לעצמו על התנאים שקדמו לפי שאין אלו מן המצות שיש בהן אותן הדינין אבל הוא חייב בקרבן המזכר בהן כשעבר על אחת מהם: ונעשה מאמר ר' שמעון זה שנאמר ואיש אשר יומא ולא יתחטא ונכרתה הנפש הסיא מתוך הקהל מי שחטא שוה לקהל ולא זה שאין הטאו שוה לקהל לפי שאינו חייב פר על שגגת מעשה בלבד כמו כל הקהל אלא עד שיהיה שם הורחה בהעלם דבר כמו שקדם וא"א סבר שנשיא שגג בטומאת מקדש וקדשיו מביא שעיר כמו שהוא מביא בשחטאת בדבר שהורו כרת ועל שגגתו חטאת כמו שנתבאר כיון שטומאת מקדש וקדשיו בכרת.
ואין הלכה כרבי אליעזר ולא כרבי שמעון:

פרק שלישי

כהן משיח שעבר שחטא ואח"כ עבר וכו': דף ט ע"ב

שעיר אחרה חורה בנשיא אשר נשיא יחטא או הודע אליו חטאתו והביא את קרבנו שעיר עזים ואמרו על חטאתו אשר חטא חורה שמביא חטאתו הראויה לו והוא נשיא שע"פ שירד מגדולתו בעת הקרבן הוחיל שהיה בשעת חטאו נשיא:

כהן משיח שעבר ממשיחתו וכו': שם

כהן גדול אם עבר במוש או זקן ויוצא בהם הוא עומד בקדושתו לפי שמתן שמשחה שנמשח ם אינו מבטל מעשיהו ואין הפרש בינו וכין כהן גדול המשמש בכל הדברים אולתי בעבודה בלבד ומה שהוא שהוא תלוי בם ר"ל פר י"ם ועשירית האיפה שמקריב בכל יום כמו שנתבאר אבל הכהן אין לו גדולה אלא כשמלוהו נעשית וכשבטל ענין זה הרי הוא כהדיוט:

חטאו עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו וכו': ד' י

אמר הכתוב אשר נשיא יחטא ונשיא אמר אם הכהן המשיח יחטא שחטא והוא משיח ונשאר עליו לבאר קרבן נשיא ואע"פ שהוא שחטא מבואר ממה שקדם אבל אוסיף ביאור עד שלא ישאר בו ספק וזה כי הנשיא כשעשה בהורחת ב"ד עם הלבור הוא מתכפר לו עם הלבור אבל אם שגג בעצמו בחטאת המעות שהחדיוט חייב על שגגתו חטאת כבבר אז בעורה הוא חייב שעיר חטאת וזה בלבד הוא מוסרם משאר העם והוא אינו צריך הורחה לעצמו כגון כהן משיח אלא על שגגת מעשה בלבד יחחייב שעיר כשהוא עושה בשגגה:

ואיזה הוא המשיח המשוח בשמן וכו': ד' יא ע"ב

מרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ונלבשו אותם נחלבה על שאר הכהנים לפי שהוא גם כן מלוה כמו שבאר ואמר ומלא את ידו ללבוש את הבגדים וכן היו כהני בית שני שנעבד בו שמן המשחה וכבר זכרנו זה פעמים ועשירית האיפה הוא שאמר הכתוב זה קרבן אהרן ובניו והוא נקרא חביתי כ"ג לפי שנעשה על מחבת ומה שמבואר שיעבור כ"ג ממשיחתו הוא שאינו בו מום או שיאנוהו לעבודת י"ם שמא יאנע פסול בכ"ג ב"י ויעבור אחר יום הכפורים כמו שקדם ביאורו במקומו:

כהן גדול פורס מלמטה וכו': דף יב ע"ב

פורס מלמטה הוא שיקרע כנף בגדו סמוך לגלגלו כשאת לו מה שהוא חייב עליו לקרוע והחדיוט מלמעלה בעליון הבגד כשאר העם כמו שנתבאר בדיני הקריעות במסכת מועד קטן וכבר באתי פעמים שאינעת דאוריתא הוא ביום המיתה בלבד כלומר מת לאדם מי שהוא חייב עליו אבילות הוא נקרא אונן באותו היום והוא אינעת דאוריתא ואם שהה המת שלא נקבר הוא כשאר אונן מדרבנן וזהו שאמרו יום מיתה דאוריתא יום קבורה דרבנן ואם היה יום מיתה ויום קבורה יום אחד בעצמו הוא באותו היום אונן מדאוריתא ובלילה אונן מדרבנן לפי שיום קבורה מופס לילו מדרבנן וחזו ענין אמרו אינעת לילה מדרבנן ואפי' יום מיתה וזה הוא המתבאר מדבריהם מצאנו שאמר יום מות הדב ואכילות והוא אונן וחלקי חטאת היום הייעב בעיני ה' הנה כי הוא לא ראה עבירה לעצמו אולתי אכילה בשהוא אונן לא הקרבתה והוא בלבד שהוא ר"ע יש בו זה הדין אבל בינו לא מקריבין ולא אוכלין:

כל התדיר מחבירו קודם וכו': שם

אמר הכתוב מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד ר"ל שעולת התמיד קודמת ולמדנו מזה כל התדיר מחבירו קודם את חבירו ונאמר ג"כ וקדשתו כי הוא לחם אלהיך הוא מקריב ובו' ולמדנו מפי הקבלה לכל דבר שבקדושה לפתות ראשון ולנבך ראשון ולטול מנה יפה ראשון וידענו שהגדול בקדושה קודם ולפי שב"ג הוא מיכבר על עצמו ואח"כ יכפר על עצמו והוא אמרם דין הוא שיקדים המכפר למתכפר כמו שהוא יתברך בעוה"ר כיפור וכן פר העלם קודם לפר עכו"ם כמו שקדם ומעיקרו כל החטאות קודמות לכל עולות הבאות עמה אפילו חטאת העוף קודמת לעולת הבהמה כמו שנאמר אשר להטאת ראשונה ופר עכו"ם קודם לשעיר עכו"ם ואע"פ שזה השעיר חטאת לפי שבאה הקבלה לאחרו בפירוש ושעיר עכו"ם לשעיר נשיא לפי שהנשיא יחיד ושעיר נשיא לשעירת יחיד ושעירת יחיד לבשבת יחיד כמו שקדם והכבשה בשאר מצות בלבד:

האיש קודם לאשה וכו': ד' יג

כבר ידעת שהמצות כולם חייבין בהן האנשים והנקבות בקצתם כמו שנתבאר בקידושין והוא מקודם ממנה ולפיכך קודם להחיות ואמרו שמשם לקלקלה ר"ל אשם היו שמיהם בשביה ושמיהם מנקשים אותן לביאה פודין האיש קודם האשה לפי שהאיש אין דרכו בכך יבקשו ממנו דבר שאינו מצוי לו:

כהן קודם ללוי וכו': שם

דע שאמרו ז"ל החכם קודם למלך ישראל ומלך לב"ג וב"ג לנביא וזה יש בו תמיה הרבה וזה שטעם קדימת חכם למלך ישראל אינו אלא באמונה בלבד לפי שהחכם מועלתו לאומה מועלת המלך אבל במעשה אין להקדים על כבוד המלך שום דבר ואף ע"פ שהוא ע"ה באמר שום תשים עליך מלך וכמו כן כ"ג קודם לנביא בשהוא שוה לו בחכמה אבל בשיש יתרון בחכמה החכם קודם וסדר קדימת החכמים במעלות בשהן שוין בחכמה ובמעשים כמו שאומר לך משות בשמן המשחה קודם למרובה בגדים ומרובה בגדים קודם למשיח שעבר מחמת קריו ומשיח שעבר מחמת קריו קודם למביא שעבר מהמת מומו ומשיח שעבר מחמת מומו קודם למבות מלחמה ומשות מלחמה לסגן וסגן לממכלל אמרכל לגזבר וגזבר לראש משמר וראש משמר לראש בית אב וראש בית אב לכהן הדיוט וכהן הדיוט ללוי ולוי לישראל וישראל לחלל לפי שבא חלל פסולה לכהונה וכה ישראל בשירה לכהונה כמו שנתבאר בקידושין וחלל קודם לבתוקי ובתוקי לאסופי לממזר לפי שהממזר ודאי והאחרים ספק וממזר קודם לנתין לפי שהממזר מזרע ישראל מעשה בשירה ונתין קודם לגר לפי שהנתין גדל עם ישראל בקדושה מה שלא עשה כן הגר וגר שמותר לבא בקהל לאלתר קודם לתלוי ואמרו ומלוי ואמרו קודמים לעמוני ומואבי ועמוני ומואבי קודמים לעבד משוחרר לפי שעבד משוחרר אחרו ר"ל ממה שכתוב בתורה אחרו כנגן ואמרו בכ"ג ע"ה כמו שבארנו בראשון ממסכת כיפורים כשהכן גדול מעט בחכמה והממזר יותר גדול בחכמה שהממזר בחכמה אשר יותר ממנו בחכמה קודם לכהן גדול ע"ה לפי שנאמר יקרה היא מפנינים יקרים סלת מכ"ג שמשמש לפני ולפנים:

סליק פירוש המשניות להרמבים ממסכת הוריות